Epistolae / [Bernard].

Contributors

Bernard, of Clairvaux, Saint, 1090 or 1091-1153.
Eggestein, Heinrich.
Morris, William, 1834-1896

Publication/Creation

[Strassburg] : [Heinrich Eggestein], [not after 1474]

Persistent URL

https://wellcomecollection.org/works/btr6wrfm

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

wellcome collection

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
https://wellcomecollection.org

G G
5G 5u
1/67 2/74
Case 4. f. 7.

FROM THE LIBRARY
OF WILLIAM MORRIS
KELMSCOTT HOUSE
HAMMERSMITH

979 RABANUS MAURUS. DE UNIVERSO, *finely printed in roman letter, double columns, 56 lines, without marks, with the peculiar R characteristic of the books of the unknown printer at Strasburg (Hain 13669), absque nota [Argent. c. 1472]*—BERNARDUS (S.) EPISTOLÆ ET TRACTATUS, *semi-gothic letter, double columns,* 60 *and* 61 *lines, without marks (Hain 2870), absque nota [Argent. Eggestein, c. 1472-3], both works rubricated and capitals painted in red,* in 1 vol. *russia gilt (broken),* VERY RARE

*** An ancient inscription on fly-leaf shows that both these works were purchased together in 1475.

Rabanus Maurus. Opus de Universo

Strasburg: the "R" printer. (n.d.)
before 1467?

Hain * 13669
Proctor 239
B.M I 60
Osler I

Bernardus. Epistolae et Tractatus.

[Strasburg] : [H. Eggesteyn] c. 1472-3

Hain * 2870
Proctor 285
Pellechet 2104
B.M. I 71
GKW 3923

G
56
1
67

25 7. 5269(1)

The same watermark, a rose with 5 or 6 petals, occurs in both these books, which are stated to have been bought in 1474.

G
50
3/6

Hain *13669

Emptus e liber iste sub expens venin dn doctor wirtzch generalis d'ag fcm
dmne lecxor Et continet in se insert scripta cum certis aliis que ob salute aie sue et benefactorum
devotione uite vmor dedit domui carthusie in Sepelsande Anno 1496 orate pro ipso

Contenta in h vo

- Rabanus de universo
- Epistolare beati bernhardi
- T. b. b.i de misteria et tud. hum vite
- Eiusdem opusculum de ... visione ... religiosi
- Eiusdem t. de gra et li arbitrio
- Eiusdem appologia ad ... de ... ordinis
- Tabula epistolarum eius

¶ Epiſtola Rabani ad ludouicum regem inuictiſſimū &c̄. incipit fœliciter.

DOMINO excellē
tiſſimo & omī ho
nore digniſſimo lu
douico regi Raba
nus viliſſimus ſer
uoꝝ dei ſuus eter
ne beatitudinis ī
xp̄o optat ſalutē.
Audita bona opi
nione veſtra : quē
p̄dicatur ꝑ totas prouincias germanie atq;
gallie & pene in cunctis ꝑtibus europe cre
bris laudibus intonat ſatis exulto. & domi
ni miſericordiā imploro . quatinus hoc cum
bono augmēto ad ſalubrē finem ꝑuenire con
cedat. Obhoc quippe laboris mei opuſcula q̄
ī ſuicium xp̄i ipſius largiente gracia ſacras
ſcripturas exponēdo ꝓut potui expendi non
ſine vr̄a cōmuniōe habere volui : ſed aliquos
tractatus atq; cōmentarios in diuinos libros
cōſcriptos vr̄e veneracioni direxi. Nuper q̄;
quia vos q̄ndo in p̄ſencia veſtra fui cōptum
vos habere dixiſtis aliquod opuſculū me no
uiter cōfeciſſe dē ſmonū ꝓprietate .& miſti
ca rerū ſignificacione. Quod eciā a mea par
uitate poſtulaſtis vob̄ dirigi. Feci libent̄ q̄d
petiſtis. & ip̄ ſū op9 vobis in vigintiduobus
libris termīatū trāſmiſi : vt ſi ſerenitati vr̄e
placuerit corā vobis relegi illud faciatis. &
ſi aliquid in eo dignū emēdacione reptū fue
rit cū veſtris ſagaciſſimis lectorib3 :ꝓut ra
cio dictat illud emēdare curetis. Sunt enim
in eo plura expoſita de rerū naturis : & ver
boꝝ ꝓprietatibus. nec nō eciā de miſtica re
rū ſignificacione. Quod idcirco ita ordinan
dum eſtimaui. vt lector prudens continuatī
poſitā inueniret hiſtoricā & miſticā ſingula
rum rerum explanacionem :et ſic ſatisfacere
quodāmodo poſſet ſuo deſiderio in q̄ & hy
ſtorie & allegorie inueniret manifeſtacionē
Vnde mihi non melius aliud videbat̄ huius
opis ſumere inicium quā ab ip̄o cōditore no
ſtro qui omniū rerū eſt caput & principium
quia quicq̄d naturaliter ſubſiſtit :aut auctor
& creator omniū eſt :aut ab eo condita crea
tura. quia ex ipſo & ꝑ ipſū & in ipſo ſūt om
nia :qui fecit celum & terra3 mare & omnia
que in eis ſūt . Sic ergo p̄mum de ipſo ſūmo
bono & vēo cōditore noſtro: hoc eſt patre et
filio & ſpirituſancto. vno & ſolo omnipoten
te deo iuxta paruitatē ingenii mei q̄ntum di
uina gr̄a me poſſe conceſſit ſcribendo aliqua
diſſerui. Poſtea vero de celeſtibus & t̄reſtri
bus creaturis non ſolū de natura :ſed eciā de
vi & effectibus eaꝝ. ſermonem habere inſti
tui. vt lector diligēs in hoc ope et nature ꝓ
prietatē iuxta hiſtoriā et ſpiritalē ſignifica
cionē iuxta miſticum ſenſū ſimul poſita inue
niret . Et quia de ſanctis hominibus :qui in
veteri & nouo teſtamēto cōmemorant̄ eoꝝq;
actionibus miſticis necnon & de locis in qui
bus habitabant. ſilere me :nō cōuenit. nomīa
ipſoꝝ ſimul et locoꝝ ex hebraica lingua in la
tinam trāſferre placuit. vt inde facilius my
ſticam ſignificacione3 explanare poſſem. Ad
didi q̄; in preſenti opuſculo non pauca. de fi
de catholica & religione criſtiana. & ecōtra
rio de gentilium ſupſticione. & hereticorū
erroē ꝯ philoſophis & magis atq; falſis diis
de linguis gēciū. de regnis militum ciuiū
q; vocabulis atq; affinitatibus. de homine &
ꝑtibus eius. & reliquis animātibus. de lapi
dibus lignis & herbis :que in t̄ra gignuntur
de variis artibus atq; artificiis & aliis mul
tis : que omnia in ꝓhemio enumerari longū
eſt. Proinde quod de his hic poſui nūc ſuffi
ciat. ceterū autē in capitulis ſinguloꝝ libroꝝ
diligēcius ea enumerare curaui. Decreui enī
hoc totum op9 vt ſup̄ dixi in vigintiduos li
bros diſpertiri. ſub quo numero vetus teſta
mētum legis diuine interpres beatus hiero
nimus cōplexum ſe aſſeruit: ex cuius interp̄
tacione et expoſicione queda3 obſcura in hoc
ope elucidaui. Tu autē electe dn̄e & regum
kariſſime. acceptis his que tibi tranſmiſi vte
re eis vt decet. et tā tibi quā illis qui ſub tuo
regimine ſūt cōſtituti. ea vtilia eſſe ꝑmitte:
quatinus tuū bonum ſtudium multis ꝓueni
at ad ſpiritalē ꝑfectum. et fiat tā tibi quam
illis ſpiritale exerciciū atq; celeſtis gaudii in
cremētum. Imitare illius ſapiētis viri exem
plum: qui de ſapiēcie laude ꝓtulit tale p̄co
nium dicens. Inuocaui et venit in me ſpirit9
ſapiēcie. & prepoſui illā regnis et ſedibus et
diuicias nihil eſſe dixi in cōpaciōe illius nec
cōparaui illi lapidem p̄cioſū. quoniam omne
aurū in cōparacione illius harena ē exigua.
& tanq̄ lutum eſtimabit̄ argentum in ꝯſpec
tu illius. Sup ſalutem et ſpeciē dilexi illā. et
ꝓpoſui ꝓ luce habere illā. quoniam inextin
guibile ē lumen illius. Venerunt autem mihi
omnia bona pariter cū illa . & innumerabilis
honeſtas ꝑ manus illius. Et letatus ſū in om
nibus quoniā antecedebat me iſta ſapiēcia .
Qua ſine fictione didici :et ſine inuidia com
munico. & honeſtatem illius non abſcondo .
Infinitus enim theſaurus ē hominibus. Quo
qui vſi ſūt. participes facti ſūt amicicie dei.
quomodo ipſe ſapiēcie dux eſt. & ſapiēcium

emēdator. In manu enī illi⁹ ſūt et nos et ſer
mones nr̄i & omnis ſapiēcia & opeꝝ ſciēcia
et diſciplina. Ipſe enim mihi dedit hoꝝ q̄ ſūt
ſciēciam veram. vt ſciam diſpoſicionem orb̄
terraꝝ. & virtutē elemētorum iniciū & cō-
ſūmacionem, et medietatem tēporum viciſſi
tudinū ꝑmutaciones et cōſūmaciōes tempo
rum. moꝝ mutaciones et diuiſiones tempoꝝ
anni curſus. et ſtellaꝝ diſpoſiciones. naturas
animaliū. & iras beſtiarum. vim ventorum
ꝯcogitaciones hominum. differēcias arborū.
et virtutes radicum. & quecūq; ſūt abſcon-
ſa & inprouiſa didici. Omniū enim artifex
docuit me ſapiēcia. Vnde eciā in libro genci
um et regum legitur dn̄s ꝓbaſſe peticionez
ſalomonis: qui peciit ab ipſo ſibi dari cor doci
bile. vt iudicaē poſſet populum ſuū & diſcer
nere inter bonum & malū. Vbi ita ſcriptum
eſt. Placuit ſermo coram domino: quod ſalo
mon rē huiuſcemodi poſtulaſſet. & dix^t dn̄s
ſalomoni. Quia poſtulaſti verbum hoc. & nō
petiſti dies multos. nec diuicias animaſq; in
imicoꝝ tuoꝝ: ſed poſtulaſti tibi ſapienciam.
ad diſcernendum iudicium. Ecce feci tibi ſe
cundum ſermones tuos & dedi tibi cor ſapi-
ens et intelligens. intantum vt nullus ante
te: ſimilis tui fuerit. nec poſt te ſurrecturus
ſit: ſed & hec que non poſtulaſti dedi tibi di
uicias ſcilicz et gloriam. vt nemo fuerit ſimi
lis tui ī regibus cunctis retro diebus. Si au
tem ambulaueris in viis meis. & cuſtodieris
ꝑcepta mea. & mandata mea. ſicut ambula-
uit dauid pater tuus. longos faciam dies tu
os. Vnde māifeſtum eſt: quod quicūq; ver⁹
eſt amator ſapiēcie & diligens cuſtos mādā-
toꝝ dei. et fidelis executor voluntatis ipſius
vſq; in finem. hic habet eum ꝓtectorem. in
futura vero vita fideliſſimum boni ſtudii re
muneratorem. et gaudii eterni largitorem.
Idcirco domine mi rex ante omnia ſemp ſtu
dium ſit tibi ad diſcendaz ſapienciam diuinā
ſubiectoſq; tibi idipſū agere precipias: quati
nus merito rex nominari poſſis. qui temet-
ipſū et omnes tibi obediētes ſecūdum volun
tatem dei regere. & in viam veritatis duce
re conaris. ſicq; fiet vt cū apparuerit rex re-
gum. et dn̄s dominoꝝ ſederit ī ſede maieſta
tis ſue. & congregate fuerint ante eum oēs
gentes. vt recipiant omnes iuxta meritorū
qualitatem. aut premium. aut penā. tunc tu
cū tuis a dextris eius ſtans. audias illā ama
bilem ſentēciam domini quā ad omnes elec
tos ſuos prolaturus eſt dicens. Venite bene
dicti patris mei poſſidete vobis paratū reg-
num ab origine mundi. ſicq; inſertus ſancto-
rum cetibus ibis cum eo in vitam eternā vbi
ſimul cum ſanctis angelis letaberis in cōſpec
tu glorie ipſius fœliciter vſq; in finem. Ma-
ieſtas omnipotentis dei diu vos hic ſeruet ī
colomes. & poſtea ī celeſti regno gaudio be
atificet ſempiterno.

Incipit epiſtola Rabani ad hemmonē epi
ſcopum.

DOMINO REVERENDISSI
mo et cū omni caritatis officio me
rito venerando atq; colendo patri
hemmoni epiſcopo. Rabanus inutilis ſeruoꝝ
dei ſuus in criſto eternam optat ſalutē. Me
mor boni ſtudii tui ſancte pater quod habui
ſti in puerili atq; iuuenili etate in litteraꝝ ex
ercicio & ſacrarū ſcripturarū meditacione.
q̄ndo mecum legebas n̄ ſolum diuinos libros
et ſanctoꝝ patrum ſuper eos expoſiciones: ſ̄
eciam huius mundi ſapiēciam, de rerum na
turis. ſollertes inquiſiciones. quas in libera
lium arcium deſcripcione. et ceteraꝝ rerum
inueſtigacione cōpoſuerunt. Poſtquā me di-
uina ꝓuidencia ab exterioꝝ negociorū cura
abſoluit. teq; in paſtoralis cure officium ſubli
mauit. cogitabam quid tue ſanctitati gratū
& vtile in ſcribendo cōficere poſſem. quo ha
beres ob cōmemoracionem in paucis breuit̄
ānotatum: quod ante ī multoꝝ codicum am
plitudine. & facunda oratoꝝ locucione di-
ſertum copioſe legiſti. Neq; enim mihi igno-
tum eſt qualem infeſtacionem habeas. nō ſo
lum a paganis qui tibi cōfines ſūt: ſed & ciaz
apoſtoloꝝ turbis que ꝑ inſolēciam & impro-
bitatem moꝝ tue paternitati nō paruam mo
leſtiam ingerunt. et ob hoc frequēti oracioni
atq; aſſidue lectioni te vacare nō ꝑmittunt.
Hec enim omnia mihi ſollicite tractanti. ve
nit in mētem. vt iuxta morem antiquoꝝ qui
de rerum naturis & nominum atq; verborū
ethymologiis plura cōſcripſere: ipſe tibi ali-
quod opuſculum cōderez. in q̄ haberes ſcrip
tum. nō ſolum de rerū naturis. & verboꝝ ꝓ
prietatibus: ſed eciam de miſtica earūdem
reꝝ ſignificacōe. vt cōtinuatī poſitā īueni-
res hiſtoricā et miſticā ſingularū expoſicōz.
Tu autez electe dn̄e & epiſcopoꝝ kariſſime
acceptis his que tibi trāſmiſi vtere eis vt de
cet. & tam tibi quā illis q ſub tuo regimine
ſūt cōſtituti. vtile eſſe ꝑmitte. quatinus tu-
um bonum ſtudium multis ꝓueniat ad ſpiri
talem ꝑfectum. & fiat tam tibi quā illis ſpi
ritale exercicium. atq; celeſtis gaudii incre-
mentum. Imitare illius ſapientis viri exem-
plum qui de ſapiencie laude tale ꝓtulit pre
conium dicens. Inuocaui & venit ī me ſpiri-
tus ſapiencie. & ꝓpoſui illam regnis et ſedi
bus. & diuicias nihil eſſe dixi ī comparacōe

illius. nec cōparaui illi lapidem preciosum,
quoniam omne aurum ī comparacione illius
arena ē exigua. & tanq̄ lutum eſtimabitur
argentum ī conſpectu illius. Super ſalutem
& ſpeciem dilexi illam. & ꝓpoſui ꝑ luce ha
bere illam quoniam īextinguibile eſt lumen
illius. Venerunt autem mihi omnia bona pa
riter cum illa. Nam et apoſtolus paulus ſcri
bens ad thimotheum de doctrina ſapiencie
diuine ad hoc ipſum exhortatus eſt cum di
cens. Nec preponens fratribus bonus mini-
ſter eris criſti iheſu enutrit9 verbis fidei. et
bone doctrine quā aſſecutus es. Precipe hec
& doce. Nemo adoleſcenciam tuam cōtem-
nat: ſed exemplum eſto fidelium. in verbo. ī
cōuerſacione. in caritate. ī fide. in caſtitate.
Nec meditare vt ꝑfectus tuus manifeſt9 ſit
omnibus. Attende tibi & doctrine inſta in
illis. Hoc enim faciens. & teipſū ſaluum fa-
cies. et eos qui te audiunt. Vnde decet te ni
hil aliud ꝑponere meditacione diuine legis.
& doctrine verbo dei. nec vllo modo debes
ea deſerere ꝓpter mūdanam curam. & ſecu
laria negocia. quia hec maximum impedimē
tum faciūt opi diuino. apud eos qui his abu
tuntur. Nam ꝓhdolor multi inueniuntur.
hui9 tēporis viri eccleſiaſticis ꝑſonis. qui re
licto ꝑdicandi officio. & ſpiritali conuerſacio
ne. in eo ſe magnos eſtimant. ſi terrenis ne-
gociis ꝑponantur. et diſceptacionibus ſecula
rium ſepe interſint. ita vt in coꝝ cōuentibus
quaſi ābitres ꝑſideant. & coꝝ cōflictuum iu
dices fiant. Quod tñ nullomodo apoſtol9 cō
ſentit qui ait. Nemo militans deo implicet
ſe negociis ſecularibus. vt ei placeat cui ſe ꝓ
bauit. Nam qui certat ī agone nō coronatur
niſi legittime certauerit. Itē; alibi ait. Si qͣs
cōtemptibiles haberis: hos cōſtituite: ad iu-
dicandum ſecularia negocia. Multo meli9 ē
enim laborare epiſcopū ī doctrina verbi dei
ob ſalutem animaꝝ ſibi cōmiſſarum: quam in
diſponēdis & difiniendis ciuilibus queſtiōi-
bus. & variis hominū cōtencionibus vacare
q̄ propter terrenam cupiditatē lites rixas in-
ceſſanter mouēt. & vnuſquiſq̄ ī his alterum
ſupare cōtendit. Nuſquā enim in ſcripturis
ſacris legitur ipſe ſaluator. aut diſcipuli ei9
hoc egiſſe ſiue docuiſſe. Inuenitur tamen in
euāgelio ſcriptum: quod quidam homo roga
uerit ipſū mediatorem noſtrū q̄ fratri ſuo iu
beret vt diuideret ſecum hereditatem ſuam
Cui ille reſpondit. O homo quis cōſtituit me
iudicem aut diuiſorem inter vos et reliquos
In quo ꝓbauit ſe nolle. doctores euāgelii cu
ris & rixis ſecularium occupari vl̄ intereſſe
Non enim idem officium eſt euāgelium xp̄i.
ī pulpito eccleſie populo predicare. & in pla
cito ſecularium lites forenſes int rixantes de
cernere. Nec ergo cum ſcribatur mi domine
nolo vt eſtimes me nouam legem viuendi ti-
bi conſtituere: ſed olim a ſanctis viris prola-
tam ob cōmemoracionem breuiter cōmemo-
rare. Credo enim te magis velle in t̄uo con-
ſpectui cōditoris tui ſalubriter placere: quā
fauoribus humanis forinſec9 inaniter extol
li. Ideo quod bene ī ſeruicio dei agere cepiſti
hoc melius ac melius ſemper operando vſq̄ ī fi
nem perficere ſatagas. vt in primis & ī vlti
mis cōuerſacionis tue temporibus dei ſerui-
cium perfecte agens. ad celeſtis premii ple-
nitudinem feliciter peruenire valeas. quati
nus tibi ī extremo iudicio ipſe ſūmus pater
familias cum ceteris electis dicat. Euge ſer
ue bone & fidelis quia ſuper pauca fuiſti fi-
delis ſup multa te cōſtituam. Intra in gaudi
um domini tui.

Incipiunt capitula libri p̄mi.
Primum de deo. Secundū de filio dei.
De ſpirituſancto. iii
De eadem trinitate. iiii
De Angelis. v
Capitula hui9 ſecundi libri incipiunt.
Primū de hominibus q̄ quodam preſagio no
mina acceperunt. Secundū de patri
archis et ceteris eiuſdem etatis hominibus.
Capitula tercii libri incipiunt.
Primū de aliis q̄buſdā viris ſiue feminis q̄-
rū nomīa ī veteri teſtamēto ſcripta legūtur
De ꝓphetis. ii
Capitula libri quarti incipiunt.
Primū de his perſonis que ad nouū teſtamē
tum pertinent: hoc ē euāgeliſtis & apoſtol̄.
De martiribus. ii
De eccleſia & ſynagoga. iii
De religione & fide. iiii
De clericis. v
De monachis. vi
De ceteris fidelibus. vii
De hereſi & ſciſmate. viii
De hereſibus iudeorum. viiii
De diffinicionibus recte fidei & eccleſiaſti-
corum dogmatum. x
De ſacramentis diuinis vbi quid ī his homi
ni gerendum ſit demōſtratur. xi
De exorciſmo. xii
De ſimbolo. xiii
De oracione & ieiunio. xiiii
De penitencia ſatiſfactione atq̄ exomologe
ſi. xv
Incipiunt capitula quīti libri.

¶De ſcripturis ſanctis. hoc eſt veteri & nouo teſtamento. i
¶De autoribus eorundem librorum. ii
¶Breuis annotacio: que indicat quid ĩ ſanctis codicibus contineatur. iii
¶De biblioteca. iiii
¶De opuſculorum varietate. v
¶De canonibus euangeliorum. vi
¶De canonibus cõciliorum. vii
¶De ciclo paſchali. viii
¶De officiis canonicis et de his que ĩ eccleſia leguntur atq; canuntur. ix
¶De hoſtiis holocauſtis atq; ſacrificiis. & qd coꝝ ſpecies ſingule ſignificent. x
¶Capitula libri ſexti.
¶De homine & partibus eius. i
¶Incipiunt capitula libri ſeptimi.
¶De etatibus hominis. i
¶De generacionis proſapia. ii
¶De ordinibus filiorum. iii
¶De agnatis et cõgnatis. iiii
¶De coniugiis. v
¶De morte. vi
¶De portentis. vii
¶De pecoribus & iumentis. viii
¶Incipiunt capitula libri octaui.
¶De beſtiis. i
¶De minutis animantibus. ii
¶De ſerpentibus iii
¶De vermibus. iiii
¶De piſcibꝰ v
¶De auibꝰ vi
¶De minutis auibꝰ. vii
¶Capitula libri noni.
¶De mundo & quatuor plagis ipſius. i
¶De athomis. ii
¶De elemẽtis. iii
¶De celo. iiii
¶De partibus celi. v
¶De ianuis celi. vi
¶De cãdinibꝰ celi. vii
¶De luce. viii
¶De luminaribꝰ. ix
¶De ſole. x
¶De luna. xi
¶De ſideribus. xii
¶De pliadibus. xiii
¶De arturo. xiiii
¶De orione & hyadibus. xv
¶De lucifero. xvi
¶De veſpere xvii
¶De aere. xviii
¶De nubibus. xix
¶De tonitru & fulgure atq; coruſcacõibꝰ. xx
¶De arcu celeſti. xxi
¶De igne. xxii
¶De pruina. xxiii
¶De carbonibꝰ. xxiiii
¶De cineribꝰ. xxv
¶De ventis xxvi
¶De aura & altano. xxvii
¶De turbine & procella. xxviii
¶Capitula libri decimi.
¶De temporibꝰ. i
¶De momẽtis. ii
¶De horis. iii
¶De diebus. iiii
¶De partibꝰ diei. v
¶De noctibus. vi
¶De ſeptem partibus noctis. vii
¶De tenebris. viii
¶De ebdomatibꝰ. ix
¶De menſibus. x
¶De viciſſitudinibus tempoꝝ quatuor. xi
¶De anno. xii
¶De ſeculo. xiii
¶De ſex etatibus ſeculi. xiiii
¶De feſtiuitatibus. xv
¶De ſabbato. xvi
¶De dñico die. xvii
¶Capitula vndecimi libri incipiũt.
¶De diuerſitate aqꝝ. i
¶De mari. ii
¶De occeano. iii
¶De meditraneo. iiii
¶De rubro mari. v
¶De abiſſo. vi
¶De eſtibꝰ et fretis. vii
¶De lacis & ſtagnis. viii
¶De fontibus ix
¶De fluminibꝰ. x
¶De torrentibus. xi
¶De puteis. xii
¶De gurgitibꝰ. xiii
¶De pluuiis. xiiii
¶De gutta. xv
¶De niue. xvi
¶De glacie. xvii
¶De pruina & grandine. xviii
¶De rore. xix
¶De nebula. xx
¶De diluuiis. xxi
¶Incipiunt capitula libri duodecimi.
¶De terra. i
¶De orbe. ii
¶De paradiſo. iii
¶De regionibꝰ. iiii
¶De inſulis. v
¶De promunctoriis. vi
¶Incipiunt capitula libri tredecimi.
¶De montibus. i
¶De collibus. ii

De vallibus. iii
De campis. iiii
De ſaltibus. v
De locis. vi
De confragoſis locis. vii
De luſtris ferarum. viii
De lucis. ix
De deſertis locis. x
De amenis locis. xi
De apricis locis. xii
De lubricis locis. xiii
De eſtiuis locis. xiiii
De naualibus locis xv
De litore. xvi
De ſpecu. xvii
De hiatu. xviii
De ꝓfundo. xix
De baratro. xx
De herebi profunditate. xxi
De loco cociti. xxii

Incipiunt capitula libri decimiquarti.

De edificiis publicis. i
De portis. ii
De viis. iii
De plateis. iiii
De cloacis v
De foro. vi
De curia. vii
De pretorio. viii
De gimnaſio. ix
De capitolio. x
De arcibus xi
De amphiteatro. xii
De faro. xiii
De thermis. xiiii
De balneis. xv
De apoliterio. xvi
De tabernis. xvii
De macello. xviii
De carcere. xix
De habitaculis. xx
De edificiis ſacris. xxi
De adicibꝰ. xxii
De pietibꝰ. xxiii
De repoſitoriis. xxiiii
De officinis. xxv
De monicionibus. xxvi
De tentoriis. xxvii
De ſepulchris. xxviii
De edificiis ruſticis. xxix
De agris. xxx
De menſuris agrorum. xxxi
De itineribus. xxxii

Capitula libri quindecimi incipiunt.

De philoſophis. i
De poetis. ii
De ſibillis. iii
De magis. iiii
De paganis. v
De diis gencium. vi

Incipiunt capitula libri ſedecimi.

De linguis gencium. i
De gencium vocabulis. ii
De regnorum miliciequ vocabulis. iii
De ciuibus & impiis miliciequ vocabul. iiii

Capitula libri decimiſeptimi.

De pulueribus & glebis terre. i
De glebis & aquis. ii
De vulgaribus lapidibus. iii
De lapidibus inſignioribus. iiii
De marmoribus. v
De ebore. vi
De gemmis. vii
De margaritis. viii
De criſtallis. ix
De vitro. x
De metallis. xi
De auro. xii
De argento. xiii
De ere. xiiii
De electro. xv
De ſtagno. xvi
De plumbo. xvii
De ferro. xviii

Incipiunt capitula libri decimioctaui.

De ponderibus. i
De menſuris. ii
De numero. iii
De muſica & partibus eius. iiii
De medicina & morbis. v

Capitula libri deciminoni incipiunt.

De cultura agrorum. i
De frumentis. ii
De leguminibus. iii
De vitibus. iiii
De arboribus. v
De ꝓpriis nominibus arborum. vi
De aromaticis arboribus. vii
De herbis aromaticis ſiue cōmunibus. viii
De oleribus. ix

Capitula libri viceſimi incipiunt.

De bellis i
De triumphis. ii
De inſtrumentis bellicis. iii
De bucinis & tubis. iiii
De armis. v
De gladiis. vi
De haſtis. vii
De ſagittis. viii
De pharetris. ix
De fundis. x
De ariete. xi

¶De clipeis. xii
¶De loricis. xiii
¶De galeis. xiiii
¶De foro. xv
¶De ſpectaculis. xvi
¶De ludo gimnico. xvii
¶De generibus gimnicorum. xviii
¶De ſaltu. xix
¶De curſu. xx
¶De iactu. xxi
¶De virtute. xxii
¶De luctacione. xxiii
¶De paleſtra. xxiiii
¶De agone. xxv
¶De ludis circenſibus. xxvi
¶De auguriis. xxvii
¶De curru. xxviii
¶De equis quibus curritur. xxix
¶De ſeptem ſpaciis. xxx
¶De equitibus. xxxi
¶De peditibus. xxxii
¶De coloribus equorum. xxxiii
¶De theatro. xxxiiii
¶De ferali certamine. xxxv
¶De horum execracione. xxxvi
¶De nauibus. xxxvii
¶De partibus nauium & armamētis. xxxviii
¶De velis. xxxxi
¶De funibus. xl
¶De retibus. xli
¶De fabrorum fornace. xlii
¶Capitula libri viceſimiprimi incipiunt.
¶De fabricis parietum. i
¶De diſpoſicione. ii
¶De cōſtructione. iii
¶De venuſtate. iiii
¶De laqueariis. v
¶De cruſtis. vi
¶De lichoſtrotis. vii
¶De plaſtis. viii
¶De pictura. ix
¶De coloribus. x
¶De inſtrumētis edificiorum. xi
¶De lignariis. xii
¶De lanificii inuencioe. xiii
¶De veſtibus ſacerdotum. xiiii
¶De diuerſitate & nominibus veſtimētorum. xv
¶De proprio quarūdam gencium habitu. xvi
¶De palliis virorum. xvii
¶De palliis feminarū. xviii
¶De ſtratu & reliquis veſtium que in vſu habentur. xix
¶De lanis & lino. xx
¶De coloribus veſtium. xxi
¶De inſtrumētis veſtiū. xxii
¶De ornamētis. xxiii
¶De anulis. xxiiii
¶De cingulis. xxv
¶De calciamentis. xxvi
¶Incipiunt capitula libri viceſimiſecundi.
¶De menſis & eſcis. i
¶De potu. ii
¶De vaſis eſcariis. iii
¶De vaſis potariis. iiii
¶De vaſis vinariis ſiue aquariis. v
¶De vaſis oleariis. vi
¶De vaſis coquinariis & piſtoriis. vii
¶De vaſis repoſitoriis. viii
¶De caniſtro. ix
¶De vaſis luminariorum. x
¶De lectis & ſellis. xi
¶De vehiculis. xii
¶De reliquis: que in vſu habentur. xiii
¶De inſtrumētis ruſticis. xv
¶De inſtrumētis horriorum. xvi
¶De inſtrumentis equorum. xvii

PRIMVM apud hebreos dei nomen heli dicitur: quod alii deum. alii ethimologiā eius exponētes ſcyros id eſt fortem interpretati ſunt. ideq quod nulla infirmitate opprimitur: ſed fortis ē & ſufficiens ad omnia perpetranda. Secundū nomen eloim. Tercium eloe: quod vtrunq ī latinum deus dicitur. Quod nomen in latinū eſt ex greca appellacione trāſlatum. Nā deus grece theos fobor dicitur. id ē timor. Vnde tractum eſt nomen dei. Quod eum colentibus ſit timor. Deus autem proprie nomen ē trinitatis pertinens ad patrē. & filium. & ſpiritū ſanctum. Ad quā trinitatem eciā reliq que ī deo infra ſūt poſita vocabula referuntur. ¶Quartum nomē eſt ſabaoth: quod vertitur in latinum exercituū ſiue virtutū. de quo in pſalmo ab angelis dicitur. Quis ē iſte rex glorie dñs virtutum. Sunt autem in huiuſmodi ordinacione virtutes multe. vt angeli archangeli. principatus. & poteſtates. cunctiq celeſtis milicie ordines: quorum tamē ille dominus eſt. Omnes enim ſub ipſo ſūt: eiuſq dominatui ſubiacēt ¶Quītum nomē eſt elion quod interpretatur in latinum excelſus: qui ſuper celos eſt. ſicut ſcriptum eſt de eo. Excelſus dominus & ſuper celos gloria eius. Excelſus autem dictus pro valde celſus. Ex enī pro valde ponitur. ſicut eximius quaſi valde eminens ¶Sextum ieie id eſt qui ē. Deus enī

ſolus: quia eternus eſt. hoc eſt quia exordiū
non habet eſſencie nomen tenet. Hoc enim
nomen ad ſanctum moyſen ꝑ angelum eſt
delatum. Querenti enim quod eſſet nomen
eius: qui eum ꝓgere precipiebat ad populū
ex egypto liberādum. reſpondit. Ego ſū qui
ſum. & dices filiis iſrahel. Qui eſt miſit me
ad vos. tanꝗ̄ in eius cōparacione qui vere ē.
quia incōmutabilis eſt. ea que cōmutabilia
ſunt quaſi non ſint. Quod enim dicitur fuit.
nō eſt. & quod dicitᷣ erit. nō dum eſt. Deus
autem tantū eſſe nouit. fuiſſe & futurū eſſe
nō nouit. Solus autem pater cum filio & ſpi
ritu ſancto veraciter ē: cuius eſſencie cōpara
tum eſſe noſtrum. nō eſſe eſt. Vnde & in col
loquio dicim⁹. Viuit deus qui eſſencia viuit
quā mors nō habet ❡ Septimū adonai quod
generaliter interpretatᷣ dominus: quo domine
tur creature cuncte. vel quod creatura om-
nis dominatui eius deſeruiat. Dominus er-
go & deus. vł quod dominetur omnibus. vł
quod timeatur a cunctis ❡ Octauū ia. quod
in deo tantum ponitur. quod eciam in allelu
ia ī nouiſſima ſillaba ſonat ❡ Nonum tetra-
gramaton. hoc eſt quatuor litterarū: quod ꝓ
prie apud hebreos ī deo ponitur. iod he. vau
he: id ē duabus ia: que duplicata īeffabile il-
lud & glorioſū nomen dei efficiunt. Dicitur
autem ineffabilis: nō qa dici non poteſt: ſed
quia finiri ſenſu & ītellectu humano nulla-
tenus poteſt. & ideo quia de eo nihil digne
dici poteſt. ineffabilis eſt ❡ Decimum ſad-
dai id eſt omnipotens. Vocatus autem omni
potens. eo quod omnia poteſt. ſed & a faciē
do quod vult. nō a paciendo quod non vult.
Quod ſi ei accederet. nequaquā omnipotens
eſſet. Facit enim quod vult. & inde omnipo
tens. Item omnipotens quod ipſius ſūt omīa
que vbi ſunt. Solus enī tocius mundi habet
imperium. Dicuntur autē & alia quedam in
deum ſubſtancialiter nomina. vt immortalis
incorruptibilis. īcōmutabilis. & etern⁹. Vñ
& merito cuncte ꝓponitur creature. Immor
talis. ſicut de eo ſcriptum eſt. Qui ſolus ha-
bet immortalitatem: quia in eius natura nul
la eſt cōmutacio. Nam omnis mutabilitas ñ
incōuenienter mōtalitas dicitur. ſecundum
quod & anima dicitᷣ mori. non quia ī corpus
vel in aliquā alteram ſubſtanciam mutatur
& vertitur: ſed in ipſa ſua ſubſtācia. quicqd
alio mō nunc eſt. aut fuit ſecundum id quod
deſtitit eſſe quod erat mortalis vtiqȝ depre-
henditᷣ. ac per hoc deus ſolus dicitᷣ immorta
lis. qa ſolus incōmutabilis. incorruptibiliſqȝ
appellatur. quia corrūpi & diſſolui ñ poteſt
nec diuidi. Quicquid enī capit diuiſionem:

& interitum capit. Ille nec diuidi poteſt: nec
interire inde incorruptibilis ē. Incōmutabilᷣ
eſt: qa ſemper manet. & mutari neſcit nec ꝓ
ficit quia ꝑfectus eſt. nec deficit. quia eter
nus eſt. Eternus eſt: qa ſine tempore eſt. nō
enim habet inicium. neqȝ finē. Hinc & ſem-
piternus. eo quod ſit ſemper eternus. A qui
buſdam autem eternus ab ethere creditᷣ dic
tus. quomō celum ſedes eius habetur. Vnde
eſt illud Celum celi domino. Et hec iſta q̄-
tuor vnum ſignificant. Nam vna eademqȝ res
dicitᷣ. ſiue dicatur eternus deus. ſiue immorta
lis. ſiue īcorruptibilis. ſiue immutabilis. Nā
inuiſibilis deus dicitᷣ. quia nūquam per ſub
ſtanciam ſuam aparuit oculis mortaliū. trini
tas. niſi per ſpeciem ſubiecte creature eiuſdē
qȝ corporee. Nam nemo poteſt ipſam manife
ſtacionem eſſencie dei videre & viuere ſicut
& dictum eſt moyſi. Vñ & dominus ī euan-
gelio ait. Deum nemo vidit vnqȝ. Inuiſibilis
enim res eſt. ideoqȝ nō oculo: ſed corde que-
rendus eſt. In paſſibilis: quod nullis pertur-
bacionibus afficitur. quibus fragilitas hūa-
na ſuccūbit. Non enim attingunt eum vlle
paſſiones. vt libido. iracundia. cupiditas. ti
mor. meror. inuidia &c̄. quibus mens huma
na turbatᷣ. Sed cum dicitur deus iraſci. aut
zelare. aut dolore: noſtro vſu dicitur. Apud
deum enim ꝑturbacio nulla eſt: apud quem
trāquillitas ſūma eſt. Simplex autem dicitᷣ
ſiue non amittendo quod habet. ſeu quia nō
aliud eſt ipſe. & aliud quod in ipſo eſt. ſicut ī
homine. cuius aliud eſt eſſe. & aliud ſapere.
Nam & eſſe poteſt. & ſapiens nō eſſe. Deus
habet eſſenciam: habet et ſapienciam: ſed q̊d
habet hoc eſt. & omnia vnus. ac ꝓinde ſim-
plex eſt. quia non in eo aliquid accedere po
teſt. Sed & quod ē. & quod ī ipſo eſt. eſſen
cialiter eſt excepto: quod relatiue ad quācū
qȝ perſonam ē. Sūme bonus quia incōmuta⁹
bilis eſt: creatura vero bonum: ſed non ſūmū
eſt. quia mutabilis eſt. & dum ſit quidē bo
num. nō tamen eſſe poteſt & ſūmum. Incor
poreus autē vel incorporalis ideo dicitur de
us. vt ſpiritus credatur vel intelligatᷣ eſſe.
nō corpus. Nam dum dicitᷣ ſpiritus eius ſig
nificatur ſubſtancia. Immenſus quod cuncta
cōcludat. & ipſe a nullo cōcludatur: ſed om-
nia intra eius omnipotēciam coartētur. Per
fectus dicitᷣ. quia nihil ei poteſt adici & tñ
de ꝯſūmacione alicuius facti ꝑfectio dicitur
deus autem qui nō eſt factus: quomodo eſt
ꝑfectus. Sed hoc vocabulum de vſu nr̄o ſūp
ſit humana inopia. ſicut & reliqua verba q̄ti
nus id quod ineffabile eſt vt cūqȝ dici poſſit
quomodo de deo nihil digne humanus ſmo

dicit·ſicut ſũt & alia. Creator dictus ꝓ toci
us mundi rebus ab ipſo creatis. Nihil enim ē
quod ñ originem a deo traxerit. Ipſe & vnꝰ
quia diuidi nõ poteſt. vel qa nihil aliud eſſe
poteſt. q̃d tantũdem capiat poteſtatis. Nec
igitur que de deo dicta ſunt ad totã ꝑtinent
trinitatem. ꝓpter vnam & coeternam ſub-
ſtanciam, ſiue in patre. ſiue in filio eiꝰ vnige-
nito. in forma autẽ dei ſiue in ſpirituſancto.
qui vnus eſt. ſpiritus dei patris. & filii eius
vnigeniti. Sunt & quedam vocabula ex vſu
noſtro ad deum ſũpta q̃ mẽbris noſtris. ſiue
de inferioribus. que ĩ ꝓpria natura inuiſibi
lis & incorporeus eſt: pro efficienciis tñ cau
ſarum ĩ ipſo. rerum ſpecies aſſcribuntur. vt
more locucionis noſtre facilius ſeipſum inſi-
nuet. vt quia omnia videt dicaẗ oculus. & ꝓ
pter quod audit omnia: dicatur auris. pro eo
autem quod auertitur. ambulat. ꝓ eo quod
expectat. ſtat. Sic in ceteris hoꝝ ſimilibꝫ a'
humanis mentibus trahitur ſimilitudo ad de
um. ſicut eſt obliuiſcens & memorans. Hinc
eſt quod ꝓpheta dicit. Iurauit dominus ex
ercituũ per animã ſuam non quod deus ani-
mã habeat: ſed quod noſtro narrat affectu.
Nam & facies dei ĩ ſcripturis ſanctis. nõ ca
ro: ſed diuina cõgnicio intelligitur. eadẽ ra-
cione qua ꝑ faciẽ cõſpectam quiſq; cõgnoſci
tur. Hoc enim ĩ oracione dicitur deo. Oſten
de nobis faciem tuam. Ac ſi diceretur. Da
nobis ↄgnicionem tuam. Sic & veſtigia dei
dicuntur quod nũc deus ꝑ ſpeculum cõgno
ſcitur. Ad perfectum vero omnipotẽs repe-
rietur dum ĩ futuro facie ad faciem: quibuſ
q; electis ꝑſentabitur. vt ipſam ſpeciem con-
templentur. cuiꝰ nunc veſtigia cõprehende
re conantur. hoc eſt quẽ videre ꝑ ſpeculum
dicuntur. Nam & ſitus. & habitus. & locus
& tẽpus in deo nõ ꝓprie: ſed per ſimilitudi-
nem tranſlate dicunẗ. Sedere quippe ſuper
cherubin dicitur. quod eſt ad ſitum. & abyſ
ſo tanq̃ veſtimẽti amictus. quod eſt ad habi
tum. & anni tui nõ deficient: quod ad tẽpus
ꝑtinet. et ſi aſcendero in celum tu illic es: q̃d
ad locum manet. Nam et in ꝓpheta plauſtri
portantis fenum ſpecies ad deum ducitur.
Et hec omnia per figuram dicũtur deus q̃d
nihil hoꝝ. ad ꝓprietatẽ ſubſtancie eius per-
tinet. Et qa ſicut diximus membra humana
& habitus atq; affectus humani ꝑ figuram
deo aſcribuntur. breuiter ea que de his ſcrip
ta recolimus annotamus. Caput domini ipſa
diuinitas. eo quod principium et creator ſit
omnium rerum. Capilli autem domini can-
didi ĩ ꝓpheta daniele ſcribuntur. eo quod an
tiquus ſit dierum. Oculi deum inſpectio di
uina. eo quod omĩa videat. vt eſt illud ĩ apo
ſtolo. Omnia enim nuda & aperta ſũt oculis
eiꝰ. Palpebre deum occulta & ſpiritalia ĩ di
uinis p̄ceptis myſteria. vt eſt in pſalmo. Pal
pebre eius interrogant filios hominum. hoc
eſt ꝓbant filios hominum. Odoratus domini
delectacio eius ĩ moribus ſiue operibus ſanc
toꝝ. vt in geneſi. Odoratuſq; eſt dominus o
dorem ſuauitatis. Os domini filius eius vel
ſ̄mo ad homines. vt in pſalmo. Os domini lo
cutus eſt. Et alibi. Os domini ad iracundiaꝫ
ꝓuocauerunt. Lingua domini ſpiritus eius
ſanctus. vt in pſalmo. Lingua mea calamus.
Facies domini oſtenſio eius per filium eiꝰ ad
homines. vt in exodo. Facies mea precedet
te. & in pſalmo. Facies domini dimiſit eos.
Verbum domini filius. vt in pſalmo. Eruc-
tauit cor meum verbum bonum. Brachium
domini. filius: per quem omnia operatꝰ eſt.
vt in ꝓpheta yſaia. Et brachium domini cui
reuelatum eſt. Dextera dei id eſt filius. vt
in pſalmo. Dextera domini fecit virtutem.
Item dextera domini. gloria. ſiue beatitudo
ꝑpetua. ſicut in euãgelio de filio dicitur. Se
det ad dexteraꝫ dei. Rurſũ dextera dei elec
ti omnes. vt in deutronomio. In dextera eiꝰ
ignea lex. Ale domini. ꝓtectio diuina. vt in
pſalmo. In vmbra alaꝝ tuarum ſperabo. Sca
pule domini. diuina paciencia: q̃ portare dig
natur infirmos. vt in deutronomio. Suſcepit
eos & ſuppoſuit ſcapulis ſuis. Manus domi
ni. diuina operacio. vt in prophecia. Nonne
manus mee fecerũt hec omnia. Digitus do-
mini. ſpirituſſanctus cuius operacione tabu
le legis in exodo ſcripte referuntur. & ĩ euã
gelio. Si in digito dei eicio demonia. Digiti
domini legiſlator moyſes. ſiue ꝓphete. vt in
pſalmo. Videbo celos. hoc eſt legis libros. et
ꝓphetarum. opera digitoꝝ tuoꝝ. Sapiencia
dei filius. In apoſtolo. Criſtus dei virtus &
dei ſapiencia. Et in ſalomone. Sapiencia dñi
attingit a fine vſq; ad finem fortiter. Vterꝰ
domini. ſecretum diuinitatis: ex quo filium
ꝓtulit. vt in pſalmo. Ex vtero ante luciferũ
genui te. Pedes domini. ſtabilitas eternita-
tis. vt in pſalmo. Et caligo ſub pedibus eius
Thronus domini. angeli. ſiue ſancti. vel ipſa
regnandi poteſtas. vt in pſalmo. Thronꝰ tu
us deus in ſeculum ſeculi. Sedes domini. id
eſt quod ſupra angeli vel ſancti: quod in his
dominus ſedeat. vt in pſalmo. Deus ſedet ſu
per ſedem ſanctam ſuam. Deſcenſus domini
viſitacio eius ad homines. ſicut in michea.
Ecce dominus egredietur de loco ſuo. & de
ſcendet cõculcans extrema terre. Item ĩ ma
lam partem. vt in geneſi. Deſcendit dominꝰ

vt videret turrim . Aſcenſus domini eleua-
cio hominis aſſumpti a terra ad celos . vt eſt
in pſalmo . Qui aſcendit ſuper celos celoꝝ . ad
orientem . Stare domini . paciencia diuinita-
tis per quã peccatores ad penitenciam ſuſti
net . ſicut in abacuc . Stetit & menſus eſt ter-
ram . & in euangelio . Stetit iheſus & iuſſit
eum vocare ad ſe . hoc eſt cecũ . Tranſitus do
mini . carnis aſſumpcio : per quam naſcendo ,
moriendo . reſurgendo . in celos aſcendendo .
quẽdam trãſitum fecit . In cantico canticoꝝ
Ecce iſte venit ſaliens in montibus . trãſiliẽs
colles . Greſſus domini . aduentus vel viſita-
cio eius . Vie domini . operacio diuinitatis . ſi
cut in iob ꝑ dyabolo . Ipſe eſt principium via
rum dei . Item vie domini . precepta domini
vt in oſee . Quomodo recte vie domini . & iu-
ſti ambulabunt in eis . Veſtigia domini opeꝝ
ſecretoꝝ ſigna . vt ĩ pſalmo . Et veſtigia tua
non cõgnoſcentur . Cõgnicio domini : quod
cõgnoſcentes nos faciat . Vnde dicit ad abra
ham . Nunc cõgnoui quod timeas deũ . hoc
ẽ cõgnoſcere te feci . Neſcire deum reproba-
re eſt . vt in euangelio . Neſcio vos . Recorda
cio domini . miſericordia eius per quã reſpi-
cit & miſeretur cui vult . ſicut in geneſi . Re-
cordatus eſt dominus noe . Et alibi . Recor-
datus eſt dñs populi ſui . Penitencia domini
rerum mutacio . ſicut ĩ libro regum . Penitet
me quod conſtituerim ſaul regem . Ira & fu
ror domini . vlcio diuinitatis in peccatores ſe
cundum vindictam pacientis : nõ ſecundum
equitatem iudicantis . vt ĩ pſalmo . In ira ſua
& in furore ſuo cõturbabit eos . Dormire do
mini eſt . dum in quorũdam hominum cordi
bus . Fides eius minime vigilat . vt ĩ pſalmo
Exurge quaꝛe obdormis domine . Vigilia do
mini . in electoꝝ ſuoꝝ cuſtodia ꝑ pſcienciam
diuinitatis ſemper adeſſe . vt in pſalmo . Ec-
ce nõ dormitabit neqꝫ obdormiet . Sedere
dominum . regnare eſt . vt in pſalmo . Deus
ſedet ſuper ſedem ſanctam ſuam . Scabellum
domini . homo aſſumptus a verbo . vel ſancti
eius a quibuſdam putantẽ . vt ĩ pſalmo . Ado
rate ſcabellum pedum eius quoniam ſanctũ
eſt . Item ſcabellum eſt humiliatoꝝ ſubiectio
vt ĩ pſalmo . Donec ponã inimicos tuos ſca-
bellum pedum tuoꝝ . Ambulacio domini . de
claracio diuinitatis in operibus electoꝝ ſuo-
rum . vt in ꝓpheta . Et in ambulabo ĩ illis . et
ero illoꝝ dominus . Tuba dei . vox manifeſta
vt in apoſtolo . In iuſſu & in voce archangeli
& in tuba dei deſcendet de celo .

Capitulum ſecundum.

De filio dei.

MVLTIS eciã modis criſtus ĩ ſcrip
turis inuenitur diuinis . Nam ip-
ſe dei patris vnigenitus eſt filius
qui dum eſſet equaľ patri . ꝓpter
ſalutem noſtraꝫ formã ſui accepit . Proinde
quedam nomina in illo ex diuinitatis ſubſtã
cia . quedã ex diſpenſacione ſuſcepte humani
tatis aſſumpta ſũt . Criſtus nãqꝫ grece a criſ
mate appellatus eſt : hoc eſt vnct9 . Sacerdo
tes ergo & reges apud iudeos ſacra vnctiõe
in veteri teſtamẽto vngebantur . & ideo xp9
vnctus appellatur : qui rex & ſacerdos eſt : q
nõ oleo materiali : ſed oleo leticie . hoc ẽ ſpiri
tu ſancto eſt vnctus pre omnibus participibꝫ
ſuis . Criſtus vero hebraice meſſias dicit . Ihe
ſus hebreum . grece ſother . latine ſalutaris .
vel ſaluator interꝑtatur . ꝓ eo quod cunctis
gẽtibus ſalutifer venit . Emanuel ex hebreo
in latinum ſignificat nobiſcum deus . ſcilicet
quod per virginem natus deus hominibus ĩ
carne mõtali apparuit . Deus dicitur ꝓpter
vnitam cũ patre ſubſtanciam . dominus ꝓpẽ
ſeruitutem ſibi creaturam . deus autẽ & ho-
mo quia verbum & caro . Vnigenitus autem
vocatur ꝑ diuinitatis excellẽciam . quia ſine
fratribus . Primogenitus ꝑ ſuſcepcionem ho
minis : ĩ qua per adopcionem gracie : ꝗ habere
fratres dignatus eſt : quibus eſſet primoge-
nitus . Omouſion patri ab vnitate ſubſtancie
appellatur . Subſtancia enim vľ eſſencia gre
ce vſia dicitur . omo vnum . Vtrũqꝫ enim con-
iunctum ſonat vna ſubſtancia . Principium
eo quod ab ipſo ſũt omnia . & quia ante eum
nihil eſt . Finis . vel quia dignatus eſt in fine
ſeculoꝝ humiliter in carne naſci & mori . vľ
quia quicqd agimus ad illum referimus . &
cum ad illum ꝑuenerimus vltra quod quera
mus nõ habemus . Os dei eſt . quia verbum
eſt eius . Nam ſicut ꝓ verbis que per linguã
fiunt ſepe . dicimus illa vel illa lingua . ita ꝓ
dei verbo ponitur os . quia mos ẽ vt ore ver-
ba formentur . Verbum autem ideo dicitur .
quia per eum omnia pater cõdidit ſiue iuſſit
Veritas quia nõ fallit : ſed tribuit quod pro
miſit . Vita quia omnia viuificat . Imago dici
tur . ꝓpter parem ſimilitudineꝫ patris . Figu
ra : quod ſuſcipiens formam ſerui per operũ
virtutumqꝫ ſimilitudinem patris in ſe imagi
nem atqꝫ in menſam magnitudinem deſigna
uit . Manus dei eſt : quod omnia per ipſũ fac
ta ſũt . Hinc & dextera ꝓpter effectum ope
ris tocius creature : que per ipſum formata
eſt . Brachium quod ab ipſo omnia cõtinentẽ
Virtus quod omnem patris poteſtatem in ſe
metipſo habeat & omnia poteſt . Sapiencia
ꝗd ipſe reuelet miſteria ſciencie & archana

ſapiencie. Splendor ꝓpter quod manifeſtat
Lumen quia illuminat. Lux quia ad verita
tem contemplandam cordis oculos reſerat.
Sol qa illuſtrator. Oriēs quia luminis fons
& quod oriri nos faciat ad vitam eternam.
Fons: quia rerum origo eſt vl' quod faciat ſi
cientes. Ipſe quoqꝫ a & o. quia inicium & fi
nis. Paraclitus id eſt aduocatus. quia ꝓ no
bis intercēdit apud patrem. & ad culpas no
ſtras remouendas curam gerit. Spōſus quia
de celo deſcendens adheſit eccleſie vt eſſent
duo in carne vna. Angelus dicitur annūcia
cionem paterne ac ſue voluntatis. Vnde &
apud ꝓphetam magni cōſilii angelus legit᷑:
dum ſit deus & dominus angelorū. Miſſus
dicitur: quia verbum caro factum ē. Homo
dicitur: quia incarnatus eſt. Mediator: quia
de morte ad vitam nos perduxit. Propheta
quod futura reuelauit. Sacerdos quod ꝓ no
bis hoſtiam ſe obtulit. Paſtor: quia cuſtos ē:
Magiſter: quia oſtenſor. Nazareus vero a
loco nazareth. A merito id eſt ſanctus. ſiue
mūdus. quia peccatum nō fecit. Siquidē &
de aliis inferioribus rebus nominum ſpecies
ad ſe trahit xp̄s vt facilius ītelligatur. Di
citur autem panis quia caro. Vitis: quia ex
ſanguine ipſius redempti ſumus. Flos: quia
electus. Via: qa ꝑ ipſum ad deū imus. Oſti
um: quia per ipſum ad deum ingredimur.
Mons: qa fortis. Petra: quia firmitas ē cre
dencium. Lapis angularis: vel qa duos pari
etes ediuerſo id ē de circūciſione & ꝓpucio ī
vnam fabricam eccleſie iungit. vel quod pa
cem angelis & hominibus in ſe facit. Lapis
offenſionis quia veniens humilis offenderūt
in eum increduli homines. & factus ē petra
ſcandali. Fundamentū autem ideo vocat᷑. qa
fides in eo fundata eſt. vel quia ſuper eum
catholica eccleſia cōſtructa eſt. Agnus dicit᷑
ꝓpter innocenciā. Ouis ꝓpter manſuetudi
nem. Aries ꝓpter principatum. Hedus ꝓp
ter ſimilitudinem carnis peccati. Et vitulus
ꝓ eo quod pro nobis eſt immolatus. Leo ꝓ
regno & fortitudine. Serpens ꝓ morte &
ſapiencia. Idem & vermis: quia reſurrexit.
Aquila ꝓ eo q̄d poſt reſurrectioneꝫ ad aſtra
remeauit. Nec mirum ſi talibus ſignificaciōi
bus figuretur: quiſqꝫ ad noſtrarū paſſionum
ſeu carnis cōtumelias deſcendiſſe cōgnoſcit᷑
qui dum ſit dei patris coeternus ante ſecula
filius. poſtquaꝫ venit plenitudo tēporis ꝓpt᷑
ſalutem noſtram formam ſui accepit. & fac
tus eſt filius dei filius hominis. Vnde que
dam de illo in ſcripturis ſecundum formam
dei. quedam ſecūdum formā ſerui dicuntur
Quoꝝ exempli gracia duo. quedaꝫ cōmemo
rantur vt ſingula ad ſingula referant᷑. Secū
dum formā enim dei de ſeipſo dicit. Ego &
pater vnum ſumus. Secundum formā homi
nis dicit. Pater maior me eſt. Homines aut᷑
minus intelligentes: quid et ꝓ quo & ad qd
dicatur ea: que ꝓpter formā ſerui dicta ſūt
volunt trāſferre ad formā dei. & rurſus ea
que dicta ſūt ad formam dei vt ad ſeinuiceꝫ
perſone referantur. volunt nomina eſſe natu
re atqꝫ ſubſtancia. et faciunt errorem in fide
Sic enim dei filio cōiuncta eſt humana natu
ra: vt ex duabus ſubſtanciis fieret vna ꝑſona
Sol9 igitur homo ꝑtulit crucem: ſed ꝓpter
vnitatem perſone & deus dicitur pertuliſſe
Hinc ē quod ſcribitur. Si enī cōgnouiſſent
nūquam deum glorie crucifixiſſent. Filium
enim dei crucifixum fatemur. non ex virtu
te diuinitatis. ſed ex infirmitate humanita
tis. nō ex ſue nature permāſione: ſed ex nr̄a
ſuſcepcione. Inueniunt ergo membra corpo
ralia ipſo filio dei aſſcribi. necnō & habitus
corporis de quo iam ſupra aliqua poſuimus
& adhuc alia ſubiciemus. Nam caput criſti
deus eſſe in apoſtolo legitur. & caput eccle
ſie criſtus vt eſt illud. Nam caput mulieris ē
vir. caput autem viri criſtus. caput vero cri
ſti eſt deus. Corpus quidem criſti ſancta ē
eccleſia. ſicut eciam idem apoſtolus oſtendit
Capilli nāqꝫ xp̄i candidi. multitudinem ſanc
torum de albatoꝝ ī apocalipſi exprimūt vbi
ſcriptum eſt. Caput autē eius & capilli erāt
candidi. tanqꝫ lana alba. & tanqꝫ nix. Antiq
tas & immortalitas mageſtatis in capitis cā
dore oſtenditur. Cui precipue iuſti quiqꝫ ve
lud capilli adherentes. ꝓpter oues ad dexte
ram futuras inſtar lane. & ꝓpter dealbato
rum innumerabilem turbam & electorū ece
lo datoꝝ: inſtar niuis effulgent. Oculi criſti
precepta ſūt euāgelica. Vnde in geneſi legi
tur. Pulchriores ſūt oculi eius vino, hoc eſt
veteris legis doctrinis. Item oculi xp̄i docto
res ſūt: per quos eccleſia videt que recta ſūt
vt eſt illud in cantico cāticorum. Oculi eius
ſicut colūbe ſuper riuulos aquarum. Qui be
ne colūbe. ꝓpter ſimplicitatem: & riuulis a
quarum. ꝓpter chariſmata diuina cōparant᷑
Dentes criſti apoſtoli ſunt: & predicatores
noui teſtamēti. Vnde ſcriptum eſt. Dentes
eius lacte candidiores. Qui precidunt ab er
roribus homines. & eos quaſi comedendo in
criſti corpus trāſferunt. Nomine aut᷑ lactis
doctrina legis ſignificat᷑. Lingua criſti euan
gelicus ſermo eſt. Lingua mea adheſit fauci
bus meis. Fauces xp̄i predicatores ſūt euan
gelii. Nam de gutture illius ita legitur ī cā
tico canticoꝝ. Guttur illius ſuauiſſimum eſt

In gutture interna dulcedo verboꝝ illius me
moratur: quam qui ſapit nõ eſurit. Labia cri
ſti. annunciatores verbi. vt in cantico canti-
corũ. Labia illius diſtillancia mirrã primam
Barba xp̃i homo aſſumptus a verbo. vel per
fecti omnes. vt eſt in pſalmo. Sicut vngentũ
in capite: quod deſcendit in barbam barbam
aaron. Manus criſti operarii iuſticie: ad om-
ne opus bonum parati. vt eſt illud in cantico
canticorum. Manus eius tornatiles auree.
Digiti mei plena ſũt mirra. In manibus enĩ
opera. in digitis diſcrecio deſignatur ĩ mir-
ra cõtinencia & paſſiones que tunc ꝓbatiſſi
ma eſt: cum ſolũmodo ꝓ caritate dei & ꝓxi-
mi. vel cõtinencia vel paſſiones fiunt. Dex-
tera domini. teſtamentum nouum. Siniſtra
vetus. Item dextera beatitudo ꝑpetua. ſini
ſtra vita preſens. ſicut in cantico cãticorum.
eccleſia dicit. Leua eius ſub capite meo. &
dextera eius amplexabitur me. Item dexte
ra electi. ſiniſtra reprobi omnes. vt in euãge
lio. Statuet oues a dextris. hedos autem a ſi
niſtris. Vbera xp̃i. euangelica doctrina. vt ĩ
cãtico canticoꝝ. Meliora ſũt vbera tua vino
Mamille domini duo teſtamẽta. Vnde legi
tur in apocalipſi. Et zona aurea circa mamil
las. Venter xp̃i. lauacrum regeneracionis.
ex quo electos ſuos per adopcionis graciam
in filios generat. Hinc in cantico canticorũ
dicit. Venter tuus eburneus. In teſtina dñi
ſecretum diuinitatis. ſiue in ſacra ſcriptura
occulta ſacramẽta. Hinc in exodo ſcriptum
eſt. Caput cum pedibus & in teſtinis vora-
bitis. Crura eius. apoſtoli vel ceteri ꝑdicato
res totum eccleſie corpus ſuſtinẽtes. de quo
in cantico cãticoꝝ dicitur. Crura eius ſicut
colũne marmoree. Pedes domini aſſumptꝰ
homo a verbo vel ſancti apoſtoli. De quo in
deutronomio ſcriptum eſt. Qui ap ꝓpinquãt
pedibus eius. accipiẽt de doctrina illiꝰ. Et
in pſalmo. Adorabimus in loco vbi ſteterũt
pedes eius. Oſſa xp̃i. fortes in eccleſia: que
eſt corpus eius. De quo in pſalmo ſcriptum
eſt. Diſperſa ſũt omnia oſſa mea. Carnes cri
ſti infirmi in eccleſia. de quo dicit ĩ pſalmo.
Dum appropinquant ſuper me nocentes vt
edant carnes meas. Veſtimẽta domini: caro
aſſumpta. Vnde ĩ ezechiele ꝓpheta ſcriptũ
eſt. Ecce vir veſtitus lineis. id eſt carne mũ
da. Item veſtimenta xp̃i electi omnes. vt in
iob. Circũda tibi decorem tuum & ſpecioſis
induere veſtibus. Tunica criſti eius eccleſia
cuius figuram tunica illa habuit: de qua in
euãgelio ſcribitur. Non ſcindamus illã: ſed
ſorciamur de illa cuius ſit. Stola criſti caro
aſſumpta paſſionis vino mũdata. Hinc in ge
neſi ſcriptum eſt. Lauabit vino ſtolam ſuam
Vnde pallium criſti ſancta eccleſia eiꝰ aſper
ſa cruorẽ. Vnde & ſupra. In ſanguine vue pal
lium ſuum. Lũbare domini. populus iudeoꝝ
ſuperbie vicio putrefactum. De quo in ihe-
remia ſcriptum eſt. Sicut lũbare adheret cõ
pori ſic applicaui populum iſtum ad me dicᵗ
dominus. Cingulum xp̃i: iuſticia ſiue fides
eius. Hinc in yſaia legitur. Iuſticia cingulũ
lũborum eius. & fides cinctorium renũ eiꝰ
Calciamẽta domini. miſterium incarnacio-
nis. de quo iohãnes baptiſta in euãgelio ait.
Cuius non ſũ dignus ꝓcumbens ſoluere cor
rigiam calciamenti eius.

Ca. iii.

De ſpiritu ſancto.

SPIRITVS ſanctus ideo predica
tur deus. quia ex patre filioq; ꝓ-
cedit. & ſubſtanciam eius habet.
Neq; enim aliud de patre ꝓcedere
potuit quam quod ipſe eſt pater. Spiritus-
ſanctus autem dictus eſt ſecundum id quod
ad aliquid refertur. Sicut enim relatiue paᵗ
& filius dicuntur. ita & ſpiritusſanctus ad
patrem & filium quodãmodo relatiue dicitᵗ
quia patris & filii ſpiritus eſt: ſed ipſa rela-
cio ſpiriritusſancti. nõ ita reciprocacione cõ
uerti poterit. ſicut pater & filius. Nam pa
ter filii pater dicitur. & filiꝰ patris dicitur
Spiritusſanctꝰ vero vniformiter dicitᵗ ad pa
trem & filium. quia patris & filii ſpiritus
eſt. Dicimus enim ſpiritũſanctum: ſpiritum
patris: ſed non viciſſim dicimus patrem ſpi-
ritusſancti. ne filius eius intelligatur ſpiri-
tusſanctus. Item dicimꝰ ſpiritumſanctũ: ſpi
ritum filii: ſed non dicimus filium ſpiritus-
ſancti: ne pater eiꝰ intelligatur ſpiritusſanc
tus. Dicitur & idẽ ſpiritus donum dei. quia
deus donator doni ſui eſt. In quibus nomini
bus circũferri poteſt viciſſim relaciõis regu
la. vt ſic dicamus donatõ doni. & donum do
natoris. quia in his vocabulis potuit inueni
ri vſitata huic categorie que dicitur. ad ali-
quid circũlacio. Ergo hoc donum dei id eſt
ſpiritusſanctus. qui de patre & filio equaliᵗ
ꝓcedit ineffabilis: quedam patris filiiq; com
munio eſt. & ideo fortaſſe ſic appellatur. q̃a
patri & filio poteſt eadem appellacio cõue-
nire. Nam hoc ipſe ꝓprie dicitur: quod illi
cõmuniter dicuntur. quia & pater ſpiritus
& filius ſpiritus. & pater ſanctus. & filius
ſanctus. recte dicitur. Ergo vt nominibus
iunctiſq; ſeparatim vtriuſq; perſone cõueni-
unt. vtriuſq; cõmunio ꝓprie ſignificetur vo-
catur ſpiritusſanctus: quia eſt tercia ĩ ſancta
trinitate ꝑſona patri & filio per om̃ia eq̃lis

coeternus. & cõſubſtãcialis. Et hec trinitas
vnus eſt deus ſolus. bonus magnus eternus
omnipotens. Ipſe ſibi vnitas. diuinitas mag
nitudo. bonitas. omnipotencia. & quicquid
ad ſe ſubſtancialiter dicitur. Non ita in rela
tiuis vocabulis ĩtelligendum eſt. vel dicen-
dum. quia dici non poteſt. pater ſibi pater.
vel filius ſibi filius. vel ſpiritusſanctus ſibi
ſpiritusſanctus: ſed hec relatiua vocabula ad
aliam perſonam referuntur. Nam & hoc no
men: quod ſpiritus dicitur. non ſemper ſecũ
dum id quod refertur ad aliquid: ſed ſecun
dum id quod ad aliquam naturaʒ ſignificat
intelligitur. Omnis enim incorporea natura
ſpiritus in ſcripturis ſacris appellatur. ¶ Vñ
non tantum patri & filio & ſpirituiſancto.
ſed omni racionali creature & anime: hoc vo
cabulum cõgruit. Spiritusſanctus ideo non
dicitur genitus. ne duo in trinitate filii ſu-
ſpicarentur. Ideo non predicatur ingenitus
ne duo patres ĩ ipſa trinitate credãtur. Pro
cedens autem dr̄. teſtimonio domini dicẽtis
Cum autem venerit paraclitus quẽ ego mit
tã vobis a patre ſpiritum veritatis. qui a pa
tre ꝓcedit ille teſtimoniũ perhibebit de me
Et rurſum ille ĩquit clarificabit ꝗa de meo
accipiet & annunciabit vobis. Hic autẽ non
ſolum natura ꝓcedit: ſed ſemper ad pagẽda
opera trinitatis indeſinenter ꝓcedit. Hoc ĩ
tereſt inter naſcentem filium. & ꝓcedenteʒ
ſpiritumſanctum: quod filiꝰ ex vno naſcitur
ſpiritusſanctus ex vtroq; ꝓcedit. Et ideo di
cit apoſtolus. Qui autẽ ſpiritum xp̄i non ha
bet. hic nõ eſt eius. Nam pater nũquã legiẽ
miſſus. ſpiritus vero miſſus. vt eſt illud do-
minicum. Paraclitus inquit ſpiritusſanctus
quẽ mittet pater ĩ nomine meo ille vos doce
bit omnia & ſuggeret vobis omnia. Paracli
tus enim grece. latine interpretatur conſola
tor: a cõſolacione. Paracliſin enim cõſolacio ĩ
terp̄tatur. Xp̄us enim eum lugentibus mi-
ſit poſtquã ab eorum oculis ipſe in celũ aſcẽ
dit. Conſolator enim triſtibus mittitur ſecũ
dum illam eiuſdẽ domini ſentẽciam. Beati lu
gentes: quoniam ipſi cõſolabuntur. Ipſe etiã
dicit. Tunc lugebunt filii ſponſi: cum ab eis
ablatus fuerit ſponſus. Item paraclitus: ꝓ eo
quod cõſolacionem p̄ſtat animis: qui gaudiũ
temporale amittunt. Alii paraclitum latine
oratorem vel aduocatum interpretantur. Ip
ſe enim ſpiritusſanctus dicit: ipſe docet. per
ipſum datur ſermo ſapiencie: ab ipſo ſancta
ſcriptura inſpirata eſt. Ideo ſpiritusſanctus
ſeptiformis nũcupatur ꝓpter dona: que de
diuinitatis eius plenitudine particulatĩ q̄q;
vt digni ſũt cõſequi ꝓmerentur. Ipſe enim

ſpiritus ſapiencie & intellectus. ſpiritus cõ
ſilii & fortitudinis. ſpiritꝰ ſciencie & pieta-
tis. ſpiritus timoris domini dicitẽ. Spiritus
autem principalis in pſalmo quinquageſimo
legitur. Vbi quia tercio ſpiritus repetitẽ nõ
nulli trinitatẽ intellexerunt. ideo quia ſcrip
tum eſt: deus ſpiritus eſt. Quod enim non ẽ
corpus: & tamẽ eſt. videtur reſtare vt ſpiri
tus ſit. Intelligunt enim ibi nõnulli trinita-
tem ſignificari. in ſpiritu principali patrem
in ſpiritu recto filium. ĩ ſpirituſancto ſpiritũ
ſanctum. Spiritusſanctus ideo donũ dei di-
citur. eo ꝙ datur. A dando enim donum eſt
nuncupatum. Notiſſimum eſt enim domi-
num iheſum criſtum: cum poſt eius reſurrec
cionem a mortuis aſcendit in celum dediſſe
ſpiritumſanctum: quo credentes impleti lin
guis omnium gencium loquebantur. Intantũ
donũ dei eſt: inquãtum datur eis qui ꝑ eum
diligunt deum. Apud ſe autẽ deus eſt. apud
nos donum ẽ: ſed ſempiterne ſpiritusſanctus
donum eſt diſtribuens ſingulis ꝓut vult gra
ciarum dona. Nam & ꝓphetis: quibus vult
impartit. & peccata quibus vult dimittit.
Nam peccata noſtra ſine ſpirituſancto nõ do
nantur. Spiritusſanctus inde caritas ꝓprie
nũcupatur. vel quia naturaliter eos a quibꝰ
ꝓcedit cõiungit. & ſe vnũ cum eis eſſe oſten
dit. vel quia in nobis id agit. vt ĩ deo manea
mus & ipſe in nobis. Vnde & ĩ donis dei ni-
hil maius eſt caritate. & nullum eſt maiꝰ do
num dei quã ſpiritusſanctus. Ipſe eſt & gra
cia. Que quia non ꝓ meritis noſtris: ſed vo-
luntate diuina gratis datur. inde gracia nũ
cupatur. Sicut vnicum dei verbum proprie
vocamus nomine ſapiencie cum ſit pater &
filius & ſpiritusſanctus vniuerſaliter ſapiẽ-
cia. ita ſpiritusſanctus ꝓprie nũcupatur vo-
cabulo caritatis. cum ſit pater & filius vni-
uerſaliter caritas. Spiritusſanctꝰ digitꝰ dei
eſſe: ĩ libris euãgelii apertiſſime declaratur
Cum enim vnus euãgeliſta dixiſſet. in digi-
to dei eicio demonia. alius hoc idem ita dix
it. In ſpiritu dei eicio demoĩa. Vnde & digi
to dei ſcripta lex eſt. data die quinquageſi-
ma ab occiſione agni. & die quinquageſima
venit ſpiritusſanctus a paſſione domini nr̄i
iheſu xp̄i. Ideo auteʒ digitus dei dicitur. vt
eius opatoria virtus cum patre & filio ſigni
ficetur. Vnde & paulus ait. Hec autẽ omĩa
opatur vnus atq; idem ſpiritus diuidens ſin
gulis ꝓut vult. Sicut autem ꝑ baptiſmum ĩ
criſto morimur et renaſcimur: ita ſpiritu ſig
namur: qui eſt digitus dei & ſpiritale ſigna
culum. Spiritusſanctus idcirco ĩ colũbe ſpe
cie veniſſe ſcribitur. vt natura eius ꝑ auem

ſimplicitatis & innocencie declaratur. Vñ
& dominus. eſtote inquit ſimplices ſicut co
lũbe. Hec enim auis corporaliter ipſo felle
caret habens tantum innocẽciam & amorẽ.
Spiritusſanctus inde nomine ignis appellat̃
ꝓ eo quod ĩ apoſtoloꝝ actibus per diuiſionẽ
linguarum: vt ignis apparuit: qui & inſedit
ſuper vnũquemq; eorum. Propterea autem
diuerſarum linguarum graciam apoſtol̃ de
dit. vt idonei efficerentur fidelium erudici
one populorũ. Quod vero ſupra ſingulos ſe
diſſe memoratur. id cauſe eſt vt ĩtelligatur
per plures non fuiſſe diuiſus: ſed manſiſſe in
ſingulis totus ſicut fere ignibus mos ẽ. Hãc
enim habet naturam ignis accenſus. vt quã
ti ad eum: q̃nti ad crinẽ purpurei ſplendo
ris aſpexerint. tantis viſũ ſue lucis impciat
tantis miſterium ſui muneris tribuat. & ip
ſe in ſua nihilominus ĩtegritate permaneat
Spiritusſanctus nomine aque appellatur in
euãgelio domino clamante & dicente. Siqs
ſitit veniat ad me & bibat. Qui credit ĩ me
flumina aque viue fluunt de vẽtre ei9. Euã
gelista autem expoſuit. vnde diceret: ſecu
tus enim ait. Hoc enim dicebat de ſpiritu
quẽ accepturi erãt credentes in eũ. S; aliud
eſt aqua ſacramenti. aliud aqua que ſignifi
cat ſpiritum dei. Aqua enim ſacramẽti viſi
bilis eſt. aqua ſpiritus inuiſibilis eſt. Iſta ab
luit corpus. & ſignificat quod fit in anima
per illum autem ſpiritũſanctum ipſa anima
mundatur & ſaginat̃. Spiritusſanctus ideo
vnctio dicitur iohanne apoſtolo teſtante: qa
ſicut oleum naturali pondere ſupfertur om
ni liquore. ita in principio ſupferebatur ſpi
ritusſanct9 aquis. Vnde & dominus oleo ex
ultacionis. hoc eſt ſpiritusancto legit̃ fuiſſe
vnctus. Et iohãnes apoſtolus ſpiritũſanctũ
vnctionem vocat dicens. & vos vnctionem
quã accepiſtis ab eo permaneat in vobis. Et
neceſſe non habetis. vt aliquis doceat vos.
ſed ſicut vnctio ei9 docet vos de omni re. Ip
ſe eſt enim ſpiritusſanctus vnctio inuiſibil̃.

Ca. iiii.

De eadem trinitate.

TRINITAS appellata quod fiat
totum vnum ex quibuſdam trib9
quaſi trinitas. vt memoria intelli
gencia & voluntas: ĩ quibus mẽs
habet in ſe quãdam imaginem diuine trini
tatis. Nam dum tria ſint vnum ſũt. quia &
ſingula in ſe manent & omnia ĩ omnib9. Om
nis itaq; ſcriptura veteris ac noui teſtamẽti
diuinitus inſpirata ſi catholice ĩtelligit̃. hoc
inſinuat quod pater & fili9 & ſpiritusſanct9
vnus ſit deus. eiuſdẽq; ſubſtancie. vniuſq; eſ
ſencie atq; inſeparabilis indiuiſitatis vnita
te. ideoq; nõ ſũt tres dii: ſed vn9 pater. & fi
lius. & ſpiritusſanctus. quãuis pater filium
genuerit. & ideo filius nõ ſit qui pater eſt.
filiuſq; a patre ſit genitus. & ideo pater non
ſit qui filius eſt. ſpiritusſanct9 nec pater ſit
nec filius: ſed tantum patris & filii ſpiritus
patri & filio eciam ipſe coequalis & ad tri
nitatis pertinens vnitatem. Et hec trinitas
vnus eſt deus. ex quo omnia: per quem om
nia. & in quo omnia beato paulo atteſtante
vbi ait. Quoniã ex ipſo & ꝑ ipſum. & ĩ ipſo
ſunt omnia. ipſi gloria in ſecula ſeculoꝝ amẽ
Igitur firmiſſime credimus patrem & filiũ
& ſpiritũſanctum vnum eſſe naturaliter de
um. neq; tamen ipſum patrem eſſe: qui fili9
eſt. nec filium ipſum eſſe qui pater eſt. nec
ſpiritumſanctum ipſũ eſſe: qui pater aut fi
lius eſt. Vna eſt enim patris & filii et ſpiri
tusſancti eſſencia: in qua non eſt aliud pater
aliud filius. aliud ſpiritusſanctus. quãuis ꝑ
ſonaliter ſit alius pater. alius filius. alius ſpi
ritusſanctus. Quod nobis maxime ĩ ipſo ſanc
tarum ſcripturarũ demonſtratur inicio. vbi
deus dicit. Faciamus hominem ad imaginẽ
& ſimilitudinem noſtram. Cum enim ſingu
lari numero dixit imaginem. oſtendit vnam
naturam eſſe: ad cuius imaginem homo fie
bat. Cum vero dicit pluraliter. noſtrã oſten
dit deum: ad cui9 imaginem homo fiebat ñ
vnam eſſe perſonam. Si enim illa vna eſſen
cia patris & filii & ſpiritusſancti vna eſſet
ꝑſona. non diceretur ad imaginem noſtram
ſed ad imaginem meam. nec dixiſſet faciã9
ſed faciã. Si vero ĩ illis tribus perſonis tres
eſſent intelligende: vel credende ſubſtancie
non diceretur ad imaginem noſtram: ſed ad
imagines noſtras. Sed ad vnam imaginẽ vni
us dei homo fact9 dicitur. vt vna ſancte tri
nitatis eſſencialiter diuinitas intimet̃. Hãc
quoq; trinitatem perſonarum atq; vnitatem
nature ꝓpheta yſaias reuelatam ſibi non ta
cuit. cum ſe dicit audiſſe ſeraphin clamãcia
Sanctus. ſanctus. ſanctus dominus de9 ſaba
oth. Vbi prorſus in eo quod dicitur tercio.
ſanctus perſonarum trinitatem. ĩ eo vẽo q̃d
ſemel dicitur. dominus deus ſabaoth. diui
ne nature cognoſcimus vnitatem. Plane abſ
q; omni dubitacione credendum eſt. patrem
& filium & ſpiritumſanctum vnum eſſe de
um patrem omnipotentem. eternum incom
mutabilem. & ſinguli horum deus. & ſimul
omnes vnus deus & ſingulis quiſq; horum.
plena & perfecta. & eterna ſubſtancia. & ſi
mul omnes vna ſubſtancia. quia quicquid ẽ

pater quo deus eſt. quo ſubſtancia eſt: quo
eternitas eſt: hoc filius: hoc ſpiritusſanctus
eſt. Ita eciam & filius. eo quo eſt deus. quo
ſubſtancia eſt: quo eternitas eſt. hoc pater ẽ
& filius. Vna in tribus diuinitas. vna eſſen
cia. vna omnipotencia. & quicquid ſubſtãcia
liter de deo dici poteſt. ſi forte de patre ſolo
interrogatus fueris quid ſit pater. reſponde
Deus eſt. Interrogatus de filio. reſponde.
deus. Interrogatus de ſpiritusancto. reſpon
de. deus. Si interrogat9 fueris ſimul de pa
tre & filio & ſpitusancto. nõ deos: ſed deum
reſponde vnum omnipotentem incõmutabi
lem. Sciendum eſt quod quedam đ deo ſub
ſtãcialiter dicu ntur. vt eſt deus. magn9 om
nipotens. & quicquid ad ſe dr̃. id eſt ſubſtã
ciam diuinitatis ſignificans. quedã itaꝗ re
latiue dicuntur. vt pater ad filium. filius ad
patrem. & ſpiritusſanctus relatiue ad patrẽ
& filium. ad ſe autem ſiue pater. ſiue filius
ſiue ſpiritusſanctus deus dicitur. Itaꝗ pater
eo quo eſt deus. hoc ipſo ſubſtancia eſt. quia
eiuſdem ſubſtancie filius. ꝓculdubio & fili
us de9. & ſpiritusſanctus deus. At vero de
us eo quo pater eſt relatiue dicitur. quia nõ
ſubſtancie nomen eſt: ſed refertur ad filium
Non ſic dicimus filium patrem eſſe. quomõ
dicimus filium deum eſſe. nec ita dicim9 pa
trem filium eſſe. ſicut dicim9 deũ eſſe. quia
de9 ſubſtancialiter dicitur. pater & fili9 &
ſpiritusſanctus relatiue dicuntur.

Ca. v.

De angelis.

ANGELI grece vocantur. ebraice
malaoth. latine vero nũcii interꝑ
tantur. ab eo quod domini volun
tatem populis nũcient. Angelorũ
autem vocabulum officii nomẽ eſt: non natu
re. Semper enim ſunt ſpiritus. ſed cum mit
tũtur vocant̃ angeli. Quibus ideo pictoꝝ li
cencia pennas facit. vt celerẽ coꝝ in cuncta
diſcurſum ſignificent. ſicut & iuxta fabulas
poetarum venti pennas habere dicuntur ꝓp
ter velocitatem ſcilicet. Vnde & ſacra ſcrip
tura dicit. Qui ambulat ſuper pennas vento
rũ. Nouẽ aut̃ eſſe õdines angeloꝝ ſacre ſcrip
ture teſtantur. i d eſt angeli. archangeli. tro
ni. dominaciones. virtutes. principatus. che
rubĩ. & ſeraphim. Quoꝝ officioꝝ vocabula
cur ita ſint dicta interpretãdo exequimur.
Angeli vocantur ꝓpter quod de celis ad an
nũciandum hominibus mittuntur. Angel9
enim grece. latine nũcius dicitur. Archan
geli greca lingua ſũmi nuncii interpretant̃
Qui enim parua vel minima annũciant ange
li. qui vero ſumma archangeli nũcupantur
Archangeli dicti eo quod primatum teneãt
inter angelos. Archos enim grece: latine ꝑn
ceps interpretatur. Sunt enim & duces ꝑn
cipes: ſub quorum ordine vnicuiꝗ angelorũ
officia deputata ſunt. Nam quia archangeli
angelis preſũt. Zacharias ꝓpheta teſtatur
dicens. Ecce angelus qui loquebatur in me
egrediebatur. & alius angelus egrediebat̃ ĩ
occurſum eius & dixit ad eum. Curre loque
re ad puerum iſtum dicens. Abſꝗ muro ha
bitabitur iheruſalem. Si enim ĩ ipſis officiis
angelorum nequaquã poteſtates ſuperiores
inferiores diſponerent. nullomodo hoc quod
homini diceret angelus ab angelo cõgnouiſ
ſet. Quidam autem archangeloꝝ priuatis no
minibus appellantur. vt per vocabula ipſa ĩ
opere quid valeant deſignet̃. Gabriel hebrai
ce in lingua noſtra vertit̃ fortitudo dei. Vbi
enim potẽcia vel fortitudo manifeſtatur ga
briel mittitur. Vnde & eo tempore quo ẽat
dominus naſciturus & triũphaturus de mũ
do. gabriel venit ad mariam vt illum annun
ciaret qui addebellãdas aerias poteſtates hu
milis venire dignatus eſt. Michael interꝑ
tatur: quis ſicut deus. Quando enim aliquid
in mundo mire virtutis fit hic archangelus
mittitur. & ex ipſo opere. nomẽ eſt eius. qa
nemo valet facere quod facere poteſt deus.
Raphahel interꝑtatur curacio vel medicina
dei. Vbicunꝗ enim curandi opus neceſſariũ
eſt hic archangel9 a deo mittitur & inde me
dicina dei vocatur. Vnde & ad tobiam. idẽ
archangelus miſſus oculis eius curacionem
adhibuit & cecitate deterſa viſum reſtituit
Nominis enim interꝑtacione & angeli offi
cium deſignatur. Vriel ĩterꝑtatur ignis dei
ſicut legimus apparuiſſe ignem in rubo. Le
gimus eciam ignem miſſum deſuper: & im
pleſſe quod preceptum eſt. Throni autẽ &
dominaciones & principatus & poteſtates.
& virtutes: quibus cunctam celeſtem ſocie
tatem apoſtolus cõplectitur. ordines angelo
rum. & dignitates intelliguntur. Et ꝑ hac
ipſa diſtribucione officiorum. alii throni. alii
dominaciones. alii principatus. alii poteſta
tẽs dicuntur: ꝓ certis dignitatibus quibus
inuicem diſtinguntur. Virtutes. angelica q̃
dam miniſteria perhibentur: per quos ſigna
& miracula in mundo fiunt. ꝓpter quod &
virtutes dicuntur. Poteſtates ſũt quib9 vir
tutes aduerſe ſubiecte ſũt. & inde poteſtatũ
nomine nũcupantur. quia maligni ſpirit9 eo
rum poteſtate coercentur. ne tantum noceãt
quãtum cupiunt. Principatus ſunt hii q an
geloꝝ agminibus preſunt: qui pro eo quod

ſubditos angelos ad explendum miſterium
diuinum diſponunt. principatus vocabulum
acceperunt. Nam alii ſūt qui ad miniſtrant.
alii qui aſſiſtunt. ſicut & per danielem dicit̄
Milia milium miniſtrabant ei & decies cen
tena milia aſſiſtebant illi. Dominaciones ſūt
hii qui eciam virtutibus & principatibus p̄
minent: qui pro eo quod ceteris angelorum
agminibus dominantur. dominaciones vocā
tur. Troni ſūt agmina āgeloꝝ: qui latino elo
quio ſedes dicuntur. & vocati throni. qa illꝭ
preſidet cōditor. & ꝑ eos iudicia ſua diſpōit
Cherubim autem & ipſi ſublimes celoꝝ po
teſtates & angelica miniſteria eſſe ꝓhibent̄
qui ex hebraico in liguam noſtram interpre
tantur: ſciencie multitudo. Sunt enim ſubli
miora agmina angelorum: qui ꝓ eo quod vi
cinius poſiti diuina ſciencia ceteris amplius
plena ſūt. cherubin id eſt plenitudo ſciencie
appellantur. Ipſa ſūt illa duo animalia ſuper
ꝓpiciatorium arche facta ex metallo. ꝓpter
ſignificandam angeloꝝ preſenciam in quoꝝ
medio oſtenditur deus. Seraphim quoq̄ ſi-
militer multitudo ē angeloꝝ: qui ex hebreo
in latinum ardentes vel incendentes interp̄
tantur. Qui idcirco ardentes vocātur: quod
inter eos & deum nulli alii angeli conſiſtūt
& ideo quantum vicinius coram eo conſi-
ſtunt. tanto magis claritate diuini luminis ī
flammantur. Hec igitur vocabula agminū
angeloꝝ. ita ſūt ſpecialia ordini ſingulorum
vt tamen ſint ex parte cōmunia omniū. Naꝫ
throni. dei ſedes in quorūdam angelorū or-
dine. ſpecialiter deſignentur. tamē dicitur
per pſalmiſtam. Qui ſedes ſuper cherubin.
Sed ideo iſti ordines āgeloꝝ priuatis nomi
nibus appellantur. quia hoc ipſū officium in
ꝓprio ordine plenius acceperunt. & cū ſint
omnibus officia cōmunia: ꝓprie tamen & no
mina ſuis ordinibus deputant̄. Vnicuiq̄ enī
ſicut predictum eſt ꝓpria officia ſūt iniunc
ta: que ꝓmeruiſſe eos in mundi conſtat exor
dio. Nam quia angeli. & locis & hominib9
preſunt prophete: teſtatur angelus dicens.
Princeps regni perſarum reſtitit mihi. Vñ
apparet nullum eſſe locum. cui angeli non p̄
ſunt. Hic eſt ordo vel diſtinctio angelorum
qui poſt lapſum malorum in celeſti uigore. ꝑ
ſtiterunt. Nam poſtquā apoſtate angeli ceci
derunt. hii ꝑſeuerancia eterne beatitudinis
ſolidati ſūt. Vnde & poſt celi creacionem in
principio repetitur. fiat firmamētum. nimi
rum oſtendens quod poſt ruinam angelorū
malorum. hii qui permāſerunt: firmitatem
eterne perſeuerācie conſecuti ſunt nullo iam
lapſu auerſi. nulla ſuperbia cadentes: ſed fir
miter in dei amore & cōtemplacione manē-
tes nihil aliud dulce habent. niſi eum a quo
creati ſunt. Quod autem duo ſeraphim in y-
ſaia leguntur figuraliter veteris & noui te
ſtamenti ſignificacionem oſtendunt. Ideo
vero faciem & pedes dei operiunt. quia prete
rita ante mundum. & futura poſt mundum
ſcire non poſſumus: ſed media tantum. eorū
teſtimonio cōtemplamur. Singuli ſenas alas
habent. quia de fabrica tantum mundi: que
in ſex diebus facta ſūt in preſenti ſeculo no-
uimus. Quod clamant ter ſanct9. alter ad al
terum trinitatis ī vna diuinitate demōſtrat
miſterium. Sed quid ꝓdeſt nos de āgelicis
ſpiritibus iſta perſtringere: ſi non ſtudeam9
hec eciam ad noſtros ꝓfectus cōgrua cōſide
racione deriuare. Quia enim ſuperna illa ci-
uitas ex angelis et hominibus cōſtat: ad quā
tantum credimus humanum genus aſcende
re. q̄ntos illic cōtigit electos angelos reman
ſiſſe: ſicut ſcriptum eſt. ſtatuit terminos gē-
cium ſecundum numerū angelorum dei de-
bemus & nos aliquid ex illis diſtinctionib9
ſuper noꝝ ciuium ad vſum noſtre cōuerſacio
nis trahere noſq̄ ipſos ad incremēta virtutū
bonis ſtudiis inflammare. Quia enim illic a-
ſcenſura creditur tanta multitudo hominū:
q̄nta multitudo remāſit angelorum: ſuper ē
vt ipſi quoq̄ homines qui ad celeſtem patri
am redeunt. ex eis agminibus aliquid illuc
reuertentes imitentes. Diſtincte nāq̄ con-
uerſacōnes hominum ſinguloꝝ agminum or
dinibus cōgruunt. & in eorum ſortem ꝑ con
uerſacionis ſimilitudinem deputantur. Naꝫ
ſūt pleriq̄ qui parua capiunt: ſed tameꝫ hec
eadem parua pie annunciare fratribus non
deſiſtunt. Iſti itaq̄ in angelorum numerum
currunt. Et ſūt nonnulli qui diuine largita-
tis munere refecti ſecretoꝝ celeſtium ſūma
& capere p̄ualent & nūciare. Quo ergo iſti
non inter archangelorum numerum deputā
tur. Et ſūt qui mira faciunt. ſigna valenter
operantur. Quo igitur iſti. niſi ad ſupernaꝝ
virtutum ſortem & numerum cōgruūt. Et
ſūt nonnulli qui eciam de obſeſſis corporib9
malignos ſpiritus fugant eoſq̄ virtute oraci
onis & vi accepte poteſtatis eiciūt. Quo ita
q̄ iſti meritum ſuum niſi īter poteſtates ce
leſtium numerum ſorciuntur. Et ſūt nōnul
li qui acceptis virtutibus eciam electoꝝ ho
minum merita trāſcendūt. Cūq̄ & bonis me
liores ſūt electis quoq̄ fratribus principan
tur. Quo ergo iſti ſortem ſuam. niſi int̄ prin
cipatuum numerum acceperunt. Et ſūt non
nulli q̄ ſic in ſemetipſis cunctis viciis omī ho
q̄ deſideriis dominant̄. vt ipſo iure mūdicie

dii inter homines vocentur. Vnde & ad moi
ſen dicitur. Ecce cõſtitui te deum pharonis
Quo ergo iſti: niſi inter numeros dominatu
um currũt. Et ſũt nõnulli qui dum ſibimet
ipſis vigilanti cura dominãtur. dum ſe ſolli
cita intencione diſcuciũt. diuino timori ſem
per inherentes. hoc in munere virtutis acci
piũt. vt iudicare recte & alios poſſint. Quo
rum ꝑfecto mentibus dum diuina contem
placio p̄ſto ē. in his velud in throno ſuo dñs
preſidens aliorum facta examinat. & cũcta
mirabiliter de ſua ſede diſpenſat. Qui ergo
iſti niſi cõditoris ſui throni ſunt. Vel quo ni
ſi ad ſupernarum ſedium numeros aſſcribun
tur. Per quos dum ſancta eccleſia regitᷣ. ple
rumq; de quibuſdã ſuis infirmis actibus eci
am electi iudicantur. Et ſũt nonnulli. q tan
ta dei ac ꝓximi dilectione pleni ſũt. vt inre
cherubim nominentur. Quia enim vt p̄fati
ſumus. cherubim plenitudo ſciencie dicitur
& paulo dicente didicimus quia plenitudo
legis caritas. omnes qui dei & ꝓximi carita
te: ceteris amplius pleni ſũt. meritoꝝ ſuorũ
ſortem inter cherubin numero perceperunt
Et ſũt nõnulli qui ſuperne contemplacionis
amore accenſi in ſolo cõditoris ſui deſiderio
anhelant. nil iam in hoc mundo cupiunt. ſolo
eternitatis amore paſcuntur. terrena queq;
abiciunt. cuncta temporalia mente tranſcen
dunt. amant & ardent: atq; in ſuo ipſo ardo
re requieſcunt. amando ardent. loquendo et
alios accendunt. & quos verbo tangũt arde
re ꝓtinus in dei amore faciunt. Quid ergo
iſtos: niſi ſeraphim dixerim quoꝝ cor ĩ ignẽ
cõuerſum lucet & vrit. quia & mẽcium ocu
los ad ſuperna illuminãt. & cõpungendo in
fletibus viciorum rubiginem purgant. Qui
ergo ita ad amorem ſui cõditoris inflammi
ti ſunt. quo iſti niſi inter ſeraphin numerum
ſortem ſue vocacionis acceperunt. Ve autē
anime: que in ſe de his bonis que enumeraui
m9 minime aliquid recõgnoſcit. eiq; adhuc
ve deterius imminet: ſed priuatam ſe donis
ĩtelligit & neq̄quã gemit. Quiſquis ẽgo ta
lis eſt fratres mei gemẽdus eſt valde. quia
nõ gemit. Penſemus igitur accepta electoꝝ
munera. & virtute qua poſſumus ad amorẽ
tante ſortis anhelemus. Qui in ſe donoꝝ gra
ciaꝝ minime recõgnoſcit gemat. qui vero mi
nora in ſe cõgnoſcit maiora aliis non inuide
at. Angelorum enim nomine poteſtates ſup
ne. vt ſup̄ oſtendimus deſignantur. vt ĩ pſal
mo. Qui facit ãgelos ſuos ſpiritus. Angelus
autem typice dominus ihesus xp̄us nũcupa
tur id eſt nũcius paterne voluntatis. Vnde
ꝓpheta ait. Venit ad templum ſuum domĩa
torem quẽ vos vultis. & angelus teſtamẽti
quem vos deſideratis. Angelus iohãnes pre
curſor ĩ malachia vocatur. vt eſt illud. Ecce
mitto angelum meum ante faciem tuam. Si
mili quoq; modo & in apocalipſi vbi p̄lia de
ſcribuntur ita legitur. Vidi angelum dei fõ
tem volãtem p medium celum. Angeli ſanc
ti predicatoẽs vocantur: de quibus domin9
ad iob pro dyabolo loquens ait. Cum ſubla
tus fuerit timebunt angeli & territi purga
buntur. Et alibi. Angeli pacis amare flebũt
Et in apoſtolo. Apparuit angelis. Quod no
men non per naturam: ſed per officium mini
ſtracionis ſortiti ſunt. Angelus dyabolus in
apoſtolo nũcupatur. vbi ait. Eciam ſi angel9
de celo euangelizauerit vobis preter quod
euãgelizauimus anathema ſit. Similiter &
angeli im mundi ſpiritus nuncupantur. vbi
idem apoſtolus ait. Neſcitis quia angelos iu
dicabimus: q̄ntomagis ſecularia. Huius vero
exempla ſimilia: qui ſcripturas legit inueni
re poterit.

Incipit liber ſecundus de hominibus: q
quodam preſagio nomina receperũt. De pa
triarchis & ceteris eiuſdem etatis.

Ca. i.

De Adam.

ADAM Qui ſicut beatus
iheronim9 tradidit homo
ſeu terrenus. ſiue terra ru
bra interp̄tatur. ex terra
enim facta eſt caro. & hu
mus hominis faciendi ma
teries fuit. hic figurã cri
ſti geſtauit. Nam ſicut ſexta die format9 ē
ad imaginem dei. ita ſexta mundi etate fili
us dei formam carnis induit vt reformaret
hominem ad ſimilitudinem dei. Eua in
terp̄tatur vita. ſiue calamitas. ſiue ve. Vita
quia origo fuit naſcendi calamitas & ve. qa
per p̄uaricacionem cauſa extitit moriendo.
A cadendo enim nomen aſſumpſit calamitas
Alii autem dicunt quod ob hoc eua vita. &
calamitas ſit appellata. quia ſepe mulier vi
ro cauſa ſalutis eſt: ſepe calamitatis & mor
tis quod eſt ve. Deſignat autem eccleſiam
ſponſam xp̄i factam per lauacri miſteriũ q̄d
de latere morientis xp̄i profluxit.

Cain interp̄tatur poſſeſſio. Vnde ethy
mologiam ipſius pater exprimens ait. Cain
id eſt poſſedi hominẽ per deum. Idem & la
mentacõ eo quod ꝓ interfecto abel interfec
tus ſit. & penam ſui ſceleris dederit. Hic au
tem frater q etate maior eundẽ abel occidit

ĩ cãpo. populum ꝑorem ſignificat: qui inter
ficit xp̃m in caluarie loco. ¶ Abel enim
interꝑtatur luctus: quo nomine prefigura-
batur occidẽdus. Idem & vanitas quia cito
ſolutus eſt: atqꝫ ſubtractus. Hic paſtor ouiũ
xp̃i tenuit typum: qui eſt verꝰ paſtor & rec
tor fidelium populoꝝ. Vnde & animam ſuã
poſuit pro ouibus ſuis. ¶ Seth qui in
terpretatur reſurrectio vel poſicio. eo quo ꝑ
interfectionem fratris natus quaſi reſurrec
cio illius appoſitus ſit. Hic demõſtrat criſtũ
ihesũ: in quo eſt vera reſurrectio & vita fi-
delium. ¶ Enos iuxta ꝓprie: lingue va
rietatem homo vel vir dicitur & ꝯgrue hoc
vocabulum habuit. De eo enim ſcriptum eſt
Tunc inicium fuit inuocando nomẽ domini.
licet pleriqꝫ hebreorum arbitrentᷣ: quod tũc
primum in nomine domini & in ſimilitudine
eius fabricata ſunt idola. Declarat eccle-
ſiam in ſpe viuẽtem: quãdiu ad beatitudinẽ
ꝓmiſſe felicitatis perueniat. ¶ Enoch fili
us cain dedicacio interꝑtatur. In ipſius enĩ
nomine ciuitatē poſtea edificauit cain. Sig
nificat autem impios in hac vita tantum eſſe
fundatos. ¶ Cainan lamẽtacio vel poſſeſ
ſio eorum interꝑtatur. Sicut enim cain poſ-
ſeſſio. ita deriuatum nomen quod eſt cainan
facit poſſeſſio eoꝝ. Significat autem appeti
tores carnalium voluptatum: qui tantũ de
preſentis vite deliciis ſollicitudinem gerunt
¶ Chus hebraice ethiops interpretatur
poſteritate ſui generis nomen ſortitus. Ab
ipſo enim ſũt primogeniti ethiopes. In cuiꝰ
terra dicitur beatus iob habitaſſe cum in ca
pite libri illius ita ſcriptum eſt. Vir erat in
terra chus nomĩe iob. Idcirco ſanctꝰ vir vbi
habitauerit dicitur. vt eius meritum virtu-
tis exp̃matur. Chus nãqꝫ quis neſciat quod
ſit terra gentilium. gentilitas autem obliga
ta viciis extitit. quoniã cõgnicionem ſui cõ-
ditoris ignorauit. Dicatur itaqꝫ vbi habita-
uerit. vt hoc eius laudibus ꝓficiat: quod bo
nus inter malos fuit. Neqꝫ valde eſt laudabi
le: bonum eſſe cum bonis. ſed bonum eſſe cũ
malis. ¶ Enoch autem filius iareth inter
pretatur dedicacio. ſicut & ſuperior. Ipſe ge
nuit matuſalã. ambulauitqꝫ cum deo. & non
apparuit. quia tulit illum deꝰ. Hic ſeptimꝰ
ab adam trãſlatus eſt & ſignificat ſeptimã
requiem. future reſurrectionis quando trãſ
ferentur ſancti in vitam ꝑpetue immortali
tatis. & dedicabuntur habitaculũ dei in ſpi
ritu ſancto. ¶ Matuſalã interpretatᷣ mor
tuus. Eſt euidẽs ethymologia nominis. Qui
dam enim eum cũ patre trãſlatum fuiſſe. &
diluuium ꝑteriſſe putauerunt. Ob hoc ſig-

nanᷣ transfertur. mortuus eſt vt oſtendere
tur non vixiſſe eum poſt diluuium: ſed in eo
dem cataclismo fuiſſe defunctum. Soli enim
octo homines ĩ archa diluuium euaſerũt. Sig
nificat autem idem matuſalam eos qui huic
mundo tantum dediti ſũt. & futuram vitã
nõ querunt. Hii enim licet lõgeui fuerint ſu
per terram. tamen veraciter moriuntur: qa
eterne vite participes exiſtere non merẽtur
¶ Lamech autem pcuciens interpretatur
Iſte enim pcuciens interfecit cain. Quod eci
am ipſe poſtea ſe perpetraſſe vxoribus cõfi-
tetur. Hic ſeculi huius figuram tenet: cuius
peccatum criſtus per ſanguinis ſui effuſionẽ
poſt. lxxvii. mũdi generacione abſoluit iux
ta quod eas euangeliſta lucas ſcribit.
¶ Noe vero requies interpretatur. Ab eo
igitur quod ſub illo omnia retro quieuerint
per diluuium appellatus eſt requies. Signi
ficat autem noe per omnes actꝰ ſuos criſtũ.
Noe enim vt diximus requies interpretatᷣ.
& dominus dicit. Diſcite a me. quia mitis
ſũ & humilis corde. & inuenietis requiẽ ani
mabus veſtris. Solus iuſtus inuenitur noe.
in illa gente: cui ſeptem homines donantᷣ ꝓp
ter iuſticiam ſuam. Solus iuſtus eſt: atqꝫ ꝑ-
fectus. cui ſeptem eccleſie ꝓpter ſeptempli-
cem ſpiritum illuminantẽ. in vnam eccleſiã
cõdonantur. Noe ergo arcam conſtruxit de
lignis imputribilibus. ſic criſtus fabricauit
eccleſiam ex hominibus victuris ineternum.
Ligna arche cõglutinata erãt bitumine: ſic
et eccleſie mẽbra iuncta ſunt cõpagine vnita
tis & tolerancia caritatis. Sicut noe cũ ſuis
per aquam & lignum ſaluatus eſt: ſic fami-
lia criſti per baptiſmum & crucis paſſionem
eſt ſanata. Arca enim iſta eccleſiam demon-
ſtrabat que natat in fluctibus mundi huius
& criſto gubernãte ad litus eterne quietis
tendit. Iam vero illud quod poſt diluuiũ de
vinea quam plantauit inebriatus noe. & nu-
datus eſt in domo ſua: cui non appareat xp̃i
eſſe figuram: qui inebriatus eſt dum paſſus
eſt. nudatus eſt dum crucifixꝰ eſt. In domo
ſua id eſt in gente ſua. & in domeſticis ſan-
guinis ſui vtqꝫ iudeis. Tunc enim nudata ẽ:
mortalitas carnis eius. Quã nuditatem id ẽ
paſſionẽ criſti videns cham deriſit. & iudei
criſti mortem videntes ſubſanauerunt. Sem
vero et iafeth tãquam duo populi ex circũci
ſione & prepucio credentes. cõgnita nudita
te patris: qua ſignificabatur paſſio ſaluato-
ris ſumẽtes veſtimentum poſuerunt ſup dor
ſa ſua. & intrantes auerſi operuerunt nudi-
tatem patris. nec viderunt quod verẽda pa
tris texerunt. Quodam enim modo paſſionẽ

dii inter homines vocentur. Vnde & ad moi
ſen dicitur. Ecce cōſtitui te deum pharonis
Quo ergo iſti: niſi inter numeros dominatu
um currūt. Et ſūt nōnulli qui dum ſibimet
ipſis vigilanti cura dominātur. dum ſe ſolli-
cita intencione diſcuciūt. diuino timori ſem
per inherentes. hoc in munere virtutis acci
piūt. vt iudicare recte & alios poſſint. Quo
rum ꝑfecto mentibus dum diuina contem-
placio ꝑſto ē. in his velud in throno ſuo dn̄s
preſidens aliorum facta examinat. & cūcta
mirabiliter de ſua ſede diſpenſat. Qui ergo
iſti niſi cōditoris ſui throni ſunt. Vel quo ni
ſi ad ſupernarum ſedium numeros aſſcribun
tur. Per quos dum ſancta eccleſia regitͤ. ple
rumq̧ de quibuſdā ſuis infirmis actibus eci
am electi iudicantur. Et ſūt nonnulli. q tan
ta dei ac ꝓximi dilectione pleni ſūt. vt inre
cherubim nominentur. Quia enim vt ꝓfati
ſumus. cherubim plenitudo ſciencie dicitur
& paulo dicente didicimus quia plenitudo
legis caritas. omnes qui dei & ꝓximi carita
te: ceteris amplius pleni ſūt. meritoꝝ ſuorū
ſortem inter cherubin numero perceperunt
Et ſūt nōnulli qui ſuperne contemplacionis
amore accenſi in ſolo cōditoris ſui deſiderio
anhelant. nil iam in hoc mundo cupiunt. ſolo
eternitatis amore paſcuntur. terrena queq̧
abiciunt. cuncta temporalia mente tranſcen
dunt. amant & ardent: atq̧ in ſuo ipſo ardo-
re requieſcunt. amando ardent. loquendo et
alios accendunt. & quos verbo tangūt arde
re ꝓtinus in dei amore faciunt. Quid ergo
iſtos: niſi ſeraphim dixerim quoꝝ cor ī ignē
cōuerſum lucet & vrit. quia & mēcium ocu
los ad ſuperna illuminānt. & cōpungendo in
fletibus viciorum rubiginem purgant. Qui
ergo ita ad amorem ſui cōditoris inflamma
ti ſunt. quo iſti niſi inter ſeraphin numerum
ſortem ſue vocacionis acceperunt. Ve autē
anime: que in ſe de his bonis que enumeraui
m9 minime aliquid recōgnoſcit. eiq̧ adhuc
ve deterius imminet: ſed priuatam ſe donis
ītelligit & neq̄quā gemit. Quiſquis ego ta
lis eſt fratres mei gemēdus eſt valde. quia
nō gemit. Penſemus igitur accepta electoꝝ
munera. & virtute qua poſſumus ad amorē
tante ſortis anhelemus. Qui in ſe donoꝝ gra
ciā minime recōgnoſcit gemat. qui vero mi
nora in ſe cōgnoſcit maiora aliis non inuide
at. Angelorum enim nomine poteſtates ſup
ne. vt ſup̄ oſtendimus deſignantur. vt ī pſal-
mo. Qui facit āgelos ſuos ſpiritus. Angelus
autem typice dominus iheſus xp̄us nūcupa
tur id eſt nūcius paterne voluntatis. Vnde
ꝓpheta ait. Venit ad templum ſuum domīa
torem quē vos vultis. & angelus teſtamēti
quem vos deſideratis. Angelus iohānes pre
curſor ī malachia vocatur. vt eſt illud. Ecce
mitto angelum meum ante faciem tuam. Si
mili quoq̧ modo & in apocalipſi vbi ꝑlia de
ſcribuntur ita legitur. Vidi angelum dei fō
tem volātem ꝑ medium celum. Angeli ſanc
ti predicatoēs vocantur: de quibus domin9
ad iob pro dyabolo loquens ait. Cum ſubla-
tus fuerit timebunt angeli & territi purga
buntur. Et alibi. Angeli pacis amare flebūt
Et in apoſtolo. Apparuit angelis. Quod no
men non per naturam: ſed per officium mini
ſtracionis ſortiti ſunt. Angelus dyabolus in
apoſtolo nūcupatur. vbi ait. Eciam ſi angel9
de celo euangelizauerit vobis preter quod
euāgelizauimus anathema ſit. Similiter &
angeli im mundi ſpiritus nuncupantur. vbi
idem apoſtolus ait. Neſcitis quia angelos iu
dicabimus: q̄ntomagis ſecularia. Hius vero
exempla ſimilia: qui ſcripturas legit inueni
re poterit.

Incipit liber ſecundus de hominibus: q
quodam preſagio nomina receperūt. De pa
triarchis & ceteris eiuſdem etatis.

Ca. i.

De Adam.

ADAM Qui ſicut beatus
iheronim9 tradidit homo
ſeu terrenus. ſiue terra ru
bra interꝑtatur. ex terra
enim facta eſt caro. & hu
mus hominis faciendi ma
teries fuit. hic figurā cri
ſti geſtauit. Nam ſicut ſexta die format9 ē
ad imaginem dei. ita ſexta mundi etate fili
us dei formam carnis induit vt reformaret
hominem ad ſimilitudinem dei. Eua in
terꝑtatur vita. ſiue calamitas. ſiue ve. Vita
quia origo fuit naſcendi calamitas & ve. qa
per ꝑuaricacionem cauſa extitit moriendo.
A cadendo enim nomen aſſumpſit calamitas
Alii autem dicunt quod obhoc eua vita. &
calamitas ſit appellata. quia ſepe mulier vi-
ro cauſa ſalutis eſt: ſepe calamitatis & mor-
tis quod eſt ve. Deſignat autem eccleſiam
ſponſam xp̄i factam per lauacri miſteriū q̄d
de latere morientis xp̄i profluxit.

Cain interꝑtatur poſſeſſio. Vnde ethy-
mologiam ipſius pater exprimens ait. Cain
id eſt poſſedi hominē per deum. Idem & la-
mentacō eo quod ꝓ interfecto abel interfec
tus ſit. & penam ſui ſceleris dederit. Hic au
tem frater q etate maior eundē abel occidit

liberã & ãcillam apoſtolo docẽte duo eſſe te-
ſtamẽta didicim⁹: ex quibus duo populi: hoc
ẽ iudeoꝝ & eccleſie nati ſũt. Loth interp̃tat̃
declinãs. Factis enim ſodomoꝝ nõ cõſenſit: ſ;
eoꝝ illicita carnis incẽdia declinauit. Ipſe igi
tur loth frat̃ abrahã et iuſt⁹ & hoſpitalis in
ſodomis: tq̃ ex illo incẽdio quod erat ſimilitu-
do futi iudicii meruit ſalu⁹ euadere: typũ fi
gurabat corporis xp̃i: quod ĩ omnib; ſanctis
& nũc int̃ iniquos atq; impios gemit: quorũ
factis nõ cõſentit et a quoꝝ pmixtione ĩ ſecu
li fine liberabit̃: illis dãnatis ſupplicõ ignis
et̃ni. ¶ Vxor aut̃ loth eoꝝ tenuit typũ q p g̃
tiam dei vocati poſtmodũ retro reſpiciunt.
& ad ea que reliquerãt redire cõtendũt. ¶ De
quibus ipſe dñs nemo inquit ponẽs manũ ſu
am ſup aratrũ & reſpiciẽs retro aptus ẽ reg
no dei. ¶ Cõſequẽter ipſe legis geſtauit pſonã;
de qua infidelitatis opa pariunt: qui etiã car
nali intellectu vtunt̃. ¶ Filie ei⁹ due ſamariã
ſignificãt ihrl̃mq;: que fornicãtur ĩ lege per
adulteriũ illicite doctrine. ¶ Moab interp̃ta
tur ex patre & totum nomẽ ethimologiam
habet. Concepit enĩ eum pmogenita filia de
patre. Significat aut̃ moab ſapiẽtiam ſecula
rem: de qua dñs loquit̃ p ꝓphetã. Perdã ſa-
piẽtiã ſapientiũ: & prudẽtiam prudẽtium re
ꝓbabo. Que auctorem ſui ſenſum habet: qui
ex dei cõditione generat̃. Videt̃ quidẽ naſci
de patre: ꝙ interpretat̃ moab: ſed quia adul
ter ẽ & aduerſarius populi dei de inceſtu &
ſpelũca ac nocte generat̃. ¶ Ammõ cui⁹ cau
ſa nomẽ redditur filius populi mei. ſic deri-
uatur vt ex patre ipſe ſit ſmo. Ammon enim
a quo dicti ſũt ãmonite vocat̃ popul⁹ meus.
Poſſumus iuxta tropologiã filios ãmon intel
ligere: qui de loth in ſpelũca generati ſũt ſe-
mine: & generati ĩ ebrietate & ĩceſtu. omẽs
hereticos: de q̃bus dicit & apl̃s iohãnes. Ex
nobis exierunt: ſ; nõ fuerunt ex nob̃. Si enim
fuiſſent ex nobis: pmanſiſſent vtiq; nobiſcũ.
Iſti ĩ declinacõe orti ſũt: hoc enim loth ĩ ling
uã noſtram vertitur. q̃a omnes ſimul inuti-
les facti ſũt: nõ ẽ qui faciat bonũ: nõ eſt vſq;
ad vnum. ¶ Sarai interp̃tatur pnceps mea
eo ꝙ eſſet vnius tantummodo domus mater
familias. poſtea cauſa nominis immutati ab-
lata. i. lr̃a dicit̃ ſara. id ẽ pnceps. Omniũ qp
pe gencium futura pnceps erat: ſic & domi-
nus pollicitus fuerat ad abraham. Dabo tibi
ex ſara filium: & benedicã ei & erit in gentẽ
magnã: ſ; & reges populoꝝ erũt ex eo.
¶ Agar interp̃tatur aduena vel cõuerſa. Fu
it enim egiptia cõplexui abrahe aduena: cau
ſa generandi data. que poſt cõtemptũ angl̃o
increpante cõuerſa eſt ad ſaram. Vxores au
tẽ abraham ſarai & agar. ſecũdũ apoſtolum
duoꝝ teſtamẽtoꝝ. vt ſup̃ diximus geſtãt fi-
guram. Quaꝝ vna hoc eſt ſarai libera: eccleſi
am ſignificans, genuit populũ criſtianũ: q ſe
cundũ carnem non eſt: ſ; in libertatẽ vocatus
ẽ. qua libertate liberauit eum xp̃us. Altera
aut̃ hoc eſt agar ancilla mat̃ iſmahelis: qui ĩ
terp̃tatur audicio dei. ſinagogã expmit que
populum iudeoꝝ ĩ ſeruitutẽ generans: nĩ me
ruit hereditatẽ accipe cum filio libere: ſed
ꝓiectus cum matre in deſerto iſti⁹ ſeculi ob
errat. ¶ Yſaac ex riſu nomẽ accepit. Riſe-
rat enim pater qñ ei ꝓmiſſus ẽ: admirans ĩ
gaudio. Riſit et mater: quoniam p illos tres
viros ꝓmiſſus ẽ: dubitans in gaudio. Ex hac
ergo cauſa nomẽ accepit. Yſaac enim int̃pre-
tatur riſus. Quis ergo ĩ abraham vt ſ̃dictũ
ẽ p immolacionẽ filii ſui figurabat̃: niſi pat̃
excelſus. Quis ĩ yſaac niſi criſtus. Nam ſicut
abraham vnicum filium & dilectũ deo victi-
mam obtulit. ita dñs vnigenitum ſuũ ꝓ nob̃
omnibus tradidit. & ſicut yſaac ipſe ſibi lig-
na portauit: quib; erat imponẽdus. ita & cri
ſtus in humeris lignũ crucis ſue: in quo erat
crucifigẽdus. ¶ Duo aut̃ ſui illi dimiſſi: &
nõ perducti ad locũ ſacrificii iudeos ſignifi-
cabant: qui cum ſuiliter viuerent: & carnali
ter ſaperẽt: non ĩtelligebãt humilitatem vl̃
paſſionẽ xp̃i. Ideo q̃a nõ intelligebant paſſio
nẽ criſti: nõ peruenerunt ad locũ ſacrificii: ſ;
illud quod figuratũ ẽ in yſaac trãſgeſtum ẽ
ad arietẽ. quia criſtus ouis. Ipſe enim filius
Ipſe aries agnus. filius. quia natus. aries. q̃a
immolatus. Sed quid eſt ꝙ vepribus here-
bat aries ille cornibus: niſi ꝙ criſtus a iude-
is ſpinis eſt coronatus: & ad extremũ in lig-
no crucis ẽ cõfixus. De quo ſcriptũ eſt. Cor-
nua ſũt ĩ manibus eius. Nuc per ſeruũ abra
he deſponſata ẽ. rebecca que interp̃tatur pa
ciẽtia: ſiue que multũ acceperit: q̃a p priſcã;
legẽ: quã; ipſe ſeruus deſignat ꝓphetaꝝ ora
culis dño nr̃o ihesu criſto ſponſa eccleſia p̃pa-
rata eſt: que copioſam ſpiritusſancti gr̃am ac
cipiens: paciẽter ꝓmiſſa ſute eccleſie expec-
tat. Huius filii fuerunt eſau & iacob.
¶ Eſau aut̃ trinomius eſt: & ex ꝓpriis cau
ſis varie nũcupatur. Dicit̃ enim eſau id ẽ ru
fus. ob coctionẽ: ſc; ruſe lentis ita appellat⁹
cuius edulio pmogenita perdidit.
¶ Edom autẽ ob ruborem corporis dictus
eſt: quod latine ſanguineus dicitur.
¶ Seir vero quod fuerit hiſpidus & piloſus
Quando enĩ natus ẽ: totus ſicut pellis pilos⁹
erat: atq; ideo tribus nominib; appellat̃. eſau
id ẽ rufus. Edom. id ẽ ſanguineus. Seir. id
ẽ piloſus. q̃a nõ habuit lenitatẽ. Hic ſig̃ficat

criſti velamēto tegimus. id eſt ſacramēto ho
noramus eiuſq; miſterii racionem reddētes
iudeoꝝ detractionem opimus. Veſtimētum
enim ſignificat ſacramētum dorſa memoriā
preteritoꝝ. quia paſſionem xpi tranſactam
celebrat eccleſia nō adhuc ꝓſpectat futuram
¶ Sem dicitur nominatus. quod nomē ex
preſagio poſteritatis accepit. Ex ipſo enim
patriarche. ꝓphete. & apoſtoli. & populus
dei. ex ipſis quoq; ſtirpe & criſtus cuius ab
ortu ſolis vſq; ad occaſum magnum eſt nomē
in gentibus. ¶ Cham calidus interpre
tatur. Et ipſe ex ꝑſagio futuri cōgnomina-
tus. Poſteritas enim eius eam terre partem
poſſedit: que vicino ſole calencior eſt. Vnde
& egiptus vſq; hodie egipcioꝝ lingua cham
dicitur. Hic iudeoꝝ deſignat imaginem: qui
criſti carnem atq; mortem derident.
¶ Iafeth latitudo interꝑtatur. Ex eo enī
populus gencium naſcitur. Et quia lata eſt
ex gentibus multitudo credencium ab eadē
latitudine iafeth dictus eſt: qui cōuerſatur ī
eccleſiis iſrahelitarum. In his ergo tribus fi
liis noe. ſecūda origo ſeculi ſurrexit. vt tres
pātes mundi a trium generacione implere n-
tur. Porro ſem in filiis ſuis aſiam. & cham li
biam. & iafeth europam poſſederunt. In q-
bus eciā eccleſia criſti ſancte trinitatis fide
plantanda premōſtrabatur. ¶ Chanaan fi
lius cham interpretatur motus eorū. Quod
quid eſt aliud: niſi op9 eoꝝ. Pro motu enim
patris. id eſt pro opere eius maledictus eſt.
Vnde de ſedibus ſuis eiectus filiis fratrum
ſuoꝝ terram poſſeſſionis ſue reliquit. poſte-
ritatem indicans iudeoꝝ: qui in paſſione do-
mini dānacionis ſentenciā exceperunt clamā
tes. Sanguis ei9 ſuper nos & ſuper filios no
ſtros. Ob quod a patria quaſi ingrati per ro-
manos inulcionem ſanguinis xpi expulſi. lo-
cum ſancte eccleſie dederunt: in qua verus
cultus vnius dei perſeuerat ineternum.
¶ Nemroth interꝑtatur tirannus. Iſte enī
prior arripuit inſuetam in populos tirānidē
& ipſe agreſſus eſt aduerſus deum impieta-
tis edificare turrim. Vnde dyabolum expſ-
ſit: qui ſuperbie appetitu culmen diuine cel
ſitudinis appetiuit dicens. Aſcendam ſuper
altitudinem nubium. & ero ſimilis altiſſimo
¶ Heber interpretatur tranſitus. Ethymo
logia eius miſtica ē: quod ab eius ſtirpe trā
ſiret deus, ne perſeueraret in eis translata ī
gentibus gracia. Ex ipſo exorti ſūt hebrei.
Vnde heber ī cuius domo ꝓpria loquela re
manſit ceteris linguis diſperſis redemptorē
noſtrum inſinuat: in cuius eccleſia vnitas fi-
dei ſine ſciſmate perſeuerat. ¶ Faleth in
terpretatur diuiſio. Cui pater ꝓpterea tale
nomen impoſuit: quod tunc natus eſt quādo
per linguas terra diuiſa eſt. Propter ſuper-
biam enim filiorum adam que ſemper inimi
ca eſt ſimplicitati atq; vnitati diuiſio lingua
rum facta eſt. & ꝓpter humilitatem & mā
ſuetudinem criſti & apoſtoloꝝ eius linguaꝝ
diuerſitas coadunata eſt. ¶ Melchiſedech
īterpretatur rex iuſtus. Rex quia poſtea im
perauit ſalem. iuſtus ꝑ eo quod diſcernēs ſa
cramenta legis & euāgelii. nō pecudum vic
timas: ſed oblacionem panis & calicis ī ſacri
ficium obtulit. Hic ēgo in oblacione ſua reg
num criſti vel ſacerdocium figurauit: cuius
corporis & ſanguinis ſacramētum: id ē obla
cio panis ac vini in toto orbe offert̄.

¶ Ca. ii.

¶ De patriarchis & ceteris eiuſdem eta-
tis hominibus.

ABRAHAM primo vocat9 pater
vidēs populū ꝓpt iſrahel ſeꝫ tātū
poſtea appellatus ē abraham qđ
transfertur pater multarum gen-
cium quod erat adhuc ꝑ fidem futurū. Gen
cium aut̄ nō habetur ī nomine: ſꝫ ſubauditur
iuxta illud. Erit nomen tuū abrahā quia pa
trem multarum gencium poſui te. Abraham
quippe habet triplicem ſignificacionem in ſe
metipſo. Primam ſaluatoris: quando relicta
cōgnacione ſua venit in hunc mundum. alte
ram patris. quando immolauit vnicum filiū
terciam vero quod figuram geſtat ſanctorū
qui aduentum xpi cum gaudio ſuſceperunt
Tabernaculum enim illud abrahe ipſam ihe
ruſalem habuit: vbi pro tempore ꝓphete &
apoſtoli habitauerūt: vbi & dominus primū
adueniens a credentibus ſuſceptus ab incre-
dulis in ligno ſuſpenſus eſt. In tribus autem
viris qui venerunt ad illū domini noſtri ihu
criſti pronunciatur aduentus. Cum quo duo
angeli comittabātur: quos pleriq; moyſen &
heliam accipiūt: vnum priſce legiſlatorem q
per eandem legem aduentum domini indica
uit: alium qui in fine mundi vēturus eſſe de
nunciatur: & ſcd̄m aduētum criſti atq; eius
euangelium iudeis predicaturus. Vnde & ī
monte dum dominus fuiſſet tranſfiguratus
hii duo moyſes & helias cum eo ab apoſtolis
viſi ſūt. Quod vero abraham tres vidēs: vnū
adorauit dominū ſcilicet ſaluatorē oſtendēs
cuius iam aduētus eſt preſtolatus: iuxta q̄d
&iam dominus in euangelio ait. Abraham
queſiuit videre diē meū: vidit & gauiſus eſt
Duas aut̄ vxores quas habuit abrahā id eſt

quos lacte nutriendos etiã ipſi ſpiritales de-
ſcendũt quodãmodo: cũ eis nõ poſſunt loqui
quaſi ſpiritalib9: ſed q̄ſi carnalibus. Ipſe ē ſur
ſũ ĩ capite ſuo. ipſe deorſũ in corpore ſuo. id
ē eccleſia. Ipſũ ergo ſcalam intelligim9: quia
ipſe dixit. Ego ſũ via. Ad ipſũ ergo aſcendi
tur: vt in excelſis intelligat̃: & ad ipſũ deſcẽ
dit̃. vt imbribus ſuis paruulus nutriat̃. & p
illum ſe erigunt. vt eum ſublimit̃ expectent
p ipſũ ſe etiam humiliãt. ut eũ ſublimiter ac
tẽperant annũtient. Nũc aut̃ quid iſtum ſig-
nificauerint q̄tuor vxores iacob: quarũ due
libere: due ancille fuerũt ē dicendum. Vidi
mus enim apoſtolũ in libera & ĩ ancilla quas
habebat abrahã: duo teſtamẽta ĩtelligere: ſ
ibi ĩ vna & vna facilius appañt quod dr̃. hic
autẽ due ſũt et due. deinde ibi ancille filius
exheredat̃. hic vero ancillaꝝ filii ſimul cũ fi
liis liberaꝝ: terrã ꝓmiſſionis accipiunt. Vñ
hic ꝓculdubio aliq̄d ſignificat̃: quanq̄ enim
due libere vxores iacob: ad nouũ teſtamẽtũ
quod in libertate vocati ſum9 exiſtiment̃ pti
nere: non tñ fruſtra due ſũt. niſi qa due vite
nob̃ in criſti corpore p̄dicant̃. vna tẽporalis ĩ
qua laboramus. alia eťna in q̄ dilectionẽ dei
cõtemplabimur. Lia nanq̄ interp̄tatur labo
rans. rachel aut̃ viſus ſiue p̄ncipium ſiue ver
bum. Actio ergo huius vite ĩ qua viuim9 ex
fide: laborioſa ē in operibus & incerta q̄ exi-
tu perueniat ad vtilitatẽ eoꝝ quibus cõſulẽ
volumus. Ipſa eſt lia p̄or vxor iacob. ac p hoc
& infirmis oculis fuiſſe cõmemorat̃. Cogita
tiones enĩ mortalium timide & incerte ꝓui
dencie noſtre. ſpes vero eťne cõtemplationis
dei habens certã intelligẽtiam veritatis. Ip
ſa eſt rachel. Vnde etiam dicit̃. bona facie &
pulchra ſpecie. Hanc enim amat omnis pie
ſtudioſus. & ꝓpter hãc ſeruit gr̃e dei. quia
peccata nr̃a & ſi fuerint ſicut fenicium tanq̄
nix dealbabunt̃. Laban q̄ interp̄tatur deal-
batio: cui ſeruiuit iacob ꝓpter rachel. Neq̄
enim ſe quiſq̄ conuertit ſub gr̃a remiſſionis
peccatoꝝ ſuire iuſtitie: niſi vt quiete viuat
ĩ verbo: ex quo videt̃ p̄ncipium quod ē deus
Bala ancilla rachel inťpretat̃ inueterata.
De veteri quippe vita carnalibus ſenſib9 de
dita: corporee cogitant̃ imagines. etiã cum
aliq̄d de ſpiritali et incõmutabili ſubſtancia
diuinitatis auditur. Suſcipit & lia dẽ ancilla
ſua filios amore habendi numeroſioris prolis
accẽſa. Inuenimus aut̃ zelpham ancillã eius ĩ
terp̄tarios dicens. Qua ꝓpter hec ancilla il-
los figurat: q̄ꝝ in p̄dicatiõe fidei euãgelice
os erat: & cor nõ erat. De quibus ſcriptũ ē.
Populus hic labiis me honorat: cor aut̃ eoꝝ
lõge eſt a me. De q̄bus apoſtolus dicit. Qui

p̄dicas non furãdum furaris. Verũtamen vt
etiam p hanc cõditionẽ: libera illa vxor iacob
laborans filios heredes regni ſuſcipiat. ideo
dñs dicit. Que dicũt facite: que aut̃ faciunt
facere nolite. Vñ et apoſtolus. ſiue inquit oc
caſione: ſiue veritate criſtus annunciet̃: & in
hoc gaudeo: ſed & gaudebo tanq̄ & ancilla
pariẽte de ꝓle numeroſiore letat̃. Seruitus
itaq̄ ipſa iacob ſeptẽ annoꝝ ꝓ duabus vxori-
bus huius vite p̄ſentis tẽpus ſignificat. quia
per ſeptẽ euoluit̃: in qua dñs formã ſerui ac-
cepit: factus obediens paterne uolũtati vſq̄
ad mortẽ. Ille enim ꝓ ouibus ſeruiuit: et dñs
noſter ait. Nõ venit filius hominis miniſtra
ri ſed miniſtrare. Ille pauit oues. & domi9 in
euãgelio dicit. Ego ſũ paſtor bon9. Ille mer
cedis lucro varium ſibi pecus abſtulit criſt9
diuerſarũ gentium varietatẽ ſibimet cõgre-
gauit. Ille tres virgas amputatis corticibus
ĩ alueis aquaꝝ oppoſuit. vt in eaꝝ cõtempla
tione mľtiplicarent̃ eius oues: & dñs noſter
ĩ aqua baptiſmatis tria p̄ſonaꝝ nomina. p̄ris
& filii & ſpiritus ſancti populo fideli ꝓpoſu-
it. vt quiſq̄s hoc pleno cõde perſpexerit effi
ciat̃ ouis dei. Poſt lõgam igitur ſuitutẽ quã
iacob apud ſocerũ ſuũ ꝓ vxoribus vel ꝓ mer
cede ſuſtinuit p̄cepit ei de9 vt reuerteretur
ad patriã ſuã. Tunc ignorante ſocero ſuo cũ
vxoribus ſuis ꝓperauit. Laban aut̃ cõſecut9
eſt eũ ĩ monte galaad cũ furoȩ atq̄ idola que
rachel furauerat apud eum ĩquiſiuit: nec re
perit. Quid ergo ſibi hoc ipſũ figuralit̃ velit
videndum. Dum enim laban ſup̄ius aliã ge
rat perſonã: nunc tñ dyaboli typũ figurat.
Laban quippe inťpretat̃ dealbatio. dealbacõ
aut̃ dyabolus nõ incõuenient̃er accipit̃: qa cũ
ſit tenebroſ9 ex merito trãſfigurat ſe velut
angelũ lucis. huic ſeruiuit iacob. id ē ex par
te reꝓboꝝ iudaicus populus: ex cuius carne
ĩcarnatus dñs venit. Poteſt etiã p laban mũ
dus hic exp̄mi. Qui cũ furore iacob ſequitur
quia electos quoſq̄ qui redẽptoris noſtri mẽ
bra ſũt p̄ſequẽdo opprimere conat̃. Huius fi
liam. id ē ſeu mundi: ſiue dyboli iacob abſtu
lit. cum criſtus ſibi eccleſiã cõiunxit. Quã &
de domo patris abſtulit: quia ei p ꝓphetam
dic̃. Obliuiſcȩ populũ tuũ & domũ patris
tui. Quid vero ĩ idolis: niſi auaricia deſignat̃
Vñ & per paulũ dicit̃. Et auaricia que ē ido
loꝝ ſuitus. Laban ergo veniens apud iacob
idolum nõ inuenit: quia oſtenſis mundi the-
ſauris dyabolus in redemptore noſtro veſti-
gia cõcupiſcentie ťrene nõ reperit: ſed que ia
cob nõ habuit ea rachel ſedendo cooperuit.
Per rachel quippe que ouis dei dicitur eccle
ſia figurat̃. ſedȩ aut̃ ē humilitatẽ penitencie

populum iudeoꝝ in criſtũ et ꝓphetas impia
pſecuciõe ſanguineũ & rufum & piloſũ. teg
mine peccatoꝝ horribilem.
Iacob autẽ qui interꝑtatur ſupplantator.
ſiue quod in ortu plãtatur naſcẽtis fratris ap
ꝑhenderit. ſiue quod poſtea fratrẽ arte dece
perit. Vñ & eſau dixit. Iuſte vocatũ eſt no
men eius iacob. ſupplãtauit enim me en alte
ra vice. Iſte qdem iſrahel vir videns deũ dici
tur. Tunc enĩ hoc nomẽ accepit: qñ tota noc
te luctatꝰ vicit ĩ certamine angelũ et oriẽte
lucifero benedictꝰ ẽ. Inde ꝓpter viſionẽ dei
iſrahel appellatus ẽ: ſicut & ipſe ait. Vidi do
minũ et ſalua facta eſt anima mea. Hic autẽ
xp̄m demõſtrat: ſiue populũ gentiũ qui dei
patris benedictione prelatus eſt priori popu
lo iudeorum. Iſti autẽ duo filii rebecce: du
os populos vt diximus ſignificant ſinagoge
& eccleſie. et quomõ populus iudeoꝝ tẽpoȇ
maior fuit minori populo criſtianoꝝ. ſic qui
dem et ĩ ſingulis nobis dici poteſt: quod due
gentes & duo populi intra nos ſint. viciorũ
ſcꝫ atq; virtutũ. Sed iſte minor ẽ: ille maior
Semp enĩ plures ſunt mali quã boni & vicia
numeroſiora ſũt virtutibꝫ: ſed tñ et in nobis
grã dei populus ppl'm ſupat: & maiõ ſeruit
minori. Seruit etenĩ caro ſpiritui: et vicia vir
tutibus cedunt. Iſaac ergo portat imaginem
dei patris. Rebecca ſpiritusſancti. Eſau po
puli ꝑoris et dyaboli. Iacob eccleſie et criſti.
Senuiſſe yſaac cõſũmationẽ orbis oſtendit.
oculi illius caliginaſſe fidem piſſe de mundo
& religionis lumẽ ante eum neglectum eſſe
ſignificat. Q' filius maior vocatur: accepcõ
legis ẽ iudeoꝝ. Q' eſcas eius atq; capturam
diligit pater: homines ſunt ab errore ſaluati
quos ꝑ doctrinam iuſtus quiſq; venatur. Q'
yſaac de maioris filii ſui venatione veſci con
cupiſcit: ſignificat ꝙ omnipotẽs deus iudai
ci populi bona opatiõe paſci deſiderauit. Sꝫ
illo tardante minorem rebecca ſuppoſuit. qa
dum iudaicus populus bona opera foris que
rit gentilẽ populũ mater ẽcia introduxit. vt
omnipotens patẽ cibũ boni operis offerret. &
benedictionẽ maioris fratris acciperet. Qui
eoſdem cibos ex domeſticis animalibꝫ ꝑbuit
qa gentil' populus placẽ deo exterioribus ſa
crificiis nõ querẽtes ꝑ vocem ꝓphete dicit.
In me ſũt deus vota tua que reddã laudatio
nes tibi. Q' iſdem iacob manꝰ ac brachia et
collũ hedinis pellibus texit. hoc ẽ gẽtilis po
pulus dum ſe peccatorẽ cõfiteri nõ erubeſcit
carnis in ſe peccata mactauit. Q' veſtimen
tis maioris fratris induitur hoc eſt ꝙ ſacre
ſcripẽe ꝑceptis que maiori ppl'o data fuerãt
ĩ bona operacione veſtitus ẽ & eis minor in
domo vtiẽ: que maior foras exiens intus reli
quit: que ille iudaicus populus habere nõ po
tuit: dum ſolam in eis lrãm attendit. Q' yſa
ac eundẽ filium neſcit: quẽ benedicit. hoc ẽ
quod de gẽtili populo dñs per pſalmiſtã di
cit. Populꝰ quem nõ ꝯgnoui fuiet mihi. Q'
ꝑſentem nõ vidit. & tñ que ei ĩ futuro eueni
ant vidit. ſignificat ꝙ omnipotens deus per
ꝓphetas ſuos ꝑdiceret gentilitati grãm pre
rogandaꝫ: quã ei in ꝑſenti per ſpeciẽ nõ oſtẽ
dit. qa tunc eam ĩ errore reliquit. & tñ quia
hanc quãdoq; collecturus erat per benedictio
nis grãm ꝑuidit. Igiẽ eſau poſt benedictionẽ
patris inuidie ſtimulis cõcitatus necẽ fratri
ſuo iacob fraudulẽter excogitat. hoc nimirũ
& iudaicus populꝰ ĩ criſto ꝑmeditatus. non
ſolũ dominũ patibulo crucis tradidit: verũ
etiã credẽtes ĩ illo uſq; ad effuſionem ſangui
nis perſecutus ẽ. Iacob autẽ dolos fugiẽs fra
tris. relicta domo patria vl' parẽtibus. vadit
ĩ regionẽ longinquã ut acciperet ſibi vxoreꝫ
Nõ aliter criſtus relictis parẽtibus ſecundũ
carnẽ. id ẽ populo iſrahel. & patria. id ẽ ihe
roſolima. & omnibꝫ regionibus iudee. abiit
in gentes: accipiẽs inde ſibi eccleſiã. ut imple
ret quod dictũ eſt. Vocabo non plebẽ meam
plebẽ meã. & nõ dilectam dilectã. & erit in
loco vbi dictũ eſt. nõ plebs mea vos. ibi voca
buntẽ filii dei viui. Pergẽte autẽ iacob ĩ meſo
potamiam: venit ĩ locum vbi nunc bethel vo
catẽ. & poſuit ſub capite ſuo lapidẽ magnum
& dormiens vidit ſcalam ſubnixaꝫ innitentẽ
celo & angelos dei aſcẽdentes & deſcenden
tes. Hoc viſo euigilauit vnxitq; lapidẽ dicẽs
Vere hic domus dei eſt & porta celi: & his
dictis diſceſſit. Somnus iſte iacob mors ſiue
paſſio ẽ criſti. Lapis ad caput eius qui nomi
nati quodãmodo lapis dictus ẽ: etiam vnctꝰ
criſtus ſignificatẽ. Caput enim viri xp̄us eſt
Quis enim neſcit criſtũ ab vnctione appella
tur. Domus autẽ dei. qa ibi natus eſt criſtus
ĩ bethleem. Porta vero celi: qa ibi in terram
deſcendit. ibi iterũ ad celũ cõſcẽdit. Erectio
autẽ lapidis: reſurrectio criſti eſt. Porro ſcala
xp̄us eſt qui dixit. ego ſũ via. Per hunc aſcen
debant & deſcendebãt angeli: in quibus ſig
nificati ſũt eugl'e ꝑdicatores xp̄i aſcendẽtes
vtiq; cum ad ĩtelligendã eius ſuper eminen
tiſſimã diuinitatẽ excedunt vniuerſam crea
turã. vt eum ĩueniant in ꝑncipio verbũ dñi
per quem facta ſũt omnia. deſcẽdentes autẽ
vt eum inueniant factũ ex muliere: factum
ſub lege. vt eos qui ſub lege erãt redimeret.
In illa enim ſcala a terra vſq; ad celum erecta
id ẽ a carne vſq; ad ſpiritũ: qa in illo carnales
ꝓficiẽdo velut aſcendẽdo ſpiritales fiunt: ad

Qui cõtra aduerſarias poteſtates ĩ cruce cõ
fligens ſanctam eccleſiam: quaȝ de gentibus
vniuerſis ad ſe vitẽ veram colligens vino ſan
guinis ſui lauauit cũctis hoſtibus ſupiorez
fecit. ¶ Iſachar qui interꝑtatur merces.
hoc autẽ ideo qa mãdragoris filii ſui ruben
ĩtroitum viri: qui racheli debebat ad ſe eme
rat lia. Vnde & dum natus eſſet. dixit lia.
Dedit deus mercedẽ meam. Hunc pater ia
cob ĩ benedictione ſua aſinũ fortẽ nũcupauit
ſupponẽtem humerum ſuũ ad portandũ. qa
in labore terre: & vehendis ad mare que ĩ fi
nibus ſuis naſcebantur plurimum laborauit
Significat autẽ eccleſiã de gentibus: que ſub
iecit humerũ ſuum ad crucis onus portandũ
& ad implẽdum mãdata criſti: qui dixit. Iu
gum enim meum ſuaue: & onus meũ leue ẽ.
¶ Zabulon qui interꝑtatur habitaculum
ꝓpterea qa lia iam ſecura de cohabitatiõe ia
cob dixit. Habitauit vir meus mecum. Hic
eãdem eccleſiam ſignificat: que ſecus fluct9
huius vite inhabitans omnes tẽptationes &
turbines ſeculi ſuſtinet. & in doctoribꝫ ſuis
ad montes virtutum laudes dñõ referendas
cõuocat populos omnim gentium.
¶ Neptalim qꝫ interꝑtatur cõuertit me vł
dilatauit me. vel certe implicuit me. De cõ
uerſione ſiue cõparatione cauſa nominis eius
eſt. Vnde & dicit rachel cum eũ pepiſſet an
cilla eius lia. Cõparauit me deus cum ſororẽ
mea & inualui. Cui dixit pater in benedicti
one ſua. Neptalĩ ceruus emiſſus dans eloqa
pulchritudinis. ſiue neptalĩ ager irriguus.
Vtrũqꝫ enim ſignificat hebreum verbũ a ila
Significat autẽ quod aque calide ĩ ipſa naſcũ
tur tribu: ſiue ꝙ ſupͣ lacum geneſir fluento
iõdanis eſſet irriguus. Hebrei autẽ volunt ꝓ
pter tyberiadẽ que legis videbatẽ habere no
ticiam agrum irriguũ: & eloquia pulchritu
dinis ꝓphetari. Ceru9 autẽ emiſſus tẽpora
neas fruges. & velocitatẽ tre vberioris oſtẽ
dit: ꝟ melius ſi ad doctrinã ſaluatoris cuncta
referimus: qđ ibi vel maxime docuerit ſalua
tor: quod in euãgelio quoqꝫ ſcriptũ ẽ. Aliter
autẽ expͥmit omnes ſanctos ꝑdicatores: qui ĩ
ſtar ceruoꝶ trãſilientes ad ſuperna ſe erigunt
cũctiſqꝫ credentibus doctrine eloqa cõferũt
¶ Dan interꝑtatur iudicium. bala enĩ eum
cũ peperiſſet dixit rachel dña ei9. Iudicauit
me dñs & exaudiens dedit mihi filium. cau
ſam nominis expꝛeſſit. Hic iuxta ꝓphetiaȝ ia
cob coluber in via ceraſtes in ſemita eſſe dici
tur. Dicunt quidã anticriſtũ ꝑ hec verba ꝑ
dici de iſta tribu futurum pro eo ꝙ hoc lo
co dan & coluber aſſeritẽ & mordens: & vñ
inter tribꝫ iſrahel ꝑmus dan ad aquilonẽ ca
ſtrametatus ẽ: ſignificans illum qui ſe ĩ late
ribus aquilonis ſedere dicit: & đ quo figura
lit ꝓpheta dicit. A dan auditus eſt fremitus
equoꝶ. Qui non ſolũ coluber: ꝟ etiã ceraſtes
vocatẽ. Cerata enĩ grece cornua dicuntẽ. Ser
pens ille cornutus eſſe perhibetẽ: ꝑ quẽ digne
anticriſtus aſſeritẽ: qui contͣ vitam fideliũ cũ
morſu peſtifere ꝑdicationis armabitẽ etiam
cornibus poteſtatis. Quis autẽ neſciat ſemitã
anguſtiorem eſſe: qꝫ viam. fit ergo coluber ĩ
via ꝙ in preſentis vite latitudine eos ambu
lare ꝓuocat. quibus qͣſi parcẽdo blanditẽ: ſed
mordet ꝙ eos quibus libertatẽ tribuit. erro
ris ſui veneno cõſumit. Fit itaqꝫ iterum cera
ſtes in ſemita. quia qͣs fideles reperit: & ſeſe
inter anguſta itinera ꝑcepti celeſtis cõſtrin
gere videt nõ ſolum neqcia callide ꝑſuaſiõis
impetit. verũ etiam terrore poteſtatis pimit
in perſecutionis angore. Poſt beneficia ficte
dulcedinis exercet cõnua poteſtatis. In quo
loco eq nomine hunc mũdum inſinuatẽ: ꝙ per
elatiõeȝ ſuã ĩ curſu labentium tẽpoꝶ ſpumat
& ꝙ anticriſtus extrema mũdi apprehende
re nititẽ. Ceraſtes iſte eq vngulas mõdere ꝑ
hibetẽ. Vngulã quippe equi mordere: ẽ extre
ma ſeculi feriendo cõtingere. vt cadat aſcen
ſor eius retro. qa quiſqꝫ ĩ iniquitatibus dig
nitate mũdi extollitẽ retro cadere dẽ. Dicit
enim moyſes in benedictione. Dan catul9 le
onis fluit largitẽ de baſan. Leo enim ꝑ forti
tudinẽ criſti figurã gerit. econtrario vero ꝑ
ferocitatẽ ſignificat dyabolũ. Anticriſt9 er
go filius eſt ferocis dyaboli. Hic largitẽ flu
et de baſan. quia plenus eſt cõfuſione. Baſan
enim interꝑtatur cõfuſio ſiue pinguedo vel
bruchus. Pinguedo enim nimietatẽ ſignifi
cat ſue auaricie atqꝫ luxurie. Bruchi autẽ ſi
militudinẽ habet in hoc ꝙ ſicut bruchus her
bas: ita ipſe virtutum deuaſtat formoſitatẽ.
¶ Gad ab euentu ſeu ꝓcinctu vocat9 ẽ. qñ
enim peperit eum zelfa. dixit dña eius lia. In
fortunata idẽ qđ dicitẽ in ꝓcinctu vel euentu
Dicit enĩ de illo in benedictione pater iacob
Gad accinctus preliabitẽ ante eum & ipſe ac
cingetur retrorſũ. Totum autẽ illud ẽ qđ añ
ruben & dimidiam tribum manaſſe ad filios
quos trãs iordanem in poſſeſſione diuiſerat.
poſt. xiiii. ãnos reuertẽs prelium aduerſum
eos gentiũ vicinaꝶ grande reperit & victis
hoſtibus fortitẽ dimicaret. Lege. librum ihe
ſu naue & paralipomenon. đ quo moyſes ait
Benedictus ĩ latitudine gad: quaſi leo requi
euit. cepitqꝫ brachium & verticem: & vidit
ꝑncipatum ſuum qđ in ꝑte ſua repoſit9 doc
tor eſſet: qui fuit cum principibus populi &
fecit iuſticias dñi. & iudicium ſuum iſrahel

appetere:ſicut ſcriptum eſt. Surgite poſtq̄
ſederitis. Rachel ergo idola ſedendo operu-
it:qa ſancta eccleſia criſtum ſequēs: viciū ter
rene cōcupiſcētie per humilitatem penitētie
cooperuit. De hac cooptione viciorꝫ p ꝓphe
tā dicit̄. Beati quorꝫ remiſſe ſūt iniqtates:et
quorꝫ tecta ſūt peccata. Sūpſit aut̄ iacob la-
pidem:& conſtituit eum titulū &c̄. Miſtice
autem inter fideles tam iudeos q̄ gentes te
ſtis eſt lapis eminēs in ſimilitudinē xp̄i. & a
ceruus lapidum qui ē multitudo credentiū
Vir enim qui cū iacob luctatus eſt: typū cri
ſti euidentiſſime geſſerat. Cui tn̄ ideo ꝑualu
it iacob: vtiq̄ volenti vt miſterium figura-
ret paſſionis dn̄i. Vbi viſus eſt iacob in iude
orū typo. hoc eſt ī corporis ſui ſobole ꝑualu-
iſſe deo. et quaſi cū infirmo ita cū carne eius
luctanē inire: & inualeſcere ī paſſione eius
ſic̄ ſcriptū ē cū dicēt crucifige. Et tn̄ iacob
ab eodem angelo benedictionem:quē victor
ſuperauerat impetrauit. Cuius nominis im
poſitio vtiq̄ benedictio fuit. Intterꝑtat̄ aut̄
iſrahel videns deum: quod erit in fine ꝑmiū
ſanctorꝫ omniū. Tetigit illi porro idē ange-
lus latitudinē femoris & claudum reddidit
ſicq̄ erat vnus atq̄ idem iacob benedictus &
claudus. benedictus in hiis qui ī criſtum ex
eodē populo crediderūt: atq̄ in infidelibus
claudus. Nā in femoris neruo valitudo gene
ris & mlt̄itudo eſt. Plures quippe ſūt ī ſtir
pe qui degenerātes a fide patrum:& a ꝑcep
tis ſui auctoris deuiātes ī errore ſui ſeminis
claudicant. de q̄bus ꝓphetice predictū eſt.
Et claudicauerunt a ſemitis ſuis. Qui tn̄ po
pulus poſt tactus ſibi viribus nō ſolum clau-
dicat:ſed et torpeſcit:ne vltra iam generare
filios poſſit. Deniq̄ ꝙ adiecit idē patriācha
vidiſſe ſe deum facie ad faciē: cum ſuperius
virum ſecum narrat fuiſſe luctatū id ſignifi-
cat:qa idē deus homo erat futurꝰ qui cū ia
cob populo luctaret̄. ¶ Dina que trāſfertur
ī cauſam. iurgii enim ī ſichimis cauſa extitit
hec quippe vt mulieres videret ext̄nee regi
onis egredit̄ quādo vnaqueq̄ mens ſua ſtu-
dia negligens: actiones alienas curās extra
habitū atq̄ extra ordinē ꝓpriū euagatur.
Quā ſichē ꝑnceps terre opprimit: qa videli
cet intentā curis exterioribus dyabolus cor
rūpit. Et agglutinata ē anima eius cum ea
quia vnitā ſibi p iniquitatē reſpuit. & quia
cum mens a cl̄pa reſipiſcit afficitur:atq̄ ad
miſſum flere conat̄. triſtē blāditiis falſe ſpei
delinit. Zelus quē habuerunt filii iacob in-
uleiſcendo ſtupro ſororis ſue moralit̄ cō mo-
net paſtores fidelium q̄tinus habeant curam
animarꝫ ſibi cōmiſſarꝫ:ne violēter aut corpo
rali delicto:aut fornicatione ſpiritali polluā
tur paratiq̄ ſint ipſi ſemp ſecundū apoſtolū
vlciſci omnē inobediētiam reſiſtentem veri-
tati: atq̄ excōmunicationis gladio feriant
ſtupratorem ne ꝓ tanto cōmiſſo impunitus
euadat.

¶ Ruben ꝑmogenitus iſrahelis qui interꝑ
tatur viſionis filius. ſic enim qn̄ eum peperit
lia vocauit nomen eius ruben dicēs: qa vidit
deus humilitatē meam. populū ſignificat iu
deorꝫ: qui deū quodāmodo vidit hoc ē agno
uit p acceptionem legis: ſed violauit cubile
dei patris: qn̄ carnē quā ſibi xp̄us aſciuerat
cōfixit ī patibulo crucis. Alit̄ ſignificat elec
tum populū ex iudeis: cui diuina miſeratio
cōtulit. vt qui deum negando & crucifigen
do et̄ne morti ſeipſū addixēat. cōpunctꝰ ad
ꝑdicationem ſanctorꝫ ap̄lorꝫ erroris ſui peni
tentiam ageret & ex fide viueret.

¶ Symeon intꝑretatur auditio. ſic enī dix
it lia qn̄ pep̄it eum: quia exaudiuit me deꝰ
hic ſcribas deſignat iudeorꝫ qui acceperunt
quidē vocē dei ꝑcepta legis ſibi tradētem:
ſed ī furore ſuo occiderunt ꝓphetas:& ī do
lore ſuo ſuffoderunt fixuris clauorꝫ xp̄m fir-
miſſimū murꝫ: in quo credentes ſtabili robo
re cōmuniuntur. ¶ Leui qui interꝑtatur
additꝰ. auctor et figura eſt ꝑncipum ſacer-
dotū qui dominū crucifixerunt. Aliter leui
ſignificat chorꝫ apoſtolicū & vniuerſū marti
rum exercitū: nec nō et martirū caput: om-
niq̄ ordini ꝑfectorꝫ iſta dicunt̄ qui perfectio
nem caritatis morientes ꝓ domino impleue
runt & abrenūciantes omnibus: culmē doc-
trine euāgelice aſſecuti ſūt: tanq̄ veri leuite
nō habentes partē in terra: ſed cum ꝓpheta
dicentes. Dn̄s pars hereditatis mee. Vnde
moyſes ī benedictiōe leui ad dominum ait.
Perfectio tua et doctrīa tua viro ſancto tuo
quem ꝓbaſti ī temptatione: & iudicaſti ad
aquas cōtradictionis. Tēptatus ē enim vir
iſte ſanctus vt apoſtolus ait. per omnia ſimi
litudine excepto peccato. Sed maximam ei
tunc dyabolus temptationē ītulit. cum ī eiꝰ
necē iudeorꝫ animos tanta obſtinatione exci
tauit vt omnes vna voce dicerent. Sanguis
eius ſuper nos & ſuper filios noſtros. Aque
enim cōtradictionis populi ſūt iudeorꝫ qui ī
undatione perſecutiōum cōtra xp̄m & ſanc
tos eius ſurrexerunt.

¶ Iuda cōfeſſio dicit̄. quia qn̄ eum peperit
lia laudem dn̄o retulit dicēs. Nunc ſup hoc
cōfitebor dn̄o: id ē gratias ago. Hic ſignifi-
cat criſtum: qui in cubili ſepulchri q̄ſi leo ſe-
curus quodā corporis ſomno quieuit: deuic-
torꝫ mortis imperio poſt triduum ſurrexit.

caluniantes: ſanctum ꝗ eum opprimere ſynago
ge populi cogitauerunt. Inuiderūt illi habē
tes iacula. Neq; enim quiſquā in ioſeph cōie
cit ſagittas: vel aliquod vulneris telum: ſed
hoc ſpecialit̄ euenit in criſtū. Sedet in forti
arcus eius. Xp̄us enim arcum ſuum & arma
poſuit in deo: qui fortis ē ꝓpugnator. Cuiꝰ
virtute cōcidet̄ omnis neqcia perfidoꝝ. Et
diſſoluta ſūt vincula brachioꝝ eiꝰ: quibꝰ fra
tres eū vinctum ad pilatū duxerūt. vel qui-
bus eum ſuſpenſū ī lingno crucifixerūt. Re
ſciſſa ſūt enim ꝑ manum omnipotentis iacob
hoc ē per manū omnipotētis dei iacob: ex cu
ius femore ipſe dn̄s bonus paſtor egreſſus ē
lapis & firmitas credētium in iſrahel. Deꝰ
patris tui erit adiutor tuus. Quis adiuuit
filiū: n̄ ſolus deꝰ pater: qui dixit. Iacob puer
meus ſuſcipiat eum anima mea: & omnipo-
tēs benedicet tibi benedictionibus celi de ſu
per. benedictionibꝰ abyſſi iacētis deorſum.
Vniuerſa enim ſubiecit ei celeſtia ꝑ benedic
tionē celi. & trena per benedictionem abyſſi
iacētis deorſū. vt omnibus āgelꝭ & homini-
bus dn̄aretur. Benedictionibus vberū. id eſt
ſiue duoꝝ teſtamētoꝝ: quoꝝ altero nūciatus
ē: altero demōſtrat̄. ſiue benedictiōibus vbe
rum marie: que vere benedicta erāt. qa hiſ
dem ſancta virgo de ſe potum lactis dn̄o im
mulſit. Vnde & illa mulier ī euāgelio ait. Be
atus vent̄ qui te portauit: & vbera que ſuxi
ſti. Benedictionibus vberū & vulue. etiā ħ
benedicit̄ & vulua eiuſdem matris: illa vtiq;
virginalis: que nobis criſtū dominum edidit.
De q̄ ꝑ ꝓphetam hieremiā dicit̄. Priuſquā
te formarē in vtero noui te. & anteq; exires
de vulua ſanctificaui te. Benedictiones p̄ris
tui cōfortate ſūt in te benedictionibus patꝝ
tuoꝝ. Benedictionis inquit patris tui cele-
ſtis que date ſūt tibi a ſūmo celi et abyſſi cō
fortate ſūt. id ē ꝓualuerunt bn̄dictionibus
patrū tuoꝝ. Vltra omne enim ſanctoꝝ meri
tum patriarchaꝝ cōualuit benedictio omni-
potētis p̄ris in filio. ita vt ei nullus ſanctorū
equet̄: donec veniret deſideriū colliū eterno
rū. Colles iſti ſancti ſūt qui criſti aduentum
ꝓphetantes magno deſiderio incarnationem
eiꝰ expectauerūt. De q̄bus dn̄s dicit. Quia
multi iuſti & ꝓphete cupierunt videre: que
videtis. Hii ergo ſancti dicti ſunt colles: ꝓpt
excellētiam ſanctitatis: qui etiam et̄ni vocan
tur. qa vitā cōſecunt̄ eternā. nec intereunt
cum mūdo: ſed eſſe credunt̄ eterni. Fiant in
capite ioſeph omnes benedictiōes iſte ſuper
caput criſti ponunt̄: quas incarnatus accepit
Et ſuper verticē nazarei: de quo ſcriptū eſt
Quoniā nazareus vocabit̄. id ē ſanctus dei.

Inter fratres ſuos: qa ipſe ē caput omnium
eminēs vniuerſoꝝ videlicet ſanctorum: quos
etiā & fratres vocat in pſalmis.

¶ Beniamin qui interꝑtat̄ filius dextere ꝙ
eſt virtutis. Nam mater eiꝰ moriēs. vocaue
rat nomē eius benoni. id ē filius doloris mei
pater autem hoc mutauit filium dextere no
minās. Beniamin aut̄ pauli apoſtoli imaginē
ꝑtulit. quia & minimꝰ apoſtoloꝝ fuit. & de
tribu eius aſcendit. Iſte ē lupus rapax mane
ꝑſecutor diripiens. veſpere doctor paſcens.
Qꝫ aut̄ dixit moyſes ī benedictione beniamī
amātiſſimus dn̄i habitabit cōfident̄. in eo q̄ſi
ī thalamo tota die morabit̄: et inter humeros
illius requieſcet. Videt̄ quidē ſecundū hiſtoriā
tāgere. ꝙ beniamin a patriarcha ſimul & ꝓ-
pheta ſpiritu dei pleno videlicet patre ſuo ia
cob amaret̄: et ꝙ per diſpenſationē dei locus
ille in quo cultus maxime futus erat: tribui
eidem decerneret̄. hoc eſt iheruſalē vbi tem-
plum & altarē dei cōſtruebat̄: atq; ideo ſubiū
gitur. Quaſi in thalamo tota die morabit̄. qa
iheruſalē fuit eo tēpore locus: quē elegit do
minus vt eſſet nomē eius ibi. Allegorice au
tem dn̄s noſter iheſus xp̄us ipſe amātiſſimꝰ
ē dei patris: de quo dixit. Hic ē filius meꝰ di
lectus: in quo mihi bene cōplacui. Hic in vir
tute patris ꝑmanet. quia in dextera virtutis
ſedet: & regnauit in excelſis. Sed et de hu-
militate eius intelligi poteſt. qa in ea diuini
tas habitet cōfident̄: quā ſibi cōiunxit ī vni-
tate ꝑſone. Qꝫ aut̄ in thalamo morabitur &
īter humeros illius requieſcet ſignificat ꝙ in
vtero virginis celeſti ſponſo cōiuncta ē eccle
ſia: que ī fortitudine potēcie criſti & in ope
ribus eius maximā fiduciā ac requiem men-
tis habet. ¶ Manaſſes dictus eſt ab eo ꝙ
ſit pater eius oblitus laboꝝ ſuoꝝ. Ita hebrai-
ce vocat̄ obliuio: geſtat autē figurā ꝑoris po
puli. ¶ Effraim qui interꝑtat̄ frugifer ſi
ue augmētum. eo ꝙ auxerit eū deus. Hic au
tem gentium ſignificat populū qui per bene
dictionē patriarche ꝑpoſitus ē maiori popu-
lo iudeoꝝ. ¶ Thamar interꝑtatur amaritu
do ꝓ viris mortuis eadē et cōmutans. muta
uit enim ſe in habitū meretricis: qn̄ cum ſo-
cero ſuo cōcubuit. ¶ Phares intꝑretatur
diuiſio ab eo ꝙ diuiſerit mēbranula ſecunda
rum. diuiſoris inde id ē fares ſortitꝰ ē nomē
Vnde & phariſei qui ſe: quaſi iuſtos a popu-
lo ſeparabāt diuiſi appellabantur.

¶ Zara frater eius ī cuius manu coccinū
interꝑtatur oriens: ſiue quia primus apparu
it: ſiue ꝙ plurimi ex eo iuſti nati ſūt. vt in li
bro paralipomenon cōtinet̄. Thamar habitū
mutat. mutat & nomen: & fit de ſynagoga

In benedictione gad videt̃ moiſes predicere
ſecundum hyſtoriam: potẽtiam viroꝝ forti/
um vel iudicũ: qui de illa tribu fuerant. ſicͣ
fuit iepthe inter ceťos iudices valde clarus
& nobil̃ actu. Secũdum allegoriã vero gad
interpretatur accinctus figurã dñi ihesu criſti
qui aduerſus nequicias ſpiritales pũgnatur9
in infirmitate carnis nr̃e virtute diuinitatis
ſue precinctus apparuit. Qui ĩ latitudine be-
nedictus ẽ: cum nõ ſolum ex iudeis: ſꝫ ex om
nibus etiam nacionibus ampliſſimũ a pr̃e in
toto orbe regnum accepit impleto quod pro
pheta predixerat. Ab ortu enim ſol̃ vſqꝫ ad
occaſũ magnum ẽ nomẽ meum: & horribile
in gentibus. Quia vero p humilitatẽ paſſio/
nis ad tantam excreuit gloriam celſitudinis
apte de eius morte ſubiungit̃. Quaſi leo req
euit: cepitqꝫ brachium & verticem &c̃. In re
quietione enim leonis: poteſtas exprimitur ip
ſius ſaluatoris: qui brachio fortitudinis ſue
poteſtates mundanas religioni ſue ĩclinauit
Subiectis quippe ſibi regnis & gentibꝰ vni/
uerſis pncipatus eius potentia claruit. Ipſe
enim apoſtolis pncipibus: ſcilicet populi dei
toto orbe euãgeliũ predicantibus adiutõ et
cooperator vbiqꝫ fuit dicente euangeliſta. Illi
aut̃ pfecti pdicauerunt vbiqꝫ dño cooperãte
& ſmonem cõfirmãte ſequẽtibus ſignis.

Aſer qui interpretat̃ beatus. quia dũ eum
pepiſſet zelfa dixit lia. Beata ego & beatifi
cant me mulieres. hic demõſtrat dominum
ihesũ xpm: cuius panis pinguis eſt ĩ ore cre/
dẽtium. quia & delicias prebet regibus hoc
eſt corporis ſui & ſanguinis ſacramenta dat
ſanctis: qui rite reges dicunt̃. quoniã bene ſe
metipſos vel ſibi ſubditos regunt. Hic ſecũ
dum pphetiã moyſi eſt benedictus in filiis:
& placẽs fratribꝰ ſuis: cum credẽtes in eum
& p eius grãm renaſcentes vniuerſũ orbem
ſui ſimilitudine repleuerũt. & fratribꝰ: hoc
eſt apoſtol̃: & ſanctis grãm ſue dilectionis.
ita tribuit vt legis cerimonias ſpernerẽt. &
ſuſcepta euãgelica veritate gauderẽt & exul
tarẽt. quoniã digni habiti ſũt p nomine eius
cõtumeliam pati cũctiſqꝫ fidelibus predica/
rẽt dicẽtes. Omne gaudiũ exiſtimate cũ in
tẽptationes varias incideritis. Vñ autẽ tan
ta in eis ſit abundãtia caritatis criſti exponi
tur figurate. dum ſubdit̃. Tinguit ĩ oleo pe
dem ſuum. Aſcendẽs quippe in celum caput
noſtrũ dñs criſtus choꝝ apoſtolicum: cui9 cõ
ſona pdicatione vniuerſũ mundũ erat pagra
turus. qſi pedẽ in tr̃a adhuc cõſiſtẽtem oleo
ſpiritusſancti copioſiſſime vnxit. Ex quo cõ
cepta virtute nullo labore deficẽt: ſed ĩ mar
ceſcibilis ſemp gaudii alacritate polleret: cui

etiã incorruptibilis calciamẽti preſtitit mu
nimẽtum. de quo ſequit̃. Ferrum & es calci
amẽtum eius. Cuius dies iuuẽtutis ita fiũt
vt ſenectutis: qa corpus eius quod ẽ eccleſia
in pmordio fidei floruit virtutibꝰ. ſapientia
viguit. miracul̃ choruſcauit. Sic & ĩ fine ſe
culi in electis perſeuerat vigor fidei: & ardõ
caritatis vſqꝫ in finem. Hic rectiſſimus ẽ. a/
ſcenſor celi. quia ſupra omnes virtutes cele/
ſtes & poteſtates angelicas: poſt reſurrecti/
onem ſuã aſcendit & ſedet ad dexterã patris
Magnificẽtia eius diſcurrũt nubes. doctoẽs
videlicet & predicatores euãgelii in toto or
be diſſeminãt verbum dei. Cui9 ſũt brachia
ſempiterna. qa cunctis hoſtibꝰ victoria eius
fit perpetua. Qui eiciet a facie ſua inimicũ
dyabolum. & dicit cõterere: qñ nouiſſima ĩ
imica deſtruet̃ mors. & electi omnes immõ
talitate et incorruptione veſtiti triũphantes
in regnum intrabunt eternum.

Ioſeph ab eo ꝙ ſibi aliud additamentũ
optauerat mater vocauit augmẽtum. Nunc
pharao ſephaneth appellauit: ꝙ hebraice ab/
ſconditoꝝ repertorẽ ſonat. pro eo ꝙ obſcura
ſomnia reuelauit eiqꝫ ſterilitatẽ pdixit. Ta/
mẽ qa hoc nomen ab egiptio ponit̃: ipſius lin
gue debet habẽ rationẽ. Interpretat̃ ergo ſe
phaneth egyptio ſmone: ſaluator mundi. eo
ꝙ orbem tr̃e ab imminẽte famis excidio libe
raret. Qꝫ autem ioſeph a fratribꝰ venditus
in egipto ſublimat̃ redemptorẽ nr̃m ſignifi
cat a populo iudeoꝝ in manibꝰ perſequẽtium
traditũ: & nunc in gentibus exaltatum. Cui
pater in bñdictione ſua ait. Filius accreſcẽs
& decorus aſpectu. Filie diſcurrerũt ſuper
murum: ſꝫ exaſperauerũt eum & iurgati ſũt
inuideruntqꝫ illi habẽtes iacula &c̃. Hec pro
phetia poſt paſſionẽ dñi paťne vocis imaginẽ
pretulit. qa redeuntem in celum poſt victo/
riam criſti pater alloquitur dicens. Filius ac
creſcens ioſeph: filius accreſcens vtiqꝫ in gen
tibꝰ. qa cum ob incredulitatem ſynagoge po
pulum reliquiſſet. innumerã ſibi plebem ec/
cleſie ex omnibꝰ gentibus ampliauit. Quod
& dauid cecinit dicens. Reminiſcent̃ & con
uertent̃ ad dominũ vniuerſi fines tr̃e. Filius
accreſcens & decorus aſpectu. Omnes enim
ſuperat illius pulchritudo. iuxta quod de ip
ſo in pſalmis canitur. Specioſus forma p̃ fili
is hominũ. Filie diſcurrerunt ſuper murum
id ẽ eccleſie que crediderunt in criſtum. He
ſuper ſoliditatẽ fidei: quaſi ſuper murũ amo
re pulchritudinis criſti accẽſe diſcurrerunt
vt verum ſponſũ per cõtemplationẽ aſpiciãt
& oſculo caritatis illi copulent̃ atqꝫ adhere/
ant. Sꝫ obiurgati ſũt eũ qñ falſis teſtimõiis

eū: & cōſtituit illum pharao ſuper vniuerſaȝ trām egipti & dn̄s noſter poſtquā ē diſtractus a iuda vt ioſeph a fratribus: & de infernoꝝ carcere reſurrexit. aſcēdit currum regni celeſtis: de quo ſcriptum ē. Currus dei decēmilia: & accepit poteſtatē a patre p̄dicandi & iudicādi: ſicut apoſtolus paulus ait. Et dedit ei nomē quod ē ſup omne nomen. vt in nomine iheſu omne genu flectat̄: celeſtiū terreſtriū & infernoꝝ. Accepit ꝙ & anulū pontificatū ſcȝ fidei quo credentium anime ſalutis ſigno ſignant̄ frontibus & cordibus. Per ſignum crucis figura et̄ni regis exprimit̄. Induiturq; ſtola biſſina. id ē ſancta carne biſſo candidiore: & ſtola immortalitatis. Accepit ꝙ torquē auream id eſt intellectum bonum. Preco ante eum p̄cedit. id ē aut iohānes baptiſta qui iter eius p̄cedens preconabat dicēs parate viā dn̄o: habebit & alium preconem tubam angeli: quia ipſe veniet in tuba āgeli. Dixit ꝙ rex ad ioſeph. Ego ſū pharao abſq; tuo imperio non mouebit quiſquā manū aut pedē in omni terra egipti. Vertitq; nomē illius: & vocauit eum lingua egiptiaca ſaluatorem mūdi. Quid manifeſtius de xp̄o qn̄ ſub figura ioſeph ſaluator oſtēditur: nō tantum vnius t̄re egipti: ſed etiā totius mūdi.

¶ Filia pharaonis que expoſitum moyſen ad ripā fluminis collegit eccleſia gentiū eſt: que criſtum ad flumē ſalutaris lauacri reperit. ¶ Iamnes interp̄tat̄ marinus ſiue vbi ē ſignum. Coram eni ſignis moiſi ceſſit & defecit ſignum eius. Vn̄ et dixerūt magi. Hic digitus dei ē. ¶ Mambres interpretat̄ mare pellicium ſiue mare ī capite. Moiſes int̄pretat̄ ſūptus ex aqua. Inuenit eum ad ripā fluminis expoſitum filia pharaonis quē colligens adoptauit ſibi. vocauitq; nomen eius moiſes. eoq; de aqua ſūpſit eum. Hic tipum criſti geſtauit: qui populum dei a iugo diabolice ſ̄uitutis eripuit & ipſū diabolū ī eterna pena dānauit. Qui decē plagis percuſſit egiptum: & decem preceptis erudiuit populum dei ī deſerto. quia criſtus ī mādatis euāgelii: quibus in deſerto iſtius mundi nutrit credētes. arguit ac damnat incredulos. Hic virga p̄cutiēs petrā fontē viuentis aq̄ p̄duxit. ſic et criſtus p paſſionem crucis mōtem deguſtās ſanguinē & aquā d̄ latere ſuo p̄duxit. Quibus duobus ſac̄mentis ſancta induit̄ eccleſia. Moiſes populum per deſertū duxit: ſed tn̄ vltra iordanem ī terram repromiſſionis nō introduxit. qa vetus teſtamentū licet futuram ī celis patriam ī ſcriptis ſuis p̄miſerit: tn̄ nō niſi per iheſu criſti ducatum aditum regni celeſtis vllus adeptus ē.

Hic ꝙ per fluenta baptiſmatis populū ſuum in terrā eccleſie introducēs vite eterne electis ſuis dedit p̄miſſionem: & trigenas fecit eſſe celicolas. Accepit ergo moyſes vnam de ſeptē filiabus raguel qui interp̄tatur paſtio dei: ſiue amicus eius deus. nomine ſephoraȝ que interpretatur pulchritudo ſiue placēs. Que genuit ei filiū quē vocauit gerſan q̄d interpretat̄ aduena. Peperit & alterū qui vocatus ē eliezer & interp̄tatur deus meus adiutor. Cum redēptor de gētili populo eccleſiā ſeptiformē ſpiritali coniugio ſibi copulauit que licet munere ſancti ſpirit9 ſeptiformis ſit. tamē vna eſt ī fide catholica: de q̄ in cantico cāticoꝝ dicit. Vna ē colūba mea electa genitrici ſue. Hec vnū genuit filium q vocatur aduena: & alterū qui vocat̄ dei adiutorium. Que nomina bene cōueniūt populo criſtiano ex circūciſione & preputio cōuocato. Aduene enī ſūt: quia ī incolatu iſtius mundi a celeſti patria modo p̄egrinātur: ſed tn̄ dei adiutorio nūquam carebunt.

¶ Aaron mons fortitudinis interp̄tatur. p̄pt̄ q̄d turibulum accipiens ī medio ſupſtitum & interemptoꝝ obuiam ſtetit: & ruinam mortis q̄ſi quidā mons fortis excluſit. Hic ſacerdotio ſuo criſti exp̄mit ſacerdotiū. qa ſicut ille cruore victimaꝝ populum expiabat ita & criſtus ſacrificō ſanguinis ſui peccata diluit mūdi. Nam virga aaron abſciſſa refloruit ac fructus p̄tulit. ſic & arbor crucis criſti et̄ne viriditatis & fructū vite perpetue: per paſſionem criſti vniuerſo p̄tulit mundo demōſtrauitq; criſti ſacerdotiū p̄petuo eſſe māſurum. & credētibus in eum eſſe p̄ficuū. ¶ Maria ſoror aaron ſynagoge ſpeciē pretulit. ¶ Vxor moyſi ethiopiſſa figurauit eccleſiam ex gentib9 criſto coniunctā: cuius ob cauſam: zelo ſynagoga obtrectans aduerſus xp̄m ilico cōtagione lepre p̄fundit̄.

¶ Eleazar int̄pretatur deus meus adiutor ſiue dei adiutorium. Hic typū tenet ſanctorum doctoꝝ: qui verbo & exemplo ſanctā adiuuāt eccleſiam: quoꝝ vnus ait. Dei ſum9 adiutores: dei agricultura eſtis: dei edificatio eſtis. ¶ Amalech qui interp̄tatur populus lambens: ſiue lingens cum exēcitu ſuo: q humanā ſemper deſiderat perditionē & per dolimachinationē populum dei decipere geſtit: diabolū ſignificat. Hic obuius dei populo reſiſtens: ad ſignum crucis euincit̄.

¶ Seon ꝙ rex amorreoꝝ: qui ī latinū tēptatio vertit̄ oculoꝝ: eūdeȝ diabolū ſignificat qui mēdatio fallendi ſe velut angelum transfigurauit. ¶ Og rex baſan q int̄pretatur cōcluſio. hic intercludere molit̄ difficultate

eccleſia: ſed in ea prorſus nomē amaritudinis
manet. nō illius amaritudinis: in qua dn̄o mi
niſtrauit: ſed illius ī qua petrus amare fleuit
Nam & iudas latine cōfeſſio eſt. Cōfeſſioni
ergo amaritudo miſceat̄: vt vera penitētia ꝑ
ſignetur hac penitentia fecundat̄ eccleſia in
omnibꝫ gentibus cōſtituta. Oportebat enim
xp̄m pati et reſurgere t̄cia die: & predicari
in nomine eius penitentiā et remiſſionē pec
catoꝝ per omnes gētes incipiētibꝫ ab hieru
ſalē. Nam et ipſe habitus meretricis cōfeſſio
peccatoꝝ ē. Tytū quippe eccleſie gerit tha-
mar ex gentibꝫ euocate. Sedēs cum hoc habi
tu ad portam enan vel enachin q̄d interp̄tat̄
fons. Cucurrit enim velut ceruus ad fontes
aquaꝝ puenire ad ſemē abrahe. Illo enim nō
cōgnoſcente feratur. qa de illo p̄dictum eſt.
Populus quē nō cōgnoui ſuiet mihi. Acce-
pit ī occulto anulū & monile & virgā. qa vo
catione ſignatur. iuſtificatione decorat̄. glo
rificatione exaltatur. Quos enī p̄deſtinauit
illos et vocauit. quos aut̄ vocauit: illos et iu
ſtificauit. & quos iuſtificauit: illos et glori
ficauit. Sed hec vt dixi ī occulto vbi fit et cō
ceptio ſancte vbertatis. Mittitur aut̄ hedus
pmiſſus tanq̄ meretrici. Hedus exp̄bratio
peccati per eundē odollamitē tanq̄ increpan
tē et dicētem. Generatio viparum. Sed non
eam inuenit peccati exp̄bratio quā mutauit
confeſſionis amaritudo. poſt vēo iā publicis
ſignis anuli et monilis et virge vicit temere
iudicātes iudeos: quoꝝ iam pſonam ipſe iu-
das geſtabat: qui hodieq̄ dicunt nō hunc po
pulū eſſe criſti: nec habere nos ſemen abrahe
Sed ꝓlatis certiſſimis documētis nr̄e vocaci
onis iuſtificationiſq̄ & glorificationis eru-
beſcunt ſine dubio & cōfundūtur & nos ma-
gis q̄ ſe iuſtificatos eſſe fatebuntur. Pigno
ra enī refert habere ſecum eccleſia. Accuſat̄
enim a iudeis quaſi adulteratrix legis: ſ oſtē
dit virgā ſignum paſſionis et monile legis le
gitime & anulum pignus īmortalitatis. Q̄
aut̄ ſcriptura dicit parientē thamar & duos
ī vtero geminos habentem: quoꝝ ſcilicet pri
mus qui dr̄ zara miſit manum ſuam & obſte
trix ligauit coccinū: & dehinc illo manum ī
trinſecus retrahēte poſterior: qui phares vo
catur porrexit manū: & naſcendo p̄ceſſit. fi
guralit̄ cōgruit: q̄ extenderit iſrahel ī legis
opera manū ſuā & eam ꝓphetaꝝ et ipſius ſal
uatorius pollutam cruore cōtraxerit. poſtea
vēo p̄or aperit populus gentiū ſcilicet vt fu
turi eſſent nouiſſimi: qui erāt p̄mi. & primi
futuri eſſent: qui erant nouiſſimi.

Iob aut̄ vt quidā ſuſpicant̄ ī libro gene
ſeos iobab nominatur. & de ſtirpe eſau gene
ratione q̄rta natus creditur. Econt̄ hebrei
aſſerūt eū de nachor ſtirpe eſſe generatum.
Nā eliphaz q vnus de tribus amicis iob eſſe
legit̄ in libro hebraicaꝝ queſtionū ſcriptum
repi q̄ ipſe fuerit filius eſau ex ada vxoē ſua
In latinū q̄ vertit̄ iob dolens. Et recte dolēs
ꝓpter pcuſſionē carnis & paſſiones dolorū.
Calamitates enī ſuas nominis ethymologia
figurauit. Hic g° ī factis dictiſq̄ ſuis pſonā
exp̄mit redēptoris: de quo ſcriptū eſt. Ipſe
dolores nr̄os tulit: & egrotaciones pōtauit.

Vxor quippe ipſius iob: que eum ad ma
ledicēdum ꝓuocauit p̄uitatē carnaliū deſig-
nat. Tres vero amici illius typum tenēt
hereticoꝝ: qui ſub ſpetie cōſulēdi ſtudiū ge-
rūt ſeducēdi. Heliud vero q cont̄ eū ſu
perbe locutus ē doctorē ſupbum et arrogan
tē demōſtrat: qui durius increpatione ſua: fi
delium int̄ ſancti ī eccleſiam arguit & incre-
pat turbam.

Capit̄la libri tercii incipiunt.

De aliis q̄buſdā viris ſiue feminis q̄ꝝ noīa
ī veti teſtamēto ſcripta legūtur. Ca. i.
De ꝓhetis. Ca. ii.

PHARAO nomē ē non
nominis: ſ honoris. ſic
apud nos auguſti appel
lant̄ reges cū ꝓpriis no
minibꝫ cenſeant̄. Exp̄
mitur autem in latinū
pharao denegans eum
vtiq̄ deū ſiue diſſipās
ſeu diſcooperiēs ſcꝫ populū dei: cuius fuit af
flictor. Hic ergo figurā dyaboli habuit: qui
ī huius ſeculi captiuitate populū dei pdere
& terrenis vicioꝝ operibus ꝑgrauare tēpta
uit. Cuius enuchus phutifar qui int̄pretat̄
os inclinās addiſcendū: emit ioſeph vendēti-
bus fratribus ſuis. Sic et caſtus ī diſciplinis
euāgelicus populus p̄cio fidei emit xp̄m ven
dētibꝫ eum iudeis ꝓximis ſanguinis ſui. Qui
merito os inclinās addiſcendum dr̄. quia ſub
dit ſe doctoribꝫ addiſcendā ſapientiam diui-
nā. Pharao ēgo ſomniū vidit. q̄ interp̄tatus
eſt ioſeph. quia miſteriū incarnationis dn̄ice
q̄ ignorabat dyabolus: criſtus gentibus ma
nifeſtauit. Nam ſeptē āni vbertatis qui ī ſep
tē ſpicis plenis: ſeu in ſeptē vaccis pinguibꝫ
oſtendebant̄: ſeptē cariſmatum ſpiritaliū do
na: quibus vbertas fidei larga pietate redun
dat ſignificabāt. At cōtra ſeptē ſteriles et te
nues famē veritatis & iuſticie nouiſſimis tē
poribus figurabāt. Ioſeph aut̄ qui typum in
duerat criſti currū meruit et p̄conauit ante

vanitas ē. Quem filii iuda hoc ē filii cōfeſſio
nis: ac filii ſimeon. id ē filii exauditionis de-
bellant: cum fideles quiq̧ ſcuto fidei atq̧ ar
mis virtutum cōtra eum dimicant: cōprehē
denteſq̧ eum. cedunt ſūmitates manuum ac
pedum eiꝰ cū pmordia male opacionis atq̧
praui exempli abſcidere viriliť cōtendunt. q̄
tinus maligne fraudis efficaciam repentine
deceptionis nō inueniat: cum vigor illi nocē
di ſpiritali dimicatione aufertur.

¶ Eglon ergo rex moabitarū qui intpreta
tur rotatus vel orbitas. typum tenet dyabo
li qui fatigat populū dei: & ppter peccata
ſua ſub ſeruitute cōſtituit. Nunc aoch iudex
qui īterptatur glorioſus & ē ambidexter ha
bens gladiū ancipitē interfecit. Sic doctor
catholicus rotantē dyabolum in argumētis
philoſophoꝝ ſmone euangelico atq̧ pphetí-
co cōcludit & extinguit omnē praui dogma
tis & craſſe intelligētie ſenſū: qui ſe extollit
et erigit aduerſū ſpiritalē ſciētiā criſti. Poſ
ſunt & angeli ſalutares ī othonielis vł aoch
ſpecie deſignari. qa ſicē ſepe oſtendimus non
ſolum a cōtrariis virtutibus impūgnamur: ſ
& diuine boneq̧ virtutes ad auxilium nrm
mittunť a dño. Mittit etiā nobis dñs virtu
tem ſuam celeſtē per quā liberemur a iugo
ſeruitutis dyabolice: que virtus omnia p no
bis agat dexta & pſpera que faciat nos relí
quere viam ſiniſtrā: que ducit in pdicionē
& reuocet nos ad illam veram viam: qui di-
cit. ego ſū via veritas & vita ihe ſū xp̄m do-
minum noſtrum. ¶ Samgar qui interptať
nomen aduene ſiue ibi colonus: & qui ſexcē-
tos viros d̄ philiſtim vomere percuſſit: & de
fendit iſrahel. ipſe ſignificat doctores ex gē
tibus: qui colunt agrum dominicū: & n̄ ſem
per gladio diſtricti examinis contra aduerſa
rios vtunť: ſed aliqn̄ agreſti & ſimplici com
munitione de animis auditoꝝ vicia & pecca
ta ppellunt. Nāq̧ ſenarius numerꝰ qui mul
tiplicatus puenit ī ſexcentos mundi huius fi
guram tenet: qui ī ſex diebus dř cōſūmatus
Sexcentos ergo in aratro dř percuſſiſſe ille
cui per crucē criſti crucifixus ē mundus.

¶ Debbora que interptatur apis: ſignifi-
cat pphetie ſuauitatem & celeſtis doctrine
dulcedinem. Nec habitabat ſub palma inter
rama & bethel. Rama interptatur excelſa.
Bethel domus dei. Sub palma ſedem habet
pphetia: qa iuſtus vt palma florebit. Intē ex
celſa videlicȝ & domū dei: quia nihil vile ha
bet pphetia nec docȝ nos: que ſūt ſuper ter-
ram querē: ſ que in celis ſunt & in excelſis.
Nec ergo pmo vocauit ad ſe baruth: qui intē
pretať choruſcatio. Choruſcatio vero que ha

bet quidē lucem: ſed nō pmanentē. ad modi-
cum enim tēporis reſplendet: & deſinit. Vn̄
barach mihi videtur formā gerē poris popu
li: qui pmo omniū p pphetiam vocatus ē &
legis ſplendore choruſcauit: ſ nō permanſit
Cum ergo dixiſſet debbora ad barach. id eſt
pphetia ad porem populū. tibi pcepit domi
nus deus iſrahel: & tu aſcende in montē tha
bor & accipe decemmilia viros: & reliq̄ que
ſcripta ſūt: quid reſpondit barach ex pſona
populi ad pphetiam audiamꝰ. Nō inqt aſcē
dam; niſi & tu aſcenderis mecū: qa neſcio di
em in qua miſit dñs angelū ſuum mecū. De
excuſatione quidē verū eſt: ſed de repromiſ
ſione falſū ē. Q̄ enim nō aſcenderint ī mon-
tem dei certum ē: quod auť pollicentⁱ ſe aſcē
ſuros eſſe cum pphetia falſū eſt. Non enī ſe
cuti ſūt pphetiam vt crederēt ei: de q̄ omīs
pphetia pſcripta eſt criſto. Proptea ergo di
cit ad eum debbora. Ibo tecum verūtamen
ſcito quia nō erit pmatus tuus ī via hac qua
in celis: ſed in manu mulieris tradet dñs ſy-
ſaram. Euident oſtendit: qa nō erit apud il-
lum populū pmatus. nec pmanebit apud eū
victorie palma: ſed in manus mulieris cui no
men iael tradeť ſiſara. Iael quoq̧ īterptatur
aſcenſio & ſignificat eccleſiam qua aſcendiť
in celum: cui tradiť ſiſara qui intpretať viſio
equi. hoc eſt dyabolus ſuperbus & incentor
carnalium viciorū. Q̄ autē iahel ligno tim
pora ſiſare tranſfodit eccleſie triūphum ex-
preſſit: que vexillo crucis diaboli imperium
interfecit. ¶ Gedeon intpretať experimen
tū iniquitatis eoꝝ. frequētibus enim docu-
mētis informatus ē quaſi pſagio conť hoſtes
futurā victoriā expediret: ex quo futuro ex
perimēto ethimologiā nominis ſūpſit. Gede
on ergo iſte qui cū trecētis perrexit ad pliū
typum criſti geſtauit: qui in ſigno crucis de
mundo victoriā reportauit. Trecētoꝝ enim
numerus tau littera cōtineť que ſpeciem cru
cis oſtendit. ¶ Abimelech interptať pa
ter meus rex. Videť ergo gedeon criſti ima
ginem habuiſſe. ſeptuaginta vero filii ſeptu
aginta lingue vel nationes: qui credentes p
ſecundā regenerationē filii dei eſſe meruerť
Abimelech vero filius ancille typum anti-
criſti portaſſe intelligiť: qui cōgregatis pdi
tis nationibus regnū ſibi improbe vſurpabᵗ
oēſq̧ ſanctos vi & pſecutiōe oīq̧ crudelitate
trucidabᵗ. Ioathan vēo iuniō figura ſancto
rū fuit. Sicut enim ioathā per fugā receſſit
& rliqui intfecti ſūt fratres. ſic nemo euade
re poterit perſecutionē anticriſti: niſi q̄ per
fugā receſſerit et ī montē benedictionis aſcē
derit. Hic ē mons quē ſācti circūdabūt: quē

vicioꝝ viam fidei noſtre: ne pateat nobis trã
ſitus ad regnum ꝓmiſſum vite eterne.
¶ Septuaginta viri ſeniores: ſuper quos ce
cidit ſpiritus dei ſeptuaginta generacõnum
linguas in hoc mũdo diffuſas oſtẽdit ex qb̃
mlti credẽtes grãz ſpiritusſancti accepũt.
¶ Dathan & abiron & ceteri qui ſe a moiſe
& aaron ſegregantes: ſacrificium vſurpare
conati ſũt hereticoꝝ ꝑuitatem deſignãt per
niciemq̧ eoꝝ: qui ſe a ſacerdotibus criſti &
ſocietate eccleſie diuidunt: & ſacrificia ꝓfa
na aſſumunt. ¶ Balaan qui interꝑtatur va
nus populus & cadens apertos habuit ocu-
los. tipum eoꝝ tenuit: qui per fidem cogniti
onem dei habẽt: ſed obſcurati operibus cor-
ruunt. ¶ Finies ori parcẽs interpretatur.
tranſfixit cum pugione zambri cũ ſcorto ma
dianitide: id ẽ dñi furorẽ placauit. vt pr̃et
Nam iſte finees: qui zambri & ſcortum ĩ ad
ulterio cõuerſantes talit̃ interemit, figurã te-
nuit ſanctoꝝ doctoꝝ: qui iudeos et hereticos
ſpiritali mucrone verbi dei: ĩ amplexu falſe
doctrine & cõcubitu interfecerunt.
¶ Zambri interꝑtatur laceſſens vel ama-
ricãs. Proprie enĩ nomen ab amaritudine fi
guratum: q peccando amaricauerit ppl̃m.
¶ Ille quoq̧ qui ſabbato ligna collegit: ſig
nificat eum quẽ cum peccato iudicii dies in
uenerit. vñ eterni ſabbati requiem non meret̃
accipe. ¶ Duodecĩ exploratoẽs ſcribaꝝ ac
phariſeoꝝ imaginem tenuerũt: qui iſraheli-
ticum populũ auerterũt: ne cõfiderẽt graci
am diuie repromiſſionis adipiſci poſſe p cri
ſtum. ¶ Duo portitores q de terra repro
miſſionis botrũ in ligno humeris geſtauẽt
duoꝝ populoꝝ ſignificationem expſſerunt.
Quoꝝ prior iudaicus gradiens aduerſus xp̃m
dat t̃ga. poſteriõ criſtian9: eum poſt quẽ ve-
hit inſpicit & ſeqtur xp̃m. ¶ Ioſue enĩ q
interꝑtatur ſaluator. ipſe in figurã criſti po-
pulũ a deſerto ſaluauit: & in trãm repromiſ
ſionis induxit. Iſte iheſus mittit duos explo
ratores ad hiericho vrbem: qui ſuſcipiuntur
a meretrice raab. Iheſus ille dux populi in ſe
metipſo dominũ xp̃m & vocabulo oſtendit:
& facto. Hiericho autem ciuitas mundus eſt
ad quẽ dñs criſtus ad ꝑſcrutandos moẽs ho
minum duo teſtamẽta direxit. Nam ĩ eo vt
credẽtium fidẽ aut rebellium ꝑuicatiam ple
nius cõꝓbaret: añ aduẽtum iudicii ſui: quaſi
exploratores duos: legem & euãgeliũ deſti
nauit. Raab vero que interꝑtatur latitudo:
vel fames ſiue impetus. typum tenet eccle-
ſie quẽ de extraneis atq̧ alienis gentibus cõ
gregata ẽ: que antea viuens ĩ deſideriis car
nis fornicabatur ĩ ydolis. De q̃libus ait dñs
ad iudeos q ꝑcederent in regno celoꝝ. Hec
igit̃ teſtamẽta dñi ſola ſuſcipit: & ea fidelit̃
cõſuat. inimicis omnino nõ tradit. ipſa pcli-
tari optans. dũmodo illeſa ac ſalua ſuaret.
Nec caſurũ mundũ ſiẽ illa ciuitatẽ firmiter
credidit. Nec ꝓ ſe ac ſuoꝝ ſalute omniũ pac
tum cũ teſtamẽtis dñi fecit. Nec ĩ domo ſui
coccũ. id ẽ ſignũ ſanguinis poſuit extra hanc
ſiquis fuerit iuẽtus. ruinã ſeculi atq̧ incen-
dium mũdi nulla ratione vitabit.
¶ Achan qui de hiericho anathemate con-
cupiuit: ſignificat nequã criſtianũ: qui poſt
perceptã fidem ſeculaẽs mores vel mundi il
lecebras appetit. ¶ Chaleph vẽo qui inter
ꝑtatur quaſi cor aut canis. ſignificat docto-
rem catholicum ſapientem corde & fortẽ ac
ſtrẽnuum in exẽcitio virtutũ. Iſte depoſcit
ſibi a ioſue permitti facultatẽ. vt cõgrediat̃
cũ dialeticis ſeculi: cum his qui ꝓ veris fal-
ſa cõfirmãt. vt eos cõfutet & ſupet. & ſub-
uertet omnia que illi falſis aſſertionibus con
ſtruxerunt. Ideo deniq̧ videns alacritatem
eius iheſus benedixit. inquit eũ ſcilicet q ta
lia depoſcat & audeat. Sed et tu ſi vis dare
operã ſtudiis: & legem prudenter meditari
& effici cordat9 ĩ lege dei: potes iſtas magni
ficas & munitas vrbes. id ẽ aſſertiones ſub-
uertere falſitatis. vt & tu merearis benedi-
ci ab iheſu: & accipere ebron. Interpretatur
autẽ ebron cõiunctio vł cõiugium. Per quod
fortaſſe poteſt illud oſtẽdi q ſpelũca duplex
cõparata ab abrahã patriacha in ea ẽ in qua
patrum reliquie iacent. id ẽ abraham cũ ſara
yſaac cum rebecca. iacob cum lia. Ipſe ergo ĩ
memoriis patrũ hereditatẽ capit prudẽs &
ſapiens caleph. ipſi iheſus enachitaꝝ gentiũ
metropolim tribuit ebron et efficitur ei ſors
vſq̧ in hodiernũ diem. ¶ Othoniel qui int̃
pretat̃ tempus eius deus: vel reſponſio dei.
Iſte ſignificat rectores eccleſiaꝝ ac iudices:
quibus per ſpiritusſancti grãm iudiciũ non
ſolum rerũ geſtaꝝ datum eſt: ſed & animaꝝ
Nam ſcriptum ẽ de ipſo othoniel & fact9 ẽ
ſpiritus dñi ſuper eum. & iudicauit iſrahel
& exiit ad bellum. & tradidit dñs ĩ manus
eius chuſar ſathon regẽ. Quare hoc qa ſpiri-
tus dñi erat ĩ eo: et ꝯfortata ẽ manus ei9 ſu
per chuſar ſathon. Et poſt hec dicit. quia qe
uit terra ſub eo iudice. xl. annis. Vides q̧
larga ẽ diuina clemẽtia. Octo annis filii iſra
hel ſuierant ꝓ multoꝝ delictis. xl. annis pro
vnius iuſticia ĩ pace perdurant.
¶ Adombezech qui interꝑtatur dñs fulmi
nis: ſignificat dyabolum. de quo apoſtol9 ait
Ipſe enim ſathanas transfigurat ſe in angelũ
lucis. Tota autẽ eius potentia atq̧ poteſtas

fuiſſe legit̃ filio. adeo vt etiã magno cũ dolo
re extinctum plangeret. Hic tipum tenet iu
deoꝝ vel iude ꝓditoris: qui ſeditionem leua
uerunt cont̃ verũ dauid inuidẽtes ei & ꝑnci
patui eius inſidias moliẽtes.

¶ Salomõ tribꝰ nominibꝰ fuiſſe ꝓhibetur.
Primũ vocabulũ eius ſalomon. id ẽ pacificꝰ
eoꝙ in regno eius pax fuerit. Secũdum no
mẽ ẽ idida. eo ꝙ fuerit dilectus & amabilis
dño. Tertiũ coeleth q̃d grece appellat̃ eccle
ſiaſtes: latine cõcionator: ꝙ ad populũ loque
ret̃. Hec ergo criſti prenũtiant figuraꝫ: qui
edificauit domũ dño ĩ celeſti hieruſalẽ ñ de
lignis & lapidibꝰ: ſ; de ſanctis hominibꝰ. Ad
cuiꝰ ſapiẽtiam audiẽdam regina venit ethi
opie: hoc ẽ eccleſia de gentibꝰ. Hec ergo ad
pacificum noſtrũ & amabilẽ dño: de quo pat̃
ait. Hic ẽ filius meus dilectus: in q̃ mihi bñ
cõplacui. vt audiret ſapiẽtiam eius venit de
ultimis t̃re finibus: & audito eo viſiſꝙ mini
ſteriis eius ĩ laudem ipſius ꝓrupit dicẽs. Be
ati viri tui & beati ſui tui q ſtant coram te
ſemp & audiũt ſapiẽtiam tuã. Sit dñs deꝰ
tuus benedictus cui placuiſti: & poſui te ſu
per thronũ iſrabel. eo ꝙ dilexerit domĩꝰ iſra
hel in ſempit̃num & cõſtituit te regẽ vt face
res iudiciũ & iuſticiã &c̃. ¶ Roboã interꝑ
tatur latitudo populi: & ipſu per antifraſin
eo ꝙ decẽ tribubꝰ ab eo ſeparatis: due tantũ
ei relicte ſint. Hic ergo roboã filius ſalomo
nis & ieroboã ſeruus: ſub quibꝰ iſrl̃ ĩ duas
ꝑtes diuiſus ẽ deſignant diſſenſionem illam
in dñi aduentu factã: in q̃ pars credentiũ ex
iudeis regnat cum xp̃o: q ẽ ex dauid genere
ortus. pars vẽo ſecuta ẽ anticriſtũ: cuius cul
tui nefande ſuitutis erroȓ cõſtricti ſũt. Ali
ter aut̃ roboã ſignificat malos rectores ĩ ec
cleſia: qui terrẽis cupiditatibus dediti negli
gunt curã habere ſubditoꝝ & delectãtes in
multitudine ſibi obſequẽtium: nec tñ cõdig
nam habent ſollicitudinẽ ſibi cõmiſſoꝝ.

¶ Ieroboã interꝑtatur iudicatio: ſiue cau
ſa populi. velut quidaꝫ aiunt diuiſio. eoꝙ in
regno eius diuiſus ſit populus iſrabel & ꝑci
ſus a regno ſtirpis dauid. diuiſionis enim po
puli cauſa iſte extitit. Significat hereticos
q diſſenſionem amant: & vnitatẽ fidei catho
lice hereſibꝰ ſcindũt: ac ſic cultui malignorũ
ſpirituũ ſibi obſequẽtes tradunt. Interꝑtat̃
aut̃ ieroboã diiudicãs populũ. Nam hereti
ci diiudicaȓ populũ vident̃: cum erroris ſui
ſeq̃cem faciũt. ¶ Abia q interpretat̃ pater
dñs vel pater fuit. typum tenet ſcribarũ &
phariſeoꝝ: qui videbantur regere iudaicum
populũ: ſed paternitateꝫ ac dignitatẽ nominis
ſui ꝑdiderunt: cũ traditionibꝰ ſuis violauerũt

legẽ. ſic̃ abia capta bethel idola iſrabeli ĩ ſcã
dalum reſeruauit vt hebrei aſſerunt. & ideo
ꝑcuſſus a dño mortuus ẽ. ¶ Aſa q interpre
tat̃ tollẽs ſiue ſuſtollens. hic in ꝑncipio regni
ſui reſtaurauit cultũ diuinum: & fecit ꝙ bo
nũ & beneplacitũ erat ĩ cõſpectu dñi ſubuer
titꝙ altaria idolorum & cõfregit ſimulacra.
Vñ grãm domini ꝓmeruit: ita vt pugnans
cõtra ethiopes victoriã caperet. & eos vſꝙ
ad internitioneꝫ cederet. qa dño ꝓ eo pugnan
te & exercitum eius adiuuãte cõtriti ſũt: ſ;
poſtea ĩ deterius relabens cũ auxiliũ aſſirio
rũ cõtra baſa regẽ iſrabel queſiſſet: & anani
ꝓphetã ad ſe a dño miſſum vt eum inde cor
riperet ĩ vincula miſiſſet ḡuit inde dominũ
offendit. Vñ iuſte ſibi deo retribuẽte ĩcidit
in languorẽ grauiſſimũ: & pedum dolorem
vehemẽtiſſimũ: in quo et obiit. Nec & infir
mitate ſua queſiuit dominũ: ſed magis in me
dicoꝝ artẽ cõfidens deluſus ẽ. Is itaꝙ eos fi
gurat tipice: qui bono inchoant inicio: ſ; ma
lo finiunt t̃mino: qui poſt abdicationẽ idola
trie: & ſpretaꝫ ſuitutem demonioꝝ ꝑcepta
gratia baptiſmatis et criſmatis ſacri vnctiõe
ſtatim in ꝑmordio ſue vite pietatis arripiũt
opera: ſed fortiore etate: ac iuxta ꝑſentis vi
te t̃minum. qñ virtutibꝰ operã dare debue
rãt. ad vitia rebellabunt̃: & in ꝑuis delectan
tur actibus. ¶ Ioſaphat qui interꝑtatur de
us iudiciũ. hic ẽgo rex typum prefert popu
li credẽtium de gẽtibus. q ad redẽptorẽ no
ſtrum relicto parẽtum errore: cõuenit ſacro
baptiſmate ablutus et ſancti criſmatis vncti
one linitus a criſto criſtianũ nomen & regiã
dignitatem accepit. Cui petrus ap̃lus ĩ epi
ſtola ſua ait. Vos eſtis genus electũ regale
ſacerdotiũ: gens ſancta: populus acquiſicio
nis. Qꝫ nominis ipſius interꝑtatio bñ confir
mat. Interpretat̃ aut̃ iuxta quoſdã ioſaphat
dñi dos ſiue qui ẽ dotatus. Eccleſia gẽtium
ergo precio ſanguinis criſti cõparata: & ſpi
ritusſancti pignore dotata cõſortium ſponſi
celeſtis & ſocietatem regni promeruit. Cui
facte ſũt infinite diuitie ſiue in cõuentu di
uerſaꝝ nationũ ad fidem ſeu in adquiſitione
variarũ virtutum & multa gloria ſpiritalis
ſapiẽtie. Achab aut̃ impius q ĩ ſamaria
regnabat hereſi achas exꝑmit: qui perditoꝝ
turbam ꝑ erroꝝ deuia ducunt: & in perpe
tue mortis ꝑcipitium mergũt. Qꝫ autem io
ſaphath affinitate cõiunctus ẽ achab deſcen
ditꝙ ad eũ in ſamariã cont̃ hoſtes prebens ei
auxiliũ: illos figuralit̃ demonſtrat: qui de ca
tholicis ad hereticoꝝ amiciciã ſe inclinant. q
licet a recte fidei tramite nõ recedãt tñ errã
tium ſotietatẽ atꝙ cõmunionem ꝑfecte non

& ſanctus moiſes ī benedictionib9: ſicut iam
ſuperius dictū eſt in deutronnmio poſuit.

¶ Tola qui intꝑretat᷑ vermiculum vł coc
cinū: ſignificat eos qui gemine caritatis ar
doē acceſſi bene ducatum populi criſtiani ge
runt. ¶ Iair qui interꝑtatur illumināſ. ħ
ſignificat redemptorē noſtrū q dux et rex ē
populi criſtiani. Qꝫ bene ipſa demōſtrāt no
mina. Iair enim interꝑtatur illumināſ & ga
laad aceruus teſtimonii illuminans bene dr̄
dn̄s noſter de q̄ ſcriptū eſt in euāgelio. erat
lux vera que illuminat omnē hominē veniē
tem in hunc mundū: & ad quē in pſalmis ꝓ
pheta ait. Illuminans tu mirabilit᷑ a montib9
eternis. Hic ergo ex galaad ē: qa ex ſcripturis
ſacris eius noticia percipit᷑. Quē qui ibi cor
de credulo querit ſine dubio inuenit.

¶ Gepthe qui interpretat᷑ aperiēs vł ap
tum eſt. Hic poſt victoriā filiam immolauit
redēptoris oſtēdens figurā: qui a facie fra
trū ſuoꝝ. id ē iudeoꝝ abſcedens in gentibus
ꝑncipatum accepit: qui omnia humane ſalu
tis ſacramēta tanq̄ iuratus expleuit: & q̄ſi
filiam: ita carnē ꝓpriam ꝓ ſalute iſrahel do
mino obtulit. Iuraſſe patri vnigenitū legi9.
pſalmo dicente. ſic iurauit dn̄o votum vouit
deo iacob. ſcilicet vt ſacramētum religonis ī
carnis ſue paſſione ꝓ ſalute generis humani
expleret. ¶ Samſon interꝑtatur ſol eoꝝ.
vel ſolis fortitudo. fuit enī virtute clarus &
liberauit iſrahel de hoſtib9: ſic ſaluatoris nr̄i
mortē & victoriam figurauit: ſiue quia de
faucibus diaboli gentes quaſi fauū ab ore ꝑ
cepti leonis abſtraxit: ſiue qa poſt mōtē plu
res lucratur: plurimoſq̄ moriens q̄ viuus ex
tinxit. ¶ Dalida que interpretat᷑ pauper
cula vel ſitula. & ſamſon verticē decaluauit
ſinagogā ſignificat que xp̄m in loco caluarie
crucifixit. ¶ Boos qui interpretat᷑ in for
titudine: ſiue in quo robur: criſtum verū ec
cleſie ſponſū expreſſit. ¶ Ruth interpre
tat᷑ feſtinans. Alienigena enim erat ex gēti
li populo: que relicta patria feſtinauit trāſiē
in terram iſrahel dicens ſocrui ſue: quocūq̄
perrexeris ꝑgam. Hec alienigēa que iſrahe
litico viro nupſit: eccleſiā ad criſtum veniē
tem oſtendit. ¶ Anna grā eius interpre
tatur. Que dum ꝑus eſſet ſterilis natura. po
ſtremo dei grā fecūdata ē. Hec que fuit ſte
rilis & poſtmodū fecunda effecta ē: eccleſie
criſti tipum tenet: que ꝑus ī gētibus ēat ſte
rilis: nunc largit᷑ pollet per vniuerſam terrā
ꝓle innumeroſe fecunditatis.

¶ Heli intꝑretatur deus me9. Hic ſacerdos
reprobatus abiectionem ſacerdotii vetis te
ſtamēti prefigurauit. qa licet illud a deo ꝑ
moiſen ſecundum tempus ordinatum fuiſſet
tñ nō permāſit. qa aliud melius futurū ēat
vt ineternum permanēt: dn̄i videlicet nr̄i iheſu
criſti: de q̄ ſcriptum ē. Tu es ſacerdos ieter
num ſecundum ordinem melchiſedech.

¶ Ofni diſcalciatus. filius enim heli fuit
electus ī miniſteriū ſacerdotii. Cui9 amiſſi
onem ſuo expſſit vocabulo. Apoſtol9 enī ait
Calciati pedes in ꝑparatione euāgelii pacis
Et ꝓpheta. q̄ ſpecioſi pedes qui ānuntiant
pacē. Iſte ergo diſcalciat9 interꝑtat᷑. vt ei9
nomine vetis teſtamenti ſacerdotiū a veteri
populo ſignificaret᷑ ablatum.

¶ Finees ſuper ofni: os mutū interꝑtatur
quo ſignificat᷑ ſacerdotii veteris & doctrine
ſilentium. Hii ergo ſacerdotes qui capta ex
gētibus arca perempti ſunt: ſignant poſteri
tatē ſacerdotii ꝑoris fuiſſe extictā & legis
teſtamētum eſſe trāſlatū ad cultum gentiū.
¶ Samuel interꝑtatur nomē eius de9. Hic
reprobato heli ī miniſterio ſacerdotali ſucceſ
ſit: noui ſacerdotii ſucceſſionē abiecto vete
re ſacerdotio prenūtiauit. ¶ Yſai qui inter
pretat᷑ inſule ſacrificium vel incenſū: populū
ſignificat ꝑorem: qui per mare rubrū ꝑ moi
ſen trāſlatus ſacrificium ſecundū legem deo
exhibuit in deſerto. de quo ſecūdum carnem
natus ē dauid noſter dn̄s videlicet iheſus cri
ſtus qui eſt rex regum & dn̄s dominantiū.
¶ Saul petitio interpretat᷑. Notum ē enim
q̄ hebreoꝝ populus eum ſibi regem petēt &
accepit: nō ſecundū deum: ſ ſecundum ſuam
voluntatem. Hic rex iudaici populi inſinuat
reprobationē: ſiue eiuſdem populi emulatio
nē. qui dauid id ē criſtū iniuſto iudicio cona
tus ē perdere. ¶ Dauid interꝑtatur fortis
manu vtiq̄: qa fortiſſimus ī preliis fuit: ipſe
& deſiderabił in ſtirpe ſcilicet ſua: de q̄ pre
dixerat ꝓpheta. veniet deſiderat9 cūctis gē
tibus. Hic ſaluatoris noſtri exꝓſſit imaginē
ſiue q̄ ī ſectacione iudeoꝝ iniuſtā perſecutio
nē ſuſtinuit. ſiue q̄ manufortis fortem vicit
dyabolum atq̄ alligauit: eiuſq̄ ſpolia in toto
orbe diſtribuit. ¶ Goliath deſignat diabo
lum: cui9 ſuperbiam criſti proſtrauit humili
tas. ¶ Ionathan interpretat᷑ colūbe donum
ſignificat eos qui per grām ſpiritusſancti vē
fidei donū & deuotionē ēga dauid nr̄m pci
piunt. ¶ Vrias intꝑtatur lux mea dei ē: ſig
nificat dyabolū: qui ſe per fictionē ī angelū
lucis trāſtulit: cui9 ꝯiugio ꝑus erat copulata
eccleſia: quā criſtus cōcupiuit lauantē. id ē
ſemetipſam a ſordibus ſeculi per lauacri vn
dam purificantē. ¶ Abſalon prīs pax inter
pretat᷑ ꝑ antifraſim. eo q̄ bellū aduerſus pa
trē geſſiſſet. ſiue q̄ in ipo bello dauid pacatū

cultū diuinū ſimulacris erroꝝ ſuoꝝ prebere
nō timent: qui fructū vteri ſui hoc ē effectū
ꝑue meditationis ī igne zeli demoniis immo
lant. qa ſic achas ſpoliata domo dñi: & domo
regū et ꝑncipū dedit regi aſſirioꝝ munēa &
tñ nihil ei ꝓfuit: ita iſti aurū ſagacis īgenii
& argētū eloquētie cōflant īcultū idoloꝝ vt
inīeant. Egiptū inuocant & aſſirios adeunt:
cū a poteſtatibꝰ iſti9 mūdi ꝓtegi querūt: ſꝫ ī
trāſitu eoꝝ capti atq; occiſi ſūt. qa maledict9
ē hō q ↄfidit ī hominē et ponit carnē brachi
um ſuū & a dño recedit cor ei9. ¶ Ezechi
as q intꝑretat̄ apprehēdens dominū. vel for
titudo dñi et ñ tā p ſe ſuoſq; op9 dei ſtrēnue
geſſit īmo per nuncios ad ſiīe ſtudiū alios ꝓ
uocauit. typū gerit dñi ſaluatoris: in quo ha
bitat oīs plenitudo diuinitatis corporalit̄: &
ē caput oīs ꝑncipat9 et poteſtatis: dñs fōtis
et potens in ꝓlio. Hic trāgreſſiones pr̄m &
oēs ꝑuaricationes q̄ fuer̄t ſub lege ſanguine
ſuo diluit: & cl̄tū pietatis ī eccleſia plene in
ſtaurauit. Ipſe legatos ſuos ad cōuocādas gē
tes ad fidē. hoc ē ꝑmū ꝓphetas. deinde apo
ſtolos miſit. nō ſolum ī iudea: ſꝫ et ī aliis na
cionibꝰ plurimos ad catholicā fidē: et ad ve
rā religionē poſt ꝑdicationē euāgelii ſui con
duxit. Q ꝫ aūt ezechie ꝓ bono ope adiciunt̄
xv. āni ſignificat oēs ſanctos qbꝰ obſequēdā
vitā ētnā; qnq; libri legis moyſi: cum decem
verbꝫ decalogi dati ſūt: vt per ↄplemētum le
gis & ꝑceptoꝝ regni celeſtis plēitudinē con
ſequāt̄. ¶ Manaſſes aūt q intꝑretat̄ obliuio
ſus. p multa enī ſcelēa et ſacrilegia ꝯ̄liquēat
& oblitus fuerat deū. exēplar ē veracit̄ peni
tētium et in dñi miſericordiā cōfitētiū. Do
cet enim nos ꝙ poſt ↄmiſſa ſcelera nullus de
bet de dei miſericordia deſperaē: ſꝫ magis p
penitētiam ↄgruā ſpem habē venie ſi eā rite
perfecit. ¶ Ammon intꝑretat̄ fidel̄: vel ho
neſtus ꝙ magis de eo p ātifraſin dictū intel
ligi poteſt q̄ ſecūdū veritatē. qa cū idolatra
eſſet. quomō fidel̄ eſſe potuit. Tipū enī ſpe
tener hereticoꝝ: q licet fingant ſe eſſe bonos
et dei cultoēs tñ errātes & ī errorē mittētes
magis dyabolo q̄ deo ſuire cōꝓbant̄.
¶ Ioſias rex q ī terꝑtat̄ vbi ē incēſū dñi hec
enim ē ꝓpria ethimologia noīs ei9. eoq; deo
incēſū ſacre oroīs & bonoꝝ operū ſacrificiū
offerēs. ſimulac̄ que fecerunt antiores reges
ↄbuſſit. & celebrauit paſcha legitimū & de
tēplo dñi idola ml̄ta depulit. Significat enī
ī hoc xp̄m q paſſionē ſuſcepit atq; oīa execra
bilia gētium ī tēplis corporis nr̄i deiciēs ig
ne virtututis ſue exuſta cōminuit atq; ī hui9
ſeculi torrentē ꝓiecit. ¶ Ioachas q intꝑreta
tur retēt9 ſignificat ꝑuos rectoēs q̄s ppl̄us

ꝯ̄re carnales videlicet ꝯ̄rene cupiditati dedi
ti ſecūdū mores ſuos cōſencientes viciis ſuis ꝑ
ſonas eligūt: q̄s pharao in reblata vīxit & in
egiptū duxit: cū dyabolus p multitudinē ad
ulatoꝝ eneruās decipit corda ꝑlatoꝝ. Rebla
ta enī ml̄titudo īterꝑtat̄. ſicq; ī ſpiritaľ egip
ti victos catēis ī peccatoꝝ tenebroſū mergit
abiſſum. ¶ Ioachim idē ē: q & eliachī. Nā
ioachim intꝑretat̄ vbi ē ꝑparatio et eliachī
dei ꝛ̄ſurrectio. ſignificat deuiantes paſtores
fidelīū qui ſūt ſcientia ꝑparati atq; ōnati &
poteſtate ſublimati: ſꝫ magis p hec dona dia
bolo ſeruire ꝓbantur q̄ deo. & variis viciis
ſubdunt̄. Sciēdum autē ꝙ cū ſemel qs culi
bet ſe mācipariт vicio: nō vno ſed ml̄tis dñis
obnoxius erit. Vñ ioachim que; pharao āte
cenſum ſibi daē coegit. nūc nabuchodonoſor
rex babilonis ſibi tribꝰ ānis ſeruire cōpellit.
Quid ē ergo aliud regis babilonis ſuū eſſe:
q̄ pſuaſionis delectaciōe atq; cōſenſu: ātiquo
hoſti ſubditū foē: & in cogitādo loq̄ndo: atq;
in agendo totū viciis deditū q̄ſi libere ab eo
poſſideri. ¶ Ioachim ſiue iechonias q cū ma
tre ductus ē in babilonē ſil̄ et theſauro tem
pli dñi. ſig̃ficat lapſū atq; ruinā paſtoꝝ: atq;
rectoꝝ eccleſie q veri nabuchodonoſor. hoc ē
dyaboli arte deluſi in ↄfuſionē abducunt̄ er
roꝝ atq; vicioꝝ & qui p dñi gr̄am ac ſtudiū
bonū alios ſmone doctrine: et bonis exēplis
ad verā religionē ſuſcitaē debuerant. ipſi va
riis viciis trucidati mōte abſorpti ſūt pecca
toꝝ. Hoc enim nomē ioachim qui reſuſcitās
vel qui ē ↄſurgēs intꝑretat̄ ſignificat. Cum
q̄ ſil̄ ꝑcioſiſſima vaſa dñi in captiuitatē aſpō
tabant̄. quia illi qui in regni culmine excel
lebant: vel moꝝ boneſtate fulgebant: malo
rū deꝑuati exēplis: ſimul cū ipſis in ꝑdam ceſ
ſere dyaboli. ¶ Sedechias qui intꝑretatur
iuſtus dñi. Hui9 oculos in reblatha rex babi
lonis euulſit. Reblatha vertit̄ in latinū ml̄ta
hec. ideoq; ſignificabat eos qui in hui9 mūdi
malicia actiōe inuoluūtur atq; a dyabolo cap
tiuati intelligētie oculos pdūt. ¶ Ierobo
am qui intꝑretat̄ diiudicans populū & decē
tribꝰ a domo dauid & a tēplo dei ſeparās ad
idolatriam pduxit: ſignificat hēticos qui diſ
ſenſionē amant & vnitatē fidei catholice he
reſibꝰ ſcindūt: ac ſic cultui malignoꝝ ſpiritu
um ſibi obſequētes tradūt. ¶ Achab qui int̄
pretat̄ frat̄ pr̄is & rex fuit iniuſt9 & iniquā
habuit vxorē. ſignificat pſecutoēs criſtiano
rū & maxime iudeoꝝ populū: ſynagoge co
habitatorē qui pſecut9 ē ꝓphetas et ſanctos
dei: qui ad eū miſſi ſūt indicare volūtatē dei
& docē ꝑcepta ipſi9 legis: de q̄ etiā criſt9 cā
nem aſſumere dignatus ē. Cōcupiuit ergo

deuitãt. Q᷑ nullo mõ ſine culpa eſſe poterit
Maxime cũ paul9 ait apoſtolus. hereticum
hominẽ poſt vnam & ſecundam correptionẽ
deuitãdum. ¶ Ioram qui interpretat᷑: quis
ẽ excelſus: & de religioſo pr̃e ioſaphat geni-
tus ad pfidiam declinauit: & fornicari fecit
filios iuda. imitatus fornicationẽ domus ach
ab. eos poteſt ſignificare: qui catholica fide
imbuti ac xp̃iano baptiſmate regenerati ec-
cleſie inſtituebant᷑ ſacm̃entis: ſ relinquẽtes
fidei veritatem: errores ſecunt᷑ hereticoꝝ &
nõ ſolum ipſi a tramite ſani dogmatis exor-
bitant. ĩmo alios ſecum p erroꝝ deuia duce-
re certãt. Vnde illos helias. hoc ẽ ſmo ꝓphe
tic9 redarguit: qa omnis diuinoꝝ librorum
ſanctio tales reꝑhendit ac merito ſue pũerſi
tatis ĝuiſſimis teſtationibus increpat.

¶ Ochozias q interpretatur appꝛehendens
dominũ ſiğficat ſcribas & phariſeos docto
res legis veteris: qui tenẽtes ſcripturã legẽ do
mini. nõ tñ ſeruauerũt. Idcirco iheu quẽ do
minus p heliſeum ꝓphetam ad exſtirpãdam
domũ achab et ſacerdotes baal interficiẽdos
miſit pcuſſit iorã regẽ iſrahel & ochoziã re
gẽ iuda & ihezabel impiiſſimã reginã de pa
latio ĩ iezrahel ꝓcipitare fecit. Iheu enĩ typi
ce deſignare poteſt gentiũ ꝓncipatum: quez
dñs ac redẽptor noſter deſtinauit vt ĩ ſacri-
lega ciuitate: q̃ ꝓphetas & ipſũ dominũ pro
phetaꝝ occidit et apoſtolos eius pſecuta eſt
iudicia exẽceret: & eaȝ vltione iuſta perime
ret atq; ſacerdotium vanum quod poſt criſtĩ
aduentũ inanit᷑ habuerat deſtrueret: tẽpluq;
ſubuerteret: necnõ & impiã ſinagogam: que
ſanguinẽ ſanctoꝝ ſemp ſitiebat de regni cul-
mine precipitaret ac rectores ipſius interfice-
ret. ¶ Athalia igit᷑ hec que ſemẽ dauid ex
tinguere moliebat᷑ et regiaȝ ſtirpem delere:
bene impietatẽ exꝓmit ſinagoge: que per ne
quitiã mentis ſeminis dauid: hoc ẽ criſti inſi
diatrix erat & odium cont᷑ eũ ſemper ĩ cõde
gerebat. quia aliqñ regnare videbat᷑ cum le-
gis cerimonias tẽporalit᷑ obſeruabat. Interꝓ
tatur athalia tẽporalis dñi: ſed ioſabet ſtren
nuitate: que interpretat᷑ ſaturitas dñi. id ẽ
eccleſie: in qua vere ſũt delicie: ſeruat᷑ ioas q
interꝓtatur memoria dñi. criſtus videlicet
in quo memoria ẽ nominis dñi. ne per crude
litatẽ ſeuiẽtis hoſtis intimitur ĩ cordib9 elec
toꝝ: magiſq; nutriat᷑ in domo ioiade pontifi
cis qui dilect9 domini interꝓtatur. De quo
patris vox ait. Hic ẽ filius meus dilectus in
quo mihi bene cõplacui. Cuius dom9 ſancta
eccleſia eſt. Vbi ĩ fide electoꝝ manẽs quotti
die facit augmẽtum corporis ſui donec tem
pore iudicii ſceptrum regni & potẽtiam ad-

uerſus eos extollat. qui eam depꝛimere cogi-
tabãt & interfectricẽ ſanctoꝝ et̃nis deputa
uerit penis. ¶ Amaſias qui interpretatur
populũ tollẽs ſignificat malos rectores: qui
populũ dei noxio errore ſiue prauis exẽplis
ſuis tollunt a vera religione & inducũt in er
rorem atq; prauam cõuerſationẽ: qui videli-
cet ſicẽ amaſias ſimulãt in aliquibus bonos ſe
eſſe: ſed tñ non ſũt. quia perfectum cor non
habent in cultu dei: ſed nutantes atq; vacillã
tes ſemper inſtabiles fiunt: & magis dyabo
lo q̃ȝ deo ſuire ꝓbant᷑. ¶ Ozias qui interpre
tatur fortitudo domini dionimus erat. quia
qui ĩ paralippomenon ozias. idẽ ĩ libro regũ
azarias nominat᷑. Ozias interpretat᷑ virt9 dñi
& azarias auxilium dñi et recte virtus dñi
vel auxiliũ domini vocatur. qa q̃mdiu recta
egit diuina ope adiutus plurima cõmiſit feli
citer bella: & vbiq; de hoſtibus triũphauit.
ſ poſtq̃ȝ per ſuperbiaȝ illicita tẽptabat lepra
percuſſus: & nominis et honoris ſimul fuſca-
uit dignitatem. Hic rex qui ob meritũ ſcele
rum ſuoꝝ in frontẽ cõtagio lepre perfundit᷑
regnũ indicat iudeoꝝ qui dedecus et macu
las perfidie in fronte gerunt vbi ſignũ cru-
cis portare noluerunt. ¶ Ioathan q interpre
tat᷑ cõſũmatus vel perfectus ſecutus eſt pul
crã ethimologiã nominis. Fecit enim rectũ
ĩ cõſpectu domini et portam templi edifica
uit excelſam. Iuxta miſticum ſenſũ quẽ meli
us rex iſte ioathan cuius vita & opa laudan
tur ꝯ q̃ȝ redẽptorem nr̃m: de quo pſalmiſta
ait. Quoniã magnus dominus et laudabilis
nimis: & terribilis ẽ ſuper omẽs deos. Cui9
perſecutionem nomẽ ipſum ioathan exꝓmit.
Interꝓtatur enim cõſũmatus ſiue perfectus
et d̃ domino ſaluatoꝛe paulus ad hebreos ſcri
bens ait. Et quidẽ cum eſſet filius dei didi-
cit ex hiis que paſſus ẽ obedientiam et cõſũ-
matus factus ẽ omnibus obtẽperantib9 ſibi
cauſa ſalutis et̃ne. Ipſe edificauit portam do
mus dñi excelſaȝ. quia per ipſũ introit9 pateȝ
fidelibus regni celeſtis. Ego ſũ inquit hoſti
um p me ſi quis ingrediet᷑ ſaluabitur. Et rec
te hec excelſa porta vocatur. qa de hac eadẽ
pſalmiſta ait. Excelſus ſuper omnes gentes
et dominus ſuper celos gloria eius. Dicunt᷑
et ſancti doctores porte. qa per eoꝝ predica-
cionẽ vite diſcimus introitum. ſicẽ et porte ĩ
feri dicunt᷑ heretici q cont᷑ eccleſiã ſup petrã
edificatam ipſius dñi atteſtatione preualere
nõ poſſunt. ¶ Achas interpretat᷑ apprehen
dens. Deniq; achas q ex iuſto pr̃e editus in
pfidiã et ſcelus idolatrie delapſus ẽ ſignifi-
cat hereticos q ex catholicis pr̃ib9 ſacm̃ẽto
fidei imbuti ſũt: ſ ad apoſtaſiam declinãtes

vnctio criſmatis:que toto mũdo quottidie ĩ
pendit̃ & nũquã minuit̃. ¶ Septẽ milia vi-
roꝝ:de qbus dictũ eſt helie: qui nõ curuaue
runt genu añ baal:ſignificãt numerũ ſancto
rũ:q ſpiritu ſeptiformis gr̃e impleti dyabo-
lo renũciauerũt. ¶ Heliſeus dñi ſal9 intpre
tat̃. Vocabulũ aut̃ et idẽ ex furti pſagio ſuſce
pit. Deniq3 & multas virutes fecit & famẽ
pellẽs populũ a morte ſaluauit. Hic eũdẽ re
dẽptorẽ dominũ figurauit q de montis alti
tudine. id ẽ celoꝝ deſcẽdens ſublimitate hu
miliauit ſeipſũ a forma dei vſq3 ad formã ho
minis ac mortuis mẽbris ſua mẽbra ꝯpoſuit
& nr̃e mortalitati ſui corporis medicinã ap
tauit. ¶ Pueri qui ĩſultãtes heliſeo clamabãt
aſcende calue aſcẽde calue:et inuaſi a beſtiis
pierũt:indicant populũ iudaicũ:qui puerili
ſtulticia irriſerunt criſtũ ĩ loco caluarie cruci
fixũ:& capti a duobꝫ urſis:hoc ẽ tyto & ve
ſpaſiano intierunt. ¶ Puer helifei q cũ bacu
lo ad reſuſcitãdum mulieris ẽ filiũ miſſus. ti
pum pſce legis oſtendit:que generi humano
tranſmiſſa nihil ꝯſtitit: niſi q in virga ſolam
auſteritatẽ ſuitutis mõſtrauit. ¶ Sunami
tis filius mortuus humani generis figuram
tenet:ſup quẽ criſtus oſcitãs ſpiritũ ſeptifor
mis gr̃e ſpiritalit̃ aſpirat: p quẽ a morte pec
cator reuiuiſcat. ¶ Neman ſyrus:ſignifi-
cat ex gẽtibus populũ cõgregatũ macul' de
lictoꝝ pollutũ atq3 a xp̃o p ſacramẽta baptiſ
matis purificatũ. ¶ Yſaias intpretat̃ ſalus
dñi & merito. ſaluatorẽ enĩ vniuerſaꝝ genti
um eiuſq3 ſacramẽta ampli9 q3 ceteri pdicat.
Hic q3 formã euãgeliſtaꝝ et apoſtoloꝝ expſ-
ſit: qui vniuerſa ſacramenta criſti non quaſi
p figurã:ſ3 velut pſentia pdicauit.
¶ Hieremias intpretat̃ excelſus dñi p eo q
dictũ ẽ ei. Conſtitui te ſup gentes & regna.
Hic autẽ in verb̃ & paſſionibꝫ ſuis mortẽ &
paſſionẽ figurauit dñi ſaluatoris.
¶ Ezechiel interptat̃ fortitudo dei. Hic q3
imaginẽ criſti geſtauit:q poſitũ in hac trena
pegrinacione populũ ſalutaribꝫ pceptis inſti
gat. ¶ Daniel intpretat̃ iudiciũ dei:ſiue q
in pſpiteroꝝ iudicio ſententiã diuine exami-
naciõis exhibuit:dũ reperta eoꝝ falſitate ſu
ſannam ab initiu liberauit:ſiue q viſiones &
ſomnia qbus p ſingula quedã enigmata futa
mõſtrabantur ſagaci mẽte diſcernẽs apuit.
Hic deſiderioꝝ vir appellatus ẽ:qa panẽ de-
ſiderii nõ mãducauit. & vinũ cõcupiſcẽtie nõ
bibit. Idẽ vitam celebẽ tenuit ſimilitudinem
habuit cõtinẽtie: eoꝝ q ſũt in ocio ſancto: &
nõ trens rerũ copiis abutunt̃. ¶ Oſee inpre
tat̃ ſaluator aut ſaluans. Dũ enĩ iram dei in
populũ iſrahel ob crimẽ idolatrie ꝓphetaſ-

ſet domui iude ſalutẽ pnũciauit. Propt qd
ezechias rex iuda ſublatis ydolis qs pceden
tes reges cõſecrauerãt tẽplum dñi purgaſſe
ac purificaſſe mõſtrat̃. Hic xp̃i demõſtrauit
figurã qui ex fõnicatione gẽtium aſſumpſit
ĩ corpore ſuo eccleſiã. ¶ Iohel intpretat̃ dñs
deus. ſiue incipiẽs deo vel fuit dei. Hoc enĩ
eius vocabulũ reſonat ethimologia incerta.
Hic indicat typice eos qui p fidei oſtiũ diui
ne ſciẽtie incipiũt ꝯgnoſcere ſacramẽtum.
¶ Amos intpretatur populus auulſus. Pro
phetia enĩ eius ad populũ fuit iſrahel q iam
auulſus ẽat a dño et aureis vitul' ſuiuit ſiue
auulſus a regno ſtirpis dauid. Hic ergo pa-
ſtor & ruſticus criſti ẽ:typus q ab officio pa
ſtorali pecoꝝ. id ẽ ab hebreoꝝ regimine trãſ
latus:nũc alios greges paſcit ĩ gentibus.
¶ Abdias intpretatur ſeru9 dñi. Sic enim
moyſes famulus dñi & apoſtolus ſuus criſti
ita iſte legatus ad gentes miſſus videt & p
dicat que ꝓphetali digna ſunt miniſterio &
ſeruituti. inde ſeruus dñi vocatur. Hic qui-
dem ĩ ſamaria cẽtum pauit ꝓphetas: & ſig-
nificat omnes fidei pdicatoẽs q in hoc mun
do alimẽtis ſanctaꝝ ſcripťaꝝ omnes creden-
tes reficiunt. ¶ Ionas qui intpretatur colũ
ba:ſiue dolẽs. Columba p gemitu:quoniam in
vẽtre ceti triduo fuit. dolẽs aut̃ vel ꝓpt tri
ſtitiã:quã habuit de ſalute niniuitaꝝ. vl' ꝓp
ter ederam ſubito areſcentem: cuius vmbra
culo tegebat̃ contra ſolis ardorẽ. Ipſe ẽ filius
amathi. idem cũ hoc ſarebthene vidue filius
vt iudei affirmãt quẽ reſuſcitauit helias ma
tre poſtea ad eum dicẽte. nũc cognoui q vir
dei es tu:& verbũ veritatis in ore tuo ẽ. Ob
hanc cauſam ipm puerũ amathi vocitatum.
Amathi enĩ ex hebreo in latinã linguam ve
ritas dr̃. & ex eo q verũ helias locutus ẽ ille
qui ſuſcitatus ẽ:filius nũcupat9 ẽ veritatis
Ionas q3 tam ſmone q3 naufragio ſuo:paſſio-
nẽ criſti mortẽq3 & reſurrectionem figurat:
ſiue q de naui ad mare tanq3 de cruce ad ter
rã ꝓiectus ẽ:ſiue q in ventre ceti exceptus ẽ
tanq3 ĩ ſepultura terre tribus diebꝫ & tribus
noctibꝫ recõditus ẽ:& q p figuram niniuen
penitẽtiam mũdi pdixit. In ſequentibꝫ typũ
gerit iudeoꝝ:qui ſalutẽ gentiũ non tantum
aduenirẽ noluerũt:ſed cũ venit inuiſi ſũt. Ni
neue q3 gentiũ ſignificat ſpeciẽ. ionas vero in
hoc loco iudeoꝝ. Nã queãdmodũ niniuitarũ
ſal9 ad emulationẽ ꝓuocauit ionã. ita redẽp
tio gẽtium ſcandalũ extitit iudeoꝝ. Merito
& cõtra orientẽ ciuitatis ſediſſe legitur. ſub
vmbra edere: ita eadẽ plebs ſeparans ſe a ſa
lute eccleſie:dolore tabida conť criſtũ. id eſt
orientẽ:linguã ſuam mouẽ nititur ſedẽs ſub

achab vineā naboch: qui intpretat̄ pſpicuus
ſiue ꝯſeſſio biezrahelite: hꝰ ē boneſtatis dei
ſiue ſeminis dei dn̄i videlicet nr̄i ihesu criſti
veri filii dei. ¶ Cuiꝰ vinea plebs ē iſrahelitica
De q̄ yſaias ait. vinea dn̄i ſabaoth domus iſ
rahel eſt. Vt feciſſet in ea ortū olerum: hoc
ē vt vbi vinū gr̄e ſpirital̄ germinare debuit
ibi fragilia queq̄ dogmata p phariſaicā ſup
ſticionē trāſplātarꝫ. Sꝫ naboch hāc vineā da
re nolēti. id ē xp̄o phariſeoꝝ ſupſticionibus
nō ꝯſenciēti: impia vxō iezabel. hoc ē ſinago
ga iudeoꝝ machinata ē mortē. Intpretat̄ enī
iezabel cohabitatrix ſiue fluxus vanꝰ. quod
bene ꝯuenit ſinagoge: que habitac̄ videbat̄ ī
domo dn̄i: ſ; per varia deſideria vanitatis de
fluebat. Miſit ergo iezabel literas ad maio
res natu & ad optimates q̄ erāt in ciuitate:
vt ſubintroductis falſis teſtibꝫ: teſtimonium
falſū cōtra naboch ponerēt: q̄d benedixiſſet
deū & regē. & ſic eductū de ciuitate lapida
rent vt moreret̄ cū ſynagoga p pōtifices ſcri
bas & phariſeos meditata ē mortē xp̄i. Hic
ergo achab vēos pphetas dei ſpernēs: falſos
pphetas audiuit. & ſic deluſꝰ a dyabolo gla
dio hoſtis intiit. Sic & populus iudeoꝝ ſper
nēdo doctoēs euāgelii & ſequēdo p̄curſores
āticriſti: necnō & ipſū caput iniq̄ꝝ: ī mortē
corruet ſempitnam. ¶ Ochozias q̄ interpre
tat̄ apphendēs deū: filius erat achab: & pſe
quebat̄ pphetas dei & maxime heliā. ſignifi
cat ppl̄m iudeoꝝ et maxime pncipes ſinago
ge: qui peccatis & viciis dediti: & veritatē
a ſe repellebāt īmo pſequebant̄. Vn̄ legit̄ in
euāgelio. q̄ miſerūt pncipes et phariſei mini
ſtros vt apphenderēt ihesum. Domus ergo
ochozie: ſinagoga ē iudeoꝝ: que legalibus p̄
ceptis q̄ſi cancellis cenaculi vndiq̄ circūdata
erat: ſ; ſic ochozias p cancellos: quibus tueri
debuit ruens egritudinē nimiā incurrit. ita
et populus iudeoꝝ legis cuſtodiā excedēs in
languorē deſperabilē peccatorū cecidit. vbi
q̄ diuina p̄ſidia derelīq̄t. ſalutis remedia in
uenīe nō meruit. ¶ Nabuchodonoſor q̄ inter
p̄tatur pphecia laguncule anguſte: ſiue pro
phetās iſtiꝰ modi ſignū: p ſomnio ſcilicet fu
turoꝝ q̄d vidiſſe narrat̄ & daniel intpreta
tus ē: ſiue ſeſſio ī agnitione āguſtie p hiis q̄
ī captiuitatē ab eo ducti ſūt. typū tenet dia
boli: qui hereticoꝝ plebē erroris captiuitate
deuictā ab hieruſalē. hoc ē ab eccleſia ī babi
loniam. id ē ignorātie ꝯfuſionē adduxit.
¶ Princeps cocoꝝ: q̄ muros hieruſalē ſub
uertit: hoc ſignificat. quia oēs qui vētris de
ſiderio ſuiūt. virtutes aīe deſtruunt.
¶ Hieſus ſacerdos magnus: figurā gerebat
criſti p quē ex pegrinatione ſeculi huius ad
celeſtē hieruſalē nobꝫ fuiſſe regreſſus oſtēdi
tur. ¶ Zorobabel apud hebreos ex tribꝫ in
tegris nominibꝫ tradit̄ eſſe ꝯpoſitꝰ. Zo. iſte
ro. magiſter babel pprie babilonē cōſonat.
& efficit̄ nomen zorobabel. hoc eſt iſte magi
ſter de babilone. In babilone enī ortus ē: vbi
& pnceps gētis iudee extitit. ¶ Iudith int
p̄tat̄ laudās vel cōfitens. ¶ Heſter īterp̄tat̄
abſconſa. Hee q̄ mulieres q̄ tipum geſtāt ec
cleſie hoſtes fidei puniūt: ac populū ab inte
ritu eruūt. ¶ Suſanna intpretat̄ lilia vl̄ g̃
tia eiꝰ. Hec figurauit eccleſiā quā falſitate
iudei q̄ſi adulterā accuſant. ¶ Tobias p̄ſee
legis imaginē tenet: cuiꝰ oculos iudaici paſ
ſeres occecāt. dū eos luminis ſacramētū ma
le intelligētes obcecāt. ¶ Tobias filius eius
dn̄i nr̄i ihesu criſti imaginem habuit: q̄ velut
abſcōditā & obcecatā figurā caligine legis
claritate ſue virtutis illuminat. ¶ Macha
bei ſeptē q̄ ſub ātiocho acerbiſſima ppeſſi tō
mēta glorioſiſſime coronati ſūt. ſignificant ec
cleſiā ſeptiformē que ab inimicis xp̄i multaꝫ
mārtirū ſtragē ptulit et glorie celeſtis coro
nā accepit.

¶ Capitulum de pphetis.

QVos gētilitas vates appellat. hos
nr̄i pphetas vocant. q̄ſi p̄fatores
q̄ porro fantur: & de futis vēa p̄
dicūt. Qui autē a nobꝫ pphete ī ve
teri teſtamēto vidētes appellebant̄. q̄ vide
bāt ea que ceti nō videbāt: & p̄ſpiciebāt ea q̄
ī miniſterio abſcōdita erāt. Hinc ē q̄ ſcriptū
ē in ſamuele. Eamꝰ ad videntē. Hinc yſaias
vidi inquit dominū ſedentē ſup thronū ex
celſū & eleuatū. Ezechieli apti ſūt celi & vi
dit viſiones dei. Quoꝝdā autē pphetaꝝ ethi
mologie nominū annotāde ſūt. Vocabula enī
eoꝝ ſatis oſtēdunt q̄d ī futuris factis dictiſ
q̄ ſuis p̄nunciaſſent. ¶ Helias interpretat̄
dn̄s deꝰ. Ex futo igit̄ p̄ſagio ſic vocatꝰ. Nā
dum altcaret̄ in ſacrificio: cū quadringentis
ſacerdotibꝫ baal īuocato nomine dn̄i deſcen
dit ignis de celo ſup holocauſtū. Quod cū vi
diſſet omīs populus cecidit ī faciē ſuā & ait
Dn̄s ipſe ē deus. Ex hac igit̄ cauſa tale pus
nomē accepit. p eo q̄ p eum poſtea cognoue
rit populus dominū deū. Idem et fortis dn̄s
intpretat̄. vl̄ ppt̄ q̄ interfecit eoſdē ſacerdotes
vel ppt̄ q̄ achab aduerſitatē tollerauit. Hic
criſtū demōſtrat. q̄ ſic hꝫ igneo curru ad ſu
perna ſublatus ē. ita xp̄us carnē ſuā in q̄ na
tus ē et paſſus et reſurrexit aſſumpſit in ce
lum. ¶ Vidua ad quā mittit̄ helias paſcen
dus eccleſia ē ad quā p fidē veniſſe xp̄us le
git̄. Cuius farine vel farina & oleū benedici
tur et nō defecit. id ē gr̄a criſti corporis &

radiant̃. ¶ Idithun inṫpretatur tranſiliens
eos: ſignificãs eum q mente: t̃rena trãſcẽdit
trãſilit ꝗ eos q inherẽtes humo & incuruati
in terra ea que ima ſũt cogitant atq̃ ĩ excel-
ſo mẽtis habitãt de virtute dei libero carmi
ne philoſophatur. ¶ Filii choẽ ſic̃ & eman
ethan aſaph & idithun nõ pſalmogꝛ̃phi: ſ; can
tores fuere a dauid qdem ob pſalmodiã ele-
cti: ſ; ob ſignificantiã nominum titul̃ pſalmo
rũ cõgruenter affixi. ¶ Chore ergo dr̃ cal-
uarie. In cuius nominis loco dñs ẽ crucifix9
& ideo filii chore merito dicunt̃ qui paſſiõis
illius ſacramẽto tota deuotione famulant̃.
¶ Zacharias inṫpretat̃ memoria dñi ob hoc
ꝙ canit memorari teſtamenti ſancti ſui.
¶ Iohãnes baptiſta inṫpretat̃ dñi grã. eo ꝙ
ſit limes ꝓphecie ꝓnuncius grẽ: ſiue inicium
baptiſmatis: ꝑ quod grã miniſtrat̃. Hii ſunt
ꝓphete veteris teſtamẽti nouiq̃ ꝗꝝ finis cri
ſtus cui dr̃ a p̃re. Et ꝓphetã in gentibus po
ſui te.

¶ Quot ſũt genera ꝓphecie?

¶ Praphecie aut̃ genera ſeptẽ ſunt. Primũ
genus extaſis quod ẽ mẽtis exceſſus ſic̃ vid̃
petrus vas illud ſũmiſſum in ſtupore mẽtis.
¶ Secundũ genus: viſio: ſic̃ apud yſaiam le
git̃. vidi dominũ ſedentẽ ſup ſoliũ excelſum
cũ variis animalib9. ¶ Tercium gen9. ſom
niũ. ſic̃ iacob ſubnixã in celo ſcalam dormiẽs
vidit. ¶ Quartũ genus. ꝑ nubem. ſicut ad
moyſen & ad iob poſt plagã loquit̃ deus.
¶ Quintũ genus. vox de celo: ſicut ad ab-
ram ſonuit dicens. ne inicias manũ tuã ĩ pue
rum: & ad ſaulũ in via ſaule ſaule quid me ꝑ
ſequeris. ¶ Sextũ genus. accepta parabo-
la: ſicut apud ſalemonẽ in ꝓuerbiis. & apud
balaã cum euocaret̃ ad balach. ¶ Septimũ
gen9. replecio ſpiritusſancti ſicut pene apud
omnes ꝓphetas. ¶ Alii tria genera viſionũ
eſſe dixerunt. ¶ Vnũ ſecundũ oculos cõpo
ris: ſic̃ vidit abrahã tres viros ſub ilice mã-
bre: & moyſes ignẽ in rubo. & diſcipuli trãſ
figuratũ dominũ in monte inter moyſen &
heliam: & cetera hui9modi. ¶ Alterũ ſecũdũ
ſpiritum q̊ imaginamur ea que ꝑ corpus ſen
timus: ſicut vidit petrus diſcũ illũ ſubmitti
de celo cum variis animalibus. & ſicut yſai-
as dominũ in ſede altiſſima nõ corporaliter
ſed ſpiritalit̃ vidit. Nõ enim deũ forma cor-
porea circũt̃minat: ſ; quẽadmodũ figurate
nõ ꝓprie dicunt̃ multa: ita etiã figurate ml̃
ta mõſtrantur. ¶ Terciũ aut̃ genus ẽ viſio
nis: quod neq̃ cõporeis ſenſib9: neq̃ vlla p̃te
anime: qua corporaliũ rerũ imagines capiun
tur: ſ; ꝑ intuitum mẽtis: quo intellecta con-
ſpicit̃ veritas: ſicut daniel p̃ditus mẽte vidit
ꝙ balthaſar viderat corpoꝛ̃: ſine quo genere
illa duo vel infructuoſa ſũt: vel etiã ĩ errorez
mittũt. ¶ Omnia tñ hec genera ſpiritusſan
ctus moderat̃. Habere aut̃ ꝓphetiaz nõ ſolũ
bonus: ſ; etiam malus poteſt. Nã inuenimus
ſaulẽ regẽ ꝓphetaſſe. Perſequebat̃ enim ſan
ctum dauid et impletus ſpiritu: prophetare
cepit.

¶ Quartus liber incipit.

¶ De hiis ꝑſonis que ad nouũ teſtamentũ pti
nẽt hoc ẽ euãgeliſtis & apl̃is. .i.
¶ De martiribus. ¶ Ca. ii.
¶ De eccleſia & ſynagoga. ¶ Ca. iii.
¶ De religione & fide. ¶ Ca. iiii.
¶ De clericis. ¶ Ca. v. ¶ De monachis. Ca. vi
¶ De ceteris fidelibus. ¶ Ca. vii.
¶ De hereſi & ſciſmate. ¶ Ca. viii.
¶ De hereſibus iudeorum. ¶ Ca. ix.
¶ De diffinitionibus recte fidei & eccleſiaſti-
coꝝ dogmatum. ¶ Ca. x.
¶ De ſacramẽtis diuinis vbi quid in hiis homi
ni gerendum ſit demõſtrat̃. ¶ Ca. xi.
¶ De exorciſmo. ¶ Ca. xii. ¶ De ſimbolo. xiii
¶ De oratione & ieiunio. ¶ Ca. xiiii.
¶ De penitentie ſatiſfactione atq̃ exomolo-
geſi. ¶ Ca. xv.

IN PRIMIS IGITVR notãdum ẽ ꝙ q̃tuõ
euãgeliſte dominũ noſtrũ iheſũ xp̃m ſub q̃-
tuor animaliũ vultib9 figuralit̃ exprimunt.
Matheus enĩ eundẽ redẽptorem natum &
paſſum ãnuncians ĩ ſimilitudinẽ hominis cõ
parat. Marc9 a ſolitudine exorſus leonis fi-
gurã induit & criſti regnũ inuictũ potẽtiaz
ꝙ ꝓclamat. Lucas q̊ ꝑ vituli miſticũ vultũ
xp̃m ꝓ nob̃ p̃dicat immolãdũ. Iohãnes autẽ
ꝑ figurã aq̃le eundẽ xp̃m poſt reſurrectionẽ
carnis demõſtrat reuolaſſe in celos. Hos er-
go q̃tuor euãgeliſtas ſiue q̃tuor que cõſcrip-
ſere euãgelia ꝑ figurã expſſerunt q̃tuor pa-
radiſi flumina de vno fonte ꝓcedẽtia. que ir
rigant omnẽ ſupficiem t̃re. Similit̃ & qua-
tuor animalia que ezechiel ꝓpheta in libro
ſuo cõmemorat dicens. quatuõ facies erant
vni & q̃tuor pẽne vni & manus hominis ſub
pennis eoꝝ in q̃tuor p̃tib9 ꝑ ſignificationem
eoſ. lẽ demonſtrabat. Sic ꝙ & q̃tuor rote de
quib9 idem ꝓpheta narrat ꝙ eſſent iuxta ani
malia. & ꝑ quatuor partes irẽt et non reuer
terent̃ cũ ambularẽt eandẽ ſignificacionem
habent. Necnõ & quatuor facies de quibus
ſcriptũ eſt ꝙ eſſet vna facies cherub. & alia
facies hominis. & t̃cia facies leonis. & q̃rta
facies aq̃le idẽ demõſtrat. Quatuor aut̃ ſũt
plage orb̃. & q̃tuor viciſſitudines tẽpoꝝ an-
nuos fructus hominib9 prebent. ſic & ſancta

eccleſia criſti in q̄tuor ptibus mundi dilatata
per totū tēp9 hui9 ſeculi doctrina euāgelica
nutrit̄ & roborat̄. Vn̄ ſancti doctoēs q per q̄
tuor euāgelia totū orbē illuminant. quatuō
p̄cipue virtutes. hoc ē prudētiam iuſticiā fō
titudinē tēporantiam nob̄ cōmendant: vt in
hiis cōuerſantes deo placitaz exhibeam9 ſer
uitutem. Itē q̄tuor milia ſaciata ex. vii. pani
bus legunt̄ in euāgelio a dn̄o: & paraliticus
a q̄tuor viris ad ſanandum xp̄o offert̄. Pret
hec q̄ꝫ in aliis plurimis locis ſancte ſcripture
q̄ternarius numerus hoꝝ figuraꝫ nob̄ inſinu
at & ſupfluum ē: de hiis omnibꝯ h̄ narrare.
¶ Apoſtoli q̄ꝫ omnes tocius eccleſie portāt
typum: qa & ydem in dimittēdis peccatis ſi
milē acceperūt poteſtatē. Habent quidē for
mā patriarchaꝝ. qa per verbū p̄dicacionis ī
toto orbe terraꝝ populū dei ſpiritalit̄ genue
runt. Proinde cōſiderādum eſt ipſe miſticus
numer9 duodecī apoſtoloꝝ: quibꝯ figuris in
ſcriptā ſacra inſignis cōſtet. Nā ſic̄ deus pat̄
per vnigenitū filiū ſuū ī virtute ſpiritusſan
cti p̄mam mūdi creationē: ſex dieꝝ opatione
cōpleuit. ita etiā duplicato eodē ſenario nu-
mero vn̄ duodecī efficiunt̄ mundū pditum
etiā ꝓpe deletū dn̄s iheſus criſtus p ſuos. xii
renouauit apoſtolos. Et ſic̄ duodecī mēſibus
in circulo anni diuerſis tempamentis mundi
fructus ad vſū humani generis per dei largi
tatē omnipotētis renouat̄. ita per. xii. apoſto
loꝝ doctrinaꝫ fructū bonoꝝ operū deo affer
re humanū genus fidelit̄ inchoauit. Hic eſt
verus mazaroth. id ē ſignifer: per quē ſol iu
ſticie xp̄us omni tēpore totū illuminat orbē
Et ſic̄ dies. xii. horis ab ortu ſolis vſq̄ ad oc
caſū voluit̄. ita dies verus criſtus p. xii. apo
ſtolos ſuos ad inchoationē recte cōuerſatio-
nis q̄d per ortū ſol̄ intelligit̄ ſuos illuſtrat
fideles: in q̄ qui vſq̄ ad occaſū. id ē vſq̄ ad fi
nē vite pſeuerauerit in et̄nū ſaluus erit. Et
ſic̄ iacob qui ſupplātator dr̄. xii. filios genu
it ad poſſidendā repromiſſionis t̄ram. ita cri
ſtus q ſupplantauit dyabolū. xii. elegit apo
ſtolos qbꝯ t̄ram repromiſſionis. id ē regni ce
leſtis benedictionē tradidit: & poteſtatē eis
tribuit calcādi ſup ſcorpiones et ſerpētes et
ſup̄ omnē virtutē inimici. Itē ſic̄ moyſes vn
diq̄ ex omni pte. id ē ab oriēte & occidente
ab aqlone & auſtro p. xii. tribꝯ metat̄ caſtra
circa tabernaculū dei. ita xp̄us p. xii. apoſto
los q̄ternum euāgeliū p q̄tuor orb̄ partes an
nūcians ad eterna tabernacl̄a omēs ſibi cre-
dētes inuitauit dicēs. Venite ad me omnes
qui laboratis & onerati eſtis: & ego reficiaꝫ
vos & recipiā in et̄ne vite tabernacula ¶ Et
ſic̄. xii. fontes in celim vn̄ laſſatus valde vali
da ſiti populus potatus ē. ita per. xii. apoſto
los omnis turba fideliū ſacre fidei doctrina
potat̄ & ad eterne vite gaudia ſancta p̄dica
tione vocat̄ ¶ Ioſue q̄ꝫ qui figurā xp̄i & no-
mine et actu exp̄ſſit. xii. exploratores miſit
ad explorandū t̄ram repromiſſionis: quā de
us abrahe dilecto ſuo et ſemini eius ſe datu-
rū ꝓmiſit: ſic & criſtus. xii. miſit apoſtolos ī
ter numeroſitatē omniū gētium euāgelizat̄
regnū dei. vt de illis pſalmiſta ait. In omneꝫ
t̄ram exiuit ſonus eoꝝ: & ī fines orb̄ t̄re ver
ba eoꝝ ¶ Viri q̄ꝫ. xii. ex. xii. tribubꝯ iſrahel
ſiccis pedibꝯ iordanē trāſeuntes. xii. lapides
eleuātes: ꝓ ſigno ibidē poſuerunt in teſtimo
niū ſempitnum poſteris ſuis. hii. xii. apoſto-
loꝝ tenuere figurā q ī ſacro baptiſmate offi
cii ſui trophea fixerūt et p̄dicacionis ſue cre
dētibꝯ inſignia reliquerūt. Hii tantū. xii. vi
ri ad p̄dicandum teſtimoniū ſempiternum. id
ē euāgeliū regni dei omnibꝯ p orbē terre na
tionibus miſſi ſūt: q etiam in ſancta eccleſia
omnibꝯ ſūt credētibꝯ miſſi in teſtimoniū: q̄ꝫ
quiſq̄s ad et̄ne vite gaudia puenire voluerit
eoꝝ p̄dicationē & doctrinā in omnibꝯ ſeq ne
ceſſe ē quoꝝ q̄ꝫ ſucceſſores nūc in ſancta eccle
ſia ſūt omnes veritatis p̄dicatoēs annūcian-
tes & p̄dicātes verbum ſalutis et̄ne in criſto
iheſu dn̄o nr̄o. ¶ Nam rex ſalomon q pacifi
cūs interp̄tat̄. mare eneū id ē luterē ſup. xii
boues eneos poſuit an̄ tēplū vbi ſacerdotes
& miniſtri altaris lauabant manus cū ingre
derent̄ ſanctuariū dn̄i. ita criſtus mare eneū
id ē cōfeſſionē vere fidei vel etiā cōfeſſionē
delicti. ſiue ſacre ſcriptē doctrinaꝫ ſuper hu
meros. xii. poſuit apoſtoloꝝ: q̄ꝝ doctrina om
nes imbuti fideles per confeſſionē vere fidei
& penitētiam delictoꝝ ab omnibꝯ mūdentur
ſordibꝯ & digni efficiant̄ ad et̄na ſancta dn̄i
ſui introire & regni celeſtis gaudia poſſidē.
¶ Duodecī nanq̄ porte ſancte erant ciuita
tis hieruſalē: per q̄s introibant et egrediebā
tur omnes manētes & veniētes in eam. Hec
xii. apoſtoloꝝ figuram exp̄ſſerunt: q vē por
te ſūt ſpiritał hieruſalē: per q̄ꝝ p̄dicationem
& doctrinā omnibꝯ vndiq̄ veniētibꝯ ī ſanctaꝫ
eccleſiam patefacte ſunt porte regni celeſtis
quibus etiam data ē poteſtas & ſucceſſoribꝯ
eoꝝ ī eccleſia ligandi & ſoluendi in celo & in
t̄ra: vt q̄ſcunq̄ per culpā ligauerint ī terra li
gati ſint in et̄na tormēta. q̄ſcūq̄ aut̄ ſoluerīt
cōfitētes & penitētes peccata ſua ſoluti ſint
in celo: omniū hic remiſſione peccatoꝝ pcep
ta ad et̄ne beatitudinis gaudia eorū p̄cibus
adiuti per dei grām peruenire mereantur.
Hec de apoſtolis criſti generalit̄ modo dicta
ſufficiāt: q̄ꝝ quid ſpecialit̄ ſignificēt nomīa

paulo poſt ĩ ſequētibus dicemus.
¶ Septuaginta duo diſcipuli. ſignificant il
luſtrationē tocius orbꝭ per euāgelium trini-
tatis. xxiiii. enī horis mundus omnis pagit̄
Qui numer9 triplicatus ꝓpt̄ eādem trinitatē
in. lxxii. deducit̄. Idcirco autē mittunt̄ bini
ꝓpt̄ ꝑdicandum dei amorē & ꝓximi vel mi
ſteriū gemini teſtamēti. ¶ Zacharias vt ſu
pradictum ē interpretatur memoria dn̄i.
¶ Eliſabeth dei mei ſaturitas: vel dei mei
iuramētum interꝑtatur. Eliſabeth typū te-
net veteris legis ſeu ꝓphetie: ſic̄ zacharias
maritus eius vetis ſacerdocii. Vn̄ ſicut zacb
arias mutus iohīs ſcribēdo nomen edidit: ſi-
cut vetus ſacerdotiū ſub typo. ſacerdotium
criſti & g̃ram noui teſtamenti expꝛſſit. & ſic̄
elizabeth marie ſalutacionē audiēs qn̄ īfans
ĩ vtero eius exultauit ſpiritu ſancto repleta:
beatā & benedictā eſſe matrē dn̄i ꝑdicauit.
ſic ſpūs in lita adueniente criſto letatus eſt
& tota ſeries veteris teſtamēti ſpiritu ſācto
feta benedictā ac ſalubrē ſaluatoris incarna-
tionē vniuerſo mundo ꝑconata ē. ¶ Iohan
nes formā habuit legis que xp̄m ānunciauit
& remiſſionē peccatoꝝ p lauacri g̃ra3 ꝑdica
uit. ¶ Ioſeph ſponſus qui cuſtos virginita-
tis eius fuit. ſignificat criſtum ſponſū eccle-
ſie: cuius virginitas in fide vera ab ipſo vſq̧
in finē cōſeruatur. ¶ Maria illuminatrix ſi
ue ſtella maris intꝑretat̄. Genuit enim lumē
mundo. Sermone aut̄ ſyro maria: dn̄a nūcu
patur: & pulcre qa dominum genuit celi &
t̄re & vniuerſe creature. Miſtice autē eccle
ſie figurā geſtat & ſpetiē: que cū ſit deſpon
ſata criſto virgo pſeuerat. ¶ Magi figura-
uerunt gentiū populos lucē fidei cognitos
īdicātes ſacramētoꝝ numero criſtū per thu
ra eſſe deū per mirrā hominē paſſum: p auꝝ
regē omniū ſeculoꝝ. ¶ Herodes q infanti-
bus necē intulit dyaboli forma3 expꝛſſit: vel
gentiū q cupiētes nomē criſti extinguere ď
mundo ĩ necē martirū ſeuierunt. ¶ Muti q
ĩ euangelio curant̄: ſignificant eos q fidē cri
ſti cōfitent̄. ¶ Ceci ſignificant eos q non in
tellexerunt fidē quā crediderunt. ¶ Surdi
ſignificant eos q nō obediunt ꝑceptis dei.
Claudi qui nō recte ĩ ſemita mandatoꝝ dei
ĝdiētes implere: ꝑcepta ſalutaria negligūt.
¶ Homo prudens q edificauit domū ſuam
ſup̄ petrā ſignificat doctorem fidelē q in cri
ſto poſ doctrīe ſue ac vite ſtabilimētum. ille
vēo q edificauit domū ſuam ſup harenā he-
reticoꝝ dogmata deſignat: qui ſic edificant
vt ruinam faciant magnā. ¶ Leproſus quem
criſtus deſcendēs de monte ꝑmū curauit in
dicat humanū genus delictoꝝ cōtagio macu

loſū hoc redēptor dum de celorū altitudine
q̄ſi de monte deſcenderet a vario demonum
cultu mūdauit atq̧ ĩ vnitatem fidei repara
uit. ¶ Centurio fidē gentiū ſignificat. Pu-
er aut̄ & filia cananee mulieris quos criſtus
nō veniēs ad eos ſaluat eaſdē gentes oſtēdūt
q̄s dn̄s nō corporali ꝑſentia viſitauit: ſ; p fi-
dem verbi ſaluauit ¶ Ipſa q̧ mulier chananea
eccleſie gentium gerebat figurā que tāquā
canis querit micas de mēſa dn̄oꝝ. id ē ſatura
ri doctrinis apoſtoloꝝ & ꝓphetarū. ¶ So-
crus petri febricitans ſignificat ſynagogam
eſtu carnaliū deſiderioꝝ accenſam. Cui9 filia
ē pars illa credētium que data ē petro regē
da. ¶ Scriba repudiatus q ꝓpt̄ queſtum do
minū ſequebat̄: ſignificat eos qui criſti fide3
nō ꝓpt̄ dominum: ſ; ꝓpter lucrū ſeculi appe
tunt. ¶ Demoniacus quē dn̄s in regiōe ge
raſenoꝝ a legione curauit. ſignificat gentilē
populū multoꝝ cultibꝫ demonioꝝ obnoxium
¶ Paſtores porcoꝝ fugiētes: qui ea que ge
ſta ſunt nūciant in ciuitate. ſignificant ꝑnci
pes impioꝝ qui dū fidem criſti fugiūt: virtu
tes tn̄ eius ſtupētes mirant̄ & ꝑdicant. Pa-
raliticus iacēs in lectulo: anima ē vita diſſo-
luta in corpore ſuo. Que dū fuerit g̃ra criſti
p remiſſionē peccatoꝝ ſanata. ꝯfeſtim priſti
no roboē recepto reſurgit & lectū carnis ſue
in quo debil̄ iacebat ad domū virtutū repō
tat. vt ſe intra cōſciētie ſue ſecreta conſtrin-
gat. & neq̄quā in exꝉioribꝫ ultra voluptati-
bus diſſoluta diſcurrat. ¶ Archiſinagogi
filia ad quā curandā dn̄s dum ꝑgeret. prius
tn̄ anteq̧ ad eam veniret tetigit eum a tēgo
mulier que ꝓfluuio ſanguinis laborabat &
curata ē. Archiſinagogi quidē filia iudee ty
pum tenuit. hec aut̄ que ꝓfluuio ſanguinis
laborabat figuram habuit eccleſie ex genti-
bus. Que dū poſt ꝑdicacionē & poſt paſſio-
nē ac poſt aſcēſionē criſti credidit q̄ſi a tergo
dominū tetigit: & an̄ accipere ſalutē quam
ſinagoga ꝓmeruit. ¶ Duo ceci iuxta via3
ſedētes ſignificant vtroſq̧ populos iudeorū
& gentiū p fidem xp̄o ap ꝓpinq̄ntes q dixit
ego ſū via. ¶ Demoniūm habens cecus &
mutus qui ſcribit̄ a ſaluatore curat9 indicat
eos q ex idolatria gentium ad fidē dominicā
cōuertunt̄. Quibus tn̄ expulſo a corde demo
nū cultu: dū ꝑſtinam lucē ꝑceperūt fidei. po
ſtea ad laudandū dn̄i eoꝝ lingua reſoluitur.
vt cōfiteant̄ eum quē antea negauerāt.
¶ Homo manū aridam habēs: ſignificat ani
mā miſericordie operibꝫ infructuoſa3: cui cū
dr̄. extende manū tuam: admonet ſemp por
rigēdam elemoſinā pauperibꝫ. ¶ Homo de
quo ĩmundus ſpiritus exiuit & rurſum eum

occupauit: ſignificat hominē penitentē: cui
per ſubſecutam negligētiam acrius mentem
occupat carnis voluptas: adiūctis ſecū ſeptē
ſpiritibꝫ viciorꝝ. id eſt iracūdia. inuidia. atqꝫ
ventris ingluuie inani gloria ac ſuperbia.

¶ Paterfamilias ꝓferēs de theſauro ſuo no
ua & vetera criſtus ē ꝓferēs de impenetra-
bili ſciētia ſua gemina teſtamēta. vetus in q̄
felicitas trena ꝓmittit. nouū per quod reg-
nū celorꝝ ſperat. ¶ Homo qui ſeminauit in
agro ſuo granū ſynapis. criſtus ē qui ſemina
uit fidem ī mundo: in q̄ volucres celi. id eſt
ſpiritales anime requieſcunt. Mulier que fer-
mentum abſcondit in ſatis tribus. ſignificat
ſciētiam ſpiritalē doctrine feruentē in trini-
tatis amore. ¶ Homo qui abſconditū the
ſaurū in agro repit. ille ē qui ī iſto mundo vē
ditis omnibꝫ xp̄m vitāqꝫ eternam acquirit.

¶ Quinqꝫ milia virorꝝ qui quinqꝫ panibus et
duobus piſcibꝫ paſti ſūt: eccleſiaſtici ſūt po-
puli: qui per quinqꝫ ſenſus corporis alimento
legis ſpiritalis a criſto reficiunt: & duplici
teſtamēto q̄ſi gemellis piſcibus ſaturantur

¶ Quatuor aut milia virorꝝ: qui aliis ſeptē
panibꝫ alunt eadē eccleſia gentiū eſt: que in
q̄tuor ꝑtibus mūdi diffundit: atqꝫ vbertate
ſeptiformis grē recreat. ¶ Ille qui ſepe nūc
ī ignem nūc ī aquam cadebat. mūdum ſigni
ficat. ignis aut iram inflāmantem. aq̄ cānis
voluptatem demōſtrat: in quibꝫ ſemꝑ arrep
tus quottidiano lapſu p̄cipitat. ¶ Moyſes
& helias qui apparuerūt cum dn̄o in monte
lex & ꝓphete intelligunt: quorꝝ vocibus paſ
ſio & reſurrectio & gloria dn̄i declaratur.

¶ Homo habēs centum oues & relictis illis
ouem perditam querit: ac reptam humeris
reuehit figurā criſti expſſit: qui relictis no-
nagintanouē agminibꝫ angelorꝝ ī celis: ouem
que pierat in adam vt bonus paſtor queſitā
in gentibus reperit atqꝫ crucis ſue humeris
paradiſo reportauit. ¶ Mulier que ꝑditā
reperit dragmā. eccleſia ē: que animam dya
boli laqueis abſtractam dum inuenerit ꝑ pe
nitentiam & angelorꝝ & hominū facit letici
am. ¶ Debitor decē talentorꝝ: ſignificat ho
mines: qui deo ſūt obnoxii per tranſgreſſio-
nem decem p̄ceptorꝝ. Sed ſic nobis poſcenti
bus a domino peccata relaxant. ita & vnuſ-
quiſqꝫ nr̄m dimittere debet exemplo domi-
ne dum minima debita ī nobis peccantibus
nō cōcedimus maiora noſtra exoluere cū vſu
ris penarꝝ cogamur. ¶ Diues qui camelo
cōparatur ꝑſonam indicat iudeorꝝ: qui de le
gis potētia gloriant: quā q̄a ꝓpter trena co
lunt nō habent regnum celorꝝ: ibiqꝫ facilius
gentiū populus criminibus tortuoſus & ſar
cinis peccatorꝝ grauatus ingreditur: quaſi ꝑ
foramē acus per anguſtias paſſionum ac la
bores. ¶ Paterfamilias q operarios ad vi
neam cōduxit & denarii mercedē ꝓmittit.
criſtus ē qui vocat omnes ad cultum fidei ꝓ
mittens eis p̄mium ꝑfecte beatitudinis.

¶ Operarii qui hora p̄ma cōducti ſūt. hii ſūt
qui a rudimētis infancie cultum fidei conſe
cuti ſūt: qui autem hora t̄cia. hii ſūt qui in a
doleſcentia ad fidē acceſſerunt. qui vero ho-
ra ſexta cōducti ſūt: hi ſūt qui ī iuuentutis
etate crediderūt. qui autē hora nona acceſ-
ſerunt illi ſūt: qui a iuuentute in ſenectutem
declinātes criſti gratiam ꝑceperunt. qui ve
ro vltima hora: illi ſūt qui iam decrepiti & ī
extremo vite ſue tempoē vocati ad criſtum
venerunt: qui tn̄ prioribus parem mercedē
etne beatitudinis accipiunt: in illis cōſeruās
criſtus iuſticiā: qui a prima hora natiuitatis
opati ſūt: in iſtis impendēs miſericordiam q
vna vite hora laborauerūt. ¶ Duo filii miſ-
ſi ad operandā vineam duorꝝ populorꝝ typū
demōſtrant. Primus enim miſſus vocat gen
tium populus per nature intelligentiam ad
operis diuini culturam: qui tn̄ ſpernens con
tumax extitit & ſeſe iturum negauit. Adue
niēte autem dn̄o priorem cōtumatiā ſequen
ti emēdauit obediētia. Secundus aut filius
miſſus: iudeus per legis cognitionē reſpon-
dit. Omnia quecunqꝫ dixerit nobis dn̄s facie9
ſed idcirco dānatur: quia nō ſolum in cōfeſſi
one legis p̄uaricatus eſt. ſed in ipſū dominū
vinee parricidales manus extendit.

¶ Homo qui vineam plantauit: dei portat
figuram qui cōdidit hieruſalem. In qua edi-
ficauit turrim & torcular fodit. altare vide
licet templum & ſepē circūdedit. id ē ange
lorꝝ munitione vallauit. Coloni aut quibus vi
neam locat populus ē iſrahel qui ſub diuino
cultu poſſedit hieruſalē. ¶ Serui autē qui
tempore fructuū miſſi interfecti ſūt a colo-
nis ꝓphete intelligunt: quorꝝ ſanguis effuſ9
eſt a iudeis dum ab eis quererēt iuſticie fru
ctum & legis. ¶ Filius autem nouiſſime miſ
ſus quē eiectum coloni extra vineā occiderūt
criſtus ē quem crucifixerunt iudei eiciētes
eum extra portas hieruſalem. Coloni autem
quos dn̄s vinee perdidit idē populi iudeorū
intelliguntur: qui olim vt videntur diſperſi
ſūt atqꝫ ꝑempti. Illi aut agricole ad quos vi-
nea traſferri p̄cipitur: ſignificant apoſtolos
vel ſucceſſores apoſtolorū. ¶ Rex qui fecit
nupcias filio ſuo deus pater ītelligit: qui co
pulauit ex virgine carnē criſto. ¶ Serui vēo
qui miſſi ſunt vocare inuitatos apoſtoli ſunt
atqꝫ ꝓphete: qui iudeos ꝑ legē & euangeliū

ꝓuocauerũt: ſ illi modo trenis tẽpeſtatibus
modo carnis & legis onere pſſi ſolẽnitatem
aduentus dñi cõtempſerunt: vite etne gau-
dia gentes introiſſe manifeſtum ẽ. ¶ Rex
iratus qui miſit exercitus ſuos & perdidit in
terfectores illos & ciuitatem incendit deus
pater eſt: qui ſuſcitauit veſpaſianum ceſarez
romanoꝝ: qui & populum gladio vaſtauit et
ciuitatẽ hieruſalẽ. funditus cũ ſuis vniuer-
ſis euertit ita vt vlterius belligerare nõ poſ
ſet. ¶ Hominẽ autez nõ habentẽ veſtẽ nup
cialem ĩ accubitu qui loquẽte rege obmutu-
it: quem iubet ſeruis ſuis ablatũ mitti ĩ tene
bras exteriores. ille ẽ qui in fide quidẽ cũ cete
ris requieſcit: ſed ſi inuẽtus fuerit ĩ die iudi
cii veſtem: carnis operibus habere pollutam
cõfeſtim iubetur ab angelꝭ tolli ac mergi in
gehennam ignis etni. ¶ Duo debitores ex
quibus vnꝰ debebat feneratori denarios qn
gentos. alter quinqꝫginta ſignificauit popu-
lũ iudeoꝝ & gentium: ex quibus ille qui qn
quaginta denarios debuit iudeoꝝ typum ha
buit. ille vero qui quingẽtos gẽtium expreſ
ſit figurã qui ab inicio mundi debitor ſemp
exiſtens cyrographum peccati per penitẽtiam
nõ exoluit. Aduenĩete itaqꝫ criſto tandez cre
didit: atqꝫ vberiorẽ miſericordie fructũ ac-
cepit. Vñ quia plus illi cõceſſum eſt a criſto
amplꝰ diligit xp̄m: ſicut ſcriptũ eſt. cui plꝰ
dimittitur plus diligit. ¶ Septẽ fratres q
vnam mulierẽ habuerunt & ſine filiis mor-
tui ſũt. homines infideles intelligunt qui in
pſenti vita: que per ſeptẽ dierũ circulum de
currit. totam vitã ſuam ſine fructu iuſticie
cõſũpſerunt. ¶ Duo in lecto: illi ſignificant
qui remoti a turbis ĩ ocio quodã vite vacarẽ
videntur. ¶ Due molẽtes ĩ mola qui nego-
ciis tẽporalium rerum circũferunt. ¶ Duo
in agro q in miniſterio eccleſie tanqꝫ in agro
dñico operant ex quibus aduenĩete ſeculi ad
uerſitate. id ẽ nocte: quidam pmanent ĩ fide
& aſſumuntur ad vitã. quidam decedunt &
relinquũtur ad penam. ¶ Quinqꝫ virgines
ſapiẽtes. omnes anime ſancte intelliguntur.
que quoniã p quinqꝫ ſenſus corporis nullam
admittunt cordis corruptionẽ. idcirco qui-
nario numero cõputantur. Quinqꝫ virgines
fatue que nõ habent ĩ vaſis ſuis oleũ. ille ani-
me ſũt que habent quidem integritatẽ cor
porum: ſed nõ ſeruant: intra cõſciẽtiam boni
operis teſtimonium. dum in facie gloriant
apud homines & nõ in corde apud deũ. ideo
qꝫ. quia in vaſis pectoꝝ ſuoꝝ mentis ſplendo
rem non gerunt. aduenientte domino a regni
eius gaudio recludunt. ¶ Homo pegre pfi
ciſcens qui tradidit bona ſua ſeruis ſuis: cri-
ſtus ẽ: qui poſt reſurrectionem ſuam ad celos
regrediẽs tradidit euãgelicam grãm euãge
licis negociatoribus fenerãdam. Sed primꝰ
ſeruus in quinqꝫ talentis ſibi datis quinqꝫ li-
bros legis accepit quos doctrina vel opere de-
cem pceptoꝝ amplificauit. Alter in duobus ta
lẽtis duo teſtamẽta promeruit ea qꝫ morali
ac miſtico ſenſu pie diſpenſando duplicauit.
Terciꝰ ſub figura vnius talenti grẽ donum
acceptum ĩ terrenis voluptatibꝫ obſcurauit
ideoqꝫ pіectus ẽ ĩ infernum qa nullum inde
operatus ẽ fructum. Alii in pmo ſuo quinqꝫ
ſenſus cordis & corporis acceptos. in ſecũdo
intelligẽtiam & opus: in vno rationem intel
lexerunt. ¶ Iuuenis filius vidue quem dñs
mortuũ extra portas vrbis ſuſcitauit: ſigni-
ficat eum q palam quodlibet mortiferũ cri-
men admittit. & audito verbo dñi a morte
peccati reſurgit & p penitẽtiam in criſto vi
uere incipit. redditqꝫ vidue matri ſue. id eſt
cõmunioni eccleſie. ¶ Homo qui deſcẽdebat
ab hieruſalem ĩ hiericho: & incidit in latrões
ipſe adam figurat in genere ſuo: qui dum de
ſcenderet de paradiſo celeſti ĩ mundum: inci
dit in angelos tenebraꝝ. ¶ Samaritanꝰ de
ſcendens qui vulnera eius curauit. criſtus ẽ
cuſtos noſter: qui de celo deſcendit & genus
humanũ a vulneribus peccatoꝝ curauit.
¶ Stabularius apoſtoli ſunt: vel ſucceſſores
eoꝝ qui infirmitatẽ noſtram pdicacione euã
gelica recreãt. ¶ Martha que excepit xp̄m
in domo ſua & miniſtrabat: ſignificat eccleſi
am in hac vita criſtum ĩ corde ſuo excipiẽtez
& ope iuſticie laborãtem. ¶ Maria ſoror ei
us que ſedebat ſecꝰ criſti pedes & audiebat
verbum demõſtrat eãdem eccleſiam in futu
ro ſeculo ab omni ope ceſſantẽ & in ſola con
templacione ſapiẽtie criſti requieſcentẽ.
¶ Homo q media nocte poſtulabat ab ami-
co ſuo tres panes: ſimilitudinẽ exprimit cuiuſ-
qꝫ in media tribulatione poſtulantis dominũ
vt det ei ſcientiã trinitatis. ¶ Diues cuius
vberes fructus ager attulit: ſignificat homi
nẽ luxuriis deditum & abundantẽ peccatis.
quẽ immoderato fluxu amplius peccare de-
ſiderantẽ arguit dñs dicẽs. Stulte hac nocte
auferent a te animã tuã: & que pparaſti cuiꝰ
erunt. ¶ Quinqꝫ illi in domo vna. id ẽ pater
mater. filius. filia. nurus: quibꝫ duo in tres
& tres in duo diuidunt: ſignificant humanũ
genus fide & religione ab inuicem ſeparatũ
partim ĩ diſciſſione ſciſmatis quod duo ſignifi-
cant. ptim ĩ numero trinitatis quod tria demõ
ſtrant. ¶ Diuiſus enĩ filius eſt aduerſus pa-
trẽ ſuum. id ẽ populus ex gẽtibus veniẽs ad
uerſus dyabolum cũ quo añ fuerat ſociatus.

¶ Diuiſa ē & filia aduerſus matrē ſuam. id ē plebs ex iudeis credēs. aduerſus impiā ſynagogam. ¶ Diuiſa eſt & nurus aduerſus ſocrū ſuam: eccleſia ſcilicet ex gētibus aduerſꝰ matrem ſponſi ſui ſynagogam: de q̄ ſecundū carnē criſtus fuerat ꝓcreatus: qui omnes ſeparant̄ ſibi inuicem renūciantes: alii terrenam. alii celeſtē gloriam appetētes. ¶ Galilei decem & nouē ſuper q̄s cecidit turris ī ſiloa & occidit eos interitum plebis iudeoꝝ inſinuāt Decē & nouem enim apud grecos ex iota & theta literis exprimuntur: qbus figuris nomē ihesu ſcribit̄: in quem illi credere nolētes pariter a romanis cum ſua vrbe ꝓſtrati ſūt.

¶ Homo qui arborem fici ī vinea ſua plātauit criſtus eſt: qui ſynagogā iudaico populo cōdidit. Qui cum dn̄s q̄ſi inutilem iuſſiſſet abſcidi. fit illi a colonis apoſtoꝰ foſſa humilitatis. adhibetur & ſtercus. id ē cōfeſſio peccatoꝝ: ſicq̄ in nouiſſimo credēdo cōmutabit̄ in melius: dabitq̄ fructus iuſticie copioſos.

¶ Mulier que decē & octo annos infirmitatis habens a dn̄o erecta eſt eccleſie typus eſt que in fine tempoꝝ ſalutē fidei cōſecuta eſt. Sex enim etatibus mūdus iſte cōpletur: cuius tn̄ tempus habet tripertitā diſcretioneꝫ vnam ante legē. alterā in lege. tciaꝫ ſub ḡtia Sexies ergo tni. x. & viii. efficiūt. Quo numero tempus hoc noſtre ſalutis inſinuat̄: qn̄ a ſathane vinculis quibus curuabamur erecti donū ſalutis: & ſpem ſuperne cōtemplationis accipimus. ¶ Ydropicus quē dominꝰ curauit demōſtrat eos: quos fluxus carnalium voluptatum exuberās aggrauat.

¶ Homo habens duos filios deus ē intelligendus habēs duos populos: q̄ꝝ maior figuram tenuit iudaici populi q permāſit in dei cultu. alter minor gētium qui conditore de ſerto ſeruus factus ē ydoloꝝ: quē p egeſtatem fidei reuertētem clemēter ſuſcipit deꝰ pater: & ꝓ conuerſione eius ſub vituli typo filium immolat vnicum. tribuit etiaꝫ anulū fidei & ſtola immortalitatis induit eū: quē q̄ iudeus frat̄ liuoris torqueat̄ inuidia ꝓ ſalute tn̄ eius gaudio cōcinit angeloꝝ ſimphonia. ¶ Diſpenſator ꝓdigus quē dn̄s a villicatu amoueri p̄cepit: & fraudem faciēs domino ſuo relaxauit debitoribus ſuis partem vt haberet vnde ī poſterū viueret. hec cōparatio ad exemplum noſtri ꝓpoſita ē. Nam ſi ille a dn̄o ſuo laudari ꝓmeruit: qui fraudem ei faciens in poſterū ſibi de alienis rebus ꝓuidit. q̄ntomagis criſto placere poſſumus ſi ex rebus noſtris miſericordiā indigentibus faciamus a qbus recipi in tabernacula eterna poſſimus. ¶ Diues qui induebat̄ purpura

ſignificat iudeoꝝ ſupbiam: florēteꝫ quondā imperii claritate vel honoris excellētia.

¶ Mendicus vlceroſus demōſtrat gentilem populū cōfeſſionibus peccatoꝝ humilatum Quinq̄ fratres diuitis illius q apud inferos torquebat̄: iudei intelligunt̄ qui ſub quinq̄ libris legis poſiti ſūt. ¶ Decē leproſi qui mūdant̄ a domino: hereticos ſignificant qui ī varietate coloꝝ diuerſitatem habent ſciſmatū: qui ideo ad ſacerdotē mittuntur. vt detonſa omni varietate erroꝝ vnitatis pcipiant ſacramētum. ¶ Iudex iniquus qui dominū nō timebit. aſſidue tn̄ dep̄cantem viduā exaudiuit ſimilitudo ē qua demōſtratur q̄ntā ſpem habere debet qui deum indeſinēter expoſcit cū etiam apud aures iniuſti iudicis valuerit frequēs inſtātia vidue dep̄cantis. Ipſa auteꝫ vidua ſignificare poteſt eccleſiam pſeuerantem ſui petentem vltionē de inimicis ſuis hoc ē dyabolo & hereticis. ¶ Phariſeus orans ī templo. iudeoꝝ eſt populus: qui ex iuſtificationibus legis extollit merita ſua. Publicanus vero gētilis ē. ſ. populꝰ q lōge a deo poſitus cōfitet̄ peccata ſua: quoꝝ vnus ſupbiēdo receſſit nō iuſtificatus. alter humiliatus cōfitendo ap. ppinq̄ri meruit exaltatus.

¶ Cecus ſedens ſecus viam. populū demonſtrat gētilem: q p xp̄i gr̄am fidei meruit claritatē. ¶ Zacheus qui interp̄tatur iuſtus ſiue iuſtificatus aut iuſtificandꝰ. gētilis eſt populꝰ: gr̄i meritoꝝ. puſillus q tamen a terrenis actibꝰ ſubleuatus per lignū dominice crucis xp̄i miſteriū cōtemplatur. ¶ Homo nobilis q in longinquā abut regionem accipere ſibi regnū. redemptorem nr̄m ſignificat: q vſq̄ ad fines terre puenit accipe regnū in populis gentium. ¶ Ciues q noluerunt eum regnare: iudei intelligūtur qui xp̄m regem ſpreuerūt. ¶ Seruus vero q mnā vnā accipiens. x. acquiſiuit. ſignificat doctores qui acceptā ḡtiam euāgelii in decem verboꝝ p̄dicamētis benedicti ſūt: & docendo multos in fide acq̄ſierunt. idcirco adueniente dn̄o criſto laudant̄: qa lucrati ſūt. Qui vero ex vna quinq̄ acquiſiuit illos demōſtrat: qui mandata dei ſeruantes: cōſequunt̄ ſcientiam legis in. v. libris moyſi ſcriptam. eāq̄ edocendo ad vſum ſalutis neceſſariam fenerant. Qui vero mnā vnam ipſam in ſudario cōſeruauit: oſtendit eū qui creditū ſibi gratie donū delicate ocioſeq̄ tractauit. Vn̄ & recte amittet collataꝫ gratiam qui p negligentiam p̄dicare cōtempſit: vt ei augeatur qui inde laborauit.

¶ Vidua que in gazophilaciū duo minuta iecit. animā fidelem demōſtrat: que ī theſauro cordis ſui fructū dilectionis dei & ꝓximi

ſeruat. ¶ Sponſus criſtus eſt: cuius nuptie
cũ eccleſia celebrant̃: in cuius cõiunctione aq̃
ĩ vinum mutatur. qa credẽtes ꝑ lauacri grãꝫ
trãſeunt ad paſſionis coronã. ¶ Arcbitricli
nus. moyſes intelligit̃: qui miratur meliorẽ
& ſanctiorẽ populũ per ihesũ in euãgelio cõ
gregatũ: q̃ꝫ illum prioreꝫ ab egypto eductũ
Finitum enim vinum oſtendit ſublatam eſſe
gratiam ſpiritusſancti a iudeis. & ꝑ apoſto
los in gẽtibus cõtributã. ¶ Mulier ſamari
tana. miſtice intelligitur ſynagoga: quinq̃ꝫ li
bris legis quaſi quinq̃ꝫ viris ſecũdum ſenſũ car
nis ſubiecta: quã miſericorditer dñs ꝓuocat
haurire aquã viuã: lauacri ſcilicet ꝑcipe gra
tiam vel ſecretã legis intelligẽtiam.

¶ Mulier adultẽa: que offert̃ dño a iudeis
lapidanda eccleſia ẽ: que ꝑus relicto deo ĩ ido
lis fuerat fornicata: quã volebat ſinagoga ꝫe
lans interficere: criſtus ſaluat ꝑ remiſſioneꝫ
delictꝰ. nec ſinit eam ꝑire: qui nouit veniam
cõdonare peccantibꝰ. ¶ Symon leꝓſus gen
tilis ẽ populus: q eſt a redemptore mũdatus

¶ Mulier que vngento caput dñi vnxit ec
cleſia ẽ: que fructum ſui operis fideiq̃ꝫ odorẽ
ad laudẽ dei & criſti gloriã refert.

Angelus ille: ad cuius deſcenſũ mouebatur
aqua. quinq̃ꝫ porticibus cincta. criſtus eſt: in
cuiꝰ aduẽtu turbatꝰ ẽ iudeoꝝ populꝰ quinq̃ꝫ
libris legis cõcluſus. Deſcendẽte enĩ angelo
cõmouebat̃ aqua & ſanabat̃ infirmus: deſcẽ
dente de celꝰ xp̃o: cõmotus ẽ in paſſione eiꝰ
idẽ populus & ſanatus ẽ mundus. ¶ Cecus
a natiuitate quẽ dñs vnctis oculis ad piſcinã
ſiloe miſit lauãdum. ſignificat genus huma
nũ a natiuitate. id eſt a ꝑmo homine errore
tenebris viciatum: cuius oculos dñs de ſpu
to & luto liniuit. quia verbũ caro factum eſt
& lauari oculos ĩ piſcina iuſſit vt baptiꝫatus
ĩ criſto acciperet lucẽ fidei & crederet in eum
qui viſibilit̃ in mundo apparuit. ¶ Lazarus
cui interpretat̃ adiutus quẽ dñs q̃driduanum
fetentẽ de monumento ſuſcitauit. ſignificat
mũdum: quẽ grauiſſima peccati cõſuetudo
corruperat: qui tñ q̃rto die mortis ſuſcitatur
Prima enĩ dies mortis ẽ tracta de adã ꝓ pa
go mortis. Altera dies mortis ẽ tranſgreſſio
legis naturalis. Tertia dies mortis: ꝑuarica
tio date legis. Quarta dies ẽ: mortis cõtem
ptus euãgelice p̃dicationis in qua die domi
nus ſuũ opus reſpiciens miſericõditer ſuſcita
re dignatus eſt. ¶ Seruus ꝑncipis ſacerdo
tum cuiꝰ dextera auricula amputat̃. iſraheli
ticus eſt populus: qui in incredulitate ſeruꝰ
effectus ẽ. Hic dexterã aurẽ amittit dum ad
ſiniſtrum intellectũ lr̃e tranſiuit. Cui dñs in
his qui credũt: auditum reſtaurat fidei. &

obedientẽ euãgelii fecit mandatis. Caiphas
inueſtigator aut ſagax aut vomens ore inter
pretat̃. Inique enim ore ſuo iuſtum cõdemna
uit: quãuis hoc miſterio ꝓ rophetali annunti
aſſet. nam idem ꝑnceps ſacerdotũ qui ſcidit
veſtimentum ſuũ in dñi paſſione. indicat he
breoꝝ populũ nudatũ ſacerdotio & euacua
tum regno ſciſſo. Barrabbas q iudeis dimit
titur. ſignificat anticriſtũ: quẽ illi errãtes ſu
ſcipere meruerũt ꝓ criſto. Barrabbas enĩ in
terp̃tatur filius magiſtri eoꝝ abſq̃ꝫ dubio iu
deoꝝ magiſter qui eſt dyabolus homicidioꝝ
auctor qui vſq̃ꝫ hodie dñatur ĩ eis. Herodes
& pilatus qui cum eſſent diſcordes in paſſio
ne dñi amicitia federant̃. indicant ꝑmũ diui
ſos fuiſſe vtroſq̃ꝫ populos circũciſionis & gẽ
tium: qui tñ ꝑ paſſionẽ dñi in fide concorda
uerũt. ¶ Herodes interp̃tatur pellicius ver
ſipellẽ ſignificat anticriſtũ: & pontius pila
tus declinãs cõſilium vtriq̃ꝫ iudeoꝝ. Accepta
enim aqua lauit manus ſuas dicens. innocens
ego ſũ a ſanguine iuſti huius. Nam pilatꝰ in
terp̃tatur os malleatoris. ſignificat dybolũ:
qui eſt malleus vniuerſe t̃re. ¶ Symon cire
neus cui geſtandã crucẽ impoſuerũt populꝰ
gẽtilitatis intelligit̃: qui peregrinus in lege
obediẽs efficitur euangelio crucis: ipſe criſti
victor & fidei baiolus factus. Duo latrones
populum exꝑmũt iudeoꝝ ac gentium: quoꝝ
vnus incredulus blaſphemat criſtũ in cruce
pendẽtem. alter fidelꝰ iudeos increpat blaſ
phemantes. ¶ Quatuor milites qui quatuõ
ꝑtes ſibi de ihesu veſtimẽtis fecerũt. p̃figu
rauerunt q̃tuor ꝑtes mundi que diuiſerunt
ſibi eloquia xp̃i ſicͥ ſcriptũ eſt. Letabor ego
ſuper eloq̃a tua ſicͥ qui inuenit ſpolia multa.
¶ Sancte mulieres que ſecute ſũt ihesũ a ga
lilea miniſtrantes ei de ſubſtantiis ſuis: que
etiam interfuerunt in paſſione eius aſtantes
& poſt ſepulturam eiꝰ ceteris recedẽtibus re
manebant ſedẽtes contra ſepulcrũ. hoc ẽ ma
ria magdalene. & maria mater iacobi & io
ſeph: que etiam ſoror fuit marie matris dñi
& mater filioꝝ ꝫebedei: quã marcus appel
lat ſalome: & alie mulieres q̃s in ceteris euan
geliis legimus. hec videlicet figuraꝫ habent
humiliũ animaꝝ ac deuotaꝝ dño: que q̃ ma
iore ſibi cõſcientia fragilitatis ꝑtimeſcunt.
eo maiore ſaluatoris amore feruentes paſſio
nis eius veſtigiis in hoc ſeculo quo requies ẽ
p̃paranda futura diligẽter obſequũtur: & ſi
forte valeant imitari pia curioſitate: quo or
dine ſit eadẽ paſſio cõpleta perpendunt.

¶ Mulieres que apoſtolꝰ dñi reſurrectionẽ
annũciant: lex & ꝓphetia intelligunt̃: q glo
riam reſurrectionis criſti anteq̃ꝫ reuelaretur

quaſi p̄curſores p̄dicauerunt. ¶ Maria ēgo
magdalene ipſa ē ſoror lazari & marthe de
qua dn̄s eiecit ſeptē demonia. Ipſa ē autē nō
alia que q̄ndam vt lucas ſcribit peccatrix ad
huc veniens pedes dn̄i lacrimis penitētie ri
gauit & vngēto pie cōfeſſionis liniuit. & qa
multum dilexit. multorū veniā a pio iudice
ꝓmeruit. Eadem vicina paſſione eius iuſtifi
cata & familiaris effecta domino: non tantū
pedes eius vt idē iohānes narrat. verū etiaꝫ
caput vt matheus marcuſq̨ ꝑhibent oleo ſan
cto perfudit. Hec a loco magdalo magdale-
ne dicit̄. Interp̄tatur enī magdalene: turris.
Miſtice aut̄ ſignificat fidē ac pietatē ſancte
eccleſie que odorē noticie criſti p̄dicando in
vniuerſo ſpargit mundo. ¶ Sic & martha q̄
irritans vel ꝓuocans interp̄tatur: typum te
net eccleſie: que bonis operibꝫ quottidie inſu
dans irritat dyabolum & mēbra eius. & ꝓ-
uocat piis actionibus ac verb̄ ad fidē electos
dei. ¶ Septē diſcipuli cum q̄bus dn̄s poſt
reſurrectionē cōuiuaſſe deſcribit̄: ſeptimam
indicant reſurrectionis requiē in qua omnes
ſancti per criſtū eterne beatitudinis refectiōe
ſaturabunt̄. ¶ Principes ſacerdotum qui ab
cuſtodibꝫ ſepulcri veracit̄ cōpta reſurrectio
ne dn̄i: dederūt ipſis pecuniā copioſaꝫ vt mē
tirent̄ dicētes. corpus dn̄i a diſcipulis eius
furatū. p̄figurabant eos qui ꝓpter auariciā
ēternam vēdunt veritatē ementes iniq̄tateꝫ.
ſed & omnes qui ſtipe tēpli & hiis que cōfe
runtur ad vſum eccleſie abutunt̄ in aliis re-
bus: quibꝫ ſuā expleant voluptatem ſimiles
ſūt ſcribaꝝ et ſacerdotum īdimētium mēda
cium ꝑ ſanguine ſaluatoris. ¶ Q̄ autē vn
decī diſcipul̄ ſaluator poſt reſurrectionē ſuā
in galilea ī monte apparuit nō vacat a miſte
rio: ſed ſignificat quia cōpus q̄d de cōmuni
humani generis t̄ra naſcēdo ſuſcepat. reſur
gendo iā ſup terrena omnia ſubleuatum cele
ſti virtute induerit. ¶ In monte apparuit
vt admoneret fideles. ſi illic celſitudinem re
ſurrectionis eius cupiunt videre. hic ab infi
mis cupiditatibus ad ſupna ſtudeāt deſide-
ria trāſire. Nomē vero galilee trāſmigratio
vel reuelatio interp̄tatur. Tunc enī reuela-
ta facie ſic̄ apoſtolus teſtat̄ gloriā dn̄i ſpecu-
lantes. in eādem imaginē transformabuntur
quicūq̨ modo reuelamus ad eum viā noſtraꝫ
eiuſq̨ veſtigia ſequimur fide nō ficta.
APoſtoli enī criſti q̄d interp̄tatiōe no
minū ſuoꝝ vel operum geſtu ſignifi
cēt iam dicēdum ē. Denicq̨ apoſtoli
miſſi interp̄tant̄. Hoc enim eoꝝ nomen indi
cat. Nam ſic̄ grece angeli latine nūcii nūcu-
pantur, ita grece apoſtoli. latine miſſi appel
lant̄. Ipſos enim miſit xp̄us euāgelizare per
vniuerſū mūdū. ita vt quidā eoꝝ ꝑſos indos
q̨ penetrarēt. docentes gētes & faciētes in
nomine criſti magna & incredibilia miracu-
la vt atteſtātibus ſignis & ꝓdigiis crederet̄
illis in hiis que dicebāt. Habent autē pleriq̨
eoꝝ ex hiis cauſam ſuoꝝ vocabuloꝝ.
¶ Petrus a petra nomē accepit. hoc ē a xp̄o
ſup quē eſt fundata eccleſia. Non a petro pe
tra: ſed petrus a petra nomē ſortitus ē: ſicut
nō criſtus a criſtiano: ſ criſtianus a criſto vo
catur. ideoq̨ ait dn̄s. Tu es petrus & ſuper
hanc petrā edificabo eccleſiam meam. Quia
dixerat petrus. tu es criſtus filius dei viui.
deinde dn̄s ei ſuper hanc inquit petrā quam
cōfeſſus es edificabo eccleſiā meā. Petra enī
criſtus erat ſup quod fundamentū etiā ipſe
edificatus ē petrus. ¶ Cephas dictus eoq̨
in capite ſit cōſtitutus apl̄oꝝ. Cefal in grece
caput dr̄. & ipſū nomē in petro ſirū eſt.
¶ Symon bariona ī linguam nr̄aꝫ ſonat filiꝰ
colūbe. Eſt & nomen ſyrum parit̄ & hebreū
Bar quippe ſyra lingua filius. iona hebraice
colūba: vtroq̨ ſmone dicit̄ bariona. Alii ſim
p̄licit̄ accipiunt q̨ ſymon. id ē petrus filius
eſſet iohānis: iuxta illā interrogationem. ſy
mon iohannis diligis me: & volunt ſcriptoꝝ
vicō depūatum vt ꝓ bar iohāna. hoc eſt filio
iohannis, bariona ſcriptū ſit vna detracta ſil
laba. Iohāna interp̄tat̄ dn̄i gr̄a. Et petrū fu
iſſe trinomiū. Petrus. cefas: & ſymon bario
nā. Symon aut̄ interpretatur hebraice audiēs
& obediens. Petrus aut̄ ꝑſonaꝫ geſſit eccle
ſie: que habet poteſtatē dimittendi peccata
atq̨ reducendi ab inferis homines ad celeſta
regna. ¶ Saulus hebreo ſermone tēptatio
dictus ē. eoq̨ prius ī temptatione eccleſie ſit
verſatus. Perſecutor enim erat: inde nomen
habebat iſtud. quia ꝑſequebatur criſtianos.
Poſtea mutato nomine d̄ ſaulo factus ē pau
lus q̨ interp̄tatur mirabil̄ ſiue electus. Mi-
rabilis vel qa multa ſigna fecit. uel qa ab ori
ente vſq̨ ad occaſū euāgeliū xp̄i in omnibus
gētibus p̄dicauit. electus ſicut in actibꝫ apo-
ſtoloꝝ ſpiritusſanctus dicit ſegregate mihi
barnabam & paulum ad opus ad quod elegi
eos. Latino autem ſermone paulus a modico
dictus eſt. Vnde & ipſe ait. Ego ſum mini-
mus apoſtolorum. Quando enim ſaulus ſu-
perbus. elatus. quando paulus humilis &
modicus. Ideo ſic loquimur. Paulopoſt vide
bo te. id ē poſt modicum. Nam qa poſt mo-
dicus factus eſt. ipſe dicit. Ego enī ſum no
uiſſimus apl̄oꝝ & minimus omniū ſanctoꝝ.
¶ Cephas aut̄ & ſaulus ideo mutato nomīe
ſūt vocati vt eſſent etiā ipſo nomine nouiſſ̄c

abrahã & ſara. Sigñificat autẽ paul9 ↄuerſioẽꝫ
eccleſie de gentibus ad criſti fidẽ: cuius ipſe
apoſtolus & magiſter fuit. qñiam ſicẽ paulus
ꝑmũ rebellis ĩ incredulitate conſiſtens fuit.
& poſtea per baptiſmi grãm ablutus & fide
criſti imbutus. humilis ac deuotus perman-
ſit: ſic & gẽtilitas ꝑmum xp̃ianis pſecutionẽ
intulit añ pceptionem videlicet euãgelii cri
ſti. poſtea vero deuota deo exiſtens etiã ſan
guinẽ ſuũ ꝓ eo fundere nõ dubitauit.

¶ Andreas fraṫ petri carne & coheres grã
ſecundũ hebreã ethimologiã intꝑretaṫ deco
rus ſiue reſpondẽs. Sermõe autẽ greco a viro
virilis appellaṫ. Hic expͥmit populũ eccleſia
ſticũ q decorus ẽ ĩ pulcritudine recte fidei.
& reſpondet bonis operibꝫ: qa q̃d corde cre
dit operibus exercet. viriliṫ qꝫ ipſe in dei mã
datis agit: & operaṫ iuſticiã vt acceptus &
placitus fiat cõditori ſuo. ¶ Iohãnes quod ĩ
vaticinio ex merito nomẽ accepit. Interꝑtaṫ
enĩ in quo ẽ grã. vl' dñi grã. Amplius enim
eum ceteris apl'is dilexit ihesus. Hic eoꝝ tipũ
tenet: q cõtemplationis grã ſublimati ſedu
lo ſuo adherẽt cõditori: nec aliqd carius ipſo
ducũt: qui cũ pſal'miſta dicere poſſunt. mihi
autẽ adherere deo bonũ ẽ: ponẽ ĩ dño deo ſpẽ
meã: vt annũtiem omnes laudes ei9 ĩ portis
filie ſyon. Notãdum tñ qꝫ ĩ expoſicione euan
gelica vbi petrus & iohãnes poſt reſurrecti
onẽ criſti ad monumentũ cucurrerunt. qꝫ io
hãnes ꝑor venit: ſed tñ nõ introiuit. petrus
autẽ poſterius veniẽs ſtatĩ introiuit & inue-
nit linteamina poſita &c̃. que ibi narrantur.
Ibi ergo iohẽs populi iudaici typum tenet:
q ꝑor ꝑ noticiã legis ad dominũ venit: ſicut
iohannes ad monumẽtum: ſ nõ intrauit: qꝛ
legis quidẽ mãdata pcepit per ꝓphetas de
incarnatione dñi ac paſſione eius audiuit: &
ꝑ ſacre ſcripture teſtimonia de eo multa ãtea
diu longe lateqꝫ ꝓphetauit: ſ cũ pſentẽ vidit
renuit: & hominẽ eſſe deſpexit. eũqꝫ morta-
lẽ factũ credere noluit: ſicẽ ꝑor venit ad mo-
numẽtum. ita vacuus & ocioſus ſtetit. Sed
ſecutus poſteriò petrus intrauit ꝑ quẽ eccle
ſia gẽtium deſignaṫ: que ſtatĩ vt audiuit de
xp̃o mediatore dei & hominũ: eum quẽ cog-
nouit mortuũ viuentẽ credidit deũ. Tunc
ergo introiuit & ille ali9 diſcipulus q vene-
rat ꝑor ad monumẽtum. qa in fine mũdi ad
fidẽ dñi noſtri etiã iudea colligiṫ paulo atte
ſtante q ait. Donec plenitudo gentiũ intra-
uerit tũc omnis iſrahel ſalus erit.

¶ Iacobus zebedei a patre cognominaṫ quẽ
relinquẽs cũ iohãne verũ patrẽ ſecutus eſt.
Hii ſũt filii tonitrui q etiã boanerges ex fir
mitate & magnitudine fidei nominati ſunt
Hic ẽ iacobus filius zebedei fraṫ iohannis q
poſt aſcẽſionem dñi ab herode manifeſtatur
occiſus. ¶ Iacobus alphei ob diſtinctionem
ꝑoris cognominatus: qa ſicẽ ille dṙ filius zebe
dei ſic iſte filius alphei. Cognomentum igiṫ
ambo a patre ſũpſerunt. Iſte ẽ iacobꝰ minor
qui ĩ euãgelio fraṫ dñi nominaṫ: quia maria
vxor alphei ſoror fuit marie matris dñi quã
mariã cleophe iohannes euãgeliſta cognomi
nat a patre: ſiue a gẽtilitate familie. aut qua
cũqꝫ alia cauſa ei nomẽ imponẽs. ¶ Alphe9
autẽ hebreo ſmone in latinum expͥmitur mil
leſimus ſiue doctus. ¶ Philippus os lampa
daꝝ vel manuũ. ¶ Thomas abyſſus vel ge-
mitus. Vñ & grece didim9 appellatur. Hii
ambo pdicatoꝝ typum tenent: qui abiſſum
ſanctaꝝ ſcripturaꝝ penetrantes lumẽ pdica
tionis ꝑ ora ſua ad illuminandas gẽtes ꝓfe-
runt. ¶ Bartholomeus filius ſuſpendẽtis a
quas vel filius ſuſpendentis me: ſyrum ẽ non
hebreũ. Iſte ſimiliṫ doctores ſanctos ſignifi-
cat: q aquas hoc ẽ populos pdicatione ſua ſu
ſpendunt intẽtione ad ſupernum patrẽ. cui9
ipſi filii ſũt. ¶ Matheus in hebreo donatus
expͥmitur. idẽ & appellaṫ leui ex tribu ex q̃
ortus fuit. in latino autẽ ex opere publicani
nomẽ accepit: quia ex publicanis fuit elect9
& in apoſtolatũ tranſlatus. Hic in euangelii
cõſcriptione q̃ntum donum grẽ poſt cõuerſi
onẽ ꝓmeruit. oſtendit exemplũ tribuẽs om
nibus qui penitẽtiam dignam ꝓ peccatis ſu
is gerunt: vt nemo deſperet de venia. qa be
neplacitũ eſt dño ſuper timẽtes eum & ĩ eos
qui ſperant in miſericordia eius. ¶ Symon
chananeus ad diſtinctionẽ ſymonis petri de
vico galilee cana vbi aquas dñs mutauit in
vinũ. Ipſe enim ẽ qui ĩ alio euãgeliſta ſcribiṫ
zelotes. Cana quippe zelus intꝑretatur. oſtẽ
dens qꝫ quiſqs pdicationis officiũ ꝑ diſpenſa
tioneꝫ dei accipit zelum iuſticie habẽ debet
qua nemo mittens manũ ſuam ĩ aratrum &
reſpiciens retro: aptus eſt regno dei.

¶ Iudas iacobi qui alibi appellatur lebbeus
figuratũ nomen habet a corde: quod nos di
minutiue corculum poſſumus appellare. Ip
ſe in euãgelio alio thatheus ſcribitur. Et be
ne ẽ vt cuius nomẽ a corde figuraṫ totam in
tentionẽ mẽtis ad deum vertat vt ei ꝑomĩa
placeat: cuius miniſtrũ ſe eſſe ꝓbauit.

¶ Iudas ſcariothis a vico in q̃ ortus ẽ: vel ex
tribu iſachã vocabulum ſũpſit quodã pſagio
futuri in cõdempnationẽ ſui. Iſachar enim in
terꝑtatur merces vt ſignificareṫ pretiũ pro
ditoris quo vendidit dominũ. ſicut ſcriptum
ẽ. Acceperũt mercedẽ meam. xxx. argẽteos
ꝑcium q̃d appreciatus ſũ ab eis: qa ꝑ ꝓdicõꝫ

magiſtri et̃ne perditionis ſibi memoriã aſci
uit ¶ Mathias qui int̃ apoſtolos ſine cogno-
mine ſolus habet. int̃pretat̃ donatus vt ſub-
audiat̃ ꝓ iuda. Iſte enim ĩ locum eius elect9
eſt ab apoſtolis cum ꝓ duobus ſors mitteret̃
¶ Aliter mathias paruus int̃pretatur. & io
ſeph qui cum eo ſub ſorte ſtatutus ẽ vocatur
barſaba. hoc ẽ filius quietis. De quibus duo
bus orator ĩ metrico opere ſuo ita luſit dicẽs
Cõſtituere duos ioſeph cognomine iuſtum.
mathiãq; dei paruũ: quod nomẽ ut aiunt: he
breo ſmone ſonat. humileq; vocando compro
bat o quantum diſtant humana ſupernis iu-
dicijs. parui merito trãſcendit ille: laude ho
minũ q iuſt9 ẽat duodeni refulgẽt ſigna cho
ri terriſq; iubar iaculat̃ olympi. Et notãdum
ꝙ clemens alexandrine eccleſie pſpiter vir ꝑ
omnia doctiſſimus ambos hos qui ad ſortem
apoſtolatus ſtatuti ſũt de numero fuiſſe ſep
tuaginta diſcipuloꝝ refert. ¶ Marcus ex-
celſus mandato vtiq; ꝓpter euãgeliũ altiſſi
mi quod pdicauit. ¶ Lucas ipſe cõſurgens
ſeu ipſe eleuãs. Hij duo euãgeliſte hoc ẽ mar
cus & lucas. vnus ex iudeis. alter ex nationi
bus electis: ſignificant duos ordines pdicato
rũ. hoc ẽ vnum ex iudeis. alterũ ex gẽtibus
ad pdicandum euãgeliũ ĩ toto orbe directos
Qui etiã pncipem apoſtoloꝝ & magiſtrũ gẽ
tium ſecuti ſũt. videlicet marcus petrũ: cui
apoſtolatus delegatus eſt circũciſiones & lu
cas paulũ q doctor & magiſter gentiũ fuit:
ita vt vtraq; magiſtri ſui rite ſecutus veſti-
gia miniſterii ſui digne expleret officium.
¶ Barnabas filius ꝓphetie. vel filius cõſola-
tionis int̃pretat̃. iſte ſimul cũ paulo ſpiritus
ſancti iudicio ab apoſtol' ſegregat9 ẽ: ad pdi-
candũ euãgeliũ ĩ gẽtib9 vt ill' ꝓphetie donũ
ĩuelarẽt: & et̃ne cõſolationis opõtunũ dictis
& factis pberet. ¶ Nichodemus qui vene
rat ad dominũ nocte & miſteriũ ab eo didi-
cit: ſecunde natiuitatis. ſignificat eos qui de
uoto corde veniunt ad magiſtros eccleſie vt
diſcant ab eis veram ſapiẽtiam: ſ adhuc ĩ te
nebris ignorantie poſiti dubitant donec grã
ſpiritusſancti: cuius potẽtiam iheſus expoſu
it ipſi nichodemo illuſtrent̃. Nam fert̃ ĩ euã
gelio ꝙ idẽ nichodemus venerit in paſſione
dñi ferens mixturam mirre & aloes quaſi li
bras centũ vt cũ ioſeph q fuit ab arimathia
ſepeliret ſimul corpus dñi: ſ nõ hoc etiam a
miſterio vacat. quia illi q vere diſcipulatui
ſaluatoris adherẽt mortis eius ac reſurrecti
onis memoriã cũ aromatibus ſacraꝝ uirtutũ
in cord' ſui recondunt ſecreto iuſte et pie vi-
uẽdo expectãtes diẽ reſurrectiõis & aduen
tũ gl'e magni dei & ſaluatoris nr̃i iheſu xp̃i
q dedit ſemetipſũ ꝓ nob' vt mũdaret ſibi po
pulũ acceptabilẽ ſectatorẽ bonoꝝ opũ.
¶ Nathanael donũ dei int̃pretat̃. quia do-
lus. id ẽ ſimulatio dono dei in eo nõ fuit. Cu
ius imitatoẽs ſũt quiq; electi qui ſimplici de
uotione ad dominũ veniunt & mãdata eius
cuſtodiunt.

¶ De martiribus. ¶ Ca. ii.

MARTIRES greca lingua. latine
teſtes dicunt̃. Vnde & teſtimõia
grece martiria nũcupant̃. Teſtes
aut̃ ideo vocati ſũt: ꝙ ꝓpter teſti
moniũ criſti paſſiones ſuſtinuerũt: & vſq; ad
mortẽ ꝓ veritate certauerunt. Q2 vero non
teſtes q̊d latine vtiq; poſſum9 dicẽ ſed grece
martires appellam9. familiarius eccleſie au
ribus hoc verbũ grecũ ſonat: ſicut & multa
greca nomina que ꝓ latinis vtimur. Martiꝝ
pmus in nouo teſtamẽto ſtephanus fuit qui
hebreo ſermone int̃pretatur norma q̊d prior
fuerit ĩ martirio ad imitacionẽ fideliũ. Ideȝ
aut̃ & greco ſmone in latinum vertit̃ corõa
tus: & hoc ꝓphetice vt q̊d ſequeret̃ in re: va
ticinio quodã futuri pus in vocabulo reſona
ret. Paſſus ẽ enim: & q̊d vocabat̃ accepit.
Stephan9 enim corona dicit̃: humiliter lapi
datus: ſed ſublimiter coronatus. Duo auteȝ
ſũt martirii genera. vnum in apta paſſione.
alterũ in oculta animi virtute. Nam multi
hoſtis ĩſidias dyaboli tollerãtes: & cũctis cã
nalibus deſideriis reſiſtẽtes: p hoc q̊d ſe om
nipotẽti deo in corde mactauerũt etiã pacis
tẽpore martires facti ſũt: q etiam ſi perſecu
tionis temp9 exiſtẽt martires fieri poſſent.

¶ De eccleſia & ſinagoga. ¶ Ca. iii.

ECCLESIA grecũ eſt ꝙ in latinũ
vertit̃ cõuocatio. ꝓpter quod om
nes ad ſe cõuocet. Catholica vni-
uerſalis. a poto catholicõ id ẽ ſecũ
dum totũ. Non enĩ ſicut cõuenticula hereti-
coꝝ aliquibus regionum partib9 coartat̃: ſ ꝑ
totum terraꝝ orbẽ dilatata diffundit̃. Quod
etiam apoſtolus apꝓbat ad romanos dicẽs.
Gratias ago deo meo ꝓ omnib9 vob'. quia fi
des veſtra annunciatur in vniuerſo mundo.
Hinc & vniuerſitas ab vno cognominata eſt
ꝓpter quod ĩ vnitate colligit̃. Vnde dñs in
euãgelio ait. Qui mecũ non colligit ſpargit.
Cur aut̃ eccleſia cum vna ſit. a iohãne ſepteȝ
ſcribunt̃: niſi vt vna catholica ſeptiformi ple
na ſpiritu deſignetur. ſicͭ & de dño nouimus
dixiſſe ſalomonem. ſapiẽtia edificauit ſibi do
mũ excidit colũnas ſeptem. Que tamẽ ſeptẽ
vna eſſe nõ ambigitur dicente apl'o. Eccleſia
dei viui que ẽ colũna & firmamẽtum verita
tis. Inchoauit aut̃ eccleſia a loco vbi venit de

celo ſpiritusſanctus: & impleuit vno loco ſe-
dẽtes. c. xx. Pro pgrinatione autẽ preſenti
eccleſia ſyon dicitˀ. eoꝗ ab huius peregrinaci
onis lõgitudine poſita ꝓmiſſionẽ rerum cele
ſtiũ ſpeculetˀ. & idcirco ſyon. id ẽ ſpeculatio
nomẽ accepit. ꝓ future vero patrie pace hie
ruſalẽ vocatˀ. Nam hieruſalẽ pacis viſio inter
ꝑtatur. Ibi enim abolita omni aduerſitate pa
cem que eſt xp̃us pſenti poſſidebit obtuitu
¶ Synagoga grece. latine cõgregatio di-
citur. Quod ꝓpriũ nomẽ iudeoꝝ populus te
nuit. Ipſoꝝ enim congregatio ꝓprie ſynago
ga dici ſolet. q̃muis & eccleſia dicta ſit. no-
ſtrã vero apoſtoli nũquã ſynagogã dixerunt
ſ; ſemp eccleſiã ſiue diſcernẽdi cauſa. ſiue ꝙ in
ter cõgregationẽ vnde ſinagoga & cõuocati
onẽ: vñ eccleſia nomẽ accepit. diſtet aliqd ꝙ
ſcilicet cõgregari & pecora ſolẽt q̃ꝝ & gre
ges ꝓprie dicim9 cõgregari. cõuocari autẽ
hommes ſolemus dicere.

¶ De religione & fide. ¶ Ca. iiii.

DOGMA a putando philoſophi no
minauerũt. id eſt hoc puto eſſe bo
nũ: hoc puto eſſe verũ. Religio ap
pellata q̃d p eam vni deo religã9
animas noſtras ad cultũ diuinũ vĩculo ſerui-
endi. Quod verbũ cõpoſitũ eſt a religendo.
id ẽ eligendo vt ita latinũ videatˀ religio ſic̃
eligio. Tria ſũt autẽ que ĩ religionis cultu ad
colendum deũ in hominibus perqruntˀ. id eſt
fides. ſpes. caritas. In fide quid credẽdum.
in ſpe quid ſperãdũ. in caritate quid ſit amã
dum. Fides ẽ qua veracitˀ credimus q̃d neq̃-
quã videre valem9. Nam credere iã ñ poſſu
mus q̃d videmus. Proprie autẽ nomẽ fidei ĩ
de ẽ dictũ ſi omnino fiat q̃d dictum ẽ. aut ꝓ-
miſſum. & inde fides vocata ab eo q̃d fiat il
lud: quod int̃ vtroſq̈ placitum ẽ: quaſi inter
deũ & hominẽ. Hinc & fedus. Spes vocata
ꝙ ſit pes ꝓgrediẽdi q̃ſi ẽ pes. Vñ econtrario
deſperatio. Deẽ enim ibi pes nullaq̈ ꝓgre-
diẽdi facultas ẽ: qa dũ quiſq̈ peccatũ amat:
futurã gloriam nõ ſperat. Caritas grece: la-
tine dilectio interpretatˀ q̃d duos in ſe liget
Nã dilectio a duobꝫ incipit: quod ẽ amõ dei
& ꝓximi. De qua apoſtolus. plenitudo inqt
legis ẽ dilectio. Maior autẽ eſt hec omnibus
quia q diligit & credit & ſpẽat. qui autẽ nõ
diligit: quãuis multa dilectio carnalˀ nõ faci
at bona fruſtra laborat. Omnis autẽ dilectio
ſ; magis amor dici ſolet. Dilectionis autẽ no
mẽ tantũ in melioribꝫ rebus accipi ſolet. ſub
eccleſie autem vocabulo diſtinctio quedã re-
peritur: ita vt in ſacris ordinibus & in qui-
buſdã ꝓfeſſionibus fideles ab inuicẽ diſtẽt.

¶ De clericis. ¶ Ca. v.

CLEROS & clericos hinc appel-
latos qa mathias ſorte electus eſt
quẽ primum p apoſtolos legimus
eſſe ordinatũ. Cleros enim grece
ſors vel hereditas dicitˀ. Proptea ergo dicti
clerici qa de ſorte ſũt dñi: vel ꝙ dñi partẽ ha
bent. Generalitˀ autẽ clerici nũcupantˀ omnes
qui ĩ eccleſia xp̃i deſeruiunt. Quoꝝ grad9 &
noĩa hec ſũt. Hoſtiarius. Pſalmiſta. Lector
Exorciſta. Accolit9. Subdiaconus. Diacõ9
Preſpitˀ. Epiſcopus. Ordo epiſcopoꝝ q̃dri-
titus ẽ id ẽ in patriarchis. archiepiſcopis me
tropolitanis atq̈ epiſcopis. Patriãcha greca
lingua ſũmus patrũ interꝑtatur. qa p̃mũ. id
ẽ apoſtolicũ retinet locũ: & ideo quod ſũmo
honoẽ fungitˀ tali nomine cenſetˀ. ſic̃ roman9
antiocenus & alexandrin9. ¶ Archiepiſco
pus greco vocabulo dicitˀ. ꝙ ſit ſũmus epiſco
poꝝ. tenet enim vicẽ apl̃oꝝ & pſidet tã me
tropolitanis q̃ꝫ epiſcopis cetis. Singulis enĩ
ꝓuinciis p̃minet q̃ꝝ auctoritate & doctrina
ceti ſacerdotes ſubiecti ſũt ſine qbus reliquis
epiſcopis nihil agere licet. Sollicitudo enĩ to
tius ꝓuincie ipſis cõmiſſa eſt. Omnes autẽ ſu
perius deſignati ordines vno eodẽq̈ vocabu
lo epiſcopi nominantur: ſ; ideo p̃uato nomine
quidã vtuntur ꝓpter diſtinctionẽ poteſtatũ
quã ſingularitˀ acceperũt. ¶ Patriarcha patˀ
p̃ncipum. Archon enim p̃nceps. ¶ Archiepi
ſcopus p̃nceps epiſcopoꝝ: ſic̃ metropolitan9
a mẽſura ciuitatũ. ¶ Epiſcopatus autẽ voca
bulũ inde dictũ quod ille q ſupefficitˀ ſuper
intẽdat curam ſcilicet ſubditoꝝ gerẽs. Sco-
pin enim latine intẽdere dr̃. Epiſcopi autem
grece latine ſpeculatoẽs intpretantũr. Nam
ſpeculator eſt ꝑpoſitus ĩ eccleſia dictus. eoꝗ
ſpeculatˀ atq̈ pſpiciat populoꝝ infra ſe poſi-
toꝝ mores & vitã. ¶ Pontifex princeps ſa
cerdotum ẽ: q̃ſi via ſequẽtium: ipſe & ſũmus
ſacerdos. ipſe pontifex maximus nũcupatur
ipſe enim efficit ſacerdotes atq̈ leuitas. ipſe
oẽs ordines eccleſiaſticos diſponit. ipſe quid
vnuſquiſq̈ facere debeat oſtendit. Antea au
tem põtifices & reges erãt. Nã maioꝝ erat
hec cõſuetudo vt rex eſſet etiã ſacerdos vel
pontifex. Vñ & romani impatores pontifi-
ces dicebantˀ. ¶ Vates a ui mentis appella
tos. Cuius ſignificatio multiplex ẽ. Naꝫ mõ
ſacerdotẽ. mõ ꝓphetã ſignificat. mõ poetaꝫ
ſignificat. ¶ Antiſtes ſacerdos dictus ab eo
ꝙ ante ſtat. Primus ẽ enim ĩ ordine eccleſie
& ſup ſe nullũ habet. ¶ Sacerdos autẽ no
mẽ habet compoſitũ ex greco et latino q̃ſi ſa
crũ dans. Sic̃ enĩ rex a regendo: ita ſacerdos
a ſanctificando vocatus ẽ. Cõſecrat enim &
ſanctificat. Sacerdotes autẽ gentiliũ flamĩes

dicebantur. Hii in capite habebant pilleum
in q̃ erat breuis virga deſuꝑ habens lane ali-
quid. Quod cũ ꝑ eſtũ ferre non poſſent: filo
tantũ capita religare ceperũt. Nã nudis pe
nitus eos capitibꝫ incedere nefas ẽat. Vnde
a filo q̃ vtebantꝰ flamines dicti ſũt quaſi fila-
mines. Verũ feſtis diebus filo depoſito pille
um imponebant ꝓ ſacerdotii eminẽtia.

¶ Preſpiter grece latine ſenior intꝑretatꝰ.
non ꝓ etate vel decrepita ſenectute: ſ ꝓpter
honorem & dignitatẽ quã acceperũt ꝑſpite-
ri nominãtur. Vñ & apud veteres idẽ & epi
ſcopi & ꝑſpiteri fuerũt: quia illud nomẽ dig
nitatis ẽ: hoc etatis. Ideo autꝰ ꝑſpiteri ſacer-
dotes vocantꝰ q̃d ſacrũ dant: ſicut & epiſcopi
qui licet ſint ſacerdotes tñ pontificatus api-
cẽ nõ habent. quia nec criſmate frontem ſig
nãt. nec paraclitum ſpiritũ dant: quod ſolis
epiſcopis deberi lectio actꝰ apoſtoloꝝ demõ
ſtrat. Vñ & apud veteres idẽ epiſcopi & ꝑ-
ſpiteri fuerũt: quia illud ẽ vt diximus nomẽ
dignitatis: hoc etatis. ¶ Leuite ex nomine
auctoris vocati. A leui autẽ leuite exorti ſũt
a quibꝫ ĩ tẽplo dei miſtici ſacramẽti miniſte-
ria explebantꝰ. Hii grece dyacones. latine mi
niſtri dicuntur. ꝙ ſicut ĩ ſacerdote cõſecracõ
ita ĩ diacono miniſterii diſpenſatio habetur.

¶ Ypodiacones grece quos nos ſubdiaco-
nes dicimus: q ideo ſic appellantur qa ſubia-
cent ꝑceptis & officiis leuitaꝝ. Oblationeſ
enĩ in tẽplo dei a fidelibus ipſi ſuſcipiunt &
leuitis ſupponendas altaribꝫ deferunt. Hii
apud hebreos nathinnei vocantꝰ. ¶ Lectoẽs
a legẽdo. pſalmiſtes a pſalmis canẽdis voca-
ti. Illi enĩ ꝑdicant populis quid ſeq̃ntur. iſti
canũt vt excitẽt ad cõpunctionẽ animos au-
dietium. Licet & qdã lectores ita miſerantꝰ
ꝓnũciẽt. vt quoſdã ad luctum lamentationẽ
ꝙ cõpellant. Idẽ etiã & ꝓnũtiacoẽs vocãtur
ꝙ porro ãnuncient. Tanta enĩ & tã clara eo-
rũ ẽ vox: vt quãuis lõge poſitoꝝ aures adim
pleãt. ¶ Cantor autẽ vocatus q̃d voce mo
dulatur ĩ cantu. Huius duo genera dicuntꝰ
ĩ arte muſica: ſiĉ ea docti homines latine di-
cere potuerũt ꝑcentor & ſuccentõ. Precen-
tor ſcꝫ q vocẽ ꝑmittit ĩ cantu. ſuccẽtor autẽ
q ſubſequẽter canẽdo reſpõdit. Cõcentor au
tẽ dicitur q ꝯſonat: q autꝰ nõ ꝯſonat nõ conci
nit nec cõcentor erit. ¶ Acoliti grece. lati
ne ceroferarii dicuntꝰ a deportãdis cereis qñ
legendũ ẽ euãgeliũ aut ſacrificiũ offerẽdum
tũc enĩ accendũtur luminaria ab eis & depõ
tãtur: nõ ad effugãdas tenebras dũ ſol eodẽ
tꝑe rutilet: ſ ad ſignũ leticie demõſtrãdum
vt ſub tipo lumĩs cõporalꝰ illa lux oſtẽdatur
de q̃ ĩ euãgelio legitur. Erat lux vẽa q̃ illu-
minat omnẽ hominẽ veniẽtem ĩ mũdum.

¶ Exorciſte ex greco in latinũ adiurãtes
ſiue increpantes vocantꝰ. Inuocant enĩ ſuper
cathecuminos vlꝰ ſuper eos q habẽt ſpiritum
ĩmundum nomẽ dñi ihesu adiurãtes ꝑ eum
vt egrediatꝰ ab eis. ¶ Oſtiarii idẽ & ianito
res: qui ĩ veteri teſtamẽto electi ſũt ad cuſto
diam tẽpli vt nõ ingrederetꝰ in eum immun
dus ĩ omni re. Dicti autẽ oſtiarii: ꝙ preſint
oſtiis tẽpli. Ipſi enim tenẽtes clauem omnia
intus ex vtraqꝫ ꝑte cuſtodiunt: atqꝫ inter bo
nos & malos habentes iudiciũ fideles recipi
unt: reſpuũt infideles.

¶ De monachis. ¶ Ca. vi.

MONACHVS greca ethymolo-
gia vocatꝰ. eoqꝫ ſit ſingularis. mo
nos enĩ grece ſingularitas dꝛ. Er
go ſi ſolitarius intꝑretatꝰ vocabu-
lũ monachi: quid facit in turba qui ſolus eſt
Plura ſũt enim gñа monachoꝝ. ¶ Cenobite
quos nos in cõmuni viuẽtes poſſumus appel
lare. Cenobiũ enim plurimoꝝ ẽ. ¶ Anacho
rite ſũt qui ꝓpter cenobialẽ vitã deſerta pe
tũt & ſoli habitãt per deſerta: & ab eo q̃d ꝓ
cul ab hominibꝫ receſſerunt tali noĩe nuncu
pantur. Sed anachorite helyam & iohãnem
cenobite apoſtoloꝝ imitãtur. ¶ Heremite
hii ſũt q & anachorite ab hominũ conſpectu
remoti heremũ & deſertas ſolitudines appe
tẽtes. Nam heremũ dꝛ quaſi remotum.

¶ Abba autꝰ ſyrũ nomen ſignificat ĩ latinũ
pater. Quod paulꝰ romanis ſcribẽs expoſuit
dicẽs. In q̃ clamamꝰ abba pater duabus vſus
linguis. Dicit enĩ abba ſyro nomine patrem
& rurſus latine nominat id ẽ patrẽ.

¶ De ceteris fidelibus. ¶ Ca. vii.

CRISTIANVS autꝰ q̃ntũ intpre
tatio oſtẽdit de vnctione deducitꝰ
ſiue de nomine auctoris & creato
ris. A criſto enim criſtiani ſũt cog
nominati ſicut a iuda iudei. De magiſtri quip
pe noĩe cognomen ſectatoribꝫ datum ẽ. Cri
ſtiani autꝰ olim a iudeis q̃ſi ob opꝓbriũ naza-
reni vocabãtur. ꝓ eo ꝙ dñs noſter atqꝫ ſalua
tor a vico galilee nazarenus ſit appellatus.
Nõ ſe autꝰ glorietur xp̄ianum q nomẽ habet
& facta nõ habet. Vbi autẽ nomen ſecutũ fu
erit opus: certiſſime ille ẽ criſtianus quia ſe
factis oſtẽdit criſtianũ: ambulãs ſicut & ille
ambulauit a quo & nomẽ traxit. ¶ Catholi
cus vniuerſalꝰ ſiue generalis intꝑretatꝰ. Nam
greci vniuerſale catholicon vocãt. ¶ Ortho
doxus ẽ recte credens: & vt credit recte vi-
uens. Ortho enĩ grece recte dꝛ: doxo glorie
hoc ẽ vir recte glorie. Quo nomine nõ poteſt
vocari: q aliter viuit q̃ꝫ credit. ¶ Neophicus

grece: latine nouellus & rudis fidel': vł nup
renatus inťpretari poteſt. ¶ Cathecuminus
ꝑ eo ꝙ adhuc doctrinā fidei audit nec dum
baptiſmū ꝑcepit. Nam cathecuminus grece
latine auditor vł inſtructor inťpretatur.

¶ Competēs vocatur qa poſt inſtructionē
fidei competit grām xp̄i. Inde & a petendo
cōpetētes vocati. ¶ Laicus popularis. La-
os enim grece popul9 dicił. ¶ Proſelit9. id
ē aduena. & circūciſus qui miſcebał populo
dei grecū eſt.

¶ De hereſi & ſciſmate. ¶ Ca. viii.

HERESIS grece ab electione vo-
caſ ꝙ ſcꝫ vnuſquiſqꝫ id ſibi ꝗ here
ſi & ſciſmate eligat. Quod melius
illi eſſe videł vt philoſophi ꝑipa-
tetici. achademici. & epicurei. & ſtoici: vel
ſiqui alii: qui ꝑuerſū dogma excogitantes ar
bitrio ſuo de eccleſia receſſerunt. Inde ergo
hereſis dicta greca voce ex inťpretatione ele
ctionis qua qſqꝫ arbitrio ſuo ad inſtituēda ſi
ue ad ſuſcipiēda quelibet ipe ſibi elegit. No
bis vero nihil ex nr̄o arbitrio inducere licet:
ſꝫ nec eligere quod aliqs de arbitrio ſuo īdux
erit. Apoſtolos dei habem9 auctoēs quia nec
ipſi quicqꝫ ex ſuo arbitrio ꝙ inducerēt elege
rūt: ſed acceptam a xp̄o diſciplinā fideliter
nationibus aſſignauerūt. Itaqꝫ etiā ſi angel9
de celis aliť euāgelizauerit anathema voca-
biť. ¶ Secta a ſectando & tenēdo nominata
Nā ſectas dicimus. habitus animoꝝ ac inſti
tuta circa diſciplinā fideliť. vel ꝓpoſitū quē
tenēdo ſequūtur. longe alia ī religionis cultu
opinātes quā ceti. ¶ Sciſma ab ſciſſura ani
morū vocata. Eodē enim cultu ſciſmaticus
eodēqꝫ ritu credit vt ceti; ſolo cōgregationis
delectał diſcidio. Fit auť ſciſma cum dicunt
homines. nos ſanctificamus īmundos & ce-
tera ſilia. ¶ Supſticio dicta eo ꝙ ſit ſupflua
aut ſupſtituta obſeruatio. Alii dicunt a ſeni
bus q multis annis ſupſtites ꝑ etatē delirāt
& errāt ſuperſticiōe q̄dam neſciētes q̄ vetes
colūt aut q veterū ignari aſſciſcant. Lucreci
us auť ſupſticionē dicit. ſupſtantiū rerū. id
ē celeſtiū & diuinoꝝ: que ſup nos ſtant. ſed
male dicit. Hereticoꝝ auť dogmata vt facile
poſſint agnoſci cauſas eoꝝ vel nomina demō
ſtrari oportet.

De hereſibus iudeorum. Ca. ix.

SVNT enī hereſes iudeoꝝ quas q
dā eoꝝ cōtra fidem xp̄i repientes
ꝑui dogmatis auctores extiterūt
q̄ꝝ hec ſūt nōia. i. Eſnei. ii. Gali-
lei. iii. Marbonei. iiii. Geniſte. v. Meriſte.
vi. Saducei. vii. Phariſei. viii. Herodiani. ix
Samarite. x. ymerobaptiſte ¶ Eſnei dicunt
xp̄m docuiſſe illos omnem abſtinētiam.

¶ Galilei & ipſi dicūt xp̄m veniſſe & docu
iſſe eos ne dicerēt dominū ceſarem ne ve ei9
monitis vterenł. ¶ Marbonei dicūt ipſum
eſſe xp̄m q docuit illos ī omni re ſabbatizare

¶ Geniſte ꝓſumūt quoniā de genere abra
he ſūt. Nam cū in babilonē veniſſet populus
dei plerīqꝫ relinquētes vxoēs ſuas babilonijs
mulieribus adheſerunt. Quidā auť iſrabeli-
ticis cōiugiis cōtenti: vel ex eis geniti dum
reuerſi eſſent ꝗ babilonia: diuiſerūt ſe ab om
ni populo & aſſumpſerūt ſibi nomē iactātie.

¶ Meriſte ſepant ſcriptas nō credētes om
nibꝰ ꝓphetis dicētes aliis & aliis ſpiritibꝰ il
los ꝓphetaſſe. ¶ Saducei interpretanł iuſti
vēdicant enī ſibi q̄d nō ſūt: negant ſurrecti
onē dicentes. dictū eſt in geneſi ade. de ter-
ra es & in ťram ibis. Hii quinqꝫ tantū libros
legis recipiūt: ꝓphetaꝝ auť vaticinia reſpu-
unt. ¶ Phariſei negant xp̄m veniſſe nec vlla
in re ſup̄ dictis cōmunicāt ¶ Phariſei qdeꝫ &
ſaducei inť ſe contrarii ſūt. Nam phariſei ex
hebreo ī latinū interꝑtantur diuiſi. eo ꝙ tra
ditionū & obſeruationum q̄s illi deuteroſios
vocant. iuſticiā ꝓferant. vn̄ & diuiſi vocanł
a populo quaſi ꝑ iuſticiā. ¶ Herodiani nam
tēporibꝰ ſaluatoris hec hereſis ſurrexit. Hii
herodē magnificabāt dicētes ipſū eſſe xp̄m

¶ Samarite q̄ꝫ cuſtodes inťpretanł qui ī lo
cum iſrabel iā captiuo & tranſducto in babi
loniā populo tranſlati ſūt: in ťram decem tri
buū: & ex pte ſine lege iſrabelitaꝝ cōſuetu-
dinē obtinent. Iſti ꝓphetas nō recipiūt atqꝫ
in obſeruationibus ſuis a iudeis omnibꝰ ſepa
ranł: quoꝝ ſupſticō ꝓculdubio omnibꝰ nota
ē. ¶ Hmerobaptiſte dicti. eo ꝙ quottidie ve
ſtimēta ſua & corpora lauent. Propťa q̄ꝫ plu
res hereſū ſpecies inueniūtur que ī tempo-
ribꝰ criſtianis exōte ꝑ inuētores & ſequaces
eoꝝ fidē catholicam impugnare ſolite ſūt q̄s
etiā pater auguſtinus ad q̄d vult deū dyaco
nū ſcribens ſatis manifeſte declarat. Sed qa
memoratus doctor in diffinicionibus ſuis ec
cleſiaſtica dogmata enumerans quid creden
dum: quid ue cauendum ſit lucide deſcripſit
omiſſo hereticoꝝ catalogo fidei catholice iu
ra in hoc ope inſerēda cenſemus.

¶ De diffinicionibus recte fidei & eccleſia
ſticoꝝ dogmatum. ¶ Ca. x.

CREDIMVS vnū deū eſſe patrē
& filiū & ſpiritumſanctū. patreꝫ
eo ꝙ habeat filiū. filium eo ꝙ habe
at patrē. ſpiritūſanctū eo ꝙ ex pa
tre & filio ꝓcedat. Pater ergo ꝑncipium dei
tatis: qui ſicut nūquā fuit nō deus. ita nunqꝫ
nō fuit nō pater. A quo filius natus. a q̄ ſpi

rituſſanctus nõ natus: quia nõ eſt filius: neq̧
ingenitus qa nõ eſt pater: nec factus ſpiritus
ſanctus: quia nõ eſt ex nihilo: ſ; ex deo patre
& deo filio deus ꝓcedẽs. Pater et̃n9 eoq̧ ha
beat filiũ eternum: cuius et̃nus ſit pater. fi
lius etern9 eo ꝙ ſit patri & ſpirituiſancto co
eternus. ſpiritusſanctus et̃nus eoq̧ ſit patri
& filio coet̃nus: nõ cõfuſa in vna ꝑſona trini
tas. vt ſabellius dicit. neq̧ ſeparata aut diui
ſa in natura diuinitas vt arrius blaſphemat:
ſ; alter in ꝑſona pater. alter ĩ ꝑſona filius. al
ter in ꝑſona ſpiritusſanctus. vnus in natura ĩ
ſancta trinitate deus pater & filius & ſpiri-
tusſanctus. Non pater carnẽ aſſumpſit: neq̧
ſpiritusſanctus: ſ; filius tantum. vt q erat in
diuinitate patris dei filius: ipſe fieret in ho-
mine hominis filius: ne filii nomen ad alterũ
trãſiret: qui non eſſet natiuitate filius. Dei
ergo filius: hominis factus ẽ filius: natus ſe
cundum veritatẽ nature ex deo dei filius &
ſecũdum veritatẽ nature ex homĩe hominis
filius. vt veritas geniti nõ adoptione nõ ap-
pellatione: ſ; in vtraq̧ natiuitate filii nomen
naſcendo habẽt & eſſet verus deus & verus
homo vnus filius. Non ergo duos xp̃os neq̧
duos filios: ſed deũ & hominẽ vnum filium
quẽ ꝓpterea & vnigenitũ dicim9 manẽtem
in duabus ſubſtãtiis: ſicẽ ei nature veritas cõ
tulit nõ cõfuſis naturis neq̧ immixtis ſicuti
timothani volunt: ſ; ſocietate viniti. Deus er
go hominẽ aſſumpſit: homo in deum trãſiuit
nõ nature verſibilitate. ſicut appollinariſte di
cunt: ſed dei dignatione vt nec deus mutare
tur ĩ humanaꝫ ſubſtãtiam aſſumẽdo hominẽ
nec homo ĩ diuina glorificatus in deũ: quia
mutatio vel verſibilitas natẽ & diminutionẽ
& abolitionẽ ſubſtantie facit. Creditẽ a nobis
ſine cõfuſione cõiuncta trinitas ſine ſeparati
one diſtincta. Natus ẽ ergo dei filius ex ho-
mine & nõ ꝑ hominẽ. id ẽ nõ ex viri coitu: ſi
cut hebion dicit: ſed carnẽ ex virginis corpo
re trahẽs: & nõ de celo ſecum afferens. ſicut
marcion. origenes. & eutiches affirmãt: ne
q̧ in fantaſia. id ẽ abſq̧ veritate. ſicẽ valẽtinus
ſcilicꝫ dicit. neq̧ doleyſi. id eſt putatiue ima
ginatũ: ſed corpus verũ nõ tantũ carnem ex
carne ſicẽ mãcianus: ſed verus deus ex diui-
nitate & verus hõ ex carne: vn9 filius ĩ diui-
nitate verbũ pr̃is & deus ĩ homine anima &
caro. Anima nõ abſq̧ ſenſu & ratione. vt ap
pollinaris: neq̧ caro abſq̧ anima. vt anomo-
cus: ſed anima cũ rõe ſua: & caro cũ ſenſibus
ſuis: ꝑ q̊s ſenſus veros ĩ paſſione & añ paſſio
nẽ carnis ſue dolores ſuſtinuit. Neq̧ ſic ẽ na
tus ex virgine vt deitatis iniciũ homo naſcẽ
do accepit q̃ſi anteq̃ ex virgine naſceretẽ de9

nõ fuerit. ſicut artemon & berillus & mãcel
lus docuerũt: ſ; et̃n9 deus hõ ex virgine nat9
ẽ. Nihil creatũ aut ſuiẽs ĩ trinitate credẽdũ
vt vult dionyſius fons arrii: nihil inequale vt
eunomi9. nihil grã eq̃le vt vult ethius. nihil
anterius poſterius ve aut minus vt arrius:
nihil extr̃neum aut officiale alteri vt mache-
donius. nihil ꝑſuaſione aut ſurreptione ĩſer-
tum vt manicheus. nihil corporeum vt meli
to & t̃tullianus. nihil corporalit̃ effigiatum
vt antropoformus & vadianus. nihil ſibi in-
uiſibile. vt origenes. nihil creaturis viſibile
ut fortunatus. nihil moribꝫ vel volũtate di-
uerſũ vt marcion. nihil trinitatis eſſencia ad
creaturaꝝ naturã deductum vt plato & ter
tullianus. nihil officio ſingulare nec alteri cõ
municabile. vt origenes. nihil cõfuſum: vt ſa
bellius: ſ; vnum ꝑfectum quia totũ ex vno et
vnũ non tñ ſolitariũ: vt ꝑſumunt ſiluanus &
praxetos penthapolitana dãnabilẽ illa doctri
na. ¶ Omouſion ẽgo id ẽ ĩ diuinitate patris
filius. Omouſion patri & filio ſpiritusſanct9
Omouſion deo & homini. vnus fili9 manẽs
deus in homine ſuo ĩ glĩa patris deſiderabilẽ
videri ab angelẽ. ſicut patẽ & ſpiritusſanctus
adoratẽ ab angelis & ab omni creatura: nõ ho
mo ꝑter deũ: vel xp̃us cum deo ſicẽ neſtorius
plaſphemat: ſ; homo ĩ deo & ĩ homine deus.
¶ Erit reſurrectio mortuoꝝ hominũ ſ; vna
& ſemel. non ꝑma iuſtoꝝ. & ſecũda peccato
rũ. ut fabula ſomniatẽ: ſ; vna omniũ: & ſi id re
ſurgere dr̃ qđ cadit. caro ergo nr̃a inuerita-
te reſurgit: ſicẽ inueritate cadit: & non ſecun
dũ originẽ immutatio cõpoꝝ erit. id ẽ aliud
nouũ corpus ꝓ carne: ſ; eadem caro corrupti
bilis tã iuſtoꝝ: q̃ʒ iniuſtoꝝ caro incorruptibi
lis reſurgit. vt vel penã ſufferre poſſit ꝓ pec
catis. vel ĩ gloria et̃na manẽ ꝓ meritis. Om
niũ enĩ hominũ erit ĩſurrectio. Si oĩm erit.
ẽgo omnes moriuntur. vt mõs ab adã ducta
omnibus filus eius dñetur: & maneat illud
ꝑuilegiũ in dño: quod de eo ſpecialit̃ dicitur
non dabẽ ſanctũ tuum videre corruptionẽ. &
caro eius nõ vidit cõruptionẽ. Hanc rationẽ
maxima patrũ turba tradente ſuſcepimus.
Verũ qa ſũt & alii eque catholici & eruditi
viri q credũt animã in corpore manentẽ im-
mutãdos ad incorruptionẽ & immortalitali
tatẽ eos q in aduẽtu dñi viui inueniẽdi ſunt
& hoc eis reputari ꝓ reſurrectione ex mõtu
is ꝙ mortalitatẽ immutatione deponant non
morte. Quolibet q s acquieſcat mõ nõ ẽ he-
reticus ñ contentionẽ hereticus fiat. Suffi-
cit enim in eccleſie lege carnis reſurrectionẽ
credere futurã de morte. Quod autẽ dicim9
n ſymbolo ĩ aduentu dñi viuos ac mortuos

iudicandos non iuſtos et peccatores iudicare
ſic̃ diodorus ſignificare putat: ſed viuos eos
q in carne inueniẽdi ſũt dicit. qui adhuc mo
rituri credunt̃. vl' immuttãdi. ſic̃ alii volũt
vt ſuſcitati continuo vel reformati cũ aĩmõ
tuis iudicent̃. ¶ Poſt reſurrectionẽ & iudi
cium nõ credamus reſtitutionẽ futuraꝫ qua
origenes delirat vt demones vel impii homi
nes poſt tormenta q̃ſi ſuppliciis expurgati.
vel illi ĩ angelicã redeant qua creati ſũt dig
nitatẽ. vel iſti i iuſtoꝝ ſocietate donent̃. eoꝗ
hoc diuine cõueniat pietati. ne quid ex rati
onalibus ꝑeat creaturis: ꝭ q̃libet mõ ſaluent̃
Sed nos credamus ipſi iudici omniũ & retri
butori iuſto qui dixit. ibunt impii in ſuppli-
ciũ eternum. iuſti aũt in vitam eternam vt pci-
piant fructũ operũ ſuoꝝ. ¶ In ꝑncipio cre
auit deus celũ & terrã & aquã ex nihilo. &
cum adhuc tenebre ipſam aquã occultarent
& aqua t̃ram abſcondẽt: facti ſunt angeli &
omnes celeſtes virtutes vt nõ ocioſa dei bo-
nitas: ꝭ haberet in q̃bus ꝑ multa ante ſpacia
bonitatẽ ſuam oſtenderet: & ita hic viſibilis
mũdus ex materia: que a deo creata fuerat
factus ẽ & ornatus. Nihil ĩ cõporeũ & inui
ſibile in natura credẽdum: niſi ſolum deũ. id
ẽ patrẽ & filiũ & ſpiritũſanctũ q ex eo incõ
poreus credit̃. qa vbiq; ẽ & omnia implet at
q; cõſtringit. ideo inuiſibilis omnibꝰ creatu
ris qa ĩcorporeus ẽ. Creata omnis corporea
angeli & oẽs celeſtes virtutes corporee licꝫ
nõ carne ſubſiſtant. Ex eo aũt cõporeas eſſe
credimus intellectuales naturas ꝙ localiter
circumſcribunt̃. ſic̃ & aĩa humana que carne
claudit̃: & demones q ꝑ ſubſtãtiam angelice
nat̃e ſũt. Immõtales credimus ĩtellectuales
naturas: que carne carẽt: nec habent quo ca
dãt vt reſurrectione egeãt poſt ruinã. Inde
neceſſario animas hominũ non eſſe ab inicio
int̃ ceteras intellectuales naturas nec ſimul
creatas ſic̃ origenes fingit neq; cũ corpori-
bus ꝑ coitum ſeminãtur. ſic̃ luciferiani & ci
rillus & aliq latinoꝝ ꝑſũptores affirmãt q̃ſi
nature cõſequẽtia ſuiẽte: ꝭ dicimus corpus
tantũ ꝑ cõiugii copulam ſeminari. ¶ Cre
ationẽ vero anime ſolum creatorẽ noſſe. dei
vero iudicio coagulari et cõpingi atq; forma
ri: ac formato iam corpore animã creari & ĩ
fundi. vt viuat in vtero homo ex anima con
ſtãs et corpore. & egrediat̃ viuus ex vtero
plenus humana ſubſtãtia: neq; duas animas
eſſe dicimus in vno homine. ſicut iacobus &
alii ſyroꝝ ſcribant vnã animalẽ qua animat̃
corpus & immixta ſit ſanguine. et alterã ſpi
ritalẽ que rationẽ miniſtret: ꝭ dicimus vnaꝫ
eandẽꝗ eſſe animaꝫ in homine que & corpus

ſua ſocietate viuificet et ſemetipſam ſua ra-
tione diſponat: habẽs in ſe libertatẽ arbitrii
vt in ſue ſubſtãtie legat cogitatione q̃d vult
Solũ hominẽ credimus habere animã ſubſtã
tialẽ que & exuta corpore viuit et ſenſus ſu
os atq; ingenia viuacit̃ tenet: neq; cũ corpoẽ
morit̃. vt arabs aſſerit. neq; poſtmodũ inte-
riturã: ſic̃ zenon dicit. qa ſubſtantialit̃ viuit.
Animaliũ vero anime nõ ſũt ſubſtantie: ꝭ cũ
carne ipſa carnis viuacitate naſcunt̃: & cum
carnis morte finiunt̃. et ideo nec ratione re
gunt̃ ſicut plato et alexander putãt: ꝭ ad om
nia. ſ. nature incitamẽta dicunt̃. Anima hu
mana nõ cum carne morit̃ qa nec cum carne
vt ſupius diximus ſeminatur: ſed formato ĩ
ventre matris corpore: dei iuditio creari &
infundi vt viuat homo intus ĩ vtero et ſic ꝓ
cedat natiuitate ĩ mundum. ¶ Duabus ſub
ſtãtiis cõſtat homo anima tantũ et cãne. ani
ma cũ ratione ſua. et carne cum ſenſibus ſuis
quos tñ ſenſus abſq; anime ſocietate non mo
uet caro. anima vero et ſine carne racionale
ſuũ tenet. Nõ ẽ tercius in ſubſtãtia hominis
ſpiritus: ut didimus cõtendit: ꝭ ſpiritus ipſa
ẽ anima ꝓ ſpiritali natura: vl' ꝓ eo q̃d ſpiret
ĩ corpore: ſpiritꝰ appellat̃. animam vero ex
eo vocari qđ datur ad viuendũ vel ad viuifi
candũ animet corpus. Terciũ vero quoniam
ab apoſtolo cum anima et corpori inducitur
ſpiritũ grãm ſpiritusſancti eſſe intelligamꝰ
quã orat apoſtolus vt integra pſeueret in no
bis: nec noſtro vicio aut minuatur aut fugie
tur a noƀ. quia ſpiritusſanctꝰ effugiet fictũ
¶ Libertati arbitrii ſui cõmiſſus ẽ hõ: ſtati
in ꝓma mundi cõditione: vt ſalua vigilantia
mẽtis adnitente etiam ꝓcepti cuſtodia pſe-
uerarat: ſi velit in id q̃d creatus fuerat ꝑma
nere. Poſtquã vẽo ſeditione ſerpẽtis per euã
cecidit. nature bonũ ꝑdidit pariter et vigo-
rem arbitrii. nõ tñ electionem: ne nõ eſſet ſu
um q̃d emẽdaret peccatum nec merito ĩdul
geret̃ ꝙ nõ arbitrio doluiſſet. ¶ Manet itaq;
ad querendam ſalutẽ arbitrii libertas. id eſt
rationalis voluntas: ſed admonente ꝓus deo
& inuitante ad ſalutem. vt vl' eligat vel ſeq̃-
tur vel agat occaſione ſalutis hoc eſt inſpira
tione dei. vt autẽ cõſequat̃ quod eligit. vel
q̃d ſequitur. vel qđ occaſione agit dei eſſe li
bere ꝯfitemur. Inicium ſalutis noſtre deo mi
ſerante habemus vt acquieſcamus ſalutari ĩ
ſpirationi: nr̃e poteſtatis eſt vt adipiſcamur
qđ ad acquieſcendũ admonitione cupimus.
diuini ẽ muneris vt nõ labamur adepto ſalu
tis munere. ſolicitudinis nr̃e eſt et celeſtis pi
ter adiutorii. vt labamur poteſtatis nr̃e eſt:
et ignauie. ¶ Baptiſmũ vnum ẽ ꝭ in eccleſia

vbi vna fides eſt vbi in nomine pr̄is & filii
et ſpiritusſancti datur. et ideo ſiqui apud il-
los hereticos baptizati ſūt: qui in ſancte tri
nitatis ꝯfeſſione baptizant et veniūt ad nos
ſ̄cipiant̄ quidē quaſi baptizati ne ſancte tri
nitatis inuocatio vl̄ cōfeſſio annullet̄: ſed do
ceantur añ et inſtruant̄: quo ſenſu ſancte tri
nitatis miſteriū in eccleſia teneat̄. et ſic ſen-
ciunt credere vel acquieſcunt cōfiteri. purga
ti iam fidei integritate cōfirmentur manus
impoſitione. Si vero paruuli ſūt vel hebetes
qui doctrinā nō capiant reſpōdeant ꝓ illis q
illos offerunt iuxta morem baptizādi. & ſic
manus impoſitione et criſmate cōmuniti eu
cariſtie miſteriis admittant̄. Illos aut̄ qui nō
in ſancte trinitatis inuocatione apud hereti
cos baptizati ſūt et veniūt ad nos baptizari
debere ꝓnūtiamus nō rebaptizari. Neq̧ enī
credēdum ē eos fuiſſe baptizatos q nō in no
mine patris et filii et ſpiritusſancti iuxta re
gulā a dn̄o poſitā tincti ſūt. ut ſūt pauliani-
ſte. ꝓcliani borite. vel ſpuriſifori. fotiniani:
qui nūc vocantur boneſiani. montani. et ma
nichei variata impietatis germina. vel cete-
ri iſtoꝝ originis ſiue ōdinis peſtiſq̧ q duo p̄n
cipia ſibi ignota introducunt vt cerdo et mā
cion vel contraria vt manicheus: vel tria et
barbara vt ſecianus et theodocus vel multa
ut valentinus vel criſtum hominem fuiſſe
abſq̧ deo ut cherintus et hebion & harithe
mon et fotinus. Ex iſtis inquam ſiqui ad nos
venerint non requirendū ab his vtrū bapti
zati ſint an nō: ſ hoc tantū ſi credant in eccle
ſie fidē et baptizent̄ eccleſiatico baptiſmate
¶ Quotidie eucariſtie cōmunionē ꝑcipere
nec laudo nec vitupo: omnibus tn̄ dn̄icis die
bus cōmunicādū hortor. ſi tn̄ mens ī affectu
peccandi nō ſit. Nam habentē adhuc volūta
tem peccandi g̃uari magis dico eucariſtie ꝑ
ceptione q̄ꝫ purificari. & ideo quamuis quis
peccato mordeat̄ peccandi d̄ cet̄o nō habeat
volūtatē. & cōmunicaturus ſatiſfaciat lacri
mis & orationibus: & cōfidens de dn̄i miſe
ricordia: qui peccata pie cōfeſſioni donat̄ cō
ſueuit: accedat ad eucariſtiā intrepidus & ſe
curus. Sed hoc de illo dico quē capitalia &
mortalia peccata nō grauāt. Nam quē mor
talia crimina poſt baptiſmū cōmiſſa p̄munt
hortor prius publica penitētia ſatiſfacere: &
ita ſacerdotis iuditio recōciliatum cōmunio
ni ſociari ſi vult: nō ad iudiciū & cōdemnati
onē ſui eucariſtiā ꝑcipere. Sed & ſecreta ſa-
tiſfactione ſolui mōtalia crimina nō negam9
ſed mutato p̄us ſeculari habitu: & cōfeſſo re
ligionis ſtudio ꝑ vite correctionē & iugi. im
mo ꝑpetuo luctu miſerante deo. ita dūtaxat

vt cōtraria ꝓ hiis que penitet agat: & euca-
riſtiā omnib9 dn̄icis ſupplex & ſūmiſſus vſq̧
ad mortē ꝑcipiat. ¶ Penitētia vera eſt peni
tēda nō admittere & admiſſa deflere. Satis
factio penitētie eſt cauſas peccatoꝝ exclude
re: nec eaꝝ ſuggeſtionibus aditū indulgere.
¶ In diuinis repromiſſionibus nihil terrenum
vel tranſitorium expectemus. ſicut meliciani
ſperāt: non nuptiarū copulā. ſicut cherintus
& marcion delirant. nō q̄ ad cibum vel potū
ꝑtinet. ſicut papia auctore irenus & tullia
nus & lactātius acquieſcūt. neq̧ ꝑ mille an-
nos poſt reſurrectionē regnum criſti in ter
ra futurū. & ſanctos cū illo in deliciis regna
turos ſperem9. ſicut nepos docuit q p̄mā iu
ſtoꝝ & ſecūdā impioꝝ ī ſurrectionē cōfinxit
& inter has duas mōtuoꝝ reſurrectiones gē
tes ignorātes deū: in angulis terraꝝ ī carne
reſeruandas: que poſt mille annos regni ī ter
ra iuſtoꝝ inſtigante dyabolo mouēde ſūt ad
pugnam cōtra iuſtos regnātes: & domino ꝓ
iuſtis pugnante imbre igneo cōpeſcēdos: at
q̧ ita mortuos cum ceteris ī impietate mor-
tuis ad terrena ſupplicia in incorruptibili cā
ne reſuſcitandas. ¶ Nullum credimus ad
ſalutem niſi deo inuitāte venire. nullum inui
tatum ſalutem ſuam niſi deo auxiliante opa-
ri. nullum niſi orantem auxilium promereri.
nullum voluntate dei pire: ſed permiſſu pro
electione arbitrii. ne ingenuitas poteſtatis
ſemel hominibus attributa ad ſeruilē cogat̄
neceſſitatē. ¶ Malum vel maliciā nō eſſe
a deo creatam: ſed a dyabolo inuētam qui &
ipſe bonus a deo creatus ē: ſed quia libero ar
bitrio. vt puta racionabilis creatura cōmiſſus
eſt: & cogitandi acceperat facultatem: ſciēti
am boni vertit ad malum: & multa cogitādo
factus eſt inuentor mali: & q̄d in ſe perdide
rat inuidit in aliis. nec contentus ſolus pire
ſuaſit aliis vt q eſſet ſue malicie inuētor. fiēt
et alioꝝ auctor: et ex eo malū vel malicia per
curreret inter cet̄as racionabiles creaturas.
Vnde cognoſcimus nihil eſſe natura immuta
bile: niſi ſolum deum patrem & filium et ſpi
ritumſanctum qui mutari non poteſt a bono
quia natura poſſidet bonum: nec poteſt aliud
eſſe q̄ꝫ bonus. ¶ Angeli vero qui in illa qua
creati ſūt beatitudine perſeuerant: non natu
ra poſſidēt bonum vt nō mutarētur cū cet̄is
ſed arbitrii ſeruantes bonam voluntatem: bo
num cōditionis & fidem. ſ. ſeruauerunt dn̄o
ſuo. Vnde & merito ab ipſo domino ſancti an
geli vocantur. q̄d tenuerunt arbitrii ſancti-
tatem: nec ſocioꝝ exemplo deuiauerunt a bo
no. ¶ Bone nuptie ſūt: ſed cauſa filioꝝ non
concupiſcentie fornicationis obtentu. Meliō

eſt cõtinentia:ſed non ſibi ſufficit ad beatitu
dinem: ſi ꝓ ſolo amore pudicicie retinetur:
ſed ſi cum hoc affectu cauſa vacandi dño eli-
gitur. alioquin diuorciũ magis cõiugii vide
bitur eſſe q̃ caſtitas. Virginitas vtriq; bono
ꝑcioſior eſt. quia & naturam vincit & pug-
nam. Nam naturam corporis ĩtegritate pug
nã caſtimonie pace. ¶ Bonum eſt in cibo cũ
gratiaꝝ actione ſumere quicqd de9 edendũ
ꝑcepit. abſtinere autem aliquibus non quaſi
a malis:ſed quaſi non neceſſariis nõ eſt malũ
¶ Moderari vẽo carnium vſum ꝓ neceſſita
te et tempore. ꝓprie criſtianoꝝ eſt malas di
cere nuptias vl' fornicationi cõparandas aut
ſtupro. cibos vẽo credere malos vel mali cau
ſa creari percipientibus:nõ eſt criſtianorum
ſed ꝓprie eneracbitaꝝ & manicheoꝝ. ¶ Sa
crate deo virginitati nupcias coequari & ꝓ
amore caſtigandi corporis abſtinẽtibus a vi
no vel carnibus:nihil credere meriti accre-
ſcere:nõ eſt hoc criſtiani ſed iouiniani. ¶ In
tegra fide credendum eſt beatam mariã dei
criſti matrem & virginem genuiſſe: & poſt
partum virginem ꝑmanſiſſe:nec in hoc blaſ-
phemie heliudii acquieſcendũ: qui dixit vir
go ante partum:non virgo poſt partũ.
¶ Elementa. id eſt celum & terram non cre
damus abolenda per ignem:ſed in melius cõ
mutanda. figuram mundi. id eſt imaginem
non ſubſtantiam tranſituram. ¶ Bonum eſt
facultates cum diſpẽſatione pauperibus ero
gare. melius eſt pro intentione ſequendi do
minum inſemul donare & abſolutum ſolicitu
dine egere cum criſto. ¶ Maritum duaꝝ
poſt baptiſmum matronarum clericum non
ordinãdum. neq; eum qui vnam quidem:ſed
cõcubinam non matronam habuit: nec illum
qui viduam & repudiatam: vel meretricem
in matrimonio ſũpſit. nec eum qui ſemetipſũ
abſcidit quolibet corporis ſui membro indig
natione aliqua:vel iuſto iniuſto ve:timoȩ ſu
peratus trũcauerit. neq; illum qui vſuras ac
cepiſſe cõuincitur. aut in ſcena luſiſſe noſcit̃
neq; eum qui publica penitẽtia mortalia de-
flet. nec illum qui aliquando ĩ furiam verſ9
inſaniuit:vl' afflatione dyaboli vexatus eſt.
neq; eum qui per ambitionem ad imitationẽ
ſymonis magi peccuniam offert.
¶ Sanctoꝝ corpora & precipue beatorum
martirum reliquias ac ſi criſti membra ſince
riſſime honoranda & baſilicas eorum nomi-
nib9 appellatas:velut loca diuino cultui mã-
cipata affectu piiſſimo & deuotione fideliſſi
ma adeundas. Siquis contra hanc ſententiaȝ
venit non criſtianus: ſed eunomianus & vi-
gilantianus credit̃.

¶ Baptizatis tãtum iter eſſe ſalutis. Nullũ
cathecuminum quãuis in bonis operibus de
functum vitam eternam habere credam9 ex
cepto martirio:vbi tota baptiſmi ſacramẽta
cõplentur. ¶ Baptizandus confitet̃ fidẽ ſuã
coram ſacerdote: & interrogtus reſpondit.
Hoc & martir coram perſecutore facit: qui
& cõfitetur fidem & interrogatus reſpõdit
Ille poſt confeſſionem vl' aſpergitur aqua vl'
tinguitur:et hic vel aſpergitur ſanguine. vl'
tinguit̃ igne. Ille manus impoſicione pontifi
cis accipit ſpiritumſanctum: hic habitaculũ
efficitur ſpiritusſancti dum non eſt ipſe qui
loquitur:ſed ſpiritus patris qui in illo loquit̃
Ille cõmunicauit eucariſtie in cõmemoratio-
ne mortis domini. hic ipſi criſto cõmoritur:
ille confitetur ſe mundi actibus renunciatuꝝ
hic ipſi renunciat vite. Illi peccata omnia re-
mittuntur:in iſto extinguuntur.
¶ In eucariſtia non debet aqua pura offer
ri vt quidam ſobrietatis imagine falluntur:
ſed vinum et aqua mixtum quia & vinũ fuit
in redemptionis noſtre miſterio cum dicit.
Nõ bibam amodo ex hoc genimine vitis. Et
aqua erat mixtum:qđ poſt cenam dabatur.
Sed & de latere ei9 quod lancea perfoſſum
eſt:aqua cum ſanguine egreſſa. vinum de ve
ra carnis eius vite cum aqua expreſſum oſtẽ
ditur.
¶ Bona eſt caro noſtra & valde bona. vtpu
te a ſolo & bono deo condita et non eſt mala
vt volunt ſethianus & opinianus & patricia
nus. nec mali cauſa. vt docuit florin9:nec ex
malo & bono cõpacta vt manicheus blaſphe
mat:ſed cum ſit creatione bona:arbitrio ani-
me efficitur nobis uel bona:vel mala:non im
mutatione ſubſtantie:ſed executionis merce
de. Ipſa enim eſt que ſtatuitur ãte tribunal
criſti: in qua perferat anima corporis prout
geſſit ſiue bonum ſiue malum.
¶ In reſurrectione ex mortuis ſexus forma
non mutabitur: ſed vir mortuus reſurget in
forma viri:et femina in forma femine non ca
rens ſexu. ſed tamen huius vite tantum con
ditione ſpetie naturali:ne non ſit vera reſur-
rectio:ſi non id reſurgit quod cadit.
¶ Ante reſurrectionem domini omnes ſan
ctorum anime in inferno ſub debito preuari-
cationis ade tenebãtur donec auctoritate do
mini per indebitam eius mortem de ſeruili
conditione liberarentur. Poſt aſcenſioneȝ do
mini ad celos omnium ſanctorum anime cũ
criſto ſunt: & exeuntes de corpore ad criſtũ
vadunt: expectantes reſurrectionem corpo-
ris ſui. ut ad integram & perpetuam beati-
tudinem cum ipſo pariter immutentur. ſicut

& peccatorum anime in inferno ſub timore
poſite expectant reſurrectionem ſui corpo-
ris vt cum ipſo ad penam cōuertantur eter-
nam.

¶ Penitentiam abolere peccata indubitant
credimus etiam ſi in ultimo vite ſpiritu ad-
miſſorum peniteat: & publica vel ſupplici la-
mentatione peccata prodantur. quia ꝓpoſi-
tum dei quo decreuit ſaluare quod perierat
ſtat immobile. & ideo quia voluntas eius nō
mutatur. ſiue emendatione vite ſi tempus
conceditur. ſiue ſupplici confeſſione: ſi conti
nuo vita exceditur. venia peccatorum fide-
liter preſumatur ab illo qui non vult morteꝫ
peccatoris: ſed vt conuertatur a perditione
penitendo & ſaluatus miſeratione domini vi
uat. Si quis aliter de iuſtiſſima dei pieta-
te ſentit non criſtianus: ſed nouacianus eſt.

¶ Internas anime cogitationes dyabolum
non videre certi ſumus: ſed motibus eas cor
poris ab illo & affectionum indiciis colligi
& experimento didicimus. ſecreta autem cō
dis ſolus ille nouit ad quem dicitur. Tu ſolꝰ
noſti corda filiorum hominum.

¶ Nō omnes cogitationes noſtre male ſem
per dyaboli inſtinctu excitantur: ſed aliquo
tiēs ex noſtri arbitrii motu emergunt. bone
autem cogitationes ſemper a deo ſūt.

¶ Demones per energiam non credimus
ſubſtantialiter illabi anime: ſed applicatione
& oppreſſione vniri. Illabi autem menti illi
ſoli poſſibile eſt: qui creauit: qui natura ſubſi
ſtens incorporeus capabilis eſt ſue facture.

¶ Signa & prodigia & ſanitates etiam
peccatores in nomine domini facere ab ipſo
deo didicimus: & cum alios hac preſumptio
ne iuuent ſibi per ambitionem humane glo-
rie nocent: qui gloriantur in dato falſo non
meritis debito.

¶ Signis & prodigiis clarū poſſe fieri cri
ſtianum: non tamen ſanctum: ſi intempora-
tis & aſperis moribꝰ agat. temporatis au-
tem & placidis moribus etiam abſq; ſignorū
efficatia: & ſanctum & perfectum dei homi-
nem fieri recte credimus.

¶ Nullus ſanctus & iuſtus caret peccato
nec tamen ex hoc deſinit eſſe iuſtus vel ſan-
ctus. cum affectu teneat ſanctitatem. Non
enim nature viribus: ſed propoſiti adiuuamē
to per dei gratiam acquirimus ſanctitatem
& ideo veraciter ſe omnes ſancti pronunciāt
peccatores quia in ueritate habent q̄d plan-
gant. & ſi non reprehenſione conſcientie: cer
te mobilitate preuaricatricis nature.

¶ Paſcha id eſt dominice reſurrectiōis ſo-
lennitas: ante tranſgreſſum vernal' equinoc
tii. & ſexte decime lune inicium non poteſt
celebrari: eodem tamen menſe nate.

¶ Propter nouellos legiſlatores qui ideo
animam tantum ad imaginem dei creatam
dicunt. vt quia deus incorporeus recte credi
tur etiam anima incorporea eſſe credatur. li
bere cōfitemur imaginem in eternitate: ſimi
litudinem in moribus inuenire.

¶ Liber quintus incipit.

¶ De ſanctis ſcripturis: hoc eſt veteris & noui teſtamenti. Ca. i.

¶ De auctoribus eorundē librorꝫ. Ca. ii.

¶ Breuis annocatio que indicat quid ī ſanctis canonicis libris cōtineatur. Ca. iii.

¶ De bibliotheca. Ca. iiii.

¶ De opuſcolorum varietate. Ca. v.

¶ De canonibus euāgeliorum Ca. vi.

¶ De canonibus conciliorum. Ca. vii.

¶ De ciclo paſchali. Ca. viii.

¶ De officiis canonicis & de hiis que in eccleſia leguntur atq; canunt̄. Ca. ix.

¶ De hoſtiis holocauſtis atq; ſacrificiis & quid eorꝫ ſpecies ſingule ſignificēt. Ca. x.

¶ De ſacramētis diuinis vbi quid in hiis bonum gerendum ſit demōſtratur. Ca. xi.

¶ De exorciſmo. Ca. xii.

¶ De ſimbolo. Ca. xiii.

¶ De oratione & ieiunio. Ca. xiiii.

¶ De penitentie ſatiſfactione atq; exomologeſi. Ca. xv.

Incipit liber quintus. De ſanctis ſcrip
turis. hoc ẽ veteri & nouo teſtamẽto.

VETUS TESTAMEN
tum ideo dicitur. quia ve
niente nouo ceſſauit . De
quo apſtus meminit. Vete
ra tranſierunt. & ecce fac
ta ſũt omnia noua. Teſta-
mentum autẽ nouum ideo
nuncupatᷓ. quia innouat. Non enim illud diſ-
cunt niſi renouati. homines ex vetuſtate per
graciã. & ptinentes iam ad teſtamentum no
uum qd̄ eſt regnum celorũ. Hebrei enim ve
tus teſtamentum eſdra auctore iuxta nume-
rum literarũ ſuarum. in xxii. libros accipiũt
diuidentes eos in tres ordines legis ſcꝫ & ꝓ-
phetarum atq; agiographorũ . Primus ordo
legis in quinq; libris accipitᷓ. quorum primꝰ
eſt breſith. qui ẽ geneſis. Secũdus elleſmoth
qui eſt exodus. Tercius vaiecra. qui eſt leui
ticus. Quartus vaiedaber. qd̄ eſt numerus.
Quintus belleaddabarim. qd̄ eſt deuterono
mium. Hi ſũt quinq; libri moyſi quos hebrei
thorath. latini legẽ appellant . Proprie autẽ
lex appellatᷓ que ꝑ moyſen data eſt. Secũdus
ordo ꝓphetarum in quo continentᷓ libri octo
quorum primus ioſue bennun qui latine ieſu
naue dicitᷓ. Secundus ſobthim qui ẽ iudicum
Tercius ſamuel qui ẽ regũ primus. Quartꝰ
malachim qui eſt regum ſecũdus . Quintus
eſaias. Sextus ieremias. Septimus ezechiel
Octauus thariſtra qui dicitᷓ xii. ꝓphetarum
qui libri quia ſibi ꝑ breuitate adiuncti ſunt
pro vno accipiuntᷓ. Tercius ẽ ordo agyogra-
phorum id ẽ ſancti ſcribenciũ in quo ſunt li-
bri nouẽ quorum primus iob. Secundus pſal
terium qui in quinq; inciſionibus diuiditur.
Tercius maſloth qd̄ eſt ꝓuerbium ſale motꝰ
Quartus coeleth qui ẽ eccleſiaſtes. Quintus
ſiraſirim quod eſt cantica canticorũ . Sextus
daniel . Septimus dabreiamin qd̄ eſt verba
dierum. id ẽ paralippomenon. qui & cronicõ
Octauus ẽ eſdras qui in duos libros diuiditᷓ
apud grecos & latinos. Nonus heſter . Qui
ſimul omnes v. & viii. & viiii. fiunt xxi iſiẽ
ſuperius ꝯprehenſi ſunt. Quidam autẽ ruth
& cinoth . qd̄ latine dicitᷓ lamentacio ihere-
mie agyographis adiciũt. & xxiiii. volumi-
na teſtamẽti veteris faciunt . iuxta xxiiii. ſe
niores qui ante ꝯſpectũ dei aſſiſtunt. Quar-
tus ẽ apud nos ordo veteris teſtamẽti eorum
librorum qui in canone ebraico non ſũt. quo
rum. Primus ſapiẽcie liber eſt. Secũdus ec-
cleſiaſticus. Tercius tobi . Quartus iudith.
Quintus & . Sextus machabeoꝝ quos licet
iudei intra apocrifa ſeparent eccleſia tamẽ
criſti eos inter diuinos libros honorat & pre
dicat. In nouo autẽ teſtamento duo ſũt ordi
nes. Primus euãgelicus in quo ſũt. matheus
marcus. lucas. iohannes. Secundus apoſtoli
cus in quo ſũt in xiiii. epiſtolis. petrus in du
abus. iohannes in tribus. iacobus & iudas in
ſingulis actus apoſtoloꝝ & apocalipſin iohan
nis. Alii autẽ vetus & nouum teſtamentum
in ſeptuaginta duos libros diſtinguũt ita vt
primi legis moyſi libri quinq; ſint. hoc eſt ge
neſis. exodus. leuiticus. numerus. deutero-
nomium. Hos ſecuntᷓ hiſtorici libri ſedecim
ieſunaue ſcꝫ & iudicũ libri ſinguli. ſiue ruth.
regum eciam libri quatuor. paralippomenõ
duo . tobi q; & heſter atq; ſinguli ebre duo.
& duo machabeoꝝ. ſuper hos ꝓphetici libri
ſedecim ſunt. eſaias. iheremias . ehechiel &
daniel libri ſinguli duodecim quoq; ꝓpheta-
rum libri ſinguli & hec quidem prophetica
ſũt . Poſt hec verſuum octo libri habentᷓ qui
diuerſo apud hebreos metro ſcribuntur id ẽ
iob liber. & liber pſalmorũ & ꝓuerbiorum.
& eccleſiaſtes & cantica canticoꝝ. ſiue ſapiẽ
cie & eccleſiaſticus lamẽtacioneſq; iheremie
Sic quoq; cõplentur libri veteris teſtamenti
xlv. Noui autẽ teſtamenti primum quatuor
euangelia ſũt. mathei. marci. luce. & iohan-
nis . Hos quatuordecim pauli apſti ſequuntᷓ
quibus ſubiuncte ſũt. ſeptem canonice epſte
iacobi. petri. iohannis . & iude. actus quoq;
duodecim apoſtoloꝝ quorũ omnium ſignacu
lum eſt apocalipſin iohannis qd̄ eſt reuelacio
iheſu xp̄i qui omnes libros & tẽpore & ordi
ne. Hi ſũt libri canonici ſeptuaginta duo &
ob hoc moyſes ſeptuaginta elegit preſpite-
ros qui ꝓphetarent. Ob hoc & iheſus domi
nus noſter ſeptuaginta duos diſcipulos pre-
dicare mandauit. Et quomodo ſeptuaginta
due lingue in hoc mundo erãt diffuſe ꝯgrue
ꝓuidit ſpiritus ſanctus. vt tot libri eſſent q̊t
naciones quibus populi & gentes ad ꝑcipien
dam fidei graciã edificarentᷓ. Hec ſunt noua
& vetera que de theſauro dei ꝓferuntur .
& quibus cuncta ſacramentorũ miſteria re-
uelantᷓ. Hi ſunt duo ſeraphin qui in cõfeſſio-
nem ſancte trinitatis iugiter decantãt agios
& dicẽtes ymnum erumpũt. Hee littere ſa-
cre . hi libri integro numero & autoritate.
Aliud cum iſtis nihil eſt ꝯparandum. q̄cquid
extra hos fuerit ĩter ſancta et diuina nullate
nus ẽ recipiẽdum. hec duo teſtamẽta in mul
tis locis ſcripture ſacre prefigurata ſũt. Naꝫ
illi duo molares lapides ſũt quos lex ꝓhibet
diuidere atq; in loco pignoris tollere . quia
neutrũ teſtamẽtum auferendum ẽ ab altero

quando vtraqꝫ neceſſaria ſūt ad panē celeſtē
conficiēdum vt animarum paſtum ꝑparent
Item duo cherubin iuxta archam poſita ſig-
nificant duo teſtamēta eccleſiam dei ꝓtegen
cia Item abacuc ꝓpheta duo deſcribit anima
lia in quoꝝ medio deus innoteſcit . Summa
autem vtriuſqꝫ teſtamēti trifarie diſtinguit
id ē . in hiſtoria . in moribꝯ . in allegoria . Rur
ſus iſta tria multifarie diuidunt . id ē quid a
deo . quid ab angelis vel ab hominibus geſtū
dictumqꝫ ſit . quid a ꝓphetis nunciatum de
xp̄o & corpore eius . quid de dyabolo & mē-
bris eius . quid de vetere & nouo populo . qd
de ꝑſenti ſeculo & futuro regno atqꝫ iudicio

De auctoribus eorundem librorum.

Veteris teſtamēti ſecundum hebreo
rum tradicionē hi perhibent aucto
res. Primus moiſes diuine hiſtorie
coſmographiā in quinqꝫ voluminibus edidit
qđ penthaticum nominat. Pentaticus autē
ſiue pētatheucus a quinqꝫ voluminibus dicit
Pentha enim grece quinqꝫ theucus volumē
vocat. Geneſis liber inde appellat eo qđ exor
dium mundi & generacio ſeculi in eo conti-
neatur. Exodus vero exitū ab egipto egreſ-
ſumqꝫ populi iſrahel digerit & ex cauſa no-
men accepit. Leuiticus appellatus eo quod
leuitarum miniſteria & diuerſitatē victima
rū exequit totuſqꝫ in eo ordo leuiticus anno
tatur. Numeroꝝ liber vocatur eo quod in eo
egreſſe de egypto tribus dinumerant & qua
draginta duarū per heremū manſionū in eo
deſcripcio continet. Deuteronomium greco
ſermone appellat quod latine interpretat ſe
cunda lex . id ē repeticio & euangelice legis
prefiguracio . qui ſic ea habet que priora ſūt
vt tamē noua ſint omnia que in eo reperiunt
Ioſue liber nomē accepit a iheſu filio naue cu
ius hiſtoriam cōtinet . ſcriptorē vero eiuſdeꝫ
ioſue eſſe hebrei aſſerūt . In cuius textu poſt
erior danis tranſitum regna hoſtium ſubuer
tuntur . terra populo diuidit & per ſingulas
vrbes viculos montes atqꝫ cōfinia & eccleſie
celeſtiſqꝫ iheruſalem ſpiritalia prefigurant.
Iudicum nominat a principibus populi . qui
ꝓfuerunt in iſrahel poſt moiſen & ioſue ante
quam ſaul & dauid & ceteri reges exiſterēt
Hunc librum edidiſſe credit ſamuel . Liber
ſamuel eiuſdem ſamuelis natiuitatē & ſacer
docium et geſta deſcribit idcirco & ab eo no
men accepit. Et quāuis hic liber ſaul & da-
uid hiſtoriā contineat . tamē ad ſamuel refer
tur . quia ipſe vnxit ſaul in regnū ipſe dauid
in regē futurum . Cuius libri primā partem
ↄſcripſit id ē ſamuel ſequencia vero eius vſqꝫ
ad calcem ſcripſit dauid. Malachim liber ꝓ
inde appellat eo quod reges iude & iſrahelī
tice gentiſqꝫ geſtaqꝫ eoꝝ per ordineꝫ digerat
temporum. Maloch enim hebraice latine re
gum interpretat. Hunc librū iheremias pri
mus in vnū volumē coegit. Nam antea ſpar
ſis erat ꝑ ſinguloꝝ regum hyſtorias. Paralip
pomenon grece dicit qđ nos preter miſſorū
vel reliquoꝝ dicere poſſumus quomodo ea q̄
in ſamuele vel regū libris vel omiſſa vel non
plene relata ſūt . in iſto ſummatim ac breuit
explicant. Librum iob quidā moyſen ſcripſiſ
ſe arbitrant alii vnum ex ꝓphetis non nulli
vero eundē iob poſt plagā ſue paſſionis ſcrip
torem eius fuiſſe exiſtimant arbitrātes vt q̄
certamina ſpiritalis pugne ſuſtinuit . ipſe nar
raret quas victorias expetiuit. Principia au
tem & finis libri iob apud hebreos proſa ora
cione texta ſūt . media autē ipſius ab eo loco
quo ait pereat dies in qua natus ſum . vſqꝫ ad
eum locum vbi dicit idcirco ipſe me reprehē
do . & ago penitenciā omnia heroico metro
diſcurrim . Pſalmoꝝ libri grece pſalterium.
hebraice nabla latine organū dicit. Vocatus
aūt pſalmoꝝ liber qđ vno ꝓpheta canēte ad
pſalteriū chorus ↄcinendo reſponderet. Ti-
tulus autē in pſalmis hebraicus ita eſt . ſpher
thi̅a . hl̅m . qđ interpretat volumen ymnorū.
Auctores autē pſalmorum qui ponunt in ti
tulis moiſes ſcilicꝫ & dauid & ſalemō . aſaph
ethan . & idithun & filii chore . eman ezrahe
lita . & reliqui quos eſdras vno volumine cō
prehendit. Omnes autē pſalmi apud hebre-
os metrico carmine conſtant eſſe compoſiti.
Nam in morē romani flacci et greci pindari
nunc iambico currūt . nunc alcaico ꝑſonant.
nunc ſafico tonant . trimetro vel tetrametro
ꝑede incedenter. Salemon filius dauid regis
iſrahel iuxta numerum vocabulorū ſuorum
tria volumina edidit . Quoꝝ primus eſt maſ
loth quem greci parabolas latini ꝓuerbia no
minant . eo qđ in ipſo ſub comparatiua ſimili
tudine figuras verboꝝ & ymagines verita-
tis oſtendit . ipſam autē veritatē ad intelli-
gendum legentibus reſeruauit . Secundum
librū coeleth vocauit qui grece eccleſiaſten
dicit . latine cōcionator eo qđ ſermo eius nō
ſpecialiter ad vnum ſicut in ꝓuerbiis . ſed in
aduerſos generaliter dirigat docēs omnia q̄
in mundo cernimus caduca eſſe & breuia &
ob hoc minime appetenda . Tercium librū ſi
raſirim ꝓnotauit quod in latinā linguam ver
titur canticū canticoꝝ vbi per epithalamiū
carmē coniunctioneꝫ criſti & eccleſie miſtice
canit. Dictum autē canticum canticoꝝ eo qđ
omnibꝯ canticis preferant que in ſcripturis
ſacris habent . ſicut quedam in lege dicuntur

ſancta quibus maiora ſūt ſancta ſanctorum.
Horum autē trium librorū carmina exame-
tris & pentametris verſibus apud ſuos com
poſita perhibent̄. vt ioſephus & iheronimus
ſcribunt. Eſaias euangeliſta pocius quam ꝓ
pheta edidit librum ſuū. cuiꝰ omnis textus
eloquēcie proſa incedit. canticā vero exame
tro & penthametro verſu diſcurrit. Hiere-
mias ſimiliter edidit librū ſuum cum terre-
nis quod nos lamēta vocamus eo qđ in triſti
oribus rebus funeribuſq; adhibeant̄. in qui-
bus quadruplex diuerſo metro compoſuit al
phabetum quoꝝ duo prima q̄ſi ſafico metro
ſcripta ſunt. qui tres verſiculos qui ſibi nexi
ſūt & ab vna tantum litera incipiūt heroicū
comma ꝯcludit. Tercium alphabetū trime-
tro ſcriptum eſt & a trinis literis ideſt trini
verſus incipiūt. Quartum alphabetū ſimile
primo & ſecundo habet̄. Ezechiel & daniel
a viris quibuſdam ſapiētibus ſcripti eſſe per
hibentur. Quorum ezechiel principia & fi-
nis multis habent̄ obſcuritatibus inuoluta.
Daniel ſiro ſermone regna orbis ꝓnunciat &
tempus aduētus criſti manifeſtiſſima predi
cacione annotat. Hi ſūt quatuor ꝓphete qui
maiores vocant̄ quia ꝓlixa volumina condi-
derunt. Liber duodecim ꝓphetarum aucto
rum ſuorum nominibus prenotat̄. qui prop-
terea dicunt̄ minores quia ſermones eorum
breues ſunt. Vnde et conexi ſibimet inuicē
in vno volumine ꝯtinentur Quorum nomina
ſūt. Oſee. Iohel. Amor. Abdias. Ionas. Mic
heas. Vaum. Abacuc. Sophonias. Aggeus.
Zacharias & Malachias.
Eſdre liber auctoris ſui titulo prenotat̄. In
cuius textu eiuſdē eſdre neemieq; ſermones
pariter continent̄ Nec quemq; moueat quod
vnus eſdre dicit̄ liber. quia ſecūdus. tercius
& quartus non habent̄ apud hebreos ſed int̄
apocrifos deputantur.
Heſter librum eſdra credit̄ cōſcripſiſſe. in q̄
eadem regina ſub figura eccleſie dei populū
a ſeruitute. & morte. eripuiſſe ſcribit̄ atq;
interfecto aman qui interpretat̄ iniquitas
diei celebritas in poſteros mitit̄.
Liber ſapiēcie apud hebreos nuſquā eſt. Vn
de & ipſe titulus grecā magis eloquenciam
redolet. Hunc iudei filionis eſſe affirmant.
qui ꝓinde ſapiencie nominat̄. quia in eo xp̄i
aduētus qui eſt ſapiēcia patris & paſſio eius
euidenter exponitur.
Librum autem eccleſiaſticum certiſſime ihe
ſus filius ſirach iheroſolimita nepos iheſu ſa
cerdotis magni cōpoſuit. Qui liber apud la-
tinos ꝓpter eloquii parilitatē ſalemonis ti-
tulo prenotat̄. Dictus autē eccleſiaſticus eo
quod de tocius eccleſie doctrina & religioſa
cōuerſacione magna cura & racione ſit edi-
tus. Hic & apud hebreos reperitur ſed inter
apocrifos habetur. Iudith vero & tobi atq;
machabeorū libri quibus auctoribus ſcripti
ſint minime cōſtat. habent autē vocabula ex
eorum nominibus quoꝝ geſta ſcribunt.

QVatuor libros euangeliorū quatuor
euangeliſte ſingulariter ꝯſcripſerunt
Primus matheus ꝯſcripſit euangeli-
um litteris ebraicis & ſermonibus. in iudea
mittans euangelizare ab humana xp̄i natiui
tate dicēs Liber generacionis iheſu xp̄i filii
dauid filii abraā ſignificans deſcendiſſe cor-
poraliter ex ſemine patriarcharū xp̄m ſicut
ꝓmiſſum erat in ꝓphetis per ſpiritum ſanc-
tum. Secūdus marcus plenus ſpiritu ſancto
ſcripſit euangeliū criſti. eloquio greco ita-
lia ſecutus ē petrū vt diſcipulus. Is inicium
ab ſpiritu ꝓphetali fecit dicēs Vox clamātis
in deſerto parate viam domino. vt oſtende-
ret xp̄m poſt aſſumpcionē carnis euangeliū
p̄dicaſſe in mūdo Ipſe enī xp̄s & ꝓpheta dic
tus eſt ſicut ſcriptum ē. Et ꝓphetam in gen
tibus poſui te. Tercius lucas inter omnes e-
uāgeliſtas greci ſermonis eruditiſſimus qp
pe vt medicus in grecia euangeliū ſcripſit.
theophilo epiſcopo iniciās a ſacerdotali ſpiri
tu dicēs fuit in diebus herōdis iudee ſac̄dos
Zacharias xp̄m poſt natiuitatē carnis et pre
dicacionem euangelii hoſtiam fuiſſe effectū
ꝓ ſalute mundi. Ipſe eſt enim ſacerdos de q̄
dictum ē in pſalmis. tu es ſacerdos in eternū
ſecūdum ordinē melchiſedech. Vbi enim cri
ſtus aduenit ſacerdociū iudeorum obmittūt
lex & ꝓphecia ceſſauit. Quartus iohannes
ſcripſit euangeliū vltimus in aſia incipiens a
verbo vt oſtenderet eundem ſaluatorē qui ꝓ
nobis dignatus eſt naſci & pati. ipſum antē
ſecula dei verbum eſſe. ipſum e celo veniſſe
& poſt mortē ad celū iterū remeaſſe. Hi ſūt
quatuor euangeliſte quos per ezechielē ſpi-
tus ſanctus ſignificauit in quatuor animali-
bus. Propterea aūt quatuor animalia dicun
tur. quia per quatuor mūdi partes fides criſ
tiane religionis eoꝝ predicacione diſſemina
ta eſt. Animalia autē dicta ſūt quomodo pro
pter animam hominis predicat̄ euangelium
xp̄i. Nam & oculis plena erāt intus & foris
quomodo preuident euāgelia que dicta ſunt
a ꝓphetis & que ꝓmiſerat in prioribus. Cru
ra aūt eorum recta quia nihil prauū euange-
liis eſt. Et alas habebant ſenas tegētes cru-
ra & facies ſuas reuelata ſūt enim que tegē
bantur in aduentu xp̄i.
Euangeliū aūt interpretat̄ bona annūciacio

Grece enim eu bonum angelum annūciacio
dicit̄. Inde & angelus nūcius interpretat̄.
Paulus apoſtolus ſuas ſcripſit ep̄las quatuor
decim ex quibus nouem ſeptē eccleſiis ſcrip-
ſit. reliquas diſcipulis ſuis. timotheo. tito. &
philemoni. Ad hebreos autem epiſtola apud
pleroſqꝫ latinos eius eſſe incertum eſt. ꝓpter
diſſonanciā ſermonis eandemqꝫ alii barnaban
ſcripſiſſe. alii a clemēte ſcriptum fuiſſe ſuſpi
cantur. Petrus ſcripſit duas nominis ſui epi
ſtolas que catholice ideo nominant̄. quia nō
vni tātum populo vel ciuitati. ſed vniuerſis
gentibus generaliter ſcripte ſūt.
Iacobus & iohannes & iudas ſuas ſcripſerūt
epiſtolas. Actus apoſtoloꝝ primordia fidei
xp̄iane in gentibus & naſcentis eccleſie hyſ-
toriam digerit. Actuum apoſtoloꝝ ſcripto-
rem lucam eſſe ꝯſtat euangeliſtā in quo ope
naſcētis eccleſie infancia texit̄ & apoſtolorū
hyſtoria retinet̄ vnde & actus ap̄loꝝ dicit̄.
Apocalipſin librū iohannes euangeliſta ſcrip
ſit eo tēpore quo ꝓ euangelii p̄dicacione in-
pathmos traditur relegatus. Apocalipſin au
tem ex greco in latinum reuelacio interp̄ta-
tur. Reuelacio enim dicit̄ manifeſtacio eoꝝ
que abſcondita erant iuxta qđ & ipſe iohan
nes dicit. Apocalipſis iheſu xp̄i quam dedit
illi deus palam facere ſeruis ſuis. Hii ſūt ſcri
ptores ſacroꝝ librorum qui ꝑ ſpiritū ſanctū
loquentes ad erudicionem noſtram & p̄cep
ta viuēdi & credendi regulam ꝯſcripſerunt.
Pret̄ hec alia volumina apocrifa nuncupat̄.
Apocrifa aūt dicta. i. ſecta. qa in dubiū ve-
nit. Eſt enī occulta origo. nec patet patribꝫ
eqbus vſqꝫ ad nos auctoritas veraciū ſcriptu
rarū certiſſima & notiſſima ſucceſſione ꝑue
nerit In his apocrifis et ſi inuenit̄ a'iq̄ veritas
tn̄ ꝓpter m̄lta falſa nulla ē in eis canoīca au
ctoritas. Que recte a prudētibus iudicantur
non eſſe eorum credēda quibus aſcribuntur.
Nam multa et ſub nominibus ꝓphetarum et
recenciora ſub nominibus apoſtoloꝝ ab here
ticis ꝓferuntur. que omnia ſub nomine apo-
criforum auctoritate canonica diligenti exa
minacione remota ſūt. ¶ Ca. iii.

Breuis annotacō que indicat quid in ſanctis
canonicis libris contineat̄.

De diſputacione igit̄ veteris & noui
teſtamenti ordine libroꝝ & nume-
ro curſim breuiterqꝫ parua ꝓhemia
narracionū ſubiciam. Geneſis iuxta fidē hyſ
torie deſcripſit fabricam mundi & hominis
condicionem cathacliſmū & diuiſionem ter-
re confuſionēqꝫ liguarum geſta patriarchaꝝ
vſqꝫ ad ingreſſionē iſrahel in egiptum.
Exodus ꝯtinet hebreoꝝ ſeruitutem. ex egip
to egreſſum populi. nubem ꝓtegentem. trā
ſitum eciam rubri maris merſumqꝫ cum cur
ribus pharaonē. & glorie decantacionē. con-
greſſumqꝫ heremi cibum manne. & fluenta
in dulcedinē verſa mandata eciam decalogi.
pugnā amalech. & archam teſtamēti dedica
cionemqꝫ tabernaculi & oblacionem.
In leuitico autē lex ſacrificioꝝ hoſtiarūqꝫ di-
uerſitas indumētaqꝫ pōtificum & miniſteria
deſcribuntur ciborū eciam & diuerſitas pec-
catorū purgacioneſqꝫ vel hoſtie ordinant̄.
In numeris vero egreſſe de egipto tribꝫ enu
merantur xl. quoqꝫ & duarū ꝑ heremum mā
ſionum ſacramenta ſignant̄.
In deutronomio autem que eſt lex ſecunda
narrant̄ ea que inter pharan & aſſeroth. &
vſqꝫ ad cades barne fuerint pp̄lo dicta a moi
ſe mandata videlicet atqꝫ ꝓmiſſa maledictio
nes peccatorū ꝓmiſſiones beatitudines vbi
canticū moyſes canit vbi dicit benedictiones
filiis iſrahel. ibiqꝫ terra re ꝓmiſſionis reſpec-
ta morit̄ atqꝫ ſepelitur. Non nulli hebreorū
quatuor libros tantum ꝯputant legis id ē ge
neſim. exodum. leuiticum. numerum. Deu-
tronomium aūt repeticionem eorundē & q̄ſi
quoddam legis meditatoriū. ea dūtaxat raci
one qđ illi quatuor proprias cauſas rerū geſ
tarū ꝯtinent. iſte autē omniū quaſi iterando
ꝯtinet. In iheſu quoqꝫ libro filii iſrahel duce
iheſu iordanen tranſeunt ac ſeculo circunci-
dunt̄. ſubuerſiſqꝫ de hinc chananeoꝝ gentibꝫ
diuiſionē terre hereditatis ſorte ſuſcipiunt.
In libro iudicum continent̄ peccata & ſerui-
tutes iſr̄l exclamacōneſqꝫ & miſeraciōes dei
Liber ruth eiuſdem moabitidis texit hyſto-
riam de cuius ſtirpis familia deſcēdit dauid
Hunc hebrei libellum ad iudicū librū ſubiū
gunt quoniā eo tempore geſta eſſe memorā
tur qui in eo ſcripta ſūt. at contra latini ꝓ eo
qđ genus regium dauid retexit ortum ex ea
dem ruth moabitide ad corpus libri regnoꝝ
veratius eam ꝑtinere cōtendunt.
Liber regum quamqꝫ apud latinos ꝓpter ꝓ
lixitatem ſui. in quatuor partibus ſit deſer-
tus apud hebreos tamē in duobus diuiſus ē
voluminibus quoꝝ prim9 ſamuel ſcribit arc
ham domini a iudeis tranſiſſe ad gētes heli-
qꝫ ſacerdocium miſtice ī ſamuele fuiſſe tranſ
latum. in dauid ſaulis regis imperiū.
Malachim vero reges iudee & iſrahelitice
gentis geſtaqꝫ eoꝝ per ordinem digerit tem
porum ipſum qꝫ iſrahel ob errorem idolatrie
enarrat in aſſirios tranſmigratū ad extremū
edocet veniſſe nabuchodonoſor iheruſalē cap
tumqꝫ duxiſſe principē ac populū & ſubuer
tiſſe vrbem & templum.

Paralippomenon apud hebreos ſub vnius li
bri volumine continet̃ appellaturq; ab eis da
breiamin . id ē verba dierū apud nos autem
ꝓpter prolixitatē ſui in duabꝰ deciſus ē par-
tibus. Hec autē hiſtoria ordinē generacionū
& tempoꝝ cōtinens in qua ſcilicȝ non parua
ſanctarū ſcripturarū erudicio continet̃. Nam
ꝗ in hyſtoria veteris teſtamenti in locis ſuis
aut omnino omiſſa ſūt. aut fortaſſe nō plene
digeſta in iſta ſummatim ac breuiter exple-
ta ſūt. Cuius quidem ſeries a latere regum
ſiue regnorum ducta ꝑueniens ad illud vſq;
tempus quo & regnoꝝ textus finitur.

Iob liber cōtinet eiuſdem ſancti viri damna
funeſta vel flagella & contumelioſa conſolan
cium dicta. lamēta quoq; eius in quibus toci
us mundi deplorat miſeriam. ꝯſolaciones eci
am dei ad eum ꝑ turbinem eiuſq; duplicē bo-
norum in fine remuneracionē . Hic eciam ex
ſuis paſſionibus & verbis xp̄i expreſſit ima-
ginem coniunx vero eius carnaliū typum de
ſignat qui intra eccleſiam poſiti vitam ſpirita
lium moribus ſuis ſcandalizant. Amici vero
eius ſpeciem tenent hereticorum. ac figurā
peruerſoꝝ dogmatū porro helui q aduerſus
iob graui exprobracione initur ſignificat
eos qui intra eccleſiam predicant . & arro-
ganter & per timorem cordis. ac ſciencie fa
ſtum quicquid proferuntur. ſuperbie exem
plis oſtenduntur.

Liber pſalmorum quamq; vno includat̃ volu
mine non eſt tamen editus vno eodemq; auc
tore. Decem enim pene ꝓphete ſūt. qui eos
diuerſo tēpore ſcripſerunt id eſt moyſes. da
uid. ſalemon. aſaph. ethan. eman. idithun.
& filii chore aſir & ababab ſiue eſdra. nō nul
li eciā aggei zacharie. eſſe exiſtimant̃. de his
autē qui ſine titulis ſūt tradicio veterum ta
lis eſt. vt cuius auctoris preſcripcio preceſſe
rit ceteri qui ſine titulo ſecunt̃ ipſius eſſe cre
dantur. Eſt autē hic liber allegoricis ac typi
cis ſacramētis ſignatus. ſpecialiter aūt quod
natus qđ paſſus quod reſurrexit criſtus . ve
re hoc omne pſalmoꝝ reſonat organum . Sci
endum tamē quod apud hebreos omnes pſal
mi ꝑmixti fuerint & in ordinati quos quidē
primus eſdras in vnum volumē coegit & in
ordinē numerumq; diſpoſuit ac ꝑ occultum
ſacramenti miſteriū aliis alios ꝓtulit ordine
dum poſteriores videant̃ in tempore . Nam
ſecundum hiſtorie curſum tercius pſalmus
quinquageſimo poſterior. ſed ꝓpter miſteri
um in ordine prior eſt. Sic enim habentur &
ceteri. quia ſpiritus ſanctus eos ꝓordinauit
vt voluit. Salemō tria volumina edidit. Pri
mus ex his ꝓuerbiorum liber. Secūdus qui
appellat̃ eccleſiaſtes. Tercius cuius titulus
eſt cāticum canticoꝝ. In quibus quidem tri
bus libris trium generū diſciplinas compo-
ſuit quibus ad rerum ſcienciam peruenitur.
In primis namq; ethicam id ē moralem. poſt
hec phiſicam que qualitatē nature compre-
hendit. ad vltimū theoriam ideſt ꝯtemplaci
uam. In ꝓuerbiis enim moralia docens per
ꝯmunem quendam loquēdi vſum alciorem in
telligenciam edidit. conſeruacionēq; manda
torum & doctrine celeſtis inſtitucionem ſuc
cinctis verbis breuibuſq; ſentēciis coaptauit
Sunt autem ꝓuerbia ſub verbis aliis res ali
as explicancia que aliter ꝗ dicunt̃ intelligū
tur. plus in virtute ſentenciaꝝ ꝗ in ſono ver
borum. que greci parathimia vocant.

Eccleſiaſtes rerum naturā diſcuciēs cuncta
in mundo caduca & vana eſſe reꝑhendit re-
rumq; omniūq; fragilitate ꝯſpecta renūciari
mundo admonuit.

In canticis autem canticoꝝ ſuꝑ greſſus viſibi
lia atq; ꝯtemplans ea que ſūt celeſtia vel di-
uina ſub ſpecie ſponſi & ſponſe xp̄i eccleſieq;
vnitatem declarat atq; animam ad amorē ce
leſtiū excitans ꝑueniendum ad ꝯſorcium dei
ꝓuocat. Illud vero non ē omittendum quod
a doctoribꝰ noſtris tradit̃ apud hebreos hāc
fuiſſe obſeruacionē necuiq; hunc librum lege
re ꝑmitterent niſi viro iam ꝑfecte ſciencie.
& roborate fidei. ne forte ꝑ inbecillitatem ī
fancie & fidei impericiā nō tam erudiret cō
gnicio lubricas mētes ꝗ pocius ad concupiſ-
cencias corporales ꝯuerteret. Omnes ſcrip-
turas tradi pueris a doctoribus eoꝝ ſolitum
eſt eciam & eas quas deuteres inuocant qua
tuor tantū iſta ad vltimū reſeruare id ē prin
cipium geneſeos de mundi creacione. ezechi
elis ꝗ principia in quibus de cherubin ſcrip-
ſit. & finem eius in quo tēpli deſcripcio con
tinet̃. & cantica canticorum.

Liber ſapiēcie qui vocat̃ panarethon xp̄i ad-
uentum qui eſt ſapiēcia dei patris paſſionēq;
eius aperta manifeſtacione denūciat.

Eccleſiaſticus vero morū pene omnium diſci
plinam & ſancte religionis ꝯuerſacionem af-
fatim copioſe deſcripſit. Dictus autē eccleſi
aſticus ꝓeo quod in medio cetu populi ideſt
coram eccleſia fuerat habitus. Hic enim pro
pter nimiam ſenſus ſimilitudinem & eloquii
parilitatē ſalemōis titulo ꝓnotatur. Conſtat
autem hunc librū ſub iheſu filio ſirach editū
fuiſſe & inter reliquos ſanctarū ſcripturarū
libros pari habitū veneracione.

Eſaias ꝓpheta qui interpretat̃ ſalus domini
hic poſtquā de altari miſſus calculus labia ei
us purgauit vt dignꝰ efficeret̃ ſancti ſpiritꝰ

ꝓphecia ſpeculaꝫ duo cherubin in enigmate
duoꝝ teſtamentorũ cum duodecim alis ideſt
apoſtolis qui ꝑdicacione ſua volucri celerita
te diſcurrerũt. tegentes faciem & pedes ſe-
dentis in throno dei id ē occultantes ea ſiue
q̄ ante ſeculi fuerũt exordia. ſiue q̄ poſt trãſ
actam huius mũdi figuram futura ſũt. Hic
tamen poſt viſionem iude & iheruſalē aduer
ſus ceteras gentes. que in circuitu eius ſunt
ꝓphecie conuertit ſermonē. & iuxta qualita
tem locoꝝ & vite diuerſitatez que eſſent eis
mala ventura denunciat. Poſt captiuitatem
iheruſalez. ruinã babilonie cominaꝫ deinde
nec eſt philiſtiim. vaſtacionem. moab. exter-
minium damaſci egipti conmocionē & ſolitu
dinem maris deſerti obſidionē q̄ʒ edom fugã
& interitum arabie excidium vallis ſion ſub
uerſionem eciã tiri ſiue quadrupedum. ſed fi
guraliter in viſione iudee ſinagoga ꝓpicitur.
et eccleſia domino copulaꝫ in ruina babilonie
confuſio tocius mũdi ſuperbiaqʒ arguiꝫ & fi
nis monſtraꝫ. in vaſtacōe moab error ſciēcie
ſecularis in ſilenciũ luctumqʒ mutaꝫ in euer
ſione egypti tocius mundi idolatrie deſtru-
untur templiqʒ domini edificacio predicaꝫ.
in ɔtricione philiſtiim luctus eorũ monſtraꝫ
qui abiciunt iugum xp̄i. & eleuant ſe contra
ſcienciam dei. Porro per damaſcum ꝑdicacio
gencium & ruina oſtendiꝫ populi iudeorum
per onus maris deſerti hui9 ſeculi temptacō
declaraꝫ & que illi ventura ſũt oſtenduntur
per idomeã oritur ſol iuſticie gencĩu & tene-
bre auferunꝫ pp̄lis iudeoꝝ per arabiam ꝑdi
catur aqua baptiſmatis prebenda his qui fu-
gerint gencium errores vel eorũ plaſphemi
as. per vallem ſion ꝑdicio predicat iheruſalē
& hereticoꝝ qui de ſublimitate eccleſie ceci
derunt per tyrum gentibus predicaꝫ vt ſcʒ
errore depoſito ad xp̄m dominum cõuertan
tur. reliqua vero eius vel de xp̄o vel de eccle
ſia gencium ſũt ſiue de ɔſummacione mundi
Prophetauit annorũ ferme ſeptuaginta ſub
regibus quatuor iudee ordine atqʒ genere ſi
bimet ſuccedentibus. id ē ozia. mathan ac-
hach. ad vltimum ezechia ſub quo pars mag
na voluminis ei9 vſqʒ ad calcē texiꝫ ꝓphecia
Ieremias interꝑtaꝫ ꝓpheta excelſus dñi ſim
plex loquēdo & ad intelligēdum facilis q in
omnib9 dictis & paſſionibus ſuis redēptoris
noſtri imaginē pretulit. Hic poſtquam in ty
po xp̄i regna deſtruxit diabolis iuſticieqʒ vł
fidei edificauit imperium. iubeꝫ predicare
p omnes gentes egyptum videlicet & phili-
ſtiim moab & ammon edum & damaſcum &
cedar. & ſuper regna aſſur. nec non ſuper e-
lam & babiloniã. Hic autē vidit virgam vi-
gilantez diuine correpcionis & poteſtatis ol
lam q̄ʒ ſuccenſam id ē iudaicam plebem igne
carnalium deſiderioꝝ ardentē aſpicit & du-
os coſinos ficorum in ꝑfiguracione duorum
populorũ deſcendit in domũ figuli & videt
diminucionē vaſis prioris & noui inſtauraci-
onem ad deſignandum defectũ prioris popu
li & ſucceſſionem futuri. Sumit eciam calicē
ſupplicii atqʒ vniuerſis gentibus porrigit.
Accipit & lumbare ſub exemplo populi iude
orum quodqʒ putrefactũ in deſperacione pro
icit illud tranſflumina genciũ oſtendit & ca
licem aureũ babilonis per quē in ebriatus ē
mundus letiferum idolatrie vaſe iubeꝫ proi
cere in eufraten volumē lapidi alligatum ad
demonſtrandum interitũ babilonis vel figu
raliter tocius mundi. increpat eciã hic delin
quentes & ad conuerſionem ꝓuocat. ad vlti
mum plangit ruinam iheruſalem tēpliqʒ exci
dium & diſperſionez gentis. Exorſus autem
duodecimo anno ioſie regis iudee ꝓpheciaqʒ
eius per quatuor reges extēſa eſt ſub ioſia et
eliachim. & ioachin. & ſedechia. ſub q̄ euer-
ſa eſt iheruſalē. Septuaginta duobus annis
& quatuor menſibus ꝓphetauit excepto illo
tempore quo poſt euerſam iheruſalez in egip
to cum populo fuit.

Ezechiel qui interpretaꝫ fortitudo dei. hic
figurans tropice xp̄m ſtat iuxta fluuiũ tho-
bar. ſcilicet & ꝑclara ɔtinens miſteria cernit
ſimilitudinē glorie dei & quatuor animalia ĩ
ſimilitudine quatuor euangelioꝝ & rotas ſe
inuicem ɔtinentes in typo duorum teſtamen
torum videt aurigam id ē xp̄m deorſum ig-
ne iudicii. ſurſum electri id ē diuinitatis ful
gore rutilantem. Comedit q̄ʒ librum diuine
legis in quo ſcriptũ eſt lamentũ penitenciũ
et carmen iuſtoꝝ & ve eorum qui poſt pecca
tum penitenciam nō egerunt. De hinc acce-
pit laterez in quo ob- eſſe iheruſalem pictura
deſcribiꝫ. vel quod ſub tipo xp̄i eiuſdem ihe
ruſalem id ē tocius eccleſie que eſt a latere
xp̄i formata miſteria deſcribunꝫ. Capit eciã
& hic ꝓpheta ſomnum ſiniſtri lateris in ty-
pum mortis peccatoꝝ qui ad leuam poſiti e-
terna ſupplicia ſuſtinebũt. ac demum a ſiniſ
tro in dextro dormire iubeꝫ ꝓpter ſpem eo-
rum qui ꝑ emendacione morum reſurrectio
nis gloriam obtinebunt. Aſpicit interra &
duas virgas ſibimet copulãtes in ſimilitudi-
nem circũciſionis & gencium. ſiue aquilam
ſub nabuchodonoſor volantem xp̄i figuram
magnis alis & volucri celeritate tocius mun
di imperium occupantē. Plangit ꝑterea ſub
ſpecie principis tyri beatitudinē dyaboli q̄ʒ
amiſit & ruinam eius magnã cum lamentaci

one deplorat. Ad vltimum harundinem vel
funiculum geſtans metitur ſub ſpecie ſanc-
torum miſtice iheruſalem. Inter hec miſtica
ſubiacent quedā moralia. Falſis comminatur
ꝓphetis atq; ſpeculatoribus precipit. ne re-
ticeant maliciā. quatuor eciam vicionum pe
nas peccatoribus ꝑdicat animasq; redire ad
corpora ſua ꝓphetat. oſtendit ꝙ vnumquen
q; pro ſe racionem domino redditurū nec pro
geniei ſancte vltra nocere labem paterni de
licti obiurgat intra hec ſub oola & ooliba om
nem turpitudinē ſamarie & iheruſalem nati
uitatemq; contumelioſam obicit ſepe eciam
ad penitenciā captiuos ꝓuocat & poſt priua
ricacionem admonet populum redire cōuer
ſum. Hic autē trigeſimo quinto etatis ſue an
no & captiuitatis quinto in chaldea exultās
ꝓphetauit. ibiq; vaticinium ſuū ꝯſummauit
Daniel interpretatᷓ iudicium dei. quiq; eciā
de xp̄o cunctis manifeſtior eſt ꝓphetis quia
non ſolum ꝑdicauit vt ceteri ſed eciam & tē
pus incarnacionis & paſſionis ꝑ ordinem re
gum & numerū diffiniuit annorū ita vt non
pocius videatᷓ futura ꝑdicare. ſed quaſi trāſ
acta narrare. Hic autē quatuor regnorū cer
nit frequencius viſiones eoꝝq; differenciam
ſub diuerſis imaginibus ꝓmittit. De anticri
ſto ꝙ oſtēdit quod ipſe ſit cornu puſillum id
ē paruo tempore regnaturus de ꝯſummacio
ne iſrahel vel mundi plura cōſcripſit ſiue de
die iudicii & regno ſanctorum. In fine autē
voluminis ꝓphecie ſue ſuſanne hiſtoriam &
belis draconiſq; fabulam ponit. Hic autē in li
ber apud hebreos ebraicis quidē litteris ſed
chaldaica lingua ſcriptus ē. Prophetauit au
tem in babilone quando & ezechiel.
Oſee ꝓpheta qui interꝑtatur ſaluans in du-
odecim primus eſt ꝓfun dior reliquis in ſen
tenciis & operoſior intellectu. Iſte ad eas tri
bus que & ſamaria & domus ioſeph & iſra-
hel vocabatᷓ loquitur. ſed ꝑ effren hereticos
arguit qui recedētes qualicumq; ex cauſa ab
eccleſie vnitate participes facti ſunt idolorū
per ſamariam autē eorundem hereticoꝝ de-
monſtrat errorem. qui ꝑceptorum dei cuſto
des eſſe ſe menciuntᷓ & ſub pre textu verita-
tis mendaciū colunt. Hic hiſtorialiter iude
os in xp̄m tempore vltimo credituros ꝓnun-
ciauit. tercium quoq; reſurrectionis domini
ce diem ꝑdixit. Philoſiphauit autē in diebꝰ
ozie regis iudee quādo & eſaias.
Iohel interpretatᷓ incipiēs iſte ad iudam tan
tum & iheruſalem vaticinium proferens in
principio ſui voluminis poſt voluptuoſa con
uiuia ad luctum ꝓuocat iheruſalem excidiū
quoq; eius ꝓnunciat ꝑdicat quoq; vocacionē
gencium & ſuper ꝯgregatos credentes ſupˀ
venturum ſpiritū ſanctū. Prophetat ſub ioa
than rege iuda quando & micheas.
Amos qui interpretatᷓ onus vaticinauit in ſa
maria & iheruſalem tria & quatuor ſcelera
gencium ſub tocius mundi figura deſcribēs
Primum atq; ſcelus quia omnes in adam pec
cauerunt. Secundum quia in ſancta nature
legem immemores racionis nō intellexerūt.
Tercium quoq; eoꝝ qui date legi non obedie
runt. Quartum in expiabile eoꝝ qui in xp̄m
non crediderunt. Pro quibus ſceleribus into
nat dominus ſe ignem ideſt ſentenciā eterni
iudicii illaturum. Hic autē aduentum criſti
ſub dominica veritate predicat dicēs ego fir
mans tonitruū & creans ſpiritum & annun-
cians hominibus xp̄m ſuum. Reliqua autem
que de amaſia & iheroboam ſiue iſrahel retu
lit. tropice ad hereticos referenda ſūt. Pro-
phetauit autem ſub rege ozia eo tempore ꝙ
& oſee & eſaias.
Abdias qui interpretatᷓ ſeruus domini inter
omnes ꝓphetas breuior ē numero verborū.
ſed gracia miſterioꝝ equalis. Iſte contra idu
meam loquens increpans miſtice ſuperbiam
edom prioris videlicet audaciā q̄d iacob fra
trem ſuum id ē criſtum occiderit in monte
ſion id ē iheruſalem futuram ſalutem & ſanc
tum qui eſt dominus annunciat atq; in mon
te per quem figuraliter eccleſia genciū futu
rum intonat domino regnum. Prophetauit
ſub ioſia rege iudee quādo & micheas.
Ionas qui interpretatᷓ columba tam ſermone
ꝙ naufragio ſuo paſſionem xp̄i mortemq; &
reſurrectionem figurat. ſiue q̄d de naue ad
mare tamq; de cruce ad terram ꝓiectus eſt.
ſiue q̄d inuenire ceti exceptus eſt tamq; in ſe
pultura terre tribus diebus & tribus nocti-
bus recōditus eſt. & q̄d per figuram niniuē
penitenciam mundi predixit in ſequentibus
tipum gerit iudeoꝝ qui ſalutem genciū non
tantum aduenire noluerūt. ſed cum venit in
uiſi ſunt. Niniuen quoq; gencium ſignificat
ſpeciem. ionas vero in hoc loco iudeoꝝ. Nam
quemadmodū niniuitarum ſalus ad emula-
cionem ꝓuocauit ionam ita redēpcio genciū
ſcandalum extitit iudeoꝝ. Merito & cōtra
orientem ciuitatis ſediſſe legitᷓ edere ſub vm
bra ita eadē plebs ſeparans ſe a ſalute eccle-
ſie dolore tabida contra criſtum id ē orientē
eccleſie linguam ſuā mouere nititᷓ. ſedens ſub
vmbra legis que vmbra ferme arefacta eſt.
quia adueniente criſto vetera tranſierunt &
ecce facta ſūt omnia noua. Prophetauit aūt
ſub ozia rege iuda quādo & oſee & amos &
eſaias ꝓphetauerunt Micheas id ē quis hiē

vel quis iſte vel humilitas.

Micheas pphete comminatur ſamarie iram
domini ob cauſam ſimulacrorũ in terciumq̧
populi iſrahel venturum denũciat locum eci
am in quo criſtus naſceret̃ demonſtrat . Pro
phetauit ſub ozia quãdo & ſoffonias.

Naum qui interpretat̃ cõſolator ſimulachra
gẽcium exterminanda denunciat . nec nõ &
vrbẽ ſanguinum iheruſalẽ . poſt cuius in ter
cium pedes annunciantis pacem id ẽ aduen-
tum ſaluatoris ꝓclamat.

Abacuc amplexãs ſiue luctator fortis in prĩ
cipio voluminis ſui deſcribit dyabolum cum
membris ac moribus ſuis in fine vero ꝓnun-
ciat aduẽtum paſſionẽq̧ ſaluatoris.

Soffonias ſpeculator miſteriorum dei cernit
captiuitatẽ iheruſalem vrbis a romanis futu
ram p vocẽ clamoris a porta piſciũ & per col
lium ↄtricionem id ẽ montis ſion qui ẽ collis
iheruſalẽ nec nõ aliarum gencium euerſionẽ
predicat . terrorẽq̧ diuini iudicii intonat. Lo
quitur eciã contra moab & ammon . ſed p ip
ſos tanquã finitum populi dei ꝓximi catholi
cis ſacramẽtis heretici arguunt̃ . Hic terciũ
diem reſurrectionis criſti ꝓphetat atq̧ in ad
uentu criſti ſub vno iugo domini totũ mun-
dum ſeruitutum adnũciat. Prophetauit ſub
ioſia vt iheremias.

Aggeus qui interpretat̃ ſolẽnis hic in vati-
cinii ſui textu tẽplum domini inſtaurandum
precepit contricionẽ predicat genciũ vel cõ-
mocionem tocius mundi predicit ac ſub figu-
ra zorobabel criſti aduentũ vaticinat̃ . ſeptua
geſimo autẽ anno captiuitatis populi ꝓphe-
tauit duobus tantũ menſibus zachariam va-
ticinio ſuo precedens.

Zacharias qui nominatur memoria domini.
poſtquam iram domini in patribus ꝓphta-
uit . vidit & virum ſedẽtem ſuper equum ru
fum in figura corporis criſti roſeum ſangui
ne paſſionis ſiue merita populi gencium ſigni
ficantem. Aſpicit & quatuor cornua ſiue fa-
bros in figura gencium que iudã & iſrahel
diſpergẽtes graui pondere depreſſerunt. In
tuetur ſimiliter & ihesum ſordibus carnis &
mortalitate veſtitum p figuram ſacerdotis
quibus ablatis indutũ immortalitate & glo
ria cernit & lapidem qui ẽ xp̃s ſeptẽ oculos
habentẽ id ẽ ſeptiformis ſpiritus plenitudi-
nẽ Inter hec intuet̃ & turrim & ticionem ex
tinctum . id ẽ dyabolum candelabrum videli
cet in figuram xp̃i cum lucernis ſeptem que
ſũt ſeptem dona ſpiritus . nec non & duas oli
uas ad dexteram & ad ſiniſtrã cãdelabri poſi
tas duorum teſtamentoꝝ typum figurantes
Aſſumit q̃ꝫ idem duas virgas funiculi & de
coris in typo iudeoꝝ & gencium. Aſpicit de
inde duas mulieres id ẽ iudeoꝝ & gencium
plebes in alis leuantes amphorã id eſt diaboli
cam doctrinam. Maſſam q̃ꝫ plumbi quod eſt
pondus peccati grauiſſimum . ſiue volumen
volans in quo peccata hominum & ſupplicia
aſcribunt̃. Videt & quadrigas quatuor vno
p̃dicacionis euangelice iugo currẽtes . Poſt
hec aſpicit equos miſſos ad p̃dicacionem mũ
di. Primum rufum martirii paſſione. Secun
dum nigrum ſqualore penitẽcie. Tercium al
bum candore baptiſmi. Quartum variũ va-
rietate virtutũ . cernit quoq̧ & tubas ſancto
rum geſtantes figuram p quos dominus mũ
do canit ſua p̃cepta . atq̧ angulum ĩ quo duo
ex aduerſo populi iungunt̃ . ſiue paxillum fi-
guraliter xp̃m infixum cordibus populorum
deſcribit & paſtoꝝ antixp̃i opus & intencio
nem in ſiniſtris habentẽ . equum quoq̧ in fi-
guram plebis hereticoꝝ & aſcenſorem eius
dyabolum. p̃dicat eciam fontem in domo ve
ri dauid patẽtem in lauacro regeneracionis.
alia quecunq̧ ſcripſit aut de aduẽtu domini
narrant . aut de paſſione eius & de ſeculi fine
& de iudicio ſuo . Prophetauit autem annis
duobus darii regis medoꝝ hiſdem temporibꝰ
quibus aggeus anno ſeptuageſimo diſſoluci-
onis tẽpli & captiuitatis populi.

Malachias qui interpretat̃ angelus domini.
in principio voluminis ſui demonſtrat odiũ
iudeoꝝ in eſau . & dilectionem iunioris popu
li in iacob. In ſequẽtibus autẽ veteres iudee
victimas reꝓbat & ſacrificium transferri ad
gẽtes in fine vero aduentũ domini annũciat
Diem quoq̧ iudicii iuſtoꝝq̧ premia & impi
orum penas iohannẽ eciam p̃dicat ante aduẽ
tum primum domini miſſum & heliam ante
ſecundum aduentũ annunciat eſſe mittendũ
Inter hec non nulla moralia & diſciplinis cõ
gruencia explicat in quibus corripit populũ
ſiue ſacerdotes deſpiciẽtes nomen dei atq̧ ei
us ſacramenta pollutis oblacionibus & ſacri
ficiis violantes primo nec eciã epiſcopos doc
tos & ſine macula eſſe debere ↄc̃ . perſonarũ
ſine accepcione populos veritatẽ inſtruere.
diſcordes quoq̧ arguit decimas & primicias
reddendas populis eccleſie p̃cipit obiurgat
& eos qui coniuges ſuas deſpiciũt . & aliarũ
amore nitunt̃ . ſimiliter & illos qui miſeriam
ſuam dolentes felicitatẽ laudent eoꝝ qui hu
ius mundi ꝓſperis perfruunt̃. Prophetauit
autem nouiſſimus in babilone quando agge
us & zacharias.

Eſdras ſcribit populũ dei expleto captiuita-
tis tẽpore imperante tyro rege perſarum in
iheruſalem fuiſſe reuerſum ac ſub zorobabel

& ihesu & ioſedech filio ſacerdotis ſiue nee-
mia muros iheruſalem . templū & altare no-
uatum ius quoq; ſacerdotum reſtitutum . &
ſancte religionis cultū multiſq; operibus gē-
cium principumq; perſaꝝ muneribus ador-
naturum . Machabeorū libri licet non habe-
antur in canone hebreoꝝ tamen ab eccleſia in
ter diuinoꝝ voluminū hiſtorias annumerant

Prenotant autē prelia inter hebreoꝝ duces
genteſq; perſarum pugnamq; ſabbatoꝝ & no
biles machabeorum triumphos fedus quoq;
amiciciaꝝ cū pplo romanoꝝ atq; legacionū .

Item ꝓfaciones noui teſtamēti euangeliorū
predicacio ꝗuis quadrifaria ſit . vna ē tamen
quia ex vno eodemq; ore trinitatis proceſſit
Hec ſūt enim quatuor flumina de vno fonte
paradiſi manācia . quequa dupliciter vno ore
decurrunt ac per totum mundū celeſtis mi-
niſtrantes fluenta gracie ac fidei verbis in-
fundunt . Hec ē illa in zacharia quadriga do-
mini in qua ꝑ omnem euectus mundū leni iu
go colla ſibi cunctaꝝ gēcium ſubigit . Hi ſūt
eciā quos ſub quatuor animalium ſpecie vi-
ſio ꝓphetalis ſcribit . ideſt hominis leonis vi
tuli & aquile . Nanq; primus vt homo ordi-
nem humane natiuitatis deſignāt . Secūdus
ad inſtar rugiētis leonis ſtatim in principio
ſui ſermonis diuine poteſtatis fortitudinem
intimat . Tercius victimam ſacerdotis ꝑmit
tens quaſi vituli mortem inſinuat . Quartus
more aquile affectans celū & terram auidus
tranſuolat atq; natiuitatē verbi occulta miſ-
teria intelligencia penetrat . Sed ex his tria
illa animalia que in terra gradiunt̄ actualem
vitam ſequētes ea tantūmodo ꝓſecuti ſunt
que homo xp̄s in terris temporaliter geſſit .

Quartum animal ↄtemplacionis acie celeſtia
inſpicit & paulatim operum plurima diuini
tatis ſacramēta digeſſit . Ex his primus &
vltimus ea ꝑ̄dicauerūt que ex ore xp̄i audie
runt . vel que ab illo facta vel geſta viderunt
reliqui medii duo ea tantūmodo que ab apoſ
tolis ↄgnouerunt . Quorum quidem mathe9
euangelium in iudea ſcripſit . deinde marcus
in italia . tercius lucas in achia . vltimus io-
hannes in aſia ex quibus ſolus tantū mathe9
ꝑ̄dicacionis hiſtoriā hebraico ꝑ̄ſtrinxit ſtilo
reliqui vō greci ſermonis eloquio ediderūt .

Epiſtolas paulus quatuordecim ꝑ̄dicacionis
ſue preſtrixit ſtilo . exquibus aliquis ꝓpter
typum ſeptiformis eccleſie ſeptē ſcripſit ec-
cleſiis ↄſeruans pocius quam excedens nume
rum ſacramēti ꝓpter ſeptiformem ſpiritus
ſancti efficaciā . Scripſit autē ad romanos ad
corintheos . ad galathas . ad epheſios . ad phi
lipenſes . ad theſalonicēſes . ad coloſenſes . ad
hebreos . reliquos vero poſtmodū ſingulari-
bus edidit pſonis vt rurſus illum ſeptenariū
numerum ad ſacramentum vnitatis ↄuerte-
ret . Argumēta autem earundē epiſtolarum
hec ſunt . In primis romane plebis fidem col
laudat Corinthios gemina doctrina caſtigat
apud galathas ꝑ graciam fidei excludit opa
legis . Epheſios magnificat in fide ꝙ accepe
runt laudat coloſenſes ꝓ eo in fide ſteterūt
Philipenſes euangeliū cuſtodiſſe gratulat̄ .
Theſalonicenſes in prima ep̄l'a fide creuiſſe
& operibus in ſecūda pſecuciones tolleraſſe
fortiter gloriat̄ Inſtruit per thimotheum et
titum eccleſias philemonem de emēdato ſer
uo oneſimo rogat . Ad vltimum hebreos qui
in xp̄o crediderūt . & poſtmodum pſecucio-
nibus iudaicis territi a fide receſſerant ↄfor-
tat atq; ad graciā euangelii reuocat .

Petrus ſcripſit duas epiſtolas que catholice
nuncupant̄ . Scripſit aūt eas his qui excircū
ciſione credentes in diſpſione gencium erāt .
que quidē quibuſdam vident̄ eſſe planiores
dum tam ꝓfundis plene ſint ſenſibus vt per
eas qui poſſint pſcrutari diuine ſciēcie ſenſū
quaſi per breue qddam receptaculum mag-
na ſibi miſteria reuelari contuant̄ .

Iacobus frater domini ſcripſit vnam epiſtolā
ad edificacionē eccleſie pertinentem . cuius
ſentencia in menſam ſciencie claritatē legen
tibus videtur infundere .

Iohannes ap̄l's ſcripſit epiſtolas tres . quarū
prima officium caritatis commendans tota in
amore dei & fraterna dilectione verſat̄ . Se-
cunda ꝙ que electe ſcribitur dilectionis hor
tatur ſtudium denotat eciā ſeductores & ab
hereticis admonet declinandum . Terciam
autem gaio ſcripſit in qua collaudat eum in
ſtudio veritatis & opere miſericordie . dein
de denotat ꝓteruiam cuiuſdam diotrepis &
demetrio teſtimoniū phibet veritatis .

Iude ep̄l'a increpat blaſphemātes in criſto &
quoſdam impudicos ſub exēplo impiorū qui
ſuperbiam & luxuriā ſempiternis ardoribus
traditi ſūt pro quibus admonet eccleſiam vt
eos arguat & ad penitēciam cohortet̄ .

Actuum ap̄l'orum hiſtoria naſcentis eccleſie
fidem opuſq; deſcribit cuius quidē ſcriptor
lucas euangeliſta eſt . cōtinet autē ea que in
iudea vel in gentib9 per graciā ſpiritus ſanc
ti tam a petro ꝙ ab aliis ap̄l'is geſta ſūt .

Apocalipſis iohannis poſtquā ſcribere ſeptē
iubet eccleſiis aſpicit filium hominis ſedentē
in throno . & xxiiii . ſeniores & quatuor ani-
malia ꝓcidencia ante thronum . in dextera ꝙ
ſedentis librum ſeptem ſigillis ſignatū . in q
bellum & egeſtas mors clamor interfectoꝝ

ſinis quoqꝫ mundi notatꝫ. Scribit deinde duo
dena milia ſeruoꝝ dei qui ſignantꝫ in fronti-
bus. ibi ſeptem angeli tubis canunt. ſequen
te grandine & igne cum ſanguine in terram
tercia quoqꝫ pars terre ibi igne conburitur
tercia pars maris ſanguis efficitꝫ aſtraqꝫ ipſa
rutilancia terciã fulgoris partem amittunt.
ibi de putei fumo locuſte ꝓducuntꝫ demonio-
rum accipiẽtes poteſtatẽ ledendi eos qui nõ
ſũt agni cruore ſignati. Preterea comedit e-
uangeliſta librum teſtamẽti oris ꝑdicacione
ſuauiſſimum & operis difficultate amarum
metitꝫ celeſte templum. deſcribitqꝫ verba xx
iiii. ſenioꝝ & archam teſtamẽti. ac mulierẽ
amictam ſole pugnãqꝫ michahelis cũ draco-
ne ruinam draconis. Conſpicit ꝑterea figu-
ram antixp̄i habentẽ capita regni ſeptem &
cornua poteſtatis & numerũ nominis. Nar-
rat inter hec canticũ teſtamenti nouum ſpe
culaturqꝫ angelos geſtãtes ſtateras cernitqꝫ
ſimiliter interitũ beſtie & beatitudinẽ eorũ
qui veſtimẽta ſui corporis hoc ẽ abſqꝫ carnis
voluptate ſeruauerunt exequitur deinde &
interitũ meretricis babilonie & nupcias ag-
ni & aduentum iudicii & interitum antixp̄i
& eternã punicionem dyaboli & vltimã me
morat reſurrectionem mortuoꝝ celiqꝫ noui-
tatem & terre deſcripcionẽqꝫ iheruſalem. flu
men eciã baptiſmi mundũ & lignum vite do
minum noſtrũ iheſum xp̄m.

De bibliotheca Ca. iiii.

Bibliotheca a greco nomen accepit.
eo qđ ibi recondantꝫ libri. Nam bib
lio libroꝝ. theca repoſicio interpre
tatur. Bibliothecã veteris teſtamẽti eſdras
ſcriba poſt incenſam legem a chaldeis dum
iudei regreſſi fuiſſent in iheruſalem diuino
afflatus ſpiritu reparauit cũctaqꝫ legis ac ꝓ
phetarũ volumina que fuerãt agentibus cor
rupta correxit totumqꝫ vetus teſtamentũ in
viginti duos libros conſtituit vt tot libri eſ-
ſent in lege quot habebantꝫ & littere. Apud
grecos aũt bibliothecã primus inſtituiſſe piſ
ſiſtratus creditꝫ tirannus q̄ deinceps ab athe
nienſibus auctã xerſes incẽſis athenis euexit
in perſas longoqꝫ poſt tempore ſeleucus nica
nor rurſus in greciam retulit. Hinc ſtudium
regibus vrbibuſqꝫ ceteris natum eſt compa-
randi volumina diuerſarũ gencium. & per
interp̄tes in grecã linguã vertendi. de hinc
magnus allexander. vel ſucceſſores eorũ in-
ſtruẽdis omnium libroꝝ bibliothecis animũ
intenderũt maxime ptolomeus cognomento
filadelfus omnis literature ſagaciſſimus cũ
ſtudio bibliothecarũ piſiſtratum emularetꝫ
nõ ſolũ genciũ ſcripturas ſed eciã & diuinas
lr̄as in bibliothecã ſuam ꝯtulit. Nam ſeptua
ginta milia libroꝝ huius tẽporibus allexan-
drie inuẽta ſũt. Hic eciã & ab eleazaro pon
tifice petens. ſcripturas veteris teſtamẽti.
in grecam vocem. ex hebrea lingua per lxx.
interp̄tes transferre curauit. quas in allexan
drina bibliotheca habuit. Siquidem ſinguli
in ſingulis cellulis vt quidã aſſerunt ſepara
ti ita omnia per ſpiritũ ſanctum interp̄tati
ſũt vt nihil in alicuius eoꝝ codice inuentum
eſſet. quod in ceteris vel in verborũ ordine
diſcreparet. Fuerunt & alii interpretes qui
ex hebrea lingua in grecã ſacra eloquia trãſ
tulerunt ſicut aquila ſimmachus & theodo-
cion. ſicut eciã eſt vulgaris illa interp̄tacio
cuius auctor non apparet. & ob hoc ſine no-
mine interp̄tis quinta edicio nuncupatꝫ. Pre
terea ſextam & ſeptimã edicionem origenes
miro labore reperit & cum ceteris edicioni-
bus cõparauit. Preſpiter q̄ iheronimus triũ
linguaꝝ pariter ex hebreo in latinũ eloquiũ
eaſdem ſcripturas cõuertit eloquẽterqꝫ trãſ
fudit. Cuius interp̄tacio merito ceteris an-
tefertꝫ. nam ẽ & verboꝝ tenacior & pſpicui-
tate ſentẽcie clarior.

De opuſculorum diuerſitate. Ca. v.

Opuſculorum ꝯſtat eſſe tria genera
Primũ genus excerpta ſũt q̄ grece
ſcolia nuncupantꝫ in quibus ea que
viderũt obſcura vel difficilia ſummatim ac
breuiter pſtringuntur. Secundum genus o
melie ſũt quas latini verbum appellant que
ꝓferuntur in populis. Tercium thomi quos
nos libros vel volumina nuncupamus. Ome
lie autẽ ad vulgum loquuntꝫ. thomi vero id
ẽ libri maioris ſũt diſputacionis. Dialogus
eſt collacio duoꝝ vel plurimorũ quem latini
ſermones dicunt. Nam quos greci dialogus
vocãt nos ſermones vocamus. Sermo autem
dictus quia inter vtrumqꝫ ſeritꝫ. Vnde in vir-
gilio. multa inter ſe ſerebant. Tractatus eſt
vnius rei multiplex expoſicio eo quod trac-
tat ſenſum in multa ſenciendi ꝯtrectando ſe
cum. Differt autẽ ſermo tractatus & verbũ
Sermo enim altera eget perſona. Tractatus
ſpecialiter ad ſe ipſum ẽ. Verbum autem ad
omnes. Vnde & dicitꝫ. Verbum fecit ad po
pulum. Commentaria dicta quaſi ꝯmenta.
Sunt enim interp̄taciones vt commẽta iuriſ
ꝯmenta euãgelii. Appollogeticus ẽ excuſa-
cio. in q̄ ſolent quidã accuſantibꝫ reſpõdere
in defenſione enim aut negacione ſola poſitũ
eſt. & eſt nomen grecũ. Panagericum eſt li
cẽcioſum & laſciuioſum genus dicẽdi. in lau
dibus regum in cuius cõpoſicione homines
multis mẽdaciis adulantꝫ. Quod malũ a gre

cis exortū ē. quoꝝ leuitas inſtructa dicendi
facultate & copia in credibili multas men-
daciorum nebulas ſuſcitatauit.
Faſtoꝝ libri ſūt in quibus reges ac cōſules
ſcribunt̄ a faſcibus dicti id ē a poteſtatibus
Vnde & ouidii libri faſtorū dicunt̄ quia de
regibus & curſulibus editi ſūt. Proemium
eſt inicium dicēdi. Sunt enim proemia prin
cipia libroꝝ que ante cauſe narracionem ad
inſtruendas audienciū aures coaptant̄. Cuiꝰ
nomen pleriq; latinitatis pariti ſine tranſlaci
one poſuerūt. Hoc autem vocabulum apud
nos interp̄tatum prefacio nuncupat̄ quaſi p̄-
locucio. Precepta ſūt que aut quid faciendū
aut quid non faciēdum ſit docent. quid faci
endum vt dilige dominū deum tuum & ho-
nora patrem tuum & matrē tuam. quid non
faciendum vt non mechaberis nō furtum fa
cies. Similiter & gentilium precepta vel
iubent vel vetant iubent faciendum vt nu-
dus aras ſere nudus vetant vt ne ve inter vi
tes corilum ſere ne ve flagella ſumma pete.
Primus autē apud hebreos p̄cepta moyſes
ſcripſit. apud latinos marcius vates primus
precepta cōpoſuit ex quibus eſt illud poſtre
mus dicas primus tactas. Parabole & ꝓpleu
mata nominibus ſuis indicant alcius ſe pſcru
tari oportere. Parabola quippe alicuius rei
ſimilitudinem per ſe gerit Quod licet ſit vo
cabulum grecū iam tamen ꝓ latino vſurpat̄
& notum eſt qđ in parabolis que dicunt̄ re-
rum ſimilitudines rebus de quibꝰ agit̄ com-
parant. Propleumata autē que latine appel-
lantur ꝓpoſiciones queſtiones ſūt. habentes
aliquid qđ diſputacione ſoluēdum ſit. Queſ-
tio autē ē cum querit̄ an quid ſit aut quale
ſit. Argumentum autē dictum quaſi argutū
vel quod ſit argute inuentū ad comꝓbādas
res. Epiſtolam ꝓprie greci vocāt que inter
p̄tatur latine miſſa. Stila enim ſeu ſtili miſ
ſa vel miſſi ante & membranarum vſum in
de dolatis ligneis codicellis epiſtolaꝝ alloqa
ſcribebantur. vnde & portitores earū tabel
larios vocauerunt. Codex multoꝝ liberoꝝ ē
liber vnius voluminis et dictus codex ꝑtrāſ
lacionem a codicibus arboꝝ ſeu vicium quaſi
caudex qđ ex ſe multitudinē libroꝝ quaſi ro
manorum ꝯtineat. Volumen liber eſt a volu
endo dictus ſicut apud hebreos volumina le
gis. volumina ꝓphetarum. Liber ē interior
tunica corticis que ligno coheret. de quo vir
gilius ſic. alta liber heret in vlmo. Vnde &
liber dicit̄ in quo ſcribimus quia ante vſum
carte vel mēbranaꝝ de libris arboꝝ volumīa
fiebant & ꝯpaginabant̄. Vnde & ſcriptores
a libris arboꝝ librarios vocauerūt. Librarios
ante a biblio palas dictos. Librū enim greci
biblum vocant. Librarii autē id ē antiquarii
vocant̄. ſed librarii ſūt qui & noua ſcribunt
& vetera Antiquarii qui tantūmodo vetera
vnde & nomen ſumpſerūt A ſcribendo autē
ſcriba nomen accepit. officium exprimēs vo
cabuli qualitate. Inſtrumēta ſcribe calamus
& penna ex his enim verba paginis infigun
tur. ſed calamus arboris ē. penna auis cuius
cacumen in duo diuidit̄. in toto corpore vni
tate ſeruata credo ꝓpter miſteriū vt in duo
bus apicibus vetus & nouū teſtamētum ſig
naretur. quibus exprimit̄ verbi ſacramentū
ſaguine paſſionis effuſum. Dictus autem ca
lamus qđ liquorē ponat. Vnde & apud nau
tas calare ponere dicit̄. Penna autem a pen
dendo vocata id ē volando. eſt enim vt dixi-
mus auium. Folia autē libroꝝ appellata ſiue
ex ſimilitudine foliorū arborum ſeu quia ex
follibus fiunt id ē ex pellibus qui de occiſis
pecudibus detrahi ſolent. cuius partes pagi
ne dicunt̄. eo qđ ſibi inuicem cōpaginantur
Verſus autē inde vulgo vocati quia ſic ſcri-
bebāt antiqui ſicut arat̄ terra. A ſiniſtra enī
ad dexterā primum deducebāt ſtilum. dein
de ꝯuertebant̄ ab īferiori & rurſus ad dexte
ram verſus quos hodieq; ruſtici vocāt verſuſ
Sceda eſt qđ adhuc emendat̄ & nec dum in
libris redactum eſt. & eſt nomen grecum ſi-
cut & thomus.

De canonibus euangelioꝝ. Ca. vi.

Canones euangelioꝝ ammonius pri
mus excogitauit allexandrie quos
poſtea euſebius ceſarienſis ſecutus
plenius cōpoſuit. Qui ideo facti ſūt. vt per
eos inuenire & ſcire poſſimus qui reliquorū
euangeliſtarum ſimilia aut ꝓpria dixerint.
Sunt autē numero decem quoꝝ primus con
tinet numerus in quibus quatuor eadem dix
erūt. matheus. marcus. lucas. iohannes. Se
cundus in quibus tres. matheus. marcus. lu
cas. Tercius in quibus tres. matheus. lucas
iohannes. Quartus in quibus tres. matheus
marcus. iohannes. Quintus in quibus duo.
matheus lucas. Sextus in quibus duo. ma-
theus. marcus. Septimus in quibꝰ duo. ma
theus. iohannes. Octauus in quibus duo. lu
cas. marcus. Nonus in quibus duo. lucas. io
hannes. Decimus in quibus ſinguli eoꝝ que
dam ꝓpria dixerūt. Quorum expoſicio hec ē
Per ſingulos enī euāgeliſtas numerus quidā
capitulis affixus adiacet. quibus numeris
ſub dicta eſt area quedā minio notata que ī
dicat ī quoto canone poſitus ſit numerus cui
ſubiecta ē area. Verbi gr̄cia ſi ē area pa in pri
mo canone. ſi ſecunda in ſecundo. ſi tercia in

tercio . & ſic per ordinē vſq ad decimum p
uenies . Si igitꝰ aperto quolibet euāgelio pla
cuerit ſcire qui reliquorū euangeliſtarum ſi
milia dixerint . aſſumes adiacētem numerū
capituli & queres ipſum numerū in ſuo ca
none quem indicat ibiq inuenies . qui & qd
dixerunt. & ita demum in corpore inquiſita
loca que ex ipſis numeris indicantꝰ. p ſingula
euāgelia de eiſdem dixiſſe inuenies.

De canonibus conciliorū. Ca. vii.

CAnon autē grece latine regula nun
cupatur. Regula autē dicta qd rec
te ducit nec aliquādo alīorſum tra
bit. Alii dixerunt regulā dictā vel quod re
gat vel quod normā recte viuendi pbeat. vel
qd diſtortum prauūq quid corrigat . Cano
nes aūt generalium conciliorū a temporibus
cōſtātini ceperunt . In pcedentibus nanq an
nis pſecucione feruente . docendarū plebium
minime dabatꝰ facultas. Inde xpianitas in di
uerſas hereſes ſciſſa ē qa nō erat licēcia epiſ
copis in vnū cōuenire niſi tēpore predicti im
peratoris ſupra dicti. Ipſe enim dedit facul
tatem xpianis libere cōgregari. Sub hoc eciā
ſancti pr̄es in cōcilio niceno de omni vrbe ter
rarum cōuenientes. iuxta fidem euāgelicam
& apoſtolicā ſecundo poſt apoſtolos tradide
runt. Inter cetera autem cōcilia quatuor eſſe
venerabiles ſinodos que totā principaliter fi
dem complectuntꝰ quaſi quatuor euāgelia vł
totidem paradiſi flumina. Harum prima ni
cena ſinodus trecentorū decem & octo epōrū
cōſtantino auguſto imperāte per acta ē. in q̄
arriane pfidie cōdemnata plaſphemia de ine
qualitate ſancte trinitatis id ē arrius aſſere
bat conſubſtācialem deo patri deum filium
eadē ſancta ſinodus per ſimbolum definiuit
Secunda ſinodus centum quinq̄ginta patrū
ſub theodoſio ſeniore cōſtantino poli cōgre
gata eſt que macedoniū epiſcopum negātem
deum eſſe ſpiritū ſanctum hereticū cōdem
nans conſubſtācialem patri & filio ſpiritum
ſanctum demonſtrauit. dās ſimboli formā q
tota grecorū & latinorū confeſſio in eccleſiis
predicat. Tercia ſinodus effeſina prima du
centorū epiſcoporū ſub iuniore theodoſio au
guſto edita que neſtorium duas perſonas in
xpo aſſerentem iuſto anathemate cōdemna
uit oſtēdens manere in duabus naturis . vnā
domini ihesu xpi perſonā. Quarta ſinodꝰ cal
cedonenſis de xxx. ſacerdotum ſub marciano
principe habita eſt . in q̄ euticen conſtātino
politanum abbatem verbi dei & carnis vnā
naturā pnunciantem & eius defenſorem di
oſcorum quondā alexādrinum epiſcopum. &
ipſum rurſus neſtorium cum reliquis hereti
cis vna patrum ſentēcia predāmauit. pdicans
eadem ſinodus xpm deum ſic natum de vir
gine . vt in eo ſubſtāciam diuine & humane
confiteamur nature . He ſūt quatuor ſinodi
principales fidei doctrinā pleniſſime predi
cantes. Sed & ſi qua ſūt alia cōcilia que ſanc
ti patres ſpiritu dei plene ſanxerūt. poſt iſ
torum quatuor auctoritatē omniū manētꝰ ſta
bilita uigore. quorū geſta in hoc opere condi
ta continentꝰ. Sinodum nouimus ex greco in
pretari comitatū vel cetū. Concilii vero no
mē tractum ex more romano. Tempore enī
quo cauſe agebantꝰ cōueniebant omnes in vnū
communiq intēcione tractabāt. Vnde & con
cilium a cōmuni intencione dictum quaſi cō
municilium. Nam cilia oculorū ſūt. Vnde &
cōſidium conſilium dicitꝰ. d. in. l. litterā tranſ
eunte. Cetus vero conuentus eſt vel cōgrega
cio a coeundo . id ē cōueniendo in vnum. Vn
de & cōuentus eſt nuncupatus ſicut conuen
tus cetus vel concilium a ſocietate multorū
in vnum.

De ciclo paſcali. Ca. viii.

PAſcalē ciclum ypollitus epiſcopus
temporibus allexādri imperatoris
primus cōſcripſit. poſt quem pba
tiſſimi auctores euſebius ceſarienſis theophi
lus allexandrinus . pſper q nacione aquita
nus atq victorinus amplicatis eiuſdem feſti
uitatis racionibꝰ multiplices circulos edide
runt. Cuiuſquidem racionem beatiſſimus ci
rillus alexandrine vrbis epiſcope in nonagin
tā quinq annos p quinquies decē noues cal
culāns q̄to kalendario vel luna debeat paſca
lis ſolennitas celebrari . ſumma breuitate no
tauit. Ciclum autem vocatum eo qd in orbe
digeſtus ſit. & quaſi in circulo diſpoſitum or
dinem complet annorū ſine varietate & ſine
vlla arte Vnde factum ē vt cuiq materie car
mina ſimplici formitate facta ciclica vocarē
tur. Hinc & laterculum dictum qd ordinem
habeat tractum annorū . Poſt cuius explecio
nem ad primum exordium reuertendū . An
tiquitꝰ eccleſia paſca quartadecima luna cū
iudeis celebrabat q̄cunq die occurreret quē
ritum ſancti patres in nicena ſynodo phibue
runt. cōſtituentes non ſolum lunā paſcalē &
indē ſequitꝰ inquirere. ſed eciām & diem re
ſurrectionis dominice obſeruare . & ob hoc
paſca a quinta decima luna vſq in viceſimam
primam extenderūt vt dies dominicus non o
mitteretꝰ. Paſca autē vocabulum non grecū
ſed hebreū ē. nec a paſſione quoniā paſcimin
grece dicitꝰ pati. ſed a tranſitu hebreo verbo
paſca appellata ē. eo quod tunc populus dei
ex egipto tranſierit. Vnde & in euāgelio cū

vidiſſet inquit ihesus quia venit hora eius
vt trāſiret de mūdo ad patrē. Cuius nox ideo
per vigil ducitˀ ꝓpter aduētum regis ac dei
noſtri. vt tempus reſurrectionis eius nō nos
dormientes ſed vigilantes inueniat. Cuius
noctis duplex racio eſt ſiue quod in eadem.
tunc vitā recepit cum paſſus eſt ſiue qđ poſ
tea hora qua reſurrexit ad iudicandū ventu
rus eſt. Eo autē modo agimus paſca vt non
ſolum mortē & reſurrectionē xp̄i in memo
riam reuocemus ſed eciā cetera que circa eū
atteſtanˀ ad ſacramentoꝝ ſignificacionē in
ſpiciamus. Propter inicium enim noue vite
& ꝓpter nouum hominē quem iubemur in-
duere & exuere veterē. expurgantes vetus
fermentū vt ſimus noua cōſperſio. quoniam
paſca noſtrum immolatus eſt xp̄s. Propter
hanc ergo vite nouitatē primus menſis nouo
rum in anni mēſibus celebracioni paſcali miſ
tice attributus ē. Quod vero tercie ebdoma
de die paſca celebraˀ id eſt qui dies occurrit
a quinta decima vſq; in viceſimā primā. hoc
ſignificat. quia in toto tēpore ſeculi qui ſep-
tenario dierū numero agitˀ. nunc terciū tem
pus hoc ſacramētum apuit. Primū enim tē-
pus eſt. ante legem. ſecūdum ſub lege. terci
um ſub gracia. vbi iam manifeſtatum eſt ſa-
cramētum prius occultum in ꝓphetico enig
mate. Ideo & ꝓpter hec tria ſeculi tempora
reſurrectio domini triduana eſt. Quod vero
a quinta decima luna vſq; ad viceſimā primā
per dies ſeptem paſcalis dies queritˀ. prop-
ter ipſum numerum ſeptenariū quo vniuer
ſitatis ſignificacio ſepe figuraˀ. qui eciā ipſi
eccleſie tribuitˀ ꝓpter inſtar vniuerſitatis.
Vnde & iohannes apoſtolus in apocalipſi ad
ſeptem ſcripſit eccleſias. Eccleſia vero adhuc
in iſta mortalitate carnis ꝯſtituta ꝓpter ip-
ſam mutabilitatē lune nomine in ſcripturis
ſignificaˀ. Varia autē obſeruancia opinionū
paſcalis feſtiuitatis interdum errorē gignit
Latini nanq; a tercio nonas marcii vſq; in ter
cio nonas aprilis primi menſis lunam inqui
runt & ſi quinta decima luna die dominico
ꝓuenerit. in alio die dominico. paſca protra-
hunt. Greci primi mēſis lunā ab octauo idus
marcii vſq; in diem nonis aprilis obſeruant.
& ſi quinta decima luna die dominico incur-
rerit ſanctum paſca celebrant. Huiuſmodi er
go diſſencio inter vtroſq; paſcalem regulam
turbat.

Cōmunis annus dicitˀ. qui duodecim tantū
lunas hoc eſt dies trecētos quīquaginta qua
tuor habet. Dictus autē communis quia ſepe
duo ita cōiuncti incedunt vt inuicē ſe in paſ
cali ſolennitate ſequanˀ. Nam emboliſmalis
annus ſemper ſolus eſt.

Emboliſmus annus eſt qui tredecim menſes
lunares id ē ccc.lxxxiiii. dies hr̄e monſtraˀ
Ipſe ē annus ſancto moiſi diuitus reuelat⁹ in
quo iubenˀ hi qui longius habitabāt in ſcđo
menſe paſca celebrare. Emboliſmus autem
nomen grecū eſt quod interpretaˀ latine. ſu
per augmētum. eo quod expleat numerum
annoꝝ communium quibus vndecim lunares
dies deeſſe cernuntur. Emboliſmi autem
anni & communes ſic inueniuntur. Si enim
a quartadecima luna paſce p̄cedentis vſq; ad
quartādecimam ſequentis ccc. lxxxiii. dies
fuerint. emboliſmus annus eſt ſi ccc. liiii. cō
munis.

Biſſextus eſt per annos quatuor. vnus dies
adiectus creſcit enim p ſingulos annos quar
ta pars aſſis. At vbi quarto anno aſſem com
pleuerit. biſſextum annū facit. Dictus autē
biſſextus quod bis ſexies ductus aſſem facit
qđ eſt vnus dies ſicut & quadrantem ꝓpter
quatuor ductum quod ē biſextus quem ſub
dierum curſu in annū ſol facit. Inter calares
autem dies id circo vocanˀ qđ interponunˀ.
vt racio lune ſoliſq; conueniat. Calare enim
ponere dicitur. Intercalare interponere ſiue
vt alii volunt calare vocare dicitur Nam ver
bum calo grecum eſt id eſt voco. Dicunt enī
quod pontifex. kalata id eſt vocata in capi-
tolium plebe iuxta curiam calabrariam. que
caſe romuli proxima eſt quot dies a kalendis
ad nonas ſupereſſent pronunciabat. & quin
tanas quidem dicto quinquies verbo kalo ſep
timanas repeticio ſepcies predicabat. Epa-
ctas greci vocant. latini adiectiones annuas
lunares que per vndenarium numerum vſ
q; ad tricenarium inſe reuoluunˀ quas ideo
egipcii adiciūt vt lunaris emenſio racioni ſo-
lis equeˀ. Luna enim iuxta curſum ſuum vi
ginti nouem ſemis dies lucere dinoſcitˀ. & ſi
unt in anno lunari dies ccc. liiii. remanēt ad
curſum anni ſolaris dies vndecim quos egip
cii adiciūt. vnde & adiectiones vocanˀ. Abſ
q; his non inuenies lunam quota ſit in quoli-
bet anno & menſe & die. Iſte epacte ſemper
vndecimo kalˀ aprilis reperiunˀ in eadem lu
na que fuerit eo die. Continenˀ autem circu
lo decennouenali. ſed cum ad viginti nouem
epactas ꝓuenerint qui eſt circulus nonus de
cimus iam ſequēti anno non addes ſuper vi-
ginti nouem vndecim vt decem annuncies.
ſed de tractis triginta inde reuertaris vt vn
decim ꝓnuncies.

De officiis canonicis & de his que ī eccleſia
legunˀ atq; canunˀ. Ca. viiii.

OFficioꝝ plurima genera eſſe conſtat
ſed precipuũ illud qđ in ſacris diui
niſq; rebus habetur. Officium ab ef
ficiẽdo dictum quaſi efficium ꝓpter decorẽ
ſermonis vna mutata litera vel certe vt quiſ
q; illa agãt que nulli officiãt ſed ꝓſint omni-
bus. Veſpertinũ officium ẽ in ĩcio noctis vo-
catum ab ſtella veſpere que ſurgit oriẽte no
cte. De quo officio pſalmiſta ꝯmemorat di-
cẽs. Eleuacio manuum mearum ſacrificium
veſpertinum. Eleuacio manuũ operam piam
que aut elemoſinis exercet̃ aut in aliqua pro
babili cõuerſaciõe peragit̃. Sacrificium vero
veſpertinum illam oblaciõem fortaſſe ſignifi
cat quam in fine vite domino ſolet offerre re
ligioſa deuocio cum penitẽciam gerimus &
humili nos ſupplicaciõe purgamus. ſicut in
quinquageſimo pſalmo dictum eſt. Sacrifi-
cium deo ſpiritus ꝯtribulatus. Veſpera noſ-
tra eſt quando iſtam lucẽ morte veniẽte de
ſerimus. Vnde neceſſe eſt. quia frequenter
ad monuimus neminem debere deſperare.
ſed vltima ſua pocius lacrimarum fonte de-
tergat. Matutinum vero officium eſt in lu-
cis inicio ab ſtella lucifero appellatum que o
rit̃ inchoãte mane de quo pſalmiſta ait In ma
tutinis meditabor ĩ te. Redit enim ad illud
quod ſuperius dixit. Ad te de luce vigilo.
Recte ſiquidem fidelis in matutinis vigilat
quoniam nec inter ꝓſpera ſua obliuiſci pote
rat lucis auctorem. His apoſtolus dicit. Vos
eſtis filii lucis & filii diei. Quoꝝ duoꝝ tem
porum ſignificacione oſtendit̃ vt die ac noc
te ſemper deus laudet̃. Miſſa tempore ſacri
ficii eſt quãdo cathecumini foras mittuntur
clamãte leuita. ſi quis cathecuminus reman
ſit exeat foras & inde miſſa quia ſacramẽtis
altaris intereſſe non poſſunt qui nondum re
generati noſcũtur. Chorus eſt multitudo in
ſacris collecta & dictus chorus qđ in inicio
in modum corone circũ aras ſtarẽt. Alii cho
rum dixerũt a ꝯcordia que in caritate ꝯſiſtit
quia ſi caritatẽ non habeat reſpondere cõue
nienter non poteſt. Cum autem vnus canit
grece monodia latine ſicinium dicit̃. cum ve
ro duo canũt bicinium appellat̃. cum multi
chorus. Chorus eſt plurimarum vocum ad
ſuauitatis modum tẽporata collectio de quo
& pſalmiſta ait. Laudẽt nomen eius in cho-
ro in tympano & pſalterio pſallant ei. Nunc
dicit in choro nomẽ domini eſſe laudandum
In choro vtiq; qui iam nullam patit̃ diſperſi
onem. nullum tedium nullum ſcãdalum. ſed
meritoꝝ ꝓbitate collectus cariſſima ſemper
vnitate cõſiſtit. Sed qualis quãtuſq; ſit iſte
chorus alius pſalmus exponit. A ſolis ortu
vſq; ad occaſum laudate nomen domini. An-
tiphona ex greco interpretat̃ vox reciproca
duobus ſcilicet choris alternatim pſallẽtibꝫ
ordine cõmutato. ſiue de vno ad vnum quod
genus pſallendi greci inueniſſe tradũt. Reſ
ponſoria itali tradiderunt quos que inde reſ-
ponſoria canentes vocant. qđ alio deſinente.
id alter reſpondeat. Inter reſponſoria autem
& antiphonas hoc differt qđ in reſponſoriis
vnus verſum dicit. in antiphonis autem ver
ſibus alternãt chori. Lectio dicit̃ quia nõ ca
nitur vt pſalmus vel ymnus. ſed legit̃ tantũ
Illic enim modulacio. hic ſola ꝓnunciacio q-
ritur. Canticum eſt vox cantãtis in leticia.
Pſalmus autem dicit̃ qui cantat̃ ad pſalteriũ
quo vſum eſſe dauid ꝓphetam ĩ magno miſ
terio ꝓdit hyſtoria. Hec autẽ duo in quibuſ
dam pſalmoꝝ titulis iuxta muſicã artem al-
ternatim ſibi apponunt̃. Nam canticum pſal
mi eſt cum id qđ organum modulat̃ vox poſ
tea cantantis eloquit̃. Pſalmi vero canticũ
quod humana vox preloquit̃ ars organi mo
dulanti vnitat̃. Pſalmus autẽ ex pſalterio di
citur. Vnde nec mos eſt ex alio opere eum
componi. Tres autem gradus ſũt in cantan-
do. Primus ſuccentoris. Secũdus incentoris
Tercius accentoris. Diapſalma quidam he-
breum verbum eſſe volunt quo ſignificãtur
ſemper idem. quod illa quibus hoc interpo-
nitur ſempiterna eſſe ꝯfirmet. Quidam vero
grecum verbum exiſtimãt quo ſignificat̃ in
teruallum pſallendi. vt pſalma ſit qđ pſallit̃
diapſalma vero interpoſitum in pſallendo ſi-
lencium. vt quẽadmodum in pſalmo dicitur.
vocis copulacio incantãdo. ita diapſalma diſ
iunctio eoꝝ vbi quedã requies diſtincte con
tinuacionis oſtendit̃. Vnde & illud ꝓbabile
eſt non cõiungendas ſentencias in pſallendo
vbi diapſalma interpoſitum fuerit quia ideo
interponit̃ vt ꝯuerſio ſenſuum vel pſonarum
eſſe noſcat̃. Ymnus eſt canticum laudancium
quod de greco in latinum laus interpretat̃ ꝓ
eo qđ ſit carmẽ leticie & laudis. Proprie au
tem ymni ſũt ꝯtinentes laudem dei. Si ergo
ſit laus & non ſit dei. non eſt ymnus. ſi ergo
eſt & in laudem dei dicitur & cantat̃. tunc
eſt ymnus. Cui ꝯtrarium eſt trenum qđ car
men ẽ lamẽti & funeris. Alleluia duoꝝ ver-
borum interꝑtacio eſt hoc laus dei. & eſt he
breum. Ia vnum eſt de decẽ nominibus qui
bus apud hebreos deus vocat̃. Amen ſignifi
cat vere ſiue fideliter. qđ & ipſum hebreũ
ẽ. Que duo verba. amen. & alleluia. nec gre
cis. nec latinis. nec barbaris licet in ſuam lin
guam. omnino trãſferre vel alia lingua annũ
ciare. Nam q̃uis interꝑtari poſſint propter

ſanctiorem tamẽ auctoritateꝫ ſeruata eſt ab
apoſtolis in his ꝓprie lingue antiqtas. Tan
to enim ſacra ſũt nomina vt eciã iohannes in
apocalipſi ſua referat ſe ſpiritu reuelãte vi
diſſe & audiſſe vocem celeſtis exercitus tan
quam vocem aquarũ multarum & tonitruũ
validorum dicẽcium amen & alleluia ac per
hoc ſic oportet in terris vtraq; dici . ſicut in
celo reſonãt . Oſanna in alterius lingue inter
pretaciõe in toto trãſire non poteſt . Oſi enĩ
ſaluifica interpretatᷣ. anna interiectio eſt mo
tum animi ſignificans ſub depꝛcantis affectu
Oſi anna aũt integre dicitᷣ. quod nos corrup
ta media vocali littera & eliſa dicimus oſan
na . ſicut fit in verſibus cum ſcandimus . Lit
tera enĩ prima ſequẽtis verbi extremã pri
oris verbi veniẽs excludit & dicitᷣ ebraice o
ſanna qđ interpretatᷣ ſaluifica ſub audiendo
vel populum tuum vel totum mundum.
Offertoriuꝫ tali ex cauſa ſumpſit vocabuluꝫ
Fertum enim dicitᷣ oblacio que altari offertᷣ
& ſacrificatᷣ a pontificibus. A quo offertoriũ
nominatᷣ quaſi ꝓpter fertur . Oblacio vocatᷣ
quia offertᷣ. Dona ꝓprie dicuntᷣ diuina mu
nera . hominum munera . Nam dicuntᷣ obſe
quia que pauperes diuitibus loco munerum
ſoluunt Itaq; munus homini datᷣ donum deo
Vnde eciã in templis donaria dicimus . Mu
nera autẽ vocantᷣ que animabus accipiuntur
vel dantᷣ. Duo ſũt que offeruntᷣ donum & ſa
crificium. Donum dicitᷣ quicquid auro ar
gentoq; aut qualibet alia ſpecie efficitᷣ. ſacri
ficium autem eſt victima & quecunq; in ara
cremantᷣ ſeu ponuntur . Omne autem quod
deo datur . aut dedicatᷣ aut conſecratᷣ . Quod
dedicatur dicendo datᷣ vnde & appellatur.
Vnde & errant qui ꝯſecracionem dedicacõe
putant ſignificari . Immolacio ab antiquis di
cta eo quod in mole altaris poſita victima ce
deretᷣ. Vnde & mactacio poſt immolacioneꝫ
eſt . nunc autẽ immolacio panis & calicis cõ
uenit. Libacio autẽ tantũmodo calicis obla
cio eſt. Hinc eſt illud . Et libabit de ſangui
ne vue. Sic & ſecularium quidam poetarum
nunc inquit pateras libare ioui Libare ergo
ꝓprie fundere ẽ. ſumptumq; nomen a libero
quodam qui in grecia vſum reperit victis.
De hoſtiis holocauſtis atq; ſacrificiis ad qđ
eoꝝ ſpecies ſingule ſignificẽt.

Hoſtie apud veteres dicebantᷣ ſacri
ficia que fiebat anteq; ad hoſtes per
gerent . Victime vero ſacrificia que
poſt victoriã de victis hoſtibus immolabant
& erant victime maiora ſacrificia quã hoſtie
Alii victimam dictam putauerunt quia ictu
ꝑcuſſa cadebat . vel quia iuncta ad aras duce
batur. Holocauſtum illud ẽ . vbi totum igne
conſumitur quod offertᷣ . Antiqui enim cum
magna ſacrificia admĩſtrarẽt ſolebãt totas
hoſtias in ſacroꝝ cõſummere flamma. & ip
ſa erãt holocauſtomata Holo enĩ grece dicitᷣ
totũ cauſis incenſio . & holocauſtum totum
incenſum. Cerimonie apud latinos dicuntᷣ ſa
cra omnia que apud grecos orgia vocantur.
Proprie autẽ viſum eſt doctoribus a carẽdo
appellari cerimonias quaſi carimonias eo qđ
ea que in ſacris diuinis offeruntᷣ. in ſuo vſu id
carerẽt homines. Quod nomen eciam in vſu
eſt litterarũ ſanctarum. Alii cerimonias pro
prie in obſeruacionibus iudeoꝝ credunt . ab
ſtinenciam ſcilicet quarundã eſcarum ſecun
dum veterẽ legem. eo qđ obſeruãtes ea care
ant his rebus quibus ſe abſtinuerunt. Sacri
ficium dictum quaſi ſacrũfactum . quia ꝑce
miſtica conſecratᷣ in memoriã ꝓnobis domi
nice paſſionis . Vnde hoc eo iubente corpus
xp̄i & ſanguinem dicimus. Quod dum ſit ex
fructibus terre ſanctificatᷣ & ſit ſacramentũ
operãte inuiſibiliter ſpiritu dei Cuius panis
& calicis ſacramẽtum greci euchariſtiam di
cunt qđ latine bona gracia interꝑtatur . Et
quid melius corpore & ſanguine xp̄i. Quin
q; autem ſpecies oblacionum in lege ad im
molandum iubebantᷣ afferri hoc eſt bonum o
uium capraꝝ auium ſimile & libamẽtorum
Sic & ibi hoſtie victime. holocauſta. ſacrifi
cia & libamina oblata cõmemorantᷣ . Boues
autem vacce & vituli aut dominice incar
nacionis operaciones ſiue agri dominici cul
tores hoc eſt doctores . aut legalium manda
torum operatores ſignificant. Oues autem
& agni. aut ipſum ſaluatorẽ . qui ſecundum
eſaiam tanquã ouis ad victimã ductus eſt &
a iohanne agnus dei qui tollit peccata mũdi
omnibus demonſtratᷣ aut ſimplices quoſq; &
innocẽtes in eccleſia ſignificant . Capre autẽ
vel hedi in hoſtiã oblati aut carnem ſaluato
ris que abſq; peccato erat. & tamẽ ꝓ pecca
tis humani generis deo patri oblata ẽ . vt ꝑ
eius mortem auctor peccati dyabolus iugu
laretur. aut penitẽtes ꝓ peccatis ſuis ſigni
ficant. qui ſe per afflictionem carnis mactãt
deo. Aues autem aut xp̄i humanitatem ſig
nificãt. ſicut perturturẽ & columbã xp̄i ca
ro ſpiritui ſociata demonſtratur in miſterio
paſſionis per ſacrificiũ deo in odorem ſuaui
tatis oblata. aut ſanctorum ꝑfectionis contẽ
placionem deſignat. Volatilia enim homines
ſũt contemplacioni vacãtes terrenis omnino
ſe non miſcentes negociis . Quod & ſi forte
neceſſitas exegerit. mox reuolãt ad ſublimia
illo euãgelii iuuãte teſtimonio quo dominus

ait. Conſiderate volatilia celi quia non ſemi-
nant neq; metunt & pater veſter celeſtis paſ
cit illa. Contemplacioni ergo vacãs & in ſu
periorum ↄſideracione pfectus homo hoc enĩ
que predicta ſũt docuerũt ſi conuerſacionem
ſiue vitã ſuã oblacionez offert de turturibus
aut de columbis offerat munus ſuum id ẽ in
ſciencia & manſuetudine ſpiritali. Hec enim
opus habet vt non excedat legis cõſideracio
in vanis occupata. Turtur ſiquidem quia cõ
gnicionem habet. ita vt eius exemplo iudeo
rum exprobraret̃ populus. Hoc iheremias pro-
bat. Ait enim. Turtur & hirundo & ciconia
cuſtodierunt tẽpus aduentus ſui. populus au
tem meus non cognouit iudicium domini.
Columba autẽ munda & ſimplex annuncia-
trixq; preſencie ſancti ſpiritus eſt. quales o-
portet eſſe eos qui circa contemplãdas ſcrip
turas habent ſtudium. Vnde ezechias ait.
Meditabor vt columba. Simile autẽ & liba
mentorꝫ ſacrificium aut ſacramentum corpo
ris xp̃i & ſanguinis qđ in altari cõſecrat̃ & a
fidelibus ad augmentum ſalutis ſue percipit̃
vel eccleſie catholice que miſtice corpus xp̃i
eſt. figurã exprimit. & gracia abundat ſpiri
tali. Hec ex cõuenientibus membris quaſi ſi-
milia ex multis credencium granis collecta
eſt & legis & euãgeliorum mola inter litte
terã ſeparata p aquã eciã baptiſmatis aduna
ta criſmatis oleo puncta. ſancti ſpirit9 igne
ſolidata p humilitatẽ ſpiritus deo hoſtia pla
cens effecta eſt. Similiter eadem ex multis
perſonis velut a cinis botri coadunata. & p̃-
lo paſſionis atq; temptacionũ cõquaſſata vi-
num effundit ſpiritale. Legitur enim in ſcri
pturis dominum victimas pecudum & hoſ-
tias legales reprobaſſe & ſacrificium ſpirita-
le expetiſſe. Vnde eſt illud Non accipiã in-
quit de domo tua vitulos neq; de gregibus
tuis hircos. Et item nunquid manducabo
ait carnes taurorꝫ aut ſanguinem hircorum
potabo. Immola deo ſacrificiũ laudis & red
de altiſſimo vota tua. Sacrificiũ laudis ho-
norificabit me. & illic tũc ẽ in ꝗ oſtendã illi
ſalutare dei. Et alibi. Circuibo & immolabo
in tabernaculo eius hoſtiã iubilacionis can-
tabo & pſalmum dicã domino. Vnde in pſal
mo ſancta eccleſia totã ſe deo dedicãs dicit.
Holocauſta medullata offeram tibi cum incẽ
ſu & reliqua. Quod autem abſq; fermẽto iu
betur dei eſſe oblacio & ſine melle indicat a-
pud deum nihil voluptuoſum. nihil ſuaue hu
ius mũdi placere. nihilq; qđ non habeat mor
dacis aliquid veritatis. Vnde & paſca cum
amaritudinibus manducat̃. Econtrario miſ-
ceri in omnibus ſacrificiis ſal iubet̃ ſcilicz vt
omnia que ad xp̃i honorem offerimus. ſal ra
cionis ac diſcrecionis ſemper accipiãt. Quod
vero in ſacrificiũ oleum offerebat̃ ſignificat
vt quicquid ad cultum xp̃i & deuocionẽ ſan
ctorum. impendimus totum cum hilaritate
faciamus. nihil vt ait apoſtolus ex triſticia
aut ex neceſſitate. hilarem enim datorẽ dili
git deus. Vnde ꝙ moraliter nos vitulum of
ferimus deo cum carnis ſuperbiam vincim9
Agnum cũ irracionabiles motus corrigim9
hedum cum laſciuiã ſuperamus. columbam
cum ſimplicitatẽ cuſtodimus turturẽ cum ca
ſtitatem ſeruamus. hoc aũt genus auium di
cit̃ vnum & caſtum ſeruare cõiugium. ſimi-
lam & panes azimos offerimus. cum ſine ma
licia & nequicia hanc vitã preſentẽ gerimus
Offert verbi gracia ſimilam qui in agri cul-
tura aut nauigãdo aut in aliquibus cõmunis
vite vſibus poſitã offert cõuerſacionem oleo
tamen conſparſam quia omnis anima eget o
leo diuine miſericordie nec preſentez vitam
euadere quiſpiam poteſt niſi ei oleum celeſ-
tis miſeracionis affuerit. Nec non & illud ĩ
timandum qđ iuxta moralitatẽ per clybanũ
temptacionũ pondus exprimit̃ p ſartaginez
conſtancia animi & robur mẽtis. per craticu
lam multiplex impugnacio non incongrue ſig-
nificatur.

De ſacramentis diuinis vbi quid in his homi
ni gerendum ſit demonſtrat̃.

Sacramentum eſt in aliqua celebra-
cione cum res geſta ita fit vt aliqd
ſignificare intelligat̃ qđ ſancte acci
piendum eſt. Sunt autem ſacramẽta baptiſ
mum & chriſma. corpus & ſanguis domini
que ob id ſacramenta dicunt̃. qđ ſub tegu-
mento corporalium rerum virtus diuina ſe-
crecius ſalutẽ eorundem ſacramentorũ ope-
rat̃. Vnde a & ſecretis virtutibus vel ſacris
ſcramẽta dicunt̃. Que ideo fructuoſe penes
eccleſiam fiunt. quia ſanctus in ea manẽs ſpi
ritus eundem ſacramentorũ latenter operat̃
effectum. Vnde ſeu per bonos ſeu per malos
miniſtros intra dei eccleſiam diſpenſent̃. ta-
men quia ſpiritus ſanctus miſtice illa viuifi-
cat qui quondam apoſtolico in tempore viſi-
biliter apparebat operibus nec bonorꝫ meri-
tis diſpenſatorꝫ amplificant̃ hec dona nec ma
lorum attenuant̃ quia neq; qui plantat aliqd
eſt. neq; qui rigat ſed qui incrementum dat
deus. Vnde & grece miſteriũ dicit̃ qđ recõ
dita habeat diſpenſacionẽ. Baptiſmum gre-
ce latine tinctio interpretatur. Que idcirco ti
nctio dicit̃ quia ibi homo ſpiritu gracie in me
lius immutat̃. & longe aliud ꝙ erat efficitur
Prius enim fedi eramus de feditate pecca

terum. in ipſa tinctiōe reddimur pulchri de
albacione virtutum. Vnde & in canticis ſcri
bitur canticoꝝ. Que eſt iſta que aſcēdit qua
ſi dealbata. Cuius miſterium non aliter niſi
ſub trinitatis deſignacōne id ē patris & filii
& ſpiritus ſancti cognominacione complet̄.
dicēte domino ad apoſtolos. Ite docete om-
nes gentes baptizātes eos in nomine patris
& filii & ſpiritus ſancti. Sicut enim in trib9
teſtibus ſtat omne verbum. ita ſacramētum
confirmat ternarius numerus nominū diui-
norum. Q2 autē per aquam baptiſmū datur
hec racio eſt. Voluit enim dominus vt res il
la inuiſibilis p congruenciā ſcilicet p contrec
tabile & viſibile impenderet̄ elementum ſup
quod eciā in principio ferebat̄ ſpiritus ſanc-
tus. Nam ſicut aqua purgat exterius corp9
ita latent̄ eius miſterio per ſpiritum ſanctū
purificat̄ & animus. Cuius ſanctificacio ita
eſt. Inuocato enim deo deſcēdit ſpiritus ſan
ctus de celis. & medicatis aquis ſanctificat
eas de ſemetipſo & accipiunt vim purgatio
nis vt in eis & caro & anima delictis inqui-
nate mundent̄. Hoc ꝙ̄ ſciendum qd̄ quāuis
apoſtolica doctrina p̄dicet vnam eſſe fidem
& vnū baptiſma tamē ſūt plura genera bap
tiſmatis que purgāt hominem a delictis ac
ꝑfectum conferunt ſanctitatis. Nam legit̄
in actibus apoſtoloꝝ dominus aſcenſurus in
celum diſcipulis dixiſſe. Iohannes quidē bap
tizauit aqua. vos autē baptizabimini ſpiri-
tu ſancto non poſt multos hos dies. Vbi no-
tandum ꝙ baptiſma domini in ſpiritu ſanc-
to. de quo p̄dixerat iohannes non ad illud ſo
lummodo tempus reſpicit quādo apoſtoli &
ceteri fideles illius tēporis baptizati ſūt aq̄
in remiſſionem peccatorum per graciā ſpiri
tus ſancti donatā ſibi a domino. verum etiaꝫ
quādo mittente ipſo domino plenius eiuſdeꝫ
dona accepere. ſpiritus ſancti de celis ſed &
nunc quicunqꝫ baptiſma in remiſſionem pec
catorum accipiūt vtiqꝫ in ſpiritu ſancto bap-
tizant̄ per cuius donū & a peccatis abluunt̄
omnibus. & in bonis proficere actibus adiu
uantur. Item legit̄ ſaluator in euangelio de
ſe dixiſſe. Baptiſmum habeo baptizari & co
artor donec perficiat̄ in quo videlicet paſſio
nis ſue innuit ſacramētum quoniā corpus ſu
um hoc eſt ſanctam eccleſiā p effuſionem ſan
guinis ſui lauauit a ſordibus omnium pecca-
torum. Vnde ſcriptum ē. Qui dilexit nos &
lauit nos a peccatis noſtris in ſanguine ſuo.
Hinc ꝙ̄ martirium quod ꝓ xp̄i nomine paci
untur fideles credit̄ eſſe purgatio omnium
peccatoꝝ. ſic̄ dicit petrus apoſtolus. Criſtus
paſſus eſt ꝓ vobis. vobis relinquēs exemplū
vt ſequamini veſtigia eius. De quo ipſa veri
tas teſtat̄ dicens. Qui ſequitur me non am-
bulabit in tenebris ſed habebit lumē vite. Et
iterum qui vult inquit poſt me venire abne
gat ſemetipſum & tollat crucem ſuam & ſe
quat̄ me. Nam qui perdiderit animam ſuam
ꝓpter me in vitā eternā cuſtodiet eā. Prete
rea ſūt & alie ſpecies munditionum quibus
anime purgant̄ a delictis atqꝫ peccatis. Nam
credunt̄ anime ſolui a peccatoꝝ vinculis per
confeſſionem & per penitenciā veram cum
lacrimarū cōpunctione. Vnde ē illud iacobi
teſtimoniū. Confitemini alterutrū peccata
veſtra & orate ꝓ inuicem vt ſaluemini. Hinc
& pſalmiſta ad dominum ait delictum meū
ↄgnitum tibi feci et iniuſticias meas non ope
rui dixi pronunciabo aduerſum me iniuſti-
cias meas domino & tu remiſiſti impietateꝫ
cordis mei. & alibi. lauabo inquit p ſingulas
noctes lectum meum. lacrimis meis ſtratum
meum rigabo. Vbi lectum delectationeꝫ cor
poris intelligimus quā poteſt homo lacrimis
q̄uis paucis lauare. ſi eum ↄtingat celeſti in
ſpiratione deflere. Stratum auteꝫ ſignificat
cumulum peccatorū quem rigare iubemur.
hoc eſt vberius lauare vt ſimus ex peccatore
iuſti. ex lugente leti & ex egroto ſaniſſimi.
Q2 autem vera penitencia expurget homi-
nem & ad celeſte regnum pducat. oſtendit
dominus dicēs. Penitēciam agite appinqua
bit enim regnum celorū. Item p bona opera
& per elemoſinas purgat̄ homo a ſordibus a
nime. Vnde ē illud pſalmiſte. Lauabo inter
innocētes manus meas. Inter innocentes enī
lauat man9 ſuas quiſquis facta ꝓpria ſtudio
bone ↄuerſationis emūdat. Hinc & ſaluator
in euāgelio ait. Date elemoſinam & ecce om
nia munda ſūt vobis. Et alibi ſcriptum eſt.
Sicut aqua extinguit ignē. ita elemoſina ex
tinguit peccatum. Adiuuat etiā homineꝫ ad
ſalutem pcipiendam eternā oratio pura. Ad
iuuat & preditacio verbi diuini. Adiuuat et
dilectio pura vere caritatis. Vnde ē illud ia-
cobi. Oracio fidei ſaluabit infirmum & ſi in
peccatis eſt dimittent̄ ei. Et iteꝝ. Qui ↄuer
ti inquit fecerit peccatorē ab errore vie ſue
ſaluabit animā eius a morte & operit multi
tudinem peccatorum. Deniqꝫ ſaluator ꝙ di
lectio remiſſionē peccatorum pariat in euan
gelio ad ſimonē loquēdo de muliere peccatri
ce. que pedes eius lacrimis rigauit. & capil
lis terſit. & vngento vnxit. oſtendit dicens
Amen dico tibi remittunt̄ ei peccata multa
quoniā dilexit multum. Hinc & alibi ſcriptū
eſt. Caritas operit multitudinē peccatorū.
& vniuerſa delicta operit caritas. Chriſma

grece. latine vnctio nominať. ex cuius nomi
ne & xp̄s diciť & homo poſt lauacrũ ſanctifi
cať. Nam ſicut ĩ baptiſmo peccatoꝝ remiſſio
dať. ita p̄ vnctionẽ ſanctificatio ſpiritus ad/
hibetur. & hoc de priſtina diſciplina qua vn
gi in ſacerdotiũ & in regnũ ſolebant. ex quo
& aaron a moyſe vnctus ẽ. Quod dum carna
liter fit ſpiritaliť ꝓficit quomodo & in ipſa
baptiſmi gratia viſibilis actus ẽ. ꝙ in aqua
mergimur. ſed ſpiritalis effectus ꝙ a delic
tis mundamur. Hoc ſignificat & illud vngẽ
tum qđ peccatrix ſup caput iħu fudiſſe ſcri/
bitur. Impoſitio ideo fit vt p̄ manus impoſiti
onem aduocatus inuitetur ſpiritus ſanctus.
Tunc enim ille paraclitus poſt mũdata & be
nedicta corpora libens a patre deſcẽdit. & q̄
ſi ſup bapitiſmi aquã tanꝗ ſup priſtinã ſedẽ
recognoſcens quieſcit. Nam legiť qđ in prin
cipio aquis ſupferebať ſpiritus ſanctus. De
reſiduis ꝙ̄ duobus ſacramẽtis hoc ẽ corpore
& ſanguine domini. queri poteſt cur inter
omnes fructus terre potiſſimum ad hoc ele/
gerit frumẽtum atq̄ vinum quaſi ipſa cunc/
tos fructus terre dignitate p̄cellant. & p̄cio
ſiores omnibus fiant. Quod videlicꝫ ita ſolui
poſſe credimus. Maluit enim dominus cor/
poris & ſanguinis ſui ſacramẽta fideliũ ore
p̄cipi et in paſtum eoꝝ redigi. vt p̄ viſibibile
opus inuiſibilis oſtenderetur effectus. Sicut
enim cibus materialis forinſecus nutrit cor/
pus & vegetat. ita etiã verbum dei intus ani
mam nutrit & roborat quia non in ſolo pane
viuit homo. ſed in omni verbo qđ ꝓcedit de
ore dei & verbũ caro factum ẽ & habitabit
in nobis. Ait enim ipſa veritas Caro enĩ mea
vere cibus eſt. & ſanguis meus vere ẽ potus
Vere ſcꝫ caro xp̄i eſt cibus. quia vere paſcit
& ad eternã vitam hominem nutrit. & ſang
uis eius vere ẽ potus quia eſuriẽtem animã
& ſcientẽ iuſtitiam ĩ eternũ veraciter ſaciat
Temporalẽ quippe vitam ſine iſto cibo & po
tu habere poſſunt homines eternã omnino ñ
poſſunt. quia iſte cibus & potus eternã ſocie
tatem capitis mẽbrorumq̄ ſuorũ ſignificat.
Qui mãducat inquit meam carnem & bibit
ſanguinem meum ipſe in me manet & ego in
eo. Huius rei ſacramẽtum id ẽ vnitatis cor
poris et ſanguinis xp̄i de mẽſa dominica aſſu
miť quibuſdam ad vitam, quibuſdam ad exi
tium. Res vero ipſa omni homini ad vitã nul
li ad exitium. quicũq̄ eius particeps fuerit.
idẽ xp̄o capiti mẽbrum aſſociatus in regno
celeſti. quia aliud ẽ ſacramẽtum aliud virt9
ſacramẽti. Sacramẽtum enim ore p̄cipiť vir
tute ſacramenti interior homo ſaciať. Ergo
q̄a panis corp9 ꝯfirmat. ideo ille corpus xp̄i

ꝯgruẽter nuncupať. vinum autẽ quia ſangui
nem operať in carne. ideo ad ſanguinẽ criſti
referť. Nec autẽ dum ſũt viſibilia ſanctifica
ta tunc p̄ ſpiritũ ſanctum in ſacramentũ diui
ni corporis trãſeunt.

De exorciſmo xii.

Exorciſmus grece latine cõiuratio
ſiue ſermo increpationis ẽ aduer/
ſum dyabolum vt diſcedat. ſicut
ẽ illud in zacharia. Et oſtendit mi
hi ihesum ſacerdotẽ magnum ſtantẽ coram
angelo dei & ſathan ſtabat a dextris eius vt
aduerſareť ei. Et dixit dñs ad ſathan. Incre
pet dominus in te ſathan. & increpet domi/
nus in te qui elegit iheruſalem. Hoc eſt exor
ciſmo increpare & cõiurare aduerſus dyabo
lum. Vnde ſciendũ qđ non creatura dei in in
fantibus exorcizať aut exufflať. ſed ille ſub
q̄ ſũt omnes qui cũ peccato naſcunť. Eſt enĩ
princeps peccatoꝝ. xiii.

De ſimbolo.

Simbolũ per linguã grecã ſignum vel
cognitio interpretať. Diſceſſuri eniꝫ
apoſtoli ad euangelizandũ in genti/
bus hoc ſibi p̄dicationis ſignum vel indicium
poſuerũt. Continet autẽ ꝯfeſſionem trinita
tis & vnitatis. & vnitatem eccleſie & omne
criſtiani dogmatis ſacramentum. Quod ſim
bolum fidei & ſpei noſtre nõ ſcribiť in carta
& atramẽto ſed in tabulis cordis carnalibus

De oracione & ieiunio. xiiii.

Oratio petitio diciť. Nam orare ẽ pe
tere. ſic exorare impetrare. Conſtat
autẽ oratio loco & tẽpore. Loco q̄a
non vbiq̄ cum ꝓhibeamur a xp̄o in publico
orare. ſed vbi oportunitas dederit aut neceſ
ſitas importauerit. Neq̄ enim cõtra precep
tum reputať ab apoſtolis factum. qui in car
cere audientibus cuſtodibus orabãt & cane
bant deo. De tẽpore vero dictum ẽ. Sine in/
termiſſione orate. Sed hoc in ſingularibus.
Nam eſt obſeruatio quarũdam horarũ cõmu
niũ. que diei interſpacia ſignant. tercia ſex
ta & nona ſimiliter & noctis. Sed ideo hee
orãdi hore diuiſe ſũt vt ſi forte aliquo fueri/
mus opere detẽti ipſum nos ad officiũ tem/
pus admoneat. Que tẽpora in ſcripturis in/
ueniunť. Primũ enim ſpiritus ſanctus ꝯgre/
gatis diſcipulis hora tercia infuſus ẽ. & pe/
trus qua die viſionẽ ꝯmunicationis in hoc vaſ
culo expertus. ſexta hora orãdi gratia aſcende
rat. Idem etiã cũ iohanne hora nona templũ
adiit quãdo paraliticũ ſanitati priſtine refor
mauit. Sed & danielẽ legimus hec tempora
in oratione obſeruaſſe. Et vtiq̄ ex iſrahelis
diſciplina docemur vt ne minus ꝙ̄ ter in die

adoremus. Debitores enim ſumus trium pa
tris & filii & ſpiritusſancti . Exceptis vtiq̧
& aliis legitimus orationib⁊ que ſine vlla ad
monitione debent̃ in ingreſſu lucis ac noctis
ſiue vigiliaꝝ. ſed & cibum non prius ſumere
q̄ꝫ intrapoſita oratione Priora enim habenda
ſūt ſpūs refrigeria q̄ꝫ terrena. Qui autē vult
orationem ſuam ad dominū volare faciat il
li duas alas ieiuniū & elemoſinā. & aſcendit
celeriter & exaudit̃ . Ieiunium ē parſimonie
victus abſtinentiaq̧ ciboꝝ cui nomen indi-
tum ex quadā parte viſcerum tenui ſemp &
vacua qđ vulgo ieiunū vocat̃ . Vnde ieiuniū
nomen credit̃ deriuatum ꝙ ſui media viſce
ra vacua & ex inanita exiſtāt. Ieiuniū aūt &
ſtatio dicit̃. Statio autē de militari exemplo
nomen accepit ꝓ eo qđ nulla leticia obueni-
ens caſtris ſtationem militū reſcindit. Nam
lentius leticia triſtitia ſollicitiꝰ adminiſtrat
diſciplinā. Vnde & milites nunquā immemo
res ſacramēti magis ſtationibus parent . Diſ
cernunt autē quidā inter ieiunium & ſtatio
nem. Nam ieiuniū eſt indifferenter cuiuſli-
bet diei abſtinētia non ſecudnū legem ſed ſe
cundum ꝓpriam voluntatem. Statio autem
eſt obſeruatio ſtatutoꝝ vel temporū vel die
rum vt quarta feria & ſexta feria ieiunium
ex veteri lege preceptum de qua ſtatione in
euangelio dixit ille. Ieiunio bis in ſabbato. i.
quarta & ſexta ſabbati. Temporū autē que
legalibus ac ꝓpheticis inſtitutionibus termi
natis tēporibus inſtituta ſūt. vt ieiuniū q̄rti
quinti ſepti mi ac decimi. vel ſicut in euāge-
lio dies ille in quibus ablatus ē ſponſus . vel
ſicut obſeruatio quadrageſime que in vniuē
ſo orbe inſtitutiōe apoſtolica obſeruat̃ circa
ꝯfinium dominice paſſionis. His tercium ge
nus quidā adiciūt qđ xerofagiam dicunt ab
ſtinentiam ſcilicꝫ ciboꝝ humētium. Vnde &
nomen hoc datum eoꝙ quidam ſiccis eſcis
vtantur. xv.

De penitēcie ſatiſfactiōe atq̧ exhomologeſi

PEnitencia appellata quaſi punientia
eo qđ ipſe homo in ſe penitēdo punit
qđ male admiſit Nā nihil agūt q̄s ve
raciter penitet. niſi vt id qđ male fecerit im
punitum eſſe nō ſināt. Eo quippe modo ſibi
non parcētibus ille parcit. cuius altū iuſtum
qꝫ iudiciū nullus contēptor euadet Perfecta
eſt autē penitēcia preterita deflere & futu-
ra non admittere. Hec ſecūda in ſimilitudi-
ne fontis ē . vt ſi forte impugnante dyabolo
aliqđ peccatum irrepſerit huius ſatiſfactio-
ne purget̃. Satiſfactio autē eſt cauſas pecca
torū & ſuggeſtiones excludere & vltra pec
catum non iterare . Recōciliatio vero eſt qđ
poſt complemētum penitēcie adhibet̃ . Nam
ſicut ꝯciliamur deo quādo primū a gentilita
te ꝯuertimur ita reconciliamur quando poſt
peccatum penitēdo regredimur . Exhomolo
geſis greco vocabulo dicit̃ qđ latine cōfeſſio
interpretat̃. Cuius nominis duplex ſignifi-
catio ē . Aut enim in laude intelligit̃ ꝯfeſſio
ſicut eſt ꝯfiteor tibi pater domine celi & ter
re. aut dum quiſq̧ confitet̃ ſua peccata ab eo
indulgēda cuius indeficiēs eſt miſericordia
Ex hoc igit̃ greco vocabulo exprimit̃ & fre
quentat̃ exhomologeſis qđ delictum noſtrū
domino ꝯfitemur non quidē vt ignaro cuius
agnitioni nihil occultum ē . ſed ꝯfeſſio eſt rei
ſcilicꝫ eius que ignorat̃ ꝓfeſſa ꝯgnitio Vtile
enim ſibi ac iocūdum quiſquā eſſe exiſtima-
uerat rapere adulterare furari . ſed vbi hec
eterne damnationi obnoxia eſſe ꝯgnouit con
gnitis his confitet̃ errorem . Confeſſio autē
erroris cōfeſſio eſt deſinendi . Deſinendum
ergo a peccatis ē dum ꝯfeſſio eſt . Confeſſio
antecedit remiſſio ſequit̃. Ceterū extra ve-
niam ē qui pcīm cognoſcit nec ꝯgnitū ꝯfitet̃
Itaq̧ exhomologeſis ꝓſternēdi vel humile
faciendi hominibus diſciplina ē habitu atq̧
victu ſacco & cinere incuruare corpus ſordi
bus obſcurare animū meroribus deicere illa
que peccant triſti tractatatione mutare. Le
tanie autē greco nomine appellant̃ que lati-
ne dicunt̃ rogationes. Inter letanias vero &
exhomologeſin hoc differt . ꝙ exhomologe-
ſis ꝓ ſola ꝯfeſſione peccatorū agitur. letanie
vero que indicunt̃ ꝓpter rogandum dominū
& impetrandam aliquam eius miſericordiā
Sed nūc iam vtrunq̧ vocabulum ſub vna ſig
nificatione habetur nec diſtat vulgo vtrum
letanie an exhomologeſis dicant̃. Supplica-
cionis nomen quodāmodo nunc ex gentilita
te retinetur . Nam ferie aut legitime erant
apud eos aut indicte . Indicte aūt quia paup
tas antiqua romanoꝝ ex collatione ſacrifica-
bat. aut certe de bonis damnatoꝝ. Vnde &
ſupplicia dicunt̃ ſupplicationes que fiebant
de bonis paſſorum ſupplitio . Sacre enim res
de rebus execrandoꝝ fiebant .

Explicit liber quintus . Incipit liber ſextus
de nomine & partibus eius . Ca. i.

NAtura dicta ab eo qđ naſ-
ci aliquid faciat. Gignēdi
enim & faciēdi potens eſt
Hāc quidam deū eſſe dix
erunt. a quo omnia creata
ſunt & exiſtunt. Genus a
gignendo dictum cui deri
uatum nomen a terra ex qua omīa gignunť
Ge enim grece terrā dicunt. Vita dicta prop
ter vigorem. vel qđ vim teneat naſcendi at-
ꝗ creſcendi. Vnde & arbores vitam habere
dicunť quia gignunť & creſcunt. Homo di
ctus quia ex humo ē factus ſicut et in geneſi
dicitur. Et creauit deus hominem de humo
terre. Abuſiue enim ꝓnunciať ex vtraꝗ ſub
ſtācia totus homo id ē ex ſocietate anime &
corporis. Nam ꝓprie homo ab humo dicitur
Greci autē hominem antropon appellauerūt
eo qđ ſurſum expectet ſubleuatus ab humo
ad contēplationem artificis ſui. Quod ouidi
us poeta deſignat cum dicit. Pronaꝗ cum
ſpectant animalia cetera terram os hominis
ſublime dedit celūꝗ videre iuſſit & erectos
ad ſidera tollere vultus. Qui ideo erectus ce
lum aſpicit vt deum querat non vt terrā in
tendat veluti pecora que natura ꝓna & ven
tri obedientia finxit. Duplex eſt autē homo
interior & exterior. Interior homo anima.
& exterior homo corpus. Anima autē a gen
tilibus nomen accepit eo qđ ventus ſit. Vn-
de & greci ventum animos dicunt ꝙ ore tra
hētes aerem viuere videamur ſ; apertiſſime
falſum ē. quia multo prius gigniť anima ꝗ̄
ꝯcipi aer ore poſſit que iam in genitricis vte
ro viuit. Non eſt igiť aer anima qđ putaue
runt quidam. qui non potuerūt incorpoream
eius cogitare naturā. Homo quia ex duabus
conſtat naturis. aliquādo corpus humanum.
aliquādo etiam animā rationalē ſignificat.
De quo apoſtolus ait. Et ſi exterior homo
noſter corrumpiť. interior renouať de die in
diem. Et alibi interiorem hominē habitare
xp̄m p fidem in cordibus noſtris. Itē in pſal
mo diuerſas ſpecies hominū oſtēdit ꝓpheta
ita dicens. Quid eſt homo qđ memor es eiꝰ
aut filius hominis quoniā viſitas eum. Quid
eſt homo cum deſpectu ꝓnunciādum ē id ē
fragilis & caducus ade ſequax. qui in vete
ri peccato ꝑmixtus ſocia prauitate ꝯcluſus ē
Huius memor ē dominus quādo ei peccata
dimittit & miſericordie ſue dona largiť ſicē
in alio pſalmo dicturus ē. Filii autē hominū
in ꝓtectione alarum tuaꝝ ſperabūt in ebria-
buntur ab vbertate domus tue. & torrente
voluntatis tue potabis eos. Hoc ē ergo eſſe

memorem. ꝯferre d:linquētibus tante gra-
tie ſoſpitatē. Aut filius hominis quoniā viſi
tas eum. Hic iam voce ſurgendum eſt. quia
dominum ſignificat ſaluatorē qui nō vt cete
ri mortales ex duobus hominibus natus eſt.
ſed ex ſpiritu ſancto & beate marie ſemper
virginis vtero tanquam ſponſus de glorioſo
thalamo ꝓceſſit. Sequiť. Minuiſti eum pau
lominus ab angelis ⁊c̄. Hinc iam domini ſal-
uatoris humilitas narrať & gloria. Minora
tus ē enī non neceſſitate miniſtratoria ſ; pie
tatis ſue ſpontanea voluntate ſicut apoſtolꝰ
ait. Semetipſum ex inaniuit formā ſerui ac
cipiens. Sequiť Paulominus ab angelis quia
crucem ꝓ omniū ſalute ſuſcepit. Ex ea ſiqui
dem pte creator angeloꝝ minor factus ē an
gelis. Bene autē dixit paulominus quia & ſi
mortale corpus aſſumpſit tamen peccata nō
habuit. Gloria vero & honore coronatus eſt
cum poſt reſurrectionē nimis & mirabilē. to
tius mūdi credulitutē. deus in eo qđ homo
factus ē exaltatus accepit. Homo xp̄s eſt vt
in eſaya. Quieſcite ab homine cuius ſpiritus
in naribꝰ eius. Et in pſalmo. Accedet homo
ad cor altum. De hoc homine & p alium ꝓ-
phetam diciť. Et homo eſt & quis cognoſcet
eum. Q̄ autē dupliciter homo intelligēdus
ſit oſtendit dominus ad ezechielē ꝓphetam
dicens. Homo homo de domo iſrahel qui po
ſuerit immūdicias ſuas in corde ſuo. Et reli
qua. Duplicē ergo nobis iuxta ap̄lm vt ſup̄
diximus oſtēdit hoīez interiorē & exteriorē
Multi enim habētes hominis faciē corpora-
lem diuerſaꝝ beſtiarum aſſumunt imagines
quas diſſipare ꝓpheta ꝯcupiſcens deprecať.
Domine in ciuitate tua imagines eoꝝ diſſi-
pabis. Illi de quibus ſcriptū ē. homo cum in
honore eſſet nō intellexit cōparatus ē iumē
tis inſipientibus & ſimilis factus ē illis non
ſūt homines homines. ſed homines ſūt iumē
ta. Rurſum qui de euangelio audiunt ſerpē
tes genimina viparum quis oſtendit vobis
fugere ab ira ventura non ſūt homines homi
nes. ſed ſūt homines ſerpētes. Et de quibus
ſcriptum eſt vulpes foueas habent & volu
cres celi nidos & de herode dicite vulpi huic
nō ſunt homines homines ſed ſunt homines
vulpes. Qui vero vtrunꝗ hominis vocabulū
poſſident ſi errauerint. ideo p ſupplicia corri
gunť. vt intelligāt ꝙ dominus ipſe eſt deus
Homines rationabiles quiꝗ intelligunť de
quibus in pſalmo legiť. Homines & iumēta
ſaluos facies domine. Item homines pecca-
tores vt in pſalmo. Vos autē ſicut homines
moriemini. Aliquādo vero homo peccato-
rem quemlibet & perſecutorē ſignificat ſeu

impiiſſimũ antixp̃m de quo dicit pſalmiſta
Exurge domine nõ preualeat homo Ipſe eſt
enim homo peſſimus quem humana non po-
teſt ſuſtinere ↄditio. in q̃ tanta erit verſutia
vel poteſtas vt ſola domini virtus eius poſ-
ſit ſuperare nequitiã . Legit̃ & in apoſtolo
Vetus homo noſter hoc eſt homo peccati ſi-
mul crucifixus ẽ cum xp̃o vt deſtrueret̃ cor
pus peccati . Vnde iubet nos deponere vete
rem hominẽ cum actibus ſuis & induere no-
uum qui ſecundũ deum creatus ẽ in iuſticia
& ſanctitate veritatis . Omnia enĩ peccata
& crimina ſimul corpus appellat qđ deſtrui
dicit per bonã vitam & fidẽ catholicã. Cruci
fixio quippe interioris hominis penitẽtie do
lores intelligunt̃. & ↄtinentie quidẽ ſalubris
cruciatus per quã mortẽ mors impietatis ꝑ
imitur. Spiritum idẽ eſſe qđ animam euan-
geliſta ꝓnunciat dicens. Poteſtatem habeo
ponẽdi animam meã & rurſum. Poteſtatem
habeo ſumẽdi eam . De hac q̃q; ipſa domini
anima paſſionis tempore memoratus euãge-
liſta ꝓtulit ita dicens . Et inclinato capite e
miſit ſpiritum . Quid eſt enim emittere ſpi-
ritum niſi qđ animam ponere . Sed anima di
cta ꝓpter qđ viuit. ſpiritus autẽ vel ꝓ ſpiri
tali natura vel ꝓ eo qđ inſpiret corpora . Itẽ
animum idẽ eſſe ꝙ animã · ſed anima vite ẽ
animus ↄſilii . Vnde dicũt ph̃i etiam ſine ani
mo vitam manere. & ſine mente animam du
rare . Vnde & amentes . Nam mentẽ vocari
vt ſciat . animũ vt velit. Mens aũt vocata vt
emineat in anima vel ꝙ meminit . Vnde &
immemores amentes. Quaꝓpter non anima
ſed qđ excellit in anima mens vocat̃ tanquã
caput eius vel oculus. Vnde & ipſe homo ſe
cundum mentem imago dei dicit̃. Ita autem
hec omnia adiũcta ſũt anime vt vna res ſit.
Pro efficiẽtiis enim cauſaꝝ diuerſa nomina
ſortita eſt anima Nam & memoria mens eſt
Vnde & immemores amẽtes . Dum ergo vi
uificat corpus anima eſt . dum vult animus
eſt . dum ſcit mens eſt . dum recolit memoria
eſt . dum rectum iudicat ratio ẽ . dum ſpirat
ſpiritus ẽ . dum aliquid ſentit ſenſus ẽ . Naꝫ
inde animus ſenſus dicit̃ ꝓ hys q̃ ſentit . Vn
de & ſententia nomen accepit . Significatio
enim ſpiritus multiplex ẽ . Aliquando ſpiri-
tus nomine ipſe deus demonſtrat̃ cum ſcrip-
tũ eſt. Deus ſpiritus ẽ & ſpiritusſanctus de
quo in euãgelio angelus ad mariã dicit . Spi
ritusſanctus ſupueniet in te & virtus altiſ-
ſimi obumbrabit tibi. & ap̃ls ſpiritus inquit
omnia ſcrutat̃ etiam ꝓfunda dei & iteꝝ vbi
ſpiritus inquit domini ibi libertas. Aliquan
do etiã ſpiritus ſignificat angelicã naturam

Vnde pſalmiſta ait . Qui facit angelos ſuos
ſpiritus Aliquando animã hominis vt ſupra
oſtendimus . Aliquãdo ſanctos viros & vir-
tutum decorẽ atq; ſpiritalẽ habentes. Vnde
apoſtolus ait Siquis ꝑoccupatus fuerit in ali
quo delicto. vos qui ſpiritales eſtis inſtruite
huiuſmodi in ſpiritu lenitatis . Aliquãdo ſpi
ritus vocat̃ ratio que preemiuet anime vt in
daniele Spiritus & anime iuſtoꝝ benedicite
dominũ . Aliquãdo ſpiritus animam iumẽto
rum ſignificat . Vnde ſalemon ait . Spiritus
iumentoꝝ deſcendat deorſũ . Aliquãdo vocẽ
hominis ſignificat . Vnde dicit ap̃ls . Si orẽ
lingua ſpiritus meus orat . mens autẽ mea ſi
ne fructu ẽ. Orabo ergo ſpiritu orabo & mẽ
te . Aliquando increpationẽ celeſtem . Vnde
dicit̃ in pſalmo . Ab increpatione tua domine
ab increpatione ſpiritus ire tue. Oſtendit er
go predicatores verbi quia ſpiritusſancto in-
flammati delinquẽtes populos increpabant
quatinus a uiciis recederent . Aliquãdo ven
tũ vt eſt illud . In ſpiritu vehemẽti conteres
naues tharſis Et in cõtrariã partem ſpiritus
nomine ſpiritalia vicia denotant̃ Vnde dicit̃
ſpiritus ſuperbie ſpiritus ire ſpiritus triſti-
tie ſpiritus fornicationis . Aliquãdo nomine
ſpiritus ipſe dyabolus demonſtrat̃ . Vnde di
cit̃ . Receſſit a ſaul ſpiritus domini bonus &
inuaſit eum ſp̃ũs nequam domino . Vnde &
in euangelio ipſa veritas ait . Dum inmũdus
ſpiritus exierit de homine ambulat per loca
inaquoſa requiẽ querens & non inuenit . Et
paulopoſt ſubiũgit dicẽs. Tunc aſſumit ſep
tem ſpiritus nequiores ſe & intrantes habi-
tãt ibi hoc ẽ cum plenitudine omnium vicio
rum. Vnde fiũt nouiſſima hominis illius pei
ora prioribus. Corpus dictum eo qđ corrup
tũ perit . Solubile enim atq; mortale ẽ & ali
quãdo ſoluendum. Caro autẽ a creãdo ẽ ap-
pellata . Crementum enim ſemẽ eſt maſculi
vnde animalium & hominũ corpora concipi-
unt̃. Hinc & parentes creatores vocant̃ . Ca
ro aũt ex quatuor elemẽtis cõpacta ẽ . Nam
terra in carne ẽ aer in alitu humor in ſangui
ne ignis in calore vitali. Habẽt enim innobis
elemẽta ſuam quecq; partem . cui quid debea
tur oſtendit compago reſoluta . Caro autem
& corpus diuerſa ſignificant. Non ſemper in
corpore caro. in carne ſemper corpus eſt. Nã
caro eſt que viuit idẽ & corpus . corpus qđ
non viuit idem non caro . Nam corpus dicit̃
aut qđ poſt vitã eſt mortuum . aut ſine vita
ẽ cõditum. Interdum & cum vita corpus &
non caro vt herba & lignũ Miſtice enim cor
pus corporalẽ ſignificat creaturam vel homi
nis corruptã naturã . Vnde legit̃ in apoſtolo

corpora eſſe celeſtia & corpora terreſtria.
Et alibi corpus inquit qđ corrumpitˀ aggra
uat animam. Nam caro iuxta allegoriā ali-
quando ſignificat exteriorē hominē. aliquā
do literā legis & carnalem ſenſum. aliquan-
do ſapientiā humanā que cōtraria ſentit deo
Nam in apl'o ſcriptum eſt. Prudētia carnis
mors eſt. prudētia autē ſpiritus vita & pax
Vnum atqȝ idem eſſe qđ dicit prudētia car-
nis mors & illud litera occidit. Igitˀ pruden
tia carnis mors ē. Cui mors ē animē ſine du
bio. Qui enim legem ſecundū carnem id ē ſe
cundum literā intelligit non venit ad xp̄m
qui eſt vita. & ideo prudētia carnis mors ē
prudentia vero ſpiritus vita & pax. Vitam
nanqȝ & pacē que eſt xp̄s habet. qui ſpirita
liter intelligit legeȝ. Aliter prudētia carnis
peccatū ē. qđ generat mortē. Prudētia eniȝ
ideo dicitˀ cum res ſtulta ſit. quia ſecularibꝰ
hominibus errores viſibilibus ꝯcepti. ſiue in
ſenſu ſiue in actu contra legem dei prudētia
videntˀ. Quoniā inquit apl'us ſapiētia carnis
inimica eſt deo. legi enim dei non ē ſubiecta
nec enim poteſt. Quomō enim ſapientia car
nis hoc eſt carnalis intelligētia non ſit inimi-
ca deo que aduerſatˀ xp̄o que non recipit eū
quem miſit deus. que dicit nos legem habe
mus & ſecundum legem debet mori. quoniā
filium dei ſe fecit. Notandum autem ꝙ non
carnem dixit inimicā ſed ſapientiam carnis.
id ē non ſubſtantiā. ſed actus aut cogitatioȝ
ſiue aſſeuerationē que naſcitˀ de errore. Sapi
entia ergo carnis eſt primum in loco aſtrorū
ab hominibus inuenta diſputatio. deinde vi
ſibilium oblectatio. Nec inimica ſūt deo quia
elementoꝝ dominum & opificē mundi. hys
coequant que fecit aſtruētes nihil poſſe fieri
preterquā mundi ꝯtinet ratio. Quamobrem
negant deū feciſſe vt virgo pareret aut mō
tuorum corpora reſurgerēt quia ſtultum eſt
inqunt vt fecerit deus vltra quā ſapit homo
Nunc & alibi ſcriptum ē. Caro ꝯcupiſcit ad
uerſus ſpiritum. ſpiritus vero aduerſus car
nem. Et rurſum. Caro & ſanguis regnū dei
non poſſidebunt. hoc ē peccatrix vita & ſan-
guinolenta non meretˀ vitam habere eternā
Neqȝ corruptio incorruptelam poſſidebit. ſꝫ
ſancti & iuſti viri immutati & immortales
effecti p reſurrectionem carnis in die iudicii
ad regnum ſimul cum xp̄o tranſibunt ꝑpetu
um. Senſus corporis quinqȝ ſūt. viſus auditꝰ
odoratus guſtus & tactus. Ex quibus duo
aperiuntˀ & clauduntˀ duo ſemp patentes ſūt
Senſus dicti quia per eos anima ſubtiliſſime
totum corpus agitat vigore ſenciendi. Vn-
de & p̄ſentia nuncupantˀ ꝙ ſint pre ſenſibus

ſicut p̄ oculis que preſto ſūt oculis. Viſus eſt
qui a philoſophis humor vitreus appellatur.
Viſum autē fieri quidā aſſeuerāt aut extre-
ma etherea luce aut interno ſpiritu lucido p
tenues vias a cerebro venientes atqȝ penetra
tis tunicis in aerē exeuntes & tunc ꝯmixtio-
ne ſimilis materie viſum dātes Viſus dictus
qđ viuacior ſit ceteris ſenſibꝰ ac preſtantior
ſiue velocior ampliuſqȝ vigeat quantū memo-
ria inter cetera mētis officia vicinior ē cere
bro. vnde omnia manāt. Ex quo fit vt ea que
ad alios ꝑtinent ſenſus vide dicamus. veluti
cum dicimus. vide quomodo ſonat vide quo
modo ſapit ſic ꝛc̄. Auditus appellatus ꝙ vo
ces hauriat. hoc eſt aere verberato ſuſcipiat
ſonos. Odoratus quaſi aeris odoris attactus
Tacto enī aere ſentitˀ. Sic & olfactus ꝙ odo
ribus efficiatˀ. Guſtus a gutture dictus. Ta
ctus eo ꝙ ꝑtractet & tangat & p omnia mē
bra vigorē ſenſus aſpergat. Nam tactu ꝓba
mus quicquid ceteris ſenſibus iudicare non
poſſumus. Duo autē genera tactus eſſe. Naȝ
aut extrinſecus venit qđ feriat. aut intus in
ipſo corpore oritˀ. Vnicuiqȝ autē ſenſui ꝓpriā
naturam datā. Nam qđ videndum ē oculis
capitˀ qđ audiendum eſt auribꝰ mollia & du
ra tactu eſtimantˀ. Sapor guſtu odor naribꝰ
ducitˀ. In multis locis ſcripture ſacre hy quī
qȝ ſenſus corporis p quinariū numerum miſ
tice exprimuntˀ vt eſt illud in parabola ſalua
toris vbi narratˀ ſeruus a domino ſuo quinqȝ
talenta accepiſſe & ea cum augmēto eidem
domino reuertēti repſentaſſe. Similiter &
in ceteris locis vbi quinarius numerus inſer
tus eſt aut quinqȝ libros legis aut quinqȝ ſen
ſus corporis miſtica ſignificatōe demōſtrat
Notandum autē qđ iidem ipſi ſenſus qui in
exteriore homine deſcribuntˀ ſimilimodo ſe-
cundum modū ſuum in interiore eſſe mani-
feſtantur quia ſpiritales res non corporalibꝰ
ſenſibus. ſed ſpiritalibus rimande ſūt. Vnde
diuina vox in cantico deuteronomii ait. Vi
dete. quoniam ego ſum deus. & non eſt
alius preter me. Et in pſalmo. Attēdite po
pulus meus legē meam inclinate aurē veſtrā
in verba oris mei. Et in euangelio ipſa veri-
tas ait. Qui habet aures audiēdi audiat. Et
in apocalipſi qui habet inquit aures audiēdi
audiat. quid ſpiritus dicat eccleſiis. Et in
pſalterio. Guſtate & videte quoniā ſuauis ē
dominus. Et apl's xp̄i inquit bonus odor ſu
mus & in hys qui ꝑeunt. & in hys qui ſalui
fiunt. Et in euāgelio dominus mulierē emo
roiſſam fide ſe tetigiſſe magis quā corpore
oſtendit dicēs. Tetigit me aliquis nam ego
ſenſi virtutē de me exiſſe. Sic ergo cū omni

cautela obſeruandam ē quid ad corporis ſen
ſus. & quid ad anime ꝑtineat dignitatē ne
forte confuſus ordo & irrationabilis eſtima
tio alicubi repugnare videatᷣ veritati Prima
pars corporis caput datū q; illi hoc nomen eo
qđ ſenſus omnes & nerui inde inicium capi-
unt atq; ex eo omnis viuendi cauſa oriatᷣ. Ibi
enim omnes ſenſus apparent. Vnde ipſius ani
me que cōſulit corpori qđammodo perſonam
gerit. Caput vero qđ prima corporis pars ē
vt ſupra diximꝰ iuxta allegoriā aut xp̄m ſig
nificat qui ē caput corporis eccleſie. aut di-
uinitatem ſaluatoris. Vnde legitᷣ in apoſtolo
Caput mulieris vir. caput viri criſtus caput
xp̄i deus. Ponitᷣ enim aliquādo caput ꝓ prin
cipalitate mētis. Vnde ſcriptum ē. Omni tē
pore ſint veſtimēta tua candida & oleum de
capite tuo non deficiat hoc ē omni tempore
ſint opera tua & ꝯuerſatio munda & oleum
caritatis atq; miſericordie de mēte tua non
deficiat. Inuenitur aliquando caput ꝓ inicio
poni vt eſt illud. In capite libri ſcriptum eſt
de me. & quia in principio fecit deus celum
& terram & in principio erat verbū & ver-
bum erat apud deū & deus erat verbum. In
uenitur & aliquando nomine capitis prima
tus cuiuſlibet officii deſignari. Vnde dicuntᷣ
apoſtoli & doctores eccleſie capita eſſe gen-
tium quia principes & magiſtri ſūt fideliū
ꝑploꝝ. Itē caput inchoatio bonoꝝ opeꝝ ſiē
ipſa voluntas hominis vt in leuitico. Ponet
manum ſup caput hoſtie ſue. Similiter & in
quibuſdam locis duces & principes iniquoꝝ
capitis nomine cenſentur. Vnde dicitᷣ. Mul
tiplicati ſunt ſuper capillos capitis mei qui
oderūt me gratis. Vt ergo oſtenderet plus
eſſe numerum infidelium q̄ deuotorū dicit
multiplicatos eſſe ꝑfidos iudeos ſup nume-
rum capilloꝝ id ē recte credentiū. Vertex ē
ea pars qua capilli capitis colliguntᷣ. & in q̄
ceſaries vertitᷣ vnde & nūcupatᷣ. Vertex eni
quando in bonā partem accipitᷣ. ſignificat ſū
mitatē iuſticie vel ꝑfectionē omnium virtu
tum. vt eſt illud in ſalomone. Coronā enim
gratiarū accipiet vertex tuus Item in malā
partem ponitᷣ vertex quando ſummā nequi-
tiam ſignificat. vt eſt illud pſalmiſte. Verū
tamen deus cōquaſſabit capita inimicoꝝ ſuo
rum verticē capilli ꝑambulantiū in delictis
ſuis. Capita inimicorū ſūt auctores iudaice
ſeditionis. ſed & hereticoꝝ ſine dubitatione
doctores. Illi enim in carne xp̄m ꝑſecuti ſūt
ipſi autē crudeliores in ipſam etiā deſeuiunt
deitatē ſi dici fas eſt. Hi tales ſibi calūniarū
inimicicias querūt vt ipſos q̄ capillorū ver-
tices ꝑambulare ac ꝑſcrutari poſſe videātur

Caluaria ab oſſibus calua dicta per defectio
nem & neutraliter ꝓnunciatur In golgotha
quippe qđ interpretatᷣ caluaria eoqđ trun-
cabantᷣ ibi capita damnatoꝝ crucifixus ē do-
minus vt ibi prius erat area damnatorū. ibi
erigerētur vexilla martirii. & quomō ꝓ no-
bis maledictum crucis factus eſt. & flagella
tus & crucifixus ſic ꝓ omnium ſalute quaſi
noxius inter noxios crucifigitᷣ. Capilli voca-
ti quaſi capitis pili facti vt & decorem preſ
tent & cerebrū aduerſus frigus muniāt atq;
a ſole defendāt. In capillis vero ornatus iuſ
ticie & decor virtutū in fideli anima demō
ſtratur. Cui ꝓ bonis meritis & ſapientie do
ctrina multiplex merces in eterna beatitudi
ne reſeruatᷣ. Vnde ipſe in euāgelio ait Veſtri
autem & capilli capitis omnes numerati ſūt
Item capilli virtutes anime deſignant. ſicut
in libro iudicum de ſampſon legitᷣ qui capil-
los poſtquā ꝑdidit ſtatim ab inimicis captꝰ
lumen ſciētie amiſit. Poſſunt & in capillis fi
deles populi accipi qui maximum decus ſua
numeroſitate prebent eccleſie. Vnde in can-
tico canticoꝝ ſpōſus ad ſpōſam dicit. Capilli
tui ſicᷣ greges capraꝝ que aſcēdeꝛt de mōte
galaad. Galaad enī aceruꝰ teſtimonii inter-
pretatᷣ. qđ bene ꝯuenit adunate multitudini
ſanctoꝝ. Itē capilli in ꝯtrariā partē poſiti re
periuntᷣ in pſalmo vbi vicia deſignantᷣ. Mul-
tiplicati ſūt inquit ſuper capillos capitis mei
& cor meum dereliquit me. Nec fruſtra in
comparatione delictorū capilli ponuntᷣ. quia
domini p̄cepto in veteri teſtamēto ſacerdo-
tes ipſa ſimilitudine radebantᷣ. Pili aūt dicti
ſūt a pelle qua ꝓdeunt ſicut & pilo dicitur
a pila vbi pigmēta ꝯtunduntᷣ. Significant pi
li carnis cogitationes carnales quos radere
nos a cordibus noſtris ſcriptura ſancta monꝫ
Vnde & in libro numeroꝝ iubētur leuite ra
dere omnes pilos carnis ſue. Pili carnis ſunt
quelibet ſupflua humane corruptionis. Pili
carnis ſūt vite veteris cogitationes quas ſic
a mēte incidimus vt de amiſſione earū nullo
dolore fatigemur. Leuita nanq; aſſumptus
vocatur. Oportet ergo leuitas omnes pilos
carnis radere. quia is qui ī obſequiis diuinis
aſſumitᷣ. debet ante dei oculos a cunctis car
nis cogitationibus mundus apparere ne illi-
citas mens cogitationes ꝓferat & pulcram
anime ſpeciem quaſi pilis fructificātibus de
formem reddat. Ceſaries a cedendo vocata
ideoq; tantū viroꝝ eſt. virum enim tonſum
eſſe decet. mulierē non decet. Tamē in deu-
teronomio legimꝰ captiuā mulierē ante nup
tum. radere iuſſam ceſariem & circūcidere
vngues & deponere veſtem in qua capta eſt

qđ ſignificat animā q̄ a deo pulcre creata ē
ſi in gentili ꝯuerſatione eam inuenerimus &
ſociare voluerimus corpori xp̄i vt depoſito
idolatrie cultu induat̄ lugubribus penitētie
indumentis deploretq̄ꝫ patrē & matrē hoc ē
omnem memoriā mundi eiuſq̄ꝫ carnales ille-
cebras. Deinde nouacula verbi dei & doctri
na omne peccatū infidelitatis eius qđ mor-
tuum & inane ē abradat̄. Hoc enim ſūt capil
li capitis & vngule mulieris atq̄ꝫ demū ſalu
tari lauacro mundata & purificata coniūgat̄
ſanctis dei. ſcꝫ cum iam nihil in capite mor-
tuum nihil in manibus ex illis que ꝑ infideli
tatem mortis dicunt̄ habuerit vt neq̄ꝫ ſenſi-
bus neq̄ꝫ actibus inmundum aliqd aut mor-
tuum gerat. Come ſūt ꝓprie non ceſi capil'i
& eſt grecus ſermo. Nam comas greci cai-
mos a ſecando nomināt Vnde & cirrin tōde
ri dicūt. Inde & cirri vocant̄ qđ etiam gre
ci mallonem vocant. Come vero capitis miſ
tice caterue ſūt ſanctorum qui xp̄o capiti fi
deli famulatu adherent. Vnde in cantico can
ticorum ſponſa de ſponſo dicit. Come eius ſi
cut elate palmarum nigre quaſi coruus. Nee
ergo come elate palme dicunt̄ ꝓpter caput
domini nigre ꝓpter deſpectionem apud ho-
mines elate obuictoriam nigre ob preſſuras
Crines ꝓprie mulierum ſūt. dicti autem cri
nes eo qđ vittis diſcernant̄. Vnde & diſcri-
minalia dicunt̄ a quibus diuiſi religantur.
Miſtice autem crines ſignificant facta vir-
tutū quas homo habet ex dono ſpirituſſan
cti Vnde in libro iudicum legit̄ qđ ſampſon
quā diu ſeptem crines capitis integros habu
it inuictus fuit poſtquā vero per fraudē mu
lieris tonſus eſt receſſit ab eo fortitudo. qa
quiſquis per gratiam ſpirituſſancti virtu-
tes ſpiritales ſeruat illeſus manet. Si enim
ꝓpter peccatū euacuatus fuerit gratia ſpi-
ritali infirmus factus patet inimicoꝝ capti
oni. Poſſunt & crines elemoſinarum largita
tem ſignificare. Hinc eſt qđ in euāgelio mu
lier illa que pedes iheſu lacrimis lauit crini-
bus exterſit. & vngēto vnxit. vt inſtrueret
nos minimis mēbris xp̄i compati debere &
ſuperflua pauperibus erogare. & odore bona
rum virtutū illis ferre opem. De quibus ip-
ſe dominus in fine dicturus erit. Quod vni
ex hiis minimis fratribus meis feciſtis mihi
feciſtis. Aliquando etiam in crinibus expri
muntur caterue fidelium vt eſt illud in can-
tico canticorū qđ ſponſus ad ſponſam dicit.
Vulneraſti cor meum ſoror mea ſponſa vul-
neraſti cor meū in vno oculoꝝ tuorum & in
vno crine colli tui In vulneratōe cordis mag
nitudo amoris criſti in eccleſia intelligit̄ qui

fit in vnitate ſancta ſanctorum id ē oculorū
& in vnitate pia ſubiecte plebis id ē crinium
Tempora ſūt que caluarie dextra leuaq̄ꝫ ſub
iacent que ideo ſic nuncupant̄ quia mouent̄
ipſaq̄ꝫ mobilitate quaſi tēpora quibuſdam in
teruallis mutant̄. Significant autē vigilias
corporis quas homo debet habere temporā-
ter in ſtatu preſentis temporis donec veni
at ſomnus mortis. Hinc ꝓpheta ex pſona xp̄i
in pſalterio ait Si dedero ſomnū oculis meiſ
aut palpebris meis dormitationē. aut requi
em tēporibus meis donec inueniā locum do-
mino tabernaculū deo iacob. Nec omnia ra-
tionabiliter humanitati xp̄i ꝯuenire noſcunt̄
Somnus iſte intelligendus ē requies mortis
Palpebrarum q̄ꝫ & temporū motus vigilan-
tiam eius ante mortē demonſtrant. quoniaꝫ
reuera tēpora capitis noſtri requiem habere
nō poſſunt. quādo oculi crebris motibus agi
tati vigilare noſcunt̄. Prius enim poſuit ſom
num et poſtea quēadmodum ipſe ſomnus im
pleat̄ expoſuit. Bene ergo mors domini ſom
no ſimulatur. quoniā triduana tantū pauſatio
ne ſuſceptus eſt. qui nullam corpori corrup
tionem intulit ſed quietē. Facies dicta ab ef
figie. Ibi eſt enim tota figura hominis & vni
uſcuiuſq̄ꝫ pſone ꝯgnitio. Vultus vero dictus
eo qđ per eū animi voluntas oſtendit̄. ſecun
dum voluntatē enim in varios motus mutat̄
Nam facies ſimpliciter accipit̄ de vniuſcuiuſ
q̄ꝫ naturali aſpectu. Vultus autē animoꝝ qua
litatem ſignificat. Facies aūt duobus modis
intelligit̄ hoc eſt corporea & ſpiritalis. Niſi
enim eſſet interioris hominis facies non di-
ceret apl's. Nos autē reuelata facie gloriam
domini ſpeculātes tranſformamur de gloria
in gloriam tanquā a domini ſpiritu. Et iteꝝ
Videmus inquit nunc per ſpeculum in enig
mate. tunc vero facie ad faciem. Item facies
ſumma in mente declaratio vt in euāgelio &
faciem tuam laua. Apertū eſt enim nos nūc
imagines videre per fidē. tunc res ipſas hoc
eſt poſt reſurrectionē in eterna gloria Quod
autē dominus ad moyſen dixit. faciem meā
videre non poteris non enim videbit me ho
mo & viuet. & iuxta iohānis vocē. deum ne
mo vidit vnquam ita intelligendum eſtq̄ꝫ in
hac corruptibili vita nullus pfecte contem-
plationem dei habere poteſt. Viderūt enim
patres teſtamēti veteris dominum in hac vi
ta poſiti. ꝑ quaſdā imagines quibꝫ ipſe ſe vo
luit oſtendere. ſed future viſionis eius glori
am illis reſeruauit. qui eum in celeſti beatitu
dine perpetualiter viſuri ſūt. Aliter ab eiuſ
dem ſententie virtute non abhorret qđ dicit̄
Non enim videbit me homo & viuet quoniā

quiſquis ſapientiam que deus eſt videt huic
vite funditus morit̄ ne iam eius amore tene
atur . Nullus quippe eam videt qui ad huc
carnaliter viuit. quia nemo poteſt amplecti
deum ſimul & ſeculum. Qui enim deum vi-
det eo ipſo morit̄ . quo vel intentione cordis
vel effectu operis ab huius vite delectatōni
bus tota mente ſeparat̄. Nemo ergo deū vi-
dit & vixit ac ſi aperte diceret̄ . Nullus vn-
quam deum ſpiritaliter vidit. & mundo car
naliter viuit. Vultus enim aliquādo ꝑ intel
lectu . aliquādo ꝑ volūtate & affectu poſitꝰ
ē. Nam qđ in pſalmo ꝓpheta dixit ꝓiectus
ſum a vultu oculoꝝ tuorum patri dicit filius
a forma ſerui . Speraui quia me gratia tua
deſereret cum paſſionis triſtitia ꝑualeret. In
pauore vtiq; mortis a vultu oculorū tuorum
ꝓiectus ſum. id ē a ꝯſpectu miſericordie tue
Et pulcre vultum dedit oculis quia ipſi ꝙ
maxime ſignificant voluntates animorum.
Vultus enim dicit̄ ab eo qđ cordis velle per
ſua ſigna demonſtret ſicut oculi diuinitatis
cum reſpiciūt ſuam gratiam pollicent̄. Illud
autem qđ dicit̄ vultus domini ſup faciē eoꝝ
mala ꝑ nuntiat vultū domini id ē intellectū
eſſe ſupra malos quos ſic attēdit vt non reſpi
ciat. ſic non reſpicit vt tamen eorū facti co-
gnoſcat . Frons ab oculoꝝ foraminibus no-
minata eſt. Hec imago quedā animi mentis
motum ſpecie ſua exprimit dum vel leta vl̄
triſtis eſt. Iuxta allegoriam vero frons vere
cundiam mentis aut impudentiā ſignificat.
Vnde erubeſcere dicit̄ qui compungit̄ ꝓ de
lictis ſuis & ſe meliorare ſtuduerit . Aliter
de impudentis fronte exꝓbratur iheruſal'eꝫ
per ꝓphetam ſcelus ſuū cum ei dicit̄ . Frons
mulieris meretricis facta ē tibi . Et iterū do
minus ad ezechielē ait. Ecce dedi faciē tuā
valentiorem faciebus eorū & frontem tuam
duriorem frontibus eorū. Vt adamantē &
vt ſilicem dedi faciē tuam. Domus iſrahel at
trite frōtis ē. & ꝓcacis audacie & duro ſit
corde & ſcorpionibꝫ comparat̄. ideo dedi ti-
bi vultum duriſſimum et frontem que nullo
pudore ſuperet̄. Ex quo diſcimus interdum
gratie eſſe dei impudētie reſiſtere. & cū lo-
cus popoſcerit frontem fronte ꝯterere . Hoc
autē tribuit̄ ne noſtra verecūdia & humanꝰ
pudor ꝑtimeſcat inſidias emulorum . Et in
eodem ꝓpheta legit̄. qđ dominus iuberet vi
ro qui indutus erat lineis & attramentariū
ſcriptoris habebat in lumbis ſuis vt trāſiret
per mediam ciuitatē in medio iheruſaleꝫ. &
ſignaret thau ſup frontes viroꝝ gementium
& dolentiū ſuper cunctis abhomīatiōibus q̄
fiunt in medio eius. Que litera ſpetiē crucis

xp̄i tenet & ſignat̄ in frontibus fidelium &
confirmat̄ in cordibus electorum. Vnde di-
cit pſalmiſta . Signatum ē ſuper nos lumen
vultus tui domine . quia ſicut nummꝰ impe
ratoris portat imagineꝫ ita & fidelibꝫ ſigna
celeſtis principis imprimunt̄ . Oculi vocati
ſiue quia eos cilioꝝ tegmina occulūt. ne qua
incidentis iniurie offenſione ledant̄. ſiue quia
occultum lumen habent id ē ſecretū vel intꝰ
poſitum . Hii inter omnes ſenſus viciniores
anime exiſtunt. In oculis enim omne mentis
iudicium ē. Vnde & animi ꝑturbatio vel hi-
laritas in oculis apparet. Oculi aūt idem &
lumina & dicta lumina ꝙ ex eis lumē manat
vel ꝙ ex initio ſui clauſam teneant lucē . aut
extriſecus acceptā viſui ꝑponendo refundāt
Oculus igit̄ non ſolū corporis viſum ſed etiā
cordis demōſtrat intuitum. Quod pſalmiſta
oſtendit dicens. Leuaui oculos meos in mon
tes & in hieremia leua inquit oculos tuos &
vide. Nam cum dicit leuaui oſtendit ad con
templationeꝫ aliquam fuiſſe ꝑuectum. Le-
uare enim eſt aliquid ad altiora transferre.
Oculos meos vtiq; cordis aſpectum de qui-
bus ſcripum eſt. Reuela oculos meos & con-
ſiderabo mirabilia de lege tua. Et illud Pre
ceptum domini lucidum illuminans oculos.
Nam ſi iſtos carnales aduertas qd potuiſſet
inde ꝑficere. Si montes conſitos ſiluis aut ſa
xis ſqualentibus legiſſet intendere. Sed hoc
ſi ſpiritaliter inquiras omnino ꝑficuum ē vt
oc'los cordis ſui ſiue ad ſanctos viros ſiue ad
libros diuinos ſiue ad ſublimes angelos cre-
datur eleuaſſe qui magnitudine & firmita-
te ſua vere montes ſūt. Vnde etiam compe-
tens ſuſtinebat̄ auxilium. Et in euāgelio ip-
ſa veritas ait. Quod ſi oculus tuꝰ dexter ſcā
dalizat te erue eū & ꝓice abſ te. Hic vero co
gitationem & ſenſum in diuerſa volitantem
nuncupauit oculum per dexterā autē volun
tatis & affectuum initia demonſtrant̄. Quā
ſententiā & aliter poſſumus intelligere. Vi-
detur mihi non incongrue accipi in hoc loco de
bere oculum dilectiſſimum amicū. Nam hoc
eſt vtiq; qđ membrum recte poſſumꝰ appel-
lare qđ vehemēter diligimus & ipſū conſilia
cum quia oculus eſt tanquā demōſtrans itē
rum & in rebus diuinis quia dextra eſt vt ſi
niſter ſit dilectus quidē cōſiliarius. ſed in re
bus terrenis ad neceſſitatē corporis ꝑtinen-
tibus . Itē in illo euāgelio vbi dn̄s diſcipulis
ait. beati oculi qui vidēt que vos videtis ibi
intellectus fidelis & ſimplex affectus demō-
ſtratur quo dominus intuēdus ē. Nam & in
illa ſententia qua ſaluator ait. Si oculus tuꝰ
fuerit ſimplex totum corpus tuum lucidum

erit. Si autē nequam fuerit etiam corpus tu
um tenebroſum erit. Per oculū intentionē
cordis et intellectum animi deſignat quia cū
bona intentione & voto placēdi deo aliquid
agimus totum corpus operis noſtri illumina
tur. Q9 ſi intentio pͧerſa erit etiam opus p
eam confectum tenebroſum erit. Oculi duo
actiuam & contēplatiuam vitam vt quidam
volunt figurare dicunt. Deniq3 quādo legi-
mus oculos domini nos reſpicere vt eſt illud
ecce oculi domini ſup timentes eum. & ocu
li domini ſup iuſtos ɔtinuam gratiā diuinita
tis oſtendit. quia pietas ipſius eos ꝓtegit.
quos ſe timere cognoſcit. Scire &enim de-
bemus qđ oculi domini in omni loco contē-
plantur bonos & malos quia nihil illum latet
omnia enim nuda & apta ſūt oculis eius ſed
bonos reſpicit miſerādo. malos autē per iudi
ciū damnando. Pupilla eſt medius punctus
oculi in quo vis eſt videndi. vbi quia parue
imagines nobis videnť ꝓpterea pupille ap-
pellātur. Nam paruuli pupilli dicunť. Hanc
pleriq3 papulā vocant. Vocatur autē pupilla
ꝙ ſit pura atq3 impolluta vt ſunt puelle. Phi
ſici dicunt eaſdem pupillas quas videmus in
oculis morituros ante triduum non habere
quibus non viſis certa ē deſperatio. Circul9
vero quo a pupilla albe partes oculi ſeparan
tur diſcreta nigredine corona diciť qđ rotū
ditate ſui ornet ambitū papule. Miſtice pu-
pilla oculi ſignificat intentionē puri cordis
per quā cerniť iuſticia & diſcerniť verum a
falſo. Vnde ꝓpheta precať in pſalmo dicens
Cuſtodi me domine vt pupillā oculi Pupilla
eſt enim vt ſupra oſtendimus in medio poſi-
ta pſpicua pars oculi qua corporum colores
varia qualitate diſcernimus dicta a paruita-
te ſui pupilla quaſi puſilla. Huic ɔuenienter
comparatus eſt xp̄s. cui datum ē in iudicio
ſuo iuſtos a peccatoribus ſegregare. Aptiſſi
me itaq3 petit cuſtodire ſe vt pupillam oculi
quādo & p ipſam res viſuales diſcernim9 &
in noſtro corpore nihil preſtantius inueniť
Palpebre ſūt ſinus oculoꝝ a palpitatione di
cte quia ſemper moueť. Concurrūt enim in
uicem vt aſſiduo motu reficiāt obtutū. Mu
nite ſūt autem vallo piloꝝ vt aptis oculis ſi
quid inciderit repellať & ſomno cohibenti-
bus tanquā inuoluti quieſcant latētes. In ſū
mitate autē palpebrarū locis quibus ſe vtra
q3 clauſa ɔtingunt extant admoti ordine ſer
uato capilli. tutelā oculis demonſtrantes vt
irruētes facile iniurias excipiāt. ne ex eo no
ceanť. vt pulueris vel cuiuſquā craſſioris ma
terie arceant ɔtactum aut ipſum ꝙ aerē con
cidendo mitificent quo tenuē atq3 ſerenum
faciant viſum. Palpebre miſtice poſſunt ac-
cipi occulte diſpenſationes dei que geranť ī
homine. Vnde dicitur in pſalmo de domino
Oculi eius in pauperē reſpiciūt palpebre ei
us interrogant filios hominū. Ergo quia in
domino mēbrorum miniſteria per allegoriā
frequenter aptanť. dicit eum non ſolum quā
do intendit oculis. ſed etiam tunc requirere
id ē ɔſiderare filios hominū cum ea neglige
re quaſi dormiens eſtimať. Palpebre quippe
dei eius iudicia ſunt que aliquid nobis clau-
dūt aliquid aperiūt. que aperiēdo nos inter
rogant ſi intelligēdo non extollimur. claudē
do nos interrogāt ſi non deſpicimus que in-
telligere non valemus. Item in iob de leuia-
than ita ſcriptum ē. Oculi eius vt palpebre
diluculi. Sternutatio eius ſplendor ignis qa
ſternutatio caput maxime ɔcutit. ſternuta
tio iſtius vocať illa extrema cōmotio qua dā
natum hominē ingrediť. & per eum ſupbis
principať. Recte eius ſternutatio ſplendor
ignis vocatur. Ante reꝓborum enim oculos
ignis apparet. cum ſignoꝝ virtutibus lucet
Et oculi eius vt palpebre diluculi. Nam con
ſiliarii ei9 in oculis deſignanť. Qui recte pal
pebris diluculi comparanť. Palpebris nanq3
diluculi extremas noctis horas accipimus in
quibus nox quaſi oculos aperit dum ventu-
re lucis iam inicia oſtendit. Lacrimas quidā
a laceratione mētis putant dictas alii exiſti
mant ideo qđ greci darſiria vocant. Quid
enim lacrime ex cōpuncto corde effuſe effi-
cere poſſunt oſtendit ꝓpheta dicens. Fuerūt
mihi lacrime mee panes die ac nocte Audiāt
hoc qui domino flere non appetūt. iuges la-
crimas non inediam ſed ſacietatē potius in-
tuliſſe. Nec īmerito. quia fletus ille cibus ē
animarum corroboratio ſenſuū abſolutio pec
catorum refectio mentium lauacra culparū
Sed per has lacrimas ſignificat afflictionib9
erudiri poſſe populū. Diem pſperitatem de
bemus accipere noctē vero triſticiam. Cilia
ſūt tegmina quibus cooperiunť oculi & di-
cta cilia qđ celent oculos tegātq3 tuta cuſto
dia. Supcilia dicta quia ſuppoſita ſūt ciliis
que idcirco pilis veſtita ſūt vt oculis muni-
menta pͥtendant & ſudorē a capite defluen-
tem depellāt. Intercilium vero eſt medium
illud inter cilia & ſupcilia qđ ſine pilis eſt.
Quid ſupcilia ſignificent ſuperius dictū eſt.
vbi per legiſlatorem in mundatione leproſi
radi iubenť capilli capitis barbaq3 & ſupcilia
& omnis pilus qui ī corpore ē Gene ſūt infe
riores oculoꝝ partes vnde barbe inchoant.
Nam greci genos barbe. hinc gene qđ inde
incipiāt gigni barbe In genis ergo aliquādo

virtutes· aliquādo ſpiritales patres iuxta al
legoriam ſignificant· Nam ſponſa de ſponſo
in cantico canticorū dicit . Gene illius ſicut
areole aromatum ɔſite a pigmētariis . In ge
nis ſaluatoris noſtri eius modeſtia pietas ſi/
mul & ſeueritas exprimit . Areole aromatū
virtutes & dulcedo & fama glorie eius de/
ſignat . Pigmētarii vero ꝓphete ſūt & apl̄i
qui futura incarnationis eius archana pate
fecerūt . Item ſponſus de ſpōſa dicit . Cortex
mali punici gene tue abſq; oculis tuis . Gene
ſancte ſpiritales ſunt patres qui virtutibus
ſunt mirabiles & moribus venerabiles & in
cruce xp̄i gloriari non erubeſcentes . Et hec
magna ſūt valde que vident . ſed multo ma
iora que non vident & in futurū reſeruant .
que oculus non vidit nec auris audiuit . nec
in cor hominis aſcendit que p̄parauit deus
hiis qui diligunt eum . Item ſponſus ad ſpon
ſam dicit . Pulcre ſunt gene tue ſicut turtu
ris hoc eſt tanta te verecūdie ſalutaris virtu
te decoraui . vt caſtitatē ꝓmiſſe mihi fidei
nulla prauoꝝ doctorum ſeductione corrūpas
Male ſūt eminētes ſub oculis partes ad pro
tectionē eoꝝ ſubpoſite . vocate male ſiue q̄d
infra oculos ꝓminent in rotunditatē quam
greci mela appellant . ſiue q̄d ſint ſupra max
illas . Maxille per diminutionē a malis ſicut
paxillus a palo taxillus a talo . Maxilla ergo
aut doctores ſignificat aut diſciplinā corpo
ralem per quā bruti & in obedientes ɔſtrin
gunt . Nam q̄d in libro iudicum ſcriptum ē
ſampſon maxilla aſini vel mandibula pulli aſi
narum deleuiſſe & ꝑcuſſiſſe mille viros tipi
ce exprimit geſta ſaluatoris nr̄i . Quid hic
per maxillā aſini . niſi predicatoꝝ eccleſie per
ſone ſignant . Redēptor enim noſter ſimpli/
citatem atq; pacientiā predicantiū ſue man9
virtute tenens a viciis ſuis carnales interfe
cit . & maxilla in terram ꝓiecti poſtmodum
aquas fudit . quia data morti predicatorum
corpa magna ppl̄is mōſtrauere miracula Q
autē in pſalmo ſcriptum ē . nolite fieri ſicut
equus & mulus in quibus nō eſt intellectus
in freno & chamo maxillas eoꝝ conſtringe .
Ideo ergo iſte cōparationes ſunt poſite quia
equus ſine diſcretiōe ſeſſoris ſeruit arbitrio
& a quocūq; fuerit aſcenſus excurrit . Mu/
lus autē paciēter accipit ſarcinas quibus fu
erit oneratus . & ꝓ hoc vtriq; intellectū non
habēt quia nec ille eligit cui obediat nec iſte
quibus oneribus ígrauet intelligit . Prohibꝫ
ergo huiuſcemodi homines diabolicis frau/
dibus inſideri & vicioꝝ oneribus pregraua/
ri . ne male obediēdo ſuperbie magis partibꝫ
addicantur . Nam q; ait in freno ad equum

ꝑtinet frenū enim a ferum retinēdo dictum
eſt . Ferum quippe antiqui caballū dixerunt
In chamo ad mulū reſpicit Maxilla vero ami
nicula ſūt animalium . quibus eſca manditur
vt corporis vita ꝓcuretur . Ipſas ergo maxil
las per figurā allegoricā dicit inobediētibꝫ
debere ɔſtringi id ē copias victuales partius
dari vt ieiunioꝝ neceſſitate cōcluſi creatoris
ſubdant imperio . Barbam veteres vocauerēt
q̄d viroꝝ ſit non mulierū . Barba autē ſignifi
cat apl̄os & apl̄icos viros . Vnde ē illud . Si
cut vngentū in capite q̄d deſcēdit in barbā
barbam aaron q̄d deſcēdit in oram veſtimēti
eius . Barbam ſiquidem bene dicimus apl̄os
quoniā hec robuſtiſſime virilitatis indicium
eſt . & fixa ſub ſuo capite id ē xp̄o pſeuerat .
Multis enim paſſionibus diuino munere ſu/
peratis apl̄i viros ſe ɔſtantiſſimos ꝑ dei gra
tiam ꝓbauerunt . ſeruātes etiam regulas q̄s
a domino acceperunt . ſub ſuo ſe manſiſſe capi
te mōſtrauerūt . Sed ne hanc barbā cuiuſcun
q; hominis fortaſſis aduerteres addidit aarō
qui xp̄i ſpeciem p̄ferens iam ipſum in ſacer/
dotio ſuo ſub quadā imagine geſtabat . Quod
deſcēdit in oram veſtimenti eius . Ora veſti/
menti domini ſaluatoris ſignificatur eccle/
ſia quia vſq; ad extremitates eius deſcendit
ſpiritusſanctus quando baptizatus vſq; in fi
nem ſeculi miſericordie ſue dignationem ſan
ctificat . Auribus inditum nomen a vocibus
hauriendis . Vnde & virgilius . vocemq; hiis
auribus hauſit . Aut quia vocem ipſam greci
audenliden vocāt ab auditu per immutatio
nem litere aures quaſi audes nuncupate ſūt
Vox enim repercuſſa per anfractus eorum
ſonum facit quo ſenſum excipiant audiendi
Per aures enim vt iam diximus miſtice au/
ditus internus anime ſignificatur ſiue obedi
entia in p̄ceptis dei ſeu auditus fidei vel in/
tellectus . Vnde ſcriptum ē . Qui habꝫ aures
audiendi audiat . hoc eſt corde intelligat . Et
iteꝝ in malam partē . aures eoꝝ aggraua ne
forte audiāt . Rogamus etiam deum exaudi
re preces noſtras . Vnde eſt illud pſalmiſte .
Exaudi domine iuſtitiam meam intende de
precationi mee . hoc eſt clemēti p̄ces noſtras
ſuſcipe affectu . Nam intendere oculoꝝ eſt p̄
ces admittere auriū . Sed ideo iſta verba ſo/
ciata ſūt vt ambarum rerū vnus intelligere
tur effectus . Quicquid enim vel auris audit
vel oculus videt vel manus palpat . vel que
palatus guſtat . vel naſus odorat deo ſola con
templationis virtute notiſſima ſūt Nares id
circo nominant quia per eas vel odor vel ſpi
ritus manare nō deſinit . ſiue quia nos odore
admonēt vt norimus aliqd ac ſciamus . Vnde

hec contra inſcii ac rudes ignari dicunt̃. Olfe
ciſſe.n.ſciſſe veteres dicebãt. In odoratu enĩ
diſcretio boni ac mali deſignat̃. In ſcriptura
vero ſacra vocabulo nariũ aliquãdo fatuitas
aliquãdo antiqui hoſtis inſtigatio. aliquãdo
vero pſcientia ſolet intelligi. Naribus nanq̃
fatuitas deſignat̃ ſciẽtie vt ſuperius ſalemo
ne atteſtante docuimus qui ait. Circulus au
reus in naribus ſuis. mulier pulcra & fatua
Nariũ nomine exhalãtes inſidie atq̃ inſtiga
tio antiqui hoſtis accipit̃ qđ in libro iob de il
lo dominus atteſtat̃ dicẽs. De naribus eius
ꝓcedit fumus ac ſi dicat. De pueſa inſtiga
tione illius in humanis cordibꝰ caligo neqſ-
ſime cogitationis ſurgit ꝑ quã videntiũ ocu
li tenebreſcãt. In naribus quoq̃ pſcientia de
ſignatur ſicut per ꝓphetam dicit̃. Quieſcite
ab homine cuius ſpiritus eſt in naribus eius
quia excelſus reputatus eſt ipſe. Redempto
ris ergo noſtri ſpiritus eſſe in naribus eius
dicitur. vt videlicet ſcientia illius eſſe in pre
ſcientia deſignet̃. Per nares aliquãdo docto
res ſancti exprimunt̃. aliquãdo inſidie antiq
hoſtis. Nam in cantico canticorũ ſponſus ad
ad ſponſam dicit. Naſus tuus ſicut turris li-
bani. In naſo verbi dei diſpẽſatores cauſa diſ
cretionis deſignant̃ turris quia eminentiſſi-
mum locum tenẽt in eccleſia. Item in naribꝰ
ſpiraculum fidei bonarũq̃ virtutum exprimi
tur vt ẽ illud in iob. Spiritus diuinus in na-
ribus meis. Item in malam partẽ nariũ tra-
hitur ſignificatio vbi dominus de leuiathan
ad iob locutus ait. De naribus eius ꝓcedit
fumus id ẽ dyaboli quia de miraculoꝝ inſi-
diis ad momentum etiã caliginoſa dubietas
generat̃. Hinc rurſum de vehemoth ait. In
ſudibus pforabis nares eiꝰ. Quid pſudes ni
ſi acuta ꝯſilia ſanctorũ. que huius vehemoth
nares pforant. dum ſagaciſſimas eius inſidi
as & vigilãdo circũſpiciunt & ſupando trãſ
figunt. Siue ipſius verba domini ſudes ſũt
quibus vehemoth nares pforantur. Qui cũ
deum incarnatum eſſe dubitaret hoc ex peti
tis miraculis temptando congnoſcere voluit
dicens. Si filius dei es dic vt lapides iſti pa-
nes fiant. Sed dum a domino audiuit hec.
& hec ſententiarum eius a cuminibus in-
dagatio antiqui hoſtis pculſa eſt. Os dictũ
qđ per ipſum quaſi per oſtium & cibos intro
mittimus. & ſputum foras ꝓicimus. vel qa
vnde ingrediunt̃ cibi. inde egrediunt̃ ſermo
nes. Os aliquando per ſignificationẽ ipſum
verbum hoc eſt ihesum xp̃m qui nobis ſuam
patriſq̃ annũciat voluntatem. aliquãdo ſpiri
ritum ſanctum. vt eſt illud. Os domini lo-
cutum eſt. Loquitur vtiq̃ ipſe qui loq facit
Nam quamuis alieno miniſterio ſermo deꝓ-
matur. ſpiritusſanctus tamen loquit̃ cuius p
cepta vulgant̃ ſicut dicit beatus apl'us petrꝰ
Non enim vnquã voluntate humana allata
ẽ ꝓphetia. ſ ſpiritu ſancto attacti locuti ſũt
ſancti hoĩes dei. Aliquãdo internã cogitatõe
hominis oſtendit vt eſt illud. Os iuſti medi
tabit̃ ſapientiam. Non enim dicit meditatur
ſed meditabit̃ de futuro. Os hic cogitationẽ
debemus accipere. quia de lingua ſequitur
quid loquat̃. Meditabit̃ ergo ſapientiã non
ſcripturarũ lectione. ſed cordis puriſſima vi
ſione. Ibi enim non literis ſapientia colligit̃.
ſed celeſti largitate inelaborata preſtatur.
Similiter os in contrariã partẽ ponit̃ vbi ad
peccatorem dicitur. Os tuum abundauit ne
quicia & lingua tua concinnauit dolum. Os
ꝓ doloſa cogitatione poſitum ẽ. & lingua ꝓ
falſa laudatione. vel conſilio maligno. Os lo-
cutio bona vel mala vt in euãgelio. Ex vẽbis
tuis iuſtificaberis & ex verbis tuis condem
naberis. Aliquãdo vero os ponit̃ ꝓ ipſis ver
bis vt eſt illud in apocalipſi. Et in ore ipſoꝝ
hoc eſt in verbis eoꝝ non ẽ auditum menda-
tium. E in pſalmo. Os meũ loquet̃ ſapientiã
& meditatio cordis mei prudentiã. Sapien-
tia ptinet ad res diuinas edocẽdas prudẽtia
ad res ꝓbabiles inſtituendas. Sic omnis ſer
mo diuinus duabus hiis virtutibus indicat̃.
Labia a lambendo nominata. Quod autẽ ſu
perius eſt labium dicimus. qđ inferius eoꝝ
groſſius ſit labrum. Alii viroꝝ labra mulieꝝ
labia dicunt. Labia aliquãdo ꝓ occulto ver
bo. aliquãdo ꝓ manifeſto ponunt̃. Pro occul
to vt ẽ illud ſalemonis Labia iuſti ꝯſiderant
placita & os impiorum pueſa. Pro manifeſ
to autẽ vt eſt illud in pſamo. Labia mea lau
dabunt te. Item in cantico canticoꝝ ſponſus
ad ſponſam dicit. Sicut vitta coccinea labia
tua & eloquium tuum dulce. Vitta coccinea
doctrina veritatis intelligit̃. Labia ſpõſe coc
co aſſimulant̃. quia dominici ſanguinis quo
redempta eſt preciũ pdicare non ceſſat eccle
ſia vl' qa pdicatio ſancta caritatis ardore flã
maſcit. Itẽ ſpõſo de ſponſa dicit. Labia illius
lilia diſtillantia mirram primã. Labia illius
verba ſũt doctrine. lilia quia claritatem cele
ſtis regni ꝓmittunt. diſtillantia mirram pri
mam quia ꝑ ꝯtemptum voluptatũ preſentiũ
ad hanc ꝑueniendũ eſſe predicãt. Lingue a
ligando cibo putat varro nomen impoſitum
alii ꝙ pticulatos ſonos verborũ ligat. Sicut
enim plectrum cordis ita lingua illidit̃ denti
bus & vocalem ſonum efficit. Sic & lingua
eoꝝ eloquium format. ꝓ loquela ponit̃. Vn-
de dicunt̃ genera linguarũ. quia diuerſi ſunt

ſoni verboꝝ. Loquebant̃ enim varii s linguis
apł̃i magnalia dei. quia ꝑ ſpiritusſancti gra
tiam acceperūt loqui poſſe omnibus linguis
laudem dei. Item lingua doctrina recta vel
praua vt in ſalemone. Labia ſapientiū diſſe-
minabūt ſcientiā lingua prauoꝝ ꝑibit. Den
tes greci odontes vocant & inde in latinum
trahere nomen vident̃. Significant dentes
aliquādo doctores eccleſie. vt eſt illud in can
tico canticoꝝ. Dentes tui ſicut greges tonſa
rum. In dentibꝰ vero ꝑfectiores quiq; & ad
regendā eccleſiam dei aptiores deſignantur
Illi enim cōminuunt ſentēcias ſacrarū ſcrip-
turarū. & in paſtum redigunt fidelium ani
marum. Item in pſalmo ꝓpheta ad dominum
dicit. Dentes peccatoꝝ ɔtriuiſti id ē detra-
hentium verba mordatia qui poteſtati diui
ne nefandis dogmatibus obloquunt̃. Dentes
enim dicti ſūt a demendo. & ideo pulcre ni-
mis lingue detrahentiū dentes vocant̃ quia
ſicut illi ciboꝝ partes demunt. ita & iſti opi
niones hominū adhibita detractione corro-
dūt. Dentes intellectus ſiue locutio bona vel
mala. vt in exodo. Oculum ꝓ oculo dentem
ꝓ dente. Palatum noſtrum ſicut celum ē po-
ſitum. & inde palatum a polo ꝑ deriuationē
Sed & greci ſimiliter appellant. eo qđ ꝑ ſui
concauitate celi ſimulitudinē habeat. Sicut
palatum ſup linguā extat & ſub eo vēba for
mantur ſic noſtra locutio. celeſti ſapiētie &
ſpiritali doctrine ſubiungere ſe debet vt vti
lem doctrinā & ꝓficuam auditoribus ſuis ꝓ
ferre poſſit. Fauces a fundendis vocibus no
minate eoq; ꝑ eas famur voces. Arterie vo
cate ſiue ꝙ per eas a pulmone aer hoc eſt ſpi
ritus fertur. ſeu ꝙ artis & anguſtis meatibꝰ
ſpiritum vitalem teneant. Vnde vocis ſonos
emittunt & ſoni vno modo ſonarēt. niſi lingue
motus. diſtantias vocis efficeret. Fauces iu-
dicium intellectus ſignificare valent. vt eſt
illud. Vbi ſūt fauces mee nonne ſapientiam
meditant̃. Item fauces mandatoꝝ dei cuſto-
diam ſignificant quia ſicut ꝑ ſonos faucium
verba ꝓferre debet ſic doctor catholicus ꝑ-
mandatoꝝ dei cuſtodiam ꝑ̄dicationis ſue ꝑ-
fectum oſtendere debet. Hinc & in pſalmo
ſcriptum eſt. Lingua mea adheſit faucibus
meis. Nam cum omnis guſtus ſapiat in pala
to conſiderandum. Hic quare dixit faucibus
meis. Fauces enim ſunt gutturis noſtri via.
vbi iam deglutita dulcedo nulla ſentit̃. Sed
qđ de eloquio domini erat abſolute dicturus
mirabiliter illam partē poſuit vt cito ad cor
dis noſtri penetrabilia ꝑueniret Rurſū ſcrip
tum ē. Laboraui clamās. rauce facte ſūt fau
ces mee. Laborabat g° xp̄s clamās quando

non audiebat̃ a ꝑfidis rauce facte ſūt fauces
eius quia dicta eius nequaquā ſacrilegus po
pulus audiebat. Mentū dictum qđ inde mā
dibule oriant̃ vł ꝙ ibi iūgant̃. In mēto enim
vbi barba maxime ꝓtendit̃. oſtendit ad eſſe
debere manſuetudinē vere doctrine. nec ali-
hd ibi ɔmiſceri fraudis & malicie Hinc ē qđ
ioab amaſe mētū dextera manu tenuit & ſiniſ
tra gladium latenter mittens eius viſcera ef
fudit. Dextera nanq; mentum tenere eſt q̄ſi
ex benignitatibus blandire. ſed ſiniſtram ad
gladium mittit qui latenter ex malicia ꝑcu-
tit Collum dictum qđ ſit regidum & heret
vt columna baiulās caput & ſuſtentās quaſi
capitolium. Cuius anterior pars gula vocat̃
poſterior ceruix Ceruix autem vocata quod
per eam partē cerebrū ad medullam ſpine di
rigatur quaſi ctrebri via Veteres autem plu
rali tantum numero ceruices dicebant. Pri
us oſtenſius ceruicē ſingulariter dixit. Cer-
uix autem numero ſingulari membrū ipſum
ſignificat. Nam pluraliter cōtumatiam ſepe
demonſtrat. Cicero in verrinis. Pretoreȝ tu
cauſes frange ceruices. In collo intelligentie
decor vel ꝑ̄dicationis fortitudo. ſiue etiā do-
ctores ſancti exprimunt̃. vt eſt illud in canti
co canticoꝝ. Collum tuū ſicut monilia & ite-
rum ſicut turris inquit dauid collum tuum.
Turris dauid eccleſia ē catholica. collum ꝑ̄-
dicatores ſancti. Vnde in eadem ciuitate cō
ſtantia firma eſt. & vndiq; inexplanabilis.
Item collum vel ceruix in malam patem acci
pitur. vt eſt illud de ſapientia teſtimonium.
Superboꝝ & ſublimium colla ꝓpria virtute
calcauit Et in pſalmo dominus inquit iuſtus
concidet ceruices peccatoꝝ. Ceruices autem
ꝓ ſuperbia poſitas ſcriptura teſtatur dicens
Cerno ꝙ ppl'us iſte dure ceruicis ſit. Et bea
tus ſtephanus in paſſione ſua iudeos arguēs
dicit Dura ceruice & incircūciſis cordibus
& auribus vos ſemper ſpiritui ſancto reſtitiſ
tis ſicut patres veſtri Iſtis ergo hec viciſſitu
do reddit̃ vt ceruices quas cōtra dominū le
taliter extulerūt. iugo ipſius ſuaui ſalutari
humilitate ſubdantur. Quod ſepe de ꝑſecu-
toribus factum eſſe meminimus vt fierent ꝑ̄
dicatores ſanctiſſime religionis q prius ido-
la nefandiſſimis ꝑſuaſionibus vindicabant.
Gurgulio a gutture nomē accepit. cuius me
atus ad os & nares ꝓtendit habēs viam qua
vox ad linguam tranſmittit̃. vt poſſit verba
collidere. vnde & garrire dicimus. Guttur
aliquādo ſignificat dulcedinē legis dei. vt ē
illud ſponſe de ꝑ̄ſonſo. Guttur illius ſuauiſſi
mum & totus deſiderabilis. In gutture inter
na dulcedo verboꝝ illius memoratur quā qui

ſapit nõ eſurit. Totus deſiderabilis eſt. quia
totus deus & totus homo in quẽ deſiderant
& angeli ꝓſpicere. deus in maieſtate patris
homo in virginitate matris. in illa creator in
hac ſaluator. Item & in contrariã partẽ guttur
accipit᷑ vt eſt illud. Sepulcrum patens ẽ gut
tur eoꝝ linguis ſuis doloſe agebant. Per fi-
guram parabole nimis cõpotẽs facta ꝓbatur
alluſio. Sepulcrum enim mortui guttur eſt
mentientis quando exitiabilem ſibi vanita-
tem in faucibus reuoluit que malum mortis
infligit. Merito ergo ſepulcrum dictum eſt
guttur eoꝝ qui mortifera loquebant᷑. Nam
ſicut illa cum patẽt fetidos odores exhalant
ita & iſtorum guttur peſtiferos ſermones ꝓ
ferebat. Gula aũt q̃ a deglutiendo nuncupa
ta eſt aliquando ꝓ acceptione cibi vel potus
ponitur. aliquãdo ꝓ uoracitate id ẽ cõmeſſa
tione & ebrietate que caſtrimargia dicitur.
& vnũ eſt de octo principalibus viciis. Con
tra quã ipſa veritas ad diſcipulos ait. Atten
dite vobis ne forte grauẽtur corda veſtra in
crapula & ebrietate. & apoſtolus non in con
meſſationibus inquit & ebrietatibus. quia
ebrioſi regnum dei non poſſidebũt. Humeri
dicti quaſi arme ad diſtinctionẽ hoĩs a pecu
dibus mutis vt hii humeros illi armos habe-
re dicant᷑. Nam ꝓprie armi quadrupedũ ſũt
Numeri operatio vel pondus eiuſdeꝫ operis
ſicut in exodo in ornamẽto ſacerdotis ſuphu
merale precipitur. Brachia a fortitudine no
minata. Bari enim grece graue & forte ſig-
nificatur. In brachiis enim thori lacertorum
ſũt & inſigne muſculorum robur exiſtit. Hii
ſũt thori. i. muſculi. & dicti thori ꝙ illic viſ
cera torta videant᷑. Humer9 aũt ꝓ onere ali
quãdo poſitus reperit᷑ aliquãdo ꝓ fortitudi
ne. Dicit᷑ eñi in benedictione iſachar qđ ipſe
fuerit aſinus fortis & ſuppoſuerit humerũ
ſuum ad portandũ. In quo intelligit᷑ ſimplex
gentilitas que ſe idcirco ad robur boni opis
erigit. quia ad eternã vite patriam tendit.
Vnde etiam & ponit humerũ ad portandũ
quia dum ad ꝓmiſſam requiem ꝑuenire de-
ſiderat. cuncta mandatoꝝ onera libenter por
tat. Legitur & in eſaya de domino ſaluato-
re qđ factus ſit principatus ſup humerũ ei9
eoꝙ crucem ſuam ipſe portauerit vel per hu
merum oſtendens brachii fortitudinẽ eodẽ
eſaya dicente. Reuelauit dominus brachiũ
ſanctum ſuum omnibus gentib9. Et rurſum
Domine qs credidit auditui noſtro & brac-
hium domini cui reuelatũ eſt. Cubitum dic
tum qđ ad cibos ſumendos in ipſo cubamus
In cubito autem aliquando auctor & redẽp
tor humani generis deſignat᷑ vt eſt illud in

conſtructione arche noe. Et in cubito inquit᷑
conſummabis ſummitateꝫ eius. In vno ergo
cubito conſummat᷑ archa. quia vnus eſt au-
ctor & redemptor ſancte eccleſie ſine pecca-
to. ad quẽ & per quẽ omnes ꝓficiũt. qui ſe
eſſe peccatores nouerũt. Item cubiti duo prẽ
cepta caritatis Vnde & archa teſtamẽti que
tipum eccleſie habuit duos cubitos habuiſſe
in logitudine ꝓhibetur. Vlna ſecũdum quoſ
dam vtriuſꝙ manus extenſio eſt. ſecundum
alios cubitus qđ magis verum ẽ. quia grece
olenos cubitus dicit᷑. Vlna ſignificat bonam
operationem. Vnde ſimeon dicit᷑ xp̃m in vl-
nis ſuſcepiſſe & dominum benedixiſſe Quid
eſt enim criſtum in vlnis ſuſcipere. niſi piis
hunc operibus velut mẽbris noſtris amplec-
tere. Per vlnas enim virtutum operatio ex
primit᷑. Cum enim quis in alio eſurientẽ cri
ſtum ſaciat in alio ſicientem potat. in alio hoſ
pitem ſuſcipit. in alio nudum operit. in alio
infirmum vel in carcere poſitum viſitat hiis
ꝓcul dubio deuotis actionib9 tanquã ipſum
xp̃m amplectitur. Ale ſubbrachia ſũt appel
late eoꝙ ex eis in modum alarũ motus brac
hiorum inchoat. Quas quidam aſcellas vo-
cant qđ ex eis cillent᷑ id ẽ mouent᷑. Vnde &
aſcilla dicta ab eo qđ cillantur. hoc eſt moue
ant᷑ omnia Nam cillere ẽ mouere. Aſcella ali
quãdo ꝓ deſidia poſita reperit᷑ & ocioſitate.
Vnde eſt illud in ꝓuerbiis ſalemonis. In de-
ſideriis eſt omnis ocioſus. Et iteꝝ. Abſcon-
dit piger manum ſuam ſub aſcella & laborat
ſi ad os ſuum applicauerit eam. Quia piger
& deſidioſus magis appetit deſidiam carna
lem quã virtutũ operationẽ. abſcondit manũ
ſuam ſub aſcella. nec vult operationeꝫ ſuam
ꝓfeſſioni ſue concordem facere. maxime cũ
ſcriptum ſit. Corde credit᷑ ad iuſticiam ore
autem ꝯfeſſio fit ad ſalutem. Vnde & ſapiẽ
tia alibi dicit. Qui operant᷑ in me non pecca
bunt. Hinc & ipſa veritas ait. Non omnis q
dicit mihi domine domine intrabit in regnũ
celoꝝ. ſed qui facit voluntatẽ patris qui in
celis eſt ipſe intrabit in regnum celorũ. Ma
nus dicta qđ ſit totius corporis munus. Ipſa
enim cibum ori miniſtrat. ipſa operat᷑ omnia
atꝙ diſpenſat. ꝑ eam accipimus & damus.
Abuſiue manus etiã ars vel artifex vnde &
manus precium dicimus. Manus aliquando
poteſtatem ſignificat vt eſt illud pſalmiſte
quo ad dominum ait. In manibus tuis tem-
pora. Et iacob patriarcha ad iudam filium
ſuum. manus inquit tua in ceruicibus inimi-
corum tuoꝝ. Aliquãdo diſcretionẽ iudicii.
vt eſt illud. extendit manum ſuã in retribu
endo illis. Manus hic virtutem iudicii ſigni

ficat. que tunc oſtendit̃ quãdo illam diſcreti
onem bonoꝝ malorumq; fecerit. Manus pro
bona operatione aliquãdo ponit̃ vt in pſalmo
Manus tue fecerũt me & plaſmauerũt me.
& alibi. deum inqui exquiſiuit manibꝫ me-
is. Item manus virtus anime ſiue opus bonũ
vt in pſalmo. Labores manuum tuarũ man-
ducabis. In cõtrariam vero partem manus ac
cipiunt̃ vt eſt illud. Secundũ operationem
manuum ſuarum retribue illis. Dextera vo-
catur a dando. Ipſa enim pignus pacis datur
ipſa fidei teſtis atq; ſalutis adhibet̃. & hoc ẽ
illud apud tuliũ. Fidem publicã iuſſu ſenatꝰ
dedi id ẽ dexterã. Vnde & apl'us Dexteras
inquit dederunt mihi & barnabe ſocietatis.
Siniſtra autẽ vocata, quaſi ſine dextera ſiue
q̃d rem fieri ſinat. A ſinendo autem ſiniſtra
eſt nuncupata. Per dexteram enim aliquãdo
deſignatur criſtus filius dei propter effecti
uam potentiam. de quo ſcriptum ẽ dextera
domini fecit virtutẽ. dextera domini exalta
uit me. aliquãdo eterna beatitudo. vnde ip-
ſe xp̃s dicit̃ in dextera dei ſedere, hoc eſt in
eterna beatitudine regnare. aliquãdo electi
onem ſanctoꝝ vnde dicunt̃ iuſti ſtare ad dex
teram iudicis hoc ẽ eterna beatitudine dig-
ni & peccatores ad ſiniſtrã hoc ẽ in partem
reꝓbam qui ſupplicio traditi ſũt. Hic implet̃
q̃d alibi ſcriptum ẽ. In dextera dei ignea lex
a ſiniſtra autẽ eius reꝓbi. In ſiniſtra ergo do
mini reꝓbi poſiti erũt. qui & ſiniſtri hoc eſt
preſentia quã diu vixerũt ardẽti cupiditate
amauerũt. nec eternoꝝ que ꝑ dexteram ſig-
nificant̃ deſiderium habuerũt. Item dextera
ſignificat amorẽ eterne vite. & ſiniſtra dele
ctationem laudis preſentis ſeculi. Vnde dicit̃
Te autẽ faciẽte elemoſinam neſciat ſiniſtra
tua quid faciat dextera tua. vt ſit elemoſina
tua in abſconſo. & pater tuus qui videt in ab
ſconſo reddet tibi. Quid ẽ in abſcondito niſi
in ipſa bona ↄſcientia que humanis oculis de
mõſtrari non poteſt. nec verbis aperiri. Rur
ſum per dexterã ſignificat̃ futura vita & ꝑ
ſiniſtram preſens. Vnde de domino ſcriptũ
eſt. In dextera eius longitudo dierũ & in ſi-
niſtra eius diuitie & gloria. quia hic ſancti
diuitias virtutum colligũt & in futuro con-
templationem vultus dei ꝑcipient. Nam &
alibi inuenit̃ dextera ꝓ ꝓſperitate poſita. ſi-
ue hominum fauore & ſiniſtra ꝓ aduerſitate
huius vite vel vituperatione vt in eſaia. Hec ẽ
via ambulate in ea. neq; ad dexteram neq;
ad ſiniſtram. ſicut dies aliquãdo ꝓſperitatem
ſignificat & nox aduerſitatem. Aliquãdo dex
tera bona opera exprimit que domino placẽt
& ſiniſtra mala q̃ ei diſplicẽt. Dextera ami-

cus ſiue vxor vel filii. vel quilibet ꝓpinqui ſi
cut quidã volunt intelligi vt in euãgelio. Si
dextera manus tua ſcandalizat te. abſcide eã
& ꝓice abſte. Palma eſt manus expanſis di-
gitis ſicut cõtractis pugnus. Pugnus autem
a pugillo dictus. ſicut palma obpanſis palme
ramis. In palma amplitudo eloquẽtie aliquã
do ſignat̃. ſicut in pugno anguſtus tactatus
argumentoꝝ & ↄcluſio ſillogiſmoꝝ. Vnde q
dam ſapientiũ de dyaletica & rethorica diſ-
putans ait. Dyaletica & rethorica eſt q̃d in
manu hominis pugnus aſtrictus & palma di
ſtenſa. Illa breui oratione argumẽta ↄcludit
iſta facundie campos copioſo ſermone diſcur
rit. Illa verba ↄtrahit iſta diſtẽdit. Dialetica
quidem ad inuẽiendas res acutior rethorica
ad inuẽtas dicendas facundior. Illa raros &
ſtudioſos reqrit. hec freqnter ꝓcedit in tur
bas. Itẽ palma ſignificat largitatẽ elemoſine
& pugnus parcitatẽ Vnde ſcriptum eſt in ꝓ
uerbiis ſalemonis de muliere prudenti. Pal-
mas ſuas extendit ad pauperẽ. Et alibi ſcrip
tum ẽ. Sit manus tua ad dandum porrecta.
& ad colligendũ ↄtracta. Item de palmo &
pugillo ꝓpheta dicit domini potentiã demõ
ſtrans celum inquit palmo metit̃ & terrã pu
gillo ↄcludit. Item in paſſione domini ſcrip-
tum ẽ. Tunc expuerũt in faciem eius & co-
laphis eum ceciderũt. alii autẽ palmas in fa-
ciem ei dederũt dicẽtes. Propheti za nobis
xp̃e. Quis eſt qui te ꝑcuſſit. Quod dictum ẽ
ſpuerũt in faciem eius ſignificat eos qui eiꝰ
preſentie gratiam reſpuant. Item colaphis
cum cedũt qui ei honores ſuas preferũt. Pal
mas in faciem ei dant qui ꝑfidia cecati eum
non veniſſe affirmant preſentiam eius exter
minantes & repellentes. Error de heretico-
rum xp̃o tribus generibus terminat̃. Aut e-
nim de diuinitate aut de humanitate aut de
vtroq; falluntur. Digiti nuncupati quia de-
cem ſũt. vel quia decenter iuncti exiſtunt.
Nam habent inſe & numerum ꝑfectiſſimũ.
& ordinem decentiſſimum. Digiti autem ꝓ
diſtributione donoꝝ ſpiritusſancti in ſcriptu
ris allegorice accipiunt̃. Nam ſcriptum ẽ in
euangelio domino dicẽte. Si in digito dei ei
cio demonia hoc eſt in virtute ſpiritusſancti
ꝑfecto ꝑueniet in vos regnum dei. Et in ex
odo legit̃ digito domini legem fuiſſe ↄſcrip-
tam quem multi ſpiritumſanctũ accipere vo
luerunt. Et in pſalmo legit̃. Quoniã videbo
celos opera digitoꝝ tuorũ. Merito iſtud de
futuro glorioſa dicit eccleſia que ante aduẽ
tum domini erat adhuc in patriarchis & ſan
ctis hominibus ↄſtituta. Ait enim videbo ce
los id ẽ libros euãgelicos qui celi merito di-

cunẗ. quoniã ↄtinent dominum ſaluatoreʒ q̈
dixit celum mihi ſedes ē. terra aũt ſcabellũ
pedum meoꝝ. Ideo hic poſitam operationem
digtioꝝ eſtimo vt libros diuinos coopatione
ſancte trinitatis pfectos euidenter oſtende/
ret ſicut & alibi legiẗ. Appendit tribus digi
tis molem terre. Quod ſimili ſacramẽto reci
piendum ē. Digitus enim diciẗ diuine opera
tionis effectus ꝙ poteſt patri & filio & ſpiri
tuiſancto id ē vni deo aptiſſime ↄuenire. Itẽ
p digitos diſcretio ſiue exercitiũ boni opis
exprimiẗ. Vnde de illa muliere forti quã ſa/
lemon in fine ꝓuerbioꝝ ſuorũ deſcribit. ita
legitur. Manum ſuam miſit ad fortia & di/
giti ſui apphenderũt fuſum. Manus enĩ mi
ſit ad fortia id ē ſtudium ſuum ad pfecta xp̄i
caritatis opa & digiti ſui apprehẽdert fuſũ
cum diſcretionis equitate textrinã ſtole ce/
leſtis p opera carit atis efficit. Vbi diſcretõe
ſũma opus eſt vt ꝓ eterna mercede & non ꝓ
temporali laude bona agamus. Vngulas ex
greco vocamus Illi enim onichen vngulam di
cunt. Per vngulam quippe extremitas vel fi
nis cuiuſlibet rei demonſtraẗ. Nam ſcriptũ
ē in geneſi. vbi iacob benedixit filio ſuo dan
dicens. Fiat dan coluber in via ceraſtes in ſe
mita mordens vngulas equi vt cadat aſcen/
ſor eius retro Quidam vero hanc ꝓphetiam
ad antixp̄m transferũt arbitrãtes eum de tri
bu dan venturum. in hoc loco equum accipi
iudicãt hunc mũdum qui per elationẽ ſuam
in curſu labentiũ tempoꝝ ſpumat Et quia an
tixp̄s extrema mũdi apprehẽdere nititẽ ceraſ
tes iſte equi vngulas mordere phibetur Vn
gulam qppe equi mordere ē extĩma ſeculi fe
riendo ↄtingere. Vt cadat aſcenſor eius retº
Aſcenſor equi eſt. quiſquis extolliẗ in digni/
tatibus mundi Qui retro cadere diciẗ & nõ
in faciem. ſicut ſaulus cecidiſſe memoraẗ. In
facie enim cadere eſt in hac vita ſuas vnum
quemq; culpas ↄgnoſcere. eaſq; penitẽdo de/
flere. Retro vero quo nõ videẗ cadere eſt ex
hac vita repẽte decedere & ad que ſupplicia
ducaẗ ignorare. Itẽ de equo in iob ſcriptum
eſt. Terram vngula fodit. Solet in equi vn/
gula laboris fortitudo ↄgnoſci. Quid ergo p
vngulam niſi in predicatore ſancto virtutũ
pfectio demonſtraẗ. Qui videlicet terrã fo/
dit vngula dum de corde audiẽtium exẽplo
ſuoꝝ operũ terrenas cogitationes eicit. Trũ
cus media pars corporis a collo ad inguinem
De quo virgilius. Caput collo vehiẗ. Trun/
cus ſuſtinetur coxis & genibus cruribuſq;.
Truncus qui ſine capite & manibus ē ſigni/
ficat debilitatẽ & inertiã cuiuſlibet. Vnde
de iudith ſcriptũ eſt qđ cũ caput abſcideret

oloferis corpus eius truncũ euolueret. Por
ro quia olofernis tipum tenet diaboli truncũ
corpus eius oſtendit eum abſciſa potẽtia po/
teſtatis eius ipſum inimicum ex omni parte
infirmum & debilem eſſe vt eo facilius bella
tores xp̄i ↄfidant iudicem nequiſſimũ ſe vin
cere poſſe quo eum pleniter ediſcũt fragilẽ
& ſuperabileʒ fore. Pectus vocatum qđ ſit
pexum inter eminentes mamillarum partes
Vnde & pectinẽ dici qđ pexos capillos faci/
at. Pectus auteʒ ſignificat tractatũ internũ
& ſapiẽtie rationem. Vnde iohannes legitur
ſuper pectus recubuiſſe ſaluatoris ex q̊ doc/
trinam ſapiẽtie hauſit celeſtis. In contrariã
vero partẽ pectus trahit ſignificationẽ quã/
do ſignificat doli ac malicie calliditatẽ. Vn
de diciẗ ſerpẽti. Sup pectus tuũ g̃dieris &
terrã comedes cũctis diebus. Super pectus
quippe gradiẗ ſerpens. quia omnes greſſus
dyaboli nequicie ſũt & fraudes. Nam in pec
tore calliditatẽ & verſutias cogitationũ eiꝰ
ĩdicat quibus ad eos quos vult decipere ſer/
pit. Terram autẽ comedit cum errore pec/
cantium paſcitur ac delectaẗ eoſq; ſeducens
ad interitũ rapit. Mamille vocate quia rotũ
de ſunt quaſi male per diminutionẽ ſcilicet.
Vbera dicta quia lacte vberta. vel quia hu/
more humida ſcilicʒ lactis in morẽ vuaꝝ ple
na. In mamillis vero atq; vberibus doctores
ſancti miſtice exprimunẗ qui lacte doctrine
ſacre nutriũt fideles ſiue duos populos veniẽ
tes ex circũciſione & gentilitate Vnde in cã
tico canticoꝝ. ſponſus ad ſpõſam dicit. Duo
vbera tua ſicut duo hinnuli capree gemelli.
Duo vbera vt diximus doctores ſũt vtriuſq;
teſtamẽti. vel duo populi ex circũciſione ve
nientes & gentilitate. qui per humilitatem
quidẽ paruos ſe eſſe intelligunt & peccato/
res ꝯ caritate currẽtes omnia obſtacula mun
di tranſeunt. Vbera ſenſus cordis vt in eſaia
Accingite lumbos veſtros ſup vbera hoc eſt
cõtinentiam habete contra ſenſus carnales.
Cutis eſt que in corpore prima ē appellata
qđ ipſa corpori ſuppoſita inciſionẽ prima pa
ciatur. Cutis enim grece inciſio diciẗ. Idem
eſt & pellis qđ externas iniurias corporis te/
gendo pellat. pluuiaſq; & ventos ſoliſq; ardo
res pferat. Pellis enim mox detracta a cor/
pore iam corium diciẗ. Incute enim vel pelle
quo animal forinſecus circundaẗ miſtice vel
corpus humanũ demõſtrat que naturam ani
me intra ſe vigentẽ tegit. vel ſanctã eccleſiã
ſignificat quã xp̄s qui eſt via veritas & vita
viuificat & regit. que afflictionibus foris at
teritur & intus virtutibꝫ roboraẗ. Vnde &
in iob ſcriptum ē. Cutis mea aruit & ↄtracta

eſt. Et iteꝝ ruge inquit mee teſtimonū di-
cunt contra me Et rurſum pelli mee ꝯſump
tis carnibus adheſit os meū. Quia igiť xp̄s
& eccleſia vna perſona ē. quid ꝑ os niſi ipſe
dominus. quid per carnē niſi diſcipuli deſig
nanť qui paſſionis eius tēpore infirma ſapue
runt. Quid vero per pellē. que exterior car-
ne manet in corpore. niſi ille ſancte mulieres
figuranť. que ad preparāda ſubſidia domino
ſeruierunt. Ait ergo. Pelli mee conſumptis
carnibus adheſit os meū. hoc eſt hii qui mee
fortitudini ꝓpinquius adherere debuerunt
paſſionis mee tēpore timore ꝯſumpti ſūt &
eas quas ad exteriora miniſteria poſui in paſ
ſione mea inherere mihi fideliter inueni. Vn
de ſubdiť. Et derelicta ſūt tantūmodo labia
circa dētes meos. Quid per labia niſi locutio
quid ꝑ dētes niſi apl̄i deſignanť. Qui adhuc
ſtatim poſt paſſionē ꝯfabulari de domino no
uerant ſed predicare iam eum aut mordere
infidelium vicia formidabant. Aruina pig-
uedo cuti adherēs. Pulpa ē caro ſine pigue-
dine dicta q̄d palpitet reſilit enim ſepe. Hāc
pleriq; & viſcum vocant ꝓpter q̄d glutinoſa
ſit. Aruina aliquādo pinguedinē dilectionis
ſignificat. vt ē illud in leuitico adeps & arui
na in hoſtiis pacificis iubenť deo offerri. Itē
aruina abundantiam terrenarū rerum ſigni
ficat vt eſt illud in iob vbi de ſupbo homine
ſcribiť. Cucurrit aduerſum deum erecto col
lo & pingui ceruice armatus ē. Cōtra deum
erecto collo currere ē. ea que creatori diſpli
cent cum audacia ꝑpetrare. Iniquus enim in
pingui ceruice contra deum armať. quia re-
bus tēporalibus tumēs contra precepta veri
tatis quaſi de magnitudine carnis erigitur.
De quo addiť. Operuit faciem eius craſſitu
do. Faciem eius craſſitudo operuit. quia de-
ſiderata terrenarū rerum abundantia oculos
mentis premit. Et de lateribus inquit eius
aruina dependit. hoc ē quiſquis potēti & ini
quo adheret. ipſe ꝙ de eius potētia velut ex
pinguedine rerū tumet. Item pinguedo gra
tiam diuinam ſignificat. vt ē illud in pſalmo
ſicut adipe & piguedine repleať anima mea
Item in malā partē adeps poniť cum craſſitu
dinem malicie ſignificat iuxta illud pſalmiſ
te adipē ſuum inquit cōcluſerunt. Membra
ſūt partes corporis. artus quibus colliganť
mēbra ab artādo dicti quoꝝ diminutiua ſūt
articuli Nam ſicut artus dicimus mēbra ma
iora vt brachia ita articulos minora mēbra
vt digiti. Membra quando in bonam parteꝫ
accipiunť ſanctos & electos dei qui membra
ſūt corporis xp̄i ſignificāt. quia ille ē caput
eccleſia vero corpus ipſius & membrum de

membro. Quod longa ratione diſputās apl̄s
ita oſtēdit. in quibus alia ſūt glorioſa & for
tiora alia ignobiliora & infirmiora membra
q̄d facit differētia virtutum & diſcendi vel
docendi ſtudiū. Nam oculi in corpore criſti
poſſunt dici qui meditanť in lege domini die
ac nocte. aures qui diligenter audiūt verbū
dei & obediunt mādatis eius. os & lingua ꝑ
dicatores ſancti. manus qui bene operanť vel
elemoſinas tribuūt. pedes qui viam manda-
torum dei incedūt et cetera huiuſmodi quod
longum ē enumerare. Aliam vero ſignificati
onem habēt membra quādo ad diaboli partē
ſenſum trahunt. quia ſicut omnes ſancti ad
xp̄i corpus ꝑtinent. ita omnes iniqui ad cor-
pus antixp̄i. Vnde ſcriptum eſt in iob de le-
uiathan. Membra carniū eius coherētia ſibi
Carnes iſtius ſūt omnes reꝓbi qui ad intel-
lectum ſpiritalis patrie ꝑ deſiderium non aſ
ſurgunt. Membra autē ſūt carnium hii qui
eiſdem ꝑuerſe agētibus & ſeſe ad iniquitatē
precedētibus ꝯiungunt. Sed ē aliud mēbrū
corporis aliud mēbrum membri. Sicut autē
ꝑniciosum eſt ſi vnitas deſit membris bonis.
ita ꝑnicioſum ē ſi non deſit malis. dum in du
as ꝑtes rubri maris vnda diuidiť vt ab electo
populo ad terrā reꝓmiſſionis tendiť. Nerui
greca deriuatione appellati. q̄s illi neur va
cant. Alii latine vocatos neruos putant eoꝝ
artuum coniunctiones inuicē his inhereant
Maximam autē virium ſubſtantiā neruos fa
cere certiſſimum ē. Nam quāto fuerint den
ſiores tanto ꝓpenſius augeſcere firmitatem
In neruis cōplexio virtutū deſignať. quia ſi-
cut artus & oſſa neruis cōpinguntť. ita virtu
tes & bona opera amoris glutino copulātur
Vnde in iob ſcriptum ē. Oſſibus & neruis cō
pegiſti me. Vitam & miſericordiā tribuiſti
mihi. & viſitatio tua cuſtodiuit ſpiritū meū
Humanū quippe animum viſitatio ſupna cuſ
todit cum hunc virtutibus ditatū vel flagel
lo ꝑcutere vel cōpungere non deſinit. Iteꝫ
in aliam partem verborū ſignificatio trahiť.
cum in eodē libro de vehemoth ſcriptum ſit.
Nerui teſticulorū eius ꝑplexi ſūt. Oſſa eius
velut fiſtula eris. Tot ergo iſte vehemoth
teſtes habet quot iniquitatis ſue adiutores
poſſidet. Qui idcirco ꝑplexi ſūt. quia videli
cet predicatoꝝ illius argumēta doloſis aſſer
tionibus innodanť vt recta eſſe ſimulent que
ꝑuerſa ꝑſuadent. Oſſa inquit eius velut fiſt
ula eris. Quid aliud oſſa anticriſti ꝙ quoſli-
bet in eius corpore valentiores accipimus. In
quoꝝ corde iniquitas dum vehemēter indu
rauit. per eos tota eius corporis cōpago ſub
ſiſtit Recte aūt oſſa eius eris fiſtule ꝯparanť

cuia nimirum more metalli inſenſibilis. ſonũ
bene viuẽdi habent. ſed ſenſum bene viuẽdi
non habent. Compago capita ſũt oſſium dic
ta eoꝝ ibi compacta neruis vel glutino quo/
dam adhereãt. Oſſa ſũt corporis ſolidamẽta
In his enim omnis poſitio roburq; ſubſiſtit.
Oſſa ꝗ̃ per allegoriã fortitudinẽ mentis de
bemus aduertere. Que cum deficit ſugor ei
us elabitur. ſicut & oſſibus quaſſatis corpus
minime ꝯtinet̃. Vnde ꝓpheta in pſalmo ait.
Sana me domine quoniã ꝯturbata ſũt omnia
oſſe mea. Et alibi omnia inquit oſſa mea di/
cent. Domine quis ſimilis tibi. Oſſa nec ſen
ſum nec vocem habere manifeſtum ẽ. ſed ſi/
cut frequenter diximus fortitudo animi &
ꝯſtantia mẽtis debent intelligi. Que merito
oſſibus comparant̃. quia ſicut illa corpus cõ/
tinent ita & hec ſanctas corroborant volun/
tates. Dicant ergo hoc ſacramẽtum oſſa nõ
caro id ẽ firmitas non remiſſio. quia talẽ im
num non poteſt niſi ſola mẽtis dicere fortitu
do. Quis negatiuũ ẽ. quia nemo poteſt eſſe
ſimilis cũ ſit ſancta trinitas ſingularis. Mul/
tum quippe eſt creatura a creatore diſſimil'
Illa deniq; ſeruit iſte dominat̃. Et iterũ peni
tens dicit. Oſſa mea ſicut infrixorio cõfrixa
ſũt. Sicut opinione ꝓſpera bene meritorum
oſſa id ẽ animi fortitudo pingueſcit quando
eoꝝ conſcientia felici recordatione letatur ſi
cut dicit ſalemon fama bona impinguat oſſa
ita recordatione ꝯtraria peccatorũ virtus tã
quã frixa ꝯtrahit̃. dum oblocutiões hominũ
& ꝯſcientie ſue iudicia grauiter expaueſcit.
Siue hic frigit̃ peccator. quoniã futuros ig
nes incendiaq; formidat. Nam qui ſe paueſ/
cit arſurum. ipſius incẽdii terrore iam frige
tur. Item oſſa virtutes ſignificãt ſanctorum
vt in pſalmo. Cuſtodit omnia oſſa eoꝝ vnum
ex his non ꝯteret̃ Medulle appellate qđ ma
defaciant oſſa. Irrigant enim & confortant.
Medulla ſignificat internã cogitationẽ men
tis. Vnde eſt illud pſalmiſte Holocauſta me
dullata offerã tibi. Holocauſta medullata ſũt
ſacrifitia que puro atq; intimo corde diuinis
cõſpectibus damus. Nam quãdo inuicẽ holo
cauſti contritionẽ cordis offerimus oportet
vt intus habeat puriſſimã fidem intus habe
at operas fideles que ad vicem medulle obla
tionem puriſſimã reddãt ne ſit aridum atq;
vacuum qđ diuinis aſpectibus immolamus.
Vertibule ſunt ſumme oſſium partes nodis
groſſioribus conglobate. ita dicte eoꝝ ad in/
flexionem membroꝝ illa vertant̃. Cartilagi
nes oſſa mollia & ſine medulla qđ genus au/
ricule & narium diſcrimen & coſtaꝝ extre/
mitates habent ſiue opcula oſſium que mo/
uent̃ & dicte cartilagines ꝙ leui attritu ca/
rent dolore dum plectant̃. Cartilago aliquã
do ſignificat ſimulatõꝫ virtutũ. Vnde ſcrip/
tum eſt in iob de leuiathan. Cartilago eius
quaſi lammine ferree. Cartilago nanq; oſſis
quidem ſpeciem habet. ſed oſſis fortitudinẽ
non habet. Quid eſt ergo qđ cartilago eius
laminis ferreis cõparat̃. niſi qa hii qui in illo
debiliores ſũt ad ꝑpetranda mala nequiores
exiſtunt. Ergo cartilago eius ferro ſimilis
dicit̃. quia hii qui in eius corpore ad oſtenſi
onem virtutũ non ſufficiũt contra necẽ fide
lium acrius accendunt̃. Coſtas appellari qui
dam putant ꝙ ab ipſis interiora cuſtodiant̃.
& tota mollicies ventris vallata ſaluet̃. La/
tus quia iacentibus nobis latet. ẽ enim leua
pars corporis. Dextro autem lateri habilior
motus eſt leuo fortior. & oneri ferendo acõ
modatior. Vnde & leua nuncupata qđ apti
or ſit ad leuandũ aliquid & portandum. Ipſa
enim geſtat clipeũ enſem pharetram & teli
qua onera. vt expedita ſit dextra ad agendũ
Et notandum qđ lateris nomẽ ſinonimũ eſt
& ad plura ſignificãda habile. Dicit̃ enim la
tus hominis &. latus pecudis. latus edificii
& latus dimẽſionis terre. que omnia locis ſu
is ꝓpria ſignificatione interꝑtari debẽt. Ta
men hominis latus qđ cum coſtis inteſtina ꝓ
tegit. ſignificare poteſt occultationes inter
norum ꝯſiliorum. Vnde eſt illud qđ cõditor
noſter dormienti ade de latere ſumpta vna
coſta cõdidit mulierẽ. cum miſtice ꝑfigura/
bat eccleſiam de latere xp̄i in cruce per mor
tem ſopiti ſacramẽta ſalutis eſſe exitura vi/
delicet ſanguinem & aquã de quibus ſponſa
illi conderet̃ eccleſia. Tropologice vero ſciẽ
dum ẽ quia nequaquã culmen ꝯtemplatiõis
attingimus ſi non ab exterioris cure oppreſ
ſione ceſſamus nequaquã noſmetipſos intue
mur vt ſciamus aliud in nobis eſſe rationale
qđ regit aliud animale qđ regit̃. niſi ad ſecre
tum ſilentii recurrentes ab omni exterius ꝑ
turbatione ſopiamur. Quod ſilẽtium noſtrũ
bene adam dormiẽs figurauit de cuius mox
latere mulier ꝓceſſit. quia quiſquis ad inte
riora intelligẽda rapitur a rebus viſibilibus
mentis oculos claudit. & tunc inſe ipſo vel q̃
preeſſe viriliter debeãt vel que ſubeſſe poſ/
ſint infirma diſtinguit vt aliud in ipſo ſit qđ
regere valeat tanquã vir. aliud tanquã femi
na qđ regat̃. Dorſum ẽ a ceruice vſq; ad re/
nes. Dictum autẽ dorſum qđ ſit ſuperficies
durior corpore in modũ ſaxi fortis & adpor
tandum & ad ꝑpetiẽdum. Terra quia in ea
ſupini iacemus in terra qđ ſolus homo poteſt
Nam muta animalia tantũ aut in ventre au

in latere iacent . Vnde in animalibus terga
abuſiue dicunť ſcapule. Dorſum quidem atq;
tergum eoꝝ ſũt poſteriores partes corporis
aut fugam ſignificãt vt ẽ illud pſamiſte quo
ait & inimicoꝝ meorũ dediſti mihi dorſum
& alibi ſcriptum ẽ terga verterũt. Quod eti
am ſignificare poteſt auerſionẽ prauoꝝ a cul
tu diuino . & deſpectionem vere religionis ſi
cut in ezechielis viſione ſcriptum eſt qđ viri
ſtantes contra templũ dorſa verſa haberent
& facie reſpicerẽt ad ſolis ortũ. Item in dor
ſo vel tergo ſignificanť corporei dolores q̃s
illatis verberibus ſancti viri ſuſtinebũt. Vn
de ꝓpheta dicit in pſalmo . Poſuiſti tribulati
ones in dorſo noſtro. videlicȝ verbera que &
paulus ꝑtulit & reliqua fideliũ turba ſuſti-
nuit ad hoc verberibus humiliati vt dyaboli
cam ſupbiam cum mundi ipſius delectatõne
reſpuerẽt . Rurſum tergum obliuionẽ prete
ritorum ſignificat . Vnde petimus deum in
oratione vt peccata noſtra preterita poſt ter
gũ mittat hoc ẽ ꝑpetue obliuioni tradat. Nã
ꝙ dorſum & tergum deſpectionẽ dei ſigni-
ficent oſtẽdit eſaias dicens ad iſrahelicam
plebem. Et erũt oculi tui vidẽtes precepto-
rem tuum & aures tue audiẽt vocẽ poſt ter
gum monẽtis . Quaſi in faciẽ homo monitus
eſt. quãdo ad iuſtitiã ↄditus ꝑcepta rectitu-
dinis accepit. ſed cũ eadem ꝑcepta ↄtemplit
quaſi ↄditori ſuo dorſum mẽtis in faciem de
dit. Sed ecce adhuc poſt tergũ ſequiť & mo
net. quia iam & a nobis ↄtemptus ẽ. & tamẽ
nos adhuc vocare nõ ceſſat. Quaſi dorſum ei
in faciem dedimus . cuius verba deſpicimus
cuius verba calcamus . ſed nos poſt tergum
ſtans auerſos reuocat . qui & videt qđ deſpi
ciť. & tamen ꝑ precepta clamat. ꝑ pacientiã
expectat. Interſcapuliũ ſpaciũ dicitur qđ in-
ter ſcapulas eſt vnde & nominať. In ſcapulis
enim poſſumus intelligere iuxta allegoriam
oneris ſarcinam. vt eſt illud qđ abraham tol
lẽs panẽ & vtrẽ aque impoſuit ſup ſcapulas
agar vel operationes diuerſas iuxta illud qđ
in pſalmo de deo ſcriptum eſt . Scapulis ſuis
obumbrabit tibi . Scapule domini ſũt opera
tiones mirabiliũ per quas velut quibuſdã hu
meris virtus diuina monſtrať . Vnde cũ deo
ſcapule oculi brachiũ ve diciť . cauendũ ſum
mopere eſt. ne quid in eo mens corporeũ ſuſ
picetur . In antropomorfitarũ nanq; hereſim
cadere ẽ eum qui in circũſepte implet & cir
cumplectiť omnia inter corporalia liniamẽta
ↄcludere Sed omnipotẽs deus ad ſua nos tra
hens vſq; ad noſtra ſe humiliat. atq; vt alta in
ſinuaret humilibus condeſcẽdit . quatinus ꝑ
uulis animus rebus ↄgnitis enutritus ad in-
quirẽda exurgat incognita. atq; ad eum quẽ
longe ſup ipſum eſt . quedã iuxta ſe audiens
quaſi quibuſdam ad illũ paſſibus moueatur.
Vnde fit vt ꝑ ſcripturã ſuam aliquãdo a cor
poribus hominum. aliquãdo a mentibus. ali
quãdo vero ab auibus. aliquãdo etiam ab in-
ſenſatis rebus quaſdam longe diſſimiles in ſe
ſimilitudines trahat Plerumq; enim a corpo
ribus hominũ in ſe ſimilitudinẽ trahit . ſicut
de eo ſperanti homini per ꝓphetam dicitur
In ſcapulis obumbrabit tibi . cum conſtet qđ
in natura ſua nec oculum deus nec ſcapulas
habeat nec cetera liniamẽta membroꝝ. Sed
quia nos ꝑ oculum cernimꝰ . in ſcapulis vero
onera ſuſtinemus. deus qđ omnia videat ocu
lum habere ꝓhibetur qđ vero nos tollerat at
q; eo ipſo quo tollerat ſeruat obumbrare nos
in ſcapulis diciť. Ait enim in ſcapulis ſuis ob
umbrabit tibi . Ac ſi diceret peccatori homi
ni & poſt peccatum veniam deꝓcanti. Ea pi
etate te dominus ꝓteget. qua te tollerauit .
obũbrat. i. ĩ ſcapul' ſuis q dũ portat defendit
Spina ẽ iunctura dorſi dicta eoq; habeat ra
diolos acutos . Cuius iuncture ſpondilia ap-
pellanť ꝓpter partẽȝ cerebri que fertur per
hos longo tractu ad ceteras corporis partes
Sacra ſpina eſt vna ꝑpetue ſpine q̃ greci iro
noſtoin vocant quoniã primũ infante ↄcepto
naſcitur ideoq; & hoſtia id primũ a gẽtilib9
diis ſuis dabatur vnde & ſacra ſpina dicitur
Spina enim aliquãdo ꝓ fortitudine corporis
aliquãdo ꝓ elatione mẽtis atq; omnibus pec-
catis poniť. Vnde ſcriptũ eſt in pſalmo . Con
uerſus ſum in erũna mea dum confringitur
mihi ſpina . Spina eſt enim que totũ corpus
erigit atq; continet . Hec ꝓ ſuperbia merito
poſita eſt .que ↄfracta non deicit ad interitũ
ſed erigit potius ad ſalutẽ. Dum enim forti
tudo & ꝓſperitas corporis ↄfringitur neceſ
ſe ẽ vt ad cordis humilitatẽ mẽtis intima re
uocenť. Bene hoc loco per ſpinã omne pecca
tum euidenter exprimiť quia dum trahit ad
delectationem quaſi pungendo lacerat men-
tem. Hinc ergo iuſti & penitentis voce dici
tur . Conuerſus ſum in erumna mea dum cõ
frigiť mihi ſpina .quia ſcilicet mens ad lamen
tum vertiť vt peccati punctio penitẽdo fran
gatur . Renes ait varo dictos qđ riui ab his
obſceni humoris naſcanť . Nam vene & me-
dulle tenuem liquorẽ deſudãt in renibus qui
liquor rurſum in renibus calore venerio reſo
lutus decrit . Renes aliquãdo ꝓ ↄſtantiã mẽ
tis ponunť. quia ſicut iſti corpus ↄtinent ita
animi ſtabilitatẽ & illa cuſtodit. Vnde ꝓphe
ta ait. Renes mei reſoluti ſũt. Renes ergo ſu
os dixit eẽ ſolutos . qa mũdanarũ rerũ felici

tātē incauta voluptate queſierat. Item renē i
interiora cordis ſunt vt in propheta. Ego
dominus ſcrutās renes & corda. Rurſum re
nes delectatione carnis. obfluxis cogitatiōes
aliquādo ſignificāt. Vnde pſalmiſta petit di
cens. Vre renes meos & cor meū. Si enim vo
luptatez libidinis in renibus eſſe neſciret eos
vri minime petiſſet. hoc eſt vt delectationes
& cogitationes humane verbi domini calore
purgarent. Hinc bene in exodo renes habere
accinctos iſrahelitis precipit in paſcali edulio
quoniā qui paſca comedit habere renes accic
tos debet. vt qui ſolēnitatem reſurrectionis
atq̧ incorruptionis agit. corruptioni iam ꝑ
uicia nulli ſubiaceat voluptates edomet car
nez a luxuria reſtringat. Lumbi ob libidinis
laſciuiam dicti. quia in viris cauſa corporee
vouptatis in ipſis ē ſicut in vmbilico feminis
Vnde & ad iob in exordio ſermonis dictum
eſt. Accinge ſicut vir lumbos tuos vt in hiis
eſſet reſiſtendi ꝓperatio in quibus libidinis
eſt vſitata dominandi occaſio. Vmbilicus eſt
medius locus corporis dictus. qđ ſit vmbus
iliorum. Vnde & vmbo appellat̄ locus in me
dio clipei a quo pendet Ex eo enim infans in
vtero pendet. ex eo enim & nutrit̄ In lumbis
aliquādo fortitudo animi exprimit̄. iuxta il
lud apl'i. Accingite lumbos mētis veſtre. &
aliquādo libido carnis. vt ſupra dictum eſt.
Vnde ad iob de vehemoth dominus ait. For
titudo eius in lumbis eius. & virtus eius in
vmbilico ventris ipſius. Seminaria coitus vi
ris In lumbis eſſe. in vmbilico autem ineſſe
feminis ꝓhibetur vt ſupra oſtēdimus. Hinc
eſt enim qđ veritas diſcipulis dicit. Sint lū
bi veſtri ꝓcincti. Hinc petrus cum luxuriam
a corde reſtringeret admonebat dicens. Suc
cincti lumbos mentis veſtre. Hinc paulus cū
per abrahe ſacrificiū mechiſedech tempore
leui ſacerdotiū diceret decimatū. vbi tunc in
abrahe corpore leui lateret oſtēdens ait. Ad
huc enim ī lumbis patris erat. Quia vero ſe
minarium luxurie feminis in vmbilico conti
net̄ ꝓpheta atteſtāte didicimus. qui ſub ſpe
cie femine ꝓſtitute iudee peculantiam incre
pans ait In die ortus tui non ē ꝑciſus vmbili
cus tuus. Ilium greco ſermone appellatū qđ
ibi nos obuoluamus. Grece enim ileos obuol
uere dicit̄ Teſticuli enim virilis ſexus robur
ſignificant virtutis. Vnde legit̄ in leuitico.
Omne animal qđ vel ɔtritis vel tuſis vel ſe
ctis ablatiſq̧ teſticulis eſt non offeretis deo
Contritis teſticulis eſt qui paulatim creſcen
te malitia ɔteret ſuam in virtutibus ꝓlem et
ſigna per que vir poſſit agnoſci. qui & recte
reꝓbatur, quia ſibimetipſi in talibus nocuit

Tuſis teſticulis eſt qui illatis ſibi temptatio
nibus tribulatōnibuſq̧ ceſſit animeq̧ ſue for
titudinē ꝑdidit. Non enim oportet hoc ppe
ti nec omnino cedere imminenti hoſti atq̧ af
fligenti. Sectis ablatiſq̧ teſticulis eſt q vna
actione praua animiſq̧ impiis exſecante ſe
cultro & auferēte quēadmodum nimis effe
ra & direptrix manus ſemetipſum abſcidēs
& auferēs a ɔiunctione que ē in virtutibus.
Venter & aluꝰ & vterꝰ inter ſe differt Ven
ter eſt qui acceptos cibos digerit & appareꝫ
extrinſecus ꝓtingitq̧ a pectore ad inguineꝫ
& dictus venter ꝙ per totū corpus vite ali
mēta tranſmittat. Aluus eſt qui cibum reci
pit & purgare ſolet Saluſtius. Simulās ſibi
aluum purgari. Et vocatus eſt aluus ꝙ ab
luatur id ē purget̄. ex ipſo enim ſordes ſter
corum defluāt. Vterū ſole mulieres habent
in quo ɔcipiunt ad ſimilitudinē cauliculi. Ta
men autores vterum ꝓ vtrolibet ſexus ven
tre plerūq̧ ponūt. nec poete tantūmodo ſed
& ceteri. Vocatus autem vterus qđ duplex
ſit & ab vtraq̧ in duas ſe diuidit partes que
in diuerſum diffuſe ac replexe circūplicant̄
in modum cornu arietis vel qđ interius im
pleat̄ fetu. Hinc & vter ꝙ aliquid intrinſe
cus habuerit membra & viſcera. Venter iux
ta allegoriam ſignificat capacitatez rationis
ſiue anime affectum. Inde eſt illud qđ a ba
cuc ꝓpheta venter inquit meus turbatus ē
in me. Et hieremias. Ventrem meū dolo
& ſenſus cordis mei turbatus ē. Rurſū pſal
miſta ait. Conturbatus ē in ira oculus meus
anima mea & venter meus. Litera ſiquidez
poſuit inimicoꝝ indignationē. oculus autem
intellectum ſignificat quē ſemꝑ ɔturbamus
atq̧ confundimus. quādo imminentia pericu
la formidamus. Venter vero noſter aluus ē
in quo edulia deglutita recōdimus. Qui ap
te memorie comparat̄. quia ſicut ille tranſ
miſſas eſcas recipit. ſic memorie ſinus notici
as rerū competēter aſſumit. Conturbatum
ergo dicit ventrem id ē memoriam ſuā. vbi
habebat repoſita que illi dominus de ſua cla
rificatione promiſerat. ſed cum videret ca
ro imminere ſibi pericula ɔſequens fuit eam
trepidatione turbari. Vterus autem aliquā
do ſignificat archanum nature, aliquādo ſe
cretum ɔſilii. Vnde pater in pſalmo ad filiū
ait. Ex utero ante luciferū genui te id ē ex
archano ſubſtantie mee ex ipſa ſcilicet deita
te totum ex toto. omnipotentem de omnipo
tente. lumē de lumine ſummū ex ſummo qđ
nulla inueſtigatio. nullus ſenſus poſſit attin
gere. Nam quēadmodum valet cōprehendi
de quo ſcriptū eſt. generationez aūt eius qs

enarrabiẗ. Mira breuitas & ſufficiens ꝓ nr̄a
infirmitate menſura. quia nec plus poſſum⁹
capere. & hoc abūde ſufficit vtiq; crediḋiſſe
Rurſum in iob ſcriptum eſt. De cuius vtero
egreſſa eſt glacies. Quid eſt ergo ꝙ domin⁹
prius quidē patrem ſe pluuie inſinuat. poſt-
modum vero de ſuo egredi vtero glaciē nar
rat. ſeq; gelu gignere de celo ꝓnunciat. niſi
qḋ miro modo noſtri pectoris terrā ad ſuſci
piēda verbi ſemina prius per occulte gratie
pluuiam infundit. & poſtmodum ne in ꝯcep
tis virtutibus īmoderatius ꝓfluat diſcip̄ina
intima diſpenſationis premit Viſcera nō tan
tum inteſtina dicimus. ſed quicqḋ ſubcorio
eſt a viſco qḋ eſt inter cutem & carnē. Item
viſcera vitalia id ē circūfuſa cordis loca qua
ſi viſcera eoꝝ ibi vita id ē anima continetur
Item viſcera capita neruorū ex ſanguine &
neruis copulata. Viſcera miſtice ſignificant
affectū pietatis & miſericordie. Vnde ſcrip
tum eſt in euāgelio Per viſcera miſericordie
dei noſtri in quibus viſitauit nos nos oriens
ex alto Et apl̄s ſi qua inquit viſcera miſera-
tionis. Et in alterā partez viſcera ſignifica-
tionem trahunt. vt eſt illud in actibus apo-
ſtolorum de iuda & diffuſa ſūt viſcera eius
hoc ē malicie tractatus ſūt patefacti. Cor a
greca appellatione deriuaẗ qḋ illi cardian di
cunt ſiue a cura. In eo enim omnis ſollicitudo
& ſcientie cauſa manet. Quod ideo pulmoni
vicinum ē. vt cum ira accendiẗ. pulmonis hu
more temporeẗ. Huius due arterie ſūt e qui
bus ſiniſtra plus ſanguinē hab;. dextera plus
ſpiritum. Vnde & in dextro brachio pulſum
inſpicimus. Cor enim multis ſpeciebus ſigni
ficandis ꝯuenienter aptaẗ. Nam aliquando ꝑ
anima poniẗ. aliquādo ꝑ intelligētia. aliquā
do ꝑ conſilio & verbo occulto. aliquādo pro
diligētia. Nam ꝑ anima cor poniẗ. vt ē illud
ſalomonis. Omni cuſtodia ſerua tuū cor q2
ex ipſo vita ꝓcedit. Item cor ꝑ intelligentia
poniẗ vt eſt illud pſalmiſte. Cor meū & caro
mea exultauerūt in deum viuū. quāuis vtra
q; videanẗ ꝑtinere ad carnem. cor tamē ad in
telligentiam referri poſſe non dubiū ē. Nam
cuius ſapientiam ꝓ̄ferre volumus eius cor ſi
ne dubitatione laudamus. Conſilium vero in
cordis nomine exprimiẗ. qḋ actus preuenit
teſtante ſaluatore in euangelio. Ex corde ex
eunt cogitationes male adulteria homicidia
& cetera. De quo pſalmiſta ait. Labia dolo-
ſa in corde & corde locuti ſūt mala. Nam qḋ
dicit in corde & corde. quotiens volumus do
loſos exprimere. duplicia eoꝝ corda declara
mus. ſicut ſalomō dicit. Vir duplex inꝯſtans
eſt in omnibus viis ſuis. Quando autē ſimpli
ces cupimus indicare. vnum cor in eis eſſe tē
ſtamur ſicut in actibus apl̄oꝝ legitur. Mul-
titudinis autē credentium erat cor vnum &
anima vna. Sic & bilingues dicimus. qui in
vna ſentētia minime ꝑſeuerant. Pro diligen
tia vero & deuotione illud eſt poſitum. In to
to corde meo exquiſiui te. Hoc ꝙ̄ munus eſt
domini qḋ toto corde hoc ē plena deuotione
aſſerit ſe deum exquiſiſſe. Non enim quere-
ret niſi inquiſitus fuiſſet. In alteram vero ſig
nificationem nūcupatio cordis poniẗ. cum
mortem vel infernum vel ſepulcrū ſignificat
Vnde eſt illa ſententia ſaluatoris qua ad iu-
deos ait. Sicut fuit ionas in ventre ceti tri-
bus diebus & tribus noctibus. ſic erit filius
hominis in corde terre tribus diebus & tri-
bus noctibus. Piſcis autem qui ionā deuora
uit in pelago ſignificat mortē quam xp̄s per
peſſus eſt in mundo. Inuētre ergo ceti ionas
erat tribus diebus & tribus noctibus. Et ſal
uator noſter in morte & in ſepulcro fuit tri-
bus diebus & tribus noctib9. tunc; comple
tum eſt illud qḋ legiẗ in oſee. Ero mors tua
o mors ero morſus tuus o inferne. Et ſicut
ionas in ventre piſcis non ꝑmanſit. ſed eiect9
ē in aridā. ita & ſaluatoris nr̄i aīma non reli
cta ē in inferno neq; caro eius vidit corruptōz
ſed reſurrexit in gloria. Itē de leuiathan do-
minus ad iob ait. Cor eius indurabiẗ quaſi la
pis & ſtringeẗ quaſi malleatoris incus. Cor
enim antiqui hoſtis vt lapis indurabiẗ. quia
nulla vnquā ꝯuerſionis penitētia mollieẗ qui
ſolis ictibus eterne vltionis aptabitur. Leui
athan ergo vt malleatoris incus ſtringiẗ qui
inferni vinculis coartabiẗ vt eterni ſupplicii
ꝯtinua ꝑcuſſione tundaẗ. Precordia ſūt loca
cordi vicina quibus ſenſus ꝑcipiẗ. & dicta ꝓ̄
cordia eo qḋ ibi ſit principium cordis & co-
gitationis. In precordiaꝝ nomine racionabi-
lis tractatus anime poſſunt accipi vt ē illud
eſaie quo ad dominū ait. Anima mea deſide-
rauit te in nocte & ſ ſpiritu meo in ꝓ̄cordiis
meis. Pulſus vocatus qḋ palpitet cuius indi
tio aut infirmitatē intelligimus aut ſalutē.
Huius duplex ē motus. Simplex qui ex vno
ſaltu ꝯſtat compoſitus qui ex pluribus moti
bus inordinatus & ineq̄lis exiſtit. Qui mo-
tus certa habēt ſpacia. Dactilicum ꝑcuſſum
quādiu ſine vicio ſūt. Siquādo vō citatiores
ſūt vt dorcadaci꞉ontes. aut leniores vt mir-
mici꞉ontes mortis ſigna ſūt. Vene dicte eo
ꝙ vie ſint natātis ſanguinis atq; riui ꝑ omne
corpus diuiſi quibus vniuerſa mēbra irrigan
tur. Dicitur & vena aqua vnde fons ebullit
Quod etiā ſignificare poteſt ꝓceſſum gratie
ſpiritalis atq; doctrine Vnde ſcriptum eſt in

ſapiẽtie lib° Sit venã tua benedicta. Et alibi
Vena viuentiũ aquarꝝ hoc eſt ſapiẽtie dulcis
hauſtus & pot9 ſalubris. Sanguis ex greca
ethimologia nomẽ duxit qđ vegetet̃ et ſuſti-
neat̃ & viuat. Sanguis aũt ẽ dum in corpe ẽ
effuſus vero cruor dicit̃. Nam cruor vocat9
ab eo qđ effuſus decurrit. vel ab eo qđ currẽ
do corruat. Alii cruorẽ interpretant̃ ſangui
nem corruptum qui emittit̃. Alii aiunt voca
tum ſanguinẽ qđ ſuauis ſit. Sanguis autẽ in
teger non eſt niſi in iuuenibus. Nam dicunt
phiſici minui ſanguinem p etatem. Vnde &
in ſenibus tremor ẽ. Proprie ſanguis anime
poſſeſſio eſt. Inde genas lacerare mulieres ĩ
luctu ſolent. Vnde & purpuree veſtes & flo
res purpurei mortuis prebent̃. Sanguis ali-
quãdo ſacramẽtum dominice paſſionis ſigni
ficat. vt eſt illud ſaluatoris in euãgelio Caro
mea vere eſt cibus. & ſanguis meus vere eſt
potus. Nam & in lege preceptũ eſt populo iſ
rahelitico vt de ſanguine agni paſcalis pone
rent ſup vtrũq; poſtem. & in ſuperliminari-
bus domoꝝ in quibus paſca edebant quatin9
exterminatoris excidium poſſent euadere.
Sic & ſanguis xp̄i mundat ꝯſciẽtiam noſtrã
ab operibus mortuis ad ſeruiendũ deo viuen
ti. & liberat nos de poteſtate inimici & per-
ſecutione hoſtis antiqui. Item in aliam partẽ
ſanguinis ſignificatio ducit̃. cum aut opera-
tionem carnalem aut corruptionẽ mortalis
nature ſignificat. Vnde ꝓpheta precat̃ domi
num dicẽs. Libera me de ſanguinibus deus
deus ſalutis mee. Et iterum virũ inquit ſan
guinum & doloſum abbominabit̃ dominus.
Vir quidem ſanguinũ eſt qui humano cruo-
re polluit̃. nec non & ille qui decipit viuum
Et apl̄s Caro & ſanguis regnum dei nõ poſ
ſidebunt. neq; corruptio incorruptelam poſ
ſidebit. Pulmo ex greco trahit vocabulum.
Greci enim pulmonem pleumon vocãt eoq;
flabellum cordis. in quo pneuma id ẽ ſpirit9
ineſt ꝑ quo agitant̃ & mouent̃. Vnde & pul
mones vocati ſũt. Nam grece pneuma ſpiri-
tus dicit̃. qui flando & exagitando aerem e
mittit & recipit a quo mouent̃ pulmones &
palpitãt & a piendo ſe vt flatum capiãt ſtrin
gendo vt eiciant. Eſt enim corporis organũ
Iecur nomen habet eoq; ignis ibi habeat ſedẽ
qui in cerebrum ſubuolat. inde ad oculos ce
teroſq; ſenſus & mẽbra diffundit̃. & calore
ſuo ad ſe ſucum ex cibo tractũ vertit in ſang
uinem quem ad vſum paſcendo nutriendoq;
ſingulis membris prebet. In iecore autẽ con
ſiſtt voluptas & cõcupiſcentia iuxta eos qui
de phiſicis diſputant. In iecore autẽ ideſt in
epate delectationẽ ſiue ꝯcupiſcentiam ſigni

ficatam poſſumus intelligere. Vnde ẽ illud
qđ in lege preceptũ eſt cum ventre & reni-
bus & adipe partem iecoris deo offerri. quia
concupiſcentiam noſtram magis ad dei q̃ ad
mundi debemus ꝯuertere voluntatẽ. Legit̃
enim in libro tobie q̄ angelus p̄ceperit tobie
piſcẽ captũ exẽterare. & cor eius & fel & ie
cur in caſſidili reponere. iecurq; poſtea ex p̄
cepto angeli ſup carbones viuos ponere qua
tinus p̄ualeret demonem effugare. In iecore
enĩ cuius ardore accepti cibi in ſtomacho ex
coquunt̃. docemur vt maturitate ꝯſilii ſtude
amus fluxas carnis cogitationes ad purũ ex
coquere & in ſeceſſum mittere ne forte dya
bolo in cubilibus cordium noſtroꝝ conſentia
mus vllo modo locum habere ſed magis robõ
re fidei & ſacrarũ orationũ feſtinemus eum
foras expellere. Fibre iecoris ſũt extrẽmita
tes. ſicut extreme partes folioꝝ in tibiis ſiue
quaſi lingue eminẽtes. Dictas autem fibras
q̄ apud gentiles in ſacris phebi ad aras fere
bant̃ ab ariolis. quibus oblatis atq; ſuccenſis
reſponſa acciperẽt. Cui bene ꝯuenit qđ ſup̄
diximus iecoris partẽ deo offerri iuſſam. vt
deo potius offeratur qđ ſuum eſt. q̃ idolis
vanis & ſurdis in quibus ſola fraus & decep
tio ẽ. Splen dictum a ſupplemẽto ex ꝯtraria
pte iecoris ne vacua exiſteret. Quem quidã
etiam riſus cauſa factũ exiſtimãt. Nam ſple
ne ridemus. Ammonet etiã hec pticula viſce
rum nos vt non vana letitia mundi ſed in do-
mino exultem9 & letemur. ne vano riſui ora
diſſoluamus. De quo ſapientia dicit. Riſum
deputaui errorẽ. ſed magis luctu in preſenti
ſeculo noſtra peccata deleamus. vt in futura
vita eterno gaudio fruamur. Vnde ſcriptũ
eſt. Beati qui lugent nunc quoniã ipſi conſo-
labunt̃ Felle iraſcimur corde ſapimus iecore
amamus. Quibus quatuor elemẽtis ꝯſtanti-
bus integ rum ẽ animal. Fel appellatũ qđ ſit
folliculus geſtans humorem qui vocat̃ bilis
Fel enim amaritudinem & doloſitatẽ pu̾erſe
mentis ſignificat. Vnde beatus petrus apl̄s
ad ſimonẽ per fraudẽ gratiã ſpiritusſancti
accipere volentẽ ait. In felle enim amaritu-
dinis & obligatione iniquitatis video te eſſe
Hinc & in iob de impio ſcriptum eſt. Panis
illius in vtero eius vertet̃ in fel aſpidum in-
trinſecus. id ẽ ſacietas tranſitorie delectati
onis in retributionis fine ad amaritudinem
vertet̃. Tũc etenim iniqui vident qđ antiq
ſerpẽtis veneno interfecti ſũt. cum flammis
vltricibus traditi cũ eodẽ ſuo pſuaſore cruci
ant̃ Siue panis illi9 in vtẽo eius in fel aſpidũ
intrinſecus vertit̃. quia dum ſacre legis ſciẽ
tia gloriat̃ vite potũ conuertit ſibi in ueneni

poculum . Nunc ruſſum in cantico deutrono
mii de iudeis legit̃. Vua eoꝝ vua fellis & bo
trus amaritudinis ipſis qui ſaluatori noſtro
in cruce pẽdenti acetũ cum felle mixtum in
potum dederũt . Stomachus grece os vocat̃
eo qḋ oſtium ventris ſit & ipſe cibum excipi
at atq; in inteſtina tranſmittat . In ſtomacho
aliquãdo iram & indignationem animi ſigni
ficatam poſſumus intelligere . Vnde dicimꝰ
iracũdos homines ſtomachari quia furorẽ ſu
um intus occultare non poſſunt . ſed cũ impe
tu cõuiciorꝝ illũ foras ꝓiciũt . Inteſtina dicũ
tur eoq; corporis interiore parte cohibentur
Que idcirco longis nexibus in circuloꝝ ordi
nata ſunt modo vt ſuſceptas eſcas paulatim
digerãt . & ſupadditis cibis ñ ĩpediant̃ . In in
teſtinis ergo poſſunt animi ſecreta & cogita
tus interni accipi . Vnde ſcriptum ẽ . Tactus
dolore cordis intrinſecus . Et in libro iob le
gitur Inteſtina inquit mea efferbuerũt dolore
abſq; vlla requie . Hinc & in leuitico iubent̃
hoſtie inteſtina ſimul cum capite & pedibus
aqua lota adoleri domino in holocauſtum ac
ſuauem odorem . Inteſtina ſane vel interanea
vt alia editio habet cum pedibus aquã dilui
iubet ſermo p̃cepti cum ſacramẽtum baptiſ
mi ſub figurali p̃dicatione denũcians . Nam
interanea diluit qui ꝯſcientiam purgat . Pe
des abluit qui ꝯſummationem ſuſcipit ſacra
menti & ſcit quia qui mundus ẽ non indiget
niſi vt pedes lauet . Matrix dicit̃ ꝙ fetus in
eo generet̃ . ſemen enim receptum ꝯfouet cõ
fotum corporat . corporatum in membra di
ſtinguit Vulua vocata quaſi valua id ẽ ianua
ventris . vel qḋ ſemen recipit . vel qḋ ex ea fe
tus ꝓcedat . Vulua ſignificat interna ſecreta
Vnde in iob ſcriptũ eſt . Quis concluſit oſtiis
mare . quãdo erumpebat quaſi de vulua ꝓce
dens . quia videlicet tunc humano generi p̃
ceptis legis obuiauit . quãdo adhuc ſeculum
ſue origini vicinũ quaſi ab ortu ꝓprio ad pro
fectum vite carnalis exiebat . De vulua q̃ppe
ꝓcedere eſt in lucem p̃ſentis glorie carnalit̃
apparere Item vulua interiora anime ſũt vbi
bonum vel malum concipit̃ . Eſt & vulua ec
cleſie fides interior aqua heretici deprauati
aborſum matris intulerũt ſicut in pſalmo de
eiſdem dicit̃ . Alienati ſũt peccatores a vulua
errauerũt ab vtero locuti ſũt falſa . Veſica di
cta q̃a ſicut vas aq̃ de renibus vrina collecta
cõplet̃ & humore diſtenditur Cuius vſus in
volucribus non habet̃ . Vrina autem dicta ſi
ue qḋ vrat . ſeu quia ex renibus egerit̃ cuius
indicio & ſalus & egritudo futura monſtra
tur . Qui humor vulgo lotium dicit̃ . eo qḋ lo
tã id ẽ munda veſtimẽta efficiant̃ . Semen ẽ

qḋ iactum ſumit̃ aut a terra aut ab vtero ad
gignendum vel fructus vel fetus . Eſt enim
liquor ex cibi & potus decoctione factus
ac diffuſus ꝑ venas atq; medullas q̃ inde de
ſudatur . In modum ſentine ꝯcreſcit in renibꝫ
eiectuſq; per coitum & in vtero mulieris ſuſ
ceptus . calore qḋammodo viſcerum & men
ſtrualis ſanguinis irrigatione format̃ in cor
pore . Seminis autem nomẽ diuerſis ſpecie
bus non incõuenienter aptat̃ . quia ſemen ani
malis ẽ cuiuſlibet vnde origo eius naſcit̃ . Se
men eſt & arboꝝ herbarum atq; olerum . vn
de originem trahunt . ſicut legit̃ dominus de
fructibus terre in geneſi dixiſſe . Germinet
terra herbam virentem & facientẽ ſemen et
lignum pomiferum faciẽs fructum iuxta ge
nus ſuum cuius ſemen in ſemetipſo ſit ſuper
terram & cetera . Legitur in euãgelica para
bola ſaluatore dicẽte . ſemen eſſe verbum dei
quia ex ipſo fructus bonarũ virtutũ ꝓcedit
Menſtrua ſupua cuius mulierũ ſanguis . Di
cta autem menſtrua a circuitu lunaris lumi
nis quo ſolet hoc euenire ꝓfluuium . Luna au
tem grece mene dicit̃ . vnde muliebria nuncu
pantur . Nam mulier ſolum animal menſtrua
le eſt . cuius cruoris ꝯtactu fruges non germi
nant aceſcunt muſta moriunt̃ herbe amittũt
arbores fetus ferrum rubigo corrumpit ni
greſcũt era ſiqui canes inde ederint in rabiẽ
efferunt̃ glutinum aſfaltis qḋ nec ferro nec
aquis diſſoluit̃ cruore ipſo pollutum ſponte
diſpgitur . Poſt plurimos autẽ dies menſtru
os ideo ſemen ñ eſſe generabile quia iam nõ
eſt menſtrualis ſanguis a quo ꝑfuſus irriget̃
Tenue ſemen locis muliebribus nõ poteſt ad
herere . Labit̃ enim nec habet vim adherẽdi
Similiter & emiſſum vim non habet gignen
di quia muliebri ſanguini miſceri non poteſt
ſe ꝓpter nimiã ſui ſpiſſitudinem . Hinc & ſte
riles mares vel feminas fieri ꝑ nimiam ſemi
nis vel ſanguinis craſſitudinem vel ꝓpter ni
miam raritatem . Primum autem aiunt cor
hominis fingi qḋ in eo ſit vita omnis & ſapi
entia . deinde quadrageſimo totũ corpus ex
pleri qḋ ex abortionibus vt ferũt collectum
eſt . Alii fetus a capite ſumere dicunt exordi
um . Vnde & in auium fetibus primum ocu
los fingi in ouis videmus . Fetus autẽ nomi
natus qḋ adhuc in vtero foueat̃ . Cuius ſecũ
de dicunt̃ folliculus qui ſimul cũ infante naſ
citur ꝯtinetq; eum dictus quia comitatur &
ſequit̃ . Naſci autẽ patribus ſimiles aiunt . ſi
paternũ ſemen validius ſit . matribus ſi mat̃s
& hac ratiõe ſimiles exprimi vultus . Qui au
tem vtriuſq; parẽtis figuram reddũt . equa
liter mixto paterno maternoq; ſemine conci

pi int. Auorum ꝓauorūq; ſimiles fieri. quia
ſicut in terra ſemina multa occulta. ſic & in
nobis ſemina celant. figuras parentū reddi-
tura. Ex paterno autem ſemine puellas naſci
& ex materno pueros. quia omnis partus cō-
ſtat duplici ſemine. cuius pars maior cum in
ualuerit occupat ſimilitudinē ſexus. Iuxta al
legoriā fluxus ſanguinis poteſt intelligi ido
latrie obſcenitas & errorum pollutio. Sic &
menſtruale tempus illud intelligit quo pene
vniuerſus orbis in errore & idolatria verſa-
batur. Et ad mulierē menſtruatam non lic;
accedere. nec cum ea ꝯmiſceri. quia nec ido-
latrie paganoꝝ. nec hereſi hereticoꝝ licet ca
tholico homini ꝯmunicare. Femora dicta ſūt
ꝙ ea parte a ſexu viri diſcrepat. Sunt autem
ab inguinibus vſq; ad genua. Femina autē p
deriuationem femoꝝ partes ſūt quibus in eq
tando tergis equoꝝ adheremus. Vnde & ꝑ-
liatores olim ſub feminibꝰ equos amiſiſſe di-
cebant. Femur generis ꝓpago intelligit ſicͭ
in geneſi de iacob legit. Tetigit latitudinē
femoris eius & claudicauit Item femur caro
hominis vt in hieremia. Poſtquā oſtendiſti
mihi percuſſi femur meum. Nam femur ali-
quando ſignificat incarnationem dominicam
& aliquādo voluptatē carnis. Legit ergo in
pſalmo ꝓphetam ad dominū dixiſſe. Accin-
gere gladio tuo circa femur potētiſſime. Di
cit enim accingere gladio tuo. metaphora a
bellatore ꝯcepta qui dimicaturus gladio cin
gitur vt ꝓſternat inimicū. Sed hic gladium
ſermonē ꝑdicationis debemus accipere. De
quo ipſe in euangelio teſtat Non veni pacem
mittere in terram ſed gladiū. Et apl's dicit
Et gladium ſpiritus qđ eſt verbū dei. Gla-
dius autē ſermo dei dicit. quia corpulēta vi
ciis corda hominū ictu ſue virtutis irrūpit
nec poteſt imbecillitas humana reſiſtere vbi
illa fortitudinis gloria dignatur intrare. Fe
mur vero incarnationē ſignificat domini ſal
uatoris. ſicut in geneſi legitur Non deficiet
princeps ex iuda neq; dux de femoribus eius
In ipſo etiam miſterio & abrahā fecit iurare
famulum ſuū. Quando enī tacto femore ſub
iunxit potētiſſime. hoc ait vt reuerēdam in
carnationē crederes quā potētia diuinitatis
aſſumpſit. Similiter ſapiētiſſimus ille dicit
Gladius eius in femore ipſius. Quod tamen
ſignificari deſideriū carnale verbo dei ꝯſtrin
gēdum poteſt non incōgrue accipi. Nam qđ
ſequitur ſpecie tua & pulcritudine tua. hic
veramq; naturam poſitam euidēter ꝯgnoſci-
mus. vt ſpecies ptineat ad humanitatē pul-
critudo ad deitatē. Illa enim ſpecies benedi
cit in q̄ mūdo ſalus apparuit Iſta pulcritudo
aptiſſime ꝓnunciat vnde omīa pulcra quecū
ꝙ decora ſūt. Legit ꝙ in cantico canticorū
ſponſus ſponſe dixiſſe Iunctura feminū tuoꝝ
ſicut monilia que fabricata ſunt manu artifi
cis. Vbi duoꝝ concordia populoꝝ ſpiritali ꝓ
le fecundoꝝ in iunctura feminū deſignatur
Que ſicut monilia fabricata ſūt manu artifi-
cis. id ē ineffabili largitate cōditoris noſtri
firmata In monilibus opera bona exprimunt
Inguina aūt furorē libidinis vel iracūdie poſ
ſunt deſignare. Vnde in libro regum legit.
ꝙ abner auerſa haſta ꝑcuſſiſſet aſabel in ing-
uine & tranſfodiſſet eum. Cuius aſabel tipū
tenuit niſi horum quos vehemēter arripiens
furor in ꝑceps ducit. Qui in eodem furoris
impetu tanto cautius declinandi ſūt quanto
& inſania vehemētiori rapiunt. Vnde & ab-
ner qui ſermone noſtro patris lucerna dicit
fugit. quia doctorum lingua que ſupernum
lumen indicat cum per abrupta furoris men
tem cuiuſpiam ferri ꝯſpicit cumq; contra iraſ
centem diſſimulat verboꝝ iacula reddere q̄ſi
ꝑſequētem n̄ vult ferire vñ & abner cū conē
ꝑſequētem ſubſtitit nō eum recta ſed auerſa
haſta transforauit. Ex mucrone quippe per
cutere eſt, impetu aperte increpationis obui
are. auerſa vero haſta ꝑſequētem ferire eſt.
furentem tranquille ex quibuſdam tangere
& quaſi parcēdo ſuperare. Aſabel autē ꝓti-
nus occumbit. quia commote mētes dum &
parci ſibi ſenciunt. & tamen reſponſoꝝ ratio-
ne in intimis ſub trāquilitate tangunt ab eo
qđ ſe erexerant ſtatim cadunt. Qui ergo a
feruoris ſui impetu ſub lenitatis percuſſiōe
reſiliunt quaſi ſine ferro moriunt. Coxe qua
ſi ꝯiuncte axes dicunt. In ipſis enim femora
mouent quoꝝ concaua vertebra vocant. quia
in eis capita femoꝝ vertunt. Suffragines di
cūtur. quia ſubtus frangunt id ē flectuntur
non ſupra ſicut in brachiis. Genua ſūt cōmiſ
ſiones femorum & crurium & dicta genua.
eoꝙ in vtero ſint genis oppoſita Coherēt enī
ibi ſibi & ꝯgnata ſūt oculis lacrimarum indi
ciis & miſericordie. Nam a genis genua di-
cunt. Deniq; complicatū gigni formariq; ho
minem ita vt genua ſurſum ſint quibus ocu
li formant. vt caui ac recōditi fiāt. Vnde en
nius. Atq; genua cōprimunt arta gena. Inde
eſt ꝙ homines dum ad genua ſe ꝓſternunt
ſtatim lacrimant. Voluit enī eos natura vte
rum maternū rememorare vbi quaſi in tene
bris ſedebant antequā venirēt ad lucē. Ge-
nua miſtice ꝯfeſſionem humilitatis ſignifica
re poſſunt. vt ē illud apl'i. Flecto inquit ge-
nua ad patrē domini noſtri iheſu xpi. Hinc
& petrus ꝓcidit ad genua iheſu dicens. Exi

a me dn̄e quia homo peccator ſū. Aliquando
autē genua ſignificant virtutem fidei. De q̄
vox diuina ī libro regum ad heliam ꝓphetā
ait. Reliqui mihi ſeptem milia viroꝝ qui nō
curuauerūt genua ſua ante baal. Item genua
aliquādo ꝓ membris xp̄i poſita intelligūtur
vt eſt illud in pſalmo. Genua mea infirmata
ſūt pre ieiunio. cum euāgelio teſte doceat̄.
xl. diebus & xl. noctibus xp̄m dominum ie-
iunaſſe. genua tamē eius infirmata eſſe non
legimus. ſed tātum eſuriſſe declarat̄. Vnde
ſi hanc eſuriem ad genua referas id ē corpo-
ris ſtabilitatē quibus ſemp̄ inſiſtimus poteſt
ꝯgruenter aptari minus ne ſi hoc ſcrupulum
mouit melius genua ad ipſius membra refe-
rantur. que reuera infirmata ſūt. quādo apo
ſtoli eius paſſione diſperſi ſūt. Quid enī plus
eſſe potuit infirmius q̄ vt petrus negaret.
& reliqua fidelium turba latuiſſet Talus di
ctus a talo. Nam talus eſt eminēs rotūditas
Vnde & faſtigium templi rotundi talus vo-
catur. Talus autē ſub crure eſt. ſub talo cal-
canei. Talus finem cuiuſlibet rei ſignificat.
ſicut ipſe ſubē cruribus & eminentie corpo
ris. Vnde legit̄ iacob filio ſuo ioſeph tunicā
talarem atq; pollimitā feciſſe. hoc ē vario co-
lore cōtextam. Ideo talaris tunica dicit̄ eo q̄
vſq; ad talos deſcēderet & manibus artificis
mira eſſet varietate diſtincta. Que etiam tu
nica ſecundum allegoriam varietatē populo
rum ex omnibus gentibus in corpore xp̄i cō
gregatam ſignificauit. Item aliomō ioſeph q
inter fratres vndecim vſq; ad finem iuſtus p
ſeueraſſe deſcribit̄. ſolus talarem tunicā habu
iſſe deſcribit̄. Quid eſt ergo talaris tunica ni
ſi actio ꝯſummata. Quaſi enim ꝓtenſa tunica
talum corporis cooperit cum bona actio ante
dei oculos vſq; ad vite terminum nos tegit.
Vnde & per moiſen cauda hoſtie in altari of
ferri precipit̄ vt videlicȝ omne bonum qd̄ in
cipimus etiam perſeuerāti fine compleamus
Pedes ex greca ethimologia nomen ſortiti
ſūt. Nos enim greci podas dicūt quia alter-
nis motibus ſolo incedūt fixi. Pedes curſum
vite preſentis ſignificant ſtabilitatȝ mentis
ac fidei vt eſt illud in pſalmo. Stantes erant
pedes noſtri in atriis tuis hieruſalȝ. hoc eſt
greſſus operū noſtroꝝ firmiter ꝑmanent in
fide & religione quā in p̄ſenti tempore ſan-
cta tenet eccleſia. In contrariā partȝ pedum
ſignificatio vertit̄. vt eſt illud ꝓpheticum te
ſtimoniū. Cur claudicatis vtroq; pede hoc ē
ſermone & opere eſtis inſtabiles & ſubuerſi
ꝓniq; ad malū. Itȝ in pſalmo de iudeis ſcrip
tum eſt. Veloces pedes eoꝝ ad effundendum
ſanguinem. Pedes appellat ꝯſilii ꝓgreſſus q
bus de incepto ꝓuehimur ad exitus rerum.
Nam q̄ dixit veloces oſtendit moderationis
illis ꝯſilia defuiſſe ad effundendū ſanguinem
ſubaudiendum domini ſaluatoris vt ſcelera-
te rei creſcat immanitas actionis. Itȝ pedes
curſus vite vel ſtabilitatem mentis aut fidei
vt in pſalmo. Perfice greſſus meos in ſemi-
tis tuis. Plante a planicie nuncupate. que
ſi rotunde vt in quadrupedibus ne ſtare non
poſſit bipes homo ſed plane atq; lōgiores for
mate ſūt. vt ſtabile corpus efficerent. Sunt
autem plante anteriores partes que etiā de
multis oſſibus ꝯſtant. Significant plante ter
minum ꝯuerſationis noſtre. Vnde ſcriptū eſt
in eſaia de iudaico populo. A planta pedis vſ
q; ad verticem non eſt ſanitas in eo. hoc eſt a
ſummo vſq; ad ſummū. Tota enim eoꝝ ꝯuer
ſatio vicioꝝ & peccatoꝝ aculeis cōfoſſa erat
nec ſanitas vlla recte fidei & bonorum opeꝝ
in eis apparebat. Vnde ſcriptum eſt in pſal-
mo de iuda ꝓditore Qui edebat panes meos
ampliauit aduerſum me ſupplātationē. Qui
enim panem doctrine ab ore ſaluatoris acce-
pit & cōmuniter cum ceteris ap̄lis apud eū
vixit ignorantibus eis cum iudeis machina-
tus eſt ſcelus ꝓditionis ita vt oſculo eum tra
deret. O diſcipulum ſurdum o in docili cor-
de duriſſimum. Quis enim eum a tanta pie-
tate aliquid virtutis animo ꝑcepiſſe credat.
qui tā crudelis exſtitit parricida. Calcis ps
eſt plante a callo nomen illi impoſitū quo ter
ram calcamus. hinc & calcaneus. Solum infe
rior pars pedis inde ē dictum quia eo terre
veſtigia imprimimus. Sed & ſolum dicitur
omne qd̄ aliquid ſuſtinet quaſi ſolidum. Vn-
de & terra ſolum q̄ cuncta ſuſtineat. & ſolū
pedis q̄ totam corporis molē portat. Calca-
neus ſupplantatio viciorū eſt ſiue extremus
curſus vite. De calcaneo enim ī pſalterio de
iniquis ſcriptum ē. Ipſi calcaneum meū ob
ſeruabunt. Mos iſte diabolicus ē. vel eorum
qui miniſtri ipſius eſſe noſcunt̄ vt calcaneū.
id ē vltima noſtra inſidioſa calliditate reſpi-
ciant. ſicut ſerpenti a domino p̄dictum ē. Illa
tuum obſeruabit caput & tu inſidiaberis cal
caneo eius. Scit enim diabolus finitima noſt
ra iudicari & ipſa vult euertere vt poſſimus
ad reatus diſcrimina ꝑuenire. Veſtigia enī
quibus tranſeundo pedibus indicium tranſi
tus noſtri relinquimus aliquādo ſtabilitatȝ
virtutū miſtice deſignant vt ē illud in pſal-
mo. Vt nō moueant̄ veſtigia mea. Et in aliā
partem tranſlatum deuium peccatorum mō
ſtrat vt eſt illud Tranſit iter impioꝝ tanquā
veſtigium nauis. Neq; ſilendum arbitror q̄
in corpore noſtro eſt. Quedā tantū vtilitatis

cauſa facta ſunt vt viſcera quedam & vtilita
tis & decoris vt ſenſus in facie & in corpore
manus ac pedes quorũ membrorum & vtili
tas magna eſt & ſpecies decentiſſima. quedã
tantũ decoris vt mamille in viris & in vtro
ꝙ ſexu vmbilicus. quedam diſcretionis vt in
viris genitalia barba ꝓlixa . pectus amplum
in mulieribus lenes gene & anguſtum pect9
ad concipiẽdos & portãdos fetus renes & la
tera dilatata .

De ſitu & habitu humani corporis.

Stare hoĩs in fide cõſiſtere ſignificat
vt in apl'o . State in fide. Ambulare
ad deũ tẽdere vt ĩ pſalmo. Et ambula
bã ĩ latitudine Sedere ĩ deo humiliter requeſ
cere vt in euangelio . Vos autem ſedete in ci
uitate. Et in libro regum de dauid dicitur.
Seditq̧ coram domino . Iacere aut viciis aut
temptationibus ſuccũbere. Vnde legitur in
euãgelio. Et inuenit eum iacentem in lecto.
Currere in operibus bonis ꝓſperari. In apl'o
Sic currite vt comprehẽdatis. Et in malam
partem. Pedes eoꝝ ad malum currũt. Aſcen
ſus ꝓfectus in domino. In pſalmo aſcenſus in
corde ſuo diſpoſuit. Et in exodo. Armati aſ
cenderũt filii iſrahel de egipto. Item in malã
partem aſcenſus ſupbie preſumptio in euãge
lio Qui non intrat per oſtium in ouile ouium
ſed aſcendit aliunde ille fur ẽ & latro. Deſcẽ
ſus defectus a deo. In euangelio . Homo qui
dam deſcendebat ab hieruſalez in hiericho.
Et in eſaia. Ve quia aſcẽditis equos vt deſcẽ
datis in egiptum.

Quomõ humana mẽbra aſſcribant̃ diabolo

Sciendum vero ẽ qđ quando membra
hominis & humani actus diabolo aſ
cribuut̃ non ſcđm hiſtoriã ſed ſcđm
allegoriã accipienda ſũt quia in multis locis
ſcripture ſacre huiuſmodi ſpecies inueniunt̃
Nam caput omnium maloꝝ diabolus ẽ. Vn/
legitur ĩ abacuc. Percuſſiſti caput de domo
impii. Corpus vero diaboli reꝓbi homines.
Vnde de vehemoth legit̃ in libro beati iob.
Corpus eius ſicut ſcuta fuſilia Oculi eius vl'
dentes heretiti. ſiue praui omnes doctores.
vt in ꝑdicto libro ſcriptum eſt. Oculi eius ſi
cut palpebre ĩ circuitu dentiũ eius formido
Nares diaboli inſpirationes illius praue. vt ĩ
iob Et de naribus eius fum9 ꝓcedit. Os dia
boli locutiones eius quibus corda hominum
occultis cogitaciõibus alloquit̃ vt eſt illud in
iob. De ore eius flamma ꝓcedet. Lingua di
aboli ſapiẽtia ſeculi huius vel hereticoꝝ dog
ma. vt ẽ illud in iob . Et fune ligabis linguã
eius. Oſſa diaboli potẽtes quiq̧ & fortes in
malicia ſiue heretici vt eſt illud in iob . Oſſa
eius fiſtula eris. Cartilago eius minus potẽ
tes quã hii qui oſſa nominant̃ . vt eſt illud in
iob. Cartilago eius ſicut lãmine ferree . Hali
tus diaboli inſpiratio occulta per quã corda
peccatoꝝ amore carnali ardere facit. vt ẽ il/
lud in iob. halitus eius prunas ardere facit.
Facies diaboli antixp̃i aduentus . vel aperta
eius malitia vt eſt illud in iob. Faciem eius ꝑ
cedit egeſtas. Carnes diaboli infirmi quiq̧ ĩ
corpore eius & minus valentes peccare. vt ẽ
illud in iob. Membra carnium eius coheren
tia ſibi. Teſticuli diaboli vel heretici vel ꝑua
ue cogitationes ſubtiliter vinculis peccato/
res ligantes vt eſt illud in iob. Nerui teſticu
lorum eius ꝑplexi ſunt. Cauda diaboli anti/
xp̃s vel ꝯſuetudo peccãdi vt eſt illud. Strin
git cau dam ſuam quaſi cedrũ. Dormire dia
bolũ ẽ in corde reꝓborum requieſcere vt ẽ il
lud in iob. Sub vmbra dormit in ſecreto cala
mi. Paſcere diaboli ẽ in peccatis impioꝝ de/
lectari vt ẽ illud in iob. Huic montes herbas
ferũt . Quod ad hominẽ & ad partes attinet
corporis ex ꝑte iam ſuperius dictum ẽ. nunc
etates eius ſubiungamus.

Explicit liber ſextus. Incipit liber ſeptimus

De etatibus hominis. i.
De generationis ꝓſapia. ii.
De ordinibus filiorũ. iii.
De agnatis & cognatis. iiii.
De coiugiis. .v. De morte vi.
De portẽtis. vii.
De pecoribus & iumẽtis. viii.

Gradus etatis ſex ſũt in
fantia pueritia adoleſ/
centia iuuentus graui/
tas atq̧ ſenectus . Pri/
ma etas infantia eſt pu
eri naſcentis ad lucem
que porrigit̃ in ſeptem
annis Secunda etas pu
eritia id ẽ pura. & ñec dum ad generandum
apta tendẽs vſq̧ ad xiiii anuũ. Tercia adoleſ
cẽtia ad gignendũ adulta q̃ porrigit̃ vſq̧ ad
xxviii. annos . Quarta iuuentus firmiſſima
etatum omnium finiens in quĩquageſimum
annum. Quinta etas ſenioris id ẽ grauitas q̃
eſt declinatio a iuuẽtute in ſenectutẽ non dũ
ſenectus ſed iam non iuuentus quia ſenioris
etas eſt. quã greci preſpiten vocant. Nam ſe
nex apud grecos non preſpiter ſed gereon di
citur. Que etas a quinquageſimo anno inci/
piens ſeptuageſimo anno terminatur. Sexta
etas ſenectus que nullo annoꝝ tempore finit̃
ſed poſt quinq̧ illas etates quantũcunq̧ vite
eſt ſenectuti deputat̃. Senium autẽ pars vlti
ma ſenectutis dicta qđ ſit termin9 ſexte eta

tis. In hiis igiꝰ ſex ſpaciis pħi vitam deſcrip
ſerunt humanã . in quibus mutaꝰ & currit .
& ad terminum mortis ꝑuenit. Pergamus
ergo breuiter ꝑ predictos gradꝰ etatũ ethi-
mologias eorũ in homine demonſtrãtes. In-
fans diciꝰ homo prime etatis. Dictus autem
infans quia adhuc fari neſcit . id ẽ loqui non
poteſt . Nondum enim bene ordinatis denti
bus plena ẽ ſermonis expreſſio. Infantes ma
licia paruulos miſtice ſignificãt. vt in pſalmo
Ex ore infantium & lactentiũ ꝑfeciſti laudẽ
Lactentes in xp̄i fide ꝓficiẽtes . Ablactatꝰ
xp̄s de quo per eſaiam diciꝰ Super foramina
aſpidis & in cauerna reguli qui ablactus fu
erit manum ſuam mittet . Ablactati perfe-
cti quaſi a ſimplici cibo doctrine abſtracti.
Vbi & ſupra Ablactatus a lacte expulſus ab
vberibus . Paruulus miſtice xp̄s vt eſt illud
eſaie. Paruulus natus eſt nobis . Item puuli
ſancto ſpiritu humiles vt in pſalmo. Cuſtodi
ens paruulos dominus . Et in malam parteꝫ
in oſee. Paruuli eoꝝ elidanꝰ. Paruuli cogita
tiones praue priuſquã in opere perficianꝰ vt
in pſalmo. Beatus qui tenebit & allidet par-
uulos tuos ad petrã. hoc eſt ad xp̄m . Puer a
puricia vocatus quia purus eſt. & nec dum
lanuginem floremq; genarũ habens. Hii ſũt
effebi id ẽ a febo dicti nec dum viri adoleſcẽ
tuli leues Puer autẽ tribus modis diciꝰ ꝓ na
tiuitate vt eſaias puer natus ẽ nobis. ꝓ eta-
te vt octennis decennis . Vnde ẽ illud. Iam
puerile regum tenera ceruice gerebat . ꝓ ob
ſequio & fidei puritate. de quo dominus ad
ꝓphetam ait. Puer meus es tu. noli timere
dũ iam hieremias longe pueritie exceſſiſſet
annos. Puer miſtice xp̄s intelligiꝰ vt in euan
gelio. Puer autẽ ihesus creſcebat. Iteꝫ in ma
lam partem. Puer centum annoꝝ id ẽ pecca-
tor ꝑfacte ſtulticie vt in eſaia. Quoniã puer
centum annoꝝ morieꝰ . Pueri ſancti appella
ti a puritate vt in eſaia. Ecce ego & pueri q̃s
dedit mihi dominus. Et in aliam partẽ . No-
lite pueri effici ſenſibus & cetera . Puella eſt
paruula quaſi pupilla Vnde pupillos ñ ꝓ con
ditione ſed ꝓ etate puerili vocamus. Pupilli
autẽ dicti quaſi ſine oculis hoc eſt a parẽtibꝰ
orbi. Hii autẽ vere pupilli dicunꝰ quorũ pa
tres ante deceſſerũt quã ab hiis nomen acci
perent. ceteri orbi vocanꝰ. Orphani id ẽ qui
& pupilli. Illud enim grecũ nomẽ ẽ. hoc lati
num. Nam & in pſalmo vbi legiꝰ. pupillo tu
eris adiutor grecus habet orphano . Cuius
ſentẽtie talis eſt ſenſus. Pupillum vero dicit
nõ cuius genitor carnalis occubuit ſed cui pa
ter ſepultus eſt mundus. Nam pupillos mul
tos inuenies orbatos patre viſibili & ſũt plal

phemi obligatores & quod in illa etate cre-
berrimum eſt luxurioſi . Et hii a domino pro
banꝰ alieni . Sed ab illis pupillis diuidi non
poteſt adiutoriũ dei. quoꝝ pater diabolus in
actione facinoꝝ ꝓbatur extinctus. Et inten-
de q̄d dicit tu eris adiutor . vt cũ carnaliter
affligi videas eos non dubites eſſe liberãdos
Item in pſalterio ſcriptũ ẽ. Pupillum & vidu
am ſuſcipiet. & viam peccatoꝝ exterminabit
Pupillus & vidua ſũt qui dominũ pura men
te reſpiciunt humanis ſolaciis deſtituti. hos
recipit xp̄s ſuo munimine vindicandos . Sed
cum iſtos ꝓ ſua pietate receperit diabolum
qui eſt via peccatoꝝ exterminabit id ẽ a ter-
mino regni ſui reddit alienum . Pregnantes
anime fidelium verbũ dei nuꝑ concipientes
& nec dum in opere ꝑturientes. ſicut in exo
do ꝓ ꝯtentionis doctoribus diciꝰ . Si duo vi
ri rixantes . & percuſſerit quis mulierem
pregnantem & abortiuum fecerit id ẽ fidei
verbum ꝑdiderit. De hiis nanq; animabus fi
delium ꝑ amos de hereticis diciꝰ. Secuerũt
pregnantes galaad. Item pregnantes anime
peccatoꝝ cupiditatũ cogitatiõibus plene de
quibus in euãgelio diciꝰ. Ve pregnãtibus &
nutrientibus in illis diebus . Pariẽs aure cor
dis fidei verba ꝯcipiens & in confeſſione vel
opere generãs. ſicut in hieremia de fidelibus
diciꝰ . Inter quos erit cecus & claudus preg
nans & pariens . In malam partẽ . Concepit
dolorem & peperit iniquitatẽ. Primogeni-
tus xp̄s de quo in lege . Omne primogenitũ
adaperiens vuluam ſanctum domino vocabi
tur. Item primogenitus populus iudeorũ vt
in ꝓpheta. Primogenitus meus iſrahel . Pri
mogenita primitiua vita . ꝑ qua in lege ſcrip
tum eſt. Omnia primogenita filioꝝ tuorum
redimes. Puberes a pube id ẽ a pudenda cor
poris parte nuncupati. q̄d hec loca tunc pri-
mum lanuginem ducũt. Quidam autẽ ex an
nis pubertatẽ exiſtimãt vocatã id ẽ eum pu-
berem eſſe qui xiiii annos expleuerit quãuis
tardiſſime pubeſcat. Certiſſimum puberem
eſſe qui ex habitu corporis pubertatẽ oſten-
dit & generare iam poſſit Puerpere ſũt que
annis puerilibus pariunt. Vnde & Horatius
laudaꝰ. Prima ꝓle puerpere nato . Et dicte
puerpere vł q̄d partu grauenꝰ vł q̄d primũ
pueros pariũt. Vnde de matre ſaluatoris ait
poeta. Salue ſancta parẽs enixa puerpera re
gem Adoleſcens dictus eoq; ſit ad gignendũ
adultus. ſiue a creſcere & augeri Adoleſcen
tes fideles ſiue operibus ꝓficientes vt in epi
ſtola iohannis. Scribo vobis adoleſcentes q̄a
viciſtis malignum. Et in aliam partẽ adoleſ
centia enim & voluptas vana ſũt. Iuuenis vo

eatus qđ iuuare poſſe incipit. vt in bobus iu
uenci cum a vitulis diſceſſerint. Eſt enim iu
uenis in ipſo etatis incremento poſitus & ad
auxilliandum preparatus. Nam iuuare homi
nis eſt opus. aliquid ↄferentis. Sicut autem
triceſimus pfecte etatis ē annus in hominibꝫ
ita in pecudibꝫ & in iumētis ēcius robuſtiſ
ſimus. Iuuenes ſignificant alacres in deum vt
in epl̄a iohannis. Scribo vobis iuuenes quia
fortes eſtis & verbū dei in vobis manet. Et
in malam partē vt in pſalmo. Iuuenes eorum
comedit ignis. Infantes enim & adoleſcētes
atqꝫ iuuenes miſtice ſignificant eos qui creſ
cunt in gratia dei & fortiter reſiſtunt diabo
lo. Vnde iohannes apl̄s in epiſtola ſua dicit.
Scribo vobis adoleſcētes quoniā viciſtis ma
lignum. Scribo vobis infantes quoniā cogno
uiſtis patrē. Scribo vobis iuuenes. quia for
tes eſtis & viciſtis malignū & verbū dei in
vobis manet. Item in malā partem puer ado
leſcēs & iuuenis poſiti reperiunt̄. quādo ſtul
ticiam ſenſus aut peculantiā morum ſignifi
cant. Vnde ſcriptum ē. Sculticia ligata ē in
corde pueri & virga diſcipline fugabit eam
Vnde in libro regum de roboam legit̄. qđ re
licto ſenioꝝ ↄſilio ſecutus ſit adoleſcētium &
iuuenum ↄſilium. Hinc & apl̄us iubens ait.
Nolite pueri effici ſenſibus ſed malicia par
uuli eſtote. Paruulus enim intelligit̄ mente
humilis & ſimplex vt eſt illud dominicū te
ſtimonium in euāgelio. Confiteor tibi domi
ne pater celi & terre. quia abſcōdiſti hec a ſa
pientibus & prudētibus & reuelaſti ea par
uulis. Item paruulus aliā ſignificationē habꝫ
vbi dicit apl̄us. Cum eſſem paruulus loque
bar vt paruulus. ſapiebam vt paruulus. cogi
tabam vt paruulus. cum autē factus ſū vir
euacuaui que erant paruuli. Vir nuncupatꝰ
qđ maior in eo vis eſt quā in feminis. Vnde
& virtus nomē accepit. ſiue qđ vi agat femi
nam. Miſtice enim vir aliquādo intelligitur
xp̄s. cuius vxor eſt eccleſia. Vnde dicit apl̄s
Viri diligite vxores veſtras. ſicut & xp̄s di
lexit eccleſiam. Item vir intellectus ſpiritał
in hiſtoria ſcripturarū accipit̄. Rurſum vir
ſpiritus intelligit̄ qui principatur in anima
Vnde dominus ait ad mulierē ſamaritanam
Vade voca virum tuum. hoc ē redi ad intel
lectum tuum. Item vir in contrariā partē po
nit̄ vt ē illud in penthatheuco bona facie val
de virgo quā vir non cognouerat id ē diabo
lus qui plerūqꝫ mētem cogitatione corrūpit
Item vir xp̄s intelligit̄ in illo zacharie teſti
monio. ecce veniet inquit vir cuius oriens no
men ē. Et alibi. Reuertimini filii reuerten
tes quia ego vir veſter. Rurſum vir & vxor

xp̄s & eccleſia vt in apl̄o. Propter hoc relin
quet homo patrē & matrē & adherebit vxo
ri ſue & erūt duo in carne vna. Ego autem
dico in xp̄o & in eccleſia. Vir & vxor anima
& caro. filii opera ab vtriſqꝫ genita vt in exo
do. Seruiet tibi cum vxore & filiis. Item vir
& vxor diabolus & ciuitas babilonia hoc eſt
cōuentus omnium maloꝝ. Mulier vero a mol
licie tanquā mollier detracta. l. litera vel mu
tata appellata ē mulier. Vtriqꝫ enim fortitu
dine & imbecillitate corporū ſeparant̄. Sed
ideo maxima fortitudo viri. mulieris minor
vt paciens viro eſſet. ſcilicet ne a feminis re
pugnātibus libido cogeret viros aliud appe
tere aut in alium ſexum ꝓruere. Dicit̄ autē
mulier ſecūdum femineū ſexum non ſecundū
corruptionem integritatis & hoc ex lingua
ſacre ſcripture. Nam eua ſtatim facta de la
tere viri ſui. nō dum ↄtacta a viro mulier ap
pellata ē dicēte ſcriptura. Et formauit eū i
mulierē. Miſtice mulier aut eccl̄am ſignifi
cat ꝓpter filioꝝ generationē de q̄ legit̄ in ꝓ
uerbiis. Mulierē fortem quis inueniet. Hec
etiā mulier ſeptiformis tenet eccleſie ſacra
mentum vt in eſaia apprehendēt inquit ſep
tem mulieres virum vnum. aut animam ſiue
humanā carnē ſignificat que imperio ſpiritꝰ
ſubiecta eſſe debet. & eius regimine guber
nari. Vnde dicit apl̄us. Caput mulieris vir
caput viri xp̄s. Tunc enim bene animā ſiue
carnē regit ſpiritus. ſi ipſe ſpiritu xp̄i regi
meruit. quia quicūqꝫ ſpiritu dei agunt̄ hii fi
lii ſūt dei. Qui autē ſpiritum xp̄i non habet
hic non eſt eius. Item mulieres anime fideli
um ſed infirme ſicut in ꝓpheta de hereticis
dicit̄ Mulieres populi mei eieciſtis de domo
deliciarū meaꝝ. Itē mulier vel vxor ſapiētia
vt eſt illud. Letare cum muliere adoleſcētie
tue. Hec mulier genuerat filios nō filias hoc
eſt virtutes non vicia. Rurſum mulier in ma
lam partem accipit̄ mulier vrbs babilonia q̄
totius mundi gerit figurā. vt in apocalipſi.
Vidi mulierem ebriā de ſanguine ſanctorum
Itē mulier heretica prauitas vt in ſalomone
Mulier ſtulta & clamoſa plenaqꝫ illecebris.
Item mulieres due plebes iudaica atqꝫ here
tica vt in zacharia. Ecce mulieres due portā
tes amphoram. id ē diabolum qui ē caput to
tius iniqtatis. Adult̄ diabolus vel demones
vt in eſaia. Vos autē accedite filii auguria
tricis ſemen adulteri & fornicarie. Fornica
ria carnalis ꝓpagatio plebs iudea ſiue anima
peccatricis. Meretrix anima peccatrix que
derelicto celeſti viro id ē xp̄o. adulterinos de
dyabolo iniquitatis fructus cōcipit. vt in hie
remia. Frons meretricis facta ē tibi. Lupa

nar id ē locus mertetricioſus conſciētia homi
nis peccatoris vel corpus in quo adulterinos
cū demonibus ꝑpetrat ꝯcubitus. vt in ezec
hiele. Et deſtruam lupanar tuum. Virago a
viridiori etate dicta ē. ſicut & virga ſicut &
vitula. Alias ab incorruptione quaſi virago
qđ ignoret femineā paſſionē. Virago vocata
quia virum agit. hoc ē opera virilia facit. &
maſculini vigoris ē. Antiqui enim fortes fe
minas viragines vocabant. Virgo autē non
recte virago dicit̄ ſi non viri officio fungitur
mulier vero ſi opera virilia facit. recte vira-
go dicit̄ vt amazona. Que vero nunc femina
antiquitus vira vocabat̄. ſicut a ſeruo ſerua.
ſicut a famulo famula. ita a viro vira. Hinc
& virginis nomē dictū quidam putant. Vir
go miſtice aut ſanctam eccleſiam catholicam
ſignificat que fide ē incorrupta ſiue animam
fidelē que nō conſentit ꝯtaminari ſuggeſtio
nibus diaboli vel hereticoꝝ erroribus corrū
pi. Cui dicit apl̄us. Deſpondi enim vos vir-
ginem caſtam exhibere xp̄o. Virgines anime
ſanctorum a corruptione mundi ꝑ quinqꝫ ſen
ſus corporis ſe ꝯtinentes vt in euangelio. Si
mile eſt regnum celorū decem virginibus.
Item virgines anime ꝯtinentium. non ꝓpter
eternā retributionē. ſed ꝓpter fauorē laudis
humane. Vnde & ſupra Et quinqꝫ fatue. Et
in amos ꝓpheta. In die illa deficiēt virgines
pulcre. Lampades opera iuſticie vt in euāge
lio. Accipientes lampades ſuas exierūt obui
am ſponſo & ſponſe Sterilis miſtice ſanctam
eccleſiam ante aduētum ſaluatoris noſtri ſig
nificat. vt in eſaia. Lauda ſterilis que nō pa-
ris. Et in pſalmo. Qui habitare facit ſterilē
in domo. Femina vero a partibus femorū di
cta vbi ſexus ſpecies a viro diſtinguit̄. Alii
greca ethimologia feminā ab ignea vi dictā
putant. quia vehemēter ꝯcupiſcit. Libidini-
oſiores enim viris feminas eſſe. tam in homi
nibus quā in animalibus. Vnde nimius amor
apud antiquos femineus vocabatur. Femina
quādo in bonam partē accipit̄ ſignificat ma
riam matrē domini de qua ꝓpheta ait. Femi
na circumdabit virum. aut humilitatē ſubie
ctorum. Quando autem in malam partē ſig-
nificat libidinē luxurioſoꝝ. Senior eſt adhuc
viridior. Vnde in ſexto libro ouidius ait. Se
nior inter iuuenemqꝫ ſenēqꝫ. Senioris autem
nomen aut dignitatē magiſterii aut maturi-
tatem cōſilii ſignificat. Vnde in ep̄la ſua pe
trus apl̄us dicit. Seniores qui in vobis ſūt.
obſecro ꝯſenior & teſtis xp̄i paſſionum. Et
iohānes ſenior inqt electe dn̄e. Et ſeniō gaio
cariſſimo. Senes autē quidā dictos putant a
ſenſus diminutione eo qđ iam pre vetuſtate

deſipiat. Nam phiſici dicūt ſtultos eſſe homi
nes frigidioris ſanguinis. Prudentes calidi
Vnde & ſenes in quibus iam friget. & pue-
ri in quibus nec dum calet minus ſapiuunt.
Inde ē qđ cōuenit ſibi infantū etas & ſenum
Senes enim ꝑ nimiā etatem delirant pueri ꝑ
laſciuiā & infantes ignorant quid agāt. Se-
nex autē tantum maſculini generis eſt. ſicut
anus feminini. Senex miſtice quādo in bonā
partem accipit̄ ꝯſummate iuſticie ſignificat
hominē & ꝓbate ſciētie. vt ē illud in geneſi
Mortuus eſt abrahā ſenex & plenus dierum
Et in ſalomone. Cani ſūt hominis ſenſus. &
etas ſenectutis vita inmaculata. Quando ve
ro in alterā partem ponit̄ ſignificat ebetudi
nem ſenſus & inſipientiā erroris. Vnde in ſa
lomone ſcriptū ē. Cumqꝫ iā ſenex eſſet depra-
uatum ē cor eius. Senectus autē multa ſecū
& bona affert & mala. Bona quia nos a potē
tiſſimis dominis liberat. voluptatibus impo
nit modum libidinis frangit impetus auget
ſapientiā dat maturiora ꝯſilia. Mala autem
quia ſenium miſerrimū eſt debilitate & odio
Subeunt enim morbi triſtiſqꝫ ſenectus Nam
duo ſūt quibus minuunt̄ corpois vires ſene-
ctus & morbus. Senectus aliquando incom
moda preſentis temporis ſignificat. aliquan
do candorē virtutū Nam ꝓpheta dominum
precat̄ in pſalterio ita dicens. Ne ꝓicias me
in tempore ſenectutis. Supplicat ne tempo-
re ſenectutis ſue ꝓiciatur a domino quando
feſſa fit virtus corporis. plus indiget adiuua
ri. Sed hanc ſenectutē non ſolum etatē fini
tam debemus accipere. ſed etiā cum tribula
tionibus crebris atqꝫ martiriis robur anime
ꝯſeneſcit. Candorem autē virtutū ſignificat
illud vbi ſcriptum ē. Senectus mea in miſeri
cordia vberi. Senectus candidū caput habet
Que ſimilitudo vt arbitror hic iuſte dat̄ ec-
cleſie. quoniā omnia merita ſanctorū tanquā
cani capitis puriſſima luce fulgebūt. Nec in
caſſum addidit mea. quia ſenectus humana
morbis grauiſſimis ſauciata tēdit ad finē q-
relis oneroſa colore deformis ē. At contra ſe
nectus eccleſie ad vitā ducit ꝑpetuam ad be
atitudinem mirabilē. ad pulcritudinē ſingu
larem vt luceāt ſicut angeli dei. Nec de ſexu
hominum & gradibus etatū nūc dicta ſuffici
ant iam de generatione ſerie dicēda ſūt aliq̄

De gegenerationis ꝓſapia.

Pater ē a quo initium naſcit̄ generis.
Itaqꝫ is paterfamilias vocitatur. Pa
ter autē dictus eoqđ patratione per
acta filium ꝑcreet. Patratio enim ē rei vene
rie ꝯſummatio Lucretius. Et bene patratio
patrū. Genitores autē a gignēdo. & paren-

tes quaſi parientes id ē & creatores. Cremē
tum enim ē ſemen maſculi. vnde animalium
& hominū corpora ↄcipiunt. Hinc creatores
parentes dicunt. Multis modis in ſcripturis
pater poſit9 reperit. quia aut naturaliter pa
ter dicit. vt deus pater omniū a quo ſūt om
nia. quia ab eo omnia originē habent aut ge
neratōne ſicut nominat ab eo qđ filium genu
it. vt eſt illud Abrahā genuit iſaac iſaac aūt
genuit iacob ⁊c. aut poſteritatē gētis ab eo
orte. ſicut in euangelio legit iudeos domino
dixiſſe. Pater noſter abraā eſt. & diues in in
ferno poſit9 patrē vocauit abrahā. Pater ve
ro homo primus adam intelligit. vt eſt illud
eſaie. Pater veſter primus peccauit. Item pa
ter mūdus ſiue diabolus ē vt in euāgelio vos
de patre diabolo eſtis. & in zacharia. Patres
veſtri vbi ſūt. Rurſum patres apli. ſiue pro
phete vt in pſalmo Pro patrib9 tuis nati ſūt
tibi filii. Et doctrina dicit pater ſicut paul9
aliqbus fidelib9 ait. Licet mltos magros ha
beretis tamē ñ multos patres. Ego enim p
euangelium in xpo vos genui. aut veneratōe
ſicut monaſtica diſciplina docet monachos.
vt illum qui ſuper eos paſtor ↄſtitutus ē ab
batem & dominū vocēt. Sed querit cum do
minus diſcipulis ſuis iuſſerit dicēs. patrē no
lite vocare vobis ſup terram quia vnus eſt pa
ter veſter qui in celis ē. nec vocemini magiſ
tri. quia magiſter veſter vnus ē xps. quare
aduerſum hoc preceptū doctorem gentium
apl'us eſſe ſe dixerit. aut quomodo vulgato
ſermone maxime in paleſtine & egipti mona
ſteriis ſe inuicem patres vocēt. Quod ſic ſol
uit aliud eſſe natura patrē vel magiſtrū ali-
ud indulgētia. Nos ſi hominē patrem voca-
mus honorē etati deferimus. nō auctorē no
ſtre oſtēdimus vite quia nec initiū vite ex eis
habemus ſed tranſitum vite p eos accepim9
Magiſter ꝗ dicit ex conſortio veri magiſ-
tri. Et ne infinita replicē quomodo vnus p
naturam deus & vnus filius non p̄iudicat ce
teris ne p adoptionem dii vocent & filii. ita
& vnus pater & magiſter nō p̄iudicat aliis
ne abuſiue appellent patres & magiſtri Ma
ter dicit qđ exīde efficiat aliqd. Mater enī
qſi materia. Nā cauſa pater ē Mater ſignifi
cat eccl'am vt ē illud pſalmiſte. Qui habitare
facit ſterilem in domo matrē filiorū letantē
Item mater ē celeſtis hieruſalē vt in aplo.
Que autē ſurſum ē libera ē que ē mater om-
nium noſtrum. Iterū mater ſinagoga iudeo-
rum intelligit vt ē illud hieremie pphete.
In ſceleribus veſtris dimiſi matrē veſtram.
Rurſum pater vel mater babilonia ſiue gene
ratio carnalis ē. vt pſalmiſta dicit. Quoniā

pr̄ meus & mat̄ mea dereliquerūt me. Pater
familias autē dictus ꝙ omnibus in familia
ſua poſitis ſeruis. tāquam pater filiis patria
dilectione ↄſulit. ſeruoꝝqꝫ ↄditionem a filio
rum affectu nō diſcernit. ſed quaſi membrū
vnum complectit. Hinc enim exortum ē no-
men patriſfamilias Qui aūt inique dominan
tur in ſeruos hoc ſe nomine nequaquam pu-
tent appellari. Qui ſit aūt paterfamilias mi
ſtice intelligēdus parabola euāgelica docet.
cum ibi ita legit. Simile ē regnum celorum
patrifamilias qui exiit primo mane ↄducere
operarios in vineam ſuā. Quis vero patriſfa
milias ſimilitudinē rectius tenet. quā condi
tor noſter qui regit quos cōdidit. & electos
ſuos ſic in hoc mūdo poſſidet quaſi ſubiectos
dominus ī domo Qui habet vineā vniuerſam
ſcilicet eccleſiam quia ab abel iuſto vſqꝫ ad vl
timum electum qui in fine mundi venturus
eſt. quot ſanctos ptulit quaſi tot palmites
miſit. Matrēfamilias inde vocari quia per
quandā iuris ſolēnitatem in familiam trāſit
Tabule enī matrimoniales inſtrumēta emp-
tionis ſue ſūt. Alias ſicut matrona ē mater
primi pueri id ē qſi mat̄ nati ita materfamili
as illa ē que plures enixa ē. Nam familia ex
duobus eſſe incipit. Spiritaliter autē mater
omniū fideliū ſancta ē eccleſia que quotidie
deo filios generat p ſacramēta diuina & ver
bum euāgelii. Itē hierl'm celeſtis mater nr̄a
dicit. vt ē illud in aplo. Illa inqt que ſurſum
ē hierl'm libera ē que ē mater nr̄a Nam fami
lia p ſeruis abuſiue nō pprie dicit. Iuxta al-
legoriā autē famil'ia xpi plebs ē xpiana que
in ſancta verſat eccl'a vt ſup oſtēdimus. Vn-
de dicit in orōne ſacerdotis ad dñm. Famili
am tuā qſumus domine ↄtinua pietate cuſto
di. quia aliter illeſa ſeruari nō poteſt. niſi ei9
ptectione muniat. Auus patris pater eſt ab
euo dictus id ē ab antiqtate. Proauus aui pa
ter ē quaſi ppe auū. Abauus paui pater iā
longe ab auo. Atauus abaui pater. Tritau9
ataui pater. qſi tetrauus. i. quartus ſup auū
Sed tritauus vltimū cogitatiōis nomen eſt.

De ordinibus filioꝝ.

Quadriptitus ē autē ordo filiorū ita
vnigenitus. primogenitus. medi9. no
uiſſimus. Primogenitus ante quē nl'
lus vnigēitus poſt quē nullus. medius inter
omnes. nouiſſimus poſt ōnes. idē & minim9
a monade. Nouiſſim9 aūt ppter qđ nou9 qa
ceteri p̄cedendo antiqores exiſtūt. Quatuō
etiā modis filii appellant. Natura imitatiōe
adoptione doctrina. Natura veluti cū dñr.
filii abrahe iudei. Imitatiōe vt ipſius abrahe
fidem imitātes ex gētibus dicēte euangelio

Potens ē deus de lapidibus iſtis ſuſcitare fi
lios abrahe . vel ſic eoſdē iudeos dn̄s filios eſ
ſe . dicit diaboli a q̄ nō nati ſ ꝗ quē fuerāt imi
tati. Adoptiōe q̄ꝗ qđ humana ꝯſuetudine nul
li licet neſcire vel ſic nos deo n̄ natura . ſed ad
optione dicim9 . Pater nr̄ qui es in celis . Do
ctrina ſic apl'us filios ſuos appellat eos quib9
euangeliū ꝑdicauit . Filii popl'i fideles p apo
ſtoloꝝ ꝑdicacōnē in eccl'a renati . ſic ait apo
ſtolus . In xp̄o ih̄u p euāgeliū ego vos genui
Quib9 p pſalmiſtā dn̄s dicit . Venite filii au
dite me . Filii hereticorū diſcipuli vt in iob.
Si mltiplicati fuerīt filii eius in gladio erūt
Filii reꝓbi omēs . vt in epl'a iohīs . In hoc ma
nifeſti ſūt filii dei & filii diaboli . Filia aīa
fidelis ſiue eccl'a vt in pſalmo . Audi filia &
vide . Et in malā partē . Filia babilonis miſe
ra . Filie anime ſanctoꝝ vt in ꝓpheta Ero vo
bis in patrē . & vos eritis mihi in filios & fi
lias . Itē filii reꝓbi omēs vt in eſaia . Prepara
te filios occiſionis in iniquitate patrū ſuoꝝ.
Filii autē ideo in legibus liberi appellanē vt
iſto vocabulo ſecernantur a ſeruis . quia ſicut
ſeruus in poteſtate ē dn̄i ſic filius in poteſta
te ē patris . Inde etiā fit filio emancipatio vt
ſit liber a patre . ſic fit ſeruo manu remiſſio
vt ſit libertus a dn̄o . Itē liberi dicti q ex libe
ro ſunt matremonio orti . Nam filii ex libero
& ancilla ſeruilis ꝯditionis ſūt . ſemp enī qui
naſcitē deteriorē parētis ſtatū ſumit . Natura
les aūt dicunē ingenuaꝝ ꝯcubinarū filii quoſ
ſola natura genuit n̄ honeſtas ꝯiugii idē pue
ri a pube . Adoptiuus filius ē q aut patre iu
ſto aut auo aut ꝓauo cuius poteſtate p man
cipatiōem ē traditus in alienā poteſtatē qui
vtriuſq; fert nomē vt fabius emili9 vel ſcipio
paulinus . Miſtice aūt adoptiui filii intelligū
tur eſſe xp̄iani q̄s deus pater mittēs vnigeni
tum filiū ſuū immēſa gr̄a p ſpū ſancti donū
in locū adoptauit filiorū . Vnde & apl'us ad
credētes ait . At vbi venit plenitudo tēporis
miſit deus filiū ſuū factū ex muliere factum
ſub lege . vt eos qui ſub lege erāt redimeret
eret vt adoptionem filiorū recipemus . Quo
niā aūt eſtis filii dei . miſit deus ſpiritū filii
ſui in corda noſtra clamantē abba pater Itaq;
iam nō eſt ſeruus ſed filius . Quod ſi filius &
heres p deū . Gemini ſūt nō duo tantū ſimul
nati . ſed etiā plures . De geminis autē vnus
abortiu9 . aſt qui legittime natus fuerit vol
picus nominaē . Gemini aūt in ſcripturis iux
ta allegoriā duo popl'i intelligunē hoc ē iude
orū & gentiliū . Nos ꝑfigurabāt illi gemini
rebecce . q̄s genuit iſaac patriarche . Vnde ip
ſa rebecca dum prexiſſet vt adoraret & ꝯſu
leret dn̄m tale ab eo accepit reſpōſum . Due
gentes in vtero tuo ſūt . & duo popl'i ex ven
tre tuo diuidenē popl'uſq; populū ſuperabit
& maior ſeruiet minori . Quod & aliter iux
ta tropologiā intelligi poteſt . Siquidē & in
ſingulis nob̄ hoc dici poteſt qđ due gētes &
duo popl'i ſint intra nos vicioꝝ ſcꝫ atq; virtu
tum . Sed iſte minor ē ille maior . Semp enī
plures ſūt mali quā boni & vitia numeroſio
ra ſūt virtutib9 . ſed tamē & in nobis gratia
dei popl's popl'm ſupat & maior ſeruiet mi
nori . Seruiet enim caro ſpiritui . & vitia vir
tutib9 cedūt . Poſtumus vocaē eoq; poſt hu
mationē patris naſcitē id ē poſt obitū . Iſte &
defuncti nomē accepit . Sic enī lex voluit . vt
q defuncto naſcitē . defuncti nomine appellet
Nothus dicitē q de patre nobili & matre ig
nobili gignitē . ſic ex ꝯcubina . Eſt aūt hoc no
men grecū & in latinitate defecit . Huic con
trarius ē ſpurius q de matre nobili & patre
ignobili naſcitē . Itē ſpurius patre incerto ma
tre vidua genitus . velut tantū ſpurii filius .
qa muliebrē naturā veteres ſpuriā vocabant
Latine autē ſpurii q̄ſi extra puritatē id ē q̄ſi
inmūdi . Legitē enī in li° regū . vir ſpurius no
mine goliath de caſtris philiſtinorū ꝓceſſiſ
ſe quē dauid vicit . atq; ꝑcuſſit . qđ ſignificat
redēptorē nr̄m q fortis manu goliath q trāſ
migrās interꝑtat & ſignificat diaboli ſupbi
am . ſingulari certamine ꝯgreſſum ꝓſtrauiſ
ſe ac popl'm dei a timore eius eripuiſſe . Ne
pos ē qui ex filio natus ē . Dictus aūt q̄ſi na
tus poſt . Primū . n . fili9 naſcitē . deinde nepos
Gradus enī ſubſtitutōnis ē . Hinc & poſteri
tas q̄ſi poſtera etas . Nepos aūt vtriuſq; ſex9
ē Nam vt neptis dicam9 in iure ē ꝓpter diſ
cretionē ſucceſſionis amiſſam . Pronepos eſt
q ex nepote ꝯceptus natuſq; ē & dictus ꝓne
pos q̄ſi natus porro poſt . Ex hoc q̄ꝗ gradu in
cipit vocari & ꝓgenies qa non ē in eis longa
poſteritas . Sicut aūt inferius longe editi ꝓ
genies dicunē . ita ſupius ꝓaui attaui q & ꝓ
genitores appellanē . q̄ſi porro generātes . Pro
nepos dictus qa ꝓpe nō poteſt . Abnepos qa
ſeiungitē a nepote Etenī inter illū & nepotē
ꝓnepos . Adnepos abnepotis filius . Trine
pos adnepotis filius qa poſt nepotē q̄rtus in
ordine ē . q̄ſi tetranepos . Minores aūt nō di
cimus niſi q̄tiens graduū deficit nomē vt po
ta filius . nepos ꝓnepos abnepos atnepos tri
nepos . Vbi iſti gradus defecerīt merito iam
dicim9 minores ſic & maiores dicimus ꝓ pa
tre patris aui ꝓaui abaui ataui tritauiq; voca
bulū .

¶ De agnatis & ꝯgnatis.

Agnati dicti eoq; accedāt ꝓ natis duꝫ
deſūt filii . Qui ideo prius in genere
agnoſcunē qa veniūt p virilis ſexus p

ſonas. veluti frater eodē patre natus. vel fra
tris filiꝰ nepos vł ex eo iteꝝ patruꝰ. Cogna
ti dicti qꝛ ſūt & ipſi ꝓpinquitate ꝯgnationis
ꝯiuncti q inde poſt agnatos habent̄. qꝛ ꝑ fe-
minī ſexus pſonas veniūt. nec ſūt agnati ſed
alias natali iure ꝯgnati. Proximꝰ ꝓpter ꝓxi
mitateȝ ſanguinis appellatus. Conſanguinei
eoꝝ ex vno ſanguine. i. ex vno patris ſemine
nati ſūt. In ſcriptura ergo ſacra nō tantū illi
ꝯgnati dr̄ q hiſtorialiter q̄dam ꝓximitate
ꝯſanguinitatis ſociati vident̄. ſed etiā illi q̄s
ꝯgnatio ſpiritalis in fide & bonis opibꝫ ꝯiun
git. Quod ibi monſtrat̄ vbi fideles de gētibꝫ
ſemen abrahe nuncupant̄. Vnde apł'us dicit.
Non oēs q ex abrahā nati ſūt filii dicūt̄ abra
ham. ſed q ex fide abrahe ſūt illi eſtimant̄ in
ſemine. quoniā q ex fide ſūt illi filii ſūt abra
he. Proximi aūt miſtice fide ꝓpinqui intelli
gunt̄. vt ē illud in ſalomone. Venite & man-
ducate & bibite & inebriamini ꝓxim̄. Vici
ni ꝓpinqui vt in exodo. Aſſumet vicinū ſuū
q ꝯiunctus ē domui ſue. Et in ſalomone. Me
lius ē vicinus iuxta q̄ꝫ frater ꝓcul. Fratres
dicti eoꝙ ſint ex eodē fructu. i. ex eodē nati
ſemine. Germani vero de eadē genitrice ma
nātes nō vt multi dicūt de eodē germine. q
tantū fratres vocant̄. Ergo fratres ex eodeȝ
fructu germani ex eadē genitrice manātes.
Vterini vocati qđ ſint ex diuerſis patribꝫ &
vtero vno editi nā vterus tantū mulieris eſt
Quatuor aūt modis in ſcripturis diuinis fra
tres dici ꝯſtat natura gēte ꝯgnatōne affectu
Natura vt eſau & iacob andreas & petrus ia
cobus & iohēs. Gente vt omēs iudei fratres
inter ſe vocant̄. Vnde dicit in deutronomio
Si aūt emeris fratrē tuū q eſt hebreus. Et
apł'us Optabā inq̄t ego anathema eſſe a xp̄o
ꝓ fratribus meis q ſūt ꝯgnati mei ſecūdum
carnē q ſūt iſrahelite. Porro ꝯgnatiōe fratres
vocant̄ q ſūt de vna familia. i. patria q̄s lati-
ni paternitates interp̄tant̄. cū ex vna radice
mł'ta generis ſtirpa diffundit̄. Et in geneſi dix
it abrahā ad loth. Non ſit rixa inter me & te
Et inter paſtores tuos & paſtores meos. qꝛ
omnes nos fratres ſumus. Et certe loth non
erat frat̄ abrahe. ſed filius fratris eiꝰ aaron
Quarto mō affectu fratres dici q in duo ſcin
dunt̄ ſpiritale & ꝯmune. ſpiritale quoniā om
nes xp̄iani fratres vocamur. vt ecce quā bo-
num & quā iocundū habitare fratres in vnū
in ꝯmune cū & omēs hoīes ex vno pr̄e nati
pari int̄ nos germanitate ꝯiungimus ſcript̄a
loquēte. Dicite his q oderūt vos fratres nr̄i
vos eſtis Germana ita intelligit̄ vt germanꝰ
eadē genit̄ce manās. Miſtice xp̄s frat̄ ē de q̄
in canticis canticoꝝ dicit. Frat̄ meus & ego
illi. Item fratres apł'i ſiue omnes ſancti vt in
pſalmo. Narrabo nomē tuū fratribus meis.
Et in aliā partē vt in iob. Fratres mei p̄teri
erūt me ſicut torrēs. Amici apł'i vel omnes
ſancti. vt in euāgelio. Iam n̄ dico vos ſeruos
ꝫ amicos. Et ī aliā partē. Amice q̄modo huc
intraſti n̄ habēs veſtē nuptialē Sodales apł'i
vt in cāticis cāticoꝝ. Ne vagari incipiā per
greges ſodaliū tuorū. Soror aūt vt frater.
Nam ſoror ē ex eodē ſemine dicta qđ ſola cū
fratribus in ſorte agnatiōis habeat̄. Miſtice
aūt ſororis nomine ſancta eccł'a vel aīa fidel'
accipi poteſt. Vnde in cātico cāticoꝝ ſpōſus
ad ſpōſam dicit. Quam pulcre ſūt māme tue
ſoror mea ſpōſa. Pulcriora vbera tua vino &
odor vngentoꝝ tuoꝝ ſup omnia aromata. In
māmis ſancti doctores intelligunt̄ ꝓpter cō
ſolatōem infirmoꝝ & paruuloꝝ ſuſtentatōȝ
que lacte exprimit̄. In vberibꝫ ſuauitas gr̄e
deſignat̄ q̄ pulc̄or ē auſteritate legis. In odo
re vngentoꝝ fama ſuauiſſima inſinuat̄ diffu
ſe fidei q̄ ꝑ totū orbē ſpargit̄. Nec q̄ꝫ legi ve
teri p̄fert̄ q̄ in ſola iudea coāguſtata diu late
bat. Fratrū patrueles dicti eoꝙ patres eorū
germani fratres int̄ ſe fuerūt. Conſobrini ve
ro vocati. qꝛ aut ex ſorore & fratre. aut ex
duabus ſororibꝫ ſūt nati q̄ſi ꝯſorini Matrue
les aūt matertere filii ſūt. Sobrini ꝯſobrino
rum filii Patruus frat̄ patris ē q̄ſi pater aliꝰ
Vnde & moriēte pr̄e pupillū ꝓ patruus ſuſ
cipit & q̄ſi filiū lege tuet̄. Auunculus ē frat̄
matris. cuiꝰ nomē formā diminutiui habere
videt̄ qꝛ ab auo venire monſtrat̄. Amita ē ſo
ror patris q̄ſi alia mater. Matera ſoror ma-
tris q̄ſi altera mater. Socer q filiā dedit. Ge
ner q filiā duxit. Gener aūt dictus qđ aſciſ-
cat̄ ad augendū genus. Socer aūt & ſocrus
qđ generū vel nurū ſibi aſſociat. Vitricus ē
qui vxorē ex alio viro filiū aut filiā habenteȝ
duxit. & dictus vitricus q̄ſi nouitricus qđ a
matre ſupducat̄ nouus. Priuignꝰ ē q ex alio
patre natꝰ ē. & priuignus dici putat̄ q̄ſi prī
uigenus qꝛ priꝰ genitꝰ. Vnde & vulgo ante
natus dicit̄. Vocabula hec a gēte vident̄ de
clinata genitor genitrix. agnati agnate ꝯgna
ti ꝯgnate. ꝓgenitores ꝓgenit̄ces. germani
germane.

De ꝯiugiis.

Vir ſexū ſignificat nō ꝯiugiū niſi adie
ceris vir eiꝰ. Maritus vō etiā ſine ad
iectione ꝯiugeȝ ſonat & a mare mari
tus q̄ſi mas. Eſt enī nomen prime poſitionis
qđ facit ī diminutōe maſculus. in deriuatōe
maritus. Spōſus ab ſpōdendo vocatus Nam
ante v ſū tabellaꝝ matrimonii cautōes ſibi in
uicē emittebāt in q̄bus ſpondebāt ſe inuiceȝ
ꝯſentire in iura matrimonii et fidei iuſſores

dabant. Vnde & admiſſum ē. vt ſponſū dicamꝰ
virū ab ſpondēdo & ſponſam ſiľr. Ceterū ꝓprie
ſpōdere velle ē. Ergo ſponſū ň qa ꝓmittit̄. ſ; qa
ſpōdet & ſpōſores dat. Spōſus xp̄s ideo qđ a pře
ab initio ſit reꝓmiſſus vt in pſalmo. Et ipſe tan
quā ſpōſus ꝓcedēs de thalamo ſuo. Spōſa eccľa
q̄ vtiq; diuinis ſpōſionibꝫ ſit ꝓmiſſa vt in cātico
cāticoꝝ. Veni a libano ſpōſa veni a libano. hoc ē
a candore baptiſmatis. Nuptie copulatio verbi
dei & carnis vt in euāgelio. Simile ē regnū celo
rum homini regi q fecit nuptias filio ſuo. Item
nuptie ſocietas angľorū & hominū ꝑ dn̄m cri
ſtū facta vt ī euāgelio. Et vos ſimiles hominibꝫ
expectātibus dn̄m ſuū quādo reuertat̄ a nuptiis
Thalamus vterus virginis marie vt in pſalmo.
Et ipſe tanquā ſponſus ꝓcedēs de thalamo ſuo.
Thalami corda ſanctoꝝ vt in ezechiele. Oſculū
recōciliatio hoīs in deū. ſic̄ de ꝓdigo filio dicit̄.
Et oſculatus ē eū. Et in apľo. Recōciliati ſumꝰ
deo ꝑ mortē filii eius. Et in malā partem. Iuda
oſculo filiū hoīs tradis. Riſus gaudiū ſempiter
num ſic̄ in ſalomone ꝓ eccľa dicit̄. Et ridebit in
die nouiſſimo. Et in aliā partē. Ego q̄; interitu
veſtro ridebo. Arrabo dicit̄ .i. q̄ſi arra bona. Qđ
enī dat̄ ꝓ ꝯiugio bene dat̄ qa ꝯiugium bonū eſt.
Quod vēo cauſa fornicatōis aut adulterii malū
ē idcirco arrobo nō ē. Dicit̄ aūt arra a re ꝓ qua
tradit̄. Eſt aūt arra ň ſolū ſpōſio ꝯiugalis. ſ; etiā
ꝓ qualibet ꝓmiſſa re data vt compleat̄. Proci
nuptiaꝝ petitores a ꝑcādo & petēdo dicti. Pro
nuba dicta eoq; nubētibus ꝑeſt queq; nubentem
viro ꝯiungit ipſa ē & paranīpha. Nam nimpha
ſpōſa ī nuptiis & nimpha ꝓlabatiōis officio qđ
& ad nomē nubētis alludit. Coniuges appellati
ꝓpter iugū qđ imponit̄ matrimonio ꝯiungēdis
Iugo enī nubētes ſubici ſolēt ꝓpter futurā ꝯcor
diam ne ſeparent̄. Coniuges aūt verius appellā
tur a p̄ma diſpoſitionis fide quāuis adhuc inter
eos ignoret̄ ꝯiugalis ꝯcubitꝰ. ſic̄ maria ꝯiunx io
ſeph vocat̄ inter q̄s nec fuerat nec futa erat car
nis vlla ꝯmixtio. Matrona ē q̄ iam nupſit & di
cta matrona q̄ſi mater nati. vel qa iā mater fieri
poteſt. Vnde & matrimoniū dictū. Diſtinguit̄
autē inter matronā & matrēfamilias. Nam ma
trone q̄ iam in matrimoniū ꝯuenerūt m̄res q̄ ge
nuer̄t. matreſfamilie q̄ ꝑ quandā iuris ſolēnita
tem in familiā mariti tranſier̄t. Monogamus di
ctus q vni tantū nupſit. Monos. n. apud grecos
vnū dicit̄. gamos nuptie interp̄tant̄. Digamus
aūt & trigamus a numero vxoꝝ vocatus q̄ſi du
arū vel triū maritus. Vidua vocata qđ cū viro
duo fuerit. nec circa conſortiū alterꝰ viri poſt
mortē ꝯiugis p̄mi adheſerit. Nam q alteri poſt
mortē prioris viri nupſerit vidue ň dicunt̄. Itē
vidua qđ ſola ſit nec circa ꝯſortiū alterꝰ viri cō
iugalia iura cuſtodiat. Fratris vxor fratriſſa vo
cat̄. mariti frater leuir dicit̄. Duoꝝ inter ſe fra

trū vxores ianitrices vocant̄ q̄ſi eandē ianuā te
rētes. vel ꝑ eandē ianuā iter habētes. Viri ſoror
g'os appellat̄. Sororis vir ſpeciale nomē nō ha
bet nec vxoris frat̄. Matrimoniū ē nubiliū iuſta
ꝯ ſētio & ꝯ litio. Coniugiū ē legitimaꝝ ꝑſonarū
inter ſe coeūdi & copulādi nuptie. Tribus autē
ob cauſis ducit̄ vxor. Prima ē cauſa ꝓlis de qua
legit̄ in geneſi & benedixit eos dicens. Creſcite
& multiplicamini. Secūda cauſa adiutorii de q̄
ibi in geneſi dicit̄. Non ē bonū eſſe hoīem ſolum
faciamus ei adiutoriū ſimile ſibi. Tertia cauſa in
cōtinētie. Vnde dicit apľus vt q ſe ň ꝯtinet nu
bat. In eligēdo marito q̄tuor expectari ſolēt. vir
tus genus pulcritudo ſapiētia. Ex hiis ſapiētia
potētior ē. Ad amoris effectū refert hec q̄tuor
virgilius de enea qđ hiis dido impulſa ē. in amo
rē eius pulcritudine. quā ſeſe ore ferēs virtute
quā forti pectore & armis oratōe. heu quibꝫ ille
iactat̄ fatiſq; bella exhauſta canebat genere cre
do eqdem nec vana fides genus eſſe deoꝝ. Item
in eligēda vxore q̄tuor res impellūt hominē ad
amorē. pucritudo genꝰ diuitie mores. Melius
tamē ſi in ea mores magis quā pulcritudo que
rat̄. Nunc aūt ille querunt̄ quas aut diuitie aut
forme ň q̄s ꝓbitas moꝝ ꝯmendat. Ideo aūt femi
ne ſub viri poteſtate ꝯſiſtunt. qa leuitate animi
plerūq; decipiunt̄. Vnde & equum erat eas viri
auctoritate rep̄mi. Proinde & veteres voluerūt
feminas innuptas quāuis ꝑfecte etatis eſſent ꝓ
pter ipſam animi leuitatē in tutela ꝯſiſtere. Mi
ſtice aūt viri noīe aut xp̄s intelligit̄ q ē ſponſus
eccľe aut ſpiritus hominis .i. mēs & ratio q̄ ani
mā regit & in ea dn̄atur. Nam vir & vxor eius
xp̄s & eccľa. Vnde dicit apľs. Viri diligite vx
ores vr̄as ſic̄ & xp̄s dilexit eccľam Similiter &
ſponſus & ſpōſa eandē rē ſignificāt. quoniā ſpō
ſus xp̄s inde ē dictus vt ſup̄ oſtēdimus qa a pře
ab initio fuit ꝓmiſſus. Vnde & in pſalmo legit̄.
In ſole tabernaculū ſuū & ipſe tanquā ſpōſus ꝓ
cedens de thalamo ſuo. Spōſa vero eiꝰ ē eccľa q̄
vtiq; diuinis ſpōſionibꝫ fuit ꝓmiſſa. Vnde in cā
tico cāticoꝝ dicit̄. Veni de libano ſpōſa mea. ve
ni de libano veni. Libanus candor interp̄tat̄. i.
anima bonis actibus candidata. Quā tercio ſpon
ſus hortat̄ vt veniat. p̄mo viuentē in carne ꝑ bo
na opa. ſcđo abſoluta carne ad ꝑcipiendī vitā be
atā. tercio recepto corpore ad ꝑfruendū poſt re
ſurrectionē gaudio ꝑfecto. Itē in ꝯtrariā parte;
vir ponit̄. vt ē illud in geneſi. Pulcra facie valde
virgo quā vir ň ꝯgnouerat. i. diabolus q plerūq;
mentē cogitatōe corrūpit. Coniugiū vero ſpiri
tale. hoc ē ꝯiunctio xp̄i & eccľe mľta bona in ſe
habet qa illud qđ dixīmꝰ in viro eligendo max
viget in xp̄o hoc ē virtus & ſapientia genus &
pulc̄tudo. De q̄ ait apľs. Xp̄m dico dei virtutē
& dei ſapientiā. Et ꝓpheta. Generatōē; inqt eiꝰ
q̄s enarrabit. Et in pſalmo de ipſo legit̄. Specio

ſus forma p̄ filiis hominū. In vxore aūt eius ſiᷓr
illa q̄tuor q ante numerauimus inueniunt̄ hoc ē
pulcritudo genus diuitie mores. Nam in canti-
co canticoꝝ de ei9 pulcritudine ita dicit̄. Pulcra
es amica mea ſuauis & decora ſic̄ hierl̄m De ge
nere ꝗ̄ eius dicit beat9 petrus apl̄s. Vos genus
regiū & ſac̄dotale. De diuitiis illius ſcriptū eſt
In opibus manuū illi9 diuitie multe. Noneſtatē
aūt moꝝ illi9 pene om̄is ſcriptura ſacra p̄dicat
Vnde nō ē neceſſe aliq̄d exemplū inde ponere.
Hic ergo vir virgo ē in carne & monogamus in
ſpū qa aliā ſpōſam neſcit p̄ter ſanctā eccl̄am ca-
tholicā. Cui ipſa ſpōſa dicit in cātico canticoꝝ.
Dilectus me9 mihi & ego illi. Qui vxori ſue do
tē dedit. quādo p̄cium ſanguinis ſui ꝓ ea fudit
Arrā tribuit quādo grām ſpūſſancti illi dās et-
nam in celis hereditatē ꝓmiſit. Vnde apl̄us de
eodē ſpiritu ait. Ipſe ē pignus hereditatis nr̄e.

De morte.

Mors dicta qd̄ ſit amara vl̄ a marte q ē ef
fector mortiū ſiue a morſu hom̄is prim
qd̄ vetite arboris pomū mordēs mortē incurrit.
Tria ſūt aūt genera mortis, acerba immatura na
turalis. Acerba infantū. imatura iuuenū meri
ta id ē naturalis ſenū. Viui aliquādo iuſti intelli
gunt̄ q ꝯſiſtūt in et̄na vita. Vnde ē illud. Place-
bo dn̄o in regione viuoꝝ. Et in aliā partē. Lau-
daui magis mortuos quā viuētes. hoc ē bono fi
ne ꝯſūmatos quā viuentes in peccatis. Mortui
enī aliquādo pc̄tores vel infideles ſignificāt vt ē
in euāgelio. Sine mortuos vt ſepeliāt mortuos
ſuos. Et in bonā partē. Beati mortui q in dn̄o
moriunt̄. Vnde ſcriptū ē in pſalterio. Precioſa
ē in ꝯſpectu domini mors ſc̄toꝝ eius Et in apl̄o
Mortui enī inqt eſtis & vita veſtra abſcōdita ē
cū xp̄o in deo. Mors aūt n̄ ſolū carnis obitū ſed
etiā interitū anime & dānatōē inferni ſignificat
Vnde ſcriptū ē. Quocūq̄ die comederitis ex eo
morte moriemini Et alibi ſaluator ait. Si qs ſer
monē meū ſeruauerit mortē n̄ videbit in eternū
Et rurſū ego ſū inqt reſurrectio & vita q credᵗ
in me n̄ moriet̄ in eternū. Et in pſalterio ſcriptū
ē. Mors peccatoꝝ peſſima ē. Mortē pc̄toꝝ illā
dicit q ab hoīe n̄ poteſt intueri quā n̄ ſolū malā
ſ͂ etiā peſſimā eē ꝓſitet̄ Reuera peſſima quoniā
eā eterna pena comitat̄. Viuētes mūdo & mor-
tui deo pc̄tores intelligunt̄ in pſalmo. Deſcen-
dūt in infernū viuētes Cadauer aūt ē. ſi inſepl̄
tum iacet. Nam cadauer nominatū a cadēdo qa
iā ſtare nō poteſt. Quod dū portat̄ exeqas dici-
m9 crematū reliqas ꝯditū iā ſepultū Corp9 aūt
ꝯſuetudine dr̄ vt ē illud. Cum corpa luce caren
tū. Miſtice cadauera infideliū corpa ſignificāt
vt ē illud in ꝓpheta. Et impleā vallē ioſaphat.
cadaueribꝫ mortuoꝝ Itē in aliā partē ponunt̄ vt
illud in pſalterio. Poſuerūt cadauera ſeruoꝝ tuo
rū. Defunctus vocat̄ q ꝯpleuit vite officium
Nam dicimus functos officio q officia debita cō
pleuerūt. Vnde ē. Et honoribꝫ funct9. Hinc gᵒ
defunctus qd̄ ab officio ſit vite depoſit9. ſiue q̄ſi
dic̄ funct9. Sepult9 aūt dictus eoꝙ iā ſine pulſu
& palpitatōe ē. i. ſine motu. Sepelire ē aūt con
dere corpus. Nam humare obruere dicim9 hoc
ē humū inicē Sepult9 aūt aut viciis obrutū aut
dānatū in inferno ſignificat. Vnde dr̄. Mortu9
ē & diues & ſepult9 ē i inferno. Sepulcrū vō al
legorice cōpus pc̄toris intelligit̄ mortuā viciis
animā intrīſec9 retinēs Et in euāgelio dr̄. Qua
ſiſ es eſtis ſepulcris dealbatis q a foris parēt ho
mibꝫ ſpecioſa int9 vō plena ſūt oſſibꝫ mortuoꝝ
Aliquādo tn̄ ſepulcrū memoriā mortis & reſur
rectiōis dn̄i ſignificat. vt in eſaia. Et erit inqt
ſepulcrū ei9 glorioſū.

De portētis.

Portēta eſſe varro ait q ꝯtra naturam nata
vident̄. ſ͂ n̄ ſūt ꝯtra naturam. qa diuina vo
lūtate fiūt, cum volūtas c̄atoris cuiuſq̄
ꝯdite rei natura ſit. Vn̄ & ipſi gētiles deū mō na-
turam. mō deū appellāt. Portētū gᵒ fit n̄ ꝯtra na
turā ſ͂ ꝯtra quā ē nota natura. Portēta aūt & oſtē
ta mōſtra atq̄ ꝓdigia idō nūcupant̄ qd̄ portēdē
atq̄ oſ̄dere mōſtrare ac p̄dicare aliq̄ futura viden
tur. Nā portēta dicta phibent̄ a portēdēdo. i.
p̄oſtendēdo. Oſtēta aūt qd̄ oſ̄dere qcquā futurm
videant̄. Prodigia qd̄ pōro dicāt. i. futura p̄dicāt
Monſtra vō a monitu dicta qd̄ aliqd ſignificādo
demōſtrēt. ſiue qd̄ ſtatī mōſtrent qd appareat.
Et hoc ꝓprietatis ē abuſione tamen ſcriptorum
plerumq̄ corrūpit̄. Quedam autem portentoꝝ
creationes in ſignificationibus futuris conſtitui a
vident̄. Vult. n. deus interdum ventura ſignifi
care p aliqua naſcentium noxia ſicut per ſomnos
& per oracula qua premoneat & ſignificet qui
buſdam vel gentibus. vel hominibus futuram cla
dem qd̄ plurimis etiam expimentis ꝓbatum ē.
Xerſen quippe vulpis ex equa c̄ata ſolui regnū
portendit. Alexādro ex muliere monſtrū crea
tū qd̄ ſupiores corpis ptes hoīs ſed mortuas ha
buerit inferiores diuerſaꝝ beſtiarū ſed viuētes
ſignificaſſe repentiuā regis interfectiōm ſupui
xerāt. n. deteriora melioribꝫ. Sed hec mōſtra q
in ſignificatōibꝫ dant̄ n̄ diu viuūt ſed ꝯtinuo vt
nata fuerit occidūt Int̄ potētum aūt & porten-
tuoſū differt. Naꝫ portēta ſūt q transfigurant̄ ſi
cut fert̄ in vmbria mulierē pepiſſe ſerpentē Vn
de Lucanus. Matrēq̄ ſuus cōtēruit infans. Por
tētuoſa vero leuē ſumūt mutatōēꝫ. Et exempli
cauſa cū ſex digitis nati Portēta igit̄ vel porten
tuoſa exiſtūt. alia magnitudine totius corporis
vltra communē hominū modum quantus fuit ti
tan in nouem iugeribus iacens homero teſtante
Alia paruitate totius corporis vt nani. vel quos
greci pigmeos vocāt eoꝙ ſint ſtature cubitales

Alia magnitudine partium veluti capite in
formi aut ſuperfluis membrorū partibus. vt
bicipites & trimani vel cinodentas quibus
gemini procedūt dentes. Alia defectu parti
um in quibus altera pars plurimum defecit
ab altera. vt man9 a manu. vł pedes a pede.
Alia diſciſſione vt ſine manu aut capite ge-
nerata quos grece ſtereſios vocāt. Alia per
numeria quādo ſolū caput aut crus naſcitur.
Alia que in parte transfigurātur. qui leonis
habet vultū vł canis. vel taurinū caput aut
corpus vt erfaſi dememorāt genitum mino
taurum quod greci etberomorfian vocant.
Alia que ex omni parte transfigatnaꝛ in ali
ene creacōnis portentū vt ex muliere vitulū
dicit hiſtoria generatum. Alia que ſine trāſ
figuracōe mutationem habēt locorū vt ocu-
los in pectore vł in fronte: aures ſupra ī tim
pore. vł ſicut ariſtotiles tradidit quēdam in
ſiniſtra parte iecur. ī dextera parte ſplen ha
buiſſe. Alia ſecundū cōnaturationē vt ī alia
manu digiti plures cōnaturati & coherētes
reperiūt. in alia minus. ſiue ī pedibus. Alia
ſecundum immaturā & intemperatā creatio
nem ſicut hi qui dentati naſcūtur. ſiue ebar
bati vel cani. Alia complexu plurimarū diffe
rentiarum. ſicut illud q̄d diximus ī alexādro
multiforme portentū. Alia cōmixtione ge-
neris vt androgeni & ermafrodite vocanꝛ.
Ermafrodite autē nuncupati eoꝙ in eis vtꝙ
ſexus appareat. Erma quippē apud grecos
maſculus afrodi femina nuncupatur. Hi dex
teram mamillam virilē ſiniſtram muliebrē
habētes viciſſim coeundo & gignūt & pari
unt. Sicut autem ī ſingulis gentibus quedā
monſtra ſūt hominum: ita in vniuerſo gene
re humano quedam mōſtra ſūt gentiū vt gi
gantes cenocephali ciclopes & cetera. Gigā
gantes dictos iuxta greci ſermonis ethimo-
logiam qui eos gegines exiſtimāt. id eſt ter-
rigenas eoꝙ eos fabuloſe pariens terra īmen
ſa mole & ſimiles ſibi genuerit. Ge enim ter
ra appellatur. genis. genus. licet & terre fi
lios vulgus vocet quoꝙ genus incertum eſt.
Falſo autem opinātur quidam imperiti de ſcri
pturis ſacris preuaricatores angelos cum fili
abus hominum ante diluuiū concubuiſſe &
exinde natos gigantes id eſt nimium grādes
& fortes viros. de quibus terra cōpleta eſt.
Cenocephali appellanꝛ eoꝙ canina capita ha
beāt quoſꝙ ipſe latrat9 magis beſtias quā ho
mines cōfitetur hi ī india naſcunꝛ. Ciclopes
quoꝙ eadem īdia gignit & dicti ciclopes eo
ꝙ vnū habere oculum ī fronte media perhi
bētur. Hi & agriofagite dicūtur propter ſo
lis ferarum carnes quas edunt. Lemnias ī li

bia credūt truncos ſine capite naſci. & os &
oculos habere ī pectore. Alios ſine ceruicib9
gigni oculos habentes ī humeris. In vltimo
autem orientis monſtruoſe gentium facies
ſcribūtur. Alie ſine naribus equali toti9 oris
planicie īformes habentes vultus. Alii labro
ſubteriore adeo prominēte vt in ſolis ardori
bus totam ex eo faciem cōtegāt dormiētes.
Aliis cōcreta ora eſſe modico tantum fora-
mine. calamis auenarum hauriētes paſtus.
Nōnulli ſine līguis eſſe dicūtur in vicem ſer
monis vtētes nutu ſiue motu. Panocios apd̄
ſcithiam eſſe ferūt tam diffuſa magnitudine
auriū vt omne corpus contegāt. pan enī gre
co ſermone omne othim aures dicūtur. Ar-
tabatice in etiopia proni vt peccora ambula
re dicūtur. Quadrageſimum eui annū null9
ſupergreditur. Satiri homunciones ſunt ad
uncis naribus. cornua in frontibus & capra
rum pedibus ſimiles. qualem ī ſolitudine au
tonius ſanctus vidit qui etiā interrogatus a
dei ſeruo. reſpōdiſſe fertur dicēs. Mortalis
ego ſum vnus ex accolis heremi quos vario
deluſa errore gētilitas faunos ſatiroſꝙ colit
Dicūt quidam eſſe ſilueſtres homines quos
nōnulli fatuos ficarios vocāt. Sciopodū gēs
fertur ī ethiopia ſingulis cruribus & celeri
tate mirabili. q̄s inde ſciopodas greci vocant
eoꝙ per eſtum ī terra reſupini iacētes pedū
ſuorum magītudine adumbranꝛ. Antipodas
in libia plātas verſas habēt p9 crura & octe
nos digitos ī plantis. Ippodes in ſcithia ſunt
humanam formā & equinos pedes habentes
In india ferūt eſſe gentem. qui macrobi nun
cupātur. duodecim pedum ſtaturam haben
tes. Eſt & gens ibi ſtatura cubitalis. q̄s gre
ci a cubito pigmeos vocant. quos vulgus ſe-
ptem caulinos vocant eoꝙ ſeptem ſub vno
caule requieſcunt. de qua ſupra diximus.
Hi montana īdie tenent. quibus vicinus eſt
occeanus. Perhibent & in eadem india eſſe
gentem feminarum q̄ quinquēnes concipiūt
& octauum vite annum nō excedūt. Dicunt
autem & alia hominū fabuloſe portenta que
nō ſūt ſed ficta ī cauſis rerum interpretanꝛ
vt gerionem hiſpanie regem triplici forma
proditum. fuerūt enim tres fratres tante cō
cordie vt in tribus corporibus quaſi vna ani
ma eſſet. Gorgones quoꝙ meretrices crinite
os ſerpentes que aſpiciētes cōuertebāt in la
pides. habentes vnum oculum quo inuicem
vtebantur. Fuerūt autem tres ſorores vni9
pulchritudinis. quaſi vni9 oculi que ita ſpe-
ctatores ſuos ſtupeſcere faciebāt vt vertere
eos putarenꝛ ī lapides. Sirenas tres fingūt
fuiſſe ex parte virgines. & ex parte volucres

habentes alas & vngulas . quarum vna voce
altera tibiis . tercia lira canebat . que illectos
nauigãtes ſub cantu in naufragia trahebãt .
Secũdum veritatem autem meretrices fue
rũt que tranſeuntes quoniã deducebant ad
egeſtatẽ his ficte ſũt iferre naufragia. Alas
autem habuiſſe & vngulas. quia amor & vo
lat & vulnerat . atq; ĩ fluctibus commoraſſe
dicitur . quia fluct9 venerem creauerit. Scil
lam quoq; ferũt feminam capitibꝫ . ſuccĩctã
caninis cum latratibꝫ magnis propter fretũ
ſiculi maris . in quo nauigãtes verticibus ĩ ſe
cõcurrentium vndaꝝ exterriti latrare exiſti
mãt vndas quas ſorbẽtes eſt9 vorago colli-
det . Fingũt & monſtra quedam irrationabi
lium animãtium vt cerberꝝ ĩferoꝝ canẽ tria
capita habẽtem . ſignificãtes per eũ tres eta
tes per quas mors hominem deuorat id ẽ in
fantiam iuuẽtutem ſenectutẽ . quẽ quidam
ideo dictum cerberũ putãt quaſi creouorum
id ẽ carnem vorãs . Dicũt & ydram ſerpẽtẽ
cum nouem capitibus que latine cedra dicit
qđ vno ceſo tria capita excreſcebãt . Sed con
ſtat ydram locum fuiſſe emanantẽ aquas . va
ſtãtem vicinam ciuitatem in quo vno meatu
clauſo mlti erũpebãt . Quod hercoles vidẽs
loca ipſa exuſſit & ſic aqua clauſit meatus .
Nam ydra ab aqua dicta eſt . Hui9 mẽtionẽ
facit ambroſi9 in ſimilitudinem hereſium di
cẽs . Hereſis enim quaſi quedam ydra fabula
rum vulneribus ſuis creuit . & dum ſepe reci
ditur pullulat igni debita ĩcẽdioq; peritura
Fingũt & chimerã triformem beſtiam que
ore eſt leo . poſtremis partibus draco . media
capra . Quam quidã phiſologi nõ animal . ſ
cilicie mõtem eſſe aiunt . quibuſdam locis le
ones & capreas nutriẽtem . quibuſdã arden
tem qbuſdam ſerpẽtibus plenam . Hũc bello
fontis habitabilem fecit . Vnde chimeram
dicitur . occidiſſe : Centauris autẽ ſpecies vo
cabulum indidit . id eſt hominẽ mixtum eq̃ .
Quos quidam equites teſſalorum dicũt . ſed
pro eo quod diſcurrẽtes ĩ bello velut vnum
corpus equoꝝ & hominũ viderẽtur . inde cẽ
tauros factos aſſeuerãt . Porro monocentau
rum nomen ſũpſiſſe ex tauro & homine . qua
lem beſtiam dicunt fabuloſe ĩ laborintho in
cluſam fuiſſe . De qua ouidius ſemi bouemq;
virum ſemiuirũq; bouem . Onocẽtaurũ autẽ
vocari eoq; media hominis ſpecie media aſini
eſſe dicatur . ſicut & ippocẽtaurus . quod eq̃
rum hominumq; ĩ eis natura coniũcta fuiſſe
putatur . Hoc quoq; notãdum eſt qđ aliqñdo
prophetici actus portenta dicũtur . cum ali-
quid de futuris pſignãt . vt illud quod domi
nus ad ezechielem ait fili hominis dedi te ĩ
ſignũ & portẽtum domini iſrahel . Vnde idẽ
propheta legitur iuſſ9 dormire ĩ latere dex
tro ad tempus . & item ĩ latere ſiniſtro ad tẽ
pus vt prefiguraret quod domin9 pplo iſra
helitico ĩ vĩdictam euenire volebat . Item le
gitur de yſaia qđ nudus & diſcalciat9 ambu
lauerit ad prefigurãdum vaſtationem terre
iudeorum & captiuitatem populi iſraelitici
Et ſic alii prophete actibus ſuis & vaticiniis
futura exemplabãt . Similiter & in nouo te
ſtamento ſigna portẽta & prodigia legũtur
accidiſſe : Quod etiam & iohel in ſuo libro p
dicere videtur . ut eſt eſt illud . Et erit poſt
hec effundã ſpiritum meũ ſuper omnem car
nem : & pphetabũt filii veſtri & filie veſtre
ſenes veſtri ſomnia ſomnabũt : & iuuenes ve
ſtri viſiones videbũt . Sed & ſup ſeruos me
os & ancillas meas . in diebus illis effundam
ſpiritum meum . & dabo prodigia in celo & ĩ
terra . ſanguinem & ignem & vaporem fumi
Sol vertetur ĩ tenebras & luna ĩ ſanguinem
antequã veniat dies domini magnus & hor-
ribilis . & erit omnis quicũq; inuocauerit no
men domini . ſaluus erit . Vnde nobis non eſt
neceſſe de portẽtis que gẽtiliũ libri narrãt
diuitius diſputare . Sed & hoc nos conuenit
credere quod quecũq; veraciter ĩ rebus fiũt
& in naturarum mutacõe deſcribũtur . nõ ni
ſi ordinacõe & voluntate dei fieri poſſe qui
omnia iuſte agit & recte diſponit : quoniam
iuſtus eſt domin9 ĩ omnibus viis ſuis . & ſan
ctus ĩ omnibus operibus ſuis .

¶ De pecoribus & iumẽtis .

Omnibus animãtibus adam prima vo
cabula indidit appellans vnicuiq; no
men ex preſenti inſtitucõe . iuxta con
dicionem nature cui ſeruiret . Gentes autẽ
vnicuiq; animalium ex propria lingua dede-
rũt vocabula . Non autem ſecũdum liguam
latinam atq; grecam aut quarũlibet gẽtium
barbararũ nomina illa impoſuit adam . ſ illa
ligua que ante diluuiũ omnibꝫ vna fuit : que
& hebrea nũcupata ẽ . Latine autem anima
lia ſiue animãtia dicta qđ animentur vita &
moueãtur ſpiritu . Iuxta allegoriam vero ani
malia brutos homines ſignificant & terrena
tãtummodo cogitãtes . Vnde dicit . Animal
homo nõ percipit ea que ſũt ſpiritus dei ſtul
titia eſt enim illi . Hinc & per pſalmiſtam di
citur . Animalia tua habitabũt ĩ ea . Anima
lia fuerũt gentes vera religione vacuate . Sꝫ
cum ad dominum venernut facte ſunt eius
ope ditate . vt iam nihil indigeant . ſed rati-
onabili ac pleno lumine compleantur . Nec
habitabũt ĩ eccleſia cum vere religionis cul
tum ipſo miſerãte perceperit . Itẽ illud qđ

dicit apoſtolus. eſt corpus animale eſt & ſpi
ritale nō priꝰ ſpiritale ſed qđ animale de hic
qđ ſpiritale. In corpe animali ſigĩficat pſen
tis vite ſtatū quādiu homo gerit corpꝰ mor
tale. Spiritale autem corpus ſignificat futu
re vite immortalitatem quādo hoc corrupti
bile corpus induerit incorruptionē. Anima
le corpus eſt dum cibis ſuſtentatur vt viuat
ſpiritale autem cum horum nihil indigebit
cōuerſus ĩ vitā. Omnia ſupradicta hoc ſenſu
claudūtur. Non enim aliud cōtinet in ſupe
riobus niſi quia animale corpus morit & re
ſurget ſpiritale quod neqꝫ iā manducet. nec
infirmetur nec ſit fetidum nec egrū natura
quia animale ex adam ſpiritale vero p xp̄m
ĩ reſurrectiōe mortuoꝝ. Animalia que rumi
nāt que ĩ lege mūda deſcribūtur homines
ſūt ſancti diuina precepta ore & corde ſiue
opere ſemper meditātes: vt ē illud ĩ pſalmo.
Meditacio cordis mei ĩ cōſpectu tuo ſemp.
Animalia vero que non rumināt. peccatores
ſūt & imundi minime legi dei operam dan
tes nec ĩ eius meditacōe ſtudētes. Animalia
quippe que vngulam findūt. & rumināt que
in lege mūdana deſcribūtur. ſūt fideles qui ĩ
vtroqꝫ teſtamēto credētes & velut in duabꝫ
vngulis pedem operis forma greſſus figen
tes. Animalia enim que ruminant & vngulā
nō findūt. que ĩmunda narrāt. populi ſūt iu
deorum qui teſtamētum vetus ore meditan
tur: ſed nouum minime recipiūt. Item anima
lia cornuta que ĩ ſacrificio deo offerri preci
piuntur. in eſum fidelium carnes illorum cō
cedūtur. ſicut vituli arietes. hirci cerui dam
mule & caprioli virtutes ſignificāt ſanctoꝝ
cornua virtutum aduerſus diabolū & vicia
peccatorū geſtantes. Cornu miſtice xp̄i reg
num ĩ euāgelio ſignificat. Et erexit cornu ſa
lutis nobis ĩ domo dauid pueri ſui. Cornua
ſeptem poteſtates per omne tempus. Vnde
in apocalipſi iudi inquit agnum quaſi occiſū
habentem cornua ſeptem. & oculos ſeptem.
Cornua trophеum crūcis criſti. in abachuc.
Cornua ĩ manibus eius. ibi abſcondita eſt for
titudo eius. Cornua ſuperbia diaboli vel po
teſtas eius preſenti in tempore ſiue regnum
antixp̄i ĩ apocalipſi. Cornua regna ſeculi hu
ius. ĩ daniele. Cornua ſuperbia. ĩ pſalmo. Et
a cornibus vnicornuorum humilitatē meam
Et alibi & omnia cornua peccatorum cōfrin
gam. Quadrupedia vocata quia quatuor pe
dibus gradiunt. Quorum quedā dum ſint ſi
milia pecoribus tamen ſub cura humana nō
ſūt vt cerui damme & onagri &c̄. ſ neqꝫ be
ſtie ſūt vt leones neqꝫ iumenta vt vſus homi
num iuuari poſſint. Pecus dicimus omne qđ
humana ligua & effigie caret. Proprie autē
pecorum nomē his animalibus accōmodari
ſolet que ſūt aut ad veſcēdū apta vt oues &
ſues. aut vſui hominum cōmoda vt eq & bo
ues. Differt autem inter pecora & pecudes
Nam communiter veteres ĩ ſignificacōe om
nium animalium pecora dixerūt. Pecudes
autem tantum illa animalia que eduut quaſi
pecuedes. Generaliter autem omne animal
pecus a paſcendo vocatum. Iumēta nomina ĩ
de traxerūt quod noſtrū laborem. vel onus
ſuo adiutorio: ſubiectando. vel arādo iuuent
Nam bos carpētū trahit. & duriſſimas ter
re glebas vomere vertit. equꝰ & aſinus one
ra & hominum in gradiendo laborē tēporāt
Vnde & iumenta appellātur ab eo ꝙ iuuent
homines. Sunt enim magnarū virium anima
lia. Iumenta autē miſtice fideles ſunt ĩ eccle
ſia ſed ſpiritali intellectu carētes in pſalmo.
Homines & iumēta ſaluabis domine. Itē iu
menta intellectu & eloquio carētes ĩ pſalmo
Vt iumentum factꝰ ſū apud te. Rurſum iu
menta homines luxurioſi ſūt. de quibꝰ ĩ iob
ita ſcriptum eſt. Computruerūt iumenta in
ſtercore ſuo. Item iumentum corpus eſt xp̄i
vt quidam volūt. Vnde eſt illud euāgelicum
Impoſuit illū in iumentū ſuum & duxit illū
in ſtabulum. Pecudes aūt ſignificant ſimpli
ces homines & minꝰ calentes ingenio quos
dominus per gratiā ſpiritusſancti illumina
tos efficit gregem ſuum & ĩter oues ſuas nu
merari facit. Vnde pſalmiſta de criſto dicit
Omnia ſubiecisti ſub pedibus eiꝰ. oues & bo
ues vniuerſa ĩſuper & pecora campi. Pecora
autem aliquādo peccatores & qui voluptati
bus dediti ſūt: vt in zacharia. Paſce pecora
occiſionis. & ĩ pſalterio. Oues & boues inſu
per & pecora. Pecora ſimplices quiqꝫ mi
nus ꝓditi ratiocinandi ſubtilitate in ſalomo
ne. Diligenter agnoſce vultum pecoris tui.
tuoſqꝫ greges cōſidera. Oues electū populū
xp̄ianū ſignificāt. ſicut ĩ euangelio dominus
petro dicit ap̄lo. paſce oues meas. Qui ideo
comparant ouibus quoniam ſe preſtante do
mino ĩ noxia cōuerſatione moderātur: deĩde
exuuias ſine aliquo ſenſu doloris amittunt.
Nam ſicut ouis tondentē ſe non increpat ita
nec iuſtus cupiditatē ſe expoliantis accuſat.
Boues aūt predicatores deſignant q huma
na pectora mandatis celeſtibꝫ virtutum meſ
ſem germinare fecerūt. Nec vacat qđ dicit
inſuper quia non ſolum illi ſancti ſubiecti ſūt
ſed etiam peccatores. Sepe enĩ de conuerſis
talibꝫ maiori gloria triūphat dominꝰ criſtꝰ
Pecora enim ſūt dum ĩ campoꝝ libertate id
eſt in mūdi iſtius voluptate paſcūtur. oues

ſũt cũ iam intra domini ſepta cladũtur. Itẽ
alibi vox diuina dicit. Mee ſunt omnes fere
ſiluarum iumenta in montib* & boues. Fere
ſiluarum gentes ſignificãt qui ĩ ſeculi iſtius
nemorib* ſuperſticõe ferociſſima verſabanẽ
Iumenta in montibus ſũt ſimplices ĩ eccleſia
catholica conſtituti qui in cacumine fidei ha
bitare noſcunẽ. boues indicãt apoſtolos & ꝓ
phetas qui ĩ agro domini aſſiduo labore ver
ſati ſũt. Quapropter his alluſionib* cõpetenẽ
appoſitis prefigurat eccleſiã catholicam de
diuerſis mũdi partibus colligẽdã. Diſcretio
eſt autem inter armenta & greges. Nam ar
armenta equoꝝ & boum ſũt: greges vero ca
melorum capraꝝ & ouium ſunt. Ouis molle
pecus lanis. corpore inerme animo placidũ.
ab oblatione dictũ eoꝙ apud veteres ĩ initio
non tauros ſed oues ĩ ſacrificio inactarentur
Ex his quaſdam bidẽtes vocant eas que inẽ
octo dẽtes duos altiores habẽt quas maxime
gentiles in ſacrificiũ offerebant. Oues autẽ
vt diximus innocẽtes & ſimplices quoſꝙ in
populo criſtiano ſignificant: nec non & ip-
ſius domini aliquãdo mãſuetudinem & paci
entiam ouis tipice demonſtrat: vt ẽ illud iſa
ie de ĩnocenti morte ſaluatoris. Sicut ouis
inquit ad occiſionem ducetur & non aperiet
os ſuum. Oues populi fideles in euangelio.
Oues mee vocem meam audient. Et ĩ pſal-
terio. Omnia ſubieciſti ſub pedib* ei9. oues
& boues. Oues due gentiũ populos ſignifi-
cãt. quas nutriet homo id eſt criſtus de quo
legitur ĩ propheta. In dieb* illis nutriet ho
mo vaccã boum & duas oues & pre vberta-
te lactis comedet butirũ. Item oues reprobi
in pſalterio. Sicut oues ĩ inferno poſiti ſunt.
& mors depaſcet eos. id eſt diabol9 Veruex
vel a viribus dict9 qđ ceteris ouibus ſit for
tior. vel quod ſit vir. i. maſculus. vel qđ ver
mes ĩ capite habeãt quorũ excitati pruritu
ĩuicem ſe concuciũt & pugnãtes cum mag-
no impetu feriũt. Sic & aries vel a potu are
os id eſt a marte vocatus. Vnde apud nos in
gregibus maſculini mares dicũtur. ſiue qđ
hoc pecus a gentilibus primum aris eſt ĩmo
latum. Vnde eſt illud. Aries mactaẽ ad arã.
Arietes aũt ſignificant apoſtolos vel eccleſia
rum principes. Vnde ĩ iſaia legitur. Arietes
nabaioth miniſtrabũt tibi. Et in pſalterio.
Afferte domino filios arietũ. Hi tanquã du
ces gregum in caulas domini perduxerunt
populum criſtianũ. Filios aũt arietum offe-
rendos dicit. quos apoſtoli recta predicacõe
genuerũt non qui prauo dogmate probanẽ
extranei. Arietes autẽ bene ſunt apoſtoli cõ
parati: quoniam vt dixim9 animalia ipſa plu

rimum fronte valent & obiecta ſemper ĩpin
gendo deiciũt. Quod ꝑdicando fecerũt apo
ſtoli qui diuerſas ſuperſticões. & idola fir
miſſima celeſtis verbi quadã fronte ruperũt
Aries enim dictus eſt quaſi a fronte ruens.
Et in aliam partem arietes prĩcipes ſũt pra
ui. de quibus legitur ĩ ezechiel. Cum hedis
& agnis & arietibus. Agnũ quem greci vo
cant a potuagno quaſi pium. latini autẽ hoc
nomen habere putãt. eoꝙ pre ceteris anima
libus matrem agnoſcat adeo etiam ſi in ma-
gno grege errauer' ſtatĩ balatu recognoſcat
vocem parentis. Agnus autem aut perſonã
ſaluatoris noſtri miſtice gerit cuius mors ĩ
nocens ſaluauit genus humanum. De quo io
hannes ait. Ecce agnus dei. ecce qui tollit
peccata mũdi. aut cui9libet catholici vitam
ĩnoxiam qui matris ſue hoc eſt eccleſie vocẽ
agnoſcens obediendo eius adheret lateri &
obedit mãdatis. Agni ſancti. in euãgelio. Pa
ſce agnos meos. Agni homines laſciuientes.
in iſaia. incraſſatus eſt gladius meus de ſan-
guine agnorum & hircoꝝ. Agna vita actiua
in leuitico. Agat penitẽtiã & offerat agnam
de grege ſiue capram que eſt contemplatiue
vite figura. Septem agni. & ſeptẽ agne que
in lege deo ĩ ſacrificium offerri precipiũtur
ſanctorum omniũ plenitudinem. vel operis ĩ
nocentie obtinent miſterium. Fetus gemelli
duo caritatis precepta id eſt dilectio dei &
proximi. ĩ canticis canticorũ. Omnes gemel
lis fetib* & ſterilis nõ eſt ĩter eas. Hedi ab
edẽdo vocati. parui enim pinguiſſimi ſũt &
ſaporis iocũdi. Vnde & edere. inde & eduli
um vocatur. Hi quoꝙ iuxta allegoriam ſigni
ficãt peccatores qui ad ſiniſtram iudicis ĩ fi
ne ſtatuendi ſunt. ſicut iuſti ad dexteram q̃s
oues ſignificãt. Vnde ipſa veritas ĩ euãgelio
ait. Statuet quidẽ oues a dextris. hedos au
tem a ſiniſtris. Interdum autem & iuſti hoc
nomine exprimũtur. ob confeſſionem pecca-
torũ vt ĩ hieremia recedite inquit de medio
babilonis. de terra chaldeorum egredimini
& eſtote quaſi hedi ante greges. Hedus cri-
ſt9 propter ſimilitudinem carnis peccati: vt
in deutronomio. Non coques edũ ĩ lacte ma
tris. Hedus anticriſtum ſignificat. vt eſt il
lud in euãgelio. Nunquã dediſti mihi edum
vt cum amicis meis epularer. Ouile ouium
eccleſia eſt: vt in euãgelio. Et fiat vnum oui
le & vn9 paſtor. Paſtor. xp̃s: vt in euãgelio
Ego ſum paſtor bonus. Paſtores apoſtoli vł
ceteri principes eccleſiarum: vt in propheta
Dabo vobis inquit paſtores ſecundũ cor me
um & paſcẽt vos ſciẽtia & doctrina. Paſto-
res ſacerdotes improbi: vt ĩ hieremia. Grex

diſperſ9 eſt quia nõ eſt qui diſperſa colligat
& cetera. Cuſtos dominus. in iob. Tibi pec
caui o cuſtos hominum. ĩ yſaia. Cuſtos quid
de nocte. cuſtos qd de nocte. Cuſtodes apo
ſtoli vel ceteri predicatores. in yſaia. Super
muros tuos hieruſalẽ cõſtitui cuſtodes tota
die & tota nocte ĩ ꝑpetuũ nõ tacebũt. Mer-
cẽnarii ppl's iudeoꝝ. in euãgelio. Quãti mer
cennarii in domo patris mei abundãt panib9
Inquilinus hereticus. mercẽnarius populus
iudeorum. in leuitico. Inquilinus ſacerdotis
& mercẽnarius nõ comedet ex eo. hoc eſt ex
ſacrificio corporis domini. Hircus laſciuum
animal & petulcum. & feruens ſemper ad
coitum. cuius oculi ob libidinem ĩ tranſuerſũ
aſpiciũt. vnde & nomen traxit. Nã hirci ſũt
oculorum anguli ſecũdum ſuetoniũ cuius na
tura adeo calidiſſima eſt. vt adamantem la
pidem. quẽ nec ignis nec ferrum domari va
let. ſolus huius cruor diſſoluat. Nam hircus
qui in lege pro peccatis offerebatur peccato
rum oſtendit perſonam qui fuſo ſanguine h9
eſt penitẽtie lacrimis ſoluit duriciam pecca-
torum. Vnde in pſalterio ad dominum dicit
eccleſia Offeram tibi boues cum hircis. Hir
ci peccatores ſiue gentiles. in daniele. Ecce
autem hircus caprarum veniebat ab aqlone
Duo hirci vterqꝫ populus iudeorũ ſcilicet &
gentium ex traduce peccati veniẽtes in leui
tico. Alii autem duos hircos criſtum & bar
raban intellexerũt. Boues vt ſupra diximus
intelligũtur predicatores qui pectora huma
na feliciter exarantes eorũ ſenſibus celeſtis
verbi ſemina fructuoſa cõdebũt. Hirci vero
intelligũtur qui diabolicis prauitatibus ſtu
dentes hiſpidis viciis veſtiũtur. Hircus enĩ
dictus eſt quaſi hirſutus. ſed & eos cũ hub9
offert eccleſia quãdo conuerſi xpo domino con
fitentur. Hircus enim fuit latro ille qui pen
debat ĩ cruce. & mox factus eſt bos. quãdo
ad confeſſionem veritatis reſpiciẽs peruenit
Dixit enim. memẽto mei domine cum vene
ris in regnum tuum. Capros & capras a car
pẽdis virgultis quidam dixerũt: alii qd car
pẽt aſpera nõnulli a crepitu curium eas voci
tatas putãt. Agreſtes capre quas greci ꝓ eo
quod acutiſſime videant id eſt oxiderceſterõ
dorcas appellauerũt. Morãtur enim ĩ celſis
montibus & quãuis de longe: vident tamen
omnes qui veniũt Idem autem & capre: idẽ
ibices quaſi abices eoꝗ̃ iſtar auium ardua &
excelſa teneãt loca. & ĩ montibus inhabitãt
ita vt de ſublimitate vix humanis obtutibus
pareãt. Vnde & meridiana pars ibices aues
vocãt qui nili fluẽta ĩ habitãt. Nec itaqꝫ ani
malia vt diximus ĩ petris altiſſimus cõmoran

tur: & ſiquãdo ferarum vel hominũ aduerſi
tatem perſenſerit de altiſſimis ſaxarum cacu
minibus ſeſe. precipitantes in ſuis cornibus
illeſa ſuſcipiũt. Capra carnẽ ſaluatoris ſigni
ficat. hoc ẽ ſimilitudinem carnis peccati vt
ĩ ſalomõe. fuge dilecte mi aſſimilare capree
Item capre peccatores ſiue gẽtiles. in danie
le. Ecce hircus caprarũ id eſt princeps pec-
catorũ. Capre ergo iuſti interdum ex genti
bus venientes. in ſalomone. Capillatura tua
ſicut grex caprarum que aſcenderũt de mon
te galaad. Hinc item dicit ſponſ9 ad ſpõſam
Duo vbera tua ſicut duo hinnuli capree ge-
melli qui paſcuntur in liliis donec aſpiret di
es & inclinẽtur vmbre. Quod enĩ hec anima
lia ferarũ vl' hominum aduerſitate perterri
ta de altiſſimis rupibus ſe precipitãdo corni
bus ſuis illeſa ſuſcipiũt: ſignificat quod iuſti
quiqꝫ & deũ timentes legem dei ĩ duobus te
ſtamẽtis medidãtes & duobus preceptis ca
ritatis eã adimplentes ab omni aduerſitate
illeſi cuſtodiuntur. Grex intelligitur fideliũ
congregatio veterem conuerſationem ĩ bap
tiſmo relinquentes vt eſt illud ĩ cantico cãtico
rum. dentes tui ſicut greges tonſarum que
aſcenderũt de lauacro. Item grex eſt pecca
torum collectio. in hieremia. Congrega eos q̃
ſi gregem ad victimam. Cerui dicti apoton
ceraton id eſt a cornibus. Cerata enim grece
cornua dicũtur. Hi enĩ ſerpẽtum inimici cũ
ſeſe grauitos infirmitate perſenſerit ſpiritu
nariũ eos extrahunt de cauernis & ſupata
pernicie veneni eorũ pabulo reparantur. Di
ctamnum herbã ipſi prodiderũt. Nam eo pa
ſti excuciũt. acceptas ſagittas. Mirãtur autẽ
ſibilum fiſtularum: arrectis aurib9 acute au-
diuunt: ſubmiſſis nil. Siqua ĩ mẽſa flumina
vel maria tranſnatãt. capita clunibus prece-
dẽtium imponũt ſibiqꝫ inuicem ſuccedentes
nullum laborem ſentiũt ponderis. Ceru9 enĩ
ſanctos viros ſignificat deum deſiderantes.
vnde ꝓpheta ait. Sicut ceruus deſiderat ad
fontes aquarum: ita deſiderat anima mea ad
te deus. Eſt enim illud animal ꝓmo innoxiũ
deĩde velociſſimum: tercio deſiderio in arde
ſcente ſiticuloſum. Serpẽtes naribus trahit:
quos vt vorauerit veneno eſtuante permot9
ad fontem aquaꝝ quãta poteſt velocitate fe
ſtinat. Amat enim aqua dulci puriſſimaqꝫ ſa
ciari. Huius decora comparatio noſtrum de
ſiderium ardenter ĩſtigat: vt quãdo venena
antiqui ſerpẽtis haurimus & ĩ intimis fauci
bus eſtuamus. ad fontẽ diuine miſericordie
ilico feſtinemus: quatinus cũ peccati aduer
ſitate contrahitur dulciſſimi hauſtus puritate
vincatur. Nec vacat quod ad fontes aquarũ

dixit. non aquas. Fons enim aquarum criſtꝰ
eſt dominus vnde omnia fluunt quecũq; refi
ciũt. Flueta enĩ plerũq; ſiccari poſſunt: fons
autẽ aquarum ſemp irriguus eſt: Vnde me-
rito dictum ẽ. ad liquorem ſacre originis fe
ſtinandum: vbi deſiderium noſtrum nunquã
habere poſſit ieiunium. Item alibi ſcriptum
eſt. Montes excelſi ceruis. Item cerui patri
arche. Vnde ĩ cãticis cãticorũ pro ſaluatore
qui ex eorũ ſtirpe ſecũdum carnem natus ẽ.
dicitur. fuge dilecte mi aſſimilare capree hi
nuloq; ceruorum. Cerui apoſtoli. In pſalterio
Vox ꝑparantis ceruos. Cerua eſt caro dñi.
In ſalomone. cerua cariſſima & gratiſſimus
hinulus: vbera eiꝰ ebriant te id ẽ euangelica
doctrina. Cerue apoſtoli ab hoc quod ſpirita
liter parturiũt. In iob. Nunquid noſti tempꝰ
partus ibicum vł parietes ceruas obſeruaſti
Ceruꝰ ẽ vt diximꝰ venenoſarum ſerpẽtium
vorax ſpinoſa trãſcẽdẽs & ſumma agilitate
preditus habitare diligit ĩ montibus altiſſi-
mis. Huic merito comparãtur fideles q dia
bolum vorant. quando nequicias eiꝰ ad dñi
laudẽ gloriãq; conuertunt: viciaq; huiꝰ ſecli
quaſi ſpinas bona cõuerſacõe tranſiliũt: & ha
bitant ĩ montibꝰ. i. apoſtolis & prophetis q
ſanctis ꝑdicacõibus ſuis ĩ hoc mundo ſolida
cacumina eſſe meruerũt. Tragelafi a grecis
dicti q dum eadẽ ſpecie ſint vt cerui villoſos
tamen habent armos vt hirci: & menta pro
lixis hirſuta barbis qui non alibi ſunt quã cir
ca faſidem. Hinuli filii ſũt ceruorum. Dam
mula vocata quod de manu fugiat timidum
animal & imbelle. De quo marcialis. Dente
timet aper: defendũt cornua ceruũ: ĩbelles
damme quid niſi preda ſumꝰ. Hec quoq; ani
malia aut xp̃m ſiue innocẽtes homines ſigni-
ficant. Hinc quoq; ſpõſa de ſponſo ĩ cantico
cãticorum ait. Similis eſt dilectus meus dã
mule hinuloq; ceruorum. Criſtus igitur in
aſſumpcõe carnis & humilitate damme aſſi
milatur: ĩ varietate vero virtutum & ĩnocẽ
tia hinulo ceruorum hoc eſt patriarcharum
de quibꝰ ſecũdum carnem originem duxit.
Lepus quaſi leuipes: quia velociter currit.
Vnde & grece ꝑ curſu lagos dicitur velox
enim animal & ſatis timidum. Sigĩficat au
tem lepus homines timentes deum: qui non
in ſemetipſis ſed ĩ creatore ſuo fiduciam ha
bent. Vnde legitur ĩ ſalomone. Lepuſculus
plebs inualida: que collocat ĩ petra cubile ſu
um. vnde dicitur in pſalmo. Petra refugium
leporibus & erinacius. Petra autem xp̃s eſt.
Hinc de moiſe ſcribitur qđ lepuſculus domi
ni moiſes ſteterit in foramine petre: quia in
paſſione redemptoris ſpem ſalutis ſue habu

it. Erinacius vero quem vocamus ericiũ. ani
mal omnino timidũ natura prouidente ſemp
armatum: cuius cutẽ inuicem ſetarũ ſudes
acutiſſime denſiſſimeq; cõmuniunt. cui ta-
men nõ ſufficit natiua munitio ſed ne aliqua
fraude poſſit ĩtercipi refugiũ habet ſemper
in ſaxis. Huic competẽter aptatur qui pecca
tis ſuis hiſpidꝰ futura iudicia metuẽs petrã
xp̃m firmiſſimum noſcitur habere refugiũ.
Sus dicta qđ paſcua ſubigat: id eſt terra ſub
acta eſcas inquirat. Verres eoꝝ grandes ha
bẽt vires. Porcus quaſi ſpurcus: ingurgitat
enim ſe ſceno: luto ĩmergit: limo illinit. Ora
ciꝰ. Et amica luto ſus. Hinc etiam ſpurciciã
vł ſpurios nũcupamꝰ. Porcoꝝ pilos ſetas vo
camus: ſetas a ſue dictas a quibus & ſutores
vocantur quod ex ſetis ſuant id eſt cõſuant
pelles. Sues peccatores ſignificãt. & ĩmun-
dos vel hereticos de quibus in lege precipit̃
ob hoc qđ vngulã findũt & nõ ruminãt ne a
fidelibꝰ eoꝝ carnes ꝯtĩgant̃. Hi licet vtrũq;
teſtamẽtũ legis & euãgelii ſuſcipiãt: ſed qa
ſpiritalem cibum nõ ruminãt ĩmundi ſunt.
Item ſues penitẽtes negilgẽtes & ad ea que
fleuerãt reuertẽtes ſignificãt: ſicut petrꝰ in
ep̃la ſua ait. Canis reuerſus ad vomitũ ſuũ
& ſus lota ĩ volutabro luti. Canis ergo cum
vomit profecto cibum qui pectus deprime-
bat proicit ſed cum ad vomatũ reuertit̃. vn-
de leuigatus fuerat rurſus oneratur. Sic q
admiſſa plangũt profecto mentis nequiciam
de q̃ male ſaturati fuerãt & que eos intꝰ de
primebant proiciũt confitendo: quã poſt cõ
feſſionem dũ repetũt reſumũt. Sus lota ĩuo
lutabro luti dum lauantur ſordidior reddit̃
& qui admiſſum plangit nec tamen deſerit.
grauiori culpe ſe ſubicit qui & ipſam veniã
contemnit quam flendo ĩpetrare potuit: &
quaſi in lutoſa aqua ſemetipſũ ĩuoluit qa dũ
ſuis lacrimis vite mundiciã ſubtẽhit ante dei
oculos ſordidas ipſas lacrimas facit. Itẽ por
ci homines ĩmũdi atq; luxurioſi. ĩ euãgelio
Si eicis nos: mitte ĩ porcos. Item ibi. ne mit
tatis margaritas veſtras ante porcos. Porci
immũdi ſpiritus. in euãgelio. Et miſit illum
in villam ſuam vt paſceret porcos. Porcus ſi
militer ĩmuñdos ſigificat & peccatores: de
quibus in pſalmo ſcriptum eſt. De abſcondi
tis tuis adimpletus eſt venter eorũ: ſatura
ti ſũt porcina & relinquẽtur que ſupfuerãt
paruulis ſuis. Iudeos dicit de immundiciis
que a domino abſcondita id eſt noſcũtur eſſe
prohibibita. Porcina ad polluta reſpicit que
inter cetera veteris teſtamẽti precepta ĩmũ
da prenotatur. Tranſmiſerũt autem reliq̃s
peccatoꝝ filiis ſuis quãdo clamabãt: ſanguis

nitus ſuper nos & ſuper filios noſtros. Itẽ ſus
peccator recte intelligẽs. & luxurioſe viuẽs
in ſalomone. Circulus aureus ĩ naribus ſuis
mulier pulchra & fatua. Item ſus carnalium
cogitacões ſordide: ex quibꝫ opera praua ve
lut decocta procedũt. in iſaia. Qui comedũt
carnem ſuillam & ius profanũ ĩ vaſis eorum
Aper a feritate vocatꝰ ablata. f. litera & ſub
rogata. p. Vnde & apud grecos ſagros id ẽ
ferus dicitur. Omne enim quod ferum eſt
& immite abuſiue agreſte vocamus Alii aũt
aprum dicũt. eſſe nũcupatum quod in locis
aſperis commoratur. Significat autem aper
ferocitatem principũ huius ſeculi. Vnde in
pſalmo de vinea dñi ſcriptũ ẽ Exterminauit
eã aper de ſilua & ſingularis ferus depaſtus
ẽ eã. Exterminauit extra terminos atq; patriã
ſuã vbiq; diſpſit qđ in gente cõtigit iudeoꝝ
Aprum veſpaſianũ forſitan debemus accipe-
re q illis extitit fortis & ſeuus. Per hoc aũt
nomen ſignificat iudeis fuiſſe ↄtrarium quia
hoc animal inter cetera habere videbatur in
mũdiciã de ſilua ſcꝫ de gentibus que merito
ſiluis ſqualidis comparantꝰ quia adhuc inſite
fructuoſo germine nõ fuerũt. Singularẽ au
tem ferũ titum filiũ eius memorat qui reli-
quas belli tanta populatõne contriuit vt gẽ
tem & ciuitatẽ quaſi herbarũ pabula terribi
li depaſtione ↄſumeret. Neceſſe enim fuit
hoc vinee cõtingere cuius maceria videbatꝰ
eſſe depoſita. Spiritaliter autẽ aper ꝓpter
ferocitatẽ & fortitudinẽ nimiã diabolus in
telligi poteſt. De ſilua autẽ dixit. quia cogi
tationes eius agreſtes auieq; ſemper exiſtũt
Iuuẽcus dictus eoq iuuare incipiat hominũ
vſus in colẽda terra et qa apud gẽtiles ioui
ſemp vbiq; iuuẽcus inmolabatꝰ nunquã thau
rus nam in victimis etas etiam conſiderabatꝰ
Taurus grecũ nomẽ eſt ſicut & bos. Indicis
tauris color fuluus ẽ. volucris enim per nici-
tas pilis incõtrarium verſis. Caput circũfle
ctunt flexibilitate qua volunt. tergi duritia
omne telũ reſpuunt inimici feritatẽ. Taurꝰ
xp̃s. In geneſi. Et furore ſuo ſubneruauerũt
taurũ. Item tauri poteſtates ſeculi huius cor
nu ſuperbie humiles plebes ventilãtes. de q
bus in hieremia mugiſtis vt tauri & alibi &
tauri cum portentibus. Tauri & in bonã &
in aduerſam partẽ ſignificatõem trahunt. In
bonam ꝗ vt eſt illud in euãgelio. Ecce pran
dium meũ paraui & altilia occiſa ſũt & omĩa
parata. Quid ergo per tauros niſi patres te-
ſtamẽti veteris ſignificantꝰ. nã dũ ex ꝓmiſſi
one legis acceperãt quatinus aduerſarios ſu
os odii retributione ꝑcuterent. vt ita dicam
quid aliud quã tauri erant qui inimicos ſuos

virtutis corporee cornu feriebãt. Quid vero
ꝑ altilia niſi noui teſtamẽti patres figurantꝰ
qui dum gratiã pinguedinis interne ꝑcipiũt
eternis deſideriis innitẽtes ad ſublimia con-
templationis ſue penna ſubleuantꝰ. In cõtrari
am vero partem tauri poſiti accipiuntꝰ. vt eſt
illud in pſalmo. Concilium tauroꝝ inter vac
cas populorũ. Hic ꝑ tauros hereticos ſignifi
cat indomitos. qui erecta ceruice ſeducunt
animas innocẽtes & ad ſuum gregẽ trahunt
quos infelici perſuaſioue decipiũt. Vacce ꝗ
populoꝝ ſunt mulieres ductili voluntate le-
uiſſime. que ꝑfidie doctores tanquã tauros
ſequuntꝰ. Bouem greci boeten dicunt. Hunc
latini trionẽ vocant eoq terrã terat quaſi te
rionem. Nenius trionem. hic moderatꝰ ruſti
cus Cuius latitudo pellium a mẽto ad crura
pallearia dicuntꝰ a pelle ipſa quaſi pellaria. In
bubus ergo aliquãdo luxurioſoꝝ dementia.
aliquando laborioſa fortitudo ꝑdicantiũ. ali
quando humilitas exprimitꝰ iſrahelitarũ. qđ
enim bouis nomine per comparationẽ luxuri
oſoꝝ demẽtia deſignatꝰ. Salomon indicat. q
cum male ſuadentis mulieris peculantiã pre
miſiſſet adiunxit. Statimq; eam ſequitꝰ quaſi
bos ductus ad victimam. Rurſum qđ bouis
nomine labor ꝑdicatoris exprimitꝰ legis ver-
ba teſtantꝰ que ait. Non obturabis os boui tri
turanti. Rurſum quia bouis nomine plebs iſ
rahelitica figuratꝰ ꝓpheta aſſerit qui redem
ptoris aduentum denũcians dicit. Cognouit
bos poſſeſſorẽ ſuũ & aſinus preſepe domini
ſui. Item ibi beati qui ſeminatis ſup omnes
aquas immittentes pedẽ bouis & aſini. Item
bos diabolus in membris ſuis hoc ẽ hereticis
Inde in iob fenum vt bos comedet. Vacca ꝗſi
boacca eſt enim ex qualitate mobilium nomi
nũ ſicut leo leena draco dracena. Nec aliquã
do in bonam ſignificationẽ ſenſum trahit vt
ẽ illud in lege. vbi vacca rufa etatis integra
& que non traxerit iugum immolari iubetur
in expiatione ſanctuarii domini Solet ꝑ maſ
culinum fortitudo. ꝑ femineũ vero infirmi-
tas deſignari. Quid ergo per vaccam niſi aſ
ſumpta ad ſacrificiũ infirmitas incarnatiõis
dominice figuratꝰ. De quo ſcriptum eſt. quia
& ſi mortuus eſt infirmitate ſed viuit ex vir
tute. Bene autẽ vacca hec rufa dicitꝰ. quia vi
delicet eius humanitas rubra ꝑ cruorem paſ
ſionis fuit. Etas humanitatis domini inte-
gra. ẽ omnis eius operatio perfecta. In qua
videlicet humanitate macula non fuit. quia
& veraciter de eo ſcriptũ eſt. Qui peccatum
non fecit nec dolus inuentus eſt in ore eius.
Bene autẽ ſubditur. Nec portauerit iugum.
Quia ergo dominus nulli ſuccubuit iugũ mi

nime portauit Bene autē dicit̄. Immolauit eā
in ꝯſpectu domini. Redemptor enim noſter
in ꝯſpectu hominū quaſi extinctus eſt ſed in
conſpectu patris inmolat̄ quia qđ ante ocu-
los hominum pena. hoc ante oculos patris ſa
crificiū fuit. In malam vero partē vacca ac
cipit̄ quādo laſciuiam hominis peccantis ex
primit vt eſt illud ꝓpheticum Vacca laſciui
ens ephraim. Et iterū ephraim inquit vitu-
la docta diligere triturā. & ego tranſiui ſup
pulcritudinem colli eius. Vacca plebs iudai
ca credēs in xp̄o vt in iſaia nutret homo vaccā
boū id ē xp̄s & duas oues ꝓ vbertate lactis
comedet butirū. Vacce fideles in eccleſia q̄-
rum figuram vacce ille gerebant. que archā
domini de terra philiſtinoꝝ reportarūt. Vac
ce anime carnalibus viciis plene. vt in pſal̄.
Concilia tauroꝝ inter vaccas populorū. Vac
ce diuites ſeculi huius. vt in amos. Audite
verbū domini vacce pingues. Vitulus & vi-
tu'a a viriditate vocati ſūt. Id ē etate viri-
di. ſicut virgo. Vitulam ergo paruā eſſe & nō
dum enixam. nam enixa iuuenca eſt vt vacca
Vitulus ergo in bonam partem accipit̄ quan
do innocentiā fideliū demōſtrat aut ſincerā
laudem pie deuotionis. Vnde ſcriptum eſt.
reddemus vitulum labiorū noſtrorum. Et in
pſal̄. Tunc inquit imponent ſuper altare tu
um vitulos. Vitulos quippe poſuit aut ꝓ in-
nocentibus quorum etas prima ē. & a iugo
peccati ceruix ꝓbatur aliena. & ideo in tali
verbo ꝑmanſit. vt actum illum preterite le-
gis indicaret fuiſſe rerū imaginē futurarū
ſiue illos predicatores euāgelii ꝑmittit. quo
rum imaginem in vituli figura Lucas euan-
geliſta ſuſcipit. qui non mugitibus aera ver
berarent. ſed orbem terrarū dominice fidei
predicatione ꝯplerent. ſiue illos magis vitu-
los debemus aduertere. qui animas ſuas in
hoſtiam ſuauitatis ſacris altaribus obtulerūt
Nam & pater Auguſtinus cum de figuris
illis euangelicis ageret̄ quodā loco ipſum do-
minum vitulū dicit qui ſe hoſtiam obtulit ꝓ
ſalute cunctorum. Quapꝓpter ſiue de adoleſ-
centibus ſiue de predicatoribus ſiue de mar
tiribus ſenciat̄. tales tantum ꝓpheta vitulos
altaribus domini potuit ꝓmittere quos xp̄i
ane religioni nouerat cōuenire. Vitulus xp̄s
In euangelio. Adducite vitulū ſaginatum &
occidite & in aliā partem & ꝯminuet eos tā
quam vitulos libani. Vituli ſancti fide creſ
centes & a iugo legis libera colla habentes.
Vituli iudei laſciuiētes. In pſal̄. Circūdede-
runt me vituli multi tauri pingues obſederūt
me. Tunc ergo in malam partē vituli ſignifi
catio trahit̄. quando petulantiā atq; laſciuiā

ſignificat peruerſoꝝ. Vnde filii iſrahel in de
ſerto ꝑuerſa mente idolatriā in ſimilitudine
vituli exercuerūt. & hieroboam relicto dei
templo qđ erat in hieruſalē. ſimulacrū vitu
li finxit. & diuino cultu honorauit. Hinc
ſcriptū ē in pſalmo. Fecerūt vitulū in choreb
& adorauerūt ſculptile. Choreb vero inter
pretat̄ caluaria vbi poſtea dominū crucis pa-
tibulo carne ꝯſtat occiſum. vt in ipſo eodem
q; noīe iam tūc & in illo deſerto choreb cul-
turam domini ꝑfidi nefanda preſūptione vio
larent. quorū poſteritas erat in caluarie loco
crucifixura dominū xp̄m Illud q; eſtimo con
ſiderandum qđ dixit adorauerūt ſculptile.
quia in exodo legimus vitulum conflatilem
collatis ornamētis monſtruoſo quodam indi
tio fuiſſe formatū. Sed duas res hic dictas
debemus habere. id ē qđ vitulū adorauerint
in deſerto & ſculptilia vl̄ ſimulacra ī re ꝓmiſ
ſionis terra coluerint qđ in ſubſequētibus ip
ſe dicturus ē. & mutauerūt gloriam ſuam in
ſimilitudinem vituli manducantis fenū. Glo
ria eoꝝ fuit adorata diuinitas quam infelici
conmutatione ꝑdentes vſq; ad hoc ꝑuenire
meruerūt. vt deſerentes celi terreq; creato-
rē deum ſibi facerēt ſimilitudinē vituli fena
comedentis. De ſanguine ergo & adipe ac
pinguedine pecudum que in lege offereban
tur hic pauca inſerēda ſūt. Sanguis vis ē ani
me vt quidam volunt. de cuius natura diſpu
tandi licētia nō concedit̄ quia origo ei9 ſecre
ta ſoli deo cognita eſt ſed ad baſim altaris ſe-
cundū legis preceptum effundi. Id ē poteſta
ti diuine & intellectui reſeruare. Quid enim
eſt ſanguinem comedere niſi de anime origi
ne diſputare. Sanguis opera carnis vt in apo
ſtolo. caro & ſanguis regnū dei non poſſide-
bunt Sanguis peccatū ſignificat vt in amos
ſanguis ſanguinē tetigit ꝓpter hoc lugebit
terra. ſanguine ſanguinem tāgere. ē peccata
peccatis ꝯiungere. ſiquidē omne peccatum
occidens animā ſanguini comparat̄ ſicut in ꝓ
pheta ꝓ peccatore dicit̄. Sanguis eius ſuper
caput eius. Adeps pinguedo gratie diuine.
In pſalmo. Sicut adipe & pinguedine repl ea
tur. Adeps compunctionem cordis ſancto-
rum in leuitico & impoſito deſuper holo-
cauſto adolebit adipes pacificorum. Adeps
ſpiritalis gratie intellectus. vt in pſalmo &
adipe frumenti ſaciat te. Adipes que operi
unt genitalia que ꝯmedi ꝓhibent̄ anime ori-
go ſicut & ſuperius de ſanguine dictum ē. a
quibuſdam ſignificari videtur in leuitico.
Adeps craſſitudo malitie vt in pſalmo. Pro-
diit quaſi ex adipe iniquitas eorum. Item ibi
adipem concluſerunt. Craſſitudo duricia eſt

cordis. In ꝓpheta. Incraſſatum eſt cor popu
li huius & in iob. Operuit craſſitudo eius fa
ciem et de lateribus eius aruina dependet.
Medulla cogitationes ſancte ſiue cōpunctio
ex intimo corde ꝓcedens in pſalterio. Holo-
cauſta medullata offeram tibi & in malā par
tem de reꝓbis in ezechiele dicit̄. Et iniqui
tates eoꝝ in oſſibus eoꝝ. Bubali vocati ꝑ de
riuationem. qđ ſint ſimiles boum adeo indo
miti. vt ꝑ feritate iugum ceruicibus nō reci
piant bos affrica ꝓcreat. Vri agreſtes boues
ſūt in germania habentes cornua in tantum
ꝓtenſa vt regiis mēſis inſigni capacitate ex
eis gerule fiant. In bubalis aūt vel uris poſ-
ſunt accipi ſuperbi doctores & dominatores
plebis qui habentes ſimilitudinē honorū do
ctorum in gradu vel officio qđ geſtant. ſed
ſuperbia tumētes & in cornibus potētie mū
dane potius ꝯfidentes quam in diuinū auxi-
lium contra apl̄m eligunt dominari in cleris
ñ forma fieri gregis quibus dominus ꝑ pro
phetam comminatur dicens. Ve paſtoribus
iſrahel qui paſcebāt ſemetipſos. Nonne gre-
ges paſcunt a paſtoribus. Lac comedebatis
& lanis operiebatis & qđ craſſum erat occi-
debatis gregem aūt meū non paſcebatis qđ
infirmum erat non ꝯſolidaſtis. & qđ egrotū
non ſanaſtis qđ fractum eſt non alligaſtis &
qđ abiectum ē non reduxiſtis qđ pierat non
queſiſtis. ſed cum auſteritate imꝑabatis eis
& cum potentia. Camelis cauſa nomē de lit
ſiue qđ quādo onerant̄ vt breuiores & humi
les fiāt accūbant Quia greci cami humile &
breue dicūt. ſiue quia curuus eſt dorſo. Ca-
mum eniꝫ verbo greco curuū ſignificat. Hos
licet & alie regiones mittant. ſed arabia plu-
rimos differūt autem ſibi. Nam arabici bina
tubera in dorſo habent reliquarū regionum
ſingula. Cameli vero nomine aliquādo in ſa-
cro eloquio dominus. aliquādo autem genti
lium ſupbia exprimit̄. quaſi excreſcente deſu
per tumore tortuoſa. Dromeda genus came
lorum ē minoris quidē ſtature ſed velocioris
vnde & nomen habet. Nam dromos grece
curſus & velocitas appellat̄. centum & am-
plius milia vno die pgere ſolet Quod animal
ſicut bos & ouis & camelus ruminat. Rumi
natio aūt dicta ē a ruma eminente gutturis
parte. per quā dimiſſus cibus a certis reuo-
cat̄ animalibus. Camelus autē aut xp̄i humi
litatem ſignificat qui onera peccatoꝝ noſtro
rum portabat. aut gentilem populū conuer-
ſum ad fidem xp̄ianam. Quod in euangelio
dominꝰ ait facilius ē camelū per foramē acꝰ
tranſire. quā diuitem intrare in regnum ce-
lorum. Oſtendit facilius xp̄m pati ꝓ dilecto

ribꝰ ſeculi: quā dilectores ſeculi ad xp̄m poſ-
ſe cōuerti. Cameli enim nomine ſe intelligi
voluit. quia ſponte humiliatus infirmitatis
noſtre onera ſuſcepit. In quo enim manifeſti
us intelligit̄ quā in ipſo qđ ſcriptum ē quan
to magnus es humilia te in omnibꝰ. Per acū
autē punctiones ſignificant. per punctiones
dolores in paſſione ſuſceptos. Foramen ergo
acus dicit anguſtias paſſionis qua ſciſſa no-
ſtre quaſi veſtimēta nature qđammodo re-
ſarcire id ē recuperare dignatus ē quatinus
poſt lapſum melius reformati gaudeamus
ad teſtimoniū apl̄i dicētis. Quicunqꝫ enim ī
xp̄o baptizati eſtis xp̄m induiſtis. Alii ca-
melum dominū ihesum xp̄m intellexerūt. ꝓ
eo ꝙ humiliādo ſemetipſum peccatoꝝ noſtro
rum onera portauit. Camelus amor ſeculi.
cuius figuram camelus ille gerebat quem re
becca nuptura viro ſuo iſaac deſcendit ac reli
quit. Cameli peccatores moribus diſtorti vt
in iudicium et cameli eoꝝ ſicut locuſte in mł
titudine. & in eſaia de hieruſalem ſcriptum
ē Inundatio camelorum operiet te dromeda
rii madan & epha. Omnes de ſaba venient.
aurum & thus deferētes & laudem domino
adnunciantes. Significat enim hec ſententia
conuentū nationū ad eccleſiam xp̄i. Madian
& epha regiones ſūt trans arabiā fertiles ca
melorum. Omnis ꝓuincia vocat̄ ſaba vnde
venit ſaba regina ad ſalomonem. Cedar aūt
regio ſarracenoꝝ eſt qui iſmahelite dicuntur
& in nabaioth vnus ē filiorū iſmahel ex quo
rum nominibus ſolitudo vocat̄ que frugum
inops pecorū plena ē Per familiaria ergo no-
mina gentium barbarū que vicine ſunt iſma-
helitis totius mūdi ꝯuerſio predicat̄. Mathā
enim in hoc loco interꝑtat̄ iniquitas. & epha
ſolutus vel fundens. Saba ꝯuerſio vel capti-
uitas cedar tenebre. nabaior ꝓphetie. Gre-
ges igit̄ camelorum id ē diuitum & peccato
rum iniquitatis vinculis reſoluti & animas
ſuas effundentes deo operiēt hieruſalem mu
neribus. & omnes de captiuitate veinent &
cōuerſione ſua aurum fidei & thus ſacrificii
deferent. Intantum ꝓficiētes vt & alius pre
dicent ſalutare dei. Aſinus & aſellus a ſeden
do dictus quaſi aſeddus. ſed hoc nomen qđ
magis equis ꝯueniebat ideo hoc animal ſum
pſit quia priuſquā equos caperent homines.
huic preſidere ceperūt. Animal quippe tar-
dum & nulla ratione renitens ſtatim vt vo-
luit ſibi homo ſubſtrauit. Aſinoꝝ ꝗ̄ vel aſina
rum nomine aliquādo luxurioſorum peculan
tia Aliquādo manſuetudo ſimpliciū. aliquan
do ſtultitia gentilium deſignat̄ Aſinus enim
miſtice qđ brutum & libidinoſum ē animal

aut gentilem populū vt diximus ſignificat.
ſup quē dominus ſedere dignatus ē ad hieru
ſolimā tendens vt eum ſubiectum faceret &
ad celeſtem patriam pducerct aut ſtultū ho
minem & luxuriā iſtius mūdi tantūmodo ſe
ctantem. Vnde iacob ad iſachar filium ſuum
qui interpretatur merces ait. iſachar aſinus
fortis accubans inter terminos. vidit requiē
qđ eſſet bona & terram qđ optima & ſuppo
ſuit humerū ſuum ad portandū factuſq; eſt
tributis ſeruiēs. Gentilis ergo populus quez
dominus ſanguinis ſui precio mercatus ē pri
us quaſi brutum & luxurioſū animal erat nl̃
laq; ratione ſubſiſtens. Nunc vero fortis eſt
ſaluatori noſtro mentis occulta ſubigens ac
redemptoris dominio colla ſubiciēdo iugum
diſcipline euangelice pferret. Vnde & fact9
eſt tributis ſeruiens. hoc ē regi & xp̄o ſuo fi
dei bona operumq; bonorū munera offerens
Itez aſinus homo ſtultus in deutronomio Nō
arabis in boue & aſino id ē ſtultum pdicatōe
ſapiēti non ſocies. Aſinus ſinagogā iudeorū
ſignificat. In geneſi. Ligans ad vineā pullum
ſuum & ad vitem o fili mi aſinā ſuam Aſinus
corpus hominis. vnde in libro iudicū ſcriptū
eſt. Qui aſcenditis ſupnitentes aſinos. Item
ibi de aſina filia caleph que anime gerit ima
ginē dicit̃. Cumq; ſuſpiraſſet ſedens in aſino
Primogenita aſini exordia vite luxurioſe vt
in exodo Primogenita aſini redimes oue tūc
enim ſtultū hominē ſignificat aſinus quando
peccati onera portantē & vſq; ad finē vite li
bidines carnis exercentē demonſtrat. Vnde
ſcriptū eſt. qđ ana dum paſceret aſinos p̄ris
ſui eſebon inueniret aquas calidas ī deſerto
Hinc de luxurioſis p pphetā dicit̃. Quorum
carnes ſunt vt carnes aſinoꝝ. Onager inter
pretat̃ aſinus ferus. On quippe greci aſinum
vocāt. agriā ferum. Hos affrica magnos ha
bet & indomitos & in deſerto vagātes. ſin
guli autē feminarū gregibus preſūt. naſcen
tib9 maſculis eos zelāt & teſticulos eoꝝ mor
ſu detruncāt. qđ cauētes matres eaꝝ in ſecre
tis locis occultāt. Sigficat autē onager aut
iudaicū pplm̄ aut hominē heremitā. Iudai
cum aūt pplm̄ ſignificat in pſal̃ vbi ſcriptū
eſt. Expectabūt onagri in ſiti ſua. Cum ſupi
us dixerit beſtias ſiluarū aquis decurrētib9
eſſe potatas onagros tanquā poſuit ſitim ſuā
exſpectare. ſcilicet iudeos qui neglexerunt
fluenta diuine pietatis haurire. Onager enī
ſilueſter aſinus ē qui inter reliqua animalia
cor dicit̃ habere pinguiſſimū. Quod genus
quātum paciens ē domitum tantū ſeuiſſimū
reddit̃ cum ſiluis retinentibus efferat̃. His
obſtinati iudei merito comparant̃. quia fero
cia mentis & calloſa fatuitate durati ſūt nec
faciari cito poculis vitalibus adquieſcūt naz
qđ dicit expectabunt illud ſignificat qđ fre
quenter dictū eſt quia in fine. ſeculi helia &
enoch venientibus creditura ē multitudo iu
deorū. Rurſus in libro iob dominus dixiſſe
fertur quis dimiſit onagrum liberū & vincu
la ei9 quis ſoluit ⁊c̄. ſubaudis niſi ego. Ona
ger enim qui in ſolitudine commorat̃ eorum
vitam ſignificat qui remoti a turbis popula
ribus conuerſantur. Liber ergo dimittit̃. q
calcatis terrenis deſideriis appetitu onerum
temporaliū ſecuritate mētis exonerat̃. & vī
cula eius quis ſoluit ſub audis niſi ego. Sol
uunt̃ eniz vniuſcuiuſcūq; ſancti vincula dum
diuino adiutorio interna deſiderioꝝ carnali
um retinacula diſrumpunt̃. Cui dedi habita
culū in ſolitudine & tabernacula eius in ter
ra ſalſuginis. Nam remoti viri id ē a carnali
bus deſideriis alieni hoc ſilentiū mētis inha
bitant. vt turba deſiderioꝝ carnaliū non pre
mantur. Et tabernaculi onagri huius in ter
ra ſūt ſalſuginis. Salſugo incendere ſitim ſo
let. Et ſancti viri quādiu in hui9 vite taber
naculis degunt ad ſupernam patriā deſiderii
ſui quotidianis eſtibus accendunt̃. Onager
arrogans quiſq; id ē amator vane glorie. vt ī
hieremia. Onager aſſuetus in ſolitudine de
ſiderio anime ſue traxit ventū amoris ſui id
ē ſpiritum ſupbie. Onagri principes iudeoꝝ
vt in hieremia. Sed & onagri ſteterūt in ru
pibus traxerūt ventū quaſi dracones. Equi
dicti eo ꝙ quādo quadrigis iungebant̃ equa
bant̃ pareſq; forma & ſimiles curſu copulabā
tur. Caballus antea a cao dictus ꝓpter qđ g
diens vngula impreſſa terram concauat. qđ
reliqua animalia non habent. inde & ſonipes
qđ pedibus ſonat. Equus vero aliquando in
bonam partē vertit ſignificationē. aliquādo
in malam. In bonam partē vt ē illud ababuc
ꝓphete. aſcendens inquit ſup equos tuos &
equitatus tuus ſanitas. Et in iob diuina vox
ait. Nunquid p̄bebis equo fortitudinez. aut
circūdabis collo eius hinnitū ⁊c̄. Hic equus
pdicatores ſancti intelligunt̃. quorum ſeſſor
dominus ē. qui eis fortitudinē hoc ē conſtan
tiam mentis dat & ſonum ſane predicatōnis
Econtrario vero de alia ſpetie equorū in can
tico exodi ſcriptum ē. Equum & aſcenſorez
ꝓiecit in mare. Et rurſus Quadrigas phara
onis & exercitū eius ꝓiecit in mare. Sunt
equi quos dominus aſcēdit & circūeunt om
nem terram. de quibus dicit̃. Et equitatus
tuus ſalus. Sunt autē equi qui aſcenſores ha
bent diabolum & angelos eius. Iudas equus
eius erat. ſed donec aſcenſorem habuit dn̄m

de equitatu ſalutis fuit cum ceteris & cum
apoſtolis miſſus egrotis ſalutē. & ſanitatem
languentibꝫ p̄ſtitit ſed vbi ſe diabolo ſubſtra
uit poſt buccellam enim introiuit in eum ſa-
tanas & illius habens ductus aduerſum do-
minum & ſaluatorem noſtrum cepit equita-
re. Omnes enim qui pſecuntur ſanctos equi
ſūt hinnientes. ſed habent aſcenſores quibus
aguntur angelos malos & inde feroces ſūt.
Dominus ergo equum & aſcenſorē ꝓiecit in
mare. & factus ē mihi in ſalutē. Equi pecca-
tores intelligunt̄ & luxurioſi homines vt in
hieremia. Equi admiſſarii vnuſquiſq; ad vx
orem ꝓximi ſui hinniebat. Equus carnalis
potentia. In eſaia. Ve quia aſcenditis ſup eq̄s
vt deſcendatis in egiptū. Et in pſalmo Dor
mitauerūt qui aſcenderūt equos. Quod aūt
equi rufi & varii nigri & albi in propheta.
zacharia apparuiſſe legunt̄. aut caſtigationē
percantiū deſignat aut ↄſolationem con ser-
ſorū. Scriptum eſt enim in zacharia domino
dicente. Ego iraſcor ſup gentes opulentas.
Quia ego iratus ſum parum ipſi vero addide
runt in malum. Et rurſum ipſe ꝓpheta ait
Vidi per noctem. & ecce vir aſcēdens ſuper
equum rufum & ipſe ſtabat inter mirteta
que erant in ꝓfundo. & poſt eum equi rufi
varii & albi & cetera. Nox in qua cernitur
viſio obſcuritas miſtice viſionis intelligitur.
vir qui aſcendit ſuper equū rufum dominus
atq; ſaluator ē qui diſpenſationem noſtre car
nis aſſumpſit. Mirteta autē que erant in ꝓ-
fundo inter q̄ ſtare deſcribit̄ angelice intelli
gūtur poteſtates que ei etiā in carne poſito
miniſtrauernut. Equi rufi varii albi apl'i &
apoſtolici viri intelligunt̄. quoꝝ alii in marti
rio coronati ſūt & appellantur rufi. alii ope
ribus et doctrina ac varietate ſignorum varii
nuncupant̄. Alii virginitatis decore integri
tateq; cordis ornati & puritate cordis cerne
re deum in premio ſuſcepert. A domino enī
miſſi ſūt apoſtoli vt totum mundū euangeli
ca predicatione complerēt. qui poſtquā op9
expleuerūt reuerſi ſūt ad magni ↄſilii ange-
lum qui ſtabat inter eos & dixerūt ad eum.
Perambulauimus terrā & impleuimus op9
qd̄ nobis iniunctum eſt. & ecce omnis terra
habitat̄ & quieſcit a bellis vitioꝝ & que ante
erat deſerta a domino nunc eius habitatio ē
Quod ait anno ſeptuageſimo miſerebitur hie
ruſalem & vrbibus iuda. hic eſt ſenſus. vt
vera pax nō fiat niſi ſeptuageſimo anno. i. et
no ſabbato. nec hieruſalem id ē eccleſia eter-
na quiete niſi poſt laborē ſex etatum ſine om
ni ꝑturbatione in ſeptima requieſcet. Verba
conſolatoria dona ſūt ſanctiſpiritus & pign9

hereditatis nr̄e quā ꝑcepturi erim9 poſt ba
bilonie id ē huius mundi captiuitatez. Quod
autem in ꝓphetis legimus bigas & quadri-
gas iuxta allegoriam aut tempora regnorū.
aut principatū vel actum ipſoꝝ regum oſtē
dit. Nam bigas in eſaia legimus. & in zacha
ria quadrigas. Ita q̄ ibi ſcriptum ē. Leuaui
oculos meos & vidi & ecce quatuor quadri-
ge egredientes de medio duorum montium
& montes. montes erei. In quadriga prima
equi rufi & in quadriga ſecunda equi nigri.
& in quadriga tercia equi albi. & in quadri-
ga quarta equi varii fortes. De quadriga p̄
ma equi rufi erant & cruenti & ſanguinarii
& babilonie crudelitate terribiles in quadri
ga ſecūda equi nigri regnum medoꝝ & per
ſarum qd̄ bige ſedens & egrediens ꝑ aſſueri
regis edictum mortem omniū iudeoꝝ triſti
nuntio preferebat in quadriga tercia equi al
bi macedones ſub quorū īperio de antiocho
machabeorum victoriam legimus. in quadri
ga quarta equi varii fortes. Scimus enim ro
manorum reges alios in gente iudea fuiſſe
clemētes vt gaiū ceſarem auguſtum & clau
dium pſecutores alios atq; terribiles vt gaiū
vel neronē veſpaſianū & adrianū. Propheta
ergo querente quid ſibi angel9 qui loquebat̄
vellet ſignificare quem cerneret. angelus q
loquebat̄ in eo reſpōdit & narrauit quatuor
ventos eſſe celi id ē quatuor plagas mundi q
vocantur grece climata. qui aſſiſtunt & pa-
rent domini voluntati. Nihil enim hec qua-
tuor regna que diximus abſq; domini volun
tate fecerūt Ita iuxta allegoriam in quadri-
ga duo teſtamēta ſiue ipſorum teſtamentoꝝ
in p̄ceptis caritatis p̄dicatores. ſeu etiā duo
populi vel ipſorū populoꝝ doctores poſſunt
intelligi. hoc eſt iudeorū & gentium quibus
xp̄i potētia p̄ſidens regimē ↄgruum preſtat
Item in quadriga quatuor euangeliſte ſiue
quatuor euangelia poſſunt accipi vel quatu-
or virtutes principales hoc ē prudentia iuſti
tia fortitudo temporantia. Que currui domi
ni bene ↄueniunt. quia per ipſas electos ſuos
in viam iuſticie dirigens ꝑducit ad regnum
ꝑpetuum. Currus aūt a curſu dictus. vel q̄
rotas habere videtur. Currus enim ſanctoꝝ
angelorum ſocietatē. aut ſanctoꝝ hominum
vnanimitatē miſtice deſignat. in quibus do-
minus voluntatis ſue regimē exercet. Vnde
in curru igneo legit̄ helias ſublatus in celum
vt videlicꝫ apte monſtraret̄ quia homo pur9
adiutorio egebat alieno Per angelos quippe
facta illa & oſtenſa ſūt adiumenta. quia nec
ad celum quidem aereū per ſe aſcendere po-
tuit. quem nature ſue infirmitas grauabat.

Redemptor autē noſter non curru non ange
lis ſubleuatus legiť. quia is qui fecerat omīa
nimirum ſuper omnia ſua virtute ferebatur
Illuc enim reuertebať vbi erat & inde redie
bat vbi remanebat. quia qui per humanitatē
aſcendebat in celū per diuinitatē & terram
pariter ꝯtinebat & celum. Item legiť in pſal
mo. Currus dei decē milia multiplex milia
letantium dominus in illis. Sanctorum ergo
vnaminitas virtus ē domini. quem ille velut
auriga inſidet & ad voluntatis ſue miniſteri
um moderať. Sed vt iſtum currum oſtende
ret non equis deditum ſed humanis cogitati
onibus adtributum ait decē milia multiplex
qđ bene ad innumeros populos nō ad equos
noſcitur ptinere. ſubiunxit milia letantium.
qđ vtiq; de fidelibus debet intelligi. Et vt
oſtenderet leticie plenitudo ait dominus in
illis. qui magne exultationis eſt cumulus &
bonorū omnium dulcedo mirabilis. Item in
aliam partem currus ſocietas intelligiť im
piorum vinculo peccatoꝝ alligata. de quo in
exodi cantico ſcriptum ē vt ſupra oſtendim9
Porro equites ſingulares ideo currere dicū
tur. quia ſingulariter vnuſquiſq; curſum vi
te huius pagit atq; trāſit alius alio tempore
ſequens alium per vnam tamen viam morta
litatis vſq; ad ꝓpriam metam mortis. Equi
tes enim ī bonam partē & in malam poſſunt
accipi. In bonā quādo domatores viciorū ſig
nificant. in malam autē quando ſupbi homi
nes in mundana potentia confidentes pfi
gurantur. Mulus autē ex greco tractum vo
cabulum habet. Grece enim inde vocať qđ
iugo piſtorum ſubactus tardas molendo du
cet in girum molas Iudei aſſerunt qđ ana ab
nepos eſau equarum greges ab aſinis in de
ſerto ipſe fecerit primus aſcendi. vt mulorū
inde noua contra naturam animalia naſceren
tur. Onagros quoq; ob hoc miſſos eſſe ad aſi
nas et temporum iſtiuſmodi reperiſſe ꝯubi
tum vt velociſſimi ex his aſini naſcentur.
Mulus enī quod oneriferum eſt animal ſig
nificat ſtulticie ſecutores. Quā abſalon mu
lo ſedens & ſeditionem contra patrē leuans
ſecutus merito interiit. Proinde pſalmiſta
auditores ſuos compeſcit dicens. Nolite fie
ri ſicut equus & mulus in quibus non eſt in
tellectus. In chamo & freno maxillas eorum
conſtringe. Probibet ergo huiuſcemodi ho
mines diabolicis fraudibus inſideri & vitio
rum oneribus pregrauari. ne male obedi
endo ſuperbie magis partibus addicantur
Verum iſtis talibus quid dicit eſſe faciendū
ſcilicet qđ animalibus imprudentibus. His
enim comparationibus ſtultos homines veri
tati ſubicit inuitos. Nam qđ ait in freno ad
equum ptinet. Frenum enim a fero retinen
do dictum ē. Ferum quippe antiqui caballū
dixerunt. In chamo ad mulū reſpicit. Ergo
hec duo animalia ſupradicta cohibent iſta re
tinacula. vt ad arbitrium iubentis incedant
ne ſuis voluntatibus efferanť. Maxilla vero
aminicula ſūt animalium quibus eſca mandi
tur vt corporis vita ꝓcureť. Ipſas ergo max
illas per figurā & allegoriam dicit inobedi
entibꝰ debere ꝯſtringi id ē copias victuales
partius dari. vt ieiunioꝝ neceſſitate cōcluſi
creatoris ſubdanť imperio. Induſtria quippe
humana diuerſum animal coegit in coitu. ſic
q; adulterina ꝯmixtione gen9 aliud repperit
ſicut in iacob contra naturam colorum ſimili
tudines ꝓcurauit. Nam tales fetus oues illi
us cōcipiebant. quales vmbras arietū deſup
aſcendentium in aquarū ſpeculo contempla
bantur. Deniq; & hoc ipſum in equarū gregi
bus fieri ferť vt generoſos obiciat equos viſi
bus ꝯcumbentium. quo eorum ſimiles ꝯcipe
re & creare poſſint. Nam & columbarū ſpe
cies dilectores depictas ponunt pulcerrimas
columbas hiiſdem locis quibus ille verſanť
quo rapiente viſu ſimiles generent. Inde eſt
qđ quidam grauidas mulieres iubent vt nul
lius intueanť peſſimos animalium vultus vt
cenocefalos & ſimias ne viſibus occurrentes
ſimiles fetus pariant. Hanc enim feminarū
eſſe naturam dicunt vt quales ꝯſpexerint ſi
ue mēte conceperint in extremo voluptatis
eſtu quādo concipiūt talem & ſobolem ꝓcre
ent. Etenim animal in vſu venerio formas
extrinſecus intus tranſmittit eoꝝq; faciata ti
pis rapit ſpecies in ꝓpriam qualitatē. In ani
mantibus bigenera dicuntur que ex diuerſis
naſcunť vt mulus ex equa & aſino. burdo ex
equo & aſina. ibride ex apris & porcis. titi
rus ex oue & hirco muſcus ex capra & ariete
Eſt autem dux gregis.

Explicit liber vii. Incipit liber viii.

De beſtiis. .i.
De minutis animātibus .ii.
De ſerpentibus. .iii.
De vermibus. .iiii.
De piſcibꝰ. .v. De auibus. .vi.
De minutis auibus. .vii.

i

Beſtiarum vocabulū ꝓ
prie conuenit leonibus
pardis. tigribus. lupis
vulpibus. canibuſq;. &
ſimiis. & ceteris que vł
ore vł vnguibus ſeuiūt
exceptis ſerpentibus.
Beſtie dicte a vi qua ſe

uiunt . fere appellate eo ꝙ naturali vtantur
libertate & deſiderio ſuo ferant̄ . Sunt enim
libere eorum voluptates & huc atq̄ illuc va-
gantur & quo animus duxerit eo feruntur
Leonis vocabulū ex greca origine inflexum
eſt in latinū . Grece eni3 leon vocat̄ . & eſt no
men medium quia ex parte corruptū eſt . lee
na vero totum grecum eſt . ſicut & dracena
Vt autem leena lea dicat̄ vſurpatū eſt a poe
tis . Leo autē grece latine rex interpretatur
eo ꝙ princeps ſit omnium beſtiarū Cuius ge
nus trifariū dicit̄ e quibꝰ breues & iuba criſ
pa imbelles ſūt . longi & coma ſimplici acres
Animos eoꝝ frons & cauda indicat . virtus
eorum in pectore ē . firmitas in capite . Septi
a venatoribus terrā ꝯtuentur . quo minus cō
ſpectis venabulis terreant̄ . Rotarū timent
ſtrepitus . ſed ignes magis . Cum dormierit
vigilant oculi . cum ambulant cauda ſua coo
periunt veſtigia ſua . ne eos venator inueniat
Cum genuerit catulum tribus diebus & tri
bus noctibus . catulus dormire fert̄ . tunc de
inde patris fremitu vel rugitu veluti treme
factus cubilis locus ſuſcitare dicit̄ catulum
dormiente3 . Circa hominē leonis natura mi
tis ē . vt niſi leſi nequiant iraſci . Patet enim
eoꝝ miſericordia exemplis aſſiduis . Proſtra
tis enim parcunt captiuos obuios patriā re-
dire permittūt hominē nō niſi magna fame
interimunt . Leo enim qui rex eſt beſtiarum
per fortitudine3 tipum tenet xp̄i qui eſt rex
regum & dominus dominantiū de quo ſcrip
tum eſt in apocalipſi . Ecce vicit leo de tribu
iuda radix dauid aꝑire librum & ſoluere ſep
tem ſignacula eius . Vnde & iacob patriarcha
dixit in benedictione iude filii ſui . Catulus
leonis iuda . Ad predam fili mi aſcēdiſti quo
niam xp̄s naſcēdo paruulus factus ē et in cru
cem aſcendens captiuos populos de poteſta
te diaboli redemit . Qui bene catulo dormiē
ti tribus diebus & tribus noctibus compara
tur . quia triduo in ſepulcro iacens ſomnum
mortis impleuit . & ipſa morte mortis impe
rium vicit De quo in geneſi ſcriptū eſt . Qua
ſi catulus leonis quis ſuſcitabit eum . Leones
ꝓpoſiti eccleſie intelligunt̄ . Vnde in templo
domini leones cum bubꝰ ex ere in baſibus tē
pli fieri precipiunt̄ . Item leo per figurā ſan-
ctorum doctoꝝ impauidum cetum ſignificat
quorū rugitus hoc ē ꝑdicationis vox terret
aduerſarios . Vnde ſcriptum ē . Leo fortiſſi-
mus beſtiarū ad nullius pauebit occurſum .
Et in amos . Leo rugiet quis nō timebit . Do
minus locutus ē quis nō ꝓphetauit . Ite3 leo
in cōtrariam partē ponit̄ quādo ſeuitia eius
demonſtrat̄ vt ē illud petri apl̄i . Vigilate in

quit & orate . quia aduerſarius veſter diabo
lus tanquā leo rugiens circuit querēs quem
deuoret . Rurſum in iob ſcriptū eſt . Rugitꝰ
leonis & vox leene & dentes catulorū leonū
contriti ſūt . Leene autem nomine aliquādo
ſancta eccleſia aliquādo babilonia deſignatur
Pro eo enim ꝙ contra aduerſarios audax ē
leena eccleſia dicit̄ ſicut eiuſde3 beati iob vo
cibus approbat̄ qui derelictā ab eccleſia iude
am indicans ait . Non calcauerūt eam filii in
ſtitorum nec ꝑtranſibit per eam leena . Lee-
na eccleſia in iob . Nunquid capies leene pre
dam aut animas catulorū eius implebis . Ca
tuli leene apoſtoli vbi & ſupra . Aliquādo le-
ene nomine huiꝰ mūdi ciuitas id ē babilonia
exprimit̄ que contra vitam innocentiū imma
nitate crudelitatis effrenat̄ . que antiq̄ hoſti
quaſi ſeuiſſimo leoni ſociata peruerſe pſuaſio
nis eius ſemina cōcipit & reꝓbos ex ſe filios
ad ſimilitudine3 illius quaſi crudelis catulos
gignit . . Catuli aūt leonum ſunt quilibet re
ꝓbi ad iniquam vitam malignoꝝ ſpirituum
errore generati . q & ſimul omēs vniuerſam
mūdi ciuitatem quā prediximus babiloniā fa
ciunt & tamen idē ſinguli babilonie filii qua
ſi non leene plene catuli vocant̄ . Sicut enim
ſion tota eccleſia dicit̄ . filii autē ſion ſanctoꝝ
ſinguli quiq̄ memorant̄ ita & filii babilonis
ſinguli quiq̄ reꝓborum . & eadem babilonia
ſimul omnes reꝓbi vocant̄ . Leo diabolus ob
fortitudinem & crudelitatem vt in pſalmo .
Ne quādo rapiat vt leo animā meā & alibi .
Sedet in inſidiis cum diuitibus in occultis ſi
cut leo in cubili ſuo . Leones ſunt poteſtates
huius ſeculi vt in hieremia . Grex diſperſus
populus meus . leones eiecerunt eos . Catuli
leonū demones ſiue praui homines vt in pſal
mo . In medio catulorū leonum dormiui con-
turbatus . Et alibi Catuli leonum rugientes
vt rapiant & querāt a deo eſcam ſibi . Cubile
leonum preſens mundus . vel ꝙlibet regnū
huius mundi . vt in naum . Vbi ē cubile leonū
& paſcua catuloꝝ leonum Item cubile leonū
corda reꝓborum vt in pſalmo . Ortus ē ſol et
congregati ſūt & in cubilibus ſuis ſe colloca-
bunt . Tigris vocata propter velocem fugā
Ita enim nominant pſe & medi ſagittā . Eſt
enim beſtia variis diſtincta maculis virtute
& velocitate mirabilis . Ex cuius nomine flu
men tigris appellatur ꝙ is rapidiſſimus ſit
omnium fluuioꝝ Has magis hircania gignit
Tigris autē miſtice ſignificat aſtutiam dia-
boli . Inde in iob ſcriptum ē . Tigris perit eo
ꝙ non haberet predam & catuli leonum diſ-
ſipati ſūt Hunc vocablo tigridis repetit quē
leonis appellatione ſignauit Satan quippe &

ꝓpter crudelitateꝫ leo dicitᷣ. & ꝓpter multi-
formis aſtutie varietatem non incongrue ti
gris vocatᷣ. Modo enim ſe ſicut eſt perditus
humanis ſenſibus obicit. modo quaſi angelū
lucis oſtendit modo ſtultoꝝ mentes blandiē
do pſuadet. modo ad culpam terrendo ꝑtra-
hit. modo ſuadere vicia apte nititur. modo ī
ſuis ſuggeſtionibus ſub virtutis ſpecie pallia
tur. Hec itaqꝫ belua que tanta varietate re-
ſpergitᷣ iure tigris vocatᷣ. Que apud ſeptua-
ginta interpretes mirmicoleon dicitᷣ qḋ vi-
delicet animal abſconſum puluere formicas
vt diximus frumēta geſtantes interficit qa
nimirum apoſtata angelus in terram de celis
ꝓiectus iuſtorum mentes que bonorum ſibi
operum pfectionem preparant in ipſo actio
nis itinere obſidet cunqꝫ has ꝑ inſidias ſupat
quaſi formicas frumenta geſtātes impulſus
necat. Panter dictus ſiue qḋ omnium anima
lium ſit amicus excepto dracone ſiue quia et
ſui generis ſocietate gaudet & ad eandem ſi
militudinem quicqd accipit reddit. Pan enī
grece omnē dicitᷣ beſtia minutis orbiculis ſu
per picta. ita vt oculatis ex fuluo circulis ni
gra vel alba diſtinguatur varietate. Hec ſe-
mel omnino parturit. Cuius cauſe ratio mi-
nifeſta ē. Nam cū in vtero matris coaluerīt
catuli maturiſqꝫ ad naſcendū viribus pollent
oduintqꝫ temporum moras. Itaqꝫ oneratam
fetibus vuluam tanquā obſtantem partui vn
guibus lacerant. Effundit illa partū ſeu poti
us dimittit dolore cogēte. Ita poſtea corrup
tis & cicatricoſis ſedibus genitale ſemen in-
fuſum non erit acceptum ſed irritum reſilit.
Nam plinius dicit animalia cū acutis vngui-
bus frequenter parere non poſſe. viciantᷣ enī
intrinſecus ſe mouentibus catulis. Pardus
ſecundus poſt pantherā genus ē varium ac
velociſſimum. & preceps ad ſanguinē. ſaltu
enim ad mortem ruit. Pardus auteꝫ miſtice
ſignificat diabolum diuerſis viciis pleniſſimū
vel peccatorē quemlibet maculis ſcelerū &
diuerſorum errorū aſperſum. Vnde dicit ꝓ
pheta. Ethiops non mutauit pellem & par-
dus varietatē ſuam. Iteꝫ pardus antixp̄s ma
licie varietate aſperſus vt in apocalipſi. Et
beſtia q̄ aſcendebat de mari. ſimilis erat par
do de illis dicit qui in nigredine peccatorum
& varietate pſeuerat. Alibi tamen ſcriptum
eſt. Habitabit lupus cum agno & pardus cū
hedo cubabit. Quod in aduentu xp̄i comple
tum eſt quādo illi qui antea feroces fuerunt
cum innocentibus vitam ducunt & qui erro
rum maculis polluti erāt penitentiam agen-
tes ad veritatē fidei conuertuntᷣ. Leopardꝰ
ex adulterio leene & pardi naſcitur & tertiā

originem efficit. ſicut & plinius in naturali
hiſtoria dicit leonem cum pardo aut pardū
cum leena concumbere & ex vtroqꝫ coitu de
genere partus creari vt mulus ex equo et aſi
na. Rinocerota grece vocatꝰ latine interpre
tatᷣ in nare cornu. Idē & monoceron id ē vni
cornis eo qꝫ vnum cornu in media fronte ha-
beat pedum quatuor ita acutū & validū vt
quicquid impecierit aut ventilet aut pforet
Nam & cum elefante ſemper certamē habꝫ
& in ventre vulneratū ꝓſternit. Tante autē
fortitudinis eſſe dicitᷣ. vt nulla venātium vir
tute capiatᷣ. ſed ſicut hii aſſerūt qui deſcribē
dis naturis animalium laborioſa inueſtigatio
ne ſudauerūt. virgo ei puella ꝓponitur quo
veniēti illa ſinum aperit in quo ille omni fero
citate poſtpoſita caput deponit. ſicqꝫ ſopora
tus ab eis a quibus capi queritᷣ repēte velut
in ermis inuenitᷣ. Buxei qꝫ coloris eſſe deſcri
bitur. Qui etiam cum elefantis quādo certa
men aggreditᷣ eo cornu qḋ in nare ſingulari
ter geſtat ventrē aduerſantiū ferire perhi-
betur vt cū ea que molliora ſūt vulnerat im
pugnantes ſe facile ſternat. Poteſt ergo per
hunc rinocerotam vel monocerotā ſcilicꝫ vni
cornē ille poplꝰus intelligi qui dum de accep
ta lege non opera ſed ſolam inter cunctos ho
mines elationem ſumpſit quaſi inter ceteras
beſtias cornu ſingulare geſtauit. Vnde paſſi
onem ſuam dominus ꝓpheta canēte ꝓnunci-
ans ait. Libera me de ore leonis & a cornibus
vnicorniū humilitatē meā. Tot qꝑpe in illa
gēte vnicornes vel certe rinocerōtes extite
ſꝛt qͥ contra predicamenta veritatis de legis
operibus ſingulari & fatua elatione ꝯfiſi ſūt
Beato igitur iob ſancte eccleſie tipum tenen
ti dicitᷣ. Nunqd volet rinoceros ſeruire tibi
Ac ſi apertius dicatᷣ. Nunquid illū populum
quem ſupbire in nece fideliū ſtulta ſua elati
one ꝯſideras ſub iure tue predicationis incli-
nas ſubaudis vt ego qui & contra me illū ſin-
gulari cornu extolli ꝯſpicio et tamen mihi cū
voluero ꝓtinus ſubdo. Rinocerotā ergo pau
lo apoſtolo per ſimilitudinē comparare poſſu
mus qui prius pſecutor & blaſphemus exti-
tit. ſicut de eo ſcriptū eſt. Saulus adhuc ſpi
rans minarum & cedis in diſcipulos domini
acceſſit ad principem ſacerdotū & petiit ab
eo epl̄as in damaſcum ad ſinagogas. vt ſi qͣs
inueniſſet huius vite viros ac mulieres vin-
ctos pduceret in hieruſalē. Qui diuine legis
eruditione preditus dum alioꝝ ingluuieꝫ re-
darguit. cornu elefantis in ventreꝫ ferit. In
ventrē qꝑpe elefantos pcuſſerat cū dicebat.
Multi ambulāt qͣs ſepe dicebā vobis nūc aūt
& flens dico inimicos crucis xp̄i quoꝝ finis

finis interitus quoꝝ deus venter ē & gloria
in ꝯfuſione ipſorum . Et ruſum huiuſmodi
inquit xp̄o domino non ſeruiūt ſed ſuo vētri
Cornu ſuo igiꝰ rinoceros iſte . non iam homi
nes ſed beſtias ꝑcutit. quando illo paulus do
ctrine ſue fortitudine nequaquā perimēdos
humiles impetit . ſed ſuperbos ventris culto
res occidit . Que ergo in paulo ſcripta ꝯgno
uimus . ſuperē vt facta & in aliis credamus
Multi quippe ad humilitatis gratiā ex illiꝰ
populi elatione ꝯuerſi ſūt quorum ſeuiciā do
minus dū ſubiugo inſpirati timoris edomuit
nimirū rinocerotis ſibi fortitudinē ſubegit
Rinoceros xp̄s dominus poteſt intelligi ꝓp
ter inuictam fortitudinē vt in deutronomio
Cuius fortitudo ſimilis ē rinocerotis . Rino
ceros vt ſupra diximus fortes ꝗ ſue poteſta
tes ſeculi huius in iob Nunquid volet rinoce
ros ſeruire tibi . Monoceron hoc ē vnicornis
xp̄s eſt vt in pſalmo . Et dilectus ſicut filius
vnicornium id ē ſingularis potentie & vnum
ſanctorū regnū . Vnicornis ſuperbi vel vnū
habentes teſtamentū vt in pſalmo . Et a cor-
nibus vnicorniū humilitatē meam. Elefantē
greci a magnitudine corporis vocatū putāt
qđ formam montis ꝑferat. Grece enim mōs
elfio diciꝰ. Apud indos autē a voce barro vo
catur . Vnde & vox eius barritus & dentes
ebur. Roſtrum autē ꝓmoſcida diciꝰ. quoniā
illo pabulum ori admouet. & ē angui ſimilis
vallo munitus eburneo. Hos boues lucas di-
ctos ab antiquis romanis boues quia nullum
animal grandius videbant. Lucas quia in lu
cania illos primos pirrus in prelio obiecit ro
manis. Nam hoc genus animātis in rebꝰ bel
licis aptum ē . In eis enim perſi & indi ligne
is turribus collocatis de muro tanquā iaculꝭ
dimicant. Intellectu autē & memoria multa
vigent. gregatim incedunt motu quo valēt
ſaltant murem fugiunt auerſi coeunt. Quan
do autē parturiunt . in aquis vel in inſulis di
mittunt fetus ꝓpter dracones quia inimici
ſūt. & ab eis implicati necanꝰ. Biennio autē
portant fetus nec amplius quā ſemel gignūt
nec plures ſed tantū vnum. Viuunt autē tre
centos annos. Apud ſolam affricā & indiam
elefanti prius naſcebanꝰ. nunc ſola india eos
gignit. Elephas autē ſignificat peccatorem
immanem ſceleribus & facinoꝝ deformitate
ſqualidum . attamen tales ſepe ad xp̄m ꝯuer
tuntur. Vnde ſcriptum ē in libro regum qđ
adducerenꝰ ad ſalomonē ſimie & elefanti. qa
ipſe eſt pax noſtra qui fecit vtraq₃ vnum & ī
ſanguine ſuo mundauit ꝯſcientiam noſtram
ab operibus mortuoꝝ . Griphes vocaꝰ qđ ſit
animal pennatū & quadrupes. Hoc genus in

ip̄boreis naſciꝰ mōtibus . Omni parte corpo
ris leones ſūt alis & facie aquilis ſimiles eqs
vehemēter infeſti. Nā & homines viuos diſ
cerpunt . Hii poſſunt ſignificare ferocitatē
ꝑſecutorū & elationē ſuperborū qui infeſti
ſūt hominibus qui ſimplicitatem xp̄ianam ſe
quunꝰ & rationabiliter viuūt . Cameleon nō
habet vnum colorē ſed diuerſa ē varietate cō
ſperſus vt pardus Dictus autē ita qđ huius
cameleontis corpuſculum ad colores quos vi
det facilima ꝯuerſione variaꝰ qđ aliorum ani
malium non ē ita ad ꝯuerſionē facilis corpu
lentia . Cameleopardus dictus qđ dum ſit vt
pardus albis maculis aſpſus collo equo ſimilꝭ
pedibus bubalis capite tamē camelo eſt ſimi
lis. Hunc ethiopa gignit . Nec ab re ē qđ be
ſtiarum harū color & factura ad ſignificati-
onem varioꝝ errorum atq₃ viciorum tranſfe
ratur . ſi alicubi in ſcripturis illius mentio fu
erit reperta . Linx dicitur quia in luporum
genere numeratur . beſtia maculis terga di
ſtincta vt pardus ſed ſimilis lupo . Huius
vrinam ꝯuertere ſe in duriciam lapidis preci
oſi dicunt qui ligurius appellaꝰ . qđ & ipſos
linces ſentire hoc documento ꝓbatur . Nam
egeſtum liquorē arenis inquantū potuerint
contegunt inuidia quadam naturali ne talis
egeſtio tranſeat in vſum humanū . Linces di
cit plinius ſecūdus extra vnum non admitte
re fetū . Similiter & iſta beſtia tipum tenet
inuidorum hominū atq₃ doloſorū qui magis
cupiunt nocere quā ꝓdeſſe & terrenis cupi-
ditatibus intēti ea que ſupflua ſibi ſūt & ce
teris ꝓdeſſe poterāt inutiliter ſeruāt . Caſto
res a caſtrando dicti ſūt. Nam teſticuli eorū
apti ſūt medicaminibus . Propter quos cum
perſenſerint venatorē . ipſi ſe caſtrant & mor
ſibus vires ſuas amputāt . De quibus cicero
in ſcauriana . Redimunt ſe a parte corporis.
ꝓpter qđ maxime expetunꝰ. Iuuenalis . Qui
ſe eunuchum ipſe facit cupiens euadere dam
no teſticuli . Ipſi ſūt & fibri qui etiam & pō
tici canes vocanꝰ . Mira ergo eſt animantiū
quorūdam prudētia ſed multo magis quoꝝ
dam hoīm ſtupēda ē dementia . qui creaturā
dei in ſe ꝯditam eſtimant viciorū eē efficaciā
Inde quidem heretici extiterūt qui genita-
lia membra ſibi amputauerūt quo facilius ſer
uare poſſent nubendi ꝯtinentiam illam ſentē
tiam domini male interp̄tātes qua ait . Sunt
eunuchi qui ſe ipſos caſtrauerūt ꝓpter regnū
celoꝝ . cum hoc magis intelligendum ſit pti-
nere ad voluptatū & libidinis amputationē
quā ad menbrorū corporis detruncationem
Tales ergo canonica auctoritas excōmunica
re & ad penitentiā redigere p̄cepit . Vrſus

fertur dictus qđ ore ſuos formet fetus quaſi
orſus . Nam aiũt eos informes generare par
tus. & carnem quãdam naſci quã mater lam
bendo in mẽbra cõponit. Vnde eſt illud. Sic
format lingua fetus cũ ꝓtulit vrſa. Sed hoc
immaturitas partus facit . Deniqꝫ tricesimo
die generat. Vnde euenit vt precipitata fe
cunditas informis ꝑcreet. Vrſorum caput in
ualidum vis maxima in brachiis & lumbis.
Vnde interdũ erecti inſiſtunt . Vrſus ergo
aliquãdo iuxta allegoriam ſignificat diabolũ
inſidiatorem gregis dei . aliquãdo autem du
ces ſeuos & crudeles . Vnde in libro regum
ſcriptũ eſt . qđ pueros qui heliſeũ ꝓphetam
irridebãt duo vrſi egreſſi de ſilua comederãt
qđ ſignificat duos principes romanoꝝ veſpa
ſianum videlicet & titum egreſſos de ſaltu
gentium deuorare iudaicos pueros qui irri
ſerunt ſaluatorẽ noſtrũ in caluarie loco cruci
fixum. Et iteꝝ ibi. Veniebat leo & vrſus &
tollebat arietem de grege. Lupus greca de
riuatione ĩ linguã noſtram transfert̃. Lupos
enim illi licos dicunt. Licos aũt grece a mor
ſibus appellat̃ qui rabie rapacitatis queqꝫ in
uenit trucidat. Alii lupos vocatos aiunt qua
ſi leopos qđ quaſi leonũ ita ſit illi virtus in pe
dibus. vnde & quicqđ preſſerit pede non vi
uit. Rapax autem beſtia & cruores appetẽs
De quo ruſtici aiunt vocẽ hominẽ perdere
ſi eum lupus prior viderit . Vnde & ſubito
tacenti dicit̃ lupus in fabula. Certe ſi ſe pre
uiſum ſenſerit deponit ferocitatis audaciam
Lupi toto anno non amplius quã dies duode
cim coeunt . Famen diu portãt & poſt longa
ieiunia multum deuorãt Lupos ethiopa gig
nit ceruice iubatos & tantũ varios vt nullũ
coloreꝫ illis dicant abeſſe. Lupus ergo raro
inuenit̃ bonam ſignificationẽ habere ſed ſe
pius contrariã . Nam aut diabolũ ſignificat
vt ẽ illud in euangelio. lupus rapit & diſper
git oues . aut hereticos vel doloſos homines
de quibus dñs ait . Attendite a falſis ꝓphe
tis qui veniũt ad vos in veſtimẽtis ouiũ . in
trinſecus autẽ ſũt lupi rapaces. Et iteꝝ . Vi
det lupum venientẽ. & dimittit oues & fu
git . Legit̃ tamẽ iacob patriarcha in benedi
ctione beniamĩ filii ſui dixiſſe ita. Beniamin
lupus rapax mane comedet predã . veſpere
diuidet ſpolia Quibus dictis apl's paulus de
ſignat̃. de beniamin ſtirpe ꝓgenitꝰ. qui ma
ne rapuit ꝑdam id eſt in primordiis fideles
quos potuit deuaſtauit. veſpe autem ſpolia
diuiſit . quia fidelis poſtmodum factus ſa
cra eloquia audientibus diſpenſatione mirifi
ca diſpenſauit. Canis nomen latinũ grecam
ethimologiam habere videt̃ . Grece enim ci

nos dicit̃. licet eum quidã a canore latratus
appellatũ exiſtimẽt eoqꝫ inſonat. inde & ca
nere. Nihil autẽ ſagacius canibus. Plus eniꝫ
ceteris ſenſus animalibus habent. Nanqꝫ ſoli
ſua nomina recognoſcunt dominos ſuos dili
gunt dominoꝝ tecta defendunt. ꝓ dominis
ſuis morti ſe obiciũt voluntarie cum domino
ad predam currũt . corpus domini ſui etiam
mortuũ nõ relinquũt. Quorum poſtremo na
tura eſt extra homines eſſe nõ poſſe . In cani
bus duo ſũt expectanda aut fortitudo aut ve
locitas. Canis autẽ diuerſas ſignificationes
habet . Nam aut diabolũ vel iudeum. ſiue gẽ
tilem populum ſignificat . Vnde ꝓpheta do
minũ precat̃ dicẽs in pſalmo . Frue a framea
animam meã & de manu canis vnicam meã.
Nam in meliore parte canis ponit̃ vt in eccle
ſiaſte vbi ſcriptum ẽ . melior eſt canis viuus
leone mortuo . Hic leonem diabolũ . canẽ ve
ro gentilem vel hominem peccatorẽ accipien
dum puto. Qui ideo melior dicit̃. qđ ad fidẽ
& penitentiam poſſit venire. Hinc de iudeis
ſcriptum ẽ . Conuertant̃ ad veſperã & famẽ
pacient̃ vt canes & circuibũt ciuitatem . Ca
nes intelligunt̃ muti ſacerdotes vel imꝓbi.
vt in eſaia . Canes muti nõ valentes latrare.
Canes iudei. In pſalmo . Quoniã circundede
rũt me canes multi. Canes popl'us gentium
vt in euangelio . Non ẽ bonũ ſumere panem
filiorum & mittere canibus . Canes heretici
vt in deutronomio Non inferes preciũ canis
in domum dei tui. Et in ap'lo . Videte canes
videte malos operarios. videte ꝯciſiones. Ca
nis vero voraciſſimũ animal atqꝫ importunũ
cõſueuit illas domus latratibus defendere in
quibus edacitatẽ ſuam nouit accepto pane ſa
ciare. Hiis merito comparant̃ iudei qui xpi
ane fidei munere ſaginati eccleſiã dei clamo
ſa predicatione defendere feſtinabunt . ſicut
paulo ap'lo contigit. vt qui ante fuit perſecu
tor xpiani nominis poſtea diuino munere iũ
geret̃ ap'lis. Canes homines rixoſi vel detra
ctores alterutro ſe lacerantes vt in apoſtulo.
Quod ſi inuicẽ mordetis & comeditis . vide
te ne ab inuicem ꝯſumamini . Catuli abuſiue
dicunt̃ quarũlibet beſtiarũ filii . Nam ꝓprie
catuli canum ſũt per diminutionẽ dicti. Lin
ciſci vero dicuntur . vt ait plinius canes nati
ex lupis & canibus cum intra ſe forte miſcẽ
tur . Solent & inde feminas canes noctu in
ſiluis alligatas admitti ad tigres beſtias a q
bus inſiliri & naſci ex eodeꝫ fetu canes adeo
acerrimos & fortes vt in complexu leones ꝓ
ſternant. Catuli ergo ſignificãt gentiles. Vn
de ẽ in euangelio. qđ ſirophenicia mulier cui
dominus ait non ẽ bonum ſumere panẽ filioꝝ

& mittere canibus. reſpoudit ei dicẽs. etiam
domine nam & catelli edunt de micis que ca
dũt de menſa dominoꝝ ſuorum. Menſa quip
pe eſt ſcriptura ſacra que nobis panem vite
miniſtrat. mice pueroꝝ interna ſũt miſteria
ſcripturarum quibus humilium ſolent corda
puerorum refici. Non ergo cruſtas ſed micas
de pane puerorum edunt catelli. quia ↄuerſi
ad fidem quierant deſpecti in gentibus non
litere ſuperficiem in ſcripturis ſed ſpirita-
lium ſenſum. quia in bonis actibus proficere
valeant inquirũt Vulpis dicta quaſi volupis
Eſt enim volubilibus pedibus & nunquam
rectis itineribus. ſed tortuoſis amfractibus
currit. fraudulentũ animal inſidiiſq; decipi-
ens. Nam dum ñ habuerit eſcam fingit mor
tem. ſicq; deſcendẽtes quaſi ad cadauer aues
rapit & deuorat. Vulpis enim miſtice diabo
lum doloſum vel hereticũ callidum ſiue pec-
catorem hominẽ ſignificat. Vnde de herode
dominus ait in euãgelio. Ite dicite vulpi illi
Et alibi. Vulpes inquit foueas habeant. &
volucres celi nidos in vulpibus hereticos &
in volucribus celi malignos ſpiritus expri-
mens qui in pectoribꝫ humanis ſibi latibula
querunt. vbi ſuggeſtiones ſuas puerſas inter
ſerant & voluntates ſuas peſſimas expleant
Item vulpes diabolus vel demones vt in pſal
mo. Tradent̃ in manus gladii partes vulpiũ
erunt. Et in heremia ꝑpter montẽ ſion quia
diſperiit. Vulpes ambulauerũt in eo. Vulpes
heretici. in canticis canticorũ. Capite nobis
vulpes puſillas exterminãtes vineas id ẽ ple
bes fideliũ. Et in libro iudicum de ſampſon
dicit̃. Apprehendit trecentas vulpes & liga
uit faculas in caudis eorum. Simie grecum
nomen ẽ id ẽ preſſis naribus. Vnde & ſimias
dicimus qđ ſuppreſſis naribus ſint. & facie
feda rugis turpiter follicantibus. licet & ca
pellarum ſit preſſum habere naſum. Alii ſi-
mias latino ſermone vocatas arbitrant̃ eoqđ
multa in eis ſimilitudo rationis humane ſen-
titur. ſed falſum ẽ. In elementoꝝ cognitione
ſagaces. Noua luna exultant. media & caua
triſtant̃. fetus quos amant ante ſe geſtant.
neglecti circa matrẽ herent. Harum genera
quinq; ſũt. Ex quibus circopetici caudas ha
bent. Simia enim cum cauda ẽ. quã quidam
crurã vocant. Spinge velloſe ſũt comis mam
mis ꝑminentibus dociles ad feritatis obliui
onem. Cenocefali & ipſi ſimiles ſimiis ſed fa-
cie in modum canis vnde & nuncupati. Sati
rici facie ad modũ grata & geſticulatis moti
bus inquieti. Callitrices toto aſpectu a cete
ris diſtant Sunt enim in facie ꝑducti barba
& lata cauda. Simie autẽ callidos mente &

peccatis fetidos homines ſignificat. Qui ali-
quando per ↄuerſionem & penitentiã ad pa-
cificum noſtrũ deducunt̃. & eius agũt ſerui
cium ſicut ſupra dictum eſt de elefantis & ſi
miis qui adducebant̃ ad ſalomonẽ. Enidros
beſtiola ex eo nuncupata qđ in aquis verſet̃.
& maxime in nilo. Que ſi inuenerit dormien
tem coccodrillũ volutat ſe in luto primum et
intrat per os eius in ventrẽ. & carpens omĩa
intranea eius ſic morit̃. hinc enemon grece
vocatus eo ꝙ odore ſuo & ſalubria ciborum
& venenoſa ꝑdantur. De quo dracontius ait
Precidit ſuillus vim cuiuſcunq; veneni. Suil
lus autẽ a ſetis eſt nũcupatus. Hic etiam ſer
pentes inſequitur. Qui cum aduerſus aſpidẽ
pugnat caudam erigit. quã aſpis maxime in
cipit obſeruare quaſi minantẽ ad quam cum
vim ſuam tranſfert decepta corripit̃. Melo
vel qđ ſit rotundiſſimo menbro vel qđ fauos
petat. & aſſidue mella captet. Muſio appella
tus qđ muribꝫ infeſtus ſit. Hunc vulgus ca-
pum a captura vocat. Alii dicunt qđ captat
id ẽ videat. Nam tam acute cernit vt fulgo
re luminis noctis tenebras ſuperet. Vnde a
greco venit catus id ẽ ingenioſus. Venator
xp̃s eſt vt in eſaia ſecundum lxx. Ecce quem
admodum leo aut catulus leonis in venatiõe
quã capit ita veniet. Venatores apl̃i vel ce
teri p̃dicatores vt in hieremia. Mittam eis
venatores & venabunt eos de omni monte.
Venator diabolus in cuius figura nembroth
ille gigas venator coram domino. vt in gene
ſi. Venatores praui homines vt in propheta.
Venãtes ceperũt me quaſi auem inimici mei
gratis. Lamia diabolus vel demones vt ĩ ihe
remia. Sed & lamia nudauit mamillam & la
ctauit catulos. Item lamia hereticus vel qui
libet hipocrita vt eſaias dicit Cubauit lamia
& inuenit ſibi requiẽm.

De minutis animalibus

MVs puſillum animal grecũ illi nomen
eſt quicqđ vero ex eo trahit̃ latinum
fuit. Alii dicunt mures qđ ex humo
re terre naſcant̃ Nam mus terra vnde & hu-
mus. Muris in plenilunio iecur creſcit ſicut q-
dam maritima augent̃. que rurſus minuẽte
luna deficiunt. Sorex latinum eſt eo ꝙ rodat
& in modum ſerre p̃cidat. Antiqui autẽ ſau
ricem dicebant. ſic & clodũ claudũ. Muſtela
dicta quaſi mus longus. Nam telum a longi-
tudine dictum. Hec ingenio ſubdola in do-
mibus vbi nutrit catulos ſuos tranſfert. mu
tatq; ſedem ſerpẽtes etiam & mures perſeq
tur. Duo autẽ ſũt genera muſtelarum. Alte
rum enim ſilueſtrum ẽ diſtans magnitudine
qđ greci ictidas vocant. alterum in domibus

oberrans . Falſo autē opinant̄ qui dicunt mu
ſtelam ore ꝯcipere aure effundere partum.
Muſtela eſt furti figura vt in leuitico demō
ſtratur Talpa dicta qđ ſit damnata cecitate
ꝑpetua tenebris. Eſt enim abſꝙ oculis ſemp
terram fodit & humū egerit. & radices ſub
frugibus comedit. Miſtice autē mures ſigni
ficant homines cupiditate terrena inhiantes
& predam de aliena ſubſtātia ſurripientes.
muſtela vero eos per figurā demonſtrat qui
ingenium naturale ſub dolo malicie polluunt
& totam vitam ſuam in inſidiis & fraudibꝫ
ducunt. Talpa ergo que cecitate ꝑpetua dā
nata ē. aut idola ſignificat. ceca ſurda & mu
ta aut etiam ipſos idolatras qui ignorātie et
ſtultitie tenebris ſemper errāt. De quibus ī
eſaia ſcriptum ē. Vt adoretis talpas & veſp
tiliones hoc ē ceci cecos colāt. De quibus ali
bi ſcriptura dicit. Similes illis fiant qui faci
unt ea & omnes qui ꝯfidunt in eis. Aut etiā
hereticos ſiue falſos xp̄ianos ꝑ figurā demō
ſtrat. quoniā ſicut talpa abſꝙ oculis ſemper
terram fodit & humū egerit & radices ſub
frugibus comedit. ſic & ipſi vere ſcientie lu
mine priuati terrenis actibꝫ incūbunt & de-
ſideriis carnis & illecebris voluptatū deſer-
uiunt. radiceſꝙ bonorum operū in quibuſcun
ꝙ poſſunt dente malitie corrodere & ſubuer
tere conant̄. Glires dicti ſūt quia pīgues eos
efficit ſomnus. Nam gliſcere dicimus creſce
re. Hieme enim tota dormiūt & immobiles
quaſi mortui iacent. tempore eſtiuo reuiuiſ-
cunt. Iſti ergo eos ſignificare poſſunt. q cor
pore pigricie inutiles fiunt & laborare vtili
ter nolūt. de quibus ſcriptū eſt. Propter fri
gus piger arare noluit. mēdicabit ergo eſta
te & non dabit̄ ei. quia qui nunc ocioſus tem
pore preſentis vite torpeſcit. fruſtra ī die iu
dicii quādo tēpus eſt meſſis mēdicabit. quia
celeſtis vite gaudiū nullomō cum iuſtis habe
bit. Ericius animal ſpinis coopertum qđ exin
de dicit̄ nominatū eo ꝙ ſubrigit ſe quādo ſpi
nis ſuis claudit̄. quibus vndiꝙ pretectus eſt
contra inſidias. Nam ſtatim vt aliquid pre-
ſenſerit primū ſe ſubrigit atq̄ in globū ꝯuer
ſus in ſua ſe arma recolligit. Huius prudētia
queda ē. Nam dum abſciderit vuam de vite
ſupinꝰ ſeſe volutat. ſup eam & ſic eam exhi
bet natis ſuis. Eritius enim miſtice peccato
res aculeis viciorꝫ plenos & aſtutia nequicie
callentes ſignificat. & fraudibus & rapinis
qui per fraudem de alienis laboribus ſibi pa
ſtum querūt. De quibus ſcriptum ē. Ibi ha
bet foueā ericius & catulos ſuos nutrit. Itē
illud qđ in pſalmo ſcriptum ē. Petra refugi
um erinaciis. Erinacius idem ē qui & ericiꝰ

animal omnino timidū natura ꝓuidente ſem
per armatū cuius cutē inuicē ſetarum ſudes
acutiſſime denſiſſimeq̄ ꝯmuniunt. Cui tamē
nō ſufficit natiua munitio ſꝫ ne aliqua fraude
poſſit intercipi refugiū habet ſemp in ſaxis
Huic competēter aptat̄ qui peccatis ſuis hiſ
pidus futurra iudicia metuēs petram xp̄m
firmiſſimū noſcit̄ refugium habere. Grillus
nomē a ſono vocis habet. Hic retro ambulat
terrā terebrat ſtridet noctibus Venatur eaꝫ
formica circumligata capillo in cauernā eius
ꝯiecta afflato prius puluere ne ſe abſcondat
ita formice complexibus trahit̄. Formica di
cta ab eo qđ ferat micas farris cuius ſolertia
multa. Prouidet enim in futurū & preparat
eſtate qđ hieme comedat. In meſſe autē ele-
git triticum hordeū nō tāgit. dum pluit eis
ſuper frumētum totum eicit. Dicunt̄ in ethi
opia eſſe formice ad formā canis que hare-
nas aureas pedibus eruūt. quas cuſtodiunt
nequis auferat captāteſꝙ ad necē ꝑſequunt̄.
Iuxta allegoriā formica ꝓuidum hominē vel
operariū vtilem ſignificat. Vnde ſalomon in
ꝓuerbiis hortat̄ dicens. Vade ad formicam
o piger & ꝯſidera vias eius & diſce ab ea ſa-
pientiā. Que cum nō habeat ducē nec ꝑcep-
torē. nec principē parat eſtate cibum ſibi &
cōgregat in meſſe qđ comedat. Hinc hortat̄
quemꝙ ſui curam agere. & ſi tantillum ani
mal ſiue preceptore ſed ſola natura duce ſibi
inpoſterum preuidere ſtudet. quantomagis
ille homo deo preceptore: & doctoribus ad
monētibus debet in meſſe huiꝰ vite operum
colligere fructus. & horreo vite recōdere vt
habeat in die frigoris id eſt iudicii qua non
poteſt laborare vnde viuat. Formicaleon ob
hoc vocatꝰ quia ē vel formicarꝫ leo. vel certe
formica pariter & leo. Eſt enī paruū animal
formicis ſatis īfeſtum qđ ſe ī puluere abſcō
dit. & formicas frumēta geſtātes interficit
Proinde autē leo & formica vocat̄ quia aliis
animalibꝫ vt formica eſt: formicis aūt vt leo
eſt. Rane a garrulitate vocate coꝝ circa ge-
nitales ſtrepūt paludes & ſonum vocis ī por
tunis clamoribus reddūt. Rane demones. In
apocalipſi. Vide de ore draconis ſpiritꝰ tres
īmundos in modum ranarū. ſunt aūt ſpiritꝰ
demonorū. Rane heretici qui in ſceno viliſſi
moꝝ ſenſuū commorātes vana garrulitate la
trare non deſinūt. vt ī exodo legitur.

De ſerpentibus.

ANguis vocabulū ſerpentū genus qđ
plicari & cōtorqueri poteſt. & inde
anguis qđ anguloſus ſit & nunꝙ re-
ctus. Angues autē apud gentiles ꝓgenies
locoꝝ habiti ſemp. vnde pſius. Pinge duos

anguis pueris acer eſt lucus. Colubrū ab eo
dictum ꝙ colat vmbras vel ꝙ in lubricos tra
ctus flexibus ſinuoſis labet̃. Nam lubricum
dicit̃ quicqd labit̃ dum tenetur vt piſcis &
ſerpens. Ceraſtes ſerpens dictus eoꝙ in ca/
pite cornua habet ſimilia arietū. Cerata gre
ci cornua dicunt. Sunt autē illi q̄dragemina
cornicula quoꝝ oſtētacōe veluti eſcas illiciēs
ſollicitat & animalia ꝑimit. Totū enī corpus
tegit arenis nec vllum indiciū ſui prebet. ni
ſi ex ea parte qua inuitatas aues vł animalia
capit. Eſt autē flexuoſus plus quā alii ſerpē
tes ita vt ſpinam non habere videat̃. Colubri
eniꝫ & ceraſtri nomine diabolus vel antixp̄s
ſignificat̃ vt eſt illud qđ iacob patriarcha de
dan filio ſuo ꝓphetauit dicens. Fiat dan colu
ber in via & ceraſtes in ſemita mordens vn/
gulas equi vt cadat aſcenſor eius retro. Non
ſolum enim coluber antixp̄s ſed etiā ceraſtes
vocat̃. Cerata enim grece dicunt̃ cornua ſer
pensꝙ hic cornutus eſſe vt ſupra memoraui/
mus ꝓhibetur. per quē digne aduentus anti
xp̄i aſſerit̃. quia cōtra vitam fideliū cū mor
ſu peſtifere p̄dicationis armabit̃ etiam cor/
nibus poteſtatis. Quis autē neſciat ſemitam
anguſtioreꝫ eſſe quā viam. Fit ergo coluber
in via. quia in preſentis vite latitudinem eos
ambulare ꝓuocat quibus parcēdo quaſi blan
ditur. ſed in via mordet quia eos quibus li/
bertatem tribuit erroris ſui veneno ꝯſumit.
Fit iterū ceraſtes in ſemita. quia quos fide/
les reperit & ſeſe ad precepti celeſtis angu
ſta itinera ꝯſtringens nō ſolum nequicia cal
lide pſuaſionis impedit. ſed etiā terrore po/
teſtatis premit & in pſecutiōis angore poſt
beneficia ficte dulcedinis exercet cornua po
teſtatis. Quo in loco equus hunc mundum in
ſinuat qui per elationē ſuam in curſu labenti
um temporū ſpumat. & quia antixp̄s extre
ma mundi apphendere nitit̃. ceraſtes ille eq
vngulas mordere ꝓhibet̃. Vngulam quippe
equi mordere ē extrema ſeculi feriendo ꝯtin
gere. Vt cadat aſcenſor eius retro. Aſcenſor
equi ē quiſquis extollit̃ in dignitatibus mūdi
Qui retro cadere dicit̃ & nō in faciem. ſicut
ſaulus cecidiſſe memorat̃. In facie enim cade
re eſt in hac vita ſuas vnunqueꝙ culpas cog/
noſcere eaſꝙ penitendo deflere. Retro vero
quo non videt̃ cadere eſt ex hac vita repente
decedere & ad que ſupplicia ducat̃ ignorare
Et quia iudea erroris ſui laqueis capta pro
xp̄o antixp̄m expectat. bene iacob eodē loco
repente in electoꝝ voce ꝯuerſus ē dicens. Sa
lutare tuum expectabo domine. id ē non ſicͭ
infideles antixp̄m ſed eū qui in redēptioneꝫ
noſtrā venturus ē verum credo fideliter cri

ſtum. Serpens autē nomē accepit quia occul
tis acceſſibus ſerpit. nō apertis paſſibus ſed
ſquamoꝝ minutiſſimis niſibus repit. Illa aūt
quē quatuor pedibus nitunt̃. ſicut lacerti &
ſtelliones non ſerpētes ſed reptilia nominant̃
Serpentes autē reptilia ſūt quia pectore &
ventre reptant quoꝝ tot venena quot gene/
ra. tot ꝑnicies quot ſpecies. tot dolores quot
colores habent̃. Serpens aūt diabolum ſigni
ficat vt ē illud in geneſi ſerpēs erat callidior
cunctis animantibus terre aut malicioſos ho
mines atꝙ hereticos de quibus pſalmiſta ait
Acuerūt linguas ſuas ſicut ſerpētes venenū
aſpidum ſub labiis eorū. Pulcre hic malicia
hereticorum doluſꝙ deſcribitur. Lingue
enim verba ſignificant que nequicie cotibus
expolita vulnerare ꝯtendunt corda ſimpliciū
Que merito ſerpentibus exequant̃. quia ſer/
monibus ſuis virus euomūt. Vnde ſurdis aſ
pidibus comparant̃. Tali enim ꝓpoſito con/
tendūnt vt pertinacia mentis nunquā velint
a veritate ſuperari. Item in aliam partem ſer
pentis ſignificatio trahit̃ vt ē illud in euange
lio. Sicut exaltauit moiſes ſerpentē in deſer
to ita exaltari oportet filiū hominis vt omīs
qui credit in illum nō pereat ſed habeat vi/
tam eternā. Ibi enim ſignificat ſerpens mor
teꝫ xp̄i que ſaluauit genus humanū qđ aſtu/
cia ſerpētis antiqui maligna ſuaſione ſalute
a ꝯditore ꝑcepta priuauit. Draco maior cun
ctorum ſerpentiū ſiue omniū animātium ſu
per terrā. Nunc greci dracontā vocant. Vn
deriuatū ē in latinum vt draco diceret̃. Qui
ſepe ab ſpeluncis abſtractus fert̃ in aerē con
citatꝙ ꝓpter eum aer. Eſt autem criſtatus
ore paruo & artis fiſtulis per quas trahit ſpi
ritum & linguam exerit. Vim aūt non in dē
tibus ſed in cauda habet. & verbere potius
quā rictu nocet. Innoxius autē eſt a venenis
ſed ideo huic ad mortē faciendā venena non
eſſe neceſſaria. quia ſi quē ligarit occidit. A
quo nec elefans tutus ē ſui corporis magni/
tudine. Nam circa ſemitas deliteſcēs per q̄s
elefanti ſoliti gradiunt̃ crura eorū nodis illi
gat. ac ſuffocatos perimit. Gignet̃ autem in
ethiopia & india in ipſo incendio iugis eſtuſ
Miſtice draco aut diabolū ſignificat aut mi
niſtros eius vel etiam pſecutores eccleſie ho
mines nefandos cuius miſterium in pluribus
locis ſcripture inuenit̃. Nā in pſalterio de hͦ
ſcriptū ē & in libͦ iob nec nō & in apocalipſi
iohannis. Deniꝙ pſalmiſta dicit. Tu confir/
maſti in virtute tua mare contribulaſti capi
ta draconum ſup aquas. Confirmauit enim
rubri maris liquidos abiſſos quando in duo
bus lateribus ſic aqua diuiſa ē vt mare naui/

gerũ itec faceret eſſe terrenũ . Contriuiſti
capita draconũ ſuper aquas miſteriũ ſuperio
ris miraculi decẽter exponit . quia illa prefi-
guratio tranſitus maris rubri aq̃s ſancti bap
tiſmatis indicabat vbi capita draconũ id ẽ ſpi
ritus inmundoꝝ ꝑducunẽ ad nihilum quan-
do animas quas illi peccatoꝝ ſordibus inqui
nant fons ſalutaris emũdat . Quod aũt addiẽ
tu ꝯfregiſti caput draconis magni & cetera
cum ſuperius dixerit plurali numero capita
draconum ſignificare volens nequicias ſpiri
tales modo ſingulari numero ponit draconeꝫ
vt ipſum ſatan indicare videaẽ qui quantum
fortior tantum nequior . & cum ſingulari nu
mero poniẽ inter malignos ſpiritus habitare
penitus abnegaẽ . Contractum ẽ enim caput
eius quãdo ſuperbia eius de celo eiecta eſt &
natiuam claritatẽ retinere nõ meruit qui ſe
voluntaria obſcuritate maculauit . Addidit
dediſti eũ in eſcam populo ethiopum . Ethio
pes bene peccores aduertimꝰ qui ante fuerẽt
tenebroſa mente teterrimi ſed ad deum con-
uerſi eum ceperũt eſcam habere cum de eius
detractione ſacianẽ . Nam hodieqꝫ quẽ peſſi-
mum intelligi volumꝰ diabolum nominamꝰ
Omnibus eniꝫ culpis exſufflator admiſſis to
tius auctor erroris & ſicut ille xp̄ianos inſe-
quitur . ita ab omnibus execrabili errore diſ-
cerpiẽ . Sic fit vt qui paganis ante venerabil
nunc a xp̄ianis detractionum morſibus corro
datur . Siue ꝯuerſi iam fideles eſcam poſſunt
habere diabolũ quando ꝑ ipſius machinamen
ta temptationeſqꝫ ꝓficiunt . Ipſo enim perſe
quẽte martires fiunt ipſo affligẽte paciẽtie
munere coronanẽ . Quãꝓpter merito diabo-
lus illoꝝ eſca diciẽ . quos fatigationibus cre-
bris ad deſideria nociua ꝑducit . Aſpis vocaẽ
qđ morſu venena immittat & ſpargat . Ios
enim greci venenum vocãt . & inde aſpis qđ
morſu venenato interimat . Huiꝰ diuerſa ge
nera et ſpecies & diſpar effectus ad nocendũ
Fertur autẽ aſpis cum ceperit pati in canta-
torem qui eam quibuſdã carminibus ꝓpriis
euocat vt eam de cauerna ꝓducat illa cũ exi
re noluerit vnam aurem in terram premit al
teram cauda obturat & operit atqꝫ ita voces
illas magicas nõ audiẽs ñ exit ad incantantẽ
De quo dicit pſalmiſta . Ira illis ſecundũ ſimi
litudinẽ ſerpentis ſicut aſpidis ſurde & obtu
rantis aures ſuas que nõ exaudiet vocem in-
cantantium & veneficia que incantanẽ a ſa-
piente . Cui ſerpenti ira iudeoꝝ ꝑ ſimilitudi-
nem nimis aptiſſimã diffiniẽ . Obſtinatorum
quippe hominum ira irreuocabilis ẽ . qui ne
docentiũ ꝑdicationes exaudiãt ꝓcurant ſibi
voluntariam ſurditatẽ . Cui malo conſuetu
do aſpidis comparaẽ que ne verba incantantiũ
exaudiat ſuaſqꝫ latebras derelinquat vnã au-
rem caude ſue inflexione diciẽ obturare . alte
ram vero in terrã deprimere . Qui merito iu-
dei comparati ſũt qui cordis auribus obtura
tis ſancte ſcripture audire noluerũt ſaluber
rimã iuſſionẽ . Obturare enim a ſacerdotibꝫ
tractum ẽ qui aures ſuas ture replebant ne
ꝑegrinis verbis intercedẽtibus ꝯfuſa carmi
num memoria turbareẽ . Dipſa genus aſpidis
qui latine ſitula diciẽ quia quẽ momorderit
ſiti perit . Ipnalis genus aſpidis qđ ſomno ne
cat . Hanc ſibi cleopatra appoſuit & ita mor
te quaſi ſomno ſoluta ẽ . Emorrois aſpis nun-
cupatur qđ ſanguinẽ ſugat qui ab eo morſꝰ
fuerit . ita vt diſſolutis venis quicqđ vite eſt
per ſanguinem euomet . Grece enim ſanguis
emath diciẽ . Preſter aſpis ſemꝑ ore patenti
& vaporanti currit cuius poeta ſic meminit .
Oraqꝫ diſtendens auidus fumantia preſter .
Hic quem ꝑcuſſerit diſtendiẽ enormiqꝫ cor-
pulentia necatur . Exuberatũ enim putredo
ſequiẽ . Spectabiſicus aſpis qui dum momor
derit hominem ſtatim eum ꝯſumit ita vt liq
fiat totus more ſerpentis . Baſiliſcus grece
latine interpretaẽ regulus eo ꝙ rex ſerpen-
tium ſit adeo vt eum videntes fugiant quia
olfactu ſuo eos necat . Nam & homineꝫ ſi vel
aſpiciat interimit . Siquideꝫ & eius aſpectũ
nulla auis volans illeſa trãſit ſed quã ꝓcul ſit
eius ore combuſta deuoraẽ . A muſtelis tamẽ
vinciẽ quas illic homines inferũt cauernis in
quibus deliteſcunt . Itaqꝫ ea viſa fugit . Queꝫ
illa ꝑſequitur & occidit . Nihil enim parens
ille rerum ſine remedio ꝯſtituit . Eſt autẽ lon
gitudine ſemipedalis albis maculis lineatus .
Reguli auteꝫ ſicut ſcorpiones arentia queqꝫ
ſectanẽ & poſtquã ad aquas venerĩt idropha
bas & limphaticos faciũt . Sibilus idem eſt
qui & regulus . ſibilo enim occidit antequam
mordeat vel exurat . Baſiliſcus autem diabo
lũ ſignificat qui nequicie ſue veneno palam
interficit incautos . ſed idem ſuperaẽ cum ce
teris noxiis animãtibus a milite xp̄i ſpem ſu
am totam in ipſo ponẽte . cuius virtus omnes
aduerſarias poteſtates ſuperat atqꝫ cõculcat
De hoc ꝙ ꝓpheta in pſalmis dicit . Super aſ
pidem & baſiliſcũ ambulabis & ꝯculcabis leo
nem & draconem . Hic iam diuina virtus ex
primiẽ que tantis rebus ſeuientibus impera
bit . Nam omnia iſta nomina diabolo ꝯgruen
ter aptanẽ . Aſpis eſt dum occulte perimit .
Baſiliſcus cũ palam venena diſſeminat . Leo
dum ꝑſequiẽ innocẽtes . Draco cum negligẽ
tes impia voracitate deglutit . Verũ hec om
nia in glorioſo aduẽtu domini pedibus ipſiꝰ

ꝓſtrata iacuerūt. Solus enim tam ferocia va
luit ſubdere qui patri coeternus & ꝯſubſtan
cialis ſecundū diuinitateꝫ ꝓbatur exiſtere.
Hec ſi diligenter ſanctoꝝ patrum predicati
one tractemus. nec aliqua dementiū hereti-
ca prauitate turbemur. & omnia nobis ſicut
dicta ſūt abſoluta veritate ꝯſtabunt. Scorpio
vermis terrenus qui potius vermibus aptaꝰ
Animal armatum aculeo & ex eo grece vo-
catum ē qđ cauda figat arcuato vulnere ve-
nena diffundat. Propriū eſt autē ſcorpionis
qđ manus palmā non feriat. Scorpius diabo
lū ſignificat vel miniſtros eius. Vnde ē illud
dominicum ineuāgelio. Ecce inquit dedi vo-
bis poteſtatē calcandi ſup ſerpentes & ſcor-
piones & ſuper omnē virtutē inimici. Nam
& alibi dominus in euangelio ait. Quis eniꝫ
eſt ex vobis quem ſi pecierit filius ſuus panē
nunquid lapidē dabit illi Aut ſi pecierit ouū
nunquid porriget ei ſcorpionē. Aut ſi piſceꝫ
petit. nunquid ſerpentē dabit illi. Tria ſunt
nobis maxime neceſſaria id eſt fides ſpes ca-
ritas fides vt recte credamus ſpes vt ſem-
per cum bona pacientia dei preſtolemur ꝓ-
miſſa. caritas vt ſedulo eum diligamus ex to
to corde tota mente tota virtute & ꝓximos
noſtros ſicut nos metipſos. In fide piſcis ſig-
natur in ſpe ouum in caritate panis. & econ-
trario in lapide duritia in ſerpēte infidelitas
& in ſcorpione deſperatio exprimitꝰ. In bap-
tiſmo fides accipitꝰ vñ viuitꝰ in ſeculo. ſpes in
ouo qa ī ouo ñ dū pullus videtꝰ ſꝫ hīc ſperatꝰ
caritas autē quia totū vincit pani comparatꝰ
Vipera dicta qđ vi pariat. Nam & venter ei
us cum ad partū ingenuerit catuli non expe
ctantes natura ſolutionē corroſis eius lateri-
bus vi erūpunt cum matris interitu Lucanꝰ
Vipereo coeunt abrupto corpore nodi. Ferē
aūt qđ maſculus ore inſerto vipere ſemen ex
puat. illa autē ex voluptate libidinis in rabiē
verſa caput maris ore ceptum precidit. Ita
fit vt parens vtraqꝫ pereat maſculus dum co
it. femina dum parturit. Vipera ſignificat
malicioſos homines nec non hereticos qui ve
nena nequicie intra ſe gerunt. Vnde iohan-
nes baptiſta ad iudeos qui ad eum doloſe ve
niebant dixit. Progenies viperaꝝ qs demō
ſtrabit vobis fugere ab ira vētura. Male er
go ſoboles malorum parentū actiones imitā
tes ꝓgenies viperarum vocantꝰ quia per hoc
qđ bonis inuident eoſqꝫ pſequuntꝰ. qđ quibuſ
dam mala retribuunt qđ leſiones ꝓximis ex
quirunt. quoniā in hiis omnibus prioꝝ ſuoꝝ
carnalium vias aſſequuntꝰ quaſi venenati filii
de venenatis parentibus nati ſūt. Enidris co
luber in aqua viuens. greci enim aquā idros

vocant. Idros aquatilis ſerpens a quo icti ob
turgeſcunt. Cuius morſū quidam boam di
cunt eo ꝙ fimo bouis remedietꝰ. Idra draco
multoꝝ capitum qualis fuit in lerna palude
ꝓuintie archadie. Hec latine excedra dicitꝰ.
qđ vno ceſo tria capita excreſcebant. ſed hoc
fabuloſum ē. Nam ꝯſtat idram locum fuiſſe
euomentē aquas vaſtantes vicinā ciuitatē in
quo vno meatu clauſo multi erūpebant Quod
hercules videns loca ipſa exuſſit. & ſic aque
clauſit meatus. Nam idra ab aqua dicta eſt.
Celidros ſerpēs qui & cerſidros quaſi cerig
ni. qui & in aquis & in terris moratꝰ. Nam
cirſon dicūt greci terrā idros aquā. Hic per
quam labitꝰ terrā fumare facit. Quam ſic ma
cer deſcribit. Seu terra expirat ſpumātia vi
rus ſeu terra fumat qua teter labitꝰ anguis.
Salamandria vocata qđ contra incendia va-
leat. Cuius inter oīa venenata maxima vis ē
Cetera enī ſingulos feriūt hec plurimos pa-
ter interimit. Naꝫ ſi arbori irrepſerit oīa po
ma inficit venenis & eos qui ederint occidit
Que etiam ſi vel in puteo cadit vis veneni ei
us potantes interficit. Ita contra incendia re
pugnans ignes ſola animaliū extinguit. Vi-
uit enim in mediis flammis ſine dolore & cō
ſummatione. & non ſolum quia non moritur
ſed extinguit incendiū. Et vt breuiter ſupe
riora recapitulem. ſerpens ē diabolus vel ho
mines impii vt in euangelio. Serpentes ge-
nimina viperaꝝ. Serpens xp̄s ꝓpter ſapien-
tiam cuius figuram ſerpens ille ereus gere-
bat queꝫ moiſes in ligno ſuſpēdit. cuius intu
itu ꝑcuſſi a ſerpentibus ſanabantꝰ Et in euan
gelio. Eſtote prudentes ſicut ſerpētes. Ser-
pens diabolus in geneſi. Sed & ſerpens erat
callidior cūctis animātibus quas fecerat do-
minus deus. Caput ſerpentis prima peccati
ſuggeſtio. vt in geneſi. Ipſa conteret caput
tuum. Pectus ſerpētis tipus ſuperbie vel tu
midi cordis malicia. vt ē illud. Supra pectuſ
tuum gradieris. Draco diabolus vt in pſalte
rio. Draco iſte quē formaſti ad illudendum
ei. Et alibi. Tu confregiſti caput draconis
magni. Dracones demones vt in pſalterio.
Tu ꝯtribulaſti capita draconum. Dracones
principes gentiū. vt in ꝓpheta. Glorificabit
me. beſtia agri dracones & ſtrutiones. Leui
athan id ē ſerpens diabolus. In eſaia. Et viſi
tabit dominus in gladio ſuo duro ſuper leuia
than ſerpentē tortuoſum & occidit cetū qui
eſt in mari. Coluber diabolus. vt in iob. Et
obſtetricante manus eius eductus ē coluber
tortuoſus id ē medicina domini noſtri ihesu
xp̄i ꝓiectus eſt diabolus de cordibus homi-
num. Regulus diabolus vel demones flatu

cogitationis corda hominū vulnerātes vt in
hieremia. Ecce ego mittam vobis regulos q
bus non ē incantatio & mordebūt vos. Et in
deutronomio. In quo erat ſerpens adurens.
Aſpis duricia cordis peccatoꝝ ſanctis predi-
cationibus aurez cordis non accōmodantes.
In pſalmo. Sicut aſpidis ſurde. & obturantis
aures ſuas. Et in aliam partē vt in iob ꝓ im
pio. Caput aſpidū ſuget hoc ē inſpirationes
diaboli vel demonū. Aſpis & baſiliſcus pec-
catum & mors. In pſalmo. Super aſpidez &
baſiliſcum ambulabis & ꝯculcabis leonem et
draconem id ē diabolū & antixp̄m. Vipera
diabolus vel miniſtri eius in euāgelio. Geni-
mina viperaꝝ. Et in iob. Et occidet eū lin-
gua vipere. Scorpius diabolus. In euangelio.
Dedi vobis poteſtatē calcādi ſuper ſerpētes
& ſcorpiones. Sunt & alia ſerpentiū genera
vt admodite elefantie camedracōtes Poſtre
mo quātus nominū tantus mortiū numerus
Omnes autē ſerpētes natura ſua frigidi ſūt
nec percutiunt niſi quādo caleſiunt. Nam quā
do ſūt frigidi nullū tangūt. Vnde & venena
eoꝝ plus die quā nocte nocent. Torpent enī
noctis algore. Et merito quia frigidi ſūt no
cturno rore. In ſe enim adducūt corporis va
porez gelide peſtes & nature frigide. Vnde
& hieme in nodos torpent eſtate ſoluunt. In
de eſt qđ dum quicūq ſerpentiū veneno per
cutit. primo obſtupeſcit & poſtea vbi in illo
calefactū ipſum virus exarſerit ſtatim homi
nem extinguit. Venenū autē dictum eo ꝙ p
venas vadit. Infuſa enim peſtis p venas vege
tatione corporis aucta diſcurrit & animā ex
igit. Vnde non poſſe venenū nocere, niſi ho-
minis tetigerit ſanguinem Lucanus. Noxia
ſerpentum ē admixto ſanguine peſtis. Om-
ne autē venenū frigidum ē & ideo anima q̄
ignea ē fugit venenū frigidum. In naturali-
bus bonis que nobis & irrationabilibus ani-
mantibus videmus eſſe communia viuaci qua
dam ſenſus ſubtilitate ſerpēs excellit. Vnde
& legit in geneſi. Serpens autē erat ſapien-
tior omnibus animātibus terre. Dicit autez
plinius ſi credit qđ ſerpētis caput etiā ſi cū
duobus euaſerit digitis nihilominus viuit.
Vnde & totū corpus obicit ꝓ capite ferienti
Anguibus vniuerſis hebes viſus ē raro in ad
uerſum contuent. nec fruſtra cum oculos nō
in fronte habeant ſed in timporibus adeo vt
cicius audiant quā aſpiciāt. Nullum aūt ani
mal in tanta celeritate linguā mouet vt ſer-
pens adeo vt triplicem linguā habere videat
cū vna ſit. Serpentiū nuda ſūt corpora adeo
vt quacūq eunt via humore deſignent veſti
gia. Serpentiū veſtigia talia ſunt vt cum pe
dibus carere videant coſtis tamē & ſquama
rum niſibus repunt quas a ſūmo gutture vſ
q ad imam aluum parili modo diſpoſitas ha-
bent. Squamis enim quaſi vnguibus coſtis
quaſi cruribus innitunt. Vnde ſi in qualibet
corporis parte ab aluo vſq ad caput ictu ali
quo collidat debilis reddita curſum habere
non poteſt quia vbicunq ille ictus inciderit
ſpinam ſoluit per quā coſtarum pedes & mo
tus corporis agebant. Serpentes autem diu
viuere dicunt adeo vt depoſita vetere tuni-
ca ſenectutē deponere atq in iuuentā redire
perhibeant. Tunice ſerpentum exuuie nun
cupant. eo qđ hiis quādo ſeneſcunt ſeſe exu
unt quibus exuti in iuuentā redeūt. Dicunt
enim exuuie & induuie quia exuunt & indu
untur. Pithagoras dicit de medulla homīs
mortui que in ſpina ē. ſerpentē creari. Quod
etiam Ouidius in metamorfoſeorū libris cō
memorat dicens. Sunt qui clauſo putrefacta
ſpina. ſepulcro mutari credūt humano ſan-
guine medullas. Quod ſi creditur merito eue
nit. vt ſicut per ſerpētem mors hominis ita
& hominis morte ſerpens. Fertur autem qđ
ſerpens hominē nudū non ſit auſus ꝯtingere
Prudens lector ꝯgnitis hiis ſerpentiū gene-
ribus atq effectibus quādo de eis in ſcriptu
ris legas nō te pigeat tēptare. ſi aliquid poſ
ſis in ſpiritalē ſenſum inde redigere.

De vermibus.

Vermis eſt animal qđ plerumq carne
vel de ligno vel de quacūq re terre-
na ſine vllo ꝯcubitu gignitur. licet nō
nunquā & de ouis naſcant ſicut ſcorpio. Sūt
autē vermes aut terre aut aque aut aeris aut
carnium aut frondiū aut lignorum aut veſti
mentoꝝ. Aranea vermis aeris ab aeris nutri
mento ꝯgnominata quia exiguo corpore lon
ga fila deducet & tele ſemp intēta nunquā
deſinit laborare ꝑpetuum ſuſtinens in ſua ar
te diſpēdium. Sanguiſuga vermis aquatilis
dicta qđ ſanguinem ſugit. Potantibus enim
inſidiat. Cumq labitur faucibus vel vbi vſpiā
adhereſcit ſanguinez haurit & cū nimio cru
ore maduerit euomit qđ hauſit ita vt recen-
tiorem denuo ſugat. Cantarida vermis ter-
renus qui cum humano corpori fuerit appli
catus ſtatim ſui aduſtione veſicas facit ple-
nas humore. Multipes vermis terrenus ex mł
titudine pedū vocatus qui contractus inglo
bum complicat naſcit ſub petris ex humore
& terra. Limax vermis limi dictus qđ in li-
mo vel de limo naſcat. Vnde & ſordida ſemp
& inmunda habet. Bombices frondium ver-
mes ex cuius textura bombicinū conficitur
Appellatus autez hoc nōie ab eo qđ euacuet

dam fila generat & aer ſolus in ea remaneat
Eruca frondiū vermis in o'us vel pampino
inuoluta ab erodēdo dicta. De quo meminit
plautus Imitatus nequā beſtiam & maleficā
inuolutam in pampino implicat. Sed idē nec
aduolat vt locuſta vt huc illucq; diſcurrens
ſemipaſta dimittat. ſ; pmanet pituris frugi
bus & tardo lapſu pigris morſibus vniuerſa
conſumit. Teredonas greci vocant lignorum
vermes qđ terēdo edāt. Nos nos thermites
dicimus ita enim apud latinos ligni vermes
vocant quos tēpore importuno ceſe arbores
gignunt. Tinea veſtimentorū vermis dicta
qđ teneat & eo vſq; inſideat quo erodat. Vn
de & ptinax qđ in eandem rem identidē vr
geat Vermes carniū emigraneus lumbricus
aſcaride coſti peduculi pulices lendix tarm9
ricinus vſia cimex. Emigraneus vermis capi
tis vocat. Lumbricus inteſtinoꝝ dictus qua
ſi lumbicus quia labit vel qđ in lūbis ſit. Aſ
caride coſti peduculi vermes cutis a pedib9
dicti. Vnde & peduculoſi dicunt. quibus pe
duculi in corpore efferueſcunt. Pulices vero
vocati ſūt qđ ex puluere magis nutriantur.
Lendix idē qđ tarmus a lende. Tarmus ver
mis ē lardi. Ricinus vermis canis vocat9 eo
qđ erit in auribus canum. Cenos enim grece
canis ē. Vſia eſt vermis porci appellata quia
vrit. Nam vbi momorderit adeo locus ardet
vt ibi veſice fiant. Cimex de ſimilitudine cu
iuſdam herbe vocatus. cuius fetorem habet
Proprie autē vermis in putredine carnis naſ
citur. Tinea in veſtimētis eruca in olere. te
redo in ligno tarmus in lardo. Vermis nō vt
ſerpens aptis paſſibus vel ſqu̾amarū niſibus
repit. quia non ē illi ſpine rigor vt colubri ſ;
indirectum corcu'i ſui partes gradatim por
rigendo ↄtractas contrahendo porrectas mo
tum explicat ſicq; agitatus ꝓlabitur Vermis
autē miſtice xp̄s pro humilitate aſſumpti ho
minis intelligi poteſt. vt eſt illud in pſalmo.
Ego ſum vermis & nō homo. Aut memoria
animi peccatoris in inferni pena cōſtituti de
quo ſcriptum ē. vermis eoꝝ non morietur &
ignis non extinguet Aranea vero humanam
fragilitatē ſignificat. Vnde ē illud in pſalmo
Et tabeſcere feciſti ſicut araneam animā ei9
Aranea vero corpus habet tenue. in terra nō
habitat ſed per loca altiora telas quaſdam te
nuiſſima viſcerū digeſtione ↄtexit. ſicut & a
quibuſdam vermibus ſericum dicit exfilari
Huic ergo exiguo corpuſculo recte ↄuerſi &
afflicti anima comparat que longis obſeruati
onib9 vigiliiſq; fatigat terrena deſerens ſub
tiliſſimas operationes virtutū diuino timore
viuificatus efficit Poſt hec reuertit ad illud
ſue ꝓpoſitionis initium que licet increpetur
licet tabefiat tamen fragilitate humanitatiſ
diuerſarū varietate confundit aduerſitatum
Item aranea fraudem diaboli deſignat vt in
eſaia. Telas aranee texuerūt. Sanguiſuga ve
ro diabolus eſt. Vnde eſt illud in ꝓuerbiis.
Sanguiſuge due ſūt filie dicētes affer affer
Diaboli ergo filie ſūt luxuria et auaritia qui
bus ſanguinolentus hoſtis humanū genus in
fectat. Eruca ſimiliter poteſt ſignificare di
abolum qui germina virtutū in homine creſ
cētia malis ſuaſionibus rodere & viciis ꝓuis
extirpare non ceſſat. In ſcripturis ergo ſacris
vbi de tinea & erugine mentio fit miſticus ī
eis querendus ē ſenſus. Nam iuxta allegoriā
erugo poteſt ſignificare arrogantiam atq; ia
ctantiam. Que vbicūq; fuerit omne; decorē
& robur virtutū obfuſcat ac theſaurum ſpi
ritalium donoꝝ diſſipat. Vnde ꝓpheta dicit
Deus diſſipat oſſa hominū ſibi placētium &
omnis arrogantia abominatio ē apud deum.
Tinea autē inteſtinum vicium animi ſignifi
cat. Vnde dominus ait in euangelio. Theſau
rizate vobis theſauros ī celo vbi neq; erugo
neq; tinea demolit & vbi fures non effodiūt
nec furant. Tinea vero que veſtes latenter
corrodit deſignat inuidiā que ſtudium bonū
lacerat & comparationē vnitatis demoliri ñ
ceſſat. Fures nāq; demones atq; heretici ſūt
de quibus veritas ait Omnes q̄tquot venerūt
fures ſūt & latrones.

De piſcibus

Piſces inde dicti vnde & pecus a paſ
cendo ſcilicet. Reptilia dicunt hec q
natant eo q reptandi habeant ſpeciē
& naturā quāuis ſe in ꝓfundum inmergant
tamē in natando repunt. Vnde & dauid ait
Hoc mare magnū & ſpatioſum illic reptilia
quorum non ē numerus Anfiuia ſūt quedam
genera piſciū vnde dicta eo q ambulandi in
terris vſum & natandi in aquis officium ha
beant. Anfi eni; grece vtrūq; dicit id ē quia
& in aquis & in terris viuunt vt foce croco
drilli ippotami hoc ē eq fluuiales Pecoribus
autē & beſtiis & volatilibus antea homines
nomina impoſuerunt quā piſcibus que prius
viſa & ↄgnita ſūt. Piſcium vero poſtea paula
tim ↄgnitis generibus nomina inſtituta. aut
ex ſimilitudine terreſtrium vt rane & vituli
& leones & nigri meruli & pavi diuerſo co
lore dorſo & collo picti & turdi albi & varii
& cetera que ſibi iuxta ſpecies terreſtriū ani
malium nomina vendicauerūt ex moribus ter
reſtrium vt canes in mari a terrenis canibus
nuncupati qđ mordeant & lupi qđ improba
voracitate alios perſequant a colore vt vm

bre qa colore vmbree ſūt & auritate qa ī capi
te auri colorē habeāt . & varii a varietate q̄s
vulgo tructas vocāt a figura vt orbis qui ro
tundus ē totuſq̄ ī capite ꝯſtat. vt ſolia qđ ſit
inſtar calciamentoꝝ ſolida. a ſexu vt muſculꝰ
qđ ſit ballene maſculus. Eius enim coitu cō
cipere hec belua ꝓhibetꝛ. Hinc muſculi coclea
rum quoꝝ lacte ꝯcipiunt oſtree. Ballene aūt
ſūt in menſe magnitudinis beſtie ab emittē
do & fundendo aquas vocate. Ceteris enim
beſtiis maris altius iaciunt vndas. Bal enim
grece emittere dicitꝛ. Cete dicte
hoc eſt ob immanitatē . Sunt enim ingentia
genera beluarū & equalia montium corpora
qualis cetus excepit ionam cuius aluus tan
te magnitudinis fuit vt inſtar obtineret in
ferui dicente ꝓpheta exaudiuit me de vētre
inferi. Equi marini qđ prima parte equi ſūt
poſtrema ſoluuntꝛ in piſcem. Bocas dicunt eſ
ſe boues marinos quaſi boacas. Cerulei a co
lore appellati. nam ceruleū eſt viride cum ni
gro vt ē mare. Delfines certum habēt voca
bulum qđ voces hominū ſequantꝛ vel qđ ad
ſimphoniā gregatim ꝯueniunt. Nihil in ma
re velocius iſtis nam plerūq̄ ſalientes naues
tranſuolant. Quando aūt preludunt in flucti
bus & vndarū ſe molibus ſaltu precipiti feri
unt tēpeſtates ſignificare videntꝛ. Hii ꝓprie
ſimones nominantꝛ . Eſt & delfinum genus ī
nilo dorſo ſerrato qđ crocodrilloꝝ tenera vē
trium ſecātes interimūt. Porci marini ſūt q
vulgo vocantꝛ vt ſuilli. Qui dum eſcā querūt
more ſuis terrā ſub aquis fodiunt. Circa gut
tur enim habēt oris officium & niſi roſtrum
arenis inmergāt paſtum nō colligūt. Croco
drillus a croceo colore dictus. Gignitꝛ in nilo
animal quadrupes in terra & in aquis ualēs
longitudine plerūq̄ viginti cubitorū dentiū
& vnguium immanitate armatū tanteq̄ cu
tis duricia vt quāuis fortiū ictus lapidū ter
go repcuciat. Nocte in aquis die humi quieſ
cit. Oua ī terra fouet maſculus & femina vi
ces ſeruāt. Hunc quidam piſces ſerratā habē
tes criſtam tenera ventrium deſecātes inte
rimūt. Solus ex animalibus ſuperiorē maxil
lam mouere dicitꝛ. Ippotamus vocatus qđ ſit
equo ſimilꝭ dorſo iuba & hinnitu roſtro reſu
pinato a primis dētibus cauda tortuoſa die ī
aquis cōmoratur nocte ſegetes depaſcitꝛ. Et
hūc nilus gignit. Mullus vocatus qđ mollis
ſit atq̄ tenerrimꝰ. cuius cibo tradūt libidinē
inhiberi aciem autē oculorū hebetari. hom
nes vero quibus ſepe paſtus piſceꝫ olēt. Mul
lus in vino necatus. hii qui inde biberint te
dium vini habēt. Mugillus nomē habet qđ
ſit multum agilis. Nam vbi diſpoſitas ſenſe

rit piſcatoꝝ inſidias ꝯfeſtim retrorſū rediēs
ita trāſilit rete vt volare piſcē videas. Ang
uille ſimilitudo anguis nomē dedit. Origo ei
us ex limo. Vnde & quādo capitꝛ adeo lenis
eſt. vt quāto fortius preſſeris tāto citius ela
bitur. Ferūt autem oriētis fluuium gangen
anguillas tricenis pedibus gignere. Anguil
le vino necate. qui ex eo biberit tedium vini
habēt. Draco marinus aculeos in brāciis ha
bet ad caudam ſpectātes qui dum ꝑcuſſerit
quaqua ferit venenū fundit vnde & vocatus
Murenam greci minanā vocant eo ꝙ compli
cet ſe in circulos. Hanc feminini tantum eſſe
ſexus tradūt & ꝯcipere a ſerpente. Ob id a
piſcatoribus tanquā a ſerpēte ſibilo vocatꝛ &
capitur. ictu autem fuſtis difficulter interi
mitur. Conche & coclee hac ex cauſa vocate
quia deficiēte luna cauantꝛ id ē euacuantur.
Omnium enim clauſorū maris animaliū atq̄
concharū in cremēto lune mēbra turgeſcūt
defectu euacuantꝛ. Luna eniꝫ cum in augmē
to fuerit auget humorē. cum vero ī defectu
venerit humores minuuntꝛ. Hoc eniꝫ phiſici
dicunt. Conche autē prime poſitionis nomē
coclee vero ꝑ diminutionē quaſi ꝯcule. Con
charum multa genera ſūt inter quas & mar
garetifere que coclee dicuntꝛ inquarū carne
ꝑcioſus calculus ſolidatꝛ. De quibus tradunt
hii qui de animantiū ſcripſere naturis eo ꝙ
nocturno tēpore litora appetūt & ex celeſti
rore margaretū ꝯcipiunt. Vnde & celoe no
minantꝛ. Murice coclea ē maris dicta ab acu
mine & aſperitate que alio nomine conchiliū
nominatꝛ. Propterqđ circumciſa ferro lacri
mas purpurei coloris emittat ex quibus pur
pura tinguitꝛ & inde oſtrum appellatum qđ
hec tinctura ex teſte humore elicitꝛ. Cancros
vocari que conche ſūt crura habētes inimica
oſtreis animalia. Eoꝝ enim carnibus viuunt
miro ingenio. Que cum validam teſtam eius
aperire nō poteſt explorat quādo oſtrea clau
ſtra teſtarū aperiat tunc cancer latenter la
pillum inicit atq̄ impedita cōcluſione oſtree
carnes erodet. Tradunt quidā decē cancris
cum ozimi manipulo alligatis. omnes qui ibi
ſūt ſcorpiones ad eum locum coituros. Duo
ſūt autē genera cancroꝝ fluuiales & marini
Oſtrea dicta ē a teſta quibus mollicies inte
rior carnis munitꝛ. Greci enim teſtā oſtrea di
cunt. Oſtrea autē neutro. carnes eiꝰ femini
no genere dicuntꝛ. Muſculi ſūt vt ꝓdiximus
coclee a quoꝝ lacte cōcipiunt oſtree & dicti
muſculi quaſi maſculi. Spungia a fingere di
cta id ē nitidare & extergere. Vnde cicero.
Et fingebatꝛ ſpungis ſanguis id ē extergeba
tur. Animal autē eſſe docetꝛ cruore inherēte

petris. Vnde & dum abſcidit̃ ſanguinem re
mittit. Spungia eniꝫ caua miſtice ſignificat
doloſam infidelitatẽ iudeoꝝ de quibus ſcrip
tum ẽ in euangelio. Illi autẽ ſpungiam plenã
aceto hiſopo circũponentes obtulerũt ori ei
us. Nam de ipſis animãtibus alia ſũt viuẽtia
in aquis & diſcurrũt vt piſces. alia que ſtant
fixa vt oſtree icini ſpungie. Ex hiis alias ma
res dici eo ꝙ tenues ſint fiſtule. ſpiſſioreſq̃
alias feminas qui maioribus fiſtulis ſũt ac ꝑ
petuis alias duriores q̃s greci eppellant tra-
gos & nos hircos has dicẽ poſſumꝯ ob aſpe
ritatẽ ſui. moliſſimum genus earũ penecilli
vocantur eo ꝙ apte ſint ad oculorũ tumores
& ad extergendas lippitudines vtiles. Can-
dide ſpungie cura fiunt. Per eſtatẽ enim ad
ſolem ſternunt̃ & ſicut cera punica candoreꝫ
bibunt. Animalium omniũ in aquis viuentiũ
nomina centũ quadraginta quatuor plinius
ait diuiſa in beluarũ generibus ſerpentiũ cõ
munium terre & aque cancroꝝ concharũ lo
cuſtarum poleridum polipoꝝ ſolearum lacer
torũ vt loligo & huic ſimilia. Ex quibus mĩ
ta quodã nature intellectu ordineꝫ temporũ
ſuorum agnoſcũt. quedam vero in ſuis locis
ſine mutatione vagant̃. In piſcibus aũt femi
nis alia ꝯmixtione maſculi ꝯcipiunt & pariũt
catulos. alie ponunt oua ſine maſculi ſuſcepti
one ꝯcepta que iteꝝ inſequens ſui ſeminis ia
ctu ꝑfundunt̃. & que hoc munere fuerint af
flata generabilia fiunt. que vero ꝑfuſa nõ fu
erint. ſterilia ꝑſeuerant aut putreſcunt. Piſ
cium auteꝫ vocabulo aliquãdo boni homines
aliquãdo vero mali in ſcripturis deſignantur
vt ẽ illud in euãgelio quo ſaluator in para bo
la de ſagena miſſa in mari narrat dicens. Si
mile ẽ regnum celoꝝ ſagene miſſe in mari &
ex omni genere piſcium ꝯgreganti. Quaꝫ cũ
impleta eſſet educẽtes & ſecus litus ſedẽtes
elegerũt bonos in vaſa ſua. malos autẽ foras
miſerũt. Sub qua parabola ſancta eccleſia ſa
gene comparat̃. que & piſcatoribus ẽ cõmiſ
ſa & per eam quiſq̃ ad eternum regnũ a pre
ſentis ſeculi fluctibꝫ trahit̃ ne in eterne mor
tis ꝓfunda mergat̃. Que ex omni genere piſ
cium ꝯgregat. quia ad peccatoꝝ veniam ſa-
pientes & fatuos liberos & ſeruos diuites et
pauperes fortes & infirmos vocat Sed litus
hoc finem mundi indicat ſagena ſanctã ec-
cleſiã quã trahebat. Et qd̃ẽ boni piſces hoc
eſt boni homines tunc recipiẽtur in vaſa hoc
eſt in eternas ducunt̃ manſiones. mali autem
foras mittent̃ in caminũ videlicet ignis vbi
erit fletus & ſtridor dentium. Poſſunt & piſ
ces ſapiẽtes iſtius mundi ſignificare vt eſt il
lud pſalterii. Volucres celi & piſces maris q
ꝑambulant ſemitas maris. Volucres celi ſuꝑ
bi homines qui inflati vento iactãtie quaſi ꝑ
inane aeris efferunt̃ & humilia deſpiciũt cũ
altius eleuant̃. Volucres eniꝫ a volatu crebro
dicte ſũt. Piſces enim maris philoſophos for
taſſe ſignificãt qui huius mũdi naturã erra
tica curioſitate ꝑtractant. Nam ſicut illi po
ſita fronte itinera ſibi reſerant pelagi inun-
datione confuſa. ita & iſti capite dimiſſo ve
nas rerum ratione humana aſſiduo labore ꝑ-
quirũt. Sed cum ſint piſces & fluminum nõ
vacat qd̄ hic poſuit maris ꝓpter eos qui ſibi
vident̃ eſſe ſapiẽtes verum iſti tales eoꝝq̃ ſi
miles domini pedibꝫ feliciter ſubiciunt̃ quã
do ad xpiane venerint religionis affectum.
Piſcatores apl̄i vel ceteri p̄dicatores. Vnde
in euãgelio legit̃. Ite poſt me & faciã vos piſ
catores hominũ fieri. Et in malam partẽ ꝑ
eſaiam. Lugebũt piſcatores. Piſces ſancti.
In euangelio. Et traxerũt rete plenum piſci
bus magnis. Piſces reꝓbi In euangelio. Ma
los autẽ foras miſerũt & in amos. Sed & piſ
ces maris congregabunt̃. Piſcis dominus ih̄s
xp̄s tribulationis igne aſſatus. In euangelio
Poſuerũt coram eo partẽ piſcis aſſi & fauũ
mellis. Piſces duo ꝯiuncti quinq̃ panibꝫ duo
teſtamẽta legis vel duo caritatis p̄cepta ſiue
due perſone regia & ſacerdotalis. In euange
lio. Et acceptis quinq̃ panibus & duobꝫ piſ
cibus. Hamus diuinitas filii dei que carne in
duta latuit hamus in eſca. De quo hamo do-
minus ad iob loquẽs ait. Nunquid abſtrahe
re poteris leuiathan hamo tuo. quia idem ho
ſtis antiquus humani generis dum more piſ
cis eſcam corporis domini ꝑ paſſionẽ momor
dit enecatus ẽ ꝑ paciẽtiam diuinitatis. Item
in malam partẽ ꝓ diabolo ꝑ abacuc. Totum
in hamo ſuo leuabit.

De auibus.

VNum nomen auiũ ſed genus diuerſũ
Nam ſicut ſpecie ſibi differũt ita &
nature diuerſitate. Nam alie ſimpli-
ces ſũt vt columbe. alie aſtute vt ꝑdix. alie
ad manum ſe ſubiciũt vt accipiter alie refor
midant vt garamãtes. alie hominum ꝯuerſa
tione delectant̃ vt hirũdo. alie in deſertis ſe
cretam vitã diligũt vt turtur. Alie ſolo ſemi
ne repto paſcunt̃ vt anſer. alie carnes edunt
& rapinis intẽdunt vt miluus. Alie incurie
que manẽt in locis ſemp. Alie aduẽticie que
ꝓpriis tẽporibus reuertunt̃ vt ciconie hirun
dines alie ꝯgrege id ẽ gregatim volantes vt
ſturni & coturnices. alie ſoliuage id ẽ ſolita
rie ꝓpter inſidias depredandi. vt aquile acci
pitres & quecũq̃ ita ſũt. alie vocibꝫ ſtrepũt
vt hirundines. alie cantus edunt dulciſſimos
vt cignus & merula. alie verba & voces ho-

minum imitanē vt pſitatus & pica . Sunt & alia ſicut genere ita & moribus innumerabilia . Nam volucrū quot genera ſint inueniri quēquā poſſe difficile ē . Neq; enim omnia in die & ethiopie aut ſcithie deſerta quis penetrare poterit qui eoꝝ genus vel differentias noſſet . Aues dicte eo ꝙ vias certas ñ habeāt ſꝫ p auia queq; diſcurrīt Aliē qđ alis alta intēdant & ad ſublimia remigio alaꝝ ꝯſcendant Volucres a volando . Nam vnde volare inde & ambulare dicimus . Vola eniꝫ dicit̄ media pars pedis ſiue manus & in auibus vola pars media alarū quarū motu pinne agitant̄ inde volucres . Pulli dicunt̄ omniū auiū nati . ſed & animaliū quadrupedū nati pulli dicunt̄ et homo paruus pullus . Recēter igit̄ nati pulli eo ꝙ polluti Vnde & veſtis nigra pulla dicta eſt . Ale ſūt in quibus penne p ordinē fixe volādi exhibēt vſum . Vocate autē ale qđ his aues cōplexos alāt pullos ac foueāt . Pinne a pendēdo id ē volando dicte vnde & pēdere . Volucres enim pennaꝝ auxilio mouent̄ quādo ſe aeri mādant . Pluma quaſi piluma . Naꝫ ſicut pili ī q̄drupedū corpe . ita pluma in auibus . Auium autē nomina multa a ſono vocis ꝯſtat eſſe cōpoſita . vt grus . coruus . cignus . pauo . miluus . vlula . cuculus . graculus & cetera . Varietas enī vocis eoꝝ docuit hoīnes quid nominarent̄ . Volucres angeli ſūt ſič in iob ꝓ origine ſapiētie volucres celi nidos habere . Volucres homines ſuperbi . In pſalterio oues & boues vniuerſas inſup & pecora cāpi Volucres celi & piſces maris . Volatilia apl̄i vel omēs ſancti . In euāgelio . Thauri mei & volatilia occiſa ſūt . i . pr̄es noui & veteris teſtamēti . Volatus ſanctoꝝ ad dn̄m deū aſcenſus vl̄ in ſcriptīs intellectus . In pſalterio . Volabo & requieſcā . Aues aūt ſiue volucres diuerſas ſignificationes habēt . Aliquādo eniꝫ ſignificāt angelos vt ē illud . Aues celi annunciāt vocē eius aliquādo ſanctos homines vt ē illud de grano ſinapis teſtimonium qđ minimū ē quidē omnibus ſeminibꝫ . cū aūt creuerit maius omnibus oleribus eſt . & fit arbor ita vt veniāt volucres & habitēt in ramis eius Predicatio euangelii minima ē omnibus diſciplinis corā oculis ſapiētium iſtius mūdi ſed creſcit in arborē ita vt volucres celi quaſ vl̄ animas credentiū vl̄ fortitudines dei ſeruitio mācipatas ſentire debem⁹ veniāt & habitēt in ramis eius . Ramos puto euangelice arboris q̄ de grano ſinapis ēuerit dogmatū eſſe diuerſitates in quibus ſupradictarū volucrū vnaqueq; requeſcit . Aues ſūt demones Vnde & in apocalipſi omnibus auibus dicit̄ . Aues que volatis p mediū celū venite ad cenam magnā dei vt māducetis carnes regum ꝛc̄ . Et in ſalomone . Qui innitit̄ mēdacio hīc paſcit vētus . idē aūt ipſe ſequit̄ aues volātes Auis ſaluator Vnde in iob de iudea q̄ in eum creditura nō erat dicit̄ . Viaꝫ ignorauit auis Auis plebs iudea In ꝓpheta . Facta ē ſion ſič auis volās . De hac plebe figuraliter in deutronomio precipit̄ . Si ambulaueris p viaꝫ & in arbore vel in terra nidū auis inueneris & matrē pullis vel ouis deſup incubantē . nō tenebis eam cū filiis ſed abire patieris captos tenēs filios . Quod de apl̄is intellgit̄ q̄ ex eadem plebe p xp̄m dominū aſſumpti ſūt . illa vero relicta . Auis diabolus in iob . Nunqd illudes ei q̄ſi aui . Aliquādo vero volucres ſignificāt malignos ſpiritus qui tollūt ſemētē in via poſitā iuxta parabolā euāgelicam . Via ergo mēs ē ſedulo malaꝝ cogitationū meatu trita atq; arefacta ne verbi ſemē excipere ac germinare ſufficiat . atq; ideo quicqd boni ſeminis vicinia talis vie ꝯtigerit perit qa improbo peſſime cogitationis tranſitu ꝯculcatum a demonibus rapit̄ . Qui recte volucres celi ſiue qđ celeſtis ſpiritaliſq; ſūt nature . ſiue qđ per aera volitant appellant̄ . Ale qppe in ſcripturis ſignificāt duo p̄cepta caritatis quibꝫ ad celeſte regnū ꝯſcēdit̄ ſiue duo teſtamēta ſič in duabus alis cherubin & in ezechiele animalium q̄ duabus alis velabāt corpus ſuum oſtendit̄ . Ale ſex . p̄dicatio diuina p vtrunq; teſtamētum in hoc mundo qui in ſex diebus factus ē adnunciata In eſaia . Sex ale vni . & ſex ale alteri . Ale ſupbia ſicut in iob ꝓ heretico dicit̄ . Cum tēpus aduenerit in altū alas erigit . Penne quoq; ſignificant . ſcripturas ſacras vt ē illud in pſalmo . Penne colūbe deargētate . Penne anime ſanctoꝝ ſūt vel virtutes eoꝝ . In pſalmo . Et volauit ſup pennas vētorum . Et alibi . Si ſūpſero pennas ante lucem . Nidus ergo eccleſiā aut requiē ſanctoꝝ ſignificat inexcelſo vt ē illud in pſalmo . Paſſer īuenit ſibi domū & turtur nidū vbi reponat pullos ſuos . hoc ē filios ſuos . Aliē nidus bona ꝯſcientia in qua bonoꝝ cogitationū fet⁹ fouent̄ atq; ī opera pariunt̄ . vt poſtea filii appellent̄ . vt ē in pſalterio . Filii tui ſič nouelle oliuaꝝ in circuitu mēſe tue . Aliquādo vero pulli in malā partē accipiunt̄ . vt ē illud in ſalomone . Et pulli aquilaꝝ deuorēt eū . Ouum vt quidā volūt ſpem ſignificat . Vnde legit̄ in euāgelio . Aut quis ex vobis ſi petierit patrē ouū . nūquid porriget ei ſcorpionē . Oua hereticorū diſcipuli . In iob . Relinquet oua ſua in terra . Itē oua p̄dicatio hereticorū . In eſaia . Qui comederit de ouis eorum morit̄ . Pulli ſancti . In pſalmo . Et turt̄ nidū ꝛc̄ . Et

ſibi. Et pullis coruoꝝ inuocãtibus eũ id ẽ fi
deles de infidelibus gentibꝫ. Pulli aquile fi
deles in eccl'ia. vt in iob Pulli eius ſanguinẽ
lingent id ẽ ſacramẽta paſſionis dñi. Aquila
ab acumine oculoꝝ vocata. Tanti enĩ ꝯtuitus
eſſe dicit̃. vt cum ſup maria immobili penna
ferat̃ nec humanis pateat obtutibꝫ. de tanta
ſublimitate piſciculos natare videat. ac tor
mẽti inſtar deſcẽdens raptã ꝑdam pennis ad
litus ꝑtrahat. Nam & cõtra radiũ ſolis ferẽ
obtutũ non flectere. Vnde & pullos ſuos vn
gue ſuſpẽſos radiis ſolis obicit. & quos vide
rit ĩmobilez tenere aciẽ vt dignos genere cõ
ſeruat. ſi quos vero inflectere obtutum quaſi
degeneres abicit. In ſcriptã ſacra vocabulo
aqle aliquãdo maligni ſpiritus raptores ani
marũ. aliquãdo ꝑſentis ſeculi poteſtates. ali
quãdo vero ſubtiliſſime ſanctoꝝ intelligẽtie
vl' incarnatus dñs ima celeriter trãſuolans &
mox ſũma repetẽs deſignat̃. Aquilaꝝ nomi
ne inſidiatores ſpiritus exprimunt̃ hieremia
atteſtãte q ait. Velociores fuerũt ꝑſecutores
nři aqlis celi. Aquile vocabulo poteſtas ter
rena figurat̃. Vnde p ezechiel ꝓphetã dicit̃
Aquila grãdis magnaꝝ alaꝝ. longo mẽbroꝝ
ductu plena plumis & varietate venit ad li
banũ & tulit medullã cedri. & ſummitatem
frondiũ eius euulſit. Aquile vocabulo vl' ſub
tilis ſanctoꝝ intelligẽtia vl' volatus dñice aſ
cẽſionis exprimit̃ Vnde idẽ ꝓpheta cum ſub
animaliũ ſpecie euangeliſtas q̃tuor ſe videre
deſcriberet in eis ſibi hoĩs leonis bouis & aq
le faciẽ apparuiſſe teſtat̃ quartũ ꝓcul dubio
animal ioh'em p aqlam ſignãs. qui volãdo ter
rã deſeruit. qꝛ p ſubtilẽ intelligentiã interna
miſteria verboꝝ vidẽdo penetrauit. Cunctarũ
qppe auiũ viſus acies aquile ſupat. ita vt ſo
lis radius fixos in ſe eius oculos nulla lucis ſue
choruſcatione verberãs claudat. Ad ꝑceptũ
ergo dei eleuat̃ aqla dum iuſſionibus diuinis
obtẽporans in ſupnis ſuſpendit̃ fideliũ vita.
q̃ & in arduis nidũ ponere dicit̃. qꝛ terrena
deſideria deſpiciẽs ſpe iã de celeſtibus nutri
tur. In arduis nidũ ponit qꝛ habitationẽ mẽ
tis ſue in abiecta & infima ꝯuerſatione ñ cõ
ſtruit. Aquila dñs in deutronomio. Sicut
aqla ꝓtegit nidũ ſuũ ſuſcepit eos. Aquila di
uinitas filii dei. In ſalomone. Tria ſũt diffici
lia mihi & quartũ penitus ignoro ⁊c̃. Aqla
ſancti in iob. Nunqd ad ꝑceptum tuũ eleua
bit̃ aqla & in arduis ponet nidum ſibi. Et in
euãgelio legit̃. Vbicunq; fuerit corpus illuc
ꝯgregabunt̃ & aqle. Aquila diabolus vl' anti
xps. In ezechiel. Et ecce aquila vna grãdis
Aqla gens impia vl' ciuitas in alioꝝ depda
tione decurrẽs. Et p micheã ꝯtra ſamariã di

cit̃. Dilata ſicẽ aqla caluicium tuũ. Vultur a
volatu tardo nominatus putat̃. Magnitudi
ne qppe prepetes volatus non habet. Narũ
quaſdã dicũt ꝯcubitu nõ miſceri & ſine copu
la ꝯcipere & generare natoſq; earũ pene vſq;
ad centũ annos ꝓcedere. Vultures aũt ſicut
& aqle etiã vltra maria cadauera ſenciũt Al
tius qppe volãtes multa que mõtium obſcu
ritate celant̃ ex alto ille ꝯſpiciunt. Recte er
go mediator dei et hominũ redẽptor noſter
vulturis appellatione ſignat̃. q manẽs in alti
tudine diuitatis ſue q̃ſi a q̇dã volatu ſublimi
cadauer mortalitatis nře ꝯſpexit in infimis.
& ſeſe de celeſtibꝫ ad ima ſubmiſit. Fieri qp
pe ꝓpter nos homo dignatus ẽ. & dum mor
tuũ animal petiit mortẽ apud nos qui apud
ſe erat immortalis inuenit. Sed huius vultu
ris oculus fuit ipſa intẽtio noſtre reſurrectio
nis quia ipſe admortuꝰ ab eterna nos morte
liberauit. Ille ergo ꝑfidus iudeorũ populus
mortalẽ vidit. ſed qd̃ morte ſua noſtrã mor
tẽ deſtrueret minime attẽdit. Semitã igit̃
ignorauit auis nec intuitus ẽ oculos vultris.
qꝛ & ſi vidit eum quẽ in morte tenuit. vide
re noluit quãta vite nře gloria de eiꝰ morte
ſequeret̃ Vnde ad crudelitatẽ q̃ꝫ ꝑſecutio ex
arſit verba vite ꝑcipere renuit ꝑdicatores re
gni celoꝝ. ꝓhibendo. ſeuiẽdo. feriẽdo repu
lit. Vultur peccator predã de aliena morte
rapiẽs vt in leuitico. Vulturem & ſimilẽ eiꝰ
ne comedas. Grues de ꝓpria voce nomẽ ſũp
ſerunt. Tali enĩ ſuſurrãt ſono. Hee aũt dum
ꝓperãt vnã ſequunt̃ ordine literato. De qui
bus Lucanus Et turbata perit diſꝑſis litera
pennis Excelſa aũt petũt quo facilius videãt
q̃s petũt terras. Caſtigat autẽ voce q̃ cogit
agmẽ. At vbi raucueſſit ſuccedit alia. Nocte
autẽ excubias diuidũt & ordinez vigiliaꝝ p
vices faciũt tenẽtes lapillos ſuſpẽſis digitis
quibus ſomnos arceãt. Quod cauẽdum erit
clamore indicãt. Etatẽ in illis color ꝓdit. nã
ſenectute nigreſcũt. Grues qppe illos ſigni
ficare poſſunt q in cenobiis ꝯmuniter viuen
tes. vnius tamẽ ductũ ſequi nõ ſpernũt vigi
lias exercent & ꝓ inuicẽ ſolliciti nocturnos
cantus in pſalmodiis edere non ſegnes fiunt
Vnde dicit̃ grues vnã ſecunt̃ & literato ordi
ne volãt. Ciconie vocate a ſono quo crepitãt
q̃ſi cicanie quẽ ſonũ oris potiꝰ eſſe quã vocis
qꝛ eũ q̃ciente roſtro faciũt Hee veris nuncie
ſocietatis comites. ſerpentium hoſtes maria
trãſuolant in aſiã collecto agmine ꝑgũt. Cor
nices duces eas ꝑcedunt. & ipſe q̃ſi exercitꝰ
ꝓſequit̃. Eximia illis circa filios pietas. Nã
adeo natos impẽſius fouẽt vt aſſiduo incubi
tu plumas exuãt. Quantũ aũt tẽpus impen

derit in fetibus educādis tantū & ipſe inui
cem a pullis ſuis alunt̄. Ciconia igit̄ ꝓuidos
homines ſignificat & cautos ſeruos dei in cō
uerſatione ſua q pſecunt̄ ſerpētes & venena
eoꝝ p nihilo ducunt qa malignos ſpiritus cū
venenoſis ſuggeſtionibꝫ ſuis inſectātes ad ni
hilū redigūt. De qbus & hieremias ait Tur
tur & hirūdo & ciconia ꝯgnouerūt tempus
aduētus ſui. hoc ē tēpus quo ſancta eccleſia ī
aduētu ſaluatoris ꝯgregāda erit ī vnū. Olor
auis ē quē greci cignū appellāt. Olor aūt di
ctus qḋ ſit totus plumis albus. Nullus enim
meminit cignū nigrū. Olo enī grece totū di
cit̄. Cignus aūt a canēdo ē appellatus. eo qḋ
carminis dulcedinē modulatis vocibꝫ fundit
Ideo autē ſuauiter eum canere. qa collū lon
gum & inflexū habet. & neceſſe ē eluctantē
vocē per longū & flexuoſū iter varias red
dere modulationes. Fert̄ in hipboreis parti
bus pcinentibus citharedis olores plurimos
aduolare apteq̧ ad modū ꝯcinere. Olores au
tē latinū nomē ē. nā grece cigni dicunt̄ Nau
te vero ſibi hūc bonū ꝓgnoſin facere dicunt
ſic̄ emilius ait. Cignus ſemp letiſſimus ales
Hūc optāt naute q ſe ñ mergit ī vndis. Cig
nus ceruicis alte. ſupbia exprimit̄. Strutio
greco nomine dicit̄. Quod animal in ſimilitu
dine auis pennas habere videt̄ tamē de terra
altius ñ eleuat̄ Oua ſua fouere negligit. ſed
ꝓiecta tantūmō fotu pulueris animat̄. Per
ſtrutionē miſtice ipocrite ſignificant̄. Vnde
p ꝓphetā dicit̄. Glorificauit me beſtia agri
dracones & ſtrutiones. Quid enī draconum
noīe. niſi in apto malicioſe mētes exprimunt̄
q̄ p terrā ſemp infimis cogitatiōibus repūt
Quid vero p ſtrutionis vocabulū niſi hꝭ q ſe
bonos ſimulāt deſignant̄. q fictitatis vitā q̄ſi
volatus pennā p ſpeciē retinēt & p opa ñ ex
ercent. Glorificari itaq̧ ſe dñs a dracone vel
ſtrutione aſſerit qa & apte malos & ficte bo
nos plerūq̧ ad ſua obſeqa ex intima cogitati
one ꝯuertit. Vel certe agri beſtia dominū. i.
dracones ſtrutionesq̧ glorificāt. cū fidē que
in illo ē ea q̄ in hoc mūdo dudū mēbrum dia
boli fuerat gētilitas exaltat. Qua ꝓpter ma
liciā draconū nomine exꝓbrat. & ꝓpter ipo
criſin vocabulo ſtrutionū notat. Quaſi enim
pennas accepit gētilitas ſ; volare ñ potuit q
& naturā rationis habuit & actionē rationiſ
ignorauit. Poteſt etiā ſtrutio hereticos vel
pħos ſignificare. q cū pēnis ſapiētie ſe exal
tare volūt. ſ; tñ ñ euolāt. Vnde ī yſaia legit̄.
Et erit cubile draconū & paſcua ſtrutionū.
Ardea vocata q̄ſi ardua. i. ꝓpt̄ altos volatos
lucanꝰ: qḋ q̧ auſu volat̄ ardea. formidat enī
imbres & ſup nubes euolat vt ꝓcellas nubiū

ſentire nō poſſit: cū aūt altius volauerit ſig
nificat tēpeſtatē hanc multi tātalū nomināt
Hec auis poteſt ſignificaē aīas electoꝝ q for
midātes pturbationē huiꝰ ſeculi: ne forte ꝓ
cellis pſecutionū īſtigante dyabolo inuoluā
tur intētionē ſuā ſup oīa tēporalia ad ſereni
tatē patrie celeſtis vbi aſſidue dei vultus cō
ſpicit̄ mentes ſuas eleuāt. Fenix arabie auis
dicta quod colorē feniceū habeat: vel qḋ ſit
ī toto orbe ſingularis & vnica. nā arabes ſin
gularē fenicē vocāt: hec qngētis vlt̄ annis vi
uens: dum ſe viderit ſenuiſſe collectis aroma
tū uirgulꝭ rogū ſibi inſtruit & cōuerſa ad ra
diū ſolꝭ alaꝝ plauſu volūtariū ſibi incēdiū nu
trit: ſicq̧ iteꝝ de cineribus ſuis reſurgit. hec
etiā poteſt ſignificare reſurrectionē iuſtorū
q aromatibꝫ virtutū collectis inſtaurationeꝫ
ꝯporis uigoris poſt mortē ſibi ꝓparant Cinno
molegus & ipſa arabie auis ꝓinde ita vocata
q̧ in excelſis nemoribꝫ texerit nidos ex fru
ticibꝫ cinnami: et quoniā nō pñt ibi homines
cōſcēdere ꝓpt̄ ramoꝝ altitudinē & fragilita
tē eoſdem nidos plūbatis appetūt iaculis ac
ſic cīnamū illa depoñūt & pciis āplioribꝫ vē
dunt. eoq̧ cinnamū magis q̧ alia mercatores
ꝓbent. Pſitacus ī indie litoribꝫ gignit̄ colo
re viridi torque puniceo ḡndi lingua et cetis
auibꝫ latiore. vñ et articulata verba exꝓmit
ita vt ſi eū non videris hominē loq putes ex
nata aūt ſalutat. d. aue. vꝭ chere ceta noīa ī
ſtitutione diſcit. hinc ē illud pſitacus a noſ
alioꝝ nomina diſcat: hec p me didici dicē ce
ſar aue. Alcion pelagi uolucris dicta q̄ſi aleſ
occeanea eoq̧ hieme in ſtagnis occeani nidos
facit pullos q̧ educit qua excubante: fert̄ ex
tento equoē pelagus ſilētibꝫ vētis ſeptē die
rū trāquillitate miteſcē & eiꝰ fetibꝫ educan
dis obſequm ipa rerū nata pbere. Onocracu
lus auis ē roſtro lōgo quā greci onocrocolon
vocāt Corcodrillus genꝰ volatile dictum q̄ ſi
cor edēs. Veſptilio ex tpe nomē accepit eoq̧
lucē fugiēs crepuſculo veſptino circūuolat
precipitato motu acta & tenuiſſimis brach
ioꝝ mēbris ſuſpēſa animal muriū ſimile nō
tā voce reſonās q̧ ſtridore. ſpecie quoq̧ vo
latilis ſimul & quadrupes q̧ in aliis auibus
reperiri nō ſolet. Veſptiliones ſunt ydolorū
monſtra tenebris dedita. vt in yſaia legit̄. vt
adoretis talpas & veſptiliōes. Noctua dicit̄
ꝓ eo qḋ nocte volat & p diem non poſſit vi
deri. Nam ex orto ſplendore ſolis viſus illius
hebetat̄. hanc aūt inſula cretenſis non habet
& ſi veniat aliūde ſtatīꝫ morit̄. Noctua a qbꝫ
dam dicit̄ coruus marinus. Noctua aūt nō ē
bubo. Nam bubo maior ē. Noctua hoīes ve
ritatis lucē fugiētes tenebris obligatos ſigni

ficat. Vnde in leuitico hec auis veſci ꝓhibeẽ
Bubo a ſono vocis cõpoſitum nomẽ habꝫ auiſ
feralis, onuſta qdẽ plumis ſꝫ grauis ſemp de
tẽta pigricia in ſepulcris die noctuqꝫ verſaẽ
& ſemp ɔmorãs in cauernis. De qua Ouidi
us. Fetaqꝫ volucris venturi nũcia luctus. Ig
narus bubo dirũ mortalibus omẽ. Deniqꝫ a
pud augures malũ portẽdere ferẽ. Bubo te
nebris pcõꝝ deditos & lucẽ iuſticie fugien
tes ſignificat. Vnde inter immũda animalia
in leuitico deputaẽ. Lucina auis inde nomen
ſumpſit qa cãtu ſuo ſignificare ſolet diei ſur
gẽtis exortũ q̃ſi lucinia eadẽ & acdula. De
qua cicero in ꝓgnoſticis. Et matutinis exer
cet acredula cãtus. Nec forſan ſanctos ꝑdi
catores tipice ſignificare poteſt q future lu
cis exortũ ꝓnunciant & ad eius aduentũ ani
mo vigilãti intẽdere fideles quoſqꝫ exhortã
tur. Vlula auis a planctu & luctu nominata
Cum enĩ clamat aut fletũ imitaẽ aut gemi
tũ. Vnde & apud augures ſi lamẽteẽ triſtiti
aꝫ. tacẽs oſtẽdere ferẽ ꝓſperitatẽ. Que auis
ſignificare poteſt vlulatũ pcõꝝ in inferno.
Vnde ꝓpheta quãdo fit mẽcio babilonie va
ſtationis. Vlule in edibus eius ɔmorari ꝓhi
benẽ. ſic & onacraculus & ericius. Graculuſ
a garrulitate nũcupatus ñ vt quidã volũt ꝓ
eo qd gregatim volẽt cũ ſit manifeſtũ ex vo
ce eos nũcupari. Eſt enĩ loq̃ciſſimum genus
& vocibus importunũ. Quod vel phõꝝ vanã
loquacitatẽ vel hereticoꝝ verboſitatẽ noxiã
ſignificare poteſt. Pice q̃ſi poetice qd verba
in diſcrimine vocis exprimãt vt homo. Per
ramos enĩ arboꝝ pendule importuna garru
litate ſonãtes. Et ſi linguas in ſermone neq
unt explicare ſonũ tamẽ humane vocis imi
tanẽ. De qua ɔgrue quidã ait. Pica loquax
certe dñm te voce ſaluto. ſi me ñ videas eſſe
negabis auẽ. Picus a pico ſatꝰni filio nomen
ſũpſit eo ꝙ ea in auſpiciis vtebaẽ. Nam ferẽ
hanc auẽ qſdaꝫ habere diuinũ illo indicio qd
in quacũqꝫ arbore nidificauerit clauũ vꝉ qc
qd aliud fixũ diu herere nõ poteſt qn ſtatim
excidat vbi ea inſederit. Sed de hoc ſentiat
qſqꝫ qd velit. Nam ſonus vocis eius loq̃cita
tem hereticoꝝ poteſt ſignificare. vꝉ phõꝝ ſi
cut ſupius de graculo diximus. Pauo nomẽ
de ſono vocis habet. Cuius caro tã dura ẽ vt
putredinẽ vix ſentiat nec facile coquaẽ. De
quo qdam ſic ait. Miraris q̃tiens gemmãteſ
expãdit alas. ſi potes hunc ſeuo tradere cura
coco. Pauo qdeꝫ q ſalemoni a longiſqs regio
nibus ductus ẽ & diuerſos colores in pennis
habet ſignificat popꝉm gentilẽ de longinqs
partibus terre ad xp̃m venientẽ. q etiã eius
g̃tia multaꝝ virtutũ ornatu reſplẽdet. Gal

lus a caſtratione vocatꝰ. Inter ceteras enim
aues huic ſolo teſticuli adimunẽ. Veteres. n.
abſciſos gallos vocabãt. Sicut aũt a leone le
ena a dracone dracena ita a gallo gallina Gal
lus virũ ſanctũ aut doctorẽ euangelicũ ſigni
ficat q ſub caligine iſtius mũdi poſitus futu
ram lucẽ vite eterne ꝓnunicat. De quo ꝑ ſa
lomonẽ dicĩẽ. Gallus accinctus nec ẽ rex qui
reſiſtat ei. Et in iob. Quis dedit inqt gallo ĩ
telligentiã Item in aliã partẽ gallus ponitur
vt ẽ illud iſaie Aſportari te faciã ſic aſportaẽ
gallꝰ gallinaciꝰ. Gallina ſignificat ſapientiã
ſiue ſanctã ecclꝛaꝫ. ſeu animal iuſtũ vt ẽ illud
dominicũ teſtimoniũ ad hierꝉm. Quotiẽs vo
lui ɔgregare filios tuos quẽdmodum gallina
ɔgregat pullos ſuos ſub alas ſuas & noluiſti
Anſer ab aſſiduitate natãdi aptũ nomẽ ſũp
ſit. Ex quo genere quedã germane dicunẽ q̃
plus ceteris nutriãt. Anſeris nomẽ anes de
dit ꝑ deriuationẽ vel ad ſimilitudinẽ vel qd
& ipſam natãdi frequentiã habeat. Iſte vigi
lias noctis aſſiduitate clangoris teſtaẽ. Nul
lum autẽ animal ita odorẽ hominis ſentit vt
anſer. Vnde & clangore eius galloꝝ aſcẽſus
in capitolio dephenſus ẽ. Hec ꝓuidos homi
nes & erga cuſtodiã ſuã bene vigilãtes ſigni
ficare põt. Mergis ab aſſiduitate mergẽdi
nomẽ hoc ẽ. qa ſepe dimiſſo capite ĩ ꝓfundo
auraꝝ ſigna ſub fluctibus colligũt & ꝓuiden
tes eq̃ris tẽpeſtatẽ cũ clamore ad litora ten
dunt. Mergus homo luxurioſus libidini car
nis ſemp intẽtus qd in leuitico demonſtraẽ.
Fulica manſueta auis et nigra ẽ anneti quidẽ
paruior ſed corpis cõpoſitione cõſimilis q in
ſtagnis delectabiliter ɔmoraẽ. Eſt aũt auis
ſtagnẽſis habẽs nidũ ĩ medio aq̃ vꝉ in petris
quas aq̃ circũdãt maritimoqꝫ ſemp delectaẽ
ꝓfundo. que dũ tẽpeſtateꝫ pſenſerit fugiẽs
in vado ludit. Hec ad baptizãdos bene refer
tur. q in ſacratiſſimi fontis gratia pſeuerãt
Vnde ſcriptũ ẽ. Fulice domus dux ẽ eoꝝ ſci
licet q omniũ xp̃ianoꝝ ſacer fons dux ẽ dum
eos ad celoꝝ regna ꝑducit. Turtur de voce
vocaẽ auis pudica & ſemp ĩ montiũ iugis &
in deſertis ſolitudinibꝰ cõmorans. Tecta. n.
hominũ & ɔuerſationẽ fugit & ɔmoraẽ ĩ ſil
uis. Cuiꝰ ecõtrario colũba hoſpicia humana
diligit domoꝝ blanda ſemp habitatrix. Tur
tur corpus xp̃i ſignificat qd eccꝉa eſt ꝓpter
gentiũ varietatẽ de quo ſcriptũ ẽ. Quaꝫ pul
cre ſũt gene tue ſicut turturis. Et in pſalmo
Turẽ nidũ vbi reponat pullos ſuos. Colũbe
dicte qd eaꝝ colla ad ſingulas ɔuerſiones co
lores mutẽt aues manſuete & hominũ multi
tudine ɔuerſantes ac ſine felle. q̃s antiq vene
rias nũcupabãt eo ꝙ nidos frequẽtant. & oſ

culo amorẽ ꝯcipiunt. Columba deus. In hie-
remia. A facie gladii colũbe. vnuſqſꝙ ad po
pulũ ſuũ ꝯuertet & ſinguli ad terrã ſuã fugi
ent. Colũba ſpiritusſanctus. In euãgelio Et
vidit ſpiritũ dei deſcẽdentez ſicͭ columbã ſup
illũ. Colũba eccl'a ꝑpter ſimplicitatẽ cordis
In cãticis canticoꝝ. Colũba ſpecioſa auro gẽ
miſꝙ ꝑcincta. Colũbe apl'i. In iſaia. Qui ſũt
iſti q vt nubes volãt & quaſi colũbe ad fene-
ſtras ſuas. Colũba iudei In ſophonia. Ve ꝓuo
catrix colũba nõ audiuit vocẽ. Colũba enim
ſimplicitatẽ mẽtis ſignificat. Duo pulli colũ
barum exprimũt duplex pnitẽtie lamentũ.
Vnde legit' ĩ leuitico. Si aũt nõ valuerit ma
nus eius offerre pecus offerat vl' duos turtu
res vel duos pullos columbaꝝ. Palũbes auis
caſta ex moribus appellat' qđ comes ſit caſti
tatis. Nam dicit' qđ amiſſo corporali ꝯſortio
ſolitaria incedat. nec carnalẽ copulã vltra re
quirat. Turt' eniz tipũ tenet ſancte eccl'e ſicͭ
ſup̃ diximus quoniã ꝑter xp̃i dñi alterius neſ
cit habere ꝯſortiũ. Similiter & colũba ſpũm
ſanctũ aut eccleſiã ſignificat de qua ſcriptũ
ẽ. Vna ẽ colũba mea. vna dilecta mea. Et ite
rũ penne inqͭt colũbe deargẽtate qa innocen
tiã habet colũba & diuinis eloqͥs argẽteo cã
dore reſplẽdet. Itẽ in aliã partẽ colũba ponit'
vt ẽ illud oſee. Effraim colũba ſine ſenſu nõ
habẽs cor. Rurſum turt' ſpiritumſanctũ. aut
virũ ſanctũ. aut intelligentiã ſpiritalẽ deſig
nat. vt ẽ illud in canticis canticoꝝ. Vox tur
t'is in terra nr̃a audita ẽ. Sed tũc colũba ſpiri
tusſanctus dicit'. quãdo ſcripture ſacre mani
feſta diſſertio ẽ. tũc vero turt' ſpiritusſanctꝰ
intelligit' cũ ſcripte altis atꝙ obſcuris miſte
riis eleuant'. Perdix de voce nomẽ habz auis
doloſa atꝙ immũda. Nam maſculus in maſcu
lum inſurgit & obliuiſcit' ſexũ libido ꝑceps.
Adeo aũt fraudulẽta vt alterꝰ oua diripiẽs
foueat. ſ; fraus fructũ ñ habz Deniꝙ dũ pul
li ꝓprie vocez genitricis audierit natali ꝗdã
ĩſtinctu hãc q fouet relinquũt & ad eandẽ q
genuit reuertũt'. Perdix ergo ſignificat dia
bolũ de quo in hieremia ſcriptũ ẽ Perdix fo
uet q̃ nõ pepit. facit diuicias ſuas nõ cũ iudi
cio. In dimidio dierũ ſuoꝝ derelinquet eas.
Sic & diabolus ꝑ principes hereticoꝝ ꝯgre
gauit popl'os q̃s nõ pepit & deceptorum ſibi
multitudinẽ ꝯſociauit quos poſtea dimiſit &
omniũ iudicio ſtultiſſimus eſſe comꝓbat'. Co
turnices a ſono vocis dictas ꝯſtat q̃s greci or
tigas vocãt eo ꝙ viſe fuerit primũ in ortigia
ĩſula. Nec adueniẽdi habẽt tẽpora. Naz eſta
te depulſa maria trãſmeãt. Ortigometra di
cit' que gregẽ ducit. Eaz terre ꝓpinquantez
accipit' vidẽs rapit. ac ꝓpterea cura ẽ vniuer

ſis ducẽ ſollicitare generis externi ꝑ quẽ ca-
ueãt ꝑma diſcrimina. Cibos gratiſſimos ha
bent ſemina venenorũ. Quam obcauſam eas
veteres veſci interdixert'. Solũ enim hoc ani
mal ſicͭ & homo caducũ morbũ patit'. Cotur
nices q̃ in eſu filioꝝ iſrahel date ſũt legis hy
ſtorice vt qdam volũt figurã habẽt de q̊ le-
git' in exodo. Paſſeres ſũt volatilia a paruita
te vocata. vnde & puſilli & parui. De quo in
pſalmo ſcriptũ ẽ. Paſſer inuenit ſibi domũ.
Et alibi. Sicut paſſer vnicus in edificio. Et
in aliam partẽ in pſalmo. Tranſmigra in mõ
tez ſicͭ paſſer. Itẽ paſſeres ſancti. In pſalterio
Illic paſſeres nidificabũt Paſſer ẽ nimia velo
citate celerrimus q in ſiluis habitare ñ patit'
ſed domũ ſibi in parietũ foraminibus deſide
rãter exqͥrit. quã dũ inuenerit nimio gaudio
letus exultat. q ſe diuerſaꝝ aduerſitatũ vlte
rius patẽ ñ credit inſidiis. Sic aĩa iocundat'
dũ in celoꝝ regno manſionẽ ſuã ſenſerit eẽ ꝑ
paratã. Itẽ paſſeres illi q in emũdatõe lepſi ĩ
leuitico offerri iuſſi ſũt ſacramẽtũ paſſionis
xp̃i in quo a ſordibus peccãtoꝝ mundamur de
ſignãt. Quod oſtẽdit paulus dicẽs. Quicũꝙ
in xp̃o baptizati ſumus. in morte ipſius bap
tizati ſumus In hoc enĩ viuẽs paſſer & lignũ
cedrinũ & coccinũ tortũ & iſopus tinguitur
Oĩa enĩ hec cõprehendunt' in virtute bap-
tiſmatis qđ diximus dñice eſſe paſſionis fi-
gurã ſignificationeꝙ. Sed viuẽs paſſer quẽ
ĩ vnigeniti neceſſarie diuinitate accipimus ĩ
ſanguine etiã hic occiſi paſſeris & aq̃ tinguit'
id ẽ in gratia baptiſmatis. qa ñ in hoĩs paſſi
one ſed dei & hoĩs baptizant'. Deinde poſt
hoc viuẽs paſſer in agrũ vt volet dimittitur
Ergo impaſſibilis diuinitas. & inſeparabil'
erat a carne q̃ paſſa ẽ Vnde & ĩſeparabilis in
ſanguine baptizat'. vt ĩpaſſibilis viua in agrũ
auolet ad latitudinẽ vicz ꝯtẽplatiõis emittit'
q̊ illũ dimittẽte noſtro videlicz intellectu ſub
huius enĩ ꝯtemplatione tenet'. Eſt & alia paſ
ſeris ſignificatio vt ſup̃ diximꝰ. Vnde legit'
Tranſmigra in montẽ ſicͭ paſſer. Paſſerũ ꝗ
plura ſũt genera. Alii gaudent ad foramina
parietũ. Alii valles roſcidas reqͥrunt ñ nulli
mõtes appetũt ſqualẽtes. Sed de illis nũc di
cit qa ad altiſſima loca terraꝝ leuiſſima volũ
tate rapiunt' vt hiis merito ſimiles eſtiment'
q ad neqͥſſimas ꝑdicationes leuitate incõſtan
tis animi trãſferunt'. Nam in pſalmo ꝓpheta
ita dicit. Similis factus ſũ pellicano in ſolitu
dine factus ſum ſicͭ nocticorax in domicilio.
Vigilaui & factus ſũ ſicͭ paſſer vnicus in edi
ficio. Per hec noĩa volucrũ vt arbitror diuer
ſa nobis penitentiũ genera declarant'. Pelli-
canus eniz auis egiptia eſt ciconiis corporis

grāditate cōſimilis q̄ natali macie ſemp affe
cta ē. quoniā ſicͣ philologi volūt tēſo inteſti
no p uiſcera qcqd eſcarū accipit ſine aliq̄ de-
coctione trāſmittit. Hinc fit vt adipe ꝓprio
minime farciatͣ qa paruiſſimo ciboꝝ ſucco re
ficitͣ. que nō gregatī vt cetere aues volāt ſ
delectatione ſe ſolitaria ꝯſolatͣ. Hoꝝ vnū ge-
nus dicitͣ eſſe qd̄ ſtagnis inhabitat. aliud ſicͣ
dictū ē qd̄ in deſertis locis ſecretiſq̄ verſatͣ.
Per hoc igitͣ auiū gen9 pulcͤrime ſignificantͣ
heremite q hominū ꝯſortio derelicto timore
dn̄i remota ſe afflictione diſcruciāt. Sequitͣ
Factus ſū ſicͣ nocticorax in domicilio. Aliud
gn̄s introducitͣ penitētis. Nocticorax greco
vocabulo dicitͣ noctis coruus quē qdā bubo
nem. qdā noctuā eſſe dixerūt. alii magis cō
uo magnitudine & colore ꝯſimilem quē ſpe
cialiter in aſie partibus inuenire poſſe teſtan
tur. Iſtū ſicͣ diei fulgor abſcōdit. ita aduēt9
noctis ꝓducit. & ꝯtra ꝯſuetudines auiū tūc
magis vigilare & eſcas q̄rere incipit. quādo
ſe in ſoporē animātia cūcta cōponunt. Ita &
penitēs iſte nocturno tēpore eſcas aīe ſollici
ta curioſitate ꝑquirit mō pſalmodie operam
dādo. mō elemoſinas faciēdo. mō carceres oc
culte viſitādo ſolū deū vult habere teſtē. cui
caligo noctiū n̄ tollit aſpectū. Et nota qa ſicͣ
pellican9 deſignat heremitā atq̄ ſolitarium
ita nocticorax illū declarat. q ſe domicilio re
tinēs a publica viſione remot9 ē. Poteſt etiā
nocticorax xp̄m vlͤ virū ſanctū ſignificare in
fidelibus deſpicabilē. Paſſer ē auis parua vt
ſup̄ diximus. ſed nimia ſagacitate ſollicita q
nec facile laqis irretitͣ. nͤ p īgluuiē vētris eſ
carū ambitione decipitͣ. Nec ꝓpter infirmi-
tatē ſuā ne aut ipſa a p̄datore capiatͣ. aut fe-
tus eius ſerpētinis deuorentͣ inſidiis inter a-
ues vnica cautiōe munita ad domoꝝ faſtigia
celſa ꝯcurrit. vt a ſuſpectis caſib9 reddatͣ ali
ena. que multis piculis ꝓbatͣ obnoxia. Huic
merito cōparatͣ q diaboli inſidias formidans
ſpecialiter ad ecclͤe ſepta ſe cōferens in eius
faſtigio vigilās tutiſſime pſeuerat. Vnicum
dixit ꝓpter caritatē que ex multis vnū facit
in edificio ꝓpter altitudinē fidei & fortitu
dinē mentis. Conſiderandū ē etiā quēadmo
dum iſte ſupplicās a maioribus auibus pelli
cano & nocticorace cepit & peruenit vſq̄ ad
paſſeris minutiſſimā paruitatē. quoniā gra-
datim penitēdo deſcēdens primo loco gran-
dis ē. ſecdo mediocris. tercio ꝯſuetudine ip
ſa omnino tollerabilis. Hee aūt aues p figu-
ram ſūt parabole hominib9 genere diſcrepā-
tes. ſed ꝯſuetudinū q̄litate ꝯſimiles. Hirūdo
dicta qd̄ cibos nō ſumet reſidens. ſed in aere
capiat eſcas & edat. garrula auis & p tortu

oſos orbes & flexuoſos circuitus puolans &
in nidis ꝯſtruēdis educādiſq̄ fetibus ſoller-
tiſſima habēs etiā q̄ddā p̄ſcium qd̄ lapſura
deſerat nec appetat culmina ab aliis q̄ auib9
nō impetitͣ nec vnq̄ p̄da ē. Maria trāſuolat
ibiq̄ hieme cōmoratͣ. Hirūdo aūt penitentiū
ꝓ peccatis ſuis tipū tenet. q̄ ſtridore vocis
ploratū magis quā melodiā ſonat & ꝓ cantu
gemitus edere ſolet ſicͣ & colūba. Vnde ezec
hias in oratione ſua ait. Sicut pullus hirūdi
nis ſic clamabo. meditabor vt colūba. Lacri-
mis ergo ſuis penitēs paſcitͣ & ad ſupna cor
eleuās celeſtis cibi pabulū ſibi querit. Vnde
& ꝓpheta ait. Fuerūt mihi lacrime mee pa-
nes die ac nocte dū dicitͣ mihi q̄ttidie vbi ē
deus tuus. Et iteꝝ ſicͣ cinerē inqens māduca
bam panē meū. & potū cum fletu tēparabā
a facie ire & īdignatōis tue qa eleuās eliſiſti
me. Vpupam greci appellāt eo q̄ ſtercora hu
mana ꝯſiderat & fetēti paſcatͣ fimo auis ſpur
ciſſima criſtis extantib9 galeata. ſemp in ſe
pulcris & humano ſtercore cōmorans. Hec
auis ſceleratos & pc̄tores homiēs ſignificat
q ſordibus pc̄toꝝ immorari aſſidue delectan
tur. Coruus ſiue corax nomē a ſono gutturis
habet qd̄ voce crocitet. Fertͣ hec auis qd̄ edi
tis pullis eſcā plene nō p̄beat priuſquā in eis
ꝑ pennaꝝ nigredinē ſimilitudinē ꝓprii colo-
ris agnoſcat. Poſtquā vero eos tetros plumis
aſpexerit in toto. agnitos abūdantius paſcit
Hic prior in cadaueribus oculū petit. Coruus
nigredinē pc̄toꝝ vlͤ demonū ſignificat. vt ē
illud in ſalomone. Effodiāt eā corui de ꝯual-
libus. Itē coru9 gentilē populū ſignificat vt
ē illud in iob. Quis p̄parat coruo eſcā ſuam
quādo pulli ei9 ad dn̄m clamāt vagantes eo
q̄ nō habeāt cibos. Pullis vero coruoꝝ filiis
ſcilicet gentiū eſca datͣ. cum eoꝝ deſiderium
nr̄a ꝯuerſione reficitͣ. Rurſum in bonā partē
ponitͣ vt ē illud in canticis canticoꝝ de ſpon
ſo. Crines eius vt abietes nigri ſicͣ corui. Cor
uus xp̄s ē in mēbris eius hoc ē ſanctis. vt in
canticis canticorum. Come eius ſicut elate
palmarum nigre q̄ſi coru9. Coruus nigredo
peccati vlͤ infidelitatis vt in pſalmo. Et pullͤ
coruorū inuocātibus eū. Coruus peccatoris
tarditas ad penitētiam & vana ſpe de die in
diem differēs vt in ſophonia. Vox cantātis ī
feneſtra coruus in ſupliminaribus eius. Cor
nix annoſa auis apud latinos greco nomīe ap
pellatͣ quā aiūt augures hominū curas ſigni-
ficationibus agere inſidiaꝝ vias mōſtrare fu
tura p̄dicere. Magnū ergo nefas ē. hec cre-
dere vt deus cōſilia ſua cornicibus mandet.
Huic inter mlͤta auſpicia tribuūt etiā pluui
as portēdere vocibus. Vnde eſt illud. Tunc

cornix plena pluuiā vocat impba voce . Sed
hec incerta omittētes de certioribꝫ ſcribere
tēptemus . Miluus mollis & viribus & vola
tu q̄ſi mollis auis. Vnde & nūcupatus rapa-
ciſſimus tamē & domeſticis ſemp auibus in
ſidiat̄ . Miluus ſignificat vtpote rapacē vel
elatū hominē vt ē illud ī pſalmꝫ ſcd̄m hebre
os. Milui abies domus eius . Accipiter auis
animo plus armata quā vngul̄ virtutē maio
rē in minori corpe geſtās . Hic ab accipiēdo.
i . a capiēdo nomē ſūpſit Eſt . n . auis rapiēdiſ
aliis auibꝫ auida ideoq̄ vocat̄ accipiter hoc ē
raptor. Vnde & paulus dic̄. Suſtinetis enī ſi
qs accipit. Vt . n . dicēt ſi qs rapit . dixit ſi qs
accipit. Ferunt̄ aūt accipitres circa pullos ſu
os impios eſſe. Nam cū viderit eos poſſe tēp
tare volatus nullas eis p̄bent eſcas. ſed verbe
rāt pēnis & a nido p̄cipitāt atq̄ teneros com
pellūt ad p̄daꝫ ne forte adulti pigreſcāt. Ac
cipiter interdū ſanctū virū ſignificat . vtpo-
te rapiēs regnū dei. De q̄ ſcriptum ē in iob.
Nunqd in ſapientia tua plumeſcit accipiter
expādens alas ſuas ad auſtrū . id ē nūquid cu
iſlibet electo tu intelligentiā ꝯtuliſti vt flan
te ſanctoſpiritu cogitationū alas expādat q̄-
tiuus pōdera vetuſte ꝯuerſationis abiciat. &
virtutū plumas in vſū noui volatus ſumat.
Poteſt etiā p hūc accipitrē renouata gentili
tas deſignari. Capus italica lingua dicit̄ a ca
piēdo. Hanc nr̄i falconeꝫ vocāt q & alio noīe
dicit̄ herodius . Nec auis etiā rapaces hoīes
ſignificare pōt Quod aūt in leuitico & ī deu
tronomio q̄dam aues p inmundis deputant̄
oſtēdit ſcripta dn̄s. Omnes aues mundas co
medite . inmūdas ne comedatis aqlam ſcꝫ &
grifen. & alietū ixō & vulturē. ac miluū iux
ta gn̄s ſuū . & omne coruini generis. ſtruti-
onē ac noctuā & larū atq̄ accipitrē iuxta ge
nus ſuū herodiū & cignū & ibin & mergulū
porphirionē . & nicticoracē onacratalū & ca-
radriū ſingula in genere ſuo . vpupā q̄ꝫ & veſ
ptilionē & omē qd̄ reptat & pēnulas habet
inmundū erit nec comedat̄. Inter illicita atq̄
nimis euitāda ꝯnumerandū ꝯtēplationi vacā
tem quēpiaꝫ tales habentē maculas q̄les per
denumeratas aues legiſlator ſignificat . Ait
eniꝫ . Aquilā & grifen & alietū & miluū ac
vulturē iuxta genus ſuū . Rapaces & cibum
alienū male ſectātes queſtibuſq̄ iniuſtis gau
dētes p p̄dicta ſignificat . Quia enī quidā in
ueniunt̄ in eccl̄iis inter eos q putant̄ ꝯtēpla-
tioni opam dare . q nō queadmodū debēt ad
hoc vacāt . ſꝫ fruſtra inflant̄ audi paulū dicen
tē . Si qs alia docet & nō adqeſcit ſanis ſer-
monibus dn̄i nr̄i ih̄u xp̄i . & ei q ſecundū pie
tatē ē doctrine . ſupbus ē nihil ſciēs . ſed lan-
guēs circa q̄ſtiones & pugnas verboꝝ ex q
bus oriunt̄ inuidie ꝯtētiones . blaſphemie ſu
ſpitiones male ꝯflictatiōes hominū mēte cor
ruptoꝝ et qa veritate p̄uati ſūt exiſtimantes
queſtū eē pietatē . Nos ergo ſignificāt ea q
nūc denumerata ſūt animalia victū ex rapina
ꝯquerētia Quedā aūt ex hiis alias aues inua
dūt & ex venationibꝫ eaꝝ nutriunt̄ . Alia vō
in domos ingrediētia diripiunt q̄ reperint .
nequidē gerentiū ſe obſoniis parcētia . Qui
bus ſūt ſil̄es quidā q penetrāt domos & cap
tiuas ducūt mulierclas oneratas pc̄tis quos
paulus arguit. Vult̄ rixis & bellis gaudet p
pter cadauera p̄liorū intantū vt etiā ſequat̄
exercitū . Non ergo oportet alioꝝ caſibꝫ paſ-
ci atq̄ nutriri eū q ꝯtēplationi dat opaꝫ . Cor
uini ergo generis animalia ſūt affectiōis ex-
ptia. qd̄ manifeſtū ē ex eo. qd̄ emiſſus a noe
ex p̄ma eū coruus auolatione trāſgreſſus eſt
Cui ſimilis iudas circa ſuū magiſtrū fuit &
dn̄m. Strutio auis qdē ē . ſed volare n̄ poteſt
totāq̄ vitā ſuā circa terrā occupat q̄les ſunt
quidā deo militantes & ſeculi negociis ſe im
plicātes. Noctuā vero p qua lxx. glaucū dix
erūt. hāc aſſerūt in nocte acuti eſſe viſus . ſo
le aūt apparēte minus vtilitate oculoꝝ frui
Tales ſūt q legis gloriant̄ ꝯtēplatione & ſci
entia. lucē euāgelice ꝯuerſationis cape n̄ va-
lētes. Larus ē animal in vtroq̄ viuēs id ē aq̄
& terra . q ſicut auis quidem volat vt aq̄tile
aūt natat. Cui n̄ male cōparant̄ hii q ſiml̄ cir
cūciſionē venerant̄ & baptiſma Ad q̄s paul9
dicit . Si circūcidimini xp̄s vobis nihil pdeſt
Accipiter aūt inter rapaces aues eſt. Habet
aūt qddaꝫ aliud pp̄ter qd̄ a legis latore poſi
tus ē . Māſueſcit qppe & coopat̄ ad rapacita
tē . Quem imitant̄ hii q manſueti qdē vident̄
eſſe. & ſenſu trāquilli . ſūt aūt cū potentibus
& auaris atq̄ rapacibꝫ . Nicticorax animal ē
qd̄ in nocte tantūmō rapit atq̄ opat̄ . ſic ſunt
gentes ī intelligibilibꝫ noctis opibus occupa
te . q ſūt fornicatio . īmundicia . impudicicia .
idoloꝝ cultus & hiis ſimilia. Ibis & porfirion
& quē lxx . nomināt pellicanus & cignus &
herodius & caradrius longi eē colli . trahere
q̄ꝫ cibū ex altitudīe terre atq̄ aquaꝝ dicunt̄
Que animalia imitari nō debemus nec de in
ferioribus euellere cibū ſed de celeſtibꝫ . Ille
ſiqdem ꝯtēplationi vacat q ad ſupiora mēte
ꝯtēdit & nō ſolū intelligibilē . ſꝫ & ſenſibileꝫ
cibū a deo expectat Vnde ait dn̄s. Nolite ſol
citi eſſe anime vr̄e qd mādueritis neq̄ corpi
veſtro qd induamini . Scit enī pater vr̄ cele-
ſtis qa omnibꝫ hiis neceſſe habetis. Vppupa
lugubre animal amāſq̄ luctū ē . Seculi auteꝫ
triſtitia mortē operat̄ . Propter qd̄ oportet

eũ q diligit deũ ſemp gaudere. ſine intermiſſio-
ne orare in omnib9 gratias agere . qa gaudium
ſpiritus fructus ẽ. Veſptiliones circa terrã vo-
lant. ita vt pẽnis ꝑ pedibus vtant̃ quãdo ambu
lãt qd̃ indignũ ẽ in eis q ↄtẽplationi dãt opam
Quorũ enĩ ẽ volatus circa terrã hoꝝ etiã ↄtem
platio ꝓcul dubio ĩ terrẽis occupat̃. Non ergo ĩ
credulus ſis nec dubites qd̃ etiã hec q̃ nũc denu
merata ſũt animalia ad oſtenſionẽ figurãq; eoꝝ
a qbus abſtinere debẽt ↄtẽplationi vacãtes poſu
it legislator. Sed inqes . Quomõ hoꝝ animaliũ
nõ cibus ſed imitatio ꝓhibet̃ cũ pellicano & ni-
cticoraci dauid ꝓpheta ſemetipſũ cõparauerit
dñs ſimilis factus ſũ pellicano in ſolitudine. fa-
ctus ſũ ſic̃ nicticorax in domicilio . Per aqlã aũt
moyſes ipſũ ſignificat deũ dicentẽ ad iſrl̃ . Quo
mõ portaueri vos ſup alas aqlaꝝ. Naꝫ & ꝓphe-
te leonẽ xp̃m appellãt . Leonẽ aũt ediuerſo eſſe
petr9 diabolũ dicit . nec tñ ſcd̃m hoc leo xp̃s ſe
cundũ qd̃ diabolus dr̃. abſit a nobis abſit iſta im
pietas. Sed qa ſimul regiũ nec ñ rapax atq; imi
te ẽ animal cũq; dignitatẽ laudabilẽ, vitupapilẽ
tñ opationẽ gerat qd̃ qdeꝫ laudabile habet hoc
in xp̃i regno accipit̃. qd̃ aũt vitupabile in diabo
lo id ẽ rapacitas imãſuetudo . Quod & in aqla
ↄſiderãtes. ſine aliq̃ dubietate repimus . Propt̃
altitudinẽ enĩ volatus figurã eius in deũ moiſeſ
ſũpſit. Quia vero rapax a cibo eius abſtinẽdum
dixit. Propha aũt dauid lugẽs hominẽ in peccto
ↄſtitutũ nocticoraci hũc ſic̃ in nocte viuentẽ cõ
parauit . Per pellicanum aũt vtpote p animal a
mãs ſolitudinẽ figurrauit eũ q forſan amicis de
ſolatus eſt. aut ↄgnatis alioꝝq; ſimiliũ ſocietate
deſtitutus. Augures aũt dicũt & in geſtu & in
motu & ĩ volatu & ĩ voce auiũ ſigna eẽ ↄſtituta
Oſcines aues vocãt q̃ ore cãtuq; auſpiciũ faciũt
vt coru9 cornix picus. Alites q volatu oſtẽdere
futura vident̃ q ſi aduerſe ſũt inhebe dñr qd̃ in
hibeãt. i. vetãt ſi ꝓſpe ꝑpetes. & ido ꝑpetes qa
oẽs aues ꝑora petũt volãtes. Tertiã faciũt ſpeci
em augurioꝝ in auib9 quã ↄmunẽ vocãt ex vtro
q; pmixtã. i. aues q̃ ex ore & volatu auguria fa-
ciunt. ſed fides xp̃i hec ñ habꝫ. Omniũ aũt ge-
nera volucrũ. bis naſcunt̃. Primum enĩ oua gig
nunt̃. Inde calore materni corporis formant̃ &
animant̃. Oua aũt dicta ab eo qd̃ ſint vuida. Vn
de & vua eo q; intrĩſecus humore ſit plena. Naꝫ
humidũ ẽ. qd̃ exterius humorẽ habet . vuidum
qd̃ interi9 . Quidã aũt putãt ouũ grecã habere
originẽ nominis. Illi aũt dicũt oĩa. v. literata ab
lata. Oua aũt quedã inani vẽto ↄcipiunt̃. ſed nõ
ſũt generabilia niſi q̃ fuerint ↄcubitu maſculino
ↄcepta & ſeminali ſpiritu penetrata. Quoꝝ vim
tantã dicũt vt lignũ pfuſum eo ñ ardeat . ac ne
veſtis qdeꝫ ↄticta adurat̃. admixta q; calce glu
tinare fert̃ vitri fragmẽta. De apibus.

Apes dicte vel qd̃ ſe pedib9 inuicẽ alligẽt
vel ꝑ eo qd̃ ſine pedibus naſcunt̃ . Nam
poſtea & pedes & pennas accipiũt. Hee
ſollertes ĩ generãdi mellis officio aſſignatas ĩco
lũt ſedes. domicilia inenarrabili arte cõponũt.
ex variis floribus fauũ ↄdunt textiſq; ceris innu
mera ꝓle caſtra replẽt exercitũ & reges habent
ꝑlia mouẽt. fumũ fugiunt. tumultu exaſpant.
Nam pleriq; expti ſũt de boũ cadaueribus naſci
Has ꝓ hiis creãdis vituloꝝ occiſoꝝ carnes ver
berant̃ vt ex putrefacto cruore vermes creent̃
q poſtea efficiunt̃ apes. Proprie tñ apes vocant̃
orte de bubus ſicuti ſcrabrones de eqs . fuci de
mulis veſpe de aſinis . Coſtros greci appellãt q
in extremis fauorũ partibus maiores creant̃ q̃s
aliq reges putãt. dicti qd̃ caſtra ducãt. Fucus ẽ
maior ape. ſcrabrone minor . Dictus aũt fucus
qd̃ alienos labores edat q̃ſi fagus. Depaſcit̃ enĩ
qd̃ ñ laborauit. De quo virgili9. Ignauũ pecus
fucus a pſepibus arcet . Apes formã virginitatiſ
ſiue ſapiẽtie tenẽt vt ẽ illud in ſalomone . Vade
ad apẽ & diſce q̃lis opatrix ſit. Aliã aũt ſignifi
cationẽ habꝫ vbi in ꝓpheta legit̃. Sibilauit dñs
muſce q̃ eſt in extremo flumĩs egipti in deſerto
& api q̃ ẽ in terra aſſur. Ibi enĩ tipice p muſcam
pharaonẽ & p apẽ nabuchodonoſor demõſtrat.
q popl̃m iudeoꝝ peccãteꝫ dignis flagellis caſti
gauerĩt. Et in pſalmo legit̃. Circũdederũt me ſic̃
apes & exarſerũt ſic̃ ignis in ſpinis . Apes enĩ fa
uũ circũdant. quãdo p domos cereas liq̃res dul
ciſſimos recõdunt. & cũ ſibi putãt victualia re-
ponere faciũt vnde homiẽs poſſint ſua deſideria
ſaciare. Quod iudeos impleſſe manifeſtũ ẽ. quã
do rẽ cũcto orbi dulciſſimã amaris conatibus af
fecerĩt. Spine ſeculi peccata deſignãt qbus iude
orũ populus ferociter incitatus in delictis ſuis
velut ignis ↄcrepans eſtuauit. Sed in eis q; gra
tia dñi vindicatũ ẽ quãdo de illo melle quẽ ↄdi
derãt neſcii ↄuerſi ad dñm ſuauiſſime ſũt repleti
Fuci enĩ q alienos labores edũt ignauos & ocio
torpentes homines ſignificãt. q magis ex aliorũ
opibus ſibi paſtũ quã de ꝓprio ſudore exhiberi
expetũt. De qbus ad theſalonicẽſes paulus ſcri
bens ait. Audiuimus aũt quoſdã inter vos am-
bulãtes in quiete nihil operãtes ſed curioſe agẽ
tes. Hiis aũt q eiuſmodi ſũt denũtiamus & ob
ſecramus in domino ihu xp̃o vt cũ ſilentio opan-
tes ſuũ panẽ mãducent . Scrabrones vocati a ca
bo id ẽ caballo qd̃ ex eis creenter vt qdam eſti-
mãt Sicut aũt ſcrabrones naſcunt̃ de equoꝝ car
nibus putridis. ita ex eis iteꝝ ſepe naſcunt̃ ſcara
bei vnde & ↄgnominati ſũt. Tauri ſũt ſcarabei
tẽreſtres ſiue ſilueſtres ricĩo ſil̃es Veſpe aũt ſiue
ſcrabrones ſignificãt hoſtes pſequẽtes vel timo
res hoſtiũ vt ẽ illud dominicũ ꝓmiſſum in lege
qd̃ ad iſrahel p moiſen ait. Mittet dñs ante in-

troitũ tuũ ãnceſſores tuos veſpas q extminãt ca
naneũ eueũ atq; ferezeũ. Nõ legit alicubi hiſto
ria vetis teſtamẽti qd ſcrabrones vel veſpas mi
ſerit dñs ante filios iſrabel in hoſtes eoꝝ. ſed p
hec animalia q aculeis pugnãt deſignat timoreſ
ↄpũctionis in hoſtes eoꝝ quo terebant atq; fuga
bant. De ſcarabeo aũt in ꝓpheta ita ſcriptũ eſt
Et ſcarabeus de ligno clamauit. qd putãt qdaȝ
de dño dictũ q in cruce ſuſpẽſus ꝓ pſecutoribuſ
exorauit dicẽs. pater ignoſce illis qa neſciũt qd
faciũt. vl' de latrone q ĩ cruce ad xp̃m clamauit
dicẽs. Memẽto mei dñe dum veneris in regnũ
tuũ. Locuſta qd pedibus ſit longis velut haſta.
Vnde & eam greci tam maritimã quã terreſtrẽ
aſtaco appellant. Locuſta aliquando populos
ſignificat inſtabiles & vagos vt ẽ illud in euãge
lio de iohãne. Eſca aũt eius erat locuſta & mel
ſilueſtre. qa de ↄuerſione populoꝝ ad fidem xp̃i
paſtus ei fiebat delectabilis atq; ſuauis. Item in
exodo octaua plaga legit locuſta miſſa eẽ ĩ egip
tum p qd genus plage putat a qbuſdaȝ diſſidẽ
tis aĩe & diſcordãtis humani generis ĩcõſtãtia
ↄfutari. Locuſta populus gentiũ. vt in ſalomo-
ne. Locuſta regẽ nõ habet & egredit vniuerſa p
turmas. Item locuſte demones. vt in apocalipſi
Et de fumo egreſſe ſũt locuſte. Et in libro iudi
cum. Cameli eoꝝ vt locuſte. Locuſta ſupbia vel
vagatio mẽtis vt in iohel. Reſiduũ eruce come-
det locuſta. Alio q; ſenſu locuſte ꝓ mobilitate le
uitatis accipiende ſũt tanquã vage & ſalientes
anime in ſeculi voluptates. Iteȝ per ſignificatio
nem locuſte que plus quã cetera minuta queq;
animãtia humanis frugibus nocẽt lingue adulã
tium exprimunt. que terrenoꝝ hominũ mẽtes.
ſiquãdo bona aliqua ꝓferre ↄſpiciũt. hec inmo-
derati9 laudãdo corrũpunt. Fructus qppe egip
tioꝝ ẽ opa cenodoxoꝝ quã locuſte extminãt. dũ
adulãtes lingue ad appetẽdas laudes trãſitoriaſ
cor opantis inclinant. Herbas vero locuſte ↄme
dunt quãdo adulatores quiq; verba loquẽtium
fauoribus extollũt. Poma q; arboꝝ deuorãt quã
do vanis laudibus q̃rundam iam q̃ſi fortiũ opa
eneruãt. Muſca ex greco venit ſiĉ & mus. Hee
ſiĉ & apes necate in aqua aliq̃tiens poſt vnius
hore ſpatium reuiuiſcũt. Cinomia grece vocat
id ẽ muſca canina. Nam cino grece canis vocat.
Muſce inmũdos ſpiritus vel peĉores ſqualores
vitioꝝ ſectãtes ſignificãt q ſordib; ſcelerũ oleũ
miſericõdie atq; caritatis corrũpũt. Vnde in ec
cleſiaſte ſciptũ ẽ. Muſce moriẽtes exterminant
ſuauitatẽ vngẽti qa malus mixtus bonis ↄtami
nat plurimos quomõ muſce ſi moriant in vngẽto
pdunt odorẽ & ſaporẽ illius. ſic & calliditas ſa-
pientiã & prudentiã malitia ſordidat. Quarto
aũt loco egiptus muſcis pcutit. Muſca enĩ inſo-
lẽs & inqetũ animal ẽ. In q̃ qd aliud quã inſolen
tes cure deſiderioꝝ carnaliũ deſignant. Egipt9
ergo muſcis pcutit qa eoꝝ corda q hoc ſeculũ
diligũt deſiderioꝝ ſuoꝝ inqetudinibus feriunt
Porro lxx. interptes cinomiã id ẽ caninã muſcã
poſuerũt p quã canini mores ſignificant. in qbus
humane mentis volũtas & libido carnis arguit.
Poteſt qdem hoc loco ſignificari etiã p muſcaȝ
caninã forẽſis hominũ eloquẽtia q velut canes al
terutro ſe lacerãt. Culex ab aculeo dictus quo
ſanguinẽ ſugit Habet enĩ in ore fiſtulã in modũ
ſtimuli. qua carnẽ terebrat vt ſanguinẽ bibat.
Scinifes muſce minutiſſime ſũt aculeis pmole-
ſte. qua tercia plaga ſupbus egiptiorũ populus
ceſus ẽ. Hoc animal pẽnis quidẽ ſuſpendit p ae
ra volitãs. ſed ita ſubtile & minutũ vt oculi viſũ
niſi acute cernẽtis effugiat. Corpus aũt cum in
ſederit acerbiſſimo terebrat ſtimulo. ita vt quẽ
volantẽ videre qs nõ valeat ſentiat ſtatim adue
nientẽ. Hoc ergo animalis genus ſubtilitati he-
retice comparat que ſubtilibus verboꝝ ſtimuliſ
animas terebrat tãtaq; calliditate circũuenit vt
deceptus qſq; nec videat nec intelligat vnde de
cipiat. ſed in trinitate blaſphemãtes totius mũ
di diſſipãt fidẽ. Bruchus ingluuies ventris. Vn
de & ſupra. Reſiduũ eruce comedet bruchus.
Rubigo iracũdia cordis. In iohel. Reſiduũ bru
chi comedet rubigo Eruca prurigo luxurie De
quo & ſup. Reſiduũ eruce comedet locuſta.

De athomis. .i.
De elementis. .ii.
De celo .iii.
De partibus celi .iiii.
De ianuis celi .v.
De cardinibus .vi.
De luce .vii.
De luminaribus .viii.
De ſole .ix. De luna. .x.
De ſideribus .xi.
De pliadibus & arturo .xii.
De arturo .xiii.
De orione & hiadibus .xiiii.
De lucifero .xv.
De veſpe xvi. De aere .xvii.
De nubis .xviii.
De tonitru & fulgore atq; choruſcatõib;. xviiii.
De arcu celeſti .xx.
De igne .xxi.
De pruna .xxii.
De carbonibus .xxiii.
De cineribus .xxiiii.
De ventis .xxv.
De aura & altano .xxvi.
De turbine .xxvii.
De tempeſtatibus .xxviii.
De ꝓcella .xxviiii.

Incipit liber nonus. De mundo & quatuor plagis eius

IN ſacro ergo eloquio intelligencie magne di-
ſtrecio ē. Sepe enim inquibuſdam locis illi9
& hiſtoria ſeruanda eſt & allegoria & ſepe in
quibuſdam ſola exquirenda eſt allegoria ali-
quādo vero ſola neceſſe eſt vt teneaꝰ hiſtoria
Nam in quibuſdam locis ſicut diximus hiſto
ria ſimul tenenda & allegoria vt & tardioēs
paſcantur ꝑ hiſtoriam & velociores ingenio
per allegoriam. Vnde cū loquente deo ppl̄s
lampades & ſonitū bucine & montem fumi-
gantē cerneret ꝑterrit9 peciit vt eis ꝑ moy
ſen dominus loqueretꝰ. Vnde ſcriptum eſt.
Steti populus de longe moiſes autem acceſ-
ſit ad caliginem inqua erat deus. Turba quip
pe populi allegoriaꝝ caliginem nō valet pe-
netrare quia valde paucorum ē ſpiritalē in-
tellectum rimare. Quia enī mentes carnaliū
ſola ſepe hiſtoria paſcunꝰ loquente deo ſtetit
populus a longe quia vero ſpītales quiqꝫ alle
goriarum nubem penetrant. vt ſpiritaliꝰ dei
verba cognoſcam. moiſes acceſſit ad caliginē
in qua erat deus. idcirco nos in hoc opere vbi
de rerum varietate varia ſignificacione ſcri-
bere diſpoſuimus res ipſas p̄mum notamus
deinde ſignificacionē earum breuiter diſſere
mus ita vt a mundo incipientes patres eius
ſubſequentꝰ diſſerendo ponamus. Mund9 eſt
celum& terra mare & que in eis opa dei ſūt
De quo dicitur. Et mundus per eum factus
eſt. Mundus latine a philoſophis dictus qđ ī
ſempiterno motu. ſit ut. celum. ſol. luna. aer
maria. Nulla enim requies ei9 elemētis cōceſ
ſa eſt. ideoqꝫ ſemper immotu eſt. Greci vero
nomen mūdo de ornamēto accōmodauerunt
ꝓpter diuerſitatem elemētorum & pulcritu
dinem ſyderum. Appellatur enim apud eos
coſmos quod ſignificat ornamentum. Nihil
enim mundo pulchri9 oculis carnis aſpicim9
Mund9 enim aliqñdo hiſtorialiter id ē vniuē
ſorum elemētorum cōpactio accipitꝰ aliquādo
vero iuxta allegoriam in bonam partē & ali-
quando in contrariā ponitur. Nam mundus
hiſtorialiter in eo intelligitꝰ vbi euāgeliſta di-
cit. Inmundo erat & mund9 per eum factus
eſt. Et illud vbi dn̄s ait. Ego lux in hūc mū-
dum veni. Inmundo quippe erat & mundus
per ipſū factus eſt. quia deus erat. tot9 vbi
qꝫ quia ſue preſencia maieſtatis ſine labore re
gens ſine onere contimens quod fecit. In quo
eciā mundo quem pri9 ꝑ diuinitatē creauit
poſtmodum homo natus apparuit. Quod aūt
ſequitꝰ & mund9 eum nō cognouit ſignificat

homines mundi amore deceptos atqꝫ inherē-
do creature ab agnoſcēda creatoris ſui maie
ſtate reflexos. Duobꝫ autem modis vt dixi-
mus mund9 intelligitur aliter inpeccatoribꝫ
aliter ī ſanctis. Quod autem dn̄s dicit ad pa
trem vt mundus credat quia tu me miſiſti &
alibi vt cōgnoſcat mundus quia diligo patrē
hic nominat mūdum eos qui credituri erant
vel quia tunc credebant xp̄m filium dei eſſe
ad ſalutē humani generis miſſum a patre in-
mundum. Quod autem ait pater iuſte mūd9
te nō cōgnouit ego autem ꝯgnoui te ideo nō
ꝯgnouit quia dāpnatus eſt per iuſticiam ille
vero qui ſaluādus erat mundus per miſericō
diam te cognouit vtiqꝫ ipſe xp̄s reconciliauit
pater nō merito ſed gr̄a. Hinc dicitur iheſus
ſaluator mundi hoc eſt eccleſie catholice quia
ipſe ſaluator omniū & maxime fideliū. Quod
enim legitur dn̄s dixiſſe venit enim p̄ceps
huius mundi & in me nō inuenit quicqꝫ. hic
oſtendit diabolum p̄cipem eſſe peccatorū
hominū nō creaturaꝝ dei & quocienſcumqꝫ
mundi figura in mala ſignificacione ponitur
nihil oſtꝰēdit niſi mundi illius amatores & nō
dei. Abſit enim vt credamus illum p̄cipem
eſſe celi & terre & creaturaꝝ omniū que ge
neraliter mundi noīe appellantur totus itaqꝫ
ſuo ſeruit creatori nō deceptori redemptori
nō intēmptori & regitꝰ diſpenſacione diuina
nō inimici verſucia ſubuertitur preter homi
nes partis illi9 qui ꝓpria voluntate nō neceſ
ſitate aliqua ſe ſubiciunt diabolo. Aliquando
eciam ipſa ambicio terrenaꝝ reꝝ mundi noīe
deſignatꝰ. Vnde dicit iohannes apl̄us. Nolite
diligere mundum neqꝫ ea que inmūdo ſunt.
Si quis diligit mūdum nō eſt caritas patris
in eo. quia omne quod inmundo eſt cōcupiſcē
cia carnis eſt. cōcupiſcenſcia oculoꝝ & ſup-
bia vite. Omne quod inmūdo dicꝰ omnes qui
mente inhabitant mundū qui amore incolunt
mundū ſicut celum inhabitant quoꝝ cor ſur-
ſū eſt quamuis carne ambulent in terra. Om
ne qđ inmundo eſt id ē mūdi amatores nō ha
bent niſi ꝯcupiſcēciam carnis & oculorum &
ſupbiam vite. Quibꝫ viciorum vocabulis oīa
vicioꝝ genera cōprehendit. Concupiſcencia
carnis eſt omne quod ad voluptatem & deli-
cias corporis pertinet in quibus ſūt maxima
cibus & potus & cōcubitus que tria ſalemon
ſanguiſugis cōparat. Concupiſcencia oculo-
rum que fit indiſcendis artibꝫ nefariis in con
templandis ſpectaculꝭ turpibꝫ vel ſupuacuis
in ad quirēdis rebꝫ tēporalibꝫ indinoſcendis
& carpendis ꝓximorum viciis. Supbia vite
eſt cum ſe quis iactat inhonoribꝫ. Per hᶜ tria
cupiditas humana temptatꝰ ꝑ hec adā & dn̄s

ipſe temptatus eſt. Quatuor autem eſſe cli-
mata mundi aiunt id eſt plagas orientem &
occidentē ſeptentrionē & meridiem. Oriens
ab exortu ſolis eſt nuncupatus. Occidens qđ
diem faciat occidere atq; interire. Abſconditi
enim lumen mūdo & tenebras ſup inducit.
Septentrio autem a ſeptem ſtellis axis vocat̄
que in ipſo reuolute rotant̄. Hic ꝓpe vertex
dicitur eo quod vertitur ſicut poeta ait. Ver
titur interea celū. Meridies vel quia ibi ſol
faciat medium diem quaſi medidies. vł quia
tunc purius mitat ether. Merum enim purū
dicitur. Miſtice autem oriens dominū ſigni
ficat ſaluatorē de quo in luca ſcriptū eſt. Vi-
ſitauit nos oriēs exalto. Et in zacharia ꝓpħa
Ecce vir oriens nomen eius. Oriens ppłs iu
deorum ſiue illuminacio fidei ſicut in eſaia ec
cleſia dicitur. Ab oriente adducam ſemē tuū
Occidens ppłs gencium. Vbi & ſup̄. Et ab
occidente congregabo te. Occidens aūt ſigni
ficat vite melioris defectum vel occaſū mor-
tis. Vnde de peccatoribus in ꝓpħa ſcriptum
eſt. Occidet vobis ſol in meridie. Et pſalmi
ſta tunc inquit facite ei qui aſcendit ſup occa
ſū dn̄s nomen eſt ei. Item occaſus ſignificat
poſt temptacionis ardores incentiue libidi-
nis refrigeracionē ſicut in deutronomio ꝓeo
qui nocturno polluitur ſomno hoc ē occulta co-
gitacione vt nō reuertatur prius in caſtra q̄
lauet veſtimenta ſua & occidat ſol. Rurſum
oriens deſignat iniciū bone vite nr̄e. occaſus
male cōuerſacionis affect9 vt eſt illud in pſal-
mo. Quantum diſtat oriens ab occaſu elonga
bit a nobis iniquitates noſtras. In occaſu enī
eramus cū peccati vinculo tenebamr̄ aſtricti
in oriente autem ſum9 quādo p aquā regene
racionis nos ver9 ſol inuiſitat & tenebras fac̄
noſtrorū diſcedere peccatorum. Tantum er
go iniquitates noſtre longe ſūt cū nobis pec-
cata noſtra donant̄ q̄ntum poteſt clara dies
a tenebroſa nocte diſtare. Siue per orientem
ſignificat regnum dei per occaſum vero ge-
hennā que tātum a beatorum ſede diſſociata
eſt quantum dic̄ abrahā loquens ad diuitem
Inter nos & vos chaos magnū firmatum eſt.
Septentrionalis autem pars mundi vnde ge-
lu & ſiccitas ꝓcedunt p figurā oſtendit dya
bolum vł frigus infidelitatis de quo ſcriptū
eſt. Aquilonem & mare tu creaſti. Thabor
& hermon ī noīe tuo exultabūt tuū brachiū
cum potencia p aquilonem deſignās diabolū
qui dixit. Ponam ſedē meam in aquilone &
ero ſimilis altiſſimo. Vnde alibi legit̄. Aquilo
durus eſt ventus qui alio nomine dexter vo
catur eo quod diabolus nomē ſibi dextri pre
ſumat tāquam boni ſiue quod occidentē id ē
peccatum reſpicientibus dextra fiat. Aquilo
ſignificat populum gencīū vt in eſaia. Dic̄ā
aquiloni da. Et in pſalterio. Latera aquiloīs
ciuitas regis magni Et in iob. Ab aquilone
aurum venit. Meridiana autem plaga mūdi
que & auſtralis ab auſtro vento vocatur calo
re ſuo frigus diſſipat & glaciem ſoluit. ſigni
ficans graciā ſpūs ſancti qui caritatis ardoē
frigus infidelitatis expellit & peccatorū du-
riciam diſſoluit. Vnde ſcriptum eſt. Conuer
te domine captiuitatem nr̄am ſic̄ torrēs ī au
ſtro. Qui eciam ventus ſignificat populum
iudaicum lumen ſciencie in ſcripturis legiſq;
ꝓphetaꝝ habentē ſicut aquilo gentilem in te
nebris infidelitatis & ſtulticia erroris degē
tem. Has quoq; ambas gētes xp̄i grā p euā-
geliū ad ſe cōuocauit. Item in aquilone aduē
ſa mundi in auſtro blandimenta deſignantur
Qua gemina expugnacione ꝓbat̄ eccleſia &
per cōſtanciam fidei mirū odorem virtutum
diſpergit. Vnde ſponſa in cantico canticorū
dicit. Surge aquilo & veni auſter pfla ortū
meum & fluant aromata illius. Cōſurge per
mittentis vox eſt nō imperātis. Item incōtra
riam partem meridies accipitur vt eſt illud
in pſalmo. Aruma & demonio meridiano De
monium meridianū eſt inmane periculū fer
uore pſecucionis accenſū vbi ruina plerumq;
metuitur. Auſter eccleſia que ex iudeis priō
in xp̄o ēdidit vt in ꝓpħa Qui habitatis in ter
ra auſtri ferte aquam ſicienti id eſt baptiſ-
mum credentibus. Et in iob. Ab aquilone au
rum venit & ab auſtro formidoloſa laudacio
Auſter ſancta eccleſia ē fidei calore accenſa.

De athomis

Philoſophi athomos vocant q̄ſdam ī
mundo corporum partes tā minu-
tiſſimas vt nec viſui pateant. nec
thomen id eſt ſeccionē recipiant. Vn̄ & atho
mi dicte ſūt. He pmane tocius mūdi ī requie
tis motibus volitant & huc atque illuc ferri
dicuntur. ſic tenuiſſimi pulueres quā fuſi p
feneſtras radiis ſolis videntur. Ex his arbo-
res & herbas & fruges omēs oriri & ex his
ignem & aquam vniuerſa gigni atq; cōſtare
quidam philoſophi gencium putauerūt. Sūt
autem athomi aut in corpore aut intempore
aut in numero. In corpore vt lapis Diuidis
eum inpartes & partes ipſas diuidis īgrana
velut ſūt arene rurſuſq; ipſa arene grana diui-
de in minutiſſimū puluerem donec ſi poſſis
pueniās ad aliquam minuciam que nō ſit iā
diuidi poteſt vł ſecari poſſe. Hec eſt athom9
incorporibus. In tempore. vero ſic intelligit̄
athomus. Annum verbi gracia diuidis in mē
ſes. mēſes in dies. dies ī horas adhuc partes

admittunt diuiſionem quouſq; venias ad tan
tum temporis punctum & q̃ndam momenti
particulam talem que per nullam morulam
ꝓduci poſſit & ideo iã diuidi nõ poteſt. Hec
ẽ athomꝰ temporis. Innumeris vt puta octo
diuidunt in quatuor rurſus quatuor in duos
inde duo in vnum. Vnde autem athomus eſt
quia inſecabilis eſt ſic & lutã. Nam oracionẽ
diuidis in verba. verba in ſillabas ſillabam in
litteras. Littera pars minima athomus ẽ nec
diuidi poteſt. Athomus ergo eſt quod diui
di nõ poteſt vt in geometria punctus. Nam
thomus diuiſio dicitur grece athomus indiui
ſio Nam quãtũ indiuiſibilis vnitas valeat in
rebus ad oſtendẽdam miſticam ſignificacõe;
manifeſte ſcripta deſignat qa ipſam omniũ
rerum iucium eſſe demonſtrat aplo dicente
Vnus dñs vna fides. vnum batiſma. vnus de
us & pater omnium qui eſt ſup omnes & p
omnia & in omnibus nob. qui eſt benedictus
inſecula. Vnde idem iubet nos ſollicitos ſer
uaẽ vnitatẽ ſpũs in vinculo pacis vt fiat vnũ
corpus & cuiꝰ ſpũs ſicut vocati ſumꝰ in vna
ſpe vocacõis noſtre.

De elementis

YLen greci rerum quandam primam
materiã dicunt nullo prorſus modo
formatam ſed omnium corporalium
formarum capacem ex qua viſibilia hec ele
menta formata ſũt. Vnde & ex eius deriua
cione vocabulum acceperũt. Hanc ylen lati
ni materiam appellauerũt. ideo quia omne in
forme vnde aliquid faciendum ẽ ſemp mate
riam nuncupatur. Prouide & eam poete ſil
uam nominauerũt Nec incõgrue. quia mate
rie ſiluarum ſũt. Greci autem elimẽta ytoxa
nuncupant. eo quod ſibi ſocietatis ꝯcordia &
cõmunione quadam cõueniant. Nam ſicca in
ter ſe naturali quadã racione iuncta dicunt.
vt intro originẽ ab igne repetentes vſq; ad t
ram intro a terra vſq; ad ignem. vt ignis qui
dem in area deſinat aer in aquam denſet aq
in terram craſſeſcat. rurſuſq; terra diluatur ĩ
aqua aqua rareſcat inaerẽ aer inignẽ extenu
etur. Qua ꝓpter omnia elementa omnibus ĩ
eſſe ſed vnum quodq; eorum exeo quod am
plius habet accepiſſe vocabulum. Sunt autẽ
diuina ꝓuidencia ꝓpriis aminutibus diſtri
buta. Nam celũ angelis aerem volucribꝫ maẽ
piſcibus. terram hominibus eccleſiaſq; animã
tibꝫ creator ipſe impleuit

De celo

CElũ dictum eo quod tamquã celatũ
vas impreſſa lumina habeat ſtellarũ
veluti ſigna. Celum aũt in ſcripturis
ſanctis ideo firmamentum vocatum quod ſit
curſus ſiderum & ratis legibus fixiſq; firma
tum. Interdum & celum ꝓ aere accipit vbi
venti & nubes & ꝓcelle & turbines fiunt. In
ſcriptura ſacra plerumq; & ea que accipi ſe
cundũ hiſtoriam poſſunt ſpiritaliter intelle
genda ſũt ait & fides habeatur ĩ veritate hy
ſtorie & ſpiritalis intellegencie captatur in
myſteriis allegorie ſicut hoc quoq; nouimus
quod pſalmiſta ait quõ videbo celos opa di
gitorum tuorũ lunã & ſtellas quos tu funda
ſti. Ecce enim iuxta veritatem hiſtorie ſtat
ſermo racionis. quia & celi opera dei ſunt &
luna ac ſtelle ab eo create atq; fundate ſunt.
Sed ſi hoc pſalmiſta iuxta ſolam hiſtoriã &
nõ eciam ſecũdum intellectum miſticum aſ
ſerit qui celos opera dei eſſe ꝓfeſſus ẽ dictu
rus lunam & ſtellas. cur nõ eciam ſolem quẽ
ſcimus quia eius opus eſt pariter enumerauᵗ
Si enim iuxta ſolam hiſtoriam loquebatᵉ dic
turus luminare minus. prius luminare maiꝰ
dicere debuit vt ante ſolem & poſt lunã atq;
ſtellas fundatas eſſe ꝓhiberet. Sed quia iux
ta intellectum myſticum loquebatur vt lunã
ſanctam eccleſiam & ſtellas homines ſanctos
accipere deberemus ſolem nominare noluit.
quia videlicet ipſi eterno ſoli loquebatur de
quo ſcriptum eſt. Vobis autem qui timetis
dñm orietᵉ ſol iuſticie. Celum autem iuxta
allegoria aliquando ipſũ dominũ ſaluatorem
ſignificat vt eſt illud. celũ celi dño quia ſanc
tus ſanctorũ & deus deorum. ita eciam celũ
celorũ recte ipſe dicitur in quo plenitudo di
uinitatis in habitat. Aliquando vero angeli
cas poteſtates ſignificat vt eſt illud in geneſi
Inp̃ncipio fecit deus celum & terrã quod pꝰ
vocauit firmamentum quia celi fuerunt hii
qui prius bene cõditi ſũt ſed poſtmodum fir
mamẽtũ appellati ſũt quia omnino iã ne ca
derent virtutem incõmucabilitatis accipiũt
Ad quos p ꝓphetam alibi dicitur. Audire
celi quia dominus locutus eſt. Item celi noĩe
ꝓphe & apli & ſancti viri exprimũt vt ẽ hᵒ
Celi enarrãt gloriam dei quia ipſi de aduen
tu xp̃i differendo orbẽ terrarum ſanctis ad mo
nicionibus impleuerũt. De quibꝫ celis alibi
dicitur. Verbo domini celi firmati ſũt & ſpi
ritu oris eius omnis virtus eorum quia xp̃o
poſt aſcenſionem deſup mittẽte ſpũm ſanctũ
apli in fide & ſciencia cõfortati ſũt. Igitᵉ in
inp̃ncipio fecit deus celum id eſt ſpiritales q
celeſtia meditantᵉ & querunt in ipſo fecit &
carnales qui terrenũ hominem nec dũ poſue
rũt. Aliquãdo eciam cõtemplacionẽ ſupnorum
celum ſignificat vt eſt illud. Aſcendunt vſq;
ad celos & deſcendunt vſq; ad abyſſos. Vſq;
ad celos quippe aſcendimus cum ſũma pene

tramus ſed abiſſos vſq; deſcendimus cum re
pente a cõtemplacionis culmine ꝑ turpia tẽp
tamenta deicimur. Plerumq; ergo in ſancto
euangelio regnum celorũ preſens eccleſia no
minat. Congregacio quippe iuſtorum regnũ
celorum dr̃. Quia enim per ꝓph̃am domin9
dicit celum michi ſedes eſt. terra autẽ ſcabel
lum pedũ meorũ & ſalomõ ait anima iuſti ſe
des ſapiencie. paulus eciã dicit xp̃m dei vir
tutẽ & dei ſapienciã liquido ꝯꝓbatur deum
&ẽ hoc eſt regnare & iudicia ſua decernere
Nam celũ & aer iſte vt ſupra diximᵘ agnoſci
tur in quo celo hoc eſt aereo helias rapt9 de
ſcribitur. & quod ap̃lus de inmundis ſpiri
tibus loquitur non eſt nob̃ colluctacio aduer
ſus carnem & ſanguinem ſed cõtra ſpiritalia
nequicie in celeſtibus & alius ap̃lus. celi aũt
qui nunc ſũt & terra eodẽ verbo repoſiti ſũt
igni ſeruati in diem iudicii. Aliquando ergo
in celi nomine ſacra ſcriptura deſignatur de
qua dicitur. Extendens celum ſicut pellem
ex qua nob̃ & ſol ſapiencie & luna ſciencie &
ex antiquis patribus ſtelle exẽploꝝ atq; vir
tutes lucent. Quod ſicut pellis extenditur.
quia per ſcriptores ſuos carnis lingua forma
tum ante oculos noſtros per verba doctorum
exponẽdo diſplicat. Cuius celi ſuperiora do
minus ĩ aquis tegit quia alta ſacri eloquii id
eſt ea que de natura diuinitatis vl̃ de eternis
gaudiis narrat nob̃ adhuc neſcientibus ſolis ã
gelis in ſecreto ſũt cognita. Nam alibi in pſal
terio legitur. Laudate eũ celi celoꝝ & aque
que ſuꝑ celos ſũt laudẽt nomẽ domini. Quã
uis in geneſi vnum celum fabricatum eſſe le
gerimus tamẽ eos plurali numero & paulus
ap̃lus appellauit qui refert in terciũ ſe celũ
raptum ibiq; talia cognouiſſe que homini nõ
licebat effari & hic plurali numero nuncupã
tur. Quod tali forſitan racione cõcordat. Di
cimus vnum eſſe palacium quod multis mẽ
bris multiſq; ſpatiis ambiatur. ita forſitan &
celi partes dicimus celos dum cõplexio atq;
ſinus eius vnus eſſe monſtretur. Aquas ve
ro ſuper celos eſſe geneſis refert. Ait enĩ di
uiſitq; aq̃s que erant ſub firmamento ab his
que erant ſuper firmamẽtum. Firmamẽtum
enim in eccleſia ſcripture diuine intelligunt.
quia celum plicabitur ſicut liber diſcreuitq;
ſuꝑ hoc firmamẽto aquas id eſt celeſtes po
pulos angelorum qui nõ opus habent hoc ſu
ſcipere firmamentum. vt legẽ legentes audi
ant verbum dei. Vidẽt enim eum ſemper &
diligunt ſed ſuper poſuit ipſũ firmamentum
legis ſue ſuper infirmitatem inferiorum po
pulorum vt ſibi ſuſcipientes cognoſcant qua
liter diſcernãt. inter carnalia & ſpiritalia q̃ſi

inter aquas ſuꝑiores & inferiores.

De partibus celi

Appellatur autem idem loc9 ethra
in quo ſidera ſũt & ſignificat eum
ignem qui a toto mundo in altũ ſe
paratus eſt. Sane ether ẽ ipſũ elemẽtũ ethe
ra vero ſplendor etheris eſt. Conſiſtunt enim
luminaria. in firmamento celi hoc ẽ in firma
mento legis dei infixa euãgeliſte videlicet &
doctores ſcripture ſancte diſputando coherẽ
tes & omnibus inferioribus lumẽ ſapiẽcie de
mõſtrantes. Prodiit eciam ſimul &ẽ mican
cium ſiderum turba id eſt diuerſarum virtu
tum in eccleſia numeroſitas que in huius vi
te obſcuritate tãq; in nocte refulgentes diui
dant in hoc firmamẽto ſcripture ſenſibilia &
intellegibilia q̃ſi inter lucem perfectorum &
tenebras populorum & ſunt inſignia virtutũ
& miraculorum.

De ianuis celi

Ianue celi duo ſũt oriens & occaſus. Nã vna
porta ſol ꝓcedit alia ſe recipit. Significant
autem ianue celi teſtamẽta diuina Vnde pſal
miſta ait. Mandauit nubibus deſuper & ia
nuas celi apuit. Mandatum eſt enim nubib9
id eſt predicatoribus vt per ianuas celi hoc ẽ
ſcripturas ſanctas predicacione glorioſa ad
uentum ſaluatoris dñi nunciarent. qui vere
manna ſumitur quando adorabili cõmunica
cione guſtatur.

De cardinibus

Cardines autem mundi duo ſeptẽtrio
& meridies. In ipſis enim voluit celũ
Significant autem cardines ipſi pre
ſentis eccleſie cõuerſacionem que per totum
orbem dilatatur & in duobus teſtamentis ſi
ue in duobus preceptis caritatis ꝯuerſans ad
futuram patriam tendendo curſũ preſentis
vite dirigit. Vnde ſcriptum eſt. Dñi enim
ſũt cardines terre & poſuit ſuper eos orbẽ

De luce

Lux poſt creacionẽ celi & terre a cre
atore primum formata eſt ad mani
feſtanda & declaranda oꝑa dei. Lux
ipſa ſubſtancia eſt lumẽ a luce manat id ẽ can
dor lucis. ſed hoc cõfundunt auctores. lucis
ergo nomine diuerſe ſignificaciões exprimũ
tur. Aliquãdo enim ipſũ deũ id eſt totã ſiml̃
ſanctam trinitatem oſtendit. aliquando filiũ
dei. aliquando ſanctos viros ſignificat. aliq̃n
ſcripturam ſacram aliquando predicaciõem
euãgelii. aliquando ſanctam eccleſiam. Sciẽ
dum nobis eſt hoc nomen luminis tocius tri
nitatis eſſe cõmune. Legitur enim. De9 lux
eſt & tenebre in eo nulle ſũt. Ergo quia pat̃
& filius & ſpũs ſanctus vnus eſt deus. recte

animaduertimus de tota trinitate eſſe dictū
deus lux eſt. & tenebre in eo nulle ſūt. Vnde
verſus iſte merito de ſaluatore dicit. In lumi-
ne tuo videbimus lumen. Quod autem xp̄us
vera lux ſit oſtendit ipſe in euangelio dicens
Ego ſū lux mūdi. Qui ſequitur me nō ambu
labit in tenebris ſed habebit lumē vite. De q̄
iohannes euāgeliſta ait. Erat lux vera que i
luminat omnem venientem in mundum. om
nem videlicet qui in luminatur ſiue naturali
ingenio ſeu ſapiencia diuina. Sicut enim ne-
mo a ſe ipſo eſſe ita eciam nemo a ſe ipſo ſapiēs
eſſe poteſt. ſed illo illuſtrante de q̄ ſcriptū ē
Omnis ſapiencia a domino deo ē. Sancti qui
dem homines lux ſūt recte vocati dicente ad
eos domino. vos eſtis lux mūdi. & apl̄o pau
lo fuiſtis aliquando tenebre nūc autem lux ī
dn̄o ſed multū diſtat inter lucē que mihi lu-
minatur & lucem que illuminat. inter eos q
partipacione vere lucis accipiunt vt luceant.
& ipſam lucem perpetuam que nō ſolum lu-
cere in ſe ipſa ſed & ſua preſencia quoſcumq̧
attigerit illuſtrare ſufficit. Aliquando autē
ſcripturam ſacram lucem intellegimus vt ē
illud. Lucerna pedibus meis verbum tuum
dn̄e & lumē ſemitis meis. Sciens ergo hui9
ſecl̄i noctem diuerſis offenſionibus irrentā vt
alibi laqueos. alibi ſcopulos alibi cōtineat ꝓ
fundiſſimas vaſtitates. pedibus ſuis verbum
dn̄i lucere teſtatur ne abſencia veri luminis
incidat ruinam quam p̄ ſuam ꝓudenciam vi
tare nō poterat. Sed hoc verbum illud debet
intellegi quod per ſcripturas ſacras ꝓpheta-
rum ore ſeminatum eſt. Quod verbum bene
appellauit lucernam que humanis vſibus da-
ta eſt ad depellandam noctis ꝓfundiſſime ce
citatem ſicut petrus apl̄s dicit. Habemus cē
ciorem ꝓpheticum ſermonem cui bene faci-
tis intendentes velut lucerne lucenti in ob-
ſcuro loco. Item lumen illuminacio fidei ē vl̄
donum ſpiritus ſancti vt in pſalmo ſignatum
eſt ſuper nos lumen vultus tui dn̄e. Item lux
& tenebre electi & reprobi vt in iob. Nū q̄d
noſti qs locus ſit lucis & tenebraꝝ ducas vnū
quodq̧ ad terminos ſuos. Itē lux & tenebre
iuſticia & iniquitas vt in apl̄o. Qui diligit
ꝓximum ſuum in lumine eſt. qui autem odit
in tenebris ambulat. Item predicacionē euā-
gelii lucerna ſignificat. Vnde ſaluator ait.
Nemo accendit lucernam & ponit eam ſub-
modio ſed ſup cādelabrum vt luceat omnib9
qui in domo ſūt. Ponere ergo eſt lucernā ſub
modio ſuperiora facere cōporis cōmoda quā
predicacionem veritatis vt ideo quiſq̧ veri-
tatem non predicet dum timet ne aliquid in
rebus coporalibus & temporalibus moleſtie
paciatur. Poteſt & lucerna hec ſuper huma
nitate ſaluatoris interpretari. Ipſe quippe lu
cernam accendat qui teſtam humane nature
flamma ſue diuinitatis impleuit quā ꝓfecto
lucernam nec credentibus abſcondere nec mo-
dio ſuponere hoc eſt ſub menſura legis inclu
dere vel intra vnius iudee gentis terminos
voluit cohibere. Candelabrum eccleſiam di
cit. Cui lucernam ſuper poſuit quia noſtris ī
frontibus fide ſue incarnacionis affixerūt vt
qui eccleſiam fideliter ingredi voluerint lu-
mē veritatis palam queant intueri. Nam &
ſancta eccl̄ia luminis vocabulo deſignatꝰ vt ē
illud. Amictus lumine ſicut veſtimento. Lu
men enim ecc̄iam ſignificat de qua ſcriptum
eſt. Que eſt iſta que aſcendit de albata. De
albata enim intelligitur in luminata. Que ſe
te velut veſtis ad uertitur domini ſaluatoris
nō habent maculam aut rugam. Ipſa eſt enī
candida hoc eſt dealbata omni decore virtu
tum adornātā. Ad quam dicit apl̄s. Omēs
qui in xp̄o baptiſati eſtis xp̄m induiſtis hanc
eciam tunica illa ſignificauit que non potuit
diuidi tempore paſſionis. Hec ē de qua dicitꝰ
Amict9 luīe ſicut veſtimentū

¶ De luminaribus

Luminaria autem que in celo ſunt poſi
ta diem noctemq̧ illuminant ſecūdū
creatoris ſui diſpoſicionem. & curſus
ſui officia per agunt hoc eſt ſol luna & ſtelle
iuxta qualitatem ſuam ſignificaciōes allego
ricas habent que ad laudandum dn̄m poſtq̧
angelicas virtutes ad laudem dei pſalmiſta.
Incitauit ſubſequenter prouocans ait. Lau-
date eum ſol & luna laudate eum omnes ſtel
le & lumen

¶ De ſole

Sol ergo & luna ac ſtelle vt quidam
dicunt & ſi aliquo proprio regantur
tamen quia carnalib9 ocl̄is patēſcūt
inferiores eſſe virtutibus que nō videntꝰ non
abſurda eſtimacione colligitur quamuis celi
ſpeciem decoro lumine ornare videantꝰ. Nā
illa aque peruenit noſter aſpectus licꝫ ſint lu
cida atq̧ ſubtilia tamen corpora eſſe manife
ſtum eſt & neceſſe eſt vt illis cedant que in-
uiſibili virtute ſubſiſtunt. Qua propter ſolē
lunam & ſtellas ſiue per propriam racionem
ſiue per alias ſenſibiles & iudicabiles ſubſtā
cias propheta laudare precepit dn̄m quia cre
atoris beneficio exiſtere meruerunt. Cōſide
rata enim tot lumina ingentes admiraciōes
poſſunt cōmouere quādo & mortales oculos
videre faciunt & ipſa vitam ſplendida clari-
tate cōſiſtunt. Igitur ſol in ſcriptura ſacra ali
quando ſignificat dn̄m ſaluatorem. aliquādo

ſanctorum ſuorum claritatem. aliquando ſa
piencie fulgorem. aliquando decorem virtu
tum & econtrario aliquando eſtum perſecu
cionis & tribulacionem preſentis vite. Nam
ſol ſaluatorem in eo exprimit quod ſicut ipſe
ſine aliorum ad miniculo ceteris ſideribꝰ hꝰ
eſt luna & ſtellis vt quidam ferunt fulgorē
preſtat ita & xp̄us ꝓpria virtute ſplendens
& nullius ope indigens ſancte eccleſie. quibꝰ
q; virtutem ſanctis ſplendorem ſapiencie. &
virtutum tribuit. Vnde in propheta ſcriptū
eſt. Orietur vobis timentibus dominū ſol iu
ſticie & ſanitas in pennis eius & alibi ex per
ſona peccatorum dicitur. Sol iuſticie non eſt
ortus nobis. Quod autem ſplendorem clari-
tatis ſanctorum reſurrectionem ſol ſignific;
oſtendit ipſa veritas in euāgelio dicens. Tūc
fulgebunt iuſti ſol ſicut in regno patris eorū
Nam ſolem ſapienciam ſignificare teſtat̄ pſal
miſta dicēs. Solem inpoteſtatē diei quoniam
inſeculum miſericordia eius. Quod ſpiritalit̄
ita intelligi poteſt vt ſolem ſapiencie dn̄s ſanc
tis ſuis miſeratus infundat quatinus illa vi-
deant que ad ipſius certum eſt pertinere iuſ
ſionem. Decorem autem virtutum & bono-
rum opm ſolē ſignificare illa dn̄i ſentēcia de
monſtrat qua ad apl̄os loquens ait. Sicut lu
ceat lux veſtra coram hominibus vt videant
opera veſtra bona & glorificent patrem ve-
ſtrum qui in cel̄ eſt. Sol ſignificat acumen ſa
piencie ſicut in iob quibuſdam ſapientibus.
ſed reꝓbis ꝑ dyabolo dicitur. Radii ſol̄ ſub
ipſo erunt ſubauditur ec̄cie fides de quo per
iohel ꝓphetam dicitur ſol cōuertetur in tene
bras quia fides ec̄cie nouiſſima perſecucione
in reꝓborum cordibus per infidelitatem ob
ſcurabitur. Sol manifeſta opacio eſt ſicut in
pſalterio dicitur ꝓ corpore aſſumpto. In ſole
poſuit tabernaculum ſuum. Deniq; in cōtra-
riam partem ſol̄ ſignificacionem ꝓlatā oſten
dit illa euāgelica parabola quam de ſementis
diuerſitatē dominus ꝓtulit dicens Alia aūt
ceciderunt in petroſa vbi nō habebant terrā
multam & cōtinuo exorta ſūt quia nō habe
bant altitudinē terre ſole autem orto eſtua-
uerunt & quia nō habebant radicem aruerūt
petrorſa vero loca que tenui ceſpite contecta
ſuſceptum ſemen cito germinare queunt ſed
vim radicis figende nō habent illa nimirum
ſūt precordia que nullis diſcipline ſtudiis e-
rudita nullas temptacionū ꝓbacionibꝰ emol-
lita dulcedine tantum auditi ſermonis ac ꝓ
miſſis celeſtibꝰ ad horam delectantur ſed in
tempore temptacionis recedunt. Sol proſpe
ritas eſt & luna aduerſitas mundi. Vt in pſal
terio per diem ſol nō vret te neque luna per

De luna

noctem

Luna autem que menſtruis tempori-
bus creſcit & decreſcit & nō proprio
lumine lucet ſ; ſol̄ mutuato ſplēdore
illuſtratur. aliquādo in ſcripturis ſignificat
hanc mortalem vitam & miſeram aliquando
preſentem ec̄ciam Vnde in euāgelica parabo
la legitur quod homo ab ierl̄m deſcendens
in hiericho incidiſſet in latrones qui eciam di
ſpoliauerunt eum plagis inpoſitis abierūt ſe
miuiuo relicto. Hic ergo homo adā intelligit̄
cum omni genere humano. hierl̄m autē ciui
tas illa celeſtis accipitur a cuius beatitudine
adam lapſus per priuacionē & eiectus in hāc
mortalem vitam & miſeram quam bene hie
richo que luna interpretat̄ ſignificat varius.
videlicet defectuū laboribus inſtabil̄ ſemper
& caduca. Latrones autem demones intelli
gere poſſumus qui ſe ducendo adam deſpoli
auerunt eum gloria beate immortalitatis &
innocencie veſte ꝑuarent. Lunam autem fi-
gurare ec̄ciam oſtēdit ille verſus. Fecit lunā
in tempore ſol cognouit occaſū ſuum. Luna
eccl̄ia eſt quam in temporibus factam aliqū
minui cōtingit aliquando creſcere que tamē
ſic minuitur vt ſemper redeunte integritate
reparetur. Solem vero in hoc loco merito ac
cipimus dominum ſaluatorem. Iſte ergo cog
nouit occaſum ſuum id eſt gloriam ſue paſſi
onis agnouit cum diſcipul̄ ſuis diceret. Ve-
nit hora & filius hominis tradetur in manus
peccatorum. Item luna ſignificat martirum
paſſionem vt per iohel ꝓphetam dicitur. Et
luna vertetur in ſanguinem hoc eſt martirū
ſuorum cruore perfuſa. Item luna preſens ſe
culum ſignificat eo quod ſemper mitet̄. De
quo in apocalipſi dicitur de eccl̄ia. Et luna
ſubpedibus ſuis. Aliquādo autem luna inſtabi
lem mentis humane qualitatem in ſcripturis
reprehēdit vt eſt illud ſapiencie ſtultꝰ vt lu
na mitatur. quia vir duplici animo incōſtās
eſt in omnibus viis ſuis. Sed & hoc notandū
quod luna tempus paſcal̄ feſtiuitatis maxi-
ma ex parte ordinate. que ſolemnitas tunc
maxime celebrat̄ cū ſol̄ lumē animos ꝑficiēs
incremento primam ſumit de noctis vmbra
victoriam. Deinde mēſem primum anni qui
& nouarum vocatur ī quo paſcha celebremꝰ
attendimus. Ipſe autem eſt mēſis in quo mū
dus iſte formatus & homo eſt primus in pa-
radiſi ſede locatus. quia per huius myſteria
ſolemnitatis primam nos ſtolam recepturos.
primum ſuperne beatitudinis regnum a quo
in longinquam regionem diſceſſimus nos re
cepturos eſſe ſperamꝰ. De cuiꝰ gloriā regni
beatus apl̄s petrꝰ celos autem nouos inquit

& terram nouam & ꝓmiſſa ipſi9 expectam9
in quibus iuſticia habitat. Sed & iohãnes in
apocalipſi ſua. Et dixit qui ſedebat in thro-
no. Ecce facio omnia noua. Deinde eciã ter
ciam menſis eiuſdẽ ſeptimanam in paſcha ob
ſeruamus quod reſurrectionis dominice gau
diis aptiſſime congruit quia & eadem ſacro
ſancta eius reſurrectio tercia die facta eſt &
tercio tempoꝛe ſeculi id ẽ cum gracie celeſtis
aduentu tota eius in carne diſpenſacio que ꝑ
reſurrectionis conſumata eſt gloriã mundo
apparuit. Prima namq; ſeculi tempora lege
naturali per patres. media lege litteral per
ꝓphetas. Extrema chariſmate ſpiritali ꝑ ſe
ipſũ veniens illuſtrare dignatus eſt. Sed &
ipſa tunc lune conuerſio pulcherimũ nobis ſa
cramenti celeſtis ſpectaculum prebet. Nãq;
luna que rotũdi facta ſthematis a ſole lumẽ
vt ſupra diximus accipit ideoq; ſemper ex di
midio orbe quem ad ſolem habet lucida ẽ. ex
altero autem dimidio ſemp obſcura. A ꝑma
vſq; ad quintã decima lucis crementum ad
terras. defectum vero habet ad celos. a quin
ta decima autem vſq; ad nouiſſimam cremẽ-
tum eiuſdem ſue lucis a terrenis auerſũ pau
latim ad celeſtia reuertit. Que nimirum ei9
cõuerſio recte paſcal' gaudii myſteria ſignat
quibus omnem mentis noſtre gloria a viſibi
libus auertere deliciis caducisq; fauoribus
atq; ad ſolam celeſtis gracie lucem ſuſpendẽ
cõtemplando docemur. vl' ſi vtramq; eius cõ
uerſionem in bonũ delectat interpretari poſ
ſumus intellegire quod creſcẽs ad oculos hu
manos lumen lune virtutum graciam quib9
apparens in carne dominus mundo illuxit in
ſinuet de quibus dicitur & iheſus ꝓficiebat
ſapiencia & etate & gracia apud deũ & ho-
mines recreſcens vero ad celos reſurrectiõis
aſcenſioniſq; illius gloriam deſignet que in ſe
quidem ipſa mox perfecta ꝑuenit ſed in ani
mo fidelium quibus dea lucis ſue ꝓfectibus
vſq; ad finem ſeculi creſcere nõ deſinit. Re-
ſurgens enim dominus a mortuis primo ſin-
gulis ac binis ac deinde pluribus. modo ſep-
tem. modo vndecim. & pluſq; quingẽtis fra
tribus ſimul ad vltimum diſcipul' omnibus
apparuit. quibus videntibus aſcenſur9 in ce
lum precepit eos ſue diſpenſaciõis eſſe teſtes
in hierl'm & in omni ſamaria & vſq; ad vlti-
mum terre. Et bene luna cum noſtros creſc'
ad oculos paulatim a ſole recedit. cum vero
ad celos. paribus ad eum ſpaciis redit. Hoc
eſt enim quod ipſe dicit. Exiui a patre & ve
ni in mundum. iterum relinquo mundum &
vado ad patrem. Et quod de illo pſalm9 ait.
A ſummo celo egreſſio eius & occurſus eius vſ
q; ad ſũmum eius. Quia ergo luna eo ſue lu-
cis in cremento quod exiens a ſole ad noſtros
euoluit optutus. domini ſaluatoris in carne
vſq; ad tempora paſſionis doctrinã virtutes
q; ſignificat eo autem quo ad ſolẽ rediẽs pau
latim ad inuiſibilem nobis celi faciem recolli
git. reſurrectionis illi9 ac poſteriores glorie
miracula demonſtrat merito a quĩta decima
paſcal' nõ gaudiis apta predicatur. Huis qui
dem paſchal' temporis a legis obſeruacione
ſumptis iudiciis heredes noui teſtamẽti eciã
diem dominicam quã ſcriptura vnam ſiue ꝑ-
mam ſabbati cognominat annectimus. Nec
in merito que & condictione primitiue lucis
excellens & triumpho dominice reſurrectio
nis in ſignis & noſtra quoq; nob' reſurrectiõe
manet ſemp exoptabil'. Septem quoq; dies
lune id ẽ a quinta decima vſq; ad viceſimam
primam ꝑ quos ea dominica naturali ordine
diſcurrit vniuerſitatem eccl'ie que ꝑ totum
mundum paſcalibus eſt redempta myſteriis
a parte denunciant. Nam & ſeptenario ſepe
numero vniuerſitatẽ deſignare ſcriptura cõ
ſueuit. Vnde quod ait ꝓpha ſepcies ĩ die lau
dem dixi tibi. nil melius intelligitur quam
quod alibi ait ſemper laus eius in ore meo.
Et ſpecialiter totã catholice eccl'ie ꝑfectio-
nem eo figurari iohãnes teſtatur. qui ad ſep
tem aſie ſcribens eccl'ias vniuerſalis ꝑ orbem
eccl'ie myſteria pate facit. Vnde & per om
nia que ſingul' ſeptem ſcribit hoꝛtmenta hunc
verſiculum intexere curauit. Qui habet au
res audiẽdi. audiat quid ſpũs dicat eccl'iis.
Quod vni cuilibet dixerat hoc oĩbus ſe dixiſ
ſe ꝓbat eccleſiis. Nec minus eciam moralem
nobis cõmendãt paſcalia tẽpora ſenſũ. ĩ noĩe
quidem paſche vt de viciis ad virtutes tran
ſitum cottidie faciamus ſpiritalem. In menſe
autem nouarum in quo ad vlti fruct9 aduen
tu ſuo ꝓnunciãt veterem ceſſacionem vt ex
uentes veterem hominem cum actibus eius
renouemur ſpũ mentis noſtre & induamus
nouum hominem qui ſecũdum dñm creatus
eſt in iuſticia & ſanctitate & veritate. & vt
vegetati diuerſarũ varietate virtutũ earũq;
volis veluti amoene arboris ad vmbracione
velati tamquam lete atq; fructiffere ſegetes
pullulemus in pleni lunio vt ꝑfectum ſplen-
dorem fidei & ſenſus gerentes a peccati te
nebris ſegregemur. in reuerſa eadem luce lu
nari ad celos quod a qinta decima luna fieri
ĩcipit vt qñto magni ſum9 humiliem' ĩ om
nibus dicentes cũ apl'o ſinguli gracia autem
dei ſũ id ẽ quod ſũ. Que profecto gracia mu
neris ſuperni quia tercia tempore ſeculi ma-
nifeſtus effuſa eſt. pulcherima figurarũ con-

ſequenciā tercia lune ebdomade lumen ipſiꝰ
quod catenus ad terras creuerat ad celeſtia
iam creſcere incboat pulcbre banc in paſcba
obſeruare precipimur. vt gracie quam acci-
pimus nunquam obliti ꝑ ſingulos gradus ſpi
ritalis tranſitus largitori illius obediēdo vi
cem rependere meminerimꝰ. vel certe incre
ſcente ad bomines luna vite nob actiue. in ꝯ
uerſa vero ad celos ſpeculatiue typus oſten-
ditur vel in bac nobis cōuerſione dilectio ꝓx
imi in illa noſtri ſignatur auctoris aut huc cō
uerſꝰ lucis eiꝰ ꝑfectꝰ vt bona foras operemur
admonꝫ porro illuc vt eadē bona opa ſolo ſu
perne mercedis intuitu geramus. huc vt lu-
ceat lux noſtra corā bominibus vt videāt bo
na noſtra opera illuc vt glorificēt patrem no
ſtrum qui in celis eſt

xii

De ſyderibus

Sideria & aſtrorum bec diſtancia eſt
Stelle g° & ſidera & aſtra. ita int ſe
differunt Nam ſtella eſt quelibꝫ ſin
gularis. ſidera vero ſūt ſtellis plurimis facta
vt biades pliades aſtra autē ſtelle grādes vt
orion boetes. Sed bec nomina ſcriptores cō
fundunt & aſtra ꝓ ſtellis & ſtellas ꝓ ſyderi
bus ponunt. Et ſtellas nō babere ꝓprium lu
men ſed a ſole illuminari dicuntur ſicut & lu
na. Sidera vero aliquando in bonam partem
aliquando in contrariā accipiuntur. In bonā
ergo partē accipiūtur quādo ſanctos & elec
tos dei ſignificant qui ſunt in eccia. Vnde eſt
illud quod ad abrabam dominus ait. Multi-
plicabo ſemen tuum ſicut ſtellas celi. & apo
ſtolꝰ ſtella inquit ab ſtella differt in claritate
ſic erit & reſurrectio mortuorum. Stella xp̄s
eſt vt in apocalipſi. Ego ſū ſtella ſplendida &
matutina & alibi orietur ſtella ex iacob. & ī
apocalipſi ſeptē inquit ſtelle angeli ſūt ſep-
tem eccleſiarū. Nam & apl's paulus ſeptem
ſcribit eccleſiis nō tamē biſdem quibus iobā
nes. & ſeptem loca figura ſūt tocius eccleſie
que ſeptiformis ſpūs ſancti graciam babet.
Hinc & pſalmiſta de creatoris ope ait lunam
& ſtellas in poteſtatem noctis quoniā in ſe-
culum miſericordia eiꝰ. Lunā vt iam diximꝰ
eccleſiam debemus accipere. ſtellas diuerſos
eius ordines ſanctitate pollentes vt ſūt epi-
ſcopi p̄ſpiteri diaconi & ceteri qui velut ſtel
le celeſti noſcuntur cōuerſacione radiare. Hec
omnia in poteſtate noctis. id ē in ſeculi iſtius
tenebris data ſūt vt ꝑ eos caliginoſa reluce-
ant corda mortalium. Item ſtelle ſūt ſancti ſi
ue docti eo quod virtutum operibus in boc
mundo reſplendent vt in pſalterio. qui nu-
merat multidinem ſtellarum & omnibus eis
nomina vocat Aſtra ſūt ſancti angli vt ī iob
Cū me laudarēt aſtra matutina. In contrariā
ergo ſignificacionem ponuntur ſidera quan-
do aut pūerſos angelos ſignificant aut bere
ticos. ſiue bypocritas. Peruerſos g° angelos
de celo cecidiſſe teſtatur apocalipſis dum di-
cit draconem terciam partē ſyderū ſecū trax
iſſe in terram. Hereticos autem ſub ſiderum
nomine denotat iudas apl's in epiſtola ſua di
cens Sidera errancia quibꝫ ꝓcella tenebraꝝ
ineternum ſeruata eſt. Hypocrite autem qui
ꝑ fictas ſpecies virtutum ſanctos imitari vi
dentur tamē ipſi velut ſtelle de celo in terrā
cadunt dum a ſanctorum cōſorcio ſequeſtra-
ti inter peccatores aſcribūt

xiii

De pliadibus

Pliades autem & arcturus quid ſig-
nificent in ſentencia qua dominus ad
beatum iob locutus eſt animaduerti
poteſt. Ait enim. Nunquid iūgere valebis ī
micātes ſtellas pliades aut girum arcturi po
teris diſſipare. Pliades ſtelle a potu pliſta id
eſt a pluralitate vocate ſūt ita autē vicine ſi-
bi & diuiſe ſūt condite. vt & ſimul ſint & ta
men coniugi nequaquam poſſint quatinus
in ciuitate quidem coniuncte ſint ſed tactu
diſiuncte.

xiiii

De arcturo

Arcturus vero ita nocturna tempo
ra illuſtrat vt in celi axe poſitus ꝑdi
uerſa ſe vertat nec tamē occidat. Ne
q̄ enim extra currens voluitur ſed in loco ſi
tus in cunctis mundi partibꝫ nequāquā caſu
rus inclinatur. Quid enim micātes pliades q̄
& ſeptem ſūt aliud quam ſanctos omnes de
nūciant qui inter preſentis vite tenebras ſpi
ritus ſeptiformis gracie nos lumine illuſtrāt
quia ab ipſa mundi origine vſq; ad eiꝰ termi-
num diuerſis temporibꝫ ad ꝓpbetādū miſſi
iuxta aliquid ſibi coniuncti ſūt & iuxta aliqd
nō cōiuncti. Stelle enim pliades ſic ſupra dic
tum eſt in ciuitate ſibi coniūcte ſūt tactu diſ
iuncte. ſimul quidē ſite ſūt & tamē lucis ſue
vicitatis radios fūdūt. Ita ſancti omnes alius
atq; alius ad predicandum temporibus appa
rentes. & diſiuncte ſūt ꝑuiſionem ſue mag-
nus & coniuncti ꝑ intencionem mētis. Simꝉ
micant quia vnum p̄dicant ſed nō ſemetipſo
tangūt quia diuerſis temporibus paciuntur
Quam diuerſis temporibus abel eſaias. & io
bānes apparuerūt diuiſi quidem tēpore fue-
runt ſed nō predicacione. In arcturo aūt qui
ꝑ girum ſuum nocturna ſpacia nō occaſurus
illuſtrat nequaquam particulatim edita vita
ſanctorum ſed tota ſimul eccleſia deſignatur
que fatigaciones quidem patitur nec tamen
ad defectum ꝓprii ſtatus inclinatur. Girum

laborum tollerat ſed ad occaſū cum tempori
bus nō feſtinat. Nec enim ad ima poli arctu
rus cum nocturno tempore ducitur ſed dum
ipſa voluitur nox finitur. quia nimirum dū
ſancta eccleſia innumeris tribulacionibꝫ qua
titur preſentis vite vmbra terminat̄ eaꝗ̄ ſtā
te nox preterit quia illa in ſua incolomitate
ꝑdurante mortalitis huius vita ꝑcurrit. Po
teſt ergo ꝑ arcturū qui a plagas frigoris na
ſcitur lex per pliades vero que aboriente ſur
gunt teſtamēti noui gracia deſignari. Quaſi
enim ab aquilone lex venerat que tanta ſub-
ditos rigiditatis aſperitate terrebat. dū pro
culpis ſuis alios preciperet lapidibꝫ obrui ali
os gladii morte mulctari. Pliades vēo que ip
ſe quoqꝫ ſicut ſupius diximus ſeptem ſūt te-
ſtamenti noui graciā tanto apci9 indicant ꝗ̄n
to cuncti liquido cernimus quod ꝑ illud fide
les ſuos ſanctus ſpiritus ſeptiformis mune-
neris lumine illuſtrat. Quamquā ergo ſe arc
turus vertit pliades oſtendit quia per omne
quod teſtamentum vet9 loquitur teſtamēti
noui opera nunciantur ſub textu enim littē
ſ̄git miſteriū ꝓphecie

De orione & hiadibꝫ .xv

De orione autem & hiadibus ſimilit̄
beatus iob ſignificacionem miſticam
expreſſit dicens. Qui fecit arcturū
& oriona & hiades & interiora auſtri. Orio
nes quippe in ipſo pondere temporis hiema
lis oriuntur ſuoqꝫ ortu tempeſtates excitant
& maria terraſqꝫ ꝑturbant. Quid ergo poſt
arcturum ꝑ orianas niſi martires deſignant̄.
qui dum ſancta eccleſia ad ſtatum predica-
cionis erigitur pondus ꝑ ſequēciū moleſtias
qꝫ paſſuri ad celi faciem quaſi inhieme vene-
runt. Bene autem ſubdidit ꝓtin9 hiades que
iuueneſcente verno ad celi faciem prodeunt
& cum ſol iam caloris ſui vires exerit exten
duntur. Illius quippe ſigni viciis inherēt qꝫ
ſapientes ſeculi taurum vocāt ex quo augeri
ſol īcipit atqꝫ ad extēdēda diei ſpacia feruen
cior exſurgit. Qui itaqꝫ poſt orionas hiadum
nomine niſi doctores ſancte eccleſie deſignāt̄
q ſub ductis martiribꝫ eo iā tempore ad mū
di noticiam venerunt quo fides clarius elu-
cet & repreſſa infidelitatis hieme alcius pre
cordia fidelium ſol ueritatiſ calet qui ī mota
tempeſtate ꝑſecucionis expletis longis nocti
bus infidelitatis. tunc ſancte eccl'ie orti ſūt
cum ei iam ꝑ credulitatis vernum lucidior
annus apitur. Nec in merito ſancti docto-
res hiadū nuncupacione ſignātur. Greco qp-
pe eloquio hiadas pluuia vocatur. & hiades
nomē a pluuiis acceperūt quia orte ꝓcul du
bio imbres ferunt. Bene ergo hiadū appella-
cione expreſſi ſūt quia ad ſtatum vniuerſal̄
eccleſie quaſi in celi faciem deducti ſup aren
tem terram humani pectoris ſancte ꝑdicacō
nis imbres fuderūt. Cum enim dixiſſet qui
fecit arcturū & orionas & hiades ꝓtinus ad
didit & interiora auſtri. Quid namqꝫ hoc in
loco auſtri nomine niſi feruor ſancti ſpiritus
deſignatur. Quo dum repletus quiſqꝫ fuerit
ad amorē patrie ſpiritalis igneſcit. Interiora
ergo auſtri ſūt occulti illi angelorū ordines
& ſacratiſſimi patrie celeſtis ſinus quos impl'ꝫ
calor ſpūs ſancti. Illuc quippe ſanctorum ani
me & nunc corporibus exite & poſt corpori-
bus reſtitute perueniūt & quaſi in auſtri ab
ditis occultant̄

De lucifero .xvi

Lucifer ergo aliquando in bonam par
tem ſignificacionem trahit aliquan
do in contrariam. Tunc enim in bo
nam partem ponitur. quando aut dominum
ſaluatorem aut lumen vere ſapiencie ſignifi
ficat. Nam dominum ſaluatorem illa ſetēcia
libri iob denotat qua dicitur. Nunquid ꝓdu
cas luciferum in tempore ſuo. Luciferum er
go ſe xp̄s innotuit quia diluculo amorte re-
ſurrexit & fulgore ſui luminis mortalitatis
noſtre caliginem preſſit. Cui bene ꝑ iohān̄e
dicitur. Stella ſplendida & matutina. Vni9
quippe apparēdo poſt mortem matutina no
bis ſtella factus eſt. quia dum inſemetipo ex
emplum noƀ reſurrectionis ꝑbuit que lux ſe
quatur indicauit lucem ergo ſapiencie & bo
ni intellectus illa ſentencia beati petri oſten
dit qua ait Habemus firmiorem ꝓpheti-
cum ſermonem. cui bene facitis attendentes
donec dies luceſcat & lucifer oriatur in cor-
dibus veſtris lucifer ipſe clarus intellect9 no
ſter eſt qui illuſtrabitur lumine vere ſapiēcie
ꝑfecte caritatis. Incontrariam vero ponitur
lucifer vbi ꝑ eſaiam ꝓphetam in onere babi-
lonis ſub typo regis babilonie ad apoſtatam
angelum dicitur quomodo cecidiſti de celo
lucifer qui mane oriebaris &c̄. Nā ibi ruina
ei9 de claritate eterna in infernales tenebras
oſtenditur.

De veſpere .xvii

Veſpere vēo aūt finē mūdi & aduētū
anticriſti ſignificat aut occubitū mō
tis redemptoris noſtri aduentum an
ticriſti veſper ſignificat in illa ſupiora ſentē-
cia iob qua poſt ꝓductionem luciferi ſubſe-
quenter legitur. Et veſperum ſup filios terre
cōſurgere facis. Veſperum vero ſup terre fi
lios dominus cōſurgere facit quia infidelibꝫ
iudeorum cordibus dominari anticriſtū eoꝝ
merito exigēte permittit. Qui idcirco a dn̄o

huic veſperi iuſte ſubduntur quia ipſi ſponte
ſua filii terre eſſe voluerũt. Terrena quippe
& nõ celeſtia requirentes a pſpiciendo lucife
ri noſtri claritatem cecati ſũt. & dum p̃ eſſe
ſibi veſpum expetunt ſubſequẽtes dampna-
cionis pena mergunt̃

De aere ... lxviii.

AEr eſt inanitas lumen plurimum ha
bens ad mixtum raritatis q̃ʒ cetera
elementa. De quo virgilius longum
ꝑmane ſecutus. Aer dictus
ab eo quod ferat terram vel quod ab ea ferat̃
Hic autem partim ad terrenam. partim ad
celeſtem materiam ꝑtinet. Nam illa. ſubtilis
vbi ventoſi ac ꝓcelloſi motus nõ poſſunt exſi
ſtere ad celeſtem ꝑtinet partem iſte vẽo tur
bulencior qui exaltacionibus humilis corpo-
reſcit terre deputatur quiqȝ exſe multas ſpe
cies reddit. Nam cõmotus ventos facit. ve-
hemẽcius cõcitatus ignes & tonitrua. cõtrac
tus nubila. cũ ſpiſſatus pluuiam. cõgelan-
tibus nebulis niuem. Turbulent congelan
tibus denſioribus nubibus grandinem. diſte
nus ſerenum efficit. Nam aerem denſũ nu-
bem eſſe. nubem rare factã & ſolutam aerẽ
Aer autem ſignificat inanitatem cuiuslibet
rei. Vnde apl'ſ ait Sic pungno nõ quaſi ae-
rem verberans id eſt nõ inania cõſectãs. Itẽ
aer ſignificat tenuitatem mencium ſeculariũ
vt eſt illud in iob. Subito aer cogetur in nu-
bes & ventus tranſiens fugabit eas. Quid er
go p aerem niſi mentes ſecularium deſignan
tur que in numeris huius vite deſideriis de
dite huc illucqȝ more aeris fluide diſpgũt.
Sed aer ĩ nubes cogit̃ cũ fluxe mẽtes pſupni
ſpectus graciam virtutis ſoliditate roboran
tur ventus ergo tranſiẽs nubes fugat qa mõ
talis vita p currẽs p̃dicatores ſanctos a nr̃is
oculis corporaliter occultat. Aliquando aũt
p̃dicatores diuini verbi aer ſignificat vt ẽ il
lud pſalmiſte. Tenebroſa aqua in nubibus ae
ris idem in ꝓhetis p̃dicatoribus verbi quia
quamuis ſe aliquis putet dicta eorum intelli
gere ad ipſam ſicuti eſt virtutem dictorum ĩ
totum vix puenire poteſt ſicut dicit apl'ſ. Vi
demus nunc p ſpeculum in enigmate tũc au
tem facie ad faciem quando ipſũ videt quod
credidit ipſum congnoſcitur reſpicere quod
ſperauit.

De nubibus ... lxviiii

NVbes dicte ab nubendo idem operiẽ
do celum vnde & nupte quod vultus
ſuos velẽt vnde & neptun9 quod nu
bat id ẽ mare & terrã tegat. Nubes autem
aeris denſitas facit. Venti enim aerem cõglo
bant nubeſqȝ faciunt. Vnde eſt illud Atqȝ in
quando incarnacionem xpi ſignificat nullo
nubem cogitur aer. Nubes autem miſtice ali
peccati põdere grauatã ſiue virginem mariã
aliquando ꝓtectionem ſpũs ſancti. aliquãdo
ꝓphetas & p̃dicatores ſanctos. Nam incar-
cionem xp̃i ſignificat illud eſaie ecce domin9
aſcendet ſup nubem leuem & deſcendet ine-
gyptum & illud in exodo dñs inquit p̃cede
bat eos ad oſtendendam viam p diẽ in colũ-
na nubis & p noctem ĩ columna ignis. Nubs
enim iſta p̃cedens criſtus idem eciam colũna
quia rectus & firmus & fulciens infirmitatẽ
noſtram p noctem lucens. p diem non lucens
vt qui nõ vident videant & qui vident ceci
fiant. Poteſt & ſic nõ incõgrue accipi qđ xp̃i
ſacramentum tanquam in die manifeſtum ẽ
in carne velut in nube. in iudicio vero tanqȝ
interrore nocturno quia tunc erit magna tri
bulacio ſeculi tanquam ignis & lucebit iuſtis
et ardebit in iuſtis. Illud autẽ quod in euãge
lio legitur vbi dominus coram tribus diſci-
pul' transfiguratus eſt in monte & ecce nu-
bes lucida obumbrauit eos quia materiale ta
bernaculum petr9 queſiuit nubis accipit vm
braculum vt diſcat in reſurrectione nõ teg-
mine domorum ſed ſpirit9 ſancti gloria ſanc
tos eſſe ꝓtegendos. Et notandum quod ſic'
domino in iordane baptiſato ſic & in monte
clarificato tocius ſancte trinitatis miſterium
de claratur. Nam vbi pater in voce filius in
baptiſmate. & ſpiritus ſanctus incolũba oſtẽ
ſus eſt. hic vero pater in voce filius in clarifi
cacione ſpũs ſanctus in nube demonſtrat9 ẽ
quia nimirum gloriam eius quam in baptiſ-
mo credentes cõfitemur in reſurrectione vi
dentes cum laudabimus Quod autem nubes
ꝓphetas ſiue p̃dicatores diuini eloquii ſigni-
ficẽt oſtẽdit illud in pſalmo multitudo ſonit9
aquarum vocẽ dederũt nubes quaſi maẽ con
fragoſũ ita in ſanctis eccleſiis reſonant diuẽ
ſa vota ppl'orum ſed quare ſit ſonitus factus
multitudinis aquarum pulchre ſubicit quia
vocem dederũt nubes. Nubes predicatores
ſignificari ſepe iam diximus de quibus ſcrip
tum eſt mandabo nubibus ne pluant eam ſu-
per imbrem qui vocem ſuam magnam dede
rũt cum precepta domini vulgauerunt in to
to orbe terrarum ſicut & alius pſalmus ante
p̃dicauit. In omnem terram exiuit ſonus eoꝝ
& in fines orbis terre verba eorum. Nubs ẽ
ꝓtectio diuina ſicut in exodo legitur taber-
naculum federis nubs obumbraſſe. Nubs ob
ſcuritas eſt ſcripturaꝝ vt in pſalterio. Qui o
perit celum nubib9

De tonitru. Et fulgore. Et cho-
rus Cationibus ... ca. xx.

TOnitruum dictum quod ſonus eius
terreat . Nam tonus ſonus qui ideo
interdum tam grauiter cõcutit oĩa
ita vt celum debiriſſe videatur quia cum ꝑ
celle vehementiſſimi venti nubibus ſe repẽte
in miſerint turbine in valeſcente exitũq; que
rẽte nubem quam excauauit impetu magno
reſcindit ac ſic cum horrendo labore deferẽ
ad aures. Tonitruũ aliquãdo in ſcripturis di
uinam vocem ſignificat vt eſt illud . intonuit
de celo dominus & altiſſimus dedit vocẽ ſu
am . qppe q erat ingencia ſacramenta locutu
rus ait enim in euãgelio vox omnipotis pa-
tris . & clarificauit & iterum clarificabo vñ
multi ſicut ibi legitur tonitruũ fuiſſe credi-
derũt . Altiſſimus autem dedit vocem ſuam
quãdo dictum eſt hic eſt filius meus dilect9
in quo mihi bene conplacui . aliquando vero
ꝑdicacionem deſignat euangelii vt eſt illud
vox tonitrui tui ĩ rota . Inrota g° idẽ ĩ mũdo
vox tonitrui eius egreſſa eſt quãdo predica-
tores xp̄i circulum tocius orbis verbis tonã-
tibus impleuerunt . Cum tonitruo autem ſi-
mul & fulgur exp̄mitur ſed illud celerius vi
detur quia clarum eſt . hoc autẽ idẽ tonitru-
um ad aures tardi9 ꝑuenit . Fulgor & fulme
nictus celeſtis iaculi aferiendo dicti . fulgi e
nim ferire eſt atq; ꝑcutere . fulmina autẽ col
liſa lumina faciunt . Nam omnium rerum col
liſio ignem creat vt in lapidibus cernim9 vł
a territu rotarum ſimili mõ in nubibus ignis
vnde & prius nubilia ſũt deinde ignis . ex vẽ
to autem & igne fulmina in nubibus fieri &
in pulſu ventorum emitti . Ideo autem fulmi
nis ignem vim habere maiorem qui ſubtilio
ribus elemẽtis factus eſt quam noſter id eſt
qui nobis in vſu eſt . Tria ſũt autem ei9 nomi
na fulgus quia tãgit fulgor quia ĩcendit &
vrit fulmẽ quia findit ideo & cum ternis rã-
diis pingitur fulgora autẽ ſiue coruſcacioĩs
myſtice diuinos in ſcripturis exp̄mũt terro-
res que in miraculł coruſcantibus fiunt vel
cõmunicaciões que ſcripta ſũt in lege diuina
vt eſt illud . Illuxerunt coruſcaciões tue orbi
terre vidit & cõmota eſt terra . Coruſcacio-
nes diuina p̄cepta dic᷑ veritatis lumine radi
ancia . que tenebras hominũ ꝑtotum mundũ
ſalutari illuminacione fugauerunt . Et ali bi
ita dicitur fulgora multiplicauit & cõturba
uit eos id eſt miracula multa fecit que ſic cor
da uiuencium ꝑmouerunt quemadmodum
crebra ſolent fulgora viſa terreri . Contur-
babauit eos de his dicit qui tunc conturbati
ſũt quãdo eum reſurrexiſſe manifeſtis ꝓbaci
onibus agnouerũt

De arcu celeſti ca . xxi .

ARcus celeſtis dictus a ſimilitudine
curuati arcus . Iris huic nomen ꝓp̄ũ
eſt & dicitur iris q̄ſi aeris id eſt q̄đ
ꝑ aerem ad terram deſcendat . Hic autem a
ſole reſplẽdet dum caue nubes ex aduerſo ra
dium ſolis accipiũt & arcus ſpeciem fingũt
Cui vari9 color eſt quia aqua tenuis aer luci
dus & nubes caligantes in radiate illi varios
creant colores . Arcus autem celeſtis eſt ſig-
num teſtamẽti quod poſuit deus inter ſe &
homines atq; omnẽ animam uiuam ne ꝑdat
eam diluuio . Nam quod ille apparet in nubi
bus & nũquam niſi de ſole reſplendet ſig̃ficat
quia illi nõ pereũt diluuio qui in ꝓphetis &
omnibus ſcripturis diuinis tanquam dei nu-
bibus virtutem agnoſcũt xp̄i . Nam quod in
eodem arcu color aque & ignis ſimul oſtẽdiẽ
quia ex parte ceruleus eſt & ex parte rubicũ
dus apparet quod vtriuſq; iudicii teſtis ſit
vnius videlicet faciendi & alterius facti id ẽ
quia mund9 iudicii igne cremabitur nõ aqua
diluuii vltra delebitur . Iris id eſt arcus duo-
rum iudiciorum dei figuram habere dicitur
hoc eſt primi quod ꝑdiluuium ſecũdi quod ꝑ
ignem vt eſt illud in apocalipſi . Et iris incir
cuitu eius . Serenitas ẽ indulgencia delictoꝝ
ꝑ ſanguinẽ ihũ xp̄i p9 tenebras peccatorum
data vt ẽ illud ĩ euãgelio Facto veſpe dicitis
ſerenum erit rubicundũ eſt enim celũ

De igne ca . xxii .

IGnis ergo qui quartum mũdi eſt elemẽtum
aliquando exp̄mit zelum dei . aliquando ſpi-
ritum ſanctum . aliquando caritatem aliquan
do cupiditatem . aliquando maliciam . aliq̃n
intellectum . aliquãdo tribulacionem . aliq̃n
iram . aliquãdo voluptatem . zelum enim dei
illa ſentẽcia notat qua dicitur . Deus noſter
ignis cõſumẽs eſt . Nam ſp̄ũm ſanctum de-
mõſtrat quia in die pẽtecoſtes . in linguis ig
neis ſuper apłos apparuit vbi eos luce ſapiẽ-
cie illuminauit . & zelo iuſticie corda eorum
accendit . Caritatem aũt ſignificat vbi feruo
rem dilectionis exprimit vt eſt illud in euan
gelio . Ignẽ veni mittere in terrã . & q̄đ volo
niſi vt ardeat . Cupiditatem autem ſignificat
quãdo ambicionem nimiam terrenarum reꝝ
denotat . Vnde in exodo dñs p̄cepit de obſer
uacione ſabbati nõ ſuſcendetis inquit ignem
in omnibus habitaculis veſtris ꝑ diem ſabba
ti h° eſt ignẽ cupiditatis tã incorporibus hu
manis quam eciam in cõuenticulis vniuerſis
vetat incendere . Maliciam aũt ſignificat ig
nis q̃n cor malum ad inferiora ſemper incur
uatum demõſtrat . De quo igne dicitur . Nũc
ignis aduerſarium cõſumet quia peſſimum
cor ex ſua malicia tabeſcit ſicut autem ignis

amoris mētē erigit ita ignis malicie inuoluit
Tribulacionem autem ignis ſignificat vt eſt
illud in pſalmo. Igne nos examinaſti ſicut ig-
ne examinatur argentū. Tunc autem irā ſig-
nificat quādo vindictam celeſtem oſtēdit vt
eſt illud. Conſumam eos igne ire mee ait do
minꝰ & alibi quia ignis inquit exarſit ab ira
mea & ardebit vſq; ad inferos deorſū. Tunc
autem voluptatem ignis ſignificat quando
libidinis ardorem oſtendit vt eſt illud. omēs
adulterātes ſicut carbo ignis ardēs corda eo
rum Quibus niſi ſubuenerit penitencie re-
medium ignis pene perpetue ſubſequet̄ vbi
erit fletus & & ſtridordēcium & cruciatus
ſempiternꝰ. De quo ī yſaia ſcriptum ē. Ecce
omnes vos accenſi igne accincti flammis. am
bulate in lumine ignis veſtri. Habēt enī pec
catores inſe fenū. ligua ſtipulam. ſpinas &
tribulos ſoluimq; que eterno tradūtur incen
dio. Hi tamen ꝓuocant̄ ad ſalutem. dicit̄ q̄
eis ambulate in lumine ignis veſtri & flam-
mis & reliqua vt in pēnis & ſuplicíis diſtant
dei potenciam & redeant ad ſalutem. Item
ignis intellectus in ſacris eloquiis accipitur
bonus vel malus ſic̄ in leuitico de filiis aaron
dicit̄ qui ignem alienū ī cōſpectu domini ob
tulerūt & ibi cōſūpti ſūt. Fumꝰ autem ali-
quando in bonā partem. aliqñ in contrariam
ponitur. Nam quod dicit pſalmiſta aſcendit
fumꝰ in ira eiꝰ & ignis a facie eiꝰ exardeſcit
fumꝰ hic in bono poſitus eſt quia ſicut iſte t-
renꝰ inutiles lacrimas mouet. ita & ille peni
tencie calore ſuſcenſus fructuoſe ꝓfundit flu
enta lacrimarū in ira eiꝰ. hoc eſt tempore q̄
hic peccatores futuri iudicii timore contur-
bat vt eos ad ad remedium cōuerſionis addu
cat. Ignis autem eſt caritas dei virtutum ꝓ-
greſſionibus creſcens que quanto magis cō
cupiſcitur tanto efficaciꝰ ampliat̄. Bene aūt
dixit a facie eius quoniam ipſiꝰ illuminacio-
ne caritas cōcedit̄ eis qui peccata relinquūt
Quod autem alibi de peccatoribus dicit̄. ſic̄
defecit fumꝰ deficient hic peccatorum pena
predicit̄. Fumꝰ enim eſt ex flamma iſta cor
ruptibili ſurgens tenebroſa conglobacō que
q̄ntū plus extollitur tantum ꝑ inania tenuat̄
Huic peccatores merito cōparantur quō ex
flamma nequicie ſue ꝓducunt fumiferas ac-
ciones que licet ad alciora ſuperbia faciente
cū ſurgant neceſſe eſt vt ſua magis velut fu-
mꝰ elacione deficiant

¶ De prunis ¶ ca. xxiii.

Prune autem ſignificant illicitas cō-
cupiſcencias anime que polluūt greſ
ſus operum humanarum. Vnde eſt il
illud dum ambulat ſuper prunas plante eius

nō cōburentur. Hinc in iob de leuiathan ſcrip
tum ē. Halitus eius prunas ardere facit. qd
prunas niſi ſuccenſas internis cōcupiſcenciis
reproborum mentes apellat. tociens enim le
uiathan halitus prunas accendit quociens oc-
culta ſugeſtio humanas mētes ad delectacō
nes illicitas ptrahit. & flamma de ore eius
egreditur quia quicquid per ſe quicquid per
predicatores ſuos loquitur ignis eſt. quo nō
aurum neq; argentum ſed lignum fenum ſti-
pula. cōcrematur.

¶ De carbonibꝰ ¶ ca. xxiiii.

Carbones autem ſignificant nigredi
nem peccatorum. Vnde ē illud. Car
bones ſuccēſi ſūt ab eo. Carbones ve
ro ſuccenſos peccatores dicit. qui velut car
bones mortui in mūdi iſtius cecitate tenebrā
tur ſed iterum penitencia ī flammante reui
ueſcunt & ex mortuis prunis viui incipiunt
eſſe carbone. Similiter & illud quod in pſal
mo legitur. Sagitte potentis acute cum car
bonibus Carbones autem deſolatorios non
nulli peccatores te terrimos atq; malis acti-
bus extinctos intelligere voluerunt. quorū
formido & recordacio noſtra vicia deſolare
noſcūtur dum metuimꝰ talia cōmittere que
illos cognouimꝰ ptuliſſe poteſt autem & il-
lud intelligi vt carbones deſolatorios ora-
ciones accipiamus caritatis igne ſuccenſas q̄
nos viciis ita mundant atq; purificant vt qd
in nobis dyabolus cōſtrinxerat deſolutū atq;
euerſū diuino beneficio ſenciatur ſiue magis
illud eſt quod eſaias ait & volauit ad me vnꝰ
de ſeraphin & in manu habebat carbonem ig
ni quem forcipe acceperat de altari & teti-
git os meū & dixit ecce tetigit hoc labia tua
& ait. ecce abſtuli iniquitates tuas & pecca-
ta tua circum purgaui. Quod nunc beneficō
ſancte crucis efficitur quādo labia noſtra do
mini recordacōne ſignamꝰ Nec inmerito for
ſitan ſignū crucis deſolatoriūdicimꝰ eſſe car
bonem quando fugat peccata credencium
cum tamen ꝑ fidis videatur extinctum. Item
illud vbi ſcriptum eſt ſicut accetum dentibꝰ
& fumus oculis ita piger his qui miſerunt
illum. Hic fumus vanitatem exprimit eorū
qui cupiditatem iſtius mundi magis ſequūt̄
q̄ ſtudium verbi dei

¶ De cineribus ¶ xxv.

Cinis autem humane fragilitatis ī ani
tatem ſignificat. Vnde in ſalomone
ſcriptum eſt. Quid ſupbit terra &
cinis. Similiter & fauilla: Vnde in iob dicit.
Ago penitenciam in fauilla & cinere. In fa-
uilla etenim & cinere penitenciam agere eſt
cōtemplata ſumma eſſencia nil alliud quam

faui͡llam ſe cineremq̧ cognoſcere. Vnde & ci
uitati reprobe in euāgelio dominus dicit. Si
in tyro & ſidone facte fuiſſent virtutes que
facte ſūt in vobis olim in cilicio & cinere pe-
nitēciam egiſſent. In cilicō quippe aſperitas
& cōpunctio peccatorū. in cinere autem pul
uis oſtenditur mortuorum. & idcirco vtrūq̧
hoc adhiberi ad penitēciam ſolet vt in punc
cione cilicii cognoſcamus quid p culpam fe
cimus. & in fauilla cineris ꝑpendamus quid
p iudicium facti ſumus. Torris & ticio hu-
manum genus ſignificat p dn̄m iheſū xp̄m a
ꝑpetua cōbuſtione ſe in iuſtum abſtractū vt
in zacharia. Nunquid non iſte torris erutus
ē de igne. Ticiones duo poteſtates ſeculi h9
atq̧ heretici ex vno ꝯſenſu eccīaȝ perſeq̄ntes
vt in eſaia. Noli timere a duab9 caudis ticio
nū fumiganciū iſtoꝝ

De ventis — Ca. xxvi.

VEntus eſt aer commotus & agitat9
p diuerſis partib9 celi nomina diuē
ſa ſortitus. Dictus autem ventus qđ
ſit vehemēs & violentus. Vis enim ei9 tāta
eſt vt nō ſolum ſaxa & arbores euellat ſed eci
am celum terramq̧ ꝯturbet maria cōmoueat
Ventorum quatuor principales ſūt ſpūs q̄ꝝ
p̄mus ab oriēte ſub ſolanus a meridie auſter
ab occidente fabonius a ſeptentrione ei9 dē
nominis ventus aſpirat habētes gēminos hic
inde vētorum ſpūs. Subſolanus a latere dex
tro vulturnū habet a leuo eurū. auſter a dex
tris euro auſtrum a ſiniſtris auſtro affricum
fabonius a parte dextera affricum a leua cho
rum: porro ſeptentrio a dextris circum a ſini-
ſtris aquilonem. Hi xii. venti mundi. globū
flatibus circumagunt quorum nomina pro-
priis ex cauſis ſignata ſūt ſicut illi oſtendunt
qui de ethimologiis nominū ipſorum ſcripſe
runt. ſed nos de his ſolūmodo narrare diſpo
nimus quos celebriores in ſcripturis inueni-
mus. Ventus autem aliquando ī bonam par
tem. aliquādo in cōtrariam ponitur. In bonā
ergo partem vent9 ponitur vt eſt illud. Qui
ꝑducit ventos de theſauris ſuis. Vbi nō in ꝑ
be ſentimus apl̄os exp̄ſſos quorum p̄dicacio
totum mundum tanquam vent9 celerrimus
ꝑcucurrit ſicut & illud quod alibi ſcriptum
eſt. Aſcendit ſuper cherubin & volauit ſuper
pennas ventorum. vbi exp̄mitur aſcenſio dn̄i
ſup celos celoꝝq̧ virtutes vbi nc̄ ad dexterā
patris collocat9 cum patre regnat & ſpiritu
ſancto. Quod autē dicitur volare ſup pennas
ventorum celeritatem nimiam decenter oſtē
dit quādo fama natiuitatis eius paſſionis &
reſurrectionis atq̧ aſcenſionis p totum mun-
dum diſcurrit. Quid enim dici poteſt veloci9

quādo ipſo in cunabulis iacente magis eū cla
ritas ſtelle nūciauit & mox vt natus. in alia
mundi parte eſt cōſpect9. Item venti animas
ſignificāt. Vnde ſcriptum eſt. qui fecit ven
tis pondus. Velocitate ac ſublimitate vento
rum ſolent anime deſignari. Pondus ergo ac
cipiūt anime vt ab intēcione dei nō iam leui
motu deſiliant ſed in eum fixi cōſtancie gra-
uitate cōſiſtant. vel certe ventis pōdus ē fa
cere cōceſſam hic electis de virtutib9 gl'am
ꝑmixta infirmitate temperare. In cōtraiam
vero partem ventus ponitur vt eſt illud in e-
uāgelio. Deſcendit pluuia & venerūt flumina
flauerunt venti & irruerūt in domum illam
Hic p pluuiam multimodas dyaboli tempta
cōes. p flumina aptas manifeſtas que p'ſecu
ciones ꝑuentos malignos ſpūs intelligi volut
Similiter illud quod in iob legitur in cotra-
riam partem intelligendum eſt. Tulit eum
ventus vrens. Ventus vrens malignus ſpiri-
tus vocatur qui deſideriorum flammas in cō
de excitat vt ad eternitatem ſupliciorū tra-
hat. Item venti ſupbie ſpūs intelligūt velut
in oſee de hereticis dicitur ligauit eum ſpūs
malis ſuis. Item ibi. Omnes paſtores tuos pa
ſcet vētus. & alibi qui nititur mēdaciis hic
paſcitur ventis. Orientalis autem vent9 ſub
ſolanus vocatur quia ſub ſolis ortu oritur. ſig
nificat p̄dicacionem euāgelii que. a ſole vero
ꝑceſſit & totum mundum luce fidei atq̧ ſa-
piencie illuminauit. Vnde ſcriptum eſt. Ori
etur vobis timentibus nomē meum ſol iuſti-
cie & ſanitas in pennis eius. Auſter ab hauri
endo aquas vocatus. Vnde & craſſum aerē
facit & nubilia nutrit hic grece noth9 appel
latur ꝑpter quod interdum corrumpat aerē
Nam peſtilencia que ex corrupto aere naſcit
auſter flans in reliquas regiones tranſmittit
ſed ſicut auſter peſtilenciam gignit ſic aqlo
repellit. Significat auſter aliquādo calorem
fidei vt in pſalmo ſicut torrēs ī auſtro. aliqn̄
graciam ſpūs ſancti vt in cātico canticorum
dicitur. ſurge aquilo & veni auſter pfla or-
tum meum. aliquando feruorem dilectionis
vt in pſalterio dicitur Excitauit auſtrum de
celo & īduxit ī virtute ſua affricū. Itē ī ptē
cōtrariam ponitur quādo ardorem cupidita
tis ſignificat qui peſte viciorum corripit ho-
minum mētes. & egritudinem peccatorum
in humanum genus introducit. Occidental'
autem ventus qui zephir9 greco nomine ap
pellatur eo quod flores & germina ei9 flatu
viuiſcētur. Hic latine fabonius dicitur ꝑpt
quod foueat que naſcuntur. Tūc autem hic
ventus in bonam partem poſit9 reperitur cū
mortis xp̄i & veri ſolis occubitum ſignificat

vnde omnium germina virtutum & bonorũ
operum immũdo naſcũtur Tũc autem in cõ
trariam partem ponitur cũ melioris vite de
fectum ſignificat. Vnde in ꝓpheta peccato-
ribus dicit. occidet vobis ſol meridie. Aqui
lo dict9 eo quod aquas ſtringat & nubes diſ
ſipet gelidus eſt enim ventus & ſiccus. Signi
ficat autem vel dyabolum vel homines infi-
deles vt iniquitatis abũdãciam & defectum
caritatis. Vnde ſcriptum eſt ĩ ꝓpheta. Ab
aquilone exardeſcẽt mala ſup terram

De aura & altano ca. xxvii.

Vra ab aere dicta qu[ ]i aeria quod le
uis ſit motus aeris. Agitatus autem
aer auram facit. Vnde & lucreci9 di
cit aerias auras. Altanus cui in pelago eſt ꝑ
deriuacionem in alto id eſt mari vocatur. nã
alter eſt flatus in ripis quem dixim9 auram
nam aura ĩ terra eſt. Aura ſignificat tranqui
litatem bone mẽtis cõtemplantis deũ. Vnde
helias ſtans in mõte coram domino cum vi-
deret ventum grãdem ſubuertẽtem mõtes
ait. Nõ in ſpũ dominus & poſt commociõem
ignis dixit nõ igne dñs. & poſt ignem ſibil9
aure tenuis. Quod cum vidiſſet helias opuit
vultum ſuum pallio. & egreſſ9 ſtetit in oſtio
ſpelunce. Sed in ſpũ cõmocionis & ignis non
eſſe dñs dicit. eſſe vero in ſibilo aure tenuis
nõ negatur. quia nimirum mẽs cũ in cõtẽp-
lacõis ſublimitate ſuſpendit quicquid pfec-
te cõſpicere preualet deus nõ eſt cũ vero ſub
tile aliquid cõſpicit hoc eſt quod de incõpre
hẽſibili ſubſtãcia a eternitatis audit. Quaſi e
nim ſibilum tenuis aure percipim9 cum ſapo
rem in circum ſcripte veritatis cõtemplacio
ne ſubita deguſtamus. Tranquillitas autẽ
pelagi quam altanum vocant pacem eccleſie
ſignificat in mũdo: que aura ſpũs ſancti flan
te ꝓſpero curſu poſt tempeſtatem in mundo
factam ad optatũ eterne quietis portum ſtu
det ſecura ꝑuenire ſicut in illa nauigacione dñi
cum diſcipul' in naui cum nauicula opiretur
fluctibus ſurgens dñs imperauit ventis &
mari & facta eſt tranquillitas magna. Tro-
pologice autem & nos ſinguli catholica fide
inſtructi & ſigno dñice crucis inbuti dum ſe
culum relinquere diſponimus nauem ꝑfec
to cum iheſu cõſcendimus. mare tranſire co-
namur ſed qui nõ dormitauit neque ob dor
miet iſrahel cuſtodiens ſemp nobis tamen ſe
pe nauigantibus quaſi inter equoris fremit9
obdormit qñ crebreſcẽte inter medios virtu
tũ niſ9 vel inmũdoꝝ ſpũum vel hominũ pra-
uoꝝ vel ipſo noſtraꝝ cogitacionũ impetu fi-
dei ſplẽdor. obtenebreſcit ſpei celſitudo con
tabeſcit amoris flamma refrigeſcit. Verum
inter huiuſmodi ꝓcellas ad illum neceſſe eſt
gubernatorem curramus illum ſedulo exci-
temus qui nõ ſeruiat ſed imperet vẽti. Mox
tempeſtates cõpeſcet refundet tranquillita
tem, portum ſalutis indulgebit

De turbine ca. xxviii.

Vrbo eſt volubilitas ventorũ & tur
bo dictus a terra quociens vent9 cõ-
ſurgit & terram in circuitum mittit
Turbo ꝑſecucionum vel tribulacionum impe
tus ſignificat vt in eſaia factus eſt fortitudo
pauperis. ſpes a turbine. Tempeſtas aut ꝑ
tempore dicitur. ſicut vbiq; hiſtoriographi lo-
qui ſolent dum dicunt ea tempeſtate. aut
ab ſtatu celi quia magnitudine ſui multis di
ebus oritur. Turbo enim aut flagellum dñi
in hominẽ miſſum deſignat aut prauorũ ho
minum ꝑſecuciones. Nam in iob legitur. Re
ſpondẽs autem dñs iob de turbine dixit. No
tãdum video quia ſi ſano atq; incolomi loque
retur ex trãquillitate dñica locucio facta di
ceret. ſed quia fracto flau loquitur de turbine
locut9 fuiſſe deſcribit. Aliter enim domin9
ſeruis ſuis loquitur cum eos intrinſecus ꝑ cõ
punctionem ꝓuehit aliter cũ per diſtrictio-
nem ne extollantur ꝑmit. Per blandam locu
cionem domini amanda dulcedo eius oſtendi
tur. ꝑterribilem vero poteſtas eius metuen-
da mõſtratur In illa perſuadetur anime vt ꝓ
ficiat in iſta reprimit que ꝑficit. In illa diſcit
quod appetat. in iſta quod metuat. Per illam
dicit gaude & letare filia ſion quia ecce ve-
nio & habitabo in medio tui per iſtam dicit
dominus in tempeſtate & in turbine vie ei9
Blandus quippe eſt qui vt in medio inhabitet
venit cum vero ſe ꝑ tempeſtatem & turbinẽ
inſinuat nimirum que tangit corda ꝑturbat
atq; ad edomadam elacionẽ ſe exerit quando
potens & terribilis innoteſcit. Hinc in pſal-
mo ſcriptum eſt. Per ſequeris eos in tempe
ſtate tua & in ira tua cõturbabis eos. In tem
peſtate dicit hoc eſt iudicii tempore. Item tẽ
peſtas examen iudicii ſignificat vt ĩ pſalmo
In circuitu eius tempeſtas valida. quod tem
peſtati merito cõparatur. ꝑmum quia in pro
uiſũ eſt deinde quod ſubito fragore cõtur-
bat. & locum tollit cõſilio repentina periculi
magnitudo Tempeſtas enim imbrium aeris
eſt quedam cõcitata ſedicio in qua vehemen
ter terrem' dum aquarum nimietate vexa
mur. Sequitur. Et in ira tua cõturbabis eos
Sepe iam dixi iram diuinitati nõ poſſe con-
gruere ſed ab hominibus tractum eſt qui qñ
ſceleratos iudicant feruore animi commouẽ
tur. nec aliter ad damnãdum hominem veni
unt niſi de cõmiſſis eorũ criminibus excitẽt

Perſecucionem autem prauorum ille verſus ſignificat ex perſona domini prolatus. Veni in altitudinem maris & tempeſtas demerſit me. Ille qui ſuper maria fixis greſſibus ambulauit qui petro dexteram ne mergeretur extendit quemadmodum ſe tempeſtate dicē eſſe demerſum. Hic altitudo maris copioſa ꝓpl'i ſignificatur inſania. Item tempeſtas ē ſedicio cōcitata demēcium. Ipſa enim demerſit d omnium ſaluatorem quando eum peruenire fecit ad crucē.

De procella Ca. xxviiii.

Procelle enim aut de fluminibus aut de ventis fiunt. Nihil autē velocius ventis. Vnde & ꝓpter celeritatem tam ventos quam flumina alata fingunt poete vt alata vis auſtri. Procella enim ſignificat tempeſtuoſos ꝑſecutorum furores, qui eccleſiam criſti partim minis partim flagris atq; tormentis afficiunt Sed aliquando ipſas perſecutorum mentes dominus in melius cōuertit vt per penitenciam a priſtinis ſceleribus ſe mundantes ad bonos actus cōuertantē Nam in pſalmo ſcriptum eſt. Ignis grando nix glacies ſpūs procellarum que faciunt vēbum eius. Ignis grando nix glacies per allegoriam ſicut dictum eſt homines ſignificat q in hoc ſeculo ex turbulētis & peſſimis ad deuocionis trāquilliſſima ſtudia pervenerunt. Qui faciunt verbum eius. niſi qui ex tempeſtuoſis & imꝓbis ad cōfeſſionis ipſius grām venire meruerunt. Aliquando vero dum in prauis actibꝫ ꝑſeuerant eterna eos pena cruciabit. Vnde ſcriptū eſt. Pluit ſup peccatores laqueos ignis. ſulphur & ſpūs ꝓcellarum pars calicis eorum. Ignis eſt quando eos flāmea cura cōſumit: ſulphur quia cogitaciōes eorum deteſtabili fetore ſordeſcunt ſpūs ꝓcellarum dum ſe tumultuoſa mente confundūt pars calicis eorū id eſt menſura qua pollutis actibus ebriantur

Explicit liber nonus. Incipit liber decimꝰ.

De temporibus
De momentis
De horis
De diebus
De partibus diei
De nocte
De ſeptem partibus noctis
De tenebris
De ebdomadibus
De menſibus
De viciſſitudinibꝫ tempoꝝ quatuor
De anno
De ſeculo
De ſex etatibus mundi
De feſtiuitatibus
De ſabbato die
De dominico die

Capitulum primū De temporibꝫ

Tempora igitur a temperamento nomē accipiūt. ſiue quod vnū quodq; illorum ſpacium ſeparatim temperatum ſit ſeu quod momētis horis diebus. menſibus ānis luſtris ſclīſq; & etatibꝫ omnia mortalis vite curricula temperentē Conſtat ergo trimoda racione compotum tēporis eſſe diſcretum. Aut enim natura aut cōſuetudine aut certe auctoritate decurrit Et ipſa quidem auctoritate bifarie diuiſa humana videlicet vt olimpiades quatuor annoꝝ nundinas octo dierum indictiones xv. annorum ambitu celebrari. Diem quoq; qui ex q̄drātibus cōficitur mēſe februario vl' auguſto inter calari greci egypcii romani ꝓ ſuo q que captu iuſſerunt. Diuina autem vt ſeptima die ſabbatum agi ſeptimo anno a rurali opere vacari quinquageſimū iubileum vocari dominus in lege precepit. Porro natura duce repertū eſt ſolis annū trecentis ſexaginta q̄nq; diebus & quadrante cōfici lune vero annū ſi cōmunis ſit trecentis quinquagita quatuor ſi emboliſmis ccc. lxxxiiii. diebus terminari totumq; lune curſū decennouali circulo cōprehendi. Sed et errancia ſidera ſuis que ſpaciis zodaico circū ferri que natura nō iuxta ethicorum demēciam dea creatrix vna de pluribus ſed ab vno vero deo creata eſt. quādo ſideribꝫ celo inditis p̄cepit vt ſūt in ſigna & tempora & dies & annos. Tempus autē quod grece chronos dicitur ab inicio mundi vſq; ad finem ſeculi decurrit. ita vt momētis horis diebus menſibus annis. luſtris. ſeculis etatibus. vt ſupra diximus diuidatur. Significat autem oportunam diſtribucionē diuine

voluntatis. Vnde eſt illud. Oculi omnium ĩ
te ſperant domine & tu das eſcam illis intẽ -
pore oportuno. nec nõ & illud. tempus faciẽ
di domine diſſipauerunt iniqui legem tuam.
Spreuit ergo populus deuotus tempori -
bus antiochi a plebe iudaica legẽ domini cul
tũ demonium polluendã. velut ad medicum
clamat egrotus tẽpus eſſe ſubueniẽdi ne mor
bis in grauantibus. ſalus populi potuiſſet ad
ſumi. tempus eſt faciendi nõ differẽdi quod
expedit. Iuſſerat enim ꝑ legem & ꝓphetas
vt verus dominus quatinus eum homo reue
rentiſſima deuocione coleret ſed quõ hoc in
ſuam ꝑniciem cõtempſit obſtinacio iudeorũ.
clamat populus fidelis tempus faciendi id ẽ
vt mundo ſalutaris appareas. peccata diſſol-
uas mortem vincas ipſũq; diabolum cum ſua
coborte ꝓſternas. Hoc eſt enim domini face
re predictis temporibus aduenire. Vnde &
ꝑ ꝓphetã dictum eſt. Tempore accepto ex-
audiui te & in die ſalutis adiuui te. Et apl's
Ecce nunc temp9 acceptabile ecce nunc dies
ſalutis. Omnia enim que dominus facit aptiſ
ſima diſpoſicione cõplentur. vt ante fieri nõ
debeant niſi quando ille miſerator indulſerit
Hinc eſt quod nobis ſemper expedit habere
pacienciã expectare que iuſſa ſũt rogare que
ꝓſũt. tempus autem faciendi nouit ille qui
rector eſt

¶ De momentis ¶ Ca. ii.

MOmentum eſt minimũ atq; anguſtiſ-
ſimũ tempus a motu ſiderum dictũ.
Eſt enim extremitas hore in breui-
bꝫ inter vallis cum aliquid ſibi cedit atq; ſuc
cedit. Momentum ergo ſignificat breuiſſi -
mũ temporis decurſũ vt eſt illud apl'i omẽs
quidem reſurgemus ſed non omnes in muta
bimur in momẽto in ictu oculi. Per ictũ ocu
li nimiam breuitatẽ vult ſignificare mom en
ti. vt quanta ſit dei potencia ex reſurrectio
nis celeritate cognoſcas. De quo alia edicio
habet in athomo & in ictu oculi. Minimũ aũt
omnium & quod nulla racione diuidi queat
tempus athomũ grece hoc eſt indiuiſibile ſi-
ue inſectibile nominant quod ob ſui puſillita
tem tam grãmaticis quam calculatoribꝫ viſi
bile eſt quibus eum verſũ ꝑ verba verbũ per
pedes. pedes ꝑ ſillabas ſillabas per tempora
diuidant & longe quidem duo tempora vnũ
breui tribuant. vltra quod diuidant nõ habẽ
tibus hãc athomũ nũcupari cõplacuit

¶ De horis ¶ Ca. iii.

HOra grecum nomẽ eſt & tamẽ latinũ
ſonat. Hora enim finis eſt temporis
ſicut & hora ſũt fines maris fluuioꝝ
veſtimẽtorum. Hora duodecima pars diei eſt
ſcꝫ articularis hoc eſt a ſolis ortu vſq; ad oc
caſſum. nõ naturalis qui cõſtat a ſol' ortu vſ-
q; ad alium ſolis ortum & vigiti quatuor ho
ris cõpletur. Siquidem duodecim hore diẽ
cõplent dño ateſtante qui ait. Nonne duode
cim hore ſũt diei ſi quis ambulauerit in die
nõ offendat. Vbi quamuis allegorice ſe diẽ
diſcipulos vero qui a ſe illuſtrandi fuerãt ho
ras appellauerit. ſolito tamẽ humane cõputa
cionis ordine numerũ definiuit horarum. Sꝫ
ſciendum quod hora aliquando ꝓ tempore.
ꝓ etate ſeculi ponitur. Nam ꝓ tempore poſi
ta eſt hora. in illa pauli ſentencia ꝙ dicit. Ho-
ra ẽ iam nos de ſomno ſurgere Quod ad illud
ſpectat vbi dictum eſt. Ecce nunc temp9 ac
ceptum ecce nunc dies ſalutis. Tempus enĩ
euãgelii ĩ hoc ſignificatur quod ad meritum
ꝓficere debeamus hoc eſt de ſomno ſurge -
re operari bonum quaſi in die hoc eſt palã &
dari operam vt pure vincẽtes ad ꝓmiſſum ꝓ
mium veniamus ex cuſſo ſomno ignorãcie ſi
ue negliencie. Hora ergo ꝓ etate ſeculi poſi
ta eſt in epiſtola iohannis vbi ait filioli nouiſ
ſima hora eſt. Nouiſſimam horam nouiſſimũ
ſeculi tempus quod nunc agitur dicit iuxta
illam parabolam domini vbi operarios in vi-
neam conductos narrat. Prima hora eſt vſq;
ad tempora noe. a temporibus noe hora ter-
cia. a temporibus abraham hora ſexta. a data
lege hora nona a xp̄o in finẽ ſeculi hora vnde
cima. in ꝙ anticriſtus futurus eſt ꝓphetat9
Item hora prima infancia ſiue puericia. ho-
ra tercia adoleſcencia. hora ſexta iuuentus.
hora nona ſenect9 hora vndecima extrema ſe
nium vnde & ſupra exemplũ datũ eſt

¶ De diebus ¶ Ca. iiii.

DIes eſt aer ſole illuſtratus nomen in
de ſumens quod tenebras diſiũgat
ac diuidat. Nam cũ in ꝑmordio cre
aturarum tenebre eſſent ſup faciem abyſſi.
Dixit deus. fiat lux. & facta eſt lux. Et
vocauit deus lucem diem que definicio biffa
rie diuidit hoc eſt vulgariter & ꝓprie. Vul
gus enim omnẽ diem ſolis preſenciam ſupra
terras appellat. ꝓprie autem dies viginti q̃-
tuor horis id eſt circuitu ſolis totum orbem
luſtrantis impletur. qui ſecũ ſemp & vbiq; lu
men diurnũ circũferens nõ minore aerũ ſpa
cio noctu ſubterras quam ſupͣ terras interdiu
creditur exaltari. Ante vero ſolis creacionẽ
primitiue lucis circuitu quod nunc per ſolẽ
fit agebatur. ꝑmo quidem ſecũdoq; die aq̄s
abyſſi que omnem terram texerãt. tercia ve
ro aera vacuũ ſua circũ vagacione luſtrantis
Quãtum ergo nob' veſtigia patrꝫ ſequẽtibꝫ
conicere datur cũ diceret deus fiat lux. mox

tenebre que abyſſum texerant abierunt: &
lux ab oriente medias inter vndas emergens
cunctam terre ſupficiem operuit latitndi-
ne ſui fulgoris boreales ſimul auſtraleſq; nec
nõ & occiduas oras attingens. paulatimq; ſe
cõpleto diei vnius ſpacio ſubducens inferio-
ra terre gyrando ſubiit atq; aurora pcedẽte
diem ſecundum terciũq; ſimili ordine com-
pleuit: hoc tantum a ſolari luce differens q
caloris fotu carebat & qa ſidera nõ dũ erant
priſcis ad huc tenebris noctes illas relinque
bat obſcuras. Dies autem iuxta allegoriam
plures ſignificacões habet. Aliquando ſigni
ficat dominũ ſaluatorẽ. Aliquãdo ſanctos e-
ius: Aliquãdo ſcientiam ſanctaꝝ ſcripturaꝝ
aliquãdo caritatem. aliquãdo virtutũ fulgo-
rem. aliquando pſperitatẽ tẽporalem: aliqñ
diem iudicii. aliquãdo eternã beatitudinem
Dies autem dominũ ſignificat in illa ſenten-
tia euangelii. qui ambulat in die nõ offendit
quia quiſquis doctrinã ſequit̃ ſaluatoris pec-
catorũ offendicula nõ timebit. Item dies do
minũ iheſũ criſtũ ſignificat vt ẽ illud pſalmi
Hec eſt dies quã fecit dominus. Item dies a
poſtolos & ſanctos dei ſignificat ĩ illo pſalmi
ſte verſu intelligit̃: dies diei eructuat verbũ
id ẽ dñs apoſtolis diuina claritate irradians
verba celeſtis luminis intimabat. ſicut econ
trario in illo quod ſequitur nox nocti indicat
ſcientiã iudas iudeis xp̄m pdidiſſe cognoſci
tur. Item diem ſcientiã ſanctarũ ſcripturarũ
in hoc intelligi poſſumꝰ quia ibi lumẽ iuſtitie
& vere ſapientie bene intelligentibus: lucet
Vnde apoſtolus admonet vt intenti ſimꝰ ad
meditãdam legem dei donec dies illuceſcat
& lucifer in cordibꝰ noſtris oriat̃. Q; autẽ
lux diurna caritatem ſignificet oſtẽdit iohã
nes in ep̄la ſua dicens. Qui diligit fratrẽ ſuũ
in lumine manet. Item & dies euãgelium de
mõſtrat. vt ẽ illud in cantico canticoꝝ donec
aſpiret dies & amoueant̃ vmbre. Item dies vi
ta preſens vt eſt illud euãgelii. Me oportet
operari opera eius qui miſit me donec dies ẽ
Rurſũ dies futura vita iuſtis vt in yſaia. Nõ
eſt tibi amplius ſol ad lucendũ p diem. Dies
& nox iuſti & peccatores. iuſticia & iniqui-
tas in ap̄lo. Non ſumꝰ noctis neq; tenebrarũ
Omnes enim vos filii lucis eſtis & filii diei
Dies & nox pſperitas eſt & aduerſitas vt ĩ
pſalmo. In die mandauit dñs miſericordiam
ſuam & nocte declarauit. Item ibi. Deꝰ meꝰ
clamabo p diem nec exaudies. & nocte & nõ
ad inſipientiã mihi. Nam virtutũ fulgorẽ &
honeſtatem cõuerſacõis bone dies ſignificat
in illa pauli ſententia vbi ait. Abiciamꝰ ergo
opa tenebrarũ & induamur arma lucis ſic vt

in die honeſte ambulemꝰ. quia ſi ignorantias
noſtras ſcientie ratio fugat & indignos actꝰ
declinantes pia queq; & honeſta ſectemur in
luce ſumus poſiti & quaſi in die honeſte am-
bulamus. In eo ergo quod ſcriptũ eſt in die
mãdauit dñs miſericordiã ſuam & nocte de
clarauit diem ociũ debemꝰ accipere ĩ quo dñi
precepta diſcunt̃. Nam lex eius in ſpacio trã
quillitatis ebibitur. Tũc enim vacat diſcere
quando nõ eſt quod debeat impedire. Sequi
tur. Et nocte declarauit illud vtiq; quod di
citur in quiete in tribulatione declarat̃ priꝰ
enim ocioſo tempore legis verba diſcunt̃. ſed
eorum fructus in afflictione mõſtratur. Q;
autem diei vocabulum tempꝰ iudicii ſignifi
cet oſtendit illa ſententia euãgelii qua dicit̃
Dies dñi ſicut fur in nocte ita veniet. & illud
ap̄li dies inquit dñi declarabit Diem autem
p eternitate poſitũ oſtendit pp̄heta ad do-
minũ dicens. quia melior eſt dies vna in atri
is tuis ſup milia. ipſa ſũt atria dñi in quibus
ſuperius cõcupiſſe ſe & defeciſſe teſtatus ẽ
In quibus vna dies iuſte deſiderat̃. quia ſemp
eterna que ſolis aduentu nõ oritur. nec eius
finit̃ occaſu. quã nõ ſequit̃ craſtina. nec prece
dit heſterna. ſed immutabilis manẽs. cõſtat
vnitate ppetua. Sup milia mundũ iſtũ ſigni-
ficat vbi milia dierũ ſuſtinent finem. Dies
vnus mille anni vt in pſalmo. Quomõ mille ã
ni ãte oculos tuos tãquã dies vna. Dies duo
vetus & nouũ teſtamentũ quibuſdam figu-
rate vident̃ vt in pſalmo. Bene nunciare de die
in diem ſalutare eius. Dies cognicõ trinita-
tis vt in exodo. Ibimus viam triũ dierũ & ſa
crificemus dño deo noſtro. Itẽ dies tres paſ-
ſiõis ſepulture & reſurrectiõis ſaluatoris tipũ
cõtinent vt in oſee. Viuificabit nos dñs poſt
duos dies die tercio ſuſcitabit nos & uiuemꝰ
Dies ſextꝰ preſens mundꝰ qui ĩ his ſex die
bus factus perhibet̃. Vnde dies ſex ſex miliũ
annorum figurã habere dicũt̃ ſicut eſt illud
ĩ ap̄lo. Quõ dies vnꝰ apud dñm ſicut mille an
ni & mille anni ſicut dies vna. Septimus ve
ro dies qui in requiem dei ſanctificatus ſcri
bitur requiem ſignificat omniũ ſanctorũ pꝰ
excurſũ vite preſentis. Dies ſeptem omne tẽ
pus & opꝰ vite preſentis quod in his ſeptem
diebus voluit̃ cõtinent ſacramẽtũ in quibꝰ p̃
cipit̃ paſcha celebrari id ẽ de peioribꝰ ad me
liora p emendationem vite tranſire & fermẽ
tum quod eſt corrupcõ peccati nõ comedere
ſed in azimis ſinceritatis & veritatis ambula
re. Dies octaua reſurrectionis dominice ob-
tinet ſacramentum. Item dies octaua futurã
omnium reſurrectionẽ & diem iudicii cuius
miſterio ſexta pſalmi titulatio p̃ſignat̃ hoc ẽ

pro octaua. Hodie eternitas diuinitatis ītel
ligit̃ nec inicio cepta nec fine claudenda. Vñ
in pſalmo pater ad filiũ loquit̃ dicens. filius
meus es tu ego hodie genui te. Apud dñm
enĩ nec heri nᶜ cras ſed ſemp̃ ē hodie. Hodie
omne preſens tempus ſignificat vt in pſalmo
Hodie ſi vocem eius audieritis velut ſi dicat̃
quocũq; in tẽpore. Cras futurũ tempus vt
in euãgelio. Nolite cogitarẽ de craſtino quid
manducetis aut quid bibatis. Item ibi ſi enĩ
fenũ id eſt peccatores quod hodie ī agro eſt
& cras in clibanũ hoc eſt in cõbuſtionem p̃-
petuam mittit̃ deus ſic ueſtit & alibi. ne for
te dicant filii veſtri filiis noſtris cras non eſt
vob̃ pars in iſrl̃.

De partibus diei

PArtes diei tres ſũt mane meridies
ſupma. Mane lux matura & plena
nec iam crepuſculum. & dictũ ma
ne a manu. Manu enim antiqui bonũ dixert
Quid enim melius luce. Mane autem ſignifi
cat tempus regeneracõis in baptiſmate quo
incipit homo eſſe filius lucis. vel lumen bono
rum actuũ vel temp9 reſurrectionis. Vnde
eſt illud. Quoniam ad te orabo dñe mane &
exaudies vocem meam. Eccleſia enim que ſe
cognoſcit habuiſſe tenebras peccatorum. &
de nocte mundi iſtius cõgregata tũc ſe meri
to exaudiri credit cũ in lucem vere reſurrec
tionis erumpit. Temp9 autem reſurrectõnis
ſignificat vt eſt illud quod ſequit̃. Mane aſta
bo tibi & videbo quõ nõ volens deus iniqui-
tatem tu es. In die iudicii q̃ndo ſurgũt om
nes homines a ſopore mortis tũc apparebit e
quitas. iudicii dei q̃ndo vnicuiq; reddit ſe-
cundũ opera ſua. Meridies dicta q̃ſi medidi
es ho͂ eſt medius dies. vel quia tunc purior
dies eſt. Merũ enim purum dicit̃. Significat
autem planam doctrinam cũ claritate bono-
rum actuũ vt eſt illud in cantico cãticoꝝ vbi
ſponſa dicit ad ſpõſũ. indica mihi vbi paſcas
vbi cubes in meridie. Et alibi meridies in cõ
trariam partem ponit̃ vt eſt illud in pſalmo
A ruina & demonio meridiano. Demonium
meridianũ eſt immane piculum feruore per
ſecutionis accenſũ. vbi ruina plerũq; metui-
tur quando infirmitas humana ſupat̃. Item
a demonio meridiano accipit̃ p̃ manifeſto nõ
occulto. Suprema eſt poſtrema pars diei q̃n
ſol curſum ſuũ in occaſum vertit dicta q͂ ſup
eſt ad partem vltimam diei q͂ declinat ad
veſperum. veſpera ergo vl̃ finem vite huma
ne vel ſeculi terminũ vel penitenciã futuram
ſignificat. Namq; veſpera ſignificet occubi
tum mortis xp̃i illud pſalmiſte declarat ad
veſperũ demorabit̃ fletus & ad matutinũ le

ticia. Fletus demorat9 eſt veſpere qñ xp̃us
dñs noſter peremptus eſt tunc enim vere de-
moratus eſt fletus dum p̃ triduũ fideliũ tur
ba congemuit & mundi p̃ ipſius occubitũ na
tura cõcuſſa eſt. in matutino quoq; orta ē le
ticia quãdo tempoꝛe matutino reſurrectio do
mini euãgelio teſtante vulgata eſt. & diſci-
puli preſentia dñi ſui immortalitatẽ cernere
meruerũt. Veſpere ergo finem mũdi ſignifi
cat quãdo iam tempus operandi finitum eſt
Vnde dicit̃. Venit nox quando iã nemini licꝫ
opari. Penitẽtiam aũt futurã ſignificat vbi
peccatores ī tenebras exteriores p̃iciẽdi de
ſcribunt̃. Nec tria tempora in vno verſu pſal
miſta cõprehendit dicens. Veſpere mane &
meridie nãrabo & annũciabo & exaudiet vo
cem meam. Nec verba magna nob̃ ſacramen
ta deficiant. Veſpere ſignificat temp9 tra
dicõis quando eum iudas cohortib9 noſcẽt p̃
didiſſe ſe querẽtibus. mane cum ad ponciũ
pilatum p̃duct9 eſt audiend9. meridie quia
hora ſexta vt euangeliſta dicᵗ in cruce ſuſpẽ
ſus eſt. Narrabo ptinet ad veſperam quia tẽ
omnia locuta eſſe conſtat que iudas nequiſſi-
m9 facere diſponebat. adnũciabo ad mane re
ſpondit quãdo dicẽte pilato tu es rex iudeoꝝ
adnunciauit in hoc natus ſũ & cetera que ibi
dicuntur a dño iunxit etiam & exaudiet vo
cem meam. Ad meridiem pertinet quãdo in
cruce dixit cõſũmatũ eſt & emiſit ſpiritum.
Item veſpere paſſionẽ ſignificat mane reſur-
rectionẽ. meridies aſcenſionẽ ei9 in celũ.

De nocte

NOx dicta q͂ noceat aſpectibus vel
negociis humanis. ſiue q͂ in ea fu-
res latroneſq; nocẽdi aliis occaſio-
nem nanciſcant̃. Eſt autẽ nox ſolis abſentia
terraꝝ vmbra cõdita donec ab occaſu redeat
ad exortum. iuxta q̃d naturam eius & poeta
deſcribẽs innuit īquit occeano nox inuoluẽt
vmbra magna terramq; poluſq;. Et ſalomõ
ſacris lr̃is expreſſit. Qui paſcitur inter lilia
donec aſpirꝫ dies & inclinẽtur vmbre. elegã
ti vtiq; ſenſu deceſſionem noctis. inclinatio-
nem apellans vmbraꝝ. Nam qũo p̃ cõditio-
nibus plagarum quibus ſolis curſus intendi
tur & ſplendorem ei9 a nob̃ obiectio terrene
molis excludit inumbracõ illa que noctis na
tura eſt ita erigit̃ vt ad ſidera vſq; videatur
extendi. Merito cõtraria viciſſitudine id eſt
lucis exortu vmbras inclinari noctem videli
cet depmi pelliq; ſignauit. Quã videlicꝫ vm
bram noctis ad aeris vſq; & etheris ꝯfinium
philoſophi dicunt exaltari & acuminatis in
ſtar piramidũ tenebris. lunã que infima pla
netaꝝ currit. aliq̃ndo cõtingi atq; obſcurari

nullumq; aliud ſidus taliter eclipſin hoc ē de
fectum ſui luminis pati eoq̄ circa fines tel-
luris ſol ſplēdor vtrinq; diffuſus ea libere que
telluri ꝓcul abſūt aſpiciat. idoq; etheris que
vltra lunā ſūt ſpacia. diurne lucis plena ſem
per efficiat. vel ſuo videlicet vel ſiderum ra-
diata fulgore. Eſt autem noctis vmbra mor
talibus ad requiem corporis data ne opis aui
da cōtinuato labore deficeret ac periret huma
nitas. & vt animantibus quibuſdam que lu-
cem ſolis ferre nequeunt ipſis etiam beſtiis
que pſentiam verent̄ humanam diſcurrēdiq;
vbi ac victum queritandi copia ſuppetet iux
ta qd̄ in dei laudibus pſalmiſta decantat ſol
cognouit occaſū ſuum. poſuiſti tenebras &
facta eſt nox ī ipſa ꝑtranſibūt omnes beſtie
ſiluarum & cetera. Sicut enī dies lucem fi-
dei & iuſticie equitatem & pſpera atq; feli
cia in ſcripturis miſtice ſignificat. ita & nox
iniuſticiam & infidelitatē atq; aduerſa que
q; deſignat. Nam nox īfidelitatem ſignificat
in illo apoſtoli teſtimonio quo ait. Non ſum9
noctis filii neq; tenebrarū. Iniquitas autem
in noctis ſignificacōne exprimitur in illa ſentē
cia beati iob pereat dies in qua natus ſū &
nox in qua dictum eſt cōceptus eſt homo. vn̄
pſalmiſta in iniquitatib9 cōceptum ſe eſſe &
in deliciis natum teſtatur. Perire ergo optat
beatus iob ſpem ab apoſtata angelo illatam
qui diem ſimulans & ꝓmiſſione diuinitatis
emicuit ſed noctem ſe exhibens lucem nobis
noſtre immortalitatis obſcurauit. Pereat an
tiquus hoſtis qui lucem ꝓmiſſionis oſtendit
ſed peccati tenebras cōtulit qui quaſi diem
ſubblādiendo innotuit. ſed vſq; ad tenebro-
ſam noctem ex impſſa cōdis cecitate pdux
Aduerſa ergo in noctis nomine exprimuntur
vbi pſalmiſta ſe in nocte clamare teſtat̄ hoc ē
in tribulacōne nec tamē exauditū eſſe. Item
pſalmiſta dicit. In die tribulacōnis mee dn̄m
exquiſiui manib9 meis nocte coram eo & nō
ſū deceptus. In noctis nomīe mūdi iſtius ſig
nificat vitam que quāuis lucem habere vide
atur. peccatorum tamen obſcuritate fuſcata
eſt. Item ꝑ noctem ſignificauit inferni clau-
ſtrum cū dicit. forſitan tenebre cōculcabunt
me. & nox illumintio mea in deliciis meis.
Quomodo ergo poterat a tenebris cōculcari
cui erat nox illuminatio in deliciis ſuis. oſten
dit enī tūc inferni clauſtrum reuera illumi-
natū quādo poteſtatem diaboli contriuit. &
hominem ſua miſeracōne liberauit. Nox vita
preſens vt in pſalmo. In noctib9 extollite ma
nus vr̄as ī ſancta. Item ibi nocte coram eo &
nō ſū decept9. Nox futurū ſcl'm de peccato
ribus ſignificat vt in euangelio. Veniet nox
q̄ndo nemo poteſt operari. Nox eſt vita pec
catorum vt in apl'o. Qui dormiunt nocte dor
miunt & qui ebrii ſūt nocte ebrii. Nox ceci-
tas cordis vel vana ſecuritas eſt ſicut ī iob ꝓ
impio dicitur. Nocte opprimet eū tempeſtas
& in euangelio ſtulte hac nocte repetūt ani
mam tuam a te que autē paraſti cuius erunt
Nox futura tribulacō vt in euangelio In illa
nocte duo erunt ī agro vnus aſſumet̄ & vn9
relinquetur. Nox tribulacō vite preſentis in
tempore. vt ī euāgelio. Quis veſtrū habeb
amicum. & ibit ad illum media nocte & di-
cet illi. Amice commoda mihi tres panes h°
eſt ſcientiam trinitatis. Media nox occultū
dn̄i iudicium ſignificat vt ī euāgelio Media
nocte clamor factus eſt ecce ſponſus venit.
Media nox mors ex improuiſo adueniēs ſicut
in iob de reprobis. Et in media nocte auferēt̄
Prima vigilia pma hominū etas id eſt infan-
tia ſiue puericia. ſcd̄a vigilia adoleſcentia &
iuuentus. tercia vigilia ſenectus. vt ī euāge
lio. & ſi in tercia vigilia venerit & ita eos in
venerit beati ſūt ſerui illi.

De ſeptem partib9 noctis

Noctis autem partes ſeptem ſūt cre
puſculum. cōticinū intempeſtum
gallicinium. matutinū. diluculum
Crepuſculum eſt dubia lux. Nam creperum
dubium dicimus hoc eſt inter lucem & tene
bras. Veſperum a ſtella occidētali vocatum
que ſolem occiduū ſequit̄ & tenebras ſequen
tes preced. De qua virgili9 Ante diē clau
ſo cōponit veſper olimpo. Cōticinium ē quā
do omnes ſilent. Cōticeſcere enī ſilere ē. In-
tempeſtum eſt medium & inactuoſū noctis
temp9 quādo agi nihil poteſt & omnia ſopo
re quieta ſūt. Nam tempus per ſe nō intelli
gitur niſi ꝑ actus humanos. Medium autem
noctis actu caret ergo tempeſtas inactuoſa
quaſi ſine tempore hoc eſt ſine actu ꝑ quē di-
noſcitur tempus. Vnde eſt intempeſtiue ve
niſti ergo intempeſta dicitur qa caret tem-
pore id eſt actu Gallicinium ꝓpter gallos lu
cis ꝑ nuncios dictum Matutinum eſt vt ī ab
ſceſſum tenebrarum & aurore aduentum &
dictum matutinum qd̄ hoc tempore inchoā-
te mane ſit. Diluculum quaſi iam īcipiēs par
ua diei lux hec & aurora que ſolem precedit
Eſt autem aurora diei clareſcētis exordium
& pmus ſplēdor aeris qui grece eos dicitur
quam nos ꝑ diriuacōnem auroram vocamus
quaſi euroram. Vnde eſt illud. Et letus eo9
curr9 equ9 eoaſq; acies. Veſpera ergo & ini
cium noctis ſignificat vel inicium tribulacō
nis que poſt ꝓſperitatem ſeculi ſequitur vel
exordium āuerſiōis iniquorum qui aduerſi a

luce vera mandatoꝝ dei incidunt ītenebras
peccatorum. Quando enī qs a veritate & iu
ſticia recedit & ī tenebras erroꝝ atꝙ pecca-
torum corruit merito veſperi nomīe vocatur
quia anticriſti q veſper in ſcrpturis appellaꝫ
conſors efficitur. Intempeſtum autem hoc ē
medium noctis vel profunditatem peccato-
rum ſignificat vl' receſſum a mūdanis & ad
laudandum dn̄i bonorum hominum ſtudium
Vnde ꝓpheta ait ī pſalmo. Media nocte ſur
gebam ad confitendum tibi ſuper iudicia iu
ſticie tue. Nō vacat ꝙ dic' media nocte ſur-
gebam. Scit enī hoc tempore ꝑmo genita e-
gypciorum fuiſſe pcuſſa: ſcit etiam ea tem-
peſtate petri pauli & ſilee ī carcere poſitorū
vincula reſoluta: ſcit quoꝗ ſponſū media noc
te eſſe venturum: ideoꝗ eodem tempore ſur
git ad laudes ne inter fatuas virgines ianua
clauſa remaneat. Nec vacat ꝙ dicit ſurgebā
qa ſemper ſurgiꝫ cum ad dominū ꝯconia fe-
ſtinatur. Ad cōfitēdum hic ſignificat ad lau
dandum q ſequitur. ſup iudicia iuſticie tue
Nam ſi penitentie cōfeſſionem voluiſſet in-
telligi ſup miſericordiam tuam diceret. non
ſupi udicia iuſticie tue. Gallicinium aūt con
uerſionem peccatorum ſignificat. Vnde eo-
dem tempore petrus qui dominum negādo
intenebris obliuionis errauit & ſpate iam lu
cis rememoracōne correxit & eiuſdem vere
lucis adepta preſentia plene totū quicquid
mutauerat erexit. Hunc opinor gallum ali-
quem doctorū intelligēdum qui vos iacen-
tes excitans & ſomnolentes increpat dicēs:
Euigilate iuſti & nolite peccare. Matutinū
ergo ſiue diluculum reſurrectionis domini-
ce tempus ſignificat vel hominis a peccatis
ad iuſticie plenam cōuerſionem. Vnde pſal-
miſta ad dn̄m ait. Ad te de luce vigilo: & in
matutinis meditabor ī te qa factus es adiu
tor meus. Ad ipſū vigilatur quotiens in mū
di ambitione dormitur. Nam illa ſic cōſequi
mur ſi iſta deſerere feſtinemus. Bene autem
adiecit in matutinis meditabor in te & alibi
exurgam diluculo: quādo temp9 dominice
ꝛſurrectōis eluxit & tūc eius laudes cernēt
quando genus humanum exemplo ſue reſur
rectōnis animauit. Matutinū iudicii dies ſi
ue reſurrectō mortuorū vt in pſalmo. In ma
tutinis interficiebam omnes peccatores ter
re. Aurora ē eccl'ia eoq̄ꝺ poſt tenebras pec-
catorum luce fidei illuſtrata ſit vt ī iob. Et
oſtendiſti aurore locū ſuū.

De tenebris

TEnebras autem dictas qꝺ teneāt
vmbras. Tenebre autē ſignificant
aliquādo ꝓfunditatem ſcriptura-
rum diuinarū. aliquādo ignorātiam. aliquā-
do infidelitatem peccatoꝝ & aliquādo penā
gehenne. ꝓfunditatē ergo ſcripturarū illud
ſignificat ꝓpheticum teſtimonium quo ait.
Poſuit tenebras latibulum ſuū. & alibi. tene
bre nō obſcurabūt abs te. & nox ſicut dies il
luminabitur ſicut tenebre eius ita & lumē ei9
Tenbras enim dicit myſtica queꝗ & ꝓfūda
ſcripturaꝝ diuinaꝝ iuxta ill'ꝺ qꝺ legim9 ī ꝓ
verbiis. Intelligit quoꝗ parabolam & tene-
broſum ſermonem. Sic & in alio pſalmo legi
mus. Tenebroſa aqua in nubibus aeris ergo
iſte tenebre nō obſcurabunt ſed poti9 illumi
nanꝫ a dn̄o quoniā predicatio ꝓphetarū ipſo
veniente completa eſt. Ignorantiam autē ſig
nificāt tenebre in illa apl'ica ſentēcia qua di
cit de peccatoribus. Tenebris obſcuratū ha
bentes cor. Infidelitatem autem iniquorum
illa euāgelica ſentēcia denotat vbi diciꝫ. lux
in tenebris lucet & tenebre eam nō cōprehē
derunt. Lux quippe ē hominū xp̄s q omnia
qui illuminari merentur corda hominum ſue
preſentia cognicōis illuſtrat. tenebre autem
ſtulti ſūt & iniqui quorum ceca ꝑcordia lux
& erue ſapientie qualia ſint manifeſte cogno
ſcit quamuis ipſi radios eiuſdem lucis nequa
quā capere ꝑ intelligentiam poſſint veluti ſi
quilibet cecus iubare ſol' obtundatur nec ta
mē ipſe ſolem cuius lumine ꝑfundiꝫ aſpiciat
Tenebre. diabol9 vel demones vt ī ꝓpheta.
Inimicos eius id eſt dn̄m perſecūtur tenebre
Pena autem gehenne ī tenebris ſignificatur
ī illa euāgelii ſententia vbi de peccatore ita
legitur. ligatis manibus & pedibus ei9 mit
tite eum in tenebras exteriores vbi erit fle-
tus & ſtridor dencium. Quicūꝗ g° in p̄ſenti
vita infidelitatis & peccatoꝝ ī terioribus te-
nebris obſcuratur. neceſſe eſt ſi ei condigna
penitentia nō ſubuenerit vt in exteriores te-
nebras poſt exitum p̄ſentis vite mittaꝫ vbi ē
pena mortis & ſempitern9 horror inhabitat
Vmbra ergo aliquando ī bono aliquādo ī ma
lo ponitur. Tunc vero ī bono quādo cuſtodi
am dei & ꝓtectionem ſpiritus ſancti ſignifi-
cat vt eſt illud in pſalmo. Sub umbra alarum
tuarum ſpero donec tranſeat iniquitas. Et
alibi cuſtodi me dn̄e vt pupillam oculi ſubū-
bra alarum tuarum ꝓtege me. Aptiſſime ita
ꝗ petit cuſtodiri ſe vt pupillam oculi quādo
& ꝑ ipſam res iuſuales diſcernimus & ī nr̄o
corpore nihil p̄ſtanti9 inueniꝫ. Sequiꝫ. Sub
vmbra alarum tuarum ꝓtege me. Hic aliud
introducitur ſcena qꝺ grece parabola latine
cōparacō diciꝫ quando ſibi genus diſſimile ī
aliqua cōmonitione ſociatur. Paternis enim
ꝓtectionibus ale ſūt cōparaē. Miſericordia quippe

& caritas quaſi ale ſūt patris quibus ſe ꝓte-
gi congruenter expoſtulat. Et in euāgelio.
Et ecce nubs lucida obumbrauit eos. Et ali
bi. Sub vmbra eius viuemus in gētibus. Vmbra
teſtamētum vetus vt in ſalomone. Donec aſ
piret dies & amoueant̄ vmbre. Vmbra vita
hominis. vt in iob fugit velut vmbra. Vm-
bra mors carnis. vt in pſalmo. Operuit nos
vmbra mortis. Tunc autem in malo vmbra
ponitur quādo vel corporis mortem ſignifi-
cat vel penam gehenne vt eſt illud. Si ambu
lauero ī medio vmbre mortis nō timebo ma-
la quoniam tu mecū es. Et alibi poſuert me
in lacu inferiori in tenebris & in vmbra mō
tis peccatorum indicat locum quia mors de
liquentium vmbroſas ac tenebroſas paritur
manes dum eis gaudiū nō relucet qui perpe
tua triſticie ſue obſcuritate demerſi ſūt & i
deo ꝓ locorum qualitate verbum hoc multi
faria ſignificacōne variatur. Caligo vmbra
ē de ſpiſſitudīe aeris effecta & dicta caligo
qđ maxime aeris calore gignat̄ Iuxta allego
riam vero ſignificat caligo diuinorum ſecre
torum operimentū. Vnde legitur in exodo
Stetit populus de longe moyſes autem acceſ
ſit ad caliginem ī qua erat deus. Turba quip
pe populi allegoriarum caliginem nō valet pe-
netrare: quia valde paucorum eſt ſpiritalē
intellectum rimari. Quia enim mentes carna
lium ſola ſepe hiſtoria paſcunt̄ loquente deo
ſtetit pplˢ de longe. quia vero ſpiritales qui
ꝑ allegoriarum nubem penetrāt & ſpiritaliter
dei verba cognoſcunt moyſes acceſſit ad cali
ginem in qua erat deus Hinc & ī pſalmo di
citur. Caligo ſub pedibus eius quia nō ea cla
ritate deus ab inferioribus cernit̄ qua ī ſupe
rioribus dominat̄. Que ſententia & aliter in
telligi poteſt caligo vero hic diabolus ē qui
hominum mētes innubilat dū veritatis ſplē
dorem nō facit videre quas poſſidet Sub pe
dibus eius quia ſine dubio maieſtate dn̄i ſal-
uatoris cōculcatur demonium execranda ne
quicia ſicut ī nonageſimo pſalmo dictum eſt
Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis & cō
culcabis leonem & draconem. Item caligo ſi
gnificat cecitatem cordis ꝑſecutorum. Hīc
dominus ad iob ait. Quis clauſit oſtiis mar̄e qn̄
erumpebat quaſi de vulua ꝓcedens cum po
nerem nubem veſtimentum eius & caligine il
lud quaſi pannis infantie obuoluerem. mare
ſeuiens nube induitur quia crudelitas ꝑ ſe-
quentium ſtulticie ſue velamento veſtit̄. &
ꝑſpicuam veritatis lucem videre nō ſufficit
& id qđ agᵉ ꝑ crudelitatem ꝑ cecitatem nō
agnoſcit. Quia ergo ꝑſecutores eccleſie īſta
bilitate cordis inquieti atque huic ſeclo dediti
nō grandia ſꝫ puerilia ſapiūt ſupno iudicō cō
ſtringuntur ne tantum ꝑſequi valeāt quātū
volunt Item vmbra & caligo aliquādo pecca
ta ſignificat vnde dicitur ſedētes in tenebris
& in vmbra mortis. aliquādo delectationem
peccatorum vt eſt illud in iob de diabolo dic
tum ſub vmbra ī ſecreto calami & iūci & lo
cis virentibus. Et quia vmbra nō lōge ē ab
aere cuius eſt vmbra. ita & mors non longe
eſt a pena. Hinc & in iob dicitur. Vbi vmbra
mortis & nullus eſt ordo & ſempiternus hor
ror inhabitat.

De ebdomadibus

Ebdomada grece a ſeptenario nume
ro nomen accepit. humana quidē
cōſuetudine ſeptenis ſolū acta die-
bus ſed ſcripture ſacre auctoritate mītis ſpe-
ciebus inſignis que tamē cūcte ni fallor ad
vnū finem ſpectant nos ſcilicet ammonentes poſt
operū bonorum ꝑfectionē ī ſpūs ſancti gratiā ꝑ
petuā ſperare quietem. Prima ergo ſingula
ris illa ebdomada & a qua cetere formā ca-
peſſunt diuina eſt operacōne ſublimis. quia
dn̄s ſex diebus mundi ornatum cōplēs ſepti-
ma requieuit ab operibus ſuis vbi notandum
qđ nō ideo ſenarius numerus eſt ꝑfectus qa
dn̄s in eo mūdi opa ꝑfecerit ſed ſicut Augu
ſtinus ait ideo dn̄s qui omnia ſimul creare va
lebat in eo dignatus ē opari qa numerus ē ille
ꝑfectus vt etiam ꝑ hūc opa ſua ꝓbaret eſſe
ꝑfecta qui ſuis partibus pmus implētur id
ē ſexta & tercia & dimidia que ſūt vnū duo
& tria & ſimul ſex fiūt. Ad huius exemplū
diuine ebdomadis ſcđa hominibus obſeruan
dā mandatur dicente dn̄o ſex diebus opaberis
& facies omīa opa tua. ſeptimo autē die ſab
bati dn̄i dei tui nō facies omne opus. Sex enī
diebus fecit dn̄s celū & terram mare & om
nia que in eis ſūt. & requieuit in ſeptimo q̄
a ppl̄o ebdōda dei ita cōputabatur ātiquitus
Prima ſabbati vel vna ſabbati ſiue ſabbatorum
ſcđa ſabbati. tercia ſabbati. q̄rta ſabbati. qn̄
ta ſabbati. ſexta ſabbati ſeptima ſabbati. vel
ſabatum nō qđ omnes ſabbatorum hoc ē requi-
etionum die que ſuo nomīe & cultu ſingula-
ris excellebat pma vel ſcđa vel tercia vl̄ cete
re ſuo queque cenſerent̄ ex ordine. Tercia ſpe
cies ebdomadis ī celebracōne pentecoſtes a
gitur ſeptem videlicet ſeptimanis dierū &
monade hoc eſt quinquaginta diebus imple
ta. qua die & moyſes ardentem cōſcendens ī
mōtem. legē de celo accepit & xp̄us in lingu-
is igneis ſpūs ſancti grām de celo miſit. q̄r
ta ſeptimi menſis erat ebdomada qui ſolem-
nitatibus ꝑclaris pene totus expendebat̄ int̄
q̄as ꝑcipue dies ꝓpiciacōnis eminebat q̄ ſola

per annum pontifex derelicto foris populo
ſancta ſanctorum intrabat annuis antea fruc
tibus hoc eſt frumenti vini & olei ex ordine
collectis. ſignificamꝰ ihesũ pontificem mag
nũ impleta diſpenſacõne carnis p ꝓpriũ ſan
guinẽ celeſtis regni ianuas ingreſſum vt ap
pareat nunc vultui dei ꝓ nobis qui foris ad
huc poſiti preſtulamur & diligimus aduẽtũ
eius vbi notandum quia ſicut quidam inmũ
di p legem pma tercia & ſeptima die videbã
tur luſtrari ſic & pmꝰ tercius ac ſeptimꝰ mẽ
ſis ſuis quiq cerimoniis extitere ſolemnes.
Quinta ebdomada ſeptimi anni quo toto po
pulus ab agricolandi ope legis imperio vaca
bat dicente domino ſex annis ſeres agrũ tu-
um ſeptimo ceſſabis. Sexta anni iubelei hoc
eſt remiſſionis ebdomada eſt que ſeptem eb-
domadibus annorum hoc eſt xlviiii ãnis texi
tur. qua expleta hoc eſt quinquageſimo de-
mum anno incipiente. tube clarius reſona-
bant & ad oẽs iuxta legem poſſeſſio reuerte
batur antiqua. Septima ſpecies ebdomadis
eſt qua ꝓpheta daniel vtitur more quidem
legis ſeptenis annis ſingulas cõplectẽs ebdo
madas ſed noua racõne ipſos annos abbreui-
ans duodenis videlicet mẽſibꝫ lune ſingulos
determinãs emboliſmos vero menſes qui de
ãnuis vndecim epactarum diebus accreſce
re ſolent in lege patria tcio vel altero ãno ſin
gulos adiciens ſed vbi ad duodecimũ nume-
rum augeſcẽdo puenirent ꝓ integro ãno pa
rit inſerens. Hoc autem fecit nõ veritatis co
gnicõnem querentibus in videndo ſed ꝓphe
cie more ipſũ querentium exercẽdo ingeniũ
malens vtiq ſuas margaritas a filiis clauſas
fructuoſo ſudore inueſtigari q̃ pro fuſas a
porcis faſtidioſa deſpectõne calcari. Verum
vt hec aptius eluſceſcant ipſa iam angeli ad
ꝓphetã edicta videamꝰ. Septuagĩta inquit
ebdomades abbreuiate ſũt ſuper ppl'm tuũ
& ſup vrbẽ ſanctã tuam vt cõſumetur puari
catio & finem accipiat peccatũ & deleatur
iniquitas & adducatur iuſtitia ſempiterna.
impleatur viſio & ꝓphecia & vngeatur ſanc
tus ſanctorum. Nulli dubium quin hec ver-
ba xp̃i incarnacõnẽ deſignent qui tulit pec-
cata mũdi. legem & ꝓphetas impleuit. vn-
ctus ẽ oleo leticie p participibus ſuis. & qđ
ebdomades lxx. p ſeptenos ãnos diſtincte q̃-
dringentos & nonaginta ãnos inſinuent. Sꝫ
Notandũ qđ eaſdem ebdomadas nõ ſimplici
ter ãnotatas ſiue cõputatas ſed abbreuiatas
aſſerit. occulte videlicet lectorem cõmonens
vt breuiores ſolitos annos nouerit iudicatos
Scito ergo inquit & animaduerte ab exi-
tu ſermonis vt iterũ edificet iherl'm vſq ad
xp̃m ducem ebdomades ſeptẽ et ebdomades
ſexagĩta due erunt: & rurſus edificabit pla-
tea & muri ĩ anguſtia temporis eſdra narrã
te didicimus qđ neemias cum eſſꝫ pincerna
regis artarxerxis viceſimo anno regni eius
mẽſe niſan: impetrauit ab eo reſtaurari mu
ros iherl'm. templo multo ante cyro pmittẽ
te conſtructo ipſũq opus vt dictum eſt in an
guſtia temporis pfecerᵗ. adeo ſcꝫ a finitimis
gentibꝫ impugnatꝰ vt ſtructores ſinguli gla
dio renes accincti vna manu pugnaſſe altera
murum recuperaſſe narrentᵗ. Ab hoc ergo tẽ
pore vſq ad xp̃m ducem ebdomades lxx cõ-
puta hoc eſt annos duodenoꝝ menſium luna
rium quadrĩgentos nonaginta qui ſũt ãni ſo
lares quadringenti ſeptuaginta q'q ſiqui-
dẽ pſe a pfato viceſimo ãno regis artarxerx
is vſq ad mortem darii regnauerũt ãnis tre
cẽtis. inde romani vſq ad ſeptimũ decimum
tiberii ceſaris annum monarchiã tenuerunt
ãnis lix. qui ſũt ſimul vt diximus anni cccc
lxxv. & cõtinentur circulis decennouenalibꝫ
xxv. Decies nouies enim vicem & quini fi-
unt cccc lxxv. Et quia ſingulis circulis embo
liſmi vii. accreſcunt: multiplica xxv. p vii. fi
unt clxxv. qui ſũt emboliſmi menſes quadrĩ
gentorum lxxv. annorũ. Si ergo vis ſcire q̃t
annos lunares facere poſſint partire clxxv p
xii duodecies deni & quatuor xiiii. annos fa-
ciunt & remanent menſes vii. Hos iſige ad
ſupſcriptos cccc. lxxv. fiunt ſimul cccc lxxx
viiii. adde & menſes ſupfluos vii. partẽq oc
taui decimi anni imperii tiberii quo dñs paſ
ſus eſt & ĩuenies a tẽpore pfinito ad eius vſ
q paſſionem ebdomadas lxx. abbreuiatas hᵒ
eſt annos lunares cccc xc. ad eiꝰ vero baptiſ
mum quando unctus eſt ſanctus ſanctorum
deſcendẽte ſup eum ſpũ ſancto ſicut colũba
nõ ſolũ ebdomadas vii. & lx. duas fuiſſe cõ-
pletas ſed & partem iam ſeptuageſime eb-
domadis inchoatam & poſt ebdomadas inqt
lx. duas occidetur xp̃s & nõ erit eius popu-
lus qui eũ negaturꝰ eſt Non ſtatim poſt lx.
duas ebdomadas. ſed ĩ fine ſeptuageſime eb
domadis occiſſus eſt xp̃us: quã ideo quantũ
conicere poſſumus ſegregauit a ceteris quia
de hac erat plura relaturus: nã & xp̃us in il-
la cruci fixus & a populo pfido non modo in
paſſione verũ cõtinuo ex quo a iohanne pdi-
cari cepit negatus eſt qđ autem ſequitur &
ciuitatem & ſanctuariũ diſſipauit populꝰ cũ
duce venturo & finis eius vaſtitas & poſt fi
nẽ belli ſtatuta deſolacõ non ad. lxx ebdoma
das ptinet. Predictum enim fuerat qđ ipſe
ebdomades ad xp̃i vſq ducatũ ptingerent.
ſed ſcriptura pdicto aduentu & paſſiõe ipſiꝰ

quid etiam poſt hanc populo qui eum reci-
pere nollet euenturū oſtendit. Ducem euim
venturum titū dicit qui quadrageſimo anno
dominice paſſionis ita cū populo romano ci-
uitatem & ſanctuarium diſſipauit vt nō re
maneret lapis ſuper lapidem. Verum his p
anticipacōnē ꝑlibatis mox adexponendū eb
domade quam obmiſerat redit euētum. Cō
firmabit aūt pactum multis ebdomada vna
hoc eſt ipſa nouiſſima in qua vel iohānes bap
tiſta vel dn̄s & apl̄i ꝑdicando multos ad fi-
dem cōuerterunt & ī dimidio ebdomadis de
ficiet hoſtia & ſacrificium. Dimidium ebdo
madis huius quintus decimus ānus tiberii
ceſaris erat quando inchoato xp̄i baptiſma-
te hoſtiarū purificacō fidelibꝫ paulatim vi-
leſcere cepit. Item qđ ſequitur & in templo
erit abhominacō deſolationis & vſq; ad con
ſumationem & finē pſeuerabit deſolacō. Ad
ſequentia tempora reſpicit cuius ꝓphetie ve
ritatē & hiſtoria veterum & noſtroꝝ hodie
q; temporum teſtatur euentus. Octaua ſpe
cies ebdomadis vniformis & ſola ſine circu
itu reuolucionis extans ad figuram p om-
nia ꝑme ebdomadis labentibus huius ſeculi
cōficitur etatibus. Prima enim die facta eſt
lux & prima etate homo in paradiſi amenita
te locatur diuiſa luce a tenebris factam eſt
veſpere & ſeparatis dei filiis a ſemine neq;.
nō longe poſt natis gigantibus corrupta eſt
omnis terra donec creator penitens ſe homi
nē feciſſe munduum diluuio perdere diſpo-
neret. Scđa die firmamētum in medio libra
tur aquarum ſcđa etate arca ī medio fertur
aquarum hinc fonte abyſſi ſupportata illinc
celi cataractis cōpluta que habuit veſperam
quando filii adā pedes ab oriente mouentes
qui ī cōſtruēda ſupbie turre cōuenerūt ling
uarum diuiſione mulctati & ab inuicem ſūt
diſperſi. Tercia die aquis in cōgregationem
vnam coactis apparuit arida illius herbꝫ q;
decora: & tercia etate firmitatis in cultu de
orum nationibus abraham patriarcha cogna
cōnem patriamq; deſerens ſanctorum ſemi-
ne fecundatur. Huic aduenit & veſpera. qn̄
gens ebrea malis coacta ꝑmentibus contra
dei voluntatem regē ſibi petiit. qui mox or-
dinatus ꝑmo dn̄i ſacerdotes ꝓphetaſq; truci
dat. poſtmodum ipſe cum tota gente gladio
periit allophilorū. Quarta die celum lumi-
naribus ornatur. q̄rta etate gens illa celeſti
fide inclita regno dauid & ſalomonis glorio
ſa templi etiam ſanctiſſimi altitudine totum
nobilitatur in orbem. ſed accepit & veſperā
quando crebreſcentibus peccatis. regnū ill[d]
a chaldeis diſſipatū templū dirutū & tota

gens eſt babiloniā translata. Quinta dies pi
ſces aueſq; aquis educte. hi in patriis manēt
vndis illi aera terramq; ꝓuolant. quinta eta
te multiplicatus ī chaldea ppl̄s iſrahel pars
celeſtium deſiderioꝝ pennis fulta hieroſoli-
mā petiit. pars volatu deſtituta virtutū int̄
babilonie fluenta reſedit. Succeſſit & veſpe
ra quando imminēte iam ſaluatoris aduētu
gēs iudea ꝓpter ſcelerum magnitudinē ro-
manis tributaria facta īſuper & alienigenis
eſt ſubacta regibus. Sexta die terra ſuis ani
mantibus impletur. & homo primus ad ima
ginē dei creatur moxq; eius latere dormiētis
ſumpta coſta femina fabricatur ſexta etate
ꝑconātibus ꝓphetis filius dei ī carne qui ho
minem ad ymaginē dei crearat apparuit. q
dormiens in cruce ſanguinem & aquā de la-
tere vnde ſibi eccleſiam cōſecraret emanauit
huius etatis veſpera ceteris obſcurior in an-
ticriſti eſt pſecutione ventura. Septima die
cōſumatis operibus ſuis deus requieuit. cāq;
ſanctificās ſabbatū nuncupari precepit que
veſperam habuiſſe nō legitur. ſeptima enim
etate iuſtorum anime poſt optimos hui9 vi
te labores ī alia vita ppetuo requieſcūt que
nulla nūquā triſticia maculabitur ſed maiori
inſuper reſurrectionis gloria cumulabit. Hec
etas hominibꝫ tunc cepit quādo prim9 mar
tir abel corpore quidem tumulum ſpū autē
ſabbatum ppetue quietis intrauit pficietur
aūt quādo receptis ſanctis corporibꝫ in ter
ra ſua duplicia poſſidebūt letitia ſempiterna
erit eis & ipſa eſt octaua ꝓ qua ſextus pſal-
mus inſcribitur credo quia in ſex huius ſecu
li etatibus ꝓ ſeptima vel octaua illius ſeculi
eſt etate ſupplicandum ī qua quia iuſti gau
dia ſed reprobi ſūt ſupplicia percepturi pſal
mus hinc ingenti pauore incipit. currit finit
Dn̄e ne in ira tua arguas me & cetera.

De menſibus

Menſes dicti a menſura qua quiſq; e
orum menſuratur. ſed melius a lu-
na que greco ſermone mene vocat̄.
Nā & apud ebreos hieronimo teſte luna q̄m
mene nominat̄ menſibus nomen dedit. Vnde
& iheſus filius ſirach qui vtiq; ebraice ſcrip-
ſit de luna loquens ait menſis ſecundum no-
men eſt eius. Antiqui enim menſes ſuos non
a ſolis ſed a luna curſu computare ſolebant.
Vnde quotiens in ſcriptura ſacra ſiue ī lege
ſeu ante legem quota die menſis quid factū
dictum ue ſit indicatur non aliud q̄ lune e-
tas ſignificat̄. a q̄ ſēper ebrei quibus credita
ſūt eloquia dei antiquo patrum more mēſes
obſeruare nō ceſſauit. primum menſe nouo-
rū qui paſche cerimoniis ſacratus eſt niſan

appellātes cui ꝓpter multiuagum lune di-
ſcurſū nūc ī marciū menſem nūc incidit ī ap
lem nunc aliquot dies maii menſis occupat.
Sed rectius aprili deputatur. quia ſemꝑ ī ip
ſo vel incipit vel deſinit vel totus includitur
ea dumtaxat regula cuiꝰ & ſupꝰ meminimꝰ
obſeruata vt que quinta decima poſt equino
ctium luna extiterit ꝑmum ſequētis ānī mē
ſem faciat que vero antea nouiſſimū ꝑceden
tis. Sic ꝗ ꝑ ordinem ſecundus eoꝝ mēſis iā
maio. tercius ſiuan iunio. quartus thamul iu
lio. quintus ab auguſto ſextus elul ſeptem-
ber. ſeptimus. theſeri october quē ꝓpter col
lectionem frugū & celeberrimas in ipſo feſti
uitates nouum ānum appellant. octauus ma
reſuā nouember, nonꝰ caſleu decēber. deci
mus debeth ianuario vndecimꝰ ſabat febru
ario. Duodecimꝰ adar marcio ſimili rōne cō
paratur. Quos videlicet menſes ꝓpter lune
circulū qui xxviiii et ſemis diebus cōſtat tri
cenis vndetricenisq̄ diebus alternātes ſecū-
do demum vel tercio āno exacto menſem ſu
perfluum qui ex ānuis vndecim epactarum
diebus cōfici ſolet intercalāt. Vnde nō nul-
lo moneor ſcrupulo quomō maiores noſtri di
em qua lex data eſt que eſt tercia menſis ter
cii quinq̄geſimā ab agni occiſione computent
ponētes videlicet ꝑmi mēſis ſiduos dies nu-
mero decem & ſeptē quia tredecim priores
fuerāt ante paſcha tranſacti ſecundi xxx. ter
cii tres qui fiunt ſimul dies quinq̄ginta cum
conſtet duos menſes lunares nō lx. ſed quin
q̄ginta nouem diebus terminari. ideoq̄ ſi pa
ſchalis menſis xxx. diebus computatꝰ xxviiii
ſui curſus dies poſt paſcha retinuerit ſecun-
dum ſi menſem nō triginta ſed vndetrigīta
diebus debere cōcludi, ac ꝑ hoc in ſūma tem
poris memorati nō plus q̄ vndequinquagin
ta dies inueniri. niſi forte putandum eſt ſine
dochicos que eſt regula ſancte ſcripture fre-
quētiſſima a parte totum computari. Verū
hec vtcumq̄ acta vel computata fuerint cla
ret tamen ebreos ad lune curſū ſuos menſes
obſeruare cōſueſſe. nec aliter in geneſi recte
ſenciēdum vbi noe cum ſuis ſeptimo decimo
die ſecundi menſis arcam ingreſſus. & xxv
iii eiuſdem menſis die poſt diluuium egreſſꝰ
aſſeritur: quam ānum ſolis integrum hoc eſt
trecentorum ſexaginta quīq̄ dierum eſſe de
ſcriptum. quia videlicȝ luna que preſenti an
no. verbi grā ꝑ nonas maias ſeptima decima
xiſtit. anno ſequentꝭ viceſimi viii pridie no
nas maias occurret. notādum ſane qꝺ nimiū
fallantur qui menſem definiendum vꝭ ab an
tiquis definitum autumāt quamdiu luna zo
diacum circulum ꝑagit. que nimirum ſicut
diligentior inquiſicō naturarum edocuit zo-
diacum quidē ſeptem viginti diebus & octo
horis ſui veri curſus ordinem viginti nouem
diebus & duodecim horis ſalua ſui ſaltus ra
cōne cōficit. ideoq̄ rectius ita defiriēdū qꝺ
menſis lune ſit luminis lunaris circuitꝰ ac re
dintegracō de noua ad nouam. Solaris autem
menſis digreſſio ſit ſolis ꝑ duodecimā partē.
zodiaci id eſt ſigniferi circuli que trigita die
bꝰ decē & ſemis horis impletur: vigīti dua
bus videlicet horis ac dimidia lunari menſe
ꝓductior e quibus vndecim epactarum dies
& q̄drans annuatim ſuccreſcere ſolet. Duo-
decies enim viceni & bini ducentos ſexagita
q̄tuor faciunt quas eē horas vndecim dierū
hic facile patet quia vndecies viceni & q̄tni
eandem ſūmam cōficiūt. Porro duodecies ſe
mis ſex faciunt que ānue ſūt hore q̄drās. Si
qdem luna duodecim ſuos mēſes vndecī die
bus vt dictū eſt & q̄drāte breuiores totidē
ſolis menſibus agens in his tandem ꝑagen-
dis tredecies zodiaci ambitum luſtrat. Iuxta
allegoriam vero menſis qui a luna nomen &
ordinem accepit ſignificat ſancte eccleſie co-
adunationē ſiue ꝑfectū. Vnde iob ait. Quis
mihi tribuat vt ſim iuxta mēſes priſtinos qꝺ
noīe ſignat menſiū niſi collectōes animarum
ſiue aliquādo menſis ꝓ ꝑfectione Reminiſcatꝰ
ergo ꝑ vocem iob eccleſia ꝑfectōis ꝑſtine &
reducit ad memoriam quanta ꝑfectō ꝑdica
cōis ſue collectis animabus reportabat lucra
Menſes duodecim eiuſdem numeri ſūt apli
vt in apocalipſi. Per ſingulos menſes reddē
tia fructum ſuum Item mēſis ſicut & ſabba-
tum ꝓ requie ſēpiterna poſita inueniutur vt
eſt illud yſaie. Et erit mēſis ex menſe & ſab
batū ex ſabbato vt de carnalibꝫ ſabbatis mē
ſibꝫ q̄ fiant ſpiritalia ſabbata delicata. Qui
ſabbatiſmus dei populo reſeruatur: & men-
ſis ſpiritalis quando a puncto vſq̄ ad punctū
luna cōplebitur & ſuo currit ordine vt effici
at menſem integrum calendarium. Q2. au-
tem luna que a ſole illuminatur ſignificet ec
cleſiam a xp̄o illuminatam nō indiget expla
nari. & ſabbatum requiem ſignificat. Veni-
unt ex neomeniis & ſabbatis qui ſex diebꝫ in
quibus factus eſt mundus tranſcenſis feſti-
nant ad ſeptimū diem id eſt ſabbatum ī q̄ ve
ra eſt requies veniet omnis caro vt adorat co
ram facie mea dicit dominus non populus iu
deorū tātum nec in ſola hieruſalem ſed omne
humanū genus vbiq̄ in toto orbe adoret pa
tremī ſpū & veritate.

De viciſſitudinibꝫ tempoꝝ q̄tuor

Temporum autem viciſſitudines q̄-
tuor ſunt. ver eſtas. autumnus &

hiems. Dicta ſūt autem tempora a commu-
nionis temporamento ꝙ inuicem ſe humo-
re ſiccitate calore & frigore temperent. Hec
& curricula dicuntur quia nō ſtant ſed cur-
runt cōſtat autem poſt factum mūdum ex q̄
litate curſus ſolis tempora in ternos menſes
fuiſſe diuiſa. quorum temporum talem vete
res diſcrecōnē faciunt. vt ꝑmus menſis ver
nouus dicatur. ſecundus adultus. tercius ꝑ-
ceps. Sic & eſtas in ſuis tribus menſibus no
ua adulta & ꝑceps. ſic & autumnus nouus.
adultus. & preceps. Item hiems noua adulta
& preceps ſiue extrema. Vnde & ē illud ex-
treme ſub caſu hiemis. Ver autem dictū qꝛ
viret. tunc enim poſt hiemem veſtitur tellꝰ
herbis & in florem cuncta rumpūtur. Eſtas
dicitur quaſi vſta id eſt exuſta & arida nam
calor aridus eſt. Autumnus a tempeſtate vo
catus quādo & folia arborum cadunt & om-
nia matureſcunt. Hiemē racō hemiſpii nūc
cupauit. quia tunc breuiori ſol voluitur cir-
culo. Vnde & hoc tempus bruma dicit̄ qua-
ſi braxin. id eſt breuis. vel a cibo quod maior
ſit tūc veſcendi appetitus. Edacitas enī gre
ce bruma appellatur Vnde & imbrumati di
cuntur quibus faſtidium eſt ciborum. Hiber
nus autem inter hiemem & vernū quaſi hie
mernus qui plerumqꝫ a parte totum hiemem
ſignificat. Nec tempora ſingul̄ etiā celi par
tibus aſcribuntur. Ver quippe orienti datur
quia tunc ex terris omnia oriuntur. Eſtas ve
ro meridiano eoquod pars eius calore flagn
tior ſit. Hiems ſeptentrioni qꝛ frigoribus
& ꝑpetuo gelu torpet. autumnꝰ occiduo ꝓp
ter graues morbos quos habet. vnde & tūc
omnium folia arborum defluunt. Vt autem
autumnus abundet morbis facit hoc cōfiniū
frigoris & caloris. & cōpugnācia intra ſe cō
trarium rerum. Miſtice autem ver baptiſmi
nouitatem ſignificat aut renouacōnem vite
poſt frigus infidelitatis & pigricie torporē
ſiue reſurrectionem corporum poſt mortis
occubitum. Vnde dn̄s ꝑcepit in lege mēſem
nouarum obſeruare & verni principium quā
do edux̄ dn̄s filios iſrahel de terra egypti ꝑ
mare rubrum in quo & celebrare paſcha iuſ
ſit. quo etiam tempore ſaluator poſt paſſio-
nē a morte ſurrexit & ſpē nob̄ reſurrectōis
tribuit. Eſtas autem venture iocunditatis
ꝑfiguracō eſt & feruorem caritatis exꝑmit.
Vnde eſt illud ī pſalmo. Eſtatem & ver tu
feciſti ea. Et in ſalomone. Iam enim hiems
tranſiit & receſſit. flores apperuerūt in terra
Eſtas futura beatitudo vt in ſalomone Prop
ter frigꝰ piger arare noluit mēdicabit eſta-
te & nō dabitur ei. Per hec duo tempora ſig

nificat fideles diuerſa morum qualitate pol
lentes. Alii enim ſūt tanquam eſtꝰ. fidei ca
lore feruētes ad martirium vſqꝫ ꝑducti. alii
manſuetudine temperati tanquam ver equa
bili dn̄o deuocōne famulantes. Omnia enim
& iſta & alia ipſe fecit cuius gratia cōcedit̄
qꝛ ī hominum bona voluntate monſtratur.
Autumnus etiam in quo colliguntur fruges
& tempus eſt meſſis atqꝫ vindemie tempus
vniuerſal̄ iudicii ſignificat. quādo vnus qſqꝫ
operis mercedē recipiet & metet fructū la-
boris ſui iuxta illud apl̄i. Omnes nos opor-
tet ſtare ante tribunal xp̄i vt recipiat vnus
quiſqꝫ ꝓpria coporis prout geſſit ſiue bonū.
ſiue malum quō qui ſeminat ī carne ſua de cā
ne metet corrupcōnem qui autem ſemīnat ī
ſpū de ſpū metet vitam eternam. Sic enī do
minus in euangelio ait. Meſſis vero cōſuma
tio ſecl̄i eſt. meſſores autē angeli dei Et alibi
Sic eſt regnum dei quemadmodū ſi homo ia
ciat ſementem in terrā & dormiat. & exur-
gat nocte ac die & ſemen germinet & incre-
ſcat dū neſcit ille Vltro enim terra fructifi-
cat. ꝑmum herbam deinde ſpicam deīde ple
num frumentū ī ſpicā. Et cum ſe ꝓduxerit
fructꝰ ſtatim mittat falcem quō adeſt tem-
pꝰ meſſis. Tūc enī mittet filius hoīs ange
los ſuos & colligent de regno eius omnia ſcā
dala. alligantqꝫ. zizania faſcicul̄ ad cōburē
dū. triticū autē cōgregant ī horrea ſua. Itē
autūnꝰ aliquando tranſacta ſalutis tempora
ſignificat. vt ī michea Ve mihi quia factus ſū
ſicut qui collig̃ racemos ī autumno. Hiems
vero tribulacōnem ſignificat vl̄ terminū mō
tal̄ vite. Vnde dn̄s precepit in euāgelio diſci
pul̄ dicens orate vt nō fiat fuga veſtra hie-
me vel ſabbato Si de captiuitate hieruſalem
hanc ſentenciam voluerimꝰ accipere quādo
a tito & veſpaſiono capta ē orare debent ne
fuga eoꝝ hieme vel ſabbato fiat. qꝛ ī altero
duricia frigoris ꝓhibet ad ſolitudinem ꝑge
re & ī mōtibꝫ deſertiſqꝫ latitare. ī altero au
tem tranſgreſſio legis eſt ſi fugere voluerīt
aut mors imminens ſi remanſerit. Si autem
de cōſumacōne mūdi ītelligitur hoc ꝑcepit.
vt non refrigeſcat fides noſtra & in criſtum
caritas. neqꝫ vt ocioſi in opere dei torpeamꝰ
virtutū ſabbato.

De anno

ANnus vel ab innouādo cuncta que
naturali ordine tranſierāt vel a cir
cuitu temporis nomē accepit. quia
veteres annum ꝓ circum ponere ſolebant vt
cato dicit ī originibꝫ oratorum ānum id ē cir
cum terminum & ambire dicitur ꝓ circuire
eſt autem annus lunaris eſt & ſolaris. eſt &

errancium diſcretꝰ ſtellaꝝ. eſt & omnium plane
tarum vnus quem magnum ſpecialiter nuncu
pant. ſed lunaris annus quadrifarie accipit.
Primus eſt nanq̄ cum luna xx. vii. diebus &
octo horis zodiacum percurrens ad id ſignum
ex quo egreſſa eſt reuertitur. ſecundus duo
bus diebus & q̄tuor horis prolixior. qui cõſue
te menſis appellatur cum ſolem a quo noua
digreſſa eſt. xx viiii. diebꝰ & duodecim horis
exactis iam defecta repetit. tercius qui xii.
menſibus huiꝰmodi id ē diebus cccliiii. ex-
pletur & vocatur communis eoq̄ duo ſe-
piſſime tales pariter curran tquartꝰ qui em
boliſmus grece dicitur id eſt ſuperaugmen
tum & habet xiii. menſes id eſt dies ccc lxx
xiiii. qui vterq̄ apud ebreos a principio men
ſis paſchal' incipit ibidemq̄ finitur. apud ro
manos vero ab incipiente luna menſis ianua-
rii ſumit inicium ibiq̄ terminatur. Item ſo
lis eſt annus cum ad eadem loca ſideꝝ redit
pactis trecentis ſexaginta quinq̄ diebus &
vi. horis id ē quadrante tociꝰ diei. que pars
quaterducta cogit ĩterponi vnum diem qđ
romani biſſextum vocant vt ad eundem cir
cuitum redeatur. Quartꝰ ſolaris giri annus
biſſextilis eſt ceteris tribus vno die prolixior
quo confecto ſol ad cuncta ſignorum loca eiꝰ
dem dieꝝ noctiũq̄ q̄bus ãte q̄driennũ reuer
titur horis. Annus errantium ſtellaꝝ ē quo
illarũ queq̄. zodiaci ambitũ perluſtrat de q̄
ſupra diximus. Annus magnus eſt cum om
nia ſimul errantia ſidera ad ſua queq̄ loca ſi-
mul habuere recurrũt quem etiam circulus
magnus paſche oſtendit. Circulꝰ paſce mag
nus eſt q multiplicato p inuicem ſolari ac lu
nari ciclo quingẽtis triginta duobus cõficit
annis. Siue enĩ decies nonies viceni & octo-
ni ſeu vicies octies deni ac noueni mltiplicẽ
tur quingentoꝝ. xxxii. numeꝝ complent vn
de fit vt idem circulꝰ magnꝰ decennouenna
lis lune circulos viginti octo ſol' autẽ qui vi-
cenis octoniſq̄ conſumari ſolet annis decem
& nouẽ habeat circulos biſſextos decies no
nies ſeptenos id ē centum triginta tres men
ſes ſolares vicies octies ducentos viginti &
octo id eſt ſex milia trecentos octoginta qua
tuor. Mẽſes aũt lunal's vicies octies ccxxxv
id ē ſex milia. d. lxxx dies exceptis biſſextis [illegible]
cies octies vi. d. ccc xxxv. id ē. cxx[illegible]lxx[illegible]
appoſitis autẽ bis ſextis cxciiii. ccc. xiii. Qui
vbi memoratam ex ordine menſiũ dierumq̄
ſũmã cõpleuerit mox in ſe ipſũ reuolutꝰ cũc-
taq̄ ad ſolis vel lune curſũ ptinent eodẽ quo
pterierant ſemper tenore reſtaurat. Tantũ
anni dominice incarnacõnis ſuo certo trami
te pficiunt ĩ maiꝰ & ĩdictiones ẽq̄uo ferãt

in ordine nil ſiderũ curſũ atq̄ ideo nil paſcha
lis calculi ordinẽ mouẽt. ãni enĩ iuxta allego
riam aliquando æternitatẽ: aliquando bre-
uitatem humane vite ſignificãt in illo enĩ p
phetico vbi ad deum dicitur tu autem idem
ipſe es & anni tui nõ deficiẽt natura eiꝰ ſub
breuitate declaratur. quia ipſe ſolꝰ nouit ẽẽ
qui vt ſit alio nõ egeret adiutore. Alibi aũt
vbi ſcriptum eſt anni noſtri ſicut aranea me-
ditabuntur. malignitatẽ vite noſtre poſita ſi
militudo declarat. Aranea ē enim animal de
bile ac tenuiſſimũ qđ tranſeuntibꝰ muſcis ad
eſcam ſibi pcurrandã quedã retia doloſa cõ-
texit. Sic anni eorum qui ſceleratis operibꝰ
dediti ſũt in artibus & ſubdolis machinatio
nibus occupantur. Qꝫ autem ſubſequenter
dicitur dies annoꝝ noſtrorum ĩ ipſis lxx. ãni
ſi autem ĩ potentatibus lxxx anni & cetera ſi
annos iſtos ad literam velimus aduertẽ mlt-
tos hominũ & nonagenarios bene viuentes ĩ
venies. & iteꝝ necdum ſeptuagenarios debi
litate cõfectos vt qđ hic dicit cõſtare mini-
me poſſe videatur ſed numerum ſeptuagena
rium legi potiꝰ decenter aptamus que ſabba
ti diem obſeruãdum eſſe pcepit octogenariũ
vero populo xp̄iano aptiſſime deputamꝰ q
octauum diem reſurrectionis dominice ſanc
ta feſtiuitate venerat'. octogenariũ vẽo ad-
didit ĩ potentatibus. quia tunc reuera cepi
mus habere potentiam quãdo nobis dñs ſalua
tor apparuit. Iſti ergo ſũt dies annoꝝ q nobis
pbabil' vite cõferunt claritatem. Annus dñs
ihesus xp̄us a quibuſdã putatur vt ĩ pſalmo.
Benedices coronam ãni benignitatis tue &
campi tui replebuntur vbertate. Annꝰ pre
ſens tempus ab aduentu dñi vſq̄ in finẽ mun
di ĩ quo penitentia & remiſſio peccatorũ p-
dicatur vt eſt illud ĩ yſaia. Predicare ãnum
placabilem dño & diem retributionis. Nunc
& ĩ euãgelio agricola ad dñm ſuum ait. Di-
mitte illam & hoc anno vſq̄ dum fodiam cir-
ca illam & mittam cophinum ſtercoris. An
ni ſex de quibꝰ ĩ lege pcipit vt ſi puer hebreꝰ
emptꝰ precio fuerit dño ſuo ſeruiat & ĩ ſepti
mo ad libertatẽ exeat pſens ſignificant tem
pus. quia mundus ſex diebus factꝰ eſt. iube-
leus interpretatur remiſſionis annꝰ. Eſt enĩ
hebraicꝰ ſermo & numerus qui ſeptenis an-
norum ebdomadibus id eſt xlviiii. ãnis texi
tur ĩ quo clangebantur tube & ad omnes re
uertebatur antiquo poſſeſſio. debita abſolue
bantur cõfirmabantur libertates. Nunc nu-
merum etiam ĩ diebus pentecoſten & ipſi ce
lebramus poſt dñi reſurrectionẽ remiſſa cul
pa & tocius debiti cyrographo euacuato ab
omni nexu liberi ſuſcipientes aduenientẽ in

nos gr͞am ſpūs ſancti.

De ſeculo

Secula generationibus conſtāt & in
de ſecula q̄d ſe ſequantur. Abeunti
bus enim aliis alii ſuccedunt. Hinc
quidam quinquageſimum annum ſeculū di
cunt quē ebrei iubeleum vocāt. Ob hanc cau
ſam & ille hebre9 qui ꝓpter vxorem & libe
ros amans dn̄m ſuum aure pertuſa aut ſerui
tio ſubiugatus ſeruire iubetur ī ſeculum h°
eſt vſq; ad annum quinquageſimū. Aliquan
do ꝓ preſenti vita poſitum eſt vt ē illud. Cō
fitemini dn̄o q̄ūo bonus quoniā ī ſeculū miſe
ricordia eius. Seculum huius vite ſignificat
curſū vbi miſeri ſūt quicumq; delīquūt vbi
fas eſt corda noſtra cōuerti & miſericordiā
poſtulari. Ibi enim damnatio eſt cōfiteri pec
catum vbi conſtat eſſe iudicium. Aliquando
ꝓ eternitate ponitur vt ē illud. Memor fuit
ī ſeculum teſtamenti ſui. qa quicquid dn̄s ꝓ
miſit p eum firmitate manſurum eſt. Aliquā
preteritum tempus ſignificat vt ē illud. Mi
ſericordia dn̄i a ſeculo hoc eſt a ꝑmordio mū
di declarata eſt in fidelibus ſuis & vſq; in ſe
culum ſeculi hoc eſt in preſenti & ī futuro ſe
culo. Sic ergo ter hic poſitum ſeculum eter
nitatem dn̄i abſolute deſignat. q̄ūo & ille an
te ſeculū & ī ſcl'o & poſt iſtud ſcl'm miſeri
cors eſſe mōſtratur. Etas plerumq; dicit̄ &
ꝓ vno anno vt ī annalib9. & ꝓ ſeptem vt ho
minis. ꝓ centum vt ꝓ quouis tempore. Vn
de & etas tempus q̄d de mltis ſcl'is inſtruit̄
& dicta etas quaſi euitas id ē ſimilitudo eui
Nam eius eſt etas ꝑpetua cui9 neq; inicium
neq; extremū naſcit̄. q̄d greci vocant eonas.
q̄d aliquādo apud eos ꝓ ſcl'o aliquando ꝓ et
no ponitur. Vnde & apud latinos eſt deriua
tum. Etas autem ꝓꝑe duob9 modis dicitur
Aut eſt enim hominis ſicut infantia iuuēt9
ſenectus. aut mundi cuius ꝑma etas ē ab adā
vſq; ad noe. ſcd'a a noe vſq; ad abraham. ter
cia ab abraham vſq; ad dauid. quāta a dauid
vſq; ad migratiōem iuda ī babiloniam. q̄nta
deinde vſq; ad aduentum ſaluatoris in carne
ſexta que nunc agitur vſq; quo mundus iſte
finiatur. Sic ergo pot eſt mūdi etas ad ſimili
tudinē eui hoīs cōparari.

De ſex etatib9 ſcl'i

De ſex huius mundi etatibus a ſepti
ma vl' octaua quietis viteq; celeſtis
& ſupra. in cōparacōne ꝑme ebdo
madis ī qua mundus ornatus eſt aliquanta ꝑ
ſtrinxim9. & nunc ī cōparacōne eui vni9 ho
minis q̄ microcoſmos grece a philoſophis h°
eſt minor mundus ſolet nūcupari de eiſdem
aliquanto lati9 exponemus. Prima eſt ergo
mundi huius etas ab adam vſq; ad noe cōti
nens annos iuxta hebraicā veritatē mille ſex
centos quinquaginta vii. iuxta lxx. interꝑ
tes. ii. cc. xlii. & generacōnes iuxta vtram
q; edicōnem numero decem que vniuerſali ē
deleta diluuio ſic̄ ꝑmam cui9q; hominis obli
uio demergere conſueuit etatem. Quot9 enī
quiſq; eſt qui ſuam recordet̄ īfantiam. Secū
da etas a noe vſq; ad abraham generacōnes
iuxta ebraicam auctoritatem ꝯplexa decem
annos autem ccxxii. porro iuxta interpretes
anni mille lxxii. Generacōnes vero xi. Hec
quaſi puericia fu' generis populi dei & ideo
ī lingua inuenta eſt id ē hebrea. A puericia
nanq; homo incipit noſſe loqui poſt īfantiam
que hinc appellata eſt q̄d fari nō poteſt. Ter
cia ab abrahā vſq; ad dauid generacōnes iux
ta vtramq; auctoritatem xiiii. annos vero de
ccc xlii. cōplectens. Nec quedā velud adoleſ
cencia fuit ppl'i dei a qua etate quia incipit
homo poſſe generare ꝓpter ea matheus euā
geliſta generacōnum ex abraham ſūpſit exō
dium qui etiam pater gentium cōſtitutus ē
quando mutatū nomē accepit. Quarta a da
uid vſq; ad tranſmigracōnem babilonis ānos
habens iuxta hebraicam veritatem cccc lxx
iii. iuxta lxx. translacōnem duodecim ampli
us generacōes iuxta vtroſq; codices xviii q̄s
tamen euāgeliſta mathe9 certi miſterii gra
tia xiiii. ponit a qua velud iuuenali etate in
populo dei regum tempora ceperūt. Nec nā
q; ī hominibus etas apta gubernādo ſolet ex
iſtere regno. Quinta quaſi ſenil' etas a tranſ
migrate babilonis vſq; ad aduētum dn̄i ſalua
toris ī carne generacōib9 & ipſa xxiiii porro
annis d lxxxviiii extenta. In qua vt graui
ſenectute feſſa malis crebriorib9. plebs he
brea quaſſatur. Sexta que nunc agit̄ etas nl'
la generacōnū vel temporum ſerie certi ſ; vt
etas decrepita iſ; a toci9 ſeculi morte cōſumē
da. Has erumnoſas plenas q; laborib9 mundi
etates quiq; felici morte vicerūt ſeptima iā
ſabbati perinis etate ſuſcepti octauū beate ꝛ
ſurrectōis etate. In qua ſemper cū dn̄o reg
nent expectant

De feſtiuitatibus

Feſtiuitas dicta a feſtis diebus qua
ſi feſtiditas eoq; ī eis ſola res diuīa
fit qb9 ꝯtrarii ſūt faſti ī qb9 ius fa
tur id ē dicit̄. Solemnitas a ſacris dicitur ita
ſuſcepta vt mutare ob religionem xp̄i nō de
beat abſoluto idē firmo atq; ſoli deo nomina
ta celebritas autem vocatur q̄d nō ibi ter
rena ſed celeſtia tantum aguntur. Paſche fa
ſtiuitatum omnium ꝑma eſt de cuius voca
bulo iam ſuperius dictum eſt. Pentecoſten

ſic & paſcha apud hebreos celebris dies erat qđ poſt qnqȝ decadas paſche celebratur vnde & vocabulum ſūpſit. Pente enī grece qnqȝ. In quo die ſecundum legem panes ꝓpoſicōis de nouis frugibꝰ offerebantur. cuius figuram annus iubeleus in teſtamento veteri geſſit q̄ nunc iterum p figuram re pmiſſionis eternam requiem pſigurat. Epiphania grece latine apparitio ſiue manifeſtatio vocatur. Eo enim die xp̄s ſideris indicō magis apparuit adorādis qđ fuit figura pmicie credentium gentium. Quo die dominicum baptiſmatis ſacramentū & pmutate aque in vinū factorum p dn̄m ſignoꝝ principia extiterunt. Due ſūt autem epiphanie. pma in qua natus xp̄us paſtoribus hebreorū āgelo nūciante apparuit. ſecunda ī qua ex gentiū populo ſtella indice ad preſepis cunabula magos adoraturos exhibuit. Scenopheia ſolennitas hebreorum de greco ī latinū tabernaculorū dedicacō īterpretatur que celebrabat a iudeis ī memoriam expedicōis cum ab egypto ꝓmoti ī tabernacul' agebāt & ex eo cenophegia. Scena enim grece tabernaculū dicitur. que ſolemnitas apud hebreos ſeptēbrio menſe celebratur. Neomenia apud nos calendas apud hebreos autem quia ſecūdum lunarem curſū mēſes ſupputant & grece menen luna appellatur. inde neomenia id eſt noua luna. Erāt enī apud hebreos ipſi dies calendaꝝ ex legali inſtitucōne ſolennes de quibus in pſalterio dicitur. Canite in inicio menſis tuba ī die inſignis ſolennitatis veſtre. Encenia noua templi dedicacō. Grece enī cenos dicitur nouū. Quādo enim aliquid nouū dedicat encenia. dicitur. Hanc dedicacōnem templi ſolennitatē iudei octobri menſe colebant. Dies palmarum ideo dicitur eoqȝ ī eo dn̄s & ſaluator noſter ſicut ꝓpheta cecinit hieruſalem tendens aſellum ſediſſe p hibetur. tunc gradiēs cum ramis palmarum mltitudo plebiū obuiam ei clamauerūt oſanna benedictꝰ qui venit in noīe dn̄i rex iſrl'. Vulgus aūt ideo hunc diem capitilauiū vocat quia tunc moris eſt lauandi capita infantium qui vnguendi ſūt ne obſeruacōne quadrageſime ſordidata ad vnctionē accederent. Hoc autē die ſimbolum cōpetentibus tradit. ꝓpter cōfinium dn̄ice paſche ſolennitatis vt qui iam ad dei gratiam pcipiendam feſtinant fidē quā confiteant agnoſcant. Cena dominica dicta ē eo qȝ ī eo die ſaluatō paſcha cum ſuis diſcipul' fecerit. Qꝫ & hodieqȝ ſicut eſt traditum celebratur ſanctumqȝ in eo die chriſma conficit atqȝ iniciū noui teſtamēti & veteris teſtamēti ceſſatio declarat.

De ſabbato

Sabbatum ab hebreis ex interpretatione vocabuli ſui requies nominatur. qȝ deus in ipſo pfecto mundo requieuiſſet. Siquidē in eo die requieuit dominus in ſepulchro. vt quietis illius myſterium cōfirmaret. Quam iudeis obſeruandam in vmbra futuri pceptum ē. poſt quam xp̄o in ſepulchro ſuo eiꝰ figurā adipleuit obſeruatio eius quieuit.

De dominico die

Dominicus dies ꝓ inde vocatur qa in eo reſurrectio dn̄i noſtri. declarata eſt. Qui dies nō iudeis ſȝ xp̄ianis in reſurrectione dn̄i declaratus eſt. & ex illa habere cepit feſtiuitatem ſuam. Illis enī ſolum celebrandum ſabbatum traditū eſt quia erat antea requies mortuoꝝ. reſurrectio antē nullius erat qȝ qui reſurgēs a mortuis nō moreret. Poſtquā autem facta eſt talis īſurrectio in corpore dn̄i vt pireť ī capite quod corpus eccleſie ſperaret in fine. iam dies dominicus id eſt octauus qui & primus celebrari cepit.

Explicit liber decimus. Incipit liber xi.

De diuerſitate aquaꝝ .i.
De mare .ii.
De occeano .iii.
De meditraēo .iiii.
De rubro mari .v.
De abiſſo .vi.
De eſtu & fretu .vii.
De lacis & ſtagnis .viii.
De fontibus .ix.
De fluminibus .x.
De torrentibus .xi.
De puteis .xii.
De gurgitibꝰ .xiii.
De fluuiis .xiiii.
De gutta: .xv.
De niue .xvi.
De glacie .xvii.
De pruina .xviii.
De rore .xix.
De nebula .xx.
De diluuiis .xxi.

De diuerſitate aquaꝝ. Capitulū pmū

Aquarū nature diuerſitas mlta eſt. Alie enī ſal' alie nitri. alie aluminis alie ſulphuris alie bituminis alie curam morboꝝ adhibentes. de quo hyſtorici plura narraſſe repiuntur. Nam fertur iuxta romam albule aque vulneribus medent. in italia fons ciceronis oculoꝝ vulnera curat. in ethiopia locus eſt quo pfuſa corpora velut oleo niteſcunt. ȝæme fons in africa canoras voces facit ex clinaterio lacu italie qui biberint vini tediū habent. in chio inſula fontem eſſe quo hebetes fiāt. in boecia duo fontes alter memoriam alter obliuionē afferat. cizici fons amorem veneris tollit. bo

becie lac9 furialis eſt. de quo qui biberit ar
dore libidinis exardeſcit ī cāpania ſūt aque
que ſterilitatem feminaꝝ & virorum inſani
am abolere dicunt̄ in ethiopie fonte rubro q
biberit lipbatic9 fit. Lechn9 fons archadie
abortus fieri nō patitur. In ſicilia fontes ſūt
duo quoꝝ vnus ſterilem fecundat. alter fe-
cundam ſterilem facit. In theſalia duo flumi
na. ex vno bibentes oues nigras fieri ex alte
ro albas ex utroq; varias Clitumin9 lacus ī
vmbra maximos boues gignit. Reuin9 palu
dis aquis iumentorū vngulas indurari in aſ-
phaltite lacu iudee nihil mergi poteſt qcqd
animam hab; minidiſſidem vocari ſtagnum
in quo nihil innatat ſed omnia merguntur.
Ac contra ī alce lacu ꝑ poſcidanium oīa flui
tant nihil mergitur. Marſide fons in frigia
ſaxa gerit in achaia aqua ꝓfluit e ſaxis. Stix
appellata qđ ilico potata interficit. Celoco
num ſtagnum ſicilie tetro odore abigit ꝓxi
mantes. fons eſt in africa circa templum am
monis qui humoris nexib9 humū ſtringit: fa
uillas etiam in ceſpitem ſolidat. fons iob in
idumea quater in anno colorem mutare dicit̄
id ē puluerulentū ſangneum viridem. limpi
dū ternis menſibus ī anno tenens ex his vnū
colorem in tracoditis lacus eſt ter in die fit
amarus & deinde tociēs dulcis. fons ſiloa ad
radicem montis ſion nō iugibus aquis ſed ī
certis horis diebuſq; ebullit ī iudea quondā
riuus ſabbatis omnibus ſiccabat̄. in ſardinia
fontes calidi oculis medent̄ fures arguunt.
nam cecitate detegitur eorum facinus. In-
epiro eſſe fontē ī quo faces extinguntur ac-
cēnſe accenduntur extincte. Apud graman
tas fontem eſſe ita algentē die vt nō bibatur
ita ardentem nocte vt non tangatur. Iam ve
ro ī multis locis aque manant ꝑpetim feruē
tes tantum. vt balnea calefaciant. Quedam
terre ſūt que multum ſulphuris & aluminis
habent. Itaq; cum ꝑ venas calentes aqua fri-
gida venit vicino ſulphuris calore contacta
excandeſcit. nec talis ab origine efflůit ſed
ꝑmutatur dum venit. Sulphurem a lumēq;
ſecum ferunt aque vtramq; materiem igne
plenam nimiſq; montibus īcaleſcentem. Di-
uerſe enim ſpecies aquarum diuerſos effect9
habentes congruas ſignificacōes ī ſcripturis
vbi neceſſe ē exprimere poſſunt. illaꝝ enim
rerum que in ſcripturis inueniunt̄. conuenit
vt ſignicationes diligēter exquirant̄. que au
tē alias n̄ ē neceſſe exponi. Aque ī ſcriptura
ſacra aliquando ſpūm ſanctum aliqñ ſcientiā
ſacram. aliquādo ſcientiam prauā aliquando
tribulactionem. aliquādo defluentes popu-
los aliquando mentes fidem ſequentium de-

mōſtrat̄ ſolent. Per aquā quippe ſancti ſpūs
ī fuſio deſignatur ſicut in euangelio dicitur
Qui credit in me ſicut dicit ſcriptura flumi
na de ventre fluent aque viue. Vbi euāgeli-
ſta ſecus adiunxit. Hoc autem dixit de ſpū
quem accepturi erant credentes ī eum. Rur
ſum ꝑ aquam ſancta ſciētia deſignatur ſic di
citur. Aqua ſapientie ſalutaris potauit eos.
ꝑ aquam quoq; praua ſcientia appellari ſolet
ſicut apud ſalomonem mulier que typum he
reſeos tenet callidis ſuaſionibus blanditur di
cens. Aque furtiue dulciores ſūt. Aquarum
ergo nomine nō nūquam ſolent tribulacōnes
intelligi ſic ꝑ pſalmiſtā dicitur. Saluum me
fac deus quoniam intrauerunt aque vſq; ad
animam meam. Per aquam populi deſignāt̄
ſicut ꝑ iohannem dicitur. Aque vero ſūt po
puli. Per aquam quoq; non ſolum fluxus de
currentium populoꝝ ſ; etiam bonorum men
tes fidei predicamenta ſequentium deſignā
tur ſicut ꝓpheta ait Beati qui ſeminatis ſup
omnes aquas. & ꝑ pſalmiſtam dicitur. vox
dñi ſuper aquas Aque ſūt angeli vt quidam
volunt vt eſt illud pſalmi. & aque que ſuper
celos ſūt laudent nomē dñi. Aque gētes ſūt
vt ī apocalipſi Aquas quas vidiſti populi ſūt
& gentes. Aqua domin9 iheſus xp̄s eoꝝ ſor
dida abluat & reficiat ſiciētes vt ī hieremia
Me derelinquerunt fontem aque viue. Et in
pſalmo. Sicut aqua effuſus ſū. Aqua fluenta
diuine predicacōnis vt ī yſaia Dedit indeſer
to aquas id eſt in populuo. Aqua ſanctorum
obſcura ꝑdicacō vt ī pſalmo. Tenebroſa aqua
ī nubibus aeris. Et alibi. a multitudine ſoni
tus aquarum vocem dederunt nubes. Aqua
baptiſmus vt ī yſaia. Omnes ſicientes veni-
te ad aquas. Et ī ezechiele. Effundam ſuper
vos aquam mundam Item ibi & ecce aqua
de latare dextro egrediebatur id ē dñi iheſu
xp̄i. Aqua effuſio lacrimarum vt qdā volūt
Si lot9 fuero quaſi aquis niuis Aqua doctri
na iuſti vt ī ſalomone. Aqua ꝓfunda verba
ex ore viri. Item ibi: Bibe aquam de tua ci-
ſterna. Aqua caritas a quibuſdam putat̄ vt ī
pſalmo. Qui regit ī aquis ſuperiora euiſdem
celum diuine ſcripture quia ſecundum euan
gelium ī duobus preceptis caritatis tota lex
pendet & ꝓphe. Aque pſecucōes huius mū
di vt ī iob Nunquid eleuabis ī nebula vocem
tuam & impetus aquarum operiet te. Aque
tēptacōes diaboli vt ī pſal. ꝓbaui te ad aq̄s
cōtradictionis. Aque baptiſmum hereticoꝝ
vt ī pſaltereo. Libera de aquis multis. Aque
multiplicacō peccatoꝝ vt in pſalterio. Miſit
ex alto & accepit me & aſſumpſit me de mul
titudine aquarum. Aqua dogma hereticorū

vt in ſalomone. Aque furtiue dulciores ſunt
Et in yſaia. Caupones tui miſcent aquã vino
Aqua ĩmoderata locutio vt ĩ ſalomone. Qui
dimittit aquam id eſt linguam caput eſt iur-
giorum. Aqua luxuria carnis vt ĩ ſalomone.
Terra que nõ ſaciabitur aqua id eſt caro ho-
minis que nõ expletur luxuria. Et in euãge
lio ꝓ quodã lunatico dicit̃. Sepe cadet in ig-
nẽ crebro aũt in aquam.

De mari

Mare ẽ aquarum generalis collectio
omnis enim congregacõ aquaꝝ ſiue
ſalſe ſiue dulces abvſiue maria nũc
cupantur. iuxta illud. Et congregacões aq̃
rum vocauit maria ꝓprie aut mare appella-
tum eoꝙ aque eius amare ſint. Ideo aũt mar̃
incrementum nõ capere cum omnia flumina
omnes fontes recipiat hec cauſa eſt parũ qđ
influentes vndas ipſa magnitudo eius nõ ſen
ciat. deinde qa amara aqua dulce fluentũ cõ
ſũmat vel ꝙ ipſe nubes multũ aquarũ ad ſe
trahant ſiue ꝙ illum partim auferant vẽti
parti ſol exſiccet poſtremũ ꝙ ꝑocculta que
dam terre foramina percolatus & ad caput
omnium fonteſq; reuolut9 reccurrat Hic &
in eccl'ia ſcriptum eſt. Omnia flumina in-
trãt in mare & mare non redundat ad locũ
vñ exeunt flumina reuertuntur vt iterũ flu-
ant. Vbi metaforice aque nomine & flumi-
na homines intelligunt̃ qui ĩ terrã vnde ſũp
ti ſũt reuertuntur ſed terra eorum mltitu-
dine nõ impletur.

De occeano

Occeanum greci & latini ideo nomi
nant eoꝙ in circuli modo ambiat or
bẽ. Itẽ qa vt celũ purpureo colorẽ ni
tet. occean9 q̃ſi ciane9 Iſte eſt qui oras terra
rũ amplectit̃. alterniſq; eſtib9 accedit atq; re
cedit. Reſpirirãtib9 enim in ꝓfundũ ventis
aut reuomit maria aut reſoluit.

De mediterraneo

Mare magnum eſt qđ ab occaſu ex
occeano fluit & in meridem uerg̃
deinde ad ſeptẽtrionẽ tend̃ Quod
inde magnum appellatur qa cetera maria in
comparacõne eius minora ſũt. Iſte & medit-
raneus. quia ꝑ mediã terrã. vſq; ad orientẽ
profunditur europiam & affricam aſiamq;
diſterminans.

De Rubro mari

Rubrum autem mare vocatum eoꝙ
ſit roſeis vndis infectum. Nõ tamẽ
talem naturã hab3 qualem videtur
oſtendere. ſed vicinis litorib9 viciatur gur-
ges atq; inficitur. quia omnis terra que cir-
cumſtat pelago rubra eſt & ſanguineo colori
ꝓxima ideoq; ĩde minium acutiſſimũ cernit
& alii colores quib9 pictura variatur. Ergo
cum terra hanc habeat naturam fluctib9 ſub
inde diluitur & quicquid ad heſũ eſt in colo
rem cadit. Ob hoc etiam ĩ his litoribus ge-
mme rubre ĩ veniuntur. Lapillus enim eius
modi humo inuolutis cum inter arenas attri
tus eſt & terre colorem habet & maris Hoc
mare in duos ſinus ſcinditur. & is qui ab ori
ente eſt pſicus appellatur quia ora illius ꝑ
ſe ĩhabitant. alter vero arabicus dicitur ꝙ
ſit circa arabiam. Mare autem iuxta allego
riam aut baptiſmuũ ſignificat aut mundanã
ſapientiam. aut ſeculũ preſens eſtuans vndis
pſecucõnum aut peccatores fluctibus vicio
rum tumultuantes. Nã mare baptiſmũ ſig-
nificat vt eſt illud apoſtoli. Omnes baptiza-
ti ſũt ĩ nube & ĩ mari vbi verus pharao cum
exercitu ſuo ſubmergitur. & verus iſraheli
ta a pſequẽte hoſte liberatur Item mare bap
tiſinum ſignificat ĩ apocalipſi. Et ante ſedẽ
tãquam mare vitreũ. Huius baptiſmi mare
illud aereum figurã habuit qđ ſalomon in tẽ
plo dñi fecit. Item mare ſcriptura diuina eſt
ꝓpter ĩeſtimabilem ei9 ſcientiã vt ĩ ezechie
le. Et viſio earum id eſt rotarum ſicut viſio
maris. Item mare orientale populus iudeo-
rum mare nouiſſimum populus gentium.
Vnde legitur ĩ zacharia qđ ꝓpter aquã bap
tiſmi dicitur Medium earum ad mare nouiſ
ſimum. Nam mare mundanam ſapientiam
deſignat vt eſt illud in pſalmo. Volucres ce
li & piſces maris qui perambulant ſemitas
maris. Piſces vero maris philoſophos for-
taſſe ſignificat. q huius mũdi naturam erra
tica curioſitate ꝑtractant. Nam ſicut illi po
ſita fronte. Itinera ſibi reſerant pelagi inun
datione cõfuſa. ita & iſti capiunt rete miſſo
venas rerum racõne humana aſſiduo labore
ꝑquirendo. Sed cum ſint piſces & fluminũ
non vacat qđ hic poſuit maris ꝓpter eos qui
ſibi videntur eſſe ſapiẽtes. Itẽ mare preſens
ſeculum ſignificat vt eſt illud in euãgelio. Si
mile eſt regnum celorum ſagene miſſe ĩ ma
re. In abbacuch. Miſiſti equos tuos in mare
id eſt apoſtolos turbantes aquas multas id ẽ
gentes. Item mare deſertum preſens mũd9
eſt. in yſaia. Onus maris deſerti. Rurſũ ma
re gentiũ populus eſt vt in pſalterio. Propte
rea nõ timebimus dum turbabitur terra et
transferent̃ montes id eſt apoſtoli in cor ma
ris. Et in euãgelio. Si haberetis fidem ſicut
granũ ſinapis diceretis huic arbori moro era
dicare & tranſplantare in marẽ & obediẽ nob̃
In hoc etiã mare diabolice ſine numero ſerpe
re ꝓbantur ĩſidie malicieq; demonum velut

quibuſdam fluctibus animarum voluntas in
ſtabilis commouetur vt eſt illud pſalmiſte.
Hoc mare magnum & ſpacioſū illic reptilia
quorum nō eſt numer9. Animalia puſilla &
magna illic naues pertranſibunt. Draco iſto
quem formaſti ad illudendum ei. Mare enī
ſpacioſū ipſe reddunt dum naufragare com-
pellūt. quia dubium nō eſt illū vndas imma-
niſſimas pati qui mergitur gurgite peccato
rum. Mare quippe a meando dictum eſt qđ
ſemper eat ac reddeat. Sed iſti ſpūs in nume
rabiles nobis a deo cōprehenſi ſūt qui arenā
maris & pluuiarum guttas enumerat Et ne
omnino incōprehenſibiles linquerent̄ q̄ntita
te nō qualitate ea diffiniuit Denīq; de eis di
citur. Animalia puſilla & magna: q̄uo inter
ipſos & maiores eſſe nequicie ꝓbantur omni
modis & minores. Illic ī mundo ſcilicet quē
ſuperius dixit mare. Naues autem merito
ſignificātur eccleſie qui picaloſos fluct9 mū
di ꝑ lignum glorioſe crucis euadunt portan
tes populos qui ſigno fidei crediderūt. Vbi
& draco malignus & peſtifer inhabitat qui
illuditur ab angelis dei per iuſtiſſimas ī cre
pacōnes vel etiam & a fidelibus viris dum ī
centiua vicōrum ei9 de teſtabili errore refu
giunt. Nam qđ mare peccatores ſignificet
oſtendit pſaľ dicēs. Mare vidit & fugit. iō
danis conuerſus eſt retrorſū. Mare frequē
ter diximus peccato res iſtius ſeculi debere
ſuſcipi. qui more vndarum tumidis cogitacō
nibus fluctuant. iordanem vero ꝓ quo libet
flumine debemus accipere. qui variis deſide
riis homines rapiunt & ī mare illud magnū
nefanda ꝑcipitacōne deducunt. Iſta enī duo
que genus humanum diuerſa delectacōe ra
piebant aduentu dn̄i reſpecto a ſuis cōſuetu
dinib9 retrorſū precipitata redierunt. Cor
maris hominum corda. vt in pſalterio. Trāſ
ferentur montes in cor maris. Cor maris iu
dea eoq; in medio mundo ſita eſſe dicatur.
Vnde in libro heſdre ꝓ ſaluatore dicitur. Vi
di virum aſcendentem de corde maris. Et in
ezechiele. O tyre queſita es in corde maris
Profundum maris ſempiterna damnatio vt
in euāgelio. Expedit ei. vt ſuſpendatur mola
aſinaria ī collo eius. demergatur in ꝓfundū
maris. Lingua maris egypti philoſophia hu
ius mundi. vt ī yſaia. Et ſiccauit dn̄s linguā
maris egipti. Litus maris finis mundi. vt
in euāgelio. Et ſecus litus ſedentes elegerūt
bonos in vaſa. malos autem foras miſerunt.
Occeanū autem qui circuit orbem terre ma
ris nomine vocatum illa ſentētia beati iob de
notat quia ait. Nunquid mare ego ſum aut
cetus. quia circumdediſti me carcere. Ce-
tum ergo coſmographi maxime in occeani ꝓ
funditate cōuerſari dicunt. cuius ſetentie ta
lis eſſe poteſt ſenſus qđ mare allegorice mū
dum dixerit. & cetum diabolū q intra mun
di iſtius clauſtra tenetur. ī illi9 etiam cōclu-
ſione ipſe damnand9 ſit Carcere ergo ꝑcu
ciatibus poni ſepe legim9 quia ad carcerem
omnes ꝑtinent pene Pro omnibus ergo maľ
que paciebatur beatus iob ipſa domū tormē
torum nominauit. veluti ſi eadem domo fuiſ
ſet incluſus. Mare ergo rubrum ſiue baptiſ
mi ſignificat ſacramētum ſeu etiam ſcľi iſti
us fluentum ac turbidum ſtatum per quem
ſancti tranſeunt illeſi. & peccatores obruunt̄
eximime diuini iudicii. De quo legitur in
pſaľ. Qui diuiſit mare rubrum in diuiſiones
& eduxit iſrahel per medium eius. excuſſit
pharaonem & exercitum eius ī mare rubrū
Priſce auctoritatis viri mare rubrum in duo
decim diuiſiones dixerunt eſſe partitum q̄n
tas trib9 fuiſſe iudeorum ideoq; hic plurali
numero poſitum eſt in diuiſiones. ne putare-
mur mare rubrū vno itinere fuiſſe tranſmiſ
ſū. Sed poteſt hoc & ſpiritaliter cōgruēter
aduerti. Rubrum mare eſt ſeculi iſti9 ꝑmix
ta ꝓfunditas. q̄m multis diuiſioib9 trāſimus
quādo conuerſi ad terrā viuentium dn̄i mu-
nere feſtinam9. Aliter enim per elemoſinas
aliter ꝑ aſſiduā ſupplicacōnem aliter per vir
ginitatem aliter per excellentiſſimā & cari-
tatem ſic multis diuiſionibus per ſeculi hui9
mare trāſitur ad dn̄m qa. Qui diabolum cū
miniſtris ſuis in fonte ſalutis excutit: quādo
eum a nobis potentie ſue virtute remouet.
Excutit autem dixit tanquā puluerem ꝓice
vt de hac celeritate & virtutem diuinitatis
oſtenderet & illos terrenas ſordes eſſe mō-
ſtraret.

De Abyſſo

Abyſſ9 ꝓfunditas eſt aq̄rum impe-
netrabilis ſiue ſpelunce aq̄rum latē
tium. quibus fontes & flumina ꝓ-
cedunt vel qui & occulte ſubter eunt. Vnde
& abyſſus dictus. Nam omnes aque torren
tes per occultas venas ad matricem abiſſum
reuertunt̄. abiſſus intelligitur profunditas
ſcripturarum vt eſt illud in pſalmo. Abiſſus
abiſſum inuocat: id eſt vetus teſtamentū no
uū annunciat & nouum vet9 in teſtimonium
vocat. In voce cataractarū tuarum. hoc eſt in
predicacōne ſanctorum. Item abiſſus aque ī
menſitas eſt. vt in geneſi legit̄. Et rupti ſunt
fontes abiſſi magne. Item abiſſus ineffabilia
iudicia dei deſignat. vt eſt hoc iudicia tua
abiſſus multa. Item abiſſ9 infernū ſignificat
vt apľs ait. Aut qs deſcendit ī abiſſum. id ē

xp̄m a mortuis reducere. Item abiſſ9 corda
hominum denotat facinoribus tenebroſa. vt
eſt illud beati iob. Abiſſus dicet nō eſt in me
& mare loquetur nō eſt mecum nec nō & ab
iſſ9 ſuperſtitioſis atq̃ pſecutoribus eccl'ie cō
paratur. quia ſicut pallium ſubiecta coope-
rit. ita illi mundū fediſſima ſupſtitione texe
runt &. vt non ſolum mediocres homines ſ
in perniciem ſuam ipſos quoq̃ ſanctos viros
atq̃ eminentiſſimos tormētis corporū obru
ere viderentur. vt eſt illud in pſalmo. Abiſſ9
ſicut pallium amict9 eius. & ſicut mōtes ſta
bunt aque. Item abiſſ9 corda hominū facino
ribus tenebroſa vt in amos. Vocauit iudiciū
dn̄s & deuorauit abiſſum multā. Abiſſ9 dā
nacō peccatorum ſempiterna. vt in iob. Eſti
mauit abiſſum quaſi ſeneſcentem. id eſt dia-
bolus perminiſtros ſuos putabit qđ pena im
piorum finem habitura ſit. Abiſſus infern9
vt in euāgelio. Et deprecabantur eum ſpūs
id eſt demones. ne in abiſſum eos mitteret.

De eſtibus vel fretis

Eſt9 ad occeanum pertinet. fretū
ad vtrumq̃ mare. Nam eſtus ē ma
ris aceeſſus vel receſſus. id eſt ini-
quietudo vnde eſtuaria dicuntur p que ma
re viciſſim tam accedit q̄ recedit. fretum
autem appelatum q̄ ibi ſemper mare ferue
at. Nam fretum eſt anguſtum & q̄ſi feruēs
mare ab undarum feruore nominatum. iux-
ta allegoriam eſtuat mundus vndis perſecu
tionum & p varia loca aut accedit aut rece-
dit feruet etiam odiis & tumlt9 excitat nc
vnquā perfecte tranquillitatis in altero va-
let habere ſtatum. Vnde & ī euāgelio legit̄
iuſſiſſe dn̄m aſcendere diſcipulos ſuos in na-
uiculam & precedere eum trās fretū donec
dimitteret turbas. ipſoſq̃ in remigādo labo
rāre ꝑpter contrarium ventum. Quod mi-
ſtice labores varios eccl'ie ſancte deſignat.
que inter vndas ſeculi aduerſantes & immū
dorum flatus ſpītuū ad quietem patrie cele
ſtis q̄ſi ad fidam litoris ſtationem peruenire
conatur. Sed prius non ceſſat ventus q̄
ſaluator aſcendit in nauem qa ī quocūq̃ cor-
de de9 per gratiam ſui adeſt amoris mox in
menſa viciorum & aduerſantis mundi ſiue
ſpirituū malignoꝝ bella cōpreſſa quieſcūt

De lacis & ſtagnis

Svnt autem & quedā maria que nō
miſcentur occeani fluctibus aut ma
ri magno & dicuntur lacus & ſtag
na. Lacus eſt receptaculum ī quo aq̄ retinet̄
nec miſcetur fluctib9 vt lacus aſfalti vt lac9
benacus & ceteri quos greci limē id eſt ſtag
na vocāt. Nam fontes labūt̄ in fluuios flun ī
na ī freta diſcurrunt. Lacus ſtat ī loco nc p
fluit & dictus lac9 q̄ſi aque loc9. Lacus aūt
idem & ſtagnū vbi immenſa aqua conuenit.
Nam dictum eſt ſtagnū ab eo qđ illic aq̄ ſtet
nec decurrat. Lacus aſfalti idē & mare mō
tuū vocatum ꝑpter qđ nihil viuū gignit. ni
hil recepit ex genere viuentium. Nā neq̃ pi-
ſces hab3 neq̃ aſſuetas aquis & letas mergē
di vſu patitur aues. ſed & quecūq̃ viuentia
mergenda temptaueris quacūq̃ arte demer
ſa ſtatim reſiliunt & quamuis vehementer il
liſa cōfeſtim excuciunt̄. ſed neq̃ ventis moue
tur reſiſtente turbinibus bitumine quo a
qua omnis ſtagnat̄. neq̃ nauigationis patiēs
eſt quia omnia vita carentia ī ꝓfundum mer
gunt̄. nec materiem vllam ſuſtinet niſi que
bitumine illuſtratur lucernā accenſam ferūt
ſupernatare. extincto demergi lumine. Hoc
& mare ſalinarum dicit̄ ſiue lacus aſfalti id
eſt bituminis. & eſt in iudea inter hiericho
& zoran longitudo ei9 vſq̃ ad zoaros arabie
dirigitur ſtadiis ſeptingentis octoginta lati
tudo ſtadiis centum q̄dringinta vſq̃ ad vici
nia ſodomorū. Stagna philoſophā huius mū
di ſignificant. vt yſaia. Ponā flumina in inſu
las. & ſtagna arefaciam. Miſtice autem ma
re mortuū qđ nihil gignit viuū nihil recipit
ex genere viuentium ſed oīa vite carentia
in ꝓfundum mergit & terre ſodomorum at
q̃ gomorre imminet quas ciuitates ignē &
ſulphur de celo pluens dn̄s ſubuertit ſignifi-
cat preſentis ſeculi peruerſitatem vbi diabo
lus in perditis regnat. & cum his qui in deo
vita viuunt nullo cōſortio iungitur ſed vera
vita carentes in ꝓfundū mergit inferni. In
ſulphure fetor carnis & per ignē ardor de-
ſiderii carnalis exp̄mitur. Sulphur quippe
fetorem habet. ignis ardorem. Qui itaq̃ ad
peruerſa deſideria ex carnis fetore arſerant
dignum fuit vt ſimul ſulphure perirēt & ig-
ne. q̄tin9 ex iuſta pena diſcerent & ī iuſto de
ſiderio quid feciſſent. Lacus tiberidis ab op
pido tiberiade vocatus. quod quondam hero
des in honore tiberii ceſaris cōdidit. Eſt aūt
in iudea omnibus lacis ſalubrior & ad ſanita
tem corpoꝝ quodā modo efficacior. geneſar
lacus ampliſſim9 in iudea longitudine centū
q̄dragīta extendit̄ ſtadiis latitudine q̄dra-
ginta diffundit̄. criſpantibus aquis aurā nō
ventis ſed de ſe ipo ſibi creans. Vnde & ge
neſar dicitur greco vocabulo q̄ſi generans ſi-
bi auram. Deniq̃ diffuſiora ſpacia lacus fre
quentib9 auris ſpirantibus agitatur vnde &
purior hauſtus eius & ad potandum dulcis
& habilis. Deniq̃ ſi ſcierim9 quid in latina
lingua reſonet geneſar intelligeremus quō

ut cuſus per tipum apoſtolorum & nauis eccle
ſiam de perſecucõis naufragio liberatã trãſ
ducat ad litus. & intranquilliſſimo portu re
quieſcere faciat. Interpretatur autem gene
ſar ortꝰ pricipium. vt in libro de nominibus
ebraicis inuenimus. Tunc enĩ plena noƀ tri
buetur tranquillitas. quando paradiſi ꝑ cri
ſtum nobis reſtituetur hereditas ac ꝑme ſto
le reddetur iocunditas. Lacus enĩ generali
vocabulo aut ꝓ inferno ponitur aut pro ſe
pultura foueali. aut iſtius mundi profundiſ
ſima calamitate. Dicitur enĩ inde lacus ꝙ ſƀ
ipſa terra lateat. Nam lacꝰ ꝓ inferno notat̃
vt eſt illud pſalmiſte. Poſuerũt me in lacum
inferiorem ĩ tenebras & vmbra mortis. Sic
& in illo teſtimonio. zacharie prophete quo
ad ipſũ dñm ait. In ſanguine teſtamenti tui.
eduxit vinctos tuos de lacu in quo nõ eſt aq̃
Quod ita intelligit̃ in ſanguine paſſionis tue
o ſaluator eos qui vincte ĩ carcere tenebant̃
inferni ĩ quo non eſt vlla miſericordia tua cle
mentia liberaſti. Item lacus ꝓ ſepultura po
nitur vt eſt illud pſalmiſte. Eſtimatus ſũ cũ
deſcendentibꝰ ĩ lacum. Culpat eos qui puta
bãt dñm ſaluatorem mortuũ fuiſſe cõmunit̃
& illam ſingularem & mirabilem paſſionem
morientibus reliquis hominibꝰ compararem.
Rurſum in laci nomine ꝓfundiſſima calami
tas iſtiꝰ mundi exꝑmit̃. vt eſt illud. Ad te
dñe clamaui deus meus ne ſileas a me & ero
ſimilis deſcendentibus ĩ lacum. Lacus enĩ hꝰ
ſeculum eſt qd̃ q̃ſi delectabile ac tranquillũ
creditur ſed q̃s ꝓfunditates & menſuras ha
beat ignoratur. Lacus dolor vel lapſꝰ ĩ mor
tem vt ĩ pſalterio. Lacum aperuit & effodꝰ
eum Et alibi. laqueos parauerũt pedibꝰ me
is. lacuna heretici vt ĩ propheta. Qui facie
bant lacunas ad capiendos piſces.

De Fontibus

Aſcho nomen eſt fontis ĩ tribu be
niamin. & interpretatur cõuerſio
generacõis. Rogel nomen eſt fon
tis in tribu beniamim. & interpretat̃ deorſũ
ferens. Sames fons eſt ĩ tribu beniamin & ĩ
terpretat̃ ſol. Areth fons apud quem gedeõ
caſtrametatꝰ eſt interpretat̃ artifex & me
rito. quia ibi dñi mandato ꝓbabatur populꝰ
iuxta aquas qui cũ gedeone pugnaturꝰ erat
fons quoq; aut dñm xp̃m myſtice ſignificat
aut gratiã ſpũs ſancti aut baptiſmi lauacrũ
autem originem virtutum. Nam xp̃m ſigni
ficat ĩ eo qd̃ ĩ geneſi legitur fontem eſſe in
medio paradiſi vnde q̃tuõ flumĩa ꝓcedebãt
hoc eſt. q̃tuor euãgelia de fonte ſalutaris ꝓ
cedẽati ad irrigacõnem generis humani. Itẽ
fons ſp̃us ſancti gratiam deſignat ĩ eo ꝙ do
minus dicit ĩ euãgelio. Qui biberit aquã q̃
ego do. fiet ĩ eo fons aque ſalientis ĩ vitã et
nã. Baptiſmi vero ſacramentum oſtendit il
lud zacharie prophete quo ait. In die illa erit
fons patens domini dauid & habitantibꝰ hie
ruſalẽ ĩ ablucõnem peccatoris & mẽſtruate
Hic fons de domo dei egrediẽs fertur ad ec
cleſiã & ad ſcientiam ſcripturarum vt om
nes renaſcamur ĩ xp̃o & ĩ aqua baptiſmatis
noſtra noƀ peccata donẽtur. Nihil immũdiꝰ
menſtruate que quicquid attigerit immun
dum facit & iniuſtorum ſordes xp̃i abluunt̃
baptiſmate. fons ſaluator vt ĩ hieremia. Me
derelinquerunt fontem aque viue. fons bap
tiſmum ĩ iohel. Et fons de domo dñi egredi
etur & irrigabit omnem terrã. Et ĩ alia par
tem vt ĩ ꝓpheta: Deſiccabitur fluuiꝰ a fon
te ſuo. fontes ſancti ꝑdicatoẽs vt yſaia. Hau
rieris aquas in gaudio de fontibꝰ ſaluatoris
Et in aliam partem per iohel. Sed & beſtie
ſuſpexerũt ad te exſiccate ſũt fontes aquaꝝ
fõtes heretici ĩ ep̃la petri Hi ſũt fontes ſine
aqua. fons origo generis humani ĩ ſalomone
Antequam rumpat̃ funis argenteꝰ & recur
rat iuxta aurea. & conterat̃ ydria ſuper fon
tem id eſt caro hoĩs ꝑ mortẽ. fons ergo ori
ginem virtutum ſignificat in illo pſalmiſte.
Quõ apud te eſt fons vite & ĩ lumine tuo vi
debimꝰ lumen. Xp̃o dño dicit q̃uo apud te ẽ
fons vite id eſt inicium omniũ bonorũ & ori
go virtutum. vnde ꝑfectiſſime complemur
quãdo aliqd̃ munꝰ ab eiꝰ pietate ſuſcipimꝰ
Similiter & illud intelligendũ ẽ. Qui emit
tit fontes ĩ conuallibꝰ intermedium montiũ
ptrãſibunt aque quia omnipotens deus do
na ſp̃italis gratie humilibꝰ preſtat qui loco
hic conuallium ponũt & aque diuine ibi ſem
per exeſtuant. que intermedium montium
hoc eſt ſuperborum hereticorum ſine aliquo
fructu ptrãſibunt.

De Fluminibus

Luuiꝰ eſt pennis aquaꝝ decurſus a
fluendo ꝑpetuum dictꝰ. Proprie au
tem flumẽ aqua ipſa. fluuiꝰ curſus
aque. Prior autem flumen q̃ fluuius id eſt
prior aqua q̃ decurſꝰ. Duo ſũt autem flu
minũ genera. vnum torrens alterum viuum
De quo virgilius. Donec me flumine viuo
abluero Torrens eſt aqua veniens cum im
petu Dictꝰ aũt torrẽs q̃a pluuia creſcit. ſic
citate torreſcit id eſt areſcit. Allegoria flu
uii ſeu fluminis aliquãdo ĩ bonã partem ali
quãdo ĩ cõtrariã vertit̃ In bonã partẽ flumĩa
accipiunt̃ vbi ſaluator dicit. Qui ĩ me credꝰ
flumina de ventre eiꝰ fluent aque viue id ẽ
gratie ſpirituales de cordis ſecreto emanant.

Sic & illud intelligendum eſt. Fluminis im
petus hoc eſt gratia ſpũs ſancti letificat ci-
uitatem dei id ẽ eccleſiam dei. Et alibi. Flu
men dei repletum eſt aqua. Similiter & illd
pſalmiſte vbi ait. Excelſa tua & fluctus tui
ſuper me tranſierũt. Excelſa vero & fluct9
ad ſcripturas ſacras competenter aptamus.
Ipſe ſũt enim quas ſuperius abyſſos vocauit
vbi & parabolarum quidẽ fluctus alludit &
altitudo ſenſuum pia perſcrutatione grande
ſcat. Hec ergo ſupra ſe dicit trãſiſſe iuſtus
quia in eorum noticia auidus ſe ꝑſcrutator
immiſerat. Aliquãdo autem flumina ſignifi
cãt apoſtolorum & euãgeliſtarum doctrinã
cum bonis operibus vt eſt illud. Eleuauerũt
flumina voces ſuas. & flumina plaudent ma
nibus in idipſũ. Item yſaia. Ponam flumina
in inſulas. In cõtrariam vero partem flumina
ponuntur quãdo ſeculi iſtius turbidum cur-
ſum & peccatorum inundationem ſignifi-
cãt vt eſt illud. Super flumina babilonis illic
ſedimus & fleuimus. Contemplandum au-
tem ꝙ non dicit in fluminibus ſed ſuper flu
mina. Nam qui adhuc in fluminibus iſtis ſũt
peccatorum inundatione rapiuntur. qui ve
ro ſuper ripas ſalui ſedent iam ab illis flucti
bꝫ diuino munere ſũt liberati. Vnde de ſanc
tis alibi dicit. Flumina pertranſibũt pede h°
eſt mundi huius turbida fluenta ꝑ gratiam
xp̃i ſecuro virtutum tranſibũt greſſu. ad fu
turam patriã vbi gaudii noſtri eſt & ſalutis
eterne origo preparata. Flumina impet9 ꝑ-
ſecucõnis ĩ cãticis cãticorũ. Aque multe nõ
potuerunt extinguere caritatem ne fluĩa ob
ruerent illam. Flumen philoſophia hui9 mũ
di vel dogma hereticoꝝ in pſalterio. Tu ex
ſiccaſti flumina ethã. qui interpretat̃ fortis
id eſt diabolus de quo ĩ euãgelio dicitur. Cũ
fortis armatus cuſtodit atriũ ſuũ & cetera.
Item alio modo ĩ iob. Abſorbebit fluuium &
non mirabit̃ & habebit fiduciã ꝙ influat ior
danis ĩ os ei9 fluuii nomine humani generis
decurſio ſignatur que velut a fontis ſui ori-
gine naſcendo ſurgit & ad ima defluens mo
riendo pertrãſit. Iordanis autem appellatio
ne baptizati ſignantur. Quaſi ergo diceret.
Ante mũdi redemptorem mũdũ vehemoth
nõ mirat9 abſorbuit. ſed qđ eſt acrius etiam
poſt redemptoris aduentũ quoſdã qui bapti
zati ſũt deglutire ſe poſſe confidit. Quidam
autẽ fluuioꝝ propriis ex cauſis nomĩa acce-
perunt. Ex quibus nõ nulli notãdi ſũt qui in
hiſtoriis celebres memorãtur. Geon fluui9
de paradiſo exiens atqꝫ vniuerſam ethiopiã
cingens vocatus hoc noĩe ꝙ incremento ſue
exundationis terram egypti irriget. Ge enĩ

grece latine terrã ſignificat. Hic apud egyp
tios nil9 vocatur ꝓpter limũ quẽ trahit qui
efficit fecunditatem. Vnde & nilus dictus ẽ
q̃ſi nilon. Nã antea nilus latine melo diceba
tur. Apparet autem ĩ nili effluxu de lacu de
quo ĩ meridiẽ verſus excipit̃ egypto vbi aq-
lonis flatibus repercuſſ9 aquis retro luctãti
bꝫ intumeſcit & vndationẽ egipti facit. Gã-
ges fluui9 quem phiſon ſancta ſcriptura cog
nominat exiẽs de paradiſo pergit ad ad indie
regiones. Dict9 aũt phiſon id eſt caterua qa
decem fluminibꝫ magnis ſibi adiũctis imple
tur & efficitur vnus. Gãges autem vocatus
a gangaro rege indie. fertur autem nili mo-
do exaltari & ſuper orientis terras erũpere
Tigris fluui9 meſopotamie de paradiſo exo
riens & pergens contra aſſirios & poſt mul-
tos circuitus ĩ mare mortuũ influens. Voca
t9 autem hoc noĩe propter velocitatẽ inſtar
beſtie tigridis nimia pernicitate currentis.
Eufrates fluuius meſopotamie de paradiſo
exoriens copioſiſſimus gemmis qui p mediã
babiloniã influit. Hic a frugibus vel abvber
tate nomẽ accepit. Nã hebraice eufrata fer
tilitas interpretat̃. Miſtice autẽ hii quatuor
fluuii vt ſupra dictum eſt quatuor euãgelia
ſignificãt. q̃ quatuor euãgeliſte conſcripſerũt.
Nã geon fluuius qui interpretat̃ pectus ſiue
ꝓruptũ ſignificat euãgelium mathei qđ pri
mũ conſcriptũ eſt ab ipſo auctore hebraica li
gua & a genealogiis ſaluatoris incipiens bre
uiter natiuitatem dñi notat magorumqꝫ ad
ventum ad ipſũ ſaluatorem & paruulorũ ab
herode occiſorem poſtea baptiſmũ eius cõ
memorãs & in deſerto ieiuniũ atqꝫ tempta-
cõnes quibꝫ a diabolo temptat9 ẽ mox ad ꝑ-
dicacõnem euãgelii & miraculorum facturã
trãſit. ſicqꝫ ad paſſionem ei9 perueniẽs reſur
rexiſſe eum a mortuis oſtendit & diſcipulis
in galilea appariuiſſe & ad predicacõnẽ euã
gelii eos miſiſſe & terram ethiopie & ſpũal̃
egipti q̃tuor fluẽtis dogmatum irrigat qua
fructum fidei & bonoꝝ operum ꝓferat. Nã
& ipſe euangeliſta in eccleſiaſtica hiſtoria de
ſcribitur ĩ ethiopie partibus ipſũ euãgelium
predicaſſe & martirio cõſũmat9 eſſe. Gãges
vero hoc eſt phiſon qui ĩterpretat̃ caterua ſi-
ue oris mutatio ſignificat euangelium marci
qđ de genealogia ſaluatoris ſcđm carnem pa
rum narrat. de predicatione autem ei9 & de
miraculis cateruatim que ceteri euãgeliſte
plenius narrãt in vnũ codicem colligit. & ſic
ad paſſionem xp̃i perueniens reſurrectionẽ
qꝫ a mortuis in celum eum aſcendiſſe & apo-
ſtolos poſt aſcenſionem eius mũdo predicaſ-
ſe demonſtrat. Tigris quoqꝫ bene poteſt con

uenire euangelio luce qui pͥmum a ſacerdocio
zacharie & de natiuitate iohannis incipiens
annunciationem angeli ad mariam virginem
& natiuitatem ſaluatoris conſequenter enūc
ciat. ſic ꝗ genealogiam eius circa baptiſma-
tis narracōnem cōmemorans tranſit ad expo
nendum pͥdicacōnem eius. & miraculorum
facturā & velociter tranſcurrēs omnia atq̄
paſſionem dn̄i & reſurrectionem deſcribens
eum aſcendiſſe ad celos diſcipuloſq̄ dominū
collaudaſſe intemplo breuiter & ſuccincte.
omīa comprehendit. Eufrates enim fluuius
qui interpretatur frugifer ſiue creſcens opti
me conuenit euāgelio iohānis qui de diuina
genera tione ſaluatoris inchoās maxime que
ad diuinam eius naturam exponenda perti-
rebāt deſcripſit & ſic terrā eccl'ie ad germē
ſpͥitale & fructum virtutū ꝓferendum irri
gauit ſcientieq̄ ſpͥitalis illi opes contulit Ior
danisq̄ fluui9 a duobus fontib9 noīat̄. quoꝝ
alter vocatur ior alter dan. Nis igit̄ ꝓcul a
ſe diſtantibus in vnum alueū federatis iorda
nis deinceps appellat̄. Naſcit̄ aūt ſub libano
mō te & diuidit iudeā & arabiā qui per mꝉ
tōs circuit9 iuxta hiericho in mare mortuū
influit. Miſtice autem iordanis qui interp̄-
tat̄ deſcenſio eorū & ī quo ſaluator batizat9
eſt baptiſmi gratiam ſignificat. vbi deponere
re debemus veterem hominem cum actibus
ſuis & induere nouū qui ſecūdum deū crea-
t9 eſt ī iuſticia & ſanctitate veritatis. vbi &
deſcendere de ſuperbia diabolica debem9 &
humilitatis ac manſuetudinis xp̄i participes
eſſe. Triplicem ergo ob cauſam ſaluator ab
iohanne accepit baptiſmum. pͥmū vt quia ho
mo natus erat omnem iuſticiam & humili-
tatem legis impleret: ſecūdo vt baptiſmate
ſuo iohānis baptiſma. cōꝓbaret. tercīo vt ior
danis aquas ſanctificans per deſcenſionē co-
lumbe ſpūſſancti ī lauacro credentiū mon-
ſtraret aduentum. Quod autem ī iheſu naue
ſcriptum eſt vbi de tranſitu filiorū iſrahel p
iordanis alueū commemorat̄ q̄d ſacerdotes
qui portabant arcā federis dn̄i cū poſuerūt
veſtigia pedū ſuoꝝ ī aq̄s iordanis. aque que
inferiores ſūt decurrerēt atq̄ deficerēt que
autem deſuper venerūt ī mīra mole conſiſte
rent. illa pars hominum qui poſtquā ſanctū
baptiſma conſecuntur ſe ipſos rurſus ad ne-
gocia ſeculi. & illecebras libidinū tradūt &
cū auaricia ſalſū poculū bibunt in ea parte a
quaꝝ deſignat̄ que ī mare ꝓfluit atq̄ ī ſalſis
fluctibus deperiit. pars vero illa que cū ſta-
bilitate permanet & dulcedinem ſuā ſeruat
deſignat eos q̄ acceptū dei muneris īdeclinabi
liter tenent. Iaboch fluui9 eſt & īterpretat̄

arena vel luctamen. quo trāſmiſſo luctat9 ia
cob aduerſus eum qui ſibi apparuerat voca-
tus eſt iſrahel. Fluit autem inter amman hoc
eſt philadelphiam & garaſan ī q̄rto ei9 mili
ario & vltra procedens iordani fluuio cōmi-
ſcet̄ luctamen viri qui cum iacob luctabatur
iuxta allegoriam ſignificat paſſionē xp̄i. vbi
viſus eſt iacob in iudeorū tipo hoc eſt in cor-
poris ſui ſobole preualuiſſe deo & q̄ſi cū ī fir
mo ita cum carne eius luctamē inire & īva
leſcere in paſſione eius ſicut ſcriptum eſt cū
diceret crucifige. Iuxta tropologiā vero ia-
cob q̄ cum angelo contend̄ vniuſcuiuſq̄ pfe-
cti viri & in cōtemplatione poſiti animā exp̄
mit. qa videlicet anima cū comptemplari do
minū nititur velut in quodā certamine poſi
ta modo quaſi exuperat quia intelligēdo &
ſenciendo de īcircumſcripto lumine aliquid
deguſtat. Ella aber gozam nomīa fluminū
ī terra medorum ad quoꝝ montes captiuus
ductus eſt iſrahel. Ella īterpretatur īfirmi-
tas. & aber interpretat̄ liuor aut vultus. &
gozan tonſio eorum interpretatur. q̄d ſignifi
care poteſt eorum leſionem qui de terra ec-
cleſie educti ī voluptatibus ſeculi viuūt vbi
diuerſa vulnera viciorum paciūt̄. Abana flu
ui9 damaſci & īterpretat̄ lapides eius. deſi-
gnās duriciam ſterilitatis prauorum qui vir
tutū gignere neſciunt fructū. Chobar fluui
us iuxta quē ezechiel propheta poſitus viſio
nem vidit īterpretat̄ grauitudo. ezechiel ve
ro fortitudo dei. Venit ergo ezechiel iuxta
fluuium chobar quia fortitudo dei per incar
nacōis ſue myſterium ꝓpinquare dignata ē
peccatorum ſuoꝝ pondera portāti generi hu
mano q̄d ab ōtu ſuo quottidie defluit ad mō
tem. Fons aūt ſiue natatoria ſiloa ad radi-
cem montis ſion vt ſupra dictum eſt vt iugi
bus aquis ſed īcertis horis diebuſq̄ ebullit ſi
gnificat baptiſmi ſacramentū. vnde dn̄s ce-
cinati oculos ſputo cū luto mixto deſuper li
niens dicit ei. Vade & laua te in natatoria
ſiloe q̄d interpretatur miſſus q̄d fecit domi
n9 perſpicuū eſt. Illuminatio enim facta eſt ī
ceco ſed magnū miſterium commendat ī hu
mano genere expuit in terram de ſaliua lutū
fec̄ qa v̄bū caro factū ē & vnxit oculos ce-
ci. Inunctus erat & nō dum videbat. mittit
illum ad piſcinam que vocat̄ ſiloe. Pertinuit
autem ad euāgeliſtā commendare nob̄ nomē
huius piſcine. & ait q̄d īterpretatur miſſus.
Iam quis eſt miſſus agnoſcitis. Niſi enī ille
fuiſſz miſſ9 nēo. nēm fuiſſz ab iniq̄tate dimiſ
ſus lauit ergo oculos in ea piſcina que īterp̄
tat̄ miſſus baptizat9 eſt ī xp̄o. Sic ergo quā
do eum ī ſe ipſo quodamodo baptizauit. tūc

illuminauit quādo inunxit fortaſſe caticumi
num fecit.

De Torrentibꝫ

TOrrens eſt vt ſupra diximus aqua
veniens cum impetu. Sunt autem
quedam noīa propꝛa torrentiū que
iuxta īterpretacōnem ſuam myſticā ſignifi-
cacōnem habent. vt eſt torrens ciſon q̄ ītepꝛe
tatur duricia eorū & eſt iuxta montem tha-
bor vbi cōtra ſiſaram dimicatum eſt & ſigni
ficat contumaciā ſupboꝝ que dn̄i virtute cō
terit. Cademi torrens eſt iuxta quem debbo
ra bellum geſſit. Interpretat̄ autem reſurre
ctio īvtil̄ qđ ſignificat peccatorum reſurre
ctionem q̄ non ad vitam ſed ad penam perpe
tuam reſurrecturi erunt. Corathi torrens ē
trans iordanem ī quo abſconditus eſt helias
e regione eiuſdem flumīs. īterpretat̄ autem
diuiſio vel cognicō. Chimarus id eſt torrens
chedron īter montem eſt olieti & hieruſalē
vbi dn̄m ſaluatorem iohannes euangeliſta
narrat traditum. īterpretat̄ autem cedron
tenebre vel dolor & ſignificat cecitatem iu
deorum q̄ cum tuml̄tu venerunt comprehē
dere iheſū. Nam torrens fluui9 hibernis im
bribus cōcitatur: ſubito q̄ & rapidus cognoſ
citur & ſcenoſus. q̄a non puro fonte profun-
ditur ſed terrenis īfectōnibꝫ ſordidat̄. Huic
merito comparatur ſeculi iſtius turbid9 cur
ſ9 q̄ nullo veritatis fonte defluit ſed maloꝝ
omīm tempeſtate coaleſcit. Vnde dicitur.
Torrentem pertranſiuit anima noſtra. Et
itē de torrente in via bibit propterea exalta
uit caput. Merito g° & iſrahel ipſū ptrāſiſ
ſe ſe ꝑ hibet. vnde & caput ei9 potaſſe ꝑdica
tū eſt. Sed ī his omnibus vna ē vera ꝯfeſſio
qūo de tantis picul̄ ſola dn̄i miſeracōe libe
ramur. Item torrens doctrina prauorum in
pſalterio Tu diſrupiſti fontes & torrentes.
Rurſū torrens temptacōnis impet9 ī pſalte
rio. Et torrentes īiquitatis conturbauerunt
me. Inuenitur & torrens poſitus ī bonā par
tem vt eſt illud. Torrente voluptatis tue po
tabis eos. Torrentem vero diximus eſſe flu
uiū velocem qui ſubita pluuiaꝝ īundacōe de
ſcendit. cui bene comparat̄ ſapientia xp̄i q̄
& ſubita eſt & ita rapida vt ad finem quem
vult ſine aliqua tarditate ꝑueniat. Riui dicti
qđ diriuent ad irrigādum id eſt ad īducen-
dū aquas in agris. Nam rigare inducere eſt.
Significat autem fluentum atq̄ irrigacōem
celeſtis grē. q̄a corda humana ad ꝓferendū
fructum doctrine & bonorū opeꝝ irrigātur
Vnde eſt illud. Petra ꝓfudit mihi riuos olei
hoc eſt xp̄s dona ſpūſſancti Inpſalmo. Riuos
eius inebria multiplica generationes eius
in ſtillicidiis ſuis letabitur cum exoriet̄. Ri-
uos etiam hic dic̄ apoſtolos vl̄ alios fideles
qui de illo dei repleto ſemꝑ flumine biberūt
Sed ne potū ipſū crederes eſſe tenuiſſimum
dic̄ riuos ipos inebriādos vt ad tātā ſacieta
tē ꝑueniāt q̄nta & ipis abuñ ſufficiat & aliis
ꝓ futura concedat. Redit igit̄ ad ſingularē
numerū quem eccl̄iaſtice vnitati dixim9 cō
uenire. Dixit enī ml̄tiplica generacōnes ei9
illi9 ſcꝫ riui qui de flumine ſancto ꝓfluxit vt
per generacōnes ſuccedentes ꝑdicacō beata
nō deficiat ſed ml̄tiplicet vñ catholica ſem-
per creſcat eccl̄ia vt qui modo imbuūt̄ ſacro
dogmate poſt alios docē videāt̄. Stillicidia
enī ſūt gutte que de tectis cadūt nō pōdere
ſed aſſiduitate penetrātia. que q̄ntū diſtent
a riuis etiam viſual̄ nob̄ racō patefecit. Er-
go in ꝑmordiis ſuis letabitur omīs fidelis cū
exorietur & aqua & ſpūſancto quando vere
renaſcimur & gl̄a dn̄i ipſius dignacōne pre
paramur. Eſt enim nob̄ tunc magna letitia
quādo antiqui hoīs vetuſtate depoſita ī no
ue regeneracōnis gaudia commutātur. Riui
ꝑdicacō ſanctoꝝ in yſaia & erunt ſuper omnē
montem excelſū & ſuper omnē collē eleuatū
riui currentiū aq̄ꝝ.

De puteis

PVte9 ē lacus defoſſus exquo hauri
tur aqua a potatione dictus. qui &
in bonam ſignificacōnem poſit9 in-
telligi poē & in contrariā. Puteus iuramenti
quem fodit abrahā id eſt berſabee ī regione
geraritica Puteus uiſiōis ē in deſerto apud
quem habitauit iſaac. puteus iudicii eſt vſq̄
in preſentē diem ī regione geraritica. Rur-
ſum pute9 iuramēti vbi iurauerunt yſaac &
abimelech vocaturq̄ opidum yſaac. Sunt &
alii plures putei in ſanctis ſcripturis qui ho-
die ī regione geraritica & iuxta aſcaloren de
monſtratur. In bonā ergo ſignificacōnem ill̄d
accipi poteſt qđ in geneſi legit̄ yſaac fodere
puteos quos foderunt pueri patris eius abra
hā ſed invidentes ei paleſtini obſtruxerunt
eos implentes humo & reliqua. Quis ē iſte
yſaac niſi ſaluator noſter. Qui dum deſcendiſ
ſet ī iſtum torrentem gerara ꝑmo omnium
illos puteos fodere voluit quos foderāt pue-
ri patris ſui id ē moiſes puteū legis foderat
dauid ſalomon & prophete libros ſcripſerūt
veteris teſtamēti. quos tamē terrena & ſor
dida repleuerat intelligentia iudeoꝝ. Et eo
rum os cum vellet purgare iſaac vt oſtende-
ret. q̄a quecūq̄ lex & ꝓph̄e dixerunt de ipo
dixerīt rixati ſūt cum eo paleſtini id ē iudei
a regno dei alieni. ſed deſcendit & diſcedit
ab eis & nō poteſt eſſe cum his qui in puteis

aquam nolant habere ſed terram & dicit eis Ecce relinquetur voƀ domus veſtra deſerta Fodit ergo iſaac nouum puteum immo pueri iſaac fodiūt. Pueri ſūt iſaac matheus marc9 lucas. & iohānes. petr9 & iacobus. iudas & apł9 paulus. qui omnes teſtamenti noui puteum foderunt. & inuenerūt aquā viuā que fit aque fons ſalientis. in vitā eternam. Sed ꝓ his adhuc altercantur illi qui terrena ſapiunt nec noua condi paciunť nec vetera purgari. euāgelicis puteis contradicunt apoſtolis aduerſanť. & q̄uo in omnibꝫ contradicūt litigantes dicit ad eos. q̄uo indignos vos feciſtis gr̄e dei. ex hoc iam ad gentes ibimus Poſt hec fodit tercium puteum iſaac & appellauit nomen loci illi9 latitudo dicēs. Nūc dilatauit nos dn̄s & fecit creſcere ſuper terram. Vere dilatatus ē iſaac & impleuit omnē trā ſciētia trinitatis & ĩ toto orbe latitudinem eccłie collocauit. Prius tantū ĩ iudea notus erat deus & in iſrahel nominabať. nūc autem ĩ omnem terram exiit ſon9 eorum & in fines orbis terre verba eorum. In contrarium vero ſignificacōnem poſitus eſt pute9 ille ſuper quem legitur ſaluator fatigatus ex itinere ſediſſe & mulier ſamaritana cum idria aquam inde haurire velle. Hidria enim fortaſſe amorem ſeculi hui9 ſignificat id eſt cupiditatē quā ibi homines de tenebroſa ꝓfunditate cuius imaginē puteus gerit hoc eſt de terrena conuerſacōne hauriunt voluptatem qua percepta iterum ĩ ei9 appetitum mardeſcunt ſicut de aqua illa qui biberit ſiciet iterum. Oportebat autem vt xp̄o credēs ſeculo renunciaret. & relicta hidria cupiditatem ſecularem ſe reliquiſſe monſtraret nō ſolum credens corde ad iuſticiam ſed etiam ad ſalutem ore confitens predicaret q̄d credidit. Item puteus vel dyabolum ſignificat vel infernum vt eſt illud neq̄ꝫ vrgeat ſup me puteus os ſuum. Vrgēt quoq̄ꝫ peccatores os ſuum concludere cum vſq̄ꝫ ad mortis ſue tēpus in peſſima voluntate perſiſtunt Ciſterna recta intelligentia vt ĩ ſalomone. Bibe aq̄ꝫ de ciſterna tua & fluenta putei tui. Ciſterna heretici ve ꝑraua intelligentia vt in hieremia foderūt ſibi ciſternas diſſipatas

¶De gurgitibus

GVrgis eſt proprie lacus altus ĩ flumine ſignificat allegorice turbines ꝑſecucōnum que aduerſantur electis dei in hoc mūdo Vnde in iona ſcriptū eſt. Omnes gurgites tui & defluctus tui ſuper me tranſierūt. Quod ſuper ionam timētes fluctus maris tranſierunt & detonuerit ſeua tempeſtas nulli dubium eſt miſterium eſſe xp̄i. Nullus enim eſt hominum qui cūctas ſuſtinere queat temptacōnes abſq̄ꝫ xp̄o & q̄uo omnes ꝑſecucōnes & vniuerſa que accidunt abſq̄ꝫ dei nō ĩgeruntur voluntate. idcirco dei gurgites dicūť & fluctus qui non obpreſſerunt ihesum ſed tranſierūt per eum minantes tamen naufragium non inferētes Vniūēſe ergo ꝑſecucōes & turbines quibus vexatur humanum genus & cuncte nauicule eorum que frangebantur ſuper meum inquit detonuere caput. Ergo ſuſtinui tempeſtates & fregi turbines ſeuientes vt ſecuri9 nauigarent.

¶De Pluuiis

PLuuie dicte eoq̄ꝫ fluant quaſi fluuie Naſcuntur enim de terre & maris anhelitu. Que cum altius eleuate fuerint aut ſoł calore reſolute aut vi ventoꝝ compreſſe ſtillantur in terris. imbres autem & ad nubes & ad pluuias pertinēt dicte greco vocabulo q̄d terram inebrient ad germinandum. Ex his enim cuncta creātur. Significāt autē pluuie vel imbres dona celeſtia & precepta vel mandata dei que terrā hoc ē homines irrigant & excitant ad ꝓferendū germen bonorum operum. Vnde eſt illud in pſalmo. Pluuiam voluntariam ſegregabꝭ de9 hereditati tue exponit illud q̄d ſuperi9 dixť celi diſtillauerunt. Ipſa eſt enim pluuia volūtaria quam tunc comedendi auida gens iudea ꝓmeruit hoc eſt manna. Nam vt voluntati eius ſatis fieret inexpertum miraculū mundus accepit. Pluuia ſiquidem illa voluntaria fuit nō iſta que generaliter vbiq̄ꝫ defunditur. Et alibi mandabo inquit nubibꝫ meis ne pluant ſuper eam imbrem non in iſtis viſibilibus que aut aquas depluunt aut corpulenta qualitate denſantur ſed aliquas poteſtates dn̄i intellectualꝭ condictiōe famulētur. Multis enim ſignificacōnibꝫ ſermo iſte repletus eſt. q̄d etiam reſpicit ad apłos & ꝓphetas. Imber matutinus & ſerotinus vet9 teſtamentū & nouum inntelligitur. vt in iohel propheta deſcēdere faciet ad uos imbrē matutinum & ſerotinum in pꝛīcipio hoc eſt in xp̄o. Aliquando vero pluuia ĩ malam partem poſita reperitur vt eſt illud q̄d ſaluator dicit. pluuia ſuper domum in arena fundatam deſcēdiſſe & eam ſubuertiſſe. Pluuia iſta diabolus. fulumina omnes anticriſti qui contra xp̄m ſapiunt. venti ſp̄itales nequicie quottidie hominum perdicōnē moliuntur

¶De Gutta

GVtta que ſtat. ſtilla que cadit. Hic eſt ſtillicidium quaſi ſtilla cadens. Stira enim grecum eſt id eſt gutta

inde fit diminutiuum vt dicamus ſtilla. Nã
gutta ſignificat doctrinam ſpiritalem. vnde
eſt illud ſponſi in cantico canticorum qđ ad
ſpõſam dicit. Aperi michi ſoror mea ami-
ca mea: columba mea immaculata mea quia
caput meum plenum eſt roẽ & cincinni mei
guttis noctium. Caput xp̄s de9. cincinni ſũt
fidelium collectiones. In rore & guttis no-
ctium frigens caritas in multis oſtenditur.
quam in deum & proximos habere debuerẽt
Ideo neceſſarie excitat domin9 fideles quoſ
q̄ ad predicacõnis ſtudium. Stillicidia au-
tem ſignificant leuia documenta dequib9 di
citur In ſtillicidiis ſuis letabitur cum exorie
tur. Que ad incohoantes reſpiciunt criſtianos
quando anguſta p̄mordia latiſſima nõ poteſt
introire doctrina De quibus dicit apoſtolus
non potui vobis loqui quaſi ſpiritalibus ſed
quaſi carnalibus quaſi paruulis ĩ criſto lac vo
bis potum dedi nõ eſcam p̄mum enim aridi-
tas fidei quibuſdam ſtillicidiis animatur p9
riuis affluentibus irrigatur. Deinde ſicut di
cit verſus ſuperior ad fluminis ilbus plenitu
dinem iuuante domino perueniamus. & ſic
per hec tria diuini muneris ordo declarat.

De niue

Nix a nube vñ venit dicitur & ſignifi
cat aliquando candorem iuſticie vt
eſt illud in pſalmo. lauabis me & ſu
per niuem dealbabor. & item dum diſcernit
celeſtis reges ſuper terram niue dealbabunt
in ſelmon. Reges ſũt apoſtoli ſanctiq̄ ponti-
fices ceteriq̄ fideles qui probabiliter regere
corpora ſua diuino munere meruerũt. Hi ſu
per niuem dealbabuntur in ſelmon id eſt
ſuper candorem niuis eluceſcunt. quia eccle-
ſiam regere fideliter atq̄ ordinare noſcũtur
in ſelmon qui interpretatur vmbra hoc ẽ ſub
protectione diuina. Dealbabunt autem ali-
quando ponitur & in malo. ſicut & in actib9
apoſtolorum. Percuciet te dominus paries
dealbate. Hoc & in euãgelio teſtatur. Simi
les eſtis monumentis dealbatis q plena ſunt
oſſibus mortuorum. Niues baptiſmi profuſi
onem ſignificãt vt in iob. Qui timet pruinã
irruet ſuper eum nix pruinam vero in loco p̄
ſentem tribulationem intellexerunt item in
iob ita legitur. Nunquid ingreſſus es the-
ſauros niuis aut theſauros grandinis aſpexi
ſti. In frigore niuis vel in duricia grandinis
quid aliud accipitur quam vita prauorum.
que & torpore frigeſcit & per duriciam ma
licie percutit. que preparaui inquit in tem-
pus hoſtis in die pugne & belli. vt cum aduẽ
ſarius noſter diabolus temptare nos nititur
eorum moribus quaſi ſuis contra nos armis
nititur. Siue in niue vel grandine theſauri
habentur. quia pleriq̄ iniquitatis torpore
frigidi ad ſupernam gratiã aſſumpti in ſanc
ta eccleſia fulgeſcunt luce & prauam ſciẽtiã
doctrine ſue ictibus cudunt. Vnde aperte ſe
quitur. Que preparaui in tempus hoſtis in
diem pugne & belli. Saulus quippe nix &
grando cõtra aduerſariorum pectora fact9
ẽ vel candore iuſtitie vel diſtricti eloquii cor
reptione. Sed & hoc notandum quod in ni
ue aliquando blandimentum candoris expri
mitur. ſicut in fulgore terror Vnde angelus
qui gloriam reſurrectionis dominice nuncia
bat & terribilis ad damnandum ĩprobos &
benignus erat ac blandus ad conſolandum e-
lectos. Nam idem angelus qui apparuit &
cuſtodes ſepulchri impios timore p̄terẽt ac
mortuorum inſtar terre p̄ſternẽt. vt viſi
tatrices eiuſdem ſepulchri puriſſimas beni-
gna cõſolacõe refouit.

De Glacie

Glacies a gelu & aq̄ quaſi gelacies
id eſt gelata aqua. gelus autem qđ
eo ſtringatur tellus. Que quippe ter
ra dicitur. Tũc autem maiori gelu ſtringit
terra. cum fuerit nox ſerena. Nam glacies
duriciam peccatorum ſignificat vt eſt illud
in ſalomone. Sic in ſereno glacies ita ſoluent
peccata tua. Et in pſalmo. Ignis grando nix
glacies ſpiritus procellarum que faciunt ver
bum eius. Quibus rebus per allegoriam ho-
mines ſignificat qui in hoc ſeculo ex turbulẽ
tis & peſſimis ad deuocõnis tranquilliſſima
ſtudia peruenerunt Qui faciunt verbum ei9
niſi qui ex tempeſtuoſis & improb9 ad cõfeſ-
ſionis ipſius gratiam venire meruerunt. Nã
dominus ad iob ita loquitur. De cui9 vtero
egreſſa eſt glacies & gelu de celo quis genu
it. In gelu vel glacie frigida & p̄fidie tor-
pore conſtricta accipimus corda iudeorum.
qui per miſteria legis & prophetie ſic intra
ſinum gratie quaſi intra vterum creatoris.
habebantur. Sed quia veniente domino con
ſtricti frigore perfidie feruorem caritatis a
miſerunt. quaſi glacies de vtero creatoris e
greſſi ſũt. Et gelu inquit de celo quis genu
it. quaſi de celo gelu exiit. quia de ſublimi
prole ſanctorum proceſſit frigida plebs in
fidelium idcirco autem dominus genuiſſe di
cit qa frigidos a ſe exire p̄miſit.

De Pruina & grandine

Pruina eſt matutini temporis fri-
gus. qui inde pruina nomen ac
cepit quia ſicut ignis vrit. Pir enĩ
ignis grece dicitur. Vere enim & ad frigus
& ad ſolem pertinet. Nam vno ſermone duo

diuerſa ſignificantur. pro eo q̄ vnum effectū habent. Similis enim vis eſt & caloris & frigoris. vnde & vtraq̄ ſaxa rumpunt. Nam & calor vrit vt eſt illud. Vritur infelix dido. Item frigus vrit vt eſt illud. Aut boree penetrabile frigus adurat iuxta allegoriam ſignificat abſtinētiam eo q̄ per hanc frigeſcat calor torporis. De quo in pſalmo factus ſū ſicut vter in pruina. Pruina vero ſignificat maliciam peruerſorum. Vnde legit̄ in pſalmo. Occidit in grandine vineas eorū & muros eorum in pruina Item pruina eſt precurrens anticipanſq̄ malicia que alienos labores peruenire non permittit ad fruct9. Grando comminatio dei qua contumaces verberat vt in pſalmo. Grando & carbones ignis Et in aliam partem. Occidit ī grandine vineas eorum. Grando futura percuſſio ē. vt ī yſaia. Allidet in turbine & in lapide grandinis. Et alibi. Dabo lapides pregrandes de ſuper irruentes.

De Rore

Ros grecum eſt qđ illi droſor dicunt alii putant ros dictum quia rarus eſt & non ſpiſſus vt pluuia Ros ſignificat verbum domī. ideo qđ madida faciat corda hominum terrenorum ad pferendum fructū vt eſt illud in pſalmo. Sicut ros hermon qđ deſcendit ī montem ſiō. Ros ē tenuis ac leuis pluuia nō per guttas veniens ſed per quaſdam minutiſſimas partes duriciā terrene ariditatis infundens. Per hūc cuncta germinantia coaleſcunt & in varios fetus temperationis munere perducunt. Hermon ebreum nomen eſt montis vltra iordanem fluuium conſtituti. īterpretat9 ſicut a patribus traditum eſt ſignificat anathema Ros ergo montis iſtius nutriens peccatores qui ſub anathematis execracōne latuerunt deſcendit in montem ſion quando ad conuerſacōnis remedium domino largiente peruenerint. Sion enim ſignificat eccleſiam catholicamque recipit gentes que erāt ſub anathematis periculo conſtitute. Item ros p̄dicatorum doctrinam vt eſt illud ī lib ro iob. Quis eſt pluuie pater vel quis genuit ſtillas roris ac ſi diceret niſi ego qui ſiccam terram humani cordis guttis ſcientie gratuito aſpergo rore. Stille autem roris ipſi ſancti predicatores ſūt qui arua pectoris noſtri inter mala vite preſentis q̄i inter tenebras ſicce noctis arentia gr̄e ſuperne largitatis infundūt.

De Nebula

Nebula inde dicta vnda & nubilia ab obnubendo ſcilicet hoc eſt operiendo terrā ſiue q̄ nubes volare faciat Exalāt enim valles humide nebulas & fiūt nubes inde nubilū inde niues. nebule. Nebule autem ima petunt cū ſerenitas eſt. ſūma cum nubilum. Miſtice nebula ſignificat aut obſcuritatem ſcripturarum aut erroris caliginem. Vnde in dedicōne templi cū nebula impleuit domum dn̄i nō poterāt ſacerdotes ſtare & miniſtrare propter nebulam Hec ſententia ſupbos iudeoꝝ pōtifices ac doctores īſinuat. qui dū natiuitatis xp̄i ſacramenta inveſtigare deſpiciunt debitū fidei ſue miſteriū per erroris nebulā perdiderunt. Nebula ergo ſinagogā id eſt domum domī impleuit & ſacerdotes ꝓpter nebulam miſtrare non poterant. quia dum in teſtamēto veteri ſenſus miſticos litere velamine coopertos inter obſcuras allegoriarū caligines īveſtigaē deſpiciūt debitū fidei ſue miſterium ꝓpter nebulam perdiderūt. Vnde ad iob dn̄s ait Nūquid eleuabiſ ī nebula vocem tuam. In nebula ergo iudeis vocem doctrine ſue dn̄s ꝓtulit. cū de ſe etiam aperta narrauit. Quid eſt enī apertius quam ego & pater vnū ſum9. quid apertius quam ante abraham ego ſū ſed qa auditorum mētes īfidelitatis caligo compleuerat. q̄ſi emiſſum ſolꝭ radium nebula interiacens abſcondebat. Nebula velamentū miſteriorum dei qđ doctores ſancti meditando ſcrutantur. Vnde legitur in ꝓpheta Nebula puluis pedum eius. Item nebule heretici. de quib9 petr9 apoſtolus. Hii ſūt fontes ſine aq̄ & nebule turbinib9 agitate.

De diluuio

Diluuium dictum qđ aquarum clade omnia que īundauerit deleat. Primum diluuium exiſtit ſub noee hominum ſceleribꝫ offenſ9 omnipotens toto orbe contecto deletis cunctis vnum ſpaciū celi fuit ac pelagi cui9 indiciū hacten9 videm9 ī lapidibus quos in remotis montibꝫ cōchis & oſtreis cōcretos ſepe etiam cauatos aquis videre ſolemus. Secūdum diluuium fuit in achaia iacob patriarche & oggi temporibus qui eleuſine conditor & rex fuit nomen & a loco & tempore dedit. Tercium diluuium ī theſſalia moyſi vel amfictōne tēporibus fuit qui tercius poſt cecropem regnauit. Cuius temporibꝫ aquarum illuuies maiorem partē populorū theſſalie abſūpſit. paucis per refugia montium liberatis maxime ī monte parnaſo ī cuius circuitu deucalion tūc regno potiebatur qui tunc ad ſe ratibus cōfugientes ſuſceptos p gemina parnaſi iuga fouit & aluit. A quo ꝓpterea genus hominum grecorū fabule ex lapidibus reparatū ferunt ab eo ꝓpter hominum inſitam cordis duriciam

Sed & flumina cū in ſolitis aucta imbrib9 vl
tra conſuetudinem vel diurnitate vl' magni
tudine redundant multaq; ꝓſternūt & ipſa
diluuium dicuntur. Sciendum autem flumi
na cum ſupra modum creſcūt nō tantū ad p̄
ſens inferre damna ſed etiam & aliqua ſigni
ficare futura. Myſtice diluuium quando in
bonam partem accipitur baptiſmum ſignifi
cat. quādo vero ī contrariam. errorem here
ticorum. Nam illa ſententia pſalmiſte qua.
dicit dn̄s diluuium inhabitat & ſedebit dn̄s
rex ineternū. ibi decurſus virtutib9 ſpūs ſep
tiformis ī tercō vero ordine ad trinitatis cō
plexionem mirabili diſpoſicōne peruenit. Di
cendo enim in his duob9 verſicul' tercō dn̄s.
oſtendit ſanctam trinitatem diluuio id eſt a
quis baptiſmatis inhabitare ſīc in euangelio
dictum eſt. Euntes baptiſate omnnes gen
tes. In nomine patris & filii & ſpūſſancti.
Sed queramus cur hic diluuiū ꝓ ſacris fon
tib9 poſitū ē. Merito q̄uo illud quod factum
ē ſub noe baptiſmatis ſacri gerebat ymaginē
Nā ſicͫ iſtud purgat animas peccatoꝝ ſordi
b9. ita & illud diluuiū mundi crimina ꝓbro
ſa deleuit Merito ergo ꝓ baptiſmate diluui
um poſitū eſt. ad cuius ſimilitudinem cōſtat
effectum. Nam qđ tercō dn̄s repetit ſine di
ſtinctione pſonarū licet intelligi pͥmū dictū
de ſpūſancto dn̄s diluuiū ihabitat ſequit' Et
ſedebit dn̄s rex ineternum. Hoc autem de fi
lio recte intelligim9. Dominus virtutē po
pulo ſuo dabit. De patre competenter aduē
timus. Populo ſuo ſigͥficat xpiano. quē de ſa
cri baptiſmatis munere cōquiſiuit. Subiūxͤ
etiam & benedicet populum ſuū ī pace. Nō
dixit benedicent ſed benedicet. quia vnus ē
dn̄s de9 nr̄. ī pace ꝓpter illud euāgeliū. Pa
cem meā do vob̄ pacē meam relinquam vob̄.
Vna eſt enim pax patris & filii & ſpūſſancti
Item in cōtrariā partem ponit' diluuiū in il
lo verſu quo ꝓpheta ait. In diluuio aquarum
multarū ad eū nō apꝓximabunt. Diluuium
enī aquarum multarum ē error hominū peſ
ſimoꝝ qui variis prauitatib9 fluctuātes mul
tiplices ſibi doctrinas cōſtituūt q̄s a vēo ma
giſtro nullatenus acceperunt. Que ſentētia
maxime hereticos arguit. q in diluuio per
uerſitatis ſue tempeſtuoſas & naufragas ex
citant queſtiones.

Explicit liber xi. Incipit xii.

De terra	.i.	De orbe	.ii.
De paradiſo	.iii.	De regionib9	.iiii
De inſulis	.v.	De promōtoriis	.vi.

De terra. Capitulū pͥmū

TErra eſt in media mundi re
gione poſita omnib9 partib9
celi in modum centri equali
interuallo cōſiſtēs. que ſingu
lari numero totū orbē ſigni
ficat plurali vēo ſingulas par
tes. Cuius nomina diuerſa dat racō. Nā ter
ra dicta a ſuperiori parte qua teritur hum9
ab inferiore. vel humida terra vt ſub mare
tellus autem quia fruct9 eius tollimus. Hͤ
& ops dicta eoq; opem fert frugibus. Eadē
& arua ab arādo & colendo vocata. Proprie
autem terra ad diſtinctionē aque arida nun
cupatur. Sic ſcriptura ait qđ vocauerit de9
terrā aridā. Natural' enī ꝓpetas ſiccitas eſt
terris. Nā vt huida ſit hoc aquaꝝ affinitate
ſortit'. Cui9 motū alii dicūt ventū eſſe ī con
cauis eius q motu eā mouet. Salluſtius. Vē
ti ꝑ caua terre citati rupti aliq̄t montes tu
muliq; ſedere. Alii aquā dicūt generalem in
terris moueri & eas ſimil' cōcutere ſic vas vt
dicit lucreci9. Alii fungā eādē terrā vocant
cuius pleriq; latentes ruine ſuperpoſita cūc
ta cōcuciunt. Terre quoq; iact9 aut motu a
que īferioris fit aut crebris tonitruis aut de
concauis terre erumpētib9 vētis. Terra enī
myſtice plures ſignificacōes habet. Aliquan
do ſigͥficat patriā celeſtē vt ē illud. credo vi
dere bona dn̄i ī terra viuentiū. & illud euā
geliū beati mites inquit q̄uo ipſi poſſidebūt
terrā. aliqn̄ carnē dn̄i ſaluatoris ſignificat.
vt eſt illud benedixiſti dn̄e terrā tuā auerti
ſti captiuitatem iacob. Iacob enim patri
archa ſigͥficat populum fidelē q liberatus eſt
a captiuitatē diaboli ꝑ incarnacōem ſaluato
ris. Itē tra ſigͥficat ſanctā mariā virginē. de
qua dn̄s naſci dignat9 eſt. Vnde eſt illud.
Veritas de terra orta eſt & iuſticia de celo
pſpexit. Poteſt & aliter hic ſenſus intelligi
Veritas de terra oritur qn̄ cofeſſio peccato
ris offert'. iuſticia de celo ꝓſpexit qn̄ fit re
miſſio peccatorum Quod ī publicā illi9 ora
cōe ꝓuenit. Veritas enī de terra orta eſt qn̄
ima reſpiciēs cōfitēdo peccata ſua dn̄m roga
bit. iuſticia vero de celo ꝓſpexit cum deſcē
dit iuſtificat9 publican9 magis quā ille pha
riſeus. Item terra eccl'iam ſignificat vt ē illͩ
Dn̄i eſt terra. Quamuis terrā & ī bono & in
malo poni ſepe nouerimus. hic tamē eccl'iam
debemus aduertere que dn̄o ſpecialiter pura
mente famulatur Nā licet omnia ab ipſo ſint
condita. tn̄ illud ipſi9 eſſe ꝓpe dicim9 qđ eū
venerat' auctorē. & ideo eccl'ia nō immerito
fructifera bonorū terra ſuſcipit' quia nutrit
& cōtinet ppl'm. Sequitur Et plenitudo ei9
id eſt multitudo ſancta qua replet' eccl'ia. Sꝫ

ne terram quā ſuperius dixit anguſtam pa-
tares aliquā fortaſſe regionē. nūc dicit orbis
terrarꝝ. hoc ē vniuerſalē eccleſiam que toti9
mundi ambitu continetur. Intende vero qđ
dicit. Qui habitāt in ea id eſt non qui veniūt
& recedūt ſed qui fixa mētis ſtabilitate per
durāt. Habitare enī manere dicim9 qđ errā
tiū non eſt. qđ mutabilitati ñ ɔuenit ſed ille
ſolus eccleſiā inhabitat q vſqꝫ ad obitū ſuum
in fide rectiſſima pſeuerat ſicut & alius pſal
mus dicit. vt inhabitē in domo dñi omnibꝫ
diebꝫ vite mee. Terra homo ipſe vt ī euāge-
gelio Aliud cecidit in terrā bonā. Item in ge
neſi arida terra nominatᷣ. vt eſt illud. Et vo
cauit aridā trā pplm ſcꝫ fontē fidei ſicientē
& bonoꝝ opeꝝ germē pferentē. Terra ve-
ro ī malū poſita eſt vbi corruptionē humane
nature vl peccatores & pditos hoīes ſignifi
cat. Corruptionē autē nature illa dñi ſenten
tia demōſtrat qua ad hoīeꝫ peccātē ait. Ter
ra es. & in terrā ibis. Peccatores quoqꝫ terra
nomine ibi notanᷣ vbi dñs ad ſerpentem ait.
Terrā comedes cūctis diebꝫ hoc eſt peccato
res ī ſortē tuā & pdicōnē trahes & eorum
iniquitatibus paſceris. Similiter & illud
qđ alibi legitᷣ. Recedentes a te ī terra ſcribē
tur id ē q p apoſtaſiā a te auertentᷣ inter pec
catores cōnumerabunᷣ. Terra carnal poten
tia vt ī eccl'iaſtico. Quid ſupbit terra & ci-
nis. terra deſerta ppl's iudeoꝝ ſiue omēs pec
catores vt ī hieremia. Terra deſerta & inha
bitabil ī qua null9 habitat nec ptranſeat per
eā fili9 hominis id ē dñs ihs xps. Puluis pec
catoēs ſūt ſicͭ ī yſaia dr̄ p diabolo & ſerpēti
Puluis panis eius. & alibi nō ſic impii nō ſic
ſed tanquā puluis. Lutum medicine celeſtis
glutinū vt in euāgelio lutū fecit & liniuit oc
culos meos. Aliter peccatoꝝ glutinū vt in
pſalmo. Eripe me de luto vt non īhereā. Lu
tum adulatio deceptoris ſiue hereticoꝝ falſa
delinitio. vt in ezechiel ipſi edificabāt parie
tem illi autem liniebant cum luto abſqꝫ tem
peramento.

De orbe

Orbis a rotunditate circuli dictus
quia ſicͭ rota ē. Inde breuis etiam
rotella orbicul9 appellatᷣ. Vndiqꝫ
enī circūfluens occean9 ei9 ī circuitu ambit
fines. Sigͭficat ergo aut totū mūdū iuxta hi
ſtoriā aut iuxta allegoriā vniuēſalē eccl'iam
aut in cōtrariā partē impios qui frequenter
terre appellacōe declarātᷣ. De quibꝫ pſalmi-
ſta ait. Iudicabit orbē terre ī iuſtitia a dño
iudicādi ſūt q ptinatia ſua nulla remiſſiōe li
berantᷣ. Ppl's aūt ſigͭficat eos q ex hebreis fi
deles pbati ſūt & q deuoti ex gentibꝫ adue
nerunt. Requirēdū ē ſane qđ & hic orbē trā
rū dicat & ī alio pſalmo ponat illuxerūt ful-
gura ei9 orbi terre & in aliis plurimis locis
ipſo ſcemate terrā phibeat eſſe cōcluſam Ite
rūqꝫ centeſim9 ſext9 pſalm9 q̄tuor cardinibꝫ
terre ſpacia cōpͥhendit dicēs. A ſol ortu &
occaſu ab aquilone & mari. Cui9 rei euiden
tiſſimū quoqꝫ euangelii extat exemplū vbi
dicit. Emittet angelos ſuos cū tuba & voce
magna & cōgregabit a q̄tuor angul terre.
Vnde merito eſtimo pquirēdum quēadmo-
dū terre poſſit & q̄dratio & circul9 cōueniē
dū ſcemata ipſa ſicͭ geometrici dicunt iudicā
tur eſſe diuerſa. formā terre ideo ſcriptura
orbē vocat. eoqꝫ reſpiciētibꝫ extremitatē eis
circul9 ſemper apparet quē circulū greci ori
zonta vocant. Quatuor autem cardinibꝫ eā
formari dicit. quia quatuor cardines quatu-
or angulos quadrati ſignificāt. qui intra pre
dictam terre circulū cōtinentᷣ. Nam ſi ab ori
entis cardīe in auſtrum & ī aquilonē ſingu-
las rectas lineas ducas. ſimilr qꝫ & ſi ab occi
dentis cardine ad pdictos cardines id eſt au
ſtrū & aquilonē ſingulas rectas lineas tēdas
facis quadratū terre intra orbē predictum.
ſed quomodo quadrat9 iſte demonſtratiu9
inter circulū ſcribi debeat euclides ī q̄rto li-
bro elemētoꝝ euidenter īſinuat. quapꝑter
recte ſcriptura ſancta faciē terre & orbē vo
cat. & q̄tuor eam dicit cardinibus cōtineri.
Diuiſus eſt autem trifarie e quibꝫ vna pars
aſia. altera europa tercia affrica nūcupatur
q̄s tres partes orbis veteres nō equaliter di
uiſerūt. Nam aſia a meridie p orientem vſqꝫ
ſeptentrionē puenit europa vero a ſeptentri
one vſqꝫ occidentem. atqꝫ affrica ab occidēte
vſqꝫ ad meridiē. Vnde euidenter orbem di-
midiū due tenent europa & affrica. aliū vēo
dimidium ſola aſia. Sed iſte due ideo partes
facte ſūt qa īter vtraſqꝫ ab occeano maē mag
nū ingreditᷣ qđ eas īterſecat. Quapꝑter ſi
ī duas partes orientis & occidentis orbē di-
uidas aſia erit ī vna in altera vero europa &
affrica. Iſte tres partes totū humanū gen9
cū inſul que his adiacent cōtinent. Et bene
tribus partibus diſtinctus eſt orbꝭ q ſancte
trinitatis fide ībuendus erat. & euangelico
documento īſtruend9. Vnde legitur ī para-
bola ſaluatoris qđ mulier acceptum fermen-
tum abſcōdit ī farina ſatis tribꝫ donec fermē
taretᷣ totum. id eſt ſancta eccl'ia humano ge
neri qđ ex tribꝫ filiis noe ſeminatum fuit in
mundo fermentum euāgelice doctrine ī cor
dibus fidelium abſcondit donec natiuuū ſa-
porē totū p rectā fidē & ſcientiā ſpitalē con
uerteret ī cultū & ſeruiciū dei.

De paradiſo

PAradiſ9 eſt loc9 in orientis partibus cõſtitut9 cui9
vocabulũ ex greco in latinũ vertit᷑
ort9 porro hebraice eden dr̃ qđ ĩ liguam no
ſtram delicie ĩterpretat᷑. qđ vtrumq̨ iunctũ
facit ortũ diliciaꝝ. Eſt enĩ omni genere lig-
ni & pomiferum arboꝝ conſitus habens etiã
& lignum vite. nõ frig9 nõ eſtas ſed ꝑpetuã
aeris temperies ex cuius medio fons ꝓrum-
pens totũ nemus irrigat diuiditurq̨ ĩ q̃tuor
naſcentia flumina. Cuius p9 peccatum homi
nis aditus interclu ſus eſt. Septus eſt enim
vndiq̨ romphea flammea id eſt muro igneo
accinctus. ita vt eius cum celo pene iungat
incendiũ. Cherubin quoq̨ id eſt. angelorum
ꝑſidium arcendis ſpitib9 mal᷑ ſup romphea
flagrantia ordinatũ eſt. vt homines flamme
angelos vero malos. angeli ſubmoueãt necui
carni vel ſpiritui tranſgreſſionis aditus pa-
radiſi pateat. Paradiſus id eſt ortus diliciaꝝ
myſtice aut eccl̃iam ꝑſentem ſignificat aut
terram viuentium vbi illi qui merent̃ p fi-
dem rectam & bona opa victuri ſũt ĩ ꝑpetu
um. De quo dñs ad latronẽ ĩ cruce ↄfitentẽ
ait. Amen dico tibi hodie mecũ eris in para
diſo. Aliter aũt paradiſus vt dixim9 ſignifi
cat ſanctã eccleſiam de qua ĩ geneſi ſcriptum
eſt. Plãtauerat dñs deus paradiſũ volupta-
tis a pñcipio. Paradiſus eccl̃ia eſt ſic de illa
legitur ĩ canticis canticorum. Ortus conclu
ſus ſoror mea ſponſa. A pñcipio autem plan-
tatur paradiſus. qa eccl̃ia catholica a xp̃o q
eſt pñcipium omniũ condita eſſe congnoſcit
Fluuius de paradiſo exiens ymaginem por
tat xp̃i de paterno fonte fluminis. q irrigat
eccl̃iam ſuam verbo ꝑdicacõis & dono bap-
tiſmi. De quo bene p ꝓphetam dicitur. Do
min9 deus noſter fluuius glorioſus exiliens
in terram ſicientem. Quod quatuor flumi-
nibus de paradiſo egredientib9 terra rigat᷑.
ſolidum mentis nr̃e edificiũ prudentia tem
perãtia fortitudo iuſticia continet qa q̃tuor
virtutibus tota boni opis ſtructura ↄſurgit
Quatuor ẽgo paradiſi flumina terrã irrigãt
qa dũ ĩ his quatuor virtutibus cor infundit᷑
ab omni deſideriorꝝ carnalium eſtu tẽperat᷑
Item allegorice quatuor paradiſi fluĩa qua-
tuor ſũt euangelia ad predicacõnem in cun-
ctis gentibus miſſa ligna fructifera omnes
ſancti ſũt. fructus eoꝝ opa eoꝝ. lignum vite
ſanctus ſanctorum vtiq̨ xp̃s ad quẽ quiſq̨ ſi
porrexerit manum viuet ĩ eternum. Lignũ
autem ſcientie boni & mali ꝓprium eſt vo'ũ
tatis arbitrium. qđ in medio noſtri eſt poſi-
tum ad dinoſcendum bonum vel malum. De
quo qui relicta gratia dei guſtauerit morte
morietur.

De Regionibus

INdia vocata ab indo flumine quo ex par-
te occidentali claudit᷑. Hec a meridiano ma-
ri porrecta vſq̨ ad ortũ ſol᷑ & ſeptentrionem
vſq̨ ad montem caucaſũ ꝑuenit habens gẽtes
multas & opida: inſulam quoque taprobone
gemmis & eleuãtis refertam. criſam & ar-
girem auro argentoq̨ fecundas. vtilem quo
q̨ arboribus foliis nunquam carentem. Ha-
bet & fluuios gangen & nidan & ipanem il
luſtrantes indos. Terra ĩdie fauonii ſpũ ſalu
berrima. in anno bis metet fruges vice hie-
mis & eſtas patitur. gignit autem tincti co
loris. hoĩes elefantes ingentes. monoceron
beſtiam pſitacum auem ebenum quoq̨ lignũ
& cinnamum. & piper calamum aromaticũ
mittit & ebur. Lapides quoq̨ precioſos be-
rillos. criſopraſos. & adamantem carbuncu-
los ligirios margaritas & vniones quibus no
bilium feminarum ardet ambicõ ibi ſunt &
mõtes aurei quos adire propter dracones &
grifes & immẽſoꝝ hominũ monſtra impoſſi
bile eſt. Parthia ab indie finibus vſq̨ ad me
ſopotamiam generaliter nominatur propter
inuictam enĩ virtutem parthorum & aſſiria
& reliqve ꝓxime regiones ei9 nomen traxe
runt. Sunt enim in ea aracuſia parthia aſſi-
ria media & pſida que regiones ĩuicem ſibi
cõiuncte inicium ab indo flumine ſumunt. ti
gri clauduntur locis montuoſis & aſperiori-
bus ſite habẽtes fluuios id aſpem & arbem.
Sunt enĩ inter ſe finibus ſuis diſcrete nomi
na a ꝓpriis auctoribus trahentes. India enĩ
que ĩ orientali parte mundi cõſiſtit & ſol᷑ or
tum prima ſuſcipit ꝑmitiuam poteſt deſig-
nare eccleſiam ĩ gente iudea conſtitutam. q
aduentum ſol᷑ iuſticie ꝑma aſpexit & lumẽ
verum huic orbi exortum p doctores ſuos ĩ
toto orbe predicauit. ipſa etiam aurum ſapiẽ
tie & argentum eloquẽtie gemmas q̨ omni
um virtutũ ſufficienter habuit arboreſq̨ ſem
per virentes hoc ẽ homines recte fidei viridi
tate pollentes non paucos habuit. ſed tamen
beſtiaꝝ multitudine nõ caruit omnino qa per
ſecutores xp̃ianitatis nominis plures ĩuenit
& hereticorum venenoſa documenta exoriri
preſenſit. ſed omnia figmẽta diaboli xp̃i vir
tute ſupauit. Aſſur interpretatur deꝑmens
id eſt diabolus humanum genus deꝑmẽs in
pſalmo. Etenim ĩquit aſſur ſimul venit cum
ill᷑. Item aſſur diabolum vel poteſtates hui9
ſecl̃i ſignificat vt eſt illud yſaie. Ve aſſur vir
ga furoris mei. Item ibi noli timere popule
meus habitator ſion ab aſſur In virga enĩ per
cuciet te & baculum ſuũ leuabit ſup te ĩ via

egipti. Rurſū aſſur anticriſtum ſignificat vt
eſt illud michee prophete. Tūc erit pax ter
re noſtre cum ſurrexerit ī ea paſtores ſeptē
& octo ꝑmates hominū. id eſt ꝑdicatores le
gis & euangelii & indagabunt aſſur hᵒ eſt
anticriſtum ī foſſa nembrot hoc ē ī dānatiōe
diaboli. Aſſiria vocata ab aſſur filio ſem q eā
regionem poſt diluuium ꝑmum incoluit. Hᶜ
ab ortu indiam a meridie mediam tangit ab
occiduo tigrim a ſeptentrione montem cau-
caſū vbi porte caſpie ſūt. In hac rgione ꝑm9
vſus īuentus eſt purpure. Vnde ꝑmum crini
um & corporum vnguenta venerūt & odo-
res quibus romanorum atq̧ grecorū eſt luxᵘ
luxuria. Aſſiria que ab aſſur qui interpreta
tur vt quidam volunt dirigens. vel gradiens
denominata eſt que etiam ꝑmum pⁱcipatū
ꝑ inſolentiā in mundo arripuit ſignificat fa-
ſtum imperii mūdani. De quo etiam īgene
ſi ſcriptū eſt. De terra illa exiuit aſſur & edi
ficauit nineuen & roboch ciuitatem. De hac
terra aſſiriorum pullulauᵗ imperium qui ex
nomine niniueli filii ninum condiderūt vr-
bem magnam quam hebrei appellant nineuē
ad cui9 vel ruinā vl penitentiam tota ione p
tinet prophetia aſſirii interpretanť depmen
tes id eſt impii vel demones vt eſt illud hie-
remie. Quid tibi cum illa aſſiriorū vt bibas
aquam fluminis. Et in bonā partem ītelligū
tur aſſirii vt dicit eſaias erit iſrahel tercius
egiptio & aſſirio benedictio ī medio terre.
Cedar hebreū nomen eſt qđ noſtra lingua ī
terpretatur tenebre. Hoc ad ſeculi hui9 pti
net amatores: qui tenebroſis actibꝫ ī voluti
illa magis diligunt vnde pire noſcuntur. Sꝫ
vt verbi huius breuiter noſcamus originem
cedar iſmahel filius fuit qui genti ſue nomē
dedit cui9 fines vſq̧ ad medos perſaſq̧ prola
ti ſūt hi nunc ſarracem appellantur. Quo vo
cabulo cōpetenter ſignificanť peccatores in
ter quos ſe adhuc habitare eccľia ſuſpirat.
Media & perſida a regibꝫ medo & perſo co
gnominate qui eas ꝓuincias bellādo aggreſ-
ſi ſūt ex quibꝫ media ab occaſu trāſuerſa par
thia regna amplectiť. a ſeptētrione armenia
circumdatur. ab ortu caſpios videt: a meri-
die perſidā. Hui9 terra medicam arborem
gignit quā alia regio minime parturit. Sūt
autem medie due maior & minor. Perſida
tendens ab ortu vſq̧ ad indos ab occaſu ru-
brum mare habet. ab aquilone vero meridiē
tangit ab auſtro armeniam que perſide adne
ctitur quibꝫ eſt ſuſa opidum nobiliſſimum ī
perſide ꝑmum orta eſt ars magica ad quam
nembroth gigas p9 cōfuſionem linguarum
abiit ibiq̧ perſas ignem colere docuit. Nam
omnes in illꝰ partibus ſolem colunt qui iſ͞oꝝ
lingua el. dicitur. Perſi & medi qui rgnum
poſt aſſirios tenuerunt ſignificant principa
tum gentium qui aliquādo ſolaciis fouēt po
pulum dei. Vnde legitur in hiſtoriis veterū
qđ cyrus rex perſarum atq̧ medorum qui ī
eſaie vaticinio predictus fuerat ſoluerit cap
tiuitatem iudaicam & templum dei cōſtrui
iuberet. Ob hoc etiam ſeruus dei nuncupa-
tus eſt ob qđ etiam auxilium dn̄i illi permiſ
ſū eſt vt ſubiciat corā eo gētes & dorſa rgū
vertat: & merito. Nam medi & perſi men-
ſurantes ſiue menſurati interpretantur. Mē
ſura qua menſi ſūt remeciebatur eis. Meſo-
potaniam grecā & ethimologiā poſſidet qđ
duobus. fluuiis ambiatur. Nam ab oriente
tigrim habet ab occiduo eufra ē. Incipit au
tem a ſeptentrione īter montem taurum &
caucaſum cui a meridie ſequitur babilonia
deinde caldea nouiſſime arabia endemon.
Meſopotanea que interpretatur eleuata vn̄
iacob duxit vxorem ſignificat gentilitatem
vnde xp̄s exquiſiuit ſibi eccľiam ſponſam nō
habentem maculam aut rugam. Nam ſicut
iacob relicta domo patria vel parentibꝫ per
rexit ī regionem longinquam vt acciperet ſi
bi vxorem nō aliter xp̄s reliquit parentes ſe
cundum carnem id eſt populum iſraheliticū
& patriam id eſt hieroſolimam & omnes re
giones iudee & abiit ī gentes accepitq̧ ſibi
inde eccľiam vt implereretur qđ dictum ē
vocabo nō plebē meā plebā meam & nō dile
ctam dilectā. Babilonie rgionis caput babi
lon vbrs eſt aqua etiam nuncupata eſt tam
nobilꝰ vt caldea & aſſiria & meſopotania in
eius nomen aliquando tranſierunt. Hanc vr-
bem ꝑmum nembroth gigas fundauit. Hāc
ſemiramis regina aſſiriorum ampliauit mu-
rumq̧ vrbis bitumine & cocto latere fecit.
Vocabulum autem ſumpſit a confuſione eoꝝ
ibi ꝯfuſe ſint atq̧ permixte līgue edificātiū
turrim. Babilonia que interpretatur cōfuſio
in qua principatus erat caldeorum qui inter
pretantur quaſi demonia. vel quaſi feroces
ſigficat ciuitatem diaboli in qua ſempiterna
confuſio eſt & vbi demoniorum ferocitas in
ſubuerſione hominum apparet In quo regna
uit nabuchodonoſor qui interpretatur ꝓphe
tia laguncule anguſte & ſignificat diabolū.
Ipſe enim vaſtauit ciuitatem dei & templum
incendit. quia ſanctam eccľiam inſectať odi
is & homines qui templum dei fuerunt in-
cendio mundane cōcupiſcētie ſubuertere cu
pit. Nam ita de eo legitur. Venit nabuzar-
dan princeps exercitus ſeruus regis babilo-
nis hieruſalem & ſuccendit domum domini.

& domum regis & domos hieruſalem omnē
q; domum combuſſit igni & muros hieruſa-
lem in circuitu deſtruxit omnes exercit9 cal
deorum qui erat cum principe militum. reli
quam autem populi partem qui remanſerat
in ciuitate & perfugas qui transfugerant
ad regem babilonis & reliquū vulgus trāſ-
tulit nabuzardan princeps militie & r̄liqua
Venit nabuzardan qui interp̄tat̄ ventilabrū
ſiue prophetia aliem iudicii & ſignificat. an
ticriſtum iuſto dei iudicio ſuper peccatores
princeps vtiq; exercitus regis babilonis hie
ruſalem intelligibilem & ſuccendit domum
domini cum antiquus hoſtis qui & rex cōfu-
ſionis & princeps omnium iniquorum eſt tā
malignorum ſpirituum quam etiam impio-
rum hominum plebem inuadit fidelium &
domum regis & domos hieruſalem id eſt re
ctores & eos qui videbantur in viſione pacis
manere inflammatos cupiditate ſubuertit
omnemq; domum combuſſit igni. cum vni9
cuiuſq; conſcientiam per flammam illiciti a-
moris perturbauit & muros hieruſalē̄ i circ
cuitu deſtruxit. cum intentionem orationis
& virtutum ſtudia que contra ſe valere nou
in deſperantibus diſſoluit ne per ſpem venie
ad diuina currat auxilia & correctioris vite.
apprehendat munimina populumq; in capti
uitate ducens de pauperibus terre reliquit
vinitores & agricolas quia eos qui vtiles
verbo & exemplo eſſe poterant per vicia cap
tiuans ſtultis & hebetibus commendat a-
gri culturam quatinus non vinum gratie ſpi
ritalis & frumentum ſane doctrine in vine-
is & agris populorum fructificet ſed ſpi-
ne magis & tribuli viciorum excreſcant.
Babilon quoq; mundus aut roma eſt vt in a
pocalipſi legitur Et babilon magna venit in
memoriam ante dominum dare calicem vini
indignationis ire eius. & in yſaia. & erit ba-
bilon illa glorioſa in regnis inclita in ſup̄bia
caldeorum ſicut ſubuertit deus ſodomam &
gomorram non habitabitur vſq; in finem. &
i hieremia. calix aureus babilon in manu do
mini inebrians omnem terram ſubito cecid
babilon & contrita eſt. Arabia appellata id
eſt ſacra. Hoc enim ſignificat interpretata
eoq; ſit regio turiferos odores creans hinc e
nim greci endemon noſtri beatā nominauerūt
in cuius ſaltibus & myrra & cinnamum per
uen Ibi naſcitur auis fenix ſardonix gemma
& hirus molocides & pedorata ibi inueniūt
Ipſa eſt & ſaba appellata a filio chus qui nun
cupatus eſt ſaba. Hec autem anguſto terre
tractu ad orientem verſ9 ad perſicum ſinum
extenditur cui9 ſeptentrionali a caldea clau

dit occaſum ſinus arabicus. Arabia que int-
pretatur humilis ſiue campeſtris terrenam
ſignificat delectationem. Vnde ſcriptum eſt
in pſalmo Reges arabum & ſaba dona addu
cent. Arabum ponitur pro hominibus ſuaui
& terrena ſe delectatione tractantibus. Nā
ſicut illla patria diuerſis aromatibus ſenſum
varium mulcet. ita iſti ad delectationes mol
liſſimas illecebris ſecularibus inuitātur. Re
ges ergo arabie ſunt qui blandimenta corpo
rum rigide ſubiciunt diſcipline. Similiter
ſaba vnde ſabei dicti ſunt quamuis corporali
delectatione preualeat & iocundis odoribus
ſit referta. ſuauiora tamen conuerſi eius po-
puli offerunt dona virtutum. Syriam ſirus
quidam perhibetur indigena ſuo vocabulo
nuncupaſſe. Hec ab oriēte fluuio eufrate ab
occaſu mari noſtro & egypto terminatur ha
bens a ſeptentrione armeniam. & capodoci-
am. A meridie ſinum arabicū ſitus eius por
rectus i immenſam longitudinē in lato angu
ſtior. Syria enim ſignificat ſuperbiam gen-
tium que ſepius affligebat populum dei. Vn
de ſcriptum eſt qđ benedab rex ſyrie cōgre
gauerit omnem exercitum ſuum & xxxii. re
ges ſecum & equos & currus & aſcendens
pugnabat contra ſamariam & obſidebat eā
& reliqua. Myſtice benedab hoſtis iſrahel ſi
gnificat diabolum omnium bonorū inimicū
qui diuerſos exercitus malignorum ſpirituū
ad ſubuertendum populum dei cōtrahit. Sꝫ
per pueros principum iſrahel vincitur cum
per bonos auditores ſanctorum doctorum q
id qđ aure audiunt factis implere nituntur
iniquus hoſtis in fugā vertitur. omniſq; ſu9
exercitus a militibus criſti turbatur. Fugit
quoq; benedab rex ſirie in equo cum equiti-
bus. nec nō egreſſus rex iſrahel percuſſit eq̄s
& currus & percuſſit ſiriam plaga māgna.
Quid eſt qđ benedab rex ſirie in equo cum
equitibus fugere deſcribitur. niſi qđ prin-
ceps omnium iniquorum diabolus quorum
oculi ſublimes ſunt ſiria enim interpretatur
ſublimis in equo ſue ſuperbie confidens cum
equitibus ſuis ſcilicet omnibus ſuperbis quia
eſt caput ſuper omnes filios ſuperbie ab ex-
ercitu xp̄i hoc eſt humilibus & deum timen
tibus ſuperat9 in fugam vertitur. Habet au
tem ſiria in ſe prouincias commagenam feni
ciam & paleſtinam. cuius pars eſt iudea abſ-
q; ſarracenis & nabathenis. Commagena pri
ma prouincia ſirie a vocabulo commage vr-
be nuncupata que quondam ibi metropolis
habebatur. huius eſt a ſeptentrione ab ortu
meſopotamia a meridie ſiria ab occaſu mare
magnū. Fenix cadmi frater de thebis egyp

tiorum in ſiriam profectus apud ſidonem re
gnauit. eamq; prouinciam ex ſuo nomine fe-
niciã appellauit. Ipſa eſt vbi eſt tirus ad quã
eſaias loquitur. Habet autem ab oriente ara
biam a meridie mare rubrum. Paleſtina pro
uincia philiſtim vrbẽ metropolim habuͭ que
nunc dicitᷣ aſcalon ex qua ciuitate omnis cir-
ca eam regio paleſtina eſt nuncupata. Huiꝰ
ab oriente mare rubrum occurrit a meridia
no latere iudea excipitur a ſeptentrionali pla
ga tiriorum finibꝰ clauditur ab occaſu egip
tio limite terminatur. Iudea regio paleſtine
ex nomine iude appellata ex cuiꝰ tribu rͤges
habuit. Hec prius chanaan dicta a filio chã
ſiue a decem chananeorum gentibus quibus
expulſis eandem terram iudei poſſederunt.
Inicium longitudinis eius a vico arſa vſq; ad
vicum iuliadem porrigitur: in quo iudeorum
pariter ac tiriorum communis habitatio eſt
Latitudo autem eius a monte libani vſq; ad
tiberiadis lacum extenditur. In medio autẽ
iudee ciuitas hieroſolima eſt quaſi vmbilicꝰ
regionis & totius terre variarum opum di-
ues. frugibus fertilis. aquis illuſtris: opima
balſamis. Vnde ſecundum elementorum gra
tiam exiſtimauerunt iudei eam promiſſam
patribus terram fluentem melle & lacte cũ
hic illis deus reſurrectionis prerogatiuam
pollicetur. Iudei confeſſores interpretanᷣ.
& iudea ĩterpretatur confeſſio. Miſtice ſan
ctam eccleſiam ſignificat: in qua dominꝰ re
cta fide pia confeſſione & bonis operibꝰ ſem
per laudatur. Cuius etiam tipum hieruſalẽ
que interpretatur viſio pacis tenet. quia ille
inde conſpicitur qui eſt pax noſtra & fecit
vtraq; vnum. Sed & hoc notandũ qđ & hie
ruſalem ſecundum hiſtoriam ipſa eſt vrbs ĩ
qua dñs crucifixus ẽ & ſepultus & ĩ ſurrexͭ
a mortuis. ad quã ſaluator in euangelio ait.
Hieruſalem hieruſalem que occidis prophe-
tas & lapidas eos qui ad te miſſi ſũt & cete
ra ipſam gentem exprimens que ĩ hieruſalẽ
& in confinibus eius habitabat. Allegorice
autem ſignificat preſentem eccleſiã de qua
ſcriptum eſt. Hieruſalem que edificatur vt
ciuitas. Tropologice autem ſignificat. fide-
lem animam que pura mente dominum con
templatur iuxta anagogen ergo celeſtem pa
triam & ſanctorum angelorum atq; hominũ
habitationem in celis de qua dicit apoſtolus
Hieruſalem que ſurſum eſt que eſt mater no
ſtra. De qua iohannes apoſtolus in apocalip
ſi ſua ſufficienter narrat & ſtructuram eius
de lapidibus precioſis hoc eſt hominibꝰ ſan-
ctis miſtice deſcribit. Samaria regio paleſti
ne ab opido quodam nomen accepit que vo-
catur ſamaria ciuitas quondam regalis in iſ
rahel que nũc ab auguſti nomine ſebaſtia nũ
cupatur. Hec regio inter iudeã & galileã
media iacet incipiens a vico cui nomen eſt o
leas deficiens in tra araratb. ſitus eius na-
tura conſimili nec vllo differens a iudea. Sa
maria enim cuſtodia interpretatur. inde nũ
cupata qđ tranſlatis decem tribubus a chal-
deis alie gentes ab eis ſubſtitute ſunt que t̃-
ram cuſtodirent. Solent autem ſamariã ido
latrie imaginem ſuſtinere Ipſi enim ſeparati
a populo iudeorum ſimulacris mꝰtorum ani
malium id eſt faccis aureis animarum ſuarũ
decus addixerant. Poſſunt etiam in ſamari
tanis & heretici accipi q videnᷣ legis dei no
ticiam habere ſed errorũ ſuorum ſimulacra
non ceſſant colere & ideo ſeparati a populo
dei nullam poſſunt communionem habere.
Iturea & draconites regio cuius tetrarcha
fuit. philippus ſicut in euangelio legimus.
Traconitis autem dicitur terra iuxta deſer
tum arabie qđ boſtre iũgitur. Iturea ſirum
eſt & interpretatur montana. Galilea regio
paleſtine vocata qđ gignit candidiores ho-
mines quam paleſtina. Hec autem duplex
eſt ſuperior & inferior ſibi tamen connexe
ſirie & fenicie adherentes. Terra eorum opi
ma & ferax & fructibus ſatis fecunda. Inᷣ-
pretatur autem galilea rota ſiue tranſmigra
tio facta reuelatio. que aliquando ſignificat
preſentis vite curſum vt eſt illud in euãgelio
vbi de ſaluatore dictum eſt. reliquit iudeam
& iterum venit in galileam Quid ẽ reliquit
iudeam niſi reliquit infidelitatem illorum q
eum recipere noluerunt & lapidem quem e-
dificare debuerunt reprobauerunt. & abiit
per apoſtolos in galileam id eſt in uolubilita
tem huius mundi precipiens apoſtolis. ite
docete omnes gentes baptiſantes eos in noĩe
patris & filii & ſpirituſſancti. Quid autem
galilea in tranſmigratione ſignificet oſtendͭ
illud qđ angelꝰ ad monumentum domini pꝰ
reſurrectionem eius mulieribus ait. Prece-
det vos ĩ galileam ibi eũ videbitis ecce dixi
vobis. Iam quippe redemptor noſter a paſſi
one ad reſurrectionem a morte ad vitam a
pena ad gloriam a corruptione ad incorrup-
tionem tranſmigrauerat. prius poſt reſurre
ctionem in gallilea a diſcipulis videtur quia
reſurrectionis eius gloriam poſt leti videbi-
mus. ſi modo a viciis ad virtutum celſitudi-
nem tranſmigramus. Qui ergo nunciatur in
ſepulcro in tranſmigratione oſtenditur quia
is qui in mortificatione carnis agnoſcitur in
tranſmigratione mentis videtur. Secundum
illud autẽ qđ galilea interpretatur reuelacõ

non iam in forma ſerui intelligendum eſt ſ3
illa in qua equalis eſt patri quam promiſit
apud iohannem dilectoribus ſuis cum dice-
ret. Et ego diligam eum & oſtendam me ip
ſum illi nō vtiq̧ ſecundum id qđ iam videbāt
& qđ iam reſurgens cum cicatricibus nō ſo
lum videndum ſed etiam tangendum p9 mo
dum oſtendit. ſed ſecundum illam ineffabilē
lucem que illuminat omnem hominem veniē
tem in hunc mundum ſecundum quam lucet
in tenebris & tenebre eam nō comprehende
runt. Illuc nos preceſſit vnde ad nos veniens
non receſſit. & quo nos precedens non deſe-
ruit. Illa erit reuelatio tanq̧ vera ī galilea cū
ſimules ei erimus. Ibi eum videbimus ſicuti
eſt ipſa erit etiam beatior tranſmigratio ex
iſto ſeculo in illam eternitatem ſi eius pre-
cepta ſic amplectamur vt ad eius dexteram
ſegregari mereamur. Pentapolis regio in cō
finio arabie & paleſtine ſita dicta a quinq̧ ci
uitatibus impiorum que celeſti igne cōſūpte
ſūt terra amplius ab hieroſolimis olim vber
rima nunc autem deſerta atq̧ exuſta. Nam
pro ſcelere incolarum de celo deſcendit ignis
qui regionem illam in cineres eternos diſſol-
uit illos vmbra quedam & ſpecies in fauillis
& arboribus ipſis etiam adhuc videtur. Na
ſcuntur enim ibi poma virentia ſub tāta ſpe
cie maturitatis vt edēdi deſiderium gignāt
ſi carpas fatiſcunt. ac reſoluuntur in cinerem
fumumq̧ exalant quaſi adhuc ardeant Nam
pentapolis a numero deriuatum nomen ha-
bet quaſi quinq̧ ciuitatum regio. Deniq̧ he
vero ciuitates ī ea conſite ſūt hoc eſt ſodoma
que īterpretatur pecus ſiliens gomorra que
interpretatꝰ populi timor vel ſeditio. adama
que interpretatur humus ſiue terra ſiue ter
rena. ſeboim que interpretatur caprearū vl'
dammularum. ſiue ſtatio eius mare vl' ſtacō
maris. ſegor que interpretatur parua. Nec
autem regio quia diuino iuditio propter ſce
lera ſua exuſta eſt. ſignificat eos qui quinq̧
ſenſibus corporis ſuis abutuntur in luxuria
& voluptatum terrenarū ī rum rei ſūt eter-
ni incendii ſi non eis penitentia & correctio
peruerſorum morum āte ſubuenerit. Egip
tus que prius aeria dicebatur. ab egipto da
nai fratre poſtea ibi regnante nomen accepᵗ
Hec ab oriente ſyrie ac rubro mari coniūcta
ab occaſu libiam habet. a ſeptentrione mare
magnum a meridie vero introrſus recedit p
tendens vſq̧ ad ethiopes regio celi imbribus
inſueta & pluuiarum ignara. Nilus ſolus eā
circumfluens irrigat & inundatione fecun
dat. vnde & ferax frugibus multam partē
terrarum frumento alit ceterorum quoq̧ ne
gociorū adeo copioſa vt impleat neceſſariis
mercibus etiam orbem terraꝝ. Interpretatꝰ
autem egyptus tribulatio coanguſtans & ſig
nificat vanum laborem quem iniqui exercēt
in hoc mundo eſtuantes per auariciam lucra
ſeculi ſectando & negocia mundi exercendo
vbi nunquam animabus ſuis requiem inueni
ent ſed de tribulatione huius vite in angu-
ſtiam peruenient ſempiternā. Poteſt autem
egyptus mundum ſignificare ad deum con-
uerſum vt in pſalmo Venient legati ex egyp
to. Et in eſaia. In die illa erit altare domini
in medio terre egypti. Clamabunt enim ad
dominum a facie tribulātis & mittet eis ſal
uatorem & propugnatorem qui liberet eos.
Item in malam partem intelligitur vt eſt il-
lud ezechiel. Cum dedero terram egipti de
ſolatam. Deſeretur autem terra a plenitudi
ne ſua quando percuſſero omnes habitatores
eius. Item amos dicit egiptus in deſolatione
erit & idumea in deſertum perditionis. Sci
thia ſicut & gotta a amagog. filio iafet. fer-
tur cognominata. cuius tra olim ingens fuit
Nam ab oriente indie. a ſeptentrione per pa
ludes metocides inter danubium & occeanū
vſq̧ germanie fines porrigebatur. Poſtea ve
ro minor effecta a dextra orientis parte qua
occeanus ſyricus tenditur vſq̧ ad mare caſpi
um qđ eſt ad occaſſum. de hinc a meridie vſ-
q̧ ad caucaſi iugum deducta eſt. cui ſubiacet
iſcania ab occaſu habens pariter multas gen
tes propter terrarum infecunditatem late
vagantes ex quibus quedam agros ī colunt
quedam portentuoſe ac truces carnis huma-
nis & eorum ſanguine viuiut. Scithie pluēs
terre ſūt locupletes. habitabiles tamen plu-
res. Nam dum in pleriſq̧ locis auro gemmis
affluant griſſorum immanitate acceſſus ho-
minum rarus eſt. ſmaragdis autem optimis
hec patria eſt. Cianeus quoq̧ lapis & criſtal
lus puriſſimus ſcithie eſt. Habet & flumina
magna oſcorum faſiden atq̧ araxen. Scithia
enim que calere caret & frigore ſemp dure-
ſcᵗ illos ſignificare poteſt qui a calore ſpirit9
ſancti extranei ſunt. & ſub illius regno conſi
ſtunt qui dixit. Ponam thronum meum ad
aquilonem & ero ſimilis altiſſimo. de quibus
apoſtolus ait. Abundauit iniquitas refrigeſ
cet caritas multorum. quorum truculentia
carnibus humanis veſcitur & eorum ſangui
ne viuit dum innocentes ledere non deſiſtūt
& per auariciam eorum neceſſarios ſumpt9
in proprium queſtum conuertunt. Illi autē
q ex his in locuplete tra & habitabili degēt
eos ſignificant qui de errore gentiliū & ido-
latria conuerſi ad terrā eccleſie veniunt ibiq̧

ſincera fide lucidi & precioſarum virtutum
gemmis ſemper virentes celeſti conuerſatio
ne future patrie viuunt. Quorum iuxta apo
ſtolũ conuerſatio ſemper in celis eſt: & in car
ne ambulantes non ſecũdum carnem militãt
ſed ea que ſurſum ſunt querunt vbi & cri-
ſtus eſt in dextera dei ſedens & que ſurſum
ſunt ſapiunt non que ſuper terram. Arme-
nia nuncupata ab armeno iaſonis teſſali comi
te qui amiſſo rege iaſon & collecta multitu-
dine eius que paſſim vagabatur armeniã ce
pit & ex ſuo nomine nũcupauit. Sita eſt au-
tem inter taurum & caucaſũ a capodocia vſ
qꝫ ad caſpium mare protenſa: habens a ſeptẽ
trione ceraunios montes e quibus tigris flu-
uius naſcitur. & in cuius montibus arca dilu
uio ſediſſe perhibetur. Interpretatur autem
ararath armenia ſiue mons bellicatus. Ara
rath ipſa eſt armenia. Siquidem in montibꝫ
ararath arca poſt diluuium ſediſſe perhibetũ
& dicuntur ibidem vſqꝫ hodie eius manere
veſtigia. Meminit horum montium & hie-
remias in viſione contra babilonem. ioſephꝰ
quoqꝫ in primo ãtiquitatum iudaicarum li-
bro ſecularium literarum hiſtoriã proferens
animaduertens inquit noe terram diluuio li
beratam ſeptem alios dies abire permiſit &
vniuerſa animalia beſtiaſqꝫ patentibus clau-
ſtris emittens. ipſe cum ſua prole egreſſus
eſt immolans deo hoſtias gaudenſqꝫ cum libe
ris. Nũc locum armeni exitum vel egreſſum
vocant. Siquidem ibi cultores illarum regio
num arcam primum ſediſſe teſtantur & lig
norum quedam ſupereſſe monimenta arce
huiꝰ & diluuii omnes qui barbaras ſcripſere
hyſtorias recordantur quorum eſt beroſus
chaldeus qui ſuper diluuio referens hec locu
tus eſt. Dicitur huius nauis in armenia ꝓpt
montem carduenorum pars aliqua permane
re & quoſdam bitumen ex ea auellentes cir
cumferre quo vtuntur vł maxime hi qui lu
ſtrantur & ſe expiant. Sed & hieronimus e
giptius qui antiquitates phoenicum pulcro
ſermone cõſcripſit & naſeas & multi alii. ni
colaus quoqꝫ damaſcenus in xxvii. libro re-
fert. Eſt in armenia ſuper immadẽ mons no
mine heris ad quem multos in diluuio cõfu-
giſſe autumant ibiqꝫ eſſe ſaluatos: alios ve
ro in arce alueo ſupernatantes ad eius verti
cem perueniſſe & vſqꝫ ad multas etates lig
na arce monſtrari ſolita quos quidẽ ego pu-
to non eſſe alios niſi eos quos moyſes legiſer
iudeorum in ſuis voluminibus edidit. Myſti
ce aut ararath ſiue armenia mundi iſtius prĩ
cipatum vel populum gentium ſignificarẽ po
teſt. Qui bene mons bellicatus dicitur. quia

ab altitudĩe ſuperbie & idolatrie errorẽ auul
ſus ſancte ſe ſubdit eccleſie que eſt area dei
viui: & omnium animantium hoc ẽ hominũ
continet in ſe genera: & ĩ celſitudine virtutũ
conſiſtens deuotionem futuram expectat in
regno celeſti. Capodocia vrbs proprie nomi
natur. Nec in capite ſirie ſita ab oriente ar-
meniã tangꝫ: ab occaſu aſiam minorem: ab a
quilone mare cimericum & hemiſterios cã-
pos quos habuere amazones a meridie tau-
rum montem cui ſubiacet cilicia & hiſauria
vſqꝫ ad cilicum ſinũ qui ſpectat contra inſulã
cyprum. Terra eius ante alias nutrix equo
rum. Alis amnis per eam fluit qui quondã
lidie regna disiunxit a perſis capadocie aũt
interpretatur manu redempta. Nec quoqꝫ ti
pice ſignificare poteſt ſanctam eccleſiã que
xpi domini noſtri operatione a poteſtate dia
boli redempta eſt. Aſia minor ab oriente ca-
podocia cingitur. ab aliis partibꝫ vndiqꝫ ma
ri circumdatur. Nam a ſeptentrione pontũ
euſinum habet. ab occaſu propontidem. ame
ridie egiptium marẽ. Habet prouincias bithi
niam frigiã gallaciam lediam cariã. pamphi
liam iſauriam liciam. Habet autem hec inſe.
vii. ciuitates iſtas hoc eſt ephesum. ſmirnam
pergamum thiatiram ſardis. philadelphiam
laodiciam. Interpretatur vero aſia eleuata ſi
ue gradiens. eccleſiam ſignificans ad ſuper-
na virtutum gradibus proficietem vnde io-
hannes in apocalipſi prenominatis ſeptem ec
cleſiis que ſunt in aſia. Nam ephesus inter-
pretatur voluntas ſiue cõſilium meum qđ ẽ
eccleſia voluntate & conſilio dei electa. ſmir
na interpretatur canticum eorum hoc eſt fi
delium confeſſio. Pergamus interpretatur
diuidens cornua eorum id eſt eccleſia hereti
corum timores vel aeriarum poteſtatũ tẽp-
tamenta diſſecans. thiatira interpretatur il
luminata eccleſia videlicet ſole iuſticie illumi
nata. Sardis interpretatur principium pul-
chritudinis hoc eſt eccleſia domini noſtri ihe
ſu criſti qui ẽ principium pulchritudinis. Sꝫ
philadelphia interpretatur ſaluans id eſt ec
cleſia proprios ſaluans populos. laodocia que
interpretatur tribus amabilis ſignificat ec-
cleſiam que eſt amabilis deo Gallatia dicta a
priſcis gallorum gentibus a quibus extitit
occupata. Nam galli in auxilium a rege bi-
thinie euocati ꝛ̃gnum cum eo parta victoria
diuiſerunt ſicqꝫ deinde grecis admixti pri-
mum gallo greci nunc ex antiquo gallorum
nomine galathe dicuntur & eorum regio ga
latia nuncupatur. Interpretatur autem ga-
latia magnifica ſiue translata. & merito ga
ab errore traslata in fidei virtute facta eſt

magnifica. Frigia dicta a frigia europis filia
Hec & dardania a dardano iouis filio dicta
de quo homerus ait. Quem primus celeſti iu
piter arce. Hic enim profectus de corintho
ciuitate primus venit in frigiam Eſt autem
regio troadi ſupiecta ab aquilonis parte ga
latie a meridiana vicina eſt licaonie ab orien
te lidie adheret ab occidente elleſponto ma
ri terminatur. Huius regio troia eſt quam
ex ſuo nomine appellauit tros troianarũ rex
ganimedis pater Due ſunt aut frigie maior
& minor. Maior frigia ſmirnã habet. minor
frigia ilium & licaoniam Interpretatur autẽ
frigia ſciſſio pectorum licania vero intepre-
tatur ad ſuſcitandum. Lidia autem a lido re
gis fratre qui in prouincia ĩmanſerat cogno
minata eſt. Coniungitur autem ab occidẽte
minori frigie ab ortu ſmirnam vrbem hab;
quem elles fluuius cingit. cuius campos pa-
ctulus & therinus circumfluũt arenis aure
is ditiſſimu. Lidia autem interpretatur defe
cata. Yauria ex ſitu loci perhibetur cognomi
nata. qđ vndiq; aperta aurarum flatibus pa
teat. Metropolim vrbem ſeleuciã habet. Ci
licia a cilice quodam nomen traxit quem or-
tum fenice dicunt antiquoremq; ioue fuiſſe
aſſerunt. Plurima iacet campis recipiens ab
occiduo liciam a meridie mare ſiccum a ter-
go montis tauri iuga. Hanc cign9 interſecat
matrem vrbium habet tharſum. In ea & co-
riſcos opidum eſt vnde crocum plurimum
& optimum venit ſpiramine flagrãtior & co
lore plus auro. Interpretatur autem cilicia
coetus aut luctus. vel aſſumptio vel vomit9
eius. Hec tipice perſonam penitentium ge-
rit qui peccata ſua quottidie ĩ ieiunio & ora
tione deplorant & a domino veniam depre-
cantur. Licia nuncupata qđ ab oriente adiũ
cta cilie ſit. Nam hab; ab ortu ciliciam ab oc
caſu & meridie mare. a ſeptentrione cariam
Ibi eſt mons cimera qui nocturnis eſtibus ig
ignem exalat ſicut in ſicilia ethna & veſu-
u9 in campania Interpretatur autem licia la
crimans. Albus regio idumeorum que nunc
gabalene dicitur vicina petre ciuitate Amale
chites regio ĩ deſerto ad meridiem iudee ĩns
vrbem petram euntibus ailam. cui9 & ſcrip
tura recordatur dicens. Amalech habitat in
terra ad auſtrum ſed & iuxta eum alius cha
naneus habitabit qui & dimicauit contra fi
lios iſrahel in deſerto de quibus ita ſcribitur
Amelech autem & chananeus habitant ĩ ual
le. Argob regio regis baſan ſupra iordanen
in ſorte dimidie tribo manaſſe & eſt vſq; ho
die vicus circa geraſa vrbem arabie xv. ab ea
milibus diſtans contra occidentem qui arga

appellatur qđ interpretatur ſimmachus mẽ
ſuram. Interpretatur autem argob maledic
ta ſublimitas. Et que eſt maledicta ſublimi-
tas niſi faſtus ſuperbie que interpretatur a-
nathema triſticie. Ermon regio ebreorum
eſt quam obtinuit hieſus. Ebreus vero quo
ꝑlegente ſcripturas didici affirmat montem
hermon paneade imminere quam quondã te-
nuerunt euei & amorrei dequo nũc eſtiue ni
ues tiꝝ ob delicias deferũtur Cene ꝛgio ꝑn
cipum idumeorum interpretatur poſſeſſio.
Euila ubi aurũ puriſſimum qđ ebraice dici
tur zaab & gemme precioſiſſime carbuncul9
ſmaragdus q; naſcuntur. Eſt autem regio ad
orientem vergens quam circuit de paradiſo
phiſon egrediens quem noſtri mutato nomi
ne gangen vocant Sed & vnus de minoribus
noe euila dictus eſt quem ioſephus refert cũ
fratribus ſuis a flumine coſene & regione in
die vſq; ad eum locum qui appellatur hiera
poſſediſſe. Sed & iſmahel in ſolitudine euila
habitaſſe ſcribitur quam ſancta ſcriptuura a
it. eſſe in deſerto ſur contra faciem egipti &
tendere vſq; ad terram aſſirioꝝ. Interpretatͭ
autem euila dolens ſiue parturiens. Efratha
regio bethleem ciuitas dauid in qua natus
eſt criſtus. Eſt autem in tribu iuda. licet ple
riq; male eſtiment in tribu beniamin iuxta vi
am vbi ſepulta eſt rachel quinto miliario ab
hieruſalem in eo loco quia lxx vocatur hippo
dromus ſicut legimus in libro paralippome-
non. Interpretatur autem effratha vbertas
ſiue pulueruIenta. Elath regio principum e-
dom & ciuitas eſau ĩ decimo a petra miliario
contra orientem. Interpretatur enĩ elath ad
ſolum vł ſolitarius aut vnum. Philiſtim que
nunc dicitur aſcalon & circa eã regio eſt pa-
leſtine. Philiſtim enim interpretatur ruina
duuplex. Gerara excuius nomine geratinea
vocatur regio tranſdoromam procul ab eleu
teropoli. milibus xxv. ad meridiem Erat au
tem olim terminus cananeoꝝ ad auſtralem p
tem & ciuitas metropolis paleſtine Scriptu
ra commemorat fuiſſe eam in tercades & ſur
hoc eſt inter duas ſolitudines quarum vna e-
gipto iungitur ad quam ppl's tranſ fretum
rubri maris peruenit. Altera vero cades-
vſque ad ſarracenorum heremum extendi
tur. Interpretatur autem gerara ruminatio
nem vidit ſiue macherias Geſſe regio egipti
in qua habitauit iacob cum liberis ſuis. Geſ
ſe interpretatur appropinquãs adpalpatiõi
corum ſiue viciuitas. Idumea regio eſau que
ex eo qđ ille edom vocabatur nomen accepit
Eſt autem circa vrbem petrã que nunc dici
tur gabalene. Iothebh ꝛgio principum edom

in eadem de qua & ſupra diximus gabalene
Meſſe regio indie in qua habitauerunt filii
iectan filii eber. Meſſe quippe interpretat̃
aqua rara vł elatio. Theman regio principū
edom in terra gebaletica theman filio eliſaz
eſau ſortita vocabulum ſed vſq; hodie eſt vil
la theman nomine diſtans ab vrbe petra. v.
milib; vbi & romanoꝝ militū preſidiū. Sed
de quo loco eliſas rex themanorum vnuſq; fi
liorum iſmahel appellabatur theman. Scien
dum autem q̄d omnis auſtralis regio ebrai-
ce theman dicitur. Interpretatur autem the
man auſter. vel affricus. Cedar de quo in
ezechieli principes cedar legūtur. ſed & hie
remias & eſaias in viſione arabie huius voca
buli recordantur. Eſt autem regio in here-
mo ſarracenorum a filio iſmahelis cedar ita
cognominata. Cedar autem interpretatur
tenebre vel meror. Gotha regia aſſiriorum
gotha interpretatur pricipuum. Decapolis
ſicut in euangelio legimus decem vrbium re
gio eſt trans iordanen circa hippum & pellā
& gadaram Fathures regio egipti iuxta hie
zechielem & hieremiam i qua profugi habi-
tauere iudei. Fathures vero interpretatur
oris exploracō ſiue bucella luminis vel os tur
turis. Gellam ſur regio allophilorum porro
gela interpretatur migra vel tranſmigranti
Geſſur regio alienigenarum in ſiria. nam ge
ſur interpretatur iuxta lumen meum vel ap
plicans ſe lumine meo. Galilea dicitur regio
Nam due ſunt galilee quibus vna galilea gē
tium vocatur vicina finibus tirorum vbi &
ſalomon xxv. ciuitates donauit hiram regi
tiro in ſorte tribus neptalim. altera galilea
dicitur circa tiberiadem & ſtagnum geneſa
reth in tribu zabulon. Interpretatur autem
galilea volutabilis aut tranſmigratio perpe-
trata vel rota. Gamela regio idumeorum
pro qua aquila & ſimmachus interpretātur
vallem ſalis. Macha regio regis geſſur inter
pretat̃ macha mollitus ſiue confractus. Ma
ſagam regio moabitarum vt ſcribit hieremi
as. Maſaga interpretatur requirentem ſiue
retinentē. Miſor regio moab iuxta hieremi
am interpretatur directa ſiue campeſtris vel
tribulatio Maſfath regio moabitarum ſicut
in hieremia legimus. Poſita eſt autem & ſu
pra i eſaia. Interpretatur autem maſfath aq̄
rum impetus habens tempora. Maon regio
moabitarum iuxta hieremiam. Maon inter-
pretatur habitaculum. Magedan ad cuius fi
nes matheus euangeliſta ſcribit dominum p
uenisse ſed & marcus eiuſdem nominis recō
datur nunc autem regio dicitur magedana
circa geraſan. Magedon enim interpretat̃

pomorum eius ſiue cenacula eius. Nebeoth
regio de qua ſcribit eſaias. Nam nebeot int̃-
pretatur prophetans. Ofyr eſt locus vn-
de ſicut in regnorum libris legimus aurum
afferebatur ſalomoni. fuit autem vnus de po
ſteris eber nomine ofyr ex cuius ſtirpe veniē
tes a fluuio cofene vſq; ad regionē indie que
vocatur hieria habitaſſe refert ioſephus a q̄
puto & regionem vocabulum conſecutam.
Ofir autem interpretatur ignominia. Reb-
latha regio eſt babiloniorum ſiue vrbs quam
nunc antiochiam vocant. Reblatha vero int̃
pretatur multa iſta ſiue multitudo. Saron
cuius & eſaias meminit dominus in paludes
verſus eſt ſaron. Vſq; ad preſentem autem
diem regio inter montem thabor & ſtagnum
tyberiadis appellatur ſed & ceſaria paleſti-
ne vſq; ad opidum ioppe omnis terra que cer-
nitur dicitur ſaronas. Interpretatur vero ſa
ron princeps meroris. Sefela ſicut ſcribit eſa
ias pro qua aquila campeſtrem ſimmachus
vallem interpretantur vſq; hodie omīs regio
iuxta eleutheropolim cāpeſtris & plana que
vergit ad aquilonem & occidentem ſefela di
citur. Thalaſſar regio eſt ſyrie thalaſſar
autem interpretatur appenſus princeps. e-
thiopum regio ab indo flumine conſurgens
iuxta egyptū in nilum & occeanum in meri
die ſub ipſa ſolis vicinitate iacet. Chanaan
filius cham obtinuit terram a ſidone vſq; ad
gazam quam iudei deinceps poſſederūt eie
ctis chananeis. Interpretat̃ autem chanaan
motus eorum vel negociator: aut humilis Si
gnificat autem chanaan cupidos & auaros ī
firmarum irum & ſectatores ſecularium ne
gociorum quos amouendos a ſuis ſedibus cō
ſtat quia mundus tranſit & concupiſcentia
eius. Pontus regio multarum gentium iux
ta mare pōticum quod aſiam europamq; di-
ſterminat. Pontus vero interpretatur in
clinans. Saronas que interpretatur campe-
ſtris regio eſt paleſtine vſq; ad opidum iop-
pe pertingens. Sarona quoque interpreta-
tur cantans triſticiam. Poſt aſiam ad euro-
pam ſtilum vertimus. Europa quippe vt
gentiles ferunt agenoris regis libie filia fuit
quam iouis ab affrica raptam cretam adue x
it. & partem terciam orbis ex eius nomine
appellauit. Iſte eſt autem agenor libie filius
ex qua libia id eſt affrica fertur cgnomina-
ta. Vnde apparet prius libium accipiſſe vo-
cabulum poſtea europam. Europa autem in
terciam partem orbis diuiſa incipit a flumi-
ne tanai deſcendens ad occaſum per ſepten
trionalem occeanum vſque in fines iſpanie
cuius pars orientalis & meridiana a ponto

conſurgens tota mari magno cõiungitur &
in inſulis gadis finitur . Prima europe regio
ſcithia inferior que a meotidis paludibꝫ inci
piens inter danubium & occeanũ ſeptentrio
nalem vſqꝫ ad germaniam porrigitur que ter
ra generaliter propter barbaras gentes qui-
bus inhabitatur barbarica dicitur. Huiꝰ ps
vna alania eſt que ad meotidas paludes per
tingit. poſt hanc dacia vbi & gothia. deinde
germani vbi plurimam partem ſueui incolue
runt . Germania poſt ſcithiam inferiorem a
danubio inter renum fluuium occeanũqꝫ con
cluſa cingitur . A ſeptentrione & occaſu oc-
ceano ab ortu vero danubio . a meridie reno
flumine dirimit̃ terra diues virium ac popu
lis numeroſis & immanibus . Vnde & propt̃
fecunditatem gignendoꝝ populorum ger-
mania eſt dicta. Gignit aues ircanias quarũ
penne nocte perlucent. Vniſontes: quoqꝫ fe-
ras & vros atqꝫ alces parturit . Nutrit & gẽ
mas. criſtallum & ſucinum gallaicum quoqꝫ
viridem & ceraunium candidum. Due ſũt
autem germanie ſuperior iuxta ſeptentri-
onalem occeanum inferior circa renum .
prouincias autem quas danubiꝰ a barbarico
ad mediterraneum mare ſecludit prima eſt
meſſia a meſſium prouẽtu vocata . Vnde &
eam veteres cereris horreum nuncupabant
Hec autem ab oriente hoſtiis danubii iungi-
tur: ab euro vẽo trachie a meridie machedo-
nie: ab occaſu iſtrie copulatur. Poſt meſſiam
autem pannonia eſt: inde noricus ager frigi-
dus & partius fructuoſus. poſt quam reticꝰ
frugibus ferax qui excipit galliam bellicã .
Thracie tiras iafeth filiꝰ veniens nomen de
diſſe perhibetur: alii a ſeuitia ĩcolarum thra
ciam appellatam dixerunt . Huic ab oriente
propontis & vrbs conſtantinopolis oppoſita
eſt. A ſeptentrione vero iſter obtenditur . a
meridie vero egeo mari adheret: ab occaſu
machedonia illi ſubiacet cuius regionem olĩ
diuerſi populi maſſagethe ſarmate ſcithe &
alie plurime nationes incoluerunt . Ampla ẽ
enim ideoqꝫ plurimas continuit gẽtes. Ebrũ
fluuium thracia fudit qui etiam gentes bar
barorum plurimas tangit Grecia a greco re
ge vocata qui cunctam eã regionem incoluꝛ
Andromacha de pyrro moloſum genuit a q̃
pars epiri moloſia dicta eſt. Sunt autem pro
uincie grecie vii . quarum prima ab occiden-
te dalmatia inde epirus inde elladas ĩde the
ſſalia . inde machedonia inde achia & due in
mari creta & ciclades. Illiricꝰ autem genera
liter omĩs grecia eſt. Dalmatia a delim max
ima euſdem prouincie ciuitate traxiſſe no-
men perhibetur adheret autem ab oriente
machedonie: a ſeptentrione meſſie ab occaſu
hiſtria terminatur . a meridie vero adriatico
ſinu claudit̃ . Epirus a pirro achillis filio co
gnominata cuius pars caonia que ante molo
ſia dicta eſt a moloſo filio pirri quem de an-
dromacha habuit ſed poſt quam occiſus eſt
pirrus oreſtis inſidiis . andromacham helenꝰ
ſuſcepit: tenuitqꝫ regnum . priuigni qui ſuc-
ceſerat patri a q̃ moloſia dicta eſt pars epiri
quam elenus poſtea a fratre caone quem in
venatu per ignorantiam dicitur occidiſſe ca
oniam nominauit quaſi ad ſolatiũ fratris ex
tincti . Ellades dicta a rege ellano deucalio-
nis & pirre filio a quo & prius greci ellenes
nuncupati ſunt · Ipſa eſt attica terra atte pri
us dicta . Nam granus quidam grecie indige
na fuit ex cuius filia attes nomine attica ter
ra eſt vocata hec ĩter machedoniam & acha
iam media iacet archadie a ſeptentrionali
parte coniuncta Ipſa eſt vera grecia vbi fuit
athenas ciuitas mater liberalium literarum
& philoſophorũ nutrix qua nihil habuit gre
cia clarius atqꝫ nobilius. In ea eſt & maratho
nus campus opinione quondam prelii crudẽ
tiſſimus. Elladas autem due ſunt prouincie
boecia & peloponenſis. Boetia autem dicta
hac ex cauſa . Dum cathmus agenoris filius
europam ſororem a ioue raptam ex precep-
to genitoris quereret nec reperiret : pa-
tris iram formidans confirmato animo ele-
git exilium. Nã bouis forte conſpecte ſecu
tus veſtigia amplexus eſt ſedem vbi ille recu
buerat · ſicqꝫ locum de nomine bouis boetiã
vbi & thebas vrbem conſtruxit in qua olim
ciuilia bella detonuerunt & vbi nati ſunt a-
pollo & hercules maior ille thebanus. Eadẽ
eſt econia vocata a fonte quodã apollinis &
muſis conſecrato qui in eadem boecia eſt. Pe
loponenſis vero ſecũda pars elladis a pelopo
rege nata atqꝫ vocata. Theſſalia a theſſalo re
ge cognominata que ad meridianam plagã
machedonie coniuncta eſt . cuius a tergo pie
ria eſt. Multa in theſſalia flumina & opida.
inter quas precipue theſſalonica . Ibi eſt &
mons parnaſus quondam appollini conſecra
tus theſſalia patria achillis & origo lapitarũ
fuit de quibus fertur quod hi primo equos
frenis domuerant. Vnde centauri dicti ſunt
In theſſalia primum ſolidi aurei facti ſũt do
mandorum quoque equorum vſus repertus
eſt. Machedonia in exordio ab emachio rege
emachia nomẽ erat . ſed macedo deucalionis
maternus nepos poſtquam ibi accepit princi
patum mutauit vocabulum machedoniamqꝫ
a ſuo nomine dixit Eſt autem confinis ab ori
ente egeo mari: a meridie achaie . ab occaſu

dalmacie a ſeptētriōe meſſie patrie alexādri
magni & regio aureis venis argentiq; opti-
ma lapidem quem peaniten vocant iſta gignᵗ
mons olimpus in ea eſt qui excellenti verti-
ce tantus attollitur vt in cacumine eius nec
nubes nec venti ſenciantur. Achaia ab acheo
rege & vrbe & prouincia appellata eſt. Hec
pene inſula eſt. Nam abſq; ſeptentrionali par
te qua machedonie iungitur vndiq; ſepta eſt
mari. Ab oriente enim habet mirtheum ma
re. ab euro creticum. a meridie ionium. ab af
frico & occaſu caſſiopas inſulas. a ſola ſepten
trionali parte machedonie vł attice terre ad
iungitur. Huius caput eſt vrbs corinthus
grecie decꝰ. Nachꝰ ach aie fluuiꝰ Archadia
ſinus Achaie eſt vt platani folium inter io
nium & egeum mare expoſita quam arcas
iouis & caliſte filius pelaſgis in declinationē
redactus ex ſuo nomine arcadiam nuncupa-
uit. Ipſa eſt ſicionia a ſicione rege a quo & re
gnum ſiciniorum eſt dictum. Habet autem
arcadia fluuium magnum erimantum abe-
ſton quoq; lapidē qui ſemel accenſus nūquā
extinguitur. candidiſſime etiam merule ibi
naſcūtur Pannonia ab alpibus apenninis eſt
nuncupata cū hꝫ ab italia ſecernitur. regio
vero fortis & ſolo leta duobus ſatis acribus
fluuiis drauo ſauoq; vallata. Coniungitur
autem cum norico & recia habentes ab ori-
ente meſſiam ab euro iſtriam ab affrico vero
alpes apenninas. Habet ab occaſu galliam
belgicam a ſeptentrione danbu fontem vel
limitem qui germaniam galliamq; ſecernit.
Italia olim a grecis populis occupata magna
grecia appellata deinde a regis nomine ſatur
nia. mox & latium dicta. coq; idem ſaturnus
a ioue ſedibus ſuis pulſus ibi latuerit. Poſt
modum ab italo rege ibi regnante nuncupa
ta eſt. Cuius ſitus longitudine amplius quā
latitudine a cinicio ī eurm extenditur. a me
ridie terreno mari ab aquilōe adriatico clau
ditur ab occiduo alpium iugis finitur. ita
omnibus in rebus pulcerrima ſoli fertilitate
pabuli vbertate gratiſſima. Habet lacus ve
nacum atq; lucrinum: Fluuios eridanum &
tiberim & repentes fontibus vel fontes. ba-
ias gignit gemmas ſirticem. ligurium & co
rallium. Boam quoq; ſerpentem lincem ferā
& diomedias aues. Italia autem & iſpania
id circo heſperie dicte qđ greci veſpero ſtel
la nauigent & in italiā & ī iſpaniā. Que hac
ratione diſcernuntur. Aut enim eſperiam ſo
lam dicis & ſignificas italiam aut addis vlti
ma & ſignificas iſpaniam quia in occidentis
eſt fine. Tuſcia pars italie vmbria vero vt
hiſtorie narrant eo qđ tempore aquoſe cla-

dis imbribus ſuperfuerit & ob hoc vmbria
grece cognominata. Eſt enim in iugis apen-
nini montis ſita in parte italie iuxta meridiē
Ethruria pars italie dicta qđ eius finis ten
debant vſq; ad rippā tiberis q̄ſi. ¶ Nā
iteoris ſignificat altera feroi finis vocatur.
Rome enim finis antea vnum tantum tibe-
ris ripam tenebat. Alii ettruriam dictam
ab etruſco principe putant. Item & tyrema
a tirreno lidii fratre qui ex oriēte cum popu
li parte de moenia venit ad italiam. Hec eſt
& tuſcia ſed tuſciam dicere non debemus qa
nuſquam legimus. Tuſcia aute a frequentia
ſacrificii & turis dicta eſt. Gallia a candore
populi nuncupata. Galla enim grece lac di-
tur. Montes & rigor celi ab ea parte ſolis ar
dorem excludunt. Quo fit vt candor corpo
rum non coleretur. Hanc ab oriente alpium
iuga tuentur ab occaſu occeanus includit a
meridie prerupta pirinei. a ſeptentrione re
ni fluenta atq; germania. cuius inicium bel-
gica finis. Aquitania eſt regio gleba vberi
& populoſa & ad vſum animantiū apta flu
minibus quoq; & fontibus irrigua perfuſa
duobus magnis reno & rodano fluuiis. Bel
gis autem ciuitas eſt gallie a qua belgica pro
uincia dicta eſt cis alpina quia circa alpes vł
citra alpina id eſt trans alpes contra ſepten-
trionem. Retia vero terra hieme atq; eſtate
vernat ſol ibi mitis grata temperies purus
aer & blandus inde vocata qđ ſit iuxta renū
Aquitania autem ab obliquis aquis ligeris
fluminis appellata qui ex plurima parte ter
minus eius eſt eamq; pene in orbem cingit.
Hiſpania prius ab ibero amne iberia nuncu-
pata eſt Poſtea ab iſpano. Hiſpania cognomi
nata eſt. Ipſa eſt vera eſperia a veſpero ſtel-
la occidentali dicta ſita eſt autem inter affri-
cam & galliam a ſeptentrione pirineis mon
tibus clauſa a reliquis partibus vndiq; mari
concluſa ſalubritate celi equalis omnium fru
ctuum generibus fecunda gemmarum me-
tallorumq; copiis ditiſſima. Interfluunt eā
flumina magna betis mineus. Iberis & ta-
gos aurum trahens ut pactulus. Habet pro
uincias ſex terrā conenſem cartaginenſem.
Luſitaniam galliciam beticam & trans fre-
ta in regione affrice tingit aniam. Due ſunt
iſpanie citerior que in ſeptentrionis plagam
a pirineo vſq; ad cartaginem porrigitur vlte
rior que in meridiem a celtiberis vſq; ad ga-
ditanum fretum extenditur citerior & vlte
rior dicta quaſi citra & vltra ſed citra quaſi
citra terras & vltra vel qđ non ſit poſt hanc
vlla hoc eſt alia terra. Hec de europe regio-
nibus dicta ſufficiant nunc de partibus affri

ce breuiter dicamus. Libia eſt dicta quod ĩ
de libs flat. hoc eſt affricus. alii aiunt epaũ
iouis filium qui memphim in egipto condi
derat ex caſſiopa vxoꝛe procreaſſe filiam libiã
que poſtea in affrica regnum poſſedit cuius
ex nomine terra eſt illa libia appellata: affri
cam autem nominatam quidam inde exiſti
mant quaſi apricam qđ ſit aperta celo vl' ſoli
& ſine horrore frigoris: alii dicunt affricã ap
pellari ab vno ex poſteris abrahe de cethura
qui vocatus eſt afer de quo ſupra meminim9
ĩcipit autem a finibus egipti pergens iuxta
meridiem per ethiopiam vſq; ad athlãtẽ mõ
tem a ſeptentrionali vero parte mediterra
neo mari coniuncta claudit & gaditano fre
to finitur: habens prouincias. libiam cirinen
ſem pentapolim tripolini. bizancium cartagi
nem numidiam mauritaniam ſitifenſem tin
gitaniam & circa ſolis ardorem ethiopiã: li
bia cirenenſis ĩparte africe prima eſt a cirene
vrbe metropoli que eſt in eius finibus nuncu
pata. Huic ab oriente egyptus eſt ab occaſu
ſirtes maiores & trogodite: a ſeptentrione
mare libicum a meridie ethiopia & barbaro
rum varie nationes & ſolitudines inacceſſi
biles que etiam baſiliſcos ſerpentes creant.
Pentapolis greca lingua a quinq; vrbibus nũ
cupata id eſt berenice & ceutria appollonia
ptolomais ex quibus ptholomais & berenice
a regibus nominate ſunt. Eſt autem penta
polis libie cirenenſi adiuncta & in eius fini
bus deputata. Tripolitanam quoq; prouinci
am greci lingua ſua ſignãt de numero trium
magnarum vrbium eoa. ſabrete leptis mag
na. Hec ab oriente ſirtes maiores & trogodi
tas: a ſeptentrione mare adriaticum ab occa
ſu bizancium a meridie getulos & garaman
tas vſq; ad occeanum ethiopicum pertenden
tes vel portum tendentes Biſacena regio ex
duobus nobiliſſimus opidis nomen ſortita eſt
ex quibus vna achumetus vocatur. Hec ſub
tripoli eſt patens paſſuum ducenta milia vel
amplius fecunda oleis & glebis ita preping
uis vt iacta ibi ſemina incrementa pene cen
teſſime frugis renaſcãtur. Zeugis vbi carta
go magna ipſa eſt & vera affrica inter bizan
cium & numidiam ſita a ſeptẽtrione. mari ſi
culo iuncta & a meridie vſq; ad getulorum
regionem porrecta. cuius proxima queq; fru
gifera ſunt vlteriora autem beſtiis & ſerpen
tibus plena atq; onagris magnis ĩ deſerto va
gantibus. Gethulia autem affrice pars medi
terranea eſt. numidia ab incolis paſſim vagã
tibus ſic vocata qđ nullam certam haberent
ſedem. Nam lingua eorum incertte ſedes &
vage numide dicuntur. Incipit autem a flu
mine amphiſicam in zeugitanum limitem de
finit habens ab ortu ſirtes minores. A ſeptẽ
trione mare qđ intendit ſardineum. ab occa
ſu mauritaniam ſitifenſem: a meridie ethio
pum gentes. regio campis pre pinguis: vbi
autem ſiueſtris eſt feras educat. vbi iugis
ardua equos & onagros procreat Eximio eti
am marmore preditatur qđ numidicum di
citur. Habet autem vrbes precipuas ipponi
regiũ & truſicadam Mauritania vocata a co
lore populorum greci enim nigrum mauron
vocant. Sicut enim gallia a candore populi.
ita mauritania a nigro nomen ſortita eſt. Cu
ius prima prouincia mauritania ſitifenſis eſt
que ſitifie habuit opidum a quo & vocabu
lum traxiſſe regio perhibetur. Mauritania
vero ceſarienſis colonie. Ceſarie ciuitas fuit
& nomen prouincie ex ea dictum Vtreq; igi
tur prouincie ſibi coniuncte ab oriente numi
diam habent a ſeptentrione mare magnum
ab occaſu flumen maluam. a meridie mõtem
aſtrixim qui diſcernit inter fecundam terrã
& arenas iacentes vſq; ad occeanum. Mauri
tania a tingitana. tingitana metropoli hui9
prouincie ciuitate vocata eſt. Hec vltima af
frice exurgit a montibus ſeptem habens ab
oriente flumen maluam a ſeptentrione fre
tum gaditanum ab occiduo occeanum athlã
ticum a meridie gaulalum gentes vſq; ad oc
ceanum eſperum pererrantes: regio gignẽs
ferociſſimos dracones & ſtruciões. olim eti
am & elefantibus plena fuit quos ſola nunc
india parturit. Garamantis regionis caput
garaman opidum fuit. Eſt autem inter cire
nenſem ethiopiam vbi eſt fons qui & calore
diei frigeſcit & calet frigore noctis ethiopa
dicta a colore populorum quos ſol' vicinitas
torret. Deniq; vim ſideris prodit color ho
minum. Eſt enim ibi iugis eſtus. Nam quid
quid eius eſt ſub meridiano cardine eſt: cir
ca occiduum autem montuoſa eſt arenoſa in
medio ad orientalem vero plagã deſerta cu
ius ſitus ab oriente vſq; in egipti fines porri
gitur. A meridie occeano a ſeptentrione nilo
flumine clauditur. plurimas habens gentes
diuerſo vultu & mõſtruoſa ſpecie horribiles
ferarum quoq; & ſerpentium referta eſt m'
titudine. Illic quippe rinocerata beſtia & ca
melopardus baſiliſcus. dracones ingentes ex
quorum cerebro gemme extrahuntur. iacin
ctus quoq; & criſopraſ9 ibi reperiuntur. cin
namomum illic colligitur. Due ſunt autem
ethiopie vna circa ortum ſolis altera circa oc
caſum in mauritania. Extra tres autem par
tes orbis quarta pars trans occeanum. Inte
rior in meridie que a ſolis ardore incognita

nobis eſt in cuius finibus antipodas fabuloſe
inhabitare produntur Proxima autem hiſpa
nie mauritania eſt deinde numidia inde car-
taginenſes poſt quam getulam accipimus pꝰ
ea ethiopiam inde loca exuſta ſolis ardoribus
Sciendum ſane qđ quedam prouincie primũ
de nomine auctoris apellate erant poſtea a ꝓ
uincia genti nomen eſt factum. Nam ab ita
lo italia & rurſus ab italia italus. & ſic vtimͤ
ipſa nomina gentis quomodo fuit ipſum no-
men auctoris vnde diriuatum eſt nomen pro
uincie. Ex quo accidit ex vno nomine nomina
re ciuitatem & regionem & gentem. Pro-
uĩcie autem ex cauſa vocabulum acceperunt
Principatus nanqꝫ gentium quia ad reges ali
os pertinebant cum in ius ſuum romani vin-
cendo redigerunt procul poſitas regiones ꝓ
uincias appellauerunt. Patria autem vocat a
qđ communis ſit omnium qui in ea nati ſunt
terra autem ſignificat vt prediximus elemẽ
tum. terras vero ſingulas partes vt africa ita
lia eadem & loca. Nam loca & terre ſpacia
in orbe terrarum multas in ſe continent pro
uincias. ſicut corpore locus eſt pars vna mul
ta in ſe continens menbra ſicut & domus mľ
ta in ſe habens cubicula. ſic terre & loca dicũ
tur ſpacia. quorum partes ſunt prouincie ſicͭ
in aſia frigia in europa gallia recia in hi-
ſpania betica. Nam aſia locus eſt prouincia
aſie frigia troia regio frigie. iliũ ciuitas tro-
ie. Item regiones partes ſunt prouinciarum
quas vulgus conuentus vocat. ſicut in frigia
troia ſicut in gallicia cantabria aſturia. A re-
ctoribus autem regio nuncupata eſt cuiꝰ par
tes territoria ſunt territorium autem voca-
tum quaſi tauritorium tritũ bubus & aratro
Antiqui erum ſulco ducto & poſſeſſionum &
territoriorum limites deſignabant.

De inſulis

Inſule dicte qđ in ſalo ſint id eſt in mari
poſite. que in plurimis locis ſacre ſcripture
aut eccleſias criſti ſignificant aut ſpecialiter
quoslibet ſanctos viros qui tunduntur flucti
bus perſecutionum ſed non deſtruũtur quia
a deo proteguntur. Nam in pſalterio ſcriptũ
eſt. Dominus regnauit exultet terra letentͤ
inſule multe. Regnante itaqꝫ domino per to-
tum mundum diſpoſite letentur eccleſie. que
merito inſulis comparantur quia mundi flu-
ctibus ambite circum latrantium perſecutio
num numeroſitate tunduntur: ſed ſicut iſte
ſeuientibus fluctibus neſciunt ledi ita nͨ ſan
cte eccleſie perturbacionibus aduerſariorum
probantur immunes. quin potiꝰ illos ſuis can
tibus frangunt qui in eas vndoſis culminibꝰ
irruerunt. Et vide quia dicit multe non om
nes propter hereticas prauitates qui errori
bus ſuis eccleſiarum nomen imponunt. Item
inſula plebs iudea vt in ezechiele fili hominis
loquere ad habitatores inſule. Sunt quidem
plurime inſule propriis nominibus vocate ſꝫ
paucis locis in ſcripturis ſacris eorum nomi-
na poſita reperiuntur. ideo non credimus in
hoc opere neceſſarium eſſe earum nomina re
perire poſſe. Attamen quarundam eaꝝ hic
ethimologias ſecundum maiorum traditionẽ
ponere non piget. quia fortaſſe lectori gratũ
eſt ſi quid inde ĩ hoc opuſculo noſtro repperi
erit dictatum cum inde habeat materiam ad
ſpiritalem intelligentiam earum ſignificatio
nem transferendi ſi alicubi ei oportunũ viſũ
fuerit. Chio inſula ante bithiniam quam iam
aliqui chiam appellauerunt. Cindus inſula
contra aſiam. hec interpretatur mentis exceſ
ſus. Micilie inſula contra aſiam a ſeptimo
miliario. Nec interpretatur de infirmitate
ſue mandatum humilitatis. Samotracia eſt
inſula ĩ pathmo ſinu Britannia occeani ĩſula
interfuſo mari a toto orbe diuiſa a vocabulo
ſue gentis cognominata. Hec aduerſa gallia
rum parte ad proſpectum hiſpanie ſita eſt.
Circuitus eius quadragies octies ſeptuagin
ta quinqꝫ milia. Multa & magna flumina in
ea fontes calidi. metallorum larga & varia
copia gagates lapis ibi plurimꝰ & margari-
te. Tanatos inſula occeani freto gallie a bri
tannia ſeperata frumentariis campis & gle-
ba vberrima. Dicta autem tanatos a morte
ſerpentum quos dum ipſa neſciat aſportaẽt ĩ
de & in terram gentium vecta ſiti angues ili
co pereunt. Tile vltima inſula occeani inter
ſeptentrionalem & occidentalem plagam vl
tra britanniã a ſole nomen habens quia in ea
eſtiuum ſolſticium ſol facit vt quidam dicũt
& nullus vltra eam dies eſt vnde & pigrum
& concretum eſt eius mare. Orcades inſula
occeani intra britaniã poſite numero xxxiii.
q̃ꝝ xx. deſerte ſũt tredecĩ coluntur. Scocia
eadẽ & ibernia proxima britannie inſula ſpa
cio terrarum anguſtior ſed ſitu fecundior.
Hec ab affrico in boream porrigitur. Cuius
partes priores ſunt ibernia & cantabricum
occeanum intendunt. Vnde & ibernia dicta
ſcocia autem qđ ab ſcotorum gentibus colit̃
appellata. Illic nulla anguis auis rara apis nľ
la adeo vt advectos inde pulueres ſeu lapil-
los ſi quis alibi ſparſerint iter aluearia exami
na fauos deſerant. Gadis inſula in fine beti-
ce prouincie ſita que dirimit europam ab af
frica in qua herculis columne viſuntur & vñ

tirreni maris faucibus occeani eſtus immitit͂
Eſt autem a continentibus terris centum xx
paſſibus diuiſa quā tyri a rubro profecti ma
re occupantes in lingua ſua gadis id eſt ſep/
tum nominauerunt pro eo q̄d circumſepta
ſit mari naſcitur in ea arbor ſimilis palme. cu
ius gummis infectum vitrum cerauniam gē
mam reddit fortunatarum inſule vocabulo
ſuo ſignificant omnia ferre bona quaſi felices
& beate fructuum vbertate. Sua enim apte
natura precioſarum poma ſiluarum parturi
unt fortuitis actibus iuga collium veſtiūtur
ad erbarum vicem meſſis & olus vulgo eſt.
Vnde gentilium error & ſecularium carmi/
na poetarum propter ſoli fecunditatem eaſ/
dem eſſe paradiſum putauerunt. Site ſunt
autem in occeano contra leuam mauritanie
occiduo proxime & inter ſe interiecto mari
diſcrete. Gorgodes inſule occeani obuerſe ꝑ
montorio q̄d vocatur eſperaceris quas in co/
luerūt gorgones femīe alituū pernicitate hir
ſuto & aſpero corpore & ex his inſule cogno
minate. Diſtant autem a continenti terra bi
dui nauigatione. Eſperidum inſule vocate a
ciuitate eſperide que fuit in fine mauritanie
Sunt vltra gorgodes ſite ſub athlanticum li
tus in intimos maris ſinus in quarū ortis fin
gunt fabule draconem peruigilem aurea ma
la ſeruantem fertur enim eſſe mare eſtuariū
a deo vndoſis lateribus tortuoſum vt viſenti
bus procul lapſus anguis immutat͂. Criſe &
argire inſule in indico occeano ſite adeo ferū
de copia metallorum vt pleriq̧ eas auream ſu
perficiem & argenteam habere prodiderūt
vnde & vocabula ſortite ſunt. Tabrobona in
ſula indie ſubiacens ad eurum ex quo occea/
nus indicus incipit. patens in longitudine
octingentis lxxv. milibus paſſuum in latitu/
dine ſexcentis xxv. milibus ſtadiorum. Scin
ditur amne interfluo tota margaritis reple/
ta & gemmis. Pars eius beſtiis & elefantis
repleta eſt partē vero homines tenēt. In hac
inſula dicunt in vno anno duas eſſe eſtates &
duas hiemes & bis floribus vernare vtilis in
ſula indie virens omni tempore folia. Huc vſ
q̧ occeani inſule. Item inſule que in elleſpon/
to vſq̧ ad gades in mari magno ſunt conſti/
tute Ciprus inſula a ciuitate cipro que in ea
eſt nomen accepit. ipſa eſt paſon veneri con/
ſecrata in carpacio mari vicina auſtro famoſa
quondam diuitiis & maxime eris ibi enim ꝑ
ma huius metalli inuētio & vtilitas fuit. Hec
autem interpretatur triſtis aut meror. Gre
ca grecie inſula pars eſt vergens in peloponē
em. Hec primum a temperie celi macaron
neſon appellata eſt. deinde creta dicta a cre/

to quodam indigena quem aiunt vnum cre
tarum fuiſſe a qꝰ iuppiter ibi abſconditus
eſt & enutritus. Eſt autem inſula grecie in
ter ortum & occaſum longiſſimo tractu por
recta a ſeptentrione grecie eſtibus ab auſtro
egypriis vndis perfuſa fuit aut quondam cē
tum vrbibus nobilis vnde & hec centapolis
dicta eſt. Prima etiam remis et ſagittis cla
ruit. prima literis iura finxit. equeſtres tur
mas prima docuit. ſtudium muſicum ab ide
is dactilis in ea ceptum capris copioſa cer/
uis eget. lupos & vulpes aliaq̧ ferarum nox
ia nuſquā gignit. ſerpēs nl'la ibi nl'la noctua
& ſi inuehat͂ ſtatī emorit͂. Larga ēvitibꝰ &
arboribꝰ. Diptanꝰ herba crbeta naſcitur &
alimos que ad morſa diurnam famem prohi
bet pſalangos autem venenatos gignit & la
pidem qui ideus dactulus dicitur Huius au
tem vocabulum eſt inter ſyrum & ebreum.
Abidos inſula in europa ſuper elleſpontum
poſita anguſto & periculoſo mari ſeparata
& abidos grece dicta q̄d ſit introitus elleſ/
ponti maris in quo xerxes pontem ex naui/
bus fecit & in greciam tranſiit. Coos inſula
adiacens prouincie attice. in qua ippocrates
medicus natus eſt que vt varro teſtis eſt ar
te lanefic ii prima in ornamento feminarum
inclaruit Hec autem interpretatur excuſſio
vel ꝑſtolacio Ciclades inſule ātiquitꝰ grecie
fuerunt quas inde cicladas autumnant dic/
tas q̄d ſpaciis longioribus a delo proiecte in
orbem. tamen circa delum ſite ſint nam orbē
ciclon greci loquuntur. Quidam vero nō q̄d
in orbē digeſte ſed propter ſcopulos qui cir
ca eandem ſunt dictam putant cicladis. Hec
in elleſpontum inter egeum & maleum maē
conſtitute circumdantur etiam pelago me/
rito. Sunt autem omnes numero liii. tenen/
tes a ſeptentrione in meridie milia quin/
genta ab oriente ī occaſum milia cc. Metro
polis earum rodos. Delos inſula in medio ci
cladum ſita & dicta delos fertur q̄d propter
diluuium q̄d ogi temporibus notatur cum
orbem multis menſibus continua nox inum
braſſet ante omnes terra radiis ſolis illum/
nata eſt ſortita q̧ ex eo nomen quod prima
manifeſta fuiſſet viſibus. Nam delon grece
manifeſtum. dicitur enim & ortigia eo q̄d
primum ibi viſe ſunt coturnices aues q̄d gre
ci ortigias vocāt. In hac inſula latona enixa ē
apollinem & dianā Delos autem & ciuitas
dicitur & inſula. Rodos inſula cicladum pri
ma ab oriente in qua roſe capitulum dicitur
eſſe inuentum dum ibi ciuitas condereretur.
ex quo vrbs & inſula rodos eſt appellata. In
hac vrbe ſolis coloſꝰ fuit ereus lxx. cubitoꝝ

altitudine fuerũt & alii c. numero ĩ eadem
inſula coloſi minores. Tenedos inſula vna ex
cicladibus a ſeptentrione ſita in qua olim ci
uitas a tenne quodã condita eſt vnde & no-
men vrbis illius. vel potius inſule fuit. Nam
tennes iſte infamatus qđ cum nouerca ſua cõ
cubuiſſet & fugiens in hanc inſulam vacuã
cultoribus obtinuit vnde & tenedos dicta ẽ
Sic cicero tenent ipſum cuius ex nomine te
nedos nominatum Carpatos inſula vna ex ci
cladibus a meridie poſita in egiptum a qua
carpacium mare appellatum ẽ vocata ẽ ꝓpt
celerem fructuum maturitatem. Eſt enim ĩ
ter egiptum & rodũ. Ex hac inſula dicunẗ
& carpaſie naues magne & ſpacioſe. Citerea
inſula vna ex cicladibus a parte occidua ſita
cuius porfiris antea nomen fuit. Citerea au
tem vocata qđ ibi venus ſit orta. Icaria inſu
la vna de cicladibus que icario mari nomen
dedit. Hec inter ſamum & micaniũ ꝓcurrẽ
tibus ſaxis inhoſpitalis eſt & nullis ſinibus
portuoſa. Dicitur autem icarum eretenſem
ibi naufragio interiſſe & de exitu hominis ĩ
poſitum nomen loco. Naxõ inſula a dioniſio
dicta quaſi dianaxon qđ fertilitate vitium
vincat ceteras eſt autem a delo x. & viii. mi
lia paſſuum ſeparata ex qua olim iouis ferẽ
aduerſus titanas fuiſſe profectus. Melos in
ſula ex numero cicladum vna omnium inſu-
larum rotundiſſima vnde & nuncupata. Hi
ſtoria dicit ex iaſone natum fuiſſe filomelũ
& plutũ ex filomelo pareantam genitum q
de ſuo noĩe paron inſulam & opidum appella
uit. Prius autem minoia deinde paron dicta
de q̃ virgilius niuiũq; parõ gignit enim mar
mor candidiſſimum qđ parium dicunt mit-
tit & ſardum lapidem marmoribus quidem
preſtantiorem & inter gemmas viliſſimum
Cion inſula ſira lingua appellatur eoqđ ma
ſtix gignit. Siri enim maſticem cion vacant
Samo inſula eſt in mari egeo vbi nata eſt iu
no ex qua fuit ſibilla ſamia & pitagoras ſa-
mius a quo philoſophie nomen inuentum. In
hac inſula reperta prius fictilia vaſa tradũẗ
vnde & vaſa ſamia appellata ſũt. Sicilia a ſi
cano rege ſicania cognominata eſt. deinde a
ſicalo itali fratre ſicilia. Prius autem trina-
criam dictam propter triacria id eſt promõ
toria pelorum pathmum & libeum. Trina-
cria enim grecum eſt Quod latine triquadri
quaſi in tres quadras diuiſa Hec ab italia ex
iguo freto diſcreta affricum maȇ proſpectãs
terris frugifera auro abundans cauernis ta-
mẽ & fiſtulis penetrabil' ventiſq; & ſulphu
re plena vnde & ibi ethne montis incendia ĩ
cuius freto ſcilla eſt & caribdis quibus naui
gia aut abſorbentur aut colliduntẽ fuit au-
tem quondam patria ciclopum & poſtea nu
trix titannorum. frugum fertilis ac primũ
terris omnibꝫ commiſſis ſeminibꝫ aratro pro
ſciſſa. Princeps vrbium ſiracuſas. habet fon
tem arecuſam & alueum fluuiũ magnorum
generatorẽ equorum in ea inſula primum ẽ
inuenta comedia. Achaten lapidẽ ipſa primũ
ex achate flumine dedit parturit & mare
eius corallum gignit & ſales agrigentinos ĩ
igne ſolubiles crepitãtes in aquis omnes am
bitus eius clauditur ſtadiorum trium mili-
um. Saluſti9 autem dicit italie coniunctam
fuiſſe ſiciliã ſed mediũ ſpacium impetu ma-
ris diuiſum & per anguſtiã ſciſſum. Tapſus
ĩſula ſtadiis x. a ſicilia ĩmota iacẽs & planiõ
Vnde & nũcupata. de qua virgilius tapſũq;
iacente. Eole inſule ſicilie appellate ab eolo
ippote filio quem poete finxerũt regẽ fuiſſe
ventorum ſed vt varro dicit rector fuit iſta
rum ĩſularũ & quia ex earũ nebul' & fumo
futuros predicabat flat9 ventorum ab impe
ritis viſus eſt ventos ſua poteſtate retinuiſſe
eole inſule & vulcane vocantur qđ & ipſe ſiẽ
ethna ardeant. Sunt autem nouẽ habẽtes ꝓ
pria nomina quaꝝ prima a liparus quidam
liparem vocant qui eum ante eolum rexit: al
tera geram vocatur qđ ſit collibus eminen-
tiſſimis reliq̃ue vero id eſt ſtrongile didime
eriſuſa feſtia fenicuſa euomõ ſtripodes fono
res qũo nocte ãdẽt eolie ſiue vulcanie dicũẗ
ex his quedam ab inicio nõ fuerunt poſtea ĩ
mari edite vſq; ad nunc permanentes. Stoe
cades inſule maſſilienſiũ lx. milium ſpacio a
continenti in frontem narbonenſis prouincie
qua rodanis fluuius in mare exit Dicte autẽ
grece ſtoecades quaſi opere in ordinem ſtẽt
poſite. Sardus hercole procreatus cum ma
gna multitudine a libia ꝓfect9 ſardiniam oc
cupauit & ex ſuo vocabulo in ſule nomẽ de-
dit Hec in affrico mari facie veſtigii huma-
ni in orientem quã occidentẽ latior promi-
net fernie paribus lateribus que in meridiẽ
& ſeptentrionẽ vertunt ex quo ante cõmer
cium a nauigantibus grecorum ichus appel
lata eſt terra patet in longitudine milia cen-
tum quadraginta in latitudine quadraginta
in ea neq; ſerpens gignit neque lupus ſed ſo
lifuga tantum animal exiguum hominibus
pernicioſum venenuum quoq; ibi nõ naſcitur
niſi herba ꝑ ſcriptoȇs plurimos et poetas me
morata apiaſtro ſimilis que hoĩes rectos con
trahit & quaſi ridentes interemit fontes ha
bꝫ ſardinia calidos infirmis medelam prebẽ
tes furibus cecitatẽ ſi ſacramento dato ocu
los aquis eius tetigerint. Corſice inſule ex

ordium incole ligures dederant appellatan-
tes eam ex nomie ducis. Nam quedam corſa
nomine ligus mulier cum taurum ex grege
quem prope litora regebat tranſnatare ſoli-
tum atq; per interualla corpore aucto reme
ate videret cupiens ſcire incognita ſibi pabu
la taurum a ceteris digredientem vſq; ad in
ſulam nauigio perſecuta eſt. Cuius regreſſ9
inſule fertilitatem cognoſcentes ligures rati
bus ibi profecti ſunt eamq; nomine mulieris
auctoris & ducis appellauerunt. Hec autem
inſula grece cirne dicitur a cirno hercul' fi-
lio habitata. De qua virgilius cirnea taxus.
Diuiditur autem a ſardinia viginti milium
ſpacio freto cuncta liguſtici equoris ſinu ad
proſpectum italie. Eſt autem multis promū
ctoriis anguloſa gignens & letiſſima pabula
& lapidem quem catociten greci vocant. E
boſus inſula hiſpanie dicta q̄ꝺ a zamo nō pro
cul ſit quaſi ebozus Nam ſeptuagīta ſtadiis
ab ea diſtat cuius terram ſerpentes fugiant
Huic contraria eſt colubria que feta eſt an-
guibus. Baleares inſule hiſpanie due ſunt a
froſiades. & gemnaſide maior & minor. Vn
de & eas vulgus maioricam & minoricā nun
cupauit. In his primum inſulis inuente ſunt
funde quibus lapides emittuntur. Vnde &
baleares dicte. Bali enim grece emittere di-
citur. Vnde baliſta quaſi miſſa & fundibulū
Virgilius. Balearis verbera funde

De promunctoriis .vi.

Commune eſt inſulis vt promine-
ant inde & loca earum promunc-
toria dicuntur. Sic saluſtius deſar
dinia. In orientem quam occidentem latior
prominet. Sigeum promunctorium aſie vbi
ellespontus apertius dilatatur. Dictum au
tem ſigeum propter hercul' taciturnitatem
quia pro hibitus hoſpicio a laomedonte tro-
ianorum r̄ge ſimulauit abſceſſum & inde cō
tra troiam cum ſilencio venit q̄ꝺ dicitur ſi
ge. Malcum promunctorium grecie q̄ꝺ in
trat in mare & per milia quinquaginta pro-
tenditur vbi vnda ita ſeua ē vt perſequi na-
uigantes videatur. Hoc autem promuncto-
rium a maleo rege arginorum nomen accep̄
pelorum promunctorium ſicilie reſpiciens a
quilonem ſecundum ſaluſtium dictum a gu-
bernatore hannibalis illic ſepulto. pathinum
promunctorium ſicilie auſtrum ſpectans ab
aeris craſſitudine dictum vā path eſt ping-
uis & craſſus auſtro enim perflatur. Lilibe
um promunctorium ſicilie ſol' occaſum intē
dens vocatum ab eiuſdem nominis ciuitate
que ibi eſt ſita. Porion promunctorium nu-
midie vocatum ita q̄ꝺ aquilonem intēdat h°
ippone r̄gium poſtea dictum pro eo q̄ꝺ ſit e
quore interruptum. Calpis iſpanie promun
ctorium. Promunctoria enim que in inſulaꝝ
ſummitatibus conſiſtunt & eis contra fluc-
tus maris munimen preſtant: poſſunt iuxta
allegoriam doctores ſanctos figurare qui p̄
ſunt eccleſiis dei & eos in perſecutionū flu-
ctus roborant atq; confortant ne procella tē
peſtatū atq; alluuione vndaꝝ obruant̄.

Explicit liber xii. Incipit liber xiii.

De montibus .i.
De collibus .ii.
De vallibus .iii.
De campis .iiii.
De ſaltibus .v.
De locis .vi.
De confragoſis .vii.
De luſtris ferarum .viii.
De lucis .ix.
De deſertis locis .x.
De deuiis locis. .xi.
De amenis locis .xii.
De apricis locis .xiii.
De lubricis locis .xiiii.
De eſtiuis locis .xv.
De naualibus .xvi.
De litore .xvii.
De ſpecu .xviii.
De hiatu .xix.
De profundo .xx.
De baratro .xxi.
De heberi profunditate .xxii.
De loco cocati .xxiii.

Incipit liber xiii. De montibus.

Montes ſunt tumores terra
rū aptiſſime dicti qđ ſint
eminētes. Quidā autē ex
proprijs cauſis vocati ſunt
ex quibus notādi ſunt qui
oppinione maxime celebrā
tur. Mons caucaſus ab in
dia vſq; ad taurū porrectus ꝓ genciū ad in-
gruarū varietate quoquo verſū vadit diuer
ſis nominibꝰ nuncupantᷓ. Vbi autē ad orientē
in excelſiorē conſurgit ſublimitatē pro niuiū
candore caucaſus nuncupatᷓ. Nam orientali
lingua caucaſū ſignificat candidū idē niuibꝰ
denſiſſimis cādidatum. Vnde et eum ſcithe
qui eidem monti iungūtᷓ crocaſum vocaue
runt. Caſim apud eos candor ſiue nix dicitᷓ.
Mons taurus a pleriſq; idem vocatur & cau
caſus. Ararat mons armenie in quo arcaꝫ hy
ſtorici poſt diluuiū ſediſſe teſtantᷓ. Vnde &
vſq; hodie ibidē lignorū veſtigia eius videntᷓ
Ararat interpretatᷓ deſcēdēs aſpecula mons
moabitaꝝ in quē adducit balabe filius beor
balaam diuinum ad maledicendū iſrahel ſup
verticem qui ꝓpter vehemens ꝑruptum vo
catur exciſus & imminet mari mortuo haud
procul ab arnone. Fogor et beth fogor mons
moabitaꝝ ad quē balaac rex adducit balaam
ariolum in ſupcilio libiadis. Sed & alia villa
ſodor haud ꝓcul a bethleem cernitᷓ que nunc
faor nuncupatᷓ. Abarim mons in quo mortu-
us eſt moyſes. Dicitᷓ autē mons eſſe nabau in
terra moab contra hiericho ſuper iordanem
in ſupcilio faſga oſtenditurq; aſcendentibus
de libiade in herbū antiquo hodieq; vocabu-
lo iuxta montem fogor nomen priſtinū reti-
nentē a quo circa eum regio vſq; nunc vocatᷓ
faſga. Abarim autē interpretatᷓ in tranſitu
quod ſignificare poteſt fineꝫ legis quoniam
legis datur moyſes ibi in monte virtutū col
locatus de hac vita tranſijt. Nec enim pote-
rat per moyſen ppl's iſrahetiticus trāſire ior
danem et intrare in terrā repromiſſionis ſed
per ducatū iheſu hoc factū eſt hoc eſt ſalua-
toris noſtri. qui de deſerto iſtius mundi per
baptiſmi ſacramentū fideles ſuos introducit
in terram viuēcium et gloriā regni celeſtis
Hermon mons amorreoꝝ de quo dictum eſt
quem phenices vocant ſanior. & amorreus
appellauit ſanir diciturq; eſſe in vertice eius
inſigne templū quod ab ethnicis cultui habe
tur eregione paneadis & libani. Sed & terra
filioꝝ iſrahel trāſiordanē a ſolis ortu a ꝑrup
to arnonis vſq; ad montem hermon extenditᷓ
Hermon autē interpretatᷓ anathema vel tri
ſticia ſignificat autē idoloꝝ culturā & ſuper
hie faſtum quibus merito anathema dicitur
quia a ſanctis & fidelibus viris omnis cōmu
nio & ſocietas eius interdicitᷓ. quando iuxta
apl'm nulla ſocietas eſt lucis ad tenebras nec
vlla eſt conuentio xp̄i ad belial. Catachriſeia
ideſt ada urea. Sunt autem montes auri fer
tiles in deſerto ꝓculxi manſionibus a choreb
iuxta quos moyſes deuteronomiū ſcripſiſſe
ꝓhibetur ſed metallo eris fano quod noſtro
tempore corruit montes venarū auri plenos
eſſe vicinos eſtimant. Choreb mons dei in re
gione madian iuxta montem ſina ſup arabiā
in deſerto cui iungitur mons et deſertū ſar-
racenoꝝ quod vocant faran. Mihi videtᷓ qđ
duplici nomine idem mons nunc ſinai nunc
choreb vocetᷓ. Interpretatᷓ autē choreb caluꝰ
vel ſiccitos vel ſolitudo. vl' ſinai tēptatio vel
rubꝫ & anfora mea vbi moyſes legē accepit
et menſuram viuendi ex domini mandato ru
di ppl'o ſcripſit ſed temptacō ꝑfidoꝝ ibi non
defuit nec ſanguinis effuſio penitus ceſſauit
Galaad mons ad quem ſeptimo die ꝓfectio-
nis echaris iacob ꝓfugus venit. Eſt autem
ad tēgum phenicis et arabie collibꝰ libani co
pulatus extenditurq; ꝑ deſertum vſq; ad eū
locum tranſiordanem habitauit quondā ſeon
rex amorreoꝝ. Cecidit autem ſupradictus
mons in ſortem filiorū ruben & gad & dimi
die tribus manaſſe. Sed et hieremias loquitᷓ
Galaad tu mihi inicium libam a quo monte
et ciuitas in eo cōdita ſortita vocabulum eſt
quam cepitᷓ de amorreoꝝ manu galaad filius
machir filii maneſſe. Galaad autem qui inter
pretatᷓ aceruus teſtimonii & tranſmigratio
teſtimonii ſignificat ſanctam ſcripturam. in
qua fedus & pactum inter deum & homīes
conſtitutum legitur. Ibi eciam & recōciliacō
humani generis per xp̄m apud dominū ꝑdi
catur. Galaad mons in deſerto vbi caſtra me
tati ſunt filii iſrahel. Gebal mons in terra re
promiſſionis vbi ad imperium moyſi ad alta
re cōſtructum eſt. Sunt autē iuxta hiericho
duo montes vicini ↄtra ſe inuicem reſpicien
tes equibus vnus garibim alter gebal dicitᷓ
Porro ſamaritani arbitrantᷓ hos duos mōtes
iuxta neopolim eſſe ſed vehementer errant.
Plurimum enim inter ſe diſtant. nec poſſūt
inuicē benedicentiū ſiue maledicentiū inter
ſe audiri voces quod ſcriptura commemorat
Bebal interꝑtatᷓ vorago vetꝰ garizim mons
ſuper quem ſteterunt iniqui maledicta reſo-
nabant iuxta ſupra dictum montem gebal.
Garizim interpretatur diuiſio ſiue preciſio.
Qui ſunt ergo iſti qui incedunt iuxta montē
garibim & qui incedunt iuxta montem ebal
Illi itaq; qui in hoc loco iuxta montem gari-

mim incedunt electi ad benedicendú eos fi/
guraliter indicant qui non metu pene ſed ce
leſtis promiſſionis amore ſucceſi venút ad
ſalutem. Illi vero dimidii qui iuxta montem
gebal incedút in quo maledictiones prolate
ſunt illos indicant. qui non amore benedicio
num vl' ꝓmiſſionú ſed futurorú ſuppliciorú
timore complent que in lege ſcripta ſunt vt
perueniant ad ſalutem. Omnes autem circa
arcam incedunt qui ab eccleſie ſinu non rece
dunt. ſed nobiliores eſſe illos nouemꝰ qui bo
ni ipſius deſiderio eterne benedictionis amo
re quod boná eſt agunt quã illos qui ꝓ mali
metu boná ſectantur. Mons oliuarú ad ori
enté eſt iheruſalem in quo diſcipulos erudie
bat iheſus. Mons ergo iſte ſignificat celſitu
dinem virtutum & graciarú ſpiritalú que
dono ſpiritusſancti diſtribuunt fidelibꝫ.
Naban quod ebraice dicitur nabo mons ſup
iordanem contra hiericú in terra moab vbi
moyſes mortuus eſt: et vſqꝫ hodie oſtéditur
in ſexto miliario vrbis eſbus contra orienta/
lem plagam. Nabau ergo interpretat̃ in con
ciuione & ſignificat terminú legis ſicut et
mors moyſi quia ſecundum apl'm finis legis
xp̄us eſt ad iuſticiam omni credenti.
Or mons in quo mortuus eſt aaron iuxta ci/
uitatem petram vbi vſqꝫ ad preſentem oſté
ditur rupes qua ꝑcuſſa moyſes aquas ppl'o
dedit. Or auté interpretat̃ iracundia & me
rito. quia ibi ꝓpter dubitationem moyſi et
aaron in ꝓductione aque de petra interdic/
tum eſt eis ne introducerent filios iſrahel in
terram repromiſſionis.
Gaas mons in tribu effraim in cuius ſepten
trionali plaga ſepultus eſt ieſus filius naue.
et vſqꝫ hodie iuxta vicum thamná ſepulchrú
eius inſigne monſtratur.
Seir mons in t̃ra edom in quo habitabit eſau
in regione gebalena que ex eo ꝙ eſau piloſus
eſſet & iſpidus ſeir hoc eſt piloſi nomé acce/
pit. In quibus locis ante habitauit chorreus
quem interfecit chodor laomor. Meminit
montes ſeir & yſaias in viſione idunee. Quid
autem ſeir qui interpretatur piloſus vel
iſpidus ſignificat ille qui hiſtoriam iacob
et eſau legit & bene intelligit facile dinoſcé
poteſt quia iacob ſimplex ſignificat ſimplici/
taté eccl'ie. eſau vero piloſus & iſpidus iude
os & hereticos fetis vitiorú ſordidos & feti
dos exprimit
Baal hermon mons circa libanum in finibus
allophilorum. Gelboe montes alienigenarú
in ſexto lapide aſcitopolim In quibus et vitꝰ
eſt grandis qui appellatur gelbus. In his oc
cubuit ſaul & ionathan ob quod maledixit
eis dauid dicens. montes gelboe nec ros nec
pluuia veniant ſuper vos &c. Quid ergo mon
tes gelboe ſaul moriente deliquerunt quate
nus in eis nec ros nec pluuia caderet. & ab
omni eos viriditatis germine ſentencie ſer/
mo ſiccaret: Sed quia gelboe interpretat̃ de
curſus per ſaul auté vnctum et mortuú mors
noſtri mediatoris exprimit̃. non inmerito ꝑ
gelboe mótes ſuperba iudeoꝝ corda ſignant̃
que dum in huius mundi deſideriis defluút
in xp̄i id eſt vncti ſe morte miſcuerút. & qꝛ
in eis vnctus rex corporaliter morit̃ ipſi ab
omni genere rore ſiccantur. Thabor & her/
mon montes ſunt ſirie ꝓuincie quoꝝ nomina
ingencia ſacraméta parturiunt. Thabor ení
dicitur veniens lumé quod ſpecialiter adué
tum domini ſaluatoris ſignificat de quo dic
tum eſt erat lumen verum quod illuminat
omnem hominé venienté in hunc mundum
Hermon ſignificat anathema eius idé dyaboli
quam a xp̄ianis domino veniente ſuſcepit.
Dignum enim fuit vt preſenti lumine tene/
broſus dyabolus vinceret̃. Iſti ergo exultabũt
in nomine domini ſicut alibi fideles dicunt.
Non nobis domine non nobis ſed nomini tuo
da gloriam. Libanus mons fenicú altiſſimus
cuius meminerunt ꝓphete. dictꝰ a thure qꝛ
ibi colligit̃. Cuius ea pars que eſt ſuper eum
ad orientalem plagam reſpiciens antilibanꝰ
appellatur idem contra libanum. Libanus
poteſt ſignificare ſanctam eccleſiā ſacro bap
tiſmate a peccatis mundatá. & candore vir/
tutum dealbatam Vnde dicit̃ in pſalmo. Sa
ciabuntur omnia ligna ſiluarú & cedri liba
ni quas plantaſti. Ligna ſiluaꝝ plebes ſigni/
ficat ingentium ppl'oꝝ qui eccleſie catholi/
ce de tumoſis atqꝫ incultis nationibus adue
nerunt. Hec ligna indicant homies vtriqꝫ me
diocres. cedri auté libani declarant nobiles
ac potentes qui in humano genere tanquam
cedri eminere noſcuntur. Libanus enim in/
terpretatur candidatio. Seculi autem huius
poteſtas quedá videt̃ eſſe feſtiuitas vbi di/
uites homines ac potentes excelſi atqꝫ ꝓceri
quaſi in libano monte naſcunt̃ qui tamen ad
veram religioné domini munere ꝑuenerunt
Sophim mons effraim in loco ramathé. So/
phim vero interpretat̃ ſpecula ſiue ſcopulus
et ſignificat culmé ꝑfectionis. Vnde legitur
in regum vir vnꝰ fuiſſe deramatha ſophim
de monte effraim in alta ſcꝫ contemplacóne
virtutú vt a nullis ſubiacentibꝫ & circumla
trantibus cogitacónibus mentis eius ſubli/
mitas deiceret̃ vel vnitas ſcinderet̃.
Sion mons eſt vrbis ihcrl'm in auſtrali pte
cóſtitutus ſuper eminens ciuitati. Vnde et

ſion interpretať ſpeculum ſiue ſpeculacõ. et
ſignificat ſanctam eccleſiam que corde puro
et ſimplici intencõne ſupne pacis viſione con
templatur & ipſũ ſuper omnia dominantẽ et
regnantem inſpicit deum.
Sina mons in regione madian ſup arbiã in de
ſerto de quo in apľo legitur. Sina mons eſt
in arabia qui coniunctus eſt ei que nunc eſt
iheruſalem & ſeruit cum filiis ſuis. Signifi
cat autẽ ſynagogã iudeoꝝ carnalem obſeruã
tiam legis tenentem quam predictus apľus
cõparauit agar ancille ſare Sunt et alii mon
tes inſignes quoꝝ mentio tantũ in hiſtoriis
gentiliũ repitur. Horum quippe nomĩa hic
cum ethimologiis eoꝝ cõmemorari ſufficiat.
Acroceraunii montes ꝓpter altitudinem et
fulminũ ictus vocati ſunt. Grece enim cera-
unos fulmẽ dicitur. Sunt autẽ inter arme-
niã & iberia incipientes a portis caſpis vſqꝫ
ad fontem tigridis fluuii.
Yberborei montes ſcithe dicti quod ſup̃ idẽ
vltra eos flat boreas. Rifei mõtes in capite
germanie ſunt a perpetuo ventorũ flatu no-
minati. Nam grece impet9 et orme
dicitur. Olimpus mons macedonie nimium
preceſſus ita vt ſub illo nubes eſſe dicantur
De quo virgilius. Nubes exceſſit olimpus.
Dictus autẽ olimpus quaſi olor lampus. id ẽ
quaſi celum. Hic mons macedoniam diuidit
a tracia. Athos mons macedonie & ipſe alti
or nubibus tantũqꝫ ſublimis vt in lemno vm
bra eius ꝑtendat que ab eo ſeptuagĩta ſex mi
libus ſeparať. Parnaſus mons theſalie iuxta
boetiam qui gemino vertice eſt erectus in-
celum hic in duo finditur iuga cirra & niſa
Vnde nuncupatur eo ꝙ in ſingulis iugis co-
lebantur appollo & liber. Hec iuga a duob9
fratribus ciceron et elico appellantur. Nam
elicon dictus ab elcicone fratre ciceronis.
Appenninus mons appellat9 quaſi alpes pen
nice quia hanibal veniens eaſdem alpes ape-
ruit. Vnde et virgilius alpes inmittit aptas
Has enim hannibal poſt bella iſpanie a ceto
rupit. Iuuenalis. Et montem rupit a coeto.
Et inde loca ipſa que rupit appennine alpes
vocantur. Mons ethnã ex igne et ſulphure
dictus vnde et gehenna cõſtat Ab ea autem
parte qua hunc eurus vel affricus flat habe
re ſpeluncas plenas ſulphuris et vſqꝫ ad ma-
re deductas que ſpelũce recipiẽtes in ſe fluc
tus ventũ creant qui agitatus ignẽ creat ex
ſulfure. Vnde eſt quod videtur incendiũ.
Pireneus & ipſe a crebris fulminũ ignibus
nuncupatus. grece enim ignis pirus vocatur
Iſte eſt qui inter galliam atqꝫ iſpaniam quaſi
de induſtria munumentũ inter iacet.

Solurius a ſingularitate diciť. quod omnib9
iſpanie montibus ſolus altior videať.
Calpis mons in vltimis finibus oceam qui di
ronit europam ab affrica quã athlantis finẽ
eſſe dicunt. De quo lucanus eſperiẽ calpem
ſunonumqꝫ impleuit athlantem.
Athlans ſu p ꝓmethei fuit rex affrice a quo
aſtrologie artẽ prius dicunt excogitatam.
ideoqꝫ dictus eſt ſuſtinuiſſe celum. Ab erudi
tione igitur diſcipline & ſciencia celi nomen
eius in montẽ affrice deriuatũ eſt qui nunc
athlans cognominať qui ꝓpter altitudinem
ſuam quaſi machinã celi atqꝫ aſtra ſuſtẽtare
videtur. Aliquando dominũ ſaluatorẽ ſigni
ficat. aliquando ſanctã eccleſiã. aliqñ apľos
et ꝓphetas ſiue ſanctos viros pro celſitudine
virtutum. Et ecõtrario aliqñ ſupbos homi-
nes & tumidos in potencia mundana regni
deſignat. aliqñ hereticos. aliqñ vero ipſum
dyabolum. Mons enim dominũ ſaluatorẽ in
ꝓphecia ſignificat vbi ait Erit in nouiſſimis
diebus preparatus mons domus domini in
vertice montiũ & eleuabitur ſuper colles et
ibunt ad eum omnes gentes & reliq̃. Mons
autẽ eccleſiam ſignificat vbi ꝓpheta dicit in
pſalmo. Qui cõfidunt in domino ſicut mons
ſion non cõmouebitur ineternũ. et iter ſicut
ros inquit hermon quod deſcendit in montẽ
ſion. Sion enim qui interpretať ſpeculacõ ſig
nificat eccľiam vnã diximus in quã abundan
cia diuine gracie deſcendit & deus cottidie
cõcemplatur. quia deus deoꝝ vidabiť in ſion
Hermon ebreum nomẽ eſt mõtis vltra iorda
nen fluuium cõſtituti cuius interpretacõ ſicẽ
ſupra dictum eſt ſignificat anathema. Ros
ergo mõtis iſtius nutriẽs peccatores qui ſub
anathematis excitacõe iacuerunt deſcẽdit in
montem ſion. qñ aduerſacõis remedium dño
largiente perueniunt. Sion enim ſignificat
eccleſiam catholicã que recipit gentes que
erant ſub anathematis piculo cõſtitute. Nã
mõtes apľos & ꝓphetas ſignificãt vbi diciť
Montes excelſi ceruis. Cerui enim ſunt fide
les qui vicia hui9 ſeculi quaſi ſpinas bona cõ
uerſacõne tranſiliunt & habitant in montib9
id eſt apľis & ꝓphetis. qui ſanctis predica-
cõibus ſuis in mũdo ſolida cacumina eſſe me
ruerunt. Item montes ſanctos viros ſiue li-
bros diuinos ſignificãt in illo pſalmiſte quo
ait. Leuaui oculos meos ad montes vnde ve
niet auxiliũ mihi. Hoc ſi ſpiritaliť inquiras
omnino ꝓficuum eſt vt oculos cordis ſui ſiue
ad ſanctos viros ſiue ad libros diuinos ſiue
ad ſublimes angelos credať eleuaſſe qui mag
nitudine & firmitate ſua vere montes ſunt
Vnde eciã competens ſuſtinebať auxilium.

Mons eſt ppl's iudeoꝝ de quo in daniele ab
ſciſus eſt lapis ſine manibꝯ id eſt xp̄s abſq̄ vi
rile ſemine cōceptus et fide ſua repleuit vni-
uerſum orbem terrarū. In cōtrariā vero par
tem montes ſignificationem trahunt. Vnde
ſcriptum eſt. Montes ſicut cera fluxerunt
a facie domini. Hic montes ſignificant homi
nes qui et ſcl'i huius altitudines appetūt et
inſenſata ſupſticōe dureſcunt. His mirabili
ter cōparata eſt cera liqueſcens. quō tanto fa
cilius in penitenciā defluant quanto ſe duri-
cia immobiles eſſe crediderūt Montes diui-
tes & poteſtates ſeculi huiꝰ vt in iob ꝑ dya
bolo dicit̄ Huic montes herbas ferunt quod
eſt vicia carnis. Mons dyaboliꝰ ꝓpter tumo
rem vt in eſaia. Leuate ſignum ſuper montē
caligoſū. et in iheremia. Ecce ego ad te mōs
peſtifer. Mons dogma h'ticoꝝ vt in ꝓph'ta
ex perſona eccleſie. In domino cōfido quō di
citis anime mee tranſmigra in montem ſicut
paſſer. Mōtes demōes vel heretici ſiue iude
orum ſcribe. In iheremia. Date domino deo
veſtro gloriā antequā offendāt pedes veſtri
ad mōtes caligoſos. et ī pſalmo Vſq̄ ad deſer
tis montibus. Montes duo qui in zacharia
erei deſcribūtur duo teſtamēta legis de quo
rum medio quadriga domini id eſt quatuor
euangelioꝝ p̄dicacō ꝓcedit. Hereticos ergo
ſignificant montes vbi dicit̄. Nequādo offen
dant pedes veſtri ad montes caligoſos. Mo-
net enim nos propheta vt caueamus ne forte
greſſus operū noſtroꝝ in ſuperbia doctrina
hereticorū offendētes in caliginē errorū ca
dant. Diabolum vero ſignificat mons vbi in
apocalipſi ſcriptum eſt. quod mons magnus
miſſus ſit in ſtagnum ignis ardentis & ſul-
phuris qa cōtumatia diaboli eterna gehēne
damnat̄. fundamenta montiū ſpes ſupborū
In pſalmo Et fūdamēta mōtiū cōturbata ſūt.

De collibus. Ca. ii.

Colles ſunt preminenciora iuga mon
tium quaſi colla. iuga autē montium
ex ea appellata ſunt q̄ ꝓpinquitate
ſua iungunt̄. Tumulus eſt quaſi tumens tel-
lus. Itē tumulus terra cōgeſta vbi nulla me
moria eſt Colles enī ſignificāt bonos homīes
minoris meriti. q̄ȝ montes. Sunt autē medi-
ocres ex qualitate tractantes qui tamē dn̄m
bonis operibus laudant. vt ꝓpheta teſtatur
dicens. Montes & colles cantabant corā deo
laudem. Item in aliā partem collis ponit̄ vt
eſt illud in euangelio. Omnis mons et collis
humiliabitur. Iuga autem montium ſanctis
merito cōparant̄ qui fraterna caritate inuicē
iuncti copulantur & ſocialiter viuentes om
ne diuorciū ſciſmatis ſpernunt.

De vallibus. Ca. iii.

Valles ſūt humilia loca q̄ſi vulſa hino
et cōualles depreſſa loca terraꝝ inter
montes. Sunt ꝓpria nomīa vallium
vt aialon vallis atq̄ preruptum ſupra quam
orante quondā ieſu luna ſtetit iuxta villam
que vſq̄ nunc aialon dicit̄ contra orientē be-
thelis tribꝯ ab ea milibus diſtans ab ea ꝓcul
agaba & rama ſaulis vrbibꝯ. Porro ebrei ad
firmāt aialon vicum eſſe iuxta nicopolim in
ſecundo lapide p gentibus beliā. Coelaſtita
noꝝ id eſt vallis gigantū aduerſus quos pre
liatus eſt dauid. Cedas id eſt vallis ioſafeth
inter iheruſalēȝ & montē olíueta lege ꝓphe
tā iohel. Rafaim vallis allophiloꝝ ad ſepten
trionalem plagam iherl'm. Vallis ſignificat
cōtritionē cordis et humilitatē. vt eſt illud
in pſalmo. Conuallis habundabūt frumento
Cōualles ppl'os ſig̃ficat humiles. quia nihil
his humilius que in quadā cōcauitate deſcē-
dunt. Iſti ergo humiles abundant frumento
id eſt doctrina ſpiritali & ope virtutū ſicut
ille publicanus qui nec oculos audebat ad ce
lum erigere. nec aliqua meritoꝝ preſumpcō
ne cōfidere abundauit frumēto. Nam quia
humilis cōuallis fuit erectus eſt quia preſtā
te domino ſeipſe deiecit. Itē in aliam partem
vallis ponitur vt eſt illud ꝓphete. Vallis fi-
liorū ennon in quo pena gehēne exprimitur
Valles heretici vel iudei ſiue peccatores de
eccl'ie ſublimitate cadentes. vt in eſaia vallē
filie ſion. & alibi vallem filioꝝ ennon. Vallis
humiles corde ſignificat de quo in cantico cā
ticoꝝ vox xp̄i loquit̄ dicēs. Ego flos campi
id eſt decus mundi & lilium cōuallīū gloria
videlicet humilium.

De Campis. Ca. iiii.

Campus eſt terraꝝ planicies. Dictus
autē campus quod breuis ſit pedibꝯ
nec erectus vt montes ſed patens et
ſpacio ſuo porrectus & iacens. Vnde et gre
ce pedion dicit̄. Sumpſit aūt nomē ex greca
ethimologia Cami enim grece breue dicūt
Solum eſt omne qđ ſuſtinet a ſoliditate dic-
tum ſcȝ. In campoꝝ ergo nomine aliq̄ñ ſcrip-
ture diuine exprimunt̄. eo q̄ pactum cōgruen
tem fidelibus animabꝯ prebeant. vt eſt illud
in pſalmo. Et campi tui replebunt̄ vbertate
Aliq̄ñ vero equalitatē & placiditatē morū
deſignat. vt eſt illud pſalmiſte. Gaudebunt
campi et omnia que in eis ſunt. Campos hic
ſimiliter in bono debemus accipere. quia illa
plena dicimꝰ que pulcherrima equalitate tē
duntur. Campos ergo dic̄ viros iuſticie lau-
de pollētes non ſupbia tumidos. non aſperos
iracundia ſed māſueta lenitate planiſſimos

Campus intelligitur mundus eo ꝙ ſit pat̃es
de quo abacuc ꝓpheta dic̃. Exiit verbũ id ẽ
fil9 dei et miſit ſe in campum. Et in pſalmo
ſcriptũ eſt. Sicut poſuit in egipto ſigna ſua
et ꝓdigia ſua in camputaneos. Taneos enim
ciuitas eſt egipti vbi facta ſunt ꝓdigia que
leguntur. Signa vtiq; fuerunt in egipto du
ris cordibus quaſi caracteris impreſſa veſti-
gia Prodigia vero quaſi porro dicentia id ẽ
que prefigurabantur eſſe ventura. Omnes
enim ille plage ad aliquã ſignificantiã priſtis
temporibus cõtigerũt. Merito ergo ſigna et
prodigia ſunt appellata que in egipto facta
mõſtrant̃. Taneos humile mandatũ dixim9
interpretari qui in iſto ſcl'o neceſſariũ nobis
ac ſalutare cognoſcit̃. vbi humiles ac ꝓſtrati
eſſe debemus qui venie ſemper ſuffragia po
ſtulamus. In cõtrariam vero partẽ campus
accipitur quando luxũ voluptatũ & diſcipli
ne laxamentum ſignificat. quia arta via eſt
que ducit ad vitam lata via & ſpacioſa que
ducit ad mortem.

De Saltibus. Ca. v.

SAltus ſunt vaſta et ſilueſtria loca vbi
arbores exiliunt in altũ. Saltus vel
ſilua myſtice ſignificat ſterilitatẽ gẽ
cium. Vnde eſt illud pſalmiſte. Tunc exulta
bunt omnia ligna ſiluaꝝ ante faciem domini
quõ venit. Ligna ſiluaꝝ per ſe amatos & ſte
riles inferũt fructus. ſed cum fuerint inſita
dulciſſima vbertate pingueſcũt. Sic gentes
que prius fuerant velut ligna ſiluarũ ad cul
tura fructiferã ꝓducte ante faciem domini
magno ſunt gaudio letature. Sed cum dicit
omnia ligna illam partẽ vult intelligi que in
ſeri bonis operibꝰ potuit ac mutari. Saltus
ppl's eccl'ie vt in ꝓpheta. Qui habitant in de
ſerto ſecuri dorment in ſaltibꝰ. Saltus agri
meridiam ppl's iudeorũ vt in ezechiel ꝓphe
ta dicit̃ ad ſaltum agri me ridiani. Ecce ego
ſuccendã igne vite. & deuorabit omne lignũ
viride & omne lignum aridum.

De Locis. Ca. vi.

REperiuntur in diuinis libris nomina
locorum que eciam ſine ſignificacõne
myſtica non ſunt ſed nos de his omni
bus quid tipice ſignificent enarrare longum
eſſe arbitramur. ideo nomina ipſoꝝ tantũmõ
ponentes cum expoſicõe hiſtorica ceterũ mi
ſterium earundẽ prudenti lectori ad inueſti
gandũ relinquimus. Aenam euntibus tham
nam nunc deſert9 eſt locus et ꝓximus tham
ne vico grandi qui ſitus eſt inter eliã et in
oſpolim eſt. Et fons in ſupra dicto ena loco
Vnde et ena id eſt fons nomẽ accepit in quo
ſtans idolum maxima illius regionis venera
tione colitur. Porro ebrei affirmant enã non
locum ſignificare ſed biuium vbi certo in cu
itu neceſſarium ſit ad vnã eduabus viis eligẽ
dam. Enam eciã interpretat̃ cor eorũ. Area
tat locus tranſiordanẽ in quo plãxerũt quon
dam iacob tercio ab ihericho lapide duobus
milibus ab iordane qui nunc vocat̃ bethagla
quod interpretat̃ loco giri eo ꝙ ibi more plã
gentium circũierint in funere iacob. Aelim
caſtra filioꝝ iſrabel & loc9 in deſerto in quo
vndecĩ fõtes & lxx. palmaꝝ arbores moiſes
de mari rubro exiens repit. Nam elim inter
pretatur arietes fortes vt in exodo legitur
Et venerũt filii iſrabel vbi erant duodecim
fõtes id eſt apl'oꝝ doctrina. Aelus in deſer
to vbi filii iſrabel caſtra metati ſunt. Aelus
quoq; interpretat̃ fermenta ſiue commiſce.
Aſeroth pars herena vbi maria & aaron con
tra moyſen locuti ſũt. Habitauerũt quondã
euchi bias eroch vſq; ad vrbem gazam. Veꝝ
hec loca non aſeroth ſ; aſerim appellari ẽbrei
putant. Aſeroth enim interpretat̃ atria vel
veſtibula. Aſemona caſtra filiorũ iſrabel in
deſerto. Nam aſemona interpretat̃ os eius
ab oſſe & non ab ore. Atheraim pro quo ali-
qua & ſimach9 exploratoꝝ viam interꝑtati
ſunt vbi aduerſum chananeum qui ab auſtro
contra iſrabel eruperat in ſolitudine dimicat̃
Areopoleos in quo et militũ ex omni parte
preſidia diſtributa plenum ſanguinis & for-
midinis teſtant̃ ingreſſum. Hic quondã moa
bitarum fuit & poſtea ſeon rex amorreorũ
iure belli eum obtinuit. ſed et terra filiorũ
iſrabel tranſiordanẽ incipiens ab arnone vſq;
ad montem hermon & libanum extenditur
Ar locus vel oppidum arnon. quod a lxx. in
terpretibus per extenſam vocalem er dicit̃.
Ar vero dicitur ſuſcitauit vel vigilia Aeſini
on locus deſerti deniq; & ipſum vocabulum
in cultaz terrã deſertaq; ſignificat. Araboth
moab vbi ſeculo numeratus eſt ppl'us quod
aquila interpretat̃ hũilia ſiue equalia moab
Abelſathim locus in deſerto ad meridiẽ mo
abitaꝝ & interpretat̃ luctus litoꝝ vel ripaꝝ

BEniacan in deſerto caſtra filiorũ iſrl'.
Benacham enim interpretat̃ fili9 ne
ceſſitatis. Beroth filiorũ iachim in
deſerto locus in quo obiit aaron & oſtendit̃
vſq; hodie in decimo lapide vrbis petre mon
tis vrtice. Beroch autem interpretat̃ putei
Bonos hoc eſt collis preputioꝝ locus in gal-
galis vbi circumcidit ieſus ppl'm iſrabel in ſe
cundo ab ihericho lapide et oſtendit̃ vſq; ho
die ſaxa que de iordane illuc tranſlata ſcrip-
tura ꝯmemorat Bethdago locus in quo due
tribus zabulon & iſachar habent confinia.

Bethago quoq; interpretat̃ domus feſtiuita
tis eorum. Chaſpi vbi geminos inde filios
thamar edidit oſtenditur autem nunc locus
deſertus iuxta ad ollam in finibus eleutero
poleos. Chaſpi enim interpretat̃ calix immen
ſi ſiue immola mihi. De hoc quippe in libris
hebraicarum queſtionũ plenius diſputatum
eſt Emechachor qđ interpretat̃ vallis achor
id eſt tumulus atq; turbarũ vbi achon lapi-
dibus oppreſſus eſt eo ꝙ quedam de anathe
mate ſuſtuliſſet. Eſt aũt locꝰ iuxta ihericho
haud procul a galgalis. Male ergo quidã pu
tãt vallem achior a nomine eius qui lapida-
tus eſt nuncupatã cum ille acheon dictus ſit
et non achior ſiue achar. Fanuel locus in quo
iacob tota nocte conluctans iſrahelis vocabu
lum meruit iuxta torrentem iacob. Fanuel
autẽ interpretat̃ facies dei ab eo ꝙ ibi dñm
viderit. Golgolq; et galgal iuxta quem mon
tes eſſe ſcribuntur garizim et gebal. Galgal
autem locus eſt iuxta ihericho. Errant igit̃
ſamaritani qui iuxta neapolĩ garizim et ge-
bal montes oſtendere volunt cum illos iuxta
galgal eſſe ſcriptura teſtatur. Galgal autem
interpretat̃ reuelacõ Golathmaim locꝰ qui
intpretat̃ poſſeſſio aque Galioth locus iuxta
iordanen in tribu beniamin vbi altare domĩo
cõſtituerunt fili ruben. Galioth enim inter-
pretat̃ reuelacõ ſiue tranſmigracõ. Iroth lo-
cus deſerti ad quem venerũt filii iſrahel ma
re rubrum trãſfretãtes. Iroth ergo interpre
tat̃ lõgitudo. Letabutha locꝰ in deſerto vbi
torrentes aquarũ demonſtrant̃.

Lobon locus ſolitudinis trãſiordanẽ in quo
moyſes deuteronomiũ legitur. Lobon autẽ
interpretatur ingreſſus ſiue inueniens.

Myrra vel mara quod interpretat̃ amaritu
do id eſt litera legis. eſt autem locus in quo
aquas iacto ligno moyſes in dulcẽ vertit ſa-
porem. Vnde legitur in exodo. Venerũt fi-
lii iſrahel in myrra vel mara et non poterant
bibẽ aquã de myrra vel mara q͂ amara erat

Rafidim locus in deſerto iuxta montem cho
reb in quo de petra fluxere aque cõgnomina
tuſq; eſt temptacõ ibi et ieſus aduerſus ama
lech dimicat prope faran. Rafidim quippe
intpretat̃ laxemanus vel ſanitas iudicii aut
viſio auris ſufficiens eis.

Scene id eſt tabernacula locus in quo habi-
tauit iacob regreſſus de meſoppotamia qui
lĩgua hebraica appellat̃ ſochoch.

Sior locus contra faciem egipti. Sed & ho-
die oſtenditur villa nomina ſior inter heliã
et eleutero polim in tribu iuda Supra hac in
libris hebraicarum queſtionũ plenius dicit̃
Sior velut intpretat̃ puulus ſiue turbulẽtꝰ

Selo in tribu effraim in quo loco arca teſta-
menti manſit & tabernaculũ domini vſq; ad
tempora ſamuelis. eſt autem vndecimo mili
ario neapoleos in regione atrapitena. Sed &
inde patarche filium ſelon appellatum legi-
mus Selo autẽ interpretat̃ vel dimiſſio eius
aut peticõ. Abennezer quod interpretatur
lapis adiutorii ſiue lapis auxiliatoꝝ. Eſt aũt
locus vnde tulerunt philiſtim arcam teſta-
menti inter heliam & aſcalonem iuxta villã
bethſamis. Aſion gaber in hoc loco claſſis io
ſaphat vi tẽpeſtantis adtrita eſt. Fertur aũt
ipſa eſſe iſſia haud ꝓcul ab ailo ĩ rubro mari
Abia in aſmoꝝ regiõe locus. Abia quippe in
terpretat̃ vultur vel tus. elim puteꝰ dimon
Et huius loci eadẽ viſione eſaias recordatur
Acheldemach hoc eſt ager ſanguinis qui ho
dieq; monſtrat̃ in helia ad auſtralẽ plagam
montis ſion.

Ennon iuxta ſalim vbi baptizabat iohannes
ſicut in euãgelio ſcđm iohannẽ ſcriptum eſt
et oſtenditur nunc vſq; locus in octauo lapi-
de ſcitho poleos ad meridiem iuxta ſalem et
iordanen. Ennon autẽ interpretat̃ donauit
mihi ¶ Baalthamar iuxta gaba vbi filii iſrl̃
aduerſus tribũ beniamin inire certamen et
vſq; hodie bethamari in ſupra dictis locis vi
culus appellat̃. Baalthamar aũt interpretat̃
habens palmam.

Bechacar vſq; ad hunc locum ppl̃s iſrahelis
fugiẽtes alienigenas perſecutꝰ eſt appellãs
cum lapidem adiutorii. Nam betachar inter
pretat̃ domus negocii vel agni. Beraſan ad
quem locum dauid prede partem miſit.

Baurim locꝰ ad quẽ vſq; ꝓſecutꝰ eſt michol
filiam ſaulis vir ſuus lacrimãs. Baurim quip
pe interpretat̃ electi vel iuuenes.

Ergab ad quem locum ionathan filius ſaul
puerum dirigit militanbus iaculis ſe ex-
ercens pro quo aquila & ſymmachus intpre
tati ſunt lapidem.

Eſthama ad quẽ locum miſit dauid. Eſtha-
ma interpretat̃ miſericordia dei. Fel monial
moni quod aquila interpretat̃ illũ vel iſtud
ſimmachus vero neſcio quem locum trãſtule
runt archam teſtamenti de azoto. Nunc vi-
cus grãdis vocat̃. gethã intpretat̃ ãtipatriã
et iamniam ſed et alia villa appellat̃ gethim
Nam getha interpretat̃ torcular eius humi
lis foſſio. Gallim vnde fuit falti qui poſt fu-
gam dauid michol vxorem eius acceperat.
Meminit huius loci & eſaias. Dicit̃ aũt eſſe
et quidã acaron vicus qui vocatur gallim.
Gallim quippe interpretatur loca paluſtrie
acerui. Gel locus in quo percuſſit hieu rex
iſrahel ochoziam regem iudee iuxta iebla

am. ¶Gel autem interpretatᷣ diuiſio vel preci
ſio. Getſemani locus in quo ante paſſionē
ſaluator orauit. Eſt autē ad radices montis
oliueti nunc eccleſia deſup edificata. Nam
getſemani interpretatᷣ vallis pinguedinū.
Golgotha locus caluarie in quo ſaluator pro
ſalute omniū crucifixus ē. & vſq; hodie oſtē
ditᷣ ī helia ad ſeptētrionalē plagā mōtis ſion
Nauoth locus in rama vbi dauid ſedit. & de
hoc in libris hebraicaꝝ queſtionū diximus
Nauoth autē interpretatᷣ cōſpicuus vel ſeſſi
onis excluſio. Rama pro quo aquila intpre-
tatᷣ exaltacō. vel exaltabitᷣ qđ ſcriptū eſt in-
zacharia. Eſt autē & alius locus in tribu be
niamin iuxta bethleem de quo dicitᷣ. vox in
rama audita eſt. Rama quippe interpretatᷣ
excelſa. Sofamoth ad quē locū miſit dauid
Sofamoth interpretatᷣ labium mortis.
Thelamage locus quo abner miſit ad dauid.
ſed ſciēdū ꝙ pro hoc verbo aquila intpretatᷣ
extemble ſimmachus ꝑ ſemetipſo. Saforua
im de quibus locis aſſirii trāſmigrantes ha-
bitauerūt in ſamaria & ab ipis ſamaritanoꝝ
gens ſūpſit exordiū. meminit horū & eſaias
Thafeth legimꝰ in ieremia. Aram thafeth.
Eſt autē in ſuburbanis helie vſq; hodie locꝰ
qui ſic vocatᷣ iuxta piſcinā fullonis & agrū
acheldemach ergo intpretatᷣ paruulus venit
Thabat vbi pugnatū eſt aduerſus madian.
Nam thabath interpretatᷣ loma excepto hoc
nomine cetera que ſecuntᷣ ꝑ aſpiracōeʒ littere
legenda ſunt. Thopeth in valle filioꝝ iſrl' en
non vbi ppl's ſimulachra veneratᷣ. Eſt autē
locus in ſuburbanis iherl'm. Thopeth ergo
interpretatᷣ ꝓtectio oris ſiue gehenne.

¶De Confragoſis locis. ¶Ca. vii.

COnfrages loca in que vndiq; venti
currūt ac ſepe frāgunt vt neuius ait
In mōtes vbi venti frangebant locū.

¶De Luſtris ferarū. ¶Ca. viii.

LVſtra obſcura latibula ferarū & lu-
poꝝ cubilia ſunt Vnde & lupanaria
luſtra dicuntᷣ ꝑ cōtrarietatē viʒ quia parū il-
luſtrantᷣ Rupes ſignificāt ſupbiā vt in ihere
mia. Onagri ſteterūt in rupibꝰ. Antrū ſigni
ficat hominē peccatorē ſicut in iob ꝓ zabulo
cōmorabitᷣ beſtia in antrio ſuo.

¶De Lucis. ¶Ca. ix.

LVcus eſt locus dēſis arboribꝰ ſeptus
ſolo lucē detrahens. Poteſt & a cōlu
cendo crebris luminibꝰ dici. Et ibi ꝓpter re
ligionē gentiliū cultūq; fiebant. luci vbi in
diuinis libris leguntᷣ errorē gentiliū ſignifi-
cant. quia ſepius ibidē idolis immolabāt vt
eſt illud in ꝓphta lucus daziñ hoc eſt ado
nidis qui amaſius erat veneris vbi ipſe ab er
rantibus quaſi mortuus plangebatᷣ.

¶De Deſertis locis. ¶Ca. x.

DEſerta vocata quia nō ſeruntᷣ & ideo
quaſi deſeruntᷣ vt ſunt loca ſiluarum
et montium cōtraria vberrimarū terrarum
vbi ſunt vberrime glebe. Ponitur deſertum
aliquando ꝓ paradiſo quē homo quando pec
cauit deſeruit vt eſt illud in euangelio. Q2
homo qui habuit centū oues reliquit nona-
ginta nouē. in deſerto abiit querere vnā ouē
que perierat. Aliqñ aūt deſertū ſignificat in
digenciā pñtis vite vt eſt illud pſalmiſte. In
deſerto & in inuio & in aquoſo ſic in ſcō apa-
rui tibi. In deſerto dicit hoc eſt inmūdi iſtiꝰ
indigencia & ſterilitate ieiuna. Sequitᷣ & in
inuio quia mūdus in ſe non habet viā niſi do
minū ſaluatorē qui inter eſt cecoꝝ & erran-
ciū rectitudo ſalutaris. Addidit. Et in aqͦ-
ſo id ē ſterili atʒ infructuoſo. Aquoſū enī di
cimꝰ qđ aquis abundātibꝰ irrigatᷣ inaquoſū
vero aridūq; atq; infertile vt merito eius aīa
nimia ſiccitate dureſcat. Vnde ꝑ hec tria no
mīa mundi iſtius neceſſitas indicatᷣ Aliqñ iu
dee deſertū dicimꝰ ꝓpter infidelitatē viʒ a
dño ſpretā atq; delictā. Aliqñ gentilitas de
qua ſcriptū eſt. Letabitᷣ & in via exultauit.
nec non eſt illud plures filii ſunt deſerte ma
gis ꝙ eius que habet virū.

¶De Deuiis locis. ¶Ca. xi.

DEuia ſūt loca ſecreta & abdita q̄ſi ex
tra viā. Ipſa ſunt et in via. Inde & aui
aria ſecreta loca & a via remota aut tantum
adibilia auibꝰ. Vnde eſt illud. Inculta rubēt
auiaria vaccis. Deuia enī errores hereticoꝝ
miſtice ſignificat. Qui viā veritatis ſeruare
negligunt & eius veſtigia ſequi nolunt qui
dixit ego ſum via veritas & vita. Omīs enī
qui iuſticie tramitē non ſeruat recte ꝑ deuia
tranſire dicicitᷣ.

¶De Amenis locis. ¶Ca. xii.

AMena loca varro dicta ait. Eo ꝙ ſolū
amorē pſtant & ad ſe amāda alliciāt.
Veriꝰ flaccꝰ qđ ſine munē ſint nec quicq; his
officii agatur quaſi annua hoc eſt ſine fructu
vnde nullus fructꝰ exſoluitᷣ Vnde eciā nihil
pſtantes immunes vocantᷣ.

¶De Apricis locis. ¶Ca. xiii.

APrica loca que ſola gaudent quaſi
id ē ſine frigore ſiue qđ ſic
aperto celo. Opacauero loca quaſi opta celo
aprico contraria.

¶De Lubricis locis. ¶Ca. xiiii.

LVbricū dici locū. Eo ꝙ ibi quis labitᷣ et
lubricū dicitᷣ non ꝙ labitᷣ ſed in quo labitur.

¶De Eſtiuis locis. ¶Ca. xv.

EStiua loca ſunt loca vmbroſa quibꝰ ꝑ

eſtatẽ vitant pecora ſolis ardorẽ. & vmbroſi
patuere eſtiua licei. Amena autẽ & aprica lo
ca ſpẽs virtutũ. poſſunt deſignare vbi ſol iu
ſticie ſplẽdet & tẽpamẽtũ bone vite cõſiſtit
Econtrario velud lubrica loca vicia valent ſig
nificare vbi greſſus recte cõuerſacõnis non
poteſt cõſiſtere. lubrica enim ꝑgit qui luxus
ſcl'i ſequit̃ & delicias huius mũdi atq; diuici
as habere inhiant̃ appetit. in quibus omnibꝫ
caſus vite humane ꝓxim9 eſt et dẽcepcõ ani
marũ certiſſima.

Naualia ſũt loca vbi naues fabricant̃ hec
& textrimũ vocãt̃. Stacio eſt vbi ad tẽ
pus ſtant naues portus vbi hiemant. Inportu
nũ autẽ in quo nullũ refugiũ quaſi null9 por
tus. Portus autẽ locus eſt ab acceſſu ventoꝝ
remotus vbi hiberna opporẽ ſolent. Et por
tus dictus a deportãdis cõmerciis. Hunc ve
teres a baiolãdis mercibꝫ baias vocabãt illa
declinacõne a baia baias familia familias. Si
autẽ naues ſpiritalit̃ eccleſias poſſunt ſignifi
care que in ſalo iſtius mũdi verſant̃ & flucti
bus tẽptacõnũ atq; ꝑſecucõnũ tẽpeſtatibꝫ q̃ſ
ſant̃. non incõgrue ſtacõ vel portus nauiũ fi
dei firmitas poteſt accipi vbi tranq̃litatẽ qui
etis ſcõꝝ anime inuenire deſiderãt. Vnde in
pſal'. ſcriptũ ẽ Et eduxit eos in portũ volũta
tis eorũ et de neceſſitatibꝫ eoꝝ liberauit eos
Oſtẽdit dñm laborãtibꝫ ſolaciũ ꝑſtare ſolẽt
enim poſt ꝑicula labore feſſis emẽgere vt ſe
gaudeãt ingenti clade liberatos q̃ñ ad portũ
ceperũt venire tutiſſimũ. Port9 enim a por
tandis nauibus dictus eſt. Subiungit̃ repeti
ta quidẽ ſed nimis grata ↄcludit vt de neceſ
ſitatibꝫ cunctis liberaret̃ animus eſtuantis.

De Litore. Ca. xvii.

Litus eſt t̃ra aque & mare vicina & dic
tus litus quia fluctu elidit̃ vel ꝙ aqua alluit̃
Cicero in topicis. Lit9 ẽ aqua q̃ ꝑ fluct9 elu
dit̃. Lit9 enĩ finis ſcl'i vt eſt illud euãgelicũ
vbi dicit̃. Sagenã dñi piſces trahere ad litus
vbi boni piſces colligunt̃ in vaſa. mali autem
ꝑ litus immortalitatis ſtatus ſignãt̃. Vnde
legit̃ dñs in euãgelio ſediſſe in litore & diſci
puli diſcribunt̃ nauigio laborare. Poſt reſur
rectionẽ dñs in littore ſtetit qui ante reſur
rectionẽ ſuã corã diſcipulis ſuis in fluctibus
maris ambulauit. Cuius rei racõ feſtine cog
noſcit̃ ſi ipſa que tunc inerat cauſa penſetur
Quid enĩ mare niſi p̃ñs ſcl'm ſignificat qđ ſe
cauſaꝝ tumltibꝫ & vndis vite corruptibilis
illidit. quid ꝑ ſoliditatẽ litoris niſi illa ꝑpetu
itas q̃etis eterne figurat̃. quia igit̃ diſcipuli
ad huc fluctibꝫ mortalis vite inerãt in mari
laborabant. quia vero redemptor noſter iam
corrupcõe; carnis exceſſerat poſt reſurrecti
onẽ ſuã in litore ſtabat. ac ſi ipſũ reſurrectio
nis miſteriũ rebus diſcipl'is loqueret̃ dicens
Iam vobis in mare nõ appareo. quia vobiſcũ
in ꝑturbacõnis fluctibus non ſum.

De Specu. Ca. xviii.

Specus eſt foſſa ſub terra que ꝑſpici po
teſt. Spelea grece ſpelũca latine. Spe
lunce deſignãt corda peccatoꝝ tenebroſa vt
in ꝓpheta. Et tenebre ſup ſpelũcas vſq; ine
ternũ. Spiracula appellata omnia loca peſti
feri ſpiritus quẽ greci paronia appellant vel
a ceronica. Eciã varro ſpiraculũ dicit huiuſ
cemodi locum & ſpiracula ex eo dicunt̃ quia
terra ſpiritũ edit. De Hiatu. C. xviiii.

Hiatus ꝑrupcõ terrea ꝓfũda q̃ſi hiact9
Proprie aũt hiatus eſt hoĩs oris apercõ
tranſlata a feris quaꝝ auiditas oris ab apcio
ne mõſtrat̃. De Profũdo. Ca. xx.

Profũdũ ꝓprie quaſi cuius porro ſit fũ
dus. Abuſiue autẽ ꝓfundũ vel ſurſum
vel deorſũ vt mare ac terre celiq; ꝓfundum
Profundũ aliq̃ñ ſignificac ſecretũ ſapiencie.
aliq̃ñ intimã cõpunctionẽ cordis. aliq̃ñ voraci
tatẽ peccatoꝝ. aliq̃ñ inferni clauſtra. Profũ
ditas ergo dicit̃ ſapiẽcia diuina ad cuius fun
dum hoc eſt finẽ nemo ꝑtingere valet. Com
pũctionẽ velud cordis ſignificat in illo pſal'.
vbi dicit̃. De ꝓfundis clamaui ad te dñe. De
iſto ꝓfundo glorioſas fudit lacrimas petrus
De iſto publicanus pectora culpanda tonde
bat qui ſic in altum venerat peccatoꝝ vt nec
oculos leuaret ad celũ. De iſto deniq; loco io
nas tacitus vociferabat ad dñm qui in vẽtre
ceti poſitus infernũ viuus intrauerat. Cetus
enim ꝓphete oratoriũ fuit. Deſignat autem
ꝓfundũ voracitatẽ peccatoꝝ vel ꝑſecucionũ
vbi dicit̃. libera me ex odiẽtibꝫ me & de ꝓfũ
do aquaꝝ. Inferni aũt clauſtra ſignificãt vbi
dicit̃. Neq; abſorbeat me ꝓfũdũ neq; vrgeat
ſup me puteus os ſuũ. De baratro. C. xxi.

Baratrũ nimie altitudinis nomen eſt &
dictũ eſt Baratrum quaſi vorago atra
ſcʒ a ꝓfunditate. De Erebri. Ca. xxii.

Erebus inferorum profunditas atq; re
ceſſus. De loco Cociti. Ca. xxiii.

Cocitus loc9 inferi de quo iob ita loquit̃
Dulcis fuit glareis cociti & poſt ſe om
nẽ hominẽ trahet et ante ſe innumerabiles.
Sapientes huius ſcl'i cociti fluuiũ eſſe apud
inferos putauerũt. ſed nos cognoſcamus vo
cẽ beati viri cociton grece dictũ infirmãciũ
luctum dici. infirmanciũ vtiq; qui viriliter
agere renuũt. Glareas vero lapillos fluminũ
appellare cõſueuim9 quos aqua defluẽs tra
hit. qui lapilli eos deſignãt. qui ſuis volupta
tibꝫ dediti q̃ſi ſemp a flumĩe ad ima trahunt̃

quaſi ſuis q̃t tidie lapſib' ad luctũ tendũt vt ineternũ poſtea lugeãt. Dulcis autẽ glareis fuit. quia ad quãta viciorũ genera quoſlibet antiquus hoſtis ꝑtrahit quaſi tot ſue. dulcedinis potus eis ꝓpinat. Bene ergo dicit̃ dulcis fuit glareis cociti qui amarus eſt electis & ſuauis eſt reprobis. Et poſt ſe omnem hominem trahit et ante ſe innumerabiles. Quia autẽ plus eſt omnẽ hominẽ q̃ꝫ innumerabiles trahẽ cur ꝑus dicit̃. quia omnẽ hoĩeꝫ trahit et poſt in augmẽto innumerabiles ſubiungunt̃. Racõ nanq̃ꝫ expetit vt prius qđ minus eſt & poſtea in augmẽto qđ plus eſt diceret̃. Sed ſciendũ quia hoc plus fuit innumerabiles dixiſſe q̃ꝫ omnes. poſt ſe enĩ omnẽ hominẽ trahit. quia in trib' annis & dimidio omẽs quos in ſtudiis vite carnalis inuenerit iugo ſue dñacõis aſtringit Ante ſe autẽ innumerabiles traxit. quia ſexmilia adhuc amplius annorũ curricula q̃ꝫ ius carnales omẽs trahere non potuit multo tñ plures ſũt quos vitã longo tempe rapiẽdos inuenerit. Tartar9 vel quia omnia illic turbata ſunt aut (quod eſt verius) id eſt a tremore frigoris qđ eſt algere & frigere ſcꝫ qa luce ſoleq̃ꝫ caret q̃ſi neq̃ꝫ illic vapores ſint qui ex ſolis luce gignunt̃. neq̃ꝫ flatus qui eiuſdẽ montib' incitet̃ ſed ꝑpetuus ſtupor. Tartarizin enim horrere & tremere apud grecos legit̃. Illic enĩ fletus eſt et ſtridor dẽciũ. Gehenna eſt locus ignis & ſulphuris quẽ appellari putant a valle idolis conſecrata que eſt iuxta murũ iheruſalẽ repleta olim cadaueribus mortuoꝝ. Ibi enim hebrei filios ſuos immolabãt demonib' & appellabat̃ loc9 ipſe gehennũ. futuri ergo ſupplicii locus vbi peccatores cruciãdi ſunt huius loci vocabulo deſignat̃. Duplicẽ autẽ eſſe gehennã ignis & frigoris legit̃. Inferus appellat̃ eo q̃ꝫ infra ſit. Sicut autẽ ſcđm corpus ſi ponderis ſui ordinẽ teneat inferiora ſunt omnia grauiora. ita ſcđm ſpiritũ inferiora ſunt omnia triſtiora. Vnde & greca lingua origo nominis q̃ appellat̃ inferus. ex eo q̃ꝫ nihil ſuaue habeat reſonare ꝓhibetur. Sic autẽ cor animalis in medio eſt. ita & infern9 in medio terre eſſe ꝓhibet̃ Vnde & in euãgelio legim9. In corde terre philoſophi autẽ dicunt q̃ꝫ inferi ꝓ eo dicunt̃ q̃ꝫ anime hinc illũc inferant̃.

Incipit liber xiiii. ca. i. De Edificiis publicis

De Portis.
De Viis.
De Plateis.
De Cloacis.
De Foro.
De Curia.
De Pretorio.
De Gimnaſio.
De Capitolio.
De Arcibus.
De Amphiteatro.
De Faro.
De Therinis.
De Apoliterio.
De Macello.
De Habitaculis.
De Aditibus.
De Repoſitoriis.
De Municõibus.
De Sepulchris.
De Agris.
De Balneis.
De Tabernis.
De Carcere.
De Edificiis ſacris.
De pietib' edificioꝝ.
De Afficiis.
De Tentoriis.
De Edificiis ruſticis
De Menſuris agroꝝ.

Ciuitas eſt hominũ multitudo ſocietatis vinculo adunata. dicta a ciuib' id ẽ ab ipſis incolis vrbis. Nam vrbs ipſa menia ſunt ciuitas autẽ non ſaxa ſed habitatores vocant̃. Tres aũt ſunt ſocietates familiarum generũ vrbium. Vrbs vocata ab orbe q̃ꝫ ãtiq ciuitates ĩ orbẽ fiebant. vel ab vrbo ꝑte aratri quo muri ſignant̃. vnde eſt illud. Optauitq̃ꝫ locũ regno. Concludere. Sulco deſignatat̃ id eſt aratro Cato qui vrbẽ inquit nouã condet tauro & vacca & vbi arauerit murum faciet vbi portã vult eſſe aratrũ ſubtollat & portet & portam vocet. Ideo autẽ vrbs aratro circumdabat̃ diſpari genere iumencoꝝ ꝓpter cõmixtionẽ familiarũ & imaginẽ ferentis fructũq̃ꝫ reddentis. Vrbs autẽ aratro cõditur aratro euertit̃. Vnde oracius. Imprimeretq̃ꝫ muris hoſtile aratrum.

Oppidum quidã ab oppoſicõne muroꝝ dixerunt. alii ab opib' recondendis eo q̃ꝫ ſit munitũ. qđ ſit cõuentus in eo habitãciũ. & opem et mutuã cõtra hoſtẽ. Nam primũ homines tanquã nudi et inermes nec cõtra beluas pſidia habebãt nec receptacula frigoris et caloris nec ipſi interſe homines ab hominib' ſatis erant tuti. tandẽ naturali ſollercia ſpeluncis ſiluestribuſq̃ꝫ tegumẽtis tuguria ſibi & caſas virgultis arũdinibuſq̃ꝫ cõtexerũt quo eſſet vita tucior ne his qui nocere poſſent aditus eſſet. Hec eſt origo opidorũ que eo q̃ꝫ opem darent idcirco opida nominata dixerũt. Oppidum aũt magnitudine & menibus diſcrepare a vico & caſtello & pago. Ciuitates aũt aut colonie aut municipia aut vici aut caſtella aut pagi appellant̃. Ciuitas proprie dicit̃ quam non aduene ſed eodem innati ſoli condiderunt ideoq̃ꝫ vrbes a ꝓpriis ciuibus cõdite ciuitates non collonie nuncupant̃. Colonia vero eſt que defectu indignarũ nouibus cultoribus adimpletur. Vnde et colonia a cultu agri eſt dicta. Sunt ergo propria nomina ciuitatum atq̃ꝫ oppidoꝝ nec non et villarũ. ſed ex eis quedam que inſigniora ſunt hic in hoc opuſculo noſtro ponere cenſemus.

Achabt eſt vrbs nẽbrobt regni in babilone Porro ebrei banc eſſe dicunt meſopotaniam ciuitatẽ que bodie vocatᷣ niſibi a lucullo quodam cõſule obſeſſam captamq; & ante paucos annos a iouiniano imperatore perſis traditam. Achatb quippe interpretatur vmbraculum.

Aggai ad occidentalẽ plagã vertit betbelis non multũ ab ea diſtãs. Sita eſt autẽ betbel euntibus eliã de neapolim in leua parte vie xii. circitᷣ miliario ab belia & vſq; bodie paruus licet vicus oſtenditᷣ. Sed et eccleſia edificata eſt vbi dormiuit iacob ꝑgens meſopotameam Vnde & ipſi loco betbel id eſt domus dei nomẽ impoſuit. Aggai enim interpretatᷣ queſtio vel feſtiuitas.

Arbobc corrupte in noſtris codib⁹ arboc ſcribitᷣ cum in bebreis legatᷣ arbe id eſt quatuor ex eo ꝙ ibi tres patriarcbe abrabam iſaac & iacob ſepulti ſunt et adam magnus vt in ibu libro ſcriptũ eſt. licet eum quidã conditũ in loco caluarie ſuſpicentᷣ. Hec eſt autem eadem celibron olim metropolis pbiliſtinoꝝ & babitaculũ giganciũ regnũq; poſtea dauid in tribu iuda ciuitas ſacerdotalis & fugitiuoꝝ. diſtat ad meridianã plagã elie milib⁹ circiter viginti duobus. & quercus abrabam que & ylex mare vſq; ad cõſtancii regis imperium mõſtrabatur truncus leumeius. in ꝑſenciaꝝ cernitᷣ. Cumq; a nr̃is ibidẽ eccl'ia iam extructa ſit incircuitu a cunctis gentib⁹ terebintbi locus ſupſticioſe colitur eo ꝙ ſub ea abrabam angelos quõdã boſpicio ſuſceperit. Hec ergo primum arbe poſtea a cebro vno filioꝝ calep ſortita vocabulũ eſt. Lege verba dierũ. Cebron autẽ interpretatᷣ coniugiũ ſiue incarnator aut viſio ſempiterna.

Adama eſt vna de quinq; ciuitatib⁹ ſodomorũ verſa cum ceteris. Adama vero interꝑtatur bumus ſiue terra ſiue terrena.

Aſtacbrotb antiqua ciuitas Og regis biſan in qua babitauerũt gigantes que poſtea cecidit in ſortẽ trib⁹ manaſſe regionis patane & ſex milibus ab abra vrbe arabie ſepata eſt. Ham aſtarotb interpretatᷣ ouilia vel faciunt exploratorem.

Arabbi termin⁹ iude ꝓuincie ad orientẽ reſpiciens tribus iude. Eſt autẽ & vicus nunc vſq; grandis nouem milibus a neapoli cõtra orientẽ deſcẽdentib⁹ ad iordanẽ & biericbũ per eãq; appellatur a crapitene ſed et finium amorreorũ a crabim dicitur de quo loco non extᷣminauit alienigenas tribus neptalim vt in iudiciũ libro ſcriptum eſt. Arabbi enim interpretatᷣ ſcorpiones.

Acbar ebraice dicitᷣ emecbacbur quod interpretatᷣ vallis tumultus ſiue turbarũ eo ꝙ ibi tumultuatus et turbatus ſit iſrabel in qua lapidauerunt quondã aban ꝓpter furtum anathematis Eſt autẽ ad ſeptentrionẽ bericbus & vſq; bodie ab regionis illius accolis ſic vocatur. Nam acbur interpretatᷣ turbacio vel tumultus.

Accaron in tribu dan vt ego arbitror ſiue in tribu iuda ad leua. Cabananeoꝝ vrbs eſt antiqua que olim ſatrapes paleſtine. & decreta eſt quidẽ tribu iude nec tamẽ tenta ab ea qa babitatores priſtinos nequit expellere. Sed et vſq; bodie grandis vicus ciuium iudeorũ accaron dicitur inter azotum & iamniam. accaron turrim ſtratonis poſtea ceſareã nuncupatam. Accaron quippe interpretatᷣ erudicio triſticia vel ſterilitas.

Azotus vſq; bodie non ignobile municipiũ paleſtine & vna eſt de quinq; ciuitatib⁹ allopbilorum. decreta quidẽ tribui iude ſed non retenta ab ea. quia nequaquã veteres potuit collonos expellere. Azotus quidẽ interpretatur ardor ignis patrui mei.

Aſcalon vrbs nobilis paleſtine que & ipſa antiquit⁹ vna fuit de quinque ſatrapis allopbilorum ſeparata quidem per ſortem tribui iude nec tamẽ retenta ab ea. quia babitatores eius ſupare non potuit. Porro aſcalon interpretatur appenſa vel ignis vel in famis.

Emacb vrbs que cecidit ĩ ſortem ruben ſed & nunc amatbus villa dicitur trans iordanẽ & viceſimoꝑmo miliario pene ad meridiem. Ego autem inueſtigãs reperi ematb vrbem celeſirie appellari que nũc greco ſermone epipbania nuncupatur Emacb quippe interpretatur populus ad buc.

Betblebem ciuitas dauid in ſorte trib⁹ iude in qua domin⁹ noſter atq; ſaluator natus eſt in ſexto ab elia miliario contra meridianam plagam iuxta viam que ducit bebron ibi & ſepulcbrus ieſſe patris dauid oſtenditur. & mille circiter paſſibus. procul turris gregis quodam vaticinio paſtores natiuitatis dominice cõſcios ante ſignificãs. Sed & propter eandem & betblebem regis quondam iude arcbelai tumulus oſtenditur. qui ſemite ad cellulas noſtras a via publica deuertẽtis prĩcipiũ eſt Vocabatur autẽ betbleem & filius efratbe id eſt marie vt in paralipomenon legitur. Hec vrbs iuxta quoſdam aiebuſeis cõdita fertur et vocata primũ effrata Quando autem ibi iacob pecora ſua pauit eidem loco betblebem nomen quodam vaticinio futuro impoſuit que domus panis interpretatur propter eum panem qui ibi de celo deſcendit.

Balaꝙ et ſegor nunc gozara nuncupatꝰ. So
la deniqꝫ ſodomoꝝ vrbibus loth precibus re
ſeruata eſt iminet autem mari mortuo et pſi
dium in ea poſitum eſt militũ romanoꝝ habi
tatoribꝫ quoqꝫ propriis frequentatꝰ & apud
eam gignitur balſamũ & poma palmarũ an
tique vbertatis indicia. Nullum autem ma
ueat quod ſegor eadem zoara dicitur cum
idem nomen ſit paruule. vel minoris ſed ſe
gor ebraice zoara ſirie nuncupatꝰ. Bala autẽ
interpretatꝰ abſorpta.

Damaſcus vrbs nobilis fenicis eodem autẽ
vocabulo et maſech ancille abraham filius ap
pellatus eſt. Damaſcum ſirie cõditam cõſtat
et nuncupatã a damaſco diſpenſatoris abre
filio. Damaſcus quoqꝫ interpretatꝰ ſanguinis
potus vel ſanguinis oſculum.

Dan inculus quarto de paneade miliario eũ
tibus tyrus qui vſqꝫ hodie ſic vocatꝰ terminꝰ
iudee ꝓuincie cõtra ſeptentrionẽ. de quo et
iordanis flumen erumpẽs a loco ſortitus eſt
nomen. Ior quippe richbron idem fluuiũ ſiue
riuũ ebrei vocant. Dan enim iudicium inter
pretatur vel iudicans.

Dothaĩ vbi inuenit ioſeph fratres ſuos pec
cora paſcentes qui et vſqꝫ hodie in decimo a
ſebaſtia miliario contra acquilonis plagam
oſtenditur. Dothaim ergo interpatatꝰ pabu
lũ vel viride eoꝝ aut ſufficientẽ defectionẽ.

Debonꝙ et dibon in ſolitudine caſtra filioꝝ
iſrabel. Eſt autẽ et alia dibon villa per gran
dis iuxta pararnonem que dum prius fuiſ
ſet filioꝝ moab & poſtea eam ſeon rex amor
reorum belli iure tenuiſſet a filiis iſrabel cap
ta atqꝫ poſſeſſet in partem venit tribus gad
Nam debon interpretatꝰ abundanter vel ſa
tis intelligens.

Eſebon ciuitas ſeon regis amorreorũ in ter
ra galaad. Que cũ fuiſſa moabitaꝝ ab amor
reis belli iure poſſeſſa eſt. Eſebon vero cogi
tacõ vel cingulum meroris interpretatꝰ. En
gathi in tribu iuda vbi abſconditꝰ eſt dauid
in ſolitudine que eſt in aulone iherichis hoc
eſt in regione illa campeſtri. Vocatur autẽ
vſqꝫ hodie vicus per grandis iudeoꝝ engad
da iuxta mare mortuum vnde & balſamum
venit quas vineas engaddi ſalomon nuncu
pat. Engaddi vero interpretatꝰ fons hedi.

Endor ĩ tribu manaſſe vbi phithoniſſa a ſau
le iudee rege cõſulitur. Endor autem inter
pretatur fons generationis.

Gaza ciuitas eneborum in qua habitauere
cappadoces priſtinis cultoribus interfectis
Apud veteres erat cõminus chananeoꝝ iux
ta egiptum ceciditqꝫ in ſortem tribꝫ iude ſed
eam tenere non potuit quia enachim id ẽ gi
gantes allophilorum fortiſſime reſtiterunt
et eſt vſqꝫ hodie inſignis ciuitas paleſtine vo
cata autem gaza eo quod ibi cambiſes rex
perſarum theſauros ſuos poſuit cum bellum
egyptiis intuliſſet. Perſaꝝ enim lingua the
ſauruns gaza nominatꝰ. Gaſa quippe inter
pretatur fortitudo eius.

Gabaath in tribu beniamin vrbs finees filii
eleazar vbi ſepultus eſt eleazarus. eſt autẽ
gabatha villa in duodecimo lapide eleutero
poleos. Nã gabaath intpretatꝰ colis patruelꝭ

Iericho vrbs a iebuſeis condita traditur a
quibus traxiſſe nomẽ perhibetꝰ quã iordane
trãſgreſſos ſubuertit hieſus rege illius inter
fecto. pro qua cõſtruxit aliã ozam de bethel
ex tribu effraim quã dominus atqꝫ ſaluator
ſua preſencia illuſtrare dignatus eſt. Sed et
hec eo tempore quo iheruſalem oppugna
batur a romanis propter pfidiã ciuium cap
ta atqꝫ deſtructa. ꝓ qua tercia edificata eſt
ciuitas que hodieqꝫ permanet. & oſtenduntꝰ
veriuſqꝫ vrbis veſtigia vſqꝫ in preſentẽ diem
Iericho quoqꝫ interpretatꝰ odor eius. vel luna
et ſignificat defectum mortalis vite.

Iherlꝫm in qua regnauit adonibezeth & poſt
ea tenuere iebuſei e quibus & ſortita voca
bulum eſt quibus multo poſt tempore dauid
extrminatis tocius eam iudee prouincie me
tropolim fabricatus eſt eo ꝙ ibi locum tem
pli emeret & inpenſis ſcructure ſalemoni fi
lio dereliquerit. Hanc eſſe ioſephus refert
que in geneſi ſtribitur ſalem ſub rege melch
iſedech fuit autem in tribu beniamin. Iebus
vero q̃tuor modis ſignificacõeꝫ habẽ in ſcrip
turis ĩperitꝰ. Ipſa eſt que & iherlꝫm. Iherlꝫm
hoc eſt iuxta hiſtoriã in qua ſcã ecclꝫia ipſa
terrena ciuitate notatur & iuxta allegoriã
exprimitur. & iuxta tropologiã in quo aĩa
fidelis deſignatꝰ. & iuxta anagogẽ in quo ce
leſtis patria prefiguratꝰ ſicut ſupͣ oſtendimꝰ

Sion eadem ciuitas propter montẽ in ea ſitũ
in auſtrali parte ipſius ciuitatis nominatur
et ſenſum miſticum habet. Nam ſion ſpecula
ſiue contemplatio interpretatꝰ et ſignificat
eccleſiã ſiue animã fidelem ſiue celeſtem pa
triam. Sion iuxta hiſtoriã plebs eſt iudeorũ
vel ipſa ciuitas in mõte ſion que et iheruſalẽ
dicitur. Vnde legitur in amos ꝓphete dñs
in ſion rugiet & de iheruſalẽ dabit vocẽ ſuã
quia ex eadem plebe dominꝰ ſecundũ carnẽ
genitꝰ eſt. Et de hoc eſaias dicit. De ſion ex
ibit lex & verbum de iherlꝫm. Et in michea
de hoc ſcriptum eſt. Sion quaſi ager arabitꝰ
et iherlꝫm quaſi aceruus lapidũ erit. Scd̃m
allegoriã vero ſanctã eccleſiã deſignat. vt eſt
illud in pſalmo. Lauda dominũ tuum ſion.

Vnde eſaias dicit. Cõſurge cõſurge induere
fortitudine tua ſion. Et micheas de hoc ſcri
bit. Surge & tritura filia ſion quia cornu tu
um ponam ferreum & vngulas tuas ponam
ferreas. Secundum anagogen autẽ celeſtem
patriã deſignat. Vnde dicit apl's. Acceſſi-
ſtis ad montem ſion & ciuitatem dei viuen-
tis iheruſalem. Filia ſion eſt eccleſia ſiue ſcã
anima. Vnde legiť in ſophonia. Lauda filia
ſion. Iubila tu iſrahel. Filii ſion filii eccleſie
ſunt. Vnde legiť in pſalmo. Filii ſion exultẽt
ſuper regem ſuum. Et iohel dicit. Vos filii
et filie ſiõ exultate domĩo deo veſtro qui de
dit vobis doctorẽ iuſticie.

Moab ab vno filiorũ loth qui vocabať moab
vrbs arabie que nunc areopolis diciť. Appel
latur autem moab ex nomine vrbis & regio
ne propter hoc ipſa ciuitas quaſi propriũ vo
cabulum poſſidet rabbatha moab ideſt gran
dis moab. Moab interpretatur ex patre id
eſt ex dyabolo.

Ammon filiꝰ generis mei ſiue ppl's turpidꝰ
iudei ſcꝫ vt quid ſ̃ volunt vel heretici. Vnde
in deuteronomio legitur. Ammonite & mo
abite eciam poſt decimã generationem non
intrabunt eccleſiam domini vſqꝫ ineternum
Et ſophonias de hoc diť. Viuo ego dicit dñs
quia moab & ſodoma erit et filii ammon q̃ſi
gomorra. Item in bonam partem intelliguntˀ
vt eſt illud eſaie. Filii moab obediẽtes erunt

Roboch ciuitas aſſirioꝝ quã edificauit aſ-
ſur regrediẽs de terra ſennaar. Roboth enĩ
interpretať inclinacõ vel platee.

Sidon vrbs fenicis inſignis olim terminus
chananeorũ ad aquilonem reſpicientes et po
ſtea regionis iudee. Cecidit aũt in ſortẽ tri
bus aſer ſed non eam poſſedit quia hoſtes ne
quaquã valuit expellere. Hanc quoqꝫ vrbem
fenices a rubro mare profecti cõdiderũt quã
apiſcium copia ſidon appellauerunt. Nam pi
ſcẽ fenices ſidon vocant. Ipſi eciam tirum in
ſiria ipſi vticam in africa iponẽ iebtin aliaſqꝫ
vrbes moris maritimis cõdiderunt. Sidon
quoqꝫ interpretať venacõ mortis.

Sennaar campus babilonis in quo turris eſt
vnde egreſſus aſur edificauit niniuen. Sen
naar ergo interpretať. excuſſio dencium vel
fetor eorum. Sodoma ciuitas impiorũ diui-
no igne cõſumpta iuxta mare mortuum. So
doma quoqꝫ interpretať pecus ſilens ſiue ce-
citas ſiue ſimilitudo eorum.

Seboim & hec ciuitas impiorum ineternas
cineres diſſoluta.

Sora vrbs iuxta ſodomã que et ſegor & zo
ra diciť de qua ſupra dictum eſt.

Salem ciuitas ſicimorũqꝫ ſichem. Sed et alia
villa oſtẽdiť vſqꝫ in preſentẽ diem iuxta eliã
cõtra orientalem plagam hoc nomine. In oc
tauo quoqꝫ lapide a ſcito polim campo vicus
ſalumias appellať. Salem ciuitas intpretať
pax vel reddens.

Thamna vbi oues ſuas totondit iudas oſtẽ
ditur hodie que vicus pergrandis in fini-
bus dioſpoleos euntibus eciam in tribu dan
ſiue iuda. Thamna alia ciuitas principium
edom. ſed et cõcubina. eliſabꝫ filii eſau tha
mana appellata eſt que peperit ei amalech.
vnde amalechite. Porro thamna interpretať
perfecta pars ſiue cõſũmacõ data.

Arimathem ophini ciuitas elchane & ſamu
elis in regione thamnitica dioſpolim vnde
fuit ioſeph qui in euãgelio de arimathia ſcri
bitur. Nam archmathem interpretať alti-
tudo eorum.

Bethſamis ciuitas ſacerdotalis in tribu beni
amin que vſqꝫ hodie demõſtrať de eluteropo
li per gentibus incopolim in decimo miliario
contra orientalem plagã. Bethſamis vero in
terpretať domus ſolis.

Bethſaida ciuitas in galilea andree & petri
et philippi ꝓpe ſtagnum geneſareth. Nam
bethſaida interpretať domus fructuum vel
domus venatorum.

Bethfage villula in monte olieti ad quam
venit dominus iheſus. Porro bethfage inter
pretať domus oris vallium vel bacca.

Bethania villa ſecũo ab elia miliario in latere
montis olieti vbi ſaluator lazarum ſuſcita
uit cuius monumentũ eccleſia nunc ibidem
cõſtructa demõſtrat. Bethania quoqꝫ domꝰ
afflictionis vel domus obediencie

Bethſaida piſcina in iheruſalem que vocatur
ꝓbatica & a nobis interpretari poteſt pecua
lis. Hec q̃nqꝫ quondã porticus habuit. oſtẽ-
dunť qꝫ gemini lacus quorũ vnus hibernis
pluuiis adimpleri ſolet alter mirum immo-
dum rubens quaſi cruentis aquis antiqui in
ſe operis ſigna teſtať. Nam hoſtias in eo la-
uari a ſacerdotã hõ ſoliti fuerunt vnde et no
men acceperat.

Capharnaum iuxta ſtagnũ geneſar vſqꝫ ho-
die opidum in galilea gentiũ ſitum in finibꝫ
Zabulon & neptalim. Capharnaum autẽ in
terpretať ager vel villa cõſolacõnis.

Emmaus de quo loco fuit cleophas cuius lu
cas euangeliſta meminit hec eſt nunc nico-
polis inſignis ciuitas paleſtine. Emmaus enĩ
interpretať populus abiectus.

Effraim iuxta deſertũ ad quã venit dominꝰ
iheſus cum diſcipulis ſuis. Effraim ergo in
terpretať fertilis ppl'us ſiue acutus quẽ nos
poſſumus dicere ab augendo augentiũ.

Fanuel ciuitas quam edificauit ierobobam
Fanuel enim interpretat̃ facies dei.

Modin vicus iuxta dioſpolim vnde fuerũt
machabei quorum hodieq; ibidem ſepulchra
monſtrantur.

Mello ciuitas quam edificauit ſalomon.

Nazareth vnde & dominꝰ noſter atq; ſalua
tor nazareus vocatus eſt. Eſt autẽ vſq; ho
die in galilea viculus cõtra legionem in xv.
miliario ad orientalem plagam iuxta mon
tem thabor nomine nazara. Nazareth autẽ
interpretat̃ flos aut virgultũ eius vel mun
dicia aut ſeparacõ vel cuſtodia.

Saba ciuitas regalis ethiopie quã ioſephus
a cãpiſe rege meroẽ ꝯgnominatã ex ſororis
vocabulo refert. Saba quoq; interpretatur
captiua.

Sareptha opidũ ſidonioꝝ in via publica ſitũ
vbi habitauit quondã elias. Sareptha inter
pretat̃ incendium ſiue tribulacõ panis.

Tharſis vnde aurum ſalemoni deferebatur
Hanc putat ioſephus tharſũ vrbem eſſe ſci
licie Tharſis enĩ inťpretat̃ exploracõ gaudii

Therſa vbi aſa iſrabel rex fuit. Therſa vero
interpretat̃ cõtemplacõ.

Acheldemach ager eſt ſanguinis qui hodie
monſtratur in elia ad auſtralem plagam
montis ſion & hactenus iuxta iudeorũ conſi
liũ mortuos ignobiles alios terra tegit alios
ſub diuo putrefacit.

Antiochia ciuitas ſirie coeles in qua barna
bas & paulus apl̃i ſunt ordinati. eſt et alia
in piſidia prouincia aſie in qua idem predicã
tes iudeis dixerũt nobis opportebat primũ
loqui verbũ dei ſed quõ repuliſtis illud etc̃.

Alexandria ciuitas egipti in qua beati euan
geliſte marci tumulus venerat̃. Interpretat̃
autem alexãdria auferẽs anguſtiã tenebraꝝ

Attalia ciuitas eſt pamphilie maritime. At
talia enim interpretat̃ tempus eius vel meli
us declinatio domini.

Amphipolim ciuitas eſt machedonie. Eſt et
altera eiuſdẽ nominis in ſiria. Amphipolim
autem interpretat̃ ppl̃s ore corruens.

Appolonia ciuitas et ipſa macedonia. Eſt
altera in affrica que dicitur pentapolis. Ap
polonia autẽ interpretat̃ diſciplina vel ſina
goga eorum.

Athene ciuitas eſt in azaia. Athenienſes aũt
interpretantur exploratores aut reſpondẽ
tes vel humiles ſiue tempore diſſipati.

Ariopagus athenarũ curia q̃ interpretat̃ vil
la martis quia ipſe ibi quondam a xii. diis iu
dicatꝰ ſit. Ariopagus quoq; primitiua inter
pretat̃ vel ſollemnitas ſed et hoc violentum
cum athenienſis curie nomen ſit que a marte
nomen accepit.

Antipatris ciuitas paleſtine nũc diruta quã
herodes rex iudee ex patris ſui nomine vo
cauerat. Interpretat̃ autẽ antipatris donans
laudationem.

Ceſaree ciuitates iudee ſunt in terra repro
miſſiõis vbi ceſarea paleſtine in litore maris
ſita altera vero ceſarea philippi cuius euan
gelii ſcriptura meminit. Ceſarea autẽ inter
pretat̃ poſſeſſio principis.

Corrinthus ciuitas achaie maritima. Cor
rinthus interpretat̃ cõuerſacõ eorum.

Lidda ciuitas paleſtine in litore maris mag
ni ſita. Lidda enim interpretat̃ vtilitas.

Seleutia ciuitas ſirie nouella quã cõdidit ſe
leutius qui et antiochiam. Seleutia quoq; in
terpretat̃ tollẽs ſemetipſam ſiue expimentũ
itineris vel exeuntem ad vocacõem.

Salamis ciuitas in cipro inſula. Hec enim in
terpretat̃ miſſus.

Tyrus metropolis fenicis in tribu neptalim
Tyrus q̃ꝫ inťpretat̃ anguſtia vt ſup̃ diximꝰ.

Troas ciuitas aſie maritima. Troas vero in
terpretatur requies.

Theſalonica ciuitas macedonie. Nam theſa
lonica interpretat̃ feſtinãs vmbrã roborare
ſiue firmare. Ciuitas vel vrbs quãdo in bonã
partem accipitur aut ſanctã eccleſiã ſignifi
cat aut fidelẽ animã. Vnde in pſalmo ſcriptũ
eſt. Magnus dñs et laudabilis nimis in ciui
tate dei noſtri in monte ſcõ eius & itẽ. Flu
minis impetus letificat ciuitatẽ dei. hoc ſpi
ritusſancti gracia letificat ſcãm eccleſiã dei
vel cuiuſlibet ſancti viri fidelem animã. De
quo in apocalipſi abundantiſſime ſcriptũ eſt
Vnde illud. Vidi ciuitatẽ iherl̃m nouam de
ſcendentem de celo ornatã tanquã ſponſam
viro ſuo. Ciuitates vero iudee ſimiliter ſunt
eccleſie xp̃i vel anime fideliũ. Vnde ſcriptũ
eſt in pſalmo Edificabunt̃ ciuitates iude. Et
Et relique Ciues autẽ fideles miſtice dicit̃
Vnde ait apl̃s Sed eſtis ciues ſcõꝝ & dome
ſtici dei. Ciuitas corda vel corpora impiorũ
vt in pſalmo. ciuitates eoꝝ deſtruxiſti Et in
euãgelio. Et ciuitates eorũ igne ſuccendiſti
Quando autẽ in cõtrariã partẽ ciuitas ponit̃
ſignificat babilonẽ ſpiritalẽ vrbem videlicet
diaboli qui mergetur in ꝓfũdum abyſſi vbi
eſt habitacõ demonioꝝ & omnis ſpiritus in
mundi ſup quã flebunt reges terre qui cum
illa fornicati ſunt & negociatores terre fle
bunt & lugebũt ſuper illã. Dicit enim apl̃s
non habemus ciuitatẽ hic manentẽ ſed futu
ram inquirimus hoc eſt celeſtẽ patriam &
ſocietatẽ ſanctorũ angeloꝝ Municipiũ eſt
quo manente ſtatu ciuitatis ius aliquando

minoris aut maioris officii a principe impe-
trat. Dictũ autẽ municipiũ amunus id eſt
officiis quod tantũ munia id ẽ tributa debi
ta vel munera reddant. Nam liberales et fa
moſiſſime acuſe et q̃ ex principe ꝓficiſcunt̃
ibi non aguntur. Hec enim ad dignitatẽ ci-
uitatis pertinẽt. Vici et caſtella & pagi ſũt
que nulla dignitate ciuitatis honorãtur ſed
vulgari hominũ cõuentu incolunt̃. & ꝓpter
paruitatem ſui maiori ciuitati atribuuntur.
Municipiũ ſimiliter ſinificat futurã in celis
patriam & gloriã ꝑpetuam ſanctorũ. Vnde
et apl̄s ait. noſter autem municipatus in ce
lis eſt. Vnde expectamus dominũ ſaluatorẽ
qui ĩformauit corpus humilitatis noſtre cõ
figuratum corpori claritatis ſue. Vicus aũt
dictus ab ipſis tantũ habitacõnib9 vel ꝙ vias
habeat tantũ ſine muris. Eſt autẽ ſine muni
cõne murorum licet et vici dicant̃ ipſe habi-
tacões vrbis. Dictus autẽ vicus eo ꝙ ſit vi
ce ciuitatis vel ꝙ vias habeat tantũ ſine mu
ris. Vici autem vel ville genciũ vel vias ſit9
vel terrenas actiones miſtice exprimere poſ
ſunt quia extra ciuitatis locũ poſite ſũt id ẽ
extra cõmunicionẽ plebis dei habitãt. Vnde
eſt illud quod dominus iubet in euangelica
parabola quãdo illi qui ad nupcias vocati ſũt
noſebant venire ſeruos ſuos exire in plateas
& vicos ciuitatis vt quoſcunq; inuenerĩt vo
carent ad nupcias hoc eſt retardante iudaica
plebe venire ad nupcias domini mandat gen
cium multitudinẽ in locum illi9 ſubintrare
vt implerentur nupcie diſcumbenciũ.
Caſtrum antiqui dicebant oppidũ loco altiſ
ſimo ſitum quaſi caſam altam cuius pluralis
numerus caſtra diminutiũ caſtellum eſt. Ca
ſtra ſiue caſtella cohabitacões honoꝝ homi-
num vel ſanctoꝝ angeloꝝ poſſunt ſignificare
Vnde legit̃ in exodo caſtra filioꝝ iſrahel vbi
caſtra metati ſũt & in geneſeos vbi iacob pa
triarcha obuiam ſibi habuit angelos dei ap-
pellauit nomẽ loci illi9 manaim id eſt caſtra
Caſtra dei que vidit iacob ĩ itinere nulla du
bitacõ eſt quod angelorũ fuerit multitudo
ea quippe in ſcripturis milicia celi nominat̃.
Pagi ſunt apta edificiis loca inter agros ha-
bitantib9 hec et cõciliabula dicta a cõuentu
et ſocietare multorũ in vnum. Competa ſũt
vbi viſus eſt cõuentus fieri ruſticorũ et dicta
competa ꝙ loca multa in agris eorũ cõpetũt
quo cõuenit̃ a ruſticis. Sub vrbana ſũt circũ
iecta vel iecta ciuitatis edificia quaſi ſub vr-
be. ſub vrbana autẽ que edificia ſunt & loca
ciuitatis poſſunt ſignificare diuerſarũ genci
um ſitus qui ad ciuitatis dei hoc eſt ſancte
eccleſie viſus poſſunt ꝑtinere quando per pre
dicatorũ ſtudiũ ad perceptionẽ verbi dei ꝑuo
cant̃ & cathecumini fiũt ſi

q; ſi fide perſeuera
uerint vnitati ſancte eccleſie ſociabunt̃. Me
nia ſunt muri ciuitatis dicti ab eo ꝙ muniãt
ciuitatem quaſi munimenta vrbis id eſt tuta
menta. Muniũ autẽ dictum quaſi manu fac
tum ſicut et munus. Muri a munitione dicti
quaſi muniri quod muniant & tueant̃ interi
ora vrbis. Menia autẽ duplicẽ habent ſigni
ficacões. Nam interdũ menia abuſiue dicunt̃
omĩa edificia publice ciuitatis dũ diuidim9
muros et menia pandimus vrbis proprie au
tem menia ſunt tantum muri murus autem
turrib9 ꝑ. Propugnaculiſq; ornat̃. ꝓmurale
vero qđ ſit pro munitione muri. Eſt enĩ mu
rus ꝓximus ante murum. Menia ergo ciui-
tatis ſancte iuxta ſenſum miſticũ aut cõuenti
cula ſunt ꝑaſtorũ aut culmina ſacrarũ virtu-
tum. Murus autẽ ipſius ciuitatis inexpug
nabilem fidei caritatis ſpei que firmitatem
ſignificat. Poteſt et ipſe domin9 eccleſiã vn
diq; ꝓtegens murus magn9 intelligi de quo
eſaias ait vrbs fortitudinis noſtre ſaluat̃. po
netur in ea murus & ante murale id eſt dñi
ꝓtectio et interceſſio ſcõꝝ patriarcharũ et
ꝓphetarũ vel ceterorũ ſanctorũ predicatoꝝ
qui ei ita faciunt docendo corda credentium
vel murus ſignificat fidem & antem vrale
bona opera. Non enim ſufficit murũ habere
fidei niſi ipſa fides bonis operibus cõfirmet̃
hic murus & hoc antemurale ſiue circũ mu
rale de viuis lapidib9 exprimit̃ qui iuxta ꝓ
phetã voluunt̃ ſuper terrã. Item muri muni
menta ſunt ſcripture diuine vel ꝓphete ſicͭ
legitur in pſalmo edificent̃ muri iheruſalem
Turres vocate qđ teretes ſint & longe ter
res. Eſt enim aliquid rotundũ cum ꝓcerita
te vt columna. Nam et quãuis quadrate aut
late cõſtruant̃ ꝓcul tamẽ videntib9 rotunde
exiſtimant̃. ideo quia omne cuiuſq; anguli ſi
mulachrũ per longum aeris ſpacium euane-
ſcit atq; conſumit̃ & rotundũ videtur In tur
ris ſignificacõne ipſe ſaluator intelligitur vt
eſt illud. Turris fortiſſima nomẽ dñi. item
turris ſcriptura diuina vt in canticorũcanti
cis dicit̃. Collum tuum ſicut turris dauid.
Vel excellentiã virtutũ ſignificat vel eminẽ
tium doctorũ qui primum locũ tenent in ec
cleſia Vnde in cantico canticoꝝ dicit̃. Naſus
tu9 ſicut turris libani. In naſo vero verbi dei
diſpenſatores cauſa diſcrecõis deſignant̃ tur
ri qui aſſimilãtur qui eminentiſſimũ locum
tenent in eccleſia. Inuenit̃ aliquando turris
in cõtrariam partẽ poſita hoc eſt altitudinẽ
ſuperbie ſignificat. Hinc eſt illud qđ filii
adam in geneſi legunt̃ turrim excelſam edi-

ficare vbi cõfuſa eſt lingua eoꝝ. Item turris eccl'ia vt in michea & tuturris gregis nebuloſa filia ſion id eſt diuinis ſacramẽtis obumbrata. Quidam autẽ hanc turrim virginem mariã intelligunt. Item turres corda reproborũ duplicitatis milicia cõſtructe vt in ſophonia ſuper omnẽ murũ munitũ & ſup omnem turrim excelſam.

De Portis. Ca. ii.

POrta dicit̃ quia poteſt vel importari vel exportari aliquid. ꝓprie aũt porta aut vrbs aut caſtrorũ vocat̃ ſicut ſuperius dictũ eſt. Porta aliquãdo in bonam partem accipit̃ aliquando vero in malam. In bonam ergo partẽ accipitur quando ipſum dominũ ſignificat per quẽ nobis vite eterne aditus patet. Vnde ipſe ait. Ego ſum oſtiũ per me ſiquis introierit ſaluabit̃ & ingredietur & egrediet̃ & paſcua inueniet. Itẽ porta fidem xp̃i ſignificat. Vnde ſcriptum eſt. Per portam ingrediunt̃ inciuitatẽ quia per fidem rectam introeundũ eſt in eccleſiã dei Porta xp̃i vel fides vt in pſalmo. Ecce porta domini iuſti intrabũt per eam. Porta vterus virginis marie ſiue canon veteris teſtamenti vt in ezechiele Vidi portam in domo domini clauſam porte ſcripture ſancte apl'i vel opera bona vt in pſalmo. Eleuamini porte eternales & introibit rex glorie porte corda hominũ ſiue aditus mentis a diabolo dudum obſeſſe poſtea xp̃o poſſeſſe vt in geneſi Poſſidebit ſemẽ tuũ id eſt xp̃s portas inimicorũ ſuorũ. Item porte doctores ſancti intelliguntur qui nobis aperiunt dogmatib9 ſuis introitũ regni celeſtis. Econtrario vero porte nomi'e heretici et falſi doctores exprimũt̃ per quas ꝑditi in gehennã intrãt. De quib9 domin9 ad petrum ait. Tu es petrus & ſup hanc petram edificabo eccleſiam meam. Et porte inferi non preualebunt aduerſus eam Et pſalmiſta exaltas me de portis mortis vt adnunciem omnes laudes tuas in portis filie ſion Porta vero eſt mortis diabol9 vl' omnis illecebra ſecularis. Quõ per hanc ad eternũ exitiũ infeliciter introit̃. liberatus ergo ex illis portis mortalibus in iſtis portis eccleſia que beatitudinẽ tribuunt ſempit̃na ꝓnunciatorẽ ſe laudes domini pollicetur per quas nomẽ eius eximiũ toto orbe celebrat̃.

De Viis. Ca. iii.

VIe ipſa ſpacia anguſtia que int̃ vicos ſunt. Via in bonã vel in malã partem poſita reperit̃. In bonam vbi domin9 ait. Ego ſum via veritas et vita. Et pſalmiſta. Viam inquit veritatis elegi hoc eſt doctrinã veritatis. Ecõtrario eſt alia via de qua idem ꝓpheta deprecans dñm ait. Viam iniquitatis amoue a me et in lege tua miſerere mei. Et in ſalemone de meretrice ſcriptum eſt. Via inquit inferi dom9 eius. Item viaꝝ nomine exp̃munt̃. de quib9 domin9 ꝑ ꝓphetã ait. Vnum quẽq; iuxta vias ſuas iudicabo dicit dominus deus. Dicit̃ arta et anguſta via que ducit ad vitã. lata & ſpacioſa que ducit ad mortẽ Via vita preſens vt in euãgelio Eſto cõſenciens aduerſario tuo cito dum es cum eo in via. Via libri legis et ꝓphetarum vt in iheremia ſuper vias ſtate & videte et interrogate de ſemitis antiquis que ſit via bona. Semita precepta diuina vt in pſalmo Deduc me in ſemita mandatorũ tuoꝝ.

De Plateis. Ca. iiii.

PLatee ꝑpetue ac latiores ciuitatum vie ſunt iuxta ꝓprietatẽ lingue grece a latitudine nuncupate. Platee vero ſimiliter aliquãdo in bonã ꝑtem aliquãdo in malam poſite reperiunt̃. In bonã quando amplitudinẽ credẽtiũ in gentib9 ſignificãt. Vnde ſcriptum eſt. Sapiencia foris p̃dicat et in plateis dat vocem ſuam. Aliquando ſignificat eternã beatitudinẽ dilatatã ſanctoꝝ vt in apocalipſi Platee tue iherl'm ſternent̃ auro mũdo et per omnes vicos tuos alleluia cantabũt. In malam vero partẽ platea ponit̃ quãdo amplitudinẽ ſignificat ſeculariũ voluptatũ. quia vt ſupra dixim9 lata & ſpacioſa via eſt que ducit ad mortem.

De Cloacis. Ca. v.

CLoace dicte q; his ꝑcolantur atq; has primũ rome feciſſe tarquiniũ priſcũ vt quociens pluuiarũ mundacõ exiſteret per eas extra ciuitatẽ emitterent̃ ne maximis ꝑpetuiſq; tempeſtatib9 planiciẽ vel fundamẽta vrbiũ ſtrages aquaꝝ ſubuertẽt.

De Foro. Ca. vi.

FOrus eſt exercendarũ litiũ locus a fando dictus. Hec loca & ꝓroſtra vocantur. ideoq; quod ex bello punico captis nauib9 cartagineſiũ roſtra ablata ſũt et in foro romano prefixa vt eſſet eius inſigne victore.

De Curia. Ca. vii.

CVria dicitur eo q; ibi cura per ſenatũ de cunctis ad miniſtretur.

De Pretorio. Ca. viii.

PRetoriũ dictũ q2 ibi pretor p̃ſideat ad diſcuciendum.

De Gimnaſio. Ca. ix.

GImnaſium generalis eſt exercitioꝝ locus. Tamen apud athenas locus erat vbi dicebat̃ philoſophia et ſapientie exercebat̃ ſtudiũ Nam gimnaſiũ grece vocat̃

quod latine exercitiū dicit̄ h° eſt meditacō.
Sed & balnea & loca curſuū abletarū gim
naſia ſunt eo ꝙ illic homines in ſue artis ſtu
dium exercitent̄.

De Capitolio. Ca. x.

Capitolium rome vocatum quod fue
rit romane vrbis & religionis caput
ſummum. Alii dicunt tarquinius pri
ſcus capitolii fundamēta rome aperiret in lo
co fundamenti caput hominis litteris tuſcis
notatū inueīt & ꝑinde capitoliū appellauit

De Arcibus. Ca. xi.

Arces ſunt ꝑtes vrbis excelſe atq; mu
nite. Nam quecunq; tutiſſima vrbiū
ſunt ab arcendo hoſtē arces vocant̄.
et arcus & arca. Arx enim aliquando ſigni
ficat mundanā potenciā aut ſecularē ſapien
ciam. aliquando vero culmen vere ſapiencie
et celſitudinē virtutū. Vnde legit̄ quod da
uid expugnauerit arcem ſion iebuſeos inde
expellēs & eiciēs de ea cecos & claudos qui
odiebant animā dauid et vocauerit eam dein
ceps ciuitatē dauid. quia ſaluator noſter de
gencium multitudine vel de qualibet anima
malignos ſpūs eiciēs ſibi ꝑ illumīationē ſapi
encie illuſtrat Merito arx ſion idē ſpeculacō
& viſio pacis ipa tunc vocabit̄ atq; de ea tūc
recte ꝑ pſalmiſtā dicit̄. Notus in iudea de⁹
in iſrahel magnum nomē eius et factus eſt
in pace locus ei⁹ et habitacō eius in ſion Cir
cum romani dictū putant a circuitu equoꝝ
eo ꝙ ibi circūmetas equi current. theatrum
autē ab ſpectaculo nominatū qđ in eo ppl'us
ſtans deſuper atq; ſpectās ludos ſcenicos cō
templaretur.

De Amphitheatro. Ca. xii.

Amphitheatrū vero vocatū quod ex
duobus ſit theatris cōpoſitum. Nam
amphitheatrū rotundū eſt. theatrū vero ex
medio amphitheatro eſt ſemi circuli figurā
habēs. Laberinthus eſt perplexū parietib⁊
edificiū qualis eſt apud cretam a dedalo fac
tum vbi fuit minotaurus incluſus in quo ſi
quis introierit ſine glomere lini exitū inuena
re non valet. Cuius edificii talis eſt ſitus vt
apientib⁊ fores tonitruū intus terribile au
diat̄ deſcendit̄ centenis vltra gradib⁊. Intus
ſimulachra & monſtrifice effigies. in partes
diuiſas tranſitus innumeri per tenebras etc̄.
ad errorē ingḋietiū facta ita vt de tenebris
eius in lucē venire impoſſibile videat̄. Quat
uor autē ſunt laborinthi. primus egyptius.
ſcđs cretic⁹ terci⁹ inlemno. quart⁹ in italia
omnes ita ɔſtructi vt diſſoluere eos nec ſcl'a
quidem poſſint.

De Faro. Ca. xiii.

Farum turris eſt maxima quā greci
ac latini in cōmune ex ipſius rei vſu
farū appellauerunt. eo ꝙ flammarū
indicio longe videatur a nauigantibus qualē
ptholome⁹ iuxta alexādrū cōſtruxiſſe octin
gentis talentis tradit̄. Vſus eius nocturno
nauium curſu ignes oſtendere ad ꝑnuntian
da vada portuſq; introitus ne decepti tene
bris nauigantes in ſcopolos incidant. Nam
alexandria fallacib⁊ vadis inſidioſos acceſſus
habet. Hinc ergo in portib⁊ machinas ad ꝑ
lucendi miniſteriū fabricatos faros dicunt
Nam fos lux eſt. oros viſio dicitur. Vnde
et lucifer grece fos faros appellatur Coclee
ſunt alte & rotūde turres & dicte coclee ꝗſi
cilicie vel circuli ꝙ in eis tanq; per circulum
orbemq; conſcendat̄ qualis eſt rome centum
ſeptuagintaquinq; pedibus.

De Thermis. Ca. xiiii.

Thermas appellatas qđ caleant. Gre
ci enim thermon calorem vocant.

De Balneis. Ca. xv.

Balneis vero nomē inditū a lauacōne
meroris. Nam greci balanion dixerē
quod anxietatē animi tollat. Hec & gymna
ſia dicunt̄ quia ibi athlete vncto corpore et
perfricato manibus exercitant̄. Nam gym
naſium grece latine exerciciū dicit̄ ſic̄ ſupra
oſtendimus.

De apoliterio. Ca. xvi.

Apoliteriū vbi lauantiū veſtimenta
ponuntur ab exuendo ſcilicet dictū
apodeterin enim grece exuere dicit̄ Popina
grecus ſermo eſt qui apud nos corrupte pro
pina dicit̄ Eſt autē locus iuxta balnea publi
ca vbi poſt lauacrū a fame & ſiti reficiunt̄.
Vnde & ꝓpina & ꝓpinare dicit̄. Pina enim
grece fionem. vel famē ſignificat eo ꝙ hic lo
cus famem tollat.

De Thabernis. Ca. xvii.

Thaberne olim vocabant̄ edicl'e plebe
iorum parue & ſimplices inuicē ſex
bus vel vectibus & tabulis cluſe. vnde et ta
bernarie quod ibi ſolebant conſedere. Dicte
autē taberne quod ex tabulis ligniſq; erant
cōſtructe. que nunc & ſi non ſpeciē nomē tū
priſtinum retinent.

De Macello. Ca. xviii.

Macellum dictū ꝙ ibi mactent̄ pecora
que mercantibus venundant̄. Merca
tum autem a cōmertio nominatū. Ibi res vē
dere vel emere ſolitū eſt ſic̄ & teloneū dicit̄
vbi merces nauiū et nautaꝝ emolumēta red
dunt̄. Ibi enim vectigalis exactor ſed & pre
cium rebus impoſiturus & vocem a merca
toribus flagitans.

De Carcere. Ca. xix.

Carcer eſt a quo perhibemur exire &
dictus carcer a coercēdo. Carcer iux
ta allegoriā aliquando ſignificat tribulacōez
preſentis vite vbi tribulantur electi ad tem-
pus de quo ꝓpheta ait. Educ de carcere ani
mam meam ad confitendum nomini tuo. ali
quando cuſtodiā inferni vt eſt illud in euan
gelio. Iudex tradat te miniſtro & in carcerē
mittaris & reliqua

De Habitaculis. Ca xx.

Habitacō ab habendo vel ab habitan
do vocata vt habitare caſas. Domus
ex greca appellacōne vocata. Nam dogma-
ta greci tecta dicunt. Eſt autē domus vnius
familie habitacō ſicut vrbs vnius popl'i ſicut
orbis domiciliū tocius generis humani. Om
ne edificiū antiqui edem appellauerūt. Alii
edem ab edendo quidā ſumpſiſſe nomē exiſti
māt, dantes exemplū de plauto. ſi vocaſſem
vos in edem ad prandiū. Nine & edificium
eo ꝙ fuerit prius ad edendū factū. Domus
caro ſaluatoris aſſumpta in ſancta eccleſia vt
in ſalomone ſapiēcia ſibi domū edificauit. Et
in pſalmo. In domū domini ibimus cum con-
ſenſu. Domus corda fidelium vel corpora vt
in exodo. Ponetis de ſanguīe agni ſup vtrū
ꝙ poſtē & ſup liminaribus domus in quibus
edetis illud. Domus corda reproborū vt in
eſaia. Et oriunē in domibꝫ eorū ſpine id eſt
ſolitudo ſeculi. Domus diaboli cōuentus om
nium maloꝝ vt in ſalomone. Ne forte imple
antur extranei viribꝫ tuis & labores tui ſint
in domo aliena. Aula domꝰ eſt regia ſiue ſpa
cioſum habitaculū porticibꝫ quatuor conclu
ſum. Atrium magna edes eſt ſiue amplior &
ſpacioſa domꝰ & dictum eſt atrium quod ad
dantur ei tres porticus extrinſecus Alii atri
um quaſi ab igne & ligno atrum dixerunt.
Atrū ergo fit ex fumo. Aula enī ſanctā eccle
ſiam ſignificat aut cōſcienciā mundiſſime ani
me ipſa eſt enim aula regalis & habitacō ſpi
ritusſancti ſicut dicit apoſtolus. Quia tem-
plum dei eſtis & ſpiritus dei habitet in voƀ
Domus ergo aliquādo ſignificat ſanctam ec
cleſiā vt eſt illud. Domum tuā decet ſancti-
tudo domine in longitudine dierū. aliquādo
celeſtem iheruſalē de qua legiē. Letatꝰ ſum
in his que dicta ſunt mihi in domum domini
ibimꝰ. aliquādo vero animā ſanctā in qua ha
bitat deus. Atria enim aut ſanctā eccleſiā ſig
nificat aut introitū fidei. Vnde ſcriptum eſt
Stantes erant pedes noſtri in atriis tuis ihe
ruſalē. Significat enim eos qui iam in pene-
trabilibus ſunt eccleſie ſiue qui ingreſſus vl'
iningreſſus eſſe meruerſit. Thalamū hac ex
cauſa vocatum ferunt. Cum enim rapte fuiſ
ſent a romanis ſabine ex quibꝫ cum vna ante
alias ſpecie nobilis cum magna admiracōne
omniū raperetē thalamoni duci eam oraculo
reſponſum eſt dari. Et quomodo hec nupcie
feliciter ceſſerant inſtitutū eſt vt in omnibꝫ
nupciis thalami nomen iteretur. Aegypcii
quoqꝫ lingua ſua loca in quibus nubentes ſuc
cedunt & cubant thalamū nomināt. Thala-
mus ergo miſtice vterū ſancte marie virgi-
nis ſignificat. in quo natura noſtra cōiuncta
eſt verbo dei hoc eſt ſancta eccleſia. criſto
filio dei copulata eſt. vel corda ſanctorium in
quibus anima per amorē ſpōſo inuiſibili iun
gitē vt eius deſiderio ardeat. nullaqꝫ iam que
in mūdo ſūt cōcupiſcat. preſentis vite longi
tudinē penam deputet exire feſtinet & amo
ris amplexu in celeſtis ſponſi viſione requie-
ſcere deſideret Cenaculū dictū a cōmunione
veſcēdi. Vnde & cenobium cōgregacō. An
tiqui enim publice & in cōmune veſcebanē
nec illius cōuiuium ſingulare erat ne occulto
delicie luxuriā gignerēt. Cenaculū ergo ſig
nificat ſanctā eccl'iaz in qua xp̄s miſteriū paſ
ſionis ſue & ſacramētum corporis et ſangui
nis ſui dicauit necnon et vbi ſpiritusſanctus
in ſpecie ignis ſup centumuiginti credentes
& variarū linguarū loquela eis per eundem
ſpiritū data eſt. Tricliniū eſt cenaculū a tri
bus lectulis diſcumbenciū dictū. Apud vete
res enim in loco cōuiuii apparatꝰ exponebaē
Clinon enim grece lectum vel accubitū ex
quo cōfectum eſt vt triclineū diceretur. Tri
cliniū enim fidem trinitatis exp̄mit. vbi ſan
cte anime fide ſpe & caritate quieſcentes ex
pectant introitū regni celeſtis. Cella dicta
quod nos occultat & celat. Cubiculum vero
qđ eo cubamꝰ ibiqꝫ dormientes requieſcimꝰ
Cubile autem cubandi locus eſt. ſeceſſus qđ
ſit locus id eſt ſine acceſſu. Cubiculū ſpirita
lie ſignificat cordis ſecretū. vnde iubeē vir
euangelicus orare patrē celeſtē. Vnde ei di
citur. Tu autē cum oraueris intra in cubicu
lū & clauſo oſtio ora patrē tuum Diuerſoriū
dictū eo ꝙ ex diuerſis viis ibi cōueniaē. Ho-
ſpiciū ſermo grecus eſt. vbi quis ad tempus
hoſpitali iure inhabitat. & iterū inde tranſi
ens migrat inde & metatū quia mutatur.
Vnde legiē. Et caſtrā etatis ꝑmutauerunt.
Non enim illic ꝑmanet exercitus ſed ꝑtran-
ſit. Diuerſoriū poteſt ſignificare preſentē ec
cleſiā ad quā vndiqꝫ gentes cōuenientes ha-
bitaculū qua erant & in eo hoſpicō manētes
aditum exſpectant ſupne patrie. Apogeum
eſt cōſtructū ſub terris edificiū quod nos an
trum vel ſpeluncā dicimꝰ. Solariū quod ſoli

& aure pateat . qualꝫ fuit locus in quo dauid
bethſabee lauantē aſpexit & adamauit. Cuiꝰ
miſterium patet . quia xp̄s videns eccleſiam
degentibꝫ ſe a peccatis ꝑ penitēcie lacrimas
atqꝫ baptiſmi ſacramentū purificāte eis ſpe/
ciem cōcupiuit & ſibi ſponſam aſſociare deſi
derauit . Xenodochiū vero eſt habitaculum
factum ad ſuſcipiēdos peregrinos. Itaqꝫ cum
hieroſolimā antiochus obſideret ircanꝰ prin/
ceps iudeorum reſerato dauid ſepulchro tria
milia auri talenta inde abſtraxit . ex quibus
trecēta antiocho dedit vt obſidionē relinque
ret atqꝫ vt facti inuidiā demeret . Fertur ex
reliqua pecunia inſtituiſſe . primꝰ xenodochi
a quibus aduentū ſuſcipet pauperū & pere
grinoꝝ . vnde & vocabulū ſumpſit . Nam ex
greco in latinū ſenodochiū ꝑegrinoꝝ ſuſcep/
tio nuncupatꝫ . Vbi autē egrotantes de plate
is colligunt noſochomiū ion dicitur grece in
quo cōſumpta languoribus atqꝫ medus miſe
rorum membra fouentur.

De Edificiis ſacris. Ca . xxi.

Sacrariū ꝓprie eſt locus tēpli in quo
ſacra reponunt . ſicut donariū eſt in
quo collocantꝫ oblata ſicut lectiſternia dicuntꝫ
vbi homines ſedere cōſueuerunt . Ab inferen
dis ergo & deportandis ſacris ſacrariū nun/
cupatꝫ . donariū vero eo ꝙ ibi donata ponantꝫ
que in templis offerre ꝯſueuerūt . Oratoriū
oracioni tantū eſt cōſecratū . in quo nemo ali
quid agere debet niſi ad quod eſt factū . vn/
de & nomen accepit . Penetralia ſecreta ſunt
oraculorū . & penetralia dicta ſunt ab eo qđ
eſt penitus . Monaſteriū vnius monachi ha/
bitacō eſt . Sterio ſtacio id eſt ſolitarii habi/
tacō . Cenobium ex greco & latino videtꝫ eſſe
cōpoſitum eſt enim habitaculum plurimorū
in cōmune uevinciā . Cenon enim grece cō/
mūe dicitꝫ . Fana dicta a funibꝫ quibꝫ templa
error gentiliū cōſtruebat . vnde cōſules de/
monū reſponſa audierant . Delubra veteres
dicebāt templa fontes habencia quibus ante
ingreſſum diluebantꝫ . & appellari delubra a
diluendo . Ipſe ſunt nunc edes cum ſacris fon
tibus . In quibꝫ fideles regenerati purificantꝫ
& bene quodā preſagio delubra ſunt appella
ta . ſunt enim in ablucōe peccatorū . Fons aūt
in delubris locus regeneratoꝝ eſt . in quo ſep
tē gradus in ſpirituſſancti miſterio forman
tur . tres in deſcenſu & tres in aſcenſu . Sep/
timus vero is eſt qui et quartus id eſt ſimilis
filio hominis extinguēs fornacē ignis . ſtabi/
limentū pedum . fundamentū aque . in quo
plenitudo diuinitatis habitat corporaliter .
Baſilice prius vocabantꝫ regum habitacula .
vnde & nomē habētꝫ . Nam baſileus rex & ba
ſilice regie habitacōes . nunc autē ideo diui/
na tēpla baſilice nominantꝫ . quia ibi regi om/
nium deo cultus & ſacrificia offeruntꝫ . Mar/
tirium locus martirii greca deriuacōne eo ꝙ
in memoria martiris ſit cōſtructū . vel ꝙ ſe/
pulchra ſanctoꝝ ibi ſint martiriū . Aram qui
dam vocatā dixerūt . ꝙ ibi incenſe victime
ardeant . alii aras dicunt a precacionibꝫ quas
greci aras dicūt . Pulpitū qđ in eo lectorum
vel pſalmiſta inpublico cōſpici a ppl'o poſſit
quo liberiꝰ audiatꝫ . Analogiū dictū ꝙ ſermo
inde predicetꝫ . Nam logus grece ſermo dicitꝫ
qđ ipſum alcius ſitū eſt . Tribunal eo ꝙ inde
a ſacerdote tribuantꝫ ꝑcepta viuendi Eſt enī
locus in ſublimi cōſtitutꝰ vnde vniuerſi eum
audire poſſint . Alias tribunal a tribu deno/
minatū qđ ad illum tribus cōuocetꝫ . Tribu/
nal aliqn̄ in ſcripturis ſanctis potenciā maie
ſtatis diuine qua iudicaturus eſt mundū ſig
nificat vt eſt illud in euangelio . Dum vene/
rit filius hominis in ſede maieſtatis ſue tunc
cōgregabuntꝫ omnes gētes . & in apl'o . omēs
inquit ſtabimus ante tribunal criſti vt reci/
piat vnuſquiſqꝫ ꝓpria corporis ſui ꝓut geſſit
ſiue bonū ſiue malum . Sacra ſūt loca diuinis
cultibus cōſtituta vt pote ea in quibꝫ altaria
litātibꝫ de more a pōtificibꝫ ꝯſecrantꝫ . Sācta
iuxta veteres exteriora templi ſunt . ſancta
autē ſanctoꝝ locus templi ſecrecior ad quē
nulli erant acceſſus niſi tantū ſacerdotibus .
Dicta autē ſancta ſanctorū qa exteriori ora/
culo ſanctiora ſūt vel quia ſanctoꝝ ſanctiora
ſunt ſicut cantica canticoꝝ . quia cantica vni
uerſa precellunt . Sanctū autē a ſanguine ho/
ſtiarū nuncupatū . Nihil enim ſanctum apud
veteres dicebatꝫ niſi qđ hoſtie ſanguine eſſet
cōſecratū aut cōſperſū . Itē ſanctū qđ extat
eſſe ſancitū . Sancire autē cōfirmare & irro/
gacōne pene ab iniuria defendere . Sic & le/
ges ſancte & mores ſancti eſſe dicuntꝫ . Propi
ciatoriū quaſi ꝓpiciacōnis oratoriū . Propici
acō enim placacō eſt . Oracula dicta eo ꝙ in
de reſponſa reddūtꝫ & oracula ab ore . Quā
autē materiā ad inſtructionē tabernaculi do
minus queſierit ipſe in exodo manifeſtat di/
cēs ad moyſen loquere filiis iſrahel vt tollāt
mihi primicias ab omni homīe qui offeret vl
troneus accipietis ꝓmicias mihi . Et nos ꝓmi
cias bonoꝝ noſtorū domīo tollimꝰ . quādo ſi
quid boni agimus totū hoc diuine gracie tri
buimus Hec ſunt autē que accipere debetis
aurum argentū et es iacinthum ac purpurā
coctūqꝫ biſtinctū & byſſum pylos caprarum
& pelles arietum rubricatas . pelles iacinthi
nas & linguas ethim oleum ad luminaria cō/
cinnāda aromata inūgētū & thimiama boni

odoris lapides onichinos & gẽmas adorãdos
ephot ac racõnale. faciẽtq; mihi ſanctuariũ
& habitabo in medio eorũ. Cuncta hec que
dominus ſibi a priore ppl'o adfaciendũ ſcũa-
riũ materialiter offerri precepit nos quoq;
qui ſpiritales filii iſrahel. id eſt ymitatores
domini videntes ppl'i eſſe deſideram9 ſpiri
tali intelligencia debemus offerre. Cui viʒ
aurũ offerimus cum claritate vere ſapiencie
qua eſſe in fide recta reſplendem9. argentũ
cum & ore noſtro ꝯfeſſio fit ad ſalutẽ. es cũ
eadem fide publica predicacõne diuulgare
gaudemus. hiacinthum cum ſurſum corda
leuamus. purpurã cum corpus paſſioni ſubi
cimus coctum biſcinctũ. cum gemma id eſt
dei & ꝓximi dilectione flagramus. biſſũ cũ
carnis caſtitatẽ. ſentim9 pilos caprarũ cum
habitum penitencie ac luctus induim9. pel-
les arietũ rubricatas cum ipſos dominici gre
gis ductores ſuo ſanguĩe baptiſatos videm9
pelles iacinthinas cum nos poſt mortẽ ſpiri-
talia in celis corpora habitaturos eſſe ſpera
m9. ligna ſethini cum expurgatis peccatoꝝ
ſpinetis munda carne & et anima dño ſoli
ſeruiem9. oleum ad luminaria cõcinnãda cũ
fructibus caritatis & miſericordie refulge-
m9. aromata in unguentũ & thimiama boni
odoris. cum opinionem bone noſtre actionis
multis ad exemplũ bene viuẽdi longe lateq;
diffundimus. lapides onichinos & gemmas
adornãdũ ephod ac racõnale cum miracula
ſanctorũ quibus cogitacões deo deuotas &
opa virtutũ ornauere digna laude ꝑdicam9
atq; hec in adiutoriũ noſtre fidei vbi opus fu
erit ad ſummas. Quia enim in humeris one-
ra geſtare ſolemus recte ephot id eſt ſup hu
merale opera iuſtorũ & pyi pro dño labores
inſinuant. quia vero in pectore cogitacõnum
ſedes eſt recte in racõnali qui eſt habitus pec
toris racõnales munde electoꝝ cogitacões
exprimunt. lapideſq; onichini & gemme or-
nant ephod ac racõnale. cum eximus ſũmoꝝ
patrum actibus & cogitacõnib9 eciã miracu
lorũ inſignia iungunt. legit ergo inueteri te
ſtamento de tabernali cõſtructione qđ moy
ſes fabricauit in deſerto & de templi edifica
cõne quod edificauit ſalomon in terra repro
miſſionis vbi in vtroq; edificio ſancta & ſcã
ſanctorũ cõmemorant. quorũ miſteria rite in
telligentib9 facile patent quia vtraq; domus
ſanctã eccleſiã deſignãt. Verũ quia prior do
mus ĩ itinere quo ad terram repromiſſionis
veniebat. Hec autẽ edificabat in ipſa terra
repromiſſiõis & in ciuitate hierl'm illa vt de
loco ad locum crebro leuitaꝝ miniſterio por
tata tandẽ in terrã ꝓmiſſe hereditatis indu

ceret hec vt mox ĩ patria ipſa & ciuitate reg
na cõſtructa inuiolabili ſemp fundamẽto cõ
ſiſteret donec indutum ſibi figurarum celeſti
um munus impleret. poteſt in illa preſentis
eccleſie labor & exiliũ in hac futura requies
& beatitudo figurari. vel certe qa illa ſolis
filiis iſrahel hec autẽ a ꝓſelitis eciã & genti
bus facta eſt poſſunt in illa principaliter pa
tres veteris teſtamẽti & antiqu9 ille dei po-
pulus in hac aũt cõgregata de gentib9 eccle
ſia figuraliter exprimi. q̃uis edificiũ vtriuſ
q; domus enucleacius ſpiritali ſenſu excuſſũ
& labores pſentis eccleſie cottidianos & pre
mia in futuro perennia gaudia que regni cele
ſtis & electionẽ prime dei iſrl' eccleſie & ſalu
tem omniũ genciũ in criſto multimodis oſtẽ
datur inſinuare figuris. Sanctũ aũt qđ velo
ſuſpenſo a ſanctuario ſeparacõnẽ ſignificat pre
ſentẽ eccleſiã que p egrinacõe iſtius mundi
verſat. ſanctũ autẽ ſanctoꝝ illã que in celis ẽ
quia ipſa ſancta eccleſia que ex ſanctis ange
lis & hominib9 cõſtans partim ad huc pegri
natur in infimis partim autẽ inſupna patria
regnat in ſupnis. adhuc ciues ſuos dirimen-
te velo celi habet abinuicem ſegregatos. De
qua paulus apl's ad hebreos ſcribens pleniſſi
me teſtat cum xpm verum pontificẽ aſſerit
non per hircorũ & vituloꝝ. ſed p ꝓpriũ ſang
uinem introiſſe ſemel in ſcã eterna redemp-
cõe inuenta. Deniq; in ſcripturis ſanctis ali
quando tabernaculũ corpus domini ſaluato
ris ſignificat vt in pſalmo. In ſole poſuit ta-
bernaculũ ſuũ. Item tabernaculũ dei ſancta
eſt eccleſia ſiue anima fidelis in pegrinacõne
mundi degens. Vnde legit in pſalmo. Quo-
niã ingrediar in locũ tabernaculi admirabil'
vſq; ad domum dei. & in apl'o tabernaculũ
quod fixit deus & non homo. De hoc taber-
nacl'o in exodo dñm moyſi ita locutum fuiſſe
narratur. Facies mihi ſanctificacõne & inde
videbor a vob. Colũne tabernaculi doctores
ſunt eccleſie vt in apl'o legit iacob9 & ioh'es
& cephas qui videbant columne eſſe. Sere
ſiue vectes que tabulas ſiue columnas cõtine
bant ſcripturã ſacram vel cõcordiã ſcõꝝ pre
dicatoꝝ ſignificant. Vnde robur & firmitas
eorũ demonſtrat. Baſas ſunt columnarũ libri
legis & ꝓphetaꝝ caput colũnaꝝ xps. In apl'o
Caput viri xpus. Cortine tabernaculi multi
tudo fideliũ fidei funib9 atq; ſcripturaꝝ pre
ceptis ſuſpenſe. anſule cortinarũ iacinthine
celeſtia precepta. ſaga cilicina vndecim ſub
peccatoꝝ forma exprimunt. quinquaginta
circuli ſpem future quietis ſignificant. ſcã
ſcõꝝ celeſtis illa patria & in eterna gaudia
regni celorũ. duo cherubin duo teſtamenta

legis. arca teſtamenti eccleſia. Vnde legitur
in pſalmo. Exurge domine in requiem tuã
tu & arca ſanctificacõis tue ꝓpiciatoriũ ſup
arcã xp̃s in capite eccľie. in epľa iohis. aduo
catũ habemus apud patrẽ ihesũ xp̃m iuſtum
& ipe eſt ꝓpiciacõ ꝓ peccatis nr̃is. Quatuor
circľi aurei in quibꝫ arca portabaẗ. quatuor
euangelioꝝ libri quibꝫ eccľia p quatuor mũdi
partes accincta ꝑdicaẗ. Vectes de lignis in
putrebilibꝫ circulis intromiſſis fortes ꝑdica
tores mente incorrupta euãgelice ꝑdicacõni
ſemp intenti. Vrna aurea caro eſt ſaluatoris
munda ꝑpetue diuinitatis dulcedine repleta
Menſa dominus ihesus xp̄us qui eſt refectio
electoꝝ ſiue vnitas fidei. de q̃ dicẗ. pſalmiſta.
Paraſti in cõſpectu meo mẽſam poteſt et mẽ
ſa de lignis ſethim pacta ſcripturã ſacrã ſig-
nificare de fortibꝫ ſanctoꝝ patrũ verbis acti
buſq; cõpacta. que dum nobis que ſint eter-
ne gaudia beatitudinis & quomodo ad hec
ꝑueniaẗ oſtendit cibum ꝓfecto nobis ſalutis
ac vite ſuggerit. Varia vaſa que ea ad offerẽ
da libamina ſunt facta. varie ſunt diſtinctio
nes eloquii diuini pro diſpari capacitate audi
enciũ. Panes ꝓpoſicõis ſuper menſam poſiti
ſemp doctores ſunt ſpiritales qui ĩ lege dñi
die ac nocte meditantes cunctis eccleſiam in
trantibꝫ refectionẽ verbi celeſtis offerũt.
Duodecim ergo panes in menſa tabernaculi
duodecim ſunt apľi et omnes doctrine illoꝝ
ſequaces in eccleſia. Candelabrũ corpus dñi
vel eccleſia ſcã aut diuina ſcriptura. In zach
aria. Vidi a dextris altaris cãdelabra duo ar
gentea. Septẽ lucerne candelabro ſuppoſite
ſeptiforme eccleſie ſacramentũ vel fides. In
exodo Lucerna eccleſie fides vel opa iuſticie
In ſalomone. Propterea non extingueẗ lucer
na p totam noctẽ. Paxilli ærei in tabernacu-
lo patriarcharũ & ꝓphetarũ obtinent ſacra
mentũ paxillus dñs ihesus xp̄us in corda fi-
delium defixus. ſicut in eſaya de eo loquiẗ.
Figam illũ in domo fideli Paxillus cõpuncti
onis ſtimulus ſicut in deutronomio ſcriptũ
eſt Habebis locum extra caſtra ad quẽ egre
dieris ad requiſita nature gerens paxillũ in
balteo. Circulus ſpiritalis in ſcripturis cir-
cuitus. In exodo. Catenule teſtimonia ſcrip
turaꝝ inuicẽ ſe ꝯtinencia. vaſa in tabernacu
lo fideles ĩ eccľia. Vnde dicit apľs. In mag
na autẽ domo non ſolũ ſunt vaſa aurea & ar
gentea ſed & lignea & fictilia. Oſtiũ taber
naculi preſens vita ſiue introitus ad fidẽ vel
inchoacõ bonoꝝ operũ. Vnde in leuitico. Et
adducet eum ad hoſtiũ tabernacľi & ponet
manũ ſuper caput hoſtie ſue Altare aureum
ipſa diuinitas vel altitudo fidei. in exodo.

Non aſcendas per gradus ad altare meũ. Nã
in ueteri teſtamẽto duo altaria facta eſſe le-
guntẽ. vnum erat altare holocauſti in quo vic
time immolabanẗ. aliud altare thimiamatis
in quo incenſũ domino offerebaẗ. Sed altare
holocauſti generaliẗ vitam deſignat iuſtorũ
qui carnẽ ſuam quottidie crucifigere cum vi
tus & cõcupiſcencus atq; in hoſtiam viuentẽ
deo offerre cõſueuerũt. Altare vero thima-
matis qđ in adolẽdum thimiama factũ erat
ſpecialẽ quorundã ꝑfectorũ vitam ſignificat
Neq; fruſtra in illo carnes animaliũ incende
banẗ in hoc adolebaẗ incenſum. quia in illo fi-
gurabanẗ hii qui non ſecundũ deſideria car-
nis ambulant ſed quaſi hec domino immolan-
tes omnes ſui corpis ſenſus p ignẽ ſancti ſpi-
ritus eius voluntati dedicant. in iſto autẽ illo
rũ typus exprimiẗ. qui maiore mẽtis ꝑfecti-
one exſtinctis ꝓrſus ac ſopitis illecebris om-
nibꝫ carnis ſola domino oracionũ vota offerẗ.
nil quidẽ de carne qđ ſe impugnet. nil de cõ
ſciencia peccati vnde conturbenẗ ac paueant
habentes. ſed dulcius ꝓfuſione lacrimarũ op
tantes venire & parere ante faciem dei. Vn-
de apte hoc altare intus in uicinia veli et arce
illud ante tabernaculũ foris poſitum eſt quia
nimirũ illi incõſpectu ſancte eccleſie cunctis
exemplo virtutũ ꝑfulgent. iſti altiores ardo
dore deſiderii cõtemplacõne future beatitu-
dinis eciã corpore detenti non minimũ ꝓpin
quãt Apte illud ere hoc veſtiri auro ꝑcipitur
Es namq; plus aliis metallis ſonorũ ac diu du
rabile eſt. aurum vero quantũ ſono ſuccũbit
tantũ ſplendore ꝑſtat æramento illud docto-
rũ ꝑdicacõnẽ forinſecus ſignificat iſtud inte
rius ſplendorem caritatis diuine intimat vbi
lumine cõtemplacõnis dei habundanter illu-
ſtraẗ. Poteſt & altare miſtice ſignificare cor
da electoꝝ in quibus domino hoſtia laudis et
bone deuocionis offertur. vel altitudinẽ fidei
vt eſt illud in pſalmo. Tunc impones ſup alta
re tuum vitulos Quidã hoc loco dicũt ipſum
dominũ vitulũ qui ſe hoſtiam obtulit ꝓ ſalu-
te cunctorũ. Qua ꝓpter ſiue de adoleſcẽtibꝫ
ſiue de predicatoribꝫ ſiue de martiribꝫ ſencia
tur. Tales tamẽ ꝓpheta vitulos altaribꝫ do
mĩo potuit ꝓmittere quos xp̄iane religioni
nouerat conuenire. Altare corpus ſaluatoris
aſſumptũ. In exodo. Altare de terra facietis
mihi. Altare ſancta eccleſia. In deutronomio
Cum trãſieritis iordanẽ edificate altare de
lapidibus quos ferrum non tetigit id eſt de
ſanctis fidelibus quos nulla ſciſma hereſũ aut
contaminatio peccati maculauit. Item altare
ſignificat paſcua ſcripturarum. vt in pſalmo.
Lauabo int innocẽtes manꝰ meas et circuibo

altare tuum domīe. Ruꝛſū altare corda ſcōꝝ
ſigſicat. In leuitico. Ignis autē in altari ſemꝑ
ardebit. id eſt ardor caritatis. Cornu alta-
ris eſt altitudo celeſtis patrie. vt in pſalmo.
Conſtituite diem ſolemnē in cōfrequentacōi
bus vſqꝫ ad cornu altaris. Altare eneū corda
carnaliū. in quo altari carnes in holocauſtum
cremabanť que opera carnalia deploꝛant in-
cenſū oracōes ſcōꝝ. in pſalmo. Dirigať oracō
mea ſicut incenſū in cōſpectu tuo domīe. Sa
crificiū oblacō iuſticie. in pſalmo. Sacrifica-
te ſacrificiū iuſticie. Holocauſtū. id eſt totū
cōbuſtū totus fidei accenſus ſiue carnis moꝛ
tificacō. Eſt enim quidā ignis caritatis om
nia membra hominis in ꝓprios vſus aſſumēs
vt non ꝑmittat ea militare peccato. Et in pſ
Holocauſta medullata offerā tibi. Hoſtia pa
fica opus miſericoꝛdie. que ideo hoſtia pacifi
ca appellať eo ꝙ hoſtia dyabolo īſiſtat & deo
hominē recōciliet. In pſalmo. Tollite hoſtias
& introite in atria eius. Adipes pacificoꝝ cō
punctio coꝛdis & lacrimarū ꝓfuſio intelligiť
In leuitico. Et impoſitū deſuꝑ holocauſtū ado
lebit. In tauro vero ſupbia que continencie
cultro in ara coꝛdis iugulať. in ariete furoꝛ
In hirco libido. In vitulo carnis voluptas. In
agno laſciuia. in edis peccata diuerſa. per tur
turem & columbā mundicia caſtitatis & ſim
plicitas coꝛdis in ſacrificiū dei offertur. in ſi
mulagine puritas mētis vel opera miſericoꝛ
die. in primiciis inicia bonoꝝ operū vel bona
voluntas. in decimis vero ꝑfectio bonoꝝ ope
rum. Sacerdos domin9 eſt iheſus xp̄s. in pſal
mo Tu es ſacerdos ſecundū oꝛdinē melchiſe
dech. Sacerdotes ſancti. vt in eſaia. Vos ſa-
cerdotes domini vocabimini miniſtri dei no
ſtri. & in malā partē in malachia. Vos ſacer-
dotes qd polluiſtis nomē meum. Veſtimenta
ſacerdotū opa iuſticie. & ī pſalmo. Sacerdo-
tes tui dn̄e induantur iuſticia. Item veſtimē
ta ſacerdotis plebs fidelium. In leuitico. Ca
put ſuū non diſcooꝑiet & veſtimēta non ſcin
det. Tunica iacinthina xp̄i eccleſia eius ſang
uine decorata. In exodo. Et fecerunt tunicā
iacinthinā &c̄. Suꝑ humerale virtus opacō-
nis ab humeris ſignificata. in exodo. Et fece
runt ſuphumerale de auro & iacintho pur-
pura & cocco & biſſo retoꝛta. racōale doctri
na. vel veritas ſeu racōnis a pectoꝛe declara-
tio. in exodo Et fecerunt racōnale opere tex
tili. Duodecim lapides in racōnali quaterno
oꝛdine trini poſiti fidem trinitatis & euāge
licum ſermonē atqꝫ xii. apl'oꝝ doctrinā in pec
toꝛe ſacerdotis ſemꝑ ineſſe monſtrāt. Pode-
ris hoc eſt tunica ſecrecioꝛ. in exodo. Et fece
runt veſtimentum podere ſub vmbone opus
textile totū iacinthinū. Tintinnabula aurea
veſtimentis inſerta ſermo predicacōis opib9
cōiunctis Mala punica tintinnabulis ꝑmixta
vnitas fidei & cōcoꝛdia caritatis. lamminam
auream in fronte crucis ꝓfiguracō vel mani-
feſta iuſticia. in exodo. & fecerunt lamminā
auream & fecerūt in ea litteras deformatas
ſcītatis ſignaculo domini. Sancta ſanctoꝝ mi
ſteria queqꝫ dei vel regna celoꝝ. in apl'o. Nō
enim in manufactis ſanctis iheſus introiuit
exemplaria veroꝝ. ſed in ipſū celū vt appa-
reat nunc vultui dei Templa nomē generale
Pro locis enī quibuſcunqꝫ magnis antiqui tē
pla dicebant. & templa dicta quaſi tecta am
pla ſed & locus deſignatus ad orientē a con-
templacōe templū dicebāť. cuius ꝑtes q̄tuoꝛ
erant antica ad oꝛtū poꝛtica ad occaſum ſini
ſtra ad ſeptentrionē dextra ad meridiē expec
tant. Vnde & quando templum cōſtruebant
oꝛientem expectabant equinoctialē ita vt li-
nea ab oꝛtu ad occidentē miſſa fierent ꝑtes
celi dextra ſiniſtra equales vt qui conſuleret
ac deprecareť rectum aſpiceret oꝛientē. Tē
plum miſtice vl' coꝛpus domini ſignificat de
quo ipſe in euangelio ait. ſoluite templū hoc
dicit dominus & in tribus diebus excitabo il
lud. vel coetum ſanctoꝝ quib9 apl's ait. Vos
eſtis templū dei & ſpiritus dei habitat in vo
bis. ſiquis aūt templū dei violauerit diſꝑdet
illum deus. Templū enī dei ſanctum eſt qđ
eſtis vos. Si ergo ille templū dei per aſſump
tam humanitatē fact9 eſt et nos templū dei
per inhabitantē ſpiritū eius in nobis effici-
mur. conſtat vtiqꝫ quia figura omniū noſtrū
& ipſius videlicꝫ dn̄i & mēbroꝛum eius que
nos ſum9 templū illud materiale tenuit. ſed
ipſius tanqꝫ lapides ſingulariter electi & pre
cioſi in fundamēto fundati. noſtri autē tanqꝫ
lapidum viuorū ſuꝑ edificatorū ſuꝑ fūdamē
tum apl'oꝝ & ꝓphetarum hoc eſt ſuꝑ ipſum
dominū. Domus autē quam edificabat rex
ſalomon dn̄o habebat. lx. cubitos in lōgitudi
ne & xx. cubitos in latitudīe & xxx. cubitos
in altitudine. Longitudo domus longanimi-
tatē deſignat eccleſie qua in exilio ꝑegrinacō
nis huius pacienter aduerſa queqꝫ tollerat
donec ad patriā quā expectat ꝑueniat. latitu
do inſinuat caritatem que nouit dilatato ſinu
mentis non ſolum amicos in deo ſed inimicos
diligere ꝓpter dominū donec veniat tempus
quādo ſiue ad pacem ſuam cōuerſis ſeu fundi
tus omībus extinctis inimicis cū ſolis gaude
at amicis in deo. Altitudo ſpem denūciat fu-
ture retribucōis cuius intuitu libenter infi-
ma queqꝫ ſiue q̄ demulcēt ſeu q̄ aduerſantur
contempnit vſqꝫ dum vtraſqꝫ tranſcenſis ſola

mereat̃ videre bona dñi in terra viuencium
Opera que hyram artifex de tiro fecerat ſa
lomoni ſpiritalē ſignificacōem habent. Mare
fuſile decem cubitoꝝ a labio vſq; ad labium
rotundū in circuitu figurā tenet ſacri baptiſ
matis quo in remiſſionē peccatorū emunda-
mur. Duodecim boues qui illud portabant
duodecim apl̃os ſignificāt & omnes qui vice
eoꝝ regendā in xp̃o ſanctam ſuſceperūt eccle
ſiā. Similiter duodecim luteres in quib; ho
ſtie lauabātur ſignificāt ſacrum baptiſma &
ſanctifficacōem ſpiritusſancti Cetera autem
vaſa que predictus artifex finxit de ære in
argilloſa terra diuerſas ſpēs ſignificāt ſcōꝝ
hominū que in argilloſa terra hoc eſt in ſcrip
tura ſacra formant̃ ad miniſteriū dei.

De Aditibus. Ca. xxii.

Aditus ab adeundo dictus per quem
ingredimur & admittimur. Veſtibu
lum eſt vel aditus domus priuatē vel
ſpacium adiacēs edibus publicis. & veſtibu-
lum dictū eoq; eo veſtiunt̃ fores aut qđ adi-
tum tecto veſtiat aut ab ſtādo. Veſtibulum
autē aliqñ ſignificat fidem per quam intrat̃
in eccleſiā. aliquando humilitatē quia nemo
poteſt ad gradus ſpiritalium donorū aſcendē
niſi per humilitatis virtutē. Vnde ſcriptum
eſt. Super quem requeſcit ſpūs meus niſi ſup
humilē & quietū & trementē ſermones me
os. Poteſt quoq; ꝑ veſtibulū fides intelligi.
Ipſa quippe eſt ante gradus & portā. quia prius
ad fidem venimus & poſtmodū ꝑ ſpiritaliū
donorū gradus celeſtis vite aditū intramus
Non enim virtutib; venit̃ ad fidem ſed fide
pergitur ad virtutes. per fidem ergo venit̃
ad opera ſed ꝑ opera ſolidatus in fide. Veſti
bulum itaque ante gradus eſt. quia qui prius
crediderit ipſe poſt virtutū gradib; ad por-
te aditum aſcendit. Gradus ſpiritales aſſcen
ſus ſunt. vt in pſalterii titulo. canticū graduū
Gradus eburnei ſunt caſta antiquorū patrū
exempla. A gradibus eburneis ex quibus te
delectauerūt. His quoq; virtutū gradib; rec
te credens ad porte aditū aſcendit. Porticus
qđ tranſitus ſit magis ꝙ vbi ſtādum ſit quaſi
porta. & porticus eo ꝙ ſit aptus. Porticus
aliquādo ſignificat aditū domus. Vnde ſcrip
tum eſt in libro regū. Porticus erat ante tē-
plum xx. cubitoꝝ iuxta menſurā latitudinis
templi &c̃. Porticus que erat ante templum
& ꝓpior lucē ſolis accipere ſolebat quid apci
us ꝙ illam eius ꝑtem que dominice incarna-
cōis tēpora preceſſit tipice denunciat. in qua
ſunt patriarche & ꝓphete qui orientem huic
mūdo ſolem iuſticie primi ſuſceperunt & na
ſcendi in carne domino teſtimoniū ſiue viuen

do ſiue predicādo ſiue naſcendo ſiue eciā mo-
riēdo ꝑhibuerunt. Ianua a iano quodā appellat̃
cui gētiles omnē introitum vel exitum ſacra
uerunt. Vnde lucan9. Ferrea belligeri cōpe
ſcat limina iani. Eſt autē primus domus in-
greſſus. cetera intra ianuā hoſtia vocant̃. Ge
neraliter hoſtium eſt per quod ab aliquo ar-
cemur ingreſſu ab obſtādo dictū. Alii aiunt
hoſtium appellari quia hoſtem morat̃ ibi enī
aduerſariis nos obicimus. Hinc & hoſtia tibe
rina quia hoſtibus ſunt oppoſita. Fores & va
lue clauſtra ſunt. ſed fores dicunt̃ que foras
value que intus reuoluunt̃. & duplices cōpli
cabileſq; ſunt. ſed generaliter vſus vocabula
iſta corrupit. Clauſtra ab eo ꝙ claudāt̃ dicta
Oſtiū ſignificat cogitacōeꝫ mētis ſiue aditū
cordis vt in euangelio. Tu autē cum orabis
intra incubiculū. & clauſo oſtio ſup te ora pa
trem tuum. Introitus ingreſſus per fidem in
eccleſia egreſſus per diſſolutionē carnis ad cō
templacōeꝫ diuinā vt in euangelio. Et ingre
dietur & egredietur et paſcua inueniet et in
pſalmo. Domin9 cuſtodiat introitū tuum &
exitum tuum ex hoc nunc & vſq; in ſeculum
Item hoſtium aliqñ apcionē fidei ſignificat
vt eſt illud in apl̃o. Hoſtiū enim mihi apertū
eſt magnū & euidens. Ianua ergo vel oſtium
templi domini. ſignificat dominū ſaluatorem
quia nemo venit ad patrē niſi per ip̃m. & ſic
ipſe alibi dicit. Ego ſum oſtium ꝑ me ſiquis
introierit ſaluabit̃. Oſtium porticus ſermo
ꝓpheticus. qui quaſi recto calle ingredien-
tes ad oſtium templi ꝑducebat. quia graciā
domini ſaluatoris qua mundū erat redemp-
turus aperte predicabat. Factura ergo por-
ticus tota fideles illius tēporis ſignat. oſtiū
vero in porticu doctores qui ceteris lucē vi-
te ianuāq; intrandi ad dominū pandebat ex-
primit. Et bene vnū oſtiū ꝓpter conſonā in
omnib; ſanctis fidem ac dilectionē veritatis
Que videlicet porticus iuxta latitudinē tem
pli xx. cubitis longa erat. qa nimirū antiqui
iuſti per longanimitatē deuote mētis deſide
rabant venire ad dilatacōem eccleſie in carita
te dei que eſt in xp̃o ihesu domino noſtro. Le
gitur autē in libro regum qđ ſalomon fecerit
in ingreſſu oraculi duo oſtiola quia boni an-
geli & homines ſancti dominum ac ꝓximos
ꝑfecte diligunt. neq; vllus ianuam vite niſi ꝑ
geminā hanc dilectionē poterit intrare. ſeu
quia vtriuſq; ppl̃i fidelibus & iudeis ſcꝫ &
gentibus eadē vite ianua reſerat̃. Poſtes ha-
bent angulos quinq;. quia non ſolum animas
electoꝝ aula celi recipit ſed & corporib; im-
mortali gloria preditis in iudicō ſuas fores
aperit. Cardo eſt locus in quo oſtium vertit̃

& ſemper mouet̃. dictus a potocardian quod
quaſi cor hominẽ totum ita ille cuneus ianuã
regat ac moueat. Vnde ꝓuerbiale eſt in car-
dine rem eſſe. limina oſtiorũ dicta eo ꝙ tran
uerſa ſunt vt limes & per ea ſicut in agro aut
introeat̃ aut foras eat̃. Poſtes & antes quaſi
poſt & ante. Antes quia ante ianuam ſtant
vel quia antea ad eas aſcendimus prius ꝙ̃ ad
domũ ingrediamur. poſtes eo ꝙ poſt oſtium
ſtent. Cardo poteſt ſignificare recte fidei fir
mitatẽ. in hac enĩ oſtia vertunt̃ q̃a extra re-
gulam fidei nullo modo patit̃ dilectionis or-
do ſe ſeparari. Itẽ legit̃ in libro regũ. Et car
dines oſtiorũ templi ex auro erant. Si oſtia
domus interioris ſancti ſanctorũ ãgelica ſũt
miniſteria que nobis de corpore egreſſis in-
troitũ vite celeſtis reſerant & oſtia tẽpli doc
tores ſunt ſancti ac ſacerdotes qui inſtruẽdo
baptiſando dñici corporis & ſanguinis miſte
ria cõmunicãdo prima nobis eccleſie p̃ſentis
limina pandunt. quid cardines vtrorũq; oſti
oꝝ niſi ſenſus & corda ſunt eorundẽ angeloꝝ
ſiue hominũ ſanctoꝝ quibus immobiliter con
tẽplacõni ac dilectioni ſui cõditoris adherent
vt eo miniſteriũ diuinit9 ſibi delegatũ recte
cõpleant. Item in malam partẽ ponit̃ cardo.
vt in ſalomone vbi dicit. Sicut oſtium vertit̃
in cardine ſuo. ita piger in lectulo ſuo. piger
ergo in lecto ſui corporis ſicut oſtium vertit̃
in cardine quia modo exire ad operandũ modo
ad requieſcendũ redire ꝓponit. tamẽ in ſuis
iacere prauitatib9 nunq̃ deſiſtit. Limina enĩ
oſtiorũ humilitas & manſuetudines bonorũ
ſunt morũ. Quia in ipſis perficiunt̃ gradus
virtutum ibiq; patet ingreſſus regni celeſtis
dicente ipſo dño. Qui ſe humiliauerit exalta
bitur. Et alibi. Beati mites quoniã ipſi poſſi
debunt terram. & pſalmiſta. Manſueti inq̃t
poſſidebunt terram & delectabunt̃ in multi
tudine pacis.

De parietibus edificioꝝ. Ca. xxiii.

Fundamentũ dictum q̃d fũdus ſit do
mus idem et cemẽtũ a cedendo dictũ
q̃d groſſo lapide ſurgat. Fundamen-
tum enim allegorice xp̃s intelligit̃ vel fides
eius catholica ſup quã fundata eſt eccleſia.
Vnde ſcriptũ eſt in ap̃lo. Fundamentũ enim
aliud nemo poteſt ponere preter id q̃d poſi-
tum eſt in xp̃o iheſu. Et item. ſupedificamini
Inquit ſup fundamẽtum ap̃loꝝ & ꝓphetarũ
hoc eſt doctrinã eorũ. Item legit̃ in pſalmo
de ciuitate dei. Hoc eſt eccleſia fundamenta
eius in mõtibus ſanctis. id eſt xp̃s dominus.
qui ſic eccleſiam ſuam cõtinet. vt nulla poſſit
quaſſacõe titubare. Merito ergo ab ipſo ſũp
ſit exordiũ quem rerum omnium cõſtat eſſe
principium. Paries nũcupat̃ quia ſemp duo
ſunt pares vel a latere vel a frõte. Siue enim
tetragonũ ſiue exagonũ. ſic qui ſe cõſpiciunt
ex pari erũt. Aliter enim ſtructura facta de
formis eſt. parietinas dicimus quaſi parietũ
tum ruinas. ſũt enĩ parietes ſtãtes ſine tecto
& ſine habitãtibus vel habitatorib9. Angul9
dicit̃ q̃d duos parietes in vnum ꝯiũgat. Pa
ries corpus ſaluatoris ſig̃ficat. vt eſt illud in
pſalmo. Tanq̃ parieti inclinato & macerie in
pulſe. & alibi ecce ſtat poſt parietẽ noſtrum
Paries ſimulacõ. ypocritarũ vt in ezechiel.
Ipſi edificabãt parietẽ illi autẽ liniebãt eum
luto abſq; paleis. Feneſtre audit9 fidei vel cor
dis intellectus. vt in canticis canticoꝝ. Ecce
ipſe ſtat poſt parietem noſtrũ reſpiciens per
cancellos. Feneſtre viſus auditus odoratus
& ceteri ſenſus carnis. vt in iheremia. Intra-
uit mors p feneſtras noſtras. Feneſtra cogi-
tacõ cordis vel ipſa mẽtis intencõ vt in ſopho
nia. Vox cãtãtis infeneſtra coruus i ſuplimi
naribus eius. Pictura in pariete cogitacões
praue in corde hominis. vt in ezechiel. Et
ecce omnia idola dom9 iſrahel depicta erant
in pariete. Parietes enim templi dei fideles
ſunt ex utroq; populo hoc eſt iudaico & gen-
tili ex quib9 xp̃s edificauit eccleſiã ſuam. Vn
de legit̃ in regum de ſalomone. Et edificauit
parietes domus intrinſecus tabulatis cedri-
nis a pauimẽto dom9 vſq; ad ſummitatẽ pari
etum & vſq; ad laquearia operuit lignis cedri-
nis. intrinſecus quidẽ domus cedro erat veſti
ta nã forinſecus tãto nitore lapis ipſe de quo
facta fuerat fulgebat ac ſi calculo eſſet candi
do texta. iuxta ſenſus vero miſticos parietes
templi ſunt fidelium populi ex quibus ſancta
vniuerſalis cõſiſtit eccleſia. quorum dilata-
cõem per orbem latitudo deſignat parietum
ſpem vero & intencõnem omnem ad celeſtia
erectam longitudo. vel certe altitudo parie-
tis q̃ ex ordinib9 lapidũ ſuper inuicẽ poſitis
conſtat preſentis ſtatũ eccleſie ſignificat vbi
electi ſuper fundamentũ xp̃i omnes edificati
ſibi inuicem in ordine p temporũ curricula
ſuccedunt ſeſe ꝙ inuicem portantes legem
xp̃i que eſt caritas adimplẽt. Angulus quod
duos parietes in vnum cõiungit. Angulus
autẽ ſiue lapis angularis in ſcripturis intelli
git̃ xp̃s. eo ꝙ duos parietes cõiungat in vnũ
credẽtes videlicz ex iudeis & gentib9. Vnd̃
ſcriptũ eſt in pſalmo. Lapidem quẽ reꝓbaue
runt edificãtes hic factus eſt in caput anguli
Sub alluſione fabricancium exponit̃. inanis
opa iudeorũ. Soli quippe hominũ adhuc in
mundo vnum colẽtes edificare videbant̃. dũ
cetere nacões ydoloꝝ ſe cultura deſtruerent

Edificātes enī tendunt ſuper vel ſemper ad
angulum vt cōmiſſorum parietum ſoliditas
imp'eat. Iudei vero fidei ſue fabricā minime
pfecerunt. quō ipſum qui erat lapis fortiſſi
mus angularis more demenciū putauerunt
eſſe ɔtemnendū Dominꝰ autē xp̄s p tropolo
giam ſicut innumeris locis cōſtat expoſitum
ideo lapis dicit angularis quia duos ad ſe po
pulos a diuerſo venientes gētilium atqꝫ iude
orū tanquā gemmos parietes in vnā ſolidita
tis graciā colligauit. De hoc lapide ꝓphete
de hoc apl'i de hoc multi diuerſa dixerūt. An
gulos enim tractus eſt ex greco ſermone id ē
a goni quod latine dicit genu eo quia īflexu
ſpeciem anguli cōformi qualitate reſtituit.
Nam apud grecos origīnē ſui nominis in de
riuacōibus omnino cuſtodit vt tetragonus
pentagonus & his ſimilia. Culmīa dicta ſūt
quia apud antiquos tecta culmo tegebantur
vt nunc ruſticani. Hinc tecti ſummitas cul
men dicit. Camere ſunt volumina introrſū
reſpicientia appellate a curuo. Camur enim
grece curuū eſt Laquearia ſunt que camerā
ſubtegunt & ornant que & lacunaria dicunt
pncipaliter autē lacus dicitur vt lucilius re
ſultant edeſqꝫ lacuſqꝫ cuius diminucio lacu
nar facit. vt oracius. neqꝫ aureum mea reni
tet in domo lucanar. Vnde fit alia diminutio
lacunariū & p antiſticō laqueariū facit. Tec
ta enī ſiue laqaria ſcī doctores ītelligi poſſūt
Vn̄ ſpōſa ī cāticocāticoꝝ ait Ligna domoꝝ
nr̄aꝝ cedrina laqaria cipſſina. Domos qppe
ſuas varia per mundū fideliū cōuenticula no
minat. e quibus omnibꝫ ipſa vniuerſalis eccle
ſia conſtat. Ligna autē & laquearia diuerſos
in eiſdem domibꝫ eccleſie fideliū ordines de
ſignant. Nancqꝫ vtraqꝫ in alto ſolent poni. ſed
tigna ad municōnem fiūt laquearia vero ma
gis decori domoꝝ qꝫ municōni ꝓficiunt. Sig
nificant ergo tigna p̄dicatores ſanctos quoꝝ
& verbo & exemplo ſtructura eiuſdē eccl'ie
vt ſubſiſtē poſſit cōtinet. qui ſue robore doc
trine turbines heretice impulſiōis ne eam de
iciant arcent. Aſſimulant laquearia ſimplici
oribus xp̄i famulis qui ꝓpriis eccleſiā virtu
tibus potius exornare qꝫ doctrine verbis dif
fundere & contra dogmatū impetus norunt
munire. Dependunt autē affixa tignis laque
aria. quia neceſſe eſt vt quicunqꝫ in ſancta ec
cleſia ſublimes virtutibꝫ ſplendere deſperant
ſummoꝝ patrum dictis atqꝫ exemplis quibꝫ
a terrenorum ambitu ſuſpendant tota mente
inhereant. Et bene tigna hec cedrina & laq
aria dicunt eſſe cipreſſina. quia vtranqꝫ hanc
arborem imputribilis omnino nature altitu
dinis eximie & odoris conſtat eſſe precipui

Quod eis apte conuenit qui cum aplo dicere
poſſunt. Xp̄i bonus odor ſumꝰ deo & noſtra
cōuerſacō in celis eſt. Tectum intencionē ce
leſtis opacōnis ſignat. id eſt vitam cōtempla
tiuā in euangl'. & qui in tecto eſt non deſcen
dat aliquid tollere de domo ſua. Item tectū
corpus hominis vt in euangl'. Quod in aure
auditis predicate ſup tectum. Tectum vela
men legis: & obſcuritas ſanctaꝝ ſcripturarū
intelligitur Abſida greco ſermone latine int
pretat lucida. eoqꝫ lumine accepto per arcum
reſplendeat Sed vtrum abſidam an abſidem
dicere debemꝰ verbi genus ambiguū quidā
doctoꝝ exiſtimāt. Teſtudo eſt camera tēpli
obliqua. nam in modū teſtudinis veteres tē
ploꝝ tecta faciebant. que ideo ſic fiebat vt ce
li imaginē redderet. qđ cōſtat eſſe cōnexum
Alii teſtudinē volūt eſſe locum in parte atrii
aduerſa venientibꝫ. Arcus dicti qđ ſint arta
cōcluſione curuati ipſi & fornices. Pauimēta
origine apud grecos elaborata arte picture
licoſtrata paruulis cruſtis ac teſſellis tinctis
in varios colores vocata autē pauimēta eoqꝫ
paueant. id eſt cedant. Vnde & pauor quia
cedit cor. Oſtrachus eſt pauimentū teſtaciū
eoqꝫ fractis teſtis calce admixto feriat Teſtā
enim greci oſtra dicunt pauimentū intelligit
humiliacō atqꝫ afflictio anime ſiue in terrena
declinacō vt eſt illud in pſalmo. Adheſit paui
mento anima mea Pauimentū eſt ſoli alicuiꝰ
in lenitatē maxima conſtructa ſoliditas que
merito noſtro corpori cōparat quō & ipſum
ſimili nitore leuigat. Adheſiſſe ſe ergo dicit
carni ſue qđ viciosum eſſe non dubiū eſt. Ani
ma ſi adhereat corpori delictis fauet. ſi volū
tate ſit diuiſa virtutibus. Pauimentū humili
tas fidelium doctrinā ſanctoꝝ pacienter ſu
ſcipientiū vt in ezechiele. Et ante gazophi
laciū pauimentū ſtratum lapide. Item legit
in libro regū qđ ſalomon pauimentū texerit
auro intrinſecus & extrinſecus hoc eſt in ora
culo & in ipſo tēplo. Texit ergo ſalomon pa
uimentū domus auro intrinſecus & extrinſe
cus. quia rex noſter pacificus & angelos atqꝫ
animas iuſtoꝝ in celis pfecte ac plenarie do
no dilectionis eternoꝝ a mortaliū vilitate ſe
creuit. Compluuiū dictū quia aque partibꝫ
que circa ſūt eo cōueniūt. Teſſella ſunt e qui
bus domicilia ſternunt a theſſeris nominata
id eſt quadratis lapillis per diminutionē. Ba
ſes fulture ſunt columnarū que a fundamēto
cōſurgunt & ſuppoſite fabrice ſuſtinēt pon
dus. Baſes autē nomē petre eſt fortiſſime ſy
ro ſermone. Columne ꝓ logitudine & rotun
ditate vocate in quibꝫ totius fabrice pondus
erigit. Antiqua racō erat columnarū altitu

dines tercia pars latitudinū. Genera rotun-
darū quatuor ſunt dorice ionice tuſcanice
corinthee menſura craſſitudinis & altitudi-
nis inter ſe diſtantes. Quintū genus eſt eaꝝ
que vocanť attice quaternis angulis aut am
plius paribꝫ laterū intuallis. Capitella dicta
ꝙ ſint columnarū capita ſic̄ ſup collū capitis.
Epiſtilia ſunt que ſuper capitella columnaꝝ
ponunť & eſt grecū. id ē ſupmiſſa. Baſes aūt
miſtice poſſunt intelligi libri teſtamētoꝝ di
uinorū quibus innititur omīs doctrina ſcōꝝ
predicatoꝝ. Columne enim ſunt apl̄i & doc
tores euāgelii. Hos ꝑfigurauerūt ille due co
lumne quas legiť feciſſe hirā in edificacōne
templi domini ſicut ſcriptū eſt in libro regū
& paralippomenon. vt eſt illud. Compleuit
hiram omne opus regis in domo dei hoc eſt
columnas duas & epiſtilia & capita & quaſi
quedā retiacula que capita tegerēt ſup epiſti
lia. He ſunt columne de quibus paulus ait.
Iacobus cephas & iohānes qui videbanť co-
lumne eſſe dextras dederūt mihi & barnabe
ſocietatē vt nos in gentibꝫ. illi aūt in circum
ciſione. Quibus verbis quaſi exponere videť
miſteriū columnaꝝ materialiū & qd videlicꝫ
figurauerūt & quare due ſint facte. Apl̄os
nanqꝫ & doctores ſancti cūctos ſpirita les ſig
nificāt fortes nimirū fide atqꝫ ope & cōtem-
placōe ad ſupna erectos. Que ſunt autē vt et
gentes & circumciſionē predicādo in eccl̄iaꝫ
introducāt. ſtabāt in porticu ante fores tem
pli & ingreſſum illius ſuo decore ac pulchri-
tudine ex vtraqꝫ parte mirabiliter ornabant
Oſtium aūt templi dn̄s eſt. quia nemo venit
ad patrē niſi per ipſū. & ſicut alibi dicit. ego
ſum oſtium p me ſiquis introierit ſaluabitur
Quod videlicꝫ oſtiū columne ab vtroqꝫ latere
coram poſite circumſtāt. cum miniſtri ſermo
nis vtriqꝫ ppl̄o introitū regni celeſtis oſten-
dunt. Capita etenim columnarū hoc eſt ſup
ma pars earū precordia ſunt fideliū doctorū
quorum deo deuotis cogitacōibus ſicut capi
te membra ita ipſoꝝ omīa & opa diriguntur
& verba. Duo autē capitella que his capitibꝫ
erant ſuppoſita duo ſunt teſtamenta. quorū
meditacōe atqꝫ obſeruācia doctores ſancti to
to animo ſubdunť & corpore. Vnde hā vtrū
qꝫ capitellum qnqꝫ cubitos habebat altitudi
nis. quia nimirū quinqꝫ libris ſcriptura moy
ſaice legis cōprehēſa eſt. Quinqꝫ eciam ſeculi
etates tota veteris inſtrumēti ſeries cōplexa
eſt. Nouum vero teſtamentū non alia nobis
aliqua predicat quā que moyſes ꝑdicāda per
hoc eſſe predixerat. & ꝓphete. Species nan
qꝫ catenarum & ſimilitudo retis in capitellis
varietas eſt virtutū ſpiritaliū in ſcīs de qua

domīo cantať in pſal̄. Aſtitit regina a dex-
tris tuis in veſtitu deaurato circumamicta
varietate diuerſorū cariſmatū vel certe mul-
tiplex cōtextio catenarum & retis expanſio
multifarias electoꝝ pſonas inſinuat. qui cum
verbis ſanctoꝝ predicatoꝝ fideliter auſcultā
do atqꝫ obediendo adherent quaſi colūnarū
capitibus ſuppoſite retes et catenule miracu
lum ſue cōnexionis cūctis aſpectātibꝫ ꝓbent.

De Repoſitoriis. Ca. xxiiii.

Orariū vocatū. quia prius æs ſignatū
ibi recondebať. Hoc enim olim in vſu
erat auro argentoqꝫ nondum ſignato
Ex quorū metallis quāuis poſtea facta fuiſ-
ſet pecunia nomē tamē ærarii pmanſit ab eo
metallo vnde pecunia inicium ſumpſit Arma
rium locus eſt vbi quarūcunqꝫ artiū inſtru-
mēta ponunť. armamētarium vero vbi tantū
tela armoꝝ. Vnde iuuenalis. Quicquit teloꝝ
armentaria celi dicta autē vtraqꝫ ab armis id
eſt brachiis quibꝫ exercenť. Bibliotheca eſt
locus vbi reponunť libri. Biblio enim grece li
ber. theca repoſitoriū diciť. Cellariū ꝙ in eo
colliganť miniſteria menſarū. vel que neceſſa
rio victui ſupſūt. Inter promptuariū autem
& cellarium hoc intereſt quod cellariū eſt pau
corum dierum. ꝓmptuariū vero tēpis longi
Promptuarium dictum eoqꝫ inde neceſſaria
victui ꝓmunť hoc eſt ꝓferunť. Promptuaria
aliqñ in malam partē accipiunť. vt eſt illud
Promptuaria eorū plena eructācia ex hoc in
illud. Prōptuaria que cellaria vulgus appel-
lat hereticoꝝ corda ſignificāt. vbi diuerſarū
rerū ſpecies epuleqꝫ depoſite ſunt. Iſta quātū
copioſe farcita ſunt tātum diuerſas eructua-
tiōes peſſime exaltacōis emittūt. Quos ſi au-
toritate cōuincas ad interꝑtationū nequicias
trāſferunť. cum inde quoqꝫ fuerint dn̄o iuuā
te ſupati ad ſophiſtarū ſe verſucias calumni
aſqꝫ cōuertunt. vagi inſtabiles quia radicem
nequeūt habere veritatis. Vnde aſperis odo
ribus comparata ſunt que ſimpliciū corda fe-
tido ſermone decipiunt. Apotheca autē vel
horrea a greco verbo repoſitoria vel recondi
toria dici poſſunt. eoqꝫ in his homīes elabo-
ratas fruges reponunt. Vnde & enteca gre-
co nomine repoſitam rei copioſam ſubſtan-
ciam appellamus.

De officinis. Ca. xxv.

ERgaſterium locus eſt vbi opus aliqđ
fit greco enim ſermone erga opa ſte
ri oſtacō id ē operarii ergaſtula quoqꝫ
& ipſa a grecō vocabulo nuncupanť vbi depu
tanť noxii ad aliqđ opus faciendum vt ſolent
gladiatores & exules qui marmora ſecant et
tamen vinculorum cuſtodiis alligati ſunt.

Genethceū grece dictū eo q ibi cōuentus femi
narum ad opus lanificii exercendū cōueniat
mulier enim gene nuncupat̄. Piſtrinū quaſi
piliſtrinū quia pilo antea tundebant granū
Vnde et apud veteres non molitores ſed pi-
ſtores dicti quaſi pinſores a pinſendis granis
Mole enim vſus nondum erat ſed granū pilo
pinſebant. Vnde & virgilius. Nunc torrete
flammis fruges. nunc frangite ſaxo. Cliba-
num id eſt furnū per diriuacōez a farre aiūt
dictum. quoniā panis ex eo factus ibi coquit̄
Clibanus vt diximꝰ cōbuſtio ſempit̄na intel
ligit̄. vt in euangl̄. Si enim fenum quod ho-
die in agro eſt & cras in clibanū mittit̄ Vn-
de clibanus tribulacō vite preſentis. vt in ihe
remia. Pellis noſtra hoc eſt caro quaſi cliba-
nus exuſta eſt a facie tempeſtatū famis. Cli
banꝰ ē coquēdis panibꝰ enei vaſculi deducta
rotunditas que ſuburentibꝰ flammis ardet
intrīſecus. In qua ſimilitudine merito pecca-
tores ponunt̄ qui in futuro iudicō & merore
animi & penali excruciacōe torquendi ſunt
qui cōtra regulas dñi obſtinata mente vixert̄
De quibus dicit̄ in pſalmo. Pones eos vt cli-
banū ignis in tempe vultus tui. Vultus vero
domini dies eſt iudicii. quādo filius hominis
videbit̄ ab hominibꝰ. ſed ſoli eum iuſti etiam
diuinitatis ſue cōtemplacōe reſpiciunt. Tor
cular dictum eo q ibi vue calcent̄ atq extorte
exꝓmantur. Forus eſt locus vbi vua calcatur
dictus q ibi feratur vua vel ꝓpter q ibi pe
dibꝰ feriat̄. vnde & calcatoriū dicit̄. ſed hoc
nomē multa ſignificat Torcular altare ab eo
q ibi oblacōes atq fructus cōferant̄. vt in cā
tico eſaye. Et torcular fodi in ea. Item torcu
lar futura tribulacō. vt in apocalipſi. Et ipſe
calcauit torcular vini ire furoris domini. Ita
q torcular qđ iuxta ſcripture ſancte cōſuetu
dinē interdū pro vltione atq ſuppliciis ponit̄
peccatoꝝ. interdum in cōgregacōne nouorū
fructuū. pro penis ponitur atq tormētis qñ
iheremias in lamētacōibꝰ plangēs euerſionē
iherl̄m loquit̄. Torcular calcauit dñs virgi-
ni filie iuda. ideo ego ploro. In bonam ꝑtem
ſcribuntur pſalmi pro torcularibꝰ octauus &
octogeſimus tercius. legit̄ enī in titulo octo-
geſimi pſalmi ita. In fine ꝓ torcl̄aribꝰ aſaph
Quinti ſabbati eſt. quinta dies a ſabbato que
a gentibus dies iouis a nobis quinta feria vo
cat̄ in qua dixit deus. ꝓducant aque reptilia
animarū viuarū & volatilia ſub firmamento
celi. myſtice ſignificās diuerſe virtutis viros
ex aquis baptiſmatis eſſe naſcituros. Tituli
ergo huius intētio talis eſt vt in finem deſig
net dominū xpm. pro torcularibꝰ eccleſiam
ꝑſecucōibꝰ exanimatā. aſaph congregacōem
quinta ſabbati baptiſmū. Vnde colligit̄ pſal-
mū in eccleſia domini de regenerata cōgre-
gacōe eſſe locuturum. Hoc enim aſaph ad
hiſtoriā quidē loquit̄. ſed melius intelligitur
ſpiritualiter a ppl̄o xpiano. Lacus īfernū ſig
ficat. vt in pſalterio. Poſuerunt me in lacu
inferiori. & alibi. deduxerunt in lacum mor-
tis vitam meam.

De Munitionibꝰ. Ca. xxvi.

MUnitum vel munimentū dictum.
quia manu eſt factū. Cohors vo-
cata vel q coarcet cuncta que inte
rius ſunt. id eſt cōcludat vel q co-
erceat obiectu ſuo extraneos & adire ꝓhibe
at. Vallum eſt qđ mole terre erigit̄ vt cuſto
dia pretēdat̄. Dictum autē a vallis Nam val
li fuſtes ſunt quibꝰ vallū munit̄. & valli dicti
q figant̄ & vellant̄ interualla ſunt ſpacia int̄
capita valloꝝ. id eſt ſtipitū quibus vallum fit
vnde & cetera q ſpacia dicant̄ ab ſtipitibꝰ. ſ.
Agger eſt cuiuſlibet rei aceruacō. vnde foſſe
aut valles poſſūt repleri. Agger ꝓprie dicit̄
terra aggeſta que vallo facto ꝓpius ponitur
ſed abuſiue & muros & munimēta omnia ag
gerē dicimus. Vallum enī vel agger in ſcrip
turis coanguſtacōem hoſtium ſignificat. qua
hoſtes coartant eos quibus nocere volūt. Vn
de ad iherl̄m dñs in euangl̄io ait. Venient
dies in te & circumdabūt te inimici tui val-
lo & coanguſtabunt vndiq & ad terrā ꝓſter
nent te & filios tuos qui in te ſūt. qđ ſignifi
cat anime humane que viſio pacis debuit eſſe
ꝓpter peccata ſua anguſtiā. Qui nanq ſunt
humane aīe maiores inimici q maligni ſpūs
qui hanc corpe exeuntē obſidēt quā in carnis
amore poſitā deceptoriis delectacōibꝰ fouēt
hanc ſocietatem ſue damnacōis trahentes co
artant vt in ipſa iam extremitate vite depre
henſa a quibus hoſtibus circūcluſa ſit videat
et tamē euadendi aditū inuenire non poſſit.
quia operari iam bona non licet que cum licu
it agere cōtempſit. Macerie ſūt parietes lon
gi quibus vinee alique claudunt̄. Longū enī
greci macron dicūt. Sepes munimēta ſatoꝝ
ſunt inde & appellate. Maceria vel ſepes mi
ſtice angeloꝝ cuſtodiā ſignificant qua plebs
dei que vinea dñi ſabaoth per ꝓphetā appel-
lata eſt circumuallabatur atq muniebatur.
Vnde in eſaia ſcriptum eſt. Vinea facta eſt
dilecto in cornu filio olei. Et poſt paululum
Auferam inquit ſepem eius & erit in direp-
tionē. Diruā maceriā eius & erit in cōcul-ca
cōem. Et in euāgelio. Ipſe dñs texit parabo
lam dicens. Homo quidā erat paterfamilias
qui plantauit vineā & ſepem circumdedit ei
Item in pſalterio de eadem vinea ita legitur

deſtruxiſti omnes macerias eius poſuiſti mu
nicões eius in formidinẽ. Itaq; maceria eſt q̄
loca ad aliquã vtilitatẽ p̄parata defenſionis
cauſa cõmunit. Hec non cõmixtione rei alteri
us edificat̃. ſed in parietis modum ſaxorum
tantũ adunatione cõſtruit̃ ad cuius ſimilitu-
dinẽ ponit ſimplicẽ illam inuictamq; defenſio
nem diuinã quã neceſſe fuit amoueri vt gens
iudeorꝝ potuiſſet hoſtium incurſione vaſtari.
Pulcherrime autẽ dictum eſt municões eius
poſuiſti ĩ formidinẽ vt culpis facientibꝰ ip̄m
dominũ formidarẽt cuius ſolebãt munitione
vallari. Maceria ergo ſignificat crucẽ xp̄i vt
quidã volunt vt eſt illud pſal. Tanq̄ parieti
inclinato & macerie impulſe. Caulas muni-
mẽta ouium vel ſepimẽta ouilium. Eſt autẽ
grecum nomẽ c. detracta. Nam greci aulas
vocant animaliũ receptacula. Allegorice aũt
ſicut oues religioſos homĩes qui mãſueti ſũt
& innocẽter viuũt ſic & caule ſanctã eccleſiã
ſignificãt vbi oues criſti poſite conſeruantur
& a beſtiis defenduntur.

¶ De Tentoriis. ¶ Ca. xxvii.

Tabernacula tentoria ſunt militũ qui-
bus in itinere ſolis ardores tempeſta
temq; imbriũ frigoriſq; iniurias vitãt
Dicta autẽ tabernacula q̄d cortine diſtente
funibꝰ tabulis interſtantibus appenderẽtur
que tẽtoria ſuſtinerẽt. Tentorium vocatum
eoq; tẽdat̃ funibꝰ atq; paxillis vnde et hodie
pretẽdere dicunt̃. Myſtice tẽtorium ſiue ta
bernaculũ aut preſentem eccleſiam ſignificat
ſicut illud tabernaculũ moſaicũ in deſerto in
huius p̄figuracõe cõditum eſt. aut cõgrega-
cõis fideliũ ex gẽtibꝰ ſicut illud eſt pſalmiſte
Quã amabilia ſunt tabernacula tua domine.
vel cõdicõem corporis humani de quo dicit
ap̄ls. Quãdiu ſumꝰ in hoc tabernaculo in ge
miſcinꝰ grauati nolentes expoliari ſed ſuper
ueſtiri. Item cogitacõem mẽtis ſignificat ta
bernaculum vt eſt illud. beati iob. Ignis de-
uorat tabernacula eorũ qui munera libenter
accipiũt. ſicut enĩ corpus in tabernaculo. ſic
mens habitat in cogitacõe. ſed ignis taberna
cula deuorat dum eſtus auaricie cogitatiões
deuaſtat.

¶ De Sepulchris. ¶ Ca. xxviii.

Sepulchrũ a ſepulto dictum. priꝰ aũt
quiſq; in domo ſua ſepeliebat̃. poſtea
vetitũ eſt legibus. ne fetore ipſo cor
pora viuentiũ cõtacta inficerent̃. Monumẽ
tum ideo nuncupat̃ eoq; mentem moneat ad
defuncti memoriam. Cum enim non videris
monumẽtum illud eſt quod ſcriptũ ẽ. Excidi
tanq̄ mortuus a corde. cum autẽ videris mo
net mentẽ & ad memoriã te reducit vt mor-
tuum recorderis. Monumẽta itaq; & memo-
rie. pro mentis ammonicõe dicte. Tumulus
dictus quaſi tumẽs tellus. Sarcofagũ grecũ
eſt. eoq; ibi corpora cõſumant̃. ſarco enĩ gre-
ce caro. fagus comedere dicit̃. Mauſolea ſũt
ſepulcra vel monumẽta regum a mauſoleo re
ge egyptiorꝝ dicta. Nam eo defũcto vxor eiꝰ
mire magtudinis et pulchritudĩs exſtruxit
ſepulcrũ intãtum vt vſq; hodie omnia monu
menta p̄cioſa ex nomine eius mauſolea nũcu
pant̃. Piramides eſt genus ſepulcrorꝝ quadra
tum & faſtigiatum vltra omnem excelſitudi
nem que fieri manu poſſit. vnde & menſu-
ram vnam vmbrarum egreſſe. nullã habere
vmbram dicunt̃. Tali autẽ edificõ ſurgũt vt
a lato ĩcipiãt & ĩ anguſto finiant̃ ſicut ignis
Pir autẽ dicit̃ ignis. Has egiptꝰ habet. apud
maiores enim potẽtes. aut ſub mõtibꝰ aut
in mõtibus ſepeliebant̃. Inde tractum eſt. vt
ſup̄ cadauera. aut piramides fierent. aut in
gẽtes columne collocarent̃. Miſtice ſepulcrũ
aliquãdo occultã nequiciã ſiue hereticorꝝ pre
dicacõez ſignificat. Vnde pſalmiſta dicit. Se
pulcrum patẽs guttur eorum. Sepulcrũ enĩ
mortui guttur eſt mentiẽtis. qui exiciabilẽ
ſibi vanitatẽ in faucibus reuoluit que malũ
mortis infligit. Bene autẽ addidit patens.
q̄d ſi clauſum eſſet. minus feteret. Aliquãdo
fetidam cõuerſacõem peccatoris & auari ho-
minis ſig̃ficat. Vnde idem pſalmiſta ait. Se-
pulcra eorũ domus eorꝝ ineternũ. quia in in
cepta auaricia & luxuria eligunt p̄ſeuerare
Item ſepulcrum ſig̃ficat ypocritas qui foris
ſimulatã iuſticiam oſtendunt. & intus pleni
ſunt malicia & dolore. de quibꝰ dñs in euãge
lio dicit. q̄ ſimiles eſſent ſepulcris dealba-
tis qui foris apparẽt homĩbus ſpecioſa intus
ſunt plena oſſibus mortuorꝝ. Aliquãdo tamẽ
ſepulcrũ in bonam p̄tem accipit̃. vt eſt illa
ſentẽcia eliphas. ad beatum iob. Ingredieris
in abundãtia ſepulcrũ. Quid ſepulcri nomĩe
niſi cõtemplatiua vita ſignatur. que nos q̄ſi
ab hoc mũdo mortuos ſepeliuit. dum a terre-
nis deſideriis ſuſceptos in intimis abſcondit
Ait ergo ingredieris in abundancia ſepulcrũ
Vir quippe p̄fectus ſepulcrũ in abundantia
ingredit̃. quia prius actiue vite opera cõgre
gat. & poſtmodũ carnis ſenſũ per cõtempla-
cõem mortuũ. huic mundo fũditus occultat
Item ſepulcrũ memoria mortis & reſurrecti
onis dñi intelligit̃. vt in eſaia. Et erit ſepul-
crum glorioſũ Sepulcrũ corpus peccatis ſub
ditum. ſiue ſimulatores q̄q; vt in euangelio
Ve vobis phariſei ſcribe qui ſimiles eſtis ſe-
pulcris dealbatis. Foſſa dampnacõ peccatorꝝ
vt in pſalmo. Vt mitiges eum a diebꝰ malis

donec fodiat̃. Foſſa dãnacõ diaboli vel anthi-
xp̃i. vt in ꝓpheta. Et indagabũt aſſur id eſt
anthixp̃m in foſſa nebroth. Fouea dolus vel
laqueus in mortem vt in pſalmo Lacum ape
ruit & effodit eum. & incidit in foueam quã
fecit Fouea heretica decepcõ. vt in ſalomone
Fouea ꝓfunda eſt meretrix. & puteus angu
ſtus aliena vxor.

De Edificiis ruſticis. Ca. xxviiii.

Caſa agreſte habitaculũ palis atq; uir
gultis arundinibuſq; ↄtextum quib9
poſſint homĩes tueri a vi frigoris vel
caloris iniuria. Tuguriũ caſula eſt quã faci-
unt ſibi cuſtodes vinearũ ad tegimen ſui q̃ſi
teguriũ ſiue ꝓpter ardorem ſolis & radios
declinãdos. ſiue vt inde vel homines vel beſti
olas que inſidiari ſolẽt natis frugibus abigãt
Hanc ruſtici capanam vocãt ꝙ vnum tantũ
capiat. Caſa ſiue tuguriũ poſſunt egeſtatem
preſentis vite ſignificare. Vnde legit̃ patres
noſtros in terra ꝑegrinacõis ſue in caſulis ha
bitare. Et ꝑ tuguriũ vile habitaculũ in eſaia
& cito deciduum in hoc mundo exprimitur
vt eſt illd̃. erit ſyon ſicut vmbraculũ in vinea
& ſicut tuguriũ in cucumerario.

De Agris Ca. xxx.

Ager latine appellat̃. eoq; in eo aliquid
agatur. Alii agrum ex greco nomina
ri manifeſtius credunt. vnde & villa
grece coragros dicit̃. Villa a vallo id ẽ agge-
re terre nũcupata qd̃ ꝓ limite cõſtitui ſolet.
Poſſeſſiones ſunt agri late patentes publici
priuatiq; quos in initio non mãcipacõne. ſed
quiſq; vt potuit occupauit atq; poſſedit. vnde
& nuncupati Fundus dictus qd̃ & fundatur
vel ſtabiliat̃ patrimoniũ. Fundus autẽ vrba
num edificium & ruſticum intelligendũ eſt
Predium qd̃ ex omnib9 patrifamilias maxĩe
ꝑuidetur. ideſt apparet quaſi preuidium vel
ꝙ antiqui agros quos bello ceperãt vt prede
nomine habebãt. Omnis autẽ ager vt varro
docet. quadrifarie diuiditur aut aruus eſt
ager id ẽ ſacõalis aut cõſitus id eſt aptus ar
borib9 aut paſcualis qui herbis tantũ & ani-
malib9 vacat. aut ſunt orti apibus cõgruẽtes
& floribus. Quod etiã virgilius in quatuor li
bris georgicorũ ſecutus eſt. Agri aũt nomĩe
humanũ genus habitãs in hoc mundo expri-
mit̃. Vnde legit̃ in parabola euãgelica. Ager
eſt mundus in quo ſeminat̃ ſanctũ verbũ dei
ſed iuxta differẽtiam terre fructificauit qa
bona terra fructũ centuplũ bonorũ operum
ꝓfert. mala autẽ ꝓfert ſpinas & tribulos vi-
cioꝝ que etiã eſt maledictiõi proxima. Item
ager eſt eccleſia. vt in geneſi. Ecce ait yſaac
odor filii mei ſicut odor agri pleni cui bñdix

it deus. & in euãgelio Emerunt ex eis agrũ
figuli in ſepulturã peregrinorum Item ager
eſt ppl's iudeorum. De quo agro ſalomon ad
abiathan ſacerdotẽ ait. Vade in agrum tuum
in anathot. Item ager ſignificat diſciplinã re-
ligionis xp̃iane. vt ẽ illud in euãgelio. Simi-
le eſt regnũ celoꝝ theſauro abſcõdito ĩ agro
quẽ qui inuenit homo abſcondit & pre gau-
dio illius vadit & vendit omnia que habet &
emit agrũ illum & cẽta. Theſaurus iſte cele
ſte deſideriũ ſigñficat. Ager vero in quo the-
ſaurus abſcondit̃ diſciplinã ſtudii celeſtis. ho
mo qui hunc theſaurũ inuenit humiles & reli
gioſos ſignificat Quia valde gaudẽt dum bo
num ꝑcipiũt deſideriũ. tunc ꝓfecto venditis
id ẽ cõtemptis voluptatibus carnis cunctiſq;
terrenis delectacõib9 omnia mũdi ꝑ diſcipli
ne celeſtis cuſtodiam calcãt. nil iam qd̃ caro
blandit̃ libet nil qd̃ carnis vitam trucidat
ſpũs horreſcit. Siue aliter theſaur9 iſte xp̃s
intelligit̃. ager autẽ ſancta ſcriptura in qua
repoſita eſt noticia ſaluatoris noſtri. qa quiſ-
quis eum eius gratia reuelãte cognouerit op
tet illum omnia delectamẽta ſeculi contem-
nere. & ad eius noticiã iugi exercitacõe bono
rum operum feſtinare. Inuentus theſaurus
abſcõditur enĩ vt ſeruet̃. quia ſtudiũ bone vo
lũtatis ĩ ope dei nemo cuſtodiẽ ſufficit. q ab
hũanis laudib9 nõ abſcõdit. Rura veteres in
cultos agros dicebãt. id eſt ſiluas & paſcua.
Agrum vero qui colebat̃. Nam rus eſt quo
mel quo lac quo pecus haberi poteſt. Vnde et
ruſticus nomiat̃ Nam hec ruſticoꝝ prima et
ocioſa felicitas. Seges ager eſt in quo ſerit̃
Vnde & virgili9. illa ſeges demũ votis ĩplẽ
det auari. agricole Compaſcuus ager dictus
qui a diuiſoribus agrorũ relictus eſt ad pa-
ſcẽdũ cõmuniter vicinis. Aluui9 ager dict9
eſt ꝙ paulatim fluuius in agrum mittit̃. Ar-
cifinius ager dictus eſt quia certis linearum
menſuris non cõtinetur. ſed arcent̃ fines eius
obiectu fluminũ montiũ arborum. Vnde &
in his agris nil ſubſitum interuenit. Noualis
ager eſt primũ ꝓſciſſus ſiue qui alternis an-
nis vacat nouandarũ ſibi viriũ cauſa. Noua-
lia enim ſemel cum fructu erunt & ſemel va
cua. Noualia poſſunt ſignificare labores fru-
ctuoſos nouiter inceptos. Vnde ẽ illud ꝓphe
ticum innouate vobis noualia. ac ſi diceret.
exercete voſmetipſos in ſtudiis vtilib9 ne ſeg
nicies vos ſteriles reddat. Hinc & alibi ſcrip
tum eſt Multi cibi in noualibus patrũ hoc eſt
abũdãtes delicie virtutũ ſũt in doctrinis &
exẽplis ſanctoꝝ doctoꝝ. Area dicit̃ tabularũ
eq̃litas. Dicta aũt area a planitie atq; eq̃litate
vnde & ara. Alii aream vocatam dicunt ꝙ

pro triturãdis frugibꝫ era dãt̃ q̃ſi erea vł ꝙ
non triturent̃ in ea niſi arida. Area myſtice
eccleſiã ſignificat. Vnde iohãnes baptiſta le-
git̃ dixiſſe in euãgelio de xp̄o. Cuius ventila
brum in manu eius & pmundabit aream ſuã
Per ventilabrũ: id eſt palam diſcrecõ iuſti ex
animis. p aream vero preſens eccleſia deſig-
nat̃. in qua ꝓcul dubio q̄d lugubre ſatis eſt
Multi ſunt vocati pauci vero electi. pauca
grana ſupnis recipienda mãſionibꝫ in cõpara
cõe multoꝝ que flãmis ſunt mãcipanda ppe
tuis. Cuius aree purgacõ & nunc viritim ge
ritur. cum quiſq; peruerſus vel ob manifeſta
peccata de eccleſia reicit̃ vel ob occulta poſt
mortem diuina diſtrictione damnat̃. & vni
uerſaliter in fine pficitur quãdo mittet fili
us hominis angelos ſuos & colliget̃ de regno
eius omnia ſcãdala. Ventilabrũ itaq; domin9
in manu. id eſt iudicii diſcrimẽ habet in pote
ſtate. quia pater non iudicat quẽq;. ſed iudi-
cium omne dedit filio.

De Menſuris agroꝝ. Ca. xxxi.

Menſuras viarũ has miliaria dicimus.
greci ſtadia. galli leugas. egypti ſig-
nes. pſe paraſagnas. Sunt autẽ ꝓprio
queq; ſpacõ. miliariũ mille paſſibꝫ terminat̃
Et dictum miliariũ quaſi milladiũ. habẽs pe
des quinq; milia. Leuga finitur paſſibꝫ mille
quingẽtis. Stadiũ octaua pars miliarii eſt.
cõſtans paſſibꝫ centũuigintiquinq;. Hoc pri-
mũ herculẽ ſtatuiſſe dicunt. eunq; eo ſpatio
terminaſſe. ꝙ ipſe ſub vno ſpiritu cõfeciſſet.
ac ꝓ inde ſtadiũ appellaſſet. quo in finẽ reſpi
raſſet ſimulq; & ſtetiſſet.

De Itineribus. Ca. xxxii.

Via eſt qua poteſt ire vehiculũ & via
dicta a vehiculoꝝ incurſu. Nam du-
os actus capit ꝓpter euntiũ & veni-
entium vehiculoꝝ incurſũ. Omnis autẽ via
aut publica aut ꝑuata. Publica eſt que in ſo-
lo publico ẽ que inter actus pplo patet. Hec
aut ad mare aut ad opida pertinet. Priuata
eſt que vicino municipio data eſt. Via enim
multiplicẽ ſignificacõem habet. in bonã ptẽ
aliquãdo accipit̃. aliquãdo vero in cõtrariam
Via enim ipſum dominũ xp̄m ſignificat. qui
ait in euãgelio. Ego ſum via. veritas & vita
& per ipſũ ad eternã vitam pgimus. & ipſo
tribuente veram beatitudinẽ accipiem9. Ali
quãdo vero vie nomĩe p̄cepta diuĩa et regłe
ſanctarũ ſcripturarũ deſignant̃. vnde pſalmi
ſta ait. Viam mãdatoꝝ tuoꝝ cucurri. Et itẽ
Vias tuas domĩe demõſtra mihi & ſemitas
tuas doce me. Aliqñ vita homĩs in eo ſignifi
catur. Vnde ꝓpheta ait Vias meas enũciaui
& exaudiſti me. In cõtrariam vero ptem vie
ſignificacõ trahit̃ quãdo ꝓpter viam mẽtis
inique ad actionẽ maloꝝ operũ demõſtratur
vt eſt illud ꝓpheticũ. Viam inquit iniquita
tis amoue a me. & in libro ſapientie ſcriptum
legim9. Sunt vie que putantur ab hominibꝫ
recte. quoꝝ vita duc̃ ad infernũ. Vnde dicit̃
Via ſpacioſa hoc eſt vitioꝝ illecebris dilatata
vt eſt illud in euãgelio. Lata & ſpatioſa via
eſt que ducit ad pditionẽ. Arta autẽ via eſt
diſtricta vel tribulacõibꝫ p̄ſſa. de qua ſcrip-
tum dic̃. Quã anguſta porta & arta via que
ducit ad vitam. Directa autẽ via eſt illa que
preceptis dei eſt ornata. vt in eſaya. Rectas
facite inquit ſemitas dei. Praua autẽ a dei p̄
ceptis deuia. vt in codẽ ꝓpheta. Erunt autẽ
praua in directa aſpera in vias planas. Plana
enĩ illa eſt via que obediẽtia p̄ceptoꝝ dei eſt
exeq̄ta. Nam alibi legit̃. Vias que a dextris
nouit dominus. que a ſiniſtris ſunt peruerſe.
Strata dicta quaſi vulgi pedibꝫ trita. Lucre
tius. Strata que iam vulgi pedibus detrita
viarũ. ipſa eſt & dilapidata. id eſt lapidibus
ſtrata. Primi autẽ peni dicunt̃ lapidibꝫ vias
ſtrauiſſe poſtea romani eas ꝑ omnẽ pene orbẽ
diſpoſuerunt ꝓpter rectitudinẽ itinerum ne
plebs eſſet ocioſa. Agger ẽ media ſtrate emi
nẽtia coaggeratis lapidibus ſtrata. ab agge-
re. id eſt a coaceruacõe dicta quã hyſtorici vi
am militarẽ dicũt. vt qualis ſepe vie dep̄hen
ſus in aggere ſerpẽs. Item itus eſt via qua
ire ab homĩe quaq̃uerſum poteſt. iter aũt &
itiner diuerſam ſig̃ficacõeꝫ habẽt Iter enim
eſt locus trãſitu facilis vnde & appellam9 ad
itum. Itiner autẽ itus ẽ longe vie & ipſe la-
bor ambulãdi vt quo velis ꝑuenias. ſemitas
itineris dimidiũ a ſemi itu dictũ. ſemita aũt
hoĩm eſt. Calles ferarũ & pecudũ. callis eſt
iter pecudũ ĩter montes anguſtũ & tritum a
callo pedũ vocatum ſiue callo pecudũ pdura
tum. Tramites ſũnt trãſuerſa in agris itine-
ra ſine recta via dicta ꝙ tranſmittãt. Diuor-
cia ſunt flexus viarũ. hoc eſt vie indiuerſa tẽ
dentes. Nunc diuerticula ſunt hoc ẽ diuerſe
ac diuiſe vie ſiue ſemite trãſuerſe que ſũt al a
tere vie Biuium qa duplex eſt via. Competa
qa plures in ea cõpetũt vie q̄ſi triuie quadri
uie. Hoc quoq; obſeruandũ eſt in locis ſingu-
lis vbi iſta nomĩa viarũ ſunt denotata. vt ap-
p̄cedẽtibus vel conſequentibus eiuſdẽ ſcrip-
ture locis eaꝝ ſignificacõ intelligat̃. Quia ſic
cõgruus ſenſus facile in eis dinoſcit̃ vtrũ ad
bonã vel malã ptem ptinent.

Incipiunt capitula libri decimiquinti.

De Philoſophis.	.i.	De Poetis.	.ii.
De Sibillis.	.iii.	De Magis.	.iiii.
De Paganis.	.v.	De diis gentiũ.	.vi.

PHyloſophi greca appellati
one vocant̄. qui latine ama
tores ſapientie interꝑtant̄
Eſt enī philoſophus qui di
uinarū & humanarū rerū
ſcientiā habet. omnē bene
uiuēdi tramitē tenet. No-
mē philoſophoꝝ primū a pithagora fert̄ ex-
ortū. Nam dum ātea greci veteres ſophiſtas
id eſt ſapiētes. aut doctores ſapiētie ſemetip
ſos iactanti9 nomiarent. iſte interrogat9 qd
ꝓfiteret̄ verecundo nomīe philoſophū. id eſt
amatorē ſapiētie ſe eſſe reſpōdit. quoniā ſapi
entē ꝓfiteri arrogātiſſimū videbat̄. Ita dein-
ceps poſteris placuit vt quātalibet de rebus
ad ſapiētiam ꝑtinētibus doctrina quiſqȝ vel
ſibi vel aliis videret̄ excellere. non niſi philo
ſophus vocaret̄. Iidem autē philoſophi tripli
ci genere diuidunt̄. Nam aut phiſici ſūt aut
ethici aut logici. Phiſici dicti quia de natu
ris tractāt. natura qppe grece phiſis vocat̄.
Ethici quia de moribꝫ tractāt. Mores enim
apud grecos ethis appellant̄ Logici autē qa
in naturis & in moribꝫ racōem adiungunt.
racō enī grece logos dicit̄. Diuidit̄ autē phi
ſica in ſeptē ꝑtes. hoc eſt arithmeticā Aſtro
nomicā Aſtrologiā Mechaniā Medicinam
Geometricā et Muſicam Arithmetica eſt nu
meroꝝ ſciēcia. Aſtronomia ē lex aſtroꝝ. qua
oriunt̄ & occidunt aſtra Aſtrologia eſt aſtro
rum racō & natura & poteſtas celiqȝ cōuerſa
tio. Mechania eſt ꝑitia fabrice artis. in me-
tallis & in lignis & lapidibꝫ. Medicina eſt ſci
entia curacōnū ad tempamentū & ſalutem
corporis inuēta. Geometrica ē diſciplina mē-
ſurādi ſpacia locoꝝ et magnitudines corpum
Muſica eſt diuiſio ſonoꝝ & vocum varietas
eſt modulacō canēdi. Ethica autē diuiditur
in quatuor ꝑtes hoc eſt in prudentiā iuſticiā
fortitudinem & temperanciā. Prudētia in
agnicōem veritatis inducit hominē. iuſtitia
dilectionē dei & proximi ſeruat. Fortitudo
vincit aduerſa. mortemqȝ contemnit. Tem-
pātia vicioſas voluptates repmit & omīa mo
derat̄. Logica autē diuidit̄ in duas ſpecies.
hoc eſt dialeticā & rethoricā. Dialetica eſt
diſputacō acuta verū diſtinguēs a falſo. Re-
thorica eſt diſciplina ad ꝑſuadēdum queque
ydonea. Diuiſi ſūt aūt ipſi philoſophi in here
ſibꝫ ſuis habētes qdā nomia ex autoribꝫ. vt
platonici epicurici pithagorici. alii a locis cō
uēticuloꝝ & ſtacōnū ſuiꝝ. vt peripathetici
ſtoici. achademici. Platonici a platone. Hi
anīarū creatorē eſſe deum. corpoꝝ angelos aſ
ſerūt. ꝑ multos annoꝝ circulos in diuerſa cor
pora redire animas dicūt. Stoici a loco dicti
Porticus enī fuit athenis. quā
appellabāt. in qua picta erāt
geſta ſapiētum atqȝ viroꝝ fortiū hyſtorie. In
hunc porticū cōuenietes ſapiētes philoſopha
bant̄. ex quo & ſtoici dicti ſunt grece enim
porticus ſtoa dicit̄. Hanc ſectā primo zeno in
ſtituit. Hi negāt ſine virtute effici quemquā
beatum. Omne peccatū vniforme eſſe aſſert̄
dicētes ſic ille nocēs erit qui paleas furauerit
ꝙ qui aurū. qui mergū occiderit ꝙ qui equū
Non enī anīal crimē ſed anim9 facit. Hi etiā
animā cum corpe pire dicūt animā ꝙ virtutē
cōtinentē & eternā eſſe negāt. affectāt gl'iā
eternā cū fatet̄ ſe nō eſſe etnos. Achademici
a villa platōis appellati achademia athenaꝝ
vbi idem plato docebat. Hi omīa incerta opi
nant̄. ſed ſicut fatendum eſt multa & occulta
eſſe que voluit deus intelligētiā homīs exce
dere. ſic tamē plurima eſſe que poſſint & ſen
ſus penetrabili racōe cōprehendi. Hanc ſectā
archeſilaus. cirinaicus philoſophus reperit.
cuius ſectator fuit democritus qui dixit tan
ꝙ in puteo alto ita vt fūdus nullus ſit ita in
occulto iacere veritatem. Peripathetici a de
ambulacōe dicti eoqȝ areſtotiles auctor eorū
deambulās diſputaret. Hi dicūt quandā par
ticulā anīe eſſe eternā. de reliquo magna ex
parte mortalē eſſe. Cinici ab immundicia im
pudencie nuncupati. cōtra humanā enī vere-
cundiā in ꝓpatulo coire. cum cōiugibus eis
mos erat. cēſentes licitū & honeſtū eſſe palā
cum vxore cōcūbere. quia cōiugium iuſtum
ē publice id predicātes agendū eſſe vt canes
in vicis vel plateis. Vnde & a canibꝫ quorum
vitā imitabant̄ etiā vocabulū nomēqȝ traxert̄
Epicurei dicti ab epicuro quodā philoſopho
amatore vanitatis non ſapientie quē etiam
philoſophi porcum nominauerūt. quaſi volu
tās in ceno carnalē voluptatē corporis ſum-
mū bonū aſſerēs. Qui etiam dixit nulla diui-
na ꝓuidētia inſtructū eſſe aut regi mundum
ſed originē rerum athomis id ē inſecabilibus
ac ſolidis corporibꝫ aſſignauit quoꝝ fortuitis
cōcurſionibus vniuerſa naſcant̄ & nata ſunt
Aſſerūt autē deum nihil agere omnia cōſta-
re corporibꝫ. anīam nihil aliud eſſe ꝙ corpus
Vnde & dixit non ero poſtea ꝙ mortuus fue
ro Gymnoſophiſte nudi ꝑ opacas indie ſoli-
tudīes ꝑhibent̄ philoſophari adhibētes tantū
genitalibꝫ tegmina. Gymno enī ex eo dictū
eſt. qd iuuenes nudi exercent̄ in campo vbi
pudēda tantū opiunt. Hi & a generādo ſe co
hibent. Theologi autē idem ſunt qui & phi
ſici dicti autē theologi qm̄ in ſcripturis ſuis
de deo dixerūt. Quoꝝ varia cōſtat opinio qd
deus eſſet dum quererēt. Quidam corporeo

ſenſu hunc mūdum viſibilẽ ex quatuor elemẽ-
tis deum eſſe dixerunt. vt dioniſius ſtoicus
alii vero ſpiritaliter intellexerūt mẽtem eſſe
deum vt taleſmileſius. Quidã autẽ animum
in omnibꝫ cõmanentẽ & lucidū vt pithago-
ras. quidã deum ſine tempore incõmutabilẽ
vt plato. quidã mentẽ ſolutam vt cicero. qui-
dam & ſpiritū & mẽtem vt maro. Inuentum
enĩ ſolūmodo deum vt non inuenerūt expoſu
erūt. euanuerẽ in cogitacõibꝫ ſuis. Dicẽtes
ſeſe ſapiẽtes & ſtulti facti ſūt. Platonici qdẽ
curatorem & arbitrū & iudicem aſſerūt. epi
curei ocioſum & inexercitatū. Mundū autẽ
platonici affirmãt incorporalẽ. ſtoici corpo-
ralẽ. Epicurus athomis pithagoras ex nume
ris. eraclitꝰ ex igne. Vnde & varro ignẽ mū
di animū dicẽ. ꝓinde ꝙ in mundo omĩa guber
net ſicut animus in nobis ꝙ vaniſſime qui cū
ẽ in nobis inqt ipſi ſumus. cum exit emori-
mur. Ergo & ignis cum de mundo ꝓficiſcitẽ
ꝑfulgura emoritur. Hi philoſophorū errores
etiã apud eccl'iã induxerẽ hereſes. Inde eone
& forme. neſcio que inde apud arrium trini
tas numinis. & apud valẽtinū platonicꝰ fu-
ror. inde marcionis deus melior de tranquili
tate. ab ſtoicis enim venerat. Et vt anima in
terire dicatẽ. epicurus obſeruat & vt carnis re
ſtitucõ negetur de vana omniū philoſophorū
ſcola ſumitẽ. & vbi materia cum deo equatẽ ze-
nonis diſciplina eſt. Et vbi qd de igneo deo
legitẽ eraclitus intuenit. Eadẽ materia apud
hereticos & philoſophos volutatur. id eſt re
tractatis implicatẽ. ſed ſcriptis erroribꝫ gen-
tilium atꝫ hereticoꝝ que ſit vera philoſophia
ſecundū catholicoꝝ patrū ſenſum dicẽdū no-
bis eſt. Philoſophia ergo eſt nature inquiſicõ
rerum humanarū diuinarūqꝫ cognicõ quãtū
homini poſſibile eſt rimari. Eſt quoqꝫ philoſo
phia honeſtas vite. ſtudiū beneuiuẽdi. medi-
tacõ mortis. cõtemptꝰ ſeculi. qd magis cõue
nit xpianis. qui ſeculi ambicõe calcata diſci-
plinabili ſimilitudine future patrie viuunt.
Materia ergo philoſophie cõſtat ex ſcientia
& opinione. Sciẽtia eſt cum res aliqua certa
racõne ꝑcipitẽ. vt eclipſis ſolis. lunaris. corpis
obiectus eſt vel in ſcripturis hyſtorie textus
qui rerū geſtarū exprimit veritatẽ. ſiue mo-
ralis vite fidelis inſtitucõ. Opinacõ eſt cum
incerta res latet & nulla firma racõe diffini
ri poteſt vt magnitudo celi. vel ꝓfūditas ter
re. ſiue etiã inuiſibiliū rerum & incõprehenſi
biliū diſputacõ. Diuiditẽ ergo philoſophia in
tres ꝑtes. hoc eſt in phiſicã ethicã & loicam
ſicut ſupius oſtẽdimus. In phiſica igitẽ cauſa
querẽdi. in ethica ordo viuẽdi. In logica racõ
intelligẽdi verſatẽ. In quibꝫ videlicꝫ gn̄ibꝫ tri

bus philoſophie diuina eloquia cõſiſtunt. Nã
aut de natura diſputare ſolẽt. vt in geneſi. &
in eccl'aſten. aut de moribus. vt in ꝓuerbiis
& in omĩbus ſparſim libris. aut de logica ꝓ
qua noſtri theologiã ſibi vẽdicãt. vt in cãtico
canticoꝝ & ſancto euãgelio. Theologica ꝙ
eſt que inſpectiua dicitẽ qua ſupgreſſi viſibi-
lia. de diuinis & celeſtibꝫ aliquid mente ſolū
cõtemplamur. Nam quoqꝫ in has duas ꝑtes
philoſophia vera diuiditẽ. id eſt inſpectiuam
& actualẽ. Actualis eſt que in operacõnibus
huic vite mortali neceſſariis cõſiſtit. Per hãc
legitẽ mos viuendi honeſtus appetitus & in-
ſtituta ad virtutes tendẽtia exercentẽ. ꝑ illã
vero deus amatẽ ſpe & fide colitur. Vnde ne-
ceſſe eſt vt quicunqꝫ ſapiẽs eſſe deſiderat &
ad agnicõem vere ſapientie atꝫ ad cõtempla
tionẽ ipſius veritatis ꝑuenire voluerit ſacras
ſcripturas ſecūdū regulã catholice fidei intẽ
te legat. & ſcḋm earū inſtituta in ſacris vir-
tutibus bene viuendo ſemetipſm exercere ſtu
deat. mundūqꝫ cor ab omni malo deſiderio et
mundi cupiditate habere certet. ſicqꝫ ad deſi
deratū bonum deo opitulãte ꝑuenire valebit
hoc enĩ pſalmiſta nobis oſtẽdit dicẽs. Beati
immaculati in via qui ambulãt in lege dei.
Beati qui ſcrutantẽ teſtimõia eius in toto cor
de exquirunt eum. Hinc & ipſa veritas ait
Beati mūdo corde quoniã ipſi deum videbūt
Itaqꝫ primo ſciendū eſt. ꝙ quedã res tam cla-
re & nobiles ſunt vt nõ ꝓpter aliud emolimẽ
tum expetende ſunt ſed ꝓpter ſuam ſolūmo-
do dignitatẽ amande ſunt & exequẽde. vir-
tus videlicꝫ ſciẽtia veritatis amor bonꝰ. Has
quidẽ res veri philoſophi intellexerūt in na-
tura humana & ſūmo ſtudio coluere. Igitẽ vir
tus eſt animi habitꝰ. nature decus. vite racõ
morū nobilitas. que habet partes quatuor. i.
prudentiã. iuſtitiã fortitudinẽ. tempantiam
Nam prudẽtia eſt rerū & naturarū ſcientia
Hec partes tres habet. hoc eſt memoriã intel
ligentiã. ꝓuidentiã. Memoria ꝑ quã animus
repetit que fuerunt. intelligẽtia. ꝑ quam ea
ꝑſpicit que ſunt. ꝓuidẽtia ꝑ quam futurum
aliquid ꝓuidetẽ antequã fiat. Iuſtitia quidem
diffinicõ talis eſt. Iuſtitia eſt habitus animi
vnicuiqꝫ rei ꝓpriam tribuens dignitatẽ. In
hac diuinitatis cultus. in hac hūanitatis iu-
ra. & equitas totius vite cõſeruatur. hec par
tim ex nature iure partim ex conſuetudinis
vſu conſtat. quia ꝑtes illius qdã nature ius
inſerit vt religionẽ. pietatem. gratiã vindica
tionem. obſeruacõem veritatem. quarū diffi
nicõ tal' eſſe poterit. Religio ẽ que ſupioris
cuiuſdã rei quã diuinã vocãt curã cerimoniã
qꝫ affert. pietas per quam ſanguine cõiunctis

patriecꝫ beniuolis officiũ & diligens tribuit
cultus. gratia in qua amiciciarũ & officiorũ
alterius memoria & remunerãdi voluntas cõ
tinet. vindicacõ per quã ius aut iniuria et
omnio omne qđ offuturũ eſt defendẽdo aut
vlciſcẽdo propulſat. Obſeruãtia p quã homi
nes aliqua dignitate antecedẽtes cultu quo-
dã & honore dignant. Veritas p quã ea que
ſunt aut ante fuerũt aut futura ſunt dicunt
Ex cõſuetudinis ergo vſu iuſticia obſeruat.
ita vt ex pacto pari iudicato qꝫ & ex lege cõ
ſideretur. Pactum quocꝫ eſt qđ inter alios
aliquos conuenit piter non omnes Equabile
iudicatũ eſt. quod alicuiꝰ magni viri aut ali
quoꝝ ſentẽciis cõſtitutũ eſt. Lex eſt omni po
pulo ſcriptũ ius quid cauere vel quid obſer-
uare debeat. Tercia vero ſpecies virtutis eſt
fortitudo. que ita diffinit Fortitudo eſt mag
no animo piculorum & laboꝝ ppeſſio. cuius
partes ſunt. magnificẽtia. fidentia. paciẽtia
pſeuerãtia. Magnificentia eſt rerum magna
rũ & excelſarũ cum animi ampla quadam &
ſplẽdida ppoſitiõe cognitio atcꝫ amminiſtra
tio. Fidentia eſt p quã magnis & honeſtis in
rebus multũ animus in ſe fiducie certa cum
ſpe collocauit. Paciẽtia eſt honeſtatis aut vti
litatis cauſa rerũ arduarũ aut difficiliũ volũ-
taria ac diuturna ppeſſio. Perſeuerãtia eſt in
racõe bene cõſiderata ſtabilis ac ppetua pmã
ſio. Vltima vero ſpecies virtutis eſt tempan-
tia. cuius diffinicõ talis ẽ. Tempantia eſt ra-
cõnabilis in libidine atcꝫ in aliis non rectos
impetus animi firma & moderata domĩatio
eiuſcꝫ ptes ſunt. cõtinentia. clemẽtia. mode-
ſtia. Continẽtia eſt p quã omnis mala cupidi
tas magna cõſilii gubernacõe regitur & gu-
bernatur Clemẽtia eſt per quam iniuria et
odia miti animo retinent. Modeſtia eſt per
quã totiꝰ vite modus ſeu animi ſeu in corpis
motibus vbicꝫ honeſti cura ſeruat. Vnde ho-
nor eſt eximius corã hominibꝫ hec ſeruanti.
& laus apud deum. Sed dolendũ eſt cum illi
philoſophi has virtutes ob illarũ tantũ virtu
tum dignitatẽ ad laudẽ vite ſeruauerũt. qꝫ
nos xp̃iani ab his in mltis deuio errore decli
namꝰ. quãdo hec nunc in fide & caritate ob-
ſeruãtibus eterne glorie ab ipſa veritate xp̃o
ihesu p̃mia pollicẽtur. Sunt ergo he excellen
tes virtutes in noſtra hoc eſt xp̃iana religiõe
intelligẽde atcꝫ obſeruãde. vt ſapiẽtia ſit qua
deus ſecđm modulũ humane mẽtis intelligat
& timeat & futurũ eius credat iudiciũ Iu-
ſtitia vt caritas dei eiuſcꝫ mãdatorũ obſerua
tio firmiter teneat. fortitudo qua hoſtis anti
quus vincat. & aduerſa mundi tolent. Tẽ
perãtia q̃ libidinẽ refrenat. auaritiã repmat

omnes animi impetus ſedet ac tempet. illecꝫ
finis in omnibꝫ his virtutibꝫ attendat vt dili
gatur deus & pximus. Quid enĩ facilius eſt
amare ſpecies pulcras. dulces ſapores. ſonos
ſuaues. odores fragrãtes. tactus iocundos.
honores & felicitates ſeculi. que velut volati
lis vmbra recedũt. ante deum amare qui eſt
eterna pulcritudo. eterna dulcedo. eẽna ſua-
uitas. eterna fragrantia. eterna iocunditas.
ppetuus honor. indeficiens felicitas. maxĩe
cum diuine nil aliud nobiſcum agant. niſi vt
diligamꝰ deum & dominũ noſtrũ ex toto cor
de. & ex tota anĩa. & ex tota mẽte. & pxĩm
noſtrũ tancꝫ noſmetipſos. Nam pmiſſum ha-
bemus ab illo qui fallere ignorat. iugum inqt
meum ſuaue eſt & onus meum leue. Labori-
oſior eſt enim huius mđi amor qꝫ xp̃i. Quod
enim in illo anima querit non inuenit .i. felici
tatẽ & eternitatẽ. quoniã hec infima pulcri-
tudo tranſit & recedit vel amãtem deſerit.
vel ab amãte deſerit. Teneat ergo anima or-
dinem ſuum vt diligat qđ ſupius eſt. id eſt
deum. & regat qđ inferius eſt. id eſt corpus
& ſocias animas dilectione nutriat & foueat
ſicꝫ ſacrificiis purgata. atcꝫ exonerata anĩa
ab hac laborioſa vita et erũnoſa reuoluet ad re
quiẽ. & intret in gaudiũ domini ſui. In ſcrip-
turis ergo ſacris ſapiẽtie non ĩe aliqñ xp̃s no-
tat. vt in aplo. xp̃m inquit dico dei virtutem
& dei ſapiẽtiam. aliquãdo doctrina celeſtis
vt in aplo. ſapientiam inquit loquimur inter
pfectos quoniã nemo pncipũ huiꝰ ſeculi cog
nouit. Item ſapiẽtia aliqñ huius mundi philo
ſophia nũcupat. Vnde ſalomon ait. Sapiẽtia
hominũ non eſt mecũ. Et in aplo ſtultã inqt
fecit deus ſapientiã huius mundi. Sapiens
vero deus in iob dicit. vt eſt illud. Deus ſapi
ens corde & fortis eſt robore. Item ſapiẽtes
ſancti vocitant. in oſee vbi ſcriptũ eſt. Quis
ſapiens & intelliget & ſciet hec quia recte
vie domini. & iuſti ambulãt in eis. Rurſum
ſapientes dicunt philoſophi. iudei ſiue hereti
ci. de quibus apls ait. Dicentes enim ſe eſſe
ſapientes. ſtulti facti ſunt. Stulti ergo ſecun
dum ſeculũ ſunt ſancti. Vnde apls ait. Stul-
ta mundi & infirma elegit deus. vt cõfundat
fortia. Rurſum ſapientes huius mundi ſtul-
ti ſunt apud deum. Vnde in pſalmo ſcriptum
eſt. Simul inſipiẽs & ſtultus peribunt.

De Poetis. Ca. ii.

POete vnde ſint dicti. ſicut ait trãquil
lus. Cum primũ homines iuxta inici-
um xp̃ianitatis exuta feritate racõeꝫ
vite habere cepiſſent. ſecꝫ ac deos ſuos noſſe
cultum ediliciũ ac ſermonẽ comẽti. ſibi vtri-
uſcꝫ neceſſarium ad religionẽ magnificentiã

deorũ excogitauerũt. Igitur vt templa illis
domibus pulcriora & ſimulacra corpibus am
plora faciebãt. ita eloquio etiam quaſi angu
ſtiori honorandos putauere. laudeſq; eorum
& verbis illuſtrioribꝫ & iocundioribꝫ nume-
ris extulerũt. id agentes quia forma quadã
efficiẽ que poetes dicĩ. Poema vocitatũ eſt
eiuſq; factores poete. Vates a vi mentis ap-
pellatos. varro autor eſt. vel a viendis carmi
nibus. id eſt flectendis hoc eſt modulãdis. et
ꝓinde poete latine vates olim ſcripta eorum
vaticinia dicebanẽ. Lirici poete a potolirin.
id eſt a varietate carminũ. vnde & lira dicta
Tragedi dicti ꝙ initio canẽtibꝫ premiũ erat
hyrcus quẽ greci tragos vocant Vnde & ora
tius. Carmine qui tragico vilem certauit ob
hircum. Iam de hinc ſequẽtes tragici multũ
honorẽ adepti ſunt. & excellẽtes in argumẽ
tis fabularũ ad varietatis imaginẽ fictis. Co
medi appellati ſiue a loco quia circum pagos
agebant quos greci comas vocãt. ſeu a come
ſatione Solebant enim poſt cibum homĩes ve
nire ad eos audiendos. ſed comici priuatorũ
hominũ predicãt acta. tragici vero reſpubli
cas & regum hiſtorias. Quidam autẽ poete
theologici dicti ſunt· quoniã de diis carmĩa
faciebant. Officiũ poete in eo eſt vt ea que
vere geſta ſunt in alias ſpecies obliquis figu-
racõibus cum decore aliquo cõuerſa tranſdu
cant. Vnde & lucanꝯ ideo in numero poetaꝝ
non ponitẽ. quia hiſtorias cõpoſuiſſe videtẽ nõ
poema. Poematis genera ſunt tria. aut enim
actiuum vel imitacõnũ eſt qđ greci drama-
ticon vocãt vel micticon appellant. Aut enar
ratiuũ quod greci exegematicon vľ pangeri
con nũcupant. aut cõmune vel mixtum quod
grece cenon vel micton appelãt. Dramati-
con eſt actiuũ in quo pſone loquẽtes introdu
cunẽ ſine poete interlocucõne vt ſe habẽt tra-
gedie & fabule. Drama enim latine fabula
dicĩ quõ genere ſcripta eſt. quo temere pe-
des an vel via ducit in orbem. Quo apud nos
genere cãticoꝝ cantica ſcripta ſunt vbi vox al
ternãs xp̃i & eccleſie tametſi non in hoc inter
loquente ſcriptore manifeſte repitur. Exege
maticon eſt vel enarratiuũ. in quo poeta ip
ſe loquĩ ſine vllius interpoſicõe perſone vt ſe
habent tres libri georgici toti & prima pars
quarti. Itẽ lucrecii carmĩa & his ſimilia quo
genere apud nos ſcripte ſũt pabole. & ecclã-
ſtes. que ſua lingua ſicut & pſalteriũ metro
cõſtat eſſe conſcripta. Cenon vel mithon eſt
in quo poeta ipſe loquĩ & pſone loquẽtes in
troducunẽ vt ſunt ſcripta Iliada & odiſſia ho
meri & eneidos virgilii et apud nos hiſtoria
bẽi iob ꝗuis hec in ſua ligua nõ tota poetica

ſ parti ſit metrico vel richmico ſcripta ſmõe

De Sibillis. Ca. iii.

ibille generalĩ dicunẽ. omnes femĩe
vates lingua greca. nã ſios colico ſer-
mone deus. belen grece mentẽ nũcu
pant. quaſi dei mẽtem. Proinde igĩ. quia di
uinã volũtatem homĩbꝫ interpretari ſolebãt
ſibille nomĩate ſunt. Sicut enim omnis vir ꝓ
phetãs vľ vates dicĩ vel ꝓphã ita oĩs femĩa
ꝓphtãs ſibilla vocaẽ. quod nomẽ ex officiõ nõ
ex ꝓprietate vocabuli ẽ. Decẽ autẽ ſibille a
doctiſſimis autoribus fuiſſe tradunẽ. quarũ
ꝑma de perſis fuit. ſcđa libica. tercia delphi-
ca. in templo delphici apolinius genita que
ante troiana bella vaticinata eſt. cuius pluri-
mos verſus opi ſuo humerus inſeruit. Quar
ta cimeria in italia. quinta eritrea nomĩe ero
fila in babilone orta que grecis ilium petẽti-
bus vaticinata eſt piturã eſſe troiam & ome
rum mẽdatia ſcripturũ. Dicta autẽ eritrea
quia in eadẽ inſula eius inuenta ſunt carmĩa
Sexta ſamia que phemone dicta eſt. a ſamo
inſula vnde fuit cognomĩata. Septima cuma
ta nomĩe amaltea que nouem libros attulit.
tarquinio priſco in quibus erant decreta ro-
mana cõſcripta ipſa eſt cinea. De qua virgili
us vltima cimei venit iam carmĩs etas. dicta
autẽ cumana a ciuitate cumas que eſt in cam
pania cuius ſepulcrum adhuc in ſicilia manet
Octaua elleſponcia in agro troiana nata que
ſcribitẽ ſolonis & ciri fuiſſe temporibus. No-
na frigia que vaticinata eſt ancirie. Decima
que tyburcii nomĩe alburea quarũ omnium
carmĩa efferunẽ. in quibus de deo & xp̃o &
gentibus multa ſcripſiſſe maniſeſtiſſime cõ-
probauẽ. Celebrior inter ceteras ac nobilior
eritrea phibetur. que de xp̃o quedã ſcripſit
vt ſunt verſus eiuſdem. in quorũ capitibus
greca lingua theu yos ſother continẽ. quod
latine interpretaẽ iheſus xp̃s dei filius ſalua-
tor. Hi autẽ verſus quoꝝ prime littere illum
ſenſum quã diximus reddant. ſicut eos quidã
latinis exſtantibus verſibus eſt interpretatꝯ
hoc cõtinẽt.

Iudicii ſignum tellus ſudore madeſcit.
E celo rex aduenlet per ſecľa futurus.
Scilicet vt carne preſens diiudicet orbem.
Vnde deũ cernẽt incredulus atꝫ fidelis.
Celſum cum ſanctis eui iam termino in ipo.
Sic anĩe cũ in carne aderũt quas iudicat ipe.
Cum iacet incultus denſis in vepribꝫ orbis.
Reicient ſimulacra viri cunctã ꝗ; gazam.
Exuret terras ignis pontũq; poluq;.
Inquirens tetri portas effringet auerni.
Sanctorũ ſed enim cuncte lux libera carni.
Tradetur ſontes eterna flamma cremabit.

Occultos actus retegẽs tunc quiſq; loquet̃.
Secreta. atꝫ deus reſerabit pectora luci
Tunc erit & luctus ſtridebũt dẽtibꝫ omnes
Eripit̃ ſolis iubar & chorus interit aſtris.
Voluet̃ celũ lunaris ſplẽdor obibit.
Deiciet colles valles extollet ab imo.
Non erit in rebꝫ hominũ ſublime vel altũ.
Iam equant̃ cãpis montes & cerula ponti.
Omnia ceſſabunt tellus cõfracta peribit.
Sic pariter fõtes torrentes flumĩaq; igni.
Sꝫ tuba tũ ſonitũ triſtẽ celo dimittet ab alto
Orbe gemẽs facinꝰ miſerũ varioſq; labores.
Tartareũq; chaos mõſtrabit terra dehiſcẽs.
Et corã hic domĩo reges ſiſtent̃ ad vnũ.
Decidet e celo igniſq; & ſulphuris amnis.
In his latinis verſibus de greco vtcunq; trã-
latis vbi non ille ſenſus occurrẽ potuit qd̃ fit
cum litere in eoꝝ que ſũt capitibꝫ cõnectunt̃
vbi y littera in greco poſita eſt. quia non po-
tuerũt latina inueniri verba que ab eadẽ lit-
tera inciperẽt & ſententie cõuenirẽt. Hi aũt
ſunt verſus tres quintus. & octauus decimꝰ
& nonꝰ decimꝰ. Denique & ſi litteras que ſũt
in capitibꝫ omniũ verſuum cõnectentes horũ
trium que ſcripta ſunt non legimus. ſed pro
eis y litterã tanq; in eiſdem ipſa ſit poſita re-
cordamur exp̃mit̃ in quĩq; verbis ihesus xp̃s
filius dei ſaluator. ſed cum grece hoc dicitur
non latine. & ſunt verſus xxvii. qui numerus
quadratũ ternariũ ſolidũ reddit. Tria enim
ter ducta fiũt nouẽ. & ipſa nouẽ ſi ita ducant̃
vt lato in altũ figura cõſurgat ad xx. & vii.
perueniũt. Horum autẽ grecoꝝ quinq; verbo-
rũ que ſunt ihesus xp̃s theu yos ſoter. quod
eſt latine ih̃s xp̃s dei filius ſaluator. ſi p̃mas
litteras iungas erit ,id eſt piſcis in q̃
nomine miſtice intelligitur criſtus eoq; in
huius mortalitatis abyſſo velud in aquarum
pfunditate viuus hoc eſt ſine peccato eſſe po-
tuerit. hec aũt ſibilla ſiue eritrea ſiue vt qui-
dam magis credũt cymea nihil habet in toto
carmine ſuo cuius exigua iſta pticula eſt. qd̃
ad deorũ falſoꝝ ſiue fictoꝝ cultum pertinet
quinimmo ita etiã ꝯtra eos & cõtra cultores
eorum loquit̃ vt in eorum numero deputãda
videant̃. qui ptinent ad ciuitatem dei. Inſerit
etiam lactantiꝰ operi ſuo quedã de xp̃o vati-
cinia ſibille. quãuis non exprimat cuius. Sed
que ipſe ſingillatim poſuit ego arbitratus ſũ
coniuncta eſſe ponẽda tanq; vnum ſit pлixũ. q
ille plura cõmemorauit & breuia. In manus
inquit infideliũ poſtea veniet. Dabũt autem
alapas deo manibus ĩceſtis & impuro ore ex
puent venenata ſputa. Dabit vero ad verbe-
ra ſimpliciter ſanctũ dorſum. & colaphos ac-
cipiet tacebit nequis agnoſcat q verbum eſt
vel vnde venit. vt inferis loquatur & corona
ſpinea coronetur ad cibũ autẽ fel & ad ſitim
acetum dederunt. Inhoſpitalitatis hanc mi-
niſtrabãt dño mẽſam ipſa inſipiẽs tuũ nõ ĩtel
lexiſti deũ ludẽtẽ mõtaliũ ſ ſpinis coronaſti
& horridũ fel miſcuiſti. Templi vero velum
ſcindetur. & medio die nox erit tenebroſa ni
mis in tribus horis & morte moriet̃. tribus
diebus ſomno ſuſcepto tũc ab infernis regreſ
ſus ad lucẽ veniet. primus reſurrectionis pn̄
cipio reuocatis oſtẽſo. Iſta lactantiꝰ carptim
p interualla diſpoſicõis ſue ſicut ea poſcere vi
debant̃ que probare intenderat adhibuit te-
ſtimonia ſibillina. que nihil interponentes ſed
in vnam ſeriem cõnexa ponẽtes ſolis capitibꝫ
vt ſcriptores deinceps ea ſeruare nõ negligãt
diſtinguenda curauimꝰ.

De Magis. Ca. iiii.

Magorum p̃mus ʒoraſtres rex bactria-
noꝝ quem nimis rex aſſiriorũ prelio
interfecit. De quo areſtotiles ſcribit
q vicies centum milia verſuũ ab ipſo condita
indiciis voluminum eius declarent̃. hanc ar-
tem poſt multa ſecula democritus ampliauit
qñ & ypocrates medicĩe diſciplina efflоruit
Apud aſſyrios autẽ magice artes copioſe ſũt
teſtãte lucano. qs nõ cẽ fibra fata q̃at. quis
pdat aues aut quis fulgura celi ſeruet & aſ
ſyria ſcrutet̃ ſydera cura. Itaq; hec vanitas
magicarũ artium ex tradicõe angelorũ ma-
lorum in toto terrarum orbe plurimis ſecl'is
valuit. Per quãdam ſciẽtiã futurorũ & infer
norũ & inuocacões eoꝝ inuẽta ſũt aruſpicia
augurationes & ipſa q dicunt̃ oracula & ni-
gromãtia. Nec mirum de magorũ preſtigiis
quorum intantũ pdiere malefactoꝝ vel ma-
leficõꝝ artes vt etiam moyſi ſimilimis ſignis
reſiſterẽt vertẽtes virgas in dracones aquas
in ſanguinẽ. Quid plura ? ſi credere fas eſt
de phithoniſſa vt pphete ſamuelis animam
de inferni abditis euocaret & viuorum pre-
ſentaret cõſpectibꝫ. ſi tamẽ animã pphete fu
iſſe credamꝰ & non aliquã fantaſmaticã illu-
ſionẽ ſatane fallatia factam. Prudencius de
mercurio ſic ait. Tradit̃ hic & tinctas ſump
to moderamĩe virge ĩ lucem reuocaſſe anĩas
aſt alias dãnaſſe neci & poſt paululũ adiecit
murmure nam magico tenues exire figuras
atq; ſepulcrales cito incantare fauillas. vita
itidẽ ſpoliare alios ars noxia nouit. Magi ſũt
qui vulgo malefici ob facinoꝝ magnitudinẽ
nuncupant̃. hi & elemẽta cõcuciunt. turbãt
mentes hominum ac ſine vllo veneni hauſtu
violẽtia tantũ carminis interemũt. Vnde &
lucanus. Mens hauſta nulla ſanie polluta
veneni in cãtata perit. Demonibꝫ enĩ accitis

audent ventilare. vt quiſq̧ ſuos pimat malis
artibus inimicos. Hi etiam ſanguīe vtunt̄ et
victimis & ſepe cōtingūt corpa mortuorum
Nicromantici ſūt quoꝝ precātacōibꝫ vident̄
reſuſcitati mortui diuinare & ad interrogata
reſpōdere. Nicro enī grece mortu9. mancia
diuinatio nūcupatur ad quos ſuſcitandos ca-
daueri ſanguis adicit̄. Nam amare demones
ſanguinē dicūt. ideoq̧ q̄tiēs nicromātia fit.
cruor aq̄ miſcet̄. vt colore ſaguīs facili9 ꝓuo
cēt Ydromātici ab aq̄ dicti. eſt enī ydromātia
in aque inſpectione vmbras demonū euocare
& ymagines vel ludificacōes eorū videre ibi
q̧ ab eis aliqua audire vbi adhibito ſanguine
etiam ab inferis phibent̄ ſuſcitari quod gen9
diuinacōis a pſis fertur allatum. Varro dicit
diuinacōis quatuor eſſe genera. terrā. aquā.
aerem. & ignem. Hinc geomantiā. ydromā
tiā. ciomantiā. Piromātiam dictam. Diuini
dicti quaſi deo pleni. diuinitate enī ſe plenos
aſſimulāt & aſtucta fraudulēta hoīībus fu-
tura cōiectant. Duo ſunt genera diuinacōnis
ars & furor. Incātatores vocati ſunt quia ar
tem verbis cōpleāt. Arioli vocati ꝓpter q̄d
circa aras ydoloꝝ nefarias preces emittunt
& funeſta ſacrificia offerūt. hiſq̧ celebritati
bus demonū r̄ſpōſa accipiūt aruſpices nūcu
pati q̄ſi horarū inſpectores. dies enī & horas
in agēdis negocijs opibuſq̧ cuſtodiūt. & q̄d
per ſingula tempa obſeruare debeat homo in
tendūt. hi etiā exta pecudum inſpiciunt. &
ex eis futura p̄dicant. Augures ſunt ſcꝫ qui
volatus auiū & voces intēdunt. aliaq̧ ſigna
rerum vel obſeruacōes impuiſe hominibꝫ oc-
currētes. idem & auſpices. Nam auſpicia ſūt
que iter facientes obſeruāt. Dicta autē ſunt
auſpicia quaſi auium aſpicia & augurıū q̄ſi
auium garria hoc eſt auium voces & linguas
Item auguriū q̄ſi auigeriū q̄d aues gerunt.
Duo ſunt aūt genera auſpicoꝝ. vnum ad ocu
los. aliud ad aures ptinēs. Ad oculos ſcꝫ vola
tus. ad aures vox auium. Phitoniſſe a phitio
appolline dicte. eoq̧ is autor fuit diuinādi.
Aſtrologi dicti eoq̧ ī aſtris augurant̄. Gene
taliaci appellati ꝓpter natalium cōſideracōeꝫ
dierum. Geneſim vero hominū p duodecim
celi ſigna deſcribūt. ſyderūq̧ curſu naſcētiū
mores actus euēta predicare conant̄. id eſt
quali ſigno fuerit natus. aut quem effectum
habeat vite qui naſcit̄. Hi ſunt qui vulgo ma
tematici vocant̄. Cuius ſupſticōis genus con
ſtellacōes latini vocāt. id eſt notacōes ſyderū
quomō ſe habeāt. cum quiſq̧ naſcit̄. Primum
autē iidem ſtellarū interpretes magi nuncu
pabant̄. ſicē de his legit̄. qui in euāgelio xp̄m
natum nūciauerūt. poſtea hoc nomīe ſoli ma

tematici cuius artis ſciētia vſq̧ ad euangeliū
fuit cōceſſa. vt xp̄o edito nemo exinde nati-
uitatē alicui9 decetō interpretaret̄. Horoſpi
ci q̄d p horas natiuitates hominū ſpeculant̄.
diſſimili & diuerſo fatu. Sortilogi ſunt qui
ſub nomine ficte religionis per quaſdā quas
ſortes ſanctoꝝ vocāt. diuinacōis ſcientiā ꝓfi
tent̄. aut quarūcunq̧ ſcripturaꝝ inſpectione
futura ꝓmittunt. Saliſatores vocati ſunt q̄a
dum eis membroꝝ quecūq̧ ptes ſalierint ali-
quid ſibi exinde ꝓſperū ſeu triſte ſignificare
p̄dicunt. Ad hec omnia ptinent & ligature
execrabiliū remedioꝝ cōtemnēde ſue in pre
cātacōibus ſue in caracteribus vel in quibuſ
cunq̧ rebus ſuſpēdendis atq̧ ligandis. in qui
bus omnibus ars demonū eſt ex quadā peſti
fera ſocietate hominū & angeloꝝ malorū ex
orta. Vnde cuncta vitanda ſunt a xp̄iano &
omnio penitus execracōe repudianda atꝫ dā-
nāda. Auguria auium friges pmi inuenerūt
priſtigiū vero mercurius p̄mus dicitur inue
niſſe. Dictum eſt autem p̄ſtigium q̄d pſtrin
git aciem oculorum. De magicis autē artibꝫ
atq̧ incātacōibus & ſupſticōibus diuerſis q̄s
gentiles & falſi xp̄iani in diuinacōibꝫ ſuis et
obſeruacōibus puerſis ſequi vident̄. quid lex
diuina ſanciat in auctoritatibꝫ veteris teſta
mēti ac noui facile eſt inuenire. Deteſtatur
enim eos lex diuīa. que in libro exodi ita dic̄
Maleficos in terra tua ne paciaris viuere. &
item. qui immolat ait diis preter ſoli domīo
occidetur. Et in leuitico. ne comedetis inq̄t
cum ſanguine. non auguriamini ne obſeruabi
tis ſomnia et ſup mortuum ne incidetis carnē
veſtrā neq̧ figuras & ſtigmata facietis voƀ
Ego domin9. Et itē. Ne declinetis ait ad ma
gos nec ab oriolis aliquid ſciſcitemini vt non
polluamini p eos. & iterum. vir inquit ſiue
mulier in quibus phithonicus vel diuinacōis
fuerit ſpūs morte moriat̄. lapidibus obruent
eos. ſanguis eorū ſit ſup eos. In deutronomio
quoq̧ ſic dicit. Quando ingreſſus fueris ter-
ram quā dominus deus tuus daturus eſt tibi
caue ne imiteris abhominacōem illarū gen
tium. nec inueniat̄ in te qui luſtret filiū ſuū
aut filiam ducēs p ignem. aut qui ariolos ſci-
ſcitetur & obſeruet ſomnia atq̧ auguria. nec
ſit maleficus. neq̧ incātatorū. nec phithones
cōſulat. neq̧ diuinos & querat a mortuis ve
ritatē. Omnia enim hec abhominabit̄ domi-
nus. & ꝓpter huiuſmodi ſcelera delebit eos
in ītroitu tuo. pfect9 eris & abſq̧ macula cū
domīo deo tuo. Gentes iſte quarū poſſidebis
terram angures & diuinos audiunt tu autē
a domino deo tuo aliter inſtitut9 es Et quid
ſequendū ſit vel obaudiēdū. mox ſequit̄ dicēs

Cōtra Magos Legis d[iui]ne testimonia

N

ꝓphetã de gente tua & de fratribꝰ tuis ſicut
me ſuſcitabit tibi dominus deus tuus. ipſum
audies vt petiſti a domĩo deo tuo In oreb q̃n
cõcionatus es atq̃ dixiſti. Vltra non audiam
vocem domini dei mei. & ignẽ hunc maxĩm
amplꝰ non videbo ne moriar. Et ait dominꝰ
mihi. Bene omnia ſunt locuti. Prophetã ſu-
ſcitabo eis de medio fratrũ ſuoꝝ ſimilem tui
& ponam verba mea in ore eius. loqueturq̃
ad eos omnia que p̃cepero illi. Qui autẽ ver-
ba eius que loquetur in nomine meo audire
noluerit. ego vltor exiſtam Hic ergo ꝓpħta
& dominꝰ omniũ ꝓphetarũ qui ẽ via veritas
& vita. cõditor vtriuſq̃ teſtamẽti non ſolum
in veteri ſed etiã in nouo omnes errores et di
uinacões atq̃ artes noxias reſpuit atq̃ ꝯtem
nit. nec ab alio q̃ a ſe vult requiri veritatem
aut ſanitatem. quia ipſe cum patre & ſpiritu
ſancto vnus verus atq̃ omnipotẽs eſt deus fa-
ciẽs mirabilia magna ſolus Vnde in euãgelio
omnes ad ſe inuitat dicẽs. Venite ad me om
nes qui laboratis & onerati eſtis. & ego refi
ciam vos Tollite iugum meum ſuper vos. &
diſcite a me q̃a mitis ſũ & humilis corde. &
inuenietis requiẽ animabꝰ veſtris Iugũ enim
meum ſuaue eſt. & onus meum leue. Et itẽ
Ego ſum inquit lux mũdi qui ſequitᷣ me nõ
ambulabit in tenebris. ſed habebit lumẽ vite
Hic ergo iuxta pauli ſentenciam ſaluator eſt
omnium hominũ maxime fideliũ. de quo &
petrus ait. Non eſt enim aliud nomen datum
homĩbus ſup terram in quo oporteat homi-
nes ſaluos fieri. In quo etiam nomĩe quotti-
die ſigna magna & ſanitates in eccl̃ia p ora-
cões fideliũ fiunt. Quoniã ipſe diſcipulis in
euãgelio ait. Ecce ego do vobis poteſtatem
calcãdi ſuper ſerpẽtes & ſcorpiones & ſuper
omnem virtutem inimici. Euntes predicate
euãgeliũ. Infirmos curate. mortuos ſuſcita-
te. leproſos mundate. demones eicite. Quid
ergo neceſſe eſt ſalutẽ ab alio q̃ a medico om
nipotẽte quererẽ? Aut que racõ eſt ſciẽtiam
& ſapiẽtiam ab alio quolibet diſcere velle. q̃
ab omni ſapiẽtie & ſciẽtie fonte? De quo ſcꝑ
tum eſt. Omĩs ſapiẽtia a domino deo eſt. &
apud illum fuit ſemꝑ & eſt ante euum Are
nam maris & pluuie guttas & dies ſeculi q̃s
dinumerabit? Altitudinẽ celi & latitudinem
terre. & ꝓfundũ abyſſi quis menſus eſt? Sa-
piẽtiã dei precedẽtem omnia quis inueſtiga
bit? Prior omniũ creata eſt ſapientia & intel
lectus prudẽtie ab euo. Fons ſapientie verbũ
dei in excelſis. & ingreſſus illius mãdatata
eterna Qui enim ſine ſaluatore ſalutẽ vult ha
bere & ſine vera ſapiẽtia eſtimat ſe prudẽtẽ
fieri poſſe. non ſalꝰ ſed eger. non prudẽs ſed

ſtultus in egritudine aſſidua laborabit. & in
cecitate noxia ſtultus & demens ꝑmanebit
ac ꝑinde omnis ĩquiſicõ & omĩs curacõ que
a diuĩs & magis vel ab ipſis demoniis in ydo
loꝝ cultura expetitᷣ mors potius dicenda eſt
q̃ vita. & qui ea ſectantᷣ ſi ſe non correxerĩt
ad eternã ꝑdicõeꝫ tendũt. Quoniã pſalmiſta
dicente. omnes dii gentiũ demonia qui ꝑ de
ceptos homĩes alios decipe quotidie geſti-
unt. vt perdicõis ſue faciãt eos eſſe ꝑticipes

De Paganis. Ca. v.

Pagani ex pagis athenienſiũ dicti vbi
exorti ſũt. Ibi enim in locis agreſtibꝰ
& pagis gẽtiles lucos ydolaq̃ ſtatue-
runt. & in tali inicõ vocabulũ pagam ſortiti
Gentiles qui ſine lege ſunt & dum non crede
rẽt. dicti ſunt gentiles. quia ita ſũt vt fuerẽ
geniti id eſt in carne deſcẽderũt ſub peccato
ſcꝫ ydolis ſeruientes & nec dum regenerati.
Proinde qui gẽtiles apud latinos nũcupaban
tur. ipſi dicuntᷣ grece hetnici. Hetnici enim
grece latine gẽtiles. hetnos enĩ grece gens di
citᷣ. Poſt fidem autẽ non debent vocari gẽtes
ſeu gentiles illi qui ex gẽtibus credunt. ſicut
poſt fidẽ dici iam non poteſt iudeus. teſtãte
paulo ap̃lo & dicẽte iam xp̃ianis. Quoniã cũ
gẽtes eſſetis. hoc ẽ ĩfideles & rel̃. Etiã apo
ſtate dicuntᷣ. qui poſt baptiſmũ xp̃i ſuſceptũ
ad ydolorũ cultũ & ſacrificioꝝ cõtaminacões
reuertuntᷣ. Eſt autẽ nomẽ grecum.

De Diis gentium. Ca. vi.

Vos pagani deos aſſerũt homĩes olim
fuiſſe ꝓduntᷣ. & pro vniuſcuiuſq̃ vite
meritis coli apud ſuos poſt mortem
ceperũt. vt apud egyptum iſis. apud cretam
iouis. apud mauros iuba. apud latinos faunꝰ
apud romanos quirinꝰ. Eodem quoq̃ modo
apud athenas minerua. apud ſamũ iuno. apd̃
pafos venus. apud lemnos vulcanus. apud
naxos liber. apud delios apollo. In quoꝝ etiã
laudibus acceſſerũt & poete etiã poſitis car-
minibꝰ in celũ eos ſuſtulerũt. Nam quarundã
& inuencões artium repiſſe dicuntᷣ. Vt a ſco
lapio medicinã. Vulcano fabricam Ab actibꝰ
autẽ vocantᷣ vt mercurꝰ qui mercibꝰ pre eſt
Liber a liberalitate. Fuerũt quidã viri fortes
aut vrbium cõditores quibus mortuis homi
nes qui eos dilexerũt ſimulacra finxerũt vt
haberẽt aliquod ex imaginũ cõtemplacõe ſo
lacium. ſed paulatim hunc errorem pſuadẽti
bus demonibꝰ ita in poſteris irrepſiſſe. vt q̃s
illi ꝓ ſola nomĩs memoria honorauerũt ſucceſ
ſores deos exiſtimarẽt atq̃ colerẽt. Simula-
croꝝ vſus exortus eſt cum ex deſiderio mor
tuorũ cõſtituerentᷣ imagines vel effigies tan
quã in celum receptis. ꝓ quibus ſe in terris

demones colẽdi ſuppoſuerũt. & ſibi ſacrificare
a deceptis & perditis ꝑſuaſerunt. Simulacra
autẽ a ſimilitudine nũcupata eoq̄ manu arti
ficis ex lapide alia ve materia eoꝝ vultꝰ imi
tant̃ i quoꝝ honore fingunt̃. Ergo ſimulacra
vel ꝓ eo ꝙ ſũt ſimilia. vel ꝓ eo ꝙ ſint ſimulata
atq̧ cõficta. Vnde & falſa ſunt. Et notandũ
ꝙ latinus ſermo ſit in hebreis. Apud eos enĩ
ydolum atq̧ ſimulacrum ſemel dicit̃. Iudei di
cunt ꝙ yſmahel primus ſimulacrũ luto fece-
rit. gentiles autẽ primũ ꝓmetheũ ſimulacra
hominũ de luto finxiſſe ꝓhibent. ab eoq̄ natã
eſſe artem ſimulacra & ſtatuas fingẽdi. Vn-
de poete & ab eo homines ꝑmum factos eſſe
cõfingũt figurate ꝓpter effigies. Apud gre
cos autẽ oliua orta eſt. & athenenſiũ vrbs ex
minerue appellacõe nomẽ ſortita eſt. Hic pri
mꝰ omniũ iouem appellauit. ſimulacra repit
aras ſtatuit. victimas immolauit. nequaquã
iſtius modi rebus in grecia vnquã viſis. Ido-
latria ydoloꝝ ſeruitus ſiue cultura interpretat̃
Nam latria grece latine ſeruitꝰ dicitur que
quãtum ad veram religionẽ attinet. non niſi
vni & ſoli deo debet̃. Hanc ſicut impia ſupbia
ſiue hominũ ſiue demonũ ſibi exhiberi vel iu
bet vel cupit. ita pia humilitas vel hominum
vel angelorũ ſanctoꝝ ſibi oblatam recuſat. &
cui debetur oſtendit. Ydolum autẽ eſt ſimu-
lacrũ qđ humana effigie factum et cõſecratũ
eſt. Iuxta vocabuli interpretacõꝫ. Idos enim
grece ſonat forma. & ab eo ꝑ diminucõnem
ydolum deductum eq̄ apud nos formulã fa-
cit. Igitur omnis formalis formula ydolũ ſe
dici expoſcit. Inde ydolatria omnis circa om
ne ydolum famulatus & ſeruitus Quidã ve
ro latini ignorãtes grecã linguã imꝑite ido-
lum ex dolo dicũt ſumpſiſſe nomẽ qđ dyabo-
lus creature cultum diuini nominis inuexit.
Demones a grecis dictos aiunt quaſi demo-
nias id eſt ꝑitos ac rerum ſcios. preſciũt enĩ
futura multa. vnde ſolẽt reſponſa multa da-
re. Ineſt enim illis cognicõ rerum pluſq̄ infir
mitati humane partim ſubtilioris ſenſus acu-
mine. partim exꝑientia longiſſime vite par-
tim ꝑ dei iuſſum angelica reuelacõe. Hi cor
porũ aeriorum natura vigẽt. Ante tranſgreſ
ſionẽ quidẽ celeſtia corꝑa gerebãt. lapſi vero
in etherẽã qualitatem ꝯuerſi ſunt Nec aeris
illius puriora ſpacia ſed iſta caliginoſa poſſi
ſunt tenere qui eis quaſi carcer eſt. vſq̄ ad tẽ
pus iudicii. Hi preuaricatores angeli quorũ
dyabolus princeps eſt. Dyabolus hebraice
dicit̃ deorſum fluens quia quietus in celi cul
mine ſtare cõtempſit. ſed ſupbie pondẽ deor
ſum corruẽs cecidit. Grece enĩ dyabolus cri-
minator vocat̃. qđ vel crimĩa in qua ipſe illi-
cit ad deum referat. Vel quia electoꝝ innocẽ
tiã criminibꝰ fictis accuſat. Vnde & in apo-
calipſi voce ãgelica dicit̃. Proiectus eſt accu
ſator fratrum noſtrum. qui accuſabat illos in
cõſpectu dei noſtri die ac nocte. Satanas in
latinũ ſonat aduerſarius ſiue trãſgreſſor. Ipſe
eſt enĩ aduerſarius qui eſt veritatis inimicꝰ
& ſemꝑ ſanctoꝝ virtutibꝰ cõtraire nitit̃. Ipſe
& tranſgreſſor quia & ꝑuaricator effectus.
In veritate qua cõditus eſt non ſtetit. Item
& temptator qui ad temptãdã iuſtoꝝ innocẽ
tiam poſtulat. ſicut in iob ſcribit̃. Anthixp̄s
appellat̃. qui cõtra xp̄m vẽturus eſt. nõ quõ
quidam ſimplices intelligunt anthixp̄m ideo
dictũ ꝙ ante xp̄m venturus ſit. id eſt poſt eũ
veniat xp̄s. Sed anthixp̄s grece dicit̃ qđ latie
cõtrarius xp̄o. anthi in latinũ cõtra ſignificat
Xp̄m enĩ ſe mentiet̃ dum venerit & cõtra eũ
dimicabit. & aduerſabit̃ ſacramentis xp̄i. &
veritatis eius. Nam & templũ iheroſolimis
reparare & omnes veteris legis cerimonias re
ſtaurare temptabit. Sed & ille anthixp̄s eſt
qui negat eſſe deum xp̄m. cõtrarius enĩ eſt
xp̄o. Omnes enĩ qui exeunt de eccleſia & ab
vnitate fidei ꝑciduntur. & ipſi anthixp̄i ſunt
Bel ydolũ eſt babilonicum qđ interpretat̃ ve
tus. Fuit enĩ hic belus pater nini primus rex
aſſiriorũ quẽ quidã ſaturnũ appellãt. qđ no-
mẽ & apud aſſirios & apud afros poſtea cul
tum eſt. Vnde & lingua punica bel deus di
citur Apud aſſirios autẽ bel vocat̃. quadã ſa
croꝝ ſuorum racõe & ſaturnus & ſol. Belfe
gor interpretat̃ idolũ ignominie. Idolũ fuit
moab cognomẽto baal ſup montẽ fegor quẽ
latini ꝑapum vocãt deum ortorum Fuit aũt
de lapſaco ciuitate elleſponti de qua pulſus
eſt. & ꝓpter virilis mẽbri magnitudinem in
numero deoꝝ ſuorũ eum greci tranſtulerunt
& in numĩe ortorum ſacrauerũt. Vnde & di
cit̃ preeſſe ortis ꝓpter eorũ fecũditatẽ Beel
zebub ydolum fuit accaron. qđ interpretat̃
vir muſcarũ. zebul enim muſca vocat̃. Spur-
ciſſimũ ydolum ideo vir muſcarũ vocatũ ꝓp
ter ſordes ydolatrie. vehemoth ĩ latinã ling
uã animal ſonat. ꝓpter qđ de excelſis ad ter-
rena cecidit. & pro merito ſuo vt animal bru
tum effectus ſit. Ipſe eſt & leuiathan. id eſt
ſerpens de aquis. quia in huiꝰ ſeculi mari vo
lubili verſat̃ aſtutia. Leuiathan autẽ interpre-
tat̃ additamẽtũ eoꝝ quoꝝ ſcilicꝫ niſi hominũ
quibus in paradiſo ſemel culpam ꝑuaricacõis
intulit. & hanc vſq̄ ad eternã mortẽ quoti-
die ꝑſuadendo adicit vel extendit. Quedam
nomĩa deorum ſuorũ gentiles vanas fabulas
ad racões phiſicas conant̃ traducere. eaq̄ in
cauſis elementorum cõpoſita eſſe interpretant̃

14

Sed hoc a poetis totū fictū eſt. vt deos ſuos
ornarēt aliquibꝰ quos ꝑditos ac dedecoris
īfamia plenos fuiſſe hiſtorie cōfitent̄. omnīo
enim fingēdi locus vacat vbi veritas ceſſat
Saturnus origo deoꝝ & totius poſteritatis
a paganis deſignat̄. hūc latini a ſato appella-
tum ferunt. qua ad ipſum ſatio omniū ꝑtine
at rerum vel a tempis longitudine ꝙ ſature
tur annis. Vnde & eum greci cronos nomen
habere dicunt. id eſt tempus. Quod filios ſu
os fert̄ deuoraſſe hoc eſt annos quos tempus
ꝓduxerit ī ſe reuoluit. vel ꝙ eo ſemina vnde
oriunt̄ redeunt. Nunc celi patris abſcidiſſe
genitalia dicunt. quia nihil in celo de ſemini
bus naſcit̄. Falcem tenet inquit ꝓpter agri-
culturam ſignificandam. vel ꝓpter annos &
tempa ꝙ in ſe redeāt. vel ꝓpter ſapientiam
ꝙ intus acuta ſit. In aliquibꝰ autē ciuitatibꝰ
ſaturno liberos ſuos apud gētiles immolabāt
quo ſaturnū poete liberos ſuos deuoraſſe ſoli
tum tradiderunt. Iouis fert̄ a iuuando dictꝰ
& iupiter quaſi iuuans pater hoc eſt omnibꝰ
preſtans. Nunc & priuato titulo iouem opti
mum dixerūt dum fuiſſet inceſtor in ſuis. im
pudicus in extraneis. Quē modo taurū fin-
gunt ꝓpter europe raptum. Fuit enim in na
ui cuius inſigne erat taurus. modo danaes ꝑ
imbrem aureū appetiſſe cōcubitū vbi intelli-
gitur pudiciciam mulieris ab auro fuiſſe cor
ruptā modo in ſimilitudinē aquile. ꝓpter qꝺ
puerum ad ſtuprum rapuerit modo ſerpentē
quia reptauerit. & cignū quia cantauerit. et
ideo nō figure iſte ſūt ſꝫ plane de ueritate ſce
lera. Vnde erat turpe tales deos credi. q̄les
homines eſſe non debent. Ianum dicunt q̄ſi
mundi vel celi vel mēſium ianuā. Duas iani
facies faciunt. ꝓpter orientē & occidentem
cum vero faciūt eum quadrifrontē & ianum
geminū appellant ad quatuor mundi partes
hoc referūt. vel ad quatuō elemēta ſiue tem
pora. ſed dum hoc fingūt non deum ſed mō-
ſtrum faciunt. Neptunū aquas mūdi ꝑdicāt
& dictus ab eis neptunꝰ quaſi nube tonans.
Vulcanū volūt ignem eſſe & dictus vulcanꝰ
quaſi volans calor. vel quaſi volicanꝰ qꝺ per
aerem volet. Ignis enim e nubibus naſcitur
Vnde etiā homerꝰ dicit eū ꝑcipitatū de aere
in terras ꝙ omne fulmē de aere cadit. Idcir-
co autem vulcanus de femore iunonis fingit̄
natus. ꝙ fulmina de imo aere naſcunt̄. Clau-
dus dicit̄ vulcanꝰ. quia per naturā nunquā
rectus eſt ignis. ſed quaſi claudus eiuſmodi
ſpeciē motūq̄ habet. Ideo autē in fabrorum
fornace eundē vulcanū autorem dicunt quia
ſine igne nullum metalli genus fundi extēdi
ꝙ poteſt. Pluton grece latine dieſpiter vel
ditiſpater quē alii orcum vocāt. quaſi recep-
torem mortuorum. Vnde & orca nuncupat̄
vas qꝺ recipit aquas. Ipſe & grece caron. Li
berū a liberamēto appellatum volunt ꝙ q̄ſi
mares in coeundo ꝑ eius beneficiū emiſſis ſe-
minibꝰ liberentur. Quod idem liber muliebri et
delicato corpore pingit̄ dicūt mulieres ei at
tributas. & vinum ꝓpter excitandā libidi-
nem. Vnde & frons eius pampino cingit̄ ſed
ideo coronā viteā & cornu habet. quia cum
grate & moderate vinum bibit̄ leticiā ꝑſtat
cum vltramodū excitat lites. id eſt quaſi cor
nua dat. Idem aūt & lieus a potolieo qꝺ mul
to vino membra ſoluant̄. Iſte & grece dioni-
ſius a monte indie niſo vbi dicit̄ eſſe nutritus
ceterū ē & niſa ciuitas in qua colitur idem li
ber vnde niſeus dictus eſt.
Mercurꝰ ſermonē interpretant̄. Nam ideo
mercurius quaſi medius currens dicit̄ appel
latꝰ. qꝺ ſermo currat inter homines medius
Ideo et hermes grece ꝙ ſermo vl̄ interꝑtacō
que ad ſermonē vtiq̄ ꝑtinet hermenia. dicit̄
Ideo & mercibꝰ preeſſe. quia inter vendētes
& emētes ſermo fit medius. Qui ideo fingit̄
habere pennas. quia citius verba diſcurrūt
vnde velox & errans inducit̄. Alas eius in ca
pite & in pedibus ſignificare volucrem fieri
ꝑ aera ſermonē. Nuncium dictū quoniā ꝑ ſer
monē omnia cogitata enunciant̄. Ideo autem
furti magiſtrū dicunt. quia ſermo animos au
dienciū fallit. Virgā tenet qua ſerpentes di
uidit id ē venena. nam bellantes ac diſſiden-
tes interpretum oracōe ſedant̄. Vnde ſcꝺm
liuium Legati pacis caduceatores dicuntur.
Sicut enī per ꝑfectiales bella inducebant̄. ita
pax ꝑ caduceatores fiebat. Hermes autem
dicit̄ grece a potesermenias latine interpres
qui ob virtutē multaꝝq̄ artiū ſcientiā trime
geſtus id eſt ter maximus nomīatus eſt. Cur
autē eum capite canino fingunt. hec racō di
cit̄. ꝙ inter omnia animalia canis ſagaciſſimū
genus & ꝑſpicax habeat.
Martem deum belli eſſe dicunt & martē ap
pellatū qa per viros pugnat̄ vt ſit. mars mas
licet & tria ſint genera cōſuetudinū ſcꝫ ſchi
tarum vbi & femine & viri in pugnā eunt.
amazonū vbi ſole femine. romanoꝝ aliarum
ꝙ gentium vbi ſoli mares. Item martē quaſi
effectorē mortium. Nam a marte mors nun-
cupat̄. hunc & adulterū dicit quia belligerā
tibꝰ incertus euentus eſt. Quod vero nudo
pectore ſtat. vt bello ſe quiſq̄ ſine formidine
cordis obiciat. Mars autē apud grecos gra-
diuus dicit̄. eoq̄ in bello gradum inferāt qui
pugnāt. aut ꝙ impigre gradiant̄.
Hercolem credebant deum virtutis. dicit̄ aūt

hercoles grece. quaſi heris cleos. id ẽ litis glo
rioſus ab heris. id eſt lis & cleos gloria. vel
quaſi herocleos. q̄d latine virorum fortium
famam dicimus. Fuit autẽ vt ſcribit ſextus
pompeius agricola. ideoq; anchei regis ſtabu
lũ ſtercoribꝰ purgaſſe refertᷣ. quia ꝓprie agri
colaꝝ eſt ſtercorare agros.
Apollinem quãuis diuinatorem & medicum
appellent. ipſi tamẽ etiam ſolẽ dixerũt quaſi
ſolum ipſum titan. quaſi vnum ex titanis qui
aduerſum iouem non fecit. ipſum febum hoc
eſt adoleſcentẽ. vnde & ſol puer pingitᷣ eoꝙ
quotidie oriatur & noua luce naſcatᷣ. Pithiũ
quoq; apollinẽ eundẽ vocari aiunt. a phitone
inmenſe molis ſerpẽte cuius non magis vene
na ꝙ̄ magnitudo terrebat. Hunc apollo ſagit
tarum ictibus ſternẽs nomĩs quoq; ſpolia re-
portauit vt pithius vocaretᷣ. Vnde & ob in-
ſigne victorie pithia ſacra celebrãda ꝯſtituit
Dianã quoq; germanã eius ſimiliter lunã &
viarũ preſidẽ aiunt. vnde & virginẽ volunt.
ꝙ via nihil pareat et ideo ambo ſagittas habẽ
finguntᷣ. ꝙ ipſa duo ſidera de celo radios vſq;
ad terras emittant. Dianã autẽ vocatã quaſi
diuanã ꝙ luna die ac nocte appareat. Ipſam et
lucinã aſſeuerãt eoꝙ luceat. eandẽ & triuiã
q̄d tribus fingatᷣ figuris. De qua virgilius.
Tria virginis ora diane quia eadẽ luna. eadẽ
diana. eadẽ ꝓſerpina vocatᷣ. Sed cũ luna fin-
gitur ſubluſtri ſplendet amictu cũ ſub cincta
lucet calamos latonia virgo eſt. cum ſub nixa
ſedet ſolio plutonia coniunx. Latona autem
diana. eoꝙ latone fuerit filia.
Cererẽ id eſt terrã a creãdis frugibꝰ aſſerũt
dictam appellantes eam nominibus plurimis.
Dicunt etiã eam & opem ꝙ ope melior fiat
terra. ꝓſerpinã ꝙ ex ea ꝓſerpinãt fruges. ve
ſtẽ ꝙ herbis vel variis veſtita ſit rebus. vel a
vi ſua ſtãdo. Eandẽ & tellurẽ & matrẽ mag
nam fingũt turritã cum timpano & gallo &
ſtrepitu cimbaloꝝ. Matrem vocatam ꝙ plu-
rima pareat. magnã ꝙ cibum gignat. Almã.
quia vniuerſa animalia fructibꝰ ſuis alit Eſt
enĩ alimentoꝝ nutrix terra. Simulacrum eiꝰ
cum claui fingitᷣ quia tellus hieme clauditur
vere apitur vt fruges naſcantᷣ. Qꝫ tympanũ
haberet ſignificare volũt orbem terre ꝙ cur-
ru uehi dicitᷣ. quia ipſa eſt terra. que pendet
in aere q̄d ſuſtinetᷣ rotis qa mundus rotatᷣ &
volubilis eſt. Leones illi ſubiciũt manſuetos
vt oſtendãt nullum eſſe genus terre tam ferũ
ꝙ non ſubici poſſit aut ſupari ab ea. Quod in
capite turritã geſtat coronã oſtendit ſupposi
tas terre ciuitates quaſi inſignitas turribꝰ cõ
ſtare. Qꝫ ſedes finguntᷣ circa eam ꝙ cum om
nia moueantᷣ ipſa non mouetᷣ Coribantes eiꝰ

miniſtri ꝯſtrictis gladiis eſſe finguntᷣ. vt ſig
nificetur omnes ꝓ terra ſua debere pugnare
Qꝫ gallos huic dee vt ſeruirẽt fecerũt. ſigni
ficãt qui ſemine indigeãt terrã ſequi oporte
re. in ea quippe omnia repire. ꝙ ſe apud eam
iactant. precipitᷣ inquiũt. vt qui terrã colunt
ne ſedeant. ſemp enim eſſe q̄d agant. Cimba
lorũ autẽ ſonitus ferramẽtorum eſt crepitus
in colendis agris. & ideo ere colebãt priuſq;
ferrum eſſet inuentũ. Eandẽ veſcam & ignẽ
eſſe ꝓhibẽt. quia terrã & ignem habere non
dubiũ eſt vt ex ethna vulcanoq; datᷣ intelligi
& ideo virginẽ pictant. quia ignis inuiolabi-
le ſit elemẽtũ nihilq; naſci poſſit ex eo quippe
quia omĩa que arripuerit aſſumat Ouidiꝰ in
faſcis. Nec tu aliud veſtã ꝙ̄ viuam intellige
flammã. Nata de flamma corpa nulla vides
Propterea & virgines ei ſeruire dicunt eoꝙ
ſicut ex virgine ita nihil ex igne naſcatᷣ.
Iunonem dicũt quaſi ianonem. id eſt ianuã ꝓ
purgacõibꝰ femiarũ eoꝙ quaſi portas matrũ
natoꝝ pandat & nubentiũ maritis. Sed hoc
philoſophi. poete autẽ iunonis iouis aſſerunt
ſororẽ & cõiugem. ignem & aerem iouem.
aquã & terram iunonẽ interpretantᷣ. quorũ
duorũ ꝑmixtione vniuerſa gignuntᷣ & ſororẽ
dicunt ꝙ mundi pars eſt coniugem ꝙ com-
mixta coeat. Vnde & virgilius. Tu pater
omnipotẽs fecundis imbribꝰ ether coniugis
ingremium deſcẽdit.
Minerua apud grecos athenas dicitᷣ. id eſt fe
mina. apud latinos autẽ minernã vocatã q̄ſi
deã & munus artiũ variarũ. Hanc enĩ inuen
tricẽ multoꝝ ingenioꝝ ꝓhibent. inde eam ar
tem & racõem interpretantᷣ. quia ſine racõe
nihil poteſt cõtineri quia racõ q̄ ex ſolo anĩo
naſcitur animũ quoq; putant eſſe in capite et
cerebro. ideo eam dicunt de capite iouis eſſe
natã quia ſenſis ſapiẽtie quo inuenit omĩa in
capite ſũt. In cuius pectore ideo caput gorgo
nis fingitᷣ ꝙ illic eſt omnis prudẽtia que con
fundit alios & impitos & ſaxeos cõprobant
q̄d & in antiquis impatorũ ſtatuis cernimus
in medio pectore locatã ꝓpter inſinuandã ſa-
piẽtiã & virtutẽ. Hec minerua & tritonia di
citᷣ. Triton enim affrice palus ẽ. circa quam
fertᷣ virginali apparuiſſe etate. ꝓpter q̄d tri
tonia nuncupata eſt. vnde & tanto ꝑlibuius
dea credita eſt. quãto minus origo eius inno
tuit. Pallas autẽ dicta vel ab inſula pallene
in tracia in qua nutrita eſt vel a potinpalle id
eſt motu vel ab haſte cõcuſſione vl̄ ꝙ pallãtẽ
gigantem occiderit. Venerẽ exinde dicũt nũ
cupatã. ꝙ ſine vi femĩa virgo eſſe non deſinat
hanc greci affrodin vocant. ꝓpter ſpumam
ſanguinis generantem. Affrodin enim grece

ſpuma vocať. ꝙ autē fingunt ſaturnū celo pa
tri genitalia abſcidiſſe & ſanguinē fudiſſe in
mare atq; eo ſpuma maris cōcreta venus na‑
ta eſt illud aiūt ꝙ coitus ſalſi humoris ſubſtā
tia eſt & inde affrodin venerē dici ꝙ coitus
ſpuma eſt ſanguis qui ex ſuco viſceꝝ liquido
ſalſoq; cōſtat. ideo autē venerē vulcani dicūt
vxorē quia venerium officiū non ſine calore
ꝯſiſtit. vnde eſt frigidus in venere ſenior Nā
ꝙ ſaturnus dicať patri celo virilia amputaſſe
in mare cadentia venerē creauerūt. qđ ideo
fingiť. quia niſi humor de celo in terram de‑
ſcenderet nihil creať. Cupidinem vocatū fe‑
runt ꝓpter amorē. Eſt enī demon fornicacō
nis qui ideo alatus pingiť quia nihil amātibꝫ
leuius nihil mutabilius inueniť. Puer pingiť
quia ſtultus eſt & irracōabilis amor. Sagit‑
tam & facem tenere fingiť. Sagittam quia
amō cor vulnerat facē qa īflāmat Pan dicūt
greci latini ſiluanū deū ruſticoꝝ quē in natu
re ſimilitudinē formauerē. vnde & pan dict9
eſt ideſt omne fingūt enī eū ex vniuerſali ele
mentoꝝ ſpecie habet enim cornua in ſimilitu
dinē radiorū ſolis & lune. diſtinctā maculis
habet pellem ꝓpter celi ſydera. Rubet enim
facies ad ſimilitudinē etheris. Fiſtulā vii. ca
lamoꝝ geſtat ꝓpter armoniā celi in qua vii.
ſunt troni & ſeptem diſcrimīa vocum. Villo
ſus eſt quia tellus cōueſtita eſt. A genibꝫ ps
eius inferior feda eſt ꝓpter arbores & feras
& pecudes. Caprinas vngulas habet vt ſoli‑
ditatē terre oſtendat. Quē vocant rerum &
totius nature deū Vnde pan q̄ſi omnia dicūt
Iſis līgua egipciorū terra appellať. quam iſim
volunt eſſe. fuit autē iſis regina egiypcōrum
machis regis filia que de grecia veniēs egip
cios literas docuit & terras colere inſtituit
ꝓpter qđ et terram ei9 nomīe appellauerūt
Sarapis omniū maximus egipcioꝝ deus ipſe
eſt apis rex arginorū. qui nauibus traſuect9
in egiptū cum ibidem mortuus fuiſſet ſera‑
pis appellatus eſt. ꝓpterea quia arca in qua
mortuus ponitur quā ſarcofagū vocāt ſaros
dicať grece & ibi eum venerari ſepultū cepe
runt priuſq; templū eius eſſet inſtructū. ſed
apis. Sorapis primo deinde vna littera cōmu
tata ſerapis dictus eſt. Apis fuit apud egip
cios taurus ſerapi cōſecratus & ab eo ita cog
nominat9 quē egiptus inſtar numīs colebat
eoq; de futuris daret quedā manifeſta ſigna
Apparebat enim in memphis quē centū anti
ſtites ꝓſequebanť & repente velut limphati
ci ꝓcauebant. Huius capitis imaginē ſibi in
heremo iudei fecerē Fauni a fādo velut a po
telfanis dicti qđ voce non ſignis oſtēdere vi
derenť futura. In lucis enim cōſulebanť a pa

ganis & reſponſa illis non ſignis ſed vocibus
dabāt. Genium autem dicūt ꝙ q̄ſi vim habe
at omniū rerum gignēdarum ſeu a gignēdis
liberis. Vñ & genitales lecti dicebanť a gē‑
tibꝫ qui nouo marito ſternebanť. Hec & alia
ſūt gētiliū fabuloſa figmēta que interpreta
ta ſic habenē vt ea non intellecta dāpnabilitē
tamē adorent. Fatum autē dicūt eſſe quicqt
dii fanť. quicquid iupiter fatur. a fando igiť
fatū dicūt id eſt a loquēdo qui niſi hoc nomē
iam ī alia re ſoleret intelligi quo corda hoīm
nolum9 inclinare. racōabiliter poſſem9 a fan
do fatū appellare. non enī abnuere poſſumus
eſſe ſcriptū in literis ſanctis ſemel locut9 eſt
deus duo hec audiui &c̄. Qꝺ enim dictū eſt
ſemel locutus eſt. intelligiť immobiliter hoc
eſt incōmutabiliter eſt locutus ſicut nouit in
cōmutabiliter omnia que futura ſunt & ipſe
faturus eſt. Tria autē fata fingūt in colo &
fuſo digitiſq; fila ex lana torquētibꝫ propter
tria tempora preteritū qđ in fuſo iam netū
atq; inuolutū eſt. preſens qđ inter digitos nē
tis trahitur. futurum in lana que colo impli
cata eſt & qđ adhuc ꝑ digitos nētis ad fuſū
tanq; ꝓſens ad preteritū traiciendū eſt. Par
cas cataantifraſin appellatas qđ minime par
cant quas tres eſſe voluerūt. vnā que vitam
hominis ordiať. alteram que cōtexat. terciā
que rumpat. incipimus enim cum naſcimur
ſumus cum viuimus. deſumus cum interim9
Fortunam a fortuitis nomē habere dicūt q̄ſi
deam quandā res humanas variis caſibus &
fortuitis illudētē. Vñ & cecā appellant eoq;
paſſim in quolibet incurrēs ſine vllo examīe
meritoꝝ & ad bonos & ad malos venit. Fa‑
tum autē a fortuna ſeperāt & fortunā quaſi
ſit ī his que fortuitu venīūt. nulla palam cau
ſa. Fatum vero appoſitum ſingulis & ſtatutū
aiunt. Aiunt & tres furias feminas crinitas
ſerpentibus ꝓpter tres effect9 que in animis
hominū multas ꝑturbacōes gignunt. & inter
dum cogūt delinquere vt nec fame ꝑiculi ue
reſpectū habere ꝑmittāt. Ira que vindictam
cupit. cupiditas que deſiderat opes. libido q̄
appetit voluptates. Que ideo furie appellan
tur ꝙ ſtimulis ſuis mentem feriant et quietā
eſſe non ſināt. Nimphas deas aquarū putant
dictas a nubibꝫ nam ex nubibꝫ aque vnde no‑
men deriuatū nimphas aquarū deas quaſi nu
mina limpharū. Ipſas autem dicūt & muſas
quas & limphas. nec īmerito. nā aque mot9
muſicē efficit. Nimpharum apud gētiles va
ria ſunt vocabula. Nimphas quippe mōtium
oreades dicunt ſiluarum driades. fontiū ama
driades. cāporū naides. maris nereides. Eroe
as dicunt a iunone traxiſſe nomē grece enim

iuno era appellatur. & ideo neſcio quis filius
eius ſecundū grecorū fabulā eros fuit nūcu-
patus. Hoc velud miſticum ſignificāte fabula
ꝙ aer iunoni deputetur. vbi volunt eroas ha
bitare quo nomine appellant alicuius meriti
animas defunctorū quaſi heroas. id eſt viros
aerios & celo dignos ꝓpter ſapiētiā & forti
tudinē. Penates gētiles dicebāt omnes deos
quos domi colebāt. & penates dicti ꝙ eſſent
in penetralibꝫ. id eſt in ſecretis. hii dii quōmō
vocabanť vł que nomīa habuerint ignoratur
Manes deos mortuoꝝ dicūt. quoꝝ poteſtatē
inter lunam & terrā aſſerunt. a quibꝫ & ma
ne dictum exiſtimāt quos putant habere qui
manus id eſt rarus eſt. manes dictos ſiue qui
late manāt ꝑ auras ſiue quia mites ſūt imma
nibus cōtrario nomīe hoc appellanť. Apuleiꝰ
autē ait eos cataantifraſin dici manes hoc eſt
mites ac modeſtos cum ſint terribiles & in-
manes. vt parcas vt eumenides. Laruas ex
homībꝫ factos demones aiunt qui meriti ma
li fuerint quaꝝ natura diciť terrere paruulos
& in angulis garrire tenebroſis. Lanias quas
fabule tradunt infantes corripe ac laniare ſo
litas a laniando ſpecialiter dictas. Piloſi qui
grece panite latīe incubi appellanť ſiue inuii
ab ineundo paſſim cum anīalibus. vnde & in
cubi dicunť ab incumbendo hoc eſt ſtuprādo
ſepe enim improbi exiſtunt etiam mulieribꝫ
& earum pagunt cōcubitum quos demones
gallidußos nuncupāt. ꝙ aſſidue hanc immun
diciā pagunt. Quē autē vulgo incubonē vo-
cant hunc romani faunū ficarium dicūt. Ad
quem oracius dixit. Faune nimpharū fugien
tiū amator ꝑmeos fines & aprica rura lenis
incedas. Sed falſis diis & figmentis hominū
ſpretis de quibꝫ pſalmiſta ait. Omnes dii gē
tium demonia: dominus autē celos fecit Dif-
ferentiā ipſius nomīs patefaciamꝰ. Dii ergo
gentium demonia ſunt que nulli preſtāt ſed
in ſe credentes ſemꝑ decipiunt ſemꝑ illudūt
Nam quāuis demones latine ſcientes vocenť
quaſi demonas humano tamē ſermone cōuici
um eſt. Vnde ita dicimꝰ quos execracōe dig
nos iudicamus. Non immerito quō in illis ve
ra ſcientia non eſt qui creatoris ſui non ſecun
dant arbitrio. ſic & ſapientes philoſophos di
cimus. Sed hos pſequiť apl's diffinitiua ſen-
tencia dicens. Sapientia huiꝰ mūdi ſtulticia
eſt apud deum. Vnde neceſſe eſt vt hoc ſcien
tes ꝓ non intelligētibus eos habeamus. De-
mon igiť eſt a deo quedā ſicut & bonoꝝ ange
lorū excellens homīes creata ſubā. que ꝓpria
faciēte ſupbia eouſq; ꝑuenit vt naturali dig
nitate depoſita malis opibꝫ ſemꝑ inſiſtit. Ta
mē alibi ſcriptū eſt. Deus ſtetit in ſinagoga
deorum in medio autem deos diſcernit. Vno
verbo ihesus xp̄s mirabili nobis breuitate de
clarať. Ipſe enim deus ſtetit in ſinagoga qui
ſedit ad dexteram patris. Situs enim iſti
corporales ſunt. Nam ſi maieſtatē eius inten
das vbiq; totus vbiq; plenus eſt. Nec poteſt
dici natura deitatis ſtare vel ſedere qui nul
la loci determīatiōe ꝯcludiť. Sic enim de ip̄o
& iohānes baptiſta dicit. Medius aūt veſtrū
ſtat quē vos non ſcitis. Addit & deoꝝ vt eui
dencius de homībus dictum aduerteres inť
quos corporaliter habitaſſe cognoſciť xp̄s Si
cut iheremias ꝓpheta p̄dixit Poſt hec in ter
ris viſus eſt & cum hominibꝫ cōuerſatus eſt
Nam hoc dictum de hominibꝫ ſepius inueni-
mus Vnde & ad moyſen dicit. Conſtitui te
deū pharaoni. & inferiꝰ pſalmus ipſe dicturꝰ
eſt. Ego dixi dii eſtis & filii excelſi omnes.
Sic enim & filios dei homines vocamꝰ. Q2
ſi ad naturā deitatis referas vnum eſt verbū
qđ veraciter ac ꝓprie ſic debeat nuncupari.
Dicimꝰ nonnūq; abuſiue deos & ſupas pote-
ſtates ſicut ait apl's. Et ſi ſint qui dicanť dii
ſiue in celo ſiue in terra. Nobis autē vnus eſt
deus pater Sequiť In medio autē deus diſcer
nit id eſt apl'os atq; iuſtos qui maieſtatis eiꝰ
monita fidemq; ſecuti ſunt. Diſcernere enim
ad preſcientiā ꝑtinet intellectūq; diuinū qui
nos de maſſa peccati eripit & ad celoꝝ regna
ꝑducit. Vnde & apoſtolus dicit. Quis enim
te diſcernit.

Incipit liber ſedecimus.

De Linguis gentium. .i.
De Gentium vocabulis. .ii.
De Regnorum vocabulis. .iii.
De Ciuibus. .v.

Linguarū diuerſitas ex-
orta eſt in ediffıcacōne
turris poſt diluuiū. Nā
priuſq; ſuperbia turris
illius in diuerſos ſigno-
rum ſonos humanam di
uideret ſocietatem vna
omniū nationū lingua
fuit q̄ hebrea vocať. qua patriarche & ꝓphe
te vſi ſunt. Non ſolum in ſermonibꝫ ſuis. Ve-
rum etiam in literis ſacris. inicō autē q̊t gen
tes tot lingue fuerūt. Deinde plures gentes
q̄ lingue quia ex vna lingua multe ſunt gen-
tes exorte. Lingue autem dicte in hoc loco ꝓ
verbis que ꝑ linguā fiūt genere locucōis illo
quo is qui efficit ꝑ id qđ efficiť nomīatur ſīc
os dici ſolet ꝓ verbis ſīc manꝰ ꝓ literis Tres
ſunt autem lingue ſacre hebrea. greca. latina
que toto orbe maxīe excellūt. His enī tribus
linguis ſuper crucē domini a pilato cauſa eiꝰ

fuit ſcpta. Vnde & ꝓpt̄ obſcuritatē ſanctarū
ſcripturaꝝ harum trium linguarum cognicō
neceſſaria eſt vt ad alteram recuratur ſi aliq̄
dubitacōem nomīs vel interpretacōis ſermo
vnius lingue attulerit. Greca aūt lingua int̄
ceteras gentium clarior habetur Eſt enim &
latinis & omnibꝫ linguis ſonantior. Cuius va
rietas in quinq̄ ptibus diſcernit̄. quaꝝ pma
dicit̄ cenodo id ē mixta ſiue cōmunis qua om
nes vtunt̄. Secunda attica videlicꝫ athenien
ſis qua vſi ſunt omnes grecie autores. Ter
cia dorica quā habent egipcii & ſiri. Quarta
ionica Quinta eolica qua ſe eolice locutos dix
erunt & ſunt in obſeruacōe grece lingue eiuſ
modi certa diſcrimina. Sermo enī eorum ita
eſt diſptitus. Latinas autē linguas quatuor
eſſe quidā dixerunt. id eſt priſcam. latinam
romanā. mixtam. Priſca eſt qua vetuſtiſſimi
italie ſub iano & ſaturno ſunt vſi. in cōpito
vt ſe habent carmina ſaliorū. Latina quā ſub
iano & regibus tuſcie & ceteri in latino ſunt
locuti ex qua fuerunt duodecim tabule ſcrip
te. romana que poſt reges exactos a populo
romano geſta eſt quā neniꝰ plautus virgiliꝰ
poete & exoratoribus graccus & cato et cice
ro vel ceteri effuderunt. Mixta que poſt im
periū latius ꝓmotum ſimul cum moribus &
hominibus in romanā ciuitatem irrupit inte
gritatē verbi p ſoleociſmos & barbariſmos
corrumpens. Omnes autem orientis gentes
in guttere linguam & verba collidūt ſicut he
brei & ſiri. Omnes mediterranee gentes in
palato ſermones ferunt ſicut greci & aſiani.
omnes occidentis gentes verba in dentibus
frangunt ſicut itali & hiſpani. ſirus caldeus
vicinus hebreo eſt. in ſermone conſonans in
pleriſq̄ & literarum ſono. Quidam autem ar
bitrant̄ linguam ipſam eſſe caldeā. quia abra
ham de caldeis fuit. Q2 ſi hoc recipitur q̊mō
in daniele hebrei pueri linguā quā non noue
rāt doceri iubentur. Omnem autem linguā
vnuſquiſq̄ hominum ſiue grecam ſiue latinā
ſiue ceterarum gentium aut audiēdo poteſt
tenere. aut legendo ex preceptore accipere.
Cum autem omnium linguarū ſcientia diffi
cilis ſit cuiquā nemo tamen ita deſidioſus eſt
vt in ſua gēte poſitus. ſue gentis linguam ne
ſciat. Nam quid aliud putandus eſt niſi ani
malibus brutis deterior. illa enim ꝓprie vo
cis clamorē exprimunt iſte deterior qui pro
prie caret lingue noticia. Cuiuſmodi autem
lingua locutus ſit deus in pn̄cipio mundi dū
diceret. Fiat lux inuenire difficile eſt. nondū
enim erant lingue. Item qua lingua inſonuit
poſtea exterioribꝫ hominum auribus. Maxīe
ad primū hominē loquens vel ad ꝓphetas vel
dum corporaliter ſonuit vox dicētis dei. Tu
es filius meus dilectus vbi a quibuſdam cre
ditur illa lingua vna & ſola que anteq̄ eſſet
linguarū diuerſitas. In diuerſis quippe gen
tibꝫ credit̄ ꝙ eadem lingua illis deus loquat̄
qua ipſi homines vtuntur vt ab eis intelligat̄
loquitur autem deus hominibus non per ſub
ſtanciam inuiſibilem. ſed per creaturam cor
poralem per quam enī & hominibꝫ apparere
voluit q̄d locutus eſt. Dicit enim apl̄us. Si
linguis hominū loquar & angeloꝝ. vbi queri
tur qua lingua angeli loquant̄. Non ꝙ ange
lorum alique lingue ſint ſed p aggeracōnem
dicitur. Item queritur qua lingua in futurū
homines loquant̄ ꝙ nuſquā reperitur. Nam
dicit apl̄s ſiue lingue ceſſabunt. Ideo autem
prius de linguis ac deinde de gētibus poſui
mus quia ex linguis gentes non ex gentibus
lingue exorte ſunt.

De Gencium vocabulis. Ca. ii.

Ens eſt multitudo ab vno pn̄cipio or
ta ſiue ab alia nacōe ſecundum propri
am collectionē diſtincta vt grecia aſia
hinc gentilitas dicit̄. Gens autem appellata
propter generacōes familiarum id eſt a gig
nendo ſicut nacō a naſcendo. Gentes a quibꝫ
diuiſa eſt terra qn̄decim ſūt de iafath. xxxi.
de cham. xxvii. de ſem que ſiūt lxxiii. vel po
tius vt racō declarat lxx. due totidem lin
gue que per terras eſſe ceperunt que creſcen
do prouincias & inſulas impleuerunt.
Filii ſem quinque ſingulariter gentes ſingu
las procreauerunt. Quorum primus elam a
quo elamite principes pſidis. Secūdus aſſur
a quo aſſiriorum pullulauit imperium. Ter
cius arfaxat a quo gens caldeorum exorta eſt
Quartus lud a quo lidii. Quintꝰ aram a quo
ſiri quorum metropolis fuit damaſcus.
Filii aram nepotes ſem quatuor. hus. & hul.
& gether. & meſa. & hus traconitidis cōdi
tor que inter paleſtinam & coeleſiriam tenu
it principatum vnde fuit iob ſecundū ꝙ ſcrip
tū eſt. vir erat in terra hus. Secundus hul a
quo armeni. Tercius gether a quo carmeni
ſiue carie. Quartꝰ meſa a quo ſunt hii qui vo
cantur meones. Poſteritas arfaxat filii ſem.
Heber nepos arfaxat a q̊ hebrei iectan filius
heber a q̊ indoꝝ orta eſt gens. ſale filiꝰ iectan
a quo bactriani licꝫ eos alii ſcitharum exules
ſuſpicentur. Iſmahel filius abraham a quo iſ
mahelite qui nunc corrupto nomīe ſarraceni
quaſi a ſarra & agareni ab agar. Nabaioth fi
lius iſmahel a quo nabuthei qui ab eufrate in
mare rubrū inhabitant Moab & ammon filii
loth. a quo moabite & ammonite Edom filiꝰ
eſau a quo idumei He gentes q̄ de ſem ſtirpe.

deſcendunt poſſidentes terram merithanam
ab ortu ſolis vſq ad fenices.

Filii cham quatuor ex quibus orte ſunt nae.
thus. a quo ethiopes progeniti. meſrain a quo
egypcii perhibentur exorti. futh a quo libii
vnde & mauritanie fluuiꝰ vſq in pſens futh
dicitur. omniſq circa eum regio futenſis.

Canaan a quo afri & fenices & cananeorum
decem gẽtes. Itẽ ex nepotibꝰ cham filii chus
nepotes cham ſex. Filii chus ſaba & euiula ſa
batha rechema. ſabathacha.

Saba a quo pgeniti & appellati ſabei de qui
bus virgilius ſolis eſt turea virga ſabeis hi
& arabes ſũt.

Euila a quo getuli in partẽ remocõris affri
ce & heremo coherentes.

Sabatha a quo ſabathani qui nũc aſtabari no
minãtur. Rechema vero & ſabathacha paula
tim antiqua vocabula pdiderunt. & que nũc
a veteribus habeant ignorat̃. Filii rechma ſa
ba & dadan hic ſaba pſin literata ſcribitur in
hebreo ille autem ſupior ſaba pſam & a quo
appellatos ſabeos. interpretat̃ autẽ nunc ſa
ba arabia. Dadan a quo gens eſt ethiopie in
occidentali plaga. filii meſraim labim qui
quondam putei vocabant̃ Celluim a quo phi
liſtiim quos veteres aliofilos. nos modo cor
rupte paleſtinos vocamus. Cetere ſex gentes
ignote ſunt que a bello ethiopico ſubuerſe vſ
q ad obliuionẽ preteritoꝝ nominum puene
runt. Filii canaan vndecim ex quo chananeo
rum decem gentes quorum terrã his expul
ſis iudei poſſederunt quorum primogenitus
ſidon a quo ſidones. vnde & vrbs eorum in fe
nice ſidon vocatur Secundus ech a quo echei
Tercius iebuſeus a quo iebuſei quorum fuit
iheruſalem. Quartus amorreus a quo amor
rei. Quintus gergeſeus a quo gergeſei. Sex
tus eueus a quo euei ipſi ſunt gabaonite a ci
uitate gabaon qui ſupplices venerũt ad ihm
Septimus aracheus qui archas cõdidit oppi
dum contra tripolin in radicibus libani ſitum
Octauus aſaneus a quo aſanei. Nonus aradi
us a quo aradii ſunt qui aradum inſulam poſ
ſederunt. Decimus ſamareus a quo ſirie no
bilis ciuitas que vocat̃ celis. Vndecimꝰ ema
theus. He ſunt gentes de ſtirpe cham a ſido
ne vſq ad gaditanum fretum omnem meridi
anam partem tenent. Item tribus filiorum ia
feth. Filii ergo iafeth ſeptem nominantur.
Gomer ex quo galathe id eſt galli. Gomer in
terpretatur conſumacõ. In eo enim finis va
ſtitas & exitium vel vniuerſa que ad mortẽ
pertinent venire dicuntur Vnde legitur in
ezechiel. Gomer & vniuerſa agmina eius.
Magog a quo arbitrant̃ ſcitas & gotos trax
iſſe originem. Magog interpretat̃ detectio.
id eſt reprobi quos diabolus in culmen ſuper
bie erigit & ſibi cõſenciẽtes facit Vnde ſcrip
tum eſt in apocalipſi. Et ſeducet gentes que
ſunt ſup q̃tuor angulos terre gog & magoch
Madai a quo medos exiſſe putant. Ionan a
quo iones qui & greci vnde & mare ionium
Tubal a quo hiberi qui & hiſpani licet quidã
& iados ſuſpicent̃. Tubal interpretatur defe
rens vel delatus hoc eſt reprobi vel diabolus
qui malum ſemp inferũt aut deferũt ad mor
tẽ. Moſoch ex quo cappodoces vnde & vrbs
apud eos vſq hodie malecha dicit̃. Moſoch ĩ
terpretatur capiens hoc eſt diabolus animas
ſemper ad mortem capiens. vnde dicit ezech
iel. Fili hominis pone faciem tuam cõtra gog
terram magog. principiũ capitis moſoch &
thubal. Tiraſer quo traces quorum non ſatis
immutatum vocabulum quaſi tiraces. Filii
gomer nepotes iafeth Aſcenes a quo ſarmaee
& quos grece regmos vocãt. Rifat a quo pa
gonas. Godorma vel togorma a quo ſunt fri
ges. Filii iauan eliſa a quibus greci eliſei qui
vocantur eolides. vnde et linguã quinta eolis
grece appellatur. Tarſis a quo cilices vt ioſe
phus arbitratur. vnde & metropolis ciuitas
eorum tharſis dicitur. Reges tharſis inter
pretant̃ exploratores leticie. vnde legitur in
pſalmo. Reges tharſis & inſule munera offe
rent. Cetim a quo citii id eſt cipri a quibus
hodieq vrbs citius nominat̃. Dodanim a quo
rodi. Hee ſunt gentes de ſtirpe iafeth que a
thauro mõte ad aquilonem mediam partem
aſie et omnem europam vſq ad oceanũ britã
nicum poſſidẽt nomina & locis & gentibus
relinquentes de quibꝰ poſtea immutata ſunt
plurima. Cetera permanent vt fuerũt. nam
multarum gentium vocabula partim manſe
runt ita vt hodieq appareat vt fuerunt deri
uata. ſicut ex aſſur aſſirii. Ex heber hebrei.
Partim vero temporis vetuſtate ita mutata
ſunt vt vix homines doctiſſimi ãtiquiſſimas
hiſtorias pſcrutantes nec omniũ ſed aliquaꝝ
ex iſtis origines gentium potuerunt reperire
Nam q ex filio cham qui vocabatur meſdrã
vel meſtaim egypcii ſint exorti nulla hic re
ſonat origo vocabuli ſicut vt nec ethiopũ qui
dicuntur ad eum filium cham pertinere qui
chus appellatus eſt. Et ſic non omnia conſide
rentur plurima tamẽ gentium mutata q ma
nentia vocabula apparent. quibus poſtea no
mĩa diuerſa dedit racõ. Nanque indi ab indo
flumine dicti ſunt. qui ab occidentali parte
eos includit. Seres a proprio oppido nomen
ſortiti ſunt. gens ad orientem ſita apud quos
de arboribꝰ lana texitur. De quibus eſt illud

Ignoti facie ſed noti vellere ſeres.
Gangaride populi ſunt inter aſſirios indoſqꝫ
inhabitãtes circa gangen fluuium vnde etiã
gangaride nuncupati ſunt.
Ircani dicti a ſilua ircania vbi ſunt plurime ti
gres. Bactriani ſcite fuerunt qui ſuorũ facti
one a ſedibus ſuis pulſi iuxta bactrion orien-
tis fluuiũ conſederunt ex cuius vocabulo no-
men ſortiti ſunt. Huius gentis rex fuit zoroa
ſtres inuentor magice artis.
Parthi quoqꝫ & ipſi ab ſcitis originẽ trahũt
fuerunt enim eorum exules qđ etiam eorum
vocabulo manifeſtatur. Nam ſcitico ſermo-
ne exules partici dicũtur. hi ſimiliter vt bac
trioni domeſticis ſedicõibus ſcicia pulſi ſoli-
tudines iuxta hircaniam primum furtim oc-
cupauerunt. deinde pleraqꝫ finium etiam vir
tute obtinuerunt.
Aſſirii ab aſſur filio ſem vocati gens potentiſ
ſima queqꝫ ab effrate vſqꝫ ad indorum fines
omnem in medio tenuit regionem.
Medi a rege ſuo cognominati putãtur. Nan
qꝫ iaſon peliari regis frater a pelie filiis teſſa-
la pulſus. cum media vxore ſua cuiꝰ fuit pre
uignus medus rex atheniẽſium qui propter
mortem iaſonis orientis plagam perdomuit.
ibiqꝫ mediam vrbem condidit gentemqꝫ me-
dorum nomine ſuo appellauit. ſed inuenies in
geneſi qđ madai autor gentis medorum fuit
a quo & cognominati vt ſuperius dictum eſt
Perſe a perſeo rege ſunt vocati qui a grecia
aſiam tranſiens ibi barbaras gẽtes graui diu
turnoqꝫ bello ꝑdomuit. Nouiſſime victor no-
mẽ ſubiecte gẽti dedit. Perſe autẽ ante cirũ
ignobiles fuerunt & nullius inter gentes lo-
ci habebanť. medi ſemper potiſſimi fuerunt
Perſa interpretatur temptans hoc eſt dyabo
lus temptacões ſemper inferens vt ſcriptum
eſt. Perſe ethiopes & libies cum eis. Libies
interpretantur. venientes dyaboli ſemper
enim tenebre atqꝫ temptacões committentes
ad alios venire facit..
Thogorma interpretatur incolatus. ſigficat
omnem ꝑgrinacõnem omne hoſtis exilium
Chaſdei qui nunc chaldei vocantur a caſech
filio nachor fratris abrahe cognominati ſunt
Chaldei interpretantur impii homines vel
demones. vnde in eſaia legitur. Egredimini
de babilone. & fugite a chaldeis.
Sabei dicti a poto ſabeſan qđ ẽ ſupplicari &
venerari qđ diuinitatẽ per ipſorum thura ve
neramur. Ipſi ſunt & arabes qui in mõte ara
bie ſunt qui vocatur libanus vbi thura colli-
guntur. Siri a ſurin vocati ꝑhibentur. qui fu
it nepos abraham & ceture. quos autem ve-
teres aſſirios. iam nos vocamus ſiros a parte
totum appellantes.
Hebrei vocati ſunt ab eber qui pronepos fu-
it ſem. Hebrei interpretanť tranſlatores ſiue
trãſlati ſignificãt ſanctos ꝑdicatores de qui
bus ſcriptum eſt in pſalmo. Tranſierunt de
gente in gentẽ & de regno ad populũ alterũ
Iſrabelite vero ab iſrabel filio iſaac nuncupa
ti ſunt. Nam patriarcham eorum fuiſſe iſra-
hel conſtat a quo duodecim iudeorum tribus
iſrahelis vocabulum ſorti ſunt. Iſti interpre-
tantur videntes deum. & ſignificant ſanctos
fide & mundicia cordis deum cõtemplantes
Vnde in euangelio deus ait de natanael Ecce
verus iſrahelita in quo dolus non eſt. Iudeis
autem ſciſſura decem tribuum nomen impo
ſuit. nam antea hebrei ſiue iſrl̃. nũcupabanť
ex quo autẽ in duo regna dei populus eſt di-
uiſus. nunc due tribus que de ſtirpe iuda re-
ges habebant iudeorum nomen ſortiti ſunt.
reliqua pars decem tribuum que in ſamaria
regem ſibi conſtituit ob populi magnitudinẽ
priſtinum nomen retinuit iſrahel. Iudei con-
feſſores interpretanť. ſignificãt fideles xp̄m
cõfitentes Aliter iudei ſignificant hereticos
xp̄m ficte confitentes. de quibus ſcriptũ eſt
in apocalipſi. Qui dicũt ſe iudeos eſſe & non
ſunt. ſed ſunt ſynagoga ſathane.
Samaritanorum gens ſumpſit exordium ab
aſſiriis qui trãſmigrati habitauerũt in ſama
ria qui latine interpretanť cuſtodes eoqꝫ cap
tiuato iſrahele iſti ad terram regionis eorũ
ad cuſtodiam collocati ſunt. Samarite cuſto-
des interpretantur. & ſignificant hereticos
qui ſub pretextu legis mendaciũ colunt atqꝫ
diuinorum preceptorum cuſtodes ſe eſſe mẽ
tiuntur. Legitur tamen xp̄o cuſtodis nomen
impoſitum. de quo ſcriptum eſt in eſaia. Cu
ſtos quid de nocte. cuſtos quid de nocte. Fe-
nix cathini frater de thebis egiptiorum ſiriam
profectꝰ apud ſidonem regnauit eoſqꝫ ꝑploſ
& ſuo nomine fenices eam quoqꝫ prouinciam
feniciam nuncupauit.
Sidones autẽ a ciuitate que vocať ſidon trax
iſſe vocabulum ꝑhibentur. Sidon venacõ int̃
pretatur. Vnde legitur in iohel. Verum qđ
mihi & vobis tyrus & ſidon velociter reddã
viciſſitudinẽ vobis ſuper caput veſtrum. Itẽ
in aliã partẽ. vt in euangelio legitur. quia ſi
in tyro & ſidone facte fuiſſent virtutes que
facte ſunt vobis olim in cilicio & cinere peni
tentiam egiſſent. Saraceni dicti vel ꝙ ex ſar
ra geniti ſepe dicunť. vel ſicut gentiles aiunt
qđ origines ſyrorum ſint quaſi ſirigine. Hii
per amplam habitant ſolitudinẽ. ipſi ſunt iſ-
mahelite vt liber geneſeos docet ꝙ ſunt ex
iſmahel geniti ipſi cedar a filio iſrahelis ipſi

agareni ab agar qui vt diximus peruerſo no-
mine ſarraceni vocant̃. quia ex ſarra ſe geni-
tos gloriant̃. Iſmahelite obedientes ſibi inter
pretant̃. i. peccatores. qui cū ꝯcupiſcūt faci
unt. Vnde legit̃ in pſalmo. Tabernacula idu-
meorum & iſmahelite.
Agareni interpretant̃ proſeliti hoc eſt pecca
tores a cōuentu eccleſie alieni. Vnde ſcriptū
eſt in pſalmo. Moab & agareni iebal & am-
mon amalech & alienigene cum habitantibꝫ
tyrū. Edom a quo idumei rubeus ſiue ſang-
uineus interpretatur. ſignificat populum iu
deorum ob necem xp̄i & ꝓphetarum ſangui
nolentū. vnde in abdia ſcriptum eſt. Hoc di-
cit dominus ad edom. Ecce paruulum dedi
te in gentibus cōtemptibilis tu es valde. ſu-
perbia cordis tui extulit te. Idumei ſangui-
nei ſiue terra interpretantur. id eſt demones
ſiue peccatores vt in pſalmo legit̃. Memora
re domine filiorum edon in die iheruſalem.
qui dicunt exinanite exinanite vſꝫ ad funda
mentum in ea. Item idumeus populus eſt gē
tiū. vnde in deutronomio ſcriptum eſt. Non
abhominaueris idumeū. quia frater tuus eſt
nec egiptum quia aduena fuiſti in terra eius
qui nati fuerint ex eis tercia generacione in
trabunt eccleſiā domini. id eſt ꝑ fidem trini-
tatis & lauacrum regeneracōis.
Seir qui hiſpidus vel hirſutꝯ interpretatur.
populum iudeorum ſignificat. Vnde in canti
co deutronomii legit̃. Dominus de ſina veni
et & de ſeir ortus eſt nobis.
Amalech interpretatur. lābens id eſt diabo-
lus. Vnde legitur in exodo. In manu abſcon-
dita vel valida expugnat dominus amalech a
generacōne in generacōem.
Amalechite interpretantur populus lambēs
id eſt peccatores terrena ambientes. Vnde
ſcriptū eſt ī pſalmo. Gabal & ammon & ama
lech & alienigene cum habitantibus tyrum.
Filiſtei ipſi ſunt paleſtini quia ꝑ litteram ſer
mo hebreꝯ non habet ſed pro eo ph grece vti
tur. inde filiſtei pro paleſtinis dicunt̃. a ciui-
tate vtiꝗ ſua idem & allofilis idem & alieni
gene ob hoc quia ſemper fuerint inimici iſrl̃
& longe ab eorum genere ac ſocietate ſepara
ti. Philiſtiim interpretant̃ cadentes poculo.
id eſt inimici eccleſie de ſua ſe extollentes ſci
entia. Vnde legitur in ꝓpheta. Verum quid
mihi & vobis tyrus & ſydon & omnis termi
nus paleſtinoꝝ. Cito velociter reddam viciſ-
ſitudinem vobis ſuper caput veſtrum. Itē in
bonam partem intelligūtur. Vnde legitur in
pſalmo. Hii allophili ſubditi ſunt.
Chananei appellati de chanaan filio cham.
quorum terram iudei poſſederunt. Cuius ex
origine fuit emor frater ſichem a quo amor-
rei ſunt nuncupati. Chananei interpretantur
inſtabiles ſiue immobiles et ſignificant pecca
tores fundamentum fidei non habentes. Vn
de legitur in cantico exodi. Tabuerunt om-
nes inhabitantes chanaan.
Egyptii ab egypto quodam rege vocati ſūt
nam ante aerei dicebant̃. Interpretant̃ autē
lingua hebraica egyptii affligētes eoꝝ afflix
erunt dei populū priuſquā diuino auxilio libe
rarentur. Egyptii interpretātur affligentes
id eſt impii vel demones eccleſie fideles op-
primentes. vnde legit̃ in exodo. Affligebant
egyptii operibꝫ duris.
Armeniꝯ ex theſſalia vnus de numero ducū
iaſonis qui ad colchos ꝓfecti ſunt recollecta
mlt̃itudine que amiſſo rege iaſone paſſim va
gabatur armeniam condidit gētiꝗ ex ſuo vo
cabulo nomen dedit. limes eſt ꝑſicus qui ſci-
tas ab eis diuidit. ſcitas cognominatos a quo
limite ſcite a quibuſdam perhibentur vocati
gens antiquiſſima ſemꝑ habita. Hii parthos
bactrianoſꝗ femīe etiam eorum amazonum
regna cōdiderunt.
Maſſagete ex ſcitarum origine ſunt. & dicti
maſſagete quaſi graues id eſt fortegete. Nā
ſic lingua argētum graue dicit. id eſt maſſas
Hii ſunt qui inter ſcithas atꝗ albanos ſepten
trionalibus locis inhabitant.
Amazones dicte ſunt ſeu ꝙ ſimul viuerent
ſine viris quaſi amazoni ſiue ꝙ aduſtis dex-
terioribꝫ māmis eſſent ne ſagittarum iactus
impediret̃. quaſi aneſmazoſin. nudabāt enim
quā aduſſerant mammam. Has tacianus vni
mammas dicit. Nam hoc ē amazon ꝗſi anes
mazoſin id eſt ſine māma. Has iam non eſſe
ꝙ earum partim ab hercule partim ab achil-
le. vel alexandro vſꝫ ad internicionē delete
ſunt. Albani ſunt partes & aſie aſiatice gen-
tis que poſteros ſe aſonis credunt albo crine
naſcuntur. ab aſſiduis niuibus & ipſius capil
li color genti nomen dedit. & inde dicuntur
albani. horum glauca oculis id eſt picta ineſt
pupilla adeo vt nocte pluſꝗ die cernant. Al-
bani autem vicini amazonibus fuerunt.
Vngros ante a vrnos vocatos poſtremo a rge
ſuo auares appellatos qui prius in vltima me
otide inter glacialem canaim & maſſagetarū
immanes populos habitauerunt. Deinde per
nicibus equis caucaſi rupibꝫ feras gētes alex
andri clauſtra ꝓhibentes eruperūt & orien-
tem viginti annis tenuerūt captiuum & ab
egiptiis atꝗ ethiopibus annuum vectigal ex
egerūt. Troianorum gens antea dardanii a
dardano nominata. Nam dardanus & iaſius
fratres e grecia ꝓfecti ſunt. Ex his iaſius ad

traciā dardanus ad frigiam ꝑuenit. ibiq; pri
mus regnauit. poſt quē filius erictoni9 dein
de nepos eius tros a quo troiani nūcupati ſūt
Galate galli eſſe noſcuntur. qui in auxilium
a rege bithinie euocati rēgnum cum eo pacta
victoria diuiſerunt. ſic quidem grecis admix
ti primū gallogreci nunc ex antiquo gallorū
nomine galathe nuncupant.
Greci ante theſſali a theſſalo poſtea a greco
rege greci ſunt nuncupati. Nam greci ꝓprie
theſſali ſunt.
Lapitas autē gentē theſſalie fuiſſe aiunt cir
ca penion amnem olim inhabitantē a lapita
apollinis filia nuncupatos.
Sicionii greci ſunt nuncupati a ſicionio rege
Hii primium agialei vocabantur a rege agia
leo qui ꝑmus ſicioniis imperauit a quo & agi
alea ciuitas nūcupata eſt que nunc peloponē
ſis vocatur a pelope rēge ſuo. ipſi ſūt ab archa
de rege iouis & caliſte filio dicti.
Danai a danao rege vocati. idē & argiui ab
argo conditore cognominati. poſtq; autē rex
grecorum apis mortuus eſt. huic fili9 argus
ſucceſſit in regnum & ex eo argiui appellati
ſunt qui etiam ab eis poſt obitum deus habe
ri cepit templo & ſacrificiō honoratus.
Achei qui & achiui ab acheo filio iouis dicti
Pelaſgi nominati quia cum velis paſſim ver
no tēpore aduenisſe italiam viſi ſunt vt aues
Primo enim eos varro italiam appuliſſe com
memorat greci vero pelaſgos iouis & lariſſe
filios ꝓhibent dictos.
Mirmidones fuerunt achillis ſocii. dolopes
pirri. dicti ſunt autem mirmidones propter
aſtuciā quaſi mirmice id eſt formice. oſtenes
autem dicunt dictos mirmidones a mirmido
ne duce iouis & corunoſe filio q cecropi athe
nienſium regi ſucceſſit. granus cuius filia at
tis nomen & regionis & gētis dedit & ex ea
attici cognominati qui ſunt athenienſes.
Ion vir fortis ex ſuo nomine eoſdem athenie
ſes vocauit iones.
Macedones a nomine macionis regis antea
emarci nūcupati ſūt poſtea macedones dicti.
Epirrote a pirro achillis filio prius pirride.
poſtea vero cum pirro rege duce ad italiam
tranſire ꝓſumpſerunt.
Dorus neptum & ellepis filius fuit vnde do
ri originem & nomen ducunt. Sunt autem
pars grecie gentis ex quibus etiam cognomi
nata eſt tercia lingua grecorum que dorica
appellatur Lacedemones a lacedemone ſeme
le filio dicti Hii diu ꝑſeuerātes in bello cōtra
meſſenios veriti ne diuturnitate prelii ſpem
pro his amitterent. preceperunt vt virgines
eorum cum iuuenibus domi relictis concūbe
rent. ſicq; ex ꝓmiſcuo virginum concubitu iu
uenes de incertis parentibus nati ex nota ma
terni pudoris ſpartani vocati ſunt Nam ipſos
eſſe ſpartanos quos & lacedomones.
Traces ex thira filio iafeth qui vocat9 eſt ti
ras exorti & cognominati. vt ſuperius dictū
eſt ꝓhibentur. licet gentiles eos moribus ita
dictos exiſtiment qđ ſint truces ſeuiſſimi enī
omnium gentium fuerunt. Vnde & multa fa
buloſa de eis memorant qđ captiuos diis ſuis
litarent & humanum ſanguinē in oſſib9 cap
tum portare ſoliti eſſent de quibus virgilius
Heu fuge crudeles terras. fuge lit9 auarum
quaſi crudelium & auarorum.
Hiſtriorum gens originem a locis ducit. qui
miſſi ab argo nautas ꝑſequendos vt a ponto
intrauerunt hiſtrum fluuium a vocabulo am
nis quo a mari receſſerunt appellati ſunt.
Romani a romuli nomine nuncupati qui vr
bem romā condidit. gentiq; & ciuitati nomē
dedit. Hii ante a ſaturno ſaturnii a latino lati
ni vocati ſunt. Nam latin9 italie rex fuit qui
ex ſuo nomīe latinos appellauit qui poſtea ro
mani nūcupati ſunt. Hii & quirites dicti qa
quirinus dictus eſt romulus quia ſemper ha
ſta vtebatur. que ſabinorū lingua qris dicit
Italus quoq; & ſabinus & ſicanus fratres fu
erunt ex quibus nomina populis impoſita &
regionibus ſunt. Nam ab italo italia. a ſabino
ſabinia. a ſicano ſicanii cognomīati ſūt iidem
& ſicilienſes. Tuſci italie ſunt populi. Et eſt
a frequentia ſacrorum vt turis vocata id eſt
a pototuſciaſim.
Ymbri italie gens ſed gallorum veterum ꝓ
pago qui appenninū montē incolūt de quib9
hiſtorie perhibent eoq; tempore a quo ſecla
dis imbrib9 ſuperfuerint & ob hoc ymbrios
grece nominatos.
Marſi gens italie dicta a comite liberi marſia
qui vſum illis vitiū oſtendit & ob hoc illi ſta
tuam fecerunt q̄ꝙ poſtea romani victis mar
ſis tulerūt marſos autem greci truſcos vocāt
quaſi. .quia multos ſerpētes ha
beant. & ob hoc eis. ſerpens dicatur illeſos
autem eſſe carminum maleficiis inhabitant
autē plagā appēnini mōtis ſimul cum ymbris
Gothi a magog filio iafeth nominati putant
de ſimilitudine vltime ſillabe quos veteres
magis getas quā gothos vocauerūt. gens for
tis & potentiſſima corpoꝝ mole ardua armo
rum genere terribilis. De quibus lucanus.
Hinc dacus ꝑmat inde getes occurrat hibe
ris. Daci autem gotorum ſoboles fuerunt &
dictos putant dacos q̄ſi dagos quia de gotho
rum ſtirpe creati ſunt. de quib9 ille ibis acre
tos procul vſq; daros.

Beſſi barbari fuerunt qui a multitudine boū
ſic vocati creduntur. De quibus quidam qui
colit tire medio vel ille diuitis mľto boue pil
leatus accola ripe.
Bipedes pedeſtri ꝓlio magis ꝗ̃ equeſtri ſunt
vſi ex hac cauſa vocati.
Sarmate patentibus campis armati inequi-
tabāt priuſqꝫ eos lentulus danubio ꝓhiberet
atqꝫ inde ob ſtudium armorum ſarmate nun-
cupati exiſtimantur.
Alanus fluuius fertur vltra danubium a quo
alani dicti ſunt. ſicut & populi inhabitantes
iuxta lemannum fluuium alemanni vocantur
de quibus lucanus. deſeruere cauo tentoria
fixa lemāno. Languebardos vulgo fertur no
minaſſe ꝓlixa barba & nunquā tonſa.
Vuādalicus amnis ab extremitate gallie erū
pens iuxta quem fluuiū inhabitaſſe & ex eo
tranſiſſe nomen guandali perhibentur.
Germanie gentes dicti ꝙ ſint immania corpa
immaneſqꝫ nationes ſeuiſſimis durate frigo-
ribus qui mores ex ipſo celi rigore traxerūt
feroces animi & ſemp indomiti raptu vena-
tuqꝫ viuentes. Horum plurime gentes varie
armis: diſcolores habitu: linguis diſſone &
origine vocabulorū incerte. vt tollerances am
ſiuari quadi tungri marcomanni. bruteri. ca
maſi. blangioni. & vbantes quorum immani
tas barbarie etiam in ipſis vocabulis horrorē
quendam ſignificat.
Sueui pars germanoꝝ fuerunt in fine ſepten
trionis de quibus lucanus. Fundit ab extre
mo flauos. ab aquilone ſueuos quorū fuiſſe cē
tum pagos & populos. mľti ꝓdiderūt. dicti
autem ſueui putantur a monte ſueuo qui ab
ortu ſolis inicium germanie facit cuius loca
incoluerunt.
Burgūdiones quondam a romanis ſubacta in
teriori germania p caſtrorum limites poſiti
a tiberio ceſare magnam coluerunt gentem
atqꝫ ita nomen ex locis ſumpſerunt quia cre
bra per limites habitacula cōſtituta burgos
vulgo vocant. Hii poſtea rebelles romanis ef
fecti pluſquā octoginta milia armatorum ri-
pe reni fluuii inſederūt & nomen gentis ob-
tinuerunt. Saxonum gens in occeanum li
toribus & paludibꝫ inuiis virtute atqꝫ agili-
tate habilis. vnde & appellata qꝺ ſit durum
& validiſſimum genus hominum & preſtans
ceteris piraticis.
Franci a quodam proprio duce vocari putan
tur alii eos a feritate morum nuncupatos ex
iſtimant. Sunt enim in illis mores inconditi
naturalis ferocitas animorum.
Britones quidam latine nominatos ſuſpican
tur eoqꝫ bruti ſint. gens intra occeanum iter
fuſo mari quaſi extra orbem poſita de quibꝫ
virgilius. Toto diuiſos orbe britannos.
Scoti ꝓpria lingua nomen habēt a picto cor
pore eoqꝫ aculeis ferreis cum atramēto varia
rum figurarum ſtigmate adnotentur.
Galli a candore corporis nuncupati ſunt. ga
le enim grece lac dicitur. vnde & ſibilla ſic
eos appellat cū ait de eis. Tunc lactea colla
auro innectuntur. ſecundum diuerſitatē enī
celi & facies hominum & colores & corporū
quātitates & animorum diuerſitates exiſtūt
Inde romanos graues. grecos leues. afros ver
ſipelles gallos natura feroces. acriores inge-
nio puidemus ꝙ natura climatū facit.
Galli autem ſenones antiquitus zenones dice
bātur qꝺ liberum hoſpicō recepiſſent. poſtea
z in ſ literam commutatata eſt.
Vacca opidum fuit iuxta pireneū a quo ſunt
cognominati vaccei de quibus creditur dix-
iſſe poeta. Itaqꝫ vagantes vaccei. Hii pirinei
iugis per amplam montis habitant ſolitudinē
idem & vaſcones quaſi vaccones c in ſ literā
demutata. quos gneus pompeius edomita hi
ſpania ad triumphum venire feſtinans de pi
rinei iugis depoſuit & in vnum opidum con
gregauit. vnā & cōuenaꝝ vrbs nomē accepit
Hiſpani ab ibero amne primum iberi poſtea
ab hiſpalo hiſpani cognominati ſunt.
Galathe a candore dicti. vnde & galli reliqs
enim hiſpanie populis candidiores exiſtunt.
Hii grecam ſibi originem aſſerunt. vnde &
naturali ingenio callent ſiquidem poſt finem
troiani belli teucrum morte mediacis fratris
inuiſum patri telamoni dum non reciperetur
in regnum ciprum conceſſiſſe ibiqꝫ vrbem no
mine antique patrie ſalaminam condidiſſe in
de ad gallatiam ꝓfectus expoſitis ſedibꝫ ex
loco genti nomen dediſſe.
Aſtures gens hiſpanie vocati eo quia circa
aſturē flumen ſepti montibus ſiluiſqꝫ crebris
inhabitent.
Cantabri gens hiſpanie a vocabulo vrbis &
iberi amnis cui inſidunt appellati horum ani
mus pertinax magis ad latrocinandum &
ad bellandum. vel ad perpetiendum verbera
ſemper parati.
Celtiberi ex gallis celticis fuerūt quorum
ex nomine appellata eſt regio celtiberia. Nā
ex flumine hiſpanie ibero vbi conſederunt et
ex gallie qui celtici dicebantur mixto vtroqꝫ
vocabulo celtiberi nuncupati ſunt.
Afri appellati ab vno ex poſteris abrahe qui
vocabat̄ affer qui dicitur duxiſſe aduerſus li-
biam exercitum & ibi victis hoſtibus cōſediſ
ſe eiuſqꝫ poſteros ex nomīe atauī & afros afri
cam nuncupaſſe.

Peni autē cartaginenſes ſunt a fenicibus nun
cupati qui cum didone ꝓfecti ſunt. tirios ve
ro a tiro vrbe fenicum nominatos de qua prō
fecti ſunt & in affrice litus venerunt.
Getuli gete dicūtur fuiſſe qui ingenti agmī
ne a locis ſuis nauibus cōſcendentes loca ſirti
um in libia occupauerunt. & quia ex getis vē
nerant inde deriuato nomine getuli cognomi
nati ſunt. vnde & opinio eſt apud gothos ab
antiqua cognacōe mauros cōſanguinitate ꝓ
pinquos ſibi vocaē. Affricā aūt ī inicō nomē
habuē libies deiñ affri p9 hoc getuli poſtre
mo mauri & numides. Mauri & numide vt
affri putant ſic ſumpſerūt exordium & voca
bulum. Nam poſtquā in hiſpania hercoles in
teriit & exercitus eius compoſitus ex variis
gentibus amiſſo duce paſſim ſibi ſedes quere
bant & ex eo numero medi perſi & armeni
nauibus in affricam tranſuecti ꝓxima mari
loca occupauere. ſed perſe dum materiam in
agris pro cōſtruendis domiciliis non inueni
rent & ignota lingua cōmercium prohiberet
per patētes agros & diuerſas ſolitudines va
gabantur. & a pambulationibus vagabūdis
ſemetipſos propria lingua numidas appella
uerunt id eſt ſine opido vagos & errantes.
Medi autem cum libiis ſe miſcuerūt qui ꝓx
imam hiſpaniam inhabitant quorum nomen
paulatim libies cōrupte barbara lingua mau
ros propter medos appellātes licet mauri ob
colorem a grecis vocentur. greci enim nigrū
mauron vocant. Eſtifero quippe calore affla
ti ſpeciem atri coloris ducunt.
Maſſilia ciuitas affrice eſt non longe ab ath
lante & ortis heſperidum. a qua ciuitate maſ
ſili vocati ſūt quos nos corrupte maſſulas vo
camus. de quibus virgilius. Hic mihi maſſi
le gentis monſtrare ſacerdos.
Gaudali gētes ſunt a meridie vſqꝫ occeanum
heſperidum puagantes. hiis nomen gaulo in
inſula dedit que eſt iuxta ethiopiam vbi nec
ſerpens naſcitur neqꝫ viuit.
Garamantes populi affrice prope cirenas in
habitantes a garamante rege apollinis filio
nominati qui ibi ex ſuo nomine garama opi
dum condidit. ſunt autem proximi gentibus
ethiopum. De quib9 virgilius extremi gara
mantes. Extremi autem quia ſeuitia a conſor
tio humanitatis remoti.
Heſperii vero ſunt qui circa hiſpaniā commo
rantur. nam hiſpania heſperia dicitur.
Ethiopes dicti a filio cham qui vocatus eſt
chus ex quo originē trahunt. chus enī hebra
ica lingua ethiops interpretatur. Hii quodā
ab indo flumine cōſurgentes iuxta egyptum
Inter nilum & occeanum in meridie ſub ipſa
ſolis vicinitate inſiderunt. quorum tres ſunt
ppl'i heſperi garamātes & indi. heſperi ſunt
occidentis. garamantes tripolis indi oriētis
Ethiopes interpretantur tenebre vel caligo
id eſt impii quibus dyabolus velut tenebris
circumſeptus incedit.
Trogodite gens ethiopū ideo nuncupati ſūt
ꝙ tanta celeritate pollent vt feras curſu pe
dum aſſequantur.
Panfagii & hini in ethiopia ſunt qb9 eſca eſt
quicqd mandi poteſt. & omnia fortuitu gig
nentia. vnde & appellati ictiofagii ꝙ venan
do in mari valeant & piſcib9 tantum alantur
Hii poſt indos mōtanas regiones tenēt quos
ſubactos alexander magnus piſcibus veſci ꝓ
hibuit. Antropofagi gens aſpērima ſub regi
one ſiri conſita. quia humanis carnibus veſcū
tur ideo antropofagi nominantur. Itaqꝫ ſicut
hus ita ceteris gentibus p ſecula aut a regi
bus aut a locis aut a moribus aut ex quibuſ
libet aliis cauſis immutata vocabula ſunt ita
vt prima origo nominis eorum tempoꝝ vetu
ſtate non pateat. Iam vero hii qui antipode di
cuntur eoqꝫ cōtrarii eſſe veſtigiis noſtris pu
tantur. vel quaſi ſub terris poſiti aduerſa pe
dibus noſtris calcent veſtigia nulla racōe cre
dēdum. quia nec ſoliditas patitur nec centrū
terre. ſed neqꝫ vlla hoc hiſtorie cognicōe fir
mat ſed hoc poete quaſi ratiocinādo cōiectāt
Titanes autem quoſdam in grecia ferunt fu
iſſe robuſtos & excellentes viribus pupulos
quos ferunt fabule ab irata contra deos ter
ra ad eius vltionē creatos vnde titanes dicti
ſunt apototithon · id eſt ab vltione ꝙ quaſi
vlciſcende matris terre cauſa in deos armati
exiſterēt quos fabule a ioue bello fuiſſe ſupa
tos atqꝫ extinctos fingunt ꝓpter qđ de celo
iactis fulminibus interierunt.

¶ De Regib9 & milicie vocabulis. Ca. iii.

Regnum a regibus dictum nam ſicut
reges a regnando vocati ita regnum
a regibus. regnum vniuerſe natōnes
ſuis queqꝫ temporibus habuerūt vt aſſirii me
di. perſi egypcii. greci. quorum vices ſors tē
porum ita volutauit vt alterum ab altero ſol
ueretur. inter omnia autem regna terrarum
duo regna ceteris glorioſiora traduntur. aſſi
riorum primo deinde romanorum tempibus
& locis inter ſe ordinata atqꝫ diſtincta. Nam
ſicut illud prius & hoc poſterius. ita illud in
oriente hoc in occidēte exortum eſt deniqꝫ in
illius fine huius inicium cōfeſtim fuit. regna
cetera ceteriqꝫ reges velut appendices iſtoꝝ
habentur. Sed inter omnia regna illud maxi
me appetēdum eſt regnum qđ ſtabile & fir
mum permanet. atqꝫ in eterna pace conſiſtens

nullum habebit finem cui9 regni rex eſt xp̄s
de quo ꝓpheta ait. Multiplicabitur eius im
perium & pacis non erit finis ſuper ſoliū da
uid & ſuper regnum eius vt confirmet illud
& corroboret in iudicio eius iuſticia amodo
& vſq; in ſempiternum. De quo etiam ange
lus ad mariam ait. Dabit illi dominus deus
ſedem dauid patris ſui. & regnabit in domo
iacob in eternum & regni eius non erit finis
Ad cuius regni poſſeſſionem ipſe nos quoti
die vocat per ſcripturas ſacras & predicato-
res euangelii vt ſperemus & deſideremus ce
leſtia illucq; ꝑuenire per rectam fidem & bo
na opera contendamus. ad qđ in die iudicii
ipſe rex regum cum ſederit in ſede maieſta-
tis ſue & congregabuntur ante eum omnes
gētes & electos ſuos qui a dextris eius erūt
inuitat dicens. Venite benedicti patris mei
percipite regnum quod vobis paratū eſt ab
origine mundi. Ceterum in hoc mundo illa
regna laudabilia ſunt que ſubiciūtur regi ve
ro domino videlicet xp̄o. qui in toto orbe ter
rarum in gentibus & locis diuerſis dilatans
eccleſiam gubernat ac regit ſecundum volun
tatem ſuam. Ad que regna loquitur ꝓpheta
in pſalmo dicens. Regna terre cantate deo
pſallite domino pſallite deo qui aſcendit ſup
celos celorum ad orientem Dicens enim reg
na terre omne genus humanū ſignificare vo
luit. quia licet ſint gentes que non habeāt re-
ges tamen hoc verbo concluditur. quicquid
gentium eſſe ſentitur. qđ dicitur cantate ad
anime īſpicit puritatē. pſallite ad opa ſanctiſ
ſimo queq; domīo probanē accepta. qui aſcē-
dit ſuper celos celorum. Dominus vtiq; qui
de celo deſcendit ad liberandū infirmitatis
noſtre naturam. ipſe etiam ſuper celoꝝ celos
aſcendit. quia ſedet ad dexteram patris. Ab
oriente velud qđ dixit iheroſolimam euiden
ter oſtendit que eſt in orientis partibus col-
locata. Vnde dominus apoſtolis videntibus
aſcendit ad celos. Reges a regendo vocati.
ſicut enim ſacerdos a ſanctificādo ita & rex
a regendo Non autem regit qui non corrigit
Recte igitur faciendo nomen tenetur peccā
do amittitur Vnde & apud veteres tale erat
prouerbium. rex eris ſi recte facias. ſi non fa
cias non eris. Regie virtutes precipue iuſti-
cia & pietas. plus autem in regibus laudatur
pietas. nam iuſticia per ſe ſeuera eſt. Reges
autem ob hanc cauſam apud grecos baſile
vocantur. quia tanquam baſes populum ſuſti
nent. vnde & baſes coronas habent. quanto
enim quiſq; magis preponitur tanto amplı9
pondere laborum grauatur. Tiranni grece
dicuntur id eſt latine & reges. nam apud ve

teres inter regem & tyrannū nulla diſcretio
eſt. vt mihi pars pacis erit dexterā tetigiſſe
tyranni vel tyrones vocabantur. Nam tyro
fortis de qualibus dominus loquitur dicens.
per me reges regnant. & tyranni obtinent
terram Iam poſtea in vſum accedit tyrannos
vocari peſſimos atq; improbos reges luxurio
ſe dominacōis cupiditatē & crudeliſſimā do
minacōem in populis exercentes. Rex miſti
ce deus intelligitur. vt eſt illud in pſal'. De
us autem rex noſter ante ſecula. Regina eſt
autem ſancta eccleſia vt eſt illud in pſal' Aſti
tit regina a dextris tuis Item reges apoſtoli
ſiue ſancti ceteri ſunt vt legitur in pſal'. De9
qui das vindictas & in regnum potēs eſt &
dat virtutem regib9 noſtris. Item regine ſūt
anime perfectorum que non ſunt ancille pec
cati vt in canticis canticorum dicitur. ſexa-
ginta ſunt regine. Reges enim recte ſancti
homines dicuntur qui ſpiritus auctoritate
ſecundum voluntatem dei animas ſuas regūt
& regi regum domino videlicet xp̄o obediē-
do ſubiciūt. qui iuxta pſalmiſte vocem domi
nabitur a mari vſq; ad mare & a flumine vſq;
ad terminos orbis terre. cui reges tharſis &
inſule munera offerunt. reges arabū & ſaba
dona adducent & adorabunt eum omnes re-
ges terre. omnes gentes ſeruient ei. Domina
bitur dicit cultu religionis latius innoteſcet.
vtique dominus xp̄s de quo ſuperiora canūt
& inferiora dictura ſunt. Iſtud autem ad ſa-
lomonē filiū dauid omnimodis non poteſt ꝑ
tinere qui tantum in gente iudea rex fuiſſe
cognoſcitur Nam ſi maria iſta noſtra velis in
telligere. totius mundi ambitum quem ver-
ſus iſte ſignificat non preualebis aduertere.
Reges ergo arabie ſunt qui blandimenta cor
porum rigide ſubiciunt diſcipline. ſimiliter
ſaba vnde ſabei dicti ſunt quamuis corporali
delectacōe preualeat & iocundis odoribus ſit
refecta ſuauiora tamen conuerſi eius populi
offerunt dona virtutum. ꝙ autē ait & adora
bunt eum omnes reges terre. per omnes re-
ges nos voluit cunctas intelligere nationes.
quia nulla gens eſt que in parte populi ſui ꝓ
prium non adoret auctorem. Item reges pra
ui doctores intelliguntur. vt eſt illud ꝓphe
te. Ipſi regnabūt & non ex me. Tyranus aūt
vel dyabolum typice poteſt figurare vel an-
thixp̄m qui cōtraria ſemper xp̄i imperio agē
moliuntur. & hos ſecuntur peruerſi homines
qui cupiditatem terrenam ſectantes crudeli
ter magis premere populum xp̄ianum eligūt
quam modeſta diſpoſicōne regere & rite ac
conſulte illi preeſſe. Conſules appellant a cō
ſulendo ſicut reges a regendo ſiue a legando

nam cum romani regum ſuperbam dominati
onem non ferrent. annua imperia binoſq͡ȝ con
ſules ſibi fecerunt. Nam faſtus regius non be
niuolentia conſulentis ſed ſuperbia dominan
tis erat. Hi ergo conſules appellati vel a con
ſulendo ciuibus vel a regendo cuncta conſilio
quos tamen ideo mutandos per annos ſingu-
los elegerunt vt nec inſolens diu maneret &
moderatior cito ſuccurrēt. Inde autem duo
pares quia vnus rem ciuilem alter rem mili-
tarem miniſtrabat. regnauerūt autem annis
cccc. lxiiii. Cōſules autem recte dici poſſunt
magiſtri eccleſie hoc eſt epiſcopi atq̄ p̄ſpiteri
& ceteri qui conſilus ſecundum ſanctaꝝ ſcrip
turarum traditionem plebem ſibi ſubiectam
adiuuant atq̄ gubernant. Hoc autem nomen
poteſtatis ex gentilium traditione inuentū
ideo poſuit quia cōuenit eccleſiaſtice dignita
ti vt interiora et exteriora omnia agant cum
cōſilio prudenter ſecundum illuc quod ſcrip
tum eſt. Omnia fac cum cōſilio & poſt factū
non penitebis. Nam ceſaris nomē aut auguſti
non aliter domino noſtro conuenire arbitror
niſi ſub ſignificacōne monarchie quia ſolus
regnat in celis & in terris & quia ſub eiꝰ im
perio conſiſtunt vniuerſa. Monarchi ſunt qui
ſingularem poſſident principatum qualis fu-
it alexander apud grecos. iulius apud roma-
nos. hinc & monarchia dicitur. monos quip-
pe ſingularis greco nomine archia principa-
tus eſt. thetrache ſūt quartam partem regni
tenentes. Nam thetra quatuor ſunt qualis
fuit apud iudeam philippus Princeps & dig
nitatis nomē vel modum ſignificat & ordinis.
ſicut eſt illud virgilianū princeps ardentem
cōterit lampada turnus pro primus. Dictus
autem princeps a capiendo figurate eoq̄ pri
mus capiat. ſicut municeps ab eo qd̄ munia
accipiat. Legitur ergo in ꝓpheta de xp̄o q̄
ipſe ſit princeps pacis cuius principatus eſt
ſuper humerum eius. qui in cruce omīa tra-
hit ad ſeipſum. & ideo illi curuatur omne ge
nu & confitebitur omnis lingua quia ipſe in
gloria dei patris viuit & regnat in ſecula. de
quo principe ita legitur in ezechiele. Prin-
ceps ſedebit in ea hoc eſt in porta clauſa & co
medet panem ſuum. Dicuntur & apoſtoli pri
cipes & doctores eccleſie dei. de quibꝰ ſcrip
tum eſt in pſalmo. Principes populi conuene
runt cum deo abraham. et itē. Conſtituas in
quit eos pricipes ſuper omnem terram. quo
rum principatus nimis confōratus eſt. quia
hii ſuis monitis vſq͡ȝ ad finem mundi regunt
eccleſiam. & in die iudicii futuri ſunt iudi
ces cum xp̄o. ad quos ipſe ait. cum ſederit fi
lius hominis in ſede maieſtatis ſue ſedebitis
& vos ſuper ſedes duodecim indicantes duo
decim tribus iſrabel. Rurſum principes ſūt
ſancti. vt in ſalomone. Vidi ſeruos in eqs. id
eſt peccatores in carnali potentia & pricipes
q̄ſi ſeruos ambulantes ſup terrā. Item in con
trariam partem principes accipiunt vt ꝓphe
ta dicit. Principes extiterunt & non cog-
noui. Item princeps dyabolus ſiue anthicri-
ſtus ſicut in ezechiele dominus de eo loquit̄
dicens. Fili hominis leua planctū ſuper prin
cipem thyri. id eſt ſuper principem tribula-
tionis. Dux dictus eoq̄ ſit ductor exercitus
ſed non ſtatim quicunq̄ȝ principes vel duces
ſunt et reges dici poſſunt. In bello autem me
lius ducem nominari q̄ȝ regem. Nam hoc no
men exprimit in prelio ducentem. Vnde &
virgiliꝰ ducis euandri. ſaluſtius quo cupidi-
nis more ducis ſeſe quiſq͡ȝ bonum non dicit
more conſulis. Dux enim ille vere dici poteſt
qui in calle iuſticie incedens ſequentes ducit
per fidē rectam & bona opera in vitam eter
nam. Vnde propheta dominum deprecat̄ di-
cens. Deduc me in via tua & ambulabo in ve
ritate tua. & alibi. Spiritus inquit tuus bonꝰ
deducet me in viam rectam. Vnde & ipſe ſal
uator dux a propheta legit̄ in euangelio vbi
ſcriptum eſt. Et tu bethleem terra iuda ne-
quaquam minima es in principibus iuda ex
te enim exiet dux qui regat populum meum
iſrabel. Item dux dominus ihesus criſtus in-
telligitur in illo eſaie. Ecce teſtem populis
dedi eum ducem ac preceptorem gentium.
& alibi ſeruus meus dauid princeps in medio
eorum. Duces ſunt ſancti predicatores eoq̄
trahunt fidelium greges poſt ſe. Item in con
trariam partem duces heretici ſunt & iudei
ſiue doctores improbi vt in euangelio Dimit
tite eos ceci ſunt duces cecorum. ſi cecus ce-
cum duxerit ambo in foueam cadunt. Fortis
dominus eſt vt in pſalmo legitur. Dominus
fortis & patiens. & in iob. Sapiens corde et
fortis robore. Fortes ſancti ſunt. vt in canti-
cis canticorum. Ecce lectum ſalomonis ſexa-
ginta fortes ambiunt ex fortiſſimis iſrabel.
Fortis dyabolus vt in euangelio. cum fortis
armatus cuſtodit atrium ſuum in pace ſunt
omnia que poſſidet. Patricii inde vocati ſūt
pro eo quod ſicut patres filiis ita prouident
reipublice. Prefecti dicti eoq̄ pretoria pote-
ſtate preſint. pretores. idem qui & prefecti
quaſi prepoſitores. Preſides vero dicti quia
alius loci tutelam preſidialiter tenent. preto
res autem quaſi preceptores ciuitatis et prin
cipes. idem & queſtores quaſi queſitores eo-
q̄ queſtionibus preſunt. Conſilium enim &
cauſa apud eos eſt. Proceres ſunt principes

ciuitatis quaſi precedētes ꝙ omnes honores
precedunt. Tribuni vocati quia militibꝫ ſiue
plebibꝫ iura tribuūt Ciliarche ſunt qui mille
preſunt. quos nos millenarios nuncupamus
& eſt grecum nomen. Centuriones dicti eoꝙ
preſunt centū militibus. ſicut quinquagena-
rii quia ī capite ſunt quinquaginta militum
ſicut decani eoꝙ decē militibus preferuntur
He autem ſpecies prelatorum in eccleſia rite
tenentur. ꝙ vnuſquiſqꝫ prepoſitus iuxta ri-
tum & ordinem ſuum curam habet ſubditoꝝ
ne per deuia erroris pergant. neqꝫ iniuſtis
operibus inſiſtant. necnon & caueant ne ali9
alterum noceat ne per violentiam opprimat
ſed concordes inuicem & pacifici vitam mo
deſtam ducāt. Vnde & in veteri lege iethro
cognatus moyſi dedit illi conſilium vt conſti
tueret in plebe tribunos et centuriones & qui
quagenarios & decanos. quatinus ipſi mino
ra decernerent atqꝫ diiudicarent. Ipſe vero ea
que ad dominum pertinēt ſubditis ſuis diſpē
ſaret. Hinc & apoſtolus hebreis precepit di
cens Obedite prepoſitis veſtris in domino et
ſubiacete eis. ipſi enim peruigilant quaſi pro
animabus veſtris domino reddituri rationē.
vt cum gaudio hoc faciant & non gemētes
hoc enim non expedit vobis. & iterū. memen
tote inquit prepoſitorū veſtrorum qui locu-
ti ſunt verbum dei quorum intuentes exitū
conuerſacōis imitamini fidem. Miles dictus
quia mille erant ante in numero vno. vel quia
vnus eſt ex mille electus. Romulus autē pri
mus ex populo milites ſumpſit & appellauit
Liber primus milicie ordinem docuit. Mi-
les autem ordinarius dicitur aut extra ordi-
narius. Ordinarius eſt qui per ordinem mili
tat nec adhuc aliquem conſecutus eſt gradū
honoris. eſt enim gregari9 id eſt humilis mi
licie. extraordinarius vero qui ob virtutem
promouetur ex ordine. Emeriti dicuntur ve
terani ſolutiqꝫ milicie. qui iam in vſu ꝑlii non
ſunt. & quia mereri militare dicitur ab ſtipē
dus ſcilicet que merentur. Idem & veterani
dicuntur. quia iam in vſu prelii non ſunt ſed
poſt milicie labores quietis ſuffragium conſe
cuntur. Equeſtres milites dicti quia equo ſe
deant & militant in equeſtri ordine. Tirones
dicuntur fortes pueri qui ad miliciam dele-
guntur atqꝫ armis gerendis habiles exiſtunt
Hii enim nō ſola profeſſione natiuitatis. ſed
ab aſpectu & valitudine corporis exiſtimanē
Vnde & tirones dicti quiqꝫ antequam ſacra-
mento probati ſint milites non ſunt. Romane
autem milicie mos fuit puberes primos exer
ceri armis. Nam ſextodecimo āno tirones mi
litabant. quo etiam ſolo ſub cuſtodibus age-

bant. Conſcripti milicia dicuntur. quia in ta
bulis cōferuntur ab eo qui eos ducturus eſt
ſicut tranſcripti vocantur cum de alia in aliā
legionem tranſeunt & inde tranſcripti quia
nomina dant vt tranſcribantur. & optiones
dicti ꝙ ſint electi nam optare eligere eſt ſicut
eſt illud. optauitqꝫ locum regno. id eſt elegit
Excubitores dicuntur. pro eo quod excubias
ſemper agunt. ſunt enim ex numero militum
& in porticibus excubant propter regalem
cuſtodiam. excubie autem diurne ſunt. vigi
lie nocturne vnde & vigiles. Velites erant
apud romanos. genus milicie a volitando vo-
cati. Lecti enim agilitate iuuenes cum armis
ſuis poſt terga equitum conſedebant & mox
cum ad hoſtes ventum eſſet equis deſiliebāt
& continuo pedites ipſi ex alia parte equiti-
bus per quos aduecti fuerant dimicantibus
hoſtem perturbabant. ab his velitibus elephā
ti quondam hannibalis retroacti cum regi iā
a ſuis non poſſent fabrili ſcalpro inter aures
adacto necabantur. Militia autem a milibus
dicta aut a multis quaſi multicia. quaſi nego
tium multorum aut a mole rerum quaſi moli
tia. Legio ſex milium armatorum eſt ab elec
to vocata quaſi lecti id eſt armis electi. ꝓprie
autem macedonum falanx. gallorum caterua
noſtra legio dicitur. Legio habet ſexaginta
centurias manipulos triginta cohortes duo-
decim. turmas ducentas. Centuria eſt pars
exercitus in centenos milites diuiſa. Vnde &
qui his preſunt centuriones dicuntur. Sub
centuriati vero ſunt. non qui in ꝑma. ſed qui
in ſecunda centuria ſunt quaſi ſub prima cētu
ria tamen ſtricti etiam ipſi & in ſpiculis poſi
ti in bello ſunt. vt ſi prima defecerit iſti quos
ſub ſcđa diximus. laborantibus primis ſubue
niant. Vnde ad inſinuandū ponitur ſubcentu
riatus quaſi armis doloſis inſtructus. Mani-
pulus ducētorum eſt militum. Manipuli aūt
dicti ſunt milites ſiue quia bellum primi ma
nu incipiebāt. ſiue qđ antequam ſigna eſſent
manipulos ſibi id eſt faſcicl'os ſtipule vel her
be alicui9 ꝓ ſignis faciebāt a quo ſigno mani
pulares milites cognominati ſunt. De quibꝫ
lucanus Conuocat armatos extemplo ad ſigna
manipulos. Turme xxx. equites ſunt. roma-
ni enim equites in vna tribu ccc. fuerunt de
ſingulis enim centuriis x. dabantur & fiebat
turma. Cohors quingentos milites habet.
Tria ſunt milicie genera. ſacramentum. euo-
catio. coniuratio. Sacramentum in quo poſt
electionem iurauit vnuſquiſqꝫ miles ſe non re
cedere a milicia niſi poſt completa ſtipendia
id eſt milicie tempora & hii ſunt qui habent
plenam miliciam. nam xx. & v. annis tenenē

Euocatio dum ad ſubitum bellum. non ſolū
miles ſed ceteri euocantur. Vnde etiam con
ſul ſolebat dicere. qui rempublicam ſaluam
vult eſſe me ſequatur. Coniuratio que fit in
tumultu quando vicinum vrbis periculū ſin-
gulos iurare non patitur ſed repente colligit̃
multitudo & tumultuoſa in ira conflatur hec
& tumultuacō dicitur. In acie autem iſte fere
forme ſunt exercitus. claſſis. nodus. cuneus
ale. cornua agmen que formas & nomina ab
ipſis rebus de quibus trāſlata ſunt mutuant̃
Acies dicta quia ferro armata ſit & acumine
gladiorum. Exercitus multitudo ex vno ge
nere ab exercitacōne vocata. Cuneus eſt col
lecta in vnum militum multitudo. vnde prop
ter qđ in vnum coit ipſa coitio in vnum cune
us nominatus eſt quaſi cōmeus quia in vnum
omnes cogunt̃. Claſſes dicte ꝑpter diuiſionē
exercit⁹ quā romul⁹ īſtituit. Nā claſſen gre
ci diuidē dicūt qui poſtea manipuli dicti ſunt
vnde & virgilius. Claſſibus hic locus hic acie
certare ſolebant. iam poſtea & claſſita nauiū
dicta. Nodus proprie denſa peditum multi-
tudo. ſicut equitum turma Nodum enim dic
tum pro difficultate quia vix poſſit reſolui.
Ale in exercitu xxx. equites eſſe dicunt̃ Ale
autem equites ab hoc dicti quia tegunt pedi
tes alarum vice. Cornua dicunt̃ extremitas
exercitus. quia intorta ſit. Agmen dicitur
quia in longitudīe directum quale ſolet eſſe
cum exercitus iter facit ab agendo vocatum
id eſt eundo. plautus quo te agis & ipſe eſt
autem exercitus ambulantis. Nam agmen di
citur qđ in longitudine directum ſit quale ſo
let eſſe cum exercitus portis procedit. quic
quid fuerit aliud abuſiue dicitur Milites aūt
xp̄i illi eſſe dicuntur qui contra dyabolū pug
nant. & contra vicia fortiter dimicant quib⁹
cum conſummauerit & expleuerint agonē
ſuum non merces terrena ſed vita promittit̃
eterna. Nam de talibus apoſtolus ad corinthi
os ſcripſit dicens In carne enim ambulantes
non ſecundum carnem militam⁹. Nam arma
milicie noſtre non carnalia ſed potēcia deo ad
deſtructionem. inimicorum cōſilia deſtruen-
tes. & omnem altitudinem extollētem ſe ad
uerſus ſcientiam dei. & in captiuitatem re-
digentes omnem intellectum in obſequiū xp̄i
& in promptu habētes vlciſci omnem in obe
dientiam.

De Ciuibus. Ca. iiii.

De imperiis miliciequ vocabulis ex
parte dictum eſt. Deinceps ciuiū
nomina ſummatim ſubigimus. Ci
ues vocati ꝙ in vnum coeuntes iu-
uant vt vita communis & ornatior fiat et tu
tior. Ciues autem miſtice in bonam partem
ponuntur vt eſt illud in apoſtolo. vos autem
eſtis ciues ſanctorum & domeſtici dei. Item
in malā partem quando ad babiloniam ſpiri
talem hoc eſt in partem diaboli deputantur.
Domus vnius familie habitaculum eſt ſicut
vrbs vnius populi. ſicut orbis domicilium to
tius generis humani. eſt autem domus gen⁹
Vnde in pſalmo ſcriptum eſt Domus iſrahel
benedicite dominum. domus aaron benedici
te dominum. domus leui benedicite dominū
qui timetis dominum benedicite dominum.
Poſtquam gentiliū ſimulachra deriſit in ter
cio ingreſſu laudes dominicas ſanctorum di-
cit ore celebrandas. ſed in his duobus verſi-
bus per officia diuerſa diſcurrens ammonet
vt vero domino laus fidelium debeat perſo-
nare. in iſrahel omnis ponitur iuſtus qui di-
uina contemplacōne gratulatur. quos poſtea
numerat ſpecialiter. In aaron enim ſacerdo-
tes. in leui reliqui miniſtri. ad poſtremū qui
domino in qualibet probabili conuerſacōe fa
mulātur. ſic omnis populus per diuerſas par
tes deuotus dominū laudare precipitur. Ge
nus a gignendo & progenerando dictū. aut
a diffinitione certorum progenitorum. natio
nes que propriis cognationib⁹ terminate gē-
tes appellantur. Populus humane multitudi
nis iuris conſenſu concordi communione ſoci
atus. Populus autem in eo diſtat a plebibus
quia populus vniuerſi ciues ſunt connumera
tis ſenioribus. Plebs autem reliquum vulg⁹
ſine ſenioribus ciuitatis. Populus ergo tota
ciuitas eſt. vulgus vero plebs eſt. plebs autē
dicta a pluralitate. Maior enim eſt numer⁹
iuniorum ꝙ̄ ſeniorum a potopolis id eſt ciui-
tas vel pluralitas. Vnde & populus dictus
eſt. grece autem populus laos dicitur a lapi-
dibus. Vulgus eſt paſſim inhabitans multi-
tudo quaſi quiſq̄ quo vult. Populi autem no
men in ſcripturis ſacris aut gentem iudeo-
rum ſignificat vnius dei cultu mancipatā &
legis domini preceptis inſtitutam. vel etiam
xp̄ianum populū qui magis deo deuotus eſſe
dinoſcitur. Vnde in pſalmo ſcriptum eſt. Sci
tote qđ dominus ipſe eſt deus ipſe fecit nos
& non ipſi nos. nos autem populus eius &
oues paſcue eius. Nam quamuis natiuitatis
noſtre miniſterium prebeat carnalis operacō
tamen ille in hunc mundum nos probatur ad
ducere. qui cuncta fecit ad exiſtentiam per-
uenire. Sequitur. Nos autem populus eius
& oues paſcue eius. Venit ad populum fide
lem per comperacōnes pulcerimas. quid ſit
oſtendens oues quia ſimplices ſunt & ipſe ea
rum paſtor eſt verus. paſcue eius id eſt diui-

narum ſcripturarũ copioſa & dulcis epulatio
Ipſa ſunt enim paſcua quibus fidelis anima
ſaginatur & ad future beatitudinis amena
perducitur. Tribus dicũtur tanquam curie
& congregacões diſtincte populorum. & vo
cate tribus ꝙ in principio romani trifarie fu
erunt a romulo diſpertiti in ſenatoribus mi-
litibus & plebibus que tamen tribꝰ nunc mł
tiplicate nomen priſtinum retinent. Tribus
ſimiliter miſtice ſignificant. aut duodecim
tribus iſrabelitici generis aut conuenticula
ſanctorum in eccleſia. Nam cum de iheruſa-
lem miſtica propheta cõmemoraret addidit
illuc enĩ aſcenderũt tribꝰ tribus domini teſti
monium iſrabel ad confitendum nomini tuo
domine. Dicendo illuc ſignificat ciuitatem
iheruſalem quam ſuperius dixit. cuius parti
cipacõ eius in idipſum. & vt celeſtem eſſe
cognoſceres addidit aſcenderunt ad quam
beati ſemper aſcendunt. quoniam iugi exer-
citacione proficiunt. ſubiunxit tribus in qui
bus erat iſrabeliticus populus diſtributus.
ſic enim illi gẽti ad numerum filiorum iacob
duodecim tribus fuerunt ſicut romano popu
lo xxxv. curie in iſtis ergo tribubus ſignifi-
cat ſanctos qui dominum ſaluatorem eſſe de-
um confeſſi ſunt. Nam vt ab infidelibus tri-
bus iſtas fidelium ſegregaret addidit. tribus
domini. que vtique eius eſſe non poterãt niſi
ei pura mente credidiſſent. Alias enim tribꝰ
conſtat fuiſſe dyaboli que ex xp̄o maluerunt
impia voluntate ſeparari quibus ipſe in euan
gelio dixit. Vos a patre dyabolo eſtis. verum
quales eſſent iſte tribus domini breuiter in-
dicauerint teſtimoniũ iſrabel. id eſt qui te-
ſtimoniũ prebeant ſanctitati. Cenſores apud
veteres romanos erant. eſt enim nomen cen-
ſoris dignitas iudicialis. cenſere enim iudica
re eſt. Item cenſores ſunt patrimoniorum iu
dices a cẽſu eris appellati. Iudices dicti quaſi
ius dicentes populo. ſiue quod iure diſceptẽt
Iure enim diſputare eſt iuſte iudicare. nõ eſt
autem iudex ſi in eo non eſt iuſticia. Legun
tur enim in ſcripturis ſacris. Iniqui pro cen-
ſoribus equitatis poſiti. Similiter & iudices
iniqui qui iniquitatem in iudicando magis ſe
cuti ſunt quã equitatem. cuius rei exempla
inueniuntur plurima. Senatui nomen etas
dedit quod ſeniores eſſent. Alii a ſinendo dic
tos accipiunt ſenatores. ipſi enim agendi fa-
cultatem dabant. Senatuſconſultus a conſu
lendo & tractando eſt dictus. quod ſic fit vt
conſulat & nocere non poſſit. Patres autem
vt ſaluſtius dicit a cure ſimilitudine vocati
ſunt. Nam ſicut patres filios. ita illi rempu-
blicam alebant. Patres conſcripti. quia dum

romulus decem curias ſenatorum elegiſſet
nomina eorum preſenti populo in tabulas au-
reas contulit atꝙ inde patres conſcripti voca
ti. Municipes ſunt in eodem municipio nati
ab offitio munerum dicti eoꝙ publica munia
accipiunt. Munia enim officia ſunt. vnde &
immunes dicuntur qui nullum gerunt offi-
cium municipales originales ciues & in loco
officium gerentes. Legitur etiam in ſcriptu
ris. municipatꝰ ſanctorum eſſe in celis. quia
ibi munera capiunt ſempiterna. Priuati ſunt
extranei ab officiis publicis. eſt enim nomen
magiſtratum habenti contrarium. & dicti
priuati ꝙ ſint ab officiis curie abſoluti. Mer
cenarii ſunt qui ſeruiunt accepta mercede.
idem & barones greco nomine ꝙ ſint fortes
in laboribus. Mercenarii miſtice illos ſigni
ficant qui ſeruiunt domino non pro amore di
uino tantum ſed pro temporali retributione
de quibus ſcriptum eſt in euangelio. Q pro
fugus filius penitendo dixerit. quanti mercẽ
narii in domo patris mei abundant panibus
ego autem hic fame pereo. & alibi ipſa veri-
tas ait. mercennarius & qui non eſt paſtor
cuius non ſunt oues proprie videt lupum ve-
nientem & dimittit oues & fugit. Publicani
appellantur cõductores vectigalium fiſci vel
rerumpublicarum quia vectigalia publica ex
igunt vel quia per negocia ſeculi lucra ſectan
tur. vnde & cognominati ſunt. Hii etiam in
euangelio cum peccatoribus ſimul leguntur
veniſſe ad ſaluatorem. quia qui publica nego
cia in terrenis actibus exercent difficile pec
catorum ſarcina carent. ſed cum per peniten
tiam ad dominum veraciter conuertuntur.
ex peccatoribus iuſti fiunt. Villicus proprie
ville gubernator eſt. vnde & a villa villicus
nomẽ accepit. interdum autem villicus non
gubernationem ville ſed diſpenſationem vni
uerſe domus tullio interpretante ſignificat
quod eſt vniuerſarum poſſeſſionum & villaꝝ
diſpenſatorem. Villicus ergo in euangelica
parabola comparatur illi qui in terrenis ne-
gociis ſe reum facit. ſed per elemoſinam ſe
abſoluere certat. Vnde ſcriptum eſt quod vil
licus accuſatꝰ apud dominum ſuum quaſi diſ
ſipaſſet bona ipſius per pecuniam dimiſſam
conſeruis ſuis prouidebat ſibi in futurum Vn
de ipſe dominus explicita parabola diſcipulis
ſuis ait. Facite vobis amicos de mammona
iniquitatis. vt cum defeceritis recipiant vos
in eterna tabernacula. Actores idem & cura
tores ab agendo & curando vocati. Procura
tores vero eoꝙ vice curatoris finguntur qua
ſi pro curatore ſicut pro conſul pro conſule.
Myſtice autem procuratores ſiue tutores et

actores poſſunt prophete accipi . quorum ver
bis quotidie in aduentu ſaluatoris erudieba
mur. Vnde apoſtolus ſub exemplo ait. quan
to tempore heres paruulus eſt. nihil differt
a ſeruo cum ſit dominus omnium ſed ſub tu
toribus & actoribus eſt vſq; ad prefinitum
tempus a patre. Recte hii ſub tutoribus eſſe
dicuntur. qui habentes ſpiritum timoris. nec
dum meruerunt ſpiritum libertatis & adop
tionis accipere. Etas enim infantie & pecca
ta formidat. & pedagogum metuit. nec con
fidit eſſe ſe liberam. licet per naturam domi
na ſit . & ſecundum vtranq; intelligentiam
quam tutores & actores et prophetas vel an
gelos diximus. paruulus iſte tam diu ſub ac
toribus eſt atq; tutoribus donec legittimum
perfecti viri tempus impleuerit. Legittimū
autem tempus eſt ſicut romanis legibꝰ xxv.
annorum ſpacō terminatur ita ad humani ge
neris perfectionem criſti reputatur aduentꝰ
ſtatim vt ille venerit & omnes in virum per
fectum creuerimus. pedagogus a nobis tu
torq; diſcedunt. tunc auctoritate domini &
hereditatis poſſeſſione perfruimur ī qua pri
us nati quodammodo putabamur alieni. Co
loni ſunt cultores aduene dicti a cultura agri
ſunt enim aliunde veniētes atq; alienum agrū
locatum colentes ac debentes cōditionem ge
nitali ſolo ꝓpter agriculturam ſub dominio
poſſeſſoris pro eo quod his locatus eſt fun
dus. Coloni autem quatuor modis dicuntur
Nam coloni aut romani ſūt. aut coloni latini
aut auxiliares coloni. aut coloni ruris priua
ti . Inquilini vocati quaſi incolentes aliena.
non enim habent propriam ſedem ſed in ter
ra aliena inhabitant Differt autē inter inqui
linum & aduenam . Inquilini enim ſunt qui
emigrant & non perpetuo permanent. Ad
uene autem vel incole aduenticii perhibentē
ſed permanentes . & inde incole quia iam
habitatores ſunt ab incolendo. Aduene enim
ſunt ſancti qui de errore mundano tranſlati
ad ſanctam eccleſiam tranſmigrant. de quibꝰ
propheta ait , Dominus cuſtodit aduenā et
pupillum id eſt qui de babilonia ciuitate dya
boli ad hieruſalem ciuitatem domini ſaluato
ris aduenerit. Hunc cuſtodit. ſi tamen in elec
torum habitatione permāſerit. Indigene ſūt
inde geniti & in eodem loco nati vbi in habi
tant. Incola autem non indigenam ſed adue
nam indicat. Peregrini eoq; ignorantur eoꝝ
parentes a quibus orti exiſtunt . ſunt enim
de longinqua regione. Legitur enim ita in
pſalmiſta. Ne ſileas a me quoniam incola ego
ſum apud te & peregrinus ſicut omnes pa
tres mei. Incola vero dicitur qui terram co
lit ad tempus ſuperueniens extraneus. non
qui in patrie ſue regione conſiſtit. quod om
ni ſancto euenit qui in diuina ciuitate recipi
tur. Omnes enim nos peccatum fecit extra
neos et in nefaria tenuit regione captiuos ſed
quando nos miſericordia eius ſuſcepit. Inco
le ſumus. quoniam illuc aduenimus id eſt de
babilonia ad hieruſalem ipſo attrahente trāſ
ponimur. Ideo enim apud te vt non in dya
boli ſed in domini ciuitate incolam eum fuiſ
ſe ſentires ſubiunxit & peregrinus quia inci
pit eſſe vbi non erat . Peregrinus enim dici
tur quaſi pergens longius. & vt generalem
hanc cognoſceres fuiſſe ſentenciam dicit. Si
cut omnes patres mei. Vrbani vocantur qui
rome habitant . qui vero inceteris opidani .
Nam ſola vrbs roma. cetera opida . Famuli
ſunt ex propria familia ſeruorum exorti Ser
ui autem vocabulum inde traxerunt quia hii
qui iure belli poſſent occidi a victoribus con
ſeruabantur. ſerui fiebant a ſeruando ſcilicet
ſerui vocati. Seruus miſtice criſtus in abiec
tione carnis. ſicut in eſaia de eo dicitur Ecce
ſeruus meus ſuſcipiam eum. Item ſeruus doc
tor fidelis in eccleſia vt in euangelio legitur
Quiſputas eſt fidelis ſeruus & prudens. &
in aliam partem de prauo doctore vbi & ſu
pra. quod ſi dixerit ille ſeruus malus in cor
de ſuo. Seruus eſt homo peccator vt in ſalo
mone. Seruus verbis non corrigitur. quia qđ
dicis intelligit & reſpondere dedignatur .
Item ſerui ſancti ſūt vt in iohel. ſed & ſuper
ſeruos & ancillas meas effundam de ſpiritu
meo. Famuli autem ſiue ſerui & in bonam &
in malam partem vt diximus accipi poſſunt
quia ſerui dicūtur iuſticie. ſerui peccati ſcrip
tura teſte que ait. Cui quis ſeruit eius & ſer
uus additus eſt. & apoſtolus . Liberati in
quit a ſeruitute peccati ſerui facti eſtis iuſti
cie. ſimiliter & ancille. Ancille a ſuſtentacu
lo vocate. ancon enim grece cubitus dicitur
vnde & anconem dicimus. . Ancille enim dei
iuxta allegoriam anime ſancte que prompta
deuotione eius deſeruiunt voluntati. Vnde
pſalmiſta ait Ecce ſicut oculi ſeruorum in ma
nibus dominorum ſuorum. Et ſicut oculi an
cille in manibus domine ſue ita oculi noſtri
ad dominum deum noſtrum donec miſerea
tur nobis Item ancille apoſtoli propter carnis
infirmitatem ſicut pro dyabulo dicitur. &
alligabis eum ancillis tuis . Rurſum ancille
anime peccatorum ſunt. vt in naū. miles cap
tiuus adductus eſt. & ancille eius minabantē
gementes . Pauper criſtus eſt ſiue populus
fidelis vt in apoſtolo Propter nos paup factꝰ
eſt cum eſſet diues. & in pſalmo. Iſte paup

clamauit & dominus exaudiuit eum . Pau-
peres ſancti qui humiles ſpiritu ſunt . vt in
euangelio. Beati pauperes ſpiritu & in pſal-
terio. Non ſpreuit neqꝫ deſpexit preces pau-
perum. Aliter pauperes diuites ſeculi huiꝰ
virtutibus vacui vt eſt illud in apocalipſi Di
cis quia diues ſum & ditatus. & neſcis quia
tu es pauper & mendicus. Inops populus gē
tium humilis. vt in pſalterio. Suſcitans a ter
ra inopem. & alibi. Eripiens inopem de ma-
nu fortioris. hoc eſt de poteſtate dyaboli .
Mancipium eſt quicquid manu capi aut ſub-
di poteſt . vt homo . equus ouis. Nec enim ani
malia ſtatim vt nata ſunt. mancipium eſſe pu
tantur . Nam & ea que in beſtiarum numero
ſunt . tunc videntur mancipium eſſe . quando
capi ſiue domari ceperint. Ingenui dicti quia
in genere habent libertatem nō in facto ſicut
liberti . vnde & eos greci eugenos vocant q̄d
ſnt boni generis . Libertus autem vocatus
quaſi liberatus . erat enim prius iugo ſerui-
tutis addictus libertorum filii apud anti-
quos libertini appellabantur. quaſi de liber-
tis nati. Nunc vero libertinus aut a liberto
factus aut poſſeſſus. Liberti enim ſpiritali-
ter illi dicuntur. qui criſtiana libertate bene
vtuntur . Vnde apoſtolus ait . Qui enim in
domino vocatus eſt ſeruus libertus eſt domi
ni. Similiter qui liber vocatus eſt ſeruus eſt
criſti. Hic enim omnino ſeruus eſt qui impru
denter agit . ſicut & veteribus placuit . qui
omnes ſapientes liberos appellauerūt. impru
dentes autem omnes ſeruos. Vnde ſalomon
Seruo inquit ſapienti liberi ſeruient . Hic er
go qui credit ac ſi ſeruus ſit ad tempus quia
rem facit prudenter vt credat in criſtam li-
bertus ſit domini. Si ergo peccata ſeruos fa
ciunt ſicut cham filius noe peccati & impru-
dentie cauſa factus eſt ſeruus. Cum accepe-
rit remiſſionem peccatorum libertus effici-
tur. Similiter inquit qui liber vocatus eſt ſer
uus eſt criſti. profectus eſt ex libero ſeruum
fieri criſti. liber enim a deo quod maximum
crimen eſt ideo amiſſa amara & contraria li-
bertate ſeruilem cōditionem ſortitus eſt que
prodeſſet. ſicut dicit dominus. Tollite iugū
meum ſuper vos. quia ſuaue eſt. & onus me-
um leue eſt. Manumiſſus dicitur quaſi ma-
nu emiſſus Apud veteres enim quotiens ma
nu mittebant alapa percuſſos circumagebāt
vnde & manumiſſi dicti eoꝝ manu mitterē
tur . Ciues romani poſtea dicti ſub conſuli-
bus per teſtamenta in vrbe romana ſunt ef-
fecti . dicti autem ciues romani quia teſta-
mento liberi effecti in numero romanorum
ciuium rediguntur. His primum aditus erat

in vrbe roma commorari . Ceteris autem li-
bertis prohibebatur ne vel in vrbe roma vel
infra ſeptimum ab vrbe miliarium comma-
nerent. licet legamus paulum apoſtolum ne
ceſſitate compulſum propter ſedicionem ex-
ortam ciuem romanum ſe appellaſſe. multo
glorioſius eſt quod ſe cum ceteris fidelibus
ciuem celeſtis hieruſalem nuncupauit. vnde
ad ephesios ſcribens ait . Ergo iam non eſtis
hoſpites & aduene ſed eſtis ciues ſanctorum
& domeſtici dei ſuperedificati ſuper funda-
mentum apoſtolorum & prophetarum. hoc
eſt ſuper nouum & vetus teſtamentum collo
cati. que enim apoſtoli predicauerunt. ꝓphe
te futura dixerunt. hoc eſt non ſolum nos ſed
& celeſtes poteſtates pariter fieri habitacu-
lum dei in ſpirituſancto. Heredis nomen im
poſuit cenſus eris. conſoluit enim tributum
actoris in hoc enim vocabulo prima ſucceſſio
eſt hereditatis & generis vt ſunt filii vel ne
potes. Proheres qui loco heredis fungitur .
quaſi pro herede. Eſt enim aut inſtitutꝰ aut
ſubſtitutus . Heredes autem miſtice ſancti
dei poſſunt intelligi . & qui celeſtis patrie poſ
ſeſſores futuri ſunt Vnde apoſtolus ad roma
nos ſcribens ait . Ipſe ſpiritus teſtimonium
reddet ſpiritui noſtro quod ſumus filii dei.
Si autem filii & heredes . Heredes quidem
dei coheredes autē xp̄i. Vt ergo promptos
ad obediendum deo patri faceret hac ſpe ex
hortatur. dicens. dei nos futuros heredes.
coheredes autē xp̄i. vt quia magna ſpes pre
mii eſt tantomagis in dei rebus properſiores
eſſemus poſtponentes curam mundanorum
quid ſit autem coheredem eſſe filii dei ab apo
ſtolo iohanne docemur. inter cetera enim ait
Scimus quoniam cum apparuerit ſimiles ei
erimus.

¶ Explicit liber ſedecimus.

Incipiunt capitula libri xvii.

De Pulueribus & glebis terre. Ca. i.
De Gleuis & aquis. ii.
De Lapidibus vulgaribus. iii.
De Lapidibus insignioribus. iiii.
De Marmoribus. v.
De Ebore. vi.
De Gemmis. vii.
De Margaritis. viii.
De Criſtallis. ix.
De Vitro. x.
De Metallis. xi.
De Auro. xii.
De Argento. xiii.
De Ere. xiiii.
De Electro. xv.
De Stagno. xvi.
De Plumbo. xvii.
De Ferro. xviii.

Incipit liber xvii de pul‑
uere & glebis terre.

PVluis dictus quod viuenti pellatur:
tollitur enĩ eius flatu nec reſiſtit nec
ſtare nouit ſicut ait ꝓpheta. tãquam
pulius quẽ proicit uent⁹ a facie terre. Lim⁹
vocatus quod leuis ſit. Cenũ eſt vorago luti
Cinis ex incendio dicit̃. Ab eo enĩ fit fauilla
quod ꝑ ignẽ effecta ſit: nã fos ignis ẽ. Gleba
quod ſit glob⁹ pulueris enĩ collectione ꝯpin‑
gitur & ĩ vno glomere adunat̃: terra autem
ligata gleba eſt. ſoluta puluis. lutum vocatũ
quidã per antifraſin putant quod nõ ſit lotũ
hoc eſt mundũ. Nam omne lutũ inmundũ eſt
Volutabra appellata q̃ ibi porci volutẽtur
Vligo ſordes limi vl̃ aque limoſe ſũt. Puluis
ſignificat corrupcionem humane nature vel
leuitatẽ humane mentis. vt eſt illud in pſal‑
mis quod de peccatore ſcriptũ eſt: & erit tã
quam puluis quẽ ꝓicit ventus a facie terre.
Puluis enim vt ſupra diximus. eſt reſolucio
terre: & homo terrenus quãdo inflat̃ ſeduc‑
torio vẽto ſuphie de ſoliditate terre viuẽciũ
quaſi puluis abicit̃. quia ſua leuitate ad fir‑
mamentũ mandatorum ſe tenere non potuit
Limus aũt terrenã materiam humani corpis
ſignificat vt ẽ illud: formauit ergo hominẽ
dominus de limo terre & inſpirauit in faciẽ
eius ſpiraculũ uite & factus eſt homo in ani‑
mam viuentem: cum ei ſubſtãciam anime ac
ſpiritus ĩ qua viueret creauit. Aliter limus
cenũ & ſordes exprimit viciorum in quibus
polluit̃ homo. ſimiliter & lutũ duplicem ſig‑
nificacõem habet: hoc eſt carnis humane: &
pollucionẽ vicioꝝ. Vnde dominus legitur in
euangelio lutum ex ſputo feciſſe & ceci nati
oculos apuiſſe expuit enĩ in terrã & fecit de
ſaliua lutum quia verbũ caro factum fide in
carnacionis eius imbuit gen⁹ humanũ quod
cecũ erat a natiuitate hoc eſt ab origine pri‑
mi hominis: & ſic ad piſcinam ſiloe hoc ẽ ad
baptiſmi ſacramentũ illud miſit: econtrario
vero lutũ ponitur quando ſordes ſignificat
vicioꝝ. Vnde eſt illud pet̃ quod de peccatori
bus ait. contigit enĩ eis illud veri ꝓuerbium
canis reuerſus ad ſuũ vomitũ. & ſuſlota ĩ vo
lutabro luti. Argilla ab argis vocata apđ q̃s
primum ex ea vaſa confecta ſũt: & ſignificat
ſanctã ſcripturam: vnde legit̃ ĩ libro regum
quod omnia vaſa que fecit hiram ſalomoni ĩ
domo dñi de auricalco erant ĩ regione iorda
nis vidit ea rex inargillos a terra: Apte ĩ re‑
gione iordanis fuſa ſũt vaſa domus domini ĩ
quo videlicet flumine dominus noſter bapti
zari dignatus eſt & tinctus aquaꝝ vndis noƀ
elementũ aquarum in ablucionẽ peccatorum
conuertit. Argilloſa autẽ terra de qua facte
ſũt forme ad fundenda vaſa domini que me
li⁹ quã ſcriptura ſacra de qua regulam bene
uiuendi accipimus valet intellegi. quaſi enĩ
argilla ignibus durata formã vaſis dñi quã‑
ta & qualia fieri debeant exhibet cum nobis
ſcripturã regulam iuſticie quã ſequamur oſ
tendit. ſanctorũq; nobis exempla qui in igne
tribulacionũ inuincibiles pſeuerauerut ĩ om‑
nibus ſequentia premonſtrat. Creta ab inſu
la creta vbi melior ẽ nomẽ traxit creta imo‑
lia cãdida eſt: Acunea italie ĩſula dicta q̃rũ
altera veſtimentoꝝ ꝓcioſos colores emolliet
cõtriſtatus ſulphure quodam nitore exilarat
altera gemmis nitorem preſtat. Creta argẽ
taria & ipſa cãdida appellata eo quod nitorẽ
argẽto reddat. Terra ſamia a ſamo inſula dic
ta glutinoſa & candida & lingue lenis medi
camẽtis & vaſculis neceſſaria. Sulphur vo‑
catũ quia igne accendit̃ vt enim ignis eſt nã
vis ex aquis feruentibus ſentit. neq; alia res
facilius accendit̃ naſcitur ĩ inſulis eolus int̃
ſiciliam & italiam quas ardere dicunt. Inue‑
nitur & in aliis locis effoſſum. huius genera
quatuor: vnum quod fodit̃ tranſluceteq; & ui
ret quo ſolo ex oĩbꝰ generibus medici vtunt̃
alterum quod appellant glebã: vſibus tantũ
fullonum familiare. terciũ liquor ẽ vſus eius
ad lanas ſulfindas quo candorẽ molliciemq;
preſtat. Quartũ ad licinia maxime ꝯficiẽda
aptũ. Sulfuris tanta vis eſt vt morbos comi
tiales deprehendat nitore ſuo inpoſitus igni
bus ardeſcens in calice vini prunaq; ſubdita
circũferens exardeus centibus repcuſſo pal
lorem dirũ velut defunctorũ effundit. quid
in ſulphure niſi fetor carnis: & quid ꝑ ignem
niſi ardor deſiderii carnalis exprimit̃: cũ er‑
go habitantium ſodomis vel gomorra carnis
celera punire dominus decreuiſſet: in ipſa q̃
litate vltionis innotuit maculã criminis: ſul‑
phur quippe fetorẽ habet ignis ardorẽ qui
itaq; ad puerſa deſideria ex carnis fetore ar‑
ſerant. dignũ fuit vt ſil̃ ſulphure perirẽt &
igne: q̃ten⁹ ex iuſta pena diſcerẽt ex iniuſto
deſiderio quid feciſſent.

De glebis & aquis

BItumẽ ĩ iudee lacu aſſaltide emergit
cuius glebas ſupnatantes naute ſca‑
fis appropinquantes colligunt. In ſy
ria aũt limus eſt paſſim a terra eſtuãs: ſpiſſa
tura aũt vtraq; & denſitate coeunt & vtraq;
greci ſpiſſa aſſalton appellant: natura ei⁹ ar‑
dens & ignũ cognata. & neq; aqua nec ferro
rũpitur: niſi ſolis mulieribus inquinamentis
vtilis ad cõpages nauium. Myſtice aut̃ bitu
men quod eſt feruentiſſimũ & violentiſſimũ

glutē ſignificat dilectionis ardorē vi magna
fortitudinis ad tenēdā ſocietatē ſpiritalē oīa
tolerantē vnde de arce ſtructura quā dn̄o iu
bente edificauit noe ita legiṫ ī libro geneſi.
fac tibi arcā de lignis leuigatis māſſinculas
in arca facies & bitumine linies eam intrinſe
cus & extrīſecucus & ſic facies eam. Arcam
inſtruxit noe de lignis non putreſcendibꝰ:&
eccleſia cōſtruiṫ a xp̄o ex hominibꝰ uicturis
in eternū. Arca enim eccl'am demonſtrabat
que natat ī fluctibus mundi huius quod aūt
eadem arca de lignis quadratis fieri iubeṫ
vndiqꝫ ſtabilem vitam ſanctoꝝ ſignificat. ad
omne opus bonum paratā quacūqꝫ enī verte
ris quadratū firmiter ſtabit. quod bitumi-
ne glutinanṫ arce ligna intrinſecus & extrī
ſecꝰ vt ī cōpagīe vnitatis ſignificaṫ tolerātia
caritatis ne ſcādalis eccleſiā tēptantibus ſiue
ab his qui intus ſunt ſiue ab his qui foris ſūt
cedat fraterna iunctura & ſoluatur vinculū
pacis. Alumē vocatum a lumine quod lumen
coloribus preſtat tinguendis:ē autē ſalſugo
t̄re efficiturqꝫ hieme ex aqua et limo & eſtiuis
ſolibus maturatur. huius ſpecies due ſūt liq
dum & ſpiſſum. Sal quidā dictū putāt quod
ī igne exiliat:fugit enī ignem dum ſit igneū
ſed naturā ſequitur quia ignis & aqua ſemp
inter ſe inimica ſunt. Alii ſal a ſalo & ſole vo
catū exiſtimant nā aquis maris ſpōte gigniṫ
ſpuma in extremis litoribus vel ſcopulis de
relicta & ſole decocta ſūt & lacus & flumina
& putei e quibus hauriṫ de hinc in ſalinis ī-
geſtus ſole ſiccatur. ſed & flumina denſanṫ ī
ſalem:amne reliquo ſub gelu fluente. Alibi
quoqꝫ detractis harenis colligiṫ creſcens cū
lune noctibus. Nam in cirenea ammoniacus
ſub harenis inueniṫ:ſūt & mōtes natiui ſalis
in quibus ferro cediṫ vt lapis renaſcēs maiꝰ
tāti alicubi duricie vt muros domuſqꝫ maſſis
ſalis faciant ſicῑ ī arabia. In natura quoqꝫ ſalis
differentie ſūt. Nā alibi ſuauis:alibi ſalſiſſi-
mus:cōmune ſal in igne crepitat:tragaſeum
nec crepitat ī igne nec exilit. Agrigentinū
ſicilie flammis patiens in aqua exilit in igne
fluet. Sal myſtice ſignificat condimētum ſa-
pientie:vnde dn̄s ad apoſtolos ī euāgelio ait
Vos eſtis ſal terre:quod ſi ſal euanuerit in q̄
ſallietur:ad nichilū valet vltra niſi vt mittaṫ
foras & cōculceṫ ab hominibus. Sic appel-
lantur ap̄l'i qa per ipſos vniuerſū hominum
cōditur genus terre enī nomine. humana na
tura ſignificaṫ. In ſalis vero verbi ſapientia:
quod aūt ap̄l'os ſuos celeſti ac diuina ſapien-
cia plenos ſal terre:ſaluator nominat oſtēdit
fatuos eſſe indicandos qui terrena tātum ſa-
piunt q̄ temporaliū bonorū velut copiam ſec

tantes vl' inopiam metuentes amittūt eterna
que nec dari poſſunt ab hominibꝰ nec auferi-
ri. Notandū aūt quod ſalis natura īfecūditate
tem terre facit. vnde & in pſalmo ſcriptū ē:
poſuit terram fructiferā in ſalſuginem:& q̄ſ
dam vrbes legimꝰ ira victorū ſale ſeminatas
vt nullū ī eis germē oriretur. Allegorie aūt
hoc & cōuenit doctrine ap̄lice vt diſtructis
aduerſarioꝝ municionibus & peccati regno
deiecto. ſale ſapiētie compeſcat vltra ī carnis
humane terre ſcl'i luxum atqꝫ feditatem ger
minare viciorū. Item quia ſal ad cōdiendos
cibos carneſqꝫ ſiccandas aptū eſt. rite demon
ſtrat quod per p̄dicacōem euāgelium fluxꝰ
reſtrīgitur voluptatū:& humana natura ex
cluſis vermibꝰ & putredine peccatoꝝ. Illeſa
ſeruatur ſuo ꝯditori p̄ eius cuſtodiā mādato
rum. Bonū quippe eſt dei verbū audire fre-
quentius. ſale ſapiētie ſpiritalis cordis archa
na cōdiri immo ipſū cum ap̄l'is ſal terre fieri
id ē eorū quoqꝫ qui adhuc terrena ſapiūt:im
buendis mentibus ſufficere. At ſi quis ſemel
cōdimēto veritatis illuminatus ad apoſtaſiā
redierit quo alio doctore corrigiṫ qui eā q̄
ipſe guſtauit ſapientie dulcedinem vl' aduer
ſis ſcl'i perterritus vl' illecebris illectus ab-
iecit. Sicut ergo ſal ī fatuatum cum ad con
diendos cibos carneſque ſiccandas valere de
ſierit nullo iam vſui aptum erit neque enim
vt alius teſtatur euangeliſta in terram vti-
le eſt cuius iniectu germinare prohibetur:
neqꝫ ī ſterquiliniū agriculture profuturum
quod uiuacibus licet glebis inmixtū nō feta
re ſemina frugum ſed extinguere naturaliṫ
ſolet. Sic hominis qui poſt agnicionem veri
tatis retro redierit. Neqꝫ ipſe fructum boni
operis ferre. neqꝫ alios excolere valet ſed fo-
ras mittendus hoc eſt ab eccl'ie eſt vnitate ſe
cernendus vt iuxta aliā parabolā irridentes
eum inimici dicāt. Quia hic homo cepit edi
ficare. & nō potuit conſūmare. Nitrū a loco
ſūpſit vocabulū naſcitur enim ī oppido vl' re
gione egypti vitra ex quo & medicine fiunt
& ſordes corporū veſtiūqꝫ lauātur. Huiꝰ na
tura nō multum a ſale diſtat. Habet enī vir
tutem ſalis & ſimiliter oriṫ caneſcentibus ſic
citate litoribꝰ. Nam ſicut ſalem ī littore ma
ris feruor cōficit ſolis durādo ī petrā aquas
marinas q̄s maior vis ventoꝝ vl' ipſius mariſ
feruor ī litora vlteriora p̄ecerit:ita ī nitria
vbi eſtate pluuie prolixiores tellurem infun
dunt aderit ardor ſideris tantus q̄ ipſas aq̄s
pluuiales per latitudinem harenarū ꝯcoquat
in petrā ſali quidē vl' glaciei aſpectui ſimilli
mum. ſ nil gelidi rigoris nil ſalis ſaporis ha-
bentem que tamē iuxta naturā ſalis ī cauma

te durare aut innubiloſo aere fluere ac lique
fieri ſolet . Hanc indigne ſumentes ſeruant
& vbi opus extiterit pro lomento vtunt̄. Vñ
iudee peccāti dicit ꝓpheta . ſi laueris te nitro
& multiplicaueris tibi herbam borith: macu
lata es ī iniquitate tua dicit domins deus .
Crepitat aūt ī aqua quomō calx uiua: & ipa
quidē diſpit: ſed aquā lauationi habilē red-
dit. Cuius natura cui ſit apta figure cernens
ſalomon ait . Acetum ī nitro & qui cātat car
mina corde peſſ.mo . Acetū quippe ſi mittat̄
in nitrum ferueſcit nitrū protin9 & ebullit
& ꝑuerſa mens quādo per increpacōe corri-
pit̄: de correpcōe fit deterior & inde ī mur-
muracōis iniquitatē ſuccēditur . vnde debu
it ab in quitate cōpeſci . Quod aūt de ꝓphe-
tica ſententia ſupra cōmemoraui vbi ſcriptū
eſt. ſi laueris te nitro & multiplicaueris tibi
herbam borith & reliqua . pro herba borith
ſeptuaginta trāſtulerūt
vt ſignificarēt herbam fullonū que iuxta ri-
tum prouincie paleſtine ī virentib9 & hume
ctis naſcit̄ locis & ad lauandas ſordes eādē
vim habet quam & nitrū . Nitrum aūt noſ-
trum & herba fullonis penitēcia eſt: ecclesi-
aſticus quoq; ſermo qui arguit & īcrepat &
corripit delinquētem moderacioris nitri ha
bet ſimilitudinē. qui vero leui peccatoꝝ ſor-
de maculatus eſt leuioribus purgat̄ monitis
porro peccata grauia que ad mortē trahunt
nec nitro nec herba borich dilui poſſunt ſed
grauioribus tormētis indigent. Vnius cuiuſq;
enim op9 quale ſit ignis probabit & igne re
uelabit̄. pulchreq; addidit maculata es ī iniq
tate tua in cōſpectu meo quod etiā ſi homini
bus mūda uidearis mihi munda non es qui
noui conſcientias ſingulorum.
Affronitum grece . latine ſpuma nitri eſt: de
quo quidē ait. Ruſticus es neſcis quid greco
nomine dicat . ſpuma vocor nitri : grecus es
a fronito: colligit̄ in aſia ī ſpeluncis diſtillās
de hinc ſiccatur ſole optimū putat̄ ſi minime
fuerit pōderoſū· & maxime fricabile, colore
pene purpureo.

De lapidibus vulgaribus.

LApides terra tāquam denſior etiam
uulgo diſcernit̄. lapis aūt dictus q̄d
ledat pedem: lapiſ mollis eſt & ſpar-
ſus. ſaxa herēt & a montibus excidūtur. Pe
tra grecum eſt . Silex eſt dur9 lapis eo quod
exiliat ignis ab eo dictus ſcopulus a ſaxo emi
nenti quaſi ab ſpeculādo dict9 ſiue a tegimē
to nauium apoto . Lapis vł petra multiplicē
ſignificacōes habet. Aliquādo enī ſignificat
criſtum propter firmitatem fidei atq; ſolidi
tatem veritatis vt eſt illud in pſalmo. lapidē
quem reprobauerūt edificantes . hic factus
eſt ī capud anguli a dn̄o factum eſt & eſt mi
rabile in oculis noſtris & apl̄s bibebāt īquit
de ſpirituali ɔſequenti eos petra: petra autē
erat xp̄s. Aliquādo vero lapidis nomine ſig
nificātur apl̄i aut ſancti uiri: ſiue ipſa opera
virtutū: vnde ſcriptum eſt in apocalipſi fun-
damenta muri ciuitatis omnia lapide precio
ſo ornata. & ī pſalmo de ſanctis ſcriptum eſt
beneplacitū habuerūt ſerui tui lapides ei9 &
terre eius miſerebūtur: & alibi lapides inq̄t
ſancti voluunt̄ ſuper terram . Itē lapides ali-
quādo ſignificāt ordinem ꝑpoſitoꝝ in eccl̄ia
de quibus iheremias diſperſi ſūt inquit lapi
des ſanctuarii ī capite omnium plateарū idē
in latorum ſpacioſarumque uiarū que ducūt
ad perdicōem. Aliquādo ppl̄m iudeorum de
quib9 ī propheta dicit̄. tollite lapides de via
& redigite ī aceruos : ſimiliter autē lapides
ſignificāt duriciam cordis gentilium de qui
bus dn̄s ait . Potens ē deus de lapidibus iſtis
ſuſcitare filios abrahe: ſignificat autē & pe-
troſa terra ſterilitatem cordium reproborū
vnde ī euāgelio ſcriptum eſt quod ſemē illd̄
quod ī terram petroſam cecidit radicem non
haberet: quia reꝓboꝝ corda oportunū fruc-
tum afferre non poſſunt: eo quod ad tempus
credūt & ī tempore tēptacōis a ſtatu iuſticie
recedūt. Item de duricia diaboli in libro iob
ſcriptum eſt . cor eius indurabitur tanquam
lapis quia nulla vnquam conuerſionis penitē
cia mollitur . Gypſus cognatus calci eſt & ē
grecum nomen . plura eius genera : omnium
aūt optimum de lapide ſpeculari . Calx uiua
dicta quia dum ſit tractu frigida intus occul
tum continet ignem . natura eius mirū aliq̄d
facit: poſtquam enī arſerit aquis incenditur
quib9 ſolet ignis extingui oleo extinguitur
quo ſolet ignis incēdi vſus ei9 ſtructuris fa
brice neceſſarius . Nam lapis lapidi non poſt̄
adherere forci9 niſi ad calce coniūctus. calx
e lapide albo & duro melior: quod ſignifica-
re poteſt glutinum caritatis quo copulātur
inuicem electi pertinētes ad ſpūtale edificiū
dei quia cādore virtutum nitēt . & pulchri-
tudinem bonorum operū ī ſe oſtendūt . Are
na ab ariditate dicta non ab adherendo ī fa
bricis vt quidam volūt Huius probacō eſt ſi
manu impreſſa ſtridet aut ſi ī veſtē candidā
ſparſa nihil ſordis relinquat. Arena aūt myſ
tice ſignificat īſtabilitatem hominum terre
norum vł īfertilitatem iudaici ppl̄i qui ter
renis cōcupiſcentiis īhiantes ſpūtales fruc
tus gignere neglexerūt: de quibus ſcriptum
eſt: dinumerabo eos & ſuper arenam multi-
plicabūtur. & ī euāgelio legitur viꝝ ſapiētē

edificare domū ſuam ſuper petram: ſtultum
vero ſuper arenā ponere fundamētum quod
apl's paulus architectus poſuit. vnus eſt dn̄s
noſter ihesus xp̄s. ſuper hoc fundamentum
ſtabile & firmum & per ſe robuſta mole fun
datum edificatur criſti eccl'ia: ſuper arenam
vero que fluida ē & coaugmētari non poteſt
nec ī vnam copulā redegi omnis hereticorū
ſermo eſt qui ad hoc edificat̄ vt corruat.

De lapidibus inſigniorib⁹.

Magnes lapis indicus ab inuentore vo
catus. Fuit aūt ī india primū reptus
grauis crepedarum baculiq; cuſpide
herens cum armēta idē magnes paſceret. po
ſtea paſſim inuentus. eſt autem colore ferru
gineus ſed probatur cum ferro adiunctus.
eius fecerit raptum: nam adeo apprehendit
ferrum vt catenā faciat anulorum. vnde &
eum vulgus ferrū viuū appellat. Galates la
pis primum inuentus eſt ī ſicilia galatis flu
minis fluore reiectus. vnde & nominat̄ licet
in brittānia ſie plurimus. eſt aūt niger. plan⁹
leuis. ſed ardens igni admotus fictilia ex eo
ſcripta non deleñt: incenſus ſerpentis fugat
demoniacos prodit virginitatem deprehēdit
mirūq; ī modum accēditur aqua oleo exting
uitur. Abeſtō archadie lapis ferri coloris ab
igne nomen ſortitus eo quod accenſus ſemel
nūquā extinguat̄: de quo lapide mechana cū
aliquid ars humana molita eſt quo gentiles
capti ſacrilegio mirarentur: deniq; ī templo
quodam fuiſſe feneris fanū ibiq; cādelabrū
& ī eo lucernam ſub diuo ſic ardentem vt eā
nulla tempeſtas: nullus imber extingueret.
Selinitis qui latine lunaris interp̄tat̄: eo qd̄
interiorem eius cādorem cum luna creſcere
atq; deficere aiunt. gignit̄ in perſide.

De marmoribus.

Marmor ſermone greco a viriditate
vocatus. & quāuis poſtea & alii colo
res inueniātur: nomē tātum priſtinū
a viriditate retinuerūt. Marmorum coloris
& genera innumerabilia ſūt. non tamem oīa
e rupib⁹ excidūtur. ſed multa ſub terra ſpar
ſa ſūt & precioſiſſini generis ſicut lacedemo
niū viridiorē cūctis repertū prius apud lace
demonios. vñ & vocabulū traxit: Parius cā
doris eximii ligdinis cognomēto. Hic apud
paron inſulam naſcitur: vnde & parius nun
cupatur: magnitudo eius qua lances non cra
teraſq; non excedat vnguentis & ipſe aptus
Parius enī marmor caloris cādidi eſt. & ſig
nificat mūdiciā electoꝝ. Vnde ī templo ſalo
monis ex ipo lapide legitur parietes templi
edificatos eſſe. q̄ ſignificat ex munda ſancto
rū uita & cōuerſacōe probatis ſimaſanctam
eccl'iam edificatā eſſe. Alabaſtrū lapis cādi
dus inter diſtinctus variis coloribus: ex quo
euāgelici illius vnguēti vaſculū fuit. Cauāt
enī hūc ad vaſa vnguentaria quoniā optime
ſeruare ea incorrupta dicit̄. naſcit̄ circa the
baſ egyptias & damaſcum ſirie. ceteris cādi
dior: probatiſſimus vero ī india. Alabaſtrum
myſtice poteſt ſignificare ſanctam ſcripturā
que cōtinet vnguentū precioſū hoc eſt ſcien
ciam ſpiritalē que odore ſuo totū mundū re
plet. Vnde legitur ī euāgelio mulier habens
alabaſtrū vnguēti precioſi effudiſſe ipſū vng
uentū ſuper capud ihesu recūbētis. quod ſig
nificat eccl'iam diuinitatē criſti predicare ī
toto mundo. Vnxit & ipſa mulier pedes dn̄i
ex eodem vnguēto. quia illa eius naturā qua
terrā cōtingere hoc eſt inter homines cōuer
ſari dignatus eſt pia predicacōe cōmedat ac
deuotis veneratur obſequiis.

De ebore.

Ebur a varro id eſt elefanto dictum:
oratius. Quid tibi vis mulier nigris
digniſſima barris? ſignificat autem
ebur pudicicie cōtinentiam. vnde ſcriptū eſt
in pſalmo de eccl'ia: myrra & gūtta & caſia a
veſtimentis tuis a domibus eburneis & cete
ra. Dixit enī p̄pheta vnde veniat ſponſe glo
rioſiſſima pulchritudo que ad dn̄i dextrā lo
cata conſiſtit id eſt a domibus eburneis. qd̄
ſignificat ornamēta palacioꝝq; copioſo ebore
veſtiunt̄. ſed ebar non ad ſolas diuicias ītel
ligamus aptatum: ſed quoniā elephās cuius
hec oſſa ſūt nimie caſtitatis aſſerit̄. qui inter
quadrupedia & ſenſu plurimū valet & tēpe
ranter miſcet̄ femine ſue. & cōiuge ſecunda
non vtitur. hoc pudicis feminis decent apta
tum eſt: quia ille in domibus eburneis man
ſiſſe noſcātur que per caſtitatem xp̄i domini
precepta ſecute ſūt. Hanc enim translacōem
probauerūt doctiſſimi patres auguſtin⁹ atq;
iheronimus.

De gemmis.

Poſt marmorū genera gemme ſecun
tur que multum auri decorem tribu
unt venuſtate colorū. Genera gem
maꝝ īnumerabilia eſſe tradūtur e quib⁹ nos
ea tantū que principalia ſunt ſiue notiſſima
annotabim⁹. Gemme vocate quod inſtar gu
mi translucenat: precioſi lapides ideo dicti
ſūt quia care valēt ſiue vt a uilib⁹ diſcerni
poſſunt ſeu quod rari ſint: omne enī quod ra
rum ē magnum & precioſū vocatur. ſicut &
in ſamuelis volumine legitur. & ſermo dn̄i
precioſus erat ī iſrl' hoc eſt rarus. Lapides
precioſi intelliguntur ſancti apoſtoli & om
nes ſancti de quib⁹ ī apocalipſi ciuitas regis

magni conſtituitur. Item in ezechiele legunt̃
nouem nomina lapidum precioſoꝝ. ĩ quibus
nouẽ ordines angeloꝝ exprimuntur. Vnd ꝑ
ꝓphetam contra diabolũ dicitur. Omnis la-
pis precioſus operimentum tuum. ſarduis.
topazius. iaſpis. chriſolitus. onix. berillus.
ſaphirus carbunculus. & ſmaragdus. Et pꝰ
pauca ĩ medio lapidum ignitorũ. ambulaſti
perfectus decore a die cõdicõis tue. Precio
ſiſſimi aũt lapides ĩ exodo numerãtur. hoc ẽ
in racionabili põtificis poſiti & ĩ apocalipſi ĩ
conſtructione ſpiritalis ciuitatis. Nã ĩ exo-
do ita ſcriptũ eſt ĩ primo verſu. erit lapis ſa-
ridius. topaſius & ſmaragdus. In ſecũdo car
bunculus. ſaphyrus & iaſpis. In tercõ lygu-
rius achates. & amecbiſtus. In quarto chriſo
litus. onix & berillus. In apocalipſi quoque
ita legitur. Fundamẽtum muri ciuitatis om
ni lapide precioſo ornata. Fundamentũ ꝑmũ
iaſpis. ſecũdus ſaphirus. tercius calcedonius
Quartus ſmaragdus. Quintus onix Sextus
ſardonius. Septimus chriſolitus. Octauus
berillus. Nonus tophaſius. Decimus chriſo
praſſus. Vndecimus iacinctus. Duodecimꝰ
amethiſtus. Et duodecim porte duodecim
margatite ſũt ꝑ ſingula & ſingule porte erãt
ex ſingulis margaritis. Varioꝝ nominibꝫ
lapidũ vl̃ ſpecies virtutũ vel odor vl̃ diuerſi
tas indicatur. quibus tota iheruſalẽ celeſtis
exſtruitur. Difficile eſt enĩ ſingulos cũctis
florere virtutibus. Deniqꝫ eſaias cũ eiuſdem
ornatũ deſcriberet ciuitatis dicẽs. ecce ego
ſternã per ordinem lapides tuos & fundabo
te inſaphiris & reliqua. ſtatim ſubiecit. Vni
uerſos filios tuos doctos a dño. Fundamẽtũ
inquit primũ iaſpis. Iaſpidum multa ſũt ge-
nera. Alius enĩ viridis coloris & tinctus q̃ſi
floribus apparet. Alius ſmaragdi habens ſi-
militudinẽ ſed craſſi coloris quo omnia fan-
taſmata fugari autumãt. Alius niuei & ſpu
me marmorũ fluctuũ quaſi mixto cruore ob
rutulũs. Per iaſpidem ergo fidei uiror ĩmar
ceſcribilis indicatur. que dominice paſſionis
ſacramẽto per vndã baptiſmatis inbuit̃ atqꝫ
ad omnes ſpiritalium graciarũ flores profi-
cientibus meritis inſtruit̃. Hanc enĩ qui ha-
burit vanos timores fugat. monẽte beato pe
tro aplo. Aduerſarius veſter diabolus tanqꝫ
leo rugiens circuit querẽs quẽ deuoret. cui
reſiſtite fortes ĩ fide. & poteſt cũ ſponſa di-
cere dilectus meus cãdidus. & rubicundus.
Vñ merito ex hoc lapide inapocalipſi ſtuctu
tura muri & apud eſaiã ꝓpugnacula eiuſdẽ
ciuitatis munitur pariter & ornãtur. Duo
aũt lapides id ẽ iaſpis & ſardius duoꝝ iudici
orum dei primum per aquã diluuii: ſecundũ

per ignem figurã habere dicũtur. Vnde le-
gitur ĩ apocalapſi qui ſedebat ſuper thronũ
ſimil̃ erat lapidi iaſpidi & ſardini. Itẽ iaſpis
teſtimonia ſcripruraꝝ ſignificat. vt eſt illud
in eſaia. Iaſpidepropugnacula tua. Secũdus
ſaphirus. Huius lapidis colorem pariter
& ſacramentũ moyſes expoſuit: cum dei ha-
bitum deſcribens diceret. ſub pedibus eius
quaſi lapidis opus ſaphiri. & quaſi celum cũ
ſerenũ eſt. Ezechiel quoqꝫ dicit quod locus
in quo thronus dei ſit ſaphiri habeat ſimilitu
tudinem. & gl̃ia dñi ĩ colore conſiſtat. Qui
portat imaginẽ ſuper celeſtẽ vt qui talis eſt
cum apoſtolo poſſit dicere. Noſtra aũt ↄuer-
ſacio ĩ celis eſt: qui radiis percuſſus ſolis ful
gorem ardentẽ ex ſe emittit. q̃a celeſtibus
ſemꝑ intẽtus ſanctoꝝ animus diuini luminis
cottidie radiis innouatus. cõpunctior quodã
modo atqꝫ ardentior eterna ꝑquirit: aliuſqꝫ ĩ
querenda perſuadet. Nam quod ĩ rubro ma
ri reperiri dicit̃. ſignificat ꝑ domini paſſionẽ
& ſacri baptiſmatis lauachrũ. mẽtes morta
lium ad preſumẽda celeſtia ſublimiter erigi.
Tercius calcedoniꝰ. Calcedoniꝰ quaſi ignis
lucerne pallentis ſpecie renitet. & habet ful
gorẽ ſub diuo non ĩ domo: quo demonſtrant̃
hi qui celeſti deſiderio ſubnixi hominibꝫ tñ
latent. & quaſi ĩ abſcõdito ici uniũ elemoſinã
preceſqꝫ ſuas agũt. ſed cũ doctrine vl̃ aliis
ſanctoꝝ vſibus inſeruituti ad publicũ proce-
dere iubent̃ mox quid fulgoris intꝰ geſſerit
oſtendũt. Nam quod ſculpturis reſiſtere. ra-
diis aũt ſolis vel digitoꝝ attrita ſi excandeat
paleas ad ſe rapere dicit̃. Talibꝫ merito con-
gruit q̃ in nullo ſuam fortitudinẽ vinci ꝑmit
tentes ipſi potiꝰ fragiliores quoſqꝫ ĩ ſui lumi
nis ardoriſqꝫ iura coniungũt. De quorũ vno
dicit̃. Ille erat lucerna ardens & lucens. Ar
dens uidei amore. lucens ſermone: lumẽ enĩ
virtutũ ſuaꝝ interne caritatis oleo ne defici
at ſemper renouant. Et quod apud naſamo-
nas que eſt ethiopie pronincia naſcit̃ indicat
eos ſub ardente feruore dilectionis. fama tñ
obſcura quaſi uigrãte cute ſordere. Quartꝰ
ſmaragdus. ſmaragdꝰ nimie viriditatis eſt.
adeo vt herbas virentes frondeſqꝫ geminas
etiam ſupet omnes. inficiẽs circa ſe viridita
te repercuſſum aerẽ. Qui mero & viridi pro
ficit oleo. quãuis natura imbuat̃. Cuiꝰ gene
ra plurima. ſed nobiliores ſcytici ſecundũ lo
cum tenent bactriani. Tercium egyptii. Sig
nificat animas fide ſemꝑ virentes. que q̃ ma
magis aduerſitate ſcl̃i que figuram ſcythie.
deſignat attemptant̃ eo ampliꝰ hereditatem
in marceſcibilem & eternã conſeruatam ĩ ce
lis. & mente cõcipere ſperando & ĩ ꝓximos

ſatagũt ſpargere predicãdo. Que etiã calice
dominice paſſionis & interne pinguedine ca
ritatis que ꝑ ſpiritum ſanctũ dat̃. ad cõtemp
tum mũdi proficiũt. His eiꝰdem quoq̃ lapi
dis patria tellus pulcherrima ratione ꝯgruit
Tellus locuples ſed inhabitabilis. Nam cum
auro & gemmis affluat. Griphes tenent vni
uerſa alites ferociſſime vł potius fere volan
tes. Sũt enĩ quadrupedes. & corpore quidẽ
leonibꝫ capite vero & alis aquilis ſimillime.
Arimaſpi cũ his dimicãt qui vno oculo ĩ frõ
te media ferũtur. inſignes vt accipiant hos
lapides mira cupiditate . & feris capientibꝫ
& arimaſpis cuſtodientibus. Hanc enĩ terrã
virtutũ theſauris abũdantem audierat pſal
miſta cum dicebat . Ecce elongaui fugiens
& mãſi ĩ ſolitudine. id ẽ a mũdi illecebris ani
mos elongando ſubtraxi . In hac contrarias
ſibi beſtias offenderat cũ increpãs ait. muta
efficiant̃ labia doloſa que locuntur aduerſus
iuſtum iniquitatem ĩ ſupbia & contemptu .
In hac quoq̃ gazas deſiderabiles inuenire ſe
maĩfeſtabat cũ admiracõe delectabili ſecutꝰ
adiũgere dicẽs. Quã magna multitudo dul
cedinis tue dñe: quã abſcondiſti timentibus
te. & cetera vſq̃ ad finem pſalmi. Cont̃ huiꝰ
modi alites ſemẽ diuini verbi nobis precipẽ
anhelãtes quiq̃ ſanctorũ inuigilãt. ſimplici
per celeſte deſideriũ ĩtencõe quaſi vno oculo
admirãdi vt gemmã fidei ceterarũq̃ virtu-
tum ĩveſtigare & effodere queãt. Quo enim
quecq̃ virtꝰ celſior eſt. eo pauciores habet cul
tores grauiorẽq̃ ab ĩmundis ſpiritibꝫ ꝑſecu
cõez tollerat qui velut grippes horrendi me
ritoꝝ deiectõe terreſtres. ſed ſuperbia men
tis altitudine volucres diuicias ſpiritales nõ
ſibi ad vſũ poſſidere ſꝫ hoĩbꝫ auferre ĩdifeſſo
labore decertant Et qa tãta fidei ſublimitas
per euangeliũ mũdo innotuit. apte propter
quatuor euãgelii libros quarto loco ſmarag
dus ponit̃. Quintꝰ ſardonix. Hic exonice cã
dorem. ex ſardio rubrorẽ trahens: ab vtraq̃
ſardonici nomen accepit ſunt enim eius ge-
nera plurima. Alius enim terre rubre ſimi-
litudinem tenet . Alius quaſi per humanam
vnguẽ ſanguis eniteat bicolor apparet. Aliꝰ
tribus coloribus ſubterius nigro medio can
dido ſuperius niueo cõſiſtit. Cui cõparãtur
homines corpis paſſioni rubicũdi. ſpiritꝰ pu
ritate cãdidi . ſed mentis ſibimet humilitate
diſpecti cũ apoſtolo ꝓteſtãtes . & ſi exterior
homo noſter corrũpitur. ſed tamen interior
renouatur de die ĩ diẽ. & iterũ . Nihil mihi
conſtiꝰ ſũ. ſed non ĩ hoc iuſtificatus ſũ. Iteq̃
pſalmiſta. Quãquam ĩ imagine dei homo am
bulet. id ẽ de virtute mentis: tamẽ vane cõ
turbabit̃. id ẽ de infirmitate carnis. Que q̃ni
am paſſio ĩ corpis infirmitate verſat̃: qui enĩ
occidũt corpus animã aũt nõ poſſunt occidẽ
& humilitas de eiuſdem corporis fragilitate
deſcendit cũ dicit̃. infelix ego homo quis me
liberabit de corpore mortis huiꝰ. Recte ſar
donix quinto fundamẽto inſerit̃. Nam corpꝰ
noſtrũ quinq̃ ſenſibus ſubſiſtere certum eſt.
Sextus ſardius qui ex integro ſanguinei co-
loris eſt. martirũ gloriam ſignificat: de qua
dicitur. Precioſa ĩ conſpectu dñi mors ſanct
orum eius : merito ſexto loco poſitus cũ dñs
noſter & ſexta etate ſeculi incarnatus. & ſex
ta feria ſit pro totius mũdi ſalute crucifixꝰ
Septimus criſolitꝰ. Criſolitus lapis quaſi au
rum fulget. ſcintillas habens ardentes. Cuiꝰ
ſpecie figurant̃ hi q̃ intellectu ſupne vereq̃
ſapientie fulgentes verba exhortacõis ĩ ꝓx
imos vł etiã virtutũ ſigna quaſi ſcintillas ig
nis effundũt. Quoꝝ & arator ait. Mentibꝫ
inſtat amor. ſermonibus eſtuat ardor. Quod
quia ſolo ſpiritalis gracie munere geritur de
centiſſime ſeptimo fundamento cryſolitus ĩ
ſeptiformi enĩ ſepe numero ſolet ſpiritꝰ ſanc
ti gr̃a figurari. De quo ſupra dicit̃. & a ſep
tem ſpiritibus qui ĩ conſpectu throni eius
ſũt. Cui ſenſui conſonat etiam hoc quod eiꝰ
dem lapidis genꝰ quoddã cerulei viridãtiſq̃
coloris inuenit̃. Vnde & apud hebreos a ma
rini coloris ſimilitudine tharſis appellatur .
Viror quippe ad ĩtegritatẽ fidei quo iniciũ
ſapientie dicit̃. aqua vero tropice ad ſpiritũ
ſanctum pertinet dño anteſtãte qui ait. Qui
credit ĩ me flumina de vẽtre eiꝰ fluẽt aque
viue. Hoc aũt dicebat de ſpiritu quẽ accep-
turi erãt credentes ĩ eum. Octauꝰ berillus .
Berillus eſt quaſi conſideres aquam ſolis ful
gore percuſſam rubicundũ ac decorũ reddi
dere colorem. ſed nõ fulget niſi ĩ ſex angulã
formam poliendo figuret̃. Repercuſſu enim
anguloꝝ ſplẽdor illius acuit̃. Significat aũt
homines quidẽ ĩgenio ſagaces. ſꝫ amplius ſu-
perne gracie lumine refulgẽtes. Nam quod
aqua ſenſus altitudinem deſignet. ſalomõ te-
ſtis eſt qui ait. Aqua profunda verba ex ore
uiri. ſed non eſt perfecti fulgoris vł humana
vel etiam diuina ſapientia niſi operum quoq̃
conſũmacõe ſubuertatur. Nam ſenario ſepe
numero perfectõ deſignatur actionis. maxi-
me cum ĩ hoc numero mundi huius ſit opus
conſũmatum. Quodq̃ tenentis manũ adure
re dicitur proculdubio patet quia quiſquis
ſanctꝫ viro coniungitur eius nimirum bone
conuerſacõis igne recreatur. Nonus topaziꝰ
Topazius lapis quantũ inuencõe rarus: tan
tum mercium quantitate precioſus eſt . qui

duos ferẽ habere colores vnũ auri puriſſimi
& alterum etherea claritate relucentẽ ping
uedo roſea verecũdaq; puritas vicinꝰ lapidi
criſopraſſo magnitudine vl' colore qa maxi-
me lapat. cum ſolis ſplendore percutiẽ omni
um gēmarum ſupans precioſiſſimas clarita-
tes. ĩ aſpectum ſuũ ſingulariẽ prouocās ocu
lorum cupidiſſimā voluptatẽ. Quem ſi poli-
re velis obſcuras. ſi nature proprie relinquas
irradiat. Hic regibꝰ ipſis ferẽ eſſe mirabilis
vt iter diuicias ſuas nihil ſe ſimile poſſidere
cognoſcant. Cuiꝰ pulcherrima nature quali
tas cōtemplatiue vite decori digniſſime cō
paratur. Hanc enĩ reges ſancti quoꝝ cor eſt
in manu dei cũctis bonorum operũ diuiciis
vniuerſiſq; virtutũ gemmis merito ꝑferũt
in eā maxime pure ſue mẽtis intuitũ aereq;
dirigentes tāto ardẽcius celeſtis vite dulce
dinem animo cōplectentes. quanto frequen
cius ſuperne gr̃e fuerũt ſplendore percuſſi.
Habent ergo ſancti viri aureũ colorẽ ex flā-
mina inẽni caritatis habẽt etheriũ ex ſupne
contēplacione dulcedinis. qui ſepe preſentis
ſeculi turbine velut attritus vileſcit. Nō enĩ
facile poteſt animus vno eodemq; momento
terrenis laboribus erumnis curiſq; & dolori
bus agi. & illa celeſtis vite gaudia trāquille
mentis ſtatu delectatus intueri. Quin potiꝰ
ingemeſcendo proclamat. Turbatꝰ ẽ ingẽs
pre ira oculus meus inueteraui inter omnes
inimicos meos. Quod vero ĩ inſula thebaide
que copazion appellatur(vnde & ipſe nomẽ
accepit) inueniri dicit. dupliciter intelligen
dum eſt. quia & ille precipue id eſt egycioꝝ
regiones monachorũ gregibus habundẽt &
quicũq; ſol iuſticie vicinꝰ habitauerit. ethe
rei nimiꝝ luminis fulgore coronet. & pulch
re ſicut in octauo ordine actiue vite ꝑfectio
ſic ĩ nono ſpeculatiue ſuauitatis gemma po-
nitur: ſiue quia nouem ordines angelorũ qrũ
vitam imitatur ĩ ſcriptura ſancta reperiantẽ
ſiue quia a ꝑfecte beatitudinis denario vno
tātũ vt ita dicā gradu mortis abeſt. cui ſũ-
mo deſiderio propheta ſuſpirās aiebat. Ideo
dilexi mandata tua ſuper aurũ & topazion
id eſt ſuper omnem probate actionis clari-
tatem ſuperq; omnem que in hoc ſeculo fieri
poteſt contemplatiui gaudii ſublimitatem
dulciſſimo mandatoꝝ tuorũ delectabar amo
re. quorum primũ & maximum eſt. diligẽs
dñm deum tuum. ex toto corde. tota anima.
tota virtute. Quod nō niſi ĩ illo celeſtis reg
ni culmine. ad integrũ perfici poſſe certiſſi-
mum eſt. Decimus criſopraſſus. Criſopraſ-
ſus eſt viridis aureeq; mixture quidā etiam
purpureum iubar trahens aureis interueni

entibus guttis: naſcitur aũt ĩ india. Qui ſig
nificat eos qui viriditatẽ eterne patrie ꝑfec
te caritatis fulgore promerẽtes eam etiam
ceteris purpurea martirii ſui luce patefaci-
unt. Qui quoniam in eo quod preſentem vi-
tam deſpiciunt eternam gloriam preferunt
domini in carne apparentis exempla. ſecunẽ
iam velud ĩ india. i. prope ſolis ortum meri
torum ſuorũ. fulgur oſtendũt. & qui velud
ſol ĩ regno patris fulgere regiq; ſuo cui nũc
cōpatiuntur. tunc conregnare deſiderantes
expectant. iure ĩ decimo loco ſũt poſiti. Per
denarium enĩ quo dominice vinee cultores
remunerātur. eterni regis ꝑcipienda imago
figuratur. vbi quod in nono gradu non pote
rat. perfecta dilectione dei & proximi ꝑ om
nia decalogis implebiẽ. Vndecimus iacinctus
Iacinctus ĩ ethiopia repperitur ceruleũ colo
rem habẽs. optimus qui nec rarus eſt nec dẽ
ſitate obtunſus. ſed ex vtroq; temperamẽto
lucet & purificatum ſuauiter florem trahit
hic aũt nō rutilat equaliter: ſed cũ celi facie
mutatur. ſereno aũt perſpicuus atq; gratus
eſt. nubilo coram oculis euaneſcit atq; mar-
ceſcit. Indicat aũt animas celeſti ſemꝑ intẽ
cioni deditas atq; angelice quodāmodo quā
tum mortalibus fas eſt conuerſacōni propin
quantes: quibus omni cuſtodia virtus diſcre
cionis ſeruare precipitur. ne vel omnia ſenſꝰ
ſubtilitate callẽtes alciora ſe querere & for
ciora ſe ſcrutari audeant. Gloria enĩ domini
celare verbum id eſt caute de deo vel homi-
ne xp̃i philoſophari: vel rurſũ deſidia torpẽ
te ad ĩ firma fidei inicia atq; elementa exor
dii ſermonũ dei relabantur. Quin potius via
regia gradientes a dextris & a ſiniſtris per
arma iuſticie procurati ꝓcedant. aptaq; tem
poris obſeruancia cum celo faciem mutātes
ſuis in ſpectoribus dicant. Siue enim mente
excedimus deo. ſiue ſobrii ſumꝰ vobis. Quaſi
enim iacinctus nubulo circũdatus loquitur
& ne anguſtiamini ĩ nob̃. anguſtiamini autẽ
in viſceribus veſtris & iterum. Nihil enim
indicaui me ſcire ĩter vos niſi iheſũ criſtum
& hunc crucifixum & quaſi in ſerena luce vi
ſus ait. Sapienciam autem loquimur inter ꝑ
fectos. Duodecimꝰ amethiſtus. Amethiſtꝰ Amethiſtꝰ
purpureus eſt permixto violatico colore &
quaſi roſe nitore quaſdāq; leuiter flāmulas
fundẽs. Sꝫ & qdā illiꝰ nō ex toto ĩ purpura
igneus ſed quaſi vinum rubens apparet. pur
pureus ergo decor celeſtis regni habitum.
roſeus vero atq; violatius humilem ſanctorũ
verecundiā precioſamq; mortem deſignat.
quorum fidei. mens principaliter ĩ ſummis
erigitur. etiam cũ extremis perpeti abiecta

cernuntur. dominici ſemp inter aduerſa me
mor promiſſi. Nolite timere puſillꝰ grex qa
complacuit patri veſtro dare vobis regnum
quiq; flammam caritatis non ad ſe tantum
inuicem. ſed ad ipſos etiā perſecutores ſpar
gentes poſitis genibus implorant. Domine
ne ſtatuas illis hoc peccatum: atq; inter cali
cem paſſionis bibendum illius potius vini ꝙ
letificat cor hominis iugi recordacōne debri
antur. quod dominus ſe nouum cum diſcipu
lis ſuis ī regno patris bibiturum eſſe promi
ſit. Sicq; fit vt ī iaſpide fidei viriditas: ī ſa-
phiro ſpei celeſtis altitudo: ī calcedone fla-
mma caritatis interne figuretur. In ſmarag
do autem eiuſdem fidei fortis īter aduerſa
conuerſio. In ſardonice ſanctorum īter virtu
tes humilitas. In ſardis reuerendus marti-
rum cruor exprimiẗ. In criſolito vero ſpiri-
talis īter miracula predicacō. In berillo pre
dicācium perfecta operacō. In topazio corū
dem ardens cōtemplacō monſtratur. Porro
in criſopraſſo beatorum martirum opus pari
ter & premium. In iacincto doctorū celeſtis
ad alta ſubleuacō & propter īfirmos humi-
lis ad humana deſcēſio. In amethiſto celeſtis
ſemper regni ī humiliū animo memoria de
ſignetur. Onix appellata quod habeat ī ſe ꝑ
mixtum candorem ī ſimilitudinem vnguis
humane. grece enī vnguē onice dicunt. hanc
india vel arabia gignunt. Diſtant autē īuicē
nam india igniculos haber albis cingentibus
zonis. Arabica autem nigra eſt cum cādidis
zonis: genera eius quinq;. Legitur ī exodo
quod domino iubente moyſes faceret aaron
fratri ſuo ſuper humerale ex auro iacintho
& purpura coccoq; biſtincto & biſſo retorco
duoſq; lapides onichinos ſculpens nominibus
filiorum iſrahel. īſeret ipſos ſuper humerali
incluſos auro atq; circūdatos. Cuius ſignifi
cacio miſtica ī promptu eſt: lapides quippe
precioſa opera ſūt virtutum ſpiritalium: ha
betq; ſacerdos in humeris lapides precioſos
& ī eis nomina patrum īſcripta. cum & ipſe
claritate bonorum operum cunctis ad miran
dus extiterit & eandem claritatem non a ſe
nouiter inuentam: ſed antiqua ſibi patrum
auctoritatem traditam eſſe docuerit. Dupli
ci autem racione hec ī humeris portat: vt &
ipſe preceptis dominicis humiliter ſubditus
incedat & auditoribus ſuis ſemper celeſtia
ſiue ſua ſiue patrum exempla que ſequantur
proponat. Carbunculus dictus quod ſit igni
tus vt carbo cuius fulgor nec nocte vincitur
lucet enim ī tenebris adeo vt flāmas ad ocu
los iuberet. genera eiꝰ duodecī ſūt Sȝ ꝑſtāci
ores ſūt qui videnẗ fulgere & velud ignem
fundere. Hic enī lapis poteſt ſignificare ver
bū dei qđ ꝑ apoſtolicū ordinē & ꝑdicatores
euangelii īluceſcit nobiſ ī obſcuro huiꝰ mūdi
& effugat noctis tenebras & caliginē pecca
toꝝ. vnde ſcriptum eſt. Lux intenebris lucet
& tenebre eam non comprehenderūt. Ligu
rius vocatus ꝙ fiat exurina lincis beſtie tē
pore indurata: ē autem ſicut eſucinum fulua
adtrahens ſpiritu folia propinquancia. Hec
gēma quia de rubris gemmis eſt poteſt mar
tirum paſſionem ſignificare qui quos ſpiritu
diuino incitati folia verborū adtrahunt. per
ea perſecutores ſuos orando ſiue predicādo
ſibi conciliant. & ad vnitatem fidei ꝑducunt
Achates nanq; lapis de nigris gemmis vna
eſt reperta primū inſicilia iuxta flumen eiuſ
dem nominis. poſtea plurimis in terris: ē au
tem nigra habens in medio circulos nigros.
& albos iunctos & variatos. ſimiẗ ematbiti
ſi creditur tēpeſtates auertit flumina ſiſtit
Hic etiam illos ſignificare poteſt qui ꝓpter
celeſtis vite deſiderium deſpectū mundi ha-
bent & coronam vite expectant eterne. Co-
rallius gignitur ī mari. forma ramoſꝰ colore
viridis & maxime rubēs vie eiꝰ candide ſub
aqua. & mollis detractꝰ confeſtim durātur
& rubeſcunt. tractaq; protinus lapideſcunt
Itaq; occupari euelliq; retibus ſolet aut acri
ferramento precidi qua de cauſa corallꝰ vo
catus. Quantum apud nos margaritum īdi
cum precioſum eſt, tantū apud indos coralli
um. Hūc magis fluminibꝰ reſiſtere affirmāt
ſi creditur. Hic ergo lapis eorum figurā me
rito exprimit qui de maris fluctibus hoc eſt
de mollicia ſecularis cōuerſacionis abſtracti
per robur continencie dureſcunt. & ſolidita
tem recte fidei ac bonorū operum decorem
in ſe oſtendunt. ita vt ſanctiſſimis viris meri
to inde cōplacare poſſunt. Alabandina dicta
ab alabanda aſie regione purpure aſpectu ſi
milis. Iſte ī oriente igne liquatur atq; ī vſū
uitri funditur. Cuius color prope ad calce-
doniū ſimilatur. ſed magis rubeus ē: & ſang
uinem martirū ꝑ figuram oſtendit.

De margaritis. C viii.

Margarita prima candidarū gemma
rum quam inde margaritā aiunt vo
catam quod ī conculis maris hoc ge
nus lapidū īueniaẗ. In eſt enim ī carne coclee
calculus natus ſicut ī cerebro piſcis lapillus
gignitur autem de celeſti rore quem certo
anni tēpore coclee hauriunt. ex quibus mar
garitis quidam vniones vocantur. Aptū no
men habentes quod tantum vnus nunquam
duo vel plures ſimul reperiantur. Meliores
autem cādide margarite quāque flaueſcūt

Illas enim iuuentus aut matutini roris con-
cepcio reddit candidas. Illas ſenectꝰ vel veſ
pertinus aer gignit obſcuras. Margaritū
miſtice ſignificat euāgelicam doctrinā ſiue
ſpem regni celoꝝ vel caritatem & dulcedinē
celeſtis vite. Vnde legiē in euangelica para
bola de homine querenti bonas margaritas
quod inuenta vna ꝑcioſa margarita abierit
& vēdiderit omnia que habuerat & emerit
agrum illū: quia qui celeſtis vite dulcedinē ī
quantum poſſilitas admittit perfecte cogno
uerit ea que ī terris amauerat libenter cūc-
ta derelinquit. In comparacōe eius vileſcūt
omnia. deſerit habita. congregata diſpergit
Inardeſcit ī celeſtibus animus. nil ī terrenis
libet. deforme deſpicitur quicquid de terre
na placebat ſpecie quia ſola precioſa caritas
fulget ī mente.

De criſtallis. Cviiii.

Criſtallus reſplendens & aquoſus co
lore. traditur ꝙ nix ſit glacie durata
per annos vnde & nomen ei greci de
derūt. Gignitur autem ī aſia & cipro. maxi-
me ī ſeptentrionū alpibus vbi nec eſtate ſol
feruentiſſimus inuenitur: ideoqꝫ ipſa diutur
na & annoſa duricia reddit hāc ſpeciē que
criſtallus dicitur. hic oppoſitus radiis ſolis a
deo rapit flammā vt aridis ſpungiis vel fo-
liis ignem prebeat. vſus eius etiā ad pocula
deſtinatur. nihil autem aliud quam frigidū
pati poteſt. Criſtallus aliquando ſignificat
baptiſmi ſacramentū. aliquando firmitatem
ſanctorum angeloꝝ: aliquando etiā īcarnaci
onem dominicam. Baptiſmum enī ſignificat
in illo quod ī apocalipſi ſcriptum eſt. In con
ſpectu ſedis tanquam mare uitreum ſimile
criſtallo. Propter fidē veritatis baptiſma re
fertur ad uitrū ī quo non aliud videtur exte
rius quam ꝙ geſtat īterius. Criſtallū quoqꝫ
quod de aqua ī glaciem & lapidē precioſum
efficitur. baptiſmi gracia figuratur. Quod
autem criſtallus ſignificet ſoliditatem ange
lorum vł īcarnacionē dominicam ī illo teſti
monio ezechielis ꝓphete probatur quo ait.
Et ſimilitudo ſuper capita animalium firma
menti quaſi aſpectus criſtalli horribilis & ex
tenti ſuper capita eoꝝ deſuper. Poſſunt enī
firmamenti nomine celeſtes poteſtates intel
ligi. Quod firmamētum recte quaſi aſpectꝰ
diciē criſtalli: quia viꝫ criſtallum forte qui
dem nimis eſt. ſed ex aqua ſolidatum: & na-
tura angelica quando creata liberum arbitri
um accepit: vt vtrum vellet in humilitate ꝑ
ſiſtere. & in omnipotētis dei aſpectu perma
nere. an ad ſuperbiam laberetur & a beati-
tudine caderet per ſimilitudinem aqua fuit

Sed quia cadentibus aliis angeli ſancti ī ſua
beatitudine perſtiterūt. atqꝫ hoc acceperūt
in munere vt iā cadere omnino non poſſunt
In eis natura ſua quia iam duci mutabiliter
non poteſt quaſi ad imaginem criſtalli dura
ta eſt. Item humana natura priuſquā a crea-
tore omnium ſuſciperetur terra erat. Nam
firmamentum nō erat. peccāti quippe homi
ni dictum eſt terra es & in terram ibis. At
poſtquam aſſumpta eſt ab auctore omnium
atqꝫ ī celis ſubleuata & ſuper angelos ducta:
firmamentum facta eſt que terra fuit. Sed
firmamētum ꝙ aſpicitur cuius habebat ſimi
litudinem ſubinfertur cum diciē: quaſi aſpec
tus criſtalli horribilis. Criſtallū ſicut dictū
eſt ex aqua congelaſcit & robuſtum fit. Sci
mus ergo quanta ſit aque mobilitas. Corpꝰ
autem redemptoris noſtri quia vſqꝫ ad mor-
tem paſſioni ſubiacuit. aque ſimile iuxta ali
quid fuit: quia naſcēdo creſcēdo laſceſcendo
& eſuriendo. ſiciendo. moriendo. vſqꝫ ad paſ
ſionem ꝑ momenta temporum mutabiliter
decurrit. Aqua ergo ī criſtallū vēſa eſt: quā
do corrupcōis eius infirmitas per reſurrec-
cionem ſuam ad incorrupcionis firmitatem
ē īmutata. Adamans indicus lapis paruus
& indecorus ferrugineum habens colorē. &
ſplendorem criſtalli. Nunquam autem vltra
magnitudinem nuclei auellani reptus. Hic
nulli cedet materie. nec ferro quidē nec igni
nec vnquam incaleſcit. Vnde & nomen inter
pretacione greca indomita uis accepit. Sed
dum ſit inuictus ferri igniſqꝫ cōtemptor hir
cino rumpitur ſanguine recēti & calido ma
ceratur ſicqꝫ multis ictibus ferri ꝑ frāgitur
Cuius fragmenta ſculptores pro gemmis ī
ſigniendis perforandiſqꝫ vtuntur. Hic autē
diſſidet cum magnete lapide ī tātum vt iux
ta poſitus ferrum non paciaē abſtrahi a mag
nete: aut ſi admotus magnes comprehende
rit rapit atqꝫ aufert. fertur quoqꝫ ī electri ſi
militudine venena deprehendere: metus va
nos expellere: maleficiis reſiſtere artibus. ge
nera eius ſex. Significat autem iſte lapis du
riciā cordis iudeoꝝ qđ indomabilis & ītrac
tabilis ſemper ad penitenciam erat. Vnde
ita legitur in iheremia propheta. peccatum
iude ſcriptum ē ſtilo ferreo ī vngue adamā
tino exaratum ſuper latitudinem cordis eo
rum. Peccatū autē ius indelebile atqꝫ vt ita
dicam nulla racione abolendum: ſcriptum ē
ſtilo ferreo vngue adamantino. Per ſtilū er
go ferreum fortis ſentencia. ꝑ vnguem vero
adamantinum ſignatur finis eternus. Pecca
tum vero inde ſtilo ferreo ī vngue adaman-
tino ſcriptum diciē. quia culpa iudeorum ꝑ

forte͂ dei ſentenciā ī finē ſernat̄ īfinito. qui ī
paſſione ſaluatoris dixer̄t. ſanguis eius ſup
nos & ſup filios noſtros. Aliť de iuda ꝓdito
re & cōſortib⁊ eius dictū accipi poteſt. de q̄
veritas ait. filiꝰ hoīs vadit ſic̄ ſcriptū ē de
illo: ve autē homini illi ꝑ quē tradet̄. melius
erat ei ſi natus non fuiſſet homo ille.

De vitro. x.

Vitrum dictū quod ĩſui perſpicuitate
tranſluceat. In aliis enī metalľ quic
quid intrinſecus continet̄ abſcondit̄:
in vitro vero quilibet liquor vel ſpecies q̄lis
eſt interius talis exterius declarat̄ & quodā
modo clauſus patet cuius origo hec fuit. In
parte ſirie que pheniris vocatur finitima iu
dee circa radicem montis carmeli palus eſt.
ex qua naſcitur belus amnis quinq̧ milium
paſſuum ſpacio in mare fluens iuxta pholo‑
maidem. cuius arene decurrente fluctu a ſor
dibus eluuntur. Hinc fama ē pulſa naue mer
catorum vitri cum ſparſim ꝑ litus epulas pa
rarent nec eſſent ꝓ attollendis vaſis lapides
glebis vitri naui ſubdiderūt. quibus accēſis
permixta harena litoris tranſlucentes noui
liqueris fluxiſſe riuos & hanc fuiſſe originē
vitri. Mox vt eſt īgenioſa ſollercia non fuit
contenta ſolo vitro ſed aliis mixturis hāc ar
tem ſtuduit: leuibus enim aridiſq̧ lignis co‑
quitur abiecto cypro ac vitro continuiſque‑
fornacibus vt es liquatur maſſeq̧ fiunt. Poſ
tea ex maſſis rurſꝰ fundit̄ ī officinis & aliud
flatu figurat̄. Aliud torno teritur. aliud ar
genti modo celat̄. tinguitur etiā multis mo
dis ita vt iacinctos ſaphiroſq̧ & virides imi
tetur et onices vľ aliaꝝ gēmarū colores. neq̧
eſt alia ſpeculis aptior. Maximꝰ tamē honor
in candido vitro ꝓximaq̧ ī criſtalli ſimilitu‑
dine. Vn̄ & ad optādū argēti metalla & au
ri repulit: vitrū olī fiebat & ī itali & ꝑ galli
as & hiſpaniā harena alba molliſſima pila mo
laq̧ terebatur. Vitrū aūt q̄d baptiſmatis ſac̄
mētū ſignificet ī q̄ abluimur ab oī ſorde pec
catoꝝ & puritati reſtituimur iā ſupiꝰ dictū
ē. Vn̄ in apocalipſi ita ſcriptū ē de ſtructura
ciuitatis ſupne: ipſa vero ciuitas auꝝ mūdū
ſimiľ vitro mūdo. Eccleſia ī auro figurat̄ q̄ ī
cādelabris aureis & fiaľ ꝓpť ſapiēcie cultū
ſepe cōpta deſcribit̄ vitꝝ aūt ad fidē verā re
tulit. qa q̄d foris videt̄ hoc ē & ītꝰ. & nihil
ſimulatū ē & nō ꝑſpicuū ī ſanctis eccľie Po
teſt & ad illđ tēpus referri q̄ ſibi īuicē cogi
tacōes ī alterutrū perſpiciant̄ & declarant̄.

De metallis. xi.

Metallū dictū grece rapatometā ꝙ na
tura eius ea ſit vt vbi vna vena appa
ruerit ibi ſpes ſit alteriꝰ ingrēdi. ſep
tē aūt ſūt genera metellorū. auꝝ. argētū. es
electꝝ. ſtagnū. blūbū. & ꝙ domat oīa ferꝝ.

De auro. xii.

Aurum ab aura dictū id ē a ſplendore
eo quod ꝑcuſſo aere pl9 fulgeat. Vn̄
& virgilius: diſcolor inde auri per ra
mos aura refulſit. hoc eſt ſplendor auri: natu
rale enī eſt vt metelloꝝ ſplendor plus fulge
at luce alia repcuſſus. Hinc & aurarii dicti
quoꝝ fulgor ſplendidos reddit. Aurū ſplen
dorē ſapiencie vel intellectū ſpiritalem ſacra
rum ſcripturarū vel caritatis eminenciā ſig‑
nificare poteſt. vt eſt illud ī pſaľ. Aſtitit re
gina a dextris tuis ī veſtitu de aurato. Ideo
ſupra virtutes alias gracia caritatis apparu
it: quia omnia eiꝰ fulgor excellit & ſapiēcie
lumē ſplendidiſſimū ē. ꝙ maxime ī ſcriptura
rū meditacōe ꝑcipiet̄. Obrizū aurū dictum
quod obradiet ſplēdore: eſt enī coloris opti‑
mi quod hebrei ofaꝝ greci auꝝ vocāt. De au
ro autē obrizo ī iob vbi de ſapiencia diuina
ſcriptura cōmemorat ita legit̄. Nō dabit̄ au
rū obrizū ꝓ ea: quid naq̧ ꝑ aurū obrizū niſi
ſancti angeli deſignantur: q recte & aurū vo
cant̄ obrizū auꝝ qa fulgent claritate iuſticie
obrizū qa nullū habuer̄t vnq̧ cōtagiū culpe
Homines vero iuſti quādiu ī hac carne cor‑
ruptibili mortalit̄ viuunt. aurum quidē eſſe
poſſunt. obrizū eſſe omnino nō poſſunt. qa
corpꝰ quod corrūpit̄ aggrauat animā. & de
ꝑmit terrena īhabitacō ſenſū multa cogitan
tē. Nam quāuis ī hac vita ex magna iuſticie
claritate reſplēdebāt: nequaq̧ tamē ad puꝝ
peccatoꝝ ſordib⁊ carēt. Itē ī eodē libro legit̄
Si putaui auꝝ robur meū. & obrizo dixi fi
ducia mea. Quid ī hoc loco auꝝ accipimus.
niſi preclari intellectꝰ īgeniū. Quid obrizū
niſi mētē. que dū igne amoris excoq̄t ſemp ī
ſe ſeruat claritatē pulchritudinis cottidiana
īnouacōe feruoris. Neſcit enī mēs ꝑ torporē
veteraſcē q̄ ſtudet ꝑ deſideriū ſemp īchoare
Sācti aūt viri robur ſuū auꝝ n̄ de putāt: qa
quātolibet īgenio fulgeāt. nihil ſe eſſe ex ſui
is virib⁊ pēſant: & cum ſentire cūa valent po
ſint. priꝰ ītelligē ſemetipſos cupiūt: q̄tenus
lumē īgenii more ſolis priꝰ illuſtret locū ī q̄
orit̄. & poſtmodū cetera ad q̄ ꝓcedēdo dila
tat̄: ne ſi ītendēdo cognoſcēdis aliis ſemetip
ſos neſciāt. ibi ſoľ radiꝰ vbi orit̄ tenebreſcat
Itē ī auro deꝰ ītelligit̄. ſic̄ ī cāticis cāticorū
ꝓ xp̄o dr̄. Caput aūt eiꝰ aurum optimū. In
apľo. caput aūt xp̄i deꝰ. Auꝝ ſpiritaľ ē ſen‑
ſꝰ ī ſcriptura diuina vt ī pſalmo: poſteriora
dorſi eiꝰ in virore auri. Aurum ſancti de q̄ in
iob legitur. Ab aquilone aurum veniet id eſt
apľo genciū credentes in criſto & in pſalmo.

Viuet & dabitur ei de auro arabie. Aurum
ſapientia ſicut ĩ exodo ĩornamẽto ſacerdotis
hoc ipſũ priore ĩ loco habere precipit̃. Aurũ
reprobi quiq; apud dñi reiecti & apud homi
nes electi de quibus ĩ iob pro diabolo dicitur
ſternet ſibi aurũ quaſi lutum. & ĩ abacuc. eſ
ca eius electa

De argento. C xiii.

Argentũ non longe a greca apellacõe
diſtat. hoc enĩ illi argirum vocant.
Cui mirũ ĩmodum illud dũ cãdidũ
ſit ĩpreſſum corpori lineas nigras reddit. Ar
gentũ viuũ dictũ qđ excidat materias ĩqbus
inicitur hoc & liquidũ quia percurrit. Inue-
nitur ſpecialiter ĩ metallis ſiue ĩ argentariis
fornacibus guttarum concrecione tectis in-
here9. ſepe etiã & ĩ ſtercore vetuſtiſſimo clo
acarum vl' puteoꝝ limo. Myſtice ĩ argento
eloquia diuina ſiue intellectus litterre vel hiſ
torie exprimitur. vt eſt illud ĩ prphẽta ꝯtra
hereticos. Argentũ meũ & auꝝ meum tuliſ
tis & poſuiſtis in delubris veſtris. & ĩ pſal-
mo. eloquia inquit domini eloquia caſta argẽ
tum igne examinatũ terre purgatũ ſeptuplũ
definiuit per ſimilitudinẽ metalli candidi qđ
ſint eloquia caſta argentũ terre igne exani-
matum ꝙ ſolet eſſe puriſſimũ quãdo frequẽ
ti fuerit decoctione mundatũ. examinatum
quippe vel purgatũ ꝯtra illud ponitur quod
de peccatoribus ait. Labia doloſa ĩ corde &
corde locuti ſũt & vt quam plurimum diſta
ret agnoſceret addidit. purgatum ſeptuplũ.
q numer9 da ſeptiformẽ ſpiritũ videt̃ perti
nere. i. timorem dei pietatẽ. ſcientiam forti
tudinẽ conſiliũ. intellegentiã ſapientiã. Per
que verbum diuinũ tãquam ĩ ſuccenſis forna
cibus manens veritatis rutula coruſcacione
Item argentũ oris confeſſio ſiue mũdicia caſ
titatis. In exodo. omnis qui pcipit corde of-
ferat inicia dño auꝝ & argentũ & eramẽtũ
Rurſũ argentũ popul9 iudeoꝝ ihieremia: ar-
gentũ reprobũ vocate eos quia dñs proiecit
eos. Item argentũ ſermonẽ predicacõis ſig-
nificat. Vnde ĩ exodo colũpe tabernaculi de
argentate eſſe perhibentur.

De ere. C xiiii.

Es ab ſplẽdore eris vocatũ ſicut auꝝ
& argẽtum. Apud antiquos aũt pri
or eris quam ferri cognit9 vſus. Ere
quippe primi proſcindebãt terrã. ere certa-
mina belli gerebant. eratq; ĩ precio magis
es. Aurũ vero & argentum propter inutili-
tatem reiciebant̃. nũc verſe vice iacet es. au
rum ſũmo ceſſit honore. ſic voluenda etas cõ
mutat tẽpora rerũ. & ꝙ fuit ĩ precio fit nul
lo deniq; honori. vſus eris poſtea tranſit in

ſimulacris in vaſis. ĩ edificiorum ſtructuris
maxime. & ad ꝑpetuitatẽ monumentorum.
etiam publice ĩ eis conſtitucões ſcripte ſunt.
In ere aũt vanitas. vel ĩanitas fidei exprimi
tur. vt eſt illud ĩ apoſtolo. factus ſũ velut
es ſonãs cymbalum tynniens. Item aliã ſigni
ficacõem habet ĩ illo pſalmiſte. poſuiſti in-
quit vt arcũ ereum brachia mea. Hic ergo
propheta demonſtrat qualiter contra diabo
lum oportet dimicari brachia vero criſti pro
phete ſũt & apoſtoli. ꝑ quos deſiderum ſue
voluntatis opatus eſt His comparat ereũ ar
cum quia neſciunt ſerui dei predicando mol
leſcere. ſed ĩ celeſti fortidudine ꝑmanentes
verbis ſalutaribus emiſſis tanquam ſagittis
emin9 iaculatis deuotoꝝ hominũ corda com
pũgũt. Item es ſũt ſcripture diuine. vnde ĩ
yſaia. ꝓ ere inquit aufferam auꝝ. & ꝓ ferro
afferã argentũ. & pro lignis es. & ĩ deutro-
nomino ꝓpter terram repromiſſionis que ẽ
eccleſia ait. Cui9 lapides ferrũ ſũt & de cui9
montibus id ẽ doctoribus eris metalla fodi-
untur. Es penitẽcie ẽ fortitudo vl' ſonus ꝑdi
cacõis. vt ĩ ex.do. Omnis inquit & q pcipit
corde offerat dño auꝝ & argẽtum & eramẽ
tum. Itẽ es fortitudinẽ eccl'ie ĩ longanimita
te patientie ſignificat. vnde eſt illud ĩ iob. la
pis ſolutus calore ĩ es vertitur. Item de anti
xpo in eodem libro legit̃. reputauit ferrũ vt
paleas & es vt lignum putridũ. In quo deno
tatur eius pertinatie rigor. rurſũ es murmu
ratores ĩ flagellis dei ſignificat. vt ĩ ꝓpheta
omnes inquit iſti conuerſi ſũt in ſcoriã argen
ti ĩ medio fornacis es ſtagnũ & plumbũ. Au
ricalcũ dictum quod & ſplendorem auri &
duriciam eris poſſideat. eſt aũt nomen cõpo
ſitũ ex ligua latina & greca. es enĩ ſermone
grecorum calco vocatur. fit aũt ex ere & ig
ne multo ac medicaminibus perducit̃ ad au-
reum colorem. Corintheũ eſt conmixtio om
nium metalloꝝ quod caſus primum miſcuit
corintho cum caperet̃ incenſa. Nam dũ hãc
ciuitatẽ hannibal cepiſſet. omnes ſtatuas ene
as ĩ vnũ rogum conceſſit. & eas incendit. Ita
ex hac cõmixtione fabri ſuſtuler̃t: & feceř̃t
paraſſides ſic corinthea nota ſũt ex omni-
bus ĩ vnum nec hoc nec illud. Vnde & vſ ꝑ ĩ
hodiernum d ẽ: ſiue ex ipſo ſiue ex imitacõe
eius es corintheũ vel corinthea vaſa dicũtur
Legitur enĩ ĩ apocalipſi de ſimilitudine filii
hominis: quod caput eius & capilli erant cã
didi tanquam lana alba. & tanq; nix. & oculi
eius velut flãma ignis. & pedes eius ſimiles
auricalco ſicut ĩ camino ignis ardentes. Pe-
des ignitos nouiſſimi tẽporis eccl'iam dicit
que vehemẽtibus ẽ examinanda & ꝓbanda

preſſuris. Auricalcũ quippe ẽ es multo igne
& medicamine pductũ ad aureum colorem.
Alia translacõ que dicit ſimiles auricalco ly
bani ſignificat ĩ iudea. cuius libanus mons ẽ
eccliaꝝ eſſe pſequendã pcipue nouiſſimis di
ebus. In ſcoria aũt poteſt ĩtelligi populus iu
deoꝝ vł reprobi omnes a naturali metallo p
vicium peccati reprobati ac proiecti. In pro
pheta. Omnes iſti conuerſi ſũt in ſcoriam ar
genti. & cetera.

De electro. Cxv.

Electꝝ vocatum quod ad radiũ ſolis
clariꝰ auro argẽtoq; relucecat. ſol enĩ
a poetis elector vocatur. defecatius
eſt enim hoc metallum omĩbꝰ metallis. Huiꝰ
tria ſũt genera vnum quod ex pini arboribꝰ
fluit quod ſucinum dicit. Alterum metallũ
quod naturaliter inuenitur & in pcio habet.
Terciũ quod fit de tribus partibus auri &
argenti vna quas partes etiã ſi naturale ſol
uas inuenies inde nihil intereſſe natũ an fa
ctum vtrũq; enĩ eiuſdem nature eſt electrũ
quod eſt naturale eiꝰmodi nature eſt. vt in
cõuiuio & ad lumina clarius cũctis metallis
fulgeat. & venenũ prodat. Nam ſi eo infun
dis venenũ ſtridores edit & colores varios ĩ
modũ arcus celeſtis emittit. De electro aũt
ĩ viſione eſt ezechielis prophete ita ſcriptum
eſt. & vidi quaſi ſpeciẽ electri velut aſpectũ
ignis intrinſecus p circuitũ a lumbis eius &
deſup: & a lũbis eius vſq; deorſũ vidi q̃i ſpe
ciem ignis ſplendentis ĩ circuitu velut aſpe
ctum arcus cum fuerit ĩ nube in die pluuie.
Quid eſt q aſpectus hominis videt ĩ throno
quaſi ſpecies electri. niſi quod in electro auꝝ
& argẽtum miſcet vt res vna ex metallis du
obus fiat. ĩ qui & p argentum auri claritas
tẽperatur. & p claritatem auri ſpecies clare
ſcit argẽti. In redemptore aũt noſtro vtraq;
nature id eſt diuinitatis & humanitatis ĩcõ
fuſe atq; inſeperabiliter ſibimet ſũt vnite. vt
p humanitatẽ diuinitatis eius claritas nr̃is
poſſet oculis tẽperari. & p diuinitatem hu
mana in eo natura clareſcere: atq; exaltata
fulgorem vltra hoc quod creata fuerat ha
bere.

De ſtagno. Cxvi

Stagni ethimologia apoxupizion id
eſt ſeparãs & ſecernens. mixta enim
& adulterata inter ſe p ignem metal
li diſſolpat & ab auro & argento es plũbũq;
ſecernit. Alia quoq; metalla ab igne defendit
& cũ ſit natura eris ferriq; duriſſima ſi abſq;
ſtagno fuerit vritur & crematur. Stagnũ illitũ
ereis vaſis ſaporẽ facit graciorem & cõpeſcit
virus eruginis. ſpecula etiã ex eo tẽperatur
ceruſa quoq; ex eo ſicut ex plumbo conficit.
Stagnũ allegorice ſophiſticã locutionem &
hereticoꝝ ſimulacõeꝫ ſignificare poteſt. Vñ
& ĩ ezechiele vbi de tyri negociis memorat
ita ſcriptũ eſt. Cartaginenſes negociatores
tui a multitudine cunctarũ diuiciaꝝ argẽto
ferro ſtagno plumboq; repleuert nundinas
tuas. Ergo nundinas tire nõ auro nec lapide
precioſo. ſed argento ferro ſtagno plumboq;
multiplicãt. habentes eloquii venuſtatem &
arma ad expugnandũ. & in ſtagno eloquii ſi
militudinẽ quod mentitur argento. & ĩ plũ
bo impietatẽ grauiſſimã iuxta zachariam in
quo mulier ſedit ſup talentum plũbi. & egip
cii dimerſi ſũt ĩ profundum ſicut plumbum.
Lõga ſinguloꝝ diſputacõ metalloꝝ. ſed bre
uitati ſtudendũ eſt. Item ſtagnum eſt ſimu
lacio ſanctitatis. vt ĩ ppheta: omnes iſti con
uerſi ſũt mihi in ſcoriam argenti es. ſtagnũ
& plumbum.

De plumbo. Cxvii

Plumbum dictũ quod ex eo primum
pilis factis maris altitudo temptata
eſt. huius duo genera ſũt nigrum &
candidũ: ſed melius candidum quod prius in
inſulis athlantici maris inuentum eſt. Siqui
dem & ĩ luſitania & ĩ gallica gignitur: ſũma
terra harenoſa & coloris nigri & pondẽ gra
uis. Interueniũt & minuti calculi maxime e
torrentibus ſiccatis lauant eas harenas & q
ſubdit coquunt ĩ fornacibus. Inueniuntur &
ĩ aureis metallis: aqua miſſa calculi nigre &
graues. & dum aurũ colligitur cum eo rema
nent. poſtea ſeparatĩ cõflant & ĩ plumbum
album reſoluuntur. Inde & eadem grauitas
plumbi que auri eſt. Sic & cupiditas mundi
& auaricia pecuniarum oneroſa eſt. & gra
uiſſima iniquitate opprimit amatorẽ ipſiꝰ.

De ferro. Cxviii.

Ferrum dictũ quod farra id ẽ ſemina
frugum terre condat. Idẽ & calips a
chalibe flumie vbi ferrũ optima arte
temperatur. Vnde abuſiue dicit calips ipſa
materies vulnificus que calips ferri vſus pꝰ
alia metalla reptus eſt: cuius poſtea verſas ĩ
obpropriũ ſpecies: nã vnde pridẽ tellus trac
tabatur. vnde modo cruor effundit. ferrum
myſtice ſignificat tribulacõem & anguſtiam
vt eſt illud ĩ pſalmo de ioſeph. ferrum ptran
ſiuit animã eius. ferrũ aũt hic indicat tribu
lacionẽ dure neceſſitatis que inſtante anima
puagatur. dum de futuris ſolicite iam mala
patitur que timere non deſinit. Talis illa in
euãgelio locucio eſt vbi ſymeon dicit ad ma
riam. & tuam ipſius animã ptranſibit gladi
us. ſignificans habiturã matrem glorioſam

triſticiam dñice paſſionis. Quod genus locu
cõis inter propria ſcripture diuine credimꝰ
ad notandũ. Item ferrũ fortes quiqꝫ ĩ eccl'ia
vt eſt illud ĩ libro iob: ferrũ de terra tollit.
& in deutronomino. cuius lapides ferrũ ſũt
Item ibi de eccleſia dicit. ferrum & es calci
amentum eius. Rurſũ ferrũ acumen mentis
ſignificat. vnde per ſalomonẽ dicit. ferrũ fer
ro exacuitur & homo exacuit faciem amici
ſui. Iteꝝ ferrũ eſt ſermo increpacõis. vt eſt
illud in deutronomino. Si quis abierit cum
amico ſuo ſimpliciter ĩ ſiluã ad ligna cedẽda
& ferrum de manubrio eiꝰ exierit & amicũ
eius occiderit. Rurſũ ferrũ ĩ ſidie ſũt inimi
ci. ſicut per ſalomonem dicitur. ſicut ferrum
eruginat malicia eius.

Incipit liber xviii.

De ponderibus.	Ca. i.
De menſura.	ii.
De numero.	iii.
De muſica & partibus eiꝰ.	iiii.
De medicina & morbis.	v.

Ponderum ac mẽſuꝝ iuuat cog
noſcere modũ. nam omnia cor
poralium ſicut ſcriptũ eſt a ſũ
mis vſqꝫ ad vina. In menſura &
numero & põdere diſpoſita ſũt
atqꝫ formata. Cunctis enĩ corporeis rebus
põdus natura dedit. Suũ quoqꝫ regit omnia
pondus primũ moyſes qui omnes antecedit
gentilium philoſophos tempore nouit nume
ros. & menſuras & pondus diuerſis ſcriptu
ris ſue locis ornauit. Deinde fidon argiuis
ponderũ rationẽ ĩ grecia conſtituit. & licet
alii antiquiores extiterunt. ſed iſte hac arte
experientior fuit. Pondus dictũ eo quod in
ſtatera libratum pẽdeat. hinc & penſũ. Abu
ſiue aũt pondus libra vna eſt. Vnde etiã di
pondius dictum eſt quaſi duo pondera quod
nomen adhuc ĩ vſu retinetur. Truttina ẽ ge
mina ponderũ lancis equali examina pendẽs
facta propter talenta & centenaria adpendẽ
da: ſicut momentana pro parua modicaqꝫ pe
cunia. Hec & moneta vocata eadẽ & ſtatera
nomen ex numero habẽs quod duabus lãcibꝫ
& vno in medio ſtilo liberata equaliter ſtet.
Examen eſt filũ mediũ quo trutine ſtatera
regit & lances equant. vnde & ĩ lancis amẽ
tum dicit. In ſtatera equitatis vl' diuine gu
bernacõis potencia ſignificatur. vt ĩ yſaia: &
librauit in pondere mõtes & colles ĩ ſtatera
hoc eſt iudicat ĩ iuſticia maiores & minores
potentes. & infirmos: nobiles & ignobiles.
quia ipſe iudicabit orbem terre ĩ equitate.
& populus in veritate ſua. Nunc et iob ait
vtinam appendent peccata mea quibus iram
merui. & calamitas quam patior ĩ ſtatera. p
Quis alius ſtatere nomine niſi dei & hominũ
mediator exprimitur. qui ad penſandũ vite
noſtre meritum venit. ac ſecum iuſticiã ſiml'
& miſericordiam detulit. ſed miſericordie
lance ꝑponderans culpas noſtras parcendo
leuigauit. Libra enĩ ponderis miſtice iuſti
ce iuſticie obſeruãciã ſignificat. quia ibi ꝓba
tur quid equũ & quid cõtrariũ equitati ſit
Cuius rei plurima ĩ ſcripturis inueniuntur
probamenta & non neceſſe ẽ inde aliqua hic
numerari. propheta igit teſtãte iuſtus dñs
& iuſticiã diligit equitatẽ vidit vultus eius
Iuſtum dicit deũ amare iuſticiã. quia neſcit
alios reſpicere. niſi qui norũt cuſtodire iuſti
ciam. Adiecit. equitatẽ vidit vultus eiꝰ illã
ſcilicet equitatẽ quã tamen propicius ipſe ꝯ
cedit. Non enĩ quicquã ex ſe probi humani
tas habet niſi quod a dño bonoꝝ omniũ ſuſce
pit largitore. Hinc & ĩ ꝓuerbiis ita ſcriptũ
eſt. qui ſequitur iuſticiã diligit a dño: & ali
bi de ſapientia dictũ eſt. qui continens eſt in
quit iuſticie apprehendet illã. Vnicuiqꝫ aũt
ponderi certus eſt modus nominibus ꝓpriis
deſignatus. Calcus minima pars põderis q̃r
ta pars oboli eſt. conſtãs lentis geminis gra
nis. Appellatur aũt calcus quod ſit paruulꝰ
ſicut & lapis calculus qui adeo minimus eſt
vt ſine moleſta ſui calcet. Siliq̃ viceſima q̃r
ta pars ſolidi eſt. ab arbore cuius ſemen eſt
vocabulũ tenẽs. Ceraten oboli pars media ẽ
habens ſiliquam vnã & ſemis. hunc latinitas
ſemi obolum vocãt. ceraten aũt grece latine
ſiliqua cornu interpretatur. Obolus ſiliquis
tribus appendit. habens cerates duos: calcos
quatuor. fiebat enĩ olim ex ere ad inſtar ſa
gitte. vnde & nomen a grecis accepit hoc ẽ
ſagitta. Scrupulꝰ ſex ſiliquarũ pondere con
ſtat. hic apud grecos gramma vocat. ſcrupu
lus aũt dictus ꝑ diminucõeꝫ a lapillo breui
qui ſcrupus vocatur. Dragma aũt octaua pꝰ
vncie eſt & denarii pondus argenti tribus ꝯ
ſtans ſcrupul' id ẽ decẽ & viii. ſiliqs. Drag
ma enĩ ſimilitudo ad hominem refert ĩ para
bola euangelica vbi dñs ait. Aut que mulier
habens dragmas. x. & ſi perdiderit dragmã
vnã nonne accendit lucernã & euertit domũ
& querit diligenter donec ĩueniat & cetera
Qui ſignatur per paſtorẽ ipe & per mulierẽ
dñs noſter iheſꝰ xp̃s. & quia imago hominis
exprimitur ĩ dragma. tunc mulier dragmã
perdidit: quando homo ad imaginẽ dei cõdi
tus peccando a ſimilitudine ſui conditoris re
ceſſit. Sed accendit mulier lucernã: quia dei

ſapientia ipſe dei filius cum de marie vtero
humanã naturã ſuſcipiens ĩ humanitate ap-
paruit. mortalitatis noſtre ſe conſcientia cõ-
cuſſit: & ad ĩmortalitatẽ vnde per peccatum
cecidit per criſtũ ſe redire poſſe conſpexit.
Denarius autẽ dictus quia pro decẽ nũmis
imputabatur. Denari9 allegorice ſignificat
remuneracõe; futurã ſanctoꝝ que illis ꝑ bo-
no labore hic promittitur: & ĩ futuro datur.
Vnde ĩ euãgelio paterfamilias operariis vi
nee ſue ĩ fine operis ſui legitur dediſſe dena
riũ. Denarii duo precepta caritatis vł vtrũ
ꝗ teſtamentũ hoc eſt nouẽ & vet9 ſignificat
vnde ĩ euãgelio dicitur & alio die ꝓtulit de
narios duos & dedit ſtabulario. Solidus nun
cupãtur quia nihil illi deeſſe videtur. ſolidũ
enĩ veteres integrũ dicebant & totum. Ipſe
quoꝗ nouiſſima vocatur pro eo quod nomini
bus principum effigieꝗ ſignetur. Ab inicio
vero vnum nũmiſma vnus argenteus erat.
hoc enĩ ab aſſiriis cepit: dicunt aũt iudei q̃d
abrañ ĩ terrã canaan primus hãc aduexerit
formã. Solidus apud latinos alio nomine ſex
tula dicitur quod bis ſexuncia compleatur.
Hunc vt diximus vulgus aureum ſolidũ vo-
cat. cuius t̃ciam partem ideo dixerũt tremiſ
ſem eo quod ſolidũ faciat tremiſſus. Expſſio
enĩ nomiſmatis ĩ cenſu ſignificat imaginem
cõditoris ĩ humana anima qui ab vno quoꝗ
noſtrũ expetitur. quando credulitas recte fi
dei cum bonis operibus a nobis exquiritur.
Vnde dñs ad eos q̃ eum temptabant ĩ euãge
lio ait. Reddite ergo que ſũt ceſaris ceſari.
& que ſũt dei deo. nũmus aũt oſtenſus ima-
ginem ceſaris tenuit & ideo ceſari reddere
nũmum. tributũ. pecuniã. & honores terre-
nos iuſſit. Deus autẽ nos metipſos id ẽ ima
ginem dei quam ipſe condidit in nobis que
nõ eſt ĩ auro picta ſed ĩ ho minibus figurata
Sextula bis aſſumpta duellã facit. ter poſita
ſtaterem reddit. ſtatera aũt medietas vncie
appendens aureos tres. vnde & vocatur ſta
ter quod tribꝰ ſolidis ſtet. Hec & ſemiuncia
quia ſemis habet de ũcia. hec & ſemiſſis qa
ponderis ſemis ẽ quaſi ſemis aſſis. Quadrã-
tem hebrei ſimiliter codrãtẽ vocãt. & vocat̃
quadrũ quod vncie quartã partem appẽdat
De quadrãte aũt ĩ euãgelio ita legitur vbi ꝯ
memorat̃ nocentis tradicõ ĩ carcerẽ. Amen
dico tibi inquit. nõ exies inde donec reddas
nouiſſimũ quadrãtem. Quadrans genus nũ
mi eſt quaſi duo minuta. vnde ĩ alio ĩ euãge
lio mulier illi paupcula & vidua dicitur mi-
ſiſſe quadrantẽ ĩ corbanan: in alio duo minu
ta non quod diſſonẽt euãgelia ſed quod vn9
quadrans duos minutos nummos habeat.

Hoc eſt ergo q̃d dicit non egredieris de car
cere donec etiã minuta peccata pſoluas: de
ſoluendo aũt nouiſſimo quadrãte poteſt non
abſurde intellegi aut ꝓ eo poſitũ quod nihil
relinquatur inpunitũ. ſicut loquentes etiam
dicimus vſꝗ ad fecem cũ volumus exprimẽ
aliud ita exactum vt nihil relictũ ſit: vel vt
ſignificarent̃ nomine q̃drantis nouiſſima t̃re
na peccata. Quarta enĩ pars diſtinctoꝝ mẽ-
brorũ huius mundi & ea nouiſſima terra in
uenitur. vt incipias a celo. ſecundũ aerẽ. nu-
meres aquã terciam: quartã terrã. Sicel qui
latino ſermone ſiclus corrupte appellat̃. he-
breum nomen eſt. habẽs apud eos vncie pon
dus. Apud latinos aũt & grecos quarta ps
vncie ẽ. & ſtateris medietas. dragmas appẽ
dens duas. Vnde cũ in litteris diuinis legit̃:
ſiclus vncia eſt. cũ vero ĩ gentiliũ. quarta ps
vncie eſt. Vncia dicta ꝙ vniuerſitate minoꝝ
ponderũ ſua vnitate vinciat id ẽ ꝯplectatur
Conſtat aũt dragmis octo id ẽ ſcrupulis xx.
quatuor. quod proinde legitimũ pondus ha
betur. qa numerus ſcrupuloꝝ ei9 horas diei
noctiſꝗ metitur. vel quia librã efficit duode
cies computata. Libra duodecim vnciis pfi
citur. & inde habetur perfecti ponderis ge-
nus. quia tot hec conſtat vnciis quot menſi
bus annus. Dicta aũt libra quod ſit libera &
cuncta intra ſe pondera predicta concludat.
Mna ĩ põderibus centũ dragmis appẽditur
& eſt nomẽ grecum ſignificat mna decẽ ver
ba legis. que hominibus diuinitus data ſunt
vt ĩ eis operentur & lucrũ ſpiritale efficiant
vnde ĩ euãgelio legitur. quod homo nobilis
qui abiit ĩ regionem longinquam expẽderit
ſeruis ſuis pecuniam ſuam. cui reuertenti ſin
guli expoſuere. que lucrificauerũt. Iſte autẽ
homo nobilis redẽptor noſter eſt qui abiit ĩ
regionẽ longinquam. quia paſſione ſua & re
ſurrectõe cõpleta. aſcendit ĩ celum & ſedit
a dextris dei. In die aũt iudicii vẽturus vt
exquirat ex ſingulis debitoribus pecuniam
quam eis cõmendauerat. & reddet vnicuiꝗ
ſecũdum opera ſua. Talẽtum ſummum eſſe
pondus perhibetur ĩ grecis nam nihil eſt cal
cominus nihil talẽto maius cuius variũ apd̃
diuerſas gentes pondus habet̃. Apud roma
nos enĩ talẽtum eſt lxx. duarum libraꝝ ſicut
plautus oſtẽdit qui ait duo talẽta eſſe centũ
quadragĩta q̃tuor libras. Eſt aut̃ triplex. i.
minus mediũ ſũmum minus quinquaginta
medium. ſeptuaginta duarum libraꝝ. ſũmũ
cẽtum viginti ꝯſtat. Centenarii enĩ numeri
nomen eſt eo quod cẽtum librarum põderis
ſit. quod pondus propter pfectõe; cẽtenarii
numeri inſtituerũt romani. Talenti nomina

plenitudo & perfectio donorũ ſignificat̃. vñ
in euãgelica parabola dominus dicit hominẽ
peregre proficiſcentẽ vocaſſe ſeruos ſuos &
tradidiſſe illis bona ſua & vni dedit quinqꝫ
talẽta. alii aũt duo. alii vero vnũ. Quinqꝫ enĩ
ſũt corporis ſenſus viꝫ uiſus. auditus. guſt9
odoratus. & tactus. quinqꝫ igit̃ talẽtis donũ
quinqꝫ ſenſuũ id eſt exterioꝝ ſcientia expri-
mitur. duobus vero intellectus & operacio
deſignatur. vnius aũt talẽti nomine intellec
tus tantũmodo deſignatur. Decem milia ta
talenta operacõem decem preceptoꝝ legis ĩ
euangelio ſignificãt vbi ita legit̃. & oblat9 ẽ
vnus qui debebat decem milia talenta. Item
talẽtũ ĩ malam partem ponitur ĩ zacharia vt
eſt illud uidi inquit iniquitatẽ ſuper talẽtũ
plũbi. Antiquiſſimi nondum auro argentoqꝫ
inuento ere vtebãtur. nam prius erea pecu-
nia ĩ vſu fuit. poſt argentea deĩde aurea ſub
ſecuta ẽ ſ ab ea que pa fu[t] & nomẽ retinuit
Vnde & erariũ dictum quia prius es tãtum
in vſu fuit. & ipſũ ſolum tecondebatur auro
argentoqꝫ nõdum ſignato. ex quorum metal
lis quãuis poſtea fuiſſet facta pecunia nomẽ
tamen errarii permanſit ab eo metallo vnde
inicium ſũpſit. Theſauꝝ iuxta grecã apotiſ-
teſeos a poſicõe hoc eſt arepoſito nominat̃.
Nam teſis poſicio dicitur. & eſt nomẽ ex gre
co latinoqꝫ ſermone ꝯpoſitum. nã teſis greci
repoſitũ dicũt. latini auꝝ quod iunctũ ſonat
repoſitũ aurũ. Auraria nomẽ habet ab auro
De theſauri ſignificacõe euãgelica parabola
manifeſtũ indicium dat vbi dñs ait. Simile
eſt regnum celoꝝ theſauro abſcõdito ĩ agro
quem qui inuenit homo abſcõdit. & pre gau
dio illius vadit & vẽdit vniuerſa que habet
& emit agrum illũ. theſaur9 aũt celeſte eſt
deſideriũ. Ager vero ĩ quo theſaurus abſcõ-
ditur. diſciplina ſtudii celeſtis. Quem ꝑfec-
to agrum vẽditis omnibus cõparat. qui vo
luptatibus carnis renunctians cũcta ſua ter
rena deſideria per diſcipline. cuſtodiam ce
leſtis calcat. vt nihil quod caro blãdit̃ liceat
nihil qđ carnalẽ mẽtẽ trucidat ſpiritũ phor
deſcat. Item theſaurus iſte ĩ quo ſũt omnes
theſauri ſapientie & ſcientie abſconditi aut
dei verbum eſt quod ĩ carne xp̃i videtur ab-
ſconditũ. aut ſancte ſcripture ĩ quibus repo
ſita eſt noticia ſaluatoris. Quem cũ quis ĩ eis
inuenerit. debet omnia iſti9 ſeculi emolumẽ
ta cõtempnere. vt illum poſſit habere quem
reperit. Tributa vero eo quod antea p trib9
ſingula exigebantur ſicuti nc̃ p ſingula ter-
ritoria. ſic autem in tres partes diuiſum fu-
iſſe romanum populum conſtat. vt ea que e-
rant inſingulis partibus tribuni direrentur

Vnde eciam ſumpt9 quos dabãt populi tri
buta nominarint. Vectigalia ſunt tributa a
vehendo dicta. ſtipendium a ſtipe pendẽda
nominatum. Antiqui enĩ appẽdere pecuniã
ſoliti erãt magis quam annumerare. Quid
aũt diuites qui theſauroꝝ poſſeſſores ſũt. &
quid diuicie myſtice ſignificent breuitoꝝ di-
camus. Diues dicitur de9 vt ĩ apoſtolo. de9
qui diues eſt in miſericordia. Diuites ſancti
ſunt vt ĩ apoſtolo. quia diuites facti eſtis in
illo ĩ omni ſapientia & prudẽcia. Diues eſt
populus iudeoꝝ de quo ĩ euangelio dicit̃. Fa
cilius eſt camelũ per foramẽ acus tranſire
quam diuitẽ intrare ĩ regnũ celoꝝ. Alii aũt
hũc diuitem ſuperbũ quemlibet intellegũt.
Diuites ſũt iudei philoſophi vel ſupbi hu9
mũdi vt ĩ pſalterio. diuites eguerũt & eſuri
erũt & alibi. diuites dimiſit ĩanes. Diuitie
ſũt virtutes anime ſiue ſermo ſapientie vt in
apoſtolo. quia diuites facti eſtis ĩ illo ĩ omni
ſapiẽtia & prudẽcia: & ĩ ſalomone. poſſeſſio
anime viri proprie diuicie: & ĩ aliam partem
pro heretico. vt ĩ iob legit̃. diuicias quas de
uorauit de vẽtre illi9 extrahet eas deus. Pe
cunia ergo verba diuina ſũt: vt ĩ euãgelio.
oportuit te cõmittere pecuniam meã nũmu
larius. Sarcul9 theſaurizatio ĩ deũ vt ĩ euãge
lio. facite vobis ſarculos qui nõ vetereſcãt.
Sarcul9 cõgregacio auaricie vt ĩ aggeo pro
pheta. & qui mercedes ꝯgregauit miſit eos
in ſacculum per tuſũ. Negociatores apoſtoli
ſũt. ſicut ĩ iob ꝑ diaboli corpore hoc eſt om-
nibus iniquis de eiſdem predicatoribꝫ dicit̃
Concidẽt eũ amici diuidẽt eũ negociatores
Item ĩ malam partẽ vt ĩ ezechiel negociato
res eum agnis & hedis veniũt ad te. Mone
ta appellata eſt quia monet ne q̃ fraus ĩ me
tallo vel ĩ pondere fiat. Nomiſma eſt ſolid9
aure9 vel argẽte9. ſiue ere9. q ideo nomiſma
dicit̃ qa nominibus principũ effigiiſqꝫ ſignat̃
Prius nũmus argirus nũcupabat̃: quia quã
plurimũ ex argẽto percuciebat̃. Nũmi aũt
a numa romanoꝝ rege vocati ſũt. qui eos pri
mũ apud latinos imaginibus vocauit & titu
lo nominis ſui preſcripſit. In nomiſmate tria
querũtur. metallũ. figura. & põd9. ſi ex his
aliqd defuerit. nomiſma nõ erit. De nomiſ-
matis myſtica ſignificacõe ſuperi9 dictũ eſt
Tria ſũt aũt genera argenti & auri & eris.
ſignatũ factum infectũ. Signatum eſt quod
in nũmis eſt. factum quod ĩ vaſis. infectum
quod ĩ miſſis id eſt miſſa. In noticiam autẽ
formaꝝ. metalla ita inuenerũt. dũ enĩ q̃cũqꝫ
cauſa ardẽtes ſilue excoquerent terram. que
calefactis venis fudit riuos cuiuſcũqꝫ ſtruc
ture. ſiue es illud fuerat ſiue auꝝ. cum ĩ loca

terre depreſſiora decurreret. ſūpſit figuram
in quam illud vel profluēs riu9 vel excipiēs
lacuna formauerat. quaꝝ rerū ſplēdore cap
ti homines eū legatas attollerēt maſſas uide
rūt ī ea terre veſtigia figurata ī que excogi
tauērt liquefactas ad omnem formam poſſe
deduci.

De mēſuris. C ii.

Menſura eſt reſ aliquando ſuo vel tem
pore circūſcripta. hec aut corporis ē
aut temporis. corporis vt hominum
lignoꝝ & colūpnarū longitudo & breuitas.
ſed & ſolem iſtū propriā ſui orbis habere mē
ſuram quod geometrici perſcrutari audent.
temporis vt mēſura horarū & dieꝝ annorū
vnde & metiri pedes horarū dicim9. hoc eſt
menſurari. Legitur enim ī ſapiētie libro q̄d
deus omnia mēſura numero & pōdere cūcta
diſponat. In quibus tribus diffinicōib9 vt re
or hec intellegi poſſunt. vt in mēſura cōſtet
qualitas: ī numero quātitas: in pondere racō
hec pereq̄ta ī iudicio & miſericordia dei cō
ſtant. Quia in his duob9 terminis. omnia cō
cluſa ſūt. in q̄b9 hūc mūdū conſtituit guber
nat & iudicaturus ē. ī his deus iudex iuſtus
cōprehendi poteſt. Omnia ergo que ſupius
diximus vel dicemus ī clauſula horum triū
nobis nūc abſcondita latēt. que ſolis clauib9
iudicii & miſericordie dei: tūc reſerabūtur
vt ſciant̄. quādo in aduētu domini illumina
būtur abſcondita tenebraꝝ & reuelabuntur
conſilia cordium vt laus ſit vnicuiq̄ a deo vl̄
pena. Proprie aūt menſura vocata quod ea
fruges metiūtur atq̄ frumentū id eſt humi
da & ſicca vt ꝑ modos. vrnas. & amphoras
Menſurarū pars minima coclear quod ē di-
midia pars dragme apponēdi ſiliquis nouē
qui triplicatus cōculam facit. concula drag
ma vna & dimidia adimpletur. Ciathi pōd9
decē dragmis appenditur qui etiā a quibuſ
dam cauſatus vel laſſatus nominat̄. Oxifal9
fit ſi quinq̄ dragme addūtur ad decem. Aci
tabulus quarta pars emine ē. duodecī drag
mas appendens. Cocula emina eſt habēs cia
thos ſex que idcirco cotula vocatur. q̄a cote
greco ſermone inciſio dicitur. & emina ſex-
tarii ī duo equa īciditur & cotulā facit emi
na aūt appendet librā vnā que geminata ſex
tarium facit. Sextarius duarum libraꝝ eſt.
qui bis aſſumptus nominat̄ bilibris: aſſump
tus quatuor fit greco nomine cenix. quīqui
es complicatus quinā ſiue gomor facit. Adi-
ce ſextū congiū reddit. nā congius ſex meti
tur ſextariis a quo & ſextarii nomē dederēt
De ſtatere & bilibri ī apocalipſi deſcripcōne
tercii ſigilli ita ſcriptū eſt. & cum apuiſſet
ſigillū tercium: audiui terciū animal dicens
veni & vide: & ecce equus niger & qui ſede
bat ſuper eum. habeat ſtaterā in manu ſua.
Et audiui tāquā vocem ī medio quatuor ani
maliū dicētē. bilibris tritici denario & tres
bilibres hordei denario & uinū & oleum ne
leſeris. Et ecce equus niger & q̄ ſedebat ſup
eum ſtaterā habebat ī manu ſua. Et audiui
tanquā vocem ī medio quatuor animalium
& cetera. Equus niger falſorū caterua eſt.
fratrū. qui ſtaterā r̄cte profeſſionis habent
ſed ſocios ledūt per opera tenebraꝝ. Dū enī
in medio animaliū dicit̄ ne leſeris: oſtēditur
illic eſſe qui ledat. De hoc & precurrēte eq̄
dicit apoſtolus foris pugne intus timores.
bilibris tritici denario & vinū & oleū ne le-
ſeris. Caue īquit ne exemplo peſſimo fratrē
tuum ſcandaliſes. propter quem xp̄s mor-
tuus ē & ſacri ſanguinis criſmatiſq̄ portat
ī ſignia quia ſiue perfecti meritis. ſiue etiam
minimi quiq̄ ī eccleſia fide tamen ſancte tri
nitatis imbuti omnes eodem perfecto precō
ſanguinis dominici ſūt redēpti: nec inmerito
bilibri & non ſimplici libra fidei vel operis ꝑ
fectio exprimit̄ que vtraq̄ in radice gemine
conſiſtit caritatis. Metrū eſt menſura liqui-
doꝝ. hec a mēſura accepit nomē metron enī
menſurā dicunt greci & inde appellata me
treta licet & vrna & amphora & reliqua hu
iuſmodi nomē a mēſura ſūpſerūt. Tamē iſta
hoc nomen a denarii numeri perfectōe acce
pit. metrū ad omnem mēſurā pertinet. Me
trum enī grece. latine menſura dicitur. Nā
& ciathus menſura eſt. & amphora menſura
eſt. & quicquid plus min9 ve capit mēſura
eſt. ſed ideo hoc nomē ſpecialiter ſibi aſſump
ſit quod ſit mēſura perfecti numeri id eſt de
narii. Vnde ī euāgelio ſcriptū eſt de cōuiuio
nupciali: vbi dn̄s aquas in vinum conuertit.
Erant inquit lapidee hydrie ſex poſite ſecū-
dum purificacōe; iudeorū capientes ſingule
metretas binas vel ternas. hydrie vocantur
vaſa aquarū receptui parata. grece enī aqua
hydor dicitur. Aqua aūt ſcripture ſacre ſciē
ciam deſignat: que ſuos auditores & a pecca
torū ſorde abluere & diuine cognicōis ſolet
fonte potare. Vaſa ſex quibus continebātur
corda ſūt deuota ſanctoꝝ quorū pfectio vite
& fidei ad exemplū recte credendi ac viuen
di prepoſita eſt generi humano. per ſex ſcl̄i
labentis etatis id eſt vſq̄ ad tēpus dominice
ꝑdicacōis. & bene lapidea ſūt vaſa quia for-
cia ſūt precordia iuſtorū: vt pute illius fide
& dilectione ſolidata. capientes īquid ſingu
le metretas binas vel ternas: quia ſcripture
ſancte auctores. & miniſtri prophete. modo

de patre tantum loquunt̃ & filio . vt ẽ illud
omnia ĩ ſapientia feciſti . Virtus enim dei &
ſapiencia criſtus eſt: modo etiã ſpiritus ſanc
ti faciũt mencionem iuxta illud eiuſdẽ pſal
migraphi. Verbo domini celi firmati ſũt &
ſpiritu oris eius omnis virtus eorũ. Modi9
dictus ab eo quod ſit ſuo modo ꝑfectus. eſt
autem menſura librarũ quadragintaq̃tuor
id eſt ſextariorum viginti duoꝝ. cui9 nume
ri cauſa inde tracta eſt eo quod in principio
deus vigĩti duo opera fecerat. Nam prima
die ſeptem opa fecit. i. materiam ĩformem
angelos. lucem. celos ſuperiores. terrã. aquã
atq; aerẽ. Secunda die firmamentũ ſolum .
Tercia die quatuor. maria. ſemina. ſacões
atq; plantaria. quarta die tria ſolẽ & lunam
& ſtellas . quinta die tria piſces & reptilia
aquarum & volatilia. ſexta die quatuor. beſ
tias. pecudes. reptilia terre. & hominem. &
facta ſũt omnia vigintiduo genera in diebꝫ
ſex. & xx. due generaciones ſũt ab adã vſq;
ad iacob ex cui9 ſemine naſcitur omnis gens
iſrahel: vigintiduo libri veteris teſtamenti
vſq; ad heſter. & vigintiduo litterarum ſũt
elemente quibus conſtat diuine legis doctri
na . His igitur exemplis. modius vigintidu-
orum ſaxtariorũ . A moyſe ſecundum ſacre
legis menſuram effect9 eſt: & quãuis diuer-
ſe gentes huic menſure pondus vl̄ adiciant
ignoranter vl̄ detrahant apud hebreos con
ſtitucõe diuina tali racione ſeruat̃. Modius
enĩ a modo dictus. Hĩc & modica id eſt mo
derata modicis enĩ modius nomen inpoſuit
nam modica pro paruis abuſiue non proprie
dicimus. In ſcriptura ſacra modius equitatẽ
iuſticie ſignificat. Vnde dominus ĩ lege pre
cepit dicens. non ſit tibi modi9 maior & mi
nor ſed modius iuſtus equusq; ſextari9 . hẽ
modius corpus humanũ vl̄ legis litterã ſig-
nificat. Vnde dominus ait ĩ euangelio: nemo
accendit lucernam & ponit eam ſub modio.
Ponere ergo lucernã ſub modio eſt. ſuperio
ra facere corporis cõmoda. quam predicaci
onem veritatis. vt ideo quiſq; veritatẽ non
predicet. dum timet ne aliquid ĩ rebus cor
poralibus & temporalibus moleſtie patiat̃ .
Sub modio ergo lucernã ponit quiſquis lu-
cem doctrine bone commodis tẽporalibꝫ ob
ſcurat & tegit . Super candelabrũ autem q
corpus ſuum miniſterio dei ſubicit. vt ſupe
rior ſit predicacio veritatis. inferior ſeruit9
corporis. per ipſam tamen corporis ſeruitu-
tem excellencior luceat doctrina qui per of-
ficia temporalia id eſt per vocem & ling-
uam & ceteros corporis motus exhibetur.
Satum eſt genus menſure iuxta mortem ꝓ

uincie paleſtine vnũ & dimidium modiũ ca
piens cuius nomẽ ex hebreo ſermone tractũ
eſt. Satum enĩ apud eos nominatur ſũpcõ ſi
ue leuacio eo ꝙ qui metitur eandẽ menſurã
ſumat ac leuet : Eſt & alias ſatum menſura
ſextariorum viginti duoꝝ capax quaſi modi
us. Vnde ĩ euãgelio ſcriptum eſt de muliere
que abſcondit fermentũ ĩ farina ſatis tribꝫ
donec fermenteret̃ totum. Nam hec mulier
ſignificat ſanctam eccleſiã : que doctrinam
euangelii & ĩtellectus ſacrarũ ſceipturarũ
condit ĩ peccatoribꝫ humaĩs donec coadunet
tres partes orbis quod de tribꝫ filiis noe ex
ortum ĩ orbe continet: triquadro conuertẽs
ad fidem ſancte caritatis. vt ſpiritus & aĩa
& corpus ĩ vnum redacta non diſcrepent int̃
ſe. Poſſunt itaq; preter hec & ĩ farine ſatis
tribus illi dominici ſemĩs fructus triceſim9
ſcꝫ ſexageſimus & centeſimus ĩtelligi id eſt
coniugatorũ continenciũ atq; virginum . &
pulchre dicit eatenus abſcõditũ ĩ farina fer
mentum donec fermentaret̃ totum quia ca
ritas ĩ noſtra mente recondita eouſq; creſcẽ
debet donec totam mentẽ in ſui perfectionẽ
commutet . Batus autem vocatur hebraica
lingua ab olearia mola que apud eos halnata
nominatur. capiens quinquaginta ſextarios
que menſura vna mole vice proterit̃ . Ephi
ergo menſura eſt trium modiorũ vt in libro
ruth oſtenditur: & gomor menſura eſt atti-
corum cenicũ trium. Vnde & ĩ leuitico & ĩ
numerorum libro quociens cunq; decima ꝑs
ephi in ſacrificiõ exhiberi iubetur. menſura
gomor expenſa intelligitur. ephi eandẽ mẽ-
ſuram habet ĩ aridis quam in humidis bat9.
Amphora vocata quod hinc & ĩde leuetur
hec grece a figura ſui dicta dicit̃. quod eius
anſe geminate: videantur aures imitari. Re
cipit autem vini vel aque pedem quadratũ.
frumenti vero modios italicos tres. Cadus
grece amphora eſt cõtinens vrnas tres. Vr
na menſura eſt quam quartarium dicunt. ꝓ
prie autem vrna vaſ eſt quod procundendis
defunctorum cineribꝫ adhiberi ſolet. de quo
poeta. celo tegitur. qui non habet vrnã. Me
dunna menſura eſt quinq; modiorũ. medun
na autem latina lingua vocat̃ id eſt dimidia
eo quod quiq; modus metiatur qui eſt dimi
dius numerus a ꝑfecto denario. Artaba mẽ
ſura eſt apud egipcios ſextariorum ſeptua-
gintaduorum compoſita ex numero propter
lxx. & duas gentes vl̄ linguas que orbẽ im-
pleuerũt. Gomor quindecim modiorum on9
appendet. Corus xxx. modiorũ menſura cõ
pletur. Hic ex hebraico ſermone deſcendit.
qui votatur coria a ſimilitudine collis. Coria

enim hebraice colles appellantur. coaceruati
enim modii triginta iſtar collis videntur &
onus cameli efficiuntur. De amphora zacha
ria propheta ita ſcriptum eſt. & ecce mulier
vna ſedēs ī medio amphore & dicit. hec eſt
impietas. & proiecit eam in medio amphore
& miſit plumbeam maſſam ī os ei9 & cetera
Amphora aūt hic ſignificat menſurā grādē
iniquitatis iudeorū: de qua ſaluator ad ipſos
ait. Implete menſurā patrum veſtroꝝ. ſuper
hanc mēſuram omnium delictorum media ſe
debat impietas quam alio nomine idolatriā
poſſumus appellare & negacionē dei. Miſſa
eſt ergo maſſa plūbea ī os ſinagoge iudeorū.
vt arrogancia eius cōquieſcat. Hec ergo im
pietas ſynagoge que ſedebat ſuper peccata
iſrahel & ī ſuo ſcelere gloriabat. poſtea mit-
titur ī medium babilonis & captiuitatis ma
lo deprimitur. vel certe ab angelo vt que pri
us latebat ī ſcelere eterno ſilencio conticeſcat
Legimus ī euangelio quod villicus iniqui-
tatis debitoribus domini ſui qui debebāt do
mino ſuo grande debitum reddere hoc eſt
vnus centum cados olei. alter centū choros
tritici. ipſe penſam tēperaret. & iuſſerit pri
ori pro centū cadis olei ſcribere quinquagī
ta. Sequenti vero pro centum choris tritici
ſcribere octoginta. quibus rebus inſtruimur
vt miſericordiā debiti remiſſione facientes.
ipſi a miſericorde dn̄o remiſſionē debitorū
noſtrorum cōſequamur.

De numero. iii.

NVmerorum enī racio ī multis iuxta
allegoriam tipica ſignificacōe miſte
rium nobis venerādum oſtendit. Vn
de primus numerus hoc eſt vn9 ad vnitatem
deitatis refertur. De quo ī exodo ſcriptum
eſt. audi iſrahel dominus deus tu9. deus vn9
eſt. Item vn9 ad vnitatem eccleſie ſiue fidei
pertinet. Vnde in actibus apoſtolorū de cre
dentibus ſcribitur. Erat illis cor vnū: & ani
ma vna. Rurſū vnus ad vnitatem fidei ſiue
operis perfectione reſpicit. hinc in geneſi de
arca ſcriptum eſt: & in cubitu conſūmabis ſū
mitatem eius. Iterū vnus malorum vnitatē
exprimit. vt eſt illud ī euāgelio. & vidit ibi
hominem non veſtitum veſte nupciali. Nam
binarius numerus ad duo teſtamēta reſpicit
vnde in regū libro ſcriptum eſt. Et fecit duo
cherubim decem cubitorū magnitudinē. Itē
duo ad duo precepta caritatis ꝑtinent. vnde
dicit in euangelio. In his duobus preceptis
tota lex pendet & ꝓphete. Rurſum duo du-
as dignitates exprimūt regiam ſcȝ & ſacer-
dotalē: quarum figurā duo illi piſces quinꝙ
panibus adiuncti ī euangelio figuram gere-
bant. Iterum duo miſteriū ſignificant duoꝝ
populorum id eſt iudeoꝝ & gencium. Vnde
ī zacharia ſcriptum eſt. & pax erit int̄ duos
illos. nec non & duo anime & corporis cōuē
cionē ſignificant. vnde dominus dicit ī euan
gelio: ſi duo ex vobis cōſenſerūt ſuper terrā
& reliqua. De quo & amos dicit. nunquid
ambulabunt duo pariter niſi conuenerit eis
Item duo electorum atꝙ reprobrorum prefigu
racionē gerunt. Vnde dominus dicit ī euan-
gelio. tunc duo erunt in agro: vnus aſſumet
& alius relinquetur. Ternarius ergo nume-
rus ad trinitatis miſteriū pertinet vt ī epiſ
tola iohannis. tres ſūt inquit qui teſtimoniū
dant. Item tres ad paſſionis dn̄i ſepulturam
& reſurrexionis ſacramētum reſpiciunt. vn̄
in oſee ſcriptū ē. Viuificabit nos poſt duos
dies: ī die tercia ſuſcitabit nos & viuemus.
Rurſum tres ad fidem ſpem caritatē expri
mendam valēt: quarum virtutū figurā tres
ille ciuitates ī deuteronomio ad quas homi
cida qui nolēs proximū occiderit confugere
precipitur habere dicuntur. Itē tres tria tē-
pora ſignificant. hoc eſt primū ante legem.
ſecundum ſub lege. terciū ſub gracia. Vnde
in euāgelica parabola legitur. ecce anni tres
ſunt ex quo venio querēs fructū in ficulnea
& non īuenio. Iterum tres trimodā hominū
operacionem ī bono vel in malo prefigurant
id eſt cogitacōe. ſermone. & opere. vt ī apl'o
ſi quis inquit edificauerit ſuꝑ fundamentū
hoc aurum argentum. lapides precioſos. lig
na fenum ſtipulam. Rurſū tres trimodam fi
delium profeſſionē demonſtrant. i. clericoꝝ
monachorum. & coniugū. De hac tripertita
in eccleſia ꝓfeſſione per ezechielem loquit̄
dominus dicens. ſi tres viri iſti noe. daniel &
iob fuerunt ī medio eorum. filium & filiam
non liberabunt: ſed ipſi ſoli liberabunt. Qua
ternarius ergo numer9 ad quatuor pertinet
euangelia. vt ī ezechiel: & in medio inquit
eorum erat ſimilitudo quatuor animaliū. Itē
quatuor. ad q̄tuor ſanctoꝝ virtutes miſticā
ſignificacōem ducūt. hoc eſt prudenciā. iuſti
ciam. fortitudinem. & temperanciā. quibus
anime ſanctorum. domino largiente reficiun
tur. vnde ſcripū eſt. erant autem qui mādu
cauerunt quaſi quatuor milia hominū. & di
miſit eos. Rurſum quatuor. ad quatuor mū
di partes pertinent. ex quibus ſancta eccle-
ſia congregatur. Vnde dicitur per prophetā
ab oriente adducam ſemen tuū. & ab occidē
te congregabo te. dicā aquiloni da. & auſtro
noli prohibere. Similiter quatuor. ad q̄tuor
elemēta mūdi quib9 humanū corp9 cōpactū
eſt poſſunt referri. quia inde corpis cōdicio

maxime roboratur. & ſubſiſtit. Nam ĩ euan
gelio ſcriptum eſt quod paraliticus in lecto
portaretur a quatuor. Quinari9 ergo nume
rus ad quinqꝫ legis libros moyſi ſignificacio
onẽ aliquãdo trahit. de quibus apoſtolus ait
volo ĩ eccleſia quĩqꝫ verba ſenſu meo loqui vl̄
ad quinqꝫ ſenſus corporis id eſt viſum. audi-
tum. guſtum. odoratũ & tactũ. Vnde ĩ euã
gelio ſcriptum eſt. Simile eſt regnum celoꝝ
decem virginibus. quĩqꝫ enim ex eis erãt fa
tue & quinqꝫ prudentes. Item ibi & vni de-
dit quĩqꝫ talẽta. hinc & dominus ad ſamari
tanã mulierem ait. quinqꝫ enĩ viros habuiſti
Senarius ergo numer9 ad dies ſex ĩ quibus
deus omnem condidit creaturam ſignificaci
onem refert. vt eſt illud ĩ exodo. ſex enĩ die
bus condidit deus celũ & terram. vel ad om
ne tempus preſentis ſeculi quod ſex etatibꝫ
voluitur. vnde dominus perfector toci9 ope
ris ſui ſexta etate. ĩ mundum veniens. ſexta
feria paſſ9 eſt. ĩ ſabato requieuit ĩ ſepulchro
& ĩ die dominica reſurrexit a mortuis. Sep
tenarius igiẗ numerus multiplicẽ ſignifica-
cõem habet. qa aliquando ad diem ſeptimũ
refertur in quo pfectis omnibus domin9 re
quieuit. Vnde & ſanctoꝝ anime poſt laborẽ
bonum operum requieſcunt ab omni opere
ſuo ĩ eterna beatitudine. Aliquando autem
ad ſeptiformẽ graciam ſpiritus ſancti perti
net. de quo in apocalipſi ſcriptum eſt. ſeptẽ
cornua & ſeptem oculi. ſeptem ſũt ſpiritus
dei miſſi per omnem terrã. Item ſeptem le-
guntur eccleſie ĩ apocalipſi que per ſeptem
candelabra & p ſeptẽ ſtellas figurantur. In
quibꝫ plenitudo ſanctorũ verſatur ſicut idẽ
teſtatur. quia ſeptem candelabra ſeptẽ eccle
ſie ſũt. ſimiliter & ſeptẽ ſtelle. Item per ſep
tem omne preſens tempus huius ſecli deſig
natur. quod p ſemptem dierum circulũ vo-
luitur. & in contrariã partem per ſeptenari
um numerum plenitudo peccati id ẽ vniuer
ſitas ſeptẽ principalium viciorũ figuratur.
vnde dominus de inmundo ſpiritu ĩ euange
lio ait. Tunc vadit & aſſumit alios ſpiritus
ſeptem nequiores ſe & intrantes habitãt ibi
& fiunt nouiſſima hominis illius peiora pri
oribus. Hinc & in ſalomone legiẗ. ne credi-
deris ei quoniam ſeptem nequicie ſũt in ani
ma illius. hoc eſt diaboli. Rurſum ſeptem p
fectionem fragellorum dei demonſtrãt. vt
in leuitico. caſtigabit inquit vos domin9 ſep
cies pro peccatis veſtris. Preterea ſeptẽ &
octo legis & euangelii figuracionem tenẽt.
vnde ĩ eccleſiaſte ſcriptum eſt. da ptes ſep-
tem nec non & octo. Similiter ſeptẽ & octo
quietis & reſurrectionis obtinent ſacramen

tum. Octo enĩ ad diem dominice reſurrecti
onis ſiue omnium ſanctoꝝ futurã reſurrecti
one ptinẽt. De qua ĩ titulo pſalmi ſexti ſcri
bitur. in finem pro octaua. Nouem nanqꝫ ad
ſacramentum paſſionis domini demonſtran
dum ſatis valet. quia ipſe dominus hora no
na clamans voce magna emiſit ſpiritum. Itẽ
nouem leguntur eſſe ordines angeloꝝ id eſt
angeli. archãgeli. throni. dominaciones. vir
tutes. principatus. poteſtates. cherubin. &
ſeraphin. Quod ſignificant nonagintanouẽ
oues ĩ euangelica parabola relicte ĩ deſerto
ſiue in montibus. Item nouem ad inpfectio
nem mandatorum dei. ſiue ĩplenitudinem
omnium bonorum deſignant. ſicut in deute
ronomio de lecto og regis baſan qui tipus ẽ
diaboli ſcriptum eſt. quod nouem cubitis ſit
longitudo eius. Denarius ergo numerus ad
decalogum legis aliquando refertur. Vnde
pſalmiſta ait. in pſalmo decem chordaꝝ pſal
lam tibi. Item eodem numero perfectio opũ
vel plenitudo ſanctorum deſignaẗ. quarũ fi-
guram ille decem cortine que ĩ tabernaculo
teſtimonii iubente domino facte ſũt obtinue
runt. Vndenarius numerus tranſgreſſionẽ
legis vel peccatorum obtinet figurã: ſicut &
vndecimus pſalmus qui ĩ eodem numeri ſac
mento preſignatus eſt oſtẽdit dicens. Saluũ
me fac dñe quoniam defecit ſanct9. vnde &
in tabernaculo federis ĩ ſimilitudine peccan
cium eiuſdem numeri ſagacilicina fieri pre
cipiuntur. Duodecim ad apoſtolos ptinent
ſicut ĩ euangelio demonſtratur vbi ita legiẗ
duodecĩ apoſtolorum nomina hec ſũt. hĩc ip
ſe dominus ad diſcipulos ſuos ait. Nõne ego
vos elegi duodecim & cetera. Item duodecĩ
ad omnium ſanctoꝝ pertinẽt ſacramẽtum q
ex quatuor mundi partibus per fidem trini
tatis electi vnam ex ſe faciũt eccleſiam: hoꝝ
electorum duodecim illi lapides precioſi ex
quibus ĩ apocalipſi ciuitas regis magni con-
ſtruitur figuram habent. Hi ſũt xii tribus
filiorum iſrahel ſenſu vidẽtes dominũ. Tre
decim vero ad legis plenitudinem & fidem
trinitatis pertinent vt ĩ ezechiele: & mẽſus
eſt inquit altitudinem porte tredecim cubi-
tis. Quatuordecim vero ad ſacramẽtum do
minice regeneracionis reſpiciunt vt inprĩci
pio euangelii mathei ſatis demõſtratur. Ab
abraham vſqꝫ ad dauid generacões xiiii. Itẽ
quatuordecim ad preſens tempus vl̄ futuꝝ
pertinent ſicut ĩ leuitico demõſtraẗ vbi ſcrip
tum eſt de muliere que genuerit feminam
dicitur. quod duabus ebdomadibus hoc eſt
preſenti & futuro ſit ĩ munda. Quindecim
autem numer9. legis & euãgelii quietis &

& reſurrectõis obtinet miſteriũ . vt ĩ actibꝰ
apoſtolorum paulus apl's quindecim diebus
cũ petro aplo cõmoraſſe dicit̃. Sedecĩ ad nu
merum ſedecim prophetarum. Decẽ & ſep
tem ad ſacramẽtum omnium prophetarum
quia decẽ precepta legis p̱ ſeptiformẽ gra-
cie ſpiritus ſancti operãtur. Viginti ad per
fectionem operum que p̱ caritatẽ operãtur
Decalogus enĩ legis p̱ duo dilectionis p̄cep
ta duplicatus viginti efficit . Vnde & duo
cherubin quod eſt plenitudo ſciencie ĩ tem
plo eiuſdem numeri cubitos habuiſſe narrã
tur. Viginti duo pertinẽt ad ſacramẽtum di
uinorum voluminũ ſecũdũ hebreoꝝ litteras
Vigintiquatuor numerus ad viginti q̄tuor
libros veteris teſtamenti iuxta hebreorum
tradicionem a quibuſdam figuram habẽ di-
citur. Alii vero patres veteris ac noui teſta
menti ſub eodem numero intellexerunt . In
apocalipſi. & ſuper thronos xxiiii . ſeniores
ſedẽtes. Nam xxv. corporis quiq; ſenſibus in
ſemetipſis multiplicatis perueniũt ad ſacra
mẽtum. ſicut ĩ ezechiele manifeſtat̃. Vigin
ti octo numerus ad legis & euãgelii p̱tinet
miſterium ſub cuius numeri ſacramẽto corti
ne tabernaculi eiuſdẽ numeri cubitos ĩ longi
tudine habuiſſe feruntur ĩ exodo. Triginta
vero ad fructus fidelium coniugatorum. vt
ĩ euãgelio. & dabit fructum aliud cẽteſimũ
aliud ſexageſimũ aliud vero triceſimũ. Tri-
ginta duo ad miſterium etatis qua dominus
noſter ĩ carne cõuerſatus eſt. vnde vt quibuſ
dam videtur ait apoſtolꝰ. Donec occurrimꝰ
ad vnitatem fidei & agnicõis filii dei ĩ virũ
perfectum ĩ mẽſurã etatis plenitudinis xp̄i
Quaudraginta vero numerus legis & euan-
gelii obtinet ſacramẽtum. Item quadragĩta
ad quadrageſime ſacramẽtum pertinet. Vñ
in euãgelio de domino ſcriptũ eſt. & agebat̃
ĩ ſpiritu ĩ deſerto xl diebus. Iterum xl. reſur
rectionis dominice ſacramẽtum continẽt. vñ
in actibus apoſtoloꝝ ita ſcriptum eſt. & con
uerſatus cum eis dies xl. Preterea xl. nume
rus omne preſens huius ſeculi tempus figu
rare dicitur: quatuor enĩ ſũt mũdi partes &
omnis creatura viſibilis ex quatuor conſtat
elementis. Denarius vero numerus ĩ bonam
vel malam partem p̱fectus eſt. qui denarius
per quaternariũ ductus quadragenariũ im-
plet. hinc eſt quod per pſalmiſtam dicitur .
Quadraginta annis proximus fui generacõi
huic: & ĩ diluuio iuxta eiuſdem numeri dies
& totidẽ noctes ſuper terrã dominus pluit :
& ĩ iona propheta ſcriptum eſt. poſt quadra
ginta dies niniue ſubuertetur. quod & ipſũ
ſecũdum hiſtoriam ĩ eadem ciuitate factum
non eſt. ĩ mundo vero cuius figuram ciuitas
illa habuit impletum erit. Quadragĩta vero
ad numerum in heremo manſionũ vel ad nu-
merum generacionum que ab abraham ſunt
vſq; ad dominum iheſũ criſtũ pertinet. Quin
quaginta aũt ad pẽtecoſtes vl' aduentũ ſpi-
ritus ſancti. vnde dicit ĩ actibus apoſtolorũ.
dum cõplerentur dies pentecoſtes. Item quĩ
quaginta ad indulgenciam p̱tinet peccatoꝝ
in cuius numeri ſacramento quinquageſimꝰ
pſalmus poſitus eſt. Sexaginta vero numerꝰ
ad omnium perfectoꝝ pertinet ſacramẽtũ.
vnde dicit ĩ cantico canticorũ. En lectulũ ſa
lomonis id eſt criſti eccleſiam ſexaginta for-
tes ambiũt ex fortiſſimis iſrahel. Item ſexa
ginta ad fructũ viduus ſiue continẽtibus de
putat̃. Vnde ĩ euangelio legit̃. & dabit fruc
tum aliud ſexageſimũ. Septuagĩta vero ad
veterũ patrum pertinere dicit̃ ſacramẽtum.
In quoꝝ figurã ſalomon ad edificiũ tẽpli ſep
tuaginta milia operariorũ elegiſſe dicitur q
in humeris portabãt . Nam lxx. & lxxx. ad
figuram legis & euãgelii ſimul pertinẽt vt ĩ
pſalmo ſcriptum eſt. dies annorũ ĩ ipſis lxx.
anni. Si aũt ĩ potẽtatibꝫ octogĩta anni. Sep
tuagĩta vẽo duo ad numeꝝ p̄ſbiteroꝝ p̱tinet
moiſi vel diſcipulorũ q̄s dominus in predica
cionem euãgelii elegit . Septuagintaquinq;
ad numerum animarũ pertinẽt que cũ iacob
in egyptum deſcendiſſe narrãtur ĩ actibus a
poſtolorũ. Octogĩta ad quorũdam criſtiano
rum animas que domino fide tantũ nõ operi
bus coherẽt. de quibus ĩ canticis cãticorum
ſcriptum eſt. Septuaginta ſũt reginẽ id eſt
anime p̱fectorũ. & octoginta cõcubine . Cẽ
tum ad martirũ fructum ſiue virginũ p̱tinẽt
vt ĩ euãgelio: & dabit inquit fructũ aliud cẽ
teſimũ. & reliqua. Centũ viginti numerꝰ p
fectionem legis & euãgelii per figuram oſtẽ
dit. Vnde legis lator moyſes centũuiginti ã
norum eſſe deſcribitur. & ſpiritꝰ ſanctus in
die pẽtecoſtes deſcendit ſuper centũ viginti
animas credẽciũ qui fuerũt in cenaculo ſion
congregati. Nam legũtur ante diluuiũ cen
tũuiginti anni ad penitẽciam hominibus de
creti: & ſalomoniaci tẽpli altitudo cẽtũ xx .
cubitoꝝ erat. Hoc aũt quod omnis templi al
titudo centũ xx. cubitorũ fuit ad idem ſacra
mẽtũ reſpicit quod primitiua ĩ iheroſolimis
eccleſia propter paſſionem. reſurrectionem
& aſcẽſionem domini ĩ celos in hoc numero
virorũ graciam ſpiritus ſancti accepit. Itaq;
procedẽte naturalis numeꝝ progreſſiõe . ab
vno vſq; ad xii. & collectis ĩ vnũ omnium lo-
corũ ſũmitatibus cxx. fiũt. xv. nanq; que ex
ſeptem & viii conſtant ſolẽt non nũquam ad

ſignificacionē referri vite future que nūc in
ſabatiſmo gerit animarū fidelium. perficietē
autem ī fine ſeculi reſurrectione corporū im
mortalium. Centū quinquagīta quatuor nu
mer9 ad electoꝝ pertinet ſacramētum in ꝗꝝ
figuram ei9dem numeri piſces poſt reſurrec
cionem domini ab apoſtolis ī euāgelio capti
referūtur. Trecēti ad numeꝝ perfectorū q
per crucem ihesu de mūdo triumphātes vic
toriam reportāt in quorū tipo gedeon in iu
dicū libro ei9dem numeri pugnatores elegiſ
ſe ſcribitur. Quingenti ad quinq; etates mū
di vt a qbuſdam putatē pertinet ſacramētū q
bꝫ trāſactis ſaluator mūdū viſitare dignat9
eſt. in cui9 typo noe cū quingentoꝝ eſſet an
norum diuinit9 īſpiratus aptauit arcam in
ſalutem domus ſue. Millenarius numer9 ꝑ
fectōeꝫ beatitudinis ſignificat. Vnde ī canti
co cāticorū legitur. Vinea fuit pacifico ī ea
que habet populos. tradidit eam cuſtodibꝫ:
vir affert pro fructu ei9 mille argēteos. vi-
nea id eſt eccleſia fructu habūdās fidei fuit
pacifico id eſt dño criſto quam tradidit cuſ
todibus hoc eſt ꝓphetis & apoſtolis atq; an-
gelicis dignitatibus ꝑ cuius fructu ipſe vir
affert mille argēteos hoc eſt perfectionē re
tribucionis. Mille ducēti apoſtolicoꝝ docto
rum gerūt figuram: qui omia mūdi dimit-
tentes ī verbo predicacōis laborare non ceſ
ſant. Illi duplici remuneracōe que ī ducētis
deſignatur donantē: de quibus ſcriptum eſt.
mille tui pacifici & ducēti his qui cuſtodi-
unt fructus eius. Septem milia numer9 ad
omnium electorū pertinet ſacramētum qui
pleni ſpiritu ſancto per ebdomadam huius
mūdi ad regna celoꝝ colligūtur. De quo in
libro regū reliqui inquit mihi ſeptem milia
virorum. Sexcenta milia quingēti ad ſacra
mētum filioꝝ iſrahel qui egreſſi ſūt de egip
to vt ī exodo. Decem milia numerus ad de
calogum ꝑtinet legis vt in euangelio. & ob
latus eſt ei vn9 qui debebat decem milia ta
lenta. Centum xl quatuor milia ad ſacramē
tum electorū qui ex iudeis ī fine mūdi cre-
dituri ſūt ī criſto. vt quidam volūt. vbi & ſu
pra. Rurſum xl quatuor milia ad ſacramen
tum omnium virginiū de quibus ī apocalip
ſi. & nemo inquit poterat canticum illud di
cere niſi illa. c. xl. quatuor milia. & poſt pau
ca. virgines enim ſūt: & ī ore ipſoꝝ non eſt
inuentum mendacium.

De muſica & partibus ei9. .iiii.

MVſica eſt pericia modulacōis ſono cā
tuq; conſiſtēs. & dicta muſica per de
riuacionem a muſis. Muſe aūt appel
late apotomaſan id eſt a querendo quod per
eas ſicut antiqui voluerūt ius carminum &
vocis modulacio quereretē. quarum ſon9 ex
ſenſibili re eſt & preterfluit in preteritum
tempus. in primiturq; memorie īde a poetis
iouis & memorie filias muſas eſſe confic-
tum eſt: niſi enim ab homine memoria tene
atur ſoni pereūt quia ſcribi nō poſſunt. Mo
iſes dixit reptorem muſice artis fuiſſe tubal
qui fuit de ſtirpe cam ante diluuiū. Greci
vero pitagoram dicūt huius artis inueniſſe
primordia ex malleorū ſonitu & cordarū ex
tenſione percuſſa. Alii linū thebeum & zetū
& anphion ī muſica arte primos claruiſſe fe
runt. Poſt quos paulatim directa eſt preci
pue hec diſciplina & aucta multis modis.
eratq; tam turpe neſcire quam litteras. Inte
ponebatur autem non modo ſacris ſed & om
nibus ſolempnibus omnibuſq; letis vel triſti
oribꝫ rebꝫ. vt enī ī ueneracōe diuīa imni ita
in nupciis imenei & ī funeribus treni & la-
menta a tibiis canebantur. In conuiuiis vero
lira vel cithara circumferebatur & accuban
tibus ſingulis ordinabatur conuiuiale genus
canticorū. Itaq; ſine muſica nulla diſciplina
poteſt eſſe ꝑfecta. nihil enī ſine illa. Nā & ip
ſe mūd9 quadam armonia ſonoꝝ fertur eſſe
compoſit9. & celum ipſū ſub armonie modu
lacione reuoluit. Muſica mouet affect9. pro
uocat ī diuerſū habitū ſenſus. ī preliis quoq;
tube concent9 pugnantes accēdit. & quāto
vehemencior fuerit clangor. tanto fit ad cer
tamen anim9 forcior. Siquidem & remiges
cantus ortatur ad tolerandos quoſq; labores
muſica animū mulcet ī ſinguloꝝ operū fati-
gacionem modulacōe vocis ſolatē: excitatos
quoq; animos muſica ſedat. ſicut de dauid le
gitē qui ab ſpiritu immūdo ſaulem arte mo
dulacōis eripuit: ipſas quoq; beſtias nec non
& ſerpentes volucres delfinas ad auditū ſue
modulacōnis muſica prouocat. Sed & quic
quid loquimur vel ītrinſecus venarū pulſibꝫ
cōmouemur. per muſicos richmos armonie.
virtutibus probatur eſſe ſociatū. Muſice p'
tes ſūt tres id ē armonica. rithmica. metri-
ca. Armonica eſt que decernit ī ſonis acutū
& grauem. Richmica eſt que requiritē incuſ
ſione verborū vtrū bene ſonus an male cohe
rat. Metrica eſt que menſuram diuerſorum
metroꝝ probabili racōe cognoſcit. vt verbi
gracia heroicon iābicon. elegiaron. &c. Ad
omnem aūt ſonum que materies cantilenaꝝ
eſt triformem conſtat eſſe naturam. prima ē
armonica que ex vocum cantibus conſtat: ſe
cunda organica que ex flatu cōſiſtit. Tercia
richmica que pulſu digitoꝝ numeros recipit
Nam aut voce editur ſonus ſicut per fauces

aut flatu ſicut per tubã aut tibiam. aut pul-
ſu. ſicut per cytharã aut per quodlibet aliud
quod percuciendo canorũ eſt. Prima diuiſio
muſice que armonica dicit̃: id eſt modulacio
nis ꝑtinet ad comedos. tragedas vel choros
vel ad omnes qui voce propria canunt. Hec
ex animo & corpore motũ facit. ex motu ſo-
num. ex quo colligitur muſica que ĩ homine
vox appellatur. Vox aer ſpiritu verberatus.
vnde & verba ſũt nuncupata: proprie autem
vox hominum ſeu irracõnabilium vel animan
cium. Nam in aliis abuſiue non proprie ſoni
tum vocẽ vocari. vt vox tube infremuit frac
taſq; ad litora voces. Perfecta eſt aũt vox al
ta ſuauis & clara. alta vt in ſublime ſufficiat
clara. vt aures ad impleat: ſuauis vt animos
audiẽcium blandiat̃. Si ex his aliquid defu
erit vox perfecta non fuerit. Secũda diuiſio
organica eſt in his que ſpiritu reflante com
pleta in ſonum vocis animantur. vt ſũt tube
calami. fiſtule. organa. pandora. & his ſimi-
lia. Tercia diuiſio richmica pertinẽs ad ner-
uos & pulſꝰ cui dantur ſpecies cythararũ di
uerſarum. Tympanũ quoq; cymbalũ. ſiſtrũ.
acitabula erea & argentea. & alia que me-
tallico rigore repercuſſa. reddunt cum ſuaui
tate tinnitum. & cetera huiuſcemodi. Cãti
cum ſignificat ſcientiam ſpiritalẽ vt in pſal.
Cantate domino canticum nouũ: pſallere eſt
opus bonum exercere. Canticũ ad contẽpla
tiuam pſallere refertur ad actiuam vitã vbi
& ſupra. Iubilacõ clamor ſpiritali feruore ex
preſſior. ſiue gaudium ĩeffabile. quod huma
na lingua plenius fari non valet vt in pſalmo
beatus populus qui ſcit iubilacõem. Primo
omniũ ad organi: eo quod maius eſſe his om
nibꝰ generibꝰ in ſonitu & fortitudine nimia
computatur. clamores veniam quod de dua
bus elephantorum pellibus concauum cõiun
gitur. & per xii. fabrorum ſufflatoria cõpul
ſatum per xii. cicutas ereas ĩ ſonitum nimiũ
quem in modum tonitrui cõcitat. ita vt per
mille paſſus ſine dubio ſenſibilit̃ ſeu vtiq; am
plius audiatur. ſicut apud hebreos de orga-
nis que ab hieruſalem vſq; ad montẽ oliueti.
& amplius ſonanter audiunt̃ cõprobat̃. Duo
genera a pleriſq; organi eſſe dicunt̃. Primũ
eſt id quod diximus. & aliud quod de ꝑegri
nacione iſrahel ꝓpheta prepoſuit apud babi
lonem & ſubito ſcribitur ita dicens. Sup flu
mina babilonis & reliq̃. Hoc totum figurali
ter ac ſpiritaliter criſti euãgelium ſignificat
quoniam & illud de duabus id eſt duarũ le-
gum aſperitate cõiungitur. ꝑ xii. ſufflatoria
fabrorum id eſt per patriarchas ac ꝓphetas
Per duodecim cicutas ereas id eſt per apl'os

ſonum nimium emittit ſicut ſcriptum eſt. In
omnem terram exiuit ſonꝰ eorum id eſt vox
euangelii ĩ toto orbe terrarum ſicut ſcriptũ
eſt. vox tonitrui tui in rota. Nam per mille
paſſus. i. per ꝑfectum numerum decem ver
borum legis impletur ſonus eius. In ſalicibꝰ
id ẽ per laborem vnius cuiuſq; doctoris & ꝑ
motum labiorũ eius euangelium predicatur
Item organum homo ſiue corpus dominicũ
vt in pſalmo. Laudate eum ĩ cordis & orga-
no. & in aliam partem de vana impiorum le
ticia. vt ĩ iob tenẽt tympanum & cytharã
& gaudẽt ad ſonitum organi. Tuba itaq; de
qua in daniele ſcriptum eſt cũ audieritis vo
cem tube fiſtule cythare & reliqua diuerſis
figuris ac formis efficitur. Aliter enĩ eſt tu
ba congregacõis populi. aliter conductionis
aliter victorie. aliter perſequendi inimicos.
aliter cõcluſionis ciuitatum & reliqua. Tuba
autem congregacõis apud rerum pitiſſimos
hoc modo intelligitur. tribus fiſtulis ereis ĩ
capite anguſto inſpiratur ĩ capite voluto ꝑ
quatuor vociductas ereas. que per ereũ fun
damentum quaternas voces ꝓducunt mugi
tum nimium vehementiſſimumq; profert.
Ita euangelium in trina confeſſione trium ꝑ
ſonarum ſancte trinitatis ĩ capite anguſto.
hoc eſt ĩ natiuitate criſti diuinitate inſpirat̃
& per quatuor vociductas ereas per quatu
or euangeliſtas. per ereũ fundamentum ſta-
bilitatem ſcilicet fidei & operũ in toto orbe
vocem nimio clamore quaſi ĩ modũ tube con
gregacionis emittit. De fiſtula autem refer
tur ita ꝙ ſit bumbolum ereum ductile, qua-
dratum. latiſſimumq; ĩ modum corone cum
fiſtulo ereo ferreoq; cõmixto qđ ĩ ligno alto
ſpecioſoq; formato ſuperiore capite conſtrin
gitur. In hoc quoq; per ſingula latera duode
cim bũbula erea xii. fiſtulis in medio poſitis
in catenis de pendunt. ita tria bũbula vno hi
latere per circuitum vtiq; finguntur. & con
citato primo bũbulo. & concitatis xii. bũbo
lorum fiſtulis ĩ medio poſitis. clamorẽ mag-
num fragorẽq; nimium ſupra modum ſimul
proferũt. Bũbolum itaq; cũ fiſtulis id ẽ doc
tor ĩ medio eccleſie eſt cum ſpiritu ſancto. q
loquitur ĩ ea conſtringitur in ligno alto id ẽ
in criſto. quia ſapientibus ligno vite compa-
ratur. in catena id eſt in fide & non ſe iungit
terre id eſt operibus carnalibus duodecim a
poſtoli. cum fiſtulis id eſt cũ diuinis elogis
Cythara de qua ĩ quadrageſimo ſecũdo pſal
mo ſcriptum eſt. confitebor tibi in cythara
deus deus meꝰ. ꝓprie cõſuetudinis apud he
breos. que cum cordis viginti quatuor. ĩ mo
dum delte litere. ſicut peritiſſimi tradunt

vtiq; componitur. & per digitos pindari va
riis vocibus tinnuliſq; actibus ī diuerſos mo
dos concitatur. Cythara autē de qua ſermo
eſt eccleſie ſpiritaliter typum habet que cū
viginti quatuor ſeniorū dogmatibus trinam
formam habens in modum delte littete fidē
ſancte trinitatis ſignificat: & per manus a-
poſtolici ordinis qui predicator illius eſt in
diuerſos modulos veteris & noui teſtamēti
aliter ī littera aliter in ſenſu figurate conci
tatur. Pſalterium q̄ hebraice. nablum grece
autē pſalterium. latine aūt laudatoriū dicit̄
de quo ī quinquageſimo & iiii. pſalmo dicit
exurge pſalterium & cythara. non quod in
modum cythare. ſed quod ī modū clipei qua
drati cōformetur. cū cordis decem ſic̄ ſcrip
tum eſt. ī pſalterio decem cordarū pſallam
tibi. Sed hinc inde corde ei9 contrite ſunt.
vt reſurgentem ab inferis ad celoꝝ regna p
indicium manus concitantis ab imo in altum
ſignificarēt pſalterium quod vulgo canticū
dicit̄ & a pſallendo eſt nominatum quod ad
ei9 vocem chorus conſonando reſpondeat.
Eſt aūt ſimilitudo cythare barbarice. vt alii
volūt in modum delte littere. Sed pſalterii
& cythare hec differēcia eſt quod pſalteriū
lignum illud concauū vnde ſon9 redditur.
ſuperius habet & deorſum ferūtur corde &
deſuper ſonant. Cythara vero concauitatem
lingni inferius habet. Pſalteriū aūt hebrei
decacordon vſi ſūt propter numerū decalo
gū legis. Cytara ſignificat pect9 deuotū in
quo tanquam nerui ſūt virtutes hoc eſt ſpi-
ritalia bona vt ī pſalmo. Exurge pſalteriū &
cythara id eſt opera cum fide. & ī malā ptē
vt in eſaia: cythara & lira. & timpanum &
vinum in conuiuiis veſtris. ī quo deſignatur
voluptuoſorum luxuria. Pſalteriū vero ope
ra bona ſignificat. vt eſt illud ī pſalmo. pſal-
teriū iocūdum cum cithara. Item pſalteriū
decem cordarum operacō decem preceptoꝝ
legis. vt ī pſalmo. in pſalterio decem cordaꝝ
pſallite ei. Item ibi in decacordo inquit pſal
terio cum cātico & cithara id eſt ſenſu & fi
de. De tuba autem pſalterio & cithara ī pſal
mo ſcriptum eſt. laudate eū ī ſono tube. lau-
date eum in pſalterio & cithara. Hec inſtru
menta muſica ſignificabili modo ad aliquid
ponuntur ī ordinem vt tuba concrepet regi:
pſalterium cauat deo. cithara cū reliquis ſpō
ſe. Iſta enim ibi non eſſe manifeſtum eſt. ſed
hec omnia miſticis alluſionibus ad criſtū do
minum conſtat eſſe referenda qui eſt rex &
de9. & ſpōſus ſancte eccleſie. Sambuca itaq;
apud peritiſſimos hebreoꝝ ignota res ē. An
tiquis autem temporib9 apud caldeos fuiſſe

repperitur ſicut ſcriptū eſt: cū audieritis vo
cem tube. fiſtule. cithare. ſambuce. & rel.
Bucin vocatur tuba apud hebreos. deinde
per diminucōem bucina dicitur. ſambuca au
tem ſol apud hebreos interpretatur ſic̄ ſcrip
tum eſt. ſamſon ſol eorum propterea autem
ſambuca apud eos inſcribit̄. quia multi cor-
ticem alicuius arboris eſſe putant. & per li
niturā cere mellis eſſe ſonorum quod ī modū
tube de ramo arboris moueri poteſt Et ideo
ſambuca dicit̄ quod in tempore eſtatis tantū
fieri poteſt. & vſq; ad frigoris tempus durā
re poteſt. Areſcit enim ſecūdū communem
conſuetudinem: hec tipum tenet eoꝝ qui do
minum ī bonis ſuis laudant. & ī tempore fri
goris id eſt ī tempore tribulacōis vel perſe-
cucionis laudare cū non poſſunt. propter īfi
delitatem vite eorū. & habundanciam diui
ciarum ſuarū. Lira dicta a porulirō. i. a ua
rietate vocum quod diuerſos ſonos efficiat.
Liram primum a mercurio inuentam fuiſſe
dicunt hoc modo: cum regrediens nilus ī ſu
os meatus varia in campis reliquiſſet anima
lia. relicta etiam teſtudo eſt. que cum putre
facta eſſet. & nerui eius remanſiſſent extēti
intra coriū percuſſa a mercurio ſonitū dedit
ad cuius ſpeciem mercuri9 liram fecit & or
feo tradidit. qui eius rei maxime ſtudioſus
erat: vnde & eſtimatur eadem arte nō feras
tantum. ſed & ſaxa atq; ſiluas cantus modu
lacione applicuiſſe. Hāc muſice ſtructurā: pp
ter ſtudii amorem & carminis laudem etiā ī
ter ſidera ſuarū fabularum commentis collo
catam eſſe finxerūt. Lira enim miſtice ſigni
ficat ſanctorum exultacionem. Vnde in para
lipomenon legitur ī liris & nablis. & ī malā
partem vt in amos: & cantica lire tue nō au
diāt. Timpanum eſt pellis vel corium ligno
ex vna parte extentū. eſt autem pars media
ſimphonie in ſimilitudinem cribri: timpanū
dictum eo quod in medio eſt. vnde & marga
ritum mediū timpanū dicit̄. & ipſū ſimpho
nia ad virgulā percutitur. Timpanum pau
cis verbis explicari oportet. qd̄ minima res
eſt. eo quod ī manu mulieris portari poteſt
ſicut ſcriptum eſt in exodo. Sumpſit autem
maria prophetiſſa ſoror aaron timpanū ī ma
nu ſua: & eſt tuba cū vna fiſtula in capite an
guſto. per quod inſpirat: ſic & minima ſapiē
encia legis veteris ī manu iudeorū ſinagoge
antiquis temporibus fuit. Item timpanum.
corpus attenuatū in ieiunio ſignificat. vt in
pſalmo. laudate eū in timpano & choro. Cho
r9 quoq; ſimplex pellis eſt cū duabus cicutis
æreis. & per primam inſpiratur. per ſecun
dam vocem emittit. tip9 populi prioris qu-

anguſtam intelligenciam legis acceperat &
ꝑ anguſtam voluntatem ꝑdicacionis omnia
īfirmiter ꝑdicauit. ſi aūt terrena ſapienter
ac diligēter reſpiciam⁹ ſpiritaliter ac miſti
ce intelligenda ſūt. Item alio modo chor⁹ cō
cordia eſt caritatis. vbi & ſupra. laudate eū
in timpano & choro: & in aliā partem. vt in
hieremia. verſus eſt in luctū chorus noſter:
& alibi & organum meum in vocem flenciū
Cymbalum acitabula quedā ſūt que ꝑcuſſa
inuicem ſe tangunt. & faciunt ſonum. dicta
autem cymbala quia cum ballemacia ſimł ꝑ
cuciunt̄ cū enī greci dicūt cībala ballemacia
de q̄ ī pſalmo ſcriptū eſt. laudate eū ī cimba
lis bene ſonantibus. Cymbala bene ſonancia
labia noſtra debemus accipere: que non ī me
merito inter muſica inſtrumenta poſita ſūt.
quia & ſimilitudo quedā eſt cymbalorū. &
per ea voces humane armoniam reddere ſu-
auiſſimā comprobantur. Armonia eſt enim
diuerſarū rerum ī vnam conueniēciā redac
ta copulacio. qđ & ī voce humana cōſtat ac
cidere. quando & tempora ipſa & ſillabe in
vnam vocis concordiā perducūtur. ſiſtrū ab
inuentrice vocatum: yſis enim regina egyp
ciorum id genus inueniſſe probatur. Iuue-
nalis yſis & irato feriat mea lumina ſiſtro.
inde & hoc mulieres percuciunt eo quod in
uentrix huius generis mulier fuit. vnde &
apud amazonas ſiſtro ad bellum feminarum
exercitus vocabatur. Tintinnabulū de ſono
vocis nomen habet. ſicut & plauſus manuū.
ſtridor valuarū. Simphonia vulgo appellat̄
lignum cauū ex vtraq; parte pelle extenta
quā virgulis hinc & inde muſici feriunt. fit
q; ī ea ex concordia grauis & acuti ſuauiſſi-
mus cantus.

De medicina. v.

Medicina eſt que corporis vel tuetur.
vel reſtaurat ſalutem. cuius materia
verſatur in morbis vel vulneribus.
Ad hanc itaq; pertinēt non ea tantū que ars
eorum exhibet. qui proprie medici nominan
tur: ſed eciam cibus & potus tegmen & te-
gumen: defenſio deniq; omnis atq; municō q̄
ſanum corp⁹ aduerſus externos ictus. caſ⁹q;
ſeruatur. Nomen aūt medicine a modo id ē
temperamento īpoſitū eſtimatur. Nam ī ea
multū contriſtatur natura medioeriter aūt
gaudet: vnde & qui pigmenta & antidota
ſatis vel aſſidue biberint vexantur. Immode
ratio enim omnis non ſalutem ſed periculum
affert. Medicine aūt artis auctor ac reptor
apud grecos perhibetur apollo: hanc filius
eius aſcolapius laude vel opere ampliauit. ſ;
poſtq; fulminis ictu aſcolapius interiit. īter
dicta fertur medendi cura. & ars ſimul cum
auctore defecit. latuitq; per annos pene quī
gentos vſq; ad tempus artarxerſis regii per
ſarum. tunc eam reuocauit in lucem ypo-
cras aſclepio patre geīt⁹ ī inſula choo. Sani
tas eſt integritas corporis & temperācia. ex
calido & humido quod eſt ſanguis. vnde &
ſanitas dicta eſt quaſi ſanguinis ſtatus: mor
bi generali vocabulo omnes paſſiones corpo
ris continentur: quod inde veteres morbum
nominauerūt vt ipſa appellacōe mortis vim
que ex eo naſcitur demonſtrarēt. Inter ſani
tatem autem & morbum media eſt curacō:
que niſi morbo congruat non perducit ad ſa
nitatem. Morbi omnes ex quatuor naſcūtur
humoribus id eſt ex ſanguine & felle melan
colia & flegmate. ex ipſis enim reguntur ſa
ni ex ipſis leduntur infirmi. Dum enim am
plius extra curſū nature creuerūt. egritudi
nes faciūt: ſicut aūt quatuor ſūt elementa.
ſic & iiii. humores. & vnuſquiſq; humor ſu
um elementum imitatur: ſanguis aerem. co
lera ignem: melancolia terrā: flegma aquā
& ſunt quatuor humores ſicut elementa que
conſeruāt corpora noſtra. Sanguis ex greca
ethimologia vocabulum ſūpſit quod vege-
tet. & ſuſtentet & viuat. Colera greci vo-
cauerunt q̄ vnius diei ſpacio terminetur. vñ
& colera id eſt fellicula nominata eſt. hoc ē
fellis effuſio. greci enim fel colen dicunt. me
lancolia dicta eo quod ſit ex nigri ſanguinis
fece admixta habundācia fellis. greci enim
melan nigrum vocāt fel autem colen appel-
lant. ſanguis latine vocatus quod ſuauis ſit:
vnde & homines quibus dominatur ſanguis
dulces & blandi ſūt: flegma autem dixerūt
quod ſit frigidum. greci enim rigorem fleg
monem appellant: ex his quatuor humorib⁹
vt diximus reguntur ſani ex ipſis ledūtur in
firmi. Dum enim amplius extra curſū natu
re creuerūt. egritudines faciūt. ex ſanguine
autem & felle acute paſſiones naſcuntur q̄s
greci oxea vocāt. flegmate vero & melanco
lia veteres cauſe ꝓcedūt. quas greci cronia
dicūt. Oxea eſt acutus morb⁹ qui aut cito
tranſit aut celerius īterficit. vt pleureſis fre
neſis: axi enim acutū apđ grecos & velocem
ſignificat. Cronia eſt prolixus corporis mor
bus qui multis temporibus remoratur vt po
dagra tiſis: cronon apud grecos tempus di
citur. Quedam paſſiones ex propriis cauſis
nomina acceperūt. febris a feruore dicta. ē
enim abundācia caloris: freneſis appellata ſi
ue ab impedimento mētis. quia greci mētē
frenas vocant. ſeu quod dentibus infrendāt
Medicine curacio ſpernenda nō eſt quia &

ſanctos viros ea vti legimꝰ. & ĩ eccleſiaſtico
de ea ita ſcriptum eſt. honora medicũ ꝓpter
neceſſitatem: etenim illũ creauit altiſſimus
A deo eſt enim omnis medela: quoniã altiſſi
mus creauit de terra medicinam & vir pru
dens nõ abhorrebit illam ſed amiſſis his que
ſecularium literarũ ſcriptores de morbis &
de medicina arte conſcripſere. ea hic comme
morare ſufficiat que in diuinis libris legimꝰ
quia & ĩ lege de variis morborum generibꝫ
narrat̃: & propheta eſaias medicina arte ſub
uenit ezechie regi iuda. Et paulus apoſtolꝰ
timotheo modicum vinũ prodeſſe dixit lãg
uor eſt viciorum morbus vt in exodo legit̃.
Si obſeruaueritis precepta mea omnem lãg
uorem quem induxi ſuper egiptum non ĩdu
cam ſuper te. Infirmitas ſignificat ĩpoſſibili
tatem mentis. vt eſt illud ĩ apoſtolo. qui in
firmus eſt holera mãducet. febris eſt carna
lis cupiditas. inſaciabiliter ardẽs ſicut ĩ euã
gelio ſocrum petri figuraliter febricitantẽ
dicit. Paraliticus ſignificat animã viciis diſ
ſolutam atqꝫ ĩ grabato carnis ſue languore
peccatoꝝ depreſſam. vt in euangelio legit̃.
Ecce paraliticus in grabato portabatur a
quatuor. ydropicus ſigĩficat auarum homi
nem. quia ſicut ydropicus quãto plus bibit
tanto plus ſitit. ſic auarus quanto plus de pe
cunia congregat tanto plus auaricie eſtibus
anhelat. Lepra eſt doctrina hereticorũ falſa
atqꝫ varia vel iudeorum infidelitas. ſiue con
taminatio peccatoꝝ vt in leuitico. Locutus
eſt dominus ad moyſen & aaron dicens. Ho
mo ĩ cuius carne & cute ortus fuerit diuer
ſus color ſiue puſtula aut quaſi lucens quip
piam. id eſt plaga lepre adducatur ad aaron
ſacerdotem vl' ad vnumquẽlibet filiorum
eius. qui cum viderit leprã in cute. & pilos
in album colorẽ mutatos lepra eſt & ad arbi
trium eiꝰ ſeparabitur. Leproſi ſũt heretici
dominum iheſum criſtum blaſphemantes.
leproſi in barba id eſt heretici de incarnaci
one ſaluatoris vel de ſanctis apoſtolis praua
ſencientes. Leproſi toto ĩ corpore id eſt qui
& ſup̃ blaſphemiã ſuã in omnẽ ſcripturaꝝ ſe
riem permiſcentes: lepra tumens inflata ſu
perbia: lepra humilis ſimulacio cordis vel la
tens blaſphemia: lepra rubens irracũdia cor
dis: lepra alba eſt ipochriſis. Lepra ĩ domo
infidelitas eſt tota in plebe. Lepra in veſti
mento ſignificat vicia carnis. Lepra ĩ carne
viua peccata ſũt ĩ anima. Lepra volatica vi
cium quodlibet ex ſe generãs profluuiũ ſe-
minis immoderata eſt locucio: nocturna pol
lucio peccatorum occulta cogitacio eſt. Mu
lier menſtrua anima eſt ĩmundis cogitacio-
nibus polluta. vt in hieremia dicit̃. Omnes
querentes eam non deficiẽt. in mẽſtruis eiꝰ
inuenient illam. fluxus ſanguinis. eſt ꝓfuſio
peccatorum. Debilitacio mẽbrorum debili
tacio mencium eſt vt in leuitico legitur. lo-
cutus eſt dominus ad moyſen dicens: loquẽ
ad aron & ad filios eiꝰ. Homo de ſemine veſ
tro per familias qui habuerit maculã non ac
cedat ad altare nec offerat panes deo ſuo ſi
cecꝰ fuerit. ſi claudus. ſi torto naſo. ſi fracta
manu. ſi gybbus. ſi lyppus oculis. ſi impeti
ginem habens in corpore. ſi iugẽ ſcabiẽ. vel
ponderoſus & cetera. Cecus dicitur qui ſu
perna luce priuatus quo greſſum operis ten
dat omnino neſcit. De hac cecitate per ma-
lachiam ad ſacerdotes dicitur. ſi offeratis ce
cum ad immolandum nonne malum eſt. & ĩ
bonam partem accipitur vt in euangelio le-
gitur. ſi ceci eſtis non haberetis peccatum.
Mutus eſt qui non predicat dei verbum nec
laudem deo cantat: ſurdus qui contempnit
audire verbum dei. Aurem abſciſam habet:
qui obediẽciam in dei preceptis non exhibet
Lippꝰ oculis eſt qui ingenium quidem ĩtel
ligencie habet. ſed hũc ſolicitudo ſeculi ſup
na contemplare nõ ſinit. Torto naſo eſt q ad
diſcrecõem boni ac mali idoneus nõ eſt. Lĩg
uam abſciſam habet. qui fidem rectam mini
me confitetur. Manum fractã habet qui ab
actione recta excors vacat. Claudus eſt: qui
quo operis greſſus tendat videt. ſed eum in
firmitas mentis bene agere nõ ſinit: & ĩ bo
nam partem in euangelio accipitur. & pau-
peres ac debiles introduc huc. Lippꝰ ẽ: quẽ
terrena cupiditas deprimẽs. mentis oculos
ad celeſtia ꝯtemplanda eleuare nõ ſinit. Con
fractis teſticulis ẽ. qui virides ſenſus aduer
ſus vicia nõ habet. Ponderoſus eſt quẽ pra
ua cogitacio indeſinẽter grauat ĩ mẽte. Sca
biẽ ĩ corpore habet: quem luxuria carnis de
uaſtat in mente. Impetiginẽ habet cui auari
cia dominatur in corde. Alii hãc impetiginẽ
conciliabula hereticorum intellexerũt. Ab
ſtractus eſt: qui peccatis propriis exigẽtibꝫ
a xp̃i corpore quod eſt eccleſia ſeparatus eſt
Medicus xp̃s vt in euangelio. Non egẽt ſa
ni medico. ſed male habẽtes. Reſina celeſtis
medicina eſt vt hieremias dicit. Nũquid nõ
eſt reſina ĩ galaad hoc eſt in eccleſia aut medi
cus nõ eſt ibi. Item ibi propter animã pecca
torum lãguore infirmam. ponite inquit reſi
nam ad dolorem eius ſi forte ſanetur. Odor
vocatus ab aere. thimiama greca lĩgua voca
ta quod ſit odorabile. nã timo dicitur flos q
odorem refert. de quo virgilius. redolentqꝫ
thimo. Incenſum dictum quia igne ꝯſumit̃

dum offertur. ſignificat enim incenſum ora
cionis puritatem. vnde dicitur ĩ pſalmo: di-
rigatur oracio mea ſic incenſum icõſpectu
tuo. Et ĩ exodo dominꝰ ad moyſen ait. ſume
tibi aromata. ſtacten & onicha galbanũ boni
odoris. & thus lucidiſſimum. equalis ponde
ris erũt omnia. Facieſq́ʒ tymiama ꝯpoſitum
opere vnguentarii mixtum diligẽter & puꝝ.
Tymiama ꝯpoſitum ex aromatibus facimus
cum in altari boni operis virtutũ multiplici
tate redolemus: quod mixtũ & purum fit.
quia quãtum virtus virtuti iungitur. tãtum
incenſũ boni operis ſincerꝰ exhibetur. Aro
mata ergo in puluerẽ redigere: eſt virtutes
recogitando terere. & ſubtiliter examinare.
Incenſũ odoriferum de pigmentis eſt ſuauis
aduſtio. que carbonibꝫ ꝯcremata cariſſimũ
fumum porrigit ad ſuperna. & odorãtes ſe
delectabili iocũditate permulcet. ſic beatoꝝ
oratio igne caritatis ĩcenſa. diuinis ꝯſpecti-
bus ingeritur. que magis humilitatis & cõ-
punctionis pondere ſubleuatur. Virtutibus
enim dominꝰ noſter tãquam bonis delectaẽ
odoribꝫ. nã orationem ſanctã velut odorem
ſuauiſſimũ ſuſcipere dominũ. & in apocalip
ſi legitur vbi dictũ eſt. Stetit angelꝰ iuxta
arã tẽpli habẽs thuribulũ aureũ & aſcẽdit
fumꝰ ſupplicacionũ de manu ãgeli in ꝯſpec-
tu domini vt daret de oracõnibꝫ ſanctoꝝ qđ
eſt ante dominũ.

Incipit liber xviiii.

De cultura agrorũ. i.
De frumentis. ii.
De leguminibꝫ. iii.
De vitibus. iiii.
De arboribus: v.
De propriis nominibꝫ arboꝝ. vi.
De aromaticis arboribꝫ. vii.
De herbis aromaticis ſiue ꝯmũibꝫ. viii.
De holeribꝫ. viiii.

CVltura eſt ꝙ frumenta vł vina
magno labore querũtur. ab in
colendo vocata. Diuicie enĩ an
tiquorum ĩ his duobus erãt be
ne paſcere & bene arare. Cul-
tura agri cinis aracio. intermiſſio. incenſio
ſtipularũ. ſtercoracio. occatio. runcacio. Ci
nis eſt incendium per quod ager mutilẽ hu
morem exudat. Aracio dicta qa de ere priꝰ
terre culturã exercebãt. anteq́ʒ ferri fuiſſet
vſus repertus. Duplex ergo aracio vernalis
& autũnalis. Intermiſſio eſt qua alternis an
nis vacuus ager vires recipit. Stercoratio ẽ
letaminis aſperſio. ſtercus aũt vocatum. vel
quia ſterniẽ in agris. vel quia extergi opor
teat quod ſordidum ĩ ciuitate redũdat. Idẽ
& fimus eſt qui per agros iacitur. & dictus
fimus id eſt ſtercus qđ vulgo letamen voca
tur: eo qđ ſuo nutrimẽto leta faciat germi-
na. reddatq́ʒ arua pinguia & fecũda. Occa
tio eſt cum ruſtici ſacione facta bobus dimiſ
ſis grandes glebas cedunt ac ligonibus fran
gunt: & dicta occatio quaſi occecacio quod
operiat ſemina: occare igitur eſt operire ẽra
ſemina. vites. vel arbores. Runcatio ẽ a ter
ra herbas vellere. nam rus terra eſt: ſulcus
a ſole vocatus. quod proſciſſus ſolem capiat.
Veractum dictũ quaſi vere actum id eſt ver
no aratum. Proſciſſio eſt aracio prima cum
adhuc durus ager eſt. Satio dicta quaſi ſe-
minis actio vł quaſi ſatorũ actio. ſerere aũt
vocatum quod hoc ſereno celo faciendum ẽ
non per imbres. Hinc eſt & illud virgilianũ
nudus ara. ſere nudus. Meſſis a metendo id
eſt a recidendo dicta. ſeges autem de ſemine
dicta quod iacimꝰ ſiue a ſectione. Spiritaliẽ
autem ĩ ſcripturis ſacris agricultura corda
credẽtium ĩtelliguntur. ĩ quibus fructꝰ vir
tutum germinãt: vnde apoſtolꝰ ad credẽtes
ait. dei agricultura eſtis. dei edificacõ eſtis
Agricola autem deus eſt. vnde dominus in
euangelio ait. Ego ſum vitis vera. & pater
meꝰ agricola eſt. Item agricola apoſtoli ſũt
vel ceteri predicatores. Coloni vero ſancti ĩ
intelliguntur. Vnde ĩ euãgelio dicit. malos
male perdet. id ẽ iudeos & vineam ſuã tra-
det colonis aliis: operarii apoſtoli vel ceteri
predicatores. In euãgelio legitur. rogate do
minum meſſis vt mittat operarios ĩ meſſem
ſuam. Aliter operarii heretici ĩ apoſtolo. Vi
dete ĩquit canes. videte malos operarios. vi
dete conciſiones. Incẽduntur ergo igne agri
vt omnis humor inutilis exudat. quando ꝑ
zelum dei omnis ſuperfluitas vicioꝝ a cor-
dibus electorum exuritur. ne ibi quicquam
peſtiferũ germinet. Arantur agri quando ꝑ
doctorum predicacõem turbe credenciũ ex
ercentur. & preparanẽ ad accipiẽdum ſemẽ
verbum dei. ſemen enĩ eſt verbum dei vt in
euangelio dominus ipſe oſtẽdit. Stercora er
go in agrum mittuntur vt meliꝰ fructificet
quia per recordacionẽ peccatorem quiq́ʒ fi-
deles ad penitenciam prouocabunẽ. vt meli
us ĩ ſulcis iuſticie creſcat. germẽ recte fidei
& fructus bone operacõis. Sulci ſunt corda
fidelium vt ĩ pſalmo ſulcos eius inebria. &
in iob: ſi aduerſum me in terra mea clamat.
& cum ipſa ſulci eius deflent. Semẽ diuina
predicacio vt ĩ euangelio. exiit qui ſeminat
ſemen ſuum. ſemẽ hereticorũ predicacio aq̃

ſtulticie perfuſa vt ĩ pentatheuco. Omne ſe
ſemen ſuper quod ceciderit aqua ĩmundum
erit. Arator crux. ſiue predicacõis officium
vel inchoatio bonorum opeꝝ. vt ĩ euangelio.
Nemo mittens manum ſuam ĩ aratrum . &
reſpiciẽs retro aptꝰ eſt regno celoꝝ. Arare
predicacõis eſt officium exercere. vnde in li
bro regum legitur. & ipſe in xii. arantibus
vnus erat. Seminare eſt predicacõis ſermo-
nem ĩ corda fidelium ſpargere. vt in pphẽa.
& ſeminabũt agros. Segetes autem plebes
ſunt fidelium quas mundant & expurgant.
agricultores ſpirituales. hoc ẽ doctores ſan
cti ne cuicquam ibi creſcat ĩutile aqꝫ virulẽ
tum. Meſſis vero vbertas eſt vel copia fide
lium. vt in euangelio dominus ad apoſtolos
ait. leuate oculos veſtros. & videte regiões
quia albe ſunt iam ad meſſem. Aliter autem
meſſis cõſumacio eſt ſeculi meſſores vero an
geli dei. triticum autem electi ſunt. & ziza
nia reprobi. Colligunt̃ ergo ſegetes & redi
guntur in manipulos. vt in horreum domini
collocentur. cum ſancti viri cum manipulis
virtutum ĩ celeſtem manſionem recipiũtur
vt eſt ĩ pſalmo. Venientes inquit venient in
exultacõe portantes manipulos ſuos. hoc eſt
mercedem bonorum opeꝝ metẽtes. Zizania
uero ſcandala vel male viuentes intelligũtur
vt in euangelio ſcriptũ eſt. venit inimicus.
& ſuperſeminauit zizania ĩ medio tritici. &
paulo pꝰ. Alligate ĩquit zizania: faſticulos
ad cõburendum. triticũ aũt congregate in
horreum meum.

De frumentis. ii.

Frumenta ſũt proprie que ariſtas ha
bent. fruges autem relique. Spiralit̃
autem frumentum aut ipſum redẽp
torem noſtrum ſignificat. qui ĩ euãgelio ait
Niſi granum frumenti cadens ĩ terram mor
tuum fuerit ipſum ſolum manet: vel ſanctos
viros qui membra ſunt corporis eius. Item
frumẽtum predicacõis ſermonem ſignificat
vnde ſalomon ait. qui abſcondit frumentum
maledicetur in populis. Triticũ aũt ſimilit̃
electos ſignificat. qui pertinent ad horreum
dominicum. ſicut ſupra oſtendimus. Siligo
genus tritici a ferendo dictum. nam in pane
ſpecies eius precipua eſt. Hordeum dictum
quod preceteris generibus frumẽti antea fi
at aridum. vel quod ſpica eius ordines habe
at. Significat autem ordeum. literam legis
veteris. que carnalibus iudeis ad alimentũ
data eſt. vnde ĩ euangelio legitur ex quinqꝫ
panibus ordeaciis quinqꝫ milia hominum do
minus ſaciauit. Rurſum ĩ geneſi ſcriptum ẽ
de yſaac. Seuit yſaac & inuenit in illo anno
cẽtuplum ordei. Ariſta appellata quod priꝰ
ipſa areſcat. Culmus eſt ipſe calamus ſpice q
a radicibus naſcitur. & dictus culmus quaſi
calamus. folliculum eſt theca frumenti in q̃
granum ſeruatur interius. Hec ſuper ſpicã
vallo inſtructa munimen pretẽdit. ne auium
minorum morſibus ſpica fructibus exuatur.
aut veſtigiis proteratur. Hec quoqꝫ obſeruã
tiam carnalẽ legis veteris ſignificant. ĩ qua
medulla ſenſus ſpiritalis condita latet. ſpice
inicia fidei. vel inchoatio bonoꝝ operũ ſicut
in iob de hereticis dicitur. & eſuriẽtibus tu
lerũt ſpicas. Stipula aridi ad fidem vel ĩanes
in apoſtolo. lignum. fenũ. ſtipula. & ĩ pphẽa.
heu mihi quia factus ſũ ſicut qui colligit ſti
pulam ĩ meſſe. hoc eſt nullũ boni operis fruc
tum inueni. ſtipula autẽ ac palee peccatorẽ
ſignificant. qui apti ſunt ad incendiũ eternũ
vnde ſcriptum eſt. Paleas autem exurit ig
ni ĩextinguibili. ĩ hieremia quoqꝫ ſcriptum
eſt. quid paleis ad triticum dicit dominus.
Aceruі collectio fidelium ad aream eccleſie
ſiue ſanctorum predicatio perfecta. ſicut in
iob de hereticis dicitur. ĩter aceruos eorum
meridiati ſunt.

De leguminibus. iii.

Legumina a legendo dicta quaſi elec
ta. veteres enim meliora queqꝫ lege
bant. ſiue quod manu legãtur nec ſectionem
requirant. Leguminum plurima genera ex
quibus faba. lenticula. piſũ. faſelum. cicer.
lupinum gratiora ĩ vſu hominũ vident̃. Miſ
tice aũt legumina continenciam luxurie. &
mortificacõem corporis ſignificare poſſunt.
vnde ĩ daniele propheta. ipſe daniel & tres
pueri cum eo contemptis deliciis regalibus
appetiſſe eſũ leguminũ. contritis carnalibus
deſideriis merito viri deſiderioꝝ ſpiritaliũ
poſſunt nũcupari.

De vitibus. iiii.

Vitis plantacõem primus noe ĩſtituit
rudi adhuc ſeculo. Apud grecos aũt
conſtat inuentorem vitis liberum ap
pellari: vnde & eum gentiles poſt mortem
deum eſſe voluerunt. Vitis dicta quod vim
habeat cicius radicandi. Alii putant vites
dictas q̃d ĩuicem ſe vites ĩnectant. viciniſqꝫ
arboribus reptando religent̃. eſt enim earũ
natura flexibilis. quod quaſi brachiis quibꝰ
dam quicquid comprehenderit ſtringant.
Labruſca eſt vitis agreſtis que ĩ terre mar-
ginibus naſcitur. vnde & labruſca dicta a la
bris & extremitatibus terre: ſũmitates viti
um & fruticũ flagella nũcupantur. eo quod
agitentur. Palmes vitis. materia mollis qui
per nouella brachia miſſus fructum affert.

Corimbi ſunt anuli qui ꝓxima quecꝫ ligãt.
& comprehendũt. ne longiꝰ laxati palmites
ventorum flatibꝫ diſſipentur . Vue dicte ꝙ
intrīſecus humore ſint plene. ſucicꝫ & ping-
uedinis: nam humidũ eſt quod exterius hu
morē habet. vuidũ quod interiꝰ vt acina. bo
trus. Racemus eſt botrionis pars & botrio
grecũ eſt. Myſtice autem vinea eccleſia vel
populꝰ iſrahel poteſt intelligi: de quo ī eſaia
ita ſcriptum eſt. vinea facta eſt dilecto meo
in cornu filio olei & ſepiuit eam . & lapides
elegit ex ea. & plantauit eam electam & edi
ficauit turrī ī medio eiꝰ & torcular exſtrux
it ī ea. & expectauit vt faceret vuas. & fecͭ
labruſcas. & cetera. Quod autem vinea dei
appellatur populꝰ iſrahel. & ī fine huius cã
tici legimus. Vinea domini exercituũ domꝰ
eſt iſrahel. & vir iuda germē laudabile eiꝰ.
& ī lxx nono. pſalmo vineam de egypto trãſ
tuliſti. eieciſti gētes & plantaſti eam. ī euã
gelio quocꝫ pene hiſdē verbis qbus ꝓpheta
nũc loquitur dominus texit parabolam. Ho
mo quidam erat paterfamilias qui plãtauit
vineam. & maceriam illi circundedit . & fo
dit in ea torcular. edificauit turrim & loca
uit eam agricolis. & cetera. Et in hieremia
legimus. ego plantaui te vineam fructiferã
totam veram quomodo conuerſa es ī amari
tudinem vinea aliena. Itacꝫ hieruſalē vt dix
imis plangitur & ſermone prophetico illius
ruina cãtatur. porro eccleſie & populo quon
dam gentium aliud carmē ē editum de quo
in pſalmis legimus. Cantate domino omnis
terra. annũciate de die ī diem ſalutare eiꝰ.
annũciate in gentibus gloriam eius. ī omni-
bus populis mirabilia eius. per metaforam
vt diximus vinee deſcribit populũ iudeorũ
quem ſepſit angelorũ auxilio. & lapides ele
git ex eo. vel idola vel omnia que dei cultũ
poterant impedire. & plantauit eam vineã
ſorech. quam ſolus ſimmachus electam īter
pretatꝰ ē. Edificauit quocꝫ turrim ī medio
eiꝰ. templũ videlicet ī media ciuitate & tor
cular ſtruxit ī ea . qđ qdã altare ſignificare
putãt. vt ī cãtico eſaie dicit & torcular fodi
ī ea. torcular ē futura tribulacō vt ī apoc̄. et
ip̄e calcauit torcular vini ire furoris domini
Sicut enī ad torcular omnes vue cōportant
atcꝫ calcantur vt ex eis exprimatur vinum.
ſic altare omnis populi ſuſcipit fructus. & ī
molatas hoſtias deuorat iuxta illđ quod de
beniamin legitur. Beniamin lupꝰ rapax ma
ne comedit. & ad veſperam dabit eſcas. Cũ
cta que dicuntur de vinea poſſunt & ad ani
me humane referri ſtatum. que a deo planta
ta ī bonum nō vuam attulerit ſed labruſcas

& poſtea ſit tradita beſtiis conculcanda nec
diuinarum imbrem ſuſceperit doctrinarum
quia preterita contempſerit. Vitibus inter
cetera magis iſta conueniant . oblaqueatio .
putatio. propaginatio. foſſio. oblaqueare eſt
circa radicem terram aperire: & velut lacꝰ
efficere. putare eſt virgam ex vite ſuperua
cuam reſecare cuius flagellis luxuriat. puta
re enim dicitur purgare id ē amputare . tra
ducere. trãſducē . Propaginare vero flagel
lum vitis terre ſubmerſũ ſternere . & quaſi
porro pangere. hinc ꝓpagines a ꝓpagare &
protendere dicte. fodere vero eſt quaſi foue
am facere ac fouere. Hec omnia ſi quis dili-
genter intenderit ī eccleſie inſtructione ſpi
ritaliter inueniri poterit. vnde ī cantica cã
ticorum ſponſa dicit. Flores apparuerunt in
terra. tempus putacionis aduenit . id ē vt
amputatis inutilibus vane religionis ſarmē
tis. futuro fidei fructui preparet. Vitis ve
ro allegorice ſignificat criſtum qui dicit in
euangelio: ego ſum vitis vera. Item ī aliam
ptē vinee vł vitis ſignificacō trahit vt eſt il
lđ ī cãtico đuteronomii ex vinea enī ſodomo
rũ vitis eorum. & ꝓpago eoꝝ ex gomorra.
palmites autem apoſtoli vel ſancti allegori-
ce intelligũtur: vnde dominus ad apoſtolos
ait. ego ſum vitis vera. & vos palmites. & c̄
Similiter & vua fructum iuſticie ſignificat
& econtrario ſub alia ſignificacōne legitur.
Vua eorum vua fellis. botrus amaritudinis
in ipſis. Botrus autem alibi eccleſiã ſiue cor
pus domini ſignificat. Vnde ī numerorũ li-
bro ſcriptũ eſt. quod duo viri portarent bo
trum in vecte de terra repromiſſionis. quia
duo ordines predicatorũ criſti incarnacōeꝫ
voce & verbo credētibus afferũt. quia quē
prophete futurũ annũciauerũt. hunc apoſto
li iam veniſſe teſtantur. Vindemia aũt miſ
tice conſumacio ſeculi intelligitur. vel vindi
cta in populũ. Vnde in pſalmo legitur. vide
miant eam omnes qui tranſeũt viã: & iohel
mittite inquit falces. & vindemiate vineam
terre. quoniam mature ſũt vue eius. Vinea
eſt eccleſia vt ī cantico canticorũ dicitur. vi
nea fuit pacifico. & tradidit eam cuſtodibꝫ
id eſt apoſtolis. Item vinea plebs iudaica vt
in pſalterio. Vineam ex egipto tranſtuliſti:
vinea fidelium plebs vt ī ſalomone capite no
bis vulpes puſillas extermināte vineas Vi
nee bonorum operũ actiones vt ī ꝓpħta. &
plantabunt vineas: & ī aliam partem vt ī ſa
lomone legitur. trãſiui per vineam viri ſtul
ti. & ecce omnia repleuerãt vrtice. Torcu-
lar ſicut ſupra diximus altare ſignificat ab
eo quod ibi oblacōes tancꝫ fructus cōferant:

& aliter torcular tribulacionum preſſuram
ſignificat. in qua fideles probantur. Vnde ĩ
titulo quorũdam pſalmorum ſcriptum ẽ. in
finem pro torcularibus.

De arboribus. v.

Arboꝝ nomẽ ſiue herbarum ab aruis
inflexum, creditur eo ꝙ terris fix
is radicibus adherent: vtraqꝫ autem
ideo ibi pene ſimilia ſũt. quia ex vno alterũ
gignitur. Nam dum ſementem ĩ terrã iece
ris herba prius oritur. dehinc confota ſur-
git in arborem. & infra paruum tempus
quam herbam videras arbuſtã ſuſcipis. Ar-
buſta arbor nouella & tenera. ĩ qua inſertio
fieri poteſt. & dicta arbuſta q̃ꝛi arboris haſta
Alii arbuſtum locum ĩ quo arbores ſunt vo-
lunt accipere. ſicut ſalectũ. ſic & virecta vbi
virgulte nouelle uirentes ſũt. Arbor aũt hu
manum genꝰ ſignificat vt eſt illud. Arborẽ
fici quidam habuit plantatam ĩ vinea. Item
arbor bona dicitur bonus homo. & mala ar
bor malꝰ homo. quidam ĩ hoc teſtimonio ar
borem voluntatem hominis magis q̃ ipſum
hominem accipiendum putant: & fructũ bo
num. bona opera. malũ vero mala opera. Ra
dix autem originem miſtice ſignificat. vnde
in apoſtolo ſcriptum eſt. ꝙ ſi radix ſancta
& rami. Itẽ de peccatore dicitur. deſtruet
te deus. ĩ finem euellet te. & emigrabit de
tabernaculo ſuo. & radicem tuam de terra
viuentium. Rami vero propaginem cuiuſli-
bet exprimunt ĩ bonam partem ſiue in malã
tranſlatam. In bonam vt eſt illud ĩ euãgelio
de grano ſinapis de q̃ dominus ait. fit arbor
ita vt veniant volucres celi & habitent ĩ ra
mis eiꝰ. Item in aliam partem ĩ daniele ſcrip
tum eſt. precidite arborem & ramos eius &
in ſalomone. & precidantur rami inconſum
mati. Folium vero ſermonem doctrine ſignifi
cat: vnde ĩ pſalmo ſcriptum eſt de ligno illo
mirabili quod plantatum eſt ſecus decurſus
aquarum. quod fructum ſuum dabit ĩ tẽpo-
re ſuo & folium eius non decidet. Hoc enim
lignum ſignificat dominum noſtrũ iheſũ cri
ſtum. propter paſſionem crucis cuius virtu-
tum fructus pabula ſũt credencium cuiꝰ fo
lia non decidunt. quia nullo caſu verba eius
a veritate diſcedũt. Nec ſũt aque ſpiritales:
hec folia ſalutaria. de quibus ĩ apocaliſi be
atus iohannes dicit. & oſtendit mihi flumen
aque vite ſplendidum: tanquam criſtallũ ex
iens de throno dei & agni. ĩ medio platee
eius. & ex vtraqꝫ parte fluminis arborem.
vite que facit fructũ duodecies ſingulis mẽ
ſibus reddens fructum ſuũ & folia illius ar-
boris ſunt ĩ ſanitatem gentium deputata.

Flos enim criſtum miſtice ſignificat. qui in
cãtico canticoꝝ dicit. ego flos campi & liliũ
conuallium. flores ſignificant incremẽta bo
ne conuerſacõis vt eſt illud ĩ cantico cãticoꝝ
flores apparuerũt ĩ t̃ra id eſt inicia fidei &
iuſtitie floruerunt ĩ mundo. creſcẽte eccleſia
criſti. Item flos gloria ſeculi huius. in iſaia
omnis ĩquit caro fenum. & omnis gloria eiꝰ
quaſi flos feni. Poma ſignificant fructꝰ ſan-
ctorum in virtutibus vt eſt illud ĩ cãtico cã
ticorum & manducet fructum pomorum ſu
orum. Item ſponſa ad ſponſum dicit. omnia
poma noua & vetera dilecte mi ſeruaui tibi
Poma noua & vetera precepta ſiue promiſſa
ſũt noui teſtamẽti & veteris. que omnia ad
criſti gratiam referre eccl'iam manifeſtũ ẽ.
Rurſum poma dulcedo peccati. vnde ĩ amos
legit̃: quid tu vides amos. Et dixit. vncinũ
pomorum hoc eſt ſupplicia peccatoꝝ. Matu
ra dicuntur ꝙ apta ſũt ad mandendũ. ſic &
immatura quia priuſquã matura fiant dura
ſunt ad mandendum. Allegorice autẽ matu
ra dicuntur illa que perfecta ſunt. ĩmatura
autem que imperfecta eſſe dinoſcuntur. Sil
ue autẽ ſiue ſaltus miſtice gentes ſignificãt.
vel etiam ſacram ſcripturam allegoricis te-
ſtimoniis obumbratam vt eſt illud. deus a li
bano veniet. & ſanctus de mõte vmbroſo &
condenſo. De quo ĩ pſalmo ſcriptum eſt. in
uenimus eã in campis ſilue. Campi vero ſilue
indicant corda gentilium que ex peccatis q̃ꝛi
ſiluestribꝰ ac dumoſis locis mundante domi
no cãpeſtri puritate patuerũt. De his ſiluis
egreſſi ſũt duo vrſi. reges videlicet roma-
norum ad preceptum tipici heliſei & poſt q̃
draginta duos annos aſcenſionis eiꝰ ad celos
iudaicos pueros comederũt. Silue gẽtes ſũt
vt ĩ pſalmo. exterminauit eã ap de ſilua. Cõ
denſa autem hoc eſt opaca ſiluestria. que lo-
ca ſignificant diuine ſcripture occulta. vt ẽ
illud in pſalmo. Reuelauit dominus conden
ſa. & in templo eius omnes dicẽt gloriã. Re
uelauit enim timor domini condenſa quãdo
ignoracõe depoſita ad intelligẽtiam diuine
legis. deuoti populi conuenerũt. Pro qua re
ĩ eccl'ia eius omnes referũt gl'iam. ꝓut vnꝰ
quiſqꝫ prefati ſpiritꝰ ſeptiformis dona ſuſci
pit. gl'a enim ſicut dictum ſepe meminimus
laus eſt facta celebratione multorũ. Itẽ ſaltꝰ
ſignificat popl'm eccleſie de quo ĩ propheta
ſcriptum eſt. qui habitant in deſerto ſecuri
dormient in ſaltibus. Rurſus ſaltꝰ meridia-
nus typum tenet popl'i iudeoꝝ. vnde ĩ ezech
iel dicit. hec dicit dominus ad ſaltum agri
meridiani. Ecce ego ſuccendam ignem ĩ te.
& deuorabit omne lignum viride. & omne

lignum aridum. Ligna dicta quia incenſa cõ
uertũtur in lumẽ . vnde & lucinium dicitᷣ .
ꝙ lumen det. Aſtula ab tollendo nuncupa-
ta. Fomes eſt aſtula que ab arboribus excu-
titur reciſione: aut aſtule ambuſte aut ligna
cauata . a fungis nomine accepto. ꝙ ita ca-
piat ignem . de quo virgilius . rapuitqꝫ ĩ fomi
te flammã. Ligna enim & ĩ bonam partem
& in malam poſita reperiunẽ. in bonam vt ẽ
illud . gaudebunt campi . & omnia ligna ſilua
rum ante faciem domini quoniam venit. In
malam vero vt eſt illud in eccl'iaſte: qui ſcin
dit ligna periclitabitur in eis. quia quicũqꝫ
executor eſt peccatorum eterno incẽdio de
putabitur Item ligna anguli vt quidã putãt
ſicut in ezechiele propheta ꝑ diabulo dicitᷣ.
Omne lignum paridiſi non eſt aſſimulatum
ei . & poſt pauca cedri non fuerũt altiores
ill'. Lignum criſt9 ſiue ſancti . ĩ pſal'. & erit
tanquam lignum quod plantatũ eſt ſecus de
curſus aquarũ . & in euangelio . ſi ĩ viridi lig
no hec faciũt ĩ arido quid fiet . Lignũ homo
vt in eccleſiaſte . ſi ceciderit lignũ ad auſtrũ
ſiue ad aquilonem . id eſt ĩ bonam vl' in malã
partem . vbicũqꝫ ceciderit ibi erit . Ligna te
ſtimonia ſcripturarũ in leuitico . Ignis autẽ
in altari ſemper ardebit . quem nutriet ſacer
dos ſubiciens ligna mane per ſingulos dies.
huic teſtimonio ſalomonis ſentencia cõgruit
in qua ait . qui addit ſcientiam addit dolorẽ
Lignum crux criſti ĩ libro ſapientie. Bene-
dictum lignũ per qđ fit iuſtitia. & ĩ pſalmo
dominus regnauit a ligno . ligna peccata in
deuteronomio . ſi quis abierit cum proximo
ſuo ſimpliciter ĩ ſiluã ad ligna cedenda. Tor
ris lignum aduſtũ quem vulgus ticionem ap
pellat extractũ foco ſemiuſtum & extinctũ
Quiſquilie ſtipule ĩmixte ſurculis ac folus
aridis . ſũt autem purgamẽta terrarum. Mi
ſtice autem torris vl' ticio ſignificat ſapien
tiam uanam . que vere ſapientie contraria eſt
vnde legitur ĩ iſaia propheta . dominum dix
iſſe ad ipſũ prophetã . Egredere in occurſũ
achaz tu & qui derelictus eſt iaſub filius
tuus ad extremum aqueduct9 piſcine ſu pi
oris ĩ via agri fullonis . & dices ad eum . Vi
de ne ſileas noli timere . & cor tuum ne for-
midet a duabus caudis ticionum fumigãtiũ
iſtoꝝ in ira furoris raſin regis ſirie & filii ro
melie . eoqꝫ conſiliũ inierit contra te ſiria in
malum effraim & filius romelie dicentes .
Aſcendamus ad iudã & ſuſcitemus eum . &
euellamus eum ad nos . Duas autem caudas
torrium fumigãtiũ vt prius diximus vocat
ſapientiam ſecularem hereticũqꝫ ſermonem
quorũ finis exuſtio eſt . qui fruſtra inierunt
conſilium vt aſcenderẽt contra iudã & quaſi
neglegentem & dormientẽ caperent . & ſuis
erroribus copularent. Caries putredo ligno
rum . dictum hoc nomen quod eueniat lignis
virtute carẽtibus Caries aũt ſignificare po
teſt putredinem peccatorum . vnde homines
carnales vermibus concupiſcentie exeſi inha
biles efficiunẽ edificio ſpirituali ꝑtinente ad
ciuitatem dei .

¶ De ꝓpriis nominib9 arborũ. ¶ vi.

Palma dicta quia man9 victricis or
natus eſt . vel ꝙ oppanſus eſt ramis
in modum palme hominis. Eſt enim
arbor inſigne victorie . proceroqꝫ ac decoro
virgulto diuturniſqꝫ veſtita frondibus & fo
lia ſua ſine vlla ſucceſſione conſeruans. Hãc
greci fenicẽ dicũt quod diu durat ex nomĩe
auis illi9 arabice que multis annis viuere ꝑ
hibetur. Que dũ ĩ multis locis naſcatur . non
in omnibus fructus perficit maturitatẽ. fre
quenter autem ĩ egipto & ſiria . fructus aũt
eius dactili a digitoꝝ ſimilitudine nũcupati
ſunt . Palma enim dicta eſt quaſi pacis alma
que premiũ eſt ĩ agone vĩcentibus ſicut apo
ſtolus dicit. Nunc tendo ad palmam ſuperne
vocacõis . hec ſuper terras hiſpida eſt & qui
buſdam tumoribus inequalis . ſed vbi ad ſu-
perna proceſſerit . dulciſſimorum fructuum
ſuauitate completur . & quaſi quibuſdam ra
diis ornata diſtenditur: ſic iuſtorum conuer
ſatio ĩ hoc mũdo duris eſt laboribus plena. ſꝫ
in ſupernis probatẽ eſſe pulcherrima. Palma
autem ſignificare poteſt homines virtutum
decore ſemper virentes . & victoriã de viciis
omnib9 & hoſtibus ſpiritualib9 capiẽtes. vn
de premiũ corone eterne a domino accipiũt.
de quo ĩ pſalmo ſcriptũ eſt. Iuſtus vt palma
florebit . ſicut cedrus libani multiplicabitur
& in cantico canticorũ ſponſa de ſponſo di-
cit. Come eius ſicut elate palmarũ . nigri q̃ſi
coruus. Come caterue ſanctorũ que deo fi-
deli famulatu adherent . elate palme ꝓpter
caput domini . nigre propter deſpectionem
apud homines . vl' elate ob uictoriam . nigre
ob ꝑſſuras. Laur9 a verbo laudis dicta . hac
enim cum laudibus victorũ capita coronabã
tur. Apud antiquos autem laudea nominaba
tur: poſtea . d . litera ſublata & ſubrogata . r .
dicta eſt laurus . vt in auriculis que in inicio
audicule dicte ſũt . & medidies qui nũc me
ridies dicitur . Hanc arborem greci dafnem
vocant . ꝙ nunuqam deponat viriditatem in
de illa potius victores coronabanẽ: ſola ꝗqꝫ
hec arbor fulgore fulminari minime creditẽ
Hec arbor bene poteſt ſignificare martiꝝ vi
ctorias & coronas ĩmarceſcibiles. Malum a

grecis dicta ꝙ ſit fructus eius pomorū om
nium rotundiſſimus : vnde & hec ſūt vera
mala que vehementer rotūda ſūt . Malaⁿa
ciana a loco vocata . vnde prius aduecta ſūt.
Nam multe arbores nomina ex ꝓuinciis vel
ciuitatibus de quibus allate ſūt acceperūt .
Virgilius amantibꝫ quid ex malo queri ſole
at oſtendit . Malacidonia nomē ſūpſit ab o-
pido que ē ī inſula creta de qua greci dicere
ſolent vrbium cretheſiū matrem cidoniā . ex
cuius pomo cidonicū conficitur . fit quoqꝫ ex
ea & vinum quo languentiū deſideria fallū
tur . nam ſpecie & guſtu . & odore cuiuſlibet
vini veteris imaginē repreſentat . Malome-
lum a dulcedine appellatum vƚ ꝙ fructꝰ eiꝰ
mellis ſaporem habeat . vƚ ꝙ in melle ſer-
uetur : malum autē allegorice ſignificat do-
minum criſtū . vnde ſponſa ī cantico cantico
rum dicit . ſicut malum inter ligna ſiluarū .
ſic dilectus meus īter filias . ſub vmbra illiꝰ
quem deſiderabam ſedi . & fructus eius dul
cis gutturi meo . hoc eſt ſicut malū viſu odo
re & guſtu antecedit ligna ſilueſtria . ſic xp̄s
antecellit omnes ſanctos . qui filii dei dicunt̄
ſed gratia ille ſolꝰ natura . & eodē prodeūte
quem ſemper adeſſe queſiui quieſco ac ſecu-
ra permaneo . quia gratie ſue celeſti dulcedi
ne me reficit . Malum punicum dici eo ꝙ
ex punica regione ſit genus eius tranſlatum
idē & malumgranatum . eo ꝙ ītra corticis
rotunditatem granorum contineat multitu
dinem . Malapunica eccleſia eſt ſiue vnitas
fidei & pacis ɔcordia ob cuius figuram iſra
helitici exploratores ī libro numeri de terra
repromiſſionis malūpunicum cum botro pa
riter & ficis portabant : & in exodo . In orna
mento ſacerdotis malapunica tintinnabulis
aureis coniungi precipiuntur . Malum autē
punicum ſignificat cetum ſanctoꝝ & electo
rum virorum . vnde ſponſa ad ſponſū ī cātico
cāticorum dicit . ſicut cortex malipunici ge
ne tue . abſqꝫ occultis tuis . Gene ſancte eccle
ſie ſpiritales ſūt patres : qui virtutibus ſunt
mirabiles & moribus venerabiles . & ī cruce
criſti gloriari non erubeſcentes . & hec mag
na ſūt valde que vidētur ī ea : ſed multo ma
iora que non videntur & ī futura reſeruant̄
Poteſt & ī malo granato ītelligi eccleſia de
multis gentibus congregata . ſiue diuerſas ī
ſe gratias habens . vnde in canticis canticoꝝ
de ea ſcriptum legitur . emiſſiones tue para-
diſus malorumgranatorum cum fructu po-
morum . Ficus latine a fecunditate vocatur .
feratior eſt enim arboribus ceteris . nam ter
quaterqꝫ per ſingulos annos generat fructū
atqꝫ altero matureſcente alter oboritur : hic

& carice a copia nominate ſūt . ficus miſticē
ſignificat ſinagogam iudeorū vt eſt illud in
euangelio . Arefacta eſt cōtinuo ficulnea . &
in abacuch . ficꝰ inquit non afferet fructū . &
nō erit generatio ī vineis & cetera . Ficus vi
nee & oliua erat ſynagoga iudeoꝝ . quando
dulcedinem bone operacōis . flagrātiā ferui
de dilectionis . pinguedinem animi miſericor
dis . deo deuota proferebat : ſed hec ficus do
mino ad eam tercio veniente hoc eſt in legis
lacōe per moiſen ī ſedula increpatione & ex
hortacōe per ꝓphetas . ī oblacōe gratie per
ſeipſū virtutis fructū ferre neglexit . prop-
ter qđ ad maledictionem eius eterna aridita
te damnata eſt . Item ficus priſca lex vnde
dicitur ī euāgelio . Homo quidam plantauit
vineam hoc eſt plebem iudaicam : & ī vinea
plātauit ficū . Folia ficus aſperitas eſt legis
vel prurigo viciorū . hinc eſt illud in geneſi .
& ſūpſerūt folia ficus & fecerūt ſibi perizo
mata hoc eſt ſuccinctoria genitaliū . Capri
ficus appellata eo quod parietes q̄bus ī naſci
tur carpat . rūpit enim & prodit ex latebris
quibꝫ concepta eſt . Alii caprificū putant di
ctum . quod ficus arbor eius remedio fecū-
detur . Morus a grecis vocata quām latini
rubū appellant eo ꝙ fructꝰ vel virgulta eiꝰ
rubent . Eſt enim mora ſilueſtris fructꝰ afſe
rēs . q̄bus ī deſerto paſtoꝝ fames ac penuria
confouet̄ . huiꝰ folia ſuperiactata ſerpēti fe
rūtur interimere eū . Rubꝫ ergo vt quidam
opinant̄ marie virginis prefiguracōne coꝙ
quaſi de humani corporis rubo . ſaluatorem
tanqꝫ roſam emiſerit . aut ꝙ vim diuini ful-
goris ſine ſui conſūptione pertulerit . Vnde
in exodo legit̄ . Apparuit dominꝰ moyſi ī flā
ma ignis de medio rubi . & videbat quod ru
bus arderet & non cōbureret̄ . Sicomorꝰ ſic̄
& morus greca nomina ſūt . dicta aūt ſicomo
rus eoꝙ ſint folia eius ſimilia moro . Hanc
latini celſam appellāt ab altitudine quia non
eſt breuis vt morus . Alii aūt dicūt eam ficū
eſſe ſilueſtrē . Vnde amos propheta ad ama
ſiam ait . Non ſū propheta . nec filiꝰ ꝓphete .
ſed cū eſſem armētarius . & ruborum mora
ſtringerem . tulit me dominꝰ ſequētem gre
ges . Hoc dicēdū eſt quod humilem paſtorē
& ruſticum aſſumpſerit dominꝰ . & miſerit
ad populū ſuū iſrael & preceperit ei vt egre
deretur de terra ſua . & ſamariam pergeret
Item ſicomorus vana ſcientia . In hieremia .
habitabūt dracones hoc eſt demones cum fa
tuis ficariis . Item ī bonam partem aſcendit
zacheus ī arborem ſicomoꝝ . Nux appellata
quod vmbra vƚ ſtillicidium foliorū eius ꝓxi
mis arboribꝫ noceat . hanc alio nomine latini

ioglandem dicunt. quaſi iouis glãdem. fuit
enim hec arbor cõſecrata ioui cuius pomum
tantã vĩ habet vt miſſum ĩter ſuſpectos her
barum vel fungorũ cibos. quicquid ĩ eis vi-
rulentum eſt. elidet. rapiat. atqꝫ extiguat.
Nuces autẽ generaliter dicũt. omnia poma
tecta corio duriore. vt pinee. nuces. auella-
ne. glandes. caſtanee. amigdale: hinc & nu
clei dicti ꝙ ſunt duro corio tecti. At contra
poma omnia mollia mala dicta. ſed cũ adie-
ctione terrarum ĩ quibus antea nata ſũt. vt
perſica. punica: maciana. cidonia. & cetera.
Miſtice aũt nucis arbor ſignificat eccleſiam
vł ſanctum virum dulcedinem fructuũ virtu
tum ĩ abdito cordis geſtantem. Vnde ſpõſa
in cantico canticorũ dicit. Deſcendi ad ortũ
nucum vt viderem poma conuallium. Ortus
& enim nucũ eccleſia eſt preſens vbi noſtras
conſcientias alterutrũ minime videmus. ſed
fracta per temptationem teſta corporis. ap
parebit interne dulcedinis guſt9. Poma cõ
uallis fructus eſt humilitatis. deſcẽdit ſan
cta eccł'ia ꝑ doctores ſanctos. vt videat qui
proficiãt ad fructus bonos. qui ue adhuc in
digeant doctrine irrigacõe. Item nuces ĩcar
natiõẽ domini ſaluatoris. ſiue miſteriũ ſan
cte trinitatis vt quidam putant ſignificant
Vñ ĩ libro numeri de virga aaron ita legitur
& germinauit nuces. Amigdala grecũ no-
men que latine nux longa vocatur. hanc alii
nuculã vocant quaſi minorem nucem de q̃
virgilius. Cum ſe nux plurima ſiluis induit
in florẽ: cunctis enĩ arboribus prior ſe flore
cõueſtit. & ad inferẽda poma arbuſta ſequẽ
tia preuenit. Vnde & primitiuã eccleſiã que
ex iudeis credidit ſignificat. de qua ſalomõ
ait. florebit amigdalum: que ſententia & ali
ter iuxta allegoriam ĩtelligi poteſt Dicit enĩ
eccleſiaſtes. florebit amigdalũ impinguabit̃
locuſta. & diſſipabit̃ capparis. quoniã ibit
homo ĩ domũ eternitatis ſue. Tradunt ꝑ hec
humanorũ membrorũ fieri ſignificantiam.
nam in flore amigdali canos capillos ĩ impin
guatiõe locuſte humorem pedum. ĩ diſſipa
tione capparis cõcupiſcentie frigus oſtẽdit
que cum ſeni ĩ poſtreme etatis tempore ac-
ciderũt. tunc neceſſe eſt vt in terram id ē q̃i
in eternitatis ſue domum redeat. Bene q̃qꝫ
hanc eternitatis domum illã futuram terrã
accipimus de qua ſcribitur. placebo domino
in regione viuorum. Legit̃ iacob patriarcha
tuliſſe virgas populeas virides. & amigdali
nas. & ex platanis atqꝫ ex parte eas decorti-
caſſe & poſuiſſe in canalibus vbi effundebat̃
aqua ante oues: vt cum veniſſent. greges ad
bibendum. coram ſe haberẽt virgas vt in aſ
pectu earum conciperent. Quid ē virgas vi
rides amigdalinas. atqꝫ ex platanis ante ocu
los gregum ponere: niſi per ſcripture ſeriẽ
antiquorũ patrum vitas vel ſententias. ĩ ex
emplum populis prebere. Que nimirum q̃a
iuxta rationis examen recte ſũt. virge nomi
nãtur. quibus ex parte corticem ſubtrahit.
vt ĩ his que expoliantur intimus candor ap
pareat. & ex parte corticem ſeruãt ſicut fu
erãt exteri9 ĩ veritate permaneãt. variuſqꝫ
virgaꝝ color efficitur dum cortex ex parte
ſubtrahitur. & ex parte retinet̃. Ante conſi
deracõis enim noſtre oculos precedentiũ pa
trum ſentẽtie quaſi virge varie ponũtur. In
quibus dum plerũqꝫ intellectum litere fugi
mus quaſi corticem ſubtrahimus. & dũ ple
rũqꝫ intellectũ litere ſequimur quaſi corticẽ
reſeruam9. Dumqꝫ ab ipſis cortex litere ſub
trahitur. allegorie cãdor ĩterior demõſtrat̃.
& dum cortex relinquit̃ exterioris intelligẽ
tie virentia exempla monſtrãtur. quas bene
iacob ĩ aque canalibus poſuit. quia & redẽp
tor noſter ĩ libris eas ſacre ſcientie quibus
nos ĩtrinſecus ĩfundimur fixit. Has aſpiciẽ
tes arietes cũ ouib9 coeũt quia racionabiles
noſtri ſpiritus intellectus dum ĩ earũ inten-
tione defixi ſũt. ſingulis quibuſqꝫ actionib9
permiſcentur vt tales fetus operũ procreẽt
qualia exempla precedẽtium ĩ vocibus pre-
ceptorum vident. Caſtaneam latini a greco
appellãt vocabulo. hãc enĩ greci caſtaneam
vocãt ꝓpter quod fructus ei9 gemini ĩ mo
dum teſticulorũ intra folliculũ recõditi ſũt
qui dũ eiciũtur quaſi caſtrantur. Hec arbor
ſimul vt exciſa fuerit tanquã ſilua expullula
re cõſueuit. Hec arbor cõtinentium cetũ ſig
nificare poteſt qui ꝑ caſtitatem corpis mul
tos virtutũ fructus affert. Ilex ab electo vo
cata. huius enim arboris fructũ homines ṗ
mum ad victum ſibi elegerũt. vnde & poeta
mortales primi ructabãt gutture glandem
Prius enĩ quam fromẽti vſus eſſet antiq̃ ho
mines glande vixerũt. Ilex vero miſterium
tenet crucis criſti. vnde legit̃ ꝙ abraham
habitauerit ad ilicem mambre quia ĩ miſte
rio prefigurabat paſſionem criſti. Fagus &
eſculus arbores glãdifere ideo vocate credũ
tur ꝙ fructib9 earum olim homines vixerẽt
ac cibum ſũpſerũt. eſcamqꝫ habuerũt. Nam
eſculus ab eſca dicta. fagus vero a greco vo
cabulũ traxit. Fage autẽ grece comedere di
citur ĩ quo facto admonemur abſtinẽtie ope
ram dare vt magis ſtudeamus parco victu
contenti eſſe. q̃ꝫ carnalibus epulis auide in
cũbere. Silicum quam latini corrupte ſiliqꝫ
vocant ideo a grecis tale nomẽ accepit. eoqꝫ

ligni eius fruct9 ſit dulcis. ſilo quippe dicūt
lignū. licon dulce hui9 arboris pomis ſucus
expreſſus accacia dicitur a grecis. Miſtice
autem ſiliqua aut voluptatem mūdi aut ſapi
entiā ſecularem ſignificat. vnde luxurioſ9 fi
lius ī euāgelio legitur dū paſceret porcos &
egeret fame ꝙ concupiſceret ſiliquas q̄s por
ci māducabāt & nemo illi dabat. Demonum
enī cibus eſt ebrietas. luxuria. fornicatio. &
vniuerſa vicia hec blāda ſūt & laſciua & ſen
ſus voluptatem demulcent. ſtatimq; vt ap/
paruerūt ad vſum ſui prouocāt. quibus ideo
luxurioſus adoleſcēs nō poterat ſaturari. qa
ſemper voluptas famen ſui hābet. & tranſa
cta non faciat. & ſatanas cum aliquē ſua arte
ceperit & proprium ei impoſuerit iugū. vlt
ad viciorū abundanciam prouocare non pro
curat ſciens eſſe iam mortuum ſicuti multos
idolatras videmus panis miſeria & egeſtate
cōfectos. Item demonū cibus eſt carmina po
etarū ſecularis ſapientia. rethoricoꝝ pompa
verborum. hec ſua omnes ſuauitate delectāt
& dū aures verſibus dulci modulatione cur
rentibus capiūt. animam quoq; penetrāt. &
pectoris īterna deuincunt. Verum vbi cum
ſūmo ſtudio fuerūt ac labore perlecta nihil
aliud niſi inanē ſomnum & ſermonum ſtrepi
tum ſuis lectoribus tribuūt. nulla ibi ſaturi
tas veritatis. nulla iuſticie refectio repperi
tur. ſtudioſi earum in fame veri & virtutum
penuria perſeuerāt. Piſtacia dicitur q̄d cor/
tex pomi eius nardipiſtici odorem referat
de quo ī ſequētibus dicem9. Pinus arbor pi
cea ab acumine foliorū vocata: pinum enim
antiqui acutum nominabāt. pinū autē aliam
pitim aliam greci peuten vocāt quam nos pi
ceam dicimus. eoq; deſudet picem. nā & ſpe
cie differūt. In germanie aūt inſulis hui9 ar
boris lacrima electrum gignit. gutta enī de
fluens rigore vel tempore ī ſoliditatem du/
reſcit & gemmā facit de qualitate ſua & no
men accipiens id eſt ſucinū eoq; ſucus ſit ar/
boris. Pinus creditur prodeſſe cunctis que
ſub ea ſeruātur. ſicut ficus noccre omnibus.
Poteſt autem timor gehenne per pinum
piceam ſignificari quia ſcut pinus arbori/
bus creditur prodeſſe cunctis que ſub ea cō
ſiſtunt: ſic timor gehenne illis proderit qui
propter timorem penarum agunt peniten/
tiam peccatorū ſuoꝝ. Econtrario vero ficus
hoc eſt carnalis luxus nocet omnib9 qui ſecū
tur & abutuntur rebus conceſſis per illece/
bram voluptatum. Item pinus leues in eccle
ſia ſignificat. & ad omne opus bonum para/
tos. vnde ī iſaia ita legitur. Abies & bux9 &
pinus ſimul. Rurſum pin9 diuites ſeculi hu

ius ſignificat vt ſupra. Pix inquinamentum
& nigredo delictorū. In ſalomone. qui tāgit
picem inquinabitur ab ea. Abies dicta ꝙ p̄
ceteris arboribus longe eat & in excelſū pro
mineat. cuius natura expers eſt terreni hu
moris ac per inde habilis atq; leuis. de qua
virgilius. & caſ9 abies viſura marinos. quia
ex ea naues fiūt. hanc quidam gallicū vocāt
propter candorem: eſt autē ſine nodo. Abies
vero propter altitudinem ſui & robur diu
durabile mētem electorū ī ſima queq; deſide
ria ſpernētem & celeſtium cōtemplacōi ſem
per intentam virtute quoq; pacientie ſingu/
lariter excellētem non īcongrue demōſtrat.
Vnde in libro regum ſcriptum eſt de ſalomo
ne ac tēpli edificacōe. & texit īquit pauimē
tum tabulis abiegnis veſtiuit eas auro. Auri
autem lammine que marmori ac tabulis ſūt
abiegnis ſuperpoſite ipſa eſt latitudo cari/
tatis de corde puro & cōſciētia bona & fide
non ficta. que ſicut aurū aliis precioſius eſt
metallis: ita ceteris eximior virtutibus in tē
plo dei ſingulari luce refulget. Item ī aliam
partem in zacharia ſignificatio abietis ē vbi
dicitur: Vlula abies quia cecidit cedrus. Ce
drus quā greci cedroſin vocāt id eſt arboris
humor ardentis cuius folia ad cipreſſi ſimili
tudinem reſpondēt: lignum vero iocūdi odo
ris eſt. & diu durās nec a tinea vnquā exter
minat̄. de quo plius. & cedro digna locutus
eſt ſcilicet propter durabilem perpetuitatē
Vnde & ī templis propter diuturnitatē ex
hoc ligno laquearia fiunt. huius ligni reſina
cedria dicitur que ī conſeruandis libris a deo
eſt vtilis vt pliti ex ea nec tineas paciantur
nec tempore conſeneſcāt: naſcitur in creta af
frica atq; ſiria. Cedrus nāq; vt dixim9 arbor
eſt impitribilis omnino nature odoris iocūdi
aſpectus nitidi. ſerpentes accenſa nidore fu/
gans ac pimens. que vniuerſa perfectis qui/
buſq; conueniūt quoꝝ inſuperabilis eſt paci
entia. fama virtutum eximia: preſentia cun
ctis gratiſſima bonis auctoritas ad reuincen
dos confutandoſq; eos qui veritati reſiſtūt.
conſtātiſſima qui & ī hac vita & ī futura ſin
gulari preceteris ſanctis eminentia fulgēt.
Nempe cedrus criſtum ſiue ſanctam eccleſi
am miſtice ſignificat. Vn̄ ī eccleſiaſtico ſcrip
tum eſt. ſicut cedrus exaltata ſum ī libano.
Item cedr9 ꝓphetas atq; apoſtolos tipice fi
gurat. Vnde dicitur ī pſalmo. ſaciabunt om
nia ligna ſiluarū & cedri libani quas plātaſti
illic paſſeres nidificabūt hoc ē viri ſpūales
in doctrina prophetarū & apoſtolorum con
uerſantur. Item cedri ſupbos hereticos. ſiue
philoſophos. ſeu etiam demones figurāt: vn̄

ſcriptum eſt in pſalmo. Vox domini confrin
gentis cedros. & confringet domin9 cedros
libani. & cõminuet eas. Et ĩ yſaia ſup omnes
inquit cedros libani & erectas. Ciparíſſus
grece dicitur ꝙ caput eius a rotunditate in
acumen erigitur. vnde & conon vocat̃ id eſt
alta rotunditas. hinc & fructus eius conus
quia rotunditas eius talis eſt vt conum imi
tetur. Vnde & cõifere cipariſſi dicunt̃. hui9
lignum cedro pene proximam habet virtu
tem temploꝝ quoq; trabibus aptum ĩpenet̃
bili ſoliditate nunquã oneri cedit. ſed ea que
ĩ principio fuerit firmitate pſeuerat. Antiq
cipreſſi ramos ꝓpe rogum ↄſtituere ſolebãt
vt odorem cadaueꝝ dum vrerent̃ opprime-
rent iocunditate odoris ſui. Cipreſſus etiã ĩ
coq; medendis apta eſt corpꝰum paſſionibus
quod ſue vneuſtatẽ come nullo vẽtoꝝ ĩpulſu
deponit. ↄſtãtiam exprimit coꝝ ꝙ actionem
qui altioribꝰ virtutum ornati bus ſanctam ec
cleſiam decorant. Cipreſſus nãq; xp̄m vel ec
cleſiam ſignificat vnde eſt illud. ſicᷝ credrus
exaltata ſum ĩ libano & ſicut cipreſſus ĩ mõ
tibus ermon. Item cipꝰſſus ꝓphetas vl̃ patri
archas vel doctores ſanctos figurat. vnde in
cantico canticoꝝ ſponſa dicit. Tigna domoꝝ
noſtrorum cedrina. laquearia noſtra cipꝰſſina
Tigna & laquearia doctores ſũt ĩ ſancta ec-
cleſia propter munimẽ & decorem. cedrina
& cypreſſina. propter eximias virtutes eoꝝ
& odorem bone vite. Iuniperus grece dicta
ſiue ꝙ ab amplo in auguſtum finit vt ignis
ſiue ꝙ conceptum diu teneat ignem. adeo
vt ſi prune eius ex eius cinere fuerit operte
vſq; ad annũ perueniãt. pir enĩ apud grecos
ignis dicitur. De hac arbore ĩ libro iob ſcrip
tum eſt. radix iuniperorũ erat cibus eorum
Arbor nanq; iuniperi pro folijs pũctiones ha
bet: ſic quippe ſũt hirſuta que profert vt ſpi
nis ſimilia contrectantẽ pũgere valeant. Spi
na vero eſt omne peccatum quia dum trahit
ad delectationẽ quaſi pũgendo lacerat mẽtẽ
quid ergo per radicem iuniperi niſi auaricia
deſignatur: ex qua peccatorum omniũ ſpine
producũtur. De qua & per paulum dicitur.
radix omnium malorũ cupiditas. Ipſa quip-
pe latẽter oritur ĩ mẽte ſed punctiones pec
catoꝝ omniũ patenter ꝓducit ĩ opera. Ebe
nus ĩ india & ethiopia naſcitur que ceſa du-
reſcit in lapidem cuius lignũ nigrum eſt. &
cortex leuis vt lauri: ſed indicum maculoſũ
eſt ĩ paruulis diſtinctionibus albis ac fuluis
ethiopicum vero qd̃ preſtãtius accipitur in
nullo eſt maculatum. ſed eſt nigrum lene &
corneum. Platanus a latitudine foliorum di
cta vel qd̃ ipſa arbor patula ſit & ampla. nã

platos greci latum vocãt. Expreſſit hui9 ar
boris ſcriptura & nomẽ & formam dicens.
quaſi platanus dilatata ſũ ĩ plateis. eſt autẽ
tenerrimis folijs ac mollibus & vitium ſimi
lis. Miſtice aũt hec arbor dominum xp̄m ſig
nificat. qui ĩ toto orbe ĩ membris ſuis dilata
tur. & manſuetudinis atq; ĩnocentie ſue vbi
q; fidelibus ſalutifera monſtrat exempla. de
quo ĩ pſalmo ſcriptum eſt. Et erit tanquã lig
num quod plantatũ ẽ ſec9 decurſ9 aquarũ.
Pene vt arbitror ligno fructifero cõparatus
eſt dominus criſtus propter crucẽ quã ꝓ ho
minum ſalute ſuſcepit. Item platan9 ſanctos
ſignificat ĩ ſermone predicacõis quaſi dilata
tos folijs vnde legitur ĩ ezechiel. Platani no
erũt eque frondibus eius. Quercus ſiue qui
rinus vocat̃ ꝙ ea ſoliti erãt dij gentium que
rentibus reſponſa precanere arbor multum
annoſa ſicut legitur de quercu mambre ſub
qua habitauit abrahã que fertur vſq; ad con
ſtantini regis imperiũ per multa ſecula pdu
raſſe. Huius fructus galla appellatur ex qui
bus vna agreſtis. Robur autem generaliter
dicitur ex omni materia quicquid eſt firmiſ
ſimum. Poteſt hec arbor tipice ſigĩficare pa
cientiam atq; lõganimitatẽ ſanctorũ qua for
titer ipſi omnia aduerſa ſuſtinẽtes. ĩ conſtã
tia animi ſui perſeuerãt. & equanimiter om
nia ferũt. Per quercũ vt dixi ſancti fide atq;
virtutibus robuſti ĩ yſaia miſtice deſignãtur
vbi ita legitur. Et erit oſtẽſione ſicut tere
binthus. & ſicut querc9 que expãdit ramos
ſuos. Item ĩ aliã partẽ. & ſuper omnes quer
cus inquit baſan. Fraxinus vocari fertur qd̃
magis ĩ aſpera loca montanaq; fraga naſcat̃.
Hinc per diriuationẽ fraxinus ſicut a mõte
mõtanus: de qua ouidius. & fraxinus vtilis
haſtis. Poteſt autem ſignificare arma virtu
tum quibus vtuntur ſancti contra hoſtes ſu
os. Taxus venenata arbor vnde & toxica ve
nena exprimunt̃. ex hac arcus parthi & alie
gentes faciũt. Vnde & poeta iſta reos tax9
torquetur ĩ arcus. hec arbor poteſt dolos &
venenata dogmata hereticorũ exprimẽ que
pariunt mortem & afferũt interitum his q
in hijs leſi fuerit. Alnus vocat̃ quod alatur
amne. proximo enĩ aque naſcitur nec facile
extra vndas viuit. Hinc & tenera & mollis
quia ĩ humecto loco nutritur. Vlinus nomẽ
accepit ꝙ vliginoſis locis & humidis meli9
proficit. Nam ĩ montanis & aſperis min9 le
ta eſt. Poſſunt aũt hee due arbores illos ſig
nificare qui irrigacõe ſacrarum ſcripturaꝝ
& humilitate morum magis proficiũt ꝙ illi
qui ĩ potentia ꝓpria confidunt. Populus di
cta ꝙ ex ei9 calce multitudo naſcatur. cuius

genus duplex eſt. Nam altera ẽ alba. altera
nigra. Alba autem populus dicta quia folia
eius vna parte ſunt alba. altera viridia Hec
ergo bicolor habẽs quaſi noctis & diei notas
que tempora ortu ſolis occaſuq̨ conſtãt. Ge
nerant etiam reſinam circa eridanũ fluuium
velut alii narrãt ĩ finibus ſirie. Populus vir
gulta caſtitatis vt quidã volũt ĩ leuitico ſig
nificat. & ĩ malam partem illud accipitur. ĩ
oſee vbi dicitur: ſubtus populum & terebin
thum quia bona eſt vmbra eius. Tiliã dicũt
vocatam eo quod vtilis ſit ad vſum telorum
nitore & leuitate iaculandi. Eſt enim genꝰ
materie leuiſſime que & apibus ad mel cõfi
ciendum vtillima eſt: ſic & ĩ doctoribus mã
ſuetudo laudabilis eſt. & valde ſuauis eſt ꝑ
dicatio verbi. Salix dicta ꝙ celeriter ſaliat.
hoc eſt velociter creſcat: arbor lenta vitibus
habilis viciendis. cuius ſeminis hanc dicunt
eſſe naturã vt ſiquis illud ĩ poculo hauſerit
liberis careat ſed & feminas ĩfecundas effi-
cit. Salices iuxta miſterium fideles ſũt ĩ ec
cleſia prope fluenta diuine predicacõis radi-
cati. ĩ iſaia vbi dicitur. & quaſi ſalices iuxta
fluentes aquas: Itẽ ſalices homines infructu
oſi ſũt. vnde eſt illud ĩ iob: circumdabunt eũ
hoc eſt diabolũ ſalices torrentis. & alibi: ad
torrẽtẽ ſalicem deducẽt eos. Populꝰ aũt &
ſalix & tilia molles materie ſũt & ad ſculp-
turam apte. De populi autem ſignificatione
& ceteraꝝ iam ſuperius dictum eſt. Mirice
quã latini tramaraciam vocant ex amaritu-
dine nominata: guſtus enĩ eius nimis amarꝰ
eſt. Hec arbor in ſolitudine & ſaxoſa humo
naſcitur: ex qua etiam arbore maleficiis arti
bus miſtra id ẽ odia concitari dicuntur. De
hac arbore ſimilitudo ducitur ĩ hieremia ꝓ-
pheta qui ait. hec dicit dominus. maledictꝰ
homo qui confidit in homine & ponit carnẽ
brachium ſuũ. & a domino recedet cor eius
Erit enim quaſi mirice ĩ deſerto & non vide
bit cum venerit bonum. ſed habitabit ĩ ſicci
tate in deſerto ĩ terra ſalſuginis & inhabita
bili. hoc de populo dicitur iudeorũ qui habi
tant in deſerto fructuſq̨ non faciũt & ſũt in
terra ſalſuginis que nullos fructꝰ facit. & ĩ
habitabili que hoſpitem non habet deum.
nec angelorum preſidia nec ſpiritꝰ ſancti gra
tiam. nec ſcientiam magiſtroꝝ. Mirtus a ma
ri dicta eoq̨ magis litorea arbor ſit. vnde &
virgilius. litora mirtis letiſſima & amantes
litora mirte. hinc eſt ꝙ & a grecis mirtee di
cuntur. medicorũ autem libri hanc arborem
aptam ſcribunt mulieꝝ neceſſitatibus pluri
mis: mirtus enim populũ gentiũ ſignificat.
Vnde huius arboris mentio fit in zacharia

propheta vbi ita legitur. & ecce vir aſcẽdẽs
ſuper equum rufum & ipſe ſtabat inter mir
teta que erãt ĩ profundo & cetera. Hũc viꝝ
hebrei michahelem archangelum putãt qui
vltor iniquitatum & peccatorum ſit ĩ iſrael
& qđ ſteterit inter mirteta que erãt in pro
fundo. ĩtelligi volũt prophetas & ſanctos q
in medio capti populi conuerſabanẽ & erãt
in ꝓfundo. Lentiſcus quod cuſpis ipſiꝰ lẽtꝰ
ſit & mollis. nam lentum dicimus quicquid
flexibile eſt. Vnde & lentum vimẽ & vites
virgilius. & lenti vites: pro flexibiles. Huiꝰ
fructus oleum deſudat. Cortex reſinã que
maſtix appellatur. cuius plurima & melior ĩ
chio inſula gignitur. Lentiſci enim mẽtio ẽ
in danielis libro vbi ſuſanne hiſtoria ſcripta
eſt. & vbi de ſcino & prino. reſpõſio ꝓbite
rorum oſtẽdiẽ. Latini enim ſcinum & prinũ
ilicem & lentiſcũ. interpretantur quoꝝ ſenſꝰ
ibi manifeſtatur. Terebinthus arbor grecũ
nomen generãs reſinam omniũ reſinarũ ꝓſtã
tiorem. Legitur & ĩ geneſeos ꝙ patriarcha
iacob conuocata omni domo ſua iuxta ꝑcep-
tum domini dixerit ad eos. Abicite deos ali
enos qui ĩ medio veſtri ſũt. & mũdamini ac
mutate veſtimenta veſtra. ſurgite & aſcen
damus in bethel vt faciamus ibi altare dño.
qui exaudiuit me ĩ die tribulacõis mee & fu
it ſociꝰ itineris mei. Dederũt ergo ei omnes
deos alienos q̃s habebãt & ĩaures que erãt
in auribus eoꝝ. At ille infodit eas ſubter te
rebinthum que eſt poſt vrbem ſichẽ: ꝙ ſigni
ficat eccleſiam omnia ſimulacra gentiliũ abi
cere & perpetue obliuioni dãpnando illa tra
dere vt ſolius & vnꝰ veri dei cultꝰ vbiq̨ ce
lebris fiet. Terebinthus ſancti vt ĩ iſaia. &
erit ĩ oſtẽſione ſicut terebinthus. Item ĩ aliã
partem vt in oſee: ſubtus populum & terebĩ
thum. quia bona erat vmbra eius. Buxꝰ gre
cum nomẽ eſt. ex parte a latinis corruptum:
pixios enĩ appellatur apud eos arbor ſemper
virens. & lenitate materie elementoꝝ apici
bus apta. Vñ & ſcriptura dicit. ſcribe buxo
& diligenter ĩ libro exara illud. Buxus aũt
lenes ĩ eccleſia ſignificat qui licet fructꝰ ſpi
rituales minime habeãt tamẽ perpetua fidei
ↄfeſſione virent. vnde eſt illud ĩ iſaia. Abies
& buxus & pinus. Arũdo dicta qđ cito areſ
cat. hanc veteres cannã vocauerunt. arundi
nem poſtea varo dixit. Sciendum ſane ꝙ lati
num canna de ligua hebrea nomem ſumpſit
apud eos enĩ calamus canna dicitur. Arũdo
autem ſignificat mirabilitatem humane mẽ
tis. Vnde dominus dicit de iohanne ad iude
os. Quid exiſtis ĩ deſertum videre. arũdinẽ
vento agitatam. Sed iohannes arundo vẽto

agitata nō erat: qui nunq̄uā ī alteram partē
flecti poterat & nec laudibus vanis fauebat
nec aduerſitatibus cedebat. Arundo aurea
incarnacōem ſaluatoris ſigīficat ſiue diuinā
ſcripturam vt ī apocalipſi & ī manu ei9 arū
do aurea. Item calamus predicacō ſanctorū
eſt vt in iſaia. orietur viror calami & iunci.
Iuncus fidelis eſt ī eccleſia iuxta fluenta di-
uine legis ſemper morans. vt ī iob. Nūquid
uirere poteſt ſcirpus abſq̧ humore: aut creſ
cit carectum ſine aqua. Paliurus herba aſp-
rima & ſpinoſa. paliur9 eſt defenſio peccati
ſiue īpuritas mētis. Vnde ī yſaia & paliur9
in municionibus eius. qui rect9 eſt in eis ſic
paliurus. & ſicut ſpine de ſepe. Ramnus ge
nus eſt rubi quam vulgus ſenticem vrſinam
appellat. aſperum nimis & ſpinoſum. ſentix
dicta a ſitu quod ē terra inculta ī qua ſenti-
ces ſpineq̧ naſcūtur. Maiores aūt noſtri om
nem arborem ſpinoſam veprem dicebāt ꝙ vi
prendat: de ramno igiē ita ī pſalmo legitur.
priuſq̄uā producant ſpine veſtre ramnos ſi-
cut viuētes ſic ī ira abſorbet eos. Ergo rān9
vt diximus ſpinarū genus eſt permoleſtum
q̄d prius ī herbam molliſſimā pubeſcit. ſꝫ vbi
adulta etate coaluerit. ramuſculos producit
acuminatos poſteaq̧ eius ſudes dureſcūt in
arborum firmitatē. Hoc ergo iudeis p̄ſens
ſententia cominatur. ꝙ prius abſorbeantur
q̄ꝫ longa etate eorum malicia conualeſcat.
ſicut & ī alio loco de talib⁊ dicitur. Viri ſan
guinum & doloſi non dimidiabūt dies ſuos.
Sequitur ſceleritas perdicōnis eorum ſicut
viuentes ſic in ira abſorbet eos. Bene dixit
ſicut viuentes. quia viuere videntur. & mor
tui ſūt. omnis enim peccator ī prauitate de
gens veritati moritur. Spinas enim diuicias
& ſolicitudines ſeculares ipſe dominus cum
expoſuiſſet parabolam ſementis īterpretatē
in euāgelio dicens quod aūt ī ſpinis cecidit
hi ſūt qui audierūt verbum & a ſollicitudini
bus & diuiciis & voluptatibus vite euntes
ſuffocnatur & non referūt fructum. Simili
ter ſpine iuxta allegoriā viciorum ſordes ex
primere poſſunt. que pungunt illicitis deſi-
deriis mentē humanam & ad peccandum ꝓ
uocant. Tribuli vero aculei viciorū vl' temp
tationum intelliguntur vt eſt illud ī geneſi:
ſpinas & tribulos germinabit tibi. & ī pro-
pheta peccatum īquit iſrahel lappa & tribu
lus. Vepres ablatio peccatorū ī iſaia omnes
montes qui ī ſarculo ſarientur non veniet il
luc terror veprium & ſpinarū. Vrtice pru-
rigo luxurie ī iſaia. orientur in domib⁊ eoꝝ
hoc eſt ī cordibus reproborū ſpine & vrtice.
Oleaſter dictus ꝙ ſit foliis oliue ſimilibus ſꝫ

latioribus arbor ſilueſtris amara atq̧ infru-
ctuoſa: cui īſertus oliue ram9 vim mutat ra
dicis & vertit eam ī propriam qualitatē. la
crima oleaſtri arboris duplex. Alia enī gum
mi ſimulat ſine vllo q̄litatis morſu: alia am-
moniaci guttam ex diſtillacōe collectā ac re
mordentem. Oliua grece oleon dicitur ex q̄
in latinum tractum eſt vt oliua dicatur. olea
autem ipſa arbor eſt. fructus oliua ſucus ole
um eſt. Arbor pacis in ſignis cuius fructus
diuerſis nominib⁊ appellatur. Oleaſter aūt
infructuoſa arbor ſignificat gentiles: q quā
diu ſine criſto erant. fructum recte fidei &
bonorum operū gignere non poterāt: poſtq̄ꝫ
autem ab errore vetuſto abſciſi ad criſti fidē
conuerſi ſūt. radici patriarcharū & ꝓphetā
rum protinus īſerti ſunt. & facti ſūt ſocii ra
dicis & pinguedinis oliue. de quo apoſtolus
ad romanos ſcribens eleganter diſputat. &
propheta de xp̄i corpore quod eſt eccleſia ca
nens ī pſalterio ait. Ego ſum ſicut oliua. fru
ctifera ī domo domini ſperaui ī miſericordia
dei mei ineternū & ī ſeculum ſeculi. Oleū
enim aliquando gratiam ſpirit9 ſancti ſigni
ficat: aliquando caritatem. & aliquando mi
ſericordiam. & ecōtrario aliam ſignificacōeꝫ
habet. vbi pſalmiſta ait. Oleum aūt peccato
ris nō impinguet caput meum. Eſt enim ole
um ī bonam partem cauſa ſplendoris. pabu
lum luminis. preſtans nitorē pariter & ſalu-
tem. In malam vero partem ſicut hic ponitē.
oleum peccatoris eſt dilectio ſimulata verbo
rumq̧ adulacōnibus & blandimētis noſtras
mētes velut olei pinguedo leniter īgrediēs
rigorem veritatis emollit & ad noxias co-
gitationes amoris ficti potius oſtentacōne ꝓ
ducit. Oliua xp̄s ī eccleſia vn̄ & in eccleſiaſti
co legitē. Sicut oliuā ſpecioſam fructiferam
vocauit dominus nomē tuum. & poſt pauca
exarſit ignis ī ea. Oleum gratia ſpiritus ſan
cti in deuteronomio. ſuxerunt mel de petra
& oleum de firmiſſima petra. & ī iob. petra
mihi fundebat riuos olei & alibi. computreſ
cet iugum a facie olei. Oleum opera miſeri-
cordie vt in pſalmo. & caro mea īmutata eſt
propter oleū. oleū hilaritas mētis vt in euan
gelio. cum ieiunas vnge caput tuū. & ī pſal
terio. vt exhilaret faciem eius in oleo. Oleū
teſtimonium conſcientie bone vt in euāgelio
Prudētes autem ſūpſerūt oleum in vaſis ſu
is: oleum ſermo deceptoris. ī pſalmo: oleum
autem peccatoris non impiguet caput meū.
Oleum hereticorū ſubtilis & blanda decep-
tio: ſicut in ſalomone de eadem praua doctri
na dicitur. nitidius oleo guttur eius. & in
oſee. & oleum in egypto ferebant. hoc eſt

ad ſeculariũ mẽtes decipiendas. Vnguentũ
nomen ſaluatoris. In ſalomone. vnguentum
effuſum nomen tuum. Vnguẽtum gratia ſpi
ritꝰ ſancti. in ſalomone: muſce moriture id ẽ
demones. exterminãt vnguẽtum ſuauitatis
Vnguentum chriſmatis vnctio. In pſalterio
vt quidã volũt a fructu frumẽti & olei mul
tiplicati ſunt: & ĩ exodo plurima de hoc nar
rantur. Oleum fomentum blandicie ĩ predi
catione diuina. in euangelio. & appropians
alligauit vulnera eius: infundens vinũ & ole
um. Amurca olei pars aquoſa ab emergẽdo
dicta id ẽ ꝙ ab oleo ſe emergat. & fex ſit eiꝰ
hanc greci amircen vocant. ex latina ligua
trahentes. Gummen grecum nomen eſt hoc
enim illi gũmi dicunt. Reſinam greci retinã
vocãt. rethi enĩ grece dicitur quicquid ma
nat. Eſt enim lacrima ſudore exalata ligno-
rum vt ceraſi. lẽtiſci balſami vl' reliquarum
arborum ſiue virgultorũ que ſudare ꝓdunt
ſicut & odorata oriẽtis ligna ſicut gutta bal
ſami ac ferularum vel ſuccinorũ cuius lacri-
ma dureſcit ĩ gemmam. Prima eſt reſina te
rebintina omnium preſtãtior. Affertur aũt
ex arabie patria atq; iudea & ſiria cipro &
affrica ex inſulis quoq; cicladibus: ſecunda ẽ
lẽtiſcina que mirtix vocatur. hec ex chio ĩ
ſula deportatur. tercia pinalis.

De aromaticis arboribꝫ. .vii.

Aromata ſũt queq; flagrantis odoris
que india vel arabia mittit. ſiue alie
regiones. Nomẽ autẽ aromata trax
iſſe videntur ſiue qđ aris impoſita diuinis ĩ
uocationibus. apta videant: ſeu ꝙ ſeſe aeri
inſerere ac miſcere probantur: nam quid eſt
odor niſi aer cõtactus. Aromata varia virtu
tum ornamẽta ſignificant. ſicut ĩ libro regũ
de ſaba regina legitur non ſũt allata huiꝰce
modi aromata ſicͥ ſaba regina dedit ſalomo-
ni: pigmenta varia virtutũ odoramenta vbi
& ſupra: cũ vniuerſis pulueris pigmẽtarii.
Tus arbor arabia ĩmenſa atq; ramoſa leuiſſi
mi corticis ramis ad aeris qualitatẽ. amig-
dale modo ſucum aromaticũ fundens album
& ad maſticationem velut in puluere reſolu
tum. & cum frangitur intus pingue & igni
appoſitum facile ardeſcit. & appellatur apud
nos maſculus coq; ſit natura rotundum. ĩ mo
dum teſticulorũ reliquum planum & pene
ſcabroſum minus optimũ. Adulteratur aũt
mixta reſina ſiue gummi ſed dinoſcitur ſua
proprietate. Nam tus igni impoſitum ardeſ
cit: reſina fumeſcit. Gumen vero liqueſcit ca
lefactum. Tus autem a tundendo dictũ. hoc
& libanum vocatum a mõte arabie vbi ſabei
ſunt. Nam mons eorum libanꝰ dicitur vbi

thura colliguntur. Mirra arbor arabie alti-
tudinis ad quinq; cubitorũ ſimilis ſpine quã
achantum dicunt. Cuius gutta viridis atq;
amara. vnde & nomen accepit mirra & gut
ta eius ſponte manans precioſior eſt. elicita
corticis vulnere vilior iudicatur. Sarmen-
ta eius arabes ignibus fouent: quorũ fumo
ſatis noxio niſi ad odorem ſcoracis occurrãt.
plerumq; ĩſanabiles morbos contrahũt. Mir
ra autem trogodite ab ĩſula arabie dicta vbi
melior colligitur & purior. Diuerſa enim a
romata diuerſas ſpecies ſignificãt virtutum
quibꝫ ſancta decoratur eccleſia. Vnde ĩ cãti
co cãticorum ſcriptum eſt. Que eſt iſta que
aſcendit per deſertũ ſicut virgula fumi. ex a
romatibus mirre & thuris. & vniuerſi pul-
ueris pigmentarii. Miratͤ ſynagoga quomo
do gẽtium populus nullo circumciſionis mi
ſterio emũdatus. nulla prophetarum ammo
nicõe eruditus. ſubito ab ĩfimis voluptatibꝫ
per deſertum gentilitatis & idolatrie. ad al
ta virtutum culmina & ſponſi amplexus aſcẽ
diſſet igne amoris accẽſa omni niſu virtutũ
ad celeſtia tendit. Ex mortificatione carna
lium voluptatum. & puritate orationum &
omnium virtutũ odore. Hinc itẽ ſcriptum ẽ
vadam ad mõtem mirre & ad collem thuris
quia ĩ mirra mortificatio carnis. ĩ thure de
uotio orationis exprimitur. Hinc rurſũ ſpon
ſus dicit. meſſui mirram meam cũ aromati-
bus meis. Per mirrã paſſio vel mortificatio
ꝑ aromata omnes virtutes exprimuntͤ. Me-
tit mirram cum aromatibꝫ quãdo martires
cum ceteris electis ad maturitatem premio
rum ꝓducit. Hinc rurſũ per ꝓphetam de do
mino ſaluatore dictum eſt. mirra & gutta &
caſia a veſtimentis tuis. ſanctum domini cor
pus quoddã deitatis fuiſſe cognoſcitur veſti
mẽtum. Nam ſicut veſtibus cooperiuntͤ mẽ
bra mortalium. ita & maieſtas verbi in fide
lium oculis carnis velamine videbatur abſcõ
di. Ab hoc ergo veſtimento id eſt incarnati
onis archano congrue veniſſe dicitur mirra
gutta & caſia. Mirra mortem ſignificat: quã
pro omnium ſalute ſuſcepit: gutta vero que
dicitur ammoniaca duricias curat aliqua ne
ceſſitate contractas. que pulchre incarnacõi
domini comparatͤ. quia duriciam cordis hu-
mani. ſancta predicacõe diſſoluit. Caſia que
a noſtris fiſtula dicitur redemptio generis
humani per aquã baptiſmatis ĩdicatur. quo
niam hoc herbe genus aquoſis locis dicitur
inueniri his rebus etiãm odor eſt ſuauis. vt
merito ſancte incarnacõi & virtus herbarũ
& odoris ſuauitas comparetur. Gutta vis a
moris dei & arbor caritatitis intelligitͤ vbi

& ſupra. ligamentum gutte dilectus meus
mihi. Storax arbor arabie ſimilis malocedo-
nii cuius virgule inter canicule ortū cauer
natim lacrimam fluūt. diſtillacō ei9 ī terra
cadens munda non eſt. ſed cum proprie cor-
ticis ſcrobe ſeruatur. illa autem que virgis
& calamis īheſerit munda eſt & albida. de
hīc fulua fit ſol' cauſa & ipſa ſtorax calamos
pīgues. reſinoſa odoris iocundi humecta &
veluti melloſum liquorem emittēs. Storax
autem vocata ꝙ ſit gutta arboris profluens
& cōgelata. Nam greci ſtiriam guttā dicūt
grece autem ſtirax latine ſtorax dicit̄. hoc
ergo pigmētum cū ceteris aromatibus dux
erunt filii iſrahel ī egiptum & obtulerūt io
ſeph ꝓ munere ꝙ ſancti viri ī peregrinacōne
huius ſeculi ſaluatori noſtro afferūt dona bo
ne voluntatis & ſacrarum virtutum quibus
ipſe delectatur vt placabilis ſit & annuens
votis eorum. Bdellium īdie & arabie arbor
cui9 lacrima melior arabica. eſt enim lucida
ſubalbida. leuis pinguis equaliter cerea &
que facile mollitur neꝫ ligno vel terra com
mixta. amara. odoris boni. Nam ex īdia ſor
dida eſt & nigra & maiore gleba. Adultera
tur enim admixtum gummi que nō ita ama
rificat guſtū. Maſtix arboris lentiſci gutta
ē hec granomaſtix dicta qa ī modū granoꝝ
eſt. Piperis arbor naſcitur ī india in latere
montis caucaſi qđ ſoli obuerſū eſt. folia iuni-
peri ſimilitudinem habēt. cuius ſiluas ſerpē
tes cuſtodiunt. ſed incole regionis illius cum
mature fuerint incendiunt. & ſic ſerpentes
igne fugantur & inde ex flamma nigrum pi
per efficitur. Nam piperis natura alba ē cu-
ius quidem diuerſ9 eſt fructus. Nam quod ī
maturū eſt, piper longum vocatur. ꝙ incor
ruptū ab igne piper album. ꝙ vero cute ru-
goſa & horrida fuerit. ex calore ignis trahit
& colorē & nomen. Piper ſi leue eſt vetuſtū
eſt. ſi graue nouellum. Vitanda eſt aūt mer
catorum fraus. ſolent enim vetuſtiſſimo pi-
peri humecto argenti ſpumā aut plumbum
aſpergere vt ponderoſū fiat. Aloe in india
atꝫ arabia gignitur arbor odoris ſuauiſſimi
ac ſūmi. deniꝫ lignum ipſius vice thimiama
tum altaribus adoletur vnde & nomen trax
iſſe creditur. De aloe autem ī euangelio de
ſepultura domini ita legitur. Venit ergo io
ſeph & tulit corp9 iheſu. Venit autem & ni
chodemus qui venerat ad iheſū nocte primū
ferēs mixturā mirre & aloes quaſi libras cē
tum. hinc & ī cantico canticorū ſcriptum ē
in laudem ſponſe. mirra & aloe cum omnib9
primis vnguentis. Mirra enim & aloe arbo
res ſunt aromatice que cōtinentiā carnis ex

primunt. cum omnibus p̄rimis vnguentis id
eſt cariſmatibus virtutum. Caſia naſcitur in
arabia virga robuſti corticis & purpureis
foliis vt piperis. eſt autē virtute cinamomo
ſimilis ſed potentia inferior vnde ꝓ cinamo
mi vice duplex eius pondus in medicamētis
admiſcet̄. Cinamomū dictum ꝙ cortex eius
in modum canne ſit rotundus & gracilis. Gi
gnitur autem ī indie & ethiopie regionibus
frutice breui duorum tantum cubitoꝝ colo
re ſubnigro vl' cinereo tenuiſſimarū virgarū
Nā quod ī craſſitudinem extenditur deſpe-
ctui eſt: ꝙ vero gracilius ꝓuenerit eximiū.
quod cū frangitur viſibile ſpiramētum emit
tit ad imaginē nebule ſeu pulueris. De his
arboribus in cantico canticorum ſcriptum
eſt. fiſtula & cinamomū cū vniuerſis lignis
libani. fiſtula que & caſia arbor aromatica ē
ſed modica & ideo humiles ſpiritu deſignat
Miſtice caſia ē doctrina recta ſiue opinio bo
norum opeꝝ vt ī pſalterio. & caſia a veſtimē
tis tuis. Item cinamomum qui ſe ipſos deſpi
ciunt ſignat. quia & ipſa eſt breuis arbor ſ
odorifera & dulcis. ſic & humilitas magnā
habet laudem & dulcedinem apud deū. qa
ſicut fiſtula & cinnamomū humiles ſanctoꝝ
cogitacōnes ſic & ligna libani ſublimes eorū
actiones demōſtrāt. Calamus aromaticus a
ſimilitudine calami viſualis vocatur. Gignit
tur ī india multis nodis geniculatus fulu9
flagrans ſpirit9 ſuauitate. Qui cum frangit̄
in multas fit partes ſciſſilis ſimulans guſtu
caſiam cum leui acrimonia remordēte. Cala
mus ergo ſimul cum ceteris aromatibus hoc
eſt cum mirra cinamomo et caſia verbo domi
ni ad ſacre vnctionis oleum miſceri iubetur
vt ſanctificetur tabernaculū dei & omnia u
ſa eius. Porro vnguentū quo pervngitur ta
bernaculum. criſma eſt quo vngitur fide
populus ī quibus diuinitas tāquā ī taberna
culo habitat. Poteſt quidem ītelligi hoc vn
guentum etiam virtutes ſanctorū ſiue odor
iuſticie longe lateꝫ diffuſus. De ꝗ dicit apo
ſtol9. deo autem gratias qui triumphat nos
in criſto iheſu & odorem noticie ſue maſe-
ſtat per nos. Balſami arbor ī iudea intra ter
minos tantum viginti iugerum erat. poſtea
quoniā eadē regiōe romani potiti ſūt etiā la
tiſſimis collibus propagata eſt. ſtirpe ſimil'
viti. foliis ſimilis rute. ſed albidioribus ſem
perꝫ manentibus. Arbor autem balſamus
lignum ei9 xilobalſamū dicitur. fruct9 ſiue
ſemē carpobalſamū. ſuc9 opbalſamū. Quod
ideo cum adiectione ſignificat̄ eoꝫ percuſſ9
ferreis vnculis cortex ligni per cauernas ex
imii odoris guttas diſtillat. Cauerna enim

greco ſermone ope dicitur: cuiꝰ guttã adul
terat̃. admixto ciprino oleo vel melle ſed ſin
cerus probatur a melle ſi cum lacte coagula
uerit. ab oleo ſi ĩſtillatus aque aut admixtꝰ
facile fuerit reſolutus. preterea & ſi lanee
veſtes ex ipſo polute non maculantur: adul-
teratus quidem neq; cum lacte coagulat. &
vt oleum ĩ aqua ſupernatat. & veſtem macu
lat. Balſama autem ſi pura fuerĩt tantã vim
habent vt ſi ſol excanduerit ſuſtinere ĩ manu
non poſſunt. Huius ergo liquoris hoc eſt bal
ſami miſtice mentio fit in libro iheſu filii ſi
rach vbi ita ſcriptum eſt: & balſamũ nõ mix
tum odor meus. & ĩ cantico cãticorũ dicẽte
ſponſa de ſponſo ita ſcriptum legitur. Dum
eſſet rex in recubitu ſuo nardus mea dedit
odorem ſuũ. faſciculus mirre dilectus meus
mihi ĩter vbera mea cõmorabitur. Botrus ci
pri dilectus meus mihi ĩ vineis engaddi. Bo
trus ergo cypri factus eſt dominus in reſur
rectione qui fuerat faſciculus mirre ĩ paſſio
ne. Qui bene etiam ĩ vineis engaddi eſſe me
moratur. nãq; ĩ vineis engaddi vt prefati ſu
mus balſamum gignitur qd̃ ĩ cariſſima con
fectione liquori oliue admiſceri ac pontifica
li benedictione ſolet conſecrari. quatinus fi-
deles omnes cum impoſitiõe manus ſacerdo
talis qua ſpiritus ſanctus accipit̃ hac vnctio
õne ſignentur.

¶De herbis aromaticis ſiue cõmunibꝫ. Cviii.

EXtant & quarũdam herbaꝝ nõi͂a
que ex aliqua ſui cauſa reſonãt habẽ
tes nominum explanationẽ. nõ tñ ẽ
omnium herbarũ ethimologiam ĩuenies. hã
pro locis mutantur etiam nominibus. folium
dictũ quod ſine vlla radice innatãs ĩ indie li-
toribus colligatur ꝙ ĩ lino perforatum ſiccãt
indi atq; reponunt. fertur aũt paradiſi eſſe
herba. guſtu nardum referẽs. Nardꝰ herba
eſt ſpicoſa. vnde & a grecis nardoſtacos ap-
pellata quarum alia indica alia ſiricina voca
tur. non ꝙ in ſiria naſcatur ſed quod mõs in
quo inuenitur alio latere ĩdiam ſpectat. alio
ſiriam. eſt autem indicũ multiforme. ſed me
lius ſiriacum leue fuluum. comoſum ſpica ꝑ
uum. odoriſſimum ciperum ſimilans: ꝙ ſi mł
tum in ore tardauerit liguam ſiccat. Nardũ
celticum a regione gallie nomẽ traxit. naſci
tur enim ſepius ĩ ligurie alpibꝫ & ĩ ſiria fru
tice paruo radicibus ĩ manipulum collectis
ligamentis. flos eius tantum propter odorẽ
bonum tirſi eius atq; radicule vtiles proban
tur vſibus noſtris. Nardus autem ſignificat
odorem virtutum ſanctorũ in eccleſia. vnde
ſponſa dicit ĩ cantico cãticorum. Dum eſſet
rex ĩ accubitu ſuo. nardꝰ mea dedit odorem

ſuum. hoc ẽ regi criſto ĩ beatitudĩe celeſtis
ſecreti quieſcẽti ſanctorum virtus ĩ eccleſia
magne nobis gratiã ſuauitatis adminiſtrat
Item ſponſus dicit de ſponſe gloria in eodem
libro. Emiſſiones tue paradiſus maloꝝ puni
corum cum pomorum fructibus. cypri cum
nardo. nardus & crocus per irrigacõem ſac̃
baptiſmatis ſancta eccleſia paradyſũ ex ſe e-
miſerit malorum punicoꝝ id eſt ſanctorum
martirum cum pomoꝝ fructibus id eſt cum
ſanctorum virtutũ fructu. Ciprus arbor aro
matica eſt ſignificans celeſtis gratie benedi
ctionem. Nardus dominice paſſionis tipum.
crocus caritatis feruorem exprimit: coniun
gitur ciprus nardo cum diuina gratia cõfor
tat nos pro criſto pati. Item nardus croco iũ
gitur: cum caritate xp̃i mortem libenter ſuſ
cipimus. Crocum dictũ ab oppido cilicie qd̃
vocatur coricium qua nq; & alibi naſcatur.
ſed non tantũ vel tale quale ĩ cilicia. vnde &
a potiori parte nomen accepit. nã multe res
nomina ſũpſerunt a locis. vbi plus peruenit
& melius aliquid. Optimum autẽ eſt ꝙ fue
rit recens odoris boni albedine parua porre-
cte longitudinis integrũ. & neq; in fragmẽ
ta cõminutum inſpiracõe bona & cum carpi
tur manus inficiens & leuiter acre. Quod ſi
eiuſmodi non fuerit aut vetuſtum aut ĩfuſũ
cognoſcitur. Item ciprus incorruptionẽ ſigni
ficat: nardꝰ fortitudinem. crocus martires
Yſopus herba humilis cuius radices ſaxũ pe
netrãt. qd̃ ſignificat humilitatem penitẽtie
ſiue baptiſmũ vt ĩ pſalterio aſperges me yſo
po & mundabor. Coſtum radix herbe eſt na
ſcentis ĩ india. arabia & ſiria ſed melius ara
bicũ. eſt enim albũ & leue ſuaue iocundi od-
ris: indicum colore atro & leue vt ferula ſiri
acum vero põdere graue. colore. buxeo. odo
re acro. ſũmum tamen albũ leue aridum gu
ſtu incendẽs. Flos enĩ vł criſtum ſignificat
q de virga radicis ieſſe effloruit vł ſpecimẽ
iuſticie. vt in pſalmo. Iuſtꝰ inquit vt palma
florebit. Roſa ab ſpecie floris nuncupata qd̃
rutilãti colore rubeat. ſigĩficat aũt roſa mar
tires vt eſt illud. ſicut roſe germinãt ſuper
humida fluenta. Lilia lactei floris herba. vñ
& nuncupata quaſi lactia cuius dũ candor ſit
in foliis auri tamen ſpecies ĩtus effulget. Li
lium aũt xp̃m ſignificat qui ĩ cantico canti-
corum ait. Ego flos campi & lilium conual
lium. & itẽ vt paſcatur ĩ ortis & lilia colli-
gat. ac ſi diceret. Ego ſũ decus mũdi & glo
ria humilium. qui de ſponſa ſua ſic ait. ſicut
lilium inter ſpinas ſic amica mea inter filias
quia candor caſtitatis eius tribulationibꝫ ꝓ-
batur & maior ẽ fructꝰ predicacõis ꝙ̃ qetis.

Poteſt & ĩ lilio virginitas exprimi quia ex
cellẽtior eſt caſtitas virginal' quã cetere vir
tutes ſicut ĩ apocalipſi oſtenditur. Viola ꝓp
ter vim odoris nomẽ accepit. huius genera
ſũt tria purpureum. album melinum. Viola
quoq; ſignificat confeſſores ob ſimilitudinẽ
libidorum corporũ. Vnde ſcriptum eſt ĩ can
tico cãticorum. flores ĩ terra viſi ſũt. quibꝫ
etiam regnum celorũ ꝓmiſſum eſt. Edera
dicta quod arboribꝫ reptãdo adhereat. de q̄
virgilius. Inter victrices ederam tibi ſerpe
lauros. Alii ederam aiunt vocatã quod edis
ſupra lactis abundantiam in eſca a veteribus
prebebatur. Edere frigide terre ĩdices ſũt.
ſiſicus nam antiformacon ebrietatis ẽ ſi qui
potus edera coronẽtur. Edera autem tipum
iudaici populi habet qui aliquãdo florebat.
ſed non diu ĩ virore priſtino remanebat. Vñ
in libro ione ꝓphete edera ſub cuius vmbra
culo ionas ſedebat ĩ aſcẽſione vermis dilucu
li ĩ craſtinũ exaruit ĩ reſurrectione illiꝰ ver
mis qui ait. Ego ſũ vermis & non homo. Iu
daica plebs per ĩfidelitatẽ exaruit: que quõ
dam florebat ĩ patriarchis & ꝓphetis. Gal
banum dicta mons crete ex quo dictãnũ her
ba nomen accepit. propter quã apud virgili
um cerua vulnerata ſaltus pagrat dictãneos
tante enĩ potentie eſt vt ferrũ a corpore ex
pellat ſagittas excuciat. Vnde & eiꝰ pabulo
fere percuſſe. ſagittas a corpore inherentes
eiciunt. hanc quidam latinorũ polenim mar
tis dicũt propter belli tela excucienda. Mã
dragora dicta ꝙ habeat mala ſuaue olentia
ĩ magnitudinem mali maciani. vnde & eam
latini malum terre vocant. hanc poete antro
pomorpheos appellãt ꝙ habeat radicem for
mam hominis ſimilantem. cuius cortex vino
ĩmixta ad bibendum datur. quorum corpus
propter curam ſecandum eſt. vt ſoporati do
lorem non ſenciant. huius ſpecies due. femi
na folus lactuce ſimilibus mala generant ĩ ſi
militudinem prunaꝝ. maſculꝰ vero folus be
te ſimilibus. De mandragora ſponſa dicit in
cantico canticorũ. mandragore dederũt odo
rem in portis noſtris. Mandragora propter
multimoda medicaminũ genera ſanctorum
virtutibꝫ comparat': porte eccleſie doctores
ſunt ſancti. In huiuſmodi portis mandrago
re dãt odorem: cum ſpiritales quiq; ex ſe vir
tutum palmam longe lateq; ſpargunt. Le-
gitur & ĩ geneſeos ꝙ ruben filiꝰ lie egreſſꝰ
in agrum ĩuenerit mandragoras & dederit
eas lie matri ſue: q ſignificat famam bonam
quã quiſq; bene ſtudioſus adipiſcitur ex mun
danis hominibus. referre hanc debet ad ma-
trem eccleſiam. Vnde dicit apoſtolus de epiſ

copo ordinãdo. oportet etiam illum teſtimõ
nium habere bonum ab eis qui foris ſũt. qui
licet parũ ſapiant. reddunt tamen plerunq;
labori eorum ꝑ quos ſibi conſulitur & ſplen
dorem laudis & honorẽ bone opinionis. Her
be eterne paradiſi viriditas & ſanctarũ ani-
marum paſcua. vt ĩ euãgelio. ſi quis per me
introierit ſaluabitur. & ĩgredietur & egre-
dietᷣ & paſcua inueniet. Et per ezechielem.
in montibus excelſis iſrael vbi paſcam eas in
herbis virentibus. & econtrario de ariditate
mentis ſue de iudeis per hieremiam dicitur
defecerũt oculi eoꝝ quia nõ erat herba. Her
ba vita carnis eſt vt ĩ iob pro diabolo. huic
mõtes hoc eſt luxurioſi diuites herbas ferũt
Herba vita mortalium vt ĩ pſal'. mane ſicut
herba tranſeat. Pratum eſt cuius feni copia
armenta tuentur: cui veteres romani nomen
indiderunt ab eo ꝙ protinus ſit paratus nec
magnum laborem culture deſideret. prata
autem eſſe que ſecari poſſunt. Pratum miſti
ce intelligi poteſt ſancta eccleſia. vl' ſcriptu
ra ſacrã ĩ qbꝫ flores diuerſaꝝ virtutũ repiunẽ
& paſtus ſpiritalis pius animalibus hoc eſt
fidelibus hominibus preparatur. Vnde ſpõ
ſa ĩ cantico canticoꝝ dicit. flores apparuerũt
ĩ terra id eſt ĩ ocio fidei & iuſticia floruerũt
in mundo, creſcente eccleſia. Hinc item ipſa
doctoribus dicit. fulcite me floribꝫ. ſtipate
me malis quia amore langueo. ac ſi diceret.
conſolamini me exemplis ſeu incipientium.
ſeu terminantium viam ſalutis. dum adhuc
in huius peregrinacõis tedio amore ſuperne
viſionis langueſco. Prata patefacta eſt ſcrip
tura diuina vt ĩ ſalomone. Aperta ſũt prata
& apparent herbe virentes. Item ĩ malã par
tem vt ĩ ſalomone. nullum pratum ſit ꝙ non
pertrãſeat luxuria noſtra. Auena loliũ. ziza
nia quã poete ſemper infelix lolium dicũt ꝙ
ſit inutile & ĩfecundum. miſtice ſignificant
peccatores & vicia. vnde ĩ euangelio dicitᷣ.
ꝙ in ſegete domini inimicus ſuperſemina-
uerit zizania. Fenum dictum qd eo flamma
nutriatur. fos enim flamma eſt. fenum enim
iuxta allegoriam ſignificat fragilitatem hu
mane nature. vnde legitur ĩ pſalmo de pec-
catoribus. Quoniam tãquã fenum velociter
areſcent. & ſicut olera herbarũ cito cadent.
Fenum pulchra eſt res dum viret. dũ floret
ſed cum aruerit mutato protinꝰ colore mar-
ceſcit. ſic ſũt impii qui quaſi florida leticia
relucentes prematuro fine ſiccantur. primo
feno comparati ſũt vt areſcerent. nunc agre
ſtibus oleribus vt deciderent nõ enim dixit
holera ortorum ſed herbarum. vt ſignifica-
ret potiꝰ illa viliſſima que per agros ſponte

naſcũtur. fenum hiſtoria legis aut tẽporalia
ſignificat vt ĩ pſalmo. q producit ĩ montibꝫ
fenum. fenum peccatores vt in euangelio. ſi
enim fenum ꝙ hodie in agro eſt. & cras ĩ cli
banum mittitur. Olera enĩ ab olla dicta ſũt
vbi collecta decoquuntur: qua propter fenũ
mundi nobilibus comparemus qui & facile
proficiũt. & viriditatis magna quaſi gratia
veſtiuntur. Olera herbarum mediocres po
nantur & humiles que per loca inculta copia
pullulante conſurgunt. & nature ſue agre-
ſtem atq; hiſpidam retinent qualitatem. ſed
& illud velociter areſcit. & iſta cito deci-
dunt.

De oleribus. viiii.

ORtus nominatꝰ ꝙ ſemper ibi aliquid
oriatur. Nam cum alia terra ſemel ĩ
anno aliquid gignat. Ortus nunquã
ſine fructu eſt. olus ab alendo dictum eoꝙ ꝑ
mum homines oleribus alerẽtur. anteꝙ̃ fru
ges & carnes ederent. Tantum enim pomis
arborum & oleribus alebãtur ſicut animalia
herbis. Ortus enĩ ſanctam ſignificat eccleſiã
in qua varie ſpecies virtutum gignuntꝰ. Vñ
ſponſus de ſponſa dicit. ortus cõcluſus ſoror
mea ſponſa: ortus cõcluſus fons ſignatꝰ. Or
tus concluſus eccleſia eſt quia multifaria ſpi
ritalium opeꝝ germina gignat. fons ẽ quia
doctrina ſalutari redundat. Concluſus quia
domini protectione vncta perſiſtat. ſignatus
ſermone fidei. Item aliam ſignificacõem ha-
bet ortus ĩ hoc teſtimonio libri regũ vbi nar
rat ꝙ achab rex diceret ad nahoth iezrabeli
tam. da mihi vineam tuã vt faciam mihi or-
tum oleꝝ quia vicina eſt & prope domũ meã
& cetera. Naboth ergo qui interpretatꝰ con
ſpicuus ſignificat dominum ſaluatorem qui
eſt ſemen qđ interpretatur iezrabel quia ve
rus eſt filius dei. hic habuit vineam de qua
in iſaia ſcriptum eſt. Vinea enim domini ſa-
baoth domus iſrabel ẽ. Hanc ↄcupiuit achab
qui interpretatur frater patris. populus viꝫ
iudaicus de quo xp̃s carnem aſſumere digna
tus eſt. vt feciſſet ĩ ea ortum olerum hoc eſt
vt vbi vinum gratie ſpiritalis germinare de
buit. ibi fragilia queq; dogmata per pharíſa
icam ſuperſticionem tranſplãtaret. Sed na
both hanc vineam dare nolẽti id eſt xp̃o pha
riſeorum ſuperſticionibus non conſencienti ĩ
pia vxor iezabel hoc eſt ſinagoga iudeorum
machinata eſt mortem eius. Ortus internas
delicias paradiſi ſignificat. vnde dicitur. inẽ
ortum meum ſoror mea ſponſa. Item ortus ẽ
populus iudeoꝝ de quo dicitur. dilectus me
us deſcendit ĩ ortum ſuum ad areolã aroma
tis. Rurſum ortus quedam ypochritarum ſi

mulatio vt ĩ iſaia. qui mundos ſe putabant ĩ
ortis. Areola virgo maria ĩ cantico cãticorũ
dilectus meus aſcendit ad ortum ſuũ. ad are
olam aromatis. Areole corda ſanctoꝝ. virtu
tum odore fragrantes vbi & ſuꝑ Areole aro
matum conſite a pigmentariis. olꝰ ſimplex
eſt & aperta predicatio vt ĩ apoſtolo: qui in
firmus eſt olera mãducet. Olus minimum
operatio bona ex qua quidam hypochrite ho
minibus placere ſtudent vt ĩ euangelio. Ve
vobis phariſei ypochrite: qui decimatis mẽ-
tam & anetum. ciminum & omne olus. Ce-
pe & allia corruptionẽ mẽtis & acredinẽ pec
cati ſignificãt. que quanto amplius edũtur
tanto magis dolore cruciãt. vnde & ĩ nume
rorum libro filii iſrabel murmurãtes leguntꝰ
dixiſſe ĩ mẽte veniunt nobis cucumeres. &
pepones. porriq; & cepe. & allia. Anima no
ſtra arida ẽ nihil aliud reſpiciũt oculi noſtri
niſi manna. Sinapis appellatꝰ ꝙ foliis ſit ſimilꝰ
napis. hec herba miſtice ſignificat euãgeliũ
criſti ſicut ipſe dominus oſtẽdit dicẽs. Simi
le eſt regnum celorum grano ſinapis & reliq̃
quod ĩ corde credentiũ ſeminatũ germinat
& recte fidei ac bonoꝝ operum ꝓfert fructũ
Rafanum greci. nos radicem vocamus eoꝙ
totus deorſũ nititur. dum reliqua olera in
ſumma magis proſiliant: cuius ſemine mace-
rato quiſquis ſuas manus infecerit ſerpẽtes
impune tractabit. ſiquidem ex ipſius radice
etiam ebur albeſcit in cibo quoq; venenis re
ſiſtit. Nã cõtra venena radices nuces. lupini
citrum. apium proſũt. ſed contra futurũ. nõ
cõtra acceptum venenum. Vnde & apud ve
teres ante alias epulas hec ſolebãt menſis ap
ponere. Hec cõtinentiã figuraliter poteſt ex
primere & cautelam que multum valet con
tra venenatas ſuggeſtiones diaboli & contra
vicia carnis. Lactuca dicta eſt qđ habundãcia
lactis exuberet ſeu qđ lacte nutriẽtes femi
nas implet. hec & ĩ viris veneris vſũ coher
cet. Lactuca agreſtis quã ſarſiliã nominamꝰ
eoꝙ dorſus eius ĩ modum ſerre ẽ. preceptũ
ẽ ergo filiis iſrael vt lactucas agreſtes ĩ paſ-
ha comederẽt cum aſſis agni carnibꝫ. lactu-
ce vero agreſtes valde amare ſũt: carnes ve
ro agni cum lactucis agreſtibus ſunt edende
vt cum corpus redemptoris accipimꝰ nos ꝓ
peccatis noſtris ĩ fletibus affligamus quate-
nus ipſa amaritudo penitẽtie abſtergat a mẽ
tis ſtomacho puerſe amorem vite. Cucume
res ꝙ ſint interdum amari qui dulces naſci ꝑ
hibentur ſi lacte mellito eorum ſen ẽ infun-
datur. de cucumeribus & peponibus ĩ pẽta
theuco legitur ꝙ eos filii iſrael & cõcupiere
ſpernẽtes manna. ſicut cõcupiſcẽtia carnalis

faſtidit cibum ſpiritalem & ſpernit eum. Cu
curbita berba eſt alieno egens ſuſtentaculo.
que ſignificat infirmos quoſq; & indoctos q
aliorum indigent ſolacio quo fulcianẽ ne cor
ruant. de cucurbitis ĩ iona propbeta legitur
Apium dictum ꝙ ex eo apex id eſt caput an-
tiquorum triumpbãtium coronabatur. Her
cules autem banc berbãm primus capiti cir-
cũtulit. nam nũc populum capite ꝑferebat.
nunc oleaſtrum. nũc apium cuius radices ef
ficaciter pugnant contra inſidias veneriorũ:
eius generis ſũt petroſilenõ ippoſilenõ & ole
oſilenon. Petroſilenon vocatum qđ ſit ſimilis
apio & naſcatur ĩ petris montibuſq; prerup
tis. ꝙ nos petrapium dicere poſſumꝰ. ſilenõ
enim grece apium dicitur ſed eſt ſũmum ac
probabile acedonicum guſtu ſuaue & odore
aromatico. Feniculum latini vocãt qđ eius
tirſi ſeu radicis ſucus acuat viſum. cuius vir
tus traditur vt ſerpentes annuam ſenectutẽ
eius guſtu deponãt. boc olus greci maratrõ
vocãt. Quid autẽ olera que contra venenum
valẽt miſtice ſignificent iam ſuperius dictũ
eſt. Liguſticum a regione nomen accepit. na
ſcitur enĩ plurimum ĩ liguria odore aroma-
tico & guſtu acri. Coriãdrum ex greco no
mine ſumptũ quod illi corian vocãt cuius ſe
men in dulci vino datum proniores reddit ĩ
venerem. ſi ſupra modum dederis amentiã
nutrit: canos etiam ex coriandro infici tradi
tum eſt. Legitur in exodo qđ manna ſimile
eſſet ſemini coriandri. album & ſublucidum
ſic & verbum dei albedinem babet caſtitatis
& lumen ſcientie ſpiritalis vnde anime fide
les q̃tidie paſcuntur. Ruta dicta ꝙ ſit feruẽ
tiſſima cuiꝰ altera agreſtis atq; virtute acri
or ſed vtraq; feruentiſſima compbatur banc
venenis repugnare muſtele docent que dum
cũ ſerpente dimicauerĩt cibo eius armãtur.
bec fidẽ criſti ſignificat: que ꝯtra antiqui ſer
pentis venena plurimũ valet.

¶ Incipit liber xx. ¶ De bellis. ¶ Ca i.
¶ De triumphis. ii.
¶ De inſtrumentis bellicis. iii.
¶ De bucinis & tubis. iiii.
¶ De armis. v. ¶ De gladiis. vi.
¶ De baſtis. vii. ¶ De ſagittis. viii.
¶ De pharetris. ix. ¶ De fundis. x.
¶ De ariete. xi. ¶ De clipeis. xii.
¶ De loricis. xiii. ¶ De galeis. xiiii.
¶ De foro. xv. ¶ De expectacul̃. xvi.
¶ De ludo gimnico. xvii.
¶ De generibus gimnicorum. xviii.
¶ De ſaltu gimnicorum. xix.
¶ De curſu. xx. ¶ De iactu. xxi.
¶ De virtute. xxii. ¶ De luctancia. xxiii.
¶ De paleſtra. xxiiii. ¶ De agone. xxv.
¶ De generibus agonũ. xxvi.
¶ De ludis circenſibus. xxvii.
¶ De circis. xxviii. ¶ De aurigis. xxix.
¶ De curru. xxx.
¶ De equis a quibus curritur. xxxi.
¶ De ſeptem ſpacus. xxxii.
¶ De equitibus. xxxiii.
¶ De peditibus. xxxiiii.
¶ De coloribus equorũm. xxxv.
¶ De theatro. xxxvi.
¶ De ferali certamine. xxxvii.
¶ De borum execratione ludoꝝ. xxxviii.
¶ De nauibus. xxxix.
¶ De partibus nauiũ & armamẽtis. xl.
¶ De velis. xli.
¶ De funibus. xlii.
¶ De retibus. xliii.
¶ De fabrorum fornace. xliiii.

PRimus bella ĩſtituit ninus rex
aſſirioꝝ. Ipſe enim finibus ſuis
nequaq; contentus humane ſo-
cietatis fedus irrumpens exer
citus ducere. aliena vaſtare. li
beros ꝑpl̃os. aut trucidare. aut ſubicere ce-
pit. vniuerſamq; aſiam vſq; ad libie fines no
ua ſeruitute perdomuit. Hĩc etiam ſtuduit
vrbes ĩ mutuo ſanguine alterna craſſari cede
quatuor autem ſunt genera bellorum id eſt
iuſtum. iniuſtum. ciuile. & pluſquã ciuile.
Iuſtum bellum eſt. qđ ex predicto geritur
de rebus repetitis. aut propulſandorum bo
ſtium cauſa. Iniuſtum bellum eſt ꝙ de furo
re non de legitima racõe initur. de quo ĩ re
publica cicero dicit. Illa iniuſta bella ſũt que
ſunt ſine cauſa ſuſcepta. nam extra vlciſcẽdi
aut pro pulſandoꝝ boſtium cauſam bellũ ge
ri iuſtum nullum poteſt. Et boc idem tulliꝰ
paruis interiectis ſubdidit nullum bellũ iu
ſtum babetur niſi denũctiatũ. niſi indictum.
niſi de repetitis rebus. Ciuile bellum eſt int̃
ciues orta ſedicio & concitati tumultus. ſic̃
inter ſillam & marium qui bellum ciuile ĩui
cem ĩ vna gente geſſerũt. Pluſquã ciuile bel
lum eſt vbi non ſolum ciues certãt ſed & co
gnati: quale actum eſt inter ceſarem & pom
peium quando gener & ſocer ĩuicem dimica
uerĩt. ſic ĩ hac pugna frater cum fratre dimi
cauit & pater aduerſus filium arma porta-
uit. lucanus. ĩ fratrum ceciderũt premia fra
tres. Item cui ceruix ceſa parentis cederet.
bella itaq; dicuntur interna extña. ſeruilia.
ſocialia. piratica. Nã piratica bella ſũt ſpar-
ſa latronum agmina per maria mioparonibꝰ

ſeuibus & fugacibus. Non ſolum nauibus co
meatus ſed etiam inſulas prouinciaſq; vaſtã
tibus quos primum .gñ. pompeius poſt mul
tam vaſtationẽ quĩ terra mariq; diu egerat
mira celeritate compreſſit ac ſuperauit : ſic̃
autẽ bellum vocatur ꝙ contra hoſtes agitur
ita tumultus ꝙ ciuili ſedicõe concitatur. Nã
ſedicio eſt diſſenſio ciuium, dicta qđ ſeorſum
alii ad alios eant. Alii eſtimant diſſenſionem
animorum ſedicõeʒ vocari. quã greci diaſta
ſin vocãt. quomõ autem differãt. vtrumq; ci
cero docet: poteſt enĩ inquit eſſe bellũ vt tu
multus non ſit: tumultus aũt eſſe ſine bello
non poteſt. Quid eſt enim aliud tumultꝰ niſi
perturbatio tanta vt maior timor oriatur.
vnde etiam dictus tumultꝰ quaſi timor mul
tus: grauiꝰ autem eſſe tumultum quã bellũ
Nam ĩ bello vacationes valẽt. ĩ tumultu nõ
valent. differt autem bellum pugna & pre-
lium. nam bellum vniuerſum dicitur aut pu
nicũ cuius partes ſũt pugne vt canenſis teri
nenſis. Rurſum ĩ vna pugna multa ſũt prela
aliud enĩ in cornibus aliud ĩ media. aliud in
extrema acie geritur. Bellum igitur ẽ totũ
pugna vniꝰ diei. preliũ pars pugne eſt. Bel
lum antea duellũ vocatũ eoq; due ſint partes
dimicantiũ. vł ꝙ alterum faciat victorem.
alterũ uictum. poſtea mutata & detracta li-
tera dictum bellum. Alii per antifraſin pu
tãt dictum eoq; ſit horridum, vnde illud: bel
la horrida. bella cum bellum contra ſit peſſi
mum. Prelia dicitur ab imprimendo hoſtẽ.
vnde & prela ligna quibus vua premit̃. Pug
na vocata eoq; ĩ inicio vſꝰ fuiſſet ĩ bello pug
nis contendere vł qui primo bello pugnis in
cipiebãt. vnde & pugna etiam duorũ eſt ali
quando & ſine ferro. Hec enĩ bella apud car
nales ſũt qui de potencia mũdana confligũt
ceterum apud criſtianos & fideles dei famu
los alius mos pugnãdi eſt de quo ſcribit apo
ſtolus. non eſt nobis colluctacio aduerſus car
nem & ſanguinem, ſed aduerſꝰ principes &
poteſtates aduerſus mũdi rectores tenebra
rum harum contra ſpiritalia nequicie ĩ cele
ſtibus. Et item. caſtigo inquit corpus meũ
& ſeruituti ſubicio, ne forte cum aliis predi
cauerim ipſe reprobꝰ efficiar. Item bella vel
pugne certamen aduerſus nequicias ſpirita
les vł aduerſus viciorum conflictiones vt in
apoſtolo. ſic pugno non quaſi aerẽ verberãs.
Rurſum bella vł certamen diaboli aduerſus
ſanctos. vt ĩ hieremia. & bellabũt aduerſum
te & non preualebunt. ſemper enĩ ſancti viri
contra vicia & contra tẽptamenta diaboli cõ
traq; oblectamẽta carnis & illecebras volup
tatum dimicant. vt ſint ſancti & immacula
ti ĩ conſpectu dei perficientes ſanctificacõeʒ
in timore ipſius quibus pax criſtus eſt qui di
ſcipulꝭ ſuis ait. Pacem meam do vobis. pacẽ
meam relinquo vobis. Ipſe eſt enim pax noſtra
qui fecit vtraq; vnum. Quatuor autem ĩ bel
lo gerũtur. pugna. fuga. victoria. pax. pacis
vocabulum videt̃ a pacto ſũptum: poſterius
autem pax accipitur. fedus primum initur.
fedus eſt pax que fit inter dimicãtes vł a fi
de vł a fictialibus id eſt a ſacerdotibꝫ dictũ.
per ipſos enim fiebãt federa ſicut per ſecula-
res bella. Alii federa dicta putãt a porca fe
de & crudeliter occiſa: cuius mors optabat̃
ei qui a pace reſiliſſet. virgiliꝰ. & ceſa iunge
gebant federa porca. fede. federis partes in
ducie. & dicte inducie quaſi ĩ die ſocia.

De triumphis. Cii.

Omne regnum ſeculi huius bellꝭ que
ritur victoriis propagatur. Victoria
dicta qđ vi id eſt virtute adipiſcat̃.
hoc eſt enĩ ius gentiũ vĩ vi expellere. nã tur
pis eſt dolo queſita victoria. certa aũt victo-
ria eſt vł occiſio hoſtis vł expoliatio vł vtrũ
q;. Non eſt autem iocunda victoria que per ĩ
menſa detrimenta ↄtingit. & hoc ẽ quod lau
dat ſaluſtius ducis victoriam ĩ cruento exer
citu deportaſſe. pompa dicta ẽ greca ſignifi
catione. pompeii hoc eſt publice oſtentari.
precedit autem victoria pompam ideo ꝙ itu
ris ad hoc certamẽ prius eſt victorie votũ
cõuerſione. Tropheum dictum apotoſtrofes
id eſt a conuerſione hoſtis & fuga. nam ab
eo ꝙ hoſtem quis fugaſſet merebat̃ trophe-
um. qui occidiſſet triumphũ. qui dictus eſt
apoſtriambes id ẽ ab exultatione. Plene enĩ
victorie triũphus debetur. ſemiplene trophe
um quia non dum plenam eſt victoriã conſe-
cutus, non enĩ obtinuit ſed fugauit exercitũ
Hec tamen nomina ſcriptores confundunt:
erat autem romanorũ vt triũphãtes quadri
gis veherentur ex illo ꝙ ſoliti priores duces
hoc habitu bella inire. Quicunq; autem ĩ cõ
flictu viciſſent palma aurea coronabant̃. qa
palma ſtimulos habet: qui vero ſine cõflictu
fugiẽtem proſtrauiſſet laurea eoq; hec arbor
ſine ſpinis eſt. Duobus autem generibus de
letur exercitus aut internicõe aut diſperſio
ne: ſaluſtius ĩquit hoſtes oppreſſi aut dilapſi
forẽt: ſic & vtrũq; virgilius internicõne ſub
merſaſq; obruere puppes: diſperſione aut aie
diuerſas aut diſſice corpa ponto. Spolia aũt
hoſtium preda manubie. exuuie partes. Pre
da a pdando vocata. manubie eoq; manibꝫ de
trahuntur. exuuie ab exuendo dicte quia ex
uuntur. hec & partes a pari diuiſione. pro p
ſonarum qualitate. & laborũ iuſta deciſione:

Spolia autem a pallis quaſi expallia . victis
eni detrahuntur . victoria noſtrā criſtus eſt:
cui9 triūphi ſignum crux eſt . quo diabolum
vicit & mortem ſuperauit . Spolia autē eius
que de hoſte ſūpſit homines ſūt in deum cre-
dentes : q de poteſtate diaboli eruti regi ſuo
legitimo ſociātur . Vnde ipſa veritas ī euāge
lio ait . dum fortis armat9 cuſtodit atriū ſuū
in pace ſūt omnia que poſſidet : ſi autem for
tior illo ſuperueniēs vicerit eum vniuerſa ar
ma eius auferet . in quibus confidebat & ſpo-
lia eius diſtribuet . Victoria eſt diaboli vł ad
uerſarii triūph9 . vt ē illud apoſtoli . deo aūt
gratias qui dedit nobis victoriam . Brauium
eſt conſtitutum bonorū premiū meritorum
in apoſtolo . deſtinatū perſequar brauiū ſup-
ne vocacōnis . Corona eterne glorie pro iuſti
cia merces vt ī apoſtolo . de reliquo repoſita
ē mihi corona iuſticie . Pax criſt9 ē quia ipe
ē qui fecit vtraq vnum . pax carnis aduerſus
ſpiritum cōcordia ī bonum vt ī pſalmo . roga
te que ad pacem ſūt ī hieruſalem : & in aliam
partem pro iudeis vł hereticis accipitur . vt
ī deuteronomio . non loqueris ei pacifica om
ni tempore .

De īſtrumentis bellicis. iiii.

Signa bellorum dicuntur q ex his ex
ercit9 & pugnandi & victorie recep
tui accipit ſimbolū . nā aut p vocē tu
be aut per ſimbolū ammonet exercitus .

De bucinis & tubis. iiii.

Bucina qua ſignum datur ī hoſte di-
cta a voce quaſi vocina nam pagani
agreſteſq ad omnem vſū bucina ad
compita conuocabant . pprie ergo hoc agre
ſtibꝰ ſignum fuit . de quo perſius . bucina co
gebat priſcos ad arma quiritis . hui9 clāgor
bucinium dicit : tubā tirreni primi inueneꝛt
tubam dictam quaſi tofam id eſt cauā . Iterū
tubam quaſi tibiā . inter tubam aūt & buci
nam veteres diſcernebant . Nam bucina inſo
nās ſollicitudinem ad bella nunciabat . virgi
lius . bucina ſignū dira dedit . tube aūt prelia
indicabat dat tuba terribilem ſonitū . cuius
ſonus varius eſt . nam īterdum canit vt bella
cōmittantur . interdū vt inſequātur eos qui
fugiunt . interdum canitur receptui . Nā re
ceptus dicit quo ſe exercitus recipit . vnde
& ſigni receptui canere dicunt . Tuba autē
ſiue bucina ſanctorum predicatoꝝ vocem ſig
nificat . que ī toto mūdo per pdicacōem euā
gelii ſonat . & ad certamen ſpiritales milites
criſti prouocat . hii docendo . ammonendo &
exhortando populū dei inſtruūt . & quid fa-
ciendum vł quid deuitandū ſit demonſtrāt
quiſq autem iuxta eius indicia ſe obſeruat
& ſecundum eiūs magiſteriū vixerit . vitam
percipiet ſempiternam .

De armis. lv.

Arma generaliter omnium rerum in
ſtrumenta ſūt vnde & vbi reponunt
armaria dicta ſūt . Item arma dicunt
tela omniū geneꝝ : ſed arma ſunt quibus ipſi
tuemur . tela ſūt que emittimus . nam arma
duplicia ſunt id ē vł quibus percutimus . vł
quib9 tegimur . Arma aūt dicta proprie ſūt
eo q armos tegant . nam arma vł ab armis di
cuntur id eſt ab humeris . vt letos huic haſta
per armos acta tremit . vł a potuareos id ē a
marte . Miſtice aūt arma pro ſentenciis ſan
ctarum ſcripturaꝝ vel exercitus virtutū ac
cipiuntur . vnde apoſtolus ait . nam arma mi
licie noſtre non carnalia ſed ſpiritalia ſunt &
potentia deo ad deſtructionē aduerſarū mu
nitionum hoc eſt viciorum & errorū quibus
diabulo inſtigante homines aduerſi cōtra mi
lites xpi pugnāt . Armarium vero ſcriptura
eſt ſacra vel fides recta vnde pferunt arma
ſpiritalia contra hoſtes criſtiane fidei & op-
pugnatores vere religionis . Item arma pte
ctionem diuinam ſignificant & adiutorium
eius ī ſanctos . vt ī pſalterio . apphende arma
& ſcutum . Arma opera iuſticie aduerſus dia
boli vicia vt in apoſtolo . Accipite armaturā
dei vt poſſitis reſiſtere . arma opa peccati vł
diaboli īſidie vt in pſal . arma & ſcuta com-
bureret igni .

De gladiis. lvi.

Gladius generaliter dicitur enſis ī p
lio . ſed enſis ferrum tantū eſt . Gladi
us vero totus . pprie autem appellat
gladi9 . qꝛ gulam diuidit id eſt ceruicem ſe
cat . Ad hoc enī primū eſt factum . nā mēbra
ſecuribus magis cedunt collum gladio tātū
acies aūt gladii ab acumine dicta . Capulus
vocatus vel quia caput eſt gladii . vł quia ca
pitur ibi vt teneatur . Nā alias acies ferri nō
finit . Mucro non tātum gladii eſt ſed & cui9
libet teli acumen : dictus a longitudine . nam
macron greci lōgum vocāt . hic & machera .
machera autem eſt gladius lōg9 ex vna par
te acutus . framea vero gladius eſt ex vtraq
parte acutus quā vulgus ſpatam vocat . ipſa
eſt . rōphea . framea autē dicta quia ferrea ē
nam ſicut ferramentū ſic framea dicitur . ac
proīde omnis gladius framea . gladius enim
in bono & ī malo accipitur . ī bono vt in apło
& gladium ſpirit9 qđ eſt verbum dei . In ma
lo vt eſt illud pſalmiſte . Gladium euaginaue
rūt peccatores . gladius peccatoris eſt . quili
bet dolus alterius appetēs leſionem . nam &
ille qui inopē ſpoliare contendit pꝛuerſe cōſilii

ſui gladiū educet : & ille qui praua ſuaſione
deſiderat decipere animas innocentū enſem
peſſime cogitacōis oſtendit. Euaginauerūt
autem ſignificat nudauerūt : vt ꝙ ante erat
in cogitacōe tanꝙ ī uagina reconditum. poſt
eductum reuelatis cogitacōibus appareret.
framea vltionem diuinam ſignificat ī impio
vnde ē illud ī pſalmo. Effunde frameam &
conclude aduerſus eos qui me perſecuntur:
& ī aliā partem. eripe a framea animam me
am. nam liberari ſe poſtulauit a morte quā
ſubiturus erat collato ſcilicet reſurrectionis
auxilio. Framea enim ſynoniniū nomen eſt
ſignificans ſiue haſtā ſiue gladium ſiue queli
bet arma per que voluit futurum crucis ex
itium cōpetenter aduerti. qui per ipſam ple
rūq; ſuccedit ſed primo dixit eripe animam
meā. modo petit liberari eccleſiā que eſt illi
vnica id eſt catholicā. vt intelligat doctrinas
nouas & conciliabula perditorū vnitatis vo
cabulo reſpiuiſſe. Item framea ſignificat vin
dictā ī inſontem prolatā. vt eſt illud pſalmi-
ſte de peccatoribꝰ. inimici defecerūt framea
in finem. inimici genitiuus caſus ē id eſt dia
boli cuius frameā defeciſſe teſtatur. Framea
enim hebraicus ſermo eſt. ſignificans gladiū
quo hoſtis ille bachabatur : quod aūt dixit in
finem conſūmatio ſeculi datur intelligi. quā
do virtus diaboli omnipotenti illo gladio pro
batur interimi : de quo dixit ī ſeptimo pſamo
niſi conuertimini gladium ſuū vibrabit &c.
Spata a paſſione dicitur greco vero quoniā
patin grece dicit̄ pati. vñ & patior & patit̄
dicimus. ſemiſpatium gladius eſt a media
ſpate lōgitudine appellat9. vt ī prudens vul
gus dicit ſine ſpatium dū ſagitta velocior ſit
Pugio a pungendo & transfigendo vocatus
eſt enim gladius paruus & bis acutus lateri
adherēs. Idem & clunabulū dictum quod re
ligetur ad clunes. Sica a ſecando dicta. ē enī
gladius breuis quo maxime vtunt̄ qui apud
italos latrocinia exercēt. a quo & ſiccarii di
cti. Gladius enī plures ſignificacōnes habet
& ī bono & in malo accipitur vt ſupra oſten
dimus. Nam gladi9 verbū dei & ſeueritatē
legis atq; ꝓphetarū ſignificat vt ī apocalipſi
& gladius egrediebat̄ de ore ei9 id ē verbū
domini. gladius vis eſt amoris dei. vt ī euā
gelio. non veni pacem mittere ſed gladium.
Gladii ſūt ī manibus ſanctoꝝ teſtimonia di-
uine ſcripture ex vtroq; teſtamento legis in
acumine ꝑducta vt ī pſal'. & gladii bis acu-
tī manibus eoꝝ : & ī apoſtolo. & gladiū ſpi-
ritus qd̄ eſt verbum dei. Gladii duo ſunt te
ſtamenta legis vt ī euangelio ſecundū lucā.
Ecce gladii duo hic. Gladius eſt hereticorū
predicatio vt ī ſalomone. que ꝓ dētibus gla
dios habet. & ī euāgelio. omnis qui pcuſſe-
rit gladio. gladio morietur. Gladius eſt ſe-
ductio diaboli vt ī pſalterio. qui liberaſti ſer
uum tuū de gladio maligno. Gladi9 eſt dāp
natio ſempiterna vt ī iob. Si multiplicati fu
erint filii eius id ē hereticoꝝ diſcipuli in gla
dio erūt. Gladius eſt iudicium dei vt in hie
remia. a facie gladii colūbe vnuſquiſq; ad po
pulum ſuū cōuertet̄. Gladius eſt vindicta vl'
ſermo domini vt ī apoſtolo. viuus eſt enī ſer
mo dei vt efficax & penetrabilior omni gla
dio ancipiti. Romphea idem ē ꝙ & ſup̄. Ma
chera ſermo doloſus & inſidiis plenus. vt eſt
illud ī pſalmo. filii hominum dentes eorū ar
ma & ſagitte & ligua eorū machera acuta.
Secures ſigna ſūt que ante conſules fereban
tur quas ſpani ab vſū francorū per deriuatio
franciſcas vocāt. ea ſolebāt ſigna portari : ne
aut vſum perderet belli. aut vacās aſpectum
amitteret gladiorum. Dicitur autē ſecuris
ferramentū quo ceduntur ligna ad vſum ho
minū qd̄ etiā miſtice aut euāgelicam ꝑdica
tionem aut iudicii ſententiā ſignificat. vnde
eſt illud ī euangelio. iam enī ſecuris ad radi
ces arborum poſita eſt. Arbor huius mūdi ē
vniuerſum genus humanū. ſecuris vero ē re
demptor noſter q velut ex manubrio & fer-
ro cōſtat teneturq; ex humanitate ſed īcidit
ex diuinitate. Que videlicet ſecuris iam ad
radicem arboris iſti9 poſita eſt : quia & ſi per
patientiam expectat videtur tūc qd̄ factura
eſt. Poteſt & ſecuris nomine predicatio ſer
monis. euāgelici intelligi : quia ſecundū apo
ſtolum viuus eſt ſermo dei & efficax & pene
trabilior omni gladio ancipiti & pertingens
vſq; ad diuiſionem anime & ſpiritus. conpa-
gum quoq; & medullarū & diſcretor cogita
tionum. & iheremias ꝓpheta verbū domini
ſecuri cōparat cedēti petrā : ſiue ſecuris ſen
tentiam iudicii altiſſimi ſignificat que ad ra
dices arborum. i. ad finem regni populi iuda
ici poſita eſt : vt eos qui ī xp̄o credere noluе-
rūt de terra viuentium abſcidat.

De haſtis. C vii.

Haſta ē ↄt9 cū ferro cui9 diminutiuū
facit haſtilia. Nomē autem haſte ab
haſtu ſumpſit vnde & aſtucia. Cōt9
ferrum non habet. ſed tātum cuſpide acuto
ē. virgilii9. efferrataſq; trudes & acuta cuſ
pide contus. contū aūt quaſi cōtium. ē enim
contum acuta rotunditas. In ſignificatione
autem haſte vel haſtilium poteſt temptatio
diabolica intelligi. per quā ſaluti generis hu
mani ipſe antiquus hoſtis īuidet & intefecti
onēm preparat. vnde ē illud qd̄ de goliath

gigante ſcriptura refert dicens. Haſtile aūt
haſte eiꝰ erat quaſi liciatorium texētium &
cetera. Pugna vero philiſtinorū cōtra iſrael
non īconuenienter malignorū ſpirituum pre
lium aduerſum eccleſiam dei accipi poteſt.
Inde egredit̄ de caſtris ſcʒ philiſtinorum vir
ſpurius nomine goliath nimie magnitudīs.
qui bene poteſt ſigīficare diaboli ſuperbiam
quā dauid noſter ſingulari certamine ꝯgreſ-
ſus proſtrauit. ac populum dei a timore eiꝰ
eripuit. qui leonem & vrſū necauit vrſū vi-
delicet diabolū. leonem antixpm alterū nūc
hominibus latenter inſidiantem. alteꝝ in po
ſterum manifeſtiſſime ſeuientem. Lancea ē
haſta amentum habens ī medio. dicta aūt lā
cea quod equa lance id ē equali amēto pōde
rato vibratur. Amentū vinculū ē iaculorū.
haſtiliariū qd̄ in mediis haſtis aptat̄. & inde
amentū ꝙ media haſta religet̄. & iaculetur
Claua ē qualis fuit hercolis. dicta qd̄ ſit cla
uis ferreis inuicē religata. & ē cubito ſemis
facta ī longitudine: hec & cateia quā oratiꝰ
caiā dicit. eſt enī genus gallici telis ex ma-
teria ꝙ maxime lenta que iactu non quidē
longe propter grauitatē euolat ſed quo ꝑue
nit vi nimia perfringit: ꝙ ſi ab artifice mit-
tatur. rurſū redit ad eum. Lācea enī poteſt
ſignificare. paſſionis dolorem vel ſacramen-
torum aptionem. vnde ī propheta ſcriptum
eſt. lanceis ſuis vulnerauerūt me & ī paſſione
domini vnus militum lancea latus eiꝰ apuit
& continuo exiuit ſanguis & aqua. Elegāti
ergo euāgeliſta verbo vſus ē vt non diceret
latus eiꝰ percuſſit aut vulnerauit. aut quid
aliud ſed aperuit vt illic quodāmodo vite ho
ſtium panderet̄ vnde ſacramēta eccleſie ma
nauerunt ſine quibus ad vitam que vera eſt.
vita non intratur. Ille ſanguis ī remiſſionem
fuſus ē peccatoꝝ. aqua illa ſalutare tēperat
poculū. hec & lauacrū ꝓſtat & potum.

De ſagittis. viii.

Sagitta a ſagaci iactu .i. veloci ictu
vocata. Pennis enī fertur quaſi auis
& celeriter mox ꝑcurrit ad hominē.
his primū cretenſes vſi ſunt quibus penne vt
diximus ideo aglutinantur vt leues ſint & ꝓ
uolēt haſtas. Spicula ſūt ſagitte vl̄ lācee bre
ues ab ſpicaꝝ ſpetie nūcupate. Scorpio ē ſa
gitta venenata arcu vel tormentis excuſſa
que dum ad hominē venerit virus quo figit
infundit. vnde & ſcorpio nomē accepit. De
ſagittis ergo ī iob ita ſcriptum ē. ſagitte dn̄i
ī me ſunt quaꝝ indignatio ebibit ſpiritū me
um. Hic ſagitarum nomine animaduerſionis
ſentētia deſignatur. Vir igitur ſanctus quia
peregrinacōis ſue erumnā reſpicit. qd̄ ſub ꝑ
ſecucionibus dn̄ice animaduerſionis ingemiſ
cit dicat. vn̄ & verba mea dolore ſūt plena.
quia ſagitte ī me ſunt dn̄i ac ſi diceret. Ego
ī exilii damnacōne nō gaudeo. ꝫ ſub iudicio
poſitꝰ doleo qa vim percuſſionis agnoſco. Sa
gitta dn̄s ihesus xp̄s. corda electoꝝ ſuorū ſa
lubriter vulnerās. vt ī iſaia. ſicut ſagittā ab-
ſcōdit me ī pharetra ſua. Sagitta preceptū
diuinum vt ī pſalterio. ſagitte paruulorū fa
cte ſūt plage eoꝝ hoc eſt apoſtolorū. & alibi
miſit ſagittas ſuas diſſipauit eos. Sagitte in
ſidie inimici ſiue ſermo hereticorū vt ī hiere
mia. ſagitta vulnerās ligua inimici. Aliqn̄do
vero ſagittaꝝ nomine vt diximus ſententie
diuine legis exprimuntur vnde eſt illud in
pſalmo. Sagitte tue acute potentiſſime. &
alibi. ſagitte acute ſunt verba domini ſalua-
toris hominum potentis acute. ſagitte cor-
da ſalubriter infigentia: que ideo vulnerant
vt ſanent. ideo percuciūt vt liberent. ideo ꝓ
ſternūt vt erigāt. nam & aliam ſignificacōeʒ
ſagitte habent ī illa pſalmi ſentētia. paraue
runt ſagittas ſuas ī pharetra vt ſagittent in
obſcuro rectos corde. Permanet ī compara-
tione ſagittarii. nam ſicut iſte habet ſagittas
in pharetra ita ille geſtat ī corde verba vene
noſa. in obſcuro vero ſue perſecutionibꝫ ꝑtur
batur eccleſia. quādo timore periculi carna
les homines credunt̄ facilius immitari. ſiue
in abſcondito cōſilio cum oportunius putant
xp̄ianos decipere quādo eos iudicāt ſua cōſi
lia non videre: ꝫ cū dicit rectos corde īſidias
eoꝝ oſtendit inanes & vacuas.

De pharetris. viiii.

Pharetra ſagittaꝝ teca a ferendo iacu
la dicta ſicut & feretrū vbi funus de
fertur. que idcirco ethimologiā cō-
munē habēt quia pharetra mortem. feretrū
mortuū portat. Coriti proprie ſunt arcuum
thece. ſic ſagittaꝝ pharetre. Faretra enī aut
ſcriptura eſt ſacra vnde ſagitte ſententiarū
diuinarum proferunt̄. & prohete atqꝫ apoſto
li ꝑdicacōis iacula mittunt: aut humanitatē
ſaluatoris noſtri qui ī iſaia loquitur dicens.
Poſuit me ſicut ſagittā electā & ī pharetra
ſua abſcōdit me. quando dicit ſagittā electā
oſtendit habere deū ſagittas plurimas. ꝫ nō
electas. que ſagitte prophete ſūt & ap̄li qui
in toto orbe diſcurrūt. de quibus & ī alio lo
co canit̄. Sagitte tue acute potentiſſime po-
puli ſub te cadent. & iterū. ſagitte potentis
acute cū carbonibus deſolatoriis. Criſtꝰ aūt
de m̄ltis ſagittis & filiis plurimis. vna ſagit
ta electa & filꝰ vnigenitꝰ ē quā ī pharetra
ſua abſcondit id ē ī humano corpe. vt habita
ret in eo plenitudo diuinitatis corporaliter.

rarũq; eſſet credẽtiũ fides. cui & ſup̃ dicit̃.
tu es deus abſconditus & neſciebamus. Qua
ſagitta & ſponſa vulnus accipiens loquitur ĩ
cantico canticoꝝ. vulnerata caritate ego ſũ.
Vagina appellata eoꝙ ĩ ea mucro vł gladius
baiulet̃. theca ab eo ꝙ aliquid receptũ tegat
c. litera pro. g. poſita. Alii greco nomĩe the
cam vocari aſſerũt quod ibi reponat̃ aliquid
inde & bibliotheca libroꝝ repoſitio dicitur.
Vagina aũt occultacõem ꝯſilii vel ꝓtelacõeꝫ
iudicii ſignificat. vñ ĩ pſalmo ſcriptũ ẽ. niſi
cõuertimini gladiũ ſuũ vibrabit. Contuma-
ces terret iudeos q dñi lege contempta ido-
lorum culturis nefandiſſimis ſeruiebãt ipſis
niſi ꝯuertãtur gladium ſuũ vibrabit. i. vnicũ
filium ſuũ ſub lucente claritate miſſurus eſt
Vibrare enĩ illud dicim⁹ qđ modo lumẽ. mo
do vmbras tremulas ꝓbatur oſtendere. hoc
conſtat ĩ incarnacõe xp̃i dñi ꝓueniſſe quãdo
perfidis tenebras. fidelibus autẽ lumen ſue
deitatis oſtẽdit. Arcus vocatus eo qđ arce
at aduerſariũ. vnde & arces dicunt̃ a quib⁹
arcentur hoſtes. Item arcus dicit̃ ob ſpeciẽ
ꝙ capita eius ſint curuata arcibus. Arcus
eſt iuxta miſticum ſenſũ euãgelic⁹ ſermo vt
in geneſi. ſedet ĩ forte arcus ei⁹ id eſt dñi &
in apocalipſi. datus ẽ ei arcus. Arcus hereti
corum dogma vt ĩ pſalterio. quoniã ecce pec
catores tetenderũt arcũ ſuũ. item de arcu ĩ
pſalmo ita ſcriptũ eſt. Arcum ſuũ tetẽdit &
parauit illum. Arcum itaq; ſcripturam noui
& veteris teſtamẽti ꝯgruenter accipimus: q
duobus quodãmodo curuatis flexibus deuo
torum collo complectit̃. hic fidelibus ſuaue
iugum oſtendit̃. cõtumacibus aũt arma ter-
ribilia declarant̃: tetendit adiectũ eſt ne ei⁹
pacientia remiſſa putaret̃. Quod aũt ſequit̃
& ĩ ipſo parauit vaſa mortis ſagittas ſuas ar
dentibus effecit. Hic diſtributio diuine ma
ieſtatis oſtendit̃: q̃a per arcum id ẽ p vetus
& nouũ teſtamentũ ſicut iam dictũ eſt. & ef
fectus mortis venit & ſagittis ipſius vita ꝓ
ſtatur. egreſſe ſũt aũt de iſto arcu tanquã ſa
gitte. i. apl̃i qui ardentib⁹. hoc ẽ deſideran
tibus animis ĩ modũ ſagittaꝝ precepta ſalu
taria trãſmiſerũt: vnde & impii ſauciarent̃.
& fidelibus efficax cura proueniret.

De fundis. x.

FVnda dicta eoꝙ ex ea fundant̃ lapi-
des id ẽ emittant̃. Baliſta genus tor
menti ab emittendo iacula dicta. ba
lin enĩ grece mittere dicit̃. Torquet̃ enĩ ver
bere neruoꝝ & magna vi iacit aut haſtis aut
ſaxa. ĩde & fundibalus quaſi fundẽs & emit
tens dicitur. Contra baliſtã teſtudo valet. ſe
ries enĩ fit armoꝝ vmbonibus ĩter ſe colliga
tis. Funda ẽ eccleſia ſic̃ ĩ iob ꝓ antixp̃o dicit̃
in ſtipulam verſi ſũt ei omnes lapides funde
& ĩ zacharia. ſubiciẽt ĩ lapidibus funde. De
funda aũt in libro regum ita ſcriptũ legim⁹
elegit dauid ſibi quiq; limpidiſſimos lapides
de torrente & miſit eos ĩ perã paſtoralẽ quã
habebat ſecũ & fundam manu tulit & ꝓceſ-
ſit aduerſus philiſteũ. qđ ſignificat xp̃m per
quiq; libros legis ĩ vnitate caritatis diabolũ
funda predicacõis ſuperaſſe atq; ꝓprio gla-
dio hoc eſt nequicia ipſius damnaſſe atq; in-
teremiſſe.

De ariete. xi.

ARieti nomen ſpecies dedit eoꝙ cum
impetu ĩpingit murũ ĩ modũ arietũ
pugnãtiũ. Valide enĩ ac nodoſe arbo
ris caput ferro veſtit̃ ea que ſuſpenſa funib⁹
multorum manu ad muꝝ impellit̃. deĩde re
trorſũ ducta maiori ĩpetu deſtinat̃. ſicq; cre-
bris ictibus concuſſum muri latus cedet. ca
uatũq; irrũpit ac feneſtrã facit. Contra ĩpul
ſũ arietis remediũ eſt ſaccus paleis plen⁹ &
ĩ eũ locum dimiſſus quo aries ꝑcutit. Laxo
enim ſaccorũ ſinu ictus arietis illiſus molli-
tur. duriora enĩ mollioribus facilius cedunt
Plutei ſũt crates corio crudo intexte: que in
opere faciẽdo hoſti obiciuntur. Arietes ſũt
tẽmptationũ ſtimuli vł ĩpetus ꝑſecutionis:
vt ẽ illud. & pones arietes ĩ giro.

De clipeis. xii.

CLipeus eſt ſcutũ maius dictum ab eo
ꝙ clepet id ẽ celet corp⁹ piculiſq; ſub
ducat. onomathopeyõ. Oppoſit⁹ enĩ
ſua defenſione ab haſtis & iaculis corpus mu
nit. Clipeus aũt peditum ẽ. ſcutũ equitum.
ſcutum appellatũ eoꝙ a ſe excutiat telorum
ictum. vt enĩ telis reſiſtat̃ clipeus antefert̃.
De clipeo ĩ ꝓuerbiis ſcriptum eſt. omnis ſer
mo dei clipeus ignitus ẽ ſperantib⁹ ĩ ſe. hec
tota xp̃i eccleſia nouit. & illi maxime ſenciũt
qui deo ſecum morante terrẽ faſtũ ſapiẽtie
cõtemnũt. Qui nimiꝝ omnis ſermo diuine
auctoritatis corda electoꝝ & igne caritatis
accẽdit. & ſcientia veritatis illuſtrat. & vi-
cioꝝ ſordes ſi quos ĩ eis inuenerit cõſumit.
& ab hoſtium inſidiis ſperãtes in ſe cunctiſq;
defendit aduerſis. Item ĩ cantico canticorũ
ſcriptum ẽ. mille clipei pendẽt ex eo. omnis
armatura fortiũ. quod ſignificat teſtimonia
ſcripturaꝝ ſanctaꝝ. Vmbo ſicut vmbilic⁹ ꝑ
media ẽ q̃ſi ancile vocat̃ ſcutũ breue & rotũ
dum. de q̃ virgilius leua ancile gerebat. &
ancile dictũ ab anciſione qđ ſit ab omni parte
veluti anciſũ hoc eſt rotundũ. Ouidius. idq;
ancile vocant ꝙ ab omni ſit parte reciſũ. ẽq;
notis oculis angulus omnis abẽ. Peltũ ſcutũ

gigante ſcriptura refert dicens. Haſtile aũt
haſte ei9 erat quaſi liciatorium texẽtium &
cetera. Pugna vero philiſtinorũ cõtra iſrael
non ĩconuenienter malignorũ ſpirituum pre
lium aduerſum eccleſiam dei accipi poteſt.
Inde egredit̃ de caſtris ſcʒ philiſtinorum vir
ſpurius nomine goliath nimie magnitudĩs.
qui bene poteſt ſigĩficare diaboli ſuperbiam
quã dauid noſter ſingulari certamine ꝯgreſ-
ſus proſtrauit, ac populum dei a timore ei9
eripuit, qui leonem & vrſũ necauit vrſũ vi-
delicet diabolũ. leonem antixp̃m alterũ nũc
hominibus latenter inſidiantem. alteꝝ in po
ſterum manifeſtiſſime ſeuientem. Lancea ẽ
haſta amentum habens ĩ medio. dicta aũt lã
cea quod equa lance id ẽ equali amẽto põde
rato vibratur. Amentũ vinculũ ẽ iaculorũ.
haſtiliariũ q̃d in mediis haſtis aptat̃. & inde
amentũ ꝙ media haſta religet̃. & iaculetur
Claua ẽ qualis fuit hercolis. dicta q̃d ſit cla
uis ferreis inuicẽ religata. & ẽ cubito ſemis
facta ĩ longitudine: hec & cateia quã orati9
caiã dicit. eſt enĩ genus gallici telis ex ma-
teria ꝙ maxime lenta que iactu non quidẽ
longe propter grauitatẽ euolat ſed quo ꝑue
nit vi nimia perfringit: ꝙ ſi ab artifice mit-
tatur, rurſũ redit ad eum. Lãcea enĩ poteſt
ſignificare. paſſionis dolorem vel ſacramen-
torum aptionem. vnde ĩ propheta ſcriptum
eſt. lanceis ſuis vulnerauert̃ me & ĩ paſſione
domini vnus militum lancea latus ei9 apuit
& continuo exiuit ſanguis & aqua. Elegãti
ergo euãgeliſta verbo vſus ẽ vt non diceret
latus ei9 percuſſit aut vulnerauit. aut quid
aliud ſed aperuit vt illic quodãmodo vite ho
ſtium panderet̃ vnde ſacramẽta eccleſie ma
nauerunt ſine quibus ad vitam que vera eſt.
vita non intratur. Ille ſanguis ĩ remiſſionem
fuſus ẽ peccatoꝝ. aqua illa ſalutare tẽꝑerat
poculũ. hec & lauacrũ ꝓſtat & potum.

De ſagittis. viii.

Sagitta a ſagaci iactu .i. veloci ictu
vocata. Pennis enĩ fertur quaſi auis
& celeriter mox ꝑcurrit ad hominẽ.
his primũ cretenſes vſi ſunt quibus penne vt
diximus ideo aglutinantur vt leues ſint & ꝓ
uolẽt haſtas. Spicula ſũt ſagitte vł lãcee bre
ues ab ſpicaꝝ ſpetie nũcupate. Scorpio ẽ ſa
gitta venenata arcu vel tormentis excuſſa
que dum ad hominẽ venerit virus quo figit
infundit. vnde & ſcorpio nomẽ accepit. De
ſagittis ergo ĩ iob ita ſcriptum ẽ. ſagitte dñi
ĩ me ſunt quaꝝ indignatio ebibit ſpiritũ me
um. Hic ſagitarum nomine animaduerſionis
ſentẽtia deſignatur. Vir igitur ſanctus quia
peregrinacõis ſue erumnã reſpicit. q̃d ſub ꝑ
ſecucionibus dñice animaduerſionis ingemiſ
cit dicat. vñ & verba mea dolore ſũt plena.
quia ſagitte ĩ me ſunt dñi ac ſi diceret. Ego
ĩ exilii damnacõne nõ gaudeo. ſ3 ſub iudicio
poſit9 doleo q̃a vim percuſſionis agnoſco. Sa
gitta dñs iheſus xp̃s. corda electoꝝ ſuorũ ſa
lubriter vulnerãs. vt ĩ iſaia. ſicut ſagittã ab-
ſcõdit me ĩ pharetra ſua. Sagitta preceptũ
diuinum vt ĩ pſalterio. ſagitte paruulorũ fa
cte ſũt plage eoꝝ hoc eſt apoſtolorũ. & alibi
miſit ſagittas ſuas diſſipauit eos. Sagitte in
ſidie inimici ſiue ſermo hereticorũ vt ĩ hiere
mia. ſagitta vulnerãs ligua inimici. Aliqñdo
vero ſagittaꝝ nomine vt diximus ſententie
diuine legis exprimuntur vnde eſt illud in
pſalmo. Sagitte tue acute potentiſſime. &
alibi. ſagitte acute ſunt verba domini ſalua-
toris hominum potentis acute. ſagitte cor-
da ſalubriter infigentia: que ideo vulnerant
vt ſanent. ideo percuciũt vt liberent. ideo ꝓ
ſternũt vt erigãt. nam & aliam ſignificacõeʒ
ſagitte habent ĩ illa pſalmi ſentẽtia. parauẽ
runt ſagittas ſuas ĩ pharetra vt ſagittent in
obſcuro rectos corde. Permanet ĩ compara-
tione ſagittarii. nam ſicut iſte habet ſagittas
in pharetra ita ille geſtat ĩ corde verba vene
noſa. in obſcuro vero ſue perſecutionib9 ꝑtur
batur eccleſia. quãdo timore periculi carna
les homines credunt̃ facilius immitari. ſiue
in abſcondito cõſilio cum oportunius putant
xp̃ianos decipere quãdo eos iudicãt ſua cõſi
lia non videre: ſ3 cũ dicit rectos corde ĩſidias
eoꝝ oſtendit inanes & vacuas.

De pharetris. viiii.

Pharetra ſagittaꝝ teca a ferendo iacu
la dicta ſicut & feretrũ vbi funus de
fertur. que idcirco ethimologiã cõ-
munẽ habẽt quia pharetra mortem. feretrũ
mortuũ portat. Coriti proprie ſunt arcuum
thece. ſic ſagittaꝝ pharetre. Faretra enĩ aut
ſcriptura eſt ſacra vnde ſagitte ſententiarũ
diuinarum proferunt̃. & prophete atq; apoſto
li ꝑdicacõis iacula mittunt: aut humanitatẽ
ſaluatoris noſtri qui ĩ iſaia loquitur dicens.
Poſuit me ſicut ſagittã electã & ĩ pharetra
ſua abſcõdit me. quando dicit ſagittã electã
oſtendit habere deũ ſagittas plurimas. ſ3 nõ
electas. que ſagitte prophete ſũt & ap̃li qui
in toto orbe diſcurrũt. de quibus & ĩ alio lo
co canit̃. Sagitte tue acute potentiſſime po-
puli ſub te cadent. & iterũ. ſagitte potentis
acute cũ carbonibus deſolatoriis. Criſt9 aũt
de m̃ltis ſagittis & filiis plurimis. vna ſagit
ta electa & fil9 vnigenit9 ẽ quã ĩ pharetra
ſua abſcondit id ẽ ĩ humano corp̃e. vt habita
ret in eo plenitudo diuinitatis corporaliter.

manifeſta cognoſcere vt conuerſi ſꝑ dicent qđ
ſtultis cogitacōibꝫ abnuebāt. De iudicō vero
ita ſcriptū legiť. de9 iudiciū tuū regi da. Iu
diciū enī dictū ē q̄ſi iuris diciō id eſt ꝙ in co
ius dicatꝰ: & vt veraciſſime probareť eſſe pe
ticio eadē iterū ſequēti cōmate geminauit.
Hoc ē enī ꝙ dicit. & iuſticiā tuā filio regis.
quod ſuperi9 ait. iudiciū tuū regi da. quod ī
ſcripturis diuīs ad exꝑmēdā cauſam frequē
ter inuenis repetitū. Negociū multa ſignifi
cat. modo actū rei alicui9 cui ɔtrariū ē ociū:
modo actionē cauſe quod ē iurgiū litis. & di
ctum negociū q̄ſi neociū id ē ſine ocio. Nego
ciū aūt ī cauſis. negociatio ī cōmercus diciť
vbi aliqđ dať vt maiora lucrenť. Iurgium di
ctū q̄ſi iuris garriū eoꝙ hi qui cauſam dicūt
iure diſceptēt. Lis a ɔtentione limitis ꝑ9 no
mē ſūpſit. de q̄ virgili9. limes erat poſitus li
tem vt diſcerneret agris. Cauſa aūt ā argu
mento aut ꝓbacione cōſtat. Argumētū nūq̄
teſtibus nūquā tabulis dat ꝓbationē. ſꝫ ſola ī
ueſtigatione inuenit. veritatē. vñ dictū eſt.
Argumētū argutū īuētū. ꝓbatio aūt teſtibꝫ
& fide tabulaꝝ ɔſtat. Negotiū enī aliqđ lau
dabile ē hoc ē quādo ī ſtudiis ſpiritalibꝫ labo
rať. vt ē illud ī euāgelio. negocianum donec
veniā. Hinc dicunť negociatores ſpiritales q
bonas margaritas quęrť. Et ecōtrario aliud
eſt negociū vitupabile hoc ē qđ ī cupiditate
mūdana exerceť. de q̄ dicit ap̄ls. nemo mili
tās deo implicet ſe negociis ſecularibus vt
ei placeat cui ſe ꝓbauit. Similiť auť & cau
ſe aliquādo laudabiles ſūt: aliquādo vitupabi
les. Tūc enim laudabiles ſūt cauſe quādo ad
virtutes ſpectāt. tūc auť vituperabiles quā
do ad ɔtencōes ſeculares pertinēt. Dicit enī
pſalmiſta. iudica me de9 & diſcerne cauſam
meā de gēte nō ſancta. Non enī petit pecca
ta ſua diſcuti. ſed ab iniquoꝝ ɔſortio liberari
Eſſet enī periculoſū dicē iudica me niſi ad
didiſſet & diſcerne cauſam meā: id ē diuide
ꝑmixtionē meā quā ī ſeculo iſto ſuſtineo &
aliqñdo ſegregatū me ab impiis ī populi tui
electione ɔſtitue. addit de gēte nō ſancta: hꝰ
ē de puerſis ac male viuētibꝫ. Legiť & ī alio
ꝓpheta dñs increpaſſe peccātes ita dicēs: ec
ce ad lites & ɔtencōnes vigilatis & ꝑcutitis
pugno impie. quod ꝗ ſit vitupabile manife
ſtū ē. In omni aūt iudicio ſex pſone querunť
iudex. acuſatō. reus. & tres teſtes. Iudex di
ctus q̄ſi ius dicēs pp̄lo. ſiue quod iure diſcep
tet. Iudex aūt ī ſcripturis ſacris aliqñdo ipē
deus nř q omnia ſecundū equitatē iudicat.
vñ ꝓpheta ait. De9 iudex iuſtus fortis & lō
ganimis. Itē homines iudices dicunť. Vnde
in lege ſcriptū ē. iudices ī portis tuis cōſti

tuas q iudicēt pp̄lm ī eq̄tate. Accuſator vo
catur q̄ſi accauſator q ad cauſam vocat eum
quē appellat. Accuſator ſigĩficat diabolū de
quo ī apocalipſi ſcriptū eſt. Letamini celi &
exultate omnes q habitatis ī eis: quoniā ꝓie
ctus ē accuſator fratrū nřoꝝ. Reus a re qua
petiť nūcupať: quia quāuis ſceleris ɔſcius nō
ſit: re9 tamē diciť quādiu ī iudicō ꝓ re aliq̄
petitiť. Reus enī ī ſcripturis ꝓ ſonte & pec
catore poniť. vñ ē illud. q hominē occiderit:
reus ē mortis. Teſtes antiquit9 ſupſtites di
cebanť. eoꝙ ſup ſtatū cauſe ꝓferebanť. nūc
ꝑte ablata nominis teſtes vocari: teſtes aūt
ɔſiderať cōdicōe natura & vita. Condicōe ſi
liber nō ſeruus. nā ſepe ſeru9 metu dominan
tis teſtimoniū ſupp̄mit veritatis. Natura ſi
vir nō femina. nā variū & mutabile ſēꝑ fe
mina: vita ſi innocēs & īteger actu. nā ſi vita
bona defuerit fide carebit. Nō enī poteſt iu
ſticia cū ſcelerato habē ſocietatem. Duo auť
ſūt genera teſtiū aut dicēdo id quod videřt
aut ꝓferēdo id qđ audierūt. Duobꝫ auť mo
dis teſtes delinquūt cū aut falſa ꝓmunt aut
vera ſilencō obregūt. Teſtes auť ī ſcripturis
ſacris illi dicunť. q ea que videřt & audieřt
veraciť ꝓtulerunt. Vnde ipē deus ad apl̄os
ſuos ait. & eritis mihi teſtes ī hieruſalē & ī
omni iudea & ſamaria & vſq̄ ad vltimū tre.
Vnde & petrus & iohānes cū a iudeis tenti
fuiſſent & ꝓhibiti ſūt ne omnino loquerenť.
neq̄ docerent ī nomine ihesu vlli hominū. re
ſpondētes dixeřt ad eos. Si iuſtū ē in conſpe
ctu dei vos potius audire ꝗ deū iudicate.
nō enī poſſumus que vidim9 & audiuimus
nō loq. hinc & illi q in recta fide & in ɔfeſſi
one nominis xp̄i vſq̄ ad mortē ꝑſeuerauerūt
martires hoc ē teſtes xp̄i nuncupanť: qui re
cte loquēdo & bene opando in vita ſua nec
nō & ī in morte teſtimoniū fidele dño ꝓbue
rūt. Vnde & apl̄s ſanctoꝝ virtutes numerā
do & extremū ſubiunxit dicēs. hii omnes te
ſtimonio fidei ꝓbati inuenti ſūt. & vt breuiť
cūcta replicemus. Iudex deus ē ſicꝰ ſup̄ oſten
dimus vt ī pſalterio. deus iudex iuſt9 fortis
& paciēs. Iudices ſūt apl̄i vt in euāgelio. ſe
debitis ſup ſedes xii iudicātes xii tribꝫ iſra
el. Teſtes ſūt apl̄i vl̄ ceteri fideles vt in apo
ſtolo. teſtimoniū dicemus de deo. quod ſuſci
tauit ihesū xp̄m a mortuis. Teſtis xp̄s vt in
apocalipſi. ihesus xp̄s q eſt teſtis fidelis. &
in iſaia. ecce teſtē popl̄is dedi eū. Teſtes fal
ſi ſunt iudei ſiue heretici vt ī pſalmo. quoniā
inſurrexeřt ī me teſtes iniq. Et ī deuterono
mio. ſi ſteterit teſtis iniqu9 falſū teſtimoniū
ꝓferēs aduerſus ꝓximū ſuū. Iudiciū eſt diſ
cretio boni ac mali vt ī pſalterio. ſi vere vtiq̄

breuiſſimum ĩ modum lune medie. de quib9
meminit liber regũ. Fecit rex ſalomon ducẽ
ta ſcuta de auro puro & trecentas peltas ex
auro probato. Cetra ſcutũ loreũ ſine ligno q̃
vtunt affri & mauri. de quo poeta. leuas cet
tegit. Parma leuia arma. q̃ſi paruus clipeus
dicit aũt & teſtudo ſcutorũ nã ĩ modũ teſtu
dinis fit. Clipeus & teſtudo eſt ſcutorũ co
nexio curuata ĩ teſtudinis modũ. Nãq3 in ar
morum generibus milites etiam ab animali
bus nomina ſumũt vt aries. Et ſaluſti9 ĩ mo
dum ĩquit iricii militaris. ſcutũ aut fidem ſi
gnificat vt eſt illud apl'i ſumẽtes ſcutũ fidei
ĩ quo poſſitis omnia tela nequiſſimi ignea ex
tinguere. Aut adiutoriũ diuinũ vt eſt illud
pſalmiſte. Apprehende arma & ſcutũ & ex
urge ĩ adiutoriũ mihi. Item ſcutũ obduratio
cordis vl' peccati defenſio. vt illud hieremie
dabis eis dñe ſcutũ cordis laborẽ tuũ Arma
ab arcendo dicta ſũt ꝙ per ea hoſtes violen-
tiſſimos arceam9. & ideo hoc humana cõſue
tudine dicit que armat manũ vt opp̄mat ini
micũ. Ceterũ arma & ſcutũ ſola volũtas eſt
dñi q̃ ꝓtegit pielitãtẽ & expugnat aduerſũ:
ſcutũ enĩ dictũ eſt q̃ſi ſculptũ ꝙ in ipſo antiq
ſua facta ſignabant. nã ꝙ dicit apprehende.
nũquid ab eo ſumit ad tẽp9 peregrina defen
ſio. ſemp ille paratus ẽ ad exitũ rez q ꝓbat
omnipotẽs. nec q̃ſi de quiete exurgẽ credit
q nunq̃ iacuiſſe declarat. Arma igit ptinẽt
ad indumẽta ferrea p que ſalus humana de-
fendit: ſcutũ ad repellendos ictus inimici vt
fruſtrata tela cadãt que fuerant ad exitium
hominis deſtinata.

De loricis. xii.

Lorica vocata eo ꝙ loris careat. ſolis
enĩ circul' ferreis ɔtexta ẽ. Squama
eſt lorica ferrea ex lamininis fereis ã
ereis ɔcatenata ĩ modũ ſquame piſcis & ex
ipſo ſplẽdore ſquamaꝝ & ſimilitudine nũcu
pat. In ciliciis autem & poliunt lorice & te-
gunt. Significat aũt lorica iuſticie obſeruan
tiam que ꝓtegit hominẽ & illeſũ ſeruat ab
hoſte qa ſic difficile vulnerat in his vl' maxi
me locis que vitã tenẽt q ɔſeruatã hamis &
circulis ferreis inuicẽ ſe tenentẽ loricã virtu
tis ĩdutus ẽ ita qui ẽ circũdatus multiplici
veſte iuſticie nec ad ſimilitudinem cerui ĩ ie
cur accipiet ſagittã. nec ĩ deſideria corruet.
& furores ſedat mũdo corde habẽs artificẽ
hui9 lorice deũ q vnicuiq3 ſanctoꝝ omnia ar
ma fabricat & ñ ſinit ab iaculo voluptatis pi
re & a ſagittis ardẽtibus pcuti parit & vex
ari. Itẽ lorica ĩ malã ptẽ accipit vt ĩ ezechie
le. Aduerſus gog omnes ſcutati & loricati.

De galeis. xiii.

Caſſis de lãmina ẽ: galea de corio. nã
galeros coriũ dicit. caſſidẽ autẽ a tu
ſcis nominatã. Illi enĩ galeam caſſem
nominãt credo a capite. apex ẽ qđ ĩ ſũma ga
lee eminet q̊ figit criſta quã greci conũ vo-
cant. nam conus ẽ curuatura. que in galea ꝓ
minet ſup quã criſte ſũt. Nã caſſis vel galea
que caput noſtrũ hoc ẽ mentẽ nr̃am ɔt arma
inimici defendit. ſpes ẽ ĩ dñm ſaluatorẽ vñ
monet apl's nos ĩduere galeã ſalutis: quoniã
cont atrociſſimos hoſtes & omni tergiuerſa
cõne callidos bellũ gerim9. Idcirco omni cau
tela & ſollicitudine vigilare debem9 vt q̃lit
cũq3 tẽptauerit. munitos nos & p̄paratos ĩ
ueniãt. Neceſſe ẽ enĩ vt de9 adiuuet. q̊s vide
rit ĩ p̄cibus vigilare & de armis ei9 expecta
re victoriam. In hui9modi ergo bello ſobria
mẽte opus ẽ & pura ɔſciẽtia qa nõ cont car
nalia nequicie ſ; aduerſ9 ſpiritalia dimicat.
Cont terrigenas enĩ hoſtes corp9 ſagina ro-
borat. & poculo mẽs ĩcendit vt repugnãdi
ſumat audaciã: aduerſ9 ſpiritalia enĩ neqcie
ſpiritalit repugnandũ ẽ. & ſobrietatis & ab
ſtinẽtie arma ſumẽda ſũt. vt ĩfuſi ſancto ſpi
ritu ĩmũdos & erraticos ſpirit9 deuincam9
ſic itaq3 ſuccingemus lũbos nr̃os ĩ veritate. ſi
parati ſumus errori reſiſtẽ. Omnis enĩ q ope
rari vult ſuccinget ſe vt ablato impedimẽto
diligentius operet.

De foro. xv.

Forum exercendarũ litiũ locus a fan
do dictus. q loc9 & ꝓroſtra vocatur
ab eo ꝙ ex bello punico captis nauib9
cartaginẽſiũ roſtra ablata ſũt & ĩ foro roma
no p̄fixa vt eſſet huius ĩſigne victorie. Pri-
ma ſpecies fori locus ĩ ciuitate ad exercẽdas
nundinas relictus. Secũda vbi magiſtratus
iudicare ſolet. tercia quã ſup̄ dixim9 quã cal
catorium nominauimus. quarta ſpacia plana
in nauib9. De quib9 virgilius. laxatq3 foros.
Cõſtat aũt for9 cauſa. lege. & iudice. cauſa
vocata a caſu q̃ euenit. ẽ enĩ materia & origo
negocii nec dum diſcuſſionis examine facto.
Que dũ p̄ponit cauſa ẽ dũ diſcuttit iudiciũ ẽ
dũ finit iuſticia. Vocatũ aut iudiciũ quaſi iu
ris dictio. & iuſticia q̃ſi iuris ſtatus. Iudiciũ
aũt p̄us ĩquiſicio vocabat. vnde & auctores
iudiciorũ p̄poſitos. queſtores vel queſitores
vocamus. De cauſa ergo ĩ pſalterio ſcriptũ
ẽ. exurge dñe & iudica cauſam tuã. Poſt cũ
cti que dixit nũc facit iudicis cauſam vt eũ
efficacius cõmoueret cui negocii ſui q̃litas ĩ
timat. Nũc ad ipſũ dñm verba ɔuertit. expe
tens ut cauſam ſuã ɔtra illos diiudicet q non
deſinunt prauiſſimis murmurationib9 inſo
nare. Iudicat enĩ cauſam ſuã dũ errãtes fac'

De virtute. xxii.

Virtus eſt imenſitas viriū. ī labore &
pondere corporis. virt9 pertinet ad
exercitium ſpiritale vt virtutib vī
camus. vicia ſuperemus.

De luctacione. xxiii.

Luctacio a laterū cōplexu vocata qb
comm9 certātes innitunt̄ qui greca
appellacōe athlete vocant̄. Nam &
luctacō nr̄a ſpiritalis ē non carnalis: qa teſte
apl̄o. nō eſt nobis colluctatio aduerſ9 carnē
& ſanguinē. ſed aduerſus p̄ncipes & poteſta
tes aduerſus mūdi rectores tenebrarū harū
cont̄ ſpiritalia nequicie ī celeſtibus.

De paleſtra. xxiiii.

Locus aūt luctacōis paleſtra dicit̄. pa
leſtrā aūt vł a potupaleſi id eſt a lu
ctacōe vel a potupalin .i. a motu rui
ne fortis nominatam dicunt. ſcilicet ꝙ in lu
ctādo cū medios arripiāt fere quaciunt idq̄
apud grecos palin vocat̄.

De agone. xxv.

Que latini certamīa greci agonas vo
cāt. a frequētia q̄ celebrabant̄. ſiqdē
omnem cetū atq̄ cōuentum agona di
ci. Alii qd̄ ī circulis & quaſi agonis id ē ſine
anguloſis locis ederentur nūcupatos agones
putant.

De generib agonū. xxvi.

Agonum genera ſunt hec. īn entlitas
virium. curſus celeritas. ſagittandi
peritia. ſtandi paciētia. ad citharam
quoq̄ tibias incitandi geſt9. de moribus ēq̄
de forma. de cantādi modulacōne terreſtris
quoq̄ belli & naualis prelii perpeciendoꝝ q̄
ſuppliciorū certamina. De agone aūt mūda
no apl̄s ſūpſit exemplū ad agonē ſpiritalem
dicens. Omnis aut̄ q ī agone ↄtendit ab om
nibus ſe abſtinet & illi quidē vt corruptibilē
coronā accipiāt. nos aūt ī corruptā &c̄. A q
bus omnib dixerit ingramus vt poſſit nobis
ſpiritalis agonis inſtructio ↄparacōe carnalis
acquiri. Illi etenī qui ī hoc agone viſibili ſtu
dēt legitime decertare. vtendi omnib eſcis
quas deſiderii libido ſuggeſſerit nō habēt fa
cultatē: ſed illis tantūmodo q̄s earūdē certa
minū ſtatuit diſciplina. Et nō ſolum īterdi
ctis eſcis & ebrietate omni q̄ crapula eos ne
ceſſe ē abſtinere: verū etiā cuncta inertia &
ocio atq̄ deſidia vt q̄tidianis exercitiis iugi
q̄ meditacōne virt9 eoꝝ poſſit accreſcere: &
ita omni ſollicitudine ac triſticia. negociiſq̄
ſecularibus affectu etiā & ope cōiugali effi
ciunt̄ alieni: vt p̄ter exercitiū diſcipline nihil
aliud nouerūt. nec vlli mūdiali cure penitus
īplicent̄. ab eo tantū. q certamini p̄ſidet ſpe
rantes quotidiani victus ſubſtātiā. & corone
gloriā. ↄdignaq̄ p̄mia victorie laude ↄquirē
Itaq̄ ſi agonis mūdialis ītelligim9 diſciplinā
cuius exēplo beat9 apl̄us nos voluit erudire
docēs quāta cuſtodia quid nos ↄueniat facē
q̄ puritate oportet cuſtodire nr̄i corpis atq̄
anime caſtitatē. q̄s neceſſe ē quottidie ſacro
ſanctis agni carnibus veſti. Quod enī illi in
corporis puritate cupiūt aſſeq. nos debem9
etiā in cordis ↄſcientia poſſidere. In qua dn̄s
arbiter atq̄ agonthea reſidēs pugnā curſus
atq̄ certaminis nr̄i ingit̄ exſpectat. vt eā que
in p̄patulo horrem9 admittere. ne intrinſe
cus qdem cōcaleſcere incauta cogitacōe pati
amur. & ī quibus humana cogitacōe ↄfundi
mur. ne occulta qdē cōcupiſcētia polluamur
Que licet poſſit hominū p̄terire noticiā. ſan
ctoꝝ tamē angeloꝝ ipſiuſq̄ omnipotētis dei
ſcientiā nulla ſubterfugiunt ſecreta nec latere
poterūt. Et in hoc multū diſpar donū eſt ac
p̄ hoc diligētiores nos eſſe debē quib nō ter
renis & marceſcētibus floribꝰ ſ; eternis con
ſerta gemmis. ī modum regalis diadematis
ſpiritalis corona ſeruatur.

De ludis circenſib. xxvii.

Ludi circenſes ſacrorum cauſa ac deo
rum gentilium celebracōib iſtituti
ſūt: vnde & q eos exſpectāt demonū
cultibus inſeruire vidētur.

De circis. xxviii.

In circo vnde emittūtur equi carceres dixe
runt ab ea re q̄ & ille carcer q ē in ciuitate q̄
ſicut ibi homines dāpnati atq̄ incluſi. ita hic
eq coercent̄ ne exeāt antequā ſignū emittāt.
Carcer aut̄ ſpiritaliter penā ſignificat p̄ſentē
vł futurā. vt ē illud pſalmiſte. educ īquit de
carcere animā meā ad cōfidendū nomini tuo
Hic carcerē duplici modo maiores intelligē
voluerūt. aut ſeculi iſtius penales anguſtias
q̄s patimur ī iſto corpore ↄſtituti: aut magis
cuſtodias inferni q̄s euadere nō licet lege hu
maītatis īfirme. Carcer enī dictus eſt q̄ſi ar
cer. eoq̄ a ſe arceat exire ↄcluſos. Sed cur ſe
de iſto carcē liberare. deſideraret cauſa ſub
ſequit̄. Ad cōfitendū nomini tuo. Tūc enim
a cunctis fidelibus pr̄i ↄfeſſio laudis exhibet̄
quādo eū reſurrectionis miraculo de īferni
carcere cōſtat eductum.

De aurigis. xxviiii.

Hs circi auriga & currus eqtes ſiue
pedites. Auriga proprie dictus q̄
currū agat & regat ſiue quod feriat
iūctos equos. Nam auriga ferit. vt lat9 hau
rit apertum. Ipſe eſt & agitator id eſt verbe
rator ab agendo dictus.

De curru. xxx.

iuſticiā loq̄mini recte iudicate filii hominū .
Iudicium ſeparacō bonoꝝ a ſocietate maloꝝ
vt ī euāgelio . & ſeparabit eos ab inuicē . & ī
pſalmo . iudica me deus & diſcerne cauſam
meā . Iudiciū dāpnatio futura ſic ī euāgelio
ꝓ fidelibus veritas loquit̄ . q credit ī me nō
iudicabit̄ . Et econt̄rio de reꝓbis q aūt non
credit iā iudicatus ē . hoc eſt ꝯdēnatus . Iudi
ciū ī iniuſta repħenſione vł dāpnacōne vt in
euāgelio . Nolite iudicare vt nō iudicemini .
& ī apł̄o q nō manducat mādacantē nō iudi
cet . Iudiciū ꝯfeſſio penitētis . in eo enim qđ
ſe accuſat & dei iudiciū laudat verū iudiciū
eſt . De q̄ iudicō dn̄s p yſaiā loq̄tur dicēs . re
duc me ī memoria & iudicemur ſimul : & in
iob . & dignum ducis ſup huiuſcemodi apire
oculos tuos & adducē eū tecū ī iudiciū . Et ī
apoſtolo ꝙ ſi nosmetipſos iudicaremus : non
vtiq̄ iudicaremur . Iudiciū quorundā ꝑſūpcō
& de propa ſe extollentiū iuſticia quibꝫ dn̄s
p hieremiā reſpōdit dicēs . qđ vultis mecū
iudicō ꝯtendē . omnes me dereliq̄ſtis . Inimi
cus diabolus iuxta allegoriā intelligit̄ . vt in
euāgelio . inimic9 homo hoc fecit . Inimici iu
dei vł heretici vt ī michea . inimici hominis
hoc eſt criſti domeſtici eius . Aduerſari9 ſer
mo diuin9 eoꝶ ꝯtrarius cont̄ria hominū vo
lūtati . precipiat . vt ī euāgelio . eſto ꝯſentiēs
aduerſario tuo cito dū es cū illo ī via . Aduer
ſarius diabolus vt ī zacharia . & ſatan ſtabat
a dextris ei9 . ita vt aduēſaret̄ ei . Crudel̄ di
abolus vt ī ſalomone . ne des alienis hoc ē de
monibus honorē tuū & annos tuos crudeli .
Alieni demones iudei ſiue heretici vt ī pſ . l̄ .
quoniā alieni īſurrexerūt aduerſū me . extra
nei demones vt ī ſalomone . ne forte īpleant̄
ext̄nei viribꝫ tuis & labores tui ſint ī domo
aliena . Fur diabol9 vt ī oſee . & fur ſpoliās .
latrūculus foris . Latrones demones . ī iob . ſi
mulauerūt latrones ei9 . & fecer̄t ſibi viam
p me . Fures & latrones heretici ſiue iudeoꝝ
doctores . In euāgelio . omnes quotquot vene
rūt fures ſūt & latrones . fur mors ex īproui
ſo adueniēs vt ī euangelio . hoc aut̄ inq̄t ſci
tote qa ſi ſciret pat̄familias q̄ hora fur veni
ret : vigilaret vtiq̄ & nō ſineret pfodi domū
ſuā . fur dies iudicii ī apoſtolo . dies dn̄i ſicut
fur . ita ī nocte veniet .

De ſpectaculis . xvi .

SPectacula vt opinor generaliter no
minant̄ voluptates que nō p ſemetip
ſa inquināt . ſed p ea que illic gerunt̄
Dicta aūt ſpectacula eoꝶ hominibus publi
ca ibi ꝑbeatur inſpectio . hec & ludrica nūcu
pata ꝙ ī ludis gerantur aut in ſcenis . De ſpe
ctaculo aut̄ ī apł̄o ita legimus . ſpectaculum
facti ſumus huic mūdo & angel̄ & homini
bus qa erūt ſpectaculū enoch . & helias vſq̄
adeo vt corpora eoꝝ ī platea proiciant̄ ī con
ſpectu toti9 ppl̄i infidelis ita & apoſtoli ſpe
ctaculū facti ſūt . qa publice irridebant̄ poſi
ti ad iniuriā & mortē quā paſſi ſūt . Mundū
autē angelos & homines dixit . qa & angeli
mali ſunt . dicēte dauid ī pſalmo lxx . iiii . vex
abant illos p angelos malos . Et homines ma
li atq̄ increduli . his apoſtoloꝝ iiurie oblecta
menta ſūt : mūdus autem idcirco infidelitas
dicit̄ qa viſibilia ſequitur .

De ludo gimnico xvii .

GImnicus lud9 ē velocitatis ac uirium
gloria . Cuius loc9 gimnaſiū dicitur
vbi exercētur athlete & curſoꝝ velo
citas cōprobat̄ . hic accidit vt omniū ꝓpe ar
tium exercitia gimnaſia dicant̄ . Ante enī in
ludis certātes cincti erant ne nudarent̄ : poſt
relaxato cīgulo repēte proſtrat9 & exanima
tus ē qdam curſor . q̄re ex conſilii decreto ar
coni ypomenes vt nudi deinceps exercitarē
tur pmiſit . Ex illo gimnaſiū dictum quod iu
uenes nudi exercerent̄ ī cāpo vbi ſola tantū
verecunda operiuntur .

De generibus gimnicoꝝ . xviii .

GEnera gimnicorū quīq̄ ſunt id ē ſal
tus . curſus . iactus . virtus . ac luct
tio . vnde ferūt quendā regem tot fi
lios adoleſcentes habentē . totidē generibus
de regno iuſſiſſe cōtendere .

De ſaltu . xviiii .

SAltus dictus q̄ſi exilire in altum eſt
enī altius exilire vel longius . Saltus
enim miſtice profectū virtutū ſigni
ficat : vt eſt illud ī yſaia . tūc ſaliet claud9 ſic̄
ceruus . Saltare totis viribus in dn̄o gaudē
ſicut in libro regū de dauid dicit̄ . & ſaltauit
corā arca dn̄i totis viribꝫ & in aliā pt̄ē ī euā
gelio . cātauim9 vobis tibiis & nō ſaltaſtis .

De curſu . xx .

CVrſus e velocitate crurū vocat̄ . eſt
enim curſus celeritas pedū . miſtice
aut̄ curſus ad trāſitum ꝑſentis vite
ptinet vel certaminis agonē q̄ milites criſti
in hoc mūdo laborāt . vnde dicit apł̄s . Neſci
tis quod hii q in ſtadio currūt omnes q̄uidē
currunt ſed vnus accipit brauiū . vos qdem
ſic currite vt comprehēdatis . hoc eſt vt pal
mam victorie & plenam mercedem laboris
veſtri accipiatis .

De iactu . xxi

IActus dictus a iaciēdo vnde & piſca
torum rete iaculum dicit̄ . huic arti
vſ9 ē acceptos lapides ꝓcul ferire . ha
ſtas pōdē librato iacē . ſagittas arcu emittē .

arcum cui & data eſt corona. & exiuit vīcēs
vt vinceret q̄d dn̄s ſupra eccleſiā ſedēs ſpiri
talis doctrine ꝯtra ipſos arma ferēs victoriā
ſuis ꝑcipit. Equus autē rufus ſup quē ſede
bat ille q̄ ſūpſerat pacē de terra. ſigificat po
pulū ſiniſtrū ex ſeſſore ſuo diabolo ſanguino
lentū cui ſemp diſcordia placet: Equ9 vero
niger ſup quē ſedebat qui ſtaterā habebat ī
manu ſua falſoꝝ caterua eſt fratrū. hii ſtate
rā recte ꝓfeſſionis habēt: & ſocios ledunt p
opera tenebraꝝ. Nam equ9 pallidus ī q̄ ſede
bat ille cui nomē erat mors & quem īfern9
ſequebatꝰ. heretici ſūt: q ſe catholicos fallūt
morte inhabitatrice digni perditoꝝ poſt ſe
rapiūt exercitum. Diabolus enī & miniſtri
eius metanomicos mors & īfern9 dicti ſūt:
eoꝝ multis cauſa mortis & īfernoꝝ ſūt.

De theatro. xxxvi.

Teatrū eſt q̄ ſcena includatꝰ ſemi cir
culi figurā habēs ī q̄ ſtantes omnes
inſpiciūt. Cuius forma primū rotun
da erat ſicut amfiteatrum. poſtea ex medio
amphiteatro. theatrū factum. Theatrū autē
ab ſpectaculo nominatū apotothʒoro ꝙ in eo
ppl's ſtans ſup atq; exſpectans ludos cōtem
plaretꝰ. Idem vero theatrū idē & ꝓſtibulum
eoꝝ poſt ludos exactos meretrices ꝓſterne
rentꝰ. Idē & lupanar vocatū ab eiſdē meretri
cib9 que propꝰ vulgati corpis leuitatē lupe
nūcupantꝰ. Nā lupe meretrices ſūt a rapaci
tate vocate eoꝙ ad ſe rapiāt miſeros & app̄
hēdāt. Lupanaria enī a paganis ꝯſtituta ſūt
vt pudor mulierū infeliciū ibi publicaretꝰ. &
ludibrio haberentꝰ tā hii qui facerēt quā qui
paterentꝰ. Miſtice autē theatrū preſentē mū
dum ſignificare poteſt: ī q̄ hii q luxū huius
ſc'li ſecuntꝰ. ludibrio habētꝰ ſeruos dei & eoꝝ
penas ſpectādo letantꝰ. Vnde ap'ls dicit. ſpe
ctaculū ſum9 facti ī hoc mūdo angelis & ho
minibus propter deum.

De ferali certamine. xxxvii.

Ferarū pugna erat. emiſſas beſtias iu
uenes excipē: aduērſus eas vltroneo
funere certare non crimine ſed fu
rore.

De horū execracōe ludoꝝ. xxxviii.

Hec qppe ſpectacula crudelitatis & ī
ſpectio vanitatū nō ſolū hominum vi
ciis ſ & demonū iuſſis inſtituta ſūt
Proinde nihil eſſe debet criſtiano cū circenſi
inſānia. cū impudicicia theatri. cū amphite
atri crudelitate. cū atrocitate arene. cū lux
uria ludi. Deum enī negat q talia ꝓſumit.
fidei xp̄iane p̄uaricator effectus: q id denuo
appetit quod ī lauacro iā p̄dem renūciauit.
id ē diabolo cū pompis & opibus ei9.

De nauibus. xxxix.

Artium quarūdā vocabula qb9 aliqd
fabricatꝰ hui9cemodi deīceps ex pre
notanda decerno. Artifex generale
nomē vocat9 q̄d artē faciat. ſicut aurifex q
aurū. Faxo enī ꝓ facio antiq dicebant. Nau
cler9 dn̄s nauis ē appellat9. ita ꝙ nauis īſor
te eius ſit. Cleros enī grece ſors dicitꝰ. Cete
ri aūt ī naui ī gubernacōe ei9 ſūt. Gubernio
qui & gubernator q̄ſi cohibernator ꝙ cohi
beat prudētia ſua hibernia id ē tempeſtates
maris. Nauta a naue dict9. p deriuationem
nauita aūt ꝓ nauta poetice dicitꝰ. ſicū mauors
pro mars. nam rectū eſt nauta. Remex voca
tur ꝙ remum gerit. ſic autē remex q̄modo tu
ber dicitꝰ nominatiuo caſu. Epipata greco no
mine appellatꝰ q latine dicitur ſupueniēs. hic
nihil habet negocii ſed naulo dato ī alias ter
ras trāſire diſponit. Nauim qdam ꝑhibent
dictā eoꝙ gnauum rectorē querat id ē peri
tū. ſapientē. ſtrenuū qui cōtinere & guber
nare nouit propꝰ maritima pericula & caſ9.
vnde & illud ſalomonis. intellegēs guberna
cula poſſidebit. Nauis enī miſtice aut eccle
ſiā ſignificat vt ē illud ī euāgelio. nauis autē
iactabatꝰ ī mediis fluctibus. & ī pſalꝰ. hoc ma
re magnū & ſpacioſū &c̄ vſq; illic naues per
trāſibūt. In nauibus autē merito ſignificantꝰ
eccleſie que periculoſos fluct9 mūdi p lignū
glorioſe crucis euadūt. portātes pop'los qui
ligno fidei crediderūt. In his nauib9 habitat
xp̄s: q ſi a credētibus excitetꝰ dicit immaniſſi
me tempeſtati vt quieſcat & qeſcit. Itē alibi
idē ꝓpheta ait. In ſpiritu vehemēti cōteres
naues tharſis: quia per ſpiritūſſancti gratiā
philoſophorū dogma q in mare iſtius ſeculi
diſputādo trāſiert p p̄dicatores euacuatum
eſt. Dn̄s ergo nauis eccleſie ipſe ſaluator ē q
& gubernator qa per ſpiritū ſuū ipſe eā re
git atq; gubernat donec eam ad portum ſalu
tis eterne p̄ducet. Itē ī aliam partē nauis ac
cipitur vt ī iſaia. Vlulate naues maris. q̄ no
mine deſignantꝰ philoſophi. vel heretici inani
bus queſtioīb9 oberrantes. Rates primū &
antiquiſſimū nauigii genus trudibus tignis
aſſeribus ꝙ ꝯſertum. ad cui9 ſimilitudinē fa
bricate naues ratarie dicte. Nūc iā rates ab
uſiue naues. nā ꝓprie rates ſūt conexe inuicē
trabes. Trieris nauis magna quā grece dur
conem vocāt de qua ī iſaia. nō tranſibit p eā
trieris magna. Liburnee dicte a libiis. naues
enī ſūt negociatoꝝ de qualibus oracius. ibis
liburnis inter alta nauiū. Roſtrate naues vo
cate ab eo ꝙ ī fronte roſtra erea habeant ꝓ
pter ſcop'los ne feriantꝰ & collidantꝰ. Lōge na
ues ſūt quas dromones vocamus. dicte eoꝙ

CVrrus autem a curſu dictus vł quia
rotas habere videť: vnde & currũ qĩ
curſũ curr9 ſub allegoria duplici mo
do intelligiť. Aut enĩ angelicus exercitus in
eo exp̄mit. vñ legiť ĩ libro regũ. helias igneo
curru raptus ĩ celũ p angelos quippẽ illa fa
cta & oſtenſa ſũt adiumẽta: quia nec ad celũ
q̄dem aereũ p ſe aſcendẽ poterat quẽ nature
ſue ĩfirmitas grauabat: aut ſanctoꝝ omnium
ſocietas vnde ẽ illud pſalmiſte. Curr9 dei de
cẽ miliũ multiplex milia letantiũ dñs ĩ illis.
Sanctoꝝ ergo vnanimitas currus ẽ dñi quẽ
ille velut auriga ĩſidet & ad voluntatis ſue
miſterium ſalutari lege moderať: ſed vt iſtũ
currũ oſtẽderet nõ eq̄s deditum ſed humaĩs
cogitacõibus attributũ: ait. Decẽ miliũ mul
tiplex. qđ hñ ad ĩnumeros pp̄ł'os nõ ad eq̄s
noſciť ptinere ſubiũxit. Milia letãtiũ. quod
vtiq3 de fidelibus debet ĩtelligi. Et vt oſten
dereť leticie pleĩtudo ait. dñs ĩ ilł' q magne
exultacõis eſt cumulus & honoꝝ omniũ dul
cedo mirabił'. Nam aliquãdo curr9 ſocietas
ĩpioꝝ vĩculo peccatorũ alligata ĩtelligiť. Vñ
ĩ exodo ſcriptũ eſt. currus pharaõis & exer
citũ eius proiecit in mare.

De equis quibus curriť. xxxi.

QVadrige. & bige. & trige. & ſeiuge
a numoro equoꝝ & iugo dicti. ex q
bus q̄drigas ſoli. bigas lune. trigas
inferis. ſeiugas ioui. deſultores lucifero &
heſpero ſacueꝛt. Quadrigã ideo ſoli iungũt
qa p quatuor tẽpora annus vertiť. vere. eſta
te. autumno &. hieme. Bigas lune quoniam
gemmo curſu cũ ſole ꝯtẽdit ſiue qa die & no
cte videť. iungũt enĩ vnũ equũ nigrũ. alteꝝ
candidũ. Trigas diis ĩferis qa hii p tres eta
tes homines ad ſe rapiũt. id ẽ p ĩfantiã iuuẽ
tutẽ, atq3 ſenectã. Seiugũ maximus curſus
currui iouis: ppter qđ maximũ deorũ ſuorũ
eum eſſe credũt. Quadrige aũt in ſcripturis
ſacris aut q̄tuor euãgeliſte ſiue euãgelia in
telligunť. vł q̄tuor virtutes p̄ncipales. hoc ẽ
prudencia. iuſticia. fortitudo. & tẽperãtia.
In q̄bus omniũ virtutũ ſũma ꝯſiſtit: que etiã
hominẽ ad celſitudinẽ pfectionis prouehũt
& ad celeſte regnũ pducũt. In his auť à duo
teſtamẽta intelligunť. aut duo pp̄łi fideliũ.
ex iudeis videlic3 & gentibꝰ q̄s auriga cele
leſtis ſecũdum volũtatem ſuã ducit. vnde &
pſalmiſta ait. deduc me dñe ĩ via tua & am
bulabo ĩ veritate tua.

De ſeptem ſpaciis. xxxii.

SEptem ſpacia q̄drige currũt referen
tes hoc ad curſũ ſeptẽ ſtellarũ quibꝰ
mũdũ regi dicũt: ſiue ad curſũ ſeptẽ
dierũ p̄ſentiũ. q̄bus pactis vite termin9 ꝯſũ
mať q̄ꝝ finis eſt crinis id ẽ iudiciũ.

De equitibus. xxxiii.

POrro equites ſingulares ideo curre
re dicunť: qa ſingulariter vnuſquiſq3
curſũ vite huius pãget atq3 tranſit.
alius alio tẽpore ſequẽs aliũ p vnã tamẽ viã
mortalitatis vſq3 ad ppriã metã mortis.

De peditibus. xxxiiii.

PEdites aũt aiunt ppterea pede cur
rere. qa pedibus curriť mortalitatis
Ob hoc a ſupiori parte currũt ad in
terioa. id ẽ ab oriẽte vſq3 ad occidentẽ quia
mortales oriunť & occidũt. Nudi currunt.
qa & homini ĩ ſecł'o nulle reliq̄e ſũt. Recto
ſpacio currũt: quia inter vitã & mortẽ nihil
diſtat. Sed hec igiť ppterea fingũt. vt vani
tates ſuas & ſacrilegia excuſare conenť. Eq
tes auť ſignificãt eos qui alienis adminiculis
adiuti rem pagũt. Pedites aũt q propꝛ'o labo
re certaminis curſũ cõſumãt. vnde. de eq̄ri
bus ppheta ad dñm dicit. Aſcendẽs ſup eq̄s
tuos & eq̄tatus tu9 ſanitas. i. aſcẽdis ĩ corda
electoꝝ tuorũ p illuminacõem gr̃e p quã te
regente iter virtutũ ĩcedant p q3 orbem to
tũ te euãgelizãdo ferẽtes perpetue ſalutis
mũdo vitã p̄dicent. De peditibus autem ita
ſcriptũ dicit. pedes ſanctoꝝ ſuorũ ſeruabit.
& impii ĩ tenebris ꝯticeſcent. Pedes enim ſa
ctorũ ſuoꝝ dñs ſeruabit hoc ẽ electoꝝ ſuorũ
opera ĩ viã iuſticie diriget: & ĩpii ĩ tenebris
conticeſcẽt qa mittenť ĩ tenebras exteriores
vbi erit fletus & ſtridor dentiũ. vbi ꝯtreſcẽt
id ẽ ab arrogãtia ſupbie ſue ceſſabũt.

De coloribus equorum. xxxv.

CIrca cauſas quoq3 elemẽtoꝝ idem gẽ
tiles etiã colores equoꝝ iunxeꝛt. Ro
ſeos enĩ ſoli id ẽ igni. albos aeri. pra
ſiuos tre. venetos mari aſſimulãtes. Itẽ roſe
os eſtati currẽ voluerunt quod ignei coloris
ſint. & cũcta tũc flaueſcant. Albos hiemi q
ſit glacialis & frigoribꝰ vniuerſa caneſcant.
Veri praſiuos viridi colori quod tũc pãpin9
denſatur. venetos ſiue ruffos autũno currere
q̄s & marti ſacrauerũt a q̄ romani exoriunť
inde & vexilla romanoꝝ cocco decoranť eo
q mars ſanguine gaudet. Sed hec vana ſunt
& fidei xp̄iane cõtraria. vnde animaduetere
debes xp̄iane q circũ numina ĩmũda poſſi
deant. Qua propť alienus erit tibi locus quẽ
plurimi ſatane ſpiritus occupauerũt. totũ
enĩ illũ diabolus & angeli ei9 repleuerũt. At
tamen ni apocalipſi legimus q apparuerit
iohãni equ9 albus. rufus. niger. & pallidus.
quorũ diuerſitas ſpiritalẽ querit ĩtelligẽtiã
Vnde equus albꝰ ſignificat eccleſiã ſup niuẽ
gr̃a dealbatã: ſup quẽ ſedebat ille q habebat

Vnde & apoſtoli tipici piſcatores a domino
mittuntur ī mare iſtius ſeculi vt dogmatibꝰ
ſuis erant homines ab erroribus mūdanis &
perducant ad rectam fidem dei. De ſagena
vero ita ī euāgelio legitur. Simile eſt regnū
celorum ſagene miſſe in mare & ex omni ge
nere piſcium congregāti. Quam cum imple-
ta eſſet educentes & ſecus litus ſedentes ēle
gerūt bonos ī vaſa. malos autem foras miſe-
runt. Sub hac ergo parabola ſancta eccleſia
ſagene comparatur: quia & piſcatoribus eſt
commiſſa & per eam ad eternum regnum a
preſentis ſeculi fluctibus trahitur. ne ī eter
ne mortis profunda mergatur. que ex omni
genere piſcium congregat. quia ad peccatoꝝ
veniam ſapientes & fatuos. liberos & ſeruos
diuites & pauperes. fortes & īfirmos vocat
Vnde ꝑ pſalmiſtā de eo dr̄. Ad te omnis ca
ro veniet. Que ſagena ſcilicet tunc vniuerſa-
liter repletur. cum in fine ſuo humani gene
ris ſumma concludātur. quā educunt & ſe-
cus litus ſedent: quia ſicut mare ſeculum ita
ſeculi finem ſignificat litus maris in quo ſcili
cet fine boni piſces ī vaſis eliguntur. mali ꝓ
iciuntur foras. quia & electus quiſq; ī taber
nacula eterna recipitur & eterna luce regni
perdita ad exteriores tenebras reprobi per-
trahūtur. Nam rete aliquādo deceptionem
diaboli deſignāt vt ī pſal. Cadent ī reciaclo
eius peccatoris. Conopeum rete qua culices
excluduntur in modum tentorii quo magis
alexandrini vtuntur quia ibi ex nilo culices
copioſi naſcūtur. vnde & conopeum dicitur
nā canopeus egiptus ē. legitur quoq; ī libro
iudith de holoferne qd̄ habuerit canopeum
& vſus eſſet illo. Columna que erat ad ca-
put lectuli holofernis ſignificat duriciā pra
ui cordis que eū genuit malefide ſecu
ritatis: gladius ... ligatus pēdebat ma
licia eſt iniqu... Coma capitis elatio
ſuperbe mētis. ceruix vero ... iniquе
actionis. & conopeum hoc eſt rete muſcarū
inſidias ſignificat doloſe cogitacōis. Commē
dat ergo iudith hoſtia puelle ſue oſtiorum
cuſtodiam: quia ſancta eccleſia vnicuiq; fide
lium catholice fidei precipit habere ōbſeruā
tiam. Orat ipſa cum lacrimis: quia ſupernū
auxilium poſcit intima deuocōe cordis. Ac-
cedit ad colūnā & exſoluit pugionem per
quem hoſtis nequiſſimi amputet caput: cum
denudata malicia duri cordis abſcidit ab ho
ſte occaſionem proterue temptationis. Au-
fert & canopeum. quia fraudes eiꝰ detegit
quibus ſimplices & incautos implicare cōtē
dit: ſicq; truncum hoſtis corpus euoluit cum
ipſum inimicum ex omni parte infirmum &
debilem eſſe oſtendit. vt eo facilius bellato-
res criſti. cōfidāt hoſtem nequiſſimum ſe vi
cere poſſe quo eum pleniter ediſcūt fragilē
& ſuperabilem fore.

De fabrorū fornace. xliiii.

Faber a faciendo ferro impoſitum no
men habet. hinc diriuatum eſt nomē
ad alias artium materias fabros vel
fabricas dicere. ſed cum adiectione. vt faber
lignarius. & reliqua propter operis ſcilicʒ fir
mitatem ī fabrorum autem fornace gētiles
vulcanum auctorem dicunt. figuraliter per
vulcanum ignem ſignificātes ſine quo nullū
metalli genus fundi extēdiq; poteſt. Nihil ē
enim pene qd̄ igne nō efficiatur. Alibi enim
vitrum. alibi argētum. alibi plumbum. alibi
minium. alibi pigmēta. alibi medicamina ef
ficit. igne lapides in es reſoluūtur. Igne fer
rum gignitur ac domatur. igne aurum per
ficitur. Igne cremato lapide cementa. & pa-
rietes ligātur. Lapides nigros ignis coquē
do cādificat. ligna cādida vrendo obfuſcat.
Carbones ex pruna fulgida nigros facit. de
lignis duris fragiles: de putribilibus īputri
biles reddit. ſtricta ſoluit. ſoluta reſtringit:
dura mollit. mollia dura reddit. habet & me
dicaminis vſum. Nam ſepe ruri prodē. peſti
lentie quoq; que obſcuracōe ſolis cōtrahitur
auxiliare certū eſt. In opere quoq; aliud gi-
gnit primis ignibus. aliud ſecūdis. aliud ter
ciis. Habet quoq; & aliam ī ſe diuerſitatem
ignis. nam alius eſt qui vſui humano. alius
qui in iudicio apparet diuino. ſiue q de celo
fulmen aſtringit. ſiue qui de terra per verti
ces montiū eructuat. Ignis autem dictꝰ qd̄
nihil gigni poteſt ex eo. eſt enim inuiolabile
elemētū aſſumēs cūcta que rapit. De ignis
autem miſtica ſignificacōne iam ſuperiꝰ di-
ctum eſt. vbi de quatuor elementis diſputa
tum ē. Si autem quis hec que hic ſcripta ſūt
ill̄ comparare voluerit. per efficientias earū
forſitan adhuc plura miſteria īde poterit ex
planare. Faber vero deus intelligitur pro eo
ꝙ omnem fabricam celi & terre operatꝰ ſit
vt in euāgelio. nonne hic eſt fabri filius. Fa
bri ſancti predicatores ſicut regum liber di-
cit. porro faber ferrarius non inueniebatur
in iſrael. fabri regna gentium a quatuor mū
di partibus populum iſrael vel ceteros humi
les ſeruitutis pondere deprimentes. vt ī za
charia. & ecce quatuor fabri. Fabrica duabꝰ
rebus conſtat ventis & flamma. Flamma ve
ro proprie fornacis eſt dicta ꝙ flatu follium
excitet̄. Fornax vero ab igne vocata. fos enī
ignis eſt. Caminus fornax grecum eſt diriua
tum a cauma: fornax enim ſiue caminus aut

longiores ſint ceteris. cuius ɔtrarius muſcu
lus curtũ nauigiũ. Dromo aũt a decurrendo
dictus. curſũ enĩ grece dromõ vocãt. Claſſis
dicta ẽ greco vocabulo a potoncalon id eſt li
gnis. vnde & calones nauicule que ligna mi
litibus portãt. Barca eſt que cũcta nauis cõ-
mercia ad lit9 portat. hãc nauis ĩ pelago ꝓp
ter nimias vndas ſuo ſuſcipit gremio. vbi au
tẽ apꝓpinquauerit portũ reddet vicẽ barca
naui quã accipit ĩ pelago. Paro nauigiũ pira
tarũ aptũ & ex his ita vocatũ. Mioparo q̃ſi
minim9 paro. eſt enim ſcafa ex vimine facta
que cõtecte crudo corio genus nauigii ꝓbet.
qualibus vtunẽ germanorũ pirate in occeani
litoribus vł paludibus ob agilitatẽ. de q̃lib9
hiſtoria. gẽs inquit ſaxonũ mioparonibus nõ
viribus nituntur. fuge potius ꝙ bello parati
Celones q̃s greci celecras vocant. i. veloces.
biremes. vł triremes. agiles & ad miſteriũ
claſſis apte. ennius. labitur vncta carina per
equora alta celonis. Limbo nauicula breuis
que alia appellacõe dicit̃ & cũba & caupol9
ſicut & lintris. i. carabus quem ĩ pado palu-
dibus ꝙ vtunẽ. Carabus eſt parua ſcafa ex vi
mine facta que contecta crudo corio genus
nauigii ꝓbet. Varia enĩ nauiũ genera diuer
ſa conuẽticula poſſunt exprimere bonorũ &
maloꝝ. In quibus boni bona. mali autẽ mala
machinant̃. ſimiliter & inſtrumẽta nauium
varia diuerſas artes ſignificãt. ĩ quibus boni
prodeſſe ſtudẽt. mali aut̃ nocere.

De partibus nauiũ & armamẽtis. Clx.

Puppis poſterior pars nauis eſt quaſi
poſt. prora autẽ anterior quaſi pora
Cumba locus vnus nauis ꝙ aquis in
cumbat. Carina a currendo dicta q̃ſi curri-
na. Fori nauiũ latera cõcaua a ferendo onere
dicta ſiue tabulata nauiũ que ſternunt̃ dicta
ab eo ꝙ inceſſus fert vel foris emineant. trã
ſtra ſũt tabule vbi ſedent remiges ꝙ in trãſ
verſo ſint ducta que virgili9 iuga appellat.
Remi a remouẽdis & decuciẽdis fluctib9 di
cti. ſic tõſores a tõdẽdis & decuciẽdis capill'
Palmula eſt extrema latitudo remi a palma
dicta q̃ mare ĩpellit̃. Antemne aut̃ dicte qđ
ante amnẽ ſint poſite ꝓterfluit enĩ eas ãnis.
Cornua extreme partes antemnaꝝ ſũt dicte
ꝑ tropũ. Malus ẽ arbor nauis q̃ vela ſuſtinẽ
tur. Malus aut̃ dictus quia habet iſtar mali
in ſũmitate. vel quia q̃ſi quibuſdã maleolis li
gneis cingit̃ quoꝝ volubilitate vela facilius
eleuãtur. Clauus eſt q̃ regit̃ gubernaculum
de quo ennius. vt clauũ rectum tenẽã nauẽꝗ
gubernem. Porticulus malleus ĩ manu por-
tatur quo modus ſignumꝗ dat̃ remigantib9
de q̃ plautus. Ad loquẽdum atꝗ tacendum
tute habes porticulũ. Tonſilla vncin9 ferre9
vel ligneus ad quẽ ĩ litore defixum funes na
uium illigãtur. de quo ennius. tonſillas capi
unt cõfigũt litus ad vncas. Anchora dẽs fer
reus ex greca ethimologia nomen ducit. ꝙ q̃
ſi hominis manus cõprehandat vel ſcopulos
vel harenas. nam manus grece chira dicitur
apud hebreos autẽ aſpiracõem nõ habet. nã
ancira dicit̃. Vnde & apud maiores ſine aſpi
racõe ꝓferebat̃. Significat autẽ anchora in
tencõem ſanã & affectum animi bonum quo
homo tendit ad deũ & ad vitã eternã. Vnde
apoſtolus hortat̃ nos dicẽs: fortiſſimũ ſolaci
um habeamus q cõfugimus ad tenendã ꝓpo
ſitã ſpẽ quã ſicut anchorã habemus anime tu
tam ac firmã. & incedẽtem vſꝗ ad interiora
velaminis vbi precurſor introiuit pro nobis
iheſus & cetera.

De velis. Cxli.

Vela greci armena dicunt proinde. ꝙ
aere mouẽtur. Apud latinos autem
vela a volatu dicta. Vnde ẽ illud. ve
lorum pandimus alas. Vela ergo nauium ty
pice exprimẽ poſſunt volũtates hominũ que
vento hoc eſt ſpiritali impulſu ad curſũ vite
bone. ſiue male ad interitũ impellunt̃. Spiri
tus enĩ dei bonus deducit ĩ viã rectã: & ne-
quam ſpiritus ĩ viã prauã.

De funibus. Cxlii.

Funes dicti qđ antea ĩ vſum luminis
fuerũt circũdati cera. vnde & funa-
lia. Reſtes ſũt ſiue qđ rates cõtineãt
ſeu qđ his retes tendãtur. Rudentes ſũt fu-
nes nauium ex nimio ſtridore ita dicti. Fu-
nes vero ſiue rudentes retinacula exprimere
poſſunt voluptatũ que & aĩas homĩnum ne ĩ
precipicium ruant retinent. Funis fides tri
nitatis vt ĩ ſalomone. funis triplex difficile
rũpitur. funes populi fideles ĩ trinitatis fi-
de contexti vt in pſal'. funes ceciderũt mihi
in preclaris. funes prolongatio peccatorum
vt ĩ yſaia. Ve qui trahitis iniquitates ĩ funi
culis vanitatis.

De retibus. Cxliii.

Retes vocate ſiue a retinendis piſcib9
ſiue a reſtibus quibus tendũtur. Mi
nus aũt rete ſimplagiũ dicitur a pla
gis. nã proprie plagas dici funes illos quib9
retia tendũtur. circa imã & ſummã partem
funda gen9 eſt piſcatorie retis dicta ab eo ꝙ
in fundum mittatur. idem etiã a iactãdo ia-
culum dicitur. plautus. Probus quidem an
tea iaculator eras. Tragum gen9 retis ab eo
ꝙ trahitur nuncupatum. Ipſa eſt & verricu-
lum. verrere enim trahere eſt. Retia ſiue ſa
gena predicacõem miſtice deſignãt euãgeli

Incipit liber viceſim9 primus.

De fabricis parietum C.i
De diſpoſitōe. .ii. De cōſtructiōe .iii.
De diuerſitate edificiorum. .iiii
De laquearijs. v. De cruſtis. .vi
De lithoſtratis. vii. De plaſtis. viii
De pictura. .viiii De coloribus. .x
De inſtrumētis. .xi De lignarijs. .xii
De lanificij inuentione. .xiii
De veſtibus ſacerdotis. .xiiii
De diuerſis nominibꝫ veſtimentoꝝ. .xv
De quarundā gentium habitu .xvi
De palleis virorum. .xvii
De palleis feminarum. .xviii
De ſtragulo & reliquis veſtibꝫ. .xviiii
De lana & linio. .xx
De coloribus veſtiū. .xxi
De inſtrumentis veſtiū. .xxii
De ornamentis. .xxiii
De annulis. xxiiii. De cingulis. .xxv
De calciamentis. .xxvi

Incipit capitulum primum.

In fabricis parietū atqꝫ tectorum greci inuentorem dedalum aſſerunt. Iſte enim primus didiciſſe fabricam a minerua dicitur. Fabros autē ſiue artifices greci tectarios vocāt id ē inſtructores. Architecti autē cemētarij ſūt qui diſponūt in fundamētis: vnde & apl's de ſemetipſo quaſi ſapiēs inquit architectus fundamentū poſuit. Machiōes dicti a machinis in quibus inſiſtūt ꝓpter altitudinem parietū

De diſpoſitione. C.ii

Edificiorum partes ſūt tres: diſpoſitio conſtructio: venuſtas. Diſpoſitio eſt aree vel ſoli & fundamētoꝝ diſcretio

De conſtructione capitulū terciū.

Conſtructio ē laterū & altitudinis edificatio. Conſtructio autem vel inſtructio vocata eo ꝙ iſtringat et coherere faciat vt lapides lutū & lignum inuicē ſibi. Nam intinctio ferri in aq̄ inſtructura eſt. Niſi enim candens tingatur ſtringi & coherere non poteſt ferrū. Itē conſtructio a multitudine lapidū & lignoꝝ dicta vnde & ſtrues. Aliud eſt enī edificatio aliud inſtauratio Nam edificatio noua cōſtructio ē Inſtauratio vero qđ reparat ad inſtar prioris Nam inſtar veteres ꝓ ſimilitudine ponebant Inde & inſtaurare dicebāt. Conſtat autē conſtructio fundamēto: lapidibꝫ calce harena & lignis. Fundamentum dictum qđ fundus ſit edificij. Idem & cementū a cedēdo dictū qđ ceſo lapide ſurgat. De miſtica autem ſignificatiōe fundamēti iam ſupius dictū eſt. Lapides ergo diuerſi generis iſtructuris apti ſūt quoꝝ ſignificatio vt ſupra iam dictū eſt & in bonam & in cōtrariam partem ponitur: quia dicūtur lapides viui hoc eſt ſancti qui ad celeſtem cōſtructionē habiles ſūt & lapides inſenſati & duri qui ferramētis ſpiritalibus nullo modo cedūt quia nulla nunqꝫ conuerſiōis penitentia moliuntur: nec calcis hoc eſt caritatis glutino adinuicē copulari cōſenciūt. Arena autē que per ſe infirma eſt & fluida atqꝫ inſtabilis manet quādo cum calcis adiūctione commiſcetur firmitatē ꝑcipit & ad edificationē vtilis habet. Sic & peccatorū ſterilitas q̄ p ſe vtilis non eſt tamē ꝑ conuerſionē ad ſanctorū ſocietatē ꝑtingit ſtabilitatem bonorum opū ꝑcipit & ꝑdilectiōis mandatū ad iſtructionē ſancte eccleſie ꝑtinebit. Fictiliū opum ad parietes & fundamēta coctis laterꝰ ad tecta imbriculis tegulisqꝫ aptant. Tegule vocate ꝙ tegāt edes: & imbrices ꝙ accipiant imbres Tegule autem prime poſitionis nomē cuius diminutiuū tigillū. Laterculi vero vocati ꝙ lati formentꝰ circūactis vndiqꝫ quatuor tabulꝰ Lateres autē crudi ſūt q & ipſi inde nomīati ꝙ lati ligneis formis efficiuntur quoꝝ crates dicuntꝰ in quibus lutū ꝑ hiſdem lateribꝫ crudis portari ſolet. Sunt enim cōnexiones cannarum dicti a pothoctin .i. qđ ſe īuicē teneāt Lutum autē vocatum quidē ꝑ antifraſim putant ꝙ non ſit mundum. Nam omne lotum mundū eſt. Fictiliū autem opeꝝ ratio iuxta miſticā ſignificatiōem ad creatiōem humane conditiōis poteſt referri: qa ſcriptū eſt. Formauit deus hominē de limo terre & inſpirauit in faciem eius ſpiraculū vite: & factus eſt homo in animā uiuentē. Figulus autē noſter deus eſt qđ ꝓpheta hieremias & apl's paul9 probant. Nam apud hieremiā ꝓphetam tale aliquid legimus vbi iubetur a deo introire in domū figuli & videre eum fingētē vtiqꝫ vas collapſum de manibus ſuis recolligēs rurſum finxit illud ſecundū voluntatē ſuam & fact9 eſt inqt ſermo domini ad eū dicens. Nūquid ego non poſſum facere dom9 iſrahel ſicut figulus iſte? Et ſapiētia dicit vaſa figuli ꝓbat fornax & homines iuſtos temptatio. Habet ergo noſtri de9 poteſtatē ſicut & figul9 luti vt faciat ab eadem maſſa vaſa ad honorē & vaſa ad cōtumeliā. De lateribꝫ autē ī geneſi ita legitꝰ vbi de conſtructiōe turris mentionē facit. Cumqꝫ ꝓficiſcerentꝰ de oriēte īuenerūt campum in terra ſenaar & habitauerūt in eo dixitqꝫ alter ad ꝓximū ſuum. Veīte faciam9 lateres & coq̄m9 eos igni habuerūtqꝫ lateres pro ſaxis & bitumen ꝓ cemento & dixerunt venite faciam9 nobis ciuitatē & turrim cui9 culmē ꝑtingat ad celum & celebrem9 nomē noſtꝝ anteqꝫ diuidamur in vniuerſas terras

tribulationem nimiam preſentis tẽporis
tipice exprimere poteſt: vt eſt illud teſtimo-
nium propheticum. liberauit vos domin9 de
fornace ferrea. hoc eſt egipto vbi popl's dei
grandi tribulacõne vexabatur: aut gehenne
tormentum ſignificat. vt eſt illud ĩ euãgelio
mittite eos in caminum ignis vbi erit flet9
& ſtridor dentium.
Incus eſt ĩ quo ferrum tũditur a cedendo di
ctus. eoq; illic aliquid cudamus id eſt feriẽ-
do producamus. Cudere enim cedere & feri
re eſt. veteres autem non incudem vocabãt
ſed intudem. eoq; ĩ ea metallum tũditur hoc
eſt tendatur. Vnde & tudis malleus a tũden
do id eſt tendendo dictus. De incude autem
ita ĩ libro iob ſcriptum eſt cum de leuiathan
narratur. cor eius irrumpitur quaſi lapis &
ſtringetur quaſi malleatoris incus. Incudem
quippe malleator ſolis aptam percuſſionibꝫ
figit. Ad hoc nãq; incus ſtatuitur vt crebris
ictibus feriatur. Leuiathan ergo vt mallea
toris incus ſtringitur: quia inferni vinculis
coartabitur vt eterni ſupplicii continua per
cuſſione tũdatur. Qui modo quoq; percuti-
tur. dum iuſti quiq; illo ĩ inſidiis vigilante.
ſed doloribus tabeſcente ſaluãtur. In incude
autem alia vaſa formantur. ipſe vero tot per
cuſſionibus ĩ vas aliud non transfertur. Re
cte ergo leuiathan iſte incudi compara19 eſt
quia nos illo perſequente componimur. ipſe
autem ſemper percutitur. & in vas vtile nũ
quam mutatur.
Malleus vocatus. quia dũ quid calet & mol
le eſt cedet & producet: in ſcriptura enim
ſacra mallei nomine aliquando diabolus deſi
gnatur. per quem nunc delinquentium cul-
pe feriuntur: aliquando vero percuſſio cele-
ſtis accipitur quia vl' electi ſupernos ictus
ſenciunt. vt a prauis itineribus corrigãtur:
vl' iuſta ira reprobos percutit vt iam ſuppli
cia eterna preueniens quid etiam in poſterũ
mereantur oſtendit. Nam quia apellatione
mallei antiquus hoſtis exprimitur propheta
teſtatur: cum ſuper eum vim extremi iudi-
cii contemplatur dicens. Quomodo confra-
ctus eſt & contritus malleus vniuerſe terre.
Ac ſi diceret. eum per quem vaſcula ſua do-
minus in miniſterii vſu formanda percutit.
quis perpendat quo turbine veniente extre
mo iudicio in eterna damnatione confringat
Rurſum per malleum percuſſio celeſtis exꝑ-
mitur: qđ ſalomone templũ edificante ſigna
tur cum dicitur: domus autem cum edifica
retur lapidibus de dolatis atq; perfectis edi
ficata eſt: malleus & ſecuris & omne ferra-
mentũ non ſunt audita in domo cum edifica
retur. Quid enim domus illa niſi ſanctam ec
cleſiam quã in celeſtibus dominus inhabitat
figurabat: ad cuius edificacõem electorum
anime quaſi quidam expoliti lapides deferũ
tur. qui cum edificantur ĩ celis nullus illic
iã diſcipline malleus reſonat: quia dolati atq;
perfecti illuc lapides ducimur vt locis iuxta
meritum congruis diſponamur. Item mallei
ſunt cõminacões diuĩe aduerſus peccatores
vt ĩ hieremia. nõne verba mea ſũt ſicut ignis
& ſicut malleus conterens petras. Item mal
lei flagella peccatorum ſicut ſalomon dicit.
mallei ſtultorũ corpora percucientes.
Forcipes quaſi ferricipes eoq; ferrum cãdẽs
capiãt teneãtq; ſiue qđ ab his aliquid foruũ
capimus & tenemus: quaſi foruicapes nam
foruum eſt callidũ. Vnde & formoſos dici-
mus quibus calor ſanguĩs ex rubore pulchri
tudinem creat. De forcipe ita in iſaia legĩt.
& volauit ad me vnus de ſeraphĩ & in manu
eius calculus quem forcipe tulerat. de altari
Vnde in forcipe qua calculus comprehendi
tur. duo teſtamẽta deſignantur: que ĩter ſe
ſpiritusſancti vnione ſociãtur & verbũ dei
ad purgandum labia prophete per angelica
miniſteria affert vt populo digne poſſit nun
ciare voluntatẽ dei. Lima dicta eoq; lene fa
ciat. nam limum lene eſt. in quo boni docto-
ris exprimi poteſt officium: qui mentes ho-
minum iocundis ſermonibus lenificat & pla
cidum facit ad audiẽdum verbum dei & ad
ꝑficiendũ bonis operibꝫ voluntatẽ ipſius.

celeſtem conuerſationem. in ceruſa candorem
caſtitatis & ceteris ſpeciebꝫ virtutū vt ꝓ ſe
oportunitas tēporis affert & ratio poſtulat
ordinis.

De inſtrumētis edificioꝝ. xi.

STructurā autē parietū ad normā
fieri & ad ꝑpendiculū reſpondere
oportet. Norma dicta a greco vo-
cabulo extra quā rectū nichil fieri poſt. Com
ponit autē ex tribꝫ regulis ita vt due ſint bi-
noꝝ pedū. tercia habeat pedes duos vncias. x.
quas equali craſſitudīe politas extremis ca-
cuminibꝫ ſibi iungat vt ſcemā trigoni faciāt
& erit norma. Regula dicta qđ ſit recta q̄ſi
rectula & impedimentū non habeat. Perpē-
diculum eſt ꝙ ſemp appendit̄ deniq; in fabri
ca niſi omīa ad ꝑpendiculū & certā regulam
fiant: neceſſe eſt cuncta mendoſa inſtruātur
vt aliqua parua ſint aliqua cubancia ꝓna non
nulla. alia ſupina. & ꝓpter hoc ruāt vniuerſa
que ſūt male conſtructa. In norma enim & re
gula atq; ꝑpēdiculo equitatis ratio intelligē
da eſt vt omnia opa noſtra ſecundū ſanctarū
ſcripturarū traditionem & regulā recte fidei
ꝑpendiculumq; ſane doctrine faciamꝰ & ſe-
cundum hoc ꝙ diuina ꝑcepta docent ſic opa
noſtra ad ſalutē nobis ꝓueniant. Alter autē
perdit ſuum laborē qui extra hec facit quia
niſi dominꝰ edificauerit domum inuanū labo
rant qui edificant eam. Trulle nomen factū
eo ꝙ trudit & detrudit id eſt includit calce
vel luto lapides. Trulla autē cemētarii ſigni
ficat ſpiritalē edificatiōꝫ dei quā ipſe artifex
optimꝰ in cōſtructiōe eccleſie ſue agit. Vnde
in amos ꝓpheta ſcriptum eſt: & ecce dominꝰ
ſtans ſup murum litū & in manu eius trulla
cemētarii & dixit dominꝰ ad me qd tu vides
amos & dixit trullā cementarii & dixit domi
nus. Ecce ego ponā trullam in medio populi
mei iſrabel non adiciā vltra ſup edificationē
vel miſericordiā inducere eū & demolientur
excelſa idoli & ſanctificatiōes iſrabel deſola-
buntur. Dominꝰ autem qui eſt ſtructor ma
cerie & lapis angularis cōminatur auferre ſe
trullam in auxilio ꝓtectiōis ſue a populo iſra
hel. Cumq; dominus ꝓtectionem ſuam & vt
ita dicam parietis veſtimētū trulla ceſſante
ſubtraxerit: tunc demolient̄ excelſa idolorū
& ſanctificatiōs decem tribuū deſolabuntur
vel deſtruent̄. Iuxta anagogē dicit dominꝰ
xp̄s & ſtat ſuper muꝝ firmiſſimū ſup apl̄os
& ſanctos ſuos quibus dedit vt ipſe murꝰ fir
miſſimus vocarent̄. Vnde & petro dixit. Tu
es petrus & ſuper hanc petrā edificabo eccle
ſiam meam & porte inferi non preualebūt ad
uerſus eam. Qui murus niſi domini defenda
tur auxilio omnē fortitudinem amittit ſed eo
ꝓtegente in tantū robuſtus eſt vt dicatur ad
eum ſi tranſieris ꝑ ignem flāma non cōburet
te quantoq; magis temptatiōibus tunditur
tanto plus fortior fit & ꝓ nomine ſaluatoris
inter flagella letatur. Scale ab ſcandēdo. i.
aſcendendo vocate. Merent enī pietibus ſcale
autē dicunt̄ aut vne ſint aut plures quia nu-
meri tantū pluralis eſt nomen vt litere que
epiſtolā ſignificāt. Scale enī miſtice ſignificat
ꝑfectus ſanctorū per ꝑdicatiōes eorū. Vnde
in geneſi legit̄ ꝙ videret iacob in ſomnis ſcalā
ſtātem ſup terrā & cacumē eius tangēs celū
Somnus iſte iacob mors ſiue paſſio eſt criſti
Lapis ad caput eius qui nominatī qđamodo
dictꝰ eſt eciam vnctus xp̄s ſignificat̄. Caput
enim viri criſtꝰ eſt: quis enī neſcit xp̄um ab
vnctiōe appellari: domus autē dei bethleem
dicit̄: quia ibi natus ē criſtꝰ. Porta vero celi
quia ibi in terrā deſcendit vbi iterum ad celū
cōſcendit. Erectio autem lapidis reſurrectio
criſti eſt. porro ſcala xp̄us eſt qui dixit. Ego
ſum via per hanc aſcendebāt & deſcēdebant
angeli in quibus ſignificati ſūt euuāgeliſte ꝑ
dicatores criſti: aſcendētes vtiq; cū ad intelli
gendam eius ſupeminētiſſimā diuinitatē ex-
cedunt vniuerſam creaturā: vt eum inueniāt
ī principio verbū domini apud dominū ꝑ quē
facti ſūt omnia deſcendētes autem vt eum
inueniant factū ex muliere factū ſub lege vt
eos qui ſub lege erāt redimeret.

De lignariis. xii.

LIgnariꝰ generaliter ligni opifex ap-
pellatur. Carpentariꝰ ſpeciale nomē
eſt: carpentū facit ſicut nauicularius
qa tātū nauiū eſt fabricator & artifex. Sarci
tector dictꝰ ꝙ ex multis hīc & īde cōiunctis
tabulis vnū tecti ſarciat corpus idē & ligna
rius qa tectoria lignis inducit. Lignarii ergo
ac carpētarii atq; ſarcitectores poſſunt intel-
ligi ſancti doctores atq; ꝑdicatores euangelii
qui ſpiritale edificiū deo ſuis ſermōibus atq;
bonis exēplis preparāt & ſiue ex nouiter cre
dētibus domum deo edificēt ſiue ex his quos
heretici atq; ſciſmatici ꝑ errorē corrumperāt
iterum illos īcrepādo atq; corrigendo ad ſpi
ritale edificiū dei reſtaurāt. Vnde & ī exodo
carpētarii leguntur. & in libro regum fabri
lignorū & cemētarii deſcribunt̄ qui inſtaurā
bunt ſartatecta domꝰ dei. Materia inde dicit̄
omne lignum qđ ex ea aliquid efficiat̄ vel ſi
ad ianuam referas vel ad ſtatuā materia erit
Ad aliqd enī ſemp materia accipiēda ē ſicut
elementa materiā reꝝ eſſe dicimus quia inde
ea que ſūt facta videmus. & materia q̄ſi ma-
ter dicta. In materia enim miſtice intelligi
poteſt humana creatura vnde artifex ſūmus

& reliꝗ̄. Turris hec ſuꝑbiam huius mundi ſig
nificat vel impia dogmata hereticorum: qui
poſtꝙ̄ moti ſūt ab oriente id ē a vero lumine
receſſerunt & venerūt in campum ſenaar qui
interpretaṫ excuſſio dētium: ſtatim aduerſꝰ
dominū īpietatis ſue edificāt turrim ac dog
matū ſuperbiā nefario auſu confingūt volen
tes curioſitate non licita ipſiꝰ celi alta penet̄
re: ſed ſicut illi ꝑ ſuperbiam ab vna lingua in
multis diuiſi ſunt: ita & heretici ab vnitate
fidei cōfeſſione ſegregati inter ſe diuerſitate
erroris quaſi ꝑ diſſonantiam lingue inuicē ſe
cernuntur. Canalis dicta ab eo ꝙ caua ſit in
modū canne: ſane eandē melius genere femi
nino ꝙ̄ maſculino ꝓferimus. De canalibꝫ ita
in geneſi legiṫ. Tollens itaqꝫ iacob virgas po
puleas virides & amigdalinas & ex platanis
ex parte decorticauit eas & pōebat in canali
bus vbi effundebaṫ aqua & veniebant ad pu-
teum contra pecora vt concipent eo tempore
cum venirent ad potandū &c̄. cuiꝰ miſteriū
tale ē. Quid eſt virgas virides amigdalinas
atqꝫ ex platanis ante oculos gregū ponere niſi
ꝑ ſcripture ſeriem antiquorū patꝝ vitas atqꝫ
ſentencias in exemplū populis prebere. Que
ni mirum quia iuxta ratiōis examē recte ſūt
virge nominanṫ quibus ex parte corticē ſubē
hit vt in hiis que expoliāṫ intimus candor
appareat & ex parte corticē ſuat vt ſcē ſuerat
exterius in veritate ꝑmaneat. viridiorqꝫ vir
garum color efficiṫ: dum cortex ex parte ſub
trahitur & ex parte retineṫ. Ante conſidera
tionis enim noſtre oculos ꝓdicantiū patrum
ſentencie quaſi virge varie ponunṫ. In quibꝫ
dum plerumqꝫ intellectū litere fugimꝰ quaſi
corticē ſubtrahimus & dum plerūqꝫ intellectū
litere ſequimur quaſi corticē reſeruamꝰ. Dum
ꝗ ab ipſis cortex litere ſubtrahitur allegorie
candor īterior demonſtraṫ & dum cortex re
linquitur exterioris intelligētie virentia exē
pla monſtranṫ. Quas bene iacob in aque cana
libus poſuit quia & redēptor noſter in libris
eas ſacre ſcientie quibus nos intrinſecꝰ infun
dimur fixit. Has aſpiciētes arietes cū ouibꝫ
coeunt quia raciōales noſtri ſpiritꝰ intellectꝰ
dum in earū intentiōe defixi ſūt ſingulis qui
buſqꝫ actiōibus ꝑmiſcēṫ vt tales fetus opū
ꝓcreent qualia exempla ꝓcedentiū in vocibꝫ
ꝓceptorum vident. Fiſtule aquarū ſunt
dicte ꝙ aquas fundant & emittāṫ. Nā ſtola
grece mittere eſt: forme eaꝝ ꝓ magnitudine
aque & capacitatis modo ſūt. Poſſunt autē
fiſtule miſtice deſignare ꝓdicatorum ora ex
quibꝫ aque doctrine effundūtur in corda au-
ditorū ex bonis videlicet doctoribꝫ ſalubres
aque & ſuaues: ex malꝭ vero amare & noxie.

De venuſtate. C. iiii

Huc vſqꝫ partes cōſtructiōis. Sequiṫ
de venuſtate edificioꝝ. Venuſtas eſt
quicquid illud ornamenti & decoris
cauſa edificiis additur vt tectorum auro di-
ſtincta laquearia & precioſi marmoris cruſte
& colorum picture.

De laquearijs. .v.

De laquearis iam dictū eſt quia ſplen
dorem ſimpliciorum criſti famulorū
& tamē virtute ſublimium figuram
tenēt: & decorem eccleſie ꝓbent.

De cruſtis. .vi.

Cruſte autē tabule ſunt marmoris vn̄
& marmorei parietes cruſtati dicunṫ

De lichoſtratis .vii.

Lichoſtrata ſunt elaborata arte picture
paruulis cruſtis ac teſſellis tinctis in va
rios colores. Teſſelle autē a teſſeris
nominatꝫ id eſt quadratis lapillis ꝑ diminu-
tionem. De lichoſtrato autē in euangelio fit
mentio vbi in paſſione domini pilatꝰ ſediſſe
ꝓ tribunali ſcribiṫ in loco qui diciṫ lichoſtra-
tos ebraice autem galbata. In quo manifeſta
tur qđ falſorum accuſatoꝝ varia fictio nō po
tuit vincere ſimplicem aſſertiōem veritatis
ſed qui poteſtatem habuit ponendi animam
ſuam & iterū ſumendi eam dedit ſemetipſum
ꝓ nobis vt ꝑ effuſionē ſanguinis ſui maculas
diuerſas noſtrorū dilueret peccatorū.

De plaſtis. .viii.

Plaſticen eſt pictum ex gipſo effigies
ſignaqꝫ exprimere pingiqꝫ coloribꝫ. Plaſticē
autē dictum grece ꝙ latine eſt fingere terra
vel gipſo ſimilitudines. Nam & impreſſa ar
gilla formā aliquā facere plaſtis eſt vnde &
ꝓthoplaſtus eſt dictus homo qui ex limo pri
mus eſt conditus.

De pictura. .viiii.

Pictura eſt ymago exprimēs ſpeciē
rei alicuiꝰ que dum viſa fuerit ad re-
cordationem mentem reduxit.

De coloribus. .x.

Colores autem dictos ꝙ calore ignis
vel ſole ꝑficiuntur ſiue ꝙ inicio cola-
banṫ vt ſūme ſubtilitatis exiſterent.
Colores autē naſcuntur aut fiūt: naſcuntur
vt ſinopis rubrica paritoniū melinum frecia
auripigmentū. Ceteri fingunṫ aut arte aut
ꝑmixtiōe. Colores autē diuerſi diuerſas ſig-
nificant ſpecies virtutū quibus decoraṫ plaſ
ma dei ad ymaginem ſui conditoris vt rubo
rem ſinopidis vel minii oſtēdat in ardore ca-
ritatis & purpuriſmū in martirio & paſſioni
bus ꝓ xp̄i nomine expenſis in auripigmento
ſplendorem ſapiencie in ueneto atqꝫ iacincto

q̃ electos dei praui homines verbis & factis
affligũt deſignat. Scalprũ dictũ ꝙ ſcalpturis
& foraminibꝰ ſit aptũ q̃ſi ſcalforus cuiꝰ dimi
nutiuũ ſcalpellus. Terebra vocata a verme
ligni qui nuncupat̃ terebra quẽ greci teredo-
vocant. Hinc dicta terebra ꝙ vt vermis terẽ
do ꝑforat q̃ſi terefora vel q̃ſi trãsforãs. Edi
ficare eſt bona opa facere vel recte docẽ vt ĩ
apl̃o. ſi quis autẽ edificat ſupra fundamentũ
hoc aurũ argentũ lapides precioſos & in aliã
partem ꝓ populo iudeorũ ꝑ malachiam dicit̃
Ipſi edificabũt & ego deſtruã. Deſtruere eſt
mala opa exercere vel male docere vt in ſalo
mone vnus edificãs & vnus deſtruẽs & in bo
nam partẽ per hieremiã dicitur vt deſtruas
& edifices. Mundare eſt a viciis expurgare
vt eſt illud euangelii tetigit eum dicens volo
mundare & confeſtim mundata eſt lepra.

De lanificii inuentione .xiii.

Mineruam quandã gẽtiles multis inge
niis ꝑdicãt. Hanc enim primã lanifi
cii viũ monſtraſſe. Hanc etiã telã or
diſſe & coloraſſe lanas ꝓhibent oliue quoq̧
hanc dicũt inuentricem & fabrice multaꝝq̧
artiũ reptricem. Ideo illi vulgo opifices ſup
plicant ſed hoc poetice fingit̃. Non enĩ miner
ua iſtarum artiũ princeps eſt ſed quia ſapien
tia in capite eſſe dicitur hominis & minerua
de capite iouis nata fingitur hoc eſt ingeniũ
ideoq̧ ſenſꝰ ſapientis qui inuenit omnia in ca
pite eſt ideo & dea arcũ minerua dicit̃ quia
nihil excellẽtiꝰ ẽ ingenio q̃ regunt̃ vniuerſa

De veſtibus ſacerdotũ. .xiiii.

Octo ſũt in lege genera ſacedotaliũ ve
ſtimentoꝝ. Poderis eſt ſacerdotalis
linea corpi aſtricta & vſq̧ ad pedes
deſcẽdẽs vñ & nũcupata quã vulgꝰ camiſiã
vocat. Aban eſt cingulũ ſacerdotale rotundũ
polimita arte excocco purpura iacicto ꝙ con
extũ ita vt flores atq̧ gemme in eo eſſe vide
rentur diſticte. Pileum eſt ex biſſo rotundũ
quaſi ſpera media caput tegẽs ſacerdotale &
in occipitio vitta conſtrictũ hoc greci & nr̃i
thiarã vel galeã vocãt. Machin qđ ẽ tunica
talaris tota iaicctina habẽs ad pedes ſeptua
gĩta duo tintinnabula totidemq̧ intermixta
ac depẽdentia malapunica. Ephoth ꝙ inter
ꝓtatur latine ſupindumentũ erat enĩ palleũ
ſuphumerale ex quatuor coloribꝰ & auro con
textũ habens in vtroq̧ humero lapides duos
ſmaragdos auro cõcluſos ĩ quibꝰ ſculpta erãt
nomina patriarcharũ. Logicon qđ latine di
citur rationale pannꝰ duplex auro & quatuor
textus coloribꝰ habẽs magnitudinem palmi
ꝑ quadrum cui intexti erãt duodecĩ ꝓcioſiſſi
mi lapides. Hic pannꝰ ſuphumerale contra

pectus pontificis annectebat̃. Petalũ aurea
laminina in fronte põtificis que nomẽ dõini
tetĝrammatõ hebraicis literis habebat ſcrip
tum. Batm ſiue feminalia .i. brace linee vſq̧
ad genua ꝑtigẽtes qbꝰ vẽcũda ſacẽdotis vela
bãt. Miſtice autẽ poderis ſignificat caſtitatẽ
corpis & anime vſq̧ in finem. Cingulũ vero
continentiam atque abſtinentiam mortifi
catiõem ꝙ carnaliũ deſideriorum. Quatuor
quidẽ colores ꝓcipui hoc eſt iacinctꝰ purpurã
coccꝰ ꝙ bis tictus ac biſſus retorta ex quibꝰ
pontificis habitus contextus erat ſimul cum
auro miſticam ſignificationẽ habent hoc eſt
aurum figurat ſapiẽtiam ſpiritalẽ. Iacinctꝰ
celeſtem conuerſationẽ. purpura martirium
Coccus bis tinctꝰ caritatis ꝑfectionẽ que in
duobꝰ ꝓceptis hoc eſt dilectiõe dei & ꝓximi
Biſſus vero caſtitatẽ atq̧ mundiciã. Pileũ
quoq̧ ſiue thiara biſſina q̃ capᵘᵗ tegebat & or
nabat ſacerdotis admonet eũ omnes capitis
ſenſꝰ deo conſecratos habere ne vel oculi eiꝰ
videant vanitatem vel aures libentius audiẽ
do obꝓbrium accipiãt aduerſus proximũ ſuũ
os abundet nequicia & lingua continet dolũ
ſiue eciã cor crapula & ebrietate grauet vl̃
olfactꝰ aſpſum mirra aloe & ciamomo lectũ
meretricis amplectat̃. Tunica vero iacinctia
oſtendit qualis eſſe debeat vita ſacerdotalis
hoc ẽ ſupernis ſolũmodo deſideriis inceſſan-
ter intẽta & conuerſationẽ iuxta apoſtolum
habens in celis ac ſui ſaluatoris indeſinenter
expectans aduentũ. Que videlicꝫ tunica ſic
& biſſina ad pedes vſq̧ ꝑtingebat vnde vter
que grece poderis eſt dicta vt oſtenderet̃ nil
in ſacerdotali vita infirmũ ac ſordidũ rema
nere ſed omne qđ ageret q̃ſi ethereo colore
ſpecioſiſſimũ in vniuerſa membra eiꝰ a capi
te vſq̧ ad pedes gratia virtutũ contecta eſſe
debere. Ephoth ꝙ auro & quatuor coloribꝰ
contextũ erat & lapides ꝓcioſos conſcriptos
nominibꝰ filiorum iſrahel inſertos habebat
ſignificat bonam opationem iuxta exempla
ſanctoꝝ patꝝ & exẽcitũ virtutũ logicõ ergo
ꝙ eſt ratiõale qđ in pectore ſacerdotis pona
bat̃ oſtẽdit ꝙ ſacerdos & rector populi dei
omnia debet racionabiliter agere & ſubtili
ſemper examine bona malaq̧ diſcernere. Q
autem in racionali quatuor ordines fuerĩt
& horum ſinguli quiq̧ tres habuere lapides
quid nobis intimatur typice niſi vt in virtu-
tibus que diſtinguũtur quatuor pricipaliter
fidem ſancte trinitatis non fictam teneamꝰ
Poſſumus ſane in vario decore lapidũ nõ ſolũ
claritatem multifariã ſacerdotalis actꝰ & co
gitatus verum etiam ſpiritualiũ accipe cariſ
mata virtutũ ac miracula ſanitatũ de quibꝰ

ꝑ opifices ſuos hoc eſt doctores ſanctos mul-
tiplicem ꝓparat ornatũ eccleſie & vaſa apta
ad miniſteriũ ſuum edificat. Trabes vocate
quod in trãſuerſo poſite vtroſq; parietes con-
tineãt. Aliud autem ſũt tigna aliud trabes
tigna enim iũcta trabẽ faciunt. Trabes autẽ
ſũt cum ſunt dolate. De trabibꝫ autẽ ĩ libro
regum ita ſcriptũ eſt: poſuit ſalomon trabes
in domo per circuitũ forinſecꝰ vt non here-
rent muris templi &c̃. Qui itaq; trabes do-
mus ꝗ tabulata portabãt niſi ꝓdicatores ſan
cti ſũt typice deſignati qui dum ipſi ſublimẽ
atq; honorabilẽ in eccleſia dei locum teneant
infirmiores quoſq; ac fragiles ſuis ꝓdicatiõi
bus ab infirmorũ appetitu ſuſtollũt: atq; ad
celeſtia deſiderãda ac ſperãda ſuſpendũt ſuis
etiam interceſſionibꝫ vt inceptis ꝑſiſtant ad
iuuantur. Item trabis ſub alia ſignificatione
in euangelio poſita ẽ vbi dominꝰ ait qd autẽ
vides feſtucã in oculo fratris tui trabem autẽ
que ĩ oculo tuo eſt non cõſideras. Hic trabis
peccatum maius & maxime inuidia intelligi
poteſt feſtuca autẽ peccatũ minus ſiue ſubita
nea iracundia. Aſſeres ab aſſe dicti quia ſoli
ponunt̃ neq; cõiuncti. Scindule eoq; ſcidant̃
id eſt diuidãtur. In aſſeribus autẽ quia tecto
domꝰ conueniũt bene penitẽtia accipi poteſt
vel caritas que opit multitudinẽ peccatorũ
& in pſalmo ꝓpheta dicit. Beati quorum re
miſſe ſũt iniqtates & quoꝝ tecta ſũt peccata
Pepigri & claui ſũt quibus lignũ ligno adhe̾t
Claui dicti quaſi calabi quia ex calibe fiũt idẽ
ferro calibs enĩ ferrũ eſt. Claui autẽ miſtice
ſanctorum ꝓdicationes corda hominũ tranſ-
figentes intelligi poſſunt: vnde in ſalomone
ſcriptũ ẽ. Verba ſapiẽtium & ſtimuli & q̃ſi
claui in altũ defixi. Tabule a veteribꝫ tegule
vocabant̃ a tegeudo ſcȝ vnde & tegule. Com
miſſura dicitur tabularũ coniũctio. Tabule
autẽ poſſunt ſignificarȇ fideles auditores qui
a t̃bibus vel tignis hoc eſt a ſanctis doctoribꝫ
ſuſtentãtur ſic & cõmiſſura eorum vnitas &
caritas intelligi poteſt. Sectio autẽ dicta a
ſequẽdo ea que cepit. Nam ſecare ſectare &
ſequi eſt. Serra autẽ nomen de ſono factũ eſt
id eſt a bſtridore. Hec ꝑſecutionẽ in xp̃ianos
factam ab infidelibꝫ ſignificare poteſt. vnde
& in aplo legimꝰ lapidati ſũt ſecti ſũt ĩ occi
ſione gladii mortui ſũt. Et eſaiã ꝓphetã lig
nea ſerra ſerratum ſcriptura narrat. Circinꝰ
dictꝰ q; vergendo efficiat circulũ cuiꝰ motu
duplicata linea fit que ſimplex ꝑ latitudinem
extenſa fuerat. Punctus autẽ in medio circa
centrũ a grecis dicitur ĩ cuiꝰ medium cũcta
conuergunt. De circino autẽ & ceteris ĩſtru
mentis artificoſis in eſaia vbi de plaſte idoli

mẽcio fit ita ſcriptũ eſt. Faber ferrariꝰ lima
opatꝰ ẽ ĩ prunis & ĩ malleis formauit illud
& operatꝰ eſt ĩ brachio fortitudinis ſue. Ar
tifex lignariꝰ extẽdit normã formauit illud
in runcina: fecit illud in angulari & in circino
tornauit illud & fecit ymaginẽ viri quaſi ſpe
cioſum hominẽ habitantẽ in domo. Quicqd
autem de idolis dictũ eſt poteſt referri &
ad hereſeos prĩcipes q ſimulachra dogmatũ
ſuoꝝ atq; mendacii artifici corde conponant
& venerantur ea que a ſe ſciũt eſſe ſimulata
nec ſufficit eis error ꝓpriꝰ niſi ſimplices q̃q;
eoꝝ adulatiõe deceperint qui queſtum putãt
eſſe pietatẽ & deuorãt domus viduarũ abu-
tẽtesq; vulgi impericia ita arte dialetica q̃ſi
aſcia terebro & lima & runcina formant dog
ma ſuum & cudunt malleo atq; inaurant ſer
mõis rethorici venuſtate q̃rũ deꝰ vẽter ẽ &
gloria in confuſione eorũ. Securis vocatur
eoq; arbores ſuccidãtur q̃ſi ſemicuris ex vna
enim parte acuta eſt ex altera foſſoria. Hec
apud ueteres penna vocabat̃ vtranq; autem
habens aciem bipennis. Nam bipennis dicit̃
q; ex vtraq; parte habeat acutam aciem quaſi
duas pennas: pennũ autẽ antiqui acutũ dice
bãt. De ſecure autẽ iohãnes baptiſta ad iude
os ita ait iã enim ſecuris ad radices arborum
poſita ẽ. Arbor huiꝰ mũdi ẽ vniuerſũ genus
humanum. Securis vero eſt redẽptor noſter
q velut ex manubꝛo & ferro cõſtat. teneturq;
ex humanitate. ſed ĩcidit ex diuinitate. que
videlicȝ ſecuris iã ad radicẽ arboris iſtius po
ſita ẽ. quia & ſi ꝑ patientiam expectat. videt̃
tamẽ quid factura ẽ. Poteſt & ſecuris nõie
ꝓdicatio ſermõis euãgelice intelligi quia ſe-
cundum apoſtolũ viuus ſermo dei & efficax
& penetrabilior omni gladio ancipiti & per-
tingẽs vſq; ad diuiſionẽ anime carnis & ſpi
ritus. Cõpagum quoq; & medullaꝝ & diſcre
tor cogitationũ & hieremias ꝓpheta verbũ
domini ſecuri compat cedẽti petrã ſiue ſecu
ris ſentenciã iudicii altiſſimi ſignificat que
ad radices arboꝝ id eſt ad finẽ regni populi
iudaici poſita eſt vt eos qui in criſtũ credere
noluerũt de terra iuuẽcium abſcidat. Aſcia
ab aſculis dicta quas a ligno eximit cuiꝰ dimi
nutiuũ eſt aſciola. Eſt autẽ manubrio breui
& aduerſa parte referẽs vel ſimplicẽ malleũ
aut cauatũ vel bicorne raſtꝝ. De ſecuri autẽ
aſcia & bipenne in pſalterio ſcriptũ eſt vbi
deſtructio templi domini cõmemorat̃ ſecuri
bus exciderũt ianuas eius inidipſm bipenni
& aſcia deiecerũt eã. In ſecuri tribulationẽ
huius ſeculi demonſtrat. In aſcia prauorum
ꝑſecutionẽ qua ſanctos vſq; ad ĩteritionem
ꝑſecuntur. In bipenne geminam afflictionem

tota ſerica olō enim totum . Tramoſerica ſta
mine lineo trama ex ſerico . Oloſora tota ex
purpurā olō enim totum . Biſſina candida cō-
fecta ex quodam genere lini groſſioris ſunt
qui & genus quoddam lini biſſum eſſe exiſti
mant . Veſtimentū eſt eccleſie fides ſiue vir
tutis varietas vel nationum diuerſitas vt in
pſalterio aſtitit regina a dextris tuis in ve-
ſtitu deaurato circūdata varietate & ī eſaia
Conſurge conſurge īduere fortitudine tua
ſion induere veſtimentis glorie tue hieruſalē
ciuitas ſancta . Veſtimenti nomen criſti corpꝰ
aſſumptū ſicut ꝓpheta dicit & ecce vir veſti
tus lineis . Item veſtimentū criſti populi fi
deles veſtimentum ſanctorū opa iuſticie ſiue
fideles criſti vt in aplo quicūqꝫ in criſto bapti
zati eſtis xpm induiſtis. Veſtimentū impio
rū opa iniqtatis ſūt vt illud pſalmiſte . Indu-
antur ſicut diploide confuſione ſua . Veſti-
mentum caro hominis ſiē in ſalomōe legitur
omni tpe ſint veſtimenta tua cādida .i. nulla
pollutione in luxuria ſordida . Veſtimentū ſi
mulatio hipocritarum vt in euāgelio venient
ad vos in veſtimentis ouium intus autē ſunt
lupi rapaces . Veſtis nuptialꝭ fides velud qdā
volunt . caritas vt in euāgelio . Amice quomo
do huc intraſti non habēs veſtem nupcialem
Veſtimentum lineum virtus anime ſiue mun
dicia caſtitatis vt in leuitico veſtietur ſacer
dos veſtimentis lineis & femoralibꝫ . Linea
dicitur quia ex ſolo lino fit . linoſtema veſtis
eſt ex lana linoqꝫ contexta & dicta linoſtema
quia in ſtamine linum in trama lanam habet
Linea quidem veſtis ſignificat mortificatio
nē vite carnalis . Linoſtema vero que ex lana
linoqꝫ cōtexta eſt hipocritarū perſonā ſignat
qui benignitatem erga ꝓximos oſtendūt &
doloſas iniquitates opponūt . Quid ergo per
lanam niſi ſimplicitas & quid ꝑ linū niſi ſub-
tilitas deſignat̃ & ſepe homo ſubtilis & acu
tus exteriꝰ ſimplicitatē manſuetudinis oſten
dit & interius ſubtilitatem malicie contegit
Iſte ergo veſtem ſe actionis ſue quaſi ex lana
& lino induit quādo ab eo & ſimplicitas mō
ſtratur in ſupꝑficie & ſubtilitas malicie ſerua
tur ī mente . Lumbare vocatur qđ lumbis re
ligetur vel ꝙ lumbis hereat hoc in egipto &
ſyria non tantum femine ſed & viri vtuntur
Vnde & hieremias trās eufratē tulit lūbare
ſuum ibiqꝫ illud in foramine petre abſcondit
& poſtea ſciſſum repit hoc quibuſdam & re
nale dicitur qđ in renibus alligat̃ . De lumba
re ergo dominus ad hieremiam ita ait ſicut
enim adheret lumbare ad lumbos viri ſic ag
glutinam mihi omnem iſrahel & omnem do
mum iuda dicit dominus vt eſſet mihi inpo

pulum & in nomē & in laudem & in gloriam
& non audierūt . Cinctorium ſiue lūbare ꝙ
in renibꝫ iungit̃ populus iſrahel eſt qui in lini
ſimilitudinem aſſumptꝰ de terra & illotus
nec mollitudinē habuit nec candorē & tamē
ꝑ illius miſericordiā adheſit deo . Cumqꝫ pec
caſſet huiꝰcemodi linum atqꝫ lumbare ductū
eſt trās eufraten id eſt in aſirios & ibi abſcon
ditur hoc eſt multitudine magnarū & innu-
merabiliū gentium quodāmodo abſorptꝰ &
nihil reputatus . Poſt longū autē tempꝰ ipſe
ꝓpheta in tipum domini populum liberat de
captiuitate qui nihilominꝰ & poſt reditum
domini ꝑcepta non fecit ſed ſecutus deos alie
nos ad extremum etiam in dei filiū miſit ma
nus & eterna ꝑditione contabuit . Omnis qꝫ
vir ſanctꝰ lūbare dei ē qui aſſumptꝰ de terra
& de terre limo dei conſortio copulatur quo
dāmodo que in eccleſia eiꝰ videntur obſcena
maiore diligentia opit atqꝫ circūdat ne genti
lium & hereticoꝝ morſibus pateant . Q lum
bare ſi aquā tetigit & eufraces fluēta tranſie
rit ita vt aſſirie regionis honoribꝫ imbuatur
ꝑdit priſtinam fortitudīem & conputreſcit
atqꝫ diſſoluitur & quāuis in vſum dei redeat
tamen priſtinam pulchritudīem habere non
poteſt non duricia dei ſed ſuo vicio qꝛ nolunt
audire verbi eius & ambulāt ī prauitate cor
dis ſui ſiue qđ ſibi rectū videtur hoc faciunt
Cingulum miſtice intelligit̃ ſpiritalis operis
accinctꝰ ī pſalterio ꝑcinxiſti me leticia . Bal
teum accinctꝰ virtutū ſiue circūſpectō mētis
vnde legit̃ deutronomio habebis paxillum in
balteo id eſt ſtimulū conpunctiōis & in aliā
partem ī iob balteum regū diſſoluit & ꝑcin
get fune renes eorū Armelauſa vulgo vocata
ꝙ ante & retro diuiſa atqꝫ apta eſt in armos
tantū c'auſa quaſi armiclauſa .c. litera ablata
Camiſias vocari qđ in his dormimus ī camis
id ē inſtratis noſtris . Femoralia appellata eo
ꝙ femora tegant : ipſe & brace ꝙ ſint breues
& verecūda corpis his velentur .

De ꝓprio quarūdam gentiū habitu . C xvi.

Sarabere ſunt fluxa ac ſinuoſa veſti-
menta de quibꝫ legitur in daniele &
ſarabere eorum non ſūt inmiute &
pilꝰ vt quid ergo inuentre duo parthi ſara
bere ſuſpenderunt . Apud quoſdā autē ſara
bere quedā capitum tegmina nuncupantur
qualia videmꝰ in capite magorum picta . Ma
ſtruga veſtis germanica ex pellicculis ferarū
de qua cicero ꝓſcauro quē purpura regalis
non cōmouit eum ſardorū maſtruga mutau[e]
Maſtruga autē quaſi monſtruoſa eo ꝙ qui ea
induūtur quaſi in ferarum habitū trāsformā
tur . Legitur in apoſtolo de quibꝰdā ſanctis

ipſe dominus apoſtolꝫ infirmos inquit curate
mortuos ſuſcitate: leproſos mundate: demo
nes eicite. Petalum aũt aureum hoc eſt lámi
na aurea in fronte pontificis in qua ſanctum
domini hoc eſt nomẽ domini ſculptũ eſt ſacra
tiꝰ ceteris erat indumẽtũ illiꝰ & merito qa
ſicut diuina potentia cũctis que creauit ſup-
eminet. Ita oportebat vt nomẽ eius ceterum
põtificis habitum ornatũqꝫ trãſcendens altiꝰ
ẽmineret & velut cũcta ſanctificãs eximiam
in eiꝰ fronte ſedem teneret. Significat autẽ
ipſam ꝓfeſſionis nr̃e fiduciã quã in frõte por
tamꝰ dicẽtes ſinguli cũ aplo. Mihi aũt abſit
gloriari niſi in cruce domini noſtri iheſu xp̃i
Verum quia de ceteris ſup̃ tractatũ eſt femi
nalia que ad operiẽdam carnẽ turpitudinis
fieri mandãtur illã caſtimonie porciõem que
appetitũ copule cõiugalis cohibet ꝓprie de-
ſignat ſine qua nemo vl̃ ſacerdotiũ ſuſcipere
vel ad altaris poteſt miniſteriũ cõſecrari .i.
ſi non aut virgo ꝑmanſerit aut cõiugiũ conĩ
vxorie coniũctionis federa ſoluerit.

De diuerſis nominibꝰ veſtimentoꝝ. .xvi.

Diuerſitas veſtimentoꝝ tegmen tegu
mẽ indumentũ veſtimentũ & reliq̃.
Tegmen dictum eo ꝙ tegat membra
ſicut tegumen tecta que tegũt corpa. Veſti
mentũ vero eſt qđ vſqꝫ ad veſtigium ꝑtendiẽ
quaſi veſtigimentũ vt eſt tunica talaris ſ &
hoc cõſuetudo ſermonis auctorum cõfundit
Indumentũ qđ intus ad corpus induiẽ quaſi
intumentũ. Diſcerniẽ aũt veſtitus a cultu q̃
niã latiꝰ intelligiẽ cultꝰ. Itẽ cultꝰ ab habitu
Nã habitus ad naturã ꝑtinet. cultꝰ ad hoĩes
Plereqꝫ autẽ veſtium aut a tempe quo maxi
me in vſu ſũt appellanẽ aut a locis vbi vel pri
mum cõfecte vl̃ maxime vendicanẽ aut a ge
nere coloris aut a nomĩe repertoꝝ. Veſtitus
autem quãdo in bonam ꝑtem accipiẽ miſtice
ſignificat aut fidẽ qua induunẽ renati in bap
tiſmate criſti aut caritatẽ. Vnde eſt illud ꝙ
ꝓpheta dicit de eccleſie ornatu ĩ pſalterio ait
Aſtitit regina a dextris tuis in veſtitu deau
rato circũdata varietate. Qꝫ dicit in veſtitu
deaurato aurum ad caritatis debemꝰ aptare
fulgorẽ quia virtute circũdata ſancta reſplẽ
det eccleſia. & ne ſolam ibi intelligeres eſſe
caritatẽ. In veſtitu dixit deaurato non aureo
deauratũ enim dicimꝰ quãdo ſupducta ſpẽs
auri in aliqua materia glutinaẽ ideo aũt ſup̃
virtutes alias gratia caritatis apparuit quia
omnia eiꝰ fulgore excellit. Addit circũamic
ta varietate ꝑſcrutemur cur eccleſia dei de
veſtis varietate laudetur cui totum ſimplex
cõuenit atqꝫ vnum ſed hac varietate aut ling
uas multiplices ſignificat: quia omnis gens
ſecundum ſuam patriam in eccleſia pſallit au
ctori aut virtutum pulcherimã diuerſitatẽ
Ornatur enĩ auro apoſtolorũ argento ꝓphe-
tarum gemmis virginum cocco martirium
purpura penitẽtiũ. Iſta eſt ergo varietas vni
tatis que oculis domini ex omnibꝰ gentibus
pia conuerſatione placitura contexiẽ. Veſtis
antiquiſſima hominũ fuit perizomatũ id eſt
ſuccinctoriũ quo tãtum genitalia cõtegũtur
Hoc primũ primi mortales e foliis arborum
ſibi fecerũt quãdo poſt ꝑuaricatiõꝫ erubeſcẽ
tes pudẽda velarẽt. Cuius vſũ quedã barbare
gẽtes dũ ſint nude vſqꝫ hodie tenẽt hec & cã
peſtria nuncupanẽ ꝓ eo ꝙ hiſdẽ iuuenes qui
nudi exercentur in campo pudenda operiũt
Perizoma ergo qđ cõſuerũt primi parẽtes nr̃i
de foliis fici & ſe cõtegebant hoc ſignificat ꝙ
ſeculũ aſperum ãplectuntur qui prurigine
voluptatis carnalis herent quiqꝫ decepti he-
retica prauitate & gratia dei nudati tegu-
menta mẽdacioꝝ tanqꝫ folia fici colligũt faci
entes ſibi ſuccĩctoria prauitatis cũ de domĩo
vel eccleſia mẽciuntur. Tunica veſtis antiqſ
ſima appellata qr in motu incedẽtis ſonum
facit. Tonus enim ſonus eſt: primũ autẽ fuẽ
pellicie tunice quibꝰ poſt offenſam & eiectio
nem de paradiſo adam & eua induti ſũt. Ta
laris tunica dicta eo ꝙ ad talos vſqꝫ deſcẽdat
& ad pedes defluat ſicut pectoralis: qa apud
antiquos breuis erat vt tantũ pectus opiret
licet nunc ꝓfuſior ſit. Manicleata tunica .i.
manicata eo ꝙ habeat manicas quã cirodita̋
greci vocãt. Tunice aũt indumẽtũ ſignificat
fidei integritatẽ quam petrus aplus habu-
iſſe dinoſciẽ de quo in euãgelio loquiẽ. Cum
audiſſet petrꝰ quia dominꝰ ẽ. tunica ſuccinx
it ſe & miſit ſe in mare quia fidei firmitate
pericula euaſit iſtius ſeculi & temptationes
ſupauit. Item in geneſi legitur ꝙ iacob patri
archa ioſeph filio ſuo feciſſet tunicam polimi
tam ſiue talarem hoc eſt aſtralogon ſeu mari
catã que haberet manicas antiqui enĩ magis
colobiis vtebantur. Tuĩca autẽ polimita quã
fecit ei pater ſecundũ allegoriam varietatẽ
populorum ex omnibus gentibꝰ in corpe xp̃i
congregatã ſignificauit. Item aliomodo io
ſeph qui inter frates vndecim vſqꝫ ad finẽ iu
ſtus pſeueraſſe deſcribitur ſolꝰ talarẽ tunicã
habuiſſe ꝑhibetur. Quid eſt ergo talaris tu
nica niſi actio conſũmata quaſi enim ꝓpenſa
tunica talũ corpis coopit cum bona actio ãte
dei oculos vſqꝫ ad vite nos terminum tegit
Dalmatica veſtis primũ ĩ dalalamatica ꝓuĩ-
cia grecie texta eſt tunica ſacerdotalis cãdi
da cũ clauis ex purpura. Serica eſt a ſerico
dicta vel ꝙ eam ſeres primi miſerũt oloſerica

eſt dominꝰ meus. At illa tollens cito pallium
ↄpuit ſe. Rebecca vero iſaac viſo quis ille ho-
mo ſit requiſito puero cognoſcit . qa quotidie
ſancta eccl'a adhuc ꝓphetaꝝ atq; apl'oꝝ dicta
qd de redēptore ſuo credere debeat ītellegit
Que ſeſe mox pallio ↄpuit. quia tanto ſubtili
us ſaluatoris ſui miſteria penetrat. q̄nto altiꝰ
de āteacta uita cōfundit . & quia ꝑuerſe ege
rit verecūdat. pallio ſe coopire curauit. quia
viſo domino infirmitatē ſue actiōis erubuit .
& illa que prius in camelo libere geſtabatur
deſcēdens poſtmodū verecūdia tegit. De ſin
done ergo miſtice mundicia caſtitatis expri-
mitur. vnde corpꝰ domi ioſeph involuiſſe le-
git quia in enarrabili caſtitate demonſtrauit
illud mūdiſſimū fore . & a mūdis hominibus
in ſacramēto ꝑcipiēdum oportere. Itē in ꝓuē
biis de muliere forte ita legit. ſindonem fecit
& vēdidit. & cingulum tradidit chananeo. In
linteo ſindonis ſubtilis intextio ſignat ſancte
ꝑdicatiōis. in qua mollit quieſcit quia mens ī
illa fideliū ſpe ſupna refouet. Vnde & petro
animalia ī lintheo demōſtrant. quia peccatoꝝ
anime miſericordit aggregate in blanda fidei
quiete continent. Nanc ergo ſindonē fecit &
vendidit. quia fidem quā credendo texuerat
loquēdo dedit. & ab infidelibꝫ vitā recte con-
uerſatiōis accepit . que & chananeo cīgulum
tradidit quia ꝑ vigorem demōſtrate iuſticie
fluxa opera gētilitatis aſtrixit. vt hoc ꝙ ꝑci-
pitur uiuēdo teneat ſicut ſriptum eſt in euan
gelio ſint lombi veſtri precincti . Stola matro
nale operimentum qd cooperto capite & ſca
pula a dextro latere in leuū humeꝝ mittitur
Stola autē grece vocat quod ſupmittat. idē
ricinū latio nomīe appellatū eo ꝙ dimidia eiꝰ
pars retro reicit ꝙ vulgo mauortē dicūt. Vo
catum autē mouortē q̄ſi martē. ſignū autem
maritalis dignitatis & poteſtatis ī eo eſt. Ca
put enim mulieris ē vir. inde & ſup caput mu
lieris eſt. Stola indumētum baptiſſimi vel fi-
dei ſignificat vt in euāgelio. cito ꝓferte ſtolā
primā & īduite eū. Itē ſtola remunerationem
futurā ſignificat atq; ī mortalitatē. aliquādo
vero honorē dignitatis ſiue ordinis ſacri. ūde
ſcriptū ē. ſtola glorie induit illū. Remunera
tio autē futura ī ſtola ſignificat vbi legit in a
pocalipſi ꝙ aīabꝫ ſanctoꝝ que clamabnut ad
dominū poſt effuſionē ſanguinis ſui & vindic-
tam expetebāt reſponſū ſit. vt requieſcerent
adhuc modicū tēpus donec impleant conſerui
eoꝝ & fratres eoꝝ q interficiēdi ſunt. ſimiliter
ſicut & illi ſingulas modo ſtolas habent anime
ſanctoꝝ de ſua immortalitate gaudētes reſur
gentibus autē corporibꝫ iuxta eſaiam in terra
ſua duplicia poſſidebūt nō deſideriū reſurrec

tionis abnuitur ſed ex colligēdorum fratrum
augmēto differt. Nam & ipſa animaꝝ leticia
poteſt ſtolis albis figurari cū domio reuelatꝰ
didicerint & impios in fine dāpnādos & vſq;
ad finem ſcl'i multos ſuo numero ꝑ martiriū
eſſe ſociandos atq; interna caritate ꝑfuſi ma-
luerint hac cōſolatione contēti ꝓ ſuplēdo fra
trum numero hactenus ſua gaudia deferri .

De ſtatu & reliquis veſtibus que in
vſu habentur . .xix.

Stragulum veſtis ē diſcolor qd manu
artificis diuerſa varietate diſtinguit
Dictū autē ꝙ ī ſtratu & amictu apta
ſit . De quo ſalomon ſtragulatā veſtem fecit
ſibi: biſſus & purpura indumentū eiꝰ. Stra-
gulata veſtis que variāte textura ſolet firmiſ
ſima confici fortia eccleſie opa & diuerſa vir
tutum eius ornamenta ſignificat. De quibus
ꝓpheta in ſūmi regis viri videlicꝫ illiꝰ laude
cecinit . Aſtitit regina a dextris tuis in veſti
tu deaurato circūdata varietate ſic ſupͣ oſten
ſum eſt . Ceruicalia autē ſūt eo ꝙ ponant ſub
ceruice vel cubito . Puluillꝰ dictꝰ a puluina-
ri qui eſt diuitum lectꝰ. Culcitre vocate q̄ꝺ
calcent id eſt farciātur pluma ſiue tumento
quo molliores calidioreſq; ſūt . Ceruicalia aū
ſiue puluilli ſeu culcitre poſſunt iuxta allego
riam adulatiōes deſignare falſorū doctorū &
adulatorū qui decipiunt eos quibus ꝓ malis
opibus inpunitatē promittūt & vite premia
indignis ſpōdent . Quibus ꝑ ꝓphetā dicitur
ve vobis qui cōſuitis puluillos ſub omni cubi
tu & ceruicalia ad decipiēdas aīas & ceterā
Tapetia dicta ꝙ pedibꝫ primū ſternētur q̄ſi
tapedia . Tapetia enim ornatum eloquentie
poſſunt ſigificare vnde meretrix in ꝓuerbiis
ait . Intexui funibꝫ lectū meū ſtraui tapedi-
bus pictis ex egipto . In lecto ergo funibꝫ in-
texto meretrix molliciē quieſcēdi deſignat
In tapetibꝫ vero pictis ex egipto etiā oculoꝝ
temptat illecebras quibꝫ nephādo aſpectu ir
retitis facilliꝰ ad ſeducenda mentis archana
penetrat . Quia vero nomine funiū aliquādo
ſolēt diuina ꝑcepta figurari que a noſtris nos
voluptatibꝫ coercēdo religāt ꝓmittunt ſe lē
teci cōtextu verboꝝ celeſtiū ſalubre ſuis audi
toribus quaſi ſtratū parare in quo viciorū tu
multibus libero corde quieſcat ſed veraciter
illis funibꝫ peccatorū conſtruūt locū ꝑditiōis
vbi ꝑpetuo pedes manuſq; alligati dampnent
de quo dominus in apocalipſi & dedi inquit
illi tempꝰ vt penitentiam ageret & non vult
penitere a fornicatione ſua . Ecce mitto eam
in lectum & qui mechantur cum ea in tribu-
lationē maximam . In tapetibꝫ vero pictis
ex egipto ornatꝰ eloquētie & dialetice artis

qui fuerat ſub veteri teſtamento circūierūt
inquit in melotis & pellibus caprinis egētes
anguſtiati afflicti quibus dign9 non erat mū
dus. In quo manifeſtatur ꝙ viri ſancti quibꝫ
ad eternam vitā gradiendi amor incūbit nō
ꝓſētis vite delicijs ꝑ voluptatē vti deſidēnt
ſed ꝑ ꝯtinētiā. magis virtutū copiā habē ſtu
deant. In quibus ornati ad eterni regis cōui
uiū intrare mereant̄.

¶ De paleis virorum. xvii.

Pallium eſt quo miniſtrantiū ſcapule
contegunt̄ vt dū miniſtrāt expediti
diſcurrant plautus. Si quid factur9
es appende in humeris pallium & ꝑge quan
tum ualet tuorum pedūpernicitas. Dictum
autē pallium a pellibus quia prius ſupindu-
menta pellicia veteres vtebātur quaſi pellea
ſiue a palla ꝑ deriuationē. Clamis eſt que ex
vna parte induitur neq; conſuit̄ ſed fibula in
frenatur hic & grece nomē accepit. Clamis
laudis eſt ornatus vt in ſalomōe & clamidē
fecit viro ſuo id eſt veſtimentū qđ tanq̄ de
duobus teſtamētis confectū ſit. Toga dicta
qđ velamento ſui corpus tegat atq; operiat
Eſt autem pallium purum forma rotūda &
fuſiore & quaſi inundāte ſinu & ſub dextro
veniēs ſupra humeꝝ ſiniſtꝝ ponit̄ cui9 ſimili
tudinē in operimētis ſimulacrorum vł pictu
rarum aſpicimus eas q; ſtatuas togatas voca
mus. Toga autē romani in pace vtebant̄ belli
autē tempe paludimētis menſura toge iuſte
ſi ſex vlnas habeat. Toga palmata dicebat̄
quā merebātur hi qui reportabāt de hoſtibꝫ
palmas. Ipſa vocabatur & toga picta eoq̄đ
victorias cum palmis intextas haberet. Pal
lium miſtice in bono accipit̄ vt eſt illud pal
lium laudis ꝓ cingulo meroris. Item in cont̄
riam partem in pſalmo palliū poſitum ē vbi
legit̄ de eccleſia qui fundauit terram ſup ſta
bilitatem ei9 non inclinabitur in ſeculū ſeculi
Abiſſ9 ſic̄ palliū amict9 ei9. Abiſſ9 enī dicit̄
aquaꝝ copioſiſſima multitudo. que & in bono
& in malo plerūq; ponit̄. Nec merito hic ſup
ſticioſis atq; ꝑſecutoribꝫ cōparant̄. quia ſicut
palliū ſubiecta coopit. ita illi mundū fediſſi
ma ſupſtitiōe texerīt vt nō ſolum mediocres
homines ſed in ꝑnitiē ſuam ipſos quoq; ſanct-
os viros atq; eminētiſſimos tormētis corpoꝝ
obruere viderent̄. Diplois grecū nomen ab eo
quod ſit duplex amict9 oratius contra quem
duplici panno paciētia valeat. Eſt autē veſtis
militaris cui9 vſus gallicis primū expedicio-
nibꝫ cepit & ꝓda hoſtili de qua ē vox illa ſena
tui togis depoſitis quirites ad ſaga fugierūt
ſagū autem gallicū nomē eſt. Dictū autē ſa-
gū quadrum eoq; apud eos primū quadratū
vel quadruplex eſt. Nā in ꝓpheta ſcriptum
eſt. opiant̄ ſicut diploide confuſione ſua. pe-
tiit ergo vt vtriuſq; legis intelligētia veſtiāt̄
qui nunc utroq; ꝓſidia faciēte nudati ſūt. Cō
fuſio enī iudeorū eſt legē non intelligere. que
tociēs ſaluatorē dominū ꝑcinuit aduenire. ſi-
ue illud gen9 vult exprimere qđ ſolet in ꝓuē
bijs dici id eſt cōfuſionis duplici pallio veſtiāt̄
dū ante dm̄ & homines erubeſcūt. Sagoꝝ au-
tem miſtic9 ſenſus ī tabernaculi moſaici con-
ſtructiōe. ſatis explanat9 eſt. Ad cui9 lectio-
nem lectorem mittim9. Penula ē palliū cum
fimbrijs lōgis cui9 mētio ī epl'a pauli ad thi-
moteū fit. Caſula eſt veſtis cucullata dicta ꝑ
diminutiōem a caſa. quod totū hominē tegat
q̄ſi minor caſa. inde & cuculla quaſi minor cel
la. Sic & grece planeta dicta quia horis errā
tibꝫ euagat̄. Vnde & ſtelle planete id ē vage
eoq; vage ſuo errore motuq; diſcurunt. Caſu
la iuxta allegoriā recte fidei poſ̄ exprimere
indumētum ī quo bonoꝝ opum plenitudo cō
ſiſtit. Vnde ſcriptū ē. In caſula ipſius requieſ
cunt bona ꝑ eum. Melotis que etiā pera vo-
cat̄ pellis ē caprina collo pendēs ꝑcincta vſq;
ad lumbos. Eſt eni habitus ꝓprie neceſſari9
ad opis exercitiū. fiebat autem pri9 vt quidā
exiſtimant ex pelliculis melotū. vnde & melo
tes vocate ſunt. Fimbrie vocate ora veſtimen
torum hoc ē fines ex greco vocabulū trahūt
Greci enī tminū ora vocāt. Fimbrie ſpiritalit̄
ſignificāt miſteria īcarnatiōis dn̄i que tetigit
mulier emoroiſſa & ſtatī ſanata ē. Itē fimbrie
ſignificāt extremitatē uite hominū. vnde in
pſalmo de eccleſia legit̄. In fimbrijs aureis cir
cūamicta varietate. qa in fine tota ꝑfectio eſt
vbi caritas non tāquā deaurata conſpicit̄ ſed
iam pleniſſima tamquam aurea.

¶ De pallijs feminarū. xviii.

Regillū ē ꝑlatum reginaꝝ amiculū vn
de & appellatū. Peplū matronale pal
lium ex purpura ſignatū. cui9 fimbrie
aurei ſtaminis ſummitate reſplendent. Pal-
la eſt quadrū palliū muliebris veſtis deductū
vſq; ad veſtigia qđ affixis in ordinem gēmis
& palla dicta palin id eſt a nobilitate que cir
ca finem huiuſmodi īdumēti eſt ſiue. ꝙ rugis
vibrātibꝫ ſinuata criſpet̄. Teriſtrū palliolum
ē quo vſq; hodie arabie & meſopotamie mulie
res velant̄ quibus ī eſtu tutiſſimo tegunt̄ um
braculo. Anoboladium amictorium lineū fe-
minarū quo humeri opiunt̄ ꝙ greci vel lati-
ni ſindonē vocāt. Nam de theriſtro & in eſaia
legit̄. & in geneſi de rebecca ita ſcriptum eſt.
Rebecca quoq; conſpecto iſaac deſcēdit de ca
melo & ait ad puerum. quis eſt ille homo qui
venit ꝑ agrū in occurſū nobis. dixitq; ei. ipſe

De coloribꝫ veſtium. .xxi.

PVrpura apud latinos a puritate lucis
vocata. apud grecos autem purphira
dicit̄ cū aſpiratiōe. apud nos purpura
ſine aſpiratione. Ferrugo color ē purpure ſub
nigre que fit in hiſpania. vt ferrugine clarus
ſidera. dicta autē ferrugo qđ omnis purpure
prima tinctura eiuſmodi coloris exiſtat. Coc
cum greci. nos rubrū ſeu vermiculū dicimus
eſt enī vermiculū ex ſilueſtribꝫ frondibꝫ. Coc
cus quia ignis habet ſpeciē merito flagrātiſſi
me ſanctoꝝ dilectioni cōparat̄. vnde & quidā
ex eis q hanc pſente. & comitāte ſecū domīo
concepant aiebāt. nōne cor noſtꝝ ardens erat
in nobis cū loqueret̄ in via. & aperirat nobis
ſcripturas. Cui cōtra de reꝓbis dicit̄. & qūo
abundauit iniqtas refrigeſcet caritas multo
rum hec quaſi bis tingunt̄ cum amore dei &
ꝓximi flammeſcit cū illū ex toto corde. tota
anima. tota virtute. ſicut& nos ipſos diligi
mus. Iacinthus quoniā aeris & celi ſpeciē imi
tat̄. eorūdem mētes electoꝝ omni ſpe ac deſi
derio celeſtia querētes ſignificat. cuius nobis
coloris ſacramētum cōmendās apl's ait. ſi con
reſurrexiſtis cū xp̄o q̄ ſurſū ſunt querite vbi
criſtus eſt in dextera dei ſedens.

De inſtrumentis veſtiū. xxii.

TEla ꝓ longitudine ſtaminū dicta cui9
diriuatiuū eſt telaria. Tela ꝓ longi
tudine dicit̄ Stamē ſignificat aut ꝓ
longationē vel ordinationem iudicii. vnde le
git̄ in ꝓpheta. & telā quā ordit9 ē ſup vniuer
ſas nationes terre. quia domi9 vnicuiqꝫ p̄mia
iudicatur9 ſecūdum ꝓpria p̄parat merita. Co
lum quod ſit in lōgitudine. & rotūditate q̄ ī
colūna. Fuſus quod p ipſū fundat̄ qđ netū eſt
In colo enim ſcripturaꝝ ſciētia exprimit̄. & in
fuſo intētio diſcretiōis. vnde ſcriptum ē ī ꝓ
uerbiis de muliere forti. manus eius miſit ad
fortia. & digiti ei9 apphenderūt fuſū. Solēt
enim femine nentes fuſū in dextera colū tene
re in ſiniſtra. In colo enī lana inuoluta ē quia
filo ducēda & nenda t̄nſeat ī fuſū. Sepe dum
in ſcripturis dextera vitā ꝑpetuā. leua p̄ſen
tia dona dei ſignificat. opulētiā viꝫ rerū. pacē
tempoꝝ. ſoſpitatē corporum. ſciētiam quoqꝫ
ſcripturarū & celeſtiū ꝑceptōnē ſacramētoꝝ
Hec & huiuſmodi bona cum domino largiēte
ꝑcipimus quaſi lanā colo inuolutā in leua ge
ſtamus ac cum ea ꝓ amore celeſtiū ſalubriter
exercere incipim9. Iam lanā agni immaculati
de colo infuſam de leua in dextram traicim9
quia de bonis noſtri redēptoris de exemplis
opum eius ſtolam nobis glorie celeſtis ac ue
ſtem caritatis nupcialē facimus. Netum enī
vnde filia cōficiunt̄ laborē exprimit terrenū
vnde hoīnes ſibi future remuneratiōis p̄parāt
indumentū. De quo domin9 in euāgelio vo
lens nos reẽhere a mūdana concupiſcēcia &
ad futurā gloriam p̄parare ait. Conſiderate
lilia agri q̄modo creſcūt non laborāt neqꝫ nēt
&c̄. Stamen dictum quia rectū ſtat. Trama
qđ via recta trāſmittat̄ p telam eſt enī filiis
int̄ ſtamen currēs que duo poſſunt ſignifica
re fidē rectam cum bonis opibꝫ.

De ornamento. .xxiii.

ORnamenta ſūt dicta eo ꝙ eorū cultu
ora vultuſqꝫ decorent̄. In ornamētis
autem virtutū varietates vel diuerſe
cariſmatū gratie que animas hominū ornant
intelligi poſſunt vnde & ī ezechiele domin9
ad iudeam dicit. Indui te ſubtilibꝫ & ornaui
te & alibi ſcriptū ornaui te in monilibꝫ. Ecō
trario vero in ſalomone ita legit̄: ecce mulier
in ornamento meretricō hoc ē heretica pra
uitatis ſophiſtica locutiōe & falſo virtutum
colore. Prima ornamenti eſt corona inſigne
victorie ſiue regii honoris ſignū q̄ ideo in ca
pite regum ponit̄ ad ſignificādos circūfuſos
in orbe populos quibꝫ accinct9 q̄ſi caput ſuū
corōatur. Nomen corone hac ex cauſa vocatū
eo qđ ī inicio circū aras curreret̄ atqꝫ imagīe
circuit9 vel chori eſſe formatā & nominatā
coronā. impatores romani & reges quidā gē
tium aureis coronis. vtūtur: pſe thiaras ge
runt ſed reges rectis ſatrape incuruas. Rep
ta eſt autē thiara a ſemiramide aſſirioꝝ regi
na qđ gen9 ornamēti exinde vſqꝫ hodie gens
ipſa retinet. Athenienſes enī cicladas aureas
gerebāt partim in vertice non nulli in frōte
Non enim eadem ſūt inſignia omniū regnoꝝ
Gentiliū vates infulſas apices pillea ſiue gale
ria vtebātur. Corona autē miſtice eterne glo
rie mercedem ꝓ iuſticia ſignificat vnde apl's
ait. Bonū certamē certaui curſum conſūma
ui fidem ſeruaui de reliquo repoſita eſt mihi
corona iuſticie q̄modo ſpiritalium ꝑfectuum
conſūmatio ꝑuehit ad coronā. Recte horum
quoqꝫ remuneratio nomine corone vocitatur
Item corona diſcipuloꝝ domini ambitum vel
totius eccleſie conuētum ad criſtū ſignificat
de quo pſalmiſta ait. Poſuiſti in capite eius
coronā de lapide p̄cioſo & item benedices in
quit coronam anni benignitatis tue. Corona
enim non impꝛobe circumſeſſiū diſcipulorum
videtur ſignificare conuentū quia ipm docē
tem deſiderātiū apoſtolorum circuit9 ambie
bat hec erat corona capitis hoc regale diade
ma qđ non ornaret inpoſitū ſed de criſto dn̄o
poti9 ornaretur. In hac enī corona & tocius
mundi circulum merito poterim9 aduertere
ī quo generalis ſignificat̄ eccl'a. In contrariū

verſutia que ab ethnicis originem ſumpſit in
telligit̃ per quã mens heretica ſenſum doctri
ne peſtilẽtis quaſi meretrix thorũ facinoris
ſe texiſſe gloriat̃. Manutergia nũc ꝓ operien
dis menſis ſũt que vt nomẽ ipm̃ indicat o'im
tergẽdis manibꝫ ꝓbebãtur. Mappe cõuiuii
& epularũ appoſitarũ ſũt quaſi manubie atq;
ob id nominate cui9 diminutiuũ mappella eſt
ſiue mandela a mandẽdo. Sabanũ grecum
ẽ facitergiũ & manutergiũ a tergẽdo faciẽ
vł manus vocatũ. Hec linteamina ad officiũ
menſe ꝑtinent & ad miniſteriũ humanũ ſed
non minus ad vſũ ſacri miniſtrii & ad officiũ
altaris ꝑtinere noſcunt̃ quãdo ſupra menſam
hoc eſt ſacrũ altare linteamĩa munda ponunt̃
& mappule manibꝫ ſacerdotũ & miniſtrorũ
tenentur vt popul9 eos ſemp ad ſeruitiũ dei
paratos cõſpiciat. Vela dicta qđ obiecto ſuo
interiora domoꝝ velent. Aulea vela picta &
grandia que ideo aule dicte ſũt qđ primũ in
aula attali regis aſie cui ſucceſſit popł9 roma
nus inuente ſũt. Cortine ſũt aulea .i. vela de
pellibꝫ qualia in exodo legunt̃ a quibꝫ taber-
naculũ extrĩſecus tegebat̃ dicte autẽ cortine
a corus eo ꝙ pri9 ex pellibꝫ fuiſſent facte vñ
& ĩ exodo tabernaculo legis iubẽtur cortine
fieri ex pellibꝫ arietum rubris & ex pellibus
iacinthinis. Cilicia arabes nuncupãt velamẽ
ta pilis capraꝝ contexta ex quibꝫ ſibi tẽtoria
faciũt. Vela eni & cortinas atq; ſaga cilicina
in tabernaculo dñi diuino ꝓcepto quiſquis
exodũ legerit facta poterit agnoſcẽ & inde
miſteriũ congruũ ſano ſenſu valet rimari max
ime cũ ibi decem cortine iuſſe ſũt fieri diuer
ſorum colorũ ſpecie varietate quia ſancta vni
uerſalis eccleſia ex multis electoꝝ perſoĩs ex
multis ꝑ orbem eccleſiis ex variis virtutũ flo
ribus edificat̃ cuius omnis ꝑfectio ĩ denario
numero cõtinetur. Saga ergo quibus operitur
tabernaculũ rectores ſũt eccłe ſancte quorũ
induſtria ac labore decus eiuſdẽ eccłe ꝓtegi
tur atq; inceſſabili cura munitur ne videlicʒ
vita fideſq; electorũ heretica ſeductiõe cor-
rumpi ne falſorũ catholicoꝝ imꝓbitate feda
ri ne temptantiũ viciorũ ſorde attaminari ne
temporaliũ ſubſidiorum inopia poſſit ad tri-
ſticiam deduci.

De lana & lino. .xx.

Lana a laniãdo id eſt a vellẽdo vocata
hinc & vellus dictũ ꝙ pri9 lane velle
rent̃ non tonderentur. Linũ ex terra
oritur defluxũq; nomẽ eius a greco nam linũ
greci linarium dicunt ſiue ꝙ ſit molle & lene
Poſſunt autem miſtice in lana quia ouin9 eſt
habit9 omnia pietatis & ſimplicitatis opera
que ꝓximis ĩpendim9 accipi. Poteſt in lino
qđ ex terra virens orit̃ ſed longo ac multipli
ci exercitio humorẽ natiuum amittit atq;
ad gratiã noui cãdoris peruenit caſtigatio nr̃e
carnis intimari cui dum ĩgenitas viciorũ ſor
des ꝑ continẽtiam excoquim9 dignã ꝑfecto
eã qua criſtũ induamus efficimus iuxta illud
apłi. Quotq̃t ergo in criſto baptizati eſtis
xp̄m induiſtis. De lana ergo & lino in ꝓuer-
biis de muliẽ forti ſcriptũ eſt. Queſiuit lanã
& linũ & opata ẽ cõſilio manuũ ſuaꝝ. Querit
ergo mulier fortis lanã & linũ & opatur con
ſilio manuũ ſuarum cum eccleſia ſancta ſolli-
cite ꝑquirit quibus ſe pietatis fructibꝫ exer
ceat quomodo a carnalibꝫ emũdet illecebris
& hoc vtrumq; cõſilio prudentiſſimo hoc eſt
ſuperne ſolũmodo retributiõis facit intuitu
Stuppa vero cannabi eſt ſiue lini hec ſecundũ
antiquã ortografiam. Stuppa dicta qđ ex ea
rime nauium ſtupent̃ vnde & ſtipatores dicũ
tur qui in vallibꝫ eam conponũt. Hec poteſt
ſignificare deſpectã verbi doctrĩam a ſupbis
que tamen frequenter adiuuat neceſſitatibꝫ
populorũ in fluctibus huius ſeculi laborantiũ
Biſſus gen9 eſt quoddã lini nimiũ candidi &
molliſſimi qđ greci papacen vocãt. De biſſo
quoq; in ꝓuerbiis ſcriptũ eſt biſſus quoq; &
purpura indumentum eius biſſus ĩ caſtitate
pure cõuerſationis purpur̃ in effuſione ꝓcioſi
martirium ſanguinis. Biſſus nanq; candidi co
loris eſt purpure9 autẽ color de ſaguine cõch
iliorum marinorũ tĩguitur qđ & oſtrũ vocat̃
eo ꝙ ex teſte humore tĩguitur vnde pulchre
dictũ eſt a patribꝫ quia ſancta eccła electorũ
floribus vernãs in pace habeat lilia in bello ro
ſas. Itẽ quia biſſus de terra virens orit̃ ſed ꝑ
exercitatiões lõgas ac multifarias amiſſo hu-
more ac virore natiuo ad decorem cãdide ve
ſtis ꝑducitur purpur̃ autẽ regalis eſt habit9
biſſo induit̃ eccleſia cum caſtigãt corpora ſua
electi & ſeruituti ſubiciũt purpur̃ autẽ cum
eandẽ continentiã non ob fauorẽ vulgi ſed ꝓ
acquirenda beatitudĩe regni perennis exercẽt
Sed hic virtutũ habit9 ĩpſenti quidẽ neſciẽti
bꝫ videt̃ cõtẽptibilis ſꝫ in futuro qualł fuerit
manifeſte patebit. Vnde pulchre ĩ apocalipſi
ſua iohannes ſanctoꝝ ſe vocem audiſſe refert
dicentiũ gaudeamus & exultemus quia vene
runt nupcie agni & vxor eius ꝓparauit ſe &
datum eſt ei vt cooperiat ſe biſſinum ſplen-
dens candidum. Biſſinum enim iuſtificati-
ones ſũt ſanctorum & in contrariam partem
biſſi & purpure ſignificatio in euãgelio ĩdit̃
vbi ita legitur erat quidam diues qui indue-
bat̃ purpura & biſſo vbi ſeculariũ diuitiarũ
ambiciõ exprimit̃ que ad tẽp9 auaris arridet
ſed cito decidua ad luctũ eternum eos ꝑducit

[illegible] nac pri
cipalē mētis in corde demonſtrāt. Et monilia
ē vno ſermone omnia ornamenta ſignificat &
armillarum bona opa quales rebecca accepit
in ſponſalib9. & mitras capitis ornamenta &
diſcriminalia. vt iudiciū habeat ſingulorū. &
perichelidas quib9 noſter greſſus ornat & au
dimus pes tuus non offendet. & eruet pedes
meos a lapſu. & murenulas que auri atqꝫ ar
genti texunt virgulis ſenſū viꝫ ſcripturarū
& olfactoriola. vt criſti bonus odor ſimus. &
inaures ne audiam9 iudiciū ſanguinis. ſed do
mini verba dicētis. qui habet aures audiendi
audiat. & anul9 quib9 ſignamur ad dñi milici
am quē deus ſignauit pater vnde dicit ad pn
cipem tiri. Tu es ſignaculū ſimilitudīs. Fili
us quoqꝫ ꝓdigus cum ſtola recepit anulum &
calciamenta & gemmas in fronte pendentes
quibus noſtra ora decorantur de cui9 capitis
ornamento & in pſalmo legimus ſicut vngen
tum in capite qđ deſcendit in barbam aaron
Mutatoria iuxta anagogen illa ſūt de quib9
dicitur. Ibunt de virtute in virtutē & lintea
mina vt lauti in domino delicijs perfruamur
ſecundū illud qđ ī pſalmis ſcriptū eſt torrēte
voluptatis tue potab eos. Nec aūt oīa ꝑdide
runt filie ſion quia ambulauerūt extēto collo
& oculorum nutib9 ſupbiam geſtierūt putā
tes ſue eſſe potētie qđ habebāt & nō domini
gratie. Habent acus mulieres quib9 crinium
cōpago retinetur ne laxius fluāt & in ſparſos
diſſipentur capillos. Habēt & ſpecula quib9
conſiderāt vultū ſuum & ſi quid deeſſe vide
rint addunt ornamēto Habēt & teriſtra que
nos pallia poſſum9 appellare quib9 obuoluta
ē & rebecca & hodie arabie & meſopotamie
opiuntur femine filie ergo ſion ꝓpter ſupbiā
ſuam ꝑdiderunt acus quib9 omniū ꝓceptorū
regula ſtringebatur perdiderūt ſpecula que
obtulerunt in exodo manētes in forib9 taber
naculi mulieres ad luterē domini fabricandū
De quibus & paul9 apoſtol9 loquebat. Vide
mus autē nūc per ſpeculū in enigmate. Ami
ſerūt ſindones & vittas quib9 operiebāt hu
meros & fluentem huc atqꝫ illuc animum
cōſtringebāt & teriſtra quo tutiſſimo in eſti
bus tegebant vmbraculo. Item inaures obe
dientia ſiue intellect9 in ſcripturis rectus in
telligitur vnde in exodo viri cum mulieribus
ꝓbuerunt armillas & inaures anulos & dex
tralia. In malam vero partem aliquando hec
ſignificationē trahūt vt eſt illud qđ ob forni
cationem vituli conflatilis in exodo legitur
vbi dixit aaron. Tollite inaures aureas de vx
orum & filiarū veſtrarum aurib9 afferte ad
me. Et in libro iudicū gedeon ad poplū dixit

date mihi inaures ex ꝑda vrā. Inaures enī au
reas iſmahelite. i. obediētes ſibi habere con
ſuerunt & poſt pauca fornicatuſqꝫ eſt inquit
iſrahel in eo. Torques ꝑdicatiōis decus ītelli
gitur vt in ezechihel dedi inquit armillas in
manibus tuis & torquē circa collum tuū & ī
malam ꝑtem in libro iudicū preter torques
aureas camelorū hoc eſt ornatam eloquentiā
peccatorum. Armillas decus opis vel virtus
vt in exdo viri cum mulierib9 ꝓbuerūt armil
las. Dextralia recti opatio vbi & ſupra. Di
ſcretio boni & mali vbi & ſup. Anulus vt ſup
diximus fidei ſignaculū ſignificat vt in euan
gelio date anulū in manu eius. Itē anulus ob
ſignatio ſacre legis eſt non enim omnib9 patꝫ
miſtica & oculta ſacre ſcripture intelligētia
vnde ſcriptum eſt in apocalipſi vidi librum in
dextera ſedētis ſignatū ſigillis ſeptē & alibi
clauſi inqt ſignatiqꝫ ſūt ſermones. Specula qꝫ
ꝓcepta diuina ſiue exēplaria ꝓcedentiū patꝫ
intelliguntur: vnde ſcriptū eſt in exodo fecit
& labrum ereum cū baſi ſua de ſpecul mulie
rum excubantiū ī oſtio tabernaculi hoc ē ſan
ctarū animarū que in obſeruātia mandatorū
dei quotidie vigilāt. In polimito varia virtu
tum cariſmata intelligunt vt eſt illud ī ezechi
ele vnxi te oleo & veſtiui te diſcoloribus. Et
in aliam ꝑtem negociatores tui hoc eſt tyri ī
voluceres iacīcti & polimitoꝝ gazaꝝ ꝓcioſaꝝ
De cingulis. .xxviii.

Cinctus eſt lata zona & minus lata ſe
micinctiū & vtriuſqꝫ diminutiuū cin
gulum. Nam a cincto ꝑdiminutiōem
cingulum nominatū. Cincto autē iuuenes in
exercitaciōe cāpeſtri verecūda velabāt vnde
& campeſtris dicebāt. Cingulū ergo ſpirita
lē opatōnē ſigīficat vt ē illd ī pſalmo. Precīx
iſti me leticia vt cātet tibi gloria mea vt non
cōpungar. Balteus cīgulū militare eſt dict9
p hoc qꝫ ex eo ſigra depēdent ad demonſtran
dam legionis militaris ſūmam id eſt ſex milli
um ſexcētorum ex q numero & ipſi cōſtitūt
vnde & balte9 dicitur non tantū qꝫ cingitur
ſed etiā a quo arma depenđēt. Balteus vero
a cīctū virtutū ſignificat ſiue circūſpectionē
mētis vt ē illud in deutronomio habebis pax
illum in balteo id eſt ſtimulū conpūctionis in
multiplicatiōe virtutū & in aliā ꝑtem baltei
ſignificatio in iob vbi legit balteū regum diſ
ſoluet & ꝓcinget fune renes eorū. Zona gre
cum eſt quā illi zonarim nos cingulū nuncu
pamus. Strofiū eſt cingulū aureum cū gem
mis de q ait cinna ſtrophio lactātes cicta pa
pilla & prudēti9 nomē hoc gēme ſtrofio illiga
ta eſt. Zona enim ſignificat mortificationē
corpis vnde de iohanne baptiſta ineuāgelio

vero corona ponit̃ qñ tribulatiõis circumdati
onẽ ſignificat vnde ſcriptum eſt: coronans
coronaui te tribulatione. Nam diadema qui
dam dicunt eſſe ornamentũ capitis matrõa
rum ex auro & gemmis contextũ qđ ĩ ſe cir
cũactis extremitatibꝫ retro aſtrĩgitur & ex
inde dictũ grece ꝙ ꝑligetur. Infula eſt faſcio
la ſacerdotal' capitis alba in modũ diadema
tis a q̃ vitte & ab vtraqꝫ pte dependẽt q̃ infulã
vinciũt. Infula autẽ plerũqꝫ lata erat plexa
tortilis de albo & cocco. Apex eſt pilleũ ſub
tile quo ſacerdotes gẽtiles vtebant̃ appellat9
ab apiẽdo id eſt a ligando. Nam virgula que
in pilleo erat connectebatur filo ꝙ fiebat ex
lana oſtre. Galeriũ pilleũ ex pelle ceſe oſtre
factum. Pilleum autẽ dictum a pelle hoſtre
vnde fiebat. Cidarium & ipſm ſacẽdotũ erat
quod aplerisqꝫ mitra vocat̃. Mitra eſt pilleũ
frigium caput ꝓtegẽs quale eſt ornamẽtum
capitis deuotarũ: ſed pilleum virorũ ẽ mitra
autẽ femĩarum. Redemicula autẽ ſũt quibꝫ
mitra alligat̃: pilleum aũt vt ꝓdixim9 a pelle
erat. Nam mitra ex lana eſt. Ricula ẽ mitra
virginal' capitis: vitte ſũt q̃ ĩ crinibꝫ ĩnectũt̃
quibꝫ fluentes religant̃ capilli & vitte dicte
ꝙ vinciãt. Tenia autẽ vittarũ extremitas de
pendens diuerſoꝝ colorũ. Item vitta eſt qua
corona vincit̃ tenia vero extrema pars vitte
que dependet corone. Diſcriminalia capitis
mulieꝝ ſũt vocat̃ ex eo ꝙ capᵗ eaꝝ a iniõ diſcẽ
nãt rã & diſcriminare dicit̃. Acus ſũt quibꝫ
in feminis ornandorũ crinium cõpago retine
tur ne laxi9 fluat & ſparſos diſpẽdet capillos
Inaures ab auriũ foraminibꝫ nũcupate q̃bus
ꝑcioſa grana lapidũ depẽdent haꝝ in gretia
puelle vtraqꝫ aure: pueri tãtũ dextera gere-
bant. Torques ſũt circuli aurei a collo ad pec
tus vſqꝫ pendẽtes. Torques aũt & bulle a vi-
ris gerunt̃: a feminis vero monilia & catelle
dict̃: aũt torques ꝙ ſint torte & bulle ꝙ ſimi
les ſint rotũdi date bullis que in aqua vento ĩ
flãtur. Monile ornamentum ex gemmis eſt
quod ſolet ex feminaꝝ pendere collo dictum
a munere hoc etiã & ſerpentum dicit̃ quia cõ
ſtat ex anforol' quibuſdam aureis gemmiſqꝫ
variis in modũ facture ſerpentis licet & ſeg-
mẽtatas veſtes dicam9 vt ipſa et ſegmẽtatis
dormis & paruula cunis. Plerũqꝫ autẽ & per
monile omnia ornamenta matronarũ ſignifi-
cant̃ quicq̃d illis munere datur. Murena vul
go vocatur qđ ſcilicꝫ auri metallo in virgulis
lenteſcente quadã ordinis flexuoſi catena cõ
texitur in ſimilitudinẽ murene ſerpentis que
ad collum ornandum aptat̃. Hec & interdũ
auri atqꝫ argenti texitur virgulis. Vnde &
in canticis dicit̃ cãticorum murenulas aureas
faciem9 tibi vermiculatas argento. In mure
nulis quippe ſcriptura ſancta oſtendit̃ q̃ auro
ſpiritalium ſenſuũ fulget interius & argento
celeſtis eloqi nitet exteri9 dexteras omnes
eſſe virorum ac feminarũ quia vtriuſqꝫ ſexus
dextre ſũt. Armille aut ꝓprie virorum ſunt
collate victorie cauſa militibꝫ ob ãmoꝝ virtu
tem vnde & quondã vulgo virile dicebantur
Ab intellectu autẽ circuli armilla non diſcre
pat quia ipſa quoqꝫ hoc vbi ponitur ambiẽdo
cõſtringit. Sed armilla latius extendit̃ circu
lus rotund9 fit. Fibule ſũt quibꝫ pectus femi
narũ ornatur vel palliũ tenetur a viris in hu
meris ſeu cingulũ ĩ lumbis. Lunule ſũt orna
menta mulierũ in lune ſimilitudĩe bullule au
ree dependẽtes. Specula ſũt in quibꝫ femine
vultus ſuos intuent̃ dictum autẽ ſpeculũ vel
qđ ex ſplẽdore reddatur. vl' ꝙ ibi femie. in-
tuentes cõſiderẽt ſpeciẽ ſui vult9. & quicq̃d
ornamẽti deeſſe viderit adiciãt. Perichelides
ſũt apud feminas cruꝝ ornamenta quibꝫ greſ
ſus eaꝝ ornantur. Olfactoriola vaſcula ſunt
in quibus odoramẽta geſtantur.

De anulis — Cxx.viii.

Anuli autẽ ꝑ diminutiõem dicti a cir
cul' & ãnus q̃ ſũt circũ brachia & cir
cum crura. vnde & ſigna eoꝝ ꝑ dimi-
nutionẽ ſigilla nã ſigna maiora ſũt. ſigilla ve
ro quaſi minora ſigna. Anulos hoĩes primum
geſtare ceperũt quarto a pollice digito. ꝙ eo
vena quedã ad cor vſqꝫ ꝑtingat. quã notandã
ornãdamqꝫ aliquo inſigni veteres putauerũt
Apud romanos anuli de publico dabant̃ et nõ
ſine diſcrimine. Nã dignitate ꝓcipuis viris gẽ
mati dabantur. ceteris ſolidi. Anulum aureũ
neqꝫ ſeruus neqꝫ libertin9 geſtabat in publico
ſed anulo aureo liberi vtebant̃. libertini argen
teo ſerui ferreo. Anul9 fidei ſignaculũ demõ
ſtrat vt ẽ illud dare anulũ in manu ei9. hoc ẽ
fidei indiciũ in bona opatione. In eſaia quoqꝫ
vbi enumerant̃ ornamẽta multiplicia mitre et
ceterorum mentio fit ita legitur. In die illa
aufert dominus ornamẽta calciamentorũ &
lunulas & torques & monilia & armillas &
mitras diſcriminalia & perichelidas & mure
nulas & olfactoriola & inaures & anulos &
gemmas in fronte pendẽtes & mutatoria &
pallia & linteamina & acus & ſpecula & ſin
dones & vittas & theriſtra. Miſtica eorum
ſignificatio a ſanctis doctoribus lucide expo
ſita eſt. Deſcribit monilia feminarum & per
hec inſignia ciuitatũ. vel iuxta anagogen va-
riarum ornamẽta virtutũ habent mulieres in
lune ſimilitudinẽ bullulas depẽdentes quas
nos ad eccleſie ornamenta transferimus que
illuminãtur ſole iuſticie. Torques quoqꝫ que

De vaſis oleariis. .vi.
De vaſis coquinariis & piſtoriis. .vii.
De vaſis repoſitoriis. .viii.
De caniſtro. .viiii.
De luminaribus. .x.
De lectis & ſellis. .xi.
De vehiculis. .xii.
De reliquis que in uſu habentur. .xiii.
De inſtrumētis ruſticis. .xiiii.
De inſtrumentis ortorum. .xv.

Liber. xxi. De menſis & eſcis.

Primus dedalus mēſam & ſellā fecit. Coquine apparatū apicius quidam primus cōpoſuit q in eo aſſumptis bonis morte volūtaria periit & merito. qa is qui gule atq edacitati ſeruit & animā & corpus īterficit. Ab eſu & comeſu mēſe factū vocabulū nullū enim alium habet uſum. Coquere ergo ſignificat verbū domini ſubtilit in corde debere meditari. hoc ē q̄ſi mēte decoquere cuius verbi frequentatio in libro leuitici reperitur Comedere enī miſtice. ſignificat verba diuina ſpiritalit ſumere. & panē illum qui de celo deſcēdit auide delectare vnde ī iohele. ſcriptum eſt. & comedetis veſcentes & ſaturabimini & laudabitis dominū deū veſtrū. Thorus dicitur a tortis herbis que accūbentium humeris ſupponunt. Stefadiū ab ſtipitibus dictū q̄ſi ſtipadiū. ſic enī prius ſcriptū ē. Conuiuiū apud grecos a cōputatiōe. apud nos vero a cōuictu rectius appellat vl quia vite collocutionē habet. Itē cōuiuiū a multitudine cōueſcentiū. nā priuata mēſa victus ē cōuiuiū nō eſt. Conuiuii triplex ē modus diſcūbendi edēdi. & bibēdi. vt poſtq prima quies epulis mēſeq remota ē crateras magnos ſtatuūt & vina coronāt. Cōuiuium autē miſtice ſiue ſacre ſcripture meditatōnē ſignificat vbi refectio ſpiritalis ſumit. vel remuneratiōem futuram demonſtrat vbi plenitudo omnium bonorū ſanctis & dignis homībꝫ pparata eſſe creditur. Vnde in pphेta ſcriptū eſt pparabitur a domino in mōte hoc cōuiuium pinguiū conuiuiū medullatorū & vindemie defecate Cibus dictus qa capit ore ſicuti eſca quia cā os capit. Victus pprie vocatus quia vitā retiñet vnde & ad cibū vocare inuitare dicit. Alimonia dicitur eo qđ eius ſūptu corpus alat hanc iuuenes accipiūt ad incrementū ſenes ad pſeuerantiā: neq enī ſubſiſtere poterit caro niſi cōfortetur alimētis. Cibus enim aut pdicationem ſermōis domini ſigificat aut voluntatē dei vnde dominus ait in euāgtlio meus cibus eſt vt faciā volūtatem patris mei & in pphета. Cibauit inqt eos ex adipe frumēti q ſiue manna ſignificat ſiue corpus domī criſti. Adipem quippe dicimus animaliū pinguedinem corpulentā qđ nomen ad frumētum abuſiue trāslatum eſt vt ſigificaret ei īterius aliquā in eis eſſe bōitatem. Victus autē neceſſariū cibū ſignificat non delicioſū: vnde dicit apłs habentes autē victū & veſtitū ſiue vt in aliis exemplaribꝫ legimus habētes alimēta & opimenta his contēti ſumus. Ac ſi diceret ſufficit illa habere q ad uſum nobis ſūt neceſſaria Hec enī fruemur ſola: ceterā vero ſi cūmulata fuerit aliis relinqm9 in modū. Habētes aūt alimenta & opimenta & his cōtenti ſim9 opimenta inquiēs non veſtimēta vt in quibuſdā latinis exēplaribus non pprie circūiet id eſt que corpus operiant non q amictus gloria blādiantur. Opulentia ab ope dicta ē quā ſi diſcucias inuenies cā tenere modū: nam quomodo opitulatur cū nimium eſt cum incomodius ſit q parū. Opulentie autem nomen non ſolū ad corpales res ſed etiā ad ſpiritales pertiñet quia opes fuerūt hoc eſt diuitie terrene ſimiliter & opes virtutū ī ſcripturis legunt que magis diuitē faciunt hominē q diuitie terrene qa ex terreis deſideriis et cupiditate ſecu lari cruciatur animus hominū: ex amore autē celeſtium cōſolatur & paſcit: vnde apoſtolus ad timotheū ſcribēs ait. Diuitibꝫ huius ſeculi pcipe non ſublime ſape neq ſperare in īcerto diuitiarū ſed in deo viuo qui nobis oīa abūde ad fruēdum bene agere diuites fieri in opibꝫ boīs facile tribuere cōmunicare theſaurizare ſibi fundamentū bonum in futurū vt apphendant veram vitam. Epule ab opulentia regū dicte. Epule aūt ſimplices in duo neceſſaria diuidunt: panem & vinū & duo ſupflua que terra & mari veſcendi cauſa exquirūtur. Dapes autē regum ſūt epule priuatorū. Delicie nūcupate qđ his delectent homines eaſq ſuauiter appetant. Epule autē quādo in bonam ptem ſignificatiōem ducūt ſpiritale gaudiū ſanctorū in bonis virtutū & ſapientie exprimunt. Vnde & apłus ait. Etenī paſca noſtrū imolatus eſt xpus. Itaq epulemur non ī fermento veteri neq ī fermēto malitie & nequicie &c hoc eſt leticiā habētes renouatiōis facta vetera fugiamus inmundiciā omnē abiciētes a nobis que eſt corruptio: quia ſicut fermētum totam maſſam corrūpit: ita & mala vita totū hominē. Similiter aūt dapes & delicie ſpiritales delitias bonorū actuū & ſacre ſciētie ſignificāt q paſcūt animā. Econtrio vero quādo abutit homo terreis deliciis & corpali cibo nō anime ſed & corpi detrimētum facit Pulmentum vocat a pulte ſiue enī ſola pultis ſiue qđ aliud eius pmixtione ſumat pulmētū

legitur . Ipſe autem iohannes habebat veſti
mentum de pilis camelorum & zona pellicia
circa lumbos ſuos : eſca autem eius erat locu
ſta & mel ſilueſtre . Ecce in iohanne vilitas
cibi & veſtiméti laudat̃ . quoꝝ exercitatio in
diuite arguit̃ . & pilis ĩquit habebat nõ de la-
na . quia aliud auſtere veſtis indiciũ eſt aliud
luxurie mollioris . Zona autẽ pellicia qua ac-
cinct9 fuit & helias mortificatiõis ſimbolũ
eſt . Porro quod ſequit̃ . eſca autẽ ei9 erat lo-
cuſte & mel ſilueſtre . habitatori ſolitudinis
congruũ fuit : vt non deliciis ciborum ſed ne
ceſſitatem humane carnis expleret . Redimi
culum eſt ꝙ ſuccinctoriũ ſiue bracile nũcupa-
mus qđ deſcendẽs p ceruicem & a lateribus
colli diuiſum vtrarũqꝫ alarũ ſinus ambit atqꝫ
hincinde ſuccĩgit vt cõſtringens latitudinẽ
veſtis corpus cõtrahat atqꝫ coniũgendo cõpo
nat . Hunc vulgo bracilẽ q̃ſi bracialem dicũt
quãuis nõ brachiorũ ſed renum ſit cingulum
huius habit9 cõſuetudinem monachi habue-
runt in egipto cõmorãtes ita vt brachiis im
pigri ad omne opus expeditiqꝫ redderentur
illud apl'i p̃ceptũ ſtudẽtes omni virtute com
plere quia non ſolum mihi ſed etiam his qui
mecum erãt miniſtrauerũt man9 iſte neqꝫ pa
nem ab aliquo gratis manducaui9 ſed in labo
re & in fatigatiõe nocte ac die operantes ne
quem veſtrum g̃uaremus & ſiquis non vult
opari nec mãducet . Succinctoriũ autẽ voca
tum qđ vt dictũ eſt ſub brachiis ductũ alarũ
ſinum ambit atqꝫ inde ſuccĩgit . Succĩctoriũ
autẽ ſignificat ſolidamẽtum iuſticie & veri-
tatis vnde ſcriptũ eſt ĩ eſaia de domĩo & erit
iuſticia cingulum lumboꝝ ei9 & fides cincto
rium renuum eius quia ip̃e factus eſt nobis
a deo ſapientia & iuſticia & ſanctificatio &
redemptio qui in euãgelio loquebatur . Ego
ſum lux & via vita & veritas de quo in pſal-
mis dicitur . Veritas de terra orta eſt & iuſti
cia de celo ꝓſpexit : vnde & apoſtolus horta
tur epheſios dicẽs . State erga ſuccĩcti lũbos
vr̃os in veritate & induti lorica iuſticie . Faſ
cia eſt qua tegitur pectus & papille compri-
munt̃ atqꝫ criſpanti angulo anguſtius pectus
artatur & dicta faſcia ꝙ in modum faſciculi
corpus alligat̃ : hinc & faſciola quib9 vulnera
alligãtur : poteſt autẽ in faſcia ſollicita men-
tis cuſtodia erga cogitatiões puerſas & deſi
deria nociua ĩtelligi quã mulier hoc eſt fidel'
anima ad conſeruatiõem ſui ſibimetipſi adhi
bet : vnde dicit propheta nũqd poteſt obliuiſ-
ci mulier ornamenti ſui aut faſcie pectoralis
ſue & reliqua .

De calciamentis . xxvi.

SVtores nũcupatos ꝙ inſertis filo por
corum ſetis ſuãt id eſt conſuãt quaſi
ſetores . Caligarios vero non a callo
pedũ ſed a calo id eſt ligno vocatos ſine quo
conſui calciaméta non poſſunt q̃s greci calopo
das dicũt . Fiebant autẽ prius ex ſalice tantũ
hinc & calciaméta dicta ꝙ ĩ calo . i . ligno fiãt
vel ꝙ calcent̃ . Calciaméta ergo miſtice ſigni
ficant p̃dicatiaciõem pacis de quib9 ꝓpheta
ait . Quã ſpecioſi ſũt ſup mõtes pedes euãge
lizãtiũ pacẽ p̄dicãtes bonũ & apl'us calciati
inquit pedes in p̃paratiõe euãgelii pacis . Hic
& in ezechiele ſcriptũ eſt calciaui te iaciẽthi
no id eſt ſpe celeſti & calciamẽto exẽplo vicꝫ
p̃cedentium patꝝ . De quo in exodo legitur
& calciaméta habebitis in pedib9 vr̃is . Item
calciaméta opa ſũt mortalitatis vl' exempla
prauorũ hominũ a quib9 dominus apoſtolos
ꝓhibuit in euãgelio dicens . Neqꝫ calciaméta
portabitis in via . Ocree tibialia calciamenta
ꝙ crura tegãt . Coturni ſũt quib9 calciabant̃
tragedi qui in teatro dicturi erãt & alta into
nantiqꝫ voce carmina cãtaturi . Eſt enim cal
ciamentũ in modum crepidarũ quo heroes
vtebant̃ ſed tale eſt vt & in dextro & in leuo
conueniat pede . Solee ſũt quibus tantũ pedũ
plãte teguntur dicte a ſolo pedũ . Item ſolee
materiales ex materia corii intexta miſtice
ſolee ſiue ſandalia diſcretionẽ doctrine ſigni-
ficant vnde domin9 in euãgelio ſcđm marcũ
iuſſit diſcipulos calciari pedes ſandaliis vel
ſoleis vt pes neqꝫ tect9 ſit nec totus nudus ad
terram qđ miſtice ſigĩficat vt nec occultetur
euangeliũ nec terreis cõmodis innitat̃ . Socci
cuius diminutiuum ſoccelli appellati inde ꝙ
ſoccum habeant quo pars plante inicit̃ . Calli
cule callice vel a callo pedũ dicte vel quia li-
gantur nam ſocci non ligãtur ſed tantũ intro
mittũtur . Callicule vero ſiue calige in actib9
apoſtoloꝝ deſcribunt̃ vbi petrus apl'us legit̃
ab ãgelo admonit9 vt calciaret ſe caligis ſuis
& ſequeretur eum ꝙ ſigĩficat vt ſolut9 a vin
culis terrenis liberius iret ad p̄dicationẽ euã
gelii . Corrigie a coreis vocant̃ vel a colligati
one quaſi colligie . Corrigia ergo miſtice liga
tiõem ſignificat miſterii vnde iohannes bap-
tiſta de domino ait . Cui9 non ſũ dignus corri
giam calciamẽti ſoluere id eſt miſteria incar-
natiõis eius reuelare vl' aliter . Non ſũ dign9
eius calciamenta portare id eſt nomen ſponſi
mihi vſurpare .

De menſis & eſcis . .i. De potu . .ii.
De vvaſis eſcariis . .iii.
De vaſis potationis . .iiii.
De vaſis vinariis & aquariis . .v.

ergo ſacrificiũ in hoc loco vt denunciaret na-
tiuitatem xp̄i dicit̃. coctũ clibano dei geni-
tricis videlicet vtero. Illa enim clibanꝰ neceſ
ſarie nominatur. quia & panes ignẽq; de ſuper
clibanꝰ ſuſcepit. ſic & dei genitrix deſup vite
panẽ deũ videlicet verbũ in ſuo vtero ignẽ
q̄ ſuſcepit p̄ſentie ſpiritꝰ. Verba ergo apl̄oꝝ
panes accipe. ꝓphetarũ vero lagana. Quãtũ
enĩ panes a laganis ad nutriẽdum ſũt aptio-
res tantum verba apl̄oꝝ verbis ꝓphetarum.
vtriq; autẽ azimi. quia ex alia doctrĩa fermẽ
tũ non habẽt. verbi gratia ſapiẽtie ſecularis
quod cõuenit accipere. Placẽte ſũt que fiunt
de farre quas alii liba dicũt eo quod libeãt &
placeãt. Dulcia ſũt genera piſtorii opis a ſa-
pore dicta. melle enim aſpſa ſumunt̃. Cruſta
ſupfices panis ipſa & fragmẽta quia diuidun
tur vt fracta. De placẽtis ĩ hieremia mẽtõ fit
vbi increpatur ppl̄s q̄ placentas ſiue focacios
regie celi coxerit. quod hereticos ſiue ſciſma-
ticos ſignificat. quicq̄d ſapiẽtia ſeculari ĩ he-
reſi excoquẽtes ꝑparant nõ deo ſed malignis
ſpiritibꝰ offerũt illud. & ĩ ſpalmo ſcriptũ. mit
tit criſtallũ ſuũ ſic̃ fruſta panis. Criſtalli ſub
ſtãtia obſtinatis peccatoribꝰ merito cõparat̃
qui algore pfidie cõſtricti p ſingulos dies cõge
laſcũt. hos quoq; dñs veluti fruſta panis emit
tit quãdo conuerſos ſua facit ꝑdicare magna
lia. vnde populꝰ eſuriens celeſti pane veſcat̃.
Fruſta enĩ partes corpis dicĩꝰ alicuius ſignãt
q̄ppe doctrĩe indiuerſa dona q̄ ex peccatoribꝰ
in ſanctis ſuis domĩꝰ ſepius monſtrare digna
tus eſt. Fermentũ a feruore nũcupatũ q̄d plꝰ
vna hora nõ poteſt otiũi creſcẽdo enĩ excedit
Farina & furfures a farre dicte cuiꝰ ſũt pur
gamẽta. Amolũ flos farine tenuiſſimũ p̄ leui
tate de mola egeſtũ. vnde & appellatũ quaſi
amola. Fermentũ fides intelligit̃. in euãgelio
vbi ſcriptũ eſt. Mulier accepto fermẽto miſit
in farina ſata tria. Item fermẽtũ corruptionẽ
mẽtis ſignat p peccatũ. vt in exodo. Omnis
inquit qui comedit fermentatum pibit ani-
ma eius. Farina multitudo fidelium in euãg.
mulier accepto fermẽto miſit in farina tria ſata
q̄d eſt trĩitatis miſteriũ. Farina ẽ opus bonũ
vel malũ ſicut eſt illud in ꝓpheta. Non ẽ mani
pulꝰ in eis faciẽs farinã q̄d & ſi fecerit alieni
comedẽt ea. Carnes dicte quia caro ſũt ſiue
a creando. vnde & a grecis creas vocat̃. Caro
ſacramẽtum corpis domĩ in euangelio. qui
mãducat carnem meã & bibit meũ ſaguinẽ
Carnes hiſtoria legis vt quidã volũt ĩ exodo
Ad veſpum veſcimini carnibꝰ & mane ſatur̃
bimini panibꝰ hoc eſt poſt illuminationẽ fidei
& reſurrectiõem domini nr̃i iheſu criſti ſpiri
tali cibo veſcemini. Caro enĩ hominẽ exterio

rem ſignificat vnde ſcriptũ eſt in apl̄o. Caro
enim cõcupiſcit aduerſꝰ ſpũm & ſpiritus ad
uerſus carnẽ & ſanguis opationem carnalem
Vnde ꝓpheta dicit in pſalmo. Libera me de
ſaguinibꝰ deus deꝰ ſalutis mee. Item caro &
ſanguis ingluuiẽ vẽtris atq; luxurã ſĩgificat
vt in apl̄o. Caro & ſanguis inquit regnum
dei non poſſidebũt. Crudũ dicitur q̄d ſit cru
entũ eſt enim cũ ſanguine coctũ. Sed & mul
ti tempis aliq̄d coctum vocatur. Aſſum q̄d
ardeat vt arſum. Elixum q̄ in aqua ſola deco
quitur. Lixa enim aqua dicit̃ ab eo q̄ ſit ſolu
ta vnde & ſolutio libidinis luxus & membra
loco mota luxa dicunt̃ ꝑceptũ nãq; ita ẽ ĩ lege
de agni carnibꝰ in paſca veſcẽdis. Non come
detis ex eo crudum quid nec coctũ aqua ſed
aſſum tantũ igni Quid crude agni carnes niſi
incõſideratã ac ſine reuerẽtia cogitaciõis re-
iectam illius humanitatem ſignificãt omne
enim q̄ ſubtiliter cogitamus quaſi mente coq
mus. Sed agni caro nec cruda edẽda eſt nec
aq̄ cocta qa redẽptor noſter nec purꝰ homo
eſtimãdꝰ eſt neq; p humanã ſapiẽciam q̄liter
ĩcarnari deus potuit cogitãdꝰ Omĩs enĩ qui
redẽptorem noſtꝝ purum hominẽ credit q̄d
iſte aliud q̄ agni carnes crudas comedit q̄s
videlic; coquere p diuinitatis eius intelligẽ
ciam noluit Omnis enĩ qui incarnatiõis eius
miſteria iuxta humanã ſapienciã diſcutere
conatur. Carnes agni aqua vult coquere id ẽ
diſpenſationis eius miſteriũ p diſſolutã vult
ſcientiã penetre. Frixum a ſono dictũ quãdo
ardet in oleo. Frixura ſignificat timorẽ pene
Vnde pſalmiſta ait: oſſa mea ſicut in frixorio
confrixa ſũt ſic̃ opiniõe ꝓſpera bonoꝝ meri-
torũ. oſſa. i. animi fortitudo pigueſcat quãdo
eorum cõſciẽtia felici recordatione letat̃ ſicut
dicit ſalomõ. Farina bona inpinguat oſſa ita
recordaciõe contraria peccatoꝝ virtus tanq̃
frixa cõtrahitur dum oblocutiões hominum &
conſciẽtie ſue iudicia ēguiter expaueſcit ſiue
hic frigit̃ peccator qñ futuros ignes ĩcẽdiaq;
formidat nam qui ſe paueſcit arſurũ ipſiꝰ in-
cendii terrore iam friget. Salſum quaſi ſale
aſperſũ dẽptis quaſi e medio ſillabis tribꝰ. Sal
enim cõdimentum ſapiẽtie ſĩgificat vt in euã
gelio ipſa veritas ait vos eſtis ſal terre & itẽ
habete inquit ſal in vobis. Rurſũ ſal infama
tam iudeorum ſcientiam ſignificat in leuitico
Pluam inq̄t ſuper terrã illã puluerẽ & ſal Sal
ſugo quoq; cordis cõunctionẽ deſignat ſic̃ in
iob de onagris hoc eſt monachis dicit̃. Taber
nacula eius in terra ſalſuginis. Item ſalſugo
infidelitas iudeorum vel ariditas mentis in
pſalterio. Terra fructifera in ſalſuginẽ. Ius
coquine magiſtri a iure nuncupauerũt q̄a eſt

ꝓprie dicitur. Pulmentum enim legit̃ iſaac
patriarcha expetiuiſſe ab eſau filio ſuo qđ t
iacob bene expleuit: quia iſaac inde bene reſ̃
fectus benedictionẽ ꝓ eo plenã illi rependit
ꝙ ſignificat remorãte priori ppl̃o in exteriori
exercitatiõe populꝰ gẽtiũ deo patri bõe volũ
tatis & innocentie ſimul offerẽs eterne bene
dictionis gratiã accipere ꝓmeruit. Sacietas
autẽ & ſaturitas ſibi differũt. Nam ſacietas
& ex vno cibo dici poteſt ꝓ eo ꝙ ſatis ſit ſa
turitas aũt a ſatura nomẽ accepit qđ vario ẽ
alimẽtorum apparatu cõpoſitũ. Sacietas aũt
aliquando in bonam ptem: aliquando vero in
contrariã ponitur. In bonam quãdo abũdan
tiam virtutũ in p̃ſenti vel plenitudinẽ remu
neratiõis in futuro ſigĩficat. vnde ſcriptũ eſt
in euãgelio. Saciauit dominꝰ quīq; milia ho
minum & ꝓpheta ſaciabor inquit dum mani
feſtabitur gloria tua. In cõtrariam aũt partẽ
ſacietas ponitur dum ſcriptur̃ dicit de impiis
ſaciabũtur penis ſuis hoc ẽ habũdabũt tormẽ
tis futuris. Similiter et ſaturitas in bonã &
in cõtrariam partẽ poſita reperitur. In bonam
vbi ꝓpheta dicit. Edent paupẽres & ſatura
bunt̃ & in euãgelio dominꝰ. Beati qui eſuri
unt & ſiciũt iuſticiam quoniã ipſi ſaturabũtur
In malã vero vbi de iudeis pſalmiſta dicit: ſa
turati ſunt porcina & reliquerũt que ſupfue
runt paruulis ſordibꝰ enim peccatorum ſuoꝝ
replebant̃ qui contrarii filio dei extiterũt &
tranſmiſerũt reliquias peccatorum filiis ſuis
quãdo clamabãt ſanguis eiꝰ ſup nos & filios
noſtros. Crapula eſt ĩmoderata voracitas q̃ſi
cruda epula cuiꝰ cruditate grauat̃ cor & ſto
machus indigeſtus afficit̃. Inmoderata enim
voracitas viciũ eſt ſed tantũ id ſalutis ẽ quã
tũ ſuſtentatiõi nature eque ſufficiat. Crapu
la autẽ iuxta allegoriã vl̃ tropologiam in con
trariam ptem magis quã bonam accipit̃ quia
ad viciũ magis refert̃ quã ad virtutes. Hinc
dominus in euãgelio diſcipulis ait. Attẽdite
autẽ vobis ne forte grauẽtur corda veſtra in
crapula & ebrietate & curis huiꝰ vite & ſup
ueniat repẽte ſup uos dies illa & reliq̃. Pran
dium ab apparatu edẽdi dictum ꝓprie autẽ
veteres prandiũ vocabant omniũ militũ cibũ
ante pugnã vnde eſt illud ducis alloquiũ prã
deamus tanquã apud inferos cenaturi. Cenã
vocari aiunt a cõmunione veſcentiũ. Cenon
quippe greci cõmune dicũt vnde & cõmuni
cãtes qđ communiter id eſt piter conueniãt
apud veteres enĩ ſolitũ erat in ꝓpatulo veſci
& cõmuniter epulari ne ſingularitas luxuriã
gigneret. Eſt autẽ cena veſpertinus cibꝰ quã
veſpertinam dicebant antiqui in vſu enim
erãt prãdia prandiũ enim miſtice paſtũ ſigni

ficat preſentis tempis vbi fideles ſanctorum
ꝓphetarũ & apl̃orũ dictis vel exẽplis paſcũ
tur. Vnde in euangelica parabola ſcriptũ eſt
rex ſeruis ſuis ait dicite inuitatis. Ecce pran
dium meũ paraui tauri & altilia ſũt occiſa &
omĩa parata ſũt. Cenã aũt finẽ mũdi intelligẽ
poſſumꝰ vbi dominꝰ vnicuiq; reddet opa ſua
vnde in euãgelica parabola dignis in cõuiuio
recũbentibꝰ ille qui nõ habuit veſtem nuptia
lem ꝓiectus eſt de conſortio aliorũ in penam
ſibi cõdignã qa recũbentibꝰ electis in quiete
ſuperna ſoli reprobi ꝓicient̃ in tenebras exte
riores vbi erit fletꝰ & ſtridor dentiũ. Panis
dictus ꝙ cum omni cibo apponat̃ vl̃ qđ omne
animal eum appetat. Pan enĩ grece omne di
citur. Cibariꝰ eſt qui ad cibũ ſeruis dat̃ non
ad delicias fẽmẽtatꝰ paĩs fermẽtis cõfectꝰ
azimꝰ nõ fermẽtatꝰ. Nã azimꝰ ẽ ſine fermẽ
to ſincerus. Acrizimus leuiter fermẽtatꝰ q̃ſi
acroazimꝰ. Panis autẽ & in bonã ptem & ĩ
malã accipit̃. In bonã vero partẽ quãdo xp̃m
ſignificat vel ſermonẽ eius. Vnde ipſe ait in
euãgelio. Ego ſũ panis viuꝰ qui de celo deſcẽ
di. & item panis quẽ ego dabo caro mea eſt
ꝓ mundi vita. Fidem ſignificat paĩs vt i euã
gelio: quis inquit veſtrum habebit amicũ &
ibit ad illũ nocte & dicet illi. Amice cõmoda
mihi tres panes. Item panis caritas intelligit̃
vnde in euãgelio dominus ait: quis veſtrum
patrẽ petit panem: nunqd lapidem dabit illi
Rurſum panes decẽ plenitudĩes omniũ ſanc
torum decalogũ ſeruãtes ĩtelligunt̃ & panes
duodecim qui ſup menſam ꝓpoſitionis p ſin
gula ſabata mutabãt̃ .xii. apoſtolorũ obtinẽt
ſacramentũ. In contrariam vero partẽ panis
ponitur vbi doctrinã hereticorum ſignificat
vnde in ſalomõe ſcriptum eſt. Aque furtiue
dulciores ſũt & panis abſcõditꝰ ſuauior. Itẽ
ibi ne deſideres inquit de cibis eiꝰ in quibus
eſt panis mẽdacii. Azima ſinceritatẽ mentis
ſignificat abſq; fermẽto malicie vt in aplo. in
azimis inquit ſinceritas. Similago fidelium
multitudo puritas mẽtis. opatõ miſericordie
& fortitudo caritatis intelligit̃. Vnde in leui
tico ſcriptũ eſt. ſi autẽ offert munꝰ ſacrificiũ
deo ſimilago ſit munꝰ eius. Subcinericiꝰ pa
nis dicit̃ coctꝰ ſub cinere & reuerſatꝰ ipſe eſt
& focacius. Subcinericius humilitatis oblatõ
nẽ ſignificat vt in geneſi feſtinãter ait. conſpẽ
ge. tres mẽſuras ſimilaginis & fac ſubcineri
cium panẽ. & ĩ aliã partẽ. factꝰ ẽ effraim ſicͥ
ſubcinericiꝰ qui reuerſat̃. Clibanicius ĩ teſta
coctus. De clibanicõ pane ĩ leuitico ſcriptum
eſt. cum autem obtuleris ſacrificiũ coctũ ĩ cli
bano de ſimila panes ſcilicet abſq; fermẽto con
ſperſus oleo & lagana azima oleo lita. Recte

quia non eſt vtilis vetuſta vt vinū ſed ſtatim
ſublata de flumine fonte vel puteo . Feteſcit
enim vetuſta . Aqua enī naturalis eſt potus
& generaliter omnib9 cōmunis : vnde & ſalu
brior ceteris. Potus vero aliquādo ſignificat
gratiam ſpūs ſancti vt in pſalmo . Torrēte in
quit voluntatis tue potabis eos. Item in aliā
partem non eſt inquit regnū dei eſca & potus
Vinum dictum ide qđ eius pot9 venas ſan-
guīe repleat. Hoc alii qđ nos cura ſoluat lieū
appellant . Veteres vinum venenū vocabant
ſed poſtquā inuentum eſt virus letiferi ſucci
hoc vinum vocatū illud venenum . Vnde &
hieronim9 in libro quē de virginitate ꝯſeruā
da ſcripſit adoleſcētulas inqt ita vinū debere
fugere vt venenū ne ꝓ etatis calore feruenti
bibant & pereant . Inde eſt ꝙ apud veteres
romanos femine non vtebantꝰ vino niſi ſacroꝝ
cauſa certis dieb9. Merum dicim9 cum vinū
purum ſignificam9 . Nam merū dicim9 quic
qđ purum atq̧ ſincerū eſt ſicut & aquā merā
nulli rei mixtā. Hinc & merēda qđ antiquit9
id tempis pueris & operariis qb9 ꝙ panis me
rus dabatur . Aut ꝙ meridie hoc eſt eo tpe
id ſoli ac ſeparatim cibum ſumebāt non vtiq̧
ſicut in prandio aut in cena ad vnam menſam
Inde credim9 etiā illud temp9 ꝙ poſt mediū
diem eſt meridiē appellari qđ purū ē . Vinū
enī plures ſignificatiōes habet qa aliqñ ſigni
ficat ſāguinem xp̄i vt in euāgelio qui mandu
cat meam carnē & bibit meū ſanguinē habet
vitam eternā. Aliquādo gratiā ſpūſſancti vt
vinū ait nouū ī utres nouos mitti debet. Ali
quando ſermonē diuinum ſiue ꝯpunctionem
cordis vt in pſalmo . Potaſti nos inquit vino
ꝯpūctionis . Aliquādo iudicium diuinū vt in
apocalipſi . Ipſe calcauit torcular vini ire fu-
furoris domini . Aliquādo ſacram ſcripturā
& rectā doctrinā vnde ꝑ eſaiam ad iudeos di
citur . Caupones tui miſcent aquā vino . Ali
quando opa luxurie vt in ap̄lo nolite inqt ine
briari vino in quo eſt luxuria & alibi . Luxu
rioſa res eſt vinū & tumultuoſa ebrietas. Me
rum autē ſinceritatē iudicii aut veritatis vł
etiam calorē fidei ſignificat : vt in pſalmo vini
inquit meri plen9 mixto. Vnde beat9 ambro
in himno ſacre epiphanie mirabilit declama-
uit ſplendidiſſima luce verborū . Qđ autem
dixit meri ſinceritatē deſignat ꝙ ſemp purū
ſemp eſt limpidū . Nam refectos homines ad
gloriam virtutis non ad viciū ebrietatis ad
ducit qđ autē dixit mixto nouū vetuſq̧ ſig-
nificat teſtamentū que vtraq̧ ꝑmixta aīaꝝ
efficiunt ſaluberrimā potiōem. Vinum ꝯditū
feruentē amorem ſignificat id eſt variis vir-
tutum pigmētis ornatū . Vnde in cātico can

ticoꝝ legitꝰ. Et dabo tibi poculū ex vino con-
dito & muſtū malorum granatorū meorum
Muſtum eſt vinū e lacu ſtatī ſublatum dictū
autem creditꝰ muſtum qđ in ſe limū & terrā
habeat mixtā. Nam mus terra vnde & hum9
cui9 tanta vis feruoris ē vt vaſa quāuis grā
dia ex eo plena abſq̧ ſpiramīe repleta ilico diſ
rumpat . Muſtum aūt ſignificat gratiā ſpūs
ſancti nouiter datā . Vnde legitur in actibus
ap̄loꝝ iudeos de apoſtolꝭ dixiſſe: muſto pleni
ſūt iſti . Qui licet illi prauo ſenſu īterp̄tati ſūt
veraciter tamē ipſi diuina gratia ſunt repleti
ex qua multos ſalubri ebrietate potauerunt
Acetum vel quia acutū vł quia aquatū vinū
id eſt aqua mixtū cito in hunc ſaporē redigitꝰ
Vnde & acidū quaſi aquidū . Miſtice autem
acetum puritatē corruptam mētis ſignificat
vnde in pſalmo ſcriptum eſt . Et in ſiti potaue
runt me aceto . Matheus enī refert cum do-
minus dixiſſet ſicio oblatū illi fel cum aceto ꝑ
mixtum vt reuera ꝑfecti iudeorum amaritu
do potionis ipſi9 & auſteritas indicaretꝰ . Ille
enim dixit ſicio quia fide in ipſis deſideratam
nō poterat īueīre iſti obtulerūt amariſſ mos
mores ſuos qui nulla cōpunctiōe ꝯuerſi ſūt Itē
aceti aſperitas mētis corruptio intelligitꝰ: vñ
ī libro numerorū nazareis q ſe ſanctificabāt
domīo vinū ſimul & acetū ſumere ꝓhibitum
eſt . Sicera eſt omnis potio que extra vinum
inebriare poteſt . Cuius licet nomē hebraicū
ſit tamen latinū ſonat ꝓ eo qđ ex ſuco frumē
ti vel pomorum conficiatur aut palmarum
fructus in liquorē exprimātur coctis ꝙ frugi
bus aqua pīguior quaſi ſuccus colatur & ita
potio ſicera nuncupatꝰ . Sicera autē ebrietatē
ſignificat a q̄ omnis ſcripturꝰ ſacē nos ꝓhibet.
Vnde in lege domin9 dixit ad aaron. Vinū &
omne qđ inebriari poteſt non bibes tu & filii
tui qñdo intrabitis in tabernaculū teſtimonii
id eſt ad diuinū miniſterium & ad doctrinā m
ſpiritalē . Tabernaculū enim teſtimonii cele
ſtium rerum eſt ꝯtractio. Vnde non ſolū nos
apoſtolus ꝓhibet inebriari ſed etiā eſaias pro
pheta ſimili modo ebrietatē deteſtatur dicēs
ve qui cōſurgitis mane ad ebrietatem ſectan
dam & potandā vſq̧ ad veſperam &c̄. Item
ſicera peccati dulcedīem & voluptatis illece-
bram ſignificat . Vnde de precurſore domi-
ni angelus teſtatus eſt dicens vinū & ſicerā
non bibet quia ieiunus & abſtinētie deditus
erat . Ebrietas autem aliquādo ſobrietas mē
tis intelligitur vt in actib9 apoſtolorum. Hii
ebrii ſunt Aliter ebrietas & crapula plenitu-
dinem ſignificant viciorum vt in euangelio.
Attendite ne grauentur corda veſtra in cra
pula & ebrietate & in ſalomōe : velut ſpina

lex ꝯdimenti eius . Hanc greci zemam vocāt
Coquere ergo diligentē meditatōnem ſigni
ficat verbū domini ſubtiliter in corde medi-
tari quaſi mente decoquere eſt q̄d ī leuitico
ita ꝓbatur . Comedere eſt diuina verba ſpiri
tualiter ſumere & panē illū qui de celo deſcē
dit auide delectare . Vnde in iohel & come
detis veſcētes & ſaturabimini & laudabitis
dominū deum veſtrum . Famis egeſtas fidei
& aſſumptio verbi diuini in euāgelio facta ē
famis valida in regiōe illa & ipſe cepit egere
& in eſaia . Propterea captiu9 ductus eſt po
pulus meus quia nō habuit ſciētiā & nobiles
eius interierūt fame & in amos . Ecce dies
veniūt dicit domi9 & emittā famē ī terrā nō
famem panis neq̄ ſitim aque ſed audiēdi ver
bum dei . Et in pſalmo vt eripiat a morte ani
mas eorum & alat eos in fame . De hac fame
verbi dei ꝓ uiro iuſto in pſalmo dicitᷣ . Iunior
fui & ſenui & non vidi iuſtū derelictum nec
ſemen ei9 egēs pane & ī ſalomōe non occidet
dominus fame animam iuſti . Sitis hoc q̄ &
ſuperius ariditas cordis vbi non eſt verbū do
mini . In eſaia . Multitudo eoꝝ ſiti caruit & ī
hieremia . Prohibe pedē tuum a nuditate &
guttur tuū a ſiti & in bonā partē . Beati qui
eſuriūt & ſiciūt iuſticiā . Lac a greco ſermōe
deriuatū eſt ꝓ cādore . Greci enī albū gleucō
dicūt q̄d nutrit & q̄ nutritᷣ . Nā lacte nutri
mur viuim9 ſanguine . vbera vñ lac ꝓcedit q̄
tuor euāgeliorū doctrinam ſignificāt . Vnde
in cantico cāticorum ſcriptū eſt . Meliora ſūt
vbera tua vino . Lac q̄ꝫ priſca lex per moiſen
ꝓlata intelligitᷣ . vnde ṗdicatoribꝫ noui teſta
menti in geneſi dicitur . Pulcriores ſunt oculi
eius vino & dētes lacte cādidiores . Item lac
ſimplicem doctrinā ſignificat in apoſtolo vbi
dicitur tanq̄ꝫ paruulis in xp̄o . Lac vobis potū
dedi non eſcam nondū enī poteratis . Hic lac
ſenſus accipitᷣ id eſt intellect9 paruus . Hinc
& in eſaia ſcriptū eſt de eccleſia gentiū . Ma
milla regū lactaberis hoc ē ṗdicatiōe ſancto
rum doctorū nutrieris . Item lac ſinceritatē
mentis ſigīficat in epiſtola petri vbi dicit ra
tionabiles ſine dolo lac cōcupiſcite vt ī eo cre
ſcatis in ſalutē : nam & alibi ſcriptū eſt . Quis
paſcit gregē & de lacte gregis non comedit .
Quactū quaſi coactū id eſt q̄ſi coagulatū . Ac
cepta enim ſecū alia ſpecie coagulatᷣ . Coagu-
latum & in bono & in malo ponitᷣ . In bono ſicᷣ
in ſexageſimo ſeptimo pſalmo dictū eſt mons
coagulatus mons pinguis . Coagulatū carita
tem cōcretam ſignificat . Mons enim vber ē
criſtus vel eccleſia . In malam vero partē vbi
ſcriptum eſt . Coagulatū eſt ſicᷣ lac cor eorū
q̄d ſignificat vicijs ꝯcretum caſeus ſenſ9 ſpiri

talis vt quidā volunt ſicut in libris regum ꝓ
dauid ſcribitᷣ dixit ei pater ſuus . Accipe ephi
polente id eſt triū modiorū menſurā & decē
formellas caſei & fer tribuno q̄d tenet decē
ṗceptorum legis figurā cum fide ſancte tri-
nitatis . Butirum euangelic9 ſermo a lacte le
gis ſeductus ſicut in geneſi de abrahā narratᷣ
q̄d cū ceteris dapibꝫ hoc eſt vitulo & lacte
ipſum butirū in prādio domino obtulit . Item
butirum fructus eccleſie que ex iudeis credi
dit vnde in eſaia de domīo ſcriptū . Butirum
& mel mādùcabit . Paſcitᷣ enī ſaluator noſter
butiro hᵒ ē fide credētiū iudeoꝝ & melle hᵒ
ē dulcedīe dilectiōis fideliū ex gētibꝫ . Mel
grece appellatiōis ē q̄ ab apibꝫ nomē habē ꝓ
batᷣ . Nā apis grece melleſſe dicitᷣ . Antea aūt
mellā erāt de rōe īueīebātᷣ q̄ ī arūdinū foliis
vnde & virgili9 hacten9 aerei mellis celeſtia
dona . Siquidem hucvſq̄ in india & arabia
colligatū repitur ramis īherens in ſimilitudi
nem ſalis . Mel quoq̄ miſtice ſignificat dulce
dinem ṗceptorum dei vnde ꝓpheta dicit in
pſalmo . Quam dulcia faucibus meis eloquia
tua domīe ſup mel & fauū ori meo . Item mel
dulcedinē ipſius p figurā exprimit ſaluatoris
de quo in cātico deutronomij dictū ē ſuxerūt
mel de petra . & pſalmiſta de petra inq̄t mel-
le ſaturaui eos . In ꝯtrariā vero partē mel poi-
tur vbi dulcedo peccati & vita voluptuoſa de
ſignatᷣ . Propter q̄d etiā ī ſacrifitio dei p legē
ꝓhibitū eſt offerri . Fauum vocari q̄a cōme-
ditur magis quā bibitur . Fagere enim greci
comedere appellāt . Fauus enī mellis iuxta
allegoriā caro eſt ſaluatoris diuinitatis dulce
dine plena vt in euāgelio . Et poſuerūt inq̄t
corā eo partē piſcis aſſi & fauū mellis . Item
fauus ſcriptura eſt diuina melle ſpiritualꝭ ſa
piētie repleta vt ī cāticis cāticoꝝ comedi īq̄t
fauū cum melle meo . In contrariā vero partē
fauus eſt poſit9 vbi hereticoꝝq̄ illecebroſam
deceptionē ſignificat vnde in ꝓuerbiis legitᷣ
Fauus diſtilās labia meretricis . Aiūt medici
& qui de humanorū corpū ſcripſere naturis
ṗcipueq̄ galienus in libris quoꝝ titulus eſt
neptie in quo narratᷣ puerorū & iuuenum ac
pfecte etatis mulierum q̄ corpa inſito calore
feruere & noxios eſſe his etatibus cibos qui
calorē augeāt ſanitati q̄ ꝯducere frigida que
q̄ in vſum ſumere ſicut ecōtrario ſenibꝫ qui
pituita laborēt & frigore calidos cibos & vi-
na vetera ꝓdeſſe .

De potu .

Potio a greca deriuaciōe vocata hāc
enim illi potos dicūt . Aqua genera
liter vocata q̄d ſuperficies eius equalꝭ
ſit . Hinc & equora quā inde recentē dicim9

aliq̄ pueꝛſitate demerſi eccleſiā dei ſuo ꝯuitē
errore ꝯtriſtāt. de quibꝰ apl's dicit. Qui mā-
ducat indigne iudiciū ſibi māducat & bibit.
nō diiudicās corp9 dnī. datū ſcilicȝ ad remiſ
ſionē peccatoꝝ & vitā ꝑpetuā poſſidendam.
Memētote autē qđ menſa & in bono & ī ma
lo ponit ſicut dicit apl's. Non poteſtis ꝯmuni
care menſe domini. & menſe diaboli. Itē men
ſa. altare eſt xpi. aquo fideles ꝑcipiūt corpis
& ſanguinis ei9 miſteriū. Rurſū mēſa domini
ē vtriuſq̄ legis ītectual' epulatio in q̄ ꝯuiuaꝝ
more paſcunt. qui delicias dnī auiditate men
tis eſuriūt & ſancti ſpirit9 ſaluberrīa ebrieta
te īpleri ſe deſiderāt. Hec iudeis fuit in ſcāda
lum ſicut pſalmiſta teſtat dicēs. Fiat mēſa eo
rum corā ipſis in laqueū & in retributiōes &
in ſcādalum. Quādo ipſi iudei xpi ſpiritale de
teſtati ſūt ꝯuiuiū. Precepit domin9 moiſi ī ex
odo vt faceret menſam de lignis ſethi & para
ret in miniſteriū ei9 diuerſa vaſa hoc ē aceta-
bula. fialas. thuribula. & ciathos. ī quibꝰ of
ferenda erāt libamina &c̄. Menſa enī dnī de
lignis ſethim facta ſcriptura ē ſac̄. de ſanctis
viris ꝑlata. Vaſa varia q̄ ad offerēda ſūt liba
mina facta varie ſūt diſtictiōes eloquii diuini
ꝓ diſpari capacitate audiētium non enim vna
eademq̄ omnibꝰ pōt ꝯuenire doctrina. Aliter
namq̄ ſapiētes. alit īſipiētes aliter diuites ali
ter paupes. aliter ſani alit īfirmi. aliter ſenes
aliter iuuenes. aliter viri. aliter femine. aliter
celibes. aliter ꝯiugati. aliter ꝑlati. aliter ſub-
diti. docēdi ſūt. Que tamē vaſa omnia ad offe
renda libamina ꝑtinēt. quia que cum prudēs
doctor diuerſa ꝓdiuerſitate audiētium loqui
tur. vniuerſa in rgl'a ſacre ſcripture repiūt
atq̄ ad offerenda dño vota bonoꝝ operū corda
excitāt auditoꝝ. Hic & ī lib° numeroꝝ ſcrip-
tum eſt qđ principes offerent ad dedicationē
altaris diuēſa vaſa hoc eſt acetabula fialas &
mortariola. Que vtiq̄ miſticā ſignificationē
habēt. Deniq̄ acetabula q̄ anguſtū os habent
anguſtiā litere legalis & obſcuritatē locutō
nis ꝓphetice ꝑ miſteriū exꝑmunt. Fiale vero
que ex uitro primit9 facte dicunt. nam greci
vitrū bialin nomināt. & cū ſūmo ſūt oris lati
oris luciditatē ac ꝑſpicuitatē euāgelici ſenſ9
in quo miſteria omīa legis & ꝓphetaꝝ expla
nata ſūt & plana locutione doctrīe apoſtolice
ī qua ea q̄ pri9 in enigmate latebāt ī luce ꝓla
ta & expoſita ſūt in ſinuāt. Et qđ in mortari
olo aureo niſi cor electoꝝ plenū diuīa ſapiētia.
& aromata in ſe ꝯtinēs virtutū ſignificat.

De vaſis potatoriis.

Poculū apotādo nominatū ē enī omne
vas inquo bibēdi ē ꝯſuetudo. Poculū
enim miſtice ſignificat calicē ſanguīs
domini qđ ſic īebriat vt mētē ſanet a delictis
ꝓhibens non ad peccata ꝑducens. Hec uino
lencia ſobrios reddit hec plenitudo malis eua
cuat & qui illo poculo non fuerit replet9 eter
na reddit egeſtate ieiunus. Inuenitur etiam
& in malo poſitū vt eſaias ait accepi de manu
tua calicem ruine poculum ire & indignatio
nis mee. Addidit etiam quā preclarum eſt
vtiq̄ cū talia ꝯferat vt ad celorū regna ꝑdu-
cat de quo poculo in euangelio dicitur. Qui
biberit ex aqua quā ego do nō ſitiet vnq̄ ſed
fiet in eo fons aque ſaliētis in vitam eternam
Patere fiale ſūt dicte vel ꝙ in ipſis potare ſo
lemus vel qđ patētes ſūt diſpanſiſq̄ labris.
Fiale doctores ſunt ſancti ī eccl'a āpla ſciētia
referti de quo in exodo. Item fiale ſors ī pec
catoribꝰ ire diuine de quo in apocalipſi. vii.
inqt fiale nouiſſime ire dei plene. Cratera ca-
lix eſt duas habēs anſas & eſt grecum nomē
declinat autē apud eos hic crater ꝯnā latine
hec cratera dicit vnde & pſius ſitimi crateras
argenti virgi9. Crateras magnas ſtatuūt &
vina coronāt. Fiebāt autē primū ex cōnexio
nibus virgultorum. Vnde & dicte cratere a
potocratin id eſt ꝙ ſe inuicē teneāt. Cyati q̄
ciſi. Cimbia & ipſa poculorum ſūt genera ex
quibꝰ cimbia pocula dicta ſūt ex ſimilitudine
timbe nauis. Emiſtis ſpecies poculi q̄ duc
tim hoc eſt vno ſpiritu bibit. Bachea primum
a bacho qđ eſt vinum nominata poſtea ī vſibꝰ
aquariis trāſiit. Calices & calati & ſchale po
culorū genera ante ex ligno facti & inde vo-
cata. Greci enī omne lignū cala dicebāt. Ca
lix ſignificat ſacrā ſcripturā id eſt duo teſta-
menta vt quidā volunt ſicut in euāgelio ſcđm
lucā duos calices vnum ante cenā & aliū poſt
cenā in paſce dominus apoſtolis tradidiſſe le-
gitur. Item calix figuraliter exꝑmit ſuppli-
cia peccatorū in pſalterio ignis & ſulphur &
ſpiritus procellaꝝ pars calicis eorum. Rurſū
calix tribulatio eſt vite ꝑſentis & vindicta ī
omnes gentes in hieremia. Accipe calicē iſtū
& dabis ex eo bibere ad omēs gētes. Ampul
la eſt quaſi ampla bulla ſimile eſt enim rotun
ditate bullis que ex ſpumis aquarum fiūt atq̄
ita inflantur vento. Diximus autē ſupius de
miſtica vaſorum ſignificatiōe nec neceſſe eſt
denuo id repetere: quod iam pleniter cōſtat
explanatum eſſe.

De vaſis vinariis ſiue aquariis.

Anoforum vas ferēs vinū. Eno enim
vinum eſt. De quo eſt illud. Vertit
enofori fundis ſentēcia nobis. Flaſce
ex greco vocabulo dicte. Hec ꝓ vehendis ac re
condēdis fialis primū facte ſūt vnde & nun-
cupate. Poſtea in vſum vini trāſierunt manē

naſcat̃ in maru ebrioſi. Fex dicta q̃ ſeſe vaſis emergẽdo affigat. Fex enĩ vltimũ iudiciũ ſigĩficat. Vnde de fece in pſalmo ſcriptũ ẽ verũtamẽ fex eius non eſt exinanita. Feces enĩ hic nõ ſordes ſed ima illa atq̃ vltima vini debemus accipe. Nam quomodo feces habere potuit q̃d merum atq̃ purũ ante declarauit ſed vt ad iſtam fecẽ cognoſceres minime fuiſſe puẽtũ redit ad poculũ plenum dicens. Bibẽt omnes peccatores terre. Hic ſignificat q̃ ſepe diximus iudeos ĩ fine ſeculi cũ alius peccatoribꝰ de iſto calice bibituros quãdo credere meruerit ſocq̃ eccl'e catholice adunata fide ꝯiunxerint.

De vaſis eſcariis.

Vaſa dicta a veſcẽdo q̃d in ea eſca apponantur. Cuius diminutiuũ vaſcula quaſi veſcula. Fictilia dicta q̃ fiãt & fingant̃ ex terra. Fingere eſt enim facere formare & plaſmare. Vnde & figuli dicũtur Et vas fictile dicit̃ non fictum illud q̃d mendacium eſt ſed q̃d format̃ vt ſit & habeat aliq̃ꝫ formam. Vnde & apl'us dicit. Numquid dicit figmẽtum ei qui ſe finxit quare ſic me feciſti. Fictilia vaſa in ſamo inſula prius inuenta traduntur facta ex terra cretea & indurata igne. vnde & ſamia vaſa poſtea inuentum eſt rubricam addere & ex rubra terra fingere. Antiquiorẽ fuiſſe vſum fictiliũ vaſorum conſtat q̃ꝫ fundendi eris aut argenti. Apud veteres enĩ nec aurea nec argẽtea ſꝫ fictilia vaſa habebant̃ ſic̃ ad vina doliis excogitatis ad aquas anforis. idriis ad balneas ac reliquis que in vſibus hominum ꝗ̃ rota fiunt ꝗ̃ manu aptant̃. Fictiliũ ergo vaſoꝝ figura ad humane ꝯditiõis ſortẽ ꝑtinet. Vnde ſcriptũ eſt. Formauit deꝰ hominẽ de limo terre. Que tamen igne ſpiritꝰ ſancti ad purum excocta vaſa ꝑcioſa ad ſeruiciũ dei habilia fiunt. Vaſa enim ꝑcioſa aurea & argẽtea ſancti ſũt ſapientie ſplendore & eloquentie nitore fulgentes ſicut econtrario lignea vl' fictilia vaſa illi ſũt qui adhuc aliq̃d minus de ꝑfectiõe habẽt Vnde apoſtolꝰ. In magna inq̃t domo non ſolũ ſũt vaſa aurea & argentea ſed & lignea atq̃ fictilia & quedã ſunt ĩ honorẽ alia vero ĩ ꝯtumeliam. Magna inquit domus eſt eccleſia ex multis ꝯſiſtens hominibus. Neceſſe eſt ergo non omnes ibi eſſe equales. Nam & in magna domo nõ poſſunt oĩa vaſa ſil'ia repiri licet ſit domꝰ valde magna ſed inter aurea & argentea vaſa ꝑſpiciunt̃ & lignea & fictilia & alia quidem multa digna ſũt honore alia vero ſunt cõtemptibilia & ad certũ vſum diſcreta deinde quia natural' erat vaſorum diuiſio vt ne q̃d tale apd̃ nos exiſtimaret adiecit ſi enĩ qui ſe mũdauerit ab his erit vas in honore ſanctificatum domino & optimũ ad omne opus bonum ꝑparatũ. Sed q̃ illic materia natural' facit hoc hic arbitriũ. Qui enĩ ſe a deterioribus ſegregauerit eſt uas vtile ĩ honorẽ dei. alia vero in contumeliã. Hoc autẽ in nr̃o ẽ poſitum arbitrio & poteſtate vtrũ id q̃d meliꝰ an q̃d deterius eſt eligamꝰ. Celata vaſa argẽtea vl' aurea ſũt. ſignis eminẽtioribꝰ ĩtus exẽve expreſſa. a celo vocata. q̃d eſt genꝰ ferramenti. q̃d vulgo cilionẽ vocant. Criſen dicta vaſa deaurata grecũ eſt. Anaglifa q̃d ſupius ſũt ſculpta. Greci enim ana ſurſũ. gliſe ſculptura. Inde anaglifa id eſt ſurſũ ſculpta. Vaſa enim celata ſiue anaglifa ſignificãt ſanctos variaꝝ virtutũ ĩſignis diſtĩctos atq̃ decoratos Illa autẽ vaſa que deaurata dicunt̃. ſignificãt eos quos donũ ꝑfecte caritatis adornat. De quibꝰ ſcriptũ ẽ in pſalmo. Aſtitit regĩa a dextris tuis ĩ veſtitu deaurato circũdata varietate. Auꝝ ad caritatis debemꝰ aptare vulgorẽ q̃ virtute circũdata ſancta reſplẽdet eccleſia. Et ne ſolã ibi ĩtelligẽs. eſſe caritatẽ. ĩ ueſtitu dixit de aurato non aureo. Deauratũ enĩ dicimꝰ. q̃ndo ſupducta ſpecies auri ĩaliq̃ materia glutĩat̃ Id̃o aũt ſup virtutes alias g̃tia caritatis apparuit. q̃a oĩa eiꝰ fulgor excellᵗ. addit circũamicta varietate. ꝑſcrutemur cur eccleſia dei de veſtis varietate laudat̃ cui totũ ſimplex ꝯueĩt atq̃ vnum. Sed hac varietate aut linguas multiplices ſigĩficat. q̃a ſic oĩs gens ſecundũ ſuã patriã in eccleſia pſallit auctori. aut virtutũ pulcherrimã diuerſitatẽ. Ornat̃ enim auro apoſtoloꝝ argẽto ꝓphetaꝝ. gẽmis virginũ. cocco martirũ. purpura penitẽtium Iſta eſt ergo varietas vnitatis que oculis dñi ex omnibꝰ gentibꝰ pia ꝯuerſatione placitura ꝯtexit̃. Diſcꝰ antea ſcus ab ſpetie ſcuti vnde & ſcutella. pꝰ ea diſcus vocatus q̃ det eſcas id eſt apponat a quo & diſcũbentes dicti ſiue a potoliſcĩ. i. q̃d iaceant. Paraplis quadrãgulum & quadrilaterũ vas id ẽ paribꝰ abſidis. Patena quod diſpanſis patẽtibꝰ q̃ ſit oris lata. De diſco & paraplide in euãgelio legitur hoc ẽ ĩ decollatiõe iohãnis diſci cõmemoratõ fit & ĩ paſſione ſaluatoris de paraplide legit̃. In quibꝰ admonemur vt libidinẽ & crudelitatẽ fugiamꝰ & fraudẽ vl' ꝓditionẽ facere omnino caueamꝰ. omnes qui luxuriã herodis & auaritiã iude deteſtamur. Menſa enĩ a mẽſe dicta ẽ. quia eodẽ die ꝯuiuia ritu gẽtium exercebant̃. De menſa ergo ꝓpheta ait. paraſti ĩ conſpectu meo menſam. Eccleſie vero mẽſa eſt beata conuiuatio. epulatio felix. ſaturitas fidei. eſca celeſtis. Verum iſtam menſam aduerſus eos paratã eſſe manifeſtũ eſt. qui ñ

Miſtice ergo in olla generis ꝓſpia vt quidã
volunt intelligitur vnde ſcriptũ eſt ĩ pſalmo
moab olla ſpei mee ꝓpter ruth . Itẽ olla dãp-
natio ſempiterna vt in iohel vultus redigent̃
in ollam . Rurſum olla plebs eſt iudaica cupi-
ditate carnali acceſſa de qua hieremias ollam
inquit ſuccenſam ego video . Item in nomine
olle p̃ſens mundus vel genus humanũ ſiue q̃
libet anima peccatrix igne tribulatiõis appo
ſita notatur de quo dominus dixit ad ezechi
elem pone ollam ſup prunas vacuã donec ĩca
leſcat æs eius. Cacabo & cucuma a ſono feruo
ris cognominant̃ . Hec in grecis & latinis cõ
munia nomina habẽt ſed vtrũ latini a grecis
an greci a latinis hec vocabula mutuaſſent in
certum eſt . Lebetes ænea vaſa ſũt greco ſer
mone vocata : ſunt enĩ olle minores in vſũ co-
quendi parate . De lebete ergo in ezechihele
ita ſcriptum eſt hec dicit domin9 deus . Pone
lebetem & mitte ĩ eam aquã & mitte in eam
diuiſiões oſſium & carniũ &c̃ vbi ſub lebetis
ſimilitudine vrbẽ ieruſalẽ deſcribit & ſub oſſi
um & carniũ coctione tormenta fortiũ & fra
gilium exprim̃ in eo & p excoctionem rubri
ignis ipſi9 ciuitatis deſtructionẽ ꝓpter iniq
tates eius ſignificat iuxta tropologiam vero
vrbs iſta & lebes mundũ iſtum ſignificãt qui
in maligno poſit9 ẽ . Hic in die iudicii diuino
igne ſuccẽditur & ciuitas ſanguinũ ponit̃ ſup
carbões ignis vt impleat̃ ꝙ ſcriptũ eſt ĩ eſaia
habẽs carbões ig̃is ſedeb̃ ſup eos & impleat̃
qđ ſcriptũ eſt nihil ocultũ qđ non reueletur
dicit ꝙ ſe domin9 nõ miſereri nec mũdi ꝑ ter
ire peccata neq͂ parcere impiis nec placari vt
vie ꝑeant impiorũ ſecũdũ illud ꝙ in ꝑmi pſal
mi fine ponit̃ & iter impiorũ ꝑibit . Sartago
ab ſtrepitu ſoni vocata quãdo ardet ĩ ea oleũ
Item cartago tribulatio vite p̃ſentis vt ĩ pſal
mo & oſſa mea id eſt fortes eccleſie ſicẽ in frix
orio cõfrixa ſũt . Rurſum ſartago zelus recti
tudis aduerſ9 peccata & cõpunctio fraterne
infirmitatis . In ezechiel & tu fili hoĩs pone
ſartaginem inter te & inter ciuitatem . De
hac ſartagine loquitur apoſtolus quis ſcãdali
zatur & ego non vror . Mola dicitur a ſui
rotũditate vocata vt mala pomoꝝ ſicẽ & greci
p molã exprimit̃ circuit9 vite p̃ſentis & labõ
terrenus . In euãgelio qui ſcãdalizauerit vnũ
de puſillis iſtis expedit ei vt ſuſpendat̃ mola
aſinaria in collo ei9 & demergatur ĩ ꝓfundũ
maris . Hinc in eſaia aduerſus babilonẽ dicit̃
tolle molã & mole fariñam & alibi occiſi erunt
molẽtes in minuto numero . Mole due duo te
ſtamẽta legis vt quidã volũt ſignificãt vnde
legitur in euãgelio . Tunc due erũt in molen-
dino vna aſſumet̃ & vna relinquet̃ . mole due

ſpes & formido vt in deutronoĩo . Non acci
pias loco pignoris inferiorẽ & ſupiorem molã
Cribrum qđ ibi currat frumentum q̃ſi curri
frugum . Cribrum iuxta allegoriã ſeparatio
eſt fidelium a ſocietate infidelium . De quo
in amos mentio fit & in euãgelio domin9 ad
petrum ait . Ecce ſatanas expetiuit vt cribra
ret nos ſicut triticũ &c̃ .

De vaſis repoſitoriis .

GAzophilaciũ vna archa eſt vbi colli-
guntur ĩ templo ea que ad indigẽciã
pauperum mittuntur cõpoſitum eſt aũt
de lingua ꝑſica & greca . Gaza enim lingua
ꝑſaꝝ diuicie filaxion vl̃ filaxe grece cuſtodia
dia interp̃tatur . Miſtice autẽ gazophilaciũ
corda ſũt ſanctorum ſapientie diuiciis plena
qđ ĩ ezechiele ꝓpheta & in euãgelio ſatis de
monſtratur . Archa dicta qđ arceat viſũ atq͂
ꝓhibeat . hinc & archanũ . hĩc & archanũ . i.
ſecretũ vnde ceteri arcent̃ . Arce aũt miſtica
ſignificatio in exodo pleniſſime demonſtrat̃
vbi de conſtructione arce teſtamenti domini
narratur quia aut ĩcarnatiõem domini ibidẽ
ſignificat aut ſanctã eccleſiam in qua teſtamẽ-
ta diuina recondita ſũt . Item arca noe qđ ſan
cte eccleſie tipum teneat manifeſtis indiciis
ↄprobatur . Loculus ad aliqđ ponẽdum intra
factus locus ſeu ad veſtes vl̃ peccuniã cuſto-
diendã . Vnde per diminucionẽ dicit̃ . Legitur
enĩ de loculo ĩ geneſi vbi de ſepulchro ioſeph
narrat̃ & in euãgelio de locul' iude ꝓditoris
mentio fit . Scrinia ſũt vaſa in quib9 ſeruant̃
libri vel theſauri . Vnde apud romanos illi q
libros & eccleſiaſticos theſauros ſeruãt ſcrina
rii nũcupant̃ . Saccus a ſago dict9 ꝙ eo ↄſuto
efficiatur quaſi ſaggus . Pœnitẽtium enĩ iſte
eſt habitus & vilium rerũ condimẽtum .

¶ Marſupium ſacculus nũmorum qđ greci
marſippa appellãt . Quedam greca noĩa in la
tinum paulo inflectuntur ꝓpter romanũ elo
quium . Biſtarcia nautarum ſũt ab eo ꝙ con-
ſuete ſũt . Inuolutrũ dictum qđ aliquid in ſe
teneat inuolutũ . Fiſcus ſacculus eſt publicus
vnde & fiſcelle & fiſcine dicuntur . Hunc ha
bnet exactores & ĩ eo mittũt debitũ publicũ
qđ reddit̃ regibus . Fiſcus autẽ prima poſitio
ẽ deriuatiuũ fiſcina diminutiuũ fiſcella . Sac
culus miſtice thezauriſatio eſt bonorũ opum
Vnde dominus ait in euãgelio . Facite vobis
ſacculos qui non veteraſcũt . Et in aliã ꝑtem
illud intelligit̃ ꝙ in ſalomone legitur marſup
pium ſiue ſacculũ cõmune poſſideamus id eſt
auariciam . Peram iuxta alegoriã victus eſt
ſollicitudo . Vnde dominus p̃cepit dicẽs . Noli
te portare ſacculum neq͂ perã in via .

¶ De caniſtro .

te greco vocabulo vnde ſupſerunt iniciū. La
gena & ſitula greca nomina ſunt inflexa ex
parte vt latina fierent. Illi enim laginos nos
lagenas illi ſilice nos ſitulā dicimus. Lagene
corda hominum ſapientie vinum retinētes vt
in ꝓpheta. Omnis lagācula implebitur vino
Ydria genus vaſis aquatilis ꝑ deriuacionem
vocata. Idros enim grece aquā dicūt. Ydria
carnem hominū ſigificat vt in libro iudicum
& dedit in manibus eoꝝ ydrias vacuas & in
ſalomōe ꝯferatur inqt ydria ſup lacū hoc eſt
carnalis cupiditas de qua in euāgelio legitur
Reliquit ergo idriā ſuam & abiit ī ciuitatem
Sex ergo ydrie in euāgelio ſignificāt ſex eta
tes mundi in quibꝫ aqua ſapiētie legalis ꝑ eri
ſtū ꝯuerſa eſt in vinū gr̄tie ſpiritalꝫ. Situla ꝙ
ſicientibus apta ſit ad bibendū qđ vas greci
cadū vocant. Situla miſtice carnē xp̄i ſignifi
cat. Vnde in libͦ numeroꝝ ſcriptū eſt. Fluit
aqua de ſitula eius. Catinū vas fictile ꝙ me
lius neutro genere dicitur quā maſculino ſic
& ſalinum dicitur vas aptū ſalibus. Catinum
eandem ſignificatiōem habet quā diximꝰ de
paraſide in qua manifeſtatus eſt ꝓditor ſal-
uatoris. Cifus in quo manꝰ lauamꝰ. Orcarū
ſeriola eſt orcio rectꝰ vł vas fictile vini apud
ſiriā primū excogitatum ſicut calices a cicilia
nuncupate vnde & primū aducte ſūt. Cifꝰ
ſignificat ſciām legis: vn̄ ī ſacco beiamī īuētꝰ ē
cifus ioſeph qꝛ ī corpe pauli doctrina celeſtis
ꝑfulgebat eloquii. Orcas eſt anfore ſpecies
cuiꝰ minore vocabulo vrceus diminutiuo vr
ceolus eſt. Dolium cupos & cupas a capiēdo
id eſt accipiēdo aquā vł vinum vocatas vnde
& caupōes. Vter ab vtero vocatꝰ eſt de vtre
vō pſal. ait & factꝰ ſū ſicut vter ī pruīa iuſti
ficatiōes. tuas nō ſū oblitꝰ. Vter enī in pruīa
natiuo calore vacuatū beneficio ꝯuerſiōis attē
bitur & cum ſic fuerit felici ſorte maceratū
ꝓuenit qđ ſequitur vt iuſtificatiōes domini
nullatenus poſſint obliuiſci. Vter enī corpꝰ
mortale ſignificat ꝯpruina beneficiū ꝯuerſio-
nis oſtendit ꝑ quā euenit vt caro noſtra laſci
uiens afflictiōe penitentie ꝯtrahatꝰ. Tantum
enim creſcit calor fidei quātum de flāma ſub
tractum fuerit corporali. de vtribꝫ ꝙ in euā
gelio mētio fit vbi dominꝰ de ꝑdicatiōe fidei
locuturꝰ ait. Nemo mittit vinū nouū in vte-
res veteres: alioquī rumpūtꝰ vteres & vinū
effunditꝰ ſed vinum nouū in vteres nouos mit
tunt & ambo ꝯſeruabūtꝰ in vtribus veteribꝫ
carnales homines deſignās & in vtribꝫ nouis
ſpiritales qui apti ſunt ad capiendum vinum
gratie celeſtis. Mulgariū vas in quo mul
gūtur pecora idem eſt & mulcrū ab eo ꝙ ibi
mulgetur lac. Mulgariū ꝙ vas eſt paſtorale
in quo lac infuſum eſt & ſignificat veterem
legem in quo continebatur lac facilis doctrīe
impitis conueniēs. Labrū vocatum eoqđ in
eo lauationē fieri ſolitū eſt infantiū cuiꝰ dimi
nutiuū labellū. Idem & albena qđ in eo alba
tionem fieri ſolitū eſt. Labrum enī in exodo
poſitum legitur āte aditū templi domini vbi
ſacerdotes lauabāt manꝰ & pedes quando in
greſſuri ſūt tabernaculū teſtimonii & quādo
acceſſuri ad altare qđ ſiginficat cōpunctionis
lacrimaꝝ emūdatiōem. Duobus nanq3 modis
lacrimarum & conpunctionum ſtatus diſtin
guitꝰ quia ꝑmo neceſſe eſt quiſq3 ad dominū
conuerſꝰ ꝓ his que cōmiſit peccatis veniam
fuſis lacrimis ꝑcetur qđ comitantibꝫ dignis
penitēcie fructibꝫ lōgo tpe perfecerit reſtat
vt ſecurior de accepta peccatoꝝ veīa effectꝰ
iam deſideriis inhiātibꝫ optat venire tempꝰ
quo mercatur inter beatiſſimos āgeloꝝ cho
ros faciem vidē creatoris. Pelues vocata qđ
pedes ibi lauentꝰ pelues enim vbi dominꝰ im
miſſa aqua lauit pedes diſcipulorū ſuoꝝ ſigni
ficat oratiōem ſanctam ꝑ quā gratia diuina
poſt lauationē baptiſmatis mūdat opa noſtra
a ſordibꝫ terrenis vnde ipſe dominꝰ in euāge-
lio ait. Qui lotus ē non habet opus niſi pedes
lauare ſed eſt mundus totus. Quomodo eſt
vtrūq3 & mundꝰ totꝰ & tamē ei pedes lauan
di ſūt. Niſi qa mūdꝰ totꝰ ē in lauacro ſancti
baptiſmatis ſed iterū puluere terrene habita
tionis ſordidatꝰ. Vnde & neceſſe habet iterū
lauari per gratiam diuine pietatis licet priꝰ
eadem gratia eſſet totus mūdatus apoſtolo
iohanne atteſtāte ſi dixerimꝰ qa peccatū non
habemus nos ipſos decipimꝰ & veritas in eo
non eſt. Quottidie ergo pedes lauat nobꝫ qui
īterpellat ꝓ nobis & quottidie nos opꝰ habē
vt pedes lauemꝰ in ipſa oratiōe dominica ꝯfi
temur cū dicimꝰ dimitte nobis debita nr̄a
ſicut & nos dimittimus debitoribꝫ noſtris.

De vaſis olearis.

Lenticula vaſculū olearū ex ere &
argēto factum ab liniēdo dictū. His
enim reges & ſacerdotes liniebātur
ſignificat autē ſcripturā ſacrā in qua ꝯtinetꝰ
ꝓmiſſio ſpūs ſancti ꝑ cuiꝰ gratiam vngimur
& ſanctifficamur deo reges ac ſacerdotes ſpi
ritales efficimur.

De vaſis coquinariis & piſtoriis.

Omnia vaſa coquendi cauſa parata co-
cula dicuntur. Plautꝰ æneis coculis
mihi excocta eſt omnis mīa & cetēa
Olla dicta ꝓ eo quod ebulliat in ea aqua igne
ſubiecto vt altiꝰ vapor emittatꝰ. vnde et bulla
dicitur que in aqua venti intus ſpū ſuſtentatꝰ
Patella qͣſi patula olla ē enī oris patētioribꝫ

machias ad plurecdi minuteriu fabricatas ra
ros dnt . Nam fos lux foros viſio dicit̃ . vñ &
lucifer grece folforus appellat̃ .

De lectis & ſellis.

Lecti a lectis herbis vocati . Strat9 ab
ſternendo dict9 q̃ſi ſtoriat9 . In his ſo
lis antiqui ad dormiendū accubabãt q̃
dam laneis ſtramentis reptis . Storia qđ ſit
ſtrata . Cama eſt breuis & circa terrā : greci
enim cami breue dicunt . De lectis & ſtratu
ꝓpheta ĩ pſalterio ait . Lauabo p ſingulas noc
tes lectum meū lacrimis meis ſtratū meum
rigabo . Si hoc ad literam velis accipe merito
quidē lectum quē noctibꝫ polluerat lacrimis
abluebat ſed occurrit poſſibilitas vt tãta fu-
iſſet copia lacrimarū que non ſolum faciem
ſed & lectum lauiſſe diceret̃ . Qua ꝓpter me
lius lectum delectaciõem corpis intelligam9
in qua velut ĩ cubili noſtro marceſcẽti volup
tate renitimur quam poteſt homo lacrimis
quãuis paucis lauare ſi eum contingat celeſti
inſpiratiõe deflere . Cubile eſt cubãdi locus
grabatū grecum eſt . Baiolana eſt lectus qui
ĩ itinē baiulat̃ a baiolãdo .i. deportãdo . De cu
bili autē ita in pſalterio ſcriptū eſt . In cubili-
bus veſtris ꝯpugimini . Ferarꝫ domiciliū
ꝓprie cubile dicitur a cubãdo ferocium ergo
cogitaciões apte dixit cubilia quamuis inter
dum & in bono abuſiue legatur aſſumptū vt
eſt de ſanctis letabunt̃ in cubilibꝫ ſuis . Nam
qđ dicit in cubilibꝫ veſtris cõpugimini ſigni
ficat penitēciã agite . Nam conpũctione q̃dã
animarum fit optata cõuerſio ac ſi diceret de
ſerite prauas cogitaciones veſtras antequã
ſcelera ꝑpetretis . Grabatum enim ſignificat
ſufferentiã caritatis fraterne . Vnde ſcriptū
eſt in euangelio qđ dominus dixerit paltico
a ſe ſanato ſurge tolle grabatū tuum & ambu
la id eſt relinque peccata priſtina neceſſitati
bus fratrū ſuccurre & in vniuerſis que agis
vide ne in hoc ſeculo mentē figas ſed ad vidē
dam faciē tui feſtines redẽptoris ſurge bona
opando porta grabatum tuū diligendo ꝓxi-
mum & ambula expectando beatam ſpem &
aduentū glorie magni dei . Nam iuxta allego
riam lectus aut requiē ſanctorū ſignificat in
criſto aut ꝯtemplatiuam vitã aut infirmitatē
corporeã aut vitam opulẽtam aut hereticoꝝ
deceptiõem aut tribulationē vite future . Lec
tus enim eccleſie requies eſt in xp̃o vt ē illud
in cantico cãticorum . Ecce lectum ſalomonis
lx. fortes ambiũt . Item lectus requies ſpiri
tal' hoc ē vita contẽplatiua ĩ ſalomõe . In lectu
lo meo p noctem queſiui quē deſiderat aĩma
mea & in euãgelio . Tunc duo erunt in lecto
vnus aſſumet̃ & vnus relinquetur . Rurſum

lectus hominis corp9 vel infirmitas carnis in
pſalmo . Dñus opē ferat . i. ſ. l. d. e. & alibi
lauabo p ſingulas noctes lectum meū . Lect9
vita opulenta ſic̃ in amos ꝑ diuitibus huius
ſeculi dicitur : qui dormitis in lectis eburneis
Lect9 in eccleſia hereticorū deceptio de quo
in ſalomõe ſcriptum eſt . Intexui lectum meū
funibus hoc eſt vinculis peccatorum . Lectus
tribulatio vite future . Hinc dicitur in apoca
lipſi ecce mitto illam in lectum & qui mech-
antur cum ea in magna tribulatiõe erũt .
Puluinar lectus diuitū eſt : inde & puluillus
Puluillus enim ſignificat deceptionē adulato
rum vnde ſcriptū eſt i ꝓpheta . Ve vobis qui
cõſuitis puluillos ſub oĩ cubitu man9 & ceruı
calia ad animas diripiẽdas . Sponda aũt exte
rior pars lecti pluteus iterior . Geniales lecti
ꝓprie ſunt qui ſternunt̃ puellis nubentibꝫ dic
ti autem a generãdis liberis . Cunabula ſunt
lectuli ĩ q̃bus infantuli iacere ꝯſueuerũt dicti
ꝙ partui adhibeãt̃ quaſi cinabula . Nam cine
ē grece eniti hec ſepe abuſiue ꝑ ĩfantū nutri
mento ponunt̃ . Feretrum dicitur eo qđ in eo
mortui deferantur . Q2 &iam miſtice ſigni-
ficat adulatorum fauores vel malas cõſuetu
dines hominum ĩ quibꝫ peccatis mortui iacē
deſiderãt vnde cum dominus voluit ſuſcitare
mortuum iuſſit ſtare feretrū quia vetuit adu
lationum decipulis in peccatis diuti9 morari
Scamna ſunt quia lectis altioribus apponun
tur dicta a ſcandẽdo hinc & ſcabella lectis p
uis vel ſellis ad aſcenſū apponũtur . Scabellū
autem ſubpedaneū dicitur . Nam greci ipopo
dion dicũt latini ſcabellū alii ſubpedaneū ꝙ
ſubpedibꝫ ſit . Scabellū humiliatoꝝ ſubiectio
nem ſignificat vt eſt in pſalmo donec ponam
inimicos tuos ſcabellum pedum tuoꝝ . Sedes
dicta quoniã apud veteres romanos non erat
vſus accumbendi vnde & conſedere dicebant̃
ꝓpterea vt ait varro de vita ppl'i romani viri
diſcumbē ceperũt mulieres ſedere q̃a turpis
vſus in muliere accubitus . Sedes aũt miſtice
ſignificat habitū regnãtis ſiue iudicãtis . Vñ
dicitur in pſalmo . Sedes tua in ſeculū ſeculi
& iterum . Sedes inquit ſup tronū qui iudi-
cas equitatē . Et in euangelio domin9 apl'is
ait ſedebitis ſuper ſedes iudicãtes duodecim
tribus iſrahel . Cathedre enim ſedes doctoꝝ
ſunt & ſignificant miſtice docendi poteſtatē
aut doctrinã legis moiſi ſiue etiã hereticorū
doctrinam . Nam cathedra doctrina vl' pote-
ſtas eſt in pſalterio cathedra ſeniorum laudẽt
eum . Cathedra doctrina legis moiſi in euan-
gelio ſup cathedram moiſi ſederunt ſcribe &
ſacerdotes & phariſei . Cathedra hereticorū
doctrina vt in pſalmo . Et in cathedra peſtilē

Caniſtrum fiſſis cannis contexit̃ vnde
& nuncupatũ . Alii grecum aſſerunt
caniſtrũ autẽ ſignificat linguã docto
ris in q̃ offerunt̃ legis ꝑcepto panes azimoꝝ
hoc eſt verbũ euãgelii in ſacrificiũ domini ſic̃
legitur in vnctione aaron & filioꝝ eius factũ
eſſe . Coſinus eſt vas ex virgultis cõtextum
aptum mundare ſtercora & terrã portare de
q̃ dicit pſalmiſta ꝓ iſrahel manus eius in coſi
no ſeruierunt . Dictus autẽ coſinus q̃ſi couus
vel quaſi cauus . & hoc quamuis iuxta hiſto
riam dici videatur quãdo ĩ egipto iudeorum
ppl̃s diuerſis neceſſitatibꝫ ſeruiebat :modo
vt lateres facẽt . vt terrã coſinis modo exhi-
beret tamẽ iſtud criſtianorum patribus dili
gentius applicam⁹ a quoꝝ dorſo auertit de⁹
onera peccatorũ quãdo ſe felici humilitate ꝓ
ſternunt ſicut ipſe dicit venite ad me omnes
q̃ laboratis & onerati eſtis & ego vos reficiã
Coſinos autẽ dicim⁹ ꝑ q̃d ſordiũ purgamẽta
ꝓicim⁹ vt loci puritas eluceſcat . Man⁹ ergo
ſuas in eis tenẽt q peccatorũ immũdiciis ocu
pãt ſed de hac ſeruitute liberamur a domĩo
quãdo ſcelerum noſtroꝝ ſordibus expiamur .
Item duodecĩ coſini apl̃i intelligũtur in qbꝫ
collecte ſũt reliquie fragmentoꝝ ex quinq̃ paĩ
bus & duobꝫ piſcibꝫ . Sporta vl̃ a ſparto fieri
ſolet vl̃ q̃d exportet aliqd . In euãgelio q̃ legit̃
q̃d tulerũt apl̃i de fragmẽtis . vii . panum vii
ſportas plenas q̃d ſigĩficat apoſtolicos docto
res ea que plebs non valet ↄſũmere de miſti-
cis doctrinis ſpũs ſancti hoc ipſi inſe colligãt
De vaſis . Lummariorum.

Locum antiqui appellauerũt ignem .
fos enim grece latine ignis eſt . Vnde
& iuxta philoſophos calore quoniã
cũcta ꝓcreant̃ & reuera ſine calore nihil naſ
tur . adeo vt de ſeptẽtrione dicatur . ſterili ñ
quicquã frigore gignãt . Varro autẽ focas a
it dictos q̃d foueãt ignes . Nam ignis ipſa flã
ma eſt . Quicquid autẽ ignẽ fouet focus voca
tur ſiue ara ſiue aliud in quo ignis fouet̃ . Lu
cerna a lichno dicta eſt Vnde & breuis eſt lu
vt pſius . diſpoſite pinguẽ nebulam vomuere
lucernam ſi enim a luce diceret̃ non ſtaret ver
ſus . lichnus autẽ quaſi lucinius . eſt enim cin-
cendula lucerne . Lucerna eccleſie fides ẽ vel
opa iuſticie . Vnde ĩ ſolomõe ſcriptũ eſt . ꝓpterea
non extĩguet̃ lucerna eius ꝑ totã noctẽ . Item
lucerna ſignificat ꝓpheticũ ſermonẽ vl̃ p̃di-
catores diuine legis . Vnde ꝓpheta ait in pſal
mo . Lucerna pedibꝫ meis verbũ tuũ domine
Et ĩ euãgelio de iohanne baptiſta ſcriptum ẽ
Ille erat lucerna ardẽs & lucens . Candelabꝝ
a cãdelis dictũ q̃ſi candelaſoꝝ q̃d cãdelã fert
Candelabrũ autẽ miſtice corp⁹ domĩ . vl̃ ſanc

tã eccleſiam . aut diuinã ſcripturã ſignificat .
Vnde in zacharia legitur vidi a dextris alta
ris cãdelabra duo argẽtea . Nam . vii . lucerne
candelabro ſuppoſite vt in exodo legit̃ ſepti-
formis eccleſie ſacramentũ & vii . dona ſpirit⁹
ſancti ſigĩficãt . Cereus ꝑ deriuatiõem a cera
nomẽ habꝫ ex q̃ format̃ de q̃ dicit̃ hic tibi noc
turnos p̃ſtabo cereos ignis ſubducta luce alte
ra lux tibi ſum . Cereus autẽ q ad illuminan-
das tenebras noctis accendit̃ ſigĩficat doctri
nam fidelis p̃dicatoris que illuminat animas
vẽbo dei credẽtes & obediẽtes Itẽ ð cẽa ĩ pſal
mo ſcriptũ ẽ . ſicut pluit cera a facie ignis ſic
ꝑibunt peccatores a facie dei & iuſti epulent̃
Quoniam in iudicõ dei a facie ipſius ſic diſpe
reũt peccatores queãdmodũ cera ꝓximo ig
ne ↄſumit̃ . Lacunaria pendẽtia ſũt lumina q̃ſi
lucenaria id eſt in aere lucẽtia . Funalia d̃nr q
intra cerã ſũt dicta a funibus q̃s ante vſũ papi
ri cera circũdatos habuẽ maiores vnde & fu
nera d̃nr . Lampas flamma ẽ in uertice lucẽs
dicta q̃d labentis motũ oſtẽdere uideatur .
De lampadibꝫ aũt ĩ euãgelio legit̃ q̃d quinq̃
virgines prudẽtes lampades ſuas cũ oleo ha-
buerũt quia electi ĩ cordibꝫ ſuis oleũ miſericõ
die & caritatis tenent q̃d fatue virgines ñ ha
bent . Vnde ĩ trãtibꝫ prudẽtibꝫ ad nuptias fa
tue repelluntur . & eoꝝ opa que clara homini
bus foris apparuerũt in aduẽtu iudicis intus
obſcurant̃ & a deo retributionẽ nõ inuenerũt
qa ꝓ eis receperũt ab homĩbꝫ laudes q̃s ama
uerũt Itẽ lampades ſignificãnt ſanctoꝝ corda
ſplẽdida & ſciẽtie lumine ſemp fulgida vt in
cãticis cãticoꝝ lampades ei⁹ lampades ignis
atq̃ flãmarũ . Itẽ alibi legit̃ . lãpas contempta
apud cogitatiões diuitũ q̃d ſignificat docto-
res eſſe cõtemptos ĩ cordibꝫ ſupboꝝ fax dicta
q̃d focos faciat . cui⁹ diminutiuũ facula . La-
terna inde vocata q̃d lucẽ interi⁹ habeat clau
ſam . Fit enim ex vitro recluſo int⁹ lumine vt
venti flat⁹ adire ñ poſſit . & ad p̃bendũ lumẽ
facile vbiq̃ circũferatur .

Pira eſt que ĩ modũ are ex lignis ↄſtrui
ſolet . vt ardeat . Pir enim ignis dicit̃ .
ſed pira ẽ lignoꝝ ↄgeries cũ non dum
ardet . rogus eſt cũ ardere cepit . buſtũ vẽo iã
exuſtũ vocat̃ . Farũ ẽ turris maxima q̃m greci
ac latini nõ ĩ cõmuni ipſi⁹ rei vſu farũ appel-
lauerũt eo q̃d flãmaꝝ inditio longe a nauigã
tibꝫ uideat̃ . ſicut ſup̃ dixim⁹ qualẽ ptolome⁹
iuxta alexãdriã conſtruxiſſe octingẽtis talen
tis tradit̃ vſus ei⁹ eſt nocturno nauiũ curſui
ignes oſtẽdere ad ꝓnuncianda vada port⁹ in
troit⁹ ne decepti tenebris nauigantes in ſco
pulos incidãt . Nam alexãdria fallacibꝫ vadis
inſidioſos acceſſus habet . Hinc ergo ĩ portibꝫ

que ſunt forinſecus attributa quaſi pilos ſed
anime interna tunc magis efficit pulchriora
quando ei nititur auferre mundana .
Clauis dicta qđ claudat & apiat Catenatum
ꝙ capiendo teneat . Clauis enĩ miſtice adapti
onem ſpiritalis ſenſ9 ſignificat . Vnde doĩnus
in euãgelio ad legiſ̄pitos ait . Accepiſtis cla
uem ſcientie & ipſi non ĩtroiſtis & eos qui in
trabãt ꝓhibuiſtis . Et ita clauis iuſticie miſe-
ricordie pietatiſqꝫ virtutes deſignat ĩ euãge
lio vbi dominus petro ait . Tibi dabo claues
regni celorũ . Item claues acute ſanctorũ pre
dicatiões corda hominum trãſfigentes vt in
ſalomone . Verba ſapientium vt ſtimuli & q̄ſi
claui in altum defixi . Clauis enĩ vt diximus
aptionem ſanctatarꝫ ſcripturarũ vel poteſta-
tem ligandi atqꝫ ſoluendi ſeu ius introducẽdi
ad vitam ſiue deiciẽdi ad mortẽ ſicut p eſaiã
de ſaluatore dicit̃ . Dabo clauẽ dom9 dauid
ſup humeros eius & apiet & non eſt qui clau
dat & in apocalipſi . Habeo claues mortis &
inferni . Horalogia ꝙ ibi horas legam9 id eſt
colligamus . Eſt enim in ſolariis poſitum vbi
a clauo per lineas currit vmbra vt quãcumqꝫ
diei horã oſtendãt .

De inſtrumentis ruſticis .

Aratrum ab arãdo terram vocatũ q̄ſi
araterium . Vomer dict9 qđ vi humũ
eruat ſeu ab euomẽdo terrã . De quo
lucrecius . Vncus aratri occulte decreſcit vo-
meri marius ſũpſitqꝫ detrimenta fulgorẽ . Li
gones qđ terram leuẽt quaſi leuões . Aratrũ
enim miſtice ſignificat op9 p̄dicationis euan
gelice in quo cult9 agri dominici exercet̃ ita
vt fomere verbi diuini extirperẽt̃ vicia ſimĩ
& eradicent̃ noxia deſideria ſic qꝫ preparetur
terra cordiũ humanorꝫ ad accipiẽda ſemina
virtutum ſed ſtudioſ9 quiſqꝫ aratrũ ſpirtale
tenens ad anteriora attẽdere debet vt faciat
ſulcum rectũ & non auertatur tramite veri-
tatis . Vnde dominus ait in euangelio . Nemo
mittens manũ ſuam in aratrum & reſpiciens
retro aptus ẽ regno dei . Vomeres enĩ & ligo
nes exercitia p̄dicationũ ſũt vnde ꝓpheta de
doctoribꝫ ait . Conflabunt gladios ſuos in vo
meres & lanceas ſuas in falces . Similiter &
ſarcul9 idem ſinificat vt ſupra in eſaia omnes
inquit montes qui in ſarculo ſarient̃ . Arare
enĩ vt dixim9 vel fodere p̄dicationis eſt op9
exercere . Vnde agricultor dicit in euãgelio
Domine dimitte illam & hoc anno vſqꝫ dum
fodiam circa illã & mittã ſtercora & in deu-
teronomio ſcriptũ eſt . Non arabis ĩ boue ſimul
& aſino . Huic loco ſentencia illa de libro iob
ꝯgruit boues arabãt & aſine paſcebant̃ . No-
men ergo ſtercoris plures ſigificatiões habet .
Nam ſtercus ſũt ſacrificia iudeorũ . Vnde in
ezechihel ſcriptum eſt . Facta ſũt morticina
eorum ſicut ſtercus in medio platearũ . Item
ſtercus recordatio peccatorũ delinquentibꝫ
ad radicẽ cordis appoſita . Hinc dicit̃ in euan
gelio vſqꝫ dũ fodeam circa illã & mittã ſter-
cora . Stercus peccati luxuria de quo legitur
ꝯputruerũt iumenta in ſtercore ſuo . Stercus
hominis odor deterrimus peccatorũ ſiquidẽ
omne peccatum fetẽs eſt hinc eſt ad eſechiel
& ſtercus qđ egrediet̃ de homine operies in
oculis eorum . Cultelli a cultura dicti eoqꝫ ex
ipſis putationem veteres in arbores & vites
faciebãt priuſquã falces eſſent repte .

Falx eſt q̄ arbores putãtur & vites dicte
autẽ falces ꝙ his pirmũ milites herbam ſilicẽ
ſolebãt abſcindẽ vnde eſt illud . Pax me certa
ducis placidos curuauit ĩ vſus . Agricole nõ
vſum militum ante ſuis &c̃ . Falcaſtrꝫ a ſimili
tudine falcis vocatũ . Eſt autem ferramentũ
curuũ cum manubrio lõgo ad denſitatem ve
prium ſuccindẽdã . Hii & rũcones dicti q̄bus
vepres ſecant̃ a runcãdo dicti . Falces enĩ p̄di
cationes ſunt ſanctorũ ſupflua auferentes &
que neceſſaria ſũt relinquentes . Item falces
ſucceſſio ẽ carnis p mortem vel ipſa diuinitas
circũplectẽs omnia atqꝫ diiudicãs vnde ſcrip
tum eſt in iohel . Mitte falces & vĩdemia vi
neam terre & ĩ apocalipſi & habebat ĩ manu
ſua falcem acutam . Ventilabrũ enĩ ſignificat
examen iuſticie vnde in euãgelio de eo legit̃
cui9 ventalabrum in manu ſua & pmũdabit
aream ſuam & ꝯgregabit triticũ in horreum
paleas autẽ ꝯburet igni inextĩguibili . Area
eccleſia in euãgelio & pmundabit areã ſuam
Itẽ area p̄ſentẽ mundũ de quo legit̃ in ꝓphe
ta filia babilõis area triture mee . Aceruí col-
lectio fidelium ad aream eccleſie ſiue ſancto
rum predicatio pfecta ſic̃ in iob de hereticis
dicitur . Inter aceruos eorum meridiati ſunt
Triticum ſancti vel electi in euangelio & con
gregabit triticũ in horreũ . Frumentũ corp9
xp̄i vel euãgelic9 ſ̃mo ĩ pſalmo . Cibauit eos
ex adipe frumenti . Granum frumenti xp̄us
in euangelio . Niſi granum fermenti cadens
in terram mortuum fuerit ip̄m ſolum manet
Frumentũ predicatiõis ſ̃mo ĩ ſalomõe . Qui
abſcondũt frumenta maledicentur in populis
Horreum regnum celorꝫ in euangelio congre
gauit triticum in horreũ ſuum . Prelum tra
bes q̄ vua calcata premit̃ a premẽdo vocata
quaſi preſſorium lacus . Prelũ quo premitur
oleum vt qđ liquatur ꝓfluat quo ab vuis vel
oliuis torquendo oleum vinumqꝫ exigit̃ .

De inſtrumentis ortorum .

tie non ſedit . Sedere enim docere eſt . Soliū
in quo reges ſedent ꝓpter cautelā corpis ſui
ſecundū quoſdam a ſoliditate dictū q̄ſi ſolidū
Secundū alios ꝑ ātesticon quaſi ſolidū a ſedē
do vnde & ſella q̄ſi ſeda dicta eſt & ſubſellia
q̄ſi ſubſedilia . Soliun enim in ſcripturis ſacris
regnātis habitum & diuine maieſtatis excel
lentiam ſignat . Vnde dominus in eſaia & in
michea legitur ſediſſe ſup ſolium excelſum
& eleuatum Filius enim dei dominus noſter
ihesus criſtꝰ hac ſentēcia in regnantis habitu
demōſtratur qui regnat in eternum & ſedet
ſup ſedem ſanctam ſuā . Tripodes ſcamnella
ſunt habentes tres pedes ſed & candelabra
tripode ſūt quia ſimiliter tres habent pedes

De vehiculis .

Carrum a cardine rotarū dictum vn
de & currus dicti ꝙ rotas habere vi
dētur Rota autem dicta qđ ruat &
rotundum a rota vocatum . Reda genꝰ vehi
culi quatuor rotarū has antiq redas dicebāt
ꝓpter ꝙ haberent rotas . Carpētum pompa
ticum vehiculi genus quaſi carrū pompaticū
Plauſtrum vehiculum duarū rotarum quibꝫ
onera deferūtur & dictum plauſtꝛ quia vol
uitur quaſi diceret pilaſtrum . Rota autem
miſtice ſigificat aut orbem aut vitā humanā
aut volubilitatē anime aut īſtabilitatē huma
ne mentis . Nam in pſalmo ſcriptum eſt . Vox
tonitrui tui in rota . In rota ergo id eſt in mū
do vox tonitrui eius egreſſa eſt quādo p̄dica
tores xp̄i circulū totiꝰ orbis verbꝫ intonātibꝫ
impleuerūt . In ezechiele autē multipliciter
de rotis diſputatū eſt vbi legitur qđ apparu
iſſet iuxta animalia rota vna ſup terrā & poſt
modū de quatuor rotis narrat quaꝝ aſpectus
erat & opa quaſi ſit rota in medio rote . Si qs
rotam curſumq̄ ꝯſiderat tempe videbit mun
dum eſſe completū ſermone apoſtolico . Rota
quoq̄ in rota vel duorū iunctura teſtamētoꝝ
eſt quod idicat ſcala iacob & forceps iſaie &
gladius bisacutꝰ vel euāgelia ſibi coherētia
quorum curſus & ſtatura tendit ad celū . De
plauſtris ī geneſi ſcriptū eſt ꝙ miſerit pharo
ꝑ ioſeph plauſtꝛ ad ſubuehēdū ſenem iacob &
paruulos eius in quo ſignat ſolacia oportūa
prebuiſſe doctores infirmis auditoribus quo
facilius poſſint iter p̄ſentis vite trāſire . Item
in amos ꝓpheta legitur dominū dixiſſe . Ecce
ego ſtridebo ſup vos ſicut ſtridet plauſtrum
onuſtū fœno & peribit fuga a ueloce &c̄ . Vbi
demonſtrat dominū cōqueri ſe grauatū eſſe
ſceleribus iudeorum pro quibus eis velocem
induxit vindictam . Item rote circuitus vite
p̄ſentis labor in ſalomone & ꝯfringatur rota
ſup ciſternam & ruſū pones eos vt rotam .

De reliquis que in vſu habent .

Baculus a bacho reptore vitis fertur
inuentus quo homines moti vino ni
terent ſicut autē a bacho baculus ita
a baculo bacillum ꝑ diminutionem . Baculus
autem ſuſtēratione imbecillitatis humane ſig
nificat . Vnde ꝓpheta ad dominū ait . Virga
t . & b . t . i . m . c . ſ . Virga enī ꝑtinet ad iuſti
ciam & fortitudnē domi ſaluatoris ſic in pſal
mo dicitur . Virga equitatis virga regni tui
Baculꝰ ad adiutorium hamanū reſpicit quo
vt pes caute defigit & totum corpus in ſude
ſupincumbentiū ſuſtinetur . Hoc vſi ſūt patri
arche vt dicit iacob . In baculo meo trāſiui ior
danem iſtū . Item in exodo ait dominus filiis
iſrahel . Renes veſtros accingetis & tenentes
baculos in manibꝫ comederis feſtinātes . Vec
tes dicti ꝙ manibꝫ vectent vnde hoſtia ſaxi
q̄ euellunt . Vectes enim aliquando ſignificāt
ſanctos doctores quibus iuxta ꝯſtitutionē di
uinam vehebat arca eccl'e ſiue menſa domini
vt in exodo ſcriptū eſt . Item vectes aliqñ ſig
nificat clauſtra fortia īferni ſiue peccatores
quos dominꝰ legitur confregiſſe iuxta illud
portas eneas cōtriuit & vectes ferreos con
fregit . Porte ſūt enee hominum ꝯſuetudīes
vicioſe q̄ nos ita in peccatoꝝ atriis recludūt
vt exeundi nequeant p̄bere licentiā . Vectes
autem ferreos ſpiritus inmundos non imꝓbe
videmur accipe qui illas ianuas peccatoꝝ ne
circumdato exire liceat obſeruare noſcuntur
Scale ſunt ſanctoꝝ ꝓfectus vt in geneſi legit
viditq̄ iacob in ſomnis ſcalam ſtantem ſuper
terrā & cacumen illius tangens celū . Scope
cure ſūt ſuperſticioſe ꝑ vanam gloriam vt eſt
illud euāgelicicum & veniens inuenit domū
vacantem ſcopis mundatā & ornatam . Et in
aliam ꝑtem vt in eſaia & ſcopabo eum ſcopa
terens id eſt ſatisfactione penitentie .
Forfices ſcđm ethimologiam ſi a filo dicūtur
f . ponitur vt forfices que ſunt ſartorū ſi apilo
p . vt forpices que ſūt tonſorū ſi ab accipiēdo
c . p . vt forcipes eo ꝙ formum capiūt que ſūt
fabrorum . Formū enī dixerūt antiqui calidū
vnde & formoſꝰ . Nouacula noua vacula eſt
in quadam ſubtilitate tenſum latius ferrum
radendis pilis acutiſſimum preparatum qđ
licet barbe ſegetem metat impreſſum corpo
ris tamē ſubſtantiam relinquit illeſam . In no
uacula q̄ fraus & dolus antixp̄i exprimitur
Vnde in pſalmo ſcriptū eſt . Iniuſticiā cogi
tauit lingua tua ſic̄ nouacula acuta feciſti do
lum . Conueniēter ergo ſeuiſſimi hoīs dolum
acute nouacule cōparauit quia ſic̄ illa hoīem
non ledit ita etiā iſte animā iuſti ſub quauis
afflictione ꝑcellit . Poteſt etiam radere omīa

5269

Frater Robertus ſancti viri ber-
nardi monachus et ſm̄ carnem
propinquus · in adoleſcencia ſua
quorundam pſuaſione deceptus
cluniacū ſeſe cōtulerat . Venera-
bilis aūt pr̄ poſtea quā diſſimu
lauit eundē fr̄em ſtatuit p epiſto
lā reuocare . Quo dictātē . Venerabilis · guil · Rie-
ual · poſtea monaſterij p̄mus abbas ī inebzana ſcri
bēs eandē excipiebat eplām . Erant aūt ambo parit
ſub diuo ſedentes · Ad dictandū quippe ſecrecius ſep
ta monaſterij egreſſi ſiīt fuerant . Subito aūt mo-
pinatus ymber erupit · et ipſe qui ſcribebat ſic ip-
ſo referēte didicimus cartam reponere voluit . Ad
quem pater ſanctus . Opus inqt dei eſt ſcribere ne ti
meas . Scripſit ergo epiſtolā in medio ymbre ſine
ymbre . Cum eñ vndiqꝫ plueret · cartā expoſitam
virtus operuit caritatis . Et qui dictabat eplām · cre-
dulam q̄ꝫ pit cōſuabat . Et hec quidē epiſtula ob tā
grande miraculū in codice epiſtolarū eius a fribus
nec in merito p̄ma ordinata eſt

Incipit . Epiſtola . Sancti bernardi . Abbatis Cla-
reuallenſis . Ad robertum nepotem ſuū qui de or-
dine ciſtercienſi ad cluniacenſes tranſierat .

Satis et plus q̄ꝫ ſatis ſuſtinui dilec-
tiſſime fili . Roberte ſi forte dei pie
tas et tuam p ſe · et meam p te aīāꝫ
dignaretur inuiſere et tibi · ſ · inſpi-
rando ſalutarē cōpūctiōꝫ michiqꝫ dē
tua ſalute leticiam . Sꝫ qm̄ uſqꝫ ad
huc fruſtratū me cerno ab expectacōe meā iā non
valeo tegere dolorem meū · anxietatem repmē diſſi-
mulare triſticiā . Vnde et contra iuris ordinē cogor
reuocare leſus · eū q̄ me leſit · ſpretus · requirē contēp
torem · et iniuriā paſſus · iniuriatori ſatiſfacē . Roga
re deniqꝫ a quo rogari debueram . Dolor quippe ni
mius non deliberat · non verecūdatur · non conſulit
racionē · non metuit dignitatis dampnū · legi non ob
temperat · nō acqeſcit iudicio · et modū ignorat et or
dinem · id oīmodo ex ſolūnō ſatagente aīo · quo vel
careat qd̄ ſe dolet habere · vel habeat quo ſe dolꝫ ca-
rere . At inquis nec leſi quempiā nec ſpreui · ſꝫ ſpre-
tus pocius ego · ac multiarie leſus · tm̄ fugi male-
fcōre meū . Cui iniuriā feci · et ſi iniurias fugi . An
non expedit pſecutori cedē qm̄ reſiſtē · fugē referien
tem quā referire . Recte aſſencio . Non ut cōtenderē
cepi hec · ſꝫ ut contēcōꝫ dirimerem . Fugere pſecuto
rem non eſt culpa fugientis ſed pſequentis . Non
contradico · omitto quod factum eſt · non requiro
cur vel quomō factū eſt . Culpas non diſcutio · nō
retracto cās · iniurias non recordor . Solent eñ hec
magis inſtigare quā mitigare diſcordias . Solum
qd̄ michi magis eſt cordi loquor me miſerū qd̄ te
careo · q̄ te non video · q̄ ſine te viuo · pro q̄ michi
mori viuere eſt · ſine quo viuē mori · non ego que-
ro cur abieris · ſꝫ cur iam non redieris queror . Nō
cās diſceſſionis · ſed moras cauſor regreſſionis . Ve-
ni tm̄ et pax erit · reuertere et ſatiſfactū eſt . Redi inqm̄
redi · et letus cātabo · mortuus fuerat et reuixit · per-
rierat et inuentus eſt . Fuit cēte culpe mee q̄ diſceſ
ſiſti · delicato quippe adoleſcentulo auſterus extite-
ram · et tenerū durus nimis · inhūane tractaui . Hic
eñ et p̄ns quondā aduerſum me quantum memi
murmurare ſolebas . Hinc et nūc ſicut audiui eciā
abſenti derogare nō ceſſas . Nō tibi imputetur · poſ
ſem forſitan excuſare et dicere · quia ſic laſciui pueri-
cie motus · coercēdi erant · ac rudibus ānis debeban-
tur aſpera illa diſciplme diſtrictioris inicia ſcriptu-
ra atteſtante que ait Percute filium tuū virga · et li
berabis aīaꝫ eius a morte . Et rurſum . Quos eñ di
ligit dn̄s corripit . Flagellat aūt omēꝫ filiū quē re-
cipit . Et illud . Vtiliora ſūt wlnera amici q̄ꝫ oſcula
inimici . Sed fuerit · vt dixi mee culpe q̄ diſceſſiſti ne
dum de reatus ppetractione cōtenditur · emendacio
retardetur . Adu̇ero hoc proculdubio incipiet eſſe
et tue ſi non parcas penitenti · indulgeas confitenti
quia potui aliqñ quidem in aliquibus fuiſſe erga
te indiſcretus · ſꝫ certe non maliuolus . Quod ſi i fu
turo hanc ipſam indiſcretionem meam ſuſpectam
hēs . Noueris me iam nō eſſe q̄ fui · quia nec te pu
to fore qui fuiſti . Mutatus mutatum inuenies · et
quem āt̄ea metuebas magiſtrū · comitem amplecte-
re ſecurus . Itaqꝫ ſine culpa mea receſſeris vt tu pu
tas · et ego non excuſo · ſine tua ut multi putāt et ſi
ego non accuſo . Siue mea ſimul et tua · qd̄ ego ma
gis puto . Ex hoc iam ſi redire renueris · ſolus pro-
fecto inexcuſabilis eris . Vis ab omni culpa liber
eſſe · reuertere . Si tuam culpam agnoſcis ignoſco .
Ignoſce et tu michi · vbi meam agnoſco . Alioqui
aut tibi nimis indulges · quia tuā culpam et agno-
ſcis et diſſimulis · aut mihi nis inicors es · cui nec ſa
tiſfacienti ignoſcendū putas . Iam ſi redire recuſas
aliam q̄re occaſionem . Vnde falſo blandiaris cō-
ſcie tue · q̄ non erit vltra qd̄ formidare debeas deri-
gore diſtrictoīs mee . Neqꝫ eñ formidandū eſt · q̄
futurus ſim p̄nti formidoloſus · cui adhuc abſēti ·
toto ſum corde proſtratus · totis aſtrictus viſceri-
bus . Humilitatem exhibeo caritatem promitto et
tu times . Intrepidus veni quo te vocat humilitas ·
trahit caritas · ſecurus accede · talibus preuētus ob-
ſidibus . Fugiſti ſeuū · reuertere ad māſuetum . Reuo
cet te mea lenitas · cuius ſeueritas effugauit . Vide fi
li qm̄ te cupio duci · non ſpū ſeruitutis iterū in timo-
re · ſꝫ ſpū adopcionis filiorū · in quo clamare et tu ñ
cōfūdaris abba pater . Cauſam vtiqꝫ tanti doloris
mei non nimis apud te · ſꝫ blandimētis precibus ñ
t̄roribus agens . Alius forſitan aliē temptaret et ve
re quis alius nō magis diſcuteret reatū et incute-
ret metū · non opponēt votū et proponēt iudicium
ñ argueret inobediēcie et īdignaretur apoſtaſie · qd̄
de tunicis ad pellicias · de oleribus ad delicias · qd̄ de-
niqꝫ ad diuicias de paupertate tranſieris . Sed ego
noui aīm tuū q̄ facilius poſſit amore flecti · q̄ꝫ com-
pelli timore . Deniqꝫ quid neceſſe eſt · bis pūgere ñ
recalcitrātē valde timidū magis exterrē · p ſe ſatis eru
beſcentem cōfundē amplius · cui ſua racio magiſter ·
cui propria conſcia virga et ingenita verecūdia lex
diſciplme eſt . Quod ſi cui mirum videtur quomodo
puer verecūdus ſimplex et timoratus · auſus fuerit
cōt̄ volūtatē frīs · magiſtri iperiū · regulare decretū

Rota qđ quaſi ruat eſt enim machina
de qua e flumine aqua extrahiť lucre
cius . In flumio verſare rotas atq; hau
ſtra videmus. Hauſtra autē . i . rota ab hauri
endo dicta Cirgillis qđ in giro vertať eſt enī
lignum in trāſuerſa aptica mobile ex quo fu-
nis cum ſitula vel vtre in puteū dimittiť hau
riende aque cauſa Rota enim curſū vite ſigni
ficat . Vnde eſt illud in eccleſiaſten . Anteq;
rumpať funiculus argenteus & recurrat vita
aurea & conterať ſup fontem ydria & ꝯfrin
gatur rota ſup lacum & reuertať puluis ſup
terram ſuam . Quoniā enī idria que ꝯteriť
ceſſat haurire & rota per q̄; de lacu & puteo
aq̄ leuanť ſi fuerit ꝯfracta aq̄ vſus intercipiť
ita & cū funiculꝯ argenti fuerit interruptꝯ
& anime riuꝯ recurrrerit ad fontes interibit
homo

De inſtrumentis equorum.

Valere ornamenta equorū ſunt & eſt
grecus ſermo . Frena dicta qđ equos
fremere cogāt vł q; hec equi frendāt
id eſt imprimāt dentibꝯ & obmordeāt. Vnde
& nefrendes dicti adhuc lactētes porculi qđ
nondū frendāt . i . cōminuāt dentibꝯ. Hinc &
faba freſa qđ molita eſt . Lupati ſūt freni aſp
rimi . Dicti antē lupati a lupinis dentibꝯ qui
inequales ſunt vnde etiā eoꝝ morſus vehemē
ter obeſt cani . Capiſtri a capite iumētorum
dicti . Sella a ſedendo q̄ſi ſeda . Antela quaſi
āte ſellam: Sicut & poſtela poſt ſellā . Cingu
lum hominū generis neutri: nam animalium
generis feminini eſt . Dicimꝯ enī has cingu-
las . Sagma que corrupte vulgo diciť ſauma
vel ſalma: a ſtratu ſagorū vocata . Vnde & ca
ballus ſagmariꝯ mula ſagmaria diciť . Capu
lum funis a capiendo: q; eo indomita iumenta
cōpꝛhendantur. Calcaria dicti quia in calce
hominis liganť id eſt in pedum poſteriori pte
ad ſtimilandos equos in quibꝯ aut pugnandū
eſt aut currendum: ꝓpter pigriciā animaliū
aut timorē . Nam & ex timore vel a ſtigo ſti
muli nūcupanť. Strigilis a tergēdo: eoꝝ his
equi tergūtur . Caracter eſt ferrū candēs &
ignitū: qui note pecoribꝯ inuruntť. Caracter
autem grece latine forma diciť . Cauterium
quaſi cauturiū: quia vrat vt ꝓuida ſit in eo ſe
nera q; cautio vt dum videť cuius ſit auaricia
refrenetur qđ interdum ꝓ ſigno: īterdum ꝓ
cura adhibeť vt ius morbi ignis ardore ſiceť
Habenas ab habēdo dicta q; his equos habea
mus hoc eſt teneamꝯ vnde & equabiles dicti
hec retiacula a retinēdo lora . In his ergo ſpe
ciebus diſciplina deſignať inſolentium & bru
torū hominū vnde pſalmiſta ait . Nolite fieri
ſicut equus & mulus quibꝯ non eſt intellectꝯ
inchamo & freno maxillas eorum cōſtringe
qui ñ ap ꝓximāt ad te Hinc iam generaliť ge
nꝯ humanū ꝯmonet ne vagis ſubdať erroribꝯ
ſerutemur quare iſte compationes ſint poſit
Equus ſine diſcretiōe ſeſſoris fertur arbitrio
& a quocumq; fuerit aſcenſꝯ excurrit . Mulꝯ
autem pacienter accipit ſarcinas quibꝯ fuerit
oneratꝯ . & adhoc vtriq; intellectū non habēt
quia nec ille eligit cui obediat, nec iſte quibꝯ
oneribꝯ ingraueter intelligit . Probibet ergo
huiuſcemodi homīes diabolicis fraudibꝯ inſi
deri & viciorum oneribus ꝑgrauari ne male
obediēdo ſupbie magis ꝑtibꝯ addicanť. verū
iſtis talibus qd dicitur eſſe faciendū ſcilicꝫ q;
animalibus imprudentibꝯ . Hiis enī cōparcio
nibus ſtultos homines veritati ſubdit inuitos
Nam qđ ait in freno ad equū ptinet . Frenū
enim a fero retinēdo dictū eſt ferum quippe
antiqui caballū dixerūt . In camo ad mulum
reſpicit . Ergo hec animalia ſupradicta co
hibent iſta retinacula vt ad arbitriū iubētis
incedāt ne ſuis volūtatibus efferātur . Maxil
la vero amminicula ſūt animaliū quibus eſca
māditur vt corpis vite ꝓcuretur . Ipſis ergo
maxillis p figuram allegoricā dicit inobediē
tibus debere cōſtringi id ē copias victuales
partius dari vt ieiuniorū neceſſitate concluſi
creatoris ſubdanť imperio . Allegoria eſt enī
ſicut ſepe dictū eſt quādo aliud diciť & aliud
ſignificať . Et quoniam diximꝯ in hac parte
dominum xp̄m loqui . conſtringe ſcꝫ dicitur
patri . ſancte tamē trinitatis vnum velle vna
poteſtas vna coopatio eſt .

expectatã impetraſti miaꝝ· et q̃ ſatis deſideraueras in
greſſum obtinuiſti. Poſt hoc ꝑ annũ iuxta regulam
in omni paciencia probatus pſeuerãter/ et ſine q̃rela
cõuerſatus poſt annũ ſpõte profeſſus· tũc pmum ſe
culari veſte reiecta· religionis hitum ſuſcepiſti. O in
ſenſate puer· quis te faſcinauit nõ ſoluere vota tua
q̃ diſtinxere labia tua. An nõ vel ex ore tuo cõdem
naberis. Quid d̃ parentis voto ſollicitus es· negli
ens tui· cũ ex ore tuo ñ illius hẽas iudicari· tuorum
non illius vota labiorum exigendus ſis. Et quid ti
bi fruſtra quiſpiam blanditur d̃ appoſtolica abſolu
cõe. Cuius cõſciã diuinã ligatã tenet ſnĩa. Nemo
inquit mittens manũ ad aratrũ et aſpiciens retro·
aptus ẽ regno dei. Nũquit et h̃ pſuadebunt non eſ
ſe retroaſpicẽ· q̃ dicũt tibi euge euge. Fili █ ſi te
lactauerint peccatores ne acquieſcas eis. Noli cre
dere omĩ ſpũi. Sint tibi multi neceſſarij· vnus aũt
cõſiliarius ſit d̃ mille· tolle occaſiones· deſpice blan
dicia. Adulacõibus claude aures· te interroga de
te· q᷑ tu te melius noſti q̃ꝫ alius. Attende cor tuũ· diſ
ſcute intencoẽꝫ· conſule veritatem· tua tibi conſcĩa re
ſpondeat cur abieris/ cur ordinem tuũ/ cur fratres·
cur locũ· cur me· q̃ et tibi carne propinquus et pro
pinquior ſpũ ſum deſrueris/ Si vt artius· vt rectius·
ut pfectius· viuereſ ſecurus eſto/ quia non retroaſ
pexiſti· ſꝫ et gloriare cum appoſtolo dicens· q̃ retro
oblitus· et ad ea q̃ ante ſunt extẽtus ſequor ad pal
mã glorie. Sin alias noli altũ ſapere ſꝫ time· qm̃
vt cũ venia tui dixerim q̃tq̃ꝫ amplius indulges tibi
in victu veſtituq̃ꝫ ſupfluo. In verbis ocioſis i vaga
cõe licencioſa et curioſa· quã videlicet promiſiſti· quã
apud nos tenuiſti. Hoc proculdubio retroaſpice
re eſt· preuaricari eſt· apoſtatari eſt. Et hec dico fili
non vt te confundã/ ſꝫ vt taq̃ꝫ cariſſimũ filiũ mone
am· quia et ſi multos hẽas in criſto pedagogos ſed
non multos pr̃es. Nam ſi non dedignaris· et ver
bo et exẽplo meo· in religione ego te genui· nutriui
deinde lacte qd̃ ſolum adhuc puulus cape poteras.
Daturus et panẽ ſi expectares vt grandeſceres/ Sꝫ
heu q̃ꝫ propere et intempeſtiue ablactatus es· et vere
or ne totum qd̃ fouerã blãdimentis· roborauerã
adhortacionibus· oracionibus ſolidaueram. Jam
iamq̃ꝫ euaneſcat· deficiat· pereat· et lugeã miſer· non
tam caſſi laboris dampnum q̃ꝫ dampnate ſobolis mi
ſerabilẽ caſũ. Placet ne tibi q᷑ alius nũc gloriatur
de te· q̃ nichil laborauit i te. Simile michi cõtigit q᷑
et illi meretrici apud ſalomonem· cui videlicet puu
lus ſuus ab altera q̃ ſuũ a ſe oppreſſũ extinxerat· fur
tĩ ſublatus ẽ. Tu q̃ꝫ d̃ ſinu michi et vtero abſciſus es
Ablatũ gemo· repeto violenter auulſum. Non poſ
ſum obliuiſci viſcera mea· quarũ nimirũ ꝑ te detrac
ta non modica nõ poteſt niſi torq̃ri ps reliq̃. Verũ
tñ q̃ tuo comodo· q̃ tui neceſſitate· hoc nobis moliti
ſũt amici noſtri· quorum manus ſanguĩe plene ſũt·
quorũ aĩaꝫ meã ptranſiuit gladius· quorũ dẽtes ar
ma et ſagitte et lingue eorũ gladius acutus. Nam v
tiq̃ꝫ michi ſi in aliq̃ vmq̃ꝫ eos offẽderã· qd̃ vtiq̃ꝫ mich
i cõſcius ñ ſum· plenã prorſus rependerẽ vicem· nimi
rum vero ſi non plus talione recepi· ſi videlicet tale
aliq̃d in eos deliquiſſe potui· q̃le ab eis nunc ptuli
Nam vt verũ fatear· nõ os d̃ oſſibus meis· vel car

nem d̃ carne mea· ſꝫ tulerũt michi gaudium cordis
mei frẽm ſpũs mei/ coronã ſpei mee· et velud michi
ſentire videor· aĩe mee dimidiũ. Et quid hoc. Forte
miſerti ſũt tui· et ecce certũ ducenti indignãtes ne pi
ires poſt me in ſuũ tranſtulere ducatũ. O moleſta
caritas· o dura neceſſitudo tantũ tuã dilexere ſalutẽ
ut i meã ipingerẽt· niſi me pempto· tu ſaluari ñ po
teras· et vtina te· ipſi abſq̃ꝫ me ſaluẽt. Vtinam et ſi
ego moriar vel tu viuas. Sed q̃d. Salus ergo ma
gis in cultu veſtiũ et ciborũ eſt opulẽcia· q̃ꝫ in ſobri
o victu veſtituq̃ꝫ moderato. Si pellicie lenes et cali
de· ſi panni ſubtiles et precioſi· ſi longe manice et ã
plum caputiũ· ſi optoriũ ſiluestre et molle ſtramen
tum ſanctũ faciũt· qd̃ moror et ego q᷑ te nõ ſequor
Sed hec infirmãciũ ſunt fomenta nõ arma pugnã
ciũ. Ecce q̃ mollibꝫ veſtiuntur in domibus regum
ſunt. Vinũ et ſimilia· mulſũ et pinguea· corpi mili
tãt ñ ſpũi· frixuris ñ aĩa ſaginatur· ſꝫ caro. Multi
in egipto frẽs· multo tp̃e ſine piſcibus ſuierũt. Pi
per ʒinciber. Cynamomũ· ſaluia· et mille huiuſmodi
ſpẽs ſalſamentorum· palatũ q̃dem delectant· ſꝫ libidi
nem accẽdũt· et tu michi in hys ſecuritatem pones·
Tu cũ huiuſmoĩ tutã duces adoleſcenciam. Pruden
ter ſobrieq̃ꝫ conuerſanti ſatis eſt ad omẽ condimen
tum ſal cũ fame q̃ ſola non expectata neceſſe ẽ alias
atq̃ꝫ alias neſcio d̃ q̃bus ſuccis extnẽis cõfici pmix
tõs· q̃ videlicet palatum reparent· prouocẽt gulam
excitent appetitum. Sed quid facient inquis qui ali
ud nõ poſſunt. Bene ſcio q᷑ delicatus es et q᷑ hys
aſſuetus· modo duriora non poſſis· ſed quid· ſi po
tes facere vt poſſis. Queris quomõ. Surge· precin
gere· tolle ociũ· exerce vires· moue brachia cõploſas
explica manus· exercita te in aliquo· et ſtatim ſenci
es ſola te appetere q̃ famẽ tollant non fauces demul
ceant. Reddet quippe ſapores rebus· exerciciũ· q̃s
tulit inercia. Multa q̃ reſpuis ocioſus· poſt laborẽ
cum deſiderio ſumes. Siquidẽ ociũ parit faſtidiũ· ex
erciciũ famẽ· fames aũt miro modo dulcia reddit·
que faſtidiũ fecit inſipida. Olus· faba· pultes· panis
q̃ꝫ cibarius cũ aq̃· q̃eſcenti quidẽ faſtidio ſũt· ſꝫ exer
citato magne videntur delicie. Jam forte tunicis di
ſuetus exhorres nimiũ eas· tam propter hyemis ſri
gus· q̃ꝫ propter eſtatis ardorẽ. Sed nũquit legiſti
Qui timet pruinam veniet ſup eum nix. Vigilias ti
mes et ieiunia· manualiq̃ꝫ laborẽ. Sed hec leuia ſunt
meditãti flammas ppetuas. Recordacõ deinde tene
brarum exteriorũ· facit non horrẽ ſolitudinem. Si
futurã cogitas d̃ verbis ocioſis diſcuſſioẽꝫ· non val
de diſplicebit ſilenciũ. Fletus eternus et ſtridor ille
denciũ ante oculos cordis reductus· pares tibi red
det mattã et culcitram. Deniq̃ꝫ ſi totum de nocte qd̃
regula precipit· bñ ad pſalmos vigilaueris· nimis
durus erit lectus· in q̃ quiete non dormias. Si tan
tum in die quantum profeſſus es manibus labora
ueris· durus erit cibus quem libenter nõ comedas
Surge miles criſti· ſurge et excutere d̃ puluẽ. Reu
tere ad preliũ· vnde fugiſti· forcius poſt fugã pug
naturus· glorioſius triũphaturus· hꝫ quidem criſtus
multos milites q̃ fortiſſime ceperunt· ſteterunt· vice
runt· paucos aũt qui de fuga cõuerſi· rurſus ſe per
iculo ingeſſerũt· qd̃ declinauerãt rurſus fugauerũt

suum deserere et notum et locum. Miretur eciam q̄
et dauid sanctitati subreptum sit· q̄ sapiencie salo:
monis illusum · q̄ sampsonis fortitudini obuia:
tum . Qui prothoplastum dolo captum expulit de
patria felicitatis . Quid mirum si tenero subripuit
adolescentulo in loco horroris et vaste solitudinis·
huc accedit q̄ nec sicut illos babilonicos senes spe:
cies decepit eum · nec sicut iezi pecunie amor · nec
honoris ambicio sicut iulianum appostatam. Sed
fefellit illum sanctitas·seduxit religio·perdidit auc:
toritas seniorum. Queris quomodo . Primo qui:
dem missus est magnus quidam prior ab ipso prin
cipe scilicet abbate cluniacensi priorum · foris qui:
dem apparens in vestimentis ouium . Intrinsicus
aūt lupus rapax · Deceptisq; custodibus ·estiman
tibus quippe ouem esse . Ve ve admissus est solus
ad solam · lupus ad ouiculam/nec refugit ouicula
lupum·quem et ipsa ouem putabat. Quid plura .
Attrahit ·allicit ·blanditur ·et noui ewangelij pre
dicator commendat crapulam ·parsimoniam damp
nat/ Voluntariam paupertatem miseriam dicit/ Je
iunia·vigilias·silencium manuumq; laborem vocat
insaniam/ E contra ociositatem · contemplacionem
nuncupat edacitatem loq̄citatem curiositatē·cunctā
deniq; intemperanciam nominat discrecionē/ An inq̄t
delectatur deus cruciatibus nostris · vbi scriptura
precipit quēpiā sese interficē/ Qualis vero religio
est fodere terrā siluā excidere·stercora cōportare/ Nū
quit ñ sīia veritatis est· miāz volo et nō sacrificium
et nolo mortē pc̄atoris s̄ magis ut conūtatur et vi
uat·et beati micordes·qm̄ ipsi miāz conseq̄ntur/ Vt
q̄d vero deus cibos creauit·si ñ liceat māducare· vt
quid nobis corpa dedit·si prohibeat sustentare/ De
niq; q̄ sibi nequā cui bonus. Quis vmq̄z sanū sapi
ens carnē suā odio habuit/ Talib; tādem allegaci
onib; male credulus puer circumuentus seducitur
seductorē seq̄tur·cluniacum ducitur·tondetur ·radi
tur·lauatur·exuitur·rusticanis·vetustis · sordidis
induitur preciosis·nouis et nitidis·et ita inconuētu
suscipitur. Sed cum q̄li putas honore·cum q̄trium
pho·cū quāta reuerēcia . Defertur ei sup oīns coeta
neos suos·et tamq̄z victor rediēs a pugna·sic lauda
tur pc̄tor in desiderijs aīe sue/ Sustolitur in altū et
statu ñ mediocri collocatur ·ita vt multis senioribz
prelatus sit adolescēs/ Fauet·blāditur·congratulatur
ei vniūsa fraternitas/ Exultāt oīns·tamq̄z victores
capta preda qñ diuidunt spolia/ O bone ihesu quā
multa fc̄ta sūt pro vnius animule pdicoē/ Cuius
ad hec quantumlibet robustū pectus ñ emolesceret
Cuius interior quantumuis spiritualis oculus nō
turbaretur. Cui inter talia ad suā liceat currere con
scienciam/ Quis deniq; in tanta pompa vel verita
tem valeat agnoscere vel obtinere humilitatē. Mit
titur interea pro eo romā et appostolica interpella:
tur auctoritas/et vt papa nō neget assensū suggeri:
tur ei infantē olim appentibus oblatum fuisse mo:
nasterio/ Non fuit q̄ refelleret / Nec eīn contradic:
tor est expectatus. Judicatum est de pte·abiudicatū
est absentibus. Iustificati sunt qui iniuriam fecerūt
exciderūt a cā qui passi sunt/ Absq; satisfactione absol
uitur reus ·et firmatur priuilegio crudeli ·nimium

clemens) sentencia absolucionis·quo reportato·con
firmaretur fluctuanti male suasa stabilitas·securitas
dubitanti. Et hic tenor lrārū hec iudicij sūma/ hec
tocius cause diffinicio·vt teneant qui tulerunt·sile:
ant qui amiserunt. Inter hec aūt anima pereat pro
qua cristus mortuus est·et hoc quia cluniacenī volūt
sit professio sup professionem. Vouetur quod non
soluetur·proponitur quod non tenebitur/ Et cum
primum pactum irritum factum sit·in secundo pre:
uaricacio geminabitur et sit supra modū peccans
peccatum. Veniet veniet qui male iudicata reiudica:
bit. Illicite iurata confutabit ·qui faciet iudicium
iniuriam pacientibus·qui iudicabit in iusticia pau
peres·et arguet in equitate pro mansuetis terre Ve
niet pro certo ·qui p prophetam minatur in psalmo
dicens Cum accepero tempus ego iusticias iudicabo
Quid faciet de iniustis iudicijs qui ipsas q̄z iustici
as iudicabit/ Veniet inquam· veniet dies iudicij·v
bi plus valebunt pura corda q̄ astuta verba·consci
encia bona·q̄ marsupia plena/ Quandoquidem iu:
dex ille nec falletur verbis·nec flectetur donis/ Tu
um domine ihesu tribunal appello/·tuo me iudicio
seruo · tibi committo causam meam domine deus sa
baoth·qui iudicas iuste·et probas renes et corda ·
cuius oculi sicut fallere nolunt . Ita falli non pos
sunt / Tu vides qui tua · vides qui querunt et sua .
Tu nosti quibus ei visceribus in cunctis temptaci
onibus suis semper affuerim / quantis gemitibus
aures tue pulsauerim pietatis · qualiter ad queque
illius scandala·perturbaciones·molestias·ego vre:
bar ·torquebar·affligebar·et nunc timeo ne frustra
Puto enim quantum expertus sum adolascentis
per se feruentis et insolescentis / nec corpori talia ex
pedire fomenta · nec menti illa glorie temptamen:
ta. Itaq; arbiter meus domine ihesu·de vultu tuo
Judicium meum prodeat/oculi tui videant equi:
tates. Videant et iudicent ·quid pocius stare debu
erit · an votum patris de filio · an filij de seipso ·
presertim cum filius aliquid maius deuouerit/ Vi:
deat et famulus tuus legislator noster benedictus ·
quid regularius fuerit . Utrum quod factum est
de infantulo nesciente ipso / an quod ipse per se
postmodum sciens et prudens fecit (cum iam eta:
tem haberet ut de se loqueretur) quamq̄ dubium
non sit promissum illud fuisse non donatum. Nec
enim peticio quam regula precipit pro eo facta fu
it a parentibus / nec manus illius cum ipsa petici:
one inuoluta palla altaris·vt sic offeretur coram te
stibus. Ostenditur deinde terra· que cum illo et pro
illo dicitur data fuisse · sed si cum terra eum rece:
perunt · cur non et cum terra eum retinuerunt. An
forte requirebant magis datum quam fructum · et
pluris estimata est terra q̄ anima / Alioquin obla:
latus monasterio quid querebat in seculo. Nutri:
endus deo · cur expositus erat dyabolo . Quis cri:
sti ·cur patere inuenta est morsibus lupi/ De secu:
lo quippe ·non de cluniaco ·te teste roberte venisti .
Cistercū quesisti·petisti·pulsasti·sed pro tui adhuc
teneritudie te licet inuito·dilatus es p biennū·q̄ tē
pore pacienter expleto·et absq; calumpnia · tuis de
mum precibus multisq; si meministi lacrimis · diu

inuitus tandẽ ſenex· tandẽ auũculus a pſecucõe et ex
iuit iuictus puer nepos glorioſus ď temptacõe. Sȝ
heu quõ te vicit illũ vincẽ non potuit. Aut quõ te
vicit· q̃ ab illo ſupatus eſt. Nũqͥd te forcior ẽ ille
nũqͥd pruđcior. Certe q̃ vtrũq; antea nouerãt. Cu
irico fulchonẽ preferebãt. At poſtq̃ vẽtũ ẽ ad bellũ·
exitus indicat hoſtẽ craſſe iudiciũ. Ibi probrũ pudor
turpit fugit q̃ preferebatur· vbi fortiter viciſſet q̃ inferi-
or credebatur. Sȝ quid ď auũculi dicã malicia· qui
a criſti milicia retrahit nepotes ſuos· ut ſecum ĩbat
ad inferos. Ita ne ſolet beare amicos. Quos xp̃us
vocat ſecum inetermĩ mãſuros· auũculus reuocat
ſecum ineternũ arſuros. Miror ſi iã ei xp̃us nõ ira-
ſcatur et dicat. Quociens volui cõgregare nepo-
tes tuos q̃madmodũ gallina cõgregat pullos ſuos
ſub alis· et noluiſti. Ecce relinquetur domus tua de-
ſerta. Xp̃us dicit. Sinite paruulos· venire ad me· taliũ ẽ
enĩ regnum celorum. Auũculus ait· ſinite nepotes
meos ut ardeãt mecum. Criſtus dicit· mei ſũt· ego
eos redemi· ſi inqͥt auũculus· ego eos nutriui. Tu
quidẽ ait xp̃us· illos nutriſti· ſed pane meo nõ tuo.
Sic carnalis auũculus cõ ẽ patrẽ ſpũum pro nepo-
tibȝ certat· quos dũ bonis cupit honorare ẽrenis
celeſtibȝ exheredat. Criſtus tamẽ nõ rapinam arbitra-
tus eſt· ſi ſuos q̃s fecit et redẽmit pprio ſaguine·
ad ſe venientes recolligit. Iuxta qđ ante pmiſerat· et
eum qui venit ad me nõ eiiciã foras. Fulchoni pri-
us pulſanti letus aperuit· et letis amplexibȝ letum
excepit. Quid vltra· vetere hoĩe ȝ exuit· nouũ induit·
qđq; ſolo nomĩe extiterat· moribȝ et vita canonicũ
pfitetur. Fama volat· et bonus odor criſti· rei no-
uitas q̃cumq; diffuſa peruenit ad aures auũculi.
Quid ergo faciet carnalis nutricius· quia carnis
quã nutrierat· q̃ carnalit̃ amabat ſolacium pđebat·
Et ſi alþs res illa fuit odor vite ad vitam· ſi non il-
li. Quare. Quia aĩalis homo non pcipit ea· q̃
ſũt ſpũs dei· ſtulticia enĩ illi viđr. Nã ſi ſpm criſti
hẽret· nõ tam de carne doleret· q̃ gauderȝ de ſpũ·
quia terrena non que ſurſũ ſũt ſapiebat· turbabatur·
et triſtis tale aliqđ ſecum voluebat. Quid audio.
Ve michi· a quãta ſpe cecidi. Sȝ quid. Debet ne ſta-
re quicqđ abſq; meo cõcilio· abſq; mea licẽtia fecit.
Vđ ius· que lex· q̃ iuſticia· q̃ racõ· ut q̃ȝ ex vtero nu-
triẽdũ ſuſcepi· alius fruatur adulto. Iã caput aſpẽ-
ſis canis· heu vite mee reliquũ expendã cũ merore·
quia me deſeruit baculus ſenectutis mee. Heu michi ſi
hac nocte expeditur aĩa mea· que parui cuius erunt·
Promptuaria mea plena· eructãcia ex hoc in illud.
Oues mee fetoſe· abũdãtes in egreſſibus ſuis· bo-
ues mee craſſe· cui remanebunt. Predia. Prata. do-
mus· argentea vaſa et aurea· cui cõgregata ſũt. Di-
ciores quoq; ac queſtuoſiores eccleſie mee honores
acquiſieram michi. Reliquos et ſi nõ licebat habe-
re· ſpe tamen in fulchone tenebam. Quid ergo faci-
am ppter illum vnũ tot et tanta pđam. Nam q̃cu-
quid ſine illo poſſideri· amiſiſſe me iudico· q̃n poci-
us et iſta retinebo· et illum reuocabo ſi potero. Sȝ
quõ. Fcm̃ eſt· auditũ eſt· qđ factum eſt· non po-
teſt nõ fieri· qđ auditum eſt· celatum eſſe nõ poterit.
Fulcho canonicus regularis eſt· ſi reũtitur ad ſecu-
lum notabilis erit et infamis. Sed tollerabilius ẽ
hoc audire de illo· q̃ viuẽ ſine illo. Cedat ẽgo nũc
honeſtas vtilitati· pudor neceſſitudini· malo nõ pẽ-
vericundie pueri· q̃ miſẽabili ſubiacere triſticie. Ac-
quieſcens itaq; cõſilio carnis· rõnis oblitus et legis·
tanq̃ leo paratus ad predam· et ſicut leena rapto catu-
lo rapiens et rugiẽs· ſacra non veritus· ſanctorum
irrupit habitaculum· in quo tirunculum ſuum cri-
ſtus abſcõderat a cõtradictione liguarum· poſtmođ
amixturus cõſorcio angelorum· q̃rit ac flagitat ſi-
bi reddi nepotem ſuũ. Queritur et clamat iniuſte
ſe ab illo relictum· criſto reclamãte et dicẽte. Quid
agis miſer· quid furis· quid me pſequeris. Nõ ſuf-
ficit tibi q̃ tuã exemplo multorũ michi aĩas tu-
leris· ſi non etiã hanc auſu ſacrilego rapias de ma-
nu mea. Nõ times tu futurũ iudicium. An cõtem-
nis terrorem meũ. Cui hoc facis.
Terribili vtiq; et ei q̃ aufert ſpm̃ principũ. Inſane
redi ad cor tuũ. Memorare nouiſſima tua et non
peccabis· memorare que tua ſubſtãcia et vtilit̃ time-
bis. Et tu puer inquit ſi aſſenſeris· ſi acq̃ueris mõ-
te morieris. Memento vxoris loth de ſodoma qui-
dem electe· quia deo credidit· ſed ĩ via mũtata q̃ re-
troaſpexit. Diſce in euãgelio q̃m ñ liceat retroaſpi-
cere ei qui ſemel manũ miſit ad arãtrũ. Auũculus
tuus q̃rit aĩaȝ tuã· qui iã pđidit ſuam. Verba oris
eius iniquitas et dolus. Noli intelligẽ fili mi· ut
male agas· noli intendere inũanitates et iſanias fal-
ſas. Ecce in via qua ambulas abſcondit laq̃os· te-
tendit recia. Molliti ſunt ſermones eius ſup oleũ et
ipſi ſũt iacula. Vide fili mi ne capiaris a labps ini-
quis· et a ligua doloſa. Configat carnes tuas diui-
nus timor· ne te decipiat carnalis amor. Blãditur·
ſed ſub ligua eius labor et dolor. Lacmatur· ſi inſidia-
tur. Inſidiatur ut rapiat pauperȝ· rape pauperȝ dũ
attrahit eum. Caue inq̃ fili mi ne acquieſcas carni
et ſanguini. Nam gladius meus deuorabit carnes.
Sperne blandimenta· cõtempne pmiſſiones· pmit-
tit magna· ſed ego maiora. Offert plura· ſi ego plu-
rima. Dimittes ẽgo p terrenis celeſtia· pro tempali-
bus eterna. Alioq̃n opõȝ te ſoluẽ vota tua que di-
ſtinxerunt labia tua. Iuſte exigitur ad ſoluendum q̃
non cogitur ad vouendũ. Nam et ſi cũ pulſares
non repuli· tamen ut intrares nõ cõpuli. Nõ licȝ
ergo dimittere qđ ſponte pmiſiſti. Nõ eſt fas req̃-
rere q̃ p te dimiſiſti. En vtrũq; veſtrum premoneo·
vtriq; ſalubriter cõſulo. Tu inq̃ et auũculũ regu-
larem nõ reducas ad ſeculũ· qđ ſi reducis ſeducis·
quẽ appoſtatare facis. Tu regularis ſecularẽ ne ſe-
quaris· quia ſi illum ſequeris· me pſequẽris· cui de
tipſo iniuriam facis. Tu ſi ſeduxeris aiaȝ pro qua
mortuus ſum· crucis mee te cõſtituis inimicum. Qui
enĩ nõ colligit mecum· diſpergit· q̃nto magis q̃ col-
lectos diſpergit. Tu vero ſi ei cõſentis· a me diſſen-
tis· quia q̃ nõ eſt mecum· cõtra me eſt· quãtomagis
qui mecum fuit· ſi me deſerit contẽ me eſt· tu ſi cõlũe-
nis paruulũ qui ad me venit ſeductor ac ſacrilegũs
iudicaberis· tu vero ſi qđ edificaueras iterũ deſtru-
is· preuaricatorẽ te cõſtituis. Ambos nos neceſſe
eſt meo iudicio· pũtari ibunali

hoſtes quos fugiebant. Et quia om̄e rarū precioſū-
gaudeo te de illis poſſe eſſe. qui quanto rariores
tanto apparebūt glorioſiores. Alias aūt ſi multū
timidus es. cur vel times. vbi non eſt timor. Non
aūt times vbi magis timendū eſt. An quia fugiſti
ex acie. putas te manus hoſtium euaſiſſe. liberius te
inſequitur adūſarius fugientem: q̄ ſuſtineat repug
nātē. et audacius iſiſtit a tergo q̄z i facie reſiſtat. Se
curus nūc proiectis armis. ſomnos capis matuti:
nos. cum illa hora criſtus reſurrexerit. et ignoras
q̄ exarmatus et tu timidior et hoſtibus minus ti:
mendus ſis. Armatorum multitudo circūuallaue:
rūt domū et tu dormis. Jam aſcendūt aggerē. Jā
diſſipāt ſepem. iam irruūt p poſticū. tucius ne ēgo
eſt tibi ut te inueniāt ſolū. q̄ cum aliis. nūd in lecto
q̄ armatum in campo. Expgiſcere. ſume arma et
fuge ad cōmilitones tuos. quos fugiēs deſerueras
ut q̄ te ab eis diſiūxerat. ipſe te timor denūo iūgat
Quid armorū refugis pondus et aſperitatem deli
cate miles. Adūſarius inſtans et criuolācia ſpicu:
la faciant clipeū non eſſe oneri. loricam non ſentiri
vel galeam. Et quid ſubito procedēti de vmbra ad
ſolem. de ocio ad laborem. graue cernitur om̄e qd̄ i
ſpicit. Sꝫ poſtq̄ ab hys diſſueſſē ad illa ſe pau:
liſper aſſueſſere cepit. vſus tollit difficultatem. inue
nitq̄z facile om̄e quod impoſſibile añ putauit. So
lent etiā fortiſſimi milites audita buccina ante cō
greſſum trepidare. At vbi ad prelium ventū fuerit
ſpes victorie et timor ne vincatur reddit itrepidos
Quid vero tu trepidas q̄ fratrum vnanimitas ar
matorum circūmuniet. cui angeli aſiſtent a latere. q̄
dux belli criſtus preibit. ſuos animās ad victoriā et
dicens. Confidite ego vici mūdū. Si criſtus pro no
bis q̄s contra nos. Securus potes pugnare vbi ſe:
curus es d̄ victoria. O vere tuta pro criſto et cū cri:
ſto pugna. in q̄ nec vulneratus nec proſtratus nec
conculcatus nec miles ſi fieri poſſit occiſus frauda
beris a victoria. tm̄ ne fugias. ſola cauſa q̄ pdere poſ
ſis victoriā fuga ē. Fugiēdo potes illā amittere. mo
riendo nō potes. et beatus ſi pugnādo moriaris. Ve
aūt tibi ſi declinādo pugnā pdis victoriam ſimul et
coronā. Q̄d ipſe auertat a te fili dilectiſſime q̄ in iudi
cio de hys meis literis maiorem tibi hꝫ inferre dam
nacōē. ſi nullā ex eis in te reperērit emendacionem.

Fulchoni puero q̄ poſtea fuit lingonēñ archidia:
conus. q̄ et de religione ſua exiuerat et nolebat reū:
ti. multa adhoc inductiua ut rediret. hic inuenies.

Bone indolis adoleſcenti fulchoni frater bern
bardus pēcor. Unde letari in adoleſcēcia vn
de in ſenectute nō peniteat. Non miror ſi
mireris. Unde michi ut ad te ſcribē vellē. ciuem ru:
ſticus. ſcolaſticum monachus. Cum nulla hinc tibi
occaſio neceſſaria occurrat. nulla ſe rō patris oñdat
At ſi attenderis qd̄ ſcriptū legis. Sapiēcibus et inſi
pientibus debitor ſū. Et illud caritas nō q̄rit q̄ ſua
ſūt. fortaſſis intelliges quit q̄t illa iuſſerit ñ eſſe pre:
ſūptum. Caritas enī ad te obiurgādum me cōpulit
que tibi condolet q̄uis nō dolenti. q̄ tibi miſeretur.
licet non miſerabili. et indemagis dolet q̄ cum ſis
dolendus ñ doles. et inde magis miſeretur. q̄ cū mi
ſer ſis miſerabilis non es. Nec fruſtra forſitan tibi
conpatitur. dūmō pacienter tu audias vnde cōpaci
atur. vult te tuū ſentire dolorem. vt iam nō hēas vn
de dolere. Vult te tuā ſcire miſeriā vt incipias mi
ſer nō eſſe. O bona mater caritas q̄ ſiue foueat in
firmos. ſiue exerceat prouectos. ſiue arguat inq̄etos.
diuerſis diuerſa exhibens. ſicut filios diligit vniū
ſos. Cum te arguit mitis ē. cum blāditur ſimplex
eſt. pie ſolet ſeuire. ſine dolo mulcere. paciēter nouit
iraſci. huiliter indignari. Jpſa eſt hoīm mater et
angelorū. nō ſolum q̄ in terris. ſꝫ etiā que in celo ſūt
pacificauit. Jpſa ē que deum homi placans. homiēz
recōciliauit. Jpſa ē enī mi fulcho q̄ fratres illos. cū
quibus olim dulces capiebas cibos. habitare facit
vnius moris in domo. Nec talis tamē honorabi
lis mater a te ſe q̄ritur offenſam. expoſtulat leſā. le
ſa tñ non puocat ſꝫ ſpreta te reuocat. oñdens tibi i
te de ſe veraciter ſcriptum eē. Caritas paciens eſt. be
nigna eſt. licet leſa. licet offenſa. ſi cōuerſus fueris ad
illam. obuiabit tibi q̄i mater honorificata. contemp
tus oblita ſui. ruet in amplexum tui. gaudens q̄z p
diderat eē inuentum. q̄ mortuus fuerat viuum. Sed
in quo inq̄s leſi. in quo contempſi. Audi. In eo p:
culdubio. q̄ te quē in ſinu ſuo lacte nutriendū ma
terno ſuſcepat. añ tēpus ablactaſti. q̄ ex ptam lactis
dulcedinē in quo poſſes creſcē in ſalutē tam leuiter
q̄ celeriter exſufflaſti. O puer inſenſate. O puer ma
gis ſenſu q̄ etate. q̄s te faſcinauit a bene cepto itine
re. tam cito diſcedere. Auūculus inquies. Sic adam
quondā uxorem. uxor ſerpentē. ad excuſandas excu
ſacoēs in pctīs pretendebāt. Vterq̄z tñ ſue culpe di
gnam excepit ſnīam. Nolo decanum accuſes. nolo
te p illum excuſes. Inexcuſabilis enī es. Illius cul
pa tuā nō excuſat. Quidnam ille fecit. Numquit
te rapuit. numq̄t vim intulit. Rogauit. nō ligauit
blādiendo attraxit. nō violenter traxit. Quis te co
gebat credere blādienti. aſſentire attrahenti. Ille ſua
nō dum reliquerat. quid mirum. te qui ſuus eras re
quirebat. Si agnū de grege. uitulū de armento. cū
pdit requirit. et nemo cauſatur. Te q̄z qui multis
ouibus vel vitulis apud eum pluris es. ademptum
ſi repetit quis inde miretur. Siquid non uſurpat ſi
bi illā preciocē de q̄ dicitur. Siquis abſtulerit tua
ne repetas. Repetebat ergo ſuū. qui ſua adhuc te
nebat. At tu qui iam ſeculum ſpreueras. ſecularē ſe
qui debebas. Fugit ouis tremebunda veniēte lupo.
abſcōdit ſe columba tremens. accipitre viſo. De ca
uernula ſua. mus eſuriens exire nō audet. ambiente
catto. Et tu cū videbas furem currebas cū eo. Nā
quid aliud dixerim qui precioſam xpi margari:
tam id eſt aiaꝫ tuā furari ñ dubitauit. Volebā ſi poſ
ſem illius errorem diſſimulare. ne odiū et nullum
fructum cōſeq̄rer ex veritate. ſed nō potui fateor in
tactum tranſire. quē uſq̄z ad hanc diem cōperi ſpūi
ſancto pro viribus reſtitiſſe. Nam qui manū non
retinet a malo qd̄ potēſt. licet q̄ñz fruſtretur effectus
non minus culpatur affectus. In me forte ſemel
nouiciū extinguē voluit. ſed deo gracias non valuit.
Alteri q̄z cognato ſuo. Guirico multum reſtitit. ſed
quid nocuit. ymmo plurimum preſtitit. Deſiſtit

i vrbē qui clauſtrū elegeras. Quid tibi cum ſeculo
qui ſeculum ſpreueras. funes ceciderūt tibi in preclaris
et tu opibus inhias terrenis. Si vis habere hec et
illa. breuiter tibi reſpondebitur. Memēto fili quia
recepiſti bona in vita tua. recepiſti dixit. non rapuiſti.
ne etiā de hoc tibi fruſtra blandiaris ꝙ tuis contentus.
aliena nō rapias. Veruntū que ſūt illa tua
beneficia eccleſie quia ſurgis ad vigilias. vadis
ad miſſas. chorū horis nocturnis diurniſqꝫ frequentas.
Benefacis ſi eccleſie prebendā. gratis non accipis.
Dignum eſt. ut qui altario ſeruit. de altario viuat.
Conceditur ergo tibi. ut ſi bene ſeruis d' altario
viuas. Non ut de altario luxurieris nō de altario
ſuperbias. ut inde cōpares tibi frena aurea. ſellas depictas.
calcaria d' argentata. varia griſeaqꝫ pellicia.
a collo et manibus ornatu purpureo diuerſificata.
Deniqꝫ quitqd preter neceſſariū victum ac ſimplicē
veſtitum de altario retines. tuū non eſt. rapina eſt.
ſacrilegiū eſt. Orabat quidem ſapiens tm̄ victui ſuo
tribui neceſſaria non ſuperflua. Habentes ait appoſtulus
victum et veſtitum nō victum et ornatū. Et
quidam alius ſanctus. Si dederit inquit michi dn̄s
panem ad mādūcandū et veſtimentum quo operiar.
Nota quo operiar. Sic ergo nos cōtenti ſimus veſtimentis
quibus operiamur nō quibus laſciuiamus.
non quibus ſuperbiamus. nō qbus mulierculis vel ſimulari
vel placere ſtudeamus. Sed hec faciūt inq̄s
cum quibus habito. et ſi nō facio qd' ceteri. de ſingularitate
notabor. propterea inquā exi de medio eorūne
aut in urbe notabiliter viuas. aut exemplo pereas
aliorū. Quid facis in vrbe delicate miles. Conmilitones
tuos quos fugiens deſeruiſti pugnāt et
vincūt. pulſant et intrant. celum rapiūt et regnāt.
et tu ſedens ſup ambulatorem tuū. indutus purpura.
et biſſo circuis plateas. vicos p ambulas. Hec
ſūt pacis ornamenta. non belli munimēta. An dicis
pax et non eſt pax. Purpura nō ppulſat libidinē.
nō ſuperbiā. non auariciam repellit. et ſi qua ſūt alia
ignia inimici iacula. nō extinguit. Deniqꝫ qd' magis
metuis. febrem non phibet. mortem nō arcet. Vbi
ſunt arma bellica. vbi ſcutū fidei. vbi galea ſalutis.
vbi pacie lorica. Quid trepidas. Plures ſūt nobiſcum
ꝙ cum illis. Sume arma. Reſume vires dū
adhuc prelium durat. Aſſunt angeli ſpectatores
et protectores. Ad eſt ipſe dn̄s adiutor et ſuſceptor.
qui doceat manus tuas ad prelium. et digitos tuos
ad bellum. Procedamus ī adiutoriū ſrm. ne ſi forte
ſine nobis pugnent. ſine nobis vincant. ſine nobis
ingrediantur. nouiſſime cū clauſa fuerit ianua.
nobis ſero pulſantibus. deintus nobis reſpondeatur.
Amen. Dico vobis neſcio vos. fac queſo te prius
ſciri. fac te prius videri. ne tūc neſciaris ad gloriam.
ſciaris aūt ad penam. Si te xpūs agnoſcit in
bello. recognoſcet in celo. Et ſicut pmiſit manifeſtabit
tibi ſeipſū. ſi tamē et tu penitendo reſipiſcendo
talem te exhibueris. ut cū fiducia dicere poſſis. Tūc
cognoſcam ſicut et cognitus ſum. Vis interim admonicoibus
verbulū adoleſcentis aīm pulſarū eē
ſufficiat. Iā eni n̄ris etiā precibus. p eo diuia pulſāda
ē pietas. ꝙ ſi aditus n̄rarum admunicionū eius
mentem vel parum mollitam inuenerit. confido de
ipſa. ꝙ citius nos de ipſo letificabit.

Ad quoſdam. Canonicos regulares q̄ cōquerebātur
de quibuſdam ſuis fratribus pro eo ꝙ ad ordinem.
Ciſtercienſem tranſierant

Exhortacio illa in l̄ris v̄ris tam ſalubris.
tam cōpendioſa. magna quidē ſcientie.
mire caritatis veſtre indicia. miratibus
nobis et congratulantibus. preſertim qd' de laudibus
n̄ris p v̄ra deuocione. ꝙ tamē nō pbaſtis tam
excellentia premiſiſtis. et ſi ad humilitatis ꝙ formā
quantū et vobis eſt. nō mediocriter inſtruere nos
potuit. cōſcientias tn̄ n̄ras. multo inferius iacentes.
quantum in nobis eſt. vehementer terruit. Quis
eni noſtrum ſuam attendens cōfuſionē tanta de ſe
et tā indebita. ſine magno vel metu vel periculo poſſit
audire. de huiuſmodi quippe alieno ſeu etiam
ipſo iudicio ſe cōmittere. tamen non eſt. Cum enim
nos iudicat dn̄s eſt. Ceterū de fratribus p quorū
ſalute v̄ra nimirum caritatem ſollicitam eſſe cognouimus.
Et nos letitos reddamus. noueritis multorū
illuſtriū virorū et maxime clariſſimi viri guilhelmi
cathalaneñ epiſcopi hortatu et conſilio. ad
nos declinaſſe. ſeqꝫ a nobis ſuſcipi. multis precibus
ac ſupplicacōibus impetraſſe. ea videlicet intencōne
ut ob amorem artioris vite. abſtinacionibus. beati
Auguſtini. ad obſeruantias ſancti benedicti. dei adiutorio.
ſit tranſeāt. ut tn̄ ab eius magiſterio q̄ vnus
eſt magiſter in celo et in terra. nō diſcedant. Illāqꝫ
pmā fidem quam apud vos. pmmo quā pmum in
bapciſmo pmiſerant. nō irritam faciant. ſed ſaluā
integrāqꝫ cuſtodiant. Talibus itaqꝫ taliter ſuſceptis.
abſit vt ſinceritatem veſtrā aut i ſuſcipiendo leſam
aut in retinēdo ledendam eſſe credamus. dum
tamē illos. infra anū probacionis qui regulariter
cōſtituitur. ſuſcepta deſerere et ad vos redire
velle contigerit. minime non deſineamus. Alioqn
ſanctiſſimi fratres. veſtra nō refert. ut ſpiritum libertatis
qui eis eſt. anathemate in cōſulto. fruſtra impedire
intamini. niſi forte qd' deus auertat. q̄ veſtra. nō q̄
ihesu criſti ſūt. q̄rere ſtudiatis.

Ad. Arnoldum abbatem morimūdi q̄ loco cedere
nolebat. et vitam ducē ſolitariam. ne gregem ſuū
deſerat. rōnabilibus pſuaſionibus adhortatur

Domino abbati. Arnoldo. Frater. Bernardus
de. Claraualle. ſpm conpunctionis
et conſilii. primo te ſcire volo dn̄m
ciſtercieñ. nec dum q̄ tuus nūctius ad nos venit. de
flandria. quo paulo ante p nos tranſierat. remeaſſe.
et ob hoc nec l̄ras accepiſſe. quas ei p̄ntari iuſſiſti.
et ad huc eſſe tāte a te preſūpte nouitatis ignarum.
felix interim cui tam triſtes rumores. vel ad
tempus liceat ignorare. Deniqꝫ ꝙ de tui reuocacione
deſperādo nos interdicis. ne ꝙ quaſi incōcuſſe
apud te fixū eſt. fruſtra tibi l̄ras dirigendo diſſuadē
conarer. in hoc tibi obedire forſtaſſe. p racione q̄dē

alter de ꝓpria preuaricacione·alter de alterius ſeducti:
one iudicabitur·et vnꝰ alter ĩ iniquitate ſua morie:
tur·inde morientis ſãguis de manu alterius requi:
retur. Hec et his ſimilia vtriuſqꝫ teſte conſciẽcia.
Vtriqꝫ ꝑ̃ inuiſibiliter ſed ĩſibiliter ĩtonabas·his
ſacris monitis amborũ mentes pie terrendo pulſa:
bas. Quis ad hoc non timeret·timendo non reſi:
piſceret·niſi qui more aſpidis ſurde·et obturantis
aures ſuas·vocem venefici incãtantis ſapiẽter·aut
nõ audiret·aut ſe audire diſſimularet: Sꝫ uſqueq̃
iam ſatis vel nimis longam ꝓtrahimus epiſtulã·
dum multi loq̄mur rem ſilencio dignam. Cur tan
tis circuicõibus ad veritatem ambimus·dum pu:
denda reuelare timemus. Dicã tamẽ· et dicam cum
pudore·qḋ multis cõnitum occultare et ſi volo non
valeo. Sed quare cũ pudore: Vt quid me pudeat
ſcribere qḋ illos nõ pudeat facere. Si pudeat audi
re quod impudenter egerũt·non pigeat emendare
qḋ libenter nõ audiũt. Proh dolor neutrũ illorum
reuocare potuit·aut illum a ſeductione timor et rõ·
aut hũc a p̄uaricacõe pudor et ꝓfeſſio. Quid plu
ra. Verba precipitacionis cõcinat lĩgua doloſa·cõ:
cepit dolorem·et ꝑ̃uaſit iniquitatem. Subuẽrit puẽ
ſus conuiſum·reuititur canis ad vomitũ·eccleſia via
ſuum recepit alũpnũ·qꝫ melius habebat amiſſum.
Sic lugdunum olim ſtudeo ſimiliter et in duſtria
ſui decani·eiuſdẽ decani nepotem ſuum canonicum·
quẽ bene ꝑdiderat male recuꝑauit·ſicut ille fulcho
nem·beato auguſtino·ſic robertum iſte ſancto bene:
dicto ſubripuit. O q̄ ordinarius ipſe cum ſancto
ſanctus efficeretur·q̄ cum puerſo ſanctus puertẽtur.
O q̄ pulchrius ſenem ſecularẽ puer religioſus ad
ſe traheret·et ſic vinceret vterqꝫ q̄ religioſũ·ſecula:
ris ad ſe traheret in quo victus eſt vterqꝫ ꝑ ſenem i:
felicem. O auũculum crudelem qui iam decrepitus
ſtatim moritur. Nepotis aiaꝫ ꝑ̃us interfecit·quẽ ut
pc̃orum haberet heredem a xp̄i forte ꝑ̃uauit. Sed
qui ſibi neq̄ eſt cui bonus: Valuit in ſuis facultaꝫ
tibus habere ſucceſſorem·quã ꝑ iniq̃tatibus inter:
ceſſorem. Sed quid ad me de decanis·magiſtris no
ſtris·q̄ principatum meruerunt in eccleſijs·clauem
ſcie tenent·ꝑ̃mas cathedras inconſuetibus poſſident
Viderit ipſi q̃liter ſubditos iudicẽt·fugitiuos re:
uocent·reuocatos ſi ita voluerit iterũ effugẽt·diſpẽ
ſos colligant·collectos diſpergant quid ad me. Ali
quãtulum in illos propter te mi fulcho mouẽ noſtre
puitatis exceſſi·dum tuã de illis cupio palliare vere
cundiã·tempare culpam. Omitto ego illos ne ĩ
tam repꝛehenſioni q̄ repꝛehenſori iuſte indignẽtur
nec tam de ſua correctione cogitent q̄ michi de pre
ſũpcione calũnientur. Nõ eccleſie pncipem·ſi pue
rum ſcolarem obiurgare ſuſcepi·q̄ neſcit indigna:
ri·nõ nouit iraſci·niſi forte et tu ſenſu non malicia
puulus idipm michi calumpnieris·et dicas pmuo
q̄ḋ michi et ipſi. Quid ad illum ꝺ pc̃o meo·nũq̄t
ego ſum monachus·et ad hec fateor·qḋ reſpondeã
non habeo·niſi q̄ cõfuſus ſum·tum de tua q̄ in te
credidi ingenita manſuetudine·tum de dei caritate
qua et inprincipio epiſtule excuſaſſe memini·cu:
ius zelo tui tui erroris miſertus·tui tue miſerie com

paſſus ſum·q̃uatenus ſupra modũ et morẽ meum·
de te nõ meo me intromiſerim. Grauis lapſus tuus
et miſerabilis caſus ꝓuocauit me ut hoc preſump:
ſerim. Quem eni̇̃ coetaneorum tuorũ me vides ar:
guere·cui vel breuiſſimas aliꝰ lr̃as direxiſſe·non q̄
tamen ceteros oĩs ſanctos putauerim·aut nichil i
eis repꝛehenſione dignũ inuenerĩ. Cur ergo inq̄s
ſingulariter me repꝛehendis cum et in alijs uideas
q̄ iuſtius forſitã repꝛehẽdere poſſis: Ad qḋ ego ꝓpẽ
ſingularitatem erroris tui·ꝓpẽ inanitatẽ pc̃ĩ tui
Nam et ſi pleriqꝫ aliꝫ ꝑdite viuũt·et ſi inordinati
et diſciplinati ſũt·nõdum tñ ordinem et diſciplinã
ꝓfeſſi ſũt. Sunt q̃dem pc̃ores·ſed nõ p̄uaricatoẽs
Tu vero quamlibet modeſte et honeſte viuas·ſi ca
ſte·ſi ſobꝛie·ſi oĩno te religioſe habeas·deo tamen
minus eſt accepta tua religio·quã deſũpat uoti pre
uaricacio. Jdcirco cariſſime·ne te tuis coetaneis
cõpares a quibus ꝓfeſſio ſepat·nec reſpectu ſecula
rium de tua tibi forte paulo q̃uiori cõtinentia blan
diaris cum tibi dñs dicat. Vtinam te calidum aut
frigidum inueniſſem. Hic oñditur apte·q̃a minus
deo tepidus placeres·q̄ ſi vel q̃les illi ſunt·frigidus
eſſes. Jllos vtiqꝫ deus pacienter expectat·de frigore
q̃nqꝫ ad calorem proficeã. Te vero indignãs·aũrit de
calore iam in teporem defeciſſe. Et quia tepidꝰ te in:
ueni. Incipiam te inquit euomere ex ore meo. Et
merito·quia tu ad tuum vomitum rediſti·quia tu
eius gratiam euomuiſti. Heu quomõ ꝓpiñ tã cito
faſtidis·ꝺ quo ſcriptũ eſt. Mel et lac ſub lĩgua eius·
miror q̄ ad guſtũ tibi dulciſſimi nauſeas·ſi tamẽ
guſtaſti·q̄ dulcis eſt dñs aut certe nõdũ guſtaſti·
et neſcis quid ſapit criſtus. Ideoqꝫ nõ appetis inex
ꝑtum·aut ſi guſtaſti et dulce nõ ſapuit·ſanũ nõ ha
bes palatum. Ipſe quippe eſt dei ſapiẽcia que ait.
Qui cõmedit me ad huc eſuriet·et q̄ bibit me ad
huc ſiciet. Sed quomõ potes eſurire vel ſitire criſ
tum·plenus cottidie ſiliquis porcorũ: Non potes
bibere ſimul calicem criſti et calicẽ dmoniorũ. Ca:
lix dmoniorũ ſupbia eſt. Calix dmoniorum detrac
tio et inuidia·calix dmoniorum crapula et ebꝛietas·
q̄ cum impleuerint vel mentẽ vel ventrẽ tuũ·criſtus
in te ñ inueniet locũ. Nõ mireris q̄ dico. In domo
auũculi·nõ potes inebꝛiari ab vbertate domus dei
Cur inq̄s·quia domus diliciarũ eſt. Qm̃ ignis et
aqua ſimul eſſe nõ poſſũt. Sic ſp̃uales et carnales
delicie in eodẽ ſe nõ cõpaciũtur. Vbi ẽpulam ructan
tis iter pocula ſenſerit xp̄c. Vina ſua ſup mel et fa:
uũ dulciora·menti ꝓpinare nõ dignatur. Vbi curio
ſa ciborum diuerſitas. Vbi diuitis ſuppellectilis di
ſcolor varietas·oculos pariter paſcit et ventrẽ celeſ
tis panis ieiunam deſerit mentem. Ep̄a letare iu:
uenis in adoleſcentia tua ut decedente pariter cũ eta:
te temꝑali leticia·ſuccedat q̄ te abſorbeat eterna triſ
ticia. Sed abſit hoc ab adoleſcentulo noſtro·auer:
tat hoc deus a puero ſuo·qm̃ pocius diſperdat dñs
vniũſa labia doloſa eorũ qui tibi tale cõſilium do:
nant·qui dicũt tibi quottidie euge euge·et q̃runt
aiaꝫ tuam. Vp ſũt cum q̃bus habitas·q̃rum praua
colloq̃a·adoleſcẽtis bonos mores corrũpũt. Sed
quãdiu iam non eris de medio eorum·quid facis

Diſcas ex euangelio. Domū tuam ſupra petrā fū:
dare. diſcas et cum diſcipulis ſerpentis non obli:
uiſti prudentiam cum ſimplicitate colūbe et tam ex
bis ꝙ ex alys atq; alys ſcripturarū teſtimonys hāc
colligas ſūmā. quantū tibi videlicet uſq; mō mille:
formis ille ſeductor illuſit. ꝙ cum in te boni iniciū
non valuit prepedire. inuidit pſeuerātie hoc nimi:
rū ſue poſſe ſufficere malicie iudicās. ſi hāc poſſet
auferre tibi. quā ſolam virtutum nouerat coronari.
Obſecro ergo te ꝑ uiſcera miſericōdie criſti. ut nul:
latenus abeas vel nō pluſꝙ ad nos loco quidē opō
tuno loco venias ſi qd forte tantis malis que iam
nobis ex veſtra diſceſſione aut veniſſe ſentimus aut
ventura metuimus queat remediū inueniri. Vale

Ad brunonē. Colonieñ; ut laborare debeat qua:
tenus fratres qui cum abbate. Arnoldo ſupra dic:
to vagabantur ad ordinem. Ciſtercieñ; reuitantur

Domino brunoni. Viro illuſtri et dilecto
Frater bernhardus abbas dictus de cla:
rauallē. ſalutem et ſi quid poteſt peccōris orō. Ex q̄
dudum remis nō inuicem vtriq; gratam cepimus
noticiam nō puto vos nīe penitus fuiſſe puitatis
oblitum. et ob hoc nō timide tamꝙ ad extraneum. ſꝫ
fidentiſſime ſcribo ad vos q̄cūq; volo. ut ad notum
et familiarem nr̄m. Arnoldus abbas moriūmdenſ:
in graue tocius noſtri ordinis ſcandalum. ſuū nup
monaſteriū ſatis inordinate deſuit. Quippe ꝙ nec
coabbatum ſuorū in tam ſcrupuloſo facto conſiliū
expectauit. nec ipſius cui precipuā debebat ſubiecti:
onem abbatis ciſtercienſ: licētiam vel aſſenſū. Sed
cū eſſet hō ſub poteſtate hn̄s et ipſe ſub ſe milites
poteſtatis impaciens ſupioris. alienum quidem iu:
gum a ꝓpria ceruice ſupbus abiecit. ſuū aūt ſupbi:
or in ſubiectos retinuit. Siquidē de magna multitu
dine monachorū. q̄s circuiens mare et aridā inanit
cōgregarat. non criſto ſꝫ ſibi paucis admodū hiſq;
ſimplicioribus ac remiſſioribus relictis deſolatis.
meliores q̄ſq; et pfectiores ſui ſocius erroris aſſūp:
ſit inter quos tres. quorū maxime nos ablactione
turbauit. auſus eſt etiā ſeducere et ſecum ducere ſta
tuit. eurardum videlicet fratrē nr̄m. et adam q̄s be:
ne noſcis nobilemq; illū puerū. Conradū quē et
ꝓdem non ſine ſcandalo de colonia tulerat. quos
tn̄ ſi operam dare volueritis. veſtra cōfidimus poſ:
ſe reuocari induſtria. Nam de ipſius arnoldi re:
uocatione. qa iā ī pluribus eū inflexibilis aī obſti:
nationem ꝓbauimus. in caſſum vos labore nolu:
mus. Audiuimus aūt eurardū et adam ac nōnul:
los eiuſdem cōſortꝫ alios fratres. in veſtris adhuc
ꝑtibus demorari. Quod ſi verum eſt. optꝫ vos eos
ꝑ uos interim ſi dignami cōuenire. et flectere preci
bus racione cōuincere. et colūbinā eorum ſimplici
tatē prudētia inſtruē ſerpentina. ne putēt obiāꝫ in
obedienti adherē. ne licite ſequi ſe poſſe cōfidant
uagantem illicite. ne ſeducātur deſerē pfeſſū ordi:
nem. ꝓpter inordinatū hoiēꝫ. cum ipſi q̄s angelum
de celo ſi aliud eis euāgelizauerit. dubitare nō op:
teat apoſtolica auctoritate anathema dicē. et ab ipo

doceantur apoſtolo ſe ab omi fratre inq̄ete ambu:
lante debere ſubtrahere. q̄ uos q̄ꝫ doceat non ſupbe
ſape. nec ſperare in incerto diuitiarū. donec omibus
abrenūciantem ꝓbatum ſibi criſtus vendicet diſci:
pulum.

Ad eum quē ſupra adam monachum exhortās ut
ad ſuū redeat monaſteriū a quo ſeductus abyt

Si maneres in caritate ꝙ in te olim aut no:
uimus aut putauimus caritatis profecto
dāna ſentires ꝙ vtiq; ſūt ſcandala puſillorū. Nec
eñ caritas caritatem offenderet aut cōtēneret cū ſen
tiret offenſam. Nā ſeipſam non poteſt negare. nec
eñ in ſe diuiſa eſt. Nouit pocius in ſe diuiſa cōiū:
gere cōiuncta diuidere neſcit. Proinde ut dixi. ſi
maneret in te nō ſileret. nō q̄ſceret. nō diſſimularet
gemens et eſtuans et intra piū pectus tuū procul:
dubio ſubmurmurās illud. Quis ſcandalizatur
et ego nō vror. Siquidē benigna eſt. paucem dili:
git. congaudet vnitati. Sola quippe eſt que illam
generat. colligat. ſolidat. et cōſeruat vbicūq; ſerua:
ri cōgnoſcitur ī vīculo pacis. In ſenſā ēgo vobis
hac tam honorabili mr̄e vnitatis et pacis. quo pac
to queſo. veſtrū quodcūq; ſacrificiū deo fore accep:
tum preſumitis. cum abſq; illa nec martiriū quidē
aliquid eſſe putet apoſtolus. Aut qua rōe vobis
forte infenſam nō eſſe cōfiditis. cuius caſtis viſceri:
bus cuius caris pignoribus. tam inhumane agen:
do nō pepiſtis nec peitis. ſcindentes vnitatem. rū:
pentes vinculum pacis. Donēdum ē ēgo munus
q̄dcumq; offerre pacis et prius hn̄ti adūſum vos.
nō fratri ſed fratrū multitudini recōciliandū. Ecce
nimirum vniūſe fraternitatis vnitas adūſum vr̄am
paucitatem. quodam veluti veſtri diſceſſus gladio
ſauciata conqueritur q̄ſi que plangens miſerabilit
dicat. filꝫ matris mee pugnauerūt contra me. Et
merito. Qui eñ nō eſt cum illa contra illā eſt. pu:
tas ſine gemitu tam iuſtum filie gemitum pia poſ
ſit mater caritas audire. Ideo et ipſa noſtris lacri:
mis iūgens ſuas ait ō vobis. filios enutriui et exal
taui. ipſi aūt ſpreuerunt me. Caritas ipſe deus eſt
par noſtra criſtus ꝙ fecit vtraq; vnū. In trinitate
vnitas maxime cōmēdatur. Cui ēgo caritas par et
vnitas īgrata cognoſcitur. quid hꝫ in regno criſti
et dei. Sed forſitan dicis. Abbas noſter abduxit
nos et ſecum ire precepit. num inobedientes eſſe de
buimus. Scis quidem niſi forte oblitus ſis. quid
q̄dam die cōmunicato mecum iam cōſpirati ſcan:
dali cōcilio. ac diligent mutua collacione diſcuſſio
iter nos cōuenirit. In q̄ ſi ꝑmaniſſes. et ō te illud
non incōgrue diceretur. Beatus vir qui nō abyt
icōſilio impiorū. Sꝫ eſto. debuiſtis filꝫ obedire pr̄i
magiſtrū ſequi diſcipuli. licuerit certe abbati mo:
nachos ſuos ducē quo libuerit. et docere qd volu:
erit. ſed quādiu vixit. Nūc vero mortuo illō. quē
vel audire doctorem vel ſequi ducem cogimi. quō
adhūc tam graue ſcandalum non emendare cūcta:
mini. Quis iam ꝓhibet nō dico me ſed deum vr̄m
ꝑ os ihieremie benigne vos reuocantē audire. Ait

non debui. Neutra aũt predolore fateoꝛ nõ potui-
cum et ſi ꝑ certo ſcirem vbi te opoꝛtune inueniſſẽ
ipſe pocius veniſſem. ꝗ͂ has miſiſſem. effecturus
foꝛtaſſe ꝑ meipſũ. q̃ nullis lr̃is poſſum. Vides foꝛ
ſitan meam huiuſmõi tamꝗ͂ caſſam fiduciã. ut po
te ꝓprie cõſcius ꝑtinacie ad quam vtiq; flectẽdam.
nullam vim nullã precem nullam ſperas preualere
induſtriã. At uero ego de illius potentia non dif
fidens qui dixit omĩa poſſibilia ſũt credenti fidenẽ
vſurpans et michi illam ſĩnaꝫ. omĩa poſſum in eo
qui me cõfoꝛtat. ꝗuis in magna ꝑte lapidei coꝛdis
tui obſtinacõeꝫ et ipſe non ignoꝛet. Vtinã nũc tũ
ſiue fructuoſe ſiue fruſtra lateri tuo adherẽrẽ quã-
ta q̃ me monẽt adũſum te fruſtra neſcio an fructuo-
ſe iacerem tibi in faciem non ſolum ṽbis ſed et vul
tu et oculis. tuis deinde prouolutus veſtigns tene-
rem pedes. amplecterer genua. totuſq; a collo pen-
dens. illud michi dulciſſimũ caput de oſcularer. qd̃
ſub vno mecum ꝓpoſito ſuaui iugo criſti. iam plu
ribus ãnis attritũ eſt. Flerem quoq; q̃ntum valerẽ
rogarem et obſecrarem ꝑ dñm iheſum q̃tenus pre-
res ꝑmo q̃dem eius cruci qua vtiq; redemit quos
tu quãtum in te ẽ perimis. Collegit quos tu diſper
gis perimis inꝗ͂ et diſpergis ſiue quos tecum du-
cis. ſiue quos hic deſeris quibus vtiq; et ſi diuiſũ.
non tamẽ diſpar vtriſq; metuimus ꝑiculum. Deñ
etiã ꝑceres et nobis amicis tuis q̃bus licet i meri-
tis nõ niſi fletum et lacrĩmas reliquiſti. O ſi hoc mi-
chi licuiſſet. flexiſſem foꝛſitan affectione. quẽ racio-
ne nõ poſſum. pectuſq; illud ferreum qd̃ nec xp̄i tis
moꝛi in hac re dũtaxat cedere acq̃eſcit. ſũma foꝛte
pietas emoliſſet. Sed heu et hanc nobis copiã ſub
traxiſti. O magna noſtri oꝛdinis colũpna paciẽt
queſo audi amicũ vel abſentem. tue penitus diſceſ-
ſionis in pacientem tuo medullitus et laboꝛi et pi-
culo cõpacientẽ. O inꝗ͂ magna nr̃i oꝛdis. colũpna
non metuis magnã ruente te moꝛ ꝑculdubio rui-
nam ſecuturam. At inquis ego nõ ruo ſcio quid
facio. bonam cõſcientiam habeo. Eſto. credimus ti
bi de te. ſed nũꝗ͂ de nobis q̃ iam et grauia ex tuo
diſceſſu gementes ſuſtinemus ſcandala et ꝗ͂uioꝛa
pauentes expectamus ꝑicula. an certu ꝗ͂ nõ igno-
ras iſta ſꝫ diſſimulas. Qua ẽgo rõne multoꝛum fa
ciendo ruinã. te non ruere preſumis. q̃ videlicet in h̄
poſitus eras ut nõ qd̃ tibi vtile eſt. ſed magis qd̃
alꝑs. nec q̃ tua. ſed q̃ iheſu criſti ſũt querẽ debeas.
qũo tꝑ ſecurus abis. qui gregi tibi cõmiſſo omẽꝫ
de te ſecuritatem in ꝑpetuũ auferis. Quis occurret
lupis i curſãtibus. q̃s cõſolabitur in tribulacõibus.
quis ꝓuidebit in temptacõibus. quis deniq; leoni
reſiſtet rugienti et q̃renti quẽ deuoꝛet. patebũt ſine
dubio moꝛſibus malignãtiũ qui deuoꝛant plebẽ
criſti ſicut eſcam panis. Heu quid facient nouelle
plantacões q̃ ꝑ manus tuas cõſite fuerant in diuiſis
locis. et locis hoꝛroꝛis et vaſte ſolitudis. quis circũ
fodiet. quis impinguabit fimo. quis ſepem circũda
bit. quis ſuccreſcẽtes ſollicitus erit reſecindere ſurcu-
los. aut flante pꝛofecto temptacionũ vento teneriſ-
me adhuc heu facile eradicabũtur. aut interſuſfocata
certe ſimul exoꝛientia cũ nõ erit q̃ purget ſuffocate

nullum afferent fructum. Que cum ita ſint iudica
tu quale hoc tuũ bonum erit. aut ſi vel eſſe poterit
bonum cum tantis malis. quãtũlibet dignos factu-
rum te fructus pn̄te confidas. Nõne huiuſmõi
ſpinis neceſſe erit ſuffocari. Nõne deniq; ſi recte of
fers et nõ recte diuidis peccas. quid eñ. recte ne foꝛ
te diuidere eſſe dicens ſoli aĩe tue cõſulere. et filios
tuos quos relinquis oꝛphanos. conſilio paterno
deſtituere. O miſeros et miſerabiles. et eo miſerabi-
lioꝛes. quo viuo ſe conſpiciũt oꝛbari patre quãꝗ͂
dubitare te quoq; opoꝛtuit. an vel tibi recte cõſulas
in eo videlicꝫ q̃ abſq; cõſilio fratrum et coabbatum
tuoꝛũ. abſq; p̄ris et magiſtri tui licẽtia. rem tã no-
uam preſumis. Illud etiam ꝑ maxime multos mo
net q̃ pueros imbecilles et delicatos iuuenes tecũ
ducis. Alioquin ſi boni et robuſti ſunt deſolati do-
mui fuerãt neceſſarꝑ. Si delicati ut dixi imbecilles.
dure ac laboꝛioſe ꝑegrinacioni nõ erãt ydonei. Sꝫ
et regendis aĩabus eoꝛũ. nequaꝗ͂ vlt te credimus
velle preeſſe. Quippe cuius ꝓpoſitum eſſe cõnouis-
mus. paſtoꝛalem abicere ſarcinã dũtaxat tuoꝛũ. et
ſoli deinceps tibi viuẽ. Valde eñ incõgruũ eſſet. vt
alibi preſũptuoſe nõ vocatos reſumeres qd̃ alibi ꝑ
hibitus in conſulte relinquis. Sed iam ne omĩa ſci
enti multa ſuperfluo ingeram in fine et in fide tibi
pollliceoꝛ. ſi opoꝛtunitatẽ tecum loquẽdi michi dede-
ris. daturũ me operam q̃tenus id ipſum qd̃ inoꝛdi
nate et periculoſe aggreſſus es. licite et ob ſecure
per agas. Valde

Ad Adam monachũ exhoꝛtans eũ ad cõſtanciã i
oꝛdine. Ciſtercienſi et increpans eũ de mutacione
tanti ꝓpoſiti. q̃ predicto abbati adheſit

Q Ua michi ſatis comperta humilitas. et in-
ſtantis ꝑiculi neceſſitas. fiduciã ꝑrebet cõ-
uenĩendi te acrius et arguendi liberius. O inſenſa-
te. quis te faſcinauit tam cito recedere ab illo ſalu-
berrimo conſilio. in quo duduũ tibi ꝑiter et michi
deo ſolo teſte cõuentum eſt. Cogita inſipiens vias
tuas et cõuerte pedes tuos in teſtimonia dñi. Non
recoꝛdaris. q̃ primo in maioꝛi monaſterio me cõ
uerſionis inicia dedicaſti. Secũdo apud ſophiacum
noſtre te q̃licumq; ꝓuidentie cõmendaſti. Tercio
in moꝛiſmõdũ tuam ſtabilitatem firmaſti. quãto me
cum rurſus miro cõſilio. ſuggeſte tibi ab abbate ar
noldo ꝑegrinacõni. ꝑrimo vagacõni ingenue ab-
renũciaſti. Ipſius ꝗ͂ cõſoꝛciũ tibi ſi nõ ipſe licite
poſſꝫ abire illicitũ iudicaſti. Quid eñ licite ne di
cis illũ recedere. qui et ſibi cõmiſſis lacrimabile ſcan
dalum reliquit. nec commiſſoꝛis licẽtiã expectauit
Sed quoꝛſũ inquies tendũt hec. que ſic retractare
voluiſti. Vt te manifeſte leuitatis arguam ut eſt.
et nõ apud te eſſe euidenẽ oſtendam. Sitq; erroꝛẽ
tuũ iam tandẽ agnoſcens et erubeſcens vel ſero diſ-
cas ab apoſtolo nõ oĩ ſpũi credere. diſcas a ſalu
mone. multos q̃dem amicos. Vnum aũt habere cõ-
ſiliariũ de mille. diſcas precurſoꝛis dñi exemplo nõ
ſolum mollibus nõ veſtiri. ſed nec in modũ vento
agitate arundinis circumferri omi vento doctrine

dum nõ potuit improbari obedicio · ſi non reprobo
monſtraretur et iuſſio. Porro iuſſio et actio hois-
cum diuiſa non fuerint · impoſſibile viſum eſt vnã
ſine altera vel approbari vel reſpui · liquet tamen hu-
iuſcemõi iuſſioni nõ fuiſſe obtemperãdũ · deo quippe
imperante cõtraria . Item maiorũ inſtitutis mino-
rũ nõ eſſe preponẽda · aut cõmunibꝫ puata nõ pre-
iudicare imperia . Quis dubitet . Nam ex regula
ſancti benedicti hoc habemus · poſſem quidẽ abbatẽ
ciſtercienſẽ ad mediũ · p · deducẽ q̃ vtiq; ſupior illo ·
quãtũ pater filio · quãtũ magiſter diſcipulo. Quã-
tum deniq; abbas ſibi cõmiſſo monacho merito ſe
a vobis ꝓpter ipſũ queritur fuiſſe cõtemptum · poſ-
ſem et epiſcopũ cuius nichilominus quia nõ fuit ex-
pectatus cõſenſus · inexcuſabilis eſt et cõtemptus cũ
ipſos et de ipſis dominus dicat . Qui vos ſpernit
me ſpernit. Ac qñ his poſſet ambobꝫ oppoñi et añ-
poni rõni pontificis tanq̃ grauior auctoritas · cuius
quippe vos aiũt premunitos fuiſſe licentia q̃ et ipſa
licẽtia ſuo quidẽ loco erit diſcutiẽda · talis pocius
pferatur cuius oĩno fas nõ ſit auctoritati contradi-
cẽ . Certe ſummus ille pontifex qui p ſanguinẽ ꝓpriũ
ſolus et ſemel introiuit in ſancta eterna redempcõe
inuenta terrifica voce denũciat in euangelio · ne quis
vnũ de puſillis eius audeat ſcandalizare . Vobis
aũt vnius donetur ſcãdalum ſi nõ vltra proceſſit in
malum facilis ſeq̃tur venia culpã et qua graue dã-
num non oritur · Nũc vero qd dubiũ nõ eſt pluri-
bus ſcandalizatis quis apte nõ videat · q̃ inhuma-
ne humanã iuſſionẽ diuine pretuleritis . Qd quidẽ
audire q̃s niſi amẽs dicẽ audeat bonũ eſſe aut be-
ne fieri poſſe · quãte libꝫ dignitatis homie precipiẽ-
te . Quod aũt nec bonum eſt · nec bene fieri poteſt ·
purus procul dubio malũ eſt . Unde cõſequẽt adiũi-
tur q̃ iter vẽm in multorũ uſurpatũ ſcandalum · ac
p hoc et cõtra dei mandatũ nõ purũ bonũ aut me-
dium · ſed purũ omĩo fuerit malũ · qñq̃dẽ et purũ
bonũ ſemp bonum eſt · et medium bene fieri poteſt
Quomõ ego vel abbatis iuſſio vel pape pmiſſio ·
licitum facere valuit qd purũ ſicut irrefragabiliter
pbatũ eſt malũ fuit · cũ ſupius nichilominus alle-
gatum ſit · ea q̃ huiuſmõi ſunt · i · pura mala · ut nũ-
q̃ iuſſe iuberi ſic nec licite poſſe fieri · vides q̃ mais
excuſatõ de hũana obedientia · vbi in deũ cõuicitur
facta tranſgreſſio . Nec timẽd mihi arbitror · q̃ ad
illud dñi reſponſũ de ſibi nũctiato ſcandalo phariſe-
orũ refugias · ut quomõ illi nihili pendebat dicẽs
Sinite illos ceci ſunt · duces cecorũ . Ita et noſtra
nobis ſcandala non eſſe timenda exiſtimes . Vides
nempe q̃ nil ſimile habeat in hac parte pporcio
Nam ſi cõpares pſonas illic phariſei ſuphi hic pau-
peres criſti ſcandalizentur . Si cãs · hic leuitas ibi
veritas in cã eſſe dinoſcitur . Rurſus qd et ſupius
ꝓpoſitum eſt · vos nõ ſolũ diuis humana · ſed et cõ-
munibꝫ puata pretuliſſe impia . Hoc ſolũ ad pba-
cõẽ ſufficiat q̃ nãe illi et nouitati inſolite et inſolen-
ti preſumpcõi · non tñ noſtri ordinis vniũſitas · ſed
etiam oĩm monaſteriorũ et cõſuetudo et inſtitucio
reclamare videtur. Quod et vos q̃ nõ in merito ti-
mentes nec ſatis de ꝓpa cã cõfidentes remorſas ac re-

mordentes cõſciẽtias · appoſtolica conati eſtis delinire
licẽtia. O friuolũ ſatis remediũ qd nõ eſt aliud niſi
more prothoplaſtorũ cauteriatis cõſcienciis texere pe-
riſomata videlicꝫ ad velamentũ non ad medicamẽ-
tum · appoſtolicã inq̃ũt licentiã q̃ſiuimus et impetra-
uimus. Utinã non licentiã q̃ſiſſetis ſꝫ cõſiliũ · i · non
ut liceret · ſed an liceret . Unde tñ q̃rebatis licentiã ·
ut liceret qd nõ licebat facere itaq; volebatis q̃ nõ
licebat . Sed qd nõ licebat · malum erat . Mala er-
go erat intencio · q̃ in malũ tendebat · niſi forte tale
hoc fuiſſe dicatur q̃ abſq; licentia quidẽ nõ liceret ·
liceret aũt ſi cum licentia fieret . Verũ id iam ſupius
inuincibili excluſũ eſt rõne . Nec eñ deus vbi ait ·
Nolite cõtempnẽ vnũ ex his puſillis q̃ in me cre-
dũt . Addidit etiã niſi cũ licentia aut dicens q̃ ſcan-
dalizauerit vnũ de puſill̃ meis et cetera · determina-
uit ſubiũgens licentia. Conſtat itaq; vbi veritas et
veritas neceſſaria in cã nõ eſt · nec licite ſcandalum
qdlibet · a quolibet poſſe cõmitti nec iuſte precipi ·
nec i noxie conſentiri · huius tamen patrandi mali ·
querẽdã putaſtis eſſe licẽtiam . Sed ad quid · an ut
quãto licencius tanto ſecurius · et q̃ ſecurius · eo et
piculoſius peccaretis . Mira cautela et ſtupenda pru-
dencia . Malũ qd iam corde cõceperant · ope tamẽ
cauti fuerũt nõ implere · niſi cũ licẽtia . Conceperũt
dolorem · ſꝫ non pepererũt iniquitatẽ donec iniquo
papa cõceptui prebuiſſet aſſenſum. Quo lucro · q̃-
ue ſaltem cõpendio mali . Numquit id aut malum
eſſe deſijt aut vel minoratum eſt · quia papa conceſſit
Quis vero malũ eſſe neget · aſſenſũ prebere malo
Quod tñ ſummũ pontificẽ feciſſe · nequaq̃ crediderĩ
niſi aut circũuentum mẽdacio aut importunitate victũ
Quãdo eteñ alit huiuſcemõi vobis licentiã indul-
geret · ſeminandi videlicꝫ ſcandala · ſciſmata ſuſcitan-
di · amicos contriſtandi · fratrũ cõturbãdi pacem · et
cõfundẽdi vnanimitatẽ ꝓpinq; inſup cõtempnendi
epiſcopũ . Et hec q̃ neceſſitate neceſſe nõ habeo di-
cere cum rei exitus ſatis indicet · pfectos nempe plã-
gimus profectũ nõ ĩuimus . His ego talibꝫ et tã
grauibꝫ · dare malis cõſenſũ · exhibere obſequiũ im-
pendere adiutoriũ · tu michi obedientiã nomas mo-
deſtiam nũcupas · appellas manſuetudinẽ . Tu inq̃
conaris peſſima vicia virtutũ palliare nominibꝫ . An
te putas ſine iniuria h̃ facere dñi virtutum · q̃ virtuti-
bus facis iniuriã . Uaniſſimã preſũpcionẽ · turpiſſi-
mam leuitatẽ · crudeliſſimã diſſenſionẽ · obedientie
modeſtie · mãſuetudinis nominibꝫ velas et velatis · ſor-
dibus ſacra illa vocabula maculas . Nõ me ego nũ-
q̃ emuler obedientiã . Talem mihi nũq̃ libeat mo-
deſtiam vel pocius moleſtiam imitari. Huiuſcemõi
manſuetudo ſemp longe fiat a me. Talis ſiquidem
obedientia omi eſt cõtemptũ deterior. Talis quoq;
modeſtia vltra omẽ; modũ extenditur. Ultra dicã
an citra Sed verius forſitan et vtroq; cõpetencius
dixerim extra . Qualis deniq; illa eſt manſuetudo
q̃ ipſo etiã auditu oĩm aures exaſperat. Volo tamẽ
eam ipſam ut et michi modo exhibeas · cum tam paci-
ens ſis ut a quolibet etiã quo nõ licet ptrahi nõ cõ-
tendas · liceat et me obſecro paulo nunc ſilentius
agẽ tecum. Alioqñ male iniũ merui de te ſi quod

eni. Nūquid qui cecidit non reſurget·aut qui auꝰ
ſus eſt nō reuertetur. An et ille moriens interdixit·
ne vel poſt caſum temptatis reſurgere poſt auerſiōꝫ
audeatis de reuerſione. Ita ne etiā defūcto neceſſe
eſt vos obedire et obedire cōtra caritatem obedire
in vīe ipſorū ſalutis piculum. Sed arbitror ꝙ neꝰ
quaq̄ꝫ firmius ſeu tenacius eſſe dicas vinculum ab
batum ad ſubditos ꝙ̄ cōiugiū ad ſeipſos quorum
q̄ppe deus copulā et n̄ hō iuiolabili ligauit ſacmē
to loquēte ſaluatore·quos deus cōiūxit homo nō
ſeparet. Apoſtolo aūt aſſerente·ſolutam eſſe muliꝰ
erem a lege viri mortuo illo·tu te aūt abbatis exiſti
mas defūcti lege teneri et hoc cōtra legem q̄ ſanctiō
eſt·legem videlicet caritatis. Et hec dixi·nō ꝙ puꝰ
tē vos vel iuuēni in hoc paruiſſe debere·aut vel dicē
dam eſſe obedientiā ſic paruiſſe. Alioqn gn̄alis de
huiuſmōi illa ſententia eſt·declinantes aūt in obliꝰ
gacōes·adducet dn̄s cum opantibus iniquitatem
At ne forte quis etiā·ablatum in malo obediēciam
ab hoc maledcō liberam eſſe cōtendat. Audi alibi
apciꝰs·filius nō portabit iniq̄tatem pr̄is·et pater
nō portabit iniq̄tatem filꝭ. Ex hꝭs ergo liquido
apparet mala imperātibus nō eſſe parendū preſꝰ
tim dum prauis obtemperans imperꝭs iniquo hoꝰ
mini videris obediens. Deo plane q̄ oīne quod pꝰ
peccam agitur interdicit inobedientē te exhibes. Val
de aūt peruerſum eſt profitꝛi te obedientem·in quo
noſceris ſupiorē ꝓpt̄ inferiorē·i·dīnaꝫ ꝓpt̄ hūanā
ſoluere obedientiā. Quid eni qd̄ iubet hō·ꝓhibet
deus·et ego audiā hoīes ſurdus deo. Nō ſic appoſ
toli. Clamant quippe dicentes. Melius eſt obediꝰ
re deo ꝙ̄ hominibus. Nūc dn̄s i euāgelio pħiſeos
increpans·quare et vos inq̄t tranſgredimi manda
tum dei ꝓpt̄ tradicōes veſtras. Et p yſaiam. Sine
cā ait colūt me·mandata et dotrīa hoīm tenentes.
et item ad ꝓthoplaſtū·ꝙ p eo obediſti voci vxoris
tue pluſꝙ̄ mee maledcā terra inopere tuo. Igitur
facere malum quolibet etiā iubente·cōſtat non eſſe
obedientiā·ſed pocius inobedientiā. Sane hoc adū
tendum·ꝙ quedā ſūt pura bona·quedam pura ma
la·et in his nullam deberi hoībus obedientiā·q̄m
nec illa omittenda ſūt etiā cū ꝓhibētur·nec iſta vel
cum iubentur cōmittenda. Porro inter hec·ſūt meꝰ
dia q̄dam q̄ pro mō loco tempe vel pſona·et mala
poſſūt eſſe et bona et in his lex poſita eſt obedien
cie·tamq̄ꝫ in ligno ſciencie boni et mali qd̄ erat in
medio padiſi. In his pfecto ꝓbas non eſt·noſtrū
ſenſum ſiue preſcribē magiſtrorū·in his omio pre
latorum nec iuſſio nec ꝓhibicō cōtempnēda. Vide
amus ne forte tale fuerit qd̄ arguimus in uobis·
et ob hoc forſitan argui nō debuerit. Quod euidēꝰ
cius elucebit·ſi premiſſe diuiſionis exempla ſubieꝰ
cero·fides ſpes caritas et cetera huiōi. Pura ſūt boꝰ
na·quia male nō poſſūt vel iuberi vel teneri·bene
non poſſūt vel ꝓhiberi vel non teneri/pura mala·
ſūt furtum ſacrilegium adulteriū et cetera talia·que
vtiq̄ꝫ nec bene vel pcipi vel pfici pn̄t nec male ꝓhi
beri·vel nō fieri. Adūſus huiuſōi nō eſt lex. Nulli
us quippe ꝓhibicio valet obuiare preceptis·nulliꝰ
us iuſſio preiudicare ꝓhibitis. Sūt deinde mediaꝰ

que quidem p ſe nec bona eſſe noſcūtur nec malaꝰ
pn̄t tamē indiffēter et bene pariter et male vel iubeꝰ
ri vel ꝓhiberi·ſed male nullatenus in his a ſubdiꝰ
tis obediri. Ex his ſūt et ut exempli gracia ponā·
ieiunare vigilare legē et queq̄ꝫ talia. Sciēdū vēo
quia media q̄dam in ſpurorū plerūq̄ꝫ bonorū ſeu
malorum tranſeūt rōeꝫ. Nam cōiugiū cū et fieri
liceat et nō fieri factū iam ſolui nō licet. Qd̄ ergo
añ nupcias mediū erāt liq̄bat in iam cōiugatis puri
boni vim obtinēt. Itē ꝓpa poſſidere ſeculari quid
hōi mediū eſt·qm̄ et non poſſidere licet·monacho
vero quia poſſidere nō licet·purum malum eſt. Viꝰ
des ne frater vt̄m factum cui potiſſimū membro di
uiſionis cōueniatur. Si puris aptandum bonis·
probabile eſt. Si puris malis deputādū vituꝑabiꝰ
le eſt. Si mūero collocandū inter media via quidē
excuſari forſitan poteſt ꝓpter obedientiā·mora veꝰ
ro penitus nō poteſt·q̄ nō ſit p obedientiā. Nam
mortuo iam abbati ſiq̄dem añ iuſſit qd̄ nō debuit·
nequaq̄ꝫ eſſe parendum ſupior patefecit diſputacō
Et ſi res p ſe iam ſatis eluceſcat·tñ ꝓpt̄ quoſdā q̄
querūt occaſionē vbi rō nō ſubpeditat·clarum faꝰ
ciā breuiter et ita clarum·vt omnis dubietatis vmꝰ
bra diſpareat·qd̄ nec purū nec mediū bonum ſed
plane purū fuit malū ſic obediſſe ſic vt̄m monaſte
rium reliquiſſe. Et quidē taceo de mortuo·qui ſuū
et ſolum iam iudicē hꝫ deum·et vere nūc ſuo domiꝰ
no ſtat aut cadit ne forte indignās et merito idig
nas dicat deus. Tulerūt hoīes a me iudiciū. Tamē
ad correpcōeꝫ viuentiū·nō quidem ꝙ geſſit·ſed ꝙ
iuſſit diſcucio. Vtrū videlicet illa iuſſio vim habeꝰ
re debuerit q̄tenus in ſcandalum multorū ei fuerit
obſequēs et pretermittend̄ qd̄ qui ſimplicit·nichilq̄ꝫ
ſuſpicātes mali·male licet ꝓficiſcentes ſecuti ſūt pu
tantes illū epiſcopi lingonēſ et abbatis ciſterciēſ
Nam vtriq̄ꝫ debitor erat licentia proficiſci·qd̄ viꝰ
q̄ꝫ nōnullos. De illo comitatu ſic credidiſſe incre
dibile nō ē. Noſtra hec illos n̄ tangit repꝛehenſio·
dūmō vbi cōpererant ſine mora regrediātur. Igiꝰ
tur ad illos tñ primo pro illis ſermo eſt nobis··
q̄ ſcientes et prudentes miſerūt manus in ignem
qui cōſep preſūpcōnis·ſecuti ſūt preſūtorem·non
audientes appoſtolū ꝓhibentem et denūciātem vt
ſe ab omi fratre ambulante inordinate ſubtrahēnt
Cōtempnētes et ipſius dn̄i vocem dicētis. Qui nō
colligit mecū diſpergit. Vos fratres vos inq̄ꝫ apte
et ſpecialit̄ notat illud apud ieremiā·qd̄ cum doloꝰ
re quidā reminiſcor obꝓbriū hec eſt inquit gens q̄
non audiuit uocē dei ſui dei eni ꝓpe vox eſt iſta·ho
ſtem ſuū ꝓpo deſignātis officio et tamq̄ꝫ digito deꝰ
monſtrātis·ut ſimplices ab eius impio detrēat cōꝰ
ſectatu. Qui nō eſt inquid mecum diſpergit·ac ſi
dicat. In hoc te iam mecum nō eſſe intelligas·ſi ſe
quaris diſperſorem deo ergo clamante q̄ nō colliꝰ
git mecū diſpergit·ſeq̄ vos optuit diſperſorē. Deo
inquit vos inuitāte ad colligend̄ hoīm pocius ad
diſpergendū obſeq̄ debebatis. Magiſtros contēne
bat ſubditos exponebat·ſocios cōturbabat·et vos
vidētes furē currebatis cum eo. Silere d̄ mortuo ſta
tuerā·ſed cōpulſus ſū fateor aliquātulū pretgredi

aduerſus hec atq alia in hūc modum innumera ve-
ritatis teſtimonia putaſti cuipiā obediendū. Q o-
dioſa preſſitas obedientie virtus que ſemp mili-
tat veritati · adūſus veritatem actingitur . Felicē er-
go dixerim fratris henrici inobedientiā · cui cito re-
ſipiſcenti ab errore et reuertēti exitus talem cōtin-
git non expiri obedientiā . Quā pociorem nūc et
dulciorem ſue huiuſmōi inobedientie carpit iam
iāq degustat fructū bonā hñs cōſciētiam q ceteris
collegis ſuis fratrū corda q̄ui ſcandalo cōcucientis
bus · ipſe int fratres in ꝓpoſito et ordine ſuo ſine q̄
rela cōuerſetur . Cuius ego ſi opcio detur pi gracia
potius eligerē inobedientiā · cum ipſius cōſcientia
q̄ horū ſtudioſam obedientiā cū ſcandalo. Eſtimo
enī q melius agit iſte ſic inobediens abbati · ſed ñ
caritati ſeruando vnitatem vinculo pacis · q̄ illi q̄
ita obtemprant homi vni vt vnū preferant vnitati.
Fident et hec addideri expidire magis cuilibet · ſola
vnius hominis preditari obedientia q̄ reliqs omib
pietatis bonis et votis ꝓpe pfeſſionis . Siquidem
ut cetera taceā duo precipua nobis in monaſterps
cōūſantib obſuanda tradūtur · ſubiectio abbati · et
ſtabilitas in loco . Et ita obſeruāda · q neutrū pre
pediat alterū · nec alterutrū ſibi preiudicet . Vt ubi
gratia . Sic teſtabilem in loco exhibeas · vt abbati
ſubici nō cōtempnas . Sic obedias abbati ſubiec-
tus ut ſtabilitatē nō amittas . Porro ſi deteſtaris
in loco licet pſeuerantē q̄ abbatis forte ſubdi cōtem
pnit ipſe pſe . Miraris · ſi reprehēdimus obedientiā ·
q̄ nobis viam deſerendi locū vel cā extitit vl occaſio ·
preſertim cū in pfeſſione regulari ſic pmittatur ſta-
bilitas · ut de ſubiectione abbati exhibēda · nulla pe-
nitus mencio fiat . Sꝫ qris forſitan inqēns michi ·
quid ergo tu de ſtabilitate tua facis · quā apud ciſtē
cium firmaſti · et nūc alibi habitas . Ad q reſpon-
deo. Ego quidē ciſtercienſis monachus ibidē pfeſſus
ab abbate meo ubi nūc habito miſſus ſum · ſi miſ-
ſus in pace · miſſus ſine ſcādalo · ſine diſcordia miſ
ſus iuxta cōſuetudinē et cōmunē inſtitucōem . Quas
diu ego in eadem · qua miſſus ſuē pace · et cōcordia
pſeuero · q̄ diu in vnitate ſto · cōmunib pbata nō
prefero · quietus et ſubiectus in quo poſitus ſū per-
maneo · ſecura dico cōſciētia q pmiſſi firmit teneo
Quō enī ſtabilitatis puaricor votū · q̄ vnanimitatis
non rūpo vinculū · pacis firmamētū nō deſero . Et
ſi corpus abſentauit obedientia ſi ſpīn ſemp preſen-
tem ibidē tenet cōcors deuocio · et in nullo diſſimil
cōuerſacio . Qua die aūt · qd quid deus auertat · alps
incipiam viuē legib · alps moribus cōuerſari · diuſ-
ſis ſuire obſeruancps · adinuenire noua · extraneas
vſurpare cōſuetudines · tranſgreſſor pfeſſionis · pmiſ
ſam ſtabilitatē iam nō me tenere cōfido . Dico ego
abbati p omia obtpandū · ſed ſalua pfeſſione. Verū
tū pfeſſo ſm regulam ſancti benedicti . Ubi pmiſiſti
obedientiā · pmiſiſti et ſtabilitatem . Quod ſi obedi
eris quidē · ſtabilis aūt nō fueris dum offendis in
vno · factus es omi reus . Si oīm · et ipſius obedie-
tie . Vides itaq pondus tue obedientie . Quomō
nempe ſtabilitatis trāſgreſſiōē ſufficit excuſare · que
nec ſibi quidem valet patrocinari . Item notum eſt

ſollēpnit ac regularit pfiteri quēq in pпria abba-
tis . In pпria go tn nō etiā ad nutū ipſius ſit cu-
iuſq pfeſſio . Teſtis pinde adhibetur abbas non
dictator pfeſſionis adiutor · nō fraudator adimple-
cionis vindex nō auctor preuaricacōis . Quid go
ponā in manu abbatis · qd abſq vlla excepcione ·
corā deo et ſanctis eius ꝓpria manu et ore firmaui ·
audiens ex regula · ſi quādo alit fecero ſciēdo me eſſe
dampnādū q̄ irrideo · ſi abbas meus · aut etiā an-
gelus de celo · cōtria iuſſerit · libere recuſabo huiuſ-
mōi obedientiā q̄ me trāſgreſſorē ꝓprp voti · et piu-
rare faciat nomē dei mei . Scio enī me iuxta ſcriptu
re veritatem ex ore meo · vel ſt cōdēpnādum vl iuſti
ficādū · et quia os qd mētitur occidit aīa · et qd deo
veracit canitur · pdes oēs q̄ loquūtur mēdaciū . Et
quia vnuſqſq onus ſuū portabit · et vnuſqſq pro
ſe rōeꝫ reddet . Alioquin qua fronte pſallam · men-
ciens in cōſpectu dei et angelorū illud ō pſalmo · red
dam tibi vota mea q̄ diſtinxerūt labia mea . Vide-
rit deniq abbas meus · quid ſibi faciendū putet · de
eo q ex regula ad ipſū ſpecialit dirigitur ut pūtē
regulam in omnib cōſeruet · et item qd vniūſalitr
precipitur · et nemo excipitur ut oīs · ſ · p omia ma
giſtrā ſequātur · regulam nec ab ea temē deuietur a
quoq̄ · ego ſic ipſū ſequi decreui ſemp et vbiq ma
magiſtrū et nequaq̄ a regula quā teſte ipſo iuraui
et ſtatui cuſtodire deuiē magiſterio . Occurramus
breuit queſtioni q̄ a latere nobſ ſurgere poſſe vide-
tur · et ſic iā nimis longā finiamus epſtam. Videor
nempe cōtraria loq · rei q̄ facio . Queri etenī a me
poteſt · ſi hos dampno qui abbatis ſui nō ſolū con-
ſenſu · ſed et iuſſu ſuū monaſteriū deſeruerūt q̄ pac-
to illos et recipiā et retineā · q̄ de alps monaſterps ·
fracto ſtabilitatis voto · et cōtempto ſeniorū impe-
rio · ad noſtrū ordinē veniūt . Ad qd q̄dem breuis
eſt reſponſio ſꝫ piculoſa. Vereor nāq diſplicere qui
buſdā qd dicturus ſum . Ceterū mihi magis verē-
dum puto · ne tacendo veritatē · illū vſiculū nō vera
citer cantē . Iuſticiā tuā nō abſcondi in corde meo
veritatē tuā et ſalutare tuū dixi. Hac ego illos rō-
ne ſuſcipimus · qm nō putamus eſſe malū ſi vota
labiorū ſuorū q̄ in locis ſuis potuerūt q̄dē pmitte-
re · ſꝫ nequaq̄ pſoluere. Deo qui vbiq eſt · vbicūq
potuerint reddāt et ſolius rupte ſtabilitatis damp
na · reliq̄rum regulariū preceptorū · integra obſerua-
cōne cōpenſent . Si cui diſplicet hoc · et murmurat
adūſus hoies querentē ſalutē ſuā · reſpondebit p eo
ſalutis auctor . Nōne oculus tuus neq̄ ē · quia ille
bonus . O quiſq̄s es · qui ſaluti inuides aliene · pec-
to vel tuo · ā neſcis q inuidia dyaboli intrauit mōs
in orbem trarū · Attende itaq tibi · Si enī vbi inui-
dia ibi mors pfecto nō potes ſil et inuidere et viuē.
Quid moleſtus es fratri tuo · qm ſatagit q̄ admod
q̄ preſſerūt de labps ſuis · nō fiat irrita . Si q̄rat
homo · ubi et quomō pſoluat · qd pollicitus eſt deo
quid tu pdis . Fortaſſis ſi aliquantr pecunie tu eū
debitorem teneres · circuire cogēs mare et aridam
donec ad nouiſſimū q̄drantē debitum redderet vni-
uſum . Quid ego meruit de te deus tuus · qm non
vis ut et ipſe a ſuo qd ſuum eſt debitore recipiat ·

mimi ſoles-ſoli michi idignãdũ putauẽis. Igitur
tuam cõuenio cõſciẽtiã volens an inuitus pfectus
es. Sed ſi ex volũtate-iam non eſt obediencia. Si
aũt inuitus ſuſpectum videris habuiſſe imperium-
cui obſeq̃ gũabaris. Ubi vẽo ſuſpicio-ibi diſcuſſio
nẽcia. Verũ tu ut tue paciencie dares vl̃ capes expi
mentũ-nichil diſcuciens-trahi te paſſus es-nõ ſolũ
preter volũtatẽ tuã-ſed et cõtra cõſciaꝫ. O paciẽtia
omi digna impaciencia. Nõ poſſum fateor nõ iraſci
huic cõmodiſſime paciencie. Videbas diſpergen
tem et ſeq̃baris. Vera paciencia eſt pati vel agẽ cõ
tra qđ libeat-ſed non preter qđ liceat. Mirũ vero
qđ hoieꝫ audiebas furtiue ſuſurantẽ-deũ nõ audi-
ebas apte clamãtem-tali quaſi celitus emiſſo toni-
truo. Ve illi p quẽ ſcandalũ venit nõ tñ aũt dñs
ſꝫ et ſaguis ipſius clamare nichilominus vehemẽti
ſurdis licet terribilit' irrugiebat-clamor eius-eius
effuſio. Effuſus quippe pro diuiſis filys dei ut eos
cõgregaret in vnũ. Iuſte fremebat in diſperſores
Odit nimirũ diſperſores-q̃ nõ nouit niſi colligere
Magnus eius clamor et vehemens-q̃ corpa de ſe-
pulchris-aias ab infernis excitauit. Terrã celoſq;
tuba illa cõuocauit in vnũ. Quippe q̃ in terra-et
q̃ in celis ſunt pacificans. In oieꝫ terram exiuit ſo-
nus ille-et veſtram non valuit rumpe ſurditatem
Vox nempe illa in v̈tute vox illa in magnificentia
Et quid clamat. Exurgat deus et diſſipentur ini-
mici eius. Et iterũ diſperge illos in v̈tute tua-et de
pone eos protector meus dñe. Saguis criſti eſt ſup
adam-ſaguis criſti eſt-q̃ pro pp̃s cõgregatis adu-
ſos impios diſperſores-q̃ſi tuba exaltat vocẽ ſuã
Minatur aũt ſe diſperſores diſpergẽ-q̃ pro diſpẽ-
ſis colligendis effuſus eſt. Et ſi eius vocem tu nõ
audis-audit eã de cuius latere manauit. Quomõ
nãq; ꝑꝑñ nõ audit q̃ abel ſaguinẽ audiebat. Sed
quid ad me inq̃s. Ille viderit-cui cõtra dicẽ michi
fas non erat. Nõne diſcipulus ſup magiſtrũ-docẽ
dus nõ docturus-eius latere adherebã. Seq̃ debui
nõ preire preceptorẽ auditor. O iſtorũ tpm paule
ſimplex-ſi tamẽ et ille alterũ ſe tibi exhibuiſſet an-
thonũ. Ut quidq̃t vel leuiter de labys eius ꝑcede-
ret neceſſe nõ haberes diſcutere-ſed ſine cũctacõe
ad omia nichil heſitans obedires. O monachum
obedientiſſimũ cui ex quibꝫ libet ſeniorũ v̈bulis-ne
vnũ quidem iota preteruolet. Nõ attendit quale
ſit qđ precipitur hoc ſolo cõtentus quia precipitur
Et hec eſt obediencia ſine mora. Si ita optet ſine
cã legitur in eccl'a. Omia ꝓbate-quod bonũ eſt te-
nete. Si ita optet-debeamus iam de libro ewange
lij. Eſtote prudentes ſicut ſerpentes-ſufficiẽte quip-
pe quod ſequitur-et ſimplices ſicut columbe. Nec
dico a ſubditis mandata prepoſitorũ eſſe diiudicã
da-vbi nil iuberi deprehẽditur diuis cõtrarium inſti-
tutis. Sed neceſſariã aſſero et prudentiã qua adu-
tatur ſi quid aduſatur et libertatẽ qua ingenue cõ
temptatur. Ceterũ iſte nichil iquit habeo introga-
re-viderit ille quid iuſſerit-dic queſo ſi dato in ma
nus gladio-ſuũ te armari iuſſiſſet in iugulũ acqe-
uiſſes. Aut ſi te tuo voluiſſet impulſo in ignem
vl̃ in aq̃ precipitẽ dari-obtemperaſſes. Nõne etiã

ab alys nõ ꝓhibẽ cũ poſſis iñemie tibi reputatur ho
micidiũ. Age ergo vide ne forte ſub pretextu obediẽ
tie i quippiã ei q̃uius inſidieris. Nõ ignoras certe
q̃ dixerit. Nã michi et huic fortaſſe non crederes-
expedire ſcãdala facientibꝫ demergi potius inpfu-
dum maris. Cur hoc dixit-niſi quia ſignificare vo
luẽit-tam q̃uia illos in poſterũ manere tormenta-
ut eis cõpata mors tempalis-ne penalis eſſe videa-
tur ſed comoda. Qui ergo eum ſcandala facere iu
uiſti. Iuuiſti eñ ſequẽdo illũ obſequẽdo illi. Nõ-
ne vtilius iuxta premiſſam veritatis ſentẽciam-mo-
lam aſinariã collo eius ſuſpenderes et ſic eũ demer-
geres inpfundum maris. Quid ergo tu ille eius
obediẽtiſſimus diſcipulus illũ patrẽ et preceptorẽ
tuũ-quẽ ne pũcto q̃dẽ tpis vel trãſuerſo ut dicitur
pedis a te q̃mdiu vixit paſſus es elongari. Ita ut
in foueã q̃ꝫ poſt eũ non q̃dem cecis-ſed aptis more
balaam oculis cadere nõ cũctatus ſis. Ne inq̃s tuo
illũ ita hẽmodũ putaſti-obſeq̃o-ut morẽ illi gũio-
rem-exhibueris reuerentiã. Reuera nũc expior q̃
vera ſit illa ſñia-inimici hois domeſtici eius. Sic
itaq; ſenciens ſic cõſcius ipſe tibi. Nõne ſi ſapis
gẽmis et ſi nõ deſipis tremis. Quippe cuius obedi
entia nõ meo ſed veritatis iudicio peior inuenta eſt
homicidio. Si hec non ignoras-q̃uo nõ trepidas
Quid ſi trepidas quomõ non emendare feſtinas
Alioq̃n qualẽ hinc ad illud t̃bunal t̃rificũ cõſciaꝫ
portas. Ubi iudex teſte-nõ indiget. Ubi veritas
diſcutit inẽciones. Ubi inq̃ſicio culparũ ꝑtingit
ad abdita cordis. Ubi deniq; ſecretiſſimos receſſus
mentiũ-diuinus ille inueſtigat intuitus-et ad ſub-
bitũ illũ ſolis iuſticie fulgorẽ-aiarũ expanſi ſinus
cũcta ſiue bona ſiue mala-euomũt que celabant
Ubi frater adam facientes et conſencientes pari pe-
na puniuntur. Ubi fures et ſocy furũ-ſimilem ſũt
excepturi ſenteciam. Ibi par ſubibũt iudicium et
qui lactant et q̃ lactãtur peccatores. Perge igitur iã
dicere-quid ad me-ille viderit. Tange picẽ-et dic-
non ſum inq̃natus ab ea. Abſconde ignem in ſinu
tuo-et te iactato nõ aduri. Pone deniq; porcionẽ
tuã cum adulteris-nichilq; tua intereſſe puto. Nõ
ita pſaias. Redarguit eñ ſe ipſũ non ſolũ-q; ipſe
immũdus ſed et q; ſocius ſit immũdorũ-q; inq̃ens
vir pollutus labys ego ſum-et in medio ꝑpl'i-imũ
da labia habentis ego habito. Redarguit aũt ſi
dixeri nõ quia cũ malis habitaret-ſꝫ quia mala nõ
redarguerit. Sic namq; ait. Ve michi quia tacui.
Quando vero ipſe malum facere acq̃eſceret qđ ſe i
alys non redarguiſſe redarguit. Quid eñ etiam
dauid nõne aliem cõtagione pc̃ti ſe ſenſerit inq̃na-
ri poſſe cũ diceret. Cũ hominibꝫ opantibꝫ iniq̃tatẽ
et nõ cõmunicabo cũ electis eorũ. Deniq; et orat di
cens. Ab occultis meis mũda me dñe et ab alienis
pce ſeruo tuo. Unde etiã malorũ quorũ noluit ꝑ
ticipare malũ-ſtuduit dẽlinare conſorciũ. Ait etenĩ
Nõ ſedi cũ cõſilio vanitatis et cũ iniqua gerẽtibꝫ
nõ introibo-huic v̈ſiculo concinit et ſubſequens.
Odiui inquit eccl'aꝫ malignãtiũ et cũ impys non
ſedebo. Audi deniq; et ſapientis cõſiliũ-fili mi ait-
ſi te lactauerint peccatores ne acq̃eſcas eis. Tu ego

cõtingẽ debẽt q̃renti rem ubi nõ sit: simo apphia cõsiliũ a sapiente q̃rendum est. Nũquid em̃ de luto limpidũ quippiã haurire poteritis? Unũ tamẽ est q̃ amico absq̃ periculo et nequaq̃ sine fructu impẽdere possumus. nostre videlicet p hac re oronis ad deũ qualecumq̃ suffragiũ. Deo ego relinquẽtes hui qd ignoramus secretũ cõsilij ipm simplici deuocione et deuota supplicacõe p̃camur ut in vobis et de vobis operetur qd et se deceat et vobis expediat. Habetis aũt dñm norbertũ q̃ melius p̃ntẽ pñs de talibus interrogare poteritis. Nã tanto vir ille in diuinis aperiendis misterijs nobis p̃mpcior: quãto et deo p̃pior esse cõnoscitur

Ad. Eundẽ. Iam. Archiepm. Coloniensẽ. Exhortatoria. Ad. Benefaciendum. Et in dei timore pastorale officiũ exercendũ.

9 Dignacõnis vestre scripta suscepi deuotius et ad in iũcta sollicitus fui et si profui vos p̃babitis. si de hoc satis. porro in caritate eadẽ audio q̃ sequitur. Si cũctos q̃ vocãtur ad ministeriũ cõstat eligi et ad regnũ. p̃fectus securus ẽ. Coloniẽsẽ Archiepuc. q̃ si etiã et saulem in regno et iudam in sacerdocio legitur elegisse nõ alius q̃ ipse deus et non potest solui scriptura q̃ hec asserit timeat necesse est et. Coloniensẽ. Archiepuc. Si vero qd verum est et illa sña hodieq̃ viget quia nõ multos nobiles nõ multos potentes nõ multos sapiẽtes elegit deus. Nũquid nõ iplicẽ q̃ habet timendi cãm coloniensẽ archiepc. Curemus ego in alto posita nõ altum sapere sed timẽ. et humilibus cõsentire. principẽ in q̃te cõstituerũt. Esto in illis tamq̃ vnus ex illis. Et iterũ quãto maior es humilia te in omnibus. sapiens ẽ qui hec cõsulit. Quippe aut secus sentiens ab ipsa sapientia q̃ ait q̃ maior est vẽm fiat sicut iunior: aliorquin iudiciũ durũ his q̃ p̃sunt timeat potestas seruus q̃ sciens voluntatẽ dñi sui et nõ faciens digna plagis vapulabit multis. Timeat q̃ cõgnouit l̃ras tutã timeat et nobilis q̃ iudex oim̃ non est acceptor p̃sonarũ. Iste p̃fecto necessarij timoris funiculus triplex difficile rũpitur. durus ne videor q̃ nõ blandior. q̃ metũ incutio q̃ amico iniciũ sapientie cupio. sic michi cõtingat semp beare amicos incutiendo salubrit. non adulando fallaciter. ad illud me prouocat qui dicit. Beatus homo q̃ semp est pauidus. ab hoc reuocat qui ait. p̃plẽ meus qui te bẽificant in errorẽ inducũt

Ad. Eundem. Hortans ut mandatũ pape viriliter exeq̃tur et sic vindicet facinus pro q̃ papa scribit ut alij a similibus cõpescãtur

10 Horrendũ punire nephas et si duplici vobis incumbat rõne tum pro debito videlicet officij. tũ quia et ap̃lica iniũgit auctoritas. puto tamẽ q̃ nõ supuacue in re tanta etiã amici cõmunicõ accedit. Hoc aũt est q̃ amicum et patrẽ cupimus esse amonitũ. Ut hec ipa vlcio q̃ facienda est. eo q̃ zelo quo facienda est fiat. q̃tenus non solum pñs facinus multatũ esse videatur sed etiã a simili temeritate audiens omis malignitas cõpescatur

Ad. Carthusienses. multa illic ponit de caritate et verba pulchra int religiosos cõpetentia

11 Aliter p̃res reuerẽdissimis et int amicos carissimis Guidoni priori. Carthusienĩ. Ceterisq̃ fratris qui cũ eo sũt. Frater bernardus de claravalle salutẽ eternam. Sanctitatis vẽe l̃ras tam letus accipi q̃ auidus et olim desideraverã. legi eas et quas voluebã in ore l̃ras. scintillas senciebã i pectore quibus et cõcaluit cor meũ intra me. tamq̃ ex illo igne quẽ misit dominus in t̃ram. O quãtus in ill meditacõnibus exardescit ignis. e quibus huiuscemõi euolant scintille. Vestra illa succensa et succẽdens salutacio. sic m̃ ut verũ fatear accepta fuit et ẽ. q̃si nõ ab hoie. sed ab illo certissime qui mãdat salutes iacob. descẽdere videretur. Nõ me sane arbitror salutatum in via non intransitu. Nõ veluti ex occasione ut assolet cõsuetudin. Sz plane ex visceribus vt sendo caritatis p̃dpt. Hec tam grata et inopinata benedictio. Benedicti vos a dño q̃ me in benedictõnibus dulcedis tante p̃uenire curastis ut daretur puero vẽo vobis primũ scribentibus fiducia rescribendi. Scribere quidẽ ad vos iam pridem gestienti. sed nõ p̃sumenti. Verebar nimirũ scãm quã in dño habetis iportunis scriptitacõnibus infestare quietẽ. iuge illud vẽm sacrũq̃ silentiũ a seclo. susurriũ cum deo vel ad modicũ intrũpe. nostraq̃ ingerẽ auribus secretis penitus occupatis supnisq̃ eulogijs. Timebam omnino molestus fieri vel inopsi in mõte vẽl helie in deserto. aut certe excubãte in teplo samueli si diuinis intentissimos cõfabulacionibus aliq̃tenus auocare t̃ptassem. Clamat samuel. loq̃re dñe quia audit seruus tuus et ego me audiri p̃sumerẽ. Timebã in q̃ne si et dauid elonganti se et fugienti manẽtiq̃ in solitudine importunus isisterẽ indignãs excusaret et diceret. Sine me. Nõ audio te mõ. audiã pocius quid dulcius ausculto. Audiã quid loquatur in me dñs deus qui loq̃tur pacẽ in plebem suam et sup sanctos suos et in eos q̃ cõuertuntur ad cor Aut certe illud. Declinate a me maligni et scrutabor mandata dei mei. Quid enim. Ego te ne tam temerarius essem ut inter sponsi brachia suauiter q̃escentẽ auderẽ suscitare dilectã. q̃usq̃ vellẽ ipa. Putarẽ me illico auditurũ ab illa. Noli m̃ molestus esse. Ego dilecto meo et dilectus meus michi qui pascitur inter lilia. Verũ qd nõ audio ego audet caritas et cũ omi fiducia pulsat ad ostium amici neq̃q̃ putãs pati se debere repulsam q̃ amiciciarũ matrẽ se nouit nec veretur vẽm et si g̃tissimũ paulisper inq̃etare ociũ p̃pẽ suũ negociũ. Ipsa p̃fecto ipa cũ volt facit vos excedere deo. Ipsa et cũ voluit fecit sobrios nobis adeo ut inime ducẽtis indignũ me nõ mõ sustinere loquentẽ sed tacẽtẽ. Insup benigne p̃uocare amplector benignitatẽ dignacionẽ admiror laudo et veneror puritatẽ qua de nostris p̃fectibus quos putatis tanta in dño exultacõe gl̃amini. Glorior et ego plurimũ tanto testimonio et

pximo vn̄i inuidens duos tibi reddis infenſos·deū et dn̄m·ſui obſeqo·et dn̄i gracia·ſuū fraudare conaris . Tu quare illū pocius non imitaris ·et ipſe ſcilicȝ pſoluendo qd debes·putaſne et tuū nō requiretur debitum . An pocius ppt hoc magis irritas impie deū·qꝛ dicis i corde tuo·nō requiret . Quid inqs . Oms ego dãpnas qui ſimilit̄ nō faciūt . Nō Sȝ audi quid et de ipſi ſenciã·et noli fruſtra calūpmari . Quid me vis odioſum facere multis milibꝫ ſanctorū q̃ ſub noſtra pfeſſione·nō noſtro cōſiſtentes more·tamē aut ſancte viuūt·aut beate defuncti ſūt . Num ignoro qꝛ reliquerit ſibi deus ſeptē milia virorū·qui nō curuauerūt genua ſua ante baal Auſculta ego emule calūpniator·dixi cur de alps monaſterys ad noſtra venientes recipiendos cenſuerim . Nūquid non venictes dampnaui . Excuſo illos·nō iſtos accuſo . Soli ſūt inuidi quos excuſare nec volo nec valeo . Quibus exceptis·ſi quis ceterorum ad regule cupiat tranſire puritatem ſed ppt ſcandalū non audeat·aut certe etiam obcertam corporis infirmitatē·puto quia non peccat·dū tn̄ in ſuo ſtudeat loco·ſobrie pie et iuſte cōuerſari . Nam ſi qua ex more monaſtery·minus forte diſtricte qꝫ regula cōſtituiſſe videtur·obſeruaē cōpellitur·excuſabit hoc forſitan aut illa caritas qua cūctatur migrare ad melius ppt ſcandalū . Iuxta illud . Caritas coopit multitudinē peccatorū·aut illa humilitas qua ppe cōſcius infirmitatis·ſe reputat impfectum Sed quidē et de ipſa ſcriptū eſt·deus humilibꝫ dat graciam . Multa quidē tibi cariſſime locutus ſum cū multis opus nō habeas ·quippe cui ſit et ingenium velox ad intelligendū qd dicitur et volūtas agilis ad eligēdū qd vtiliter ſuadetur . Sed licet ſpecialit̄ quidē ad te non tn̄ tam multa ppt te ſcribenda putaui·hec itaqꝫ quibꝫ deus puidit forte neceſſaria Te aūt ut meū iam olim familiariſſimū paucis et cum omi fiducia moneo·ne iam diucius aīas deſiderantiū te·in tue quidē aīe horrendo piculū tui expectacōne ſuſpendas . En et tua eorūqꝫ ni fallor qui tecū ſunt et mors et vita in manu tua eſt . Arbitramur eni quicquit feceris tu aut volueris illos eſſe facturos . Alioqn apte denūcia illʾ·quia iuxta oim abbatū noſtrorū nō cōtēpnēdã ſñiaȝ·q̃ merito pceſſit in vos qui redierint viuent·qui renuerit morientur

8 Ad. Brunonē. Colonienſ̄ reſpondens cōſultacōi eius an cōſentire debeat electioni·que de ſe ut epūs eſſet·facta fuerat

Queris a me cōſiliū . Vir illuſtris. Bruno An volentibꝫ te pmouere ad epatum acqeſcere debeas . Quis hoc mortalium diffinire pſumat. Deus forſitan vocat·quis audeat diſſuadere forte nō vocat·quis appinqre cōſulat . Verū vero dei ſit vocacō an non ſit·quis ſcire poſſet·excepto ſpū·qui ſcrutatur etiã alta dei vel ſi cui forte reuelauerit ipe magis qꝫ cōſiliū dubiū reddit·illa in liis tuis humilʾ ſʒ tribilis cōfeſſio·q̃ vitã tuã tam ĝuit et ut credo nō niſi veracit accuſas . Nec eni negãd eſt huiuſcemodi vitã indignã eſſe·tam ſacri dignitate miſtery·ſed rurſū nō in merito e regione times Nam et nos idipm metuimus·ſi ob malū cōſciencie de cōmiſſo ſcie talento nō facis lucrum·niſi qꝛ alio forte negociãdi genē·et ſi minus copioſe·minus tn̄ et piculoſe fructificare valeres·horreo fateor· Sic eni tibi ut michi loq̄ debeo qd ſencio . Vereo inqꝫ cōſiderãs vnd quo vocaris·pſertim cū nullum incurrerit pne tpus·p qd vtcūqꝫ huiuſcemōi piculoſiſſimus trãſitus fiat . Et quid rectus ordo requirit·vt pus ppriã deīi alienas curare ſtudeas cōſcias . Primus quippe pietatis gradus eſt·d quo ſcriptum eſt . Miſerē aie tue placens deo . Ex hoc autē ad miſerãdū pxim·rēto iam ſiniſte caritas ordinate procedit . Quippe quē ad ſui quiſqꝫ menſurã amare pcipitur . Quod ſi in hūc mod·quo te hactenus ipe amaſti·et tibi cōmittendos amaturus es . Malo ego quidē tibi non cōmitti qꝫ ſic diligi Si aūt prius te diligere didiciſſes·et me forſitan ſcires amare . Sed quid·ſi ſuam deus acceleret tibi gtiam·et multiplicet miſericordiã et ſit ad reſtituēdū innocentiã efficacior velox clemētia qꝫ diuturna pnia . Beatus ſiquidē cui non imputabit dn̄s peccatū . Nã quis accuſabit adūſus elcēm dei . Si deus iuſtificat ·quis eſt qui condempnet·hoc ſalutis conpendiū·ſanctus ille latro cōſecutus ē . Vno eodēqꝫ die ſimul et cōfeſſus latrocinia et itroductus in gl̄a breui quodã cōpēdio ponte crucis ad trãſeūdū de regione diſſimilitudis in terram viuentium·et de luto fecis inparadiſum voluptatis . Hoc ſubitū pietatis remediū·pcipit felix illa peccatrix·cū repēte vbi ſupabūdauerant delicta·habūdare cepit et gracia abſqꝫ multo pnie labore dimiſſa ſūt ei peccata multa·qm dilexit multū·et i breui meruit caritatis accipe latitudinē·q̃ ut ſcriptū eſt·coopit multitudinē peccatorū . Hoc et ille paliticus i euãgelio duplex atqꝫ celerrimū potentiſſime bonitatis pſenſit beneficiū·prius mēte qꝫ carne curatus . Sed aliud eſt celerē adipiſci veniã peccatorū·et aliud de ipis ſceleribus ad infulas mox puehi dignitatū . Video tn̄ matheū·de theolonco ad aplatus culmen aſſūptum Sȝ hoc me rurſū conturbat·qꝛ nō prius audierit cum ceteris coaplis ſuis . Ite in orbem vniūſum·et pdicate euangeliū oī creature ·qꝫ egerit pniaȝ multo tempe ac labore ſequendo dn̄m cūqꝫ ierit pmanēs cū eo i temptacōnibꝫ ſuis . Sȝ et ſi occurrat d ambroſio· qꝫ de tribunalibꝫ ad ſacerdotiū raptus fuerit nō me valde cōfortat·cū a puro mūdam in mūdo duxerit vitam·et ſic etiã fuga et latebris ac multis diſſimulacōnū modis declinare conatus ſit . Si de ſaulo qꝫ q̃ factus repente paulus·repente vas electiōis·repēte doctor gētiū in exēplū adducitur . Hoc exempli euacuat ſilitudinē·qꝛ ideo ille miſericordiam cōſecutus ſit·quia ignorans ipo teſte peccauit·manēs in incredulitate·quamqꝫ ſi tale quippiam qnqꝫ bene et vtiliter factū fuiſſe agnoſcitur·d quo veracit dici poſſit . Hec eſt mutacō dextre excelſi·nō tam exemplū qꝫ miraculū afferre debeat· Hec interī a me ad id qd q̃ritis·ſuſpenſiue reſponſa ſufficiant·nec eni poſſum vn̄ certus nō ſum·certã pferre ſñiaȝ·ſic

Nemini quicq̄ debeatis niſi ut inuicē diligatis·procul
dubio ſicut deus ē·et ipi ſūt in hͦ mūdo. Nec ſerui
aut mercenarꝫ ſūt·ſ filꝫ. Itaq; nec filꝫ ſūt ſine le
ge niſi forte aliquis aliť ſenciat·ꝓpť hoc qd̓ ſcrip
tum ē. Iuſtis nō eſt lex poſita. Sꝫ ſciendū ꝙ alia
ē lex ꝓmulgata a ſpū ſuitutis ī timore·alia a ſpū
libertatis·data in ſuauitate·nec ſub illa cogūtur eē
filꝫ·nec ſine iſta paciūtur. Vis audire quia iuſtis
nō eſt lex poſita. Nō accepiſtis aīt ſpm̄ ſeruitutis
iterū in timore. Vis audire ꝙ tn̄ ſine lege caritatis
nō ſūt. Sꝫ accepiſtis inqt ſpm̄ adopcionis filiorū·de
niq; audi iuſtū vtrūq; de ſe fatentē·et ꝙ non ſit ſub
lege·nec tn̄ ſit ſine lege·factus ſū inquit his q̄ ſub
lege erant·q̄ſi ſub lege eſſem·cū ipe nō eſſem ſub le
ge·his q̄ ſine lege erāt·tā̄ꝗ ſine lege eſſem·cū ſine
lege dei nō eſſem ſꝫ in lege eſſem xpi. Vnde apte ñ
dr̄. Iuſti nō hn̄t legē·aut iuſti ſūt ſine lege. Sed
iuſtis ñ eſt lex poſita hoc nō eſt tā̄ꝗ inuitis impoſi
ta·ſꝫ volūtarꝫs eo liberaliť data·quo ſuauiť inſp
rata. Vnde et pulchre dn̄s. Tollite ait iugū meū
ſup vos·ac ſi dicēt. Nō impono inuitis·ſꝫ vos tol
lite ſi vultis·alioq̄n nō requiē·ſꝫ laborē inuenietis
aīabus veſtris. Bona itaq; lex caritas et ſuauis·q̄
ñ ſolū leuiť ſuauiť q; portatur·ſꝫ etiā ſuorū et mē
cenariorum·leges portabiles ac leues reddit·quas
vtiq; nō deſtruit·ſꝫ facit ut impleantur·dicente dn̄o
Nō veni legem ſoluere ſꝫ adimplere. Illā temperat·
iſtā ordinat vtrāq; leuigat. Nūq̄ erit caritas ſine
timore·ſ·caſto·nūq̄ ſine cupiditate·ſ·ordiata. Im
plet ēgo caritas legē ſui·cū infūdit deuocōē. Im
plet et mercenarꝫ cū ordinat cupiditatē. Porro ti
mori ꝑmixta deuocō·ipm̄ nō ānullat ſed caſtificat·
Pena tn̄ tollitur ſine q̄ eſſe nō potuit·dū fuit ſuuī
lis·et timor manet in ſcl̄m ſcl̄i·caſtus et filial. Nā
ꝙ legitur ꝑfecta caritas foras mittit timorē·pena in
telligenda eſt·q̄ ſuuili ut diximus nūq̄ ſolet deeſſe ti
mori·illo·ſ·locucōis genere·quo ſepe cā ponitur
ꝓ effectu. Deinde cupiditas tūc recte a ſupueniēn
te caritate ordinatur·cū mala quidē penitus reſpu
ūtur. Bonis vero meliora ꝑferūtur. Nec bona ni
ſi ꝓpť meliora appetūtur. Quod cū plene ꝑ dei grā
am aſſecutā fuerit·diligitur corpus et vniuerſa cor
pis bona·tn̄ ꝓpter aīaꝫ·aīa ꝓpť deū·deus aūt ꝓpť
ſeipm̄. Verūtn̄·quia carnales ſumus·et de carnis
cōcupiā·naſcimur·neceſſe ē cupiditas vl̄ amō nr̄a
carne icipiat·q̄ ſi recto ordie dirigitur q̄buſdā ſuis
gradibus duce gracia ꝓficiens·ſpū tandē cōſumabi
tur·quia nō ꝑus ꝙ ſpūale·ſꝫ qd̓ aīale deīn qd̓ ſpūa
le. Et ꝑus neceſſe ē portemus ꝑ imaginē treſtris·
deīn celeſtis. In ꝑmis ēgo diligit ſeipm̄ hō ꝓpter
ſe. Caro quippe ē·et nil ſapē valet ꝑter ſe. Cumq;
ſe videt ꝑ ſe nō poſſe ſubſiſtere·deū q̄ſi ſibi neceſſa
riū·incipit ꝑ fidē inq̄rē et diligē. Diligit itaq; in
ſcdo gradu deū·ſꝫ ꝓpť ſe non ꝓpť ipm̄. At vero
cū cepit ipm̄ occaſione ꝓpe neceſſitatis colē et fre
quētare·cogitando legendo·orando obediendo·q̄dā
huiuſcemōi familiaritate paulatim ſenſimq; deus
innoteſcit·cōſequēť et dulceſcit·et ſic guſtato·q; ſuau
uis eſt dn̄s·tranſit ad terciū gdum·ut diligat deū·
nō iā ꝓpter ſe ſꝫ ꝓpť ipm̄. Sane in hoc gradu diu

ſtatur et neſcio ſi a q̄quā hoīe·quartus in hac vi
ta ꝑfecte appēhēditur·ut ſe·ſ·hō diligat tn̄ ꝓpter
deū. Aſſerant hoc·ſi qui expti ſūt·michi fateor im
poſſibile videtur. Erit aūt procul dubio cū introduc
tus fuerit ſuus bonus et fidel· in gaudiū dn̄i ſui·
et inebriatus ab vbertate domus dei. Quaſi enim
ebrius miro quodamō oblitus ſui·et a ſe penitus
velut deficiens totus ꝑget in deum·et deinceps ad
herens ei·vnus cū eo ſpūs erit. Arbitror hͦ ꝓphaꝫ
ſenſiſſe cū dicēt. Introibo in potencias dn̄i. Dn̄e
memorabor iuſticie tue ſolius. Sciebat ꝑfecto cum
introiret in ſpūales potēcias dn̄i·exutū ſe iri omni
bus infirmitatibꝫ carnis·ut iam nil d̓ carne haberet
cogitare·ſed pocius totus in ſpū memoraretur iuſti
cie dei ſolius. Tūc ꝓcerto ſingula xpi membra di
cere poterunt de ſe·qd̓ paulus aiebat de capite. Et
ſi cōgnouimus ſecūdum carnē xpm̄·ſꝫ nūc iam nō
nouimus. Nemo ibi ſe cōgnoſcit ſm̄ carnē·ꝙ ca
ro et ſanguis regnū dei nō poſſidebūt. Nō ꝙ car
nis illic ſubſa futura non ſit ſed carnalis omis ne
ceſſitudo ſit defutura. Carniſq; amor amore ſpūs
abſorbēdus. Et infirme q̄ nūc ſūt hūane affeccōēs
in diuias q̄ſdam potēcias hn̄t cōmutari. Tūc ſage
na caritatis q̄ nūc tracta ꝑ mare hoc magnū et ſpa
cioſū·ex omi genere piſciū cōgregare nō deſinit cū
pducta ad littus fuerit·malos foras mittens bo
nos ſolūmō retinebit. Siq̄dem in hac vita·ex omi
genere piſciū itra ſinū ſue latitudīs caritatis recbe
cōcludit·vbi ſe ꝑ tēpore omibus cōformās·omniq;
ī ſe ſiue adūſa ſiue ꝓſpera traiciens·ac ſua q̄dāmō
faciens·non ſolū gaudere cū gaudētibꝫ·ſed etiā fle
re cū flētibus cōſueuit. Sꝫ cū pueuerit ad littus·ve
lut malos piſces·oīne qd̓ triſte patitur foras mit
tens. Sola que placere et iocūda eſſe poterūt reti
nebit. Nūquid enī tūc vbi gracia paulus aut ifir
mabitur cū infirmis·aut vretur ꝑ ſcādalizatis·vbi
ſcādala et infirmitas·ꝓcul erūt. Aut certe lugebit
eos qui non egerūt pniaꝫ. Vbi certū eſt·nec peccā
tem fore nec penitentē·ſic neminē ſane fore q̄ penitcat·
quomō q̄ peccet non erit. Abſit aūt ut vel eos qui
ignibꝫ eternis cū dyabolo et angelis eius deputandi
ſūt·plangat et defleat in illa ciuitate quā fluminis im
petus letificat·cuius diligit dn̄s portas ſup omia
tabernacl̄a iacob·ꝙ videlꝫ in tabernaculis·et ſi qn̄
gaudetur de victoria·laboratur tn̄ in pugna·et ple
rūq; piclitatur de vita. In illa aūt patria nulla ad
mittitur ꝓrſus adūſitas·ſiue triſticia·q̄admodū de illa
cantatur. Sicut letanciū oīm·habitacō eſt in te. Et
rurſū·leticia ſempitna erit eis. Deniq; quomō mie
recordabitur·vbi memorabitur iuſticie dei ſolius.
Quomō vbi iam nō erit miſerie locus·aut mie tē
pus·nullus ꝑfecto eſſe poterit miſacōnis affectus.
Longū q̄dem adhuc texē ſimonē inſaciabili collo
quēdi ad vos deſiderio pulſor·fratres mei kmi et
deſiderātiſſimi·ſꝫ tā ſūt que finem īdicūt ꝑmū q̄dem
qd̓ marie vere·oīne ſiā onerosus vobꝫ ſecūdū quia
pudet loq̄citatis. Terciū ꝙ domeſticis vrgeor cu
ris. In fine ꝓcor miſeremi mei·et ſi exultaſtis ī bo
nis d̓ me tn̄ auditis·certis q̄ſo cōpatimini malis. Vi
dit fortaſſis quia ꝗ vobis ea enarrauerit aliqua pua·

ſeruoꝝ dei tam ḡta ꝗ̄ gratuita admodꝰ familiarita
te delector· hec iā gloria mea. Hoc gaudiū meū·
hec delicie cordis mei ꝙ non fruſtra leuauerim ocu
los meos ad montes· vnde q̄ppe iam nō mediocre
venit auxiliū michi. Hy iā nobꝰ ſtillauerūt mōtes
dulcedinē· et adhuc ſpero quia ſtillabūt ·quouſqȝ
valles noſtre habūdabūt frumēto. Feſtiuus erit
michi dies ille ducēdus· et memoriale ſempiternum
in q̄ virū illū videre ac ſuſcipere merui· p quē factū
eſt· ut in cordibꝰ veſtris ego reciper. Et quidē iam
aīi recipatis· ut apparet in līis veſtris ·ſ; nūc arci-
us ut cōperi et familiarius cū ille vobis diuiē retu-
lit q̄dā· q̄ et ſi nō ꝓbauerit ·putauit tñ fidel' q̄ppē
et religioſus· abſit ut aliť loq̄retur ꝗ̄ credidit. En
refera· i me expior qđ ait ſaluator: Qui recipit iuſtū
i noīe iuſti· mercedē iuſti accipiet mercedē q̄ppe iuſti
dixerim· ꝙ iuſtus reputor· nō ob aliud niſi ꝙ iuſtū
recepi. Nā ſiqua ſupaddita ſūt· ea iuſtus nō tā ex ve
ritate rei ꝗ̄ ex puritate ſui locutus ē. Audiſtis· cre-
didiſtis· exultaſtis· ſcripſiſtis· et me nō parū letifi-
caſtis· nō ſolū ꝙ aliq̄ȝ locū gracie et locū nō medi-
ocrē apud vēam merui ſcitatem· ſ; et ꝙ aioꝝ vroꝝ
nobꝰ non pua ex pte puritas innotuit· paucis ꝑcur-
ro apuiſtis cuius ſpūs eſtis. Gaudeo proinde michi·
gaudeo et vobꝰ· mee vtilitati· et vre ſinceritati. Illa
ſiquidē vera et ſincera eſt caritas· et oīno ď corde pu
ro et cōſciencia bona et fide nō ficta vel facīda aut
iudicāda ꝓcedē· qua ꝓximi bonū eque ut· noſtrum
diligimus. Nā q̄ magis aut certe· ſolū diligit ſuū
cōuincitur nō caſte diligere bonū· qđ vtiqȝ ꝓpť ſe
diligit nō ꝓpť ipm. Et hic talis nō poteſt obedire
ꝓphe· qui ait. Cōfitemini dño qm̄ bonus. Confite-
tur quid· quia fortaſſe bonus eſt ſibi· non aūt qm̄
bonus eſt in ſe. Qua ꝓpť nouerit iſte dirigi illud
ab eodē ꝓpha obꝓbrm. Cōfitebitur tibi cū benefece
ris ei. Eſt q̄ cōfitetur dño· qm̄ potens eſt· et eſt qui
cōfitetur qm̄ ſibi bonus eſt· et itē q̄ cōfitetur· qm̄
ſimpliciť bonus ē· Primus ſeruus eſt et timet ſibi. Se-
cūdus mercenarius eſt et cupit ſibi. Tercius filius
et defert pr̄i. Itaqȝ et qui timet et qui cupit· vterqȝ
ꝓ ſe agit. Sola que in filio eſt caritas· nō q̄rit q̄
ſua ſūt. Quaobrē puto ď illa dc̄m. Lex dñi imacu
lata cōuertens aīas· ꝙ ſola videlicet ſit q̄ ab amore
ſui et mūdi auertere poſſit aīm et in deum dirigere
Nec timor quippe nec amor ꝓuatus cōuertit aīaȝ
Mutant interdum vultum vel actū· affectū nūꝗ̄· facit
quidē etiā ſeruus nōnūꝗ̄ opus dei· ſ; quia nō ſpon-
te in ſua adhuc duricia ꝑmanere cōuincitur. Facit
et mercenarius· ſ; quia nō ḡtis ꝓpria ſibi cupiditate
cōgnoſcitur. Porro vbi ꝓprietas ibi ſingularitas·
Vbi aūt ſingularitas ibi angulus. Vbi vero an-
gulus. Ibi ſine dubio ſordes ſiue rubigo. Sit ita
qȝ ſeruo ſua lex timor ipē quo cōſtringitur. Sit mer
cenario ſua cupiditas q̄ et ipſe artatur qñ ab ea tēp
tatur· abſtractus et illectus. Sȝ harū nulla aut ſi-
ne macula eſt· aut aīas cōuertere poteſt. Caritas vero
cōuertit aīas quas facit eſſe· et voluntarias. Porro
in eo eā dixerim i maculatā ꝙ nil ſibi de ſuo retinē
cōſueuit. Cui nempe de ꝓprio nichil eſt· totum ꝓfec
to qđ habet dei eſt. Quod aūt dei eſt· immūdum eſſe
nō poteſt. Lex ēgo dñi īmaculata caritas eſt q̄ nō
qđ ſibi vtile eſt· querit· ſ; qđ multis· lex aūt dñi dici
tur· ſiue ꝙ ipſe ex ea viuat· ſiue ꝙ eam nulluſ niſi
eius dono poſſideat. Nec abſurdum videatur· qđ
dixi etiā deū viuē ex lege· cū ñ alia dixerim ꝗ̄ cari-
tate. Quid vero in ſūma et beata illa trinitate· ſūmā
illam et ineffabilē cōſeruat vnitatē niſi caritas. Lex
ē ēgo et lex dñi caritas q̄ trinitatē i vnitate qđamō
cohibet et colliget in vinculo pacis. Nemo tñ me
exiſtimet caritatē· hic accipe qualitatē· vel aliqđ acci-
dens· alioq̄n in deo dicēm ꝙ abſit eſſe aliquid qđ de
us non eſt. Sȝ ſubāȝ illā diuinā· qđ vtiqȝ nec nouū
nec inſolitū eſt· dicente iohāne· deus caritas eſt. Di
citur ergo recte caritas et deus· et donū dī. Itaqȝ cari
tas dat caritatem ſubſtantiua accidentalē. Vbi dan
tē ſignificat nomē eſt ſubē· vbi donū q̄litatis. Hec
eſt lex etna· creatrix et gubernatrix vniuerſitatis ſiqđē
in pondere et menſura et nūo· p eā facta ſūt vniuſa·
et nichil ſine lege relinq̄tur· cū ipā q̄ȝ lex oīm ſine
lege nō ſit· nō tamē alia ꝗ̄ ſeipſa· q̄ et ſeipā [illegible] et ſi ñ
creauit· regit tamē. Ceterum ſeruus et mercenarius
habēt legem· et nō a dño· ſ; ꝗ̄ ipſi ſibi fecerūt. Ille
deū nō amando· iſte plus aliud amādo. Habēt inꝗ̄
legē nō dñi ſ; ſuā· illā tñ q̄ dñi eſt ſubiectā. Et q̄dē
ſuā ſibi quiſqȝ legē facere potuerūt· nō tñ eā in cō-
mutabili eterne legis ordini ſubducere potuerunt
Tūc aūt dixeri quēqȝ feciſſe ſibi ſuā legē qñ cōmuni
et eterne legi ꝓpriam ꝓtulit volūtatē. Peruerſe vti-
qȝ volens ſuū imitari creatorē ut ſicut ipſe ſibi lex
ſuiqȝ iuris ē. Ita is q̄ȝ ſeipm regēt· et legē ſibi ſuam
faceret volūtatē. Graue vtiqȝ et importabile iugū
ſup oēs filios adam· heu inclinās et incuruās cer-
uices noſtras adeo· ut vita noſtra inferno approṗq̄-
uerit. Infelix ego hō· quis me liberabit de corpore
mortis huius. Quo vtiqȝ ſic ꝑmor et pene oppri-
mor· ita ut niſi quia dñs adiuuit me· paulominus
habitaſſet in iferno aīa mea. Sub hoc onē grauā-
tus gemebat q̄ dicebat. Quare poſuiſti me cōtra-
riū tibi· et factus ſum michimetipſi grauis vbi dixit·
factus ſum michimetipſi ḡuis· oſtendit ꝙ lex ipā ſibi
eſſet· nec alius hoc ꝗ̄ ipē ſibi feciſſ;. Quod aūt deo
loquēs ꝑmiſit· poſuiſti me cōtrariū tibi· dei ſe tñ ñ
effugiſſe legē indicauit hoc quippe ad etnā iuſtāqȝ
dei legem ꝑtinuit· vt qui adeo noluit ſuauiť regi pe
naliter a ſeipo regeretur· quiqȝ ſponte iugū ſuaue
et onus leue caritatis abiecit· ꝓpe voluntatis onus
importabile pateretur inuitus. Miro itaqȝ et iuſto
mō eterna lex fugitiuū ſuū· et poſuit ſibi cōtrariū
et retinuit ſubiectū· dū videlicet nec iuſticie p meri-
tis legem euaſit nec tñ cū deo in ſua luce· i ſua reqe
in ſua gl'a remanſit· ſubiectus poteſtati· et ſubmo-
tus felicitati. Dñe deus meus cur nō tollis peccatū
meū· et quare nō auferſ iniq̄tatem meā· vt abiecta
graui ſarcina ꝓpe voluntatis· ſub leui onē caritatis
reſpirem. Nec iā ſeruili timore cohercear· nec mercena
ria cupiditate illicear· ſ; agar ſpū tuo· ſpū liberta-
tis q̄ aguntur filii tui· qui teſtimoniū reddat ſpūi
meo· ꝙ et ego ſim vnus ex filiis· dū eadē michi lex
fuerit q̄ et tibi. Et ſicut tu es· ita et ipſe ſim in hoc
mūdo. Hy ſiqđē qui hoc faciūt quod ait ap̄pl's

f. 47

nō mea pigricia· ſꝫ cā fuit nō cōtēnēda. Siqdem ſal-
ua vīa omniqꝫ bonorū reuerētia· michi ꝓpoſitū ē ne-
quaq̄ egredi d̄ monaſterio· niſi ex certis cauſis· q̄-
rū vtiqꝫ nlla ſe mō obtulit ut licite poſſem vīe i h̄
pmmo et noſtre ſatiſfacē volūtati. Verū vos qd fa-
citis d̄ eo q̄ iā dudū vīarū porū līarū pmiſſione
tenemus vīo· ſ· quē adhuc ſuſtinemus aduētū· que
illa deinde ſcripta ſint· que et aū voſ̄ fieri iuſſiſtis·
et nūc reqritis omīo neſcimus. Idq; nil pauimus·
ego eñ neſcio q̄ꝓpiā me qñ ſcriptitaſſe de morali
bꝫ qd vīe excellentie ſtudio dignū putem. Aliq fra
tres nōnulla de eis q̄ me coram audire loquētē ſti
lo ſuo excepere· quorū vnus voſ̄ pſto eſt· ꝑcentor
videlꝫ trecenſ̄· et archidiaconus gebuinus· et facī-
le h̄re poteſtis· ſi q̄ placent· q̄ ab illo excepta ſūt· tñ
ſi cure voſ̄ aut curis qñq; vīis· vacuū fuerit· et ita
dignū iudicatis· digitatis videlꝫ vīe pmiſſam pñ-
ciā expectātibꝫ exhibere filiol̄· tūc ſiquid i manibꝫ i
ventū· aut noſtro poſſe adhuc elaborari ſtudio vi-
ſum fuerit· qd forte delectet· vīe ocio ꝑ viribꝫ nō d̄
ero volūtati. Diligimus eñ bonā famā vīam· reue
remur quā in voſ̄ audimus circa res dei ſolicitudi-
nē et ſinceritatē· et iō valde gratum hēmus· ſi gtum
hēmus· ſi nīa voſ̄ forte in aliquo eſſe poſſit offici-
oſa ruſticitas. Valete

Ad eundum ſcribens verba affectionis et caritatis
inter amicos

18. Uam totum me dedero vobis· parum eſt· ut
digne vñ videar recōpēſaſſe vel dimidium
beniuolentie· quā ēga noſtram humilitatem habere
vos aiūt. Gaudeo quidē de gratia· ſꝫ tempꝑat fateor
pro tāto fauore leticiam q̄ eundē mihi fauorē non
opus ſꝫ opinio acq̄ſierit· pudet nimirū grandiē ex-
ultare· cū ſencio in me venerari vl̄ diligi· nō q̄dem
qd ſum· ſꝫ qd putor· neq; enim ego tūc diligor· qñ
ſic diligor· ſed neſcio quid in me ꝑ me· quod non
ſū ego· īmmo ut veracius loquar nō neſcio. Nā
certiſſime ſcio q̄ nichil. Nichil enim pculdubio ē
quicqd putatur et non eſt· porro cum amatur qd
nō eſt· ſed eſſe putatur· nō amor vl̄ amans nichili
eſt ſed qd amatur. Mirandū· ſed magis dolēdū q̄
mirandū· q̄ id qd nichil eſt· amari poteſt· hinc pla-
ne ſentimus· vnde quo venimus· quid pdidimus·
quid inuenimus· adherendo ei qui ſemp et beate ē·
ſemp et nos eſſe et beate eſſe poteramus. Adheren-
do aūt dixerī nō ſolū ꝑ cognicionē· ſed ꝑ amorem.
Nam quidam ex filꝭ adam cū cōgnouiſſent deū·
nō ſicut deum gloriſicauerūt aut gracias egerunt·
ſed euanuerūt in cogitacionibꝫ ſuis· merito ꝑinde
obſcuratum eſt inſipiens cor· eorū· quia cū veritatē
cōgnoſcerēt· et cōtempnēnt· iure ceperūt in penam·
ut nec cōgnoſcerēt. Heu ſic adherendo veritati per
cōgnicionē· ſed ab illa defluendo ꝑ amorem· aman
do· ſ· pro illa vanitatē homo vanitati ſimil̄ factus
eſt. Et quid vanius q̄ diligere vanitatē. Et quid
iniquius q̄ cōtempnere veritatem. Quid vero iuſti
us q̄ cōtemptoribus ſubtrahi et ipſam cōgnicionem.
Quid inq̄ iuſtius q̄ ut iam de eius congnicione

gloriari nō poſſit· quia cognitum non gloriſicauit.
Itaq; appetitus vanitatis ē contēptus veritatis. Cō-
tēptus veritatis· cā noſtre eſt cecitatis. Et quia nō ꝓ
bauerūt deū inquit habere in noticiā· tradidit illos
in reꝓbum ſenſum. Ex hac g̃o cecitate deſcēdit· qd
plerūq; pro eo qd eſt· amamus vel appbamus qd
nō eſt· qm dū ſumus in hoc corpe· pegrinamur ab
eo q̄ ſūme eſt. Et quid eſt homo o dēus· niſi q̄ ino-
tuiſti ei. Itaq; ſi noticia dei cā eſt· ut hō aliquid ſit·
ignorancia facit ut nichil ſit. Sed qui vocat ea q̄
nō ſūt· tāq̄ ea q̄ ſunt· miſſatus qdamō redactos in
nichili· mīna illud abſconditū· de quo appl̄us· et
vita inq̄t vīa abſcondita eſt cū xp̄o i deo· quia nec
dum poſſumus cōtemplari ꝑ ſpeciē· vel plene am-
plecti ꝑ amorē· dedit interim nobis· et ſape ꝑ fidem·
et q̄rere ꝑ deſideriū· ꝑ que vtiq; duo· ad eſſe de non
eſſe ſecūdo reducti fieri incipiamus inicīū aliqd cre
ature eius tranſituri qñq; in virū pfectū· in menſu-
ram etatis plenitudis xp̄i qd pculdubio erit· cum
iuſticia cōuertetur in iudiciū· hoc eſt fides· intellectū
Iuſticia videlꝫ que ex fide eſt in iudiciū plene cog-
nicionis· et itē deſideriū pegrinacōnis· in plenitudi
nē cōmutabitur dilectiōis. Si eñ adhuc abſentes
iniciat fides et deſideriū· pñtes pfecto cōſumat intel-
lectus et amor. Sicut aūt fides ducit ad plenā cōg-
nicōem· ſic deſideriū ad pfectā dilectionem· et ſicut d̄r
niſi credideritis nō intelligetis· ſic dici eque nō ab-
ſurde poteſt· ſi nō deſideraueritis· nō pfecte amabi-
tis. Intellectus g̃o factus ē fidei. Perfecta caritas d̄
ſiderꝫ· interī iuſtus ex fide viuit· nā beatus ex intel-
lectu interim iuſtus deſiderat ad deū ſicut ceruus ad
fontes aq̄rū. Nā beatus haurit in gaudio de fon-
tibꝫ ſaluatōris· hoc eſt delectatur in plenitudine ca-
ritatis. His ēgo fortaſſis q̄ſi duobꝫ aīe brachꝭ
intellectu videlicet et amore· i· cōgnicōne et delectaci
one veritatis· amplectitur et cōpꝛenditur cū oībus
ſanctis· longitudo latitudo ſublimitas et pfūdum·
hoc ē eternitas caritas v̄tus et ſapientia· et hec omia
xp̄us eſt. Eternitas eſt quia hec ē vita eterna q̄ cog-
noſcāt te verū deū· et q̄ miſiſti ihm xp̄m. Caritas
eſt quia deus eſt. Deus eñ caritas eſt. Eſt et dei vir-
tus et ſapientia. Sꝫ quādo hec erūt· quando videbi
mus eū ſicuti eſt· quādo amabimus eū ꝑ ut ē. Nā
expectacō creature· reuelacionē filiorū dei expectat
Vanitati eñ creatura ſubiecta eſt· nō volens. De q̄
vniūſali vanitate in eſt et noſ̄· et velle laudari cum
ſimus vituꝑabiles· et nolle laudare· quos ſcimus
eſſe laudabiles. Sed et hoc vanū eſt· q̄ noſtra ple-
rumq; ignorancia· et tacetur quod eſt· et p̄dicatur
q̄ nō eſt. Quid ad iſta dicemus· niſi quia vani fi-
lꝭ hoim· mendaces filꝭ hoim in ſtateris· ut decipiāt
ipi de vanitatē inidipm. Laudamur mendacit· delec
tamur inanit· ut et vani ſint qui laudantur· et mēn-
daces qui laudant. Alꝭ adulantur et ficti ſunt· alꝭ
laudant qd putant et falſi ſunt. Alꝭ vtroruq; p̄co-
nꝭs gloriantur· et vani ſunt· ſolus ſapiens· qui cū
aplo dicit· parco aūt· ne quis exiſtimet ſupra id qd
videt in me· aut audit aliquid ex me. Hec interim
vobis nimis feſtine· et ob hoc nimis feſtiue exaraui
pocius q̄ dictaui· ac fortaſſis loquacius q̄ debui· ſꝫ

et de puis grandia exiſtimauit . Veſtra aūt ſinceri-
tas facile credit qđ libēter audiuit. Gratulor qđ de
caritate . q̄ oīa credit . ſꝫ cōfūdor ꝑ veritate . que oīa
nouit. Volo vos mihi credē d̄ me magis ꝙ̄ alteri .
q̄ nū vidꝫ i facie . Nemo q̄ppe ſcit que ſint i hoīe
niſi ſpūs hoīs q̄ in eo eſt. Dico vobis ego q̄ de me
loquor . nō ex cōiectura . ſꝫ ex ſcīa. Nō ſū tal̄ . qual̄
putor vel dicor . qđ q̄dē tā ſecurus fateor . ꝙ̄ certus
expior. Ita ut nil malim vēis orōnibꝫ ſpālitter ob-
tinere . ꝙ̄ vt tal̄ ſiam . q̄lem līe ure p̄dicant

12 Ad eoſdē excuſatoria. Quia eos ꝓpt̄ occupacōes i-
minētes ñ viſitauit rogās . ut orent ꝑ eo

AMātiſſimo dño et reuerētiſſimo pr̄i . G . p-
ori. Carthuſienſi et ſanctis fratribꝫ ei adhe-
rentibꝫ . frēt. Bernhardus d̄ claraualle . modicū id
qđ eſt. Primū q̄ accedens ad ptes illas nō adiect ꝑ
ueire vſqꝫ ad vos . vidē facies vr̄as . rememorare in
iq̄tates et neceſſitates meas . et ſi voꝰ forſitan ſatiſ-
facē poſſim . mihi fateor ñ poſſū. Iraſcor occupaci-
oībꝫ meis . q̄bꝫ factū ē . ñ ut neglexeri . ſꝫ ut nequeri.
Hoc frequēt pacior . et iđ frequēt iraſcor . Dignus
vmi i cui oīs ſcīs cōdoleat . alioq̄n dupliciſ miſer
ſū ſi nec miſerabil̄ ſū . Ego vero fratꝛe pietati i me
locū oñdo ñ meritū. Viſcuni mei . nō q̄ dignus . ſꝫ
q̄ñ iops et paup ſū ego. Iuſticia meritū q̄rit . mīa
miſeriā ītuetur. Vera mīa ñ iudicat ſꝫ afficit . nō mi-
tur diſcuſſione occaſione cōmenta . nō eiñ expectatur
rō vbi affectō ſbit . Lugebat ſamuel ſaul . miſerās ñ
diliberās . fūdebat lacīmas dauit . filio pāricide . et ſi ñ
ꝑfuturas . pias tñ. Ita et vos miſcuni mei . nō q̄ me
rui ſꝫ q̄ egeo. Viſcuni . tāq̄ mīa cōſecuti a dño . ut
ſine timoē amūdi tumltibꝫ libati ſuauis ei. Fi di-
ces q̄s abſcōdit i tabnaclo ſuo i die malorū in vm-
bra alarū ſuarū ſperātes . donec trāſeat miq̄tas. Ce-
terū ego ifelix . paup et nudus . hō natus ad laborē
i plumis auicla oī pene tpe nidulo exaliē . vēto ex-
poita et turbini . turbatus ſū et motus ſū ſicut ebri-
us . et oīs cōſcīa mea duorata ē . miſemi ꝑinde et ſi
nil meriti . cēte ſic affecti

13 Ad . honoriū papā. Cōmēdās elem. Cathalanēſem
et ſupplicās ꝑ cōſūmacōe elcti

SUmo pontifici honorio . frāt q̄dā pſtiñōe
monachus . cōuſlacōe pctor . ſeipm qualil-
lus ē. Aiūt apud vos plus valē paupis pcē ꝙ̄ vol-
tū potētis . de q̄ vīa ſinglari dignacōe . tā ſcta opi-
nio . me facit dignitatis celſitudinē ñ vereri . q̄ minus
audeā loqui ad vos . id p̄ſtim qđ caritas ſuggerit.
De eccla dico dñe cathalanēi . cuius quātū i me ē .
nec valeo nec deo diſſilulare pîclm . Videmus ni-
miū. Iam iāqꝫ immere ſētimus . nos qui vicini ſu-
mus . pacē videlꝫ memorate eccle . q̄uit mox eē tur-
bandā . ſi elcōnis illius illuſtris viri . i . magiſtri al-
brici . iſq̄ vtiqꝫ tā totus clerus ꝙ̄ ꝓplus . pari voto et
voce cōuenerant et cōueniūt . vr̄e pietatis aſſenſū i-
petrare nequerit . de q̄ re ſi et nr̄a q̄ritur aut q̄ratur
ſīa . nouimus hoīꝫ ſane fidi et doctrine . bactenus ex-

titiſſe i dnis parit et hūais prudētē eē et ſperamus .
i domo dei . ſi tñ ipe elegit eū . fore vas inhonorē et
vtilē futurū . ñ ſolū illi . ſꝫ et oī eccle gallicāe . vr̄e iā
diſtrecōnis ē iudicare . an merito flagitetur a voꝰ
facienda diſpenſacō . vnde talis poteſt ſperari recō-
penſacio

Ad eūd ſupplicatoria ꝑ monachis diuionēſibꝫ . q̄s
luxoniēſ ſup q̄buſdam eorum poſſeſſionibꝫ inde-
bite vexabant

14 Domino pontifici honorio . Bernhardus
abbas. Clareual̄ ſalutē et ſi qđ poteſt pcc̄ois orō.
Quāto ad vos timore ſcribā . nouit ipe quē time-
mus i voꝰ . ſꝫ ut audeā . dña caritas facit . q̄ppe q̄ im
perat et voꝰ . ꝑ eccla diuionēſi rogatus ſuſcepi face
re p̄ſcim. Sꝫ qđ potiſſimū p̄cari debeā . pene dubito
Nā ſic ī pare aliq̄d vl̄ p̄ce vl̄ p̄cio aduſus iuſticiā
iniquū ē. Sic ꝑ iuſticia inſtā laborāe . apud iuſti-
cie amatorē . ſupfluū. Verū et ſi nos q̄d oremus ſic
optet . neſcimus. Cōfidimus tñ q̄ vr̄a benignitas p̄ſſ
ti i cā religioſorū occioſa eē ñ poterit . Et q̄dē ſanc
titatis vr̄e prudētia . ſollicitaqꝫ diſcuſſio q̄d mutu-
ra ſit . ego neſcio . Sꝫ h̄ dico qđ audiui et frequent̄
audio . quia vidꝫ longo et icōcuſſo tenore fertur di-
uionēſi eccla poſſidiſſe ea de q̄bꝫ aduſus eam luxo-
uiēſes cauſantur . Ita ut bp q̄ videtur antiq̄ores d̄
vicinis . mirēur et idignētur nouiā ab hoīnautis
cōſūpmam . Valete

Ad aymericū. Cancellariū ſedis aplice ſupplicās
ei ut cām monachorū diuionēſiū d̄ q̄ ſupra habeat
cōmendatam

15 VIro illuſtri. Aymerico aplice ſedis . cancel
lario. Bern . d̄ claraualle . que retro ſūt obli
uiſci . et ad ea q̄ añ ſūt . apl̄m ſeq̄. Nō latet amicos
nr̄os . q̄ me familiari affectu diligitis . et tante mihi
felicitatis fructū iuident . ſi ſolus hēe voluero . mona-
chi diuionēſi ob antiq̄ illius eccle religionē mihi
cariſſimi ſūt . ſenciant ſi placet . q̄ nō ſit amor occio
ſus . ſiue eē ad nos . ſiue nē ad illos . ſalua tñ in oibꝫ
iuſticia . cōt quā nec amicū q̄dē reſpicē fas ē. Valete

Ad dñm petrū pb̄rm cardinalē ꝑ eiſdē in cā eadē

16 CArīſſimo ſuo dño petro pb̄ro cardiali. Fr̄
Bern . abbas de claraualle ſalutē et non in
vīa. Ego cām nō habeo . cāꝫ tñ diuionēñ monacho-
orū . quia viri religioſi ſūt meā facio . manu tenere
eam vt meā . ſit tñ meā . ut et iuſticie ſit . qđ vtiqꝫ et
nos cōfidimus . et tota fere p̄ſia teſtatur

Ad dñm petrū dyaconū . Cardinalē . Excuſatoria
quia nō acceſſit ad eū . et iuitat ipm ad viſitādū mo
naſteriū ſuū et fratres . ac ꝓmittit copiā ſcriptorū

17 DOmino venēabili petro. Romane eccle dya-
cono . Cardinali et legato frat. B . ſeipm
quātum poteſt . Quod ad vos ñ veni ut mādaſtis .

Paupi epiſcopo. Paup abbas· pauptatis
conſequi· premiū quod eſt regnū celorum
laudarem vos· et iure laudarē ſi nō me re=
uocaret illa ſentencia. Nemīnem laudaueris in vi=
ta ſua. Siquidē rem laude dignam egiſtis ſi ei laus
aſcribenda eſt· a quo accepiſtis et velle et perficere·
quod merito laudaretur. Deum ergo p vos et ī vo=
bis opantem gloriſicamus· qui tñ ad hoc ī vobis
voluit gloriſicari· ut et vos redderet glorioſū. Qui
nimirum cū ſit mirabilis in maieſtate ſua· etiā in
ſanctis ſuis glorioſus apparere dignatur· ne ſolus
habeat gloriā· ipſe nempe licʒ ſibi ſufficiens ad om=
nem magnificenciam· querit tñ gloriā et in ſanctis·
nō ut augeat ſibi ſʒ vt ſuis cōmunicet. Nouit aūt
qui ſunt eius· ſed nobis non facile innoteſcunt niſi
cū ipſe reuelare dignabitur. Scimus ſane de qͥbus
ſcriptum eſt· in labore hominū nō ſunt et cū homi=
nibus nō flagellabūtur. Et qꝛ hec voꝰ ſentēcia nō
cōgruat· nichilominus nō cognoſcimus. Scriptū
quoqꝫ eſt· quem diligit dominus· corripit flagellat
aūt omnē filiū quem recipit. Flagellatuʒ video et
emendatū· et aliud ſuſpicor ꝙ vnum eſſe ex filijs·
Porro correctionis veſtre· clarū ſatis inſigne tene=
mus· ipſam nunc pauptatem veſtrā· nobilis reuera
titulus pauptatis ꝙ deus ipſe ore cōmendās ꝓphe=
tico. Ego ſum inqͦ vir videns pauptatē meā· ſup
omnes regios theſauros· hic vos titulus amplius
nobilitat· et reddit illuſtrem. Scio me ex ſcriptura
cōmemoraſſe ſuperius non eſſe laudandū hominē
in vita ſua. Veruʒ quomodo me cohibere poſſum·
a laude ipſius· qui poſt aurū abire iam deſpt et ſpe=
rare cōtempſit in pecunie theſauris. De qͦli nimirū
ſcriptura ſic loquitur. Quis ē hic et laudabimus
eum fecit eñi mirabilia ī vita ſua. An fortaſſe nō ē
quidem laudandus homo in vita ſua· q̄ temptacio
eſt ſup terram. Nec ideo tñ laudandus nō eſt· cum
mortuus peccato viuit deo. Vana quidē laus et ſe=
ductoria qꝛ laudatur peccator/ deſiderijs anime ſue ī
q̄ qui beatificat me in errorē inducit· ſʒ nō idcirco
predicāda et multū cōmendāda nō erit illius vita
qui poteſt dicere. Viuo ego iam non ego· viuit vͦo
in me criſtus. Cum ergo laudatur homo in q̄ iam
viuit non ipſe ſed criſtus nō in ſua laudatur· ſed in
criſti vita· ac p hoc non laudatur cōtra ſentenciā q̄
prohibet laudari hominē in vita ſua. Cur denique
dignus meis laudibus non erit· ꝙ ſui quoqꝫ noīs
deus laude dignatur dicente dauid· paup et inops
laudabūt nomen tuū. Laudatur iob ꝙ ſua paciēter
amiſit· et nō laudabitur epiſcopus· q̄ et libenter di=
miſit· et liberaliter diſtribuit. Nō expectauit mortē
qñ iam nec dare nec retinere ī ſua hēret poteſtate· qͦd
vtiqꝫ multi faciūt quorū videlicet teſtamentū nō niſi
in mortuis confirmatur· ſed adhuc inter ſpem vite
metūqꝫ poſitus mortis/ viuens libenſ qꝛ diſperſit et
dedit pauperibus· vt iuſticia eius maneret ī ſeculū
ſeculi. Nūqͦ et pecunia manſura ſimiliter erat in
ſeculū ſeculi. Bona ergo recōpenſacō iuſticie p pec=
cunia· qñ pro eo qͦd teneri non poterat id reſtitutuʒ
eſt ꝙ feliciter maneat ineternū. Melior ē eñi in con
pabiliter iuſticia ꝙ pecunia ꝙ illa ditet et repleat
archā· hec aīam. Denīqꝫ ſacerdotes dei induūtur iuſti
cia· multo vtiqꝫ decencius et dicius· ꝙ auro vel ſe=
rico. Sed gracias deo q̄ iā harum rerū ī vobis glo
rie tranſitorie· glorioſum opatus eſt cōtemptū· dū=
de anime piculo ſaluberrimū incuſſit metū. O mira
circa vos diuina clemencia· mortē intentauit ne in
ferret formidare vos voluit· ꝙ vos noluit expiri=
Cum hec fecit· qͦd effecit niſi ne vīa voꝰ eſſet cario=
ra ꝙ vos. Inter medullas artuūm acuta ſeuiebat
febris· et tardāte ſudore cruciatus vehemens indies
ingrueſcebat. Cūqꝫ iā foris mēbris frigeſcentibus
calor moleſtiſſimus introrſū ſe colligens· exhauſta
longa iedia viſcera depaſceret pallide interim mortis
ante oculos triſtis vͦlabatur ymago· et ecce tāꝙ de=
ſupnis vox emiſſa diuinitus inſonuit· ego ſū· ego
ſum qui deleo non te ſed iniquitates tuas mox ubi
dei ſacerdos vt paup moreretur· ſua omnia pauperi
bꝫ erogauit· ceperunt ſubito de intimis deſperati·
iam ſudoris inopinati fontes erūpe. Sicqꝫ aīe pari
ter et corpis ſuo ordine ſalus vtroqꝫ procedens· li=
quido monſtrauit in vobis ad impletū qͦd in ſcrip
tura ſua pollicetur deus· ego occidam· et ego viuē
faciam· pcuciā et ego ſanabo· et nō ē qui de manu
mea poſſit eruere· pcuſſit carnē ut anima ſanaretur·
occidit auariciā· ut iuſticie viueretis. Sic viuifica=
to et ſanato quid ſperādum eſt· niſi vt iam non ſit
qui vos de manu dei poſſit eruere. Si tñ ewangeli
cum illud conſiliū obſeruare non negligitis ecce ſa=
nus factus es· iam noli peccare ne deterius tibi ali
quid contingat. Quod videlicet idcirco premonet
pius pater· qꝛ non vult vt cōtingat. Quippe q̄ nō
vult mortem peccatoris ſed magis vt couertatur et
viuat. Et merito. Que eñi vtilitas in ſanguine pecca
toris nō eñi infernus· cōfitebitur deo nec mors lau
dabit eū. Sʒ vos q̄ viuitis benedicitis dño et dici=
tis. Nō moriar ſʒ viuā· et narrabo opa dñi et illud
Impulſus euſus ſum ut caderē et dñs ſuſcepit me·

Ad magiſtrū. Giſelbertū vniuerſalem epiſcopum
londoneñ cōmendās eum quia bona ſua diſperſit
paupibus et delaude iuſticie et pauptatis·

Lōge ſatis expt ſermo quē feciſti· et magnū
dedit ſuauitatis odorē· ad quoſcūqꝫ potuit
puenire. Extincta eſt auaricia cui nō ſuaue
redoleat. Caritas regnat cui nō dulce ſapiat· qñdo
hʒ cognoſcunt oīs· qꝛ vere ſapiens ſis· q̄ ſapiencie
hoſtē maximū cōtuliſti· ſcīēte tuo et ſacerdocio di=
gnum et nomine. Tali profecto decebat ſpiritualeʒ
tuam phīam· clareſcere· teſtimonio. Hec preclara
illa ſtudia tua fine cōpleri/ vera illa et indubitata ſen
tencia eſt· que turpia lucra cōtempnit· et indignum
ſibi iudicat· eodem cū pdolorū ſeruitute cōtubernio
frui. Nō magnū fuit magiſtrū. Giſelbertū epm̄
fieri ſed epiſcopum londoneñ pauperem viuere· id
plane magnificum. Nec eñi tanto nomine quicꝙ
augere· glorie potuit ſublimitas dignitatis· auxit
aute plurimū humilitas pauptatis· paupertiē equo
animo ferre. Virtus ſapiencie eſt· ſponte appetere ſa
piencie laus eſt. Laudatur denīqꝫ et ad mirabilis

omnino vexatus nõ potui prout ſapui. Sȝ ut ide
ſumat epl̃a finem· vnde ſuſpit exordium· nolo vos
de me incerte fame nimis credulum eſſe· que ut op:
time noſtis· ſepe in ſua ſolet vtrobiqȝ falli ſiña· et de
laude videlicet de vituparacõe. Probate ſi placet· et
eſtimate· quatenus amor vel fauor veſter· et iuſtus·
et eo ſit amplius amico gratus· quo pmeritis mo
deratus ut cũ laus de grauitate iudicij· nõ demenda
cõ vulgi proceſſerit· et ſi minus· honoris· minus q̃
cõferat et oneris. Eſt certe q̄ magis quãtuluſcũqȝ
ſum facit eſſe veſtrum· q̄ videlicet in rebus dei ſtrẽ
nue ſincereqȝ ut apũt· pro veſtra vice verſamini· ſꝫ
ut ſemper de vobis vere dicatur· ſemper in vobis
vere inueniatur· librum quem queſiſtis· ad trãſcri:
bendum habetis· opuſcula noſtra requiritis· et pau:
ca ſunt· et nichil omnino eſt in eis· quod veſtro
ſtudio dignum putem· tamen quia melius iudico
mihi· noſtrum culpari ingeniolum q̃ voluntatem·
et pditari apud vos· potius imperitiam q̃ obedi
dientiam· que hoſtum· et quo vos placet ut mittã·
ſcripto nobis per preſentem nũtium ſignificate·
ut quia modo penes me nõ ſut ab his qui habent
ea requiram· et dirigam quocumqȝ mandaueritis.
Et ut ſciatis quid petatis· ſcio me ſcripſiſſe libellũ·
qui inſcribitur de humilitate· et quatuor omelias i
laudibus virginis matris. Nam hunc habet titu:
lum· ſuper illũ videlicet locum euangelij apud lucã
vbi dicitur· miſſus eſt angelus gabriel· nec non et
appologiam· ad quẽdam amicũ noſtrum· vbi aliqua
diſſerui d. Cluniacenſib; et noſtris· i· ciſtercienſibus
obſeruancijs. Sed et paucas ad diũſos epl̃as dic:
taui. Aliqui fratres ex his qui me coram eis audi:
ere loquẽtem· ſuo ſtilo exceperũt· et penes ſe tenent
Utinam quod minime ſpero· noſtra vobis in aliquo
poſſit eſſe officioſa ruſticitas

19 Ad eundem ut promiſſum ſibi ſeruet et compleat

Tempus eſt ut pmiſſum exigam· utqȝ pbem
ne fruſtra de vobis ſemper cõſiſus ſim· ex q̃
diam noticiã merui et amiciciã. Michi ſiquidẽ vos
preſtitiſſe cõſidite· quitq̃d opis veſtre· iſti remenſes
legati preſto ſibi eſſe pſenſerũt· non quia me tanti
putem hec audeo· ſed quia vos pmiſiſtis· vtrum ne
digne· vos videritis

20 Ad aymericũ ſedis aplĩce. Cancellariũ pmouens
apud illũ negotiũ remẽſe qd̃ tũc ad curiã ſerebatur

Illuſtri viro dño. Aymerico ſancte romane ſedis:
Cancellario· F· M· de. Claraualle ſalutem et oroꝫ
Quia ſemel cepi· loquar· et loquar ad vos· eroqȝ in
portunus· ſed importunus caritatis ſed veritatis·
ſed iuſticie. Nam et ſi tanti nõ ſum· ut rome ppria
habeam negocia· nulla tamen q̃ dei eſſe conſtiterit· a
me dico aliena. Quã ppter ſi vere id mihi gratie
apud vos manet· quod multorũ habet opinio· lice
at illud obſecro legatis domini archiepi remẽſ in
preſenti negocio expiri· nil quippe eos· niſi quod
iuſtum eſt perferre vel querere ſuſpicamur. Valete

21 Ad mathaum legatum ut ſibi parcat quia nõ com:
pleuit mãdata ipſius impediẽte illũ ſua infirmitate

Uit q̃dem parẽ paratũ cor meũ· nõ eque et
corpus meũ· ſeuiẽtis ſiquidẽ acute febris ex:
uſta ardorib; et exhauſta ſudorib;· nõ valuit ſuffice
re pmpto ſpũi caro infirma. Volui go· ſi puolãti
volũtati· obſtitit ea quã dixi occaſio· q̃ an iuſta ſit·
ipſi iudicet· amici nr̃i· q̃ me ex oĩ excluſa excuſacõe·
obſie retibus cõcluſũ· quottidie de clauſtro ad ciui:
tates ptrahere moliũtur· ſileqȝ attendãt· iſtã me oc:
caſionẽ· non fallaciter ad inueniſſe ſed ſuit ptuliſſe·
ut vl̃ nũc expiatur· quia nõ eſt cõſiliũ cõtra cõſiliũ
dñi. Quib; ſi ego reſpondiſſẽ· exui tunicã meã· q̃
mõ reinduã illam. Laui pedes meos q̃mõ coinq̃na
bo eos. Profecto indignarentur· nũc aũt dño ut
ſucceſſeãt· aut acq̃eſcãt iuditio· quo factũ eſt· ut et ſi
velim nõ valeam pficiſci. Si grandis inquiũt fuit
cauſa· grauiſqȝ neceſſitas. Quare dus ergo fuerat· q̃
grandib; aſſumendis fuiſſet pdoneus. Si me talẽ
purãt· ego me talẽ nõ eſſe· nequaq̃ puto· ſi ſcio de
miqȝ ſiue grãdia ſiue pua ſint· ad que me ita pur:
gent· ego cãm nõ habeo. Quero ſiquidẽ· facilia ſũt
an difficilia· que ad. pturbandũ amicum ſilẽcium·
tantope imponere curatis amico. Si facilia· abſqȝ
me fieri pñt· ſi difficilia· p me nõ poſſũt effici· niſi
forte tanti eſtimor cui grãdia et impoſſibilia refer:
uẽtur· tãq̃ ego ea poſſim· q̃ nemo alius facere po:
teſt. Quod ſi ita eſt· dñe deus meus· quomõ tuum
de me ſolũ fruſtratũ ẽ iudiciũ ponẽs ſub modio lu
cernã q̃ poterat lucẽ ſup cãdelabrũ· et ut aptius lo:
quar· tẽptãs me facẽ monachũ· et volens abſcõdere
in tabernaclo tuo· in die malorũ· homies neceſſari:
um mũdo· ſine quo epi· ſua nõ poſſũt ptractare ne:
gocia. Sȝ et hoc mei nẽcarp mihi p̃ſtiterũt· ut nũc
q̃ vidar loq̃ turbatus· hoi cuius nũq̃ niſi ſerenus·
et cum omi iocũditate ſoleo recordari. Vos tamen
vobis dico piter noueritis· quia patus ſum et nõ
ſum turbatus· ut cuſtodiam mandata veſtra· veſtre
aũt indulgẽtie· erit pcẽ mihi vbi pcedũ decreueritis

Ad vmbaldum lũgdunenſ. Archiepm p epo mel:
denſ ut nõ faueat cõq̃rentib; apud illũ de ipſo

22 Reuerendiſſimo dño et patri ſuo. vmbaldo
lugdunenſ. Archiepo romãe ſedis legato
F· M· Claraualſ abbas· ſiquid poteſt pctoris oro
Dñs epus meldenſ veſtras lr̃as accepit· forte tunc
ad nos viſitãdi gracia veniebat. Cũqȝ iam e domo
noſtra reſcribere paret· ſuis noſtras tamq̃ vr̃i fami
liaris lr̃as iungere curauit· ſuo ſperans negotio p
futuras· cui cũ nõ poſſem negare qd̃ vellet· id ſolũ
veſtre reuerentie familiariter· breuitqȝ intimandũ·
putaui· quia ſi aduſus epm querentem que ſũt ihu
xpi· homies ſeipſos amãtes et que ſua ſũt querẽtes
audieritis hoc nec vr̃e cõgruit dignitati nec offitio

23 Ad. Attonem trecenſ. Epm qui febre contractus
paupibus omnia dederat cõmendans eum pro hu
iuſmõi et laudans paupertatem

huiuſmodi aīatus exemplis īpringe ſicut vir lūbos
tuos. Bonas facito dīncepſ vias tuas. et ſtudia tua
q̄tinus nouiſſima tua antiq̄ ſopiāt. et delicta iuuētu
tis tue. dleat vesptina correctio. Paulū imitari cu:
rato ī honorificando miniſteriū tuū. Honorificab
aūt grauitate moꝝ. maturitate cōſilioꝝ. actuūho:
neſtate. Hec ſūt que officiū epiſcopale maxīe nobi
litāt et ornāt. Oia fac cū cōſilio. nec tñ omniū aut
quoꝝcūq; ſ; tñ bonoꝝ. bonos in cōſilio. bonos ī
obſequio bonos hēas et cōtuberniales. qui vite et
honeſtatis tue et cuſtodes ſint et teſtes. In hoc mihi
te bonū pbab. ſi teſtāmoniū a bonis habueris ſint
pietati tue. cōmendati. paupes fratres noſtri. qui
circa uos ſunt. alpenſ; illi de bonomōte. et illi de al
ta rība. In his expimur. quāta uobis de nobis
cura ſit

29 Ad Stephanū metēſē epm uerba exultacōis quia
bene ſe habebat poſt creacōem ſuā.

Stephano metēſ; ecclie dei grā ſtrēnuo mini:
ſtro eius ī xpo hūiles fr̄es de claraualle ſa:
lutes et orōes. Ex q̄ dudū ſi recolitis nr̄e uos fra:
ternitati dignāter ſociaſtis. nr̄is uos orōnibꝫ humi:
liter cōmendaſtis. ſemper ſolliciti fuimus ut debui
mus. aliq̄d ſcire de eſſe vr̄o et euentus vr̄os. crebro
ſciſcitari ſtuduimus a quibꝫ potuimus. deſiderātes
iugiter et orantes uos pſperari ī dei ope. ad qd̄ aſ:
ſumptus fueratis. et greſſus vr̄os dirigi in ſemita
mādatoꝝ eius. Benedictus itaq; deus. q̄ nō amo:
uit orōnē veſtrā et miſericordiā ſuā a vobis. letifi:
cās utiq; vos p hūc venerabilem. W. Cuius pfec:
to non minus verbis q̄ꝫ noſtris credimus oculis. d̄
vr̄a ſoſpitate et pſperitate ac pace p uos ecclie red:
dita. Congratulamur vobis. ſ; damus glīam deo.
ſciētes qd̄ eſtis et qd̄ poteſtis ipſius nō vr̄m eſſe. qd̄
et uos ſemp ſentire in uobis amicabiliter āmone:
mus. ne nihil et eſſe et poſſe incipiatis. ſi quid ab:
ſapitis. et vr̄is qd̄ abſit meritis vel viribꝫ. quippiā
boꝝ aſcribitis. Alioqn verēdū ne cōuertatur pax
vr̄a in pturbatōem. et pſpitas in aduſitatē. Sic mi:
mirū illo iuſte iudicāte. q̄ vt humilibꝫ graciam dare.
ita et ſupbis reſiſtere cōſueuit. q̄ et nō ſolū cū ſancto
ſanctus. ſ; et cū peruerſo peruerſus. in pſalmo legitur
nec tantū faciēs pacē. ſ; et creās malū. p ꝓphetam
deſcribitur

30 Ad. Alberonē primiceriū metenſē

Honorabili viro. A. dei grā meteñ ecclie pmi:
cerio. fratres qui in. Claraualle q̄licūq; ob:
ſeq̄o ſeruiūt dō ſalutes et orōnes. Fidelē curā vr̄a;
in his que dei ſūt et ſi iā olim audieramus et uide:
ramus. ſ; nunc in nobiſipſis experiendo pſenſimus.
Ceterū cū in his que nup a vob miſſi fr̄es. vr̄o q̄dē
cōſilio ſuggeſſerūt epo. et vr̄am beniuolenciā. et epi
propiū teneamus aſſēſū. Quia tñ dei q̄ꝫ beneplaci:
tū in omnibꝫ his maxīe que ad eū ptinēt. ante oia
et ſup oia. nēce eſt nos et inq̄rere et cuſtodire. Jo:
circo ad cōprobandū certius qd̄ ipe potius d̄ hac re

velit rē ſicut iter epm monachoſq; cōuenerat vr̄a
vtiq; induſtria mediāte. et ordināte q̄liter fieri debe:
ret et hortāte ut ſceleriter et iuuāte ut honorabiliter
fieret. nō quidē omittēda ſed uſq; poſt miſſionem
tū p vr̄a tū p tēporis oportunitate expectāda. neceſ
ſario intermittēdā eſſe putauimus. Jam uo tūc ſi
et epi uoluntas in eodē pſtiterit. et uobis nichilo:
minus idipm eq̄ ut modo placuerit tali coniectura
dei q̄ꝫ eſſe conſiliū ſecurius cōſidētes. ſperamus nos
vr̄e utriuſq; deuotōi. Juxta qd̄ deffinitum erat ſatis
eſſe facturos. Arbitramur enim acceptū eſſe deo. ſi
quātū in nobis eſt nemini oneri eſſe ſtuduerimus.
ne non tā fructū q̄ꝫ datū in hoc eius negotio requi:
rere qd̄ abſit. uideamur. et pcipue vr̄is nos maiori:
bus atq; inſtācioribꝫ occupacionibꝫ. ſub huius rei
occaſione iportunius ingerē et moleſtos cū neceſſe
nō eſt. vobis exhibere. et hoc gratum non eſſe deo
et nr̄is ſcimus non cōgruē moribꝫ. Valete

Ad. Vgonem. Comitem. Campanie militem tēpli
factum 31

Si cā dei factus es ex comite miles. et paup
ex diuite. in hoc pfecto tibi ut iuſtū eſt gra:
tulamur. et in te deū glīficamus. ſcientes
q; hec ē mutatō dextre excelſi. Ceterū q̄a tua io:cū:
da pñtia nob ita neſcio q̄ dei ſubtracta ē iuditio. ut
ne interdū quidē uidere te ualeamus. ſine q̄ nūq̄ꝫ ſi
fieri poſſet eſſe uellemus. hoc eq̄animiter fateor nō
portamus. Quid enim poſſumus ne obliuiſci ātiq̄
amoris et benefitioꝝ. q̄ domui nr̄e tā largiter cō:
tuliſti. Vtinam ipe p cuius amore feciſti. ieternū nō
obliuiſcatur deus. Nā nos q̄ntū ī nob eſt. minime
pſſus ingrāti. memoriam habūdācie ſuauitatis tue.
mēte retinemus. et ſi liceret. ope mōſtraremus. o q̄ꝫ
libenti aīo. et corpi tuo pariter et aīe puidiſſemus
ſi datū fuiſſet ſimul fuiſſemus. qd̄ quia nō eſt reſtat
ut quē pſētē hr̄e ñ poſſumus. p abſētē ſēp oremus

Ad. Abbatē ſancti nicaſij remēſ; v̄ba cōſolationis
in tribulacione. quā paſſus eſt p q̄dam fratre qui
diſceſſerat et trāſierat ad aliā religionem 32

Quāto tibi affectu cōdoleā. ſcit ille qui oim
hōim dolores ī ſuo corpe ptulit. Quā libēt
tibi ſi ſcirē cōſulerē. ſi poſſē ſuccurrerē. tā ef:
ficaciter ipe in q̄ oia ſcit et oia poteſt in cūctis meis
neceſſitatibꝫ cōſulat et ſuccurrat. Si frater drogo de
ſua diſceſſione me cōſuluiſſet. abſit vt cōſētirem. ſi
poſt diſceſſionē ad nos diuītiſſet. abſit ut ſuſcipem
Deniq; qd̄ ſolū potui ad abbatē q̄ eū ſuſcepit nr̄as
mox ſicut ſcis p eo litteras miſi. et nūc ſup hoc. qd̄
tibi ultra poſſi facē pater. Jā uo q̄ntū ad me ptin;
optime meū nouit ſanctitas tua pfectos ſolere vi
ros. nō ſolū ī ſpe. ſ; et in tribulatōe glīari. cōſolāte
eos ſcriptura. et ſic loquēte. uaſa figuli probat for:
nax. et hoīes iuſtos tēptatio. et iuxta ē dn̄s his qui
tribulato ſūt corde. et p multas tribulationes oportꝫ
nos intrare in regnū celoꝝ. et omnes q̄ pie uiuere
volūt in xpo pſecutionē paciūtur. Jdcirco tñ nō

ꝑdicatur·q̄ poſt aurū nō abyt·qui vero et abiecit·
plus michil merebitur·niſi ꝙ vigil racō mirandum
minime ducit·ſi ſapiēs ſapienter agit·et ille ſapiēs
q̄ i cūctis huius mōi ſapiēciū līis et ſtudijs ludēs·
omnē q̄ ſtuduit et potuit diuinā qđamodo reuoca
re et renouare ſcripturā. Quid eni. Diſperſiſti de:
diſti pauperib⁹ ſ; pecuniā. Quid vo pecunia eſt·
ad illā ꝙ ꝑ ea cōmutaſti iuſticiam. Iuſticia ei⁹
eius manet in ſeculū ſcli·nō ita et pecunia. Quel:
tuoſū ſane honeſtūq; cōmerciū·illa que preterit ꝑ:
illa dare q̄ ꝑmanet. Sic ſemp tibi negociari detur
bone et omni laude pſequende magiſter. Super ē
vt laudabile principiū cōdignū cōſequatur finem·
et cauda hoſtie capiti cōiūgatur. Benedictionem
tuā libenter accepimus·ꝑſertim ꝙ tanta tue huius
pfectōnis fuerit cumulata iocūditate ſlatorem epl̄e
et ſi ꝑ ſeipſo ſatis cōmēdabilem·tñ etiā ꝑ me veſtre
magnificētie eſſe cupio cōmendatū·ē ſiquidē michi
ꝑ ſua honeſtate et relioſitate cariſſimus·

Ad vgonē rothomageñ·archiepm hortans ut cū
ſit cōſtitutus inter malos·et malis pareſt·paciēcia tñ
vtens maneat ipſe bonus·

25 Si diei malicia inualeſcit·nō ꝑualeat·ſi tur
bat·nō pturbet. Mirabiles elacōes maris·
ſ; mirabilior in altis dñs. Benigne ſi nō
diſſiſtas egit tecū vſq; ad huc ſupna miſſacō patē
illuſtris· Prouida nāq; diſpenſacōe nō prius pre:
fectus es mal꞉ ꝙ ſociatus bonis·quorū cōſorcio et
exemplo·bonus fieres·et ſic poſtmodū etiam inter
malos·viuē bonus poſſes. Et quidē inter bonos·
bonū eſſe ſaluti habet. Inter malos vero et laudē·
Illud tāte felicitatis ē·quāte et ſecuritatis·hoc tan
te virtutis·quāte et difficilitatis. Quale nempe eſt
iſtud·tangere picē·et nō inquinari exea. Inigne ſine
leſione verſari·et in tenebris abſq; caligine. Palpa:
bāt quondā tenebras egipcy·cū tñ de ꝑplo dei ſcrip
tura dicat. Vbicumque iſrahel erat lux erat. Erat
dauid verus iſrahelita·et ideo ſe caute dicebat habi:
tare nō in cedar·ſ; cū habitātib⁹ cedar·tāquam qui
ſemp habitaret in lumine·licȝ ipſe fuerit cū habitā
tibus cedar corpalis habitacō. Unde et arguit q̄ſ:
dam nō veros iſrahelitas·ꝙ conmixti inter gentes
didicerunt opa eorū et factū ſit ill꞉ i ſcādalū. Dico
ergo ſufficiebat tibi apud cluniacēſ·cuſtodire inno
cenciā·ſicut ſcriptū eſt. Cum viro inocente innocens
eris. Porro apud rothomagū opus eſt paciencia·
quēadmodū docet aplus·ſeruum dei inquens non
oportet litigare·ſ; magis paciētē·eſſe ad oēs·nec
ſolū paciētē·q̄ nolit vinci a malo·ſed et pacificū·q̄
vincat i bono malū alterū vt malos portes alterū·
ut et q̄s ſuſtines ſanes. In paciēcia tua poſſidēs aīam
tuā. Sis etiā pacificus·ut et cōmiſſas tibi poſſi:
deas. Que tāta glā·ꝙ dicē poſſe. Cū his q̄ oderūt
pacē erā pacificus. Eſto ego paciēs q: es cū malis.
Eſto et pacificus·q: prees mal꞉. habeat caritas zelū
ſ; adhibeat ꝓpe modū ueritas. Cenſura nūq̄ q̄dē
remiſſa·intermiſſa tñ plerūq; plus ꝓficit vigor iuſti
cie ſemp feruidus·ſ; nūq̄ preceps. Sic nō omne qđ
libet licet·ſic nō oīe quod licet·ſtatim etiā expedit·
Hec melius me ipſe noſti·ideo ſupſedeo·orari pro
me inſtanter poſtulo·q: inceſſanter precor·

Ad q̄donem lauſaneñ. Epm·hortans euȝ ad epāle
officium bene exercendum·

26 Manū veſtram miſiſtis ad forcia opus ē for
titudine. Speculator domui iſrahel factus
eſtis. Opus ē prudencia ſapiētentib⁹ et in
ſipientib⁹ debitor eſtis. Opus eſt iuſticia poſtremo
tpancia·maxime opus ē·ne q̄ alijs predicat·ipſe qđ
abſit·reprobus fiat

Ad ardicionē gebenneñ·electū ut exaltacōȝ ſuam·
gracie dei·non ſuis meritis aſcribat·

27 Credimus elacōuez tuā a deo eſſe ꝙ tanto
cleri ꝑplicq; cōſenſu fuiſſe celebratam accepi
mus. Gratulamur grē eius·ne dicā meri:
tis tuis·qm ne plus tibi ꝙ oportet blandiamur·
nō ex opib⁹ iuſticie q̄ feciſti·ſ; ſcđm miſericordā ſuā
hoc fecit tibi. Si ſecus tu quod abſit ſapis·erit ex:
altacō in ruinam. Si aūt cognoſcis graciam. Vide
ne i vacuū accepis. Bonas fac de cetero vias tuas
et ſtudia tua·et miniſteriū ſāctū·ſi vite ſāctitas nō ꝑ
ceſſit·ſequatur ſaltem. Tunc vo fatebimur te ꝑuē:
tum i benedicōnib⁹ dulcedinis·tibi de bonis melio
ra ſperantes·exultabimus et letabimur ꝙ fidelis ſ
uus et prudens·cōſtitutus ſit ſup familiā dñi·futu:
rus ex hoc filius felix et potens·ſuper omnia bona
patris cōſtituendus. Alioqui ſi alcioꝛē ꝙ meliorem
eſſe delectat·nō premiū·ſed precipiciū expectamus·
Optamus et oramus ne h̄ cōtingat·parati ſi opus
eſt obuias manus apponere·et pro noſtro exiguo
poſſe iuuare pocius ad id quod decet et expedit·

Ad eundem iā epiſcopū exhortatoria vt vetera pe:
nitus exuens·virtutibus ſtudeat inſudare·

28 Nimis habet audaciā caritas·ut fiducialiter loq̄:
tibi. Cathedra cariſſime·ꝙ nuper ſortitus
es·hominē multorū expetit meritorum·q̄
inte aut nulla·aut nō quantū ſatis ē·preceſſiſſe do:
lemus·ſiq̄dē et facta tua et ſtudia preterita·i nullo
proſſus viſa ſūt·epiſcopali cōuenire officio. Quid
tñ·nō poteſt deus de lapide hoc ſuſcitare filiū abra
he·nō poteſt facere deus vt q̄ preire debuerāt bona·
vel ſubſequantur. Qđ vtiq; et libencius accipimus
ſi cōtingat. Melio enī q̄ pacto plus placebat ſubi
ta hec mutacō dextere excelſi ꝙ ſi vite prioris merita
ſuffragarentur. Dicemus nempe·q: a dño factū eſt
iſtud·et eſt mirabile i oculis noſtris. Sic paulus
ex pſecutore·doctor gēciū factus ē. Sic matheus de
theloneo vocatus. Sic ambroſius de palacio aſſū
tus. Iſte ad epiſcopatum·ille ad apoſtolatū. Sic
alios ꝙ plurimos nouimus de vita et habitu ſecla
ri·vtiliter extitiſſe ꝑmotos. Deniq; nōne multoci:
ens vbi ſupabūdauerunt delicta·videtur ſuꝑhabūdare et gracia. Et tu igitur cariſſime·Diis atq;

memento nō oīm ſcādalū magnope eſſe curandū
iuxta reſponſionē dn̄i dicētis. ſinite illos. ceci ſunt
duces cecoꝝ. Melius ē eni ſm̄ gregoriū. ut ſcāda
lū oriatur. ꝙ̄ ūitas relinq̄tur. Memēto q̄ natus fuit
in ruinā et reſurrectiōez mltoꝝ. et nō mireris. ſi tu
q̄ alijs quidē ſis odor uite in uitā. alijs odor mor
tis i morte. Si maledcōes intētauerit. ſi anathema
tū intorſerint ſpicla. audi yſaac ꝓ te reſpōdētē qui
maledixerit tibi ſit ille maledctus. et q̄ bn̄dixerit tibi
bn̄dictōibꝰ repleatur. Sz et tu muro īexpugnabi
li conſcie tue circūmunitus. deintus reſpōde et dic.
Si cōſiſtāt adūſum me caſtra. nō timebit cor meū.
ſi exurgat adūſum me ꝑliū. i h̄ ego ſperabo. Non
eni cōfūderis cū ſic loq̄ris inicis tuis i porta. Confi
do aūt in dn̄o. q̄ ſi ad ꝑmos ictus ſteteris fortiter.
et nec minis eoꝝ ceſſeris nec blādimētis. cito contes
res ſathanā ſub pedibꝰ tuis. et tūc uidebunt recti et
letabūtur. et omis iniq̄tas opilabit os ſuū

Ad ingēm Hugonē farſitū intercedēs ꝓ q̄dā oppſ
ſo. et excuſans ſe de q̄buſdam

35 Cariſſimo frī et coabbati ſuo. H. frater. B.
debitū ſinceriſſime dilectōis affectū. Hubē
tū iſtū iniuſte ut aiūt exhēdatū. cuius nos
ꝓ dei amore apd̄ vēm comitē cauſam tueri ſuſcepi
mus. de vr̄a cōfidentes caritate. vr̄o ꝓximo cōmit
timus ꝓ uos ut fidelr̄ ſperamus terre principi ce
li dn̄o coopante. recōſiliādū ꝑr̄e uxori filijs rebus
et amicis ſuis reſtituend̄. hoc aūt ſatagendo. et ege
nū de manū peccatoris liberabitis et oppreſſoris ipi
us nihilomīus ſaluti cōſuletis. nos q̄z uos nō medio
criter officioſū exhibebitis. ſz et officiū iplēdo pacifi
coꝝ. uos inter filios dī ſedē in excelſis collocabitis
De cetero epl̄am illā ꝙ̄ ad me iā olim ſcribere ſacti
tas vr̄a dignata ē. nō me ſicut uos audiſſe audiui
icendio tradidiſſe. ſz penes me ad huc ſuare noue
ritis. Quid eni h̄ liuoris imo furoris fuiſſz. opus
utile et laudabile. ubi nihil niſi qd̄ ſane fidei. quod
doctrine ſalubrime. qd̄ edificacōis ſpūalis ē. dep̄hen
di temerario dānare iudicō excepto. qz inter ami
cos cōtra ūitatē nlla debz eſſe meticuloſa. cū ſit pi
culoſa palpatio. qd̄ h̄ me fateor mouit et mouet ꝙ
illā inter nos iā añ habitā de ſacris collacōez in prin
cipio dicti opuſculi defendē et aſtruē conatus eſtis
In qua utiq̄z collatōe ſi vr̄e ſūmā ſine bene memis
ſtis. an aſſenſui cōueīat ul̄ cōgruat eccl̄aſtico vos
uideritis. vr̄e aūt ingenue huīlitatis ē. nō erubeſcē
corrigi. ſi qd̄ aliq̄n alr̄ ſapuiſtis

36 Ad eūd̄ excuſatoria qz cōpēdioſe reſcripſit rogans
ꝙ mortuū nō ꝓſeq̄tur

Dilectiſſimo ſuo et mō olim et mō dī gr̄a ſcō
abbati. H frī. B de claraualle irreuēberatū
ſincē dilctōis affectū. Ad lr̄as ur̄e dignatō
nis. licet q̄dē breuiores ꝙ̄ cupierim. lōgiores tn̄ ꝙ̄
meruerim reſcribere largius et uolui et debui. ſz fe
ſtinās nūcius nō ꝑmiſit ne tn̄ uacuus oīo recede
ret ꝓ tātis q̄rum me debitorē agnoſco. has tantil
las q̄s et uix expectauit uelociſſime reddidi. ubi pri
mū breuiter ac veraciter inſinuo. antiquū nr̄m et
dilectorē et dilcm. totis me caritatis viſceribꝰ et ſu
ſcipe ut catholicū. et ſuſpicē ut ſcm̄. et āplecti ut ca
riſſimū. Siquidē de integritate fidei credo vr̄e con
feſſioni. de ſcitate fame et opinione. de affcū quē er
ga uos me hr̄e ꝓteſtatus ſū ꝓꝑie cōſcie. Nam q̄ illi
us ſine. que mee ſimplicitati merito. ut mihi uideba
tur ſcrupulū mouebat oblitū uos eſſe fatemi. tā li
bēter accipio. ꝙ̄ letus cōpēdioſā turpiſſime ūitatis
aſſertōem in lr̄is vr̄is nouiſſimis lego. Ita ut me
potius ſenſu vr̄o nō intellexiſſe ꝙ̄ uos quippiā ma
li ſenſiſſe pene crediderī. Deinde modeſtie vr̄e ſīna
ꝓhiptōe cōſulo. q̄tenus epm̄ ſcm̄ et doctū. quē quie
ete uiuē ꝑmiſiſtis. mortuū inq̄etare deſinatis. nedū
nō valētez ꝓ ſe reſpōdere rep̄hēditis. magis h̄ ex ca
ritatis iopia ꝙ̄ ūitatis fiducia deſcēdere. totā ꝓ eo
rn̄dētez eccl̄am audiatis. Pro Umberto ſicut roga
ui iterū uos rogo. ut vēm ei cū poteritis nec cōſiliū
deſit nec patrociniū. Valete

Ad Comitē. Theobaldū rogās ꝓ q̄dā ſ. ſupradictō 31.
Humberto ut cū eo miſcorditer agat grates q̄z refe
rēs. ꝙ ſollicitus fuit ꝓ. Henrado i ipius īfirmitate

Laudabili ꝑncipi. T. B eoꝝ q̄ i. Claraual
le ſunt ſeruoꝝ dei inutilis ſeruus. ſoſpitatē
et pacē. Quod de nr̄a infirmitate vos audi
ui fuiſſe ſollicitū. nō mediocriter gratū hēo. In hoc
q̄ppe dū ur̄am erga me agnoſco dignatiōē. deū q̄z
uos diligē non dubito. Nō eni tantillū. tantus ul̄
noſſe dignaremī. niſi ꝓpter deū. Cū ergo conſtet ꝙ
diligitis dm̄. et me ꝓꝑ ipm̄. miror quō ad vnā dei
fiducia ꝓſūptā peticiūculā nec uputo iniuſtā. nec
irratōnabilē. a uos tn̄ repulſus ſū. Si aurū. ſi ar
gentū. uel quodcūq̄z huiuſmōi q̄ſiſſem. ſz q̄d di
co q̄ſiſſem. Nā etiā nō q̄rens ꝓlima vr̄e largitatis
beneficia ſuſcepi. Hoc aūt vnū. qd̄ non mei ſed dī
cauſā. nec tā mihi ꝙ uos. a uos poſtulaui. qd̄ cāe
extitit. qd̄ accipe nō merui. Quid eni Ergo iudica
tis indignū. uel mihi ad petend̄ ul̄ uos ad ꝓbend̄.
ut hōi xpiano. quātolibz apud uos īmine accuſato.
poſtꝙ̄ ſe purgauit. miaz faciatis. aut certe ſi nō cre
ditis ꝙ plene ſe purgauit. qz hoc in vr̄a curia non
fecit. eiuſdez uos rurſus. ſi vlī ꝑītia ſatiſfactōm reci
piatis et ſic idulgēciā conſeq̄tur. An ignoratis q̄s
minetur. cum accepo tēpus. ego iuſticias iudicabo
Qd̄ ſi iuſticias. quātomagis iniurias. An nō time
tis. q̄d rurſū ſcriptū eſt. quia in q̄ meſura menſi fue
ritis remetietur uos. An neſcitis q̄a q̄m facile vos
Humbertū tā facile ꝑimmo incōpabiliter facilius
deus. Theobald̄ qd̄ abſit exhereditare poſſit. Etq̄
dē in talibꝰ ubi culpa tam apta atq̄z inexcuſabilis
eſſe uidetur q̄tenus nlla niſi cū iuſticie p̄icło mie oc
caſio relinq̄tur. Etiā tūc tremēs et dolens vindcē
vos exhibē debetis. magis uidelicet officij cōpulſus
neceſſitate. ꝙ̄ vindicādi libidine. Ubi autē obiectū
crimen aut minus certum eſſe cognoſcitur. aut excu
ſandū ſuſcipitur hoc non ſolum non rēnuere. ſed et
libentiſſime debetis amplecti letus. nimirum ꝙ ſalua

immerito his q̄s in anxietate poſitos uidemus ami
cis nr̄is cōpatimur· q̄b; utiq; dū exitū ignoramus
defectū metuimus ·quāq̄uā ſicut ſanctis et electis tri:
bulatō operatur paciēciā · paciā pbationē ·pbatio
vero ſpem· Spes aūt non cōfūdit· ſic dāpnādis et
reprobis tribulatō parit ctōtrio puſillanitatē puſil:
lanimitas pturbatōnem·pturbacō deſperacōnē·et il
la interimit· ne ergo hec tā horrēda qd̄ deus auertat
demergat tempeſtas aque ne huius tā tremēde abyſ
ſi abſorbeat pfund· neue vrgeat ſup te tā inexplebi
lis puteus os ſuū· ſollicite ſtudeat huiꝰ prudēcia tua
nō vinci a malo· ſ; vincē in bono malū· vinces aūt
ſpem tuā in deo fortiter figēdo· et rei finē lōganimi
ter expectando· Et ſi q̄dē ille reſipuerit· ſiue ob tui ti
morē· ſiue ob ſuū laborē· bene· Sin autem· bonū eſt
tibi humiliari ſub potēti manu dei· et nequaq̄ velle
reſiſtere ſupne diſpoſitioni· q; ſi ex deo eſt· non po:
terit diſſolui· conandū ē potius tibi· tue licz iuſte i
dignationis ſtimulos illa reprimere ſentēcia· quam
quidā ſāctorū in ſimili fertur cā ptuliſſe. Siqdem
inſtigantib; eū quibuſdā fratrib; atq; icrepātib;
cur ſuū in ſui iniuriā · ab alia ſuſceptū eccl̄ia fugi:
tiuū non requireret nequaq̄ inq̄t Vbicūq; enim eſt
ſi bonus eſt· meus eſt· fraudulēter tibi et nō fideliter
cōſulo· ſi idipm a me ipe nō exigo. Nam cū vnus
noſter nō ſolū relīone pfeſſus· ſ; et carne ppinquus
duiaci me inuito ·et ſuſceptus ſit et detineatur· doleo
q̄dē· ſ; ſileo· orans et p illo· vt velint ablatū reddere ·
et p illo vt velit ſponte redire· ſin ē· ſuians ei ipius
dictā· q̄ facturus ē iudiciū iniuriā paciētib;· et argu
ere habet in eq̄tate p manſuetis cord· frēm ogonem
de Lauſanna ore tuo et noſtro ſpiritu cōmonemus ·
nō oī ſpiritui credere· et ne cito moueatur certa pin
certis deſerere· ſciens dyabolū ſoli ſemp pſeuerātie
inſidiari· q̄ ſolam virtutum nouit coronari tutius
q; eſſe in ea vocatione· q̄ uocatus ē ſimpliciter pſe
uerare· q̄ ſub ſpē q̄ſi melioris boni· id q̄dē qd̄ iam
cepit amittere nec ad id qd̄ pſumit fortaſſis ſufficē.

33 Ad Hugonem pōtiniacēſem abbatē excuſās ſe p
quod monacho q̄ ad aliam tranſierat relīonem.

Dilecto ſuo dn̄o H abbati frater B de clare
ualle idem qd̄ ſibi in nr̄is ponib; lr̄is aut
ego quantū ex vr̄is ppendi tur· minus apte
ſcripſi qd̄ volui aut uos aliter intellexiſtis· q̄ debui
ſtis ſiquid que uob̄ de monachi illius ſuſcepcione
euētura denūciaui Veraciter ita timui et adhuc timeo
ut ſcripſi nō tn̄ ad hoc illa uob̄ pdicere ſtudui· qd̄
uel ſuaderem uel cōſulerem· uel certe ut ſcribitis cen
ſerē illū debere reddi quippe q̄ ipius iam dudū feruē
tiſſimū deſiderium noui· et ei potius qd̄ nūc· illud ad
impleuerit debeo cōgratulari Sz cū a familiariſſimo
uob̄ abbate eius et· Archiepō Remēn nr̄e lr̄e ad
reqrendū illū uehemēter exigerentur ut a me ſi fieri
poſſet· omē; repellerē ſuſpitōz· tales put ſciui dictaē
curaui· quib; et ipis ſatiſfacerem ·et uos cont eorū
dem imminētes calūpnias· uob̄ illas nō tacēdo pre
munirē. hoc me ita in lr̄is illꝰ ſenſiſſe vrāz ſagacita
tem· uel ex eo aduertere poſſe· credidi· qd̄ i fine illarū
poſuiſſe memini· ſi tn̄ eo a uob̄ ordo legētur q̄ a me
ſcriptū fuit Nam cū denūciatis malꝰ · q̄ nō inmerito
uob̄ metuebā· tandē infererem q· ſi hec oia pati meli
us ducitis q̄ illū amittere mea nichil intreſt· uos vi:
deritis· aut enī ipſa mea ūba ſunt hec · aut ppe ipſa
Cum itaq; hec in fine dixi· q̄d aliud uob̄ q̄ illa ſup
iora diſpenſatorie ut non dicam ſiꝫatorie a me ita
ſcripta fuiſſe· latenter intimaui. Qd̄ vero ſcripſiſtis
me p nūciū eidem monacho de querēda· ſi ad nos
diuītiſſet ipius abſolutōē· puatim inſinuaſſe· verita
tē teſtor· hoc uerū nō eſſe. Ego ne de notiſſimo in
monaſterio uel iactarē uel ſperarē monachū me poſ
ſe ſuſcipe· quē nec uos quidē puto· ſine grandi ſcā:
dalo poſſe retinē. Sed eſto· inuidebā illam vob̄· et
michi attrahē geſtiens· aliq̄d de eis obtinenda abſo
lucione machinari me poſſe ſperabam· ſiue finge :
bam. Sed numq̄d credend̄ fuit ·me h̄ meū cōſiliū
ipi nūtio· quod utiq; cōtra ſuū monaſteriū excogi:
tauerā· voluiſſe patefacere . Sed iam ne qd̄ de nr̄a
erga vos dilectiōe huculq; credidiſtis· falſo vos cre
didiſſe inueniatis· p veſtra vt uideo cā · non ſaltē
eq̄ ut p mea pmimo multo amplius laborandū eſt
michi· et h̄ nō q̄uo huculq; ſolebā ·ut videlicet nr̄a
vnanimitas fortius ſolidetur· ſ; ne penitus diſſolua
tur Quid dicā uob̄· ego certe nec uob̄ nec d̄ uob̄ ta
le aliq̄d credē poſſē quale uos ſola de me ſuſpitōe
diuinaſtis De cetero nouīt benignitas vr̄a· comitē
theobaldū· nr̄as p humberto lr̄as iam recepiſſe· ſ;
nec dū ſuo mihi reſcripto q̄tq̄ reſpōdiſſe Quid ſup
h̄ uob̄ agend̄ ſit ipa uos pietas· melius docebit · ſi
pie hois iniuſte exulātis miſeriā pēſare nō negligi
tis.

34 Ad drogonē monachū exhortatōes ad cōſtātiā et
pſeuerantiā in cepto ppoſito.

Tuam nō immerito tui iā dudum nō medi:
ocri fueram affectus amore . Nunc appet
dilectiſſime drogo· et ante quid totū pulch
rum totum erat amabile qd̄ cernebaris· ſ; ego neſci
o· q̄d aliudd̄ te ſupra id qd̄ uidebam aut audiebam
ex te excellentiori dignum ueneratione preſenſeram
nunquid forte celeſtis ſponſi · cuius nunc artius ·
caſtis te amplexib; impſſiſti · Iā tūc uocē audieras
dicētis ad pudiciſſimā turturē tuā aiam tuā · tota
pulchra es amica mea· tota pulchra abſque eo qd̄
intrinſecus latet Quid feciſti· q̄s h̄ credēt ſcim te ac
relīoſiſſimū tota ciuitas pſonabat· ita ut nichil tibi
addi poſſe cretēitur ex oib; hoīs et tu velut e ſcłari
b; unus ·monaſteriū tāq̄ ſclm deſerēs· iam attritū
xp̄i ſarcina collū ·noue rurſū diſcipline obſuācijs
ſbmittē nō erubeſcis In te nūc ſ; verā pbamus illā
eſſe ſnīaz q̄ d; Cū cōſūmatus fuit hō· tūc incipit· iu
diciū ergo tue cōſūmatōis ēt qd̄ nūc cepiſti· et i q̄
arbitrabaris te nō cōpzehēdiſſe iā cōphēderas Ne
mo q̄ppe pfectus· q̄ pfectior eſſe ñ appetit· et in eo p
fectiorē q̄ſ q; ſe pbat· quo ad maiorē tendit pfcōnē
Sed ecce cariſſime his cuius inuidia mors itrauit
in orbē trarū· arcū ſuū tetēdit et pauit illū· et q; pul
ſus ē cord tuo· intus ptātem amiſit· foris ſeuiet quā
tum potuerit et ut aptius loquar· neſcis quia pha
riſei ſcandalizati ſūt· in hoc ūbo quod feciſti . Sed

eque relioſitas Deniq; de multis quos eadē de cau
ſa iam ad uos miſimus nllm fuiſſe recolimus· de q̄
magis placere deo ſciamus · q̄p ſi huic benefeceritis
Valete

Ad .Eundē p̄ces pro q̄dam dei ſeruo· et excuſat ſe
de frequētia ſcribēdi

41 Timeo uos grauari in tam crebris ſcriptitati
onib; noſtris Sed in hāc importunitatē ur
get me xp̄i caritas· et amicorū neceſſitas Nūc ita
q; et ſenem ut uidetis· et de domo ut nos ſcimus re
ligioſa ad uos miſſū· non remitti uacuum ſupplica
mus .Et inſup ut uēis l̄ris ad auriculā ueſtrū regē
iturum munire dignemi rogamus. Vellem omnes
ſeruos dei ſi fieri poſſet uros fieri debitores· qui p̄
mām̄ona iniq̄tatis quandoq; uos recipent in eterna
tabernacula. Valete

42 Ad henricū Senonēn̄ Archiep̄m cōmendatoria in
formatoria· et in multis utilia ualde et bona

Dn̄o uenerabili .H. Senonēn̄. Archiep̄o f.
H. ſi quid poteſt peccatoris orō placuit p̄ſ
ſtāne uēe nouū aliqd̄ a nob̄ dictatū req̄rere. Gra
uamur pondere dignitatis· ſed dignatōis munuſ
re gratulamur· et blāditur petentis fauor· ſed peti
tionis terret exactio .Qui eni nos ſumus ut ſcriba
mus ep̄is . Sed ruſū qui ſumus qui non obedia
mus ep̄is· Vnde dare inde et negare compellor qd̄
poſtulor. Scribere tāte altitudini ſup me eſt· et eidē
nō obedire cōtra me. Vtrobiq; periclm. Sz in ea pte
maius imminere uidetur. Si non obediero hac itaq;
ratione quā minus appt facio qd̄ iubetis. Dat q̄p
pe auſū ipſius dignitatis dignanter indulta famili
aritas et excuſat p̄ſumptiōem auctoritas impantis
Igitur ex quo regni celorū claues deo auctore uo
bis traditas ſuſcepiſtis ac iuxta ritum fortis illius
mulieris manum mittere cepiſtis ad fortia ſi q̄ uos
aut egiſſe que nō deberetis aut ptuliſſe q̄ nolletis
audiuimus et illa agentē doluimus et cōdoluimus
hec pacienti . Inter hec aūt ego recordabar illorū
uerſiculorum. Qui deſcendūt mare in nauib; facien
tes operationem in aquis multis· aſcendunt uſq; ad
celos et deſcendūt uſq; ad abyſſos· aīa eorū in malꝫ
tabeſcebat. Turbati ſūt· et moti ſunt· ſicut ebrius· et
omnis ſapia eorum deuorata eſt .Et ideo nō iudi
cabam· ut aſſolet magis quippe ad cōpaſſionē; me
puocabat huiuſcemōi cogitatō. Si nāq̄ temptatō
eſt cuiuſcūq; hominis uita ſup terram · quātis pu
tans piculis patet uita pontificis cui omniū neceſ
ſe eſt ferre temptatōes Si ego latens in cauerna · et
quaſi ſub modio· non quidē lucens ſi fumigans· uē
torum tamē impetus nec ſic declinare ſufficio. Sed
cōtinuis tēptationū· uarpſq; fatigatus impulſibus
miſtu uēto agitatę arūdis· hac illacq; circūferor q̄d
poſitus ſupra montē . poſitus ſupra cādelabrū. So
lus mihi ſeruandus· ſolus tamē ipſe mihi ſine ſcan
dalo ſolus troio· ſolus oneri atq; piculo. Ita ut p̄
prie gule et uentri · et oculo ſcandaliꝫāti· frequenter

iraſci oporteat .Quib; ergo moleſtijs agitur qui
bus laceſſitur iniurijs· cui etiā et ſi ꝓpria ceſſent nū
quā tamē de alienis deſunt· foris pugne· intus timo
res. Nup aūt nob̄ a ueſtris partib; flare cepit au
ra ſecundior Rumorib; ſiquidē recentōrib; nūcia
ta ſunt de uobis ſolito letiora et nō ex incerto fame
ſed ore ueridico uenerabil̄ Meldenſ ep̄i Interro
gatus eni de eſſe ueſtro uultu alacri et tamq̄ bene ſi
dens unde req̄rebatur .Puto inquit hoiēm ex hoc
iam cōſilijs ſe ſubacturū Carnotenſ ep̄i· hoc ab eo
reſpōſum tam leuis accepi q̄p certius ſui conſilia uiri
fidelissima fore In nllo melius poterat nobis cor
dis ueſtri ꝓpoſitum cōmēdare . In nullo ſpem dare
certiorem ueſtri p̄fectus in dn̄o . Secure miſi ſillor
p̄ſatis ambob; uiris et uos· et ueſtra credetis Tali
bus utendo cō ſultorib; . bonā uob̄is ſeruabatis et
famā et cōſciam. Sic dei ſacerdotē· ſic tāte ciuitatis
decet ep̄m· puerilib; non agi· ſecularibuſue conſilijs
Omnes iuxta p̄ceptum dn̄i etiam inimici diligātur
ſed ad cōſilium ſoli eligātur· qui et prudētes eſſe ui
deantur et beniuoli· ꝓpterea dn̄s et imprudens diſci
puli et ſām infidele cōſilium refutabat· reſpōdens in
prudo non ſapis que dei ſunt· et maliuol̄· uos aſcē
dite ad diem feſtū hunc· ego aūt non aſcendā. Nec
iſtorū malitie· nec illius imprudentie· ſe credēd̄ pu
tauit Querens denique cui ſe credere debeat· cui tute
ſua cōmittat diſpēſanda miſteria· et q̄ſi difficile in
ueniens· ſub āmiratione interrogat. Quiſputas eſt
fidelis ſeruus et prudens· quē cōſtituit dn̄s ſup fa
miliam ſuā .Quāobrem et petro· curā ouiū credi
turus· prius eius ſtuduit probare beniuolētiam· cer
tificans · ſi ſe diligeret Probauit et prudētiam· qñ
errantib; hominib;· et putantib; ipm̄ eſſe quēpiam
ex ꝓphetis Illi prudēter ueritatē aduertēs . Deum
potius ꝓphetarū confeſſus eſt. Tu es inquiens xp̄s
filius dei uiui De noſtro generi ab imp̄fectione ſua
Vix in multitudine hoim unū repias · in utraq; g̃
tia cōſūmatum. Scut facile ſiquid uel prudēti beni
uolētiam · uel fideli ineſſe ſapientiā; dep̄hendas. Si
ne numero aūt ſūt q̄s utriuſq; muneris expres eſſe
cōſtituit. Prudēter igitur cogitaſtis· ſacerdotale o
nus ep̄ale opus curamq; paſtoralē· digne nō poſſe
amminiſtrari ſine cōſilio. Hinc eni ipſa caſtrorū cōſi
liorum mater ſapientia De ſe ipa ſic loquēs· ego ſa
pientia inquit· habito in cōſilio. Sed quali cōſili
o nūquid in qualicumq; Et eruditis ait interſū co
gitatōib; Sz et qd̄ inuida cōſilia declināda ſint· p
os ſalomonis taliter monet .Cauſam tuā tracta cū
amico tuo· et ſecretum extraneo ne reueles Pulchr
req; p quendā aliū ſapiētem· cum ſine conſilio nl
agendum cōſulat · cōſultorū tamen utilium intuēs
paucitatē ita loquitur Multi ſint tibi amici Vnus
aūt ſit tibi cōſiliarius de mille· unū inquid de mille
Benignā ego nō dubitauerim uob̄ eſſe diuinitatē
cui de tanta raritate inter mortales· non unum ſed
duos· ipſoſq; ydoneos ſatis indulſerit conſultores
prudos beniuolos· et ut facile aſſint· cōprouinciales
ut gratis debitores iure ſubiectōis Horū acq̄eſcē
do cōſilijs· nec p̄ceps eritis in ſn̄ia· nec uehemens in
uindicta · Nō in corrigendis remiſſior· nō ſeuerior

iuſticia pietas locū inuenerit. Ecce hoc ſcdo̅ ueſtre
ſuplico eximietati vt ſic deū uobꝰ uultis miſereri Ita
nos Humberto miſereamini ſiue illa uobꝰ ꝑmiſſione
dn̄ica blandiēte. Beati miſericordes qm̄ ipſi miaꝫ
conſeqn̄tur ſiue illa uos cōmmatiōe terrēte iudiciū
ſine miſericordia illi q̄ non fecit miaꝫ. Valete

38 Ad Eund̄ excuſatoria de freqn̄tia lr̄arum agēs gra
tias ei · quia inſtus fuerat ꝑ quo rogauerat. Hu
berti · ſed et conqrens ꝙ non ſeruabat quod ſibi ꝓ
miſerat

Principi pio. T. Bꝫ abbas de Claraualle ſa
lutē et orōnes. Valde timeo · ne occupatiſſi
mis auribus vr̄is · crebris interpellationibꝫ meis p̄
ſumptuoſius me ingerēdo moleſtus fiam Sed qd̄
faciā · ſi uos offēdere timeo · ſepius ad uos ſcriptādo
quātomagis deū cui utiqꝫ magni timoris debeo · ti
mendū eſt mihi ne offendā nō interpellādo ꝓ miſo
Alias aūt indulgeat mihi · benignitas vr̄a · quia nō
poſſum nō miſereri illius miſeri · ꝓ q̄ iam en et alia
vice importunus forſitā p̄cator acceſſi. Humberti
uidelicet mēdici et paupis et hoc facti de diuite qd̄
ē infelicius. Nō poſſū nō cōpati vidue et orphānis
ſeduiuo patre orbatis · qd̄ eſt miſerabilius. Grati
as ago uobꝰ ꝓ gratia quā de hac re in oculꝭ ueſtris
inuenire merui · et ꝙ ipſius. Humberti ꝓ ſe dignā
ter accepiſtis · veram ſuſcipe defenſionē · et ꝙ falſan
aduerſus eū iuſtiſſime repuliſtis accuſatoꝝ. Illud
aūt quod ad cōſūmādum pietatis opus · reddedam
vxori et liberis eius ſuā hereditatem · benigniſſime
diſpoſueratis · ſatis mirari nō poſſum · quid impedie
rit · ut tam pium v̄bum veſtrū · nec dum factū cōſe
cutum ſit. Et quidē in alijs principibꝫ ſi qn̄ v̄bum
leuitatis aut etiā fl̄ſitatis dep̄hēdimus · nec nouum
nec mirū reputamus At uero apud comitē. Thе
obaldum eſt et nō / nequaq̄ omnino paciēter audi
mus · cum ut dicitur ſimplr̄ dicē · iurare eſt · et leue
mēdaciū · graue piuriū imputatur. Inter plurima
quippe v̄tutum inſignia · q̄ veſtram plurimū nobili
tant dignitatem · veſtrum ꝑ orbem clarum reddunt
et celebre nomen · p̄cipue laudatur in vobꝰ ueritatis
cōſtātia. Quis ergo uꝉ ſuo hortatu uel cōſilio · tāti
firmiſſimū pectoris veſtri robur eneruare tēptauit
Quis inquā veritatis in uobis · tam ſcīm tā exymi
um omnibus imitabile p̄cipibus ꝓpoſitum · euelle
re · ſua fraude conatus eſt · fallaciter nō ueraciter uos
diligit fraudulēter · et nō fideliter vobꝰ cōſulit q̄ tam
glorioſam de veritate famā veſtram obnubilare ſu
a cupiditate cōtēdit · dum verbum qd̄ os veſtrū lo
cutum eſt · et v̄bum deo placitū · uobis dignū pie
iuſtū · ac iuſte pium euacuare neſcio · quia malicia
nocendo paupi ſatagit Obſecro uos ꝑ miſericordi
am dei · ut eandē uos cōſeqn̄mini. Cauete ne ſupbi
at impius. Vnde incenditur paup · et h̄ potius agi
te · quatenus ꝓmiſſionis veſtre v̄itas compleatur q̄
p̄mum quidē dn̄o Roberto · deīn etiā nobis pollici
tus eſtis reſtituturū vos Humberto hereditatem et
uxorem et filios Valete
Ad eūdē ſupplicās ꝓ q̄buſdam opp̄ſſis · et excuſās
quia apud eū tam frequēs in p̄cibus eſt

39 Cum mlt̄a mihi vr̄e erga me dignatōis indi
cia p̄beatis · hoc me maxime toto uobꝰ affec
tu dilectionis aſtringit · qꝛ cum ſciam me veſtrā iā
ꝓ multis auſū fuiſſe interpellare dignitatē In nul
lo tñ repulſū me memini Hinc non im merito fac
tus fidētior rurſus ꝓ canonicis de Haizicurte nō du
bius p̄cator accedo non q̄dem ꝓ ipſorū iure nūc p̄
cor. In tantum quippe de vr̄a iuſticia et legalitate
cōfidēs · ut nec hoſti vr̄o in vr̄a curia placitāū de ſuo
iure timendū eſſe exiſtimen Sed hoc eſt qd̄ pro ip
ſis et cū ipſis omi qua poſſū abſens ſupplicatōe de
poſco · et qd̄ eis omio congnoui eſſe necēm ut uide
licet ad veſtre ſerenitatis voltum ſolito illis clemen
tiorē · atqꝫ ꝓmptiorē indulgeatis acceſſum · q̄tenus
vicini eorum religioni · debitā diſcant exhibere reue
rentiam cū uos eis beniuolū eſſe cognouerint. Et ſi
quis forte militū · ſeu miniſtrorū vr̄orū res illorū i
iuſte cōtingere aut quietē quā i deo habere debēt in
feſtare in aliquo tēptauerit · ꝓ certo ſe ſciat vr̄am ſi
bi ob hanc rem gratiā grauiſſime redditurū infen
ſam. Item aliud eſt quod ſupplex exoro. Nuper
eīn per barrum tranſeūti occurrit m̄ mulier ſatis mi
ſeranda Anima quippe eius in amaritudine erat · et
mea ſup doloribꝫ ſuis uiſcera conmouit · ſatiſqꝫ egit
ſuis p̄cibꝫ ac lacrimis · q̄tinus pro ipa apud uos in
tercedere deberē. Ipſa eſt uxor · Pellini ipius homis
veſtri in quē duduꝫ iuxta malū qd̄ ipſe conmiſerat ·
multa et grauia reddidiſtis · facite cū ea miſericordi
am ut et uos apud deū eam inueniatis Et qꝛ ſemel
cepi ad huc loqaur cum dn̄o meo In manū Barē
ſis ꝓpoſiti dudum fcō duello · q̄ fuit uictus ſtatī ex
vr̄a iuſſione oculos amiſit. Inſup q̄ꝫ quaſi pua hec
mala eſſent · ꝙ et uictus oculis orbatus fuerat · res
ei omnes ſue · a miniſtris vr̄is ſicut ipſe conq̄ritur
ablate ſūt Iuſtum eſt ſi uobꝰ placet · ut ei vr̄a pietate
reſtituatur Vnde miſera eius uita utcūqꝫ poſſit ſu
ſtentari · ſed et filijs eius innocentibꝫ p̄ris iniquitas
nō debet imputari · quominus paterna ſi q̄ ſūt here
ditent edificia. In fine volumus uos ſanctos ep̄os
q̄ ꝓ his que ad deum ꝑtinent · in vr̄a ciuitate cōuene
runt · omni habere acceptiōe dignos ſi et ipſi legato
qui uos vr̄amqꝫ ciuitatē · tanti celebratione conſilij
volui honorare · ꝑ omnia quātum in nobis eſt · de
u otus et obediēs aſſiſtatis roborare et confirmare
bona queqꝫ ab eo iuſſa · et inſtituta cunctis · noſtrū
q̄ꝫ ac veſtrum ep̄m id eſt lingoneñ habundantiori
ut decet honore ſuſcipiatis · et de caſamento quod te
netis homini qd̄ tenetis ei reuerēter et humiliter offe
ratis Valete
Ad Eund̄ pro quodā paupe p̄cēs et cōmēdatōis

40 Quo uobꝰ cōmendamus in hoie iſto quē uide
tis · pauptatē et reſionē · vt ſi om̄i nō cōpati
mini · alterum in eo reuereamini q̄ nllatenus id · ei ne
gare poſſitis · ꝓpter quod uos cū tanto labore de
longe reqrere curauit Itaqꝫ et ſi non ꝓpter ipm̄ · cer
te ꝓpter uos ei ſuccurrite qꝛ quantū uos illi ſua pau
ptas · tantū ꝑmmo āplius uobꝰ illum necēm facit ſua

q̄ uidet in facie· non qui uidet in abſcondito. Nam
q̄ uidētur in abſcondito nullis apparent fucata co=
loribus· ſpectabilia ſunt tñ· nllis cōdita ſaporibus
ꝑdulcia tñ· nullis eleuata culminib⁊ excelſa tñ. Ca=
ſtitas· caritas· humilitas· nllius quidē coloris ſūt
ſed non nllius decoris· nec mediocris decoris· q̄ di=
uinos poſſit delectare aſpectus. Quid caſtitate deco=
rius· q̄ mūdum de immundo cōceptum ſemie· de ho
ſte domeſticum· anglm deniq; de homine facit. Diſ=
ferūt quidē inter ſe homo pudicus et angelus ſed
felicitate non uirtute. Sed et ſi illius caſtitas felici=
or· huius tñ fortior eſſe cognoſcitur. Sola eſt caſti=
tas· que in hoc mortalitatis et loco et tempe· ſtatū
quendam immortalis gratie repſentat. Sola inter
nuptiarū ſollemnia morē beate illius uēdicat religi
onis in qua neq; nubūt neq; nubētur. Prebens q̄dā=
ā mō terris celeſtis iam illius cōuerſatiōis expiētiā
Vas interī fragile qd̄ portamus· in q̄ et crebro pe
riclitamur tenet caſtitas ut monet aplus in ſanctiſi
catōe; et inſtar odoriferi balſami quo condita cada
uera incorrupta ſeruantur· ſenſus ipa et actus cōti
net et cōſtringit· ne diſſoluātur in ocijs ne corrūpā
tur in deſiderijs· ne carnis uoluptatib⁊ cōputreſcant
qeādmodum legitur de quibuſdam· q; cōputru=
erūt ut iumenta in ſtercore ſuo. Hoc itaq; tāte pul=
chritudinis ornamentū· digne dixerim ſacerdotiū
honorare qd̄ dilectū deo et hominib⁊ faciet ſacerdo=
tē. Cuius quippe memoria nō in carnis ſucceſſione
ſed in ſpirituali bñdictione ſit reddatq; ſimilem in
hac licet diſſimilitudinis regione· cōſtitutū iam ex=
iſtentium in gloria ſanctorū. Verū quātalibet uenu=
ſtate ſui· caſtitas eminere appeat· ſine caritate· tñ
nec pciū habet nec meritū. Nec mirum· qd̄ eni abſ
q; illa bonū ſuſcipitur· fides. Sz nec ſi mōtes trāſ
ferat. Scientia. Sed nec illa quidē q̄ lingua loqitur
angelorū. Martirium. Nec ſi tradidero inquit cor=
pus meū· ita ut ardeā nec abſq; illa qd̄ libet bonū
ſuſcipitur· nec cum illa qd̄libet exiguum reſpuitur
Caſtitas ſine caritate lāpas eſt ſine oleo. Subtra=
he oleum· lampas nō lucet. Tolle caritatē· caſtitas
non placet. Sed o q̄ꝫ pulchra eſt ut ſapiēs clamat
caſta generatio cum caritate. Cum illa mꝫ caritate
quā deſcribit aplus de corde puro et cōſciētia bona
et fide non ficta. Porro puritas cordis in duobus
cōſiſtit. In q̄renda gloria dei et utilitate ꝓximi· ut
in omnibus uidelicet actis uel dictis ſuis nihil ſuum
querat epus· ſed tantū aut dei honorē· aut ſalutem
ꝓximorū aut utrumq;. Hoc eni agēs implebit non
ſolum pontificis offitiū ſed et ethimologiā nominis
Pontē utiq; ſeipſū faciēs inter deum et ꝓximū· pri=
git pons iſte uſq; ad deum ea fiducia· qua nō ſuā
ſed illius gloriā querit ꝓtingit uſq; ad ꝓximū illa
pietate qua et ipſi· non ſibi ꝓdeſſe deſiderat. Offert
deo bonus mediator p̄ces et uota populorū repor=
tans illis a deo bñdictionē; et grām· ſupplicat ma=
ieſtati p exceſſib⁊ delinquētiū. Vindicat in peccātes
iniuriam dī. In gratis improperat· beneficia pietatis
cōtempnētib⁊ potētie ſeueritatē inſinuant. Utriſq;
cum nihilominus placere ſtudet indignantis furorē
nūc quidē hoim obtendēs infirmitatē nūc de me ma=
guitudinem pietatis. Denique ſiue mente excedat
deo ſiue ſobrius ſit nob· aut deo ſemp quantum in
ipo eſt p̄ſtare geſtit aut nob· non qd̄ ſibi omio uti=
le eſt querēs· ſed qd̄ multis. Fidelꝫ pontifex q̄ bona
quelib; p manus ſuas trāſeuntia ſiue diuina bñfi=
cia ad homines· ſiue hoim uota ad deū· columbino
intuens oculo nihil ſibi retētat ex omnib⁊· nec po=
puli requirit datū· ſed lucrum· nec dei gloriā uſur=
pat ſibi. Acceptū talentum nō ligat in ſudario· ſed
partitur nūmulariis a quib⁊ et uſuras recipit· non
ſibi ſed domino. Non habet foueā ut uulpes· nō tā
quā uolucres celi nidū· non loculos quomō iudas
Non deniq; ſicut maria locum in diuiſorio. Imita=
tur ꝑfecto illū· qui non habebat ubi caput reclina=
ret factus in pñtiarum tamꝗ̄ uas perditum· q̄nq; p=
culdubio futurū uas in honorē et non in cōtumelis=
am. Deniq; perdit aiam ſuam in hoc mūdo ut in uitā
eternā cuſtodiat eā. Hoc tāto puritatis intime bo=
no gloriari non poteſt ueraciter· niſi quia extrinſe=
cas gloriolas ꝑfecte reſpuerit. Nec eni pure ualet
dei uel ꝓximi q̄rere lucra· qui ꝓpria nō contēpſerit
Is tñ puritatis interioris gloriatiō fraudatur· qui
dicere poteſt cum dño. Si ego q̄ro gloriā meam·
gloria mea nihil eſt. Et cum apoſtolo mihi uiuere
xp̄s eſt· et mori lucrum. Et cum ꝓpheta obliuiōi da=
tus ſum· tamꝗ̄ mortuus a corde id eſt a ꝓpria uo=
lūtate. Bona obliuio ſi te ipm neſcias ut ꝓximo
proſis. Bene aūt mortuus es a corde ſi iam nō ti=
bi uiuere ſtudeas ſed ei q̄ p te mortuus eſt. Bene
mortuus eſt a corde q̄ dicit. Viuo ego iā non ego
Sz ſi mortuus a ſe· non tñ a xp̄o. Sequitur eni Vi=
uit uero in me xp̄s. Mortem hāc q̄ fit a corde infert
caritas de qua loquitur ſponſa in canticis· uulnera=
ta caritate ego ſum fortis q̄ppe eſt ut mors dilectio
et mortē in nob non uitam occidit. Unde et audac=
ter minatur. O mors ero mors tua· peccatū exting
uit qd̄ anime uitam expulerat animaq; reſtituit in=
nocentie. Verum ſi ꝑualet morti caritas· ita ut illā
ī cōgreſſu ꝑimē poſſit· cur dicitur fortis ut mors et
nō potius morte fortior. An forte quia et ipa eſt
mors· et ſe ipa fortior eſſe non pt. Bona mors nō
uite ſed mortis. Bona mors et nequaꝗ̄ abhorren=
da· q̄ uitam et ſi adimit non perimit. Adimit quidē
ſed ad tempus reſtituēdam in tempore duraturā ſi=
ne tempore. Deniq; mortui eſtis inquit et uita ur̄a
abſcondita eſt cum xp̄o in deo· cum aūt xp̄s apparu=
erit uita ueſtra· tunc et uos apparebitis cum ipſo in
gloria libēter· ergo carebo ad tempus ut internum
poſſideam. Et iſta ſuffitiāt pro eo qd̄ ſcriptū eſt. Ca=
ritas d̄ puro corde. Sane in tanta obliuione ſui
neceſſe eſt cor bene eſſe cōſcium ſibi· quo ſe in lucrū
ſecurius foris extendat· cum ſecurā intra ſe reliq̄rit
cōſciām. Quid eni prodeſt homini ſi uniuerſū mū=
dū lucretur· anime aūt ſue detrimēū patiatur. Sz
et ordinis exigit ratio ut q̄ ad ſui menſuram prox=
imum iubetur diligē prius ſeipſum diligere norit
Itaq; duo ſunt p̄cipue· q̄ bonā reddūt conſciētiam
penitere de malis et abſtinere a malis. Hoc eſt ut
v̄bis loquar beati gregorij et cōmiſſa flere· et flēda
non cōmittere· bonum neutrū ſolum ſufficit. Nam

in prendis·non pusillanimis in expectādis·nec sup-
ſtinus in uictoria·nec notabil' in veſtitu. Non citus
ad pmittendum·nō ad reddēdū tardus·nec pdigus
dator. Morū cōſiliū n longe ſemp faciet a vob ma-
lum tempi ueus ſed cupiditati ſimoniā et mrēm
eius auariciam·q̄ eſt ydolorū ſeruitus. Et ut breui
omīa ſermōe cōcludā. Si his credideritis in omib᷒
et h̄ apl'i honorificabitis miniſteriū vrīm. Ominiſte
rium inq̄ nō dominiū. Ipm itaq; honorificabitis
non nos nā q̄ querit q̄ ſua ſunt·ſe cupit honorari·
nō miniſteriū. Honorificabitis aūt non cultu veſ-
tium non equorū faſtu nō amplis edificijs·ſed or-
natis morib᷒ ſtudijs ſpūalibus opib᷒ bonis q̄ m̄l-
ti aliter. Cernitur in nōnull' ſacerdotibus cultus ue
ſtium plimus·virtutū aut nullus aut exiguus. Qui
bus ego ſi reiterōre; illud apoſtolicū nō in ueſte p̄-
cioſa. Vereor ne indignentur dū mirum indignū
ducāt in ſe aſſūptam ſnīaz·q̄ pus in uiliorem ſexū
et ordinem platam fuiſſe recognouerit. Quaſi ue-
ro non eod' vtantur medici ferro ſecandis regibus·
quo et popularibus hoībus aut capiti fiat iniu-
ria ſi ipſis ſorpicibus capilli exreſcentes detondeā-
tur quibus et vnguiū fuerint reſecata ſupflua. At-
tamē ſi dedignātur pari cum mulierculā·non quid
a me·ſed ab aplo feriri ſnīa dedignātur et cū ipſis
eadē inuolui culpa·deſpiciāt iam terricū ſiue pellis
ſicum et nō pprijs opibus gloriari·horreāt et muri
um rubricatas pelliculas quas gulas uocāt mani-
bus circūdare ſacratis et ſacralibus tremenda mi
ſteria. Reſpuant et apponere pectori·qd' decentius
ornat gēma ſapie pudeat et collo circūtexere quod
honeſtius atq; ſuauius xpī iugo ſubmittitur. Nō
xpī ſtigmata ſunt hec que iſti martirū exēplo circū
ferūt incorpe ſuo. Muliebria potius noſcūtur iſi g-
ma que utiq; curioſius et ſūptuoſius ille ſibi ppara
re cōſueuerūt cogitātēs nimirū q̄ ſunt mūdi quo
mō placeāt viris. Verū tu ſacerdos dei altiſſimi cui
ex his placere geſtis mūdo an deo. Si mundo cur
ſacerdos. Si deo·cur qual' pplus·talis et ſacerdos.
Nam ſi placere vis mūdo·quid tibi pdeſt ſacerdo-
tium. Nec eni potes duob᷒ dnīs ſeruire. Qui aūt
volt amicus eſſe huius mūdi·inimicus dei cōſtitui
tur. Et pphēta. Qm̄ deus inquit diſſipabit oſſa eo
rum·qui hominibus placent·cōfuſi ſūt qm̄ deus ſpre
uit eos. Et apl'us ſi hominibus placerē xpī ſeruus nō
eſſem. Volens itaq; placere homib᷒ deo non places.
Si non places·non placas. Cur ergo ut dixi ſacer
dos. Sm uero qd' addidi placere intēdis nō mun
do ſed dō cur qual' pplus tal' et ſacdos. Enimuero ſi
ſacerdos paſtor eſt et pplus oues dignum eſt·ut in
nullo appeat ouib᷒ paſtor diſſilis. Si inſtar mei q̄
ouis ſum paſtor meus et ipe incuruus ḡditur vul-
tum gerens deorſū et terram ſemp reſpiciēs et ven-
tri ſoli mēte ieiunus·pabula q̄ritans in quo diſcē
nimur. Ve ſi venerit lupus·nō erit q̄ pruiderat q̄ oc
currat·q̄ eripiat·decet ne paſtorem more pecorum
ſenſib᷒ incubare corporeis·herere infimis·inhiare
terrenis·et non potius erectū ſtare ut hominem·celū
mente ſuſpicere q̄ ſurſum ſunt·et q̄rere et ſape nō q̄
ſup terram. Ceterū mihi indignatur·ſi uel mutum

facere audeā. Iubet q; ori manum apponere dicens
me monachum q̄ non habeā iudicare de epīs. Vtī-
nam et oculos mihi claudas·ut nec cernē poſſim q̄
cōtra dicē phibes. Magna uero p̄ſūptō ſi ouis cū
ſim in ipm paſtorem lupos ſeuiſſimos·uanitatē et
curioſitatē irruere cernēs inſiliuero q; ad meum
forte balatum cruentis beſtijs a quopiā occurratur
et ſuccurratur perituro quid facient de me q̄ ouicu
la ſū q̄ i paſtorē tanta ferita te inſiliūt. Et qd' ſi nō
uolt ut clamē p ſe nūq̄t nō et p me balare licebit
Sz et ſi ego ſileo ne ponere uidear in celum os me
um·clamatur tamē in ecclia nō in ueſte p̄cioſa. Cla
matur aūt ſpiritualiter ad femias·ut erubeſcat in
ſe dep̄hēdi epūs quod in fragiliori q̄ ſexu audierit
rep̄hēdi. An forte nulla timetur cōfuſio ſi ſolus ego
ſubmuſſitare deſiero. Nūquid et ſi ego nō loquor
ſua eiudam non loquitur cōſcia. Quid ſi alius au-
datior me nō quidam de aplo ut ego·nō de euan-
gelio nō de pphēta·nō demq; quippiā eccliaſticū ſ;
illud tm̄ gentilicū ingerat. Dicite pontifices nō q̄
dem in ſancto·ſed in freno quod facit aurū. Quam
tollerabilius cernitur in ſancto q̄ in freno h̄ me eciā
tacente et ſi nō curia regum tamē penuria paupe-
rum clamat. Sileat licet fama ſed nō fames·fama
quidē ſilet quia nō poteſt mūdus odiſſe uos. Nā
quomō arguet mūdus peccatum a q̄ potius lauda
tur petō̄ in deſiderijs anime ſue·et iniquus benedi-
tur. Clamāt uero nudi·clamāt famelici·cōq̄rūtur
et dicūt dicite pōtifices in freno qd' facit aurū. Nū
qd' aurū a freno aut frigus repellit aut eſuriē. Nō
bis fame et frigore miſerabiliter laborantib᷒ qd' cō
ferūt tot mutatoria uel extenſa in pticis uel plica in
manticis. Noſtrū eſt qd' effunditis nob' crudeliter
ſubtrahitis·quod inaniter expenditis·et nos eni dī
plaſmatō·xpī et nos ſāguie redempti ſumus. Nos
ergo fratres vrī uidete quale ſit d' fraterna portione
paſcere oculos veſtros. Vita nr̄a cedit vob' in ſup-
fluas copias. Noſtris neceſſitatib᷒ detrahitur·quic
q̄t accedit uanitatibus veſtris. Duo demq; mala de
vna pdeunt radice cupiditatis·dum et uos uanitādo
piitis·et nos ſpoliando pimitis. Iumēta gradiun-
tur onuſta gēmis·et noſtra non curatis crura nuda
caligul'. Anuli cathenule tintinabula et clauate q̄
dam corrigio multaq; talia tam ſpecioſa coloribus
q̄ ponderib᷒ p̄cioſa·mulorū depēdēt ceruicib᷒·fra
aūt lateribus·nec ſemicinctia miſerantes opponitis
Huc accedit q; hec omnia nec negociatōnis ſtudio
nec pprio manuū exercicio vob' elaborabitis·ſi ut
iure hereditario poſſidetis niſi forte et uos in corde
vrō dixeritis. Hereditate·poſſideatis ſcūarium dei
Et hec pauper modo quidā corā deo tantū cui cor-
da locūtur. Nec eni audēt apte cauſari aduerſum
uos quib᷒ inttrī p ſua uita neceſſe hūt potius ſup-
plicare. Ceterū i futuro ſtabūt in magna cōſtantia
adūſus eos qui ſe anguſtiauerūt. Stante quippe p
eis patre orphanorū·et iudice uiduarū. Ipius eni
tunc uox erit. Quā diu nō feciſtis vni de his mini-
mis meis·nec mihi feciſtis. Vos aūt reuerendiſſime
p̄ uos inq̄ abſit ut in talibus honorificando putatis
miniſteriū vrīm. Videtur quidem hec honorifica ſi ocl'o

nitatis habitat corꝑaliter. Nōne tñ et ipſe de hūi-
litate tamq̄ ſumma ſue doctrine ſuarumq̄ ỽtutum
gloriatus eſt. Diſcite ait a me nō q̄ ſobrius aut ca-
ſtus aut prudēs aut aliquit huiuſmōi. ſed quia mi-
tis ſum et humilis corde. A me inq̄t diſcite non ad
doctrinā ꝑiarcharū. non ad ꝓphetarum libros ego
uos mitto. ſed me uob̄ exemplum me formā humi-
litatis exhibeo. Inuiderūt mihi altitudinē quā ha-
beo apud patrem angelus et femina ille potentie. il
la ſcientie. Vos aūt emulamini cariſmata meliora
diſcentes a me quia mitis ſum et hūilis corde. Co-
modum reor indigare aliquid et de ſupbia. q̄tenus
ex oppoſito ſibi vitō. virtutis decor manifeſtior ap
pet. Superbia eſt appetitus ꝓprie excellentie. hec in
ſpecies duas diuiditur. in cecam et vanam ſupbiā
Que quidē et alijs nominib; appellan ̄pnt. contu-
matia et uanitas. quorū prior intelligētie. poſterior
uolūtatis vitium eſt. Nam et ex illa rationis falli-
tur oculus et ex iſta uolūtatis appetitus male affici-
tur. Quid melius ex ſingularū diffinitōibus demō
ſtrabimus. Ceca ſuperbia ſeu cōtumatia eſt uitium
quo ſe exiſtimans aliquis uł eſſe bonū qđ non eſt
uł a ſe eſſe qđ eſt. in ſe nō in domino gl̄atur Vana
ſupbia ſeu uanitas eſt. vitiū quo quis tam de eo qđ
eſt. q̄ de eo quod non eſt. ſui magis q̄ dei laudib;
delectatur. His itaq; p̄miſſis. aptemus iam contra
ria humilitati ſingula ſingulis opponētes. humili-
tas eſt contēptus ꝓprie excellētie. Contēptus oppo-
nitur appetitui. Duab; q̄; ſupbie ſpeciebus due nih-
ilominus humilitati opponūtur. Contra cecā ſup-
biam. ut quis de ſe nouerit ſentire humiliter. Con-
tra vanā nec cōſentire aliter ſentiētibus. Nempe q̄
de ſeipſo ſentire hūiliter nouit. in neutro ipſius de
ſe iuditiū falli poteſt. videlicet ut aut maius aliq̄d
putet eſſe q̄ ſit. aut a ſe eſſe quod ſit. Et ideo pari-
enter carens quod ſibi nouit deeſſe humiliter de eo
quod certus ē adeſſe nō in ſe ſed in dño gloriatur
Porro aduerſus hoc ut de ſe altius ſe aliquid ſenti
at ſolet ne inſoleſcat. verus humilis illud ſibi iugi
meditatōe reuoluere. Non alta ſapientes ſed humi
libus cōſentientes. Et illud nō ambulaui in mag-
nis neq; in mirabilibus ſup me. Si nō humiliter
ſentiebā ſed exaltabam. animā meā. Et item. Qui
ſe putat aliquid eſſe cū nihil ſit. ipſe ſe ſeducit. Cō
tra hoc aūt ut non a ſe ſentiat eſſe qđ ſe ſentit eſſe
ſollicite ſeipſū interrogat. Quid habes quod non
accepiſti. Si aūt accepiſti. quid gloriaris q̄ſi non ac
cepis. Item q̄ humanas laudes cōſueuit pfecte con
tēpnere. cum ſe laudari ꝑcipit. de eo q̄ in ſe nouit
non eſſe. nullatenus acquieſcēs. illud ſibi cōmemo-
rat. Qui te beatificant in errorē te mittunt. Sed et
illius nihilominus ōſiculi recordatur. Veruntā va-
ni filij hoim. mendaces filij hominū in ſtateris. ut
decipiant. proinde ſollicite ſtudet imitari apoſtolum
ita de ſe loquētem. Parco aūt ne quis me exiſtimet
ſupra id quod videt in me aut audit aliquid ex me
Cum uero laudari ſe cōperit de bono quod ſe for-
te habere cognoſcit. nihilominus quātum in ſe eſt
ſcuto ueritatis curat a ſe iaculum fauoris expellere
Dās deo gl̄am et dicēs. Gra dei ſū id qđ ſū. Et re-

pulſans a ſe omnē ſuſpitionē ait domino. Nō no-
bis domine nō nob̄. Sed noi tuo da gloriā. Veu
it nimirum ſi aliter egerit. ne forte audiat ab ipſa
Recepiſti mercedē tuam. Et iterū. Gloriā ab inui-
cem q̄ritis et gloriam que a ſolo deo eſt non vultis
Refugiens ergo et de hoc ad cōſiliū apoſtoli. Pro
bat ipſe opus ſuum ut ſic habeat in ſemetipſo glori
am et nō in altero. Fidel̄ ſuimet cuſtos. q̄ ſibi ocu-
lum fauoris ſine fraude reſeruet. ne in aduentu ſpō-
ſi lampas conſciētie uacua extinguatur. Nō in al-
tero inq̄. Nec eni tutum arbitratur labijs homi-
num committere gloriā ſuā. Arche utiq; ſine claue
et ſine ſera. nulliq; omio clauſe nocere uolēti. Non
tutum plane. ſed ſtultū ibi theſaurum tuum recon-
dere. vnde reſumere non ualeas cū uolueris. Si po-
nis in os meum. iam non in tua ſed in mea poteſta
te eſt. cum utiq; pro meo libitu. uł laudare te poſ-
ſim uł derogare tibi. Sanū uas et in cōcuſſum con-
ſcientia. et ſecretis ſeruandis ꝑdoneū. nullis patēs in-
ſidijs. nulli violētie cedens. nulli quippe oculo vel
manui acceſſibil̄ excepto dūtaxat ſpiritui q̄ ſcruta-
tur alta dei Quicq̄ in ea repoſuero. ſecurus ſum q-
non ꝑdam ſeruabit viuo. defuncto reſtituet. Nam
quocumq; uado ego. ipſa it mecum. ſecum ferēs de-
poſitum. qđ ſeruandum accepit. Adeſt viuo. mor-
tuorū ſequitur. Vbiq; michi uł gloria uel cōfuſio
inſepabil̄ pro qualitate depoſiti. Beati qui in veri
tate dicere poſſūt. Gloria noſtra hec eſt teſtimoniū
cōſciētie noſtre. Nō poteſt dicere niſi humilis q̄ iux
ta vulgare puerbium et oculos caſpi ſemp metue-
ret et ſiluarum aures ſoleat habere ſuſpectas. Bea
tus nempe homo qui ſemp eſt pauidus. Non po-
teſt dicere arrogans et p̄ſumptor q̄ ſeipſ; ipudenter
oſtentans paſſim et ubiq; tamq̄ p campum incen-
dens totus fertur in gloriā. Gloriatur etiam cū ma
le fecerit et exultat i reb; peſſimis Eſtimat ſe nō ui
deri dum plures habeat imitatores q̄ reprehen-
ſores cecus dux cecorum. Sed habet hic campus
oculos ſanctorū pculdubio angelorum quos ſem-
per offendere ſolet indiſciplinata cōuerſatō. Nō di
cet ypocrita. Gloria mea teſtimoniū conſciētie mee
quia et ſi iudicantiū ſecūdum faciem ōbo vultū ha-
bitu ne ſimulatoria elidat opinioni ſed non eius q̄
ſcrutatur renes et corda fallit vel euadit iuditiū ſi-
quidē deus nō irridetur. Timeat ergo et iſte nemo-
ris aurem ligua licet manuq; tacentib; auri tñ vbi-
q; p̄nti de quacumq; ſilua latebro ſe duplicatis et
ſpinoſe caliditatis tacentis et quieſcentis cor loqui-
tur cogitatō cōfitetur. Prauū eſt cor hominis et in
ſcrutabile ita ut nemo ſciat que ſūt in homine niſi
ſpiritus hominiſq̄ in eo eſt ſed nec ipſe plene. Nā
cum apoſtolꝰ diceret. michi p minimo eſt ut a uo-
bis iudicer aut ab humano die adiecit Sz nec ego
meipſm iudico. Quare. q̄m non poſſū ait ratam uł
ipſe de me pferre ſniaꝫ Ecce eni nichil michi conſci
us ſum non tñ in hoc iuſtificatus ſum. Non ex hoc
credo me uł ipſi conſciētie mee. Quippe cū ne ipſa
quidē. q̄at me cōplendere totū nec pōt iudicare de
toto que totū non audit. Qui aūt iudicat me dñs
eſt. Dominus inquit cuiuſ vtiq; conſcientiam. non

ſi pmū abſq; ſecundo ſufficēt fruſtra et dauid hoꝛ-
taretur dicēs declina a malo et ꝑſpas ꝗeſcite agere
ꝑuerſe . Et deus ipſe ad caym peccaſti ꝗeſce . Nuſꝗ
ſi ſcđm ꝑ ſe poſt peccatū bonaꝝ ſufficēt reſtaurare
cōſciam · ſine cauſa clamat penitēs i pſalmo . Beati
quoꝝ remiſſe ſunt iniqtates · et ꝗrum tecta ſūt pec-
cata . Et illud · uide humilitatē et laborem meū et di-
mitte vniūſa delicta mea . Et in oꝛōe dñica . Dimitte
nobis debita noſtra ſicut et nos dimittimus debitoꝛi-
bꝫ nr̄is . Vtriuſq; ūtutis bene cōſcius animus ſe-
cure iam ſeipſū deſerat · et ꝗdammō ꝓdat · ut aliqſ
lucrifaciat cū infirmātibꝫ infirmetur · uratur cum
ſcādalizatis . Fiat etiā ſi optat iudeis iudeus · nich-
ilq; formidet cum tali conſciētia . Exemplo ieremie
et ezechielis in egiptum uel in caldeā cum trāſgreſ-
ſoribus captiuari . Sed et cum ſancto iob frater fie-
ri draconū et ſotius ſtrutōnum . Cum moyſe ꝗ̄ qđ
grauius eſt deleri de libro dei · et cum paulo anathe-
ma eſſe a xp̄o · ꝑ fratribꝫ non timeat cū huiuſmodi
conſciētia . Ipam deniq; ſi neceſſe eſt intrare iehēnā
ſecurus medias penetrans flāmas · leta decantet cō-
ſcientia · et ſi ambulauero · in medio vmbre mortis ·
non timebo mala · quoniā tu mecū es . Contemnus
ſi placet thauros regum et vaſtigia regnoꝝ cū hu-
iuſmōi fiducia . Nōne cūcta hoꝝ felicitas ꝑ tanti
boni diuicijs miſeria reputabitur . Et hāc fiduciam
opatur caritas de corde puro et conſcia bona . Iā
uēo qđ reſtat de fide non ficta · et item quod ex alio
loco in mentem uenit · fides ſine opibus moꝛtua eſt
Duo iſta mittunt nos ad quādam fidei trifariā di-
uiſionem · ut dicatur fides moꝛtua · ficta ꝓbata . Et
moꝛtuam quidē apoſtolus diffinit eā eſſe que ſine
opibus eſt · id eſt q non opatur ex dilectōe · ꝗſi nō
habēs aiam ipſam ſ · dilectionem qua uegetetur et
moueatur ad opa · fictam aūt ego arbitroꝛ illā uo-
cari fidem · que ſuſcepta quidē ex caritate vita · mo-
ueri incboat ad bene opandum · ſed non pſeuerās
deficit et moritur tāꝗ̄ aboꝛtiua . Eo utiq; ſenſu fic-
tam huiuſmōi dixerim · nominatā · quo uaſa figuli
uocamus fictilia · non quia videlicet utilia non ſint
id eſt ꝗ̄ diu durant · ſed quia fragilia cum ſint diu
minime duratura . De hac fidei fictōne puto illos no-
tari in euāgelio · q ad tempus credūt et in tempoꝛe
tēptatōnis recedunt . Interrogo eos q dicūt cari-
tatem a quo ſemel accipitur · nequaꝗ̄ vltra recedere
Ait veritas de quibuſdā . Et hy radices nō habent
quoniā ad tēpus credūt · et in tempoꝛe tēptatōis re-
cedūt . Vnde et q recedūt . Vtiq; a fide ad infidelitatē
Item ꝗro potrant ne in illa fide ſaluari an nō po-
terant . Si nō potrant · q iniuria ſaluatori · ꝗue tēp-
tatori leticia qꝛ hinc recedant · ubi ſalus non ſit . Si
quidē nec ſaluatoꝛ zelatur niſi ſalutē · nec malignus
inuidet niſi ſaluti . Si aūt potrant · ꝗno aut ſine ca-
ritate ſūt ꝗ̄ diu in illa fide ſunt · cum ſine caritate ſa-
lus eſſe nō poſſit · aut deſerētes fidem · nō etiam deſe-
runt caritatē · cū caritas et infidelitas ſimul eſſe nō
poſſunt . Recedunt quid a fide quia ueritas aſſerit
conſeqūter et a ſalute quia ſaluatoꝛ redarguit . In-
de nos colligimus qꝛ et a caritate · ſine q ſalus eſſe
nō potuit . Et hy inquit radicē nō habent . Nō ne-
gat eos habere bonū ſed in bono potius radicatos
nō eſſe cauſatur . Deniq; ſequitur et ait quia ad tē-
pus credunt · bonū eſt ſed ut duraturū · non enī qui
cepit ſed qui pſeuerauerit uſq; in finem hic ſaluus
erit . Non aūt durant quia in tēpoꝛe tēptatōis re-
cedunt · Beati interim rapti fuiſſent antꝗ̄ malitia
mutaret coꝛda eoꝛum . Nunc uero ve ꝑgnātibꝫ et
lactantibꝫ in illis diebus teneros utiq; fetus geſtā-
tibꝫ et de vita recēti facile i piculis exturbādos . Ta-
les ſunt anime ꝑuam ad huc et tenerā hñtes carita-
tē · et ob hoc earum fidē viuam · ſed fictā neceſſe eſt
in temptatōne deficē . Vaſa figuli ait ꝓbat foꝛnax et
homines iuſtos tēptatō illos videlicet qui ex fide vi-
uunt . Iuſtus nempe ex fide viuit · ſed ex fide q viu-
cit · neq; enī que moꝛtua eſt · vitam dare poteſt . De-
monū fides nō adducitur in examinatōez uacua qp-
pe caritate moꝛtua eſt . Credunt quidē et contremi-
ſcunt · ſed timoꝛ nō eſt in caritate . Porro in laboꝛe
hoim non ſunt · et cum hominibus nō flagellabūtur
quod extincte fidei nlla . Iam debetur ꝓbatō ſed re-
ꝓbatio · ſolā itaq; iuſtoꝝ fidem id eſt uiuoꝝ viuā
foꝛnax tēptationū ſuſcipit examinandam · ſed non
omniū iuſtitia manet in ſeculū ſeculi · quoniā ſūt q
ad tempus credunt et in tēpoꝛe tēptatōis recedunt
Qualꝭ ſit cuiuſq; fides tribulatō pꝛobat . Si cuius
Aficit enī cū in caritate nō pſeuerat · ficta eſſe dino-
ſcitur . Si cuius pſeuerat ꝓbata et pfecta cenſetur
liquet ex his ſatis ut arbitroꝛ non omnes q habue-
rint caritatē habere et pſeuerātiam in caritate . Alio-
ꝗn fruſtra cōmouet diſcipulos dominus manete · in-
quit in dilectione mea . Aut enim ſi nec dum dilige-
bant · non debuerat dicē manete · ſed eſtote in dilec-
tione mea · aut ſi iam diligebāt · neceſſe nō erat mo-
uere de pſeuerātia · qua ſcđm iſtos ꝑuari non potu-
rant . Curet ergo ſeruus bonus et fidelꝭ fidē ſeruare
non fictam · caritatē de coꝛde puro et conſcia bona
pluris eſtimans anime vitā ꝗ̄ coꝛpis · minus hoꝛ-
rēs carnis moꝛtem ꝗ̄ fidei . Iam de tribus que ſupi-
us ꝓpoſuimus · ſola niſi falloꝛ tractanda reſtat hu-
militas . Nec duabꝫ ꝑmiſſis virtutibꝫ in tm̄ eſt ne-
ceſſaria ut abſq; iſta ille nec eſſe virtutes videantur
Nempe ut caſtitas ſeu caritas detur humilitas me-
retur · qm̄ humilibus deus dat gratiam ſeruat ac-
ceptas · quia nō reqieſcit ſpiritus dñi · niſi ſup quie-
tum et humilē ſeruatas cōſumat . Nā virtus in in-
firmitate hoc eſt in hūilitate pficitur . Inimica om-
nis gratie omniſq; initiū peccati debellat ſupbiā · et
tam a ſe ꝗ̄ a ceteris ōutibꝫ · ſupbam illā ꝓpulſat ty-
rannidem . Siquidē cum ex alijs quibuſq; bonis ui-
rium ſuarum magis cape ſoleat incrementum ſupbi-
a · ſola hec omniū ꝓpugnaculū quodā turriſq; ōtu-
tum · eius foꝛtiter reſiſtit malicie obuiat ꝑſumptioni
Sola deniq; eſt de qua omniū plena virtutū maria
gloꝛiandū eſſe putauit . Audito ꝗppe ab angelo . Aue
gratia plena quaſi ſola ex illa plenitudine humili-
tatē in ſe cognoſceret · ſolā reſpondiſſe ac rependiſ-
ſe memoꝛatur in gr̄am . Reſpexit deus inquiens hu-
militatem ancille ſue . Quid deniq; auctoꝛ et datoꝛ
virtutū xp̄ī in quo omēs theſauri ſapiētie et ſciētie
ſūt abſcōditi in quo omnis quoq; plenitudo diui-

nitates et ſub ferula transferuntur ad principādū
preſbiteris letiores interim ꝙ uirgas euaſerint ꝙ
ꝓmeruerint principatū·nec tam illis blandiūtur ad=
eptum ꝙ ademptum magiſteriū·et h̄ quidē in initō
pceſſu quidē temporis· paulatim inſoleſcētes ·docti
ſunt in breui·uendicare altaria·ſubditorū marſupia
uacuare· magiſtris nimirū in hac diſciplina uten=
tes·p̄doneis ambitione et auaritia . Verū quātauis
induſtria tua tibi lucra conq̄rere cautulus uidearis
quātalibet ·vigilantia rem poſſis ſeruare tuā ·quā=
tocumq; ſtudio regum tibi ac principū gratiā cap=
tare cures . Dicim⁹ tn̄·ve terre cuius rex puer eſt et
cuius principes mane comedunt. Nec dicim⁹ quā
cumq; etatem dei gratie p̄maturam ſicut nec ſerā
cū multos videamus iuniores ſup ſenes intelligē
moribꝫ antiquare dies· p̄uenire t̄poꝛa meritis ·qd̄
etati deeſt·cōpenſare virtutibꝫ. Boni pueri q̄ quod
etate uidētur·eſſe ſtudent et malitia. Malitia inq̄ꝫ ſ
non ſenſu·quorū iuxta cōmonitionē apoſtoli ·ne=
mo cōtempnat adoleſcētiam. Meliores bone indol̄
adoleſcentis·inueteratis dierum malorū· puer centū
ānorū maledict⁹· et eſt regione ſenect⁹ uenerabilis
nō diuturna·neq; numero ānorum cōputata. Bo=
nus puer ſamuel q̄ loquēti deo ꝓmptus aderat au=
ditoꝛ dicens·loq̄re domine quia audit ſeruus tuus
Ac ſi diceret parat⁹ ſum·et nō ſum turbatus ut cu=
ſtodiam mādata tua. Bonus et ieremias·q̄ an̄ ſanc
tif catus ꝙ nat⁹. Cum ſe excuſaret de pueritia·nichi=
ilominus conſtitutus eſt ſup gentes et ſup regna
Bonus ꝙ daniel· cuius ſpiritū ſuſcitauit deus ut
conuiceret iniq̄ iudicia· et ſanguinē innoxiū libe=
raret. Deniq; cani ſūt ſenſus hominis·et etas ſenec
tutis vita immaculata . Sic ubi huiuſcemōi puer
ſenex ꝓmotus inuenitur opus dei eſt·his qui tales
non ſūt·mirandum nō imitādum . Ceterum curri
tur in clero·paſſim ab omni etate et ordine·a doc=
tis pariter et indoctis· ad eccleſiaſticas curas· tamꝙ
ſine curis·iam quiſq; victurus ſit·cum ad curas p=
uenerit . Nec mirū de his q̄ nec dum in ſemetipſis
expti ſunt . Videntes quippe illos qui iam ꝓprios
humeros cupite ſarcine ſubmiſerūt. Non ſolū nō
gemere tāꝙ ſub onere ſ·iſup appetere plus onerari
Nō deterrentur picul̄· q̄ cupiditate cecati nō uidēt
ſed fauoribꝫ amplius· quos illis inuidēt ꝓuocan=
tur. O infinita ſemp ambitio· et inſaciabilis aua=
ricia. Cum primos honorū gradus meruerint in ec
cleſia·meruerit aūt vl̄ uite merito ul̄ pecūie ſiue etiā
carnis et ſanguinis·q̄ regnū dei non poſſidebūt·p̄=
rogatiua. Nō ideo corda q̄eſcūt duplici ſemp eſtu
antia deſiderio·quo utiq; magis ac magis dilaten=
tur in plura et ad celſioꝛa ſublimentur uerbi gratia
Cum factus quis fuerit in quacūq; eccleſia decanus
p̄poſitus·archidiacon⁹ ·aut aliquid huiuſmōi·non
content⁹ vno in vna·plures ſibi·pmmo quotq̄t ua
let cōquirere honores ſatagit·tam in vna ꝙ in plu
ribus. Quibus tn̄ omnibꝫ·ſi locus euenerit ·unius
libenter p̄ferret epiſcopij dignitatē. Sed nūquit ſic
ſaciabitur fact⁹ epiſcopus·archiepiſcop⁹ eſſe deſide=
rat·quo forte adepto·rurſū neſcio quid altius ſom
nians laborioſis itineribꝫ ·et ſumptuoſis familiari=

tatibus·rationū ſtatuit frequētare palatium ·q̄ſtu
oſas ſibi quaſdam· ex inde comparans amicicias ·ſi
lucri ſpiritualis gratia hoc fatiūt. laudand⁹ eſt zel⁹
ſed p̄ſumptio corrigēda . Nōnulli cū iſta nō p̄nt
uertunt ſe ad aliud ambigēdi genus·in quo nichil
ominus aperiūt eam quā habent dn̄andi libidinē
Nam cum p̄ſideant vrbibꝫ ualde populoſis·et to=
tas ut ita dicā patrias·ꝓprie dioceſis ambitu circū
cludant·occaſione inuenta· exquorūq; uetiri priui=
legio ſatagūt·ut et vicinas ſibi ſubiciant ciuitates
quatenus due quibꝫ duo uix p̄ſules ſufficiebāt ſub
vno regantur antiſtite. Rogo q̄ hec tam odioſa p̄
ſumptio·quis hic tantus ardoꝛ dn̄andi ſup terram
que principandi tam effrenis cupiditas. Certe cum
primū tractus es ad cathedram flebas refugiebas
vim querebaris·multū a te et omnino ſupra te eſſe
dicens·miſerū clamitans et in dignum·qui nō eſ
ſes p̄doneus tam ſancto miniſterio· tantis nō ſuffi=
ceres curis. Quid ergo nunc uerecūdia depulſa foꝛ
midine ſponte ambis ad ampliora ꝓmmo irreue=
renti audatia·ꝓprijs non content⁹ ·inuadis aliena
Cur hoc·forte ut plures populos ſalues. Sꝫ in ali=
enam meſſem·tuā mittere falcem iniurioſum eſt ·ut
tue p̄ſtes eccleſie. Sed eccleſiarū ſponſo· non placet
tale vnius incrementum·qd̄ ſit detrimentū alterius
Crudel̄ ambitio et incredibil̄· ſi fidem oculi nō aſ=
ſtruerent· uix tenent man⁹ quin illud ad litteram
impleant qd̄ legitur in ꝓpheta. Secuerūt pregnan
tes galaad·ad dilatandum terminos ſuos Vbi eſt
illa terrifica terminatio. Ve qui coniungitis domū
ad domū·et agrum agro copulatis. Nūquit in his
dūtaxat exiguis ve iſtud metuēdum eſt. Non aūt
cum vrbes vrbibus·aut ꝓuincie ꝓuincijs cōtinuan
tur·ꝓmmo etiā reſpondeant ſi uolunt·ſe imitari do=
minū xp̄m·facientes et ipſi utraq; vnum ·adducen=
tes et ipſi ex diuerſis paſcuis greges·ut fiat vn⁹ pa
ſtoꝛ et vnū ouile . Huius rei gratia nō pigritātur
crebro terere limina appoſtoloꝝ·inuēturi et ibi qd̄
magis dolendum eſt·qui ſue faueāt improbe uolū
tati·non ſiꝙ ualde rationi curent·q̄ fine res termine
tur ſꝫ· q; ualde diligūt munera·ſequūtur retributi=
ones. Nude inda loquoꝛ·nec tergo uerēda ſed in
uerecunda confuto . Vtinā priuatim et in cameris
hec fierent ·utinā ſoli viderem⁹ et audiremus utinā
nec loquēnbꝫ crederetur·utinā nobis reliq̄rint mo
derni noe. Vnde a nob̄ poſſent aliquatenus operari
Nunc uero cernēte orbe·mundi fabulam·ſoli tace
bimus. Caput meum vndiq; cōquaſſatū eſt et ego
ſaguine circūquaq; ebuliēte putauerim eſſe tegēdū
Quidq̄t appoſuero cruētabitur·et maioꝛ erit confu
ſio·voluiſſe celare·cum celari nequerit. Bona hu=
militas· q̄ et inpūciarum ab huiuſmōi moꝛdacib⁹
curis·mētem facit eſſe quietam·et a minacibus pe=
nis in futuro ſecurā reddit conſciētiam . Hec vroꝛ
pater animos·ab horum omniū peſtifera emulatio
ne cōpeſcat . Audite potius ꝓphetam taliter a tali=
bus dehortantē . Noli inquit emulari in malignā=
tibus·neq; zelaueris faciētes iniquitatem . Emulari
magis opoꝛtet apoſtolū·nō glorianté in immēſum
nec ſe ultra ſe extēdentem·nec audentē ſe ut ipſe fate

effugit· ſinam non ſubterfugit etiam ꝙ ꝓpriam la
tet conſcientiam . Audit deus in corde cogitantis qd̄
non audit vel ipſe q̄ cogitat . Aderat auris ꝓphete
ab ſētis ori furtiue pecuniam poſcentis et ego quā
tūlibet in oculto ledere cogitās aut ꝑrimū nequi:
ter aut turpiter me ipſū Non uerear autem nulꝙ
abſentē. Tremēda prorſus auris et reuerēda cui nō
ceſſat quies nec tacet ſilētium . Deniq; ait . Auferte
malum cogitationū vẽſtrarum ab ocul' meis. Sed qd̄
eſt qd̄ dicet ab ocul' meis. An et noſtra deus nō ſo
lum audit ſed et uidet archana . Quales oculi qui
cōtemplantur cogitationes . Non ſunt colorate ut
videantur ſicut nec ſonāt ut audiātur . Solent ſen:
tiri a cogitante nō audiri ab auſcultāte non a con
tēplante videri. Merito tñ dñs ſcit cogitatōnes ho:
minum qm̄ vane ſunt . Cur eni neſciret quas et au
dit et videt Nis ꝑcipue duob' ſēſibus id eſt uiſui
et auditui nemo fidē putat negādam. Hoc nos ſci
re conſtanter aſtruimus qd̄ uidimus et audiuimus
Merito itaq; nō erat opus dño ihesu ut q̄s ei teſtis
moniū phibēt de hoīe ipſe nimirū ſciebat q̄ eſſent
in homine. Quid cogitatis ait mala in cordib' ue
ſtris . Reſpōdebat non ſermonib' ſed cogitatōib'
Audiebat nō loq̄ntes videbat non apparētes. Con
tremiſco totus tuam dñe ihesu q̄ntillo poſſum intu
itu conſiderās maieſtatē ꝑſertim cū recordor in quā
tis ipſius aliq̄n contēptor extiterim . Sed et nūc cū
iam a fatie maieſtatis fugi ad genua pietatis quid
amplius facio. Vereor ne qui aliq̄n cōtrarius exti:
ti maieſtati et nūc ingratus pietati inueniar. Quid
eni ſi ceſſet man⁹ et nō ceſſet pectus. Quid ſi os iā
ſilet et nec dū cor reqeſcit Si ſinguli illiciti motus
animi mei ſingula ſūt quedā in te de⁹ cōuitia ut pu:
ta iracūdie motus in māſuetudinē . Inuidie in cari
tatē in frugalitatē luxurie turpitudinis in caſtitatē
et innumera his ſilia que de cenoſo lacu prurītis
pectoris mei etiā nūc inceſſanter ebulliūt inundātes
et impingentes in ſerenitatem ꝑfulgentis uoltus tui
quid magnū feci ſolos cohibere actus ·actus corri:
gere. Si has atq; huiuſmōi quas foris licet vacās
intus agitare non ceſſo iniquitates obſeruaueris o
dñe q̄s ſuſtinebit. An forte iam nō ago illa ſed pa
tior. Aguntur quidē in me ſed a me non agūtur ſi
nō cōſentio. Sane ſi mei nō fuerit dñati tūc imma
culatus ero et immaculatus corā eo nō ſolum ſi ca:
uero ſz et ſi obſeruauero me ab iniq̄tate mea. Vera
dixerim·non quia facio ſed quia ſuſtineo . Corpus
geſto mortis carnemq; peccati ſufficit interim michi
ſi nō regnet peccatum in meo mortali corpore . Si
corp⁹ criminī nō reputatur nec qd̄ hītat in eo pec:
catum ſi tñ non condelector ſi tñ non exhibeo mem:
bra arma iniquitatis ꝓ hac orabit ad te o miſeri:
cors quiuis etiā ſanctus in tempore optuno . Du:
plex nimirū q' malum ſentiat et nichilominus ſāc
tus dum non cōſentiat . Supplex ꝓ piculo ſanctus
ꝓ virtute . Sanctus plane atq; beatus q̄ cōdelectās
legi dei ſecūdum interiorē hominē de malo qd̄ ita
ineſſe corpi ſentit ut niſi piter cum corpe carē non
poſſit merito ſeſe cōſolatur et ait. Iam nō ego ope
ror illud ſed qd̄ habitat in me peccatū . Veruntñ

delicta quis intelligit. Nam ſi poſſem dicē cū pau:
lo qd̄ quidē longe eſt a me nichil michi cōſcius ſū
nō tñ in hoc eſſe iuſtificatū oportet me glari . Nō
eni qui ſeipm̄ cōmendat ille ꝓbatus eſt ſed quē de:
us cōmendat . Si applauſerit michi iuſtitiā huma:
nus dies ꝓ minimo habeo qm̄ ille lucet tm̄ in fatie
Homo eni uidet in fatie deus autem intuetur cor
Propter hoc ieremias nō ſatis popularib' ſenten:
cijs uelut quibuſdam humani diei radijs moueba
tur ſed fidenter loq̄batur de eo diē hominis nō con:
cupiui tu ſcis . Si meus michi arriſerit dies neq;
meipm̄ inq̄ iudico quia nec ipſe me ſatis intelligo
Solus merito cōſtitutus eſt iudex viuorū et mortu
orum q̄ finxit ſigillatim corda vniuerſorū et intelli
git omnia opa eorum . Solū attendo iudicem quē
et ſolum iuſtificatorē agnoſco. Patrr dedit ei iudi
ciū facere q; filius hominis eſt Non uſurpo michi
ut ſup me ſeruus filij poteſtatem nec me ānumero
illis de quib' ita conq̄ri ſolet Tulerunt homines a
me iudicium . Patrr nō iudicat quemq̄ ſed omne
iudicium dedit filio et ego michi ꝑſumam qd̄ nec
ipſe ſibi patrr aſſumit . Velim nolim ipſi me aſtare
neceſſe eſt ipſi horū que geſſerim in corpe reddē ra:
tionem cui nec uerbum ꝑtrruolat nec ſubterfugit
cogitatio . Sub tam equo libratore meritorū ſub
tam intimo ſecretorum inſpectore quis gloriabitur
caſtum ſe habere cor Sola ꝑfecto que nō ſolet glo
riari nō nouit ꝑſumere cōtendere non cōſueuit gra:
tiam inuētura eſt in oculis pietatis hūilitas . Deus
namq; ſupbis reſiſtit humilib' aūt dat gratiā non
cōtendit iuditio nec ꝑtendit iuſtitiā qui uere hūilis
eſt ſed dicit nō intres in iuditium cū ſeruo tuo do:
mine . Recuſat iudiciū et poſtulat miſericordiā fa:
cilius ſibi ueniā impetrare ꝙ iuſtitiam uēdicare cō:
fidēs . Nouit naturā diuinam naturaliter piā que
noſtram nequaꝙ hūilitatem abhorreat . Nō deſpi
cit illa maieſtas cor contritū et hūiliatum in noſtro
genere que corpus ex eo hūilitatis non dedignata
eſt aſſumere . Neſcio quo pacto familiarius ſemp
hūilitati ꝓpinquare ſolet diuinitas deniq; illa ſe in:
duit ut appareret hominib'. Subſtantiā formā ha
bitumq; geſtauit hūilem ipſius nob' commendans
virtutis excellentiam ꝙ ſpetiali ſui uoluerit honora
re pñtia. Nobis aūt dilectiſſime uob' ꝑcipue tanto
magis arbitror hanc eſſe neceſſariam quāto maior
noſcitur materia ſuppetere ſupbiendi. Venus etas
ſciētia cathedra et qd̄ maius eſt primatus ꝑrogati:
ua cui non eſſent inſolentie fomes elatōnis occaſio
quāꝙ eſſe poſſint et hūilitatis Meditantib' quidē
honores blandiūtur ſz onera pēſantibus tedio ſunt
atq; formidini. Nō aūt omnes cāpiūt hoc ūbum
Multi eni non tanta fiducia et alacritate currerent
ad honores ſi eſſe ſentirent et onera. Paucri ꝑfec
to metuerēt nec cū tanto labore et piculo quaſli:
bet affectarēt infulas dignitatum Nunc uero quia
ſo'a attenditur gl'a et non pena purum eſſe clericū
erubeſcitur in eccleſia ſeq; viles eſtimant et inglori:
os q̄ quocumq; eminentiori loco non fuerint ſub:
limati . Scolares pueri et impubes adoleſcētuli ob
ſāgwinis dignitatē pmouētur ad eccl'aſticas dig:

nō agēdo. Ut itē ꝑ parūitatē qđ apte diffinit tertiū hūilitatis esse gradū· ut quis ꝓ dei amore omi obediētia se subdat maiori· in regula ueritatis attēde qđ legitur. Qui soluerit mādāt unū de his minimis meis mādatis ·et docuerit sic homines· minimꝰ uocabitur in regno celorū. Pro inde tu doces· et rēnuēs obedire· non minimū sed maximū xp̄i mandatū· et soluere et docere conuinceris. Itaq; doctor et solutor mādati· minimꝰ tu uocandus es in regno celorum Si ergo tu putas iniuriā priorat⁹ minorem summis sacerdotibꝰ uideri nō magis indignum estimādum est minimū uocari in regno celorū. Si multum supbus es· plus minꝰ ꝙ̄ minor uocari cōfunderis. Minor quippe utilitas est minorē uideri ꝙ̄ minimū longe aūt p̄stantius solis subdi ep̄is ꝙ̄ uniuersitati Sed nō ꝓpter me inquis facio sed ꝓ̄ro ecclesie libertatē. O libertas· omniū ut ita loquar seruitute seruilior· patiēter ab huiusmōi libertate abstineam que me pessime abdicat supbie seruituti. Plus timeo dentes lupi· ꝙ̄ uirgam pastoris. Certus sum eni ego monachus· et monachorum qualicūq; abbas· si mei q̄nq; pōtificis a ꝓprijs ceruicibꝰ excutere iugū tēptauero· qđ sathane mox tirāndi meipsum subitō Adūtēs inimirū cruēta illa bestia· q̄ circuit q̄rens quē deuoret· elongatā custodiā heu statim insilit in presumptorē. Merito eni non cūctatur p̄dere supbo· q̄ se iure regem gloriatur sup omnes filios supbie. Quis dabit michi· centū in mei custodiā deputari pastores· quāto plures sentio curam gerere mei tanto securior exeo in pascua. Stupendā insania· animarū nō cunctos turbas michi custodiēdas colligere· et unū sup ꝓpriam grauor habere custodē Et subiecti quidē me de reddenda ꝓ se ratōne sollicitant. Qui aūt p̄sunt michi ipsi· potius paulo dicēte puigilant· tanꝙ̄ ꝓ me ratōnem reddituri. Illi et si honorāt onerāt. Hij nō tam p̄mūt· ꝙ̄ ꝓtegunt Scio me legisse iudiciū durissimū his q̄ p̄sunt exiguo autem minimo· Quid ergo uos o monachi sacerdotum grauat auctoritas. Meministis īfestatōem Sed si quid patimini ꝓpter iusticiā beati. Secularitatē cōtempnitis sed secularior nemo pilato cui dn̄s astitit iudicandꝰ. Nō haberes inq̄t in me potestatē nisi tibi data esset desup. Iam tūc ꝑ se loquebatur et in se exprimebatur· qđ post ꝑ apostolos clamauit in ecclesijs Nō est potestas nisi a deo et q̄ resistit potestati· dei ordiatōi resistit. Ite nūc ergo resistere xp̄i uicario· eū nec suo aduersario xp̄c restiterit. Aut dicite si audetis sui p̄sulis dei ordinatōnem nescire· cū rationi p̄sidis potestatē xp̄s super se q̄fateatur fuisse celitꝰ ordinatā. Uerū apte indicāt q̄dam horum qđ cogitēt· dum mlt̄o labore ac p̄tio· apostolicis adeptis priuilegijs ꝑ ip̄a sibi uēdicant insignia pontificalia· utētes et ipsi more pontificū mitra anulo atq; sandalijs. Sane si attēditur rerū dignitas hāc monachi abhorreat ꝓfessio. Si ministeriū solis liquet cōgruē pontificibꝰ. Profecto esse desiderāt· qđ iudei gestiūt· meritoq; nō queunt esse subiecti quibꝰ iā ipo se cōpant desiderio. Quid si et nomen eis cōferre priuilegiorū posset auctoritas Quanto putas auro redimerent ut appellarentur pōntifices. Quo ista o monachi. Ubi est timor mētis· ubi rubor frōtis. Quis unq̄ꝫ ꝓbatorū monachorum tale aliquid aut ūbo docuit· aut reliq̄t exēplo Duodecim hūilitatis ḡdus magister noster edisserit· ꝓprijsq; distinguit descriptōibꝰ in quo q̄so illorū docetur aut continetur· ut hoc fastū delectari monachus· has q̄rere debeat dignitates· labor et latebre et uolūtaria paupertas hec sūt monachorū insignia hec uitā solēt nobilitare monasticā. Uestri aūt oculi· omne sublime uidēt· uri pedes omne forū circuūt Uestre ligue in omnibꝰ audiūtur cōsilijs· r ꝯmanꝰ omne alienū diripiūt p̄rimoniū Tamē si ita optet ut emācipati a subiectōne pōtificū· pari cum apl̄orū successoribꝰ glā· pari cathedra. His demq; solenniū indumentorum insignibꝰ attollamini· cur nō et sacros ordines celebratis· et bndictōnes datis in ꝓplis. Quāmlta moueor dicē aduūsus impudētissimā p̄sūptionē· sed frenat impetū· qđ auribꝰ occupatis scribē me recolens· longiori lectione uereor fieri onerosus archiep̄o. Et q; res tam manifesta est ut mltitudo rep̄hendētiū uideatur impudētiā obdurasse. Nō si et hec ip̄a cernūtur gratas excedē cōpēdij metas. Uos o dn̄e donate· q̄ me et in hoc ꝓpriā ꝓdere coegistis imperitiā· dū morē modūq; solēnē in scribēdo seruare nescierim

Ad. Eundē supplicās ꝓ ecclia. Molisinensi 43

Piicris p̄cis n̄re benigna susceptio· p̄bet ampliorē sperādi fiduciā. Premissa itaq; deuotissimarū g̃rarū actōne ꝓ expta beniuolētia iterum audeo ꝑē qđ iterādis gratijs scdo me facit debitorē ꝙ̄tm⁹ uidelicet molisineñ eccle ipsam ecclam ꝓ q̄ se cōam serenitatē quoq̄mō obnubilasse dolebat· eadē libertate tenē cōcedatis q̄ p̄decessorū uřorū tēporibꝰ eam certū est tenuisse. Valete

Ad. Eundē adhuc supplicat ut exaudiatur p̄cibus pro eadem. Ecclesia 44

Uidetis certe quātum p̄sumā de uřa beniuolētia· ut nec crebra impetratio preces finiat et totiēs exauditꝰ rursū accedē p̄cator importun⁹ nō uerear Magna quidē p̄sūptio· si nō meretur indignatōnem· qm̄ de caritate nō de temeritate descendit Meminit nisi fallor uřa p̄initas ꝙ̄ dudū trecis q̄relas uniūsas· quas ꝓ eccla senonia aduersū. Molisineñ monachos añ habueratis· ꝓ amore dei et nřo precū⁹ omisistis. Et ecce idē monachi conq̄rūtur· ꝙ̄ nescio quas nouas· et ut ip̄i aiūt indebitas uob̄ cōsuetudines in p̄dicta eccla uēdicetis obsecro ergo et ip̄as dimitti· cōfidēs me ne hac quidē uice passurū repulsam ut q̄ iam de maioribꝰ merui nō repelli in obtinēdis minoribꝰ non cōfundar

Ad magistrum. Hugonē. De sancto. Uictore discussio sup q̄busdam articulis scripturarum 45

Si tibi uideor tardiꝰ rescripsisse scito me tarde quoq; accepisse· ad qđ rescriberē. Nam q̄

tur cõparare quibuſdam·q̃ ſemetipſos cõmendãt·ſi
ſe ſibi comparãtẽ et metientem ſecundũ menſurã re-
gule quã menſus eſt ei deus. Audiendo etiam ex ei⁹
ore. Nolite fraudare inuicẽ. ꝓprijs placebit eſſe cõ-
tentũ·qui et puocãs ad hũilitatẽ·ſuũ illõ archiepo
non cunctabitur ſalubriter intimare. Noli altũ ſape
ſed time in alto poſitum. Non altũ ſape difficile
eſt et omnino inuſitatum·ſed quãto inuſitati⁹ tan
to glo͛ſius. Timor de iam adepta altitudine tedere
magis ꝙ̃ placere faciet altiora. Non uos ergo feli-
cem quia preeſtis·ſed ſi non ꝓdeſtis·infelicem putate
Ut aũt ſecure preeſſe poſſitis ſubeſſe et uos ſi cui de-
betis non dedignemini. Dedignatõ q̃ppe ſubiectõ-
nis p͛lationis reddit indignũ. Sapientis eſt conſili-
um·quanto maior es hũilia te in omnib⁹. Sapiẽtie
uero preceptum·qui maior eſt ueſtrũ fiat ſicut iunior
Quod ſi expedit etiã minorib⁹ eſſe ſubiectũ·maio-
rum iugum quomõ licebit contẽpnere. Videãt in
uob' potius ſubditi·q̃ uobis exhibeant·intelligitis
q̃ dico. Cui honorẽ·honorem. Omnis anima inq̃t
poteſtatib⁹ ſublimioribus ſubdita ſit. Si omnis·et
ura. Quis uos excipit ab uniuerſitate. Si quis tẽp-
tat excipe conatur et decipe. Nolite illorum acqui-
eſcere conſilijs·q̃ cum ſint xp̄iani·xp̄i tñ uel ſeq̃ fac-
ta·uel obſeq̃ dc̄is oppbrio ducunt. Ipſi ſunt q̃ uo
bis dicere ſolent. Seruate ure ſedis honorẽ. Deceſ-
bat quidẽ ex uobis·uobis cõmiſſam ecclam creſcẽ
Nunc uero ſaltẽ in illa q̃ ſuſcepiſtis maneat digni
tate·et uos eni uro p̄deceſſore inpotẽtior·ſi nõ cre-
ſcit puos nõ decreſcat ꝑ uos. Hec iſti xp̄s aliter et
iuſſit et geſſit. Reddite ait q̃ ſunt ceſaris ceſari·et q̃
ſunt dei deo. Quod ore locut⁹ eſt·mox ope implẽ
curauit. Conditor ceſaris ceſari nõ cunctatus eſt red
dere cenſũ. Exemplum eni dedit uob'·ut et uos ita
faciatis. Quãdo uero dei ſacerdotib⁹·debitam nega
ret reuerẽtiam·qui hãc ſecularibus ꝙ̃ poteſtatibus
exhibere curauit. Porro uos ſi ceſaris ſucceſſori id-
eſt regi·ſedulus in ſuis curis·conſilijs·negocijs·ex
ercitib⁹q; adeſtis. Indignum erit uob' cuicũq; xp̄i
uicario taliter exhiberi·qualiter ab antiq̃ inter eccle
ſias ordinatũ eſt. Sed q̃ ſũt inq̃t apoſtolus a deo or-
dinata ſunt. Viderint ergo huius ignominie diſua
ſores·quale ſit dei ordinatõi reſiſtere. Valde igno-
minioſũ ſeruo·ſi ſit ſicut dñs eius aut diſcipul⁹ ſi
ſit ſicut magiſter eius. Plurimũ ſe uob' deferre pu
tant·cum uos xp̄o pferre conãtur·ipſo clamãte ac
dicẽte. Non eſt ſeruus maior dño ſuo·neq; ap̄l's
maior eo q̃ miſit eum. Quod nõ dedignatus ẽ ma-
giſter et dñs taliſq; et magiſter et dñs·indignum
ſibi iudicabit ſeruus bonus·deuotuſq; diſcipulus
Quam pulcre locut⁹ eſt beatus ille centurio cui⁹ ſi
dei nulla par inuenta eſt in iſrl'. Et ego inq̃t homo
ſum ſub poteſtate habens ſub me milites·non iacta
bat poteſtatẽ·quã nec ſolã ptulit nec priorẽ. Dictu
rus quippe·habẽs ſub me milites·p̄miſit hõ ſũ ſub
poteſtate·prius ſe agnouit hominem ꝙ̃ potentem
Agnouit inq̃ ſe hominem hõ gẽtilis ut in ſe iam
impleri oſtẽderet qd' longe ante dixerat dauid·ſciãt
gentes qm̃ homines ſũt. Homo inquit ſum·et hõ
ſub poteſtate. Iam quicq̃d ſubinferas ſuſpectã nõ

habemus iactantiam·p̄miſſa ſiquidẽ eſt hũilitas·ne
altitudo p̄cipitet. Nec eni locum inuenit arrogãtia
ubi tam clarũ humilitatis inſigne preceſſerit. Agno-
ſcis infirmitatẽ·cõfiteris ſubiectõem. Iam et te ſub
te habere milites ꝓfitere ſecurus. Reuera quia cõfu
ſus nõ ẽ de ſubiectõe iure ex p̄latione meruit hono
rari. Nõ erubuit ſup ſe ptãtem et ideo dign⁹ q̃ ha
beret et ſub ſe milites. Ex habũdãtia cordis os lo-
q̃batur. Et iuxta qd' intus ordinatas habuit affec-
tões·foriſq; uerba decenter cõpoſuit. Dedit prius
honorem p̄poſitis·ut iam a ſubditis iuſte reciperet
ſciens ſe a ſuperiorib⁹ accipe·qd' impenderet inferi-
orib⁹. Et q; melius ꝓprie ſubiectionis diſceret expi
mento ſua ipe moderari impia. Forte non ignora-
bat quod ſubiecto ſibi homine·deus omnia ſubie
cerit ſub pedibus eius oſtendentis ſe infenſa reddi-
derit·et is quẽ humilẽ cõſtituerat ſup opera manu-
um ſuarum ſupbie merito cõparatus iumentis inſi
pientibus ſilis factus ſit illis. Nouerat et forſaſſis
ꝙ human⁹ ſpiritus ſubditus cõditori ſubiectã ſibi
poſſederit carnem·rebellis rebellem inuenerit·factuſ
q; tranſgreſſor legis ſupioris·ſentire cepit aliã le-
gem in membris ſuis·repugnantem legi mẽtis ſue
et captiuantem ſe in lege peccati. Miror quoſdã in
nr̃o ordine monaſteriorũ abbates·hãc hũilitatis
regulã odioſa cõtentione infringere·et ſub humili
qd' pei⁹ ẽ habitu et tonſura tã ſupbe ſape·ut cũ ne
unũ quidẽ obulum de ſuis imperijs ſubditos pre-
tergredi patiãtur ipi ꝓprijs contẽpnãt obedire epi-
ſcopis·ſpoliãt ecclas·ut emãcipentur·redimunt ſe-
ne obediãt. Nõ ita xp̄s. Ille ſiquidẽ dedit uitã·ne
pderet obediãm qua iſti ut careãt totũ fere ſuũ·ſuo-
rumq; uictũ expendũt. Quid h' eſt p̄ſũptõis o mo-
nachi. Neq; eni quia p̄lati monachis ideo nõ mo-
nachi. Nempe monachũ facit pfeſſio p̄latũ neceſſi
tas. Ut aũt non p̄iudicet neceſſitas pfeſſioni acce-
dat nõ ſuccedat p̄latõ monachatui. Alioqn quomõ
illud implebitur principẽ te cõſtituerũt·eſto inter il
los tamq̃ unus ex illis. Quomõ tamq̃ un⁹ ex ill'
manẽs inter hũiles ſupb⁹·inter ſubditos rebell'·in-
ter mãſuetos immitis. Ut te putem⁹ tãq̃ unũ ex ill'
Videamus tam exhibẽ paratũ·ꝙ̃ exigere obediãꝫ
Videamus tam libẽter p̄poſitis obtempare ſubiec-
tum·ꝙ̃ impare ſubiectis. Quod ſi ſemp uis obedi-
entes habere et nunq̃ eſſe·pbas te nõ eſſe tãq̃ unũ
ex illis·dum un⁹ eſſe rẽnuis ex obediẽtibus. A qui-
bus dũ te ſupbiendo ſegregas·quorũ agregaris cõ
ſortio·patẽter adũtim⁹ et ſi uł tu impudẽter cõtẽp
nis·uł impudẽter diſſilas·reputari profecto inter
illos te noueris·de quib⁹ ſcriptũ eſt. Alligant one
ra grauia et importabilia·et imponũt humeris ho
minũ digito aũt ſuo nolũt ea mouere. Quorũ er-
go tibi indign⁹ conſortiũ iudicas·delicatorũ ma-
giſtrorũ quos ueritas increpat·an obediẽtium mo-
nachorũ quos amicos ſuos cõmemorat. Ait ſiqui-
dẽ. Vos amici mei eſtis·ſi feceritis que ego precipio
uob'. Vides ergo quale eſt iubere qd' ipſe nõ feceris
aut nolle facere qd' docueris. Deinde ut taceã illud
de regula·ubi a ſancto benedicto·tibi p̄cipitur ut
q̃ doces diſcipul' eſſe cõtraria·in tuis factis indices

Ex q̄ inq̄t p̄mū dictū eſt niſi q̄s renat⁹ ꝛc. Tene er-
go firmiter dictū h̄ ad nichodemū utiq; amicū ihe-
ſu occultū tñ ꝓpter metū iudeorū· occultiq; illō de noc-
te receſiſſe colloquium. Quāto aūt putas obiſſe inte-
rim ut de gētib⁹ taceā millia circūciſorū cū nec dū in
lucē pdierit qd de baptiſmo tūc in tenebris diceba-
tur. Quid ergo dāpnatos illos oīs dicim⁹ quia
baptiſati nō ſūt. Sit ergo iniuria antiq̄ illi dei eque
mādato· ſi nouo adhuc furtiue q̄dāmō ſupueniēte
nō tñ ſubueniēte ita illō ſubito euanuiſſe putetur·
ut pdeſſe deinceps nō valeret. Et q̄dē q̄ lōge poſt
putas publice pdicatū et clamatū ſuper tecta fuiſſe
ſi circūcidami xp̄c uob̄ nō pderit. Quō deīn ſtabit
illud q̄ a dieb⁹ iohānis baptiſte regnū celorū vim
patitur· ſi pͥcipue tunc tp̄is contigiſſe cōſtiterit hu-
iuſcemōi a regno violētā īterclusionē· q̄lis que nec
añ fuerit· nec poſtea futura ſit. Sancito q̄ppe noui
miſterij decreto· ſ; adhuc ſecreto· quiſnā q̄ſo monē-
tib⁹ interi ad regnū patre acceſſ⁹· dū et uet⁹ iam de-
ficit· qm̄ a nouo excluditur et nouū tñ nō ſubuenit
qm̄ dū neſcitur nō pcipitur. O infeliciſſima illa tē-
pora· que ſola a ſecul' omni penit⁹ ſalutis remedio
uacua traſierūt· dū et circūciſio· que illō uſq; uigu-
erat pdeſſe iā ſubrepiēte baptiſmate non auderet· et
et baptiſma qm̄ adhuc lateret nō ſuccurrēt. Forſan
dormiebat eo tp̄e de⁹· nec fuit interi q̄ redimeret· nē-
q; q̄ ſaluū faceret. Satis pfecto ex his quātū reor
apparet· q̄ dāpnatō nō baptiſatorū et fruſtratō cir-
cūciſorū et euacuatō ſacrificiorū q̄ forte cōtra origina-
le petīn rit⁹ obſeruabat· antiqu⁹ generalr iam tunc
minime cepit qn̄ nichodemo clam dctm̄ ē. Niſi q̄s
renat⁹ fuerit ex aq̄ et ſpiritu ſctō· nō intbit in regnū
celorū. Sz nec qn̄ apl'is palā iniūctū ē. Ite docete
oēs gētes· baptiſantes eos in noie p̄ris et filij et
ſpiritus ſcī· ſ; ex eo tp̄e tm̄ cuiq; cepit antiq̄ obſer-
uatō nō ualē· et nō baptiſat⁹ q̄ſq; noui pcepti reus
exiſtē· ex q̄ pcep̄tū ip̄m inexcuſabilr ad ei⁹ potuit p-
uenire noticiā. Sane puul' et nec dū ratōne utētib⁹
q̄ ſola creditur noīe peccati cōtagio· nō etiā māda-
ti puaricatō· tādiu credēdū ē antiq̄ ualuiſſe ſacrā· q̄
diu palā interdicta nō fuiſſe cōſtiterit. An uero ul'
penes deū ē· nō meū diffinire. Porro i maiori eta-
te quiſq̄s poſt wlgatū ubiq; baptiſmi remediū· rē-
nuit iā baptiſari generali originaliq; macule addi-
et ex ꝓprio crimie ſupbie· duplicē ſecū portās iuſtiſ-
ſime dāpnatōis cauſā ſi ſic de corpe exire contige-
rit. Tamē ſi añ exitū reſipuerit· et uoluerit et petie-
rit baptiſari· ſ; mortis pocupat⁹ articulo forte ob-
tinere nequierit dū nō deſit fides recta· ſpes pia· cari-
tas ſincera· ꝓpici⁹ ſit michi de⁹· q; huic ego ob ſolā
aquā ſi defuerit· nequaq̄ omnino poſſū deſperare
ſalutē· nec uacuā credere fidē· nec cōfundē ſpem· nec
excidere caritatē· tm̄ ſi aquā nō contēpt⁹· ſ; ſola ut
dixi pbibeat impoſſibilitas. Si q̄s aliter ſapit vide-
rit unde ſibi qd aſſerit pſuaſerit. Nā me non facile
fatoꝛ aſſētire· ſi nō firmioꝛ induxerit ul' ratio ad in-
telligēdū· ul' ad credendū auctoritas. Sz miroꝛ ad-
modū· ſi nou⁹ iſte nouarū inuētoꝛ aſſertionū et aſ-
ſertoꝛ inuētōnū inuenire in h̄ ratōnē potuerit· q̄ ſāc-
tos p̄res laturis ambroſiū et auguſtinū ſiue aucto-
ritatē aliā conſidē auctoritate potioꝛē. Nā ſi neſcit
utrūq; idē pfecto ſenſit· qd fatemur ſentire et nos li-
bꝛū certe ambroſij de morte ualētiniani legat ſi non
legit recolat ſi iā legit. Nō diſſimulet ſi recolit et
aduīit ſine dubio ſcām homini nō baptiſato· et moꝛ-
tuo fidēter de ſola fide ſalutē p̄ſumē et tribuere indu-
bitāter bone uolūtati qd defuit facltati· legat et au-
guſtini de unico baptiſmo librū q̄rtū et ſe uel ag-
noſcat impudēter deceptū uel pbet impudēter ob-
ſtinatū. Baptiſmi inq̄t uicem. Aliq̄n implē paſſio-
nē de latrone illo cui nō baptiſato dctm̄ ē. Hodie
mecū eris in padiſo. Beat⁹. Cipian⁹. Nō leue do-
cumētum aſſumit· et addit q̄ etiā atq; etiā cōſiderās
Inuenio inq̄t nō tm̄ paſſiōem ꝓ noie xp̄i id qd ex
baptiſmo deerat poſſe ſupplē· ſ; etiā ſidē cōuerſio-
nēq; cordis· ſi forte ad celebrādum miſteriū baptiſ-
mi i anguſtijs tp̄m ſuccurri nō pōt. Et infra. Quā-
tum itaq; ait ualeat etiā ſine uiſib' ili ſacr̄ito baptiſ-
mi qd ait apl'us. Corde creditur ad iuſticiā· ore aūt
cōfeſſio ſit ad ſalutē· in illo latrone declaratū ē. Sed
tūc inq̄t ipletur inuiſibilr· cū miſteriū baptiſmi nō
cōtēpt⁹ religionis ſ; articul⁹ neceſſitatis excludit. Et
quidē nō ignoro retractare ip̄m id qd poſuerat teſti-
moniū de latrone min⁹ q; pdoneū ad cōpbādū il-
lā ſniam cōſtat i eo q̄ ſine incertū ſit· utrū nā nō fu-
erit baptiſatus· ceterū ſniam et audacter pſequitur
et multiplr cōfirmat· nec uſpiā niſi falloꝛ retractaſſe re-
peries. Item in alio loco. Aug. cū aliq̄s p̄miſiſſet q̄s
ſcriptura cōmemorat inuiſibilr quidē· nō tñ etiā ui-
ſibiliter ſāctificatos tādē infert. Ex his aūt colligi-
tur inuiſibilē ſāctificatōem q̄buſdā affuiſſe et pfu-
iſſe ſine uiſibilib⁹ ſacr̄ntis q̄ p tp̄m diuſitate mu-
tata ſit· ut alia tūc fuerit· et alio mō ſint. Et paulo
pl⁹. Nec tñ inq̄t uiſibile ſacr̄ntū omnino contēp-
nendū. Nā cōtēptoꝛ ei⁹ inuiſibiliter ſanctificari nō
pōt. Ubi ſatis euidēter oſtendit fidelē et cōuerſū ad
dñm· nō ſi nequierit ſ; ſi cōtempſerit baptiſari· fructu
puari baptiſmatis. Ab his ergo duabus colūpnis
Auguſtinū loq̄r et ambroſiū. Difficile crede michi
auellor. Cum his inq̄ me aut errare aut ſape fateꝛ-
oꝛ credēs et ip̄e ſola fide hoīem poſſe ſaluari cū deſi-
derio pcipiēdi ſacr̄ntū· ſi tñ pio adimplēdi deſiderio
mors anticipans ſeu alia queciiq; uis inuincibilis
obuiauerit. Uide etiā ne forte ob h̄ ſaluatoꝛ cum di-
ceret. Qui crediderit et baptiſat⁹ fuerit ſaluus erit
caute et uigilāter nō repeteret q̄ uero baptiſat⁹ non
fuerit· ſ; tm̄ q̄ uero inq̄t nō crediderit cōdēpnabitur
nimirū intuens ſolā interdū fidē ſufficē ad ſalutē et
ſine ip̄a ſufficē nichil. Quapꝓpter et ſi martiriū uicē
baptiſmi poſſe implere cōceditur· nō plane h̄ facit
pena ſ; fides ip̄a. Nā abſq; ip̄a· qd eſt martiriū niſi
pena. Que ergo martirio p̄ſtat ut abſq; ulla dubi-
etate p baptiſmate reputetur· ip̄a ita īfirma et imbe-
cill' p ſe erit· ut qd dare alteri ualet· nō ſoli ualeat
obtinere. Eſt pfuſus ſaguinis p xp̄o effuſio magne
cuiuſdā fidei indubitata pbatio· nō deo tñ ſ; homi-
nib⁹. Sz q̄d ſi de⁹ q̄ pfecto ad pbandū qd wlt· nul-
lis indiget experimētis eque magnā in corde cui⁹piā
in pace morientis inſpicit fidē martirio q̄dē nō inter-
rogatā· martirio tñ pdoneā. Si recordatus fuerit

miſeras·non cõtinuo ad me uſq; platũ ē·ſed poſtĩ
maci diu añ retentũ. Porro ubi accepi·morã nũme
feci i reſcribendo. Ceterũ id breui⁹ ꝙ tua forte depo
ſcebat intētio ſed nõ plane ꝙ mea occupatõ ſineret
Curaui tñ ne te utcũq; lateret quitẽt ſup interroga=
tis ego ſẽtirem tuo ſane eadẽ mea ſenſũ et otio et in
genio pleni⁹ aſtruēda relinquēs ſi ita opere cogno
ueris nec dubito ad manũ tibi eſſe rãtões certas et
cõgruas auctoritates·quibus id facile poſſis. Is
ergo cui⁹ me reſpõdere aſſertõib⁹ iubes· et nomen
taces· ſibi nouerit a me ſup cõſultis qd ſentõ dctũ
nõ ſibi cõtdctũ etiã ſi qd aliter ab ipſo ſapun⁹. Nã
ſi uerũ nos ſapi⁹ õitas ei cõtdicit non nos. Sedeni
ſi nõ cõfũditur acqeſcẽ õitati·et õitas cũ eo ſapit et
nos. Sicut ſeruũ dei·tñ nõ oꝑtet litigare·ſi magis
paciētẽ eſſe ad oẽs. Ideoq; nõ q̃rim⁹ pugnas õbo
rũ nouitates q̃ uocũ iuxta aplicã doctrinã euitam⁹
Patrũ tñ opponim⁹ ſñias·ac õba pferim⁹ et non
nr̃a. Nec eni ſapiētiores ſum⁹·ꝙ pres nr̃i. Habun
det ſane in ſuo ſēſu q̃ uolt quãtũ uolt·dũmõ nos pa
tiatur in ſcripturarũ ſēſib⁹ habũdare quõ dicit apo
ſtol⁹. Nõ ꝗ ſufficiētes ſi⁹ cogitare aliqd a nob̃ q̃i
ex nob̃ ſ; ſufficiētia nr̃a ex deo ē. Scribis itaq; quei
dã aſſerẽ neſcio quẽ·nã nõ noiās·ex q̃ pmũ dctũ a
dño legitur. Niſi qs renat⁹ fuerit ex aq̃ et ſpũ ſctõ
nõ intrabit in regnũ celorũ. Ex eo neminẽ abſq; eodẽ
ꝑcepto actualr̃ viſibili ſacrãmẽto·ul̃ eius uice matri
monio ullatn⁹ potuiſſe ſaluari. Sꝫ et ſi forte illõ q̃ſ
piã cũ uera fide et cõtritõe cordis expeteret ſꝫ puẽt⁹
mortis articlo·aſſeq̃ qd cupet nõ ualẽt·tñ omnino
dãpnari. Ubi pmo de tẽpis qdẽ pſtione durũ ni=
mis auſterũq; uidetur·ut uidelicet õbum ad hec ab
ſcõditũ palã iã noceat·et añ iudex feriat ꝙ minetur
Quodq; interi in tenebris loq̃tur et in aure ſalua=
tor·nõdũ qdẽ ſaluet q; nondũ apparet et iã mũdum
impleat cõdẽpnatis. Ita ne ergo õbũ ſalutis et pre
ceptũ vite nõ pri⁹ vitã reſtituere ualuit ꝙ morte in
flixerit. Idoq; eo innocētib⁹ quo et neſciētib⁹ adhuc
uolũtatẽ dñi ſui. Nũ gentẽ ignorãtẽ ut iuſtã et cũ
ethnico loq̃mur debuit interficẽ de⁹. Quis ita ſapi
at·nõ equidẽ uite concordat auctori morte nimirũ
ꝙ exterminari uenerat uti mox in initõ diarũ ſuarũ
ad piudiciũ ſcti·celeſte adhuc recētiſſimũ ignorã
tis edctũ. Nephas ē pfecto ſẽtire·de oim largitore
bonorũ·ꝙ tã malũ pncipiũ dedit aduenies. Mini=
me pl⁹ id ego cupiã de xp̃o aſſeſeri qd magis ab
antixp̃o merito formidatur·q; uidelicet et ipe paue
rit ſagittã ſuã in pharetra·ut ſagittet in obſcuro rec
tos corde. Quãti nã q; interi toto orbe nõ baptiſati
moriũtur·ignorãtes pfctõ qd cũ nichodemo ihẽſus
noctu ſecretoq; cõfabuletur. Quid ergo necdũ lex
pmulgatur·et iã puaricãtes tenẽtur. Et qmõ inq̃t
credẽt in eũ·quẽ nõ audierũt. Quõ uero audiẽt ſi=
ne pdicãte. Quõ aũt pdicabũt niſi mittãtur. Nec
dũ miũcta. Necdũ uolgata·necdũ audita pdicatio
ē·et iuxta pigri ac nequã ſerui ſñiam·tã durus eſt
dñs ut nec dũ ſata iã metẽ uelit·et nõ ſparſa colli=
gere. Abſit·ſꝫ audi magis hui⁹ rei õitatẽ q̃ unus eſt
magiſter in celo et in terra·ei q̃ magiſter tñ in iſrl̃
erat familiari puatoq; colloq̃o tradebat qd traderet.
Docebat qd doceret·nõ qd exigẽt·et abſētib⁹·non
vnde pſcribẽt et his q̃ nõ audierãt. Ualde q̃ppe in=
iuſte exigitur obeditõ·ubi nõ pceſſit auditio. Neq;
eni tale ē ſꝫ qd et abſq; pmulgatõe naturalr̃ lex ig=
norare nõ ſineret·quale õbi gr̃a illd ē. Quod tibi
non uis fieri·alij ne feceris·ficticiũ magis qdãmõ ē
et nõ naturale mãdatũ. Que nã eni natura ſeu rati
o docq; internã·etnãq; ſalutẽ mortaliũ neminẽ poſſe
ꝑcipe·cui⁹ foris corp⁹ pfuſũ viſibi nõ fuerit elemẽ
to. Sacrãmẽtũ dei altiſſimi ſuſcipiēdũ ē·nõ diſcuciẽn=
dũ uenerãdũ·nõ diiudicãdũ fide ſortitũ nõ innatũ
ſditõe ſanccitũ nõ ad inuẽtũ rõne. Porro fidẽ nece=
ſe eſt ut audit⁹ pceſſerit dicẽte aplo. Ergo fides ex
auditu. Quod ergo ſciri omnino nõ poterat ſi nõ au=
diretur·q̃ pacto qſo exigi debeat·et añq̃ audire ut
Vide aũt quõ huc refugit aplus et de ſolo auditu
cõuicit incredulos. Sꝫ dico inq̃t. Nũq̃t non audie
rũt. Ac ſi dicat. Excuſari poterant ſi non audiſſent
Ubi eni nõ ē lex·nec puaricatõ. Nũc uero·cum in
omnẽ terrã exierit ſon⁹ pdicantiũ·et in fines orbis
terre õba eorũ·q; diſſimulari iã audit⁹ non ualet·p
fecto inexcuſabil̃ ē et cõtẽpt⁹. Multa pfecto ſciēda ne
ſciũtur·aut ſciēdi incuria aut diſcẽdi deſidia·aut uẽ
cundia inq̃rẽdi. Et qdẽ huiuſmõi ignorãtia nõ hꝫ
excuſatõem. Sꝫ nũq̃t forte tale ē hꝫ qd inq̃ſitũ hũa=
no poſſit addiſci magiſterio. Dõ hois niſi ipo in=
dicãte nõ intelligit cogitatũ qnto min⁹ diuinũ qs
poterit inueſtigare cõſiliũ·niſi cui ipe uoluerit reue
lare. Audi demq; ipm ſi nõ ueniſſẽ ait et locut⁹ eis
fuiſſẽ·petm̃ nõ haberẽt. Nõ dicit ſimplr̃ et locut⁹
nõ fuiſſẽ ſꝫ interſerẽs eis·et locut⁹ inq̃t eis nõ fuiſſẽ
oſtẽdẽs ſine dubio nõ ante cenſeri inexcuſabiles de
cõtẽptu·ꝙ ad ipoꝝ uſq; noticiã iuſſio puenirct·nã
ſi locut⁹ qdẽ fuiſſet ſꝫ nõ eis inobediẽcie culpã igno
rãtia nichilomin⁹ excuſaret. Nunc aũt inq̃t·qm lo
cut⁹ ſũ eis·excuſatõem nõ hñt de petõ ſuo. Unde et
aiebat. Ego palã locut⁹ ſũ mũdo·et in occulto locu
tus ſũ nichil nõ q; ſuos domeſticos multa in occlto
puatimq; nõ docuerit·ſꝫ ꝙ tamẽ nichilũ interim re
putaret et nec penã nec pmiũ ea agere que in ſecre
to tradebat iudicaret donec de medio fierẽt·et pdi=
rẽt in lumine. Demq; et dicebat. Quod dico uob̃
in tenebris dicite in lumine ut merito uidelicet iam
audiẽtib⁹ obediẽtie ul̃ meritũ aſcribẽt·ul̃ contẽptũ
cũ in medio pferẽtur. Itẽ q̃ uos audit inq̃t me au=
dit et q̃ uos ſpernit me ſpnit. Ac ſi diceret. Iudiciũ
meũ inter obediẽtes et contẽpnẽtes·nõ de mea ſecre
ta traditõe·ſꝫ de via publica pdicatõe pẽdebit. Sꝫ
forte aliqs dicat eos qdẽ q̃ non audierũt et ſi nõ de
cõtẽptu iudicari·dãpnari tñ ꝓpter originale petm̃
a q̃ utiq; niſi p lauacrũ·emũdari minime poterũt
At uero qs neſciat·et alia pter baptiſmũ cont ori=
ginale petm̃ remedia·antiqs non defuiſſe tẽporib⁹
Abrahe quidẽ et ſemini ei⁹ circũciſionis ſacrãmentũ
in hꝫ ipm diuinit⁹ traditũ ē. In natõib⁹ uero quot=
qt fideles inuẽti ſũt·adultos quidẽ fide et ſacrificijs
credimus expiatos. Paruul̃ aũt etiã ſolam pfuiſſe
ꝑmmo et·ſuffeciſſe parẽtũ fidẽ. Porro hec ita uſq;
ad baptiſmi tp̃a pduraſſe·q̃ vno ſubſtituto uacaſ=
ſe cetera. Querimus itaq; baptiſmi tp̃us ex q̃ cepit

non plane effundam ſed ſubtrahabam magis de ſpũ
meo dixiſſe debuerat. Quid eni· ſi filijs eius angelis
oms ueteres iuſtos pares facim⁹ in ſcia· nuq̄t nõ et
ſuperiores in gr̃a cõſequenter fateri neceſſe ẽ· ut putẽ qs
nõ lectõ· ſicut nos aut p̄dicatõ ſ; ipa unctio· docue-
rit omes de oib⁹. Eſto tñ tollẽm⁹ nos nr̃am iniuri-
am et apl̃i q̄ ſuã ut et ipis minimi etiã in antiq̃rũ iu-
ſtorũ cõparetur in ſcia· p̄ferãtur in gr̃a. Sz ẽ ſane q̄
ullo omnino pacto merito nõ ferim⁹. ut dñs uide-
licet gl̃e ſenciatur· ul' falli unq̄ potuiſſe· ul' fallẽ uo-
luiſſe. Et q̄d̃ ipe p̄teſtat⁹ ẽ. Int natos mlierũ nõ
ſurrexit maior iohãne baptiſta. Vide aũt· ſi nõ uere
ſtm fateri cogimur ỽitatis h' teſtimoniũ· ſi tñ ĩbua-
m⁹ ueteribus· q̄ntũ nec iohãni uẽdicare ualem⁹ nõ uti-
q; fit iniuria iohãni· ſi q̄d ignoraſſe creditur aut di-
citur· nimirũ q̄ et ipe nõ diffitetur. Sz ſi q̄d p̄coni
ỽitatis negam⁹· cont̃ p̄coniũ ỽitatis alteri dam⁹· h'
nõ tm̃ iniuria ſ; et plaſphemia ẽ· et plane cõtradicẽ
nõ iohãni ſ; ỽitati. Quid ergo. Amic⁹ ſpõſi dubi-
tat· et q̄rit Tu es q̄ uentur⁹ es· an aliũ expectam⁹. Et
nos mill' hoim̃ certitudinẽ de oib⁹ nr̃o mẽdacio cõ-
firmam⁹. Nec ipos de ſe ita uerẽs ſẽſiſſe paucis ad
ũtere poſſum⁹. Moyſes ſcribit deũ ad ſe loquentẽ
dixiſſe ſic Ego ſũ de⁹ Abrahã de⁹ yſac et de⁹ iacob
et nomẽ meũ adonay non indicaui eis· ſubaudi ſi-
cut et tibi. Oſtẽdit ergo ſe de dei noticia plus aliq̄s
p̄cedentib⁹ patrib⁹ accepiſſe. Dauid q̄z ſup doctores ſu-
os et ſeniores donũ ſibi intelligentie audacter p̄ſu-
mit ita dicẽs. Sup oms docẽtes me intellexi· q: te-
ſtimonia tua meditatõ mea ẽ. Et rurſũ. Sup ſenes
intellexi. Sz et p̄pheta daniel. Pertranſibũt ait pluri-
mi· et multiplex erit ſcia· ampliorẽ ſ· rerũ noticiã p̄-
mittẽs et ipe poſteris. Si ergo ut ait etiã ſct⁹ pa-
pa gregori⁹ ſcd̃m incrementa tp̄m creuit et ſcia ſpũ-
aliũ patrũ. Et q̄nto uiciniores aduentui ſaluatoris
extiterũt· tãto miſteriũ ſalutis plen⁹ p̄cepũt. Nõ ẽ
dubiũ q̄n his q̄ ex p̄ntes fuerũt multo ampli⁹ cõtu-
lerũt rerũ ipaurũ exhibitõ atq; p̄ntia exhibẽtis. De-
niq; et audiũt. Beati oculi q̄ vidẽt que uos videtis
Vos aũt dixi amicos· q: oia q̄cũq; audiui a p̄re
meo· nota feci uob'. Multi eni inq̄t reges et p̄phete
uoluerũt uidẽ que uos uidetis et nõ uiderũt· et au-
dire que uos auditis et nõ audierũt. Quare· ut ui-
delicet clarius largiuſq; p̄ciperẽt· q̄ uix tenuiter ob-
ſcureq; p̄ſenſerãt. Alioq̄n q̄d op⁹ erat foris uidere
carnẽ· et carnis audire ſermones ſi iã int⁹ a ſpũ fue-
rãt p̄fecte inſtructi de oib⁹ p̄ſertim cũ dñs dicat Ca-
ro nõ p̄deſt quicq̄. Spũs ẽ q̄ uiuificat. Quod ſi p̄-
phete et q̄ illuſtriores uidebantur in illo p̄p̄lo· non
oms oia liq̄do eq̄liter agnoſcẽ ualuerũt· ſ; alij pl⁹
alij min⁹· put eis ſpũs dabat· diuidẽs ſinglis put
uolebat. Hocq; abſq; p̄iudicitõ ſue ſctitatis atq; per-
fectõis· q̄nto magis ſimpliciores quiq; iuſti ſine detri-
mẽto ſalutis ſaluatõis tp̄s· modũ et ordinẽ neſcire
potuerũt q̄ tñ eã ſpe et fide uti p̄miſſa fuerat firmiſ-
ſime tenuerũt. Quãti hodieq; p̄fecto in p̄p̄lo xp̄iano
uite eterne ſcil'q; futuri q̄d indubitant credũt et ſperãt
et ardẽter deſiderãt· formã tñ ac ſtatũ ne cogitare q̄-
dẽ ul' tenuerit norũt. Ita ergo multi an ſaluatoris
aduentũ deũ oĩpotẽtẽ tenẽtes et diligẽtes ſue ſalutis
q̄tuitũ p̄miſſorẽ credẽtes· in p̄miſſione fideles ſperã-
tes certiſſimũ redditorẽ· in hac fide et expectatõe ſal-
uari ſũt licet q̄n et q̄liter· et q̄ ordine ſal⁹ re p̄miſſa
fieret ignorarent. Deniq; beda apte docet apta omia
oib⁹ nequaq̄ fuiſſe· que de xp̄o futura erãt· q̄ tu q̄z
teſtimoniũ in tua ep̄la poſuiſti. Pnũ inq̄t ideq; do-
minice crucis tropheum· p̄us p̄phete et moyſes· q̄
apl̃i nouerãt et p̄dicabãt. Sz p̄phete h' aliq̄ñs figu-
ratis uelatiſq; ſmõib⁹. Apl̃i aũt apl̃orũq; ſucceſſo-
res· patefacta luce euãgelij ſemp apte p̄dicabãt· ita
ut nũc omnis p̄p̄lus xp̄ian⁹· ſcire et cõfitri debeat
fidẽ· q̄ eo tp̄e pauci admodũ et p̄fectiores quiq; no-
uerũt· q̄uis oĩs dei p̄p̄lus etiã tunc eiuſdẽ miſteria
fidei in legalib⁹ cerimonijs typice portaret. Multa
ſũt· que ad hec cõfirmãda cõcurrũt. Sz mod⁹ ep̄la-
ris cũcta nõ patitur nec op⁹ ẽ. Arbitror eni ut an-
tã dixerã me q̄z nõ reſpõdere ea potuiſſe ſufficẽ· q̄ tu-
a ſup h' ep̄la continet ſ; h' addidi· ne intactũ q̄t p̄teri-
rẽ ex oib⁹ que petiſti. Nã cont̃ terciã aſſertõem nõ
multũ nob' arbitror laborãdũ tũ q̄ mãifeſtã nis p̄fe-
rat ỽitatẽ tum q̄ ipe ei⁹ inuẽtor ſua ſuperiori ſniã ip-
ſã p ſe ſatis ipugnet ſibimetipi cõtrari⁹. Cũ eni de
nocturno illo p̄uatoq; ſuſurrio dñi cũ nichodemo
laqueũ nectat publice dãpnatõis p totũ orbẽ ig-
norãtib⁹ arbitrãs uidelicet neminẽ ex illa hora po-
tuiſſe ſaluari q̄ nõ fuerit baptiſat⁹· nõne apte petm̃
ignorãtie et petm̃ et dãpnabile cõfitetur· niſi forte
tã p̄teru⁹ ſit· ut deũ· hoies ſine culpa dãpnare exiſti-
met. Verendũ tñ ne ſi ul' breuiter reſpõdeatur ſtulto
iuxta ſtultitiã ſuã putãs forte ſapiẽtiã ſecuri⁹ ſpgat
ſeminariũ uecordie in aurib⁹ inſipiẽtiũ· et ita iã in-
ſipiẽtie ei⁹ nõ ſit numer⁹. Veritatis p̄inde teſtimo-
nijs paucis et mãifeſtis manifeſtũ mẽdaciũ confute-
tur. Is forſitã q̄ aſſerit nõ poſſe peccare p ignorã-
tiã· nũq̄ p ſuis ignorãtijs dep̄catur ſ; poti⁹ p̄phetã
irrideat dep̄cantẽ et dicẽtẽ. Delicta iuuẽtutis mee et
ignorãtias meas ne memineris. Forſitã et rep̄hẽdet
deũ exigẽtẽ p petõ ignorãtie ſatiſfactõem. Loquitur
eni in leuitico ad moyſẽ dicẽs. Anima ſi peccauerit
p ignorãtiã· feceritq; unũ ex his que legi dñi p̄hi-
bẽtur et peccati rea intellexerit iniq̄tatẽ ſuam· offeret
arietẽ imaculatũ de gregib⁹ ſacerdoti iuxta mẽſurã
eſtimatõemq; peccati. Et rurſũ q̄ orabit p eo q̄ ne-
ſciẽs fecerit et dimittetur ei· q: p errorẽ deliq̄t in do-
mino. Si ignorãtia nũq̄ peccatũ ẽ cur dictũ eſt in
ep̄la ad hebreos· q: in ſcd̃o tabernaculo ſemel in an-
no ſol⁹ pontifex intraret· nõ ſine ſaguine quẽ offer-
ret p ſui et p̄pl̃i ignorantia ſi peccatũ ignorãtie nul-
lum eſt. Non ergo peccauit ſaul⁹ q̄ p̄ſecutus eſt ec-
cleſiam dei q̄mq̄uidẽ ignorans hoc fecit· manẽs in
incredulitate. Bene itaq; faciebat· q̄ erat blaſphem⁹
et p̄ſecutor et cõtumelioſ⁹· q̄ erat ſpirãs minarum
et cedis in diſcipulos dñi. In h' q̄ppe habũdanter
emulator exiſtens· paternarũ ſuarũ traditõnũ. Nõ
ergo debuit dicere miſericordiã cõſecutus ſum ſed
mercedẽ recepi. Quippe quẽ ignorantia a petõ red-
debat imunẽ inſup et emulatio remunerabilẽ iudi-
cabat. Si inq̄ ignorantia nunquã peccatur· quid
ergo cauſamur aduerſus occiſores apl̃orum. Qui
quidẽ non ſolũ malum eſſe neſcierũt interficẽ illos

homo nec dū se salutis percepisse misterium. et dolēs
penitusq; toto desiderio expetierit si absq; mortis ce:
leritate preoccupat⁹ nequierit. dānabit fidelē suū deus
dāpnabit mq̄ hoiem p se etiā paratū mori. Pau:
lus dicit nemo pōt dicē. dn̄s ihes⁹ nisi in spū sctō
Nūc ergo q̄ in articlo mortis nō solū inuocat dō
minū ihesū. s; ipi⁹ q̄ toto desiderio expetit sacr̄m̄tum
Dicem⁹ aut nō loqtur in spū sctō. s; plus erit aplus
aut cū spū sctō dāpnari. Saluatorē habitātē p fi:
dē in corde in ore p cōfessiōē. et cū saluatore dāpna:
bitur. Pro certo cū nō aliūde martiriū nisi ex fidei
merito illā obtinuerit p̄rogatiuā. ut singlr vice bap
tismi secure suscipiatur. nō video cur non ipa eq; et
sine martirio apud dm̄ tantūdem possit. cui et sine
martirio p̄bamēto proculdubio inotescit. Possit sane
tantūdē dixeri q̄ntū ad salutis spectat obtentū. nō
aūt ad meriti cumulū. q̄ indubitāter martiriū āncel
lit. Legim⁹ ois q̄ odit fr̄em suū homicida ē. Et item
q̄ uiderit mulierē ad cōcupiscēdū eā iam mechat⁹ ē
eā in corde suo. Quid plani⁹ q̄ uolūtas p facto re
putetur. Ubi fctm̄ excludit necessitas. nisi forte pute:
tur in malo q̄ in bono efficacior inueniri uolūtas
apd̄ deū q̄ caritas ē et p̄mptior esse ad ulciscēdū q̄
ad remunerādū. misericors et miserator dn̄s. Quo
is q̄ alieno teneri se debito forte in extremis positus
recolit si desit unde psoluat. sola nichilominus penitē
tia et cordis cōtritiōe obtinē ueniā creditur. nec iā p
eo dāpnetur sic sola fides et mentis ad dm̄ cōuersio
sine sāguis effusiōe et sine p̄fusiōe aq̄ salutē sine du
bio operatur uolēti. s; nō ualēti p̄hibēte articlo baps
tisari. Et sic nlla illi pn̄a remittitur petm̄. si cū pos:
sit nō restituat ablatū. sic et huic nlla p̄derit fides. si
cū possit nō pcipit sacr̄mētū. Quāq̄ et fidē conuin
citur nō hēre pfectā si negligit. Uera eni et plena fi
des. uniūsa p̄cepta cōplectitur. Est aūt h̄ unū. ipmq;
p̄cipuū ex p̄ceptis. Merito ergo nō fidel. s; plane re
bell atq; cōtēptor reputabitur quisq̄s obedire rēnu
erit. Quo deniq; fidel q̄ dei cōtēpnit sacr̄mentū. sane
infātes. q; hāc p̄hibēte etate nō p̄nt hēre fidē. s; ē cor
dis ēo deū cōuersiōem. cōseq̄ntur nec salutē. si absq;
baptismi p̄ceptiōe moriūtur. nō q̄ ul ipi q̄n bapti
santur fide ōnino careāt sine q̄ ipossibile ē ul ipos
placē deo. s; saluātur et ipi p fidē. nō tn̄ suā s; alienā
Dignū nēpe est. et ad dei spectat benignitatē ut q̄bz
fidē etas negat p̄priam. g̃ra p̄desse cōcedat alienam
Nec eni omipotētis iusticia p̄priā putat ab his exi:
gēdā fidē. q̄s nouerit p̄priā nllā; hēre culpā. Porro
aliena op⁹ ē fide. cū sine sorde nō nascātur aliena q̄
tēn⁹ nec a puul alienū sit. qd̄ de omibz generalr di
citur fide mūdās corda eorū. Nec dubiū q̄ macla
cōtcta ab alijs. alior q̄ fide ualeat ul debeat emūda
ri h̄ sūt q̄ppe iudicia diuine iusticie. in q̄bz exultās
sanct⁹ dauid Uerox sui inq̄t iudiciorū tuorū a secło
dn̄e et cōsolat⁹ sū. huiusq; de his. Asserit p̄terea ut
dicis ille quē dicis oēs antiq̄s iustos quotq̄t uide
licet xp̄i aduētū p̄cesserūt. tantā omio habuisse pscī:
entiā futurorū quātam nos q̄ post sum⁹ p̄teritorū
sciam. Ita ut nllq ul simpliciū iustorū aliqd̄ p:l⁹
ignoraret ex omibz que mō nob ewāgelica pādit
historia ubi g̃ia Uerbū incarnatū p̄tū ūginalē. doc

trinā saluatoris. miracula. crucē. mortē. sepultu rā. de
scēsū ad inferos. resurrectōem. et ad celos ascēsiōem
Sic omio omnibz illorū tpm iustis. apte omia et
distincte singla fuisse p̄cognita. queādmō suo sunt
tpe p⁹ exhibita et mō cognita nob adeo ut nec iusti
fuerit. nec salui sit q̄bz ul ista ita clara oia et pspicu
a nō fuerūt Et illd̄ q̄dē fr̄m. uerū ad refellēdū tu tā
ta i tua epla posuisse uideris. ut nil ad dēdū penitus
putē et pene qd̄ addi possit nō inueniā. de hoie tn̄ q̄
ista loqtur pace ipi⁹ dico paucis qd̄ sentō. Uidetur
michi pl⁹ nouitatis curiosi⁹ q̄ studiosi⁹ ūitatis g̃
uariq; de omni re sentire cū alijs et dicē q̄ aut solus
nō dixerit aut p̄m⁹ Unde fit ut in his que sentit ul
loq̄tur. modum omnino tenē aut ignoret aut dissi
mulet. Ecce eni et in hac assertōne sua dū pares in
scia facit omnis q̄ uētura sp̄abāt. his q̄ p̄terita le:
gūt deū pfecto aut nis pcū p̄dicat. aut nis largum
oculū discretōis ex nlla pte apperiens. Aut eni nu
merū electorū illi⁹ tpis sub paucitate redigit raris:
simorū spūaliū. q̄s p sue sctitatis speciali excellētia
insignes illustresq; il tpōribz extitisse ac sigulare
munē spūs singla uti uētura erāt p̄uidē certissie po
tuisse scriptura cōmemorat. et sic nis abbreuiat ma
nū dei dū p̄ter paucos illos pfectissimos nemine co
tpe putat potuisse saluari aut cte si et illa tpa mlti
tudinē saluādorū etiā p̄ter istos habuisse nō diffite:
tur. magnā s; inaudita diuini mūeris largitatē uetri
collatā p̄plo asserit Si q̄dē oēs illā mltitudinē oia
q̄ de misterio nr̄e redēptōis supi⁹ enūerata sūt liq̄do
p̄cognouisse cōstiterit. Cū eni ex his q̄ppiā tūc nec
scriptū maifeste nec publice p̄dicatū fuisse maifes:
tū sit. restat ut fateamur oia oibz p spm̄ reuelata fuis
se. et sic oēs spūales oēs pfectōs. oēs extitisse p̄phe
tas quotq̄t ab aduētu dn̄i retro iusti et salui fuerūt
Fuit itaq; āntiq̄s tēporibz aut pcara sal⁹ aut nimiū
numerosa pfectō. q̄rū q̄dē qdlibet sape discretōis tmi
nos excedē ē. Ad si uidetur tollerabilius. ymmo et
deo digni⁹ iudicatur replesse poti⁹ et ditasse scła illa
mltitudine pfectōrū. q̄ saluādorū tāta fuisse paucita:
te cōtentū. q̄tēn⁹ et salui nō pauci tūc fierēt et oēs
nichilomi⁹ repleti spū p̄phetico. nec dū reuelata mi:
steria iā tūc penetrēt. Si inq̄ h̄ recipitur bn̄ dicim⁹
q̄dē deū in donis suis. s; qd̄ xp̄i g̃re reseruatū sit non
uidem⁹. nisi q̄ tp⁹ g̃re illud poti⁹ iuxta sntā; hāc fu
erit appellādū in q̄ tot et tante dei p̄plo diuicie spūs
affluebāt. ut illd̄ pl⁹ incredibili felicitate cernētur
impletū. qd̄ moyses optabat cū dicēt. Quis dabit
ut oēs p̄phetēt. Queso qd̄ simile attulit euāgelium
Frustra gl̄atur paul⁹ de p̄micijs spūs. q̄s se putat
cū suis coaplis accepisse. cum nil tale in diebz suis
potuerit experiri. Deniq; aiebat. Nūq̄t oēs p̄phete
Frustra ig̃ gl̄atur d̄ euāgelio suo. q; nō ab hoie ne
q; p hoiem illd̄ accepit. s; q̄si spāli q̄dā p̄rogatiua p
reuelatōē xp̄i ihesu. cū et añ ipm p spiritū fuerit et
p̄p̄hetis reuelatū. Sz nec aplus petr⁹ pfecto debuit p̄
pheticū illud ad sua tpa retorq̄re. Effundā de spiri
tu meo sup filios et filias ūras. et p̄phetabunt filij
ūri et filie ūre. Si habūdātior iam precesserit trāsac:
tis sclis effusio spūs. aut cte p̄pheta ul poti⁹ in p̄:
pheta de⁹. si uero illa tpa aplica cū h̄ dicēt iuuebatur

Ad. Ludowicū regem. Francorū imponēdo ſe ad pacem et cōcordiā reformandam int̄ ipſum et ep̄m pariſienſem

96 Optimo regi frācorū ludowico. Steffanus
abbas ciſtertienſ totuſq; cōuentus abbatū
et fratrū ciſterſienſiū. ſalutem ſoſpitatē et pacem in
xp̄o iheſu. Rex celi et terre regnū vobis i t(er)ra donau
it. donaturus et in celo ſi id qd̄ accepiſtis iuſte et
ſapienter admiſtrare ſtudueritis. hoc eſt qd̄ vobis
optamus et p̄ vob̄ oramus ut et hic fideliť et illic
feliciter regnetis. Cetrū vos quo nam cōſilio. eiſdē
nr̄is pro vob̄ orōnibus. quas ſi recolitis. olim tā
humiliť requiſiſtis. mō tam acriť repugnatis. Qua
eñ fiducia manus p̄ vob̄ leuare pſumimus ad ſpon
ſum eccl̄e quā ita et ſine cā ut putamus auſu incō
ſulto contriſtatis. Grauē ſiquidē aduſū vos apud
eundem ſponſum et dn̄m ſuum q̄rimoniā deponit
dum quē accepat defenſorē. ſuſtinet oppugnatorē
Attenditis iā cui ex hoc in ſurſum vos redditis nō
vtiq; ep̄o pariſienſi ſed dn̄o pađiſi etq̄dem tribili
et ei qui aufert ſpm̄ principum. Ipſe quippe eſt
qui ad ep̄os dicit qui vos ſpernit me ſpernit. Hec
ita vobis et pro vobis audacť quidē. ſed amanter
intimare curauimus. monētes et rogātes p̄ illā in
uicem amiciciā nr̄am et fraťnitatē. cui vos ſatis dig
natī ſociaſtis ſed nūc grauiter ipſam leſiſtis. q̄tenus
a tanto malo citius deſiſtatis. alioq̄n ſi nō meremur
exaudiri ſ; cōtempnimur et nos fratres et amici vr̄i
et qui quottidie oramus p̄ vobis et filijs veſtris et
regno. ex hoc iam noueritis. puritatē nr̄am in qui
bus valuerit deeſſe non poſſe eccl̄e dei et miniſtro
eius. Venerabili prī vr̄o et amico nr̄o pariſienſi ep̄o.
qui noſtram adiſſus nos humilitatē interpellās nr̄as
pro ſe ad dn̄m papam fraternitatis lr̄as requiſiuit
Verū nos iuſtū ducentes his prius lr̄is veſtrā excel
lentiam cōuenire. preſertim quia idē ep̄us p̄ manum
oim̄ religioſorū ſe ad iuſticiam offert ſi tamē prius
quod quidē eadem ipa iuſtitia videtur exigē. res ei
ſue iniuſte ablate reſtituantur. eius interim peticōi
differendo ſupſedimus. Et ſiquid deo inſpirante
placuerit vobis iuſtis precibus aurē inclinare. nr̄o cō
ſilio. ſtudioq; pacē cū ep̄o. immo cū deo reformar
re parati ſumus huius rei gr̄a fatigari uſq; ad vos.
q̄cūq; vobis placuerit. Sm̄ aūt nos amicū audire
et dei ſacerdoti obedire neceſſe eſt

**Ad papā. Honoriū ſupplicans p̄ reuocatōe quarū
dam ſubreptitiarum impetratarum contra ep̄os
Francie**

97 Summo pontifici honorio paupes xp̄i ab
bates. Hugo de portiniaco et. H. de. Cla
raualle quicq̄d poteſt peccatorum orō. lacrimabilem
Ep̄orū p̄mmo totius eccl̄e q̄rimoniā. Nos quoq;
eius filij ſi tn̄ digne diſſiſtare nō poſſumus. Que
vidimus loq̄mur magna ſiq̄dem nos neceſſitas de
clauſtris ad publicū trarit vbi et qd̄ loq̄mur vidi
mus. Triſtes videmus triſtes et loq̄mur honorem
eccl̄e. honorij tempe nō minime leſum. Iam regis

flex erat iram humilitas vel potius cōſtantia ep̄orū.
cum ecce a ſūmo pontifice ſūma ſupueniens aucto
ritas heu deiecit cōſtantiā ſupbiā ſtatuit. Primus
quidē id a vobis p̄ mēdaciū fuiſſe ſubreptū qd̄ ex
vr̄is lr̄is palā datur aduti ut eueri tam iuſtū tāq;
neceſſariū iudiciū iuberetis. Sz nūcq̄ nō vel tādē
deprehenſo mendacio mentitā ſe ſentiet iniq̄tas ſibi
et nō vtiq; tante maieſtati. Eſt aūt qd̄ miramur q̄
nā rōne iudicatum ſit de pte. abiudicarū abſenti.
qd̄ quid non temeraria pſumptione repꝛhendimus.
ſed filiali amore pleno cordi ſuggerimus quātū ex
hoc et ſupbit impius et incenditur paup. Cetrū
quādiu illum pati quantūue huic cōpati debeatis.
nō eſt noſtrū pſcribere vobis. vos vr̄a hinc potius
dulciſſime pater viſcera cōſulite

**Ad eūdem ex pſona. Hanfridi. Carnotēn̄ ep̄i ſup
priori negotio** 98

Miſtiſſime hyſtorie ſeriem vobis et cām
replicare ſupfluū eſt. qua iam quippe pliu
tatis vr̄e viſcera ſcribente religioſo pariſien̄. Ep̄o cō
mota eſſe nō ambigo. ne tamen fratri et coep̄o etiā
nr̄m deeſſet teſtimoniū. Que vidi ego et audiui ne
ceſſariū duxi breuiť intimare. Accepta ſiq̄dem tam
modeſta predicti ep̄i querimonia ſenon̄. ep̄oꝝ om
niū ep̄i vna cū venerabili metropolitano nr̄o aſſiſ
tis etiam nobiſcū q̄buſdam alijs religioſis pſonis
Regem ſupgrui iniuria p̄ noſ ep̄os humiliť ut de
buimus cōuenimus Et ut ep̄o nil q̄dem tale meri
to ſua que tulerat reſtitueret rogauimus nec impe
trauimus. Sentiens tandē nos ad arma eccl̄e pro
eccleſia velle cōfugere timuit. annuitq; ſeſe oia reddi
turū. ſz in eadē forte hora ſupuenientib; lr̄is veſtris.
quib; eius iram abinēdicto abſolui pcepiſtis male
in malo cōfortatus qd̄ bene pmiſerat. minime execu
tus eſt. Die tn̄ noiata cōtra id ſe rurſum pmiſit ex
ecuturū eius nos cōſpectui pn̄tatas. ſuſtinuimus pa
cem et venit. q̄ſiuimus bona et ecce turbatō. Hoc
deniq; veſtris lr̄is factū eſt ut male ablata peius te
neantur. et reliqua paſſim indies rapiantur. eo vti
q; ſecure quo impune illa retinentur. Soluto nem
pe ad vr̄m imperiū ep̄i iuſto utputamus interdic
to. noſtroq; quo pabamus et q̄ ſperabamus pacē
cōſequi. Veſtro eque timore ſuſpenſi. facti interim
ſumus opprobriū vicinis noſtris quouſq; vr̄a vide
rit pietatis

**Ad. Aymericū ſancte. Romane ſedis. Cancella
rium de pſata materia et contra obtrectatores ſuppli
cans ne credat eiſdem** 99

Viro illuſtri. A. ſancte Romane ſedis. Cā
cellario. B. abbas dictus. Clarauall̄. Sa
lutem et nō inuia. Etiā ne paupi et inopi veritas
odium parit. Et ne ipa quidem miſeria declinare in
uidiam poteſt. Querar an glorier q̄ factus ſum
et ipſe inimicus vera dicens. Vera dicens an recta
agens. Sz hoc viderit fratres noſtri qui cōtra legē
male dicūt ſurdo et maledictū cōplectū nō verētes

ſed inſup q̄z hoc faciēdo arbitrati ſunt obſequiū ſe
pſtare deo. Sed et fruſtra in cruce ſaluator pro ſuis
orabat crucifixoribꝫ quippe neſciētibꝫ ipſo teſte q̄d
facerēt. et ita nequaq̄ peccātibꝫ. Neqꝫ eni fas ē ulꝫ
latenꝰ ſuſpicari mētitū fuiſſe dn̄m ihesum apte phi
bentem eos ignorare quid facerēt. Et ſi forte de apo
ſtolo dubitet quis q̄ carnem ſuam emulans ſicut
homo mentiri potuit ubi ait. Si eni cognouiſſent
nūq̄ dn̄m glīe crucifixiſſent. Nūq̄d nō ex his ſatis
apparet. in q̄tis iaceat ignorātia tenebris qui igno
rat petōri poſſe interdū p ignorantiā. Sed de his
hactenꝰ in fine michi inſinuas amicabilr̄ quidē mo
ueri aliq̄s ſup quadā mea ſnīa. q̄ dixi cū euā gelium
exponerē. cōſiliū dei nlli etiā beatorū angelorū an
teq̄ virgini reuelatū. Primo q̄dem inde ut arbitror
q̄ nō ſatis iuſte mouētur adūtere pūt. q̄ eandē ſen
tēciam nō cōſtāter affirmo ſꝫ cū tpāmēto ſuſpēdens
ſub diſiūctiua pīcula. Vel ideo mg̃ dictū eſt a deo
ſicꝫ dē pmiſſa vna cauſa q̄ michi videbatur cur euan
geliſta cū dicēt. Miſſꝰ ē āgelꝰ gabriel noiatim ſub
iecerit a deo. Alterā q̄z tpate quidē et ſub diſiūctōne
ſubiūxi q̄ et michi nō incumbēt defendēdi neceſſitas
et lectori daret eligēdi facultas. quā e duabꝫ maluiſ
ſet. Si ergo vna q̄libet illarum ſtare poteſt de altera
q̄d ſuggillor. Quippe q̄ neutrā affirmans lectoris
utrāqꝫ magis iudicio derelinq̄. Quāq̄ et ſi ex ſenten
tia dixerim ignotū uſqꝫ adhuc ſanctis angelis fuiſ
ſe dei conſiliū. nō quidē q̄ p incarnādi vbi miſteriū
dei ppoſitū erat. q̄nqꝫ operari ſalutem in medio terre
Hoc eni et mltis mortaliū et pſcire donatū ē et p
dicē. ſꝫ q̄d potiſſimū tpūs. queue locū uel modum
pīpueqꝫ quā vginē ad implendū ppoſitum ſuū ele
giſſet deꝰ. ſi inq̄ hoc dei cōſiliū nō de ope ſed de tpē
loco modo atqꝫ perſona et ſanctos ignoraſſe ange
gelos ſenſerim et ſcripſerim. profecto non video cur
incredibile videatur. Sane ibi vnuſq̄ſqꝫ in ſuo ſen
ſu ſecurꝰ habūdat. Ubi aūt cōe ratōni aut nō cōtēp
nende auctoritati q̄d ſentit nō obuiat. Que nā eni
me ratio ſiue auctoritas ſentire cogat etiā tpēs illō
ab antiq̄ angelis innotuiſſe de quo aplus. Poſtq̄
uenit inq̄t plenitudo tpis. miſit deus filium ſuum
factum ex muliere factū ſub lege. Credibilꝰ magis
fortaſſe uidetur. ut ſicut futuri aduentꝰ dn̄i ipſo te
ſte diem pſus ignorant. Ita q̄z pōris tpīs nequaq̄
q̄ pſcierūt. Quis ſcit eni ſi modo illo ſpiritali dei
ſapiētia de primo aduentu ſuo et angelꝭ illud locuta
ſit q̄d aplis p os carnis aſſūpte de ſcdo legitur re
ſpōdiſſe. Nō eſt in q̄ens vrm noſſe tpa ul momēta
q̄ pater poſuit in ſua poteſtate. Que me rurſū cre
dere cōpellat neceſſitas. angelos iā an adūtiſſe ciui
tatē nazaret. q̄ illo cernerent miſſum archangelum
virginē ſalutare. et ptū nūciare diuinū. Si quidem
q̄ pelecta fuerit bethleem natiuitati. Irlm paſſioni
etiā ſic apte ſcitū et pdictū ē a pphetis. Nō aūt et
nazareth puiſa ſimiliter ē cōceptōi. nō tn̄ ſicr ut ar
bitror puiſum fuiſſe et a pphetis euidēs aliq̄d inue
nitur de ſcripturis teſtimoniū. Nam q̄d legitur qm̄
nazarenꝰ uocabitur. pfecto euāgeliſta q̄ hoc de pphe
ta ſumit. nō tā ad cōceptōem q̄ ad educatōe referri
ſatis euidenter oſtendit. q̄ illo videlicet ex egipto re
portatꝰ fuerit. illicqꝫ nutritꝰ. Deniqꝫ iudei ſcrutare
apūt et uide ad nicodemū loq̄batur. q̄m ppheta a ga
lilea nōn ſurgit. Et quidē ſciēti legē loq̄bātur. et q̄
mgr̄ erat in iſrl̄. michilqꝫ facile ignoraret ex oibꝫ. et
tn̄ tota fiducia iſtabāt mōſtrātes ſcripturas. nō loq̄
xp̄m uenire a galilea. cuiꝰ nazareth ciuitas eſſe cog
noſcitur plus ſane ad manū fuit eis teſtimoniū de
ppheta ex q̄ regi locū ſcſcitāti incūctāter bethleē re
ſpōderūt. Itaqꝫ natꝰ ē xp̄s in bethleē et in irlm paſ
ſus et utrūqꝫ apte pdixiſſe pphetas māifeſtū ē. Cō
ceptꝰ eq̄ ē in nazareth ciuitate galilee. nec tn̄ uiſū ē
occurrē quippiā ul nichodemo p q̄d ſiue galileam
ſiue nazareth. ad xp̄i aduētū vndicūqꝫ ptinē doceret
Hic q̄z nathanael doctꝰ et ipē i lege philippo nūci
āte ihesū filiū ioſeph a nazareth mox ſub interroga
tōe admirādo reſpōdit. A nazareth iq̄t poteſt aliq̄t
boni eſſe. Nimirū admirās q̄ a nazareth xp̄s nūci
aretur. q̄ ex nlla penitꝰ ſcriptura recoleret. Aut ſi
nō interrogādo q̄dē ſꝫ magis affirmādo illō reſpōdiſ
ſe cōtēditur. Memor utiqꝫ pſati teſtimonij. q̄m naza
renꝰ uocabitur. nō tn̄ pinde q̄ i nazareth cōceptꝰ fuit
ihesꝰ. cū agnouiſſe cōſtabit. cū mlte alie cāe occur
rē potuiſſet. cur illō ppheta pdixerit. Potuit ergo
et de cōceptōis loco ut pphetas ſic et angelos diui
num latuiſſe cōſilium. Modum deinde illum tam
incōprehenſibilem quē et virgo ſollicita requiſiuit
Unde queſo doceri queā angelis fuiſſe precognitū
Michi uero uidetur ne ipſi quidē qui ut pace eius
dixerim nūciabit. Quod et ipſe fatetur ſi eius uer
ba diligenter aduertimꝰ. Reſpōdēs quippe ſanctus
ſpiritus ſupueniet in te. Non apte mittit ad magi
ſteriū ſpiritꝰ ſancti cuiꝰ vnctōe doceatur de omibus
quorum ipſe ſibi non pſumit ſcientiam et diſcat ex
pien[illegible] quod audiendo non potuerat. Deniqꝫ ſub
iungit. Et virtus altiſſimi obumbrabit tibi. Exp̄ſ
ſius pfecto ſignificās modum ſecretiſſimū archani
incōphēſibilꝭ. et ieffabilis ſacmēti q̄ quaſi in umbra
cum ſola et in ſola virgine. ſola trinitas cōtēptū
fuerat operatura diuinū. Ad h̄ quoqꝫ inueſtigādū
miſteriū minꝰ ſe pdoneū cōfitetur magnꝰ ille iohā
nes. cū ſe indignū phibet ſoluē corrigiā calciamēti
Sꝫ et ipā rōginē rogo vnde pbabitur ex noie uel
ex facie an cognitā angelꝭ q̄ ipa uidelicet eſſet q̄ deꝰ
elegerit in mrēm ſibi excepto dūtaxat archāgelo cui
et ſuāda abinitō tōita fuiſſe credēda. Porro aūt ſi
dyabolꝰ eā nec poſt cōceptōe agnouit ioſeph uſqꝫ
deſpōſatiōe deceptꝰ credi poteſt et ſctis angelꝭ ul mi
nime inotuiſſe q̄ ipſa uidelicet eſſet dei mr̄ futura
Sane eteni reprobi ſpūs. et ſi deſtituti ſūt pticipatōe
gratie ſpūalis. nō tn̄ viuacitate induſtrie naturalis
Videſne in q̄tis ſalua fide et vitate ſcripturarū diui
nū angeli cōſiliū poterāt ignoraſſe. pſertim ut bonū
reuelādorū prerogatiua matri vgini ſeruaretur. Pri
mum equidē eſt tempꝰ. ſecundum locus. terciū mo
dus. q̄rtū electō pſone vginalis h̄ reſponde ſribꝫ q̄
me reprehēdūt q̄ dixeri ad laudē vginis ideo poſitū
eſſe a deo ne cui forte ul beatorū āgelorū ſuū cōſili
ū deꝰ priꝰ q̄ vgini reuelaſſe putetur excepto dūtax
at gabriele archāgelo ſuū cōſiliū dixi. nō de ope ſꝫ
de opis tempe. de loco. de modo. de pſone q̄ electōe

fallitue putamur· vīe citius inueniet examinationis
diſcuſſio· ſi tñ qđ et vehemēt optamus et ſupplicit
oramus de vultu tuo pater ſanctiſſime iudiciū pro:
deat· de quo pfecto cōfidimus ꝙ cuſtodias innocen
tiam et videas equitatē. Alioquin reduci cām in
regis pñtia atꝫ potentia· nō plane aliud eſt· ꝙ tradi
eū hoīe ꝫ in aīaꝫ inimicorū eius

51 Ad eundem unde ſupra· vt ſubueniat

Oportebat quidem ſi ita viſum fuiſſet auc:
toritati ut in noſtri pñtia· cā dñi. Simoneñ diſcute
retur· ne infenſus videlicet regi· i regis pñtia et po:
tentia ſuis pro ſe adūſarijs reſpōſurus traditus hō
videretur in manus inimicorū eius. Sꝫ qm̄ ut te:
nendū irrefragabiliter quicq̄d ꝑcipitis· ſit ſperan:
dū indubitanter bonū de omi re quā decernitis· id
ſolū a vr̄a pater pietate depoſcit· oīm q̄ apud nos
eſſe videntur religioſorū hūilitas ut ſi ſe ad vultū
forte potentis ut aſſolet ſenſerit ꝑgrauari· cōfugē li:
ceat· ad viſcera pr̄is· qđ vtiqꝫ hactenus oppreſſo· ne:
mini audiuimus negatū. Alioq̄n videat ioſeph vir
iuſtus· quid ſibi nūc etiā faciendum ſit de puero et
matre eius· qꝛ ecce etiam nūc in. Senoneñ pñtia
ꝑput queritur ad ꝑdendū. Nam ut qđ verū eſt· ma
nifeſtius pferamus. Rex in. Archiepō ex eo apte
nouā pſequi religionē dinoſcitur· ꝙ eū in ātiqua
ſclari cōuſatione et habitu· ſicut pmoueri oīmode
voluit· ſic ab omi penitus ſecurū infeſtatōe dimiſit

52 Ad. Aimericū. Cancellariū. Romanū vt ſupra

Viro illuſtri. Aimerico. Sancte. Romane
ſedis. Cancellario· B. Abbas dictus de.
Claraualle ſalutem· et ſi q̄d valet peccatoris oratio
Quouſqꝫ durat illa ſēña oīus q̄ pie viuē volūt in
xp̄o pſecutōeꝫ patiūtur. Quouſqꝫ relinq̄tur ūga
peccatorū ſup ſortē iuſtorū. Quis det ut ſtare icipi
ent iuſti adūſus eos q̄ ſe anguſtiauerūt. Quis iam
ſtrat tm̄ inter celū terramqꝫ diſcordiam· ut exultātib;
angelis ſup emendatōne malorū· filij adam fremāt
et tabeſcāt· q̄ſi nō ſit paſſus ihēſus pacificans in ſāg
uine ſuo que in t̄ra ſūt· et que in celo· aut in ipō de:
us non fuerit· mūdū recōſilians ſibi. Laudabatur
quondā. Archiepūs in deſiderijs aīe ſue· et in ſclari
vita et habitu benedicebatur· at nūc ſub pñnis in:
fantie ihū q̄ritur ſymonia· et inter naſcētes virtutes
e mortuorū vł cadauer vitiorum ſcrutatur/ curioſa
malitia videris et nūc ſtare ihm̄ in ſignū cui contra
dicitur. Per ipm̄ vos obſecro· p ipſo ſupplico voꝯ·
habet ſiquidē vnde et illū venereamini· et vnde illi
miſereamini. State p ipō nūc indefenſione. Archi
epi· cui quādoqꝫ et vos aſtare habetis i examinatio
ne veſtri· Valete

Ad eundē p. Epō. Carnotenſi quia voluerit tran:
ſire mare· et conq̄ritur de onē carū· rogatqꝫ epī mi
ſe ab audientia earūdē

Amicus noſter et veſter dominus. Carno: 53
tenſ. Epūs voluit vobis etiam p me certū
fieri· quia id qđ de ipō a quibuſdā dño pa
pe pſuaſū fuiſſe cōgnouimus ut eū videlicet ihero
ſolimā proficiſci pmitteret· nec ſui fuerit ſtudij nec
volūtatis qđ etſi multū voluiſſet· pficiſci tñ nō po:
terat· an ſi eū ḡui ſcandalo oīm qui apud nos ſunt
bonorū. Metuentiū quippe ne plus mali eius ab
ſētia faceret ſuis ꝙ boni alienis pñtia hec p. Epō
Ceterū vt et p me aliquid loquar· ſm̄ qđ ſcriptu:
ra monet· miſerē inquiens aīe tue placēs deo. Pla:
cetne vobis ut cauſ onerer occupqꝫ negotijs· nich:
ilqꝫ proſit exoccupari ꝓprijs· cū totus implicer ali:
enis. Si inueni ḡtiam in oculis vr̄is· date operam
vt pſus amouear ab huiōi quatenus liceat michi
p meis atꝫ vr̄is orare delictis. Et q̄dem nichil michi
ſecurius iudico ꝙ obedire dñi pape volūtati. Sed
ſi dignetur attendere ipe quid poſſim vtinā nempe
nouerit qm̄ iſta non poſſim. Et de hoc ſatis dictū
ſit ſapienti. Queſiuit a me ꝑfatus. Epūs aliqua
ex noſtris opuſculis que vobis mitteret· ſꝫ nō fuit
ad manū ꝙ veſtro dignū crederem ſtudio libellum·
tamen de gratia et libero arbitrio nup edidi· illum
vobis libenī mittā cū vos velle cognouero

Ad eundem pro q̄buſdam amicis ſuis quos idem 54
reputat cum eo

Puto multis et p multos meni me ſcripſiſſe
ad vos· ſꝫ nūc ipe qui loquebar ecce aſſum·
Tres in duobus cōſpicitis qm̄ abſqꝫ me eſſe non
poſſūt· in quorū iugit pectorib; requieſco. Et quid
ſecurius atꝫ ſuauius ꝙ in xp̄o. Mentiri videor ſi ei
q̄ amicitie vim nūq̄ ſenſit qui caritatis ignorat v:
tutē· q̄ non credit multitudinis credentiū fuiſſe cor
vnū et aīaꝫ vnā. Qui ḡo videt eos· videt et me· et ſi
nō in meo corpe· et qđ loquūtur ipi ego parit lo:
quor· ſꝫ eorū liguis. Corpe quidem abſū· fateor· ſed
hec exigua ps mei eſt· porro qui videt faciem meam
tm̄ ſine culpa et ſine nota mendacij· aſſerit ſe vidiſ
ſe nō ptem mei ſꝫ me· cū tñ non niſi ptem et ptem
modicā viderit. Quanto itaqꝫ verius eſſe me dixe:
rim etiā ſine pñtia corpis vbi meā ſentio volūtatē
meū ſpūm et amorē q̄ vtiqꝫ ps ē potiō digniorqꝫ mei
Trib; ḡo in corpib; vnū nos eſſe noueritis· non
pari ſanctitate· qua ambob; ego inferior ſum· ſꝫ eadē
voluntate ſūma cōcordia aīorū. Cur eñi vnitatem
hanc int̄ diuīſos nō faciat cōpago caritatis in vno
ſpū· ſi carnalis copula efficit vt ſint duo in carne
vna. Quartū vos addi velim ſi dignū iudicatis et
in eandē cōcurrē vnitatē dilectionis qđ facile ſi nō
cōtēpnitis obtinebitis tm̄ id vos nequaq̄ cōtemp:
nere eis cognitū faciatis. Valete

Ad eundem preces pro quodam abbate et ad hor: 55
tationes in bono

Volo atꝫ precor ꝙ harū lator. Venerabilis
Alteriūbe. Abbas. Viuianus michi ob ſuā
religioſitatē admod familiaris amicus· amicū vos

dicunt bonū malū· et malū bonū . Quid in me o
boni viri diſplicuit fratitati veſtre· vtrū ne q apud
cathalanum amotus eſt a villicatōe ſibi credita bō
uſque iqꝫ diffamatus· quia in eccleſia virdunē cui
pfuerat · diſſipaſſet bona dn̄i ſui . An quod in vr
be cameracēſi· monaſterij ſui manifeſtus· deſtructor
Fulbertus cedere compulſus eſt parumo qui oim
teſtimonio fidelis ſuus eſt et prudens . An certe et
laudūni d pſtibulo veneris ſuū deo ſcīariū reſtitu
tum eſt· ꝓpter qd bonū me non dico lapidens· ſi la
ceratis· vt minus aliqd recipiā a dn̄o meo . Et hoc
merito atꝫ cū omi gr̄a reſpondere ſiquid i eis me
um cognoſcere . Nūc aūt ut quid iudicor ego de
factis alienis . Aut ſi meis cur tācꝫ de mal· cū cūc
ta hec iuſte et pclare geſta fuiſſe nulla impudentia
dubitare nulla negare impudentia poſſit . Eligite
nūc vtrūlibet· aut negate certe· aut fatemi me bonū
auctore. Si feci· laude digniſſimū eſt laudabilia pe
giſſe· et inique redarguor· vnde laudari merueram
Si nō feci vt laudem nō merui ſic profecto nec vi
tupacōez . Nouū detractōis genus· et reuera ſiſe
habens aliqd opi balaam qui ductus et cōductus
ad maledicendū ꝓplo· magis benedictioib cuma
labat . Quid iuſtius· quid iocūdius· ut qꝫ rep xen
dere intendis· plus cōmendes ut peonijs p cōuicijs
vtaris neſcius· et volens detrahere laudes mutus
Quaſi vero nulla mea mala inueniāt· ut p malis
bona mihi obiciant vl potius adiciant aliena . At
ego nec indignis vitupatōib moueor· nec indebi
tas recipio laudes · nichil mea refert de his quorū
auctor nō extiti. Laudēt ſi volūt vl vitupēt ſi audēt
De pmo quid dn̄m albanen̄. De ſcdo vero dn̄m
Remenſem. Porro de tertio eūdē eque. Archiepm
ſil et epm laudunē cū Rege parit et mltis alijs
reuerēdis pſonis qui ſe vtiqꝫ auctores in his et pri
cipes extitiſſe minime diffitentur· ſi bene egerūt quid
ad me . Si alit· quid eque ad me . An tota et ſola
culpa mea eſt q aſſui· homo ſolis latebris dignus
ſoli michi iudex· ſoli accuſator et arbiter cōſtitutus·
qtenus monſtret actio q habet profeſſio· et nomen
monachi ſolitaria michi cōſulatio interptatur. Aſſui
eū· negare nō poſſum ſi vocatus· ſi tractus ſi h amī
cis noſtris diſplicuit· fateor et michi . Vtinā nō iſſē
ad illa· vtinā nō irem ad ſimilia· vtinā et nup nō iſ
ſem· vbi vidiſſem adūſus eccleſiā. Aplica proch do
lor auctoritate violentā armari tyrānidē· qſi nō p
ſe ſatis inſaniſſet cū demū ſenſi iuxta ꝓphā adhe
reſcē liguā meā palato meo· cū ſubito pōdus ſub
iectū ē ceruicib nr̄is· atꝫ irrefragabilis auctoritas
lrarū hca obmutui et humiliatus ſum et ſilui a bo
nis· et dolor meus renouatus eſt· qū vidi repente ad
illas lras impleri facies inocētū ignominia· et letari
impios q maleſecerit· et exultari in rebus peſſimis
Miſerū ē impio ut iuxta dictū ꝓ xeticū nō diſcet
facere iuſtitiā· et qui in terra ſcōrū iniqua geſſit· ip
ſius ira iuſtiſſimo quo tenebatur abſoluta eſt inter
dicto· ꝓpter huiuſmōi et ſi aliud n̄ ſit quor intelle
cauſis quarū pſertim mea non intereſſe cognoſco.
Orauor ſi trahor. At vero ab hac neceſſitate p quē
melius retrahi poſſe ſpeauerā· q p vos vir optime

cui in hac re nec poteſt deeſt nec volūtas ut compi
Gaudeo nempe q et vre prudentie nr̄am in talib
occupatōez diſplicere cōgnoui . Et qdem iuſtiſſime
et amiciſſime . Age go ſi ita vultis ymmo qꝫ ſic cer
nitis et decernitis· et amico expedire et monacho cō
uenire . Date qſo opaꝫ qtenus vna vtriuſqꝫ volun
tas citius impleatur· quo et vobis videlicꝫ ſatiſſiat
ad iuſtitiā· et michi ad ſalutē aīme cōſulatur· Iudi
catur ſi placet clamoſ et importunis ranis de cau
nis nō egredi· ſi ſuis cōtentas eſſe paludib nō au
diātur in cōſilijs· in palatijs nō inueniātur ad cau
ſas· ad negotia· nulla neceſſitas· nulla trahere poſſit
auctoritas. Sic forſitan veſter poſſit amicus decli
nare pſūptōis notā . Nā nozā vnde cōſtbere po
tuerim ignoro· cū ſcieri mihi cōſiliū eſſe et ꝓpoſitū
nūq ſi cā dūtaxat nr̄i ordis nō fuerit exire de mo
naſterio· niſi aut aplice ſedis legato· aut certe ꝓpo
vocante epo· quib nr̄e humilitati ſicut optime no
ſtis cōtradicē fas oino nō eſt· niſi ex quocūqꝫ ſupi
oris auctoritatis pulſio . Quod vtiqꝫ ſi vnqꝫ per
manū vrām ut ſpero michi in manus venerit tunc
pculdubio et par michi et par erit de me . Nō tn̄
idcirco etiā me latente et tacente ceſſare puto mur
mur ecclarū ſi n̄ ceſſet romana curia p volūtate aſ
ſiſtenciū facere piudiciū in ab n̄tes . Valete

Ad papam honoriū p Heinrico Senonen̄. Ar
chiepo ut oppreſſioi eius ſubueniat cōtra. Regem
nec eū p mittat ceterosqꝫ platos cōfūdi

Summo pontifici· H· ſerui et ſi digni iudi
camur filij· Steffanus. Ciſtercien̄. Hugo
Pontunacen̄. B· de Clarauallē· q reuerendiſſimo
dn̄o . Benigiſſimo pr̄i degentes in monaſterijs ad
que nos peccata nr̄a cōpulerūt· nō ceſſamus orare
p vob et p cōmiſſa vobis dei eccl̄a cōgaudentes et
ſponſe dn̄i ſup tā fido cuſtode et ſponſi amico· ſup
tam fructuoſo labore fidenter prouide atꝫ fidelit vr̄e
patnitati ſuggerimus· q in regno nr̄o eidem matri
noſtre dolentes cernimus adūſari . Quantū quidē
nos ſentimus qui vicini ſumus . Rex ludowicus
nō tā epos q in epis iuſtitie pſequitur zelū· pieta
tis cultū· habitūqꝫ ipm religiois qd veſtre q pru
dentia ſanctitatis vl ex eo facile aduītere poteſt· q q
ani in habita actuqꝫ ſeclari honorati ſūt· ſublimes iu
dicati· fideles habiti familiares· mō inimici facti ſūt
digne ſuo ſacēdotio cōſulantes· et p oīa honorifi
cantes miſteriū ſuū. Hic quib cōtumelijs et iniu
rijs· epi pariſien̄ innocētia pulſata eſt· ſi non quaſſa
ta· qꝫ dn̄s ſuppoſuit manū ſuam· cū vrām oppoſuit
Hic et nūc dn̄i huius. Senonen̄ cōſtātiam cōcute
re et labefactare conatur· ut metropolitano qd ab
ſit eiecto· facile put voluerit i ſuffraganeos gſſetur
Poſtremo quis ambigit nō aliud eum q oppug
nare religionē q nimirū apte ſui regni deſtructōꝫ
ſue corone pnūciat inimicā. Et alt herodes xpm n̄
iam in cunabul habet ſuſpectū· ſed etiā eccl̄ijs inui
det exaltatū. Nec aliud ſane credimus eum habere
adūſus archiepm niſi q ſpm in ipſo ſicut in ceteris
laborat extiguē . Deiqꝫ ſi fallē d hijs q atteſtamur

venerabilem qui adhuc ſupeſt dn̄m. Rodulphum
vix precibꝰ multis impetratos abducēs ſingulum
ſingulo prepoſuit monaſterio tutū videlʒ non arbi
trās cuiq̄ꝫ monachorū domeſticorū illam cōmitte-
re curā. Quod ideo voƀ in exemplū adduxi vt vr̄am
caritatē cōmonefaciā qualit̄ et in hoc qḋ nūc i ma
nibus eſt oportet eam eſſe non minus cautam q̄ꝫ
ſollicitam. Valete

60 Ad. Gwilencum lingoneñ. Ep̄m p monaſterio
Sancti. Vrbani diuioneñ et p reſtitutiōe quorun
dam iuriū ipius eccl̄e

Domino ſuo et pr̄i. G. dei gratia. lingoneñ
Ep̄o frater. B. Claraualliſ. Abbas. ſeip-
ſum. Audito obitu dn̄i. Guarnerij. Archidiaco-
ni neceſſariū duximus vr̄am p̄nitatē precibꝰ preue
nire p̄imo p̄muire cōſilio ſi tamē dignū putatis
monitis nr̄e acq̄eſcē puitatis q̄tenus videlicet de re
bus ſancti ſtephani diuioneñ quas tenebat. place-
at liberalitati vr̄e miſericordiā ſuperexaltare iudicio
Siq̄dem nō ignoramus q̄ in manū vr̄am debeant
redire iuxta qḋ in capitulo. lingoneñ diſpoſitū
et ſcripto firmatum fuiſſe etiam nos meminimus q̄ñ
filius vr̄. Harbertus in illa eccl̄a p̄mus. Abbas
regularis cōſtitutus eſt. Sʒ quia canoīcis ḡuis ſcā
dali et abbati magni imp̄erij occaſionē fore cog-
nouimus ſi ad ea q̄ diu tenuit eccl̄a quacūq̄ꝫ occaſi
one manū vr̄am extenderitis cōquirētibꝰ q̄ppe ill̄
de illo q̄ſi qui malū p̄ncipiū adueniēs dederit cū
eius cā et ad eius introitū tam grādē eccl̄a dāpnū
incurrerit. pietati vr̄e ſupplicamus et ſupplicādo cō-
ſulimus ut et tot puſill̄ x̄pi a tāto ſcandalo para-
tis et hūc vicariū x̄pi a tanto imp̄erio ſimul libe-
rare curetis cōcedendo vtiq̄ꝫ eccl̄e qḋ hactenus iuris
eccl̄e eſſe cognoſcitur

61 Ad eundem
Pro eccl̄a. Moliſmeñ ſimplex non ut arbi-
tros importunus interuētos accedo. Multi quippe
ſunt qui me confortant ut repulſam nō metuat hec
noſtra petitio. Primū quia nō p qualibet extnea
ſed p vr̄a vobis eccl̄a ſupplicamus deinde q̄ eandē
eccl̄am nō alienū vſurpare ſi ius ſuū tm̄ a vr̄a ex̄ta-
te req̄rere credimus. tertiū q̄ idip̄m talis vobis cū
poſtulat quis ſolus ad impetrandū etiā maius ali-
quid a vobis ſufficere poſſit vidʒ. Comes. Theo-
baldus. quartū q̄ꝫ ſi addidero. nō temere id me pre
ſumere putaueri. neq̄ꝫ eni vl̄ ipſi de nr̄a adeo huili-
tate diffidimus qui audacter ſi opus ſit p noſmet-
ipos ad vr̄e celſitudinis noƀ id ſatis exptā beniuo-
lentiā petitur qḋ rationabile viſū fuerit accedamus

Ad. Richuinū. Culeñ. Ep̄m remittens ei peccato
rem quedam ut illi penitētiā iniūgat et rogat qua-
62 tenus locum ei prouideat vbi eandē cōmode perage-
re valeat ꝛc

Reuerendo pr̄i dn̄o. R. dei gratia. Culleñ.
ep̄o frater. B. dictus abbas de. Claraualle
ſalutem et orōnes. peccatori huic quē ad nos pecca
tores ob aīe ſue cōſiliū vr̄a ut ip̄e phibuit dirige-
re curauit dignatio nichil ad p̄ns ſanius cōſulē in
p̄mp̄tū habuimus q̄ꝫ ut ad ſinū paterne pietatis
rediret et ex ore ſacerdotis legem req̄rēt. Nos eni
noſtre puitatis et offitij menſuram attendētes nec
nos vltra nos extendētes dare penitentiam maxie
in c̄rīalibus nl̄ri hoim p̄ſumē omino ſolemus niſi
ſol̄ quos in nr̄a cura ſuſcepimus. Qua nāq̄ꝫ tene-
ritate tractanda ipoꝝ negotia et huiuſmōi nego-
tia peccatores et ip̄ri ſuſcipemus q̄ x̄pi q̄ꝫ ſicut et ce
teri hoim quotiens ḡuior aliq̄ cum inter nos obo-
ritur quā p nos diffinire aut neſcimus aut nequi-
mus aut nō audemus ep̄ali ut dignū eſt ſiue refer-
uamus. Et niſi ſumi p̄us ſacerdotis vel iuditio vel
cōſilio cōfirmati ſecuri nō ſumus. puideatur igitur
morbide oui a p̄p̄o paſtore. et tali paſtore q̄ cano-
nes n̄ ignorat cōgrua p̄nie medicia ne ſi in pecca-
to ſuo qḋ abſit aīa p qua criſtus mortuus eſt mori
atur ſāguinē eius de manu vr̄a ſumus paſtor req̄-
ratur. Verū nos deo illi inſpirante mūdū relinq̄re
p̄ſuaſimus. ſi tn̄ homo ſenex et paup in aliquo ſe
recipi intra dyoceſim vr̄am ſcōꝝ cōuentu vr̄o obti
nere poterit inuentu plenum vos dierū ſuſcipiat
dies vna illa melior in atrijs dn̄i ſup milia. ſancte
ac venerabilis pater

Ad. Heinricū. Virduneñ ep̄m mittens ad eū quā 63
dam peccatricē cuius peccatū audiuerat rogans ut ei
p̄niam iniūgat

Domino. H. dei gratia. Virduneñ. Ep̄o. F
B. dictus abbas de. Claraualle Salutem
et orōnes. hec mulierc̄la quā ecce iam multis ānis
multis et pplexis peccatorū nodis ſathanas alliga
uit. ſup ſtatu ſalutis ſue noſtre puitatis cōſiliū ex-
perijt et tale accepit. ut poſt multū vidʒ ac diutur-
nū erratū ad p̄prij paſtoris ſinū pfuga ouicula ſi-
dent recurrēt. Qui vtiq̄ꝫ eo citius ac ſollicitius in-
ori ferret opē quo ſe certius ſcit atq̄ꝫ diſtrictius de
ſibi cōmiſſo agno q̄ pro ipſa mortuus eſt reddituꝝ
rū rōnem. Illum fuit deuiantem corrigere. vr̄m ſit
peccatricem nō deſpicere imo penitentē ſuſcipe. Et ſi
vera eſt ſue quā nobis expoſuit infelicitatis hyſto-
ria aut viro ſuo p̄ori ſi adhuc viuit recōſiliare aut
ſi ille noluerit ſicut hanc innuptā ſic illum cogere
abſq̄ꝫ vxore manere. Valete

Ad eūdem excuſando ſe ſup q̄buſdam que ſibi con 64
tra ſe dicta fuerāt

Super his q̄ a nobis veſtre placuit excellētie
ſciſcitari aut fallimur aut ille q̄ ea nobis
retulit fallit. Si quid tamē fuit ſuſpectam quippe
habeo meā quā noui labilem memoriā ne tantā
in fratre q̄ hec loquitur ſuſpicer falſitatē. Hoc me
certiſſime ſcire cōfido et vos indubitāter credē vo
lo. nemini me ſup noīe vr̄o rep̄henſionis aliquā
do vel accuſacionis verba feciſſe vl̄ iniūxiſſe. Abſit
hec anīa puſillanimitate temeritas vt cōtra. Ep̄os

pro dei amore et noſtro in ſuo negotio experiatur
Et hec p illo·reliqua aūt vobis . Quid pdeſt hoī·
ſi mūdū vniuſum lucretur·anime vero ſue detrimē
tum patiatur . Aut quā dabit homo cōmutatōez
p anima ſua·nec totus mūdus ſufficeret . Magna
res anima·q̄ xp̄i ſanguine redēpta eſt . Grauis aie
caſus qui nō niſi xp̄i cruce potuit reparari . Si rur:
ſum corruerit·peccato dn̄atxat·ad mortem·vnde iā
repabitur . Nūq̄t aut alt' xp̄us·aut idem iterū cru:
cifigi habet p illa . Sup hoc vellē nos nūq̄ oblī:
uiſci illud ſapientis cōſiliū . Fili memorare nouiſ:
ſima tua·et ineternum nō peccabis

56 Ad . Manfridum . Carnotenſ . Epm

Fidelissimo ac prudētiſſimo ſuo dei . H . Car
notēſi epo . B . paupm xp̄i de . Claraualle
ſeruus claritate pfundi montiū eternorū / qui intum
vobis honoris vr̄a laudabilis vita tm̄ affert et one
ris laudans fama . Ecce eñ is p quē et p quo pn̄:
tes lr̄as accipitis exēplo ceterorū quos ſepe tales
nō paucos expimni motus·et ipe bono odore vr̄i
quē delonge ſenſit·tam cōmune cū fiducia pietatē
requirit ſpe vtiq; ductus·inueniendi nō ſolū cōſiliū
quid agere debeat·ſz et auxiliū quo pficere valeat.
Eſt aūt hec cā eius . Quadā ſe cella p amore dei ex:
ppoſito incluſerat·egreſſionis atq; tranſgreſſiōis ſue
vobis ipe cās exponet·et q̄dem ad ppoſitum redire
cupit·ſz p vos implere ppoſuit ſi tn̄ hoc veſtris p̄ci:
bus quibꝫ ſe p̄munire curauit optinē potuerit . Fa
cite ḡo morē vr̄m·ferte opem miſero primo quia
vos ſapientibꝫ et inſipientibꝫ debitorem agnoſcitis
erroneam xp̄i ouiculam·de faucibꝫ lupi feſtinate e:
ripe et ad paſtū reducendo priorem·iuxta ouilium
vr̄orū quarūq; in cellula iubete recludi·niſi forte ali
ud quid ei magis expedire pſpexeritis et licere iu:
dicaueritis et pſuadere potueritis

57 Ad eūdem ut intercedat p quodā apud . Comitem
Bleſenſem

Quod a me de dn̄o . Norberto ſciſcitamini·
ſi videlʒ iturus iheroſolimā ego neſcio . Nā
cū ego an̄ hos paucos dies eius faciem videre et de
celeſti fiſtula ore videlicet ipius pl̄ima haurire me:
ruerim . Hoc tn̄ ab ipo nō audiui . Verū de anti:
xp̄o cum inq̄rerem quid ſentiret·durante adhuc ea
que nūc eſt gn̄acōe·reuelandū illū eſſe certiſſime ſe
ſcire pteſtatus . Ad eandē certitudinē vn̄ hēret ſciſci
tanti michi exponē vellet . Audito q' reſpondit nō
me illud p certo credere debere putaui . Ad ſūmam
tamē hoc aſſeruit nō viſurū ſe mortē·niſi prius vide:
at generalē in eccl̄a pſecutionē . De cetero memora:
ri vr̄am pietatē volo·illius pauperis et exul' humbti
nomine·q̄ duodum cū treris eſſetis·voſ ſupplicabat
quatenus ad . Comitem theobaldū q̄ eum exhereda
uerat·intcederetis·qd̄ et ego nūc pro ipo et cū ipo
itidem a veſtra flagito pietate . Nā noſtras lr̄as d̄
hac re pcatorias iam ad p̄dictum principē miſi·ſed
ḡtiam nō inueniēs nichil effeci . Iam qd̄ libenter au
diris libent debeo dicē vobis . Stephanus noſter ſic
currit·nō q̄ſi in icertū·ſic pugnat nō q̄ſi aerē vbe:
rās orate q̄tenus ſic currat ut cōprehendat·ſic pug:
net vt vincat

Ad eundem reſponſio ſuper quodam . Voto

58 Sicut is a veſtra michi pte reportauit . Idcir
co ipſius deſiderio et petitioi uſq; adhuc ſa
tiſfacere diſtuliſtis·quia pmū votum pgendi vide:
licet iheroſolimā irritū voſ feciſſe videtur·ſup quo
ſi noſtrā ſnīaʒ reqritis ego nō arbitror minora vo
ta impedire debere maiora . Nec dn̄m exigē qd̄cūq;
ſibi pmiſſū bonū·ſi p eo melius aliqd̄ fuerit pſo:
lutū . Num vero alicui forte debenti vobis duodecim
nūmos·nūq̄t ſi p eis die cōſtituto marcā ſoluēt ar:
genti·iuſte iraſcēmi . Iam et ſi ab huiuſmōi epo
aliquid timetis·ſecurū vos reddo·q2 non ſolū ei ſi
qd̄ huic auxiliū impenderitis·nō diſplicebit·ſed eti
am gratū valde habebit

59 Ad . Ebaldum . Cathalanenſem . Epm·ut pvide
ſe habeat in electione cuiuſdam in ſua dyoceſi facta

Domino . E·venerabili . Sancte . Cathala:
neñ eccleſie dei gratia . Epo . B . Abbas de
Claraualle ſi quid poteſt peccatoris oro . Nauicu
le illius (d' eccl̄a loquor oim ſanctorū que ſub ocul
vr̄is gubernatore deſtituta fluctuat) . Nō eſt bonū
vobis negligē vel diſſimulare piculū . Res quippe
vr̄e cure eſt . Vnde miror qua ratione quaue ſecu:
ritate ab illo cl'ico q̄·a·religioſis pſonis vir ut aiūt
religioſus eid' eccl'e electus eſt requirendo deſtitiſtis·
etiam ſi hoc quorūdam q̄ in ipſa eccl'ia ſunt incuria
vel deſidia nō mereatur q̄ ut audiuimus ...
tus eſt·nolentes·nec aliud niſi q' religioſus eſt aſſe:
rentes·de eligēdo vr̄am quoq; auſi ſūt compellere
ḡnitatem·q̄ſi q̄ videatur cōmodior eſſe et affabilior·
qui nō ſit extraneus·ſed ciuibꝫ tā ḡnus q̄ cognitus·
morū pr̄ie gnarus·rebus eccl'e tractandis idoneus
Uerum ut ad iſtos cautiſſimos cōſultores me vertā
qui vitia vr̄a nō redarguat·qui miſe cōuerſationi
vr̄e·aut cōſentiat aut cōtradicē nō audeat . Nō ſūt
audiendi ſz potius velint nolint omio ſatagēdum
eſt vobis·ut is qui boni teſtimonij eſt eccl'e deſolate
q̄ntocius pq̄ratur·qm̄ ſi talis eſt q̄lis predicatur
deus pculdubio cū ipſo erit·q̄ ſuam ei gratiā mini
ſtrabit placentem omibꝫ·efficacē in omibꝫ . Quod
ſi hūc iſtis fortaſſe nō merētibꝫ nullomō poſſe ha
beri cōtigerit·alius de alia qualicūq; religioſa q̄ vi
deatur ydoneus pvideatur·non qualē iſti volunt
qui niſi qui ſue carnalitati blādiatur volūt·ſz qui
ſic ſciat negotia diſponē rerū exteriorum ut norit p
omia preponē curā aiarū . Certe duobꝫ monaſte:
rijs ſancti videlʒ petri et ſancti vrbani paſtorali alā
ſolatio ſimilit deſtitutis·bone memorie predeceſſor
vr̄ dn̄s . Guilhelmus nō longi itineris laborem·
nō ienis reputās aſperitatē·bis niſi fallor . Cluni:
acum·ſemel diuionē p ſemetipſū adijt hincq; virū
bonū dn̄m hugonē q̄ poſt defūctus eſt·illinc virū

qui ipſi adhuc in carne nō ſecūdū carnē militamus
ſimul pculdubio ſumus. Meus ergo erat viuus.
meus erit defūctus. meū ī patria recognoſcā. Si qs
ē q̄ de manu dei poſſit eruere. et a me illū ſeparare va
lebit. Itaqʒ p filio q̄dē vr̄a vobis affectio ſatiſfecit
ſ; de nobis pater quid erit. q̄ imo de nobis digna
ſatiſfactio placebit. q̄bus utiqʒ p g̃ndi iniuria ipo:
nitis. q̄ a vob̄ recedēs a nob̄ receptus ſit. Quid di
cā. Si dixero ñ recepimus qḋ ſine pctō vtinā dicē
poſſē mentior plane. Si dixero recepimus quidē. ſ;
iuſte excuſare me velle videor. ſ; tutius reſpondebo
peccauimus. Verūtamē q̄ntū nō ad defēſionē dico
A quo eni ille nō reciperetur. Quis inq̄ ſanctū illū
aut pulſantē repelleret. aut ſuſceptū expellēt. Quis
vero ſcit ſi de vr̄a habūdātia. noſtram deus implē
voluerit inopiā. vt ſcilicet vnū de multis qui forte
apud vos religioſi tūc erant. ad nos dirigēt. nob̄
q̄dē ad ſolatiū ſ; nichilominus vob̄ ad glaꝝ. Filius
quippe ſapiēs. ē gloria pr̄is. Deniqʒ nō eū puenis
mus ſollicitādo. nō circūuenimus attrahendo. q̄ vos
deſerēt. ſ; ad nos veniret. qui potius rogātē pulſan
tē ſupplicātē. nō p̄us deus ſcit cōſenſimus recipe q̄
remittere ad vos tēptauimus. Nō aūt eo acqeſce:
re eius nō importunitati vix tandē acqeuimus. hoi
nē ergo religioſū. pegrinū. ſolū ſi culpa ē. q̄ ſuſce:
pimus et ita ſuſcepimus. ñ erit vob̄ idignū ſed tñ
cōmiſſam culpā. talē qʒ culpā dimittē cui etiam fas
non eſt. ne uſqʒ q̄dē ſeptuagies ſepties peccātibus ī
vos veniā negare vt tñ noueritis q̄ nō leuiter ſeu
negligēter pmmo q̄ nō impune feramus q̄ vnq̄
reuerētiā vr̄aꝫ quoq̄mō offēdimus. ſepe deū teſtoꝛ
q̄ corpe nō poſſum. mente ad vos ſupplici ēnſeo.
ſepe genubus flexis humiliter ſatiſfaciens vobis
aſtare me video. vtinā ipſe q̄ id michi fortaſſe iſpi
rat. vobis q̄ʒ ſpū ſentire faciat q̄ flebilis. q̄ miſeras
bil̄. tā q̄ pr̄is ad. genua uſqʒ vr̄a deſcēdo. q̄ frequē
ter nudus humeros virgaſqʒ in manib; geſtās. et
q̄ſi ad vr̄aꝫ iuſſionē vapulare paratus. peto veniam
g̃rā tremebūdus expecto. Hec q̄liter vobis pater
accepta ſint. vr̄o ſi vos ñ g̃uat. citius ſcire flagitas
mus reſcripto. ut ſi ſatis iam ſecuri de indulgentia
conſolemur. Si q̄mō magis ut dignū eſt humilis
emur et amplius a nob̄ aliquid ſi poſſumus exiga
mus. quo dignius ſatiſfacere debeamus. Valete

Ad. Manfridū abbatē ſancti. Theodorici. Vt aufe:
rat ſcādalū et rācorē. q̄ ſūt iter ipm. Bern. et ſupra
dcm̄ abbatē. Aquiſcicti monaſterij cōſolās nichil:
ominus eum ſup tribulatōe ſua

67 Proximo precor ut p̄ſentes l̄ras dn̄o abbati
aquiſcincti monaſterij dirigē. nō g̃ueris.
deinde ut ad id quod portant pro abſente amico
pn̄s ſatagas cū venerit locus. Neqʒ eni cuiuſlibet
nedū tanti pr̄is iniuſtum ue aduerſū me debeo ſcā
dalū diſſimulare. Quodqʒ ñ faciā. loq̄ns potius
q̄ ſcribens ei apire forſitā potuiſſē. Nam ſolet in
trib; acceptior eē ſermo viuus q̄ ſcriptus. et effica
tior ligua q̄ l̄ra. Oculi q̄dē loq̄ntis. fidem faciunt
dictis. Nec ita poteſt effectū exp̄mē digitus quō

vultus. Nūc aūt q̄a abſēs p me ñ poſſū. p te ſatiſ:
factio q̄ntū poſſū. Rogo ergo te et iterū rogo ut d
regno dei qḋ vtiqʒ iter nos eſt ſcandalū auferas. dū
ſalubriter potes. ne ſi quod abſit. uſqʒ ad angelos
q̄ utiqʒ in fine ſcl̄i in id monaſterij deputādi ſūt p:
durauerit rancor. neceſſe ſit irreuocabiliter aut am:
bos aut alterū e nob̄ e medio tolli. Vn̄ aūt ad me
tu iam dudū ſcripſiſti. cōq̄rēdo ſup tribulationib;
veſtris. Scis qʒ iuxta ē dn̄s hijs q̄ tribulato ſūt cor
de. de ipſo cōfidite. q̄a ipſe vicit mūdū. Ipſe ſcit iter
quos habitatis. et in cōſpectu eius ſūt omnes q̄ tri
bulant vos. Ipſe exaudiet vos in abſcōdito tēpeſta
tis. q̄ nūc pbat ad aq̄s cōtradictionis. Valete

Ad monachos flauiacenſes. q̄ cōq̄rabātur de. B.
p eo q̄ receperat q̄ndā monachū ad ipſos ptinētē. et
excuſat ſe ſup illo 68.

Domino. B. pr̄i flauiacēſi eccl̄e. fratres qui
in claraualle ſunt. Salm̄. lectis l̄ris veſtris
vr̄am reuerētiā pp̄ter q̄ndā monachū q̄ apud nos
ē cōtriſtatā cognouimus. De q̄ vr̄a triſticia nos q̄ʒ
cōtriſtati ſumus timētes. ne nō ſit illa triſticia de q̄
q̄buſdā dicebat ap̄lus. Cōtriſtati eni eſtis ſecūdū
deū. Nā ſi ſecūdū deū eēt. non uſqʒ adeo vos cō:
mouiſſet. ut nos et ſi vobis ignotos. fratres tñ veſ:
tros. et ſi placet amicos. quos nec dū vl̄ preſentes
verbo cōuenēratis. vel abſētes ſcripto p̄monueratis
Hac pma vice tā ſubito q̄ acriter argueretis. Mi:
ramini ut ſcribitis. q̄ fratrē. B. ſuſcepimus. Mina
mini niſi vobis eū cito reſtituerimus. pp̄oſitis no:
bis de regula. de noto monaſterio monachū nō ſu
ſcipiendū. p cōſtanti. ſ. habentes. vr̄m nō eſſe igno:
tum. Sʒ qḋ ſi alijs notū dūmō nobis ignotū ſit.
Et ſi eni ut verba ipſa veſtra ponā. religionis vr̄e
ſi adeo fama effuderit. ut etiā. Rome eccl̄e vr̄e ha:
beatur noticia. nos tñ qui vtiqʒ multū citra romā
poſiti ſumus. neſcio q̄ pacto ita p̄terijt. vt ne vni:
us quidē vr̄m. abbatis. ſ. vel monachorū. non ip:
ſius vr̄e habitatōnis nō religionis ac cōuſationis
uſqʒ ad hoc tēpus vl̄ tenuē noticiā habuerimus. ſed
nec aliquā alī mentionē nobis de vob̄ factā fuiſſe
meminimus. Nec tamē mirū. quia et multis terrarum
ſpacijs. et diuſis puincijs. et diſſimilib; liguis. ab
inuicē diſtamus nec ſolū epatib; pp̄rijs abſumus
ſ; etiā in eodē archiepatu nō degimus. Putamus
aūt q̄ nō de cuiuſq̄ notis ſ; tñ de nobis notis mo:
naſterijs monachos ſuſcipe phibemur. Alioquin
cū nullū monaſteriū ſit q̄ alicui notū nō ſit nullū
nobis relinq̄tur de quo quis regulariē ſuſcipiatur
Quomō ḡo illud implebitur qḋ a beato benedic:
to vel p̄cipitur vl̄ pmittitur peregrinū vid; mona
chum nō ſolū debere ſuſcipi ad habitandū quāto cu
pit tempe ſ; etiā inuentū vtilē. ſuaderi ad manendū
omni tempe. Quāq̄ tamē nos aliē erga p̄dictū fra:
trē egerimus. Nā cū veniēs ſe ſuſcipi a nobis hu:
milit̄ poſtularet. pmo quidē repulſus. deinde amoni
tus eſt ut ad monaſteriū ſuū rediret. Sed ille nō ac
quieſcens in vicinū nobis heremū ſe cōtulit. Ibiqʒ
ſeptē ferme menſes. nullā interi paſſus calūpniam

et abſentes loqui q̄ ad nos nō attinent audeamus
Preſertim qui non pbauimus. Deinde q̄ nr̄i noti
tiam dignāt expetitis grat mt̄ accipimus habūdā:
tius nos innoteſcē vobis et vos noſcē cupientes q̄
iam ſane fiducia pſtantie vr̄e ſupplicamus pmmo
vr̄am fidenē cōmonemus beniuolentiā d̄ loco illo
quē ſub tutela vr̄a veſtro ut aīūt hortatu frater re:
uerēdus et coabbas noſter dn̄s. Guido de tribus
fontibus cōſtruere ſuſcepit. In illo nobis q̄ntum
nos curatis oſtendite et quicq̄d ei feceritis noƀ fac:
tum reputate ⁊c

65. Ad. Alexandrū. lincolineñ. Ep̄m notificās ei de
q̄dam q̄ ordinem ſuū et locū intrauerat et ſua bñ de
beneſaciendo

Viro honorabili dn̄o. A dei gr̄a. lincolineñ
Ep̄o. B. abbas. Claraualleñ. Velle hono:
rari magis in xp̄o q̄ in hoc ſeculo philippus veſtē
pficiſci volens iheroſolimā cōpendiū vie inuenit et
ſcito quo volebat puenit. Tranſfretauit in breui
hoc mare magnū et ſpacioſū. Et pſpere nauigans
attigit iam litus optatum atq̄ ad portū ſalutis tan
dem applicuit. Stātes ſunt iam pedes eius in atrijs
ihr̄lm. Et quē audierat in effrata inuento in cāpis
ſilue libenter adorat in loco ubi ſteterūt pedes eius
Ingreſſus eſt ſanctā ciuitatē ſortitus eſt cū illis he:
reditatē quibꝰ merito dicitur. Iam nō eſtis hoſpi
tes et aduene ſed eſtis ciues ſanctorū et domeſtici
dei cū quibꝰ intrans et exiens tāq̄ vnus e ſanctis
gloriatur et ip̄e cum ceteris dicens. Cōuerſatio no:
ſtra in celis ē. Factus ē ergo nō curioſus ſpectator
tm̄. S; deuotus habitator et ciuis cōſcriptus ihr̄lm
Nō aūt terene huius cui arabie mōs ſyna cōiūctus
eſt que ſeruit cū filijs ſuis ſed libere illius que ſur:
ſum eſt mater noſtra. Et ſi vultis ſcire. Claraualle
ip̄a eſt ihr̄lm ei qui in celis eſt tota mentis deuotio
ne et cōuſ ſationis imitatione et cognatiōe quadam
ſpūs ſociata. Hec requies illius ſicut ip̄e pmittit
in ſcl̄m ſcl̄i elegit eam in habitatioēq; ſibi q̄ apud
eam ſit et ſi nōdū viſio certe expectatiō vere pacis
illius vtiq; de qua dicitur. Pax dei q̄ exupat omē
ſenſum. Verū hoc ſuum bonū et ſi deſup accepit
in veſtro tamen beneplacito facere cupit p̄mmo ſe
feciſſe confidit ſciens vos ſapientis non ignorare
ſniaq; q̄ filius vtiq; ſapiens gl̄a ſit p̄tris. Rogat au
tē p̄nitatē vr̄am rogamus et nos cum illo et p il:
lo q̄tenus de prebenda ſua q̄ ip̄e ſuis creditoribus
cōſtituit imobilit̄ ſtare faciatis ne in aliquo frau:
dator q̄ abſit debiti et p̄uaricator pacti inueniatur
et ita munus cōtriti cordis q̄d offert cottidie nō re
cipiatur dū frater quiſpiā habet aliq̄d adūſus eū.
Precatur deū ut domus quā ip̄e matri ſue in terra
eccl̄e cōſtruxit cū tra quā ibi delegauit eīd matri q̄:
diu vixerit cōcedatur. Hec pro philippo. Reliqua
hec pauca pro vobiſip̄o quidē intimate pmmo ve:
ro inſpirātē deo adiciēnda putauimus hortari vos
in caritate p̄ſumētes ne caſuri gl̄aq; mūdi quaſi ſtā:
tem aſpiciatis et vere ſtātem amicitatis ne plus vo:
bis aut p vobis vr̄a diligatis ut ſic vos et vr̄a per

datis ne blandiens p̄ns pſperitas ſui vobis finem
abſcondat et aduerſitas ſine fine ſuccedat ne letitia
tēpalis luctū vobis eternū et operiat quē parit et
pariat quē operit ne mors longe eſſe putetur et p̄:
occupet imꝑuiſū et vita dū lōga expectatur cito d̄
ſerat male cōſciū ſicut ſcriptum eſt. Cum dixerint
pax et ſecuritas tūc ſubitaneus ſupueniet interitus
tanq̄ in vtero habentis et nō effugient. Valete

66. Ad abbatem aquiſcincti admirans q̄ cuidā idulſit
audita morte eius q̄ inīras ei fecerat iniurias et ex
cuſat ſe de receptione eiuſdem in ordinē. Ciſtercieñ

luiſo abbati aquiſcincti monaſterij. B. ſa:
lutem ex corde retribuat voƀ deus miſericor
diā q̄uā feciſtis ſancto filio vr̄o. Godouino. Au:
diuimus eīm q̄ audito eius obitu mox velud ime
mor p̄ſtine calūpnie ſi nō amicitie cōſolatorē poti
us q̄ vltorē vos exhibuiſtis. Patrē q̄ppe vos cog
nouiſtis ut res exigebat nō iudicē. Ideoq; q̄ pieta
tis q̄ caritatis ē ut vere filio p̄r̄ īdere ſtuduiſtis
Quid melius quid laudabilius quid vobis digni
us agere poteratis. S; quis hoc crederet. Vere ne:
mo ſcit que ſūt in hoīe niſi ſpūs hoīs q̄ i eo ē. Vbi
ē nūc illa auſteritas illa ſeuēitas illa idignatio que
olim in illū lingua vultus oculi terribili ī oſtentare
et intentare ſolebāt. Ad vnū nempe nūciū de mor
te filij p̄rna viſcera cōmota ſūt ſubitoq; hec omia
q̄ ſimulatoria ſi diſpenſatoria ac p hoc tranſitoria
erant diſparuerūt. Illa vero que vera erant ſed la:
tebant caritas pietas benignitas apparuerūt. Si
quidem in religioſo aīo vr̄o miā et veritas obuia:
uerūt ſibi. Et quia nimirū mīa ſupabūdauit iu:
dicio iuſtitia et pax oſculate ſūt. Nam quātū mihi
videor cōijciendo videre quid q̄ tūc habueritis cū
ad vlciſcēdā illam que vobis videbatur facta iniu:
ria iuſtitie zelo accenſa. Veritas ſeſe accingeret illa
que exemplo ioſeph prudenter aīi diſſimulabatur
mia vltra iam latere nō ferēs ne in hoc quidē diſſi:
muletur ab ioſeph ex abdito celate pietatis erupit
ſeq; veritati adiūgēs repſſit motū tpauit zelū pacē
cum iuſtitia fecit. Tūc de puriſſimo placidi pecto:
ris fonte taliū credo limpidiſſimi cogitationū ri:
uuli ebullierūt. Quid opus eſt indignari. Miſeri
potius oportet et ñ obliuiſci q̄d ſcriptū ē miaq; vo
lo et nō ſacrificiū et timere q̄d cōminatū eſt iudici:
um ſine mia ei q̄ nō fecit miaq; et implere q̄d iuſſum
eſt ſolliciti ſuare vnitatem ſpūs in vinculo pacis et
expectare q̄d pmiſſum eſt. Beati miſcordes qm̄ ipſi
miſericordiā cōſequētur. Alioq̄n num filius meus
erat iſte. Quis vero iraſci poteſt filio niſi forte tūc
tm̄ filius fuit cū meeū fuit et nō etiā cū me deſeruit
Sed nūq̄d quia corpe ad tempus receſſit etiā aīo
recedere potuit. Aut forte vel mors ip̄a eū mihi po:
terit auferre. Ita ne corpal̄ localiſue neceſſitas aīo
rum ſeſe amātiū libtatē anguſtat. Certus ſum quia
nec locorū diſtantia nec corpm vel mors vel abſna
diſiūgere poterit quos vnus ſpūs vegetat vna ca:
ritas ligat. Deniq; ſi iuſtorū aīe in manu dei ſūt p̄:
fecto et qui iam in ipſo depoſita carne quieſcunt et

nō irritā vl̄ dicitꝰ faciens · ſꝫ ratam integrāq̨ custo
diens · morū vtiq̨ obedientiſſima cōſulatione ſine q̄
ſeſe fallit · q̄ de loci ſtabilitate cōfidit . Rogamus
vos fratres ut q̄ſcat iā indignatio vr̄a · et deſinat
inq̄etatio vr̄a . Qm̄ aūt · facite qḋ wltis ſcribite qḋ
voltis p ſeq̄mi q̄ntū voltis · caritas oīa ſuffert · omia
ſuſtinet · nobis aūt decretū eſt · ex hoc iam vos pure
diligē · reuerēter ſuſcipere familiarit̄ colē

Ad Guidonē abbatē de tribꝰ fontibꝰ reſpondendo ei ad quaſdā queſtiones de ſacrō altaris

10. Te de te cōſtriſtatū agnouimus . Cōſtatū
quidē eſſe laudamus ſꝫ ſi nō nimis . Cōſta
tus eñ es niſi fallor · qm̄ ait aplus ſm̄ deū · nec dubi
um eſt huiōi ēſtitiā tuam cōūti q̄ȝ in gaudiū . Itaq̨
dilectiſſime · iraſcē et noli peccare . Peccabis aūt ñ
nimus · nimis iraſcendo q̄ȝ oio nō iraſcendo . Siqui
dē nō iraſci · vbi iraſcenḋ ſit · nolle emēdare peccatū
eſt · plus vero iraſci q̄ȝ iraſcenḋ ſit . peccatū peccato
addē eſt . Quod ſi malū eſt · peccatū nō emendare ·
quomō nō malū erit augmentare . Si ex rerū euē
tibus reatū penderet iudiciū nō foret culpāda tua
etiā ingens ēſtitia vbi nimirū cōſtitiſſꝫ q̨ ingēs fuiſ
ſet et culpa . Tanto quippe culpa ḡuior quāto res
ſacrioꝛ apperet . Nūc vero q̨ rerū cā nō materia
nec exitus actuū · ſꝫ intēcionis ꝓpoſitū culpas diſcer
nit · et merita · dicente dn̄o . Si oculus tuus ſimplex
fuerit · totū corpus tuū lucidū erit . Si neq̄ȝ · tenebro
ſum erit · in tui q̄ȝ examiatiōe cōmiſſi · nō tam ut ar
bitroꝛ ſacroꝝ eſt attendēda maieſtas · q̄ȝ ꝓpria intē
tio diſcutienda . Porro ego et prioꝛ nr̄ multū rem
ipſam et intra nos penſantes · et inter nos cōferētes
tuā quidē ibi deꝓhendimus ignorantiā · miniſtrātiū
q̄ȝ neglientiā · ſꝫ plane nullius maliciā . Et certe opti
me noſti · nullū eſſe bonū · niſi fuerit ſpontaneum
Malum vero potrit eſſe magnū · qḋ cōſtat etiā vo
lūtariū nō fuiſſe . Alioquin ſi qḋ fit a nō volente
bonū q̄dem nullā gratiā . Malū aūt multā cōſequi
tur penā hoc eſt ſi ēca vnā eādemq̨ cām et malum ·
imputatur et bonū ñ ſuſcipitur · q̄ſquis ita ſentit
aſſerat ſi volt · et qḋ nō ſapientia maliciā · ſed malitia
vincit ſapientiā . Vt tamē faciamus ſatis inq̄etiori
cōſcientie tue · et ne forte malū hoc mali cuiuſpiam
ḡuioris latentis adhuc in monaſterio fuerit cōmoi
tio p penitētia tibi iniūgimus · ſeptē pſalmos peni
tētiales quottidie uſq̨ ad paſca ſepties pſternēdo
te decantare · ſeptem diſciplinas accipe . In hūc mo
dū ſatiſfaciat et ille · qui tibi admiſſam iſtam miniſ
ſtrauit de illo qui ſibi aṁ apparuerat · et oblitus eſt
mittere vinū in calicē cuius et maiorē i hoc eſtima
mus culpā · ſi tñ et tu ita putas · tuo arbitrio derelin
q̄mus . Sane ſi ſimo erit inter fratres et ipi oms
ſinguli ſingulas accipiāt diſciplinas · ut fiat qḋ le
gitur . Alter alterius onera portate · deinde q̨ cōp
ta ſero licet negligētia vinū fudiſti in calicē ſuper
hoſtie ſacrate p̄iculam · laudamus · nec ſub tanto
articulo melius fieri potuiſſe putamus · arbitran
tes liquorē et ſi ñ ex cōſecratione ꝓpria atq̨ ſollēni i
ſaguinē xp̄i mutatū · ſacrū tamē fuiſſe ex cōtactu cor
pis ſacri . Aūt tñ neſcio q̄ue aliūm aliud ſenſiſſe
ſcriptoꝛem · nō poſſe videlicet abſq̨ tribus ideſt pa
ne vino et aqua hoc ſacrificiū eſſe . Ita ut ſi q̄libet
deeſſe cōtigerit reliq̄ non ſcificetur . Sed de huiōi
vnuſq̄ſq̨ in ſuo ſenſu habūdat . Ego aūt p meo
fatuo ſenſu · ſi idē michi cōtigiſſet qḋ tibi · vellē ad
remediū mali vnū eduobꝰ egiſſe · aut ipm̄ qḋ feci
ſti aut certe ab illo loco vbi dicitur . Simili modo
poſtea q̄ȝ cenatū eſt · v̄ba ſancta iteraſſe et ſic cōpleſ
ſe qḋ reſtabat de ſacrifitio . Neq̨ eñ dubitauerim
de corpe iam cōſecrato · q̄ vtiq̨ iuxta ritū eccle didi
ci ab ipa qḋ et ipa accepit a dn̄o panē ſcꝫ ac vinū
et ſi ſimꝉ apponē non ſimꝉ tñ ex his ſacra cōficere
Cū go prius de pane corpus q̄ȝ ḋ vino ſaguis mo
re eccleſiaſtico cōſiciatur · ſi per obliuionē tardius qḋ
poſterius ſacrandū ē apponatur · nō video · quid tar
ditas ſacris p̄cedentibꝰ poſſit p̄iudicii cōſeq̄ntiū . Pu
to eñ q̨ ſi dn̄o poſt factū de pane ſuū corpus vini
cōſecrationē placuiſſet aliquādiu intromittere · aut
certe penitus omittere nichilominus corpus man
ſiſſet qḋ fecerat nec factiſſaciendā p̄ſcriberent . Nec
nego panem et vinū aqua quidē mixtū debere ſimꝉ
apponi quipotius aſſero haut alit̄ debē fieri . Sꝫ
aliud eſt culpare negligētiā · aliud negare efficatiā
Aliud eſt mag̃ qḋ cauſamur nō bene quippiā fieri ·
et aliud qḋ mentimur nec fieri hec interim de hac re
dixerim et ſenſum abſq̨ p̄iuditio vl̄ tue ſiue ſi quid
melius ſapis vl̄ cuiuſlibꝫ ſanius ſapientis

Ad eundē rogans eū p quodam fugitiuo

.11. Conſiderās miſeri huius miſerabilē cōditio
nem miſeꝛoꝛ quidē · ſꝫ vereoꝛ ne fruſtra · neq̨
eñ nō ideo ñ videoꝛ fruſtra miſereri · q̨ ipo licet re
manēte in ſua miſeria · mea tñ vl̄ mihi nō ſit infruc
tuoſa mia · in quā vtiq̨ miaꝝ nō ꝓpria vtilitas incli
nauit · ſꝫ intimis eā viſceribꝰ ꝓxīmi miſeria et frater
nus doloꝛ inflixit . Miſericordia quippe affectio eſt ·
q̄ nec volūtate cohercetur nec rōni ſubicitur · qm̄ nō
eam quiſq̨ in ſe ꝓtrahit volūtario nutu · ſꝫ ipa p̄
as mentes ad cōpaſſionē dolentiū neceſſario cogit
affectu · ita etiā ut ſi peccatū eſſet miſereri · et ſi multū
vellē nō poſſem nō miſereri . Poteſt q̄dē rō vl̄ volū
tas affectui · effectū ſubtrahere · ſꝫ nūq̄d ipm̄ affectum
euellē . Diſcedāt a me qui me cōſolātur et dicūt · q̨
orō mea in ſinu meo reuētetur dū is p quo emiſſa
eſt · nōdū cōuētitur · nec audio illos · q̄ mī blādientes
offerūt · iuſtitia iuſti ſuper eum erit · dum impius
in ſua adhuc impietate remoꝛatur . Nō mag̃ recipio
cōſolationē vbi frīs video deſolationē . Si go dulciſ
ſime fili · tua q̄ȝ pia mens ſimilit̄ affecta eſt · ymmo
q̨ aliter affecta nō eſt · quā q̄ȝ tibi infelix iſte · cūctas
ſue egreſſionis de monaſterio · et denuo regreſſiōis
regulares vices infelicit̄ peruertiſſe videtur . Quia tñ
ipe aliū putat nō ſolū paciēt̄ · ſꝫ et libent̄ audiendū
eſt q̨ humilit̄ calūpniatur · ſi forte tam deſperate ſa
lutis reparande · rōnalis nulla occaſio inueniatur · q̄ȝ
ut bene meū · tua intelligit experientia . Difficile qui
dem in cōgregatione · ſꝫ multo difficilius foris pote
rit obtinē . Iuxto itaq̨ oīm · frm̄ cōſilio · oīa q̄ in eū

quiete habitauit. Sed cū ſibi tutum nō crederet ꝙ
ſolus degēt poſt pmā repulſam idipm qd prius a
nobis requirē nō erubuit rurſus nos admonētes
eū de reditu cū cām ab eo ſue diſceſſionis requirē-
mus. Abbas inqt meus habebat me nō monachū.
ſꝫ medicū cogebat ſuire · pmmo ipe ſuiebat p me
nō deo · ſꝫ ſclo qn ne ſclariū maliuolentiā incurrēt
principū · mederi me cōpellebat · etiā tirānis · rapto-
ribꝫ · excōmunicatis. Quod aie mee piculū cum ei
nūc puatim · nūc palam ſuggeſſiſſem nec pfeciſſem
quoꝛūdā tamē ſapientū viroꝛū cū cōſilio metus fu-
gio meā dāpnatiōꝫ · nō cōgregationē · poitionē nō
religiōꝫ. Cōſulite ſalutē qrenti · apite pulſanti. Cu-
ius nos videntes cōſtātiā · audientes cām · et nullam
contra eā calūpniā īnuimus introitū · pbauimus
ſuſceptum · aſſenſimus pbatū · tenemus pfeſſū · nec
intrare cōpulimus · nec exire cogemus · q̄uis ſi eū
eicēmus ad vos ut ipe aſſerit nō rediret · ſꝫ magis
ſe adhuc a vobis elongaret · Deſinite ergo fratres · deſi-
nite tā indebitis inoꝛios laceſſere iurgiis · et caſſis
ſcriptitatōibꝫ inqetare · quia nec cumulatis etiā cō-
tumeliis · puocari poterimus · ut vobis niſi qd re-
uerētie eſt reſpōdeamus · nec nimis exteri qumus
monachū timeamus quē regulariꝫ nos ſuſcepiſſe
credimus. Valete

Ad eoſdem ſuadendo eis ꝙ acqeſcāt et excuſat ſe de
eius ingreſſu

Modeſtie qdem vr̄e erat o boni fratres ſup q-
rimonia vr̄a poſt noſtra ſatiſfactione con-
tentos eſſe debere · et iā ab immeritoꝛū infeſtatione
qeſcere. Sed quia pꝛioꝛibus malis peioꝛa iūxiſtis · et
rurſus nobis iurgioꝛum ſemmaria tranſmiſiſtis · q
abſit ut germinē · ſicut nec poꝛa germinaūt in no-
bis · ne tamē nō reſpondēdo culpā que nō eſt · cog-
noſcē videamur. Hec etiā ſecūdo ad eaq pcaciter
obicitis veraciter reſpondemus. Nec tota nr̄a cul-
pa eſt · quātum eſtimamus. Nec grandis illa iniu-
ria · quā vobis fecimus ꝙ monachū ſolū · pegrinū ·
paupem · miſerabilē · aie ſue piculū fugitātem · ſalu-
tem ſuā ſollicite qrentē · pulſantē · ſupplicātem ſuſce-
pimus · ſeu ꝙ talē taliꝫ ſuſceptū · demum ſine cā n eici-
mus · ut qd edificauimus iterū deſtruentes · puarica-
toꝛes nos cōſtituamus · hinc regule · hinc canonū ·
hinc legis tranſgreſſoꝛes · iudicamur. Opponitis
eñ indignātes cur vr̄m et a vobꝫ excōmuicatū no-
bis ſociare pſūpſimus qd vtiqꝫ ab alio pati nolu-
mus. Sꝫ de excoicatione quid reſpondebimus · qñ
vos iā nobꝫ p nobis ſatiſfacitis · ſciētes pculdubio
pus a nobis fuiſſe receptum · q̄ a vobis excōicatū.
Cū aūt pus ſuſceptus dū tamē regulariꝫ fuerit · p-
fecto nō iā in vr̄m · ſꝫ in nr̄m maledictiōis vr̄e ſinaꝫ
intoꝛſiſtis. Quod ſi recte factum ſit · vos videritis
Reſtat ergo ſciendū et hoc tn̄ qritur inꝫ nos an rō-
nabiliꝫ ſuſceptus fuerit et vos qdem qn de ignoto
monaſterio monachū regulariꝫ poſſe ſuſcipi nega-
re nō poteſtis · vr̄m nobis notū eſſe cōtenditis · ne-
gamus · et nō creditis. Verū ſi nō creditis ſimplici-
ter negantibꝫ credite vel iurantibꝫ · in veritate q de-
us eſt vobis dicimus · nec nouimus vos nec noſci-
mus · ignotoꝛum ſcripta ſuſcepimus ad ignotos re-
ſcripſimus. Senſimus qdem ſimulationes et inq-
etationes vr̄as · ſꝫ necdū ſimulatoꝛes et inquietato-
res ipos agnouimus · vos tn̄ ad cōuincendū nos de
ſimulata ignoꝛātia inuictiſſimū inducitis argumē-
tum nō poſſe videlicet ignotos eſſe nobis · quoꝛū et
abbatis · ſ · et ipius monaſterii nomen in nr̄is lr̄is
poſuimus qſi mox ut rerū vocabula ſcimus etiam
res ipas nouerimus. Multū ergo valet michi micha-
hel · gabriel · raphahel noia noſſe qn ex ſolo audito
vocabuloꝛū etiā d ipoꝛū bt̄oꝛū ſpūū cognitione iā
beatus ſū. Nō mediocꝛiter mihi pfeci · quia didici ab
apl̄o padiſum et tertiū celū nominare · ſi etiā nō rap-
tus cum apl̄o · ſolꝫ ex noibꝫ ſecreta celeſtia iā noui ·
et audiui ineffabilia vba · que non licet hoi loqui.
Stultus ego qui iā ſciens nomē dei mei neſcio qd
adhuc ſupfluo quottidie gemo · fruſtra ſuſpirans ·
et dicens cum pp̄ha. Vultum tuū dn̄e reqram. Et
illud · qn veniā et appebo añ faciē dei et oſtende fa-
ciem tuā et ſalui erimus. Sꝫ quid eſt qd vobis faci-
mus qd nobis fieri nolumus. Hec nos vtiqꝫ nolle
putatis ut qs a nr̄o monaſterio diſcedens monach-
us in alio ſuſcipiatur. Vtinā oīs cōmiſſos nobis
ſīn nobꝫ ſaluare poſſetis. Si qs de nr̄is ad vos · ma-
ioris pfectionis gratia et artioꝛis vite deſiderio cō-
uolauerit · nō ſolū nō cauſamur · ſi ei in tali ſtudio
cōſulitis · ſꝫ et mltū pcamur ut hoc faciatis nec offē-
ſos nos cōqremur · ſꝫ valde in hoc adiutos eſſe fate-
bimur. Negatis deīn qd de vobꝫ audieramus · vīo
ſ · iuſſu vel aſſenſu fratrē. M. qdiu fuit apud vos
in medicinali arte ſclaribꝫ deſuiſſe ipm · q̄ ſꝫ dixit
falſitatis arguitis argumētis. Si mentus ſit ne ſci-
mus · ipe viderit · ſꝫ hoc ſcimus · quia ſiue per ſeipm
ut vos fatemi · ſiue p vos ut ipe teſtatur. Hoc fece-
rit · in magno nimi piculo fuit. Quis vero tam i-
humanus · q ſic pditāti nō ſuccurrēt ſi poſſet non
conſulēt ſi noſſet. Attñ ſi ut aſſeritis · nō cōpulſus
obedientia ſꝫ pprii queſtus cupiditate · ac vagandi
curioſitate. Hic illacqꝫ arte ſuā vendicans diſcur-
rebat · quid cauſe extitit ꝙ a vobis diſceſſit. An qa
iā tandē cenſure paſtoꝛal diſtrictione nō ei licebat
qd ante licuerat. Cur ergo cū iā apud nos eſſet volē-
tes eū reuocare ad pſuadendū de reditu pmiſiſtis ei
qetem in clauſtro niſi ꝙ hoc velle hoiꝫ noueratis
hoc qſiſſe incunnueratis. At ille iam adepto apud
alienos qd non potuit inꝫ ſuos · ne certa p incertis
deſereret · tenuit quo iā fruebatur · ſpernes qd ſibi ſe-
ro offerebatur. Deſinite itaqꝫ fratres deſinite ſfratrem
ſollicitare dequo nō valde eſt neceſſe vos ſollicitos
eſſe · niſi foꝛte qd abſit · q vr̄a nō que ihu xp̄i ſūt q-
ratis · et magis vr̄m de illo ſolatiū q̄ eius ſalm dili-
gatis. Nā cū ſemp apud vos girouagus fuiſſet ·
et ut ſcribitis cōtra ſuū ppoſitū et abbatis imperiū
in pprios vſus qd de arte ſua cōqrebat expenderet ·
gaudeat qui eū diligit ꝙ apud nos deo miſſante ſa-
natus ſit. Teſtimonium eñ ei phibemus · ꝙ nuſq̄
mō aliq occaſione vagatur ſꝫ quiete pſeuerans in
monaſterio · paup inꝫ paupes ſine qrela cōuſatur
Primā ſidē q̄ quidē apud vos pmiſit ſꝫ nō tenuit

ego dñs ubi eſt timor meus . Si pater· ubi eſt ho
nor meus . Et p̄ris quidē habere me erga te affectū
nō nego· ſꝫ auctoritatē renuo · nec eñ te in more ut
eſtimo q̄ꝫ pleno cōplector affectu . Hec ergo ꝓ tituli
ci . Iā vero ut ad reliqua ep̄le tue reſpondeā· e mō
q̄ꝫ tu de mei poſſem et ego viciſſim . De tui abñā ñ
immerito facē q̄rimoniā · niſi quia nr̄is q̄d et ip̄e
nō negas et affectibꝫ et ꝑfectibus odiū eſt ꝑponēda
volūtas . Alioquin qñ ego te cōmiſer michi cariſſi
mū valdeqꝫ neceſſariū quippe obediēciſſimū in agē
dis ſtudioſiſſimū in inq̄rēdis · in cōferendis vtiliſſi
mū · ꝓmptiſſimū in remeōrandis · ꝑt longe fieri a
me ſi nō eſſet xp̄c in cā . Beati ſi ſic ꝑmanſerimus
uſqꝫ in finē· ſemꝑ et ubiqꝫ q̄rentes· nō q̄ nr̄a ſūt· ſed
que ihēſu criſti

Ad eundē mōnens eū ut patienē ſe gerat i regimie
ſuſcepto· et q̄ bonorū vtatur cōſilio

14 Plangis dilectiſſime fili· ff · ſuper multis tri
bulationibꝫ tuis· pluſqꝫ q̄rimonijs· me q̄ꝫ
excitas ad plangēdū . Nec eñ te dolente poſſū nō
dolere· nec niſi moleſtus et anxius tuas moleſtias
et anxietates audire . Verū q̄ꝫ hec ip̄a mala· q̄ te in
uenīſſe cāris et ego ꝓuiderā· et tibi ſi recordaris ꝓ
dixerā puto· te leuius ꝓ̄ita portare debere et mihi
unde p̄cē potes moleſtum nō eſſe . Satis namqꝫ et
pluſ q̄ꝫ ſatis crucior te carendo · te nō vidēdo · te dul
ciſſimo tū ſolatio nō fruendo · ita ut pene peniteat
me· q̄ꝫ te elongauerim a me. Et licet caritas hoc co
geret· q̄cuqꝫ tñ neceſſitate · quo te nō videā miſſum
plango te tāq̄ꝫ amiſſum . Tu ne ergo ſup hec etiā ve
lut quodam tue puſillanitatis baculo me ꝑcellis·
q̄ mihi debueras eſſe baculus ſuſtentationis iſticiā
ſup iſticiā ingeris et cruciatū cruciatibꝫ addis. Et ſi
mihi p̄iū eſt nllas tuas āguſtias diſſimulare tibi
tñ durū ſic affecto cūctas indicare . Quid eñ ne
ceſſe eſt ſatis ſollicitū amplius ſollicitare et abñā fi
lij ſauciā p̄ris viſcera ꝑuionibꝫ torq̄re doloribꝫ . Do
mus meū tibi p̄ſtitus ſum ut filio· ut neceſſario ut fi
deli coadiutori meo. Vide q̄uo te optat p̄ñā por
tare ſarcinā . Si eñ ſic portas· ut me nō alleues ſꝫ
magis ꝑmas tu q̄dem oneratus es· ego non ſū exo
neratus· hoc aūt onus aiarū eſt· et infirmorū . Nā
q̄ ſane ſūt· portari ñ indigēt ac ꝑ hoc nec onus ſūt
Quoſcūqꝫ ergo de tuis numeris iſtos puſillanies
murmuroſos· ip̄orū te ꝑtem· ip̄orū te noueris eſſe
abbatē· cōſolādo exhortādo increpando· agis opus
tuū portas onus tuū· et portā do ſanas quos ſanā
dos portas . Siquis vero ita ſanus eſt· ut magis
iuuet te· q̄ꝫ iuuetur a te· huius te nō ꝑtem ſꝫ pare co
mitē· nō abbatē agnoſcas . Quid ergo cāris te aliq̄
rū q̄ tecū ſūt · magis ꝑuari cōſortio q̄ꝫ frui ſolatio
cū ſolus oīm omibꝫ datus ſis ſolatiū tamq̄ꝫ omni
bꝫ ſanior· omibꝫ fortior q̄ omibꝫ ꝑ dei gratiā ſuffi
cias ſolatiari· et a nemie oīm idigeas cōfortari . De
niqꝫ inq̄ntū grauaris· intū lucraris· et inq̄ꝫtū iuua
ris· intm tua tibi ꝑmia minuis . Elige ergo q̄s eli
gas· ā q̄ grauādo iuuāt ā q̄ iuuādo ꝑuāt . Hꝫ tibi
ꝑmeritoēs· illi fraudatoēs · meritorū exiſtūt . Nā

q̄ ſocij laboris p̄culdubio et mercedis erūt . Deleā
ergo te miſſum iuuare nō iuuari· et illius te agnoſce
vicariū · qui venit miniſtrare et nō miſtrari · plura·
tibi ad tui cōſolationē ſcribere volebā · ſed nō fuit
neceſſariū . Nam q̄d opus eſt v̄bis ſupfluis mortu
am cartam implere· ubi viua vox p̄ris loq̄tur . Dic
ſo ſiquidē p̄ore· puto ꝓ iſta tibi ſufficiūt· et ad eius
p̄ntiam ſp̄ūs tuus redierit . Ita ut iā cōſolationē
ſcriptorū nō req̄ras· cū maxim licet ob v̄rū illius
ſolatio releuari . In quo et ꝑ quē meū q̄ſ ſp̄ū· quē
tibi in tuis lr̄is mitti poſtulaſti· ſi q̄uo mittere pos
tui miſſum eſſe nō dubites · cui quippe ut bene nos
ſti . De minoꝝ cōſiliū· eadē ſola eſſe volūtas

Ad eundem ſuper eodem 15

Sperabam cariſſime aliq̄d me percepturū mee
ꝓ te ſollicitudinis remediū ſi tua te nō in
dicante neſcirem in cōmodi . Unde et in alia ep̄la
memini me ad te mē cetā ſic ſcripſiſſe· et ſi inq̄ꝫ mibi
p̄iū eſt · nullas tuas anguſtias diſſimulare · tibi tñ
durū ſic affecto cūctas indicare . Si ecce unde me
as mibi curas credidi leuigari · inde fateor ampli
us me ſentio ꝑuari . Nūc aūt q̄d omīq̄ꝫ mali eue
nire poſſit q̄d ego nō metuā· ꝑmmo iuxta tuū . O
mniū· qñ ego nō timui ꝑuiora picta veris· eo q̄ppe
ſuſpectus oīo quo incertus de oibus· verum ſepe de
falſis iſticiā contrahere cogor . Omnis ſiquidē q̄ꝫ ſeſe
affecerit caritas· ſui iuris eſſe non ſinitur· metuit q̄
neſcit . Dolet q̄d nō opꝫ· ſollicitatur plus q̄ꝫ volu
erit· et vīl noluerit cōpatitur· nolēs miſeretur in vis
ta . Et q̄ꝫ dixis fili· nec meam meticuloſam induſtri
am· nec tuā piam prudentiā in hac ꝑte prodeſſe· iā
q̄ſo· noli celare q̄ apud te agūtur· ne unde te mibi
ꝑcē putas· magis affligas . Opuſcula mea q̄ bēa·
da operam cum optune potueris· ut rehabeam

Ad artandum Peuliacē . Abbatem ꝛc 16

Quicq̄d grē et dilectionis impēdere ſibi poſ
ſūt abſētes amici· puto et me debere tibi et
michi a te deberi· nō ſolū ob cōſortiū ꝓpoſiti et ꝓfeſ
ſionis · ſꝫ etiā ex debito nr̄e mutuē ꝓ̄time ſocietatis
q̄ tam grata utriqꝫ tāq̄ꝫ debita deuotio· q̄ꝫ inū in vno
q̄ꝫ noſtrū feruerat in nullo euidentius agnoſcere ſeu
inoteſcē poſſumus· q̄ꝫ ſi alterutrū nō celamus ſi quid
forte de alterutro q̄d nō deceat audimus . Audiui aūt
ego de te q̄ꝫ d̄ ſancto cōuentu tuo abbatiā in hiſpa
nia cōſtruere velꝫ · q̄d mibi nimirū i magnā admira
tionem venit· q̄d cauſe videlicet ſit· quid cōſilij· q̄d
ue vtilitatis q̄ꝫ filios tuos exulare cupis· i locū ver
qꝫ tam longiquū · tanto ſūptu et labore et q̄rendū
et edificandum · cum ꝓpe te habere poſſis ubi eos
colloces iam edificatū et bene paratum . Nec enim
ut reor hinc te excuſare potes· q̄ꝫ locus ille tuus nō
ſit· cū certiſſime ſciā· q̄ꝫ faciliime ſi vis tuus eſſe poſ
ſit . Nūq̄d nam dñs abbas . D· q̄ illū tenet · tibi
requirēti negaret· imo ſi velles accipe· ꝑ̄ſſimū ha
beret . Nō quia bonus nō eſt· ſed quia ſibi ut ſcis
opus nō eſt . Timendū valde eſt tibi pater et mibi·

fe.iſti iudicia diligēter retractare nō dedigneris q̄tenus tua humilitate eius cōtūacia ſanetur. ſi ſic videlicꝫ adiuuenīri poterit. q̄uo adhuc ſcḋ regularit̄ recipiatur. Nec timendū eſt in hac retractatiōe ꝙ diſpliceat iuſto ac miſericordi deo. ſi miſericordia ſuꝑexaltetur iudicio

Ad monachos eiuſdē loci monēs eos int̄ cetera ne moueātur de tranſlatione ſui abbatis

12 Quod nōdum veni ad vos. nō putetur incuria. Curamus ſiq̄dem vos tāq̄ viſcera nr̄a. Si poteſt mater filij vteri ſui negligē curam. poſſū et ego forſan i ſuſpitionē duci et argui negligētie. Itaq̄ optūitatē expectauimus et exoptamus vt cū venerimus. viſitatio nr̄a non ſit ſine fructū interī. de abſēſu prīs vr̄i. nō turbetur cor vr̄m. Deus vob̄ aliū puidebit ſicut ſperamus. p eo ydoneum. ſꝫ nec iſtum ꝑdetis. Nā et ſi trāſlatus eſt. nō tamē ablatus cū qui vob̄ fuerat ſpālis. erit cōmunis et nob̄. Donec ergo venio viriliter agite. et cōfortetur cor vr̄m. et oīa vr̄a in caritate fiant

Ad. Reinaldū ſuſniacēſē abbatē. corripiendo eū quia in lr̄is ſuis prēꝫ et dn̄m ipm vocauerat

13 Dilectiſſimo ſuo. R. B. eius non pat̄ aut dn̄s ſꝫ frat̄ et cōſeruus q̄d fratri cariſſimo et fideli cōſeruo. Primo ne mireris. ſi terear dignitatis noīb̄ cū me ipis ſentiā rebus indignū. Et te quidē decet ut facis. ſꝫ m̄ aſſentire nō expedit. Nā ſi tibi obſ̄uādū putas illud honore inuicē ꝑuenientes et ſubiecti inuicē in timore xp̄i. ſꝫ non fruſtra vtrobiq̄ poſitū ē inuicē intelligis et m̄ vtrūq̄ eq̄ cōgruē. Quod ſi cogitas tibi illā regule ſentā. iūniores priores ſuos honorēt. michi e regiōe in mētem venit. ex regula veritatis erūt p̄mi nouiſſimi et nouiſſimi p̄mi. et q̄ maior eſt vr̄m. fiat ſicut iunior. et quāto maior es. humilia te in oībus. et principem te cōſtituerūt. eſto inter illos. q̄ſi vnus ex illis. et n̄ q̄ dn̄amur fidei vr̄e. ſed adiutores ſumus gaudij vr̄i et nolite vocari ab hoībus rabi. et prēm nolite vocare vobis ſup t̄ram. Quātū itaq̄ tuis attollor fauorib̄. tm̄ his mobilib̄ p̄mor vn̄ merito in pſalmo nō canto ſꝫ plango. exaltatus aūt hūiliatus ſū cōturbatus. et q̄ eleuans alliſiſti me. ſꝫ vēius fortaſſe pferrē q̄d ſētio q̄a vidꝫ q̄ me exaltat huiliat et q̄ me huiliat exaltat. Tu me ḡo potius exaltādo deicis et ex tollēdo p̄mis. ſꝫ ne ita p̄mas ut opprimas cōſolātur me hec ex hijs ſūia veritatis teſtimonia. q̄ miro mō dū dep̄mūt. erigūt. dū deiciūt. erudiūt. ita et vn̄ ꝓiectus. inde et ꝓuectus. tota cū hilaritate decantē. Bonū m̄ dn̄e q̄ hūiliaſti me ut diſcā iuſtificationes tuas. Bonū m̄ lex oris tui ſup milia auri et argenti. Et hoc miraculū agit ſmo dei viuus et efficax. Hoc illud v̄bum p q̄d facta ſūt omīa benigniſſime et potiſſime operatur. Hoc deniq̄ facit iugum xp̄i ſuaue et onus eius leue. libet āmirari ꝙ leue ſit onus veritatis nū vere leue eſt q̄d portātem nō grauat ſꝫ leuat. Quid eo leuius. onē q̄d non ſolū nō onerat ſꝫ et portat oēꝫ cui portandū impoitur hoc onus. vtrū potuit ḡuidare virginem. ḡuare nō potuit. Hoc onus ipā q̄bus ſe ꝓbuit ſuſtentandū ſenis ſymeonis brachia ſuſtentabat hoc etiā paulū in graui licet corruptibili corpe poſitū rapiebat uſq̄ ad t̄ciū celū. Quero in rebus ſi q̄d forte huic exonerationi ſile inueniā et occurrit m̄ de pēnis auiū. q̄d vtrūq̄ corpē q̄ q̄dā vidꝫ ſingulari mō et corpulētiorē reddūt ſubaꝫ et agiliorē. mirum opus nature. vn̄ groſſeſcit materia inde. ſarcina leuigatur. et quātū creſcit in maſſā tm̄ i pondere decreſſcit hoc plane in pēnis xp̄i exp̄mit ſilitudinē. ꝙ et ipe ferūt a q̄bus ferūtur. Quid et de q̄driga dicā. hec nimirū admota iumēto. ſarcinā que ab ipo moueri nō poīat. auget q̄dem ſꝫ portabiliorē facit. Onus oneri additur. et minus onerat. ſic et oneri grauiſſimo legis. accedens quadriga euangelij. et auxit ꝑfectionē et difficultatē minuit. velocitat. currit ſmo eius. ſmo vtiq̄ ante notus in iudea tm̄. nec ſe ꝑ ſui ḡuedine valēs vltra extendē. quippe et q̄ ipius moſi manus ſuo pondere ꝑḡuatas dimitteret. leuigatus p ḡtiam. et rotis euangelicis ſuppoſſitus. velocit̄ in omēꝫ t̄ram exiuit. et in fines orbis t̄re celerrime ꝓuolauit. Sed longe nimis digredior. Tu itaq̄ dilectiſſime ceſſa iā indebitis me honoribus magis obruē ꝙ attollē. alioquin certe te inimicātiū m̄ amica licet volūtate cōmiſces. Ipi ſūt de quib̄ ſoleo ſoli deo cōq̄ri in orōnib̄ et qui laudabāt me adūſum me iurabāt. Ad quā meā q̄rimoniā. deum audio reſpondētē. mox et atteſtātem ꝙ verax ſit. Vere inq̄t qui te beatificāt. in errorē te mittūt. Et ego. aūtantur ḡo inq̄ ſtati erubeſcentes q̄ dicunt michi euge euge. Quod tn̄ ne putetur in quoſcūq̄ adūſarios a me q̄ſi intorta maledictō vl̄ imprecatio. Exponē debeo q̄liter intelligā ꝑeos nimirū ut q̄cūq̄ eſtimāt de me ſupra id q̄d vident. in me aut audiant aliquid ex me. aūtātur a laudib̄ meis in quas ignari inīme ferūtur reſiliāt et pedem referant. Quo. q̄ſi vidꝫ plenius cōgnoſcētes. quē imoderatius laudāt. et cōſeq̄nter erubeſcētes. vl̄ ſuū errorem. vl̄ amici deꝑhēſam inutilitatem. et hoc mō vtrūq̄ nocētiū genus. et illi. ſ. qui volūt michi mala. et me adulatorie cōmēdant. et hij licꝫ inocenter. tamē nocēt. dū beniuole. quidē. ſꝫ inīme laudāt. aūtantur retrorſū et erubeſcāt. Hoc eſt tam vilis eis et abiectus apparēā quatinus pudeat eos talem ita laudaſſe et ſic deſināt iam indiſcrete laudare. Igitur adūſus vtroſq̄ laudatores ilł me duob̄ inūire cōſueui verſicul̄. contra maliuolos. q̄dem priorem. aūtātur retrorſū et erubeſcāt q̄ volūt m̄ mala. Contra beniuolos aūt pferens ſequentē. aūtātur ſtatim erubeſcētes. qui dicūt m̄ euge euge. Cū ergo ut ad te reūtar exēplo apl̄i. tue religioſitati nō dn̄ari ſed cōgratulari tātum debeā. et iuxta v̄bum dn̄i. vnus ſit pat̄ nr̄ in celis. Nos aūt oēs fr̄es ſumus. Nō immerito prīs dn̄iq̄ ceſſa noīa quib̄ me honorandū ſꝫ nō onerādū putaſti ſeuto a me veritatis repuli. Cōgruētius p hijs fr̄em me noīatis et cōſeruū. ſū xp̄i cand̄ hereditatē. tū xp̄i equā cōdicionē. ne ſꝫ forte q̄d dei eſt vſurpauero. m̄. audiā ab ipo. Si

inq̄ꝫ mutato · mox omīs tumꝯtus cōcideret ꝗeſceret
ſtrepitus · ſoliūq; ac totū erat qḋ nos mouebat · tuus
ſ · ille habitus et apparatus cū pcederes q̄ paulo in
ſolētioꝛ apparēs · deponēs faſtū · habitūq; mutares ·
et facile oīm ꝗeſcere poterat indignatio . Ceterū et
tu feciſti ſatis cauſantibꝫ · et adieciſti qḋ merito col:
laudamus . Quid eñ iam in humanis opibꝫ iure
laudabitur · ſi hoc ſūma āmiratione et laude digniſ
ſimū non habetur . Quāq̄ nō humanū ſꝫ diuīū pꝛ
fecto ſit opus tantorū ſimꝰ et tā repentina immuta:
tio . In celeſtibꝫ magnum ſuſcitat gaudiū vnius
pctoris cōuſio · qḋ totius cōgḡgatōis . Quid et iſti:
us · locus quippe ab antiq̄ nobilis · et regie dignita
tis extiterat · pallatij cauſis regūq; exercitibꝫ deſuire
ſolebat · ſine cūctatione et fraude ſua ceſari reddebā
tur · ſꝫ nō etiā deo q̄ dei ſūt · eq̄ fideliter pſoluebantur
Quod audiuimus nō qḋ vidimus loq̄mur · clau:
ſtrū ipm monaſterij frequētēr ut aiūt ſtipari militi
bꝫ · vrgeri negotijs · iurgijs pſonare · patere intꝺum
et feminis . Quid nūc hec celeſte · quid diuīū · qḋ ſpūa
le · poterat cogitari . Nūc vero vacatur ibi deo · ſtu
detur cōtinētie · diſcipline inuigilatur · lectionibꝫ ſane
tis intenditur · iuge quippe ſilentiū · et ab omi ſtre:
pitu ſeclariū ppetua quies . Cogit celeſtia meditari
porro cōtinētie laboꝛ · et rigoꝛ diſcipline pſalmorū
morūq; dulcedine releuātur · pudoꝛ de pteritis · noſ
ue cōuſationis tpat auſteritatē . Is aūt q̄ in pn̄ti p
paciētiā capitur · bone cōſcientie fructus · futuroꝝ
q; bonorū opatur deſideriū · qḋ nō fruſtrabitur · et
ſpem q̄ nō cōfūdit / veturi timoꝛ iudicij pio cedit fra
terno caritatis exercitio . Caritas quippe foras mit
tit timorē · tediū et accidiam pcul pellit · ſcāꝝ varie:
tas obſuationū . Et hec retexim͂us ad laudē et glaꝛ
dei tāq̄ oīm auctoꝛis nō tamē ſine vꝛa tāq̄ ipius
coadiutoꝛis in omibꝫ . Potuit quidē ea ipe agere ſi
ne vobis · ſed maluit vos opm habere cōſortem ut
haberet et glīe · increpabat ſaluatoꝛ quoſdā q̄ domū
oꝛōnis ſpelūcam facerēt latronū . Habebit ḡo ſine
dubio comēdatū q̄ e regione opam dedit · vendica
re ſcīn a canibꝫ · a porcis margaritas · cuius ſtudio
et induſtria . Vulcani officina ſtudijs videtur man
cipata celeſtibꝫ imo ſua deo habitatio reddita et in
id · potius qḋ añ fuerat ex ſinagoga ſathane reſtitu
ta . Sane n̄ ad cōfuſionē cuiuſpiā ſiue impꝛperium
pterita mala retexim͂us · ſꝫ ut ex cōparatione veterum
nouitatis decus ḡtius venuſtiuſq; appareat · quia
tūc recentia iocundius bona clareſcūt · cum fuerint
malis cōpata prioꝛibꝫ . Similia ex ſilibꝫ inoteſcūt ·
ſed ex cōtrarijs cōtrāria aut placēt amplius aut diſ:
plicent . Iūge nigra cādidis · et mutua collatione i
ppꝛio q̄q; coloꝛe diſtinctius eniteſcit . Sic feda ad:
mota pulcris · pulchꝛioꝛa reddūt · feda magis feda
reddūtur · ne tñ offenſionis vel cōfuſionis ſubrepat
occaſio · replicamus et nos vobꝫ illud aplī . Et hec
quidem fuiſtis ſꝫ abluti eſtis · ſꝫ ſanctificati eſtis . Iā
nullus ſeclaribꝫ in domū dei patet aditus · nullus
ad ſcā curioſis acceſſus · nulla iā cum ocioſis cōfa:
bulatio pmiſcetur ſonitus puerorū aut puellarum
ſtrepitus nō auditur ſolis pueris xp̄i de quibꝫ dr̄
ecce ego et pueri mei meꝰū · locus ſanctus puius et

expoſitus diuinis tm̄ laudibꝫ ac ſacris ſoluēdis vo
tis debita ſollicitudie et reuerentia cuſtoditur . Quī
leta matres aure ꝗrum p maxime locū ipm turba
nobilitat . Voꝝ clamoēs puerorū ſtrepituſq; pcī:
piūt · q̄bus et viciſſim nō minori vtiq; ſue affectio:
nis clamoꝛe reſpondēt . Laudate pueri dn̄m lauda:
te nomē dn̄i . Et rurſum pſallite deo noſtro pſallite ·
pſallite regi noſtro pſallite . Dum manibꝫ pectoꝛa ·
genubꝫq; pauimēta tūdūtur · votis et dūotis pcibꝫ
altaria cumulātur · ſoꝛdent gene lacrimis · gemitibus
atq; ſuſpirijs mugiūt diuſoꝛia · et p forenſibus cau:
ſis cāticis ſpiritalibꝫ ſacra tecta reſultāt · nil ſupnis
ciuibꝫ magis ſpectare libet nil regi ſūmo iocūdius
exhibetur . Quid eñ aliud eſt q̄ ait . Sacrificiū lau
dis honoꝛificabit me . O ſi q̄s haberet oclos aptos ·
q̄s oꝛando pphā puero reuelauit . Videret pculdu:
bio q̄admodū p̄uenīūt principes cōiūcti pſallenti:
bus in medio iuuēculaꝝ timpaniſtriarū . Videret iſ
q̄ qua cura · quoue ſtudio inſiſt cātantibꝫ · aſſunt
oꝛantibꝫ · inſūt meditantibꝫ · ſupſunt quieſcentibus ·
oꝛdinātibus et pcurantibꝫ pſūt . Agnoſcūt nimirū
ſupne poteſtates cōciues ſuos · et p hīs q̄ hereditaꝛ
tem capiūt ſalutis · ſollicite cōgaudent · cōfoꝛtant · in:
ſtruūt · ptegūt · puidentq; oīa in omibꝫ · felicē ego
me dixeri q̄ adhuc viuā iſta et ſi nō videre qm̄ ab:
ſens ſū certe vꝫ audire . Ceterū · vos fratres longe
feliciores · quibꝫ ea datū ē acitare . Porro ſup oēs
benedictus · q̄ tm̄ pmatum boni totius actoꝛ boni
dignatus eſt · de q̄ merito p̄rogatiā tibi kriſſie preci
pue cōgratulamur per quē vtiq; totum eſt qḋ mira
mur . Grauaris foꝛſitā laudibus noſtris · ſed non
opter . Nil quippe ſilē habet qḋ loq̄mur illoꝝ blā
dicijs q̄ dicūt bonum malū et malū bonum · atq; ita
quēcūq; beatificāt in erroꝛē mouēt . Blanda ſed
piculoſa laus · cū laudatur pctoꝛ in dſiderijs anime
ſue · et iniquus benedicitur · nr̄ qualiſcūq; fauoꝛ de:
caritate pcedit · et veritatis limitē put ſapimus nō
excedit . Securus gl̄atur q̄ i dn̄o gl̄atur . Hoc eſt i
veritate . Nos nō malū bonū · ſꝫ malū diximus qḋ
malū erat . Verū ſi malū cū vidimus audacter ob
latrauimus · nūc cum ad bona ventū eſt ſilere debe:
mus · et nō magis teſtimoniū phibere bono . Alio
quin corroſoꝛes fuiſſe cōuincimur non correctoēs ·
et moꝛdere q̄ emēdare maluimus · ſi bonis obmu:
teſcimus · q̄ intm̄ reclamauimus malis Iuſtus coꝛ
ripit in mīa · peccatoꝛ adulatur in impietate ille ut
curet · iſte ut oculteꝫ · qḋ erat curandū . Nichil tibi
apud eos · q̄ timētes dn̄m gloꝛificāt · ſuſpicādū eſt
de oleo quo tuū capud impiguare ſolebāt · lauda:
mus te qm̄ tu facis vnde nō nos ſane adulamur · ſꝫ
in te dei munē adimpletur · qui pſallis · qui timēt te
videbūt me et letabūtur · quia in vbo tuo ſupſpera
ui . Et itm̄ · Collaudabūt mlti ſapiētiam eius . En
tuā q̄ plures p̄dicāt ſapiētiā · ſꝫ q̄ poꝛē deteſtati ſunt
inſipiētiā · volo te taliū delectari pecunijs q̄ tā time
bant palpare vitia q̄ detractare vbibꝫ · veri iſti ſunt
laudatoꝛes / veri autē detractoꝛes quos ſcriptura cō
mēdat dicēs . Vani filij hoim · mēdaces filij hoim
in ſtateris · vt decipiāt ipi de vanitate in idipm . Hij
plane ſūt deuitādi iuxta cōſiliū ſapientis . Dicentis

ne ſi ſolliciti in opibus noſtris nō ſuamus quod
apl'us dicit· nemo adoleſcentiā tuā cōtēpnat· citius
q̄ȝ iuuenes ſumus· de leuitate notemur. Sȝ cōſido
quia tu cōſultius ages et locū q̄ vicinior et iam cō-
ſtructus eſt eliges q̄ aīco q̄dē teneri nr̄i oneri ee· ti-
bi aūt neceſſariū fore

Ad eundē dando ei cōſiliū de quodā religioſo ſuo q̄
vxorem ſollemnit' duxit quid faciendum ſit de eo

17 Unde placet dignationi tue fratrē hūc nr̄am
cōſulē puitatē· ſic nos qd̄ nob̄ viſum fuit
nouēis cōſiliū dediſſe· ut ſanior nō p̄iudicaremus
Ne ergo rerū quas ſcis ſupflua te narratione gra
uemus. Hoc eſt ſūma cōſilij· piculoſū quid et for
taſſis illicitū· Hoiem poſt diutinā in domo et habi
tu religionis cōuſantem ad ſclm rediſſe quiq; pri-
us et adhuc pori vxore ſuā viuēte ac cōſentiēte· for-
tiſſime diu ac deuotiſſime cōtinētiā tenuit ſcdis ſe
rurſū amplexib' ineptiſſime atȝ inhoneſtiſſime im-
plicuiſſe. Quia tamen publice ac ſollēniter· iuxta
morē ceterorū hoim· et ſine q̄rela vl' calūpnia· ip̄m
q̄lecūq; cōiugiū celebratū fuit· nō nobis videtur tu
tum· illū illā nō cōſentiente dimittē· niſi prius epa
lis auctoritas· vl' cōſilio frm̄ vl' impio aut certe ec-
cleſiaſtico canonicoq; iuditio. Cum vero hoc tam
grande hois piculū· ad te nimirū nō mīma ex pte
reſpicē credimus· et eo quippe· q̄ volentē ac flagi-
tantē ſuū cōfirmare ꝓpoſitum· nimis ſuſcipe diſtu
liſſe· occaſione ſūpta diabolus i hec eū mala p̄cipi-
tauit oio ex caritate ſuademus cōſultius· ut q̄cūq; i
duſtria· quocūq; ſumptu vl' labore potes· miſerum
oio ſatagas libare· cōueniendo· ſ· aut mulierē aut
illū ſponte dimittat· et cōtinētiā pmittat· aut ep̄m
ut ambos vocari iubeat· et qd̄ non fieri poſſe credi-
mus iuditio ſeparet

Ad magiſtrū. Hugonē de ſancto victore diſcuſſio
ſup plib' articulis ſcripturarū et reſpōſio ad quoſ-
dam illorum

18 Si tibi videor tardius reſcripſiſſe ſcito me
q̄ȝ tarde h' accepiſſe· ad qd̄ reſcriberē. Hāc
ep̄lam req̄re ſupra q̄ in hoc volūie nō cōtinetur

Ad ſuggerium· abbatem ſancti dioniſij gaudens d'
imitatione vite ſue et ſuorū ſcribit multa et pulcra
de militia ſpūali et inuehitur cōtra q̄ndam diaco-
nē qui cōtempto offitio curias ſeq̄batur

19 Exijt ſermo bonus in trām noſtrā in bonū
ſine dubio bonis coopaturus· ad q̄ſcūq;
pueneit. Omnuero audientes oēs q̄ timēt deū· q̄n
ta fecit aīme tue gaudent et ſtupēt ſup tanta et tam
ſubita mutatione dextere excelſi. Ubi in dn̄o lauda
tur aīa tua· audiūt manſueti et letentur· et mirātur
etiā qui te nō nouerūt· ſ; tn̄ audiūt· qual' de quali
factus es· atȝ in te deum glorificāt. Auget go gau
dium et miraculū pit' q̄ ſalutis cōſiliū celitus tibi i
fuſum ꝓtinus tuis refūdere· atȝ ita implere ſategiſti
qd̄ legitur· qui audit· dicat veni. Et illud qd̄ dico
vobis in tenebris dicite in lūie· et qd̄ in aure audi
tis p̄dicate ſup tecta. Sit ſtrēnuus in bello miles· i
mo ſit pius ac fortis militū dux vbi ſuos forte cō-
ſpexerit in fugā verſos. Jamq; hoſtili paſſim gla-
dio trucidari· et ſi ſe vel ſolū videat euadere poſſe
libet tn̄ mori magis cum ill' ſine quib' viuē pudet
Proinde ſtat in prelio fortiter dimicat et inter
cruentos gladios per medias acies hac illacq; diſ-
currens voce et enſe íret inq̄ntū valet· adūſarios a-
nimat ſuos vbi acrius iſiſtere hoſtē· ſocioſq; g̅uius
compit imminere piculū. Ibi adeſt· occurrit ferienti·
ſuccurrit peunti· eo quippe patus mori p ſingulis
quo deſperatus de omībus. At vero dū paulisper
retentare et retardare nititur inſequētes· ſuos vero
quos valet erigit corruentes· reuocat fugientes· fit
plerūq; vt in manu forti· tā g̅tam tam inopinatam
obtineat ſalm ſuis hoſtib' cōfuſionē· fugāt tandē
quos fugiebant· ſupant quos pene ſuſtinebāt vic-
tores. Et qui prius piclitabātur de vita· poſtmodū
exultāt et de victoria. Sed quid nos tā religioſum
tā forte ſanctū ſclaribus cōpamus q̄ſi exēpla nobis
de ipā deſint religione. An n̄ liquido certus. Deo
pollicente moyſes· ſiquidē periſſet ꝓplus cui p̄erat
ſe nō ſolū piter piturū nō eſſe ſ; inſup et miſſum
iri i gentē magnā· et tamē quo affectu quo ſtudio·
quib' pietatis viſcerib' irritātib' ſubuenit· obuiat
iraſcenti. Deniq; et ſe obiciens p delinquentib' ait
Si dimittis dimitte ſin aūt· dele me de libro tuo
q̄ȝ ſcripſiſti. Fidelis aduocatus· q̄ qm̄ nō q̄rit que
ſua ſūt· facile obtinet oīe qd̄ q̄rit. Plane benig-
nus qui tāq̄ capud omniū mēbris genti ſue firma
caritate coherens aut illā ſecū ſaluabit· aut n̄ pt̄ ni
ſi idem cū illis ſubire piculū. Jeremias q̄ȝ victus
et ipe inſepabilit' ſuis· ſ; affectu cōpaſſionis nō cō-
tentionis aſſenſu p cōmuni exilio et ſuitute cōtēp-
ſit natale ſolū· ac ꝓpriam volūtatē· quippe qui ce-
teris migrātib' libere manere in pr̄ia· liberū fuit· ſ;
maluit captiuus abduci cum ꝓplo· qui ſe fore et in
ipa captiuitate nouerat neceſſariū. Paulus eodem
pculdubio ſpū optans anathema eſſe· etiā ab ipſo
xp̄o p fratribus ꝓprio expitur affectu· q̄ vera ſit illa
ſiña· fortis eſt ut mors dilectio· dura ſicut infernus
emulatio. Videtis quorū vos imitatione pbaueri
tis. Sȝ addo adhuc quē pene p̄termiſeram et ſanc
tum dauid· qui cernēs dolenſq; ꝓpli ſtragē angl'o
pcutiēti feſtinus occurrit et i ſe potius domūq; pa
tris ſui diuinā transferri flagitat vltionem. Quis
hāc tibi pfectionē ꝓponebat. Ego tanta fateor au-
dire de te et ſi deſiderabā nō tn̄ ſperabā. Quis nem
pe te crederet ſaltu ut ita dicā repentino ſūmā occu
pare ōtutum ſublimia meritorū attīgē. Sed abſit
ut a noſtre fidei ſpeiue anguſtijs imenſa dei pietas
eſtimetur· q̄ qd̄ volt in quo volt opatur· accelerans
opus et alleuiās onus. Quid eīn· tua certe nō etiā
tuorū errata ſanctorū carpebat zelus· tuis nō ipo-
rum exceſſib' ſucceſebat ſoliq; in pſonam tuā nō
etiā in abbatiā fratrū ſuſurriu immurmurabat. So
lum deniq; te in cām vocauerant· ut te corrigēs· et
nil reſiduū qd̄ pateret calūpnie i te remaneret. Te

regni gubernacula poſſidere·mirum valde quomõ
vtraqꝫ poteſtas hoc patitur·q: vel eccleſia nõ abiicit
diaconẽ militarẽ·vel curia clericũ principem nõ cõ:
tẽpnit. Et acrius iſta et multiplicius inculpare vo:
luerã·ac fortaſſis debuerã·niſi epiſtolaris breuis ſupſe
dendũ indicerẽ·maximeqꝫ quia te offendere veritus
ſum·pepci hoi quippe q̃ꝫ tibi aliũ familiaribꝫ iam
olim amicicijs eſſe deiũctũ· Sꝫ nollẽ te hẽre contẽ ve
ritatem amicũ·ſi tamẽ perſiſtis·verũ te amicũ pba:
re da opã quõ et ipe amicus ſit veritatis·tũc demũ
vere erũt amicitie ſi vitatis fuerit federate cõſortio
Qd ſi ille nõ acqͥeuerit tibi·tene tu qd̃ tenes·beſtie
qꝫ caudã iũge capiti·ac tunicã dei gratia iã polimi:
tam·cura facẽ et talarẽ qm̃ cepiſſe nil pderit·ſi qd̃
abſit ñ pſeuerare cõtigerit·et hic ſit epl'e finis vbi
tu de fine boni cõmonitus es ꝛc

80. Ad abbatem lucam ſuper quodam cõuerſo lapſo

Bonũ nobꝭ de te krĩne·et bonũ valde rarũ o:
ſtendiſti·dũ minoris te nõ ſolũ nõ cõtẽp:
ſeris monita ſed gratias inſup retuleris monitori
Prudenẽ vtiqꝫ nõ a quo ſꝫ qd̃ monuerit attendens
Gratias ago et ipe deo q: mea pſũptio gratiam
egit·magiſq̃ indignationem meruerit . Tenentes
itaqꝫ tue tante hũilitatis inſigne amplion iã fidu:
tia manemus·qd̃ et pꝰs monuimus·obſecramus
p ſanguinẽ illum q̃ pro aiabꝫ effuſus eſt·ne tanti
emptarũ pui pẽdatur piculũ·qd̃ maxime ex viro:
rũ et feminarũ cohitatione·nõ immerito timetur ab
his q̃ in ſcola dei diu iã contra dyaboli tẽptamenta
luctati·ꝓpria edocti expientia dicere poſſũt cũ aplõ
Nõ eni ignoramus aſtutias eius·deniqꝫ q̃ nõ ne:
gligẽt te audire optat ñ meũ ſꝫ ipius apl'i de hac
re cõſiliũ imo pceptũ apte clamãtis . Fugite forni:
cationẽ·iſtius nũc tam turpit lapſi fratris·ſup quo
et noſtrã dignatus es cõſulẽ puitatẽ·te doceat expi
mentũ·de q̃ quidẽ miror quid tibi viſum fuerit me
tam remotũ expetere cõſultorẽ·cũ ꝓpe habeas virũ
ſapientem·nr̃i ordinis et tue pcipue domus amato
rem·Wilhelmũ·ſ·ſancti. Theodorici abbem·ſed et
apud pmonſtratũ nõ ambigo viros eſſe cõſilij·q̃ i
rebus dubijs ẽnodãdis et prudentes ſint et fideles
Verũtamẽ q: ſic tibi placuit·videris tu cur ita pla:
cuerit·ego labia mea tñ nõ phibebo Si frater ca:
ſu ſuũ quãtũlibet gueni·q̃ntulibet turpem·pos ipe
cõfeſſus fuiſſet·et curandus foret et nõ effugãdus
Nũc aũt qm̃ tanti mali aliũde fetor emerſit·nichil
omius q̃dẽ eius ſi fieri poteſt curationi opaꝫ dari
neceſſe eſt·ſꝫ alit·fortaſſi eñ nõ expedit ut alterius
apud vos remorari ſinatur·ne forte qd̃ te nõ ime:
rito quid timẽ ſcripſiſti·puſillus et nouellus grex
huõi tabe cõtamienur. Nec tñ filio q̃ntulibet pec:
catori·patna omio claudenda ſũt viſcera . Arbitror
aũt ut pr̃i pueri et filio tutũ eſſe conſiliũ·ſi q̃ras ei
q̃ũo in aliqua e remotioribꝫ dñi . Norberti domi:
bus recipiatur·vbi ſub diſtrictiori diſciplina muta
to loco nõ ꝓpoſito peñtẽtiã agat·donec quãdoqꝫ cũ
tibi viſum fuerit·ad locũ ꝓpriũ reuocetur . Nã ad
nr̃m ordinẽ ut tranſeat·vío fortaſſis non expedit

Et q̃dẽ q: ſcripſiſti illũ ſepe dixiſſe noſtra pmiſſio
ne tenẽ·quia eũ ſi cũ licẽtia veniret ſuſciperemus ſꝫ
in nr̃a pñtia ipe negauit . Sane ſi tibi non placet
uſq̃ eũ illorũ locorũ q̃ dixi mittere ad habitandũ·
aut te volente·ipe forſitã nõ cõſentit·aut cũ vtriqꝫ
cõplaceat·forte nõ inueniatur qui eũ recipe velit·
tũc opꝫt ut aut vrgẽte neceſſitatis cã quocũqꝫ ad
ſaluandũ aiaꝫ ſuã ire voluerit cum lr̃is dimittatur·
aut diſpẽſante pietatis gr̃a·in ſuo loco retineatur·
ſi tñ pſentiri potuerit·quõ ibidem omis ei occaſio
iterãdi aut ſemiãdi hanc turpitudinẽ penitus ſub
trahatur. Et de iſto iſta ſufficiant . Eſt aliud apud
vos de quo ea pſũptione qua ſoleo non cũctabor
dicẽ qd̃ ſentio . De molendino illo dico q: cõuerſi
cuſtodientes·feminarũ cogũtur pati frequẽtiã . Sed
michi creditur vnũ e tribꝫ fiet aut vidꝫ feminarum
acceſſus omiodis a molendino phibebitur aut mo
lendinũ cuicũqꝫ extraneo et nõ cõuerſis cuſtodien:
dũ cõmittetur aut idẽ omio molẽdinũ relinq̃tur

81. Ad. Guidonem abbatẽ. Molliſmeñ . Cõſolatoria

Quanto tibi i hac q̃ audiui tua aduerſitate
affectu cõdoleã . Nouit affectuũ oim deus
cognitor·bonorũ immiſſor·ſi rurſũ cum cõſidero nõ
p q̃s·ſꝫ a quo immiſſa ſit hec tribulatio·quãtum tibi
de pñti moleſtia cõpatior·tm̃ de pſperitate mox fu:
tura·ſpo cõgratulari ſi tñ et tu cõſiliũ in pturbatõe
nõ amittendo idipm mecũ ſapias·et de manu dñi
mala ſicut et bona cum ſancto iob eq̃nimiter ſuſci:
pias·immo exẽplo ſancti dauid·ñ tam his et ſi ſer:
uis tuis p tãtis mal' indignari·q̃ꝫ ſub potenti ma:
nu dei·q̃ pculdubio illos miſit ad malefaciendum
tibi·hũiliari te opꝫtere ſcias . Verum quia et ad te
cõſtat ptinere correctionẽ illorũ·utpote ſuorũ ec:
cleſie tibi cõmiſſe·dignũ eſt·ut p tã nepharia pre:
ſumptione·ſui neq̃ corripiãtur·ac de rebus eorũ
dampnũ monaſterij aliq̃ ex pte recõpenſetur. Sed
ne tuam magis in hoc vlciſci iniuriã·q̃ illorũ feri:
re culpã videaris·rogo rogãſqꝫ cõſulo·ne tã qd̃
illi digni ſũt penſes·ut qd̃ tibi dignũ eſt nõ cõſide:
res·ut vidꝫ mia iudicio ſuperexaltetur·et in tua mo:
deſtia deus glorificetur . Porro illũ filiũ tuũ mibi
q̃ꝫ ꝓpter te et ꝓpter ſeipm ſatis carũ ore tuo et nr̃o
ſpũ cõmouemus·ut nõ eatenus ſua·et ſi iuſta idig
natione . Deberetur·q̃tenus illius doici pcepti obli:
uiſcatur quo pcucienti vnã maxillã pbere iubemur
et alteram ꝛc

82. Ad. Gerardũ. Abbatem. Pultarieñ excuſando ſe·
q: qd̃ ſcripſerat ad comitẽ. Niuerneñſem p bono et
pace ſcripſerat

Deripſiſſe me aliquid ad comitẽ . Niuerneñ
in tue pſone accuſationẽ nec recordor nec
verũ eſt. Cetrum ſi pro eccl'a tua ad eũdem princi:
pem miſi lr̃as . Hoc nõ ad ũſum te·ſed p te egiſſe
me arbitror·ſiquidẽ audieram ipm tuo et aſſenſu et
cõſilio ꝓpoſuiſſe venire ad viſitãdũ vos·ad pbãd
de tantis malis q̃ de domo diuulgabãtur·an vera

Fili ſi te lactauerint peccatores ne acqieſcas eis. Habent ẽgo lac et oleũ peccatores ſuaue quidẽ ſ; venenoſũ ſ; mortiferũ. Molliti ſũt mq̃ ſermones eius hoc eſt adulatoris ſup oleũ et ipſi ſũt iacula. Habz et oleũ iuſtus ſ; mie ſ; ſcificationis ſ; letitie ſpũalis hz etiã vinũ qd aie inſolentis infundat vulneribus Siquidẽ dolentis et quẽ corde viderit eſſe contrito oleo mie cõſueuit delinire iſtitiã vbi corripit vinũ infũdit oleũ cũ blãditur Equidẽ vinũ abſq; odio oleum ſine dolo. Proinde nõ omis laus adulatio ſicut nec omnis rephenſio de animi rancore deſcendit. Beatus qui dicẽ poteſt. Corripiet me iuſtus in mia et increpabit me oleum aũt peccatoris non ipinguet caput meũ qd vbi longe feciſti a te digs num te pbaſti oleo et lacte ſanctorũ. Nutriãt ſibi iam in puulis babilonis dulces ſ; truces nutrices quibz lac mortis emulgeãt ḡs blãdis mulceãt fauoribz et flãmis nutriant ſempiternis. Nam eccleſie alũpnus ex vberibz ſapientie lactis melioris expertus dulcedinẽ iam in eo cepit creſcẽ in ſalutẽ iã ex eo ſaciatus eructuat dicẽs. Meliora ſũt vbera tua vino flagrantia vnguẽtis optimis et hec ad matrẽ Verũ item guſtato et pbato q̃ ſuauis eſt dñs vt vere pũcm dulciſſimum ait ad ipm. Quã magna multitudo dulcedis tue dñe quã abſcondiſti timẽtibz te implerũ eſt ꝫ fecto deſideriũ nr̃m. Oleũ cũ cũ delens cernerẽ tanta te auiditate de adulãtiũ labijs mortis eſcã peccati fugere fomitẽ et optãs ſibi et gemẽs intra me aiebã. Quis mihi det te fratrem meum ſugentẽ vbera mr̃is mee. Sint procul iã a te blandi ac fraudulenti lactatores qui cũ te i faciem benedicẽnt p̃ obrris oim atq; ludibrijs exponebant et eorũ p̃ris euge orbis tibi fabulã pariebat imo te fabulã orbi. Si muſitãt etiã nũc dicite ilẽ. Si adhuc voß placẽm ſuus xp̃i non eſſem. Quibz in malis placuimus eque et in bonis placere nõ poſſumus niſi forte mutati prius incipiãt et ipſi odiſſe qd ſumus et ſic demũ q ſumus diligere. Que nr̃is tpibz orte ſũt in eccleſia noue et execrande p̃ſumptiones q̃rũ vna ut pace tua cõmẽorẽ tua ẽ illa p̃ſſime cõuſatiois inſolentia ſ; hec auctore deo emẽdata eſt ipſi ad glam tibi ad coronã ad gaudium noß omibz ad exẽplũ poteſt etiã facẽ deus ut eiuſ us et ſup altera cõſolemur q̃ ſane admodũ odioſã nouitatẽ. Et vereor pferre in mediũ et p̃termittere grauor. Vrget q̃ppe liguã in verba dolor ſ; timor ligat. Timor dũtaxat ne q̃ offendam ſi palam fecero q me mouet qm̃ veritas nõ nũq̃ odiũ parit Veritatẽ tamẽ de huiuſmõi odio ipam q̃ parit illud ita me audio cõſolantẽ. Neceſſe eſt ait vt veniant ſcandala nec me ut eſtimo tangit oĩno qd ſeq̃tur ve aũt homi illi p quẽ ſcandalũ venit. Cũ eĩn carpũtur vitia et inde ſcandalũ oritur ipe ſibi ſcandali cã eſt q̃ fecit q arguĩ debeat nõ ille qui arguit Deniq; nec cautior ſũ in verbo neq; in ſenſu cõtinuſpectior illo qui ait melius eſt vt ſcandalũ oriatur q̃ veritas relinq̃tur q̃q̃ neſcio qd p̃ſit ſi qd mundus clamat ego tacuero oĩmqz paſſim naribz inuecto fetore ſolus diſſimulo peſtem nec audeo naſum contra peſſimũ putorẽ p̃pria inpire manu. Cuius

vĩn cor nõ indignatur cuius vẽ clam ligua nõ ſubmurmurat diaconẽ cõtra euangeliũ deo et mãmone p̃iter miſtrantẽ. Sic quippe ſublimatũ honoribus eccleſiaſticis ut nec epis minor videatur ſic i p̃plicatũ militaribz negocijs ut p̃feratur et ducibus Rogo qd h̃ ẽ monſtri ut cũ et clericus et miles ſimul videri velit neutrũ ſit. Par ſatis vtrobiq; abuſio ſiue qd diaconus menſe regie deputatur miſterio ſiue q regis dapifer miniſterijs altaris inſinuat Quis ſane nõ miretur imo et deteſtetur vnius eſſe p̃ſone et armatũ armatã ducere militiã et alba ſtolaq; indutũ in medio eccleſie p̃nũciare euangeliũ tuba indicẽ bellũ militibz et iuſſa epi pp̃lis intimare niſi forte q intollerabilius eſt erubeſcit euãgelium de quo vas electionis admodũ gl̃atur et cõfunditur videri clericus magiſq; honorabile ducit putari ſe militẽ curã eccle p̃fert menſã regis altari xp̃i et calici dñi calicẽ demoniorũ. Quod plane credibilius ex eo videtur q; cum honores nõ paucos ſ; quãtos nec canones niſi muiti paciũtur teneat in eccl̃a vnius tñ quẽ in palatio cõſecutus eſt magis ut aiũt gl̃atur ex nomie q̃ cetrorũ quolibz appellari. Cũq; ſit archidiaconus decanus p̃poſituſq; i diuſis eccl̃ijs nichil horũ tamẽ tã eũ q̃m regis delectat vocitari dapiferũ. O noua et exoſa peruſitas Ita ne plus decet hoĩs q̃ dei famulũ noiari ac terreni q̃ celeſtis dici regis offitialẽ altioris ducitur dignitatis. Qui clerũ militiã forũ anteponit eccle diuinis p̃fecto humana celeſtibz trena p̃ferre cõuincitur. Ergo pulchrius eſt vocari dapiferũ q̃ decanũ q̃ archidiaconũ. Eſt eq̃dem ſ; laico nõ clerico mihi nõ diacono. Mira ſ; ceca ambitio magis pmis q̃ ſũmis delectari et cui funes ceciderũt in p̃clãris i ſatiabili deſiderio amplexari ſtercora et pro nichilo habere terram deſiderabilẽ. Cõfundit penitus ordines et vtroq; offitio delicate ſatis abutitur dum et hinc cũ delectat pompa nõ militia ſeclaris et illinc queſtus nõ cultus religionis. In quo quis facile ñ aduẽtat quantũ ſit dedecoris non minus vel regno q̃ ſacerdotio. Vt eñi clericalẽ cõſtat nõ ẽẽ digitatis regum ſtipendijs militare ſic nec regie maieſtatis rem fortiũ amiſtrare p clericos. Deniq; quiſnã regũ ſue vmq̃ militie clericum p̃fecit imbellẽ et non magis quẽp̃iã fortiſſimũ ex militibz. Quis itẽ aliũ clicorũ eq; ſibi nõ iudicauit indignũ laice curuſcũq; p̃ſone mãcipari obſequijs ipm certe qd geſtat in capite ſignũ plus regius decet faſtus q̃ famulatus. Itaq; regale faſtigiũ magis armis q̃ pſalmis innititur. Sane ſi alteri forte ut aſſolet acceſſiſſet qd detrahitur alteri quo vẽ regis vidz hũiliatio clericum amplius ſublimaſſet aut clerici certe delectio regio cõtuliſſet honori vt ubi gratia ſi nobilẽ aliqua mlẽr viro nubat plebeo illa quidẽ minuitur ex illo ſed ex illa creſcit ille. Si ita mq̃ vẽ rex ex clerico vẽ clericus ex rege p̃ficeret malũ qd ex p̃te fuiſſet vtcũq; forſitan tollerari debuerat. Nũc aũt cũ vtriuſlibet diminutio neutrũ p̃ficiat ſ; ſue potius alterutrũ plurimũ detrahant dignitatis qm̃ nec clericum decet regis ut dictum eſt eſſe vocariue dapiferum et nichilominus regẽ nõ niſi in manu vtiq; fortium

ſcādalo fieri poteſt·aut certe de cōgregatōe libros
dimitti·fratribuſq₃ alijs ſecūdū eorū ꝓpoſitū viuē
ribus ſociari oportet

Ad eundem pro q̄dam fugitiuo vt eum recipiat et
penam tempet

85 Proinde·ut videtis et nō fruſtra·erronea oui
cula veſtra contra morē noſtrū a nobis· nō
nobis ſed ſibi et vobis de tenta eſt ·cum tali ꝯuē
tione imo vtili ſubuētione·ut et frat̄ ꝑ artioris vi:
te deſiderio et ꝑ fratris reditu vīe tandē nichilomi:
nus volūtati ſatiſfactū ſit . Hoc aūt dico nō ut no
ſtram erga vos in hoc velim beniuolētiā cōmēdare
q̄ ꝑ quicq̄d facere poſſum vix ſufficerē ſicut eſt de:
mōſtrare . Sꝫ ut certū habeatis qd̄ ante voꝭ dixiſſe
me memini q₃ ſepe inq̄etos aios quibꝫ ſua in qua ſūt
vita nō ſufficit diſtrictior expta cōpeſcit . Cōſilium
nr̄m ſup ip̄o fratre recōciliato velle vos ſcripſiſtis
audire ſed nō putaui fore neceſſe cū patus veniat
nō ſuā ut aſſolet a vobis extorq̄ri·ſꝫ vīe ut decet vo
lūtati in omibꝫ acq̄eſcē difficultatē ingreſſus quam
valde timet ꝑ ip̄o et cum ip̄o ſupplicamus pie ten:
pari et aliq̄nto mitius cū eo agi·q̄ cum ceteris ſolet
fugitiuis. In ſitibus eīn factis cā diſſimil̄ ſiſe recu:
ſat iuditiū . Multū quippe differūt a ſe is q̄ timore
aut odio religionis de monaſterio fugit·et q̄ eiuſdē
amore et deſiderio tranſit ad aliud

86. Ad wilhelmū abbatem ſancti . Theodorici q̄ ſuade:
bat ut excuſaret ſe erga abbatē. Cluniacēn qui ran:
corē contra eū cōcepat et reſpondet q₃ nō videt qd̄
poſſit et debeat facere

Quod me huiūi operi opam dare iubes·per
qd̄ tollendū ſit ſcādalū de regno dei libent̄
accipio·ſed quomō id velis fieri necdū ſatis elucet
michi . Nam illam tuā ep̄lam dulciſſimā legens
et relegens·ſepius repetita placebat . Intellexi qui:
dem te velle ut illis q̄ de nobis tāquā detractoribus
Cluniacēn ordis cōgrūtur ſatiſfaciā q̄tenus videli:
cet ſciatur nō eē verū qd̄ male·huiuſq₃ de noꝭ pu
tare vel putari voluerūt . At ſi poſt hanc ſatiſfacti:
onē rurſū victus eorū ac veſtitus ſupfluitatē et cete
ra q̄ ſubiūgis quēadmodū iniūgis carpe voluero ·
et michi videbor cōtradicē·et quomō ſine ſcandalo
facere querā·n̄ video·niſi forte et ordinē quidē lau:
dabilem·et ordinis rep̄henſores rep̄henſibiles dore
am·et nichilominus tamē ip̄ius ſupflua rep̄hendā
Si hoc mō vis aut forte aliter magis expedire vi:
des·manda aptius·et ut valeā qd̄ vis eo mō quo:
uis·ora inſtantius ſcito tamē nō modico·me in hu
iuſmōi ſcriptitatioībꝫ ſeriri defuturo·quia multū
michi hinc deuotionis ſubtrahitur·dū ſtudiū oro:
nis intermittitur·p̄ſertim cū nec vſus ſuppetat dictan
di nec ocium ꝛc̄

Ad eundem de mutuo . Amore

8·1· Si nemo ſcit q̄ ſūt in hoīe niſi ſp̄ūs hoīs q̄
in ip̄o eſt·ſi ſola i facie videt homo· q₃ ſolus deus i:
tuetur cor·miror ·nec ſatis mirari poſſū quo ·q̄ue
rōne ſic tuā atꝫ meā adinuicē dilectionē penſare et
diſtiguere potuiſti ·q̄tenus nō ſolū de ꝓprio·ſꝫ et d̄
alieno corde ſimꝫ p̄ferres . Error eſt quidē hūme
nitatis nō mō bonū putare malū·et malū bonū·aut
verū fl̄m et ecōuſo·ſed etiā certa pro dubijs recipe
dubia ꝑ certis . Forte verū eſt qd̄ dicis·minus·ſ·a
me amari te·q̄ me diligas . Sed certe certus ſum
certum nō eſſe tibi. Quomō ego ꝑ certo affirmas
de quo certum eſt ·quia certus minime ſis . Mirū·
paulus de ſuo iuditio nō credit·ſed neq₃ inquiens
meip̄m iudico . Petrus luget ſuā qua ſe fefellerat
p̄ſūptionē·cū de ſuo loq̄retur dicens·et ſi oportuerit
me mori tecū nō te negabo·diſcipuli d̄ ꝓditōe dn̄i
nec in ſuis fidentes cōſciētijs ſinguli reſpondebant
Nūquid ego ſum dn̄e . Dauid ſuā de ſe ignoran:
tiam ꝯfitetur orās et clamās . Ignorantias meas
ne memineris . Tu vero neſcio qua fiducia nō ſolū
de tuo ſꝫ et de meo corde tam apte declamas ·ut plus
amans inquiens minus diligar . Hec ſūt quippe
v̄ba tua q̄ nollē fuiſſe tua q₃ neſcio ſi ſint vera . Sꝫ
tu ſi ſcis·onde ſcis·vnde inq̄ ꝓbaſti magis nos a te
diligi·q̄ te a nobis . An ex hoc qd̄ in tuis lr̄is ſub:
iūxiſti·q̄ videlicꝫ q̄ vadūt et veniūt ꝑ te de nr̄is nul:
lū tibi a nobis deferūt monimētum gratie vl̄ amo
ris . Qd̄ vero monimētū qd̄ amoris expimētum
a nobis req̄ris . Nūq̄d forte ſcrupulū manet tibi·
q₃ ad plura iā tua ad nos ſcripta necdū vel ſemel
reſcripſi . Sꝫ qn̄ ego maturitatē ſapiētie tue delectari
poſſe putarē ſcriptitationibꝫ impicie mee . Sciebā
eīn qui dixit . Filioli. Nō diligamus v̄bo neq₃ lig
ua ſed ope et veritate . Qn̄ vero vnq̄ ope meo
opus tibi fuit et defuit . O ſcrutans corda et renes
deus·q̄ vnus ſol iuſtitie diuīſa ſeruorū tuorū corda
diuīſis gracijs velut radijs illuſtras ·q₃ diligā illū
ex dono tuo·et ſuo merito·tu ſcis et ego ſentio·q̄te
nus autem diligam·tu ſcis et ego neſcio . Tu inq̄
dn̄e q̄ dediſti ſcis q̄ntū donaſti· vel illi me vl̄ mibi
illū amare. Et quō aliquis nr̄m cui tu nō dixiſti au
det dicē·plus amās minus diligor·niſi forte q̄ iam
in lumie tuo viderit lumē ſuū·i· in lumie tue veri:
tatis agnoſcat q̄nto ardeat igne caritatis. Ego au
tē dn̄e interi cōtentus videre in lumie tuo tenebras
meas·quoadūſq₃ viſites ſedentē in tenebris et vm:
bra mortis·et ꝑ te reuelentur cogitationes cordiū
et manifeſta fient abſcondita tenebrarū fugatiſq₃
tenebris·iā nō videatur in luie tuo niſi lumē . Sen:
tio quidē de munē tuo q₃ eū diligā ſꝫ necdū eū vi:
deo in lumie tuo·ſi vl̄ ſatis diligā . Neq₃ eīn ſcio
ſi iā pueneri ad illā q̄ nemo maiorē habet dilectio:
nem·ut aīaꝫ ſuā ponat quis ꝑ amicis ſuis . Nā q̄s
ꝯ̄ſabitur caſtū ſe habere cor·ne dum ꝑfectū. O dn̄e
qui illuminas lucnam meā ·quā n̄ video et horreo
tenebras meas deus meus illumia ip̄as quoq₃ tene
bras meas ut videā et gaudeā ordinatā in me ca:
ritatē ſciens et diligens·que diligēda ſūt·et q̄ntū·
et ad quid diligēda ſūt·me q̄ nolens diligi niſi in
te·et q̄ntū diligendus ſum . De etem mibi·ſiq̄dem
valde vereor·ne aut ego plus ab illo q̄ merui·aut

eſſent·an cuius culpa eſſent ut qḋ forte ſiniſtrū re:
ꝑiret ibidē·eius et ſtudio et ſollicitudine corrigere
tur. Cuius tam iuſtū et tam piū ꝓpoſitū ſi hortatu
nr̄o roborare curaui cur te inde leſum iure cõque:
raris nõ video. Puto eñ me recte feciſſe·ſi de do:
mo dei zelū dei habens eius prudentiā·qui emenda:
turus erat cõmonui. Quod aūt ex ſcripture aucto
ritate arguis me peccaſſe· quaſi q̃ prius te ñ corri
puerī ſcito me nullā de pſona tua q̄relam habere·
ſed ſolū ut pax fiat in eccleſia tua ex caritate ꝓcura
re. Deniq; ipſius rei veritatē plenius cognoſces·ſi
ad nos tām ipā; ut dicis attuleris·poteris aūt hic
me inuenire·quacumq; inſtantis ebdomade die li:
buerit ꝛc

*Ad abbatem ſancti iohãnis. Carnotenſ; qui relic:
to grege ꝓponebat viſitare t̃ram ſanctā diſuaſoria
ne vadat*

Dea de quibꝫ nr̄a; curaſti cõſulē puitatē·
ꝑmū quidē nõ reſpondere ſtatuerā·nõ qḋ
dubitauerī qḋ reſpondere deberē·ſi quia viro cõſilij
cõſiliū dare aut p̄ſumptuoſū iudicabā·aut ſupfluū
Ceterū cogitans qḋ pleriſq; imo cūctis pene cõtin:
gere ſapientibꝫ ſolet·in rebꝫ vid; dubijs plus alie
no ſe q̃ ꝓprio credere iudicio. Et qui aliorū facile
ambigua q̄q; illucidant in ſuis cõſueuerūt ſcrupu:
loſius heſitare ſtatutū nõ ut arbitror irrõnabiliter
frãgo et pando ſimpliciē qḋ viſum eſt mihi ñ p̄iu:
dicãs ſanius ſapientī. Significaſti m̄ ni fallor per
uirū religioſū. Veſū. Abbatē ſancti. Aponiſij ſug:
geri tibi a cogitatioibꝫ tuis deſerē p̄riam·domūq;
cui auctore deo p̄es et pgere. Iheroſolimā vacare
deinceps deo·viuē tibi. Et quidē tendētī ad pfectõe;
relinq̄re p̄ria; fortaſſis expediat dicēte deo. Exi de
t̃ra tua et de cognatione tua ſed qua rõne curā tibi
creditā aiarū exponē debeas·omio nõ video. Quid
eñ. Blanditur depoſite ſarcine libtas·ſed caritas ñ
q̄rit que ſua ſūt·forte quietis et ocij ꝓuocat guſtus
ſuauior ſed euacuatur diſpendio pacis. Iliber̄ ca:
rebo quãtolibet etiā ſpūali queſtu q̃ nõ poſſit acq̄:
ri niſi cū ſcãdalo. Vbi eñ ſcandalū·ibi pculdubio
caritatis eſt detrimētū. Vbi aūt diminutio caritatis·
miror qḋ vel quale poſſit ſpūalis exercicij ſperare lu
crū deniq; ſi ꝓpriā quiſq; quietē cõmuni p̄tulerit
vtilitati·q̄s iā veraciē dicē potuerit. Michi viuere
xp̄us eſt·et mori lucrū. Vbi erit qḋ itē dicit ap̄lus
Nemo ſibi viuit·et nemo ſibi moritur. Et nõ qḋ
m̄ vtile eſt ſ; qḋ m̄ltis·et ut q̃ viuit nõ iā ſibi viuat
ſed ei q̃ ꝓ omibꝫ mortuus eſt. Sed dicis·unde ego
mihi tantū deſideriū·ſi ex deo nõ eſt. Pace tua dixe
rim qḋ ſentio aq̄ furtiue dulciores ſūt et huiuſce:
mõi oim ut ita loquor abſinthio amariorē dulcedi
nē ab angelo ſathane ſub p̄textu angeli lucis ſicie:
ti cordi tuo infundi nõ dubitat quiſq̄s eius aſtuti:
as nõ ignorat. Et re t̃ra q̄s alius poſſet ſcandalo:
rum eſſe ſuggeſtor diſcidij actor·turbator vnitatis·
et pacis·niſi veritatis adūſarius·caritatis emulus·
hoſtis antiquus generis nr̄i·et inimicus crucis xp̄i
dyabolus. Siquidē is cuius inuidia mors īntrauit
in orbē terrarū·etiā nūc bonis q̃ te facē videt inui:
det·et cū ſit mēdax·ab initio mentitur·et nūc meli:
ora pollicēs q̃ nõ videt. Quãdo namq; veritas fi:
deliſſime illi ſine obuiaret alligatus es·vide ne q̄:
ras ſolutionē. Aut qñ caritas ſcandalū ſuaderet q̃
ad oim ſcandala vri ſe phibet·ille ego inq̄·ille ne
q̄ſſimus et caritati p liuorē et p mendatiū veritati
cõtrarius·falſum mel cū vero felle pmiſcēs·dum
dubia p incertis pmittit·etiā vera p falſis imittit·
nõ vt cõferat qḋ fruſtra ſperas·ſ; ut auferat qḋ fruc
tuoſe tenes. Circuit et q̄rit qualiter ouibus curam
paſtoris ſubripiat·dū nõ erit q̃ eripiat·et nichilo:
minus paſtorem horrendo illi maledicto ſubiciat
Ve illi p q̃; ſcãdalum venit. Sed cõfido de ſapien:
tia tibi a deo data·qꝫ nullē maligni verſucijs·abdu:
ci vel ſeduci poteris·ſpe incerti boni·certū mire ma:
lū et econtra certū deſerere bonum

*Ad Simonē abbatem ſancti Nicolai pmittens
verba cõpaſſionis reſpondēs petitis·aſtruens inc̄ta
dimittenda ꝓpter ſcandalū et docēs quid agere de:
beat circa fratres recedere volentes*

Perſecutionē quã ꝓpt̄ iuſtitiā pateris·p l̄ras
tuas nõ ſine cõpaſſione cognoſcētes·licet
xp̄i cõſolatio·de pmiſſione regni tibi ſufficiat·nos
tamē qḋ nr̄m eſt et cõſolationē q̃ poſſumus et cõ:
ſiliū qḋ itelligimus ſanū fideliē exhibemus. Quis
eñ ſine anxietate videat petrū de medijs fluctibus
brachia tendentē ſine dolore audiat colūbā xp̄i·nõ
cantãtē·ſed gemētem·tamq̄ que dicat. Quo canta
bimus canticū dñi in terra aliena. Quis inq̄ ſine
lacrimis lacrimas ipſius xp̄i de limo pfūdi·etiā nūc le
uãtis oculos ſuos in montes·vnde veniat auxilium
ſibi·reſpiciat. Verūtamē·nos ad quos p humili:
tate tua reſpicē te dicis·montes nõ ſumus·ſ; et ipi
de cõualle lacrimarū laborioſ; conatibꝫ enitētes adū
ſus renitētis inimici īſidias·ac mūdialē malicie vio
lentiā tecū clamamus. Auxiliū nr̄m a dño qui fecit
celū et t̃ram. Oms quippe q̃ pie viuē volūt in xp̄o
pſecutionē patiūtur·ita cū eis nūq̄ deſit pie velle·
nõ ſemp tñ aſſit et pficere p bona volūtate. Sicut
eñ impiorū eſt pijs bonorū ꝓpoſitis aſſidue reluc:
tari·ſic cõtra pietatē nõ eſt ꝓpt̄ m̄ltitudinē adūſan:
tiū·q̄muis iuſta et ſctā deſideria paucorū pleriq; ñ
pfici. Sic aaron ſceleratis tumultuãtis ꝓpli contra
volūtatē ſuā clamoribꝫ ceſſit. Sic. Samuel eidem
ꝓplo inordinate regem petenti·inuitus. Saulē in:
unxit. Sic dauid cum vellet cõſtruere tēplū ꝓpter
infeſtantiū tamen bella inimicorū·quia vir bellico:
ſus erat·phibitus eſt facē·quod ſancte ꝓpoſuit. Si:
mili forma tibi p̄;. Venerãde cõſulimus ut tñ ſapi:
ētiorū cõſilio nõ p̄iudicemus·q̄tenus ad tēpus p:
poſiti tui·tibiq; cõſētientiū rigorē ſic tpes·ut iſirmo
rū ſalutē nõ negligas. Inuitãdi q̄ppe ſūt ad artio:
rē vitā·nõ cogēdi·qbꝫ vtiq; ſemē ī ordine illo clu:
niacēm p̄ſſe conſenſiſti. Illis aūt q̃ altius viuē deſi:
derãt·aut cõdeſcēdē ībecillioribꝫ ex caritate q̄ntū ſi:
ne peccato poſſūt·ſuadendum eſt aut ibidem tenere
quod cupiūt pmittēdum·ſi abſq; vtrarumq; ptiū

non eſt licentia ſed violentia . Quod ergo tua im
portunitate uictus xp̄ut fecit inuitus · nō fuit abſol
uere ſ₃ abrūpe . Cōgtulor quidē tibi q̄ ſis exonera:
tus · ſ₃ vereor ne deus a te quātū i te eſt exoneratus
ſit pauldubio ordinationi reſiſtis · dū pmotus ab
illo tu te deicis . Quod ſi excuſans paupertatis ptē:
dis neceſſitatē · neceſſitas parit coronā . Si difficul
tatē · ſi ipoſſibilitatē · omia poſſibilia ſūt credēti . Sꝫ
reſponde qd̄ verius eſt qꝛ ſcilicet placuit tibi magis
quies tua · q̄ vtilitas aliena . Nec mirū placet fate:
or et mihi · q̄ hec quies tibi placeat · ſi tamen nō ni:
mis . Quodcūqꝫ aūt bonū ita placet · ut ſi recte fie:
ri nō poſſit · placeat tamē fieri eo etiā mō quo fas
non eſt nimis eſt · ac p hoc iam quia bene nō fit · bo
num nō eſt . Scriptum ē eīn . Si recte offers · et nō
recte diuidis · peccaſti Aut ego optuit te gregē dñi:
cum mime ſeruandū ſuſcipe · aut ſuſceptū nequaq̄
derelinq̄re · iuxta illud . Alligatus es ne q̄ras ſolu:
tionē . Sꝫ ad quid nitor hiis ratiocinatioib₃ . Nūq:
quit ſuadeo tibi redire ad onus regiminis · cū iā nō
patrat locus recupatōis . Aut deſperare te intendo ·
quaſi qui te tali ligueris culpa · quā iam ſolui non
poſſis . Abſit ſed tm̄ nolo te illud · tamq̄ nullum
vel puū malū neglīgē imo ſemp timē · ſemp peni
tere · ſemp ſecurū non eſſe · Sicut ſcriptū eſt . Bea:
tus homo qui ſemp eſt pauidus . Vides certe quē
timorē tibi incutere nitor nō q̄ tibi ſit laqus deſpe:
rationis ſ₃ qui ſpem acq̄rat beatitudīs . Eſt ſiquidē
timor inutilis triſtis crudelis qui veniā qꝛ non q̄rit
nō cōſeq̄tur . Eſt et timor pi⁹ humilis fructuoſus q̄
cuilibet quātūlibet peccatori facile miaꝫ pmeretur
Talis timor generat et nutrit humilitatē ſ₃ māſue:
tudinē ſ₃ pacientiā ſ₃ lōganimitatē . Quē non dele c
tet tam inclita p̄les . Alterius vero miſeria ſoboles
eſt · primaria inmoderata triſticia · rancor horror cōtēp
tus et deſperatio . Nō hoc ēgo qui deſperationē ſed
illo qui generat ſpem timēs ne nō timēs vl̄ parum
timēs · tuam tibi culpā ſic rememorandā putaui . Eſt
etiā q̄ magis adhuc timeo tibi · ne forte ſicut de qui
buſdā ſcriptū eſt · q̄ letantur cū malefecerit · et exul:
tant in rebus peſſimis · tu quaſi deceptus · non ſolū
hoc putes culpam nō ēē · ſed inſup qd̄ abſit in cor:
de tuo glorieris · te magnū aliquid et qd̄ a paucis
fieri ſolet feciſſe · dū qui emācipatus etiā aliis p̄eras
cōtempnēs p̄lationē rurſus ſubdi p̄lato maluiſti ·
ſta humilitas verā inducēs ſupbiā · in cor talia co:
gitantis . Quid nāqꝫ ſupbius · q̄ ſpontanee et tāq̄
libere aſcribere volūtati · qd̄ vel cogit nēcaꝫ vis vel
infirmitas puſillanimitatis . Quod ſi nec labore
victus · nec neceſſitate cōpulſus · ſed volens hoc feci:
ſti · nichil hoc q̄ꝫ ſupbius . Dei quippe cōſilio · tuum
pretuliſti magis eligēs tibi q̄eſcere · q̄ ei⁹ opi deſer
uire . Ad qd̄ te ipe aſſumpſerat . Si go vnde deum
cōtempſiſti · inde ad maiorē ei⁹ glariā cōtemptū nō
eſt bona gloriatio tua · ſ₃ caue gloriatōēꝫ · tolle et ſe:
curitatē · q̄tenus ſemp vtilit ſollicitus ſis · ſemp hūi
liter pauidus · nō illo · ſ · timore · q̄ ſicut iā dixi puo:
cat irā · ſ₃ illo q̄ mitigat . Qui honorabil̄ timor · ſi
qn̄ frendo tuū pulſauerit aīm · tacite ſuggēns obſe:
quium tuū · deo eſſe nō poſſe acceptum et q̄ tua ſit

infructuoſā pnīa · quia videlicet vnde deus a te offē:
ſus eſt · p te emendari nō poteſt · ne ad momētū quiē
dē recipias · ſ₃ fideliter reſpōde et dic · male quidem
egi · ſ₃ factū eſt et iam nō poteſt nō fieri . Quis ſcit
ſi hoc mihi de⁹ expedire puiderit · et de malo meo
ipe qui bonus eſt · bonū mihi opari voluerit . Ma
lum ergo puniat qd̄ ego feci · bonū aūt pmaneat ·
qd̄ ipe puidit . Noſtris quippe inordinatis ſeu vo
lūtatib₃ ſeu actionib₃ nouīt bonitas dei · vti quidē
ſemp recte · in ſui ordinis pulchritudinē · ſepe etiam
pie in nr̄aꝫ vtilitatē . O clemētiſſima circa filios adā
dne pietatis recordatio que ſua nō deſinit largiri
beneficia nō ſolum vbi nullū iuenit meritū · ſ₃ pleru:
qꝫ etiā vbi totū videt cōtrarium . Sꝫ ad te redeamus
Scdm go duos timores q̄ ſupra diſtincti ſūt · volo
te timere et nō timere · p̄ſumē et nō p̄ſumē . Timē ·
ut peniteas · nō timē · ut p̄ſumas . Porro p̄ſumē · ne
diffidas . Nō p̄ſumē · ne torpeſcas . Agnoſce frat ·
quantū de te cōfiſus ſim · qui te tam acter increpare
tuū factū · nec mihi ſatis pbatū · tā audacter diiudi:
care nō dubitaueri · cū id forſitan rōnabilius a te
actū fuerit · q̄ mihi huculqꝫ notū ſit . Neqꝫ eīn tu:
in tuis fortaſſe lr̄is rōnes oēs illas quib₃ excuſari
poſſet factū hoc · ponē voluiſti . Vel ꝓpt humilitatē
tuā · vel ꝓpt lr̄arū breuitatē . De te ēgo q̄ plene nō
noui · ſuſpēſam relinquēs ſniaꝫ · vnū qd̄ feciſti irre:
tractabilit laudo · qd̄ videlicꝫ dpoſito iugo regiminis
ſine iugo tn̄ eſſe noluiſti · ſ₃ amicā repetens diſcipli:
nam · de magiſtro fieri denuo diſcipulus · nō erubu:
iſti . Nā cū paſtorali vinculo ſolutus · poſſes tui re
manere iuris · ſiquidē pmotio abbatis emācipatio
filii eſt . Tu tamē poteſtate hac vti non volens ſicut
aliis dñari renueras ſic tibi q̄ꝫ p̄eſſe timuiſti · quiqꝫ
ut magiſter eſſes aliorum · innm⁹ te iudicabas ido:
neū · nec te quidē tibi credēs tu⁹ fieri diſcipulus cō
tempſiſti · et merito quia q̄ ſe ſibi magiſtrū cōſtituit
ſtulto ſe diſcipulū ſubdit . Et q̄dem quid alii de ſe
ſentiant ignoro ego de me expt⁹ ſū qd̄ dico et fa:
cilius imperare · et ſecurius poſſum p̄eſſe aliis mul:
tis q̄ ſoli mihi . Prudēs ēgo hūilitas hūiliſqꝫ pru
dēcia fuit · q̄ nequaq̄ credens ad ſalutē poſſe ſufficē
tibi · alieno potius arbitrio deinceps viuē ꝓpoſuiſti ·
Laudo etiā q̄ nō nouū vel magiſtrū vl̄ locū requi
ſiſti · ſed ad clauſtrū de quo exieras · et ad p̄reꝫ ſub q̄
pfeceras familiarit rediiſti . Rectius quippe fuit ut
domus q̄ te nutrierat ſi p fratna caritate dimiſerat
exoccupatū reciperet · q̄ de eius deſolatōe aliena gau:
deret . Quod tn̄ in hoc ep̄i lĩaꝫ nō habueris · nolo
ut negligēter ducas · ſed aut p te aut mediā pſonā ·
q̄ntū in te eſt ſatiſfacē nō differas . Poſt hec cōuīare
ſimpliciter inter fratres · deuotus deo · magiſtro ſub:
ditus · ſenioribꝫ obediens · iunioribꝫ cōtempans an:
gelis placēs · v̄bo vtilis · hūilis corde · manſuet⁹ ad
oēs . Caue aūt ne quia olim in honore poſitus fu
iſti · etiā nūc te putes p̄ceteris honorandū · ſ₃ magis
humilē omib₃ exhibeas tamq̄ de ceteris vnū . Nec
eīn dignū eſt ut inde exigas honorē · vnde refugis
laborē . Poteſt hic etiā aliud naſci piculū · ad qd̄ te
p̄monitū et p̄munitū eſſe volo . Nā ſicut oēs ita
mutabiles ſumus · ut plerumqꝫ qd̄ heri volebam⁹ ·

ille a me min⁹ ꝙ dign⁹ sit diligatur. Verūtamen
si meliores magis diligendi sūt. sūt aut meliores.
q̄ magis diligūt. quid aliud dixeri ꝙ illū plus me
diligere quē meliorem esse nō dubito. me vero mi
nus illū ꝙ debeo. quia minus valeo. Sȝ quāto in
te tibi pater dico. maior est caritas. tanto minus a
te cōtempnēda ē nostra possibilitas quia et si plus
diligis q̄m plus vales. nō tñ plus diligis ꝙ vales
Nos aūt et si minus diligimus ꝙ debemus. diligi
mus tñ quātū valemus. Tātū aūt valemus quātū
accepimus. Trahe nos post te. ut te apprehēdamus
et tecū amplius accipiamus vñ largius diligamus
Quid ḡo. tu miteris nos apprehendere. et quereris
nos posse quos iam apprehendisti. si attēdisti. et ad
huc facere poteris cum volueris. quales quidem su
mus nō. quales sperabas. Nescio quippe quid ali
ud interius in nobis qd non habemus. et sequaris
pro nob̄ qd nō sumus. Ideoq̄ nō cōseq̄ris. quia
nō sufficimus. Et ut deniq̄ in ep̄la tua iuste causa-
ris. deus tibi in nobis nō nos deficimus. Nūc ve-
ro si talia placēt qualia vel mō migatus sū manda-
to. et adita ut cū obediero p̄sumpciōis nō timeam
notā. Prefaciūculā quā tibi iussisti nō habeo mō
ad manū neq̄ eñi adhuc dictauerā. quia nec neces-
sariā esse putabā. Quidq̄t vel tibi vel amicis tuis
recte vis qui dedit velle det et pficere. p bona volū-
tate oīm mihi amicitie iure colende pie ac reueren-
dissime pater

89. Ad eundē renūtiās ei quid fecerat de quodā fugi-
tiuo et certificat de suo statu

Frater. Bern. De claraualle suo illi qd suo.
hanc mihi tu salutationis formulam tradi-
disti scribendo suus ille qd suus. Accipe qd tuū ē
et agnosce vsurpationē vnanimitatis esse indiciū
et cū est mihi commune verbū aim nō dissare. Iam
ad tuas lr̄as breuit p tpe respondendū est. Que
cū mihi in. manus venerūt natalis dñi nr̄i dies fe-
stus illuxerat. cuius me totū sibi iure deuotio vendi
cans nichil aliud cogitare sinebat. Sȝ et nūcius re
pedare festinans vix usq̄ in crastinū. ut hoc iā festo
exoccupat⁹ qualiacūq̄ rescriberē expectauit. Fugi-
tiuū itaq̄ fratrē dure a me utpote durū corde. incre-
patum nichil melius. interi potui ꝙ ad locū remit-
tere vnde fugerat quippe quē iuxta nr̄as cōsuetudi-
nes domi absq̄ consensu abbatis sui retinere nō de
bui. Optet aut et a te cū similit aspere increpari. et
ad humilē puocare satisfactionē. Deinde tuis lr̄is
cōfortari ad abbatem p eo directis de infirmitate
nostra nichil certius modo sciscitanti tibi. indicare
possum. nisi ꝙ infirmus et fui et sum. Nec minus
solito. nec multo plus. Quod vero non nisi quē
missur⁹ eram eā est. plus me aīarū scandali ꝙ om-
us corpis piculū timuisse. Iam neq̄ horū de qui-
bus mādasti omio p̄termittā. venio etiā ad te. Vel-
le te audire scripsisti quid te ego tamꝙ q̄ omnia tua
norim facere velim. Sȝ hoc nisi fallor si mō dicēm
nec tu posses nec ego cōsulerem. Volo eñi et ipse
qd te velle de te iam olim nō latet me. Ceterū mea
atq̄ tua eq̄ et equū est volūtate p̄posita. magis qd
velle deū de te puto. et michi ut tibi suadeā tutū du-
co. Et tibi si psuadeam nō in cōmodū. Tene itaq̄
meo cōsilio qd tenes. mane in quo es. et stude pdes-
se quibus p̄es. nec pesse refuge. dū prodesse potes.
quia ue quidē si p̄es et nō pdes s; ve g̃uius si quia
pesse metuis. prodesse refugis

90. Ad. Ogeriū. Canonicū regularē q̄ plationē dimi-
serat. et ad locū vnde venit redierat

Notis visceribꝫ caritatis amplectēdo fratri. O
Canonico frater. B. monachus sed peccator. dig-
ne cōuisari deo usq̄ in finē. Si tibi ad tuas lr̄as tar
dius videor rescripsisse. noueris potius oportunitatē
nūc defuisse. Quas eñi nūc p̄mū legis iā dudū
crede dictatas. sed ut dixi ꝓpter latoris inopiā tar-
daui mittere. qd scribē nō tardaui. Legi itaq̄ in tu
is lr̄is te illā quā grauit ferebas cure pastoral̄ sar-
cinam deposuisse licētia quidē ab ep̄o vix impetrata
pmmo extorta tua iportunitate. et hoc nō alit nisi
ut in eius ep̄atu q̄cūq̄ alibi maneres ab eius sub-
iectione nō recederes. Tu vero cū hoc tibi nō place
ret archiep̄m adiens et ab ip̄o tamꝙ supiori aucto
ritate securitatem accipiens. ad porē locū et ad tuū
abbatē reūsus es. Ubi q̄liter post hec viuere debe-
as a me flagitas edoceri. Egregio vtiq̄ doctore et
magistro incōpabili. q̄ cū tepo docere qd nescio.
vel tūc incipiat sciri ꝙ nichil scio. Ita ne lanā q̄rit
ouis a capra. aq̄ꝫ molendinū a furno. vbum sapiēs
a stulto. Deinde p totam seriē lr̄arū. attollēs me su
pra me multa d̄ me laudabilia inmisces. quorū q̄
ip̄e michi cōscius nō sū et tue beniuolentie ascribo
et ignosco ignorantie. Tu eñi vides in facie. deus
aūt in corde. sub cuius tremēdo aspectu. si sollicite
me cōspicio. certū est. q̄ eo ipse mihi notior sū. ꝙ
tibi quo ꝓpinquior. Ideoq̄ magis credo m̄ de me.
videnti me. ꝙ tibi opināti de me. qd nō video in me
Quod si quid forte audisti a me qd posset prodeē
tibi deo gratias age. i cuius manu sūt. et nos et ser
mones nostri. Satisfacis michi etiā p eo. qd meū
nō tenueris cōsiliū cōfortātis te et monētis aio nō
frangi. pusillanimitate nō vinci. s; portare pacīēter
onus impositum qd semel impositū deponē nō lice
bat. De qua re ip̄e mihi sicut postulas satisfacio p
te. Agnoscēs siq̄dem sapientie mee siccitatē imo in-
sipientie suspectā habens temeritatē cum nō fit qd
fieri laudo nec audeo nec debeo indignari desiderās
quēq̄ cōsultius agere. ꝙ a me accepit. Quotiens
vero mea sñia eligitur. ac tenetur. graui fateor me
onē p̄mi sentio rei finē pauidus et nūꝙ securus ex
pectans. Videris tu tamē si cōsulte meum de hac re
cōsiliū imitaueris. Viderint hy quorū sanior. si q̄-
rum tamē sup hoc fretus es cōsilio. ā rōnabilit ege
ris. Viderint inq̄. si liceat xp̄iano inūctā sibi di-
mittere obedientiā an morte. Cum xp̄us factus sit
obediēs p̄ri p nob̄ usq̄ ad mortē. Etiā inq̄s p li-
centiā. Nā q̄sivi eam ab ep̄o et accepi. Bene licē-
tiam quidē quesisti sed q̄uo nō licebat. ac p hoc nō
accepisti s; extorsisti. Extorta aūt seu coacta licētia

te illũ haberem ſcd'm ſcientiam ut cautus ſis maio
ra minorib; nõ impedire . Vides ꝙ inuit' auellor
a longiori ep'la dum ductus delectatione tibi collo
quendi et deſiderio ſatiſfaciendi dñe caritatis moleſtus
ſio·qua iam dudũ imperante finem fieri necdũ taceo
O ꝙ lata patet in tuis l'ris reſpondendi materia qᵭ
ſi digne licuiſſet ut libuiſſet et tibi forſitan ſatis eſ
ſet et mihi·ſed qui aliud p̃cipit dña eſt·imo dñs ē.
De' eñ caritas eſt·et ſatis agit pro imperio·q̃tenus
debeam obtemperare potius ſibi ꝙ uł mihi vel tibi
Et qm̃ op'tet caritati obedire magis ꝙ homib; no
lens dolenſq; nõ quidē nego·qᵭ poſtulas·ſ; interi
differo ne dum tue cupio hũiliter ſatiſfacē volũtati
ſub p̃textu ſc'e hũilitatis p verã ſupbiã·arcē tãte po
teſtatis q̃ te veracit atteſtãte·etiã ãgelis imp'at i cel
ſitudine ſua homunculus in terris videatur impugnare . Li
bellũ ꝙ req'ris ipſe q; amicꝰ tu' nũcius ad nos venis
ret ab eo cui cõmẽdauerã req̃ſiui ſed nec dũ recepi
Dabo aũt opã ut uł cũ veneris ſi tñ vmꝗ aliũ ve
neris illũ inuenias . Videas et legas non aũt tran
ſcribas . Nam illũ alium ꝙ trãſcripſiſſe te ſignifi
cas ego quid' legẽdũ tibi miſeram nõ trãſcribend'
Videris tu q̃ uł quorũ vtilitate trãſcripſeris . Qᵭ
aũt te mittente eum nũc habet abbas de ſancto the
odorico ego quidē nõ iuſſeram nec tñ diſplicet m̃
Vt quid eñ libellus meus oculos eius formidaret
cui ſi vidend' ai' q; meus totum ſi poſſet expanderet
Sed heu inq̃ãta ſermonis anguſtia menſio ſe in
geſſit . De tali viro ·ne liceat ut dignũ erat in tam
dulciſſima nobis memoria·aliquamdiu ignorari·
q̃ñ iam iamq; deſiderat ep'la finem. Obſecro te ne g̃
ueris op'tũitatē q̃rere·q̃uo ad eum p'gas·p̃dictũq;
opuſculũ non prꝰ cuiꝗ ſcribendũ vel legendũ ex
ponas·ꝙ cum eo totũ p'uideas·pit'erq; conferatis·
et corrigatis q̃ corrigẽda ſũt ut in ore duorũ teſti
um ſtet oẽ v'bum et tũc demũ an paſſim cuilibet ã
paucis tñ an vel cuiꝗ an forte etiã nulli expediat
demonſtrari . Et ſi illa quoq; p̃faciũcula quã de no
ſtris alijs l'ris tu eidē coaptaſti apte ſedeat an vero
aptior q̃ri debeat . Veſtro vtriuſq; iuditio derelinq̃
Sed iam pene mihi exciderat qᵭ in principio ep'le
tue queſtus es ꝙ te argueri mẽdacij·hoc aliqñ me
locutũ fuiſſe nõ ſatis recolo·ſi qᵭ tñ fuerit·nã ma
gis me oblitum ·ꝙ tuũ nũciũ mentitũ crediderim
Iocando potius ꝙ ſerio dictum fuiſſe nõ dubites
Ego ne leuitate te vſum putauerim·aut apud te eſ
ſe eſt et nõ . Abſit a me hec ſuſpitio de te q̃ iugo ve
ritatis beatus qᵭ portas ab adoleſcentia ·laſciuos
ãnos·morũ ſupas grauitate nec tam ſimplex ſum·
ut ſimplicē oris p'lationem ſine cordis duplicitate
mendacium putē nec tam incurioſus tui ut oblitus
ſim uł qᵭ iam dudũ cõcepis in affectu vel qui ab
effectu impedierit

92\. Ad eundē excuſans ſe de longa ep'la nõ miſſa et q̃
ſimiliter nõ miſit quod petierat promittens ſe miſ
ſurum

Indignaris forſitan·uł ut tẽpãtiꝰ dicã mi
raris·q' p longiori ep'la ꝙ a nobis ſperas
ueras·tam breuem cartulã recepis·ſ; mẽmẽto iuxta
virũ ſapientẽ·oĩa ſub celo tẽpus habere·et tẽpus q̃
dem loquẽdi·et tẽpus eſſe docendi. Quando autem
ſuũ tẽpus ſilentium habebit·ſi hos etiam ſacros di
es q̃dragınta·nr̃a ſibi vendicat cõfabulatio . Eaq;
ip̃a tanto occupatior q̃nto laborioſior dũ nõ qui
dem p̃ñtes alterutrũ leuiter dicere valeamꝰ que vo
lumus·ſed abñtib; neceſſe eſt nobis inuicē diligen
ter dictare·q̃ uł petimus abinuicẽ uł petimur . Dũ
vero abñs cogito dictito·ſcriptito·mittoq; qᵭ p̃ñs
legas rogo vbi ociũ·ibi ſilentij q̃es. Sed hec in q̃es
omia facere potes in ſilentio . Mirũ ſi ex ſententia
hoc reſpondeas . Quãtus eñ tumultꝰ eſt in mente
dictãtiũ·vbi multitudo p'ſtrepit dictionũ ·orõnum
varietas et diũſitas ſenſuũ concurrit . Vbi ſepe re
ſpuitur qᵭ occurrit·et req̃ritur qᵭ excidit . Vbi q̃ᵭ
pulcrius ſcd'm l'ram·q̃ᵭ cõſequẽtius iuxta ſniaꝫ q̃ᵭ
planius ꝓpt' intelligẽtiã·q̃ᵭ vtilius ad cõſcientiam
Quid demq; cui uł poſt·uł anponatur intẽſiſſime
attenditur·multaq; alia q̃ a doctis in huiuſmõi cu
rioſius obſeruãtur. Et tu in hoc eſſe dices mihi q̃e
tem . Tu etiã hoc ſi ligua ſileat ſilentium noiabis
Quãꝙ nõ ſolũ tẽpis·ſ; nec mee p'feſſionis eſt huic
rei operã dare quã poſtulas nec poſſibilitatis adi
plere qᵭ optas. Siq̃dem uł monachi qᵭ eē videor·
uł peccatoris qᵭ ſum officiũ nõ eſt docere ſ; lugere·
indoctus qᵭ et vere me eſſe fateor ſi p̃ſumat docere
qᵭ neſcit·nichil indoctiꝰ agit. Docere itaq; nec in
docto i p'mptu eſt nec monacho in auſu·nec peniẽ
ti in affectu ſ; et ꝓpt' hoc elongaui fugiẽs·et maneo
in ſolitudine·et cũ ꝓph'ta ꝓpoſui cuſtodire vias me
as ut ñ delinꝗ i lingua mea·qm̃ iuxta eũdē ꝓph'ã
vir liguoſus nõ dirigetur ſup t'ram . Et ſcd'm aliã
ſcripturam mors et vita in manib; ligue . Silen
tiũ aũt dicente yſaia cultus iuſtitie eſt . Et bonũ eſt
qᵭ docet ieremias p̃ſtolare ſalutare dei cum ſilentio
Ad hũc ergo iuſtitie cultũ·ad hanc oim virtutum
m'rem·nutricem·cuſtodem·ne penitus negare videar
qᵭ petiſti et te et q̃cũq; tui ſimiles p'ficere cupiũt i
virtutib;·inuito et p'uoco et ſi nõ doctrine v'bo certe
mei ſilentij exẽplo·ut uł ſilẽdo docẽã te ſilere q̃ loq̃n
do cõpellis me docere qᵭ neſcio. Sed quid ego fa
cio . Mirũ ſi nõ vides·qᵭ ego qui multiloquiũ tan
tope dãpnare videor·i tam multa v'ba·tam loqua
citer iam p'gredior·et dũ ſilentiũ tibi cõmẽdare cu
pio contra ſilentiũ p multiloquium pugno . Mona
ſterium noſtrum de cuiꝰ cõſolatione et penitẽtia cõſo
lari deſideras·q̃ntũ ex fructib; eiꝰ p'pẽdimus ·noue
ris digne deo cõſolari·dignoſq; penitẽtie facē fruc
tus. Libellũ aũt q; a me exigis·penes me mõ nõ ha
beo . Quidam eñ amicus noſter eodem zelo quo
tu flagitas·diu eſt ꝙ apud ſe illum detinet ſ; ne tue
benignitatis petitionē abire patiar omino fruſtra
tam·alium nup a me editum in laudib; virginis
matris·tibi tranſmitto quē q; eiꝰ exemplar nõ te
neo·rogo·ut q̃totius ad me remittas·uł ſi matu
tius adueneris·ipſe deferas tecum ꝛc

93\. Ad eundem rogans ut ceſſent hincinde dictamina
et vacetur cõtemplatiõi notificatq; ei infirmitatē ſuã

hodie recuſemus· et qđ hodie nolum⁹ cras deſiderē-
m⁹. Sic q̄ñ᷑ dyabolo ſuggerēte potrit cōtingē ut
ex memoria reiecti honoris· tuū aīm pulſet cupidi-
tas· ita ut omīa q̄ viriliter cōtempſiſti· pueriliter de-
ſiderare incipias· dulceſcant in aīo q̄ prius amara
fuerūt· ſublimitas loci· domus cura rerum diſpenſa-
tio· obſeq̄a famulorū· libertas tui· poteſtas in alios
nimi ut ꝓpe te reliq̄ſſe peniteat· qđ pri⁹ tenere gra-
uabat. Cui peſſime tēptationi· ſi vel ad horā qđ ab-
ſit· aſſenſum p̄bueris· nō mediocre dampnū incur-
res· tue cōſolatiōis. En tota illius elōgātiſſimi et e-
loquentiſſimi doctoris ſapientia· a quo doceri de tā
longinq̄ poſtulaſti· en illud expectatū et deſideratum
eulogiū qđ audire tantop̄e ſtuduiſti· hec ſūma nr̄e
eruditionis. An adhuc magnum aliquid expectas
Totū audiſti quid amplius exq̄ris. Exhauſtus eſt
fons et tu q̄ris aq̄ꝫ in ſicco. Exemplo illi⁹ euange-
lice vidue et paupertate mea totum qđ hūi miſi· qđ
verecūdaris. Quid vultum dimittis. Tu me coe-
giſti· ſimonē quęſiſti· ſimonem hēs. Sermonē mq̄ꝫ
habes· iam habes ſatis longū. ſed mutum· ōbis ple-
nū· ſenſibus vacuū· nō quo ut petieras in corde tuo
caritas ordinetur· ſed quo mea inſcientia publice-
tur. Nam unde iam potrit excuſari· poſſem forſi-
tan dicē ꝙ febre tertiana laborās· ꝙ ꝓ offitio meo
curis occupatus hec dictauerī cum ſcriptū ſit. Sa-
pientiā ſcribe in otio ſꝫ hec recte ꝓtendere ſi grande
aliqđ atꝫ operoſū opus agreſſus fuiſſem. Nūc aūt
in tantillo opuſculo ut occaſionib⁹ me nō excuſē·
nichil horū certius ꝓtendere poſſū q̄ꝫ ut ſepe iā dixi
ſcīe paupertatem. Sed habeo nōnullā mee cōfuſiōis
cōſolationē. Nā et ſi nō feci ut petieras· ſi nō miſi
qđ ſperaueras· agnoſcis certe ꝙ volui· ſufficiet autē
volūtas· ubi deeſſe vides facultatē explendi. Deniq̄ꝫ
et ſi tibi nullā cōferat vtilitatē· vl̄ m ꝓficiet ad hu-
militatē. Stult⁹ quippe dū nō loq̄tur· ſapiens pu-
tatur. Nam qđ nō loquitur· nō ſenſus inopia· ſed
humilitatis eſſe cuſtodia creditur. Ego itaq̄ꝫ ſi ad-
huc ſiluiſſem· ſapiēs dicerer· ſꝫ nō eſſem. Nūc aūt
alij inſipientē me ridebūt· alij ſubſannabūt ideotā
alij ꝓſumptori indignabūtur. Putaſne puū mibi
hec cōferat religionis emolimētū· cū hūilitas ad q̄ꝫ
ducit utiq̄ꝫ humiliatio totius ſit ſpiritualis fabrice
fūdamētum. Siq̄dem hūiliatio via eſt ad humilita-
tē· ſicut paciētia ad pacē ſicut lectō ad ſcientiā. Si
ūtutem appetis hūilitatis· viā nō refugas hūiliatō-
nis. Nā ſi nō potris hūiliari· nō poteris ad hūi-
litatē ꝑduci. Prodeſt itaq̄ꝫ mihi meā inſipientiam
ſciri· et a ſcientib⁹ iure cōfundi· cui ſepe cōtigerit a
neſcientib⁹ iniuſte laudari. Terret me ap̄lus· qui et
ip̄e territus dicit. Parco aūt ne quis me exiſtimet
ſupra id qđ videt in me· aut audit aliquid ex me.
Quā pulchre dixit pco· nō pcit ſibi arrogans· nō
pcit ſibi ſup̄b⁹. nō cupidus vane gl̄e· et iactator ac
tuū ſuorū· q̄ vl̄ ſibi arrogat qđ eſt vel mentitur de
ſe qđ nō eſt. Solus q̄ vere hūilis eſt· pcit aīe ſue· q̄
ne putetur qđ nō eſt· ſemp quātū in ſe eſt· vult neſci-
ri qđ eſt. Grande reuera pīculū audire quaſꝫ de ſe
ſupra q̄ꝫ ſentit in ſe. Quis dabit mihi apud hoīes
tm̄ de veris digne hūiliari q̄ntum vl̄ de falſis datū

eſt indigne exaltari. Illā mihi vocē ꝓpheticā iure
aſſumerē. Exaltatus aūt hūiliatus ſum et cōturba-
tus. Et illud· ludā et vilior fiam· illudam· ſ· ut il-
ludar. Non⁹ ludus· quo. Michol iraſcitur et de⁹
delectatur. Non⁹ ludus q̄ homib⁹ quidē ridiculū
ſꝫ angelis pulcherrimū p̄bet ſpectaculū. Non⁹ mq̄ꝫ
lud⁹ quo efficimur opprobrium hoīm et deſpectio
ſup̄bis. Nā reuera quid aliud ſecularib⁹ q̄ꝫ ludere
videmur· cū qđ ipi appetūt in hoc ſclo· nos ꝑ cōtra-
rium fugimus· et qđ ipi fugiunt nos appetimus·
more· ſ· ioculatorū et ſaltatorū· q̄ capite miſſo deor-
ſum pedibuſq̄ꝫ ſurſū erectis p̄ter hūanū vſum ſtant
manibus vl̄ incedūt et ſic ī ſe oīm oculos defigūt
Nō eſt hic ludus puerilis· non eſt de theatro qui
femineis fedisq̄ꝫ anfractibus ꝓuocet libidinē· actus
ſordidos repñtet· ſꝫ eſt ludus iocundus· honeſt⁹· g̃-
uis· ſpectabil̄· qui celeſtiū ſpectatorū delectare poſſit
aſpectus hoc caſto et religioſo ludo· ludebat q̄ dice-
bat. Spectaculū facti ſumus angelis et hōib⁹· hoc
ludo et nos interim ludamus ut illudamur· cōfun-
damur hūiliemur. Donec veniat q̄ potētes depōit·
et exaltat hūiles qui nos glorificet· letificet· et exal-
tet ineternū ⁊c

91 Ad eundē excuſans ſe ꝙ tarde reſcripſerat· et quia
non mittit ſcripta q̄dam q̄ ab ipſo petierat

Omitto nūc imperitiā meā taceo ꝓfeſſionis
hūilitatē ſeu hūilitatis ꝓfeſſionē· nec iam
obtendo loci vl̄ noīs mei nō dico abiectionē· ſꝫ me-
diocritatē quia quicq̄d tale dixero tu hoc nō neceſ-
ſariā excuſationē ſed dilatoriā occaſionē noīabis·
qui meā ut mihi videbatur iuſtā verecūdiā ꝓ tuo
libitu nūc indiſcretionē nūc falſam hūilitatem· nūc
etiā verā ſup̄biā interp̄taris. Nouū itaq̄ꝫ ꝙ tibi
indubiū venire poſſit nichil affero. Illud aūt ſim-
pliciter tue intimo dilectioni· qđ indubitāter te cre-
dere volo toto· ſ· hoc tempe ex q̄ tuus nūcius nō
is ſꝫ alius receſſit a me nullū michi omīo ociū fuiſ-
ſe ad id qđ poſcis idoneū tū ꝓpter dierū maliciam
tū ꝓpter noctiū breuitatē ſꝫ et nūc q̄ꝫ ita me nouiſſi-
me tue lr̄e occupatiſſimū iuuenerit. Ut ipas etiam
occupationū cauſas ꝑ mei excuſatōe longum mihi
fuerit ſcribere tibi. Uix quippe illas tuas inter prā-
dendū. Nā illa hora pmū mihi reddite ſūt plegē-
potui. Uix has meas quātulaſcūq̄ꝫ furtim raptim
anticipatis horis breuiter ſuccincteq̄ꝫ reſcripſi. Qua-
rū quidē breuitatē· an eq̄ aīo feras· tu videris. Ego
eīn vt verū fatear ꝓpt te mi. Ogeri ipis meis curis
cōpellor iraſci q̄ꝫ q̄ꝫ in his· teſte cōſcientia ſoli carita-
ti cupiā deſeruire. Cui⁹ ꝑfecto impio quia ſapienti-
bus et inſipientib⁹ debitor ſum ipa ſola facere po-
tuit· ut nec dū tibi ſatiſfacere potuerī. Quid ergo·
caritas tibi deneget qđ tu petis ex caritate. Petiſti·
quęſiſti· pulſaſti· et caritas te fruſtra eſt. Quid mihi
indignaris. Si vis, ſi audes· iraſcere caritati· ꝺ qua
nāq̄ꝫ impetrare ꝓſumis qđ poſtulas. Ipa ꝓhibente
ſic ne impetres et ecce iā longū cauſatur ſimonem·
et tibi indignatur q̄ cogis nō ꝙ ſibi diſpliceat zel⁹
quo id facis quippe q̄ꝫ et ipa donauit tibi· ſed vult

exploratores· qui eſſe rei indagent ſagaciter ·fideli-terq; renūcient. Aſſiſtite eis tanq̄ nūcijs dn̄i vr̄i et in ipis ſeudū vr̄m deſeruite ipe vero ad honorem ſuū ad ſalutē vr̄am· ad p̄rie ſoſpitatē et pacē letum vos et inclitū pducat in bonū ad placidū finem

Ad. Henricū· epm. Vintoniēn̄ grates referens de gratia apud eū inuenta· et rogans· ut platorē p̄ſētū velle ſuū ei reſcribat

96 Viro illuſtri dn̄o. Henrico dei gratia. Vintoniēn̄. Epo. B. abbas de Claraualle in dn̄o. Salutē. Multorū iam relatione letabūdus accepi locū gratie nō infimū hūilitatē nr̄az apud vr̄az celſitudinē. Nō ſu meritꝰ ſed eo nō ingratus Itaq; refero gratiā p grā· et ſi nō cōdignā· certe q̄ poſſū/ nec vereor quātula ſit· oblatā vl̄ potius relatā a vobis ſperni· q̄ et amāt pmereri· et dignāter p̄ue-nire curaſtis. Verū plura nō ſcribere· ſupſedi· do-nec veſtro ſi dignū iudicatis agnoſcā reſcripto· hec pauca q̄liter accipiatis. Que aūt reſcribere uł iniū-gere vbo placuerit abbati. Ogerio cōmittere bene poteſtis p q̄; hec noſtra recipitis. Pro quo etiā ve-ſtram excellentiā cōpellamꝰ q̄tenus et notū ex hoc habeat et cōmēdatū· utpote homiez honeſtate· ſcia· religioneq; cōmēdabilē

Ad. Abbatē cuiuſdam monaſterij. Eboracēn̄ vnde prior exierat cū aliquot fratribꝫ· excuſans ſe quia n̄ reſpondet cuiuſdam petitis

97 Conſilium expetitis a me lr̄is trāſmarinis· qd̄ vtinā ab alio potius q̄ſiſſetis. Coartor ſiquidē e duobꝫ. Si eīn nō reſpondero· taciturnitas cōtēptū q̄uo ſonare videbitur. Reſpondē aūt ſine piculo me poſſe nō video· cū quicq̄d reſpondero· neceſſe ſit aut ſcandalū cuipiā generare· aut reddē ſecurū quēq̄ plus q̄ optet· aut certe in quo nō op-tet. Qd̄ a vobis receſſerunt fratres vr̄i nec nr̄o nec noſtrorū me ſciente factū eſt cōſilio vl̄ hortatu. Cre-dimꝰ aūt ex deo fuiſſe· q̄ nec tantis potuit diſſolui conatibꝰ. Credimꝰ hoc idem et ipos ſentire fr̄es· q̄ nr̄m tantop̄e de ſcipis cōſiliū flagitāt· credo remor-dente eos cōſcia. quia retro abierūt. Alioquin· bea-ti ſūt ſcdm ap̄lm ſi ſe non iudicāt in eo qd̄ pbant Ceterū q̄ faciā ut interrogatus nec ſilendo nec reſpō-dendo moleſtus ſum cuiq̄. Iſta fortaſſis experiar ſi miſero eos qui me interrogant ad doctorē· et cuiꝰ re-uerētior ſanctiorq; auctoritas ſit. Scūs papa. Gre-in libro paſtorali. Quiſq̄s bonū magis ſubire in-quit ꝓpoſuit· bonū minꝰ qd̄ potuit ſibi illicitū fecit Ad qd̄ pbandū ſubiūgit teſtimoniū de euangelio Dicens. Nemo mittens manū ſuā ad aratrū· et re-ſpiciens retro· aptus eſt regno dei. Et infert. Qui ergo fortiori ſtudio intēderat retroſpicē cōuincitur· ſi relictis bonis amplioribꝫ ad minima retorq̄tur. I-tem ipe. Omelia iii ſup ezech. Sūt nōnulli qui bo-na quidē q̄ nouerūt opantur· atq; hec opantes· me-liora deliberant· ſed retractātes meliora· q̄ deliberaue-rant imutāt. Et quidē bona agunt q̄ cepūt ſz a me-lioribꝫ q̄ deliberauerāt ſuccūbūt. Hij nimirū an̄ hu-mana iudicia ſtare videntur in ope· ſz ante omipo-tentis dei oculos· ceciderūt in deliberatione. En ſpe-culū in hoc nō vultū natiuitatis· ſed faciē reuiſionis ſue cōſideret· hic ſe diſcutiāt· hic ſe diiudicēt cogi-tationibꝫ ſuis accuſantibꝫ ſiue defendentibꝫ. Et q̄dē apud ſpūalē qui omia diiudicat et ipe a nemie iu-dicatur. Quid nam vero maiꝰ aut minꝰ ſupiꝰ aut inferius· artius ſiue remiſſius ſit· qd̄ videlicet reliq̄-rūt an ad qd̄ redierūt. Ego quidē haut temere diffi-nieri ipi viderint. Et hoc ille gregoriꝰ. Tibi vero pater reuerende tam tuta certitudine q̄ nuda verita-te ego dixerim omio nō expedire· ſpm velle extingue-re. Noli inq̄t phibere eū qui poteſt benefacē ſed ſi potes et ipe benefac. Gloriari aūt magis opter i pfectibꝫ filiorū· q̄m filius ſapiens gl̄a eſt p̄ris. De cetero nemo michi moleſtus ſit· q̄ iuſticiā dei nō a b. i. c. meo niſi q̄ minꝰ fortaſſe ob vitandū ſcan-dalū q̄ debui dixi

Ad. Archiepm. Eboracēn̄ exultando de fama eius· et quia factus eſt pauperū zelator atq; defenſor .98.

Splendor operis et opinionis odor· bene ut cōperi i gl̄a via cōuenerūt. Opinionē opꝰ pbat nec ficam fuiſſe nec vacuā cum qd̄ an̄ ſparſerat vbiq; volans fama res ipa faciat manifeſtum· q̄uo nūc vl̄ maxime claruit zelus iuſticie· emicuit et inua-luit ſacerdotalis vigor· in defenſionē videlicet paupis· et paupm quibꝫ nō erat adiutor. Olim quidē opa miſericordie et elemoſinas veſtras enarrabat ois eccl̄a ſanctorū. Sz hoc vobis cōmune cū pluri-bus quippe qd̄ et a cūctis ſubaz huiꝰ mūdi hn̄tibꝫ exigitur. Verū hoc opꝰ exple· p̄ne pietatis tā egre-giū ſpecimē· hic vere diuinꝰ feruor· quo p tuendis ſuis paupibꝫ ille pculdubio zelū vr̄m accendit· et accēpit qui facit angelos ſuos ſpūs· et miniſtros ſuos ignē vrentē· hoc totū inq̄ ſpāle acceſſit veſtre dignitatis decus· iſigne officij ornamentū corone Aliud eſt reficere ventrē eſurientis· et aliud ſanctā zelare pauptatē. Ibi eīn ſuitur nature· hic gratie· viſitabis inq̄t ſpēz tuā· et non peccabis. Ergo qui alienā carnē fouet· facit ne pereat. Qui aūt alienā ſanctitatē honorat· fructificat ſibi. Ideo ait deſudet elemoſina in manu tua· donec videas iuſtū cui des Quo fructu. Quī qui recipit iuſtum in noīe iuſti mercedē iuſti accipiet. Soluamꝰ proinde nature de-bitum ne peccemꝰ· ſimꝰ gratie coadiutores· ut et p-ticipes fieri mereamur. Sane vtrūq; ita in vobis admiramur· vt vtrūq; datū vobis deſup fateamur· q̄tenus diuinis laudibus eternalit̄ miſceatur· quic-quid ex vob̄ tempaliter neceſſitatibꝫ nr̄is impendi-tur· merito reuerende et omi ſinceritate colende atq; amplectande pater

Ad. Michardum. Fontanēn̄· abbatem et ſocios eius exultās de cōualeſcentia ſua et quia tam fructuoſa fuerat ad ſalutem .99.

Breues breuibꝫ reddidi lr̃as. Occaſionem breuiter reſcribendi de tuarū breuitate libē- ter accipiens. Et vere quid iuuat veras et ut veraciter loq̄ris etnas amicicias vanis atꝫ tranſi- torijs iactitare vbulis. Quantalibꝫ verſuū diuſitā- te vborū multiplicitate ſcriptorū varietate tuā mi- chi caritatē oſtentare ſeu cōmendare coneris minꝰ certe ſentio te exprimē ꝙ̄ diligis. Idemqꝫ tu de me ſentiendo non falleris. Cū tue lr̄e in manus nr̄as venerunt te in corde noſtro qui eas miſeras inue- nerūt. Nas quoqꝫ nr̄as nec me ſine te ſcribere cer- tꝰ ſum. nec te ſine me cōfido lecturum. Laboramus quidē vſqꝫ ad alterutrū ſcripitando fatigantur et et nūcij alterꝰ ad alterutrū ſcripta portando. Sed nūquid ſpūs grauantur amando. Ceſſent ergo que abſqꝫ labore nō poſſunt actitari. et illud frequenter qḋ quāto atteīꝰ ſatagitur. tanto minꝰ cōſtat labo- rari. Quieſcant inꝙ̄ a dictando ingenia. labia a cō fabulādo. a ſcribēdo digiti. a diſcurrēdo nūcij. Nō aūt quieſcāt corda die ac nocte meditari i lege dn̄i ꝗ̄ caritas eſt a quo negotio. ꝗ̄to ꝗ̄tiores ſumꝰ tan to miꝰ quieſcimus. ꝗ̄toqꝫ occupatiores ſumꝰ. in il lo. tanto quietiores ſentimꝰ ex illo. Amemꝰ et ame mur in altero nobis. in altero nr̄is cōſulentes. Nā ꝗ̄ſamamꝰ. i ipis pfecto requieſcimꝰ. A quibus aūt a- mamur. ipis nos in nobis requiem pamꝰ. Porro amare in deo caritatē habere eſt. ſtudere vero ꝑpī de um amari caritati ſuire eſt. Sed quid facio. Ego promiſſor breuitatis. iā tenebor plixitatis exhibi- tor. Si de fratre. Guerrico deſideras. imo qꝫ deſide- ras ſcire. ſic currit non ꝗ̄ſi in icertū. ſic pugnat nō quaſi aerē verberans. ſꝫ qm̄ ſcit neqꝫ pugnantis ē neqꝫ currentis. ſed miſerentis dei. ipm rogat a te ro- gari pro ſe. quatenus ꝗ̄ iam donauit ei et pugnare et currē. det. et vincē et puenire. Abbatē vero ūr nō tm̄ ꝑpter te. ſꝫ et ꝑpter ſuā bonā famam cariſſimum corde meo et ore tuo ſaluto. gratātiſſime eū viſurꝰ eo tēpe et loco quo ꝓmiſiſti. Notifico etiā tibi ꝙ̄ et nūc pauliſper aggrauata manu dn̄i ſup me ipulſꝰ euſus ſum ut caderem. ita ut ſecuri ad radicē infructu- oſe arboris corpis mei appoſita. iā iāqꝫ ſuccidi me tuerē cū ecce tuis ceterorūqꝫ amicorū nr̄orū orōibꝫ et hac vice pius pepcit mihi dn̄s. ſub ſpe tm̄ ꝓmiſſi fructꝰ in futuro

Ad. Abbates. Sueſſiōe cōggatos ſuaſoria bōrū

94 Reuerendis. Abbatibꝫ apud. Sueſſionē i noīe dn̄i cōgregatis. Seruus ſcitatis eorū frater. B. dictus abbas de. Claraualle ꝗ̄ recta ſunt videre. cōſtituere et tenere. iraſcor occupatioibꝫ me- is quibꝫ impedior intēſſe cōuentui vr̄o. corpe tamē dūtaxat. Nā ſpū nec ſpacia trarū nec turba cura- rum abſentare queūt. quippe orātem ꝓ vobis. con- gratulātem vobis. atꝫ in vob̄ ꝗ̄ſcentē. Nō me inꝙ̄ ſanctorū carere poteſt cōuentꝰ. nec loci corpiſue di ſtantia priuat prorſus a cōſilio iuſtorū et cōgrega- tione. Illo pſertim cōſilio. in quo nō hoim traditi ones obſtinatius defenſantur aut ſupſtitioſiꝰ obſuā- tur. Sꝫ diligēter hūiliterqꝫ inq̄ritur. ꝗ̄ ſit volūtas dei bona et bene placēs et pfecta illuc. toto deſiderio ferorꝫ deuotionē innotorꝫ cōdelectorꝫ amore. inhereo cōſenſu. emulatōi pfiſto. Ne ergo inuacuum vos qḋ abſit cōueniſſe ſubſannēt ꝗ̄ dicūt vob̄ euge eu- ge. cōtendite obſecro bonas facere vias vr̄as. et ſtu dia vr̄a ꝗ̄ pfecto nimis bona eſſe nō poſſunt. Eſto ꝙ̄ poſſis nimiū fortaſſis eſſe iuſtus. poſſis nimiū eſſe ſapiens ſꝫ plane bonꝰ vltra modū eſſe non po- tes. Et quidē lego. noli nimiū eſſe iuſtus. lego. nō plus ſape ꝙ̄ optet ſape. Nūquid aūt aut ne ſis nimiū bonꝰ. aut nō plus bonus ꝙ̄ optet. Nemo eſſe bonus plus ꝙ̄ optet poteſt. Bonus erat iam paulꝰ. et tamē nequaꝙ̄ cōtentus. libenē ſe ad ea ꝗ̄ ante ſunt extēdebat poſteriora obliuiſcens et ſeipo ſemp melior effici ſtudēs. Solus deus melior ſeipo eſſe ideo nō vult quia nō valet. Recedant a me et a vob̄ qui dicūt. Nolumꝰ eſſe meliores ꝙ̄ pr̄es nr̄i tepidorū et diſſolutorū ſe filios ꝑteſtantes. ꝗ̄rū memoria i maledictione eſt. qꝫ māducauerūt vuas acerbas. quibꝫ filiorū dentes et obſtupuerūt. Aut ſi ſanctis et bone memorie pr̄ibus gloriātur imiten- tur certe ſanctitatē quorū indulgentias diſpenſatio- neſqꝫ plege defendūt quaꝙ̄ helpas. Nō ſic inquid melior ꝙ̄ pr̄es mei et nō dixit ſe nolle pr̄ibꝫ eſſe me liorē. Vidit iacob in ſcala angelos aſcendentes et deſcendētes. nūꝗ̄ ſtantē ꝗ̄ppiā ſiue ſedentē. Nō eſt ſtare omio in pendulo fragilis ſcale. neqꝫ in icerto huiꝰ mortalis vite. ꝗ̄tꝙ̄ in eodē ſtatu pmanet. Nō habemꝰ hic manentē ciuitatē. ſed nec futurā adhuc poſſidemꝰ. ſed inq̄rimꝰ. aut aſcendas. neceſſe eſt. aut deſcendas. Si attēptas ſtare. ruas neceſſe eſt. Mi- nime pcerto eſt bonꝰ ꝗ̄ melior eſſe nō vult. et ubi i- cipis nolle fieri melior ibi deſinis etiā eſſe bonus. Recedāt etiā a me et a vobis qui dicūt bonū malū et malū bonū. Qui dicūt cultū iuſtitie malum. qḋ nam bonū iam bonū reputaturi ſūt vnum vbum olim locutus eſt dn̄s. et phei ſcandalizati ſunt. Ad nouos nūc phiſeos. nō vbum ſꝫ ſilentiū ſcandalizat in hoc vno certe adūtitis. ꝙ̄ occaſionē ꝗ̄runt adūſū nos ſed ſinite illos ceci ſūt duces cecorū. Intendite ſaluti puulorū nō murmuri maliuolorū. Nō val de curādū eſt. vobis illorū ſcandalū. ꝗ̄ nō ſanātur niſi vos infirmemi. ſed nec vr̄is ipis omibꝫ oīa pla- ceant. ꝗ̄ ſtatuitis expectandū. Alioquin aut nullū aut rarū bonū cōſtituitis. Satius vero ipoꝝ pfec- tibꝫ ꝙ̄ volūtatibꝫ puidetis. fideliuſqꝫ inuitos trahitis ad deū ꝙ̄ deſiderijs cordis eorū relinq̄tis. Cōmēdo me ſanctis orōibꝫ veſtris

Ad. Heinricum. Regem anglorum ut faueat nūcijs ſuis ⁊c

95 Heinrico. Illuſtri anglorū regi. B. Ab- bas dictus de. Claraualle celorum regi de terreno regno fideliter ſeruire et obedire hūilit. in- ra vr̄a tenetur preda dn̄i mei atꝫ vr̄i. et illa pda ꝓ qua maluit mori ꝙ̄ carere illa. Ego eam ſequi diſ- ſpoſui. et mittere de noſtra militia. qui in manu vali da ſi vobis nō diſplicet requirant. recupent. reducant Et nūc huiꝰ rei gr̄ia ꝓmiſi hos ꝗ̄s pn̄tes cernitis

ꝙ ꝓponendo ꝓponebāt veritatē odientib⁹ eā. Ve
ritas pariebat eis odiū · et odium mortē · licet iniu
ſti et impii non tam tū in illis pietatē pſequebantur ·
ꝙ a ſe repellebant · nec tam in illorū iuſtitiā ferebā
tur ꝙ ꝓpriam tuebātur iniuſtitiā. Aliud eſt aliena
inuadere · aliud defendē ſua · nō eſt idipm nolle ſeq̄
veritatē et pſequi inuidere credētib⁹ · et increpantib⁹
indignari obdurare os cōfitētiū et redarguētiū ſti
mulos non ferre patienter. Deniq; miſit herodes
rex manus et tenuit iohānem. Quaobrē ꝗ xp̄m p̄
dicabat · quia vir bon⁹ erat et iuſtus imo ꝓpter hoc
magis reuerebatur illū · et audito eo multa faciebat
Sed qm̄ arguebat herodem iohānes · ꝓpt herodya
dem vxorē. Philippi fratris ſui ideo vinct⁹ · ideo et
decollat⁹ eſt. Paſſus quidē et ipſe p veritate · ſꝫ quā
celare videretur non negare cogeretur. Hinc eſt ꝗ
hec ipſa tanti mr̄is paſſio · multorū etiam longe mi
norū feſtiuitatib⁹ · mi⁹ feſtiue recolitur. Profecto ſi
tali rōne et ordine paſſi fuiſſent machabei · ne ulla
quidē fieret de eis mētio. Nūc aūt quoniā ſimiles
illos fecit martirib⁹ xp̄ianis · nō diſſimilis veritatis
cōfeſſio merito eos ſimilis pſequitur et veneratio ·
nec moueat ſane ꝗ quēadmodū mr̄es noīatim · et ip
ſi p xp̄o minime paſſi ſunt · quia nō intereſt · ſiue ſub
lege p legalib⁹ obſeruantiis ſiue ſub gratia p man
datis euangelicis · quis patiatur. Vtrūq; enī eque
p veritate ac p hoc p xp̄o qui dixit ego ſū veritas
pati cognoſcitur. Itaq; plus cōtulit machabeis in
hac pte martirii · gen⁹ ꝙ virt⁹ · qm̄ ne hos quidē ex
patribus quos pari cōſtat virtute illo in tempore pro
iuſtitia decertaſſe. Pari etiā honore cōcelebrat pn̄s
dūtaxat eccleſia. Puto ꝗ arbitretur indignū quātū
libet laudabili morti · q xp̄i mortem p̄cederet · diem
feſtum impendere p̄ſertim cū ante illā ſalutiferā paſ
ſionē · nō feſtiua gaudia · ſed clauſtra tenebroſa quoſq;
morientes exciperent. Sana machabeos ideo ut dic
tū eſt excipiendos iudicauit eccleſia qm̄ qd̄ eis tem
pus negabat gen⁹ martirii cōtulit. Nec ſolum ip
ſos · ſed et qui forte vite iam in carne manifeſtate
mortē ſua morte p̄uenerūt · ſiue morientes in ipſa ·
ſicut ſimeon et iohānes baptiſta. Siue etiā p ipſa ·
ſicut innocētes · quos alia rōne licet ad inferos et ip
ſi deſcenderīt · ritu nichilomi⁹ ſolēni veneramur · et i
nocentes quidem qm̄ iniuſtū pfecto fuit innocentiam
p iuſtitia morientem ulla vel pūti gloria defrauda
ri iohānes ergo ſciens ꝗ a diebus ſuis regnum ce
lorum vim patitur. Vnde et clamat. Agite penitē
tiam appropinqūbit enī regnum celorū. Simulq;
videns ſe vitā pmi⁹ ſecuturam · mortē let⁹ excepit ·
qd̄ vtiq; ab ipſo dn̄s moriturus ſciſcitari ſollicitus
fuit · ac certificari meruit. Nam cū p diſcipulos eū
interrogaſſ; tu es q̄ venturus es an aliū expectam⁹ poſt
narrata plura miracula audiuit · et beatus qui non
fuerit ſcandalizat⁹ in me in quo nimirū verbo · ſig
nificauit ſe dn̄s moriturū · et tali morte · qua poſſit
eſſe iudeis ſcandalū · gentib⁹ ſtultitia. Ad hanc vo
cem ſponſi · gaudēs amic⁹ ſponſi · alacri aīo p̄ceſſit
quo et illum in primo eſſe venturū · iam dubitare
non potuit. Porro qui letus et tam letus potuit
mori · potuit et letam ſibi memoriā pmereri. Sed

et ſenex ille tam plenus virtutum ꝙ dierū morte iā
ꝓpinqua · vitā baiulans i manib⁹ aiebat. Nūc di
mittis ſeruū tuū dn̄e · ſcdm̄ vbum tuū in pace · quia
viderūt oculi mei ſalutare tuū · ac ſi diceret. Secur⁹
deſcendo in carcerē · qui tam p̄ ſto meā ſentio redēp
tionē. Et hic ergo qui cū tam ſecura iocūditate et
iocūda ſecuritate · moritur · merito i eccleſia celebra
ri cū gaudio memoratur. Ceterum · illa qua rōne
mors feſtiua reputabitur · ꝙ nulla gaudiorū feſti
uitas comitatur. Aut vnde gaudiū ſumeret morī
tur⁹ · qui ſe et ad infernales deſcendere tenebras cer
tus erat · nec certi quippiā ſecū ferebat. Vnde in pri
mo de ſui liberatione cōſolaretur. Inde eſt ꝗ vnus
ſcōrū cum audiret · diſpone domui tue · quia morie
ris tu · et nō viues cōuertit ſe ad parietem · et fleuit fle
tu magno · atq; ita impetrauit exoſe mortis aliquā di
dilationē. Hoc deniq; et miſerabilit̄ plangebat di
cens · in dimidio dierū meorū vadā ad portas infe
ri. Et paulo poſt. Nō videbo inquit dn̄m deū intra
viuentiū · nō aſpiciam hoīē vltra et habitarē quie
tis. Hinc et alius quidā. Quis michi hoc tribuat
ait · ut in inferno ptegas me · et abſcondas me donec
ptranſeat furor tu⁹ · et cōſtituas mihi temp⁹ in quo
recorderis mei · iſrahel quoq; ad filios aiebat · deducetis
canos meos cum dolore ad inferos. Quid in hiis
ſolēnis leticie quid feſtiue celebritatis appar;. Nūc
aūt martires cupiūt diſſolui · et eſſe cū xp̄o. Certi
vbicūq; eſt corp⁹ · illo ſine mora cōgregatum iri et
aquilas · mox inq; ibi exultant iuſti in cōſpectu dei
et delectantur in letitia. Ibi benigniſſime ihesu · ibi
ſtati vbi de hoc ſeculo neq; ſanct⁹ quiſq; eripitur ·
adimpletur leticia cū vultu tuo. Vna ibi vox iubilo
reſonat ſempiterno. Vox vna exultationis et ſalutis
in tabernaculꝭ iuſtorū. Anima nr̄a ſicut paſſer erep
ta eſt de laqueo venantiū · laqueus contrit⁹ eſt et nos li
berati ſum⁹. Nūquid hoc decantare libebat · apud
inferos ſedentib⁹ i tenebris · et vmbra mortis. Vbi
nō erat qui redimeret neq; qui ſaluū faceret. Nō
nec dum nos viſitauerat oriens ex alto · primitie · ſ.
dormientiū xp̄us. Merito ergo eccl̄a que gaudere
cū gaudentibus · flere cū flentibus nouit · quos pa
res iudicat in virtute diſcernit tn̄ ex tempore nec pa
ri putat pſequendū obſequio · et tranſitū ad vitā et
deſcenſū ad inferos. Itaq; martiriū facit cauſa · tem
pus genuſq; diſcernūt. Temp⁹ quippe machabeos
a nouis martirib⁹ diſiūgit · cōiūgit antiquis. Ge
nus vero nouis aggregat · ſegregat a veterib⁹. Et
hec quidē i eccl̄a p̄miſſis ex cauſis differētie obſuā
tur. Ceterū · apud deū vniūſo cetui ſanctorū · cōe eſt
qd̄ ſanct⁹ aīt ꝓpheta. Precioſa i cōſpectu dn̄i mors
ſctōrum ei⁹. Vn̄ aūt p̄cioſam dixerit exponat nob̄
Cum dederit inquit dilectis ſuis ſompnum · ecce he
reditas dn̄i · filii merces · fructus ventris. Nec pute
mus ſolos martires eſſe dilectos · cum recolam⁹ dic
tum et de lazaro · lazarus amicus noſter dormit. De
niq; beati mortui qui in domino moriūtur · nō ſolū
qui p dn̄o ſicut martires · ſꝫ et q̄ in dn̄o moriūtur
ſicut cōfeſſores pfecto bt̄i ſūt · due pmī res videtur in
mortē facē p̄cioſam · vita · ſ. et cā · ſꝫ apl̄i⁹ cā ꝙ vita
porro illa erat p̄cioſiſſia quā et cā cōmēdat et vita

99 Quanta audiuimꝰ et cognouimꝰ ea· et fres
noſtri vtriq; .Manfridꝰ anūciauerūt nob·
q̄admodū nouit recaluiſtis igne dei·con=
ualuiſtis de infirmitate·refloruiſtis in ſancta noui=
tate . Digitus dei eſt iſte ſubtiliter opans · ſuauiter
renouās·ſalubriter mutans·non quidem de malis
bonos·ſed de bonis faciens meliores . Quis dabit
mihi ut tranſeā et videam viſionē hanc magnam
Nec eni minꝰ mira·minuſue iocunda iſta ꝑmotio
eſt·q̄ illa mutatio niſi ꝙ multo faciliꝰ repias mł
tos ſeculares cōūti ad bonū q̄ vnū q̄piā de religi=
oſis tranſire ad meliꝰ. Kariſſima auis in tris ē·que
de gradu q̄ forte in religione ſeml̄ attigerit vel pa=
rū aſcendat . Rēm ꝑinde dilectiſſimi ·tā inſigne q̄
ſalubre factū non ſolū nos qui ſui vēe ſanctitatis
eſſe ꝑcepimꝰ ſ; et omnē ſam merito letificat ciuitatē
dei·quippe quo rariꝰ eo et carius . Erat aūt neceſſa=
riū ad cautelā· ꝓximā defectui mediocitatē tranſcen=
dere et declinare tepozē·q̄ deo vomitū ꝓuocat · ſ; et
ſic oportebat ꝓpter cōſcientiā ꝓfeſſiōis ſiquidē ſanctā
regulā an citra eiꝰ puritatē ſiſtere gradū tutū ſit·ipi
ſenſiſtis . Dolens doleo ꝙ vrgente diei malitia et
nūcio feſtinante plenū affectū exili cogor ſtilo diſig=
nare·et breui cartula cōꝑhendere caritatē. Si quid
deeſt frater . N·uiua voce ſupplebit

Ad. Ducem. Cōradū q̄ inuadere volebat terrā. Comitis. Gebennen̄· et rogat de pace et cōcordia

100 Omnis poteſtas ab ipo ē cui dicit ꝓpha . Tua
eſt potentia . Tuū regnū dn̄e . Tu es ſup
oēs gentes. Hic ego dignū duxi tuā . O illuſtris
princeps cōmonē excellentiā q̄tū te oportat deſerre
terribili et ei qui aufert ſpm̄ principum . Comes
Gebennen̄·ut accepiꝰ p os eius ad iuſtitiā ſe obtu
lit· et offert de oib; q̄ te dicis habere aduſus eum
Si ſup hoc alienā ꝑgis inuadere terrā· eccleſias de=
ſtruere·incendere domos·exulari paupes·homici=
dia ꝑpetrare·et humanū fundere ſanguinem·non eſt
dubiū qui grauiter irrites aduſū te pr̄ez orphanoꝝ
rū et iudicem viduarū . Eo certe irato·nō expedit ti
bi dimicare in q̄talib; multitudine vł fortitudine
Nihil eni interit apud omnipotentē dn̄m ſabaoth·
ī multis an in paucis·dare cui volet victoriā . Ipſe
nimirū cū voluit·fecit·vt vnꝰ mille et duo fugarēt
decēmilia . Hec paup ego paupm·ꝑnotꝰ clamo=
rib; tue magnificentie·ſcribere volui ·ſciēs tibi ho=
norificentiꝰ hūilib; conſentire·q̄ hoſtib; cedere ·nō
ꝙ putē hoſtem te fortiorē·ſed ꝙ noueri deū oīpotē
tem potentiorem·qui ſupbis reſiſtit hūilib; aūt dat
gratiam. Huiꝰ rei gratia tuā vir nobił p̄ntiā adijſ
ſem ſi licuiſſet . Nūc aūt p me hos d̄ frib; nr̄is de=
ſtinare curaui·ſi forte ſuis et noſtris p̄cibus·a tua
dignitate obtineāt vł ꝑfectam cōcordiam ſi fieri po
teſt·aut certe inducias uſq; dū liceat nobis firmam
q̄rere pacem ·ad dei volūtatem ·ad honorē tuum et
pr̄ie ſalutē. Alioquin ſi nec oblatam iuſtitiā recipis
nec nos p̄catꝰ reſpicis imo deū in nobis de tua te
ſalute cōmonentem·non attendis . Videat ipſe et iu=
dicet . Scimus aūt ꝙ merito formidamꝰ·difficile

poſſe tantos cōgredi exercitus abſq; vtriuſq; ptis
grauiſſima ſtrage .

101 De. Machabeis·ſed ad quem ſcripta ſit ignoratur

Quod p fratrem heſtelmū tua caritas a mea
paruitate q̄ſiuit ·ide iā ad me ſcripſerat . Ful
co. Sparnaten̄ſ abbas ·cui ego nil reſcripſi·volēs
ſicq̄ forte ſup hoc te pſſem prīn ſīnaz ipaz potiꝰ ei
tranſmittere·q̄ nouū vel nr̄m quippiā reſpondere·
qua nō facile occurrente ·iam qđ ſentio ego ſic inte=
rim vtriq; reſpondeo·ut qđcumq; forte rōnabilius
quilibet vīm ſup eadē q̄ſtiūcula q̄ñq; vł legerit vel
audierit·vł certe ipe ſenſerit·mihi viciſſim imparti=
ri nō negligat . Queris itaq; quid nā viſū p̄ribus
fuerit·ut ſolis ex omibus antiquis iuſtis ſingulari
quodam priuilegio machabeis annuam celebri=
tatē pari cū noſtris martirib; veneratiōe decernerēt·
ī eccleſia ſolēniter exhibendam . Si dixero dignos
merito mr̄m gloria iudicatos·quib; n̄ impar fuit
in martirio virtus·erit forſitā ſolutū cur ipos ·ſed
necdū plane cur ſolos cū et alios nōnullos ex vete
rib; pari cōſtet zelo pietatis occubuiſſe non tamen
pari et tripudio recoli meruiſſe . Quod ſi illis nō
imerito huiꝰcemōi negatur ſolemnis celebritas·q;
nimirū qđ p̄buit virtus·p̄ripuit tempus·cur non
eadē fuit et in machabeis conſideratio . Siquidē et
ipi p tempore nō ad celi mox gaudia·ſ; ad inferni
tenebras deſcenderūt·ne tūc quippe apparente pri=
mogenito ex mortuis qui apperiret credentib; reg=
na celorū·agno videlicet de tribu iuda·qui apit et
nemo claudit·ad cuiꝰ introitū cū omī auctoritate
ſupnis poteſtatibus dicetur. Tollite portas princi
pes veſtras·et eleuami porte eternales·et introibit
rex glīe. Proinde ſi incogruū videtur cum gaudio
recolere tranſitū·qui gaudij nō fuit caueatur et in
iſtis·aut ſi iſtos ob ſue v̄tutis meritū feſtiuo ꝓſequi
fauore placet·cur nō itidē deferetur et illis. An di=
cendū eſt vtroſq; quidē in morte cōmunē habuiſſe
cum martirib; pietatis cām·ſ; nō etiā vtroſq; pit̄er
eandē cū illis adeptos fuiſſe martirij formā . Omnī
bus nempe tam veteris q̄ noui teſtamēti martiribus
eq̄ cōuenit p iuſtitia occubuiſſe·ſ; intereſt ꝙ iſti paſſi
ſūt q; illam tenebant·illi quia nō tenentes reph̄ende
bant·iſti ꝙ eam non dereſerēt·illi ꝙ deſerentes pe=
rituros eſſe aſſererent . Et ut breuiter totū in quo
differūt ꝓferamus. Hos cultus·illos zelus iuſtitie·
martires fecit . Soli ex veterib; machabei·quia nō
ſolū cām ſed et formā ut dixi noui martirij tenue=
runt iure fortaſſe in eccleſia cū nouis eccleſie marti=
rib; eandē cōſuete celebritatis gloriam aſſecuti ſūt·
inſtar quippe martirū nr̄orū libare et ipi dijs alie=
nis p̄riamq; deſerere·legē imo mandata dei tranſ=
gredi coegebātur·rēnuebāt et moriebantur . Nō
ſic yſaias·nō ſic zacharias ·nō ſic demq; vł magnꝰ
ille iohānes baptiſta ita mortuꝰ eſt·quorū p̄mus
ſerra fertur ſciſſus fuiſſe·ſcđꝰ inter templū et alta=
re legitur occiſus·terciꝰ in carcere decollatus. Si q̄=
ritur a quib;·ab iniuſtis et impijs . Si qua cā·pro
iuſtitia et pietate. Si quo mō nō tam eas cōſitēdo

virga peccatorū ſup ſortē iuſtorū· vt nō extendant
iuſti ad iniquitatem man⁹ ſuas. Melius eſt enī ut
pereat vnus ꝙ vnitas

106. Ad quendam monens ut paupū ſit amicus et vi-
tam in bonum dirigat

ET ſi facie ignotus nobis et ſi corpe remo-
tus a nobis· amic⁹ tamē es· et amicicia no-
tum iam nobis et pñtem te fecit. Nā tibi te neſciē-
te copauit· nō caro et ſāguis· ſꝫ ſpūs dei qui wilhel
mū fratrem tuū eterna nobis ſocietate et ſpāli cari-
tate deuīxit· ac p eum te ꝙꝫ ſi dignū iudicas. At nō
ſi ſapis· cōtēpnes eorum amiciciā· quos veritas bea-
tos clamat et reges pnūciat celorū quā quidē bea-
titudinē nō inuidem⁹ tibi· nec cōmunicata tibi· nobꝭ
minuitur nec noſtri ꝑinde termini reſtringūtur· ſi et
tu regnaris. Que nam vero inuidie cauſa eſſe po-
teſt· vbi fortium magnitudini cōſortiū magnitudo
nil detrahit. Volo te eſſe amicū paupū magis aūt
imitatorē. Ille grad⁹ pficientiū eſt· hic pfectorum
Amicicia paupū· regū amicos cōſtituit· amor pau-
ptatis reges Regnum deniqꝫ celorū paupū eſt· et
regie poteſtatis eſt beare p volūtate amicos. Faci-
te inquit vobis amicos de mamona iniqtatis· ut
cum defeceritis· recipiant vos in eterna tabernacula.
Vides qꝫ magna dignitas· ſancta pauptas ſit· ut ſi
nō patrociniū ipa ſibi nō qrat· ſed et ferat indigen-
tibus. Quale eſt hoc· abſqꝫ interuentu cuiuſpiā an-
gelorū vł hoim· ſola diuine gratie cōſidentia acce-
dere p temetipm ad vultum glie capeſcē ſūma rerū
attingere toti⁹ magnificētie culmē. Verum qlibet
iſta tu tibi impedias rebus· vtinā ſine diſſimulatio
ne attendas. De ve vapor eſt ad modicum parens·
qd eterne felicitatis aditū itercludit· qd plenis lūis
incūſpectam claritatē abſcondit· qd vniūſitatis ſci-
entia fraudat· quod ſūme priuat dignitatis amore
Quouſqꝫ tu tante glie pfers fenum qd hodie eſt· et
cras in clibanū mittitur. Carnē dico et gloriā ei⁹
Siquidē oīs caro fenū· et omis glā ei⁹ tamꝙ flos
feni. Si ſapis· ſi habes cor· ſi tecum eſt lumē oculo-
rum tuorū· deſine iam ea ſequi· que et aſſequi mi-
ſerum eſt. Beatus qui poſt illa nō abijt· q poſſeſſa
onerant· amata inqnant· amiſſa cruciāt. An nō ea
ſatius cū honore perdis. An nō prudentius xpi ce-
dis amori· ꝙ morti. Eſt inſidijs predo cui⁹ mani-
bus nec te nec tua potes ſubducē· nō potrit pui-
deri· quia tamꝙ fur in nocte ita veniet. Nichil in-
tuliſti i hūc mūdum haud dubiū· quia nec qcꝙ au-
feres. Dormies ſomnū tuū· et nihil inuenies in ma-
nib⁹ tuis· ſed noſti hoc· nō eſt in docendo te ſupflue
laborandū· orandum potius· ut qd tibi iam noſſe
datum eſt· detur et implere· put oportet

107. Ad magiſtrū Gualteriū de caluo monte· ſuadens
ei ꝙ cōuertat ſe ad bonū· et tractat multa de morte
et exitu vite

DEpe aīm meū dulciſſima tui ſubeunte me-
moria· doleo ſuper te· Cū· krīme cogitans
illud nimirū tue iuuentutis dec⁹· et ingenij acumē
ſcientie et eruditionis ornatū· qdqꝫ his oibus excel
lentius eſt in xpiano tuos illos mores ingenuos
ꝙ inanib⁹ ſtudijs atteras· dū de tantis munerib⁹ ſi
auctori xpo ſed rebus deſeruias tranſitorijs. O ſi
qd auertat deus mors inopinata ſurripiens iſta cō-
cuſſerit heu ſubito cūcta velut ad impulſum vehen-
tis et furiēns venti· tamꝙ fenū velociter areſcent· et
qſi olera herbarū cito decident. Quid ergo tecū tol-
les de omi labore tuo· qꝫ opatus es ſuper terram
Quid retribues dño· pro omibus q retribuit tibi
Quid inꝙ lucri p tot tibi creditis talentis referes
creatori. O· ſi vacuā manū inuenerit ille donorum
ꝑmptus quidem actor· ſꝫ importū⁹ exactor. Veniet
eni veniet et nō tardabit. Ad reqrendum vtiqꝫ qd
ſuum eſt cū vſura. Suū nempe aſſerit oīe qd te i
tua pria pōpoſis ſꝫ piculoſis fauorib⁹ nobilitaē vi-
detur· gen⁹ clarum· corpus aptū· forma elegans· in-
geniū velox· eruditionis vtilitas et honeſtas morū
glōſa quidē ſunt ſed ei a quo ſunt ſi tibi vſurpas ē
qui qrat et iudicet. Eſto tñ liceat tibi hec interim a-
ſcribere noī tuo· et glari in laude tua· et vocari ab
homib⁹ rabi· et facere tibi nomē grande dūtaxat ſu-
per terram· quid tibi poſt mortē de his omib⁹ niſi
ſola fortaſſe memoria relinqtur· et hoc qꝫ ſolūmō
ſup terrā. Scriptū quippe eſt. Dormierūt ſomnū
ſuū· et nichil inuenerūt oēs viri diuiciarū in mani-
bus ſuis. Quod ſi hic eſt finis oim laborū tuorū·
ut pace tua dixeri· quid habes āplius inmēto. Si
quidē et de tuo. Palefrido cū mortu⁹ fuerit phibe-
bitur quia bon⁹ fuerit. Simul vide quid tibi ante
tribunal illud terrificū reſpondēdū ſit· de eo qd acce-
pis in vano aīaꝫ tuam et aīaꝫ talem ſi tū inueniaris
nil elegiſſe amplius de immortali· et rōnabili ſpū
tuo ꝙ quoduis pec⁹ de ſuo· cū hu⁹ vtiqꝫ ſpūs nō
viuat niſi ꝙdiu viuificat· et vno eodēqꝫ momento·
et viuificare pariter deſinat et viuē. Quid qſo dig-
num te iudicabis· qui fact⁹ ad imaginē factoris tā-
te in te maieſtatis nō defendis dignitatem et tu ho-
mo cū eſſes honorē tuū nō intelligens· cōpatus iu-
mentis inſipientib⁹· ſimilis factus ſis illis dum nil
ſpūale videlicet aut eternū elaboraueris· ſed inſtar
beluini ſpūs qui ut a corpore ita cū corpe diſſolui-
tur ſolū fueris cōtentus corpalib⁹ ac tempalibus
bonis· euangelici illi⁹ ſurdus auditor cōſilij. Opa-
mini nō cibū qui perit· ſed qui pmanet i vitā eternā
Scriptū eſt aūt· qꝫ nō aſcendet in monte dñi niſi q
nō accepit in vano aīaꝫ ſuam· ſꝫ ne is quidē· niſi etiā
fuerit inocens i maib⁹ et mūdo corde videris tu· an
de tuis hoc opib⁹ ſimul et cogitationib⁹ preſumē
audeas. Sin aūt attende quid mereatur iniquitas·
ſi ſola ſufficit inutilitas ad dampnatioēꝫ. Et reuera
nō erit ſecura ſpina vł tribul⁹ vbi ſecuris infructu-
oſe arbori poni videbitur· nec parcet pūgenti qui
nīatur et ſterili. Ve igitur et ve iterū de q dicetur·
expectaui ut faceret uuas et fecit labruſcas. Sꝫ nos-
ui ego ꝙ liquido et copioſe hec me qꝫ tacente cogi-
tare ſufficias· matrio vēo deuict⁹ amore· necdū poſſꝭ
abicere· qd iam cōtempnē noris. Et quid ego ad
hoc reſpondebo tibi vt matrē deſeras. Sꝫ inhūanū

Ad quendam religioſum q̄ꝫ audierat male in mo-
naſterio conuiſari · ſed falſum erat

102 Nunciū quo te dicis turbatū frater. Quilibet
mꝰ non ſua ſed tua neceſſitate putauit ad
te dirigendū · ſiquidē ipſe ſuo more dei gratia forti-
ter agit alienā interim a ſe adhuc faciēs illam ſinaꝫ
vir duplex aio inconſtans ē in oībꝫ vijs ſuis. Vias
quippe dn̄i ſimpliciter ac ꝑ hoc cōſidēter ambulās ·
non ſentit illud ve de quo dicitur. Ve terrā ingre-
dienti duabꝰ vijs. Te aūt audieramꝰ in diſcordiā
verſari domum vr̄am nō ſine graui ſcandalo abba
tis et fratrū deſeruiſſe · ſolūq̄ꝫ habitare i neſcio quo ſa
tis inconuenienti loco · quo rumore nobis ꝑmotis ·
anxieq̄ꝫ q̄rentibꝫ · ſi quō tibi a nobis poſſet cōſultū
iri · nichil potius occurrē potuit · q̄ꝫ ut te vocato ad
nos · ꝑ te de te certiores prius effici curemus · ſicq̄ꝫ
qd̄ in ꝑmptu eſſet p̄ntes p̄nti cōſuleremꝰ · ſed iā tuo
ſcripto · nr̄oq̄ꝫ reſcripto vtroſq̄ꝫ ab alterutro falſe
ſuſpitionis timore depulſo pariter quieſcamꝰ. Verū
hac falſitate q̄ꝫ vera ſit ad nos inuicē dilectō comp
batū eſt. Quā quidē dilectionē ꝑ hāc mutuam nr̄i
ſollicitudinē nō infructuoſe nūc reuocatā eſſe puta-
ueri · cuiꝰ fratrū tūc nos quidē copioſū ſperaremus
accipe ſi tui nobis copia cū oportunitate daretur
Alioquin oportūꝰ duximꝰ nos nr̄a cōtentos eſſe
inopia q̄ꝫ importuna copia habūdare

Ad quendā prelatū amicū ſuum · exultās quia cog-
nouit q̄ꝫ paupꝫ factus eſſet zelator · et libenter eos
foueret ꝛc

103 Gaudi mꝰ vos pro tanti opis ſuſceptōe ferue
cōperiſſemꝰ. Hortandꝰ nobꝫ ſup hoc et ob
ſecrādꝰ eſſetis. Nūc vero cū prima intrauerit nos
veſtra ꝑcurrēs deuotio reſtat ut ei a quo bona cūcta
procedūt · et referamꝰ gratias pro bono quod dedit
velle · et fūdamꝰ preces ut adiciat et ꝑficere ꝑ bona
volūtate. Tā gaudiū meū nō tacebo uobꝫ. Quas
nēpe putatis delicias cordi meo afferat vr̄a huiuſce-
modi intentio. Delectabitur in craſſitudine aīa mea ·
ſi infatigabilē cognouero vos in ſtudijs ſalutaribꝫ
et honeſtis · gaudeo enī nō quia q̄ro donū ſed req̄-
ro frūm. Libēter accipio beneficiū qd̄ proſit danti
Alioquin non ambulo in caritate illa · q̄ non q̄rit
q̄ ſua ſunt. Et quidē nobis in hoc benefacitis ſed vo
bis meliꝰ · niſi forte excidit vobis illa ſententia. Be
atius eſt dare q̄ꝫ accipe. Hec plane decet epm̄. hoc
ſacerdotiū vr̄m cōmendat · ornat coronā · dignitatē ·
nobilitat · ſi q̄ꝫ miniſterium · ꝓhibet eſſe pauper · ami
niſtratio probet paupꝫ amatorē. Nō enī pauptas
virtus reputatur · ſꝫ paupertatis amor. Denīq̄ꝫ beati
paupes non rebus ſed ſpū

Ad quoſdam religioſos pro quodā fr̄e fugitiuo ·
ut eū correctum recipiant

104 Fratrem. Ilamptum quē in aliq̄bꝫ forte fluc-
tuātem ſuſcepimꝰ orantibꝫ quidē vobis ꝑ
ipſo cōſtanter remiſimꝰ · et nulla iā opinamur ſcru-
puloſitate p̄ſtina laborantē. Cauſam nempe aduē-
tꝰ eiꝰ necnō et diſceſſionis modū et intentionē ſolli-
cite nobis p̄ſcrutātibꝫ intentionē quidē viſus ē ha-
bere inculpabilē · ſ · cauſam plane non ſufficientē · ut
tali mō · i · ſine licentia diſcedere debuiſſet. Vnde et
ſup̄ta iuſte in eum inuectionis occaſione increpato
ut oportebat et cōfirmato in quibus nutabat · redi
tum et pſuaſimꝰ · et pro redeunte rogamus dilectiſſi
mi fr̄es et vos videlicet p̄ſtabiles ſup fr̄is p̄ſūptiōe
ſꝫ p̄ſūptione ut videtis ſatis ſimplici et nō malicioſa
q̄nquidē neq̄ꝫ ad dextrā · neq̄ꝫ ad ſiniſtrā declinauit ·
ſed directo ad nos tramite venit quos vtiq̄ꝫ ꝑ certo
ſciebat · vr̄e eſſe ſanctitatis ſuos · vr̄e religiōis ama
tores ſinceriſſimos et emulatores fideliſſimos. Su-
ſcipite ergo eū vos · qui ſpūales eſtis in ſpū lenita-
tis · cōfirmeturq̄ꝫ in eo caritas. Excuſet malū factū
intētio bona · imo recupate cū gaudio q̄ꝫ dolebatis
amiſſum cōtractāq̄ꝫ de fratris egreſſione ac trāſgreſ-
ſione triſtitiam effuget citiſſima de regreſſione leti-
tia. Cōfido aūt de omipotentis dei miſericordia ·
quia q̄cquid exaſperauit inordinata diſceſſio poſt-
modū deliniet emēdata cōuſatio

Cuidam abbati amico ſuo · ſcribens et dē mō ſe ha-
105 bendi circa quēdam inq̄etū cōmunitatē turbantem

De per fr̄e turbato et turbante fr̄es et cōtēp-
nente magiſtrū · breue tibi ſꝫ fidele damus
cōſiliū. Diaboli eſt circuire in domo dei et q̄rere q̄ꝫ de-
uoret · tue erconī vigilantie inquātū potes nūq̄ꝫ lo-
cum dare dyabolo. Quanto ēgo ille acrius inſi-
tit quō a grege infirmā ſepet ouiculā · q̄tenus eo li
centius rapiat quo nō fuerit q̄ eripiat · tanto enixꝰ
tibi quantū in te eſt reſiſtendū eſt ne de manu tua
poſſit eā eruere · nequā dicat inimicꝰ ꝑualui adūſus
eū. Itaq̄ꝫ aggredere fratrem omi offitio caritatis
beneficijs videlicet · ſalutaribꝫ monitis · ſecretis incre-
pationibꝫ · publicis etiā hortationibꝫ · duris et ōbo-
rū et ōberū correptionibꝫ · qd̄q̄ꝫ efficacius eſſe ſolet
tuis ad deū ꝑ eo fratrūq̄ꝫ pijs orōibꝫ. Quod ſi iam
hec ōmia feciſti · nec ꝑfeciſti · ad apl̄i cōſiliū cōfugien-
dū eſt dicentis. Auferte malū ex vobis. Auferatur
ergo malus · ne malos generet. Neq̄ꝫ enī poteſt ar
bor mala fructus niſi malos facere. Auferatur aūt
dico · ſed nō quō ipſe vult · ut videlicet tanq̄ꝫ ex tua
licentia cū male ſecura cōſcientia extra cōgregatōē
cōtra ꝓfeſſionē debitā ſubiectionē ſui iuris eſſe · ſua
ꝑmittatur viuē lege · ſed abſcidatur ut ouis morbi
da a grege · ut mēbrū putridū a cōrpore · q̄ iā ex in
de ſe pro certo nouerit a te haberi tanq̄ꝫ ethnicū et
publicanū. Et ne timeas eſſe contra caritatem ſi
vniꝰ ſcādalū multorum recōpēſaueris pace · quippe
qui ſua forte malitia fratrum cohitantium turbare
facile poterat vnanimitatē. Conſoletur te illa ſalo-
monis ſententia · q̄ꝫ deus negligit · nemo poteſt corri
gere · et illa ſaluatoris · omnis plantatio quā nō plā
tauerit pater meus celeſtis eradicabitur et illa beati
iohānis euangeliſte. De ſciſmaticis a nobꝫ exierūt ·
ſed nō erant ex nobis. Et rurſus apud apl̄m infi-
delis ſi diſcedit diſcedat. Alioqui nō ē relinquēda

ſpiri ſola ligua nō ſufficit loq̄tur nobꝭ affectū tuū
et cetera membra· pn̄s et meliꝰ et inoteſces nobis et
nos cognoſces iam dudū tenemur alterutrū ab in-
uicē debitores· ego fideꝉ cure· tu humiꝉ obedientie
Probet vtrūq; ſi placet opꝰ ū calamꝰ. Volo te et ti
bi vſurpaē et i me pbare illā vnigēiti vocē· opa q̄
dedit m̄ pr̄ ut faciā· ipa teſtimoniū pbibent de me
Sic reuera· ſic vnici filij ſpūs· teſtiōm pbibet ſpūi
nr̄o· q filij dei ſumꝰ et nos· cū ſuſcitās ex opibus
mortuis largit opa vite. Nō ex folijs· nō ex flori-
bꝫ· ſ ex fructu arbor bona malaue dinoſcitur. De-
niq; a fructibꝫ ait cognoſcetis eos· opa ēgo et ū ver
ba diſcernūt īter filios dei et filios diffidētie. Opi-
bus pinde deſideriū et ſpi tuū et expire nr̄m· deſide
ramꝰ pn̄tiā tuā· q̄rimꝰ optatā imo pmiſſā exigimꝰ
Cur tāto· nil i ea ſane expetimꝰ de carne et ſanguie
aut pſicē ex te cupimꝰ· aut pdeſſe tibi. Cū enī forſitas
ſāguis· peritas corpis· forma elegās· iuuentꝰ decor-
pora palatia imēſa ſuppellex· inſuleq; dignitatū ad
de et mūdi ſapientiā· de mūdo ſunt hec et mūdꝰ qd
ſuū eſt diligit ſ quſq;. Nō ſolum enī nō ſemp. ut
pote qui nō ſemp erit· verū nec diu q̄dē diu ſiqdem
iſta in te mūdꝰ hēre nō poterit· et tepm quippe in
breui nō hiturus. Nā breues dies hois ſūt mūdꝰ
quidē trāſit cū cōcupiſcētijs ſuis· ſ te pus enituit q̄
ipe ptrāſit. Quid te ſine fine delectat amor mor ſi
mendꝰ. Nos vero te ū tua diligimꝰ. Tua ſint a q̄
ſūt tu tue pmiſſionis memor· tu nobꝭ copiā diuitꝰ
nō negaris amātibꝫ te ſincerit· et amaturis pbēnitē
Pure ſiqdē nos amātes in vita nr̄a i morte q̄; nō
erimꝰ ſepati nā ea q̄ in te vꝉ poti tibi appetimꝰ ū
huiꝰ corpis ſūt· nec huiꝰ tēpis tantū ideoq; nec cū
corpe deficiūt nec cū tpe ptreūt. Quimmo poſito
corpe plꝰ delectāt· pꝰ tpa durāt· nil ſiꝉe habēt cum
ſupra enumēatis eorūue ſimilibꝫ· q̄ vtiq; inſūt tibi
nō ex pr̄e ſ ex mūdo. Quid horū enī vꝉ nō pueīt
mortē nꝉ nō inuenit. At vero iſta opīa ps eſt q̄ nō
auferetur ineternū. Quid iſtud nec oculꝰ vidit nec
auris audiuit· nec i cor hois aſcendit. Qui hō eſt·
et ſcdm hoiēs ambulat qui videlꝫ ut maifeſtꝰ dicā·
carni adhuc acq̄eſcit et ſāguini· q̄d illō ſit pētꝰ ne-
ſcit q; caro et ſāguis ū reuelabūt q̄ ſolꝰ reuelat deꝰ
p ſpm̄ ſanctū. Aiaꝉ ēgo hō ad hoc ſecretū nequaq̄
admittitur· ſiqdē nō pcipit ea q̄ ſūt ſpūs dei. Beati
q̄ audiūt· vos aūt dixi amicos· quia oia q̄ audiui a
pr̄e meo nota feci vobꝭ. O ſcēm neq̄· q; ſolos tuos
ſic ſoles beare aicos ut dei facias inimicos· cōſeq̄tr
et indignos cōſilio btōrū· plane enī q̄ amicꝰ vult eē
tuꝰ· inimicꝰ dei cōſtituetur. Qd ſi ſuꝰ neſciat q̄d fa
ciat dn̄s eꝰ· quāto mīꝰ inimicꝰ· porro aūt amicus
ſponſi ſtat· et gaudio gaudet ꝑpt vocē ſponſi vn̄ et
loq̄tur. Aia mea liq̄facta ē ut dilectꝰ locutꝰ ē. Ami
cus itaq; mūdi excluditur a cōſilio aicorū dei· q̄ nō
ſpm̄ hꝰ mūdi acceperūt· ſ ſpm̄ q̄ ex deo ē· ut ſciāt q̄
a deo donata ſūt ſibi. Cōfiteor tibi pater· quia ab
ſcondiſti hec a ſapiētibꝫ et prudētibꝫ et reuelaſti ea
puuꝉ. Ita pr̄· quia ſic placitū fuit corā te· nō q; ſic
meritū vꝉ ab ipis. Oēs enī peccauerūt et egēt glā
tua ut ḡtis mittas ſpm̄ filij tui clamantē in cordibꝫ
filiorū adoptōis. Abba pr̄. ſ quippe ſpū q̄ aguntur

hij filij ſūt ut pr̄no pꝛſꝰ arcendi cōſilio. Hūt nēpe
i ſe manētē ſpm̄· q̄ ſcrutatur etiā pfūda dei. Deniq;
q̄d ignorēt· q̄s vnctio docꝫ de oībꝫ. De vobꝭ filij ſcti
hꝰ· a vīa inſipiēte prudētia ignorātes ſpm̄ ſalutarē·
nec pticipātes cōſilio· qd ſolꝰ ſoli pr̄ eructuat filio·
excepto cui voluerit filiꝰ reuelare. Quis cognouit
ſenſū dn̄i· aut q̄s cōſiliariꝰ eiꝰ fuit. Nō eq̄dē nllꝰ ſ
rarꝰ· ſoli ſane q̄ veracit dicē pn̄t· vnigēitꝰ q̄ eſt in ſi
ue pr̄is ipe enarrauit nobꝭ de mūdo a ſtrepitu. Cla-
mat i ꝑpſis iſtē vnigenitꝰ· tāq̄ magni cōſilij āge-
lus· q̄ habet aures audiēdi audiat· et qm̄ dignos ū
iuenit ſenſꝰ· q̄bꝫ pr̄s cōmittat archanū· texit pabo
las turbis· vt audientes non audiant et intelligen-
tes non intelligant. Ceterū amici ſeorſum audiunt
vobis datum eſt noſſe miſterium regni dei quibus
et loquitur. Nolite· timē puſillus grex· q; compla
cuit pr̄i vr̄o dare vobꝭ regnū. Qui ſunt hij vtiq; q̄s
pſciuit· et pdeſtinauit cōformes fieri imagis filij ſui
ut ſit ipe pmogenitꝰ i mltis frībꝫ. Magnū ſecretū
q; inotuit cōſilij. Nouit dn̄s q̄ ſūt eiꝰ· ſ q̄d notū
erat dei māifeſtū ē hoībꝫ· ac alios ſane dignatur tā-
ti pticipatōe miſterij niſi eos ipos q̄s ſuos pſciuit
et pdeſtinauit. Nam q̄s pdeſtinauit hos et vocauit
Quis enī ſane niſi vocatꝰ ad dei accedat cōſiliū· q̄s
aūt vocauit hos et iuſtificauit. Oritur q̄ppe ſol· nō
is q̄ cottidie oriri cernitur ſup bonos et malos· ſiq̄
dē ſol is ad cōſiliū vocatis pphetica pnūciatōe pro
mittitur. Vobꝭ inq̄t q̄ timetis deū· orietur ſol iuſti-
tie. Nanq; tibꝫ ēgo in tenebris filijs diffidētie euadit
i nouā hāc lucē lucis filiꝰ d ptāte tenebrarū ſi tn̄ iā
fidētr do dicē pōt· prīceps ego ſū oim timētiū te
Vides q; pcedit timor· ut ſeq̄tur iuſtificatō. Forſā
ēgo timore vocamur· amore iuſtificamur. Deniq;
iuſtꝰ ex fide viuit· illa pculdubio q̄ opatur ex dilec-
tione. Audiat itaq; i ſui vocatōe pctor qd timeat·
et ſic accedēs ad ſolē iuſtitie· videat illūiatꝰ qd dili-
gat. Quid nāq; ē illud. Mia dn̄i ab eīno· et uſq;
i eternū ſup timētes eū. Ab eīno ꝑpter pdeſtinatōe;
in eīnū ꝑpt btificatōe;. Altera carēs pricipio· altera
neſciēs fīnē. Siqdē q̄s ab eīno pdeſtinat· i eīnū bti-
ficat. Interdēte ſane media vocatōe vna cū iuſtifica
tōe dūtaxat in adultis. Hic ad ortū ſolꝭ iuſtitie ſa-
crū abſcōditū a ſeculꝭ de pdeſtiatis· et btificādis· enī ē
gē qdamō icipit ex abiſſo eternitatis· dū q̄ſq; voca-
tus p tiorē· iuſtificatꝰ p amorē· pſumit ſe q̄ de nūo
eē btōrū· ſciēs nimirū q; quos iuſtificauit illos et
magnificauit. Quid enī· audit ſe vocari cū timore
cōcutitur· ſētit et iuſtificari cū amore pfūditur· et de
magnificatōe diffidet inciatur pudoritur et de ſola
cōſūmatōe deſperabit. Nēpe ſi initiū ſapiētie timor
dn̄i i q̄ dicta ē eſſe nr̄a vocatō q̄d niſi pfectꝰ i ſapiē
tia ē amor dei is dūtaxat q̄ inttri ex fide ē· ex quo et
nr̄a fit iuſtificatio. Quid itē niſi cōſūmatio etiā ſa-
piētia ē ipa q̄ i fine ſpēamꝰ d dīna illa et dīfica vi-
ſione glorificatio· ſic abiſſꝰ abiſſū iuocat in voce
catharactarū ſuarū cū in trore iudiciorū ſuorū· imē
ſa illa eternitas et eīna imēſitas cuꝰ ſapiētie ū ē nūe
roꝛ hois prauū et iſcrutabile mira ſua bonitate et
potētia educit i admirabile lumē ſuū. Verbi gr̄a
ponamꝰ hoiēs in ſclo ſcli adhuc et ſue carnis amo

videtur·ut cū ipa maneas. Sed nec ipi expedit ut
ſit filio cauſa pditionis forte ut et mūdo ſimul mi:
litet et xp̄o ſ; nemo poteſt duobꝫ dn̄is ſuire·ma:
ter tua wlt cōtraria tue ac per hoc ſue ipſius ſaluti.
Elige ergo tu e duobꝫ qd̄ uis·aut vtrūꝰ videli; ſatiſ
facere volūtati aut vtriuſ q; ſaluti. Verū ſi multum
eam diligis·deſere potius ipam ꝓpter ipa;·ne xp̄m
deſeras ut maneas cū ipa·ꝓpter te pereat et ipa alio
quin male meruit de te q̄ te peperit ſi perit ꝓpter
te. Quo em̄ nō pit que ipm q̄ pepit pimit·et hec
dixeri ut tuo aliquomō carnali cōdeſcēdā cōſulāq;
et affectui. Ceterū fidelis ſermo et omi acceptione
dignus et ſi impiū eſt cōtempnere matrē cōtempnē
tamē ꝓpter xp̄m piſſimū eſt. Nam qui dixit. Ho
nora pr̄e; et matrē·ipe et dixit·q̄ amat pr̄e; aut ma
trem plus me·non eſt me dignꝰ

108 Ad. Romanū·romane. Curie ſubdiaconū·ut vitā
mutet in melius

Bernhardꝰ abbas. Clareuallis. R. ſuo qd̄
ſuo. Benefeciſti cariſſime tuas nob̄ p l̄ras
et renouās dulcē memoriam·et excuſans moleſtiſſi
mā morā·mime quidē deſiderātiū te cordibus ulla
potuit ſubripe qn̄; obliuio tue dilectionis· ſed te
tui fatroꝝ pene oblitū eſſe putauiꝰ·prius quā illas
l̄ras viderenꝰ. Nūc itaq; rūpe moras fac cito qd̄
ſcripſiſti·et ſi veraciter ſtilus expſſit affectū efficacīſ
ſtilū opus teſtificetur. Quid tardas· ipm quē iā
dudū cōcepiſti ſpm̄ parturire ſalutis·nil mortalibꝫ
vel morte certius·vel incertiꝰ hora mortis·ſiquidē tā
q̄ fur in nocte ita veniet. Ve pegrinātibꝫ i illa die
ſi ſupuenerit et pueuerit huc tam ſalutiferū partū
heu pfodiet domū·ſcm̄ germē extinguet. Cum em̄
dixerint pax et ſecuritas·tūc repentinꝰ eis ſupueni:
et interitꝰ·ſicut dolor in vtero habentis et nō effu
gient. Volo te mortem et ſi nō effugē·certe vel nō
timē·iuſtus quippe mortem et ſi nō cauet·tn̄ nō pa
uet. Deniq; ſi morte p̄occupatꝰ fuerit·in refrigerio
erit. Moritur quidē et iuſtus·ſed ſecure·quippe cu
ius mors ut p̄ntis eſt exitus vite·ita introitꝰ meli:
oris. Bona mors·ſi peccato moriaris ut iuſtitie vi
uas. Hec mors neceſſe eſt p̄curr at·ut ſequatur illa
ſecura·in hac vita q̄diu durat·cōpa tibi illā·q̄ ſem:
per durat·dum viuis in carne morere mūdo·ut pꝰ
mortē carnis deo viuē incipias. Quid em̄ ſi cōcide
rit mors ſecum corpis tui dū te ſubinde c̄cumdet
leticia. O q̄ beati mortui·qui in dn̄o moriūtur·au
dientes a ſpū ut reqſcāt a laboribꝫ ſuis. Nō ſolū
aūt ſ; et ſuccedit iocūditas de nouitate ac de eterni:
tate ſecuritas. Bona pinde mors iuſti ꝓpter reqē·
melior ꝓpter nouitatē·optima ꝓpter ſecuritatē·cōn
tra mors peccatorū peſſima. Et audi vnde peſſima
Mala ſiquidē eſt in amiſſione mūdi·peior i ſepa:
tione carnis·peſſima in v̄mis igniſq; duplici cōtri:
tione. Expa ergo feſtina exi recede·moriatur aīa tua
morte iuſtoꝝ·quo fiāt et nouiſſima tua horū ſilia
O q̄ p̄cioſa eſt in cōſpectu dn̄i mors ſanctorū eius
Fuge q̄ſo·in via peccatoꝝ ne ſteteris. Quomō vi
uere potes vbi mori non audes·cum pāibꝫ occurrē
fugienti·paratos nos eſſe cōſidito

Ad·magiſtrū. Henricū. Murdac exhortationes
ad bonū et ſcm̄ relinquendum

109 Dylecto ſuo. H. murdac. B. dictus abbas
de. Claraualle ſalutem et nō inuia. Quid
mirū ſi inter proſpera fluctuas·et adūſa qui nec dū
ſtatuiſti ſupra petrā pedes tuos·at ſi vires et ſtatu:
as cuſtodire iudicia iuſtitie dn̄i·quid horū te ſepa:
re poterit a caritate xp̄i. O ſi ſcires·et quid dicam
O deus deꝰ nō vidit abſq; te·q̄ pparaſti diligētibꝫ
te. Sed tu frater qui ut audiui ꝓphetas legis·pu:
tas intelligis que legis. Nā ſi intelligis ſentis vti:
q; ſenſum ꝓphetice lectionis eſſe xp̄m·quē videlicet
ſi apprehendere cupis·citiꝰ illū ſequendo q̄ legendo
cōſequi potes. Quid q̄ris verbū in v̄bo·qd̄ iā fac:
tū caro·p̄ſto eſt ocul̄. Iam em̄ de latibulo ꝓphetarū
egreſſus ē ad oculos piſcatorū iā d̄ monte vmbro:
ſo et cōdenſo·tāq̄ ſponſꝰ e thalamo ſuo pſiliit in
campū euāgelij·iā qui habet aures audiendi audi:
at illū clamantē in t̄plo. Qui ſitit veniat ad me et
bibat. Venite ad me om̄s q̄ laboratis et onērati eſtis
et ego reficiā vos. Tu ergo times deficere·vbi ſe ve
ritas reficere te pmittit. Certe ſi tn̄ te delectat tene
broſa aqua in nubibꝫ aeris·q̄nto iocūdiꝰ haurires
de ſereniſſimis fontibꝫ ſaluatoris. O ſi ſel̄ paululū
q̄d de adipe frumēti vn̄ ſociatur ir̄em deguſtares·q̄
libēter ſuas cruſtas rodēdas l̄ratoribꝫ iudeis relinq̄
res. O ſi te ūq̄ i ſcola pietatis·ſub mḡro ih̄u mere
ar habere ſodalē. O ſi mihi liceat purificatū prius
tui pectoris vaſculū·ſupponē vnctiōi q̄ docet de oi:
bus·o·q̄ libēs partirer tibi calidos panes·q̄s vtiq;
adhuc fumigātes·et q̄ſi mō d̄ furno ut aiūt recētr
tractos·de celeſti largitate crebro xp̄us ſuis paupi:
bꝫ frāgit. Vtinā ſi quā m̄ q̄n; guttā de pluuia vo:
lūtaria quā ſegregauit hereditati ſue·ſtillaē digne
tur i dulcedie ſua paupi deꝰ·mox eā tibi poſſit re:
fūdere·et rurſꝰ a te viciſſim recipe qd̄ ſenſeris. Exp
to crede·aliq̄d āpliꝰ inuenies in ſiluis q̄ i libris lig
na et lapides docebūt te·qd̄ a magiſtris audire nō
poſſis. An nō putas poſſe te ſugere mel de petra
oleūq; de ſaxo duriſſimo. An ñ mōtes ſtillāt dulce
dine; et colles fluūt lac et mel·et valles habūdabūt
frumēto. Multis occurrētibꝫ m̄ dicēdis tibi·vix me
tneo·ſ; q; nō lectiōe; ſ; oroe; petis·adaperiat dn̄s
cor tuū i lege ſua·et i p̄ceptis ſuis·idipm ipi wilhel
mo et ſuo. Quid ſup h̄ vob̄ dicenꝰ. Q d̄ vos vi:
dere·et ad q̄d deſiderenꝰ ſcitis·q̄ntū vero nec nos
dicē·nec vos ſcire poteſtis. Oranꝰ ergo deū ut vo:
bis q̄ nos p̄iſſe debuēatis·ibuat uel ſequi q̄tmꝰ et
i hoc tāte vos hūilitatis mḡrm teneanꝰ cū vide:
nō deſpexeritis magiſter ſequi diſcipulos

110 Ad. Thomā p̄poſitū de. Beuerla vt pmiſſa ſoluat
mundum deſerat·et ſtatum hui p̄iculis plenum i me:
lius cōmutet

Thome dilecto filio. B. Quod filio·q̄d opꝰ
eſt v̄bis·feruens ſpūs et vehemens deſideriū

falſas intimū optimūq; n̄ reqritis veritatis auditū
filij hoim uſq; q̄ gui corde vt quid diligitis vanitatē
et q̄ritis mēdaciū·ſurdi ad voce veritatis ignorātis
cōſiliū cogitātis cogitatōes pacis·ſ; et loq̄tis pacē
i plebē ſuā et ſup ſanctos ſuos et in eos q̄ cōuertū-
tur ad cor. Jam vos inq̄t mūdi eſtis ꝓpť ſmonē q̄
locut᷒ ſū vobꝭ. Ergo q̄ hūc ſmonē n̄ audiūt imūdi
ſūt. Ceterū tu o cariſſime huic voci dī tui dulciori
ſup mel et fauū·ſi ꝑpas aurē iñiorē fuge curā ex-
tiorē ut expedito et vacāte iterno ſēſu dicas et tu cū
ſamuele. Loq̄re dñe q; audit ſu᷒ tu᷒. Vox hec non
ſonat i foro ſ; nec auditur i publico ſecretū cōſiliū
ſecretū q̄rit et auditū. Auditui pcerto gaudiū da-
bit et leticiā ſi ſobria aure pcepis. Abrahe p̄cipi-
tur exire de t̄ra et de cognatōe ſua ut videre et poſ
ſidere mēatur terra viuētiū. Iacob relicto f̄re et p̄ria
iordanē trāſit in baculo et excipitur. Rachel āplex-
ibꝰ ioſeph dn̄atur egipto mercatōe furtiua p̄ri ſub-
lat᷒ et p̄rie eccl̄a iubet ut cōcupiſcat rex decorē ei᷒
et obliuiſci ꝑplm ſuū et domū p̄ris ſui. Puer ihs i
ter cognatos et notos a p̄tibꝰ q̄ritur·nec tñ iueni
tur. Fuge f̄res tuos et tu ſi tuā vis iuenire ſalutem
fuge mq̄ꝫ d̄ medio babilonis. fuge a facie gladij a-
q̄lonis·et pati ſum᷒ cū p̄ribꝰ occurrē fugiētī. Abba-
te tuū me noīas n̄ rēnuo inter ꝑpť obſeq̄ū dico nō
q̄d exigā·ſ; q̄d exhibeā·ſicut fili᷒ hoīs nō venit miſ
trari ſ; miſtrare et aīa; ſuā dare redēptōē; p multis
Verūtñ ſi dignū iudicas·accipe cōdiſcipulū q̄; ma-
giſtrū elegiſti·vn᷒ ſit ambobꝰ mgr̄ xp̄us·et ip̄e ſit
ep̄le finis·q̄ finis ē ad iuſticiā omi credēti

111 Ad. Thomā q̄dam de ſcto. Ademaro vt ſoluat p
miſſum cōuerſionis q̄d diu facere diſtulerat

Cariſſimo filio ſuo. T. F. M. Claraualliſ
vocat᷒ abbas i ſpū timoris ambulare. Me
neſacis agnoſcēs debitū tue pmiſſiōis et dilate rea-
tū ſolutōis n̄ diffitēs·ſ; volo te nō ſolū q̄d ſi cui p
miſeris cogitare. Nam ego nichil m̄ vſurpo ex eo
q̄ me corā et nō m̄ pmiſiſti ipſe meū recolꝫ fruſtra
pmō timeas exprobrarū tibi ire a me ſup fruſtratoria
dilatōe q̄ teſtis accit᷒ ſū·et nō dñs voti·vidi et ga
uiſ᷒ ſū et ſ; oro ut gaudiū meū plenū ſit q̄d nō erit
niſi cū fuerit ipleta pmiſſio. Terminū poſuiſti q̄; nō
optuit trāſgredi. Trāſgreſſ᷒ es q̄d ad me·tuo dño
ſtas aut cadis·m̄ ſane decretū ē p iminēti piculo·n̄
pbris nō mīs agē tecū ſi mōitis·idq; q̄tm᷒ eq̄ ad
miſeris aīo. Si me audieris bene·ſi nō·ego n̄ iudi-
co quēq̄ꝫ eſt q̄ q̄rat et iudicet. Qui em̄ iudicat nos
dñs ē. Et hic tibi plus timēdū arbitror ac dolēdū-
q̄; nō homī ſ; dō mētit᷒ es. Et ſi ego tue ut uis ve-
recūdie pco corā hoībꝰ nū illa q̄ corā dō ē ipudētia
ipūita relinq̄tur. Quid q̄ſo rōnis h; vēcūdari ad
diē hoīs et vultū dī nō vereri. Nā vlt᷒ dñi ſup fa-
ciētes mala. Tu ēgo pl᷒ tiēs opꝓꝓia q̄ tormēta et q̄
trepidas ad liguā carnis cōtēpnis gladiū q̄ deuo-
rat carnes. Decenne ē illa morū pulcēria cōpoſitio
q̄ iformari te ſcribꝫ ſcie h᷒ a ꝓp̄heſione·cui᷒ ſtudio
et amore ſic ferues·vt n̄ verearis facto ꝓpōito p̄ius
eiū facē. Sꝫ q̄ſo te q̄d mēoriale vtutis q̄ laus diſci
plīne·q̄s ſcie pfect᷒ vꝫ artis fruct᷒ trepidarē timore
vbi n̄ ē timor et timorē dñi deliq̄re. Quā ſalubri᷒
diſcēs ihm et hūc crucifixū·q̄ vtiq; ſcia; haut facile
niſi q̄ mūdo crucifix᷒ ē apprehēdit. Falleris fili fal-
leris ſi te putas iuenire apud mūdi mgr̄os q̄ ſoli
xp̄i diſcipuli·i·mūdi cōtēptores dī munē aſſecutur
Nec em̄ hāc lectō docet·ſ; vnctio n̄ lr̄a·ſ; ſpūs·n̄ eru
ditio·ſ; exercitatō·i mādatis dñi. Seminate inq̄t vobꝭ
ad iuſticiam metite ſpē vite·illuiate vobis lūie ſcie
Vides q; n̄ rēte pōitur ad lumē ſcie niſi iuſticie gē
mē pcedat ad aīa; ex q̄ formetur grnū vite·et nō pa
lea gl̄e. Quid ēgo nōdū tibi ad iuſticiā ſemiaſti·
nō dū ſpei manipulos meſſuiſti et verā te p̄lumis
ſectari ſcia; niſi forte p vera ſuppōitur illa que in-
flat·et ſtulti᷒ extras appēdēs argetū tuū nō i panibꝰ
et labores tuos n̄ i ſaturitate. Obſecro redi ad cor
et adūte hūc āiū·inimū quē tu tibi idulſiſti i miu-
riā dei·n̄ eē āiū placabilē dño·ſ; diſcordie ſemiari-
ū irēfomitē nutrīmē ū appoſtaſie·q̄ ſpm̄ extiguat g̅tis
am iterdudat tēporē afferat·illū q̄ dō ſolet vomitū
pucaē. Heu heu videris m̄ vno ſpū ambulare·ſi-
cut et vno cēſeri noīe·cū altero illo thoma oli·ſ·p
poſito de. Meuerla q̄ cū ſe ſimꝫr nr̄o ordini et nr̄e
domui toto deſiderio duouiſſet cepit iduciari et ita
paulati refrigeſcē donec ſubita et horrēda morte p̄-
rept᷒ fact᷒ de medio·ē ſecularis et p̄uaricator et du
plo fili᷒ gehēne q̄d ab eo ſi fieri pōt·aūtat miſiator
et miſicors dñs. Extat ep̄l̄a quā ad eū fruſtra ſcrip 110
ſi·niſi q; meā ip̄i᷒ aīa; liberaui denūtiās q̄ i me fuit
q̄ optuit fieri cito. Beat᷒ foret ſi me audiſſꝫ diſſila
uit mūd᷒ ego ſū a ſaguine ei᷒. Verū id nō ſufficit
m̄·q̄a et ſi ſim i facto iſto ſecur᷒ de me·illa tñ q̄ nō
q̄rit q̄ ſua ſūt caritas·vrget me lugere illū q̄ ſecur᷒
nō exijt q̄m male ſecur᷒ vixit. O iudiciorū dī abiſſ-
ſ᷒ multa·o t̄ribilꝭ i cōſilijs de᷒ ſup filios hoim. Spi
ritū donauit q̄; erat denuo ablatur᷒ ut eſſet ſupra
mod peccās pc̄m·et g̅ria ſubitrauit ut habūdaret
delictū q̄d tñ nō fuit culpa dātis·ſ; addētis p̄uarica-
tōe;. Sui nimirū arbitrij ēat q̄ male liber liberū ha
buit cōtriſtare ſpm̄ cōtēpnē g̅riā nec mācipare effec
tū ſuggeſtū dī ut poſſꝫ dicē g̅a dī i me vacua n̄ fuit
Tu ſi ſapis illi᷒ iſipiēcia pderit tibi·et lauabꝭ man᷒
tuas in ſaguine pc̄oris et curabꝭ cito abſoluē te ala
q̄o pditōis me a timore horribili ego em̄ haut ſe-
c᷒ ſiro fateor aūſionē tuā quā viſceratō; meā·q̄m
cariſſi᷒ fact᷒ es m̄ et p̄no te āplector affectu·eā p
ter ad oie; recordatōe; tui·aīa; meā trāſſirebat gla-
di᷒ iſte tiōris tāto acerbi᷒·quāto te mi᷒ timentē cō
ſidero. Scio nēpe vbi de talibꝰ legerim cū dixerit
pax et ſecuritas tūc ſubitane᷒ eius ſupuēiet iteri᷒
tāq̄ꝫ i vtero hñtis et n̄ effugiēt. Multa aūt p̄ſentio
tibi immē pauēda tardāti reſipiſcē tāq̄ꝫ mlta exp-
tus que o ſi cognouiſſes et tu. Crede ēgo experto cre
de amāti·cui ex altero nō falli·ex altero nō fallere
ineſſe cognoſcis

112 Ad illuſtrem iuuenem. Galfridum de. Peronā et
ſocios eius ꝛc

re reſētū· et cū terreſtris hoīs imaginē portȝ icubātē
terrenis nil de celeſtibꝫ cogitātē qs hūc ñ videat hor:
rēdis ccīfuſū tenebris· niſi q̄ i eadē ūbra ſedȝ. Quip
pe cui nl'lū adhuc ſalutis ſignū illuxerit cui necdū
i aliquo· intīa teſtetur īſpiratio an boni de ſe q̄ppiā
etna teneat pdeſtinatio. At vero ſi ſupna eū miſera
tio· dignāter quāq; reſpexerit īmiſeritq; ſpm̄ cōpūc
tiōis· q̄tenꝰ ingemiſcat et reſipiſcat mutet vitā· do:
met carnē· amet pxim· clamet ad deū ꝓponatq; de
cetēo viuē dō ñ ſclo ex q̄ demū ſupni luminis gratuita
viſitatōe et ſubita mutatōe dextere excelſi· agnoſcat
ſe merito q̄dē· ñ iā ire ſꝫ grie filiū· q̄ppe q̄ pānū erga
ſe dīne bōitatis expitur affēm· qđ ſe vtiq; hactenꝰ
i tm̄ latuerat· vt nō ſolū nō neſciret vtrū nā dignus
foret amore ā odio· verū etiā odiū magis et ñ amo
re· ꝓpa conuīſatio teſtaretur. Erāt eñ tenebre adhuc
ſup faciē abiſſi. Nōne is tibi videtur q̄ſi ī abiſſo
pfūdiſſima ac tenebroſiſſīa horrēde ignorātie· aliā
q̄ādā ibi abiſſū e regiōe amenā et lucidā claritatis
etne· et tūc demū q̄ſi diuidit deꝰ lucē a tenebris· pec
catoꝛ ſole illuceſcēte iuſticie abiectis opibꝫ tenebra:
rū induit arma lucis et is quē pos vita et ꝓpria cōſci
ētia· tāq̄ reuera filiū gehēne dputauerat ardoribus
ſēpiternis· ad tātā viſitātis ſe oriētis ex alto digna
tōeȝ reſpirās glā; etiā icipit ptr ſpē in ſpe filioꝝ
glīe dī· quā iā nimirū e vicio reuelata facie exultās
nouo i lumīe ſpeculatur et dicit. Signatū eſt ſup
nos lumē vltꝰ tui dñe dediſti leticiā in corde meo
O dñe qđ ē hō q: inotuiſti ei· aut filꝰ hoīs· q: repu
tas eū iā ſe o bone pr̄ vnꝰ viliſſꝰ et odio digniſſi:
mꝰ ſēpiterno· tā cōfidit amari qm̄ ſe ſentit amare·
imo q: amari ſe pſentit ñ reamare cōfūditur. Iam
apparet i lūie tuo o lux iacceſſibil' q̄d bōi penes te
etiā cū malꝰ eēt miſerū manēt homūclm. Amat
pide ñ imerito q̄a amatꝰ ē ſine merito. Amat ſine
fine q: ſine pricipio ſe cognoſcit amatū. pdit i lucē
ad miſeri cōſolatōeȝ· magnū cōſiliū qđ ab etno in
ſinu latuerat etnitatis· quā nolit videlȝ deꝰ mortē
peccatoris· ſꝫ magis ut cōuītatur et viuat. Habes
hō hꝰ archani iudicē· ſpm̄ iuſtificantē eoq; ipo teſti
ficātēȝ ſpūi tuo q filꝰ dei et ipe ſis. Agnoſce cōſili:
ū dī i iuſtificatōe tui· cōfitē et dic cōſiliū meū iuſti
ficatōes tue· pñs nāq; iuſtificatō tui et dīni ē cōſiliȷ
reuelatio et q̄dā ad futurā glāȝ pparatio· aut certe
pdeſtinatio ipa ponꝰ pparatio ē· iuſtificatio autem
magis iā appꝛīquatio. Deīq; ait. Agite pēitētiā; q̄a
appꝛīquabit regnū celoꝝ. Audi et de pdeſtinatōe q
et ipa ſit ppatō. Percipite iq̄t regnū qđ vob paratū
ē ab origine mūdi. Nēo itaq; amari ſe diffidat· q̄
iā amat· libēter dī amoꝛ nr̄m quē pueniit ſubſeq̄tur
Nā quo redamare pigebit· q̄s amauit· et nec dum
amātes· amauit mg̃ amauit. Habes eñ dilectōis
pignꝰ ſpm̄· hēs et teſtē fidelē iheſum et hūc crucifixū
O gemmū ipmq; firmiſſimū dī grā i nos amoris
argumētū· xpc moritur· et mētur amari· ſpūs afficit
et facit amare. Ille facit cur ametur· iſte ut ametur
Ille mētaȝ ſuā dilectōeȝ i nob cōmēdat· iſte et dat
in illo cernīꝰ qđ amēꝰ· ab iſto ſumīꝰ vñ amēꝰ Cari
tatis ēgo ab illo occaſio· ex iſto affectio. Quāta cō
fuſio dei filiū inḡtis ocul' cernē morientȝ qđ q̄dē fa:

cile cōtingit ſi dſit ſpūs. Nūc aūt quia caritas dei
diffuſa ē i cordibꝫ nr̄is p ſpm̄ ſanctū q̄ datꝰ ē nob
amati amamꝰ· amātes āplꝰ mēmur amari. Si eñ
cū adhuc imici eēmꝰ· recōciliati ſumꝰ dō· p mortē fi
liȷ eꝰ mltomagis recōciliati ſalui erimꝰ in vita ipꝰ
Quid eñ q̄ ꝓpo filio ñ pepcit· ſꝫ p nob omībꝫ tra:
dit illū· quō ñ etiā oīa cū ipo daturꝰ ē nob. Cū go
gemmū teneamꝰ nr̄e ſalutis iudiciū· gemmā· ſ· ſag:
uis et ſpūs effuſionē· neut' ſine altēa pdeſt. Nam
nec ſpūs datur niſi credētibꝫ i crucifixū· nec fides va
let ſi ñ ex dilectōe opetur. Dilectio aūt donū ſpūs
eſt. Rō ſi ſcdꝰ hō· xpm loq̄r factꝰ ē ñ ſolū i aīaȝ vi
uētē· ſꝫ etiā i ſpm̄ viuificātē· ex vno videlȝ moriēs et
ex altēo mortuos ſuſcitās· q̄d in pōrē pōt q i ipo
moritur abſq; eo viuificatur· Deīq; ipe ait. Caro
ñ pdeſt q̄dq̄ ſpūs ē q̄ viuificat. Quid ē aūt viuifi:
cat. Cū eñ mors aīe peccatū ſit aīa q̄ppe q̄ peccaue
rit ipa morietur· vita eꝰ ſine dubio iuſticia ē q in
iuſtꝰ ex fide viuit. Iuſtꝰ aūt q̄s ē niſi q̄ amāti ſe dō
vicē rependit amoris· qđ ñ ſit niſi reuelāte ſpū p fidē
hōi etnū dei ꝓpoſitū ſup ſua ſalute futura· que ſane
reuelatio ñ ē aliud q̄ infuſio grie ſpūal'· p quā dū
facta carnis mortificātur· hō ad regnū ppatur qđ
caro et ſaguis ñ poſſidet ſic' accipiēs in vno ſpū et
vñ ſe pſumat amatū et vñ redamet ne grīs amatꝰ
ſit. Hoc itaq; ē illud ſacrū ſecretūq; cōſilium· qđ a
pāe filꝰ in ſpū ſancto accipiēs· ſuis q̄s nouit p eū:
dē ſpm̄ iuſtificādo eos cōmūicat et cōmūicādo iuſti
ficat· qm̄ id q̄ſq; accipit i ſui iuſtificatōe ut incipiat
et ipe cognoſcē· ſicut et cognitꝰ ē· cum videlȝ da:
tur et ipi pſentire aliq̄t de ſua ipꝰ futura btītudie
q̄admodū ab etno latuit i pdeſtinatōe plenꝰ appari:
turū i btificatōe de q̄ tm̄ iā pcepta ſumetex pte noti:
cia iteri q gloꝛietur i ſpe ñ dū tm̄ i ſecuritate. Quā
miſerādi q̄ ad tā iocūdū iuſtoꝝ cōſiliū· nullum ad:
huc tenēt ſue vocatōis teſtiomū. Dñe q̄s credidit
auditui nr̄o. O vtinā ſapent et itelligerēt. Verum
niſi crediderit ñ itelligēt. Sȝ bētis et vos o infelices
ſcli mali ſecuri amatoēs vēm ſeorſū a iuſtis cōſiliū·
ſūma ſūme cōiūgitur· et ñ ē ſpiraclm̄ i vob. Habe
tis mg̃ et uos o impiȷ cōmūicatū ad iuicē cōſiliū
ſꝫ plane aduſꝰ dñm et aduſꝰ xpm eꝰ. Eteñ ſi dicē:
te ſcripta pietas ē cultꝰ dī· pfecto q̄ſq̄s plꝰ amat m̄
dū· q̄ deū impꝰ atȝ ydolatra eē cōuīcitur colens et
ſuiēs creature potꝰ q̄ creatori. Habentibꝫ aūt ut
dictū eſt ſētis atȝ impiȷs ſuū ad ſe q̄buſq; cōſilium·
magnū pcldubio int' vtroſq; chaos firmatū ē. Nā
quō iuſtꝰ longe ſe facit a cōſilio et cōcilio malig:
nātiū. Ita nec reſurgūt omīo impiȷ in iudicio neq;
pētores in cōſilio iuſtoꝝ. Eſt q̄ppe iuſtoꝝ cōciliū·
pluuia volūtaria quā ſegregauit deꝰ hereditati ſue
ē cōſiliū vē ſecretū deſcēdēs nimirū ſicut pluuia in
vellꝰ. Eſt fons ſignatꝰ cui alienꝰ nō cōmūicat. Eſt
ſol iuſticie q̄ timentibꝫ dñm tm̄ oritur. Porro cete
ros aduūtes ꝓplexa in ſui ſiccitate et cecitate remanē
tes iuſtoꝝ ſiq̄dē imbris et lucis expertes infecūdos
ac tenebroſos cōfuſos et auerſos ſubſānat et notat
Nec ē inq̄ens gēs· que nō audiuit vocē dī ſui. Nō
vultis o miſeri dicē cū dauid. Audiā q̄d loq̄tur in
me dñs deꝰ. Vtiq; foris ſuſi in vanitate et iſaniaſ

nitis mortē vrā; cur etiā appetitis meam. Si inq̄ negligitis ſalutē vrā; q̄d iuuat etiā pſeq̄ meā. q̄re nō poti⁹ ſeq̄mi me fugiētem. ut ñ ardeatis an ħ eſt vr̄i cruciat⁹ leuamē ſi me p̄ter p̄imatis. et ħ ſolū timetis. ne ſoli pereatis ardēs ardētib⁹ q̄d ſolaciū p̄ſtare poterit q̄ inq̄ cōſolatio dāpnatis. ſocios hēre ſue dāpnatōis. q̄due remediū moriētib⁹. alios videre moriētes. ñ hoc m̄ pſuadet diues ille. q̄ i tormētis deſpat⁹ d̄ ſui libeātōe rogabat nūciari frīb⁹ ſuis ne et ipi veīrēt i eūdē locū tormētorū. timēs pculdubio ex ſuorū cruciatu augeri ſuū. Quid ego. ibo et cōſolabor lugētē mr̄ē; meā mei ad tp̄⁹ viſitatōe ut m̄ eīnū lugeā et me et ipa; ſine cōſolatōe ibo ig̃ et ſatiſfaciā pr̄i meo iraſcēti. p mei ad tp̄⁹ abſentia cōſolando⁹ et ipe ad tp̄⁹ d̄ ei⁹ p̄ſētia ut poſtmod̄ et q̄ſq; p ſe et vtq; p alutro. icōſolabili d̄ſolemur triſtitia ā poti⁹ exēplo ap̄li nō acq̄eſcēs carni et ſāgui voce audiā dn̄i iubētis. Dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos. et cātabo cū dauid. rēnuit cōſolari aīa mea. et cū iheremia dic̄. hōis nō cōcupiui. dn̄e tu ſcis. Quid eīm funes ceciderūt m̄ i p̄clarīs. celeſtiſq; hēditas p̄clara ē m̄. et ſrena adulatur pmiſſio. blāditur cōſolatio carnis. Guſtato ſpū neceſſe ē deſipere carnē. affectāti celeſtia. ſrena nō ſapiūt. Eīnis ſiēanti. faſtidio ſūt tranſitoria. Deſinite ego pentes mei. deſinite et vos fruſtra plorādo affligē. et me g̃tis reuocādo inq̄etare. ne ſi adiecētis vltro nūcios mittere. p me plus me elongare cogatis. ſin aūt dimittitis. Claraualle i ppetuū ñ dimittā. hec req̄es mea i ſctm ſcli. hic habitabo q̄m elegi eā. Ibi p meis atq; vr̄is peccatis iugit̃ orabo. ibi p̄eib⁹ aſſiduis q̄d et vos cupitis ipetrabo. ſi potero. ut q̄ ei⁹ amore ħ modico tpe ab iuicē ſepamur. in alio ſclo ſilr felici et iſepabili ſocietate in ei⁹ amore viuam⁹ p oīa ſcla ſclorum. Amen

115. Ad Ganfridū. Heronieñ q̄ exiuerat de Claraualle exhortās ut redeat q; leto eū volt aīo ſuſcipe

Doleo ſup te fili m̄. Gāfride doleo ſup te et merito. Quis eīm nō doleat florē iuuētutis ſue. quē letātib⁹ āgel̄ dō illibatū obtuleras in odorē ſuauitatis nūc a demōib⁹ cōculcari. viciorū ſpurcicijs. et ſcli ſordib⁹ inq̄nari. Quō q̄ vocatus eras a dō reuocantē dyabolū ſeq̄ris. et q̄ xp̄us trahere cepat p⁹ ſe repēte pedē ab ipo introitu gl̄e retraxiſti. In te expior nūc veritatē ſmonis dn̄i q̄ dixit. inimici hois domeſtici ei⁹. Amici tui et pr̄i tui adūſū te apppinq̄uerūt et ſteterūt. reuocauerūt te i fauces leonis. et i portis mortis iterū te deduxerūt. collocauerūt te i obſcuris ſicut mortuos ſcli. et iā parū ē ut deſcēdas i vētrē inferi. Iā te d̄glutire feſtinat. ac rugientib⁹ p̄patis ad eſcā tradē deuorādū. Reuīte q̄ſo reuītere priuſq̄ te abſorbeat pſūdū. et vrgeat ſup te pute⁹ os ſuū. priuſq̄ dēmergaris. Vn̄ vlteri⁹ ñ emergas. p⁹q̄ ligatis māib⁹ et pedib⁹ piciaris i tenebras exteriores. vbi erit flet⁹ et ſtridor dētiū. p⁹q̄ d̄truдaris i lacū tenebroſū et optū mōtis caligine. Erubeſcis forte redirē. q; ad horā ceſſiſti erubeſce fugā. et ñ p⁹ fugā reuīti i p̄liū. et rurſū pugnare

necdū finis pugne necdū. ab iuicē dimicātes acies diſceſſerūt. adhuc victoria p māib⁹ ē. Si vis nolu⁹ vicē ſine te. nec tuā tibi iuidē⁹ gl̄e portōe;. leti occūrem⁹ tibi. letis te excipiem⁹ āplexib⁹. dicē⁹ q; epulari et gaudē opor;. q; hic fili⁹ nr̄ mortu⁹ fuerat. et reuixit. perierat. et inuētus eſt

Ad ſophiā. Virginē adhortans eā ut firma ſit. In religione ſuſcepta 116.

Bernard⁹ abbas de Claraualle. S. Virgini virginitatis ſuare titulū. appreēdē factū. fallax ē gr̄a. et vana pulchritudo. mulier timēs deū ipa laudabitur. Cōdelector filia gl̄e d̄tutis tue. q̄ fallatōe gloriā mūdi reſpuiſſe narraris. Ipa q̄ppe digne reſpuitur. ſ; q; mltī aliter ſapiētes i ei⁹ eſtimatōe deſipiūt. tu iure laudaris. quia nō falleris. flos feni ē et vapor ad modicū parēs. Ipe ei⁹ q̄liſcūq; ſtat⁹. nōne pl⁹ āxietatis q̄ iocūditatis. habet. dū vēdicas. dū defēdis. dū iuides. dū ſuſpicaris. dū ſemp ābis. q̄ ñ hēs et nōnulla adeptis ac q̄rēdi ñ tepeſcit ardor. que req̄es i gl̄a tua. ſi q̄ tn̄ ē. pterit iocūditas ñ reditura et maneat āxietas ñ relictura. Ceterū videas eā. q̄ pplimos nō appreēdē. cōtēpnē p paucos. Cur ħ pfecto q̄a neceſſitas mltorū ē virt⁹ paucorū. paucorū iq̄ pſtim nobiliū. Deniq; nō mltos nobiles ſ; īfirma mūdi elegit de⁹. Proinde benedicta tu i nobilib⁹ q̄ p gl̄a certātib⁹ ceteris. de cōtēptu gl̄e glorioſi⁹ ſublimaris. et ſublimi⁹ glaris. Inſignior plane atq; illuſtrior q̄ de paucis facta es q̄ q; orta d̄ magnis. Illō nāq; di munē tuū ē. hoc tuorū. Porro q̄d tuū ē tāto cari⁹ ē. quāto rari⁹. Nā ſi virt⁹ i viris rara auis ē i terris. q̄to magis i femīa fragili et nobili. Deniq; mlierē fortē q̄s iueniet. mlto magis q̄s fortē et nobilē. Dime q̄dē de⁹ acceptor ē pſonarū. Neſcio tn̄ q̄ pacto d̄t⁹ i nobili pl⁹ placet. An forte q̄a pl⁹ claret. ſiq̄dē ignobilē cū clar; gl̄a. ñ facile liq̄t. vtrū q̄a nolit an q̄a ñ poſſit hēre. Laudo factā d̄ neceſſitate d̄tutē. ſ; plus illā quā elegit libertas ñ indicit neceſſitas. Certēt ego cetere que ſpē ñ habēt. p rerū fugaciū atq; fallaciū. vili breuiq; gloriola. tu ſpē q̄ nō cōfūdit intē. Tu te iq̄ ei q; breue hoc ac momētaneū tribulatōis tue. ſupra mod̄ i ſublimi opatur pondē gl̄e reſeruato. Q; d̄ ſi tibi exprobrauerit filie belial. ille q̄ extēto collo fractis incedūt greſſib⁹. cōpoſite et circūornate vt ſilitudo tēpli. reſponde regnū meū ñ eſt d̄ ħ mūdo. reſpōde tp̄⁹ meū ñ dū venit. tp̄⁹ aūt vr̄m ſemp ē patū. reſpōde gl̄a mea abſcōdita ē cū xp̄o i deo. cū aūt xp̄us apparuerit vita mea. tūc et ego apparebo cū ipo i gl̄a. Quāq̄ et ſi glari optet potes tu q̄; ingenue potes ſecure tn̄ in dn̄o omitto ſane coronā quā tibi dn̄s p̄pauit ieternū. ſileo repmiſſiōes que te i poſterū manēt q̄d felix ſpōſa admittēda es reuelata facie ſpeculari glā; ſpōſi tui. q̄d te exhibitur⁹ ē glorioſā ñ habētē maculā aut rugā. aut aliq̄d h⁹mōi q̄d eīnis acceptur⁹ āplexib⁹ ponet leuā ſub capite tuo. et dextera illius āplexabitur te. pterēo locū noiatū q̄ d̄ginitatis p̄rogatiā ſingularē a filijs et filiab⁹ in regno es pculdubio ſortitura. Sileo et

112 Dilectis filijs. G. et ſocijs eius. B. abbas dictꝰ de . Claraualle . ſpm̄ cōſilij et fortitu-dis. ſmō q̄ īſonuit edificat mltos. imo vni-uerſam letificat ciuitatē dī. Ita ut letetur celi et exul-tet t̄ra. et om̄s lingua glorificet deū ð tā cōuerſione t̄ra mota ē. q: diſtillauerūt celi a facie dei ſynai. plu-ēīs iſtis diebꝰ ſolito habūdātiꝰ . pluuiā volūtariā quā ſegregauit deꝰ hereditati ſue. Non appebit vl-tro vacua crux xp̄i ī nob̄ q̄admodū ī mltis filijs dif-fidētie q̄ tardātes cōūti ad dn̄m de die ī diē . ī puiſa morte ſubtracti . ī pūcto deſcēdūt ad iferos . Omīo refloruit et nūc q̄ ð nouo lignū mā ppedit dnſ. q̄ mortuꝰ ē . ñ tm̄ p gēte. ſ ut filios dī q̄ erāt diſp-ſi . cōgregaret in vnū ipē colligit nos q̄ diligit nos tāq̄ viſcera ſua . tāq̄ fructū p̄cioſiſſimū crucis ſue . tā q̄ dignīſſimā recōpēſatōez effuſi ſāguis ſui . Si go gaudēt āgeli ſup vno peccatore penitētiā agēte . q̄o ī tā mltis . et illī pētorib; q̄ q̄nto iduſtriores videbā-tur ī ſclo ſcīa . gñe . iuuētute . tāto pluribꝰ erāt p ōi-tōis exēplū. Neqerā ñ mltos nobiles . nō mltos ſa-pientes . nō mltos potētes . elegit deus . at nūc p̄ter regulā mira dī potētia . taliū cōūtitur mltitudo vi-leſcit gl̄a pn̄s . iuuētutis flos cōculcatur . nō reputa-tur genēoſitas ſapiētia dei ſtlt̄cia iudicatur . ñ acq̄-eſcitur carī et ſāguī pētū et carorū renūciatur affec-tibꝰ . fauores honores et dignitates reputantur vt ſtercora . ut xp̄us lucrifiat . Laudarē vos . ſi vob̄ hec accidiſſe ex vob̄ cognoſcerē . Ceterū digitꝰ dī ē iſte mutatio hec plane dextere excelſi . datū optimū ē et donū pfectū . nec dubiū qui deſcēdēs a p̄re luminū Ideo ī ipm̄ oīne p̄conū iure referiꝰ . q̄ facit mira-bilia ſolꝰ . q̄ fecit ne ī vob̄ occioſa eēt iā ea q̄ apud ſe ē copioſa redēptō. Quid ēgo . facto opꝰ ē dilectiſſi-mi . mſi ut ſatagatur q̄uo laudabile ppoſitū dignū cōſeq̄tur effectū. Studete pide pſeuerātie . q̄ ſola vir-tutū coronatur . ñ iueniatur apud vos ē et ñ . vt ſi-tis filij p̄ris vr̄i q̄ in celī ē . apud q̄ nimirū ñ eſt trāſ-mutatio nec viciſſitudis obumbratio . vos q̄ fr̄es ī eand imaginē trāſformami a claritate ī claritatem tāq̄ a dn̄i ſpū curātes omi vigilātia . et ipī ñ iuēnī leues . iſtabiles fluctuātes . Scriptū eſt eīn vir du-plex aīo icōſtās ē in oibꝰ vijs ſuis . Et rurſū . ve in-gredienti terram duabus vijs . Et ego cariſſimi . quantum cōgratulor vobis tantum cōgratulor et mihi qui ut accepe . dignꝰ habitꝰ ſum miſter eligi cōſilij huiꝰ. Et cōſiliū do et auxiliū ſpondeo. Si vi-deor neceſſariꝰ . aut certe ſi dignꝰ iudicor . nō recuſo laborē . ñ deero p viribꝰ . deuotus ſuppono hūeros et ſi iā feſſos ſarcine huic ſi m̄ celitꝰ iponatur letus et obuijs ut dicitur māibꝰ excipio ciues ſanctorū et domeſticos fidei. Quā libēs iuxta mādatū pphēti-cū occurro cū pāibꝰ . fugiētibꝰ a facie gladij . aq̄ ve-ro ſiciētibꝰ . Reliq̄ poſui ī oze nr̄i imo et vr̄i . gaufri-di q̄ cq̄d vob̄ vice nr̄a dixerit ille nr̄m nō dubitetis eſſe cōſilium ꝛc

113 Ad parētes eiuſdem . Gaufridi cōſolatoria . Quia Clarāuallē itrauerat et ſclm reliquerat

Si filiū vr̄m deus facit et ſuū . q̄d vos pditis aut ipſe quid perdit . fit deduīte ditior de nobili genēoſior darior de illuſtri . et q̄d his omībꝰ maiꝰ ē . ſanctꝰ ð peccatore oportet aūt eū pꝛepari regno . q̄d ſibi patū eſt ab origine mūdi . atq̄ huiꝰ rei grā . modicū tempꝰ q̄d viuē habet . manē nobiſcū donec abraſa ſpurcitia huiꝰ vite ſclaris ac terreno detrſo puluē . celeſti mānſione fiat idoneꝰ . Si diligitis eū . gaudebitis vtiq̄ . q: vadit ad p̄rem et talē p̄rē ipe q̄dē vadit ad deū . ſ vos nō pꝛius eū . qui potiꝰ mlt-tos p eū filios acq̄ritis . quo: q̄t ſumꝰ ī . Claraualle ipm̄ ī fr̄em . vos in p̄rēs ſuſcipimꝰ. At fortaſſ̄ me-tuitis corpi eiꝰ vite auſteritatē . q̄d nīrū tenerū no-ſcis eē ac delicatū. Ceterū ð hꝰmōi tīōre dicitur ibi Trepidauerūt timore vbi nō erat timor. Cōſidite . cōſolamī . ego ero illi ī p̄rē . et ipē erit m̄ ī filiū . q̄uiſ q: ð meis manibꝰ excipiat eū p̄r miſericordiarū et deꝰ totiꝰ cōſolatōis . Nolite ēgo lugere . nolite flē q: gaufridꝰ vr̄ feſtinat ad gaudiū . ñ ad luctū . Ego ero illi p̄r ego mat̄ ego frater et ſoror . ego faciā eiꝰ praua in directa . et aſpera ī vias planas . ego eī oīa ſic tpabo ſic diſpenſabo . ut ſpūs pficiat et corpꝰ nō deficiat. Denīq̄ ſuiet dn̄o in leticia et exultatōe et cātabit in vijs dn̄i q̄m magna ē gl̄a dn̄i

114 Ex pſona helie monachi ad pentes ſuos q̄ triſtes de ſua cōuerſione ad deū renūctiantē ſeculo eum re-trahere nitebantur

Sola cauſa q̄ liceat nō obediē pentibꝰ deꝰ ē ipē dicit q̄ amat p̄rē aut matrē plus q̄ me nō ē me dignꝰ. Si me vere ut pij ut bōi pentes di-ligitis ſi verā ſi fidelē ēga filiū pietatē hētis . q̄d me p̄rī oīm deo placere ſatagētē iquietatis . et ab eiꝰ ſer-uitio cui ſuire regnare eſt . retrahere attēptatis . Vere nūc cognoſco q: inimici hōis domeſtici eiꝰ . in hoc vob̄ obedire ñ debeo . in h̄ vos ñ agnoſco pentes ſ hoſtes. Si diligētis me . gaudētis vtiq̄ q̄a vado ad meū atq̄ ad vr̄m imo vniūſorū p̄rē . alioqui q̄d m̄ et vob̄ . q̄d a vob̄ hēo niſi pētm et miſeriā. Hoc ſo-lū q̄d geſto corruptibile corpꝰ . de vr̄o me habere fateor et agnoſco . Nō ſufficit vob̄ q: me ī hāc ſclī miſeriā miſerū miſeri induxiſtis . q̄d in peccato vr̄o pētores pētorem genuiſtis . q: et ī pēto natū ð pec-cato nutriſtis . niſi etiā iuidēdo m̄ miāq̄ quā cōſecutꝰ ſū ab eo q̄ ñ vult mortē pētoris . filiū iſup gehēne fa-ciatis. O dirū p̄rē . o ſeuā m̄rē . o parētes crudeles et impios . imo ñ parētes ſ perimētes q̄rū dolor ſa-lꝰ pignoris q̄rū cōſolatio mors filij ē . q̄ me malūt pire cū eis q̄ regnare ſine eis . q̄ me rurſꝰ ad nau-fragiū vñ tandē nudꝰ euaſi . rurſus ad ignē vñ vix ſemiuſtꝰ exiui . rurſꝰ ad latrones a q̄bꝰ ſemi viuꝰ re-lictꝰ ſū ſ miſerātē ſamaritāo iā aliq̄ptulū cōualui re-uocare conātur et militē xp̄i ppe iā rapto celo triū-phātē . q: nō in me glorior . ſ ī eo q̄ vicit mūdū . ab ipo q: itroitu eccle . tāq̄ canē ad vomitū . tāq̄ ſuē ad lutū . ad ſclm reducē mollūtur . Mira abuſio . domꝰ ardet . ignis iſtat a tergo . et fugiēti phibetur egredi euadenti ſuadetur regredi . et h̄ ab hīs q̄ in icendio poſiti ſūt . et obſtīatiſſima demētia et demētiſſima ob-ſtinatōe . fugē piclm nolūt . pro hſturos . ſi vos cōtēp

pr̃to· ſ iuſticie· nõ ſclo· ſed xp̃o· ſciens q̃ et ſclo vi-
uere mors ẽ· et in xp̃o etiã mori vita. Beati nempe
mortui q̃ in dñ̃o moriũtur. Ex h iã nec votũ tuũ ir
ritũ· nec caſſam pfeſſionẽ cauſabimur. ex h iam nec
corpis itegritas· aĩ corruptione infirmabitur· nec
morũ prauitate· ṽginitatis titul⁹ obſcurabitur. ex h
iã nec fẽm nomẽ· nec vacuũ velamẽ portab. Ut q̃d
eñ hacten⁹ nonna et ſcimõialis vocitata es· q̃ ſub
ſcitatis noĩe nõ tã ſancte cõuſata es. Cur velũ i ca-
pite mẽtiebatur reuerẽtiã et ſub velo petulãs ocul⁹
exhibebat ipudẽtiã. Caput ſiquidẽ gerebas velatũ
ſ elatũ· ſub ſigno verecũdie· ſmo reſonabat iuerecũ
d⁹· riſus imoderatior· iceſſus laſciuior· veſtit⁹ ornati
or· manipla te magis q̃ vela te cõgruerẽt. ſed ecce
iã vetera xp̃o auctore tranſierũt et noua fieri icepiũt
oĩa. Dũ cultũ exteriorẽ iteriore cõmutas· et magis
vitã q̃ veſtẽ appetis hẽre ornatã· facis q̃d debes i-
mo q̃ iã olim feciſſe debueras· nã olim iã voueras
Sz ſpũs q̃ ſicut vbi vult ita et qñ vult ſpirat. Nec
dũ ſpirauerat. Et ideo forſitã q̃ hucuſq3 egiſti ex-
cuſatõez h3. Ceterũ ſi flãmante ſpũ· q̃ nõ recaluerit
ſine dubio cor tuũ itra te et i meditatõib⁹ tuis ex-
ardeſcentẽ ignẽ diuũ iã extigui· pmiſis q̃d reſtat
niſi ut te illi ſuadam nouerıs igni q̃ ñ poſſit extig
ui ſ extinguat idẽ poti⁹ ſpũs i te cõcupiſcẽtias car-
nales· ne forte ab hijs puocato q̃ abſit nup cõcep
to ſancto deſiderio iſlãmas cõtigat medẽ gehẽalea

118 Ad ſcimonialẽ quãdã de monaſterio ſancte marie
trecẽ· q̃ de monaſterio exire volebat· et ducẽ vitã ſo
litariã et hẽmiticã· exhortãs eã ut i ſua maneat vo-
catõe pp̃ter piculũ et ſcãdalum

R Elatũ ẽ mihi te q̃i aſperioris vite deſiderio
tuũ velle monaſteriũ deſerẽ· quã re· diſſua-
dẽtib⁹ tibi· atq3 omimodis phibẽtib⁹ ſpũali mr̃i tue
ſiue ſororib⁹· cũ acqeſcẽ nolles placuiſſe tandẽ nr̃m
ſup h conſiliũ eligẽ vt quicq̃d ego laudaueri· id ti
bi credas expediri. Debueras quidẽ doctioris adh
ſiñaz expetere· tñ q̃ tibi ſic viſũ ẽ q̃d hic ĩn recti⁹ vi
detur nõ celo. Hoc itaq3 tuũ deſideriũ ex q̃ cognitũ
hũi· cogitãs atq3 recogitãs q̃ quidẽ ſpũ cõceperis· fa-
cile iudicare ñ audeo. Potes nãq3 i hac re zelũ dei
hẽre· ut excuſabil' ſit intẽtõ tua· ſ q̃uo ſcm ſciã· tua
talis volũtas ipleatur· oĩno nõ video. Cur inquis
Nõ ẽ ſapere· ut opulẽtiã· ut vrb frequẽtiã· ut ping
uia fugiã et delicias· an nõ mea ĩn pudicicia tutior
erit i heremo· vbi ĩ pace cũ paucis aut ſola cõuſaris
ſoli placeã cui me pbaui. Neq̃q̃· nã volẽti pperam
agẽ· et deſtũ habũdantiã hẽt· et nem⁹ vmbrã· et ſi-
lẽtiũ ſolitudo. Malũ q̃ppe q̃ nemo videt nemo ar-
guit. Vbi aũt ñ timetur reprehẽſor· ſecurius accedit
tẽptator liciti⁹ ppetratur iniq̃tas. In cõuẽtu vẽo bo-
na ſiq̃ facis nẽo phib3· malũ aũt facẽ ſi vis nõ lic3
Mox etenĩ a plurib⁹ cõperitur· arguitur· emẽdatur
ſicut ecõtrario· bonũ cũ videt oĩs miratur· veneran-
tur· imitãtur. Vides ẽgo filia q̃d et tua merita· ma-
ior i cõuentu gl'a ſeq̃tur· et citior culpas correctio
q̃ñ ibi ſũt et d̃ q̃b⁹ bonis exẽplũ pbeas· et q̃s de ma
lis offẽdas. Deniq3 ut ex illa euãgelica ptitõe omẽz
tibi auferã tui excuſatõez ĩrõis aut d̃ fatuis ṽgini-
b⁹ vna es· ſi tñ ṽgo es· aut d̃ prudẽtib⁹ Si d̃ fatuis
cõgregacõ tibi necẽia ẽ. Si d̃ prudẽtib⁹ tu cõggatõ
Nã ſi ſapiẽs et pbata es· religio cẽte q̃ illo i loco
noui ẽ inouata nũc vbiq3 laudatur merũ tua diſceſ-
ſione diffamabitur· et ifirmabitur ut timẽ⁹. Dice-
tur q̃ppe q̃ bona cũ ſis· bonũ ordinẽ neq̃q̃ deſerẽs
Q̃ d̃ ſi fatua cognita es· et recedis· dicem⁹· q̃ q3 cũ
bonis male viuẽ ñ licet· bonas mala nõ ferẽs· q̃ris
vbi viuẽ liceat ut libet. Et merito. Nã ãte ordinis
emendatõez nũq̃ ut aiũt inde locuta es· at vbi reli-
gio creuit ſanctior ſubito facta· feruore repẽtino co-
gitare cepiſti d̃ heremo. Agnoſco filia agnoſco. Uti
nã et tu mecũ agnoſcas ſpẽtinũ vir⁹· fraudulẽti do
lũ ṽſipellis aſtuciã. In nemore lup⁹ habitat· ſi ſola
ouicula vmbras nemoris penetrans· p̃da vis eſſe
lupo. Sz audi me filia· audi fidele cõſiliũ· ſiue pec-
catrix ſiue ſancta ſis· noli te ſepare a grege· neq̃ñ ra
piat· et ñ ſit q̃ eripiat. Sãcta es ſtude tuo exemplo
tue ſocias acq̃rere ſanctitatis· peccatrix es noli addẽ
peccata peccans· ſ age penitẽtiã vbi es· ne diſcedens
cũ tui q̃dẽ piculo ut oſtenſũ ẽ· et ſororib⁹ ſcãdalum
relinq̃s et mltorũ i te ꝓuoces detrahentiũ linguas

Ad. Ermẽgardẽ quõdã. Comitiſſã. Meritarie ṽba 119
affectõis et deuotõis

D Ilecte i xp̃o filie ſue. E. quondã eximie
Comitiſſe· nũc hũili xp̃i ãcille B. Abbas
Claraualliſ· piũ ſancte dilectõis affectũ. Utinã ſicut
cartã nũc p̃ſtem ita et meã tibi mentẽ expẽdẽ poſ-
ſem. O ſi legẽ valeres in corde meo q̃ ibi de amore
tuo· ſuo digito tibi de⁹ ſcribẽ dignat⁹ eſt· certe ag-
noſcẽs· quã nlla ligua vl' pẽna ſufficiat exp̃mẽ· q̃ i
imis mi medull' dei ſpũs ipmĩẽ potuit. Et nũc q̃
p̃ns ſũ ſpũ· lic3 corpe abſens· ſ nec mi nec tibi ẽ vñ
appareã. Eſt tñ penes te vñ poſſis d̃ me vtcũq3 conĩ
cẽ· et ſi nõdũ cognoſcere q̃d dico. Intra ergo cor
tuũ· et iſpice meũ· et vl' tm̃ ĩn tbue grati amoris· q̃n-
tũ tibi erga me ieſſe ſentis ne ſi nos quidẽ min⁹· te
vero ãpli⁹ amare p̃ſumpſeris eo te nob p̃ſtre pute
ris· q̃ et vincere nos caritate putaueris. Ceterũ tue
modeſtie ẽ· id poti⁹ ſentire d̃ nob· vt q̃ te afficit ita
me diligẽ· et eligẽ ad cõſiliũ tue ſalutis eq̃ afficẽt
et me i obſequiũ tue dilectõis Tu ẽgo videris· q̃uo
me tecũ retinueris· ego ut verum fatear nuſq̃ abſte
abſq3 te recedo. Hec tibi interi de via breuiter in
tranſitu ſcribere volui ſperans me maiori ocio· ma-
iora ſi de⁹ ãnuerit miſſurum

Ad eandẽ congratulãdo ei de bono ſtatu ipi⁹ ſignifi- 120.
cans q̃ eam in primo videre diſponit

R Ecepi delicias cordis mei pacẽ tui· let⁹ ſũ· q3
tu leta nunciaris· meq3 admodũ reddis aĩo
incolumẽ tua innoteſcẽs alacritas. Hec nimirũ leti
cia nil hẽt de carne et ſanguie cũ hũilis ex ſublimi-
ẽx ingenua ignobil'· paup ex diuite viuas· fratris ſi
lij patrieq3 deſtituta ſolatõ. Sine dubio ergo q̃d in
te alacritatis natũ ẽ de ſpũ ſcõ ẽ. Quippe iã dudũ
a timore dei concipiẽs parturiſti tãdẽ ſpiritũ ſalutis
foras vtiq3 mittẽte caritate timorẽ. O quã libẽtius

cāticū illō nouū· qđ ego cū v̄ginib⁹ ſigꝉari nihilo
mi⁹ dulciq; modulamīe cātura letaberis ī ipo et le
tificab̄ ciuitatē dī· cātās et curſitās et ſeq̄ꝫs agnū q̄
cūq; ierit. Illō ſiq̄đ nec ocul⁹ vidit· nec auris audi
uit nec ī coꝛ hoīs aſcēdit· qđ tibi p̄paratū ē· et cui te p̄
pare optet. Nec ego p̄mitto q̄ ī futuro repōita ſūt
īn· p̄ntia tm̄ loq̄r ea loq̄r q̄ d̄ p̄mitijs ſpūs iā tenes
ſpōſi exēnia arras ſpōſalicias· benedictōes dulcedis
ī quib⁹ te p̄uenit quē et ſubſecuturū atq; qđ deeſt cō=
pleturū expectas. Ille in mediū veiat· ſūmo decoꝛe
ſpectabil· ipis q̄z angel admirād⁹ ornat⁹· et p̄ferāt· ſi
q̄dē ſile hūt filie babiloīs· q̄rū vere gl̄a ī cōfuſiōe
īduūtur purpura et biſſo· et ſubide conſcia pānoſa
iacet· fulgēt monilib⁹· morib⁹ ſordēt ecōtra tu foris
pānoſa int⁹ ſpecioſa reſplēdes· ſ; dīnis aſpectib⁹ non
hūanis. Int⁹ ē qđ delectat· q; int⁹ ē quē dlectat· ni=
ſi forte tu dubitas habitare xp̄m p fidē ī corde tuo
Deniq; oīs gl̄a ei⁹ filie regis abīt⁹. Iocūdare filia ſi
on et exulta ſatis filia ihrl̄m· q; cōcupiuit rex deco=
rē tuū· ſi tn̄ cōfeſſionē et decorē īduis· amicta lūie ſi
cut veſtimēto· nempe cōfeſſio et pulcritudo ī cōſpec
tu ei⁹. Cui⁹· ſpecioſi forma p̄ filijs hoīm. Ipi⁹ ī q̄z
dſiderāt angeli p̄ſpicē. Audes cui places· ama vn̄
places· ama cōfeſſionē ob quā amaris· ama cōfeſſio
nē ſi affectas decorē. Cōfeſſioni iūgitur decoꝛ· iūgi
tur pulcritudo· hēs vtrūq;. Cōfeſſionē· et decorē in=
duiſti· et cōfeſſio et pulcritudo ī cōſpectu ei⁹. Reue=
ra vbi cōfeſſio ibi pulcritudo ibi decoꝛ. Si peccata
ſūt· ī cōfeſſione lauātur. Si bona opera ī cōfeſſione
cōmēdantur. Cū mala tua cōfiteris· ſacrificiū ē deo
ſpūs cōtribulat⁹· cū dī beneficia īmolas· dō ſacrificiū
laudis. Bonū aīe ornamētū cōfeſſio que et pctōrē
purgat· et iuſtū reddit purgatiorē. Abſq; cōfeſſio=
ne iuſt⁹ iudicatur igrat⁹· et pctōr mortu⁹ reputatur
a mortuo q̄ppe tāq̄ q̄ nō ſit perit cōfeſſio. Cōfeſſio
igitur peccatoris ē vita· iuſti gl̄a· et neceſſaria ē pec=
catori· et iuſtū nihilomi⁹ decet. Deniq; rectos dec; col
laudatō. Serica et purpura et tictura rū fuc⁹· deco=
rē hūt· ſ; n̄ p̄bēt. Quicq̄d tale applices corpi expo=
nit ſpēm ſuā· nō depōit ſecū. Deniq; tollit cū tollitur
ipm· porro decoꝛ qui cū veſte īduitur et cū veſte de=
pōitur. Veſtis pculdubio ē nō veſtiti. Tu ergo no=
li emulari ī malignātib⁹· et mēdicātib⁹ pulcritudi=
nē alienā vbi pdiderit ſuā· natiuo q̄ppe et interno ſe
pdūt nudas· que tāto ſtudio et p̄cio d̄ diuerſis et
varijs ſpecieb⁹ ei⁹ que p̄terit figure mūdi· foris ſibi
cōficē ſatagūt. Vn̄ ocul īſipiētiū appareāt ſpecioſe
Indignū tibi iudica· formā a pellib⁹ murium et
opib⁹ v̄miū mutuari· tua tibi ſufficiat. Ille ē ver⁹
p̄pri⁹ q; cui⁹ q; rei decoꝛ· q̄ nulla mīacēte materia p
ſe ieſt. O quā decēti ruboꝛe· genas ſuffūdit v̄gine=
as ingēti gēma pudoris. Que in aures reginarum
huic compabūtur· nec iferiorū īſigne decoris diſci=
plina preſert. O quā cōpoſitū reddit oīeꝫ puellaris
corpis ſtatū· nec nō et mētis habitū diſciplina. Cē
uicē ſubmittit· pōit ſupcilia· cōponit vultū. Ligat
oculos· cachinos cohibet· moderatur liguā· gulā fre=
nat· irā ſedat· format ieſſū. Talib⁹ decet pudicicie
veſtē diſtigwi margaritis. Iſti⁹ mōi ēcūdata varie
tate v̄ginitas cui gl̄e merito nō p̄fertur· āgelice an=

gelus habet v̄ginitatē· ſed nō carnē. Sane felicioꝛ
quā foꝛtioꝛ ī hac pte. Opti⁹ et optabil valde orna
tus iſte q̄ et angel poſſit eē inuidioſus. Sꝫ adūte et
aliud d̄ eodē· pfecto tāto manet tibi tut⁹· q̄nto et p
pri⁹. Vides nēpe auro argento lapidib⁹ p̄cioſis et
omi deniq; cultu regio· nō tā ornatas· q̄ oneratas
vides lōgas poſt ſe trahētes fimbrias ip̄aſq; p̄cioſiſſi
mas· et denſas pulueris nubes excitātes ī aera. Non
te moueāt hec· ille illa vel in morte deponēt· te tua
ſanctitas nō relinquet. Nō ſūt ſua q̄ portāt· cū iteri
erint n̄ ſumēt oīa· neq; deſcēdet cū eis gl̄a hec· mūd⁹
cui⁹ ſūt· nudis ill exeūtib⁹ retinebit· eſt dē vanis va
nas ſiliter alias ſeductur⁹. At vero ille tu⁹ ornat⁹
nō ſic· firmiſſime tibi ut dixi manet· ppterea tutus
q; tu⁹· nullis facile aut credit iniurijs aut patet niſi
dijs adul⁹ huiuſmōi nil furis calliditas· nil furētis
crudelitas potſt· nec a tineis roditur· nec vetuſtate
corrūpitur· nec cōſūmitur vſu· ī morte viuit· nimirū
aīe res ē· nō corpis· et ob h̄ ſil cū aīa de corpe abit·
nō obit cū corpe· porro aīe nō habēt q̄đ faciāt· etiā
q̄ corp⁹ occidūt

IIA· Ad alteram quādā ſcimomalē· que vouerat religi
onē mīre et differebat

Magnū eſt in gaudiū· qđ te ad verū et pfec
tū gaudiū velle tēdere cōperi· qđ nō ē d̄ tra
ſ; de celo· ideſt nō d̄ hac cōualle ploꝛatōis· ſ; de illa
quā flūis impetus letificat· ciuitatē dei. Et reuera il=
lud ſolū et verū ē gaudiū· q nō de creatura· ſ; de cre
atoꝛe cōcipitur· et qđ cū poſſederis· nemo tollet a te
cui cōpata oīs aliūde iocūditas· meroꝛ ē· omis ſua=
uitas doloꝛ ē· oīe dulce amarū· oīe decorū fedum
oīe poſtremo qđcūq; aliud delectari poſſit moleſ
tū. Deniq; tu in teſtis es in hac re teipaꝫ interroga· q;
tu tibi familiari⁹ credes. Nūq̄d nō h̄ ipm clamat ī
corde tuo ſpūs ſanct⁹· an n̄ tibi iam ab ipo pulſu q̄ a
me· hui⁹ rei veritas p̄ſuaſa ē. Nōn enī tu femina et iu=
uēcula· formoſa et īgenua ſic fragilē vmecres et ſex
ū et etatē· ſic ſpectabilē et formā et generoſitatē con=
tēpnēs· niſi cūcta q̄ corpis ſenſib⁹ ſubiacēt· ī illorū
tibi iā cōpatōe viluiſcerēt· q̄ te interius et cōfortāt vt
vincas· et delectāt ut p̄ſeras. Nec inmerito· modica
trāſitoria terrena ſūt q̄ deſpicis· maxima eterna celeſtia
q̄ appetis· pl⁹ dicā et verū dicā tenebras deſeris et
luce igrederis· de pfūdo fluctuū emergēs· ad portū
d̄ miſera ſuitute ī felicē libertatē reſpiras. De mor
te deniq; trāſis ad vitā. Siq̄dē uſq; mō tua n̄ dī vo=
lūtate tua viuēs· nō dei lege viuēs mortua eras· vi=
uēs mūdo· mortua dō. Siue ut veri⁹ loq̄r· nec mū=
do viuēs· nec dō· volēs q̄ppe ſub habitu et noīe re
ligiōis inſtar vni⁹ de ſclo cōuſari· ſola deū a te vo=
lūtate repuleras· nō aūt valens qđ ſtulte volebas
nō tu q̄dem mūdū· ſ; te mūd⁹ repulerat. Deū ergo
repellēs. et a ſclo repulſa· int duas ut dicitur ſellas
corrueras. Nec deo itaq; viuebas· q; nolebas· nec
ſeculo q; nō poteras alteri q̄dē volēs alteri inuita· ſ;
tū vtriq; mortua. Sic accidere debet hijs q̄ vouēt et
nō ſoluūt· q̄ aliud foris oſtentāt et int⁹ aliud appe=
tūt. At vero nūc p dei miaꝫ reuiuiſcē incipis· non

xpo dilectissima dña· ecce nūc temp⁹ acceptabile· ec
ce nūc dies salutis erogate vīm frumentū paupibꝫ
xpi· et in eternum cū vsura recipiatis ꝛc

125. Ad. Jldebertum. Turoneñ archiepm q̄ nōdum re
cepat dnm innocētiū papā· monēdo· ut et ipm p̄icꝫ
et papā recognoscat ut ceteri pͥncipes et alij plati

MAgno sacerdoti et excelso ī vbo glīe· J· dei
ḡra Turonēsiū archiepo. B. Clareuallis
dict⁹ abbas ī spū ābulare· et spiritalit̄ oīa examina
re· vt vbis vos zpheticis alloqr· cōsolatio abscōdi
ta ē ī ocul᷑· qꝛ mors diuidit int̄ fr̄es. Quidā eñi iux
ta p̄saiā videtur fedus pcussisse cū morte· et cū īfer
no fecisse pactū. Ecce nāqꝫ xpus dñi · iste inocētius
posit⁹ ē in ruinā· et in resurrectionē mltorū. Nā q̄
dei sūt· libent̄ iūguntur ei. Qui aūt ex adūso stat·
aut antixp̄i ē· aut antixp̄us. Cēnitur abhomiatio
stare ī loco sancto q̄ ut obtineret · icendit ignis sanc
tuariū dei · psequr Innocētiū· et cū eo omēꝫ inocē
tiam fugit ille nimirū a facie leonis · sicut dicit p:
pheta· leo rugiet· q̄s nō timebit. Fugit sm dñi p:
ceptū dicētis. Si vos psecuti fuerit in vna ciuitate
fugite ī aliā fugit et ī h̄ vere virū se ap̄licū pbās
qꝫ ap̄lica sese forma īsigniuerit. Nec eñi paul⁹ eru
buit ī sporta dimitti p murū · et sic effugē manus
q̄rentiū aīaꝫ suā. Subfugit aūt nō pc̄is vite aīe sue
s̄ dans locū ire· nō ut mortē euaderet· s̄ vt vitā acq̄
reret· merito eccl̄a cōcedit inocētio ip̄i⁹ vocē· quē p
eadē vestigia ḡdiētē cēnit. Nec sane ociosa fuga in
nocētij· laborat q̄dem· s̄ honestatur ī laborib; suis·
pull⁹ vrbe· ab orbe suscipitur· a finib; terre occurri
tur cū panib; fugiēti· et si furor semei· gerardi. En:
golisineñ nōdū ex toto q̄escat maledicē dauid· ve:
lit nolit peccator q̄ videt irascitur· magnificatur in
cōspectu regū portās coronā glīe. Nūq̄d ñ oms
pͥcipes cognouerūt qꝛ ipe ē vere di elect⁹· frācorū
āglorū hispanorū et postremo rōanorū. Rex· in
nocētiū in papā susciplūt· et recognoscūt singularē
epm aīarū suarū sol⁹ adhuc ignorat. Achitofel suū
iā patefactū ac dissipatū cōsiliū· frustra molitur mi:
ser sup pp̄lm dei malignari cōsiliū et cogitare adū:
sus sanctos· scō firmissime adherētes· et contēpnētes
curuare genu ante. Baal. Nulla fraude pualebit
pafcāde suo obtinē regnū sup israhel et sup ciuita:
tē sanctā· q̄ ē eccl̄ia dei viuentis· colūpna fidei· et fir:
mamētū veritatis funicul⁹ triplex difficile rūpitur
Electio melior· approbatio pluriū. Et qd̄ hiis effica:
ci⁹ ē· morū attestatio· inocentiū apud oms cōmēdāt
sūmū cōfirmāt pōtificē ad qd̄ sane et via p̄i expecta
tur sicut pluuia ī vell⁹ vl̄ sera sm̄a. Nō ipbā⁹ tar:
ditatē q̄ ḡuitatē redolet· leuitatis abolet notā. Nā
et. Maria ñ stati respondit āgelo salutāti· pus co:
gitās q̄lis esset illa salutatio. Et thimotheo p̄cipi:
tur· nemi cito manū iponē. Dico tū ego· not⁹ pon
tifici· neq̄d nimis dico ut familiaris et not⁹ nō pl⁹
sapē q̄p oprtt sapē· pudet fateor qꝫ fp̄ens vetustissi:
m⁹· noua audacia relictis insipiētib; mulierib;· etiā
robur pectoris vestri· nisus est attēptare et tātam
eccl̄ie colūpnā aus⁹ cōcutē. Cōfidim⁹ aūt qꝛ et si cō:
cutit nō deicit· qm̄ amicus sponsi stat et gaudet ad

vocem sponsi vocem exultationis et salutis vocem
vnitatis et pacis

Ad magistrū. Gaufridum de loratorio· sup eodē ne 126.
gocio vt dimissa q̄ete· cōsurgat ad expugnandā be:
stiam· et legem defendēdam

O Dor in flore. In fructu sapor req̄ritur. O:
dore puocati carissime frat̄· olei effusi no:
mis tui cupimus et ex fructu operis cognoscere te
Nō eñi nos tm̄· s̄ ipe q̄qꝫ q̄ nulli⁹ eget de⁹· opus tñ
habet h̄ m tpe ope tuo si nō dissīlas· glosum tibi ē
dei eē posse coadiutorē· posse nō eē dāpnosū. Por:
ro aūt ḡtiam hēs apud deum et hoēs· hēs sciaꝫ· hēs
spm libertatis hēs vbū viuū et efficax · et sale cōdi:
tū· nec optet te p tātis virib; sponsi xp̄i ī tanto de:
se discrimie· cū sis amic⁹ spōsi amic⁹ siq̄dē in neces:
sitate pbatur. Quid eñi tu tibi q̄escis· et mater tua
eccl̄a ḡuiter cōturbatur. Habuit sua tpa quies · et
sanctū ociū bactē⁹ sua negotia licuit libenter exer
cuit· tēpus faciēdi nūc· qꝛ dissipauit legē bestia il:
la de apocalipsi cui datū ē os loquēs blasphemias
et bellū gerē cū sanctis· petri cathedrā occupat · tāq̄
leo pat⁹ ad p̄dā Altera quoqꝫ bestia iuxta vos sub
sibilat sicut catul⁹ leonis habitās ī abditis. Jlla fe
rotior· ista callidior· pͥt cōuenerūt in vnū· aduersus
dñm et adū⁹ xp̄m ei⁹. Den⁹ operā cito dirūpere
vincula eorū· et picere a nob̄ iugū ipsorū. Nos in
nr̄is ptib; vna cū alijs dei suis diuino igne accensi
deo coopante laborauim⁹ ī cōueniendo pp̄los ī vnū
et reges ad dirūpēdū prauorū cōsensū ad destruēdā
omēꝫ altitudinē extollētē se aduersus sciaꝫ dei nec in:
fructuose. Alamanie. Frācie· anglie· scocie hispanie:
arū et iherosolimorū reges· cū vniūso clero et pp̄lis
fauēt et adherēt dño inocētio· tāq̄ p̄ri filij· tanq̄ ca
piti membra· solliciti suarē vnitatē spūs· ī vinculo
pacis. Merito aūt illū recipit eccl̄ia· cui⁹ et opinio
clarior· et electio sanior iuēta ē· nimirū eligētium et
nūo vincēs et merito. At tu frater· q̄d adhuc negli:
gis· q̄uſqꝫ vicino serpente tua male secura dormitat
industria. Scim⁹ q̄dē te filiū pacis nulla posse ratio:
ne induci deserere vanitatē· s̄ pfecto nō sufficit nisi
et defensari atqꝫ ipi⁹ q̄qꝫ turbatores totis virib; debel:
lare studueris· nec q̄etis timeas detrimentū · qd̄ puo
tue glīe īcremēto recōpēsabitur. Si fera illa vicina
vobis tuo studio mansuescat vel obmutescat et tā
tam ecclesie predam comitem dico pictaueñ· in ma
nu tua dei pietas de ore leonis eripiet ꝛc

Ad. Epos aquitanie contra. Gerardū engolisineñ 127.
qui legatum se faciebat scismatico pape aduersus
papam innocentium adhortans eos ne seducātur
sed dño innocentio adhereant de cuius electione le
gittime constat ꝛc

DOminis et p̄rbus honorandis. Lemouiceñ
pictaueñ· petragoriceñ et xanctoneñ· di gra
tia. Epis sanctis. Frat̄. B. dictus abbas de. Clara
ualle. Constantiā in aduersis virtus in pace acquiri:
tur in pressura pbatur· approbatur in victoria· tem
pus est quo vestra si qua est nec latere iā nec torpē

iſta pñs colloquerer ꝙ ſcribo abſens . Crede michi
iraſcor occupatõnibꝫ quibꝫ freqnter impediri vide
or ne te videã. et delector occaſionibꝫ. quibꝫ vł inter
dũ expediri videor ut reuideam. Raro quidẽ datur
huiuſmõi oppũitas. ſꝫ cara fateor eſt m̃ vł ipa rari⸗
tas. Eſt eñ ſane melius vidẽ te vł nõnũquã ꝙ nũſ⸗
quã oĩno. Spẽo me ĩ pximo vẽturũ ad te. Jã nũc
ꝑlibamus gaudiũ pxime pleneqꝫ futurũ

121 Ad beacẽ nobilẽ et religioſam matronã regrati⸗
ando eidẽ qđ de ſtatu ſuo ſollicita fuerit

Miror tue ſtudiũ deuotõis. tue ẽga nos di⸗
lectõis affectũ. O bona dña. qđ eñ tibi et
nobis. vnde tãta tibi ſollicitudo đ nobꝫ . Si filij. ſi
nepotes. ſi vł aliqua extrema ꝓpinqtatis linea. tibi
iũcti eſſem⁹. tua crebra beneficia. frequẽtes ſalutatio
nes inumera deniqꝫ tui amoris inſignia. que cottidie
experimur. nõ tã nobꝫ mirãda videretur. ꝙ ex debito
ſuſcipiẽda. nũc aũt cũ genẽ tm̃ dñaqꝫ ñ mrẽqꝫ te cog⸗
noſcam⁹. Nõ mirũ ſi miramur. ſꝫ mirũ ſi ſatis mi⸗
rari poſſum⁹. Quis eñ natorũ vł cognatorũ nro⸗
rũ curã habet đ nobis qs vnqꝫ đ nr̃a ſalute interro⸗
gat. qs inquã. nõ dico ſollicit⁹. ſꝫ vł memor nr̃i eſt
ĩ ſclo. Amicis. ꝓpinqs. vicinis. nr̃is. facti ſum⁹ tã⸗
ꝙ vas ꝑditũ. ſola nos obliuiſci ñ potes . Inqris
đ eſſe et ſtatu ſanitatis nr̃e. de via quã nup egim⁹
de monachis qs ad aliũ locũ trãſtulim⁹ . De qbus
breuiẽ reſpondeo. ꝙ de t̃ra deſerta et de loco horro⸗
ris et vaſte ſolitudis itroducti ſũt ĩ habũdãtiã re⸗
rũ. eorũ et amicorũ . In t̃rã deniqꝫ fertilẽ et locum
amene hitatõis. Letos itaqꝫ et in pace relinqm⁹. lei
et nos ĩ pace reuſi ſum⁹. ꝑter qꝫ ego paucis diebꝫ. ſꝫ
nõ parũ febre redeũte ita ut mori timerẽ aggraua⸗
t⁹ fui. ſꝫ rurſũ deo miſerãte cito cõualui. ita. ut nũc
fortiorẽ ſanioreqꝫ me ſentiã poſt uiã pactã quã an⸗
te inchoatam

Duci et ducilſe lothoringie petẽs ut donatões fr̃i⸗
122 bus ſuis factas fuent incõcuſſas

Duci et ducilſe lothoringie. H. Abbas đ. Cla
reualle ſic ſuis adiuicẽ caris et caſtis delec⸗
tari ãplexibꝫ. ut ſol⁹ amor xp̃i ſuper ĩ ambobꝫ . Ex
q̃ cepim⁹ mittẽ p nr̃a neceſſitate ĩ t̃ram vr̃am. mlt̃ã
ſemp iuenim⁹ in ocul̃ vr̃e dignitatis familiaritatẽ
et grãqꝫ. Benedictõeqꝫ largitatis vr̃e. nr̃is hoibꝫ cum
neceſſe fuit liberaliẽ exhibuiſtis. paſſagiũ trãſeũti⸗
bꝫ. Et ſi qđ ẽ aliud iuris veſtri debitũ. mercãtibus
liberẽ dimiſiſtis. De qbus omĩbꝫ ſine dubio mer⸗
ces vr̃a mlt̃a ẽ ĩ celis. ſi tñ verũ ẽẽ credim⁹. qđ dñs
ĩ euãgelio pmittit. qꝙdiu feciſtis vni ex minimis me⸗
is m̃ feciſtis. Sꝫ qđ ẽ ꝙ miſtros vr̃os q̃ vos dona⸗
ſtis exigẽ rurſũ pmitiitis . Dignũ ẽ vobꝫ et honori⸗
ficũ. ut qđ vobꝫ p ſalute aĩarũ vr̃arũ placuit dona⸗
re. nemo vr̃orũ repetẽ audeat. Si ẽgo vos qđ abſit
beneficiorũ vr̃orũ ñ penitet. Donũqꝫ qđ ĩ beneplaci
to vr̃o a vobꝫ ſepe recepim⁹. eq̃ adhuc vt hẽamus.
vtriqꝫ vr̃m cõplaceat . Iubete ita firmiẽ et incõcuſſe
teneri. q̃ten⁹ vltra fratres nr̃i a nllo miſtrorũ vr̃orũ
timeãt ꝓpẽ hoc diſtũbari . Alioqui ñ reuuim⁹ dñi
nr̃i ſeq̃ exemplũ. q̃ p ſe nõ dedignat⁹ ẽ ſoluẽ cenſũ
Parati et nos libenter q̃ ſunt ceſaris. ceſari reddẽ. et
vectigal cui vectigal. et tbutũ cui tbutũ . ꝑſertim. qꝫ
iuxta apłm. nõ tã debem⁹ reqrere datum noſtrum
ꝙ lucrum veſtrum ;

123 Ad ducilſam ſupradictã exultãs p deuotione. quã
ẽga fratres ſuos habet. et rogans ut ei ſuum noti⸗
ficet aduentum ꝛc

Gratias agim⁹ deo p tã deuota voluntate.
quã erga ipm et ſuos ei⁹ vos hẽre cognoſ⸗
uim⁹. Quotiẽs eñ ĩ corde carnali. terenis digni tati
bꝫ alto. ulla vł mĩma ſcintillula celeſtis amoris ac⸗
cẽſa videtur . Diuinũ ſine dubio eſt mun⁹. nõ hõis
vĩtus. Et nos qdẽ largitatis vr̃e. vr̃is ĩ lr̃is nobꝫ ob
lata beneficia. grãnẽ ãplectimur. ſꝫ cognita illa. ſubi⸗
ta et grãdi ſatis occupatõe. q̃ vos nũc đtineri neceſ⸗
ſe ẽ cõueniẽs ducim⁹ vr̃am q̃ntũ vobꝫ placuerit ex⸗
pectare oportũitatẽ. Nemi etem q̃ntũ ĩ nobꝫ ẽ vel⸗
lem⁹ ẽẽ oneri. ꝑſtim ĩ hijs q̃ ad deũ ptinẽt . vbi nõ
dati lucrũ. ſꝫ dãtis fructum magis reqrere debemus
Diẽ itaqꝫ nobꝫ ſi placet atqꝫ locum reſcribẽdo p hũc
nũciũ nomiate. q̃ iuuãte deo. ꝑſerti expedita iſtãta
nr̃is ptibꝫ appropinqre debeatis. et fr̃e widone vo⸗
bis obuiã facto. ſiqdẽ in t̃ra vr̃a iuenerit. qđ aptũ ſit
ordini nr̃o pmiſſa vr̃a expediti⁹ atqꝫ alacri⁹ cõplea⸗
tis . Hilarẽ eñ datorẽ diligit deus. aut ſi forte nõ
placet vobꝫ dilatio. et ħ notificate qꝫ pati ſum⁹ ĩ hac
re q̃ntũ rõ patitur. vr̃e obtẽpare volũtati . Ore vr̃o
ducẽ ſalutamus . et tam ipm ꝙ vos ãmonem⁹. ut ſi
caſtrũ p q̃ guerrã facturi eſtis vr̃i iuris nõ ẽẽ noue
ritis. p dei amore relĩqtis. Scriptũ q̃ppe eſt. Quid
ꝓdeſt homi ſi vniũſũ mũdũ lucretur. ſe aũt pdat. et
detrimẽtũ ſui faciat

Ad ducilſam. Burgũdie p̃ces p q̃dam. p quo ab
124 eam rogauerat ꝛc

Veſtre dignatõis ſpẽalis familiaritas . quã
ẽga nos paupes hoĩes hẽre videm̃. eo uſqꝫ
pgreſſa ẽ. ut quiſqꝫ dignitatẽ vr̃aqꝫ ſe hẽre ſentit in⸗
fenſam. p nullũ facilius ꝙ p nos cõfidat redire in
grãqꝫ. Hinc ẽ qđ dudũ diuione cũ cõm hugoni de
beſna mr̃is me p̃cibꝫ ad placãdũ ſibi vr̃aqꝫ quã me
ruerat idignatõeqꝫ applicauit . Et ut cõiugio đ filio
ſuo qđ nobꝫ qdẽ ñ placitũ. ſꝫ ſibi ut putat cõmodũ ir
retractabiliẽ facere ſtatuerat. amore dei et nr̃o aſſenſ
ſũ p̃beretis. Cui⁹ rei cã. ecce nũc rurſ⁹ tã ſuis ꝙ ſuo
rũ p̃cibꝫ. aures nr̃as pulſare curauit . Et nos q̃dem
illi⁹ vtilitates fremas. ñ valde curam⁹ . Verũtamen
qꝫ res. ut ipẽ dicit ita ĩ arto videtur ẽẽ poſita . q̃tin⁹
niſi cũ ipius piurio. neq̃ꝙ poſſit obuiari cõiugio.
hoc vobꝫ intimari cõueniẽs duxim⁹. qꝫ grãdis debet
ẽẽ vtilitas. quã xp̃ani et vr̃i hoĩes legalitati ꝑponẽ
debeatis. Neqꝫ eñ et piur⁹ ẽẽ. et legał ſił manere
poterit . quãꝙ etiam vobis non ſolum nullum lu⸗
crum. ſed et multum videam⁹ ingruere piculum.
ſi quos deus fortaſſis cõiungere diſpoſuit per vos
diſturbari cõtigerit. Quam grãm adiciat dñs ſup
vos et ſuper filios veſtros . nobiliſſima. michiqꝫ in

caute ſi non caſte · ſi valet ꝑficere dam ſua negocia
curat ſin vero manet in ſe et pudoris vmbrã nõ de
ſerit . Eq̃dem talis et ſi nõdũ deũ metuit ad ſalutẽ
ꝓ igenita tñ verecũdia · honeſtatẽ interim retinet · qꝛ
hoĩes reueretur · et publicũ erubeſcit . Ceterũ q̃ nam
iſta preceps ẽ · et frõtoſa libido dñandi ut ꝑ obtentu
vix ãnue qđ certe palã eſt legatõis · primũ q̃dẽ ſuo
nõ parcat ſenio · nec deferat ſacerdotio. Deĩde nec la:
teri ſaluatoris · qũ aq̃ et ſanguine colligẽdi in fidei
vnitate ꝑpl'i ꝑtulit redẽptõẽ · ut q̃ſq̃s tẽptaret diui
dere · q̃s ille colligeret et inde redimeret ꝓbaret ſeſe
nõ xpianũ ſꝫ antixp̃m · reus mortis et crucis xp̃i. O
ĩpatiẽs et effrenis turpis queſt⁹ cupiditas . O ar:
dor itẽmpãs · o ceca et pudẽda ambitõ · apte pn⁹ frõ
toſeqꝫ ut iã dixi et ipſe ꝓbpudor ñ diffitetur . Ad:
dit idigna ſatis petitõe tẽptare catholicũ dolenſqꝫ
repulſã icũctanter ad ſciſmaticũ refugit · et accepta
de manu ſacrilega male cupita poteſtate · latus de:
mo dñi gl'e crudelit' cõfodere nõ veretur. Nãq̃ di:
uidit eccl'am · ꝓ qua illud ẽ in cruce diuiſũ · viſur⁹ ꝓ:
culdubio et ipſe i quẽ traſfixerit. Cognoſcetur ꝓfec
to dñs iudicia faciẽs · qui nũc iniuriã paciẽs igno:
ratur. Cũ eñ cepit facẽ iudiciũ omĩb⁹ iniuriã paci
ẽtib⁹ · et arguere i eq̃tate ꝓ mãſuetis t're putas · aũtẽ
poterit aurẽ a cariſſima ſpõſa ſua · cũ clamauit adu'ſ⁹
eos ſtans q̃ ſe anguſtiauerũt Nõ oĩno nõ poterit
nõ audire plãgẽtem · amici mei et ꝓximi mei adu'ſũ
me appinquerũt et ſteterũt · et q̃ iuxta me erãt delõ:
ge ſteterũt · et vim faciebãt qui querebant aĩaꝫ meã
Quo nãqꝫ nõ recognoſcet os de oſſib⁹ ſuis et car:
nẽ de carne ſua · imo vero iã q̃damõ ſp̃m de ſuo ſp̃ũ
q̃i nõ ip̃a ſit dilecta illa · cui⁹ cõcupiuit decorẽ · cui⁹
formã induit · cui ſe mirabili dignatõe caſtis atꝫ in:
diuiduis deſiũxit ãplexib⁹ . Ita ut eẽnt duo i carne
vna · vnũ i vno ſp̃u q̃nqꝫ futuri. Nã et ſi cognoue
rat ſm carnẽ xp̃m · ſed tũc iam nõ recognoſcet · quia
ſp̃us ante faciem eius xp̃us dñs · cui adherẽs vnus
ſp̃us erit · cum abſorpta morte i victoria · qđ infir:
mũ de carne eſt i v'tute ſp̃us conualuerit · cũ exhibu
erit ſibi eã ſpons⁹ gl'e · glorioſam colũbã ſuã · ꝑfectam
ſuã · formoſã ſuã · nõ habẽtẽ maculã peccati neqꝫ ru:
gã corruptiõis · aut aliq̃d h⁹mõi · dũ libent' i hijs i
moror pene cepi imẽor fact⁹ ſũ · ita cupiẽs redimẽ
temp⁹ qm̃ dies mali ſũt excedẽtem deuoto leuat · ſi
reuocat zel⁹ et vbi rapior ibi et cogor recidẽ et plã
gere dolorẽ meũ. Audet quod et flens dico · inimic⁹
crucis xp̃i · ſuis ſedib⁹ pellẽ ſanctos · q̃ nolũt beſtiã
adorare q̃ apperuit os ſuũ i blaſphemias blaſphema
re nomẽ dñi et tabernaclm̃ eius altare cõtra altare
erigẽ temptat · cõfundere faſqꝫ nefaſqꝫ nõ cõfũditur
Abbates abbatib⁹ ep̃is ep̃os nititur ſupintrudere ·
amouere catholicos · ꝓmouẽ ſciſmaticos · miſeri et
miſerãdi · q̃ ita ꝓmouẽtur et ab iſto cõſenciũt. Siq̃dẽ
circuit mare et aridam · ut faciat vnũ ep̃m et cũ fece
rit · facit eum filium gehẽne duplo q̃ ſe . Que nam
vero putas eſt tanti cauſa furoris · nõ alia ſane niſi
quod diſplicet mortalib⁹ angelica partitõ qua glo
ria deo · pax hominibus nũciatur · et dum vſurpant
gloriam · turbant pacem. Solus gloriã meretur · q̃
facit mirabilia ſolus · ſicut dicit ap̃lus · ſoli deo ho:

nor et gl'a · porro aũt cum noſtro genere bene agi:
tur · ſi datur frui pace dei · pace cũ deo · et q̃dem felici:
ter miſericordit'. Quo nam ergo modo ſtabit pax
hoĩm corã deo vel cũ deo · ſi deo nõ poteſt eſſe apud
hoĩes tuta gl'a ſua . O ſtulti filij adã q̃ cõtempnẽtes
pacẽ · et gl'am appetẽtes et pacẽ perdũt et gloriã · ob
ſꝫ deniqꝫ et nũc de⁹ vlcionũ cõmouit terrã · et cõtur:
bauit eã · oſtẽdit ꝑpl'o ſuo dura · potauit nos vino cõ:
pũctõis. Velim⁹ nolim⁹ · impleri q̃nqꝫ neceſſe ẽ ve:
ritatẽ ſp̃us ſãcti · fieriqꝫ illã · que ꝓphetico ſp̃u p̃nũci
ata legitur i ſcripturis diſceſſio · ſꝫ ve homi ꝑ quem
venit · meli⁹ ei erat ſi nat⁹ nõ fuiſſet hõ ille. Quis ve
ro ille · niſi homo peccati · q̃ ſuper electũ a catholicis
catholicũ et canonice ſanctũ locũ inuaſit · quẽ tñ nõ
qꝛ ſanct⁹ · ſꝫ qꝛ ſũmus ẽ affectauit · inuaſit inq̃m inua
ſit · armis · igne pecũia nõ vite merito · vl' v'tutum ꝑ:
uenit in q̃ ſtat · et ſtat in qđ ꝑuenit. Nã illa quã iac
tat iuratorũ ſuorũ nõ electio ſꝫ factio · umbra tñ fu
it et occaſio ac velamẽtum malicie dici poteſt electõ
ſed impudenter ſed mendaciter · ſtat quippe ſentẽcia
eccleſiaſtica et autentica poſt primam electõnem nõ
eſſe ſecundam celebratã · proĩn prima que ſecunda
p̃ſumpta eſt · nõ eſt ſecunda ſed nulla . Nam et ſi q̃:
dem minus forte ſolenniter · minuſue ordinabiliter
proceſſit in ea que p̃ceſſit vt hoſtes vnitatis conten:
dunt · nũquid tamẽ pſumi · altera debuit · niſi ſane
priore prius diſcuſſa ratõne caſſata iudicio Ea ꝓp
ter qui ſe ſupingerere feſtinant · quiqꝫ temerario te:
mere manus imponere nichilomin⁹ accelerauerũt
apoſtolo ꝓhibente · nemini cito manum imponas
ipſi ꝓculdubio mai⁹ peccatum habent · ipſi aucto
res ſciſmatis · ipſi grandis malicie hui⁹ principes
extitere . Ceterũ nũc iudicium expetũt qđ ante ex:
pectaſſe debuerãt · et q̃d ſuo loco oblatam renuerãt
tandem iuſticiam offerunt · vt videlicet ſi recuſetur
iuſti vos videami · ſi recipiatur · litigantibus inter ſe
partib⁹ dilatio redimat temp⁹ · et interim fiat aliq̃d
An de veſtra iuſticia deſperatis · et dampnum iam
creſcere non timetis quemcũqꝫ cauſa exitũ ſortiatur
Quicquid inquiũt hactenus factum ſit · modo que
rimus audientiam · iudiciũ ſum⁹ ſubire parati. Ter
giuſatio eſt . Quid in omni impio conatu veſtro ·
vobis relinquitur aliud quod afferre queatis ad ſe
ducendum ſimplices · ad armandũ maliuolos · ad
veſtram ipſorum palliãdam maliciam. Si hoc non
diceretis · quid diceretis . Ceterum iam deus iudica:
uit quod repetit homo · iudicauit aũt o pia euiden:
tia nõ ſententia decreti. Nũquid dei iudiciũ huma:
na audeat temeritas retractare . Quid ſi cauſetur
et clamet per ꝓphetam deus · tulerũt homines a me
iudicium . Non eſt cõſilium contra conſilium do:
mini . Velociter currit ſermo eius in conuertendo
populos in vnum et reges · ut domino pape inno:
centio ſeruiant et obediant . Quis reuocabit · dei
eſſe iudiciũ ſenſerunt · et cõſenſerũt gualter⁹ . Ra:
uẽnas · hildegarius fraconeñ. Norbert⁹ magdebur:
geñ . Conradus ſaltzburgeñ archiep̃i · dei eſſe iudi:
cium cognouerũt et acquieuerũt ep̃i . Equipertus
monaſterienſ. Ildebrandus piſtoreñ. Bernhardus
papieñ . Bern · parineñ . Landulfus aſtenſ · hugo

hoſtilis ſiqdē gladi⁹ ·qui vniūſo corpi xp̄i mortē
denuo nūc tp̄is irritare videtur·vr̄is potiſſimū cer
uicibꝫ imminet·et i vos eo acrius·q̄ cōmūi⁹ dbache
tur·ita ut cottidianis aſſultibꝫ·aut reſiſtere fortiter
aut turpit̄ qđ abſit cedere cōpellamī. Illā is q̄ amat
primatū gerē inter vos diotrepes ·nō recipit vos
nec eñ agnoſcit eū·quē totū vobiſcū āplectitur ec-
cleſia·venientē i noīe dñi. Nō hūc iquā·ſ; qui venit
i noīe ſuo hūc recipit nec mirū·et ipſe nēpe ifatiga-
bil̄·ad nomē grande mētū anhelat etiā in hac etate
Nec ſane falſa vł icerta opinione ducor·notare ho
minē ſup iſtiuſmōi vanitate·ſ; de ore ſuo eū iudi-
co. In lr̄is ſiqdem q̄s nup ad cācellariū ſcripſit fa-
miliares nōne legatōis ſeſe onerē et noīe honerari
tanto idigni⁹ ſupplicat·quāto hūili⁹. Vinā tñ ob-
tinuiſſet mm⁹ forſitā nocuiſſet potita votis ābitio
q̄ fruſtrata ·tunc q̄ppe ſoli aut pene ſoli obeſſ; ſibi
Nūc vero ſeuit i orbē. Vides qđ facit amor gl̄e·le
gatio ſarcina ḡuis humeris p̄ſertim ſenilibꝫ quis
neſciat·et tñ hōi ſeniſſimo ḡuior vidtur pena·Re
liquū id breue dierū ſuorū viuē ſine hac pena. Sꝫ
forte cauſabitur ſe de ſuſpitiōe iudicari et nos teme
ritatis arguet·q̄ d̄ occłtis ſuis reꝑhēdim⁹ qđ nō p
bauim⁹·fateor ſuſpicioſ⁹ ſū i hac ꝑte·et neſcio ā vł
ſimpliciſſim⁹ q̄s ſec⁹ ſentire poſſit·q̄ppe in tā mani
feſta coiectura. Vt eñ ſimplicē breuit̄ referā actoꝝ
p̄m⁹·aut int̄ primos ſcribit pape inocētio legatōꝝ
poſtulat nō obtinet·idignatur reſilit ab illo·trāſit
ad alium ipſius ſe eſſe legatū gl̄atur. Qđ ſi aut ab
illo añi n̄ popoſciſſet·aut poſtmodū n̄ accepiſſet ab
iſto·credi potrat aliū quēcūq; habuiſſe i puarica-
tōe iuitū·et ſi nō rectū aliquē n̄ aūt excuſatioēꝫ nō
habet d̄ ābitōe ſua. Deiq; ponat etiā nūc legati vł
vacuū nomē·nā op⁹ amiſit et ego q̄dē hac ſuſpiti-
one carebō ſi potero·ſi nō·ſuſpicabor iuit⁹·et me
itēꝑantie reꝑhēdam. verū difficile pſuadebitur ei·
ego ſcio·nimirū hō diu magn⁹ habit⁹ int̄ ſuos·vi
den ſeipō iferior erubeſcit. Agnoſcitur is quē ſcrip
tura loq̄tur·pudor adducens pc̄tm et delictū maxi-
mū ſupba iſta verecūdia·q̄ fram et cinerē pudet nō
dico ſubici·ſ; nō dñari. Propt̄ h̄ ego reliq̄t hō ſuū
illū pr̄ē ſanctū inocētiū·ſic eñ noīabat·et matrem
ſuam ſanctā eccl̄aꝫ catholicā et adherꝫ ſciſmatiarche
ſuo·et ſūt duo i uanitate vna·pceſſerūt ſed⁹ adiuicē
et ſup pp̄lm dei malignauerūt cōſiliū·ſq̄ma ſq̄me
cōiūgitur·et ſpiraclm n̄ ē in eis·iſte illū papā·ille
hūc viciſſim legatū ſtripitat·ut decipiāt ipi d̄ va
nitate i idipm·iuicē ſe cōſolātur·tuētur·cōmēdant·
q̄ſq̄s tñ p ſe·nō p iuicem·nimirū hoīes ſūt·ſeipos
amātes·pari q̄dē ſtudio cōuenerūt aduſus dñm·et
adūſ⁹ xp̄m ei⁹·ſ; plane itentōibꝫ n̄ coherēt·q̄rit ma-
gis ex altutro vterq; pfecto q̄ ſua ſūt. Vnq; qđ aude-
re nefariū ē·i hereditate xp̄i. Quid niſi āte oculos
vrōs conātur ſi patimi pſcribere xp̄m. Jā nouos
aput vos·ſuo pape cudit legat⁹ ep̄os·ne ſoli ſit ſi-
bi papa·nec mortuis ſucceſſores·ſ; viuis inuaſores
tyrānica fret⁹ potētia ſup intrudit·nact⁹·ſ·de mali-
cia pricipū occaſionē q̄ ſuarū ciuitatū ep̄os odio p
ſequūtur inīq̄·ſic ſedet in iſidijs cū diuitibꝫ in occul
tis vt inficiat inocētem·p tale hoſtiū itrat i ouile o
uiū. Nūqđ aūt ḡtis talia legat⁹ actitat pro papa

ſuo·eñ ille totā·ut is gl̄atur frāciā atꝫ burgūdiā le-
gatōi ei⁹ āntiq̄ ſupaddidit·pōt et adiūgē ſi volt me
dos et pſas et medios ſies ſcapuleos·q̄re nō et vł
ſauromatas·et quēcūq; deniq; locū calcauerit pes ſu-
us·ſu⁹ ſit·q̄ vł vacuis noībꝫ gl̄etur. O hō n̄ mm⁹
ſine fronte q̄ ſine mēte·nec di memor timoris·nec
ſue honeſtatis·putat ſe nō videri·cū ſit ſubſānatio
et illuſio oībꝫ q̄ i circuitu ei⁹ ſūt·merito q̄dem·certe
eñ p foro·ſacrario vtitur et inſtar hoīs negociato-
ris q̄ritātis lucra ſua. et mō hūc·mō illū explorans
ſis venditorē·ut ab illo demū emat qđ amat·a q̄ vili-
us ipetrare valuerit·ita iſte ſollicite ſibi eccleſiaſticam
dignitatē hīc inde pq̄rens eū tandē p ſuo arbitrio d̄-
legit habere papā·q̄ ſe legatū eſſe cōſenſerit. Ergo
niſi legat⁹ tu fueris·roma papā hēre nō poterit. Vn̄
h̄ tibi p̄uilegiū i eccl̄a dei·q̄s nā tibi hac cōceſſit in
xp̄i hereditate p̄rogatiuā. Nūqđ tu hēditate poſ-
ſides ſanctuariū dei·donec eñ i obtinēda pudenda
et ipudēti petitōe ſpes tibi ulla pmerēdi dñi inocē-
cij gr̄iā eē potuit·ſanct⁹ ille te ſcribēte et papa fuit
q̄uo ego nūc ſciſmaticū crimīaris·nūq̄d cū eadem
vana ſpe tua illi⁹ ſimul et ſanctitas euanuit·et papa
t⁹/mirū q̄ potuit ita i breui dulce et amarū ex eo-
dē fonte pcedere. Heri katholic⁹ et ſanct⁹ et ſūm⁹
pōtifex. Hodie neq̄ ſciſmatic⁹ et turbator. Heri
paſ inocēti⁹·hodie. Gregori⁹ dyacon⁹ ſancti ange-
li. Ita vno q̄dē ex ore ſ; corde pfecto duplici cōtra-
ria proceſſere. labia doloſa in corde et corde locuti
ſūt·ſedeñ hō cui cor et cor diuīderat cōſciaꝫ·et ē et n̄
diuaricat liguā·putas q̄ timor ei in mēte ſit·an in
frōte pudor·male aūt iuxta apl̄m puidet bona corā
deo et hoibꝫ·q̄ more illi⁹ iniq̄ iudicis nec deū timet·
nec hoīeꝫ reueretur. Et certe ābitio cū pripit i impu
dētiā efficaciā poit·et cū improb⁹ affect⁹ ſe aperit·pe
rit effect⁹. ābitio nr̄ ipocriſ; latebras amat et tene-
bras·lucis ipaciēs ē. Ambitō ſpurcū viciū in imo
iacet·videt tamē omne ſublime·ſed videri ipa refu-
git·nec mirū optato nāq; neceſſe ē careat niſi caue
at arbitros. Quo enim gloria plus affectatur·eo
min⁹ apprehēditur·vbi dpꝛehēditur affectari. Quid
deniq; tam ingloriū·q̄ glorie cupidum depꝛhendi
preſertim inter ep̄os·nec ſimplicem ſane xp̄ianum
gl̄ari oportet·niſi in cruce dñi noſtri iheſu xp̄i. Indi-
tus erit ambicioſus. q̄mdiū in nocte vſabitur·et do-
nec turpis lucri negociū pambulabit in tenebris·
poterit ypocrita iuſt⁹ ſactuſq; videri. ſ; occło q̄ vidꝫ
in facie·at vbi forte foras mittit impudētia vel im-
prudētia·qđ latet in cōſciētia Nōne intēpans appe
tit⁹ apparet ad cōfuſionem pcarior·q̄ pmptior ad
gloriam. Hic reuera ſic pbatur·qđ legitur·gl̄ia in
cōfuſione eoꝝ q̄ terrena ſapiūt·et illud·ſi ego glo-
riā meā quero gl̄ia mea nichil ē·impleturq; in illo
q̄ eiuſmodi eſt·qđ ppheta ſanct⁹ imp̄catur·niſi fal-
lor ipocritis·fiāt inq̄t ſicut fenū tectorū·qđ priuſq̄
euellatur exaruit. Nō adeo perijt pudor a mortali-
bꝫ·ut nuda ipudēſq; vł ab ipis honoretur ābitio
p̄ſertim i ſene et ſacerdote quē eo magis pfecto pu-
erił iſta dedecet vanitas·q̄ eū maior ḡuitas maiorq;
decet ſanctitudo. Et ſi in facie benedicitur ab adulā
te·ſed a tergo ſubſānatur ab omnibus. Eſt ſobria
q̄dam et q̄damodo oculata ambitio·moliens ſaltē

128 Ad. Ludowicū regē francie · ut non impediat cōſi
lium cōgregari · in quo tractāda erāt negocia eccl'ie

Ludowico dei gratia excellentiſſimo regi frā
corū . B. Clareuall' uocat⁹ abbas fidelis ſer
uus · ſalutē a rege regum et dño dñantium · ipſi et
dilecte eius · et filijs e⁹. Regna terre et iura regno
rum tūc ſane ſana ſuis dominis atqʒ illeſa pſiſtunt
ſi diuinis ordinatōib⁹ ac ditionib⁹ nō reſiſtūt Cur
dñe iraſcitur furor tuus contra dei electum · quē tua
ꝙ ſublimitas ſuſcepit et p̄elegit · tibi quidē in patrē
filio aūt tuo etiā in ſamuelē · armatur regia indig-
natio non plane in extraneos · ſed in temetipſum et
ſuos. Non mirū ſi iuxta ſcripturam. Ira viri iuſti
tiā dei nō opatur · que ꝓprie ꝗ̄ vtilitatis ſed digni
tatis · ſed ſalutis · facit ſepe · vt nec manifeſtū omīb⁹
aduertas piculū · ſentias dampnū. Colligitur con
cilium · quid in h̄ detrahitur regie glorie · regni utili
tatib⁹ · ibi vniu̾ſe eccl'ie cōmēdabitur · ac rememo-
rabitur excellentie veſtre pmta et ſpecial' deuotio ·
q᷑ regum prim⁹ · aut certe inter primos · rabiei pſe-
quētium eandē mr̄em vr̄am · ſtrenuiſſime et xp̄ianiſ
ſime obuiaſtis · ibi glorie ab ingenti illa multitudi
ne · debite uob̄ gratie referentur. Ibi a millib⁹ ſanc
torum orabitur ꝓ uobis et ꝓ vr̄is · alias aūt ꝙ ſit h̄
tempore neceſſarius epōrum cōuentus null⁹ igno
rat · niſi qui durus corde matris eccl'ie anguſtias nō
attēdit. At calor inquiūt nim⁹ eſt · quaſi nos glacia
lia corpa habeam⁹ · an corda magis nob̄ congelata
ſunt · et nemo ē q iuxta ꝓphetā compatiatur ſup cō
tritione ioſeph · ſi hec alias . Nunc aūt ego minim⁹
in regno vr̄o · ſed dignitate nō fidelitate. Dico uob̄
non expedit velle impedire tm̄ · et tam neceſſarium
bonum nec deſunt euidētes cauſe quib⁹ id manife-
ſtum facere poſſem quas et nūc pferre in mediū ad
manū eſt michi · niſi ꝙ ſat arbitror dictum ſapienti
tā ſi q̄d ex rigore ap̄lice auctoritatis pceſſit. Unde
ſe merito eſſe turbatā · celſitudinis vr̄e ſerenitas ar-
bitretur q̄liter h̄ ip̄m reuocetur · aut temperetur · put
oportet ad honorē vr̄m · fideles vr̄i q aderūt · totis vi
ribus enitentur inter quos nos ꝗ̄ ſi quid poſſum⁹
non diſſimulabim⁹

129. Ex pſona ducis Burgundie exhortatō ad comitē
pictaueñ ut adhereat . Innocētio · ſicut ceteri princi
pes et reliqua multitudo

Guilhelmo dei gr̄a egregio comiti pictano-
rum · et duci aqtanorū. Hugo eadem gr̄a
Burgundie dux · timē terribilē et eū q aufert ſpiri
tū principū . Errorē ueſtrū ultra diſſimulare nō fe
ro · quippe carne ꝓpinqu⁹ · et corde amicus . Si ꝗ̄s
de ꝓplo deuiat · ſolus perit. Uerum principis error ·
multos inuoluit · et tantis obeſt · quātis p̄eſt ip̄e · nec
p̄ſumus ſicut ſcitis ut pdamus · ſed ut regam⁹ ſub
iectos · p quē reges regnant · ip̄e nos p̄fecit populis
ſuis a nob̄ tuendis non ſubuertēdis plane ſue eccle
ſie miniſtros nō dominos · cui uos miniſterio cum
digne alias pro vr̄i magnitudine potentat⁹ · et lau-
dabiliter deſeruiſſe noſcamini miror qua nā uerſu
tia · modo illa ueſtra prudētia circūuēta fuerit eandē
matrē vr̄am et dñam deſerere in tp̄e malo · niſi for-
te et h̄ uobis veſtri illic cōſiliarij pſuadere conentur
ad ſolam petri leonis domū vniu̾ſalem eccleſiā eſſe
redactam. Uiri mendaces · quos ueritas ſicut et ca-
put eorū antixp̄m deſtruit ſpiritu oris ſui affirmāſ
eam p os dauid ad vniuerſos fines terre · et ad vni
uerſas familias gentiū dilatari . Habent tn̄ ducem
apulie · ſed ſolum e principib⁹ · ip̄mqʒ uſurpate coro
ne mercede ridicule compatum. Deniqʒ ſi quid bo
ni · quid virtutis · quid honeſtatis afferūt de ſummo
pontifice · ſuo ut et nos pducent ad fauorē. Si ue-
ra ſunt · q ubiqʒ diuulgat opinio nec vni⁹ dignus
eſt vituli poteſtate · ſi uera nō ſūt · decet nichilomin⁹
caput eccleſie non ſolum vite ſanitatē habere · ſed et
fame decorem. Tutius pinde uob̄ eſt mi cognate ca
riſſime · ut in ſuſceptōne uniuerſalis pape · ab vniu̾
ſitatis conſenſu et conſilio non recedatis. Quē om
nis religio quē regnū vniu̾ſitas recepe͡rūt · vobis
ꝗ̄ et honoriferū eſt et ſalutiferum ut recipiatis · dñi
pape innocencij et innocens vita et integra fama · et
electio canonica p̄dicatur · priora duo · nec hoſtes
diffitentur · terciū calumpniā habuit · ſed p xp̄ianiſ
ſimū lotharium nup falſi calūpniatores in ſuo ſūt
mendacio dep̄hēſi

Ad eundē ut reuocet clericos · quos de eccleſia ſancti 130
hilarij eiecerat

In eo aīo et in ea volūtate memini me diſceſſiſ
ſe dudū a te princeps eximie · ut totis affec
tib⁹ bene tibi tuiſqʒ cupiēs totis niſib⁹ ſalutē vr̄am
et honorē · ubicūqʒ poſſem iuuarem · eo q᷑ nō redirē
fraudat⁹ fructu aduentus mei ad uos · ſed letus pre
ter ſpem multorum reportarem mecū pacem eccleſie
cum exultatē vniuerſe terre . Miror aūt q cuiuſue
conſilio · mira illa mutatio dextre excelſi tam ſubito
in deteri⁹ eſt mutata · ut rurſus ad iniuriā eccleſie cle
ricos ſancti hilarij de ciuitate expelleres · et iram dei
in te grauius ꝗ̄ primū excitares . Quis te faſcina
uit · tam cito recedere a via ueritatis et ſalutis · pfec-
to iudiciū portabat quicūqʒ eſt ille . Utinā et abſci-
dantur q uos conturbāt . Reuertere queſo reuerte-
re · ne et tu quod abſit abſcidaris . Reuertere inquā
et reuoca animos tuos ad pacem · et clericos ad ec-
cleſiam antequā irrecupabiliter reddas tibi ad uer
ſum terribilē et eum qui aufert ſpiritū principū · ter
ribilem apud reges terre

Ad. Ianuenſes regratiando eis de honorē · ſibi ex 131
hibito per eos rogans ut firmiter teneant pacem
cum piſanis

Ianuenſib⁹ ſuis · cōſulib⁹ cum conſiliarijs et
ciuib⁹ vniuerſis. B. Abbas dic⁹ de Clare
ualle pacē ac ſalutē et vitam eternam. Quod aduē
tus noſter ad uos anno p̄terito nō fuerit ocioſ⁹ · ec
cleſia paulopoſt in ſua neceſſitate pbauit a qua et
miſſi fueramus · honorifice nos et ſuſcepiſtis et tenu
iſtis exiguum q̄d apud uos fuimus · et quidē digne

g̃rionopolitanus·horum gloria ſpãlis et precipua
ſanctitas atq̃ auctoritas etiam hoſtibꝫ reuerenda
facile noſ qui minorem et merití et offícij tenemꝰ
locum·aut errare ſecum aut ſapere perſuaſit. Taceo
multitudinem ceterorum·tuſcie·campanie·longo
bardie·germanie et acquitanie·galliarum deniq̃
et hiſpaniarum omnium·necnon et vniuerſe orien
talis eccleſie tam archiep̃orum q̃ ep̃orum· quorũ
nomina ſunt in libro vite·ſed ep̃le breuitas non
admittit. Hij oẽs vnanimes non conducti pecu=
nia·non ſeducti fallacia.non illecti priuato carnis
vel cognationis amore non timore compulſi potẽ=
tie ſecularis·ſed dei proculdubio volũtate ſicut nõ
ignorantes·ita nec diſſimulantes·petrum leonis
ingenue refutarunt·ac ſecure gregorium innocen
cium in papam ſuſceperunt. Noſtratum ſane ne=
mo ex nomine in hijs expreſſus eſt litteris·quia et
omnes compendium non fert·et aliquorum inui
dioſa deſignatio adulationis notã nõ effugit. Nõ
aũt debeo pretermittẽ ſanctos·qui mundo mortui
deo melius viuũt·quorum vita obſcondita eſt cũ
criſto in gloria·vbi certe ſtudioſe inquirunt·et nõ
dubie inueniunt beneplacitum dei·qui ſolliciti ſunt
quomõ placeant ei·itaq̃ camaldulenſes·vallum=
broſani carthuſienſ cluniacenſ et qui de maiori mo=
naſterio ſunt·mei quoq̃ ciſtercienſes cadumenſes
tironẽſes et ſauiniacẽſes. Vniuerſitas deniq̃ et vna=
nimitas fratrum tam clericorum q̃ monachorum
regularis vite·p̃batéq̃ conuerſationis ſequentes
ep̃os tanq̃ greges paſtores ſuos·innocentio·fir=
miter adherent·ſincere fauent·humiliter parent·ve=
rum apoſtolorũ ſucceſſorem fideliter recognoſcunt
Quid reges et principes terre. Nonne in eodem
ſpiritu·vna cum ſubiectis ſibi plebibus innocenti=
um pariter amplectũtur·confitentes et ipſi papam
et ep̃m aiarum ſuarũ. Quis poſtremo in quocũq̃
ordine vite illuſtris et boni nominis homo idip̃m
non ſapit·et tamen adhuc iſti neſcio qua contentio
ſa importunitate et importuna contentione recla=
mant·vocant in cauſam orbem.et cum ſua paucita=
te vniũſitatem flagitant iudicari·et qui p̃iudicaue
rũt in electione·de confirmatione reiudicare contẽ
dunt·tunc ꝑꝑere agentes modo p̃poſtere retractan=
tes. Quis tantos queſo in vnum cogere queat ex
ẽcitus vtriuſq̃ ordinis principũ·ne dicam plebiũ
et adducere in examinationẽ·quis tot ſanctorũ mil
libus perſuadere ſufficiat quod prius edificauerũt
iterũ deſtruere et adducere ſemetip̃os in p̃uaricatio
nem·quis demũ locus omnibus tantus omibus tu
tus·vniuerſe quippe eccleſie negocium eſt·non vni
us cauſa perſone·videtis q̃ i impoſſibili calũpniã
ſtruitis matri veſtre·immo vobis foueam foditis·
in quã precipitemini·et laqueum nectitis quo tene=
amini·ne ad gremiũ reuertamini matris veſtre. Oc
caſio nũq̃ deerit ei qui vult diſcedere ab amico. Sꝫ
eſto·mutet cõſilium ſuum deus·ſecundum homine=
dico reuocet ſententiam·cõuocet a finibus terre cõſ
ſilium iudicari bis in idip̃m quod ipſe non facit
paciatur·quos nam queſo dabunt iudices ſibi·om
nes quippe in p̃te ſunt et partibus de iudicio haut

facile cõueniet atq̃ ita ád litem magis q̃ ad pacem
tanẽꝰ cõuentꝰ fatigabitur. Deide veli ſcire·cui in=
terim ille vellet credere romam quam tanto amore
ex longo tempore cõcupiuit·tanto labore et ſump=
tibꝫ acquiſiuit·tanto faſtu poſſidere·quam pudore
timet amittere·ne fruſtra conueniſſe ſeculum omne
cernatur·ſi cum ille cadat a cauſa·non tamen ca=
dat a roma·aliquando quis cãm ſpoliatus ingredi
tur·nec leges profecto cogunt nec canones. Et hec
dicimus non de noſtra iuſticia diffidentes·ſed a via
cauentes verſucia. Iam enim deus eduxit tanq̃ lu=
men iuſticiam ſuam·et iudicium ſuum tanq̃ meri=
diem·et ſi ceco nec lumen appareat·nec meridies
luceat qm̃ ſicut tenebre eius·ita et lumen eꝰ. Duo
itaq̃ ſunt de quibus contẽditur·quis nam eorum
rectius videatur eſſe papa. Quorum primo q̃dem
ſi perſonas compares·ut neutri ſane vel derogare
videar·vel adulari. Dicam quod dici poſſim repies
et neminem arbitror diffiteri·quia videlicet innocẽ
cij noſtri vita vel fama·nec emulum timet cum al=
terius nec ab amico tuta ſit. De hinc ſi electiones
diſcutias·noſtri itidem mox occurrit et p̃motione
purior et ratione probabilior·et prior tempore
Porro·de tempore conſtat·reliqua duo merita p̃=
bant et dignitas eligentium. Nanc eñi ni fallor
partem inuenies ſaniorem tam ep̃os·q̃ cardinales
diacones ſiue p̃ſbiteros·et quorum maxie intereſt
de electione ſũmi pontificis·et quanti in eligendo
iuxta patrũ ſcita ſufficiant. Quid et in cõſecratiõe
Nonne. Oſtienſem·ad quẽ ſpẽaliter vtiq̃ ſpectat
habemꝰ. Cum ego et electus dignior et electio ſani=
or·et actio ordinabilior teneatur·qua iſti ratione·
immo qua cõtentione cõtra ius et fas et vota om
niũ bonorũ inuite et renitenti dei eccleſie·p̃ficere ali
um et illũ temptant. Horũ conatui tam maligno
tam idigno·tã temerario totis viribꝫ renitendũ eſſe
videtis·reuerẽdiſſimi et illuſtriſſimi p̃res q̃ cũ omi
familie dei·tamen vobis maxie veſtriſq̃ cõuenit·ſi
tamẽ zelus domus dei comedit animas veſtras. Vo
bis inquã et veſtris maxime vigilandũ eſt et oran=
dum·ne intretis in temptationem. In ea ſane parte
maiori opus eſt fortitudine et cautela. Vnde acrior
inſiſtit aduerſariꝰ·et uis belli maior incũbit. Qua
ſeuus et callidus hoſtis inſurrexit in vos·ꝑꝓrio cer
te agnoſcitis experimento. Heu q̃ multum iam ma=
licia illiꝰ·in illis p̃tibus pro accepta poteſtate p̃ceſ
ſit vtroq̃ ſeuiens genẽ malignandi vi et dolo. Nũ
quid aũt malicia vincet tandem ſapientiam·ſed hec
eſt hora ip̃ius·et poteſtas tenebrarum. Ceterũ ho=
ra nouiſſima eſt·et poteſtas cito tranſit·ne terreami
ne ſeducami dei vtꝰ et dei ſapiẽtia xp̃c vobiſcũ eſt·q̃
et in cã ẽ. Cõfidete·ip̃e vicit mundũ·fidel eſt. Nõ
p̃mittet uos temptari ſupra id qđ poteſtis. Videtis
ſtultũ firma radice ſine dubio ſtatĩ maledicitur pul
critudi eꝰ. Nõ enĩ diu derelinquet dñs virgã pec=
catorũ ſup ſortẽ iuſtorũ. Verũ vẽe iterũ vigilãtie ẽ
vr̃is p̃ vr̃o officio ſollicite p̃uidẽ·ſicut et p̃uidetis
ut ñ extẽdãt iuſti ad iniq̃tatẽ manꝰ ſuas. Oro p̃ ca=
tholicis. Nũ fac dñe bõis et rẽtis cõde·p̃ ſciſmaticis
imple facies eorũ ignõinia et q̃rẽt nomẽ tuũ dñe

populo. B abbas dict⁹ clareuallis in dño ſalutem
Bene vobiſcũ faciat de⁹. Bene vobiſcum facit eccle
ſia romana·facit ille qͥ pater·facit illa quod mater
Et reuera·quid voƀ debuit facere·et nõ fecit. Si po
ſtulaſtis vobis mitti de curia honorabiles pſonas
ad honorẽ dei et vr̃m·factũ eſt. Si poſtulaſtis cõfir
mari qđ vnanimitas vr̃a de venerabilis patris vr̃i
electione firmauerat factum eſt. Si voluiſtis licuiſſe
vobis·qđ illicitum niſi pro magna quidẽ neceſſitate
ſacri canones iudicãt·tranſlatõnem epiſcopi ſcilicet
in archiepiſcopum·conceſſum eſt. ſi rogaſti erui ci:
ues tuos de vinculis placentinorũ·qđ vtiqȝ ego p̃:
termittere nec volo nec valeo·et hoc factum eſt. In
quo poſtremo q̃cumqȝ ratõnabilis petitio filie·nõ
dico repulſam·ſed vel moram paſſa eſt apud piam
matrem. En ad complementum palliũ pſto eſt ple
nitudo honoris. Nũc vero audi me inclita plebs
gens nobilis·ciuitas glorioſa. audi inquã me·veri:
tatem dico nõ mentior dilectorẽ tui zelatorem ſalu:
tis tue. Romana eccleſia valde clemens eſt·ſi nichil
ominus potens· fidele conſiliũ et omni acceptõne
dignũ·noli abuti clementia·ne potentia opprimas
ris. Sed dicis aliqȝ debitã ei reuerentiam exhibeo
et nichil amplius. Ecto fac qđ dicis quia ſi exhibe:
as debitã et omnimodã·plenitudo ſiquidẽ poteſta:
tis·ſup vniuerſas orbis eccleſias·ſingulari pꝛogati:
ua apl̃ice ſedi donata eſt. Qui igitur huic poteſtati
reſiſtit·dei ordinatõi reſiſtit·poteſt ſi vtile iudicaue
rit nouos ordinari epiſcopatus·vbi hacten⁹ nõ fue
rũt·poteſt eos qui ſunt alios deprimere alios ſubli
mare·put ratio ſibi dictauerit. Ita ut de epis crea:
re archiepos liceat·et ecõuerſo ſi neceſſe viſũ fuerit
poteſt a finibus terre·ſublimes quaſcũqȝ pſonas ec
cleſiaſticas euocare et cogere ad ſuã pſentiam non
ſemel aut bis·ſed quotiens expedire uidebit·porro
in pmpto eſt ei·omnem ulciſci inobedientiam ſi quis
forte reluctari conatus fuerit deniqȝ probaſti et tu
Quid eni contulit tibi vetus tua rebellio·et recalci
tratio male ſuaſa a pſeudo pphetis tuis·quẽ fructũ
habuiſti in quibus nunc erubeſcis· agnoſce potius
in q̃ poteſtate·gloria et honore ſuffraganeorũ tuo
rum· tamdiu priuata extitiſti. Quis p te valuit ob
uiare apl̃ice auctoritati iuſtiſſime ſeueritati·cum p
uocata tuis exceſſibus decreuit te tuis illis antiquis
ac p̃clar̃is nudare ornamentis· mutilare membris
et hodie et confuſa et truncata iaceres ſi nõ benig:
nius q̃ potuit tecum actum fuiſſet. Quis eã pbi
bere valebit etiam a q̃uiorib⁹·ſi rurſum·quod abſit
adieceris puocare. Vide ne patiaris recidiuũ quia
pcerto niſi fallor non tam facile denuo poteris in:
uenire remediũ. Si quis ita diceret tibi prim opor:
tet obedire·prim nõ oportet cum tu in te expta ſis
plenitudinem apl̃ice poteſtatis auctoritatis integri
tatem. Nonne huiuſmõi aut ſeduct⁹ eſt aut ſeducẽ
uol. Sed fac qđ dico. Nam ego te nõ ſeduco·con
uertere magis ad hũilitatẽ ad mãſuetudinem·ſiqui
dem et hũilibus deus dat gratiã·et manſueti heredi
tabũt terram. Eſto cauta dñe et matris tue recup:
atam ſeruare gratiã et ſic ei placere ſtudeas de reliq̃
quatm⁹ placeat ei nõ ſolum ſeruare tibi que reddi
dit ſed etiã adicere que nondum dedit

Ad clerũ mediolanẽ·laudãs eos quia reuerſa ẽ ci
uitas eorũ p ipos ad deuotione eccl̃ie romane 134

Benedicti vos a dño quorum ſtudio et indu
ſtria ciuitas vr̃a liberata eſt ab errore et re:
licto ſciſmate·ad catholicam rediit vnitatem. Exiit
ſermo iſte inter catholicos·audiuit et letata eſt ſpõ
ſa et eſt voƀ gloria coram deo et omni pplo. Quam
letis amplexibus mater eccleſia colligit tot et tanto
rum multitudinem filiorum·quos ſe amiſiſſe dole:
bat q̃ leto et ſereno vultu deus pater recipit h̃ ſacri:
ficium de manibus vr̃is. Quod aũt et paci terre in
tenditis·facitis qđ filii pacis et ego fratres pticeps
et ſocius gaudii vr̃i fieri cupiẽs. Iuxta petitionem
vr̃am ad vos cum dilectis fratribus nr̃is·nũcijs ve:
ſtris veniã de quibus michi ſcripſiſtis plen⁹ ſcdm
rationẽ in beneplacito dei ſatiſfacturus·ſed qȝ tẽpus
breue eſt quo ad conciliũ feſtinam⁹ non grauet vos
uſqȝ ad nr̃m reditum ſuſtinere

Ad vniuerſos ciues mediolanẽ gaudens de fauo:
re quẽ apđ eos habere dicitur·pmittens redire per
eos et vacare ad hoc vt cum vicinis ipſorum ad pa
cem redeant 135

Et ex ſcriptis vr̃is percipio nõnull⁹ michi gra
tie locus apud vos eſt·et qm meum nõ inue
nio meritũ diuinitus credo datũ. Non recuſo fauo
rem ingentis inſigniſqȝ ppli·amplector oblatã gra:
tiam et obuiis manib⁹ glorioſe ciuitatis deuotõem
deuotus excipio·pſertim hoc tpe·quo obiecto erro
re ſciſmaticorum ad ſinum matris eccl̃ie cũ gaudio
totius orbis reuerſa eſt. Arbitror tñ non michi ſo:
lum glorianduũ qͥ imitor ad pacem querendam·et
famoſiſſima vrbe cum ſim paup ignobiliſqȝ pſona
tãti boni mediator atqȝ miniſter aſſumor·ſed voƀ
q̃ȝ per talem nichilomin⁹ honor eſt flecti ad pacem
et concordiam vicinorum vrorum·quos nec multa
rum ciuitatum hoſtilis impetus vt bene notum eſt
mundo cedere aliq̃n compulit. Itaqȝ feſtinans ad
concilium·ſpero me rediturum p vos et pbaturum
de gratia quã pmittitis·qui aũt gratiã dedit· faciat
ne in me vacua ſit

Ad nouicios apud mediolanũ conuerſos pmittẽs
viſitare eos in reditu ut eos conſoletur· et ipſis ip:
ſe ferat 136

Omnibus fratrib⁹ de mediolano nup conuer
ſis ad dñm B Abbas dict⁹ de Claraualle
in ſpiritu conſilii et fortitudinis·qđ bene ceptum ẽ
digno exitu conſũmare. Benedictus deus·qui fecit
vobis vileſcere mũdi glãm·largiturus ſuã. O quã
vani filii hominũ·q̃ mendaces filii hominum inſta
teris·qui ſcdm illud euãgelii gloriã abinuicem que
runt·et gloriã que a ſolo deo eſt nolũt·plane in h̃
ipſi decipientes de vanitate in idipm. Vos aũt non
ſic· ab hoc opprobrio vos nunc diuina liberauit

vobis·ſed ſupra hũilitatis noſtre modum pfecto ut
non immemores· ſic nõ ingrati ſumus·vicẽ repen=
dat qui poteſt et qui in cauſa fuit de⁹. Nos eni vn
de vnũ illum recompenſem⁹ veneratõis cultũ· ſed
obſequium·ſed affectũ·plenum amoris·et gratie·nõ
ꝙ vão delectemur fauore·ſed vẽe deuotioni colleta
mur. O michi dies illos feſtiuos·ſed paucos inter
num nõ obliuiſcar·tui plebs deuota ·honorabilis
gens·ciuitas illuſtris·veſpe et mane et meridie·mo
re vtiq; ꝓphete narrabam et annũciabam·et erat tã
ta audiendi auiditas q̃nta audientiũ caritas·porta
bam⁹ verbũ pacis· cũq; inueniſſemus filios pacis
requieuit ſup eos pax noſtra. Exieram plane ſemi
nare ſemen·nõ meum·ſed dei· et cadens in terrã bo
nam·ſemẽ bonũ·fructum fecit centuplũ·et tẽpeſtiuũ
mira celeritas quia magna neceſſitas·nec tarditatẽ
paſſus ſum·nec difficultatẽ·vna pene die et ſerens·
et metens·et reportans cum exultatõe manipulos
iuſticie ac̃ pacis. Hec quippe meſſis quam meſſui
Exulib⁊ captiuis compeditis et incarceratis euaden=
di atq; repatriãdi·letã reportauimus ſpem·metũ ho
ſtibus·confuſionẽ ſciſmaticis·gl̃am eccleſie· orbi le
ticiam . Et nunc quid reſtat cariſſimi niſi ut admo
neamini de pſeuerãtia·que ſola meretur viris gl̃iaz
coronã virtutibus· pſus abſq; pſeuerantia ·nec ꝗ
pugnat victoriã nec palmã victor conſequitur Vi
gor virium virtutũ conſũmatio eſt·nutrix ad meri
tum·mediatrix ad p̃mium . Soror eſt paciẽtie·con=
ſtantie filia·amica pacis·amiciciarũ nod⁹. Vinculũ
vnanimitatis ſanctitatis ꝓpugnaculũ. Tolle pſeue
rantiam nec obſequiũ mercedẽ habet ·nec beneficiũ
gratiam·nec laudẽ fortitudo . Deniq; non qui cepit
ſed ꝗ pſeuerauerit uſq; in fine·hic ſalu⁹ erit . Saul
cum eſſet puulus in oculis ſuis rex eſt ſup iſrl̃ cõ
ſtitutus nõ pſeuerans in hũilitate et regnũ amiſit
et vitã. Si cautela ſampſonis·ſi ſalomonis deuotio
pſeuerãtiam retinuiſſent nec is pfecto·priuaretur ſa
pientia·nec ille virib⁊· hoc ſiue honeſtatis inſigne
Hanc totius pbitatis vnicãq; fidamq; cuſtodẽ cu=
ſtodiri firmiter a voß·hortor et p̃cor ? cuſtodite dili
genter· quod libenter audiſtis. Mementote ſcriptũ
quia intuebat herodes iohãnem·et libenter eũ audi
ebat·ſed beatus foret· ſi audita libenter eque ſeruaſ
ſet. Denique non qui audiũt·ſed beati inquit ꝗ au
diunt et cuſtodiũt verbum dei . Seruate pinde vos
pacem fratrib⁊ vẽis piſanis·fidem dño pape·fidelita
tem regi·voß honorem. Hoc eni expedit·hoc decet
hoc iuſticia requirit. Audiuim⁹ veniſſe ad vos nũ=
cios ducis rogerij·q̃d attulerint· quidue retulerint
nos neſcim⁹. Verũ ego iuxta illud poete vt verũ fa=
tear ſemp timui danaos et dona ferentes . Si quis
in voß quod deus auertat·rem tam fedã cõmittere
deph̃endatur extẽdere videlicz manũ ad turpe lucrũ
Hunc piin⁹ notate et iudicate hoſtem nois veſtri·
ciuiũ pditorem·ac venditorẽ cõmunis honoris et
honeſtatis. Si quis igitur ſuſurro in ꝓplo·diaboli
ſibi aſſumens vicẽ. Iurgia ſeminare·et pacẽ turbarẽ
velle reperiatur queãdmodũ ille diſcordie ſem p eſt
amator et auctor. Huic rigide cenſure remedio ci
tius obuietur ·eo quippe peſſime·quo intime peſti
hoſtilis exercitus vaſtat agros·domoſq; ſpoliat pra
ua autem cõſilia corrumpunt bonos mores· et mo
dicum fermenti totam maſſam corrumpit . Serite
plantate·negociamini ·ut antiq̃ mala nõ ſolum nõ
iteretis·ſed etiã de iuſtis laborib⁊ vẽis expiare et do=
lere poſſitis . Scriptum quippe eſt redẽptio anime
viri ꝓprie diuicie. Et ruſum date elemoſinã et om=
nia mũda ſunt voß. Quod ſi militare placet et vẽe
fortitudinis ac ſtrẽnuitatis iterum vires experiri·ar
ma probare delectat nõ equidẽ id p̃ſumendũ aduer
ſus vicinos et amicos cum magis eccleſie inicos ex
pugnare deceret· ſed et regni noſtri inuaſam a ſicul
defenſare coronã· ſup illos ſane et honeſtius acqui=
retis ·et iuſtius poſſidebitis acquiſita . Deus pacis
et dilectionis ·maneat ſemp cũ oibus vobis Amẽ

132 Ad piſanos ut pape Innocẽtio quẽ receperãt·fideli
ter ad herẽat·aduenientem honorẽ et gloriã ſuam
nõ minuãt

Piſanis noſtris conſulib⁊ cũ cõſiliarijs et ciui
bus vniũſis. P dictus abbas de. Clareual
le·ſalutẽ et pacem·et vitam eternã . Benefacit voß
deus et meminerit fidel̃ ſeruicij ·et piẽ compaſſiõis
et cõſolatõnis·et honoris· que ſponte felix eius in=
tpe malo et in dieb⁊ afflictõnis ſue exhibuiſtis ·et
quidẽ hoc iam impletur ex pte· et orõnis huius nõ
null⁹ capitur fructus·digna plane retributio·celeri
iam compenſatur effectu iam p meritis tuũ acitat
deus ꝓpl̃us quẽ elegit in hereditatem ſibi omnino
populũ acceptabilẽ·ſectatorẽ bonorũ operũ . Aſſu=
mitur piſa in locum rome·et de cunctis vrbib⁊ terre
ad apl̃ice ſedis culmen eligitur·nec fortuitu ſiue hu
mano contigit iſtud conſilio·ſed celeſti puidẽtia·et
dei benigno fauore ſit·qui diligentes ſe diligit·qui
dicit xp̃o ſuo innocentio·piſam inhabita et ego be=
nedicens benedicam ei·hic habitabo·qm̃ elegi eam
me auctore tirãni. Siculi malicie piſana cõſtantia
nõ cedit·nec minis concutitur nec donis corrumpi
tur·nec circũuenitur dolis. O piſam piſani . Mag=
nificauit dñs facere vobiſcum ·facti ſum⁹ letantes
Que ciuitas nõ inuidet Serua depoſitum urbs fide
lis·agnoſce gratiã ſtude p̃rogatiue non inueniri in
grata·honora tuũ et vniuerſitatis patrem Honora
mũdi principes qui in te ſunt·et iudices terre·q̃rum
te p̃ſentia reddit illuſtrem glorioſam·famoſã. Alio
quin ſi ignoras te o pulcra inter ciuitates egredie=
ris poſt greges ſodaliũ tuorum paſcere edos tuos
Sapiẽtibus ſat dictum eſt. Cõmendo voß marchi=
onem eugewertum·qui dño pape et amicis e⁹ miſ
ſus eſt in adiutorium. Iuuenis fortis et ſtrennuus
et ſi nõ fallor fidelis. Habetote eũ noſtris p̃cib⁊ ma
gis commendatum o ·quia et ego ei vos amplius
cõmendare curaui monuiq; vt vẽis potiſſimũ con=
ſilijs imitatur

133 Ad mediolaneñ· exhortans· ut deuoti ſint eccl̃ie ro=
mane

Quis mediolaneñ· vniuerſo videlicet clero et

qd̄ de dn̄i pape. Innocētij magnificā et honorifice
illa ſuſceptōne feciſtis vos meli⁹ noſtis

Ad lothariū. Imperatorem inuitans eū ad ſuccurſū
eccleſie romane

191 Lothario dei gr̄a romano. Imperatori augu:
ſto. B. Abbas dictus de Clareualle. ſi quid
poteſt peccatoris oratō. Benedict⁹ de⁹ qui vos ele:
git. et erexit cornu ſalutis nob̄ ad laudem et glām
nominis ſui et reparandum imperij decus. ad ſubue:
niendum ecclē ſue in tp̄e malo. Poſtremo ad opā
dum etiam nūc ſalutem in medio terre. ipſius eſt eni
opus q̄ corona glorie vr̄e ita indies ampliatur et
ſublimatur mirabiliter. creſcēs et pficiens in omni
decore et magnificētia apud deum et homines. Ipſi⁹
pfecto nup opus et virtus fuit. q̄ iter ſatis laborio
ſum et meticuloſum p pace regni. et ecclē liberatōe
ſuſceptum in tanta pſperitate pegiſtis. Rome ſiqui
dem imperialis culminis. plenitudinē glorioſiſſime
aſſecutus. idq; qd̄ maius fuit in manu nō magna.
vt animi fideiq; magnitudo clarius eminerent. Q̄d ſi
aū tantillū exercitum terra tremuit et quieuit. quī⁹
putamus horror hoſtiū corda inuadere habeat. cū
cepit rex precedere in magnitudine brachij ſui. anima
bit inſup honeſtas cauſe. immo duplex puocabit
neceſſitas. Non eſt meum hortari ad pugnā. eſt tñ
ſecur⁹ dico aduocati ecclē. arcere ab infeſtatōne ec:
cleſie ſciſmaticorum rabiem. eſt ceſaris ppriam vendi
care coronā ab vſurpatore ſiculi. Vt enī conſtat iu:
daicam ſobolem ſedem petri in xp̄i occupaſſe iniuri
am ſic procul dubio omnis qui in ſicilia ſe regem fa:
cit. contradicit ceſari. Si aūt vtrūq; incumbit ceſari
reſtituere. ſ. que ſunt ceſaris ceſari et que ſunt dei deo
cur apd̄ tuliū res dei minuitur. cum ceſar ibi nichil
lucretur. Verendum eſt. ne minimorū neglect⁹ im:
pedimētum ſit maximorū hoc eſt q̄ dico ſancti ge:
nuſſi grauiter iniuſteq; ut dicitur in illa ciuitate op
primitur. et aiunt vr̄e prudentie. neſcio qua fraude
ſubreptum. vt dn̄o pape p iuſticiā ſubuenire peni
vr̄e interuentu p̄cis obuiaretis. Obſecro et conſulo
conſulti⁹ agi nouam reuocari p̄cem. dari locum iu:
ſticie. aliquā eccleſia illa funditus deſtruatur. pauper
ſum ego. fidelis tū veſter. et ſi videor importun⁹ for
taſſis inde eſt dn̄am impatricem in xp̄i caritate. op:
pido ſalutamus

192 Ad eundē narrās obſequia que fecerūt piſani eccle:
ſie romane et imperatori et eos dignos retributione
oſtendit nō indignatione

Viros cuius inſtinctu vel conſilio vigilantie
vr̄e ſurripi potuerit. ut homines digni cer:
te duplici honore et gr̄a. contraria a vob̄ audirent
piſanos dico. qui primi et ſoli interim adhuc erex:
ere vexillum. aduerſus inuaſorem imperij. Quā in:
ſitus in eos regia incidiſſet indignatō. qui popu:
lum ſtrenuū et deuotum. quacūq; occaſione offende
re auſi ſūt. eo p̄cipue tp̄e. quo accincti in milicis mil
libus ſuis exierant oppugnare tirannū. vlciſci in:
iuriā dn̄i ſui. et imperialem defenſare coronā. vt enī
cōgruentiſſime aſſignem huic genti. qd̄ olim de ſanc
to dauid dicebatur que nam queſo in omnib⁹ ciui:
tatib⁹ ſicut piſa fidelis inuenta eſt. egrediens et re:
grediens et pgens ad imperium regis. Nonne hij
ſunt qui nup regium illū inimicum ac potentiſſimū
hoſtem ab obſidione neapolis fugauerūt. Nonne
hij ſunt qui etiā qd̄ pene incredibile dictū ē in vno
impetu ſuo expugnauerunt amalfiam et hebelem et
ſcalam atq; acturmā. ciuitates vtiq; opulentiſſimas
et munitiſſimas. omnibuſq; qui aū hec tēptauerūt
vſq; ad hoc tempus ut aīūt inexpugnabiles. Quā
dignū. q̄m equum. q̄ plenum ratōne et iuſticia fu
erat. ut fideliū terra interim ſaltē dum hec actitarent
ab omni hoſte ſecura conſiſteret. tū p p̄ntia ſummi
pōtificis. quem iam dudum exulem piſam apud ſe
cū ſūmo honore. fuabāt et ſeruāt. tū p ſeruitō im
peratoris. p quo. et ipſi tūc tp̄is exulabant factum
eſt aūt p contrarium. vt grām. qui offenderunt et q̄
ſeruierāt iram mererentur. Sed vos fortaſſis adhuc
iſta neſciebatis. oportet ergo nūc qn̄ res nota eſt no
bis. immo et decet et expedit mutare nos et verbum
et animū. vt viri regij magis fauoribus et mune:
ribus honorandi a vr̄a pte de cetero audiāt et reci:
piant. put meriti ſunt. O quātum meruere piſani
quū adhuc mereri pn̄t. ſat dictū eſt ſapienti

Ad vmbertum igniaceñ abbatem. qui abbaciam ſu
am dimiſerat. ppterea inuehitur contra eum imp
bans quod fecit ·193·

Parcat tibi omnipotēs deus. quid facere volu
iſti. quis te crederet ad tantū prumpe malū
hominē. tantis pditum bonis quō potuit arbor bo
na peſſimū hūc ex ſe pducē fructum. O quā terribil
deus in iudicijs ſup filios hominū. nō miror q̄ dy
abolus iſtud potuit. ſ; qd̄ deus pmiſit. quippe cui
iam tot annis pure credim⁹ et deuote ſeruiſti. Quid
faciet itaq; de me pigro et negligenti ſeruo. qui fide:
lem famulū ſic vel ad temp⁹ tradidit in animam ini
micorū eius. Quid queſo ratōnis immo quid nō
impietatis. habet hec fuga tua de qua filij lugēt. ad:
uerſarij ridēt. Mirum q̄ te non terruit. arnoldi ab:
batis exemplū cui⁹ ſilis p̄ſumptio digno ſ; pauendo
fine in breui vt bene meminiſti eſt iudicata. Et q̄de
ille q̄lemcūq; vt bene noui ego. habuit cauſam. tu
nullā. Nūquid enī aut monachi tui erant inobedi
entes imperijs. aut conuerſi ſegnes in operibus. aut
vicini forte tibi iniſue rebus infeſti. aut certe modi
ca et nō ſufficiens ſubſtātia mundi quatin⁹ relinq̄re
cogereris quos vl̄ regere vel paſcere non ſufficeres
Vide. ne et te tangat vox illa dei. quia odio habu
erunt me gratis. Quid enī debuit tibi facere et nō
fecit vineam tibi plantauit electam et ſpecioſiſſimā
ſepem ei circumdedit votiue continentie. torcular di
ſtrictiſſime diſcipline. fodit in ea. et edificauit ſanc:
te paupertatis turrim. ad celos vſq; pertingentē. te cul:
torem atq; cuſtodem conſtituit. honeſtauit te in la:
borib⁹ tuis. et complebit illos ſi pmittis ſ; tu prob
nefas deſtruis maceriā ei⁹. et racemis optimis plenā

miſericordia·ut eſſetis xp̄i bonus odor deo · in om
ni loco ipi ad gl'am · angelis ad leticiā·hominibus
ad exemplum. Siquidē gaudiū eſt in celo ſup vno
peccatore penitentiā agēte·q̄ntomagis ſup tot et ta
libus viris et de tali vrbe conuerſis Et ego fratres
tanta leticia puocatus·ſed et vocatus a vobis·p ca
riſſimos fratres ottonem et ambroſiū·quos ad hoc
ipſum direxiſtis decreueram ſimul cum ipis venire
ad vos. Ceterū melius exiſtimans nō in articulo tē
poris neq3 in trāſitu vos videre diſtuli vſq3 ad redi
tum nr̄m·ſperamus quippe ad conſiliū p vos deo
auxiliante reuerſuri·conſilium et auxilium qđ ſecun
dum ratōem poterim⁹·vr̄o ſetō pp̄oſito p̄bituri

137 Ad petrū papieñ ep̄m confortans eū·quia collabo
rator et adiutor eius eſt

Si ſemen bonum iactum in terrā bonā·fruc
tum attuliſſe videtur ipius eſt glia qui de
dit ſemen ſerenti·fecūditatem terre·ſemini incremen
tum. Quid in hijs nos capim⁹·ego ſane alteri xp̄i
gl'am nō dabo·multo vero ſcrupuloſi⁹· vſurpabo
michi pfecto lex dn̄i conuertit animas· et non ego
teſtimoniū dn̄i fidele·ſapientiam p̄ſtat puulis· non
ego·laudatur de bona littere ·tornatura manus nō
calamus·fateor ut multū tribuam michi ligua mea
calamus ſcribe velociter ſcribentis. Sibi ergo mq̄s
quid afferūt boni·ſpecioſi pedes euangelizantiū bo
na multum p omnem modū·primum quidem·quia
filij ſunt patris ſui qui in celis eſt·et gl'am quā defe
rūt patri·nequaq̄ a ſe ducunt alienā. Nam ſi filij
et heredes. Deinde vero q̄ primorum ſalutem ſuam
nichilominus arbitrantur·quippe quos tanq̄ ſeip
ſos diligunt. Tercio q̄ q̄ labor labiorum ipſorum
ſibi penitus perire nō poterit. Vnuſquiſq3 enim mer
cedem accipiet ſecūdū pprium laborem. Ego labia
mea nō phibui·tu aperuiſti·et viſcera·ideo peuldu
bio plus recepturus·q̄ plus laboraſti·certus ſum
eni quia nō vacat tibi q̄ ſicienti tuliſti aquā·et cum
panibꝫ occurriſti fugientibus. Non inq̄ vacāt offi
cia humanitatis ·nō hortamenta ſalutis·quibꝫ xp̄i
vera viſcera in illis paupibus refouiſti. Ambo tn̄
collaboratores· ambo coadiutores dei ſumus·am
bo pariter ſperemus fructum in refectione animarū
ſanctarū. Quis michi det·nūquā memoriā tui dele
re·nunq̄ ab ipa deleri

Ad eundem rogans ut dalphinū quem mittit ad
138 pedes eius pro offenſa ſibi facta cum miſericordia
recipiat· ꝛc

Si triſtia ſemp accidērent·quis ſuſtineret. Si
ſemp pſpera quis nō contempnet. Sic re
rum cauta gubernatrix ſapientia ·horum per neceſ
ſaria viciſſitudine eo moderamine electis ſuis curſū
vite temporalis alternat·ut nec aduerſa frangant·nec
leta diſſoluāt ·cū pori⁹ et iſta ex ill' gl'oſa· et illa ex
hijs tollerabiliora reddantur. Benedict⁹ p omnia
deus triſticia nr̄a verſa eſt in gaudium ·acceperunt
oleum poſt vinū vulnera nr̄a. Raptores et p̄dones

compūcti humiliātur·ſacerdotē dn̄i in quē auſi ſunt
mittere man⁹·cū honore remittūt·ſpolie q̄ diripue
rūt et ſine deſidia recolligunt et ſine fraude reſtituūt
Si quid horum eſt·qđ inueniri non poſſit·dalphi
nus p eo ſatiſfaciet ad beneplacitum vr̄m hoc quip
pe manu ſua in nr̄a firmauit p qua ſua pmiſſione
adimplenda·ſi venerit ad pedes nr̄e maieſtatis ·qđ
et ppoſuit·mitius q̄ meruit ſupplicamus agi cum
iuuene·nō q̄ velim⁹ impūitum eſſe tam grande fa
cinus ſed ut eccleſia ita ſi fieri poſſit debita ſatiſfac
tione honoretur·ut is qui ſatiſfacit ſupra vires paci
entie ſue non exaſperetur et penitrat hoieſ nr̄is acq̄
euiſſe cōſilijs ꝛc

Ad imperatricem. Romanorū ut benigne recipiat
139 mediolaneñ ad eā de ipius mandato venientes ne cō
fundantur qui eos ad hoc induxerunt · ſi in exora
bilis inueniatur

In reconciliatione. Mediolaneñ·non obliti
ſumus vnde a vr̄a excellentia p̄monitī fue
ram⁹·qđ et ſi nō monuiſſetis nichilomin⁹ honori
vr̄o et regni vtilitatibus intenderem⁹ ſicut vbiq3 et
ſemp fideliter q̄ntum poſſumus facim⁹. Non ante
mediolaneñſes in grām dn̄i pape·et eccleſie vnitatē
recepti ſunt quouſq3 palam corado refutato et ab
negato dn̄m noſtrum lotharium in ſuū dn̄m et re
gem receperunt·et romanorū imparorem auguſtū
vna cum tota orbe confeſſi ſunt ·et de iniuria tranſ
acta·iuxta cōſilium et mandatum dn̄i pape digne
ſe vobis ſatiſfacturos eſſe ·tacta ſacroſancto euāge
lio ſpoponderunt. Vnde magnas agentes gratias
diuine bonitati que abſq3 bellorum piculis ·abſq3
hūani ſāguis effuſiōe inimicos vr̄os ſic hūiliauit
rogamus vr̄am ſatis nob' exptā clementiam ut tp̄e
ſuo cū requiſierit p̄dicti mediolaneñ·dn̄m papā vtiq3
mediatorem ſue reconciliatōnis gratiā vr̄am benig
nos vos atq3 placabiles inueniamus· q̄tenus nec
eos peniteat ſatis paruiſſe conſilijs·et vos de eis de
bitum habeatis ſeruicium et honorem · non eni de
cet·ut fideles vr̄i qui pro honore vr̄o laborāt apō
vos confundantur ·confunderentur aūt ſi quibꝫ de
benignitate vr̄a ſpem indulgentie pmiſerunt cum
pro ipſis interuenerint ·vos quod abſit inexorabi
les inuenerint ꝛc

Ad henricū. Regem anglorū notificans ei ingreſ
140 ſum dn̄i papa innocencij in vrbem

Henrico illuſtriſſimo regi anglorū . B. Ab
bas dictus de. Claraualle·honorē·ſoſpitatē
et pacē·velle vos inſtruere p̄ſertim de his que ſpec
tant ad honeſtatem·aut inſipientis eſt·aut vos peni
tus ignorātis·ea ppter rem ſimpliciter intimare ſuf
ficit·et hoc paucis·qm̄ cum ma facile teneri mēta ſue
pſlue ingeratur. In ingreſſu vrbis ſum⁹·ſalus eſt in
ianuis·iuſticia nobiſcū eſt·ſed romāis militibus ci
bus iſte nō ſapit. Itaq3 iuſticia placamus deum mi
licia terremus hoſtes· ſolis neceſſarijs neceſſaria nō
habem⁹. Quid op⁹ ſit facto·ut opus vr̄m cōpleatur

von curare ibi et deficere incipis. Nunc plane col≈
ligitur· q nolle pficere nō niſi deficere ē. Vidit ſca≈
lam iacob· et in ſcala angelos vbi nullus reſidens
nullus ſubſiſtens apparuit· ſed vel aſcendere vel de
ſcendere videbantur vniuerſi quatenus palam dare
tur intelligi· inter profectum et defectum in hoc ſta
tu mortalis vite nichil medium inueniri ·ſ. q̄uo ip≈
ſum corp⁹ nr̄m cōtinue aut creſcere cōſtat aut decre
ſcere ſic neceſſe ſit et ſpiritum aut pficere ſemp aut
deficere· intereſt tñ q nequaq̄ iuxta ordinē corpaliū
viciſſitudinū etiā ſpiritus vel ſua incrementa capit
vel patitur detrimēta. Nam ſemp in robuſto et ve≈
geti corpe aiūt· mollior atq; tepidior iacet · et rurſū
in corpe debili et infirmo ·fortior viget pmptiorq;
ſpūs. Quod ſe vtiq; in ſe expertum conteſtans apo≈
ſtolus. Quādo infirmor inquit· tunc fortior ſum· ſi
et libenter glabor in infirmitatibꝫ meis vt inhitet
in me ait virtus xpi. Quod quidē ſic aſtruimus ex
emplis· vt plen⁹ et oculis· dum in te pater manifeſ
tum ſit nobꝫ qd̄ dicitur. Cuius quippe· et ſic homo
exterior corrumpitur· ſed interior renouatur de die
in diem. Vnde enim tantus ardor innouādi ordi
nis· niſi ex renouatōne mentis. Sic bon⁹ homo de
bono theſauro cordis ſui profert bona· ſic arbor bo
na fruct⁹ bonos facit· primi et puriſſimi fruct⁹ cui
Sed que nam arbor hoc ptulit· niſi puritas cordis
Alioquin qñ impur⁹ anim⁹ tanto ſtudio regule in
quireret· eligeret q; puritatē. Nec de turbido fōte·
limpidus emanat riu⁹· nec de ſordida mente pura
cogitatō ·intus eſt pculdubio· intus eſt qd̄ delectat
et ex illa plenitudine intrinſeca erumpit totū· qd̄ for
tis exultat· atq; fulget in mente qd̄ ſic placet in ope
Seqmini filij patrē· imitatores ei⁹ eſtote ·ſicut et ip
ſe xpi ·dicite· in odore vngentorū tuorum curzem⁹
ſiquidē bonus odor xpi eſt in omni loco. Nam ut
taceam de vobꝫ· q̄ pñtes quomin⁹ pcipitis fraglan≈
tiam· tanta ad nos vſq;· qui longe abſum⁹ et ſtudi
is eius bonis pueīt hui⁹ ſuauiſſime reſponſionis
vbertas· vt nobꝫ certiſſime fiat odor vite ad vitā pu
to q in celeſtibus id iam pſenſerint in odorē ſuaui
tatis et quadā ſolito feſtiuiori exultatōne decantent
que ē iſta que aſcēdit p deſertū ſicut virgula fumi
ex aromatibꝫ mirre et thuris· et vniuerſi pulueris
pigmentarij. Et illud. Emiſſiones tue paradiſus
malorūpunicorum cum pomorum fructibꝫ. Quicū
q; inter vos hunc in celū iubilum nō audit· inuidet
quiſquis hunc nō ſentit odorē· ut omniū pace dix
erim putet ꝛc

145. Ad monachos alpeñ· deſtitutos abbate conſolans
eos· et rogat de alio bono eligendo ex ꝯmuni conſilio

Bonus pater veſter atq; noſter · auctore deo
ad altiorem gradum aſſumpt⁹ ē. Faciam⁹
ergo cariſſimi qd̄ dicit ꝓpheta. Eleuat⁹ eſt ſol· et lu≈
na ſtetit in ordine ſuo. Sol eſt ille p quem alpen≈
ſis congregatio illuſtris vbiq; redditur tāq̄ luna
p ſolem. Eleuato itaq; illo· ſtem⁹ nos in ordine no
ſtro· quicūq; elegimus abiecti eſſe in domo dei nrī
magis q̄ habitare in tabernaculis peccatorū. Ordo
noſter abiectō eſt· hūilitas eſt· voluntaria p. uptas
eſt· obedientia· pax· et gaudium in ſpū ſancto. Ordo
noſter eſt eſſe ſub magiſtro· ſub abbate· ſub regula
ſub diſciplina. Ordo noſter eſt ſtudere ſilentio· ex≈
erci ieiunijs vigilijs orōnibꝫ ope manuū et ſ. p oia
excellentiōrem viam tenere que caritas eſt ·porro de
hijs omnibꝫ pficere de die in diē· et in ipis pſeuera≈
re vſq; ad vltimum diē et hec quidē aſſidue vos cō
fidimus actitare. Ceterū· vnum opus feciſtis et om
nes mirantur· q cum ſancti eſſetis non reputantes
vtam ſanctitatē ·alienā pticipare curaſtis ·vt eſſetis
ſanctiōres· impletum eſt qd̄ legitur in euāgelio· cum
feceritis omnia q̄ mādata fuerint vobis· dicite ſerui
inutiles ſumus· inutiles vos reputatis· et hūiles in
uēti eſtis. Recta facere et inutilem ſe reputare apud
paucos inuenitur ·et ideo multi admirātur ꝫ inqm
hoc pfus vos de illuſtribus reddit illuſtriores ſāc
tiores de ſanctis. Et vbiq; diuulgatus eſt ſermo iſte
repleuit omnia ſuauitate odoris. Nec vitius me iu≈
dice pferetur· etiā pactis ieiunijs· et ācicipatis vigi
lijs omni deniq; corpali exercitio ·tanq̄ vera pie≈
tas· que ad omnia valet. Quam leto ſinu collegit
vos multitudo ciſtercienſ· q̄ alacri vultu ſpectauit
hoc angelica celſitudo. Nouerūt ſiquidē illi ſpirit⁹
omnipotēti deo placere ſ. p omnia· fraternā ſocieta≈
tem et confederatōnem cum dicat p ꝓphetam· gluti
nini bonum eſt· et per alium· ecce q̄m bonum et q̄
iocundū habitare fratres in vnū. Item frater adiu≈
uans fratrem ambo conſolabuntur. Aduertit etiā
hoc factum humilitate redolere· q̄ q̄ accepta ſit di
uine maieſtati· docet ille q̄ dicit. Superbis deus reſi≈
ſtit· hūilibꝫ aūt dat gratiam. Oſtendit et ipſe hūili
tatis magiſter per ſemetipm dicens· diſcite a me· q;
mitis ſum et hūilis corde. Quid dicā de noſtro pu≈
ſillo grege clareuallis· cui ſpecialꝰ adheſiſtis quāto
vos· et q̄ ſpeciali complectitur affectu· non poteſt
dici verbo· qd̄ de mutua caritate inter nos et vos ſpi≈
ritualis infuſio mirabiliter operatur ·ſupeſt fratres
vt inuocato ſpū ſancto· maturetis vobis eligere pa
trem. Nam ſi me expectaretis vereor ne aduentus
noſter differatur in longū· et dilatio illa pericoloſa
eſſet Sed vocate ad vos fratrem noſtrum cariſſimū
godefridum priorē clareuallis· qui et in hoc ſicut in
alijs impleat vicem nr̄am· et conſilio eius vel ſcrte
illorum quos ipſe p ſe miſerit ſi venire nō poterit.
necnon et patris vr̄i guarini ·talē pſonam eligatis
de qua et deus honorē habeat· et vos ſalutē. Memo
res mei eſtote fratres

Ad ſuos clareuallēſes exhortans eos vt in abſentia 146.
ſua orēt p eo et diuinis intēdant officijs

Cariſſimis fratribꝫ clareuallis monachis con
uerſis· nouicijs frater. B. Gaudere in dño
ſemp Ex nobꝫ ppendite quid patiar ego. Si vobis
moleſta eſt abſentia mea · ne no dubitet michi eſſe
moleſtiorem. Non eni paris iacture nec eiuſdē ḡua
minis eſt me vno carere vos· meq; vr̄a vniuerſitate
deſtitui. Tot me neceſſe ē affici curis ·quot vos eſtis
et ad ſingulos quoſq; vēm dolere abſentiā· ſcādala

exponis omnib9 qui ptergrediuntur viam. Heu q̄s
pbibebit aprum de ſilua. vt nō extermīnet. et ſingu
larem ferum ne depaſcat eam. Mirū vero ſi in hoc
morti te bene pparare putas. qd quidē ad me ſcrip
ſiſti. vt in tanto ſcandalo et in anathemate dn̄i pa
pe mori velle nō timeas. Deinde ſi ita neceſſarium
erat. nō potuit aliud tempus cōſiderari. niſi cum ne
ceſſitatib9 vniuerſalis eccleſie detineor. vt illi miſere
quā exponis non liceat ſubuenire. Obſecro te p eū
qui p te crucifixus eſt vt ſatis afflictos ampli9 cru
ciare parcas. et triſticiā ſup triſticiā addere deſiſtas.
quia vt verū fatear. ſic p hac eccl'ie generali grauiq̄
ſciſſura affectus ſum ut tedeat animā meā vite mee
etiā te et tuis in pace degētib9

144 Ad abbatē guarinū alpen̄. cōgratulādo ei de bono
odore fame ſue et ſuorum. et exhortās de augmēto

Reuerendo patri et omni veneratōe digno do
mino. Abbati alpen̄. et vniuerſis eiuſdē
loci fratrib9. frater B. veſtre ſanctitatis ſeruus. de bo
no in melius pficere. Reuera nunc in te pater exp̄i
or. qd in ſacris litteris legiſſe me memini. cū conſū
mat9 fuerit hō. tunc incipit iam ſeni reges ul' coro
na debebatur e merito et ecce tanq̄ nou9 in xp̄o mi
les noua interim tibi excitas bella. puocas aduerſa
riū. et rem fortiū p̄ſumis. feſſus ſenex dum ad iter
randum certamē. antiquū hoſtem etiā quodāmodo
inuitum compellis. Enimuero dum p̄ter morē tuū tu
orūq̄ traditōnes p̄deceſſorum diuinit9 inſpirat9 ec
cleſias et eccleſiaſtica beneficia relinquis. ſinagogas
ſathane id eſt cellulas extra cenobium in quib9 tres
vel q̄tuor fratres ſine ordine ſine diſciplina habita
re ſolent deſtruis. feminas a monaſterio arces. cete
riſq̄ pietatis ac diſcipline bonis ſtudioſius ſolito
inuigilas. quid aliud. prim9 ac maximus ille pecca
tor vbi viderit iraſcetur dentib9 ſuis fremet et tabeſ
cet. ſed que cura. econtra tu in ei9 confuſione et tua
conſolatōne cantabis deo tuo. q̄ timent te videbūt
me. et letabuntur q: in verbo tuo ſupſperaui. Nec
timendum. q ſuccūbat hoſti. qui nec cedit etati vin
cit annos anim9. et frigente iam corpe ſanctum in
corde deſideriū artubuſq̄ fatiſcētibus durat. tn̄ inco
lumis pposiri uigor. nec ſentit rugoſe carnis infir
ma. ſpūs pmtus. nec mirū. vt quid eni metuat vete
rani domicilij ruinas. qui fabricam ſpiritalē videt
indies in ſublime conſurgere pficere in eternitatem
Certus nanq̄ ē ſi terreſtris domus iſta diſſoluitur
q: edificatōnem habet ex deo. domū nō manufactā
eternam in celis. Sed dicet aliquis. Quid ſi morte
p̄uentus fuerit homo. necdū videlicet ſpiritali edifi
cio conſūmato. pfect9 quippe nō habet quo pficiat
et qui pficit. eo ipo quo pficit. pfectus non eſſe con
uincitur. Eſt qd ſecuri de illo plena fide reſpōdeam9
dicemus nempe. Cōſūmatus in breui expleuit tem
pora multa. Bene multa. q: vniuerſa complectitur
Quō eni non expleuit omnia tempa qui trāſijt ad
eternitatem. Quāta ſane tpa non lōgeuitate ſz lon
ganimitate. hoc eſt. nō annorū ſerie. vel dierum nu
mero. ſed mentis deuotōne. et inextinguibili ſemp

pficiendi deſiderio pcurrere potuit. tāta ſibi in me
ritis nō immerito vendicauit. retinet quippe virtu
te. qd amiſit in tpe. porro vera virtus finem neſcit
tempe nō clauditur. Vnde eſt illud. Caritas nūq̄
excidet. et item pacientia paupis nō pibit in finē. et
timor dn̄i ſanctus pmanens in ſeculum ſcli. Nūq̄
iuſtus arbitratur ſe comphendiſſe. nunq̄ dicit ſatis
eſt. ſed ſemp eſurit ſititq̄ iuſticiā ita vt ſi ſemp viue
ret ſemp q̄ntū in ſe eſt iuſtior eſſe contenderet. ſemp
de bono in melius pficere totis viribus conaretur
Non eni ad annū vl' ad temp9 inſtar mercenarij. ſz
ineternū diuino ſe mācipat famulatui. Audi deniq̄
vocē iuſti ineternum nō obliuiſcar iuſtificatōes tu
as. quia in ipis viuificaſti me. Et rurſum. inclinaui
cor meum ad faciendas iuſtificatōes tuas ineternū
Non ergo ad temp9. pinde iuſticia eius manet nō
aliq̄nto tempe. ſed in ſclm ſeculi. Sempiterna itaq̄
iuſti eſuries. ſempiternā meretur refectōnem. et licet
in breui conſūmetur p tempe. iudicatur tn̄ expleſ
ſe tpa multa. p v̄tutis ppetuitate. Quō deniq̄ tem
poris breuitas bonorū piudicet ppetue deuotioni
que ptinacem repborum maliciā excuſare nō ſuffi
cit. Ob hoc eni pculdubio inflexibil' et obſtinate mē
tis punitur eternaliter malum licet tpaliter ppetra
tū. q: qd breue fuit tpe vl' ope. longū eſſe cōſtat in
ptinaci voluntate. Ita vt ſi nūq̄ moreretur. nūq̄ vel
le peccare deſineret. immo ſemp viuē vellet vt ſem
per peccare poſſet. pinde poteſt et de iſto p contra
rium itidē dici. cōſūmatus in breui expleuit tempa
multa. qd merito mltorum immo omniū tempm
recepit vicem. qui nullo tempe bonā voluit inita
ri intentōnem. Itaq̄ indefeſſum pficiendi ſtudium
et iugis conatus ad pfectōez pfecto reputatur. Nō
ſi ſtudere pfectōni ē pfectū eſſe. pfecto nolle pficere
deficere eſt. Vbi ergo ſunt qui dicē ſolēt. ſufficit no
bis nolumus eſſe meliores. q̄m patres noſtri. O mo
nache nō vis pficere. nō. vis ergo deficere. nequaq̄
Quid igitur. ſic michi inquis volo viuere et mane
re in quo pueni nec peior fieri patior. nec melior
cupio hoc ergo vis. quod eſſe nō poteſt. Quid eni
ſtat in hoc ſeculo. et certe de homine ſpecialiter dic
tum eſt fugit velut umbra et nūq̄ in eodem ſtatu p
manet. Ipſe deniq̄ hominis ſcl'iq̄ actor. q̄mdiu in
terris viſus eſt. et cum hominib9 conuerſatus nūq̄
ſtetit. et quidē teſte ſcriptura. ptrāſijt benefaciēdo et
ſanando omnes. Pertrāſijt aūt ſicut nō infructuo
ſe. ita nō remiſſe. nō pigre nō lento greſſu. ſed quē
admodū item de ipo ſcriptū ē exultauit vt gigas
ad currendā viam. Porro currentē nō apphendit
qui et ipſe piter nō currit. Et quid pdeſt xp̄m ſeq
ſi cōſequi non contingat. Ideo paulus aiebat. ſic
currite vt comphendatis. Ibi fige tu xp̄iane tui cur
ſus pfectus metam. vbi xp̄us poſuit ſuam. factus ē
inquit obediens vſq̄ ad mortē. Quātumlibet ergo
cucurreris. ſi uſq̄ ad mortem nō pueneris brauium
nō apphendis. Brauium xp̄s eſt. Quod ſi illo cur
rente. tu gradū ſiſtis. non xp̄o appropias. ſed te ma
gis elongas. timendumq̄ tibi eſt qd ait dauid. Ec
ce qui elongant ſe a te dn̄e pibunt. Itaq̄ ſi pficere
currere eſt vbi pficē ibi et currere deſinis. Vbi ergo

vt iterum vos videam⁹. vobiſcū et viuam⁹ et mori
amur. et ſic viuite vt obtineatis. Infirmus in arto
tpis certe cum lacrimis et ſingultibus iſta dictaui
teſte cariſſimo fratre nr̄o balduino. qui ſtilo ea exce
pit quē eccl'ia vocauit ad aliud officium. et ad aliā
dignitatē. Orate et p ipſo tamq̄ vnico ſolatō meo
et in quo ſpūs meus plurimū requieſcit. Orate p
dn̄o papa q̄ me piter atq; vniūſitatē vr̄am. pater
no fouet affectu orate et p dn̄o cācellario. q̄ michi
p matre eſt. et p ip̄is qui cū eo ſunt dn̄o luca et do:
mino. Criſogono. magiſtro ꝑone. qui ſe nob̄ fra:
tres exbibēt vterinos. Qui mecum ſūt frater bruno
et frater Gerardus ſalutant vos. ſupplicantes et ipſi
pro ſe orari ꝛc

148 Ad Abbates in Ciſtertō cōgreg: tos petēs vt orat
p eo ad dominū q̄tin⁹ erut⁹ ab h̄ labore in quo ē
poſſit redire ad eos

In multa infirmitate corpis. et cordis anxie
tate. De⁹ ſcit. dictaui iſta ad vos. hō miſer.
homo nat⁹ ad laborem frater tū veſter. Vtinā nunc
ip̄m ſpiritū. in quo cōgregati eſtis. mercar hēre inter
pellatorē ad veſtram vnanimitatem que imprimit
pectoribus vr̄is calamitatē quā patior. qui ymagi
nem mei. triſtem ac ſupplicē ſicut eſt. fraternis affec:
tib⁹ repſentet. Nō h̄ oro vt creet in vob̄ nouā mi:
ſericordiā. q̄ noui ego q̄ familiaris vniūſitati vr̄e
ſit illa virtus. ſed h̄ oro. vt in intimo ſenciatis. q̄ et
q̄nto affectu optat miſereri. Certus em̄ q̄ ſi id das
tum fuerit cōtinue lacrime de theſauro pietatis erūs
pent. Singultus et gemitus atq; ſuſpiria. bmende
pulſabūt celos et audiet deus et placabitur michi
et dicet reddidi te fratrib⁹ tuis. non morieris inter
extraneos. ſed inter tuos. Tātis ſiquidē laborib⁹ et
dolorib⁹ affect⁹ ſum. vt ſepe tedeat me etiam viuere
Humanū aūt dico ꝓpter infirmitatē nr̄am. deſider
ro differri vſq; dum reuertar ad vos. vt non mori
ar niſi inter vos. decetero fratres bonas facite vias
veſtras. et ſtudia vr̄a. que recta que honeſta. que ſa
lubria ſunt. conſtituentes et tenentes aī omnia. ſol
liciti ſeruire vnitatē ſpirit⁹ in vinculo pacis et de⁹
pacis erit vobiſcum

149. Ad. Burchardū balernē Abbatē exultādo de hijs
que ſcripſerat ſibi tam grata. tam vtilia. et rogat de
perſeuerantia ꝛc

Ignitum eloquiū tuum vehemēter. et ignitū
illo igne. quē dn̄s miſit in terrā. legi illō et
concaluit cor meū intra me. Remediri illi fornaci.
de qua huiuſmōi ſcintille euolaſcēt. Nōne cor no
ſtrum ardens erat in te. cum iſta dictabas. bon⁹ hō
de bono theſauro cordis ſui pfert bona. Si labora
ui in te. vt tu humiliter memoras. nō me piget. ara
ui in ſpem pfecto percipiendi fructus. et ſpes nō con:
fundit. En de fructu operum meorū. ſaciatur viſce
ra mea in terra aliena. et ſentō ip̄o meo experimēto. ſe
men meū nō ſecus viam. non ſup lapides. nō inter
ſpinas ſed interrā bonam et optimam cecidiſſe. et ſi
cum pareret triſticiam habui iam nō memini pref

ſure pgaudio. quia natus eſt infans in mūdo. In:
fans dixeri malicia non ſenſu. quē ſaluator poſſit p
ponē ſenib⁹ ad imitandū dicens deniq. niſi conuerſi
fueritis. et efficiami ſicut puuli. nō intrabitis in reg
num celorū. Infans qui dicat. ſup ſenes intellexi. q̄
mandata tua queſiui. Qui dicat. adoleſcētulus ſum
ego et cōtempt⁹ iuſtificatōnes tuas nō ſum oblitus
Confiteor tibi dn̄e pater celi et terre. q̄ abſcondiſti
hec a ſapiētibus et prudentib⁹ et reuelaſti ea puulis
Ita pater. qm̄ ſic placitū erat ante te. Tuo placito
ſūt id q̄ ſūt. nō ſuo merito. nec em̄ iuenis merita ſ
pueris Dn̄s peccauim⁹ et egim⁹ puerili Tu ergo
fr̄ agnoſce te puerili. et puerili i bn̄dictō nib⁹ dul:
cedinis nō a me qui. nichil ſum. ſed ab illo qui me
vt de tua te ſalute monerē. aſpirando preuenit. Nā
ut michi m̄ltū tribuas plātator ſū. rigator ſū. abſq;
illo tū q̄ incrementum dat quid ſum. ipſi te in omni
hūilitate ſubicias. ipſi tota inherens deuc tōe. me ve:
ro vtr eius ſeruo. conſeruo tuo. comite in via. co
herede futuro in patria. ſi tamē ſtudioſiſſime imple:
uero miniſteriū. ad qd̄ tibi miſſus ſum. idq; q̄ tu in
me eſt effeceris. vt hereditatē capias ſalutis. Ad ea
de quib⁹ queſtus es. ita reſpōdeo. neceſſitates tuas
vt meas portabo. cum venero

Ad. Abbatem. Cluniacē gratias ei reddēs de litte:
ris cōſolatorijs ſibi miſſis in regione lōginqua et
notificat ei mortem. quorūdam aduerſariorum ec
cleſie romane ꝛc 150.

Domino et pr̄i reuerēdiſſimo. P. Cluniacē
Abbati. ſuus. P. qd̄ ſuus. vi ſter te oriens
exalto. O bone vir. q̄ viſitaſti me in tr̄a aliena. et i
loco pegrinatōnis mee cōſolatus es me. Beneficī
ſtis. intelligens ſup egenum et paupem. Abſens
erā et abſens etiā. longo tēpore. et recordat⁹ es no:
minis mei. hō magnus occupatus in magnis. Be
nedictus ſanctus angel⁹ tu⁹ qui pio pectori tuo id
ſuggeſſit. benedict⁹ deus noſter qui pſuaſit. En te:
neo vnde glorier. apud extraneos litteras tuas. et il
las lr̄as in quib⁹ tuā michi aīaꝫ effudiſti. Glorior
q̄ me habeas non modo in memoria. ſed in gratia.
glorior priuilegio amoris tui. refectus ſum de habū
dantia ſuauitatis pectoris tui nō ſolū aīe ſed et glo
rior in tribulatōnibus. ſi quas dignus habit⁹ ſum
pro eccleſia pati. Hec plane gl'ia mea et exaltās ca:
put meū. eccl'ie triūph⁹ Nā ſi ſocij fuerimus labo
ris erim⁹ et conſolatōnis. Collaborandū fuit et cō
patiendū matri. ne et de nob̄ conquereretur dicēs. q̄
iuxta me erant de longe ſteterunt. et vim faciebāt q̄
querebant animā meā. Deo aūt gratias. q̄ dedit ei
victoriā. honeſtauit eū in laboribus. et cōpleuit la:
bores illius. Triſticia nr̄a in gaudium. et luctus in
cithera verſus eſt. penis tranſijt imber abijt et receſ:
ſit. flores apparuerūt in terra noſtra temp⁹ putatō:
nis aduenit. amputatū eſt ſarmentū inutile. putre
membrum. ille ille iniqu⁹ q̄ peccare fecit iſrahel mor
te abſorptus eſt. et traditus in ventrem inferi. fecerat
quippe ſecundum ꝓphetā pactum cum morte. et cū
inferno fedus inierat Ideoq; iuxta ezechielem fact⁹

timere·duplex iſta contritio nō me deſeret ·quouſ-
qꝫ meis viſceribꝫ reddar ego. Quodquidem et vos
ſentire ꝑ me nō ambigo·ſed ego vnus ſum·vobis
ego vna. Michi multiplex incumbit triſtandi ratō
reputē pro omnibus voƀ. Nec ſolum cruciat ꝙ
abſqꝫ voƀ vel ad tempus viuere cogor· ſine quibꝫ
et regnare·miſeram michi reputo ſeruitutē·ſed etiā
ꝙ verſari compellor in hijs que amicā quietē om-
nino ꝑturbāt·et meo ꝓpoſito min⁹ fortaſſe conueni-
unt. Hoc ſcientes ·more mee ꝙ mee nō ē volūtatis
ſꝫ eccleſiaſtice neceſſitatis· nō oportet vos indignari ſꝫ
cōpati. Spero aūt ꝙ nō erit longa. Vos orate·vt
nō ſit infructuoſa. Detrimēta·que interim forte con
tingēt·emolimenta reputētur ·qm̄ deus in cauſa eſt
qui cū ſit benign⁹ et omnia poſſit ·facile dāpna re-
ſarciet nō ſolum integre· ſꝫ et cumulate ·ꝓpterea bo
no animo ſim⁹· deum habētes nobiſcum in q̄ et no
bis pſentes ſum⁹· qntūlibet terrarum ſpacijs diuiſi
a noƀ videamur. Quicūqꝫ in vobis bene officioſū
ſeipm̄ exhibet·hūilem·timoratum·ſtudioſū lectōnis
orōnibus vigilē· fraterne caritatis ſollicitū· nō me
putet abſentē ſibi. Nam q̄uo ei ſpū pn̄s nō ſum
cum q̄ michi eſt cor vnū et anima vna. Si quis au
tem ſuſurro qd abſit exiſtit inter vos · aut biliguis
aut murmuras·aut contumax·aut impaciens diſci
pline ·aut inquietus et vag⁹·et qui panē ocioſus co
medere nō erubeſcat· huic etiā ſi corpe pn̄s eſſem·
longe eſſet ab eo anima mea ·eo ꝙ et ipe lōge fece
rit a ſe deum·morū nō locorum diſtantia. Interim
fratres dum venio ſeruite dn̄o in timore ·vt ſine ti-
more quādoqꝫ de manu inimicorum vrorum liberati·
ſeruiatis illi. Seruite in ſpe qm̄ fidelis eſt in ꝓmiſ-
ſis·ſeruite ex merito·qꝫ mult⁹ in meritis eſt. Nam
et ſi cetera taceam ·hoc ſolo certe nō immerito ·vitā
ſibi vendicat nrām·ꝙ pro ea poſuit ſuam. Nemo
igitur ſibi viuat·ſed ei q̄ ꝑ ſe mortuus eſt. Cui eni
iuſtius viuam ꝙ̄ ei qui ſi nō moreretur ego nō vi-
uerem. Cui comodi⁹ ꝙ̄ ꝓmittēti vitam eternā. Cui
magis ex neceſſitate ꝙ̄ flāmas ꝑpetuas mināti· ſꝫ ſer
uio voluntarie·qꝫ caritas libertatē donat. Hunc ꝓ-
uoco viſcera mea· ſeruite in caritate illa·q̄ timorem
pellit· labores nō ſentit·meritum nō intuetur·ꝓmiū
nō requirit·et tn̄ plus omnibꝫ vrget·nullus terror
ſic ſollicitat nulla premia ſic inuitant nulla iuſticia
ſic exigit· ipa vos michi inſepabiliter iungat ·ipſa
me voƀ iugiter repſentet horis maxime quibꝫ ora
tis·cariſſimi·et deſiderātiſſimi fratres

148 Ad eoſdē verba affectōis et caritatis·excuſans·mo
ram ſuam ꝓpter negocia eccleſie

Triſtis eſt anima mea uſqꝫ dū redeam·et nō
vult cōſolari vſqꝫ ad vos. Que eni michi eſt
conſolatio in tempe malo ·et in loco peregrinatō-
nis mee·nōne vos in dn̄o· minime quidem deſerit
me quocūqꝫ iero ·dulcis memoria vri·ſed q̄nto me
moria dulcior tāto moleſtior abſentia. Heu michi
qꝫ incolatus meus nō ſolū ꝓlongatus eſt · ſꝫ etiā cu
mulatus·et reuera iuxta ꝓphetam ſup dolorē vulne
rum meorū addiderūt·qui me a vobis aliqn̄ vel cor
pore ſepant ·eſt cōmune exilium ij ſumqꝫ moleſtū
ſatis ꝙ q̄mdiu ſumus in hoc corpe ·ꝑegrinamur a
dn̄o·hinc acceſſit et ſpeciale· qd pene impacientem
me reddit·et cogor viuere ſine voƀ·longa moleſti
a et tedioſa expectatio vanitati huic occupanti om-
nia·tamdiu manere ſubiectū·feculenti corpis. horri
do circumdari carcere·mortis vinculꝭ ſunibuſqꝫ pec
catorū·necdum abſolui ·et tanto tpe non eſſe cum
xp̄o. Ceterum·adūſus hec omnia·vnū michi reme
dium qualecūqꝫ erat· et vere datum deſup ꝑ vultu
videlicet glie·qui abſconditus eſt· vſqꝫ adhuc·vide
re interim tēplum dei ſanctum· qd eſtis vos. Ex hoc
templo facilis michi videbatur trāſitus·ad illd glo
rioſum·ad qd ꝓpheta ſuſpirat dicēs. Vnam petij a
dn̄o hanc requirā vt inhabitē in domo dn̄i omībꝫ
diebus vite mee ·et videam volūtatē dn̄i et viſitem
templum eius. Quid dicā. Quotiens id ſolaciū in-
terpellatum ē michi. Ecce hoc tertio niſi fallor auul-
ſa ſunt a me viſcera mea· puuli ablactati ſunt ante
tempus·ipos quos ꝑ euāgeliū genui non licet edu
care ·ꝓpria denicqꝫ deſerere et aliena curare cogor ·et
dubito pene quid magis egrefera an ſubtrahi illis·
aut intricari iſtis. Ita ne bone iheſu tota deficiet in
dolore vita mea· et anni mei in gemitibꝫ. Bonum
michi magis dn̄e mori ꝙ̄ viuē eſt ·non tn̄ niſi inter
fratres·inter domeſticos·inter cariſſimos. Id ſiquiſ-
dem dulci⁹·hūanius·tutiuſqꝫ eſſe conſtat·immo ve
ro pium ē· vt i hec remittas michi vt refrigerer pri
uſq̄ abeam et amplius nō ero. Si placet domino
meo·vt oculi pris q̄liſcumqꝫ·qui nō ſum dign⁹ vo
cari patr·claudantur manibꝫ filiorum ·vt extrema
videant· exitum ·conſolentur ·ſpiritū ſuis deſiderijs
leuent ad cōſorcium ſi dignū iudicas beatorū·cum
pauperum corpibꝫ·paupis corpus ſepeliāt ·hec ꝓ-
ſus·ſi inueni grām in oculis tuis· pcibus et meritis
eorundē fratrū meorum obtinere·toto affectu deſide
ro. Verumptā non mea voluntas·ſed tua fiat·nec
michi viuere volo nec mori·ſed dignum eſt·vt qui
dolorem meū audiſtis·etiā conſolatōnem nō igno-
retis·ſi qua eſt. Primū quidē in omni labore et ca
lamitate quā patior ſolum arbitror eſſe in cauſa eū
cui omnia viuūt. Velim nolim·neceſſe eſt me viue-
re illi ·qui meā ſibi ꝓprie vite poſitōne acquiſiuit·
qui et potens eſt ·ſi quid patimur pro ipo·recōpē
ſare noƀ in illa die miſericors et iuſt⁹ iudex. Quod ſi
inuitus militauero ei·diſpenſatio tn̄ michi credita
eſt·et ero ſeruus neq̄. Si aūt volens gla eſt michi.
In hac ego aliq̄ntulum conſideratōne reſpiro. De-
inde ꝙ ſepe nō meis meritis ſupna gratia honeſta-
uit me i laboribꝫ meis et gr̄a illa i me vacua nō fu
it·ſicut in mltis expertus ſum·et vos ex pte nō latuit
ſed et hac vice· q̄ neceſſaria eccl'ie dei ſit vel fuerit·ꝑ
ſentia puitatis nre dicerem ad conſolatōnem vrā
ſi non gl'iam redoleret·nūc aūt melius eſt·vt hoc ꝑ
alios cognoſcatis. Inſtantiſſima poſtulatōne imp
atoris ·aplicoqꝫ mandato necnō eccl'ie ac principū
pcibus flexi. Dolentes et nolentes debiles atqꝫ infir
mi· et vt verum fatear pallide mortis pallidā circū-
ferentes imaginē·trahimur in apuliā. Rogate que
ad pacem ſunt eccl'ie·rogate que ad ſalutē ſūt noƀ·

rideas dolorē meum. Nam ſi tibi minime videris
forſitā eſſe dolendꝰ· ideo magis dolendꝰ Tu videris
q̄d de te ſentias· ego te arbitror omi lacrimarū fō
te plāgendū. Dolor meꝰ nō eſt dignꝰ ſubſannatōē
ſed cōpaſſione· q2 dolor meꝰ nō eſt de carne et ſag=
uine nō de amiſſione rerū periturarū· ſ3 de te o phi
lippe. Nō potui expꝛeſſius demōſtrare magnitudinē
cauſe doloris. Philippꝰ eſt in cauſa. Cū hec dico g̃
uem eccl'ie pꝛuitio lucrū· que te aliq̄n ſuo gremio
confouebat germinantē ſicut liliū floꝛentē domis ce
leſtibꝰ. Quis tūc tpis nō clamabat bon2 ſpei iuue
nem· boni indolis adoleſcentē· ſed heu mutatꝰ ē co=
lor optimꝰ. A q̄nta ſpe decidit frācia que te genuit
et nutriuit. O ſi cognouiſſes et tu. Tu mq̄m ſi ap=
poneres ſciētiā· apponeres et dolorē· et dolor tuus
faceret· ne noſter omniū eſſet infructuoſus pꝛederē·
ſi ſequerer ſpiritū meū. Sed nolo pferre plura ī in
certū· et eſſe q̄ſi aerē verberās· ſ3 hec ſcripſi· vt noſtrū
vtriuſq3 erga te affectū cognoſceres· et vt nos ſcires
eſſe in pꝛimo ſi forte deus inſpiret tibi nr̄m curare
colloquium· et optabā nob' tuā velis exhibere pñciā;
ſumꝰ eni viterbij et te morari in vrbe audiuimꝰ. dig
nare reſcribere nob' quicq̄d illud ſit· q̄d de hijs lr̄is
nr̄is· corde conceperis· vt ſciamus quid faciendū ſit
nob'· plus videlicet minuſue dolēdū. Quod ſi oīa
contempſeris et in nullo nos audis· ego q̄dem fructū
nō perdam lrārū· que ex caritate pꝛodiūt· ſi tu de cō=
temptu an̄ tribunal terrificum reſpondeb'

Ad dn̄m. Innocenciū papam p ep̄o trecē· vt com
peſcat inſolenciā clericorū eius q2 eccl'iā turbant

155. Inſolentia clericorū· cuiꝰ mater ē neglientia
ep̄oꝛ· vbiq3 terrarum turbat et moleſtat ec
cl'iā· dant ep̄i ſcīm canibꝰ et margaritā porcis· et
illi conuſi conculcāt eas merito· q̄les fouent· tales
et ſuſtinēt· quos ditant eccl'ie bonis nō corrigūt eo
rum mala· maloſq3 grauati portāt. Alienis nimirū
laboribꝰ locupletātur clerici· comedunt fructū terre
abſq3 pecunia· et pꝛodit quaſi ex adipe iniq̄tas eorum
q̄s ꝑpꝛie hodieq3 reſpicit vetus illa ſcriptura· ſedit
ꝑplus māducare· et bibere et ſurrexerūt ludē. Oēs
q̄ppe aſſueta delicijs· nec exculta diſcipline· ſeculo
miſtas cōtrahit ſordes. Porro inueteratā rubiginē
ſi temptes abradere· nec ſūmis ſaltē digitis· cōtingi
patitur· ſ3 ſicut ſcriptū ē Incraſſatꝰ eſt dilectus et re
calcitrauit inſurrexerūt teſtis iniq̄ hoīes quos delec=
tat vitā alienā ſemp rodere· negligere ſuā. Supplis
cat puer veſter p eo cuiꝰ in hac diſcordia ſi nō fal=
lor tota culpa ē q̄d culpas redarguerit clericorum
hec p ep̄o· in reliq̄ p me ſatiſfacio. Scripta digna=
tionis vr̄e· quibꝰ me venire ad vos cū iubere poſſe=
tis· rogare dignantiſſime maluiſtis· nouit paterni=
tas vr̄a ad me an̄ natiuitatē beate marie minime p
ueniſſe· itaq3 nō dico· iuga boū emi quīq3· aut villā
emi· aut vxorē duxi· ſ3 plane q̄d et uos nō ignoratis
puulos me lactare fateor· et ideo q̄uo ſine ḡui ſcan
dalo ac piculo ipoꝝ venire poſſim nō video

Ad Bernardum de portis oꝛdinis carthuſien̄· ex
cuſando ſe de ſcriptis ſuis q̄rū copiā petebat

Petis inſtāter· et ego cōſtāter abnuo· ſ3 penſ
ñ te nō ſpernēs. O vtinā tuo ſtudio inge 156
nio q2 dignū aliq̄d elaboꝛare poſſem· lumē oculoꝝ
meoꝝ et ipaꝝ q̄ aiaꝝ ſi fieri poſſet partirer tibi ami
ce cariſſime· et in xp̄i viſceribꝰ michi potiſſimum in
omni plenitudine dilectōnis ſpecialiter amplectende
frater. Ceterū vbi ingeniū aut q̄n ocium michi ſuffi
ciens ad id q̄d petis. Neq3 eni leue quid aut vile·
et q̄d nos poſſumꝰ poſtulare videris· minime q̄ppe
p minimis ſic inſtares. Nam volūtatē tuā et curam
in ſ3 ſatis pꝛodūt crebre epiſtole tue· et vehementioꝛ
ſpūs eas animas· nimirū pinde q̄nto id curioſius
velle te ſentio· tāto crede michi ſcrupuloſiꝰ acq̄eſco
Cur ſ3· ne magna videlicet expectāti ridiculū pꝛou=
eam ſ3 vereoꝛ· et hec cauſa cūctatō
nis mee. Et q̄d mirū ſi vereoꝛ dare· q̄d edere verecū=
doꝛ· inuitꝰ fateoꝛ ꝑhꝛeo· q2 me exiſtimē nō tam edere
pꝛofuturū· q̄ꝫ pdere contēpnendū. Quis ſane dare ve
lit· q̄d dediſſe dedeceat· accepiſſe nō pꝛſit· libēs do· in=
uitus pꝛdo. Scimꝰ q̄m ſperāti grādia medica minꝰ
grata venire ſolēt· q̄d aūt nō venit ḡtum· pꝛditū eſt
nō datū. Tibi ſtudij ē vtpote ocioſo et vacāti vnde
cūq3 pquirē incentiua igni q̄ ardes· vt ardēs magis
et impleas volūtatē dn̄i tui dicētis· et q̄d volo niſi vt
ardeat laudo· ſ3 ſi illic ea q̄ras· vbi te fruſtratū· poſt
modum nō queraris. Erras ſi apud nos q̄ris ego
potꝰ illa abs te mēdicare debuerā. Scio q̄dē dare
q̄ꝫ accipe beatꝰ eſſe· ſ3 ſi detur· q̄d dāti beneſſim· acci
pīēti vtile ſit· quale vtiq3 penes me quicq̄m eſſe per=
nitꝰ neſcio. Q̄d aūt habeo· vereoꝛ ſi in mediū vene
rit· ne te q̄ꝫ optaſſe illd̄ pudeat· peniteat poſtulaſſe
Sed q̄d· nōne melius nos apd̄ te tu ipe excuſabis·
cui tibi certe oculi fidem faciāt. Cedo importunitati
tue· vt vl' exhibicio tollat ſuſpitōem. Res ē cū ami=
co· nō parco iam verecūdie· pꝛius dū fiat q̄d tu vis
inſipiētie mee nō memoꝛabor. Sermones paucos
in pꝛincipio cāticoꝝ ſalomonis recens dictatos· en
facio trāſcribi et tibi cū nec dū ediderim q̄ꝫ citiꝰ mit=
to in q̄ ope cū accepo tempus xp̄o impante curis
temptabo pcedē ſi tn̄ me inde cōfoꝛtes· dn̄m et pꝛēz
nr̄m· pꝛioꝛē nr̄m cū ceteris fratribꝰ p te deuote ſalu=
to et ꝑpicios hāe apd̄ dn̄ū corde hūili ſupplico

Ad eundē excuſans ſe· q2 nō pōt eum viſitare 157.

Diſſimulare non valeo triſticiam coꝛdis mei
nec patioꝛ vltra latere te cruciatū q̄ꝫ patioꝛ
bernarde cariſſime· memoꝛ antiq̄ pꝛmiſſiōis mee· pꝛ=
poſitū habui et deſideriū magnū trāſire p uos· reuiſ=
ſere q̄s diligit aīa mea· itineri meo ſolatiū· labori
bus leuamē· peccatis remediū poſtulare· et culpis
meis exigētibꝰ factū ē· nō vt nollē· ſ3 vt nō poſſem
penā ſiquidē ſ3 agnoſco culparum nō culpā. Certꝰ
ſis hō dei minime pꝛſꝰ amice fuiſſe in curiā nō pi=
griciā· nō neglientiā· ſ3 cauſam obſtitiſſe plane non
neglīendā et cauſam dei· nichilominꝰ tamen vermis
iſte cōtinue rodit me· et doloꝛ meꝰ in conſpectu meo
ſemp. Et q̄dē alias ſatis tribuloꝛ· ſ3 vt verum fatear

est perditio· et nō subsistit ineternū. Alius q̄z omnium sicut maxim⁹ ita et pessimus inimicus· abscisus michilomin⁹ est et is unus erat ex amicis ecclesie· sȝ illis de quibꝫ solent queri et dicere· amici mei et proximi mei adūsum me appropinquauerūt et steterūt. Sȝ q̄ restant cito de similibꝫ speram⁹ idem iudiciū. ꝓpe est ut reuertar ad fratres meos si vita comes fuerit. ꝑ nos sicut in medio trāsitur⁹ interim cōmendo me sāctis orōibꝫ vr̄is. Salutam⁹ fratrē. M. camerariū· et om̄s q̄ circa nos sūt cum reliq̄ sancta multitudine

151 Ad eundem

Domino. M. Abbati cluniacē. M. humile dilectōnis obsequiū· lectis lr̄is vr̄is· letat⁹ sum in eis· q̄ tamillū videlicet tant⁹ in bn̄dictōnibꝫ dn̄i ꝑuenire curastis. Ceterū nos inuicē et colloquendi ꝑiter· qm̄ dignū iudicatis· qn̄ se offeret illa oportunitas· qn̄ cōueniēs locus· qn̄ iusta occasio. Nec interim paucis vr̄is pauca reddim⁹· ampliora libēter donaturi· cū ea vob̄ onerosa nō fore cognouerim⁹. Alioqn̄ qn̄ h̄ ip̄i audēt nr̄a pusillitas nisi daret ad dignitatē accessū nr̄e dignatōis humilitas

152 Ad eundem ut supersedeat ab iniquietatōne monasterij sancti. Martini

Tuā noli fieri qd̄ vr̄e patr̄ obuiare reuerētie. credo sinceritatē vr̄a nō latē ea fiducia suggerē vob̄ nō dubito· qd̄ suggerendū videtur de monasterio sancti. Martini. Vellē vos moderatius agere q̄ cepistis. Nam et si h̄ vob̄ in pace subicere et absq̄ omni cōdicōe possetis· ne tūc qd̄ vr̄a referret uideo. Neq̄ enī crediderim vos delectari honore cū tāto onere. Nūc vero cum nec absq̄ magno labore vendicare vob̄ ꝑfatū monasteriū· nec in pace vt aiūt queatis possidere. Honesta uob̄ vt michi videtur ꝑbetur qescēdi· occasio / timor inqetandi

153 Ad dn̄m papā. Innocenciū ut nūc in ꝓsperis constitutus compatiatur afflictis ecclesie et compescat potencū iniurias

Sanitas capitis redundet in mēbra· unguētū qd̄ descēdit in barbam de capite· extrema q̄q̄ fimbria vestimēti pticipet. Si pcusso pastore dispergerant oues valēte et incolumi reuertatur secure ad pastum. Qd̄ dicim⁹ h̄ est de glīe vr̄e crebris successibꝫ· creber nūcius· letificat ciuitatē dei· iustū pinde est vt vr̄a ꝓsperatō· ecclīe roboratio sit· et cū exaltat de⁹ electū de plebe sua· ip̄a q̄z se sentiat exaltari· ac de roboris vr̄i incremēto· fortiorem se agnoscat. Nā si cōpassa est· et cōregnare debet· sic dignū vob̄ sic nob̄ necessariū. Quid eni· si in timore et angustia equitatis vigor nō languit· nō tepuit feruor· modo credem⁹ cū appropinqm⁹ ad palmā· que eminuit in infirmitate in sublimitate vr̄⁹ succūbet. Quā nēpe in manu valida ordinatū ē nobile illud monasterium virziliacēse· nec insanis ꝑfecto tumultibꝫ armate plebis· nec effreni furētiū atq̄ obstrepentiū vesanie machinā nec qd̄ hijs forti⁹ fuit· copijs mānone credendū putauit· ul̄ ad modicū ap̄lica celsitudo. Quā apud scm̄ bn̄dictū· nūquid regia indignatio ꝓhibē potuit spiritū libertatis· accensū atq̄ armatū aduersus carnē et sanguinē. Sic sancti. meminiꝫ sic sencti satiri miro modo ecclesie immutate sunt et de sinogoga sathane restitute sūt in sanctuariū dei· vellēt nollent om̄s iniqua agentes supuacue sȝ nec leonū ceruicibꝫ imminēs mucro barbaricus compulit acqēscere importunis improbisq̄ postulatōnibꝫ iracūdi atq̄ irascentis regis. Quis vero dignis efferat laudibꝫ qd̄ nouissime diebꝫ istis de manu potētis. eminus licet emissū ē in turbatores ecclīe. Aurelianēsi Reuera nūc sagitta jonathe nō abijt retrorsū· et hasta eius nō est auersa in q̄ tū ibo· rex quidē turbatus est· sȝ nō omnis jherosolima cū illo· magis aūt mitigauit oīem iram suā· et ip̄e tādē erubuit· sicut et timuit armari frustra aduersus dn̄m et aduersus cristum eius. Nunc ꝓfus eleuauata ē magnificēcia tua sup celos· iā vt laudabile principiū digno exitu ꝑ orcetur. Qd̄ quidē vniuersi· q̄ vos amant vehementer expectāt idq̄z flagitant maturari. Sane sinali zelo et i manu eque potenti ecclīe. turonēsi iā iamq̄ subuenire necesse ē· alioquin ꝓpe interitum est et ip̄a nisi cito feratis auxilium. Reuixit vt aiūt Gisleberti sp̄us in philippo· ip̄ius plane et nepote carnis et herede ambitōnis. Quāta nempe dn̄andi cupiditate et iste juuenis marcescat indicat mr̄is sue ecclīe diuturn⁹ et miserabil̄ cruciatus· q̄ pene eā euiscerat miser· vt se ꝑturiat i honorē· ē tū auctore deo ei⁹ tergi uersatōnibꝫ finis tandē imposit⁹· si tn̄ qd̄ dictante iusticia· et compellente malicia· ac pace puocāte in eum actum ē· ap̄lice auctoritati ratum hēe placuerit. Absit aūt vt confūdat fideles suos benigna maiestas· quibꝫ idē negotiū dignū duxit cōmittere terminādū. Absit ab· t· vt seua ambicio refugiū habeat apud innocēcie defensorē. Nouissime qn̄te audacie est q̄ temptat· q̄nte demētie qd̄ sperat· semel et scd̄o iam ap̄lici contemptor mandati· iusticiam subterfugit· et nūc impudēciori temeritate audet denuo nichilomin⁹ tante eq̄tatis vultibꝫ ꝑsentari. Cui obscurum est· q̄ impie cogitet in mānone viribꝫ turrim fortitudinis oppugnare. Homo qui de iusticia ꝑesume⁹ nō ꝑsumit. Sed securi sum⁹. Si q̄dem qui tēptatur innocencius ē· et fili⁹ iniquitatis nō apponet nocere ei. Decetero memoriā habūdātie suauitatis tue dulcissime pater. Dū suspiram⁹ ꝑsentiā dulciter inuicē cruciam⁹ q̄ caremus illa· in ista cōsolamur. Nec sedula cordibꝫ h̄ oribꝫ frequēs sal ē in omni s̄mone· aurea miscet· dulcorat ora· corda recreat et inflāmat· celeberrima ē in cōuentibꝫ sanctorū· colloquia condit· impugnat ꝑces· ad orandū sollicitat. Oramus et nūc solliciti ꝑ vob̄ et vr̄is vt eterna memoria dignos vos ip̄sa eternitas habeat· cui et ꝑ qua tp̄aliter laboratis

154 Ad philippū turonēsi ecclīe electum· qui male dirigebat gress⁹ suos reuocans eum ad bonū

Doleo super te. P carissime· sed queso te ne

ſacerdotali. qđ deniq; diuino timori relinqᷓtur. ſi me-
tu potēcie ſecłaris .nllus mutire iã audeat contͣ inſo
lentiã clericorũ . Quid eñ inſolentiꝰ quidue indig
nius in eccłia eſſe pōt . q̄ vt ſibi quiſq; eccłiaſticas
vendicet dignitates. feritate armorũ. nō morũ pbi-
tate . Quãobrē dñe pr̄ aliquid vt videris ꝑſus de-
cernendũ ē in hoīem qđ eccłie pſit. ut ſalus facta h̄
tpe p vos. transfundatur in poſteros. et cognoſcat
generatō altera nō ſolum qđ fuit pſumptũ . ſi et q̄li-
ter ultum alioqn ſi ſerpat venenũ nec ſeq̄tur pñter
et antidotum iñ eos qđ abſit bīt pimere

Ad eundē in pſona ſtephani pariſieñ . Epi vnde ſup
162 ſupplicãs p vindicta vba placꝰ illic inuenies pulc̄

Piiſſimo pr̄i . Innocētõ. ſũmo pontifici. Ste-
phanꝰ miſeratõe eccleſie pariſieñ. Epus. mi
ſericordiã et iudiciũ . Vir religioſꝰ prior ſancti vic-
toris magiſter thomas. in obſeq̄o caritatis in itinē
qđ in diuerat pietas in ope ſancto in ſctõrum comi
tatu in die dñico certe in ſinu meo. et inter manꝰ me
as crudeliter ab impijs p iuſticia ex celebratꝰ ē. factꝰ
obediēs vſq; ad mortē. Mirum opus ē precē. vbi pie
tatē meliꝰ inſolentē lacrime puocant. et ſingultꝰ q̄
precem interrupit exprimit affectõem hec plane cō-
paſſionē veram et ſi nō poſtulāt. mererentur tñ. vtr
pote que verum indicāt produātq; dolorē et ſimula
tõnis fugãt ambiguũ . puto pinde ſufficere michi
ad inducendã paternis viſceribꝫ calamitatē quam
patior. rem ē ſimpliciter intimaſſe. triſtis flebilis q;
hiſtoria. ſatis p ſe agit. pſertim apđ vos. et fucoris
fucari nō indiget. Exitꝰ aquarũ deducit oculi mei.
qm dereliquit me virtus mea et lumen oculorũ meo
rum et ipm nō ē mecũ. Nec eñ illũ lugeo ſed me
Nã ille q̄ pacto lugeatur q̄ mortis p̄cioſe compen
dio tranſiuit ad vitam. Quis illum nō magis laudi
bus q̄ fletibꝫ proſequatur . cui viuē xp̄s fuit et mori
lucrũ. Epi nomen ego gerebã ille exercebat opus.
honore ſpreto onus to is viribus ſupportabat. Id
circo ille reuera mortuꝰ ad vitã . ego viuꝰ in morte
ille mortis. vincula nō metuit. ſi euaſit. et ecce circũ
dant me dolores mortis. et torrētes iniq̄tatis cōtur
bāt me Ego igitur ego miſer . ego miſerandus in
morte tua. mi frater dulciſſime thoma blãdo heu ab
lactatus ſolatõ. cauto priuatus cōſilio. et certe tuto
patrocinio deſtitutus . Expediebat eñ magis mori
p te. q̄m viuē poſt te. ꝑpter h̄ deficit in dolore vita
mea et ãni mei ingemitibus . Condolet michi eccłia
ſed et dolet p ſe. Cōmune dãmnũ. cōmunis deſola-
tio ē meũ omnis religio plorat. paternã pariter
implorat cōſolatõnem. Si adierit vos
ſenciat in ſe qm exaudiuit dñs vocē fletus mei Ne
potes ipius actores extitere ſceleris ipe cauſa. Vtrũ
et dictator in queſtione eſt. qui. Non actꝰdatis ad
verba eius. donec veniat qui mittendus eſt . qui vo
bis plenꝰ inſinuans veritatē. cautum faciat a labijs
iniquis et a lingua doloſa

Ad. Aymericum. Cancellarium in pſon eiuſdem
Epi p eodē ſcelere

Domino. A. cariſſimo. venerabili ſancte roma 163.
ne eccłie diacono cardinali et cãcellario. ſu
us . Stephanꝰ pariſieñ epus . quod dño et amico
Amicꝰ in neceſſitate pbatur. qđ dico nō q2 de ſince-
ritate dilectõnis vr̄e dubitem . ſed ne contingat vt
dubitē. Contingat aũt pculdubio. ſi zelum illũ vr̄m
modo qđ abſit diſſimulare compero. porro diſſimu
latõis michi argumẽtũ inexcuſabile fore noueritis
ſit. Mortẽ non recipe p meritis q̄cũq; occaſiōe
cōtigerit. q̄ dimidiũ anime mee nepotũ ſuorũ ma-
nibꝫ. crudeli ambitõne pdidit. ſoli cruciatui p te reli-
qua reſeruata zc

Ad dñm papã innocenciũ ſupplicãs vt apponat re
mediũ contͣ tantã ambitõem tantã abuſiõeq; qui ir
repſit ne. ſ. p potentiã in eccłis intrudãtur

Vox ſanguis archenbaldi ſubdecani . Aureli 164.
aneñ inualuit. Nã ecce pcdolor iuxta pro
phetã. ſanguis ſanguinē tãgit et ſimul iuncti fortꝰ
clamant ad vos de francia. Clamat inq̄ et vociferat
vterq; ſanguis. clamore tam valido . vt valeat ipm
q̄; palaciũ celeſte cōcutere . tam pio. vt et ſi ferrea pec
tora queat emollire. Quid facis ami ce ſponſi. cuſtos
xp̄i. paſtor ouiũ xp̄i. putaſne ſufficēs excogitare re
mediũ qđ huic obuiet peſti. tã nefande. tã inaudite
Id ſane neceſſe ē inueniri. qđ et recenti eccłie. vulne-
ri in pſenciarũ medelã afferat. et poſteris valeat ad
cautelam Ergo accingē gladio tuo ſup femur tuũ
potiſſime. ſi non ſteterit et nunc finees et placaue
rit. nō ceſſabit quaſſatio. Si inq̄ vigor eccłiaſticus
peperit iſtis iohãni dico et q̄rum et ſi
non manu. aſſenſu certe forte et inſtinctu . ſanguis i
nocius effuſus ē ſup terram. quis nō videat quid ſe
quatur . Quãtos in clero herũ impunitas contra
ius et fas faciet pmoueri. metu vtiq; ſuorũ. non ſue
merito ſanctitatis. Nouis morbis. nouis eſt obuiã
dum medicamentis. vtiliſſime vt multis videtur in
ſtitiſſimeq; eos ſalꝫ aplica ab omni ſucciderent eccleſi
aſtica dignitate. ita vt et habitis careant. et de cetero
ad alias nō aſſurgant

Ad . Aymericũ. Cancellarium romanum ſup eodē 165.

Frequentem et amicabilem recordatõem . qua
dñm. Epiſcopũ pariſieñ cōmendare ſoletis
ego poſtmodum ipi frequenter teſtatus ſum. En a
uobis exigitur non verbo aut ligua . ſed ope et ve-
ritate pbare. nec me fuiſſe fallacē. vos mēdacē. Sic
veſtra intereſt. nō ſolum ꝑpter epm. ſed et ꝑpter ali
os amicos veſtros . qui p vobis p certo grauiter ſi
q̄uo preter ſpem procedere cauſam contingeret. tur-
barentur zc
Ad Iohãnem cremenſem preſbiterum cardinalem
ſup eodem incidans eum ad vindictam . facinoris 166.
ſupradicti zc

Dilectionem et dignationē. qua me amplex-
ti a voƀ nullius dignitatis homũ. io ſenſi-
in eternum nō obliuiſcar. penitẽciam et conuerſiõe;

in nullo eque · vincit labores itineris caloris incō
modū · curarū anxietates . Ecce aperui volu⁹ amico
tua frater intereſt cōpati michi · hē portare mecum
qđ patior · vt releuer ego . Tuas et p te ſanctorū cū
quib⁹ es orōes · ſupplere flagito · ſmones ſup pn̄ci:
pia canticorū · q̄s tu petiſti · et ego ꝓmiſerā trāſmit:
to tibi · quib⁹ lectis · peto vt q̄cie⁹ oportune pote:
ris · tuo ſcripto moneamur uł ad ꝓcedendū uel ad
ſupſedendum

Ad dn̄m papā . Innocētiū p eodē iam dicto . N in
ep̄m electo · ſuadēs ei vt nō collocet ip̄m inter ſubar
dos ſ ſtatuat in loco ubi poſſit p̄eſſe pit̄r et ꝓdeſſe

158 Dilectum deo et hominib⁹ bernardū de portis
pr̄ venerāde vocatōne ur̄a cogi ad opus et
on⁹ ep̄ale audiuimus . Probabił res · ac digna pla
ne ur̄o apłatu · ponere in lumine lumē abſconditū ·
ne ſibi ſoli viuat · q̄ et alios trahere ad vitam poſſit ·
uſq̄q̄ nā latet et ardet tm̄ mō · q̄ et lucē ualet · leue
tur ſi placet ſup candelabrū · vt ſit lucerna ardēs et
lucēs · ſ ſane vbi nō p̄ualeat vis vētorū ne forte qđ
abſit extinguatur Siquidē inſolētia longobardorū
et inquietudo eorū · cui nō ē nota · aut cui magis q̄
nob · nob meli⁹ noſtis · q̄ ſit ille ep̄atus diſſipatus
quāq̄ dom⁹ exaſperās Quid putam⁹ facturū eſſe iu
uenē virib⁹ corpis fractū · et quietis heremi aſſuetū ·
in ꝓplo barbaro tumultuoſo procelloſo · qn̄ poterit
cōuenire tāte ſanctitati et tāte pueritati · tāte ſimpli
citati · et tāte doloſitati . Reſeruetur ſi placet cōgruē
tiori loco atq̄ alteri ꝓplo · cui ſic pſit · et feſtinatōne
nō pereat fruct⁹ · quē poterit dare in tpe ſuo

Ad eundē p clericis . Aurelianen̄ · ſupplicans vt cō:
patiatur eis in aduerſitatib⁹ ſuis maturum ponens
conſilium

159 Uſquequo̧ miſera illa aurelianen̄ eccl̄ia · incaſ:
ſū viſcera pulſat p̄ris orphanorū · et iudicis
viduarū · q̄ppe iacet iā olim in puluē virgo nobił
iſrahel nō ſolū uiduata viro · ſ et caris orbata pig:
noribus . Proch dolor nō eſt q̄ ſubleuet eā . Quouſq̄
et filios nō dimittis cū matre miſera clamātes poſt
uos . Illos dico q̄ amiſſis reb⁹ et domib⁹ capitib⁹
ſuis refugiū · ſolū inuenire diffugiū . Quid tardat ī
trepida man⁹ · nullis hacten⁹ vł negata oppreſſis · vł
remiſſa p̄ſumptorib⁹ · q̄ tardat inquā · afflictos erī
pere de manu fortiū · et reddere retributōem ſupbis
et ſi tardat · non derelinquat uſq̄ quaq̄ oportet ma:
gis dilatū auxiliū tādē venire validi⁹ · et ſubuenire
pfecti⁹ . Illa ſit ſi placet moleſte tarditatis recōpen:
ſatō vt et q̄ ap̄lica paciētia ſupbe abuſi ſunt · nichil
inde in fine lucrētur · et q̄ in verbo vīo paciēter paſ:
ſi ſūt · minime eos ſue qn̄q̄ pigeat paciētie

160 Ad . Aymericū cācellariū romanū p eiſdē et p eodē

Speciali amico ſuo . A : dei gr̄a diacono car:
dinali et ap̄lice ſedis cancellario · frater . B
de claraualle · luce ſapiētie et veritatis clareſcere . Ni

ſi q̄ viaq̄ noui et circa afflictos cōpaſſionē · et contra
ꝑuerſos indignatōem oportune importune inſtarem
uob · p mgr̄o wilhelmo mādun cū et ſocijs ei⁹ · com
pellerē vos adūſus oppreſſores et calumpniatores
eorum . Nunc aūt ſufficiat memoraſſe · vēm eſt ope
ꝓbare cito qđ reuera ſufficiat

Ad papā Innocētiū ſup interfectōe mgr̄i thome pri
oris ſcti victoris pariſien̄ · ſupplicās vt actorē tāti fa
cinoris puniat ſic · vt alij terreātur

161 Amātiſſimo pr̄i et dn̄o · dn̄o innocētio ſūmo
pōtifici . B claraualł . Abbas indign⁹ . Ni
nimū id qđ ē · et qđ pōt in dn̄o · fera peſſima que de
uorauit ioſeph · canū nr̄orū importunitatē nō ferēs
ad vīe dicitur defenſiōis auxiliū cōfugiſſe . Inq̄tā
miſera deuenit amentiā · vt vaga et pfuga ac tremēs
ſup terrā · illic potiſſimū fugā inierit · vbi pl⁹ timere
oportuerit Sceleratiſſime · tu ſūme equitatis ſedē pu
tas eſſe ſpeluncā latronū · aut cubile leonū · tu filij re
centē adhuc cruorē ore rabido et ferali ſpumans et
maſticās fugis ad ſinū mr̄is · p̄ris audes appare cō
ſpectib⁹ . Tn̄ ſi penitēciā petit negāda ei nō ē . Rō ſi
audiā · accipiat illā ſi placet · q̄ uł moyſes idulſit po
pulo an̄ cōflatile curuāti genu · vł ſijnees fornicati
iſerahelite · uł mathatias · demonib⁹ ꝓimmolāti · vł cer
te vt nob aliquē de viis ꝓponam⁹ · quā a petro apo
ſtolo ananyas et ſaphira meruerūt . Quā deniq̄ au
dierā dedit negociātib⁹ in tēplo ſaluator : An igno
ram⁹ quorūdam peccata p̄cedere ad iudiciū : Nōne
vox ſāguis fr̄is tui clamat adūſum te de terra . Cre
dim⁹ et nr̄i martiris ſpm̄ · quē nouiſſime dieb⁹ iſtis
tua crudelitas dedit cū ceteris animab⁹ interfectorū · vo
ce valida ſub altari clamare et flagitare vindictā ·
eoq̄ inſtanti⁹ · q̄ recēti⁹ ipſius ſāguis effuſus eſt ſup
terrā . Sed nūquid ego inq̄t occidi eū · nō vtiq̄ tu ſ
tui · et ꝓpter te · an et p te videat deus et iudicet . Si
excuſabił tu es · cui⁹ dētes arma et ſagitte · cui⁹ līgua
gladi⁹ acut⁹ · ꝓinde nec iudei de xp̄i morte culpandi
ſūt · quippe et ip̄i man⁹ continere cauti . Ob illicitas
ex actōnes q̄s ſibi occaſiōe archidyaconat⁹ in p̄ſbi:
teros minime iā ut cōſueuerat liceret · beati vtiq̄ tho
me obuiāte zelo atq̄ induſtria · vtpote iuſticie amato
ris et defenſoris · oderat illū · et mortē ei iā ipſo odio
homicida imitare ſolebat . Multi ſe audiuiſſe nūc
ꝓhibēt · quib⁹ diſcredēdum nō eſt · poſtremo nepotes
ei⁹ vt impias man⁹ in ſanctū dn̄i mitterēt q̄d aliud
vnq̄ adūſus eū habuerint · ip̄e certe dicat ſi poteſt
Si ergo iſte q̄ cauſa · q̄ inuentor · qui etiā vt oīm pe:
ne ſuſpitio ē · extitit et dictator facinoris · ſi is inquā
impune ferat · qđ vtiq̄ mira impudētia · de vīa ap̄li
ca auctoritate p̄ſumit . Quāta putamus impunitas
iſta in eccl̄ia partiter puniēda . Unū e duob⁹ fore
neceſſe ē · aut nullos ex nobilib⁹ ſine potētib⁹ ſecun
dū h ſclm̄ admitti deinceps ad honores eccl̄iaſticos ·
aut paſſim ad omne illicitū ꝓmitti libere clericos ſa
cris ab uti officijs · ne forte ſi quiſpiā zelo dei accenſ⁹
ꝓhibere temptauerit ferro · illicito militari re⁹ iuſti:
cie trucidetur · atq̄ ita qđ ſpūali gladio · qđ cenſure
eccleſiaſtice · qđ xp̄iane legi et diſcipline · qđ reuerētie

conſiliū cōtra conſiliū dn̄i. cuius ꝓuidētia factum ē ut nec cōtradictores defuerint. nec appellatores. Appellatū eſt a falcone decano lugdunen̄ eccl̄ie. appellatum eſt a pōcio archidiacono lingonenſis. appellatum a bono amico ſacerdote et canonico eq̄ lingonen̄. appellatū et a fratrib; nr̄is brunone atq; garſido. Ignorātib; ſiquidē hijs oībus ꝑparatōnem cordis eorū. ſed caſu ſupuenīētibus haut dubium qui dei ꝓuida volūtate. tāta ſiquidem fuit breuitas termi. ut vix exq̄ reſciuimus diē q̄tuor dierū ſpacio nūcius nr̄ cū lr̄is occurrē potuerit. q̄rimus ꝓueniret qd̄ ꝑabatur. nō ſacramētū. ſed ſacrilegiū. et is quoq; nichilominꝰ cōtradixit. et tam cōſecrandū q̄m cōſecraturos ad ſedem ap̄licam appellauit et ip̄e erat lingonen̄ canonicꝰ. Veritatē dico nō mētior. nichil a me hic dictū ꝑſone odio. ſed ſolo veritatis amore. veraciter omnia poſita teſte ip̄a veritate

168 Ad falconē decanū et. Guidonē theſaurariū lugdunen̄ eccl̄ie. unde ſupra. cōmendādo eos. quia ſe oppoſuerūt in defendendo eccl̄iaꝫ libertātis ad ꝑſeuerātiā

Plaga ut videtis cariſſimi eccl̄ie vr̄a magna ē et mēta eget cura nec mō mēta. ſed cita. ita ut aſſidue cū cum lacrimis medico celeſti inſtemꝰ dicētes. dn̄e deſcende priuſq̄ moriatur. Unū ē q̄ magis exacerbat dolorē. et pene deſperat curatōem. q̄ nimirū inde orta ē tribulatō. unde conſolatō ſperari debuerat. Quis nā eīn o miſera malū h̄ q̄ plangis induxit ſup te. ꝑfecto nō inimicꝰ. nō is qui oderat te ſed hō unanimis dux tuꝰ. et metropolitanꝰ tuus Quo ab auſtro et nō ab aq̄lone pādītur omne malū merito ꝓinde nō ē dolor ſicut dolor meꝰ. q̄m de quib; potiſſimū ꝑſumebamꝰ. ab ip̄is paſſi ſumus et nō ab aliis. O lugdunen̄ pia mr̄ eccl̄ia cuiuſcemōi nō ſponſū ſ; monſtrū. nūc tue filie ꝓcuraſti. nō plane mrēm te in h̄. ſed nouercā ſenſimꝰ. Quenit hic tuꝰ quā longe a nobili illa tua antiq̄ honeſtate ꝗuitate ꝓbitate degenerat. Quid eīn ego. ne dixerim honorabile cōnubiū et thorū īmaculatū. qd̄ de tali et taliter factū ē. Sine lege. ſine ordine. ſine ratōne. ſic cōfuſa ſūt oīa. imo ita cūcta in fraude et temeritate ꝑrepta et ſupta fuiſſe cōſtat. ut nō dico ep̄m. ſ; ne villicū q̄dē aut theolonearium quēp̄iā in hūc modū deceriit ordinari. Quib; vos laudib; efferā dilectiſſimi. q̄ ſoli cōdoluiſtis afflicte. et tā in p̄ima q̄ in ſc̄da ſua defenſiōe oppreſſe aſtitiſtis. aſcēdentes exaduſo et opponētes uos mirū ꝑ domo iſrahel. Non ē inuentꝰ ſ; ſiliis voƀ in illo conuētu. q̄ conſeruaret legem excelſi. qui ſacris obtemparet canonib;. q̄ ſe denq; moueret zelum. ſineeꝰ e. lingue mucrone confoderet fornicatores. qui cum ita de voƀ ad dei et veſtrā ip̄orum gl̄iam ubiq; clareſcant. reſtat ut principio tam laudabili. condignū exitum dare. et capiti oſtis caudā a iūgere ſatagatis

169 Ad dn̄m papā Innocētium ſup eodē negtio

Iterum clamo. Iterum pulſo. et ſi nō clamo ſis vocibus certe lacrimoſis gemitibus. Cogit iterare clamorēs iterata in nos iniuria poitoꝝ et ꝓlongaciū iniquitatē ſuam. confortati ſunt. adiectis ꝑuaricatōnem. apponūt iniq̄tatē ſup iniq̄tatē. et ſupbia eorum aſcendit ſemꝑ. Inualuit furor pudor. euanuit et timor dei. Quem contra tuam pater cautam iuſtamq; diſpoſitōnem non timuerūt eligere. etiam poſt appellatōnem tui nominis. auſi ſūt conſecrare et hoc preſumpſerunt lugdunen̄. eduen̄ matiſconen̄. amici cluniacenſi in fraude et temeritate iſtorum. Heu q̄ ingens multitudo ſanctorū turbabitur. ſi angariati fuerint et tale portare iugum taliterq; impoſitum. Prochnefas hoc ita acceptari ſunt. ac ſi cogātur genua curuare ante baal aut certe iuxta ꝓpheram pactum facere cum morte. et cum inferno fedus inire. Rogo ubi ius. ubi lex. ubi ſacrorum auctoritas canonum. ubi demq; reuerencia maieſtatis. Illa illa q̄ nulli negatur oppreſſo ſoli michi non fuit appellatō. ubi nimirū imꝑabat aurum. iudicabat argentum. leges canoneſq; ſilebāt locum. ratō. et equitas nō habebant. Eiſdem telis. quod intollerabilꝰ eſt. arcem quoq; apoſtolici culminis oppugnare minantur. Id vero ridicule fundata eſt eīn ſupra firmā petram. Sed quid ago. exceſſi fateor. nō eſt meum accuſare quē aut rep̄hendere. ſufficit michi ut plangā dolorem meum. poſt longam moram multoſq; labores. quos ꝓ ſeruitio romane eccleſie ptuli. cum tandem placuit ſerenitati veſtre. reditum ānuere ad fratres meos. et ſi fractꝰ viribus corpis. tamē male operās. letus tamen. ob manipulos paris quos portabam. ad monaſteriū cū ꝓſperitate puenī. credidi me de labore euaſiſſe ad requiem. licē michi utrūq; reſarcire ſpūaliū dāna ſtudiorū. ac ſancte q̄etis detrimēta. que foris incurrerā et ecce tribulatō et anguſtia inuenerūt me. en lectulo recubantē plꝰ cordis. quā corpis dolor excruciat Nec eīn deploro ego tp̄ale icomodū ullū. aīa mea in manib; meis. ſalꝰ eius in cauſa ē. placet uoƀ ut illi homini credam eam. q̄ ꝑdidit ſuam. ſcio quia nō placet. q̄mobrē dixi anime mee. expedire magis inire fugam. q̄m et merore cōſumere reſiduum dierū meorum. et nichilominus piculum ſalutis incidere At deus uobis pocius inſpiret quod potius eſt. reducere videlicꝫ ad memoriam. ſi dignum iudicatis qualiter vobiſcum egerim. et ponere oculos pietatis ſup puerum veſtrum. et liberare afflictum de anguſtia q̄m potꝰ non obliuiſci. q̄nta deus ip̄e fecerit uobis. et in q̄ntulācūq; vicem recompenſatōis. ad ip̄ius gl̄am. qd̄ tam ꝑperam factū eſt reuocare

Ad eundem pro eodem 170

Clementiſſime pater. nōne precipiendo precepiſti in lingonen̄ eccleſia ꝑſonam eligi religioſam atq; ydoneam. et ad cōſiliū pueri tui. Nōne dominus lugdunen̄. hoc mandatum ex ap̄lico ore tuo p̄ns excepit tam fideliter exeq̄ndum. q̄m firmiter iniunctum atq; frequēter inculcatum. Nōne demq; et ſpopondit. Quid ergo viſum eſt ei. mutare voluiſſe. qd̄ utiliſſime et conſultiſſime ſtatutum fuerat. aliudq; ſua ꝑſumptione. moliri quod non

veſtram de qua iā angelis colletatus ſū et condelec
tatus ·dignos facere fructus opto iugiter· et oro fre:
quenter ·et nūc maxime ipos veſtra illa gallicana
eccleſia metū expectat· credo non intempeſtiuos in:
tereſt veſtre pariter et mee fame· vt non confundar
in vobis. Hic ergo clareat omnib9 zelum apd vos
veritatis iuſticieq; feruē contra interfectores cleri:
corum· et inſtigatores eorum vt nō me pigeat glo
riatum fuiſſe de vobis

16 A Relatō cauſe lingoneñ· dño pape innocētō· initā
narrās de tergiuerſatōib9 et verſucijs

Dum adhuc rome eſſemus cōtingit illo veni
re dominum archiepm lugdoneñ ·venerūt
et cum eo robert9 decan9 eccleſie lingoneñ· et. Vlric9
canonicus· querentes licere ſibi et capitulo lingo:
nenſis eligere ſibi epiſcopū . Mandatum ſiquidem
a domino papa accepāt ·nequaq̄ p̄ſumere hoc niſi
ad conſilium religioſorum virorum qd dum p me
cuperent et peterent obtinere abſit inq̄ niſi ſciam et
certus ſim ·q bonam ydoneamq; pſonam eligere
intendatis . Reſponderunt propoſitū ſuum atq; in
tentōem de noſtro pendere arbitrio ·nec aliud ſe fac
turos· q̄m quod ego conſulerem et ſpoponderunt
Verum me non ſatis fidem accomodāte· acceſſit ad
pſuadendum archiepus pollicens firmiter idipſum
et addidit q ſi ſecus clerici facere moliretur· quic:
quid aliud facerent· minime ſe confirmaturum nec
ratum habiturū. Adductus eſt et domin9. Cancel:
larius in teſtimoniū· nec contenti audiuimus etiam
pñciam domini pape et eius fauore et auctoritate
qd inter nos conuenerat firmaretur ·prius tñ inter
nos habita collatōne mutua ac diuturna ·ſup facien
da electōne et de multis pſonis· quarū ibi mentio
facta eſt ·duabus tandem nominatis· a quibus nul
lus noſtrum penit9 diſſentiret· qualibet illarum eli
gi placuiſſet. Itaq; q nobis complacuit· dominus
papa immutabiliter obſeruari precepit· et tā archie
piſcopus q̄ clerici firmiter promiſerunt. Illis ab:
euntibus ego poſt eorum diſceſſum dies paucos in
vrbe faciens· vbi a domino meo impetrare potui fa
cultatem redeundi· ad fratres iter arripuim9· et trāſ:
alpinantes comperimus inſtare diem· qua foret ſa:
crandus homo in epiſcopū lingoneñ· de quo vtinā
meliora atq; honeſtiora audiuiſſemus . Nolo autē
dicere q̄ inuitus audiui. Quid plura· a religioſis vi
ris non paucis qui nobis ſalutandi gratia occurre
rant pſuaſi ſumus diuertere per lugdunū ·quatin9
ſi fieri poſſet rem nefariam ne fieret prohiberemus
Nam ego aliunde ob vie compendium ·ire ſtatuerā
conſolēs valitudini et laſſitudini corporis· preſertim
quod non liquido fateor credebā rumorib9. Quis
eñ crederet tantum virum· tanta vti leuitate vt poſt
poſita tam recenti pmiſſione ſua. Inſup domini ſui
mandato· pſone notabili manum imponere non ti
met. Itaq; cōſilio religioſorum acquieſcentes· lug
dunum iter direxim9· et pueniētes omnino ſicut
audiuimus ſic vidimus ·pabantur illa non feſta· ſ
infauſta ſolennia . Decanus tamē et maxima in fal:

lor pars longonenſiū canonicorum· conſtāter apte
q; contra dicebāt ·ſed et rumor pudēdus doleduſq;
paſſim crebreſcens et inualeſcens· ciuitatem repleue
rat . Quid facerem· conueni archiepiſcopū reuerēn:
ter quidem ſup pacto quod fecerat et ſup manda:
to qd accepat et nichil horū negauit. Cauſam vero
p̄uaricatōnis· referens in filium ducis· qui a conſti
tuto reſilierat ne ille turbaretur· in id ſe mutabilita
tis incidiſſe dicebat ·pacis videlicet intuitu et intulit·
quia quicquid hactenus egerit iam pro noſtro de:
inceps arbitrio ſe facturū . Tum ego gratias agēs
abſit inq̄m· tamē non noſtra ſed dei potius volūtas
fiat· que ita forſitā cognoſcetur· ſi res ī conſilio pe
natur epiſcoporū· aliarūq; religioſarū pſonarum ·
que hic ad veſtram ipſius vocatōnem conuenerūt
vel adhuc venture ſūt Quod ſi inuocato ſancto ſpi
ritu· conſenſus omniū vos ad pcedendum in cepto
ope aiauerit procedite vt cepiſtis. Sin autē· acquie:
ſcendum eſt apoſtolo dicenti· nemini cito manum
imponas. Viſum eſt conſiliū placuiſſe· interim ho:
mo ille veniſſe nunciatur· ſed in hoſpicium non in
palacium· veſpere ſexte ferie venit· ſabbato mane re
ceſſit. Non eſt meum dicere· cur nec apparere in cu
ria voluerit· ad quā ei cure fuit longo itinere pue:
nire· niſi q verecundia monachalis· honoriſq; con
temptus forſan putari poſſet· ſi non aliud· alia q̄ ſe
cuta ſunt indicarent . Et reuera quid aliud tunc ſuſ
picari debuimus ·qñ archiepiſcopus rediens ab il
lo· teſtatus eſt coram omnibus ·nullo mō eum vo:
luiſſe acquieſcere ſed quicquid de eo factum fuerat
penitus refutare. Deniq; mandauit mox electōnem
fieri ·hoc p quoſdam lingoneñ canonicos tūc pſen
tes· hoc et p litteras· que adhuc extant quib9 in ca
pitulo lingoneñ oblatis et lectis ·pch pudor incon:
tinenti leguntur· alie p omnia contrarie illis· aſſerē
tes vtiq; conſecratōnem dilatam· non dimiſſam aſ:
ſignantes diem et locum· et cauſam decidēdam· quā
littere priores nunciabant deciſam· putares in litte:
ris nō mō diuerſas ſ; et aduerſas ſibi loqui pſonas
aduerſum ſe inuicem contendentes· niſi q vna eadē:
q; ymago impreſſa ceris vtrum idemq; nomen pre:
ſignatum in cedul̄ manifeſte de vno fonte dulce et
amarum illud manare· cunctis qui aderāt mirantib9
declarabāt. Tenētur in manibus contradictorie lr̄e
veriſbiq; obedire decreueris inobediēs neceſſe eſt te
nearis. Aut eñ priorem te recipientem epiſtolā po
ſterior cōdempnabit ·aut ſi poſteriorem ſequi eligas
prior murmurabit . Et vtinā ſecunda epiſtola ſicut
potuit euertē primam· ita poſſet vel ſeſe ipa tueri ad
uerſus terciam· ſed ecce littere cōtra litteras ·mādatū
aduerſus mandatum· ita vt non iam quemadmodū
in pphēta· manda remanda· ſed manda demāda po
cius inculcetur. Interim nempe homo ·qui et con:
ſecracionem fugerat ·et electōem refutarat· feſtinauit
ad regem regalium inueſtituram obtinuit quib9 me
ritis ipe viderit· mox directis epiſtolis· et locus qui
aſſignatus fuerat eſt mutatus et dies anticipatus·
vt loci temporiſq; oportūitate ſubtracta· et copia agē
di pariter ſubtrahitur contradicturis ·et conſecra:
tōnis dies ſubripiatur appellatis. Ceterum non eſt

143 Si totꝰ aduſum me orbis cõiuraret ut quip
piam molirer aduſus regiam maieſtatem.
ego tamē deū timere. et ordinatū ab eo re-
gem offēdere timere nō auderē. nec eīn ignoro ubi
legerim Qui poteſtati reſiſtit. dei ordinatōi reſiſtit
Sȝ nec me latet quā omi xpiano. quā mee ꝓcipue
pfeſſioni cõtrariū ſit mentiri. Veritatē dico nō mē
tior. qḋ hugoni de priore nr̄o factū eſt. ꝑter ſpem
ꝑter intentionē. et epoꝝ et meā factum eſt. ſed ē qui
nolentiū qdamō extorquet aſſenſū. et ſuo arbitrio
etiā aduſus hoīm volūtates put vult ſubſuire con
pellit. Nō eīn ego piculū qḋ mihi timui. Illi ego
nō metuerē quē diligo tāq̄ meipm. Quādo ego il
lorū cõſortiū nō horrerem. qui alligāt onera ḡuia
et importabilia. et imponūt humeris hoīm. digi-
to aūt ſuo nolūt ea mouere. factū eſt aūt qḋ factum
eſt. cõtra vos nichil cõtra me plurimū. mihi baculꝰ
imbecillitatis mee ſublatus eſt. mihi lumē oculorū
meorū ereptum. mihi abſciſū dextrū brachiū meū
Omia excelſa iſta et fluctꝰ illi. ſup me trāſierūt. In
me tranſierūt ire mihi euadendi nulla expte patet
via. Dū onera fugio inde et ſubeo. inuitꝰ et ingrua
durū mihi ſenſio cõtra ſtimulū calcitrare. tollerabi-
lius fortaſſis ſpōtaneo q̄ȝ nolenti et renitēti fuiſſet
Nā ſiquid virū in me eſt. Mōne id facilius meis
quā alienis humeris exēcerem. ſi acquieſco aliter diſ-
ponēti. cū quo vtiq; aut iudicio aut viribus cõ-
tendere. nec tātum mihi oino nec poſſibile eſt. ſed
nec regi ſiq̄dem. ꝭribilis ē etiā apud reges ꝭre. horrē
dum eſt incidere ī manꝰ dei viuentis. etiā tibi o rex
Oq̄ȝ moleſtis auribꝫ audiemꝰ. cõtraria tam bonis
principijs nr̄is. o q̄ȝ amarior ecclēe meror pꝰ tanta
ꝑlibata gaudia. ſi fruſtrari qḋ abſit cõtigerit. tā io-
cūda ſpe ſingularis cipei ſui. vr̄e indolis. ſicut hac-
tenꝰ eſt expta. Heu corruit ergo remēſ. eccl̄a. nō ē
qui ſubleuet eam. Corruit et lingonēn̄. non eſt qui
porrigat manū. Mūtat diuina clementia a corde et
cõſilio nr̄o. ſup dolorē nr̄m adicere. cumulare triſti
ciā ſup triſticiā. Quis mihi tribuat mori. ne videam
regem bone opinionis. ſi ſpei melioris. conari dei
cõſilio obuiare. irritare aduſus ſemetipm. Irā ſu-
mi iudicis pedes pr̄is orphanorū. madefacere lacri
mis afflictorū. pulſare celos clamoribus pauperū.
ſanctorū ꝓcibꝫ. iuſtis q̄rimonijs cariſſime ſponſe
xpi que eſt eccl̄a dei viuentis. Abſit abſit meliora
ſperamꝰ. expectamꝰ iocūdiora nō obliuiſcetur miſe
reri deꝰ. nec cõtinebit ī ira ſua miās ſuas nō cõtriſta
bat p illū et de illo eccl̄aȝ ſuā. p quē et de quo in tā
tis iam letificauit q̄ȝ ſuo munere cõtulit. ſua longa-
nimitate ſuabit. et ſiquid aliter ſapitis. et hoc ipm
nobis reuelabit. et erudiet corde in ſapiētia. hoc op
tamꝰ hoc oramꝰ. die ac nocte hoc ſentite de nobis
hoc ſentite de nr̄is nō īfringetur hec veritas ī nobis
nō iminuetur honor regis regni vtilitas per vos
Gratias aūt agimꝰ vr̄e clementie p benigno reſpō
ſo qḋ a nr̄a dignatiōe meruimꝰ. Verūtā dilatio ter
ret nos. q̄ videmꝰ ꝭram datā prede et direptōi. Ter
ra veſtra eſt. et in hoc plane cognoſcimꝰ et dolemus
dedecꝰ regni vr̄i. qḋ vos iure abhorrere mandaſtis
ſi nō fuerit qui defendat. Nā ī quo alio regio ma-
ieſtas recte in eo qḋ factū ē iminuta dicatur. Elec
tio rite celebrata eſt. electꝰ fidelis ē. nō aūt eſſet fidel̄
ſi vr̄a et nō per vos habere vellet neudū ad vr̄a ma
num extendit. necdū ciuitatē vr̄aȝ igreſſus ē. necdū
pſus ſe intromiſit de aliquo. quāq̄ȝ inuitatio cleri et
ꝑpl̄i et oppreſſorū afflictio. et vota bonorū id ab eo
vehemētiſſime flagitarint. Que cū ita ſint. opus ē
ut videtis maturatōe cõſilij nō minus vr̄o honori-
ſic q̄ȝ nr̄e neceſſitati. et niſi p pn̄tes nūcios expectanti
ꝑplo qui veſter ē. ſerenitas vr̄a p voto reſponderit
multorū religioſorū aduſū vos. qḋ nō expedit. de-
uota nūc vobis corda turbabitis et regalibus vr̄is
ipis que ad eccl̄aȝ ptinēt. nō puū ut veremur ī cõ-
modū acquiretis

Ad dn̄m papam ſupplicādo p ſuo archiepo lug- 144
dunēn̄. falcone. ut apud eū fauorem iueniat. et ipm
cum honore remittat ꝛc

Qui in aliorū negotijs totiens exauditꝰ ſum
puto ī ꝑprio nō confūdar. Ecce dn̄e mi
cām archiepi mei. meā dico utpote mēbrū qḋ nil a
ſe dicat alienū. qḋ capitis ſit. qḋ tamē nō dicerem.
ſi homo ſibi aſſūpſiſſet honorē. et nō magis a deo
vocatus tāq̄ȝ aaron. nec enim ab alio eſtimauerim
factū. q̄ȝ vota tot hominū. tā facile cõuenerūt in eū
ut nō dico cõtradictō. ſȝ nec cūctatō ulla fuerit et me
rito ē quippe illuſtris non minꝰ mētis generoſitate
quā ſanguinis ē ſciēcia. eſt vite honeſtate. Deniq; fa
me eiꝰ integritas nec inimici quidē dentem veretur
Quod ergo de tali et tali modo factū eſt. Dignū
pfecto. ut fauor aplīce gratie pſeq̄tur et honoris
plenitudine. q̄ ſola deeſt gaudia pleb̄ ſue cõſueta be-
nignitate. imo debita liberalitate accumulet. Hoc
omnīſa eccl̄ia inſtantiſſima ſupplicatōe depoſcit hoc
puer nr̄ ſolita ꝓſumptione efflagitat

Ad eundē in pſona. Godefridi lingonēn̄. Epi. ſup- 145
plicans p cõfirmatione lugdunēn̄ electi. et cõmē-
dans eum in multis

Inter crebra mala. q̄ue hijs diebꝰ in eccle-
ſijs videtur accidere. occione electionū. dn̄s
de celo proſpexit ſup matrē nr̄aȝ lugdunēn̄ eccl̄aȝ
q̄ȝ decenti pie memorie petro archiepo virū optimū
falconē decanū. in omi pace ſubſtituit. peto dn̄e ut
quia ſuis cõcordit eſt electꝰ vtiliter promotus. rite
cõſecratꝰ a nobis honoris ſui. officijq; plenitudine
cõſeq̄tur. quod vtiq; audere me facit nō meriti cõſci
entia ſed debiti dico. nō ſolum quo id a me eccleſia
illa iure metropolitico exigit. ſed quia in hoc poſi-
tus ſum. ut teſtimoniū phibeam veritati

Ad ipm falconem electum lugdunēn̄. hortans eū
ad amorem pauperū. et ut diligat quoſdam ꝭres 146
ſui ordis et n̄ pmittat eos iniurijs affici emulorū

Scripſimꝰ ad dn̄m papā. dn̄s epus et ego
p vobis. put optere putauimꝰ. et habetis
exemplar lr̄arū. Habemꝰ aūt in volūtate in eternū

cōuenıebat·in nr̄e ipſius maieſtatis cōtemptum ·et
in noſtre puſilitatis ſcandalum. Quo non erubu‑
it bonus ille vir· apud ſe eſt et non inueniri·temp
tans imponere ·tam indignū iugum ·ceruicibus tā
numeroſe multitudinis religioſorum ſeruorum tuo
rum aduerſus ſtatum tuū et ꝓmiſſum ſuum Inqui
re pater·inquirere diligenter ·quale hō ille feſtinat
cui manum imponere teſtimonīū habeat ·et ab hijs
qui prope ſūt et ab hijs qui longe ·michi eīn inter
dicit dicere pudor· quod publica fama de eo dicit·
immo infamatō celeberrima diuulgauit .Et quid
dicā. Triſtis eſt anima mea vſqꝫ ad fugam ·et iam
forſitan an fugiſſe niſi me retinuiſſet cōſolatōnis
ſpes·quā de viſceribus noſtris expecto. Volebā ſcri
bere p ordinem·per lacrimabilem miſerie noſtre·hi‑
ſtoria ſed p̄triſticia languet manus· ſenſus hebeſcit
horret lingua eloqui maligniſſimā fraudē·ſed ſub‑
reptōnem·ſed·circumuentōnem·ſed temeritatem·ſed
pfidiam. Quid ergo· filius tuus pontius archidi‑
aconus ·qui et in hac cauſa conſtanter fideliterqꝫ ſe
habuit· cuncta tibi pater narrabit·et quid factū do
leamus et quid faciendum flagitemꝰ· ipi crede tan‑
q̄ꝫ michi . Ego autē hoc vnū vt pluriens eloquor·
niſi iſta a tam ſcelerato tanq̄ꝫ temerario auſu defici‑
ant vt me ipm nūc ſentio·deficiet i dolore vita mea
et āni mei in gemitibꝰ

181· Ad epiſcopos et cardinales romane curie in eodē
negotio implorans eorum auxilium contra dictam
electōnem ꝛc

Vos ſcitis ſi dignum ducitis recordari·qua‑
liter vobiſcum in tempe malo conuerſatus
ſim·egrediēs et regrediens et pgens ad imperium
regis· pſiſtens ac pmanens vobiſcum in temptatō
nibus veſtris·ita vt conſumptis pene viribus cor‑
poris vix poſt redditam celitus pacem eccleſie repa
triare potuerim et recolo hoc·non glorians aut im‑
properans·ſed prouocans et e flagitans·monēs et
repoſcens debitum veſtre miſeratōnis affectum. Vr
get neceſſitas modo omnes repetere debitores·ego
vero ſi feci quod facere debui ·haut aliud me ex eo
q̄ꝫ ſeruum in vtilem reputo iuxta ſermonem domi‑
ni. Veruntamē ſi feci q̄ꝫ oportuit aut quod facien‑
dum fuit ·nunquid merui vapulare ·et ecce rediēs
a vobis·tribulacionem et dolorem inueni ·et nomē
domini inuocaui·ſed non profuit·inuocaui et non
valuit·ſiquidem dij fortes terre vehementer eleuati
ſūt·luguneñ·archiepiſcopꝰ·ſ·et cluniaceñ .Abbas
Dij confidentes in virtute ſua ·et in multitudine
diuiciarum ſuarum gloriantes·aduerſum me apro
pinquauerunt et ſteterunt ·et non aduerſus me tan
tum·ſed aduerſus magnam multitudinem ſeruorū
dei· aduerſum vos quoqꝫ aduerſum ſeipſos ·contra
deū cont̄ oīem equitatem et honeſtatem Deniqꝫ im
poſuerunt hominem ſuper capita noſtra·quem pcb
pudor et boni horrent et mali rident . Quo ordine
immo q̄m extra ordinarie. Videat deꝰ et iudicet . Vi‑
deat et romana curia . Videat et doleat miſeratur
et accingatur ·ad vindictam malorum·leticiam ve‑
ro bonorum Quid enim placet tibi domina mun‑
di·vniuerſitati conſtituta vindex in iram. Iudex in
miſericordiam·placet inquam tibi·dum ſupbit im
pius incenditur pauper· et ille paup qui pro tuo
ſeruitio·cum non haberet cenſum quem effunderet
ſanguini non pepercit Dignum ne tibi videtur·tua
te perfrui pace· et noſtram non curare· nec recipere
in ſortem conſolatōnis·quos habuiſti conſortes la‑
boris . Si inueni gratiam in oculis veſtris·eripite
inopem de manu fortiorum eius·egenum et paupe
rem a diripientibus eum. Alioquin ego quidem la‑
borabo vt potero in gemitu· et erunt michi lacrime
mee panes die ac nocte. Vobis autē legam verſicu‑
lum illum·qui tollit ab amico miſericordiam·timo
rem domini dereliquit et illud·omnes neceſſarij mei
receſſerunt a me Illud quoqꝫ qui iuxta me erant·de
longe ſteterunt·et vim faciebant·qui querebāt ani‑
mam meam

182 Ad dominum papam . Innocencium ſuper eodem
negocio ꝛc

Dignatio veſtra fecit me familiarem· famili
aritas preſumptorē aſſit ſolita cordi veſtro
benignitas ·ne forte preſumptio pariat indignatio‑
nem. Audite tamen pacienter non ſolum quid ege
rim·ſed et cur egerim·ſi forte cauſa poſſit factum vel
aliquatenus excuſare . Auſus ſum retinere clericos
lingonenſes·qui vocati erant· compoſita tamen pa
ce inter eos· ipſis perſuaſis ·ſtare deinceps defacien‑
da electione in beneplacito noſtro et conſilio bono
rum ſicut in litteris eorum continetur . Erat autem
neceſſariū eos hac vice remanere·propter terras et
poſſeſſiones eccleſie que date ſunt prede et direptio
ni·dum non eſt·qui cuſtodiat aut defendat . Itaqꝫ
perſonis que non ſint ſuſpecte· que non querant q̄
ſua ſunt·ſed que iheſu criſti·iniungatur·ſi placet cu
ra eligendi quod deo placeat·et finem tandem acci‑
piat eccleſie iam diuturna et miſeranda vexatio Re
liqua dicenda commiſimus domino herberto . Ab‑
bati ſancti . Stephani diuioneñ et archidiacono
lingoneñ·ſociiſqꝫ eorum. Adicimus eciam vt arch‑
idiaconem lingoneñ et bonum amicum eiuſdem
eccleſie preſbiterum quoniam fideles in cauſa dei
extiterunt·eos et res eorum indefenſione veſtra re‑
cipiatis dignus eſt eīn operarius mercede ſua

Ad ludowicum iuniorem frācorum regem·primo
commendās priorem ſuū electum lingoneñ· et plā‑
git quia ſibi ſubtrahitur·et ſuplicat regi q̄ꝫ non gra
uet eccleſias nec grauari permittat·ſicut fama eſt·ſed
malos repellat ꝛc

tenderetur ī infinitū· et feſtorū non eſſet nūs· patrie
eſt hoc· nō exilij · frequētia hec gaudiorū· et nūoſi=
tas feſtiuitatum ciues decet nō exules. Sed pſertur
ſcriptū ſupne ut aiūt reuelatōis qſi et quiuis non
queat ſcriptū eq̄ pducē in q̄ ƀgo videatur idipm
mandare et de pentibꝫ ſuis iuxta dn̄i mādatum di
centis. Honora pſem tuū et mr̄ē tuā pptrea ipe
mihi facile pſuadeo· ſcriptis talibꝫ nō moueri· qbꝫ
nec rō ſuppeditare· nec certa iuenitur fauē auctori=
tas. Nāquid cōſequētie habet· ut qm̄ ſanctū pceſ=
ſit natalem cōcept⁹ pptrea reputetur et ipe ſanctus
nūquid qm̄ pceſſit eum· fecit et ſanctum· et ſi pceſſit
ut eſſet· nō tamē ut ſanct⁹ eſſet. Vn̄ etenī illi ipi ſanc
titas q̄ ſecuturo trāſmitteret· an nō poti⁹ quia pre=
ceſſit abſq̄ ſanctitate cōceptus· oportuit nimirū ſcī=
ficari cōceptā· ut ſanct⁹ ſequeretur iā part⁹· an for=
te mutuat⁹ ſit ſcītatem· a poſteriore prior· potuit ſa=
ne illa q̄ in iā concepta facta eſt ſcīficatio· ad ipm q̄
ſequebatur tranſire natalem. Redire vero retroſū
ad cōceptum qui pceſſerat· iā oīno non potuit. Vn̄
ƀgo cōceptionis ſanctitas· an dicitur ſanctificatōe
pueniēta· qtenꝰ iam ſancta cōcipetur· ac p hoc ſanct⁹
fuerit et cōcept⁹· q̄admodū ſcīficata iam in vtero di
citur· ut ſanct⁹ ſeq̄retur et ortus· ſed nō valuit anī
ſancta eē q̄ eē· ſiquidē nō erat anq̄uā cōcipetur. An
forte inē amplexus maritales ſanctitas ſeipi cōcep
tioni immiſcuit· ut ſimul et ſanctificata fuerit et cō
cepta. Ne hoc quidē admittit rō. Quo nāq̄ aut
ſanctitas abſq̄ ſpū ſcīficāte· aut ſancto ſpūi ſocietas
cū peccato fuit· aut certe peccatū quō nō fuit· vbi li
bido non defuit· niſi forte quis dicat de ſpū ſancto
eam· et non de viro cōceptam fuiſſe· ſꝫ id hactenꝰ in
auditum· lego denique ſpm ſanctū· in eam nō cum ea
veniſſe· dicente angelo· ſpūs ſanct⁹· ſupueniet in te
Et ſi licet loqui qđ eccl̄a ſentit· et verū ipa ſentit·
dico glorſam de ſpū ſancto cōcepiſſe nō aūt et con
ceptam fuiſſe· dico ƀginē pepeiſſe· nō tn̄ ptam a ƀ=
gine. Alioqui vbi erit pꝛogatiua mr̄is dn̄i · qua
ſingulariſ creditur exultare et munere plis· et inte=
gritate carnis· ſi tātūdem dederis et matri ipi⁹. Nō
eſt hoc ƀginē honorare· ſi honori detrahē. Si ergo
ante cōceptū ſui ſcīficari mīme potuit· qm̄ nō erat
ſed nec in ipo quidē cōceptu· ppt peccatū qđ inerat
reſtat ut poſt cōceptum in vtero iam exiſtens ſancti
ficationem accepiſſe credatur· que excluſo peccato·
ſanctam fecerat natiuitatē· nō tn̄ et cōceptōē. Quā
obrē· et ſi quibꝫ vl̄ paucis filiorū hoīm datū eſt cū
ſcītate naſci· nō tn̄ et cōcipi· ut vni ſane ſeruaretur
ſancti pꝛogatiua concept⁹· q̄ oīs ſcīficaret· ſoluſq̄
abſq̄ peccato veniens· purgatōē faceret peccatorum
Solus itaq̄ dn̄s ihūs· de ſpū ſancto cōceptus· quia
ſol⁹ et ante cōceptum ſanct⁹· quo excepto· de cetero
vniūſos reſpicit ex adam natos· qđ vn⁹ hūiliter de
ſeipo ac veraciter cōfitetur. In iniq̄tatibꝫ inq̄ ēs cō
cept⁹ ſum· et in peccatis cōcepit me mater mea. Cū
hec ita ſe habeant· q̄ nam iam erit feſtiue rō cōceptū
onis. Quo pacto inquā aut ſanct⁹ aſſeretur cōcep=
tus· qui de ſpū ſancto non eſt· ne dicam de peccato
eſt· aut feſtus habebitur· qui mīme ſanct⁹ eſt· libenē
gloſa hoc honore carebit· quo vl̄ peccatū honorari

vel fc̄a induci videtur ſanctitas · alioq̄n nulla ei rati
one placebit cōtra eccleſie ritum pſumpta nouitas·
mater temeritatis · ſoror ſupſtitōis· filia leuitatis
Nā ſi ſic videbatur· cōſulenda prius erat apl̄ice ſe=
dis auctoritas· et nō ita pcipitāt atq̄ incōſulte pau=
corū ſequēda ſimplicitas imperitorū. Et ante qui=
dem apud aliquos errorē cōpereram· ſꝫ diſſimula=
bam parcens deuotioni· que de ſimplici corde et amo
re ƀginis veniebat. Verū apud ſapientes atq̄ in fa=
moſa nobiliq̄ eccl̄a· et cui⁹ ſpēalir filius ſū· ſupſti=
tione dephenſa· neſcio an ſine gui offenſa etiam vr̄i
oīm diſſimulare potuerim. Que aūt dixi abſq̄ p=
iuditio ſane dicta ſint ſanius ſapientis· ratione pſ=
tim ecclīe auctoritati atq̄ exami· totum hoc ſicut et
cetera que hui⁹ mōi ſūt vniūſa reſeruo ipius ſiquid
aliter ſapio· patus iuditio emendare

Ad patarcham ieroſolimorū regratiādo· qui ipm 118
ſuis lr̄is puenit et rogat eū de exemplarijs

Patarchalibꝫ ſcriptis ſepius viſitatus· ingra
tus iam videbor ſi nō reſcripſero· at ſi ſalu=
to eū qui me ſalutauit· quid amplius feci. Tu eīn
me puenīſti in benedictōibꝫ dulcedis· tu me prior
dignatus es tuis tranſmarinis epl̄is uiſitare· tu ſi
pmas hūilitatis caritatiſq̄ pripuiſti ptes. Quid
cōdignū iam referā· nichil michi denique reliquiſti
qđ pari q̄dam rependere vice q̄ etiā de theſauro ſanc=
torū· mihi imptire curaſti idest de ligno dn̄i. Quid
tamē debeo ne omittē quod poſſū· qm̄ qđ debeo mi
me poſſū· affectū ſaltē volūtatēq̄ aperio· reſcribēdo
dūtaxat· atq̄ reſalutādo · qđ ſolū interim p tot vtrīq̄
ſpacia terre· et maris licet· oſtendā aūt ſi vnq̄ acce
pero temp⁹· me nequaq̄ diligere verbo ſine ling=
ua ſed ope et veritate. Sup milites templi ponī=
te queſo oculos vr̄os· et tante pietatis viſcera tam
ſtrēnuis ecclīe ppugnatoribꝫ aperite. Hoc ſiquidē
acceptū erit deo et gratū homibꝫ· ſi foueritis eos· qui
ſuas aīas p fratribꝫ poſuerūt. De loco aūt ad quē
vos inuitatis frater andreas vobis noſtram dicet
voluntatem·

Ad dn̄m papam inocentiū ex pſona alberonis tre
uerenſ archiepi excuſatoria· qui eū in pſona ppria 119
nō viſitauit· ſꝫ p nūctiū· ſignificat etiam ei eccl̄iam
vltramontanā in fide et deuotione ipi⁹ firmā· et q̄
dn̄s rex ſe accingit in auxiliū eius

Volūtas cordis mei· et deſideriū ſatis inquie
tum adeundi et videndi deſideratā Beati=
tudinis vr̄e pn̄tiam ſꝫ et cognoſcendi certi⁹
que circa vos ſūt. Rurſūq̄ qualiter ſe habeāt nr̄a
vobis viciſſim diligenti⁹ intimandi. Iam dudum
itineris me āmonet atq̄ indeſinent ſollicitat· ceterū
terre ac diei malicia et pter inſtātiam meā cottidia
nam· etiā nōnulla nr̄e neceſſitatis cauſa impeditus
voto· facere ſatis non potui vſq̄ adhuc· ſed nec dū
poſſū. Sed qđ ſanum iuſtūq̄ ppoſitū· nūq̄d omit
tendū ex toto fuit· quia ex toto adimpleri ñ potuit
Fuit ƀgo cōſilij· p hūc venerabilē. H. tulleñ eccl̄ie

non deficere vobis pro viribus ꝓpter bonū qḋ de
voƀ cōfidim⁹. vīa aūt īteſt facē ut nō cōfūdamur
ſic cōfidentes de cetero. ſi iueni gratiā in oculis vīis
Intelligite ſuper egenos et paupes illos. qui ſunt
apud benedictōs dei. Quod eni vni ex illis feceri
tis. mihi imo xp̄o facietis. Nā et paupes ſūt. et in
ter paupes habitant. hoc et p̄cipue obſecram⁹. ut ſa
uiniacēn monachos. ꝓhibeatis ab infeſtatione eo
rum qui calūpniātur eos iniuſte ut putam⁹. aut ſi
ſe iuſticiā habere confidūt iudicate inī illos. Fili⁹
veſter abbas alberic⁹ et ſi ſuis meritis cōmendabili
or. nr̄is tamē p̄cibus. ut cōmēdatior ſit obſecram⁹
tenere quippe diligo eū. tanq̄ mater vnicū filiū. et
diliget eum qui diligit me. Denicq; expiar in eo ſi
me curatis quo eni longe a me poſit⁹ ē eo magis
neceſſariā habet paſnā vr̄am cōſolationem

Ad canonicos. lugdunēn de cōceptione beate ma-
rie v̄ginis. vtrum eam celebrare debeāt. et quid inde
ſentiat ipſe ⁊c

Inter eccleſias gallie conſtat ꝑfectō lugdu
nen̄ hactn⁹ p̄minuiſſe ſicut dignitate ſe
dis. ſic honeſtis ſtudijs et laudabilibus inſtitutis.
Vbi etenī eque vigiut diſcipline cenſura. morū gra
uitas. maturitas conſiliorū. auctoritatis pond⁹. an
tiq̄tatis inſigne p̄ſertim i eccl̄aſticis officijs. Naut
facile umq̄ repentinis viſa eſt nouitatibꝫ acqeſcere
nec ſe aliq̄n iuuēli paſſa ē decolorari leuitate. eccl̄a
plena iudicij. Vn̄ miramur ſatis qḋ viſi fuerit hoc
tempe q̄buſdā vr̄m mutare voluiſſe colorem opti
mū. nouā inducendo celebritatē. quā ritus eccl̄e ne
ſcit nō ꝓbat ratio. nō antiq̄ cōmēdat tradicio. Nū
quid p̄ribus doctiores aut d̄uotiores ſum⁹ piculo
ſe p̄ſumi⁹. quicq̄d ipoꝝ in talibꝫ prudentia p̄teriuit
Nec vero id tale eſt qḋ niſi p̄ſcrūdum fuerit. patrū
querit oīno diligentias p̄teriſſe. At valde honorā
da ē inquis mater dn̄i. Bene admones. ſed honor
regine iudiciū diligit v̄go regia. ſꝫ nō eget hono
re veris cumulata honorū titulis. infulis dignita
tum. Honora ſane integritatē carnis. vite ſc̄itatem
mirare fecūditatē in v̄gine. p̄lem reuerare diuinam
extolle neſcientē vl̄ in cōcipiendo cōcupiāz vl̄ in pa
riendo dolorem p̄dica reuerendā angel. deſideratam
gentibꝫ. patarchis ꝓphetiſq; p̄cognitam. electam
ex oībus. magnifica g̃tie iuētricem. mediatricem ſa
lutis reſtauratricem ſclorū. Exalta deniq; exaltatā
ſup choros angelorū ad celeſtia regna. hec mihi de
illa cantat eccl̄ia. et me eadē docuit decātare. Ego
vēo q̄ ab illa accepi. ſecur⁹ teneo. et trado. qḋ non
ſcrupuloſ⁹ fateor admiſeri. Accepi ſane ab eccleſia
illū vtiq; diem cū ſūma veneratione colendū. quo
aſſūpta de ſclo nequā celis q̄; intulit celeberrimorū
feſta gaudiorū. ſꝫ et ortū v̄ginis didici nichilomi⁹
in eccl̄a et ab eccl̄a idubitanter h̄re feſtiuū. atq; ſcm̄
firmiſſime cum eccl̄a ſenciēs i vtero eā accepiſſe ut
ſancta p̄diret. Et de ieremia ſiquidē lego. q̄ priuſq̄
de vulua exiret. ſcificat⁹ ſit. Et de iohāne baptiſta
nō ſecus ſentio q̄ exutero. dn̄m in vtero ſenſit. Vi
deris etiā tu. an d̄ ſacto dauid idip̄m liceat opinari

p̄ eo q̄ dicebat deo. In te confirmat⁹ ſum exutero
de ventre matris mee tu es ꝓtector meus. Jtē de vē
tre matris mee deus meus es tu. ne diſceſſeris a me
Et iheremie q̄dē ſic dictū ē. priuſq̄ te formare i vtero
noui te et āteq̄ exirēs d̄ vulua ſcificaui te. Quā pul
chre inī formatōez exutēo et ꝓfectōez exutēo. diui
nū diſtīxit oraculū ut illā tātū p̄cognitam. iſtā et
ſanctitatis munē p̄ornatā oſtenderet. ne quis ꝓphe
te p̄rogatiuā. de ſola p̄ſcia ſeu p̄deſtinatione puta
uerit eſtimādam. Eſto tn̄. ut hoc de iheremia cōceda
mus. quid reſpondebitur de iohāne baptiſta. quē
angel⁹ p̄nūciauit. ſpū ſancto repletum iri adhuc in
vtero mr̄is ſue. p̄ſus hoc ad p̄deſtinatōez p̄ſciaz ne
referri poſſe nō arbitror. Verba nempe āgeli ſicut
ip̄e p̄dixit. cōpleta abſq; dubio ſunt in tp̄e ſuo. et
quē p̄locut⁹ eſt ſpū ſancto replendū. nō eſt fas cre
dere nō repletum. idq; loco et tp̄e quo p̄dixit. Cer
tiſſime aūt ſpūs ſanct⁹ q̄ repleuit ſcificauit. Cete
rum q̄ten⁹ adūſus originale peccatū. hec ipa ſancti
ficatio valuerit ſiue p̄ iſto ſiue p̄ illo ꝓpheta vl̄ ſi
quis alius ſimili p̄uentus gratia fuerit. nō temere
dixerim ſanctificatos. tamē nō dubitaueri dicere. q̄s
de⁹ ſanctificauit. et cū eadē ſanctificatione p̄diſſe ex
vtero. quā accepūt in vtero. nec reatū quē in cōcep
tione cōtraxerūt. valuiſſe nullatn⁹ horū natali iā
donatam p̄pedire ſeu p̄ripe benedictionē. attamen
quis dicat ſpū ſancto repletum manē adhuc filium
nichilomi⁹ ire. et ſi mori in vtero contigiſſet cum
hac plenitudine ſpūs. penas luiturū dampnatōis
Durū eſt. minime tamē auſerim hinc quidpiam mea
ſentēcia diffinire. ſed quicquid de hoc ſit. merito eti
am que ceterorū nō natiuitatē ſed mortē ſanctorū
iudicat et p̄dicat p̄cioſam. ſingulari quadā excepti
one feſtiuis p̄fert gaudijs. veneraturq; illi⁹ natalē
de quo nūciante angelo ſingularit̄ legitur et multi
in natiuitate eius gaudebūt. Cur eni nō ſit illi exi
tus ſanct⁹. ac p̄inde feſtiuus et let⁹. qui potuit exul
tare et in vtero. Quod itaq; vel paucis mortaliū
conſtat fuiſſe collatū. fas certe nō eſt ſuſpicari tan
te v̄gini eſſe negatū. p̄ quā omis mortalitas emer
ſit ad vitā. Fuit et p̄culdubio. et mr̄ dn̄i an̄ ſancta
q̄ nata nec omnino hic fallitur eccleſia ſancta. ſanc
tum reputās ip̄m natiuitatis ei⁹ diem. et omī āno
cum exultatione vniūſe terre votiua celebritate ſu
ſcipiens. Ego puto. q̄ et copioſior ſanctificatōis
benedictio in eam deſcenderit. que ip̄ius nō ſolum
ſcificaret ortum. ſed et vitam ab omi deinceps pec
cato cuſtodiret imunē. qḋ nemi alteri in natis qui
dem mulierū creditur eē donatū. decuit nimirum re
ginā v̄tutū ſingularis p̄uilegio ſanctitatis abſq; oī
peccato ducere vitā. que dū peccati mortiſq; parēt
pemptorē. mun⁹ vite et iuſticie p̄ omib⁹ obtineret
Sanct⁹ igitur ortus quē in menſa prodiens ex vte
ro ſanctitas ſanctū fecit illum. Quid adhuc hijs
addendum putam⁹ honoribꝫ. ut honoretur inq̄unt
et cōceptus. qui honorandū p̄iuit partū. qm̄ ſi ille
nō p̄ceſſiſſet. nec iſte eſſet qui honoratur quid ſi ali
us ꝓpter eandē cauſam etiā vtriq; parenti ei⁹ feſtos
honores aſſerat deferendos. ſed et de auis et pauis
idip̄m poſſet p̄ ſimili cauſa quilibet flagitare. et ſic

tullum eccłia ſancti gangulffi· nec eſt qui cõſoletur
eam. Quis enĩ ſe opponat brachio excelſo impetui
torrentis· ſũme arbitrio poteſtatis. Eandẽ ſe ſuſtine
re beatus paulꝰ violentiã apud virdunũ cõgitur
Archiepo iam nõ valente eum defendere ab inſania
monachorũ quippe applicis ſuſtentatorĩbꝫ amplius
cõfortata· qſi non ſatis p ſe in ſanirent. Quid qſo
noue rõms tandẽ in ventũ eſt· ut qꝺ ſemel bone fa
me et vite canonicis vẽa fuerat puida et neceſſaria
diſpenſatione conceſſũ. Secũdo cõfirmatũ. Tercio
vt a iũt roboratum· rurſus veniat in ius· reuocetur
in diſcuſſionẽ. Siqdem et duo illa ſupra memora
ta· p nos nichilominꝰ ſancita· et per nos et cõuulſa
dicitur. Talibꝫ oſtijs non pmeretur deꝰ· heu non
placatur ira· nõ cõciliatur gr̃ia non miſericordia p
uocatur. Pro hijs atꝫ ſimilibꝫ· nec dũ auertitur ira
dñi· ſed adhuc brachiũ eiꝰ extentũ et vĩga illa apud
ieremiam vigilans ſuper peccata nr̃a. Et quidem
iratꝰ eſt deꝰ ſciſmaticis· ſed catholicis nequaq̃ ppi
cius. Eccłia quoqꝫ metrẽ graui qꝺ noſ̃ bene cõpꝫ
tũ eſt ep̃i et clericorũ cõtentione piclitatur. Sup q̃
quid decernere nobis placuerit. Vos ſcitis ſi par
nondũ eſt· nec ꝑxime futura ſperat. Ego ut qꝺ ſup
hijs mee viſum ẽ puitati nõ taceam· et hoc et duo
illa alia· tullenſe· dico ac virdunẽſe· ẽmẽdãda nego
tia ſecuriꝰ metropolitano· atꝫ cõueniẽtiꝰ poſſe cõ
mitti putauerim· qui et omĩa nouit· et i mł̃tis pro
batus· eccłie teſtionio fidelis inuẽtꝰ eſt alioqui vi
dete· quid illis ep̃atibꝫ facietis· metenſi· ſ· et tullenſi
quia ut verũ fatear videntur eſſe abſqꝫ ep̃is· et vti
nam abſqꝫ tirãnis. Tales cũ defenſantur· ſuſcitan
tur· honorãtur· fouentur· mirantur· nimirũ et ſcan
dalizãtur multi· qui illa in moribꝫ et vita eorũ cer
tiſſime ſciũt· que magis eſſent nõ dico i ep̃is· ſꝫ etiã
in quibuſlibet ſecularibꝫ· dãpnanda penitꝰ· et exe
cranda· que quidẽ et me ſcribere pudunt nec vos de
cuiſſet audire. Eſto qꝫ nemie accuſante nõ poſſent
deponi· nũquid tñ quos paſſim accuſat fama· apłi
ce ſedis eſſent ſp̃ali familiaritate donandi· vel am
plius exaltandi. Quo nã enim merito ſue vel ſacẽ
dotalis ſanctitatis vł ep̃al̃ honeſtatis obtinuit me
triñ· ut et electio facta a canonicis· ad nutũ eiꝰ vna
cũ eccłie libertate caſſetur et pmicerꝰ ad cõſiliũ eiꝰ
contra illiꝰ eccłie puilegia eligatur. Quã iuſtius
honeſtiuſqꝫ ſi vr̃e placuiſſet diſcretioni· hõ maiori
dignꝰ honore· debito ꝓpꝛioqꝫ nõ puaretur treueren
ſem dico· quem et ab hoc et a ceteris dioceſi ſue ter
minandis negocijs· quaſi ſuſpectũ aut inimꝰ expũ
non ſine murmure multorũ deũ timentiũ excluſi
ſtis. Credite fideli nr̃o quia puincie illi qñtũ com
pari oĩno nõ expedit. Hec ſcribens p̃ſũptionis me
tueren notã ſi neſcirem cui qui ſcribã· ſed noui ige
nitam mãſuetudinẽ vr̃ã· noui et mẽ notum vobis
et affectum quo hec audeam apud vos· dulciſſime
atꝫ amãtiſſime pater. Iterũ de treuerenſi ut ſciatis
qualiter nũciũ eiꝰ ſuſcipi oportrat et vba q̃ portat
Dico vobis qꝫ magnũ tenet locum in regno illo·
vobis et eccłie dei homo fidelis et cõſtans· et nullas
tenꝰ maliuolꝫ et ſubuſoribꝫ aſſenſũ prebẽs· a quibꝫ
non deeſt ei frequẽs et iportuna tẽptatio· nec deerit

inſultatio· ſi quo minꝰ a vobis eum exaudiri cõtige
rit. Nũciũ in fine cõmendare volui· ſed ſatis eam
ſue honeſtatis commendant merita p̃cipueqꝫ amor
ſp̃alis et fidelis deuotio· qua ip̃m voſ̃ inherere fir
miẽ ſi ñ crederẽ· p eũ neq̃quã tã familiaria ſcriberẽ

Ad eundem pro eodem 182

Quõ malicia vincit ſapientiam· noſci pie dñe
noſci treuerẽ archiep̃m· ſcio quia noſci. Noſci et
illum ſancti maximini non ſanctum abbatem puto
quia nõ noſci. Quis dignior honore illo priore
ſic nemo dignior cõfuſione illo ſequenti et tamen
iſte honoratꝰ eſt ille datus obpꝛbrio. Quid pecca
uit archiep̃us· predam eccłie ſue recupauit· captiuã
eccłiaꝫ de manu laica liberauit. Nũquid pro bo
no redditur malũ· et odiũ p dilectione. Hic quaſo
hic euigilet oculus pietatis· et ſemotis pauliſper
occupatõibꝫ· conſideret q̃ntum ſubreptum ſit et ut
talis qualem pudet dicere talẽ q̃lem turpe noſci· fa
ciat obpꝛbrium vicinis ſuis· inimicis tuis· piſſi
me pater affectus filialis loq̃tur· huiuſqꝫ cõdoluiꝰ
miſero et miſerabili archiepo. Verũ ex hoc iam ſi
non fuerit emendatũ· dolor cordis nr̃i et cõpaſſio
ex intimis medullis tota trãſibit ad illum p quem
potuit emendari. Sũt et alie leſiones p̃fati viri· q̃s
cum ei alleuiaueritis· vobis procul dubio laborabitis
Quicquid dulciſſimi dñi mei nomen decolorat cor
meum excoriat

Ad eundem p eodẽ cõtra quoſdam monachos· ſup
plicans· ut qꝺ eis p ſubrepcõeꝫ conceſſit reuocet et 183
archiepo faueat

Iterum ſupplicatio· iterũ preces· et decies re
petere non deſinẽt. Nõ deſiſtimꝰ quia non
diffidimꝰ. Bonã cãꝫ hemꝰ et equũ iudicem· qui nõ
cõtabitur euacuare· qꝺ ſubreptũ eſt cum apparebit
qꝺ verũ eſt· nec poterit inde ridere· qui voluit irride
re· ſed ut ſcriptum eſt· mentita eſt iniquitas ſibi· ſꝫ
ſolet habere p̃cipuũ ſedes ap̃lica ut nõ pigeat re
uocaẽ qꝺ a ſe forte dep̃hẽderit fraude elicitũ· nõ veri
tate pmeritũ. Res plena equitate et laude digna
ut de mendatio nemo lucretur· p̃certi apud ſanctam
et ſũmam ſedem. Hoc ſciens puer veſter· ſecure ſup
plicat p treuerẽſi· et ſic inſtat nõ q̃ſi incertũ. Ego
quippe· ego hõis illiꝰ noui merita· cauſam· intẽtio
nem· ꝓpter quod horũ voluit eum monachi lapida
re· quia male meruit ſꝫ fideliter aſtitit· et multũ ſer
uiuit. Ob cauſe iniuſticiam· ſꝫ iniuſtũ nẽo niſi in
iuſtus cauſabitur· qꝫ de manu laica vendicauit imo
recupauit ſedi ep̃ali monaſteriũ· tamq̃ clauam de
manu herculꝫ extorquẽs in manu fortiori. Ob praui
tatẽ intentionis· ſed pium eſt reformare religionẽ i
monaſterio qꝺ ille intendit. Aſſit dñs cordi dñi mei
ne iterũ poſſit ei ſubripi a monachis· non tã vt ſi
mulãt appetentibus libertatem· quam fugitantibꝫ
diſciplinam ⁊c

archidiaconē interim ſaltē aliq̄ten⁹ cōſolari cōceptū
iam olim deſideriū·curam reuelare quā paciorem·nec
eñ fideliorem·ſtudioſiorem·cautioremue illo ad manū eē
potuit·ſiue in pferendo ad vos q̄ nos illi iniūgim⁹
ſiue in referendo ad nos·ſiq̄ vr̄e dignatōi placuerit
remandare. Itaqȝ de beneplacito vr̄o·de ſtatu curie
ac vr̄e pſone ſuſpitate·et ſiquid blandius aura ſe=
cundior a diuina clementia recens forte ſpirauit ec
cleſie·adūſus ſciſmaticorū pceſ·ſed iefficacem ra=
biem deſudanti·de hijs omib⁹ plen⁹ iſtrui cupim⁹
et ſupplicam⁹. Porro nr̄am citmontanā eccliaȝ·tā
in nr̄o quā i francorū regno·noueritis fortem inſi
de·pacificam i vnitate·deuotam in vr̄a obedientia
pmptam ad ſeruiciū·nequaquā nos beneuenti·nō ca
pue·nō deniqȝ ipi⁹ rome frēt·deo ſic iudicāte amiſ
ſio·ſcientes·eccl̄ie ſtatum·nō armis eſtimari·ſꝫ meri
tis·ipi⁹ quippe nō alteri⁹ agnoſcim⁹ voces illas in
pſalmo. Si cōſiſtāt adūſum me caſtra·nō timebit
cor meum·ſi exūgat adūſū me pliū·in hoc ego ſpe
rabo·pterea et nos quia de eccl̄ia ſum⁹·nō timebi
m⁹ dū turbabitur fra·et transferētur mōtes i cor ma
ris. Glorietur tyrānus ſicul⁹·q̄ntū vult·glorietur
in malicia qui potens eſt i iniq̄tate·nr̄a aūt vtus i
infirmitate pficitur. Eccl̄a qn̄ īfirmatur pauli ma=
giſterio didicit eſſe potentior·didicit e regione et
a ſolomone qꝫ pſperitas ſtultorū occidit eos·didi=
cit et ſtultū firma radice cū viderit·ſtatim maledicē
pulcritudini ei⁹. Ideo cū ſancto dauid ſeſe in vtro=
qȝ conſolatur et hoſtium videlicet cauſa·et liberatio
ne ſui ait ſiq̄dem·hij in curribꝫ et hij in equis·non
aūt in noīe dn̄i di nr̄i inuocabim⁹. Ipi obligati ſūt
et ceciderūt·nos aūt ſurreximus et erecti ſum⁹. Nec
pauca vobis cōſolādi gratia de quibꝫ certus ſur ſis
deli atteſtatōe ītimādum eſſe putaui·ad reuelādam
vel exaliq̄ ptē eam q̄ nr̄a inceſſanter viſcera affligit
ſollicitudo oīm eccl̄arū·hoc quoqȝ addo dn̄m regē
deo eum cōfortante·feruere et accingi ad liberatōeȝ
eccl̄e et pare ſibi exēcitū multū nimis. Nos quoqȝ
fidelis ad hoc ipm pro viribꝫ laborare exhortari et
ſollicitarer quos poſſum⁹ et cū temp⁹ aduenerit·ñ
expenſis non pſone pprie pciturum

180 Ad eūdem in pſona eiuſdē·conqr̄ēs de duricia ſub=
ditorū et malicia eorū·et mittit nūciū de credulita=
te·ſuplicando ut anguſtijs ſuis cōpaciatur

Nūquid petiui epatum a dn̄o meo·et ſi forſ=
te cathedram affectaui·ſed nō treuerū·ſcie=
bam quippe domū exaſperātem et pplm dure ceruj
cis. Odiram illos qꝫ ſemp in fece diſcordie iacuiſ=
ſent·eccl̄ie reſiſtentes·p qua ſi quos labores quōqȝ
ſuſtinui nō me piget·ſed hūc inde fructum nec ſpe
raui nec volui·laboraui ſuſtinēs libensquidē·ſꝫ nō
hac ſpe pmij duram puinciam nactus ſum peccatis
meis exigentibꝫ. Inť cetera quibꝫ angor·ſuffraga=
neos accepi iuuenes et nobiles·adiutores eſſe de=
berent·et vtinam nō adūſentur·ſꝫ ſupſedeo·p aliū
malo ut inoteſcāt nobis mores eorum et ſtudia ſi
neſcitis dico tn̄·ius fas honeſtas religio·in nr̄is
epatibꝫ pierūt. Malū qd̄ p debito officij diſſiſlare
non audeo·breuiter ſimpliciterqȝ intimaui·ut qd̄ nō
placet puidētie vr̄e p me corrigi·p me ſaltem voſ
qui corrigē poteſtis inoteſcat·ne oino vacuū por=
tare videar archiepi nomē. Et mihi meli⁹ quidem
eſſet non aſcendiſſe·qꝫ ſic deſcendere cū rubore·ſed
de me que cura·bene qd̄ dign⁹ ſū paciar·tamqꝫ ma
le opans·ſum certe opprobrio etiam meis·ſua ſpe ni
mirū fruſtratis·quā de me·ut ſibi me preeſſe vellēt
cōcepant·dum cōpererant eccl̄e ſue p me magnam
imminui dignitatē·cui⁹ per me etiam antiq̄ damna
reſtitui poſſe putauerāt·hec oia ſuſtineo·et ſi ñ libē
ter·certe paciēt·ne vnq̄ȝ videar recalcitre obedien=
tie·pro qua etiā dare aiāȝ ſi neceſſe ſit debere me fa=
teor. Verū hoc ſollicitudinē vr̄aȝ addere velim·cre=
ationis iniuriā reſpicere ad creantē·et vires quas
mihi ſubtrahitis vobis minuitis·et cōtempt⁹ me⁹
et deiectio mea redundat i vos. Multa habeo con=
q̄ri vobis de vobis·ſed reſuo ea nūcio pandenda·
quē noui ad hoc ſatis induſtriū et fidelem. Significo
etiā ſuſtinere nos piculū ifalſis fratribus·legati qp=
pe ſciſmaticorū intrant et exeūt ad quoſdā de nr̄is
liberius quā ſolebant·et vba tiranni ſiculi familia
riter admittūtur

Ad dn̄m papam inocentiū·notificās ei quedā·in
quibꝫ eccl̄ia gallicana ſe dicebat oppſſam p eū·et
ſupplicat ut deſiſtat

181 Amantiſſimo pr̄i et dn̄o innocentio ſummo
pontifici·ſuus qd̄ ſuus·fideliter loquor·qꝫ fi=
deliter amo. Nec eñ ſincer⁹ eſt amor·vbi dubieta=
tis ſcrupul⁹·ſuſpitionis retinet frenum. Querimoia
dn̄i treuereñ·non eius ſoli⁹ eſt·ſed cōis multorum
eorūqȝ precipue·qui ſinceriori affectu vos diligunt
Vox vna oīm qui fideli apud nos cura pplis pſūt
iuſticiā in eccl̄a deperire·anulari claues eccl̄ie·epalē
oino vileſcere auctoritatē·dū nemo epōrū in pmp
tu habeat vlciſci iniurias di·nulli liceat illicita que
uis i pprīa quidē prochia caſtigare·cauſam referūt
i vos·curiāqȝ romanā·recte geſta ab ipis ut aiunt
deſtruitis·iuſte deſtructa ſtatuitis·quiqȝ flagicioſi et
cōtencioſi de pplo ſiue de clero·aut etiam ex mona
ſterijs pulſati·currūt ad vos redeūtes iactant·et ge
ſtiūt ſe obtinuiſſe tutores·quos magis vltores
ſenſiſſe debuerāt. An nō gladi⁹·phinees pmptiſſi=
me atqȝ iuſtiſſime educt⁹ fuerat·ad cōtempnādum
inceſtuoſum cōcubitū drogonis et milis·ſed cōſul⁹
atqȝ retruſus abijt retrorſum·ſcuto nimirū apſtice de
fenſionis oppoſito·prochpudor·quod cachinos res
iſta mouit et monet eccl̄e inimicis·eiſqȝ etiā ipſis
quorū fortaſſe metu aut fauore a recto tramite ab=
ducti ſum⁹. Amici cōfūdūtur fidelibꝫ inſultatur·epi
vbiqȝ i opprobriū veniūt et cōtemptū·quorū dū rec=
ta iudicia cōtempnūtur·vr̄e q̄qȝ plurimū derogat
auctoritati. Ipi ſūt eñ qui honorem vr̄m zelāt·qui p
vr̄a pace et exultatōe laborāt·fideliter quidē·ſed ve=
reor ne iefficacit. Quid vobis vires minuitis·qd
robur vr̄m deprimitis·quiſqȝ retūditis arma fide=
lia·militantia vobis hūilitatis cornua erecta vr̄e vir=
tutis et ſalutis. Plorās plorat deſolatōeȝ ſuā apud

ſapiens loquitur cõfuſio adducens peccatũ . Ita ne
verecũdum eſt homi vinci a deo· et humiliari ſub po
tenti manu altiſſimi . Nõ ita rex glorioſus dauid
Tibi ſoli peccaui inquit et malum coram te feci· ut
iuſtificeris in ſmonibus tuis et vincas cũ iudica=
ris . Sũmũ victorie genus eſt· diuine cedere maieſ
tati· et auctoritati mr̃is eccl'ie non reluctari· ſummus
honor et gl'a . O puerſitas nõ pudet inquinari· et
ablui pudet . Eſt pudor iuxta ſapientem adducens
gl'am ſi videlicet peccare pudeat· ſi nõ pudeat vel pec
caſſe· et ita vl' ſera gl'a non carebit reducente nim=
rũ pudore· quã culpa fugauerat . Secũdũ tenẽt bti=
tudinis locũ· quorũ remiſſe ſũt iniq̃tates· et quorũ
tecta ſũt peccata· honorabile tegumẽtũ· de quo legi
tur . Confeſſio et pulcritudo icõſpectu eius . Quis
mihi tribuat videre te· in veſtitu de aurato· ut dicã=
m⁹ et tibi cõfeſſionẽ et decorẽ induiſti· amictus lũie
ſicut veſtimento . Reuẽtere ſunamitis reuẽtere ut in
tueamur te . Cõſurge cõſurge· induere fortitudinẽ
indure veſtimẽto ſalutis· ſurge qui dormis et exur
ge a mortuis· et illuminabit te xp̃us . A mortuo
tamq̃ qui nõ eſt perit cõfeſſio· uſq̃ quo obliuiſceris
te in finẽ· uſq̃ quo obdormis i morte dec⁹ nobiliũ· fide
liũ fletus . Quãdiu contra morẽ tuũ ptinax· contra
honorem tuũ ſequeſtris· cõtra ſalutem tuã rebellis
Quid illos egregios mores actuſq̃ tuos· tam diſ
ſimili pgis exitu cõſumare . Quo etas iſta quã in
mĩa vberi requieſcere optabat· oĩm pteritorũ dierũ
tuorũ penas luit· nec diluit culpas . Cur ꝓh dolor
ſola venerãda canicies· ſolita veneratione fraudatur
ſola ſine honore mareſcit· quã vel maxime decuit
honorari . Miſerere aie tue placens deo . Etenĩ qui
homib⁹ placent cõfuſi ſũt· qm de⁹ ſpreuit eos . Bre
ues dies hoĩs ſunt· ſeni mors in ianuis eſt . Modi
cum habes· prorſ⁹ modicũ temp⁹ cũ his qui dicũt
tibi euge euge· ſit etiam pro modico tibi iudicari
ab ip̃is· aut ab humano die· qui angelico examini
iam iamq̃ es pñtãdus· qui ad tribunal terribilẽ xp̃i
ip̃o iam defectu nature miſerãdus vrgeris· illi te op
tet p̃pari iudicio· illi ſeculo confirmari· illi⁹ curie
affectare fauorem· formidare repulſam . Quid illo
rum ſententia cõturbaris· quorũ nec laude ꝓbatus
nec vituperatione reꝓbus inueniris . Deniq̃ vani fi=
lij hoĩm· mẽdaces filij hoĩm inſtatoris· ut decipiant
ip̃i d' vanitate in idip̃m· ꝓpterea q̃ te beatificãt in er
rorem te iducũt· dantes v̓ba· munera reportantes
Vana hec atq̃ illa· ſi v̓ba amplius· et decipitis de vani
tate i idip̃m· ſed tu magis decipieris· illi min⁹· das
quippe quod vtcumq̃ pluris eſt· et das igratis· das
imeritis . Siquidem tua non te diligũt· immo nec te
nec tua· ſed que ſua ſũt q̃rũt . Tua quo ad potuerit
venabũtur· vanis et falſis adulationib⁹· molliti ſũt
ſmones eorũ ſup oleũ et ip̃i ſũt iacula . Et ideo di
cebat dauid· oleũ aũt peccatoris ñ impiguet caput
meum . Ab hijs laudatur peccator in deſiderijs aie
ſue· et iniqu⁹ benedicitur . Ab hijs ergo cauere· nõ
ego ſed ſapiens doceat· fili ait· ſi te lactauerit pecca=
tores· nõ acq̃eſcas eis . Attẽde poti⁹ illi qui iudicat
in equitate ꝓ manſuetis t̃re· quos tua non paſtora=
lis diligentia paſcit· ſcl'aris pmit potentia· quã nõ
habetes ſup eos vllam· niſi data tibi eſſet deſup· ſed
hec ẽ hora vr̃a et poteſtas tenebrarũ . Attende aũt
iudicium g̃ue· hijs qui p̃ſũt· et potentes potent' tor=
menta pacientur hec ſi paues· caues· ſi negligis inci
dis· et horrẽdũ eſt incidere in man⁹ dei viuentis . A=
uertat hec vn⁹ et ver⁹ deus· qui nõ vult mortẽ pec=
catoris· ſʒ ut magis ut cõuẽtatur et viuat . Plura ad
huc loqui fert aim⁹· ſed non fert forte auditus· nec
placẽt aſpera· quãuis recta et ſalubria· quia ſũt ama
ra· nõ ſapiũt . Ponã itaq̃ digitum ſup os meũ· do=
nec ſciam iſta qualiter accepẽtur· placebo aũt ſi po
tero· nõ ſtilo neq̃ lingua· ſed opere et veritate

Ad . Simonem filiũ . Caſtellani p̃mo ponens v̓ba
affectionis poſtea p̃ces pro monaſterio de valcellis 189.
ut illud foueat et de fendat

Cognoſcẽs dilectiſſime nũciante abbate . R.
de valcellis deſiderari te nr̃am pñtiam· atq̃ col
loquiũ· delectatus ſum admodũ tanta tui erga me
deuotione· nec certe igrat⁹ beniuolentie· noueris et
me eſſe volũtaris tuo ſatiſfacẽ deſiderio· ſed corp'ali
moleſtia impediri· tam ab hui⁹ volũtatis effectu q̃
et ab alijs plurimis· plurimũq̃ neceſſarijs nego=
cijs . Sed licet abſens corpe· ſum tñ pñs ſpũ· donec
quãq̃ fiam volente deo et corpe et ſpũ· ſi tñ nõ ore
tm̃ et ligua· ſed ope diligam⁹ et veritate . Igitur i
exhibitione operis· liquebit veritas dilectõis· hoc ẽ
itaq̃ qd rogo· ut qd de meo apud te eſt· frẽs dico
valcellenſes· et eorũ eccl'iam· mei gratia diligas· fo
ueas et manuteneas vbi neceſſe fuerit· ut in hoc et
tue liberalitatis in figne p̃beas documentũ· et eiuſ=
quã mihi pmittis caritatis clareſcat indicium· quã
nũc caritatẽ in eo vl' p̃mũ cupio expiri· ſi lige curtẽ
quã pñti mihi pater tu⁹ cõtulit ad opus illius mo
naſterij· tu quoq̃ cõceſſeris· et donũ patris tui non
feceris irritum . Nos q̃ qd noſtrum eſt de p̃teritis
gratias agentes· et in reliquũ ſimilia ſperantes· pro
te tuiſq̃· illi preces fũdim⁹· qui volũtatẽ timenciũ
ſe facit· et dep'cationes eorum exaudit . Oram⁹ te et
uxorẽ tuam· et omnes q̃ ad vos pertinẽt· bene valẽ

Ad ep̃os ſenonas cõuocãdos p defenſione fidei ex
hortãs eos ut viriliter ſtent cum ſit cã xp̃i et eccl'ie 190.

Exijt ſermo inter multos· et credim⁹ ad vos
puenisse· quo videlicet apud ſenonas i oc
taua penthecoſtes vocamur et ꝓuocamur ad litem
pro defenſione fidei· cũ ſeruũ dei nõ oporteat litiga
re· ſed magis pacientẽ eſſe ad omnes· ſi mea ꝓpria
cã eſſet· poſſet nõ immerito puer ſcitatis vr̃e in vr̃o
patrocinio gl'ari . Nũc autẽ quia et vr̃a eſt· immo
plus vr̃a· fidentius moneo· et obnixius rogo· ut ami=
cos vos in neceſſitate ꝓbetis . Amicos dixerim nõ
nr̃os ſed xp̃i· cui⁹ ſponſa clamat ad vos· in ſilua he
reſũ et in ſegete errorũ· quib⁹ ſub tutela et cuſtodia
vr̃a pullulãtib⁹· pene iam ſuffocatur . Amic⁹ ſpõſi
non deſeret eam oportunitatibus in tribulatione· nec
miremi· q̃ ita d' ſubito et in arto t̃pis vos iuitam⁹
qm hoc quoq̃ ꝑs aduerſa i ſua v̓ſucia et calliditate

Ad aimericū. Cancellariū curie romane regratiā=
184 do ei de multiplicitate beneficiorū que facit in eum

Si verbis cōtendere velim ad beneficia quibꝫ
me obruitis · idem erit · ac si impetus ſagit=
tis · feſtucis dimicē · niſi ꝙ hic iocus · videbitur illic
dolus · facta factis cōpenſari oportet . Verum id q̄dē
multum eſt ad me . Nā vn̄ ſufficerem paup et mo=
dic⁹ · ſed rebus paup et viribꝫ · nō volūtate . Eq̄bꝫ
ergo beneficia votis · q̄ factis nō poſſū deſiderijs di=
ues ſum · affectibꝫ habūdo · et certe ver⁹ benefic⁹ am=
plius nō reqrit . Nam quō benefic⁹ qui non et be=
niuol⁹ ſit . Porro beniuol⁹ nil ſibi cari⁹ ipa ex=
iſtimat beniuolentia · q̄ et beniuol⁹ nominatur · et be=
nificus eſt . Deniqꝫ et beniuolentia fruct⁹ eſt beneficij
niſi quis forte beneficiū putet · qđ in ſpe ſeuerit · aut
timore dimiſit . Sed quis nō videat hoc relictum
illud venditū · neutrū · datū . Opꝫ aūt beneficium
ut vere ſit · eſſe ḡtuitū · danti itaqꝫ rependi quicquid
grati⁹ ab accipiente non poteſt · quā ſi gratum ha=
buerit · qđ ḡtis accepit . Et hec beniuolentia creatur
de beniuolentia dantis ī aīo accipientis · beneficio q̄
dem intueniēte . Hac me factor locupletā . Hāc de
corde pleno dignam pfecto offero remuneratorꝫ
meo benefactori · hanc deuotus pmolo ſacrificiū lau
dis factori oīm p ſalute mei benefactoris

Ad Heinricū . Senoneñ archiepm qui cōtra iuſti
ciam multa faciebat · nec corrigi volebat

185. Pro multis niſus ſum multociēs ſcribere fate
or ppter vos · et qđ ſtatueram nō facere ob
vr̄am odibilē duriciā · ſi caritas pualebit . Volo
vobis amicos vr̄os retinere · et non dignami · volo
recōciliare inimicos · et nō patimi . Nō vultis habe
re pacem manibꝫ ac pedibꝫ accerſitis vr̄am cōturba
tionē · ſed cōfuſionē · ſed depoſitōēꝫ · mltiplicans no=
bis accuſatores · defenſores ſubtrahitis · excitatis ite=
rum in vos olim ſopita diſcrimina · puocatis adūſa=
rios · patronos offenditis · vbiqꝫ apud vos p ratōe
voluntas · totum pro imperio nichil ex timore dei
Qui d̄ vobis nō videt amici · nō congrūtur inimici
Quō deueniſtis hoīeꝫ · nō dico iudicio nō cōuictū
ſed nec v̄bo cōuictum · q̄ntos hoc v̄bū ſcādaliſabit
quot ora ad ſubſānandū · quot corda ad ſuccēſen=
dū mouebit . Ita ne putatis periſſe iuſticiā de to
to orbe · ſicut de v̄ro corde · ut homo ſic ablatū pdat
archidiaconatū . Sed vos forſitan plus amatis red
dere et pdere ꝙ̄ gratiā de beneficio retinere . Nolite
queſo · nolite facere hāc rem · quā qui audierit · oīs
mirabūtur · nemo laudabit · hec vobis ſcripſi mor=
daci⁹ audiculſqꝫ ꝙ̄ velletis audire · ſed nō ad inſi=
piētiam vobis · ſi velletis corrigere

Ad conradū . Regem romanorū · ut pareat ſentē
186 cie domini pape

Scripta veſtra et ſalutaciones · tam deuotus
ſuſcipio · quā modic⁹ ſum ad illa . Modic⁹
dixerim dignitate · ſed nō deuocione . Querimonie

regis · nr̄e ſūt et maxime illa quā dignāter expmi=
tis de inuaſione imperij . Regis dedec⁹ · regni dimi=
nutionē nūꝙ̄ volui · volentes odit aīa mea · legi ꝙ p
pe omīs aīa poteſtatibꝫ ſublimioribꝫ ſubdita ſit · et
qui poteſtati reſiſtit · dei ordinationi reſiſtit . Quā tn̄
ſententiā · cupio vos et oīmodis moneo cuſtodire ·
in exhibenda reuerēcia · ſūme et aplice ſedi · et beati
petri vicario · ſicut ipam vob̄ vultis ab vniūſo ſer=
uari impio . Sunt q̄ non putaui ſcribenda · pn̄s ea
fortaſſ̄ oportuni⁹ in timarem

Ad dn̄m papam innocentiū exultādo de bono ſta=
tu ecclie · et excuſans ſe ꝙ ad preſens fratres ad eū
mittere non poſſit

187. Fratrē andream letum incolumēqꝫ recepim⁹
et leta nūciantē de v̄ra incolumitate et gl̄a
de pace et pſperitate ecclie de curie ſtatu florente et
valente · poſtremo de gratia et beneuolēcia · q̄ nobis
apud vos pfecerat . Bene ſua mīa de⁹ dignatus eſt
facere vobiſcū · facti ſum⁹ letātes . Verū ꝙ vobis de
mittendis ad vos fratribꝫ placet difficile adimplebitur
p̄ſertim cū nō ſit copia pſonarū que eſſe ſolebat · ſi
quidē p̄ter illos qui bini aut trini ad diuiſa deſtina=
ti ſūt loca · tria ex eis noua monaſteria ex quo a vo
bis diſceſſim⁹ · integre ordinata ſūt · et adhuc reſtāt
alia prime ordinanda . Curam⁹ tn̄ vndecūqꝫ euocare
quos vobis mittamus · cupientes per omnia v̄ris
obedire mandatis

Ad euſtachiū occupatorē valentiniane ſedis · mo=
188. nens caritatiue vt deſiſtat et ceſſet a tali facinore

Viro illuſtri . E . fr . B . ſalutē · tibi vir illuſtriſ
ſime · et ſi nō ſcribo · opto tn̄ . Optare quis
phibet affectui nec leges ipant nec pncipes dn̄an
tur · liber ē et maxime ſi ſpū ducitur · quia vbi ſpūs
dn̄i ibi libertas . Inde eſt ſane auſus iſte me⁹ de pn̄
ti · quo ad tuam magnitudinē ſcribere p̄ſumo · taꝙ̄
aliquis magn⁹ · fateor nec iuſſus a te · nec rogatus
nec inuitat⁹ . Sed quid ſi caritas iubet · alius aliter
fortaſſis accipiat · ego virū nobilem qđ in me eſt i
vera caritate decreui hijs lr̄is ſue ipi⁹ cōmonere ſa=
lutis · excitare a ſompno · reuocare ad cor · puocare
ad gr̄am . Quis ſcit ſi cōuertatur et ignoſcat de⁹ · et
relinquat poſt ſe benedictōēꝫ · imo quis neſcit quas
et q̄ntas iam diuicias ſue bonitatis et longanimi=
tatis theſaurizauit ſi cū miſericors et miſerator dn̄s
Deniqꝫ miſeretur · pat · expectat · diſſimulatqꝫ uſqꝫ
adhuc · factus ſicut homo nō audiens · et nō habēs
in ore ſuo redargutiones · tardās ferire · patus ig=
noſcere . Sꝫ tu dn̄e uſqueq̄ . Tu inquā o bone vir
quoſqꝫ diſſimulas · quouſqꝫ cōtempnis . Durum eſt
tibi contra ſtimulū calcitrare . An ignoras quia be
nignitas dei ad penitēciam te adducit . Quādiu au
tem tu ſecūdū duriciā tuam et cor impenitens the=
ſaurizas tibi iram in die ire · an nō ſim duriciā q̄dē
ſed ſcdm verecūdiā . Quid refert ſcdm quid pere=
as . O verecūdia expſ rōnis · inimica ſalutis · totius
ignara honoris et honeſtatis . Nec plane illa quā

cũ ſint ſathane. Stãs ego golias·vna cũ armigẽo
ſuo·int̃ vtraſq; acies·clamat adũſus phalangas iſ:
rahel· exꝓbratq; agmĩbꝰ ſcõꝝ·eo mmirũ audati :
us quo ſentit dauid non adeſſe. Deniq; in ſugil :
latõnem doctorum eccľie magnis effert laudibus
ꝑhõs·adinuentiones illoꝝ et ſuas nouitates·ca:
tholicoꝝ pĩm doctrĩe et fidei ꝓfert·et cũ oẽs fugiãt
a facie eiꝰ·me oim mimũ expetit ad ſinglare certa
mẽ. Deiq; ſcripſit mihi ſollicitãre quidẽ ipo. Archi
ẽpo ſenonẽ̃·diẽ ſtatuens cõgreſſiõis·quo ille i pñ
tia eius et coẽpoꝝ ſuoꝝ·deberet ſi poſſet ſtatuere
praua dogmata ſua·cõt̃ q̃ ego auſꝰ mutire abnui
tũ quia puer ſũ·et ille vir bellator abadoleſcẽtia·tũ
q; iudicarẽ indignũ·rõnẽ fidei·humanis cõmitti ra
ciũcľis agitandã·quã tã certa ac ſtabili veritate cõ
ſtat eẽ ſubnixã·dicebã ſuffičẽ ſcripta eiꝰ ad accuſan
dũ eũ·nec mea referre ſi ẽpoꝝ·quoꝝ eẽt miſterij d̃
dogmatibꝰ iudicare. Ille nichilomiꝰ imo ampliꝰ
leuauit vocem·vocauit milẽtos cõgregauit cõplices
Que de me ad diſcipulos ſuos ſcripſerit·dicẽ ñ cu
ro·diſſeiauit vbiq; ſe mihi die ſtatuto apud ſeno:
nas reſpõſurũ·exijt ſmo ad oẽs et nõ potuit me la
tere·diſſiluit pmũ·nec eñ ſatis rumore ꝑplari mo
uebar·cedẽs tñ licz vix ita ut flerẽ·cõſilio amicoꝝ
q̃ videẽt q̃uo ſe q̃ſi ad ſpectaculũ oĩs parẽt·time
bãt ne de nr̃a abſentia·et ſcãdalũ ꝑplo·et cornua
creſceret adũſario·et q; ẽror magis cõfirmaretur cũ
nõ eẽt q̃ reſpõderet·aut cõtdiceret·occurri ad locũ
et diẽ·imparꝰ q̃dẽ et imũitus·niſi qd̃ mente illud
voluebã. Nolite p̃meditari·q̃lĩt reſpõdeatis·da:
bitur eñ vobis in illa hora·q̃d loq̃mi. Et illud·dñs
mihi adiutor·nõ timebo q̃d faciat mihi hõ. Cõue:
nerãt aũt p̃ter ẽpos et abbates·plurimi viri religi:
oſi·et de ciuitatibꝰ mgr̃i ſcolarũ·et clerici lr̃ati mlti
et rex pñs erat. Itaq; in pñtia oim·adũſario ſtãte
ex adũſo·ꝓducta ſũt q̃dam capľa·de libris eiꝰ ex:
cẽpta·que cũ cepiſſent legi·nolens audire exiuit ap
pellans ab electis iudicibꝰ·qd̃ nõ putamus licere·
Porro capitula iudicio oim examinata·inuenta ſũt
fidei adũſantia·cõtraria veritati. Hec p me ne leui:
tate·aut certe temeritate viſus in tanto negotio pu:
tarer. Verũ tu o ſucceſſor petri iudicabis·an debe:
at habere refugiũ ad ſedẽ petri·q̃ fidẽ petri impug:
nat·tu inquã amice ſpõſi ꝓuidebis·q̃uo liberes ſpõ
ſam·a labijs iniq̃s et a lingua doloſa. Sz ut paulo
audatiꝰ loquar cum dño meo·attende etiã tibi ipi
amãtiſſime pater·et gratie dei que in te eſt·nõne cũ
eſſes puꝰ in oculis tuis·ipe te cõſtituit ſup gentes
et regna·ad q̃d·niſi ut euellas et deſtruas·et edifices
et plantes. Qui ergo tulit te de domo patris tui et
vnxit te vnctione mĩe ſue·attende queſo·ex tũc et de
inceps·q̃nta fecit aĩe tue q̃nta p te eccľie ſue·q̃nta i
agro domico celo et t̃ra teſtibꝰ·tã potẽt q̃ ſalubri
ter euulſa ſũt et deſtructa·q̃nta rurſũ bene edificata
plantata·ꝓpagata. Suſcitauit deus furorẽ ſciſma:
ticoꝝ in tuo tempe·ut tuo ope cõtereretur. Vidi ſtl
tum firma radice·et ſtatim maledictũ ẽ pulchritudi
ni eiꝰ. Vidi inquã·vidi impiũ ſuperexaltatũ et eleua:
tũ ſicut cedros libani et trãſiui·et ecce nõ erat ꝓpt
aũt hereſes et ſciſmatica eſſe·ut qui ꝓbati ſũt·mani

feſti appareant. Et in ſciſmate quidẽ iam ut dictũ ẽ
dñs ꝓbauit te·et cognouit te·ſz ne q̃d deſit corone
tue·en hereſes ſurrexerũt. Ita ad cõſũmationẽ vir:
tutũ·et ne q̃d minꝰ feciſſe inueniami a magnis ẽpis
anteceſſoribꝰ vr̃is capite nobis amãtiſſime pr̃ vulpes
que demoliũtur vineã dñi·donec puule ſunt ne ſi
creſcãt et multiplicetur·quicq̃d taliũ p vos exſtinia:
tũ nõ fuerit·a poſteris deſperetur·quãq̃ nõ iã puu
le nec paucule·ſed certe grandiuſcule et multe ſint
nec niſi i manu forti aliť a vobis exſtiniabũtur. Ia
cinctus multa mala oſtendit vobis·nec eñ que vo:
luit fecit vel potuit·ſed viſus eſt m̃ pacienť ferendꝰ
de me qui nec ꝑſone vr̃e nec curie in curia illa pepꝑ:
cit qd̃ meliꝰ. Nicolaus iſte meꝰ·imo et veſter viua
referet voce

Ad dñm papã ſup eodẽ tangẽs multos errores i
quibꝰ dogmatiſãdo q̃dam mgr̃ pariſius errabat re
fellens eos vere fidei documentis 193

Amãtiſſimo pr̃i ꝛc̃ ut ſupra oportet ad vr̃m re
ferri apľatũ·picula queq; et ſcãdala emẽgẽ:
tia in regno dei·ea ꝑſertim que d̃ fide cõtingũt·dig
nũ naq; arbitror ibi potiſſimũ reſarciri dampna fi
dei·vbi nõ poſſit fides ſentire defectũ·hec quippe hu
iꝰ ꝓrogatiua ſedis. Cui eñ alteri aliq̃n dictũ ẽ·ego
p te rogaui petre·ut non deficiat fides tua·ergo qd̃
ſequitur a petri ſucceſſore exigitur·et tu aliq̃n inq̃t
cõũſus·cõfirma fr̃es tuos. Ioq̃dem mõ neceſſariũ
tempꝰ eſt·ut vr̃m agnoſcatis pr̃ amãtiſſime princi:
patũ ꝓbetis zelũ·honoretis miſteriũ. In eo plane
petri impletis vicẽ·cuiꝰ tenetis et ſedem·ſi vr̃a ãmo
nitõe corda i fide fluctuãcia cõfirmatis·ſi vr̃a aucto
ritate cõtritis fidei corruptores. Habemꝰ in francia
nouũ de vetri magiſtro theologũ·qui ab ineunte
etate ſua in arte dialetica luſit·et nũc in ſcripturis
ſanctis inſanit. Olim dampnata et ſopita dogma:
ta·tã ſua videlicz q̃ aliena ſuſcitare conatur. Inſup
et noua addit q̃ dũ oim que ſũt in celo ſurſum et
i t̃ra deorſũ·nichil p̃ter ſolũ neſcio neſciẽ dignatur
ponit i celũ os ſuũ·et ſcrutatur alta dei rediẽſq; ad
nos refert vba ieffabilia q̃ nõ licet hõi loqui·et dũ
paratus ẽ reddere de omibꝰ rõez·etiã q̃ ſũt ſupra rõez
et cõtra rõez ꝓſũit et fidẽ cõt̃ fidẽ. Quid eñ magis
cont̃ rõez q̃ rõe rõez conari tranſcendere. Et q̃d ma:
gis cont̃ fidẽ q̃ credere nolle·quicq̃d nõ poſſit rõ:
ne attingẽ. Deiq; exponẽ volẽs illud ſalomonis·q̃
credit cito·leuis ẽ corde. Cito credẽ ẽ inq̃t adhibere
fidẽ an̄ rõez cũ hoc ſalomõ nõ de fide ad deũ ſed de
mutua int̃ nos credulitate loq̃tur. Nã illã que in
deũ ẽ fidẽ beatꝰ papa. Gregoriꝰ negat plane habe:
re meritũ·ſi ei hũana rõ ꝓbeat experimẽtũ·laudat au
tẽ apľos·q ad viñꝰ iuſſionis vocẽ·ſecuti ſũt redẽp:
torẽ. Scit nimirũ p laude dictũ. In auditu auris
obediuit m̃·increpatos e regione diſcipulos·q tar:
dius credidiſſent. Deiq; laudatur maria q rõnem
preuenit fide et punitur zacharias q fidem ratione
temptauit·et rurſum abraham cõmẽdatur q̃ cõtra
ſpẽ·i ſpem credidit. At cõtra theologꝰ nr̃ q̃d iquit
ad doctrinam loq̃ ꝓficit·ſi qd̃ docere volumꝰ·exponi

ꝓuidit· ut impuidos inuaderet· et cōgredi cogeret immunitas ꝛc

141 Ad. Ep̄os et cardinales curie romane ſup eodem ut parent ſe ad defenſionē fidei contra hereticos· qui multiplicari videbātur

Domis et p̄ribꝰ reuerendis ep̄is et cardinalibus· qui ſūt de curia· puer ſcītatis eorum. Nulli dubium· qui ad vos ſpecaliter ſpectet tollere ſcandala de regno dei· ſurgētes ſuccidere ſpinas· ſedare querelas. Sic em̄ p̄cepit moyſes cum montē ſubijt habetis inquiens aaron et ur vobiſcū· ſi q̄d natū fuerit q̄ſtionis· referetis ad ip̄os· illū loquor moyſen· qui venit p aquā et nō in aqua ſolū· ſed ī aqua et ſanguine· et ideo plus q̄ moyſes hic quia et in ſaguine venit. Et q̄m p ur et aaron ſtat zelus et auctoritas ecclie romane ſup ꝓplm dei· ad ip̄am merito referimꝰ nō q̄ſtiones· ſed leſiones fidei· et iniurias xp̄i· patrū ꝓbra atꝫ cōtemptꝰ p̄ntium ſcandala· picula poſterorū. Irridetur ſimplicium fides euiſcerātur archana dei queſtiones de altiſſimis rebus· temerarie ventilātur· iſultatur p̄ribꝰ q eas magis ſopiendas· q̄ ſoluendas cēſuerit. Inde fit q agnus paſcalis· cōtra dei ſtatutū· aut aqua coquitur· aut crudus diſcerpitur· more et ore beſtiali· q̄d reſiduū eſt· non igne cōburitur· ſed conculcatur. Ita oia vſurpat ſibi humanum ingenium· fidei nichil reſeruans· temptat altiora ſe· forciora ſcrutatur· irruit ī diuina ſancta· temerat magis quā reſerat· clauſa et ſignata nō aperit ſed diripit· et quicquid ſibi non īuenit peruiū· id putat nichilū· credere dedignatur legite ſi placet librum petri abailardi quē dicit theologie· ad manū eſt em̄ cū ſicut gl̄atur a pluribus lectitetur ī curia et videte qualia ibi de ſancta trinitate dicantur de genitura filij et de p̄ceſſione ſp̄ūs ſancti· et innumera alia· catholicis ꝓrſus auribus et mentibꝰ diſſueta· legite et aliū quē dicūt ſentenciarum eiꝰ· nec nō et illum· qui īſcribitur ſcito te ip̄m et aīad̄u̇tite· q̄nta et ip̄i ſiluestant ſegete ſacrilegiorum atꝫ errorū. Quid ſenciat de anima xp̄i· de ꝑſona xp̄i· de deſcenſu xp̄i ad īferos· de ſacramento altaris· de poteſtate ligādi atꝫ ſoluendi· de originali peccato· de cōcupīa· de p̄c̄to delectatōis· de peccato infirmitatis· de peccato ignorātie d̄ ope peccati· de voluntate peccādi· et ſiquidē iudicatis me iuſte moueri moueami et vos· ac ne fruſtra moueami ī agite p loco quē tenetis· p dignitate qua polletis· p poteſtate q̄ accepiſtis· q̄uo q̄ aſcendit uſqꝫ ad celos· deſcendit uſqꝫ ad inferos· et opera tenebrarū auſa ꝓdire ī lucem arguantur a luce in luce· et dum qui publice peccat, publice arguitur· cōprimāt ſeſe etiam alij· ponentes tenebras lucē· diſputantes in triuijs de diuinis· qui loq̄utur mala in cordibus ſuis· et in cordibus ſuis ſcribūt et ſic obſtruatur os loquētium iniqua ꝛc

Ad dn̄m papam de eodē ponens v̄ba lucꝰ ſup debili ſtatu ecclie· et quia pullulabāt fortiter hereſes excitans eum ad reſiſtendū et in pugnādū viriliter

192 Amantiſſimo p̄ri et dn̄o inocentio dei gratia ſūmo pontifici fratr. B. Claraeuallis vocatus abbas· modicū id q̄d eſt. Neceſſe eſt ut veniāt ſcandala· neceſſe ſed non ſuaue. Et ideo dicit ꝓphetā quis dabit mihi pēnas ſicut colūbe et volabo et requieſcā· et ap̄pl̄ꝰ cupit cū xp̄ diſſolui et cū xp̄o quieſcere· et alius q̄dam ſanctorū· ſufficit michi dn̄e ait· tolle aīam meā. Neqꝫ em̄ melior ſum· q̄ patres mei. Eſt et nūc mihi aliquid cōmune cum ſcīs ī voluntate dumtaxat non imerito. Nam vellem et ip̄e modo de medio fieri· victꝰ fateor a puſillanitate ſp̄ūs et tempeſtate. Vereor aūt· ne nō ſicut pariter affectus ita p̄iter et paratus iueniar. Tedet viuē et an mori expediat neſcio· et ideo forte etiā ī votis diſtem a ſanctis· q̄d ip̄i ꝓuocentur deſiderio meliorum· tū ego ſcādalis et erumpnis compellar exire. Deniqꝫ ait· diſſolui et cū xp̄o eē multo melius. Ergo ī ſancto appetitus· et in me ꝑualet ſenſus· ſed in hac miſerrima vita· nec ille habere q̄d appetit bonū nec ego q̄d moleſtū patior· non habere valemus· et ob hoc exire quidē ambo pari cupimꝰ volūtate· ſꝫ nō pari itentione. Stulte mihi dudū requiem promittebam· ſiquidē leonina rabies quieuiſſet et pax ecclie redderetur. Nā ecce illa quieuit· ſed nō ego. Neſciebam me eſſe ī valle lacrimarū· aut oblitꝰ fueram habitare ī terra obliuionis· nō attēdebā terram ī qua habito· ſpinas et tribulos germinare mihi· ſuccīſis ſuccidere nouas et rurſum illis alias ſine fine ſine intermiſſione ſucceſſere. Audieram hoc ſed melius ut nūc expior· vexatio ip̄a dat intellectū auditui innouatꝰ eſt dolor· nō exinanitus· lacrime inundauerūt· quia inualuerūt mala· et expꝛtis ꝑuinā irruit ſuper eos nix. Ante faciem frigoris huiꝰ q̄s ſuſtinebit. Hoc frigore refrigeſcit caritas· ut habūdet iniquitas. Leonem euaſimꝰ· ſed incidimꝰ in draconem qui nō minꝰ forſitan noceat ſedens ī inſidijs· q̄ ille rugiens in excelſo· quāq̄ nō iam ī inſidijs· cuiꝰ virulenta folia utinam adhuc laterent in ſcrinijs et nō ī triuijs legerentur volant libri· et qui oderāt lucem q̄m mali ſunt impegerūt in lucē putantes lucem tenebras· urbibꝰ et caſtellis ingerūtur pro luce tenebre p melle· vel potiꝰ ī melle venenū· paſſim oibus ꝓpinatur· tranſierūt de gente in gentem et de regno ad ꝓplm alterū. Nouū cuditur ꝓpl̄is et gentibus euangeliū. Noua ꝓponitur fides· fūdamētum aliud ponitur p̄ter id q̄d poſitū eſt· de v̄tutibꝰ et vicijs non moraliter· de ſacramentis ecclie nō fideliter· de archano ſancte trinitatis· non ſimpliciter nec ſobrie diſputatur· ſed cūcta nobis in p̄uſum· cūcta preter ſolitum· et p̄terq̄ accepimus miniſtrātur· procedit golias ꝓcero corpe· nobili illo ſuo bellico apparatu circūmunitus· antecedente q̄ꝫ ip̄m armigero eius arnoldo de brixio ſquama ſquame cōiūgitur et nec ſpiraculū incedit p eas· ſiquidē ſibillauit apis que erat in francia· api de italia· et cōuenerūt aduerſus dn̄m· et adūſus xp̄m eius· intenderūt arcum· parauerūt ſagittas ſuas in pharetra· ut ſagittent in obſcuro rectos corde. In victu aūt et habitu habētes formam pietatis· ſed v̄tutem eiꝰ abnegantes. Eo decipiūt plures, quo transfigurant ſe in angelos lucis

aduertiſſe clarius quid ſentiat doceat ſcribat. Dicit
ꝓprie et ſpecialiter ad patrem potentiam· ad filium
ſapientiam ptinere· qđ quidem falſum. Nam et pa-
ter ſapientia· et filius potentia veriſſime ſunt· ſimiſ-
ſimeqꝫ dicūtur· et quod eſt cōmune amborum· nō
erit ꝓprium ſingulorum. Alia illa ſunt pfecto vo-
cabula· que non ad ſeipſos dicūtur· ſꝫ ad alterutrū
et ideo eſt cuiqꝫ ſuum· et non cōmune cū altero. Nā
qui pater eſt· fili⁹ non eſt· et qui filius eſt pater nō
eſt· qm̄ non qđ ad ſe· ſed quod ad filium pater eſt
patris nomen deſignatur· et item nomīe filij nō qđ
ad ſe filius· ſed quod eſt ad patrem exprimitur. Nō
ſic potentia. Nō ſic ſapientia· neqꝫ alia multa que
ad ſe dicuntur· et pater et filius nō ſingulariter alē
reſpectu alterius. Non inquit ſed ad ꝓprietatem
pſone patris proprie vel ſpecialiter inuenim⁹ omi-
potentiam attinere· ꝙ non ſolum cum ceteris duabꝫ
pſonis· eqꝫ omia efficē poteſt. Uerum etiam ipſe ſo-
lus a ſe non ab alio exiſtere habet· et ſicut habet ex
ſe exiſtere· ita etiam ex ſe habet poſſe. O alterū ari-
ſtotilem. An non eadem ratione· ſi hoc rō eſſet et
ſapientia et benignitas· ꝓprie ptinerent ad patrem
cum et ſape et benignum eſſe· eqꝫ a ſe pater et non
ab alio habeat· q̄admodum et eſſe et poſſe. Qđ
ſi non abnuit· nec eñ de ratione poteſt· quid queſo
factur⁹ eſt de nobili illa ſua ptitione· in qua ut pa-
tri potentiam· ſic filio ſapientiam ſic ſpiritui ſancto
benignitatem· ꝓprie ac ſpecialiter aſſignauit. Non
eñ vna et eadem res ꝓprie poterit cōuenire duobꝫ
hoc eſt ut cuiqꝫ ꝓpria ſit. Eligat quod vult· aut det
ſapientiam filio· et tollat eam pater· aut patri tribu-
at et auferat filio· et rurſus benignitatem· aut ſpiri-
tui ſancto ſine patre· aut prī ſine ſpū ſancto aſſig-
net· aut certe deſinat noīa cōmunia ꝓpria facere· et
pater qm̄ a ſeipſo habet potentiam· non ideo tm̄ au-
deat cōcedere ꝓpriam· ne et benignitatem ſimul et
ſapientiam· quia a ſe nichilomi⁹ habet. Identidem
ꝓprias ipſi ſua ratione aſſignare cogatur. Sed ex-
pectemus adhuc et videamus· ꝙ theorice noſter the-
olog⁹ inuiſibilia dei cōtempletur· dicit ut dixi ꝓpe
omnipotentiam ptinere ad patrem· atꝫ hanc ut ſit in-
tegra et perfecta ingerendo et diſcernendo conſtitu-
it. Porro filio ut iam dictum eſt· aſſignat ſapien-
tiam· ipſamqꝫ non ſimpliciter quidem potentiam· ſꝫ
quādam in deo potentiam eſſe diffinit· ideſt potē-
tiam tm̄ diſcernendi forte timet iniuriam facere prī
ſi tm̄ tribuat filio· quātum et ipſi· et cui non audet
potentiam dare integram· concedit dimidiā et qđ
dicit manifeſtis declarat exemplis· aſſerens potentiā
q̄ eſt filius ita quādam eſſe potentiam· quēadmodū
homo quoddam eſt animal· et ſigillum ereum quo-
dam eſt es· atꝫ hoc eſſe potentiam diſcernēdi ad ge-
rendi diſcernēdiqꝫ potentiam· ideſt filium ad patrē
quod homo ad animal eſt· quod ereum ſigillū ad
es. Sicut enim inquit ex eo quod eſt ereum ſigillū
exigitur neceſſario ut es ſit· et ex eo quod ē homo
ut animal ſit· ſed non ecōuerſo. Ita diuina ſapien-
tia que eſt potentia diſcernendi· exigit ꝙ ſit diuina
potentia· ſed non ecōuerſo. Quid ergo vis ut iuxta
tuam ſimilitudinem inſtar pcedentium· etiā ex hoc

quod filius eſt· exigat vt pater ſit· hoc eſt ut qui fili-
us eſt· pater ſit· quāꝙ non ecōuerſo. Si hoc dicis
hereticus es· ſi non dicis· vacat ſimilitudo. Ad qđ
eñ tibi ipſam tanto circuitu delonge poſitis rebus
et minus cōuenientibus emendicas· tanto colligis
labore· tanta inculcas inani multiplicitate verborū
tantis efferis laudibus· ſi non facit ad quod adduci-
tur· ut videlicet membra ad mēbra congruis ꝓpor-
tionibus reducātur. Nōne hoc opus hic labor eſt
ut per ipſam nos doceas eam· que eſt inter patrem
et filium habitudinē. Tenem⁹ aūt te docente ad ho-
minis poſitionē poni animal· ſed non ecōuerſo ſe-
cundum regulam dyalectice tue· qua non quidem
poſito genere ponitur ſpēs· ſed poſita ſpecie poni-
tur genus. Cum ergo patrem ad genus· filium ad
ſpeciem referas· nonne id ratio ſimilitudinis poſtu-
lat· ut ſimiliter poſito filio· patrem poni oſtendas
et non conūti· vt q̄uo qui homo eſt· neceſſario ani-
mal eſt· ſed non cōūtitur. Ita quoqꝫ qui filius eſt
neceſſario pater ſit· et eque non cōuertatur. Sꝫ cō-
tradicit tibi in hoc catholica fides· q̄ pfecto vtrūqꝫ
recuſat· tam patrem videlicet eſſe qui filius eſt· quā
eſſe filium qui pater eſt. Nam alius pculdubio
pater· atꝫ alius filius· q̄uis non aliud pater ꝙ fili⁹
Nam p alius et aliud· nouit pietas fidei caute inē
pſonarū ꝓprietates· et indiuiduā eſſentie vnitatem
diſcernere et medium iter tenens regia incedere via
ut nec declinet ad dexteram cōfūdendo pſonas· nec
reſpiciat ad ſiniſtrā ſubſtantiam diuidendo. Quod
ſi ſimplex eſſe dicas vere cōſequi· ut ſi filius eſt ne-
ceſſario pater ſit· nil te iuuat· cum ratio relationis
neceſſario exigat vt cōuertatur· et eadem veritas
comitetur cōuerſam· quod non cōgruit adducte de
genere et ſpecie· vel de ere ereoqꝫ ſigillo ſimilitudi-
ni. Neqꝫ eñ ſicut p ſimplex eſſe dūtaxat veriſſime
dicitur· ſi pater eſt fili⁹ eſt· et ſi fili⁹ eſt pater ē. Ita
etiam poſſumus inter hominē et animal· ſiue inter
ereum ſigillum et es· in veritate conūtibilem texē
cōſequentiam. Nam et ſi verum ſit dicere· ſi homo
eſt animal eſt· nō tamē vera eſt conūſa· qua dicitur
ſi animal eſt homo eſt· et ita ſi ſigillum ereum eſt
neceſſario ſequitur ut es ſit· non tamen ſi es ſit
neceſſario ſequitur ut ereum ſigillum ſit. Sed iam
pgamus ad reliqua. En iuxta iſtum habem⁹ omi-
potentiam in patre· quādam potentiam in filio· di-
cat etiam nobis et de ſpiritu ſancto· quid ſentiat
Benignitas ipſa inquit que hoc noīe quod ē ſpūs
ſanctus demōſtratur. Nō eſt in deo potentia ſiue ſa-
pientia. Uidebam ſathanam tamꝙ fulgur cadentē
de celo. Sic debet cadere qui ambulat in magnis et
mirabilibꝫ ſup ſe. Uides pater ſancte· quas ſcalas
immo que p̄cipitia· iſte ſibi pauerit ad ruinā· omi-
potentiam ſemipotentiam nulli potentiā. Ipſo au-
ditu horreo· et ipm̄ horrorem puto ſufficere ad re-
fellendum. Uerum tamen teſtimoniū pono· quod
turbato interim occurrit ad remouendam ſpūs ſci
iniuriam. In yſaia legitur· ſpūs ſapientie· ſpūs for-
titudinis· per quod vtiqꝫ apte ſatis· iſtius audacia
et ſi non copimitur· cōuincitur tamē. O lingua mag-
niloq̄· eſto ut iniuria filij vel patris remittatur tibi

non poteſt ut intelligatur· et ſic ꝑmittens intellec-
tum auditoribus ſuis· in hijs etiã que ſublimiora
et ſecreciora ꝓfundo illo ſinu ſacre fidei continẽtur
Pōit in trinitate gradꝰ· in maieſtate modos· nũos
in eternitate. Deniqȝ conſtituit deum patrem plenã
eſſe potentiam· filiũ quãdam potentiã· ſpm̃ ſanctũ
nullam potentiam atqȝ hoc eſſe filium ad patrem· ꝙ
q̃ndam potentiam ad potentiam· qḋ ſpeciem ad ge
nus· quod materiatum ad materiam· qḋ homiẽ ad
animal· quod ereũ ſigillũ ad es. Nõne pluſꝙ̃ arri
us hic. Quis hoc ferat· quis nõ claudat aures ad
voces ſacrilegas· q̃s non horreat ꝓphanas has no
uitates· et vocum et ſenſuũ. Dicit etiam ſpm̃ ſanc-
tum ꝓcedere quidem ex patre et filio· ſed minime de
patris eſſe· filij ne ſubſtãtia. Vnde ergo· an forte ex
nichilo· ſicut et vniũſa que facta ſunt· nam et ipſa
ex deo eſt· non diffitetur ap̃lus· nec veretur dicere
ex quo omia. Quid igitur dicemus ex patre et fi-
lio· ſpm̃ ſanctum non alio ꝓſus ꝓcedere modo ꝙ̃
omia· ideſt non eſſencialiť· ſed creabiliter· ac ꝓinde
creatum ſicut et omia· aut nũquid terciũ inueniet
modũ· quo eum ex patre filioqȝ ꝓducat homo qui
noua ſemꝑ inquirit· et que nõ inuenit fingit· affir-
mans ea que non ſũt tamꝙ̃ ea que ſunt. At ſi eſſet
inquit de ſubſtancia patris· ꝑfecto genitus eſſet· et
duos pater haberet filios· q̃ſi vero omne quod de
ſubſtantia aliqua eſt· cõtinuo ipm̃ a quo eſt habeat
genitorem. Num vero pediculi aut lendes aut fleg
mata vel filij carnis ſunt· vel non ſunt de ſubſtantia
carnis· aut vermes de ligno putrido ꝓdeũtes· ali-
unde q̃m de ligni ſubſtantia ſunt· qui tñ filij ligni
non ſũt. Sed et tinee de ſubſtantia pannorũ ſub-
ſtantiam habent· generationẽ non habent et multa
in hunc modum. Miror aũt hominẽ acutum et ſci
olum ut quidem ſibi ipe videtur· q̃uo cum ſpm̃ ſanc
tum fateatur· patri et filio cõſubſtantialẽ· neget tñ
ex patris filijqȝ prodire ſubſtantia· niſi forte illos
ex ipſius procedere velit· quod quidem inauditũ eſt
et nefandũ. Si aũt nec iſ de illorũ nec illi de huiꝰ
ſubſtantia ſunt vbi queſo cõſubſtantialitas. Aut
ergo fateatur cum eccl̃ia ſpm̃ ſanctũ de ſubſtantia il
lorum eſſe· a quibus non negat ꝓcedere· aut certe
cũ arrio cõſubſtãcialitatẽ deneget· et predicet a pte
creationem. Deinde ſi filius de ſubſtantia patris eſt
ſpũs ſanctus non eſt· differant neceſſe eſt a ſe inuicẽ
non ſolum quia ſpũs ſanctus genitus nõ eſt· quod
filius eſt· ſed etiam ꝙ filius de ſubſtantia patris eſt
quod ſpũs ſanctus non eſt· quãquidem poſteriorẽ
drãȝ catholica fides huiuſqȝ neſciuit. Si eã admitti
mus· vbi trinitas vbi vnitas· ſiquidẽ ſpiritu ſancto
filioqȝ noua a ſe differentiarũ nuoſitate diſtantibꝫ
vnitas diſſipatur· preſertim cum ſubſtantialem pa-
teat eſſe differentiã· quã iſte conatur inducere. Por
ro aũt ſpũ ſancto· a patris filijqȝ ſubſtantia receden
te· non trinitas ſed dualitas· neqȝ eñ dignũ eſt ad-
mitti in trinitate ꝑſonam· que nil habeat in ſubſtã-
tia cõmune cum reliquis. Deſinat ergo proceſſionẽ
ſpũs ſancti a patris filijqȝ ſubſtantia ſeparare· ne du-
plici impietate· nũm et trinitati minuat· et tribuat
vnitati· quod vtrumqȝ fides abnuit xp̃ana. Et ne
de re tanta ſolis videar hũanis inniti rationibꝫ. le-
gat ep̃lam ieronimi ad auitum· et certe videbit inť
ceteras quas redarguit origenis blaſphemias· etiã
hoc eum deteſtantem· ꝙ dixerit ſpm̃ ſanctum de ſub
ſtancia patris non eſſe. Beatus athanaſius libro
de vnica trinitate ita loquitur. Solum deum vbi
memoratus ſum· non ſolum ꝑſonam patris indica
ui· quia filiũ et ſpm̃ ſanctũ de hac ipa ſola ſubſtan-
tia patris eſſe non abnegaui hec athanaſius· videt
ſcitas veſtra· q̃uo iſto non diſputante ſed demen-
tante· et trinitas non coheret· et vnitas pendet· nec
iuſtus ſane abſqȝ iniuria maieſtatis. Quicq̃d nãqȝ
illud eſt quod deus ſit· id ſine dubio ẽ· quo nõ poſ
ſet maius aliquid excogitari. Si ẽgo in hac vnica
et ſũma maieſtate iuxta cõſiderationẽ ꝑſonarũ vel
parum aliquid claudicare recipimus· dum quod
vni plus datur alteri minuitur· minus ꝑfecto eſt to
tum ab eo quo nil maius valeat cogitari. Maius
eñ ſine dubio eſt· quod totum maximum eſt· quã
quod ex parte. Ille vero digne pro ſua poſſibilita
te diuinã eſtimat magnificentiã· qui nil in ea cogi-
tat diſpar· vbi totum eſt ſũmum· nil diſtãs vbi to-
tum eſt vnum· nil hians· vbi totum eſt integrũ· nil
deniqȝ imꝑfectum vel egens· vbi totũ eſt totũ. To-
tum nempe eſt pater· quod pater et filius et ſpiritꝰ
ſanctus· totum filius quod ipe et pater et ſpiritus
ſanctus· totum ſpiritus ſanctus quod et filius· et to
tum eſt vnum totum nec ſuperabundãs in tribꝰ
nec imminutum in ſingulis· nec eñ verum ſũmũqȝ
bonũ quod ſunt· inter ſe ꝑticulariter diuidũt· q̃in
nec ꝑticipaliter id poſſident· ſed hoc ipm̃ eſſencialiť
ſunt. Nam ꝙ alter ex altero· vel alter ad alterum
veraciſſime dicitur ꝑſonarum ſane deſignacõ eſt· nõ
vnitatis diuiſio· licet namqȝ in hac ineffabili et in-
cõꝑhenſibili deitatis eſſencia alter et alter id quidẽ
requirentibus ꝓprietatibus ꝑſonarũ ſobrie catho-
liceqȝ dicatur· non tamen ibi eſt alterum et alterũ
ſed ſimplex vnum· ut nec ꝑiudicium faciat vnitati
trinitatis confeſſio· nec ꝓprietatum ſit excluſio· vẽa
aſſercio vnitatis. Tam longe proinde ſiat a ſenſi-
bus noſtris· ꝙ̃ eſt· et a regula veritatis execranda il-
la de genere et ſpẽ non ſimilitudo· ſed diſſimilitudo
et nichilominꝰ illa de ere ereoqȝ ſigillo· q̃m cum ge-
nus quidem et ſpecies quod a ſe inuicem ſunt· alterũ
ſuperius altera inferior ſit. Deus aũt vnus ſit nũ-
quam bene ꝑfecto cõueniet tante equalitati· et tan-
te diſparitati· et rurſum· de ere et quodam ere quod
eſt ereum ſigillum· q̃m quod inde in eandem vſur-
patur ſimilitudinis rationẽ· ſimile eſt huic idẽ iudi-
cium. Cum eñ ut dixi ſpecies minor ſit et inferior
genere abſit ut hanc in pře et filio diuſitatem cogi
temus· abſit ut huic acquieſcamꝰ dicenti hoc eſſe fi
lium ad patrem· quod ſpeciem ad genus· quod ho-
minem ad animal· quod ereum ſigillum ad es· qḋ
aliqua potentia ad potentiam· ſũt quippe cũcta hec
mutua ſue cõnexione nature ad ſe inuicem ſupiora
et inferiora· et obhoc nulla ꝓſus admittenda ſimi
litudo ex hijs ad illud vbi nichil eſt inequale· nichil
diſſimile. Videtis· de quãta vel imꝑicia vel impie-
tate deſcendat harũ inuentio ſimilitudinũ. Adhuc

vel habuerit poteſtatem· fateor nec ego non tamen
idcirco nõ habet· quia ego et tu hoc nolumus . Si
nõ confiteris tu nec cõgnoſcis · cognoſcũt et dicũt
qui redempti ſunt a dño· quos redemit de manu in
imici· non potes gratias agere cum redemptis · qui
redemptus non es . Nam ſi redemptus eſſes· redep=
torem agnoſceres· et non negares redemptionem
nec querit redimi· qui ſe neſcit captiuũ . Qui autẽ
ſcierunt· clamauerũt ad dñm· et exaudiuit eos et re=
demit eos . de manu inimici . Et ut intelligas hunc
inimicum qui ſit· quos redemit ait de manu inimi=
ci de regionibus cõgregauit eos. Sed primũ qui=
dem agnoſce hunc congregatorem de quo caiphas
ꝓphetat in euangelio quia ihesus moreretur pro gẽ
te· et qui narrat ſequitur dicens· non tm̃ pro gente
ſed ut filius dei · qui erãt· diſperſi · cõgregaret i vnũ
Quo erant diſperſi in oĩs regiones· ergo quos
redemit· de regionibus congregauit eos. Non cõ=
gregaret niſi redemeret . Erant enĩ non ſolũ diſper
ſi· ſ; et captiui. Redemit et cõgregauit · redemit au=
tem de manu inimici . Non dicit inimicorũ· ſed in
imici . Inimicꝰ vnus · ſed regiones multe · ſiquidẽ
non de regione· ſed de regionibus cõgregauit eos
a ſolis ortu et occaſu · ab aquilone et mari . Quis
iſte vnus tam potens dominus· qui non vni ꝓfuit
regioni · ſed omnibus· nõ alius ut arbitror· ꝙ ille
qui ab alio ꝓpheta dicitur abſorbere fluuiũ· id eſt
genus humanum· et non mirari· habere aũt fiduci
am ꝙ et iordanis· hoc eſt electio ipſa influat in os
eius . Beati qui ſic influũt ut effluãt· qui ſic intrãt
ut exeant. Sed quid· nondum forte credis ꝓphetis
ſic ſibi cõuenientibꝰ de dyaboli poteſtate in homie;
veni mecum et ad aplos. Dixiſti nempe te non ſen
tire cum illis· qui poſt aplos venerũt· aſſentias vel
aplis· ſi forte et tibi cõtingat· ꝙ vnus eorũ loqui=
tur de quibuſdam· ne quando inquiens det illis de
us penitentiam ad cognoſcendũ veritatem· ut reſi=
piſcant· a laqueis dyaboli· a quo captiui tenentur
ad ipſius voluntatem · paulus eſt iſte qui homines
a dyabolo captiuos teneri aſſerit ad eius volũtatẽ
Audis ad eius volũtatem· et negas poteſtatem . Si
et paulo non credis · veniam ad ipm dñm ſi forte
audias et quieſcas· nempe ab ipſo appellatur prin
ceps huiꝰ mundi· et fortis armatꝰ poſſeſſorq; vaſo=
rum· et dicis eum non habere poteſtatem in hoĩes
niſi tu aliud putas hoc loco intelligi· atrium ꝙ mũ
dum· vaſa ꝙ homines. Quod ſi atriũ dyaboli mun
dus erat· et homies vaſa eius · q̃uo non dñabatur
hominibus . Ait itaq; dominꝰ capientibus ſe . Hec
eſt hora veſtra · et poteſtas tenebrarum . Poteſtas
iſta non latuit illum qui dicebat · qui eruit nos de
poteſtate tenebrarum · et tranſtulit in regnum filij
claritatis ſue . Hanc ergo dominus ne in ſe quidẽ
negauit dyaboli poteſtatẽ ſicut nec pilati qui mẽ=
brum erat dyaboli. Ait ſiquidem· non haberes po=
teſtatem in me ullam· niſi data tibi fuiſſet deſuper
Qd ſi in viridi ligno inim̃ graſſata eſt iſta deſuper
data poteſtas· aridum q̃uo non fuit auſa cõtingere
nec iniuſtam puto· iſte cauſabitur poteſtatem datã
deſuper. Diſcat ergo dyabolum non ſolũ poteſtatẽ
ſed et iuſtam habuiſſe in homies · ut cõſequẽter· et
hoc videat veniſſe in carne vtiq; dei filium ꝓpter li=
berandos homies. Ceterum et ſi iuſtam dicimꝰ dy=
aboli poteſtatem · non tamen et voluntatem · vnde
non dyabolus qui inuaſit· nõ homo qui meruit· ſ;
iuſtus dñs qui expoſuit . Non enĩ a poteſtate ſed
a voluntate· iuſtus iniuſtus ue dicitur. Hoc ergo
qddã diaboli in homie; ius· et ſi nõ iure acquiſitũ
ſed nequiẽ vſurpatum · iuſte tñ pmiſſum . Sic ita
q; homo iuſte captiuus tenebatur· ut tñ nec in hoie
nec in dyabolo illa eſſet iuſticia ſed in deo . Iuſte
igitur homo addictus· ſed miſericorditer liberatus
ut nõ defuerit iuſticia · quedã et in ipa liberatione
qm̃ hoc quoq; ſuit· de miſericordia liberantis ut qd
cõgruebat remedijs liberandi iuſticia magis contẽ
inuaſorem q̃m potentia vteretur . Quid namq; ex
ſe agere poterat· ut ſemel amiſſam iuſticiã recupa=
ret· homo ſeruus peccati· vinctus dyaboli. Aſſigna
ta ẽ ei pinde aliena qui caruit ſua· et ipa ſic eſt . Ve=
nit princeps huius mũdi· et in ſaluatore non inue
nit quicq̃m· et cum nichilominꝰ innocenti manus in
iecit· iuſtiſſime quos tenebat amiſit· qñ is· q̃ morti
nichil debebat· accepta mortis iniuria · iure illum q̃
obnoxiꝰ erat· et mortis debito et dyaboli ſoluit do
mino . Qua enĩ iuſticia id ſecũdo homo exigeretur
homo ſiquidem qui debuit· homo qui ſoluit . Nã
ſi vnus inquit pro omibus mortuꝰ eſt ergo oĩs
mortui ſunt · ut videlicet vnius ſatiſfactio omnibꝰ
imputetur· ſicut oĩm peccata vnus ille portauit nec
alter iam inueniatur· qui forefecit· alter qui ſatiſfecit
quia caput et corpus vnus eſt xp̃us. Satiſfecit er
go caput pro membris· xp̃us pro viſceribus ſuis
quando iuxta euangelium pauli quo cõuincitur
mendacium petri· mortuus pro nob̃ cõuiuificauit
nos ſibi donans nobis omia delicta. Delens quod
adũſus nos erat cyrographum decreti· qd erat con=
trarium nobis· et ipm tulit d̃ medio affigens illud
cruci· expolians principatus et poteſtates . Primã
ego inueniar in his ſpolijs· quibus ſpoliate ſũt cõ=
trarie poteſtates· traductus et ipe in poſſeſſionẽ dñi
Si me inſecutus laban arguerit · ꝙ receſſerim clam
ab eo· audiet clam me acceſſiſſe ad eum· et hoc clam
receſſiſſe. Subiecit me illi cã ſecretior peccati· ſub=
duxit me illi ratio occultior iuſticie . Aut ſi gra=
tis venũdatus ſum· gratis non redimar· ſi aſſur ſi=
ne cauſa calumpniatus eſt mihi· ſine cã cauſam ex=
git euaſionis . Qd ſi dixerit· pater tuus adduxit te
reſpondebo· ſed frater meus redemit me . Cur non
aliũde iuſticia· cum aliũde reatus· alius eſt qui pec=
catorem conſtituit alius qui iuſtificat a peccato· alẽ
in ſemĩe· alter in ſãguine . An peccatum in ſemine
peccatoris et nõ iuſticia in xp̃i ſãguine. Si iuſticia
inquiet· ſit cuius eſt· quid ad te . Eſto· ſed ſit etiam
culpa cuiꝰ eſt· quid ad me . An iuſticia iuſti ſuper
eum erit et impietas impij· non erit ſuper eũ . Nõ
cõuenit filium portare iniquitatẽ patris· et fratre
fieri exortem iuſticie . Nũc ergo per hominẽ mors
et per hominem vita . Sicut enĩ in adam oĩs mo=
riuntur· ita et in xp̃o oĩs viuificabũtur · qm̃ non
ſic illi attineo ut non et iſti . Si illi per carnem· et

nūquid blaſphemia ſpūs·manet angelus dñi qui ſe
cet te medium ·dixiſti eñi non eſt ſpiritus ſanctus
in deo potentia ſiue ſapientia·ita pes ſuperbie ruit
cum irruit·nec mirum ſi homo qui non curat que
dicat·irruens in archana fidei·theſauros abſcondi:
tos pietatis tam irreuerenter inuadit atꝫ diſcerpit
cum de ipā pietati fidei ·nec pie nec fideliter ſentiat
Deniqꝫ in pmo limie theologie vł potꝰ ſtultilogie
ſue fidem diffinit eſtimationem·quaſi cuiqꝫ in ea ſē
tire et loqui q̄ libeat·liceat·aut pendeant·ſub in cer
to·in vagis ac varijs opinionibꝰ·noſtre fidei ſacra:
menta·et non magis certa veritate·ſubſiſtāt. Non
ne ſi fluctuat fides manis eſt et ſpes noſtra . Stul:
ti ergo mrēs noſtri ſuſtinentes tam acerba ꝓpter in:
certa · nec dubitantes ſubdubio remunerationis
premo·durum p exitum diuturnum inire exilium
Sed abſit ut putemus in fide vel ſpe noſtra·aliquid
ut is putat dubia eſtimatione pendulum et nō ma
gis totum quod in ea eſt·certa ac ſolita veritate ſub
nixum·oraculis et miraculis diuinus pſuaſum ſta:
bilitum et cōſecratū ·partu virginis·ſagume redēp:
toris·gloria reſurgētis . Teſtimonia illa credibilia
facta ſunt nimis ·ſi quomiꝰ ipe poſtremo ſpiritus
reddit teſtimonium ſpiritui noſtro·qm̄ filij dei ſuꝰ
Quō ergo fidem quis dicere audet eſtimationem
niſi qui ſpm̄ iſtum nōdum accepit·quiue euāgeliū
aut ignoret·aut fabulam eſtimet . Scio cui credidi
et certus ſum clamat apł̄us·et tu mihi ſubſibilas·fi
des eſt eſtimatio·tu mihi ambiguū garris·quo ni:
hil eſt certius·ſed auguſtinꝰ aliter·fides·ait ideo cō
iectando vł opinando habetur in corde in quo eſt
ab eo cuius eſt·ſed certa ſcientia·acclamante cōſcien
tia . Abſit ergo abſit ut hos fines·fides habeat xpi:
ana. Achademicorū ſint iſte eſtimationes·quorum
eſt dubitare de omībus·ſcire nichil . Ego vero ſe:
curus in magiſtri gentium ſententiam ꝓgo et ſcio
qm̄ non confūdar·placet mihi fateor illius de fide
diffinitio·et ſi iſte etiam ipām latenter inſimulet·fi
des eſt ait ſubſtantia rerū ſperandarū ·argumentū
non apperentium . Subſtantia inquit rerū ſperan:
darū·non inanū fantaſia cōiectu rarum. Audi ſub
ſtantiam·non licet tibi in fide putare vel diſputare
prolibitu ·non hac illacqꝫ vagari p inania opini:
onum p devia errorum·ſubſtantie noīe aliquit tibi
certum fixumqꝫ pfigitur·certis clauderis finibꝫ·cer:
tis limitibꝫ coartaris . Nō eſt eñi fides eſtimatio·ſꝫ
certitudo . Sed aduńite cetera. Omitto ꝙ dicit ſpm̄
timoris dñi nō fuiſſe in dño·timorem dñi caſtum
in futuro ſeculo non futurum·poſt cōſecrationem
panis et calicis priora accidentia q̄ remanent pende
re in aere·demonū in nobis ſuggeſtiones contactu
fieri lapidum et herbarum ꝓut illorum ſagax ma:
licia·nouit harum rerum vires diuſas·diuſis incitā
dis et incendēdis vicijs cōuenire·ſpm̄ ſanctum eſſe
animā mundi·mūdum iuxta platonem tanto excel
lentius animal eſſe·q̄nto meliorem aiaꝫ habet ſpm̄
ſanctum vbi dum multum ſudat q̄uo platonem fa:
ciat xpianū·ſed probat ethnicū . Hec inquam oīa
aliaſqꝫ iſtiuſmodi nenias non paucas pretereo·ve
nio ad grauiora·non quod vel ad ipā cuncta reſpon:

deam·magnis eñi voluīibꝫ opus eſſet. Illa loquor
que tacere non poſſum miſterium noſtre redempti:
onis ſicut in libro quodam ſententiarum ipſius·et
item in quodā eius expoſitione ep̄le ad romanos
legi temerariꝰ ſcrutatur maieſtatis aggrediens ·in
ipo ſtatim ſue diſputationis exordio·eccleſiaſtico:
rum doctorum vnam oīm de hac re dicit eſſe ſenten
tiam·et ipāꝫ ponit ac ſpernit·et gloriatur ſe habere
meliorem·nō veritꝰ contra p̄ceptum ſapientis trāſ:
gredi terminos āntiquos·quos poſuerūt patres nr̄i
Sciendum eſt ait·ꝙ omnes doctores noſtri poſt a:
p̄ł̄us·in hoc cōuenūt ꝙ dyabolus dominiū et po:
teſtatem habebat ſup hominem·et iure eum poſſide
bat·ideo ſcilicet ꝙ homo ex libertate arbitrij quam
habebat·ſponte dyabolo conſenſit. Aiūt namqꝫ ꝙ
ſi quis aliquem vicerit·victus ·iure victoris ſeruꝰ
cōſtituitur. Ideo inquit ſicut dicūt doctores . Hac
neceſſitate incarnatus eſt filius dei ut homo qui ali
ter liberari nō poterat·p morte innocentis·iure libe
raretur a iugo dyaboli·ſed ut nobꝫ videtur ait ·nec
dyabolus vnqꝫ ius aliquod habuit in homieꝫ·ni:
ſi forte deo pmittente·ut carcerarius·nec filius dei
ut homieꝫ liberaret carnem aſſumpſit . Quid i hijs
verbis intollerabilius iudicem blaſphemiam·an ar
rogantiam·quid dampnabilius·temeritatē an im:
pietatem . An non iuſtius·os loquens talia·fuſtibꝫ
tunderetur ·quam rationibus refelleretur ·nonne
oīm merito in ſe pvocat manus·cuiꝰ manus con:
tra omnes. Omnes inquit ſic·ſed nō ego ſic. Quid
ergo tu·quid melius afferas·quid ſubtilius inuenis
quid ſecretius tibi reuelatum iactas quod tot p̄teri
erit ſanctos·effugerit ſapientes. Aquas furtiuas et
panes abſconditos puto apponet nobis iſte . Dic
tamen·dic quicquid illud eſt quod tibi videtur·et
nulli alteri . An ꝙ filius dei non ut homieꝫ libera:
ret·homieꝫ induit. Hoc plane nemini te excepto vi
detur·tu videris vbi videris. Non eñi hoc a ſapien:
te·non a ꝓp̄ha non ab ap̄ło nō deniqꝫ ab ipo dño
accepiſti·magiſter gentium accepit a dño ·quod et
tradidit nobis magiſter oīm ſuam doctrinam fate:
tur non eſſe ſuam . Non eñi ait a me ipſo loquor
tu vero de tuo nobis tradis·et quod a nemie acce:
piſti . Qui loquitur mendaciū de ſuo loquitur. Ti
bi proinde ſint·que tua ſunt. Ego ꝓp̄has et ap̄łos
audio obedio euangelio·ſed non euangelio ſcðm
petrum·tu nouū nobis condis euangeliū·ſed qui:
tum eccłia euāgeliſtam nō recipit . Quid lex·quid
ꝓphete·quid ap̄łi·quid ap̄łici viri nobꝫ aliud euan
geliſant·q̄ꝫ quod ſolus tu negas·deum videlicet fac
tum homieꝫ·ut homieꝫ liberaret . Et ſi angelus de
celo aliud nobꝫ euangelizauerit ·anathema ſit . Sed
qui venerūt poſt ap̄łos doctores non recipis. No
mo qui ſuper docentes te intellexiſti. Deniqꝫ nō era
beſcis dicere ꝙ aduſum te omnes ſenciant·cum ab:
inuicem non diſſenciāt·fruſtra pinde illorum fidem
doctrinamqꝫ ꝓponerem·quos iam pſcripſiſti ad pro
phetas te ducam ·loquitur ſub tipo iheruſalem ad
ꝓp̄łm acquiſicionis ·ꝓpheta·ſed i ꝓpheta dñs dicēs
ſaluabo te·et liberabo te·noli timere. Queris a qua
poteſtate·non eñi uis·ut diabolus in hoieꝫ habeat

dignatio fuit facientis. Quis neget omipotenti ad
manum fuiſſe alios et alios modos noſtre redemp
tionis iuſtificationis liberationis. Uerum hoc nō
preiudicat quam huius e multis elegit efficacie et
fortaſſe is pſtantior eſt per quē in terra obliuionis
grauedinis lapſus noſtri tot et tantis grauamibꝫ
reparatoris fortiꝰ et viuaciꝰ ammoneremur alias aūt
nemo hoim nouit nec noſcē ad plenum poteſt qd
boni ad gratiam quid congruentie ad ſapientiam
quid decoris ad gloriam quid comodi ad ſalutem
penes ſe ipſa contineat huius venerandi miſterij in
ſcrutabilis altitudo quā ꝓpheta conſiderans expa
uit non penetrauit et precurſum domini indignū
ſe iudicauit qui penetraret. Ceterum ſi non licet p
ſcrutari diuine ſacramentum voluntatis licet tamē
ſentire effectum operis fructum vtilitatis percipere
et quod licet ſcire non licet tacere quia gloria re
gum celare verbum et gloria dei inueſtigare ſermo
nem fidelis ſermo et omni acceptione dignus qm
cum adhuc peccatores eſſemus reconciliati ſumus
deo per mortem filij eius. Ubi reconciliatio ibi et
remiſſio peccatorum. Nam ſi dicente ſcriptura pec
cata noſtra ſepant inter nos et deum manente pec
cato non eſt reconciliatio. In quo ergo remiſſio
peccatorū. Hic calix inquid noui teſtamēti i meo
ſaguine qui pro vobis effundetur in remiſſionem
peccatorum. Itaqꝫ vbi reconciliatio ibi et remiſſio
peccatorū et quid ipa niſi iuſtificatio. Siue igitur
reconciliatio ſiue remiſſio peccatorum ſiue iuſtifica
tio ſit ſiue etiam redēptio ſiue liberatio d vinculis
dyaboli a quo captiui tenebantur ad ipſius volun
tatem intercedēte morte vnigeniti obtinemus iuſti
ficati gratis in ſaguine ipius. Unq ſicut idē dicit
habemus redemptionem per ſaguinem ipius in re
miſſionem peccatorum ſecundum diuicias gratie
eius. Cur inquis per ſaguinem quod potuit face
re per ſermonem ipm interroga mihi ſcire licet q
ita cur ita non licet. Nūquid dicet figmentum ei
qui ſe vinxit cur me finxiſti ſic. Sed hec ſtulticia ei
videntur non poteſt tenere riſum audite cachinos
Quō ait iuſtificari nos vel recōciliari deo per mor
tem filij eius. Dicit apſus qui tanto amplius ad
uerſus homies iraſci debuit quanto amplius hoies
in crucifigendo filium ſuum deliquerūt q in tranſ
grediendo primū eius preceptū vniꝰ pomi guſtu
quaſi non potuerit deo in vno eodemqꝫ facto et di
ſplicere iniquitas malignantium et placere pietas
pacientis. Et ait. Quō ſi tantū fuerat illud ade pec
catum ut expiari non poſſet niſi morte criſti q ex
piationem habebit ipm homicidium quod in xpo
cōmiſſum eſt. Breuiter reſpondemus ipm ſagui
nem quem fuderūt et interpellationem ipſius quē
occiderunt. Addit etiā. Nūquid mors innocentis
filij intm deo patri placuit ut per ipam reconcilia
retur nobis qui hoc peccando commiſimus prop
ter quod innocens dominꝰ eſt occiſus nec niſi hoc
maximum fieret peccatū illud multo leuius potuit
ignoſcere. Non mors ſed voluntas placuit ſponte
morientis et illa morte expugnantis mortem opan
tis ſalutem reſtituentis innocentiam triumphantis

principatus et poteſtates ſpoliantis inferos ditan
tis ſuperos pacificantis que in celo ſunt et que in
terra omnia inſtaurantis. Et qm hec tam precio
ſa mors voluntarie ſuſcipienda aduerſus peccatum
non tamen poterat fieri niſi per peccatum. Non
delectatus quidem ſed tamen bene vſus malicia ſce
leratorum et mortem d morte et de peccato damp
nauit peccatum et quanto illorū maior iniquitas
tanto huius voluntas ſanctior et eo pacientior ad
ſaluandum quantus tanta mediante potentia an
tiquum illud quāuis grande peccatū neceſſario tā
huic quod in xpo cōmiſſum eſt cederet tanq minꝰ
maiori nec peccato ſiue peccantibus aſcribitur hec
victoria ſed bene vtenti peccato et peccantes fortiē
perferenti et conuētenti in vſum pietatis quicquid
in ipm auſa eſt crudelitas impiorum fuit ergo ſag
uis qui effuſus eſt tam multus ad cognoſcendum
ut ipm quoqꝫ peccatum maximum quod factum
eſt ut effunderetur deleret ac per hoc de antiqui il
lius utpote leuioris deletione nullam omino dubi
etatem relinqueret. Deinde iſte cui vero inquit nō
crudele et iniquum videtur ut ſaguinem innocentis
in precium aliquod quis requiſierit aut ullomo
do ei placuerit innocentem interfici ne dum deus
tam acceptam filij mortem habuerit ut per ipſam
vniuerſo reconciliatus ſit mundo. Non requiſiuit
deus pater ſaguinem filij ſed tamen acceptauit ob
latum non ſaguinem ſitiens ſed ſalutem quia ſalus
erat in ſaguine ſalus plane et non ſicut iſte ſapit et
ſcribit ſola caritatis oſtenſio. Sic enim concludit
tot calumpnias et inuectiones ſuas quas in deum
tam impie quam imperite euomuit ut dicat totum
eſſe q deus in carne apparuit noſtram de verbo et
exemplo ipius inſtitutionem ſiue ut poſtmodum
dicit inſtructionem totum q paſſus et mortuus eſt
ſue erga nos caritatis oſtenſionem vel cōmendati
onem. Ceterū quid prodeſt q nos iſtituit ſi nō re
ſtituit aut nūquid fruſtra inſtruimur ſi non prius
deſtruatur in nobis corpus peccati ut vltro nō ſer
uiamus peccato. Si omne q ꝓfuit xpus in ſola
fuit oſtenſione virtutum reſtat ut dicatur q adam
quoqꝫ ex ſola oſtenſione peccati nocuerit ſiquidem
pro qualitate uulneris allata eſt medicina. Sicut
enim in adam omnes moriūtur ita et in xpo omēs
viuificabuntur ergo ſicut hoc ita illud. Si vi
ta quā dat xpus nō alia eſt q inſtitutio eius nec
mors vtiqꝫ quam dedit adam alia erit ſimiliter q i
inſtitutio eius ut ille quidem ad peccatum exem
plo ſuo hic vero exemplo et verbo ad bñviuendū
et ſe diligendum homines informaret. Aut ſi xpi
ane fidei et non heretici pelagione acquieſcentes ge
neratione non inſtitutione traductum in nos confi
temur ade peccatum et per peccatum mortem fate
amur neceſſe eſt et a xpo nobis non inſtitutione ſ
generatione reſtitutam iuſticiam et per iuſticiam vi
tam ut ſicut per vnius delictum i omnes homines
mors in condemnationem ſic et per vnius iuſticiā
in omnes homies vita in iuſtificationem. Et ſi
ita eſt quō is dicit conſilium et cauſam incarnatio
nis fuiſſe ut mūdum luce ſue ſapientie illuminaret

per fidem huic· et ſi infectus ex illa originali concu:
piſcentia· etiam et xp̄i gratia ſpirituali perfuſus ſit
Quid michi plus imputatur de p̄uaricatore ·ſi ge
neratō ·regenerationem oppono· niſi q̄ ſpiritualis
eſt iſta· illa carnalis· nec patitur ratio equitatis· ut
ex equo contendant· ſed vincat neceſſe eſt ſpūs car:
nem· et ſit efficatior cauſa· cuius eſt potior et natura
quo plus videlicet proficit generatio ſecunda· q̄ pri:
ma nocuerit . Sane p̄uenit delictum ad me· ſed per
venit et gratia et non ſicut delictum· ita et donum
nam iudicium ex vno in cōdempnationē gratia aūt
ex multis delictis i iuſtificationē . A primo homi:
ne manauit delictū· a ſūmo celo egreſſio gratie vtrū
q3 a p̄ente . Illud a p̄mo· iſta a ſecūdo. Terrena na:
tiuitas p̄didit me· et non multomagis generatio
celeſtis conſeruat me. Nec vereo· ſic erutus de poteſ
tate tenebrarum· repelli a patre luminū iuſtificatus
gratis in ſanguine filij eius ·nempe ipſe qui iuſtifi:
cat· quis eſt qui condempnet ·non condempnabit
iuſtū· qui miſertus eſt peccatori . Juſtū me dixerim
ſed illius iuſticia . Que nam ip̄a ·finis legis xp̄us
ad iuſticiam omni credenti . Deniq3 qui fact⁹ eſt no:
bis iquit iuſticia a deo patre. Que ergo mihi iuſti:
cia facta eſt· mea non eſt· ſi mea traducta culpa ·cur
non eſt mea indulta iuſticia· et ſane mihi tucior do:
nata q̄ innata· nam iſta quidem gloriam habet ſed
non apud deum. Illa autem cum ſalutis ſit efficax
materiam nō habet gloriandi· niſi in domino. Nā
et ſi iuſtus fuero inquit· non leuabo caput· ne vide
licet reſponſum accipiat· q̄d habes· quod non acce:
piſti . Si autem accepiſti quid gloriaris· quaſi nō
acceperis . Hec eſt iuſticia hominis in ſanguine redēp:
toris· quam homo p̄dicionis exſufflans et ſubſan
nans· in tantum euacuare conatur ut totum quod
domin⁹ glorie ſemetip̄m exinaniuit ·q̄ minoratus
eſt ab angelis· q̄ natus de femina· quod conuſatus
in mūdo· q̄ expertus in firma· q̄ paſſus indigna· q̄
demum per mortem crucis in ſua reuerſus· id ſolū
putet et diſputet redigendum· ut traderet homib9
formam vite viuendo et docendo patiendo autem
et moriendo· caritatis metam prefigeret . Ergo do:
cuit iuſticiam et non dedit ·oſtendit caritatem ſed
non infudit· et ſic rediit in ſua . Ita ne hoc totum ē
magnum illud pietatis ſacramentum· quod mani:
feſtatum eſt in carne· iuſtiuicatū eſt in ſpiritu . Ap:
paruit angelis· predicatum eſt in gentibus· credi:
tum eſt in mundo· aſſumptum eſt in gloria . Incō:
parabilis doctor· qui etiam profunda dei ſibi appe:
riens· et ea quib9 vult lucida et p̄uia faciens· altiſſi:
mum ſacramentum et miſterium abſconditum a
ſeculis· ſic nobis ſuo mēdacio planum et apertum
reddit· ut tranſire leuiter per illud poſſit· quiuis eti
am incircūciſus et in mūd⁹· quaſi dei ſapientia caue
re neſcierit· aut neglexerit· quod ipſa p̄hibuit ·ſed
dederit et ip̄a ſanctum canibus· et margaritas por:
cis· ſed non eſt ita. Nam et ſi manifeſtatū eſt in car
ne ·ſed tamen iuſtificatū in ſpiritu ut et ſpiritualib9
ſpiritualia conferantur· et animalis homo non p̄ci
piat que ſunt ſpiritus dei· nec fides noſtra ſit i ſapi:
entia verbi· ſed in v̄tute dei· vnde ſaluator ait . Con:
fiteor tibi pater domine celi et terre· qui abſcōdiſti
hec a ſapientibus et prudentibus· et reuelaſti ea par
uulis· et ap̄lus . Et ſi inquit apertum eſt euangeliū
meum· in hijs eſt opertum qui pereūt . Deniq3 adū
tite homines irridentem· que ſunt ſpiritus dei· quī ſtul
ticia illi videntur ·et inſultantem populo loquenti
dei ſapientiam in miſterio abſconditam ·inuehentē
in euangelium· dominum blaſphemantē . Quā pru
dentius quod non valet cōprehendere credere digna
retur ·nec auderet contempnere aut cōculcare ſacrū
reuerendūq3 miſterium· longum eſt ad omnes eius
in iurias et calumpnias quas diuino ſtruit cōſilio
reſpondere pauca tamen inſero· equibus cetera eſti
mentur . Cum ſolos inquit electos liberauerit xp̄us
qūo eos dyabolus poſſidebat ſiue in hoc ſeculo ſi:
ue in futuro· magis q̄m modo . Reſpondemus ·imo
quia dyabolus electos poſſidebat· a qua ſicut dicit
ap̄lus· captiui tenebantur· ad ipſius voluntatem ut
dei p̄poſitum de ip̄is impleretur· opus fuit liberato
re . Oportuit autem liberari in hoc ſeculo ut libens
haberet infuturo . Deinde infert . Nūquid etiā pau
perem illum· qui in ſinu abrahe requieſcebat ·ſicut
et diuitem dampnatum· dyabol⁹ cruciabat· aut eti:
am in ip̄m abraham dominium habebat ceteroſq3
electos . Non· ſed habuiſſet· ſi non liberati fuiſſent
fide venturi . Sicut de ipſo abraham ſcriptum eſt
credidit abraham deo et reputatum eſt ei ad iuſti:
ciam. Item abraham exultauit· ut videret diem me
um ·et vidit et gauiſus eſt · p̄pterea iā tūc ſanguis
xp̄i rorabat etiā lazaro ne flāmas ſentiret· q̄ et ip̄e
credidiſſet in eum· qui erat paſſurus· ſic de omnib9
electis illius temporis ſentiendū· natos quidem et
ip̄os· eque ut nos ſub poteſtate tenebrarum· p̄pter
originale peccatum ſed erutos an̄quam moreretur
et non niſi in ſanguine xp̄i . Scriptum eſt eīn turbe
aūt que p̄cedebāt et q̄ ſequebātur clamabant dice:
tes oſanna filio dauit benedictus qui venit in noīe
domini . Ergo xp̄o in carne venienti· et antequā ve
niret et poſt benedictum eſt a turbis benedictorum
quāuis p̄euntes plenam minime tunc conſecuti ſīt
benedictionem· ſeruata nimirum hac prerogatiua
tempori gratie . Deinde laborans docere et perſua:
dere· dyabolum nullum ſibi ius in homine vendi:
care potuiſſe· aut debuiſſe· niſi permiſſu dei· et q̄ ſi
ne iniuria dyaboli iure deus profugam ſuum ſi vel
let miſereri· repetere et ſolo verbo eripere poſſet· q̄:
ſi hoc quis diffiteatur . Poſt multa aliquādo infert
que itaq3 neceſſitas aut que ratio· aut quod opus
fuit· cum ſola iuſſione ſua· diuina miſeratio libera:
re hominem a peccato poſſet· p̄pter redemptionem
noſtram filium dei carne ſuſcepta· tot et tantas me:
dias· opprobria· flagella· ſputa. Deniq3 ipſam crucis
ignominioſam et aſperrimā mortem ſuſtinere· ut cū
iniquis patibulum ſuſtineret . Reſpondemus· neceſ
ſitas noſtra fuit· et neceſſitas dura ſedentium in te
nebris et vmbra mortis opus eq3 noſtrum ·et dei
ipſius· et ſanctorum angelorum . Noſtrum· vt auf:
ferret iugum captiuitatis noſtre . Suum vt adim:
pleretur p̄poſitum voluntatis eius· angelorum ·vt
nūs eorum impleretur . Porro ratio huius facti

195. Ad epm̄ conſtancieñ contra arnoldum de brixia
hereticum peſſimum · qui multa iniqua diſſemina
bat ſupplicans ut capiatur et includatur

Si ſciret paterfamilias · qua hora fur veniret
vigilaret utiqꝫ et non fineret perfodi domum ſu=
am . Scitis quia fur de nocte irruperit domū · non
veſtram ſed dn̄i · vobis tamen cōmiſſam. Sed du=
bium eſſe non poteſt ſcire vos quod apud vos ſit
quando id uſqꝫ ad nos utiqꝫ tam remotos potuit
peruenire · nec mirum ſi non horā prendere · ac noc
turnum furis ingreſſum obſeruare quiſtis . Mirū
autem ſi deprehenſum iam non agnoſcitis non tene
tis non prohibetis exportare ſpolia veſtra · immo
precioſiſſimas xp̄i exuuias · animas videlicet quas
ſui ymagine ꝯſignauit · ſuo cruore redemit . Ad hec
forſitan habetis et mirami · quem nam dicere velim
arnoldum loquar de brixia · qui utinam tam ſane
eſſet doctrine q̄ꝫ diſtricte eſt vite . Et ſi uultis ſcire
homo eſt neqꝫ manducans neqꝫ bibens · ſolo cum
dyabolo eſuriens et ſiciens · ſanguinem animarū · unꝰ
de nūo illorum quos apl̄ica vigilantia notat · ha=
bentes formam pietatis . Virtutem illius penitus
abnegantes · et ip̄e dominus . Venient inquit ad
vos i veſtimentis ouiū . Intrinſecus autē ſunt lupi
rapaces . Is ergo uſqꝫ ad hanc etatem ubicunqꝫ
conuſſatus eſt · tam feda poſt ſe et tam ſeua reliquit
veſtigia · ubi ſemel fixerit pedem · illuc ultra redire
omnino non audeat . Denıqꝫ ipſam in qua natus
eſt · valde atrociter cōmouit terram et conturbauit
eam . Unde et accuſatus apud dn̄m papam · ſciſma
te peſſimo · natali ſolo pulſus eſt · etiam et abiurare
cōpulſus reuerſionem · niſi ad ipſius apl̄ici ꝑmiſ=
ſionem · pro ſimili deinde cauſa et a regno francorū
exturpatus eſt · ſciſmaticus inſignis execratus quip
pe a petro apl̄o · adheſerat petro abailardo cuius
omnes errores ab eccl̄ia iam deprehēſos atqꝫ damp=
natos cum illo etiam et ꝓ illo defendere acriter et
pertinaciter conabatur · et i hijs omibꝫ nō eſt auer
ſus furor eius · ſed adhuc manus eius extenta. Nā
etiam ita vagus et profugus ſuper terram q̄ iam
non licet inter ſuos · non ceſſat apud alienos · tanq̄
leo rugiens circuiens et querens quos deuoret · et
nunc apud vos ſicut accepimus operatur iniquitatē
et deuorat plebem veſtram ſicut eſcam panis . Cuiꝰ
os maledictione et amaritudine plenū eſt · veloces
pedes eius ad effundendum ſanguinem . Contritio
et infelicitas in vijs eius · et viam pacis nō cogno=
uit . Inimicꝰ crucis xp̄i · ſeminator diſcordie · fabri=
cator ſciſmatum · turbator pacis . Unitatis diuiſor
cuius dentes arma et ſagitte · et lingua eius gladius
acutus . Molliti ſunt ſermones eius ſup oleum · et
ip̄i ſunt iacula . Unde et ſolet ſibi allicere blandis
ſermonibꝫ et ſimulatione virtutum · diuites et po=
tentes iuxta illud . Sedet in inſidijs cum diuitibus
in occulto · ut interficiat innocentem . Demum cum fu
erit de illorum captata beniuolētia et familiaritate
ſecurus . Videbitis hominē aperte inſurgere in cle=
rum · fretū tirannide militari · inſurgere i ip̄os ep̄os
et in omnem paſſim eccleſiaſticum ordinem deſtru=
ere · hec ſcientes neſcio an melius · ſalubriuſue in tan
to diſcrimine rerū agere valeatis · q̄ꝫ iuxta apl̄i mo=
nitum auferre malum ex vobis · quamq̄ amicus
ſponſi ligare potius · q̄ꝫ fugare curabit · ne iam diſ
currere · et eo nocere plus poſſit. Hoc enim et dn̄s
papa dum adhuc eſſet apud nos · ob mala que de il
lo audiebat fieri · ſcribendo mandauit · ſed non fuit
qui faceret bonum . Deniqꝫ ſi capi vulpes puſillas
demollientes vineam · ſcriptura ſalubriter monet
non multomagis lupus magnus et ferus religan
dus eſt · ne criſti irrumpat ouilia · oues mactet et
perdat ꝛc

Ad guidonem legatum contra eundem 196.

Arnoldus de Brixia · cuius conuerſatio mel
doctrina venenum · qui caput columbe · cau
da ſcorpionis eſt · quem brixia euomuit · roma ex=
horruit · francia repulit · germania abhominatur ytā
lia non uult recipere · fertur eſſe vobiſcum · videte
queſo · ne plus noceat veſtra auctoritate . Nam cū
et artem habeat et voluntatem nocendi · ſi acceſſerit
fauor veſter · erit funiculus triplex · qui difficile rum
pitur ſupra modum ut vereor nociturus . Et unū
exiſtimo e duobus · ſi tamē verum eſt · q̄ vobiſcum
homīeꝫ habeatis · aut minus · ſ · notum vobis eſſe il=
lum · aut vos quod eſt credibilius · de eius correcti
one confidere et utinam id non fruſtra . Quis det
de lapide hoc ſuſcitari filium abrahe . Quā gratum
munus ſuſcipet mater eccleſia de manibus veſtris
vas in honorem · quod tamdiu paſſa eſt in cōtume=
liam · licet temptare · ſed vir prudens cautus erit nō
tranſgredi ꝯſinitum nūm · teſte apl̄o qui ait hereti=
cum hominem · poſt unam et ſcdam correptionem
de vita ſciens q̄ ſubuerſus ē · qui eiuſmodi eſt · et de
linquit ꝓprio iudicio condempnatus . Alioquin fa
miliarem habere et frequenter admittere ad collo=
quendum · ne dicam ad conuiuandum · ſuſpicio fa=
uoris eſt · et inimici hominis fortis armatura. Secu=
re ānūciabit et facile ꝑſuadebit que volet domeſti=
cus et contubernalis legati apl̄ice ſedis. Quis eiū
a latere domini pape mali quippiam ſuſpicetur · ſed
et ſi in manifeſto peruerſa loquitur · quis ſe facile
opponere audeat veſtro collaterali . Deinde videtis
qualia poſt ſe ubicūqꝫ habitauit · reliquit veſtigia
Non ſine cauſa vigor apl̄icus · hominem ytalia or
tum tranſalpinare coegit · repatriare non patitur
Quis vero extraneorum · ad quos eiectus eſt · non
eū omimodis cuperet ſuis reddidiſſe · et certe ſic ſe
habere ad omnes · ut omnibꝫ odio habeatur · approba
tio iudicij eſt quod portat · ne quis dicat ſubreptū
fuiſſe domino pape . Quale eſt ergo ſūmi pontifi
cis ſuggillare ſententiam · et illam ſententiam · cuius
rectitudinem eius ip̄ius in quem data eſt · et ſi ling
ua diſſimulat vita clamat . Itaqꝫ fauere huic dn̄o

te ad amorē ſuum accenderetur. Ubi ergo redemp-
tio a xpo nempe ut fateri dignatur. illuminatio et
prouocatio ad amorem. redēptio et liberatio a quo
Eſto ꝙ illē xpi aduentus proſit. qui ſe illi poſſunt
conformarē per vitā. et vicem ei dilectionis repende
re. quid de puulis. quam dabit lucem ſapiētie. vix
adhuc captantibus lucem vite. Unde accendet ad
dei amorem. qui necdum matres ſuas amare noue
runt. nichil ne proderit eis aduentus xpi. nichil ꝙ
complantati ſunt. ſimilitudini mortis eius p bap-
tiſmum. q̄m nondum poſſunt prohibente etate. cri
ſtum ſape aut amare. Redemptio itaqꝫ ait noſtra
eſt illa. ſumma in nobis per xpi paſſionem dilectio
Ergo puuli non habent redemptionem. quia non
habent ſummam illam dilectionem. An ſicut non
habent unde diligant. ita nec unde pereant. ut non
ſit eis in criſto neceſſaria regeneratio. utpote quibꝰ
generatio ex adam nichil nocuerit. Si hoc ſapit. cū
pelagio deſipit. quicquid horum ſentiat. patet quā
tum humane ſacramento ſalutis inuideat. quātum
ꝙ in ipſo eſt euacuet alti diſpenſationem miſterij
qui totum de ſalute tribuit deuotioni. regenerationi
nichil qui noſtre gloriam redemptionis. et ſūmam
ſalutis non in v̄tute crucis. non in precio ſanguinis
ſed in noſtre conſtituit conuerſationis profectibus
Michi autem abſit gloriari. niſi in cruce dn̄i noſtri
ihēſu criſti. in qua eſt ſalus vita et reſurrectio noſtra
Equidem mihi quedam p̄cipua in hoc opere nr̄e
ſalutis intueor formam hūilitatis. i qua ſemetip̄m
deus exinaniuit. caritatis menſuram. quā uſqꝫ ad
mortem. et mortem crucis extendit. redemptionis
ſacramentum. quo ipſam mortem quam ptulit ſu-
ſtulit. Horum duo priora ſine ultimo. ſic ſunt ac
ſi ſuper uacuo pingas. Magnum profecto et valde
neceſſarium humilitatis. magnum et omi acceptio-
ne dignum caritatis exemplum. ſed non habent fū
damentum. ac p inde nec ſtatum. ſi deſit redemptio
Volo totis niſibus humilem ſequi ihēſum. cupio
eum qui dilexit me. et tradidit ſemetip̄m pro me
quibuſdam brachijs vicarie dilectionis amplecti. ſꝫ
oportet me et agnum manducare paſcalem. niſi eni
manducauero carnem eius. et bibero eius ſanguinē
non habebo vitam in memetip̄o. Aliud ſequi ihēm
aliud tenere. aliud eſt manducare. Sequi. ſalubre
conſilium. tenere et amplecti. ſolemne gaudiū mā-
ducare vita beata. Caro enim eius vere eſt cibus
et ſanguis eius vere eſt potus. panis eſt dei qui de ce-
lo deſcendit. et dat vitam mūdo. Quis ſtatus gau
dio ſine conſilio. abſqꝫ vita. Nempe haut alius
ꝙ picture abſqꝫ ſolido. ergo nec humilitatis ex-
empla. nec caritatis inſignia. preter redemptionis ſa
cramentum. ſunt aliquid hec domine pater. De la-
bore manuum pueri noſtri qualiacunqꝫ tenetis. ad
uerſus pauca quidem noue hereſeos capitula. Ubi
et ſi non aliud ꝙ zelum agnoſcitis meum. tamen p-
prie interim conſcientie ſatiſfeci. Nam cum non eſ
ſet quid agerem. pro iniuria fidei quam dolebam
opere mihi precium arbitror. ſi illum monui. cuius
arma potentia deo ad deſtructionem contrariarum
aſſertionum. Ad deſtruendam omnem altitudinē
extollentem ſe aduerſus ſcientiam dei. et in captiui-
tatem redigendum omnem intellectum in obſequi
um xpi. Sunt et alia in alijs eius ſcriptis. nō pau
ca. nec minus mala capitula. ad que nec temporis
nec ep̄le anguſtia reſpondere permittit. quāꝗ̄ nec
neceſſarium puterm. cum ſint adeo manifeſta ut etiā
vulgata fide facile refellantur. Collegi tamen aliq̄
et tranſmiſi

194 Ad eundem ex perſona dn̄i remenſ. et quorūdam
aliorum ſuper eodem negocio. rogantium ut huic
peſti remedium ponatur

Reuerendiſſimo domino. et cariſſimo patri
dei gratia ſūmo pontifici. Innocētio. Sāp
ſon remorum. Archiep̄us. Joſlenus ſueſſionū. gā
fridus cathalanēſ. A. atrebatēſ ep̄i. voluntarium
debite ſubiectionis obſequium. Auribus occupa-
tis ad plurima. ſermonem facimus abbreuiatum
de prolixo negocio p eo maxime. quia idip̄m dif-
fuſius et plenius cōtinetur in lr̄is domini ſenonēſ
petrus abailardꝰ. xp̄iane fidei meritum euacuare
nititur dum totum quod deus eſt. humana ratione
arbitratur. ſe poſſe comprehendere. aſcendit uſqꝫ
ad celos. deſcendit uſqꝫ ad abiſſos. nichil eſt quod
lateat eum. ſiue in profundum inferni ſiue in ex-
celſum ſupra homo eſt magnus in oculis ſuis. de
fide contra fidem diſputans. ambulans in magnis
et mirabilibus. ſcrutator maieſtatis. hereſum fabri
cator. Jam dudum fecerat librum de ſua trinitate
ſed ſub legato romane eccleſie. igne examinatus ē
quia inuenta eſt in eo iniquitas. Maledictus qui
reedificauit ruinas iherico. ſurrexit a mortuis liber
ille. et cum eo multorum hereſes. que dormierant
ſurrexerūt et apparuerūt multis. Jam iā extendit
palmites ſuos uſqꝫ ad mare. et uſqꝫ ad romā ppa-
gines eius. Hec gloriatio hominis illius. ꝙ liber
ſuus in curia romana habet ubi caput ſuū reclinet
huius confirmatus eſt. confortatus eſt furor eius
ꝗpterea cum in conſpectu ep̄orum. ſuper hijs argu
eret eum abbas clareuallis. zelo fidei et iuſticie ar-
matꝰ. nec confeſſus eſt. nec negauit. ſed a loco et iu
dice. quem ſibi ip̄e elegerat ſine leſione ſine grauā-
mine ut ſuam prolongaret iniquitatem. ſedem ap̄li
cam appellauit. Ep̄i autem qui propter hoc in unū
conuenerant veſtre reuerentie deferentes nichil in
perſonam eius egerunt. ſꝫ tantūmō capitula libro-
rum eius a ſanctis patribus condempnata. ne mor
bus ſerperet medicinali neceſſitate abiudicauerunt
Quia ergo homo ille. multitudinem trahit poſt
ſe. et populum qui ſibi credat habet. neceſſe eſt ut
huic contagio celeri remedio occuratis. ſero enim
medicina paratur. cum mala per longas inualuere
moras. proceſſimus in hoc negocio. quouſqꝫ auſi
ſumus. tuum eſt de cetero beatiſſime pater prouide
re. ne in diebus tuis. aliqua heretice prauitatis ma
cula. decor eccleſie maculetur. Tibi cōmiſſa eſt ſpon
ſa xpi amice ſponſi. tuū eſt tandē uni viro virginē
caſtam exhibere xpo &c

208 Ad dominum papam . Innocentium pro abbate
cariloci qui propter iniurias ſibi factas. ſede apoſ
ſtolicam appellauit ut quieti ſue prouideat ꝛc

In cauſe actione . que p cariſſimum fratrē
noſtrū guidonē cariloci abbatē veſtro cō
ſpectui pñtatur . puto ſatis apparet et laceſſentis i
iuria . et innocētia paciētis . et incuria iudicis . De
niqꝫ violētia caſūniātis . et inopia iuſticie . cōpulſ⁹
eſt pauper cōfugere . ad veſtrā pñtiā non reputans
laborē uie nō expenſas non piculū tpis . dedit ma
nus morti ne viuatis in pturbatōe quietis amator
Clementer queſo reſpicite ſuper egenū et pauperē
ne fruſtra veſtris paternis auribus itimat⁹ ſit tātil
larum viriū tantus labor et dolor . Olim p epiſto
las ſemel et ſecūdo teſtificat⁹ ſum vobis de homie
illo . qui hunc modo caſūniatur ꝙ ſui eſſet et ꝑuari
cator ꝓpoſiti . et monaſterij diſſipator . Nunc autē
et flens dico inimicū crucis xp̄i . ſanctorū qui i cir
cuitu eius ſunt violentiſſimū oppreſſorē . et caſūni
atorē pauperū . qui ꝓp̄a iam pene non habens que
deuoret . i ꝓxima paſſim more tyrānico debachatur
monachū habitu mentiēs . re exhibet vnū de ꝑdo
nib; ōnino immemor regularū obſuationū . legū
canonūqꝫ contemptor . frontoſus ad verecūdiā . inſen
ſatus ad metū . inflexibilis ad pietatem . Ad iram p
ceps . Audax ad facinus . pnus ad iniurias . et mi
ror quomodo vir religioſus . Abbas caſedei . in
monacho ſuo tot et tāta vicia aut ignorare poſſit
aut diſſimulare . Sed de hoc quid ad nos . ipſe vide
rit . ipſe ſuo domino aut ſtat aut cadit . nobis ſuffi
cit liberari de manibus eius . a vobis id ōnimode
flagitamus . quod aliunde fruſtra temptatū ē . Cir
cumſpeximus . et non erat auxiliator . Ventum ē ad
cōmune refugium illo cōfugimus . ibi cōfidimus
liberari . tantum aſſit pietas . nam facultas non deē
Etquidem ex ꝓuilegio ſedis apoſtolice . conſtat
ſummam rerū ad veſtrā potiſſimū reſpicere ſūmā
auctoritatē et plenariā poteſtatem . Verū hoc inter
cetera veſtri ſingularis primatus inſignia ſpeciali⁹
illuſtriuſqꝫ nobilitat veſtrū et idciñ reddit apꝉatū
ſi eripitis pauperem d̄ manu fortiorū eius . Nulla
meo iudicio in corona veſtra ꝑcioſior gemma . zelo
illo veſtro . quo emulari conſueuiſtis oppreſſos . nec
reliquitis virgā peccatorū ſuper ſortem iuſtorum
nimirum propter illud . quod ſequitur . ut nō ex
tendant iuſti ad iniquitatē manus ſuas . Vel propē
illud qđ alibi dicitur . Dum ſupbit impius incen
ditur pauper . et vnde alter torqtur in corpore . ide
alter grauius in anima perit . Eſt item monaſteriū
de noſtro ordine vicinū huic . quod malorū ſimili
ter . hoim graui infeſtatōe vexatur . et non eſt qui re
dimat . neqꝫ q̄ ſaluū faciat . et pro hoc quoqꝫ puer
veſter . paterna veſtra viſcera . lacrimoſis concutere
ꝑcibus non veretur . Qui illi ſint homines queue
occaſio caſūniandi . preſentiū lator . Abbas . veraci
et viuaci voce referꝫ vobis . Deus omnipotēs . vos
nobis conſeruet longis temporibus . ad noſtrā oim
ꝓtectionē . qui in habitu et ꝓpoſito penitētie paupe
rem vitam ducimus . Vt ſine timore de manu inimi
corū noſtrorū liberati . ſeruiamus illi

Item epiſtola alia beati . Bernardi ad qndā amice
ſibi dilectum . Arnoldū boneuallis abbatem quā
pauciſſimis diebus ante ſacram ſuam a corpore ꝑ
fectionem ipſe dictauit . qui ſancto dei in īfirmitate
conſtituto . quedam xenia mittens de valitudine ei⁹
ſollicite fuerat ſciſcitatus 209

Suſcepimus caritatem veſtram in caritate . et
nō i voluptate . Quid enim voluptas . vbi
totum ſibi vēdicat amaritudo . Niſi ꝙ ſolū nichil
comedere . vtrūqꝫ delectabile ē . ſomnus receſſit a me
ne uel eius beneficio ſopiti ſenſus dolor vnqꝫ reces
dat . defectus ſtomachi fere totū quod patior ē . fre
quenter et in die et in nocte exigit confortari modi
co admodum qualicunqꝫ liquore . Nā ad ſolidū
omne inexorabiliter indignatur hoc parum quod
dignatur admittere . nō ſine graui moleſtia ſumit
ſed timet grauiorē ſi ſeſe vacuū omnino dimiſerit
ꝙ ſi pluſculum quid interdum acquieſcat i ſūmē
id grauiſſimum . Et in hijs omnibus ne quid late
at amicum de ſtatu amici ſollicitum . ſecundum inte
riorem hominem ut minus ſapiens dico . ſpiritus
promptus eſt . in carne infirma . Orate ſaluatorem
qui non wlt mortem peccatoris ut tempeſtiuū iā
exitum nō differat ſi cuſtodiat . Curate munire cal
caneum nudis meritis . ut is qui inſidiatur . inuēire
non poſſit . vnde dentem figat et wln⁹ infligat hec
ipſe dictaui . ſic me habens ut per notā voƀ manū
agnoſcatis affectū . Valete

Incipit narratio pulcra metrica . et dragmatica . de
ſancto Bernardo abbate

Mira loquor ſed digna fide . bernarde quid
hoc eſt
Viuis ad huc . viuo . non es rogo mortu⁹ . immo
Et quid agis . requieſco . taces aut faris . vtrumqꝫ
Curqꝫ taces . quia dormio . cur loqueris . ꝙ viuo
Quid loqueris . ſacra miſtica . cui . mea ſcripta le
genti
Num cunctis . non . ergo quibus . qui dulcia q̄rūt
Nomen habes itaqꝫ bernardus . num ſine cauſa
Non . dic ergo quid hoc eſt . bernardus . bona nar
dus
Cur nardus . q̄niam fragro . quo fragmine dulci
Cui fragras et vbi . ſtudioſo . codice ſacro
Quod tibi cognomen . de claraualle . manes hic
Manſi . ſed modo non . vbi nunc . in vertice mōtis
Qualis eras in valle manens . humilis . modo quā
tus
Tanto nunc maior . quo minor ante fui
Nilne tui vallis habet . immo . quid . oſſa . quouſqꝫ
Donec celeſte fiat . terreſtre cadauer

Lactis virginei ros infuſus faciei
Bernardi dat ei lactea verba dei

Ad eundem ſup eodem

pape contradicere eſt · etiam et domino deo · ꝑ quē
cunq3 enim iuſta ſentencia iuſte detur · ab illo certū
eſt proceſſiſſe · qui loquitur in ꝓpheta ego q̄ loquor
iuſticiam . Cōfido autem de veſtra prudentia et ho
neſtate quia viſis hijs lr̄is de veritate certus · non
abducemini animo quippiam aſſentire in hac re
niſi quod vos deceat · et eccleſie dei expediat · pro q̄
legatione fungimur . Diligimus vos · et ad ob
ſequium vr̄m parati ſumus

197 Ad magiſtrum guidonem de caſtello · q̄ ſupra me
morati petri diſcipulꝰ fuerat et de quo potiſſimū
idem petrus preſumebat · qui et poſtea papa electꝰ
et celeſtinus appellatus eſt · contra ſuum magiſtrū
petrum abailardum hereticum eidem ſcribit

Venerabili domino et cariſſimo patri mgr̄o
G · ſancte romane eccleſie di gratia pr̄ſbitero . Cardi
nali . B . Clareuallis vocatꝰ abbas . Non declinare
ad dexteram nec ad ſiniſtram . Iniuriam facio vo
bis ſi aliquem a vobis ita diligi credam · vt eum eo
pariter eius errores diligatis . Quiſquis enī ſic ali
quem diligit · nondum nouit q̄admodum oporte
at eum diligere . Talis nanq3 dilectio terrena eſt
animalis · diabolica · nouēs eq3 diligēti atq3 dilectio
Exiſtiment alij de alijs ꝓut volunt · ego adhuc de
vobis exiſtimare non poſſum · niſi quod vicinum
eſt rationi · quod ad lineam pertinet eq̄tatis . Qui
dam prius iudicant · et poſtea ꝓbant ego de potio
ne virum dulcis ſit an amara ante guſtum non iu
dicabo . Magiſter petrus in libris ſuis ꝓphanas
vocum nouitates inducit et ſenſuum · diſputans de
fide contra fidem · verbis legis legem impugnat · ni
hil videt per ſpeculum et in enigmate · ſed facie ad
faciem · omnia intuetur · ambulans in magnis et in
mirabilibus ſuper ſe . Melius illi erat · ſi iuxta titu
lum libri ſui ſeipm̄ cognoſceret nec egrederetur mē
ſuram ſuam · ſed ſaperet ad ſobrietatem . Ego non
eum accuſo apud patrem . Eſt qui eum accuſet li
ber ſuus in quo ſibi male complacuit . Cum de tri
nitate loquitur · ſapit arrium . Cum de gratia pela
gium . Cum de perſona xp̄i · neſtorium . Omnis
de veſtra equitate preſumo · ſi diu vos rogauero · ut
in cauſa xp̄i nullum criſto preponatis . Illud autē
ſcitote · quia expedit vobis · quibus poteſtas data ē
a domino . Expedit eccleſie xp̄i . Expedit etiam ho
mini illi · vt ei ſilentium imponatur · cuius maledic
tione os plenum eſt · et amaritudine et dolo

198 Ad magiſtrum . Iuonem . Cardinalem contra eū
dem ꝛc

Dilectiſſimo ſuo · ſ · ſancte romane eccleſie dei
gratia pr̄ſbitero cardinali . B . Claraualllis
vocatus abbas · diligere iuſticiam · et odire
iniq̄tatē . Magiſter petrꝰ abailardꝰ ſine regula mo
nachus · ſine ſollicitudine prelatus . Nec ordinem
tenet · nec tenetur ab ordine · hō ſibi diſſimilis · intꝰ
herodes · foris iohannes · totus ambiguus · nichil ha
bens de monacho · preter nomen et habitum . Sed
quid ad me · vnuſquiſq3 onus ſuum portabit . Ali
ud eſt quod diſſimulare non poſſum · quod perti
net ad omnes q̄ diligunt nomen xp̄i . Iniquitatē
in excelſo loquitur . Integritatem fidei caſtitatem
eccleſie corrumpit . Tranſgreditur terminos quos
poſuerunt patres noſtri . De fide et ſacramentis · de
ſancta trinitate · diſputans et ſcribens · ſingula pro
ſua voluntate mutat · auget · et minuit . In libris
et in operibus ſuis · oſtendit ſe fabricatorem menda
cij · et cultorē ꝑuerſorū dogmatū . Hereticū ſe ꝓbans
non tam in errore · ꝙ in pertinacia et defenſione er
roris . Homo eſt egrediens menſuram ſuam in ſa
pientia verbi euacuans virtutem crucis xp̄i nichil ne
ſcit oīm que i celo · et que i terra ſunt · preter ſeipm̄
Dampnatus eſt ſueſſioni cum opere ſuo · coram le
gato romane eccleſie · ſed quaſi nō ſufficeret ei illa
dampnatio . Iterum facit vnde iterum dampnetur
et iam nouiſſimus error peior eſt priore · ſecurus
eſt tamen · quoniam cardinales et clericos curie ſe
diſcipulos habuiſſe gloriatur · et eos in defenſione
preteriti et preſentis erroris aſſumit · a quibus iu
dicari timere debuit et dampnari . Si quis ſpiritū
dei habet · illius verſiculi recordetur . Nonne qui
oderunt te domine oderam · et ſuper inimicos tuos
tabeſcebam . Liberet deus per vos et per ceteros fili
os ſuos eccleſiam ſuam a labijs iniquis · et a ligua
doloſa

199 Ad petrum . Diſuntinū conquerendo de hijs que
facta ſunt per eum abbati cariloci

Peregrinationem . Abbatis cariloci ſic acci
pimus · quaſi iam mortuum eum videamus . Vob
maxime quod vehementer doleo imputatur · quic
quid illi periculi imminet · quicquid incumbit la
boris . Non hoc a vobis expectauimus · quia nec
meruimus . Alium vos putauimus et alium expe
rimur . Teſtimonium ꝑhibent vobis · qui interfu
erunt actioni · ꝙ nec ſincere nec ſecundum iuſticiam
in ea vos habuiſtis · et credo ex parte . Nam et ve
nerabilis abbas bellevallis · non multum ſibi com
placet in vobis . Nolite queſo · nolite perſequi ſer
uos dei · quibus dictum ab ipſo legitis · qui vos
tangit · tangit pupillam oculi mei . Nolite radici
tus euellere de cordibus veſtris · ſi quid aliquando
bene ſenſimus de vobis · et hoc ita dicimus vobis
non quia vos non diligimus · ſed ut de medio fiat
quo poteſt contingere · ut non diligamꝰ . Dico aūt
tanꝙ amicus · non expedit vobis · neq3 eccleſie vr̄e
ut dn̄o pape qd̄ actum eſt · ſicut actū eſt innoteſcat

203 ¶ Ad balduinū. Abbatē monasterij reatini· exhortās eum ad bona et instruit in officio pastorali

Epl'a quā misisti· affectū tuū redolet· mouet animū· et doleo q₉ put moueor rescribere nō possum· nec immoror in excusandis excusatōnibus· sciens q₉ scienti me loquor. Nosti in q̄ sub qua sarcina gemo· et gemitus meus a te nō est absconditꝰ. Tu vero p cedule breuitate affectum non estimes· quā nulla sui plixitate explicare posset oratō. Et malicia quidē occupatōnem facere pōt· vt paucis scribam· sed nō ut parum diligam. Actum sane excludat vel impediat actus sed nūquid affectum. Sicut mater vnicū amat filium· ita te diligebam herentem lateri meo· placentē cordi meo diligam et absentē ne solaciū meum ex te· et nō te videar dilexisse. Eras p necessarius michi· atq₃ hinc vel maxime claret quā sincere te diligam· hodie nempe nō te caruissem· si quesissem que mea sunt. Nunc aūt vides· q₉ spretis vtilitatibꝫ meis· tuis compendijs nō inuidi ponens te vtiq₃ michi. Vn̄ aliqn̄ transponaris sup omnia bona dn̄i tui. Tu aūt cura inueniri fidelꝭ seruus et prudēs· conseruis tuis celeste triticum communicare absq₃ inuidia· et sine desidia erogare· et noli frustra assumere excusatōem· quā de tui nouitate· aut de imperitia· qd̄ putas forte vel fīgas. Nam nec sterilꝭ verecundia grata est· nec humilitas preter veritatē laudabilꝭ. Officium ergo tuum attende· pelle pudorē consideratōe officij· age vt magister. Nouus es· sed debitor· et ex tunc te noueris debitorem ex quo te aligasti. Nūquid nouitas excusabit· apd̄ conditorem damna lucrorū. Nunquid prima tempora vacua p̄terire patitur venerator. Sed nō sum inquies ad ista sufficiēs· quasi vero deuotio tua accepta nō sit ex eo qd̄ habes· nō ex eo qd̄ nō habes de solo tibi credito talē q₃ respondere tibi para· securus de reliquo. Si multū accepisti multū da· qd̄ si modicum est· et id tribue. Etenim qui in modico fidelis nō est nec in maximo. Totū da· quia totus repetendus es· vsq₃ ad nouissimū quadrantem· sed sane qd̄ habes· nō qd̄ nō habes. Memento etiam voci tue dare vocē v̄tutis. Quid illd̄ inquis vt opa tua verbis cōcināt· immo verba opibꝫ· vt cures priꝰ videlicet facere q̄ docere. Pulcherimꝰ ordo est et saluberrimus vt onus qd̄ postmodū impomis· tu prior portes· et ex te discas· qualiter oporteat alijs moderari. Alioqn subsannabit te sapiēs· vtpote pigrū illum· cui labor sit· manum ad os porrigē· arguet te apostolus dicēs. Tu qui alios doces teip̄m non doces. Sed et notaberis vicio phariseorū· q̄ alligāt onera grauia et importabilia· et imponunt ea in humeros hoīm· digito aūt suo nolūt ea mouere. Sermo q̄dem viuꝰ et efficax· exemplū ē opis facile faciēs suasibile qd̄ dicitur· dū mōstrat factibile· qd̄ suadetur. Ergo in hijs duobꝫ mandatis· verbi· s· et exempli· summam officij tui ad consciētie securitatē pendere intellige· tu tñ si sapis· iunges et tertiū· studium oratōnis ad complemētum vtiq₃ terne illius repetitōis in euāgelio depascendis ouibꝫ. In hoc noueris illiꝰ trinitatis sacramētum in nullo frustratū a te. Si pascas verbo pascas exemplo· pascas et sanctarum fructu oratōnū. Manēt itaq₃ tria hec v̄bum· exemplum orō. Maior aūt hijs est oratō. Nam et si vt dictū est vocis v̄tus sit opus· et operi tamē et voci grām efficaciāq₃ pmeretur oratō. Heu auditor abrumpor· nō licet vltra illud tñ breuiter ammonitus sis vt quātocius poteris· graui me cures soluere cura. Et quid sibi vult· q₉ inter alia questus es· vulnus a quo non sperabas te pulisse· nō negligas manifestius apire. Id eīn anxie me sollicitat

¶ Ad clerum senonen̄ p electōe noui pastoris faciēda. 204

Restituti benedicto pastorē vestro opus est carissimi vt de substituendo alio sollicite satagatis· si sane id nō p̄cipitāter agendū· nō tumultuose aut in cōsulte· ne forte euacuetur qd̄ p̄ter ratōem et ordinem p̄sumptū ē· et vos intrare incipiatis circuitū quorūdam q̄ in circuitu vr̄o sunt. De vicinis si placet ecclijs sumite exp̄imētum· et illorū vexatō det intellectum auditui in causa p̄ni. Grādis q̄ppe res est in manibꝫ nobili senonen̄ ecclie instaurare pastorē· grandis p̄fsus nec sine grandi ad ordiēda cōsilio. Expectandū p̄inde suffraganeorū cōsilium epo͡rum· expectandus assensus religiosorū q̄ sūt in episcopatu· atq₃ in cōmune tractādū cōmune negotium. Alioquin dilectissimi moleste credite intuebimur tribulatōnem ecclie vestre moleste vr̄am ip̄orū cōfusionem· qd̄ vtrūq₃ cōtinget facile si illud cōtingat effici· qd̄ optat reuocari. Ergo indicatur ieiuniū· conuocētur ep̄i· religiosi asciscātur· nec sua qd̄ absit solennitate fraudetur· tāti sacerdotis rite celebrāda electō. Aderit vt cōfidimus sp̄us sanctꝰ votis vestris· et honor erit vob̄· honorificātibꝫ ministerium vr̄m. Dum pari voto et cōsilio studueritis q₉ gl'ia sit dei et salus vr̄a.

¶ Ad ep̄m et clerum trecen̄ contra quendam qui malas tenebat vias instigans vt eum corripiant et corrigant 205

Legimꝰ· si errauerit quis ex vob̄ a veritate et conuerterit quis eum· scire debet· qm̄ q̄ conuerti fecerit peccatōrem ab errore vie sue· saluabit animam eius a morte· et operit multitudinem peccatorum. Errat assellus nr̄ errat cui dubium· si dimittimus eum· sic nō errabit solus. Quantos trahet post se suo exemplo. Illustrissimꝰ iuuenis· nec mō sequaces· sed et omnes qui poterunt eum reuocare· nec reuocabūt. Eodē iudicamꝰ errore inuolui. Mundus ego sum a sanguie eius· et ei p̄dixi p ep̄lam et vob̄ nūc dico· q₉ rem illicitam p̄sumit. Nec clerici ē pugnare armis militaribus· nec subdiaconi vxorē ducere. Annūciate peccori opus eius· ne ille in peccato suo moriatur· sanguinē vero eiꝰ de manu vestra req̄rat· qui suo eum redemit sanguine p̄cioso. En de celo clamat· virgo israhel corruit· et non est qui subleuet eā. Quousq₃ in luto aurum iacet· tollite margaritam· tollite· leuate splendidissimam atq₃ preciosissimam gēmam de sterq̄linio· leuate eā· anq̄ porcorū

201 Uſquequo et ſuperbit impius et incenditur
pauper. Uſqueq̃ a tanta impudentia in:
nocētia tanta vexatur·et hoc vivo inno:
centio. Peccata ſine dubio noſtra hoc
faciunt ꝙ dñs meus tam ſero advertit mendicantes
ſibi·tam lente exaudit clamantes ad ſe·in hac cauſa
duntaxat. Nam alias quidem ſcimus familiare eſ
ſe domino meo et cito intelligere·et facile miſereri
ꝓpter eum qui elegit vos·et poſuit vos refugium
oppreſſorum·ponite iam tandem finem·et malicie
oppreſſoris·et laboribus afflictorum·quia ſatis
utraq; res venit in lucem·et manifeſtationē. Uēq;
ad mandatum beneplaciti domini mei cauſa diſcuſ
ſa·et termināda eſt·ſupereſt ut impius auctoritate
data ſententia confirmetur. Ergo ne ſi venerit hō
mendax·adverſus tantorū virorum teſtimonium
valentinum loquor et grationopolitanū audietur
Iterum ſuppoſito et ad pedes domini mei ea qua
poſſum mētē anxia deſcendo ne ab homine iniquo
et doloſo·religioſum monaſterium deſtrui patiatur
etenim non parcet noſtro·qui ſuum pene deſtruxit
Unde addo ſolita preſumptione·ſi puero vrō crede
retis·hominem hūc qui beneficio pietatis veſtre ab
ſtitur in clauſtrum ſuum remitteretis et domino
abbati caſedei mandaretis·ut in monaſterio quod
ille nutiliter occupat·virum irreligioſum remo:
veret·et regularem ordinaret cōventum. Hoc pla
ne dignum apſtatu noſtro·hoc beneplacitū deo·hoc
honor domino abbati caſedei·ſuoq; monaſterio·ſic
et liberaretis predicti animam hominis·et ipm̄ qui in
cubat monaſterium

Ad magiſtrum ulgeriū andegaven̄. Epm̄ ꝓ gravi
querela que inter ipm̄ erat et abbatiſſam ſcti edeāi
di exhortationes ad pacem.

202 Lacrimas magis dare ꝙ̄ litteras·libet·ſed
qm̄ ad neutrum inops eſt caritas et has o:
portet dare·et illas non omittere·has vobis·illas
michi·et puſillis multis mei ſimilibus qui ſcanda
lizantur. Dicetis forſitan ſcandalum non eſſe per
vos·nūquid ꝓpter vos eſſe negabitis·facile cetera
portarem·tantū vos non eſſetis in cauſa. Nam
in culpa dicere non audeo. Non eſt meum diſcu
tere hoc·eſt qui querat et iudicet·ve homini illi per
quem ſcandalum venit. Iudicium profecto porta:
bit quiſquis eſt ille vel illa. Ceterum ad vos nunc
mihi ſermo·ſuſtinete modicum quid inſipiēne mee
quia ſemel cepi·loquar ad dominum meum faciam
ſatis vel ex parte·zelo et affectui qui loquitur nō ve
rebor etatem·dignitate non terrebor. Non cunta:
bor ad nomen grande magiſtri ulgerii. Nam quo
grandius nomē·eo grandius ſcandalum·ꝓpterea
meipm̄ tranſgrediar·et ero inſipiens ſeniorē incre:
pabo·epm̄ arguam·magiſtrum docere conabor·cō
ſilium dare ſapienti. Nullum preſumptionis ge:
nus pretereat caritas et emulatio·quam olim pro

ſanctitate et gloria nominis veſtri conceperam·cui⁹
glorie diffuſum circumquaq; ſpiritalem odorem
invidia·dyaboli interpolatum eſſe vel modice mihi
pro modico non eſt·ſed neq; eccleſie dei·que ubiq;
tam celebri gaudio in hoc meridiano lumine exulta
re ſolebat. Verum vos quantum ꝓpriam gloriam
contempnatis·ſatis apparet. laudo ſed ſi non uſq;
ad iniuriam dei·laudo et conſtantiam·qua nec ſum
mis poteſtatibus ceditis de iure veſtro quod puta
tis·ſed ſi non ꝑtinacius ꝙ̄ conſtanti⁹ id agi a vo:
bis videretur. Quam glorioſius et certe ſanctius
voſ illatam iniuriam fortiter ſuſtineretis·et famā
veſtram ad gloriam dei cuſtodiretis·quanꝙ̄ neſcio
quomodo vel conſcientiam veſtram eſſe in tuto cō:
fiditis ſub hoc ſcandalo. Nec enim excuſat vos eti:
am ſi in quempiam alterum iure culpam refundi:
tis. Eſto ꝙ alius moverit ſcandalum·profecto cō
peſcere vos poteſtis. Nolle compeſcere ſine culpa
erit·aut vero cōpeſcere·ſine gloria erit. Malum
ſi compꝛimas tuum·reputabitur tibi ad iuſticiam
ſi alienum·ad gloriam. Quicunq; auctor ſit ſcan
dali a vobis omīmodis exigitur tolli·et in eo loco
excuſatum dicimus ſi non poteſtis. An non vēq;
miniſterium eſt angelorum tollere ſcandala de reg
no dei·ſi dixeritis·quid ad nos. Arguet vos illa
ſentencia·labia ſacerdotis cuſtodiunt ſciētiam·et le:
gem requirunt de ore eius·angelus eīn domini eſt
Si ergo hoc ſcandalum cum poſſitis non tollitis
plane nō impletis miniſterium veſtrum quod qui:
dem an nulla ſit culpa·vos iudicabitis. Ego vero
ne hoc ſufficere dixerim·ſi nō et honorificatis. Eſt
quoq; quod adhuc addā mſi quia timidior ſum fa
teor·ꝙ̄ promiſi·ſed tutius adduco magiſtrum·q̄
non vereatur epūs epo nudā dicere veritatē. Hoc
ipſum inquit delictum eſt in vobis ꝙ cauſas habe:
tis inter vos. Quare non magis fraudem patimi
oppoſuit ſpeculum·refulſit ſol iuſticie·emicuit veri:
tas neu⁹ apparuit. Quanti eſt ergo neſcio que il:
la poſſeſſiuncula maledicta·ut ulterius non poſſit
aut obumbrare tam manifeſtam veritatem·aut im
pedire tam optatam correptionem. Inſpiret voſ
deus acquieſcere conſilio ut nō dicam noſtro·ſed
oim̄ qui emulantur vos dei emulatione reverende
et omni gloria ꝓſequende patre

Finit. Epl̃a. Beati. Bernardi. Abbatis clareval:
len̄. Ad magiſtrum. Ulgerium andegaven̄. epm̄

O bernarde pater hic dulcia qui poſuiſti
Fac me qui ſcripſi regnum conſcendere xp̄i

Sequitur nūc. Epl̃a eiuſdem ad. Baldeuinum
Abbatem monaſterii. Reatini exhortans eum ad
bona et inſtruens in officio paſtorali

ſi voluntas exponeret ſed retineret neceſſitas. Non
valet ſequi volunten animum qui infirmum eſt· et
ſolum pene illi ſupereſt ſepulcrum . Sed que cura·
anima mea in bonis demorabitur· cū ſemen meum
hereditabit terram. Semen meum ſemē bonū ger
minabit· ſi tū in terrā bonā ceciderit· letabitur et de
lectabitur ī craſſitudine anima mea · q̄ppe ut coſido
dabitur illi de fructu manuū ſuarum · repoſita ē hec
ſpes mea in ſinu meo· ut paciens ferā ab hijs vel cor
pore ſeperari . Nō mirens o rex ante elegiſſe a cor
pore pegrinari ꝙ iſtos emittere· ſi ſolus cauſe de eſ
ſet deus . Suſcipe illos tanq̄ aduenas et pegrinos
Verū tñ ciues ſctōrum et domeſticos dei parum dixi
ciues· reges ſunt· ipſorū eſt eñ regnū celorū· iure et
merito paupertatis. Non decet fruſtra elongm q̄ eſſe
vocatos et ſuis ſedibꝫ exules· in utuli pegrinatōe va
gari . Putas poterunt cantare canticū dñi in terra
aliena· ſed nō recte forte dixerim alienā· que ſemini
bono· ſpontaneū expandit ſinum· et p̄cioſum depo
ſitum iam leto in gremio· pie fouere ſuſcepit . Deci
dit ut video cecidit granū bonū in terrā bonā et op
timā· ſpero in dño ꝙ redicabit· germinabit · multi
plicabitur· et referet fructum in patientia . Porro
hunc cū rege partibꝫ· et vnuſquiſque ſcd̄m ſuum
laborem accipiet

211. ¶ Ad eundē p fratribꝫ quibꝫ ſupra regraciando eidem
ꝙ eos bene recepit

Habetis qd̄ petiſtis · feciſtis qd̄ promiſiſtis
Quos in verbo vr̄o expoſuim⁹· et miſimus
pegrinari· regia ſūt liberalitate ſuſcepti. Occurriſtis
eis cū panibꝫ eduxiſtis eos in refrigeriū· cōſtituiſtis
eos ſup excelſam terram· ut cōmedant fruct⁹ agro·
rum· ut ſugant mel de petra· oleumq; de ſaxo duriſſi
mo· butirū de armēto· et lac de ouibꝫ· et ficus cū me
dulla tritici· et ſanguinē vue bibant meraciſſimum
et hec terrena ſunt· ſed celeſtia mercātur. Sic itur
ad aſtra· talibꝫ hoſtijs pmeretur deus Iſtorū eſt eñ
regnum celorum · qui regi terre· in terra viuēcium
reddere poterunt p hijs terrenis vitā et gloriā ſem
piternam. Miſim⁹ vobꝫ. Magiſtrū brunonem · olim
michi p dies multos indiuiduū comitē Nunc aūt
patrem mltarum quidē animarum letatiā in xp̄o
ſed egentiū in ſeculo Expiatur et ipſe munificā ma
num regis· ut augeatur numerus amicorū· q̄ ipſum
recipiant in eterna tabernacula. Quid illi facitis· in
facitis· quia qd̄ illi deeſt· a me exigitur· at qm̄ mar
ſupium nr̄m min⁹ ſufficiens eſt · ad vr̄m ſane qd̄ ali
quāto groſſius eſſe liquet · paupem xp̄i merito de
ſtinare curaui

¶ Ad dñm papā Innocenciū recōmendās et ep̄m re
meū ad curiam accedentē

212. Dominū. Remenſem· vie glie cōmēdamus
non tanq̄ de ceteris· ſed vere p̄ceteris vnū
Idq; tam ſecure· q̄ ſecuri ſumus· de ſua erga vos fi
deli deuotōne · ſincera dilectōne · voluntate ſubdita
atq; obedieniſſima honoretur · qm̄ vas eſt in honorē

ſenciat ꝙ in vobꝫ eſt· nō fruſtra ſe honorificarem· mi
ſteriū ſuū nō fruſtra pollere hijs moribꝫ q̄bꝫ hono
retur de⁹ · ornetur eccleſia qui deniq; deceant domini
ſacerdotem ꝛc

¶ Ad eundem recōmendatoria pro dño. Cātuarienſi 213

Domin⁹ cantuarienſ vir bonus et teſtimoniū
habēs a bonis· iniuſte in cauſam trahitur· et
ab agendo violenter retrahitur· pabat iter Nam in
vr̄a p̄ñcia fuerat terminādā· et ecce itercipitur a tur
bine et tempeſtate bellorū . Sit excuſatus aput vos
cui moleſta eſt excuſandi neceſſitas· tū q; p̄ſumit de
iuſticia · tum q; deſiderio faciem vr̄am videre deſidera
bat · addit et hoc puer ueſter · ut ſi qua alia peticio
venerabilis ſacerdotis· tantocicius admittatur · q̄n
to dignior eſt qui petit. Audeo adhuc et q; ſemel ce
pi loquar ad dominū meum . Ille ille antiqu⁹ ami
cus· fidelis ſeruus· deuotus filius· robertum loquor
londonienſ· ep̄m clamat ad vos · quia occupator ille
qui eū p̄uenit in ſedem· quā deo auctore ipſe ſortitus
ē · ipſius eccl'ie vadia terraſq; diſtraxerit· et diſtracta
reſtituere nolit· qd̄ q̄ ſit iniurioſum et qualiter cor
rigendum· mee humilitatis non eſt· tante ſapientie
predictare

¶ Ad eundē p quodā amico ſuo multū afflicto 214

Vir illuſtris ſalamonticenſ · quondā ep̄us· re
diens ab vrbe nō pigritauit diuertē ad pu
erum vr̄m· et auxiliū ab homunculo flagitare nō
deſpexit. Quo audito recordatus ſum · p̄phetie dicē
tis. Montes et colles coram deo humiliabantur · et
erunt praua indirecta · et aſpera in vias planas. Sic
vos ludere noſtis· alta comprimere· ſedare tumēcia
et enormia redigere in menſuram. Verū tñ cum tra
gedie ſue hyſtoria· in auribus meis hō ſeriatim ex
poſuiſſet laudaui iudicem· iudiciū approbaui. Sed di
co vobis compaſſus ſum iudicato ſic quippe totam
ſuam illā lacrimoſam orōnem cōcluſit· tanq̄ in cal
ce ipſius diceret cum p̄pheta· exaltatus aūt hūiliat⁹
ſum et conturbatus· et q; eleuans aliſiſti me. Cūq;
memorarer iuſticie vr̄e · et virilis animi quē ſciebā·
cepi tamē ſimul cogitare diuicias miſeratōnū vr̄a
rum· quas plurimis expertus ſum et dixi. Quis ſcit
ſi conuertatur et ignoſcat deus · et reliquat poſt ſe
benedictōne· certe mḡm in omnibꝫ et p omnia in
ſtruct⁹ ē et emulari et ignoſcere· et debellare ſupbos
et pcere nichilomin⁹ ſubiectis· niſi q; magiſtrum ſe
quens· etiam conſueuit miſericordiam ſup exaltare
iudicio· et acquieui ſolita illa mea preſumptōne lo
qui ad dominū meū· cum ſim puluis et cinis· et mi
niſtrabit materiā ſpei· p̄ci fiduciam pietati ratōnem
ꝙ aduerteret hoiem non ut aſſolet verſum in furo
rem· cū indignatōne recedere· et repetere natale ſo
lum· moliri ſcandala· temptare ſediciones· ſed dedit
locum ire· induit ſpiritū manſuetudinis· et declina
uit ad vr̄os cluniacēſes· et inclinauit ſe humiliū ge
nibus humiliū precibus cōmuniuit armis potiſſi
bus deo· hijs telis ſtatuit aduerſus vos dimicare· et

id eſt ſpurcoꝝ ſpirituum pedibꝫ conculcetur·et iā
non ſit vas in honorem ſ; in cōtumeliam

206 Ad. Abbatē ſancti. Albani congratulatō de bonis
opibꝫ et fama eiꝰ·licet eum nō viderit

Et ſi facie ignotus es michi·ſed nō fama·nec
parū aut vile q̄d tui t̄itulos me tenere mu:
nere illius. Nam talis fateoꝛ p eam infumatus·ex
pectoꝛi meo·ut licet in multis occupatū ipa tū ſere:
niſſima recoꝛdatō tui dulciſſime mi frater·facile me
plerumq; ex omnibꝫ vendicet ſibi·ita vt in ea libēter
immoꝛer·et ſuauiter requieſcam. Ceterum q̄ memo:
riam plus accepto·eo auidius ſuſpiro pñciam. Sed
qñ iſtud·aut ſi qñ iſtud·vtiq; et ſi nō .ni· pfecto in
ciuitatē dei noſtri·ſi tū non habemus hic manentem
ciuitate·ſed illam inquirimꝰ. Ibi ibi videbimꝰ nos
et gaudebit coꝛ noſtrum. Interim vero delectaboꝛ
et letaboꝛ nichilominꝰ in hijs que dicta ſunt michi
ſperās et expectans q̄d reliquū eſt·de viſione coꝛpa
li·in die dñi ·vt gaudium meū plenū ſit. Adde ob:
ſecro ad ea bona·que abs te et de te noƀ aſſidue ve
niunt·tuas tuoꝛūq; p nobis oratōnes pater cariſſi
me et deſideratiſſime

207 Ad epiſcopum rouren̄ excuſatoꝛia ſup quibuſdam

Ire ſcribitis non merenti. Quid peccaui·ſi
monui magiſtrū robertū pullum ·aliq̄ntū
tp̄us facere pariſius·ob ſanam doctrinā ·que aput il
lum eſſe dinoſcitur. Id putaui neceſſariū· et adhuc
puto Si rogaui ſublimitatē vr̄am vt pmittatis·eci
am nūc id ipm rogarem·niſi eam de prioꝛi p̄ce in:
dignatam ſenſiſſē. Si dixi hoīem fultum gr̄a amis
coꝛum·quoꝛum in curia nō minima auctoꝛitas ē·id
dixi q̄d voƀ foꝛmidaui· et adhuc foꝛmido. Nā ꝙ
poſt appellatōnem factam ·extendiſtis manū vt acce
pimꝰ·ad res appellātis·nec laudā nec laudo. Verū
tū voluntati vr̄e in aliq̄ cōtradicere ·nec cōſului ei ne
conſulo. De cetero vr̄i ſumus·coꝛonam vr̄am ſuſci
pere·et colere ſemp digna et debita veneratōne pa:
ti. Cuiꝰ teſtimonio conſciēcie audemus adhuc ad
vos p̄ce duntaxat atq; conſilio·vt mgr̄ robertꝰ·cū
integritate gracie vr̄e ·p aliq̄ntū tempus poſſit pa
riſius demoꝛari. Retribuat voƀ dominꝰ in vita eter
na·q̄d viſcera nr̄a refouiſtis· filios nr̄os loquoꝛ·q̄s
in hybermiam miſimus

208 Ad. Reginam. Ierosolimoꝝ cōmendans ei quē
dam cōſanguineū ſuum

Audierūt hoīes· ꝙ locum gracie habeā apd̄
vos·et multi ieroſolimā pfecturi· petunt ſe
vr̄e excellentie·p me cōmendari· ex quibꝫ eſt iſte iu
uenis cōſanguineus meꝰ. Iuuenis ut aiunt ſtrēnuꝰ
in armis·ſuauis in moꝛibꝫ·et gaudeo q̄d ad tempꝰ
elegit militare deo magis q̄m ſeculo. Itaq; facite
moꝛem veſtrum·et bene ſit huic ꝓpter me·ſicut cete
ris omnibꝫ ꝓpinquis meis fuit qui p me vobis in:
notēſtē potuerunt. Decetero cauete ne voluptas car

nis et gl̄ia tempoꝛalis impediant vobis iter regni
celeſtis. Nam quid pdeſt·paucis diebꝫ regnare ſu
per terram·et regno celoꝝ eterno priuari. Sed cō:
fido in dño·ꝙ melius facietis·et ſi verum ē teſtimo
niū q̄d vobis phibet cariſſimꝰ auūculus meꝰ ·andre
as cui multum credimus·et hic et in eternū deo mi:
ſerante regnabitis peregrinis egenis·et maxime in:
cluſis·curam impendite·quia talibus hoſtijs pmere
tur deus. Scribite nobis frequencius·q; et vobis nō
oberit·et noƀ pderit ·ſi eſſe vr̄m et bona ſtudia ple
nius cerciuſq; nouerimꝰ

Ad. Rogerum. Regē ſicilie exultando de bona fa
209 ma eius·et maxime q; zelatoꝛ eſt paupum

Longe lateq; ſatis dilatata eſt magnificēcia
vr̄a ſup terrā. Etenī gl̄ia nominis veſtri q̄s
fines nō attigit·ſed audite conſiliū diligentis vos·
ſtudete ꝙ in voƀ eſt hanc ipam gl̄iam referre ad il
lum a quo eſt·ſi nō vultis eam pdere·aut certe p:
di ab ea. Hoc aūt ſic fiet·ſi inter eos q̄s regie muni
ficencie celebris opinio·euocat de longinquo·diſcre
cionis oculum aperitis·manūq; extenditis·nō tam
cupidis·q̄ egenis. Et vere beatus·qui intelligit nō
ſup cupidum·ſed ſup egenū et pauperē. Illū inq̄m
pauperem·qui inuitꝰ petit et verecundus accipit·et ac
cipiens gloꝛificat prem ſuū qui in celis eſt. Cū aūt
deo ſua gl̄ia de vr̄o munere ex oꝛe egentium·ita fide
liter reſignabit. Vberioꝛi proculdubio riuo fluat
vobis·neceſſe eſt ille fons gloꝛie·q̄ diligētes ſe dili
git·et gloꝛificat gloꝛificātes ſe vt q̄ ſeminat in bn̄
dictōibꝫ de bn̄dictōibꝫ et metat. Pro huiuſmōi ob
ſecro vos ponē oculos vr̄os ſup latoꝛē pn̄tiū q̄nē p
certo ad vr̄am regnia pñciā nō cupiditas traxit·ſ; coe
git neceſſitas·neceſſitas dico nō ſua ſed ſuoꝝ mul
toꝛum videlicet aquibꝫ miſſus eſt ſeruoꝝ dei fideliū
Audite pacienter q̄d paciantur·audite et compati:
mini·q; ſi cōpatimini et conregnabitis·nec contēp
nēdum regi regnare cum talibus. Ipſoꝛum eſt enī
regnum celoꝛum qui contempſerunt vitam mundi
facite voƀ illos amicos de mām̄ona iniquitatis·
vt cum defeceritis a terreno regno veſtro recipiant
vos in ſuū regnū eternū

Ad eundem mittens ſibi quoſdam de fratribus ſu:
is ad habitandum in regno ſuo· et recommendans
ſibi eoſdem

210 Si me queritis ·ecce ego et pueri mei ·quos
dedit michi deꝰ·fertur nāq; humilitas mea
inueniſſe gr̄am apud regiam maieſtatem ·ita vt q̄:
rat videre me. et quis ego ſum vt diſſimulem bene:
placitum regis·accurro et qui querebar ecce aſſum
non in pñcia coꝛpoꝛis infirma inqua deſpexit domi
nū herodes·attamē in viſceribꝫ meis. Nā quis me
ſeperabit ab hijs ſequar eos quocūq; ierint. Et ſi
habitauerint in extremis maris non erūt abſq; me
Habes rex lumen occuloꝛum meoꝝ habes coꝛ me
um et animā meā. Quid ſi modicum noſtri abeſt
coꝛpuſculum loquoꝛ. Vile iſtud mancipium q̄d et

licuit· apoſtolico vigore coherciatis vt in verticem ipi⁹ iniquitas eı⁹ deſcendat

219 ¶ Ad eundē p. Comite. Theobaldo qui tribulatōes paciebatur ꝓpter iuſticiā

Tribulacio et anguſtia inuenerūt nos· cōmota eſt· et cōtremuit terra immotib⁹ hoim· in exilijs pauperū. Diuitū quoq; vinculis et carceribus· ipa religio uenit in obꝓbrium et cōtemptū· ꝓbro ducitur apud nos· ſaltem menſionē facē pacis nuſq̄ꝫ fides· nuſq̄ꝫ innocencia tuta. Amator innocēcie et pietatis cultor comes theobald⁹· pene tradit⁹ eſt in aīam inimicorū eius. Impulſus eſt vt caderet et domin⁹ ſuſcepit eum et gaudet q̄ iuſticia et vīa obediēcia in cauſa ſit· apoſtolo acquieſcens qui ait Si quid patimini ꝓpter iuſticiā beati. Et in euāgelio. Beati qui pſecutōnem paciūtur ꝓpter iuſticiā Ve nob· hec omnia pſentire· ſed minime precauere potuim⁹. Quid plura· vt non penit⁹ deſolaretur terra· et omne regnū in ſeipm diuiſum concideret· cōpulſus eſt deuotiſſimus filius vr· et eccleſiaſtice libertatis defenſor ſub iuramēto ꝓmittere· quaten⁹ ſentēciam excomunicacōis a legato vro bone memorie mgro iuone datā in terram et pſonam adulteri tirāni· qui caput et auctor extitit horū oim malorum et dolorū· atq; in ipam adulteram· faceret amoueri Qd ſane tn̄ pfatus princeps fecit· pce et cōſilio· nōs nullorū fideliū ſapientumq; virorum. Dicebāt nāq; id a vob facile et abſq; leſione impetrari. Nū inmanu vra ſit· eandē denuo ſentēciā· que iuſte data fuit in continenti ſtatuere· et irretractabiliter cōfirmare· q̄tinus et ars arte deludatur· et pax p inde obtineatur· et qui gloriatur in malicia et potēs eſt in iniq̄tate· michil inde lucretur. Multa habeo vobis dicere· ſed non eſt opus de omnib⁹ ſcribere· cum pſens ſit qui omnia ſcit· et viua voce planius poteſt et plenius aperire

220. ¶ Ad eundē nouiſſima excuſatoria ſup teſtamēto magiſtri iuonis legati

Domino et patri reuerendo innocencio. Nichilū id ē qd putabā me aliqn̄ aliqd vel modicū eſſe· ſed nunc vt ſentio prorſus ad nichilū redactus ſum· dū neſciui. Nec em̄ me dixerim omnino nichilum tunc fuiſſe· cum oculi dn̄i mei ſuper puerum ſuū eſſent· et aures eı⁹ ad pces meas. cū omne qd ſcriberē· obuijs manib⁹ accepiſſet· et vultu hilari perlegiſſet· benigniſſime atq; pleniſſime ad oīa poſtulata reſpōdens. Modo aūt me merito nō modicum dico· ſed nichilū· qm̄ abſcōdit et nudi⁹tercius· auertit faciem ſuā a me. Cur hoc· quid peccaui multū fateor· ſi pecunia cardinalis iuonis bone memorie meo arbitrio diſtributa fuit· et non ad nutū ipſius· qd vſq; ad aures dn̄i mei fuiſſe platum· michi relatum eſt. Sed confido· q̄ nunc hui⁹ rei cognoſcētis veritatem· et veritas liberabit me. Non ſum tā habes vt ignorē eccleſie eſſe· quicquid ille ſuarū rerum nō dederit· ſed iam audite ſimplicē veritatē. Si inuentum fuerit in ore meo mendaciū· ipm os meū cōdempnabit me. Quando hō exuit hoiem· abſens eram· immo et valde remotus audiui aūt ab hijs q̄ affuerunt· q̄ ipe fecerit ſuū teſtamentū· et q̄ fecit· fecit et ſcribi· et de rebus ſuis· que voluit quib⁹ voluit ipe diuiſit q̄ reſiduū fuit· duob⁹ abbatib⁹ aſſiſtētib⁹ tunc ſibi· et in parif q̄ abſens erā· diuidendū cōmiſit· q̄ nob nota eſſent loca paupiora ſanctorum Porro abbates illi· domū venientes et me non inuenientes detinebar em̄ tunc tpis ex vro mandato pacis q̄rende negocijs. Nichilomin⁹ pecuniā ſicut eis viſum eſt· diuiſerunt· me non ſolū nō cōniuēte· ſed et neſciente quid fecerint. Cedat iam ſi placet manifeſte idignatio veritati· nec michi deinceps frons rugitur· aut deponatur ſupcilium· ſed ſolita redeat ſerenitas· blando et benigno vultui· ac ſuo denuo ſole leta facies induatur nā quod item comperi· diſpliciuiſſe me in mltis ſcriptitatōibus meis· hoc me iā metuere non oportebit qm̄ facile emendabo. Scio ſcio· preſumpſi plus q̄ꝫ oportuit· parum attēdēs· q̄s cui ſcriptitare pſumerem et ad id q̄dem audendū· veſtra me armarat benignitas· non negabitis. Vrgebat dem̄ caritas amicorū etem̄ p pauca ꝓ me ſcripſi· ſi bene memini ſed nequid nimis dabo ſi potero zelo meo decetero tempamentū ſcienciā· et ponā digitum ſup os meū. Tollerabili⁹ em̄ offendam aliq̄s amicorū· q̄ꝫ mltis precib⁹ defatigē xpm dn̄i· et nunc q̄ꝫ non ſum auſus ſcribere vobis· de imminentib⁹ eccleſie periculis· et graui ſciſmate qd timem⁹· ac pluriſmis que ſuſtinem⁹ incōmodis Scripſi autem ſanctis epis vro lateri adherentib⁹ ab ipis audire poteritis· ſi ſcire placuerit que ſcripſerim ego

¶ Ad tres epos curie albricū oſtiēn· ſtephanū peneſtrinum· et ignarū tuſtulanū ſupplicando pro rege· de cui⁹ diſcordia multa mala procedebant et timebantur peiora 221.

Quantum malū ſciſma in eccleſia ſit· et q̄m deteſtandū· ac omnimodis deuitandū· euidenter quondā oſtendit famoſa et horreda mors virorum illorū· quos ob iſti⁹modi peſtem terra degluciens viuos trāſmiſit ad inferos· oſtendit et illa pſecucio guibertina· ſiue burdini temeritas quos nra iā tempa expta ſunt· inter regnū et ſacerdociū diuidentes· plaga pene incurabili· et caſtigatōe crudeli· oſtēdit etiam illa· que nup adhuc· poſt multā et multiphariam eccle vexatōnem et vaſtatōnem· tandē deo miſerante finem accepit· rabies leonina. Merito ꝓinde ſaluator in euāgelio· ve inqt homini illi p quē ſcandalū venit· ve vobis qui viuim⁹ plangere que ptuli⁹· dolere q̄ ſentim⁹· tremere que expectam⁹· et qd peius eſt ad tam malum habitum res humane deuenerunt· vt nec rei humiliari velint· nec iudices miſereri. Dicimus iniquis· nolite inique agere· et delinquētib⁹ nolite exaltare cornu et nō audiūt nos quia domus exaſperans eſt. Supplicamus hijs q̄rum eſt peccata arguere· peccantes ſeruare· ne calamum quaſſatum cōterant· et lingnū fumigans nō extinguant· et magis ſpū vehemēti conterūt naues

rigoꝛis murum ꝓpoſitũ ſibi talibꝰ vt iactat pietatis machinis·labefactare conabitur Cõfidit aũt ꝙ reſpicietis in orõnem hũilium ·nec ſpernetis ꝓcem eorũ et vincet pietas· quẽ tremũt poteſtates. Ego quoqꝫ ſecur⁹ cum talibꝰ tendo manus ·flecto genua pro ſupplici ſupplico audacter ꝓnũciãs ·debere miſero ſuam ꝓdeſſe humilitatẽ·cui addio ſua inſolentia nocuit nec decere virtutẽ vinci a vicio in retribucõe

215 Ad eundem

Quis michi iuſticiam faciet de vobis ·ſi haberem iudicem ad quẽ vos trahere poſſem iã nunc oſtenderẽ voƀ·vt pluribus loquoꝛ· qð meruiſtis. Extat quidẽ tribunal xpi· ſed abſit vt ad illð appellem vos·q̃ illic ſi vobis neceſſariũ et michi eẽt poſſibile·vellem magis totis viribꝰ ſtare ·et reſpondere ꝓ vobis . Itaqꝫ recurro ad eum·cui in pñti datum eſt iudicare de vniũſis·hoc eſt ad vos·vos appello ad vos·vos iudicate inter me et vos. In quo queſo puer veſter ·tam male meruit de vr̃a paternitate vt eum iniurere et inſignire placeret·nota et nomine ꝓditoꝛis. Nũquid nõ me vr̃m vicariũ dominatio vr̃a cõſtituit in reconſiliatõne petri piſani· ſi forte illum deus ꝑ me reuocare a fece ſciſmatis dignaretur. Si negatis ꝓbabo tot teſtibꝰ· quot in curia tunc tp̄is fuerũt . Nũquid non deniqꝫ poſt hec iuxta v̄bum dñi mei·homo in ſuo oꝛdine et honoꝛe receptus eſt Quis nam ergo conſtancie vr̃e ſuo cõſilio uel magis ſuo dolo ſubripuit indulta repetere·et que pceſſerant de labijs vr̃is facere irrita ·et hec ergo dixerim·nõ vt apoſtolicũ repꝛhendam rigoꝛem et zelum igne dei ſuccenſum contra ſciſmaticos ·q̃ in ſpũ vehementi conterat naues tarſis·et inſtar finees cõfodiat foꝛnicantes. Iuxta illud. Nonne qui oderũt te dñe oderã·et ſup inimicos tuos tabeſcebã·ſꝫ vbi nõ eſt par culpa·par plane non debet pcedere pena·nec cõuenit eadẽ inuolui ſentẽcia· eum q̃ pctm cũ hijs q̃s magis peccatũ deſeruit ·ꝓpter eum q̃ vt peccatoꝛibus parceret ſibi ipi nõ pepcit . Auferte obꝓbꝛium meum·et reſtituendo quẽ ſtatuiſtis vr̃e eciã tam ſane et integre opinioni conſulite. Sup hoc iam alia vice ſcripſeram vobis·ſed quia non eſt reſponſum michi ·puto nõ ꝑuenit ad vos hoc ipſũ quod ſcripſeram

216 Ad eundẽ ſupplicãs ꝓ quibuſdam vt eos ſibi habeat cõmendatos

Si cura ſi memoria q̃ntulacũqꝫ mei ẽxtat adhuc in coꝛde dñi mei·et ſi qua poꝛciuncula antique gratie. Inuenitur etiã nunc in oculis eius a puero eius·liceat hanc expiri viro nobili et hũili cameraceñ ep̄o·fateoꝛ me obnoxiũ illi ·et oĩm que ꝓ eo facere valeo debitoꝛem·non ſolum quia vbicũqꝫ põt honoꝛat·nos et nr̃os·ſed et ꝓpter veritatem et mãſuetudinẽ et iuſticiã·q̃ eũ etiã apud vos reddẽ cõmendabilem poſſũt·et niſi fallor·qui eum tribulant falſi ſunt·et non ẽ i oꝛe eorum veritas. Deniqꝫ vos ꝓbabitis·et non eſt michi verbis laborãdum

ſup hoc. Eſt ꝑterea cum eo vir religioſus et ſanct⁹ G·abbas·ꝓ q̃ ſimiliter ſi quid ad merita eꝰ nr̃a interuẽtio addere põt obnixe oro·vt in ſuis peticõibꝰ exaudiatur . Arbitroꝛ eñ illũ nullam facere que nõ digna ſit exaudiri

217 Ad eundẽ excuſans ſe de freq̃ntia lrãrum ·et iterum ſupplicans·ꝓ quibuſdam

Scribo vobis freq̃ntiſſime vilis õmiculus·et in hanc impelloꝛ audaciam ꝓcibꝰ amicorũ fateoꝛ audax ſum·ſed nõ mendax . Non ſuſpicetur dñs meus in oꝛe pueri ſui inuenire mendacium in omnibꝰ que ad ipſũ ſcripſerit·volo amicis gerẽ moꝛem·non tñ in meam moꝛtẽ. Nec ignoꝛo vbi legerim·os quod mẽtitur occidit animã· falſitatẽ ꝓinde nego·impoꝛtunitatẽ nõ excuſo. Ipſa inueniat veniam·cetera nõ timem⁹. Amicus eſt dñs. Altiſſodoreñ ep̄us ·et ꝓcipuus q̃s neſciat . Habet quã communicet amico anxietatẽ·non falſitatẽ·fidelem ꝓ decano ipius afferim⁹ excuſatõem·abſolutõem exigim⁹·filij ſumus vnius pr̃is·quod ſolita ꝓſumptõne loq̃r q̃ eſtis vos·confidimus ꝙ nõ repellet filios pater·ſꝫ voluntatẽ timentium ſe faciet et dꝑcationẽ eorum exaudiet·et letos faciet illos

218 Ad eundẽ ꝓ Comitẽ. Radolfo et vxoꝛe eꝰ de quoꝝ diuoꝛcio agebatur · excuſans comitẽ theobaldũ et archiep̄m bituriceñ

Scriptum eſt·qð deus cõiunxit ·hõ nõ ſepat Surrexerunt viri audaces· qui non timuerunt coniunctos a deo contra deum diſiungẽ. Nec q̃ id ſolum· inſup et adiecerunt cõiungere nõ cõiũgendos·addentes ꝑuaricatõem lacerantur ſacramẽta eccl̃ie·ſcinduntur ꝓhdoloꝛ veſtes xp̄i ·ideqꝫ ad cumulum doloꝛis ab hijs a quibꝰ reſarciri debuerant Amici tui deus et ꝓximi tui aduerſum te appꝛoq̃nquerunt et ſteterũt. Nam qui mandatũ tuum tranſgrediuntur·non ſunt alieni·nõ ſunt extranei a ſanctuario tuo·ſed eorum hodie locum tenent· quibus dixiſti. Si diligitis me·mandata mea ſeruate Comitẽ Radolffum et vxoꝛem eius·deus cõiunxerat ꝑ miniſtros eccl̃ie· et eccl̃ia ꝑ deum· qui dedit poteſtatẽ talem hominibꝰ Quos quos cõiunxit eccl̃ia·diſiũxit camera . In quo facto illud cõueniẽter prouiſum ẽ ꝙ in tenebris facta ſunt opa tenebꝛarum . Qui eñ male agit odit lucẽ·et nõ venit ad lucẽ·vt nõ arguantur opa eꝰ a luce. Quid meruit comes theobaldus·quid peccauit homo ille. Si pctm eſt·ꝙ diligit iuſticiã et odit iniquitatẽ·nõ põt excuſari . Si peccatum eſt qð reddit regi que regis ſũt·et que ſũt dei deo non põt excuſari. Si. Archiep̄m bituriceñ ſuſcepit ad imperium vr̃m hoc eſt maximum et ꝓmum peccatum. En ſanguis iſte de manu eius exq̃ritur Qui retribuunt mala ꝓ bonis detrahũt ei qui ſequitur bonitatẽ . Multi clamant ad vos in toto coꝛde ſuo·vt iniuriã filij vr̃i ·et oppꝛeſſionẽ eccl̃ie· digna animaduerſione vindicetis et artifices hu⁹ ſceleris cum ipſo eorum capite cui quicquid libuit

timeatis· timenda contempnatis· et ꝙ olim ſancto
et glorioſo regi dauid ioab legitur exprobraſſe·dili
gitis eos · qui vos oderāt et odio eos habetis ·qui
vos diligere volunt. Neqꝫ enim qui vos inſtigant
priorem iterare maliciam·aduerſus non merentē·
querunt in hoc honorem veſtrū·ſed ſuum cōmodum
immo nec ſuum cōmodum ſed dyaboli voluntatē
vt regis ꝙ abſit potentiā cōcepti furoris habeāt ef
fectricem· ꝙ ſuis ſe poſſe adimplere viribꝫ nō confi
dunt·inimici corone vre· regni manifeſtiſſimi tur
batores. At quicquid vobis de regno vro de anima
et corona veſtra placeat facere nos eccleſie filij·iniſis
iniurias cōtemptū et conculcationem omnino diſſi
mulare nō poſſumus·que illi preter illa que in eā
iam preceſſiſſe miſerabiliter plangimꝰ. Iterum de no
uo ꝑtim inferri·ꝑtim imminere ſentimꝰ ꝑfecto ſta
bimus et pugnabimꝰ vſqꝫ ad mortē·ſi ita oportue
rit ꝓ matre noſtra armis quibꝫ licet·non ſcutis et gla
dijs·ſed ꝑcibus fletibuſqꝫ ad deum. Et ego quidem q̄
me memini·preter cottidianas ꝑces·quas ꝓ pace et
ſalute veſtra atqꝫ regno· corā dño ſupplex ipo teſte
fundebam·etiam apud ſedē apſicam·litteris et nun
cijs cauſam veſtrā egiſſe fateor ·vſqꝫ pene ad ꝓprie
cōſciētie leſionem·et ipſiꝰ ſumi pontificis iuſtam qd
diffiteri nō debeo cōtra me indignatōem. Ergo inqꝫ
aſſiduis vris q̄ innouare cottidie nō ceſſatis exceſſi
bus ꝓuocatus·dico vobis·incipio penitere ſup in
ſipientia mea priori·qua plus iuſto vre adoleſcētie
hucuſqꝫ faui·et de cetero ꝓ mea exiguitate· non de
ero veritati ·nō tacebo ꝙ cū excōmunicatis iterato
fedus et ſocietatē mire ſatagitis· ꝙ in necē homini
cōbuſtionē domorū·deſtructōnem eccleſiarū· diſper
ſionem pauperum ·raptoribꝫ et predonibꝫ ſicut di
citur adhereatis. Iuxta illud ꝓphete . Si videbas fu
rem·currebas cum eo·et cum adulteris portōem tu
am ponebas ·q̄ſi non ſatis ꝑ vos mala facere valea
tis Non ſilebo ꝙ illicitū illō·maledictūqꝫ iuramē
tum inconſultiſſime a vobꝭ vſurpatū·cōtra bituricē
eccliam·ꝑ q̄d heu tot et tanta mala iam merito ꝓue
nerunt nūc ita tandē corrigitis· vt xpi ouibꝫ apud
cathalanū·paſtorem ꝑfici non ſinatis. Inſup et fra
tri veſtro eiuſqꝫ militibꝫ ſagittarijs· baliſtarijſqꝫ·do
mos epales·cōtra ius et fas inhabitandas·et res ec
cleſie in huiuſmōi nefarios vſus ꝓfligandas·audac
ter nimiū exponatis Dico vobis nō erit diu multū
ſi hec ita facere ꝑgitis·et ideo mi dñe rex·amicabili
ter moneo vos ·et fideliter cōſulo vobꝭ· vt citius ab
hac malicia deſiſtatis·ſi forte iam parātis ferire ma
num·imitatē regis exemplo penitētia et hūilitate
ꝑuenire poſſitis dura loqr ·ꝙ duriora vobis formi
do ·ſi memēror a ſapiente dictū ·meliora eſſe vbera
amici q̄ꝫ fraudulēta oſcula inimici

22 e ¶ Ad. Ioſlenū ſueſſionē̄ epiſcopū et eugeriū ſancti
dionyſij . Abbatē ſup eodē

Deſcripſerā regi arguens eum ſup malis ·que
ſiūt in regno eiꝰ·ipſius ſicut dicitur aſſenſu
et quid reſcripſit·dignū duxi vobis· qui de eiꝰ eſtis
cōſilio inſinuandū. Miros enī ſi ita credit vt loqui
tur·et ſi nō credit q̄uo cōſcio michi vtiqꝫ oīm ſcitis
que ad pacem reformandā fuerūt· Iſta ꝑſuadere co
natur·ait enī ſicut videre poteſtis in litteris eiꝰ cum
male ſuata ex ꝑte comitis pacta conaretur oſtende
re·adhuc ſuſpenſi manent epi nri adhuc terra nra
interdicta eſt·q̄ſi vero cuiuſq̄ꝫ ·eccliaſtici abſolutio
interdicti ad comitē theobaldū ꝑtineat ·aūt hoc ip
ſe aliq̄n pepigerit ſe facturū. Illuſus eſt ait comes
radulfus·et iterū religatus eſt. Et hoc q̄d ad comi
tem theobaldum·nōne quicquid·de hac re ꝓmiſit
fideliter laborauit·et efficaciter adimpleuit . Ille ve
ro deprehenſus eſt in aſtucia ſua et cecidit in foueam
quā fecit. En hoc ē totum·cur irrita faceret rex pac
ta ſua que diſtinxerūt labia vra. An ꝓpter hoc decu
it incandeſcere irā regis cōtra deum et eccliam eius
cōtra ſeipm et regnum ſuū. Ita ne ꝓpter hoc debuit
obliuiſci honoris ſui vt ad debellandū hominē ſuū
quē nō dico·diffidauerat ſed nec ſubmonuerat·vel
poſuerat ad ratōem·mitteret fratrē ſuū idqꝫ ꝓ catha
lanū·de q̄ potiſſimū ciuitate·ſcitis ꝙ rex cū comite
theobaldo pepigerit. Sꝫ rex adhuc aliud addit q̄d
mrimonijs ſibi moliatur cōiūgere·cōtra eiꝰ fidelita
tē comitē flandrēn et ſueſſionēn . Et de fidelitate q̄dē
ſuſpicio eſt nō certitudo porro inanes ſuſpiciones
certis pactōnibus ꝑiudicare quale ſit vos videritis
quāq̄ꝫ id omnino credēdūm non fuerit de tali viro
Nūquid enī hoſtes ſunt regis q̄bus alligatur co
mes·et non magis homines eiꝰ et eiꝰ amici . Nō
ne conſanguineus regis et ſicut ipſe fatetur ·baculꝰ
regni comes flandrēn eſt. Quid ergo contra regis
fidelitatē facit eius homo·et fidelis ipſius·ſi alijs eiꝰ
amicis ſuorum matrimonijs copulatur . Nonne
ſi quis ſimplici oculo rem vt eſt conſideraret potius
magna pax regni magnumqꝫ robur et magna poſ
ſet reputari ſecuritas. Illud aūt miror q̄uo rex di
cere nō timuit cognoſcere ſe ꝙ nouerim ego· comi
tem theobaldū in partem ſuam ·contra regem comi
tem radulffum trahere attēptaſſe. Nā et viua voce
nūcio nro plus dixit q̄ꝫ ſcripſerit. q̄d mandauerim
ſepius dicto radulffo·maximā ꝑtem peccatorū eiꝰ
me ſuſcipe·ſi vellet comiti theobaldo adherē Si na
tus eſt homo ꝓ quē iſta mandauerim ·veniat et ar
guat me palā·ſi ſcripſi lrās ꝓferatur in medium·vi
derit ipſe cui crediderit ·certus ego ſum· ſum quia
nūq̄ꝫ nouerim q̄d imponit. Idem arbitror et de co
mite theobaldo qꝫ et ipſe omnimode diffitetur·vide
at ꝑinde deus et iudicet·ꝙ nūc de ſuſpitōne comes
theobaldus arguitur ab eo qui manifeſte cōtra pac
tiones ſuas ipſum ſibi attraxit comitem radulffum
cōtra dei ꝑcepta·cōtra ſentēciā ſūmi pōtificis adulte
ro et excōmunicato cōmūicans. Ait quoqꝫ rex·ple
ne habuimus duos grauiſſimos oppugnatores·et ꝓ
pheta ſubſannās reſpondet . Ibi trepidauerūt timo
re vbi non fuit timor. Ecce inq̄t oppugnamur·qui
non oppugnauimꝰ· ꝑſecutōnem patimur· qui nō
ꝑſecuti ſumꝰ. Quis oppugnat obſecro· q̄s oppug
nat quiſue ꝑſequitur. Nōne comes obſecrat et hūi
liatur honorare paratus vt regem ſeruire et obſequi
tanq̄ꝫ domino ſuo obnixe pro pace ſupplicans et
bonā regis quod in ſe eſt ſibi cōciliare ſatagens

tharſis . Si demũclam⁹ filijs cum aplo vt obediant
pr̃ibus p omnia · quaſi aerem verberam⁹. ſi pr̃ibꝫ lo
q̃mur · ne ad indignatõem prouocent filios in nos
potius eorum indignatõem ꝑuocam⁹ nec delinquẽ
tes ſatiſfacere nec rectores ſeu correctores cõdeſcen
dere vllaten⁹ acquieſcunt omnes ſuũ ſtomachũ ſe
quũtur · et totis viribꝫ funem in diuerſa trahẽtes rũ
punt Neu nec dũ recenti eccleſie plage cicatrix occa
luit · et rurſum ſcindere parant rurſus corpus xp̄i
affigere cruci · rurſus fodere latus innocẽtũ · rurſus di
uidere veſtimẽta atq̧ ipſam quod in ipſis eſt tunicã
inconſutilem · quãuis fruſtra dirũpere ſatagunt. Si
qua in vobis ſũt viſcera pietatis · tantis vos oppo
nite malis · ne in illa p̃cipue terra ſciſſura fiat · i qua
ſolent ſicut optime noſtis · ſciſſure alie reſartiri. Mã
ſi actor ſcandali · ore ſingulariter iudicis tremendi
adicitur maledicto · quibꝫ putam⁹ benedictõibꝫ dig
nos · hui⁹ nequicie fugatores. De duobꝫ nõ excuſã
mus regem Mã et iurauit et illicite · et p̃iurerat iniu
ſte. Verum id non volũtate · ſed verecũdia Nam p
bro ducitur ſicut optime noſtis · apud francigenas
iuramentũ ſoluere · quantũlibet male publice iura
tum ſit · quãuis nemo ſapiens dubitet illicita iura
mẽta nõ eſſe tenenda Verũtñ ne in h̃ quidẽ excuſari
poſſe fatemur · neq̧ eñ excuſare nos · ſed veniã po
ſtulare ſuſcepimus vos videte an excuſare eum aliq̃
ten⁹ poſſit · ira etas maieſtas · poterit ſine dubio · ſi mi
ſericordiã iudicio ſup exaltindã decreuatis · q̃tenus
videlicet talis aliq̃ conſideratio in rege et puero ha
beatur vt hac ei vice · tali quidem timore parcatur · q̃
tale aliq̃d de cetero non p̃ſumat · parcatur ſane dixe
rim · ſi fieri poſſit · ſalua in omnibꝫ eccl̃ie libertate · ſit
et archiep̃o debita veneratõe ſeruata quẽ man⁹ apo
ſtolica conſecrauit · hoc ipſe rex hũiliter petit · h̃ no
ſtra vniũſa citra mõtana ĩmiũ iam afflicta eccleſia
ſuppliciter dep̃catur · alioquin dam⁹ manus mori
tabeſcentes et areſcentes · pre timore et expectacõne
que ſuperuenerunt vniũſo orbi. Siquidem dep̃cacio
mea ſup hoc ab anno priore · et peccatis meis exigẽ
tibꝫ · dep̃catõnem meam · nõ exauditio · ſed indigna
tio · indignatõnem aũt deſolatio pene vniũſe terre
ſecuta eſt. Si quid zelo vrgente erupit · quod nõ fu
it · aut ſec⁹ q̃p fuit dicendũ · ſit queſo apd̃ vos q̃ſi nõ
dictum · vbi vero dixi qd̃ oportuit · et vt oportuit di
ci · ſit nõ fruſtra dictum

· 222 · Ad ludouicum. Regem francorũ de facto comitis
theobaldi · et comitis radulfi de quo et ſupra

Ibẽter quidẽ · ſicut ip̃e fateri dignamini · etiã
ꝓpria atteſtante cõſciẽtia · que ad honorẽ ve
ſtrum et regni vtilitatẽ ſpectant pro noſtro exiguo
poſſe · et querimus · et querem⁹. Ceterum ꝙ n̄re hũi
litati querimini ſup anathemate mox innouãdo in
comite radulfũ · et vultis me opam dare omnimo
dã vt nõ fiat · ob multa mala · que ſecutura inde pu
tatis ꝑ ſus non video · q̃uo implere poſſim · et man
dato obuiare ap̃lico · qd̃ et ſi poſſem · non video ꝙ
ratõnabiliter poſſem · doleo q̃dem de malis ſi inde ꝓ
ueniant · ſed non ideo tñ debemus facere mala vt bo
na veniant. Saci⁹ tuciuſq̧ hoc totum ꝑfecto omni
potẽtis dei iudicio · et diſpoſicõni relinq̃mus · q̃ põt
facere · vt et bona que ip̃e vult fieri · fiant et maneãt
et mala que mali moliũtur nõ veniant aut certe in
eos ipſos · potius q̃ ea volunt et q̃runt veniant. Val
de aũt cõtriſtat me vnũ · quod in l̃ris veſtre celſitudi
nis cõtinetur · ꝙ videlicet et debeat obuiare res iſta
paci facte inter vos et comitem theobaldũ · an neſci
tis vos grauiter offendiſſe · in eo ꝙ comes theobal
dus violẽtia guerre veſtre · cõtra deum et iuſticiã iu
rare compulſus eſt · non ſolum quia quereret · ſi etiã
ꝙ efficeret · vt predictus comes radulfus et terra ei⁹
tam indebite immo tã illicite abſolueretur . Quid
iterum vultis peccatum peccato addere · et iram dei
ſup vos qd̃ abſit accumulare Quid peccauit comes
theobald⁹ vt iram veſtrã rurſũ incurrere mereatur
qui et abſolutõnem comitis radulfi · licet iniuſtam
ſicut ſcitis tanto labore · et difficultate obtinuit et re
diuiuã excõmunicatõnem quãuis iuſtiſſime redeun
tem · nec queſiuit · nec q̃rit vtpote qd̃ timore vĩo et
abiurauit. Nolite queſo · nolite domine mi rex · re
gi veſtro immo omni conditori · tam euidenter in
ſuo regno et in ſua poſſeſſione · audere reſiſtẽ · et ma
num extendere tam frequẽti et temerario auſu · aduer
ſũ terribilẽ · et eũ q̃ aufert ſpm̃ ꝑncipũ terribilẽ apd̃
reges terre. Acriter loquor · ꝙ acriora vobis formi
do · quod non ita vehementer timerem · niſi vos vehe
menter diligam

223 Ad eundẽ vnde ſupra

Scit deus q̃ntum vos ex q̃ noui dilexi et vr̃m
honorem volui · ſcitis vos q̃nto labore · q̃n
taq̧ ſollicitudine toto anno p̃terito querẽde paci ve
ſtre intendi · vna cũ alijs fidelibꝫ veſtris. Timeo aũt
ne ſine cauſa laborauerim in vobis. Vos namq̧ vt
manifeſtum eſt a bono et ſano conſilio · qd̃ accepe
ratis · nimiũ cito · nimiũq̧ leuiter reſilitis · et ad ma
la priora que dudum non inmerito ꝑpetraſſe vos
plangebatis adhuc recentibus illis plagis rurſum
vt audio · neſcio q̃ dyabolico conſilio feſtinatis. A q̃
eñ niſi a dyabolo ꝓcedere h̃ conſiliũ dixerim · p qd̃
fit vt incendijs incendia · homicidijs homicidija ad
dãtur clamor denuo pauperũ et gemitus compedi
torum · et ſanguis interfectorũ · auribus ꝓtonẽt pa
tris orphanorũ · et iudicis viduarũ. Plane hijs ho
ſtijs hoſtis ille ãtiqu⁹ nr̃i generis oblectatur · q̃ñ ip̃e
homicida eſt ab initio Et nolite fruſtra occaſionem
ſumere · de comite theobaldo ad excuſandas excuſaci
ones in peccatis cũ vir ille paratum ſe dicat · et om
nimode deprecetur · venire ad cõuẽtiones que inter
vos cucurrerũt · q̃ñ pax facta eſt · et ſecundũ iudici
um diligentiũ nomen vr̃m corũ ſcilicet q̃ mediato
res inter vos extiterũt · p omnia ſatiſfacere velit · vt
ſi p̃uaricatõnis forte ab ipſis argui poterit · qd̃ non
exiſtimat · continuo ad honorem vr̃m corrigere nõ
cunctetur. Verũ vos nec ṽba pacis recipitis nec pac
ta vr̃a tenetis · nec ſanis conſilijs acquieſcitis · ſed ne
ſcio q̃ dei iudicio · omnia vobis ita vertitis in puer
ſum · vt ꝓbra honorẽ · honorem probra dicatis tuta

poteſtatiue verſãs·et ꝑ̃o vice ſua vbiq; haut ſegni
ter agens·infert celis cottidianas hoſtias·non pla
ne pacificas·clamores pauperũ·lacrimas viduarũ
planctus orphanorũ·gemitus compeditorũ·ſangui
nẽ interfectorũ. Verũ anguſtus eſt eius malicie il
le ſpatius·remẽſem inuadit·atq; in terra ſanctorum
iniq̃ gerit·nõ clericis·non monachis·nõ ſanctimo
nialibꝰ parcens. Deniq; ſancte marie·ſancti remigij
ſãcti nicaſij·ſancti theoderici terras fructiferas·et vil
las populoſas·ita in ore gladij deuaſtauit·vt pene
in ſolitudinẽ redegerit vniuſas. frequẽs in oĩm au
ribus vox·hereditate poſſideamꝰ ſanctuariũ dei. Sic
rex emendat·quod in ecclẽiam bituricen̄·herodiano
iuramento cõmiſit·ꝑ̃terea rex noſ quidẽ·nõ parũ la
borantibꝰ·pacem cum comite theobaldo fecerat fir
me vt putauimus amicicie fedus inierat et ecce oc
caſionem querit·q̃uo recedat ab amico·atq; ob gñ
de crimen qđ impingitur comiti·q; cum baronibꝰ
regis de liberis ſuis cõtrahit matrimonia·ſuſpecta ẽ
illi dilatatõ caritatis nec ſe putat regem ſi ſe ama
uerint pncipes. Conſiciat prudẽtia veſtra·quid ani
mi erga ſubditos gerat·qui de odio atq; diſcordia ſi
fuerit inter ſuos·ſe eſtimat fortiorẽ. Videat et ppen
dat·ſi eſt hic homo a deo·q̃ in ſuorũ magis mutua
ſimultate q̃ꝫ caritate confidit cũ caritas ſit deus·qđ
minime faceret·ſi illius ſapiẽtiam haberet q̃ ait for
tis ẽ vt mors dilectio· dura ſicut infernus emulatõ
ꝓpterea ergo pacis conuentões·et conſtitões mani
feſte trãſgreditur·nec timet pacta ſua·que diſtinxe
runt labia ſua·deniq; reuocauit in domum ſuam et
ad cõſilium ſuũ virum adulterum·et excõmunicatũ
tum·quẽ ex conſtituto eiecerat et ꝑ exercẽda maio
ri malicia·alijs multis nequã eq; excõmunicatis·
piuris·incendiarijs·homicidis·rex et aduocatꝰ eccle
ſie aduſꝰ ecclẽie qđ ẽ nõ dubiũ amatorẽ et defẽſorẽ de
nuo ſociatur·iuxta illđ ꝓphete. Si videbas furẽ cur
rebas cũ eo et cum adulteris portõẽ tuã ponebas
Ad hec cogit ſuo more epos ad maledicẽdũ bñdi
cẽdis et iterũ bñdicendũ maledicẽdis·et qm̃ nõ ob
temparur ꝑ ſuo libitu ſibi·circuit mare et aridam
vt inueniat iuratores·quorũ piurijs·quos fortaſ
ſis deus cõiungit·ꝑ hoĩem ſeparentur. Qua fronte
obſecro·tanto ꝑe alijs ꝑ̃ſcribere de conſanguinitate
laborat·homo cum ſua qđ palã eſt·tertio ferme cõ
ſanguinitatis gradu pmanens cõſobrina. Equidẽ
inter filiũ comitis theobaldi·et comitis flandren̄ fi
liam·et iterũ inter comitẽ ſueſſionen̄·et filia comitis
theobaldi ſi conſanguinitas ſit·neſcio. Sciẽcur enĩ
illicita m̃rimonia·nec laudaui vnq̃ꝫ nec laudo·ſed
ſciatis vos·et ſciat dñs meus ꝓhibere horum nupci
as·ſi q̃uo cõiungi fas fuerit·exarmare ecclẽiam eſt·
et multam illi ſubtrahere fortitudinem·nec aliã pu
to aduerſantiũ ipis nuptijs intentõem·quã vt in ter
ris ꝑ̃ſatorum principum·nõ poſſint habere refugi
um·quicũq; audebunt cõtradicere ſciſmati qđ minã
tur·huiuſq; zelus meus nõ poſſum ego emendare
qđ potui redarguere·potui et cõmonẽ eum q̃ poſ
ſit zelus dñi mei faciet hoc ipm duxi neceſſarium in
magno ecclẽie labore atq; piculo cõpellendũ·et ꝑ
nullũ dignius q̃ꝫ ꝑ vos·qui eius lateri et ſpũi adhe

retis·apud quẽ queſo habeto me excuſatũm q; rege
mutato·mutauerim ſtilum·qui ad ipm deum·dei ꝓ
phetã dixiſſe ſcitis. cũ viro innocẽte innocẽs eris et
cum peruerſo peruerteris

Ad Epm Sueſſionen̄ ꝓ pace regni

22 A

Laborauimꝰ ſed ꝑ defectu adhuc queſtio eſt
Seminauimꝰ multum et intulimus parũ·fa
temur nos egiſſe·veſtra opa et pñtia. Verũ q; eã
nõ requiſiuimꝰ in tanta neceſſitate ꝑ amicũ cõmunẽ
ſãcti dionyſij. Abbatẽ docebamini. Nũc itaq; ne de
cetero diſſimuletis· ſed ſcđm ſapiẽtiam uobis a deo
datam ſtudeatis que ad pacem ſunt. Monemꝰ ſanc
tam ſollicitudinem vr̃am. Nã rogandꝰ non eſtis ꝑ
tali re q̃ vtiq; cõſtat nõ mõ valde honorificari mini
ſteriũ vr̃m·ſꝫ et turpari admodũ ſi negligitis. In in
dicta celebritate apud ſanctum dionyſiũ ſperamus
videre nos

Ad Ludowicũ. Regem francorũ exorans de pace et ſuadens bona

22 B

Ludouico dei grã illuſtri regi frãcorũ·et du
ci aquitanorũ. Hugo antiſiodoren̄ q̃liſcũ
q; miniſter·et. B·clarauallis vocatus abbas. Dili
gẽ iuſticiã et iudicare ſapiẽter terrã·diu ẽ q; egreſſi
de domibꝰ noſtris· poſtpoſitis ꝓprijs vtilitatibꝰ·ꝓ
pace vr̃a et regni·fideliter ſicut nobis deus teſtis eſt
laboramus·triſtamur aũt q; aut nullũ aut exiguũ
noſtri laboris fructum adhuc tenemus·adhuc pau
pes clamãt poſt nos·adhuc terra quotidie vadit in
deſolatõem. Queritis que terra·veſtra nõ alia. In
tra regnũ enĩ et contra regnũ veſtrũ·iſta omnia ma
la ppetrantur. Nam ſiue amici ſiue inimici vr̃i ſint
q̃ de guerra iſta paupantur·captiuantur·conterun
tur·nõ aliũde q̃ꝫ de regno vr̃o ſunt· in q̃ manifeſte
imminere· iamiãq; videtur ſermo ſaluatoris dicen
tis Omne regnũ in ſeipſo diuiſum deſolabitur·huc
accedit qđ ipi diuiſores et deſolatores·vos cõſtitue
runt ſibi huius nequicie caput et principẽ·quẽ ꝑ̃ci
pue metuere debuerant defenſorem·et ſentire vltorẽ
Nos tñ credebamꝰ·vos tactum a deo et illũiatũ·tã
tam illorũ nequiciã aduertiſſe·et errorem vr̃m agno
uiſſe et cupe omnino cõſilijs ſanioribꝰ a laqo iſto
retrahere pedẽ. Cetrũ ab hac ſpe pene deiecit nos
colloquiũ illud habitũ nup inter nos apud corbo
liũ. Scitis enĩ q̃uo et q̃ꝫ irracionabiliter vt pace veſ
tra dixerimꝰ·a nobis tunc receſſiſtis. Unde factum
eſt·q; ſmonis illius q̃ nobis in dicto noſtro diſpli
cuit reddere ad liquidũ ratõnem·pro vr̃a nobis tur
batione nõ licuit·quã ſi expectare placido corde dig
naremini·forſitan cognouiſſetis et vos·q; nil nob
indecens aut importabile dictũ fuiſſet·ſcđm q; iam
res noſtra pceſſit. Nunc aũt ſine cauſa turbatus
turbatos nos et cõfuſos·et quid faciamus dubios·
anxioſq; tenetis·homines q̃ bona vobis cupiũt et q̃
runt·qđ nõ eſt aliud niſi quia fraus iniquorũ·et ra
muſculi parũ ſcientiũ hominũ·dicentiũ malum bo
nũ·et bonũ malum·conturbant vos. Verum nos

voluntatẽ. Eſto ꝙ non ſit ita ſi magis comes regi mala omnia moliatur. Mõne ad id qđ ſtatutũ fuiſſe ſcitis fuerat recurrendũ. Sic eñ inter ſe pepigerunt ut ſi qua de cõuentionibꝫ illis cõtrouerſia aut diſſenſio naſceretur nichil mali ſibi inuicem facerẽt aut q̃rerent donec coram nobꝭ tribus pariter et domino antiſiodoreñ ventilata res eſſet atqꝫ diſcuſſa q̃ et tũc mediatores fuimus et ſi quid emergeret controuerſie debuimus eſſe recõciliatores. Et id modo omnimode comes flagitat ſed rex abnuit. Deniqꝫ eſto ꝙ omnino male meruit comes ſi eccleſia dei quid meruit. Quid inq̃ meruit nõ iam ſola bituriceñ eccleſia ſed et cathalaneñ eccĺia remeñ eccleſia et pariſieñ. Habeat rex aduerſus comitẽ ius ſed de quo obſecro de quo iure p̃ſumit ut eccĺiarum poſſeſſiones et terras deuaſtet ut xp̄i ouibꝫ paſtores p̃ficí nõ pmittat ut hijs quidẽ electorũ pmotiõem ꝓhibeat alijs vero qđ hactenus inauditũ eſt dilatõem electõnis indicat donec vniuerſa conſumpſerit donec diripuerit pauperũ facultates donec penitus deſoletur terra. An uos conſulitis ei talia. Miror valde ſi cõtra veſtrũ conſiliũ fiunt hec mirum magis et malũ ſi veſtro conſilio fiunt. Etenĩ conſulere talia manifeſte ſciſma fabricare ẽ deo reſiſtẽ eccĺiam ancillare et nouã in ſeruitutẽ eccleſiaſticã redigere libertatẽ. Si quis dei fidelis ſi quis eccleſie filiꝰ eſt profecto ſtabit et opponet ſe quoadpoterit murum pro domo dei. Nam et vos ipſi ſi pacem deſideratis eccĺie ſicut optet filios pacis quõ non dicam tractatis ea ſed vel intereſtis conſilijs tã malignis. Quicquid enĩ mali fecerit merito nõ regi iuueni ſed cõſiliarijs ſenibus imputatur

225 Ad epiſcopũ ſueſſioneñ duriſſime reſcribentẽ ei ita vt hec fuerit ſalutatio. Salutẽ in dño et non ſpiritũ blaſphemie excuſans ſe apud eũ rogansqꝫ de pace regni et bonis conſilijs

Minime quidẽ ego ſpiritũ blaſphemie me habere arbitror ſed nec cuiq̃ꝫ maledixiſſe aut maledicere velle me ſcio principi preſertim populi mei. Ceterũ quicquid illud ſit q̃ ſe leſam veſtra dignitas iudicat peto veniã ſcio eñ q̃s dixerit. Blaſphemamur et obſecramꝰ. Dico ergo cum beato iob Que locutus ſum vtinã nõ dixiſſem et vltro non addam. Iam dño abbati ſancti dyonyſij pro communi querimonia ſcribens vtriqꝫ veſtrũ reſpõderã et putauerã me feciſſe ſatis et qm̃ vt video nondũ quieuit indignatõ veſtra que forſitã adũſus eccĺie conculcatores iuſtiꝰ incanduiſſet etiã vobꝭ dico ſciſmaticos vos aut fomitẽ eſſe ſcandali nec dixi nec ſcripſi et dico ſecurꝰ nec vereor ꝙ me mea pagina arguat mendacij. Scrutamini eã ſi placeat et ſi ita inueneritis reũ me fatebor grandis ſacrilegij et reuera ſicut notatis ſpiritu me blaſphemie agitatũ illa ſcripſiſſe ne tñ huiꝰlis ſatiſfactio ſpiritũ videatur excludere libertatis doluí fateor et doleo ꝙ nondũ ea vos libertate qua deceret compimꝰ xp̄i vlciſci iniurias eccleſie defendere libertatẽ. Dolor iſte cõpulit me ſcribere dura nõ tñ illa que impingitis. Putaverã ſiquidẽ et adhuc putarem niſi timerẽ vobꝭ in hoc eſſe moleſtus nequaq̃ꝫ ſufficẽ ꝙ ſciſmatis nõ eſtis auctores niſi et eos qui ſunt cuiuſcũqꝫ dignitatis extiterint tota libertate pro viribus cohercetis et eorũ conſiliũ atqꝫ conſorciũ execretis. Putarem inq̃ꝫ gloriam vobꝭ eſſe ſi dicere poſſetis et vos odiui eccleſiam malignãtium et cũ impijs non ſedebo. Nũquid ſolũ dicebat zelus ille ꝓphetã et nõ hodie q̃ꝫ a dñi ſacerdote requirit. De quo dicebat Mõne qui oderunt te dñe oderã et ſuper inimicos tuos tabeſcebã. Optarẽ ſane vt ſalua vr̃a ſerenitate id q̃ꝫ eloquar hũc zelũ vos exercuiſſe in puerũ regẽ quĩ nõ tam pueriliter q̃ꝫ crudeliter ſine cauſa irrita fecit et nr̃a ſana conſilia et ſua pacta ſine cauſa regnũ ſuum cõturbat bella vbiqꝫ celis terriſqꝫ ſuſcitat eccleſias vaſtat ſacra temerat exaltat iniquos bonos pſequitur perimit innocẽtes. Nec inq̃ꝫ vellem vos dolere hijs cõtradicere et reſiſtere quod in vobꝭ eſt ſed meũ nõ eſt magiſtrum docere ſolleuũ minꝰ aũt reprehendere epm̃ qui magis me et alios peccantes redarguere et errantes corrigere debet. En q̃ntum vos timeo. Clauſam habetis epiſtolã qui de priore apte mala ſuſpicatus eſtis. Nam ego quidẽ nichil in hoc aliud cogitaui niſi ꝙ ad diuſos ſcribẽtẽ neceſſe eſt iuxta cõſuetudinẽ epĺam cera non claudere. Iã et ꝑ hoc q̃ꝫ veniã peto

226 Ad. Stephanũ peneſtrin̄ Epm̃ excuſando ſe ſup q̃buſdã que ſibi imponebantur

Loquitur iheremias ad deum pro aduerſarijs ſuis ita dicens. Recordare dñe ꝙ ſteterim in conſpectu tuo vt loquerer ꝑ eis bonũ et auerterem indignatõem tuã ab eis. Et infert ꝓpterea inq̃t da filios eorũ in famẽ et deduc eos in manꝰ gladij et adhuc alia in hũc modũ eqꝫ grauia imprecatur illis. Quod ꝓpterea nunc apd̃ veſtrã reuerẽtiam memorandum putaui qm̃ ſile michi aliq̃t cum ꝓpheta video accidiſſe vos eñ ſcitis q̃uo ego q̃ꝫ ꝑ rege ſteterim in cõſpectu dñi mei corpe quidẽ abſens ſed pñs ſpiritu et loquerer pro eo bonum bona ſiquidẽ pollicebatur. Nunc autẽ ip̄o reddẽte pro bono malũ contraria ſcribere pudet erroris et falſe ſpei quã de eo cepam et gratias ago ꝙ ꝑ eo ſimpliciter ſupplicans nõ fuerim exauditus putabam me deferre regi pacifico et ecce inuenior q̃uiſſimo hoſti eccĺie aſſentiſſe. Cõculcantur apud nos ſancta eccleſia turpiter ancillatur. Nã et electõnes epor̃ fieri ꝓhibẽtur et ſic vbi id p̃ſumptum a clericis fuerit electꝰ epiſcopari nõ ſinitur. Deniqꝫ ſedet in triſticia eccĺia pariſieñ proprio deſtituta paſtore et nemo eſt qui de ſubſtituẽdo alio mutire audeat. Non ſufficit ſpoliari bonis p̃ſentibꝫ domos epiſcopales etiã in terras et in homines circũquaqꝫ deſeuit manus ſacrilega totius inſup anni ex eis ſibi redditꝰ vendicando. Vr̃a cathalaneñ fecit quidẽ electõem ſꝫ q̃ electus eſt ecce iam diebus multis debito honore fruſtratur et ſcitis q̃ꝫ non abſqꝫ graui gregis dominici detrimẽto. Cõmiſit rex germano ſuo roberto vices epiſcopi et ille in cũctis terris rebuſqꝫ eccleſie

vſq₃ quaq₃ et nemo audet contra mutire. Et vtinā vel innocētia tuta eſſet et iuſticia ipſa ſuimet ſufficeret defenſioni. Quid peccauit abbas latniaceñ. an q̄ bonus monachus et melior abbas. q̄ bone opinionis et melioris eſt vite. an q̄ monaſteriū cui p̄eſt et decorauit religione et bonis tēpalibꝫ ampliauit et bonorū fratrum numero cumulauit. En ſanguis iſte de manu eius exq̄ritur. Si crimen ē acceptum eſſe deo et hominibꝫ tollatur et crucifigatur. negari em̄ nō pōt hoc illū eſſe celo et terra teſtibꝫ. Si crimē eſt eſſe hoſpitalē benignū ſobriū caſtum humilem. decidat merito ab inimicis ſuis inanis. Re uera nāq₃ et in hijs excuſari nō pōt cōuincētibus ſe ꝓprie vite ſanctitate et fame glīa. At imponitur ei noluiſſe ſuſcipe nūcium dn̄i mei. ꝑſus grauis offēſa ſi ita eſt. Non negat abbas hoīem q̄ mittebatur in angliam cum eſſet honorifice ſuſceptus officio q̄rere loqui cum eo. ſꝫ paranti exire interuenit. Hūbertus ꝓpoſitus dicens ſe potius exiturū et hominū vice ipſius ſatiſfacturū. Si quomin⁹ qḋ oportuit actum fuit cū viro cuius culpa fuerit. vobis relinq̄mus iudicandū. Accuſatur itē q̄ lr̄as dn̄i pape p̄dicto humberto violenter abſtulerit et diruperit. ſꝫ extant lr̄e integre et bullate. nec vi eas ſicut mentitur amiſit. ſed ſponte dimiſit. cōſilio vtiq₃ comitis theobaldi et nr̄o. Dicitur q₃ q̄ quoſdam monachos in captionem poſuerit atq₃ id q̄dem fcm̄. ſed ſi quoſdā turbatores et cōſpiratores in diuiſa clauſtra diuiſit ne ſi̅l poſiti plus nocerent. q̄s hoc recte iudicans rephendat. Si de terris et bonis eccl̄ie quaſi diſtractis et alienatis et datis ab eo cognatis ſuis. coram venerabilibꝫ ſueſſionēſi et antiſiodorēſi comiteq₃ theobaldo aduocato vtiq₃ monaſterij. ſatis reſpōſum ē et adhuc reſpondetur. ſic illū dediſſe ſuis. q̄uo alienis. id eſt ad eundē cenſū vel conſuetudinē. Porro aūt a ſcl̄o nō eſt auditū q̄ monachus rebellis. ſupbus ambicioſus. priuilegiū ꝓprie libertatis ex apoſtolica auctoritate meruerit a tp̄e iude ſcariothis nō eſt inuentus filius illi qui ſic inſurgeret in magiſtrū et traderet ſanguinē iuſtū. felix magiſter cui cū magiſtro omniū cōmunis illa ꝓphetica vox eſt. hō pacis mee in quo ſperabam. q̄ edebat panem meū. magnificauit ſup me ſupplantatōem. Et olim q̄dem eratis cōtra apl̄m petrum dominantes in clerum immo contra coapl̄m eius paulū dn̄abamini fidei totius orbis. At nūc nouū aliq̄d addidiſtis. vſurpantes amplius et in ipſam religionem quid reſtat niſi vt adiciatis et ipſis angelis ſanctis dominari. niſi q̄ in hoc poſterior iudas priorē viciſſe verſucia et fraude videtur. q̄ cū ipſius facin⁹ cōdiſcipuli horruerint vniūſi. iſte callidior potuit ad cōuiuēdū immo ad fauendū ſue malicie nō quoſlibet ſed ipſos aplorū principes circūuenire. Non īputo dn̄o meo cui tam q̄ homini ſubripi potuit. et hoc oro ne de⁹ imputet. Abſit autē vbi veritatē agnouerit vt p̄ualeat tam execrabilis maligni hui⁹ ſacrileguſq₃ conatus. Et ego de hac re ad ipm̄ q₃ ſolito auſu ſcripſiſſem ſi nō ſciuiſſem ipm̄ quicquid ſcribim⁹ minus ſolito acceptare. Queſo dolete vos q̄ monachi eſtis vicē magiſtri vr̄i beati. Benedicti cui iam vt videtis ꝓpeſt. vt vbiq₃ contradicatur et pereat omnis vigor monaſtice diſcipline. monachis adūſus abbates ſuos cornua ſumentibꝫ de manu forti

Ad eccl̄m ꝑ q̄dam. Abbate q̄ accuſabatur 232.

Si vera ſunt que audiſtis de abbate ſancti theofredi. nō poteſtis ea diſſimulare ſine piculo vr̄o et ꝓpter officiū et cōſciētiam. Conſcientiam dico nō tm̄ vr̄am. ſed etiā aliorū. ſunt aūt veriſilia credo q̄ et vera. Verax eſt em̄ q̄ teſtimoniū perhibet de hijs p̄ſenciū lator. Vnde hoc q₃ ſciam q̄ritis. ſanctorum teneo lr̄arū miſſarū a viris ſanctis q̄s ego noui q₃ ſancti et veridici ſūt. et omnes ille pitter continent tam laudes et p̄conia hui⁹ q̄ illius horrendas blaſphemias que accuſant

Ad eoſdem ꝑ eccl̄ia. Meteñſi afflicta 233.

Ad hoc vos deus in ſublimitate poſuit. vt tanto maiori eccl̄ie ſue vtilitate viuatis. quāto in ea eminentiori auctoritate preeſtis. Alioquin deponet ille paterfamilias potentes de ſede. q̄ pro accepta poteſtate inuenti fuerint ſuis vtilitatibꝫ deſuiſſe. Quāta ſuſtinuit ſponſa xp̄i damna in epiſcopatu Meteñſi. et ſi nos amplius horrem⁹ q₃ viciniores ſumus. tn̄ et vos arbitror non latere. En q̄ntus lupus illud ouile xp̄i. tū inſidijs. tū manifeſtis aſſultibꝫ cottidie molitur irrūpere et diſperdere oues criſti ſanguine cōgregatas. Idq₃ nō ab heri et nudi⁹tercius. ſed exquo adhuc fuerat lupicell⁹ nō ceſſat illum dominicū gregē quibꝫ pōt viribꝫ infeſtare et vaſtare rapinis incendijs homicidijs. Ego itaq₃ q̄ in me eſt demōſtro lupū. inſtigo canes. Iā qḋ intereſt vr̄a vos videritis. meū nō eſt docere doctores

Ad. Iohānē. Abbatē de hirrio q̄ abbaciā ſuā reliq̄rat et in ſolitudinem abceſſerat. Hortās eum vt ad locū ſuū reuertatur 234.

Filio cariſſimo. I. frater. Bernard⁹ in ſpū ambulare et timorē dn̄i nō derelinq̄re. dicē nō poſſū in q̄nta amaritudine vite mee et triſticia cordis ſcribam ad te. Iohānes cariſſime. pro eo q̄ me video in tot ſcriptitatōibꝫ pficere nichil. q₃ non capit inte ſermo meus. Scripſi ſemel et denuo niſi fallor. et exigentibꝫ peccatis meis in nullo adhuc reſpondet michi labor meus. ecce tertio iacto ſemen. deum omnipotentē deprecans vt nō reuertatur ad me vacuū ſed proſperetur. et faciat ad q̄ illud mitto letificans nos aliq̄n de fructu tue obedientie et ſalutis. Si audieris me. immo ſi audierit me deus lucratus ſum filium meum ſi nō cōuertam me denuo ad arma conſueta. oratōnes videlicet et lacrimas nō q̄dem contra te. ſed pro te lugi et lugebo. et anxia traham ſuſpiria ex imis viſceribꝫ pro meis viſceribus. Quis det te michi fratrem meum ſugentē vbera matris mee. quis reuocet te michi in illam quietem animi. morum concordiā. ſocietatē ſpūs. cōſcientie ſerenitatē. in qua te aliq̄n tenui et poſſedi. Et ne quod

et ſi cõturbati·nõ tñ omnino deſpati de auxilio ſpi
ritus· quẽ vẽm animũ ſalubriter ſup malis pteritis
concuſſiſſe pſenſimus·adhuc ſtam⁹ et expectam⁹ vt
redeatis ad cor· et quod prudẽter cepiſtis efficaciter
compleatis·hui⁹ rei gratia miſim⁹ fratrẽ cariſſimum
noſ andream de baldemero q̃ vob is iſta plenius vi
ua voce inſinuet. Et quicquid ad hec reſpondẽ pla
cuerit·fideliter renũciet nobis . Si autẽ pſiſtitis qḋ
abſit nõ acquieſcere ſanis cõſilijs·mũdi nos ſum⁹
a ſanguine vr̃o deus eñ nõ pmittit eccłiam ſuam·
ſiue a voƀ ſiue a vr̃is diuti⁹ conculcari

229 Ad epm̃ ſueſſioneñ ſupplicãs vt eũ afflictũ exaudi
at·et cõpaciatur ſibi

Semp quidẽ egui officijs amicorum Homo
nimirum mente et corpe miſerãd⁹·ſed nũc
maxime opus et tempus miſerẽdi·cum vrgente cõ
ſciẽtia·et aggrauata manu dñi ſuper me·duro me
carceri mancipaui dur⁹ iudex in meneipm. Si ad
huc pater eſtis. Nam fuiſſe vos fateor·ſentiat filius·
et ille filius in quo vſq; ad hanc diem·filial ̃ er
ga vos affectus nõ tepuit. Scio ſcio difficile poſſe
extorqueri clauã de manu herculis·et ideo multum
inſto·q; rem peto difficilem·at q̃nto difficilior tan
to violentior·ad pmerẽdam redibitõem. Gran
dis me fateor bñficij debitorẽ·grandis pſius ſi ob
tinuero·nec ignoro·dare q̃ accipe eſſe beatius ·ſed
cedo neceſſitati·occurro piculis·anguſtijs conſulo·
honeſti plane nunc aut diſſilator aut immemor
Cedens itaq; honorabilẽ vobis vt dignũ eſt ptem
michi verecundiorẽ aſſumo·nõ mõ ad accipiendum
verecundior·ſed et importunior ad petendum ·pe
to ergo ſuppliciter·peto inſtãter·peto oportune im
portune·nec eñ illḋ peto quod vos dare nõ deceat
aut me poſtmodũ accepiſſe peniteat·et ſi ita petere
modo minus me deceat. Nam ſi liberatis pauperem
a potente in hoc nobis multũ pſtabitis·voƀ pluri
mũ. Epa mõſtrauim⁹ affectũ·rem vos ſcitis·fructũ
pſtolantur afflicti

230 Ad. Petrũ Cluniaceñ. Abbatẽ conq̃rentem q̃ ſibi
nõ ſcriberet excuſans ſe apḋ eundẽ

Sane iocari libet·dignãter ſane atq; amica
biliter·ſʒ ſi ita luditis·vt nõ illudatis. No
lite mirari· hoc nam ſuſpectũ id michi facit vr̃a ipa
tam ſubita et inopinata dignatio. Non eñ multum
tempis eſt·q̃ ſcribens ad vos. Debita reuerentia ve
ſtrã magnitudinẽ ſalutaui ·et nõ reſpõdiſtis michi
verbũ·nec multo añ rurſum ſcripſerã ad vos ex vr
be roma·et nec tunc q̃dem vł vnũ iota recepi·modo
miramini·q̃ reuertenti nup de hiſpania nugas me
as denuo ingerere nõ pſumpſi. Nõ ſi culpa eſt qua
cunq; et cauſa nõ ſcripſiſſe·ſine culpa pfecto non
erit·noluiſſe me dicam·contẽpſiſſe reſcribere En in
quo pro me faceret iuſticia·quia id a me flagitatis
niſi mallem occurrere gr̃e redeunti·q̃ tardare eam
michi·dũ vel me inutiliter excuſare volo·vel alium
accuſare·ſed hoc dixi ne quid clauſi in mente retine

rem·quod ore nõ pferrem ·q̃ id vera amicicia recu
ſet. Decetero q; caritas omnia credit·iam omnis ſu
ſpicio de medio fiat . Gaudeo q̃ recaluiſtis priſce
amicicie recordari·et vel leſum reuocare amicũ·libẽ
ter redeo reuocatus·felix q̃ reuocor nullarũ iam me
mor ſum iniuriarũ. En ego qui fuerã veſtre pfecto
ſanctitatis ſeru⁹· et nũc et ante gr̃as ago·optime lo
catus ſum·intim⁹ uobis denuo factus · ſicut digna
mini ſcribere. Si forte intepuerã vt arguitis ·haut
dubiũ q̃n velociter recaleſcam · fotus vr̃e caritatis
viſceribꝰ·et nũc quod placuit ſcribere·obuijs mani
bus ſuſcepi·legi auide·libenter relego·et placet ſepi
us repetitum·placet fateor iocus·eſt eñ et iocundita
te gratus·et ſeri⁹ grauitate. Neſcio ſiquidẽ q̃uo in
ter iocundũ ita diſponitis ſermones vr̃os mundi
cio·vt et iocus leuitatẽ non redoleat ·et auctoritas
cõſeruata·hilaritatis nõ minuat gr̃am. Porro auc
toritas ita ſeruatur·vt illud ſancti viri·merito voƀ
poſſit aptari·ſi qñ ridebã nõ credebant michi. Epa
reſcripſimus·et puto iam iure exigimus ampliora
que pmiſiſtis dignũ eſt vt ſciatis que penes nos
ſunt Decretũ eſt michi vltra nõ egredi monaſterio
niſi ad cõuentũ. Abbatũ apud ciſterciũ ſemel in an
no Hic fultus oratõnibꝰ vr̃is·et benedictõibꝰ con
ſolat⁹ paucis diebꝰ q̃bꝰ nũc milito expecto donec ve
niat immutatio mea pꝓpici⁹ ſit m̃ deus· vt nõ amo
ueat oratõem veſtrã·et miſericordiã ſuã a me·fractus
ſum viribus et legitimã habeo excuſatõem vt iam
nõ poſſim diſcurrẽ vt ſolebã ſedebo et ſilebo ſi for
te experiar quod de plenitudine intime ſuauitatis
ſanctus pꝓpheta eructuat. Bonũ eſt ingẽns expecta
re dñm in ſilentio. Et ne ſolus videami michi luſiſ
ſe puto iam non audebitis me de hoc ſilentio meo
reprehendere et more vr̃o appellare ſoporẽ qḋ vt pu
to congruentius ac magis ꝓprie ſanctus yſaias cul
tum iuſticie nominat·et de q̃ legitis in hoc ipo pro
pheta dicente domino · in ſilentio et ſpe erit fortitu
do veſtra. Cõmendate me oratõnibꝰ ſancti conuen
tus cluniaceñ·et ſalutato ex me pri⁹ ſeruo omniũ ſi
dignũ iudicabitis

231 Ad tres. Epos. Oſtienſes tuſculanũ peneſtrinũ p
Abbate latiniaceñ·cui multa fł̃o imponebantur ex
cuſans atq; cõmendas eũ·et rogans p illo

Vobis audeo loqui·quicquid in buccã vene
rit . Nam et ſi oportuerit ſuſtinere modicũ
quid inſipientie mee·geret michi pculdubio morẽ
beniuolentia veſtra ·que ſapientibꝰ et inſipientibus
debitrix eſt·et hoc dico·nõ quia cogitẽ precipitare
verbũ qḋ ad rem nõ ptinet·aut leuitate vel intendã
aut nugari delecter ·preſertim apḋ vos qui videmĩ
columpne eccłie·ſʒ ex habundãcia cordis os loq̃tur
et veritas dolore vrgente intrinſeco · taciturnitatis
impaciens·prorũpit in mediũ . Mei eñ dico voƀ
pene moti ſunt pedes · pene effuſi ſunt greſſus mei ·
q̃ execranda vt videtur confuſione·tam freq̃nter ſa
pientiã vincit malicia addũt vbiq; cornua impijs
et exarmatur iuſticie zelus·et nõ eſt qui faceret bo
num nõ dico velit ſed poſſit . Supbi inique agunt

cognoſceret. Quã meli⁹ in romana curiã·cauſa ei⁹
mīme ventilata fuiſſet·et nõ tãgeret vł ſacra limina
generał atq; horribilis fetor·q̃m tollerabili⁹ igno‑
raſſet aplica ſedes tam intollerabile malũ·q̃ tolle‑
rat manifeſtũ. Quid iſtud temeritatis fuit·publice
infamat⁹·aii iudicē accuſatus·nec purgatus immo
et cõuict⁹ et ſic cõſecratus eſt. Viderit q̃ huic manũ
poſt iſta impoſuerit. An magis execratus dicē debu
erim·nõ eñi negabit hic ſe iſta hře·nõ negabit hic ſe
ex lřis aplicis·ad ſe ꝑ hoc ip̄o directis eadē cõperiſ
ſe. Dicat forte aliq̃s·q2 nõ eſt datũ iudiciũ·nõ fuiſ‑
ſe conuictum ego dico et confeſſũ. Nam qui ut ius
diciũ euaderet·vltro elegit ad teſtimoniũ vilielmi de
cani cõfugere illo ſibi deficiēte·q̃d niſi ſuo iudicio a
cauſa decidit·ore ꝓprio cõdempnat⁹. Que cũ ita ſint
Videte dñe pater ne declinet cor vřm in opus mali
cie q̃m ſcđm ꝓphetam·declinantes in obligatões ad
ducet dñs cum opantib; iniq̃tatē. Alioq̃n q̃d cõſili
um datis miſeris abbatib; illis q̃s ad accuſandũ eũ
vocatõ aplica romã traxit·ſed et alijs q̃mpluribus
ex illo epatu uiris religioſis·ſint ne obedituri huic
et ſacramēta accepturi ab hõie his intruſo·primo
quidē ꝑ regem·deinde ꝑ legatũ·q̃ppe q̃ illũ in ſanc‑
tuariũ dei·contra ius et fas·cõtra mandatũ ſũmi põ
tificis·in iniuriã ſũme ſedis·et totius rõane curie·
cũ nõ potuit ꝑ oſtium·fodit argēto vt aiũt ſaeculo
unde et impudēter intruſit. An niſi fallor·ſuis ſedi‑
bus exulabũt q̃ dare acq̃eſcant man⁹ ꝑdolo·huic
niſi vřa violēta auctoritas obuiarit. Ceterũ q̃ ſanc‑
tiori·vřoq; aplatu dignior zelo·gladiũ finees in cõ
fuſionē duorũ tã turpiter fornicantiũ ſtringeretis
q̃ tot ſanctos·aut de ſuis fugē locis ꝑmittitis·aut
cõtra ſuas cõſciēcias cogitis remanere

237 Ad. Totã curiã unde ſupra·vt amoueatur intruſ⁹
ille·et teneat ſentēcia pape

Dominis et přib; reuerēdis epis et cardinali
bus. Curie·frater. Bern·clareuall vocatus
Abbas·ſalutē·et nřas qualeſcũq; orõnes. Omnibus
ſcribēdũ fuit de eo q̃d ſpectat ad oīns·nec vereor ne
forte p̄ſumptõis arguar·q̃ppe qui licet oīm minus
tñ romane curie·iniuriam a me nõ iudico alienam.
Dormur aſſidue dico vob. Damur grauiter nimis
ita vt nos tedeat etiã viuē. In domo dei videm⁹ hor
renda·et q2 corrigere nõ poſſum⁹·ſaltē ſuggerimus
hijs ad q̃s ſpectat·ſiquidē emēdauerint bene ſin au
tem nos aīas nřas liberauim⁹·vos excuſatõem non
habebitis de peccato. Nõ ignoratis ꝑlatam eſſe ſen
tēciã a dño papa bone memorie innocentio cũ vřo
et romane curie generali aſſenſu·irritã eſſe vihelini
eboracenſ electõem·immo intruſiõem·niſi vilielm⁹
alter tũc decan⁹·q̃d obiectũ ei fuerat ꝓprie man⁹ re‑
pelleret iuramēto·nec vos latuit·q̃pplena eſſet ſñia
nõ iudicij ſ; miſericordie. Mirũ cũ hoc vilielm⁹
ip̄e quęſiſſet. Sed vtinã vł ip̄a ſtet·et q̃d aduerſus
eã factũ eſt·ſtare nõ poſſit. Quid eñi nõ iurauit il
le·et iſte in cathedra peſtilētie ſedet. Quis tribuat vt
adũſus fornicatõem hanc·finees cũ pugione ꝑcel‑
dat·aut viuat in ſede ſua petr⁹·q̃ ſpiritu labiorũ ſu‑
orũ interficiat impios. Multi clamãt ad uos in to‑
to corde ſuo·vt ſacrilegium hoc digna aiaduerſione
vindicare ſtudeatis. Alioquin dico vob ſcandalum
magnũ nimis erit in eccłia dei·et timeo ne romane
ſedis auctoritas·grauē admodũ iacturã·et detrimē
tum inde ſuſcipiat·niſi in eũ q̃ generalē eius ſñiam
ꝯtēpſit vindicta ꝓceſſerit·et taliter vt ceteri metũ ha‑
beãt. Quid eñi de eo dicam·q̃ occultas et vere tene‑
broſas lřas habuiſſe·ſe gl̃iatur vilielm⁹ ille. Verũ
a principib; tenebrarũ·nõ a principib; aplorũ. Et
ecce audierũt filij incircũciſorũ ſubſãnant romanã
curiã·a q̃ poſt datã ſñiam furtim datas eſſe aiũt cõ
trarias lřas. Quid dicã vob·ſi nõ uos vrit ſcanda
lũ hoc·q̃ ſcandalizantur nõ puſilli·ſ; magni et ꝑ
fecti viri·ſi nõ compatimini paupib;. Abbatib; q̃s
a finib; terre vocatio aplica romã traxit·ſi nõ miſe
remini magnis et religioſis monaſterijs·quib; om
nino ſub incubatore illo deſtructio imminet·ſi q̃d
ꝑmũ dicē debui·zel⁹ dom⁹ dei nõ comedit vos. Num
q̃d vſq; adeo inimici hominis verſucia ꝑualebit·vt
ꝓprium q̃ contemptũ et infamiã hanc peſſimã·ec‑
cleſie principes equanimiter ferãt. Quid eñ ſi ſacri
legam conſecratõem hõ ille recepit profecto longe
gl̃ioſius erit·iam eleuatũ deicere ſymonē·q̃ ꝓhibe
re conantē·alioquin quid facietis religioſis uiris·
qui omnino nõ inueniũt ſalua cõſciētia·vel ip̄a cõ‑
munia ſacramēta de lepꝛa manu ſuſcipe an niſi fal‑
lor·eligent fugere q̃ dare man⁹ morti et exulari ꝑi‑
us q̃ veſci ꝑdolorcis. Quã ſi cõtra conſciēcias ſu‑
as coegerit eos romana curia·curuare genua ante
baal. Videat de⁹ et iudicet·videat curia illa celeſtis
in q̃ nłła poterit ambitõne ſubũti iudiciũ. In fine
omnino obſecrat uos puer veſter ꝑ viſcera miſeri
cordie dei nři·ſi quis in vob eſt zelus dei miſeremini
eccłie ſancte·ſaltē vos amici eius et q̃ntum poteſtis
date opam·ne tam deteſtabili facto detur aſſenſus

Ad oēm curiã romanã·q̃ñ elegerũt abbatem ſancti 238
Anaſtaſij in papã. Eugeniũ primo inſultãs eis q̃d
eum elegerint·poſtea ſupplicãs vt ei fideliter aſſiſtãt

Dominis přib; reuerēdis cardinalib; et epis
omnib; q̃ ſũt de curia·puer ſanctitatis veſtrũ.
Parcat vob de⁹·q̃d feciſtis. Sepultũ hoiem reuoca
ſtis ad hoies·fugitantē curas et turbas·curis denuo
implicuiſtis·et immiſcuiſtis turbis·feciſtis nouiſſimũ
ꝑmũ et ecce nouiſſima hois illi⁹ ꝑiculoſiora ꝑorib;
Crucifix⁹ mũdo ꝑ uos reuixit mũdo·et qui elegerat
abiect⁹ eē in domo dei ſui·ipſum vos in dñm oīm
elegiſtis. Cur cõſiliũ inopis cõfudiſtis·cur paupis
hois mēdici et compũcti corde iudiciũ perturbaſtis
Currebat bñ·quid vob viſũ eſt ſepire vias ei⁹·aũte
re ſemitas·greſſus inuoluē·q̃ſi deſcēderet de iheruſa‑
lē·et nõ magis aſcenderet de iherico·ſic incidit in la
trones et qui ſe tanq̃ violencijs q̃buſdam dyaboli
manibus carnis illecebris·et gloria ſeculi potenter
excuſſerat·nõ tamē valuit effugē man⁹ vřas. Num
ideirco piſam deſeruit·vt romã deciperet. Num q̃ in
vna eccłia nõ ſuſtinuit vicedñatum in omni eccłia
requirebat. Quid igitur ratõnis ſeu cõſilij habuiſ

ex me detrimentū in aliq̄ patiaris ſeu impedimentū
illō falſi nō dubites ·quod tibi a neſcio q̄ vel quis
bus falſiloquis pſuaſum audiuim⁹·quia ego vide
licet cogitare·ſine ratōne et iudicio a regimine fra
ternarum animarū qđ tibi crediderā ſubmouere·nō
eſt hoc verū·ſed audi pot⁹ de hac re paucis· quod
verum eſt·hoc et ſi voluiſſem·nō licuiſſet·et ſi licu
iſſet·vt de ꝓpria cōſciētia loq̄r·ego nullatenus volu
iſſem·hec veritas. Si ergo hoc totū fuit qđ auertit
cor tuum veritate corrupta·quid reſtat niſi vt reſipi
ſcas·redeas ad te redeas ad nos arguas inſup trip
ſum leuitatis et credulitatis incaute Si eñ tātū po
tuit vna maledicta ſuſpicio ad te alienandū et pci
pitandū ·q̄ntomagis nūc abſoluta certitudo valere
debet·ad te erigendū et reuocandum Turpe eſt tibi
falſitate poſſe ſeduci·et veritate reduci nō poſſe·ha
bet ſane veniā acquieuiſſe ad tempus palliate falſi
tati·vt vero dep̄hēſe iam et nudate acquieſcere ad
huc·immo etiā nō multū iraſci· q̄ntum cōfuſionis
habet. Quāobrē iraſcere et noli peccare·ſi vis nos
vel deum potius nō iraſci. Nā ꝙ ſubreptū eſt tibi
miſeratōem magis q̄ꝫ indignatōem meretur· nimi
rum homo es nauigans·ſicut et omne genus hūa
num in hoc mari magno et ſpacioſo manib⁹ · vbi
reptilia q̄rum nō eſt numer⁹. Quis ſe iactat in eo
aſſiduis nō impelli ventis·nō iactari fluctib⁹. Nos
ueris te naufragaſſe in eis·piculū in fr̄is fratrib⁹ in
cidiſſe. Iterum dico hec veritas·decept⁹ fuiſti·et ſpi
ritus mendax in ore pſeudo ꝓphetarū ſupplantauit
te·ſed ecce euanuit falſitas · luce veritatis oborta ·ſi
adhuc ꝙ abſit pgis in tua obſtinatōe pſiſtere· ego
te interim nō iudicabo·eſt q̄ q̄rat et iudicet·ego au
tem parco tibi diſſimulans et differens interim in
virga venire ad te·porro in miſericordia et ſpiritu
manſuetudinis allicē te nob̄ curabo ſi potero. Nā
id michi ſentio familiari⁹ eſſe· et tibi pſuaſibili⁹ fo
re nō dubito. Illum ſane euaginare ſup te gladiū
nō cunctabor·qui in materno meo pectore iacet re
cōdit⁹· continu⁹ vtiq̄ꝫ dolor cordi meo·et creberrimi
ad deum gemitus p te donec venias. Quod ſi oīs
hui⁹ tam pie ferientis enſis ſcđm duriciā tuā et cor
impenitēs fruſtraueris ictus · ne poſſit q̄nq̄ꝫ dicere
anima tua·quia vulnerata caritate ego ſum . Tu
de te videris. Nam nō ſolum iam veritas ſed et ca
ritas liberabit nos. Sed quid dixi·q̄uo miſer q̄uo
liberabor effuſis viſcerib⁹·filio pereunte· nō quieſcit
affectus·et ſi nō ſequatur effectus. Non ſedabitur
dolor·lacrime non ceſſabūt. Exhibebo tibi q̄mdiu
vixero alterū ſamuelē· tu vtinā·nō alterū ſaulem in
Rogabo te·rogabo p te vt venias. Veni veni pau
uſq̄ꝫ moriamur·vt q̄ dilexim⁹ nos in vita. In mor
te q̄ꝫ nō ſeparemur

235. ¶ Ad herbertū. Abbatē ſancti. Stephani diuionenū cō
tra q̄ndā q̄ falſa q̄dam ſcripſerat de ipo

Si frater iohānes dixit in nos vel ſcripſit qđ
nō decuit·aut q̄uo nō decuit·nō tam nos le
ſit q̄m ſeipm·magis nāq̄ꝫ ita ſcribendo ſuā pđidit
leuitatē·q̄ꝫ nr̄m dep̄hendit errorem ·quāq̄ꝫ et ſi leſiſ

ſet in aliq̄·nr̄m tn̄ nō erat reponere malū . Attēdens
ꝓinde nō ꝙ ille mereatur·ſed quod me deceat do
nari iuuenē etiā a nobis haut culpam rogo et ſup
plico que magis glorioſam q̄ꝫ maliciam redolere vi
detur·ita tn̄ ut manū deinceps inhibeat a ſcribēdo in
tractandiſue·que ſupra ipm eſſe cōſtiterit Nā vt li
quido ſatis apparet·in hoc exiguo quod p̄ſumpſit ·
opus erat ſtilo et animo maturiori Certum ſit eñ
nobis hominem licet in breui pagina·aut nō ſcrip
ſiſſe vt ſenſit aut nō ſenſiſſe vt debuit

236. ¶ Ad dñm papā. Celeſtinū de intruſo . Eboracēn vt
huic piculo prouideat

Oportet vos ſcđm iuſticiā que ex lege ē ſuſci
tare ſemē fratris veſtri defuncti·qđ digne
implebitur ·ſi pape innocētij cui in hereditate domi
ni ſucceſſiſtis·et bene geſta defenditis et min⁹ adim
pleta pficitis p̄manib⁹ ē·i q̄ id expiri liceat. Cauſā
eboracēn eccl̄ie p eum fuiſſe deciſam quis neſciat·at
q̄uo executioni mandatū ſit·qđ egreſſū ē de labiis
tanti viri·vtinā neſciretur . Quis det vt nō ānicie
tur in geſtis·neq̄ꝫ in cōpitis aſcalōis Sed vt verbum
abbreuiatum faciam aurib⁹ occupatis·audiat pau
cis dn̄s meus·quid dictum fuerit ·aut quid factum
teneamus. Cum in multis accuſaretur·is q̄ ſibi ven
dicare electōem in p̄fata eccleſia impie cupiebat tan
dem oīs cōtrouerſia ad teſtimoniū viri illuſtris vili
elmi·ipſius eccleſie tunc decani· conquieſcere iuſſa ē
vt niſi capitulū intruſionis·qđ huic inter cetera im
pingebatur·ille ꝓprie manus iuramento amoue
ret·ſuis omnino canatib⁹·tāta fruſtraretur ambitio
hoc autē nō ex iudicio·ſi ex miſericordia ſic eñ ro
gauerat ipe·mitiſſima plane ſententia ·quippe cū de
plurimis et peſſimis pulſaretur·que nullaten⁹ ꝓpul
ſare volebat·et vtinā vel ipa ſtet. Quid eñ ſi nō ſuf
ficit iuri dummō ſufficiat eccleſie liberatōni. Non
cauſamur ſententie remiſſionē·que nil nocuit · neq̄ꝫ
eñ profuit aduerſario · et ſi largior indulgentia·q̄
ne ipm quod vltro ſpoponderat implere preualuit·
nam de q̄ p̄ſumere auſus eſt·deficit ei ·ne ſibi ipi deſi
ceret peierans. Quādo eñ vir bonus atteſtaretur
homini que rumor publice opinionis et operis ve
ritas deteſtatur. Quid ergo ille non iurauit et iſte
epus eſt. O rem ignorantia omniū dignā·et perpe
tuo ſi fieri poſſit ſilentio comprimendā . Verū id ſe
ro· heu notus eſt orbi triūphus dyaboli vbiq̄ꝫ pro
nat planctus mīcrcū ſoꝝ·et planctus bonoꝝ · p
eo quod videatur ſapientiā viciſſe malicia. Oſtēta
tur digito matris eccleſie turpitudo p̄ris· innocētij
verenda irridentur·denudata ſeruo nequā quē mor
tuū putat·ſed viuit in vobis. Si is exitus immine
bat·cur e longinquo romam eſt peracta cauſa ſpur
ciſſima vmbra magis et angulo digna . Cur tanta
mari terraq̄ꝫ a multis aſſumpta fatigatio·cur a fini
bus terre euocati viri religioſi·q̄ eū accuſarēt et pau
perū xp̄i marſupia longi itineris expenſis exhau
ſta ſunt. Non poterat epari turpis infamiſq̄ꝫ pſo
na ꝙ inuitus doleſq̄ꝫ loquor niſi que in illo hor
rebat anglia·francia abhominabatur ·etiam roma

tutiorē ſublimiorē ſ; nō ſecurioꝛē. ēm terribilis ꝑſus
terribilē ē loc⁹ iſte. Hoc⁹ mqm in q̄ ſtas tēra ſancta eſt
loc⁹ petri ē locus ꝑncipis apſtorum. vbi ſteterūt pe
des ei⁹. locus illi⁹ ē. quē cōſtituit dn̄s dn̄m domus
ſue. et principem oīs poſſeſſionis ſue. Si forte decli
naueris a via dn̄i in eodē ſepultus ē loco. vt ſit tibi
cōtra te in teſtimoniū. Merito tali paſtori tali nutri
tio. cōmiſſa ē eccl̄ia. cū adhuc tenera adhuc in cuna
bul. cui⁹ edocta magiſterio. et exemplo educata. oīa
terrena calcaret. vtpote q̄ excuſſerat manus ſuas ab
omni munē. q̄ dicebat de corde puro et cōſciētia bo
na. Argētū et aurū nō eſt m̄ hec hactenus. Ceterum
cauſa q̄re ai temp⁹ ſcripſerim vob. hec ē Wintonien̄
epus. et archiepus eboracen̄. nō ꝯiuntur vno ſpi
ritu cū cantuarien̄ archiepo. ſ; incedunt ſibi ex adu
ſo. et hec ver⁹ ē de legatōe q̄rela. Verūtū q̄s eſt ille
et q̄ ſuit illi. Nōne eboracen̄ ipe eſt. cui te p̄ñte cum
adhuc eſſet vn⁹ ex nob fratres tui in faciē reſtiterūt
eo q̄ repr̄henſibil erat. ſ; ſperauit in multitudine di
uiciarū ſuarū. et ꝑualuit in uanitate ſua. Certū eſt
tn̄ q̄ nō intrauit p oſtiū in ouile ouiū. ſ; aſcēdit ali
unde. Si paſtor fuiſſet. diligēdus erat. ſi mercēnari
us tollerādus. Nūc aūt cauēdus et repellēd⁹. vtpo
te fur et latro. Quid dicā de dn̄o wintonien̄. opa
que ipe facit teſtimonium ꝑhibēt de eo porro archi
epus cantuarien̄ cui adūſantur. vir religioſ⁹ ē et ſua
uis. et olētis opinionis p ipo petim⁹ et reſpōdeat
ei iuſticia ſua. Verū illoꝝ iniq̄tas ſup eos vt ſit ſi
cut ſcriptum ē. iuſticia iuſti ſup eū erit. et impietas
impij erit ſup eū. Cum acceperis tempus ſcdm opa
manuū illoꝝ retribues ill vt ſciāt ꝓphetā eſſe i iſra
hel. Quis michi det añq̄ moriar videre eccl̄iam dei
ſicut in dieb antiq̄s. qn̄ apl̄i laxabāt retia in captu
ram non auri vel argenti ſed in capturam aīarum
Quam cupio illius te hereditate vocem cuius ad
eptus es ſedē. pecunia tua tecū ſit in ꝑditionē
O vox tonitrui o vox magnificēcie et virtutis ad
cui⁹ terrorē cōfundātur et conūtantur retrorſū om
nes q̄ oderūt ſyon. ſ; vehemēter expectat et omnino
expetit a te mater tua. hoc filij m̄ris tue puſilli cum
maiorib deſiderāt. ſ; ſuſpirant. vt plantatō quā nō
plantauit pr̄ celeſtis manibus tuis eradicetur Ad ſ;
eñi conſtitut⁹ es ſup gētes et regna vt euellas et de
ſtruas. et edifices et plantes Multi audito hoc v̄bo
dixerūt apd ſe. Iam ſecuris ad radicē arboris po
ſita eſt Mlti dicunt in corde ſuo. flores apparuerūt
in terra nr̄a. tempus putatōis aduenit. in q̄ ſarmen
ta ſterilia recidātur. vt ea que ꝑualēt vberib fructū
ferant. Cōfortare igitur et eſto robuſt⁹. manus tue
in ceruicib inimicoꝝ tuoꝝ. vendica tibi anima cō
ſtantia et vigore ſpūs. ptem quā dedit tibi extra fra
tres tuos omipotēs pr̄. quā et tulit de manu amo
rei. in gladio et arcu ſuo In omnib tn̄ opib tuis
memēto te eſſe hoiem. et timor ei⁹ qui aufert ſpiritū
ꝑncipū. ſemp ſit añ oculos tuos. Quātoꝝ in bre
ui romanoꝝ pōtificum mortes tuis oculis aſpexi
ſti. Ipi te ꝑdeceſſores tui tue certiſſime et ciciſſime
deceſſionis amoneāt et modicum tp̄s dn̄atōis eoꝝ
paucitatē dierū tuoꝝ nunciet tibi. Iugi ꝑinde me
ditatōe inter hui⁹ trāſeūtis glīe blādimēta memora

re nouiſſima tua. q̄ quib ſucceſſiſti in ſedē ipos ſi
ne dubio ſequeris ad mortē

Ad eundē de eboracen̄ intruſo. vt qd adhuc incom
pletū eſt ꝑficiat 280

Importun⁹ ſum. ſ; habeo excuſatōem. Euge
ni⁹ apl̄at⁹ excuſat me. Aiūt nō vos eſſe pa
pā ſ; me. et vndiq; ad me cōfluūt. qui hñt negocia
nec deſūt in tanta multitudine amicoꝝ. quib offici
um negare nō poſſū. Non ſolū abſq; ſcandalo ſ;
etiā abſq; peccato. Et nūc eſt etiā alia excuſatio. nō
min⁹ ydonea. q̄ cauſa honeſtiſſima ē. cōtra ydolū il
lud eboracen̄ iterato ſtilus dirigitur. ea. ſ. neceſſita
te. q̄ ſepenumero hoc telo impetitū a nobis nerdū
confeſſū eſt Cur hoc. q̄ nil forte a nob directū eſt.
q̄lis fuit gladi⁹ ionathe. q̄ nūq̄ redijt retrorſū. nec ſa
ne fuit culpa iaculi. ſ; dirigentis iaculū. patet eñi q̄
nō in ea fortitudine qua oportuit miſſū ē. Nec mi
rum. q̄s eñi in manu fortis ſagittas mittere poteſt ni
ſi fili⁹ excuſſoꝝ q̄ locum petri tenet. pōt vno ictu ex
tinguē mariā. vno ſymonem magū. et vt plani⁹ qd
loq̄mur fiat. ꝑemptoriā dare ſñiam ad depoſitōem
epoꝝ. ſoli⁹ romani pontificis noſcitur eſſe. p eo ni
mirū. q̄ ſi et alij multi vocati ſūt. in ptē ſollicitudi
nis. ſol⁹ ipe plenitudinē habeat poteſtatis Solus ꝑ
inde ſi dicē audeā in culpa ē. ſi culpa nō feritur que
feriēda ē. et eo impetu q̄ fuerit ferienda. Quo autē
impetu dico nō feriēda. ſ; fulminanda fuerit predicti
eboracen̄ culpa. vr̄e cōſciēcie derelinq̄. Ceterū q̄ fac
tum nō ē. vob credim⁹ reſeruatū. vt in eo experiatur
eccl̄ia dei. cui ipo actore pēſtis. feruorē zeli vr̄i. potē
tiā brachij vr̄i. et animi ſapiētiā. et timeat oīs popu
lus ſacerdotē dn̄i. audiens ſapientiā dei eſſe in illo
ad faciendū iudiciū

Ad eundē cōtra quē ſupra. Eboracēſem intruſum 281

Tuā cupio illa ſemp de vob audire in quib
gl̄ificetur de⁹ honorificetur miniſteriū vr̄m
et aīa mea letificetur. Inde ē q̄ audita reſponſione
vr̄a de q̄buſdam. ad officiū legatōnis. nimiū videbā
tur et ambicioſe aſpirare. et impudēter ſperare ſup
q̄ dicere poſſum⁹. ſum⁹ letātes. nō aūt nos tn̄. ſ; et
oīns q̄ diligūt nomē vr̄m gauiſi ſūt gaudio mag
no. Porro viſis lr̄is. q̄s p cauſa. ruthenen̄ eccl̄ie de
ſtinaſtis tūc paſ⁹. tūc repletū eſt gaudio os nr̄m. et
lingua nr̄a exultatōe. Hec atq; huiuſmodi digna
ſūt vr̄o apl̄atu. ſūmam nobilitāt ſedē. decent plane
oīb epm Unde et flecto genua mea ad ipm vnici hu
i⁹ nr̄i ꝑmat⁹ auctorē. vt det vob ſic ſape ſic agē ſēp i
euellēdo et plātando in deſtruēdo et edificādo. ſiq̄dē
in ruinā et reſurrectōem multoꝝ hāc cathedrā aſcen
diſtis. Ruant ruant q̄ noxie ſtāt. erigantur digni.
ponatur ſecuris ad radice ſteriliū plātationū. pur
gētur fructifere. ut fructū pl⁹ afferāt ꝑſidēte inq̄ hu
mili eugenio. deponātur ſupbi de ſede et exaltentur
hūiles. Eſurietēs impleātur bonis. et diuites dimit
tantur inanes. Nup nēpe exultatōne vniūſe terre
ita factū ē in cauſa cuiuſdā paupis epi. Age ergo

tráſeat iá ſanctꝰ hic pietatis zelꝰ · et ad miſerá eccliá
illá tráſmariná · q̃ tẽpꝰ miſeredi eiꝰ vinea dñi ſaba=
oth ẽ · vinea electa · vinea ſpecioſiſſima · ſ; heu i deſer=
tũ pene redacta · q̃ ſingularis ferꝰ depaſcitur eá. Cur
dicũt int̃ gẽtes vbi ẽ deꝰ eiꝰ. vbi quẽ poſuerũt cuſto
dẽ in vineis · vbi manꝰ putãtis vbi ſarculꝰ excolẽtis
quouſq; ſarmẽto · inutili occupatur tellꝰ · ſuffocatur
fructꝰ · et certe tempꝰ putatõis aduenit · ſiquidẽ hõ
pacis eiꝰ in q̃ ſperauit · q̃ ſe purgare deberet nõ pur
gatõe ſ; amputatõe opꝰ eſſe teſtatur. Extant demq;
lr̃e ipſiꝰ de eo ad aplĩce ſedis legatũ · in q̃b; manifeſ
te manifeſtá aſſerit intruſionẽ · electõem negat. Ita
ẽgo quẽ ſibi parauerat defenſorẽ · accuſatorẽ ſuſtinet
ad hec que vbiq; de eo publica fama cõcelebrat · etiá
virũ militarẽ poſſent oĩni iure ſpoliare cingulo mi
litari. Quo iá poterit ſtare · vbi mĩtiplex uob ſub=
eſt ratõ deiciẽdi · et non deeſt volũtas · legi ſiqdẽ ſeiũ
vẽm p eccliá illa in lr̃is vr̃is · et iá exigo de manib;
vr̃is · q̃ ná via predendum ſit ad eiꝰ deiectõem. Neq;
eñi in vna eſſe videtur · nõ ẽ meũ dictare ſapiẽti · nec
multũ vr̃a ĩtereſt · q̃ pte arbor infructuoſa cadat · dũ=
mõ cadat dico tñ. Qui ſibi poſſeſſionẽ vẽdicat fur=
tiuarũ cõmertio lr̃arũ. Nonne fur eſt et latro. De=
niq; vbi aſſerit habuiſſe ſe clandeſtinas lr̃as execra=
tionis ſue · aut verũ ẽ aut falſũ qd̃ loqtur. Si verũ
ẽ reꝰ eſt furti · et ſũmi põtificis criminator · ſi falſũ de
bet audire · occidiſti et poſſediſti. Os eñ qd̃ mẽtitur
occidit aĩam. Sed abſit vt tantá de tali viro creda=
tur duplicitas · q̃nta ab iſto ei imponitur. Nẽpe in
nocenꝰ hic erat · cui ſi p ſe reſpondere liceret · pcul
dubio diceret huic q̃ ego in te palá dedi ſñiam · et
in occulto locutus ſum nichil

242 Ad · Ildefonſũ · Comitẽ ſancti · Egidij de henrico
heretico vt viriliter aſſiſtat Oſtieñ · qui cõtra dictum
hereticum mittebatur ad ptes ſuas

Quãta audiuimꝰ et cognouimꝰ mala que in ec
cleſijs dei fecit et facit q̃tidie. H · hereticus
verſatur in terra · ſub veſtimentis ouiũ lupꝰ rapax · ſ;
ad dñi deſignatõe; a fructib; eiꝰ cognoſcãmꝰ illũ. Ba
ſilice ſine plebib; · plebes ſine ſacerdotib; · ſacerdotes
ſine debita reuerẽtia ſunt · et ſine xp̃o deniq; xp̃iani
Ecclie ſynagoge reputãtur · ſanctuarium dei ſanctũ
eſſe negatur · ſacramẽta nõ ſancta cẽſentur · dies feſti
feſtiuis fruſtrãtur ſolẽnijs · moriũtur hoies in pecca
tis ſuis · rapiũtur paſſim aĩe ad tribunal terrificum
Heu nec pecunia recõciliati · nec ſancta cõmunione
muniri · puulis xp̃ianorũ xp̃i intercluditur vita dũ
baptiſmi gr̃a negatur · nec ſaluti ꝓpinq̃re ſinuntur ·
ſaluatore licet pie clamitãte p eis. Sinite inq̃t puu
los venire ad me. Ergo neq; hoies et iumẽta ſalua
uit · quẽadmodũ mĩtiplicauit miſericordiá ſuá deꝰ
ad ſolos tñ innocẽtes nõ patitur eãdẽ tá multá miſe
ricordiá pũenire. Quid queſo qd̃ inuidet puul; ſal
uatorẽ puulũ q̃ natꝰ eſt eis. Inuidia hec diabolica
eſt. Inuidia hac · mors intrauit in orbẽ terrarũ. An
putat puulos ſaluatore nõ egẽ · q̃ puuli ſunt. Si
ita ẽ ergo q̃tis magnꝰ dñs factꝰ eſt puꝰ · vt omittá
q̃ flagellatꝰ eſt · q̃ ſputis illitꝰ · q̃ cruci affixꝰ · q̃ deni
q; mortuꝰ ẽ. Nõ ẽ hic hõ a deo q̃ ſic cõtraria et facit
et loq̃tur · pchdolor auditur tñ a pl̃ib; · et ꝑplm q̃ ſi
bi credat habet. O infeliciſſimũ ꝑplm ad voce oĩꝰ
heretici ſiluerũt in eo omnes ꝓphete et aplĩce voces ·
que de cõuocãda in vna xp̃i fide · e cũctis natõmb;
ecclia · vno veritatis ſpũ cecinerũt. Ergo fefellerunt
diuina oracula · fallũtur oĩm oculi et animi · q̃ qd̃ le
gunt p̃dictũ · intuẽtur impletũ. Quá certe manifeſtá
omib; veritatẽ ſolꝰ iſte ſtupẽda et pꝛſus iudaica ce=
citate · aut nõ vidẽs aut inuidens ad impletũ ſit ne
ſcio q̃ arte diabolica · pſuaſit ꝑplo ſtulto et inſipiẽ
ti de re manifeſta · nec ſuis credẽ ocul; · fefelliſſe prio
res · errare poſteros · totũ mundũ etiá poſt effuſũ xp̃i
ſanguinẽ periũ iri et ad ſolos q̃s decipit totas miſe
ratõnum dei diuicias · et vniũſitatis gr̃am puemiſſe
Et nũc huiꝰ rei gr̃a licet in mĩta corpis infirmitate
itẽr arripui ad has ptes · q̃s potiſſimũ ſingularis fe
rus depaſcitur · dũ nõ eſt q̃ reſiſtat · neq; q̃ ſaluũ faci
at q̃ppe de tota frãcia p ſimilẽ effugatꝰ malicia · has
ſolas ſibi ĩuenit expoſitas · in q̃b; fiducialiter p tuo
dñatu in grege xp̃i toto furore bachatur · qd̃ tuo ne
honori cõgruat pnceps illuſtris · ipſe iudicato. Nec
mirũ ſi ſerpens ille calidꝰ decepit te · q̃ppe ſpeciẽ pie=
tatis hñs · cuiꝰ vĩtutẽ penitꝰ abnegauit. Sed nũc au=
di q̃s ille ſit · hõ apoſtata ẽ q̃ relicto religionis habi
tu · ná monachꝰ extitit ad ſpurcicias carnis et ſeculi
tãquá canis ad ſuũ vomitũ ẽ reũſus · p confuſione
aũt habitare inter cognatos et notos nõ ſuſtinẽs vl
potiꝰ nõ pmiſſꝰ ob magnitudinẽ criminis · ſuccinxit
lũbos ſuos et itẽr qd̃ neſciebat arripuit · factꝰ girouа
gus et pfugꝰ ſup terrá. Cũq; mẽdicare cepiſſet · po=
ſuit in ſũptu euãgeliũ. Ná lr̃atꝰ erat · et venale diſtra
hẽs vbũ dei euãgelizabat vt mãducaret · ſi qd̃ ſup vic
tũ elicẽ poterat a ſimplicionb; ꝑplĩ vel ab aliq̃ ma=
tronarũ id ludẽdo aleis aut certe in uſus turpiores
turpiẽ effũdebat. Freq̃nter ſiqdem poſt diurnum ꝑplĩ
plauſũ nocte inſecuta cũ meretricib; inuẽtꝰ ẽ p̃dica=
tor inſignis · et interdũ etiá cũ coniugatis. Inq̃re ſi
placet vir nobil; · q̃uo de lauſana ciuitate exierit · q̃uo
de cenomãnis · q̃mõ depictaui · q̃uo de burdegali ·
nec patet ei vſpiá reũſionis adiꝰ · vtpote q̃ ſeda poſt
ſe vbiq; reliq̃rit veſtigia. Tu de tali arbore tãdẽ bo
nos ſperabas fructꝰ · terre pfecto in q̃ ẽ fecit fetẽ odo
rẽ in vniũſa terra q̃ nõ põt iuxta ſmonẽ dñi arbor
mala · fructꝰ bonos facẽ · hec ergo vt dixi cauſa aduẽ
tus mei nec a meiſo mune venio · ſ; vocatõe piter et
miſeratõe ecclie trahor ſi forte ſpina illa et pua ipiꝰ
dũ adhuc pua ſũt germina de agro dñico extirpa=
ri queãt nõ mea q̃ nullꝰ ſum ſ; ſanctorũ cũ q̃b; ſũ
epõrũ manu · tua q̃; potenti dextera coopante in q̃b;
p̃cipuꝰ ẽ venerabil; oſtieñ epũs ab aplĩca ſede ad ſ;
ipm directꝰ. Domo q̃ magna fecit i yſrahel et victo
riá dedit ecclie ſue in mĩtis p illũ dñs epõ. Tua in
tereſt vir inclite honorifice ſuſcipẽ illũ et eos q̃ cum
ipo ſũt ac ne tantꝰ labor tãtorum virorum pro tua
potiſſimũ tuorũq; ſalute ſuſceptꝰ inefficax hic ſcõm
poteſtatẽ tibi datá deſup operam dare

Ad tholoſanos poſt reditũ ſuũ vt firmiter ſtẽt in fi=
de · et falſis nõ credant p̃dicatorib;

243 In aduētu cariſſimi fratris et coabbatis nři
M· de gradiſilua· exultauim⁹ et delectati ſu
m⁹ in hijs que dicta ſūt nob̄ ab illo de con
ſtātia et ſinceritate fidei vře in deū· de pſeuerantia di
lectōis et deuotōis in nos: de zelo et odio adūſ⁹ here
ticos· ita vt q̄ſq; vřm merito dicē poſſit. Nōne qui
oderūt te dñe oderā · et ſup inimicos tuos tabeſcebā
pfecto odio oderā illos· inimici facti ſūt m̄. Gratias
agim⁹ deo q: nō fuit ocioſ⁹ aduēt⁹ noſter ad vos · et
mora q̄dē breuis apd̄ uos· ſ; nō infructuoſa· veritate
nimirū p vos manifeſtata. Manifeſtata aūt n̄ ſolū
in ſermone· ſ; etiā in ṽtute dephēſi ſūt lupi ·q̄ venien
tes ad vos in veſtimētis ouiū deuorabāt plebē vřaz·
ſicut eſcam panis· ſicut oues occiſionis· dephēſe vul:
pes· que demoliebātur p̄cioſiſſimā dñi vineā ·ciuita
tem vřam dephēſe· ſ; nō cōphenſe· ꝓpterea dilectiſ:
ſimi pſeq̄mini et cōphēdite eos ·et nolite deſiſtere
donec penit⁹ depeant et diffugiāt de cūctis finib⁹ ve
ſtris· q: nō ē tutū dormire vicinis ſerpētib⁹. ſedēt in
inſidijs cū diuitib⁹ in occultis ·vt interficiāt innocētes
fures ſūt et latrones· q̄les i euāgelio dñs notat· ſub
uſi ſūt et parati ad ſubūtmdū. Plane maculatores
fame vře corruptores fidei vře. Corrūpunt bonos
mores· colloq̄a praua· pſertim taliū ſermo· ſicut di:
cit beatus apl̄us. Serpit vt cancer. Quis dabit m̄
vt habeā oportunitatē ſemel adhuc veniēdi ad vos
Nā volūtatē habeo · ſi q̄modo poſſim in volūtate
dñi ſedo vidē vos laborē nō reputatur⁹ quāuis cor
pore infirm⁹ et debil̄ p vřa exhortatōe et ſalute In
terim aūt ſic ſtate in dño cariſſimi· ſicut cepiſtis et
accepiſtis a nob̄ Obedite epō· cetriſq; p̄poſitis ve:
ſtris· mgr̄is eccl̄ie· habete diligētiā hoſpitalitati· q: p
hāc mlti placuerūt deo. Abrahā pr̄ nr̄ p ſtudio ſāc
to· qd̄ in ſuſcipiēdis pegrenis habere ſolit⁹ erat an
gelos hoſpites ſuſcipe meruit. Similiter et loth ne
pos ei⁹· p ſibi deuotiōe et pia cōſuetudine de eorū
ſuſceptōne exultauit. Et vos itaq; ſimili forma· nō
angelos· ſ; dñm angelorū ſuſcipite in pegrinis pa
ſcite in egenis· operite in nudis· viſitate in lāguētib⁹
redimite in cāptiuis. Talib⁹ hoſtijs pmeretur deus
q̄ in iudicio dictur⁹ ē. Qd̄ vni ex hijs meis minimis
feciſtis· m̄ feciſtis. Hoc etiam moneo vos cariſſimi
qd̄ et dicebā vob̄ cū pñs eſſē· vt nullū extraneū ſiue
ignotū p̄dicatorē recipiatis· niſi q̄ miſſ⁹ a ſūmo ſeu
a vřo pmiſſus pontifice p̄dicauerit. Quo inq̄t p̄di
cabūt niſi mittātur ipī ſūt q̄ induētes ſibi formā pi:
etatis· et ṽtutē eius penit⁹ abnegātes· ꝓphanas vo:
cum nouitates et ſenſuū tanq̄ melli venenū verbis
celeſtib⁹ intermiſcēt. Cauete p̄inde eos tanq̄ vene:
ficos et cognoſcite in veſtimētis ouium lupos rapa
ces. Sit vob̄ cōmendat⁹ lator ep̄le. Venerabil̄ ab:
bas gradiſſilue· et dom⁹ ei⁹· que et nřa ē nup nobis
et nřo ordini ab ipō traditi· et eccl̄ie clareuallis ſpe
cialiter aſſociata. Oſtendite nobis in xp̄o et in ſanc
tis qui cum eo ſunt· quantum pfeceritis ex nřa am
monitōne in operibus miſericordie · et date in eis
expimentum vře caritatis et deuotōnis · quā habe:
tis erga nos. Quicquid ill̄ feceritis· michi factū re
putate. Gracia dei et pax ſit vobiſcum amē

Ad romanos q̄ diſceſſerūt a domino papa euge: 244.
nio vt ei reconcilientur

Nobilibus et optimātib⁹ atq; vniuerſo ꝓp̄lo
romano· frater. B· clareuall̄ vocat⁹ abbas
declinare a malo et facē qd̄ bonū ē. Sermo michi ē
ad te ꝓp̄le ſublimis et illuſtris· cū ſim vilis exigua
q; pſona ac nulli⁹ pene momēti homūcio· id q̄dē ve
recūdū atq; oneroſū m̄ conſideranti q̄s quib⁹ ſcribā
ſitq; q̄ aliter hoc ali⁹ iudicare poſſit · ſ; leui⁹ reor ve
recūdia apd̄ te piclitari· q̄ cōdempnari apd̄ deū ſi:
lēcio veri taciturnitate in abſconſione iuſticie. Ipſe
enī dicit· annūcia ꝓp̄lo meo ſcelera eorū· erit m̄ etiā
in teſtimoniū ań faciē dñi ſi dicē potiro. Iuſticiam
tuā nō abſcōdi in corde meo· veritatē tuā et ſalutare
tuū dixi. Pro huiuſmōi ſane nō vereor quāuis vē
cūdia reluctāte p mea ignobilitate· ſcribere de lon
ginq̄ ad ꝓp̄lm glorioſum· atq; hijs lr̄is tranſmōtanis·
ſui ipſorū picula atq; peccati cōmonere romanos ſi
forte audiāt et q̄ſcant. Quis ſcit ſi conūtantur ad
p̄cem pauꝑis· q̄ nō cedūt potētiū minis nō armatu:
re fortiū. Nōne q̄ndā in babilone ad vocem pueri
iunioris vni⁹· omis ille ꝓp̄lus q̄ ſenib⁹ iniq̄s iudici
bus ſeduct⁹ fuerat· reuſ⁹ ē ad iudiciū ·et ſic ſeruat⁹ eſt
ſanguis innoc⁹ in die illa. Ita nūc q̄; et ſi adoleſcē:
tul⁹ ſū et cōtēp⁹. Adoleſcētul⁹ dico nō annorū pau
citate· ſ; meritorū· potēs eſt tn̄ de⁹ dare etiā voci mee
vocē ṽtutis p quā fiat vt is ꝓp̄lus· quē nichilomin⁹
cōſtat eſſe ſeductū· ad iudiciū reuͦcatur. Mea ergo
defenſio ad eos· q̄ m̄ hinc forte ſuccēſendū indignā:
dūue putauerint hec ſit. Si neq; h̄ ſatis eſt etiā illud
adicio. Cōmunis ē cauſa et nō ē diſtinctō puſilli et
magni. Dolor nēpe in capite ē· ac p h̄ minime alien⁹
nec a minimis q̄dē vel extremis q̄buſq; corporis ptib⁹ ·
nec a me ergo puenit pfecto vſq; ad me q̄uis oīm
minimū· dolor maxim⁹ ē· et q: cū ſit capitis nō pōt nō
eſſe et corporis· cui⁹ mēbrū ſū ego. Nūquid nō dolē:
te capite· clamat lingua p omib⁹ mēbris in capitē
ſe dolere ·et oīa p ipam ſuū caput ſuūq; capitis fa:
tentur incōmodū. dimittite p̄inde q̄ſo · dimittite vt
plangā paululū apd̄ vos dolorē meū· nec meū tm̄:
ſ; et toti⁹ eccl̄ie. Nōne ipius vox ē hodie p vniūſū
mūdū Caput meū doleo. Caput meū doleo Quis
nāq; vel nouiſſim⁹ xp̄ianorū in toto ſit orbe· q̄ non
gl̄ietur h̄ capite· qd̄ ambo illi gl̄ioſi principes ter:
re alter amiſſo· alter ſubmiſſo in cruce capite ſuo
triūpho extulerūt· ſuo ſanguie ornauerūt Ad omēs
itaq; ſpectat xp̄ianū iniuria apl̄orū et ſicut ī omēs
terrā exiuit ſon⁹ eorum ſic leſio eorundem ab omni
bus vſquequaq; ſentitur ·vſquequaq; plangitur et
doletur. Quid vobis viſum eſt o romani ·offende:
re· principes mūdi· vros aūt ſpēales pronos. Cur
regē terre· cur deū celi· furore tā intollerabili q̄ ir:
ratōnabili in vos piter puocatis· dū ſacrā et apl̄i:
cam ſedē· diuinis regalib⁹q; priuilegijs ſingulariter
ſublimatā· auſu ſacrilego inceſſere· ſuoq; minuē ho:
nōre contēditis· quā vel ſoli cōtra oīs ſi oportuiſſet
defendē debuiſſetis. Sic fatui romani nō iudicātes
neq; qd̄ honeſtū ē diſcernentes caput vřm atq; om
niū qd̄ in vob̄ ē detruncatis p quo magis nec ipſis

ceruicibꝰ veſtris pñdū a vobis foret·ſi neceſſitas ex
egiſſet· patres vri vrbi orbem ſubiugauerunt. Vos
vrbē ꝑ peratis orbi fabulā facē. En petri heres·petri
ſede et vrbe a voƀ pulſꝰ ē. En rebꝰ et domibus ſuis
ſpoliati ſūt·cardinales atq; epi miniſtri dñi. O po=
pule ſtulte et inſipiēs o colūba ſeducta nō habens
cor. Nōne ille caput·et illi oculi tui erāt. Quid er
go nūc roma niſi ſine capite trūcatū corpꝰ ſine ocuƚ
frons effoſſa·facies tenebroſa. Aperi gēs miſera ape
ri oculos tuos·et vide deſolatōem tuā·iā iāq; immi=
nētem. Quō in breui mutatꝰ eſt color optimus·fac
ta eſt qſi vidua domina gentiū· princeps ꝓuinciarū
Verū inicia malorū ſūt hec ꝯuiorꝫ timenꝰ. Nūqd
nō ꝓpe interitū es·ſi pſiſtis. Reuūtere reuūtere ſuna=
mitis·reuūtere ad cor tuū ·agnoſce iam vel ſero·que
q̄nta a quibꝫ patiaris vel paſſa ſis. Recordare qua
causa·quo fine·p quos·et in quos viſus. Nō lōge
ante hos dies· cunctarum que in te ſunt ecclīarum
omīs ornatꝰ et cēſus ꝓfligatꝰ eſt·quicq̄d in altaribꝫ
et altarū vaſis ·quicquid in ipis ſacris imaginibꝫ
auri et argenti repiri tunc potuit·manibꝫ impiorū
direptū et aſportatū eſt. Quid ex hijs omibꝫ tu in
tuis nūc marſupijs inuenis. Porro decor domꝰ dñi
irrecupabiliter perijt. Et nūc quid tibi viſum ē ite=
rare maliciam·innouare denuo ſuper te dies malos
Quid mō vel lucri amplioris·vƚ certioris ſpei ar=
ridet tibi·niſi q̄ in eo nouiſſima tua cernūtur prio
ribꝫ incautiora. Quod tūc quidē mlti nō ſolum de
plebe ſ; etiā de clero et de principibꝫ nōnulli p orbē
in ſciſmate illo fauerūt tibi. Nunc vero ſicut manꝰ
tue cōtra oīs·ſic manꝰ oim cōtra te·mūdꝰ eſt a ſan=
guie tuo mūdꝰ oīs·ꝑter te ſolā et filios tuos q̄ in te
ſūt. Ve ergo nunc tibi ꝓple miſerande·et ve duplo
q̄ ante. nō ab exteris nationibꝫ ·non a feritate bar
barorū·nō a millibꝫ armatorū. Ve tm̄ a facie tuorū
tibi. Ve a domeſticis et amicis·a clade inteſtina·a cru
ciatu p̄cordiorū·a tortōibꝫ viſcerum. Agnoſcatis
ne iā·q̄ nō oīs pacifici q̄ domeſtici· nec oīs ami=
ci q̄ videntur·et ſi alias noueramꝰ· ſ; nunc p te ma
nifeſtius edocemur omnē veritatē illiꝰ ſmonis dñi
quē dixit·qm̄ inimici hominis domeſtici eiꝰ. Ve fra
tri a fratre in medio tui et filijs a parentibus. Ve
nō a gladijs·ſed a labijs iniquis·et a lingua dolo=
ſa. Vſqueq̄ male in malo vos altrutrū cōfortatis
et gladijs labiorū inuicem ſternitis ·inuicem pditis
vt ab inuicem cōſūmamini. Cōgregamini oues di=
ſperſe·redite ad paſcua·redite ad paſtorē·et epiſco
pum animarū veſtrarum· redite p̄uaricatores ad cor
Quod loquor nō quaſi hoſtis cōuicians ·ſed quaſi
amicus obiurgans. habet vera amicicia nonnūq̄
obiurgatōnem adulatōem nūquā ·ſed iūgimus et
obſecratōes·obſecramꝰ p criſto·recōciliami deo·recōci
liami principibꝫ veſtris·petrū loq̄r et paulū·quos
vtiq; in vicario et ſucceſſore ſuo eugenio· ſuis ſedi=
bus et edibus effugaſtis·reconciliamini inq̄ orbis
principibꝫ·ne forte incipiat p eis orbis terre pug=
nare cōtra inſenſatos. An neſcitis quia hijs offēſis
nichil omnino valetis. Hijs ꝓpicijs nichil omni=
no timetis. Non inquā non timebis ſub horū tute
la·millia ꝓp̄li circumdātis te·vrbs inclita·ciuitas for
tium. Reconciliare proinde illis · ſimul et millibꝫ
martirū ·qui quidem apud te ſed cōtra te ſūt·prop
ter grande peccatū qđ peccaſti·in quo et pſiſtis. Re
cōciliare etiā omī ecclefie ſanctorū ·qui vbiq; terra=
rum·audito hoc verbo ſcandalizati ſūt. Alioq̄n pa=
gina iſta contra te in teſtimoniū erit·ſ; et ipi apli et
martires tui·ſtabūt in magna conſtantia aduerſus
eos q̄ ſe anguſtiauerūt·et q̄ abſtulerunt labores eo
rum. Sed iam finem loq̄ndi oīs pariter audiamꝰ
annūciaui iuſticiā·p̄nunciaui piculū·veritatē nō ta
cui·hortatꝰ ſū ad meliora ·ſupeſt vt aut de via citius
correctione letemur·aut de iuſta imminenti damp=
natōne certi·incōſolabiliter lugeamꝰ· areſcentes et
tabeſcētes p̄ timore et expectatōne que ſuperueniet
vniuerſo orbi ⁊c

245 ¶ Ad. Conradū Regem. Romanorum de iā p̄miſ=
ſa cōtrouſia ꝓp̄li romani et pape vt eā tollat·nec ta
lem in eccl'ia cōfuſionem ſtare pmittat

Nec dulciꝰ nec delectabiliꝰ·ſ; nec artius omni=
no·regnū ſacerdotiūq; cōiungi·ſeu cōplecta=
tari inuicem poterunt·q̄ vt in pſona dñi ambo hec
piter cōuenirēt·vtpute q̄ factꝰ ē noƀ ex vtraq; tribu
ſcōm carnē ſūmus et ſacerdos et rex. Nō ſolū aūt·
ſ; et cōmiſcuit ea nichilominꝰ ac cōfederauit in ſuo
corpe·qđ eſt ꝓplus xp̄ianus·ipe caput illiꝰ ita vt ſ;
genꝰ hoim aplica voce·genꝰ electū regale ſacerdotiū
appelletur. In alia q̄z ſcriptura quotq̄t ſūt p̄deſtina
ti ad vitā·nōne oīs reges et ſacerdotes nominātur
ergo que deꝰ iūxit hō n̄ ſepet·magis aūt qđ diuina
ſapit auctoritas·hūana ſtudeat adimplē volūtas·et
iungāt ſe animis·q̄ iūcti ſūt inſtitutis. Inuicē ſe fo
ueāt·inuicē ſe defendāt·inuicē onera ſua portēt· ait
ſapiēs·frater adiuuās fratrē·ambo conſolabuntur
Qđ ſi altrutrū ſe qđ abſit corroſerint·et momor=
derint·nōne ambo deſolabūtur. Nō veniat anima
mea in cōſiliū eorū ·q̄ dicūt vƚ imperio pacē·et li=
bertatē eccl'iarū·vƚ eccl'ijs pſperitatē·et exultatōnem
impij nocituram. Non eni inſtitutor vtriuſq; deus in
deſtructōem ea cōnexuit·ſ; in edificatōnem. Vi ſ; ſci=
tis q̄ulq; vos cōmunē cōtumeliā· cōmunem diſſila
tis iniuriā. Nōne vt aplica ſedes. Ita et caput im=
perij roma ē. Vt ego de eccl'ia taceā·nū honor regi
eſt·trūcatū in manibꝫ tenere impiū. Etq̄dem igno
ro·qđ ſup ſ; cōſulāt ſapiētes vri et principes regni·
ſ; ego in inſipiētia mea loq̄us qđ ſentio nō tacebo
Eccl'a dei ab exortu ſui vſq; ad hec tempa pluries
tribulata ē·et pluries liberata ē. Deniq; audite qđ
ipa de ſe loquatur in pſalmo. Ipius eni vox ē. Se
pe expugnauerūt me a iuuētute mea· etenī nō potu
erūt michi. Supra dorſū meum fabricauerūt pec=
catores ꝓlongauerūt iniq̄tatem ſuam. Certus eſto
o rex·qm̄ nec nunc q̄z relinq̄t dominꝰ virgam pecca=
torum ſup ſortē iuſtorum· nō eſt abbreuiata manꝰ
domini nec facta impotens ad ſaluandum· liberabit
et ſ; tempe abſq; dubio ſponſam ſuā q̄ ſanguie ſuo
redemit eam·ſuo ſpū dotauit donis exornauit celeſti
bus·ditauit nichilominꝰ et terrenis ·liberabit inquā
liberabit·ſ; ſi in manu alteriꝰ viderint p̄ncipes regni

id ne honor regis· regnique vtilitas ſit ·non ē vtiq;
Quāobrē accingē gladio tuo ſup femur tuū potē
tiſſie·et reſtituat ſibi ceſar q̄ ceſaris ſūt et q̄ ſūt dī do
Vtrūq; intereſſe ceſaris conſtat· et ꝓpriā tueri coro:
nā·et eccliam defenſare·alterū regi· alterū conuenit
aduocato Victoria ſicut in dño cōfidim⁹ ꝑ manib⁹
ē·ſupbia et arrogātia romanorū· plus ē ꝙ̄ fortitu:
do eorū. Quid eī·nūq̄d quiſpiā magn⁹ vel potens
Verbi grā impator aut rex·fedā rem iſtā impium
piter ſacerdotiūq; ꝓſumit ·ſi ꝓplus hic maledict⁹ et
tumultuoſ⁹·q̄ ſuas neſcit metiri vires ·cogitare fīnē
conſiderare ꝓcēū i inſipiēria ſua et furore auſ⁹ ē tā
grāde ſacrilegiū attēptare. Abſit vt vł ad momentū
ſtare poſſit añ faciē regis popularis man⁹ vulgi te
meritas·fact⁹ ſum inſipiēs·q̄ cū ſim vilis ignobiliſ:
q; pſona·tanq̄ aliq̄s magn⁹ cōſilijs tātē magnitudi
nis tanteq; ſapiētie me ingeſſi et de re magna atq;
ignobilior atq; abiectōr·tanto liberior ſū ad loqn:
dum ·q̄d caritas ſuggerit Vnde et adhuc ·addo in
eadem inſipientia mea ſi q̄s aliud ꝙ̄ locut⁹ ſū vobis
q̄d nō credim⁹ pſuadē conabitur Is pfecto aut nō
diligit regē · aut parū intelligit q̄d regiam deceat
maieſtatē·aut certe que ſua ſūt querit· et nō valde q̄
vł dei vł regis ſūt curare cōuincitur

246 Ad dñm papā p aurelianēſ epo cōmendās eū ſibi
et de q̄buſdā alijs certificans papam

Ita q̄ſo·ita facite·ſemp cōſideretur nō a quo
ſi q̄d petatur· p aurelianēſi nō eſt exaudit⁹
rex·minime tñ offenſ⁹·q: cor e⁹ in manu dei ē. Nō
et ſi cōtigiſſet ſuſtinēdū fuerat ne offenderētur de⁹· q̄
vtiq; ex hoc magis ꝓpiciabitur·et cit⁹ reſpirare fa:
ciet a tribulatōe malorum et dolore ſi iuſticia tenea
tur·ſi nō relinq̄tur veritas · hec et hijs ſilia que de
voƀ p orbē celebri indies iocūditate crebreſcūt· q̄n:
ta cor meū ſuauitate repleāt·nō ē facile dictu. Nec
p hijs decetero ſi ſuggeſtū voƀ a quopiam fuerit de
me amplius onerādo·ſcitote vires michi nō ſuppe:
tere ad ea que porto . Quantū michi·tātum perſis
et uobis ꝓpoſitum meū monaſteriū non egrediēdi
credo non latere vos. De fratre baldicto quāuis di:
lecto·quāuis neceſſario·obeditū eſt ſine mora . De
abbate mittendo ad ſanctū anaſtaſiū· ſi factū nō eſt
fiet ſtatim·vt factum nō eſſe ſciem⁹ . Porro de alia
mittenda pſona·q: in vltimis lr̄is vrīs nichil ſcrip:
ſiſtis nichil ꝓſūpſim⁹· ceterū et h̄ tā celeriter fiet ·ꝙ̄
voƀ accelerare placuerit. Plenius voƀ et manifeſti⁹
de hijs omnib⁹ reſpondebunt dominus antiſiodo:
rēſ et frater baldicius. Quod ſancte memorie bal
duinus piſanus archiep̄us fecit in ſardinia·de excō:
municatōe arbonen·iudicis·quia non niſi iuſte hoc
virum bonūm feciſſe credim⁹ veſtra auctoritate ra:
tum et incōcuſſum manere rogamus. Porro turri
tanus iudex·q: bon⁹ princeps eſſe dicitur ·ſit vobis
cōmendatus et a uobis manuteneatur

Ad eundē q̄ñ ꝓdic⁹ Aurelianēſ depoſit⁹ eſt·vt cum
eo papa miſericorditer agat et ei ꝓuideat

Tempus eſt vt ego ſcribam nō iam pro epo 247
ſed pro paupe et humili monacho · idq;
q̄d miſerabili⁹ eſt· facto de diuite et ſublimi
hic iā nō habet adulatō locū· habet miſeratō. Mul
ti pro eo ſcripſerunt· vt remaneret ep̄us ·ſed multū
hoc erat. Nō potui adduci ego· vt id auderē Nūc
vero ſi res humanius eſtimetur· ipa exigit modo q̄d
ante vitabam. Spes erat homini adhuc· nam ſperā
di ratō ſuberat tal· dicebat valde immutatus eſt re
rū ſtat⁹ ·exquo michi ſentencia purgatōnis impo
ſita fuit. Et quidē grauem illam ſatis accepi · et que
vł ab innocentiſſimo difficile impleri poſſet. Quid
nunc cū cuncta pene in impoſſibile verſa ſunt . Ni
uernis nō eſt epiſcopus·ſed ne trecis quidē antiſio:
dorēſ·tranſalpinauit· cōꝓuincialium ſane ep̄orum
p quos me purgari oportuit·pars mlta hec ē. Nō
certe purgatores deficiūt m̄ ſed epi·vł deſūt vel ab:
ſūt. Quid ergo·recte ne a me exigi pōt q̄d inueniri
nō pōt. Si res ita iudici cōperta fuerit · mirū ſi de
impoſſibili ſñiam ferat·aut ſi nō ex toto impoſſibi:
le minimū q̄d forte min⁹ ē leuiter effugiet·vltro ne
gligēti⁹ pſcrutātēr· nēpe miſericordiā vult et ñ ſacri
ficiū Que eīi vtilitas in ſanguie meo ·vt q̄rat iniq̄
tatē meā·et peccatū meū ſcrutetur ·magis aūt q: be
nign⁹ et miſericors ē·aliq̄d obliuiſcetur·aliq̄d diſſi:
mulabit·aliq̄d et de ſuo addet dñs eſt. An non licet
ei q̄d vult facē. Etiā ſi nō q̄ntū ſat ē ratōem m̄ ſup
peditare adūterit · q̄d in tota tamen libertate vtetur
ꝑnte miſericordiā ſupexaltabit iudicio vir aplice
māſuetudinis et auctoritatis Ergo cū ſic liceret ſpe
rare timēti·nec fruſtra·vt ſibi ſuiſq; videbatur·ceſſit
tñ·et nr̄o ſe totum cōmiſit arbitrio·at ne occaſione
ipi⁹ diuti⁹ eccłia fatigaretur·cōſulēte me anticipās
terminū et ſecuris vltro epm exuit. Vnū ē clementiſ:
ſime pater ·vnde homini generoſo ac verecundo in
tam miſerāda fortuna poſſet nō parum cōſolatōis
afferri. Queritis quid profecto ñ ambulat in mag
nis neq; in mirabilibus ſuper ſe ſufficit· ſi veſtra in:
dulgentia poſſit retinere ſacerdotem· qui ep̄us fuit
tñ a nota infamie · et perpetue inuſionis cauterio
ſcuto bone volūtatis vr̄e obumbretur ſibi. O dig:
nam omni exauditu ꝑcem non rogat vt glorioſus
ſed ne inglorius ſit qui extitit glorioſus quicquid
illud ſit q̄d medium eſt eo cōtentus eſt·liceat cadēti
a gloria honeſto quo poterit mediocritatis ſepe ex:
cipe gradu ſolamq; nō deuenire in extremitatem op:
probrij iuuenis ē·nobilis genere eſt·in ſublimitate
poſitus fuit nec tamē humilem refugit locū ſed pro
brum. Nichilne merebitur vł iſta humilitas humi
liatus eſt impius achab et profuit ei et in viro fideli
ac nobili humilitas precium non habebit abſit a ſū
ma ſede abſit a ſancta mente veſtra cor contritum et
humiliatum deſpicere . Si diceremus humiliauit
ſe·exaltetur ·nichil ī hoc temere a nobis ꝓſumptum
poſſemus forſitan excuſare·nimirum ex regula quā
optime noſtis nunc autē non dicimus exaltetur ſed
ne conculcetur et confundemur ab expectatōne no
ſtra immo vero ſi bona ſuſcepimus de manu domi:
ni mala quare non ſuſtineam⁹ . Nunquid eīi po:
teſtatē habetis deponere potentes de ſede et exaltare

humiles· nō habetis. Porro poteſtate accepta mal
le in malo ꝙ in bono vti abuti eſt· preterea angitur
debitis inſtēs· cū ſit paup et inops Iubeat auctori:
tas vrā de reb⁹ eṗalibus ea ſolui. Durum eſt eñ ſi
mul et honore priuari· et onere ꝑmi debitorū

248

Ad eundē

Amantiſſimo patri et domino. Eugenio dei
gratia ſūmo pontifici. B· clareuallis voca
tus. Abbas Modicū id quod eſt. Parcat vob deꝰ
quid feciſtis· faciem hominis verecūdiſſimi confu:
diſtis· et cuiꝰlaus eſt in eccleſia· ipm in facie eccleſie
humiliaſtis· letificaſtis omnes inimicos eius· ſed
quātos nos contriſtaſſe putatis· non eſt modus cō
dolendi· quia amicorum nō eſt numerus. Dilectus
deo et hominibus· grandis criminis luit penas· nul
lius cōuictus· nullius confeſſus. Tenemus fineez
ſentimus zelum· iſrahelites ꝑfoditur· ſed non cū ma
dianitide. Imponitur ei ꝙ regem coronauit· ſed in
hoc non eſtimat exceſſiſſe ſe tenore priuilegiorū ſu
orum. Obicitur ꝙ ſcienter diuina ꝑſumpſerit cele:
brare in eccleſia interdicta· negat· ſuo tempore ꝓba:
bitur illud· purgabitur iſtud. Eſto tñ putemꝰ om:
nia conſtare quecūqz in abſentem aduerſarijs eiꝰ li:
cuit· aut loqui libuit. Debuit ne hoc ſolo exceſſu·
cuius cetera laudabilia extiterūt· tam dure feriri tā
ſeuere animaduerti ſemel exceſſiſſe etiam virtus po
terat reputari ſi de veſtro non de vultu inimicorū
eius iudicium prodiſſet. Deinde quid in arto illo
fieri oportebat dies celebris ſolennis curia. Iuue:
nis rex. Et quod hijs maius ē dei negocium de ihe:
roſolimitana. ſ· expeditōe· propꝑter quod omnes
cōuenerant· proſſus hec omnia miſſarum et corone
regie· ſolennis debitiqz honoris fruſtratōnem· nulla
tenus admittebant· ſed nec ipſi bituricen· archiepi:
ſcopo expediebat· vt honor regis per ipſum impe:
diretur. Que cū ita ſe habuerint· eſtimamꝰ locū mi
nime non deeſſe· vbi tanta neceſſitas ṫpum contu
macie excuſat. Numquid poteſtatem habetis· tan:
tum percutere· et nequaquā ſanare. Noſtis qui dix
erit· percuciam et ego ſanabo. Abſit vt cuius tene:
tis vicē· nō vſurpetis et vocē. Vocē precipue pieta:
tis. Ergo ſola hac vice redeat ſagitta ionathe retror
ſum· et ſi neceſſe fuerit in me magis mittatur. Tol
lerabilius fateor habuiſſem interdici michi miſſa:
rum celebrationem· ꝙ archiepiſcopo pallij vſum
Eſt etiam ꝙ non mediocriter veſtro pio rigori ob
uiat in hac parte· quod filio veſtro regi ludouico
poſſit hinc non ꝑue offenſionis et irritatōnis oc:
caſio dari· cum ipſe ſibi tota mali huius videatur
eſſe occaſio· quod plane tempore iſto non expedit
ne bonum ꝙ veſtro hortatu bono et magno ani:
mo cepit dignum ꝙ abſit non habeat exitum· ſi in
ſcandalo et animi perturbatōne· hoc egerit. Dece
tero mandaſtis et obediui· et fecundauit obedienti:
am precipientis auctoritas· ſiquidem annunciaui et
locutus ſum· multiplicati ſunt ſuper numerum· va:
cuantur vrbes et caſtella· et pene iam non inueniūt
quem apprehendant ſeptem mulieres virum vnum

adeo vbiqz vidue viuis remanēt viris

Ad eundem contra quendā ſupplicans ne ei credat cum ſit mendax

249

Non eſt michi mos multorum prohemijs
vti ad vos· ambitione verborum a re ipſa in
cipio· ho fallax venit ad vos· credo vt fallat· ſꝫ abſit
vt vos· ſꝫ eñ nō niſi in inſtorū diſcrimē. Quo: maxi
mū poſſet accidere Semper ꝗdē ſicut fallere malum
ita falli a malo ē· plerūqz et malū· ſꝫ intereſt ꝗs et in
ꝗ fallatur Quāto vrā poteſtas et dignitas maior·
tāto ea que vob forte ſubreptio ſit· non mō pericu
loſior ſed turpior eſt· preſertim in eccleſiaſticis cau:
ſis. Si verbi gratia ſagieñ· hec vulpecula fraudulē:
ta· continuans dolos· vobis ſicut callide cogitat il:
ludere poterit· et ad vineā domini ſabaoth· ꝙ bre:
ui tempore parte non modica demolita eſt· veſtra
auctoritate redire· quanta putatis malignitate dece
tero ſeuituram. Neu quod reliquum eſt deuorabit
Nempe qui venit vulpecula· redibit leena· et in
quoſqz tam cleri ꝙ populi non iā calliditate vtetur
ſed crudelitate· vigilandum itaqz aduerſus aſtuciam
ne ad tantam ſeuiciā denuo prumpere poſſit. Non
ergo vos moueat facies hominis miſeranda· vilis
habitus· vultꝰ ſupplex· dimiſſa ſupcilia· verborū hu
militas· ſed nec ipe ꝗdē lacrimule· currentes vt aiūt
ad nutū eiꝰ docte mētiri· hec oīa in facie ſit· et ſcitis
qui dixit· nolite ſcōm faciē iudicare. In hijs atqz
ſilib⁹ forma pietatis exiſtit· ſꝫ nō ſemp et veꝰ. Veſti
mēta ouiū ſūt hec· frequēter ſicut deſignauit dominꝰ
vſurpata a lupis in ſtragē maximā ouiū dū non ſe
abſcōdūt· qm illi abſcōditi veniūt. Inde ē ꝙ aliqui
etiā ex nrīs pro eo ſcripſerūt talib⁹ circūuenti mē:
dacijs parū aduērtētes ꝙ a ſapiēte ſapiēt ac veraciter
dicitur. Eſt ꝗ ſe hūiliat neqter· et interiora eiꝰ ple:
na ſūt dolo Vos ergo nō attēdatis ad vba eiꝰ· neqz
ad corporis geſtus· opa interrogate a fructibus eius
cognoſcetis eū. Multa et grauia dicuntur de eo· di
cuntur et in eum· ſed eſt qui querat et iudicet. No:
lo dicere omnia que audiui· nec enim omnibus cre
dendum eſt ſed nec omnibus decredendum vnam
ponam meam breuiter cōiecturam· certi ne aliquid
habeat vos iudicabitis. Cur datos ſibi iudices de:
clinauit· ſi perſonas cauſatur· nō erant ſuſpecti· ſi lo
ci importunitatē· erat hoc in terra ſua et in cognati:
one ſua· vbi et expenſis paucis· et itinere non lōgo
facile et abſqz labore totum negociū potuerit expli:
cari. Reſtat proinde nichil aliud ſuſpicandum· ꝙ
fugiſſe hominem ſubdolum accuſantium multitu:
dinem· qui eum extra patriā minime pre inopia ſe:
qui poſſent. Gratias agimꝰ domino lexouieñ· qui
zelo domus domini tactus· nec marſupio pepercit
nec corpori· bonus frater cui ſtudium eſt ſemen de:
functi fratris ſuſcitare· gracias et vos agite illi quia
veſtro quoqz nomini hec eiꝰ cura non parum con
ferre videtur· quā ſit vt cōmuicatur malignꝰ et ſic
deiciatur que eſt gloria veſtra

Ad eundem pro electo valentinē · cōmendans eum
ſibi et ſupplicans pro eius cōfirmatione

250 Si rebus raritas p̄cium facit nil i eccl'ia pre-
cioſius · nil optabilius eſt · bono utiliq; pa
ſtore · nempe rara auis eſt iſta · proinde ſicubi talis
interdū repiatur · et occaſio detur cōfeſtim iniciende
ſunt manus · et totis niſibus ſatagendum · ne qua
vi ne qua arte malicie · fructuoſa p̄motio valeat im
pediri. Audiuim⁹ in eccl'ia valentina pari voto dei
et populi · electum eſſe priorem caſedei · mirū ſi bo-
nus nō fuerit ad opus ad qd' aſſumitur. Scire vul
tis unde id ſperem · boni hoc volūt · nec poteſt bon⁹
non eſſe · qui bonis placet · nec min⁹ validū mihi
argumentum videtur q̄ bonus ſit · ſi malis e regio
ne diſpliceat · decet ſanctitatem veſtram votis aſſerē
bonorū · ne ſi ab iſto forte reſilire cōtingat · alium
quem nolletis ſtudio et cōſenſu prauorum contin
gat recipere

251 Ad quendā. Bernardum priorem portarum et cō
fratres ſuos excuſans ſe d' quibuſdā ſibi impoſitis

Reuerendiſſimis patribus et dn̄is amantiſſi
mis. B. priori portarum · et ſanctis qui cū
eo ſunt · frater. Bern. Clareuallis vocatus abbas
Salutem i dn̄o Ex quodā beatitudinis v̄re reſcrip
to comperi ſcripſiſſe me aliquid · quod me iudicarꝫ
cōmotum · voſq; · iſtud non parum metuere · verum
id fruſtra non eſt · qd' a puero v̄ro timendū ſit vob
reuerendiſſimi patres · qui vos in veritate et diligo
ut amicos · et ſuſpicio ut ſanctos · niſi forte ut a me
ſed mihi paterno timuiſtis affectu · q̄ motus vobis
videre non ex ratione aut ſi ex ratione forte plus q̄
oporteret. Motus fateor ſui · ſed pro vobis nō cō
tra vos atq; id timuerit ſatis · ſi et hoc temere · ſed
non temere cōfiteor aduſum me in iuſticiam meam
et vos remittatis temeritatem peccati mei. Ignoſci-
te mihi · ſic ſum · zelus dom⁹ v̄re comedit me · nō pa
tior plane quod in me eſt · decolorare tante ſpeciē
ſanctitatis. Nam corrūpi poſſe abſit ut vereor · pa
ſus aūt diſplicet in pulcherrimo corpore · nō ſolum
morbus ſed et neu⁹. Non plane bonus color ſi
ſanctorum quiſpiam anxie ferre abiectionem ſuam
videatur · de qua etiam non gaudere et nō gloriari
min⁹ eſt a pfecto. Porro in ꝓpoſito pfectionis ap
parere imperfectum · neu⁹ eſt · ergo hic color mihi in
fratre natali diſplicuit. Quid eñ et ſi caſtum id fu
erit apud deum · nempe oportet puideret bona etiā
coram hominibus. Sed dicitis non ipſe grauiter tu
lit · ſed nos. Ad idem reuertitur. Iterū dico quod
ſentio. Cur vobis graue fuerit non video · niſi q̄
ipſi graue eſſe ſenſiſtis. Vos iudicate · an hoc eum
decuerit · preſertim in nouitate vite. Nam antea ut
ſalua pace ei⁹ dixerim · non caruit hac nota · an vō
nec culpa ſui ipſi⁹ conſcientie relinquendum eſt. Et
ſi forte hoc cogitauit dn̄s papa · cū ſicut dicitis elec
tioni eius cōſentire rēnuit · veri⁹ quippe ut eſtimo
linguas obtrectatorum · vetuit feſtinatam noui he-
remite promotionē · ne ut dixi ligua maliloq̄ dicē

poſſet · hūc eſſe quem ſemp optauerat heremi fruc
tum. Verūtamen quicquid dn̄s papa intēderit ſiue
hoc ſiue aliud me ignoraſſe ſciatis illud eius conſi
lium · ne quis dicat q̄ meo inſtinctu id fecerit. Nā
quod ad me ptinet mihi decretum eſt. Ubi oportu
ne poſſem non ſolum nō impedire · ſed etiam totis
viribus · et ambab⁹ ut dicitur trahere manib⁹ · ubi
de gracia q̄ in eo deo fructificare valeret. Quis da
bit mihi homies l'ratos et ſanctos in eccl'ijs dei pre
eſſe paſtores · ſi non in omnibus certe in pluribus
certe in aliquibus ſaltem. Quid eñ ſi iuuenis aliq̄
olim iuueniliter egiſſe memoratur. Vetera tranſie-
runt · noua facta ſunt omia · conſepult⁹ eſt iterum
xp̄o per heremi baptiſmū · ego olim ſepulta vicia
retractabo. Iam qd' abbas caſien̄ · ſiue trecen̄ dure
dicitur ſcripſiſſe vobis · omino cū audiui dure ac-
cepi · et cum accepo tempus non diſſimulabo q̄ntū
quidē caritas poſtulabit et familiaritas · que mihi
p eorum religioſitate ad ipſos eſt · deo aūt gratias
qui dedit vobis non vinci a malo · ſed vincē in bo-
no malum · quia non reſpondiſtis eis malum pro
malo · aut maledictū p maledicto. Porro illas q̄s
ad me aduſus p̄fatos abbates ai ſcripſeratis l'ras
nec ſtudio nec volūtate mea ad ipſorū noticiam p
ueniſſe ſciatis · et de hijs ſatis. Tempus eſt ut non
obliuiſcar mei. Clamat ad vos monſtruoſa vita
mea · erumpnoſa mea cōſcientia · ego enim quedam
chymera mei ſeculi · nec clericum gero nec laicum
Nam monachi iam dudum exui cōuerſationē · nō
habitum. Nolo ſcribere de me · qd' vos p alios au
diſſe exiſtimo · quid agitem · quid ſtudeam · per que
diſcrimina verſer in mūdo · imo p que iacter p̄cipi-
cia · ſi quomi⁹ audiſtis p̄cor ut inquiratis · et ſcd'm
quod audieritis et cōſilium impendatis et orōnū
ſuffragia

Ad dominum. Eugenū papam · ſupplicans pro 252.
pace quorūdam monachorum

Amantiſſimo patri et dn̄o eugenio dei gra-
cia ſūmo pontifici · frater. B. Clareuallis
vocatus abbas · modicum id qd' eſt. Malmenſes
monachi grauiter deliquerūt · ſed non impune · vo-
bis pro hoc ipſo laus et gratiarū actio · ab vniuerſa
debetur eccl'ia · quia nō ſiluiſtis nō diſſimulaſtis · nō
q̄euiſtis · efferbuiſtis ut debuiſtis · percuſſiſtis · ſed ut
ſanaretis. Quod ſi obliuiſcatur miſereri de⁹ · et cō-
tineat in ira miās ſuas. Dn̄i ſanitas. Proinde poſt
iudicium miſericordiam preſtolamur · ut miāꝫ et iu-
dicium cantemus dn̄o. Sanus ſcim⁹ · nō deuiabit
vicarius a veſtigijs eius cuius vicarius eſt · nimirū
cum ille dicat. Qui mihi miniſtrat me ſequatur
Dicit aūt de illo ꝓpheta. Quis ſcit ſi conuertatur
et ignoſcat deus · et relinquat poſt ſe benedictionem
Hanc de veſtris quoq; poſterior ib⁹ · audacter exigi
mus alioquī non decet · ut perdatis innocentem
cum impio · etenim qui malū fecerunt facti ſunt de
medio · quid reſtat · niſi ut reliq̄e ſalue fiāt. Quid
ni ſaluentur qui obedierūt vobis · qui obedierūt p̄-
deceſſorib⁹ v̄ris · paulū loquor qui aiebat · auferte

malum ex vobis. Itaq̧ miſeremini illis· et non p̄
iudicet iniquitas ſceleratorum iuſticie innocentiũ
Hoc dico quia cauſa eſt eis cum eduenſibꝫ in pre
ſentia veſtre maieſtatis· et timent ne ſibi noceat ini
quitas aliorum. Sane id precipue obſecram⁹· ut
concordie et paci ipſorum opam detis· vtriſq̧ ſiqui
dem bene volumus· atq̧ ita vtriſq̧ credim⁹ expedire

253 Ad eundem contra. Eboracen̄· qui multos affliges
bat petrus abſcidatur arbor mala

Venit fruſtrata ambitio immo deſperata furit
curſit ad laqueum homo pditionis· et debi
tam iam olim in ſe ſententiam dampnationis acce
lerat· vel nũc manifeſta ſunt peccata eius p̄cedentia
ad iudicium. Anticipat manum ſucciſoris arbor
maledicta eſt ſpinoſa· et cũctantem ſecurim inſeuiet
pu̇ocat· heu q̄ iuſtius iam dudum excidiſſet· quã
ſancti illi quos contra ius et fas male ſtãdo deiecit
etenĩ ſi non ſtaret· ſtantes minime deieciſſet. Et illi q̄
dem i innocentia ſua et pro innocẽtia corruerũt mł
to melius ſtantes· ſed ſanguis inoxius de manu il
lorũ pculdubio requiretur· qui vires fortiuas tã
noxie ne ſtatim corrueret miniſtrarũt. Clamat cõtra
eorũ capita ſanctorũ ſanguis de t̄ra· q̄rũ aie in ma
nu dei ſunt· et iam nõ tangit eos tormentũ malicie
verũtamen viſcera mea erant· effuſa ſũt· nõ recipio
de vobis cõſolationem. Et ſi poſſent eſſe qualicũq̧
ſolacio ſiue remedio· deficiũt tamen pre dolore· me
rore precludũtur· irrumpuntur ſingultibꝫ. Vnũ
tamẽ ipmq̧ eſtimo· quod vtiq̧ magis ſcribere quã
ploqui poſſum· adhuc audite vel potius legite. Si
adhuc ſteterit pꝫdolor verendum ne ipſius ſtatus
veſter ſit caſus· dum quicquid adiecerit· utpote ar
bor mala· que non poteſt niſi fruct⁹ malos facere
nõ illi iam ſed vobis merito imputetur

254 Epla dñi. Ildeberti. Turonen̄ archiepi ad. Bern.
abbatem verba cõmendatiois et affectus

Balſamũ ex odore ſuo· et arborem ex fructu
cognoſti· paucos credim⁹ ignorare. Sic et
nobis ex opinione tua frater cariſſime innotuit· q̄
ſis et ad ſcimoniã cõpoſitus· et integer ad doctrinã
Cum enim locorum interſtitio· longius a te ſeperes
mur· ad nos tamẽ uſq̧ puenit· q̄ iocũdas noctes
cum tua ducas rachele· que pgenies ex lya tibi ex
uberet· q̄ tot⁹ te exhibeas et cultorem v̇tutis· et ho
ſtem carnis. Non alium loquũtur te· quicũq̧ lo
cuntur nobis de te· talis eſt odor olei effuſi nomis
tui· talia iam tuorũ p̄mia meritorũ. Nas ex agro
tuo ſpicas ex ante ſupmam colligis meſſionẽ. In
hac enim vita q̄dam merces v̇tutis eſt· conſpicuum
et imortale teſtimoniũ hoc ipa ſibi compat· hoc ſi
bi ipa cuſtodit· hui⁹ ſplendor non minuitur inui
dia· non exterioribus ſtudiis adiuuatur. Quippe
bonorũ exiſtimatio· ſicut falſis delationibꝫ auferri
non poteſt· ita nec adulatoriis fauoribus acquiri
Penes ipos eſt eã vel vbertate v̇tutum pficere· vel de
fectu minorari. Sane de celeberrima opinione tua
ſpes in ſinu eccł'ie repoſita eſt· eam minime caſuram
quoniã fundata creditur ſupra firmam petrã. Ex
ea nos tuam edocti deuotionẽ· deſiderio deſideraui
mus in ſacrarium familiaritatis tue recipi· ibiq̧ re
cordatione tecum eſſe· vbi tẽpore furatum colloqiis
mortalium· pro mortalibus loq̄ris· cum rege ange
lorum. Porro huic deſiderio noſtro tecen̄ archi
diacon⁹ plurimũ adiecit· vir moribꝫ et lr̄atura con
ſpicuus· eũ tibi cenſerim⁹ cõmendãdum· niſi cõſtaret
illos quos tua dignaris gratia· cõmendatione alia
non egere. Si neſcis· illius etiam atteſtatione didi
cimus te in eccł'ia eſſe qui ad eruditionem virtutis
et exemplo ſufficias et verbo. Ceterũ ne litteris p
lixioribus onereris· ſcripto finem ponimus ſupra
dicte peticioni· donec exaudiri mereamur· finem
minime poſituri· quid aũt ex hoc animi geras· doceri
deprecamur tuarũ recurſu lr̄arum

255. Bernardi ad eundem reſponſiua affectionis plena
regratians quia eum ſuis lr̄is viſitauit

Bonus homo de bono theſauro cordis ſui
pfert bonum. Scripta gl'e tue imo et mee
ſatis libenter accepi. Vir totius reuerentie tenens i
illis vnde te non in merito glorificem· et ipe non i
merito glorier. Siquidẽ gloria noſtra hec eſt· tue
ſublimitatis dignatio· tua noſtre reputatio puita
tis. Nempe in alto poſito· non altum ſapere· ſꝫ hu
milibus cõſentire· nil deo carius· nil rari⁹ apud hoies
Quis ſapiens· niſi qui ſapientie cõſiliis acquieſcit
ait aũt· quãto maior es humilia te in omnibꝫ· hoc tu
mihi exhibuiſti minori maior· ſenior iuniori· poſ
ſim pinde et ego tuam pbatam ſapientiã nõ vide
bitis effari laudibus· et forte iuſtioribꝫ hiis qui
bus me dignata eſt ipa. Quippe itereſt ad dandã
rerũ certitudinẽ· quid incerta iactet opinio· quicq̄d
opus euidens reddat indubitatũ. Quod aũt certi⁹
probam⁹· hoc et p̄dicam⁹ ſecurius. Que ergo ad
me de me tibi ſcribere placuit· videris tu vnde pba
ueris· ego laudum tuarũ augumentũ teneo· minime
dubium· ipas mei laudatrices lr̄as tuas· in quib⁹
alium forte delectet eruditionis inſigne ſermo ſua
uis et purus· orõ luculenta· gratũ laudabileq̧ cõ
pendiũ· mihi vero p̄ hiis illa ducitur miranda hu
militas· que tantillũ tant⁹ p̄uenire curaſti· et obſeq̄o
ſalutãdi· et p̄roio p̄dicãdi et p̄cãdi reuerẽtia. Sane
quod ad me attinet· lego de me in lr̄is tuis· nõ q̄d
ſum· ſed quod eſſe vellem· et quod non eſſe pudet
Verũtamẽ q̄d ſũ· tuũ eſt· et ſi quid melius dei vnq̄
munẽ furo· tuum fore cõfido· reuerendiſſime atq̧
amantiſſime pater &c

256. Ad dñm papam. Eugeniũ ſupplicans pro ſubſi
dio terre ſancte· et exhortans ad hoc affectuoſe

Non eſt leue verbum quod ſonuit· triſte ſa
tis et graue eſt. Et cui triſte immo cui non
triſte· ſoli filii ire irã non ſentiũt· nec triſtãtur triſti
bus· ſed letantur et exultant in rebus peſſimis. De
cetero cois eſt triſticia· quia cois eſt et cauſa. Bene

feciſtis iuſtiſſimū zelum· noſtre gallicane eccl'ie col=
laudando· et corroborando auctoritate lrārū vrā=
rum· nō eſt dico vobis in cauſa tam generali et tā
graui tepide agendum· ſed ne timide quidem· legi
apud quendam ſapientem· nō eſt vir fortis cui nō
creſcit anim⁹ in ipa rerū difficultate. Ego aūt dico
fideli homi magis et inter flagella fidendum. Intrā=
uerūt aque uſq3 ad aīam xpi· tacta eſt pupilla oculi
eius· eximendus eſt nūc vterq3 gladius in paſſione
dnī· xpo denuo paciente. Vbi et altera vice paſſus
eſt· per quē aut niſi p vos petri vterq3 eſt· alter ſuo
nutu alter ſua manu· quociens neceſſe eſt euaginan=
dus. Et quidem de quo minus videbatur· de ipo
ad petrū dictum eſt· couerte gladium tuum in va=
ginam. Ergo ſuus erat et ille· ſed non ſua manu
vtiq3 educend⁹. Tempus et opus eſſe exiſtimo am=
bos educi in defenſione orientalis eccl'ie· cui⁹ locum
tenetis· zelum negligere nō debetis. Quale eſt hoc
principatum tenere et miniſteriū declinare. Vox cla=
mantis. venio ierozolimā iterū crucifigi. Ad quā
vocem et ſi alij tepidi· alij et ſurdi ſint· ſucceſſori pe=
tri diſſimulare non licet· loquetur· et ipe· et ſi oms
ſcandalizati fuerint· ſed nō ego· nec terrebitur dāp=
nis prioris exercit⁹· quibꝫ magis reſarciendis· opa=
dabit. Aliquid ideo non debet facere homo quod
debet· quia deus facit qd vult. Ego vero pro tantis
malis· tanq̄ xpianus et fidelis· meliora ſperabo· et
omne gaudiū exiſtimabo· q̄ in varias temptatōes
incidim⁹. Reuera panē doloris comedim⁹· et pota=
ti ſumus vino cōpūctionis. Quid diffidis amice
ſponſi· quaſi nō more ſuo· vinū bonum ſeruauerit
uſq3 adhuc· benign⁹ et ſapiens ſponſus. Quis ſcit
ſi conuertatur et ignoſcat deus· et relinquat poſt ſe
benedictionē. Et certe ſic opari ſic iudicare ſupna
diuinitas ſolet· ſicuti loquor. Quādo magna bo=
na mortalibus prouenerūt· que non magna p̄ue=
nerūt mala. Nam ut cetera taceam· nōne illud vni=
cum et ſingulare beneficium noſtre ſalutis· p̄ceſſit
mors ſaluatoris. Tu ergo amice ſponſi· amicū te
in neceſſitate pbato. Si triplici illo amore· de quo
tuus interrogat⁹ eſt p̄deceſſor· tu quoq3 toto corde
tota aīa· tota vtute xpm diligis ut oportet nichil re=
uabis· nichil diſſimulabis in tanto piculo ſponſe
eius· ſed quicquid habes viriū· quicq̄d zeli q̄cquid
ſollicitudinis· quicq̄d auctoritatis· q̄cquid poteſta=
tis impendes. Singulare piculū ſingulare exigit
opam· fūdamentum concutitur et tanq̄ imminēti rui=
ne· totis eſt niſibus occurrendū. Et hec ppter vos
fidēter ſed fideliter dicta. Decetero verbū illud qd
iam ni fallor audiſtis· quō videlicet in carnotēn cō=
uentu· quo nam iudicio ſatis miror· me quaſi iudi=
cem et principē milicie elegerūt certum ſit vob· nec
conſilij mei nec volūtatis mee fuiſſe vel eſſe· ſed nec
poſſibilitatis mee· quantū metiar vires meas· pue=
nire uſq3 illuc. Quis ſum ego ut diſponā caſtrorū
acies· ūt egrediar an facies armatorū· aut tā remo=
tum· a profeſſione mea· etiam ſi vires ſuppeterēt· eti=
am ſi pitia nō deeſſet· ſed neq3 hoc meū· vram docē
ſapientiam· noſcis hec omia· tm̄ obſecro p illam ca=
ritatem· qua mihi ſpecialiter debitor eſtis· ne me hu=
manis volūtatibꝫ exponatis· ſed ſicut ſingulariter
vobis incūbit. Diuinū conſiliū pquiratis· et opa=
detis· ut ſicut fuerit voluntas in celo ſic fiat

Ad eundem 251

Eſt negocium qd ceteris non miſcem⁹· quā
ceteris amplius tangit· et angit vos· et eget ſingu=
lari ppere preci instantia· p nr̄· cū ſe exaltauit hūi=
liat⁹ eſt· ſed cū ſe hūiliauit non eſt exaltat⁹· quaſi
vtrūq3 pariter dn̄s nō dixiſſet. Rigor eſt· ſed ſine di=
ſpenſatione iudicium· ſed ſine mia. Multi qd ne=
gandum nō eſt· ſic menſurauerūt· ſi null⁹ ita ſibi vo=
luit menſurari. Si aūt in qua menſura menſi fueri=
mus· remetietur nobis· ei pfecto iudicium ſine mia
ei qui non fecit miaꝫ. Capax eſt veſter aplatus rei
vtriuſq3 et zeli· ſ· et miſerationis· et honor quidem
maieſtatis iudicium diligit· ſed abſit ut ad piudici=
um manſuetudinis quaſi diſpenſator ille· cuius
laus eſt in euangelio· elegit potius fraudem facere
dño ſuo· q̄ primo non miſereri. Deniq3 p centū
nūc quidem octoginta· nūc vero q̄nquaginta ſcri=
buit. Iuſte laudatus eſt· qui dnm ſuum rerū ma=
luit· q̄ pſonarū iacturā facere. Et quia dign⁹ eſt q
ſic opatur mercede ſua. Vno tali ope quos ille re=
tinuit ſeruos· ſibi fecit amicos. Quid latim⁹· vide=
mur narraſſe cauſam· nō porrigere p̄cem· non ex=
pedit ita. Si pgimus iſta dicere· iudicium puoca=
mus non miaꝫ. Nulla mihi fiducia in argumētati=
onibus iſtis· non plus q̄ in telis aranearū· fruſtra
iacitur rete ante oculos pennati· noui q̄ validiora
mihi adhuc valeant reſponderi· p̄ſertim a tali inge=
nio· quāobrē arma mea p̄ces paupū ſunt· et habūt=
dam⁹ in genere iſto. Diꝫs cedat turris neceſſe eſt
et ſi alias inexpugnabilis· non repellet paupū p̄ces
paupū pat pauptatis amator. Qui nam iſti· non
ſum ſolus· et ſi ſolus fortaſſe p̄ſumē poſſem· omēs
filij veſtri qui mecū ſunt· et qui mecū non ſūt· me=
cum tamen ſunt in hac ſupplicatione. Quis nume=
ret eos· ſol⁹ ſane frater· p· excipitur· qui nec poſtu=
lat· nec petit poſtulari· et an velit ignoro· magis qd
in ſe eſt elegit abiectus eſſe in domo dei ſui· ſed nec
nos quidem· p homie· ſed p ordine poſtulam⁹ cui
diſpenſationē in eo factam· non parum pfuturam
confidimus &c

Ad eundem ſupplicās ei· ut quendā ad ſe remittat 258

In veritate cōperim⁹. Qualenū noſtrū nec=
dum requieſcere ī quo poſitus eſt· ſed nec
aliquando requieturū confidimus· quāobrē opus
eſt maturato remedio nō ſolū illi ſi et mihi. Pro=
dico vobis· quādiu ille in ſcandalo eſt. Nolite mi=
rari hoc· vna aīa ſumus· niſi q̄ ego mater· ille fili⁹
nam patris in eo ceſſi vobis et nomē et auctoritatē
ſolus qui tráſfūdi non potuit mihi remāſit affect⁹
qui me excruciat· mater aūt nō poteſt obliuiſci filij
vteri ſui. Jo me fuiſſe quis dixerit· ego adhuc eſſe
ſentio. Clamat matrē pectus triſte· et continu⁹ do=
lor cordis mei pro eo. Queritis de quo querar· de

me·de vob̄ nichil querer·ſed vobis. Ego ego ſeua et pia mat̄ ꝓprijs viſceribꝫ nō peperi·ut caſtificarē cor meum in obedientia caritatis·imolaui de ſinu meo cari pignoris hoſtiam·et non in angaria fater: or·ſed in volūtate mea parui voluntati·que quos vult angariat. At ille·non ita. Renitebatur quā ſ: uis fruſtra·plane angariatus·tam a me q̄ꝫ a vobis. Nūq̄d ego timere potui·tanta obſtinatione ſemp renisurū·ꝑij cordis ē cedere importunitati·que ad id qd̄ oporteret adduci non patitur·alioquin īuitū tenere·ad qd̄ īuitus tractus eſt· durū pro illo fructuoſum nemi eſt·porro occupare locum et non fa: cere fructū·nec loco expedit·nec vos decet nec nos. Nemo ut ait beatus ambroſi⁹ īuitus bene facit·etiam ſi bonū eſt qd̄ facit·quia nichil prodeſt ſpūs ti: moris·ubi non eſt ſpūs caritatis. Obſecram⁹ itaq; per viſcera mie dei noſtri exhibere viſcera patris·et infantē dum adhuc viuit remittite ad vbera mr̄is cui⁹ fortaſſis·totus hic languor eſt·q̄ꝫ ſit ꝑꝓpe ablactatus. Melius enī viuē ſinitur q̄ꝫ diuiditur. Que vtilitas in ſanguine ei⁹·unū ſcio·non patris non matris illa vox erit·nec mihi nec tibi ſit·ſed diuidatur·hoc vos forte non timetis·quia non credi: tis ꝓuenturū·ſed ſcriptitationes et muſitationes frequētiſſime venientes in manus nr̄as·plene ſunt timore iſto minitātes hoīs fugam et diuiſionem vel potius diruptionem·non modo a vobis·ſed a nobis

259 Ad eundem de quo ſupra

Et ſi quid aliqn̄ volui·qd̄ velle me noluiſtis māſuetudinis vr̄e dignatio·eo me ꝓuocat ut qd̄ voltis nō mō velim·ſed et auide velim·placq; vobis ut frater. Nualen⁹ abbas ſit apud ſanctum anaſtaſiū·et mihi placuerat et ante·ſed quia ille nimis nolebat·placitum in nō placitum venit·porro veſtro beneplacito non cōuiuēte·rurſum ut iuſtum eſt·non placitū in beneplacitū redijt. Experiri licet factum eſt qd̄ precepiſtis·nō quia ꝑcepiſtis·ſed q̄ꝫ voluiſtis. Ex volūtate ergo et non quaſi ex triſticia vel ex neceſſitate. Executio maturata mādati obediētiam probat·de volūtate ſilus interrogetur. Si cō: tentus forem mādatū facere·nōne iuxta verbū dn̄i inutilis ſeruus eſſem·ſoluens debitum. Nūc autē quia addidi velle·iam non ſeru⁹ ſed filius

260 Ad nualenū abbatem ſancti anaſtaſij conſolās eū et ſuadens ut volūtati dn̄i pape hilariter obediat

Satis ſupque afflixit nos abſentia tua·nualine cariſſime·ſed longe magis comperta tua triſticia turbati ſum⁹·etenī iuſti⁹ te·q̄ꝫ noſtram de te deſolationē·ſeu deſtitutionē plangere nob̄ vi: demur. Et deſolatio quidē non parū dampnoſa et non parum moleſta·nempe tam dulci filio tam vtili fratre tam neceſſario adiutore. Verū quo verius·iſta de tua amabilitate memoramus eo affec: tuoſius compatimur merori tuo·pluris multo habentes tuum incōmodū·et longe egrius ferentes q̄ꝫ noſtrum dampnū. Deniq; non diſſimulauim⁹ non quiuim⁹·nō ſilui⁹·temptantes ſup hoc deum pene uſq; ad irritādum ſūmū et ſanctū pontificem ut quōcūq; vel cum noſtro ꝑiculo te reuocarem⁹ ſed quia adhuc fruſtrati ſum⁹ in cūctis molicioni: bus et conatibus noſtris·ſupnis tandē vel iudicijs fatigati cedentes·et dantes potencie man⁹·qr̄ qd̄ volum⁹ non valem⁹·id velle cogimur qd̄ poſſum⁹. Tu ergo frater cariſſime et deſiderātiſſime·cōfortaē in dn̄o·et noli iam contra ſtimulū calcitare·ne dū pungeris tu plurimi qui te in dn̄o plurimū amant pariter cōpungātur·parce tibi et nob̄·qui tui amore ne ipſi nobis pepcim⁹·magis aūt induere forti: tudine·cōfidēs et ſciēs·quia gaudiū dn̄i fortitudo tua. Induere leticia ſalutari·ut et nos d̄ tua iocunditate letantes·hilarē diligenti deo·tū pro tua pa: ce·tum pro noſtra conſolatione laudes et gratias referamus

261 Ad dn̄m papam. Eugeniū pro quodam abbate excuſans eum apud illum

Unus de militibꝫ templi·monachari voluit in ordine noſtro·nec defuerunt de noſtris qui ei in tali volūtate aſſentirent·ſed cū non auderent eum in ſuis clauſtris recipe·qr̄ nō licebat·oc: culte eū direxerūt ad quādam abbaciā·que dicitur vallis·mādantes et ſuggerentes abbati·ut nigrum habitum de alio ordine monachorū faceret ei tradi et ſic eum recipent·noſtrūq; illi darent. Et factum eſt ita. Res nob̄ innotuit·et p nos delata ad capitulum eſt·capituli decreto·frater ille foras eſt miſſus at fratres de capitulo hoc minime contenti·lr̄as michi lomi⁹a veſtra maieſtate·epo cathalaneſ·attulerūt quibus abbatē ſancti vrbani·nam is eſt qui militi habitum tradiderat·ab introitu ecclie ſuſpenderet donec ſe veſtro cōſpectui p̄ntaret. Inde eſt q̄ꝫ abbas de vallibꝫ·quo rogante ille fecit hoc·nil mali ſuſpicat⁹·compulſ⁹ eſt ī magna anxietate ai fratrē latorem p̄ntium mittere ad pedes mie veſtre·ut q̄ per eum intricat⁹ eſt·per eum expediatur ſi tn̄ hoc tā ipe q̄ꝫ etiam nos alij filij vr̄i a veſtra ſancta p̄nitate potuerim⁹ ꝓmereri

262 Ad eundem pro monachis. Moloſmenſibꝫ·ut ab oppreſſoribus eorū liberet eos

Non poſſū deeſſe dn̄o remenſi in petitōe ſua ꝓſertim cum digna ſit exauditu. Rogam⁹ proinde et omi inſtantia ſupplicamus·pro pauꝑibꝫ monachis. Moloſmēſibꝫ·ut ab oppreſſione quā ſuſtinent·ſicut per latorem p̄ntium noſſe poteritis ci⁹ liberentur·et ab eis iniurie ſiue calumpnie malignantiū in manu veſtra valida ꝓpulſentur. Hoc enī eſt·pro quo paupes delonge miſerūt·clamātes ad vos. Iam quale reſponſum a vobis oporteat reportare·doceat vos amantium tam iuſticia q̄ꝫ paupꝫtas·et prefati viri qui ꝓ eis inſteterit·et vos non parum diligit reuerentia ꝛc

263 Ad eundem pro abbate. Caſiaceñ ut ei compacia-
tur et ſubueniat ₢c

Porrexeram preces cum poſſem iubere et me
putaueram exauditum · ſed q₃ comperi non
ita eſſe · video₂ mihi non iã ſimpliciter fore comũi-
ter q₃ petendũ · ſed clamãdum in vociferatione · neq₃
enim tenuiter ſeũ eq̃nimit fero repulſam · quã hac
tenus expertus non ſum · facite itaq₃ qđ debetis · faci-
te qđ ſoletis. Nam cõſuetudo debito₂ẽ vos fecit
facite inquã · et ſi non quia rogami · certe q₃ iubemi
Itaq₃ reuiſimi ad iudiciũ · nec eñ iuſticie videtur eſ-
ſe · ut vir religioſus et amic⁹ veſter et filius veſter
Abbas caſiaceñ · qđ iuris eſt monaſterij ſui perdat
ꝑpter v̄bum incaute a ſe in conſulteq₃ ꝑpalatum · et
abſq₃ eccl̄ie ſue aſſenſu · quãq̃ꝫ et ſi illi v̄bo omino
abherēat aduſari⁹ · utpute iuſticie nõ cõfidens · iuſto
ut putamus iudicio p̄dicto abbati nõ debebit ob-
eſſe · cũ viri illi · in quorũ cõfidẽtia res poſita eſt nõ
cõcordaſſe ſ₃ poti⁹ diſſenſiſſe ſciatur. Et h̄ credim⁹
q₃ nõ cõtriſtabitis nos neq₃ cõturbabitis. Sic de⁹
letificet aĩa₃ v̄a₃ · ſic vos ab omĩ ꝑturbatõe cõſer-
uet · pater amãde et honorande · et ſi omibus ſeruis
xp̄i · ſed nobis ſpecialiter

264 Ep̄la petri abbatis. Cluniaceñ ad beatũ. Bernar-
dum verba affectionis

Honori ac ſplendide monaſtici ordinis imo to-
tius eccl̄ie colũpne · dño. Bern. Clareuall̄
abbati · p · hũilis. Cluniaceñ abbas · ſalutem quã re
ꝑmiſit deus diligentib₉ ſe. Si liceret · ſi dei diſpoſi-
tio non obſtaret · ſi in hominis poteſtate eſſet via ei⁹
maluiſſem cariſſime · btĩtudini tue nexu indiſſolu-
bili adherẽ · q̃ꝫ vel principari inter mortales alicu-
bi vel regnare. Quid eñ · nõne regnis oĩbus ter-
renis p̄ferri deberet · grata non ſolum hominibus · ſed
et angelis ip̄is cohabitatio tua. Cõciuem te illorũ
ſi dixero · licet nõ dum · ſpes in rem tranſierit p miſe-
ricordis dei gratiã mendax nõ ero. Si plane mihi
datum fuiſſet uſq₃ ad vltimũ ſpm̄ tecũ hic eſſe · da-
retur fortaſſis poſt hoc · vbi et eſſes etiã ꝑpetuo ẽẽ
Quo eñ currerẽ niſi poſt te · tractus odore vngen-
torũ tuorũ · qđ q₃ ſemper non datur · vtinã vel ſepe
daretur. Et quia nec illud eſt · vtinã ſaltem frequen-
ter videã miſſos a te · et hoc q₃ raro cõtingit volo ut
vl̄ in ꝑximo ſanctitas tua amãtem ſe per ſuũ at₃ ad
octauas dñi mecũ mãſurum viſitet in quo tuus ut
mihi videtur ex pte et me⁹ ex toto ſpũs requieſcit
videbo te ſancte frater in illo · audiam te p illum · et
quedã que ſecreto nota fieri volo ſapiẽtie tue · ſanc-
tiſq₃ ſub regimie tuo oĩpotẽti dño ſeruiẽtibus · me
noſtroſq₃ quãtis poſſum p̄cib₉ · quãta poſſum deuo-
tione cõmendo

265 Epiſtola beati. Bernardi ad eundem reſponſiua

Quid facis o bone vir · laudas pctõrẽ · miſũ
beatificas reſtat ut orẽs · ne inducar in erro-
rem. Induro₂ aũt ſi tãtis delectatus pconijs igno-
rare me expero · ꝑpe modum id mihi cõtigerat · viſis
l̄ris beatitudinis tue · et beatificationis mee. Quã
beatus nũc eſſem · ſi v̄bis beari poſſem · beatũ tñ me
dixerim · ſed fauore tuo non meis laudib₉ · beatum
q̃ꝫ diligo₂ a te · q̃ꝫ diligo te · quãq̃ꝫ et hãc mihi dul-
cem licet bucellã liquidam arbitro₂ · nec omnino
plenis ut aiũt buccis admittendã. Miraris cur hoc
nempe non video in me · vnde tñ diligi meruerim
preſertim a tanto. Scis aũt quia plus iuſto velle
diligi · min⁹ eſt a iuſto. Quis mihi det tante hũili-
tatis inſigne · tã imitari poſſe q̃ꝫ admirari. Quis
mihi tribuat tua ſancta et deſiderata p̄ſẽtia. Nõ di-
co ſemper · nõ dico ſepe · ſ₃ vel ſemel in ãno ſrui · pu-
to quia nulla vice reuerterer vacu⁹ · nõ inquã fruſtra
cõſpicerem v̄tutis exemplar. Diſcipline hũanẽ · ſpe-
culum ſanctitatis · q̃ꝫq₃ min⁹ vſq₃ adhuc a xp̄o di-
diciſſe me fateo₂ nõ incaſſum fide oculata papem
q̃ꝫ ſis et tu mitis et hũilis corde. Verũ ſi tibi pgo
facere · qđ a te mihi factum queror · et ſi veritatem
dicam veritatis tñ legi nõ cõcordabo. In qua legi-
tur. Quod tibi non vis fieri · alij ne feceris. Itaq₃
iam reſpondeam⁹ periclũcule veſtre qua ep̄la₃ con-
cluſiſtis. Is quẽ mitti vobis iubetis · mecum modo
non eſt · ſed cum dño antiſiodoreñ · et ita infirmus
ut ſine nimio incõmodo · nec ad nos vſq₃ poſſe ad-
huc venire dicatur

Ad. Sugerium abbatem ſancti dyoniſij grauiter 266
infirmãtẽ v̄ba multe affectionis

Cariſſimo et intimo amico. S. dei gratia ab-
bati ſancti dyoniſij fratre. Bernard⁹ glo-
riam que ab intus eſt · et gratiam que deſup venit ho-
mo dei ne trepides exuere homiẽ illum · qui de ter-
ra eſt · illum qui te deprimit uſq₃ ad terram · et cona-
tur deprimere vſq₃ ad inferos. Ille eſt qui vexat · q̃
onerat · q̃ oppugnat. Quid tibi et terrenis exuuijs
qui ad celum itur⁹ · ſtolam glorie indui habes · pre-
ſto eſt ſed veſtito non dabitur · veſtire nouit omia
illa non ſupueſtire. Suſtine ergo pacienter imo
libenter accipe · nud⁹ et nõ veſtitus inueniri. Aliq₃
et deus ip̄e volt veſtiri et cum nudus · non tñ veſtit⁹
homo dei nõ reuertitur ad deum niſi is qui de terra
et terra eſt · in t̄ram iterit. Hij eñ duo hoies ſibi in-
uicem aduſantur · nec erit pax · donec ab inuicẽ ſepa-
rentur · et ſi pax fuerit non erit pax dñi · nõ erit pax
cum dño. Nõ es tu de illis · qui dicũt pax et nõ eſt
pax · te expectat pax illa que exſupat omiẽ ſenſũ
te expectãt iuſti donec retribuatur tibi · te expectat
gaudiũ dñi tui. Et ego quidẽ cariſſime vehementẽ
afficio₂ · ante videre te · ut benedictio morituri veni-
at ſup me · et qm̄ nõ eſt in homie via eius · nõ video
vnde cert⁹ non ſum pro certo polliceri. Sed qđ nõ
dum video quõ poſſim · ſatis ago ut poſſim · forte ve-
niam forte nõ veniã · ſed qđlibet horum ſit. Dilexi
a principio · diligam ſine fine · fidenter dico nõ poſ-
ſum perdere ſic dilectum uſq₃ in finẽ. Non mihi pe-
rit · ſed p̄it cui⁹ aie mea adheſit · glutino qđ nõ diſ-
ſipabitur et vinculo qđ non dirũpetur · tñ memẽ-
to noſtri cum perueneris quo nos precedis · ut et noſ

detur cito venire poſt te et ad te puenire. Inferi tū nullaten⁹ putes ꝙ tua dulcis memoria recedat a noſtra. et ſi pñtia dolentibus ſubtrahatur. quãq̃ potens eſt deus adhuc nobis donare rogãtib⁹ ſeruare indigentibus. qđ vtiq̄ non eſt diffidendum

267 Ad dñm papam. Eugeniū contra quoſdam qui ei falſa ſuggeſſerãt ſupplicãs ut puniat illos

Alij vereantur maieſtatem in vobis et tremulis labijs ac digitis qđ ad rem ptinet vix ad id longis vnq̃ ambagibus anfractibuſq̄ pueniat. ego certe vtilitatē veſtrã et honorem tm̄mō attendens rem ut eſt. nude et aperte ilico aperio et ſine cũctatione et obuolutione. tanq̃ viri nr̄m aptiſ co qđ opus eſt intimare nō vereor. Surreptum eſt vobis et grauiter qđ nō dubi⁹ affirmauerī. Quis vobis ſuggeſſit hominē de ambitione notatū conuictum. cōdempnatū. ad eccliaſticã cogere dignitatem. q̃ſi nō ſatis p ſe ipē ſe ingerē voluiſſet. Nōne is eſt quē ſancte memorie lamptus epus dephenſū in maleficijs deteſtandis. q̃ ipo ſtimulante ãbitione ppetrat. Non ſolum a gradu in quo erat. ſed a ſpe totius pmotionis ſolennit̄ ut debuit degradauit. Non eſt niſi reuocare ſententiã. et ppter anxietatē ſanctorū fratrū de corona. qui pro hoc clamãt ad vos. et ob reuerentiã epi ſancti et docti. q̃ in hac re auctor extitit. ſed ppter conſciã. cõſciã dico veſtram. non alteri⁹. vnum reſtat. ut hoc p mea conſcia infrã. Iraſcimi et nolite peccare peccatis eñ ſi nō iraſcimi. tanti mendacij ſuggeſtori. tã indigne ſentēcie ſubreptori

268 Ad eundem cõtra quoſdam qui ab eo fraude ſubdola lr̃as ad apłicum impetrarunt rogans ut nichil per eas lucrentur

Serpens decepit me. homo verſipellis et verſutus. iuſticie inops. audiētie fugitãs. ppe conſcīe inimic⁹ fratne incumbãs iniurie neſcienti mihi lr̃as pro ſe p dñm beluaceñ elicuit. Quid eñ ille a me non obtineret. Si non voltis vltra modū onerare cõſciã meã. nil lucretur ſurreptione dolo⁹ nec de lr̃is nr̄is opp̄mat innocētes quãq̃ ne h̄ quidem mihi ſatis fuerit. niſi et penam portet. quã meruit ſurreptor maligniſſim⁹ et amariſſim⁹ exactor

269 Ad eundē pro priore. Carthuſieñ petens ut diſcordiam inter fratres ortam ſedet et de pace puideat

Qui temptãt vos nō dormitãt neq̄ dormiũt. Quō nũc de nouo pſecuti ſūt in montibꝰ inſidiati ſunt in deſerto. Carthuſieñ turbati ſunt turbati ſunt et moti ſūt ſicut ebrius. et ppe modū omis ſapientia eorū deuorata eſt. Scias dñe mi. inimic⁹ homo hoc fecit. Quid dico fecit. et adhuc facit. adhuc fiduciã habet. ut et illa ſanctitas influat in os eius. Eſca eius electa noſti optime. Quoſdã iam puaricatores cõſtituit alios quos p ſe expugnare non poterat p illos impũgnat bello domeſtico et inteſtino. Ab ipa fundatione loci et ordinis nō eſt auditū. ut quis exiens ſine ſatiſfactione recipetur. qui male exierãt pei⁹ intrauerūt addētes preuaricationē. Quid putas pater ſancte illi facturi ſunt. quorū egreſſio in trãſgreſſione. regreſſio in ſupbia eſt. Et nūc ſupbia eorū aſcendit ſemp. exultant in re peſſima quã egerunt. inſultant iniuriam pacientibꝰ vincē triūphãt. prior iam nō eſt por. dū ſupbit impi⁹ incenditur paup. Exire etiã volt. nō poteſt vidē deſtructorē ordinis ſui. et iã exiſſet. ſi ſolus exire potuiſſet. Qui prior neceſſe eſt ut bonus ſit. nam quorū innititur cõſilio. audiuimus a bonis bonos nō eē. Vides ne clementiſſime pr̄. quãtū ſubreptum ſit tibi nichil ne dignū recipiet ſurreptiōis actor. Si bene te noui portabit iudiciū quicũq̄ ē ille. venerūt ad te i veſtimentis ouiū. in habitu ſancto. ſpecies decepit te. Quid mirum. et tu homo es Sed iam prodita in lucē fraude. exurgat zelus. et ptes ſuas viriliter exequatur adūſus malignãtes Non veniat aia tua in conſiliū eorū. diſſipetur cõſilium achitophel. Teipm cuſtodi. Non eſt paris piculi ſcientie ſubripi. et zelum dormire. illud excuſat ignorãtia. hoc negligentia inexcuſabile facit. forte aſcendet ex adūſo. et aliud pſuadere conetur. mēciatur iniquitas ſibi. et non dño meo. Nã hec veritas et res ſic ſe habet. Nil vero iocūdi⁹. nil iuſti⁹ in iudicijs vr̄is. ꝙ cū ſe iſtiuſmodi occaſio prebet ſi qui nocere voluērit cadat ipē in foueã quã fecit. et conūtatur dolor ei⁹ in caput eius. et in vēicem ip̄i⁹ iniqtas ei⁹ deſcendat. zelus dñi mei faciet hoc. et priorabitur itrū ut cõfido qui prior fuit. ut non glorietur omis iniquitas. alioqui qđ non fruſtra timemus. niſi prior in gradu ſuo reſtituatur. ordo non diu erit in ſtatu ſuo inſpiret vos deus paterne accipe iſta et reſpōdē bona ad noſtrã et ipoꝝ cõſolationem. qui valde deſolati ſum⁹. et afflicti ſupra vires dñs ciſtercieñ deſeruit nos. plaga magna in ordine Vobis vero duplex incumbit meroris ratio. qui in vno homie et prem amiſi et filiū. et nūc habem⁹ p eo dñm. O. bone vallis abbatem. ſit beneplacitū veſtri cõfortare eū lr̃is apłicis. et qđ de eo factum eſt vr̄o roborarē fauore. Noſtis eū. et ñ ē ei apud vos opus cõmēdatore. quē ſatis cõmendat vita ſua. et ſapientia ſibi data a deo. dñs valētin⁹ cõualet. et ut valꝫ opatur bona. ppterea amatores boni diligūt eum. et ipē diligit bonos. In hoc apparet quia bonus eſt. vr̄m eſt tales diligere et fouere. puer veſter plus ſolito infirmatur. guttatim defluit. forte minime dignus qui occidatur ſemel. et cito ingrediatur ad vitam

270 Ad. Comitem. Theobaldum excuſans ſe ꝙ nō rogat p filio ſuo nimis adhuc puo. ꝛc

Scitis quia diligo vos. et quãtum nouit deus melius quã vos. me q̄ꝫ diligi a vobꝭ nō dubito. ſed ppter deum. quē ſi offendero non erit ppter qđ me diligere debeatis cum iam non fuerit in cauſa deus. Quis eñ ego ſum. ut de tantillo tãt⁹ princeps curetis. niſi quãdiu deū i me eſſe creditis.

Ergo ut offendam eum·fortaſſis vobis non expe-
dit. Offendo aūt pculdubio ſi facio qd̄ requiritis
Nam honores et dignitates eccłiaſticas·non ig-
noro deberi hijs·qui eas digne ſcd̄m deū admīſtra
re et velint et poſſint. Porro eas acquiri puulo fi-
lio veſtro ꝑcibus meis vel vr̄is·nec vobis iuſtum
nec mihi tutum eſſe noueritis. Nam nec cuiq̃ vł
adulto plures in pluribꝫ eccłijs habere licet·niſi di
ſpenſatiue quidē·ob magnam vł eccłie neceſſitatē
vel ꝑſone vtilitatem. Quāobrē ſi voƀ videtur hic
ſermo durus·et placet qd̄ cogitaſtis implere ꝑetite
mihi. Nam vos ſatis ni fallor ꝑ vos et alios ami-
cos vr̄os iſtud obtinere poteſtis·ita nec vos minꝰ
quod vultis efficitis·nec ego peccaui. Sane. Gui-
lielmulo noſtro·cupio bene ꝑ omia·ſed ante oīa
deum·hic eſt qd̄ cōtra deū nolo aliquid habeat·ne
non habeat deum·et ſi alius ſecus voluerit·nolo ꝑ
me habeat·ne ꝑdam et ego deum. Ubi vero euerſe
rit·qd̄ ſecundum deum habere poſſit·probabo me
amicum·et opam meā ſi opus fuerit non negabo
Apud amatorē iuſticie in excuſando eo ꝙ pro iu-
ſticia eſt·non mihi multum laborandum·vos aūt
apud. Comitiſſam per ea que vobis reſcripſi·habe
te me excuſatum

211 Ad abbatem. Cluniacēſ

Filius veſter. Gualtherus factꝰ eſt et noſter
ſcd̄m regulā iſtam omia tua mea ſunt·et mea tua
non ſit minꝰ familiaris·quia cōmūis·ſed ſi eſt qd̄
poſſit alia grā·ſit familiarior atꝫ acceptior ut mihi
quia veſter eſt·ſic vobis·quia noſter

Cuidam. Epo rogans eū de recōciliacione cuiꝰdā

212 Veſtri ſumus·ſi hoc ſcitis·imo quia nō igno-
ratis·lator preſentiū per nos vobis·et per
vos alijs omibꝫ quos offendiſſe videtur efficaciter
firmiterq̃ recōcilietur. Alioquin offenditis quē ve-
ſtrum non negatis qd̄ omnino facere non audetis
Ex quo epari cepiſtis·nullamq̃ a vobis adhuc be-
nedictionē accepimꝰ·neq̃ ſacculum neq̃ perā neq̃
calciamēta in pedibus

Ad dn̄m papam. Eugeniū ſupplicās ut abbatem
triūfontiū quem ad ſe vocauerat remittat

213 Amātiſſimo pr̄i et dn̄o. E. dei gratia ſummo
pontifici frater. B. Clareuallis vocatꝰ ab-
bas·modicum id qd̄ eſt. Vox turturis audita eſt in
caplo noſtro·exultauimꝰ et delectati ſumus·plane
eloquiū caſtum·feruidum zelo·cautū ſcientia·ſpūs
vite ſpirabat in lr̄is·ſpūs vehemēs itonās·et incre
pans·et emulās nos dei emulatione fateor nō faci-
le dixerim·quid me ampliꝰ delectarit i illis veſtra
benignitas an noſtra vtilitas·inclinata maieſtas an
erecta hūilitas·mordens ſeueritas·an mulcens pi-
etas. Qui i noƀ quātuluncūq̃ eſuriebant iuſtici
am·refecti ſūt·qui minꝰ·cōpuncti ſunt·qui nimie cō
fuſi ſūt. Ita queſo·ita iugiter faciatis. Sollicitudo

que omibus debetur·nullomō hijs quibus ſpēali
us debetur·ſubtrahenda eſt·ſed ꝓpenſius exhibenda
Caritas benigna eſt·dilatare ſe·non minorare no-
uit. Colligat ſane et alios ſed nobiſcū·nec alienū
eſt a vr̄o aplatu·fouere eiuſmodi qui cum aplis lo
qui poſſunt. Ecce nos reliquimꝰ omia et ſecuti ſu-
mus te. Non ſunt relinquendi·qui ipi ſe relique-
rūt·puſilli dn̄i ſūt·in ipm credentes·nō deſeret eos
fidelis ſeruꝰ et prudens·ꝗs ꝑſertim·cui credita ē vni-
uſitas·nempe vniūſitatis portio hꝫ·et quidem pu-
ſillus grex·ſed qui ni fallor meruerūt patrem habe
re deum·accepturi coronam glorie de manu dn̄i·et
dyadema de manu dei ſui·nec eīn rapinā arbitrātur
eſſe ſe heredes di·coheredes aūt xp̄i. Deiq̃ audierūt
Nolite timere puſillꝰ grex·quia cōplacuit pr̄i vo-
bis dare regnum·de hijs interim ſatis. Abbas
triū fontiū bene plantatꝰ erat·ut pote ſecus decurſꝰ
aquarū. Vereor ego ne arbor bona faciens bonū
fructum·explantata faciat nullū. Videmꝰ interdū
vitem in prima plantatione fecūdam·in ſcd̄a ſteri-
lem. Videmꝰ lignum beneplantatū vireſcere·trāſ-
plantatū areſcere. Grauiter deinde vulneratis cor
meum·ſi non remittitis eum·quia ſumꝰ cor vnum
et aīa vna·quādiu diuiſum erit·neceſſe erit vtraq̃
ps ſuo cruentetur ſanguine. Heu onus qd̄ ambo
vix portabamꝰ·q̄uo portabo ſolus·ſubducto bacu
lo ſenectutis mee. Si v̄ me parum eſt·moueat vos
totius ordinis plaga nō parua·et ne ſpe incerti bo-
ni·tam certa interim mala fieri velitis. Quod ſi oī-
no vobis in eo cōplacuerit·ut retineatis eū·place-
at obſecro cōmendatū habere ipm·ac deinceps ad
deum leuare manꝰ·ut dignetur ꝑdonū ꝓ eo virū
ꝓuidere domui illi. De cetero ſup hijs que pro cō
muni vtilitate totius ordinis et ꝓ alijs quoq̃ ne-
gocijs eidem abbati dignū imo et neceſſariū iudica
uimꝰ ad nos ꝓferenda cōmittere·feſtinatum expo-
ſcimus benignitatis vr̄e reſponſum·ſed reſponſum
facti non verbi ꝛc

Ad abbatem trium fontiū·pro nepote. Epi antiſi
odorēſ·pro quo penitet eum ſupplicaſſe 214

Penitet me ſcripſiſſe ꝓ iuuene illo·et velim
ſi fieri poſſit reuocari ꝑcem·per quā videor
approbaſſe iudiciū amici·ſuper collata et male colla
ta ab eo prepoſitura·qd̄ vtiq̃ nec facio nec feci vn-
quā·ſed vicit me fateor ut ſic ſcriberē dilectio·qua
tenebar vehementer aſtrictus auūculo adoleſcentis
affectu grandi nimis·ſed minꝰ ſpūali in hac parte
Urgebat maxime plaga recens·de morte illius·vi-
dear leuitate vſus·ſi malo pielitari apud dn̄m me-
um·ꝑcipitatione ſcribendi·ꝙ apud deum ſuſpicio-
ne mēdacij·quāq̃ caute ac ꝓuide de ꝓpoſitura ſcrip
ſi·nichil ad ipm qd̄ indubitant ſcirem·duos ut me
mini ꝓdeceſſores eiꝰ eam aliter ordinaſſe atq̃ alias
et ſuo cōfirmaſſe ꝓuilegio. Tu aūt ſi efficere pote-
ris apud ipm·ut eccłie priuilegiū et priuilegio effi
caciam reddat·bonū opus opatus es. Utinā a ne-
uo ſanguinis eius ſanctum purgaret epm·et ado-
leſcenti in alijs ꝓuideret

215 Ad dñm papam . Eugeniũ pro antiſiodoreñ elec=
tione· ſcribens ei quid nouerit de ea

Cum primũ vobis pro antiſiodorenſi eccl̃ia
ſcripſi· de prima audieram electione · de ſe=
cũda nichil · et ecce me veluti ꝓphetante · oppbrium
quod ſuſpicatus ſum ſecutũ eſt· et timor quẽ time=
bam euenit. Mementote q̃lio actũ ſit Niuernis· et
videte ſi non ſimili arte immo fraude non diſſimili
eodemq; actore ut aiũt· et nũc ſecũda electio ꝑhip=
ta eſt· vt ſcilicet vno nomiato· duos deiciant· et ſic
demũ terciũ quẽ volũt ſubinducãt . Miſerũt et iſti
ad me· ut pro ſua parte ſcriberent· viſum eſt mibi
mittere fratrẽ a latere meo· qui de vtraq; certi⁹ actio
ne cognoſceret· noſq; certificaret · qui itrans eccl̃iaꝫ
et omibus diligenter explorans teſtimonio oim q̃
cõuenerant inuenit nullum preſbiterorũ ꝑter vnũ
fratrem· ſ· ipi⁹ fratris gaſridi hugonẽ· nullũ de dya
conibꝫ preter ſtephanũ ſolum ex p̃te illa eſſe· excep
tis hijs qui actores extiterãt ꝑſonis eccl̃ie · cantore
archidiacono · et ut dicebatur theſaurario . Nec
eñi ipſe preſens non affuit· porro in p̃te altera · preẽ
alios iferioris ordinis dyaconos nouẽ · et p̃ſbros
vndecim· cõſentire· duodecim⁹ qui et archip̃ſbr eſt
ꝑ neutra parte velle· ſe ſubſcribere· ꝑ neutra ſcrip=
ſiſſe teſtabatur· quãq̃ priorem plus vellet . Sigil=
lum eccl̃ie ꝑſatus hugo tenebat· homo non pacis
ſed partis aliene· nec cõſiderauit in tradendo qḋ de=
buit· ſed qḋ voluit. Sic ſe res habet · et ego ſolita
ꝑſumptione vnũ infero· nec maliciã gloriari opor=
tet· nec ſapientiam decipi decet· nec eccl̃iaꝫ ſuſpendi
diutius expedit

216. Ad eundem poſt obitum ep̃i antiſiodoreñ

Adhuc ſuggero aliquid· qḋ ante non tacuiſ
ſem · ſi ante michi compertum fuiſſet· ſicut
nũc eſt. Adeſt homo qui peccare fecit iſrahel ſanctũ
loquor ep̃m· qui cũ in morte aliquãtulũ ſtupidus
eſſet et turbatus· iſte eum fecit mori pene inteſtatũ
Cũ eñi pauperibꝫ et eccl̃ijs· aut parũ daret aut ni=
hil· nepoti ſuo carnali adoleſcentulo ſeculari inutili
totum pene qḋ acquiſierat menſe ep̃ali · ſtephano
ſuggerente et ſollicitãte dimiſit· aũt ſeptem eccl̃i=
as et decimas et p̃ata in ꝓpria ſilua ep̃i . Inſuper
qḋ pudor eſt omi religioni · de mobilibus aureos
ſuos· et ꝓprias equitaturas· et cũ mini⁹ ille ſufficerẽt
ad cõficiendum iter · ut pro his firmandis ad vos
veniret · iuſſiſſe tradi etiam monaſterij equitaturas
quãq̃ quidem exiſtimẽt ep̃m donationes iſtas ne=
ſciſſe· ſed ſtephanũ feciſſe et ſigillaſſe q̃ voluit . Et
credendũ· nempe· et ãno p̃terito in articulo ut pu=
tabatur mortis poſitũ· eccl̃iam quãdam eidem nepo
ti donare fecerũt· qḋ donũ poſtea cõualeſcens · ſicut
certiſſime comperim⁹· feciſſe ſe minime recognouit
Quis deniq; credat· virum ſpiritualem· ſi ſapuit· ſi
compos ſui fuit · teſtamentũ tale feciſſe . Quis vel
ſtlariſſim⁹ hoc dixẽt teſtamentũ ſacerdotis. Nec
ne diſpoſitio hoīs ſobrij et ſp̃ũalis illius qui omia
diiudicat· et ipſe a nemĩe iudicatur. A quo eñi ſi ita
remanſerit ſiue in celo ſiue in terra· iſte non iudica=
bitur. Tu ergo ſerue dei qui tenes gladium petri
amputa confuſionẽ opprobrij a religione· ſcanda=
lum ab eccl̃ia· crimẽ a ꝑſona · a ſp̃ũalium oim qui
eum in ſpũ et nõ carnaliter diligebãt · et tuo ipſius
corde amaritudinẽ et dolorem . Exurge phinees et
ſta et placa ut ſanetur quaſſatio· ſta mq̃ inflexibil̃
adũſus carnem et ſanguinẽ · quo ariete murũ tue
cõſtantie filij hui⁹ ſeculi pculdubio cõcutere cona=
buntur . Vera pietas eſt in auũculum · ſi ſup hui⁹
modi extiteritis impius in nepotem . Et hoc ſci=
tote q̃ viros religioſos· decanũ ſancti petri antiſio
doreñ· et priorem ſancti euſebij · tam pro ſe q̃ pro
abbate ſancti laurencij· ob primã eccl̃ie antiſiodo=
reñ electionẽ · patos venire ad vos · ꝑs adũſa ꝑ co=
mitẽ Niuerneñ detinuit· et deterruit ne venirent. Si
quidem . Comes ipſe · vocatis ad ſe denũciauit · ne
ſe intromitterent· et minis grauiſſimis ac manifeſ=
tis ꝓhibuit eos · ſicut prior ipſe a p̃dicto abbate ſuo
et fratre ſuo carnali· et a decano miſſus ad nos· ꝓpẽ
hoc ipm· cõfeſſus et cõqueſtus eſt nobis· rogans eti
am per nos hoc idem innoteſcere vobis . Dixi et ite
rum dico· mementote quod factũ eſt Niuinis. Or=
dinatiſſimũ eſt· mi⁹ interdum ordinate aliquid fie=
ri· claues duas· qui ſane ſapiũt alterã in diſcretione
alteram in poteſtate conſtituũt

217 Ad eundem pro abbate . Cluniaceñ· eũte ad curiã
rogans ut eum exaudiat atq; honoret

Stultum videtur ſcribere ad vos ꝑ dño. Clu
niaceñ· et q̃ſi velle patrociniũ ei ferre quem
oms patronũ ſibi habere deſiderãt . Sed ſcribo et
ſi non neceſſarie illi· ſatiſfaciens tamẽ affectui . Af=
fectui dico meo nõ alteri⁹ . Ipſo eñi quia corpore
nõ poſſũ proſequor amicũ peregrinantem. Quis nos
ſepabit· nec altitudo alpium· nec niuiũ frigora nec
longitudo itineris · et nũc p̃ns ſũ in lr̃is hijs· aſſi=
ſtẽs illi· ſine me poterit eſſe nuſq̃· debitor ſũ digna
tioni eius · ꝑ quã dign⁹ habit⁹ ſũ aſſumi in id gr̃e
ſed debito ipſa abſoluit gr̃a· quia neceſſitas i volun=
tatẽ trãſit· honorate virũ vt vere honorabile mem=
brũ in corpe xp̃i· vas eſt in honorẽ ni fallor plenũ
gr̃e et veritatis · refertũ pluribꝫ bonis . Remittite
eũ cum leticia · q̃plurimos de ſuo reditu letificatu=
rum· dignemini eũ ãpliori ut dignũ eſt gr̃a· et ita ut
de plenitudine ei⁹ oms cũ redierit accipiam⁹ . Sa=
ne ſiquid petierit in noie dñi iheſu· non debet apud
vos pati difficultatẽ . Nã ſi neſcitis iſte ẽ qui ma=
nus extendit ad paupes ordinis nr̃i· iſte eſt qui de
poſſeſſionibꝫ eccl̃ie ſue quãtũ cum pace ſuorũ po=
teſt· libenter et freq̃nter largitur ad victũ . In noie
ihũ cur dixeri audite. Si eñi petierit qḋ ſuſpicor ve
reor q; dimitti a regimie monaſterij · qs illũ noſcẽs
in noie iheſu petere putet · fallor ſi nõ ſolito timora
tior· ſi nõ ſeipo melior factus ſit· ex quo vidiſtis eũ
quãq̃ pene ab introitu ſuo· i m̃ltis ordinẽ illũ me=
lioraſſe cognoſcitur . Verbi gr̃a· in obſuãtia ieiu=
niorũ· ſilencij · indumẽtorũ p̃cioſorum et curioſorũ

218 Ad eundē pro epo . Beluacen̄ . ut in tribulationibꝫ
ſuis ei ſubueniat

Petitiones filij noſtri epi beluacen̄ . q̄ digne
ſint exaudiri . nō ē qđ vos doceam⁹ . ipſe ſa
tis p ſe paternis viſceribꝫ vr̄is qđ dignū et iuſtū
ē facile pſuadebūt . Agim⁹ tamē . fouēd⁹ eſt deuot⁹
iuuenis fauore paterno . et zel⁹ bon⁹ . quē p ſua eccl̄ia
gerit . nō mō approband⁹ . ſꝫ adiuuād⁹ . ſic ſeipſo indi
es deuotior feruētior fortior fiet . cū vexatōes et tri
bulationes q̄ nūquā defuit illi eccl̄ie a malis hoībꝫ
manu indeficiētis auxilij vr̄i . ſibi ſenſerit e regione
leuari . petitionē fratris arnulffi de . Maiole petim⁹
exaudiri . Magiſter . G . hoc noīe nūcio dicet eam
vob̄ . Sꝫ et qđ petit abbatiſſa de pacito . p ipm̄ ſi
dignami ſcire poteſtis et facere ſi dignū iudicatis

219 Ad . Comitē heinricū . ut porcos abbatis de caſtel
lione q̄ abſens erat reſtitui faciat

Abbas de caſtellione vir religioſus . Romā
pficiſcēs in dei et nr̄i cuſtodia ſua omia de
reliquit . et ecce miniſteriales de belfort . homies ſu
moris abſtulerūt porcos eorū . maluiſſem dico vo
bis . ut nr̄os ꝓprios rapuiſſent . A vob̄ req̄rim⁹ il
los . ad hoc te cōſtituit principē ſup fram̄ princeps
regū terre . ut ſub eo et pro eo bonos foueas . malos
coherceas . paupes defendas . facias iudiciū iniuriā
paciētibꝫ . Si hec facis et ſpes ē . ut tuū deus dilata
re et roborare debeat pricipatū . ſi nō timendū ſibi
ne hoc ipm̄ qđ videris habere vi maioris poteſta
tis auferatur qđ abſit a te

280. Item domino pape p antiſiodoren̄ . negocio ut id
mature expediat

Benefacitis frequētī et benigno exaudiui . te
pus breue quo hic ſū . ſolādo tedētem puſil
lanime erigendo . facitis et ſi nō qđ meror ipe cer
te qđ nos decet . nō q ad vſum ꝓprie volūtatis . tan
ta abuti benignitate delectet . pat⁹ teſte cōſciencia tā
equo accipe aīo qđ negare q̄ qđ preſtare placuerit
Volo mihi geri morē . ſicut et omis hō ſi nō q iu
ſticie obuiet . q veritati p̄iudicet . q vr̄e deiq̄ diſpli
ceat volūtati . hoc p eo . ne me ſuſpicemi . aut nō ad
tēre beneficiū . aut igratū eſſe . nūc qđ res poſtulat
audiat ſanctitas vr̄a . Cū in me ita leuis iactura eſt
et q̄ leuari facile queat reſarcitu . ego plagis cōſciē
cie mee nullū iudico accomodati⁹ medicamētū . p
bris et cōtumelijs . nō eſt pide . q p me moueat ho
mūdo omi opprobrio dign⁹ et deſpectione . at ſi uſq̄
in xp̄m dn̄i malignatio forte puenerit nutat fateor
paciā . et omis pene cedit māſuetudo . Nūquid pe
tiui a dn̄o meo ordinari p me eccl̄ias . diſponi epa
tus . creari epos . aptū videlicet iſtrumentū . formica
plauſtrū trahens . Voluiſtis hoīeꝫ pmoueri digne
ſane ni fallor in quē nimirū q̄d dicāt nō inueniāt
ne hij q̄dē qui cōtraria volūt inotuit . q̄bꝫ oportuit
miſteriū bone volūtatis . et miſteriū q̄dē publicatū
eſt . fructu vero et adhuc vtilitate uſq̄ fraudamur

Queritis q̄s fecit hoc . hō pacis vr̄e in q̄ ſperabatis
hō cui odio religio . cui on⁹ ſapiētia . cui terrori iuſti
cia eſt . q̄ dn̄i ſui nō ē verit⁹ ſecretū pdere . euacuare
decretū . Nec mirū . q̄ ſe talē aperire nō ē cōfuſus . q̄
dū ꝓprio cedit liuori . etiā vr̄e reuerētie non pepcit
Cōfuſus ſū ego . ſed que cura . nō recuſo cōfuſionē
quā mihi obediētie zelus inuexit . A me q̄dem non
trāſit calix iſte . ſꝫ p me plane vſq̄ ad vos ptrāſijt
In ſuggillatōe ne dicā dpraūatōe date ſentēcie . cui
clarū nō ſit auctorē tāgi pot⁹ q̄ denūciatorē . cui⁹
nō potuit infamari pſona . debuit infamari pmotio
Vnū ē e duobꝫ . aut ſtabit ſmo . quē a nob̄ egreſſū
teſtati ſum⁹ . aut nos mēdaces reputabimur . ſicut iā
reputamur . ſꝫ meli⁹ vtiq̄ digni⁹ aplatu nō gl̄abi
tur in malicia . q̄ potēs fuit in iniq̄tate . Obediui tū
mādato ex pte ē . et pte maiori . Tribꝫ cōmiſſū erat
vno cōtēpnēte duobꝫ cōſencientibꝫ q̄d reſtat . niſi ut
vox vr̄a ſuppleat qđ min⁹ eſt . eiq̄dem tute h̄ . nō eſt
qđ timeatis a ſcādalo illorū . de quibꝫ dn̄s dicit . ſi
nite illos . ceci ſūt . duces cecorū . Q̄d reliquū eſt
letabitur ꝓplus . letabitur para ſanior cleri . et ipe
letabitur rex . letabitur deniq̄ omis eccl̄ia ſanctorū
Multa opa bona oſtendiſtis ſeđo vr̄o . ex gr̄a que
data eſt vobis . at nullū ut arbitror qđ magis pro
gl̄a vr̄a faciat . ſi ſic feceritis . Teſtimoniū phibeo
eis q̄ mltos de religione nomiauerūt . nō religione
delectati . ſed impotētia qui nō poſſūt malignitatem
eorū cohercē . qui vim vi repellere nō ſufficiāt . ut q̄
rum ſcitatem nō amāt . nō ſit q timeāt poteſtatem
Comes Niuernen̄ . vias pr̄is nō ābulat . aduſatur
tū huic . tū omi bono . incubat ſnis bomiſq̄ eccl̄iarū
ſicut leo paratus ad predam . parus recipe ſarracenū
aut quēpiā ex iudeis . ut iſto careat . q ſol⁹ ſibi vide
atur . q̄ malicie . et calliditati ei⁹ reſiſtere . et norit et
poſſit . Inde ē q nōnull⁹ clericorū nimis . et mani
feſtis grauaminibꝫ . ut nobis ipi cōfeſſi ſūt . ſilenciū im
poſuit ne ps aduſa de multitudine glorietur . Et ut
breuit̄ qđ ſencio exprimā . ſi iudicatur ope p̄ciū in il
lo epatu monaſteria paupari . eccl̄ias cōculcari . reli
gioni illudi . ipam epalem ſedē cui⁹ p̄cipue faculta
tibꝫ et poſſeſſionibꝫ inhiat . in ſuitutē redigi . reg
niacenſi . regnare nullaten⁹ pmittatur . Vbi ē etiam
nūc ſpūs ille . quem habuiſtis in negocio eboracen̄
nō ſencīet illū q̄ ſimile opus temptauit . Ecce is ſi
cut accepim⁹ in ſpū illi⁹ venit . q̄ curā aduſum nos
cōcitauit ſi licuerit . idipm̄ moliturus . De negocō
dn̄i lūdenſ̄ reducim⁹ vobis ad memoriā . cā dilatio
nis ſublata de medio nō eſt . niſi ut fiat qđ faciendū
erat . et hoc addiderī . habere bonum iuſtū et bone fa
me cācellariū . aplice dignitatis nō modica ps eſt
aplice adminiſtrationis nō puū adminiclm eſt . aplice
cōſciencie nō mediocris cuſtodia ē . ſemp quidē no
tabilis cōſtitutio pnicioſa at poſt longā deliberati
onem etiam turpis

Abbati . Brunoni de . Claraualle repl̄hendens eū ſu
per quibuſdam

281 Recte ne iraſceris tu modo· nõ ut opinor· cõ-
uicũt te ſmones tui · nõ diſpoſiti ĩ iudicio
ſed p̃cipitati in ꝑturbatõe . Nã iudicium
quide tale eſt . Meliora ſũt ũbera amici· q̃ oſcula ĩ
imici . At ego ſine cauſa vapulo inquis. Eſto nich
ilominꝰ nĩ ũbera ũborũ nr̃orũ· amicabilẽ curã ſanãt
parũ dixi paſnam locuntur, ſollicitudinẽ . Itaq; ſi
culpã nõ habes· nichil te leſimus· ꝓpria excuſatũ cõ
ſcientia· ſi habes tibi potiꝰ iraſcendũ· q̃ michi fuerat
Queris q̃ tibi nõ credidi· q̃ſi tu mihi inde aliquid
locutꝰ fueris. Eſto· credidi q̃renti de te· tibi q̃uo aut
credere potui aut decredere· qui dixeras mihi· fac qd̃
locutꝰ es· ſolue qd̃ debes· q̃ ante poteris ne forte ñ
mõ iter nos ſʒ et de nob̃ ſcandalũ oriatur· de nobis
aũt bene ſenti bene d̃ te ſencieũb; et nõ decredẽtibus
tibi· ſicut ꝑturbate loq̃ris· neſciẽs quid loq̃ris· mea
ſũt verba· meũ loquũtur affectum

Regi francorũ. Ludouico iuniori· ꝓ electione anti-
ſiodorẽſ· ut electo et electioni aſſentiat

282 Volui ego vnquã in aliquo iminui honorẽ
regis· dignitatẽ regni· deus ſcit · nec vr̃a ut
cõfido cõſciẽtia id vob̃ reſpõdet . Videte ne magis
illi cõtra nos faciãt· q̃ electiones diſturbãt· ne ſint
in eccl̃ijs· qui ſeruiãt regi· ſed ipĩs de eccl̃iarũ reddi
tib; ſuiatur . Ergo ego electioni antiſiodorẽſ· iter
ſui· cõcors fuit· quia clerici q̃ antea ĩpter diſſiluerãt
ſine cõtradictione· nũc tandẽ deo miſerante cõuene-
rũt. Electũ bene nouimꝰ· teſtimoniũ ꝑhibemꝰ quia
bonꝰ ẽ . Neminẽ proſus arbitror affuiſſe illi cele
britati· qui de aſſenſu vr̃o dubitaret· cũ iam idem aſ
ſenſꝰ nr̃is lr̃is teneretur . Quis enĩ hoc uel̃ cogitaẽ
poſſet· repetẽdum alterũ aſſenſũ · nec ſufficere vnũ
ꝓſertũ vbi nulla extũc interuenit altera electio . Nũ
q̃d q̃ciens diſſenſerit clerici· totiẽs req̃rendꝰ erit fa-
uor regis· nec ratio nec cõſuetudo habet . Deniq; nu
per ſi recordamini in ſueſſionẽſ: eccl̃ia q̃ciẽs ad eligẽ-
dũ clerici cõuenerũt q̃ciẽs diſſenſerũt · et infecto ne
gocio diſceſſerũt· nec tñ eſtimo totiẽs repetiſſe aſ-
ſenſũ vr̃m quẽ ſemel ꝓmeruerãt . Ita ẽ dñe mi rex
nõ ẽ qd̃ debeatis reꝓbare factas electiones· q̃b; ut ſi
erẽt ſcĩ vos aſſenſiſſe cõſtiterit. Sʒ ſũt aliqui q̃ vos
cõturbãt· et cõturbare nitũtur eccl̃ias· ſua lucra ſec
tãtes· qd̃q; gũꝰ ẽ ſũmi pontificis et ſereniſſimi mu
tuã gratiã et amorẽ dyabolico ſtudio dirũpe mo-
liẽtes . Abſit hoc· iudiciũ portabũt q̃ ſũt illi· et rex
ſemp faciet qd̃ bonꝰ rex· ſicut hactenꝰ fecit . Itaq;
cito mãdentur iocũdiora · ne diutiꝰ ſedeat ĩ triſticia
eccl̃ia · tã diu iã vexata et afflicta . De ꝑſona nulla
ſubeat ſuſpicio · aut ego nimiũ fallor· aut fidelis ẽẽ
et regi beneplacitũ ſup eo. Cõfido in dñ̃o· q; nõ cõ
triſtabitis mẽtitudinẽ ſanctorũ q̃ ſũt in ep̃atu illo
nec me ſuũ vr̃m qui ut verũ fatear· nichil eq; vn-
q̃ a vobis moleſtũ pertuli· q̃ ſi in hoc cõſilio quod
nõ eueniat ꝑſiteritis

Ad dñm papã ꝓ q̃buſdã fratrib; petẽs ut ex offi-
cio ſuo eis ꝓuideat· eo q̃ pax reformari nõ potuerit

283 Apud cluniacũ occurrimus giniacenſib; ſpe
pacis · pro qua laboratũ mltũ· elaboratũ
nichil. Nã totũ q̃ondiuanũ laborem nr̃m
ſola demũ ſecuta eſt ruina ſpei . Repetita ẽ iuxta te-
norẽ lr̃arũ vr̃arũ dãpnorũ reſarcio· reſtitutõ abla-
torũ ſed incaſſũ . Multũ viſũ ẽ ad eos· q; nocuerãt
mltum· q̃ppe ultra trigita milia ſolidorũ facta ẽ cõ
putatio ãmiſſorũ. Siq̃dem abbatia vna· ne ꝑſingu
la euagemur tota deſtructa eſt . Ceterum de tantis
amiſſis· multa dimittere pati ſumꝰ· cũ illi tã minũ
obtulerũt vt venerabilis abbas cluniacẽſ · q̃ affec-
tuoſꝰ q̃ efficacꝰ pro reformanda pace laborabat
Nec dignũ relatu iudicaret . Itaq; nõ ꝑuenit cõ-
poſitio· q; reparatio tã ridicula offerebatur · dicebãt
aũt quidã maligni de nr̃is totũ malũ fecerũt q̃d ad
nos· ipi viderit . Atq; id quoq; ridiculũ . Clarum
erat in tota regione ꝑ hoĩes eccl̃ie grande hoc faci-
nus ꝑpetratũ· monachos q̃ʒ affuiſſe quoſdã· cõſen-
ſiſſe oĩs. Nã q̃ cõtradicerẽt malefactorib; ne vnũ
quidẽ fuiſſe uſq; ad hoc tẽpꝰ· audiuimꝰ. Deniq; ipe
dñs abbas iſtiꝰmõi tergiuſatões palam refellebat
et cõuincebat· affirmãs iuſte ab eccl̃ia repeti· qd̃ per
eccl̃iaʒ amiſſũ eſſe cõſtabat· vltima expectatur manꝰ
vr̃a· in eo q̃ nõ niſi in manu valida poſſe emẽdari
ſatis ſuperq; ꝓbatum eſt

284 Ad eundẽ ꝓ Remẽſ . Archiep̃o et alijs perſonis
intercedens pro eis

Dñs. Remẽſ· vr̃ſatur in domo magni ꝑrĩfa
milias · tanq̃ vas ĩ honorẽ . Si hoc ſcitis
ſuate honorẽ eiꝰ honorẽ eccl̃ie eiꝰ. Si bñ noui virũ
quo magis honorabitis eũ· eo plus honorabitur
deꝰ ꝑ illũ· et ĩ illo atrabatẽſ· hõ ſimplex et rectꝰ dñs
et adhuc ꝑmanẽs ĩ hũilitate ſua · nõ eſt opꝰ ut per
aliũ plꝰ hũilietur· ne ꝑdat auctoritatẽ · ac ꝑ hoc et
vtilitatẽ· hãc ſi dignũ ducitis· date ei vos· q; ſuo ſtu
dio nũq̃ habebit utpote ſui magis qd̃ in ſe eſt me-
diocritate cõtentus . Eſt qui ad ũſatur et extollitur
is plane ut hũilietur· ep̃o opꝰ eſt· et eidẽ ipĩ nõ mi-
nus· ſupbis reſiſtere et hũilib; dare gratiã· familia
re eſt dño vr̃o· et audiſtis eũ dicentẽ . Qui mihi mi
niſtrat me ſeq̃tur . Abbas de annecurt bonus homo
eſt · ſcdm̃ bonitatẽ ſuã reſpondeatur ei· exaudiatur
ꝓ neceſſitatib; ſuis· et cõtra eũ nõ audiatur apoſta-
ta bethunienſ decanus · volũtate ep̃i· et aſſenſu aduo
cati bonã rem ꝓ eccl̃ia ſua in eadem eccl̃ia cõſtituit
bonũ eſt ut vr̃a auctoritate firmetur . Similiter et
ꝓ decanis ſueſſionẽſ· et cameracẽſ · rogamꝰ· ut dig
ne p̃ces eorũ exaudiãtur . Periclitati ſumꝰ in lr̃is
fr̃ibus· et multe lr̃e falſate · ſub falſato ſigillo nr̃o
in manꝰ multorũ exierũt· et qd̃ magis vereor · etiã
uſq; ad vos dicitur ſlr̃itas ꝑuolaſſe· hac neceſſitate
abiecto ñ ouello qd̃ cernitis de nouo vtimur· cõti-
nente et ꝑmaginẽ noſtrã et nomen· figurã aliã tan-
quã ex noſtra ꝑte iam nõ recipiatis· niſi forte pro
ep̃o . Claromontẽſ· cui ſub altero ſigillo lr̃as dedi
cum necdum iſtud haberem ⁊c̃

Ad eundem p abbate ſancti dyoniſij quē multū cō-
mēdat et valde pro eo intercedit

285 Pro eccleſia ſancti dyoniſij et p pſona . Odo-
nis abbatis · et ſi nemo alius ſcriberet · ego
ſcribere nō dubitarē . Cauſa bona eſt et neutra ex
pte mutās · eccleſia nobilis · et abbas boni teſtimonij
eſt . Illud orbi · hoc nobꝫ q̄ vicini ſumꝰ notiſſimum
ad hoc et iā illa ſpecialis res vr̄a eſt · p hijs omibus
vel ſolꝰ ut dixi ſi opus ſit · ſcribere nō cōfundor · nūc
vero tales meū ſcribūt · quibꝫ minime derrogetur · eti
am me nō ſcribēte . Ipſi ſunt q̄rū manꝰ ſatis ſupq̄ꝫ
tractauerūt de vbo hoc · ecce hij ſciūt · quid fecerit
abbas · et qd̄ ſciunt loquūtur . Secure poterūt por
recte a nobis p̄ces pro eo · tam indubitatis fulte teſti
monijs · ſecurꝰ vr̄am ſollicitudinē p vr̄a ipiꝰ ꝓprie-
tate ſollicito et cōpello · nempe inuaſa ne q̄ter vera-
ta atrociter · rogo obſecro · leuate manum · extendite
brachiū opponite ſcutū · gladiꝰ petri defēdat p̄rimo
mū petri . Fruſtra q̄dā ſuſurrerūt i hoc̄ · quē fama
publica ſatis excuſet imo celebris cōmēdat opinio
Domi videlicꝫ filij · qui p̄ris verecūda tam curioſe
ſcrutati ſūt · neſcio que mēdacia omnibus crimina ſō-
nātes . Stupēt q̄ audiūt · ad ſubitā et inopinatam
criminationē erubeſcūt · q̄ꝫ nūquā dictꝰ fuerat ſermo
huiꝰmōi de Odone . Sācti dyoniſij abbas ne q̄quā
ſub modio latet · ſup candelabrū ſtat · vt et ſi velit
nō poſſit diſſimulare qd̄ eſt · et lumē eiꝰ et fumꝰ eiꝰ ab
omibus videatur neceſſe eſt . Nūquid iſti linceos i
eū oculos intēderūt vidētes · q̄ nemo adhuc videre ali
us potuit · ſuſpecta fateor horū mihi delatio ē · ma-
gis aūt incredibilē reddit vnꝰ illorū noie raimūdꝰ
q̄ aiūt caput eſt huiꝰ attēptate malicie hō ut cōperi
palam loquax · clā ſuſurro · amicie ābicioſꝰ · adulato-
rie blādus · totꝰ cōpoſitꝰ ad fallendū · ad pturbādū
nō miꝰ . Notaui ſub pelle ouina lupū · ac certis de
ſignaui indicijs · q̄ iam aut mordere nō audeat aut
nocere non valeat

286 Ad . Andream auūculum ſuum militem templi · v̄-
ba affectionis &c

Litttere tue quas nouiſſime trāſmiſiſti · inue-
nerūt me lectulo decūbentē · accepi eas ob-
uijs manibꝫ · libēter legi libēterq̄ꝫ relegi ſed libētꝰ te
vidiſſem . Legi in illis deſiderium tuum videndi me
legi et metum tuū pro piculo t̄re · quā dn̄s ſua p̄ñ-
tia honorauit · piculo ciuitatis · quā ſuo ſanguine
dedicauit . Ve p̄ncipibꝫ nr̄is · in t̄ra dn̄i nihil boni
fecerūt in ſuis ad q̄s velociter redierūt · in credibilē
exercēt malicia · et n̄ cōpaciūtur ſup cōtricione ioſeph
potētes ſūt ut faciāt mala . Bonū aūt facere neq̄ūt
Cōfidimꝰ aūt · q̄ꝫ nō repellet dn̄s plebem ſuam · et
hereditatē ſuā nō derelinquet . Porro dextera dn̄i fa-
ciet v̄tutē · et brachiū ſuū auxiliabitur ei · ut cogno-
ſcant omnes · q̄ꝫ bonū eſt ſperare in dn̄o · q̄ꝫ in prin-
cipibꝫ . Pēſitaris formice te cōpans · quid eni ali-
ud q̄ꝫ formice q̄q̄ꝫ trigene et filij hoim ſumꝰ · rebus
inutilibꝫ atq̄ꝫ manibꝫ inſudātes . Que aūt habūdan
tia hoī de vniuſo labore · quo laborat ipe ſub ſole
Ergo aſcendamꝰ ſup ſolē · et cōuerſatio nr̄a in celꝭ
ſit . Iam mēte p̄cedētes quo ſumus et corpe ſecutu-
ri . Ibi mi andrea · ibi fructus laboris tui · ibi retri-
butio tua . Sub ſole militas · ſi ſedētꝭ ſup ſolē · hic
militātes inde donatiua expectemꝰ . Merces milicie
nr̄e nō eſt de t̄ra · n̄ d̄ deorſū eſt · ꝑcul et ab vltimis fi-
nibus p̄ciū eiꝰ . Sub ſole penuria ē · ſup ſolem ha-
būdantia · menſurā bonā et cōfertā et coagitatā et ſu-
pefluentē dabūt in ſinus vr̄os · deſideras me videre
et de meo vt ſcribis arbitrio deſiderij tui pendet ef-
fectus . Nam mandatū ſup hoc meū te iudicas ex-
pectaē . Et qd̄ dicā tibi · et cupio vt venias · et timeo
ne venias . Ita inter velle et nolle poſitus · coartor
e duobꝫ · et quid eligā ignoro . Vnū ne videlicꝫ tuo
ſatiſfaciā deſiderio · et meo piter · an credā magis ce-
lebri de te opinioni · q̄ t̄re ita pneceſſarius ꝓdicaris
ut de tua abſentia · nō mediocris illi deſolatio immi-
nere credatur . Itaq̄ꝫ qd̄ mādare nō audeo · opto tū
vt te videā antiquā moriar · tu meliꝰ id videre et cog-
noſcere potes · ſi q̄uo ſine dāpno et ſine ſcādalo il-
lius gentis venire poſſis . Et fieri poſſet q̄ꝫ aduētꝰ
tuus nō omino eſſet inutilis . Forte fauēte deo nō
deeſſent · q̄ te ſequerētur reuētentē · ad ſubueniēdum
eccleſie dei · qm̄ omibꝫ norꝰ es et dilectus · poteſt facē
deꝰ · ut tu cū ſancto patriarcha iacob loq̄ris · in ba-
culo meo trāſiui iordanē iſtū · et ecce cū tribus tur-
mis regredior · vnū dico ſi venturꝰ es · ne tardaue-
ris · ne forte venias · et nō me inuenias . Ego eni de-
libor · nec puto me longū facere ſup t̄ram . Auus
mihi tribuat · tua i volūtate amabili et dulci p̄ñtia
vel paululū refrigerari · antiquā abeam . Regie ſcripſi
ſicut voluiſti · et gaudeo de bono teſtimonio qd̄ ei
phibes . Magiſtrū et fr̄es nr̄os omnes de tēplo · nec
nō et eos de hoſpitali p te in dn̄o ſalutamꝰ · inclu-
ſos q̄ꝫ et ſanctos oms ad q̄s oportune loqui pote-
ris · p te in dn̄o ſalutātes . Eorū nos oronibꝫ cōmē-
damꝰ · eſto p me ad illos . Gerardū nr̄m qui in do-
mo nr̄a aliq̄n cōuerſatꝰ ē · et nūc ut audiuimꝰ ep̄us
factus eſt · et ipm̄ affectu magno deuotiſſime ſaluta-
mus

Ad reginā iheroſolimorū exhortatoria ad viduitā- 287
tem ſeruādam · et ad alia bona opera ſectanda

Dilecte in xp̄o filie · M · Regine iheroſolimo-
rum . Bern . Clareuall · vocatꝰ abbas · miaꝫ
a deo ſalutari ſuo . Viros q̄ꝫ a multo iam tempore
nō vidimꝰ lr̄as tuas · nō ſolitas ſalutationes habu-
imus · q̄ſi nos obliti ſimꝰ antique tue erga nos de-
uotionis · quā in m̄tis pbauimꝰ . Audiuimꝰ fateor
neſcio q̄ ſiniſtra · que et ſi nō p certo credidimꝰ · do-
luiꝰ tn̄ ſine veritate ſine mēdacio tuā aliq̄tenꝰ deco-
lorari opinionē . Sane inuenit andreas cariſſimꝰ
auūculꝰ meus · cui in nullo decredere poſſumꝰ · ſcrip-
to ſuo nobꝭ ſignificās meliora · q̄ꝫ ſ · pacifice et man-
ſuete te habeas · ſapiēter et cōſilio ſapientū te et tua
regas · fratres de templo diligas · et familiares habe-
as · piculis iminētibꝫ terre ſcdm̄ ſapiētiā tibi a deo
datam · ſalutaribꝫ cōſilijs et auxilijs puide et vigilā
ter occurras . Talia pꝛſus talia decet opa · mulierē

fortē·hūilem viduā ſublimē reginā ·neq; eī̄ q: re-
gina es indignū tibi viduā eſſe ·qđ ſi noluiſſes ñ
eſſes·puto ꝙ et gl̄a tibi eſt ꝑcipue inter xp̄ianos
nō mīn⁹ viuē viduam·ꝙ̄ reginā . Illud ſucceſſio-
nis eſt·hoc v̄tutis. Illud tibi ex genē·iſtud ex mu-
nere dei . Illud feliciter nata es·hoc viriliter nacta
Duplex honoꝛ·alt̄ ſcđm ſcl̄m·alter ſcđm deū·vtq;
a deo·nec pu⁹ tibi videatur honoꝛ viduitatis de q̄
ap̄ſus·honoꝛa mq̄t viduas·q̄ vere vidue ſūt habes
certe tripam familiare cōmonitoꝛiū·ap̄lice iter ſa-
lutaris ſentētie·qua doceris ab eo ꝓuidere bona nō
tm̄ corā deo·ſ; etiā corā homib;·coꝛam deo ut vidua
corā hoib; ut regina . Attende reginā ·cui⁹ digna
indignaue nō poſſit latere ſub modio·ſup cande-
labrū ſūt·ut appareāt omib; . Memēto viduā cui
iā nō eſt q: velit placere viro·ut ſoli poſſit placē do
Beata es·ſi ſaluatoꝛē tibi ponas murū ad ꝓtectio
nē cōſcientie ·et antmurale ad repulſionē infamie
Beata inq̄ ſi veluti deſolatā et viduā corā te deo re-
gendā cōmiſis . Alioqui bene nō regis·ſi bene nō
regeris . Regina auſtri venit audire ſapiētiā ſalo-
monis ·ut regi diſceret ·et ſic regere ſciret·et ecce
plus ꝙ̄ ſalomon hic·ihꝫum loquoꝛ·et hūc crucifixū
huic te cōmitte regendā. Huic docendā·quō rege-
re debeas diſce tanq̄ vidua q: ſit mitis et humilis
coꝛde·diſce tāq̄ regina q: iudicet ī iuſticia paupes
et arguat in equitate ꝓ māſuetis terre . Ergo cum
cogitas dignitatē·attēde etiā viduitatē ·quia ut pu-
re apud te qđ ſentio ꝓferam ·nō potes eſſe regina
bona·ſi bona nō fueris vidua. Rucis·vñ bona vi-
dua eſtimetur·ex hijs ꝓfecto q̄ ap̄lus dicit ·ſi filios
educauit·ſi hoſpicio recepit·ſi ſanctoꝝ pedes lauit
ſi tribulatiōe; paciētib; ſubmiſtrauit ſi opus bonū
ſubſecuta eſt. Si hoc facis·beata es·et bene tibi erit
Benedicat tibi dñs ex ſyon·eximia in dño filia·et
omi veneratione digna āmonicio ꝑmiſſa ē·ꝓſecu-
tio iam a vr̄a dignatione expectatur occaſio data ē
excuſatio iā nō admittitur ſi nō renouata a noſtra
pte familiaritas·familiarib; deinceps a vobis ver-
bis et lr̄is frequētur

288. Ad dñm papam pro eccl̄ia ſancti. Eugendi viren-
que q̄ſi irrecupabiliter collapſa erat ut ꝓuideat ſi q̄
modo reſurgere valeat

Sancti. Eugendi nobile monaſteriū·olim di-
uicijs et religione famoſum·ſi vera ſūt que
dicūtur ꝓpe interitū eſt·nec decredēda omia·domos
vicinas nobis·voƀ notas·ptinentes ad ip̄m·ptim
iam deſtructas·ptim indies deſtrui cernim⁹ et dole-
mus . Que in mēbris videm⁹·hec et hijs ḡuioꝛa de
capite fama nūciāte pcepim⁹ . Sed nūquid debeo
ego nūc maloꝝ voƀ q̄rum nō eſt nūs retexere nar-
rationē latoꝛ p̄ſētium monach⁹ ꝑfati monaſterij·et
archegand⁹ prioꝛ·hō noƀ antiquo ꝓ ſua honeſtate
et religione dilect⁹·poterūt voƀ intimare que ple-
ni⁹ noꝛūt ·et ſi nō omia . Quis eī̄ hoc eſſet·tot et
tanta ꝓ certo q̄ ap̄licā ſecuri et diſſimulantē Et ſi
doꝛmitātem·mirum ſi nō ſurgere et ferre cōpellant
Ego libraui aīa; meā·ſ; nō ſufficit miſi et monaſte-

rium liberetur in manib; vr̄is mors et vita illius

289. Ad quendam qui cuidam nouo militi a ſuo bono
ꝓpoſito recedere ꝑſuaſit ·increpās eum acriter ſup
hoc foꝛefacto

Etſi ignotus nobis facie·ſ; nō fama ip̄a re-
ferente didicim⁹ q: ſis homo ſapiens·et ſe-
cūdū ſcl̄m honoꝛat⁹ . Voluit aūt dilect⁹ fili⁹ meus
petr⁹·cui et notioꝛ et familiarioꝛ ſanguinis affinita
te videris ·ut tibi ſcriberē·imo reſcriberē . Tu eī̄
ſcripſeras illi·et vtinā ut te decuiſſet·et illi expedir;
Nō ſic feciſti·nouū xp̄i militē auſ⁹ es dehoꝛtari de
ſuicio dñi ſui·dico tibi·eſt qui q̄rat et iudicet . Nō
ſufficiebāt tibi peccata tua·niſi te et alienis inolue-
res et rurſū ad peccata qđ in te fuit penitētem iuue-
nem reuocares·et ſcđm duriciā tuā et coꝛ ipenitēs
theſaurizas tibi iram ī die ire ·q̄ſi nō ſatis ꝑ ſe tēp-
tet eum dyabol⁹ niſi tu iuueris illū . Nō xp̄ianus
dux e⁹·et notus eius. Tu q̄dem illi ſerpentē alterū
ſ; nō tibi ille alterā eum exhibuit·tuis ipulſus eſt
manib; ſ; cōuerſ⁹ fūdatus eſt eī̄ ſupra firmā petrā
Verūtamē nō reddim⁹ tibi vicē ·ſed vicim⁹ in bo
no malū·oꝛātes ꝓ te·optātes tibi melioꝛa·et meli-
oꝛa ſcribētes ·primo quidē q: ſapiēs diceris ·ut qđ
diceris ver⁹ ſis . Mitto te ad virū ſapientē qui ait
Noli ꝓhibere eū q̄ poteſt benefacere·ſi vales et ip̄e
benefac·habes tēpus faciendi·ſ; quādiu habiturus
quātulū ſupeſt vite tibi·ꝓſertim iā ſeneſcenti . Ua-
poꝛ eſt et ad modicū parēs·et deinceps exterminabi-
tur . Si ſapis·nō veniet ſup te illa maledictio vidi
ſtultū firma radice et ſtatim maledixi pulchritudi-
ni eius pulere ſtultū pſeudo ſapientē ·ver⁹ ſapiens
appellauit·ſciēs ſapiētiā hui⁹ mundi·ſtulticiam eſſe
apud deū . O vtinā ſapes et intelligeres ·ac nouiſſi
ma ꝓuideres·ſapes q̄ dei ſūt·intelligeres que mun-
di ·ꝓuideres q̄ inferni·ꝓfecto inferna hoꝛreres ·ſup
na appeteres·q̄ ſūt ad manū cōtemneres . Multa
ſuggerit ai⁹ imo ſp̄us loqui tibi de ſalute aīe tue
ſ; donec reſcripto noueri tuo ·q̄liter iſta acceperis
nō adiciā vltra ·ne ſiam oneroſ⁹·cui decetero volo
eſſe amic⁹·et adiutoꝛ ſi volueris ad ſalutē ·dilectā
noƀ in xp̄o uxoꝛem tuā·ꝑ te licet imeritā ſalutam⁹

290. Ad petrū de cella de quodā monacho caſiacēſ ·qui
ad . Claräuallē tranſierat·excuſans ſe ſup ei⁹ recep-
tione·et q: ꝓfeſſū iā reicere nō poterat

Unde michi ſcripſiſtis ·ita reſpondebo vobis
Moleſtiā dñi caſiacēſ·nulli arbitroꝛ mo-
leſtioꝛē eē ꝙ̄ mihi ·ſ; puto vos nō latere voluntate
et ꝓcepto ipi⁹ iam ex longo illū factū monachum
nr̄m·et mihi ip̄m obedientiam ꝓmiſiſſe et me curā
illi⁹ ſuſcepiſſe . Quotiēs extūc volentē venire repu-
li ·venietem remiſi·recoꝛdari facile nō eſt·tandē mō
veniēs me nolēte remanſit·et nullomō ei ꝑſuadere
potui reditū . Dicebat aūt q: ſi nos eum pcerem⁹
iturū ſe lōgi⁹·et nullaten⁹ redituꝝ·ſ; nec ſic aſſenſū
meū habēs·et cōtra cōſiliū meū intrauit·a quo ut-
q; introitu ſalua cōſciencia ·eum ꝓhibere nō potui

nec p̄icē poſſū· vtpote ut dixi· iam olim in meā re:
ceptū curam· et de quo redditur⁹ ſum rationē· diu:
fateor piculū hoc cōſciētie mee diſſimulauerā ꝓpē
moleſtiā boni illi⁹ hoīs· et adhuc diſſimulaſſem· ſi
meo iſte cōſilio quoq̄mō acq̄eſcē voluiſſ;. Que cū
ita ſint· vīm eſt cōſolari hoīeȝ· delinire triſticiā eius
excuſatū me habere de tam rōnabili cā. Poſtremo
ip̄e quoqȝ ut ſcitis ip̄edulo ē· et ip̄e cogitauit relin:
quere domū ſuā· qḋ ſi vellet nūc effectui mācipare
ego nō ꝓhiberē· ꝑ eo· qḋ in eo nō ſine magna anxi
etate verſetur

291 Ad dñm papam ꝑ. Ep̄o cenomaneñ· et q̄buſdā
alijs· rogans ut eis gratioſus exiſtat et habeat cō:
mendatos ⁊c

Adeſt tp̄us cenomaneñ· ip̄e eſt ſi neſcitis de
cui⁹ veritate et honeſtate null⁹ dubitat· ni:
ſi qui bene nō nouit hoīeȝ· mihi q̄dem ab ineunte
iuuētute ſua· not⁹ et dilect⁹ eſt· tā ꝑ memoratis vir:
tibus· q̄ꝑ alijs ſuis bonis moribus. Si quid ali:
ud paternitati vr̄e de eo inſuſuratū ē· aut ego fallor
aut ille mētit⁹ eſt in caput ſuū. Audite eū et cum
plenitudine gr̄ie vr̄e remittite eū· decep⁹ ſū eñ· ſi ñ
fuerit bene collocata. Abbas. Vindonenſ· qui ſpe
cialis noſter eſt· rogam⁹ ut ip̄e ſpecialē inueniat gr̄:
tiā· et rationabil̄ ei⁹ petitio· haut difficilē aſſequi
mereatur affectū· dñs andegaueñ· mittit nūciū ſuū
et ꝑ ſe et ꝑ nos aliq̄d petitur⁹ exaudiatur et ip̄e in
ſua iuſticia· et nō audiatur conť eū ſuſurro mendax
dignū eſt eñ vt qui omnibus viuitis· omib; pro
meritis valeatis ⁊c

292 Dño. he. Cardinali· preces pro eodem cenomaneñ

Sic tibi quaſi mihi ſcribo· et hoc q̄tiens tibi
ſcribo. Ubi eñ tu es· me eſſe confido· q̄ppe
que tanq̄ meip̄m diligo· ſi me tu eqȝ diligis· imo
quia diligis. Vide ne dñs cenomaneñ· ex te qḋ in te
eſt· in aliquo recedat cōtriſtat⁹· alioqui ego cōtriſta:
rer in hoīe· quē ſatis ꝑ ſua honeſtate diligo· et a te
diligi volo ⁊c

Ad dominum. Oſtieñ· pro eodem epiſcopo

293 Quidam cleric⁹· aures dicitur dñi mei circum
ueniſſe· aliquid cōtra ep̄m ſuū amicū nr̄m
pro ſua cupiditate molitus. ſi mei cura eſt voƀ· imo
iuſticie dei· date operam· ut nichil lucretur de ſuo
mēdacio ſuſurro malign⁹· nec ledatur ī aliquo in:
nocēs ep̄us et fidelis amic⁹

294 Ad dñm abbatē p̄mōſtrateñ· excuſando ſe de q̄buſ:
dam que ſibi imponebātur cōmemorādo multa g̃:
ta obſequia illis ab ip̄o et ſuis impenſa

Audiui auditionē vr̄am et timui. Scribitis
eñ conť me amaritudines· abſit aūt vt tā
rōnabiliter q̄ꝑ terribilit̄. Quid peccaui· an q̄ꝑ vr̄am
ꝑſonam ſemp amaui· vr̄m ordinem foui et ꝓmoui
ſemꝑ qḋ in me fuit· fidem ſi verƀ nō creditiſ opa
faciūt· vt quidē mea mihi cōſcientia reſpondet· ego
a vobis debui cōmendari· ſꝫ quia cōtraria poti⁹ loq̄
et ſcribere libet· dabo ego voci mee vocem virtutis
ex factorū teſtimonio. Id q̄dem ſiue videar imꝓpe
rare beneficia· qḋ vtiqȝ nō decuerat· ut min⁹ ſapiens
faciam· vos me cogitis. Cui vnquā vr̄m ſiue vīo:
rum· nr̄a opa opus fuit et defuit· primo quidē lo:
cus ip̄e p̄monſtrati in quo degitis· noſter fuit· et
nr̄o munere habuiſtis. Nam nobis frater. Guido
hoc nomē incole loci· ꝑ manum ep̄i an̄ donauerat
Deinde q̄ꝑ hij de bello loco voƀ ſe aſſociauerūt· no
ſtri potiſſimū ſtudij fuit. Apud iheroſolimam rex
baldoū· dum adhuc viueret locū ſamuelis nobis do
nauit· et mille aureos ſimꝪ de quibus edificaretur
vos dono nr̄o et locum habetis· et aureos hauſiſtis
apud virdunū pro eccl̄ia ſancti pauli· ut eam vos
haberetis q̄ntū laborauerī multi norūt· et quātum
ꝑfecerim ip̄i ſentitis· ſi q̄min⁹ recognoſcitis vos· ex:
tāt ep̄le vr̄e ad beate memorie papam innocētium
Hui⁹ rei veri iudices· et quaſi viui teſtes. Illis de
ſeptē fontib; locū quē ꝑmo ihabitauerūt· francho:
ſuals nomē ei· nos cōtulim⁹. ꝓpē qḋ horū vultis re
cedere ab amicis. Nūquid redditur ꝑ bono malū
quia minami violare pactū· valedicē paci· ſocieta:
tem deſerere· ſcindere vnitatē. Sȝ eſto de bono ope
nō me lapidatis· ſꝫ de iniuria· q̄ꝑ fratrē robertum cū
eſſet d̄ nr̄a ꝓfeſſione recipim· habitū ei monachicū
tradens· nō inficior· apud nos eſt· putauerā aūt me
ſuꝑ hoc ſatiſfeciſſe vobis· cū ſuſceptionis illi⁹ rati:
onē· ordinē· neceſſitatē· viua et vēdica voce expoſui
Idqȝ nō ſemel· q̄ vero necdū q̄eſcitis· nō erit mihi
pigrū reſcribere q̄ꝑ reſpondeā· q̄m nobis durū nō ē
repetere q̄ꝑ excuſauerā. Dimē ego ꝑdictū fratrē ali:
quādo ut a vobis exiret ſollicitaui· magis aūt a me
tis ānis id cupiētem· nō ſemel ſꝫ ſepe compſſi. Quo
nam deniqȝ mō ſuſpectus haberi poſſū· q̄ꝑ fratrē ro:
bertū ſubduxeri vobis· cui⁹ cōſilio et hortatu· ma:
giſtrū ottonem habetis· ſi neſcitis ip̄m interrogate
ſi bene noui hoīeȝ· nō negabit· poſſem et alios for
ſitan nō paucos nominaē ſiue cōuerſos ad vos ſi:
ue reuſos· quos hodie ñ haberetis· niſi a noƀ ſua:
ſi fuiſſent· vel̄ coacti. Parco aūt non inops materie
ſꝫ verecūdie ſatiſfaciens diues. Inueni ego in clau:
ſtris vr̄is· qui ad ōbum ꝑdicationis nr̄e cōpuncti
et cōuūſi· ad nos venire diſpoſuerāt· cū ecce ſollicī:
tātib; vr̄is· retrahētes pedē recepti et retēti ſūt in or:
dine et habitu vr̄o. Poſtmodum vero remordente
eos cōſcientia exire voluerūt· et ni fallor exiſſent ni
ſi vr̄o firmarētur nō aſſenſu tm̄· ſꝫ et hortatu. Sȝ iā
audite q̄ iterū vultis audire· q̄uo tandē fratrē ro:
bertū recepim· dñs papa p̄cepit· nempe rogat⁹ ab
illo et eius amicis. Dicebat aūt vr̄m ſeſe et abbatis
ei⁹ aſſenſum p̄ce ſua obtinuiſſe· ne quis dicat· q̄ꝑ ꝑ:
cepto extorſit. Negātis· qḋ ad nos· ip̄e viderit. Si
voƀ ſūmū et ſanctū pōtificē falſitatis arguere libꝫ
ignoſcitis noƀ· q̄ nos tante ſcītati nō credere· tanti
maieſtati nō obedire· nefas ducim⁹· quāq̄ꝑ et vene:
rabilis abbas godoſcalc⁹· qui de vr̄is eſt. Nā is a
dño papa ad vos hui⁹ rei gratia fuerat deſtinatus

Nõ plane negauerit reportaſſe ſe a vobis·et libertam fratris emãcipatione·et nr̃am ipi⁹ ſpontaneã cõceſſionem iam de fratre ſro·nõ eſt qd̕ nos laceſſiatis·cum neq̃quam eum ſine volũtaria abbatis ſui cõceſſione recepim⁹·qd̕ quidẽ nec vos latuiſſe amara ep̃la illa demõſtrat·in qua nobis de ſola capituli nõ expectata cõuẽientia·calũpniã ſtruitis·q̃ſi vero vł in mutua noſtra cõuentione id p̄hibitum fuerit vł emãcipatio filij ad capitulũ·et nõ potius ad ſolum ſpectet abbatem. Adicitis et de domo quadã fratrũ veſtrorũ de baſſofonte q̄ eam nos de medio tulim⁹ licet extra ſtatutos terminos cõſtitutam·atq; vtinã prius q̃ nos argueretis·eoſdem interrogaſſetis fratres nõ ſolum quis eam demedio tulerit·ſed etiã qua de cauſa. Neq; enim celaſſent vobis ut cõſcii hui⁹ rei veritatẽ. Ceterũ audite eam nũc vel a nobis ac deinde ſi ita placet·ipſos interrogate. Ceperãt edificare locum vbi aliquas e ſororib⁹ ſuis cõſtituerent longe quidẽ ab abbacia ſua. In confinio aũt grangiarum dom⁹ noſtre et p̄pe paſcua ouiũ noſtrarũ rogauim⁹ eos tanq̃ amicos·et quibus forte non inutiles fuiſſem⁹·ne ſeminarium ſcandali et diſſenſionum fomitem·ſuis pariter et noſtris parerent poſteris relinquẽdum·at illi nichilomin⁹ edificabant Hec fuit tota violentia noſtra·ſic nos de medio tulimus domum illam·inexcuſabiles ſum⁹ ſi rogare interrogare eſt. Reuera ep̃us quod negandũ non eſt indignat⁹·nõ modo q̄ oratorium in ſuo ep̃atu ſed et domũ in fundo eccl̃ie et terra feudi ſui·edificare ſe incõſulto p̄ſum p̄ſiſſent·cepto interuenit operi·q̃uis fruſtra·nam nec vetiti ab eo deſtiterũt. Exinde tranſeunti mihi p̄ terras illas·is qui tunc erat abbas baſſi fontis·occurrens indicauit·q̄ ab edificatione ceſſaſſet. Verũtamẽ nõ tam p̄pter nos·ſicut ex ipſius relatione cognoui·q̃ p̄pter militem illum qui terram eis viſus dediſſe·ḡuabat eos in multis Ita ut de eo plurimũ q̃rerentur·q̃uis et ſi pro ſola caritate noſtra·id volũtarie dimiſiſſent·nec religionem eorũ dedecuiſſet·nec imeritis forſitan beneficium p̄ſtitiſſe viderentur. Miror ſane vnde hec tandẽ querela emerſerit·cum et abbas ille i bona ni fallor et deuota erga nos volũtate·p̄ſtem finierit vitã·et qui ſubſtitutus eſt ei·frequẽter et familiariter cõueniens nos in neceſſitatib⁹ ſuis·nulla nobis q̄rimonie hui⁹ aliquãdo fecerit mentionẽ. Denique et in eadem poſtea domo·hũaniſſime ſuſceptus hoſpicio nichil hinc vel ab ipſo abbate vel ab aliquo q̃quã audiui·ſed et vobiſcum·in claraualle poſtmodũ p̄ſens fuit abbas·et nuperime barri·iam iſtante capitulo veſtro·vnde l̃re ille querule ne dicam calũpnioſe venerũt·et nec hic nec ibi ſuper hoc ſiue ab eo ſiue a vobis·ne tenuerit quidem·memini me fuiſſe cõuentum·p̄terea cauſami q̄ domũculã fratrum vr̃orum de brena conũſus igniacenſis·combuſſerit. O domũculam·nempe vmbraculum qddam ramorũ erat·vbi ſederet frater·qui ſtantes adhuc ſegetes cuſtodiret·neq; hoc combuſtum malicia·ſicut fideli relatione cognouim⁹·ſed q̄ poſitum in agro quodã fratrum igniacenſium terram occuparet quã excoli oportebat. Denique vix vno taxata eſt nũmulo domũcula hec·et abbati de brena. Ita iam niſi fallimur ſuper hoc ſatiſfactũ·ut omino nec q̃ratur·nec habeat vnde q̃ratur·ſiquominus·vbi id nos neſciẽ feceritis pati ſumus ad omneq; ſatiſfactionẽ. Hic et de abbate longi pontis·vbi primo querelã veſtrã accepimus·q̄ infra termios veſtros domum vellet edificare·p̄hibuimus eum·et iam credim⁹ deſtitiſſe ſin aũt·et id fiet·vbi factum nõ eſſe nouerim⁹. Super omnia plangitis·q̄ eccleſiam ſancti foillani que de ordine veſtro eſt·abbas noſter de villari fecit inbãniri·at forte iuſtius vobis fratris et coabbatis veſtri·de p̄dicta domo ſancti foillani incredibil' obſtinatiõ q̃ ſũmi pontificis irreprehenſibilis aniaduerſio diſpliceret. Noui ſiquidem·q̄ veſtrorũ multis·ipſius abbatis aĩoſitas diſpliceat grauiter·mirũ valde·ſi non et vobis. Ita ego dico vobis·huic indignami·ſiquidem eſt cui⁹ aut cupiditas·aut contũacia·fratribus veſtris diuina fecerit officia iterdici. Equidem p̄lixũ hic negocium eſt·et difficile eſſe vniuſa ei⁹ ſubterfugia ep̃lari breuitate concludi·cauſam tñ interdicti q̃ breuiter intimabo·poſt duas aut plures compoſitiones pacis·poſt diffinitiuam ſentẽciã iudicij·iuxta mandatum capituli noſtri per veſtros et noſtros abbates p̄mulgatas·accitus demũ cameraceñ·ep̃os ad cuius parochiam locus ſancti foillani pertingere cognoſcitur·cum videret abbatem obſtinato aĩo omnia violare·etiam ſentẽcia eum eccl̃iaſtica cogere voluit ut debebat·ille vero ut tempus redimeret·ſũmi pontificis audientiã appellauit. Verũ eſt ante eum·qui poſtq̃ teſtimonio tam viorum abbatum q̃ aliorum religioſorũ indubitanẽ agnouit. Abbatem ſancti foillani nõ ſolum reſilere a cõpoſitionib⁹·ſed et iudicio contraire·eccl̃iã eius ibãniri iuſſit·donec ſatiſfeciſſet. Demũ rogaſtis tam vos q̃ ipſe·dñm ciſtercieñ·et nos multiſq; tam viris q̃ viorum p̄ribus extorſiſtis·preſente etiam ipſo ep̃o·qui p̄mulgande ſentẽcie interdicti mandatum acceperat·ut p̄uideretur adhuc aliq̃ forma pacis·abſente abbate de villari tractata cõpoſitio·dictumq; ep̃o eſt·ut ſi vel ipſam obſeruaret abbas ſancti foillani abſtineret ab interdicto·diſcedens aũt nec illam tenuit·ſed domũ quã et iudicij ſentencia et compoſitiones·omnes diruendam eſſe diffinierant·ita ut ſemel etiam diruta iam fuiſſet atq; iterũ contra cõuentionẽ et iudicium reedificata Hanc inq̃ tenuit et tenet·et alterã q; ſupedificauit Quod in exequeretur ep̃us mandatũ ap̃licum qd̕ acceperat·de p̄mulganda ſentencia interdicti·p̄ſerti addita p̄uaricatione. Ego tñ ſperans tandẽ aliqñ vincere in bono malum·eandẽ ſentẽciam differri feci·uſq; ad octauas epiphanie·ſi forte interim vir ille recogitaret·ut vł formã iudicij exequeretur·vel compoſitionem aliquam obſeruaret·atq; vtinam ſic contingat·et faciat deus pacis ut requieſcat ſuper eum pax noſtra. Cum hec ita ſe habeãt·nõ eſt qd̕ d̕ nobis queri habeatis·cum iuſtius nos de vobis vt apparet queri poſſum⁹·reliquũ ẽ ut diligẽtes vos diligatis·preſertim ſollicite ſeruare vnitatem ſpũs in vinculo pacis·illo inq̃ vinculo qd̕ inter nos et vos cauſa pacis caritatiſq; firmatum eſt. Utiliter

quidem et nō min⁹ forſitan voƀ ꝙ noƀ. Si rūpen
dū decreuitis ·nō expedit quidē ·ſ; nec licere ullate
nus puto . Nempe vbi cōmunis eſt cauſa ·pſone
reatus preiudicare non debet·etiā ſi vera eſſent que
in nos dicitis . Ego aūt fratres quicquit vos faci=
atis·decreui ſemꝑ diligere voƀ etiam non dilectus
Occaſiones querit·q̄ recedere vult ab amico . Mihi
ſtudij eſt et erit·nec cuiquā amicorū iuſtā in me di
ſceſſionis dare cauſam ·nec ſcrutari in alio ·ꝙ hoc
quidem fiebat·illud vero neglecte amicicie ſit. Et q̄
ſecūdum pphiam gluttinū bonum eſt ·ſoluere vel
potius abrumpe vos poteritis·ſed non me·adhe=
rebo vobis·et ſi nolitis ·adherebo·et ſi nolim ipſe
Olim me alligaui forti vinculo caritate non ficta
illa que nūquam excidit·cum turbatis ero pacific⁹
turbantibus q̄; dabo locum ire ·ne dem dyabolo
Vincar iurgijs· vincā obſeqijs ·iuitis pſtabo ·ing̃
tis adiciam·honorabo et cōtempnētes me . Et nūc
triſtis eſt anima mea·ꝙ q̄cunq; occaſione offenderi
vos·eritq; triſtis·uſq; dum veſtra indulgentia re=
leuetur . Si tardaueritis ·ibo et excuſabo ꝑ foribꝫ
pſeuerabo pulſans ·inſtabo oportune importune
Donec vel merear vel extorq̄am benedictionē·pluſ=
ꝙ medium yemis tranſijt iam ·et tunicam vidam
uſq; adhuc fruſtratus expecto ꝛc

Dn̄o oſtienſi de iordano . Cardinali·qui mlta tur
pia et abhomiabilia commiſit in legatione ſua·et
rogat ut domino pape has litteras legat vel legi
faciat ꝛc

295. P Pertranſijt legatus veſter de gente in gētem
et de regno ad pplm alterum·feda et horre=
da veſtigia apud nos vbiq; relinquēs. A radice al
pium et regno theutonicorū ·per omnes pene ec=
cleſias francie et normannie·et circūquaq; ·circuiēs
uſq; rothomagū ·vir apłicus·repleuit non euāge
lio ·ſed ſacrilegio. Turpia fertur vbiq; commiſiſſe
ſpolia eccleſiarum aſportaſſe ·formoſulos pueros
in ecclaſticis honoribꝫ·vbi potuit promouiſſe ·vbi
non potuit voluiſſe .Multi ſe redimerūt·ne veni=
ret ad eos ·ad quos peruenire non potuit ·exegit
et extorſit per nūcios. In ſcolis in curijs in triuijs
fabulam ſeipm fecit·ſeculares·religioſi·omnes ma
le locūtur de eo·paupes et monachi et clerici con=
querūtur de eo·homines quoq; ſue pfeſſionis ·ipſi
ſunt qui magis exhorrent et famam eius ·et vitam
hoc teſtimoniū habet et ab hijs·qui foris ſūt .Nō
ſic dn̄s iohānes paperons ·non ſic cuius laus eſt
in ecclia ·quippe honorificantis miniſteriū ſuum
Legite litteras has dn̄o meo·ipe videāt·quid de ta=
li homine faciendum ſit·ego animā meam liberaui
dico tamen ꝑpitatione qua ſoleo bonum eſt ei ſi
purget ipe curiam ſuam·et ſi liberet conſcientiā ſuā
decreuerā iſta tacere ·ſ; venerabilis prior montiſ dei
ad hoc me impulit et aiauit ut ſcriberem·et ſcitote
min⁹ me dixiſſe·ꝙ publice ꝑdicatur

Ad fratres qui in hybernia ſunt conſolando eos
ſup morte patris ſui malachie. Epi·inuitans ipos
ad imitandum illum ꝛc

R Religioſis fratbus qui in hybernia ſūt·et hijs 296.
maxime cōgregatoibꝫ ·quas beate mēorie
malachias epus fundauit·frater. B. Clare
uallis vocatus abbas·paciti cōſolationem . Si ha
beremus hic manētem ciuitatem copioſiſſimis iure
lacrimis plangeremus·talem nos amiſiſſe conciuē
Ceterum·ſi futuram magis inquirimus ut oportet
eſt quidem non modica doloris occaſio·tam neceſſa
rio duce deſtitui·debet tamē zelum temperare ſcien=
tia ·et dolorem ſpei fiducia delinire . Nec mirari
quēpiam decet·ſi gemitum extorquet affectus ·ſi de
ſolatio lacrimas exprimit·modum tamē adhibere
neceſſe eſt·immo et non modice etiā conſolari. In=
tuentes nō que videntur ·ſ; que nō videntur .Que
enim videntur tpalia ſunt ·que autem nō videntur
eterna·primum quidem congratulādum eſt anime
ſancte·ne nos arguat de inopia caritatis. Dicens et
ipe qd̄ dn̄s ad apłos ait·ſi diligeretis me gaudere=
tis vtiq; quia vado ad patrē·pueniāt nos ad pſenti
ſpirituū ſpūs pſis vīi·nec mō caritatis inopes·ſed
ingratitudis etiā rei eſſe cōuincimur·ſuper oibus
que per eum nobis beneficia puenere·ſi non cōgra
tulamur ei·qui de labore ad requiem·ꝺ periculo ad
ſecuritatem·de mundo tranſijt ad patrem . Itaq; et
pium eſt malachiam flere defunctum·et pium ma=
gis malachie congaudere viuenti . Nūquit nō vi=
uit·vtiq;·et beate·viſus eſt oculis inſipientium mo=
ri ·ipe autem eſt in pace . De hinc etiam vtilitatis
pprie conſideratio ·exultandum nobis ſuggerit et
letandum·ꝙ tam potens nos patron⁹ ad celeſtem
curiam·tam fidelis preceſſerit aduocatus ·cuius et
feruentiſſima caritas·obliuiſci nequeat filiorum·et
pbata ſanctitas·obtineat gratiam apud deū. Quis
enim nunc malachiam ſanctū·aut minus poſſe pro=
deſſe·aut min⁹ ſuos diligere audeat ſuſpicari. Pro
fecto cum diligeretur prius·certiora nūc ſue dilecti=
onis a deo capit experimenta ·et cū dilexiſſet ſuos
in finem dilexit eos . Abſit aūt ut tua nūc o anima
ſancta·minus efficax eſtimetur orō ·quādo preſenti
viuidi⁹ ſupplicare eſt maieſtati ·nec iam in fide am=
bulas·ſed in ſpecie regnas . Abſit ut iminuta nedū
exinanita tua illa tam copoſa caritas reputetur·cum
ad fontem ipm caritatis eterne ꝑrumbis pleno hau
riens ore·cui⁹ et ipa prius ſtillicidia ſitiebas .Nō
potuit morti cedere caritas fortis ut mors ·immo
et morte fortior ipa . Nam et decedens non erat i=
memor veſtri.affectuoſius nos commendans deo.et
noſtram q̄; exiguitatem ſolita illa ſua manſuetudi=
ne et hūilitate exorās·ut noſtri nō obliuiſceremur
Vnde et dignū duximus ſcribere vobis·ut ſciatis
nos et i ſpūalibus·ſiquid noſtra ex hijs exiguitas
per beati hui⁹ patris noſtri merita vnq̄ potuerit
et in corporalibꝫ ſi qn̄ forte oportunitas pberetur
omnem vobis cōſolationem impendere·tota deuoti
one paratos. Et nunc quoq; dilectiſſimi hiberniēſ

eccleſie grauem hāc deſtitutionem toto miſeramur
affectu · ut eo amplius vobis cōpatimur · quo nos
amplius ex hoc nouimus debitores . Magnifica-
uit eñ dñs facere nobiſcum · cum locum noſtrum
dignatus eſt beate mortis huius honorare preſen-
tia · et p̄cioſiſſimo corporis eius locupletari theſau-
ro · nec moleſtum ſit vobis q̄ apud nos habeat ſe-
pulturam · qm̄ ſic ordinauit deus ſecundum mul-
tudinem miſericordie ſue · ut vos eum viuū habē-
tis · nobis habere liceret vel defunctum . Et nobis
ſiquidem vobiſcum pater ille erat et eſt . Nam et
in morte ipſius hoc nobis confirmatum eſt teſtamē-
tum · quāobrem ſicut nos huius tanti patris gra-
tia vniūſos vos tanq̄ germanos fratres · totis am-
plectimur viſceribus caritatis · ſic et de vobis idem
ſentire ſpiritualis ipſa cognatio p̄ſuadet . Horta-
mur autem vos fratres · ut beati huius patris no-
ſtri · ſemper curreris ſectari veſtigia · eo ſtudioſius
quo vobis certius ſancta eius cōuerſatio · diuturnis
innotuit experimentis . In hoc enim veros vos
eius filios eſſe probabitis · ſi paterna viriliter in-
ſtituta ſeruetis · et ut in eo vidiſtis · et audiſtis ab
eo q̄admodum oporteat vos ambulare · ſic ambu-
letis et habundetis magis . Siquidem gloria pa-
tris ſapientia filiorum . Nam et noſtram non me-
diocriter excutere deſidiam et reuerentiam incutere
cepit preſens nobis tante p̄fectionis exemplar · atq̄
vtinam ſic nos poſt ſe trahat · in tam recenti virtu-
tum eius odore · auidius alacriuſq̄ currentes . Orā-
tem pro nobis vniuerſitatem veſtram criſtus cu-
ſtodiat &c

Ad quendam amicum ſuum

Et ſi tu oblitus tui · ſed non ego · ſiquidem di-
ligo te · et quantum diligo te tantum do-
leo . Vero dilectio facit vt doleam · dolor ut non
obliuiſcar . Sed heu miſeram triſtamq̄ mei ori-
am . Mirabar qui te impediret · ut q̄admodum
pro miſeras non venires . Nec enim credere pote-
ram · te tuum pactum et illud pactum leuiter p̄ua-
ricari · niſi grandi ex cauſa · quippe quem et i etate
minori fidelem ſatis veracemq̄ compereram · nec me
fefellit opinio . Re uera enim grandis grauiſq̄ cau-
ſa eſt · que te detinet · ea ſiquidem ipſa vicit fortiſſi-
mum dauid · ſapientiſſimum decepit ſalomonem
Quid tamē, nūquid qui cadit · non adiciet ut reſur-
gat . O q̄ multa et q̄ neceſſaria habeo tibi dicere
ſed ea reſcribere longum eſt · hoc ergo breuiter in-
timo · ſi qua noſtri antiqui amoris adhuc i te ſcin-
tilla viuit · ſi tibi quandoq̄ euadendi a miſerrima
illa captiuitate tua · ſpes vlla remanſit . Si deniq̄
caſſam falſamue non vis eſſe fiduciam · quā te in ta-
li quoq̄ cōuerſatione tua multa habere aiunt · in
orationibus et amicicia noſtre congregationis re-
uiſere Claramuallem ne differas · ſi tamen tam li-
ber et compos tui es · ut te a cruenta illa beſtia · q̄
tua quotidie omnia ſimul cum ſanguine anime tue
effundere ſatagit · vel ad tempus audeas abſentare
Alioquin ex hoc iam noueris te a noſtre fraterni-
tatis familiaritate prorſus expoſitum · nec poteris
vltra niſi fruſtra blandiri tibi de ſocietate bonorū
quoniā indignum profecto te iudicas eorum con-
ſorcio · quorum acquieſcere recuſas conſilio . Cete-
rum · ſi venire non pigritaris · confido te per dei
miſericordiam priuſq̄ diſcedas a nobis ſoluendū
a mortis compede qua teneris &c

Explicitūt . Ep̄le . Beati . Bern-
ardi . Abbatis . Clareuallen̄ .

¶ Tractatus Beati Bernardi ꝛc de miſeria et bꝛeui
tate hui⁹ vite· et de vera ſcia Incipit feliciter

Dies hominis ſūt ſicut vmbra ſup terram· et
nulla eſt moꝛa· et tūc ꝓprie nichil eſt· cū vi:
detur ſtare Cur ergo o hō theſauriſas in terra· cum
id qđ colligitur ſine dilatōne trāſeat· et ipſe q̄ colli
git. Et tu homo quem fructū expectas in mundo·
cui⁹ fructus ruina eſt· et cuius finis moꝛs eſt. Vtinā
ſapes pſentia· intelligēs pterita · et nouiſſima id eſt
futura puideres Scio q̄dam qui p annos pluimos
familiariter vixit tecum · ad menſam tuā ſedit· cibū
de manu tua ſūpſit · in ſinu tuo doꝛmiuit· et cum vo
luit colloquiū tecum habuit . Hic hereditario iure
ſeruus tuus fuit Sed quia in ab ineunte etate delicate
eū nutriſti· et virge pepciſti· cōtumax effectus ē tibi
et idcirco contumax leuauit ſup te calcaneum ſuū
et te in ſeruitutē redegit· et tui crudeliter dn̄atur Sz
foꝛtaſſe diceres quis eſt hic. Tuus hō exterioꝛ vide
licet ē caro tua· que hic conculcat ſpm̄ tuū· que hic
p nichilo hēt terram deſiderabilem· que ſola carnis
ſunt ſapit· et nō ea que ſūt dei. Homo iſte a natiui
tate cec⁹ ē et ſurdus· mut⁹ et inueterat⁹ dierū maloꝛ
rum· rebellis virtuti· et veritati· inimicus crucis criſti
Qui deridet innocentē· et trāſeuntē ſimpliciter Hic
ambulat in magnis et mirabilib⁹ ſup ſe Arrogan:
tia ei⁹ maioꝛ eſt q̄ foꝛtitudo eius · nullum reueretur
dicit in inſipientia ſua nō eſt deus· hic tabeſcit in bo
nis· et malis paſcitur alienis In cogitatōib⁹ malis
paſcitur· nec fatigatur in illis · tranſgrediens vſq3
ad fines· diſpgit et diſſipat ꝓpa ſicut pdig⁹· capit
et rapit aliena ſicut auarus Turpitudinem et igno
miniam congregat ſibi ſimulās et callid⁹ · prouo
cans iram dei. Homo iſte totus in peccatis natus ē
et ſic nutritus· filius iniq̄tatis et amicus et fili⁹ moꝛ
tis. Vas ire et contumelie· aptū ad interitū · q̄ cum
talis ſit enarat iuſticias dei· et aſſumit teſtamētum p
os ſuū. Odit diſciplinā · et picit dn̄m poſt tergū ſu
um Cum viderit furem currit cū eo· et cū adulteris
ponit poꝛtionem ſuā aduerſus filium mr̄is. Ponit
ſcandalū ſup te · et theſaurizat tibi iram in die ire in
quo vult a te tollere hereditatē tuam· et inſup terrā
viuentiū tibi auferre Et tu tantā iniuriā nō vindi:
cas ſꝫ tolleras· nec ei durū verbū loq̄ris· nec ei vul:
tum iratum oſtendis Sed blādienti tibi arrides· lu:
diſq3 cum luſoꝛe· et neſcis q̄ iſmahel eſt qui ludit te
cum Iludus iſte non eſt penitēcie nec puericie · nec
ſimplicitatis vl' innocentie· ſꝫ illuſio eſt aīe · perſſio
et moꝛs eiuſdē Iam te in foueam quā fecit pcipita
uit Iam effeminatus es . Iam iugo miſere ſeruitu
tis es pſſus· et ſub pedib⁹ eius viriliter conculcatus
O miſer et miſabilis homo· q̄s te tollerabit de vin
culo impij hui⁹ Exurgat ergo deus · cadat armat⁹
iſte· cadat et conteratur . Iniqu⁹ hō eſt contemptoꝛ
dei· cultoꝛ ſui· amicus mūdi· et ſu⁹ diaboli. Quid
tibi videtur ſi recte ſenſeris mecum· dicis· re⁹ ē moꝛ
tis Noli ego diſſimulare· noli differre · noli perre
ſed ſemp feſtinanter et audacter atq3 inſtanter cruci
fige illum hoīem· nō cruce diaboli in q̄ eſt moꝛs et
cruciatō ꝑpetua. Sed cruce xp̄i in qua eſt ſal⁹ et vi:
ta. Ad quē ſi ex toto coꝛde ſuo clamauerit crucifix⁹
tuus audiet xp̄m benigne reſpondentē· hodie mecū
eris in padiſo O xp̄i pietas· et inopinata ſal⁹ miſe
ri· q̄ tam ḡtuita et tam pbata eſt dilectō dei· et tam
ſtupenda dulcedo· et tam inuicta manſuetudo · vt q̄
ad eū clamauerit ſtatim illū exaudiat· q̄ miſericoꝛs
eſt. O q̄nta eſt mia dei· et q̄ ineffabil' eſt mutatō dex
tere excelſi Heri erat peccatoꝛ i tenebris · hodie in
ſplēdoꝛe lucis· heri erat pctōꝛ i poꝛta inferni· hodie i
poꝛta padiſi· et ſic de ſilib⁹. Sed quid pſūt hec litte
re āmonitionis niſi deleas de libro conſcientie tue·
lr̄as moꝛtis Et q̄d pdeſt hec ſcriptura lecta et bn̄ in
tellecta· niſi te ipſum legas et intelligas Da ergo o
hō interne lectōni opam· vt inſpicias et intelligas
te ipm̄· vt legas et diligas deū ſup oīa . ita ut p eo
pugnes et vincas mundū. et omem inimicū . q̄te:
nus omnis laboꝛ tuus. cōuertatur tibi in req̄em . et
luctus tuus tibi cōuertatur in gaudiū. Et poſt tene
bras hui⁹ vite. videas oꝛtū ſurgentis auroꝛe. videas
etiā meridianū ſolem iuſticie. in quo ſponſū cū ſpō
ſa videas id eſt xp̄m ihēſū cum ſancta eccl'ia cōiūctū
vnū trinūq3 prem deum et filiū cum ſancto ſpū. qui
viuit et regnat deus in ſcl'a ſcl'oꝛum amen

¶ Bernhard⁹ de temptatōnib⁹ et ocio

Seruū dei ḡtis deo ſeruientē. nō ceſſant ſollici:
tare vicia. mercede oblate delectatōis· diabo
lo ſuggerente· carne concupiſcente· ſeculo concupi
ſcencia ingerente. Temptat eīn nos de⁹ noſter· vt ſci
at ſi diligamus eum · nō vt ipſe q̄i neſcius agnoſcat
ſed vt plem⁹ in ipſa nob' temptatōe innoteſcat. Sed
illi facile temptatōes vincuntur· et facile eis a ratōe
occurritur que vl' ſuſpecte ſunt· vel prima facie ma:
le innoteſcūt Que vero ſub ſpecie boni ſe ingerūt
et difficilius diſcernūtur· et piculoſius admittuntur
ſicut eſt difficile· tenetur modus in eo q̄ bonū eſſe
creditur· et tamen nō ſemp tutus ē omnis boni ap:
petitus Omniū aūt temptatōnū et cogitatōnū ma:
larū et inutilia· ſentina eſt ociū· ſūma eīn mentis ma
licia· eſt ociū iners Nuſq̄ ocioſus ſit ſeruus dei q̄ il
lis ac deo feriatus ſit· nomen q̄ppe tam ſuſpectum et
vanū et molle· rei tam certe tam ſancte tam ſeuē im
ponendū nō eſt Ocium nō eſt· vacare deo· immo ne
gociū omniū negocioꝝ Hoc eſt quicunq3 in cella
non agit fideliter et feruenter q̄ōcunq3 agat · ꝓpter
ſꝫ non agit ociatur· vbi p vitando ocio· ocioſa ſecta
ri ridiculum eſt Ociū aūt ē q̄đ vel nllam habet vti
litatem· vl' vtilitatis intentōem. Non autē tantūmo
do agenda eſt cū aliq̄ delectatōne· vl' ſine gradi nau
ſia ocij dies trāſagatur· ſed vt etiam de parta dieta
ad pfectū mentis· ſemp aliq̄d in conſcientia reſideat
aliq̄d quotidie in theſaurū coꝛdis ingeratur · nō ea
die bonus cellicl'a ſe vixiſſe debet eſtimare. in qua ſe
nil egiſſe recolit ꝓpter q̄đ i cella viuitur Queris q̄d
agas in quo te occupes. extra cottidianū oꝛatōnum
ſacrificiū vel lectōnis ſtudiū. cottidiāe conſciētie di
ſcuſſioni emendatōni cōpūctōni pars ſua diei ne:
ganda non eſt Deū etiam opandum eſt manibus
aliq̄d q̄đ iniūgitur. non tamen q̄ animū delectādo

deineat ad horam. ꝙ ꝙ ſpualib⁊ ſtudijs delectatõez
cõſeruet et nutriat· in quo remittatur anim⁹ ad ho:
ram non reſoluatur Unde facile mox vt ſibi ad ſe
ipm redeũdum eſſe viſũ fuerit· ſe expediat abſq; cõ:
trouſia iherentis volũtatis abſq; contagio contrac
te delectatõis· vł memorie ymaginantis

Bernardus de bona et mala volũtate

Omnia genera viciorum ex aliquõ male con
ſuetudinis · vſum ſuã ſingula ducũt matri
cem originem· que q̃nto dulci⁹ menti molita eſt· tã:
to forti⁹ habet et fortioribꝰ remedijs indiget· et cu:
ram inquirit diligentiorem Uidẽ enĩ peſtes vici:
orũ id eſt vana gloria· fiducia ſui· negligencia dei·
iactãtia. negligencia. inobediẽtia. contemptus. ꝓſũp
tio. et cetere alie peſtes. vſq; in vltimã ſolitudinẽ ſo:
litariũ ꝓſecuntur. et ſicut bñ cõtrecta virtus et fideli
animo inſidens· poſſeſſorem ſuũ in nłła deſerit mul
titudine Sic viciũ conſuetudinis poſſeſſũ liberũ
eſſe non patitur· in q̃libet ſolitudine . Bona etenĩ
voluntas in aĩo· eſt origo oĩm bonorũ · et oĩm ma
ter virtutũ Sicut ecõtrario mala volũtas · ẽ origo
oĩm malorũ Ideo cuſtos aĩe ſue valde ſollicitus eſ:
ſe debet circa cuſtodiã ſue voluntatis: vt prudenter
intelligat et diſcernat quid totũ velit· vel volendum
ſibi ſit· ſicut eſt amor dei· q̃d ꝓpter illũ ſicut ẽ amor
ꝓximi . Nichil enĩ in bonũ hominis in deũ ꝓficien
tis tã ſibi cõuenit· ꝙ voluntas et veritas Hec duo
ſunt que ſicut dñs dicit. Si conſenſerint in vnum
omnem in ſe continent virtutum plenitudinẽ· ſine vi
cio incurrente Omnia poſſunt in hoĩe etiã langwẽ:
te· oĩa habent et poſſident· et homini nichil habenti
dant· mutant conferunt· ꝓſunt in hoĩe ſecũ quieſcẽ
te. gł'ia et diuicie eſt cõſciencia boni viri· int⁹ ex ſue
tibus bone uoluntatis eius· fons vero ex vno late
re ſicut ſcutũ huius mundi· ſed vndiq; cũ circũdat
ſcutum veritatis dei Hilarem enĩ et iocundũ intus
ſemp efficit bona voluntas· in exteriore vero ſeriem
et q̃uem tutũ ac ſecurũ reddit veritas . Ideo ſuper
greſſ⁹ hũana hõ ille· ſemp in ſereno eſt · ſicut de aere
illo hoĩes ferũt· qui ſuper globum lune eſt ⁊c ſinit
feliciter

Incipit ſpeculũ beati bernhardi abbatis ſup emẽ
datõe vite hoĩs religioſi

Si quis inter vos emendatõis vite deſiderio
tact⁹ intrinſec⁹· cogitatõnũ locutõnũ· opm
q; ſuorũ ſollicit⁹· et ſedul⁹ explorator vniũſos exceſ
ſus ſuos corrigere nititur. in p̃ntis pagine· frequẽti
lectõne· et aſſidua meditatõne· tanq̃ in ſpeculo inte
rioris hoĩs ſui faciem iugiter cõtemplatur· moreſq;
ſuos cõponere ſtudeat· vt quotidiani ꝓfectus incre
mẽtis vegetatus· de v̉tute in virtutẽ mereatur conſcẽ
dere et videre deũ deorum in ſyon . Inp̃mis igitur
ex q̃ ſurgitur ad vigilias· vite ſue temp⁹ p momẽta
ſingła debet monachus cõputare et videre· vt ſemp
benefaciat aut ſi male fecerit· vt auertat· in omni tẽ:
pore ſuo· ſemp reuoluẽs aĩo ſuo dicens ſic . Si mõ

moritur⁹ eſſes faceres hoc Cum pſallitur ad vigili:
as vł ad horas diei reliq̃s ſemp cor ad pſalmorum
ſenſũ habeat· niſi ad aliq̃d ſublimius rapiatur. Sed
et oĩm que ibi dicũtur· vſq; ad vnã lr̃am ſe ꝓcerto
nouerit debitorem· vel dicendi in choro ſuo· vel au:
diẽdi in choro altero Ad regularia interualla debet
ſecedere ad orõnez· vel neceſſitati corpis ꝓuidere · ita
tñ vt vadens vel rediens ſibi dici nouerit· furſũ cor:
da Non etiã eſt ꝓpoſiti ſpũalis detrimentum· ſi cor:
poris reprimat infirmitas· aut cogat priſtinũ rigo:
rem aliq̃ntulũ relaxare . Tẽpe lectõis orare poterit
et ſi ad legendũ acceſſerit· non querat ſciam · ſed ſapo
rem Eſt enĩ ſacra ſcriptura pute⁹ iacob quo hauri:
untur aque· que in orõne fūduntur. Et nota ꝙ nõ
ſemp oraturo· ad oratoriũ ſit eundũ ſed in ipa lectõ
ne poterit contẽplari vel orare. Poſt contemplatõ:
nem tñ ſtatim ſilendũ eſt Sacris altaribus ſi ſacer:
dos eſt. vt vn⁹ ex ſũmis angłis in ſpũ totus aſſiſtat
Si miniſter tanq̃ dño angelus adminiſtret . Tem:
porẽ laboris cũ alijs exeat ad laborẽ. in q̃ conſidera
re debet. nõ q̃d agat. ſed ꝓpter q̃d venerit. ꝙ ſcilicet
non laborare venit. ſed penitere. Ceſſante manu. de
bet ſpũs laborare meditando vel orando. q̃uis ad
ipm etiã in ipo labore facere teneatur Poſt h̃ acce:
dat ad menſam. vbi nõ ſolũ fauces ſumant cibũ. ſi
et aures eſuriant verbũ dei. Nõ enĩ debet monach:
us totum mãducare. ſed ſic cor occupet ad verbum
dei. vt ſolũ fauces ſumant cibũ carnis . Deniq; in h̃
plurimũ gaudeat· cũ ſibi viliora q̃ alijs apponun:
tur Nam reuera feliciora ſũt· q̃ in paucitate fuerint
ſuſtinenda animo fortiores Poſt ꝓ̃ndiũ in gratijs
ꝓſoluendis p duobꝰ nouerit ſibi ſupplicandũ· pro
peccatis eorum quorũ elemoſinis ſuſtentatur . vel ti
mere debet. q̃d corpi ſuo ſup neceſſitatẽ ſuã aliquid
indulſerit . Nam ſi forte ad colloq̃um vocatur ſecũ
dum regulam leniter. et ſine riſu pauca et ratõna:
bilia verba loq̃tur. et anq̃ ea ꝓferat bis ad limã ve
niant· q̃ ſemel ad linguã Si vero cũ aliquo ſingu:
lariter loq̃ndum eſt· tũc maxime cuſtodiã ponat ori
ſuo· vt nil omnino ꝓferat· ꝙ non edificet audientẽ
Sic igitur in cũctis ſe habeat· vt nemo dubitet qui
viderit eũ· q̃n vere monach⁹ ſit . Poſt cõpletorium
diebꝰ ſingulis et maxime cũ ad lectũ ſuũ venerit· in
ſilencio capłm ſibi teneat· recogitãs q̃d in die· cogi:
tatõe· locutõne· et ope· deliquerit · publice vel priua
tim· et a ſingul' peccatis conſciam ſuam lacrimis et
dolore diligẽter purificet In craſtino publice de ap
tis· occultiſq; ſecreto· facturus confeſſionẽ Ut aũt p
fecta ſit confeſſio· debet eſſe volũtaria · ſcilicet ꝓpria
deliberatõe et ꝓpoſito. Nuda· vt peccatũ ſuum put
geſſit confiteatur Munda· ne peccatũ ſuũ predicet
ſicut ſodoma· ſed ſimplici et pura intentõne ſe accu:
ſet· et in nullo peccatũ ſuum defendat· ſed ſemp cul
pabilem ſe eſſe recognoſcat. Clamor eius in capło
oleo caritatis intus et exterius ſit perunct⁹ · nõ ſit
cupidus vel ambicioſus In omnibꝰ fugiat ſingła
ritatis notã· nil loquatur vel dicat vnde multũ reli
gioſus vel eruditus velit putari . Ad interrogata
paucis reſpondeat verbis . Si vero de ſcripturis. ſi
de moribus agitur. aurem paret. non linguam . Cũ

loq̄tur. non ſtudeat eloq̄ncie. ſʒ ſermo ipſiꝰ ruſticanꝰ
ſit potiꝰ ꝙ̄ vrbanꝰ In omnibꝰ agendis non ſtudeat
curialꝭ videri. ſalua honeſtate. fugiat oēs hoīes ī po
teſtate poſitos. maxie ſeculares Spectetur coīa. nec
p̄ferat priuata cōmunibꝰ. ſed cōmunes labores. lec
tōnes orōes. et ceteras abſeruancias regulares. ſecū
dum regulam ſancti benedicti inſtitutas. diligenter
et hūiliter obſeruet. et non ſicut vitula effraim doc
ta diligere triturā id eſt ab huōi nō conſuetudine
ſed deuotōe trahatur Quod ſi aliq̄d in capitulo vꝭ cō
feſſione ſeu alibi pro varijs cauſis impatur. primo
loco hoc diligenter exſoluat. nō ſibi blandiatur. de
priuatis orōnibꝰ. que ſibi ſcd̄o loco habēde ſūt Si
familiaritas hoim iterdicitur. mlto magis feminarū
Sit facies cōmunis cū ceteris. intꝰ aio diſſilis. nec
nimia grauitate contracta. nec leuitate diſſoluta. ſʒ
q̄dam mediocritate bona regatur. ſicut de ſcō mar
tino ſcriptum eſt Faciem eiꝰ nō fuſcauit meror. nec
leuiauit riſus. Erit etiā aliq̄ndo prudētis aīe theſau
rum ſuū ſollicite cogitantis more moiſi cornu
tam velare faciē. et quodā riſu q̄ tam modeſtꝰ ſit in
teriorē glīam. et mentis ḡuitatē abſcondere Com
penda eſt dies ultima diei p̄terite. vt eorū cōparatō
ne vꝭ collatōe ſuū dep̄hendere poſſit monachꝰ defec
tum vꝭ p̄fectū In omni actu vꝭ cogitatu ſuo ſibi de
um adeſſe memoretur. et omne tempus quo de ipo
nō cogitat pdidiſſe ſe cōputet. Cū ſe ſenſerit tedio
q̄dam mentis et lāguore affici. cogitet apud ſe quō
tractantur ſepeliendi mortui. q̄liter nunc in tergum
nunc in faciē v̄tantur. quō capilli mutentur. cadūt
brachia. rigent crura. q̄uo conſuantur. includantur
q̄uo deferantur huiuſmōi. cōponātur in tumulo. q̄uo
in puluere contegantur. qꝛ certū eſt ꝙ morieris. et
incertum eſt vbi. aut q̄ndo. aut q̄uo. et qm̄ vbiqꝫ te
expectat mors. tu q̄ſi ſi ſapiens fueris vbiqꝫ eā expec
tabis. Sit monachus q̄ſi melchiſedech. ſine pr̄e et ſi
ne matre ſine genealogia. nec vocet ſibi prēm ſup
terram. immo vēe. ſic ſe eſtimet q̄ſi ſolus ipſe. et deus
ſit. Amen

Incipit liber Beati bernhardi de grā et libero ar
bitrio

plogus

Domino wilhelmo abbati ſancti theodorici. fra
ter bernhardus. opuſculū de gratia et libe
ro arbitrio. qd̄ illa q̄ ſcitis occaſione. nup aggreſ
ſus ſum deo adiuuante pegi vt potui. vereor aūt ne
vel grādia. minus digne locutus inueniar. aut p
tractata a pluribꝰ. ſuperfluo retractaſſe. legite illō p
inde primas et ſi iudicatis ſolus. ne ſi proferatur in
mediū. magis forte ſcriptoris publicetur temeritas
ꝙ̄ lectoris caritas edificetur. Quod ſi palam fieri vti
le pbaueritis. tunc ſi quid obſcuriꝰ dictū aduertitis
quod in re obſcura. ſeruata congrua breuitate. dici
planiꝰ potuiſſet. non ſit vobis pigrū aut emendare
p vos. aut michi reſignare emendandū. ſi fraudari
nō vultis pmiſſione illa ſapientie qua ait. q̄ eluci
dant me. vitā eternā habebūt

Loquētē me corā aliquibꝰ et dei in me grām
cōmendante. ꝙ ſcilicet ab ipa me in bono
et p̄uentū agnoſcerem. et pduci ſentirem. et
ſperarem. pficiendū qd̄ tu ergo. ait vnꝰ ex circūſtan
tibus. operis. aut qd̄ mercedis ſperas vel p̄mij. ſi
totum facit deus. quid enim inquā tu conſulis da
inquit glām deo q̄ grīs te p̄uenit. excitauit iniciauit
et viue digne de cetero. quo te pbes. et perceptis bene
ficijs nō ingratū. et pcipiendis idoneū Et ego bo
nū conſiliū das. ſi dederis et poſſe teneri. ſiquidē nō
eſt eiuſdē facultatis ſcire qd̄ faciendū ſit et facere. qm̄
et diuiſa ſunt. ceco ducatū. ac feſſo p̄bere vehiculum
Non quicunqꝫ oſtendit viā. p̄bet etiā viaticū itine
ranti Aliud illi exhibet qui facit ne deuiet. et aliud
q̄ p̄ſtat ne in via deficiat. ita nec q̄uis doctor ſtatim
et dator erit boni q̄dcunqꝫ docuerit. porro niſi duo
neceſſaria ſunt. doceri aut iuuari. Tu hō recte quidē
conſulis ignorantie. ſed ſi verū ſentit apoſtolꝰ. ſpi
ritus adiuuat infirmitatē nr̄am. immo vero qui m̄
p os tuū miniſtrat conſiliū. ipe neceſſe eſt miniſtret
et p ſuū ſpm̄ adiutoriū. quo valeam implē qd̄ con
ſulis. Ecce enī iam ex eiꝰ munere velle adiacet m̄. p
ficere aūt nō inuenio. ſed nec aliq̄n me inuenturum
confido niſi q̄ dedit velle. det et pficere. p bona volū
tate. Vbi ergo ait ſunt merita nr̄a. aut vbi eſt ſpes
noſtra. audi inquam nō ex opibꝰ iuſticie. q̄ fecimꝰ
nos. ſed ſcd̄m ſuam miſericordiam. ſaluos nos fecit
Quod enī Tu forte putaueras tua te creaſſe merita
tua te poſſe ſaluari iuſticia. qui nec ſaltem dn̄s ihēſꝰ
dicē potes. niſi in ſpū ſancto. Itane oblitꝰ es q̄ dixit
ſine me nichil poteſtis facere. et neqꝫ currentis neqꝫ
volentis. ſed miſerentis eſt dei. Quid ergo agit ait
liberū arbitrium. Breuiter reſpōdeo. ſaluatur. tolle
liberum arbitrium non erit quod ſaluetur. tolle
grām nō erit vnde ſaluetur. Opꝰ hoc ſine duobꝰ ef
fici nō poteſt. vno a quo fit. altero cui vꝭ in quo fit
Deꝰ auctor ſalutis eſt. liberū ar. tm̄ capax. nec dare
illam niſi deꝰ. nec capere valet. niſi liberum ar. Quod
ē go a ſolo deo et ſoli datur libero ar. tā abſqꝫ cōſen
ſu effici nō poteſt accipientis ꝙ abſqꝫ gratia dantis
et ita grē opāti ſalutē. cooperari dicitur liberū ar. dū
conſentit. hoc eſt dū ſaluatur. cōſentire enī ſaluari eſt
Proinde pecoris ſpūs. ſalutē huiuſmōi minime ca
pit. eo ꝙ illi voluntarius cōſenſus deſit. q̄ ſaluāti deo
videlicet placidē obtemperet. ſiue iubēti. acquieſcendo. ſi
ue pollicenti credendo. ſiue redētī. gratias agendo
Enimuō in nobis aliud eſt voluntariꝰ conſenſus
aliud naturalis appetitus. poſterior q̄ppe nobis com
munis eſt cum irratōnabilibꝰ. nec valet conſentire
ſpiritui. appetitus carnis irretitꝰ illecebris. et fortaſſe
ipe ē. q̄ alio noīe ab aplō ſapientia carnis appella
tur. vbi ait. ſapiētia carnis inimica ē deo. legi enī dei
nō eſt ſubiecta. nec enī pōt. Nunc ego vt dixi com
munem habentes cū beſtijs. conſenſus voluntariꝰ nos
diſcernit. eſt enī habitus animi liber ſui. ſiquidē nō
cogitur nō extorq̄tur. eſt quippe volūtatis nō neceſ
ſitatis. nec negat ſe nec p̄bet cuiq̄ꝫ. niſi ex voluntate
Alioq̄n ſi cōpelli valet inuitus. violentus eſt. non
voluntariꝰ. vbi autē voluntas nō eſt. nec conſenſus
non enim eſt conſenſus niſi voluntarius. Vbi ergo

conſenſus ibi voluntas·porro vbi volūtas ibi liber
tas et hoc eſt qḋ dici puto liberum arbitriū. Sed vt
manifeſtiꝰ fiat qḋ dicitur·et cōpetentiꝰ ad id qḋ vo:
lumus veniamꝰ·paulo altius eſtimo repetendū. In
rebus materialibꝫ non eſt id vita quod ſenſus · nō
ſenſus qḋ appetitus·nec ille qḋ cōſenſus·qḋ ex ſin:
gulorū diffinitōibꝫ clarius elucebit. Eſt eīn in qli:
bet corpe·vita·internus ac naturaƚ motus vigens
tm̄ intrinſecus·ſenſus vero vitalis in corpe motꝰ·vi
gilās et extrinſecus·appetitus aūt·naturalis vis in
aīante mouēdis auide ſenſibꝫ attributa·verum con
ſenſus· nutus eſt volūtatis ſpontaneus·vƚ certe qḋ
ſupius dixiſſe me memini· habitus animi liber ſui
Porro volūtas ē motus ratōnalis·et ſenſui pſidēs
et appetitui·habet ſane q̄cunqꝫ ſe mouere volūit ra
tōnem ſemp comite·et quodāmō pediſſeq̄ non q̄
ſemp ex ratōe·ſed q̄ nūq̄ abſqꝫ ratōne moueatur
ita vt multa faciat p ipam·contra ipam·hoc eſt per
eius q̄ſi miniſterium·contra eius conſiliū ſiue iudi:
cium·vnde eſt illud·prudentiores ſunt filij ſcli hu:
ius filijs lucis·in generatōe ſua. Et rurſū·ſapientes
ſunt vt faciant mala. Neqꝫ eīn prudētia·ſeu ſapien
tia·ineſſe poteſt creature·vƚ in malo·niſi vtiqꝫ p ra
tōnem. Eſt vero ratō data volūtati·vt inſtruat illā
non deſtruat·deſtrueret aūt ſi neceſſitatē ei vllā im:
poneret·quo minus libere p arbitrio ſeſe volueret
ſiue in malū·conſentiens appetitui aut neq̄ ſpiritui
vt ſit aīalis·nō percipiens vel certe et pſequens ea q̄
ſunt ſpūs dei·ſiue ad bonū·grām ſequens·vt fiat ſpu
alis·q̄ omnia diiudicās ipa a nemīe iudicetur. Si
inq̄ quolibet horum·phibēr ratōe·volūtas nō poſ:
ſet·volūtas iam nō eſſet·vbi q̄ppe neceſſitas iā nō
voluntas. Quod ſi ex neceſſitate·et abſqꝫ conſenſu
pprie volūtatis·mala bona ue·iuſta vƚ iniuſta·fieri
poſſet ratōnalis creatura·aut miſera pfecto eſſe nō:
la ratōe deberet·aut beata penitus non poſſet·cui mi:
nirum in vtrauis pte id deeſſet·qḋ ſolū in ea miſe:
rie ſiue beatitudinis capax eſt·id eſt volūtas. Cete:
ra ſiquidē q̄ ſupra memorata ſunt·vita ſenſꝰ vƚ appe
titus·nec miſerū p ſe faciūt nec beatū·alioq̄n et ar
bores ex vita et pecudes etiā ex reliq̄s duobꝫ·vƚ mi
ſerie poſſent eſſe obnoxie vƚ idonee beatitudini·qḋ
omnino impoſſibile eſt. Cōmunē itaqꝫ habēns·vitā
quidē cum arboribꝫ·ſenſū uero et appetitū·et eque
vitā cum pecoribꝫ·id quod dicitur volūtas nos ab
vtriſqꝫ diſcernit·cuius voluntatis conſenſus vtiqꝫ
volūtarius nō neceſſarius·dū aut iuſtos pbat·aut
iniuſtos·etiā merito beatos facit·vƚ miſeros. Is ēgo
talis conſenſus·ob volūtatis ināmiſſibilē libertatē
et ratōis·qḋ ſecum ſemp et vbiqꝫ portat·indeclinabi
le iudiciū·non incongrue dicetur·vt arbitror·libe
rum arbitriū·ipe liber·pter voluntē·ipſe iudex ſui
pter ratōem. Et merito libertatem comitatur iudi
cium·q̄mquidē qḋ liberū ſui eſt. pfecto vbi peccat
ibi ſe iudicat. Eſt aūt iudiciū, q̄ iuſte pfecto ſi pec:
cat.patitur qḋ nolit.q̄ nō peccat niſi velit. Ceterum
qḋ ſui liberū nō eſſe cognoſcitur.q̄ pacto vƚ bonū
ei vƚ malū.imputatur. Excuſat nempe vtrūqꝫ neceſ
ſitas. Porro vbi neceſſitas ē libertas nō ē. vbi libe
tas nō eſt nec meritum.ac p hoc nec iudiciū.excep:

to ſane p omnia originali pctō·qḋ aliā conſtat ha:
bere ratōem de cetero·quicquit hanc nō hēt volun:
tarij conſenſꝰ libertatem·procul dubio·et merito ca
ret et iudicio. Proinde vniūſa q̄ hoīs ſunt·pter ſo:
lam volūtatē·ab vtroqꝫ libera ſūt·q̄ ſui libera nō
ſunt. Vita ſenſus·appetitus memoria·ingeniū·et ſi
q̄ talia ſunt·eo ipo ſubiacent neceſſitati·quo nō ple
ne ſubdita ſunt voluntati·ipam vero·q̄ impoſſibi:
le eſt de ſe ipa ſibi nō obedire·nemo quippe aut nō
vult qḋ vult·aut vult·qḋ ñ vult etiā ipoſſibile ē ſua
puari libertate. Poteſt q̄dē immutari volūtas·ſed
nō niſi in aliā volūtatē·vt nūq̄ amittat libertatem
Tam ergo nō pōt priuari illa.q̄ nec ſeipa. Si po
terit homo aliq̄n·aut nichil oīno velle·aut velle ali
q̄d et nō volūtate·poterit et carere libertate·volun:
tas Hinc eſt q̄ inſanis infantibꝫ itemqꝫ dormienti
bus· nichil qḋ faciunt vel bonū vel malū iputatur
q̄ nimirū ſicut ſue nō ſūt compotes ratōis·ſic nec
vſum retinēt pprie volūtatis·ac p hoc nec iudicium
libertatis. Cum ēgo voluntas nichil liberū habeat
in ſe·niſi ſe merito nō iudicatur·niſi ex ſe· ſiq̄dē nec
tardū ingeniū nec labilis memoria·nec inquietꝰ ap
petitus nec ſenſus obtuſus·nec vita languens·reū
p ſe ſtatuūt hoīem·ſicut nec contraria·innocentē· et
hoc nō ob aliud·niſi q̄ hec·neceſſarie ac pter volun
tatē·poſſe puenire pbantur. Sola ergo voluntas
q̄m p ſui ingēita libertate·aut diſſentire ſibi aut pre
ter ſe in aliq̄ cōſentire·nulla vi·nulla cogitur neceſſi:
tate·nō immerito iuſtam vƚ iniuſtam·beatitudine
vƚ miſeria dignam ac capacē·creaturā conſtituit·p
ut ſcilicet iuſticie iniuſticie ue cōſenſerit. Quapter
huiuſmodi voluntariū liberumqꝫ cōſenſum·ex q̄ et
omne ſui ex hijs q̄ dicta ſūt·conſtat pendere iudici:
um·puto nō incongrue id qḋ ſupra diffinimꝰ eſſe
quod ſolet liberū arbitriū appellari·vt liberū ad vo
luntatē·arbitriū referatur ad ratōem·ſed ſane liberū
nō illa libertate de qua dicit aplus·vbi ſpūs domi:
ni ibi libertas·eſt enim illa libertas a peccato ſicut
alibi ait·cū enim ſerui eſſetis peccati liberi fuiſtis
iuſticie·nunc aūt liberati a pctō. ſerui aūt facti deo
habetis fructū vrm in ſanctificatōem·finē vero vitā
eternā. Quis vero·in carne peccati a peccato ſibi vē
dicet libertatē Hac ēgo libertate dictū merito neq̄
q̄ oppinor liberum arbitriū. Eſt item libertas a mi:
ſeria.de qua itidē aplus·et ipa inq̄t creatura libera:
bitur a ſeruitute corruptōnis in libertatē glie filio
rum dei. Sed nūquid et iſtā ſibi q̄ſpiam in hac mor
talitate pſumit Et hac itaqꝫ liberū noīari arbitrium
nō inmerito abnuimus. Eſt vero·quā magis et con
gruere arbitramur libertatē.quā dicere poſſumus a
neceſſitate.eo q̄ neceſſariū volūtario contrariū eſſe
videatur. Siquidē qḋ ex neceſſitate ſit.iā non eſt ex
volūtate·et econūſo ſimiliter. Cum ergo put interim
potuit occurrere nobis triplex ſit pposita libertas a
peccato.a miſeria.a neceſſitate.hanc loco poſitā vl:
timo contulit nobis in cōditōne natura.in primam
reſtauramur a gratia.media nobis reſeruatur in pa
tria Dicatur ergo prima libertas nature ſecunda
gratie tercia vite vel glorie. Primo nempe.in liberā
voluntatem,ac voluntariam libertatē.conditi ſumꝰ

nobil a deo creatura. Secundo reformamur in in-
nocentiã noua in xpo creatura Prima ergo libertas
habet multũ honoris. ſcđa plurimum et ſtatus nouiſ
ſima cumulũ iocunditatis. Et ex prima quippe pſta-
mus ceteris animãtibꝰ in ſcđa carnẽ p tertiã mortẽ
ſbicimꝰ Vt certe ſicut in pma ſubiecit deꝰ ſub pedi
bꝰ nrĩs oues et boues et pecora cãpi ita ꝙ p ſecun
dam ſpũales beſtias huiꝰ aeris de quibꝰ dicitur ne
tradas beſtijs aĩas confitentes tibi pſternet eq et cõ
teret ſub pedibꝰ nrĩs in vltima tandẽ noſipos no
bis plenꝰ ſubmiſſurus p victoriam corruptõnis et
mortis quãdo ſcilicʒ nouiſſima deſtruetur mors et
nos trãſibimus in libertatẽ glie filiorũ dei q̃ liberta
te xpus nos liberat cum nos vtiqʒ tradet regnũ deo
et patri. De hac enĩ et itẽ de illa quã diximꝰ a pctõ
puto ꝙ iudeis aiebat. ſi vos filiꝰ liberauit. vere liberi
eritis. liberũ arbitriũ liberatore indigẽ ſignificabat
ſed plane q illud liberaret nõ a neceſſitate quã vo-
luntatis cum eẽt penitus nõ nouerat. ſed a pctõ in
qđ tam libere ꝙ volũtarie corruerat ſilqʒ a pena pec
cati quã icautũ incurrerat inuitũqʒ ferebat. A quo
vtroqʒ malo liberari oĩno non poterat niſi p illũ q
ſolus hoĩm factus eſt inter mortuos liber liber vi-
delicet a pctõ inter peccatores. Solꝰ namqʒ inter fili
os adam libertatẽ ſibi vendicet a pctõ q pctm nõ fe
cit nec inuentus eſt dolꝰ in ore eius. Porro et a mi
ſeria q̃ eſt pena peccati habuit nichilominus liber-
tatẽ ſed potentia nõ actu. nemo quippe tollebat aĩ-
mam eius ab eo ſed ipe ponebat eam. deniqʒ teſte
ꝓpheta oblatus eſt qʒ ipe voluit ſicut et cum voluit
natus ex muliere factus ſub lege vt eos q ſub lege
erant redimeret. Fuit itaqʒ et ipe ſub lege miſerie
ſed fuit qʒ voluit. et liber inter miſeros et pctõres
vtrũqʒ iugũ fraternis a ceruicibꝰ excutẽt. Habuit
itaqʒ totas tres libertates, primã ex hũana ſil et di-
uina natura reliqs ex diuina potentia quarũ du-
as poſteriores vtrum et primus hõ in padiſo habu
erit vel quo et quãtũ eas habuerit poſtea videbimꝰ
Hoc aũt indubitanter ſciendũ vtraqʒ plenã ac pfec-
tam pfectis ineſſe aiabꝰ carne ſolutis cũ deo pater
et xpo eiꝰ atqʒ angelis ſupcoeleſtibꝰ nã ſanctis aiabꝰ
et ſi nec dum corpa receperunt deeſt quidẽ de glia ſi
nichil preſus ineſt de miſeria Verũ libertas a neceſſi
tate eque et indifferenter. deo vniuſqʒ tam male ꝙ
bone ratoãli cõuenit creature nec pctõ nec miſeria
amittitur vel minuitur nec maior in iuſto eſt ꝙ in
peccatore nec plenior in angelo ꝙ in hoie Quo nã
qʒ ad bonũ conuerſus p grãm hũane volũtatis cõ
ſenſus eo libere bonũ et in bono liberum hoiẽ fa-
cit quo volũtarius efficitur nõ inuitus pertrahitur
ſic ſponte deuolutus in malum in malo nichilomi-
nus tam liberum ꝙ ſpontaneũ conſtituit ſua vtiqʒ
voluntate ductũ non aliunde coactũ vt malꝰ ſit. Et
ſicut celeſtis angelus aũt etiã ipe deus pmanet libẽ
bonus ꝓpria videlicet voluntate non aliq̃ extrinſe
ca neceſſitate ſic pfecto diabolꝰ eq libere i malum
corruit et pſiſtit. ſuo vtiqʒ volũtario nutu ñ alieno
ĩpulſu. Manet ergo libertas volũtatis vbi etiã ſit
captiuitas mẽtis tã plena quidẽ in malꝭ ꝙ in bonis
ſed in bonis ordinatiõr tam integra ꝙ p ſuo modo
in creatura ꝙ in creatore ſed in illo potentior. Nõ
aũt ſolent hoies conqri et dicere volo habere bonã
volũtatem et nõ poſſũ nequaꝗ̃ huic pſcribit liber-
tati vt quaſi vim aut neceſſitatẽ in hac parte voluntas
paciatur ſi plane illa libertate q̃ dicitur a peccato
ſe carere teſtantur. Nam q vult hre bonã volũtatẽ
ꝓbat ſe habere volũtatẽ nõ enĩ vult bonã niſi p vo
luntatẽ ꝙ ſi volũtatẽ et libertatẽ ſed libertatẽ a ne-
ceſſitate nõ a pctõ. Nempe vt nõ valeat cum velit
habere bonã ſentit quidem ſibi deeſſe libertatẽ ſi pfec
to libertatẽ a pctõ quo vtiqʒ dolet pmi nõ pimi vo
luntatẽ quãꝗ̃ procul dubio iam vtcunqʒ bonã habet
vbi habere vult. bonũ quippe ẽ qđ vult nec poſſet
bonũ vel niſi bona volũtate ſicut nec velle malum
niſi mala voluntate. Cum bonũ volumꝰ bona ẽ vo
luntas cum malũ volumꝰ mala eſt voluntas vtro-
biqʒ volũtas et vbiqʒ libertas cedit ſiquidẽ volũta-
ti neceſſitas. Cum aũt nõ valemus qđ volumꝰ ſen
timus quidẽ ipam quodãmõ libertatẽ pctõ eſſe cap
tiuam vel miſeram nõ tñ amiſſam. Ex hac ergo tã-
tum libertate q̃ liberum ẽ voluntati ſeipam iudica-
re vel bonã ſi bono vel malum ſi malo conſenſerit
quippe q̃ in neutro niſi certe volendo conſentire ſe
ſentit liberum arbitriũ credimus noiari. Nã ex li-
bertate illa q dicitur a pctõ congruentius forſitan
liberũ conſiliũ et item ex illa que dicta eſt a miſeria
liberũ potius cõplacitũ poſſet dici ꝙ liberũ ar- arbi
triũ quippe iudiciũ eſt. Sicut vero iudicij eſt diſcer
nere quid liceat vel quid nõ liceat ſic pfecto cõſilij
probare quid expediat vel nõ expediat ſic cõplaciti
qʒ expiri quid libeat vel nõ libeat Vtinã tam libere
nob conſuleremus ꝙ libere de nobis iudicamus et
quẽadmodũ libere p iudiciũ licita illicitaqʒ diſcer-
nimus ita p conſilium et licita tanꝗ̃ cõmoda nob
eligere et illicita tanꝗ̃ noxia reſpuere liberũ habe-
remꝰ iam enĩ nõ ſolũ liberi arbitrij ſed et liberi p-
culdubio cõſilij ac p hoc et a pctõ liberi eſſemꝰ. Et
quid ſi totũ ſolũqʒ qđ expediret vel liceret etiã libe-
rẽ nõne liberi ꝙ eſſe cõplaciti merito diceremur quippe
q ab omni prinde qđ diſplicere põt hoc eſt ab omni
nos miſeria liberos ſentiremꝰ. Nunc aũt cũ multa
p iudiciũ vel admittenda vel obmittenda eſſe diſcerni
mus q tñ p conſiliũ neqꝗ̃ p iudicij rectitudine aut
eligimꝰ aut contempnimꝰ rurſũqʒ nõ omnia q tã-
ꝙ recta et comoda conſulte obſeruamꝰ etiã vt bene
placita libẽter amplectimur ſi inſup q̃ dura ac mo-
leſta vix equanimiter ferre pourãmꝰ liqʒ qʒ liberũ nec
cõſiliũ habemus nec cõplacitũ. Alia queſtio ẽ ſi vel aĩ
peccatũ in primo habuerimus hoie quod ſuo loco
diſcutietur. Certiſſime aũt habituri ſumꝰ cũ deo mi
ſerante obtinemus qđ oramus fiat volũtas tua ſc
hoc nempe cõplebitur. qñ id qđ nũc cuncte paſſim
ratõali vt iam dictũ eſt creature cõmune videtur li
berũ ſcʒ neceſſitate arbitriũ erit etiã i electis hoibꝰ vi
iam in ſanctis eſt angel et cautũ a pctõ et tutum a
miſeria pbantibꝰ tandẽ triplicis libertatis felici ex-
pientia q ſit bona volũtas dei ac beneplacens et p-
fecta qđ quia nõdum eſt. ſola interim plena atqʒ p
fecta integraqʒ manet in hoibꝰ libertas arbitrij. nã li
bertas conſilij ex pte tñ eſt et hoc i paucis ſpũalibꝰ

qui carnē ſuā crucifixerūt cum vicijs et concupiſcē-
tijs. q̄tin⁹ iā nō regnet pctm̄ in eorū mortali corpe
Porro vt nō regnet facit libertas conſilij. vt tñ nō
deſit ex integro captiuitas eſt liberi ar. cū aūt venerit
qḋ pfectū eſt tūc euacuabitur qḋ ex pte eſt. h̄ eſt cū
plena fuerit libertas cōſilij. nlla iā erit captiuitas ar
bitrij. et h̄ eſt qḋ quotidie petim⁹ in orōne nr̄a cum
dicim⁹ deo. adueniat regnū tuū. Regnū hoc necdū
ex toto puenit in nos. quotidie tñ paulatim aduē-
tat. ſenſimq̄ indies magis ac magis dilatat termi
nos ſuos. in hijs dūtaxat quorū p dei adiutoriū in
terior hō renouatur de die in diē. Inq̄ntū ergo reg
num grē dilatatur. intm̄ peccati ptās minuitur. in-
q̄ntū vero minus eſt adhuc. ppter corp⁹ mortis. qḋ
aggrauat aiam. et ob neceſſitatē terrene inhabitatio
nis vtiq̄ deprimentis ſenſū mlta cogitātē. neceſſe ha
bent etiā qui pfectiōres in hac mortalitate videntur
confiteri et dicere. in mltis offendim⁹ oēs. et ſi dixe
rimus q2 pctm̄ nō habem⁹ noſipos ſeducim⁹. et veri
tas in nob̄ nō eſt. Quapp̄ter orant et ipi. ſine inter-
miſſione dicentes. adueniat regnum tuū. quod nō
erit vl̄ in ipis conſūmatū. quouſq̄ pctm̄ nō ſolum
nō regnet in eorū mortali corpe. ſed nec ſit omnio
nec eſſe poſſit in immortali iā corpe. Iam de liberta
te cōplaciti in hoc ſclo nequā. qḋ dicemus. vbi vix
ſufficit diei malicia ſua. vbi oīs creatura ingemiſcit
et pturit vſq̄ adhuc. vanitati nimirū ſubiecta non
volēs. vbi vita hominis temptatō ē ſup terrā. vbi vi
ri q2 ſpūales. q̄ primicias ſpūs iā acceperunt. ingemi-
ſcunt et ipi intra ſemetipſos. expectantes redēptōem
corpis ſui. Nūquid nā inter iſta. locus vll⁹ eſt. hu-
iuſcemōi libertati. quid inquā liberū. nr̄o relinq̄tur
cōplacito. vbi totū occupare videtur miſeria. Neq̄
eīn vel innocentia vl̄ iuſticia. quēadmodū a peccato
ita etiā a miſeria. tute eſſe hic poterit. vbi iuſtus ex-
clamat. infelix ego hō. q̄s me liberabit de corpe mor
tis hu⁹. et itm̄. facte ſūt m̄ lacrime mee. panes die
et nocte. Vbi noctes dieſq̄ in merore cōtinuātur. nl̄
lum pfecto tpis ſpaciū. cōplacito vacuum relinq̄tur
denīq̄ q̄ pie volūt viuere in xpo. ipi magis pſecutō
nem patiūtur. qm̄ iudiciū a domo dei incipit. quod
et pcepit. a meis inq̄ens incipite. Sed et ſi nō virt⁹
viciū forte in tuto eſt. et aliq̄ interim ex pte. ſui pōt
cōplacito. cauere miſeriā. abſit. Nam q̄ letantur cū
malefecerint et exultant in reb⁹ peſſimis. tale eſt qḋ
faciūt quale ē cum ridēt frenetici. Nulla aūt verior
miſeria q̄p falſa leticia. denīq̄ in tm̄ miſeria eſt. qḋ vi
detur felicitas in h̄ ſclo. vt ſapiēs dicat. meli⁹ eſt ire
ad domū luct⁹ q̄p ad domū cōuiuij. Eſt q̄dē in bonis
corpis. nōnulla iocunditas. videlicet in edēdo. biben
do. calefaciendo. ceteriſq̄ talib⁹ fomētis vel tegumē
tis carnis. ſed nūq̄d vel iſta vacant aliq̄tenus a mi-
ſeria. Bonus eſt panis. ſed eſurienti. potus delectat
ſed ſicienti. denīq̄ ſaturato. cib⁹ potuſq̄ iā nequaq̄p
ſūt grata. ſed grauia. Tolle famē et panē non curā-
bis. tolle ſitim et. limpidiſſimū fōtē ac ſi paludem
reſpuēs. Silr̄ vmbram non q̄rit. niſi eſtuans. ſo
lē n̄ curat niſi algēs. ſiue caligās. alioq̄n nichil ho
rum libebit ſi non pceſſerit vrgens neceſſitas. q̄ ſi p
fecte tollatur e reb⁹. ſtatim in tediū atq̄ moleſtiā cō

uertitur. ipa q̄ videtur in hijs eſſe iocunditas. Fa-
tendū igitur. et in hac pte omne qḋ eſt pn̄tis vite
occupare miſeriā. niſi q̄p in continuis tribulatōibus
q̄uiorum laborū leuior eſt vtiq̄ qualiſcūq̄ ſit cōſo
latō. et dū forte p tp̄e ac rerū curſibus viciſſim ſibi
q̄uia leuiaq̄ ſuccedūt. minorū expientia. aliqua in
ſerie videtur interpolatō. vt cū aliq̄n. poſt expta pla
grauiſſima. i minus forte moleſta euaditur. felicitas
putetur. An tñ fatendū eſt. eos qui per exceſſū contē
platōis rapti. q̄nq̄ in ſpū. q̄ntuluſcūq̄ de ſupne feli-
citatis dulcedine deguſtare ſufficiūt. totiēs eſſe libe-
ros a miſeria quotiēs ſic excedūt. Hij plane. qḋ ne
gandū nō eſt. etiā hac carne. raro licet raptimq̄ cō
placiti libertate fruūtur. q̄ cum maria optimā ptem
elegerūt. q̄ non auferetur ab eis. Qui eīn iam tenēt
qḋ auferendū non eſt. expiuntur vtiq̄ qḋ futurum
eſt. ſed qḋ futurum eſt. felicitas eſt. Porro felicitas
et miſeria eodē tp̄e ſil̄ eſſe non poſſunt. quotiens er
go p ſpiritū illā pticipant. totiēs iſtam nō ſentiunt
Itaq̄ in hac vita. ſoli contemplatiui pn̄t vtcūq̄ frui
libertate cōplaciti. et hoc ex pte. et pte ſatis modica
viceq̄ rariſſima. Porro libertate conſilij. fruuntur
etiā q̄libet iuſti ex pte quidē. ſed non modica. cetrū
libertas arbitrij. vt ſupra liq̄do apparuit cunctis pi
ter ratōe vtētibus conuenit. nō minor. q̄ntū in ſe eſt
in mal̄ q̄p in bonis. tam plena in hoc ſclo q̄p et in fu
turo. Sed et hoc ſatis apte monſtratū eſſe puto. q̄p
hec ipa tñ libertas tamdiu quodāmō captiua tene-
tur. q̄diu illā due alie libertates. minime. aut min⁹
plene comitantur. nec aliūde nr̄ ille defect⁹ venit. de
quo aplus vt nō q̄cūq̄ vultis ait illa faciatis. Vel-
le ſiquidē ineſt nob̄ ex libero ar. nō etiā poſſe quod
volum⁹. Nō dico velle bonū aut velle malū. ſ3 vel-
le tñ. velle etenī bonū pfectus. velle malū defectus ē
velle vero ſimpliciter ipm eſt. qḋ vel pficit vl̄ deficit
Porro ipm velle vt eſſet. creans grā fecit. vt pfici
at ſaluās grā facit. vt deficiat ipm ſe deicit. Itaq̄ li-
berū ar. nos facit volētes. grā beniuolos. ex ipo nob̄
eſt velle. ex iſta bonū velle. Quēadmodum nāq̄ ali
ud eſt timē ſimpliciter aliud timere deum. et aliud a
mare ſimpliciter. aliud amare deū. timere quippe et
amare. ſimpliciter quidē plata. affectōes. cum addita
mēta. aūt. v̄tutes. ſignificant. ita q̄ aliud ē velle ali-
ud velle bonū. Simplices nempe affectōes inſunt
naturaliter nob̄ tanq̄p ex nob̄. additamenta ex grā
nec aliud pfecto eſt niſi qḋ grā ordinat q̄s donauit
creatō. vt nil aliud ſint v̄tutes niſi ordinate affectō-
nes. Scriptū eſt de quibuſdā. q̄p illic trepidaſſent ti-
more vbi non erat timor. Timor fuit ſed inordina
tus. ordinare illū volebat dn̄s in diſcipul̄ cū dicēt
oſtendā vobis quē timere debeatis. Et dauid veniē
ait filij. audite me. timorē domini docebo vos. Iſr̄
de amore inordinato arguebat hoīes q̄ dicebat. ego
lux veni in hūc mundū. et dilexerūt hoīes magis te
nebras q̄p lucem. Idcirco ſponſa poſtulat in canti-
cis dicens. ordinate i me caritatē. Silr̄ q̄ de in-
ordinata volūtate. arguebātur q̄b⁹ dicebatur. neſci-
tis q̄d petatis. ad lineā rectitudinis. educti ſūt diſtor
tam reducē volūtatē. cū audierunt. poteſtis bibere
calicem. quem ego bibiturus ſum. et tūc quidē v̄bo

ſed etiā poſtmodū exemplo volūtatē ordinare doce
bat· cū orans inſtāte paſſione vt trāſferetur ab eo
calix ſtatim ſubiecerat·verūtñ nō qḋ ego volo ſꝫ qḋ
tu vis. Ad deo ego velle·quō et timere·quō etiā ama
re·accepimus in cōdictōe nature·vt eſſem⁹ aliq̄ crea
tura. velle aūt bonū·quō et timere deū quō et ama
re deū accepimus in viſitatōe grē·vt ſimus dei crea:
tura. Creati q̄ppe quodāmō ſumus· in liberā volūtatē
q̄ſi dei efficimur p bonā volūtatē ·porro bonā facit
q̄ liberā fecit·et ad hꝫ bonā vt ſimus aliqḋ iniciū cre
ature ei⁹· qm̄ expedit pfecto nobis magis oino nō
fuiſſe. q̄ nros pmanere. Nam q̄ voluerūt ſui eſſe ·
vtiq̄ ſicut dij ſcientes bonū et malū·facti ſunt nō tā
tum iam ſui. ſed etiā diaboli. Itaq̄ libera voluntas
nos facit nros·mala diaboli·bona dei. Ad hoc pti:
net qḋ dicitur·nouit dñs q̄ ſunt eius· nā illis q̄ nō
ſūt ei⁹·amen dico vob̄ neſcio vos . Dū ego p
malā volūtatē ſum⁹ diaboli q̄dāmō ipſi ñ ſum⁹ dei·
ſicut cū p bonā volūtatē efficimur dei ·deſinim⁹ iā
eē diaboli. nemo ſiq̄dē pōt duobꝫ dñis ſuire . Cete
rū ſiue dei ſimu⁹·ſiue diaboli· ñ tñ ſibi deſinim⁹ eē
et noſtri·manet quippe vtrobiq̄ libertas arbitrij·p
quā maneat et cauſa meriti· q̄tin⁹ merito vel puniā
mur mali. qḋ tanq̄ liberi ex ppria voluntate effici:
mur· vel glorificemur boni . qḋ niſi eque volūtarij
eſſe nō poſſumus . Sane diabolo. noſtra nos man
cipat volūtas nō ipſius ptās·deo ſubicit eius gratia
non noſtra voluntas· nrā q̄ppe voluntas bona·qḋ
fateoꝛ eſt·a bono deo creata·perfecta tñ non erit q̄
uſq̄ ſuo creatori pfecte ſubiecta ſit. Abſit aūt·vt ip
ſi ſui ipi⁹ pfectōem·deo aūt tñ creatōem tribuamus
cum longe nimirū melius ſit eſſe pfectā q̄ factā ·et
dictu ipō. nefas videatur. deo qḋ minus ·nobis qḋ
excellentius ſit·tribuere. Sentiens deniq̄ aplus qḋ
ex natura eſſet· quid ex grā expectaret· aiebat·velle
adiacet m̄· pficere nō inuenio. ſciebat pfecto velle q̄:
dem ſibi ineſſe·ex libero ar·ſed vt ipm velle animal
pfectū haberet·grām ſe habere neceſſariā. Si eīm vel
le malū defect⁹ quidē eſt voluntatis. vtiq̄ bonū vel
le pfectus eiuſdē erit·ſufficere aūt ad oīme qḋ volu:
mus bonū. ipius pfectō. Ut ergo velle nrm·qḋ ex
libero ar· habemus· pfectū habeam⁹· duplici gratie
munere indigemus· et vero videlicet ſape·qḋ eſt vo
luntatis ad bonū conūſio·et pleno etiā poſſe qḋ eſt
eiuſdē in bono confirmatō. Porro pfecta conūſio
eſt ad bonū· vt nil libeat niſi qḋ deceat vel liceat·per
fecta in bono confirmatō· vt nil deſit iam qḋ libeat
Tunc demū erit volūtas pfecta· cū plene fuerit bo:
na et bene plena . Habet ſiquidem duplex in ſe bo
num ab inicio ſui·vnū quidē generale ex ſola crea:
tōne· quod a bono ſcilicet deo·nō potuit creari niſi
bona. ſcdm q vidit deus cūcta q̄ fecerat et erāt val:
de bona·alterū ſpeciale ·ex libertate arbitrij·in q̄·ad
ymaginē vtiq̄ ipius q̄ creauit·eſt condita·q ſi hijs
duobꝫ bonis accedat et tertiū conūſio ſcilicz ad cre
atorem·reputabitur nō immerito pfecte bona . bo:
na nimirū in vniūſitate· melioꝛ in ſuo genere· op:
tima ex ſui ordinatōne. Eſt autē ordinatō oimoda
conūerſio volūtatis ad deū· et ex tota ſe voluntaria
deuotāq̄ ſubiectō. Hinc vero tā pfecte iuſticie debe

tur· into iūgitur ·glorie plenitudo· q̄ ſic ſe comitā
tur duo iſta· vt nec iuſticie poſſit haberi pfectō· niſi
ī plena glīa · nec glē plenitudo abſq̄ pfctā iuſticia
Merito deniq̄ talis iuſticia nō erit ſine gloria· cum
glīa vera nō ſit· niſi de tali iuſticia· vñ recte dicitur·
beati qui eſuriūt et ſitiūt iuſticiam qm̄ ipi ſaturabū:
tur. Hec aūt ſunt illa duo· q̄ ſupra nominauimus·
verū ſape· et plenū poſſe· vt ſape· ad iuſticiam· poſſe
referatur ad gliam· ſed verum et plenū addita ſunt·
alterum ad diſtinctōem ſapientie carnis q̄ mors eſt
itēq̄ ſapiētia mūdi q̄ ſtulticia eſt apud deum· q̄ et ſa
pientes ſunt apud ſemetipos hoies · ſapiētes inquā
vt faciant mala· alterū ad illoꝝ differētiam de q̄bꝫ
dicitur· potentes potenter tormenta pacientur . Nā
verū ſape· aut plenū poſſe· oino nō inueniūtur· ni:
ſi vbi libero arbitrio iam illa duo cōiūcta ſūt · q̄ itē
ſupi⁹ memorauim⁹· liberū videlicet cōſiliū· liberūq̄
cōplacitū. Solū pfecto dixerim· vere ſapientē· plene
q̄ potentē· cui iam nō tñ velle adiacet ex libero ar·
ſed ex reliq̄s q̄ duobꝫ· inuenit et pficere. vū nec vel
le valeat qḋ malū ſit· nec carere qḋ velit· quoꝝ al:
terum eſt ex libertate conſilij· verum ſape ·alterū ex
libertate cōplaciti. plenū poſſe. Sed quis tal̄ ac tan
tus ē in hoibꝫ· qui in hoc glorietur· aut vbi aut qñ
iſtud obtinetur. Nūquid nam in hoc ſclo . Sed ſi
q̄s eſſet eiuſmōi. maioꝛ eſſet paulo q̄ cōfitetur dicēs
pficere aūt nō inuenio . Nūq̄ adā in padiſo Sed
ſi habuiſſet. nūq̄ a padiſo exulaſſet. Iſ locus eſt pui
dēdi qḋ ſupra diſtulim⁹. vtrū ſcilicet totas tres illas
quas diximus libertates. id eſt arbitrij conſilij· com
placiti. vel alijs nominibꝫ a neceſſitate a pctō. a miſe
ria. primi hoies ī padiſo habuerūt. an tñ duas . an
vnū ſolūmodo. Et de prima quidē. iā nulla queſtio
oritur. ſi meminerimus q̄ aperte et iuſtis eā et pec:
catoribꝫ ineſſe eq̄liter. ratō ſupioꝛ edocuerit. de dua:
bus reliquis q̄ritur non inmerito. an vnq̄ eas adā
habuerit aut ambas aut vel vnā. Nam ſi nullā ha
buit. qḋ amiſit. Arbitrij vtiq̄ libertatē tam poſt pec
catū. q̄ ante· ſemp tenuit in concuſſam. Si ergo nil
amiſit. quid ei obfuit eiectū fuiſſe de padiſo. Quod
ſi vnam qualibet illarū habuit. quō amiſit. Nam
certū eſt. q̄ ex quo peccauit. nec a pctō pproꝛ ſuis nec
a miſeria· manens in corpore. liber fuit. Ceterū nul
latenus q̄cūq̄ illarū ſemel accepit· amittere potuit
alioq̄n pfectum nec ſape nec poſſe· iuxta qḋ quidem
duo hec ſupius diffinita ſunt habuiſſe conuincitur
q̄ nimirum et velle potuit. qḋ nō debuit. et recipere
qḋ noluit. An dicend⁹ ē aliquo quidē mō illas ha:
buiſſe. ſed q̄ nō plenarie. potuiſſe amittere. Habet
ſiq̄dem vna queq̄ illarū· duos gradus· ſupioꝛem et
inferiorē. Supioꝛ libertas conſilij eſt nō poſſe pec
care. inferioꝛ poſſe non peccare Itē ſupioꝛ libertas
cōplaciti nō poſſe turbari. inferioꝛ poſſe nō turba:
ri . Itaq̄ inferiorem vtriuſq̄ libertatis gradum· ſi
mul cum plena libertate arbitrij homo in ſui condi
tōne accepit· et de vtroq̄ corruit cum peccauit· cor:
ruit autem de poſſe non peccare· in non poſſe non
peccare· amiſſa ex toto conſilij libertate itēq̄ de poſ
ſe nō turbari in nō poſſe nō turbari· amiſſa ex toto
cōplaciti libertate · ſola remanſit ad penā libertas

arbitrij·per quam vtiqꝫ ceteras amiſit·ipam tamen
amittere nō potuit. Per ꝓpriam quippe volūtatē·ſer
uus factus peccati·merito pdidit libertatem conſilij
porro p pctm̄ fact⁹ debitor mortis·quō iā retinē va
lebat libertatē cōplaciti. De trib⁹ ergo libertatib⁹ q̄s
acceperat·abutēdo illa q̄ dicitur arbitrij reliq̄s ſeſe p:
uauit. In eo aūt abuſus ē·q illam cum accepiſſet
ad gl'iam·vertit ſibi in cōtumeliā·iuxta teſtimoniū
ſcripture dicentis·hō cū in honore eſſet ⁊c. Soli in
ter aīantia·datū ē homini poſſe peccare ob ꝓrogatiſ
uā liberi ar·datū ē aūt·non vt pinde peccaret· ſi vt
glorioſior appareret·ſi nō peccaret·cum peccare po
tuiſſet. Quid namqꝫ glioſius ei eſſe poterat. q̄ ſi de
ipo diceretur·qd̄ ſcriptura phibet dicens· q̄s eſt hic
et laudabim⁹ eum. Unde ita laudamo⁹·fecit eī mi:
rabilia in vita ſua. Qui·q̄ potuit inq̄t tranſgredi et
nō eſt trāſgreſſus. et facere mala et nō fecit. Hūc er
go honorē q̄diu abſqꝫ pctō fuit·ſeruauit·amiſit cū
peccauit. Peccauit aūt·qꝛ liberū ei fuit. nec aliūde p
fecto liberū niſi ex libertate arbitrij· de qua vtiqꝫ in
erat ei poſſibilitas peccandi·nec fuit tn̄ culpa datis
ſed abutētis. q̄ ipſam videlicet facultatē ·couertit in
vſum peccandi·quā acceperat ad gl'iam nō peccandi
Nam et ſi peccauit ex poſſe qd̄ accepit·nō tn̄ qꝛ po
tuit ſed qꝛ voluit·nec eī p̄uaricante diabolo et an
gelis eius·etiā alij p̄uaricati ſūt·non qꝛ non potue
runt·ſed qꝛ noluerūt. Peccantis ergo lapſus nō do
no aſſcribendus eſt ptātis·ſed vicio volūtatis. Nā lap
ſus tn̄ ex volūtate·nō eque ex volūtate reſurgere iā
liberū habet·qꝛ et ſi datū fuit volūtati poſſe ſtare ne
caderet. nō tn̄ reſurgē ſi caderet. Nō eī tam facile
quis valet exire de fouea. q̄ facile in eam labi. Ceci
dit ſola volūtate hō·in foueam peccati·ſed non ex
volūtate ſufficit et poſſe reſurgere·cum iā et ſi velit
nō poſſit nō peccare. Quid ēgo·periit liberum ar·
qm̄ nō poteſt non peccare·nequaq̄·ſed liberū pdi:
dit conſiliū·p qd̄ et prius habuit poſſe nō peccare
quō et q iam nō valet vtiqꝫ non turbari·inde miſe
ro accidit q cōplaciti q̄ꝫ libertatem amiſit. p quā et
ā̄ habuit poſſe non turbari. Manet ergo etiā poſt
peccatū liberū ar·et ſi miſerū tn̄ integrum et q ſe p
ſe hō nō ſufficit excutere a peccato ſiue miſeria· non
liberi ar·ſignat deſtructōem· ſed duarū reliquarum
libertatū priuatōem. Neqꝫ eī ad liberū ar· q̄ntum
in ſe eſt·ptinet aut aliqn̄ ptinuit poſſe vl' ſape· ſed
tm̄ velle·nec potentē facit creaturā nec ſapiētem·ſed
tm̄ volentem· non ergo ſi potens aut ſapiens ſed
tantum ſi volens eſſe deſierit·liberum arbitriū amiſ
ſiſſe putanda erit ·vbi enim non eſt voluntas· nec
libertas. Non dico ſi velle bonū· ſed ſi velle oīno
creatura deſierit·fatendū ſine contradictōe. vbi non
iam ex volūtate bonitas·ſed ipa ex toto volūtas pe
rit·etiā liberū deꝑire arbitriū. Qd̄ ſi velle bonū tm̄
perit·ſignū eſt·q ei deſit·liberū. nō arbitriū·ſed con
ſiliū·ſi aūt nō quidē velle·ſed ad id qd̄ iam vult bo
nū·ei poſſe defuerit· nouerit ſibi deeſſe liberū com
placitū·non liberū periſſe arbitriū. Si ergo liberum
ar·ita vbiqꝫ ſeq̄tur volūtatē·vt niſi illa penitus eſſe
deſinat iſto nō careat· voluntas vero ſicut in bono
ita etiā ī malo·eque pdurat·eque pfecto et liberum

ar·tam in malo q̄ in bono·integrum pſeuerat. Et
q̄uō volūtas·etiā poſita in miſeria ·non deſinit eſſe
volūtas·ſed dicitur et eſt miſera·volūtas·ſicut et be
ata volūtas. ita nec liberum arbitriū deſtruere · ſiue
q̄ntum in ſe eſt. aliq̄tenus iminuere poterit q̄cunqꝫ
aduerſitas vel neceſſitas. Sed licet vbiqꝫ pit'r ſine
ſui diminutōe pduret·nō tamē pit'r. ſicut de bono
potuit per ſe in malum corruere. Ita quoqꝫ de ma
lo in bonum poterit reſpirare. Et quid mirum·ſi
iacens non valet per ſe reſurgere· q ſtans in aliqd̄
melius·nl'lo ſuo conatu valebat proficere. Deniqꝫ
dū adhuc alias duas libertates·ex aliq̄ pte·ſe per ſe
cum haberet ·non potuit de inferiorib⁹ illarum gdi
bus. ad ſupiores aſcendere. hoc eſt de poſſe nō pec:
care et de poſſe nō turbari. ad non poſſe peccare et
nō poſſe turbari. Qd̄ ſi libertatib⁹ illis·etiā vtrun:
qꝫ adiutū·nō p̄ualuit tn̄ de bono ſe in melius exten
dere. q̄nto minus·eīdē penitus deſtitutum·de malo iā
in id qd̄ fuit bonum·poterit p ſeipm̄ emergē. Ha:
bet ergo homo neceſſariā dei ꝟtutē·et dei ſapientiam
xp̄m q̄ ex eo q ſapientia eſt verum ei ſape reinfūdat
in reſtauratōes liberi conſilij·et ex eo q virt⁹ ē. ple
num poſſe reſtituat in reparatōem liberi cōplaciti. q̄
tenus ex altero pfecte bon⁹ pctm̄ iam neſciat. ex alte:
ro plene beat⁹. aduerſū nil ſentiat. Sed ſane iſta p:
fectō in futura vita expectetur ·qn̄ vtraqꝫ nūc amiſ
ſa libertas·libero arbitrio plenarie reſtaurabitur. ī
q̄uō iuſto cuiuis in hoc ſc̄lo quātūcūqꝫ pfecto·nō
q̄uō vel ipis primis hominib⁹ datū fuit eas habere
in padiſo·ſed ſicut iam nunc angeli poſſident in ce
lis. Interim vero ſufficiat ī h' corpe mortis atqꝫ ī h'
ſeculo neq̄·ex libertate quidē conſilij·pctō nō con:
ſentire·in concupiſcentia·ex libertate autē cōplaciti
aduerſa non formidare p iuſticia. Eſt autē in hac
carne peccati·et in hac diei malicia·nō mediocre ſa:
pere·pctō et ſi nō ex toto carē·certe nō conſentire·et
eſt poſſe nō puū·adūſa et ſi necdū oīno feliciter nō
ſentire·viriliter tn̄ p veritate contempnē. Diſcendū
ſane hic interim nob' eſt ex libertate conſilij. iā liber
tate arbitrij nō abuti. vt plene q̄nqꝫ frui poſſimus
libertate cōplaciti. ſic pfecto dei in nob' repam⁹ ima:
ginē. ſic antiq̄ honori illo capeſcendo·quē p peccatū
amiſimus p gratiā p̄paramur·et beatus q̄ de ſe me:
rebitur audire. quis eſt hic. et laudabimus eū. fecit
eī mirabilia in vita ſua. q̄ potuit trāſgredi. et non
eſt trāſgreſſus·et facere mala. et nō fecit. Puto aūt
in hijs trib⁹ libertatib⁹. ipam ad quā conditi ſumus
conditoris ymaginē atqꝫ ſimilitudinē contineri. et yma
ginē quidē in libertate arbitrij ·in reliquis aūt dua:
bus bipertitam q̄ndam conſignari ſimilitudinē. Hinc
eſt forſitan q ſolū liberum ar·ſui oīno defectū ſeu di
minutōe; n̄ patitur·qd̄ in ipo potiſſimū eterne et in
cōmutabil' diuinitatis·ſubſtātiua q̄dam ymago im
pſſa videatur. Nam et ſi habuerit inicium. neſcit tn̄
occaſum· nec de iuſticia vel glia capit augmentum
nec de pctō ſiue miſeria detrimentū. Quid eternita
ti ſimilius. licet ipm nō ſit eternitas. Porro in dua
bus alijs libertatib⁹. qn̄ nō ſolum ex pte minui ſed
ex toto amitti poſſunt·accidētalis q̄dā magis ſimili:
tudo ſapiētie atqꝫ potentie diuine ymagini ſuperducta

cognoſcitur . Deniqȝ et amiſimus illas per culpam
et p gratiã recupauimus · et quotidie .alij quidem
pl⁹. alij minus aut in ip̄is pficimus aut ab ip̄is de
ficimus. Poſſūt etiã ſic amitti vt iã nõ valeãt recu-
pari. pñt et ita poſſideri· vt nec amitti q̄ant aliq̄ mĩ
nec minui Huius bipitite ſilitudinis ſapiētie et po
tentie dei· nõ quidẽ in gradu ſūmo .ſed q̄ ip̄i tñ eſſet
pximioꝛ. hõ in padiſo condit⁹ ẽ . Quid eñi vicini⁹
ad nõ poſſe peccare vł turbari· in quo vtiqȝ iã ſanc
tos angelos ſtare et deum ſemp eſſe· dubiũ nõ ẽ q̄
poſſe et nõ peccare vł turbari· in quo hõ pfecto cre
atus eſt A quo illo p pctm̄· immo noß in illo et cũ
illo corruētib⁹· rurſus p grãm· nõ quidẽ ip̄m. ß pro
ip̄o quēdam inferioꝛẽ gradũ recepim⁹ Neqȝ enim
hic penitus eſſe poſſumus ſine pctõ et miſeria. poſ
ſum⁹ tñ gratia iuuante. nec pctõ ſupari nec miſeria
q̄q̄ tñ ſcriptura loq̄tur. omnis q̄ nat⁹ ẽ ex deo non
peccat· ſed hoc dctm̄ eſt de p̄ſtinatis ad vitã · non q̄
oino nõ peccent· ſed q̄ pctm̄ ip̄is nõ imputetur· qȝ
vł punitur cum digna penitentia. vł in caritate ab-
ſconditur· caritas q̄ppe opit multitudinem pctõꝝ
et beati quoꝝ remiſſe ſunt iniquitates· et quoꝝ
tecta ſunt peccata. et beat⁹ vir cui nõ imputauit do
minus pctm̄. Diuine ẽgo ſilitudinis · ſūmũ gdum
ſūmi angeli tenent nos infimũ. adam tenuit medi-
um. Porro demones nullũ. Supnis nempe ſpiri-
tibus datũ ẽ ſine pctõ et miſeria pdurare Nde vero
abſqȝ hijs quidem eſſe ſed non etiam permanere ·
noß aũt ne quidẽ. eſſe abſqȝ hijs · ſed ip̄is nõ credẽ
Cetrũ diabol⁹ et membꝛa ei⁹ ſicut nũq̄ volunt re
luctari pctõ· ſic nunq̄ pñt penam declinare peccati
Cum ergo iſte due libertates conſilij atqȝ cõplaciti
p q̄s ratõnali creature· vera ſapientia et potentia mi
niſtratur ita deo put vult diſpēſante quibꝫqȝ p cau
ſis locis tempib⁹ varientur · q̄tn⁹ in terris modice
in celeſtib⁹ plenarie. mediocriter in padiſo· aput in-
feros nullaten⁹ habeantur. libertas vero arbitrij de
ip̄o quo condita eſt ſtatu aliq̄tenus nõ mutetur · ß
eq̄liter ſemp q̄ntum in ſe eſt· a celis . terris· inferis
poſſideatur. merito ille ſilitudini. hec ymagini depu-
tantur. Et q̄dem aput inferos q̄ vtraqȝ libertas pie-
rit. ille ſcilicet que ad ſilitudinē ptinẽ dicitur· ſcrip
turarum teſtatur auctoritas. Nã verũ illic ſape qȝ
vtiqȝ de libertate conſilij concipitur oino non eſſe·
locus ille manifeſtat vbi legitur · qȝcūqȝ põt man⁹
tua inſtanter opare· qȝ nec opus nec ratõ nec ſapiẽ
tia eſt aput inferos. quo tu ꝑperas. Porro de potẽ-
tia· que p libertatẽ cõplaciti datur euangeliũ ſic loq̄
tur . ligatis manib⁹ et pedib⁹ picite eũ in tenebras
exteriores. Quid nēpe eſt manuũ pedūqȝ ligatõ· ni
ſi omnimoda poteſtatis ablatõ . Sed dicit aliquis
q̄uo nõ ẽ ibi aliq̄d ſape. vbi mala q̄ tollerantur· co-
gunt penitere maloꝝ q̄ facta ſunt . Nunq̄d aut in
tormentis quiſpiã nõ penitere· aut penitere mali nõ
eſſe ſape põt. Hoc aũt recte opponeretur· ſi op⁹ tñ
peccati et nõ etiã volũtas mala puniretur Nlli q̄p
pe dubiũ eſt· q̄ nemo in tormentis poſitus· actũ ite
rare peccati delectetur. verũtñ ſi voluntas etiã in toꝛ
mentis mala pdurat. q̄d ponderis habet opis abne
gatõ· vt ideo ſape q̄s putetur· q̄ iam in medijs flã-
mis luxuriari nõ libeat . Deniqȝ in maliuolã aĩam
nõ introibit ſapientia Vnde aũt pbabimus· q̄ ma
la etiã in penis volũtas pſeuẽt. Certe vt cetera omit
tam· nollẽt oino puniri. iuſtũ eſt aũt puniri q̄ puni
enda geſſerũt. Nolunt ergo qȝ iuſtum eſt · ſed qui
nõ vult qȝ iuſtũ eſt· iuſta ei⁹ voluntas nõ ẽ eo· ẽgo
iniuſta· ac p hoc et mala eſt volũtas· quo iuſticie nõ
concoꝛdat. Duo ſunt que iniuſtã cõpbant volũta-
tem· vł cum peccare vel cum impune peccaſſe libet
Quib⁹ ergo peccare libuit· q̄diu licuit· et cum iam
nõ poſſūt. multum tñ manẽ volũt qȝ peccauerunt.
q̄d in hoc vere ſapientie· q̄ bone volũtatis apparet
Sed eſto· penitet eos peccaſſe. nũquid nõ tñ ſi op-
tio detur. maluſt adhuc peccare. q̄ penã ſuſtinẽ pec-
cati· et tñ illud iniquũ eſt· hoc vero iuſtũ Quãdo ve
ro voluntas bona· magis qȝ iniquũ· q̄ qȝ iuſtũ eſt
digeret. Cetrũ nõ vere penitẽt· q̄ nõ tam dolent· ſe
ſibi dixiſſe· q̄ hoc ip̄m iam nõ poſſe . Deniqȝ foris
oſtenditur q̄d intus agatur. nam q̄diu coꝛp⁹ viuit
in flãma· tamdiu conſtat in malicia pſiſtere volũta-
tem . Itaqȝ de ſilitudine q̄ in conſilij et itẽ cõplaciti
libertate continetur. apud inferos penitus nichil eſt
nec eẽ põt· ymagine tñ etiã illic p liberũ ar· immobi
li pmanēte · ß neqȝ h̄ in ſclo· eq̄ iueniri vſpiã poſſet
ſilitudo. ß adhuc hic feda et defoꝛmis iacuiſſet yma-
go· ſi nõ euangelica illa mlier lucernam accenderet
id eſt ſapientiam in carne appareret· euerteret domum
videlicet viciorum· dragmam ſuam requireret quã
pdiderat. hoc eſt ymaginem ſuam. q̄ natiuo ſpolia-
ta decoꝛe. ſub pelle peccati ſoꝛdens tanq̄ in puluere
latitabat· inuentã tergeret et tolleret de regione diſ
ſilitudinis· pſtinãqȝ in ſpeciem reformatam. ſimilem
faceret illam in gl̄ia ſanctoꝝ· immo ſibi ip̄i p oĩa
redderet q̄nqȝ confoꝛmem· cum illõ ſcripture videli
cet impletur· ſcimus qȝ cum apparuerit ſilis ei erim⁹
q̄m videbimus eũ ſicuti eſt. Et reuera· cui potius id
opis congruebat· q̄ dei filio· q̄ cũ ſplẽdoꝛ ſit et figu
ra ſubſtantie pris· poꝛtans verbo vniũſa · ex vtroqȝ
facile munitus apparuit· et vnde refoꝛmaret defoꝛ-
mem. vnde debilẽ confoꝛtaret· dum et de ſplendoꝛe
figure fugans tenebꝛas pctõꝝ redderet ſapientẽ· et
ex virtute verbi· contra tirannidẽ demonũ· potentem
efficeret. Venit ergo ip̄a foꝛma cui confoꝛmandum
erat liberũ ar· qȝ vt pſtinã recipet foꝛmam . ex illa
erat refoꝛmandũ· ex q̄ fuerat et foꝛmatũ Foꝛma aũt
ſapientia eſt· confoꝛmatõ. vt faciat ymago in coꝛpe
qȝ foꝛma facit in oꝛbe. Porro illa foꝛma attingit a
fine vſqȝ ad finẽ foꝛtiter· et diſponit oĩa ſuauiter· at
tingit· a fine vſqȝ ad finẽ· hoc eſt a ſummo celo vſqȝ
ad inferioꝛes ptes terre· a maximo angelo· vſqȝ ad
minimũ v̄miculũ. Attingit aũt a fine vſqȝ ad finem
foꝛtiter· non quidẽ mobili diſcurſione vł locali dif-
fuſione· vł ſubiecte creature tm̄ officiali amminiſtra
tõne· ſed ſubſtanciali quadã· et vbiqȝ pñti foꝛtitu-
dine· q̄ vtiqȝ vniuerſa potentiſſime mouet· oꝛdinat
ãminiſtrat· et hec oĩa nulla ſui cogitur facere neceſſi-
tate· nec eñi aliqua in hijs laboꝛat difficultate· ß diſ-
ponit omnia ſuauiter placida voluntate . Vel crete
attingit a fine vſqȝ ad finẽ· hoc eſt ab oꝛtu creature
vſqȝ ad finẽ deſtinatũ a creatoꝛe · ſiue in quem vrget

natura· ſiue quē accelerat cauſa· ſiue quē concedit g̃
tia. Attingit fortiter· dū nil bonū euenit. qđ nō put
vult potenti pordinet puidētia Sic ēgo et liberum
ar· ſuo conetur peſſe corpi. vt peſt ſapientia orbi ·at
tingens et ipm a fine vſq3 ad finē fortiter · imperans
ſcilicet ſingulis ſenſib9 et artubus tam potenter · q̃=
tenus non ſinat regnare pctm in ſuo mortali corpe
nec membra det arma iniquitati. ſed exhibeat ſerui=
re iuſticie. Et ita iam non erit hō ſeruus peccati· cū
peccatum nō fecerit· a quo vtiq3 liberatus· iam liber=
tatē recupare conſilij· iam ſuam vendicare incipiet
dignitatē· dum diuine in ſe ymagini condignā ve=
ſtierit ſilitudinem· immo antiquā recupauerit venu
ſtatē. Curet autē hec agere· nō min9 ſuauiter· q̄ for=
titer. hoc eſt nō ex triſticia aut ex neceſſitate· qđ ē ini
cium nō plenitudo ſapientie· ſed pmta et alacri vo
luntate· qđ facit acceptū ſacrificiū. qm̄ hilarē datorē
diligit deus· ſicq3 p oīa imitabitur ſapiētiam· dum
et vicijs reſiſtit fortiter et in conſciencia requieſcit ſua=
uiter. Verū cuius ad talia puocamur exemplo· indi
gemus et adiutorio· quo ipi videlicet p ipam cōfor=
memur ·atq3 in eandē ymaginē trāſformemur· a cla
ritate in claritatē. tanq̄ a dn̄i ſpū. Ergo ſi a dn̄i ſpi
ritu· iā nō a libero ar. Nemo pinde putet ideo dic=
tum liberū ar· q2 eq̄ inter boni et mali poteſtate vl̄
facilitate verſetur· cum cadere quidem p ſe potuerit·
nō aūt reſurgere niſi p dn̄i ſpm̄· alioq̄n nec de9 nec
angeli ſancti ·cum ita ſint boni vt nō poſſint eſſe et
mali· nec puaricatores itē angeli ·cum ita ſint mali
vt nō valeant eſſe boni· liberi ar· eſſe dicētur· ſed et
nos illud poſt reſurrectōem amiſſuri ſum9· qn̄ vtiq3
inſepabiliter· alij bonis· alij malis āmixti fuerimus
Ceterū nec deus caret libero ar· nec diabol9· qm̄ qđ
ille eſſe nō pōt malus· nō infirma facit neceſſitas· ſ3
firma in bono volūtas· et voluntaria firmitas· qđq3
is nō valet in bonū reſpirare · nō aliena facit violē
ta oppreſſio· ſed ſua ipius in malo obſtinata volun
tas· ac volūtaria obſtinatō· Nūc ergo potius ex eo
dicitur liberū arbitriū· q2 ſiue in bono ſiue in malo
eq̄ liberā facit voluntatē· cū nec bonus quiſpiā· nec
itē malus dici debeat· aut eſſe valeat. niſi volēs. Ta
li iam ratōe nō incongrue dicetur· ad bonū ſe et ad
malū habere eq̄liter· q2 vtrobiq3 videlicet par ſit ei
nō quidē in electōe facilitas· ſed in volūtate libertas
Hac ſane dignitatis diuine vt dictū eſt prerogatiua
ratōnalem ſingulariter creaturam conditor inſigni
uit· q2 quēadmodū ipe ſui iuris erat· ſiceq3 ipi9 volū
tatis· nō nc̄itatis erat· q2 bon9 erat· ita et illa q̄3 · ſui
quodāmō iuris in hac pte exiſteret· q̄tenus non niſi
ſua volūtate· aut mala fieret et iuſte dampnaretur·
aut bona manēt et merito ſaluaretur· non q2 ei ppa
ſufficere poſſet voluntas ad ſalutē· ſed q2 eā nullate
nus ſine ſua ppria volūtate conſeq̄retur· nemo q̄p
pe ſaluatur inuitus. Nam q2 legitur in euangelio
nemo venit ad me niſi pater meus traxerit eū· et itē
in alio loco cōpelle intrare· nichil impedit· q2 pfecto
q̄ntoſcūq3 trahere vl̄ cōpellere videatur ad ſalutē· be
nign9 pater· qui oīs vult ſaluos fieri· nullū tn̄ ſa
lute iudicat dignū· quē an̄ nō pbauerit volūtarium
Hoc q̄ppe intendit cū terret aut pcutit· vt faciat vo

luntarios nō ſaluet inuitos. quaten9 dū de malo in
bonū mutat volūtatē· trāſferat nō auferat libertatē
Quāq̄ tn̄ nō ſemp inuiti· ſed q2 aliqn̄ ignari et pi=
gri trahimur· nec eīn cecus aut feſſus triſtatur cū tra
hitur· et paulus ad man9 tractus eſt damaſcū · vtiq3
nō inuitus. Trahi deniq3 ſpecialiter volebat· q̄ et ho=
ipm magnopere flagitabat in canticis· trahe me ait
poſt te· in odore vnguentorū tuorū curremus. Dein=
de q2 e regione ſcriptū eſt · vnuſquiſq3 temptatur a
ppa concupiſcentia abſtractus et illectus · et illđ· cor=
pus qđ corrūpitur aggrauat aīam· et deprimit terre
na inhabitatō. ſenſū multa cogitantē· et item illud
pauli· inuenio aliā legē in membris meis· repugnā
tem legi mentis mee· et captiuū me ducentē· in legē
peccati q̄ ē i mēbris meis hec oīa putari pn̄t cogere
volūtatem et ꝑripe libertatē· at vero q̄ntūlibet quis
intus foriſue temptatōnib9 vrgeatur · libera pfecto
ſemp ·q̄ntū ad arbitrium ſpectat volūtas erit· liber
quippe de ſuo ſenſu nichilomin9 iudicabit · q̄ntum
aūt ptinet ad conſiliū ſiue cōplacitū ·carnis interim
concupiſcentia vitreq3 miſeria reluctante· min9 quidē
ſe liberam ſentit· ſed pſus nō malā· dū malo nō cō
ſentit. Deniq3 paulus q̄ captiuū ſe in legem peccati
trahi conq̄ritur. haut dubiū qn̄ ex min9 plena liber
tate conſilij· conſenſū tn̄ ſanū · atq3 in bono q̄3 iam
ex magna pte ſe habere liberū gl̄iatur · iā non ego
inquiens operor illud . Unde hoc confidis o pau
le. Quī ait conſentio legi dei qm̄ bona eſt. Et rur=
ſum· condelector eīn legi dei ·ſcđm interiorē hoīem
Oculo exiſtente ſimplici totū corpus lucidū eſſe p=
ſumit· ſano conſēſu· tractū licet pctō· vl̄ captiuū mi=
ſeria· liberū ſe in bono pfiteri non dubitat· vnde et
fidens generaliter infert ·nichil ergo dapnatōis eſt
hijs· q̄ ſunt in xp̄o iheſu· Sed videamus de hijs · q̄
penarū mortiſue timore· fidem verbotenus negare
cōpulſi ſunt· ne forte iuxta hāc aſſertōem ad culpā
non fuerit. q2 vel voce negarint· aut cogi in culpam
et volūtas potuerit· vt vellet videlicet hō quod cū et
nolle conſtiterit· et pierit liberū arbitriū· qđ q2 im=
poſſibile erat· velle q̄ppe et nolle idē eodē tpe nō po
terat· q̄ritur vnde malū nequaq̄ volentib9 malū de=
buit imputari· neq3 eīn tale eſt hoc quale originale
pctm̄· quo nō ſolū nō conſentiens verū plerumq3 et
neſciens alia ratōe reſtringitur· necdū renatus bap=
tiſmate Exempli cauſa· veniat in medium ap̄lus pe
trus· ipe q̄ppe viſus eſt negare veritatē contra ppriā
volūtatem· ſiquidē aut negare· aut mori neceſſe erat
Mori timens negauit· negare nolebat ſ3 magis no
lebat mori· itaq3 inuitus quidē· ſed negauit tamen
ne moretur . Quod ſi ligua et nō volūtate loq̄ hō
cōpulſus eſt qđ nolebat· non tn̄ velle aliud q̄ vole
bat. lingua mota eſt contra volūtatem· ſed mutq̄ et
mutata volūtas. Quid eīn volebat· profecto q2 erat
xp̄i eſſe diſcipulus Quid loq̄batur· nō noui hoīem
Cur ita· mortē volebat euadere. Sed quid iſtud cri
minis fuit. Duas ap̄li tenem9 volūtates· vnam qua
voluit nō mori penitus inculpabilem· alterā et mē
tum laudabilem· qua ſibi complacebat· q2 eſſet xp̄ia
nus . In quo ergo culpabitur. an in eo q2 mentiri
q̄ mori maluit. hec plane voluntas · reprehenſione

digna fuit. q̄ corpis magis q̄ anime voluit ſuare
vitā os nempe qd̄ mentitur occidit aiam. Et pecca-
uit ergo. et n̄ abſq; conſenſu ppe voluntatis. infirme
quidē et miſere ſed plane libere. peccauit autem nō
ſpernendo aut obediendo xp̄m. ſed ſe nimis amādo
Nec in hunc puerſum amorē ſui. voluntatē me᷒ ille
ſubit᷒ cōpulit. ſed eſſe conuicit. Jam tunc pculdu
bio talis erat ſed neſciebat. qn̄ ab illo quē latere n̄
poterat audiuit. priuſq̄ cantet gallus ter me nega
bis. Illa itaq; voluntatis infirmitas. p incuſſū timo
rem nota non orta. notū fecit q̄tenus ſe. quatenus
xp̄m amauerit. notū aūt non xp̄o. ſed petro. nā cri-
ſtus aū ſciebat qd̄ eſſet in hoīe. Quatin᷒ ergo xp̄m
diligebat. vim pſſus. qd̄ negando non eſt. paſſa eſt
illa voluntas vt contra ſe loq̄retur. q̄tin᷒ vero ſe. vo-
luntarie pculdubio conſentit. vt p ſe loq̄retur. Si
xp̄m nō amaſſet nō negaſſet inuitus. verū ſi ſe am-
plius nō amaſſet. nō negaſſet aliq̄tin᷒. Fatendum
ergo hoīez fuiſſe cōpulſū voluntatē ppriam. et ſi nō
mutare occultare tn̄. cōpulſū tn̄ nō q̄dē recedē ab
amore dei. cedere tamē aliquātulū amore ſui. Quid
ergo. forte diſſoluta eſt tota ſupior aſſertō. de liber-
tate voluntatis. q; nimirum inuenta eſt cogi potuiſſe
voluntas. Eſt plane. ſed nō cogi ab alio potuit. q̄ a
ſe ipa. Qd̄ ſi ſeſe ipa cogit. cōpulſa et cōpellēs vbi
amittere. ibi et recipe viſa eſt libertatē. vim quippe
quā ipa ſibi intulit a ſe ptulit. Porro qd̄ a ſe volū-
tas ptulit ex voluntate fuit. qd̄ ex voluntate fuit. iā
nō ex neceſſitate. ſed voluntariū fuit. ſi aūt volunta
rium. et liberū. Quā ſua demiq; ad negandū volun-
tas cōpulit. cōpulſus eſt. q; voluit. immo nō cōpul-
ſus eſt. ſed conſenſit. et nō aliene potentie. ſed pprie
voluntati. illi vtiq; q̄ mortē omnimodis euadere vo
luit. alioq̄n. qn̄ vox mlīercule. liguā ſacrā i v̄ba for-
mare nefanda valuiſſet. ſi nō ligue dn̄a voluntas an
nuiſſet. Denique cū ſe a ſui poſtmō nimio illo xp̄auit
amore. et xp̄m cepit vt debuit toto corde. tota aīa to
ta v̄tute diligē. nllis iā valuit minis vl̄ penis extor
q̄ri aliq̄tin᷒ voluntati. dare linguā arma iniq̄tati ad
iniq̄tatē. ſ; poti᷒ audacī accomodās v̄itati obedire
oportz inq̄t. deo magis q̄ hoīb᷒. Eſt ſane gemina
cōpulſio ſcd̄m q̄ aut pati aliq̄d aut agē. cōtra ppriā
cogimur voluntatē. q̄rū paſſiua quidē. ſic eīn por il-
la recte noīatur. poteſt nōnūq̄ fieri abſq; conſenſu
voluntario pacientis. ſed actiua nūq̄. Proinde ma-
lum qd̄ fit in nos ſiue de nob᷒. nō eſt imputand̄ no
bis. ſi tn̄ inuitis. Ceterū qd̄ fit et a nob᷒. iam nō eſt ſi
ne culpa voluntatis. Velle plane conuincimur. qd̄
nō fieret ſi nollemus Eſt ergo cōpulſio quedā etiā
actiua. ſed nō habet excuſatōem cū ſit et voluntaria
Cogebatur xp̄ian᷒ negare xp̄m. et quidē dolens nō
tn̄ niſi volens. volebat nimis gladiū vitare ferientis
atq; illa talis voluntas intus pſidens os apiebat. nō
gladi᷒ q̄ foris appebat Porro talē eſſe illā volunta
tem conuincebat gladi᷒ nō cogebat. ipa ſe igitur in
culpam. nō gladi᷒ impellebat Denique in q̄bus ſana
erat voluntas. occidi poterant flecti nequibant. hoc ē
qd̄ eis pdictū fuerat. facient in vos q̄cūq; voluerint.
ſ; in mēbra nō corda. Non vos facietis que volue
rint ſed ipi facient. vos patiemini. membra crucia-

bunt. ſ; voluntatem nō mutabūt. ſeuiēt in carnē. aīe
aūt nō habent quid faciant. Sit licet corp᷒ paciētis
in ptāte torq̄ntis. ſed voluntas eſt libera. Infirma ſi
fuerit ſeuiendo cognoſcet. nō eſſe cogit ſi nō fuerit
Sane infirmitas eius a ſe ipa eſt. ſanitas nō a ſe ſ;
a domini ſpū. Sanatur aūt cū renouatur. Porro
renouatur cū quēadmodū docet aplus. ſpeculando
gloriā dei i eandē imaginē trāſformatur. a claritate
in claritatē. hoc eſt de virtute in virtutē. tanq̄ a dn̄i
ſpiritu. Inter quē vtiq; diuinū ſpiritū. et carnis ap
petitum. tenet mediū quēdam locū id qd̄ in hoīe di
citur liberū ar. id eſt hūana voluntas. et tanq̄ in de-
uexo montis latere. admodū ardui inter vtrūq;
pendens. ita in appetitu infirmatur p carnem. et niſi
ſedulo ſpūs adiuuet infirmitatē ei᷒ p grām. nō ſo
lum nō valeat iuſticie. q̄ eſt iuxta pphetā ſicut mon
tes dei aſcendendo de virtute in v̄tutem apphendere
culmē. ſed etiā de vicio ſemp in viciū ſuo ipi᷒ ponde
re deuoluta ruat in p̄ceps. pgrauata nimirū nō ſolū
lege peccati originaliter mēbris inſita. verū et cōſue
tudine terrene inhabitatōis vſualiter affectōnib᷒ ino
lita. Qd̄ hūane voluntatis videlicet vtrūq; grauamē
vno breuiter v̄ſiculo ſcriptura cōmemorat dicēs cor
pus qd̄ corrūpitur aggrauat animā. et deprimit ter-
rena inhabitatō. ſenſū mlta cogitantē. Et hec duo
hui᷒ mortalitatis mala ſicut nō nocēt ſ; exercent nō
conſentiētes ſic n̄ excuſant ſed dānāt conſentientes
vt nec ſalus nec damnatō vlla ratōe. ſine p̄cedenti
cōſenſu voluntario. poſſit haberi. ne q̄ forte ex pte p̄-
ſcribi videatur libertati arbitrij. quāobrem id qd̄ in
creatura dicitur liberū ar. aut iuſte pfecto dampna-
tur dū ei ad pctīn nlla vi p̄iudicetur extrinſeca. aut
miſericorditer ſaluatur cui ad iuſticiā nlla vis ſuffi-
cit ſua. Sane in hijs omnib᷒ cogitet lector. origina
lis peccati pſſus excipi ratōem. de cetero libero arbi
trio. nec extra ipm̄ q̄ratur dampnationis cauſa. qd̄
iam nō dampnat niſi ppa culpa. nec ab ipo ſalutis
merita. qd̄ ſola ſaluat mia. cui᷒ q̄ppe conatus ad bo
num et caſſi ſunt ſi a gratia nō adiuuētur. et nlli ſi
nō excitentur. Ceterū in malū. dicēte ſcriptura pni
ſūt ſenſus et cogitatōes hoīs pinde nō ei a ſe vt dic-
tum eſt. ſed de ſurſū potius. a p̄re luminū. deſcendere
merita putentur. ſi tn̄ inter data optima et dona per
fecta ipa merita p q̄ ſalus eterna conq̄ritur deputen
tur. Deus namq; rex noſter an̄ ſecula cum operatus ē
ſalutē in medio terre. dona ſua q̄ dedit hominibus
in merita diuiſit et p̄mia. vt et p̄ſentia. p liberā poſ-
ſeſſionem. noſtra interim fierēt merita. et futura per
g̃tuitam ſponſionē expectarem᷒ immo expeteremus
vt debita Vtraq; paul᷒ cōmemorans. habetis inquit
fructū veſtrū in ſanctificatōem. finem vero vitā eter-
nam. Item et nos ipi ait primicias ſpūs habētes in-
gemiſcimus. adoptōem expectantes filiorū dei. pri
micias ſpiritus vocans ſanctificatōem id eſt v̄tutes
quibus in p̄ſenciarum ſanctificamur a ſpiritu. vt meri
to conſeq̄mur adoptōem. Rurſum in euāgelio ea-
dem ſclo abrenūciantibus pmittuntur vbi dicitur. cen-
tuplum accipiet et vitā eternā poſſidebit. Itaq; non
liberi ar. ſed domini ē ſalus. immo ipſe ſalus ipſe et
via eſt ad ſalutē. qui ait. ſalus populi ego ſum. q̄ itē

phibet. ego ſum via . Se fecit viam qui et ſalus erat
et vita. vt nō glorietur omnis caro. Si ergo bona
vie ſunt merita. ſicut et patrie ſalus et vita. et verū
eſt qd̄ ait dauid nō eſt q̄ faciat bonū. nō eſt vſq; ad
vnū. illū videlicet vnū de quo itē dicitur. nemo bo-
nus niſi ſolus deus. dei ſūt procul dubio munera tam
nr̄a opa q̄ ei⁹ p̄mia. et qui ſe fecit debitorē in illꝫ. fe-
cit et nos p̄meritores ex hijs. Ad q̄ tn̄ condēda me
rita dignatur ſibi adhibere creaturarum miniſteria.
nō quibꝫ egeat. ſed quibꝫ p hec. vel de quibꝫ proſit
Opatur ergo illorū ſalutem quorū nomina ſcripta
ſunt in libro vite aliqn̄ p creaturā ſine ipa. aliqn̄ p
creaturā contra ipam. aliqn̄ p creaturā cū ipa Mul
ta pfecto ſūt hoibꝫ ſalubria p inſenſibilē. et item p
irratōnalē creaturam. q̄ idcirco fieri dixi ſine ipa. q
nō q̄at intellectu carens. eſſe vel conſcia . Multa q̄
multorū ſaluti vtilia facit deus p malos ſiue hoies
ſiue angelos. ſed qn̄ inuitos ideo contra ipos. nam
dū nocere cupientes iuuant. quātū alijs valet vtilis
actō. tn̄ ipis nocet pu͡erſa intentō. Porro p quos
et cum quibꝫ opatur deus boni ſunt angeli vꝫ ho-
mines. q̄ qd̄ vult deus et agūt pit͡er et volunt. q̄ eni
bono qd̄ ope cōplent voluntate conſentiūt. opus
omnino qd̄ per eos deus explicat ipis cōmunicat.
vnde paulus. cū bona plima q̄ p ipm deus fecerat
enarraſſet. nō aūt ego ait ſed gr̄a dei mecū. Potuit
dicere p me. ſed q: min⁹ erat maluit dicē mecū. p̄ſus
mens ſe nō ſolū opis eſſe miniſtrū. p effectū. ſed et
opantis quodāmō ſociū p conſenſū. Videam⁹ ſcd̄m
triplicē dei opatōem quā poſuim⁹. q̄d creatura ques
q̄ p ſuo miniſterio mereatur . Et illa quidē p quā
et ſine qua ſit qd̄ ſit. quid mereri pōt. quid illa con
tra quā ſit niſi iram. quid et cū qua ſit. niſi gratiam
In prima itaq; nulla in ſeq̄nti mala. in vltima bona
merita conq̄runtur. Nec eni pecudes cū p eas bonū
aut malū qdcunq; ſit. boni quippiā merētur aut ma
li. nō habēt quippe vnde bono maloue conſentiāt
multo aūt min⁹ lapides. cū nec ſentiant Ceterum dia
bolus vꝫ hō malus cum vigeant et vigilēt ratōe. iā
quidē mererētur ſed nō niſi penā . pro eo q a bono
diſſentiant. Paulus aūt q̄ volens euangelizat. ne ſi
inuitus. diſpenſatō ei tn̄ credita ſit. et quicūq; ſimi-
liter ſapiūt. qn̄quidē ex conſenſu volūtatis obediūt
repoſitam ſibi eſſe confidūt coronā iuſticie . Vtitur
ergo deus in ſalutē ſuorū irratōnali et item inſenſi-
bili creatura. tanq̄ iumēto vꝫ inſtrumēto. q̄ iam ex
pleto ope nuſq̄ erūt. Vtitur creatura ratōali ſꝫ ma
liuola q̄ſi vga diſcipline. quā correpto filio in ignē
p̄iciet tanq̄ ſarmētū inutile. Vtitur angelꝫ et hoibꝫ
bone volūtatis tanq̄ cōmilitonibꝫ et coadiutoribꝫ
ſuis. q̄s p acta victoria ampliſſime munerabat. De
niq; et paulus de ſe ſuiſq; ſilibꝫ audacter p̄nūciat. co
adiutores eni dei ſum⁹. Ubi itaq; deus homini meri
ta benigne conſtituit. vbi p ipm et cū ipo boni q̄p-
piam opari dignātur inſtituit. hinc coadiutores dei
coopatores ſpūs ſancti p̄meritores regni. nos eē p̄
ſumimus. q p conſenſū vtiq; volūtariū diuine vo-
luntati coniūgimur. Quid igitur. ſꝫ ergo totū libe
ri ar. op⁹. hoc ſolū eius eſt meritū qd̄ conſentit. Eſt
p̄ſus. nō quidē q vꝫ ipe conſenſus i quo om̄e me

ritum conſiſtit ab ipo ſit. cū nec cogitare. qd̄ min⁹
eſt q̄ conſentire. aliqd̄ a nobꝫ q̄ſi ex nobꝫ. ſufficiētes
ſimus. Verba ſūt nō mea ſꝫ apl̄i. q̄ omne qd̄ boni
pōt eſſe. id eſt cogitare et velle et perficere p bona
volūtate. attribuit deo nō ſuo arbitrio . Si ergo de
us tria hec. ſꝫ ē bonū cogitare velle pficere opatur
in nobꝫ. primū pfecto ſine nobis. ſcd̄m nobiſcū. ter
tiū p nos facit. ſiquidē immittendo bonā cogitatōem
nos p̄uenit. imutando etiā malā voluntatē ſibi per
cōſenſū iungit. miniſtrando et conſenſui facultatem
vel facilitatē. foris p aptū opus nr̄m. intern⁹ opifex
innoteſcit . Sane ipi nos p̄uenire neq̄q̄ poſſumus
Qui aūt bonū neminē inuenit. neminē ſaluat quē
nō p̄uenit. A deo ergo ſine dubio nr̄e ſit ſalutis ex-
ordiū. nec p nos vtiq; nec nobiſcū. verū cōſenſus et
opus et ſi nō ex nobis. nō iā tn̄ ſine nobis Nec pri
mum itaq; in quo q̄ppe nos nil facim⁹. nec vltimū
qd̄ et pleriq; extorquet. aut timor inutilꝫ aut ſimula
tio dampnabilis. ſed tn̄ mediū nobis reputatur in
meritū Sola nempe intrerdū bona voluntas ſufficit
cetera nō p̄ſunt ſi ſola defuerit. Non p̄ſunt dixerim
ſed agētī nō cernētī. Valet itaq; intentō ad meritum
actō ad exemplū. vtraq; p̄ueniens cogitatō. tm̄mō
ad excitandū Cauendū ergo ne cū hec inuiſibiliter
aut intra nos. aut nobiſcū. actitari ſentim⁹. aut no-
ſtre voluntati attribuamus que infirma eſt . aut dei
neceſſitati que nulla eſt ſed ſoli gratie qua plenus
eſt . Ipſa liberū excitat arbitrium cum ſeminat cogi
tatum. ſanat. cum mutat affectū. roborat vt p̄ducat
ad actū. ſeruat ne ſentiat defectū. ſic aūt cū libero ar
bitrio iſta opatur. vt tn̄ in primo illud p̄ueniat in
ceteris comitetur . ad hꝫ vtiq; p̄ueniens vt iā ſibi de-
inceps coopetur Ita tn̄ qd̄ a ſola gr̄a ceptū ē pit͡er
ab vtroq; pficitur . vt mixtim nō ſingillatim ſimul
nō viciſſim p ſingulos pfectus opentur. non ptim
gr̄a ptim liberū ar. ſed totū ſingula. ope indiuiduo
pagūt. totū quidē hoc et totū illa . ſed vt totū in il-
lo ſic totū ex illa. Credim⁹ placere lectori q a ſenſu
apl̄i nuſq̄ recedim⁹. et quaq̄uerſum euagetur ora-
tio. in eadē pene ipi⁹ vba frequēter recidim⁹ . Quid
eniꝫ nr̄a aliud ſonant q̄ illd̄. neq; volentis . neq; cur
rentis ſed miſerētis eſt dei. Quod ſane non ideo di
cit q̄ſi quis velle aut currere poſſit inuanū. ſed q is
q̄ vult et currit. nō in ſe. ſed in alio a quo accepit et
velle et currē debeat gloriari . Deniq; ait. q̄d habes
qd̄ n̄ accepiſti Crearis ſanaris ſaluaris. q̄d horū tibi
ex te o hō ā impoſſibile libero ar Nec creare q̄ n̄ eras
iuſtificare pctōr. nec mortu⁹ poteras teipm̄ reſuſcita-
re. vt cetera p̄termittā bona. q̄ aut ſanādis neceſſaria
ſūt aut ſaluandis repoſita. Qd̄ dicim⁹ de primo pa-
ter et vltimo. ſed et de medio nemo dubitat. niſi qui
ignorans dei iuſticiā et ſuā volens cōſtituere. iuſticie
dei nō eſt ſubiect⁹ Quid eni Agnoſcis creantis po-
tentiam. ſaluantis gl̄iam. et ſanantis ignoras iuſti
ciā Sana me ait et ſanabor. ſaluū me fac et ſalu⁹ ero
qm̄ laus mea tu es. Iſte dei iuſticiam agnoſcebat. a
quo eq̄ ſperabat. tam ſanari a pctō. q̄ a miſeria libe
rari. et ideo laudem illū ſuam. non ſe. merito ſtatue
bat. Propter hoc dauid ingeminans non nobꝫ inq̄t
domine. nō nobꝫ. ſed nomini tuo da gl̄am. qd̄ vtraq;

a deo ſtolam· et iuſticie ſcilicet expectaret et glorie Quis eſt q̄ ignoret dei iuſticiam· qui ſeipm̄ iuſtificat Quis ſeipm̄ iuſtificat. qui merita ſibi aliunde p̄ſumit. q̄̄ a gr̄a Ceterū q̄ fecit q̄ſ ſaluaret etiā dat unde ſaluet. Ipe inquā merita donat· qui fecit q̄b⁹ donaret. Quid retribuam inq̄t dn̄o· p omnib⁹ nō q̄ tribuit ·ſed q̄ retribuit michi. Et q̄ eſt et q̄ iuſtus ē a deo confitetur· ne ſi utrūlibet negaret utrūq; p̄dēt amittendo utiq; unde iuſtus eſt· et ſic dāpnando q̄d eſt. Sed ſi vel tertio loco inuenit· q̄d viciſſim rependeret Calicem ait ſalutaris accipiam· calix ſalutaris ſanguis eſt ſaluatoris· ergo ſi deeſt tibi omnino de tuo quod vel ſecundis dei donis retribuas· unde tibi ſalutem preſumis. Nomen inquit domini inuocabo· q̄d nimirū quicūq; inuocauerit ſalu⁹ erit Igitur q̄ recte ſapiūt triplicē conſtituūt opatōem· non quidē liberi arbitrij· ſ; diuine gr̄e in ipo ſiue de ipſo. Prima creatō ſcd̄a reformatō· tercia eſt cōſūmatio. Primo nāq; in xp̄o creati in libertatē volūtatis ſcd̄o reformamur p xp̄m in ſpiritū libertatis· cum xp̄o deīde cōſūmandi in ſtatum eternitatis. Siq̄dē q̄d nō erat in illo creari oportuit· q̄ erat· p formā reformari deformē· membra nō p̄fici niſi cū capite· q̄d tunc utiq; cōplebitur· cū om̄es occurrerim⁹ in virū p̄fectū· in menſurā etatis plenitudinis xp̄i · q̄n apparente xp̄o vita nr̄a· apparebim⁹ et nos cū ipo i gl̄ia Cum ēgo cōſūmatō fieri habeat de nob̄ ſiue etiam in nobis· nō aūt a nobis· creatō vero facta ſit et ſine nobis· ſola q̄ nobiſcū quodāmō fit· p̄pter cōſenſum nr̄m volūtarium i merita· nob̄ reputabitur reformatō. Ipa ſunt ieiunia nr̄a· vigilie cōtinētia et opa miſericordie· ceteraq; virtutū exercitia· p q̄ vtiq; conſtat interiorē nr̄m hoīem renouari de die i diem· dum et intentō terrenis incuruata curis· de imis paulatim ad ſupna reſurgit· et affectō circa carnis deſideria languēs· ſenſim in amorē ſp̄us cōualeſcit et memoria· veterū operū turpitudine ſordens· nouis boniſq; actib⁹ candidata· indies hilareſcit In hijs nempe trib⁹ interior renouatō cōſiſtit· rectitudine ſcilicet intentōis· puritate affectōis· recordatōe bone opatōis· p quā bene ſibi conſcia memoria eniteſcit. Verū hec cū certū ſit· diuino in nobis actitari ſpiritu. dei ſunt munera· q̄ vero cum nr̄e volūtatis aſſenſu· noſtra ſunt merita· nō eīn vos eſtis ait qui loq̄mini· ſed ſp̄us patris vr̄i. q̄ loq̄tur in vobis. Et ap̄l̄us· an experimētū q̄ritis inquit ei⁹ qui in me loquitur xp̄s. Si ergo xp̄s vl̄ ſp̄us ſanctus loq̄tur in paulo· nō etiā idē opatur in ipo. Nō eīn loq̄r ait q̄ p me nō efficit deus. Quid ergo· ſi nō pauli ſ; dei loq̄ntis in paulo vel opantis p paulū· et verba ſunt et opa. ubi iā pauli merita· ubi eſt q̄ tā fidēter aiebat· bonū certamē certaui· curſū cōſūmaui· fidem ſeruaui· de reliq̄ repoſita eſt michi corona iuſticie· quā reddet michi dn̄s in illa die iuſtus iudex. An in eo forte confidit ſibi coronā eſſe repoſitam· q̄ p illū illa fiebant· ſed multa per malos ſiue angelos ſiue hoīes fiunt bona· nec tn̄ illis reputantur in merita An q̄ potī⁹ et cū ipo· hec eſt cum ei⁹ bona voluntate fiebant. Nam ſi inuitus inq̄t euangelizauero diſpenſatō michi credita eſt· ſi aūt volēs gloria michi eſt. Ceterū ſi vel ipa volūtas· de q̄ om̄e meritū pēdet ab ipo paulo nō eſt · q̄ pacto eā quā ſibi repoſitā p̄ſumit· coronā vocat iuſticie. an q̄uo iuſte iā et ex debito req̄ritur· q̄d cūq; vl̄ gratis p̄mittitur. Deniq; ait ſcio cui credidi· et certus ſū q̄ potens eſt depoſitum meū ſeruare Dei p̄miſſū· ſuū appellat depoſitū et q̄ credidit p̄mittēti fidenter p̄miſſū repetit· p̄miſſum q̄dem ex miſericordia· ſed iam ex iuſticia p̄ſoluendū. Eſt ergo quā paul⁹ expectat corona iuſticie ſed iuſticie dei nō ſue· iuſtū q̄ppe eſt· vt reddat q̄d debet· debet aūt q̄d pollicit⁹ eſt. Et hec eſt iuſticia. de q̄ p̄ſumit ap̄l̄us p̄miſſio dei· ne ſi hāc cōtempnēs ſuā velit ſtatuere. iuſticie dei nō ſit ſubiectus· cui⁹ tn̄ ſue iuſticie deus ipm̄ voluit habere cōſortem· vt et corone faceret p̄meritorē. In eo eīn ſibi iuſticie cōſortē et corone ſtatuit promeritorem· cum opm̄ q̄b⁹ illa erat repmiſſa corona· habere dignatus ē coadiutorem Porro coadiutorē fecit cum fecit volētem. hoc ē ſue volūtati cōſentientē. Itaq; volūtas in auxiliū auxiliū reputatur in meritum. Si ēgo a deo voluntas eſt et meritū· nec dubiū q̄ a deo ſit· et velle et p̄ficere· p bona volūtate. Deus ēgo auctor ē meriti· q̄ et voluntatē applicat opi· et op⁹ explicat voluntati alioq̄n ſi p̄prie appellentur ea q̄ dicim⁹ nr̄a merita · ſpei ſūt q̄dā ſeminaria· caritatis ſecitiua. occulte p̄deſtinatōis indicia · future felicitatis p̄ſagia· via regni nō cauſa regnādi. Deniq; quos iuſtificauit non q̄s iuſtos inuenit· hos et magnificauit. Finit feliciter liber beati. Bernhardi Abb̄. de libero arbitrio

Incipit apologia ſancti. Bernhardi abbatis ad duniacenſes de concordia ordinū· ſiue excuſatio ei⁹ ad eoſdem

vide ad eūdē ep̄lam 86.

Venerabili patri wilhelmo· frater bernhard⁹ fratrum q̄ in claravalle ſunt· inutilis ſeruus Salutē i dn̄o. Vſq; mō ſi q̄ me ſcripitare iuſſiſtis aut inuitus aut nullaten⁹ acq̄eui· nō q̄ negligerem q̄d iubebar· ſed ne p̄ſumerē q̄d neſciebā. Nūc vero noua vrgente cauſa· priſtina fugatur verecundia· et vl̄ p̄ite vl̄ iperite dolori meo ſatiſfacē cogor· fiduciā dante ipa neceſſitate Quō nāq; ſilenter audire poſſum· vtam huiuſcemōi de nobis q̄rimoniā· q̄ ſcilic; miſerrimi hoīm in pannis et ſemicincijs· de cauīnis vt ille ait· dicimur iudicare mūdū· quodq; inter cetēa intollerabili⁹ eſt. etiā glorioſiſſimo ordini vr̄o derogare. ſanctis q̄ in eo laudabiliter viuūt· ipudēter detrahere· et de vmbra nr̄e ignobilitatis· mūdi luminaribus iſultare. Itane ſub veſtimētis ouiū · nō q̄dē lupi rapaces. ſed pulices mordaces· imo tinee demolientes· bonorū vitā· q̄ palam nō audem⁹· in occulto corrodim⁹· nec ſaltē clamorē inuectōis· ſ; ſuſurriū detractōis emittim⁹. Si h̄ ita eſt· vt q̄d ſine cauſa mortificamur tota die· eſtimati ſum⁹ ſicut oues occiſiōis Si ita inq̄ phariſaica iactantia. ceteros hoīes. et q̄d ē ſupbi⁹· nob̄ meliores deſpicim⁹· q̄d nob̄ p̄deſt tāta in nr̄o victu parcitas· et aſpitas i veſtitu· notabilis illa vilitas ac diūſitas· in ope manuū q̄tidiana deſudatō. in ieiunijs et vigilijs iugis exercitatō. toti⁹ deniq; vite nr̄e ſingularis q̄dā· atq; auſterior cōuſatō

niſi forte oīa opa noſtra facimus · vt videamur ab
hoīb⁊. Sʒ dicit xp̄us · amē dico voƀ · receperūt mer
cedē ſuā. Nōne ſi in hac vita tm̄ in xp̄o ſperātes fu
mus. miſerabiliores ſum⁹ omnib⁊ hoīb⁊. An vero ñ
ī hac vita tm̄ ſperam⁹ ī xp̄o. ſi de xp̄i ſuicio · tpalē tm̄
glīam q̄rim⁹. Miſer ego homūcio. q̄ tanto labore
et induſtria · ſtudeo nō eſſe vel poti⁹ non videri ſicut
ceteri hoīm · min⁹ tn̄ acceptur⁹ · imo grui⁹ cruciand⁹
q̄ꝫ q̄libet hoīm. Siccine ergo nō inueniebatur noƀ
via · vt ita dicā vtcūqꝫ tollerabilior ad infernū. Si
ita neceſſe erat vt illo deſcendēm⁹ · cur ſaltē illā quā
multi incedūt · viā ſcilicꝫ ſpacioſam et latā q̄ ducit
ad mortē · ñ elegim⁹ · q̄ten⁹ vl̄ de gaudio · et ñ de luc
tu ad luctū trāſirem⁹. O q̄ꝫ felic⁹ eſt ill̄. q̄rū nō eſt re
ſpect⁹ morti eorū · et firmamētū in plaga eorū · q̄ in
labore hoīm nō ſūt · et cū hoīb⁊ nō flagellātur · q̄ et
ſi ptōres · ac p gaudijs tp̄alib⁊ ppetuis cruciatib⁊
addicti · ſaltē habūdātes in h̄ ſclo · obtinuerūt diuici
as. Ve portātib⁊ crucē · nō ſicut ſaluator ſuā · ſʒ ſicut
ille cirene⁹ alienā. Ve citaredis · citariſantib⁊ nō vt il
li de apocalipſi in citaris ſuis · ſʒ vere vt ypocrite in
alienis. Ve ſemel et ve iterū paupib⁊ ſupbis · ve ins
quā ſemel et ve iterū · portantib⁊ crucē xp̄i · et nō ſeq
q̄ntib⁊ xp̄m · q̄ nimirū cui⁹ paſſionib⁊ pticipāt · hūi
litatē negligūt ſectari. Duplici quippe contritōe cō
terūtur · q̄ huiuſmōi ſūt · qn̄ et hic p tp̄ali glīa tp̄a
liter ſe affligūt. et ī futuro p interna ſupbia · ad eter
na ſupplicia ptrahuntur. Laborāt cū xp̄o · ſʒ cū xp̄o
nō regnabūt · ſequūtur xp̄m in paupertate ſua · ſʒ cū in
glīa nō conſequūtur · de torrēte in via bibūt. ſed non
exaltabunt caput in patria · lugent nunc · ſed tunc
non conſolabuntur. Et merito. Quid enim facit
ſupbia · ſub pānis hūilitatis iheſu. Nūqd nō hēt q̄
ſe palliet hūana malicia. niſi vn̄ inuoluta ē infantia
ſaluatoris. Et q̄uo intra p̄ſepiū dn̄i · ſtatiꝫ arroga
tia ſe coartat. ac p vaginib⁊ inocētie · malū inibi de
tractōis imurmurat. An ñ illi ſupbiſſimi de pſalmo
q̄rū p̄dijt q̄ſi ex adipe miq̄tatis eorū · multo tutius
opti ſūt iniq̄tate et impietate ſua · q̄ꝫ nos latem⁹ ſub
ſanctitate aliena. Quis eīn magis ipi⁹ · pſitēs īpieta
tem · an mētiēs ſanctitatē. Nōne is q̄ etiā mēdacium
addēs. geminat īpietatē. Et quid dicā. Vereor ne for
te et ego ſuſpect⁹ habear · nō q̄dē voƀ p̄ī nō voƀ · cui
vtiqꝫ notū me noui · q̄ntū ī hac caligine hō homini
innoteſcē pōt. et ſpēaliter de hac re ſcio vos non ig
norare q̄d ſentiā · ſʒ ppter illos q̄ me nec ita vt vos
cognouerūt · nec ſicut voƀ hinc loq̄ ſoleo. loq̄ntē au
dierūt · ſcribo voƀ quod et freq̄nter audiſtis · et qm̄
ego p ſingulos ire · et ſinglis ſatiſface nequo · ex me
habeatis al̄ vnū qd̄ de me certiſſime ſcitis · et eis p
me veriſſime pſuadeatis. Necꝫ eīn timeo oīm ocul̄
ſcribē q̄cquid de hac re voƀ ī aure locut⁹ ſū. Quis
vnq̄ꝫ me aduſus ordinē illū · vl̄ corā audiuit diſpu
tantē · vl̄ clam ſuſurrantē. Quē vnq̄ꝫ de illo ordine
niſi cum gaudio vidi niſi cum honore ſuſcepi · niſi
cum reuerentia allocutus · niſi cū humilitate adhor
tatus ſum. Dixi et dico · modus quidem vite ſanct⁹ ·
honeſtus · caſtitate decorus. diſcretōne precipuus · a
prib⁊ inſtitut⁹ · a ſp̄ū ſctō p̄ordinat⁹ · aīab⁊ ſaluādis
nō mediocriter ydone⁹. Ego ne vl̄ dāpno vl̄ deſpi
cio · quē ſic p̄dico. Minime. Memini me aliq̄n in aliq
bus eiuſdē ordinis monaſterijs · hoſpicō receptū fu
iſſe · reddat dn̄s ſuis ſuis hūanitatē · quā infirmanti
m̄ vltra etiā q̄ꝫ neceſſe fuit exhibuerūt · et honorē · q̄
me plus q̄ꝫ q̄ꝫ dign⁹ ſui dignati ſunt. Iporū me cō
mendaui orōib⁊ · interfui collatōib⁊ · ſepe de ſcriptu
ris et ſalute aīarū habui ſmonē cū multis · et publi
cum in capitul̄ · et priuatū in cameris. Quē vnq̄ꝫ vl̄
clam vl̄ palā · aut ab illo ordine diſſuadere · aut ad
nr̄m vt veniret pſuadē tēptaui. An nō poti⁹ multos
cupiētes venire repſſi · venientes et pulſantes repuli.
An nō fratrē nicolaū · ad ſanctū nicolaū · et voƀ du
os de vr̄is · voƀ teſte remiſi. Sed et duobus q̄buſdā
eiuſdē ordinis abbatib⁊ · q̄rū ne noīa p̄dam · ipe eos
optime noſtis · et nichilomin⁹ q̄ꝫ amica m̄ familiari
tate iūgantur ſcitis · nūquid nō tn̄ ad aliū ordinem
qd̄ et vos nō latuit migrare deſiderātib⁊ · iā iamqꝫ de
liberātib⁊ · nr̄m eis diſſuaſoriū conſiliū obuiauit · ac
ne ſuas dereſeret cathedras effecit. Cur igitur ordi
nem dampnare putor vl̄ dicor · cui amicos meos de
ſeruire ſuadeo · cui ſuos ad nos venientes monachos
reddo · de q̄ et m̄ orōes tam ſollicite requiro · tā deuote
ſuſcipio. An forte q̄ iuxta aliū ordinē conſulari vi
deor · ppterea ſuſpect⁹ hinc habeor. Sed eadē ratōe et
vos nr̄o derogatis · q̄cūqꝫ aliter viuitis. Ergo et cō
tinētes et cōiuges inuicē ſe dampnare putātur · q̄ ſu
is quiqꝫ legib⁊ in eccl̄ia conuerſentur · monachi q̄ꝫ ac
regulares clerici ſibi inuicē derogare dicantur · q̄ p
prijs ab inuicē obſeruācijs ſepantur · ſʒ et noe et da
niel et iob ī vno ſe regno pati nō poſſe ſuſpicemur
ad quod vtiqꝫ nō eos vno tramite iuſticie puēniſſe
cognouim⁹. Mariā deniqꝫ et marthā neceſſe ſit aut
vtraqꝫ aut alterā dn̄o ac ſaluatori diſplicē · cui nimi
rum tā diſſili ſtudio deuotōis cōtēndūt ambe placē.
Et hac ratōe in tota eccl̄ia · q̄ vtiqꝫ tā plib⁊ tāqꝫ diſ
ſimilib⁊ variatur ordinib⁊ · vtpote regina q̄ in pſal
mo legitur circūamicta varietatib⁊ · nulla pax nl̄la
pfus cōcordia eſſe putabitur. Que etenim ſecura q̄
es · q̄s ſui⁹ in ea ſtat⁹ inuenietur · ſi vn⁹ q̄uilibet hō
vnūquēlibet ordinē eligēs · alios aliter viuētes · aut
ipſe aſpnetur · aut ſe ab ipis ſperni ſuſpicetur · pſer
tim cū tenere impoſſibile ſit. vl̄ vnū hoīem oīns or
dines · vl̄ vnū ordinē oīns hoīes. Non ſum tā hebes
vt nō agnoſcā tunicā ioſeph · ñ illi⁹ q̄ liberauit egip
tum · ſʒ ei⁹ q̄ ſaluauit mundū · et h̄ non a fame corpis
ſʒ a morte ſil̄ aīe et corpis · notiſſima q̄ppe ē q̄ poli
mita · id eſt pulchērima varietate diſtincta · ſʒ et ſan
guine apparet intincta. nō q̄dē hedi q̄ ptm̄ ſignifi
cat. ſed agni q̄ deſignat innocentiā. h̄ eſt ſuo ipi⁹ nō
alieno. Ipe pfecto eſt agn⁹ māſuetiſſim⁹. q̄ corā nō
quidē tondēte ſʒ occidēte ſe obmutuit. q̄ ptm̄ nō fe
cit. ſed abſtulit peccata mūdi. Miſerūt aūt q̄ dicerent
ad iacob. hāc inuenim⁹. vide vtrū tūica filij tui ſit an
nō. Vide et tu dn̄e vtrū et hec ſit tunica tui dilecti fi
lij. recognoſce oīps patr eā. quā feciſti xp̄o tuo
polimitā · dando q̄dē quoſdā apl̄os. quoſdā aūt p
phetas. alios vero euāgeliſtas. alios paſtores et doc
tores. et cetera q̄ in ei⁹ ornatu mirifico decētr. appo
ſuiſti. ad conſūmatōem vtiqꝫ ſanctorū · occurrentiū
in virū pfectum · in menſura etatis plenitudinis xp̄i

Dignare etiam dñe p̃cioſiſſimi purpuram ſãguinis
q̃ aſperſa ẽ recognoſcẽ · et in purpura p̃cłarũ inſig
ne ac victorioſiſſimũ iudiciũ obediẽtie Quare ergo
inq̃t rubrũ eſt veſtimẽtũ tuũ.torcular ait calcaui ſo
lus·et de gentib⁊ nõ eſt vir mecũ . Itaq; q̃ũquidem
fact⁹eſt obediẽs p̃ri vſq; ad mortẽ·vſq; ad torcular
crucis·qd̃ vtiq; ſol⁹calcauit. ſolũ q̃ ꝓpe brachiũ ſu
um auxiliatũ eſt ei·iuxta illd̃ in alio loco·ſingulari
ter ſũ ego donec trãſeam Iam ego exalta eũ de⁹·et
da illi nomẽ qd̃ eſt ſuper om̃e nomẽ·vt ĩ noĩe ihẽſu
omne genu flectatur·celeſtiũ terreſtriũ et infernorũ
Aſcendat in altũ· captiuã ducat captiuitatẽ· donet
dona hoĩb⁊.Que dona. Reliq̃t videlicet ſp̄õſe ſue
ecclie·pign⁹ hereditatis ipam tunicã ſuã·tunicã ſci
licet polimitã· eãdẽq; inconſutilẽ et deſup contextã p
totũ.ſ; polimitã·ob mltorũ ordinũ q̃ in ea ſũt mlti
modã diſtinctõem·inconſutilẽ vero.ꝓpter indiſſolu
bilis caritatis indiuiduã vnitatẽ. Quis me inq̃t ſe
parabit a caritate xp̄i. Audi q̃ũo polimitã·diuiſio
nes ait grãrũ ſũt·idem aũt ſp̄us·et diuiſiones opa
tõnum ſũt·idẽ vero dñs. Deinde diuerſis eniũatis ca
riſmatib⁊·tanq̃ varijs tunice colorib⁊·q̃b⁊ cõſtat eã
eſſe polimitã·vt oſtendat etiã inconſutilẽ.et deſup cõ
textã p totũ·adiũgit· hec aũt opatur vn⁹ atq; idem
ſp̄us·diuidẽs ſingul̄ put vult . Caritas quippe dei
diffuſa ẽ in cordib⁊ nr̄is·p ſp̄m ſanctũ q̃ dat⁹ ẽ nob̄
Non ergo diuidatur·ſ; totã et integrã·hereditario
iure ſortiatur ecclia·q; et de illa ſcriptũ eſt·aſtitit re
gina a dextris tuis·in veſtitu deaurato ·circũdata va
rietate. Itaq; diuſi· diuiſa accipiẽtes dona·ali⁹ q̃dem
ſic ali⁹ vero ſic·ſiue cluniacẽſes·ſiue ciſterciẽſes·ſiue
clerici regulares ſiue etiã laici fideles· omnis deniq;
ordo omnis ligua·oĩs ſexus·oĩs etas·oĩs conditio
in omni loco·p om̃e tp̄s ·a primo hoĩe vſq; ad no
uiſſimũ·nã et ꝓpter h̄ talaris dicta eſt·q ad finẽ vſ
q; ptingat·dicente ꝓpheta·et ñ ẽ q̃ ſe abſcondat a ca
lore eius.nimirũ cõgruens ei·cui et facta ẽ·q̃ phibẽ
te videlicet alia ſcriptura · et ipe attingit a fine vſq;
ad finẽ fortiter·et diſponit oĩa ſuauiter. Omnes er
go pariter cõcurram⁹ in vnã tunicã·et ex omnib⁊ con
ſtet vna. Ex omnib⁊ inq̃ vna·nã ſi ex plib⁊ et diuẽ
ſis·vna tñ eſt colũba mea·formoſa mea ·pfecta mea
alioq̃n·nec ego ſolus·nec tu ſine me· nec ille abſq;
vtroq;·ſ; ſil̄ om̃es ſum⁹ illa vna ·ſi tñ ſollicitĩ ſum⁹
ſeruare vnitatẽ ſp̄us in vinculo pacis. Non inquã
tñ ordo noſter aut ſolus vr̄· ad illã ptinet vnã ſed
nr̄ ſil̄ et vr̄·niſi forte qd̃ abſit·inuicẽ inuidẽtes·inui
cem puocantes·inuicẽ mordeam⁹· et ab inuicẽ cõſu
mamur.et ſic nõ poſſit aplus vni nos illi viro ·cui
et deſpondit·virginẽ caſtã exhibere xp̄o Veruntamẽ
illa vna dicit ĩ cãticis·ordinate in me caritatẽ·vt et
ſi vna in caritate·diuiſa tñ ſit in ordinatõe Quid er
go. Ciſterciens ſũ·dampno igitur cluniacenſes Ab
ſit.ſ; diligo ſ; p̃dico·ſed magnifico. Cur ergo inq̃s
ordinẽ illũ nõ tenes·q̃ ſi ſic laudas. Audi·ꝓpter h̄
qd̃ aplus ait·vnuſq̃ſq; in ea vocatõe q̃ vocat⁹ eſt p
maneat. Quod ſi q̃ris ·cur et a principio nõ elege
rim·ſi talẽ ſciebam·reſpondeo·ꝓpter hoc qd̃ rurſus
aplus ait.omnia mĩ licent ſ; nõ omnia expediũt.nõ
q ſcilicet ordo ſanct⁹ et iuſtus nõ ſit.ſed q; ego car

nalis eram venũdat⁹ ſub pctõ · et talem anime mee
lãguorẽ ſenciebã · cui fortior eſſet potio neceſſaria
Et diuſis morb̄·diuiſa cõueniũt medicamẽta· et for
tiorib⁊ fortiora. Fac duos hoĩes febribus anxiari·
q̃rtanis vnũ alterũ tertianis·cõmendet aũt q̃ q̃rta
nis laborat·tertiano aquã pura et frigida queq; ſũ
mẽda·cũ tñ ipe ab hijs abſtineat·vinumq; et cetera
calida·vtpote ſibi cõgruentia·ſumat· q̃s rogo hunc
eum recte rephendat. Si diceret ille·cur tu aquã nõ
bibis·quã ita laudas·an nõ recte reſponderet. Et ti
bi eam fideliter tribuo·et m̃ ſalubriter ſubtraho. De
niq; ſi req̃ratur etiã a me·cur cũ om̃s ordines lau
dem om̃s ñ teneo· laudo eñi oẽs et diligo.vbicunq;
iuſte et pie viuitur in ecclia.vnũ ope teneo· ceteros
caritate Faciet aũt caritas·fidẽter loq̃r·vt ne illorũ
quidẽ fructu frauder· quorũ inſtituta ñ ſequor. Pl⁹
aliquid dicã·tu tibĩ caute age ·poteſt nanq; fieri q;
tu fruſtra laborauis·vt autẽ ego fruſtra diligã bonũ
qd̃ oparis·fieri oĩno nõ poteſt. O q̃nta fiducia ca
ritatis. Alius opatur nõ amans·et ali⁹ amat nichil
opans.ille quidẽ ſuũ opus perdit.illi⁹ vero caritas
nũq̃ excidit. Et quid mirũ·ſi in hoc exilio pegrinã
te adhuc ecclia·quedam huiuſcemõi ſit plalis vt ita
dixerim vnitas·vnaq; pluralitas.cum in illa q̃; pa
tria·qñ iã ipa regnabit.nichilomin⁹ forte talis ali
qua·diſpar quodãmõ eq̃litas futura ſit. Inde etenĩ
ſcriptum eſt·in domo patris mei manſiones multe
ſunt Sicut itaq; illic multe manſiones.in vna do
mo·ita hic multi ordines ſũt.in vna eccleſia·et q̃ũo
hic diuiſiones ſunt grãrum idẽ aũt ſp̄us.ita ibi di
ſtinctões quidẽ glãrum. ſed vna dom⁹. Porro vni
tas tam hic q̃; ibi cõſiſtit in vna caritate. diuerſitas
aũt hic quidẽ in ordinũ vł opatõum mltiphariã di
uiſione.illic vero in quadã meritorũ notiſſima ſ; et
ordinatiſſima diſtinctõe . Intelligens deniq; ecclia
hãc ſuã quodãmõ diſcordẽ cõcordiã. cõcordẽue di
ſcordiã.deduxit me inq̃t ſup ſemitas iuſticie.ꝓpter
nomẽ ſuũ Ponens quippe ſemitas plariter.et iuſti
cie ſingulariter .nec diuſitatem p̃termiſit opatõnũ
nec vnitatem opantiũ. p̃uidens q̃; et illã in celeſti
bus diſcretã vnitatẽ futuram .deuotiſſime leta decã
tat.platee tue iheruſalẽ ſternentur auro mundo.et p
omnes vicos tuos alleluia cãtabitur. Audiens eni
plateas et vicos. coronas et glãas diuſas intellige .
in auro quo vno metallo ciuitas illa ornata deſcri
bitur·et in vno allã qd̃ cantandũ phibetur.diſſimi
lium ſpecierũ ſilem pulchritudinem. et multarũ mẽ
tium vnã deuotõem attende. Non igitur vna tñ ſe
mita inceditur.q; nec eſt vna manſio quo tenditur
Viderit aũt quiſq; q̃cũq; incedat. ne p diuſitate ſe
mitarũ ab vna iuſticia recedat qm̃ ad q̃ãlibet mã
ſionũ ſua quiſq; ſemita puenerit · ab vna domo pa
tris exſors nõ erit Verũtñ ſtella ab ſtella differt ĩ cla
ritate.ſic erit ait et reſurrectõ mortuorũ. nã et ſi ful
gebũt iuſti ſicut ſol in regno patris eorũ.alij tñ ali
js ampli⁹ p diuſitate meritorũ·q̃ ſane merita ſciend̃
nõ ſic in hoc ſclo vt in illo facile ab hoĩe poſſe di
ſcerni·q̃ppe cũ hic tñ opa videantur.illic etiã corda
nichil impediat intueri·ſiquidẽ radiante vbiq; ſole
iuſticie tunc manifeſta erunt abſcondita cordiũ et

ſicut nō eſt nunc q̄ ſe abſcondat a calore eiꝰ· ita tūc
nō erit q̄ ſe occultet a ſplendore ipſius. Et de opibꝫ
q̄dem ſepe incerta· et ob hoc piculoſa ſententia fer:
tur· cū nl̄rotiens minus iuſticie habeant q̄ magis
opantur. Macteniꝰ mei excuſatō icipit iam aduſus
detractores Unde nūc michi cōueniēdi ſūt quidam
de ordine nr̄o. q̄ contra illam ſententiā nolite an̄ tē:
pus iudicare· quoadusq; veniat dn̄s· q̄ et illumina
bit abſcondita tenebrarū et manifeſtabit cōſilia cor
diū· alijs ordinibꝫ derogare dicuntur· et ſuā iuſticiā
ſolam volentes cōſtituere· iuſticie dei nō ſūt ſubiecti
Quos pfecto ſi qui tn̄ huiuſmōi ſūt· nec noſtri nec
cuiuſpiā q̄p eſſe ordinis veriꝰ dixerim· quippe q̄ et ſi
ordinate viuētes· ſupbe tn̄ loq̄ntes· ciues ſe faciunt
babilonis id eſt confuſionis. imo filios tenebrarū
ipiuſq; gehenne· vbi nl̄lus ordo ſed ſempiternꝰ hor
ror inhabitat. Uob̄ ergo inquā fratres· q̄ etiā poſt
auditā illam dn̄i de phariſeo et publicano pabolā
de veſtra iuſticia p̄ſumentes ceteros aſpernamini· di
citis vt dicitur· ſolos vos hoim eſſe iuſtos· aut oibꝫ
ſanctiores· ſolos vos monachorū reglariter viuere
ceteros vero regule potiꝰ exiſtere trāſgreſſores. Pri
mo· quid ad vos de alienis ſeruis. Suo dn̄o ſtant
aut cadūt Quis vos cōſtituit iudices ſup eos. De
inde ſi ita vt dicitur de ordine veſtro p̄ſumitis· qual̄
ordo eſt· vt anteq̄̄ de ſuo quiſq; trabē eiciat· i fratrū
oculis tā curioſe feſtucam pquiratis. Qui in regl̄a
gloriamini· cur contra regulam detrahitis Cur con
tra euangeliū an̄ tempꝰ et contra apl̄m alienos ſer:
uos iudicatis. An regula non concordat euāgelio
vel apl̄o. Alioq̄n regula iam nō eſt regula· q; non
recta. Audite et diſcite ordinē· q̄ contra ordinē ali:
js ordinibꝫ derogatis. Ypocrita inq̄t eice primū tra:
bē de oculo tuo· et ſic videbis eicere feſtucā de oculo
fratris tui. Queris quā trabem. An nō grandis et
groſſa trabes eſt ſupbia. Qua te putans aliquid eſ
ſe cum nichil ſis· inſaniſſime tibi tanq̄̄ ſanꝰ exultas
et alijs vaniſſime trabē portans· de feſtucis inſultas
Gratias inquis ago tibi deus· q; non ſum ſicut cete
ri hoim· iniuſti raptores adulteri. ſeq̄re ergo et dic
detractores. Neq; enī minima eſt hec feſtuca inter ce:
teras Quare cum tā diligenter alias enumeras iſtā
taces. Si p nl̄la vel p minima habes· audi apoſtolū·
neq; maledici ait regnū dei poſſidebunt. Audi et de
um in pſalmo cōmmantē· arguā te inquit et ſtatuā
contra faciem tuam. Qd̄ quia detractori loquatur
certum eſt ex p̄cedentibꝫ. Et quidē iuſte ad ſe retror:
quēdus et ſe cōpellendꝰ eſt intueri· q̄ auertens faciem
ſuam a ſe. aliena potiꝰ mala q̄̄ ſua ſolet curioſiꝰ per
ſcrutari. At inquint· qūo regulam tenent q̄ pelliceis
induūtur· ſani carnibus ſeu carnīū pinguedine ve
ſcuntur· tria vl̄ q̄tuor pulmētaria. vna die· qd̄ regl̄a
prohibet admittūt· opus manuū qd̄ iubet non faci
unt. nl̄ta deniq; p libitu ſuo· vel nl̄ta· vl̄ augēt vel
minuūt. Recte nō poſſunt hec negari· ſed attendite
in reglam dei· cui vtiq; nō diſſonat inſtitutō ſancti
benedicti. Regnū inquit dei intra vos eſt· hoc eſt nō
exterius in veſtimentis aut alimentis corpis. ſed in
v̄tutibꝫ interioris hois. Unde et apl̄us· regnū dei n̄
eſt eſca et potus. ſed iuſticia et pax· et gaudium in
ſpiritu ſancto. Et rurſus· regnū dei non eſt in ſermo
ne ſed in virtute. De corpalibus itaq; obſeruācijs
fratribꝫ calūpniā ſtruitis. et q̄ maiora ſunt regl̄e ſpi
ritualia ſcilicet inſtituta relinq̄tis· cameluq; glucien
tes culicē liquatis. Magna abuſio. Maxima cura
eſt vt corpus regulariter induatur. et contra regu:
lam ſuis aia veſtibꝫ nuda deſeritur. Cum tanto ſtu:
dio tunica et cuculla corpi pcurātur· quatenꝰ an̄ de
erūt monachus nō putetur· cur ſic̄ ſpiritui pietas
et hūilitas q̄ ſpūalia pfecto indumenta ſūt non p
uidentur. Tunicati et elati abhorrenꝰ pelliceas· tan
q̄̄ melior nō ſit pellibꝫ inuoluta humilitas q̄̄ tuni
cata ſupbia· p̄ſertim cum et deus tunicas pelliceas
primis hominibꝫ fecerit· et iohannes in heremo zo:
na pellicea lumbos accinxerit· et ipe tunicarū inſti:
tutor i ſolitudine· nō tunicis ſed pellibꝫ ſeſe iduerit
Repleti deinde ventrem faba· mentem ſupbia. cibos
dampnanꝰ ſaginatos· quaſi nō melius ſit exiguo
ſagimine ad vſum veſci· q̄̄ ventoſo legumine vſq;
ad ructū exſaturari· p̄cipue cū et eſau nō de carne· ſ;
de lente ſit rep̄henſus· et de ligno adam nō de carne
dampnatꝰ· et ionathas ex guſtu mellis non carnis
morti adiudicatus eſt. Econtra vero helias innoxie
carnē comederit· abraham angelos gratiſſime car:
nibꝫ pauerit· et de ipis ſua fieri ſacrificia deꝰ p̄cepit
Sed et ſatius eſt modico vino vti ꝓpter infirmita:
tem· q̄̄ multa aq̄ igurgitari p auiditatem· q; et pau
lus thimotheo modico vino vtendū conſulit· et dn̄s
ipe bibit· ita vt etiā vini potator appellatꝰ ſit· apl̄is
q; bibendū dedit· inſup et ex eo ſacramentum ſui ſan:
guinis condidit· cū econtrario aquā ad nupcias bi
bi non paſſus ſit· et ad aq̄s cōtradictōnis ꝑpl̄i mur
mur terribilit̄ caſtigauerit· dauid q; aq̄m quā deſi:
derauerat· potare timuerit. viriq; illi gedeonis q̄ p̄
auitate toto corpe pſtrato· de flumine biberūt· dig
ni ad p̄lium ire nō fuerint. Iam vero de labore ma
nuū quid gloriamini. Cū et martha laborans incre
pata· et maria q̄ſcens laudata ſit. et paulꝰ aperte di
cat· labor corpis ad modicum valet· pietas aūt ad
omnia. Optimꝰ labor de quo ꝓpheta dicebat· labo:
raui i gemitu meo· et de q̄ alibi· memor fui dei et de
lectatus ſum et exercitatus ſum. Ac ne corpale intel
ligas exerciciū· et defecit inquit ſpiritus meꝰ. Unde
aūt non corpꝰ ſed ſpiritus fatigatur· ſpiritalis pcul
dubio labor intelligitur. Quid ergo inq̄s. Siccine
illa ſpūalia pſuadens· vt etiam hec q̄ ex regl̄a habe
mus corpalia dampnes. Nequaq̄̄. Sed illa opor:
tet agere· et iſta non omittere· alioquin cum aut iſta
omitti neceſſe eſt aut illa· iſta potiꝰ omittenda ſūt q̄̄
illa. Quāto enī ſpūs corpe melior· tanto ſpiritual̄
q̄̄ corpal̄ exercitatō fructuoſior. Tu ergo cū de ho:
rum obſeruatōne elatus alijs eadē nō obſeruantibꝫ
derogas· nōne te magis regule trāſgreſſorē iudicas
cuius licet minima quedam tenens meliora deuitas
De quibꝫ paulus emulamini inquit cariſmata me
liora. Detrahendo q̄ppe fratribꝫ in quo temetipm ex
tollis perdis humilitatē· in quo alios deprimis· ca:
ritatem· q̄ ſunt pculdubio cariſmata meliora. Tu
tuū corpus multis ieiunijs et nimijs laboribꝫ atte
ris· ac regularibꝫ aſperitatibꝫ mortificas mēbra tua

q̄ ſunt ſup terram· benefacis ·ſed quid· ſi ille quē nō
ſiliter laborantē diiudicas· modicū quidē habeat· de
hac q̄ ad modicū vtile eſt corpali videlicet exercitatō
ne ·amplius autē q̄p tu de illa q̄ ad omnia valet id eſt
pietate· quis q̄ſo vtrm regulā melius tenet. An nō
melius q̄ melior. Quis vero melior· hūilior an fatiga
tior. An nō is q̄ a domino didicit· mitis eſſe et hūil
corde. qui et cū maria optimā ptem elegit· q̄ nō au
feretur ab eo. Quod ſi regulam ab omnibus q̄ eā p
feſſi ſunt ſic ad lrām tenendam cenſes· vt nllam oi
no diſpenſatōez admitti patiaris. audacter dico· nec
tu eā nec ille tenetis· nam et ſi ille· quātū q̄dem ptī
net ad obſeruatōes corpeas in pluribus offendit· im
poſſibile eſt tñ te q̄z vl in vno non trāſgredi. Scis
aūt qz qui i vno offendit factus eſt oim reus. Sin
vero concedis aliq̄ poſſe mutari diſpenſatorie· procul
dubio et tu illam · tenes et ille· q̄q̄ diſſiliter· nā tu
quidem diſtrictius ac ille fortaſſe diſcretius . Neqz
hoc dico quia hec exteriora negligenda ſint · aut
qui ſe in illis non exercuerint mox ideo ſpirituales
efficiātur ·cum potius ſpiritualia q̄q̄ meliora· niſi
per iſta aut vix aut nullatenus vel acquirantur vel
obtineantur· ſicut ſcriptura eſt · nō prius quod ſpi
rituale ſed qd aiale· deinde qd ſpūale. Sic enī iacob
nō niſi prius cognita lya· deſideratos amplexus rach
elis meruit obtinē. Vnde in pſalmo· ſumite pſalmū
et date timpanū· qd eſt dicē· ſumite ſpiritualia· ſed
prius date corpalia Optimus aūt ille qui diſcrete et cō
grue et hec opatur et illa. Iā vo epla et epla rema
neat. finienda erat· q̄nquidē et noſtros de quibus pa
ter conqueſtus eſtis q̄ ordini vro detraherent ·ſatis
quantū ſtilo potui corripui· et me quoqz ab huiuſ
mōi falſa ſuſpitōne vt debui purgaui· ſed q̄ñ dum
iſtis minime parco ·nōnullis de vris nimiū in quibus
nō decet videor aſſentire· pauca q̄ et vobis diſplicere
noui· et omnibus bonis vitanda eſſe nō dubito ·ne
ceſſariū reor ſubiungē · q̄ quidē et ſi fieri videtur in
ordine· abſit tñ vt ſint de ordine· nllatenus quippe
ordo quippiā recipit inordinatū. Quod vero inor
dinatū eſt , vnde nō aduſus ordinē ſed pro ordine
diſputare putandus ero· ſi nō ordinē in hoibus ſz ho
minū vicia reprehendo . Et quidē diligentibus ordinē
in hac re moleſtū me fore nō timeo . q̄nimmo gra
tum procul dubio accepturi ſunt ſi pſequimur · qd et
ipi oderūt. Si quibus vero diſplicuerit· ipi ſe mani
feſtant qz ordinē nō diligūt. cuius vtiqz corruptōem
id eſt vicia dampnari nolūt· ipis itaqz gregorianū
illud reſpondeo· melius eſt vt ſcandalū oriatur · q̄p
q̄ veritas relinq̄tur. Paucis qz contra detractores· in
cipit cōtra q̄ in ordine fiunt abuſiones . Dicitur et
veraciter creditur ſanctos patres illam vitam inſtitu
iſſe· et vt in ea plures ſaluarentur· vſqz ad infirmos re
gule tempaſſe rigorem · non regulam deſtruxiſſe
Abſit autem vt credam tantas eos quantas video
in pleriſqz monaſterijs· vanitates ac ſuperfluitates
precepiſſe vel conceſſiſſe . Miror etenim vnde inter
monachos tanta intēpantia in cōmeſſatōibus et pota
tōnibus· in veſtimentis et lectiſternijs ·i equitaturis
et conſtruendis edificijs ·inoleſcere potuit· quatenus
vbi hec ſtudioſius voluptuoſius atqz effuſius fiunt

ibi ordo melius teneri dicatur· ibi maior putetur reli
gio . Ecce enī parcitas putatur auaricia· ſobrietas
auſteritas creditur· ſilēciū. triſticia reputatur· econtra
remiſſio· diſcretō dicitur· effuſio· liberalitas· loquaci
tas· affabilitas· cachinatō. iocūditas· mollicies· veſti
mentorū et equorū faſtus honeſtas· lectorū ſupfluus
cultus· mūdicia· cūqz hec alterutrū impendimus· cari
tas appellatur. Iſta caritas deſtruit caritatē· hec di
ſcretō diſcretōem confundit· talis miſericordia cru
delitate plena eſt· qua videlicet ita corpi ſeruitur vt
anima iuguletur Que enī caritas eſt· carnē diligē
et negligere ſpiritū· queue diſcretō· totū dare corpi
et anime nichil· qualis vero miſericordia ·ancillam
reficere et dñam interficere· Nemo p huiuſmōi mi
ſericordia ſperet ſe conſeq̄ miſericordiā. que miſeri
cordibus in euangelio pmittitur· veritatis ore dicētis
beati miſericordes q̄m ipi miſericordiam conſequū
tur. ſed certiſſime potius penā expectet. quā tali vt
ita dicā impio miſericordi· ſanctus iob magis pphe
tando q̄p affectando imprecatur. nō ſit inq̄ens i recor
datōe. ſed conteratur quaſi lignū infructuoſū. Dig
ne plane retributōis cām mox ſbinfert ſatis ydone
am dicens· pauit enī ſterilē et q̄ non parit· et vidue
bene nō fecit. Inordinata pfecto atqz irratōnabilis
miſericordia eſt· ſterilē et infructuoſe carnis q̄ iuxta
verbū domini nō pdeſt quicq̄· et ſcdm apoſtolū dei
nō poſſidebit. adimplendis inuigilare deſiderijs· et de
anime cura ſapientis ſaluberrimū nō curare conſili
um admonentis et dicentis· miſerere anime tue ·pla
cēs deo. Bona miſericordia miſereri aīe tue· nec po
teſt nō mereri miſericordiam· qua fit vt placeas deo
Alias aūt nō eſt miſericordia ſicut iam dixi ſed cru
delitas· nō eſt caritas ſed iniquitas· nō eſt diſcretio
ſed confuſio ſterilē q̄ nō parit paſcere ·id eſt inutil
carnis concupiſcencijs inſeruire ,et vidue nil boni
facere· anime videlicz excolendis virtutibus nllam ope
ram dare· q̄ vtiqz licet interim ſponſo ſit viduata ce
leſti · ſenſus tñ de ſpiritu ſancto concipe et parē nō
deſinit immortales. q̄ videlicet incorruptibilis cele
ſtiſqz hereditatis valeant eſſe capaces· ſed ſi priū ha
beant ſtudioſumqz cultorē. Sub hac tñ abuſione iā
fere vbiqz ſic p ordine tenentur· fere iam ita ab om
nibus ſine q̄rela atqz irrephenſibiliter obſeruātur ·q̄q̄
diſſimiliter. Nōnulli quippe hijs omnibus tāq̄ nō
vtentes vtūtur· et ideo aut cum nulla offenſa aut cū
minima. Aliq̄nti hec agunt ex ſimplicitate. aliq̄nti ex
caritate· aliq̄nti ex neceſſitate . Quidā nāqz ſimplici
ter iſta tenent q̄m ſic eis p̄cipitur . pati aliter agere
ſi aliter p̄ciperetur. Quidā autē ne diſcorditer ab eis
viuant cū quibus habitant· ſectantes in hijs nō ſuam
libidinē ſed aliorū pacem. Alij vero · qz reſiſtere nō
valent multitudini contradicentiū· q̄ hec vtiqz tanq̄
p ordine libera voce defendunt· et quociens iſti aliq̄
put ratō dictat reſtringere vel mutare incipiūt· illi
mox eis tota auctoritate reſiſtūt. Quis i p̄incipio
cum ordo cepit monaſticus· ad tantam crederet mo
nachos inertiam deuenire. O quantū diſtamus ab
hijs q̄ in diebus anthonij extitere monachi. Si quī
dem illi cū ſe inuicem p tpus ex caritate reuiſerent
tanta ab inuicē auiditate panē aīarum p̄cipiebant

vt cibum corporis penitus obliti die͂ plerūq; totū ieiu
nis ventribꝫ. ſed nō mentibꝫ trāſigerent. Et hic erat
rectus ordo q̄n digniori parti prius inſeruiebatur.
hec ſumma diſcretō cū amplꝰ ſumebat que maior erat
hec denique vera caritas. vbi aīe quarū caritate corpus
mortuꝰ eſt. tanta ſollicitudine refocillabantur. No
bis aūt cōuenientibꝫ in vnū. vt verbis apl̄i vtar. iā
nō eſt dominicā cenā manducare. panē q̄ppe celeſtē
nemo eſt qui requirat. nemo ē qui tribuat. Nichil de
ſcripturis nichil de ſalute agitur aīarum. ſed nuge
et riſꝰ et vba pferūtur i ventū. Inter prādendū q̄ntū
fauces dapibꝫ. tm̄ aures paſcuntur rumoribus. qui
bus totus intentus modum neſcias in edendo. Inte
rim aūt fercula ferculis apponūtur. et p ſolis carni
bus a quibꝫ abſtinetur grādia piſcū corpa duppli
cantur. cūq; prioribꝫ fueris ſaciatus. ſi ſcdos attige
ris videris tibi nec dū guſtaſſe piſces. Tanta q̄ppe
accuratōe et arte cocorū cuncta apparatur. quatenꝰ
q̄tuor aut q̄nq; ferculis deuoratis. prima nō impedi
ant nouiſſima. nec ſacietas minuat appetitū. Palatū
quippe dū nouellis ſeducitur cōdimētis. paulatim
diſſueſcere cognita. et ad ſuccos extraneos veluti ad
huc ieiuniū auide renouatur i deſideria. venter qui
dem dū neſcit oneratur. ſed varietas tollit faſtidiū.
Quia em̄ puras et vt eas natura creauit epulas fa
ſtidimus. dū ale multipharie pmiſcentur. et ſpretis
naturalibꝫ quos deus indidit rebꝫ q̄buſdā adulteri
nis gula puocatur ſaporibꝫ. tranſitur nimirū meta
neceſſitatis. ſed necdū delectatō ſupatur. Quis em̄
dicere ſufficit. quot modis vt cetera taceā. ſola oua
verſantur et vexantur. q̄nto ſtudio euertuntur ſub
uertuntur. liq̄ntur durantur diminuūtur. et nūc q̄
dem frixa nūc fixa. nunc aſſa nūc farſa. nunc mixtim
nūc ſingulatim apponuntur. Vt quid aūt hec om
nia. niſi vt ſoli faſtidio cōſulatur. Ipa deinde q̄litas
rerū talis deforis apparere curatur. vt non minus
aſpectus q̄ guſtus delectetur. vt cū iam ſtomachus
crebris ructibꝫ repletū ſe indicet. necdum tm̄ curioſi
tas ſaciatur. Sꝫ dū oculi coloribꝫ palatū ſaporibꝫ illi
ciūtur. infelix ſtomachꝰ cui nec colores lucēt nec ſapo
res demulcent. dum oīa ſuſcipe cogitur. oppreſſus
magis obruitur q̄ reficitur. Iam vero de aq̄ potu
quid dicā. q̄n nec ullo quidē pacto vinū aquam ad
mittitur. Omnes nimirū ex q̄ monachi ſumus infir
mos ſtomachos habemus. et tam neceſſariū apl̄i de
vtendo vino conſiliū merito nō negligimus. modi
co tm̄ qd ille pmiſit neſcio cur pretermiſſo. Et vtinā
vel ſolo cū etiā vel purum eſt contenti eſſemꝰ. Pudet
dicere. ſed magis pudeat actitari. et ſi pudet audiri
nō pudeat emēdari. Videas vno in prandio ter vel
quater ſemiplenū calicem reportari. q̄tenꝰ diuſis vi
nis magis odoratis q̄ potatis. nec tam hauſtis q̄
attactis. ſagaci pbatōe. et celeri cognitōe vnū tandē
e plibꝫ qd fortius ſit eligatur. Quale eſt aūt illud
qd nōnulla monaſteria ex more obſeruare dicun
tur. in magnis ſcilicet feſtis vina delibuta melle pig
mentorū reſperſa pluribꝫ in cōuentu bibere. nūq̄d et
hoc fieri dicemꝰ ppter infirmitatē ſtomachi. Ego ve
ro ad nichil aliud valere video. niſi vt vel amplius
bibatur vel delectabiliꝰ. Sed cū vene vino fuerint
ingurgitate. toto in capite palpitātes. ſic ſurgēti
a menſa quid aliud libet niſi dormire. Si aūt ad vi
gilias ſurgere indigeſtū cogis. nō cantū ſed planctū
potiꝰ extorq̄bis. Cū vero ad lectū deuenero. requiſi
tus incōmodū plango nō crapule pctm̄. ſed q̄ mā
ducare nō queo. Ridiculū vero eſt ſi tm̄ verū eſt qd
relatū michi a plibꝫ q̄ hoc ſe p certo ſcire dicebāt et
reticendū eſſe non arbitror. Aiunt em̄ icolumes ac
validos iuuenes cōuentū ſolere deſerere. et i domo
ſe infirmorū q̄ infirmi nō ſunt collocare. carniū eſu
qui vix egrotis dūtaxat et oīno debilibꝫ ex regule
diſcretōe. p virīū repatōe conceditur. nō q̄dem cor
poris infirmantis ruinas reficere p incōmodo. ſed
carnis luxuriantis curam pficere i deſiderio. Rogo
q̄ eſt hec ſecuritas. inter frendētium vndiq; hoſtium
fulgurātes haſtas et circūuolantia ſpicula. tanq̄ fini
to iam bello. et triumphato adūſario pōere arma.
et aut prandijs incubare longioribꝫ. aut nudū mol
li volutari in lectulo. quid hoc ignauie eſt o boni
milites. ſocijs in ſanguinem et cede verſantibus. vos
aut cibos delingitis delicatos. aut ſōpnos capitis
matutinos. Alijs inq̄ nocte et die cura puigili feſti
nantibꝫ redimere tpus. q̄m dies mali ſūt. vos econ
trario et longas noctes dormitando conſūmitis. et
dies fabulādo ducitis ocioſos. An dicitis. pax pax.
et nō eſt pax. Cur vel nō verecundamini ad expro
bratōem apl̄ice indignatōnis. nondum em̄ vſq; ad
ſanguinē ait reſtitiſtis. Immo iam ad eiuſdē terribi
lis. valde cōminatōis tonitruū expgiſcimini. Cum
dixerint inq̄t pax et ſecuritas. tūc repentinꝰ eis ſup
ueniet interitus. ſicut dolor in vtero habentis. et nō
effugiēt. Delicata nimis medicina eſt prius alligari
q̄ vulnerari. mēbrū nō pcuſſū plangē. et necdū ſu
ſcepto ictu admouere manū. fouē vngento vbi nō
dolet. emplaſtrū adhibē vbi ciſſura nō eſt. Ad diſcer
nendū deinde inter ſanos et male habentes. baculos
geſtare in manibꝫ iubentur egrotantes plane neceſ
ſarios. vt quā pallor in vultu macieſq; non indicat
baculꝰ ſuſtentans mentiatur inualitudinē. Ridendas
an lugendas huiuſcemodi dixerim ineptias. Sic
macharius vixit. ſic baſiliꝰ docuit. ſic anthonꝰ inſti
tuit. ſic pr̄es in egipto conuſſati ſūt. Sic denique ſancti
odo. maiolus. odilo. hugo. q̄s ſe ſui vtiq; ordinis
principes et pceptores habere gloriantur. aut tenue
runt aut teneri cenſuerunt. Sed hij omnes ſi ſancti
immo q; ſancti fuerint. a ſancto aplo nō diſſenſerūt
q̄ nimirū ita loq̄tur. habētes victū et veſtitum hijs
contenti ſimꝰ. Nobis autē eſt p victu ſacietas. nec
veſtitū appetimꝰ ſed ornatū. Queritur ad induendū
nō qd vtilꝰ. ſed qd ſubtilꝰ inuenitur. nō qd frigus
repellat ſed qd ſupbire cōpellat. non denique iuxta re
gulā qd vilius cōparari pōt. ſꝫ contra regulam qd
venuſtius imo qd vanius poſſit oſtentari. Heu me
miſerū q̄lemcūq; monachū. cur adhuc viuo videre
ad id deueniſſe ordinē noſtrū. ordinē ſcilicet q̄ pri
mus fuit i eccl̄ia. imo a quo cepit eccleſia. quo nul
lus in terra ſimilior angelicis ordinibus. nullus
vicinior ei. que in celis eſt iheruſalem mater noſtra
ſiue ob decorē caſtitatis. ſiue propter caritatis ar
dorem. cuius apl̄i inſtitutores. cuiꝰ hij quos paulus

tā ſepe ſctōs appellat inchoatores extiterūt. Etiqͥdē
inter illos cum nichil qđ ſuū eſſet qſpiā retinuiſſet
diuidebatur vt ſcriptū eſt ſinguł ꝓut cuiqꝫ opꝰ erat
nō igitur qđ quiſqꝫ pueriliter geſtire poterat. Sa:
ne vbi tm̄ qđ opus erat accipiebatur ibi proculdubio
nichil orioſi admittebatur. q̄ntomagis nichil ſuper
bum. Quod opꝰ inquit erat hoc eſt quātū ad indu
mētū. qđ et nuditatem tegēt et frigus repellēt. Pu
taſne ibi cuiquā galabrunū aut ſtanbrunū quere:
batur ad induendū. cuiqꝫ mula ducētorū ſolidorum
parabatur ad equitandū. putaſne inquā cuiuſpiam
ibi lectū operiū cattinū aut diſcolor barricanꝰ operi
ebat. vbi ſinguł diuidebatur tm̄ ꝓut cuiqꝫ opꝰ erat
Non illic arbitror valde curatum fuiſſe de pcio. de
colore. de cultu veſtimentorū. vbi tam indefeſſū erat
ſtudiū in concordia morū. aīorum coherēcia. pfec:
tuqꝫ vtutū. Multitudinis inqͥt credentiū erat cor vnū
et anima vna. Vbi nūc illđ vnanimitatis exerciciū
fuſi ſumꝰ exterius. et de regno dei qđ intra nos ē. re:
lictis veris ac ꝑhēnibꝫ bonis. foris q̄rimꝰ vanā con
ſolatōem de vanitatibꝫ et inſanijs falſis. ac iam reli
gionis antiq̄ nō ſolū virtutē amiſimus. ſed nec ſpe
ciem retinemꝰ. Ecce enī ipe habitꝰ noſter qđ et doles
dico. q̄ hūilitatis eſſe ſolebat inſigne. a monachis
noſtri tp̄is in ſignū geſtatur ſupbie. vix iam in no:
ſtris puincijs inuenimꝰ quo veſtiri dignemur. Miles
et monachus ex eodē panno parciūtur ſibi cucullā
et clamidē. Quiuis de ſeculo q̄ntūlibet honoratus
et ſi rex. etiā ſi imꝑator ille fuerit. nō tn̄ noſtra hor:
rebit indumēta. ſi ſuo ſibi modo preparata fuerint
et aptata. Ceterū in habitu inquis nō eſt religio ſed
in corde. Bene. At tu qn̄ cucullam empturus luſ:
ſtras vrbes. fora circuis. percurris nundinas. domos
ſcrutaris negociatorū. cunctā euertis ſingulorū ſup:
pellectilē. ingentes explicas cumulos pannorum. at
trectas digitis. admoues oculꝭ. ſolis oppōnis radio
quicq̄t groſſum. quicq̄t pallidū occurrerit reſpuis
ſi quid aūt ſui puritate ac nitore placuerit. illđ mox
quantolibet pcio ſatagis tibi retinere. Rogo te. ex
corde facis hoc an ſimpliciter. Cū deniqꝫ contra re:
gulam nō qđ vilꝰ occurrerit. ſed ſtudioſiſſime que
ris. qđ qꝛ rarius inuenitur preciosius emitur. ignor:
rans facis hoc an ex induſtria. Ex cordis theſauro
ſine dubio ꝓcedit. quicq̄t foris apparet viciorum
Vanū cor vanitatis notā ingerit corpi. et exterior
ſuperfluitas interioris vanitatis indiciū ē. Mollia in
dumēta mollicie animi indicant. Non tanto cura:
retur corporis cultus. niſi prius neglecta fuiſſet mēs
inculta vtutibꝫ. Miror aūt cū regula dicat ad ma:
giſtrū reſpicere quicq̄t a diſcipulis delinq̄tur. et do
minꝰ ꝑ ꝓphetam ſanguinē in pctō morientiū de ma
nu paſtorū req̄rendū eſſe minetur. quō abbates nr̄i
talia fieri paciantur. niſi forte ſi audeā dicere. nemo
fidenter repꝛehendit in quo ſe eſſe irrepꝛehenſibilē non
confidit. Siquidē humanitatis eſt oīm. in quo ſibi
quiſqꝫ indulget alijs nō vehementer iraſci. Dicā di
cam. licet ꝑſumptuoſus dicar. ſed verū dicam. Quō
lux mūdi obtenebrata eſt. quō ſal terre infatuatū eſt
Quorū enī nobis vita. via vite debuit eſſe. dū in ſu
is actibꝫ ſupbie oſtendūt exemplū. ceci facti ſunt du

ces cecorū. Quod enī vt cetera taceam. ſpecimē hūi
litatis eſt. cū tanta pompa et eq̄tatu incedere. tantis
hoīm ſeruitorū ſtipari obſequijs. q̄tenus duobꝫ vł
tribꝫ epis vnꝰ abbatis ſufficiat multitudo. Mentior
ſi nō vidi abbatē ſexaginta equos. et eo amplꝰ in
ſuo ducē comitatu. dicas ſi videas tranſeūtes nō pa:
tres eē monaſteriorū. ſed dn̄os caſtellorū. nō recto
res aīarū. ſed principes ꝓuinciarū. Tum deinde ge
ſtari iubētur mappule. ciꝑhi bacini candelabra. et mā
tice ſuffarcinate. nō ſtramentis ſed ornamētis lectu:
lorū. vix deniqꝫ q̄tuor leucis a ſua quiſpiā domo re
cedit. niſi cū tanta ſupellectili ſua. tanqꝫ ſit vł iturꝰ
ad exercitū. vł tranſiturus ꝑ deſertū. vbi nō valeant
inueniri neceſſaria. An nō poſſet eodem vaſculo et
aqua manibꝫ vergi et vinum bibi. An nō poſſet ar
dens lucē lucerna. niſi in tuo qđ portas candelabro
et hoc aureo vł argenteo. An nō poſſet dormiri ni
ſi ſup variū ſtratū. aut ſub ſilueſtri coopertorio. An
nō vnus aliq̄s miniſter poſſet et iumētū ligare. ad
menſam ſeruire et lectulū preparare. Nunc ego tā
te multitudini garcionum ac iumētorum. cur vł ad
ſolacium mali nobiſcū neceſſaria nō ferimꝰ. q̄tenus
hoſpites nō grauemꝰ. Sed hec parua ſūt veniam ad
maiora. ſed ideo viſa minora. qꝛ vſitatiora. Omitto
oratoriorū immēſas altitudines. immoderatas lōgitu
dines. ſupuacuas latitudines. ſumptuoſas depolitōes
curioſas depinctōes. q̄ dū i ſe orātiū retorq̄nt aſpec
tū impediūt et affectū. et m̄ quodāmō repreſentant
antiquum ritū iudeorum. Sed eſto. fiant hec ad ho
norem dei. illđ autē interrogo monachus monach:
os. qđ in gentilibꝫ gentilis arguebat. dicite ait ille
pontifices in ſancto qđ facit aurū. Ego autē dico
dicite pauperes. nō enī attendo verſum ſed ſenſū. dici:
te inquā pauperes ſi tn̄ pauperes. in ſancto quid facit
aurū. Etquidē alia cauſa eſt epōrum. alia monach:
orū. Scimꝰ nāqꝫ qꝛ illi ſapiētibꝫ et inſipiētibꝫ debito
res cū ſint carnałs ꝓpłi deuotōez qꝛ ſpiritalibꝫ nō poſſūt
corpalibꝫ excitāt ornamētis. nos vero q̄ iam de po
pulo exiuimꝰ. q̄ mūdi q̄cqꝫ precioſa ac ſpecioſa ꝓ xp̄o
reliq̄mus. q̄ omnia pulchre lucentia. canore mulcen
tia. ſuaueolentia. dulce ſapientia. tactu placentia. cūc
ta deniqꝫ oblectamēta corpea arbitrati ſumꝰ vt ſter:
cora. vt xp̄m lucrifaciamꝰ. quorum queſo in hijs de
uotōem excitare intendimꝰ. quͣ inquā ex hijs fruc:
tum req̄rimus. Stultorum āmiratōem. an ſimplici
um oblatōem. An qͥa cōmixti ſumꝰ inter gentes. for
te didicimꝰ opa eorum. et ſeruimꝰ adhuc ſculptili:
bus eorum. Et vt aperte loquar. an hoc totū facit
auaricia que eſt ydolorum ſeruitus. et nō req̄rimus
fructū. ſed datum. Si q̄ris quomō. miro inquā mō
Tali q̄ſi quadā arte ſpargitur es vt multiplicetur.
expenditur vt augeatur. et effuſio copiam parit. Ip
ſo quippe viſu ſumptuoſarū ac mirandarū vanitatū
accenduntur hoīes magis ad offerendum qꝫ ad oran
dū. Sic opes opibꝫ hauriūtur. ſic pecūia pecuniā tra
hit. qꝛ neſcio quo pacto vbi amplꝰ diuiciarum cer:
nitur ibi libentius offertur. Auro tectis reliq̄s ſig:
nantur oculi. et loculi aperiuntur. oſtenditur pulcher
rima forma ſancte vł ſancti alicuiꝰ et eo creditur ſanc
tior quo videtur coloratior. Curant homines ad

oſculandū· inuitantur ad donandū· et magis mirantur pulchra ꝙ venerātur ſacra. Ponūtur dehinc in eccl̄ia gēmate nō corone ſed rote circūſepte lampadibꝰ· ſed non minꝰ fulgentes inſertis lapidibꝰ. Cernimꝰ et ꝑ cādelabris arbores q̄ſdā erectas· multo eris pōdere miro artificis ope fabricatas· nec magis coruſcantes ſuperpoſitis lucernis ꝙ ſuis gemmis. Quid putas in hijs omnibꝰ q̄ritur· penitentiū compūctō an intuentiū admiratō. O vanitas vanitatū ſed non vanior ꝙ inſanior. Fulget eccl̄ia in parietibꝰ et eget in paupibꝰ· ſuos lapides auro induit· et ſuos filios nudos deſerit· de ſūptibꝰ egenorū ſeruitur oculis diuitū· inueniūt curioſi quo delectētur· et nō inueniūt miſeri quo ſuſtētentur. Ut quid ſaltē ſanctorum imagines non reueremur· quibus vtiq; ipm̄ qḋ pedibus conculcatur ſcatet pauimentum. Sepe ſpuitur in ore angeli ſepe alicuius ſanctorū facies calcibus tranſeuntium tunditur· et ſi nō ſacris imaginibus cur vel non parcitur pulchris coloribus. Cur decoras quod mox fedandū eſt· cur depingis quod neceſſe ē conculcari. Quid ibi valent venuſte forme· vbi maculantur aſſiduo puluere. Denique qḋ hec ad pauperes· ad monachos· ad ſpūales viros niſi forte et hic aduerſus memoratū poete iam verſiculū ꝓpheticꝰ ille ſermo reſpondeatur· dn̄e dilexi decorem domus tue· et locū habitatōnis glīe tue. Aſſentior· patiamur et hec fieri in eccl̄ia· q2 et ſi noxia ſūt hec vanis et auaris· nō tn̄ ſimplicibꝰ et deuotis. Ceterū in clauſtris corā legētibꝰ fratribus qḋ facit illa ridiculoſa monſtruoſitas· mira q̄dam deformis formoſitas· ac formoſa deformitas. Quid ibi inmūde ſimee· qḋ feri leones· qḋ mōſtruoſi centauri· qḋ ſemihoīes· quid maculoſe tigrides· qḋ milites pūgnantes· quid venatores tubicinantes. Videas ſub vno capite multa corpa· et rurſus in vno corpe capita mlta. Cernitur hinc in q̄drupede cauda ſerpentis· illinc in piſce quadrupedis caput. Ibi beſtia p̄fert equū· caprā trahens retro dimidiā· hic cornutū aial̄ equū geſtat poſteriꝰ. Tam multa denique tamque mira· diuſarum formarū apparet vbique varietas· vt magis legere libeat in marmoribꝰ ꝙ in codicibꝰ· totumque diē occupare ſingl̄a iſta mirando· ꝙ in lege dei meditando. Pro deo ſi nō pudet ineptiarū· cur vel̄ nō piget expenſarū. Multa quidē et alia ſuggērebat addenda larga materia· ſed auellit me· et ꝓpria ſatis anxia occupatō· et tua frater. Ogeri nimiſeſtinata diſceſſio· q̄ videlicet nec morari diutiꝰ acq̄ſcis· nec abire tn̄ abſq; recenti opuſculo. Facio ita q2 qḋ vis· et te dimitto et ſermonē breuio· p̄ſertim q2 vtiliora ſunt pauca in pace ꝙ multa cum ſcādalo· et vtinā hec pauca ſcripſerim ſine ſcandalo. Enim vero vicia carpēs ſcio me offendere vicioſos· poteſt tamē fieri volente deo aliq̄bꝰ quos me timeo exaſperaſſe potius placiturū eſſe· ſed ſi deſinant eſſe vicioſi· ſi videlicet et diſtrictiōres deſinant eſſe detractores· et remiſſiōres amputēt ſupfluitates· ſi ſic quiſq; bonū teneat qḋ tenet· vt alium aliud tenentē non iudicet ſi quis cepit iam eſſe bonus non inuideat melioribus· et qui ſibi videtur agere melius bonū nō ſpernat alteriꝰ· ſi qui diſtrictius viuere p̄nt· eos qui nō p̄nt nec aſpernēur nec emulentur· et q̄ non poſſūt eos qui poſſūt ſic mirentur vt nō temere imitentur. Sicut eñ nō licet hijs qui maius aliqḋ forte vouerunt ad id qḋ minꝰ eſt deſcendere· ne apoſtatentur· ſic nō omnibꝰ expedit de bonis minoribus ad maiora trāſire· ne p̄cipitentur. Scio quippe nōnullos de alijs et congregatōibꝰ et inſtitutōibꝰ ad noſtrū ordinē puolaſſe· pulſaſſe· intraſſe· q̄ h̄ quidē agēdo et ſuis ſcādala reliq̄runt· et nob̄ nichilominꝰ attulerunt· dum q̄ntū illos ſua temeraria diſceſſione tātū nos ſua turbauerūt miſera conuſātōe. Et qm̄ ſupbe ſpreuerūt qḋ tenebant· et temere p̄ſumpſerūt qḋ nō valebant· digno deus exitu eorū tandē bene pateſecit ignauiam· q2 et impudenter deſeruerūt quod imprudēter arripuerunt· et turpiter ad id qḋ leuiter deſeruerāt redierūt. Cum eñ clauſtra nr̄a ſui potiꝰ ordinis īpacientia ꝙ deſiderio nr̄i expetierūt· oſtendunt qḋ ſunt· dum a vobis ad nos a nobis ad vos inſtabili leuitate puolātes· et nobis et vobis et omnibus bonis ſcandalum faciūt. Quāꝙ nonnullos eorum nouerimꝰ qui et fortiter deo auctore ceperunt et ipſo protectore fortiꝰ pſeuerant· ſecuriꝰ eſt tn̄ vt pſeueremus in bono qḋ cepimus· ꝙ vt incipiamus vbi nō pſeueremꝰ· et hoc pre omnibus ſtudeamus· quo ſcd̄m apl̄i conſilium omnia noſtra in caritate fiant. Hec eſt noſtra de veſtro et nr̄o ordine ſententia· hec nr̄is· hec nō de vobis· ſed vobis ſolere me dicē nullus melius michi teſtis erit ꝙ vos· et ſi quis me nouit ſicut vos. Que in veſtris laudabilia ſunt laudo et predico· ſi q̄ repꝛehenſibilia ſunt vt emendentur vobis et alijs amicis meis ſuadere ſoleo· hoc nō eſt detractō· ſed attractō quod vt nobis a vobis ſemp fiat omno p̄cor et ſupplico

Apologia. Beati Bernardi Abbatis Clareuallen̄ Ad. Cluniacen̄· de. Concordia ordinum ſiue excuſatio eius ad eoſdē

Finit feliciter

Tabula . Epl̄arum . Beati . Bernhardi . Abbatis Clareuallen̄

Ad . Robertū nepotem ſuū qui de ordine . Ciſtercien̄ . ad Cluniacenſes tranſierat. Prima
Ad . Fulchonē adoleſcente . qui poſtea fuit Lingonen̄ . archidiaconus qui et de religione ſua exierat et nolebat reuti . inducitus vt rediret Secunda
Ad quoſdam canonicos regulares . q̄ conquerebātur de quibuſdam ſuis fratribꝯ . p̄ eo ꝙ ad ordinem ciſtercien̄ . trāſierant Tercia
Ad Arnoldū . Abbatē . Morimūdi . q̄ loco cedē volebat . et vitam ducere ſolitariam . ne gregem ſuū deſerat . ratōnabilibꝯ pſuaſionibꝯ adhortatur Quarta
ad adam monachū exhortās eū ad . Conſtāciā in ordine ciſtercien̄ . et increpās eū de mutatōe tāti propoſiti . q̄ predicto abbati adheſit Quinta
Ad Brunonē colonienſem . vt laboret quatenꝯ fratres q̄ cum arnoldo abbate ſupradicto vagabantur ad ordinē ciſtercien̄ . reuertātur Sexta
Ad eum quē ſupra . Adam monachū . exhortans vt ad ſuū redeat monaſteriū . a q̄ ſeductꝯ abijt Septima
Ad brunonē colonienſ . reſpōdēs conſultatōi eiꝯ an conſentire debeat electioni que de ſe vt epus eſſet facta fuerat Octaua
Ad eundē iā archiepm̄ colonienſem . exhortatoria ad benefaciendum . et in dei timore paſtorale officium exercendum Nona
Ad eundē hortans vt mādatum pape viriliter exequatur . et ſic vindicet facinus pro q̄ papa ſcribit et alij a ſimilibꝯ compeſcātur Decima
Ad carthuſien̄ . multa illic ponit de caritate et verba pulchra inter religioſos competētia Vndecima
Ad eoſdē excuſatoria q2 eos ꝓpter occupatōes iminētes nō viſitauit rogās vt orēt p̄ eo xij
Ad honoriū papā . cōmendās electū cathalaunenſem et ſupplicās p̄ cōfirmatōe electi xiij
Ad eūdē ſupplicatoria p̄ monachis diuionēſibꝯ q̄s lugdunēſes . ſup quibuſdā eorū poſſeſſionibꝯ indebite vexabāt xiiij
Ad aymericū . Cancellariū ſedis apl̄ice ſupplicans ei vt cauſam monachorū diuionenſiū de qua ſupra habeat cōmendatā xv
Ad dominū petrū p̄ſbiterū . Cardinalem . p̄ eiſdē in cauſa eadē xvj
Ad dñm petrū diaconū cardinalem excuſatoria . q2 nō acceſſit ad eū . et inuitat ipm̄ ad viſitādū monaſteriū ſuū . et fratres . ac pmittit copiā ſcriptorū . xvij
Ad eundem ſcribēs verba affectōis et caritas inter amicos xviij
Ad eundē vt pmiſſū ſibi ſeruet et compleat xix
Ad aymericū ſedis apl̄ice . Cancellariū pmouens apd̄ illū negociū remēſe qd̄ ad curiam ferebatur . xx
Ad . Matheū legatū . vt ſibi parcat q2 nō compleuit mādatum ipius impediēte illū ſua infirmitate . xxj
Ad Vmbaldū lugdunenſem . Archiepm̄ pro epo Maldēſi vt non faueat conquerentibus apud illū de ipo xxij
Ad altonem trecenſem Epm̄ q̄ febre confractꝯ pauperibꝯ omnia dederat . cōmendans eum pro huiuſmōi et laudās paupertatē xxiij
Ad mgr̄m Giſelbertū . Vniūſalē epm̄ londonien̄ . cōmēdās eū q2 bona ſua diſperſit paupibus . et de laude iuſticie et paupertatis xxiiij
Ad . Vgonē . Rothomagenſem . Archiepm̄ . hortās vt cū ſit cōſtitutꝯ inter malos et malis pſīt . paciētia in vtriſque maneat ipe bonus xxv
Ad Guidonē lauſanēſem epm̄ . hortās eū ad epale officiū bene exercendū xxvj
Ad ardicionē gebennēſe . electi . Vt exaltatōem ſuā gr̄e dei nō ſuis meritis aſcribat xxvij
Ad eundē iā epm̄ hortatoria . Vt vetera penitꝯ exuens virtutibus ſtudeat inſudare xxviij
Ad . Stephanū metēſem epm̄ ōba exultatōis . q2 bn̄ ſe habebat poſt creatōem ſuā xxix
Ad alberonē pmiceriū metēſem xxx
Ad . Vgonē . Comitem . Campanie militem templi factum xxxi
Ad abbatē ſancti . Nicaſij . Remenſ . ōba cōſolatiōnis in tribulatōe . quā paſſꝯ eſt p̄ q̄dam fratre q̄ diſceſſerat et trāſierat ad aliā religionem xxxij
Ad Vgonē pōtiniacenſ . abbatem excuſans ſe p̄ q̄dam monacho q̄ ad aliā trāſierat religionem xxxiij
Ad drogonē monachū exhortatōes ad cōſtantiā et pſeuerātiā in cepto ꝓpoſito xxxiiij
ad mgr̄m . Vgonē farſitū intercedens p̄ q̄dam oppſſo et excuſans ſe de q̄buſdā xxxv
Ad eundē excuſatoria q2 cōpendioſe reſcripſit rogās ꝙ mortuū nō pſequatur xxxvi
ad . Comitem . Theobaldum . Rogās p̄ q̄dam . ſ . ſu pradicto . Vmberto . vt cum eo miſericorditer agat gr̄aſque referēs ꝙ ſollicitꝯ fuerit p̄ bernardo in ipiꝯ infirmitate xxxvij
Ad eundē excuſatoria de frequētia litterarum agens gratias ei quia miſertus fuerat pro quo rogauerat hūberti . ſed et cōquerēs ꝙ nō ſeruabat quod ſibi p̄miſerat xxxviij
ad eundē ſupplicās p̄ q̄buſdā oppreſſis . et excuſans q2 apd̄ eū tam freq̄ns in p̄cibꝯ eſt xxxix
Ad eundē p̄ q̄dā paupe p̄ces et cōmēdatōes xxxx
ad eundē p̄ces pro quodā dei ſeruo . et excuſat ſe de freq̄ncia ſcribēdi xli
Ad henricū . Senonen̄ . archiepm̄ . cōmendatoria . informatoria et in m̄ltis vtilis valde et bona xlii
ad eundē ſupplicās p̄ eccl̄ia moliſmen̄ xliij
ad eundē adhuc ſupplicat vt exaudiatur p̄cibꝯ pro eadē eccl̄ia xliiij
Quadragesimaquinta epl̄a hic nō habetur
ad ludowicū regē francorū interponēdo ſe ad pacē et cōcordiam reformandam inter ipm̄ et epiſcopum pariſienſem xlvi
Ad dominū papā honoriū . ſupplicans p̄ reformatōne quarūdam l̄rarum ſubrepticiarum interp̄tatarum contra epos francie xlvij
Ad eundē ex pſona Humfridi . Carnotenſ . epiſcopi ſup priori negocio xlviij
Ad aymericū ſancte . Romane ſedis cancellarium de pſata materia et contra obtrectatores ſupplicans

ne credat eiſdē xlviiii
Ad papā honoriū p henrico. Senoneñ archiepo
vt oppreſſioni eiꝰ ſubueniat contra regem · nec eum
pmittat ceteroſq; prelatos cōfundi l
ad eundē vnde ſupra vt ſubueniat li
Ad aymericū cancellariū romanū vnde ſupra lii
ad eundē pro epiſcopo Carnoteñ · q: noluerit tranſi
re mare · et conq̄ritur de onere cauſarū rogatq; ex
imi ſe ab audiētia earūdē liii
Ad eundē p quibuſdā amicis ſuis quos idem repu
tat eum eo liiii
ad eundem p̄ces p quodā abbate et adhortationes
in bono lv
Ad. Gaufridū carnotenſem epm lvi
ad eundē vt intercedat pro quodā apud comitem
bleſenſem lvii
Ad eundē reſpōſio ſup quodā voto lviii
ad Ebalū . Cathalaneñ · epm vt pvide ſe habeat in
electōe cuiuſdā in ſua dyoceſi facta lix
Ad. Guilenū lingoneñ epm · pro monaſterio ſac
ti. Vrbani diuioneñ et p reſtitutōne quorūdā iuriū
ipius ecclie lx
ad eundē lxi
Ad Richuinū tulleñ · epm remittens ei petōrem
q̄ndā vt illi penitētiam iniungat · et rogat quatenꝰ
locū ei pvideat vbi eandē cōmode agere valeat lxii
ad henricū virduneñ epm · mittēs ad eū quādā pec
catricē cuiꝰ peccatum audiuerat rogās vt ei penitēti
am iniūgat lxiii
Ad eundē excuſando ſe ſup quibuſdā que ſibi con
tra ſe dicta fuerāt lxiiii
ad alexandrū linconeñ epiſcopum notificans ei de
quodā q̄ ordinē ſuum et locū intrauerat et ſuadet de
benefaciendo lxv
Ad abbatē aquiſcincti admirās q cuidā indulſit
audita morte eiꝰ q̄ mlt̄as ei fecerat iniurias · et excu
ſat ſe de receptōe eiuſdē in ordinē Ciſterceñ · lxvi
ad . Gaufrid abbatē ſancti theodorici vt auferat ſca
dalū et rancorē que ſūt inter ipm bernardū et ſup
dictū · abbatē aquiſcincti monaſterij cōſolans nichil
ominus eū ſup tribulatōe ſua lxvii
Ad monachos flauiacenſes qui cōq̄rebātur de bern
hardo p eo q receperat quendā monachū ad ipſos
ptinentē et excuſat ſe ſup illo lxviii
ad eoſdē ſuadēdo eis q acq̄eſcant et excuſat ſe de eiꝰ
ingreſſu lxix
Ad Guidonem abbatē de trib fontib reſpōdendo
ei ad quaſdā q̄ſtiones de ſacrāmento altaris lxx
ad eundē rogās p quodā fugitiuo lxxi
Ad monachos eiuſdē loci monēs eos inter cetera ne
moueātur de trāſlatōe ſui abbatis lxxii
ad renaldū fuſiniaceñ · abbatē corripiendo eū q: in
lr̄is ſuis p̄rem et dn̄m ipm uocauerat lxxiii
Ad eundē monēs eū vt pacienter ſe gerat in regimi
ne ſuſcepto · et q bonorū vtatur cōſilio lxxiiii
ad eundē ſup eodē lxxv
Ad artaudū pruliacenſem abbatē lxxvi
ad eundē dādo ei conſiliū de quodā religioſo ſuo q̄
vxorē ſolēniter duxit q̄d faciēdū ſit de eo lxxvii
Ad mgr̄m Hugonē de ſācto victore diſcuſſio ſup
pluribꝰ articulis ſcripturarū et reſpōſio ad q̄ſdam
illorum lxxviii
ad ſugeriū abbatē ſancti dionyſij gaudēs de mutati
one vite ſue et ſuorū ſcribit mlt̄a et pulchra de mili
cia ſpūali · et inuehitur cōtra q̄ndā diaconē · q̄ contēp
to officio curias ſeq̄batur lxxix
Ad abbatē lucā ſup quodā cōuſo lapſo lxxx
ad Guidonē abbatē moliſmēſem cōſolatoria lxxxi
Ad. Gerardū abbatē pultarienſem excuſando ſe q:
q̄d ſcripſerat ad Comitē niuernenſem pro bono et
pace ſcripſerat lxxxii
ad abbatem ſancti iohannis . Carnoteñ · qui relicto
grege pponebat viſitare terram ſanctā diſſuaſoria
ne vadat lxxxiii
Ad ſymonē abbatē ſancti nicolai p̄mittens vba cō-
paſſionis reſpondēs petitis aſtruēs mlt̄a dimitten-
da pp̄ter ſcandalū et docēs quid agere debeat circa
fratres recedē volētes lxxxiiii
ad eundē p quodā fugitiuo vt eū recipiat et penā
temperet lxxxv
Ad wilhelmū abbatē ſancti theodorici qui ſuadebat
vt excuſaret ſe erga abbatē cluniaceñ · qui rancorem
contra eū cōceperat · et reſpondet q: nō videt q poſ-
ſit et debeat facere lxxxvi
ad eundē de mutuo amōre lxxxvii
Ad eundē renūciās ei q̄d fecerat de quodā fugitiuo
et certificat de ſtatu ſuo lxxxviii
ad ogeriū. Canonicū regularē q̄ p̄latōem dimiſe-
rat et ad locū vnde venit redierat lxxxix
Ad eundē excuſans ſe q tarde reſcripſerat et q: non
mittit ſcripta quedā que ab eo pecierat lxxxx
ad eundē excuſans ſe de lōga ep̄la nō miſſa · et q: ſi-
milē ñ miſit q̄d pecierat pmittēs ſe miſſurū lxxxxi
Ad eundē rogās vt ceſſet hincinde dictamina et va
cetur cōtemplatōi · notificatq; infirmitatē ſuā lxxxxii
ad abbates queſſione congregatos ſuaſoria bono-
rum lxxxxiii
Ad henricum regem anglorum vt faueat nuncijs
ſuis lxxxxiiii
ad henricū epm vintoniēſem · grates referēs de gr̄a
apud eū inuēta et rogās vt p latorē p̄ñciū velle ſuū
ei reſcribat lxxxxv
Ad abbatē cuiuſdā monaſterij Eboraceñ · vnde pri
or exierat cū aliq̄t fratribꝰ excuſans ſe q: nō reſpon-
det quibuſdā petitis lxxxxvi
ad archiepm Eboraceñ. Exultādo de fama eiꝰ · et q:
factꝰ ē pauperū zelator atq; defenſor lxxxxvii
Ad Richardū fontaneñ · abbatē et ſocios eius exul
tans de cōualeſcentia ſua et quia tam fructuoſa fue-
rat ad ſalutem lxxxxviii
Ad ducē. Cōradum q̄ inuadē volebat terrā Comi
tis gebneñ · et rogat de pace et cōcordia lxxxxviiii
De machabeis · ſ; ad quē ſcripta ſit ignoratur c
Ad quedā religioſum quē audierat male in mona
ſterio cōuſari. ſ; falſū erat ci
Ad quedā p̄latū amicū ſuū exultās q: cognouit q
pauperū factꝰ eſſet zelator et libēter eos foueret cii
Ad q̄ſdam religioſos pro quodam fratre fugitiuo
vt eū correctū recipiāt ciii
Ad quedā abbatē amicū ſuū ſcribens ei de modo ſe

habēdi circa q̄ndā ingētum cōitatē cōturbātꝰ c. iiii
Ad q̄ndam monens vt pauperū ſit amicus. et vitā in bonum dirigat c. v
ad magiſtrum Gualderiū de caluo monte ſuadēs ei q̄ cōuerat ſe ad bonū et tractat multa de morte et exitu vite c. vi
Ad romanū Romane Curie ſubdiaconū. vt vitā mutet in melius c. vii
ad mgr̄m henricū. Murdac exhortatōes ad bonā et ſcl̄m relīquēdum c. viii
Ad thomam prepoſitum de Beuerla ut ꝓmiſſa ſol uat. mundū deſerat. et ſtatum ſuū piculis plenū in melius cōmutet c. ix
ad thomā q̄ndā de ſctō. Ademaro vt ſoluat ꝓmiſſū conuſſionis qd̄ diu facē diſtulerat c. x
Ad illuſtrē Manfridum de perona et ſocios eiꝰ c. xi
ad parētes eiuſdē Manfridi cōſolatoria q2. Claram uallē intrauerat et ſcl̄m reliq̄rat c. xii
Ex pſona helie monachi ad parentes ſuos. qui triſtes de ſua cōuerſione ad deum renunciantē ſctō eū retrahere nitebātur c. xiii
Ad Manfridū lexouienſem. qui exiuerat de Clara ualle exhortans vt redeat. quia leto vult eum animo ſuſcipe c. xiiii
Ad Sophiam virginē exhortās eam vt firma ſit in religione ſuſcepta c. xv
ad altram quandā ſanctimonialem. que vouerat religionem intrare et differebat c. xvi
Ad ſanctimonialem quādam de monaſterio ſancte marie trecen̄. q̄ de monaſterio exire volebat. et ducere vitā ſolitariā et heremiticam. exhortans eam vt in ſua maneat vocatione ꝓpter periculum et ſcādalum c. xvii
Ad Ermingardem. q̄ndam Comitiſſam Britānie vba affectōis et deuotōnis c. xviii
ad eandē congl̄ulādo ei de bono ſtatu ipiꝰ. ſignificans q̄ eam in ꝑimo vidē diſponit c. xix
Ad beatricem nobilē et religioſam matronā. regraciādo eidē q̄ de ſtatu ſuo ſollicita fuerit c. xx
ad ducē et ducilliam lothoringie. petēs vt donatōes fratribꝫ ſuis factas ſeruēt inconcuſſas c. xxi
Ad duciſſam ſupradictā exultans ꝑ deuotōne quā erga fratres ſuos habet. et rogans vt ei ſuum notificet aduentum c. xxii
ad duciſſam. Burgundie p̄ces pro quodam pro q̄ alias eam rogauerat c. xxiii
Ad Hildebertum thuronen̄. Archiep̄m qui nondum receperat dominum innocentium papā. monendo vt et ipm p̄rem et papam recognoſcat vt cetri principes et alij ꝑlati c. xxiiii
ad mgr̄m Manfrid̄ de loratoria ſup eodē negocio vt dimiſſa quiete ſurgat ad expugnādam beſtiā. et legem defendendā c. xxv
Ad ep̄os aquitanie contra Gerbard̄ Engoliſmen̄ qui legatū ſe faciebat ſciſmatico pape aduſꝰ papā innocētiū. adhortās eos ne ſeducantur ſed domino innocentio adhereant de cuius electione legitime conſtat c. xxvi
ad ludowicū. Regē francie vt nō impediat cōſiliū cōgregari in q̄ tractāda erāt negocia eccl̄ie c. xxvii
Ex pſona ducis Burgūdie exhortatō ad. Comitē pictauen̄. vt adhereat innocencio ſicut cetri principes et reliqua mlr̄itudo c. xxviii
Ad eundē vt reuocet clericos quos de eccl̄ia ſancti hylarij eiecerat c. xxix
ad ianuenſes regraciando eis de honore ſibi exhibito per eos rogans vt firmiter teneant pacem factā cum piſanis c. xxx
Ad piſanos vt pape innocencio quē receperant fideliter adhereant aduenientes honorent et gl̄am ſuā nō minuant c. xxxi
ad. Mediolanenſes. exhortans vt deuoti ſint eccleſie romane c. xxxii
Ad clerū mediolanen̄. laudās eos q2 remiſſa ē ciuitas ꝑ ipſos ad deuotōem eccl̄ie romane c. xxxiii
ad vniuerſos ciues Mediolanen̄. gaudens de fauore quem apud eos habere dicitur. promittens redire ꝑ eos et vacare ad hoc vt vicini ipſorum ad pacē redeant c. xxxiiii
Ad nouicios apud mediolanū conuerſos ꝓmittēs viſitare eos in reditu et eos conſoletur et ipſis opē ferat c. xxxv
ad petrū papien̄. ep̄m. confortans eum quia collaborator et adiutor eiꝰ eſt c. xxxvi
Ad eundē rogās vt dalphinū quē mittit ad pedes eiꝰ ꝑ offēſa ſibi fcā cū miſericordia recipiat c. xxxvii
ad imperatricē romanorū vt benigne recipiat mediolane ad eam de ipiꝰ mandato venientes ne cōfundātur qui eos ad hoc induxerūt ſi inexorabilis inueniatur c. xxxviii
Ad henricū Regem anglorū notificās ei ingreſſū dn̄i pape innocencij in vrbem c. xxxix
ad lothariū imperatorē inuitans eum ad ſuccurſum eccl̄ie romane c. xxxx
Ad eundē narrās obſequia q̄ fecerunt piſani eccleſie romane et imperator. et eos dignos retributōe oſtēdit vō indignatōe c. xxxxi
Ad Vmbertū igniacen̄. abbatē q̄ abbaciā ſuā dimiſerat ꝓpterea iucbitur cōt eū ipbās q̄ fecit. c. xxxxii
ad abbatē Guarinū alpen̄. congl̄ulādo ei de bono odore fame ſue et ſuorū exhortās de augmēto c. xliii
Ad monachos alpen̄. deſtitutos abbate cōſolās eos et rogat de alio bono digēdo ex quotundam conſilio c. xliiii
ad ſuos Clareuallen̄. exhortans eos vt in abſentia ſua orent ꝑ eo et diuinis intēdāt officijs c. xlv
Ad eoſdē vba affectōis et caritatis. excuſans morā ſuā ꝓpter negocia eccl̄ie c. xlvi
ad abbates in Ciſtercio cōgregatos petens vt orent ꝑ eo ad dn̄m. quatenꝰ erutus ab hoc labore in quo eſt. poſſit redire ad eos c. xlvii
Ad Burchardum Balernen̄ Abbatem. exultando de his q̄ ſcripſerat ſibi tam grata. tam vtilia. et rogat de pſeuerātia c. xlviii
ad abbatē Cluniacen̄. grās ei reddēs de lr̄is cōſolatorijs ſibi miſſis in religione lōginqua et notificat ei mortē quorūdā aduſariorū eccl̄ie romane c. xlviiii
Ad eundē c. l
ad eundem vt ſupſedeat ab inquietatōe monaſterij ſancti Bertini c. li

Ad dñm papam innocencium· vt nunc in proſpe-
ris conſtitutus cõpaciatur afflict⁹ eccłie· et cõpeſcat
potentũ iniurias
c lii
ad philippũ thuroneñ· eccłie electũ· qui male dirige-
bat greſſ⁹ ſuos reuocãs eum ad bonũ c liii
Ad dñm innocẽciũ papã ꝓ epo trecenſi vt cõpeſcat
inſolenciã clericorũ ei⁹ q᷑ eccłiam turbãt c liiii
ad Bernardũ de portis ordinis carthuſieñ· excuſan-
do ſe de ſcriptis ſuis q̃rum copiã petebat c lv
Ad eundẽ excuſans ſe ꝙ põt eũ viſitare c lvi
ad dñm papã innocẽciũ ꝓ eodẽ iam dicto bernar-
do in epm̃ electo ſuadẽs ei vt nõ collocet ipm̃ inter
lombardos· ſed ſtatuat in loco vbi poſſit pͤeſſe pari-
ter et ꝓdeſſe
c lvii
Ad eundẽ pro clericis aurelianeñ· ſupplicans vt cõ-
paciatur eis in aduerſitatib⁹ ſuis maturũ ponẽs cõ-
ſilium
c lviii
ad aimericũ Cancellariũ Romanorũ · pro eiſdẽ et
ꝓ eodem
c lix
Ad papã innocenciũ ſup interfectõne mgr̃i thome
prioris ſancti victoris pariſieñ ſupplicãs vt actorẽ
tãti facinoris puniat ſic· vt alij tẽreantur c lx
ad eundẽ in pſona ſtephani pariſieñ epi Vnde ſupra
ſupplicans pro vindicta· verba planctus illic inueni-
es pulcra
c lxi
Ad aimericum Cancellariũ in pſona eiuſdem epi
ꝓ eodẽ ſcelere
c lxii
ad dñm papã innocenciũ ſupplicãs vt apponat re-
mediũ cõtra tantã ambicionẽ tantã abuſionẽ q̃ ir-
repſit ne ſcilicȝ ꝓ potentiã i eccłijs intrudãtur c lxiii
Ad aimericum. Cancellarium romanorum ſuper
eodem
c lxiiii
ad iohannẽ Cremenſem pͥſbiterũ cardinalẽ ſup eo-
dẽ incitãs eũ ad vindictã facinoris ſupradicti c lxv
Relatio cauſe electõis lingoneñ· domino pape in-
nocencio multa narrans de tergiuerſationib⁹ et ſoer-
ſucijs
c lxvi
ad falconẽ decanũ et Guidonem theſaurarium lug-
duneñ· eccleſie vnde ſupra cõmendando eos quia ſe
oppoſuerunt in defendẽdo eccleſiam hortans ad per-
ſeuerantiam
c lxvii
Ad dñm papã innocenciũ ſup eod negocio c lxviii
ad eundẽ ꝓ eodẽ
c lxix
Ad epos et cardinales Romane. Curie in eodem
negocio implorans eorum auxilium contra dictã
electionem
c lxx
ad dñm papã innocenciũ ſup eodẽ negocio c lxxi
Ad ludowicũ iuniorẽ francorum regem primo cõ-
mendans priorẽ ſuum electũ lingoneñ · et plangit
q᷑ ſibi ſubtrahitur et ſupplicat regi ꝙ nõ grauet ec-
cleſias nec grauari ꝑmittat · ſic fama eſt ſed malos
repellat
c lxxii
ad dñm papam ſupplicando ꝓ ſuo archiepo lug-
duneñ· falcone vt apud eum fauorẽ inueniat et ip-
ſum cũ honore remittat
c lxxiii
Ad eundẽ in pſona Godefridi lingoneñ· epi ſuppli-
cans pro cõfirmatione lugduneñ· electi et commen-
dans eum in multis
c lxxiiii
ad ipm̃ falconẽ electũ lugduneñ· hortãs eũ ad amo-
rẽ pauperũ et vt diligat quoſdam frẽs ſui ordinis
et nõ ꝑmittat iniurijs affici emulorũ c lxxv
Ad. Canonicos lugduneñ· de cõceptione ſancte ma-
rie ṽginis · vtrum eam celebrare debeant et quid in-
de ſenciat ipſe
c lxxvi
ad pͣtriarcham iheroſolimorũ regrãdo q᷑ ipm̃ ſuis
lr̃is ꝑuenit et rogat eum de templarijs c lxxvii
Ad dñm papã innocenciũ ex pſona alberonis tre-
uereñ· Archiepi excuſatoria q᷑ ipm̃ in pſona ꝓpria
nõ viſitauit· ſed ꝑ nunciũ. Significat ei etiã eccle-
ſiam vltramontanã in fide et deuotione ipi⁹ firmã
et ꝙ dñs rex ſe accingit in cõſiliũ eius c lxxviii
ad eundẽ in pſona eiuſdẽ conq̃rens de duricia ſub-
ditorũ et malicia eorũ· et mittit nũciũ de crudelitate
ſupplicãdo vt anguſtijs ſuis compaciatur c lxxix
Ad dñm papã innocenciũ notificans ei quedã in q̃-
bus eccłia Gallicana ſe dicebat oppreſſam ꝑ eam
et ſupplicat vt deſiſtat
c lxxx
ad eundẽ ꝓ eodẽ c lxxxi
Ad eundẽ pro eodem cõtra quoſdã monachos ſup-
plicans vt quod eis ꝑ ſubreptõnem cõceſſit reuocet
et archiepo faueat
c lxxxii
ad aimericũ. Cancellariũ curie Romane regrãn-
do ei de multiplicitate beneficiorum que facit in eũ
c lxxxiii
Ad henricũ Senoneñ· archiepm̃ q̃ contra iuſticiam
mĺta faciebat· nec corrigi volebat c lxxxiiii
ad Conradũ regem Romanorũ vt pareat ſenten-
cie domini pape
c lxxxv
Ad dñm papam innocenciũ exultando de bono ſta-
tu eccleſie et excuſans ſe ꝙ ad pͤſens fratres ad eum
mittere nõ poſſit
c lxxxvi
ad Euſtachium occupãtorem . Valentiniane ſedis
monens caritatiue vt deſiſtat et ceſſet a tali facino-
re
c lxxxvii
Ad Simonẽ filiũ Caſtellani· primo ṽba affectõis
poſtea pͤces ꝑ monaſterio de Valcellis vt illud fo-
ueat et defendat
c lxxxviii
ad epos Senonas cõuocando · ꝓ defenſione fidei
exhortãs eos vt viriliter ſtent · cum ſit cauſa criſti et
eccleſie
c lxxxix
Ad epos et Cardinales curie Romane ſup eodem
vt parent ſe ad defenſionem fidei cõtra hereticos qui
multiplicari videbantur
c lxxxx
ad dñm papã de eodẽ ponens ṽba luct⁹ ſup dabili
ſtatu eccłie· et q᷑ pullulabant fortẽ hereſes· excitans
eũ ad reſiſtend et impugnandum viriliter c lxxxxi
Ad dñm papam ſup eodẽ· tãgens mĺtos errores in
quib⁹ dogmatiȝando q̃dam magiſter pariſi⁹ errabat
refellens eos vere fidei documẽtis c lxxxxii
ad eundẽ ex pſona dñi Remenſ et quorundã ali-
orum ſup eodẽ negocio rogantium vt huic peſti re-
medium ponatur
c lxxxxiii
Ad epm̃ Conſtancieñ· Contra Arnoldũ de. Brixia
hereticũ peſſimũ q̃ multa iniqua diſſeminabat ſup-
plicãs vt capiatur et includatur c lxxxxiiii
ad Guidonẽ legatum contra eundẽ c lxxxxv
Ad mgr̃m Guidonẽ de. Caſtello q̃ ſupra memora-
ti petri diſcipulus fuerat· et de quo potiſſimũ idẽ pe-
trus pͥſumebat q̃ et poſtea papa electus et Celeſtin⁹
appellatus eſt· contra ſuũ magiſtrũ petrũ abailardũ

heretici eidē ſcribit
Ad mgr̄m juonē Cardinalē cōtra eundē· c lxxxxvi
ad petrū Diſuntinū cōquerēdo de his q̄ ſūt facta p c lxxxxvii
eum abbatē cariloci
Ad dn̄m papā innocentium p abbate cariloci qui c lxxxxviii
ꝓpter iniurias ſibi factas ſedē apoſtolicam appella:
uit· vt q̄ete ſue puideat
ad eundē ſup eodem c lxxxxix
Ad mgr̄m Vlgeriū Andeganeñ . Ep̄m pro graui cc
querela que inter ip̄m erat· et abbatiſſam fōtis ebrā
di exhortatōnes ad pacem
ad Balduinū abbatē monaſterij reatini exhortans cc i
eū ad bona et inſtruit in officio paſtorali cc ii
Ad Clerum Senoneñ · pro electōe noui paſtoris
facienda
ad ep̄m et clerū treceñ · contra quēdam q̄ malas te cc iii
nebat vias vt eum corripiāt
Ad abbatem ſancti Albani congratulādo de bonis cc iiii
operib⁹ et fama eius
ad Ep̄m Roureñ · excuſatoria ſup q̄buſdā cc v
ad Reginā jheroſolimorum cōmendans ei quēdā cc vi
conſāguineū ſuū
Ad Rogeriū Regem Sicilie exultando de bona cc vii
fama ei⁹ et maxime q̄ʒ zelator eſt pauperum cc viii
ad eundē mittēs ſibi quoſdā de fratrib⁹ ſuis ad habi
tandū in regno ſuo et recōmēdās ſibi eoſdē cc ix
Ad eundē pro fratrib⁹ quib⁹ ſupra regraciando ei :
dem q̄ eos bene recepit
ad dn̄m papam jnnocentium. Recōmendās ei epi cc x
ſcopum Remenſ· ad Curiam accedentem cc xi
Ad eūdē Recōmēdatoria p dn̄o Cantuarieñ cc xii
ad eūdē p quodā amico ſuo mltū afflicto cc xiii
Ad eundē cc xiiii
ad eundē ſupplicans p quibuſdā vt eos ſibi habeat
recōmendatos
Ad eundē excuſans ſe de freq̄ncia lr̄arum et iterum cc xv
ſupplicans p quibuſdam
ad eundē p Comite Radulfo et vxore eius de q̄rū cc xvi
diuorcio agebatur excuſans Comitē Theobaldum
et archiep̄m Bituriceñ·
Ad eundē p Comite Theobaldo · qui tribulatōes cc xvii
paciebatur ꝓpter iuſticiā
ad eundē nouiſſima excuſatoria ſup teſtamēto ma: cc xviii
giſtri iohānis legati
Ad tres epos Curie Albericū oſtieñ. Stephanū· pe: cc xix
neſtrinū· et ygnarū Tuſculanū ſupplicādo p rege
de cuius diſcordia multa mala procedebāt · et time
bantur futura peiora
ad Ludowicum Regē francorū de facto Comitis cc xx
Theobaldi et Comitis Radulfi de q̄ ſupra cc xxi
Ad eundē . Vnde ſupra
ad joſlenū ſueſſioneñ· ep̄m et. Eugerium ſācti dio cc xxii
niſij abbatē ſup eodem
Ad ep̄m ſueſſioneñ · duriſſime reſcribētem ei ita vt cc xxiii
hec fuerit. Salutē in dn̄o et nō ſpiritū blaſphemie
excuſans ſe apud eum rogās q̄ʒ de pace regni et bo:
nis conſilijs
ad ſtephanū peneſtrinū. Ep̄m excuſando ſe ſup q̄: cc xxiiii
buſdam que ſibi imponebantur
Ad ep̄m ſueſſioneñ· p pace regni cc xxv
cc xxvi
Ad Regem Frācorum ludowicū· exorans de pace
et ſuadēs bona
ad ep̄m ſueſſioneñ· ſupplicans vt eum afflictū exau cc xxvii
diat et compaciatur ſibi
Ad petrum Cluniaceñ· abbatem conq̄rentē q̄ ſibi cc xxviii
nō ſcriberet excuſans ſe apō eundē
ad tres Epos· oſtieñ. Tuſculanū· peneſtrinū· p ab: cc xxix
bate latiniaceñ · cui mlta fl̄a imponebantur excu
ſans atq̄ʒ cōmēdās eū· et rogās p illo
ad eoſdē p quodā abbate q̄ accuſabatur cc xxx
Ad eoſdē p ecclia meteñſi afflicta cc xxxi
ad johannē abbatē de buſcio qui abbaciam ſuam cc xxxii
reliq̄rat et in ſolitudinē abſceſſerat hortans eum vt
ad locum ſuū reuertatur
Ad herbertū abbatē ſancti ſtephani diuioneñ · cōtra cc xxxiii
quēdā q̄ fl̄a q̄dam ſcripſerat de ip̄o cc xxxiiii
ad dn̄m papam Celeſtinū de jntruſo Eboraceñ· vt
huic piculo prouideat
Ad totam. Curiam vt ſupra· vt āmoueatur intruſ⁹ cc xxxv
iſ̄le et teneat ſentencia pape
ad om̄em Curiam Romanā q̄ elegerūt abbatem cc xxxvi
ſancti anaſtaſij in papā Eugeniū· primo inſultans
eis q̄ talem elegerint· poſtea ſupplicans vt ei fideli̇
aſſiſtant
Ad dn̄m papam Eugeniū exultans de ꝓmotione cc xxxvii
ſua· et hortans eū ad bonum
ad eundē de Eboraceñ · intruſo vt quod adhuc in cc xxxviii
cōpletū eſt pficiat
Ad eundē cōtra quē ſup̄ Eboraceñ · intruſu cc xxxix
ad jldefonſū Comitem ſancti Egidij de henrico he: cc xxxx
retico vt viriliter aſſiſtat Oſtienſi· q̄ cōtra dictum he
reticū mittebatur ad ptes ſuas
ad tholoſanos poſt reditū ſuū · vt firmiter ſtent in cc xxxxi
fide et fl̄is nō credāt p̄dicatorib⁹
Ad Romanos q̄ diſceſſerunt a dn̄o papa Euge cc xxxxii
nio vt ei recōcilientur
Ad Conradū Regē Romanorum de iam ꝓmiſ ·cc xxxxiii
ſa controuerſia ꝓpl̄i romani et pape vt eum tollat
nec talē in ecclia cōfuſionē ſtare pmittat cc xxxxiiii
ad dn̄m papā p Aurelianeñ· epo cōmēdās eū ſibi
et de q̄buſdā alijs certificans papam cc xxxxv
Ad dn̄m papā p Aurelianeñ· q̄ depoſit⁹ ē vt eum eo
papa miſericorditer agat et ei proui deat cc xxxxvi
ad eundē cc xxxxvii
Ad eundē contra quendam ſupplicans ne ei credat
cum ſit mendax cc xxxxviii
adeundē p electo Valentinē· cōmendans eum ſibi
et ſupplicās p eius confirmatione cc xlviii
Ad quēdā bernhardū priorem portarū et confratres
ſuos excuſans ſe de quibuſdam ſibi impoſitis cc l
ad dn̄m Eugeniū papam ſupplicans p pace quo:
rūdam monachorum cc li
Ad eundē cōtra Eboraceñ· q̄ multos affligebat pe:
tens vt abſcendatur arbor mala cc lii
Ep̄la dn̄i jldeberti Thuroneñ· Archiep̄i ad bernhar
dū abbatē vba commendationis et affectus cc · liii
Bernardi ad eundē reſponſiua affectōnis plena re
gratians q̄ʒ eū ſuis lr̄is viſitauit cc liiii
Ad dn̄m papā. Eugeniū ſupplicās p ſubſidio ter:
re ſācte et exhortās ad hoc affectuoſe cc lv

Ad eundē cc lvi
ad eundē ſupplicans ei ut quēdam fratrem ad ſe re-
mittat cc lvii
Ad eundē cc lviij
ad Rualenū Abbatē ſancti Anaſtaſij conſolās eū
et ſuadēs vt voluntati domini pape hilariter obedi-
at cc lix
Ad dominū papā Eugeniū p quodam abbate ex-
cuſans eum apd illū cc lx
ad eundē p monachis moſomēſib9 vt ab oppſſoi-
bus eorū liberet eos cc lxi
Ad eundē pro abbate Caſiacēn ·vt ei cōpaciatur et
ſubueniat cc lxii
Epl'a petri abbatis Cluniacēn·ad beatum bernhar-
dum verba affectōis cc lxiii
Epl'a bernhardi ad eundem reſponſiua cc lxiiij
ad ſugerium abbatē ſancti dioniſij grauiter infirmā-
tem·verba multe affectōis cc lxv
Ad dnm papā Eugeniū·contra q̄ſdā q̄ ei fl'a ſug-
geſſerāt ſupplicans vt puniat illos cc lxvi
ad eundē contra quoſdam q̄ ab eo fraude ſubdola
litteras ad apoſtolicū impetrarūt·rogans vt nich-
il p eos lucrentur cc lxvii
Ad eundē p priore carthuſien·petens vt diſcordiā
inter fratres ortā ſedet·et de pace puideat cc lxviij
ad Comitē Theobaldū excuſans ſe q2 nō rogat p
filio ſuo nimis adhuc paruo cc lxviiij
Ad abbatē Cluniacēn· cc lxx
ad quendam epiſcopum rogās eū de reconciliatōe
cuiuſdam cc lxxi
ad dnm papa Eugeniū·ſupplicans vt abbatē triū
fontiū quē ad ſe vocauerat remittat cc lxxii
Ad abbatē triū fontiū p nepote epi Antiſiodoreñ
p quo penitet eum ſupplicaſſe cc lxxiij
ad dnm papam eugeniū pro antiſiodoreñ·electōe
ſcribens ei qd nouerit de ea cc lxxiiij
Ad eundem poſt obitum epi Antiſiodoreñ cc lxxv
ad eundē p abbate Cluniacēn·eunte ad Curiā·ro-
gans vt eū exaudiat atq3 honoret cc lxxvi
Ad eundē pro epo beluacēn ·vt in tribulatōibus
ſuis ei ſubueniat cc lxxvij
ad Comitē henricū vt porcos abbatis de caſtellio-
ne q̄ abſens erat reſtitui faciat cc lxxviij
Item dño pape p antiſiodoreñ·negocio vt illd ma-
ture expediat cc lxxix
Ad abbatē Brunonē de . Clareualle reprehendens
eum ſup q̄buſdam cc lxxx
Regi francorum ludouico junior pro electōe anti-
ſiodoreñ·vt electo et electōi aſſenciat cc lxxxi
ad dnm papā pro quibuſdam fratribus petens vt
ex officio ſuo eis prouideat eo q2 pax reformari nō
potuerit cc lxxxii
Ad eundē pro Remeñ·archiepiſcopo et alijs perſo-
nis intercedens pro eis cc lxxxiij
ad eundē pro abbate ſancti dioniſij quē multū com-
mendat et valde pro eo intercedit cc lxxxiiij
Ad andream auunculum ſuum militem templi vba
affectōis cc lxxxv
ad Reginā Iherosolimorū exhortatoria ad viduita-
tem ſeruādā et ad alia bona opa ſectāda cc lxxxvi
Ad dnm papā p eccl'ia ſancti Eugēdi . Viren·que
quaſi irreparabiliter collapſa erat vt puideat ſi q̄mo-
do reſurgere valeat cc lxxxvii
ad quendam qui cuidam nouo militi a ſuo bono
pposito recedere pſuaſit increpans eum acriter ſuper
hoc forefacto cc lxxxviij
Ad petrum de cella de quodam monacho . Caſiaceñ
qui ad Claramuallem trāſierat excuſans ſe ſuper ei9
receptōne et q2 profeſſū iā reicē nō poterat cc lxxxix
ad dnm papam pro Epiſcopo Cenomaneñ·et qui-
buſdam alijs rogans vt eis gratioſus exiſtat et ha-
beat cōmendatos cc lxxxx
Domino henrico Cardinali preces pro eodem Ce-
nomaneñ· cc lxxxxi
ad dnm Oſtienſ·pro eodem epo cc lxxxxii
Ad dnm abbatē pmonſtrateñ· excuſando ſe de qui-
buſdam q̄ ſibi imponebantur cōmemorans multa
grata obſequia illis ab ipo et ſuis impenſa cc lxxxxiii
Domino oſtienſi de jordano Cardinali q̄ mlta tur-
pia et abhominabilia cōmiſit in legatōne ſua et ro-
gat vt domino pape has litteras ſuas legat ac legi
faciat cc lxxxxiiij
Ad fratres q̄ in ybernia ſunt conſolando eos ſuper
morte pr̄is ſui Malachie epi inuitans ipos ad imi-
tandum illum cc lxxxxv
Ad quendam Amicum ſuum cc lxxxxvi

Explicit tabula Epl'arum Beati
Bernardi cum numero Earum

A d
Adam monachum 5m
eundem 6m
Agnetem 15m
Eundem 20
Eundem plur.
Eundem 52
Eundem 53
Eundem 54
Eundem 55
Eundem 159
Eundem 162
Eundem 164
Eundem 183
Albertonem 30
A m
Amicum suum 296
A n
Andream 285
A r
Arnaldum 4
Ardenenc 27
Eundem 28
Arnaldum 76
Eundem 77
Archiepiscopum eboracen 97
Attonem 23
Alexandrum lincolnensem episcopum 65
B al
Balduinum 230
B e
Beatricem 120
Bernardum portarum priorem 155
Eundem 156
Eundem 75
B r
Brunonem 6
Eundem 8
Eundem 9
Eundem 10
Brunonem abbatem 280
B u
Burchardum 148
C a
Canonicos lateranenses 176
Canonicos regulares 3
Carthusienses 11
Eosdem 12
C e
Celestinum papam 235
C i
Cives mediolan 134
C l
Clerum mediolanensem 133
Clerum senonensem 23
C o
Conradum imperatorem 185
Eundem 244
C u
Curiam romanam 236
Curiam romanam 237
D r
Drogonem monachum 54
D u
Ducem Conradum 98
Ducem et ducissam lotharingie 171
Ducissam eandem 122
Ducissam burgundie 123

E b
Ebalum 59
Episcopos aquitanie 126
Episcopos et cardinales curie 170
Episcopos senonas quosdam 189
Episcopos et cardinales curie 190
Episcopum constantiensem 194
Episcopum roveren 206
Episcopum suessionensem 224
Eundem 226
Ermengardem 118
Eundem 119
Eugenium papam 238
Eundem 239
Eundem 240
Eundem 251
Eundem 252
Eundem 255
Eundem 256
Eundem 257
Eundem 258
Eundem 260
Eundem 269
Eundem 262
Eundem 266
Eundem 267
Eundem 268
Eundem 272
Eundem 274
Eundem 275
Eundem 276
Eundem 277
Eustachium 187
F a
Falconem 167
Eundem 175
F u
Fulchonem 2
F r
Fratres qui in Hybernia sunt 295
G a
Ganfridum carnotensem episcopum 56
Eundem 57
Eundem 58
Ganfridum lexoviensem 114
Ganfridum de loratorio 125
Ganfridum abbatem 67
Ganfridum de peronam 111
Ganfridi parentes 112
G e
Gerardum abbatem 82
G i
Gisilbertum 24
G u
Guidonem lausanensem episcopum 26
Guidonem abbatem 70
Eundem 71
Guidonem abbatem molismen 81
Guilencum episcopum lingonensem 60
Eundem 61
Guidonem legatum 195
Guidonem de castello 196
Gualdricum 16
Guarinum 143

H e
Henricum senonensem episcopum 42
Eundem 43
Eundem 44
Eundem 185
Henricum cardinalem 291
Henricum verdunensem episcopum 63
Eundem 64
Henricum [illegible] episcopum 95
Henricum regem anglorum 94
Eundem 139
Henricum comitem 278 Henricum [illegible] 18
Herbertum abbatem 234
H o
Honorium papam 13
Eundem 14
Eundem 47
Eundem 48
Eundem 50
Eundem 51
Hugonem de sancto victore 45
I a
Ianuenses 130
I l
Ildebertum 124
Eundem 254
Ildefonsum comitem 241
I m
Imperatricem romanorum 138
I n
Innocentium papam 152
Eundem 154
Eundem 157
Eundem 158
Eundem 160
Eundem 161
Eundem 163
Eundem 166
Eundem 169
Eundem 171
Eundem 178
Eundem 179
Eundem 180
Eundem 181
Eundem 182
Eundem 186
Eundem 198
Eundem 200
Eundem 211
Eundem 212
Eundem 213
Eundem 214
Eundem 215
Eundem 216
Eundem 217
Eundem 218
Eundem 219
Ioslenum 10 223
Iohannem abbatem de Busco 233
Ivonem cardinalem 197

Lotharium imperatorem 140
Eundem 141
Ludovicum regem francorum 217
Eundem 221
Eundem 222
Ludovicum iuniorem 172
Eundem 281
Lucam abbatem 80

M

Matheum legatum 21
De Machabeis 100
Mediolanenses 132
Monachos suos claraualleñ 145
Eosdem 146
Monachos alpenses 144
Monachos de tribus fontibus 172
Monachos flauiacen 68
Eosdem 69

N

Nonnullos apud mediolanum ?? 155

O

Ogerum canonicum regularem 89
Eundem 90
Eundem 91
Eundem 92

Ost

Ostiensem epm 292
Eundem 294

Pa

Papam 219
Papam 282
Eundem 283
Eundem 284
Eundem 287
Papam innocentium 173
Eundem 174
Eundem 191
Eundem 192
Eundem 193
Papam eugenium 245
Eundem 246
Eundem 247
Eundem 248
Eundem 249
Parentes helye monachi 117
Petrum presbiterum cardinalem 106
Petrum dyaconum cardinalem 17
Eundem 18
Eundem 19
Petrum papiensem epm 136
Eundem 137
Petrum cluniacen abbatem 229
Eundem 264
Petrum monachum de rella 289
Philippum turonen electum 153
Patriarcha iherosolimorum 177

Q

Quendam epm 271
Quendam prelatum 100 2
Quendam abbatem 104
Quosdam religiosos 103
Quendam religiosum 101
Quendam amicum suum 105
Quendam alium 288

R

Romanum romane curie subdiaconum 107
Rogerum regem sicilie 208
Eundem 209
Eundem 210
Reginam iherosolimorum 217
Eundem 286
Richuinum tullensem epm 62
Richardum fontanensem abbatem 98
Rualenum abbatem 259

Ste

Stephanum epm metensem 29
Stephanum penestrinum epm 225

Sy

Symonem abbatem 84
Eundem 85
Symonem filium castellani 188
Sugerium abbatem 79
Sophyam virginem 115
Sanctimonialem quandam 116
Sanctimoniales quasdam de monasterio sancte marie trecensis 117

T

Theobaldum comitem 37
Eundem 38
Eundem 39
Eundem 40
Eundem 41
Eundem 269

Tho

Thomam prepositum de Beuerla 109
Thomam quendam de sancto Adomaro 110
Tres epos ostien tusculanum penestrinum 230 ad eosdem 231 et 232

V

Wylhelmum abbatem sancti theodorici 86
Eundem 87
Eundem 88
Vmbaldum lugdunensem archiepm 22
Vmbertum abbatem igniacen 142
Vlgerium Andegauen epm 21
Vgonem rothomagensem archiepm 25
Vgonem pomniacen abbatem 33
Magistrum Vgonem farsitum 35
Eundem 36
Vgonem Comitem campanie 31

Epistole sancti Bernardi ad quosdam abbates quorum nomina non titulus epistolarum

Abbatem cluniacensem 149
Eundem 150
Eundem 151
Eundem 217
Abbatem premonstraten 293
Abbatem sancti Iohannis carnoten 82
Abbatem sancti Nicasii remensis 32
Abbatem ?? 66
Abbatem quendam monasterii eboracen 96

Epistola dni Hildeberti turonen archiepi ad sanctum Bernardum 253
Epistola Petri abbatis cluniacensis ad sanctum Bernardum 263

Hain *2870.

RABANUS
MAURUS
DE
UNIVERSO
BERN ABBAT S
CLAREVALL
EPISTOLÆ